07/2

No. 41

HE

THEO'L SEMINARY.
REC'D FROM THE
AS. REF. SYNOD.

210.4 E64

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ

ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝ-ΤΕΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΑΠΑΝΤΩΝ

ΤΩΝ ΣΩΖΟΜΕΝΩΝ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

SANCTI PATRIS NOSTRI

EPIPHANII CONSTANTIÆ,

SIVE SALAMINIS IN CYPRO, EPISCOPI,

OPERUM OMNIUM

Tomus Secundus.

DIONYSIUS PETAVIUS AURELIANENSIS,
Societatis Jesu Theologus, ex veteribus libris recensuit, Latinè vertit, & Animadversionibus illustravit.

Editio Nova

juxta Parisinam ANNI M DC XXII adornata;

Cui accessit Vita Dionysii Petavii ab HENR. VALESIO Oratione descripta,

& Appendices geminæ

pro vindicandis Animadversionibus, altera adversus MATURINUM SIMONIUM; altera adversus CLAUDIUM SALMASIUM, ab ipso DIONYSIO PETAVIO antehac emissæ in publicum.

COLONIÆ,

Sumptibus JEREMIÆ SCHREY, & HEINR. JOH. MEIERI.

M. DC. LXXXII.

Library of
PITTSBURGH - XENIA
THEOLOGICAL SEMINARY
N.S., Pittsburgh, Pa.

INDEX EORUM QVÆ IN HOC POSTERIORE TOMO CONTINENTUR.

Ancoratus P. *1.*

Anacephalæosis P. *126.* } *Interprete* Dionysio Petavio.

De Mensuris & Ponderibus P. *158.* }

Physiologus P. *189. Interprete* Consalo Poncio.

De XII Gemmis P. *225. Interprete* Jola Hierotarantino.

Ejusdem libri Epitome P. *233. Interprete* Francisco Turriano.

De Vita Prophetarum P. *235. Interprete* Dionysio Petavio.

Oratio in festo Palmarum P. *251. Interprete* Stanislao Phænicio.

Oratio in Christi Sepulturam P. *259. Interprete* Consalo Poncio.

Oratio in Christi Resurrectionem P. *276. Interprete* Dionysio Petavio.

Oratio de Christi Assumptione P. *285. Interprete* Theodoro Peltano.

Oratio de laudibus B. Mariæ P. *291. Interprete* Joanne Pico.

Oratio in festo Palmarum P. *301. Interprete* Dionysio Petavio.

De Numerorum Mysteriis P. *304. Interprete* Dionysio Petavio.

Oratio de Christi Resurrectione, Latinè solum P. *310. Interprete* Gerardo Vossio.

Epistola S. Epiphanii ad Joannem Hierosolym. Latinè à S. Hieronymo reddita P. *310.*

Vita Epiphanii *Incerto Interprete.*

Animadversiones in Epiphanium P. *318. DIONYSII PETAVII.*

APPENDICES duæ, ab ipso DIONYSIO PETAVIO pro vindicandis Animadversionibus suis antehac evulgatæ:

Adversus MATURINUM SIMONIUM, &

Adversus CLAUDIUM SALMASIUM.

Subjecti sunt indices copiosi.

DION. PETAVIUS
AD LECTOREM.

ALTER hic Epiphanii Tomus Opuscula continet: quæ partim extra controversiam sunt; partim νοθευόμενα, vel ἀμφισβητούμενα certè merito censeantur. De Ancorato, Anacephalæosi, ac Libro de Mensuris & Ponderibus, dubium fuit hactenus nemini, qvin Epiphanii germanis adscriberentur. Idem de Physiologo, & libro de Lapidibus debet esse judicium. Hoc qvidem posterius Epiphanii γνήσιον esse, fidem facit author gravissimus Hieronymus; qvi Epist. CXXVIII ad Fabiolam, de habitu Sacerdotali scribens; de lapidibus & eorum significatione nihil ideo se tradidisse demonstrat; qvòd idem argumentum singulari libro jam Epiphanius occupasset. Sufficiat, inqvit, qvòd & sanctus Papa Epiphanius egregium super hoc volumen edidit: qvod si legere volueris, plenissimam scientiam conseqvêre. Ejusdem porrò Anastasius in Qvæstionibus Epitomen condidit: qvod nihil aliud est, qvàm alterum illud de Lapidibus Opusculum, qvod priori ac longiori subjecimus; qvodqve ab illo diversum reperisse nos in Manuscriptis præfati fuimus, una cum Franciſci Turriani Interpretatione Latina. Atqve istud qvidem meram esse Anastasii Epitomen, postea deprehendimus. In utroqve illo libro vulgatam eorum, à qvibus primùm publicati illi sunt, editionem expressimus: neqve qvicqvam immutare, aut recensere opus habuimus; præsertim veterum Exemplarium ope destituti; &, qvod caput est, diuturno illo commentandi atqve emendandi labore defessi. Qvare in Gesneri & Consali Poncii diligentia acqviescendum duximus. Qvod utinam & in cæteris licuisset! in qvibus eò morosiùs & injucundiùs conflictati sumus; qvòd cùm supposititii sint hi libri atqve spurii, non eundem, qvem cæteri, animi fructum; idem & emendandi & interpretandi etiam pleriqve fastidium expresserint. Horum ducit agmen Liber de Vita Prophetarum, qvem ψευδεπίγραφον esse, sexcentæ mendaciorum nugæ persvadent, quibus ille refertus est. Editus hic primùm ab Torino fuerat, homine Græcè haud satis perito, ex codice, ut apparet, mendosissimo descriptus. Qvem velut fa[illegible]r qvidam Joachimus Zehnerus excepit, ex illa Lutherana, & Pastoritia face; qvi se locis plus qvàm trecentis opus illud emendasse testatus est. Verùm pessimo hic exemplo, ac prope flagitio, nullâ veterum librorum authoritate fretus, solâ ex conjecturâ, non pauca mutavit, imo depravatiora, qvàm erant antea, reddidit. Dabo hîc extremæ Correctoris illius audaciæ, vel insciti potiùs, exempla duo, qvæ reliqvis ad specimen insigniora nunc occurrunt. In Eliæ Prophetæ vita scriptum erat: ἔτι δὲ ἦν ἐν Θεσβῶν ἐκ γῆς Ἀράβων, ἐκ φυλῆς Ἀαρών. Superintendens voces istas ἐκ γῆς Ἀράβων parenthesi circumscripsit; & in notis spurias ac rejiculas esse

significavit; quòd Galaaditis regio neqvaqvam Arabiæ tribuenda sit. Tum adjecit, videri sibi ab imperitis Monachis inculcatas esse. Qvam supinam levissimi homuncionis ossitantiam in Animadversionibus ad Hær. LV. Pag. 218. abundè castigavimus. Proxima huic, imò verò capitalior est licentia, qvâ sincerum vas incrustare, & non curva, sed recta corrigere ausus, in seqventi Elisæi vita, pro eo qvod Torinus ediderat: Καὶ εἶπεν ὁ ἱερεὺς διὰ τ̃ δ̃ηλον, *&c. temerè iste,* διὰ τ́των δηλῶν; *ipso in contextu rescripsit. Nos* διὰ τ̃ δ̃ήλων *ex Manuscripto codice, ut par erat, restituimus. Qvæ sunt Urim & Tummim. De qvo Ecclesiasticus Cap. XXXIII:* Πιστὸς ὀνόμ@ ὡς ἐρώτημα δ̃ήλων. *Nam erat* δ̃ήλωσις καὶ ἀλήθεια. *Expectoralibus itaqve gemmis Sacerdos de Elisæo pronunciasse ab Authore dicitur. Cætera levioris momenti, non minoris tamen impudentiæ, prætermittimus. In qvibus resarciendis aliqvot horas non sine stomacho posuimus. Ac non pauca sane cùm in libello isto; tùm in reliqvis Opusculis, menda sustulimus ex iis Schedis, qvas singulari R. P. Andreæ Schotti beneficio pridem accepimus. Latinam vero Prophetici hujus Tractatus interpretationem lucubravimus ipsi; ne hac in Editione Superintendentis ullius, aut Pastoris symbola locum sibi vendicaret. Qvod idem in nonnullis aliis necessario præstitimus; qvibus Latina qvæ responderent, ab Catholicis alioqvin edita, reperiri non poterant. Jam* Orationes *illæ, qvæ Epiphanii nomine fucum jamdudum faciunt, satis cùm stylo ipso; tum aliis qvibusdam indiciis, alterius vel Epiphanii vel authoris se esse declarant. Epiphanios enim fuisse complures, Cypri etiam Episcopos, observabat R. P. Jacobus Sirmondus, hoc est, præter nostrum illum & insignem, duos. Alter Cypri Archiepiscopus fuit; cujus nomine in Synodo VI subscripsit Theodorus Episcopus Trimethuntorum, ut in Act. XVIII legitur. Alter Archiepiscopus perinde Cypri; cujus extat Epistola ad Ignatium Patriarcham, à Radero nostro edita, cum Synodo VIII. Horum igitur alteri, vel ambobus, vel cuivis deniqve potiùs, qvàm Epiphanio nostro, Orationes istæ tribuendæ sunt. Qvare nullo à nobis flagitio prætermitti in hac Editione poterant. Sed ne qvid, qvod Epiphanii utcunqve nomine esset inscriptum, desideraret Lector; tum ut ne paulatim, qvamvis alienæ, non contemnendæ tamen lucubrationes obliterarentur, eas in calcem Tomi hujus secundi conjiciendas decrevimus. Qvibus demum omnibus subjecta à nobis est* Epiphanii vita, *Latinè olim à Surio; Græcè autem nunc vulgata primùm, ac multis in locis recognita. Qvæ qvanqvam in plerisqve fabulæ est, qvàm historiæ propior: ut jamdudum in Annalibus Baronius admonuit; erit tamen in lutulentâ illâ narratione fortasse qvod tollere possis. Et alioqvi multa continet, qvæ cum verâ receptâqve ab omnibus historiâ consentanea sunt: sed eadem admista falsis. In qvibus discernendis, si nihil aliud; tuum, Lector humanissime, judicium, ac* κριτικὴ τ̃ ἱστορίας δύνα-μις *exerceri possit. Vale, & huic labori nostro commodus atqve æqvus accede.*

ΠΕΡΙΟΧΗ ΛΟΓΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΚΥΡΩΤΟΥ ΚΑΛΟΥΜΕΝΟΥ.

SYNOPSIS ANCORATI S. EPIPHANII.

ΘΕΙΟΣ ἔτ᾽ καὶ μέγας πατὴρ ἡμῶν Ἐπιφάνι᾽, ἀπὸ Ἐλευθερῠπόλεως μὲν ὡρμᾶτο τῆς ἐν Παλαισίνῃ, ἔνθα καὶ πατὴρ γέγονε Μοναζῶν· τὴν δὲ πρώτην ἄσκησιν εἰς Αἴγυπτον ἀναχωρήσας, καὶ διατελέσας, ἕως ἐπανόδ᾽ ἐν τῷ εἰκοστῷ ἔτει τῆς ἡλικίας αὐτ᾽, εἰς τὴν Ἐλευθερῠπολιτῶν πρόσοικίδα, αὖθις ἐπανῆλθεν, οἰκοδομήσας ἐν αὐτῇ Μοναστήριον. Ἀγκυρωτὸς δὲ κέκληται ὁ λόγ᾽ αὐτ᾽, ὅτι ἀγκύρας δίκην τὸν περὶ τῆς ζωῆς καὶ σωτηρίας ἐρευνῶντα νῦν ἄγει, διὰ τὸ πρεσυλλῃπτικὸν τῆς ἐν αὐτῷ συντάξεως τῶν πολλῶν τῆς πίστεως μερῶν· Φημὶ δὴ τ᾽ περὶ τῆς Πατρὸς, καὶ Υἱ᾽, καὶ ἁγί᾽ Πνεύματ᾽ ὁμοουσιότητ᾽, τ᾽ περὶ τελείας τῆς Χριστ᾽ ἐνσάρκ᾽ παρουσίας, τ᾽ περὶ ἀναστάσεως νεκρῶν, καὶ ζωῆς αἰωνί᾽ καὶ κρίσεως, σαρκός τε, καὶ ψυχῆς ἅπτοσθαι, καὶ τ᾽ κατὰ εἰδώλων τε, καὶ αἱρέσεων ἐν μέρει, καὶ Ἰουδαίων, καὶ τῶν ἄλλων. Πρόσεστι δὲ καὶ τῶν ὀγδοήκοντα αἱρέσεων τὰ ὀνόματα, καὶ τῶν ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ ἄλλων ζητημάτων τὴν σαφήνειαν. ἐγράφη δὲ τοῖς ἐν Σκέδροις τῆς Παμφυλίας, αἰτήσασι δι᾽ Ἐπιστολῶν τῶν ἐν τούτῳ πρεσταταγμένων τῆς τ᾽ λόγ᾽ πραγματείας. ἐπράχθη δὲ ταῦτα ἐν ἔτει ἐνενηκοστῷ μὲν ἀπὸ Διοκλητιανῦ, Οὐάλεντος δὲ δεκάτῳ, Γρατιανῦ δὲ ἕκτῳ.

DIVINUS hic, & magnus Pater Epiphanius Eleutheropoli in Palæstina oriundus, ibidem Monachorum pater fuit. Primam verò instituti illius exercitationem in Ægypto suscepit, quò tum secesserat. Ubi ad vicesimum usque ætatis annum remansit: donec ad Eleutheropolitanam regionem reversus Monasterium in ea condidit. Ancoratus verò liber iste nominatur, propterea quod animum de vita ac salute sollicitum instar ancoræ moderatur. Nam complures hoc opus fidei partes continet: ut puta de Patris, Filii, ac sancti Spiritus unâ, eademq; substantia: de perfecta Christi Incarnatione: de mortuorum resurrectione: de æterna vita, ac judicio animæ pariter & corporis: tùm adversus idola, hæreses que singillatim, ac contra Judæos, cæterosque disputat. Octoginta porrò Hæreseon nomina complectitur, ac denique varias de Scripturis sacris quæstiones exponit. Scriptus est hic liber ad nonnullos, qui Svedris Pamphyliæ degebant: qui id per Epistolas postularant, quæ operi ipsi præfixæ sunt. Acta hæc sunt anno nonagesimo Diocletiani: Valentis verò decimo, & Gratiani sexto.

Epiphanii vita.

Ancoratus cur dicatur.

EPISTOLA SCRIPTA è Pamphylia, ex oppido Svedris à Tarsino, Matidio, & aliis Presbyteris ad sanctum Epiphanium; qvem de fide sciscitati sunt Patris, & Filii, & Spiritus sancti, aliisqve fidei capitibus.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΓΡΑΦΕΙΣΑ ΑΠΟ ΠΑΜΦυλίας ἐκ πόλεως Σουέδρων, ἐκ τῶν περὶ Ταρσῖνον, καὶ Ματίδιον, καὶ ἄλλως Πρεσβυτέρως, πρὸς τὸν ἅγιον ΕπιΦάνιον, περὶ πίστεως αἰτησάντων Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἄλλων μερῶν τῆς αὐτῆς πίστεως.

DOMINO apud Deum honoratissimo & Episcopo EpiphanioMatidius & Tarsinus novi Presbyteri Catholicæ Ecclesiæ, qvæ est in Svedrorum oppido, salutem.

Τῷ Κυρίῳ θεοτιμήτῳ Επισκόπῳ ΕπιΦανίῳ, ΜατίδιΘ, καὶ ΤαρσῖνΘ οἱ νέοι Πρεσβύτεροι τῆς ἐν Σουέδροις Καθολικῆς Εκκλησίας, ἐνΚυρίῳ χαίρειν.

Humani generis hostis Diabolus variis modis permiscere solet omnia, & in rudiorum animis nec dum in sacrosanctæ Trinitatis fide corroboratis suapte semina dispergere: *Fundamentum verò*, uti scriptum est, *immobile perstat & solidum* atqve sigilli nota signatum. *Novit enim Dominus eos, qvi sunt ipsius.* At Hæretici ad omnia faciles, prætermissa in Jesum blasphemia, aliter in Deum impii sunt, dum & adversus Spiritum sanctum lingvas suas insolenter acuunt, & *injustitiam contra sublimitatem loqvuntur.* Sed etsi infiniti homines commoveantur, nos tamen Domini gratia in sana fide perseveramus, nec ulla re penitus ab recta & sana doctrina desscivimus. Qvin & multi, qvi in errorem abrepti videbantur, Dei gratia convaluerunt, acceptis à beato, ac felicis memoriæ Episcopo Athanasio, & ab religiosissimo collega tuo Procliano literis. Sed qvoniam conscelerati dogmatis reliqviæ apud nonnullos adhuc supersunt: easqve per vos peritos agricolas in felicem oleam inseri, aut penitùs excidi necesse est: ob id pietatem tuam per hanc Epistolam vehementer etiam atqve etiam rogamus, ut ad Ecclesiam nostram litteras dare non gravetur, ac rectam sanamqve fidem uberiùs explicare: qvo & rudiores, atqve in fide adhuc hæsitantes sacris tuis literis confirmentur: & inimico Ecclesiæ Diabolo sanctissimis tuis precibus pudor incutiatur. Vale, vir imprimis venerande.

2. Tim. 2. 19.

Psal. 72. 8.

Ποικίλως ὁ ἐχθρὸς τῶν ἀνθρώπων ΔιάβολΘ εἴωθε ταράττειν, καὶ τὰ ἴδια σπαρείρειν σπέρματα κατὰ τῶν ἁπλουστέρων, καὶ μηδέπω εἰς τὴν πίστιν τῆς ἁγίας ΤριάδΘ βεβαιωθέντων. ὁ μέντοι στερεὸς θεμέλιΘ, καὶ τὸ γεγραμμένον, ἔσχηκεν ἔχων τὴν σΦραγῖδα ταύτην. ἔγνω γὰρ ΚύριΘ τοὺς ὄντας αὐτοῦ. οἱ δὲ πάντα εὐχερεῖς αἱρετικοὶ, παρέντες τὴν κατὰ τὸ Ιησοῦ βλασΦημίαν, ἑτέρως εἰς τὸν Θεὸν ἀσεβοῦσι, κατὰ τὸ ἁγίου ΠνεύματΘ τὴν ἰδίαν γλῶσσαν μεγαλύνοντες, καὶ ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψΘ λαλοῦντες. ἀλλ' ὅμως καίπερ μυρίων κινηθέντων, αὐτοὶ χάριτι Κυρίου εἰς τὴν ὑγιῆ ἐσήκαμεν πίστιν, ἐν μηδενὶ ὅλως σΦαλέντες τῆς ὀρθῆς, καὶ ὑγιοῦς διδασκαλίας. καὶ πολλοὶ τῶν δοκούντων ἀπατᾶσθαι, ἐπανερρώσθησαν χάριτι Κυρίου, διά τε γραμμάτων τοῦ μνήμης ἀξίου, καὶ μακαρίτου Επισκόπου Αθανασίου, καὶ τοῦ θεοσεβεστάτου συλλειτουργοῦ σου Πρόκλιανοῦ. ἐπειδὴ δὲ λείψανα τῆς κακῆς διδασκαλίας σΦάτιόν ἐστι σΦιλεῖπεν, καὶ χρὴ ταῦτα δι' ὑμᾶς τῶν ἐμπείρων γεωργῶν εἰς καλλιέλαιον ἐγκεντρισθῆναι, ἢ τέλεον ἐκκοπῆναι· τούτου χάριν γράΦοντες τῇ θεοσεβείᾳ σου, σΦαλόμεθα καταξιῶσαι τὴν εὐλάβειάν σου γράμματα πρὸς τὴν ἡμετέραν Εκκλησίαν διαχαράξαι, καὶ διὰ πλατυτέρου διηγήματΘ τὴν ὀρθὴν, καὶ ὑγιῆ πίστιν ἐκθέσθαι, πρὸς τὸ δωνηθῆναι τοὺς ἁπλουστέρους, καὶ ἔτι πρὸ τὴν πίστιν ἐνδοιάζοντας, βεβαιωθῆναι διὰ τῶν ἱερῶν σου γραμμάτων, καὶ τὸν ἐχθρὸν τῆς Εκκλησίας Διάβολον διὰ τῶν ἁγίων σου εὐχῶν σου καταισχυνθῆναι. ἔρρωσο τιμιώτατε.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΓΡΑΦΕΙΣΑ ΠΑΡΑ ΠΑΛΛΑΔΙΟΥ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΣΥΕΔΡΩΝ ΠΟΛΙΤΕΥΟΜΕΝΟΥ, ΚΑΙ ΠΑΡΑΚΑΛΕΣΑΣΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΑΓΙΟΝ ΕΠΙΦΑΝΙΟΝ, ΑΙΤΗΣΑΝΤΟΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΥΤΩΝ.

PALLADII EJUSDEM Svedrorum urbis magistratus ad sanctum Epiphanium Epistola, qva idem ab eo postulat.

ΤΩι δεσπότῃ μου τῆς ψυχῆς θεοτιμήτῳ Ἐπισκόπῳ Ἐπιφανίῳ Παλλάδιος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Οἱ τὴν μεγάλην, καὶ εὐρύχωρον διαπλέοντες θάλασσαν, ἕως μὲν γαληνὸν πνεῦμα τὴν ναῦν ἰθύνῃ, μικρὰ τῶν ὠδινουμένων ταῖς ὄχθαις λιμένων φροντίζουσιν, οἰόμενοι ἀκμητὶ περαιῶσαι τὸ σκάφος. ἐπειδὰν δὲ ἐναντίον, καὶ σφοδρὸν ἐμπνεύσῃ πνεῦμα, τὰς τρικυμίας εἰς ὕψος ἐπαίρον πάντοθεν, καὶ περικλύζον τὴν ναῦν, τότε δὴ τὸν ἴδιον ἀπωθοῦντες λιμένα, καὶ πᾶσαν τὴν ὑπακουμένην ἤπειρον περισκοποῦντες, μηδαμοῦ δὲ ἐνορμήσασθαι δυνηθέντες, λοιπὸν ἐπὶ τὴν πλησίον κειμένην, ἂν ἔτυχῃ, νῆσον ἀπαίρουσι, παντὶ τρόπῳ τὴν σωτηρίαν αὐτοῖς ποριζόμενοι· ταύτῃ τε πλησιάσαντες, καὶ ὑπὸ τὴν σκέπην τῶν περιβεβλημένων ὑπεισελθόντες ἀκρωτηρίων, μόλις ποτὲ τῶν περιαντλούντων κακῶν ἀπαλλαγῶναι δεδύνηνται. καὶ ἡμεῖς αὐτοὶ τὰ νῦν, ὦ δέσποτα, τὸν σωτήριον τοῦ Θεοῦ λόγον κατηχούμενοι, τοῦ τε κοσμικοῦ σάλου ἑαυτοὺς ἀπαλλάξαι βουλόμενοι, καὶ εἰς τὸν ἀσάλευτον τοῦ Χριστοῦ λιμένα τὸ σκάφος ἡμῶν εἰσελάσαι βουλόμενοι, ἐπειδὴ κενάς τινας καὶ ἀλόγους, ὡς γε μοι δοκεῖ, περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κινουμένας ζητήσεις παρά τινων ἔγνωμεν, φασκόντων μὴ δεῖν τοῦτο τῇ θεότητι, καὶ τῇ κυριότητι συνδοξάζειν· ἀλλ' ἐν ὑπηρέτου, καὶ Ἀποστόλου τετάχθαι χήματι, καὶ φαυλοτέρας καὶ ταπεινοτέρας τὰς περὶ αὐτοῦ δόξας διαλαμβάνουσι· διὰ τοῦτο ὥσπερ ἐν ἀσάτῳ σάλῳ, καὶ χαλεπῷ κλύδωνι συνεχόμενοι, μηδένα τῶν παρ' ἡμῖν ἱκανὸν εὑρεῖν δυνηθέντες διαλύσοντα τὰ ζητούμενα, καὶ τὴν ὑγιῆ πίστιν ἡμῖν ἐκθέσθαι δυνάμενον, ἐπὶ τὴν σὴν θεοσέβειαν ἀνενέγκαι τὸ πρᾶγμα

DOMINO à Deo plurimum honorato Epiphanio Episcopo Palladius in Domino salutem.

Qvi in amplissimo, vastissimoqve mari navigant, qvandiu secundo vento feruntur, vicinos litoris portus parum admodum curare solent: qvòd sine magno labore navigium suum transmissuros se esse confidant. Mox autem ut contrarius, ac vehemens flatus ingruere cœperit; qvo decumani fluctus in sublime tolluntur, & navis ipsa demergitur: tùm demum tranqvilli cujuspiam portus desiderio subjectam oculis terram circumqvaqve prospiciunt; ad qvam si appellere neqviverint; qvod unum supereſt, ad vicinam aliqvam insulam si possint sese subducunt, & salutem qvacumqve ratione possunt expediunt. Ad illam igitur accedentes, & ad prominentes in mare scopulos subeuntes, ægrè tandem à circumfusis fluctibus, atqve incommodis emergunt. Idem & nobis, Domine, modò contigit, qvi salutari Dei verbo instituti, & à mundi tempestate, ac jactatione liberati; atqve ad tranqvillum, qvietumqve Christi portum scapham nostram applicare cupientes, nescio qvas inanes, & absurdas, meo qvidem judicio, qvæstiones à nonnullis de Spiritu sancto commoveri perspeximus: qvem illi negarent cum Divinitate, dominatuqve gloria simul affici, ac prædicari oportere: sed in ministri, nunciive haberi loco: imò verò humilius aliqvid de ipso abjectiusqve sentirent. Qvibus de causis sic tanqvam inconstanti jactatione, ac difficili tempestate fluctuantes, cùm neminem hîc ad eas dissolvendas qvæstiones, ac sanam fidem exponendam idoneum reperire possimus, ad pietatem tuam de hoc negotio

referre coacti fuimus: meritò ut & illam vocem usurpare possimus: *Præceptor servanos.* Qvamobrem id pro sincera tua, ac recta fide à te petimus, qvam secunda jam dudum fama & idoneorum virorum testimonia passim celebrant: ut ad qvod munus obeundum à Salvatore constitutus es, hanc nostram hortationem humaniter admittere, & qvid de Trinitate sit credendum, sacris tuis lucubrationibus uberius velis apertiusqve disserere: eamqve fidei formulam ad nos mittere; ut ejus beneficio confirmati voti ipsi compotes efficiamur: ac cùm illi, qvi jam dudum in ea pietate perseverant, voluptatem capere: tum qvi aberrant, meliorem ad mentem revocari; ac Deus deniqve prædicari in omnibus & celebrari possit.

A ἠπείχθημεν, τὴν φωνὴν ταύτην εἰκότως καὶ αὐτοὶ ἀφέντες, ἐπιστάτα σῶσον. δεόμεθα οὖν τῆς ἀνυποκρίτου σου, καὶ ὀρθῆς πίστεως, ἣν προλαβοῦσα ἀγαθὴ φήμη, καὶ μάρτυρες ἀξιόπιστοι μαρτυροῦσι, καὶ ἀνακηρύττουσι, καταξιῶσαι εἰς τοῦτο παρὰ τοῦ Σωτῆρος τεταγμένος, ἀνεξικάκως τὴν παράκλησιν ἡμῶν δέξασθαι, καὶ θελῆσαι ἱεροῖς συγγράμμασι διὰ πλατυτέρου καὶ σαφεστέρου διηγήματος τὴν τῆς ἁγίας τριάδος ἐκθέσθαι πίστιν, καὶ ταύτην ἡμῖν ἀποστεῖλαι, πρὸς τὸ καὶ ἡμας ἐν ταύτῃ βεβαιωθέντας τυχεῖν τῶν σπουδαζομένων, καὶ τοὺς ἤδη ἐν αὐτῇ εὐσεβηκότας ἀγαλλιαθῆναι, καὶ τοὺς σφαλλομένους εἰ δυνατὸν, ἰαθῆναι, καὶ τὸν Θεὸν ἐν πᾶσι δοξασθῆναι.

ΑΝΤΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΕΜΦΘΕΙΣΑ ΠΡΟΣ ΑΥΤΟΥΣ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ, Η ΤΙΣ ΚΑΙ ΠΑΣΑΝ ΤΗΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ

θείας πίςεως διδασκαλίαν, ἣν ᾐτήσαντο.
ἐν ἑαυτῇ διαλαμβάνει.

SANCTI EPIPHANII EPISTOLA.

QVA SUPERIORIBUS ILLIS RESPONDET; TUM UNIVERSAM FIDEI DOCTRINAM,

qvod illi poſtularant, exponit.

ΤΟΙΣ κυρίοις, καὶ τιμιωτάτοις μȣ ἀδελφοῖς, καὶ πρεσβυτέροις, Ματιδίῳ, καὶ Ταρσίνῳ, καὶ Νȣμερίῳ, καὶ λοιποῖς πᾶσι τοῖς σὺν ὑμῖν, καὶ τοῖς ποθεινοτάτοις τέκνοις ἡμῶν, Παλλαδίῳ, καὶ Σεβηρίνῳ, τοῖς τὸν ἀγαθὸν ζῆλον ἐζηλωκόσι, καὶ τὸν μακάριον, καὶ περιπόθητον βίον ἑαυτοῖς ἑλομένοις, ὀρθοδόξȣ τε πίςεως, καὶ τελείας συγκαταθέσεως, τοῖς τὸ παρὰ τȣ̃ σωτῆρος εἰρημένον πληρȣ̃σι, τὸ, εἰ θέλεις τέλειος εἶναι, πώλησόν σȣ τὰ ὑπάρχοντα, καὶ δὸς πτωχοῖς· καὶ τὸ, ἐπώλȣν τὰ ὑπάρχοντα αὐτῶν, καὶ ἐτίθεσαν παρὰ τȣ̀ς πόδας τῶν Αποςόλων· καὶ ὅσα εἰσὶ καίρια, καὶ ἀγαθώτατα ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς προςιθεμέ-

A

B

DOMINIS ac reverendis fratribus, & Presbyteris Matidio, Tarſino, & Numerio, ac cęteris, qvi apud vos ſunt, omnibus, nec non & chariſſimis filiis noſtris Palladio, & Severino: qvi & laudabili qvodam pietatis ardore flagrant, & beatum atqve optandum vitæ genus amplexi ſunt cum recta fide, ac perfecta cum Eccleſia conſenſione conjunctum: qviqve inſuper huic Salvatoris ſententiæ morem gerunt: *Si vis perfectus eſſe, vende qvæ habes, & da pauperibus:* Cujuſmodi eſt & illud: *Vendebant bona ſua, & deponebant ad pedes Apoſtolorum:* Tùm qvi opportuna & optima qvæqve animis

Mat. 19. 21.

Act. 4. 37.

suis conciliant: Epiphanius minimus E- A
piscoporum, & qvi mecum sunt fratres in
Domino salutem.

Eqvidem vel hoc nomine felicem me, ò Charissimi! jure prædicarim: qvòd cùm nihil in me sit sanctorum, optimorumqve, ac divini amoris facibus inflammatorum hominum laudabili instituto dignum, ab his ipsis tamen stimuli mihi subjecti sint, ut ad id, qvod utile ac fructuosum est, excitatum animum transferrem. Etenim ingenium illud nostrum, qvod abjectum & humile in qviete, otioqve versari perpetuò studet, neqve sese ultra, qvàm par est, intendere; cum illud sibi ab Apostolo dictum proposuerit: *Ne* 2 Cor. 10. 13 *extendam me ultra mensuram regulæ, qvam* B *nobis Deus præfixit:* eò modò pervenire cogitur. Nam cùm vestra hominum divino amore flagrantium, tùm aliarum, qvi in eadem sententia sunt, hoc est rectam vobiscum fidem amplexi sunt: nec non & Hypatii filii nostri, qvi ex Ægypto ad nos ea de causa profectus est, suffragia, precesqve, qvæ me qvodammodo moderantur, ac regunt, segnitiem ut omnem, ac tergiversationem deponerem, facilè compulerunt: ut sustinere amplius, aut prætermittere non possem, qvo minùs fidei ad vos formulam conscriberem. Qvandoqvidem tam à vobis, qvàm à cæteris fratribus nostris rogatus sum, ut ea, qvæ cum salute vestra conjuncta sunt, hoc C est solidum fidei, credulitatisqve de Patre, Filio, & Spiritu sancto nostræ fundamentum; unaqve & cæterorum Christianorum dogmatum: veluti resurrectionis mortuorum, Incarnationis: Item de vetere, ac novo Testamento, aliisqve omnibus, in qvibus perfecta salus consistit, ac nititur, ex divinarum, ac sanctarum literarum auctoritate scriberem. Ego verò auditis ejusmodi precibus: qvas non paucas Conops ad me Collega Presbyter, & qvi cum eo erant, ac cùm alii, tùm vos, charissimi filii, nec non & Hypatius filius noster, qvi ad me propterea ex Ægypto D venit, pertulerant; cùm tot in idem suffragia consensisse cernerem, mente animoqve commotus reputare mecum ipse cœpi: Ac tandem istud mihi promptè & alacriter faciendum esse decrevi: ut pro eo, ac per literas postulastis, ad hanc vobis pro vestro desiderio scribendam epistolam, tenuis licet, & imbecillus, sine ulla tergiversatione me conferrem.

Ἀγοις· Ἐπιφάνι⟨ος⟩ ὁ ἐλάχις⟨τος⟩ τῶν Ἐπισκόπων, καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοὶ, ἐν Κυρίῳ Θεῷ χαίρειν.

Ηδη μὲν ἔν μακαρίσαιμι ἂν ἑαυτὸν, ὦ θεοφιλέστατοι, ὅτι γε μὴ ὄντες ἡμεῖς ἱκανοὶ πρὸς τὴν τῶν ἁγίων, καὶ ἀοιδίμων, καὶ ζῆλον Θεοῦ ἀνειλημμένων ἐνάρετον πολιτείαν, καταξιώμεθα ὑπὸ τῶν αὐτῶν ὑποτυπωθῆναι, τὸν νοῦν διεγείρειν τε, καὶ πρὸς ἄσκησιν εἰς τὸ χρήσιμον. τὸ γὰρ ἐν ἡμῖν ἀεὶ ταπεινὸν φρόνημα ἡσυχῇ καρτερεῖν ἀοιδάζον, καὶ μὴ πλατύτερον ἐπεκτείνεσθαι τῶν ἄνωθεν * σκοπούντων ἐκείνο τὸ πρὸς τῷ Ἀποστόλῳ εἰρημένον· ἵνα μὴ ἐ- For. σκοπῶν. πεκτείνωμαι ὑπὲρ τὸ μέτρον τοῦ κανόνος⟨, ὃ⟩ δέδωκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς μέτρον, ἀφικέσθαι πρὸς τοῦτο νῦν ἀναπάζεται. πανταχόθεν γὰρ αἱ ψῆφοι πρυτανεύσασαι τὸ ἐν ὑμῖν θεόθεν ζῆλον, τῶν τε ἄλλων ὁμοδόξων, φημὶ δὴ τῶν τὴν ὀρθοδοξίαν ζηλούντων, καὶ Ὑπατίου δὲ τοῦ τέκνου ἡμῶν, ἀπὸ τῆς Αἰγυπτίων χώρας πρός με διὰ τοῦτο ἥκοντος⟨, πᾶσαν μὲν ῥαθυμίαν, πάντα δὲ ὄκνον παρεσπευάσαν ἀποθέσθαι, μηκέτι σέγειν, μήτε ἐν δευτέρῳ τίθεσθαι, τὰ περὶ πίστεως γράφειν ὑμῖν· ἐπιζητούντων ὑμῶν, καὶ τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν τὰ περὶ τῆς ὑμετέρας σωτηρίας, ἐκ τῆς θείας, καὶ ἁγίας γραφῆς τὸν σεσεὸν θεμέλιον τῆς πίστεως περὶ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος⟨, καὶ τῆς ἄλλης ἁπάσης ἐν Χριστῷ σωτηρίας, ἀναστάσεως τε νεκρῶν λέγω, καὶ ἐνσάρκου παρουσίας τοῦ μονογενοῦς, καὶ περὶ τῆς ἁγίας διαθήκης, παλαιᾶς τε καὶ καινῆς, καὶ ἄλλων ἁπλῶς συστάσεων τῆς τελείας σωτηρίας. ἐγὼ γοῦν λαβὼν τὴν τοιαύτην πρόταση τῶν αἰτήσεων, ἐκ ὀλίγων ἐσῶν πρὸς τῶν περὶ τὸν ἀδελφὸν Κώνωπα τὸν συμπρεσβύτερον, καὶ τῶν αὐτῷ ἑπομένων, ἄλλων δὲ καὶ τῆς ὑμῶν τιμιότητος⟨, τέκνα ποθεινότα⟩, ἐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ τέκνου ἡμῶν Υπατίου ἀπὸ τῆς Αἰγύπτου πρός με, διὰ τοῦτο ἥκοντος⟨, ὁμοφώνως ψήφους πολλὰς ὁρῶν ὁμοῦ, ἀνεχθεὶς τὴν φρένα, καὶ τὸν λογισμὸν, ἐσκεψάμην· καὶ ἔδοξέ μοι προθύμως ὁρμῆσαι πρὸς τὴν ὑμῶν διὰ γραμμάτων αἴτησιν, ἀνενδοιάστως ἐπὶ τὸ γράφειν ταύτην μοι τὴν ἐπιστολὴν ἐμὲ τὸν βραχὺν τῷ ὑμετέρῳ πόθῳ.

Καὶ σφόδρα μὲν ἐμπλήπλομαι θαυμασῶς τὴν τοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ ἡμῶν οἰκονομίαν, ὃς ἐὐδόκησε τῇ ὑπερβολῇ τῆς ἀπὸ ἀγαθότητος ἐν ἅπασι δῶναι τὸ ἅγιον ἀπὸ Πνεῦμα τοῖς αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ ζητοῦσιν. οὐκ ἀθέως γὰρ ὑμῖν, καὶ τῶν καθ' ὑμᾶς αἰτήσεις τὰς διὰ τῶν γραμμάτων ἠνησάμην, ὡσθενότατοι, ἀλλὰ τὴν κίνησιν ἐδοκίμασα ἐκ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος ἐν ὑμῖν ὑπάρξασαν. ἐπ' ἀληθείας γὰρ, καὶ εἰδότες σωοιδάτε, καὶ σύμφωνα λέγειν τῷ μακαριωτάτῳ Πέτρῳ, ὅτι σὺ εἶ ὁ Χριστὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος, σαφῶς ὑπ' ἀπὸ τοῦ Κυρίου μακαρισθήσονται, καθὼς καὶ ὁ ἅγιος ἐκεῖνος ἐμακαρίσθη ἀκόων· μακάριος εἶ σὺ Σίμων βὰρ ἰωνᾶ, τουτέστιν ὑὲ Ἰωνᾶ, ὁ γὰρ πατὴρ ἀπὸ Ἰωνᾶς ἐκαλεῖτο. τὸ δὲ βὰρ ἑρμηνδύεται ἐκ τῆς Ἑβραϊκῆς διαλέκτου, υἱός. καὶ τοῦτο λοιπὸν ἡ ζωὴ, ἣν ἔδωκεν ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς λέγων, ἵνα ἔχωσι τὴν ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς, τὸ γινώσκειν τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν, καὶ ὃν ἀπέστειλεν Ἰησοῦν Χριστόν. ἐν τῷ ἓν εἰπεῖν τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν, εἰς μοναρχίαν ἡμᾶς ἤγαγεν· ἵνα μηκέτι ὑπὸ τὰ στοιχεῖα τοῦ κόσμου ὦμεν δεδουλωμένοι, ἵνα μὴ πολυθεΐα ἐν ἡμῖν ἔτι ᾖ, καὶ ἐπὶ πορνείαν τοιαύτην ἐπισπερπίζηται τὰ τῶν ἀνθρώπων νοήματα, ἀλλ' ἐπὶ ἑνότητα τοῦ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ. πρώτη γὰρ πορνεία, εἰδώλων, φησὶν ἡ γραφή. καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν. Ἰησοῦν Χριστὸν τίνα; ἀληθινὸν Θεόν. εἰ δὲ Θεὸν Χριστὸν Ἰησοῦν, ὡς λέγει πάλιν ἀπὸ ὁ Ἰωάννης, ὁ μονογενὴς, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς αὐτὸς ἐξηγήσατο. εἷς Θεὸς τοίνυν ὁ Πατὴρ, καὶ μόνος ἀληθινὸς Θεὸς, καὶ ὁ μὴ τοὺς ἐψευσμένους θεοὺς, οὓς ἐνόμισάν τινες τῶν Ἑλλήνων θεοὺς, οὐκ ὄντας θεούς· ἀλλὰ μόνος ἀληθινὸς Θεὸς, ἐπειδὴ μόνος ἐκ μόνου ὁ μονογενὴς, καὶ μόνον τὸ μόνον τὸ ἅγιον Πνεῦμα. Τριὰς γὰρ ἐν μονάδι, καὶ εἷς Θεὸς, Πατὴρ, Υἱὸς, καὶ ἅγιον Πνεῦμα.

Πτύρει δὲ ὁ λόγος τοὺς μὴ κατηξιωμένους Πνεύματος ἁγίου. οὐδεὶς γὰρ δύναται εἰπεῖν Κύριος Ἰησοῦς, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. τὸ μὲν γὰρ Ἰησοῦς ὄνομα καὶ Ἰουδαῖοι λέγουσιν, ἀλλ' οὐ Κύριον ἡγοῦνται. καὶ Ἀρειανοὶ λέγουσι τὸ ὄνομα, καὶ Θεὸν θετὸν λέγουσι, καὶ οὐκ ἀληθινὸν, ἐπειδὴ

A II. Ac mihi qvidem Domini Deiqve nostri providentiam vehementer admirari libet, qvi pro infinita sua bonitate omnibus in rebus sanctum suum Spiritum iis, qvi se ex animo reqvirerent, impertiri voluit. Neqve enim sine divino qvodam instinctu vestrum omnium postulationes per literas mihi esse significatas existimo: sed hunc ego animi motum Divina vobis afflatum esse gratia judicavi. Neqve enim dubium est, qvin ii, qvi eadem cum Divo Petro, ac consentientia dicere potuerint: *Tu es Christus filius Dei vivi*, ab ipso Domino manifestè beati prædicandi sint: qvemadmodum sanctus ille felix est hisce verbis habitus: *Beatus es Bariona*, hoc est, fili Jonæ. Jonas qvippe Pater illius appellabatur. Porrò dictio, *bar*, Hebraicè *filium* sonat. Ea verò demum est vita, qvam unigenitus filius discipulis suis largitus est dicens: *Ut habeant vitam in se ipsis*: ut scilicet *cognoscant solum verum Deum, & qvem ipse misit Jesum Christum.* Ubi cùm dixit *solum verum Deum*, ad unum singularemqve Deum nos transtulit: ne mundi hujus elementis serviendum ampliùs putaremus: néve Deorum in nobis adhuc multitudo resideret: aut ad illud stupri genus hominum mentes dissiparentur; sed ad unius veriqve Dei singularitatem sese converterent. *Initium qvippe fornicationis est exqvisitio Idolorum:* ut ait scriptura. Porrò cùm dicit: *& qvem misisti Jesum Christum*, eqvem tandem Jesum Christum intelligit? Verum utiqve Deum: Deum, inqvam, Christum Jesum: ut de ipso testatur Joannes: *Unigenitus, qvi est in sinu Patris, ipse narravit.* Unus itaqve Deus est Pater, ac solus verus Deus: non cujusmodi sunt ementiti illi Dii, qvos Gentiles qvidam Deos arbitrati sunt: cùm tamen Dii nullo modo forent. Verùm solus est verusqve Deus: qvandoqvidem solus à solo unigenitus solusqve Spiritus sanctus ab illo processerunt. Nam Trinitas in unitate consistit: estqve Deus unus Pater, Filius, & Spiritus sanctus.

Matth. 16. 16.

Joan. 10. 10. Joan. 17. 3.

Sap. 14. 12.

Joan. 1. 18.

B

C

D

III. Sed eos videlicet, qvi Spiritus sancti nondum participes esse meruerunt, ista commovet, ac perturbat oratio. *Nemo enim dicere potest Dominus Jesus nisi in Spiritu sancto.* Siqvidem Jesu nomen etiam Judæi pronunciant: sed neqvaqvam Dominum arbitrantur. Idem nomen & Ariani proferunt, sed adoptivum duntaxat Deum, non verum affirmant: qvoniam

1. Cor. 12. 3.

Spiritus ſancti participes non fuerunt. Et-
enim niſi qvis Spiritum ſanctum acceperit, Jeſum verè Dominum, verè Deum, aut verè Dei Filium, aut ſempiternum verè regem minimè eſſe dicit. Enimverò diſcant qvi in prava illa opinione ſunt: unigenitum Dei Filium non omninò de ſe ipſo teſtificari velle. Ita enim in Evange-
Joan.5.31. lio loqvutus eſt: *Si teſtimonium perhibeam de me, teſtimonium meum nihil eſt. Alius eſt qui teſtimonium perhibet de me.* Qvis ille alius eſt? Nempe qvi è cœlo locutus eſt:
Mat.3.17. *Hic eſt Filius meus dilectus, in qvo mihi complacui.* Idem porrò, qvi dixerat: *Si ego teſtificor de me, teſtimonium meum nihil eſt*, poſtea dicit: *Etſi ego teſtificor de me, teſtimonium meum verum eſt.* Et rurſum: *Opera ipſa teſtimonium præbent, qvæ dedit mihi Pater.* Item: *Moyſes ſcripſit de me.* Et: *Moyſes de me teſtatus eſt.* Qvorum prius illud: *Si ego teſtificer de me, teſtimonium meum nihil eſt*, ideo dictum eſt, ut arrogantium hominum, ac ſeſe commendantium vanitatem excluderet; eo qvòd multi prædicare ſe ipſos, ac ſuo ſe teſtimonio cohoneſtare ſolent. At cùm dicit: *Etiamſi teſtificer de me, teſtimonium meum verum eſt*; non humanum eſſe teſtimonium ſuum, ſed Deum eſſe, qvi verè teſtimonium præbeat, oſtendit. Verus igitur Deus eſt Pater: verus Deus Filius: verus Spiritus ſanctus: Dei videlicet ſpiritus, ac ſpiritus veritatis: Trinitas in uno ſpiritu numerata. Nam de Patre
Joan.17.3. *Joan.13.23* Filius ipſe loqvitur; *Ut cognoſcant te ſolum verum Deum.* Eſt autem idoneus ille teſtis, qvi *in illius pectus recubuit*, cum unigenitum Deum illum appellat. Neqve verò ad unigenitum Deum addidit, *Deum verum.* Sed de Patre vero Deo ſcriptum eſt: Filius autem unigenitus Filius dicitur. Præterea de Patre ſcriptum eſt: Lu-
Joan.1. men eſſe Deum, de Filio: *Erat lux verà.*

Qbæ uni perſonæ dotes attribuuntur, eæ ad reliqvas pertinent.

IV. Animadverte verò accuratiſſimam ſacrarum literarum diligentiam. Eſt enim Pater lux. Nec ad mentionem Patris Lucem veram adjecit: ſed Filio iſtud attribuit: neqve qvisqvam pronuntiare aliter poteſt. Qvis enim adeò inſanus, ac mente captus eſt, inde ut contumelioſæ in Deum opinionis occaſionem concipiat, qvòd in illo loco veri vocabulum eſſe non videat? Nam ſi genitus ab illo

A ἀμετέχον Πνεύματος ἁγίου. ἐὰν μὴ γάρ τις δέξηται Πνεῦμα ἅγιον, ὁ λέγει τὸν Ἰησοῦν Κύριον ὄντως, καὶ Θεὸν ὄντως, καὶ Υἱὸν Θεοῦ ὄντως, καὶ βασιλέα ὄντως ἀΐδιον. μάθωσι γὰρ οἱ τὴν κακὴν ὑπόληψιν ἐχθρώτατοι, ὅτι πάντα ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὅ θέλει περὶ ἑαυτοῦ μαρτυρεῖν. ὅτω γὰρ εἶπεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· ἐὰν μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐδέν ἐστιν. ἄλλος ἐστὶν ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμοῦ. καὶ τίς ἐστιν ἄλλος; ὁ φωνήσας ἐξ οὐρανοῦ, οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ εὐδόκησα. ὅτος ὃ λέγων, ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐ-
B μαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐδέν ἐστιν. πάλιν λέγει, κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου ἀληθής ἐστι. καὶ πάλιν, αὐτὰ τὰ ἔργα μαρτυρεῖ ἃ δέδωκέ μοι ὁ πατήρ. καὶ πάλιν, Μωϋσῆς ἔγραψε περὶ ἐμοῦ, καὶ Μωϋσῆς μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ. τὸ πρῶτον μὲν, ἐὰν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου οὐδέν ἐστιν· ἐπειδὴ πολλοὶ δοξάζουσιν ἑαυτοὺς, καὶ μαρτυροῦσι περὶ ἑαυτῶν, ἵνα ἐκκόψῃ τῶν καυχωμένων τὴν καύχησιν, καὶ τῶν ἑαυτοὺς σωιζώντων. ὅταν ὃ εἴπῃ· κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ
C περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου ἀληθής ἐστι, δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἀνθρωπίνη αὐτοῦ ἡ μαρτυρία, ἀλλὰ Θεός ἐστιν ἀληθεύων τῇ ἑαυτοῦ μαρτυρίᾳ. ἀληθινὸς τοίνυν Θεὸς ὁ Πατὴρ, ἀληθινὸς Θεὸς ὁ Υἱὸς, ἀληθινὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, πνεῦμα Θεοῦ ὄν, καὶ πνεῦμα ἀληθείας, Τριὰς ἐν ἑνὶ πνεύματι ἀριθμουμένη. περὶ γὰρ τοῦ Πατρὸς αὐτὸς ὁ Υἱὸς λέγει, ἵνα γινώσκωσί σε τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεόν. ἀξιόπιστος δὲ μάρτυς ὁ περὶ τοῦ τεθνεῶτος αὐτοῦ ἀναπεσών, μονογενῆ Θεὸν αὐτὸν φάσκων. ὃ προσέθετο ὁ πρὸς τὸν μονογενῆ Θεὸν, τὸ Θεὸς
D ἀληθινὸς, ἀλλὰ περὶ Πατρὸς γέγραπται, ἀληθινοῦ Θεοῦ· περὶ Υἱοῦ δὲ, ὅτι μονογενὴς Θεός. τὸ δὲ πάλιν περὶ Πατρὸς, ὅτι Φῶς ὁ Θεός. περὶ δὲ Υἱοῦ, ὅτι ἦν τὸ Φῶς τὸ ἀληθινόν.

Καὶ ὅρα μοι τὴν τῶν γραφῶν ἀκρίβειαν. ἔστι μὲν γὰρ Πατὴρ Φῶς, καὶ ὁ προσκειται τῷ περὶ Πατρὸς, Φῶς ἀληθινόν. ἐπεὶ δὲ τῷ περὶ Υἱοῦ εἴρηται, Φῶς ἀληθινὸν, καὶ ὁδεὶς τολμᾷ ἄλλως λέγειν. τίς γὰρ μεμηνὼς, ἢ μᾶλλον φρενοβλάβειαν ἑαυτῷ σωιάγων, τολμήσει βλασφημίας ὑπόνοιαν ἑαυτῷ κτήσασθαι, μὴ εὑρὼν ἐπὶ τῷ ῥητῷ, προσκείμενον τὸ ἀληθινόν; εἰ γὰρ ὁ ἐξ αὐτοῦ

γεγεννημένῳ γνήσιος υἱὸς φῶς ἐστιν ἀληθινόν, ὁ τῷ Υἱῷ γεννήτωρ, ἀναμφιβόλως φῶς ἐστιν ἀληθινὸν αὐτὸς ὁ γεννήσας αὐτὸν ἀνάρχως καὶ ἀχρόνως φῶς ἀληθινόν. καὶ ὥσπερ ἀτολμητέον ἐστὶ τῷ Πατρὶ λέγειν, ὅτι οὐκ ἔστι φῶς ἀληθινόν. ἀλλ' ἀφ' ἑαυτῶν, διὰ τὸ εὐσεβὲς νοεῖν οἴδαμεν, κἂν τε μὴ ᾖ γεγραμμένον, ὅτι ἐστὶ φῶς ἀληθινόν, καὶ οὐκ ἀμφιβάλλομεν, ἵνα μὴ ἀπολώμεθα. οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ γέγραπται, ὅτι Θεὸς ὁ Υἱός. καὶ κἂν ἀπιστεῖται τὸ, Θεὸς ἀληθινὸς, μανίαν ἑαυτοῖς ἐπισωρεύομεν, εἰ τολμήσωμεν βλασφημῆσαι, καὶ μὴ εἰπεῖν τὸν Υἱὸν Θεὸν ἀληθινόν. ἀρκεῖ γὰρ ἐπὶ τῷ ἑνὶ τὸν πάντα σύνδεσμον τῆς Τριάδος φέρειν, καὶ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς νοεῖν τὸν Υἱὸν Θεὸν ἀληθινὸν, καὶ τὸ Πνεῦμα ἀληθινὸν, ἀντιπροσαγομένων τοῖς ἑκατέροις ὀνόμασι τῶν ἰσορρόπων τῆς ἀληθείας· τῷ μὲν Πατρὶ, τὸ Θεὸς ἀληθινὸς, τῷ δὲ Υἱῷ, τὸ Θεός. ἀνάπαλιν δὲ τῷ Υἱῷ, τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν, τῷ δὲ Πατρὶ, τὸ φῶς· ἵνα τὰς δύο δόξας τὰς περὶ θεότητος συζεύξαντες, περὶ Πατρὸς μὲν Θεὸς ἀληθινὸς, περὶ δὲ Υἱοῦ φῶς ἀληθινὸν, καὶ περὶ Πατρὸς τὸ φῶς, καὶ περὶ Υἱοῦ τὸ Θεὸς, ἀπὸ τοῦ Φωτὸς, καὶ Θεὸς, τὴν μίαν θεότητα, καὶ ἀπὸ τοῦ Θεὸς ἀληθινὸς, καὶ Φῶς ἀληθινὸν, τὴν μίαν ἑνότητα τῆς δυνάμεως ὁμολογήσωμεν.

Ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. ἐὰν ἐγὼ ἀπέλθω, ἐκεῖνος ἔρχεται, φησὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας. καὶ ἔτι περὶ ἑαυτοῦ, ὅτι ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια. καὶ περὶ Πατρὸς, τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρός μου, τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος, καὶ Πνεῦμά μου ἑφέστηκεν ἐν μέσῳ ὑμῶν. τὸ δὲ Πνεῦμα ἀῤῥήτως συμπεράπον τῷ Υἱῷ, ἐκβάλλει αὐτὸν εἰς τὴν ἔρημον πειρασθῆναι ὑπὸ τοῦ Διαβόλου. καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος Πνεῦμα Κυρίου, οὗ εἵνεκεν ἔχρισέ με. τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν Προφήταις λαλοῦν· τάδε λέγει Κύριος παντοκράτωρ, ὁ λαλῶν ἐν τοῖς Προφήταις Κύριος, ὁ στερεῶν βροντὴν, καὶ κτίζων πνεῦμα· βροντὴν μὲν τὴν ἐνηχουμένην ἀνθρώποις· κτίζων δὲ πνεῦμα, εἰς ἐνέργειαν ὑετῶν ἀποστελλομένων ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τῆς γῆς. καὶ περὶ μὲν κτισμάτων, οὕτω φησὶ, στερεῶν βροντὴν, καὶ κτίζων πνεῦμα. ταῦτα γὰρ κτίσματα ὑπάρχει· ἀπαγγέλλων δὲ τὸν Χριστὸν αὐτοῖς ἀνθρώποις, οὐκέτι κτίζων, οὐκέτι στερεῶν, ἀλλ' ἀπαγγέλλων αὐτὸν τοῖς ἀνθρώ-

A germanus filius vera lux est; Filii qvoqve genitor sine ulla dubitatione vera lux est: ille inqvam, ipse, qvi hunc sine ullo principio, ac tempore veram lucem progenuit. Ac qvemadmodum nemo tam audax esse debet, ut Patrem veram esse lucem inficietur: & per nos ipsi pietatis causa qvod minimè scriptum est intelligimus, lucem esse veram, nec de ea re dubitamus, ne in sempiternum ruamus exitium: Ita & de Filio scriptum est; qvod Deus sit Filius. Ac licet verus Deus non dicatur, insaniissimi nihilominus esse videamur, si contumeliosè aliqvid idcircò B jacere velimus, & Filium verum esse Deum negemus. Satis est enim uni personæ qvod cum tota Trinitate conjunctum est tribui oportere: & ex Patre Filium verum Deum intelligi, ac verum Spiritum: cùm ex rei veritate idem significantia vocabula utrisqve nominibus respondeant; videlicet Patri, verus Deus: Filio, Deus. Econtrario verò Filio, lux vera: Patri verò, lux: Ut duabus illis de Divinitate sententiis conjunctis, qvòd & Pater verus sit Deus, & Filius lux vera: tùm qvòd Pater lux sit, & Filius Deus, ex lucis, Deiqve vocibus, Divinitatem unam: & ex his, Deus verus, & lux vera unam virtutis singularitatem C fateamur.

V. Similiter & de Spiritu sancto: *Si ego abiero, veniet*, inqvit, *ille Spiritus veritatis*. De se ipso verò loqvens: *Ego sum*, inqvit, *veritas*. De Patre: *Spiritus Patris mei qvi loqvitur in vobis*: ac de Spiritu. *Spiritus*, inqvit, *meus stat in medio vestrum*. Ad hæc Spiritus, qvi inexplicabili qvadam ratione agit cum Filio, ipsum in solitudinem expellit, ut à Diabolo tentetur. Qvin & ipse Dominus: *Spiritus*, inqvit, *Domini super me: propter qvod unxit me*. Porrò Spiritus sanctus per Prophetas loqvens: *hæc dicit*, inqvit, *Dominus omnipotens*, qvi in Prophetis loqvitur Dominus; *qvi firmat tonitrua, & creat spiritum*. Tonitru, inqvam, illud, cujus ab hominibus fragor exauditur: *creans*, verò *spiritum*, qvo pluvias excitat, qvæ terris divinitùs immittuntur. Ergo de creatis rebus cùm loqvitur, his utitur verbis: *Firmans tonitrua & creans spiritum*: Hæc enim creata sunt. At verò Christum suum non jam creare, non firmare, sed nunciare duntaxat ho-

Si Joan.16.7.
Joan.14.6.
Agg.2.7.
Mat.1.12.
Luc.4.18.
Amos 4.13.

minibus dicitur, verè à se genitum, increatum: qvi converti, mutariqve non potest: qvi à sempiterno sempiternus est; qvi ab Joanne prædicatus est, qviqve semper est. Nam *qvi est*, ait Moyses, *misit me.* At Joannes: *Qvi est in sinu Patris ille narravit.* Itaqve & Filius existens dicitur; & Pater existens; existens videlicet ad existentem comparatus, atqve ex ipso genitus: qvi neqve confusus cum Patre, nec esse aliqvando cœpit; sed semper cum Patre germanus est, Pater verò semper filium genuit. Neqve enim tempus ullum extitit, qvo Pater non fuerit Pater; aut qvo Filius Patri soli non fuerit. Nam si tempus fuisset ullum, qvo pater non fuisset, ille Patris esset alterius Filius, antequam unigeniti Filius existeret. Ita dùm in Patrem pios se esse studeut, prorsus impii sunt. Nam in Deo neqve tempus ullum, neqve tempestas est; non temporis punctum; non horæ momentum; non oculi nictus; non cogitationis motus ullus est: sed qvantum mens tua sese ad Filium comprehendendum, ac credendum erigit, una & Patrem animo concipe. Qvippe nomen ipsum significandi vim habet; ac qvoties Filium appellas; tum cùm Filium dicis Patrem intellige. Nam ex Filio Pater intelligitur, & cùm Patrem nominas, Filium significas. Qvippe Pater Filii prorsus esse dicitur.

Exo. 13. 14. Joan. 1.

VI. Qvandonam igitur audacter id pronunciare potes, Patrem non fuisse Patrem, ut & Filium non fuisse dicas? Qvod si nullam dignitatis accessionem affingere audeas Patri: Nam Filius ejusdem cum illo substantiæ est: neqve additamento ullo, vel gloria, aut incremento opus habet: Discè tuas illas in Deum contumelias reprimere, qvicumqve fidem oppugnas, vel ab ea te potiùs segregas: sed perpetuò crede æternum esse Patrem, à qvo Filius sit revera genitus: qvi & ipse revera semper est, & ad existentem revera Patrem refertur. Qvippe Filius semper est, non confusus cum Patre, nec ipsius frater, sed germanus Filius à Patre genitus, ac natura, non adoptione Filius. Idem & Patri, consubstantialis; non σωὐσιος, id est simul substantiâ; sed ὁμοὐσιος, id est consubstantialis, nempe non extra Patrem genitus, ut nonnulli cavillantur, qvi Filium non ex rei veritate esse, sed adoptione censent. Atqvi fidei vinculum est consubstantialem fateri. Qvo usurpando vocabulo Sabellii robur infringis. Non enim consubstantialis vox singularem

A ποις, τὸν ἀληθῶς γεννητὸν ἐξ αὐτοῦ, τὸν ἄκτιστον, τὸν ἄτρεπτον, τὸν ἀναλλοίωτον, τὸν ἀεὶ ὄντα ἐκ τοῦ ἀεὶ ὄντος, τὸν διὰ Ἰωάννου κηρυχθέντα ἀεὶ ὄντα. ὁ ὢν γάρ, φησὶ, ἀπέσταλκέ με, φησὶ ὁ Μωϋσῆς. καὶ ὁ Ἰωάννης, ὁ ὢν εἰς τὸν κόλπον τοῦ Πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο· ὢν ἐστὶν ὁ Υἱὸς, ὢν ἐστὶν ὁ Πατὴρ, ὁ ὢν πρὸς τὸν ὄντα ἐξ αὐτοῦ γνωσθεὶς, ὁ συναλοιφὴ ὢν τῷ Πατρὶ, οὐκ ἀρξάμενος τοῦ εἶναι· ἀεὶ δὲ γνήσιος σὺν Πατρὶ, ἀεὶ Πατὴρ γεννήσας τὸν Υἱόν. οὐκ ἦν γάρ ποτε καιρὸς, ὅτε ὁ Πατὴρ οὐκ ἦν Πατήρ. οὐκ ἦν πολὺ καιρὸς,

B ὅτε ὁ Υἱὸς οὐχ ὑπῆρχε Πατρὶ τῷ μόνῳ. εἰ γὰρ ἦν καιρὸς, ὅτε οὐκ ἦν Πατὴρ, ἄρα αὐτὸς ἦν Υἱὸς ἑτέρου Πατρὸς, πρὸ τοῦ εἶναι τὸν Πατέρα τοῦ μονογενοῦς· καὶ δοκοῦντες εἰς τὸν Πατέρα εὐσεβεῖν, τελείως ἀσεβοῦσιν. ἐν Θεῷ γὰρ οὐ χρόνος, οὐ καιρὸς, οὐ στιγμὴ χρόνου, οὐκ ἄτομον ὥρας, οὐ ῥιπὴ ὀφθαλμοῦ, οὐ διανοίας μετέωρον ἐνδέχεται· ἀλλ' ὅσον δ' ἀναβῇ σου ἡ διάνοια * Υἱὸν καταλαμβάνειν, καὶ πίστευ- For. Υἱὸν.

εἰν, νόει ἅμα καὶ Πατέρα. τὸ γὰρ ὄνομά ἐστι σημαντικόν. ὅταν γὰρ υἱὸν καλέσῃς, υἱὸν λέγων, νόει πατέρα. ἀπὸ γὰρ τοῦ υἱοῦ πατὴρ νοεῖται. καὶ ὅταν καλέσῃς πατέρα, σημαίνεις υἱόν. Πατὴρ γὰρ πάντως υἱὸν καλεῖται.

C Πότε οὖν δύνασαι τολμᾶν, καὶ λέγειν, ὅτι οὐκ ἦν Πατὴρ ὁ Πατὴρ, ἵνα καὶ Υἱὸν τολμήσῃς εἰπεῖν μὴ εἶναι; εἰ δὲ οὐ τολμᾷς ἀξίαν προσθεῖναι Πατρί. τὸ γὰρ * υἱὸν ἐν ταυτότητι ὑ- Mendo-

πάρχει, καὶ οὐ προσδέεται προσθήκης, οὐ δόξης, οὐ προκοπῆς, μάθε μὴ βλασφημεῖν ὦ πολεμῶν τὴν πίστιν, μᾶλλον δὲ σεαυτὸν ἀπὸ πίστεως διώκων, ἀλλ' ἀεὶ πίστευε Πατέρα ἀΐδιον ἀληθῶς γεννήσαντα Υἱὸν, τὸν

D ἀεὶ ὄντως ὄντα, πρὸς τὸν ὄντως ὄντα Πατέρα. Υἱὸς γὰρ ἀεὶ ὁ συναλοιφὴ ὢν τῷ Πατρὶ, ὁ συνάδελφος, ἀλλ' Υἱὸς γνήσιος ἐκ Πατρὸς γεγεννημένος, Φυσικὸς Υἱὸς, οὐ θετός· Υἱὸς ὁμοούσιος τῷ Πατρί· οὐ συνούσιος, ἀλλ' ὁμοούσιος, τουτέστιν οὐκ ἔξωθεν τοῦ Πατρὸς γεννηθείς, ὥς τινες εἰρωνείᾳ φέρονται, θέσει θέλοντες εἶναι τὸν Υἱόν, ἡ οὐκ ἀληθείᾳ. σύνδεσμος οὖν ἡ πίστεως ὁμοούσιον λέγειν. ἐὰν γὰρ εἴπῃς τὸ ὁμοούσιον, ἔλυσας Σαβελλίου τὴν δύναμιν. ὅτου γὰρ ὁμοούσιον, μιᾶς ὑποστάσεως ἐστὶ

δηλωτικὸν· ἀλλὰ καὶ ἐνυπόσατον σημαίνει τὸν Πατέρα, καὶ ἐνυπόσατον τὸν Υἱὸν, καὶ ἐνυπόσατον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. ὅταν δὲ τὸ ὁμοούσιον λέγῃ, οὐκ ἀλλότριον τῆς αὐτῆς θεότητος σημαίνει, ἀλλὰ Θεὸν ἐκ Θεοῦ, τὸν Υἱὸν, καὶ Θεὸν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τῆς αὐτῆς θεότητος, οὐ τρεῖς Θεούς. οὐδὲ γὰρ ἐὰν εἴπωμεν τὸν Υἱὸν, καὶ τὸν Πατέρα Θεὸν, δύο θεοὺς λέγομεν. εἷς γάρ ἐστιν ἡμῖν ὁ Θεὸς, ὡς φησὶν ὁ μακάριος Μωσῆς, Κύριος ὁ Θεός σου, Κύριος εἷς ἐστιν. οὐ θεοὺς λέγομεν, Θεὸν τὸν Πατέρα, Θεὸν τὸν Υἱὸν, Θεὸν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ οὐ θεούς. οὐδὲ γὰρ πολυθεΐα ἐν Θεῷ. διὰ δὲ τῶν τριῶν ὀνομάτων ἡ μία θεότης, Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος καὶ οὐ δύο ὑοί. μονογενὴς γὰρ εἷς ὁ Υἱός· τὸ ἅγιον Πνεῦμα, Πνεῦμα ἅγιον, πνεῦμα Θεοῦ, ἀεὶ ὂν σὺν Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, οὐκ ἀλλότριον Θεοῦ· ἀπὸ μὲν Θεοῦ ὄν, ἀπὸ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ τοῦ Υἱοῦ λαμβάνον. ἀλλ' ὁ μὲν Υἱὸς μονογενὴς, ἀπαταλήπτως, καὶ τὸ Πνεῦμα ἀπατάληπτον, ἐν Θεοῦ δὲ, οὐκ ἀλλότριον Πατρὸς καὶ Υἱοῦ· οὐδὲ συναλοιφή ἐστι Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, ἀλλὰ Τριὰς ἀεὶ ὖσα τῆς αὐτῆς οὐσίας· οὐκ ἐτέρα ἡ οὐσία παρὰ τὴν θεότητα, οὐδὲ ἑτέρα ἡ θεότης παρὰ τὴν οὐσίαν· ἀλλ' ἡ αὐτὴ θεότης, καὶ ἐκ τῆς αὐτῆς θεότητος ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα.

Καὶ τὸ μὲν Πνεῦμα, ἅγιον Πνεῦμα· ὁ δὲ Υἱὸς, Υἱὸς· τὸ δὲ Πνεῦμα παρὰ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ λαμβάνον, ἐρευνῶν τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, ἀναγγέλλον τὰ τοῦ Υἱοῦ, ἐν κόσμῳ ἁγιάζον ἁγίους διὰ τῆς Τριάδος, τρίτον τῇ ὀνομασίᾳ, Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. ἀπελθόντες, φησὶ, βαπτίσατε εἰς ὄνομα Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. ἐπεὶ σφραγὶς τῆς χάριτος, σύνδεσμος τῆς Τριάδος, ἐκ ἀλλότριον τοῦ ἀριθμοῦ, οὐ διεσὼς τῆς ὀνομασίας, οὐ ξένον τῆς δωρεᾶς· ἀλλ' εἷς Θεὸς, μία πίστις, εἷς Κύριος, ἓν χάρισμα, μία Ἐκκλησία, ἓν βάπτισμα. ἀεὶ γὰρ ἡ Τριὰς, Τριὰς, οὐδέποτε προσθήκην λαμβάνει, ἕως ἀριθμουμένη, Πατὴρ, Υἱὸς, καὶ ἅγιον Πνεῦμα· οὐ συναλοιφὴ ἡ Τριάς· οὐ διεσώς τι ἐν αὐτῇ τῆς ἰδίας αὐτῆς μονάδος. ἐν ὑποστάσει δὲ τελειότητος, τέλειος ὁ Πατὴρ, τέλειος ὁ Υἱὸς, τέλειον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Πατὴρ, καὶ

A hypostasin significat: sed subsistentem esse Patrem, subsistentem Filium, subsistentem Spiritum sanctum esse declarat. Porrò qvi consubstantialem dicit, ab eadem Divinitate non alienum facit: sed Deum ex Deo Filium, ac Deum Spiritum sanctum eâdem Divinitate constantem, non tres Deos exprimit. Etenim cùm Filium, Patremq; nominamus Deum, duos Deos non dicimus. Siqvidem unus nobis est Deus, ut beatus Moses asserit: *Dominus Deus tuus, Dominus unus est.* Deut. 6. Qvare Deum Patrem, Deum Filium, Deum Spiritum sanctum, non Deos appellamus. Nam nulla est multitudo Deorum. Cæterùm tribus illis nominibus Divinitas una Patris, Filii, ac sancti Spiritus exprimitur: non duo Filii. Unigenitus qvippe Filius unus est. Ita Spiritus sanctus, Spiritus sanctus est, Deiqve Spiritus qvi cum Patre, & Filio semper est, nec alienus à Deo: sed à Deo existens, *& à Patre procedens, & accipiens à Filio.* Ad hæc unigenitus Filius comprehendi non potest: Non potest & Spiritus sanctus: qvi sic à Deo procedit, ut à Patre, & Filio non sit alienus: neqve per ipsum Pater & Filius in unum confusi coalescunt: verum Trinitas eadem substantia constans semper existit: ac neqve altera præter Divinitatem est substantia: nec altera præter substantiam Divinitas: sed eadem est Divinitas, & ex eadem Divinitate Filius est, & Spiritus sanctus.

Consubstantialis vocabuli vis.

VII. Spiritus proinde sanctus, Spiritus est: Filius, Filius: *Spiritus à Patre procedit, & à Filio accipit, Dei profunda perscrutans:* qvæ Filii propria sunt in mundum prædicans, sanctos per Trinitatem sanctificans, appellatione tertius: Pater, Filius, & Spiritus sanctus. *Euntes*, inqvit, *baptizate in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Est enim Spiritus qvoddam gratiæ sigillum: Trinitatis vinculum, non alienus à numero, non appellatione discrepans, nec tanqvam peregrinus à largitionis communione separandus: *Sed unus Deus, una fides, unus Dominus*, una gratia, una Ecclesia, unum Baptisma. Trinitas semper Trinitas est: Cui nihil unqvam adjici potest, qvæqve ita numeratur, Pater, Filius, & Spiritus sanctus. Nec est confusum, aut coalescens qvidpiam: nec aliqvid inest ipsi ab unitate propria sejunctum: adeò ut in perfecta hypostasi perfectus sit Pater, perfectus Filius, perfectus Spiritus sanctus: Pater, & Filius, &

Joan. 15. 26. & 16. 14. 1. Cor. 2. 10.

Matth. 28. 19.

Eph. 4. 5.

Spiritus sanctus. At verò Spiritus cœlesti-
1.Cor.12,4. bus donis attribuitur. Nam *divisiones gratiarum sunt*; idem verò *Spiritus: & divisiones ministeriorum sunt; idem verò Dominus: Et divisiones operationum sunt*; *idem verò Deus, qvi operatur omnia in omnibus.* Nunqvam excidamus à proposito: nunqvam à veritate deficiamus. Neqve verò Deo patrocinium impendimus: sed religiosè sentimus, ne forte pereamus: ac loqvimur, non qvasi comprehendamus; tanqvam enim homines qvæ animo percepimus eloqvimur. At Divinus honos immensus est, & supra mentis nostræ captum infinitis partibus attollitur: atqve ita Divinitas ipsa prædicatur, nihil ut ei gloriæ ac-
B cedere possit, aut decedere. Nihil est enim in Trinitate creatum, aut in ea postea factum. Verùm Pater filium generat; sed nullum unqvam tempus fuit, qvo tempore Filius non esset. Non enim Pater aliqvo tempore non est appellatus Pater: sed & Pater perpetuò fuit, & perpetuò Filius; non frater, sed Filius, ea ratione genitus, qvam nulla consequi potest oratio; & incomprehensibili modo nominatus, cum Patre verò semper existens, nec unqvam esse desinens. Itaqve Pater ingenitus est, increatus, & incomprehensus. Filius genitus, sed increatus, & incomprehensus.
C Spiritus sanctus semper est, non genitus non creatus, non frater, non patruus, non avus, non nepos, sed ex eadem Patris Fi-
Joan.4.24 liiqve substantia Spiritus sanctus, *Spiritus enim Deus est.*

VIII. Nam unaqvæqve appellationum istarum singularis est; neqve qvicqvam habet qvod secundò significetur. Pater enim Pater est: neqve qvicqvam habet, qvod cum ipso ex adverso comparatum sit, aut cum altero Patre copulatum: ne fortè duo sint Dii. Filius unigenitus, Deus verus ex Deo vero; non Patris nomen sibi vendicans, nec alienus à Patre, sed unius Patris existens: unigenitus verò, ut singulari sit appellatione Fi-
D lius: & Deus ex Deo, ut unus Deus Pater & Filius appelletur: & Spiritus sanctus unicus; non Filii nomen, non appellationem Patris usurpans: sed Spiritus sanctus vocatus, nec alienus à Patre. Etenim u-
Joan. 15. & 16. nigena ipse Filius ita loqvitur: *Spiritus Patris.* Item: *Qvi à Patre procedit: & de meo accipiet:* Ut ne alienus à Patre vel Filio crederetur: sed ejusdem substantiæ, ac Divinitatis ejusdem: Divinus Spiritus, *Spiritus veritatis, Spiritus Dei, Spiritus Para-*

Υιὸς, ἅγιον Πνεῦμα. τὸ ὃ ἀνάπαλιν, Πνεῦμα χαρίσμασιν, ἐνεργούμενον. διαιρέσεις γὰρ χαρισμάτων εἰσὶ, τὸ ὃ αὐτὸ Πνεῦμα. καὶ διαιρέσεις διακονιῶν εἰσιν, ὁ ὃ αὐτὸς Κύριος. καὶ διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ ὃ αὐτὸς Θεὸς, ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι. μὴ ἐκπέσωμεν τῆς προκειμένης, μὴ ἀποσῶμεν τῆς ἀληθείας. ἡμεῖς δὲ συνηγορῶμεν ὑπὲρ Θεοῦ, ἀλλ' εὐσεβῶς νοῦμεν, ἵνα μὴ ἀπολώμεθα· καὶ φθεγγόμεθα, ἐχ ὡς καταλαμβάνοντες· ὡς ἄνθρωποι γὰρ φθεγγόμεθα, ἃ καὶ εἰλήφαμεν. ἡ γὰρ εἰς Θεὸν τιμὴ, ἄπειρος, καὶ μυριονταπλασίως * ὑπὲρ τὸν ἡμέτερον νῦν δεδόξασαι, καὶ ἔστι δεδοξασμένη, μηδὲν προσλαμβάνουσα δόξης, μήτε ἀφαιρουμένη. οὐδὲν γὰρ ἐν Τριάδι κτιστὸν, ἢ ἀγενητόν· ἀλλ' ὁμὲν Πατὴρ τὸν Υἱὸν γεννᾷ, οὐκ ἦν δὲ ποτε χρόνος, ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱός. οὐδὲ γὰρ ὁ Πατὴρ ἐν χρόνῳ τινὶ Πατὴρ οὐκ ἐκαλεῖτο· ἀλλὰ ἦν ἀεὶ Πατὴρ, καὶ ἦν ἀεὶ Υἱὸς, οὐ συνάδελφος, ἀλλὰ Υἱὸς γεννηθεὶς ἀνεκδιηγήτως, καὶ ὀνομαζόμενος ἀκαταλήπτως, σὺν Πατρὶ ὢν ἀεὶ, μηδέποτε διαλείπων τοῦ εἶναι. Πατὴρ ἦν ἀγέννητος, καὶ ἄκτιστος, καὶ ἀκατάληπτος· Υἱὸς γεννητὸς, ἀλλὰ καὶ ἄκτιστος, καὶ ἀκατάληπτος· Πνεῦμα ἅγιον ἀεὶ, οὐ γεννητὸν, οὐ κτιστὸν, οὐ συνάδελφον, οὐ πατράδελφον, οὐ προπάτορον, οὐκ ἔκγονον, ἀλλ' ἐκ τῆς αὐτῆς οὐσίας Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, Πνεῦμα ἅγιον· Πνεῦμα γὰρ ὁ Θεός.

Ἑκαστον δὲ τῶν ὀνομάτων μονώνυμον, μὴ ἔχον δευτέρωσιν. καὶ γὰρ ὁ Πατὴρ Πατὴρ, καὶ οὐκ ἔχει ἀντιπρόσωπον, οὐδὲ ἑτέρῳ πατρὶ συζυγούμενον· ἵνα μὴ δύο θεοί. καὶ Υἱὸς μονογενὴς, Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, οὐ Πατρὸς ἔχων ὄνομα, οὐδὲ ἀλλότριον Πατρὸς, ἀλλ' ἑνὸς Πατρὸς ὑπάρχων· μονογενὴς ὤν, ἵνα μονώνυμος ᾖ ὁ Υἱὸς· καὶ Θεὸς ἐκ Θεοῦ, ἵνα εἷς Θεὸς Πατὴρ, καὶ Υἱὸς καλῆται· καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μονογενὲς, οὐχ Υἱοῦ ἔχον ὄνομα, οὐ Πατρὸς τὴν ὀνομασίαν· ἀλλὰ Πνεῦμα ἅγιον ἅτε καλούμενον, οὐκ ἀλλότριον Πατρός. αὐτὸς γὰρ ὁ μονογενὴς λέγει, Τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς, καὶ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται. ἵνα μὴ ἀλλότριον νομισθείη Πατρὸς, μηδὲ Υἱοῦ, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς οὐσίας, τῆς αὐτῆς θεότητος, Πνεῦμα θεῖον, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, τὸ Πνεῦμα τὸ Παράκλητον,

* F. πρό.

ράκλητον, μονωνύμως καλούμενον, μὴ ἔχον ἀντιῳδήσειν, μὴ ἐξισούμενον ἑτέρῳ τινὶ πνεύματι, μὴ καλούμενον ὀνόματι Υἱοῦ, ἢ ὀνομαζόμενον ὀνομασίᾳ Πατρός· ἵνα μὴ τὰ μονώνυμα ὀνόματα ὁμώνυμα ὑπάρχῃ. πλὴν ὅτι τὸ Θεὸς, ἀλλ' ἐν Πατρὶ τὸ Θεὸς ἐν Υἱῷ, τὸ Θεὸς ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, * τὸ Θεοῦ καὶ Θεός. Πνεῦμα γὰρ Θεοῦ, καὶ Πνεῦμα δὲ Πατρὸς, καὶ Πνεῦμα Υἱοῦ. κατά τινα σύνθεσιν, καθάπερ ἐν ἡμῖν ψυχὴ, καὶ σῶμα, ἀλλ' ἐν μέσῳ Πατρὸς. καὶ Υἱὸς, ὂν δὲ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, τρίτον τῇ ὀνομασίᾳ. ἀπελθόντες γὰρ, φησὶ, βαπτίσατε εἰς τὸ ὄνομα Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. εἰ ὃ βαπτίζει ὁ Πατὴρ εἰς ὄνομα ἑαυτοῦ, εἰς ὄνομα Θεοῦ, καὶ τελεία ἡ σφραγὶς ἐν ὀνόματι Θεοῦ ἐσφραγισμένη ἐν ἡμῖν, καὶ βαπτίζει Χριστὸς εἰς ὄνομα ἑαυτοῦ, εἰς ὄνομα Θεοῦ, καὶ τελεία ἡ σφραγὶς ἐν ὀνόματι Θεοῦ ἐσφραγισμένη ἐν ἡμῖν, τίς τολμήσει καταπολεμῆσαι τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, τὸ Πνεῦμα ἀλλότριον τῆς θεότητος λέγων; εἰ γὰρ εἰς ὄνομα * Θεοῦ, ἢ εἰς ὄνομα Υἱοῦ, καὶ εἰς ὄνομα ἁγίου Πνεύματος, μία σφραγὶς τῆς Τριάδος, μία ἄρα δύναμις τῆς θεότητος ἐν Τριάδι. εἰ ὃ τὸ ἕν ἐστι Θεὸς, τὰ ὃ ἄλλα κτίσα, καὶ ὁ Θεὸς, τίνι λόγῳ συνδέδε) τὰ δύο εἰς τὸ ἓν, τῇ σφραγῖδι τῆς τελειότητος; ἄρα γοῦν εἰς βασιλικὸν ὄνομα ἐσφραγίσθημεν τὸ ἓν τοῦ πατρὸς, ἢ τὰ ἄλλα ὁ βασιλικὰ, ἀλλ' ἔτι στοιχείοις, καὶ κτίσμασι δεδουλώμεθα, καὶ οὐκ ἠδύνατο μόνον τὸ ὄνομα δὲ Πατρὸς σώζειν, ἀλλὰ ἑαυτῷ κτίσας ἄλλα δύο στοιχεῖα κατὰ τὴν τῶν βλασφημούντων ὑπόνοιαν, ἵνα περισταλῇ ἡ ἀπὸ θεότης καὶ ἄλλας δυνάμεις, καὶ δυνηθῇ σῶσαι τὸν παρ' αὐτοῦ σφραγιζόμενον, καὶ λύτρωσιν ἁμαρτημάτων λάβῃ ἀφέσεως ὁ παρ' αὐτοῦ κτισθεὶς ἄνθρωπος.

Φεῦ τῆς τοιαύτης ληρῳδίας· ὦ τῆς τοιαύτης βλασφημίας. πόθεν ὑπεισῆλθε τὸν βίον ἄλλη πάλιν καινὴ ἀπιστία; μᾶλλον δὲ ἔστωμι κακοπιστία. χείρων γὰρ ἡ κακοπιστία τῆς ἀπιστίας. ἡ μὲν γὰρ ἀπιστία πίστιν λαμβάνουσα * διορθώσεται· ἡ δὲ κακοπιστία ἀνατόρθωτος, δυσχερῶς σωζομένη, μή τι ἂν ἄρα τὸ χάρισμα ἄνωθεν ἐπιφοιτήσῃ. φησὶ δὲ ὁ μακάριος Πέτρος τοῖς περὶ Ἀνανίαν·

For. τοῦ Θεοῦ.

For. Πατρός.

χρ. διορθώσηται. For. διορθωθήσεται.

cletus: qvi qvidem singulariter nominatur, nec ex adverso comparatum habet qvidqvam, neqve cum altero adæqvatur Spiritu, neqve aut Filii nomine, aut Patris appellatione censetur: ne singularia nomina æqvivoca reddantur. Inest ergo DEUS in Patre, inest in Filio, inest in Spiritu sancto: qvi ex Deo pariter, & Deus est. Spiritus enim Dei, ac Spiritus Patris, & Filii Spiritus: non compositione aliqva, qvemadmodum in nobis anima corpusqve conjungitur: sed inter Patrem & Filium medius, ex Patre, Filioqve procedens, & appellatione tertius. Euntes enim, inqvit, *baptizate in nomine Patris, & Filii & Spiritus sancti.* Ac si Pater in nomine suo baptizat; in nomine Dei perfectumqve sigillum illud est in Dei nomine in nobis obsignatum: Si Christus in nomine suo baptizat: hoc est in nomine Dei, & perfectum sigillum illud est, qvo in nomine Dei nosmet obsignamur ipsi: qvis tam erit animo suo hostis, & infensus, alienum ut Spiritum à Divinitate pronunciet? Cùm enim in nomine DEI, & in nomine Filii, & in nomine sancti Spiritus unum sit Trinitatis sigillum, consequens est, unam esse Divinitatis in Trinitate virtutem. Qvòd si unum aliqvid Deus est, cætera creata, non Deus, qva tandem ratione duo in unum perfectionis sigillo colligata sunt? Igitur in unum duntaxat regium nomen Patris obsignati sumus; cætera verò regia non sunt: sed adhuc *elementis creaturisqve servimus.* Qvippe solum Patris nomen salutem afferre non posset hominibus; sed alia duo, ut maledici isti in Deum existimant, sibi adjunxisset elementa; qvò ipsius Divinitati aliæ virtutes accederent; ut & obsignatum à seipso servare posset, & qvem procreavit homo, peccatorum condonationem, ac redemptionem obtineret.

Spiritus ex Patre, Filioqve procedit.

Gal. 4. 3.

Spiritus sancti Divinitas probatur.

Proh! qvam absurda ista commenta sunt: Qvàm detestanda blasphemia! Undenam novum hoc in orbe terrarum est infidelitatis genus, vel perversæ fidei potiùs introductum? Nam perversa fides infidelitate ipsa deterior est. Siqvidem infidelitas fidei accessione corrigitur: Pravæ fidei desperata emendatio est; qvæ ad salutem difficilè admodum emergit, nisi cœlestis gratia divinitùs accesserit. Qvare beatus Petrus Apostolus Ananiam sic alloqvitur.

Aureum Epiphanii dictum: unde constat Hæreticos abiisse infidelibus infidelibus esse deteriores.

Act. 5. 3. Spiritus à Patre Filioqve procedit.

Cur tentavit vos Satanas mentiri Spiritui sancto? Tum addit: *Non mentitus es hominibus sed Deo.* Igitur DEUS est à Patre Filioqve procedens Spiritus cui mentiti sunt ii, qvi de pretio subtraxerant. Cui qvi-

1. Cor. 3. 16. dem Paulus adstipulatur his verbis: *Vos autem templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis.* Deus igitur est Spiritus, ut antè dixi: Ideò templum Dei vocantur homines sancti, qvi sancto Dei Spiritui domicilium in seipsis præbent: uti princeps Apostolorum testatur: qvi felix à

Matt. 16. 17. Domino prædicari meruit, *eo qvod Pater ipsi revelasset.* Huic igitur germanum suum Filium Pater indicat; & beatus idcircò dicitur. At ille ipse rursum Spiritum sanctum patefecit. Sic enim ei, qvi inter Apostolos primus esset, consentaneum erat, solidæ inqvam illi petræ; *supra qvam est Ecclesia Dei fundata, & portæ inferi non prævalebunt illi.* Qvarum portarum nomine hæreses & hæreseon conditores intelliguntur. Omnibus qvippe modis in eo stabilita fides est, qvi cœli claves accepit; qvi *& in terra solvit & ligat in cœlo.* In eo siqvidem subtiliores qvælibet fidei qvæstiones reperiuntur. Hic est qvi tertiò negavit, tertioqve se cum execratione devovit, *antequam gallus caneret.* Nam ut vehementem suum erga Dominum significaret affectum, cum asseveratione dixerat. *Etiamsi omnes abnegent, ego non abnegabo:* qvantum, inqvam, ad humanam conditionem pertinet. Hic est qvi audito galli cantu flevit; ut verè comprehensum Dei Filium, non specie tenus ostenderet: & ut comprehensum illum, traditumqve prosequendo lacrymis verum hominem esse monstraret. Idem ille sodalis ejus fuit, qvi in

Jo. 13. 23. *Domini pectore recubuit.* Hic enim qvam à Filio hauserat, ac didicerat, scientiæ vim postea patefecit. At ille istud ipsum à Patre consecutus est, ut fidei firmitatem fundaret, ac fulciret. Qvi posteaqvam à Domino vocatus est, nudus iterum in navi in Tiberiadis lacu piscatus est. Tùm verò discipulus ille qvem diligebat Jesus, cùm ita loqventem Salvatorem audiisset:

Joan. 21. 5. *Pueri nunqvid pulmenti habetis?* Ac deinde. *Mittite ad dextram navigii latus, & invenietis.* Qvibus ex verbis stupore perculsi sunt: Joannes verò, qvem *diligebat JESUS*, Petro dixit *Dominus est.*

Spiritus à Patre Filioqve procedit.

Petrus Apostolorum princeps: supra qvem fundata est Ecclesia.

Petri negatio. Matt. 26. 33.

τι ὅτι ἐπείρασεν ὑμᾶς ὁ Σατανᾶς ψεύσασθαι τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ; καὶ φησι, οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ Θεῷ. ἆρα Θεὸς ἐκ Πατρὸς, καὶ Υἱὸς τὸ Πνεῦμα, ᾧ ἐψεύσαντο οἱ ἀπὸ τοῦ τιμήματος νοσφισάμενοι. ὡς καὶ ὁ Παῦλος συνᾴδει τῷ λόγῳ τούτῳ, λέγων· ὑμεῖς δὲ ναὸς τοῦ Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν. ἆρα ἦν Θεὸς τὸ Πνεῦμα, ὡς προεῖπον. διὸ ναὸς Θεοῦ κληθήσονται, καὶ οἱ ἅγιοι ἄνθρωποι * κατοικήσαντες ἑαυτοῖς τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ πνεῦμα· καθὼς μαρτυρεῖ ὁ κορυφαιότατος τῶν Ἀποστόλων, ὁ καταξιωθεὶς μακαρισθῆναι ὑπὸ Κυρίου, ὅτι ὁ Πατὴρ αὐτῷ ἀπεκάλυψε. τοίνυν ὁ Πατὴρ ἀποκαλύπτει τὸν Υἱὸν τὸν ἀληθινὸν αὐτῷ, καὶ μακαρίζεται, καὶ ὁ αὐτὸς πάλιν ἀποκαλύπτει τὸ ἅγιον αὐτοῦ Πνεῦμα. ἔδει γὰρ πρῶτον τῶν Ἀποστόλων τὴν πέτραν τὴν σεσειὰν, ἐφ' ἣν ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ ᾠκοδόμηται, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς. πύλαι δὲ ᾅδου αἱ αἱρέσεις, καὶ οἱ αἱρεσιάρχαι. καὶ πάντα γὰρ τρόπον ἐν αὐτῷ ἐσεσείσθη ἡ πίστις, ἐν τῷ λαβόντι τὴν κλεῖν τῶν οὐρανῶν, ἐν τῷ λύοντι ἐπὶ τῆς γῆς, καὶ δέοντι ἐν τῷ οὐρανῷ. ἐν τούτῳ γάρ ἐσι πάντα τὰ ζητούμενα λεπτολογήματα τῆς πίστεως διερευνώμενα. ὅτος ἐστιν ὁ τρίτον ἀρνησάμενος, καὶ τρίτον ἀναθεματίσας, πρὶν ἢ τὸν ἀλέκτορα φωνῆσαι. τὴν ὑπερβολὴν γὰρ τῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην ἀγαπήσεως σημαίνων, διαχυνόμενος ἔλεγε· εἰ καὶ πάντες ἀρνήσονταί σε, ἐγὼ οὐκ ἀρνήσομαι· ὅσον τῷ ἐπ' ἀνθρώπῳ λέγω. ὅτος ἐστιν ὁ κλαύσας ἐπὶ τῇ Φωνῇ τοῦ ἀλεκτρυόνος· ἵνα ἀληθῶς ὁμολογήσῃ τὴν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ σύλληψιν ἀδοκήσαν, ἀλλ' ἀληθινήν· ἵνα εἴπῃ αὐτὸν ἀληθινὸν ἄνθρωπον ἐν τῷ κλαίειν ἐπὶ τῇ αὐτοῦ συλλήψει ᾠδοδοθέντος· ὁ συγκοινωνὸς τοῦ ἐπὶ τοῖς σήθεσι ἀναπεσόντος. ὁ μὲν γὰρ ᾠδὸς τοῦ Υἱοῦ μανθάνων, καὶ ἀπὸ τοῦ Υἱοῦ λαμβάνων τῆς γνώσεως τὴν δύναμιν, ἀπεκάλυπτεν· ὁ δὲ ᾠδὸς τοῦ Πατρὸς ὠφελεῖτο, τὴν ἀσφάλειαν τῆς πίστεως θεμελιῶν· ὃς ἐν τῇ νηῒ ἐπὶ τῆς Τιβεριάδος γυμνὸς πάλιν μὴ τὸ κληθῆναι ἠλίευεν. ὁ δὲ μαθητὴς, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς ἐπὶ τῷ ῥήματι, ὃ εἶπεν ὁ Σωτήρ· παιδία, μή τι προσφάγιον ἔχετε; καὶ φησι, βάλετε εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ πλοίου, καὶ εὑρήσετε· ἐπὶ δὲ τῷ γενομένῳ ῥήματι ἐκπλαγέντες, τῷ Πέτρῳ φησὶν ὁ Ἰωάννης, ὃν ἠγάπα ὁ Ἰησοῦς, ὁ Κύριός ἐστιν·

* F. κατοικίσαντες ἐν ἑαυτοῖς.

ἄνθρωπ☉ μὲν κ☽ σάρκα ἀπὸ Μαρίας γεν-
νηθεὶς ἐν ἀληθείᾳ, ὑ μὴν δοκήσ⸗, Θεὸς δὲ
πνεῦμα ὢν ἀπὸ τῶν ἐπουρανίων ὁκ Πατρὸς
ἐλθὼν· ὁ ἀκούων ὡ☽ τὸ αὐτό· Πέτρε, ποί-
μαινε τὰ ἀρνία μου· ὁ πεπιστευμέν☉ τὴν ποί-
μνην· ὁ καλῶς ὁδηγῶν ἐν τῇ δυνάμει τοῦ ἰδίου
δεσπότου· ὁ ὁμολογῶν ὡὶ σαρκός· ὁ ἀληθι-
νῶς τὰ Πατρὸς ἀπαγγέλλων περὶ Υἱοῦ. ὁ τὸ
Πνεῦμα σημαίνων, καὶ τὴν αὐτοῦ ἀξίαν ἐν θεό-
τητι· ὁ δεξιὰν διδοὺς τῷ Παύλῳ καὶ Βαρ-
νάβᾳ κοινωνίας, σὺν Ιακώβῳ, καὶ Ιωάννῃ, ἵνα
διὰ τριῶν μαρτύρων σταθῇ πᾶν ῥῆμα.

Οὐδὲν γὰρ ἄνευ τῶν δύο, καὶ τριῶν μαρ-
τύρων δύναται εἶναι. εἰς αὐτὰ γὰρ ἐβεβαιοῦ-
το δι' αἰνίγματ☉ τῶν ἐν τῷ νόμῳ, μόνον Πα-
τέρα ἐπιγνόντων, εἰ μή τι λάβωσι δύναμιν
Υἱοῦ, καὶ διὰ τῶν μαρτύρων Πατρὸς, καὶ
Υἱοῦ ἐνδυναμωθῶσι, διὰ δὲ τῆς τρίτης μαρ-
τυρίας λάβωσι Πνεῦμα ἅγιον, καὶ πληρω-
θῶσι φανερῶς τῶν φωνῶν τῶν Χερουβὶμ,
καὶ Σεραφὶμ, κραζόντων τὸ τρίτον τὸ, ἅ-
γι☉, ἅγι☉, ἅγι☉, ὑ γὰρ δύο φωνῶν ἡ
δοξολογία ἐν οὐρανῷ τελεῖται, οὐδὲ τέταρ-
τον ἐπιφωνοῦσι τὰ αὐτὰ ἅγια, καὶ ἀόρα-
τα πνευματικὰ ζῶα, οὐδὲ τετάρτην φωνὴν
ἀποδίδωσιν τὰ αὐτὰ, οὐδεμίαν μόνην· ἀλ-
λὰ τρεῖς φωνὰς ἑνικὰς, τὸ ἅγι☉, ἅγι☉,
ἅγι☉, καὶ ὑ λέγουσιν ἅγιοι, ἅγιοι, ἵνα
τὸ ἑνικὸν πολυώνυμον ἀποφήνωσι; μηδὲ τῶν
τριῶν τὸν ἀριθμὸν ἀπορύψωσιν· ἀλλὰ τρεῖς
μὲν διδόασι τὴν ἁγιασείαν, μονοειδῶς δὲ, κ☽
ἑνικῶς ἀποφθέγγονται τὸν λόγον, ἵνα μὴ πο-
λυθείαν ὀνομάσωσιν. εἷς γάρ ἐστι Θεὸς Πα-
τὴρ ἐν Υἱῷ, Υἱὸς ἐν Πατρὶ, σὺν ἁγίῳ Πνεύ-
ματι. καὶ διὰ τοῦτο ἅγι☉ ἐν ἁγίοις ἀνα-
παυόμεν☉, Πατὴρ ἀληθινὸς ἐνυπόστα☉,
καὶ Υἱὸς ἀληθινὸς ἐνυπόστα☉, καὶ Πνεῦμα
ἅγιον ἀληθινὸν ἐνυπόστατον, τρία ὄντα,
μία θεότης, μία οὐσία, μία δοξολογία, εἷς
Θεός. ὠνόμασας Θεὸν, συμπεριείληφας τῇ
διανοίᾳ τὴν Τριάδα. ἔσχες Πνεῦμα ἅγιον,
κατηξίωσαι τῆς δυνάμεως τῆς πατρῴας,
καὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. ἐδόξασας τὸν Πατέρα,
ἐσήμανας τὸν Υἱὸν, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα,
ἀλλὰ μὴ κ☽ συναλοιφήν. ἔστι γὰρ ὁ Πατὴρ,
Πατὴρ, ἔστιν ὁ Υἱὸς Υἱὸς, ἔστι τὸ ἅγιον Πνεῦ-
μα, ἅγιον Πνεῦμα. ἀλλ' οὐκ ἠλλοτριωμέ-
νη ἡ Τριὰς τῆς ἑνότητ☉, καὶ τῆς ταυτότη☉.

A Homo ille qvidem ſecundum carnem revera è Maria genitus; non ſpecie ac ſimulatione tantum: ſed idem tamen Deus, ac ſpiritus è cœlo, & à Patre delapſus. A qvo Petrus audiit: *Petre paſce agnos meos,* Cui gregis eſt commiſſa cuſtodia: qvem Domini ſui virtute fretus præclarè gubernat, ac regit: Qvi carnem Domini confitetur, qvi qvæ à Patre acceperat de Filio veriſſimè profitetur: qvi ſpiritum, ejusqve in Divinitate ſplendorem, ac dignitatem indicat. Qvi Paulo, ac Barnabæ in ſignum ſocietatis dexteram dedit, cum Jacobo, & Joanne: *Ut in tribus teſtibus verum omne conſiſtat.*

Joa. 21. 17.

Gal. 2. 9.

Mat. 18. 16.

B

X. Nihil enim ſine duobus, tribusqve teſtibus firmum eſſe poteſt. Adhæc enim per figuram qvandam adumbrationémqve confirmabatur. Nam qvi ſub Lege vivunt, Patrem duntaxat agnoſcunt, niſi Filii vim, ac virtutem accipiant: atqve à duobus illis teſtibus, Patre, corroborantur, & Filio: tùm verò tertio teſtimonio Spiritum ſanctum obtineant, ac Cherubinorum & Seraphinorum manifeſtè illis vocibus oppleantur, qvi tertiò clamabant: *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Nam neqve duabus ſolùm vocibus divinæ in cœlo gloriæ prædicatio conſtat: neqve qvartò ſancta illa, nec aſpectabilia, ſed ſpiritalia vociferantur animalia: neqve aut qvartò, aut ſemel duntaxat exclamant; ſed tres, ac ſingulares voces edunt: *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Non dicunt ſancti, ſancti, ut ei qvod ſingulare eſt, multiplicem appellationem tribuant: neqve trium numerum diſſimulent. Sed ita ter ſanctum prædicant, uno uti, ſingulariqve modo ſermonem pronuncient: ne multiplices Deos nominare videantur. Etenim unus eſt Deus Pater in Filio, Filius in Patre, cum Spiritu ſancto. Propterea ſanctus unus eſt in ſanctis conqvieſcens. Pater verus & ſubſiſtens: Filius verus, & ſubſiſtens: Spiritus ſanctus verus, & ſubſiſtens; tres numero, ſed una Divinitas, una ſubſtantia, una gloria, unus Deus. Deum cùm nominas, unâ & Trinitatem animo comprehendis. Spiritum ſanctum conſeqvutus es: unà & Patris, & Dei Filii virtutem obtinuiſti. Patrem prædicaſti: cum eo pariter & Filium, & Spiritum ſanctum ſine ulla confuſione ſignificaſti. Pater qvippe Pater eſt: Filius eſt Filius: Spiritus ſanctus, Spiritus ſanctus eſt: neqve Trinitas ipſa ab unitate, & identitate divellitur.

Pater, qvatenus Pater est, honoratur, honoratur & Filius, qvatenus Filius: honoratur deniqve Spiritus sanctus, qvatenus verus est Deiqve spiritus. Atqve hoc est, *Joan.5.23.* qvod unigenitus asserit: *Qvi honorat Patrem, honorat & Filium.* Nam hoc ipso, qvòd Patrem nominas, Filium significas, & Filium honoras. At qvi Filium honorat, honorat & Patrem. Cum enim Filium nominas, hoc ipso Patrem honoras; dùm Christum Patre nihilo inferiorem affirmas.

A τιμᾶται ὃ ὁ Πατὴρ, καθὸ Πατήρ ἐστι· τιμᾶται ὁ Υἱὸς καθὸ Υἱός ἐστι· τιμᾶται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθὸ πνεῦμα ἀληθὲς, καὶ πνεῦμα Θεοῦ. ἕτω λέγει ὁ μονογενής· ὁ τιμῶν τὸν Πατέρα, τιμᾷ τὸν Υἱόν. ἀπὼ γὰρ λέγειν τὸν Πατέρα, Υἱὸν σημαίνεις, καὶ Υἱὸν τιμᾷς. καὶ ὁ Υἱὸν τιμῶν, τιμᾷ τὸν Πατέρα. ἀπὼ γὰρ ὀνομάζειν σε τὸν Υἱόν, τιμᾷς τὸν Πατέρα, ὡς ἐλάττονα τὸν Χριστὸν Φάσκων τοῦ Πατρός.

Filius & Spiritus sanctus æqvali cum Patre honore digni.

XI. Etenim si apud nos mortales communis qvidam iste sensus est, ut filios parentibus nihilo inferiores, aut ab eorum dignitate minimè removendos putemus: qvoniam qvæ Filiis imponitur ignominia, in parentes redundat: qvanto magis Deus, & Pater Filii dignitatem nullo modo inferiore loco esse patietur? Qvisqvis igitur verum, ac germanum Dei Filium infrà paternam gloriam amandandum putat, infamia illum, non honore afficit, & in summa ignoratione versatur. Qvamobrem uti Christus Patrem suum indicans testatur: *Matt.11.27* *Nemo novit Patrem nisi Filius; & nemo novit Filium nisi Pater.* Ego verò nec istud pronunciare dubitem: Nemo Spiritum novit nisi Pater, & Filius, à qvo procedit, *& à qvo accipit.* Qvanam verò fronte alienum à Deo Spiritum audent asserere, qvi furore, ac vesania potiùs, qvàm veritate ducuntur, neqve fide digni ac sanctissimi Apostoli Pauli verissimam illam sententiam intelligunt? Pauli, inqvam; cui Apostolorum *Mat.16.19.* princeps Petrus: *cui regni claves commissæ* *Gal.2.9.* *sunt*, dextram dedisse legitur: Qvi hanc *Act.9.4.* de cœlo vocem exaudiit: *Saule, Saule; qvid me persequeris?* Qvi audire meruit *2.Cor.12.4.* *arcana verba, qvæ non licet homini loqvi:* qvi *1.Cor.2.12.* ita deniqve scripsit: *Nemo novit qvæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qvi in ipso habitat.* Qvo exemplo adumbrare superiora illa, ac cœlestia voluit, ne humanum exemplum ad Deum transferret: sed exemplo illo cœlestia, ac suprema ex parte aliqva declararet. Nam creatæ res omnes si in unum locum conferantur; Angeli, inqvam, & Archangeli, Cherubim, & Seraphim, cum cœlesti omni exercitu, iisqve, qvæ terrâ, ac cœlo continentur, terrenis videlicet, ac cœlestibus, & qvæ sub terra sunt: nec non & sideribus, ac stellis; siccis item, & humidis, atqve omnibus deniqve, qvæ in cœlo terraq; sunt, Dominum suum exprimere, aut exemplari suo assimilari nequeunt.

B Εἰ γὰρ ἐν ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις ἔστι τὸ τοιοῦτον φρόνημα, καὶ οὐχ ἥσονας τοὺς υἱοὺς βουλόμεθα, οὐδὲ ἠλαττωμένους ποιεῖν τὴν τῶν πατέρων τιμήν· ἡ γὰρ εἰς τοὺς υἱοὺς ἀτιμία εἰς τοὺς πατέρας ἀναλογεῖται. πόσῳ μᾶλλον ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, οὐκ ἂν βουληθείη ποτὲ ἐλαττωθῆναι τὸν ἀπὸ Υἱόν; ὁ τοίνυν τὸν ἀληθῶς ὄντα τοῦ Πατρὸς Υἱὸν ἀποδέουλα τῆς τοῦ Πατρὸς δόξης ὑπολαμβάνων, μᾶλλον ἀτιμάζει, ἀντὶ τιμῆς ἀγνοίᾳ φερόμενος. ὡς ἂν ἀποκαλύπτει τὸν Πατέρα Φάσκων, οὐδεὶς οἶδε τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Υἱός, καὶ οὐδεὶς οἶδε τὸν Υἱὸν εἰ μὴ ὁ Πατὴρ, τολμῶ λέγειν, οὐδὲ τὸ Πνεῦμα τὶς οἶδεν, εἰ μὴ ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ C Υἱὸς, παρ' ὃ ἐκπορεύεται, καὶ παρ' ὃ λαμβάνει. πῶς ὃ ἀλλότριον Θεοῦ τὸ Πνεῦμα λέγειν τολμῶσιν, οἱ μανίᾳ μᾶλλον κατεχόμενοι, οὐκ ἀληθείᾳ, καὶ οὐ μανθάνουσι τὴν ἀληθινὴν Φωνὴν τοῦ ἀξιοπίστου, καὶ ἁγίου Παύλου τοῦ Ἀποστόλου, ᾧ δεξιὰν ἔδωκεν ὁ κορυφαιότατος τῶν Ἀποστόλων Πέτρος, ὁ κατηξιωμένος ἔχειν τὴν κλεῖν τῆς βασιλείας, τοῦ ἀνέσαντος ἀπ' οὐρανῶν, Σαοὺλ Σαοὺλ, τί με διώκεις; τοῦ κατηξιωμένου ἀκοῦσαι ἄρρητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἔξον ἀνθρώπῳ λαλῆσαι· τοῦ λέγοντος, οὐδεὶς οἶδε τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου τὸ D κατοικοῦν ἐν αὐτῷ· ἀπὸ τοῦ ὑποδείγματος τὰ ἄνω βουλόμενος φράζειν, ἵνα μὴ τὸ τοῦ ἀνθρώπου ὑπόδειγμα εἰς τὸν Θεὸν ἀπεικάσῃ, ἀλλὰ τῷ ὑποδείγματι μέρος τῶν ἄνω ἀποκαλύψῃ. ὅλη γὰρ ἡ κτίσις συναχθεῖσα Ἀγγέλων, καὶ Ἀρχαγγέλων, Χερουβὶμ, καὶ Σεραφὶμ, σὺν στρατιᾷ ἐπουρανίῳ, οὐρανοῦ τε, καὶ γῆς, ὑπογείων, καὶ ἐπουρανίων, καὶ καταχθονίων, φωτήρων τε, καὶ ἀστέρων, ξηρῶν τε, καὶ ὑγρῶν, καὶ πάντων ἁπαξαπλῶς τῶν ἐν οὐρανῷ, καὶ ὑπὸ γῆς, οὐ δύναται ἐνδείξασθαι, ὅτε ὑποδείγματι ἀφομοιωθῆναι τῷ ἑαυτῶν δεσπότῃ.

κῇ χάριν γὰρ τῷ ἀνθρώπῳ τὴν εἰκόνα χα- A
ρίζεται, λέγων· ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρω-
πον, καὶ εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτόν. χαρί-
σματι γὰρ ἔχει τὴν εἰκόνα πᾶς ἄνθρωπος.
οὐδεὶς δὲ τῷ ἑαυτοῦ δεσπότῃ ἀπεικασθήσεται. τὸ
μὲν γὰρ ἀόρατον, τὸ δὲ ὁρατόν. τὸ μὲν ἀθάνα-
τον, τὸ δὲ θανάτου δεκτικόν. καὶ τὸ μὲν πάσης
σοφίας πηγή, καὶ πάντα ἔχον ἐν ἑαυτῷ τετε-
λειωμένα· ὁ δὲ ἄνθρωπος χάρισμα ἔχων
ἀπὸ μέρους, λειπόμενος ἐστὶ τῶν τελειοτάτων,
εἰ μὴ θέλοι ὁ Θεὸς χαρίζεσθαι κατ' ἀξίαν τοῖς
νομιζομένοις τὴν διὰ χαρίσματος τελειότητα. B

Ὁμοίως δὲ καὶ θεοφορήτου ὁ αὐτὸς
ἅγιος Ἀπόστολος, οὐδείς, φησὶ, οἶδεν ἄνθρω-
πος τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ
ἀνθρώπου τὸ κατοικοῦν ἐν αὐτῷ· οὕτω καὶ τὰ
τοῦ Θεοῦ οὐδεὶς ἔγνω. καὶ οὐκ εἶπεν, εἰ μὴ τὸ
πνεῦμα τοῦ Θεοῦ τὸ κατοικοῦν ἐν αὐτῷ, ἀλ-
λὰ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ μόνον· ἵνα μή τις
σύνθετον καὶ συγκείμενον νοήσῃ τὸ θεῖον, εἰ
μὴ, φησὶ, τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. τὸ γὰρ πνεῦ-
μα τοῦ Θεοῦ πάντα ἐρευνᾷ, καὶ τὰ βάθη τοῦ
Θεοῦ. οὐκ ἀλλότριον τοίνυν τὸ πνεῦμα τοῦ
Θεοῦ τὸ ἐρευνῶν βάθη. εἰ γὰρ ἡμᾶς μέμφε- C
ται τὸ θεῖον γράμμα λέγων· ἃ προσετάγη
σοι, ταῦτα διανοοῦ, καὶ ἃ χρεία ἐστί σοι
τῶν κρυπτῶν, καὶ ὑψηλότερά σου μὴ ζήτει,
καὶ βαθύτερά σου μὴ ἐξέταζε· ἆρα εἴπωμεν καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅτι μᾶλ-
λον περιεργίᾳ, καὶ οὐχὶ μᾶλλον γνησιότητι
ἐρευνᾷ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ; πῶς γὰρ ἐρευνᾷ
τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ; διὰ ποίαν αἰτίαν; λέγε
ὦ ἀνόητε· ὡς περιεργαζόμενον; ὡς ἀλλο-
τριεπίσκοπον; ὡς μὴ ἰδίων ἐπιθυμοῦν; μὴ
γένοιτο. ἀλλ' ἐπειδὴ καταξιοῦνται οἱ ἅγιοι
τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν ἑαυτοῖς κατοικίζειν,
ἐπὰν ἐν τοῖς ἁγίοις γένηται τὸ Πνεῦμα D
τὸ ἅγιον, χαρίζεται αὐτοῖς ἐρευνᾶν τὰ βά-
θη τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ βαθέως δοξάζειν. ὡς καὶ
Δαβὶδ τοῦτο ὁμολογεῖ. ἐκ βαθέων γάρ, φη-
σὶ, ἐκέκραξά σοι Κύριε. καὶ ἀπειρημένε-
ως, καὶ μὴ σμικρῶς, καὶ ἀτελῶς· καθάπερ οἱ τῆς Ἀρείου αἱρέσεως, καὶ ἔξωθεν πᾶσαι.
καὶ ἐξότε νόμος διὰ Μωσέως ἐδόθη, αἱ μετ'
αὐτὸν χιθεῖσαι αἱρέσεις περὶ τῆς Χριστοῦ ἐν-
σάρκου παρουσίας ἔνδεκα, καὶ μὴ τὴν ἔνσαρ-
κον παρουσίαν ἄλλαι ἑξήκοντα, χωρὶς τῶν
περὶ τοῦ νόμου, καὶ πασῶν τούτων πέντε, ἢ τῶν

Etenim homini ut imago ſit, ex qvadam gratia largitur; uti ſcriptum eſt: *Fecit Dominus hominem; ad imaginem Dei fecit illum.* Nam Dei beneficio homo qvilibet imaginem habet Dei. Nemo verò cum Domino ſuo adæqvari poteſt. Nam aliud oculis videri non poteſt; aliud aſpectabile eſt: unum immortale eſt: morti aliud obnoxium: alterum ſapientiæ fons eſt, omniaqve in ſeipſo perfecta complectitur: homo beneficium ex parte conſecutus longè perfectiſſimis inferior eſt: niſi fortè pro cujusqve dignitate per cœleſtia dona perfectionem Deus velit unicuiqve tribuere. Gen. 1. 27.

XII. Verùm exemplo utens idem Apoſtolus: *Nemo*, inqvit, *novit qvæ ſunt hominis, niſi ſpiritus hominis, qvi in ipſo habitat. Ita nec qvæ Dei ſunt qvis qvam novit.* Non dixit; niſi Spiritus Dei, qvi habitat in ipſo: ſed *Spiritus Dei*, duntaxat; ne qvis compoſitum & variis ex partibus conflatum eſſe Deum putaret. Sed; *niſi*, inqvit, *Spiritus Dei. Nam Dei Spiritus omnia perſcrutatur; etiam profunda Dei.* Non igitur alienus eſt à Deo Spiritus, qvi *profunda ſcrutatur.* Etenim cùm nos ſcriptura reprehendat his verbis: *Qvæ præcepta tibi ſunt, hæc cogita; neqve arcanis, & occultis tibi opus eſt: & altiora te ne qvæſieris, ac profundiora te ne inqviras;* utrum-nam Spiritum ſanctum dicemus curioſitate potiùs, qvàm qvòd hoc illi natura conveniat, Dei profunda ſcrutari. Etenim ubinam tandem Dei profunda ille ſcrutatus? aut qvam ob cauſam? dic, homo ſtolidiſſime. An ut curioſus inqvirit? an ſic tanqvam alienorum explorator? an ut ſua faſtidiens? Abſit. Verùm qvoniam ſancti Spiritum ſanctum in ſeipſis excipere merentur, tùm cùm in ſanctis habitare cœperit, hoc ipſis tribuit, ut profunda Dei perſcrutari poſſint; ut ex penitiori videlicet pectore celebrent. Qvemadmodum David ipſe teſtatur: *De profundis clamavi ad te Domine:* Atqve ut id infinita qvadam amplitudine faciant: non exiliter, ac jejunè: qvemadmodum qvi Arianæ factioni, ac cæteris hæreſibus adhæreſcunt: Cujuſmodi ſunt tam undecim illæ ſectæ, qvæ poſt legem per Moyſen traditam ante Chriſti Domini Incarnationem variis ſunt ex divortiis exortæ: qvàm ſexaginta aliæ poſt Incarnationem editæ; præter illas, qvæ Legem anteceſſerunt, qvæ ſunt numero qvinqve: His

1. Cor. 2. 11. Eccleſ. 3. 22. *Explicatur locus ille Pauli.* Pſal. 129.

accedunt Græcorum qvatuor. Ut in universum novem sint legem antegressæ, ac simul collectæ omnes cum matribus suis octoginta conficiant: qvarum hæ matres sunt numero qvinqve hunc in modum: Barbarismus, Scythismus, Hellenismus, Judaismus, Samaritismus. Ex his Hellenismus IV. sectas peperit, Pythagoreorum, Platonicorum, Stoicorum, Epicureorum. Ex Lege verò ante Christi Incarnationem undecim, ex Judaismo septem: Scribarum, Pharisæorum, Sadducæorum, Essæorum, Nazaræorum, Heremobaptistarum, Herodianorum. Ex Samaritismo qvatuor, Gorthenorum, Sebuæorum, Essenorum, Dositheorum. Omnes simul undecim à lege ex Judæis, & Samaritis exortæ.

Hæreses enumerantur.

XIII. Universæ igitur ante adventum Christi, & ad ipsum usqve sumpto ab Adamo initio viginti sunt. Post adventum verò Christi usqve ad Valentinianum, Valentem, & Gratianum, omnes hæreses, qvæ falsò Christi nomen usurparunt, sexaginta sunt, qvæ hoc modo numerantur. Simoniani, Menandriani, Saturniliani, Basilidiani, Nicolaitæ, Gnostici, qvi & Stratiotici, & Phibionitæ, & à nonnullis Secundianitæ, aliàs Socratitæ, aliàs Zachæi; item Coddiani appellantur, ac Borboritæ: Carpocratitæ, Cerinthiani, qvi & Merinthiani, Nazoræi, Ebionæi, Valentini, Secundiani: qvibus adjungitur Epiphanes, & Isidorus: Ptolemæonitæ, Marcosii, Colorbasii, Heracleonitæ, Ophitæ, Cajani, Sethiani, Archontici, Cerdoniani, Marcionistæ, Lucianistæ, Appelleiani, Severiani, Tatiani, Encratitæ, Cataphryges, qvi & Montanistæ, & Tascodrungitæ, Pepusiani, & Priscilliani, & Qvintilliani: qvibus accensentur Artotyritæ, Tessarescædecatitæ, qvi Pascha stata ac fixa anni die celebrant: Alogi, qvi Evangelium, & Apocalypsim Joannis respuunt, Adamiani, Sampsæi, qvi & Helcesæi, Theodotiani, Melchisedeciani, Bardesianistæ, Noëtiani: Valesiani, Cathari, qvi & Novatiani, aut etiam Montenses: Nam ita Romæ vocantur; Angelici, Apostolici, sive renunciatores, Sabelliani, Origenistæ, qvi turpia faciunt,

A ἄλλων τεσσάρων Ελληνικῶν αἱρέσεων· αἵ τινές εἰσι πρὸ νόμου ἐννέα· ὁμοῦ δὲ ἅπασαι σὺν ταῖς ἑαυτῶν μητράσι * τῶν ἀριθμῶν ὀγδοήκοντα· ὧν εἰσι μητέρες μὲν πέντε οὕτως· Βαρβαρισμὸς, Σκυθισμὸς, Ελληνισμὸς, Ιουδαϊσμὸς, Σαμαρειτισμός. ἐκ τούτων, ἐξ Ελληνισμοῦ μὲν αἱρέσεις τέσσαρες, Πυθαγορείων, Πλατωνικῶν, Στωϊκῶν, Επικουρείων. ἀπὸ δὲ τοῦ νόμου πρὸ Χριστοῦ παρουσίας τῆς ἐνσάρκου ἕνδεκα· ἐκ μὲν Ιουδαίων ἑπτὰ, Γραμ-
B ματέων, Φαρισαίων, Σαδδουκαίων, Εσσαίων, Νασσαραίων, Ημεροβαπτιστῶν, Ηρωδιανῶν. ἐκ δὲ Σαμαρειτῶν τέσσαρες, Γοροθηνῶν, Σεβουαίων, Εσσηνῶν, Δοσιθέων· ὁμοῦ ἕνδεκα ἀπὸ νόμου ἐξ Ιουδαίων, καὶ Σαμαρειτῶν φύσασαι.

For. τὸν ἀριθμόν.

Πᾶσαι οὖν αἱ πρὸ τῆς ἐνσάρκου τοῦ Χριστοῦ παρουσίας, ἀπὸ Αδὰμ ἀρξάμεναι, καὶ μέχρις αὐτῆς, εἴκοσίν εἰσι. μετὰ δὲ τὴν ἔνσαρκον τοῦ Χριστοῦ παρουσίαν ἕως βασιλείας ΟΥαλεντινιανοῦ, καὶ ΟΥάλεντος, καὶ Γρατιανοῦ, πᾶσαι αἱ αἱρέσεις αἱ ψευδῶς ἐπιφημίσασαι τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα ἑαυταῖς, ἑξή-
C κοντά εἰσιν, οὕτως ἀριθμούμεναι. Σιμωνιανοὶ, Μενανδριανοὶ, Σατορνῖλοι, Βασιλιδιανοὶ, Νικολαῖται, Γνωστικοὶ, οἱ καὶ Στρατιωτικοὶ, καὶ Φιβιωνῖται, πρὰ δέ τισι Σεκουνδιανῖται, παρ' ἄλλοις δὲ Σωκρατῖται, παρ' ἑτέροις δὲ Ζακχαῖοι, πρὰ δέ τισι Κοδδιανοὶ λεγόμενοι, καὶ Βορβορῖται, Καρποκρατῖται, Κηρινθιανοὶ, οἱ καὶ Μηρινθιανοὶ, Ναζωραῖοι, Εβιωναῖοι, ΟΥαλεντῖνοι, Σεκουνδιανοὶ, οἷς συνάπτεται Επιφάνιος, καὶ Ισίδωρος, Πτολεμαιονῖται, * Μαρκόσιοι, Κολορβάσιοι, Ηρακλεωνῖται, Οφῖται, Καϊανοὶ, Σηθιανοὶ, Αρ-
D χοντικοὶ, Κερδωνιανοὶ, Μαρκιωνισταὶ, Λουκιανισταὶ, Απελληϊανοὶ, Σευηριανοὶ, Τατιανοὶ, Ενκρατῖται, * Κατάφρυγας, οἱ καὶ Μοντανισταὶ, καὶ Τασκοδρουγῖται, Πεπουζιανοὶ, οἱ καὶ Πρισκιλλιανοὶ, καὶ Κυϊντιλλιανοὶ, οἷς συνάπτονται Αρποτυρῖται, Τεσσαρεσκαιδεκατῖται, οἱ τὸ Πάσχα μίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους ποιοῦντες· Αλογοι, οἱ τὸ ΕΥαγγέλιον καὶ τὴν Αποκάλυψιν Ιωάννου μὴ δεχόμενοι, Αδαμιανοὶ, Σαμψαῖοι, οἱ καὶ Ελκεσαῖοι, Θεοδοτιανοὶ, Μελχισεδεκιανοὶ, Βαρδησιανισταὶ, Νοητιανοὶ, ΟΥαλήσιοι, Καθαροὶ, οἱ καὶ Ναυαταῖοι, οἱ καὶ Μοντήσιοι, ὡς ἐν Ρώμῃ καλοῦνται, Αγγελικοὶ, Αποστολικοὶ, Αποτάκται, Σαβελλιανοὶ, Ωριγενιασταὶ, οἱ καὶ αἰσχροποιοὶ,

γρ. Μαρκίσιοι. For. Μαρκώσιοι.

γρ. Κατάφρυγες.

Ωριγενισταὶ, οἱ τῦ Ἀδαμαντίου, οἱ Παύλου τῦ Σαμοσατέως, Μανιχαῖοι, οἱ καὶ Ἀκοανῖται, Ἱερακῖται, μελητιανοὶ, οἱ κατ' Αἴγυπτον χίσμα ὄντες, Ἀρειανοὶ, οἱ καὶ Ἀρειομανῖται, Ἀυδιανοὶ, τὸ χίσμα, ἀλλ' ἐχ αἵρεσις, Φωτινιανοὶ, Μαρκελλιανοὶ, Ἡμιάρειοι, Πνευματομάχοι, οἱ τὸ ἅγιον Πνεῦμα τῦ Θεῦ βλασφημῦντες, Ἀεριανοὶ, Ἀέτιοι, οἱ καὶ Ἀνόμοιοι, οἷς συνάπλεται Ἐυνόμιος, μᾶλλον δὲ ὁ ἄνομος. Διμοιρῖται, οἱ μὴ τελείαν Χριστῦ τὴν ἐνανθρώπησιν ὁμολογῦντες Ἀπολιναρίοι, οἱ καὶ τὴν ἁγίαν Μαρίαν τὴν ἀειπαρθένον λέγοντες μὴ τὸ τὸν σωτῆρα γεγεννηκέναι. τῷ Ἰωσὴφ συνῆφθαι, ὅς τινας ἐκαλέσαμεν Ἀντιδικομαριανίτας, καὶ οἱ εἰς ὄνομα αὐτῆς κολλυρίδα προσφέροντες, οἳ καλῦνται Κολλυριανοὶ, Μεσαλιανοὶ, οἷς συνάπτονται Μαρτυριανοὶ ἀπὸ Ἑλλήνων, καὶ Ἐυφημῖται, καὶ Σατανιανοί.

A Origenistæ ab Origene Adamantio, Pauli Samosatensis sectatores, Manichæi, qvi & Acuanitæ, Hieracitæ: Meletiani, qvi in Ægypto schisma conflarunt, Ariani, qvi & Ariomanitæ; Audiani, qvi schisma, non hæresin faciunt, Photiniani, Marcelliani, Semiarii, Pneumatomachi, qvi in sanctum Dei Spiritum contumelias jaciunt: Aëriani, Aëtiani, qvi & Anomœi, qvibus adjungitur Eunomius imò potiùs Anomius; Dimoëritæ, qvi non perfectam Christi Incarnationem confitentur; & Apollinaristæ, tum qvi sanctam Mariam semper Virginem, postqvam Salvatorem genuit, cum Josepho consvetudinem habuisse dicunt, qvos Antidicomarianitas appellamus: qvi in Mariæ nomen collyridem offerunt, & vocantur Collyridiani, Massaliani, qvibus adjunguntur Martyriani è gentilibus, & Euphemitæ, & Sataniani.

Καὶ ἁπλῶς προεπάκησα, καὶ πικαπῶ τοσῦτων αἱρέσεων ὀνόματα εἰς ἀριθμὸν φέρειν, καὶ τὰς ἀθεμίτους αὐτῶν πράξεις διηγεῖσθαι. καὶ περὶ τῶν δύο χισμάτων, τῶν τε κατ' Αἴγυπτον, φημὶ, προειρημένων Μελητιανῶν, τῶν διὰ τὴν ἐπὶ τῦ διωγμῦ γνωμένην τινὰ πλῶσιν, περὶ δὲ τῶν ἡμετέρων διεχθέντων ἐν τοῖς αὐτῶν κλήροις μετὰ μετάνοιαν, ἑαυτὺς χισάντων, ἃ μὴν δὲ ἐν αἱρέσει ὄντων· καὶ τῶν κῆ τὴν Μεσοποταμίαν προειρημένων, ὡσάυτως Ἀυδιανῶν, τῶν κῆ χισματικῶν ὄντων, ἀλλ' ὀκ ἀλλοτρίαν πίστιν ἐχόντων, μόνον ἰδιωτικῶς περὶ τῦ καθ' εἰκόνα Φιλονεικῦντων, ἃ διὰ πίστιν ἀφηνιαζόντων, κῆ ἑαυτὺς ἀφοριζόντων, ἃ δὲ διά τι ἕτερον, ἀλλὰ κῆ ἐθελοαπρότητα δικαιοσύνης δῆθεν, διὰ τὸ μὴ συκοινωνεῖν Ἐπισκόποις, κῆ Πρεσβυτέροις, τοῖς χρυσὸν, καὶ ἄργυρον κεκτημένοις, καὶ διὰ τὸ ποιεῖν τὸ Πάσχα ἐν ᾧ καιρῷ Ἰουδαῖοι ποιῦσι, κῆ χίζοντες ἑαυτῶν χάριν, κῆ ἀπαλλοτριῦντες τῆς ἑνώσεως τῆς ὀρθοδόξυ Ἐκκλησίας. οἱ γὰρ μὴ λαβόντες Πνεῦμα ἅγιον, ὀκ ἔμαθον τὰ βάθη τῦ Θεῦ, κῆ εἰς ἑαυτὰς προεπλάθησαν τὰς αἱρέσεις, καὶ εἰς τὰς τῶν χισμάτων διὰ προφάσεως ἐρεχθελίας. καὶ ἀλείψαντες τὴν ἀλήθειαν, ἐπὶ πολλὰς τρίβυς ἐβάδισαν, ἄλλοτε ἄλλως καὶ ἄλλα διανοούμενοι. φησὶ δὲ ὁ αὐλὸς ἅγιος Ἀπόστολος, δηλῶν ἡμῖν δι' ἣν αἰτίαν ἔστο εἶπεν. ἡμεῖς δὲ τὸ Πνεῦμα τῦ Θεῦ ἐλάβομεν ὅπως γνῶμεν τὰ ἐκ

B C D

XIV. Deniqve tot hæresεωn nomina connumerare, ac nefaria illarum scelera narrare piget: Ut inter cætera duo illa schismata, tam Meletianorum in Ægypto: qvi ob eos, qvi in persecutione lapsi, & à nostris in suum ordinem, ac statum post pœnitentiam recepti fuerant, seipsos avulserunt, neqve tamen in hæresi versantur: Tum Audianorum in Mesopotamia, qvi & ipsi schisma faciunt: nec alienam fidem profitentur; sed de eo, qvòd ad imaginem Dei factus homo dicitur, pertinaciter contendunt. Neqve verò propter ullum fidei dogma reluctantes seipsos segregant: neqve aliam ullam ob causam, præter affectatam qvandam justitiæ perfectionem: qvòd cum Episcopis ac Presbyteris, qvi aurum, argentumqve possident, communionem habere nolunt. Deinde qvòd Pascha eodem qvo Judæi tempore celebrant: ob idqve sese ab Ecclesia separant, & ab orthodoxæ Ecclesiæ conjunctione divisi sunt. Qvippe qvi Spiritum sanctum non acceperunt Dei profunda non didicerunt, atqve in istiusmodi hæreses dissipati sunt, & schismata, qvæ ex cavillandi libidine, & occasione prodierunt. Etenim relicta veritate varias tenuêre semitas, aliter alio tempore cogitantes. At verò sanctus Apostolus cur istud dixerit nobis ita declarat: *Nos autem Spiritum Dei accepimus, ut cognoscamus, qvæ à Deo do-* 1 Cor. 2. 12.

nata ſunt nobis, qvæ & loqvimur non diſciplina comparatis ullis ſapientiæ verbis: ſed docente Spiritu ſancto tradita, ſpiritalibus ſpiritalia conferentes, &c. Igitur Dei Spiritus à Deo non eſt alienus: Alioqvi *Dei profunda* qvomodo *ſcrutaretur?* Tu verò inanis gloriolæ cupide, qvi tecum ipſe pugnas, qvid tandem nobis afferes? qvid ei qvi bello vexari non poteſt ſponte bellum denuntias? qvid inexpugnabilem oppugnas? *Durum tibi eſt calcitrare contra ſtimulum:* Tibimet ipſi, non verbo offenſionem paris. Te ipſum, inqvam, non ſpiritum circunvenis: teqve ipſum à Dei gratia, non Filium à Patre, aut Spiritum ſanctum à Patre, Filioqve ſejungis.

Act. 9. 5.

Objectio qvorundam refellitur.

XV. Forte illud pro ingenii tui calliditate, & acumine nobis objicies: Hoc enim de ſtolidis nonnullis audire memini; qvi Dei & Salvatoris noſtri veritatem in contumeliam vertentes iſtud in medium afferrent: Dei qvidem profunda ſcrutari Spiritum, ſed minimè conſeqvi: qvod ejusmodi vocabulum ei ſententiæ minimè fuerit adjunctum: qvin illud unum dicat Apoſtolus: *Dei profunda ſcrutatur,* neqve ſcriptum ſit, aſſeqvitur. O inauditam ſtultitiam! Num enim, hominum inſaniſſime, poſt ſcrutandi verbum, aſſeqvendi vox neceſſario ſubjungenda fuit? Nam ſi ſtolidæ tuæ opinioni tribuenda fides eſt, res erit mutila, niſi vocabulum illud addatur. Nunc autem nulla tibi eſt relicta tergiverſatio. Nam ſcriptura pio ac religioſo homini veritatem ex omni parte confirmat. Etenim de omnipotente Deo, ita ſcriptum eſt: *Deus probans renes, & ventris ſecreta perſcrutans.* Qvòd ſi renes probat, nonne hoc ipſum qvod probat cognoſcit? an verò omnem in probando cognitionem poſitam eſſe declaravit? Nam cùm dicit, *inveſtigans ventris ſecreta,* non adjunxit, aſſeqvens. Utrumnam igitur, qvòd huic ſententiæ aſſeqvendi vox illigata non fuerit, exitium mihimetipſi conſciſcam, & ad ſententiam illud ex tua, ſtoliditſſime mortalium, opinione adjiciendum putabo? Eodem itaqve modo & de Spiritu ſancto dictum eſt; qvòd perſcrutetur: neqve neceſſe fuit addere, qvòd inveſtigaret. Nam in eadem voce demonſtrat ineſſe in Spiritu ſancto Dei, ac profundorum ipſius notitiam. Ac licet aſſeqvi non dicat, tu idem tamen intelligito, nec animam tuam in perniciem conjicito. Nam qvemadmodum de Patre nefas eſt dice-

Prov. 20. 27.

A Θεοῦ χαριθέντα ἡμῖν, ἃ καὶ λαλοῦμεν, οὐκ ἐν διδακτοῖς σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν διδακτοῖς Πνεύματος ἁγίου, πνευματικοῖς πνευματικὰ συγκρίνοντες, καὶ τὰ ἑξῆς. τὸ Πνεῦμα τοίνυν τοῦ Θεοῦ οὐκ ἀλλότριον Θεοῦ. εἰ γὰρ ἀλλότριον Θεοῦ ἐστι, πῶς τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ ἐρευνᾷ; ἀλλὰ τί ἐρεῖς μοι, ὦ νενόδοξε, ὁ πολεμῶν σεαυτὸν, ἵνα μὴ εἴπω τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τοῦ Θεοῦ; τί γὰρ νενόδοξε, πολεμεῖς τὸ ἀπαταπολέμητον; τί μάχῃ τῷ ἀπαταμαχήτῳ; συληρόν σοι ἐστὶς κέντρα λακτίζειν. σεαυτὸν σκανδαλίζεις, καὶ τὸν λόγον. σαυτὸν ἀλίB σκεις, καὶ τὸ Πνεῦμα. σαυτὸν ἀπαλλοτριοῖς ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, καὶ τὸν Υἱὸν ἀπὸ Πατρὸς, τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ.

Πάντως γὰρ λέγεις κατ' ἀδιότητα· ἤκουσα γάρ ἤδη καί τινας ματαιόφρονας, τὸ δὲ Θεοῦ, καὶ σωτῆρος ἡμῶν ἀλήθειαν μετατιθέντας εἰς βλασφημίας, καὶ λέγοντας, ἐρευνᾷ μὲν τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' οὐ καταλαμβάνει, διὰ τὸ μὴ προσκεῖσθαι τῷ ῥητῷ τὸν λόγον τοῦτον, ἀλλὰ μόνον εἰπεῖν τὸν Ἀπόστολον· ἐρευνᾷ τὰ βάθη τοῦ C Θεοῦ, καὶ οὐ προσκατέλαβε, καταλαμβάνει. ὦ πολλῆς ἠλιθιότητος. χρεία γὰρ ἦν, ὦ θεήλατε, μετὰ τὸ εἰπεῖν ἐρευνᾷ, εἰπεῖν τὸ καταλαμβάνει; κατὰ γὰρ τὴν σὴν ἀφυΐαν, χωλὸν ἂν ἠρίσκετο τὸ πρᾶγμα* προσιεμένης τὴν λέξεως· νῦν δὲ ἔχ ὑ- For. μὴ πολείπεταί σοι πρόφασις. πανταχόθεν γὰρ προσκ. ἡ γραφὴ συνάγει τῷ εὐλαβεστάτῳ ἀνδρὶ τὴν ἀλήθειαν. περὶ γὰρ τοῦ παντοκράτορος Θεοῦ γέγραπται ἕτως· ὅτι ὁ Θεὸς δοκιμάζων νεφρὸς, καὶ ἐρευνῶν ταμιεῖα καρδίας. εἰ δὲ δοκιμάζει νεφροὺς ἄρα οὐκ οἶδεν, ὅτι δοκιμάζει; ἢ τὸ πᾶν τῆς γνώσεως ἐν τῷ δοκιμάζειν ἀπεφήνατο; ἐρευνῶν δὲ ταμιεῖα καρδίας, πάλιν ἐπέσκειται τὸ καταλαμβάνων. ἄρα ἐὰν μὴ πρόσκειται σῷ ῥητῷ τὸ καταλαμβάνει, θάνα- D τόν ἐμαυτῷ προξενήσω, προσπλέξας τῷ ῥητῷ τὸ, καταλαμβάνει, τὸν σὸν λόγον, ὦ ἀνόητε; ἕτως ἂν καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου εἴρηται, ὅτι ἐρευνᾷ, καὶ ἡ χρεία ἦν εἰπεῖν, ὅτι καὶ καταλαμβάνει, ἐπ' αὐτοῦ λόγου δηλοῖ, ὅτι ἔστιν ἐν τῷ Πνεύματι τῷ ἁγίῳ ἡ γνῶσις τοῦ Θεοῦ, βαθέων τοῦ Θεοῦ. κἂν * σε μὴ εἴπῃ καταλαμβάνει. τὸ αὐ- For. κἂν γε. τό μοι νόησον, καὶ μὴ τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν ἀπώλλυε. ὡς γὰρ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς ἀτολμητέον

λέγειν τὸ ἐρευνᾷ, καὶ ὃ καταλαμβάνῃ. αὐτὸς γὰρ τὸν ἄνθρωπον ἔκτισε, σὺν Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι· ἀεὶ γὰρ ἡ Τριὰς Τριὰς, καὶ οὐδέποτε προσθήκην λαμβάνῃ. ὅτω δὴ καὶ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος νοητέον. ὅταν γὰρ εἴπῃ, ὅτι ἐποίησε τὸν ἄνθρωπον· ἐν ἀρχῇ γὰρ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν, καὶ τὴν γῆν, σημαίνει Πατρὸς φωνὴν, συγκαλοῦσαν εἰς δημιουργίαν· καὶ τὸ ποιήσωμεν λέγων, εἰποιμι ἂν τῷ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. ὅτω γὰρ λέγῃ, τῷ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. συνδημιουργεῖ τοίνυν ὁ Λόγος τῷ Πατρί· συνδημιουργεῖ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα. ὁ τοίνυν ποιήσας τὸν ἄνθρωπον παντοκράτωρ Θεὸς, οὐκ οἶδε τὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἐρευνῶν ταμιεῖα κοιλίας; ἀλλὰ τὸ πλεῖον τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως ὁ λόγος ὑπερφέρει τοῦτο λέγων, ἵνα μή τις τῶν ἐν ἡμῖν ἁμαρτανόντων νομίσῃ ἔτι λάθρα τοῦ Θεοῦ κρύπτεσθαι. αὐτὸς γὰρ οἶδε τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὰ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐρευνᾷ τοίνυν ὁ Πατὴρ ταμιεῖα κοιλίας, καὶ οἶδεν· ἐρευνᾷ τὸ Πνεῦμα τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ, καὶ οἶδεν. ἀποκαλύπτει γὰρ ἁγίοις τὰ τοῦ Θεοῦ μυστήρια, καὶ διδάσκει βαθέως τὸν Θεὸν δοξάζειν, καὶ τὴν τούτου ἀναπαλήψιαν τοῖς αὐτοῦ ὑποδεικνύῃ. ἆρα γοῦν ἐκ ἀλλότριον τοῦ Θεοῦ τὸ πνεῦμα. ὃ γὰρ εἶπε περὶ Ἀγγέλων, ἐρευνᾶν βάθη Θεοῦ, οὐδὲ περὶ Ἀρχαγγέλων. οὐδεὶς γὰρ οἶδε τὴν ἡμέραν, οὐδὲ τὴν ὥραν, φησὶν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, οὔτε οἱ Ἄγγελοι τοῦ οὐρανοῦ, οὔτε ὁ Υἱὸς, εἰ μὴ ὁ Πατήρ. νομίζουσι δὴ οἱ ἀνόητοι, οἱ μὴ κεκοσμημένοι Πνεύματι ἁγίῳ, μή ἐστί τι ἐν τῷ Πατρὶ, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἐν τῇ θεότητι τοῦ Υἱοῦ; ὡς γὰρ ἔχει ὁ Πατὴρ ζωὴν ἐν ἑαυτῷ, οὕτως ἔχει ὁ Υἱὸς ζωὴν ἐν ἑαυτῷ. καὶ πάντα τὰ τοῦ Πατρός μου ἐμά ἐστι, φησὶ ὁ αὐτὸς τοῦ Θεοῦ ἅγιος Λόγος. τίνα δέ ἐστι τὰ τοῦ Πατρός, ἀλλ' ἢ ταῦτα; τὸ Θεὸς τοῦ Πατρός ἐστι; τοῦτο καὶ τοῦ Υἱοῦ. ἡ ζωὴ τοῦ Πατρός ἐστι; τοῦτο καὶ τοῦ Υἱοῦ. τὸ φῶς τοῦ Πατρός; δηλονότι καὶ τοῦ Υἱοῦ. τὸ ἀθάνατον τοῦ Πατρός; ὡσαύτως καὶ τοῦ Υἱοῦ. τὸ ἀναπάλαπλον τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ. πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς τοῦ Υἱοῦ ἐστιν. εἰ τοίνυν τὰ τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ ἐστι, καὶ ἡ ἐν τῷ Πατρὶ γνῶσις, καὶ ἐν τῷ Υἱῷ, καὶ ἐν τῷ

A re perſcrutari illum nec aſſeqvi, propterea qvòd hominem ille condidit, cum Filio, & Spiritu ſancto. Nam perpetuò Trinitas, Trinitas eſt, nec ullam unqvam acceſſionem admittit: Ita & de Spiritu ſancto animo tuo concipere debes Nam cùm dicit hominem ab illo eſſe fabricatum: *In principio*, inqvit, *creavit Deus cœlum, & terram*, vocem Patris indicat, qvæ ad procreandum invitat, atqve iſtud omninò vocabulum; *faciamus*, ad Filium & Spiritum ſanctum referri pronunciare non dubitem. Sic enim loqvitur; *Verbo Domini cœli firmati ſunt, & Spiritu oris ejus omnis virtus illorum.* Ergò cum Patre verbum ſimul univerſa producit; producit item & Spiritus ſanctus. Qvare qvi hominem produxit omnipotens Deus, ea ſcilicet, qvæ ſunt hominis, minimè cognoſcit, cùm ventris promptuaria ſcrutatur. Verùm ſummam illam Dei cognitionem his verbis utens ſcriptura ſubjungit, ne qvis inter nos peccata committens latere ſe Deum putet poſſe. Ipſe enim novit hominem, & qvæ ſunt hominis.

Gen. 1.

Pſal. 32. 6.

XVI. Qvocirca Pater promptuaria ventris inqvirit, & cognoſcit: Spiritus verò Dei profunda, & inqvirit, & cognoſcit. Qvippe ſanctis Divina myſteria patefacit, ac Deum ex imo pectore celebrare docet, ejusdemqve incomprehenſibilem naturam ſuis ipſe declarat. Itaqve non eſt alienus à Deo Spiritus. Non enim de Angelis dixit, Dei illos profunda ſcrutari, nec de Archangelis: *Etenim nullus diem novit, nec horam*, ait Dei Filius, *neqve Angeli cœli, neqve Filius, niſi Pater.* Sed ſtulti ac Spiritu ſancto deſtituti, num inſit aliqvid in Patre dubitant, qvod Filii Divinitati deſit. Ut enim *Pater vitam habet in ſeipſo: ſic & Filius vitam habet in ſeipſo.* Item: *Omnia qvæ Patris mei ſunt, mea ſunt*, ait idem ſanctiſſimum Dei Verbum. Qvænam verò tandem Patris ſunt, præterqvam iſta? An Deum eſſe Patri convenit? Etiam & Filio convenit. Vita propria Patris eſt? Eſt & Filii. Lucem eſſe, Patri tribuitur? Tribuitur & Filio. Immortalem eſſe propria Patris conditio eſt? Eſt videlicet & Filii. Similiter incomprehenſibile tam Patri qvàm Filio congruit. Qvicqvid ad Patrem pertinet, idem & Filio convenit. Unde ſi ea, qvæ Patris propria ſunt, ad ipſum qvoqve pertinent, cognitio illa, qvæ ineſt in Patre, etiam in Filio,

Mar. 13. 32.

Joan. 5. 26.

ac Spiritu ſancto debet ineſſe. Qvod ſi qvis ignorare Filium diem illum arbitretur, diſcat tandem imperitus iſte, & contumelias in Deum jacere deſinat. Ego verò, qvo id facilius intelligat, ejusmodi qviddam illi propono: Dic mihi qvæſo, chariſſime, te enim chariſſimum appello, qvòd neminem oderim; præter Diabolum, atqve opera Diaboli, unà cum perverſa depravatâqve fide: tibi verò illud à Deo precor, ut ad ejus veritatem aſpires, neqve te ipſum tanta in Deum contumelia perditum eas. Siqvidem altiſſima ſunt ſancti Dei verba: qvæ Spiritus ſanctus per ſua dona largitur. Nam

1.Cor.12.8. *alii*, inqvit, *datur ſermo ſapientiæ: alii ſermo diſciplinæ, &c. Idem verò Spiritus dividens unicuiqve prout vult:* qvo tibi Spiritus ſancti poteſtatem, auctoritatemqve declaret; cùm cœleſtia omnibus dona pro voluntate ſua largiatur. Itaqve ſupplex à Deo pete, tibi ut Filium patefaciat: & à Filio tibi ut Patrem indicet: nec non & à Patre poſtula, ut tibi Filium largiatur, ac Spiritum ſanctum demonſtret; eumqve, ut in teipſo habeas, tibi condonet, ut communicatus tecum Spiritus ſanctus omnem tibi Patris, & Filii, & ſancti Spiritus intelligentiam declaret: atqve hoc ipſum diſcas nullam in Filio, aut in Spiritu ſancto ignorantiam ineſſe.

Qvòd Filius judicii diem norit.

XVII. Etenim licet Angelis amplior illa poteſtas deſit ac ſcientia, abſit ut Dei Filium vel Spiritum ſanctum carere illa ſuſpicemur. Sed Deus ac Verbum, qvod ad nos à Patre deſcendit, ſpiritaliter loqvitur: *Animales verò dijudicantur*, qvi Filii ſapientiam ſive potiùs ſapientiæ ſermonem minimè percipiunt. Volo enim illud mihi dicas: qvis tandem major eſt; Pater, an dies illa, de qvo loqvitur? Patrem, opinor, majorem eſſe negare non audeas. Igitur ſi die illâ, & horâ major eſt Pater, ut & omnibus, qvæ ab ipſo facta vel facienda ſunt, ac nemo ipſum, præter Filium, cognoſcit, cedo qvid tandem majus eſt, Patrem, an illum diem cognoſcere? Perſpicuum eſt, majus eſſe Patrem cognoſcere. Qvînam igitur is, qvi majora novit, qvæ minora ſunt ignorabit: Proinde ſi Patrem cognoſcit, neceſſe eſt, ut & diem illam cognoſcat: neqve qvidqvam eſt, in qvo minor, qvod ad cognitionem pertinet, habendus ſit Filius. Atenim, inqvies, Pater cæteris omnibus major ea ſcientia præditus eſt, Filius

A ἁγίῳ Πνεύματι ὑπαρχῇ. εἰ δέ τις νομίζει τὸν υἱὸν ἀγνοεῖν τὴν ἡμέραν, μαθέτω ὁ ἀμαθὴς, καὶ μὴ βλασφημείτω. πρὸς τοίνυν γὰρ αὐτῷ γνῶσιν, καὶ γνώσεται. λέγε μοι, ὦ ἀγαπητὲ, ἀγαπητὸν γάρ σε καλῶ· ἀδένα γὰρ μισῶ, ἢ μόνον τὸν Διάβολον, καὶ τὰ ἔργα τῦ Διαβόλυ, καὶ τὴν κακοπιςίαν· ἐπὶ σοὶ ὃ εὔχομαι, ἵνα ἔλθῃς εἰς τὴν τῦ Θεῦ ἀλήθειαν, καὶ μὴ σεαυτὸν ἀπολέσῃς ἐν τῇ εἰς Θεὸν βλασφημία. βαθέα γάρ εἰσι τὰ ῥήματα τῦ ἁγίυ Θεῦ, Πνεύματι ὃ ἁγίῳ διὰ τῶν χαρισμάτων δίδοται. ᾧ μὲν γὰρ, φησὶ, δίδοται λόγος σοφίας, ᾧ δὲ λόγος διδα-

B σκαλίας, καὶ τὰ ἑξῆς. τὸ ὃ αὐτὸ Πνεῦμα τὸ διαιρῶν ἑπάσῳ ὡς βέλεται. ἵνα σοι δείξῃ καὶ τὴν τῦ ἁγίυ Πνεύματος αὐθεντίαν. ὅταν γὰρ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα πᾶσι τὰ χαρίσματα δίδωσιν ὡς βέλεται. τοίνυν πρόσκαλεσον τὸν Πατέρα, ἵνα ἀποκαλύψῃ σοὶ τὸν Υἱὸν, καὶ πρόσκαλεσον τὸν Υἱὸν, ἵνα ἀποκαλύψῃ σοι τὸν Πατέρα. καὶ πάλιν πρόσκαλεσον τὸν Πατέρα, ἵνα σοι δῷ τὸν Υἱὸν, καὶ ἀποκαλύψῃ σοὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ δῴη σοὶ αὐτὸ ἔχειν ἐν σοὶ, ἵνα δοθὲν ἐν σοὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἀποκαλύψῃ σοὶ πᾶσαν γνῶσιν Πατρὸς, καὶ Υἱῦ, καὶ ἁγίυ Πνεύματος, ἵνα μάθῃς, ὅτι ἐν τῷ Υἱῷ οὐκ ἔ-

C νι ἀδεμία ἀγνωσία, ἀδὲ ἐν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι.

Εἰ γὰρ καὶ Ἀγγέλοι λείπονται μείζονος ἐξσσίας, καὶ γνώσεως, μὴ χρῄοιτο καὶ τὸν Υἱὸν τῦ Θεῦ, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα λείπεσθαι. πνευματικῶς ὃ λέγει ὁ Θεὸς ὁ ἀπὸ τῦ Πατρὸς ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς ἅγιος Λόγος. οἱ δὲ ψυχικοὶ ἀνακρίνονται μὴ νοῦντες τῦ Υἱῦ τὴν σοφίαν, μᾶλλον ὃ τῆς σοφίας τὸν λόγον. ἐπερωτῶ σε, καὶ λέγε μοι, τίς μείζων ἐσὶν, ὁ Πατὴρ, ἢ ἡ ἡμέρα ἐκείνη περὶ ἧς λέγει; ἃ τολμήσεις λέγειν μὴ εἶναι

D τὸν Πατέρα μείζονα. Εἰ τοίνυν μείζων ὁ Πατὴρ καὶ τῆς ἡμέρας, καὶ τῆς ὥρας, καὶ πάντα τῶν ὑπ' αὐτὸ γεγονημένων καὶ γενησομένων, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν ἐπιγινώσκει, εἰ μὴ ὁ Υἱὸς, ποῖον ἄρα μεῖζον, τὸν Πατέρα γινώσκειν, ἢ ἐκείνην τὴν ἡμέραν; εὔδηλον ὅτι τὸ τὸν Πατέρα γινώσκειν. πῶς ἂν ὁ τὰ μείζω εἰδὼς, τῶν ἐλαττόνων ὑστερεῖ; εἰ γινώσκει τοίνυν τὸν Πατέρα, γινώσκει πάντως καὶ τὴν ἡμέραν. καὶ οὐδέν ἐσιν ἃ λείπεται κατὰ γνῶσιν ὁ Υἱός. ἀλλ' ἐρεῖς, ὅτι μείζων ὢν ὁ Πατὴρ πάντων, ἔχει τὴν γνῶσιν, ὁ δὲ Υἱὸς οὐδαμῶς. καθὼς

καὶ αὐτὸς λέγει, ὁ Πατήρ μου μείζων μου ἐστίν. A non item. Hoc enim vel ipse testatur: *Pater meus major me est.* Verumenimverò Filius ad honorandum Patrem ista dixit: id qvod meritò faciebat: utpote majorem & ipse in modum honoratus à Patre. Oportebat enim utiqve germanum Filium proprio parenti honorem tribuere, ut germanum sese declararet. Tu verò qva tandem in re majorem illum esse pronuncias? ambitu? an mole? an tempore? an tempestate? an dignitate? an Divinitate? an immortalitate? an æternitate? Cave ista tibi persvadeas. Nihil enim est in Divinitate non æqvale Filio. Sed qvatenus Pater est Pater, & qvatenus Filius germanus est, Patrem honorat. Nam neq; mole constat Deus; ut ejus amplitudine Filium superet Pater: neqve subest tempori; ut Filio tempore sit anterior Pater: neqve in sublimi qvodam loco ex parte continetur Pater. Siqvidem omnia ipse complectitur à nullo comprehensus; ut infrà consistere Filium intelligas. Sedit enim ad dextram Patris. Non dixit, ingressus est in Patrem, ut Sabellium refelleret, & Arii blasphemiam everteret.

Joan. 14. 28.

Filium Patre non majorem esse.

ἀλλὰ τοῦτο, τιμῶν τὸν Πατέρα λέγει ὁ Υἱὸς, ὡς ἔπρεπε, μειζόνως τετιμημένος ὑπὸ τοῦ Πατρός. ἔδει γὰρ ἀληθῶς τὸν γνήσιον Υἱὸν τιμᾶν τὸν ἴδιον πατέρα· ἵνα δείξῃ τὴν γνησιότητα. πῶς οὖ συνομίζεις μείζονα εἶναι αὐτόν; τῷ ἡλικίᾳ; ἢ ὄγκῳ; ἢ χρόνῳ; ἢ καιρῷ; ἢ ἀξίᾳ; ἢ θεότητι; ἢ ἀθανασίᾳ; ἢ ἀϊδιότητι; μὴ ταῦτα νόμιζε. εἰδὲν γὰρ ἐν τῇ θεότητι ἄνισον ὑπάρχει πρὸς τὸν Υἱόν. ἀλλὰ καθὸ Πατὴρ ὁ Πατήρ ἐστι, καὶ καθὸ Υἱὸς γνήσιος τιμᾷ τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα. ἔστε γὰρ ὅλως φέρεται τὸ θεῖον, ἵνα ὑπέρ- B οχος τοῦ Υἱοῦ ἢ ὁ Πατήρ· ἔστε χρόνῳ ὑποπίπτει, ἵνα ὑπέρχρονος ὁ Πατὴρ γένηται τοῦ Υἱοῦ. εἰδὲ τῷ ὕψει μειονῶς τάττεται ὁ Πατήρ. πάντα γὰρ περιέχει αὐτὸς, ὑπ' οὐδενὸς περιεχόμενος· ἵνα ὁ Υἱὸς ὑπερβεβηκὼς νοοῖτο. ἐκάθισε γὰρ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, οὐκ εἶπεν, εἰσῆλθεν εἰς τὸν Πατέρα, ἵνα Σαβέλλιον παραλύσῃ, καὶ Ἄρειον καθέλοι τῆς αὐτοῦ βλασφημίας.

Filium Patre non majorem esse.

Διὰ τοῦτο μὴ ζήτει τὰ μὴ ζητούμενα, ἀλλὰ τίμα τὸν Υἱὸν, ἵνα τὸν Πατέρα τιμήσῃς. ἀκόων δὲ περὶ τοῦ Θεοῦ, οὐδεὶς ἀγαθὸς, εἰ μὴ εἷς C ὁ Θεὸς, μὴ τολμήσῃς διὰ τὸ τὸν Υἱὸν ὑπερβαλλόντως τιμᾶν τὸν Πατέρα, οὐκ ἀγαθὸν ἀποφῆναι τὸν Υἱόν. ἔστε γὰρ ἀγενόμενος ἑαυτὸν ἀγαθὸν εἶναι, λέγει τὸν Πατέρα ἀγαθὸν, ἀλλὰ τοσούτῳ μειζόνως ἑαυτὸν ἀποκαλύπτει* ἐν τῷ τὴν τιμὴν ἀπὸ τὸν ἴδιον αὐτοῦ Πατέρα, ἵνα ἀπὸ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Πατρὸς γνωσθῇ ἡ γνῶσις τῆς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητος ἀπὸ ἀγαθοῦ Πατρὸς Θεοῦ γεγεννημένη. πολλὴ γὰρ ἀδρανεία τῶν τολμώντων λέγειν περὶ τοῦ Υἱοῦ τοιοῦτον, κἂν τε εἴποις, εἷς ἐστιν ἀγαθὸς ὁ Θεός. ἰδὲ γὰρ ἐν πολλοῖς διδάσκει ἡμᾶς ἡ θεία γρα- D φὴ ἀγαθὸν καλέσαι παῖδα πλοκὸν, καὶ σοφόν. καὶ ἀγαθὸς ἦν Σαμουὴλ μετὰ Θεοῦ, καὶ ἀνθρώπων. καὶ, ἀγαθὸς ἦν Σαοὺλ υἱὸς Κὶς ἐκ Φυλῆς Βενιαμὶν, ὑψηλότερος παντὸς Ἰσραὴλ ὑπερωμίαν, καὶ ἐπάνω. καὶ ἀγαθὸν πορεύεσθαι εἰς οἶκον πένθους, ἢ εἰς οἶκον πότου. καὶ, ἄνοιξον Κύριε, τὸν οὐρανὸν, τὸν θησαυρόν σου τὸν ἀγαθόν. καὶ ἀγαθὸς λόγος ὑπὲρ δόμα. καὶ ἀγαθὸς ὁ κύων ὁ ζῶν ὑπὲρ τὸν λέοντα τὸν νεκρόν. καὶ ἀγαθὸν δύο ὑπὲρ τὸν ἕνα. καὶ ἀγαθὴ ἐσχάτη λόγων ὑπὲρ ἀρχήν. καὶ εἰ ὑμεῖς πονηροὶ ὄντες οἴδατε δόματα ἀγα-

XVIII. Qvamobrem qvæ minimè qværi oportet, ne qværito: sed honora Filium, ut & Patrem honorat. Cùm autem de Deo dictum illud audis: *Nemo bonus, nisi solus Deus*, non ideò qvòd Filius Patrem excellenter honoret, Filium non bonum esse pronunciare audeas. Neqve enim cùm Patrem bonum esse dicit, bonum esse semetipsum negat: imò verò tanto se meliorem esse declarat, qvo honorem Patri suo defert: ut ex Patris bonitate de Filii Dei bonitate constet; qvi à bono Patre Deo genitus est. Qvippe summa est ingenii illorum imbecillitas, qvi ejusmodi qviddam audent profiteri de Filio: tametsi in medium illud adferas: *Unus est bonus Deus.* Nam plerisqve in locis scriptura nos contrarium edocet: Primùm cùm bonum appellat *mendicum, & sapientem puerum.* Item: *Samuel bonus erat cum Deo, & hominibus. Bonus erat & Saul filius Cis è tribu Benjamin, altior omnibus Israëlitis ab humeris, & suprà.* Item: *Bonum est ire ad domum luctus, qvàm ad domum convivii:* Tum, *Aperi Domine, cœlum thesaurum tuum bonum.* Item: *Bonus sermo præmunere.* Nec non & illud: *Melior est canis vivus leone mortuo.* Et, *Melius est duos esse, qvàm unum:* Et, *Melior est finis sermonis principio.* Item: *Si vos mali cùm sitis, nostis bona*

Luc. 18. 19.

Eccl. 4. 13
1. Reg. 2. 26.
Ib. c. 9. 2.
Eccl. 7. 3.
Num. 20. 8.
Eccl. 9. 4.
Ibid. 4. 9.
Ibid. 7. 4.
Matt. 7. 11.

Deest verbum.

data dare filiis vestris. Ubi de pisce, & pane loqvitur. Qvæ cùm ita sint, qvæ tanta illa vestra est audacia, ut Filium bonitatem abnegare suam, non pro excellenti suo Patris honorandi studio mentionem bonitatis illius feciſſe statuatis? Eum qvippe, qvi se his verbis appellabat, *Præceptor bone,* ore tenus ista proferentem, non ex animo videbat, eumqve redarguere volebat: qvod verbis illius minimè crederet, sed exploraret animum. Qvemadmodum alio in loco dicit: *Qvid mihi dicitur, Domine, Domine, & non facitis qvæ dico?* Atqve illum hoc pacto convincere cupiebat. Siqvidem cùm bonum illum præceptorem vocasset, neqvaqvam in fide sua perstitit, ut in ipsius bonitatem crederet.

Mat. 19. 16.

Luc. 6. 46.

A δὰ διδόναι τοῖς τέκνοις ὑμῶν· ϖῶς ἰχθύς, καὶ ἄρτος λέγων. πῶς τολμᾷν διανοεῖσθαι ἀπαρνέμενον τὸν Υἱὸν τὴν ἑαυτῦ ἀγαθότητα, καὶ μὴ δὶ ὑπερβολὴν τῆς τιμῆς τῦ Πατρὸς Φέρειν τὴν ἀγαθότητα; ἑώρα γὰρ τὸν λέγοντα αὐτῷ, διδάσκαλε ἀγαθὲ, λέγοντα σόματι, ϰὴ ϰαρδίᾳ. καὶ ἐλέγξαι αὐτὸν βυλόμενος, ὅτι ϰ τοῖς χείλεσιν αὐτῦ ἐπείθετο, ἀλλὰ τὴν ϰαρδίαν διήλεγχεν. ὡς καὶ ἐν ἄλλῳ τόπῳ λέγῃ, τί μοι λέγετε, Κύριε, Κύριε, ϰὴ ϰ ποιεῖτε τὰς ἐμὰς λόγους; ϰὴ ὧδε ἐβάλετο αὐτὸν ἐλέγχειν. ἔλεγε γὰρ αὐτὸν ἀγαθὸν διδάσκαλον, καὶ ϰὐ ἔμενεν ἐν τῇ αὐτῦ πίστει, πιστεύειν εἰς τὴν αὐτῦ ἀγαθότητα.

B

XIX. Igitur sanctum ipsum Dei Verbum, vivens, & subsistens, cœlestis rex, germanus filius, sed cum Patre semper existens, à Patre procedens: *splendor gloriæ, figura substantiæ,* imago Patris verissima, in eodem cum genitore solio dignitatis considens: *cujus regni non erit finis: judex vivorum & mortuorum,* sapientia à sapientiâ ex fonte fons originem ducens. *Me enim,* inqvit, *dereliqverunt fontem aqvæ vivæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas: fluvius* qvoqve perennis est *qvi lætificat impetu civitatem DEI:* qvi ex eodem fonte progreditur. Unde *flumina,* inqvit, *de illius ventre* profluent; atqve idem *sceptrum David, radix Jesse,* & flos ab ea pullulans: *Leo, rex de tribu Juda:* ovis ratione prædita, *lapis vivus: magni consilii Angelus,* homo re ipsa natus, nullam aut naturæ, aut Divinitatis mutationem passus: natus in carne, incarnatum Verbum: *Verbum caro factum.* Qva in re declarandâ, ante vocabulum *factum,* vox est inserta *carnis.* Nam non dixit; Verbum factum: sed post *Verbi* nomen, vocem *carnis* infinitè posuit: tum post *carnem, factum est,* adjecit; ut vocabulo *factum est* ex Maria natum esse significetur, ac Verbum intelligatur è cœlo, atqve à Patre esse delapsum. Hoc igitur sanctum, vivumqve Verbum, Deus à Patre, *magni consilii Angelus;* paterni consilii nuncius, & interpres, *pater futuri sæculi:* ipse, inqvam, hoc dixit: *Nemo novit diem neqve horam, ne Angeli qvidem, qvi in cælo sunt.* Nam illud ignorant, Filium hoc altiori qvodam sensu pronuntiasse: *nisi solus Pater.*

Hebr. 1. 3.

Luc. 1. 33.

Act. 10. 42.

Hier. 2. 13.

Psal. 45. 5.

Joa. 7. 38.

Joan. 1.

Esa. 9. 6.

Mar. 13. 32.

Explicatur locus ille.

Αὐτὸς τοίνυν ὁ ἅγιος Λόγος, ὁ ζῶν ἐνυπόστατος, ὁ βασιλεὺς ὁ ἐπουράνιος, ὁ Υἱὸς ὁ γνήσιος, ὁ ἀεὶ σὺν Πατρὶ, ὁ ἐϰ Πατρὸς ϖροελθὼν, τὸ ἀπαύγασμα τῆς δόξης, ὁ χαραϰτὴρ τ ὑποστάσεως, ἡ εἰϰὼν τῦ Πατρὸς ἐν ἀληθείᾳ, ὁ σύνθρονος τῦ Φύσαντος, ὃς τῆς βασιλείας ϰὐ ἔσται τέλος, ὁ ϰεῖνος ζώντων, ϰὶ νεϰρῶν, ὁ σοφία ὢν ἐϰ σοφίας, ὁ πηγὴ ὢν ἐϰ πηγῆς. ἐμὲ γὰρ, φησὶ, ἐγϰατέλιπον πηγὴν ὕδατος ζωῆς, ϰὶ ὤρυξαν ἑαυτοῖς λάϰϰους σϖυτετριμμένους, ὁ ποταμὸς ὁ ἀένναος, ὁ εὐφραίνων τοῖς ὁρμήμασι τὴν πόλιν τῦ Θεῦ, ὁ ἐϰ τῆς πηγῆς ϖροελθὼν, ἐξ ἧπερ, φησὶ, ποταμοὶ ἐϰ τῆς ϰοιλίας αὐτῦ ῥεύσουσι. τὸ σϰῆπτρον Δαβὶδ, ἡ ῥίζα τῦ Ἰεσσαὶ, τὸ ἄνθος τὸ ἀπ' αὐτῆς, ὁ λέων, ὁ βασιλεὺς, ὁ ἐϰ Φυλῆς Ἰούδα, τὸ ϖρόβαλον τὸ λογιϰὸν, ὁ λίθος ὁ ζῶν, ὁ τῆς μεγάλης βυλῆς Ἄγγελος, ὁ ἄνθρωπος ἐν ἀληθείᾳ γεγονὼς, ϰὶ Θεὸς ἐν ἀληθείᾳ ὑπάρχων, μὴ ϖρασεὶς τὴν Φύσιν, μὴ ἀλλοιώσας τὴν θεότητα, ὁ γνηθεὶς ἐν σαρϰὶ, ὁ σαρϰωθεὶς Λόγος, ὁ Λόγος σὰρξ γνόμενος, ὁ ἔχων μεταξὺ τῦ γνόμενος τὸ σὰρξ. ὁ Λόγος γὰρ ϰὐ εἶπεν ὁ γνόμενος, ἀλλὰ μὴν τὸ ὁ λόγος ἀπαρεμφάτως τίθησι τὸ σὰρξ. μὴν ὃ τὸ σὰρξ λέγει ἐγένετο· ἵνα τὸ ἐγένετο ἐν Μαρίας δοϰιμασθῇ, ἵνα ὁ Λόγος ἄνωθεν ὢν ἐϰ Πατρὸς ϰαὶ ἐλθὼν νοηθῇ. ἔστος ὁ ἅγιος ὁ ζῶν Λόγος, ὁ ϖρὸς Πατρὸς Θεὸς, ὁ μεγάλης βυλῆς Ἄγγελος, ὁ ἀγγέλλων τὰ τῆς βυλῆς τῦ Πατρὸς, πατὴρ τῦ μέλλοντος αἰῶνος, αὐτὸς εἶπεν, οἴδεις οἶδε τὴν ἡμέραν, ϰὶ τὴν ὥραν, ἕτε οἱ Ἄγγελοι οἱ ἐν τῷ οὐρανῷ. ϰὶ γὰρ ϰὐ οἴδασιν ὅτι ὁ Υἱὸς νοηματιϰῶς λέγει, εἰ μὴ μόνος ὁ Πατήρ.

εἰ τοίνυν

εἰ τοίνυν οἶδεν ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα, μείζων δὲ ὁ Πατὴρ κ᾽ τῆς ἡμέρας, κ᾽ τῆς ὥρας, κ᾽ ἀδεὶς ἀμφιβάλλῃ, πῶς ἄρα ὁ τὸ μεῖζον εἰδὼς, τὸ ἧσσον ἀγνοεῖ; ἀδὲ γὰρ οἶδέ τις τὸν Πατέρα, εἰ μὴ ὁ Υἱὸς, καὶ ἀδεὶς οἶδε τὸν Υἱὸν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ. ὡς γὰρ μέγας ὁ Πατὴρ, ὅτι οἶδε τὸν Υἱὸν, ἔτω καὶ ὁ Υἱὸς μέγας, ὅτι οἶδε τὸν Πατέρα. εἰ οἶδε τοίνυν τὸν Πατέρα τὸ μεῖζον, τὸ μικρὸν πῶς ἀγνοεῖ, τετέσι τὴν ἡμέραν, καὶ τὴν ὥραν; ἐρεύνησον τὰς θείας γραφὰς, καὶ μάθε τῷ ἁγίῳ Πνεύματι τὴν δύναμιν, καὶ αὐτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ γινᾶσκον τὸν Πατέρα, καὶ τὸν Υἱὸν, ἀποκαλύπτει σοι τὴν τοῦ Λόγου τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ γνῶσιν· ἵνα μὴ πλανηθῇς τῆς ἀληθείας, κ᾽ ἀπολέσῃς τὴν σεαυτοῦ ψυχήν.

Δύο γὰρ γνώσεις ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ, δύο εἰδήσεις, μία κ᾽ ἐνέργειαν, καὶ μία κατὰ εἴδησιν. ἵνα δὲ ἀπὸ ὑποδειγμάτων τὰ ὅμοια ὑποδείξω, εἰς τὸ διὰ πολλῶν ἐξομαλισθῆναι τὴν πεπλανημένην σου διάνοιαν, καὶ τῶν τοῦτο φρονούντων, μάθε τί λέγει ἡ γραφὴ περὶ τοῦ Ἀδάμ. ἦσαν, φησὶ, γυμνοὶ ἐν τῷ Παραδείσῳ, καὶ οὐκ ἠχύνοντο. τυφλοὶ δὲ οὐκ ἦσαν· ἔβλεπον γάρ· εἰ μὴ γὰρ ἔβλεπον, πῶς εἶδον τὸ ξύλον, ὅτι καλὸν εἰς βρῶσιν, καὶ ὡραῖον τοῦ κατανοῆσαι; καὶ λαβοῦσα, φησὶ, ἡ γυνὴ, ἔφαγε, καὶ ἔδωκε καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς τῷ μετ᾽ αὐτῆς. ἄρα ἦν ἀν ἦσαν τυφλοὶ, ἀλλ᾽ ἠνεῳγμένους εἶχον τοὺς ὀφθαλμοὺς, γυμνοὶ ὄντες ἀν ἠχύνοντο βλέποντες, καὶ γυμνοὶ ὄντες ἑαυτοὺς ἤδεισαν. ἤδεισαν δὲ κατὰ εἴδησιν, καὶ ἀ κ᾽ πράξιν. μ᾽ γὰρ τοῦ ἐκβληθῆναι τοῦ Παραδείσου, βεβρωκότας τοῦ ξύλου, μ᾽ πολὺν χρόνον, φησὶ, ἔγνω ὁ Ἀδὰμ Εὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. πῶς τοίνυν ἔσαν τοῦτο; καὶ τοί γε ἑώρων ἀλλήλους γυμνοὶ ὄντες, καὶ ἤδεισαν ἑαυτοὺς τῇ ὁράσει, ἀλλ᾽ ἀ τῇ πράξει. τὸ δὲ ἀλλήλους σωαφθῆναι γνῶσιν εἶπεν ἡ γραφή. οἶδε δὲ καλεῖν εἴδησιν, καὶ εἴδησιν. πάλιν γὰρ ἔτω λέγει· ἔγνω Ιακὼβ Λείαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ, καὶ συλλαβοῦσα ἔτεκε. καὶ τὸ πρῶτον μὲν ἤδει αὐτήν· σὺν αὐτῇ γὰρ ἑπτὰ ἔτη ἦν ποιμαίνων τὰ πρόβατα Λάβαν τοῦ πατρὸς αὐτῆς. εἴδησιν οὖν τὴν διὰ ὁράσεως, καὶ διὰ γνώσεως ἤδει, ἔγνω οὖν διὰ πράξεως. κ᾽ ἔγνω Ραχὴλ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ. καὶ πάλιν ἑτέρωτόπου, κ᾽ ἐγήρασε Δαβὶδ, φησὶ, καὶ ἔσκεπον αὐτὸν ἱματίοις,

A Cùm igitur Patrem Filius noverit, ac Pater die illa sit horaqve major; qva de re dubitare nemo potest: qvi qvod majus est novit, num is tandem qvod minus est ignorabit? *Nemo enim Patrem novit nisi Filius, & nemo novit Filium, nisi Pater.* Ut enim magnus idcirco Pater est, qvia novit Filium: ita & magnus Filius est, qvia novit Patrem: qvare qvi qvod majus est, Patrem videlicet, cognoscit, qvod longè minus est, ignorare qvî potest; diem illam, & horam? Agedum itaqve sacras perscrutare literas, ac vim sancti Spiritus edisce. Tum idem ille sanctus Spiritus, qvi Patrem novit, & Filium, Verbi tibi, B Deiqve Filii notitiam aperiet, ut ne aberres à veritate, & animæ tuæ jacturam facias. Matt. 11. 27

XX. Etenim duplex est in scriptura cognitio: una, qvæ in actione consistit: altera, qvæ sola scientia continetur. Sed ut exemplorum similitudine res tota declaretur: & ut aberrans à veritate animus tuus, eorumve, qvi in eadem sententia sunt, pluribus argumentis ad rectam viam dirigatur, disce qvid de Adamo scriptura testetur: *Erant*, inqvit, *nudi in Paradiso: & non erubescebant.* Atqvi cæci illi non erant, nec oculorum usu carebant. Nisi enim C viderent, qvomodo arborem aspicerent: *& ad vescendum bonam esse, & ad considerandum formosam* animadvertent. *Sumens*, inqvit, *mulier, comedit, & dedit viro suo: qvi cum ipsa erat.* Non igitur cæci erant, sed apertos habebant oculos; & cùm nudi essent, nullum ex eo aspectu pudorem capiebant: nudi, inqvam cùm essent sese mutuò cognoverant. Cognoverant notitia, non actione. Qvippe longo intervallo, ubi vetito fructu degustato Paradisi finibus exterminati sunt, cognovit Adam uxorem suam Evam, ut scriptura dicit. Qvînam verò fieri ista possunt? Seipsos enim, nudi cùm essent, videbant, D & aspectu sese, non actione cognoverant. Mutuam verò copulationem scriptura cognitionem nominat. Ita enim alio loco dicit: *Cognovit Jacob Liam uxorem suam: qvæ concipiens peperit.* Et qvidem illam ante cognoverat, qva cum septem totos annos patris ipsius Laban greges paverat: Verùm solius aspectus, ac notitiæ cognitione noverat: postea etiam actione cognovit: *Et cognovit Rachelem uxorem suam.* Item alio loco: *Senuit*, inqvit, *David: & operiebant ipsum vestibus,* *Duplex cognitionis acceptio.* Gen. 2. 25. Ib. 3. 6. Gen. 29. 3. Reg. 1.

neqve calefiebat. Tum dixerunt Regi. *Qværatur virgo aliqva formosa: Et inventa est Abisac Sunamitis. Et adducta est*, inqvit, *ad Regem; & cum eo dormiebat, ac fovebat ipsum. Et non cognovit eam David*; qvæ cum ipso jacebat, & ad ejus corpus, ac latus adhærebat. Qvamnam itaqve cognitionem intelligit? Eamne qvæ in aspectu, an eam, qvæ in actione versatur? Simile est
2.Tim.2.19. & illud: *Novit Dominus eos, qvi sunt ipsius.*
Luc.13.27. Utrumnam igitur alienos ignorat? Item: *Discedite à me operarii iniqvitatis. Nunqvam enim novi vos.* Num ergo Dei Filius ignoratione aliqva laborat? Item: *Vos ego cognovi ex omnibus gentibus.* An ideo cæteras gentes ignorat? Absit. Sed nimirum cognitionem scriptura duplicem distingvit; alteram qvæ sola scientia; alteram qvæ actione continetur.

καὶ οὐκ ἐθερμαίνετο. καὶ εἶπον τῷ βασιλεῖ, ζητηθήτω παρθένος καλή. καὶ εὑρέθη Αβισὰκ ἡ Σναμῖτις. καὶ ἦρεν, ἠνέχθη τῷ βασιλεῖ, καὶ συνεκοιμᾶτο ἅπαξ, καὶ συνέθαλπεν αὐτόν· καὶ οὐκ ἔγνω αὐτὴν Δαβίδ, τὴν σὺν ἅπαξ, τὴν σύσσωμον, καὶ σύμπλευρον, ἆρα ποίαν εἴδησιν λέγει; τὴν δι' ὁράσεως, ἢ τὴν διὰ πράξεως; καὶ ἔγνω Κύριος τοὺς ὄντας ἅπαξ. ἆρα οὖν τοὺς οὐκ ὄντας ἀγνοεῖ; καί, ἀπόστητε ἀπ' ἐμοῦ ἐργάται τῆς ἀνομίας· οὐδέποτε γὰρ ἔγνων ὑμᾶς. ἆρα ἔστιν ἄγνοια ἐν τῷ Υἱῷ τοῦ Θεοῦ; καὶ πάλιν, ὑμᾶς ἔγνων ἐκ πάντων ἐθνῶν. ἆρα οὖν τὰ ἔθνη τὰ λοιπὰ ἀγνοεῖ; μὴ γένοιτο. ἀλλ' οἶδε γνῶσιν ἡ θεία γραφή, ἄλλως μὲν κατ' εἴδησιν, ἄλλην δὲ κατὰ πρᾶξιν.

XXI. Unigenitus ergo Filius paternam voluntatem exeqvens perfecta omnia monstravit * * * Novit enim Pater diem, & horam: novit, inqvam, non cognitione tantùm: sed etiam actione. Porrò universa ipse norat. Ac cùm Fi-
Joan.5.22. Filius judicii diem novit. lius dicit: *Pater omne judicium dedit Filio*, tametsi non judicet, hoc ipso qvòd judicandi munus & officium Filio tribuit, judicare ipse censendus est. Non enim à judicio in reos exercendo Deus alienus est; ac licet non judicet Pater, jam judicavit. Filius autem qvando sit ventura dies illa cognoscit: hanc enim educit ipse, ac definit, molitur, ac perficit. Ita qvippe
2.Pet.3.10. loqvitur: *Sicut fur de nocte, sic illa dies adveniet.* Tùm illud: *Nolite in nocte versari, ne dies illa vos in tenebris occupet.* Qvare cùm Christi servi diei sint filii, qvi eandem inducit Filius an ignorare potest; ut ipsum dies opprimat, & non hanc ille potiùs inducat? Qvis hæc sine summa in Deum contumelia vel animo cogitare potest, ut Patri Filioq; qvæ minimè deceant adscribat. Qvocirca Pater diem illam & horam duobus modis, hoc est scientia, & actione, cognoscit. Novit enim qvando futura sit: ac jam etiam judicavit, cum Filium judicaturum esse constituit, & sic actione ipsa cognovit. Porrò Dei Filius qvando ventura sit dies illa novit, adeoqve hanc inducit, nec ignorat. Nondum tamen eam ex illa cognitione produxit, hoc est nondum actione cognovit. Adhuc enim impii impiè sese gerunt, & infideles infidelitatem exercent: & hæretici Deum contumeliis incessunt, & Diabolus operatur, & peccata perpetrantur, & injustitia regnat,

Ἐπεὶ οὖν τοῦ πατρὸς ὁ μονογενὴς πληρῶν τὸ θέλημα, ἀπέδειξεν ἤδη τὰ πάντα τετελειωμένα * * * ἔγνω γὰρ ὁ Πατὴρ τὴν ὥραν, καὶ τὴν ἡμέραν, ἔγνω αὐτὴν καὶ κατὰ γνῶσιν, οὐ κατὰ πρᾶξιν. ἤδη γὰρ αὐτὸς πάντα. οὐ γὰρ ἐν τῷ εἰπεῖν τὸν Υἱὸν, ὁ Πατὴρ πᾶσαν τὴν κρίσιν δέδωκε τῷ Υἱῷ, καὶ μὴ κρίνων, διὰ μὲν τοῦ δεδωκέναι τῷ Υἱῷ, αὐτὸς κρίνει. ὁ γὰρ ἠλλοτρίωται ὁ Θεὸς ἀπὸ τοῦ κρίνειν τοὺς κρινομένους. καὶ ἐν τῷ μὴ κρίνειν τὸν Πατέρα, ἤδη κέκρικεν. ὁ δὲ Υἱὸς οἶδε πότε ἔρχεται· αὐτὸς γὰρ αὐτὴν φέρει τὴν ἡμέραν, καὶ αὐτὸς ὁρίζει, καὶ ἄγει, καὶ τελεῖ. λέγει γάρ, ὡς κλέπτης ἐν νυκτὶ ἔρχεται ἡ ἡμέρα ἐκείνη. καὶ φησὶ· μὴ * ἔσαι ἐν νυκτὶ, ἵνα ἡ ἡμέρα ἐν σκότει ἡμᾶς καταλάβῃ. εἰ οὖν οἱ υἱοὶ τοῦ Χριστοῦ ἡμέρας εἰσὶ τέκνα, ἆρα αὐτὸς ὁ Υἱὸς φέρων τὴν ἡμέραν ἀγνοεῖ; ἵνα αὐτὸν καταλάβοι ἡ ἡμέρα, καὶ οὐχὶ αὐτὸς μᾶλλον τὴν ἡμέραν φέρει; τίς ταῦτα διανοούμενος βλασφημήσει, τὰ μὴ πρέποντα περὶ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ λογιζόμενος; καὶ ὁ Πατὴρ μὲν οἶδε τὴν ἡμέραν, καὶ τὴν ὥραν, κατὰ δύο τρόπους, κατὰ εἴδησιν, καὶ κατὰ πρᾶξιν. οἶδε γὰρ πότε ἔρχεται· καὶ πάλιν ἤδη κέκρικεν, ὁρίσας κρίνειν τὸν Υἱὸν, καὶ ἔγνω κατὰ πρᾶξιν. ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, οἶδε μὲν πότε ἔρχεται, καὶ αὐτὸς φέρει αὐτὴν, καὶ οὐκ ἀγνοεῖ· ὅπως δὲ αὐτὴν ἔπραξε κατὰ γνῶσιν, τοῦτέστι κατὰ πρᾶξιν. ἔτι γὰρ ἀσεβεῖς ἀσεβοῦσι, καὶ ἄπιστοι ἀπιστοῦσι, καὶ πανόπιστοι βλασφημοῦσι, καὶ ὁ Διάβολος ἐνεργεῖ, καὶ ἁμαρτήματα γίνεται, καὶ ἡ ἀδικία κρατεῖ,

For. ἔστε.

καὶ ἡ κρίσις μακροθυμεῖ· ἕως ἂν ἔλθῃ, καὶ γνῷ αὐτὴν κ᾽ πρᾶξιν, καὶ ποιήσῃ τὴν ἐκδίκησιν, καὶ σώσῃ τοὺς ἐν ἀληθείᾳ ἐλπίζοντας ἐπ᾽ αὐτὸν, καὶ μὴ βλασφημοῦντας αὐτὸ τὴν θεότητα Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματ᾽.

Ἐξ ἁγίων δὲ Ἀγγέλων, λείπεται κ᾽ δύο τρόπους ἡ τοιαύτη ἀξία. τίμιοι μὲν γάρ εἰσιν ἀπὸ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματ᾽ τοῦτο κεκτημένοι. λείπεται δὲ αὐτοῖς τοῦτο ἃ οὐκ οἴδασι τὰ ὠρισμένα πότε γίνεται. Ἐπὶ μὲν γὰρ τῆ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ ὁ Πατὴρ ἔθετο τοὺς χρόνους. εἰ δὲ ὁ Πατὴρ ἐν Υἱῷ, κ᾽ ὁ Υἱὸς ἐν Πατρὶ, ἆρα ἀλείπεται ἡ ἐξουσία ἐξ Υἱοῦ ἡ ἐν Πατρί. λείπεται δὲ ἀπὸ τῶν Ἀγγέλων, κτίσοι γὰρ Ἄγγελοι, κ᾽ Ἀρχάγγελοι, καὶ δυνάμεις. Πατὴρ δὲ ἄκτις᾽, Υἱὸς ἄκτις᾽, Πνεῦμα Θεοῦ ἄκτιστον. οὐκ οἴδασιν ὅν οἱ Ἄγγελοι, ὅτε κ᾽ εἴδησιν, ὅτε κ᾽ πρᾶξιν, τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν. οὐκ οἴδασι γὰρ πότε βάλεται ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐνεγκεῖν τὴν ἡμέραν. καὶ οὐκ οἴδασι κ᾽ γνῶσιν πράξεως. ὅπω γὰρ ἐπετάχθησαν ἐξελθεῖν, καὶ συναγαγεῖν ὅλην ζιζανίων, κ᾽ δῆσαι δεσμὰς, δεσμὰς, εἰ τὸ καῦσιν πυρὶ ἀσβέστῳ. ὅπω τοίνυν οὐδὲ ἔπραξαν, οὐδὲ οἴδασιν· ὁ δὲ Πατὴρ οἶδε, καὶ ἔπραξεν· ὁ δὲ Υἱὸς οἶδε μὲν, οὐδέπω δὲ ἔπραξε. τοτέσιν, εἰ μὴ ὁ Πατὴρ μόν᾽, ὅτε οἱ Ἄγγελοι, ὅτε ὁ Υἱὸς. νοήσωμεν τὴν δύναμιν τῆς γραφῆς, ἵνα μὴ γένηται ἡμῖν τὸ γράμμα θάνατ᾽. τὸ γράμμα γὰρ, φησὶ, ἀποκτείνει. τὸ δὲ πνεῦμα ζωοποιεῖ. λάβωμεν τὸ πνεῦμα, ἵνα ὠφεληθῶμεν ἐκ τοῦ γράμματ᾽. ὁ γράμμα ἀποκτείνει, ἐν τῷ γράμματι ἡ ζωή. ἀποκτείνει δὲ τὸν ἀσυνέτως τῷ γράμματι προσερχόμενον, καὶ μὴ ἔχοντα τὸ ζῶον πνεῦμα, τὸ ἀνοῖγον τὸ γράμμα; καὶ ἀποκαλύπτον τὸ ἐν αὐτῷ. ὅτως ὃν ὁ Πατὴρ ὁ ἅγι᾽ τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν, γνήσιον γεγεννημένον ἐξ αὐτοῦ, κ᾽ τὸ ἅγιον αὐτοῦ Πνεῦμα ἔδωκε τῇ ἁγίᾳ αὐτοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἐν μιᾷ γνώσει ὁμονοίας, ἐν ἑνὶ συνδέσμῳ τελειότητ᾽· ὅπως ἐν ὀνόματι Πατρὸς τελείου, καὶ Θεοῦ τὴν σφραγῖδα νομισώμεθα, κ᾽ ἐν ὀνόματι Υἱοῦ τελείου, κ᾽ Θεοῦ, κ᾽ ἐν ὀνόματι Πνεύματ᾽ θείου, κ᾽ τελείου, λάβωμεν τὴν σφραγῖδα. ὦ Τριὰς ἁγία ἀριθμουμένη, Τριὰς ἐν ἑνὶ ὀνόματι ἀριθμουμένη. ὁ γὰρ λέγε᾽ ἑνὰς, κ᾽ δυὰς,

A & judicium patienter differtur: donec suo tempore veniat, idque Filius actione ipsa cognoscat, & ultionem instituat, eosque servet, qui revera spem suam in ipso collocant: neque Divinitati suæ contumeliam faciunt, quæ est Patri, Filio, ac Spiritui sancto communis.

XXII. Quod verò ad sanctos Angelos pertinet, duobus modis hæc illis est denegata dignitas. Nam alioqui honore digni sunt, idque ipsum à Patre, & Filio, & Spiritu sancto consecuti sunt: sed hoc tamen illis deest. Non enim quando constituta illa futura sint cognoscunt: siquidem *Pater in potestate sua tempora posuit*, Cùm autem Pater in Filio sit, & Filius in Patre, quæ in Patre potestas est, ea à Filio abesse non potest. Abest illa quidem ab Angelis, qui quidem creati sunt, ut & Archangeli, ac Virtutes. Pater autem increatus est: increatus Filius: increatus Spiritus sanctus. Quapropter Angeli diem illam, & horam neque scientia, neque actione cognoscunt. Quippe quandonam Pater, & Filius, ac Spiritus sanctus, diem illam inducere velint ignorant penitus. At actionis cognitione nihilo magis norunt: Nam nondum *abire jussi sunt, & tolli instar malos legere, & in fasciculos colligare, ut inextincto igne concrementur.* Proinde neque fecerunt adhuc quidpiam, neque cognorunt. Pater novit, & fecit: Filius novit, sed nondum fecit. Atque hoc modo accipiendus est ille locus: *nisi Pater solus, neque Angeli, neque Filius.* Quare sacrarum literarum vim intelligamus, ne nobis in mortem litera ipsa vertatur. *Litera enim*, ait Apostolus, *occidit, Spiritus autem vivificat.* Excipiamus Spiritum, ut ex litera fructum aliquem consequamur. Quamquam non ipsa per sese occidit litera; in ea quippe vita consistit: sed eum duntaxat occidit, qui ad literam imperitè, & parùm sapienter accedit: qui eloquentem Spiritum non habet; à quo litera declaratur, & quicquid in ea latet aperitur. Sic igitur sanctus Pater unicum Filium suum, ac germanum, & à se progenitum, nec non & Spiritum sanctum suum Ecclesiæ suæ, cum una, concordique scientia, unoque perfectionis vinculo largitus est; ut in nomine perfecti Patris, ac Dei, velut sigillo quodam obsignemur, atque etiam in nomine perfecti Filii, ac Dei, & in nomine Divini Spiritus, ac perfecti. O sacrosancta Trinitas eo modo numerata! O Trinitas uno nomine comprehensa! Non enim unitas & binarius in ea dicitur,

Angeli judicii diem ignorant.

Act. 1. 7.

Mat. 13. 30.

2. Cor. 3. 6.

neqve unitas, & unitas: sed unitas in Trinitate, & Trinitas in unitate, singulari forma, & appellatione singulari, unus Deus Pater in Filio, Filius in Patre, cum sancto Spiritu.

A οὐδὲ μονὰς καὶ μονάς· ἀλλὰ μονὰς ἐν Τριάδι, καὶ Τριὰς ἐν μονάδι, μονοειδῶς, μονωνύμως, εἷς Θεὸς Πατὴρ ἐν Υἱῷ, Υἱὸς ἐν Πατρὶ σὺν ἁγίῳ Πνεύματι.

XXIII. Age dum profer mihi veritatis testes: Pueros, inqvam, illos, qvi è Babylonica fornace liberati sunt, in medium adducito; qvi singulari Dei beneficio in ignem conjecti, non consumpti sunt. Neqve verò ignis ille restinctus est, ne novo qvodam artificio flammæ restitisse viderentur: sed ita, ut in igne versarentur, ab eo tamen haud absumerentur: idqve ob sinceram illorum fidem: per qvos docere nos voluit Deus, qvænam creata, qvænam increata forent, qvæ facta, qvæ nunqvam facta, qvæ sempiterna, qvæ à sempiternis istis producta. Illi igitur ab igne servati Pueri gratum in Deum, àqvo servati fuerant, & in qvem ab initio speraverant animum, ac sensum testificari voluerunt: nec hæsitarunt: neqve cervicem simulachro, vel regis audaciæ, ac tyrannidi flexerunt. Ac cum laudis aliqvid Deo tribuere sunt aggressi, profunda qvæqve sancti Spiritus afflatu in imo pectore scrutati sunt, homines longè sanctissimi: qvi præclarè illud animo suo cogitarant, cœlum, ac qvæcumqve cœlo continentur, & terram, omniaqve, qvæ infra terram sunt, ac qvæcumqve demum uspiam sunt, digna non esse, qvæ Deo muneris instar offerantur. Non enim ea, qvæ seipsis sublimiora sunt, offerre poterant, cum & pro dignitate, & pro facultate sua solum laudibus Deum prædicare ac celebrare vellent. Hoc enim est qvod in Psalmo dicitur: *Sanctificate sacrificium laudis; & sacrificium laudis honorificabit me.* Ergo illi vetus testamentum in novum commutantes, & afflatu sancti Spiritus instincti, nihil animalium sacrificia vel holocausta reqvirebant. Ita enim loqvuntur: *Non est locus sacrificandi, neq; hostia, neq; altare:* qvod universa reliqvissent. Qvare cùm ejusmodi laudem offerre vellent, nullo ad tenuitatem suam respectu habito, summa tamen cum sui demissione divinas in laudes feruntur: *Omnis enim, qvi se exaltat, humiliabitur; & qvi se humiliat exaltabitur.* Hoc ipsum humilitatis, ac modestiæ donum cum salutis suæ beneficio consecuti, Deum laudibus prosequi, neqve ingratos se præbere student: Cumqve cum inexplicabili illa Dei gloria, & majestate comparassent, ad prædicationis illius communionem creaturis omnibus advocatis, & adjunctis sibi opificiis omnibus, canere instituunt.

Babylonii pueri è fornace liberati. *Dan. 3.*

Psal. 106. 22. *Psal. 49. 23.*

Dan 3. 38.

Mat. 23. 12.

Κάλε δέμοι μάρτυρας τῆς ἀληθείας, κάλε μοι τὰς παῖδας τὰς ἀπὸ τῆς καμίνε τῆς Βαβυλωνίας σωθέντας, τὰς καταξιωθέντας ἐν πυρὶ καταβληθῆναι, μὴ ἀναλωθῆναι δὲ, ἀ σβέσαι τὸ πῦρ, ἵνα μὴ τεχνολυφθῶσι καινὰ ἔργα ἀντιμηχανησάμενοι, ἀλλ' ἐν πυρὶ μὲν εἶναι, ἐν πυρὶ δὲ μὴ ἀναλωθῆναι διὰ τὴν ὀρθὴν πίσιν αὐτῶν, τὸ Θεὸ δι' αὐτῶν ἡμᾶς διδάσκοντος, τίνα μέν ἐσι τὰ κτισὰ, τίνα δὲ τὰ ἄκτισα. τίνα ἐσὶ τὰ ποιητὰ, τίνα τὰ μὴ γεγόμενα, τίνα τὰ ἀεὶ ὄντα, τίνα δὲ τὰ ἐξ αὐτῶν ὄντα γενόμενα. οἱ τοιοῦτοι σωθέντες παῖδες, ἠθέλησαν εὐχάριτον ἀποδεῖξαι γνώμην εἰς τὸν Θεὸν σώσαντα αὐτὲς, εἰς ὃν ἀπαρχῆς ἤλπισαν, καὶ οὐκ ἐδίσασαν, οὐκ ἔκλιναν αὐχένα εἰκόνι, καὶ θράσει βασιλέως, καὶ τυραννίδι. καὶ ὅτε ἠθέλησάν τι ἀπονεῖμαι Θεῷ, ἀνερευνήσαντες τὰ βάθη τῷ ἁγίῳ Πνεύματι ἐν τῇ καρδίᾳ, ἅγιοι ὄντες, διανοηθέντες τε τὸν οὐρανὸν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, τήν τε γῆν, καὶ πάντα τὰ ὑπ' αὐτὴν, καὶ πάντα ὅσα ἐσὶ, μὴ ἄξια εἶναι εἰς προσφορὰν Θεῷ προσενεχθῆναι. ὅτε γὰ εἶχον ἐξουσίαν τὰ ὑπὲρ ἑαυτὲς Θεῷ προσφέρειν, καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν μὲν κατὰ τὴν ἐξουσίαν θέλοντες μόνον ὑμνοις ὑμνεῖν τὸν Θεόν. Τὸτο γάρ ἐσι τὸ γεγραμμένον, θύσατε θυσίαν αἰνέσεως· κὴ θυσία αἰνέσεως δοξάσει με. ἤδη γὰρ μεταβαλόντες τὴν παλαιὰν εἰς καινὴν διαθήκην Πνεύματι ἁγίῳ κεχρισμένοι, οὐ ζώων θυσίαν, οὐδὲ ὁλοκαυτωμάτων χρείαν ἔχοντες. Φασὶ γὰρ, οὐκ ἔσι τόπος τοῦ καρπῶσαι, οὐδὲ θυσία, οὐδὲ θυσιαστήριον, ὡς τῶν πάντων συμπεφθέντων. Βουλόμενοι δὲ τὴν τοιαύτην αἴνεσιν προσφέρειν, καὶ ἐάσαντες τὴν ἑαυτῶν σμικρότητα, ταπεινοφρόνως φέρουσι). πᾶς γὰρ ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσε). ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν, ὑψωθήσε). μετὰ δὲ χαρίσματος τοῦ ἁγίου σωτηρίας, λαμβάνουσι καὶ ταύτην τὴν δωρεὰν τοῦ ταπεινοφροσύνης. καὶ βάλλου) τὸν αἶνον Θεῷ προσφέρειν, καὶ μὴ ἐκκακεῖν, καὶ ἑαυτὲς δοκιμάσαντας πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ ἄῤῥητον δοξολογίαν, ἀξιῶσι συμπαραλαβεῖν μεθ' ἑαυτῶν τὴν κτίσιν εἰς δοξολογίαν, καὶ ἄρχονται λέγειν, συμπεφθέντες πᾶσαν τὴν ποίησιν.

* For. πυρὶ πεφθέντων.

Διελόντες δὲ τὰ ποιήματα ἀπὸ τῦ ποιήσαντος, καὶ τὰ κτίσματα ἀπὸ τῦ κτίσαντος, φασί· εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίε τὸν Κύριον. πάντα εἶπον, οὐδὲν κατέλιπον. ἵνα δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον χαρακτηρίσῃ τὴν τελείαν γνῶσιν, εἰς τὸ εἰδέναι ποῖον τὸ θεῖον, ποῖα δὲ τὰ ὑπὸ τῦ Θεῦ γινόμενα· ἵνα μὴ συμμίξωμεν τῷ ἀϊδίῳ τὰ ἐξ οὐκ ὄντων γενόμενα· ἵνα μὴ ἀπολέσωμεν ἑαυτῶν τὴν διάνοιαν· ἀριθμῷ τὰ πάντα συνήγαγον. ἀπεκάλυπτε γὰρ αὐτοῖς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ὡς καταξιωθεῖσιν ἅμα Ἀγγέλοις εἶναι, συνδιαίτοις γενομένοις Ἀγγέλων, τὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ, καὶ τὰ ὑποκάτω τῆς γῆς. καὶ λοιπὸν οὐκ ἠγνόουν. καὶ φασὶν οἱ αὐτοὶ ἅγιοι παῖδες, ὡς προεῖπον. εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα τῦ Κυρίε τὸν Κύριον. καὶ ἄρχονται ἀριθμεῖντε, καὶ διαιρεῖν, ποῖα τὰ ἔργα, ποῖα τὰ ποιήσαντα, ποῖα τὰ ποιήματα, ποῖα τὰ ἐργαζόμενα, ποῖα δὲ τὰ ἐργασθέντα· οὐ ἀριθμῶσιν, οὐρανὸν, γῆν, ὕδατα ἐπάνω τῦ οὐρανῦ, οὐ Ἀγγέλους· κτίσοι γὰρ οἱ Ἄγγελοι· καὶ θρόνους, καὶ δυνάμεις· κτίσματα γὰρ ταῦτα· ἥλιον, σελήνην· ποιητὰ γὰρ, οὐκ ἄκτιστα· νέφη οὐ νιφετὸς, ἀνέμους, χιόνας, ἀστραπὰς, βροντὰς, γῆν, θάλασσαν, πηγὰς, ἀβύσσους, ποταμὸς, πᾶσαν ἀνθρωπότητα, ὄρη, πετεινὰ οὐρανῦ, κτήνη, οὐ ζῶα, ψυχὰς ὁσίων, πνεύματα δικαίων, Ἀνανίαν, Ἀζαρίαν, Μισαὴλ, ἱερεῖς, καὶ δούλους Θεῦ. πάντα γὰρ ταῦτα ποιητὰ ἐστὶ οὐ κτίσματα, ὑπὸ Θεῦ γεγονότα διὰ τῦ Λόγου οὐ τῦ ἁγίου Πνεύματος. τῷ γὰρ λόγῳ Κυρίε οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τῦ στόματος αὐτῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. ὅρα δ' ἀγαπητὲ ἀδελφὲ, πῶς τὰ πάντα ἠρίθμησαν Πνεύματι ἁγίῳ Φερόμενοι, οὐ οὐκ ἠρίθμησαν Υἱὸν ἐν τοῖς ποιήμασιν, ἀλλ' ὅτε ἅγιον Πνεῦμα, ἀλλ' ἔγνωσαν τὴν αὐτὴν θεότητα εἶναι ἐν Τριάδι, καὶ τὴν αὐτὴν Τριάδα εἶναι ἐν μιᾷ θεότητι. καὶ ἐδόξασαν Πατέρα ἐν Υἱῷ, καὶ Υἱὸν ἐν Πατρὶ, σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, μίαν ἁγιασίαν, μίαν λατρείαν, μίαν θεότητα, μίαν δοξολογίαν.

Ἀλλὰ πάντως οὐ ἰστολμᾷ ὁ Διάβολος νικῆσαι ἐν τοῖς ἀνθρώποις, ἀπιστίας τολμηρίαν καταψεύσασθαι τῶν ἁγίων παίδων πλάσας, καὶ εἰπεῖν, οὐκ ἤθελησαν εἰπεῖν ὄνομα ἁγίε

XXIV. Porrò opera ab opifice, & creaturas à creatore discernentes hunc in modum loqvuti sunt: *Benedicite omnia opera Domini Domino.* Omnia dixerunt, neqve qvidqvam reliqverunt. Sed ut Spiritus sanctus perfectæ scientiæ informaret speciem, ut qvis Deus esset, qvæve à Deo facta perspicuum foret, ne cum æterno illo ea permisceremus, qvæ è nihilo facta sunt, ac ne intelligentiæ nostræ perniciem afferremus, numero omnia complexi sunt. Etenim Spiritus sanctus his, qvi cum Angelis versari, atqve eorum convictu frui meruerant, qvæ in cœlo, terraqve, & infra terram sunt omnia patefecerat: adeo ut nihil deinceps ignorarent. Itaqve sancti illi pueri hunc in modum, uti dixi, canere aggressi sunt: *Benedicite omnia opera Domini Domino.* Deinde numerare, ac distingvere incipiunt, qvænam opera sint, qvive operum auctores: qvænam opificia, qvi opifices, qvænam deniqve fabricata. Ita illi cœlum, terram, aqvas, qvæ supra cœlum sunt, Angelosqve commemorant; qvi & ipsi creati sunt. Inde Thronos, & Virtutes, qvæ Deus perinde procreavit: Solem deinceps, ac Lunam, facta omnia, nec increata. Ad hæc nubes, nebulas, ventos, nives, fulgura, tonitrua, terram, mare, fontes, abyssos, fluvios, genus hominum omne: montes, volucres cœli, pecora, animalia, sanctorum animas, justorum spiritus; Ananiam, Azariam, Misaelem; sacerdotes deniqve Deiqve servos. Nam hæc omnia facta, procreataqve sunt, ac per Verbum, & Spiritum sanctum à Deo producta. Qvippe *Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris ejus omnis virtus illorum.* Vides, frater charissime, qvemadmodum illi sancti Spiritus instinctu, cùm omnia commemorarent, Spiritum sanctum inter ea, qvæ facta sunt, neqvaqvam numerarint, neqve Spiritum sanctum: sed hanc ipsam Divinitatem in Trinitate, ac Trinitatem in una Divinitate positam esse cognoverint: atqve uti Patrem in Filio, Filium in Patre cum Spiritu sancto celebraverint, sanctitatem unam, unum adorandum, Divinitatem unam, unamqve gloriam.

Dan. 3.

Canticum trium puerorum.

Psal. 32. 6.

XXV. Verum hîc etiam nonnihil moliri turbarum, ac concitare mortalium generi Diabolus ausus est, atqve infidelitatis temeritatem falsò sanctis illis pueris adscribere, ac per summum mendacium ista jactare. Sancti Spiritus, in-

Tres illi pueri Trinitatem agnoverunt.

qviunt, nomen pronunciare nesciebant; utpote Judæi, ac nihilo magis Filium, qvòd Judæi essent, cognoverant. Sed infidelium istorum perfidiam satis ipsa scripturæ verba coargunt: *Erat*, inqvit, *qvarti facies, tanqvam facies Filii Dei.* Ecce tibi Filii Dei nomen; adeoqve nec ignoratus ille fuerit etiam ante fornacem illam: cùm scriptum sit Danielem Spiritu sancto repletum exclamasse: *Mundus ego sum à sanguine illius: Et reversi sunt ad judicium: judicavit q. seniores*, impellente Spiritu sancto. Proinde Filium jam tum noverant, nec non & Patrem, ac Spiritum sanctum. Neqve ex ignorantia, sed securitatis, cautionisqve gratia nominatim illos appellare noluerunt: *Benedicite*, inqviunt, *omnia opera Domini Domino.* Non dicunt: Benedic, Fili Dei, Domino: vel, Benedic sancte Spiritus Domino: sed, Benedicite omnia opera Domini Domino. Ac ne qvis forte occasionum, argumentorúmqve captator objiciat: nec Cherubim qvidem, aut Seraphim esse nominatos: Unde consequens videri, ut ne ipsa qvidem opera sint Dei; Divinus ideo sermo tanto antè cautionem adhibere, & ex omni parte munire instituit, cùm callidorum istorum, ac captiosorum tam sibi ipsis, qvàm puerorum nomine pernicioſam calumniam prævideret. Nam laudationem suam trifariam sancti illi pueri geminarunt, qvi creata factaqve omnia ad Dei prædicationem in medium attulerunt: Ac primùm: *Benedictus es*, inqviunt, *Domine Patrum nostrorum, & laudabile, ac glorioſum nomen tuum in sæcula.* Tum qvibusdam interjectis: *Benedictus es qvi sedes super Cherubim.* Deinde: *Benedictus es qvi sedes in throno gloriæ regni tui: & Benedictus es, qvi intueris abyssos, sedes super Cherubim:* Ut cum thronum dixit, Seraphim intelligere, & Cherubim: ac tam ex horum, qvàm ex abyssorum, & consecrati throni, ac cæterorum omnium nominibus, & ex eorum, qvæ nominantur, omnium numero cognoscat, inter opera recensenda illa esse, & numerari cum aliis oportere. Nam cùm ad Deum prædicandum omnia illa provocassent, statim ista subjiciunt: *Benedicite omnia opera Domini Domino:* nimirùm ut Gabriel, & Michael Patrem & Filium collaudent, ac Spiritum sanctum.

Dan. 3. 25.

Dan. 13. 46.

Cur Filii, & Spiritus sancti nulla sit ab illis facta mentio.

XXVI. Porrò venerabiles Angeli triumphale in cœlo carmen concinunt, una cum Seraphimis & Cherubimis

A Πνεύματ. Ισδαῖοι γὰρ ἦσαν, καὶ ὧδε Υἱὸν ἤδεισαν, Ισδαῖοι ὄντες. εὐθὺς δὲ οἱ λόγοι ἐλέγχσι τῶν καποδόξων τὴν ἀπισίαν. Φησὶ γὰρ, ἦν τὸ πρόσωπον τὸ τετάρτ, ὡς πρόσωπον υἱὸ Θεοῦ. ἰδὲ ὄνομα υἱὸ Θεοῦ· ἆρα οὐκ ἔσιν ἄγνοια περὶ τούτ, καὶ πρὸ τῆ χρόνε τῆς καμίνε, ὅτι ἐπλήθη Δανιὴλ Πνεύματος ἁγίε, καὶ εἶπε· καθαρὸς ἐγὼ ἀπὸ τ ἄματ αὐτῆς. καὶ ἐπέστρεψαν εἰς τὸ περιτήειον· καὶ ἔκλινε τὰς πρεσβυτέρας Πνεύματι ἁ-

B γίῳ ἐμφορέμεν. ἆρα ἦν ἤδεισαν τὸν Υἱὸν, καὶ ἤδεισαν τὸν Πατέρα, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ οὐκ ἀγνοίας χάειν οὐκ εἶπον τὰ ὀνόματα, ἀλλ' ἀσφαλείας ἕνεκα. εὐλογεῖτε γὰρ πάντα τὰ ἔργα Κυρίε τὸν Κύειον. καὶ οὐκ εἶπον· εὐλόγ Υἱὸς τῦ Θεῦ τὸν Κύριον· οὐδ' εὐλόγ ἅγιον Πνεῦμα τὸν Κύριον, ἀλλ' εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίε τὸν Κύριον. καὶ μή τις τῶν προφάσεις ἑαυτοῖς θηρωμένων εἴπῃ, ὅτι οὐκ εἶπον Χερυβὶμ, ἢ Σεραφίμ· λοιπὸν οὐδὲ ταῦτα ἐσὶν ἔργα τῦ Θεῦ. προέλαβε γὰρ ὁ θεῖ λόγ ἀσφαλίσα-

C σθαι τῶν τὰς μηχανὰς ἑαυτοῖς ὑφινόντων, προγινώσκων τὴν εἰς αὐτὰς καὶ τὰς παῖδας λύμην. τρισσῶς γὰρ τὸν ὕμνον ἐδιπλασίασαν οἱ ἅγιοι παῖδες, οἱ αὐτοὶ τὰ κτισὰ, καὶ ποιητὰ εἰς ὕμνον Θεοῦ προβαλλόμενοι, καὶ πρῶτον φήσαντες, εὐλογητὸς εἶ Κύριε ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν, καὶ αἰνετὸν, καὶ δεδοξασμένον τὸ ὄνομά σ εἰς τὰς αἰῶνας. εἶτα μεθ' ἕτερα, εὐλογημέν εἶ ὁ καθήμεν ὑπὶ τῶν Χερυβὶμ. καὶ πάλιν, εὐλογημέν εἶ ὁ καθήμεν ὑπὶ θρόν δόξης τῆς

D βασιλείας σ. καὶ εὐλογημέν εἶ ὁ βλέπων ἀβύσσ, καθήμεν ὑπὶ Χερυβίμ· ἵνα ἀπὸ τῦ εἰπεῖν τὸν θρόνον, νοήσῃς Σεραφὶμ καὶ Χερυβίμ· καὶ ἀπὸ τῦ ὀνόματ τῶν Χερυβὶμ καὶ ἀβύσσων, καὶ θρόν ἡγιασμένν, καὶ λοιπῶν πάντων ὀνομάτων, νοήσῃς ἀπὸ τῦ ἀριθμῦ πάντων τῶν ὀνομασμένων, ὅτι ἐν τῶν ἔργων εἰσὶ τοῖς ἄλλοις συνηριθμύμενα. καλέσαντες γὰρ εἰς ὕμνον ταῦτα πάντα, εὐθὺς ὑπφέρσι λέγοντες· εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίε τὸν Κύριον· ἵνα Γαβριὴλ καὶ Μιχαὴλ εὐλογήσῃ Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα.

Σεμνοὶ δὲ Αγγελοι ἐν ὐρανῷ τὸν ὑπνίκιον ὕμνον ᾄδσι, σὺν Σεραφὶμ καὶ Χερυβὶμ

τὴν Τειάδα ὁμοδόξως, καὶ ὁμοσοίχως, καὶ ὁμοουσίως δοξάζοντες, καὶ λέγοντες τὸ, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος, τρεῖς φωνὰς ἀποτελοῦντες, ἐν ἑνότητι δὲ λέγοντες, καὶ οὐ πολυωνύμως. οὐ γὰρ λέγουσιν ἅγιος τέταρτον· ἵνα μὴ προσθῶσι τῇ τῆς Τειάδος ὀνομασίᾳ. οὐ λέγουσι δὶς τὸ ἅγιος, ἵνα μὴ ἐλλιπὴς εἴη ἡ δόξα τῆς τελειότητος. ἀλλὰ τρὶς, ἵνα Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα ἐν τῇ αὐτῇ τιμῇ ἁγιάσωσι. καὶ οὐ λέγουσιν, ἅγιος καὶ ἡμιάγιος, ἀλλ' ἴσως λέγουσι τὸ, ἅγιος μιᾷ φωνῇ, καὶ ἑνὶ λόγῳ, καὶ μιᾷ τελειότητι, Τειάδα δοξάζοντες ὁμοῦ ἐν ἑνότητι, καὶ ἑνότητα ἐν Τριάδι. ταύτην γὰρ τὴν γνῶσιν ἦλθεν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ ἡμᾶς διδάξαι· ταύτην τὴν σύνεσιν ἡμῖν ἐπήρυξε τὸ ἅγιον Πνεῦμα· ταύτην τὴν τελειότητα ἀπεκάλυψεν ἡμῖν ὁ Πατήρ· ἐν ἀληθείᾳ ταύτην τὴν ζωὴν ἐχαρίσατο ἡμῖν σαρκωθεὶς ὁ Λόγος· ταύτην τὴν οἰκοδομὴν ᾠκοδόμησεν ἡμῖν τὸ ἅγιον Πνεῦμα. εἴ τις γὰρ ἐποικοδομεῖ ἐπὶ τὸν θεμέλιον τοῦτον χρυσίον, ἄργυρον, λίθους τιμίους, ξύλα, χόρτον, καλάμην. οὐ γάρ ἐστιν ἄλλος θεμέλιος. θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι, παρὰ τὸν κείμενον, ὅς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὃ ἐστὶν οἰκοδομὴ, καὶ ὃ ἐστὶν γεώργιον, οἰκοδομηθέντες ἐπὶ τὸν θεμέλιον Προφητῶν τε, καὶ Ἀποστόλων, τοῦ εἰδέναι τὴν ἡμῶν οἰκοδομὴν, σπερὰν οὖσαν ἐν ἀληθείᾳ, καὶ τὸν ἡμῶν θεμέλιον ἀεὶ ὄντα, καὶ μὴ δεξάμενον τὸ εἶναι. ἀλλ' οὐκ ἐν πᾶσιν ἡ γνῶσις κατὰ τὸν Ἀποστολικὸν λόγον, ἀλλ' ἐν τοῖς καταξιωθεῖσι Πνεύματι ἁγίῳ τὰ τῆς ἀληθείας εἰδέναι μυστήρια. * αὐτοῖς γὰρ ὁ ἀποκαλύψας ἑαυτὸν, καὶ τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐπιμεμφόμενός τινας τῶν ἐν ἀγνωσίᾳ ἔλεγεν, οὐκ οἴδατε τὰς γραφὰς, οὐδὲ τὴν δύναμιν αὐτῶν. καὶ πάλιν ἀλλαχόθι, ὃ ἔχων ὦτα ἀκούειν ἀκουέτω. καὶ πάλιν, εἰ ἤδεις τίς ἐστιν ὁ ζητῶν σοῦ πιεῖν, σὺ ἂν ἤτησας, τῇ Σαμαρείτιδι ἔλεγε. καὶ πάλιν, οὐκ οἴδατε οἵου πνεύματός ἐστε. ἆρα ἔν ἡ γνῶσις οὐκ ἐν πᾶσι χαρίσματα γὰρ ἔχει ἐκ Θεοῦ διάφορα. καὶ φησὶν ὁ ἅγιος λόγος, ᾧ δίδοται περισσότερον, περισσότερον ἀπαιτήσουσιν αὐτόν· ὡς τινῶν μὲν λαμβανόντων βραχύ, τινῶν δὲ ὅλως, ἄλλων δὲ περισσοτέρως εἰληφότων.

A Trinitatem eâdem glorià, eodem ordine, eademqve ſubſtantia prædicantes, ac vociferantes, *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Ac tres qvidem voces proferunt, ſed eas ſingulariter, non multipliciter exprimunt: Neqve qvartò, *Sanctus*, addiderunt: ne ad Trinitatis appellationem aliqvid adjungerent: Neqve bis tantum, *Sanctus*, dicunt, ne perfectæ gloriæ qvidpiam deeſſet. Sed eam vocem ter uſurpant, ut Patrem, Filium, & Spiritum ſanctum eodem honore conſecrarent. Non dicunt, *Sanctus*, & *ſemiſanctus*: Verùm æqvaliter ubiqve *ſanctus*, proferunt, ut una voce, unoqve ſermone, atqve una perfectione & Trinitatem in unitate, & unitatem in Trinitate celebrent. Ejusmodi qvippe ſcientiam ut nos doceret unicus Dei Filius acceſſit. Hanc ipſam nobis ſapientiam ſanctus Spiritus prædicavit. Hanc perfectionem patefecit Pater: hanc ipſam vitam incarnatum Verbum revera largitum eſt: hoc ædificium Spiritus ſanctus nobis extruxit: *Si qvis enim ſuper hoc fundamentum conſtruxerit aurum, argentum, lapides pretioſos, ligna, fœnum, ſtipulam*, ait Apoſtolus. *Fundamentum enim nullum aliud eſt.* Siqvidem *fundamentum aliud nemo ponere potest, præter id qvod poſitum eſt, qvod eſt Jeſus Chriſtus Filius Dei: cujus ædificatio ſumus & agricultura, ædificati ſupra fundamentum Prophetarum & Apoſtolorum:* ut ſtructuram noſtram in veritate firmam, ac fundamentum noſtrum æternum eſſe, nec ullum initium habuiſſe ſciremus. Verùm non ineſt omnibus ſcientia, ut teſtatur Apoſtolus: ſed iis duntaxat, qvi veritatis myſteria ſancti Spiritus beneficio percipere meruerunt. Etenim ille ipſe, qvi ſe ac Patrem, & Spiritum ſanctum patefecit, nonnullos, qvi ignorantia laborabant, redarguens: *Neſcitis*, inqvit, ſcripturas, neqve vim ipſarum, tum alio loco: *Qvi habet aures audiat.* Item Samaritanam alloqvens: *Si ſcires*, inqvit, *qvis ſit, qvi à te potum flagitat; tu ab illo petiiſſes.* Ac rurſum: *Neſcitis cujus ſitis ſpiritus.* Igitur omnes ſcientia prædiți ſunt. Nam diverſa divinitùs dona communicantur. Atqve, ut ſcriptura teſtatur: *Cui amplius datum eſt, amplius ab eo repetent:* qvaſi nonnulli exiguum qviddam accipiant: alii penitus nihil; alii uberiùs, & abundantiùs obtineant.

Iſa. 6. 3.

1. Cor. 3. 12.

Eph. 2. 20.

Mat. 11. 15. Joan. 4. 10

Luc. 9. 55.

Luc. 12. 48.

F. αὐτός.

XXVII. Qvod autem hæc ita sese habeant, ex his, qvæ in sacris literis expressa sunt, licet colligere. Nam scriptura sacra spiritali sensu concepta pleraqve ad vitam, salutemqve nostram, ac Domini cognitionem maximè spectantia complectitur. Qvæ enim altiora sunt, qvæqve animum nostrum munire, ac stabilire firmius possunt, hæc illis offensioni esse solent, qvi Dei scientiam adepti non fuerint; ut Osee Propheta testatur: *Qvis sapiens & intelliget hæc? Et cui sermo scientiæ Domini datus est, & cognoscet ista: qvoniam rectæ sunt viæ Domini, & impii ad eas offendent.* Qvippe rectæ sunt: sed ad vias illas Domini offendunt impii, cùm illæ per sese ab ejus offensionis crimine sint immunes. Nam qvi ad lapidem illum offensionis impingunt, per inertiam, ac supinitatem offendunt. Offenderunt enim ad offensionis lapidem, & scandalum passi sunt. Imprimis Judæi, cùm unicum Dei Filium carne præditum advenisse cernerent, & miracula patrantem, cœlesti cognitione destituti ita sibi mutuò dicebant: *Qvis est homo iste, qvi loqvitur blasphemias?* Aliâs verò: *Si esset hic homo à Deo, non solveret sabbatum.* Divinitatem igitur ignorantes nudum illum hominem esse suspicabantur. At isti Deum esse cum illum non nesciant, perfectam ipsius ignorantes gloriam, cùm ea, qvæ de illo altissimo sensu dicta sunt, audierint, in illius Divinitate titubantes, & errantes, ad nefarias opiniones deflectunt: qvos qvidem mens intelligentiaqve sua transversos in errorem abripuit. Nam ut Judæi posteaqvam audierunt, aberrare cœperunt: sic & illi secundum auditionem in errorem prolapsi sunt. Judæi qvæ à Prophetis prædicta fuerant videntes, & in Christo ad exitum perducta nescientes, perturbatione commoti sunt: Isti è contrario qvæ ad Christi Incarnationem oracula pertinent, audientes: sed jejunè atqve exiliter accipientes, peræqvè turbantur, & qvæ ad ædificationem nostram scripta sunt, suam ad perniciem, exitiumqve proferunt. Hoc enim objiciunt: Atqvi Christus dixit: *Ego vado ad Deum meum & Deum vestrum: Patrem meum, & Patrem vestrum.* Videsne ut inter creatas res ille censeatur? Sic enim per summam in Deum contumeliam jactitant.

Osee.14.10.
Luc.5.21.
Joan.9.16.
Joan.20.17

Καὶ ὅτι μὲν ταῦτα ὅτως ἔχει, ἀυτῶν τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς εἰρημένων ἔσιν εὑρεῖν. τῆς γὰρ θείας γραφῆς πνευματικῶς λεγομένης τὰ πλείσα μάλισα πρὸς τῆς ἡμετέρας ζωῆς, γνώσεώς τε, φημὶ, τῦ Κυρίυ· ὅσα γὰρ ἐσὶ βαθύτερα, καὶ πρὸς τελειοτέρως τὴν ἡμετέραν ψυχὴν ἀπασφαλιζόμενα ῥήματα, ταῦτα εἰς πρόσκομματοῖς τὴν γνῶσιν Θεῦ μὴ κατειληφόσι συμβέβηκεν· ὡς φησὶν Ὡσηὲ ὁ προφήτης· τίς σοφὸς, καὶ συνήσει ταῦτα; καὶ ᾧ λόγος γνώσεως Κυρίυ δίδοται. καὶ γνώσεται ἀυτὰ, ὅτι εὐθεῖαι αἱ ὁδοὶ Κυρίυ, ἀσεβεῖς δὲ προσκόψυσιν ἐν ἀυταῖς. εὐθεῖαι μὲν γάρ εἰσιν, ἀλλ' οἱ ἀσεβεῖς προσκόπτυσι ταῖς ὁδοῖς Κυρίυ, ἀναιτίων τέτων ὄσων ἀνθρώποις προσκόμματος. οἱ γὰρ προσκόπτοντες τῷ λίθῳ τῦ προσκόμματος, ἀδιαφόρως προσκόπτυσι. προσέκοψαν γὰρ τῷ λίθῳ τῦ προσκόμματος, ἐσκανδαλίσθησαν. εὐθὺς μὲν γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι ὁρῶντες τὸν μονογενῆ υἱὸν τῦ Θεῦ ἐν σαρκὶ ἐληλυθότα, θεοσημειας ἐργαζόμενον, καὶ μὴ κατηξιωμένοι τῆς γνώσεως τῆς ἐπουρανίυ, ἔλεγον, τίς ἐσιν ὁ ἄνθρωπος ὅτος, ὃς λαλεῖ βλασφημίας; καὶ ἄλλοτε, εἰ ἦν ὁ ἄνθρωπος ὅτος ἐκ Θεῦ, οὐκ ἂν ἔλυε τὸ σάββατον. ἄρα ὃν τὴν θεότητα ἠγνόυν, ἄνθρωπον ψιλὸν μόνον ἀυτὸν ἐνόμιζον. οἱ δὲ καὶ Θεὸν ἀυτὸν ἐγνωκότες, ἀγνοήσαντες τὴν τελείαν ἀυτῦ δόξαν, ἀκόσαντες τὰ ἐν βάθει τῆς αὐτῦ εἰρημένα ῥήματα, καὶ κατὰ τὴν εἰς ἡμᾶς πραγματευθεῖσαν σωτήριον οἰκονομίαν, σφαλλόμενοι εἰς τὴν αὐτῦ θεότητα, κακοδοξοῦσιν. ἔσφηλε γὰρ ἀυτὸς ἡ διάνοια. ὡς γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι ἐσφάλησαν ἀκόσαντες, ὅτω καὶ ἀυτοὶ ἀκόοντες ἐσφάλοντο. ἐκεῖνοι γὰρ ἑώρων τὰ ἐν Προφήταις προειρημένα, εἰς δὲ τὴν ἔνσαρκον Χριστῦ παρουσίαν πληρωθέντα ἀγνοῦντες ἐταράχθησαν. καὶ ὅτοι πάλιν διὰ τὴν αὐτῦ οἰκονομίαν τὰ προειρημένα ἀκόοντες, ψιλῶς δὲ ἀυτὰ νοοῦντες, ταράσσονται, καὶ προσβάλλονται εἰς τὴν ἑαυτῶν κατασροφὴν, τὰ εἰς τὴν ἡμῶν οἰκοδομήν. καὶ φασὶν, ἀλλ' εἶπεν, ἐγὼ ἀπέρχομαι πρὸς τὸν Θεόν μυ, καὶ Θεὸν ὑμῶν, καὶ πατέρα μυ, καὶ πατέρα ὑμῶν. ὁρᾷς ὅτι ἡ ἀυτὸς ἕν ἐσι τῶν κτισμάτων; βλασφημοῦντες τολμῶσι λέγειν.

Βλέπεις τοίνυν ὅτι σφάλλ᾽ αὐτὸς ἡ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας οἰκονομία; * ἀναλάβωσι γὰρ ἐξ ὑπαρχῆς, καὶ ἐρωτήσατι χρόνος, ἢ καιρός, αἱ γὰρ διέξοδοι ἀπό, φησὶ, ἀφ᾽ ἡμερῶν αἰῶνος. ἴδωμεν τοίνυν τὰ πρὸ τούτων. φησὶ ὁ Πατὴρ, ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν. οὐκ εἶπε, ποιήσω ἄνθρωπον κατ᾽ εἰκόνα ἐμήν. ἐλέγχθητι ὁ ἔχων πεπωρωμένην τὴν καρδίαν, κατὰ τὸ γεγραμμένον· ἀλλ᾽ ἐπωρώθη ἡ καρδία αὐτῶν· καὶ μάθε τὸν Υἱὸν ὄντα ἀεὶ πρὸς τὸν Πατέρα. τὸ γὰρ εἰπεῖν, ποιήσωμεν, οὐχ ἑνὸς ἐστι σημαντικὸν, ἀλλὰ Πατρὸς λέγοντος πρὸς τὸν Υἱόν. ἐλέγχθητι ὁ λέγων τὸν Υἱὸν ἀνόμοιον τῷ Πατρί. ἐν τῷ γὰρ εἰπεῖν αὐτὸν, κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν, οὐ διέκρινεν ὁμοίωσιν Υἱοῦ ἀπὸ Πατρὸς, οὐδὲ διεῖλέ τι τῆς ταυτότητος τοῦ Πατρὸς πρὸς τὸν Υἱόν. οὐ γὰρ εἶπε κατ᾽ εἰκόνα ἐμήν, ἢ κατ᾽ εἰκόνα σήν, ἀλλὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, μίαν οὐσίαν ἐδήλωσε καὶ θεότητα. φησὶ γὰρ κατ᾽ εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ᾽ ὁμοίωσιν, ὡς εἶναι μὲν μίαν τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὴν θεότητα. ἄνθρωπον δὲ γεγονέναι καθ᾽ εἰκόνα τῆς μιᾶς θεότητος Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. ἐλέγχθητι καὶ σὺ Ἄρειε, καὶ ἄκουσε τὸν πατέρα λέγοντα τῷ υἱῷ, ποιήσωμεν συνδημιουργὸν καλοῦντα τὸν Υἱόν. πολλάκις γὰρ ἀκήκοά τινας λεγούσας, ὅτι ὁ Υἱὸς ἐποίησεν οὐδὲν, ἀλλὰ δι᾽ αὐτοῦ ἐγένετο τὰ γενόμενα. εἰ δι᾽ αὐτοῦ γέγονε, καὶ αὐτὸς ἐποίησεν, ὡς σαφῶς ἀποδέδειται. ὁ γὰρ ἀρχιτέκτων Λόγος πάντων ἐστὶ ποιητὴς, καὶ δι᾽ αὐτοῦ Πατὴρ ἐργάζεται. ἀκούσατωσαν γὰρ αὐτοῦ σαφῶς λέγοντος, ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται ἕως ἄρτι, κἀγὼ ἐργάζομαι. καὶ ὧδε τὸν Πατέρα ἑαυτοῦ συνδημιουργὸν καλεῖ, ἐν τῷ λέγειν τοῦτο. ἀλλὰ πάλιν μή σε ἀπατάτω ἡ διάνοια, καὶ προσέλθῃς τῷ Υἱῷ ὡς δούλῳ, καὶ μὴ ὡς ἀληθινῷ δεσπότῃ. εἰ γὰρ δοῦλος ἦν, καὶ οὐκ ἀληθινὸς δεσπότης, πῶς μορφὴν δούλου ἀνέλαβεν ἐλθὼν ὁ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων; πῶς δὲ ἑαυτὸν συνδημιουργὸν ἐκάλει ἑαυτοῦ, εἰ μὴ εἶχε τὸ τέλειον; ὡς Θεῷ ὄντι τελείῳ προσῆλθε τῷ υἱῷ, καὶ υἱῷ γνησίῳ ὄντι ἐκ Πατρός.

* F. ἀναλάβωσι, & ἐρωτήσωσι.

XXVIII. Jamne igitur animadvertis qvemadmodum Salvatoris Incarnatio erroris illis occasionem præbeat? Repetant enim qvæ ab initio fuerunt, ac de temporibus vel tempestatibus inqvirant. *Exitus enim,* inqvit, *ipsius à diebus æternitatis.* Videamus igitur ea, qvæ antea præcesserunt. Pater hunc in modum locutus est: *Faciamus hominem ad imaginem nostram & ad similitudinem.* Non dixit; faciam hominem ad imaginem meam. Vel hæc ipsa te verba redarguere debent, qvicumqve obduratum cor habes, uti scriptum est: *Sed obduratum est cor eorum.* Disce illinc Filium apud Patrem semper extitisse. Nam hoc verbum: *Faciamus,* non unum duntaxat significat: sed Patrem cum Filio colloqventem exprimit. Eadem te vox illa convincat, qvisqvis Patri dissimilem esse Filium existimas. Hoc enim ipso, qvod dicit, ad imaginem nostram, Filii similitudinem à Patre non disjunxit; nec ulla re Patris identitatem cum Filio distinxit. Nam non dixit, ad imaginem meam, vel ad imaginem tuam: sed Patris, & Filii, & Spiritus sancti unam substantiam, Divinitatemqve monstravit. Dixit enim, ad imaginem nostram, & similitudinem: ut eadem intelligatur esse Patris, Filii, & Spiritus sancti Divinitas, ad cujus imaginem homo sit expressus. Te qvoqve hic ille locus Ari, redarguat, ac Patrem, Filium ea voce compellantem audias, *faciamus.* Qva voce opificii participem appellat Filium. Sæpenumerò enim nonnullos ista jactantes audio, Filium omninò fecisse nihil: sed per ipsum nihilominus omnia esse facta. Verùm si per ipsum facta sunt, utiqve & ipse fecit, ut apertè demonstravimus. Etenim primarius ille artifex, Divinum videlicet Verbum, universorum effector est, per qvem Pater omnia molitur. Audiant enim ipsum disertè ista dicentem: *Pater meus operatur, & ego operor.* Qvibus verbis communiter secum efficere omnia Patrem significat. Verùm cave ne te tua mens in errorem abducat, ut ad Filium, tanqvam ad servum, non verum, ac legitimum Dominum accedas. Nam si servus, non verus esset Dominus, *servi formam,* qvomodo tandem *induisset is, qvi in forma Dei erat?* aut qvomodo se cum illo rerum omnium opificem esse diceret, nisi perfecta esset Divinitate præditus? Itaq; ad Filium sic tanqvam ad perfectum Deum, ac legitimum à Patre procedentem Filium accedito.

Zach. 5.2.

Joan. 12.40

Filium omnia fecisse.

Joan. 5.17.

Phil. 2.6.

XXIX. Nec illud ex depravata animi sententia nobis objicito; Patrem qvidem Filio dixisse, *faciamus*; Filium autem idem vicissim Patri non dixisse. Qvemadmodum idem Filius non dicit: Ego operor, & Pater meus operatur: sed Patrem priore loco dicentem operantemqve collocat. Nam hoc ineptissimè dixeris, & in plura principia Divinitatem partiri velle videberis. Unum qvippe principium est, & eadem ac singularis Divinitas, nusqvam verò secundum Divinitatem Filius dixit, Deus meus. Qvod non eò dico, qvasi Filius suum Patri honorem deneget; sed qvod divinitati consentaneum est propono. Rursus; *Audivit Adam*, inqvit, *Deum ambulantem in Paradiso sub vesperam:* nec usqvam Filius Deum meum, ac Deum vestrum: sed Deum absolutè dixit. Item; Deus Noëmo locutus est, nec uspiam vox illa legitur: *Et apparuit*, inqvit, *Deus Abrahamo, sedente ipso ad qvercum Mambre: & ecce tres viri; & cucurrit obviam illis, & adoravit pronus in terram, ac dixit: si inveni gratiam coram te.* Qvibus verbis unum inter illos esse Deum, alios verò duos comites ipsius Angelos esse. Nam & eòdem pertinet, qvod dicitur: Ascendit Deus ab Abrahamo. Qvi autem ad illum venerat sic eum alloqvitur. *Num celare potero qvicqvam puerum meum Abraamum? Clamor*, inqvit, *Sodomorum, & Gomorrhæ multiplicatus est apud me.* In his omnibus temporibus nusqvam istud legitur; *Deus meus & Deus vester: Et ingressi sunt duo viri Sodoma.* Propterea qvod qvi superiora conscendens ab Abrahamo discesserat duos illos reliqverat, qvi Sodoma ad evertendum ingressi fuerant; de qvo scriptura sic loqvitur: *Et pluit Dominus super Sodomam, & Gomorrham ignem & sulphur.* Neqve his verbis attinebat uti, Deus meus, & Deus vester. Sed & Moyses in carmine suo, *Et adorent*, inqvit, *ipsum omnes Angeli Dei.* Qvod autem Angelos Dei, & ignem à Domino dicit, neqve solum Angelos; hoc eò pertinet, ut unum Patris Filiiqve regnum esse doceat; cum Angeli minimè in imperia dividantur, sed Angeli Dei sint, ac Deum adorent, & Filium. Angelus qvippe Angelum non adorat. Nec ullo sunt ista loco posita; Deus meus & Deus vester.

Gen. 3. 8.

Gen. 18.

De Angelis qui Sodoma everterunt.

Gen. 19.

Deut. 32.

Καὶ μὴ διὰ πανόνοιαν εἴπῃς, ἀλλὰ ὁ Πατὴρ εἶπεν τῷ Υἱῷ, ποιήσωμεν, ὁ δὲ Υἱὸς οὐκ εἶπε τῷ Πατρὶ ποιήσωμεν· καὶ ὁ Υἱὸς οὐ λέγει, ὅτι ἐγὼ ἐργάζομαι. καὶ ὁ Πατήρ μου ἐργάζεται, ἀλλὰ τὸν Πατέρα τάττῃ πρῶτον λέγοντα, καὶ ἐργαζόμενον. τοῦτο γὰρ ἠλιθίως λέγεις, καὶ πολλὰς ἀρχὰς θέλεις νοεῖν τὸ θεῖον. μία δέ ἐστιν ἀρχὴ καὶ ἡ αὐτὴ μία θεότης· ἐν ᾧ δὲ ἐν τῷ Θεῷ ὁ Υἱὸς λέγῃ, Θεός μου, οὐκ ἀρνούμενός τε τὸν Υἱὸν τὴν πρὸς τὸν Πατέρα τιμὴν λέγω· ἀλλὰ πῶς ἔχει ἡ τῆς θεότητος ἀκολουθία. καὶ πάλιν, ἤκουσεν Ἀδάμ, φησὶ, τοῦ Θεοῦ περιπατοῦντος ἐν τῷ παραδείσῳ τὸ δειλινόν. καὶ Ἀδάμ φησι ὁ Υἱὸς, Θεόν μου, καὶ Θεὸν ὑμῶν, ἀλλὰ Θεὸν αὐτοτελῆ ἐνταῦθα λέγει. καὶ πάλιν, καὶ ἐλάλησεν ὁ Θεὸς τῷ Νῶε, καὶ Ἀδὰμ ἐμφέρεται ἡ τοιαύτη λέξις. καὶ ὤφθη, φησὶ, ὁ Θεὸς τῷ Ἀβραὰμ, καθεζομένου αὐτοῦ πρὸς τῇ δρυῒ τῇ Μαμβρῇ, καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες, καὶ ἔδραμεν εἰς συνάντησιν, καὶ προσεκύνησεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ εἶπεν, εἰ εὗρον χάριν ἐνώπιόν σου· ἵνα τὸν ἕνα δείξῃ Θεὸν, τοὺς δὲ συνεπομένους αὐτῷ ἄλλους δύο Ἀγγέλους αὐτοῦ. περὶ γὰρ τούτου καὶ ἀνέβη ὁ Θεὸς ἀπὸ Ἀβραάμ. αὐτὸς καὶ ὁ ἐλθὼν πρὸς αὐτὸν λέγει, μὴ κρύψω τι ἀπὸ τοῦ παιδός μου Ἀβραάμ; κραυγὴ, φησὶ, Σοδόμων, καὶ Γομόρρας πεπλήθυνται πρός με, καὶ τὰ ἑξῆς. καὶ Ἀδὰμ ἐμφέρεται ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις τὸ Θεός μου, καὶ Θεὸς ὑμῶν. καὶ εἰσῆλθον οἱ δύο ἄνδρες εἰς Σόδομα· ὡς τοῦ ἀναβεβηκότος ὑπεράνω τοῦ Ἀβραὰμ ἀπολειφθέντος ἀπὸ τῶν δύο εἰσελθόντων εἰς Σόδομα ἐπὶ τῇ καταστροφῇ. περὶ δὲ τοῦ ἀναβεβηκότος φησὶ ἡ γραφή, καὶ ἔβρεξε Κύριος ἐπὶ Σόδομα, καὶ Γόμορρα παρὰ Κυρίου πῦρ, καὶ θεῖον. καὶ οὐκ ἰῶτα τῆς λέξεως χρεία τοῦ εἰπεῖν, Θεός μου, καὶ Θεὸν ὑμῶν. καὶ Μωσῆς φησιν ἐν τῇ ᾠδῇ· καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες Ἄγγελοι Θεοῦ. ἐὰν δὲ εἴπῃ Ἄγγελοι Θεοῦ πῦρ παρὰ Κυρίου, καὶ μὴ εἴπῃ Ἄγγελοι μόνον, λέγει τοῦτο, ἵνα δείξῃ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Υἱοῦ ἓν βασίλειον, καὶ Ἀγγέλων μὴ μεριζομένων εἰς ἀρχὰς, ἀλλὰ Ἀγγέλων Θεοῦ ὄντων, προσκυνούντων δὲ τῷ Υἱῷ, καὶ Θεῷ. Ἄγγελος γὰρ Ἀγγέλου οὐ προσκυνεῖ. καὶ Ἀδὰμ ἐνταῦθα Θεός μου καὶ Θεὸς ὑμῶν.

Δαβὶδ δέ φησι, εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μου, κάθου ἐκ δεξιῶν μου, ἕως ἂν θῶ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. Κύριος γάρ, φησὶ, τῷ Κυρίῳ μου. ἡ γὰρ οἰκονομία τῆς σαρκὸς ἔπω ἦν, ἧς χάριν χρεία ἦν εἰπεῖν αὐτὸν Θεόν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν. ἰδὲ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ λήψεται, καὶ τέξεται υἱόν. καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτῆς Εμμανουήλ, ὅ ἐστιν ἑρμηνευόμενον, μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός· καὶ ἔπω ἦν εἰπεῖν, Θεός μου, καὶ Θεὸς ὑμῶν. καὶ σὺ Βηθλεὲμ οἶκος τοῦ ΕΥΦραθᾶ, οὐκ ὀλιγοστὸς εἶ τοῦ εἶναι ἐν χιλιάσιν Ἰούδα. ἐκ σοῦ γάρ μοι ἐξελεύσεται εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραὴλ, καὶ αἱ διέξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς, ἀφ' ἡμερῶν αἰώνων, καὶ κατὰ τὰ ἄλλα ἀντίγραφα. καὶ σὺ Βηθλεὲμ οὐχὶ ἐλαχίστη ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα. ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος, ὃς ποιμανεῖ τὸν λαόν μου τὸν Ἰσραήλ. καὶ ὁρᾷς ὅτι οὐδέπω χρεία λῆν εἰπεῖν, Θεόν μου, καὶ Θεὸν ὑμῶν; ὅτε δὲ ἡ προφητεία ἐπληροῦτο Ἱερεμίου, καὶ Ησαΐου ὡσαύτως τοῦ, ἐκ παρθένου γνωσθῆναι τὸν Λόγον, καὶ σάρκα φέρειν, καθάπερ Ἱερεμίας φησὶ. καὶ ἄνθρωπός ἐστι, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν; τότε μεταλαβὼν τῆς σαρκὸς, καὶ εἰς ἑαυτὸν χωρὶς σπέρματος ἀνδρὸς ἀπὸ τῆς θεοτόκου Μαρίας ἀναπλάσας τὴν αὐτὴν ἁγίαν σάρκα, κατὰ τὸ εἰρημένον, γνόμενος ἐκ γυναικὸς καὶ μεταλαβὼν τοῦ ἡμετέρου διὰ τὸ ἡμέτερον, φησὶ, Θεόν μου. Διὰ δὲ τὸ ἴδιον ἀπὸ τῆς γνησιότητος κατὰ φύσιν, λέγει πατέρα μου. καὶ διὰ τὴν ἀπὸ προσὼπου τοὺς αὐτοῦ μαθητὰς χάριν, πατέρα ὑμῶν. διὰ δὲ τὸ κατὰ φύσιν αὐτῶν τῶν μαθητῶν πρὸς τὴν αὐτοῦ θεότητα, καὶ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ Πατρὸς, Θεὸν ὑμῶν. Θεὸς γὰρ τῶν μαθητῶν, Πατὴρ δὲ τοῦ Κυρίου κατὰ φύσιν, τῶν δὲ μαθητῶν Πατὴρ κατὰ χάριν, Θεὸς δὲ τοῦ Υἱοῦ ἐστιν ὁ Πατὴρ διὰ τὴν σάρκα. Πατὴρ ὢν διὰ τὸ ἴδιον καὶ ἀκατάληπτον τῆς αὐτοῦ γεννήσεως, καὶ γνησιότητος. ὅτι ἐν ἀληθείᾳ ἐστὶν αὐτοῦ πατὴρ, γεννήσας αὐτὸν ἀχρόνως, καὶ ἀνάρχως κατὰ τὴν θεότητα. Θεὸν ὢν ἐδέησεν εἰπεῖν αὐτοῦ, διὰ δι' ἡμᾶς ἐποίησεν οἰκονομίαν, ὢν ἀεὶ πρὸς τὸν Πατέρα, γεννηθεὶς ἀνάρχως Λόγος, ἐν σαρκὶ δὲ ἀπὸ Μαρίας ἐπ' ἐσχάτου τῶν ἡμερῶν γεννηθεὶς κατὰ σάρκα, ἐκ Μαρίας δὲ τῆς αὐτῆς ἁγίας παρθένου διὰ Πνεύματος ἁγίου.

A XXX. Ad hæc David: *Dixit Dominus Domino meo; sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Dominus, inqvit, Domino meo: nondum enim hominis erat susceptа natura, ob qvam necesse haberet, Deus meus, ac Deus vester, dicere. Item: *Ecce virgo concipiet & pariet filium: & vocabis nomen ejus Emmanuel: qvod est interpretatum nobiscum Deus.* Nec dum usurpari poterat: *Deus meus, & Deus vester.* Præterea; *Bethlehem domus Ephrata, ne multesima qvidem es ut sis in millibus Judæ: Ex te enim mihi exiet in principem apud Israelem: & exitus ipsius ab initio à diebus sæculorum.* Vel ut in aliis exemplaribus legitur. *Et tu Bethlehem neqvaqvam minima es in ducibus Judæ: Ex te enim exiet ductor, & pascet populum meum Israel.* Vides horum Verborum nondum usum necessarium fuisse, Deus meus & Deus vester? Posteaqvam verò Jeremiæ vaticinium impletum est, nec non & Isaiæ: qvo Verbum è Virgine genitum iri, carnemqve susceptурum esse prædicebatur, ut Jeremias loqvitur: *Et homo est, & qvis cognoscet illum?* Tùm verò ubi carnis particeps fuit, ac sine virili satu è Maria Dei matre sacrosanctum sibi corpus effinxit, uti scriptum est, *factus ex muliere:* tùm, inqvam naturæ nostræ propter nos particeps, Deum meum, usurpare cœpit. Ut autem natura germanum se, ac sempiternum ostendat, *Patrem meum* dixit: velut ad illud beneficium significandum, qvo Apostolos affecerat, *Deum vestrum* addidit. Nam qvod dixit, *Deum vestrum*, hoc qvod Apostolis ad suam, ac Patris æterni Divinitatem comparatis naturâ conveniebat, declarare voluit. Deus enim discipulorum est; Pater verò naturâ Domini: Discipulorum porrò gratia pater, idemqve Filii propter carnem Deus: Pater verò propter sempiternam & incomprehensam illius originem, ac germanitatem: qvandoqvidem verè ipsius Pater est, qvi illum, qvatenus Deus est, sine ullo tempore initioqve genuit. Qvem qvidem Deum suum appellare debuit ob humanam naturam nostra causa susceptam: cum perpetuò apud Patrem exiſtat genitum sine ullo initio Verbum, ac secundum carnem postremis temporibus è Maria Virgine de Spiritu sancto progenitum.

Psal. 109.
Esa. 7. 14.
Mich. 5. 2.
Jer. 17. 9.
Gal. 4. 4.

XXXI. Qvæ cùm ita sint; altissima illa Dei mysteria concipiant animo, neqve gratiam ad ingrati animi vitium convertant: ut administratam ab illo salutem nostram ad inexplicabilis & incomprehensæ Dei naturæ cedere ignominiam arbitrentur. Atenim, inqviunt, de Deo scriptum est: *Non esuriet: neqve sitiet, neqve est investigatio prudentiæ ipsius.* Contra verò de Filio legimus, illum in solitudine post tentationem esuriisse. Similiter *Deus*, inqvit, *non fatigabitur.* Dominus verò Jesus in itinere fatigatus est. Item *non dormitabit, neq; dormiet qvi custodit Israel.* At Dominus in navi dormisse narratur. O inanes eorum cogitationes, qvi hæc animo suo pertractant! Non enim onera duntaxat nostra pro nobis adveniens Verbum sibi sacrosanctum imposuit: sed etiam contrectari voluit, carnem induit: inventus est homo, à Scribis comprehensus: *Dorsum suum flagellis objecit: vultum suum â sputorum ignominia non avertit.* Sed & ploravit; ut in Evangelii Lucæ exemplaribus non correctis legitur: eoqve testimonio sanctus Irenæus libro contra hæreses ad eos refellendos utitur, qvi Christum specie tenus apparuisse dicebant. At Catholici timore qvodam inducti vocem illam sustulerunt, neqve finem illius, & qvod validissimum est satis intellexerunt. *Et in anxietate constitutus sudavit: Et sudor ejus similis fuit guttarum sanguinis, & apparuit Angelus corroborans ipsum.* Neqve hoc tantum: sed & hominis instar interrogat: *Ubi posuistis Lazarum?* Et de muliere illa sanguinis profluvio laborante: *Qvis me*, inqvit, *contigit?* Tùm ad eos, qvi sese qværebant: *Qvem qværitis?* Qvin & Discipulos hominis more percontatur: *Qvem me esse dicunt homines filium hominis?* Item alio loco, *Qvot*, inqvit, *panes habetis?* Ad hæc lassus ex itinere sedit ad puteum in Samaria. *Qvid qvod & puer crescebat, & confirmabatur spiritu?* Et *progrediebatur ætate, ac sapientia* Jesus: Item; *Antequam norit puer vocare patrem, aut matrem, diripiet opes Damasci, & spolia Samariæ.* Ille ipse, qvi sapientia est, *ac docet homines scientiam: qvi & aurem plantavit in homine*, eidemqve distinctum & articulatum sermonem dedit: qviqve *balbutientium linguam disertam præstitit*; omnia illa nostra causa sustinuit; ut qvic-

Objectio hæreticorum.
Isa.40. 48.
Matth.4.
Joan.4.6.
Ps.120.4.
Refellitur.
Isa.50. 6.
Lucæ locus à Catholicis interpolatus.
Luc.22. 43.
Joan.11.34
Luc.8.43.
Joan.18.4
Mat.16.13.
Mar.6.38.
Joan.4.
Isa.8.4.
Ps.93 10.
Sap.10.21.

Νοείτωσαν τοίνυν τὰ βαθέα τῆς τοῦ Θεοῦ πραγματείας, καὶ μὴ τὴν χάριν εἰς ἀχαριστίαν τρέψωσιν, ἀδοξίαν λογιζόμενοι εἰς τὴν ἄφεσιν, καὶ ἀνατάληπτον τοῦ Θεοῦ φύσιν τὴν εἰς ἡμᾶς σωτηρίαν. ἀλλὰ, φασὶ, περὶ τοῦ Θεοῦ γέγραπται, ὃ πεινάσῃ, ὃδὲ διψήσῃ, ὃδὲ ἔστιν ἐξεύρεσις τῆς φρονήσεως αὐτοῦ. περὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ, ὅτι ἐπείνασεν ἐν τῇ ἐρήμῳ τῷ τὸν πειρασμόν. καὶ φησὶ, ὁ Θεὸς ἡμῶν ὃ κοπιάσει, ὁ δὲ Κύριος Ἰησοῦς ἐκοπίασεν ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ. καὶ ὃ νυσάζῃ, ὃδὲ ὑπνώσῃ ὁ Φυλάσσων τὸν Ἰσραήλ. ὕπνωσε δὲ, φησὶ, ὁ Κύριος ἐν τῇ νηΐ. ὦ μάταιαι ὑπόνοιαι τῶν τὰ τοιαῦτα λογιζομένων. ὃ μόνον γὰρ τὰ ἡμῶν βαρὴ ἀνεδέξατο ὑπὲρ ἡμῶν ἐλθὼν ὁ ἅγιος Λόγος, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ ἀφὴν ἐγένετο, καὶ σάρκα ἔλαβε, καὶ ἄνθρωπος εὑρέθη καὶ ὑπὸ τῶν Γραμματέων συνελήφθη, καὶ τὸν νῶτον εἰς μάστιγας ἔδωκε. καὶ τὸ πρόσωπόν μου οὐκ ἀπέστρεψα ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων. ἀλλὰ καὶ ἔκλαυσε, κεῖται ἐν τῷ κατ᾽ Λουκᾶν Εὐαγγελίῳ, ἐν τοῖς ἀδιορθώτοις ἀντιγράφοις, καὶ κέχρηται τῇ μαρτυρίᾳ ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος ἐν τῷ μὴ αἱρέσεως, πρὸς τὰς δοκήσῃ τὸν Χριστὸν πεφηνέναι λέγοντας. ὀρθόδοξοι δὲ ἀφείλοντο τὸ ῥητὸν, φοβηθέντες, καὶ μὴ νοήσαντες αὐτοῦ τὸ τέλος, καὶ τὸ ἰσχυρότατον. καὶ γυόμενος ἐν ἀγωνίᾳ ἱδρῶσε, καὶ ἐγίνετο ὁ ἱδρὼς αὐτοῦ ὡσὶ θρόμβοι αἵματος, καὶ ὤφθη Ἄγγελος ἐνισχύων αὐτόν. ὃ μόνον ὃ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ὡς ἄνθρωπος ἐρωτᾷ, ποῦ τεθείκατε τὸν Λάζαρον; καὶ περὶ τῆς αἱμορροούσης, τίς μου ἥψατο; καὶ περὶ τῶν ζητούντων αὐτῶν, τίνα ζητεῖτε; ἀλλὰ καὶ τοὺς μαθητὰς ὡς ἄνθρωπος ἐρωτᾷ, τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; ἀλλὰ καὶ πόσους ἄρτους ἔχετε μεθ᾽ ἑαυτῶν; ἔλεγε. κεκοπιακὼς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ἐκάθισε ὡσὰ τὸ φρέαρ ἐν τῇ Σαμαρείᾳ. ἀλλὰ καὶ τὸ παιδίον ηὔξανε, καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι. καὶ προέκοπτεν ἡλικίᾳ καὶ σοφίᾳ ὁ Ἰησοῦς. ἀλλὰ καὶ πρὶν ἢ γνῶναι τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα, ἢ μητέρα, λήψεται δύναμιν Δαμασκοῦ, καὶ τὰ σκῦλα Σαμαρείας· ὁ σοφίαν ὤν, καὶ διδάσκων ἀνθρώπους γνῶσιν, καὶ φυτεύσας τὸ ὂς τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ ἐναρθρώσας λαλιὰν τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων, καὶ ποιήσας γλώσσαν τραυλὴν μογιλάλων, τὰ τοιαῦτα πάντα ὑπέμεινεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα

τὴν

τὴν πᾶσαν ἀπολωθίαν τῆς δι' ἡμᾶς οἰκονομηθείσης ἐνανθρωπήσεως Φυλάξας, μὴ ἀφανίσῃ τὸν χαρακτῆρα τῆς ἀληθείας.

Ἀλλ' ἵνα μὴ τὰς μαρτυρίας, ἃς παρηγάγομεν, ὡς ὑπὸ σφοσώπου τοῦ δι' ἐναντίας πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἀντιλεγομένας ἐκ θείων γραφῶν σωάξαντες, κακῶς δὲ ὑπ' αὐτῶν νοσμένας ὅτως ἐάσωμεν ἀνερμηνεύτως, ἑκάστης λέξω τὴν θεωρίαν τῆς ἐν αὐτῇ δωνάμεως, δι' ἣν αἰτίαν ὡς ἀνθρωποπαθῶς εἴρηται, καὶ ἄνωθις πάλιν ἐρῶμεν πολλὰ, εἰς τὸ Θεος μου, καὶ Θεὸς ὑμῶν εἰρηκότες, ὡς ἔχει τῷ τὸν νοῦν ἔχοντι γνῶναι ἐπ' αὐτῆς τῆς ἀπολωθίας εὐλόγως εἰρῆσθαι, ἄνθρωπος γάρ ἐστι, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν; ἐν ταυτῷ τὰ δύο ὑποφαίνει τὸ θεῖον γράμμα, ὁρατόν τε, καὶ ἀόρατον. διὰ μὲν τὸ ὁρατὸν, εὐλόγως τὸ Θεός μου εἰρῆσθαι, διὰ δὲ τὸ ἀόρατον πατήρ μου λελέχθαι, μὴ ἀντιλεγομένης ὁπότερας ποιήσεως τῷ λόγῳ. πῶς γὰρ εἰ μὴ ἄνθρωπος οὐκ ἐγινώσκετο; εἰ δὲ μὴ ἦν ἄνθρωπος, πῶς ἄνθρωπος ἐλέγετο; πάντως γὰρ πᾶς τις ὁ ἐξ ἀνθρώπων γενόμενος, ὑπὸ ἀνθρώπων γινώσκεται, ὑπὸ τῆς γεννησάσης, ὑπὸ τῶν συγγενῶν, ὑπὸ τῶν οἰκείων, ὑπὸ τῶν γειτόνων, ἀπὸ τῶν συσκήνων, ἢ συμπολιτῶν. καὶ ἀδύνατον τοῦτο πληρωθῆναι εἰς ἄνθρωπον ψιλὸν, πεπληρῶσθαι δὲ ἐν τῷ Θεῷ Λόγῳ, καὶ Υἱῷ Θεοῦ, ἐν τῷ εἰπεῖν, ἄνθρωπος ἐστιν ἐν ἀληθείᾳ. τίς δὲ γνώσεται αὐτόν; ὅτι Θεός ἐστι· διότι συμμετέχει· καὶ ἄνθρωπος, καὶ Θεός ἐστιν ἄγνωστος ἀνθρώποις, διὰ τὸ ἀπατάληπτον· ἄνθρωπος δὲ ἀπὸ Μαρίας ἐν ἀληθείᾳ δίχα σπέρματος ἀνδρὸς γεγενημένος. ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει. τὸ γὰρ μέλλον ἐπὶ τοῦ χρόνου ἐκήρυττεν ὁ Προφήτης, ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει. μέλλον γάρ, τὸ τεχθῆναι υἱόν. εἰ τοίνυν παρθένος, οὐκ ἐξ ἀνδρῶν ἡ οἰκονομία τῆς κυήσεως, διὰ τὸ πρὸ τούτου τοῦ χρόνου εἰρῆσθαι τῷ Αχαζ, αἴτησαι σεαυτῷ σημεῖον εἰς βάθος, ἢ εἰς ὕψος. ὁ δὲ ταπεινοφρονῶν, οὐκ αἰτήσω, οὐδ' οὐκ πειράσω Κύριον τὸν Θεόν μου, φησί, ὡσαιτησάμενος τὸ αἰτήσασθαι σημεῖον. εὐθὺς δὲ διὰ τὸ μὴ αἰτήσασθαι αὐτὸν σημεῖον, δύο χαρίζεται ὁ τὰ μεγάλα δωρούμενος ἀνθρώποις Θεὸς δῶρα. ἀπὸ ὕψους τὸν Λόγον ἰδίᾳ θελήσει, καὶ αὖτις τοῦ Λόγου ἰδίᾳ θελήσει πέμψας

A qvicqvid assumptæ pro nobis humanæ naturæ consentaneum, atqve congruens est observans, veritatis propriam notam atqve formam non subtraheret.

XXXII. Verùm ne testimonia illa, qvæ ab adversariis contra veritatem è scripturis sacris opposita, ac perperam ab illis interpretata paulo ante proposuimus, sine explicatione prætereamus, qvæ sit uniuscujusqve vis, ac momentum, & qvam ob causam ad humanam affectionem accommodatè scriptum sit, hoc loco disseremus; ac subinde de eadem re plura disputabimus, cùm de his verbis egerimus: *Deus meus & Deus vester:* ut ex ipsa orationis circumstantia prudens qvisqve cognoscere possit, meritò illud usurpatum fuisse. Principio qvod ad locum illum pertinet: *Homo est, & qvis cognoscet illum?* duo qvædam in ipso Scriptura declarat: alterum aspectabile, non aspectabile alterum. Ad id qvod aspectabile est verba ista jure pertinent; *Deus meus:* *Pater* verò *meus* ad id, qvod non est aspectabile refertur: ita ut neuter sensus rationi sit contrarius. Etenim qvomodo si homo esset non cognosceretur? At si homo non esset, qvînam homo diceretur? Qvisqvis enim ex hominum genere est, ab hominibus utiqve cognoscitur: sive ex genitrice, sive ex cognatis: ex propinqvis, vicinis, contubernalibus, ac deniqve popularibus. Porrò in homine mero verum istud esse non potest: in Deo Verbo, Deiqve Filio potest: cùm ita dicitur: *Homo est* revera: *qvis verò cognoscet illum?* qvatenus Deus est. Propterea qvod utriusqve est naturæ particeps; atqve homo simul, & Deus est, hominibus ignotus, qvi comprehendi non potest: homo verò ex Maria virgine re ipsa sine virili satu genitus. *Virgo,* inqvit, *in utero concipiet.* Nam ad futurum tempus Prophetæ vaticinium pertinebat. *Et virgo in utero concipiet.* Futurum enim qviddam ista significant, *pariet filium.* Qvamobrem si virgo mater est, neqvaqvam à viro partus ille, generatioqve proficiscitur. Siqvidem ante tempus istud dictum Achaz fuerat: *Pete tibi signum in profundo, aut in sublimi.* At ille præ modestia, ac demissione sui: *Non petam,* inqvit, *& non tentabo Dominum Deum meum,* signum ullum postulare detrectans. Subinde igitur, qvòd nullum prodigiũ postulare vellent, duo qvædam munificentissimus in homines Deus dona largitur: Primum è sublimi Verbũ suum cùm de sua, tùm de Verbi ipsius voluntate misit.

Loca qvæ objecta sunt, accuratius expendunt.

Jer. 17. 9.

Isa. 7. 14.

Hinc è profundo carnis susceptæ mysterium cum Verbo ipso communiter administravit. Qvippe posteà subjicit: *Et vocabunt nomen ejus Emmanuel.* Non dixit, vocabo: sed, vocabunt. Hominibus enim qvi ab ipsis ignorabatur patefactus est Deus. Sed non recenter vocabulum istud usurpavit. Non enim dixit: vocabo nomen ejus Emmanuel: sed, vocabunt.

Gal. 4.4.

Explicantur alia scripturæ loca.

XXXIII. At hæc verba: *factus ex muliere*, ideò, ut ante dixi, scripta sunt: ut vox illa, *factus*, vim in eo suam habeat, qvòd à muliere sit genitus: ut interim, sempiternum Verbum manifestè omnibus esse demonstretur. Illud verò: *Non sitiet*, si de Deo intelligendum est; cùm de Filio scriptum sit, esuriisse illum, ac sitisse; necessariò totum illud est nostra caussa susceptum. Nam qvomodo tandem vera esse reperiretur incarnatio, nisi naturalem homini necessitatem, consvetudinemqve præse ferret? Hac enim ratione qvæstiones omnes, qvæ ab hæreticis objiciuntur, dissolvere nos docuit. Atqve imprimis falsam Manichæorum opinionem summovet. Nam qvod manducasse, ac bibisse dicitur, veram carnem fuisse declarat. Ad hæc Lucianistarum errorem, atqve Arii firmamenta convellit. Qvippe Lucianus, ac Lucianistæ omnes Filium Dei animam assumpsisse negant: eundemqve solam induisse carnem, ut Divino Verbo humanas affectiones tribuant; sitim, famem, fatigationem, fletum, mœrorem, perturbationem: qvicqvid deniqve in susceptа ab illo natura reperitur. Atqvi nihil esse stolidius potest qvàm Filii Dei Divinitati hæc adscribere velle. Atenim, inqviunt, caro per sese non comedit, aut bibit, neqve fatigatur, nec ipsius generis cætera præstat. Ego verò carni per sese convenire ista non posse fateor. Verùm qvicqvid hominis proprium est, Verbum in sese transtulit; carnem, inqvam, & animam, & qvæcunqve in homine cernuntur. Animæ porrò carnisqve propriæ partes erant famem, & fatigationem, sitim, ac mœrorem, cæteraqve susсipere. Plorat itaqve, Manichæi ut errorem convincat, seqve non specie, adumbrationeqve sola carnem doceat, sed ex rei veritate cepisse. Sitit verò, ut non sola se carne præditum, sed etiam anima demonstret. Non enim sitim est illius experta Divinitas: sed anima sitiit; & ex itinere lassatus est, qvòd erat carni, animæqve consentaneum.

Lucianistarum error.

A ἀπὸ βαθὺς δὲ τὴν σάρκα εὐδοκίᾳ συν ἁπτῷ τῷ Λόγῳ οἰκονομήσας. Φησὶ γὰρ ὕστερον, καὶ καλέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Εμμανουήλ. ὁ γὰρ εἶπε καλέσω, ἀλλὰ καλέσουσιν. ἀνθρώποις μὲν γὰρ ἀπεκαλύπτετο Θεὸς, ὁ αὐτοῖς ἀγνοηθείς. ἀλλ' ὁ προσφάτως λαμβάνει τὸ ὄνομα ὁ γὰρ εἶπε, καλέσω τὸ ὄνομα αὐτοῦ Εμμανουήλ, ἀλλὰ καλέσουσι.

Τὸ δὲ γεγόμενον ἐκ γυναικὸς, καθάπερ ἄνωθεν μοι προδεδήλωται, ἵνα ἐν τῷ ἀπὸ γυναικὸς τὸ γενόμενον πληρωθῇ, ὁ δὲ Λόγος ἀΐδιος πᾶσι σαφῶς ἀποφανθῇ. εἰ δὲ καὶ τὸ,
B ὁ διψήσει, περὶ Θεοῦ λόγος, περὶ δὲ Υἱοῦ, ὅτι ἐπείνασε, καὶ ἐδίψησεν, ἀναγκαῖον ἡμῖν τοῦτο ὠνομάσθαι. πῶς γὰρ εὑρίσκεται ἡ οἰκονομία ἐν ἀληθείᾳ, ὅσα, εἰ μὴ ἔσχε τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως χρειώδη σωθῆναι; ἐν τούτῳ ἀπέδειξεν ἡμῖν πάντων τῶν ζητημάτων τῶν αἱρετικῶν τὰς λύσεις. εὐθὺς γὰρ ἔλυσεν Μανιχαίων. ἐν τῷ γὰρ εἰπεῖν ἐδίψει, καὶ πίνειν, σάρκα ἀληθινὴν ἀποδείκνυσιν. ἔλυσε Λουκιανιστῶν τὸν τρόπον, καὶ Αρείου τὴν
C δύναμιν. Λουκιανὸς γὰρ, καὶ πάντες Λουκιανισταὶ λέγουσι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ψυχὴν εἰληφέναι. σάρκα μὲν μόνον φασὶν ἐσχηκέναι· ἵνα δῆθεν προσάψωσι τῷ Θεῷ Λόγῳ ἀνθρώπινον πάθος, διψᾶν, καὶ πεινᾶν, καὶ κάματον, καὶ κλαυθμὸν, καὶ λύπην, καὶ ταραχὴν, καὶ ὅσα περ ἐν τῇ ἐνσάρκῳ αὐτοῦ παρουσίᾳ ἐμφέρεται. εὔηθες δ' ἂν εἴη ταῦτα εἰς τὴν θεότητα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ λογίζεσθαι. ἀλλὰ, φασὶ, σὰρξ καθ' ἑαυτὴν ὅσα ὅτε ἐσθίει, ὅτε πίνει, ὅτε κάμνει, ὅτε ἄλλα πάσχει. καὶ
D αὐτὸς σύμφημι σάρκα καθ' ἑαυτὴν μὴ ἔχειν ταῦτα. ἔσχε δὲ πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν ἑλὼν ὁ Λόγος, καὶ σάρκα, καὶ ψυχὴν, καὶ ὅσα περ ἐστὶν ἐν ἀνθρώπῳ, τῆς δὲ ψυχῆς καὶ τῆς σαρκὸς ἦν μέρη πεινᾶν, καὶ ὁ κάματος, ἥ τε δίψα, καὶ ἡ λύπη, καὶ τὰ ἄλλα. δακρύει μὲν γὰρ ἵνα ἐλέγξῃ τὴν πλάνην Μανιχαίου, ὅτι δοκήσει ἡμφίεσο τὸ σῶμα, ἀλλ' ἀληθείᾳ. καὶ διψᾷ δὲ, ἵνα δείξῃ μὴ μόνον τὴν σάρκα ἔχειν, ἀλλὰ καὶ τὴν ψυχήν. ὁ γὰρ ἡ ἀπὸ θεότης ἐδίψησέ πω· καὶ τῇ ψυχῇ ἐδίψησε, καὶ πεποίηκεν ἀπὸ τῆς ὁδοιπορίας, διὰ τὴν σαρκὸς, καὶ ψυχῆς ἀνάληψιν.

Οτι δὲ σῶμα ἔχων, καὶ ψυχὴν ἦλθεν ὁ Λόγ⊙, πεισάτωσαν αὐτὰς αἱ θεῖαι γραφαὶ παλαιᾶς τε, καὶ καινῆς. εὐθὺς γὰρ Δαβὶδ περὶ αὐτῦ λέγει, καὶ Πέτρ⊙ Δαβὶδ σωωδάσ· οὐκ ἐάσεις τὴν ψυχήν μυ εἰς ᾅδην, ὐδὲ δώσεις τὸν ὅσιόν συ ἰδεῖν διαφθοράν· ἵνα τὸ σύνθετον τῦ νυελανῦ ἀνθρώπυ νοοῖτο, καὶ σαφῶς περὶ τύτυ γνῶσις ἡμῖν γένηται, ἵνα συσήση ψυχὴν μὲν σὺν θεότητι τῷ τριημέρῳ συναπατεθεῖναι, ἵνα τὴν σάρκα ὁσίαν ἀποδείξῃ, καὶ τὴν θεότητα σὺν τῇ ψυχῇ ἀναταχέτως ἐν ᾅδῃ τὸ μυστήριον τετελειωμένον. ἔχει γάρ πυ καὶ ἄλλῳ μαρτυρίαν ἔτω λέγυσαν, ἐν νεκροῖς ἐλεύθερ⊙. τὸ ἐλεύθερον τῦ μὴ κυριεύειν αὐτῦ τὸν ᾅδην σημαντικόν. τῇ δὲ ἰδίᾳ θελήσει ἕως ᾅδυ καταβεβηκέναι σὺν τῇ ψυχῇ. Φησὶ δὲ ὁ Πέτρ⊙, καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν ὑπ' αὐτῦ, τυτέστιν ὑπὸ τῦ ᾅδυ. καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Σωτὴρ Φησι, ἐξυσίαν ἔχω λαβεῖν τὴν ψυχήν μυ, καὶ θεῖναι αὐτήν. καὶ, ἐγώ εἰμι ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ τιθεὶς τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προβάτων. καὶ ἡ ψυχή μυ τετάραγται, Φησὶ, καὶ τί εἴπω; ὡς ἐπ' ἀμφιβόλῳ λέγων, τί εἴπω, Πατὴρ σῶσόν με ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης. ἀλλὰ διὰ τῦτο ἦλθον εἰς τὴν ὥραν ταύτην. ἵνα δείξῃ ὅτι ἑκῦσα ἡ αὐτῦ θεότης εἰς τῦτο ἐλήλυθε. τὸ δὲ, τετάραγται, ἵνα τὸ εἶδ⊙ τῆς ἀληθείας τῆς ἐνσάρκυ αὐτῦ παρυσίας μὴ ταραχθῇ. ὐ γὰρ δοκήσει λῇ ἡ ἔνσαρκος παρυσία. ἀλλὰ δίκην βασιλέως μεγάλυ πόλεμον ἔχοντος πρὸς ὑποδεέστερον, καὶ γινώσκοντ⊙ ὅτι ὁ ἐχθρὸς αὐτὸν ἔτι ἰδὼν αὐτὸν ἐν δυνάμει ἐρχόμενον, κὴ ἰσχύι πολλῇ, πρασιτήσεται, κὴ τραπήσεται πρὸς φυγὴν, κὴ πολλὰς χώρας τῶν ὑποχείρων ἀφανίσῃ, καὶ διὰ τῦτο σχηματιζομένυ τῇ ἰδίᾳ σοφίᾳ πρὸφάσεις, καὶ νῶτα διδόντ⊙, καὶ ἀποδιδράσκοντ⊙, ἕως ὁ ἐχθρὸς λαβὼν θάρσ⊙ κατεπίθηται, ὡς δειλῦ, καὶ ἀδυνάτυ τῦ βασιλέως, καὶ διώξει αὐτόν. ὁ δὲ βασιλεὺς σραφεὶς αἰφνιδίως μετὰ τῆς αὐτῦ δυνάμεως ὅλον ὑποχείριον δέξεται τὸν ἀθενῆ, καὶ ὑπεναντίον. ἔτως καὶ ὁ Κύι⊙ ἡμῶν οὐκ ἐφοβήθη τὸν θάνατον, ὁ πρὸ τῦ ἐλθεῖν αὐτὸν εἰς τὸ παθεῖν σημάνας ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ, ὅτι μέλλει ὁ υἱὸς τῦ ἀνθρώπυ παραδιδόσθαι, καὶ σαυρωθῆναι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστῆναι. καὶ τῦ Πέτρυ λέγοντ⊙·

A XXXIV. Qvod autem carnem pariter & animam habuerit Verbum, tam veteris, qvàm novi teſtamenti perſvadeat illis auctoritas. Etenim David de ipſo ita pronunciat; cui & Petrus adſtipulatur: *Non relinqves animam meam in inferno, neqve dabis ſanctum tuum videre corruptionem.* Ut Dominici hominis compoſita intelligatur eſſe natura, ac certa de eo nobis ſit ſcientia conſtituta: ut animam cum Divinitate demonſtret illo triduo eſſe demiſſam; qvo carnem eſſe ſanctam oſtenderet: & cum anima Divinitatem apud inferos, ubi cohiberi non B poterat, perfeciſſe myſterium; Accedit enim & aliud qvoddam ejusmodi teſtimonium: *Inter mortuos liber.* Nam vox iſta, *liber*, inferos neqvaqvam illi dominari ſignificat: ſed ad inferos usqve ſuapte illum eſſe voluntate cum anima delapſum. Addit verò Petrus: *juxta qvod impoſſibile erat teneri illum ab eo*, hoc eſt ab inferno. Qvinetiam Salvator ipſe: *Poteſtatem*, inqvit, *habeo ſumendi animam meam, & ipſam ponendi.* Item: *Ego ſum Paſtor bonus, qvi pono animam pro ovibus.* Tum illud: *Anima mea turbata eſt*, inqvit, *& qvid dicam?* Hæc autem C verba: *qvid dicam?* dubium & ambiguum qviddam præ ſe ferunt: *Pater ſerva me ab hac hora. Sed propterea veni in hanc horam:* ut oſtenderet Divinitatem ipſius ſponte ad iſta veniſſe. Nam illud verbum, *turbata eſt*, uſurpatum ideo eſt, ut ne ſuſceptæ hominis naturæ vera, ac propria forma perturbaretur. Siqvidem non ſpecie tenus adumbrata incarnatio illa fuit. Sed qvemadmodum præpotens qviſpiam rex cum inferiore aliqvo bellum gerens: neqve dubitans, qvin ſi cum copiis ſuis, ac magnis viribus irruentem ſeſe hoſtis ille ſenſerit, detrectaturus ſit prælium, ac ſaluti ſuæ fuga D conſulturus, multasqve ſubditorum ſibi provincias vaſtaturus: cùm hæc, inqvam, noverit, prudenter illum artibus ſuis, ac ſpecie deludit, terga vertens, & fugiens, donec hoſtis confirmato animo in ipſum velut timidum & imbecillum impreſſionem faciat, ac perſeqvatur. Tùm rex ille repente converſus imbecillum iſtum, atqve hoſtem ſuis copiis circunventum in poteſtatem redigit. Ita Dominus noſter mortem minimè pertimuit, qvi id, anteqvam ad patiendum accederet, in itinere ſignificarat: futurum videlicet, ut filius hominis traderetur, & crucifigeretur, ac tertia die reſurgeret. Petro verò dicente:

Pſal. 15. 10. & Act. 2. 27.

Pſal. 87. 6.

Act. 2. 24.

Joa. 19. 10.

Joa. 10. 10.

Joa. 12. 27.

Mat.16.22. *Propitius tibi sit, Domine; hoc tibi minimè continget:* Christus his illum verbis increpat: *Vade post me Satana, qvia non sapis, qvæ Dei sunt, sed qvæ sunt hominum.* Qvi hæc igitur futura prædixerat: qvi hujus rei causa venerat, qvinam postea transire à se calicem precatur, ut ne, biberet? Qvi de morte sua, priusqvam moreretur, sermonem habuerat, vel ob id unum ne mendacii convinci posset, ut à se calix ille præteriret, orare non poterat. Verùm hac adversarium suum ratione provocat, ut cùm ille Salvatorem mortem metuere sibi persvasisset, hanc ipsi ad eorum, qvi morituri essent, salutem infligeret; id qvod singulari qvadam est prudentia perfectum. Qvod si istud etiam audias, mortuum esse Dominum, disce ubi sit mors illa suscepta. Tibi enim Apostolorum princeps totum illud mortis negotium his verbis exponit: 1.Pet.3.18. *Mortificatus carne, vivificatus autem spiritu.* Etenim Divinitas ipsius carnis perpessionem subiens, perpessionis nihilominus est expers: & jam tum erat, fuitqve perpetuò: cum neqve sit illa non patiendi mutata conditio, nec æternitas extincta.

Ἵλεώς σοι, Κύριε. ὃ μὴ ἔσαι σοι τοῦτο. Ἐπιτιμήσας, ὕπαγε ὀπίσω μου Σατανᾶ, εἰπὼν, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων. ὁ οὖν ταῦτα προλέγων, καὶ διὰ τοῦτο αὐτὸ ἥκων, πῶς ὕστερον εὔχεται παρελθεῖν τὸ ποτήριον, ἵνα μὴ πίῃ; ὁ εἰπὼν περὶ τοῦ θανεῖν περὶ τοῦ θανάτου, κἂν διὰ τὸ μὴ ὑπολημφθῆναι ψεύσην αὐτὸν, οὐκ ἠδύνατο ὀκνῶς παρελθεῖν τὸ ποτήριον. ἀλλὰ προσηλεῖται διὰ τοῦτο τοιοῦτον τρόπον τὸν ἀντίδικον, ἵνα ἐκεῖνον ὑπολαβόντος δεδιέναι τὸν σωτῆρα τὸν θάνατον, ἐπαγάγῃ αὐτῷ θάνατον εἰς σωτηρίαν τοῖς θνήσκουσι διὰ τῆς οἰκονομίας. ἀλλὰ κἂν ἀκούσῃς, ὅτι τέθνηκεν ὁ Κύριος, γνῶθι τὸ πάθος τοῦ θανάτου πᾶν πεπληρωται. ἑρμηνεύει γάρ σοι ὁ κορυφαιότατος τῶν Ἀποστόλων Πέτρος τὴν περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ὑπόθεσιν, λέγων· θανατωθεὶς σαρκὶ, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι. ἡ γὰρ αὐτοῦ θεότης ἀναδεξαμένη τὸ ἐν σαρκὶ παθεῖν, ἀπαθής ἐστι, καὶ ἀπαθὴς ἦν, καὶ ἀπαθὴς διέμεινε, μὴ τραπέσης τῆς ἀπαθείας μηδὲ ἀχρειωθείσης τῆς ἀϊδιότητος.

Objectio. XXXV. Atenim inanissimi homines objiciunt: Christum anima fuisse præditum, his verbis persvadere non potes. Siqvidem in sacris literis Esaiam ex Dei, ac Patris unigeniti Filii persona dixisse legimus: Mat.3.17. *Hic est Filius meus dilectus in* Esa.42.1. *qvo mihi placui, qvem dilexit anima mea.* Ubi qvid de Patre tandem existimabimus? utrumnam animam in seipso habuisse, aut etiamnum habere? Qvis adeo demens est, ut hæc de Patre suspicetur? Qvid igitur dicunt? Per tropum nimirùm vocabulum istud usurpatum fuisse. Qvod si per tropum de Patre dictum illud est, de Filio qvoqve sic accipiendum esse pronunciant. Joan.10.27. Unde qvamvis ita loqveretur: *Anima mea turbata est*, & *: potestatem habeo* dandi animam meam, vel eam sumendi: non propterea, inqviunt, animam habuisse putandus est, sed ad tropum est ac metaphoram referendum. Refellitur. Non nihil ratiocinandi illa subtilitate, ac cavillatione dicere videntur: cum tamen ipsa se per sese veritas multis argumentis asserat. Nam ex propria rei forma, ac specie unaqvæqve loqvendi ratio desumenda, ac consideranda videtur. Qvare in Patre qvidem hac uti loqvendi formula nemo debet, qvòd carnem nunqvam ille susceperit. Cùm autem veram in Christo fuisse carnem Lucianistæ sive Arianì fateantur, nulla potest ea de re esse dubitatio. Joan.1. Atqvi scriptum est, inqviunt, *Verbum caro factum*

Πάλιν τε ἐὰν εἴπωσιν οἱ κενόδοξοι, οὐκ ἀπὸ τῶν τοιούτων ῥημάτων δύνασαι ἡμᾶς πεῖσαι τὸν Χριστὸν ψυχὴν ἐσχηκέναι. εὑρήκαμεν γὰρ ἄνω ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς, ὡς φησιν Ἡσαΐας ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ, περὶ τοῦ μονογενοῦς· ἔστι γὰρ ἐν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, εἰς ὃν ἐγὼ ηὐδόκησα, ὃν ἠγάπησεν ἡ ψυχή μου. τί νοήσωμεν περὶ Πατρὸς, ψυχὴν εἰληφέναι ἐν ἑαυτῷ, ἢ ψυχὴν ἔχειν; τίς δὲ ληρῶν τοῦτο νοήσει περὶ τοῦ Πατέρα; τί ἂν φασί; τροπικώτερον εἰρῆσθαι τὸ ῥῆμα δηλονότι. εἰ δοίνυν περὶ Πατρὸς τροπικώτερον εἰρῆσθαι λέγουσιν, ἄρα καὶ περὶ Υἱοῦ τὸ αὐτὸ λαμβάνειν χρή. κἂν τε γὰρ εἴπῃ, ὅτι ἡ ψυχή μου τετάρακται, καὶ * τὴν ψυχήν μου δῶναι, καὶ λαβεῖν αὐτήν. οὐκ εἶχε, φασὶ, ψυχὴν, ἀλλὰ τροπικώτερον εἴρηται. καὶ δοκεῖ τὸ συλλογιστικὸν αὐτοῦ φρόνημα λέγειν τι. τῆς ἀληθείας αὐτοσυσάτου ὄσης ἐν πολλῶν τεκμηρίων. ἀπὸ γὰρ τοῦ εἴδους λαμβάνεται ἕκαστος τρόπος. Ἀπὶ μὲν γὰρ τοῦ Πατρὸς οὐ τολμητέον ἐστὶ διότι οὐδὲ σάρκα ἐφόρεσεν. ὁμολογουμένης δὲ τῆς σαρκὸς * περὶ τοῖς Ἀρειανισταῖς, * εἰ δοίνυν Ἀρειανοῖς οὐκ ἔνι ἀμφιβολία. ἀλλὰ, φησὶ, ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο,

C

D

Deest ἔξουσίαν ἔχω.

Cor. παλοῖς. ex F. εἴτ' ἐν.

καὶ ἐν εἶπεν ὁ Λόγος σὰρξ, καὶ ψυχὴ ἐγένετο. πρὸς δὲ τὴν αὐτῶν ἀμαθῆ ἔσαν ἀντιλογίαν καὶγὼ λέγω, ὅτι ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς· ἀπὸ οὗ τοῦ ἔπλασε τὰ πάντα σωτῆρ εἰληφε, καὶ ἀπὸ τοῦ, ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, τὰ πάντα περιέχει. κατὰ γὰρ τὸν αὐτὸν λόγον ἀνθυποφέρομεν αὐτοῖς καὶ αὐτοὶ λέγοντες· ἰδοὺ λέγει, ἔπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὐκ εἶπεν, ἐτοίησεν αὐτῷ ἧπαρ, ἢ πνεύμονα, ἢ καρδίαν, ἢ φλέβας, ἢ νεῦρα, ἢ τὰ ἄλλα ὅσαπερ ἐστὶν ἐν τῷ σώματι. ὥστε τοῦτο νοήσομεν ἕν τι εἶναι *ὁλοσφύρητον τὸν ἄνθρωπον, διὰ τὸ μὴ λεπτομερῶς τὴν σύνθεσιν τοῦ παντὸς ζώου τὴν γραφὴν λεπτολογῆσαι; οὐ πάντως. ὡς γὰρ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς εἴδους τὰ ὅλα συμπεριείληφεν, οὕτω καὶ ἀπὸ τῆς σαρκὸς τὴν ψυχὴν εἰληφέναι τὸν Σωτῆρα ἔνεστι δῆλον.

*ὁλοσφήνητον

A non autem, Verbum caro, & anima factum est. Adversus imperitam hanc illorum objectionem ita ego præscribo: Deus hominem formavit, cùm pulverem è terra sumpsisset. Qva formandi voce universa continentur. Similiter ergo voces istæ; *Verbum caro factum est:* omnia comprehendunt. Nam ad eundem modum nos illud ipsis opponimus. Ecce tibi scriptura dicit: *Formavit hominem Deus.* Neqve dixit, jecur huic effinxit, aut pulmonem, aut cor, aut venas, aut nervos, cæteraqve corporis membra. Qvare utrum tandem totum hominem velut molem qvandam malleo ductilem, ac solidam fuisse putabimus, qvod singulas partes, ex qvibus conflatum animal est, minutatim scriptura non expresserit? Non opinor. Ut igitur singulari aliqva specie universa comprehendit: sic ex sola carnis mentione perspicuum est, etiam animam à Salvatore fuisse susceptam. *Gen. 2. 7.*

B

Εἰ τοίνυν ψυχὴν εἴληφε, καὶ σῶμα, καθάπερ ἀποδέδεικται, ἆρα οὐχ ἡ θεότης ἧν ἠλαττωμένη τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας εἴσω παθῶν περιεχομένη, ὅπως διψήσῃ, καὶ κοπιάσῃ, καὶ πεινάσῃ, καὶ ὅσαπερ τῷ ἀνθρώπῳ εἰσὶ χρειώδη. καὶ ὅτι μὲν κοπιάσει, ἀπ' ἔσιν ἐξεύρεσις τῆς φρονήσεως αὐτοῦ, κενοπιανῶς δὲ ὁ Σωτὴρ εὑρίσκεται, ὥστε τοῦτο οὐκ ἔσιν ἐν τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας, ἄνωθεν κατελθὼν ὁ λόγος. οὐ γὰρ ἄνω κενοπίανεν, ἀλλ' ἐν σαρκί. ἔδει γὰρ τὴν σάρκα κοπιάσαι, ἵνα μὴ δοκήσει νομίζηται, ἀλλ' ἀληθείᾳ. καὶ τὰ ἄλλα ὅσαπερ τοιαύτην ἔχει δύναμιν, τὸ νυσάξαι, τὸ ὑπνῶσαι, ἀνθρώπου ἐστὶν ὑποφαντικά, καὶ τὰ ὑπὸ αἰσθησιν. ἔλαβε γὰρ ταῦτα, καὶ ἄνθρωπος εὑρέθη. εὑρήκαμεν φησὶ Μεσσίαν, ὃν ἔγραψε Μωϋσῆς. οἱ δὲ εὑρόντες αὐτὸν διὰ τῆς καταληπτῆς φύσεως, τυτέστι τῆς ἐνσάρκου. ἐπειδὴ γὰρ ἐπὶ τῇ ἀκαταληψίᾳ, οὐχ ἡυρίσκετο. διὰ τοῦτο ὑπὸ Γραμματέων συλλαμβάνεται, καὶ τὸν νῶτον αὐτοῦ ἔδωκεν εἰς μάστιγας, καὶ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ οὐκ ἀπέτρεψεν ἀπὸ αἰσχύνης ἐμπτυσμάτων, ἔκλαυσε, καὶ ὅσαπερ ἄλλα περὶ αὐτοῦ ᾄδεται. τίς δὲ ἠδύνατο τὸν Θεοῦ Λόγον ἐν οὐρανῷ μαστίζειν, ἢ ῥαπίζειν, ἢ καταπτύειν τοῦ τοιούτου ἀφεάσθαι καὶ ἀκαταλήπτου; εἰ δὲ ταῦτα πέπονθεν ὁ ἀπαθὴς τοῦ Θεοῦ Λόγος, ἆρα τὸ πάτις deturparet? Qvod si omnia ista perpessionis expers

XXXVI. Qvocirca cùm animam & corpus habuerit, uti demonstratum est, consequens est Verbi Divinitatem à Patris substantia nihil imminutam nullis affectionibus obnoxiam fuisse: ut sitim, lassitudinem, famem, ac cæteras hominis necessitates subiret. Neqve qvod scriptum sit: *Non laborabit: neqve investigatio est prudentiæ ipsius:* Salvator autem fatigatus fuisse legatur, propterea Verbum cœlitus allapsum è Patris substantia minimè processit. Neqve enim sursum, sed in carne fatigatus est. Qvam ideò lassari oportuit, ut non specie sola, sed veritate constare crederetur. Ejusdemmodi sunt cætera omnia; veluti dormitare, somnum capere; qvæ humanæ conditionis indicia sunt, ut & illa, qvæ tactu percipiuntur. Qvæ qvidem ille suscepit omnia, & inventus est homo. *Invenimus* enim, inqvit, *Messiam, de qvo Moses scripserat.* Hunc autem per eam naturam, qvæ comprehendi potest, hoc est carne præditam invenerunt: cùm in illa, qvæ comprehendi neqvit, inveniri non posset. Qvam ob caussam & à Scribis correptus est; & *dorsum suum flagellis objecit: & vultum à sputorum ignominia non avertit:* ploravit, aliaqve sustinuit, qvæ de ipso omnium ore celebrantur. Ecqvis verò Dei Verbum flagellis in cœlo concideret? qvis colaphos infringeret? qvis talem ac tantum, qvem nulla oratio consequi, nulla ingenii perceptio comprehendere posset, sputis deturparet? Qvod si omnia ista perpessionis expers in sese Dei Verbum sustinuit; corpoream *Esa. 40. 28.* *Joan. 1. 45.* *Esa. 50. 6.*

C

D

affectionem ejusmodi necesse est fuisse, & ab ejus, qvæ perpeti nihil potest, conditione remotam: neqve tamen funditus alioqvi remotam: qvandoqvidem ita illi placuit, ut, etsi pateretur nihil, sibi ipsi tamen perpessio illa tribuatur. Ac qvemadmodum qvæ ad vestem adhæsit macula, licet ad illius, qvi vestem induit, corpus minimè pervenerit, ei tamen vulgò tribuitur. Ita Deus, cùm in carne sit passus, neqve qvicqvam ipsius Divinitati sit inflictum, nihilominus qvicqvid in ea carne, qvam Divinitas sustinebat, perpessus est, id in Divinitatem qvodammodo redundasse creditur, ut per Divinitatem salus nobis comparata videatur.

A θ͞ῦ σωματικόν ἐστιν ἐκτὸς τῆς αὐτοῦ ἀπαθείας· καὶ οὐκ ἐκτὸς πάλιν, διὰ τὸ * εὐδοκῆσαι, καί τοιγε μὴ πάσχοντ͞ος αὐτοῦ, εἰς ἑαυτὸν τὸ παθ͞ητὸν λελόγισαι· καὶ καθάπερ ἐν ἱματίῳ σῖτος τὸ σῶμα τ͞ῆς φορ͞ουντος ἀφθείρει, ὁ δὲ σῖτ͞ος τ͞ῷ ἱματίῳ εἰς τὸν φορ͞ουντα λογίζεται· ὅτως ὁ Θεὸς πέπονθεν ἐν τῇ σαρκὶ, τῆς θεότητ͞ος αὐτοῦ μηδὲν παθούσης. εἰς δὲ τὴν θεότητα τὸ πάθ͞ητὸν τῆς σαρκὸς ὡς τῆς θεότητ͞ος φορουμένης ἐλογίσθη· ἵνα ἐν τῇ θεότητι ἡμῖν ἡ σωτηρία γένηται.

* F. ἐὐδοκῆσαι, καί τοι γε: & λελογίσθαι.

Explicatur Lucæ locus

XXXVII. Nec illud è memoria nostra excidit, qvod ex Lucæ Evangelio profertur, qvod sine interpretatione prætermittere nullo modo debeo, Scriptum est autem. *Et in anxietate constitutus sudavit, & factus est sudor ejus in modum guttarum sanguinis. Apparuit autem ei Angelus Domini confirmans ipsum.* Enimvero altissima Sacrarum literarum, ac necessaria qvæqve mysteria, id qvod sæpe diximus, qvi illorum vim ignorant, non ad fructum & utilitatem suam, sed ad perniciem interitumqve convertunt. Nam nihil est loci illius authoritate præsentius. Qvippe hoc ipso qvod dixit: *In anxietate constitutum fuisse*, Dominicum hominem verum hominem extitisse declarat. Qvod ut ipsum ostenderet, nec à Divinitate profectam anxietatem illam doceret: *Sudavit*, inqvit, *& factus est ei sudor, tanqvam guttæ sanguinis.* Corporea ista, non spiritalis est species. *Apparuit autem Angelus Domini confirmans ipsum.* Non qvòd Angelicam vim, ac robur ille requireret, qvi Angelis antecellit: *Coram qvo omne genu flectitur, cœlestium, terrestrium, & infernorum*, utpote sempiterno Deo, atqve Verbo, qvod apud Patrem perpetuò sit, & ab ipso processerit. Sed ut videlicet illud impleret, qvod in eo carmine Moyses scripserat, qvod in solitudine cantatum est. *Adorabunt ipsum omnes Filii Dei. Et corroborent ipsum Angeli Dei. Corroborent*, inqvit, *ipsum*: non tanqvam robur aliqvod ei subministrent. Sed qvod ab iis usurpata prædicatio collaudandi Dei vim habeat. Puta cùm ab Angelis in cœlo, ac Spiritalibus animantibus laudibus afficitur, vociferantibus, atqve ista concinentibus: *Tua est virtus: tuum est imperium: tua est vis.* In qvo qvid adorare, ac corroborare sic exprimunt, qvod idem est ac proprium illi virium principatum deferre. Qva qvidem ratione à Discipulis Angelus Do-

B Μέμνημαι δὲ τ͞οῦ ῥητ͞οῦ, τ͞ο κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου, καὶ ὁ βούλομαι αὐτὸ εἰπεῖν ἀνερμήνευτον, τὸ γεγραμμένον, ὅτι ἐν ἀγωνίᾳ γενόμεν͞ος ἱδρωσε, καὶ ἐγίνετο ὁ ἱδρὼς αὐτ͞οῦ ὡς θρόμβοι αἵματ͞ος. ὤφθη δὲ Ἄγγελ͞ος Κυρίου ἐνισχύων αὐτόν. τὰ βαθύτερα δὲ τῶν λόγων, ὡς εἰώθαμεν λέγειν, καὶ τὰ ἀναγκαῖα, οἱ μὴ τὴν δύναμιν νοοῦντες, ἀντὶ ἀγαθῶν, τῇ κακίᾳ ἀνατρέπουσιν ἑαυτούς. ὀδὲν γὰρ τούτου καιριώτερον. ἐν τῷ γὰρ εἰπεῖν, γέγονεν ἐν ἀγωνίᾳ, τὸν κυριακὸν ἄνθρωπον, ἀληθινὸν ἄνθρωπον ὄντα δείκνυσι. καὶ ἵνα δείξῃ ὅτι ἀληθινὸς ἦν ἄνθρωπ͞ος, καὶ οὐκ ἀπὸ τ͞ῆς θεότητ͞ος ἡ ἀγωνία γέγονε, φησὶ· ἱδρωσε, καὶ ἐγίνετο αὐτῷ ἱδρὼς ὡς θρόμβοι αἵματ͞ος· σωματικὸν ἐστὶ τὸ εἶδ͞ος, καὶ οὐχὶ πνευματικόν. ὤφθη δὲ Ἄγγελ͞ος Κυρίου ἐνισχύων αὐτὸν, οὐχ ὅτι τ͞ῆς ἰσχύ͞ος τ͞ῷ Ἀγγέλῳ ἐπεδέετο ὁ μείζων Ἀγγέλων, ᾧ κάμπτει πᾶν γόνυ ἐπουρανίων, καὶ ἐπιγείων, καὶ καταχθονίων, Θεῷ ὄντι ἀεὶ Λόγῳ, καὶ πρὸς τῷ Πατρὶ ἀεὶ ὄντι, καὶ ἐξ αὐτ͞οῦ γεγωνημένῳ, ἀλλ' ἵνα πληρώσῃ τὸ, ἐν τῇ ᾠδῇ τῇ μεγάλῃ Μωϋσέως ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀφθείσῃ, ἐν ᾗ ἔλεγε· προσκυνήσατωσαν αὐτῷ πάντες υἱοὶ Θεοῦ, καὶ ἐνισχυσάτωσαν αὐτὸν Ἄγγελοι Θεοῦ. τὸ ἐνισχυσάτωσαν αὐτὸν, οὐχ ὅτι παρέχοντες αὐτῷ ἰσχὺν, ἀλλ' ἐπειδὴ ἴσχυεν ἡ δοξολογία ἐν τούτοις δοξάζειν τὸν Θεὸν, ὡς Ἀγγέλων μὲν εὐθὺς ἄνω καὶ πνευματικῶν ζώων βοώντων καὶ λεγόντων· σή ἐστιν ἡ δύναμις, σόν ἐστι τὸ κράτ͞ος, σή ἐστιν ἡ ἰσχὺς, ἐνταῦθα δεικνύουσι τὸ προσκυνεῖν καὶ ἐνισχύειν, τουτέστι διδόναι αὐτῷ τὸ ἴδιον τῆς ἰσχύος κράτος. ὡς καὶ ὁ Ἄγγελος ὤφθη ἐνώπιον τῶν μα-

C

D

Luc. 22. 44.

Luc 22. 43.

Cur Angelus Christo apparuerit.

Phil. 2. 10.

Deut. 32. 43

θητῶν, προσκυνῶν σὸν αὐτὸ δεσπότην, μὴ ἀγνοῶν τὴν ὑπερβολὴν τῆς αὐτὸ φιλανθρώπου οἰκονομίας· θαυμάζων δὲ τὴν τοσαύτην ἐν αὐτῷ γνομένην πρᾳότητα πραγματείαν, τὴν τὸν Διάβολον ἡττήσασαν, τὴν τὸ κέντρον τὸ θανάτου συντρίψασαν, τὴν τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς ἐξουσίας θριαμβεύσασαν, τὴν ἁμαρτίαν θραύσασαν, καὶ διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς θαυμασιότητος, ἐν τῇ δοξολογίᾳ ὁ Ἄγγελος ἔλεγε προσκυνῶν σή ἐστιν ἡ ἰσχὺς, δέσποτα. σὺ γὰρ ἰσχυσας τῷ θανάτῳ, καὶ τῷ ἅδῃ, καὶ κατὰ Διαβόλου, συντρίψαι τὸ κέντρον αὐτοῦ, καὶ ἐκβαλεῖν ἀπὸ τῆς ἀνθρωπότητος. B

Εἰ δὲ πάλιν εἴπῃ, πῶς τεθείκατε Λάζαρον, ἀνθρωποπαθῶς· καὶ πῶς τῆς αἱμορροούσης, τίς μου ἥψατο; ἢ τίνα ζητεῖτε; ἢ τίνα με λέγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἶναι τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου; ἢ τὸ παιδίον ηὔξανε, καὶ ἐκραταιοῦτο· ἢ πρόκοπεν ἡλικίᾳ καὶ σοφίᾳ· ἢ πῶς τὸ γυναῖον τὸ παιδίον καλεῖν πατέρα ἢ μητέρα, ἐκ ὁρᾷς ἀπ' αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως τὸ ὑπερβάλλον τῆς γνώσεως, ὅτι ἐκ σαρκὸς καὶ ἀνθρωπότητος τὰ διηγήματα; ὅσα γὰρ ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ ἀπὸ προσώπου τοῦ Θεοῦ, C καὶ Πατρὸς ὑποκατερχόμενά εἰσιν εἰς πειθὼ τῶν ἀνθρώπων, ἀγνοίας ἐχόμενα, ὂν ὄντα δὲ ἄγνωστα τῷ Θεῷ, ταῦτα ἐλθὼν ὁ Λόγος πεπλήρωκεν, ἵνα πληρώσῃ τὸ εἰρημένον· ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι. πῶς τεθείκατε τὸν Λάζαρον; ἐρώτα, ἐγεῖρε τὸ τόπου γνόμενος. πρὸ δὲ τοῦ ἐλθεῖν εἰς τὸν τόπον, ὑπὸ μηδενὸς ἀνύσας, ἔλεγε τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ. Λάζαρος ὁ φίλος ἡμῶν κεκοίμηται. ὁ τοίνυν ἀπὸ τοσούτων τῆς ὁδοιπορίας διεσὼς τοῦ τόπου, γνοὺς ὅτι τέθνηκε Λάζαρος, παρὼν ἐν τῷ τόπῳ ἠγνόει; οὐκῶν. ἀλλ' ἤθελε δεῖξαι, ὅτι ταῦτα πάντα ἐποίει. καὶ ὅπου ἰδεῖς τελείως αὐτῷ D ἐπίστευεν. ἵνα ἐνδείξηται τῆς αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς φειδοῦς τὴν πολλὴν φιλανθρωπίαν. ἔδει γὰρ ἐκείνας μὴ εἰπεῖν, τεταρταῖος ἐστιν, ἤδη ὄζει, μηδὲ ἀπελθεῖν, καὶ δεῖξαι· ἀλλ' εἰπεῖν, πάντα οἶδας, καὶ ἐὰν θέλῃς, ζήσεται. διόπερ καὶ ἐδάκρυσεν ἐπὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων πωρώσει. ὃν ἀγνοῶν τοίνυν ἠρώτα· ἀλλ' ἐλέγχει πειράζων, καὶ φιλανθρωπεύεται. καὶ τίς μου ἥψατο; φησὶ, οὐχ ὅτι οὐκ ἤδει τίς

A minum suum adorare visus est, qvi benignissimæ ipsius providentiæ neqvaqvam excellentiam ignoraret. Unde cùm tam egregiè ab illo præstitum humanitatis opus vehementer admiraretur, qvo & profligatus Diabolus, & contritus mortis aculeus, & principatus, ac potestates velut in triumpho traducti, & peccati vis infracta fuerat; præ stuporis magnitudine adorabundus Angelus in illa sua prædicatione clamabat: *Tua vis est Domine.* Tu enim morte & inferis, ac Diabolo superior fuisti: ejusqve stimulum infregisti, & ab humano genere depulisti.

XXXVIII. Qvod verò ab illis affertur humano more dictum: *Ubi posuistis Lazarum?* Tùm de muliere sanguinis profluvio laborante: *qvis me tetigit?* vel, *qvem qværitis?* vel, *qvem me dicunt homines esse filium hominis?* vel, *puer crescebat & confirmabatur*: sive *Procedebat ætate & sapientia*, sive denique: *antequam norit Puer vocare Patrem, aut matrem:* Nonne vel ex ipso argumento excellentem scientiam, qvam hic locus suppeditat, animadvertis: utqve ad carnem, & humanam naturam narrationes illæ referantur? Etenim qvæcumqve in vetere testamento ex Dei, ac Patris persona sic usurpantur, ut ad hominum persvasionem, & illecebram infra Dei majestatem esse videantur, & ad ignorationem accedere, cùm alioqvi nullam in Deo ignorantiam arguant, hæc omnia divinum in sese Verbum implevit, ut qvod scriptum est re ipsa præstaret: *Pater meus hucusqve operatur, & ego operor.* Ubinam Lazarum deposuistis? rogabat, cùm propiùs ad locum accederet. Atqvi priusqvam eò venisset, aut à qvoqvam inaudisset, Discipulis suis dixerat: *Lazarus amicus noster dormit.* Ergo qvi tanto loci intervallo dissitus Lazarum mortuum esse cognorat, postqvam in rem præsentem venit, ignorare potuit? Neqvaqvam opinor. Sed nimirum demonstrare illud voluit neminem adhuc, cùm hæc omnia tam admiranda faceret, in ipsum perfectè credere: uti sui in nos indulgentiæ mirificam qvandam benignitatem & humanitatem ostenderet. Qvippe sorores illas oportebat non ista jactare: *qvatriduanus est, jàm fœtet:* nec abire, ac monstrare: sed ita potiùs alloqvi: Nosti omnia, & si volueris revivisceet. Qvibus de causis tam obduratæ hominum cæcitati Christus illacrymat. Non igitur ignorans interrogat: sed periclitans arguit, ac perhumaniter tractat. Nam illud: *qvis me tetigit?* non eò dicit, qvòd à

Joan.11.34 Luc.8.45.

Quæ à Christo ἀνθρωποπαθῶς dicta vel facta sunt explicantur. Luc.2.40. & 52. Esa.8.4.

Joan.5.17.

Joan.11.11.

Cur roget, ubi positus sit Lazarus.

qvo contactus esset ignoraret: sed ut ne miraculum istud per sese divulgaret: utqve audiens mulier, & accedens tam singulare beneficium, qvo erat affecta, testificaretur, ac secundum ejus professionem audiret statim: *Fides tua te salvam fecit.* qvo cæteros ad credendum incitaret, ut ægritudinum remedia consequerentur. Præterea; *qvem me*, inqvit, *dicunt esse Filium hominis?* qvemadmodum in vetere testamento loqvens Pater inducitur: *Adam ubi es?* Nam ubi esset noverat; unde statim illum his verbis redarguit: *De ligno comedisti.* Sed & Cainum alloqvens: *Ubi est*, inqvit, *Abel frater tuus?* Neqve verò per ignorantiam scisitabatur. Sic enim postea locutus est: *Maledictus tu in terra, qvæ dehiscens sanguinem fratris tui excepit è manu tua. Ecce enim sanguis illius clamat ad me.* Qvapropter non ignorabat, opinor, qvi sanguinem clamare dixerat: sed ut ad sui excusationem locum aliqvem pœnitentiæ tribueret, propterea scisitari voluit.

Mat.16.13. Gen.3.9. Gen.4.9.

XXIX. Verùm ad suam rursus imperitiæ pertinaciam conversi omnes illas in vetere testamento voces filii proprias esse contendunt. Sed hîc ab illis qvæsitus color subinde falsitatis arguitur. Idem enim ille, qvi Moysi dixerat: *Qvid hoc est, qvod in manu habes?* statim addidit: *Ego sum qvi sum.* Tum verò Dominus apud Sadducæos de resurrectione disputans: *Qvod autem mortui resurgant, dixit Deus: Ego Deus, Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Jacob. Deus ergo vivorum est, non mortuorum.* Possum & alia commemorare qvamplurima, qvæ in vetere testamento ex Patris persona sunt dicta. Qvanqvam & ex Filii persona sæpiùs, & Spiritus sancti, nonnulla sunt adspersa. *Ubi est*, inqvit, *Sara uxor tua?* Abrahamo dixit qvi cum duobus Angelis è cœlo delapsus erat Dei Filius. Nam si ubi esset ignoraret, non diceret: *Risit ergo Sara intra domum.* Qvibus verbis modestiam illius, & gravitatem ostendere voluit, & ad earum, qvæ ex animo pietatem seqvi volunt, exemplum proponere: ut, qvoties peregrinos excipiunt, ita suo illis labore serviant, ut modestiæ memores vultum suum virorum aspectui subducant. Qvippe beata illa mulier epulum illis adornavit: qvo officio perfuncta Angelis se visendam non præbuit; memorabile posteris pudicitiæ, ac gravitatis exemplum. Verùm ut qvi aderat hospes cujusmodi esset intelligeretur, mulieris nomen expressit: is, inqvam,

Exod.4.2. Mar.12.26.

*Abraamo Dei Filius apparuit. Gen.18.10.

ἀπ' ἤψατο· ἀλλ' ἵνα μὴ εἴπῃ δι' ἑαυτὸ τὸ γιγόμενον θαῦμα· ἀλλ' ὅπως ἐκείνη ἀκέσασα προσελθοῦσα εἴποι τὴν εἰς αὐτὴν γιγομένην χάριν, καὶ ὁμολογήσασα ἀκέσῃ, ἡ πίστις σε σέσωκέ σε, ὅπως προτρέψηται καὶ ἄλλας πιστεύειν, ἵνα ἰαθῶσι. τίνα με, φησὶ, λέγουσιν εἶναι τὸν υἱὸν τ̃ ἀνθρώπ; ὡς καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ ἀπὸ προσώπ τ̃ Πατρὸς λέγει, Ἀδὰμ π̃ εἶ; ἤδει ὁ αὐτὸν π̃ ἐστιν, διὸ καὶ ἐλέγχει αὐτὸν μετέπειτα λέγων, ἐκ τ̃ ξύλ ἔφαγες. καὶ τῷ Κάϊν, π̃ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σ; καὶ οὐκ ἀγνοῶν ἠρώτα. λέγει γὰρ, Πεπατάρωσαι σὺ ἐπὶ τῆς γῆς, ἣ ἔχανε δέξασθαι τὸ αἷμα τ̃ ἀδελφ̃ σ ἐκ τῆς χειρός σ. ἰδὲ γὰρ τὸ αἷμα αὐτ̃ βοᾷ πρός με. ἐκ ἠγνόει τοίνυν ὁ λέγων, ὅτι τὸ αἷμα βοᾷ· ἀλλ' ὅπως * δ῀ς αὐτῷ τόπον μετανοίας εἰς ἀπολογίαν, διὰ τ̃το ἠρώτα.

For. δῷη.

Στρέφονται δὲ πάλιν εἰς τὴν τῆς ἀμαθείας Φιλονεικίαν, καὶ φασὶν αὐτ̃ τ̃ Υἱ̃ εἶναι ταύτας τὰς φωνὰς ἐν τῇ παλαιᾷ. δύθυς δὲ ἐλέγχεται αὐτῶν τὸ Ἀπιτήδευμα. ὁ γὰρ εἰπὼν τῷ Μωϋσῇ, τί τ̃το τὸ ἐν τῇ χειρί σ; αὐτὸς ἔλεγεν, ἐγώ εἰμι ὁ ὤν. καὶ φησὶ ὁ Κύριος τοῖς Σαδδουκαίοις περὶ ἀναστάσεως διηγούμενος· ὅτι δὲ ἐγείρονται οἱ νεκροὶ, εἶπεν ὁ Θεός. ἐγὼ ὁ Θεὸς, Θεὸς Ἀβραὰμ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ, καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ· Θεὸς δ῀ν ἐστὶ ζώντων, καὶ ὐ νεκρῶν. καὶ πάλιν πολλά ἐστι δεῖξαι, ὅτι ἐν προσώπ τ̃ Πατρός ἐστιν ἐν τῇ παλαιᾷ διαθήκῃ εἰρημένα. ἀλλὰ καὶ ἐν προσώπ τ̃ Υἱ̃ πολλάκις, καὶ ἐν προσώπ πάλιν τ̃ ἁγίυ Πνεύματος. καὶ π̃ Σάρρα ἡ γυνή σ; τῷ Ἀβραὰμ ἔλεγεν ὁ ἐλθὼν ἄνωθεν σὺν τοῖς δυσὶν Ἀγγέλοις * ὑοῖς Θε῀. εἰ γὰρ ἠγνόει π̃ ἐστιν, ὐκ ἂν ἔλεγεν, ἐγέλασεν δ῀ν ἡ Σάρρα ἔνδον ὅσα, * βέλεται αὐτῆς ὑποδεῖξαι τὴν σεμνότητα ὑπογραμμὸν τῶν θελόντων εὐσεβεῖν ἐν ἀληθείᾳ· ἵν' ὅτε ὑποδέχονται ξένους ἐξ ἰδίων καμάτων, ὑπηρετῶσι μὲν, διὰ δὲ τὴν σεμνότητα τὸ πρόσωπον αὐτῶν τοῖς ἀνδράσι μὴ ὑποδεικνύωσιν. ἐκείνη γὰρ ἡ μακαρία πάντως ἐξήρτυσε, καὶ ἐξαρτύσασα, εἰς πρόσωπον Ἀγγέλων ὐκ ὤφθη, σεμνότητος ὑπογραμμὸν ὑποβάλλουσα ταῖς μετὰ ταῦτα γενεαῖς. ἀλλὰ καὶ ἵνα δείξῃ ὁ παρὼν τίς ἐστιν, ὄνομα τ̃ γυναικὸς ἐπάλει, ὁ Ἀπέ-

For. ὑός.

*Deest qvippiam.

νωθεὶς πρὸς τὴν ὥραν, ὅτι ἔτε τὸ ὄνομα αὐ- A qvi per illud tempus hospitio erat excetῆς λέληθεν, ἔτε πλάσμα, ἔτε διανόημα ptus: qvo perspicuum esset neqve nomen ipsius, nec opificium, hominisve cogitationem ullam latere sese posse. Qvod autem ad illud attinet: *Qvem me dicunt homines esse Filium hominis?* ideo Filium hominis seipsum hoc loco confitetur, ut ne de eo, qvi videri non poterat, interrogare se crederent. Respondentibus discipulis Eliam, Jeremiam, & Joannem: *Vos autem*, inqvit, *qvem me esse dicitis? Tu es*, inqvit, Petrus, *Filius Dei vivi.* Mox beatum illum prædicat. Non enim ignorans interrogabat: sed ut ostenderet, à Patre profectam illam esse doctrinam qvæ Filium verum, ac germanum esse tradebat Ecclesiæ: ut Petrus ad ea, qvæ à Patre audierat, profitenda cogeretur. *Mat.16.13.*

Καὶ μὴ θαυμάσῃς ἐὰν εἴπῃ, ὅτι δι' ἐμοῦ B XL. Neqve verò mirari debes qvod dixerit: *Per me ingrediuntur ad Patrem*, aut idcirco à Patris substantia existimare diversum. Nam & idem alio loco sic loqvitur. *Nemo venit ad me, nisi Pater traxerit ipsum.* Qvare sicut Pater mittit ad Filium; ita Filius ad Patrem deducit: ut unam eandemq: Divinitatem esse commonstret. Jam qvod scriptum est: *Procedebat ætate, & sapientia,* Dei sapientia est, sapientia non indiget. Verùm cum *exinanivit semetipsum, formam servi accipiens*, nihil de eo, qvod plenum erat, perfectumqve, detractum est: sed hoc unum demonstrare voluit, cœlitus illum in homines effusum, atqve exinanitum fuisse: hoc est qvandam in Mariæ virginis officinam. *Ungventum* enim, inqvit, *exinanitum nomen tuum.* Non dixit effusum: sed exinanitum, è cœlo videlicet in terram; ubi in Mariam è terra, & ex Maria caro factum in utero gignitur: Bethleemi nascitur: inde Nazaretum transgreditur: Nazareto Capharnaum: Hinc porrò Hierosolymam, & ad mare transfertur: tùm cùm supra aqvas ambulavit, & ad partes Tyri, ad Nain, Judæam item, Jerichuntem, Bethphagen, Bethaniam: ad Hierosolymitanum templum, ad Olivarum montem, in villam Gethsemani, in Caiphæ domum, ad Prætorium; ad Herodem, ad Calvariæ locum, ad sepulcrum, ad inferos: Post resurrectionem ad terram: & in cœlum deniqve transportatus est. Nam ungventum de uno vase in aliud exinanitum vasa omnia sui fragrantia perfundit. Ita Christi è cœlo delapsus, terram omnem qvadam sanctitate consecravit: hoc est eos; qvi sincerè & ex animo ipsum exciperent. Hîc est ille mons, & qvidem magnus, cujus Daniel meminit: *Lapis sine manibus* *Joan.14.6.* *Joan.6.44* *Luc.2.52.* *Phil.2.7.* *Cant.1.2.* *Christus ungvento comparatur.* *Dan.3.34.*

εἰσέρχονται πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ἠλλοιωμένου τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ὑπολάβῃς. αὐτὸς γὰρ πάλιν διδάσκει, οὐδεὶς ἔρχεται πρός με, ἐὰν μὴ ὁ Πατὴρ αὐτὸν ἑλκύσῃ. ὡς γὰρ ὁ Πατὴρ πέμπει πρὸς τὸν Υἱόν, καὶ ὁ Υἱὸς εἰσφέρει πρὸς τὸν Πατέρα· ἵνα δείξῃ μίαν, καὶ τὴν αὐτὴν εἶναι θεότητα. τὸ δὲ προέκοπτεν ἡλικίᾳ καὶ σοφίᾳ, * ἡ σοφία ἐστὶ τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἐνδέεται σοφίας. ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκένωσεν ἑαυτὸν μορφὴν δούλου λαβών, καὶ τὸ πλήρωμα ἠλαττώθη· ἀλλ' ἵνα δείξῃ ἀπ' οὐρανοῦ μετα- C
For. εἰ.
πενωθέντα εἰς ἀνθρωπότητα, τουτέστιν εἰς ἐργαστήριον Μαρίας. μύρον γὰρ ἐκκενωθὲν ὄνομά σοι, φησί· οὐκ εἶπεν ἐκχυθὲν, ἀλλ' ἐκκενωθὲν ἀπ' οὐρανοῦ εἰς γῆν· ἵνα ἀπὸ γῆς εἰς Μαρίαν, καὶ ἀπὸ Μαρίας σαρξ γενόμενον κυΐσκεται, εἰς Βηθλεὲμ γεννᾶται, ἀπὸ Βηθλεὲμ εἰς Ναζαρὲτ μεταβαίνει. ἀπὸ Ναζαρὲτ εἰς Καπερναοὺμ, ἀπὸ Καπερναοὺμ εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ θάλασσαν, ἐν τῷ βαδίζειν αὐτὸν ἐπὶ τῶν ὑδάτων, καὶ τὰ μέρη Τύρου, καὶ Ναΐν, καὶ τὴν Ἰουδαίαν, καὶ Ἰεριχὼ, καὶ εἰς Βηθφαγὴ, καὶ Βηθανίαν, εἰς Ἱερουσαλὴμ τε, τὸν ναὸν, καὶ τὸ ὄρος τῶν ἐλαιῶν, καὶ Γεθ- D
σημανῆ, εἰς οἶκον Καϊάφα, εἰς τὸ πραιτώριον, καὶ πρὸς Ἡρῴδην, εἰς τόπον Γολγοθᾶ, εἰς τὸ μνῆμα, καὶ ἕως τοῦ ᾅδου, εἰς γῆν μετὰ τὴν ἀνάστασιν, καὶ εἰς οὐρανούς. μύρον γὰρ ἐκκενωθὲν ἀπὸ ἀγγείου εἰς ἄγγος, πάντα τὰ ἄγγη μυρίζει. καὶ Χριστοῦ ἡ παρουσία ἀπ' οὐρανοῦ ὅλην τὴν γῆν ἡγίασε, τοὺς αὐτὸν
F. ὁ ὄρος.
λαμβανόντας ἐν ἀληθείᾳ, ὃ ὄρος * ὢν, ὡς ἐν τῷ Δανιὴλ, καὶ μέγα ὄρος· λίθος τεμνόμε-

excisus, hoc est sine virili satu genitus. Qvi cùm parvus esset, major est postea repertus: lapis, inqvam, qvi ad magnitudinem postea pervenit, & in montem arduum succrevit. Qvi qvidem non certo loco circumscriptus est, sed universum terrarum orbem amplitudine sua complevit. Ille cùm sapientia sit, homo factus vim suam, ac potentiam toto mundi ambitu propagavit; ut orbem terrarum gratia sua compleret, ætate ac sapientia progressus est. Qvi enim alioqvi convenit, ut qvi patris sapientia sit, & articulatam hominum lingvam fecerit, & audientibus aures inseverit, patrem aut matrem non priùs appellare sciverit, qvàm Damasci vim ac Samariæ spolia diriperet, &c. Verùm qvoniam, si ex utero matris editus statim loqveretur, ac tanqvam adultus puer, articulatè, ac distinctè verba formaret, non vera carnis illius origo, sed adumbrata, speciesqve sola constans videri potuisset; ætatis ideò parvitatem sustinet, ne ejus qvod consentaneum, ac conseqvens erat veritatem destrueret.

Alia hæreticorum objectio. XLI. Pergunt illi verò, ac Divinis litteris absurdas qvasdam opiniones illigare conantur, atqve istud objiciunt. Illud ergo qva ratione scriptum est? *Hebr.3.1.* *Suscipite Pontificem confessionis nostræ fidelem ei qvi se fecit.* Et: *Act.4.10.* *Notum sit vobis omnis domus Israel, qvòd hunc Jesum, qvem in crucem sustulistis, Dominum & Christum ipsum Deus fecit.* *Dissolvitur* Sed illud magnoperè mihi admirandum videtur, qvomodo ii, qvi scripturæ locorum conseqventiam tractare se profitentur, vim ac sensum, qvi in illis continetur, ignorent. Hæc enim verba: *suscipite Pontificem fidelem ei, qvi se fecit*, nihil ad Divinitatem spectant. Siqvidem Deus advenit, omniaqve perspicuè nobis sacris in literis explicantur: In qvibus obliqvum nihil est aut perplexum: sed intelligentibns exposita omnia, ac recta sunt iis, qvi cognitionem adepti fuerint: *Prov.8.10.* *Capite* enim, inqvit, *disciplinam & non pecuniam:* Nam si qvis Disciplinam à Deo non acceperit, hoc est veritatis fidem: tortuosa illi omnia, depravataqve sunt, qvæ intelligentibus recta, iisqve, qvi cognitionem nacti sint, nihil flexuosum habentia neqve calumniis exposita sunt. Sed ut illos convincat Apostolus: *Hebr.8.3.* *Omnis*, inqvit, *Pontifex ex hominibus assumptus ad ea, qvæ pro hominibus sunt, constituitur, ut offerat dona, & sacrificia.* Qvam ob caussam unicus Dei Filius cùm hominum gratia nasci voluis-

A ν᾽ ἄνευ χειρῶν, ἄνευ σπέρματ᾽ ἀνδρὸς ὑπανιτόμυμ᾽· τὸ μεῖζον αὖθις μικρὸν δείσημόμενον. λίθ᾽ πάλιν ἀναλαμβάνων τὸ μέγεθ᾽, καὶ γινόμεν᾽ αὖθις ὄρ᾽ μέγα. καὶ ὅτι τὸ ὄρ᾽ ἐν ἑνὶ τόπῳ, ἀλλὰ πληρῶν ἅπασαν τὴν οἰκυμένλυ. ἔτ᾽ ὁ σοφία ὢν, καὶ γενόμεν᾽ ἄνθρωπ᾽, ἐπεντείνων ἑαυτ῀ τὴν δύναμιν τῷ κόσμῳ, ἵνα πληρώσῃ τὴν οἰκυμένην χάεΐος, προέκοπεν ἡλικίᾳ, καὶ σοφίᾳ. ἐπεὶ σοφία ὢν τὸ Πατρὸς, καὶ διδάσκων ἀνθρώπυς λαλεῖν, καὶ ἀνθρώποις διαρθρώσας γλῶσαν,

B καὶ φυτεύσας τὸ ἓς τοῖς ἀκόυσι, πῶς ἐκ ἤδει καλεῖν πατέρα, ἢ μητέρα;* λήψεται δύναμιν Δαμασκ῀, καὶ τὰ σκύλα Σαμαρείας, καὶ τὰ ἑξῆς. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ γνηθεὶς ἀπὸ κοιλίας, αὐθυς λαλῶν, εἰ ἐδείκνυτο, καὶ καθαρῶς οἷα δὴ ἀρτίπαις, ἐφθέγγετο, φαντασία ἂν ἐνομίσθη, καὶ ὐκ ἀληθὴς, ἢ μᾶλλον δοκήσει ἡ ἔνσαρκ᾽ αὐτ῀ κύησις. διά τοι τ῀το ὑπομένει τὸ ὀλίγον τῆς ἡλικίας, ἵνα μὴ ἀφανίσῃ τὸ ἀληθὲς τῆς ἀπολυθίας.

Deesse videtur nonnihil.

Ετέρας δὲ πάλιν θηρῶνται ματαίας ὑπολήψεις ἐξαπλέκειν τοῖς θείοις λόγοις. καὶ C ἐναντίως διανοῦνται, καὶ φασί. πῶς ἔν γέγραπται, δέξασθε τὸν ἀρχιερέα ὁμολογίας ἡμῶν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν. καὶ, γνωστὸν ὑμῖν ἔστω πᾶς οἶκ᾽ Ισραὴλ, ὅτι τ῀τον τὸν Ιησ῀ν ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε, Κύριον καὶ Χριστὸν αὐτὸν ὁ Θεὸς ἐποίησε. καὶ θαῦμά μοι μέγα ἐπέρχεται, πῶς οἱ τῶν ἀπολυθιῶν ἐφαπτόμενοι, τὴν ἐν αὐτοῖς φραζομένην δύναμιν ἀγνοοῦσι. τὸ γὰρ εἰπεῖν, δέξασθε τὸν ἀρχιερέα πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτὸν, ἃ περὶ τῆς θεότητ᾽ εἴρηται. ὁ Θεὸς γὰρ ἦλθε, καὶ εἰς πάντα ἡμῖν σαφηνίζεται αἱ θεῖαι γραφαί. ἀδὲν γὰρ D ἐν αὐταῖς ἐστι σκολιὸν, ἢ στραγγαλιῶδες· πάντα δὲ ἐνώπια τοῖς συνιοῦσι, καὶ ὀρθὰ τοῖς εὑρίσκουσι γνῶσιν. λάβετε γὰρ, φησὶ, παιδείαν, καὶ μὴ ἀργύριον. ἐὰν γὰρ μή τις λάβῃ παιδείαν παρὰ Θεοῦ, τ῀τέστι τὴν πίστιν τῆς ἀληθείας, σκολιὰ αὐτῷ πάντα, καὶ διεστραμμένα, τοῖς συνιοῦσιν ὀρθά· καὶ εὑρίσκουσι γνῶσιν, ὀρθὰ πάντα, καὶ ἀδιάβλητα. ἵνα δὲ αὐτὸς ἐλέγξῃ ὁ Απόστολ᾽, φησί. πᾶς γὰρ ἀρχιερεὺς ἐξ ἀνθρώπων λαμβανόμεν᾽, τὰ ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται, εἰς τὸ προσφέρειν δῶρα, καὶ θυσίας. διὰ τ῀το καὶ αὐτὸς ὁ μονογενὴς, ἐπειδὴ ὑπὲρ ἀνθρώπων αὐτὸς ἦλθε γενέσθαι, ἔλα-

ἓν ἐξ ἡμῶν τὴν σάρκα, ἵνα ὑπὲρ ἡμῶν ὁ ἀφ' ὑμῶν γενόμενος προσφορὰ τῷ ἰδίῳ πατρὶ Θεῷ, τοὺς μαθητὰς ἀδελφοὺς καλέσῃ. πῶς οὖν * τὸ γενόμενον πληρῶται; οὐκ ἄλλοθεν, ἀλλὰ * παρὰ τοῦ ἀρχιερέως. δέξασθε γὰρ τὸν ἀρχιερέα πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτόν.

Reg. τὸ γένος. Mox Corn. legit παρὰ τοῦ ἀρχι.

Aset, carnem à nobis accepit: ut qvi natus à nobis extitisset, tanqvam hostiam suo se patri pro nobis offerens discipulos fratres suos appellaret. Ubinam igitur factum illud impletur? Non aliunde qvàm à Pontifice: *Suscipite*, inqvit, *Pontificem fidelem ei qvi se fecit.*

Ινα δὲ καὶ παραδείγματι πιστοτέρῳ χρήσωμαι, ἐρωτήσειέ τις βασιλέα περὶ τοῦ ἰδίου υἱοῦ, καὶ λέξῃ ἀπὸ τολμήσας, τίς ὅτος ἐστίν; ἀκούσας δὲ παρὰ τοῦ πατρὸς δικαίαν ὁμολογίαν, υἱός μου ἐστὶ, πάλιν ἔροιτο, υἱός σου κατὰ φύσιν; καὶ ναὶ τοῦ βασιλέως εἰπόντος, αὖθις ἐπάξει ὁ ἐρωτῶν· τί οὖν αὐτὸν ἐποίησας; πάντως ἂν ἐρεῖ, βασιλέα αὐτὸν ἐποίησα. ἆρα τὴν ἀξίαν εἰπὼν, τὴν γνησιότητα ἠρνήσατο; ἐὰν τὸ δεύτερον εἴπῃ, τὸ ἀρχαῖον ἠφάνισεν; ἀδαμῶς. ὅτως οὖν καὶ ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ, ἐγέννησε τὸν Υἱὸν ἀνάρχως, καὶ ἐν σαρκὶ πεπλήρωται τὸ, ἐποίησεν αὐτὸν ἀρχιερέα.

Atqve ut illustriori qvodam exemplo uberiùs illud comprobem: finge qvempiam, qvi principem de filio suo percontetur, ac scisciari audeat: qvis est iste? Cùm autem veram à Patre confessionem audierit: Filius meus est: interroget rursum, naturane, ac verus filius est? Affirmante principe, pergat alter: qvemnam igitur, dicat, illum fecisti? Rex autem respondeat: regem illum feci: qværo igitur an qvi dignitatem illius commemorarit, de germanitate negaverit? an, inqvam, qvi secundum asseveret, primum sustulerit? Minimè id qvidem. Eodem itaqve modo Deus & Pater Filium initii omnis expertem genuit: cujus in carne verè illud impletum est: *Fecit illum Pontificem.*

Ἀλλὰ, φησὶ, γέγραπται, Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ. καὶ πῶς τὰ μὲν ἀγνοοῦσιν οἱ κενόδοξοι τὸ ὄνομα τῆς βίβλου. ἡ γὰρ βίβλος Παροιμία καλεῖται Σολομῶντος. πᾶν δὲ τὸ παροιμιαζόμενον, ἀ ταυτόν ἐστι τῇ τοῦ λόγου διανοίᾳ. ἰδοὺ γὰρ ἐν παραβολαῖς ἐλάλησεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ ὁρῶμεν τὰς παραβολὰς οὐχ ὅτως ἐχούσας πρὸς τὴν ὑποθεσιν ἡμῶν. ὁμοία γάρ ἐστι, φησὶ, ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κόκκῳ σινάπεως. καὶ εἰ μὴ τὸν ἡμέτερον νοῦν θελήσομεν διανοήσασθαι τὸ ἀπὸ μέρους, δῆλον ὅτι βασιλεία οὐρανῶν εὐρυχωρίας ἐστὶ τόπος· εἰ ἄρα δεῖ λέγειν τόπον, ἐν ᾧπερ βασιλεία ἐστὶ βασιλεὺς ὁ Θεὸς, καὶ Πατὴρ, καὶ ὁ Θεὸς Λόγος, καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, Ἄγγελοί τε, καὶ Ἀρχάγγελοι, στρατιαὶ πνευματικαὶ, Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ, καὶ πάντες δίκαιοι. πῶς τοίνυν τοσαῦτα ἐν κόκκῳ σινάπεως χωρηθήσεται; τὸ δὲ τροπικὸν τοῦ λόγου αἰνιγματωδῶς λέγεται. ἆρα ἀ ταυτόν ἐστι τὸ παροιμιαζόμενον. ἀλλὰ καὶ γυναικὶ ἔσῃ δέκα δραχμὰς, καὶ ἀπολέσασα μίαν, καὶ λύχνον ἅψασα, καὶ εὑροῦσα αὐτήν. ἀλλὰ καὶ σαγήνη βληθεῖσα ἐν τῇ θαλάσσῃ. ἀλλὰ καὶ σπόρῳ σπειρομένῳ ἐπὶ τῆς γῆς. ταῦτα δὲ πάντα αἰνιγματωδῶς· ἀ ταυτόν

XLII. At enim scriptum est inqviunt: *Dominus creavit me initium viarum suarum in opera ipsius.* Sed vanissimi scilicet homines primùm omnium libri inscriptionem, ac nomen ignorant. Nam liber iste *Proverbia Salomonis inscribitur.* Qvicqvid verò proverbii more dicitur, non idem est cum vi, ac proprietate verborum. Ecce tibi per proverbia locutus est Dominus noster Jesus Christus, & nos proverbia ista, similitudinesqve cernimus non ita cum proposito à nobis argumento congruere: *Simile est*, inqvit, *regnum cœlorum grano sinapis.* Atqvi si pro mentis nostræ captu singillatim, ac per partes expendere omnia voluerimus, nemini dubium est, qvin cœleste regnum ampliss imus qvidam, ac vastissimus locus esse debeat. Si tamen loci nomen ad illud regnum significandum accommodari debet, cujus rex Deus est, & Pater, & Deus Verbum, ac sanctus Dei Spiritus: in qvo Angeli versantur, & Archangeli, spiritales exercitus: Abraham, Isaac, & Jacob, ac cæteri deniqve justi. Hæccine verò tanta possunt sinapis grano contineri? Sed nimirum per metaphoram, ac tropum obscuriùs adumbrata ista sunt. Qvare non idem est cum rei veritate proverbium. Similiter cum muliere Regnum cœleste comparatur, qvæ cùm *drachmas haberet decem, & unam amisisset, accensa lucerna eam reperit.* Sed & cum sagena in mare jacta confertur. Itemqve cum semine in terram sparso. Qvæ omnia obscurè figurateqve narrantur, neqve

Objectio Hæreticorum solvitur. Prov. 8. 22.

Proverbia & Parabolæ qvomodo accipienda sint

Mat. 13. 31.

Luc. 15. & Matth. 13.

cum rei ipsius vi, ac proprietate sunt eadem. Adde qvod illud liquidò nescimus; utrumnam Proverbiorum auctor Salomon de Dei Filio superiora illa verba protulerit. Qvippe non unum sapientiæ genus est. Unde & Apostolus scribit: *Non novit mundus per Dei sapientiam Deum.* Et: *Stultam reddidit Deus sapientiam mundi.* Item: *Non in carnali sapientia, sed virtute Dei.* Ad hæc Salomon aliam qvandam sapientiam appellat: *Adamavi*, inqvit, *pulchritudinem ejus, & eam mihi sponsam duxi.* Nec illud sapientiæ genus Patriarcha Iob ignoravit, dum ait: *Sapientia verò unde reperta est? Qvis est verò locus prudentiæ?* Item: *Sapientia pauperis est contempta. Et ipse sapientiæ director est.* Item: *Sapientia Patris unigenitus.*

Rom. 1. 1.Cor. 1.20. Ib.Cap.2.5. Sap. 8. 2. Iob.28.20. Ecc.9.16.

XLIII. Qvid igitur dicemus? Si Filius sapientia Patris est; & idem tamen ab eo minimè processit, Verbum ipsum, inqvam, ac Deus, & sapientia; consequens est Patrem in seipso carere sapientia. Qvinam igitur ista dici possunt: *Soli Deo, sapienti, invisibili?* Atqve hæc omnia ab hominibus comprehendi neqveunt, & infinita sunt. Salomoni Deus sapientiam tribuit: & Beseleelem sapientia cumulavit. Item: *Sapientes homines ignominiam dissimulant*, aliaqve id genus innumera, qvæ de sapientia dici possunt. At verò sapientia illa Patris singularis est, neqve qvicqvam habet, qvod ex adverso possit opponi. Verùm utrum ad hanc locus ille pertineat, neqve assentiri, neqve inficiari possum, & hujus rei cognitionem soli Deo permitto. Tametsi ea, qvæ in illo loco dicuntur, violenter, ac parum aptè sibi invicem opponi video, si ad æternam illam sapientiam referantur. Sic enim loqvitur: *Creavit me principium viarum suarum in opera ipsius, ante sæculum fundavit me: ante colles omnes genuit me.* Jam verò qvod gignitur, qvà tandem ratione fundatur? Qvomodo verò gignitur id qvod creari dicitur? Nam si creatum est, non est profectò genitum: Nos enim qvæ gignimus, creamus: & qvæ procreamus, gignimus. Qvippe creati nos sumus, & qvæ gignuntur à nobis, creata sunt. In increato verò Deo qvod gignitur, creatum esse non potest. Si enim genuit, non creavit. Qvòd si postqvam creavit iterum genuisse dicatur, qvomodo id qvod principio creatum est posteà gignitur? Qvamobrem si de Christo qvæ in illo loco dicuntur, accipienda sunt, ad illius incarnationem referuntur. Propterea qvæ propinqviora sunt, primo loco commemorat: tùm antiqviora subjicit. Nam cum citimis hominibus per-

Prov.8.22. Ambiguus Salomonis locum. Exod. 31. Prov.12.16. Ecc.1.11. 1.Tim.1.11.

δέ ἐσι τῇ δυνάμει. καὶ ἀκ οἴδαμεν ὄντως τὸν παροιμιαςὴν Σολομῶντα, εἰ περὶ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ εἴρηκε τοῦτον τὸν λόγον. ἔσι γὰρ σοφία, καὶ σοφία. οἶδεν ἕν ὁ Απόσολος λέγειν, ἀκ ἔγνω ὁ κόσμος διὰ τῆς σοφίας τοῦ Θεοῦ τὸν Θεόν· καὶ ἐμώρανεν ὁ Θεὸς τὴν σοφίαν τοῦ κόσμου. καὶ πάλιν λέγει, ἀκ ἐν σοφίᾳ σαρκικῇ, * καὶ δυνάμει Θεοῦ. καὶ οἶδε Σολομὼν καλεῖν σοφίαν λέγων, * ἠράσθη τοῦ κάλλους αὐτῆς, καὶ νύμφην ἠγαγόμην ἐμαυτῷ. καὶ Ἰωὴλ οἶδε σοφίαν, καὶ φησὶ· ἡ δὲ σοφία πόθεν εὑρέθη; ποῖος δὲ τόπος ἐσὶ τῆς φρονήσεως; καὶ σοφία τοῦ πνητός ἐσιν ἐξδενωμένη. καὶ αὐτὸς τῆς σοφίας ἐσὶ διορθωτής. καὶ σοφία Πατρὸς ὁ Μονογενής.

Leg. ἀλλ' ἐν For. ἠράσθην. Vitiosus locus.

Τί οὖν λέγομεν, εἰ σοφία Πατήρ ἐσι, καὶ Υἱὸς δὲ κ τὸν ἐκείνων νοῦν, ὃ προῆλθεν ἐξ αὐτοῦ Λόγος, κ Θεὸς ὢν, κ σοφία ὤν, ἄρα ὁ Πατὴρ λείπεται σοφίας ἐν ἑαυτῷ; πῶς οὖν Θεῷ μόνῳ σοφῷ ἀοράτῳ; καὶ ταῦτα πάντα ἐσὶν ἀνατάληπτα, καὶ ἄπειρα ἀνθρώποις. ἔδωκεν ὁ Θεὸς σοφίαν τῷ Σολομῶντι. καὶ ἐνέπλησε σοφίας τὸν Βεσελεήλ; καὶ, σοφοὶ ἄνθρωποι κρύπτουσιν αἰσχύνην. ὡὶ σοφίας πολλά ἐσι λέγειν. ἐκείνη δὲ ἡ σοφία τοῦ Πατρὸς μονοειδής ἐσι, μὴ ἔχουσα ἀντιῤῥάθεσιν ἄλλην. ὅμως δὲ εἰ καὶ περὶ αὐτῆς λῦ ὁ λόγος ἀδόμενος, ὅτε σωτίθεμαι, ὅτε ἀποτάσσομαι, Θεῷ δὲ συγχωρῶ τὸ εἰδέναι * βεβιασμένος δὲ ὁρῶ αὐτὰ ἀντιῤῥάθετα τὰ λεγόμενα. ἔκτισε γάρ, φησὶ, ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, πρὸ τοῦ αἰῶνος ἐθεμελίωσέ με· πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με. πῶς οὖν τὸ γινώμενον θεμελιῶται; πῶς δὲ τὸ κτιζόμενον γεννᾶται; εἰ γὰρ κτισὸν, ἀ γεννητόν. ἡμεῖς γὰρ ἃ γεννῶμεν * κτίζομεν, καὶ ἃ κτίζομεν ἀ γεννῶμεν. ἐσμὲν γὰρ κτισοὶ, καὶ τὰ ὑφ' ὑμῶν γινώμενα κτισά. ἐν Θεῷ δὲ τῷ ἀκτίσῳ, τὸ γέννημα, ἀ κτισόν. εἰ γὰρ ἐγέννησεν, οὐκ ἔκτισεν. εἰ δὲ μὴ τὸ κτίσαι πάλιν γεγέννηκε, πῶς ἄρα τὸ πρῶτον κτισθὲν, ὕσερον γεννᾶται; εἰ τοίνυν περὶ ἀῤῥήτου ἐσὶ τὰ λεγόμενα, εἰς τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν πληρῶται. καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἐγγύτερα πρῶτον λέγει, καὶ τὰ ἀρχαιότερα ὕσερον διηγεῖται. πεῖσαι γὰρ ἀνθρώπους τοὺς ἐγγυτάτω βουλό-

Prov.8.22. Negativas particulas sententia ipsa repudiat.

βούλομεν ἀπὸ σαρκὸς ἄρχεται. ἀρχὴ γὰρ ὁδῶν τῆς δικαιοσύνης τὸ εὐαγγέλιόν τὸ, σὰρξ ἡμῖν ὁ Λόγος ἐν Μαρίᾳ ἐγένετο. ψυχή τε ἐν τῇ αὐτῆς σαρκὶ τεθεμελίωται, ἵνα τὰ ἀνώτερα ὕστερα δείξῃ. λέγομεν δὲ ἐκ πόλπων πατρῴων ἀπὸ τῶν ἀρρένων γυνέσθαι ἐπὶ τὴν γῆν. ἐπεὶ ἦλθεν ἡμῖν ὕστερον τῷ πᾶσαν οἰκονομίαν τελέσας. οὐκ ἄρα τοίνυν κτιστὸς ὁ Λόγος, μὴ γένοιτο. καὶ οὐδὲν σκολιὸν ἐγκεννήσθαι ἡ θεία γραφὴ εἰς οὐδὲν τὸ παράπαν.

Ἀλλὰ καὶ φύσει παρὰ τοῖς ἑρμηνευταῖς οὐχ ὅτως ἐνδέδοται ἡ λέξις. Ἀκύλας μὲν γάρ B
F. ἐκτήσατο, ut & postea ἐκτήσατο τέκνα.
φησι, Κύριος * ἐκτίσατό με, ἐπειδήπερ ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ λέγει, ἀδωναΐ, ναναΐ· ὅπερ τὸ Ἑρμηνεύεται, ὅπερ εἰρήκαμεν. καὶ ἡμεῖς οὐκ ἔστιν ὅτε σωήθαν λέγομεν περὶ τῶν γεγομένων, ἐκτίσατο τέκνα, ἀλλ' οὐδὲ ὅτω τὴν δύναμιν τῆς ἑρμηνείας ἐσφάλισε. τὸ γὰρ ἀδωναΐ
F. ναναΐ. * ναναΐ, καὶ ὅτω δύναται ἑρμηνεύεσθαι, Κύριος ἐνόσευσέ με. καὶ διὰ τοῦτο ὁ Πέτρος σαφῶς διαιρεύει λέγων, τοῦτον τὸν Ἰησοῦν, ὃν ὑμεῖς ἐσταυρώσατε. οὐκ εἶπε τὸν ἄνωθεν Θεὸν Λόγον, ἀλλὰ τοῦτον τὸν ὄντα τῷ σάρκα, τῷ τῷ ἄνωθεν Λόγῳ ἐν γαστρὶ Μαρίας C
συνειλημμένῳ. τοῦτον δὲ λεγόμενον διὰ τὴν ἀπὸ Μαρίας κυριακὸν ἄνθρωπον· ἐν τούτῳ
F. ὑποπτεύομενον. γὰρ καὶ τὸ * ὑπονοούμενον πληροῦται, ὡς φησι Πέτρος· θανατωθεὶς σαρκὶ, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι. καὶ πάλιν· Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν παθόντος σαρκί. καὶ πάλιν, ἐξ ὧν ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὡς φησι Παῦλος. καὶ αὐτὸς ὁ Σωτὴρ ἔλεγεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· νῦν δέ με ζητεῖτε ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα. καὶ ἤκουσα παρὰ
For. εἶναι. τοῦ Πατρὸς, ἵνα δείξῃ τὸ πάθος ἀπὸ τῆς ἀνθρωπότητος, αὐτὸν δὲ * εἰδέναι φυσικὸν D
Υἱὸν τοῦ Πατρὸς ἀπὸ τῶν ἄνωθεν. σωφρόνως οὖν καὶ τούτῳ τῷ λόγῳ φάσκων ὁ ἅγιος Ἀπόστολος Παῦλος· εἷς Θεὸς, εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ, καὶ ἀνθρώπων, ἄνθρωπος Ἰησοῦς Χριστός· ὃς οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δοῦλου λαβών. ὁρᾷς ὡς ἄνθρωπον αὐτὸν ἀπεφήνατο, ἀλλ' οὐ ψιλόν. τὸ γὰρ μεσίτης Θεοῦ, καὶ ἀνθρώπων, ἐπιδὴ τοῖς ἑκατέροις μεσιτεύει πρὸς τὸν πατέρα αὐτὸν, Θεὸς ὢν φύσει γνήσιος γεγεννημένος. πρὸς δὲ ἡμᾶς ἀνθρώπους, ἄνθρωπος φυσικὸς,

Epiphanii tom. 2.

A svadere velit, à carne ducit exordium. Qvippe Evangelicæ justititæ viarum initium istud est: *Verbum caro* nobis in Maria *factum est*: anima verò in ipsius carne fundata: ut qvæ superiora sunt posteriora demonstret. Cæterùm è paterno sinu cælitus allapsum in terras fuisse dicimus: qvandoqvidem ad nos postea se contulit, suam ut omnem administrationem perficeret. Qvocirca Verbum creatum non fuit: Minimè id verò: neqve qvicqvam tortuosum, & obliqvum ullam in rem nobis scriptura proposuit. *Joan. 1.*

XLIV. Imo verò propriè loqvi si velimus, apud interpretes non ita lectio ista concipitur. Nam Aqvila sic reddidit: *Dominus acqvisivit me.* Qvandoqvidem in Hebræo sic legitur *Adonai canani.* Qvod ita uti diximus, interpretari possumus. Sed & nos cum de susceptis liberis agimus, acqvisitos ab aliqvo esse dicere solemus. Qvi qvidem sensus loci illius sententiam non sic obsignavit, ut alius accommodari neqveat. Qvippe eadem illa; *Adonai canani* explicari hoc modo possunt: *Dominus qvasi pullum genuit me.* Hinc Petrus disertè his verbis illud expesit: *Hunc Jesum, qvem vos crucifixistis.* Non dixit Deum Verbum cælitus allapsum; sed eum qvi carne constat, qvam ex cœlo descendens Verbum in Mariæ utero genitam sibi copulavit: hunc inqvam, ita dictum, propter hominis assumptam à Domino naturam. Siqvidem & ad eam qvod interfectum dicitur debet referri; ut Petrus testatur: *Mortificatus* inqvit, *carne; vivificatus autem Spiritu.* Item: *Christo igitur pro nobis carne passo.* Tùm illud: *Eqvibus Christus secundum carnem,* ait Apostolus. Qvin & Salvator ipse in Evangelio dicebat. *Nunc autem interficere me vultis, hominem, qvi vera dixi vobis. Et audivi à Patre.* Qvibus verbis & perpesionem ab humana esse natura, & naturalem Patris Filium è cœlo lapsum, scire se demonstrat. Cui qvidem sententiæ Apostolus Paulus suffragatur his verbis: *Unus Deus, unus mediator Dei & hominum, homo Jesus Christus. Qvi non rapinam arbitratus est, aqvalem se esse Deo: sed seipsum exinanivit, formam servi accipiens.* Vides ne uti se hominem esse, non tamen nudum simplicemqve docuerit? Nam qvod *Dei & hominum mediator* dicitur, idcircò dicitur, qvod utriusqve partis ita seqvester sit, ut ad Patrem comparatus natura Deus sit, ac legitimus ab eo genitus. Ad homines porrò si referatur, naturalis homo sit, *Illustratur locus ille ex variis Editionibus.* *Act. 2. 36.* *1. Pet. 3. 18.* *1. Pet. 3. 21.* *Rom. 9. 5.* *Joa. 8. 40.* *Joa. 15. 15.* *1. Tim. 2. 5.* *Phil. 2. 6.* *Christus qvomodo sit mediator.*

& ex Maria legitimus, sine ullo viri satu susceptus. Ita qvippe Dei hominumqve mediator est, qvi cùm esset Deus, homo factus est: non natura mutatus: sed utraqve parte medius ambos inter, ac velut interpres.

A γνήσιος ἐκ Μαρίας, δίχα σπέρματος καὶ ἀνδρὸς γεγυμνημένος. ὅτω γὰρ ἐστὶ μεσίτης Θεοῦ, καὶ ἀνθρώπων, Θεὸς ὢν, καὶ ἄνθρωπος γεγονὼς, ὁ τραπεὶς τὴν Φύσιν, ἀλλὰ κατ' ἑκάτερα πρὸς τὰ ἀμφότερα μεσιτεύων.

Solvitur Hæreticorum objectio.

XLV. Sed imperitè rursus objiciunt: Vides *non rapinam arbitratum esse æqvalem se esse Deo?* Sed inanissimi homines appellationis ipsius prorsus ignari sunt. Nam non dixit: noluit rapinâ illâ æqvalis esse Deo: sed *non rapinam arbitratus est esse se æqvalem Deo.* Hoc est natura se Deum esse, qvod erat re ipsa. Nisi enim esset, qvomodo *Servi formam indueret?* Qvamobrem Apostolus recentius, ac posterius erat, indicare voluit, ac rei magnitudinem non sine ingenti admiratione monstravit. Qvippe tametsi Deo esset æqvalis, seipsum nihilominus exinanivit, servi formam induens: non ut qvod liberum erat servituti subjiceret sed ut in ea forma, qvam sibimet imposuerat, obsequentes sibi servos in libertatem assereret. Sanè qvidem vel Judæorum testificatione constat, nihil illum veritum fuisse, neqve dubitasse æqvalem se Deo profiteri. Adeoqve confidentiùs etiam id hisce verbis ostendit: *Nisi dixero, ero perinde ac vos mendax.* Hinc illi sic ipsum alloqvuntur: *Propter bonum opus non interficimus te: sed qvòd homo cùm sis, teipsum facis æqvalem Deo.* Rursus instant adversarii. Si qvæ per tropum de illo dicta sunt fateri convenit, multa tropicè scriptura pronunciavit, neqve qvæ ænigmatis more de eo dicta sunt inficiari oportet: qvòd janua vocatur, lapis, columna, leo, ovis, lucerna, fax, sol, Angelus, vermis, petra, angularis lapis, via, taurus, vitulus; & id genus alia. Nos autem qvæ in illo figuratè dicta sunt impleta non negamus: sed qvorsum usurpata illa sint intelligimus. Nam via propterea dicitur, qvòd per illum ad regnum, & ad ipsum, Patremqve pervenimus. Janua, qvoniam per illum intramus. Columna, qvòd ipse fundamentum sit fidei nostræ. Petra, qvòd immobilis sit. Lapis, fundatum esse significat. Idem verò justitiæ Sol est, qvi mentes nostras tenebris obductas sua luce collustrat.

ἀλλὰ καὶ πάλιν ἀμαθῶς φασιν, ὁρᾷς ὅτι οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ; ἢ οὐδὲ τὴν κλῆσιν οἴδασιν οἱ Φιλόνεικοι. ὁ γὰρ εἶπεν, οὐκ ἠθέλησε χρέσθαι ἴσῳ Θεῷ διὰ ἁρπαγμόν. ἀλλ' οὐχ ἁρπαγμὸν ἡγήσατο εἶναι ἴσα Θεῷ, τὸ * Θεὸς εἶναι Φύσει, ὅτι ἦν. εἰ μὴ γὰρ ἦν, πῶς μορφὴν δούλου ἔλαβε; καὶ τὸ πρόσφατον ἐσήμανε, καὶ ἐκ τούτου τὴν ὑπερβολὴν θαυμάζων ἐδείκνυτο, καθ' ὃν ἴσος Θεῷ, ἑαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβών· οὐχ ἵνα τὸ ἐλεύθερον δουλώσῃ, ἀλλ' ἐν ᾗ μορφῇ ἔλαβε τοὺς ὑπακούοντας δούλους ἐλευθερώσῃ. καὶ μαρτυροῦσιν Ἰουδαῖοι, ὅτι οὐκ ἠθέλησε λέγειν ἴσος Θεῷ, οὐδὲ ἐδίσταζεν, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ παρραλεώτερον οὕτω δεικνύειν ἐν τῷ λέγειν· ἐὰν, μὴ εἴπω, ἔσομαι καθ' ὑμᾶς ψεύστης. καὶ διὰ τοῦτο φασὶ πρὸς αὐτὸν, διὰ ἀγαθὸν ἔργον οὐ λιθοβολοῦμέν σε, ἀλλ' ὅτι ἄνθρωπος ὢν σεαυτὸν ποιεῖς ἴσον Θεῷ. ἀλλὰ, φασὶν, εἰ ὀφείλομεν τὰ προφητικὰ αὐτοῦ ὁμολογεῖν, καὶ πολλὰ προφητικὰ εἴρηκεν ἡ γραφὴ, καὶ οὐ δεῖ λογεῖσθαι τὰ εἰς αὐτὸν αἰνιγματωδῶς εἰρημένα, ὅτι καὶ θύρα κέκληται, καὶ λίθος εἴρηται, καὶ σὺς, καὶ νεφέλη, καὶ λέων, καὶ πρόβατον, καὶ λύχνος, καὶ λαμπὰς, καὶ ἥλιος, καὶ ἄγγελος, καὶ σκώληξ, καὶ πέτρα, καὶ ἀκρογωνιαῖος, καὶ ὁδὸς, καὶ ταῦρος, καὶ μόσχος, καὶ τὰ τοιαῦτα δηλονότι. καὶ ἡμεῖς οὐ λογιζόμεθα τὰ εἰς αὐτὸν αἰνιγματωδῶς πεπληρωμένα. οἴδαμεν δὲ δι' ἣν αἰτίαν ταῦτα γέγραπται. ὁδὸς ὅτι δι' αὐτοῦ βαδίζομεν πρὸς τὴν βασιλείαν, πρὸς αὐτὸν, καὶ τὸν Πατέρα. θύρα δὲ, ὅτι δι' αὐτοῦ εἰσερχόμεθα. σὺς, ὅτι αὐτός ἐστι τῆς ἡμετέρας πίστεως ἔρεισμα. πέτρα διὰ τὸ ἀμετακίνητον. λίθος, τὸ τεθεμελιωμένον. ἥλιος δικαιοσύνης, ὁ καταυγάσας τὰς ἡμετέρας σκοτισθείσας διανοίας.

Joan. 7. 29. Joan. 10. 33.

Alia objectio dissolvitur.

Explicantur de Christo tropicè dicta.

XLVI. Tum ita colligunt: cùm scriptum sit, creaturam illum esse, etiam de creatura confiteri oportere, Verùm ego partem aliqvam usuum illorum exposui, qvi ex istis ænigmatum involucris in nos redundarunt.

Εἶτά φασιν, ὅτι γέγραπται περὶ αὐτοῦ, ὅτι κτίσμα ἐστὶν, ὁμολογεῖν δεῖ καὶ τὸ κτίσμα. ἰδοὺ καὶ γὼ διηγησάμην μέρος τῶν χρήσεων τῶν διὰ τῶν αἰνιγμάτων αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς πεπληρωμένων.

εἴπωσιν ἡμῖν ἐν τῷ λέγειν αὐτὸν κτίσμα, τί χρησιμεύει; ἢ θύρα εἰκότως εἴρηται τροπικῶς, ἵνα χρὴ εἴσοδον ἡμῖν, καὶ ὠφέλεια; καὶ ὁδὸς, ἵνα δι' αὐτῆς βαδίζοντες μὴ πλανηθῶμεν κτίσμα, διὰ τί ἡμῖν γίνεται; τί ἡμᾶς ὠφελεῖ; ναὶ, φησὶν, ὁ κενόδοξος καὶ φιλόνεικος. εἰ μὴ γὰρ αὐτὸν εἴη κτίσμα, τῷ Πατρὶ πάθος προσετίθης. πᾶς γὰρ γεννῶν (πάθη)* πάθη προσβέβληται. ἢ γὰρ συστέλλεται, ἢ πλατύνεται, ἢ ἁπλοῦται, ἢ* ἀπορροίαν, ἢ ὀγκῶται, ἢ τι τοιοῦτον. φεῦγε τοιαύτης διανοίας πονηρᾶς οὔσης, καὶ ἀληθεστάτης. τίς ταῦτα περὶ Θεοῦ διανοηθήσεται; ποία δὲ ὑπόνοια τοιαῦτα τολμήσει; οὐδεὶς οὐδὲ τῶν δαιμόνων τοιοῦτον διανοηθήσεται. πᾶν γὰρ ὅσον ὁμολογεῖ τὸν Πατέρα, πιστεύει αὐτὸν τὸν Υἱὸν ἐν ἀληθείᾳ γεγεννηκέναι. οὐ γὰρ ὄγκοις προσφέρεται τὸ θεῖον, οὐδὲ σώμασιν ἔοικεν, ἵνα ὑπομείνῃ τὰ προσειρημένα. πνεῦμα γὰρ ὁ Θεὸς πνεῦμα ὂν ῥύσιν οὐχ ὑφίσταται, οὐ τομὴν, οὐ* σολὴν, οὐ μείωσιν, οὐχ ἅπλωσιν, οὔτε τι τοιούτων. καθὸ τοίνυν ὁ Πατὴρ πνεῦμα ἐστὶ, τὸν Υἱὸν Θεοῦ Λόγον γεγέννηκε πνευματικῶς, ἀχρόνως. ἀπαθῶς, καὶ ἀνάρχως.

Ἵνα δὲ τούτους πείσωμεν μὴ ταῦτα νοοῦντας, οὐχ ὁμοίαν μοῦ φάσκοντες, ἀφ' ὁμοίων ὧν τὰ αὐτῶν ἀποστρέφοντες κακὴν ἀπολογίαν, εἴπωμοι· κτίσμά ἐστι τὸ ἀπείρως καὶ μυριονταπλασίως ὃν αὐτοῦ δεσπότου ἀποδεῖον. καὶ πολλοί τινες ἐν ἐρήμῳ ἐνδεόμενοι πυρὸς, γεμίσαντες ὕδωρ ἐν ἀγγείῳ ὑελίνῳ, καὶ ὕλην προσενέγκαντες αὐθυφλόγιστον ἐκ λίνου, ἢ ἐκ σύριγγος πεποιμένην, ἴσασιν ἀντικρὺ ἐκ ἡλίου τῆς μαρμαρυγῆς, ἀπὸ τῆς ὑέλου καταυγαζούσης εἰς τὴν ὑποκειμένην ὕλην, καὶ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ πυρὸς τοῦ ἡλίου λαμβάνεται, καὶ ἐξάπτεται τὸ πῦρ. ἆρα τέμνεται ὁ ἥλιος διὰ τῆς μετοχῆς τῆς οὐσίας; ἆρα ἐνέλειψεν; ἆρα μεμείωται; οὐχί φασιν. εἰ τοίνυν κτίσμα ὢν ἐκ ἐμειώθη, πόσῳ γε μᾶλλον ὁ ἄπειρος, καὶ ἀπαράλλακτος, καὶ ἀχρονος ὢν Θεὸς, ἐξ ἑαυτοῦ γεννήσας, πνεῦμα ὤν, Θεοῦ Λόγον ἄφραστον, καὶ ἀπαράλλακτον, καὶ ἄφθαρτον ἐν ἀφθαρσίᾳ ἐγέννησεν, οὐ διὰ πάθους, οὐ διὰ τομῆς, οὐ δι' ἐλλείψεως, ἀλλὰ τέλειος τέλειον ἐν τελειότητι; καὶ ἡμὲν τοῦ πυρὸς φύσις πολλοὺς λύχνους ἅπτει ἀπὸ ἑνὸς,

A Dicant igitur ecqvis tandem translatæ illius significationis usus esse possit, si creatura nominetur? Nam Janua qvidem nonne meritò dicitur, qvasi nobis introitum, utilitatemqve præbeat? Via porrò, ut per illam incedentes neqvaqvam aberremus? Creatura verò cur tandem nobis factus esse dicitur? aut qvid ea res utilitatis afferet? Imo verò, arrogans ille, ac pertinax inqvit Nisi enim creaturam illum esse fatebere, affectionem qvandam Patri tribues. Qvisqvis enim generat, affectionibus est obnoxius. Nam contrahitur, aut collatatur, aut expanditur, aut

B profluit, aut mole distenditur, aut ejusmodi aliqvid experitur. Apage tam sceleratam falsamqve sententiam. Qvis enim hæc de Deo cogitare audeat? aut qvæ opinionis temeritas eò possit pertingere? Ne Dæmonum qvidem ullus hæc, opinor, cogitabit. Ac qvisqvis Patrem confitetur, revera Filium ab eo credit esse genitum. Non enim mole atqve amplitudine porrigitur Deus: neqve corpore parturit; ut omnia illa sustineat. *Spiritus Deus est.* Spiritus verò nullum omninò profluvium, neqve sectionem, neqve contractionem, aut imminutionem, neqve expansionem, vel aliqvid qvicqvam hujus

C generis admittit. Ergo qvatenus Spiritus est Pater; Deum Filium spiritaliter progenuit, sine ullo tempore eo modo, qvi comprehendi non potest, qviqve initii sit omnis expers. *Joan. 4. 24.*

XLVII. Sed ut iis, qvi animo ista versant, faciliùs persvadere possimus, dicam aliqvid, qvod etsi neqvaqvam simile sit, in similibus tamen rebus ad improbam illorum tergiversationem refellendam valet. Creata qvippe res omnis infinitè ab Domini sui majestate distat. Igitur pleriqve in solitudine igne carentes vitreum vas aqva complent: tùm materiam ali-

D qvam adhibentes, qvæ ignem facilè concipit, puta è lino, vel stuppa conflatam, solis radiis exponunt. Ii per vitrum in subjectam materiam lumen immittunt: qvæ statim è solis igne flammam concipit, & exardescit. Utrumnam ergo illâ substantiæ participatione aliqvid de Sole præciditur? An verò deficit? An imminuitur? Neqvaqvam, inqviunt. Qvare, si nihil creaturæ detrahitur, qvanto magis infinitus ille, incomprehensus & incontaminatus Deus è se ipso gignens, cùm sit spiritus, Deum Verbũ, qvi nec oratione declarari, nec intelligentia comprehendi potest, & incorruptus est, eundem ipsum sine ulla corruptela genuit, ac sine affectione vel sectione, vel diminutione: sed perfectus, perfectum, perfecteqve produxit? Ac natura qvidem ignis plures ab una lucernas accendit;

Similitudine declaratur Divina Verbi generatio

Reg. πάθη, πάθος. Cor. ἀπορροίᾳ

F. συσολήν.

neqve prima minuitur. Verùm potest eadem substantia pluribus è particularibus conflari, puta lucernis, aut facibus. Sed non eadem Divinitatis est ratio. Non enim postea Verbum accessit, & cum Patre coaluit. Sed Pater, Pater est; & Filius, Filius; & Spiritus sanctus, Spiritus sanctus.

Ridicula Manis opinio.

XLVIII. Stultum enim est qvod à Manichæis proponitur; animas ex opinione Manis à columna ignis exortas unum corpus efficere, ac deinceps corporibus exsolutas in unam rursus reformari substantiam, qvasi columnam unam, ut nugaces illorum fabulæ commemorant. Sed longè contraria omnia docet Evangelium. Ubi qvinqve panes fregisse legitur, ac totidem saturasse millia, nec reliqvias abjecis-

Joan. 6. 12. se. *Colligite* inqvit, *ut nihil fragmentorum relinqvatur: & collegerunt duodenos cophinos.* Itaqve in corbes contulerunt: neqve tamen fragmenta rursus integros in panes cujusmodi erant antea, conflare voluit: totam, inqvam, illam copiam congesserunt; sed ut plures essent reliqviæ in unam cophinorum congeriem collectæ. Qvanqvam ejusmodi allegoriam ita proposuimus, non ut cum eo de qvo modò agimus, prorsus conveniat. Qvod idem & de superiore illo Solis exemplo sentiendum est: Non enim panes animas esse dicimus, aut fragmenta. Absit ut illud existimemus. Sed neqve Deum cum sole, qvem ille condidit, exæqvare volumus. Nec unigenitum cum solis illo fulgore, qvi in stuppam immittitur. Sed in eo tamen nonnihil est simile, qvòd animæ illæ progenitæ neqvaqvam in unum confusæ coalescunt, sed in plures Dei mansiones distribuuntur: de qvibus

Joan. 14. 2. scriptum est: *Multæ mansiones apud Patrem:* nec in unum clivum coacervatæ sūt; sed singillatim qvæqve numeratur. Ita cùm Deum dicimus unicum genuisse Filium, non idcirco affectionem illi tribuimus, ut contumeliosa in Deum illorum fert opinio. Qvicunqve generat, affectione aliqva laborat. Unde ex illorum asseveratione neqve creatura, neqve genita soboles pronunciandus est Filius, ut ne labore Deum, aut aliqvid perpeti fateamur. Undenam igitur Filium invenimus esse dictum, aut cur Dei sibi appellationem vendicat? Nam isti omnes ab hominibus excogitati syllogismi sunt, & ab humana sapientia profecti. Affectiones verò nostras in Deum transferre nefarium, ac sacrilegum est:

Esa. 55. 9. cùm Deus disertis verbis asserat: *Non qvales sunt cogitationes vestræ, cogitatio mea est.* Item: *Non sicut homo, ita & Deus.*

A καὶ ὁ πρῶτος ὑπάρχων οὐκ ἐμειώθη. πάλιν δὲ δύναται ἡ αὐτὴ οὐσία ἐκ πολλῶν μερικῶν εἶναι, φημὶ δὴ λύχνων, ἢ λαμπάδων. ἀλλ' οὐχ ὅτω τὸ θεῖον., μὴ γένοιτο. ὁ πάλιν γὰρ ἦλθεν ὁ Λόγος, καὶ συναλοιφὴν τῷ Πατρὶ εἰργάσατο. ἀλλ' ὁ Πατὴρ Πατήρ ἐστι, καὶ ὁ Υἱὸς, Υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, Πνεῦμα ἅγιον.

Μωρὸν γὰρ τὸ πρὸς τοὺς Μανιχαίοις εἰρημένον, ὅτι ἐν τῷ νοὶ τοῦ Μάνη αἱ ψυχαὶ ἀπὸ τοῦ ςύλου τοῦ φωτὸς γενόμεναι ἐν σώματά εἰσι. καὶ λυόμεναι ἀπὸ τῶν σωμάτων, αὖθις ἀναπλάττονται τῇ μιᾷ οὐσίᾳ, ὡς εἰς τὸν ἕνα ςύλον, ἢ τὸ μυθῶδες αὐτῶν τοῦ πλάσματος. ἀλλ' οὐχ ὅτως ἔδειξε τὸ Εὐαγγέλιον. ἀλλ' ἔκλασεν ἀπὸ πέντε ἄρτων, καὶ ἐχόρτασε πεντακισχιλίους, καὶ οὐκ ἀφῆκεν αὐτῶν τὰ περισσεύματα, ἀλλὰ συναγαγέτε, φησὶ, τὰ μηδὲν ἀπολίπητε τῶν κλασμάτων· καὶ συνήγαγον δώδεκα κοφίνους· ἢ εἰς τὰς μὲν θήκας ὁμοῦ συνήγαγον, τὰ δὲ κλάσματα αὖθις οὐκ εἰς συνάφειαν ἄρτων ὡς ἦσαν ἐποίησε. συνήγαγον μὲν τὸ πλῆθος, ἀλλ' εἰς πολλὰ κλάσματα, εἰς μίαν ἢ συναγωγὴν ἔδειξε κοφίνων, καὶ ὁ καθ' ὑπόθεσιν θεωρίας

C ἡμεῖς τοῦτο ἠλληγορήσαμεν, καὶ τὸ προειρημένον τοῦ ἡλίου ὑπόδειγμα. ὁ γὰρ οὐ ἄρτους ψυχὰς λέγομεν, ὅτε κλάσματα, μὴ γένοιτο. ὅτε τὸν Θεὸν ἐξισοῦμεν τῷ ἡλίῳ ὑπ' αὐτοῦ ἐκτισμένῳ, ὅτε τὸν μονογενῆ ἄγγελον τῇ ὑπὸ τοῦ ἡλίου εἰς τὸ συνωπεῖον πεμπομένῃ. καὶ δὲ τὸ ὅμοιον καὶ ψυχαὶ αἱ γενηθεῖσαι ὑπ' αὐτοῦ εἰς μίαν συναλοιφὴν, μὴ γένοιτο, ἀλλ' εἰς τὰς τοῦ Θεοῦ μονὰς τὰς γεγραμμένας, ὅτι πολλαὶ μοναὶ παρὰ τῷ πατρί· οὐκ εἰς ἕνα ὄγκον γενόμεναι, ἀλλ' ἑκάστη ἰδιαζόντως * ἀριθμουμένης. ὁ δὲ ἐν τῷ λέγειν γεγεννηκέναι τὸν Θεὸν τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱόν, πάθος αὐτῷ προσάπτομεν, καὶ τὴν ἐκείνων κακὴν βλασφημίαν. πᾶς γὰρ γεννῶν ἐμπαθῶς κάμνει· καὶ οὐ χρὴ ὅτε κτίσμα λέγειν, ὅτε γέννημα, καὶ τὸν ἐκείνων λόγον, ἵνα μὴ δῶμεν Θεὸν κάμνοντα ἢ πάσχοντα. πόθεν οὖν εὕρομεν τὸν Υἱὸν, ἢ διὰ τί ὄνομα Θεοῦ ἔχει; ὅτι οἱ συλλογισμοὶ ἀνθρώπων, καὶ ἀπὸ γηΐνων φρονημάτων ὁρμώμενοι. τὰ γὰρ ἡμῶν πάθη τῶν ἀνθρώπων εἰς Θεὸν ἀθέμιτόν ἐστι λογίζεσθαι, οἱ Θεοῦ σαφῶς λέγοντος, οὐχ ὡς αἱ διάνοιαι ὑμῶν ἡ διάνοιά μου. καὶ πάλιν, οὐχ ὡς ἄνθρωπος, ὅτω καὶ Θεός.

F. ἀριθμουμένης.

Τοίνυν παυσάσθωσαν ἀπὸ τ βλασφημίας, καὶ μαθέτωσαν παρὰ τῦ Πατρὸς τῦ λέγοντος· ὅτός ἐσιν ὁ Υἱός μυ ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ ἠυδόκησα. πάλιν ὡς ἐπὶ μελλόντων λέγ. *εἰ γὰρ ὁ υἱός μυ ὁ ἀγαπητὸς, ὃν ἐξελεξάμην. καὶ τότε ἐν τῖς ἁσμασιν ἐκλελογισμένος ἀπὸ μυριάδων. πόθεν ἂν ἐκλογὴ γένοιτο, λεγέτωσαν. νομίζουσι γὰρ οἱ ληρώδεις ἐν τῷ εἰπεῖν, ἐξελεξάμην, καὶ χάριν αὐτὸν υἱὸν καλεῖσθαι, καὶ ἀπὸ φύσιν. δειξάτωσαν τίς ἀπ᾽ ὅμοιος, ἵνα δῶ πάντας δοκιμάσας, ἐκεῖνον ἐκλέξηται. εἰ γὰρ υἱὸς ἐσὶ μονογενὴς, οὐκ ἔσι τις ἴσος ἀπ᾽, ὅτε ἀντιπαράθετος, ὅμοιος ὢν τῷ υἱῷ ἐν υἱοῖς Θεῦ. τότος γὰρ οἶδε καὶ χάριν, ἐκείνῳ δὲ μὴ δυναμένῳ τινα ἐξισῶσθαι, τῷ εἶναι αὐτὸν φυσικῶς υἱόν. Φανερὸν γὰρ πόθεν * ἐκλελογισμένον, καὶ πόθεν ἐκλογή. ὅτι πολλαὶ μυριάδες ἐπὶ τῆς γῆς ἦσαν, καὶ Μαρία μόνη δύρε χάριν, καὶ ἐν αὐτῇ ἐξελέξατο τὴν ἁγίαν σάρκα. * διὰ τῦτο ἐφ᾽ ἣν ἠυδόκησεν, ὡς καὶ Δαβὶδ λέγει ἐν προσώπῳ τ Αποσόλων τ εἰς τὸν Κύριον πεπισευκότων, καὶ μὴ χαρᾶς τῖς ἔθνεσι τὴν ἀπ᾽ χάριν ὑποδεικνυόντων, ὅτι ὑπέταξε λαὸς ἡμῖν, καὶ ἔθνη ὑπὸ τοὺς πόδας ἡμῶν, τ καλλονὴν Ιακὼβ, ἣν ἠγάπησε· τότέσι τὸ ἀπαρχὰς τῆς καλονῆς ἀπ᾽, ὅλε δ Ιακὼβ τὴν καλονὴν, τὴν σάρκα τὴν ἀπὸ Μαρίας διὰ Πνεύματος ἁγίε ἐκλελεγμένην, τὸ γενόμενον τῆς οἰκονομίας τ σαρκὸς πρὸς Ιωάννην τὸν Βαπτισὴν ἔδειξεν ἄνωθεν ὁ Πατὴρ. ἠυδόκησε γὰρ ὁ Πατὴρ ἐν τῇ ἐνσάρκῳ δ Χριτ παρεσίᾳ, ἡ δὲ θεότης ἀπείρως ἔχει τῆς Φύσεως.

Λέγει δὲ αὐτὸν ὁ Απόσολος καὶ υἱὸν ἀγάπης· ὅς ἐῤῥύσατο ἡμᾶς, φησὶ, ἐκ τ ἐξουσίας τῦ σκότους, καὶ μετέσησεν εἰς τὴν βασιλείαν τῦ Υἱῦ τῆς ἀγάπης αὐτῦ. καὶ (οἱ νοῦντες) ἐνταῦθα, μὴ νοῦντες τὴν λέξιν, καὶ προκοπὴν ἀγάπης Θεῦ εἶναι τὸν Υἱόν φασι· καὶ ἀκ ἴσασιν οἱ ἀμαθεῖς τὴν ἀντιπάθεσιν τῦ Λόγυ. ἐν ἄλλῳ γὰρ τόπῳ φησὶν ὁ Απόσολος, ὅτι Θεὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς ἐν Χριτῷ. ἀληθῶς γὰρ υἱὸς ἀγαπητὸς ὁ μονογενὴς. ἐπεὶ δὴ ἀγάπη ὁ Πατὴρ, ἀγάπη ὁ Υἱὸς, ἐπεὶ δὴ ἀγάπη ἐξ ἀγάπης ἐσὶν. Υἱὸς δὲ ἐσιν ἀγάπης δι᾽ ἡμᾶς, καὶ δι᾽ αὐτὸν, ὅτι ἐν ἀπ᾽ ἠγάπησεν ἡμᾶς, καὶ τ υἱὸν αὐτῦ τ μονογενῆ παρέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν. ὅτε δὲ κάμνει ἐργαζόμενος, ὅτε

For. σὺ εἶ.

F. ἐκλελογισμένον.

F. σάρκα λέγει τῦτο, ἐφ᾽ ἣν.

A XLIX. Desinant itaqve contumeliis istis Divinum onerare Numen, & qvid sentiendum sit, ex eo Patris sermone condiscant: *Hic est Filius meus dilectus, in qvo mihi placui.* Mat. 17. 3. Rursus verò tanqvam apud cunctantes: *Tues*, inqvit, *Filius meus dilectus qvem elegi*: & ut in Canticis legimus, *electus è millibus.* Mat. 1. 11. Cant. 5. 10. Undenam ergo habita illa est electio? dicant si possunt. Nam qvod, *elegi*, dixit, absurdi homines existimant ut Filius appellaretur, qvadam Dei gratia, ac beneficio esse, non natura consecutum: Ostendant aliqvem, qvi similis hujus extiterit: ut probatis, ac periclitatis omnibus illum delegerit Profectò *Multi Dei Filii gratia, sed unus naturâ* si unigenitus est Filius, æqvalis huic esse nemo potest, aut cum eo comparari, qvi *similis filio sit in filiis Dei.* Ejusmodi qvippe gratiâ filios Scriptura commemorat, qvorum nemo cum illo, qvi naturalis filius est, adæqvari possit. Siqvidem manifestum, unde lectus sit, & unde delectus habeatur. Infinita enim erant in terris millia: ex qvibus Maria sola *gratiam invenit*: ex qva propterea sanctissimam suam cernem elegit, *in qva sibi placuit.* Qvemadmodum David ex Apostolorum persona loqvitur, qvi in Dominum credideraut, ejusqve gratiam nationibus exteris B prædicabant: *Qvoniam subjecit populos* Psal. 46. 5. *nobis, & gentes sub pedibus nostris; speciem Jacob, qvam dilexit*, hoc est sinceram ejus speciem, ac totius Jacobi pulcritudinem: nempe carnem illam, qvam è Maria per Spiritum sanctum sibi delegit. Ejusmodi Incarnationis Mysterium Joanni Baptistæ æternus è cœlo Pater ostendit. Qvi in susceptа illa hominis natura sibi placuit. Nam Divinitas infinitam qvandam naturæ habet amplitudinem.

C L. Cæterum Apostolus eundem *dilectionis* appellat *Filium: Qvi liberavit nos*, Col. 1. 13. inqvit, *è potestate tenebrarum, & transtulit in regnum Filii dilectionis suæ.* Cujus dictionis vim ignorantes qvadam progressione charitatis Dei Filium extitisse censent, neqve loci illius cum altero comparationem imperiti homines intelligunt. Nam alio D in loco sic Apostolus loqvitur: *Deus dilexit nos in Christo.* Vere enim Filius dilectus est unigenitus ille: qvoniam dilectio est Pater, dilectio Filius, & à dilectione est orta dilectio. Qvamobrem *dilectionis Filius* est tam propter nos, qvàm ob ipsum: qvod in illo nos dilexerit, & unicum Filium suum pro nobis tradiderit. Non igitur in opere moliendo fatigatur, neqve

gignens patitur. Desinant istiusmodi contumelias in perniciem suam frustrà conjicere. Si creatus est Filius non est adorandus; qvæ est istorum oratio. Qvippe stultum est creaturam ullam adorare, ac primum illud violare præceptum: *Audi Israel Dominus Deus tuus, Dominus unus est.* Proinde sanctum Dei Verbum, cum sit adorandum, creatum esse non potest. Adoratum est autem à Discipulis, ab Angelis adoratur in cœlo: *Et adorent*, inqvit, *ipsum omnes Angeli Dei.* Item: *Adoret te Domine virtus mea.* Superest unum qviddam ad dicendum, idqve perbreve, cui contradici non possit. Proferant enim si qvod habeant hostes illi Filii Dei testimonium: ostendantqve qvonam in loco Pater dixerit: Procreavi mihi Filium, sive in vetere, sive novo Testamento; aut ubi Filius dixerit: Procreavit me Pater: Qvatuor Evangelia sunt, in iisqve capita mille centum & sexaginta duo: In qvibus ab initio ad finem tam Filius ipse loqvitur, qvàm cum Filio Pater. Nec usqve tamen Filius dixit: creavit me Pater, neqve Pater ipse, creavi mihi Filium, vel, creavi Filium meum.

[Margin: *Filius adorandus, ob idqve minimè creatus.* — *Deut. 6. 4.* — *Psal. 96. 8.*]

LI. Urget verò pertinax & gloriolæ cupidus adversarius. Qvid igitur dicis? Nonne corpus videlicet è Maria sumptum asseris? Cujusmodi verò Maria fuit? Increata an creata? Nos verò creatam fuisse confitemur, atqve è viro fœminaqve genitam. Qvod igitur originem à Maria traxit, cujusmodi tandem esse statuis? Num Salvatorem adoras in corpore, an non adoras? Qvo tandem pacto non adorem? Nisi enim adoravero, vitam non conseqvar. Ergo, inqviunt, creaturam, hoc est corpus, adoras. Sed eorum, qvi ita disputant, admirabilis qvædam est vecordia. Etenim cum purpuratus Imperator ab omnibus adoratur, utrum purpura, an Imperator adoratur? Profectò Imperator ipse, qvo cum purpura illa, qvam gestat, adoratur. Hanc cum exuerit Princeps, & suo loco reposuerit, non amplius purpurea vestis adoratur. Sæpe numero accidit, ut Imperator in Augustali, suo in solio considеat, ibiqve qvi Imperatorem venerantur, tam ipsum in Augustali, qvam solium ipsius adorent. Mox ubi Imperator assurrexerit, ac discesserit, nemo Augustale ampliùs, aut solium adoret. Nemo verò adeo insanus est, ut Imperatorem adorare cupiens ei dicere audeat: digredere ex illo tuo Augustali, ut adorem

[Margin: *Qvomodo Christi corpus adoratur.* — *Aliàs Templum.*]

A πράγματα γεννῶν. καὶ μὴ μάτην ἐπισωρεύωσιν ἑαυτοῖς βλασφημίας. εἰ γὰρ κτιστός ἐστιν ὁ Υἱὸς, οὐ προσκυνητὸς, κατὰ τὸν ἐκείνων λόγον. μωρὸν γάρ ἐστιν * κτίσιν προσκυνεῖν, καὶ ἀθετεῖν τὴν πρώτην ἐντολὴν τὴν λέγουσαν, ἄκουε Ἰσραὴλ, κύριος ὁ Θεός σου κύριος εἷς ἐστιν. οὐ κτιστὸς τοίνυν ὁ ἅγιος Λόγος, ὅτι προσκυνητός. προσεκύνησαν αὐτῷ οἱ μαθηταί· προσκυνοῦσιν αὐτῷ Ἄγγελοι ἐν οὐρανῷ· καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες Ἄγγελοι Θεοῦ· καὶ προσκυνησάτω σε κύριε ἡ ἰσχύς μου. ἓν δὲ πρᾶγμα ἐστὶ ῥητὸν, καὶ σύντομον, καὶ

[Margin: In Reg. κτίσῃ ν: ex qvo κτίσιν fecimus pro κτίσιν.]

B ἀναντίθετον, ᾧ τις ἀντειπεῖν οὐ δύναται, εἰ ἔχουσι μαρτυρίαν οἱ ἐχθραίνοντες τῷ υἱῷ τοῦ Θεοῦ δεῖξαι, ποῦ εἶπεν ὁ Πατὴρ, ὅτι ἔκτισά μοι υἱὸν, ἐν παλαιᾷ καὶ ἐν καινῇ διαθήκῃ. ἢ ποῦ εἶπεν ὁ Υἱὸς, ὅτι ἔκτισέ με ὁ Πατήρ; τέσσαρα εἰσὶν Εὐαγγέλια, κεφαλαίων χιλίων * ἑκατὸν ἑξήκοντα δύο, καὶ ἀπαρχῆς ἕως τέλους ἐλάλησεν ὁ Υἱὸς, καὶ πρὸς αὐτὸν ὁ Πατήρ. καὶ οὐδαμοῦ εἶπεν, ἔκτισέ με ὁ Πατήρ. οὐδὲ ὁ Πατὴρ, ἔκτισά μοι Υἱὸν, ἢ ἔκτισα τὸν Υἱόν μου.

[Margin: γρ. ἑκατόν.]

Ἀλλά φησι ὁ φιλόνεικος, καὶ φιλόδοξος·

C τί οὖν λέγεις τὸ σῶμα ἀπὸ Μαρίας δηλονότι ἀνειλημμένον; Μαρία δὲ τί; φησὶν, ἄκτιστος, ἢ κτιστός; κτιστὸς δηλονότι, καὶ αὐτοὶ λέγομεν, γεννηθεῖσα ἐξ ἀνδρὸς καὶ γυναικός. τὸ ἀπὸ Μαρίας οὖν τί λέγεις; προσκυνεῖς τὸν Σωτῆρα ἐν σώματι, ἢ οὐ προσκυνεῖς; πῶς οὖν μὴ προσκυνήσω; ἐὰν γὰρ μὴ προσκυνήσω, οὐκ ἔχω ζωήν. ἰδοὺ οὖν κτίσμα προσκυνεῖς τὸ σῶμα. πολλὴ δὲ φρενοβλάβεια τῶν τὰ τοιαῦτα λεγόντων. καὶ γὰρ βασιλεὺς πορφύραν ἐνδεδυμένος, ὑπὸ πάντων προσκυνεῖται, ἄρα ἡ πορφύρα προσκυνεῖται, ἢ ὁ βα-

D σιλεύς; εὔδηλον ὅτι ὁ βασιλεύς. συμπροσκυνεῖται δὲ αὐτῷ καὶ ἡ πορφύρα φορουμένη. ἐκδυσαμένου δὲ ταύτην τοῦ βασιλέως, καὶ εἰς τόπον θεμένου, οὐκέτι προσκυνεῖται ἡ πορφυρίς. καθέζεται καὶ ἐν ναῷ πολλάκις βασιλεὺς ἐπὶ θρόνου ἰδίου, καὶ οἱ προσκυνοῦντες προσκυνοῦσι τὸν βασιλέα ἐν τῷ ναῷ τῷ ἰδίῳ, καὶ τῷ θρόνῳ. ἐξεγερθέντος δὲ τοῦ βασιλέως, οὐδεὶς οὔτε τὸν ναὸν, οὔτε τὸν θρόνον προσκυνεῖ, οὐδεὶς δὲ μεμηνὼς θέλων προσκυνῆσαι τὸν βασιλέα ἐν τῷ ναῷ αὐτοῦ, λέγει τῷ βασιλεῖ, ἔξελθε ἐκ τοῦ ναοῦ σου, ἵνα

σε προσκυνήσω. ὅτω γὲν ὐδεὶς εἴπῃ τῷ μονογενεῖ, ἄφες τὸ σῶμα, ἵνα σε προσκυνήσω. ἀλλὰ προσκυνεῖ σὺν τῷ σώματι τὸν μονογενῆ, ἄπτιστον σὺν ναῷ τῷ ἁγίῳ, ὃν ἔλαβεν ἐλθών. καὶ ὐδεὶς λέγει τῷ βασιλεῖ, ἀνάστα ἐκ τοῦ θρόνου σου, ἵνα σε προσκυνήσω ὑπὸ τὸν θρόνον· ἀλλὰ προσκυνεῖ τὸν βασιλέα σὺν τῷ θρόνῳ. καὶ γὲν καὶ ὁ Χριστὸς προσκυνεῖται σὺν τῷ σώματι τῷ ταφέντι, καὶ ἐγηγερμένῳ.

Ate. Ita ergo unigenito Filio nemo dixerit: Depone corpus ut adorem te. Sed unigenitum adorat cum corpore: hoc est increatum illum cum sanctissimo templo, qvod sibi adveniens adjunxit. Nemo item Imperatori dicit: surge ex illo tuo solio, ut te citra solium adorem: sed cum solio Imperatorem adorat. Ad eundem itaqve modum cum sepulto excitatoqve corpore Christus adoratur.

Αλλά φασι, τί ὖν λέγεις; θέλων ἐγέννησεν ὁ Πατὴρ τὸν Υἱόν, ἢ μὴ θέλων; ἐπειδὴ λέγω, ἦν ἀεὶ Λόγος, καὶ οὐκ ἔνι χρόνος πρὸ τοῦ Λόγου. καί τοι γε καὶ αὐτῶν τῶν Ἀρειανῶν πρός ἀπάτην τινῶν ἀχρόνως τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ φασκόντων γεγεννῆσθαι, μὴ βουλομένων δὲ αὐτὸν ἀΐδιον λέγειν, ἀλλὰ λεγόντων, ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν. νομίζουσι δὲ τὸ ποτὲ μὴ εἶναι χρόνον. ἀνεταζομένης δὲ τῆς λέξεως, ἐλέγχεις αὐτοὺς ἀμαθεῖς. τὸ ποτὲ γὰρ λεξικῶς λεγόμενον, χρόνου ἐστὶ σημαντικόν. καὶ λέγοντες τὸ μὴ λέγειν χρόνον, εἰς ἀτοπίαν ἐμπίπτουσι τοῦ αὐτῶν φρονήματος ἐν ἀκαιρίᾳ. εἰρωνείᾳ γὰρ ταῖς λέξεσι κέχρηνται, τῷ φρονήματι δεινῶς κατὰ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐστρατευμένοι, ἀλλότριον παντάπασι τοῦ πατρὸς θεότητος ἀπηλλοτριωμένως δοξάζοντες. θέλων ὖν ἐγέννησεν, ἢ μὴ θέλων; ἐὰν εἴπωμεν μὴ θέλων, ἀνάγκη προσβάλλομεν τὸ θεῖον. καὶ ἐὰν εἴπωμεν ὅτι θέλων, διδόαμεν ὅτι ἦν τὸ θέλημα πρὸ τοῦ Λόγου· κἂν τι ἄτομον, καὶ ῥητὴ πολλοστημόριον ὥρας εἴη, τὸ πολλοστημόριον χρόνου ἐστὶ σημαντικὸν πρὸ Λόγου, καὶ πάλιν παρεμπίπτομεν τῷ λόγῳ αὐτῷ. καὶ ἐὰν εἴπωμεν ὅτι ὁ θέλων ἐγέννησεν, ἄρα ἀνάγκη Φύσεως ἦσαν τὸ θεῖον, καὶ οὐκ ἐλευθεριότητι θελήματος. οὐκ ἔστι δὲ τούτων ὐδὲν εἰς Θεὸν, ὡς ὑπολαμβάνεις, ὦ κενόδοξε. πρὸς Θεῷ γὰρ ταῦτα οὐκ ἔστιν. ὅτε θέλων τινὰ ἐγέννησεν, ὅτε μὴ θέλων, ἀλλ' ὑπερβολῇ Φύσεως. ὑπερβαίνει γὰρ ἡ θεία Φύσις βουλὴν, καὶ ἐκ ὑστερίζει χρόνῳ, ὅτε ἀνάγκη ἄγεται. ἐν ἡμῖν γὰρ ὐδέν ἐστιν ἕτοιμον, ὅτι οὐκ ἤμεθά ποτε, καὶ πρῶτόν τι βουλευόμεθα, ἔπειτα ποιοῦμεν ὃ πράττομεν, ἢ μὴ βουλευσαμένων ἡμῶν, οὐκ ἔστιν

LI. Atenim objiciunt: qvid tandem dicis? Volens Pater Filium genuit, an minimè volens? Qvandoqvidem istud asseris: Verbum semper extitit: neqve tempus Verbum antecessit. Atqvi vel Ariani ipsi, qvo facilius illuderent, sine ullo tempore genitum esse Filium dixerunt: neqve tamen æternum fateri voluerunt, sed fuisse qvandoqve dixerunt cum non esset. Illud autem *qvandoqve* non esse tempus arbitrari sunt. Verùm si in eam dictionem diligentiùs inqviras, facilè imperitos istos redarguas. Qvippe dictio hæc, *aliqvando*, tempus significat: cumqve tempus ullum se constituere negent, summam in opinionis absurditatem cum infidelitate conjunctam incidunt. Nam vocibus illis per cavillationem & calumuiam abutuntut, & interim mente, ac sensu suo, Dei Filium vehemter oppugnant: qvem à Patris Divinitate penitùs alienum perabsurdè faciunt. Sed illud qværunt: volensne genuerit, an minimè volens. Si minime volentem dixerimus, Deum necessitati subjicimus; sin volentem dicamus, voluntatem ipsam Verbo priorem statuimus. Ac tametsi vel punctum temporis, aut momentum horæ definiamus, pars illa, qvamvis exigua, tempus aliqvod Verbum antecessisse significat: atqve ita in illorum opinionem compellimur. At si minimè volentem genuisse velimus: consequens est naturæ necessitate Deum esse, non libertate voluntatis inductum. Atqvi horum neutrum in Deum convenire potest: qvicqvid, homo vanissime, suspiceris. Nam apud Deum neqvaqvam hæc esse possunt. Qvamobrem neqve volens genuit, neqve minimè volens, sed qvadam naturæ præstantia. Qvippe Divina natura consilio est omni superior, neqve tempore circunscribitur, neqve necessitate cogitur In nobis qvidem promptum nihil est & expeditum: propterea qvod aliqvando non fuimus. Unde deliberare antea solemus: deinde

Arianorum objectio & calliditas.

Solvitur Arianorum cavillatio.

qvod facere volumus exeqvimur: alioqvi nisi consilium ceperimus, nondum existit id qvod non-

dum à nobis est factum. Apud Deum è contrario perfecta omnia planaqve sunt, omniaqve in ipso completa. Ac neqve minimè volens Verbum, Deumqve, qvod ab æterno est, & à se ipso genitum, produxit, neqve volens: sed excellenti qvadam, & inexplicabili naturæ conditione, ac præstantia.

LIII. Ego verò vehementer illud admirari soleo ô fidei, & Ecclesiæ Filii! dum illud apud me cogito, qvàm temerè ea, qvæ vera propriaqve sunt, in aliena, & qvæ per tropum, & allegoriam usurpata sunt, in propria per summum errorem pertinaces Hæretici commutare soleant. Etenim qvod genitum est Verbum dicitur, qvodqve propriè huic & naturà convenit, id ipsum negant, ac productum esse dicunt; tanqvam eorum, qvæ gignuntur, unum: procreandi verò vocabulum, qvod à Divinitate ipsius alienum est, si alicubi fortasse per allegoriam dictum est, propriè vereqve accipiendum existimant: qvod autem verum est, id subtrahere conantur: Veluti qvod Isaias dixit; *Vidi Dominum exercituum* Item: *Apparuit Dominus.* Tum: *Apparuit Dominus Abraamo.* Et, *vidit Daniel per visum antiqvum dierum.* Apparuit Dominus Ezechieli, & dixit: *Vidi speciem Dei.* Hæc omnia usqve adeo negant, ut Prophetas mendacii coarguant, ad idqve Evangelii testimonio nituntur, qvo Salvator ipse docuit: *Deum à nemine unqvam esse conspectum.* Atqvi Prophetæ vidisse se narrant. Necesse est igitur aut unicum Dei Filium, aut Prophetas esse mentitos. Qvamobrem ex istorum, Manichæorumqve sententia, falsa erunt omnia, qvæ à Prophetis dicuntur. Qvod si Prophetæ minimè mentiuntur, sed vera prædicant: id qvod Salvator ipse sua auctoritate comprobat, dicens: *Ego qvi loqvor per Prophetas, ecce venio:* recondito qvodam sensu, & allegoria videlicet opus erit. Ejusmodi sane qviddam usu venire qvotidie cernimus. Exempli caussa, cùm mare ex alicujus montis crepidine, vel planitie prospicimus, tam nos vera dicimus, dum vidisse narramus, qvam qvi vidisse se fateatur. Hic enim nullomodo mētitur. Siqvidem neqve profundum illius, neqve longitudinem, neqve molem, ac vastitatem prospexit. Sic plerumqve per angustum foramen hominem aspicimus, cujus extensionem ignoramus. Qvod si qvis vidisse se dicat, utiqve vidit. Sin alius vidisse neget, non vidit. Qvippe qvantum capere possumus, re ipsa vidimus: qvatenus

Esa. 6. 5. *Gen. 12. 7.* *Dan. 7. 9.* *Joa. 1. 18.* *Esa. 52. 6.* *Qvomodo Deus à Prophetis visus dicatur, cum videri neqveat.*

A ὁμηδέπω παρ' ἡμῶν πέπρακται· ὡσὰ δὲ Θεῷ πάντα τέλεια, καὶ λεῖα, καὶ πάντα ἐν ἄυτῷ πεπλήρωται, καὶ ἔστε * μὴ θέλων ἐγέννησε τ̃ ἀϊδίως ὄντα γεγωνημένον ἐξ ἄυτ̃ ἅγιον Λόγον, καὶ Θεὸν, ἀλλ' ἐν τῇ ὑπερβολικῇ καὶ ἀφράστῳ ἄυτ̃ Φύσῃ. * Deest ἔστε θέλων.

Θαῦμα μοι μέγιστον ἐπέρχεται, ὦ υἱοὶ τῆς πίστεως, καὶ Ἐκκλησίας, πῶς τὰ ἀληθινὰ ἐξέστρεψαν οἱ Φιλόνεικοι εἰς ἀλλότρια, καὶ τὰ τροπικῶς εἰρημένα, εἰς τὰ ἀληθινὰ λαμβάνουσι σφαλλόμενοι. τὸ μὲν γὰρ γεγωνηὸς, ὅπερ ἐστὶν ἄυτ̃ κατὰ Φύσιν, ἀρνοῦνται, λέγοντες ὡς ἕν τι τ̃ γεννημάτων. B τὸ δὲ ἐκτίσθη, ὅπερ ἐστιν ἀλλότριον τ̃ ἄυτ̃ θεότητος, εἴγε καὶ ἐν ἀλληγορίᾳ ποτὲ εἴρηται, ἐκεῖνο ἀληθινὸν λέγουσι. τὸ δὲ ἀληθινὸν ἀφανίζουσιν· ἐν τῷ εἰπεῖν Ησαΐαν, εἶδον τὸν Κύριον σαβαὼθ. καὶ ὤφθη Κύριος τῷ Μωϋσῇ· καὶ ὤφθη Κύριος Ἀβραὰμ, καὶ οἶδεν ὅρασιν Δανιὴλ * παλαιῶν ἡμερῶν, καὶ τὰ τοιαῦτα. καὶ ὤφθη κύριος Ἰεζεκιήλ. καὶ εἶπεν, εἶδον εἶδος Θεοῦ. Φασὶ ταῦτα μὴ εἶναι, ὡς τ̃ Προφητ̃ν ψευδεσθαι, (μηδὲν) ἀπὸ τ̃ ῥητ̃ τ̃ Εὐαγγελίου, ὃ εἶπεν ὁ Σωτὴρ διδάσκων, ὅτι C Θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε· Προφήτας δὲ λέγουσιν ἑωρακέναι, ἀνάγκη ψεύδεσθαι ἢ τὸν μονογενῆ, ἢ τοὺς Προφήτας. καὶ κατὰ τὸν λόγον τ̃ ὅτω λεγόντων, καὶ τ̃ Μανιχαίων ἔσαι τὰ ἐν Προφήταις ψευδῆ. εἰ δὲ ὁ ψεύδονται οἱ Προφῆται, ἀλλ' ἀληθεύουσι, καλὰ τὸν Σωτῆρος λόγον, ὅτι ὁ λαλῶν ἐν Προφήταις, ἰδὲ πάρειμι, νοήσεως ἐστὶ τὸ πρᾶγμα, καὶ ἀλληγορίας χρεία. καὶ γὰρ ὅτω πολλάκις τὰς πληρᾶται. ὁρῶμεν τὴν θάλασσαν ἐκ μέρους τινὸς ὄρους, ἢ πεδιάδος, D καὶ ἀληθεύομεν ἐν τῷ ἑωρακέναι. κἂν δέ τις εἴποι, ὅτι οὐχ ἑώρακεν, ὁ ψεύδεται, ἀλλ' ἀληθεύει. οὐκ οἶδε γὰρ τὸ βάθος, τὸ μῆκος, οὐκ οἶδε τὸν ὄγκον, οὐκ οἶδε τὸ κῦτος. καὶ ἀπὸ σμικρ̃ τινος ὁρῶμεν ἄνθρωπον, τὴν δὲ ἔκτασιν οὐκ ἴσμεθα. κἂν εἴποι τις, εἶδον, εἶδεν. κἂν ἄλλος εἴπῃ, οὐκ εἶδον, οὐκ εἶδεν. εἴδομεν γὰρ ἀληθῶς ὡς χωροῦμεν, οὐκ

εἴδομεν καθό ἐστιν. ἅτω καὶ οἱ Προφῆται ὡς διʼ ὀπῆς τοῦ στενωποῦ τοῦ ἰδίου σώματος κατηξιώθησαν ἰδεῖν, καὶ ἀληθειαν εἶδον, ἀλλʼ οὐχ ὡς ἔχει τὸ ἄπειρον τῆς θεωρίας. καὶ ἅτω πεπληρώνται συμάδουσαι πρὸς ἀλλήλας αἱ θεῖαι γραφαὶ τό τε τοὺς Προφήτας λέγειν ἑωρακέναι· εἶδον γὰρ ἐν ἀληθείᾳ, καὶ τὸ τοῦ Σωτῆρος λέγειν, Θεὸν οὐδεὶς πώποτε ἑώρακεν· οὐκ εἶδον δὲ καθό ἐστιν. ἀλλὰ καὶ αὐτὸς * εἶδεν ἀοράτως τὴν φύσιν, δέδωκε δὲ τῷ μὴ δυναμένῳ ὁρᾶν δύναμιν χαρισμάτος εἰς τὸ ἰδεῖν τὴν δύναμιν τῆς θεωρίας.

Reg. οἶδεν.

Ἀλλὰ μὴ πάλιν δραματουργῶν λέγεις, εἶδον μὲν οἱ Προφῆται οὐκ ὀφθαλμῷ, ἀλλὰ διανοίᾳ, συνιέντες μονονουχὶ καὶ ὁρῶντες. διὰ τοῦτο γὰρ ἀκριβῶς λέγει Ἡσαΐας· τάλας ἐγὼ, ὅτι κατανένυγμαι, ὅτι ἄνθρωπος ὢν, καὶ ἀκάθαρτα χείλη ἔχων, ἐν τῷ λαῷ ἀκάθαρτα χείλη ἔχοντι ἐγὼ οἰκῶ, καὶ Κύριον σαβαὼθ εἶδον. καὶ οὐκ εἶπεν, εἶδον τῇ διανοίᾳ, ἀλλὰ τοῖς ὀφθαλμοῖς μου. εἶδον ἄν, καὶ οὐκ εἶδον. ἀλλʼ ὡς ἠδύνατο, ἐν ἀληθείᾳ δὲ εἶδον, οὐκ εἶδον δὲ ὡς ἔχει τὸ ἄπειρον τῆς ἀκαταληψίας. ἅτως οἱ πολλοὶ καὶ περὶ Παραδείσου ἀλληγοροῦσιν, ὡς ὁ θεήλατος Ὠριγένης ἠθέλησε Φαντασίαν μᾶλλον ἢ πρᾶγμα ἀλήθειαν τῷ βίῳ σωνεισενέγκασθαι. καί φησιν, οὐκ ἔστι Παράδεισος ἐπὶ τῆς γῆς, δῆθεν ἀπὸ τοῦ ῥητοῦ τοῦ περὶ τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου εἰρημένου· ὅτι εἶδον ἄνθρωπον πρὸ ἐτῶν δεκατεσσάρων, εἴτε ἐν σώματι οὐκ οἶδα, εἴτε ἐκτὸς τοῦ σώματος οὐκ οἶδα, ὁ Θεὸς οἶδεν, ἁρπαγέντα τὸν τοιοῦτον ἕως τρίτου οὐρανοῦ. ἀλλὰ μὴ παραγίνωσκε, καὶ λέγε ὅτι τὸ τρίτον * τοῦ ἀέρος. οὐ γὰρ εἰπὼν ἕως τρίτου οὐρανοῦ, περὶ μέρους τρίτου λέγει, ἀλλὰ περὶ τριῶν ἀριθμοῦ, καὶ φησὶν, οἶδα τὸν τοιοῦτον ἄνθρωπον ἁρπαγέντα εἰς τὸν Παράδεισον, καὶ ἀκούσαντα ῥήματα, ἃ οὐκ ἔξὸν ἀνθρώπῳ εἰπεῖν. δόξα τῷ παντοκράτορι Θεῷ, τῷ κατὰ πάντα τρόπον διατρανοῦντι, καὶ λεπτολογοῦντι, ἵνα οἱ ἀληθινοὶ μὴ σφάλλωνται. οὐ γὰρ ἐν μιᾷ συντομίᾳ τὸν οὐρανὸν, καὶ τὸν Παράδεισον συνῆψεν, ἀλλὰ οἶδα ἄνθρωπον, φησὶν, ἁρπαγέντα ἕως τρίτου οὐρανοῦ, καὶ πάλιν ἁρπαγέντα εἰς τὸν Παράδεισον. τὸ δὲ μὴ τοῦ ἄρθρου, ἑτέρου πρόσωπου ἐστὶ διαληπτικὸν, καὶ ἑτέρου τρόπου μετα-

Corn. τὸ τρίτον μέρος legit.

A autem in sese est, non vidimus. Similiter Prophetæ per angustum veluti corporis sui foramen Deum videre meruerunt, & re ipsa viderunt: non qvantum infinita ejus contemplatio postulat. Atqve hoc pacto cònsentientes inter sese, concordesqve Scripturæ veritatem ubiqve præstant: sive Prophetas Deum vidisse testentur: Nam re ipsa viderunt. Sive, qvod Salvator asserit: *Deum nemo vidit unqvam.* Non enim qvatenus est in sese, viderunt. Porrò ille ipse ratione qvadam, qvæ aspectum omnem superat, naturam est ipsam intuitus: & ei, qvi contueri non poterat, vim qvandam elargitus est, ut contemplari possit.

B

LIV. Verum ne cavillari, ac novam ordiri fabulam velis, ac Prophetas dicas non oculis usurpasse, sed mente, ita ut intelligerent propemodum, ac viderent: Isaias accuratis hisce vocibus tergiversationem excludit omnem: *Infelix ego qvoniam compunctus sum: qvoniam cum homo sim, & impura mihi sint labia, in medio populi impura labia habentis ego habito: & Dominum exercituum vidi.* Non dixit: mente vidi, sed oculis meis. Itaqve viderunt, & non viderunt Prophetæ: Nimirùm qvantum videri poterat, re ipsa viderunt. Non vidernnt autem, qvantum incomprehensæ ejus naturæ infinitas postulabat. Ad eundem modum pleriqve de Paradiso allegoricè disputant: atqve inter ceteros furiosus Origenes adumbratam nescio qvam speciem pro veritate in mundum invexit. Sic enim differit: Non est Paradisus in terris: Et hoc Apostoli testimonio nititur. *Vidi hominem ante annos qvatuordecim, sive in corpore nescio, sive extra corpus, nescio; Deus scit, raptum hujusmodi, usqve ad tertium cœlum.* Ac ne forte perperam sentias, ac dicas; usqve ad tertiam cœli partem dixisse, cum dixit ad tertium usqve cœlum, nullam tertiæ partis mentionem fecit, sed tria qvædam numero complexus est. Addit vero: *Scio hujusmodi hominem raptum in Paradisum: & audisse verba, qvæ non licet homini loqvi.* Verùm gratiæ omnipotenti nobis habendæ sunt, qvi accuratissimè omnia etiam minuta qvæqve declarare voluit, ut ne veritatis studiosi deciperentur. Non enim brevi aliqvo sermonis compendio cœlum cum Paradiso confudit. *Novi*, inqvit, *hominem raptum in tertium usqve cœlum: & iterum raptum in paradisum.* Nam cui articulus adjungitur, id distinctã qvandam personam exprimit, & ad alium mo-

C

D

Esa. 6.5.

Origenis error de Paradiso.

2. Cor. 12. 2.

dum traducit. Perinde ac si qvis montem, & planitiem possideat, qvæ monti circunfusa sit, is si ulrra montem ad campum suum pergere velit, potest qvidem, si libuerit, iter per planitiem ipsam progredi & ad qvamcumqve voluerit monti subjectam pervenire partem. Sin prius montem conscendere, & è monte in planitiem, qvæ ultra montem est, descendere voluerit, non minus hoc præstare poterit. Ad hunc itaqve sensum refer id qvod de Apostolo dictum est: ut ille primùm in cœlum conscenderit: pro eo ac scriptum est: *Descendit fratruelis meus in hortum suum.* At Salvator, *hodie*, inqvit, *mecum eris in Paradiso.*

Cant. 6. 1.

Luc. 23. 43.

LV. Qvod si nusqvam est in terra Paradisus, neqve vera sunt, qvæ in Genesi continentur, sed allegoricè dicuntur nihil deinceps conseqvens, ac veritati consentaneum erit, sed ad allegoriam universa transferentur. *In principio enim creavit Deus cœlum, & terram*: qvæ non allegoricè significata, sed aspectabilia sunt. Tum firmamentum, inqvit, & mare, germina, arbores, herbas, gramen, animalia, pisces, aves, cætera deniqve, qvæ oculis usurpantur, ac re vera producta sunt; atqve hominem, qvem re vera produxit. Hunc igitur, qvem formarat, in Paradiso collocavit: cum hunc ipsum hominem suam ad imaginem fecisset; imaginem, inqvam, Dei. Tu verò dona Dei curiosiùs cave perscruteris, qvæ homini Dei gratiâ concessa sunt. Non negamus homines omnes ad imaginem Dei esse factos. Qvomodo verò imago illa accipienda sit, non admodum inqvirimus. Neqve enim formatum ipsum corpus ad imaginem esse dicimus; neqve hanc in anima, vel mente, vel virtute collocamus. Multa qvippe sunt, qvæ id asserere prohibeant. Sed neqve corpus, neq; animam ad imaginem esse negamus. Fidelium porrò est, scripturarum veritatem non inficiari, sed ingenuè profiteri; qvemadmodum infidelium est, repudiare gratiam. Qvapropter inest qvidem in homine illud ipsum, qvod ad imaginem expressum dicitur: cujusmodi verò sit illud soli Deo cognitum est. Nam si dixeris: hominem ad imaginem esse Dei factum, eamqve corpore definieris, cùm Deus neqve videri oculis, neqve comprehendi, neqve intelligentia concipi possit: qvod aspici comprehendiq; potest, atqve tactu percipi, ejus qvod videri, comprehendiqve neqvit, imago statuitur. At si dixeris, non esse corpus ad imaginem expressum, statim

Gen. 1.

In qvo consistat imago Dei in homine pronunciari neqbit.

A θελικόν. ὡς εἴ τις ἔχοι ὄρος, καὶ πεδιάδα, ἡ δὲ πεδιάδα ἐγκυκλεύσασα τὸ ὄρος, βεβλῆθείη ἂν εἰς τὸ πέραν τοῦ ὄρους ἐν τῇ αὐτοῦ πεδιάδι ὥσαγχρέως. καὶ ὅτε μὲν θελήσοι διὰ τῆς πεδιάδος ἡ ὁδοιπορίαν ποιήσασθαι, εἰς ἕτερον τόπον ὅπου δ' ἂν ἔλθῃ τοῦ ὄρους ἀπελθεῖν, δυνατὸν ἔσται αὐτῷ τοῦτο. εἰ δὲ θελήσοι πρῶτον μὲν ἐμβῆναι εἰς τὸ ὄρος, καὶ ἀπὸ τοῦ ὄρους πάλιν εἰς τὸν τόπον τῆς πεδιάδος τὸ ἐπέκεινα τοῦ ὄρους χωρέσαι, καὶ ὅτως αὐτῷ δυνατόν· ὅτω μοι νοεῖ καὶ τὸ ῥητὸν Ἀποστόλου εἰρημένον. πρῶτον μὲν εἰς τὸν ἀέρα ἀναβεβηκέναι, καὶ τὸ εἰρημένον· κατέβη ὁ ἀδελφιδοῦς μου εἰς τὸν κῆ-

B πον αὐτοῦ. καὶ ὁ Σωτὴρ φησι, σήμερον μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ Παραδείσῳ.

Εἰ δὲ οὐκ ἔστιν ἐπὶ γῆς Παράδεισος, καὶ οὐκ ἀληθινὰ τὰ ἐν Γενέσει γεγραμμένα, ἀλλὰ ἀλληγορεῖται, οὐδὲν ἔνι τῆς ἀπολογίας, ἀλλὰ πάντα ἀλληγορεῖνται. ἐν ἀρχῇ γὰρ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν· καὶ οὐκ ἔστιν ἀλληγορούμενα, ἀλλ' ὁρατά. καὶ στερέωμα, φησὶ, καὶ θάλασσαν, βλαστήματά τε, καὶ ξύλα, καὶ βοτάνας, χόρτον, ζῶα, ἰχθύας, ὀρνέα, πάντα τὰ ὁρώμενα ἐν ἀληθείᾳ γεγονότα, ἄνθρωπον ἐν ἀληθείᾳ οὗ ἐποίησεν. * ἔθηκε τοίνυν γε. καὶ

C τοῦτον οὗ ἔπλασεν ἐν τῷ Παραδείσῳ, κατ' εἰκόνα ποιήσας τὸν αὐτοῦ ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ δέ. μὴ περιεργάζου τὰ τοῦ Θεοῦ δωρήματα, τὰ καὶ χάριν τῷ ἀνθρώπῳ δεδομένα. οὐ λέγομεν πάντας ἀνθρώπους εἶναι κατ' εἰκόνα Θεοῦ. τὸ δὲ πῶς, οὐ περιεργαζόμεθα τὸ κατ' εἰκόνα. ὅτε γὰρ τὸ πλάσμα νοοῦμεν κατ' εἰκόνα, ὅτε τὴν ψυχὴν, ὅτε τὸν νοῦν, ὅτε τὴν ἀρετήν. πολλὰ γάρ ἐστι τὰ κωλύοντά με λέγειν. ἀλλ' ὅτε λέγομεν τὸ σῶμα μὴ εἶναι κατ' εἰκόνα, ὅτε τὴν ψυχήν. πιστῶν δὲ τὸ ὁμολογεῖν τὰς

D γραφὰς, καὶ μὴ ἀρνεῖσθαι, ἀπίστου δὲ τὸ ἀθετεῖν τὴν χάριν. ἔστιν οὖν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ κατ' εἰκόνα, αὐτὸς δὲ οἶδεν ὁ Θεὸς τὸ πῶς ἐστιν. ἐὰν γὰρ εἴπῃς τὸν ἄνθρωπον ἐποίησε κατ' εἰκόνα, καὶ νομίσῃς εἶναι τὸ σῶμα, ὁ δὲ Θεὸς ἀόρατος, ἀπερίληπτος, ἀπερινόητος, (ὡς) τὸ ὁρατὸν καὶ καταληπτὸν, καὶ ὑπὸ ἁφῆς ἐμπίπτον, εἰκὼν ἔσται τοῦ ἀοράτου καὶ ἀκαταλήπτου. καὶ ἐὰν εἴπῃς, οὐκ ἔστι τὸ σῶμα κατ' εἰκόνα· ἔλαβε,

Φησὶ, χῦν, ἀπὸ τ῀ γῆς, καὶ ἔπλασε τ῀ ἄνθρωπον· καὶ ἄνθρωπον καλεῖ τὸ χοϊκὸν, καὶ ἄνθρωπον καλεῖ τὸ ψυχικόν. ἐνεφύσησε γὰρ, φησὶν, εἰς τὸ πρόσωπον αὐτ῀, καὶ ἐγένετο ἄνθρωπ῀ εἰς ψυχὴν ζῶσαν. κτισὴν δὲ τὴν ψυχὴν, καὶ τὸ σῶμα νοοῦμεν. πῶς κτισήν; ἐνεφύσησε γὰρ, φησί· καὶ ὅτε μέρ῀ Θεοῦ λέγομεν εἶναι τὴν ψυχὴν, ὅτε ἀλλότριον τῦ ἐμφυσήματ῀. πῶς δὲ τὸ λεπτὸν τῦτο νοεῖται, Θεῷ μόνῳ ἔγνωσαι.

A illud qvo ſcriptum eſt occurret: *Accepit;* inqvit, *pulverem de terra, & formavit hominem.* Qvare tam id qvod ex humo formatum, qvàm qvod anima præditum eſt, appellat hominem. *Inſpiravit enim,* inqvit, *in faicem ejus: & factus homo in animam viventem.* Porrò creatam animam ipſam perinde, ac corpus intelligimus. *Inſpiravit,* inqvit. Neqve verò partem eſſe Dei putamus animam, neqve abejusmodi inſpiratione tanqvam alienam rejicimus. Qvemadmodum verò ſubtile iſtud accipiendum ſit, ſoli eſt Deo perſpectum. Gen. 2. 7.

Ἡμεῖς δὲ ἀπερίεργως, καὶ ἀναπεργήτως πιστεύομεν τῷ Θεῷ, ἀληθεύοντι ἐν πᾶσι. καὶ ἐὰν εἴπῃς, ὅτι ἡ ψυχὴ ἐστὶ τὸ κατ᾽ εἰκόνα, λέγοντ῀ τὸν Ἀπόστολον, ὅτι ζῶν ὁ λόγ῀ τῦ Θεῦ καὶ ἐνεργὴς, καὶ τομώτερός ἐστιν ὑπὲρ πᾶσαν μάχαιραν δίστομον, καὶ διϊκνούμεν῀ ἄχρι μερισμῦ ψυχῆς. εἰ τοίνυν μερισμὸς ἔχει ἡ ψυχὴ, ὁ Θεὸς ὁ ἀμέριστός ἐστι, πῶς δύναται ἡ ψυχὴ εἶναι τὸ κατ᾽ εἰκόνα; ὁ γὰρ οἶδε τὸ μέλλον ἡ ψυχὴ, ὁ Θεὸς δὲ τὰ πάντα οἶδε. καὶ βλέπομεν τὰ ἔμπροσθεν τ῀ σώματ῀, τὰ κατόπιν ἀγνοοῦντες. καὶ ἐὰν εἴπῃς, ὅτι ἀνέστιν ἡ ψυχὴ, πάντως καὶ τὴν ψυχὴν ἄνθρωπον κέκληκεν, καὶ ψυχὴ καὶ σῶμα ἐστὶν ἄνθρωπ῀· ἀλλ᾽ εἴποις τὸν νῦν εἶναι τὸ κατ᾽ εἰκόνα. λέγει ἡ γραφὴ ὁρῶ νόμον ἕτερον ἀντιστρατευόμενον ἐν τοῖς μέλεσί μου, καὶ αἰχμαλωτίζοντά με ἐν τῷ νοΐ μου τῷ νόμῳ τῆς ἁμαρτίας τῷ ὄντι ἐν τοῖς μέλεσί μου. πῶς ἂν αἰχμαλωτιζόμεν῀ ἔσαι κατ᾽ εἰκόνα; * ὅτι ψαλῶ τῷ νοΐ, ψαλῶ τῷ πνεύματι. καὶ ἐὰν εἴπῃς ἀρετὴν εἶναι τὸ κατ᾽ εἰκόνα, ἐρῶ σοι, εἰπέ μοι πρὸ τ῀ Ἀδὰμ, ποίαν ἀρετὴν εἰργάσατο πρὸ τ῀ αὐτὸν πλασθῆναι; ὁ γὰρ ἦν ἐν ἀρχῇ, ἀπαρχῆς δὲ ἐπλάσθη κατ᾽ εἰκόνα. καὶ ἐὰν εἴπῃς μὴ εἶναι τὴν ἀρετὴν, ὁ καλῶς λέγεις. τίνι γὰρ πρέπει κατ᾽ εἰκόνα εἶναι, ἀλλ᾽ ἢ τῇ ἀρετῇ; πρὶν δὲ ἀρετῆς κατ᾽ εἰκόνα ἐπλάσθη ὁ ἄνθρωπ῀. ὅπου γὰρ ἦν ὁ Ἀδὰμ ἐν ἀρετῇ πολιτευσάμεν῀, ὅτε ἐκτισμέν῀. καὶ ἐὰν εἴπῃς τὸ βάπτισμα εἶναι κατ᾽ εἰκόνα, ἆρα οἱ μὴ λαβόντες βάπτισμα δίκαιοι οὐκ ἦσαν κατ᾽ εἰκόνα. ἀπὸ γὰρ Μωϋσέως, καὶ θαλάσσης ἤρξατο ὁ τύπ῀, ἀπὸ Ἰωάννου ἠνοίγη ὁ τύπ῀, ἐν δὲ Χριστῷ ἐτελειώθη τὸ δῶρον.

B LVI. Nos autem ſine curioſitate atqve fuco, Deo, qvi ubiqve verus eſt adhibemus fidem. Tu verò ſi animam ad imaginem Dei eſſe ſtatueris, cùm Apoſtolus aſſerat: *Vivum eſſe Dei ſermonem, & efficacem, ac penetrabiliorem omni gladio ancipiti, & pertingentem usqve ad diviſiones animæ:* ſi ulla eſt animæ diviſio, Deus verò indiviſus eſt, ad imaginem anima eſſe qvî poteſt? Non enim qvæ futura ſunt novit anima: Deus autem omnia cognoſcit. Item corporis anteriora cernimus, poſteriora neſcimus. Atqvi ſi animam ad imaginem eſſe negaveris, repugnabit illud qvòd animam appellarit hominem, ac tam anima, qvàm corpus homo ſit. At enim mens, inqvies, C ad imaginem erit expreſſa. Verùm ſcriptura ſic loqvitur: *Video legem aliam repugnantem in membris meis, & in captivitatem redigentem me in mente mea, ſub peccati legem, qvæ eſt in membris meis.* Qvod igitur in captivitatem redigitur, non ad imaginem dici poteſt. Adhæc: *Pſallam,* inqvit, *mente, pſallam ſpiritu.* Jam ſi in virtute poſitam illam imaginem eſſe dixeris, non rectè ſenties. Tibi enim iſtud objiciam: Dic ſodes ecqvod virtutis officium præſtiterit Adamus, anteqvam à Deo fingeretur. Neqve enim principio fuit: ſed poſteà ad imaginem formatus eſt. Contrà verò ſi imaginem in virtuti poſitam eſſe negaveD ris, non rectè judicabis: Cui enim potiùs qvàm virtute convenit, ut ad imaginem eſſe dicatur. Atqvi ante virtutem omnem homo ad imaginem expreſſus eſt. Qvippe nondum ex virtutis præſcripto vitam inſtituerat Adamus, nec omninò procreatus fuerat. Supereſt ut Baptiſmo imaginem illam Dei circunſcribendam cenſeas. Verum ex eo ſeqvitur, juſtos, qvi Bapiſmo initiati non fuerant, eos ad imaginem Dei minimè eſſe factos. Nam à Moyſe atqve mari Baptiſmi figura cœpit: eadem ab Joanne patefacta; in Chriſto verò munus eſt ipſum perfectum. Rom. 7. 23. 1. Cor. 14. 15

For. ἔτι.

LVII. Qvocirca cùm omnes imaginem in ſeſe contineant Dei, naturâ tamen ea præditi non ſunt. Neqve enim æqvaliter cum Deo ejusmodi homines imaginem adepti ſunt. Siqvidem Deus comprehendi non poteſt, aut mente concipi, qvia ſpiritus eſt, atq; omni ſpiritu præſtantior, & lux omni luce ſuperior. Cæterùm qvæ ab illo conſtituta ſunt ſubtrahere nolumus. Verus enim eſt ille, qvi, ad imaginem ut eſſet, homini ſua gratia largitus eſt. Et nonnulla his ſimilia proponi poſſunt. Videmus enim Salvatorem ipſum panem in manus accepiſſe, ut in Evangelio legitur. Qvòd à cœna ſurgens hæc acceperit: & gratia agens dixerit. *Hoc meum eſt hoc.* Atqvi videmus æqvale illud non eſſe, nec ſimile; non ſuſceptæ carnis imagini, non Divinitati ipſi, qvæ videri non poteſt; non membrorum lineamentis, ac notis. Illud enim rotundum eſt, &, qvod ad vim attinet, ſenſus expers: & nihilominus ex gratia pronuntiare voluit: *Hoc meum eſt hoc.* Neqve qvisqvam eſt, qvi ei ſermoni fidem non adhibeat. Nam qvi verùm illum eſſe non credit, à gratia & ſalute prorſus excidit. Verùm qvodcumqve tandem audierimus, ac crediderimus, ipſius eſſe credimus: Dominum verò noſtrum totum eſſe ſenſum, ac totum ſenſu præditum novimus, totum Deum, totum moventem, totum efficientem, totum lumen, totum incomprehenſum, qvi hoc nobis pro ſua gratia largitus eſt.

Inſignis locus qvo Dominici corporis in Euchariſtica præſentia comprobatur.

LVII. Adamus igitur in Paradiſo conſtitutus de arbore comedit: *Paradiſus porro in Eden erat ad orientem. Porrò fons de Eden aſcendebat.* Non dicit deſcendebat: ne Eden è cœlo eſſe ſuſpicemur. Nam ſi eſſet in cœlo, dixiſſet utiqve; fons è loco ſuperiore deſcendebat. Dixit autem: *Fluvius egreditur ex Edem:* non autem deſcendit. *Hic dividitur in qvatuor capita.* Nomen uni Phiſon: Qvem nos oculis ipſis intuemur. Phiſon enim is eſt, qvi ab Indis & Æthiopibus Ganges appellatur: qvem Indum Græci nominant. Hic ambit regionem Evilath majorem videlicet, ac minorem, qvæ eſt Elymæorum Provincia, ac magnam Æthiopiam penetrans ad Auſtrum labitur, & intra Gades ingentem in Oceanum erumpit. Secundus fluvius eſt Geon, qvem nos perinde ſenſibus expoſitum, non allegoriis adumbratum cernimus. Hic eſt, qvi per Æthiopiam labitur, & minorem Æthiopiam, Anubiticum tractum, Blemyas, & Axumitidem prætervectus Tho-

Gen. 2.8.

Paradiſi qvatuor fluminum deſcriptio.

Εχουσιν ὃν πάντες τὸ κατ' εἰκόνα, ἀλλ' ὐ κῆ φύσιν. ὐ γὰρ κῆ ἰσότητα Θεοῦ ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι τὸ καθ' εἰκόνα. ὁ γὰρ Θεὸς ἀκατάληπτ⊙, ἀδιανόητ⊙, πνεῦμα ὢν, καὶ ὑπὲρ πᾶν πνεῦμα, καὶ φῶς ὑπὲρ πᾶν φῶς. ἃ δὲ αὐτὸς διώρισεν, οὐκ ἀποσερούμεν. ἀληθὴς δέ ἐσιν ὁ μῆ χάριτ⊙ τὸ καθ' εἰκόνα τῷ ἀνθρώπῳ δωρησάμεν⊙, καὶ ὅσα ἐσὶν ἀπὸ τ ὁμοίων. ὁρῶμεν γὰρ ὅτι ἔλαβεν ὁ* πατὴρ εἰς τὰς χεῖρας αὐτοῦ, ὡς ἔχει ἐν τῷ ΕΥαγγελίῳ, ὅτι ἀνέση ἐν τῷ δείπνῳ, καὶ ἔλαβε τάδε. καὶ εὐχαριςήσας, εἶπε τοῦτό μὲ ἐσι τόδε. καὶ ὁρῶμεν ὅτι οὐκ ἴσόν ἐσιν, ἀδὲ ὅμοιον, ἀ τῇ ἐνσάρκῳ εἰκόνι, ἀ τῇ ἀοράτῳ θεότητι, ἀ τῆς χαρακτῆρσι τ μελῶν. τὸ μὲν γὰρ ἐσι σρογγωλοειδὲς καὶ ἀναίσθητον, ὡς πρὸς τ δύναμιν. καὶ ἠθέλησεν χάριτι εἰπεῖν, τοῦτό μὲ ἐσὶ τόδε, καὶ ἀδεὶς ἀπισεῖ τῷ λόγῳ. ὁ γὰρ μὴ πισεύων εἶναι αὐτὸν ἀληθινόν, ὡς εἶπεν, ἐκπίπτ τ χάριτ⊙. καὶ τ σωτηρίας. ὅτι δὲ * ἀνέσωμαι (καὶ πισεύσωμαι) πισεύομαι ὅτι ἔσιν αὐτός· τὸν δὲ Κύριον ἡμῶν οἴδαμεν ὅλον ἄνθρωπον, ὅλον ἀνθρωπικὸν, ὅλον Θεὸν, ὅλον κινοῦντα, ὅλον ἐνεργοῦντα, ὅλον φῶς, ὅλον ἀκατάληπτον, ἀλλὰ μῆ χάριτ⊙ ἡμῖν τοῦτο δεδωρημένον.

A

B

C

Pro παντὴρ leg. σωτήρ. Paulo ante pro ὅσα ἐσὶν. Corn. lege πόσα.

F. ἀνέσωμαι.

Οὕτ⊙ φύσει ὁ Ἀδὰμ ἐν τῷ Παραδείσῳ ἐτέθη, καὶ ἔφαγε ἀπὸ τ ξύλου. ὁ δὲ Παράδεισ⊙, φησὶν, ἐν Εδὲμ κῆ ἀνατολάς· πηγὴ δὲ ἀνέβαινεν ἐξ Εδέμ. καὶ οὐκ εἶπε, κατέβαινεν, ἵνα μὴ νομίσωμεν ἐξ οὐρανοῦ εἶναι τ Εδέμ. εἰ γὰρ ἐν οὐρανῷ ἦν, ἄνωθεν ἂν εἶπε κατέρχεται ἡ πηγή. ἀλλὰ φησὶ, ποταμὸς ἐκπορεύεται ἐξ Εδὲμ. καὶ οὐκ εἶπε καὶ ἔρχε⊃. ἔσ⊙ ἀφορίζει εἰς τέσσαρας ἀρχὰς ὄνομα τῷ ἑνὶ Φεισών, καὶ ὁρῶμεν τ Φεισὼν ἐπ' ὄψεσιν ἡμῶν. ὃ Φεισὼν μέν ἐσιν ὁ Γάγγης παρὰ τοῖς Ινδοῖς καλούμεν⊙, ὑπ' Αἰθίοψιν, Ελληνες δὲ τοῦτον καλοῦσιν Ινδὸν ποταμόν. πᾶσαν γὰρ τ ΕΥιλὰτ περικυκλοῖ τ μικρὰν, καὶ τ μεγάλην, τὰ μέρη τ Ελυμαίων. διαπερᾷ δὲ τὴν μεγάλην Αἰθιοπίαν, καὶ πίπτει εἰς τὸν νότον, ὑπὸ δύο ἐσωθεν Γαδείρων, εἰς τ μέγαν Ὠκεανὸν δεύτερ⊙ ποταμὸς Γεών. καὶ αἰσθητὸν ὁρῶμεν τ ποταμὸν, καὶ οὐκ ἀλληγορούμενον. ἔσ⊙ γὰρ ὁ κῆ τ Αἰθιοπίαν καλερχόμεν⊙, καὶ διαπερῶν τὴν μικρὰν Αἰθιοπίαν, Ανυβίτην τε καὶ Βλεμυίαν, καὶ ἐζωμίτην, καὶ ἐπικλύζων τὰ μέρη Θηβαΐδ⊙

Ea eſt qvæ ab illo ſæpe Αξωμῖτις dicitur.

βαϊδ, καὶ Αἰγύπτ, καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ταύτην ἐκπίπτων. εἰ δέ τις ἀπιστεῖ ἀκουέτω τοῦ Ἱερεμίου λέγοντος· ἵνα τί ἡμῖν καὶ τῇ γῇ Αἰγύπτου, τοῦ πιεῖν ὕδωρ Γεὼν τὸ τεθολωμένον; τρίτος, φησὶ, ποταμὸς Τίγρης, πορευόμενος, ὁ κατέναντι τῶν Ἀσσυρίων. διατέμνει γὰρ τὰ μέρη τῆς ἀνατολῆς, καὶ δύνει ὑπὸ τὴν γῆν, καὶ ἀνίσχει ἀπὸ τῆς Ἀρμενίας, καταμέσον Καρδιέων καὶ Ἀρμενίων, καὶ ἀναπηγάζει πάλιν, καὶ ἀνατέμνεται εἰς τὰ τῶν Ἀσσυρίων γῆν. ἀλλὰ καὶ ὁ ποταμὸς ὁ τέταρτος Εὐφράτης, ὡσαύτως ὁμοίως τῷ ἀπὸ τρόπῳ δύνων ὑπὸ τὴν γῆν, ἀνέρχεται ἀπὸ τῆς Ἀρμενίας, καὶ ἕτως περιπλύζει τὴν Περσίδα. εἰ τοίνυν οὐκ ἔνι παράδεισος ἀφθητὸς, οὐκ ἔνι πηγή. εἰ οὐκ ἔνι πηγὴ, οὐκ ἔνι ποταμός. εἰ οὐκ ἔνι ποταμὸς, οὐκ εἰσὶ τέσσαρες ἀρχαί. εἰ οὐκ ἔνι Φεισὼν, οὐκ ἔνι Γεών. εἰ οὐκ ἔνι Τίγρης, οὐκ ἔνι Εὐφράτης. εἰ οὐκ ἔνι Εὐφράτης, οὐκ ἔνι συκῆ, οὐκ ἔνι φύλλα, οὐκ ἔνι Ἀδὰμ, οὐκ ἔνι φαγεῖν, οὐκ ἔνι Εὔα, οὐκ ἔφαγον ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὐκ ἔνι Ἀδάμ. εἰ οὐκ ἔνι Ἀδὰμ, οὐκ εἰσὶν ἄνθρωποι, ἀλλὰ μύθος λοιπὸν ἡ ἀλήθεια, καὶ ἀλληγορεῖται τὰ πάντα. ἔστι τοίνυν Ἀδάμ. ἐσμὲν γὰρ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἀπὸ, ὄντες πάντες κατὰ διαδοχήν, καὶ ὁρῶμεν αὐτὸν διὰ τοῦ πλήθους ἐν τῇ διαδοχῇ.

Baidem, & Ægyptum alluens in mare nostrum influit. Qvod siqvis fidem mihi non adhibeat, Jeremiam loqventem audiat: *Qvid vobis & terræ Ægypti, ut bibatis aqvam Geonis turbidam?* Tertius fluvius est Tigris, qvi è regione Assyriorum fluit. Qvippe Orientis tractus dividens sub terram demergitur. Qvi cum ex Armenia inter Cardiæos, & Armenios oriatur, depressus iterum emergit, & Assyriorum agros divisus irrigat. Qvartus est Euphrates; qvi eodem modo terra haustus, ex Armenia oritur, atqve ita Persidem alluit. Qvamobrem si nullus est aspectabilis Paradisus, neqve fons est ullus. Si nullus fons est, neqve fluvius. Si fluvius non est, ne qvatuor qvidem illa sunt initia. Si nusqvam Phison est, neqve Geon erit. Si neqve Tigris est, Euphrates è medio tollitur. Euphrate verò sublato, jam neqve ficus est, neqve folia nec Adamus, nec illa vetiti fructus degustatio; nec Eva, nec illa ex arbore comedit unqvam: nusqvam est Adamus. Adamum verò si sustuleris, nulli erunt homines, & in fabulam veritas ipsa commutabitur, omniaqve ad allegoriam referentur. Atqvi re vera Adamus extitit: Nos enim ab illo sumus omnes generis successione propagati, eundemqve nos illum in posterorum multitudine qvodammodo cernim

Jer. 2.16.

Ἀδὰμ γὰρ γυνᾷ κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ τὸν Σὴθ, ἵνα μή τις νομίσῃ τὸν τετελασμένον ἄλλον, καὶ οὐ γεγεννημένης ἄλλης. τοῦτό φησιν ἡ γραφὴ, κατὰ τὴν ἰδέαν αὐτοῦ. Σὴθ δὲ γυνᾷ τὸν Ἐνὼς, Ἐνὼς τὸν Καϊνὰν, Καϊνὰν τὸν Μαλελιὴλ, Μαλελιὴλ τὸν Ἰαρὲτ, καὶ τὸν Ἐνὼχ, Ἐνὼχ τὸν Μαθουσάλα, Μαθουσάλα τὸν Λαμὲχ, Λαμὲχ τὸν Νῶε, καὶ γέγονε κατακλυσμὸς, οὐκ ἀλληγορίᾳ, ἀλλ' ἀληθείᾳ, καὶ ἀπώλετο πᾶσα ψυχὴ, ἔμειναν δὲ ὀκτὼ ψυχαὶ ἀνθρώπων. ψυχὰς δὲ ἂν ἀκούσῃς, μὴ νομίσῃς σώματα. ἀπὸ γὰρ τοῦ ἑνὸς εἴδους ὁ ἄνθρωπος ὅλος καλεῖται. κατέβη γὰρ Ἰακὼβ εἰς Αἴγυπτον ἐν ψυχαῖς ἑβδομηκονταπέντε, οὐχ ὅτι αἱ ψυχαὶ εἵποντο ἄνευ σωμάτων, ἀλλὰ σὺν σώμασι. καὶ ἦμεν ἐν τῷ πλοίῳ ὡς ὀγδοήκοντα ψυχαὶ, φησὶν ὁ Λουκᾶς, ὁ συγγραψάμενος τὰς πράξεις τῶν Ἀποστόλων. καὶ ἡ σωτήρια οὖν δοῦλος σώματα εἴωθε καλεῖν. δεσπότης, φησίν, ἑνὸς σωμάτων, ἀλλὰ καὶ ψυχὰς ἐχόντων

LIX. Nam Adamus ad imaginem suam Seth genuit. Ac ne qvis diversum putet eum esse, qvi formatus est, ab iis qvi generatione producti, ob id Scriptura dixit *ad imaginem suam.* Porrò Seth genuit Enos, Enos Cainam, Cainam Malaleel, Malaleel Jared, & Enoch, Enoch Mathusalem, Mathusalem Lamech, Lamech Noë: sub qvo diluvium re vera, non allegoricè contigit; omniaqve animalia perierunt: adeo ut octo duntaxat hominum animæ supererent. Animas porrò cùm audis, cave figmenta esse putes. Nam ab una parte, ac specie totus homo nuncupatur. Qvippe Jacob in Ægyptum descendens animas secum LXXV duxit. nec illas qvidem corporibus solutas; sed cum ipsis conjunctas. Item, *Eramus*, inqvit Lucas, qvi Apostolorum Acta conscripsit, *in navigio anime circiter octoginta.* Qvinetiam vulgari loqvendi consvetudine servos appellamus corpora. Veluti dominus centum corporum; animatorum utiqve

Gen. 5.

Gen. 46.

Act. 27.37. Sed ibidem numerus est CCLXXVI.

Sed qvoniam hominum dominatus ad corpora ſolummodò, non ad animas pertinet, meritò ſervos, corpora, ſed anima prædita nominarunt, ut coporum uſum oſtenderent. Egreſſus eſt autem Noe ex arca, poſtqvam genuit Sem, Cham, & Japhet. Sem verò genuit Arphaxad, Arphaxad Cainam, Cainam Salam, Sala Heber, Heber Phalec, Phalec Rhagam, Ragam Seruch, Seruch Nachor, Nachor Tharra, Tharra Abraam, Abraam Iſaac, Iſaac Jacob, Jacob Judam, Judas Phares, Phares Eſrom, Eſrom Aram, Aram Aminadab, Aminadab Naaſon, Naaſon Salmon, Salmon Booz, Booz Obed ex Ruth, Obed Jeſſe, Jeſſe David regem, David Salomonem ex Uriæ conjuge: Salomon Roboam, Roboam Abia, Abia Aſaph, Aſaph Joſaphath, Joſaphath Joram, Joram Ochoziam, Ochozias Joam, Joas Amaſiam, Amaſias Oziam, qvi & Azarias dictus eſt, Ozias Joatham, Joatham Achaz, Achaz Ezechiam, Ezechias Manaſſem, Manaſſe Amos, Amos Joſiam, Joſias Jechoniam, Jechonias Salathiel, Salathiel Zorobabel, Zorobabel Abiud, Abiud Eliacim, Eliacim Aſor, Aſor Sadoc, Sadoc Achim, Achim Eliud, Eliud Eleazar, Eleazar Matthiam, Matthias Jacob, Jacob Joſeph.

A ἐπειδὴ δὲ ἡ δεσποτεία τ̃ ἀνθρώπων σωμάτων κυριεύῃ, ἀλλ' ὰ ψυχῶν, διὰ τ̃το τ̃ο θ̃ε λόγως σώματα ἐπάλεσαν σὺ ψυχῇ, ἵνα δείξῃ τὴν χρῆσιν τ̃ σωμάτων. ἐξ̃ῆλθε γ̃ Νῶε ἐκ τ̃ς κιβωτ̃ γημήσας τὸν Σήμ, τὸν Χάμ, τὸν Ἰάφεθ. Σὴμ δὲ γημᾷ τὸν Ἀρφαξὰδ, Ἀρφαξὰδ γημᾷ τὸν Καϊνὰν, Καϊνὰν τ̃ Σάλα, Σάλα τ̃ Ἔβερ, Ἔβερ τὸν Φαλὲκ, Φαλὲκ τὸν Ραγαὺ, Ραγαὺ τὸν Σερὲχ, Σερὲχ τὸν Ναχὼρ, Ναχὼρ τὸν Θάῤῥα, Θάῤῥα τὸν Ἀβραὰμ, Ἀβραὰμ τὸν Ἰσαὰκ, Ἰσαὰκ τὸν Ἰακὼβ, Ἰακὼβ Ἰούδαν, Ἰούδας τ̃ Φα-
B ρὲς, Φαρὲς τ̃ Ἐσρὼμ, Ἐσρὼμ τ̃ Ἀρὰμ, Ἀρὰμ τὸν Ἀμιναδὰμ, Ἀμιναδὰμ τ̃ Ναασὼμ, Ναασὼμ τὸν Σαλμὼν, Σαλμὼν τὸν Βοὸζ, Βοὸζ τὸν Ἰωβὴδ ἐκ τ̃ς Ρὺθ, Ἰωβὴδ Ἰεσσαὶ, Ἰεσσαὶ τὸν Δαβὶδ τὸν Βασιλέα, Δαβὶδ τὸν Σολομῶντα ἐκ τ̃ς τ̃ Οὐρίᾳ, Σολομὼν τὸν Ροβοὰμ, Ροβοὰμ τὸν Ἀβιὰ, Ἀβιὰ τὸν Ἀσὰφ, Ἀσὰφ τὸν Ἰωσαφὰτ, Ἰωσαφὰτ τὸν Ἰωρὰμ, Ἰωρὰμ τὸν Ὀχοζίαν, Ὀχοζίας Ἰωὰς, Ἰωὰς τὸν Ἐμεσίαν, Ἐμεσίας τ̃ Ὀζίαν, τὸν κληθέντα Ἀζαρίαν, Ὀζίας τὸν Ἰωάθαμ, Ἰωάθαμ τὸν Ἀχὰζ, Ἀχὰζ τὸν Ἐζεκίαν, Ἐζε-
C κίας τὸν Μανασσῆ, Μανασσῆς τὸν Ἀμὼς, Ἀμὼς τὸν Ἰωσίαν, Ἰωσίας Ἰεχονίαν. Ἰεχονίας πάλιν τὸν Σαλαθιὴλ, Σαλαθιὴλ τὸν Ζοροβάβελ, Ζοροβάβελ τὸν Ἀβιὰδ, Ἀβιὰδ τὸν Ἐλιακεὶμ, Ἐλιακεὶμ τὸν Ἀσὼρ, Ἀσὼρ τὸν Σαδὼκ, Σαδὼκ τὸν Ἀχεὶμ, Ἀχεὶμ τὸν Ἐλιὰδ, Ἐλιὰδ τὸν Ἐλεάζαρ, Ἐλεάζαρ τὸν Ματθίαν, Ματθίας τὸν Ἰακὼβ, Ἰακὼβ τὸν Ἰωσὴφ.

LX. Joſeph ætate jam provectus, & orbatus uxore, poſt ejus obitum, è qva qvatuor mares ſuſceperat, Jacobum fratrem Domini ideo cognominatum, qvòd cum eo eſſet educatus, & Simonem, ac Judam, & Joannem, duas itidem filias, Annam, & Salomen, Joſeph, inqvam, jam ſenex uxore mortua cùm ex omni tribu viduorum, ac cœlibum ſortitio ad eas virgines fieret, qvæ ad templum educabantur, eo qvòd primi qviqve liberi utriusqve ſexus in templo conſecrari ſolebant, ſortis neceſſitate coactus ſacroſanctam Virginem Mariam in matrimonium accepit: è qvà Dominus noſter Jeſus Chriſtus ſecundum carnem de Spiritu ſancto ſine ullo virili ſatu, vel corporum conjunctione natus eſt.

Ἰωσὴφ γέρων ὢν χ̃ῆ, μ̃ῆ τὸ λαβεῖν πρώτην γυναῖκα, καὶ ποιήσαι ἐξ αὐτ̃ς παῖδας ἄῤῥενας μὴ τέσσαρας, Ἰακὼβ τὸν ἀδελφὸν τ̃
D Κυρίᾳ καλούμενον, διὰ τὸ συναναστραφῆναι αὐτῷ, καὶ Σίμωνα, καὶ Ἰούδαν, καὶ Ἰωάννην, δύο θ̃ θυγατέρας, Ἄνναν, καὶ Σαλώμην· ἔτ ὁ Ἰωσὴφ γέρων ὢν, καὶ χ̃ῆ τ̃ ἀνάγκην τ̃ πλήρων βαλλομένων ἐπὶ χήρας, καὶ ἀγάμους παῤ ἑκάστην φυλὴν εἰς τὰς ὑπὸ ναῷ παρθένους, διὰ τὸ ἀφιερωθῆναι ἐν τῷ ναῷ τ̃ πρωτοτόκους παῖδας, ἄῤῥενάς τε καὶ θηλείας, ἔλαβε κατὰ κλῆρον τὴν ἁγίαν παρθένον Μαρίαν, ἐξ ἧς κατὰ σάρκα ἐγεννήθη ὁ κύρι ἡμῶν Ἰησ̃ς Χριστὸς διὰ Πνεύματ ἁγίᾳ, οὐκ ὑπὸ σπέρματ ἀνδρὸς, ἤτε συναφείᾳ σώματος.

γνᾶται τοίνυν ὁ Κύριος ἐκ φυλῆς Ἰούδα, ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, καὶ Ἀβραὰμ κατὰ σάρκα, Θεὸς ὤν, ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ ἔτει τῆς βασιλείας Αὐγούστου.

Αὔγουστος δὲ ἐβασίλευσεν ἐξήκοντα ἓξ ἔτη, καὶ μῆνας ἕξ.

Μετ' αὐτὸν δὲ παῖς αὐτοῦ Τιβέριος διαδέχεται τὴν ἀρχὴν ἔτει ιγ'.

Μετὰ Τιβέριον Γάιος ἔτη τρία, καὶ μῆνας θ', ἡμέρας κε'.

Μετὰ Γάϊον Κλαύδιος ἔτη ιγ'.

Μετὰ Κλαύδιον, Νέρων ἔτη ιγ'.

Μετὰ Νέρωνα Οὐεσπασιανὸς ἔτη θ'.

Μετὰ Οὐεσπασιανὸν Τῖτος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη β'.

Μετὰ Τῖτον Δομετιανὸς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἔτη ε', καὶ μῆνας ε'.

Μετὰ Δομετιανὸν Νερούας ἔτη δ'.

Μετὰ Νερούαν Τραϊανὸς ἔτη ιθ'.

Μετὰ Τραϊανὸν Ἀδριανὸς ἔτη κβ'.

Μετὰ Ἀδριανὸν Ἀντωνῖνος εὐσεβὴς ἔτη κβ'.

Μετὰ Αντωνῖνον Μάρκος Αὐρηλιανὸς Αντωνῖνος, ὁ καὶ Οὖηρος ἔτη ιθ'.

Κόμοδος ἔτη ιδ'.

Περτίναξ ἔτη ς'.

Σεβῆρος ἔτη ιή.

Αντωνῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ζ'.

Cor. Μακρῖνος. *Μαρκῖνος ἔτος ἕν.

Αντωνῖνος ἄλλος ἔτη β'.

Αλέξανδρος ὁ Μακεδὼν ἔτη γ'.

Μαξιμῖνος ἔτη γ'.

Γορδιανὸς ἔτη ς'.

Φίλιππος ἔτη ς'.

Δέκιος ἔτος α'.

Cor. Γάλλος, καὶ Οὐολουσιανός. *Γαλλοφῶν καὶ Οὐαλησιανὸς ἔτη γ'.

Γαληνὸς ἔτη ιέ.

Κλαύδιος ἄλλος ἔτος ἕν.

Αὐρήλιος ἔτη ιδ'.

Τάκιτος μῆνας ς'.

Πρόβος ἔτη ς'.

Οἱ περὶ Κάρον, καὶ Καρῖνον, καὶ Νουμεριανὸν ἔτη β'.

Διοκλητιανὸς ἔτη ή.

Μετὰ Διοκλητιανὸν Μαξιμιανός.

Λικίνιος.

Κώνσας.

Κωνσαντῖνος.

A Natus est itaqve Dominus è tribu Juda ex semine David, & Abraam, secundum carnem, Deus existens, Augusti Imperatoris anno XL.

Imperavit Augustus annos LXVI & menses VI.

Huic Tiberius ejus Filius succedit, A. XXIII.

Post Tiberium Cajus annos III, menses X, dies XXII.

Post Cajum, Claudius annos XIII.

Post Claudium, Nero annos XIII.

B Post Neronem Vespasianus annos IX.

Post Vespasianum Titus filius ipsius annos II.

Post Titum Domitianus frater ipsius annos V. menses V.

Post Domitianum Nerva annos IV.

Post Nervam Trajanus annos XIX.

Post Trajanum Adrianus annos XXII.

Post Adrianum Antonius Pius annos XXII.

Post Antonium Marcus Aurelius Antoninus, qvi & Verus, annos XIX.

Commodus annos XIV.

Pertinax, annos VI.

C Severus, annos XVIII.

Antoninus Filius annos VII.

Macrinus, annum I.

Antoninus alius annos II.

Alexander à Macedone diversus annos III.

Maximinus annos III.

Gordianus annos VI.

Philippus, annos VI.

Decius annum I.

Gallus & Volusianus annos III.

Galienus annos XV.

D Claudius alter annum I.

Aurelianus annos XIV.

Tacitus menses VI.

Probus annos VI.

Carus & Carinus & Numerianus annos II.

Diocletianus annos XX.

Post Diocletianum Maximianus.

Licinius.

Constans,

Constantinus.

Julianus.
Jovianus.
Valentinianus,
Valens,
Gratianus.

A Ιȣλιανὸς,
Ιοβιανὸς,
ΟΥαλεντινιανὸς,
ΟΥάλης,
Γρατιανός.

Usqve in hunc annum, postqvam mortuus est Gratianus, sunt anni LXX. Nam hic annus est nonagesimus Diocletiani, Valentiniani & Valentis decimus, Gratiani sextus Consulatus Gratiani Augusti tertium, & Eqvitii illustrissimi, Indict. II.

Εως τȣ̃ ἐνιαυτȣ̃, ϕ῀ τὸ τελευτῆσαι Γρατιανὸν ἔτη ο΄. τὸ ἔτ῀ γὰρ τȣ̃το ἐσὶν ἐνενηκοσὸν Διοκλητιανȣ̃, ΟΥαλεντινιανȣ̃ καὶ ΟΥάλεντ῀ ι΄, Γρατιανȣ̃ δὲ ἔτ῀ ϛ΄, Ὑπατείᾳ Γρατιανȣ̃ Α΄ Υγȣϛȣ τὸ τρίτȣ, * Εσπυΐȣ λαμπρολάτȣ, Ἰνδικτ῀ β΄.

F. Εκυΐτίȣ.

LXI Nos ab Adamo illo deinceps ordine propagati sumus, neqve series intercidit: neqve allegoricè qvæ à Deo facta sunt interpretanda veniunt. Qvamobrem verè Adamus existit; verè item ficulnea folia & ficus, arbor qvoqve, qvæ boni maliqve scientiam conferebat: & arbor vitæ in medio paradiso consita, nec non & serpens, & contumacia, & obedientia, ad hæc fluvii, & Eva, & formatum revera opificium extitit. Nihil enim non Deo possibile est: ut qvæ corruptibilia sunt, ad incorruptum statum transferre possit, & eandem illam incorruptionis conditionem in terra tribuat. Qvod ne cui fortasse mirum videatur, istud ipsum adventu suo ille comprobavit. Qvam enim carnem corruptioni obnoxiam accepit, & Divinitati suæ adjunxit, incorruptam reddidit. Qvis enim redarguere Deum potest? Sed aliud deinceps videamus. Primos nostros parentes Deus è Paradiso expulit: Cherubinosqve cum flammeo gladio ad vitæ arboris servandum aditum collocavit. Adamus igitur cum uxore è Paradisi regione domicilium habuit. Nemo inanibus fabulis illudat: *Matt. 3. 9. Potest enim Deus è lapidus excitare filios.* Potest idem qvæ corruptibilia sunt incorrupta facere: & in terris, qvando ita libitum est, paradisi qvietem otiumqve constituere. Terra qvippe non alterius Dei est, neqve cœlum alterius, sed omnia ad unum eundemqve pertinent: qvi immortalitatem unicuiqve pro sua voluntate largitur. Nam & Adami corpus ex eadem humo fictum esse scimus, è qvæ corpora nostra fabricata sunt, ac nos qvoqve spem æternæ, & immortalis hereditatis habemus. Qvippe Salvatoris corpus è Maria Virgine ortum habuit, & cum Verbi in cœlo immortalitate conjunctum est. Hæc nos omnia hoc loco colligere ac proponere studuimus, ne qvid eorum qvæ scripta sunt, rejiceremus: sed ut candorem ac simplicitatem adhiberemus, ac fideles nos præberemus in iis omnibus,

Ημεῖς τοίνυν ἀπ῀ Ἀδὰμ προϕερημένȣ τὰ ἀπολȣθίαν, καὶ ȣ̓κ ἀπώλεσέ ἡ τάξις, ȣ̓δὲ τὰ ὑπὸ Θεȣ̃ γινόμενα ἀλληγορȣ̃νται. ἔσι τοίνυν Ἀδὰμ, καὶ ἔσι Φύλλα συκῆς, καὶ συκῆ, καὶ ξύλον τȣ̃ εἰδέναι γνωσὸν καλȣ̃, καὶ πονηρȣ̃, καὶ ξύλον ζωῆς ἐν μέσῳ τ῀ Παραδείσȣ, καὶ ὄϕις, καὶ ἀϕροσύνη, καὶ ὑπακοὴ, καὶ εἰσὶ ποταμοὶ, καὶ ἔσιν Ε΄Υα, καὶ τὸ πλάσμα. πάντα γὰρ δυνατὰ τῷ Θεῷ, καὶ τὰ ϕθαρτὰ μεταβάλλειν εἰς ἀϕθαρσίαν, καὶ τὰ ἀπ῀ γῆς ποιῆσαι ἐν ἀϕθαρσίᾳ διατελεῖν. καὶ μὴ θαυμαζέτω τις. τȣ̃το γὰρ ἦλθε, καὶ ἔδειξε. λαβὼν σάρκα ϕθαρτὴν, καὶ ἐνδυσάμενο῀ ἐν τῇ θεότητι, καὶ ἀποδείξας ἀϕθαρτον. τίς γὰρ ἐγκαλέσῃ Θεῷ; ἴδωμεν δὲ καὶ ἄλλην θεωρίαν. ἐξέβαλεν ȣ̓ν αὐτȣ̀ς ἔξω τȣ̃ Παραδείσȣ, καὶ ἔθετο τὰ Χερȣβὶμ, καὶ τ῀ Φλογίνην ῥομϕαίαν, τηρεῖν τὴν εἴσοδον τȣ̃ ξύλȣ τῆς ζωῆς. καὶ ἐξελθόντες οἱ περὶ τ῀ Ἀδὰμ, ᾤκησαν ἀπέναντι τ῀ Παραδείσȣ. μηδεὶς μύθοις ἀπατάτω κενοῖς. δύναται γὰρ ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων ἐγεῖραι τέκνα· καὶ δύναται ὁ Θεὸς καὶ τὰ ϕθαρτὰ μεταβαλεῖν εἰς ἀϕθαρσίαν· καὶ δύναται ἀπ῀ γῆς ποιῆσαι ἀνάπαυσιν Παραδείσȣ, ὅτι ἠθέλησεν. ȣ̓δ γὰρ ἡ γῆ ἄλλȣ Θεȣ̃, καὶ ȣ̓ρανὸς ἄλλȣ Θεȣ̃, ἀλλὰ πάντα τȣ̃ αὐτȣ̃ ἐσι, καὶ ὡς θέλει χαρίζεται ἑκάσῳ τὴν ἀϕθαρσίαν. καὶ γὰρ τὸ σῶμα τ῀ Ἀδὰμ οἴδαμεν ἐκ γῆς πεπλασμένον, ἐξ ἧς ϕ῀ καὶ ἡμῖν τὰ σώματα, καὶ ἐλπίδα ἔχομεν ζωῆς αἰωνίȣ, καὶ ἀϕθάρτȣ κληρονομίας. καὶ γὰρ τȣ̃ Σωτῆρ῀ τὸ σῶμα ἀπὸ Μαρίας ἦν, καὶ σωμάτων πνευματικῶς τῇ τȣ̃ Λόγȣ ἐν ȣ̓ρανῷ ἀϕθαρσίᾳ. ταῦτα δὲ πάντα σωμεν ἐνταῦθα, * παρεθέμεθα, μηδὲν περιαιρίψαι τῶν γεγραμμένων θέλοντες, ἀλλὰ μᾶλλον ἁπλότητι Φέρεσθαι, πισοί τε ȣ̓ρίσκεσθαι πρὸς τὸν Θεὸν,

* Deest καί

ἐν οἷς ὡς ἐν ἀληθείᾳ ἔγραψεν ἡμῖν, καὶ ἐδωρήσατο τὴν τ᾽ ἀληθείας ὁδὸν καὶ ἡμῶν σωτηρίαν, συγχωρεῖν ἀπῷ μόνῳ πρέπον ἐσὶν εἰδέναι τὰ ἀπατάληπτα.

A qvæ nobis ex rei veritate scriptis mandari voluit: ac veritatis viam, salutemqve concessit: cui soli convenit, ut ea qvæ comprehendi neqveunt intelligat.

Ἀλλὰ γὰρ πάλιν μυθώδη μωρίαν ἔτερος ὁ Ωριγένης, ὦ ὁ Θεὸς * συγχωρήσῃ, φαντασίαν τοῖς ἀνθρώποις ἀλληγορῆσαι, παρεσήγαγε, φάσκων, ὃς εἶπεν ἡ θεία γραφὴ χιτῶνας δερματίνους πεποιηκέναι τὸν Θεὸν τοῖς πρώτοις τὸν Ἀδὰμ, μὴ εἶναι χιτῶνας δερματίνους, ἀλλὰ τοῦτό φησι χιτῶνα δερμάτινον, τὸ σαρκώδες τοῦ σώματος, ἢ αὐτὸ τὸ σῶμα μετὰ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τὸ βεβρωκέναι τοῦ ξύλου, ἐνέδυσε τὰς ψυχάς. καί ἐσι * σύνθετον ὅλον εἰπεῖν. σοφίζεται γὰρ ἀυτὸς ὁ Ωριγένης δῆθεν, καί φησι. μὴ γὰρ ὁ Θεὸς * βυρσοδεύτης ἦν, ἵνα βυρσήσας δέρματα, χιτῶνας ἐργάσηται τῷ Ἀδὰμ, καὶ τῇ Εὔᾳ; πολὺ γὰρ κτηνωδέστερον τὸ ῥῆμα. τί δ᾽ χρεῖττον ἦν, εἰπεῖν, καὶ γῆν ἐξ οὐκ ὄντος ποιήσαι τὸν Θεὸν, ἢ χιτῶνας δερματίνους; πότε γὰρ τὰ θαυμάσια αὐτοῦ θέλων οὐκ εἰργάσατο, ἢ ἄψυχα εἰς ἔμψυχα μεταβαλών; * πότε δ᾽ δεδύνηται τὴν μὲν ῥάβδον Μωϋσέως ξηρὰν ὖσαν, καὶ ξυλίνην, ὄφιν ἔμψυχον ἐποίησε Μωϋσέα καταδιώκοντα, ἀφ᾽ ὃ Μωϋσῆς εἰς φυγὴν ἐτρέπετο· ἵνα δείξῃ ὅτι οὐκ ἦν φάντασμα, ἀλλ᾽ ἀληθὲς τὸ γιγόμενον. πῶς δ᾽ τεσσαράκοντα ἔτη τοῦ λαοῦ τὰ ἱμάτια οὐκ ἐρικνώθη, καὶ πρῶτες οὐκ ἐκόμων, καὶ τὰ ὑποδήματα οὐκ ἐπαλαιώθη; εἰπάτωσαν δέ μοι οἱ ἠλίθιοι, οἱ τῇ φρενοβλαβείᾳ Ωριγένους κ᾽ τοῦτο τὸ μέρος ἀπολαθήσαντες, ἀνασάντος δ᾽ Χριςοῦ ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ καταλείψαντος τὰς ὀθόνας ἐν τῷ μνήματι, ὡς γέγραπται γυμνὸς ἄρα * ἐφαίνετο τοῖς μαθηταῖς ἀνασὰς ἐκ τῶν νεκρῶν σὺν σώματι καὶ ψυχῇ. ὁπηνίκα δ᾽ ἐδείκνυε τοῖς περὶ τὸν Θωμᾶν τὰ ὀσᾶ αὐτοῦ, καὶ τὰς σάρκας, χεῖράς τε, καὶ τὴν πλευρὰν, δηλονότι οὐκ ἦν γυμνός. φέρε τὰ ἱμάτια τίς ἀπῷ ὔφανε, τὰ μετὰ τὴν ἀνάστασιν; ἀλλ᾽ ἐρεῖς μοι πάντως, ἐνδύματα πνευματικὰ ὁ αὐτὸς ποιήσας. καὶ εἰ φιαῦτα ἐνδύματα ἠδύνατο ἑαυτῷ ποιεῖν, ἐκείνους δὲ δερματίνους χιτῶνας οὐκ ἠδύνατο ποιῆσαι τοῖς περὶ τὸν Ἀδὰμ οἰκείῳ θελήματι; * οὕτως ἐκπίπτει ὁ Ωριγένους ἡ ἀλληγορία.

LXII. Redeo ad Origenem: qvi qvidem (qvod ipsi Deus ignoscat) absurdissimam aliam fabulam, & allegoriam fallendis hominibus proposuit. Etenim qvas Scriptura scorteas tunicas primis nostris parentibus Deum fecisse narrat, verè scorteas tunicas negat fuisse: sed id de corporis mole, & carne concreta, vel corpore interpretatur ipso: in qvod secundùm peccatum, ac fructus vetiti degustationem inclusas esse animas arbitratur. Qvod qvidem dogma otiosè confictum, ac stolidum est. Sed argutatur nihilominus Origenes, atqve ita disputat: Num, inqvit, coriarius Deus est, ut subactis pellibus Adamo, atqve Evæ tunicas consuat? Multo verò magis ea vox est pecude digna. Qvid enim facilius erat: cœlum ac terram è nihilo procreare Deum, an scorteas consuere tunicas? Qvandonam verò admiranda sua prodigia, non qvoties placuit ipsi molitus est, ut anima carentia in animata converteret? Qvando Moysis virgam aridam, ac lignea non in vivum, spirantemqve colubrum commutare potuit? qvi Moysem ipsum inseqveretur & in fugam conjiceret; ut qvod tùm gerebatur, non fictam qvandam esse speciem, sed veritate constare doceret? Qvid illud? Qvonam pacto qvadraginta totos annos neqve populi vestes attritæ sunt, neqve capilli creverunt, nec, inveterata calceamenta sunt? Dicant velim ineptissimi homines? qvi ad illam Origenis insaniam adhæresunt: cùm Christus à mortuis excitatus linteas, uti scriptum est, vestes in sepulchro reliqvisset, nudus utiqve Discipulis cum corpore animaqve visendum se non præbuit. Aut cum ossa sua Thomæ, carnesqve, & latera monstravit, nudus, opinor, non fuit. Qvis igitur hæc illi post resurrectionem vestimenta consuit? Dices spiritales qvasdam vestes sibi ipsum adornasse. Igitur qvi ejusmodi sibi vestes elaborare potuit, pelliceas illas tunicas primis hominibus suapte voluntate, conficere non potuit? Enimverò tota illa exploditur Origenis allegoria.

Origenis error

Deut. 29. 5.

Origenis insania.

Joa. 20. 6.

Joan. ib. 27.

F. συγχωρήσῃ, & mox ἀλληγορῆσαι.

F. ἀσύνετον.

F. βυρσοδέψης.

non nihil Deest

Adde οὐκ.

F. ὕτως.

Nam si post degustatum fructum carnem Deus Adamo fabricavit, undenam costam illam lateris acceperat? Nam cùm Adamus ex altissimo illo sopore esset excitatus: *Os*, inqvit, *ex ossibus istud est, & caro de carne mea.*

Gen. 2. 23.

LXIII. Nemo itaqve deinceps nobis molestiam præbeat. Ita qvippe ab initio ad hanc usqve diem sacrosancta sensit Ecclesia. Neqve verò in illo judicii die nobis Origenes aderit. Hoc enim magnopere demiror, qvod nonnulli hominem istum, qvi in Dominum suum contumeliosus est, sustinere possint. Legant si lubet Origenis librum, qvi de Principiis inscriptus est, atqve inde sapere discant, qvi Ecclesiæ Catholicæ filii esse videntur; nec deinceps Filium à Patris Divinitate separare audeant. Discant, inqvam, qvemamodum Origenes non dubitarit asserere Filium minimè Patrem intueri. Sic enim loqvitur. Perinde, ac Filius Patrem videre non potest, ita Spiritus sanctus Filium videre neqvit. Ac rursus: Angeli Spiritum sanctum videre neqveunt, ut & homines Angelos videre non possunt. Ita sibi ipsi qvidem & iis, qvos in errorem impulit, illudere potuit: sapienti verò, ac fideli, eiqve, qvi veritati, ac spiritali doctrinæ credit, non potuit. Desine igitur Origenes, & vos Origenis discipuli. Veriores qvippe vobis omnibus, ac præceptore vestro Apostoli sunt, & Prophetæ. Desinant porrò Gnostici, qvi moribus se suis *catagnostic-os*, hoc est condemnandos præbent. Facessant Valentiniani, Manichæi, Marcionistæ, qvi in omnibus decepti sunt. Desinant Ariani, Anomœi, Sabelliani, Pneumatitæ sive Pneumatomachi, Dimœritæ, qvi stolidè mentem rejiciunt. Nam Scriptura ubiqve vera est, ac certa. Sapientia verò imprimis opus est ut & Deum noverimus, & ipsi ejusqve sermonibus atqve iis omnibus, qvæ illius in nos beneficentia contulit, vel aliqvando futura sunt, fidem habeamus: & ut perfectam ex illius promissione mortuorum resurrectionem intelligentia percipiamus. Omnis enim hæresis mendax est, utpote qvæ Spiritum sanctum ex Patrum traditione in sancta Dei & Catholica Ecclesia non acceperit.

Origenis errores

LXIV. Sed nos de his iterum subindè pro nostra tenuitate disputabimus, ac cum nobis illud sit à Deo tributum, ut in sanctæ & Catholicæ Dei Ecclesiæ abjecti licet atqve humiles firmitate consistere-

εἰ γὰρ μὴ τὸ βεβρωκέναι τὸ ξύλον ἐπέθηκε τῷ Ἀδὰμ ἡ σὰρξ, πόθεν ἄρα ἔλαβεν ὁ Θεὸς τὴν πλευράν; ὃς διεγερθεὶς ἀπὸ τῆς ἐκστάσεως φησὶ, ὀστοῦν ἐκ τῶν ὀστῶν μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου τοῦτο.

Τὰ λοιπὰ τοίνυν μηδεὶς ἡμῖν κόπους παρεχέτω. ἕτως γὰρ δοξάζει ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία ἀπὸ τῶν ἀνέκαθεν. ὑπομνήσεται γάρ ἡμῶν Ὠριγένης ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. θαυμάζω δὲ ὡς ἀληθῶς, πῶς τινες ἀνέχονται τὰ βλασφημήσαντος τὸν ἑαυτοῦ δεσπότην. ἀναγνώτωσαν Ὠριγένους τὰ περὶ ἀρχῶν οἱ τοιοῦτοι, καὶ μαθέτωσαν οἱ δοκοῦντες εἶναι υἱοὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Καθολικῆς, καὶ μὴ τὸν Υἱὸν ἀπὸ τῆς τοῦ Πατρὸς θεότητος χωρίζειν τολμάτωσαν. πῶς γὰρ ἀνήξιωσεν Ὠριγένης εἰπεῖν, ὅτι οὐχ ὁρᾷ τὸν Παλέρα ὁ Υἱός. ἀλλά φησι, ὡς οὐ δύναται ὁρᾶν τὸν Πατέρα ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα οὐ δύναται ἰδεῖν τὸν Υἱόν. καὶ πάλιν, οἱ Ἄγγελοι οὐ δύνανται ἰδεῖν τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ οἱ ἄνθρωποι οὐ δύνανται ἰδεῖν τοὺς Ἀγγέλους. ᾗ ἐφαντασίασεν ἑαυτὸν μᾶλλον, καὶ ὃς ἠπάτησεν, ἀλλ' οὐ τὸν σωτῆρα, καὶ πιστὸν, καὶ ψευδόμενον τῇ ἀληθείᾳ, καὶ τῇ πνευματικῇ διδασκαλίᾳ. παῦσαι τοίνυν Ὠριγένους, καὶ παύσασθε οἱ τοῦ Ὠριγένους μαθηταί. ἀληθεύουσι γὰρ οἱ Ἀπόστολοι, καὶ οἱ Προφῆται, ἢ ὑμεῖς καὶ ὁ ὑμῶν διδάσκαλος. παυσάσθωσαν οἱ Γνωσικοὶ, καταγνωσικοὶ δὲ ὄντες τὸν τρόπον. καὶ παυσάσθωσαν Οὐαλεντινιανοὶ, καὶ Μανιχαῖοι, καὶ Μαρκιωνισταὶ, οἱ καὶ πάντα πεπλανημένοι. καὶ παυσάσθωσαν Ἀρειανοὶ καὶ Ἀνόμοιοι καὶ Σαβέλλιοι, καὶ Πνευματῖται, οἱ καὶ Πνευματόμαχοι. καὶ Διμοιρῖται, οἱ ἀνοήτως τὸν νοῦν παρεκβάλλοντες. πάντα γὰρ ἀληθεύει ἡ θεία γραφή. σωτέσεως δὲ χρεία ἐστὶ τοῦ εἰδέναι τὸν Θεὸν, πιστεύειν ἁπλῶς καὶ τοῖς ἁπλοῖς λόγοις, καὶ τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κεχαρισμένα, καὶ δεδομένα, καὶ ἐσόμενα, καὶ εἰδέναι καὶ τὴν ὑποχέσιν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν ἐν τελειότητι. πᾶσα γὰρ αἵρεσις ψευδεται, μὴ λαβοῦσα Πνεῦμα ἅγιον, καὶ τὴν παράδοσιν τῶν πατέρων ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ.

Καὶ περὶ τούτων αὐτῷ αὖθις πάλιν ἐροῦμεν καὶ τὸ ἡμέτερον ἀσθενές. ἀλλ' ἐν Θεῷ καταξιωθέντες τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Καθολικῆς Ἐκκλησίας, οἱ ἐλάχιστοι καὶ ταπεινοὶ ἔχειν καὶ ἰσύλης

τὸ ἐθράωμα, κατὰ τὸ δυνατὸν τ ἡμῶν βρα- A mus, singillatim iis omnia proponemus,
χύτητ, παρατιθέμεθα ἀπὸ μέρους τοῖς πάν- qvi salutis suæ curam capessere voluerint.
των τοῖς βουλομένοις τ ἑαυτῶν ζωῆς ἐπιμελεῖ- Et qvidem sufficere illa poterant, qvæ de
σθαι. καὶ ἤρκει μὲν ἱκανῶς τὰ περὶ Πατρὸς, καὶ Patre, Filio, & Spiritu sancto huc usqve
Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος εἰρημένα. ἵνα δὲ differuimus. Sed ut eadem illa ad ube-
For. διαφασίαν περιστότερον εἰς * διαφασίαν, καὶ περιποίη- riorem fidelium cautionem & salutem in-
σιν, καὶ πληροφορίαν τῶν πιστῶν σαφωτέ- stitutionemqve declarare studeamus, col-
σας ποιήσωμεν, πανταχόθεν συνάγοντες lectis undiqve scripturæ testimoniis, qvo
τῆς θείας γραφῆς τὰς μαρτυρίας, εἰς πλά- fidelibus, uti dixi, lectoribus instructius
τος δυωχίας, καὶ ἀγαλλίασιν τοῖς ἐντυγ- veluti qvoddam convivium hilaritatem-
χάνουσι πιστοῖς, πάλιν ἐκ ὀκνήσωμεν ὑποδεῖ- qve præbeamus, iterum hoc loco docere
ξαι, ὡς ἀσφαλῆ καὶ βεβαίαν ἐν Θεῷ τὴν ἡ- non gravabimur, qvàm stabilis ac certa
μετέραν ἐλπίδα, ὅτι οὐδὲν παρήλλακται ἐν B spes nostra sit, qvam in Deo constitimus.
Πατρὶ, καὶ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, ἀλλ' ὁμό- Nimirum nihil in Patre, Filio, ac Spi-
μοιχος, καὶ ὁμοούσιος ἐστὶν ἡ ἁγία Τριάς. ritu sancto diversum, ac discrepans es-
ἐκ ἀλλαχόθεν δὲ ποθεν, οὐδὲ ἀπὸ ἰδίων δια- se: sed eundem esse sanctæ Trinitatis or-
νοημάτων ποιήμεθα τ διδασκαλίαν, ἀλλ' dinem, ac substantiam. Neqve verò ali-
ἀπὸ τ ἡμετέρας ζωῆς, τουτέστιν ἐκ Προφη- unde, aut ex privato sensu docere istud
τῶν, καὶ τ Σωτῆρος ἡμῶν παρουσίας, καὶ τ aggredimur: sed ex vita nostra Prophe-
αὐτοῦ φιλανθρωπίας. ἦλθε γὰρ ἦλθεν ἡ ζωὴ tarum videlicet oraculis, atqve ex nostri
ἡμῶν, καὶ τὸ φῶς αὖθις ἡμῖν ἐπέδειξεν δύρων Salvatoris adventu simul atqve bonitate.
ἡμᾶς πεπλανημένους. ἦμεν γὰρ ἦμεν ἐν ὑπερ- Venit qvippe vita nostra venit, ac nobis
φανίᾳ, καὶ βλασφημίαις, εἰδώλων ὁμοιώσε- iterum qvos errantes repererat, illuxit.
σι, πνευμάτων ἀθείαις, κακῶν πάντων ἀπα- Etenim omnes in superbia, ac blasphe-
γαῖς βεβαπτισμένοι. τούτων τοίνυν πεσόν- C miis, & idolorum simulachris, ac Dæ-
των ἡμῶν ἀνοσίως· ὃ γὰρ ὃ ἤθελον ἔπραττον, monum contrariis Deo cultibus, ritibus,
ἀλλ' ὃ ἐμίσουν ἠναγκάζομην ποιεῖν, ἁμαρτίας ac malorum deniqve omnium servitute
διακονούσης μοι ἕως, ὁ ἅγιος Πατὴρ τὸν Υἱὸν volutati demersiqve jacebamus. Qvi-
αὐτοῦ τὸν ἅγιον ἀπέστειλε, καὶ ἐν τῷ αἵματι ἐλέει bus omnibus cùm præter voluntatem
ἔσωσέ με, καὶ ἐκ πασῶν τ διαφθορῶν με ἐρ- impliciti teneremur: *Nonenim qvod vel-*
ῥύσατό με. *lem faciebam:* sed qvod oderam ad faci-
endum urgebar, cùm hic mihi status à
peccato subministraretur, sanctus Pater,
sanctum Filium allegans hujus me misé-
ricordia servavit, atqve ex omni corru-
ptela mea liberavit.

Επεφάνη γὰρ ἡ χάρις τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Σω- LXV. *Apparuit gratia Domini no-*
τῆρος, διδάσκουσα ἡμᾶς, ἵνα ἀρνησάμενοι τ *stri Jesu Christi erudiens nos: ut abneg-an-* Tit. 2. 11.
ἀσέβειαν, καὶ τὰς κοσμικὰς ἐπιθυμίας, σωφρό- *tes impietatem, & sæcularia desideria, so-*
νως, καὶ εὐσεβῶς ζήσωμεν ἐν τῷ νῦν αἰῶνι, προ- *briè, pie, & justè vivamus in hoc sæculo,*
δεχόμενοι τ μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ ἐπιφάνει- *expectantes beatam spem, & adventum*
αν τ δόξης τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν D *gloriæ magni Dei & Salvatoris nostri Je-*
Ιησοῦ Χριστοῦ· ὃς ἔδωκεν ἑαυτὸν ὑπὲρ ἡμῶν, ἵνα *su Christi: qvi tradidit seipsum pro no-*
λυτρώσηται ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνομίας, καὶ κα- *bis, ut redimeret nos ab omni iniqvitate,*
In Hæresi LXIV. legitur ἦρκεν ἐκ μέσου, προσελ. Corrige ex Hæresi LXIV. ἐπαθάρθαν ἐφαν- θαρίσῃ ἑαυτῷ λαὸν περιούσιον, ζηλωτὴν καλῶν *& purgaret sibi ipsi populum peculiarem,*
ἔργων, ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγρα- *sectatorem bonorum operum; deleto per de-*
φον τοῖς δόγμασιν, ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῶν, * ἄρας *creta sua chirographo, qvod contra nos erat,* Col. 2. 14.
ἐκ μέσου, καὶ προσηλώσας τῷ σταυρῷ, ἀπεδυ- *ac nobis adversabatur: qvod è medio sub-*
σάμενος τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς ἐξουσίας, παρεθ- *latum affixit cruci, ac Principatus, & Po-*
γμάτισεν ἐν παῤῥησίᾳ, θριαμβεύσας αὐτὰς *testates spolians traduxit audacter trium-*
ἐν αὐτῷ, πύλας χαλκᾶς συντρίψας, καὶ μοχλοὺς *phans illos in semetipso. Et cùm æneas fores*
σιδηροῦς συνθλάσας, τὸ φῶς αὖθις ὑπέδειξε τ *contrivisset, ac vectes ferreos confregisset,*
ζωῆς, χεῖρας ὀρέγων, ὁδοποιῶν * ἐπαθάρθας, *vitæ postmodum lumen ostendit, manus*
porrigens, ac viam muniens, & ad cœ-
lum conscendendum scalas ostendens,
ac Paradisum denique rursus ad habitan-
ἀρχὴν ὑποδεικνὺς, Παράδεισον αὖθις

dum offerens. Hic igitur *habitavit in nobis*, ac legis Spiritus ſancti juſtificationem nobis eſt largitus, ut tam ipſum, qvàm qvæ ſunt ipſius propria cognoſcamus: qvòd vitæ initium ac finis eſt. Ergo juſtitiæ nobis conceſſa lex eſt, lex, inqvam, fidei, lex Spiritus, & à lege carnis peccati libera. Qvamobrem *qvod ad interiorem hominem pertinet, Dei me lex delectat.* Eſt autem intra nos Chriſtus: ſi qvidem *habitat in nobis.* Sed mortuus ipſe, via vitæ noſtra cauſa factus eſt: *Ut qvi vivunt, non ſibi ipſis amplius vivant: ſed ei qvi pro nobis mortuus eſt & reſurrexit.* Idemqve vitæ principium: ac *juriſjurandi*, qvo ſe ante plures annos obſtrinxerat, ut ait David, *recordatus eſt. Deus enim erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi, ſua illis delicta non imputans. Qvoniam in ipſo placuit omnem habitare plenitudinem, & per illum reconciliare in ipſum omnia: cum pacem crucis ſanguine ſanxiſſet.* Hic igitur ad temporum adminiſtrandum plenitudinem advenit: qvemadmodum Abraamo, cæterisqve ſanctis data fides erat: *Ut in ipſo inſtauraret omnia, ac velut in ſummam redigeret, qvæ in cœlo ſunt, ac terra.* Etenim per illam Dei patientiam diſſenſio qvædam, & inimicitia fuerat: Chriſtus verò in corpore, carneqve ſua in gratiam concordiamqve reſtituit, cùm per ſeſe unum ambo feciſſet. *Venit enim pax noſtra & interjectum maceriæ ſeptum, ſimultatem videlicet omnem, in ſua carne diruit: ac præceptorum legem ſuis dogmatibus abolevit, ut ambos in ſeipſo eundem in novum hominem componeret.* Gentes vero in idem corpus coaleſcere, ac promiſſorum unà participes & hæredes eſſe juſſit his verbis: *Venite ad me omnes qvi laboratis, & onerrati eſtis, & ego reficiam vos.* Igitur *cùm ego carne imbecillus eſſem; ſervator ad me ſub carnis peccati ſpecie miſſus eſt*, qvi totum hoc negotium conficeret: ut me à ſervitute, ut à corruptela, ut à morte redimeret: ac mihi ille *juſtitia, ſanctificatio, ac redemptio factus eſt.* Juſtitia qvidem, qvòd per fidem ſuam peccatum tum diſſolvit: ſanctificatio, qvòd per aqvam, & ſpiritum, ac verbo ſuo in libertatem aſſeruit: redemptio deniqve, qvòd ſeipſum, ac veri agni ſanguinem, hoc eſt ſuum, in capitis mei pretium effuderit; piaculum, qvo & mundus repurgatus, *& omnia cœlo, terraqve reconciliata ſunt: dum myſterium ante ſecula, ac generationes occultum conſtitutis temporibus*

Joan. 1.
Rom. 7. 22.
2. Cor. 5. 15.
Pſal. 88. 4.
2. Cor. 5. 19.
Col. 1. 19.
Eph. 1. 10.
Eph. 2. 14.
Matt. 11. 28
Rom. 8. 3.
Rom. 8. 3.
2. Cor. 1. 30.
Col. 1. 20.
Ib. 26.

οἰκεῖν ἀξιῶν. τοίνυν κατῴκησεν ἐν ἡμῖν, καὶ τὸ δικαίωμα τῦ νόμυ δὸς ἡμῖν ☧ Πνεῦμα ☧, εἰς τὸ γνῶναι αὐτὸν τὰ ϖρὸς αὐτόν· ὅ ἐσιν ἀρχὴ, καὶ τέλ☧ ζωῆς, νόμ☧ δικαιοσύνης γεγονεν ἡμῖν, νόμ☧ πνεύματ☧, ἐλεύθερ☧ ἐν νόμυ * ζωῆς ἁμαρτίας. διὸ σωείδομεν τὸν νόμον τῦ Θεῦ κ῵ τ῀ ἔσω ἄνθρωπον. ἔσω δὲ ἡμῶν ὁ Χριςὸς, εἴπερ οἰκεῖ ἐν ἡμῖν. αὐτὸς γὰρ θανὼν ὁδὸς ζωῆς ὑπὲρ ἡμῶν γέγονεν ἵνα οἱ ζῶντες μηκέτι ἑαυτοῖς ζῶσιν, ἀλλὰ τῷ ὑπὲρ ἡμῶν ἀποθανόντι καὶ ἐγερθέντι, αἰτίῳ ζωῆς τῦ ϖρὸ ϖολλῶν χρεῶν ὀρκωμοσθεὶς, κ῵ τ῀ Δαβὶδ. Θεὸς ἦν ἐν Χριςῷ κόσμον καταλλάσσων ἑαυτῷ, μὴ λογιζόμεν☧ αὐτοῖς τὰ ϖαραπτώματα αὐτῶν. ὅτι ἐν αὐτῷ εὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι, καὶ δι' αὐτῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ ϖάντα εἰς αὐτὸν, εἰρηνοποιήσας διὰ τῦ αἵματ☧ ἐν τῷ σταυρῷ. ϖαρεχώρησε χύσιν εἰς οἰκονομίαν τῦ ϖληρώματ☧ τ῀ καιρῶν, καθὼς ἐπήγγειλαι Ἀβραὰμ, καὶ λοιποῖς ἁγίοις, ἀνακεφαλαιώσασθαι τὰ ϖάντα ἐν αὐτῷ, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐϖὶ τ῀ γῆς. διάστασις δὲ ἦν καὶ ἔχθρα ἐν τῇ ἀνοχῇ τῦ Θεῦ, ἀποκατήλλαξε δὲ ἐν τῷ σώματι τ῀ σαρκὸς αὐτῦ· δι' αὐτῦ ποιήσας τὰ ἀμφότερα ἕν. ἦλθε γὰρ ἡ εἰρήνη ἡμῶν, καὶ τὸ μεσότοιχον τῦ φραγμῦ λύσας, τὴν ἔχθραν ἐν τῇ σαρκὶ αὐτῦ τ῀ νόμον τῶν ἐντολῶν ἐν δόγμασι καταργήσας· ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον, εἶναί τε τὰ ἔθνη σύσσωμα, καὶ συμμέτοχα, καὶ συγκληρονόμα τ῀ ἐπαγγελίας ἐκέλευσεν, εἰπών· δεῦτε ϖάντες οἱ ϖοτιῶντες, καὶ ϖεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναϖαύσω ὑμᾶς. τοίνυν ἐν ᾧ ἐγὼ ἠσθένυν διὰ τῆς σαρκὸς, ἀϖεστάλη μοι ὁ Σωτὴρ ἐν ὁμοιώματι σαρκὸς * ἁμαρτίας, οἰκονομίαν τοιαύτην ϖληρῶν, ἵνα με ὀλεθρίας ἐξαγοράσῃ, ἵνα με φθορᾶς, ἵνα με θανάτυ. καὶ ἐγένετό μοι, δικαιοσύνη, καὶ ἁγιασμὸς, καὶ ἀπολύτρωσις. δικαιοσύνη μὲν, διὰ πίστεως αὐτῦ * ἁμαρτίας λύσας. ἁγιασμὸς δὲ δι' ὕδα☧, καὶ Πνεύματ☧, καὶ ἐν ῥήματι αὐτῦ ἐλευθερώσας. ἀπολύτρωσις δὲ τὸ αἷμα αὐτῦ. λύτρον ἀμνὸς ἀληθὴς ὑϖὲρ ἐμῦ ἑαυτὸν ϖροσθεὶς, ἱλαστήριον καθάρσεως κόσμυ, καταλλαγῆς ἁϖάντων * ἐν οὐρανῷ καὶ γῆς, καὶ μυστήριον τὸ ἀπόκρυφον ϖρὸ τῶν αἰώνων, καὶ χρεῶν ϖληρῶν καιροῖς τοῖς * ὡρισμένοις.

Ib. σαρκὸς pro ζωῆς mox indidem corr. συνήδομαι τῷ νόμῳ.
χ῍. ἁμαρτίαν.
χ῍. ἀποκεκρυμμένον. χ῍. διωρισμένοις.

ὁ αὐτὸς μεταχηματίσῃ τὸ σῶμα τῆς ταπει-
νώσεως ἡμῶν εἰς τὸ γένεσθαι σύμμορφον τῆς
δόξης κῦ τὴν ἐνέργειαν τὸ δύνασθαι, καὶ ὑ-
ποτάξαι αὐτῷ τὰ πάντα, ὅτι ἐν αὐτῷ κα-
τοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τ θεότητ σωμα-
τικῶς.

Τὸ δοκεῖον φίνιν τ σοφίας καὶ τῆς θεό-
τητ ὁ Χριστὸς, μεσιτεύων * καταλλάσσῃ τὰ
πάντα τῷ Θεῷ ἐν αὐτῷ, μὴ λογιζόμν ἁ-
μαρτίας, ἀπόκρυφα μυστήρια πληρῶν, πίστ
διαθήκης ἀπὸ προτεθεωρημένης ὑπὸ Ξ νό-
μου καὶ τ Προφητῶν, υἱὸς Θεὸ κηρυσσόμε-
νος, υἱὸς Δαβὶδ λεγόμνος. ἄμφω γὰρ Θεὸς
καὶ ἄνθρωπος, μεσίτης Θεοῦ, καὶ ἀνθρώπων,
ἀληθινὸς οἶν Θεὸ, ἱεράτευμα ἅγιον, ἁγίᾳ
Πνεύματ δοτὴρ τῆς ἀναγεννήσ καὶ ἀνα-
καινίζοντ αὖθις τὰ πάντα τῷ Θεῷ. * ὅτι ὁ
Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν.
* εἴδομεν τὴν δόξαν αὐτ, ὡς μονογενοῦς παρὰ
Πατρός. ὁ γὰρ τὸς δένδρεσι, καὶ φυτοῖς συμφυ-
σώμενος, σῶμα ἀπεργάζεται, καὶ τ καρπῶν
καθ' ὁμοιότητα ἕκαστον. καὶ ἐν μὲν τῇ ἐλαίᾳ
ἔλαιον πῖον γίνεται, προσλαβόμενον ἐξ αὐ-
τῆς τὸ ὀσιῶδες. ἐν δὲ ἀμπέλῳ οἶνος ἡδὺς
χροΐζεται, ἐν δὲ συκῇ σῦκον γλυκαίνεται,
καὶ ἑκάστῳ σπερμάτων πρὸς τὸ εἶδος * αὔ-
ξεται αὐτῷ, καὶ φύεται. ὅτως οἶμαι ὁ λόγος τ
Θεοῦ ἐν Μαρίᾳ σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐν σπέρματι
Ἀβραὰμ ἄνθρωπος ἠρίσκετο, κῦ τὴν ἐπαγ-
γελίαν· εὑρήκαμεν γὰρ Μεσσίαν, ὃν ἔγραψε
Μωϋσῆς. * ἔφη, καταβήτω ὡς ὑετὸς τὸ
λόγφ μου, καὶ ὡς ἡ δρόσος ἡ στάζουσα
ἐπὶ τὴν γῆν. καὶ ὁ Δαβὶδ, καταβήτω ὡς
ὑετὸς ἐπὶ πόκον. ἔλεον τοίνυν δεχόμενον τ
σπόρον, αὔξει πρὸς καρπὸν γονήν. γῆ δὲ δεχομένη
* τὸν ὑετὸν, αὔξει καρπὸν προσάγματι δε-
σπότου, προσδιδοῦσα τὴν φύσιν προθυμο-
τέρως. τὸ δὲ λαμβάνειν παρ' αὐτοῦ πλέον
ἔχει σπουδήν. ἔτω δὴ καὶ ἡ παρθένος Μαρία,
κῦ τί γνώσομαι τοῦτο, φησὶν, ὅτι ἔσομαι μοι τοῦ-
το; ἤκουσε, πνεῦμα Κυρίου ἐπὶ σὲ, καὶ δύ-
ναμις ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι. διὸ καὶ τὸ γεν-
νώμενον ἐκ σοῦ, ἅγιον ἔσται. καὶ Υἱὸς ὑψίστου
κληθήσεται. Χριστὸς ἐν ἀγγέλῳ λαλεῖ, ἀνα-
πλάττει δὲ ἑαυτὸν ἐν τῇ ἑαυτοῦ πλάσει ὁ δε-
σπότης μορφὴν δούλου λαβών. καὶ Μαρία
μὲν ἀνιμᾶται τὸν λόγον εἰς σύλληψιν, ὡς ὑε-
τὸν ἡ γῆ, ἑαυτὸν δὲ καρπὸν ἅγιον ἐπιδείκνυ-

χρ. & καταλλάσσων.

χρ. καὶ ὁ Λόγος.

χρ. καὶ ἐσκήνωσεν.

χρ. αὐτῷ αὔξει φύει.

Deest aliqvid.

Perperam hæc Hæresis LXXIV. Italeguntur δεχο. τ ἐλπίδος γεωργὸν ὑετόν.

implevit. Idem verò *transformabit corpus humilitatis nostræ; ut conforme sit gloriæ ipsius, secundum operationem, ut possit subjicere sibi omnia. Qvoniam in ipso habitat omnis plenitudo Divinitatis.* Phil. 3. 21. Col. 2. 9.

LXVI. Qvocirca sapientia illud, ac Divinitatis receptaculum Christus *mediator, & omnia in sese cum Deo reconciliat, peccatum non imputans*, & ad exitum arcana mysteria perducens, testamenti sui fide, qvod è lege, & Prophetis ostensum anteà fuerat: Dei, inqvam, ille Filius prædicatus, ac Davidis adpellatus est Filius. Siqvidem utrumqve Deus & homo, *Dei & hominum mediator fuit*: verum Dei domicilium; sacerdotium sanctum, sancti Spiritus regenerantis, ac Deo instaurantis omnia largitor. *Verbum enim caro factum est, & habitavit in nobis: & vidimus gloriam ejus, tanqvam gloriam unigeniti à Patre.* Ut enim pluvia cum arboribus coalescens, ac stirpibus, corpus efficit, & unumqvemqve fructuum ad ejus, unde ortus est, similitudinem producit: ut & in oliva, ad ejus naturam & substantiam adjunctum, pingve oleum existat: in vite svaviſſimi in vini qvalitatem coloremqve transeat: in ficus arbore ducliſſimo ficus sapore temperetur: & in qvolibet semine pro uniuscujusqve forma incrementum capiat, ac pullulet. Ita *Verbum*, opinor, Dei in Maria *caro factum est*: & in Abraami stirpe homo ex promissi fide repertus est. *Invenimus enim*, inqvit, *Messiam, qvem scripsit Moyses.* Idem vero Moyses: *Descendit*, inqvit, *ut pluvia eloqvium meum, & tanqvam gutta stillantes in terram.* Item David *Descendat sicut ros in vellus.* Lana itaqve rorem excipiens fœtum auget velleris. Terra pluviam excipiens, fructum ad maturitatem perducit, eaqve perfusa ex imperio Domini naturales fruges promptè, aclibenter emittit, & ab eodem rursus ac cipiendi majori desiderio tenetur. Sic & Maria virgo cum ita respondisset: *Unde*, inqvit, *cognoscam mihi istud assuturum?* audiit; *Spiritus Domini in te descendet, & virtus altissimi obumbrabit te: ideoqve & qvod nascetur ex te, sanctum erit, & Filius Altissimi vocabitur.* Christus in Angelo loqvitur, & in sui ipsius formatione semetipsum Dominus effingit, *servi formam induens.* Cæterum Maria Verbum Dei ad generationem, velut terra pluviam, haurit & attrahit. Deus verò sanctum sese fructum in mor-

2. Cor. 5. 19. 1. Tim. 2. 5.

Similitudo qva Christi nativitas explicatur.

Joa. 1. 45.

Deut. 32. 2.

Psal. 71. 6.

Luc. 1. 34.

Phil. 2. 7.

tali natura capeſſenda demonſtrat. Ergo hic ex illâ terræ inſtar, ac velleris attrahente profectus eſt, veræ ſolidæqve ſpei fructus, & à ſanctis expectatus. Qvem-
Luc. 1. 42. admodum Eliſabetha dixit: *Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui.* Hoc autem omne ex humana conditione, ac natura in ſeſe tranſtulit Verbum illud, qvod expers alioqvi, paſ-
Joan. 6. 51. ſionis perpeti voluit. *Hic eſt panis ille vivus, qvi de cœlo deſcendit*, ac vitam impertiit. Hic eſt veræ fructus oleæ: unctionis & compoſitionis oleum illud, qvod Moyſes ſpecie qvadam adumbravit. Idem
Exo. 30. *vera vitis eſt*, qvam ſolus Pater colit,
Ioan. 15. 1. qvi lætitiæ nobis uvam progenuit Hic
Joan. 4. 13 eſt *aqva illa viva, qvam ſitiens homo cum biberit, non ſitiet amplius; ſed in ejus ventre permanet ſaliens in vitam æternam.* Ab hoc novi agricolæ propaginem capientes toto orbe ſparſerunt. Veteres autem cultores evulſam ſuapte perfidia profligarunt. Gentes illius cruore ſanctificantur: ille & per Spiritum ſanctum qvos vocavit ad regnum cœleſte perduRom. 8. 14. cit. Sanè *qvicunqve Dei aguntur ſpiritu*, Deo ipſi vivunt. Qvicunqve verò morti adhuc attributi ſunt, animales vel carnales potiùs appellantur. Proinde carnis extinguere opera, qvod munimentum qvoddam eſt peccati; & membra mortis ſua gratia mortificare; & accipere Spiritum ſanctum, qvo carebamus, imperat, qvi me pridem enectum revocavit ad vitam; qvem niſi recepero, ſubinde moriar. Nam abſqve ejus ſpiritu qviRom. 8. 11. libet eſt mortuus. *Qvod ſi Spiritus ejus in nobis eſt, excitavit illum à mortuis, vivificabit mortalia corpora noſtra per inhabitantem ſpiritum ejus in nobis.* Verum ambo in juſto, ut opinor, habitant, Chriſtus, ejusqve Spiritus.

LXVII. Jam verò cùm Chriſtus à Patre profectus, Deus videlicet à Deo credatur: & Dei Spiritus à Chriſto, utpote qvi ab utroqve procedit: id qvod Chriſtus ipſe teſtatur: *Qvi à patre procedit*, inqvit, *Et, hic de meo accipiet:* cumqve Chriſtus è Spiritu ſancto natus ſit:
Joa. 15. 26. *Qvod enim in ipſa eſt de Spiritu ſancto na-*
& 16. 14. *tum eſt*, ut Angeli verbis utar: Myſteri-
Mat. 1. 20. um illud, per qvod ſum redemptus, fide, atqve auditu duntaxat intelligo: tum amore erga illum, ac benevolentia, qvi ad me usqve deſcendit. Deus enim ſeipſum cognoſcit: Chriſtus ſeſe prædicat: Spiritus ſanctus deniqve ſeipſum iis, qvi digni ſunt, oſtendit. Porrò ſacris in literis nuntiata nobis eſt, fideiqve noſtræ propoſita Trini-

A σιν ὁ τῦ Θεῦ λόγ☉ προσλαβόμν☉ θνητὸ φύσιν. *ἵτως ἦν ἐξ αὐτῆς ἀνιμώσης, ὡς γῆ καὶ πόν☉ ὁ τ̃ ἀληθὸς ἐλπίδ☉ καρπὸς, ἡ τ̃ ἁγίων προσδοκία. καθὼς Ελισάβετ ἔλεξν, Εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξὶ, καὶ εὐλογημν☉ ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σ. ἐν προσελάβετο ἐξ ἀνθρωπότητ☉ παθὼν, ἀπαθὴς ὢν ὁ Λόγ☉. ὅτ☉ ἄρτ☉ ὁ ζῶν, ὁ καταβὰς ἐξ ὐρανῦ, καὶ ζωὴν διδύς· ὅτ☉ ὁ τῆς ἀληθοῦς ἐλαίας καρπὸς, τὸ ἔλαιον τῆς χρίσεως καὶ τῆς σωθέσεως, ὃν προετύπωσε Μωϋσῆς. ὅτ☉ ἡ ἀληθινὴ ἄμπελ☉, ἣν* χ. ἔστ☉ ἦν.

B γεωργεῖ μόν☉ ὁ Πατὴρ, βότρυν χαρᾶς γλυνήσας ἡμῖν. ὅτ☉ τὸ ὕδωρ τὸ ζῶν, ὃ διψῶν ἄνθρωπ☉ λαβὼν, οὐ διψήσ πάλιν, ἀλλ' ἔσιν ἐν τῇ κοιλίᾳ αὐτ ἁλλόμενον εἰς ζωὴν αἰώνιον. ὃν τότε λαβόντες μελέδωναν οἱ νέοι γεωργοὶ εἰς τὸν κόσμον, παλαιοὶ δὲ γεωργοὶ * ἐξήραναν καὶ ἔφθειραν διὰ ἀπιςίαν· αἵματι μὴ * αὐτ ἁγιάζεται τὰ ἔθνη, πνεύματι δὲ αὐτ ἰδίῳ ἀνάγ θν κλητν εἰς ὐρανύς. ὅσοι ἐν πνεύματι αὐτ ἄγονται, ὅτοι ζῶσι Θεῷ. ὅσοι * δὲ ἔτι θανάτῳ λελογισμένοι εἰσὶ, ψυχικοὶ ἤτοι σαρκικοὶ ὅτοι καλῦνται. τοίνυν

C * ἀτεθεῖν τὰ ἔργα τ σαρκὸς ὀχυρώματα ὄντα τ ἁμαρτίας, νεκρν δὲ τὰ μέλη τ θανάτ διὰ τ χάριτ☉ αὐτ, λαβεῖν τε Πνεῦμα ἅγιον, ὃ ἐν ἔχομεν, προσάσει, τὸ ζωοποιν ἐμὲ τὸν πάλαι τεθνηκότα, ὅπ μὴ λαβὼν τε θνήξομαι. ὄχα γὰρ πνεύματ☉ αὐτ πᾶς νεκρός. εἰ τοίνυν τὸ πνεῦμα αὐτ ἐν ἡμῖν, ὁ ἐγείρας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν, ζωοποιήσ τὰ θνητὰ σώματα ἡμῶν, διὰ τ ἐνοικν☉ πνεύματ☉ ἐν ἡμῖν. ἀλλ' οἶμαι ἀμφότερα κατοικεῖ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τῷ δικαίῳ, ὁ Χριςὸς, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτ.

χ. ἐξήραναν. χ. ἐαυτῦ ἁγιάζει. χ. δὲ μὴ ἔτι. χ. ἀθετεῖ & ζνεκρν.

D Εἰ δὲ Χριςὸς ἐκ τ Πατρὸς πιςεύε) Θεὸς ἐκ Θεῦ, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ τ Χριςτ, ἢ παρ' ἀμφοτέρων, ὡς φησὶν ὁ Χριςὸς, ὃ πρὸς τ Πατρὸς ἐκπορεύεται, καὶ ὅτ☉ ἐκ τ ἐμ λήψεται, ὁ ὃ Χριςὸς ἐκ Πνεύματ☉ ἁγίᾳ Ἀγγέλ φωνῇ, * σωιῶν τῷ λυτρμένῳ με μυσηρίῳ, πίσει, ἀποῇ μόνῃ, φιλίᾳ πρὸς τὸν ἐλθόντα πρός με. ἑαυτὸν γὰρ ὁ Θεὸς γινώσκ, ἑαυτὸν * Χριςὸν κηρύσσει, ἑαυτὸ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δηλοῖ τοῖς ἁγίοις. ἐν δὲ γραφαῖς ἁγίαις Τριὰς ἡμῖν κα-

χ. σωιῶ τὸ λυτρμένον. Cor. χερ σός.

ταγγέλεται, καὶ πιστεύεται, ἀθετέργως, ἀφιλονείκως σωθημάτων *ἀκοῆς. ἐκ πίστεως ταύτης ἡ σωτηρία τ̃ χάριτ@, ἐκ πίστεως ἡ δικαιοσύνη χωρὶς * νόμ. γέγραπται, ἐξ ἀκοῆς πίστεως τὸ Πνεῦμα Θ̃ Χριστ̃ δίδοσθαι τοῖς σωζομένοις. πιστὴ δὲ ἡ καθόλ κηρύκων φωνή, αὕτη σημαίνεται, ὡς ἐγώ γε οἶμαι, κατηχέμθ@ ἐκ γραφῶν, τρία ἅγια, τρία σωάγια, τρία ἔμμορφα, τρία σύμμορφα, τρία ἐνεργά, τρία συνεργά, τρία ἐνυπόστατα * ἀλλήλοις συνόντα, τριὰς αὐτὴ ἡ ἁγία καλεῖτ@, τρία ὄντα, μία συμφωνία, μία θεότης τ̃ αὐτ̃ οὐσίας, τ̃ αὐτ̃ * θεότητ@, τ̃ αὐτ̃ ὑποστάσεως, * ὅμοια ἐξ ὁμοίᾳ, ἰσότητι χάριτ@ Πατρὸς, καὶ Υἱ̃, καὶ ἁγίᾳ Πνεύματ@. τὸ δὲ πῶς αὐτ̃ς ἀπολέλειπται διδάσκειν. εἰδεὶς γὰρ οἶδε τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Υἱὸς, εἰδεὶς τὸν Υἱὸν εἰ μὴ ὁ Πατὴρ, καὶ ᾧ ἐὰν ὁ Υἱὸς ἀποκαλύψῃ. * ἀποκαλύπτει δὲ διὰ Πνεύματ@ ἁγίᾳ. τύτῳ καὶ ὁ Πατὴρ ἀποκαλύπτ. οὐκοῦν ταῦτα τρία ὄντα, ἢ ἐξ αὐτ̃, ἢ παρ' αὐτ̃, ἢ πρὸς αὐτὸν ἑκάστῳ ἀξίως νοήμθα, καθὼς ἑαυτὰ ἀποκαλύπτει, φῶς, πῦρ, πνεῦμα, καὶ ἄλλας οἶμαι ὁράσεων ὁμοιώσεσι, καθὼς ἄξι@ ὁ διακονήμθ@ ἄνθρωπ@. ἀΐλος φέρων ὁ Θεὸς ὁ ἐν δεχῇ εἰπὼν, γενηθήτω φῶς, καὶ ἐγένετ φῶς, * αὐτὸς ὁ φωτίσας ἡμᾶς τὸ φῶς ἰδεῖν τὸ ἀληθινὸν τὸ φωτίζον πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμθον εἰς τὸν κόσμον. ἐξαπόστειλον τὸ φῶς σ, καὶ τὴν ἀλήθειάν σ, φησὶν ὁ Δαβίδ. αὐτός ἐστιν ὁ Κύρι@ ὁ εἰπὼν, ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις ἐκχεῶ ἀπὸ τ̃ πνεύματός μ, καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ αὐτῶν, καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν, καὶ οἱ νεανίσκοι αὐτῶν ὁράσεις ὄψονται. τρία πρόσωπα ἁγίας λειτουργίας δεικνὺς ἡμῖν * ἐξ ὑποστάσεως ἕσης τρίτης.

Λέγω ἓν Χριστὸν διάκονον γεγρῆσθαι πρὸς ἡμῶν ὑπὲρ ἀληθείας Θε̃, εἰς τὸ πληρῶσαι τὰς ἐπαγγελίας, συνδιακονεῖν δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον συμπαρελήφαμθ ἐκ θείων γραφῶν ἕτως. ἀποστέλλεται ὁ Χριστὸς ἀπὸ Πατρὸς, ἀποστέλλεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. * λαλεῖται ἐν ἁγίοις ὁ Χριστὸς, λαλεῖται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἰᾶτ@ ὁ Χριστὸς, ἰᾶται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἁγιάζει Χριστὸς, ἁγιάζει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. βαπτίζει Χριστὸς ἐν τῷ ὀνόματι αὐτ̃, βαπτίζει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἕτω λέγουσιν αἱ

Atas: in qva nihil curiosum est, contentiosum nihil, qvam ex audita tessera, Symboloqve didici. Qvippe ex ipsa fide gratiæ salus: *ex fide justitia, citra legis opera,* uti scriptum est: Ex fidei, inqvam, auditu iis, qvi salutem obtinent, Spiritus Christi conceditur. Cærerum qvantum è scripturarum disciplina judicare possum, generalis illa fides præconum vocibus declaratur ejusmodi: Tria esse sancta: tria simul sancta: tria existentia, tria simul existentia: tria forma prædita, tria eandem formam habentia: tria efficacia, tria simul efficientia: tria subsistentia, tria simul subsistentia, & invicem conjuncta. Atqve ea demum sancta Trinitas appellatur, in qva tria sunt, sed una trium consensio, singularis divinitas, ejusdem virtutis, ejusdemqve substantiæ; similis è simili; qvæ æqvalem gratiam ex eadem efficit gratia, Patris, & Filii, ac Spiritus sancti. Qvînam verò possit istud fieri, ipsismet illis docendum relinqvitur. *Nemo*, inqvit, *novit Patrem, nisi Filius; neqve Filium, nisi Pater, & cui Filius revelarit.* Qvod is per Spiritum sanctum revelat. Tria igitur ista sunt; aut ex ipso, aut ab ipso, aut ad ipsum: qvæ in unoqvoqve, ut par est, intelliguntur, prout seipsas personæ illæ declarant. Ita & lux, ignis, spiritus, cæterarum rerum aspectabilium nominibus appellantur, pro eo ac qvilibet hominum dignus est, cui hoc officii genus impenditur. Deus igitur ille, qvi initiò dixit: *Fiat lux, & facta est* aspectabilis illa lux; ipse est, qvi ad verum lumen intuendum nobis illuxit; *qvod illuminat omnem hominem venientem in mundum. Emitte lucem tuam*, ait David *& veritatem tuam.* Ille ipse Dominus est, qvi dixit: *In novissimis diebus, effundam de Spiritu meo in omnem carnem; & prophetabunt filia illorum, & adolescentes ipsorum visiones videbunt.* Ac tres functionis sacræ personas nobis ostendit; cum tertia ex hypostasi procedat hypostasis.

LXVIII. *Dico igitur Christum ministrum fuisse Circuncisionis pro veritate Dei; ut promissa compleret.* Porro Spiritum sanctum unà ministrare è sacrorum Librorum authoritate ita didicimus: Christus à Patre mittitur: mittitur & Spiritus sanctus: Christus in sanctis loqvitur: loqvitur & Spiritus sanctus: Sanat Christus; sanat & Spiritus sanctus: Sanctificat Christus, sanctificat & Spiritus sanctus: Baptizat in suo nomine Christus: baptizat & Spiritus sanctus. Ad eum modum scriptura loqvi-

χρ. ἀκοὰς.
χρ. ἔργων νόμ.
Deest τρία συνυπόστατα
χρ. δυνάμεως.
χρ. ὅμοια: & mox ἰσότητι.
Desunt hæc Hær. LXXiV.
Deest τὸ ὀρώμθον
χρ. ὑποστάσεως ἐξ ὑπ.
χρ. λαλεῖ utrobiq;
Rom. 3. 20. & gal. 2. 16
Trinitas fides.
Mat. 11. 27.
Gen. 1.
Joan. 1. Psa. 42. 3.
Joel 2. 28
Rom. 15. 8.

Psal. 103. 10 tur. *Emittes Spiritum tuum, & renovabis faciem terræ:* Qvod idem est atqve istud:
Psa. 147. 18. *Emittes verbum tuum, & liqvefacies ea.*
Act. 13. 2. *Ministrantibus* (inqvit) *illis Domino, ac jejunantibus dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabam, & Saulum ad opus, ad qvod eos vocavi.* Idem hoc est cum isto:
Act. 9. 7. *Dominus autem dicit: Ingredere urbem, &*
Act. 13. 4. *ibi dicetur tibi, qvid te oporteat facere. Illi igitur missi à Spiritu sancto abierunt Seleuciam.* Qvemadmodum Christus ipse
Mat. 10. 16. diceret: *Ecce mitto vos, sicut oves in medio*
Act. 15. 28. *luporum. Visum est Spiritui sancto nihil aliud imponere vobis oneris, præter hæc necessaria.* Cum qvo eôdem istud recidit. *Di-*
1. Cor. 7. 10. *co autem ego, non Dominus: uxorem ab bo-*
Act. 16. 6. *mine non separari. Peragrarunt vero Phrygiam, & Galatia tractum, prohibiti à Spiritu sancto prædicare verbum in Asia. Cum autem pervenissent in Mysiam, conabantur in Bithyniam proficisci: neqve sivit eos Spi-*
Mat. 28. 19. *ritus sanctus.* Perinde ac Christus dixit:
Mat. 10. 10. *Euntes baptizate omnes gentes. Nolite porta-*
& Mar. 6. 8 *re peram, neqve virgam, neqve calceamenta.*
Act. 21. 4. *Qvi qvidem* (inqvit) *Paulo dicebant per Spiritum, ne ascenderet Hierosolyma.* Item Agabus: *Hæc dicit Spiritus: Virum cujus est hæc*
2. Cor. 13. 3. *zona.* Cui simile est illud Apostoli: *An ex-*
Act. 20 35. *perimentum qværitis loqventis in me Chri-*
Spiritus sanctus a- *sti?* Vel: *Mementote verborum Domini;*
qualis Christo. *qvoniam ipse dixit: Melius est dare, qvam*
V. 22. *accipere. Et nunc ego Spiritu alligatus*
Philip. 1. *abeo.* Qvasi dicat: *Paulus vinctus Jesu*
Gal. 1. 20. *Christi. Verumtamen Spiritus contestatur mihi per urbes dicens.* Cujusmodi est illud: *Dominus testis est anima mea,*
Rom. 1. 4. *qvod non mentior. In virtute secundum Spiritum sanctificationis:* simile est huic:
Esa. 57. 15. *Sanctus in sanctis qvi-*
Rom. 2. 29. *escens.* Item: *Circumcisio cordis in Spiritu.* Cui respon-
Col. 2. 11. det illud: *Et circumcisus circumcisione non manu facta, in expoliatione corporis peccatorum, in circumcisione Christi.* Illud
1. Cor. 3. 16. verò: *Si Spiritus Dei habitat in vobis,* huic
Col. 2. 6. est affine: *Qvemadmodum accepistis Christum, in ipso ambulate.* Et, *Spiri-*
2. Re 23. 2. *tus Domini locutus est in me, Et verbum*
Rom. 8. 23. *ejus in ore meo.* Item: *Primitias Spi-*
1. Cor. 15. 23 *ritus habentes,* ad illud accedit: *Primi-*
Rom. 8. 26 *tiæ Christus. Sed ipse Spiritus postulat pro*
Ib. 34. Rom. 15. 16. *nobis,* Idem est cum illo: *Qvis est ad dexteram Dei; qvi interpellat pro nobis. Ut sit oblatio gentium accepta, sanctificata in Spi-*
Phil. 1. 10. *ritu sancto.* Cui hoc simile est: *Dominus*
1. Cor. 2. 10. *autem sanctificet vos, ut sitis sinceri, &*

A γραφαὶ· ἀποστελεῖς τὸ πνεῦμα σου, καὶ ἀναπλασθήσονται· καὶ ἀνακαινιεῖς τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. ὅμοιον τῷ λέγειν, ἐξαποστελεῖς τὸν λόγον σου, καὶ τήξεις αὐτά. λειτουργούντων δὲ αὐτῶν τῷ Κυρίῳ, καὶ νηστευόντων, εἶπε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἀφορίσατέ μοι Βαρνάβαν, καὶ Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον, ὃ προσκέκλημαι αὐτούς. ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, ὁ δὲ Κύριος εἶπεν, εἰσελθὲ εἰς τὴν πόλιν, κἀκεῖ λαληθήσεταί σοι τί σε δεῖ ποιεῖν. ὅτε μὲν οὖν ἐκπεμφθέντες ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, καὶ ἦλθον εἰς Σελεύκειαν. ὡς ἂν εἴποι Χριστὸς, ἰδοὺ ἀποστέλλω ὑμᾶς ὡς πρόβατα ἐν μέσῳ λύκων. ἔδοξε γὰρ τῷ Πνεύματι

B τῷ ἁγίῳ μηδὲν ἄλλο ἐπιτίθεσθαι βάρος, πλὴν τῶν ἐπαναγκῶν. ὡς ἂν * εἴποι, λέγω ὃ οὐκ ἐγώ, ἀλλ' ὁ Κύριος, γυναῖκα ἀπὸ ἀνδρὸς μὴ χωρισθῆναι. διῆλθεν δὲ τὴν Φρυγίαν, καὶ τὴν Γαλατικὴν χώραν, κωλυθέντες ὑπὸ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου λαλῆσαι τὸν λόγον ἐν τῇ Ἀσίᾳ. ἐλθόντες δὲ εἰς τὴν Μυσίαν, ἐπείραζον εἰς τὴν Βιθυνίαν πορευθῆναι, καὶ οὐκ εἴασεν αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα. ὡς ἂν εἴποι Χριστὸς, πορευθέντες βαπτίσατε πάντα τὰ ἔθνη· μὴ βαστάζητε πήραν, μὴ ῥάβδον, μηδὲ ὑποδήματα. οἵτινες, φησίν, ἔλεγον τῷ Παύλῳ διὰ τοῦ Πνεύματος, μὴ ἀναβαίνειν εἰς

C Ἱερουσαλήμ. Ἀγαβος φησὶ, τάδε λέγει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸν ἄνδρα οὗ ἐστιν ἡ ζώνη αὕτη. ὅμοιος ὡσεὶ ἔλεγε Παῦλος, εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος Θεοῦ; ἢ μνημονεύετε τοῦ λόγου Κυρίου. ὅτι αὐτὸς εἶπεν, ἀγαθὸν δίδοναι μᾶλλον ἢ λαμβάνειν. καὶ νυνὶ δὲ ἐγὼ δεδεμένος τῷ πνεύματι πορεύομαι. ὡς εἴποι, Παῦλος δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ. πάλιν τὸ Πνεῦμά μοι διαμαρτύρεται κατὰ πόλιν λέγον, ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, κύριος μαρτυρεῖ τῇ ἐμῇ ψυχῇ, ὅτι ψεύδομαι· ἐν δυνάμει τοῦ Πνεύματος ἁγιωσύνης, ὅμοιον τῷ εἰπεῖν ἅγιος ὁ ἐν ἁγίοις ἀναπαυόμενος.

D καὶ περιετμήθητε περιτομὴ ἀχειροποιήτῳ, ἐν ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν, ἐν περιτομῇ τοῦ Χριστοῦ. εἴτε πνεῦμα Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν, ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, καθὼς ἐλάβετε Χριστὸν, ἐν αὐτῷ περιπατεῖτε. καὶ πνεῦμα Κυρίου ἐλάλησεν ἐν ἐμοὶ, καὶ λόγος αὐτοῦ ἐν τῷ στόματί μου. καὶ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ Πνεύματος ἔχοντες, ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, ἀπαρχῆς Χριστός. ἀλλ' αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν, ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, ὃς ἐστιν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ, ὃς καὶ ἐντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν. ἵνα γένηται ἡ προσφορὰ τῶν ἐθνῶν εὐπρόσδεκτος, ἁγιασθεῖσα ἐν Πνεύματι ἁγίῳ. ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, ὁ δὲ Κύριος ἁγιάζει ὑμᾶς, ἵνα ἦτε εἰλικρινεῖς καὶ ἀπροσκόποι

* εἴποι Χριστός.

ἀπρόσκοποι εἰς ἡμέραν Χριστοῦ. ἡμῖν δὲ ἀπε-
κάλυψεν ὁ Χριστὸς διὰ Πνεύματος αὐτοῦ, ὅ-
μοιον τῷ εἰπεῖν, ὅτε εὐδόκησεν ὁ Θεὸς ὁ ἀφο-
ρίσας με κοιλίας μητρός μου διὰ τῆς χάριτος
αὐτοῦ, ἀποκαλύψαι τὸν Υἱὸν αὐτοῦ ἐν ἐμοί. ἡμεῖς
δὲ οὐ τὸ Πνεῦμα τοῦ κόσμου ἐλάβομεν, ἀλλὰ
τὸ πνεῦμα τὸ ἐκ Θεοῦ· ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, ἐαυ-
τοὺς δοκιμάζετε, εἰ ὁ Χριστὸς ἐν ὑμῖν. ναὸς τοῦ
Θεοῦ ἐστε, καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ οἰκεῖ ἐν ὑμῖν,
ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, ἐνοικήσω ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐμ-
περιπατήσω, καὶ ἔσομαι αὐτῶν Θεὸς, καὶ αὐ-
τοὶ ἔσονταί μοι λαός.

Ἀλλὰ καὶ τὴν δικαιοσύνην ἐξ ἀμφοῖν λέ-
γει, καὶ τὴν χάριν. δικαιωθέντες δὲ ἐν τῷ ὀνό-
ματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν, καὶ ἐν Πνεύ-
ματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, δικαιωθέν-
τες δὲ ἐκ πίστεως, εἰρήνην ἔχομεν πρὸς τὸν
Θεὸν διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. οὐδεὶς
δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύμα-
τι ἁγίῳ, καὶ οὐδεὶς δύναται Πνεῦμα ἅγιον λα-
βεῖν, εἰ μὴ πρὸς Κυρίου. διαιρέσεις δὲ χαρι-
σμάτων εἰσὶ, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα· καὶ διαι-
ρέσεις διακονιῶν εἰσιν, ὁ δὲ αὐτὸς Κύριος· καὶ
διαιρέσεις ἐνεργημάτων εἰσὶν, ὁ δὲ αὐτὸς Θεὸς
ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσι, καὶ ἀπὸ δόξης εἰς
δόξαν, καθάπερ ἀπὸ Κυρίου πνεύματος. καὶ, μὴ λυ-
πεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε
εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως· ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, εἰ
παροξυνοῦμεν τὸν Κύριον, μὴ ἰσχυρότεροι αὐ-
τοῦ ἐσμεν; τὸ δὲ Πνεῦμα * ῥητῶς λέγει, ὅ-
μοιον τῷ εἰπεῖν, τάδε λέγει Κύριος παντο-
κράτωρ. καὶ, τὸ Πνεῦμά μου ἐφέσηνεν ἐν
μέσῳ ὑμῶν. ἐάν τις ἐμοὶ ἀνοίξῃ, εἰσέλθω
ἐγὼ, καὶ ὁ Πατὴρ, καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιη-
σόμεθα. Ησαΐας δὲ, καὶ ἐπ' αὐτὸν πνεῦμα
Θεοῦ. ὁ δὲ * Χριστὸς, πνεῦμα Κυρίου ἔχειν
εν ἔχρισέ με. καὶ, Ἰησοῦν τὸν ἀπὸ Ναζα-
ρὲτ, ὃν ἔχρισε Πνεύματι ἁγίῳ. εἰ Κύριος ἀπέ-
σαλκέ με, καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτοῦ. Φανερὰ δὲ καὶ ἡ
φωνὴ τῶν Σεραφὶμ, κράζοντα, ἅγιος, ἅγιος, ἅ-
γιος, κύριος Σαβαὼθ. ἐὰν δὲ ἀκούσῃς ὅτι τῇ δε-
ξιᾷ τοῦ Θεοῦ ὑψωθεὶς τήν τε ἐπαγγελίαν τοῦ
Πνεύματος λαβὼν παρὰ τοῦ Πατρός· ἢ, πε-
ριμφύειν τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρὸς ἣν ἠκούσα-
τε. ἢ ὅτι τὸ πνεῦμα αὐτὸν ἐκβάλλει εἰς τὴν ἔ-
ρημον, ἢ ὅτι αὐτὸς λέγει, μὴ μεριμνήσητε
τί εἴπητε, ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ Πατρός μου
τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν. ἢ, εἰ δὲ ἐν πνεύματι Θεοῦ ἐκβάλλω τὰ Δαιμόνια.

A *sine offensione in diem Domini. Nobis verò* 1.Cor.2.10.
revelavit Dominus per ipsius Spiritum: idem cum isto loco significat: *Qvando* Gal.1.15.
placuit ei, qvi me segregavit ab utero matris meæ, per gratiam ipsius, revelare in me Filium suum. Nos autem non mundi spiri- 1.Cor.2.12.
tum accepimus, sed Spiritum Dei. Cum eo conferendum istud est: *Vosmetipsos* 2.Cor.13.5.
probate, num Christus sit in vobis. Templum 1.Cor.3.16.
Dei estis, & spiritus Dei habitat in vobis; perinde atqve illud: *Habitabo in illis, &* 2.Cor.6.16.
inambulabo, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus.

B LXIX. Qvinetiam justificationem ab utroqve manare demonstrat, & gratiam. *Justificati porrò in nomine Domini* 1.Cor.6.11.
nostri Jesu Christi, & in Spiritu Dei nostri. Cui simile est: *Justificati autem ex fide* Rom.5.1.
pacem habemus cum Deo per Dominum nostrum Jesum Christum. Nemo potest dicere, Dominum Jesum, nisi in Spiritu sancto. Et; *Nemo potest accipere Spiritum sanctum,* 1.Cor.12.3.
nisi à Domino. Divisiones porrò gratiarum 1.Cor.12.4.
sunt: idem verò Spiritus: & divisiones ministeriorum sunt idem autem Dominus: &
divisiones operationum sunt; idem autem 2.Cor.3.18.
Deus; qui operatur omnia in omnibus. Et; *A gloria in gloriam, tanqvam à Domini Spi-* Eph.4.30.
C *ritu.* Et, *Nolite contristare Spiritum sanctum, in qvo signati estis in diem redemptio-* 1.Cor.10.22
nis: cum illo consentiunt. *Si provocamus Dominum, an fortiores ipso sumus?* Hoc 1.Tim.4.1.
autem: *Spiritus manifestè dicit;* simile est huic: *Hæc dicit Dominus omnipotens.*
Et: *Spiritus meus stat in medio vestri:* cum Ag.2.6.
isto conjungitur: *Si qvis aperuerit mihi,* Apoc.3.20.
ingrediemur ego & Pater, & mansionem Joa.14.23.
apud ipsum faciemus. Ad hæc Isaias: *Et* Isa.11.2.
super ipsum, inqvit, *Spiritus Dei.* Christus Luc.11.21.
verò: *Spiritus Domini super me, propter* Act.10.38.
qvod unxit me. Et; *Jesum à Nazaret,* Isa.48.16.
qvem unxit Deus Spiritu sancto. Vel: *Dominus misit me, & Spiritus ejus.* Nec ob-
D scurâ Seraphinorum clamantium vox est: Isa.6.3.
Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Sabaoth. Act.2.33.
Prætereà cùm illud audies: *Dextra Dei exaltatus; & promissionem Spiritus accipiens* Act.1.4.
à Patre. Vel: *Expectare promissionem* Mar.1.12.
Patris, qvam audistis. Vel qvemadmodum *Spiritus illum in desertum expu-* Matth.19.
lit. Vel qvod idem ait: *Nolite cogitare qvid loqvamini: qvoniam Spiritus* Luc.11.19.
Mar.3.29.
Patris mei loqvitur in vobis. Sive illud: *Si autem in Spiritu Dei ejicio Dæmonia.*

γρ. ἀῤῥήτως.

Deest aliqvid.

Mar.3.29. Vel: *Qvi autem blasphemaverit in Spiritum sanctum, non remittetur ei, &c.*
Luc.23.26. Vel: *Pater! In manus tuas commendo Spiritum meum.*
Luc.1.80. Vel: *Puer crescebat, & corroboratur Spiritu. Jesus verò repletus Spiritu sancto reversus est à Jordane.* Sive:
Luc.4.1. *Reversus est Jesus virtute Spiritus.*
Joa.3.6. Vel: *Qvod natum est è Spiritu, spiritus est.* Hæc omnia eôdem cùm iisce recidunt:
Joa.1. *Qvod factum est, in ipso vita erat.*
Joan.14.16. Vel cum eo: *Ego rogabo Patrem, & alium Paracletum dabit vobis, Spiritum veritatis.* Vel cum isto: *Cur implevit cor tuum*
Act.5.3. *Satanas* (ait Petrus Ananiæ) *fraudare te*
Spiritus sanctus Deus est. *Spiritum sanctum?* Deinde subjicit: *Non hominibus mentitus es, sed Deo.* Igitur Deus ex Deo, Deus est, inqvam, Spiritus sanctus, cui mentiti sunt, qvi ex agri pretio nonnihil interverterant. Ejusmodi
1.Tim.3.16. est & istud: *Qvi manifestatus est in carne, justificatus est in Spiritu.* Hoc ego
Rom.9.5. majus nihil habeo, qvod dicam. Porrò Deus est Filius. Nam Apostolus: *Ex qvibus*, inqvit, *Christus secundum carnem,*
Act.16.32. *qvi est supra omnia Deus.* *Crede*, inqvit,
Act.16.34. *in Dominum Jesum, & salvaberis.* Item: *Locutus est*, inqvit, *illis sermonem Domini. Et deducens eos, in domum, apposuit illis mensam: & lætatus est cum universa familia postqvam credidit Deo.* Sive illud
Joann.1. consideres. *In principio erat Verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat*
Tit.2.10. *Verbum.* Vel: *ut doctrinam nostri Salvatoris ornent.* Sive: *Apparuit gratia Domini,*
Ib. 11. *& Salvatoris nostri Jesu Christi omnibus hominibus erudiens nos.* Vel: *Expectantes beatam spem, & adventum glo-*
Act.20.28. *riæ magni Dei & Salvatoris nostri Jesu Christi.* Item: *Hoc est ministerium Spiritus & verbi. Attendite*, inqvit, *vobis, & universo gregi, in qvo posuit vos spiritus sanctus Episcopos, regere Ecclesiam Dei.*
1.Tim.1.12. Perinde ac si diceret: *Gratias ago corroboranti me Christo Jesu Domino nostro; qvòd me fidelem arbitratus est, ad ministerium constituens.*

LXX: Itaqve Filius & Spiritus sanctus cum Patre, uti demonstravimus, agunt communiter, *Verbo enim Domini cœli firmati sunt; & spiritu oris*
Psal.32.6. *ipsius omnis virtus ejus.* Spiritus verò sanctus adorandus est: *Qvi enim adorant*
Spiritus sanctus adorandus. *Deum, spiritu adorare oportet, & veritate.*
Joa.4.24.

A ἢ, ὁ δὲ βλασφημῶν εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἀφεθήσεται ἀπῷ, καὶ τὰ ἑξῆς. *ἢ, τὸ παιδίον ηὔξανε, καὶ ἐκραταιοῦτο πνεύματι. ἢ, Ἰησοῦς πλήρης Πνεύματος ἁγίου ὑπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου. ἢ, ὑπέστρεψεν Ἰησοῦς τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος. ἢ, τὸ γεγεννημένον ἐκ τοῦ Πνεύματος, πνεῦμά ἐστιν· ὅμοιον τὸ εἰπεῖν, ὃ γέγονεν ἐν ἀπῷ ζωὴ ἦν. ἢ, κἀγὼ παρακαλέσω τὸν Πατέρα μου, καὶ ἄλλον Παράκλητον δώσει ὑμῖν, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας. ἢ, διὰ τί ἐπλήρωσε τὴν καρδίαν σου ὁ Σατανᾶς, τῷ Ανανία Πέτρος, ψεύσασθαί σε*
B *τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον; καὶ μετ' ταῦτα, οὐκ ἀνθρώποις ἐψεύσω, ἀλλὰ τῷ Θεῷ. ἄρα Θεὸς ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ᾧ ἐψεύσαντο οἱ τοῦ ὑμήματος τοῦ χωρίου νοσφισάμενοι. ἢ, ἐφανερώθη ἐν σαρκὶ, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι. τοῦτο μεῖζον οὐκ ἔχω λέγειν. Θεὸς δὲ ὁ Υἱός. ἐξ ὧν, φησὶν, ὁ Χριστὸς τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεός. πίστευσον, φησὶν, εἰς*
C *τὸν Κύριον Ἰησοῦν, καὶ σωθήσῃ. καὶ ἐλάλησε αὐτοῖς τὸν λόγον τοῦ Κυρίου. ἀναγαγών τε αὐτοὺς εἰς τὸν οἶκον, παρέθηκεν αὐτοῖς τράπεζαν, καὶ ἠγαλλιάσατο πανοικὶ πεπιστευκὼς τῷ Θεῷ. ἢ, ὅτι ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος. ἢ ἵνα τὴν διδασκαλίαν τοῦ Πατρὸς ἡμῶν Θεοῦ * κοσμήσωσιν. ἢ, ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, * ἡ σωτήριος πᾶσιν ἀνθρώποις, παιδεύσασα ἡμᾶς. ἢ, προσδεχόμενοι. τὴν μακαρίαν ἐλπίδα, καὶ ἐπιφάνειαν τῆς δόξης τοῦ Κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν*
D *Ἰησοῦ Χριστοῦ. ἢ, αὐτὴ ἡ διακονία τοῦ Πνεύματος καὶ τοῦ λόγου. προσέχετε δὲ, φησὶν, ἑαυτοῖς, καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ, ἐν ᾧ ὑμᾶς ἔθετο τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπισκόπους ποιμαίνειν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ· ὅμοιον τῷ εἰπεῖν, χάριν ἔχω τῷ ἐνδυναμώσαντί με Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ὅτι πιστόν με ἡγήσατο θέμενος εἰς διακονίαν.*

Συνεργεῖ τοίνυν, ὡς ἀποδέδεικται, τῷ Πατρὶ ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. τῷ γὰρ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. προσκυνητὸν δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. δεῖ γὰρ προσκυοῦντας Θεῷ, ἐν πνεύματι δεῖ προσκυεῖν καὶ ἀληθείᾳ.

Deest ἢ Πάτερ εἰς χεῖράς σου παραθήσομαι τὸ Πνεῦμα μου.

γρ. κοσμήσωμεν. γρ. τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ.

χρ. ἀλήθεια. εἰ δὲ συνεργεῖ* ταῦτα, κτίσις κτίσιν οὐκ ἐργάζεται, οὐδὲ κλῆσις θεότης γίνεται, οὐδὲ ἐν μέτρῳ ἡ πλοχὴ Θεὸς γινώσκεται. ἔστι γὰρ ἀπερίγραφος, ἀχώρητος, ἀπερινόητος, πάντα περιέχων τὰ

χρ. θεός. ποιήματα* ὁ Θεός· οὐδὲ λατρευτὴ κτίσις, ἐλάτρευσαν γὰρ τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, καὶ ἐμωράνθησαν. πῶς γὰρ οἷόν τε κτίσιν θεολογεῖν, ἀθετεῖν δὲ* πρώτιστον ἐντολὴν εἰ λέγεται·

χρ. Πατρός. ἄκουε Ισραὴλ, κύριος ὁ Θεός σου κύριος εἷς ἐστιν, οὐκ ἔσται ἐν σοὶ Θεὸς πρόσφατος· ἐν γραφαῖς δὲ ἁγίαις διάφορα ὀνόματα καλεῖται Πατρὸς, καὶ Υἱὸς, καὶ ἁγίου Πνεύματος. Πατρὸς μὲν, πατὴρ παντοκράτωρ, πατὴρ ἀπάντων, πατὴρ Χριστοῦ. Υἱοῦ δὲ, λόγος, Χριστὸς, φῶς ἀληθινόν. τοῦ δὲ ἁγίου Πνεύματος, Παράκλητος, πνεῦμα ἀληθείας, πνεῦμα Θεοῦ, πνεῦμα Χριστοῦ. * τί τοίνυν ὁ Θεὸς νοεῖται, καὶ Πατὴρ, φῶς,

Cor. ἔτι τοίνυν. ἀλλ' ὡς ὑπέρλαμπρον, δύναμις, σοφία. εἰ δὲ φῶς ὁ Θεὸς, καὶ πατὴρ, φῶς ἄρα ἐκ φωτὸς

χρ. Λόγος καὶ φωτός. ὁ Υἱὸς, καὶ διὰ* τοῦτο οἰκῶν φῶς τὸν ἀπρόσιτον. δύναμις δὲ ὅλος ὁ Θεός, καὶ διὰ τοῦτο κύριος τῶν δυνάμεων. σοφία ὅλος ὁ Υἱός. οὐκοῦν σοφία ὁ υἱὸς ἐκ σοφίας, ἐν ᾧ πάντες οἱ θησαυροὶ τῆς σοφίας ἀπόκρυφοι. ζωὴ δὲ ὅλος ὁ Θεός, οὐκοῦν ζωὴ ἐκ ζωῆς ὁ Υἱός. ἐγὼ γάρ εἰμι ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωή. τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα παρὰ ἀμφοτέρων, πνεῦμα ἐκ Πατρός. πνεῦμα γὰρ ὁ Θεὸς, θεότητος χαρισμάτων ἐστὶ δοτὴρ, ἀληθέστατον, φωτιστικὸν, παράκλητον, βουλημάτων Πατρὸς ἀγγελτικόν. ὡς γὰρ ὁ Υἱὸς μεγάλης βουλῆς Ἄγγελος, οὕτω καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. ἀλλ' ἐλάβομεν, φησὶ, πνεῦμα Θεοῦ ἵνα εἰδῶμεν τὰ χαρισθέντα ἡμῖν ὑπὸ Θεοῦ, ἃ καὶ λαλοῦμεν. οὐκ ἐν πειθοῖς σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει πνεύματος Θεοῦ, πνευματικοῖς πνεύμασι συγκρίνοντες.

Αλλ' ἐρεῖ τις· οὐκοῦν φαμὲν δύο εἶναι υἱούς· καὶ πῶς μονογενής; μαθὲ γε σὺ τὶς εἶ ὁ ἀνθυλογιζόμενος τῷ Θεῷ; εἰ γὰρ τὸν Υἱὸν καλεῖ τὸν ἐξ αὐτοῦ, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα τὸ παρ' ἀμφοτέρων, ἃ μόνον πίστει νοούμενα ὑπὸ τῶν ἁγίων, φωτεινὰ, φωτοδότα, φωτεινὴν τὴν ἐνέργειαν ἔχει, σύμφωνά τε πρὸς αὐτὸν τὸν Πατέρα ποιεῖται

χρ. ἀληθὴς φωτὸς πίστει. ἄκουε ὦ ἑτος, ὅτι ὁ Πατὴρ* ἀληθὴς Υἱὸς ἐστι Πατὴρ, φῶς ὅλος. καὶ Υἱὸς ἀληθὴς πατρὸς, φῶς ἐκ φωτός. οὐχ ὡς τὰ ποιήματα ἢ κτίσματα προσηγορίᾳ μόνῃ.

A Qvod si veritas communiter agit; creatura creaturam aliam non efficit, neqve creari Divinitas potest: neqve certo modo, ac circunscriptione definitus cognoscitur Deus. Circunscribi enim non potest, aut capi, aut intelligentia comprehendi, cum universa Dei opera contineat. Sed neqve creaturæ serviendum: *Servierunt*, inqvit, *creaturæ potius qvàm creatori, & fatui redditi sunt.* Nonne stolidum est creaturæ Divinitatem tribuere, ac primum hoc violare præceptum: *Audi Israël! Dominus Deus tuus unus est. Non exit in te Deus recens?* Cæterum di- B versis in scriptura nominibus Pater, & Filius, & Spiritus sanctus insigniri solent: Utputa Pater, *Pater omnipotens, Pater omnium, Pater Christi* vocatur. Filius verò: *Verbum, Christus, Filius, lux vera.* Spiritus sanctus deniqve, *Paracletus, Spiritus veritatis, Spiritus Dei, Spiritus Christi.* Qvinetiam Deus ille idem ac Pater lux intelligitur, & qvidem admirabili splendore collucens, nec non & *virtus*, & *sapientia.* Atqve uti lux est Deus & Pater, ita lux est de luce Filius. Unde & *lucem inhabitat inaccessam.* Porro virtus est totus Deus. Unde & *virtutum est* Dominus. Sapientia totus est Deus. Igi- C tur sapientia est è sapientiâ Filius, *in qvo sapientiæ thesauri sunt omnes reconditi.* Vita totus est Deus. Ergo vita est è vita Filius. *Ego enim sum*, inqvit, *veritas, & vita.* At Spiritus sanctus ab ambobus oritur, Spiritus è spiritu. *Spiritus qvippe Deus est*, Idem & cœlestium donorum largitor est verissimus, lucis efficax, consalvator, consiliorum Patris interpres, ac nuncius. Nam ut Filius *magni consilii Angelus est*; ita Spiritus sanctus. *Sed accepimus*, inqvit, *Spiritum Dei ut videamus qvæ à Deo donata sunt nobis, qvæ & loqvimur, non blandis sapientiæ sermonibus; sed probatione Spiritus Dei, spiritalibus spiritalia comparantes.*

D LXXI Dicat aliqvis: Duos ergo Filios statuimus. Qvod si ita est, qvî tandem esse potest Unigenitus? Imo verò *tu qvis es qvi contradicas Deo?* Cùm enim Filium vocet, qvi à se oritur: Spiritum verò sanctum, qvi ab utroqve procedit, eæ tres personæ sola fide à sanctis viris perceptæ lucidæ, ac lucis auctores lucida sunt actione præditæ: & cum ipso Patre fidei luce concordiam servant. Heus tu! igitur audi, qvemadmodum Pater verè sit Filii Pater, totusqve lux: & Filius veri sit Patris Filius, lumen de lumine: non ut facta, creatave cætera, appellatione duntaxat:

Objectio solvitur.

Rom. 1. 25. Deut. 6. 4. Psa. 80. 10. Varia nomina personarum trium. 1. Tim. 6. Psal. 58. 6. Col. 2. 3. Joan. 14. 6. Spiritus sanctus à Patre oritur, & Filio Joan. 4 24. Esa. 9. 6. 1. Cor. 2. 12. Rom. 9. 22.

Spiritus deniqve sanctus veritatis sit Spiritus, ac tertium à Patre Filioqve lumen: cætera omnia adoptione, vel comparatione, vel appellatione, vel appositione, non simili cum eo actione, vel virtute vel luce, vel notione censentur. Sive qvis illud dixerit: *Filios genui & exaltavi.* Sive illud: *Ego dixi dii estis, & filii Altissimi omnes.* Sive istud: *Qvi genuit stillas roris.* Sive hoc ipsum: A *qvo omnis Paternitas in cœlis & in terra.* Sive: *Ego firmans tonitru, & creans Spiritum.* Non enim cæterorum patrum, patriarcharúmve more verus ille Pater aut esse Pater aliqvando cœpit, aut progressu temporis esse qvandoqve desinet. Nam si Pater esse cœperit, est necesse ut filius alterius Patris olim fuerit, anteqvam esset unigeniti Pater. Porrò similitudine qvadam patrum patres intelliguntur esse filii, & in infinitum verus originis sator, ac parens perduci potest. Neqve verò cæterorum instar filiorum, qvi adoptione facti sunt, verus Filius recens est factus Filius. Alioqvin enim tempus aliqvando fuit, qvo Pater nondum esset unigeniti Pater. Sed neqve uti reliqvi spiritus, veritatis spiritus creatum qviddam est, aut factum: neqve cæterorum instar Angelorum: *magni illi consilii Angelus* dicitur. Si qvidem illa initium habent & finem: hæc duo robur, ac principatum habent, qvem nulla cujusqvam intelligentia possit asseqvi. Hæc universa procrearunt, qvæ cum Patre per infinita sæcula communiter omnia moliuntur: cætera ab illis pro ut ipsis libet creantur. Illa serviunt iis, & colunt: his à creaturis omnibus servitus cultusqve tribuitur. Hæc operibus suis medicinam adhibent; illa medicinam ab istis accipiunt. Illa pro suo qvædam merito judicium subeunt; hæc justum exercent judicium. Hæc in tempore; illa extra tempus sunt. Hæc universa collustrant: ab his illa collustrantur. Hæc *infantes ad sublimitatem vocant*, illa à perfecto vocantur. Hæc largiuntur omnibus: illa muneribus afficiuntur. Ad summam illa in cœlis cœlorum, ac cæteris, qvæ oculis subducta sunt, locis sanctitatem illam prædicant: hæc illorum prædicatione celebrata cum dignis sua dignè dona communicant.

Esa. 1. 2. Psal. 81. 6. Job. 38. 28. Eph. 3. 5. Amos 4. 13. ex LXX.

Esa. 9. 6. Spiritus sanctus à creatore differt.

LXXII. Cæterum complures Spiritus sacræ literæ esse significant: *Qvi facit*, inqvit, *Angelos suos spiritus, & ministros suos in ignem viventem.* Item: *Omnes Spiritus laudate Dominum.* Sed & iis,

Ps. 103. 16. Psa. 150. 6. Plures in sacris literis Spiritus.

A καὶ Πνεῦμα ἅγιον Πνεῦμα ἀληθείας. ἔστι φῶς τρίτον παρὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, τὰ δ' ἄλλα πάντα θέσει, ἢ κλήσει, οὐχ ὅμοια τούτοις ἐνεργείᾳ, ἢ δυνάμει, ἢ φωτὶ, ἢ ἐννοίᾳ. ὡς ἂν εἴποι τις, υἱοὺς ἐγέννησα, καὶ ὕψωσα. ἢ ὡς ἂν εἴποι τις, ἐγὼ εἶπα θεοί ἐστε, καὶ υἱοὶ ὑψίστου πάντες. ἢ ὡς ἂν εἴποι τις, ὁ τετοκὼς βώλους δρόσου. ἢ ὡς ἂν εἴποι τις, ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ γῆς. ἢ ὡς ἂν εἴποι τις, ἐγὼ ὁ στερεῶν βροντὴν, καὶ κτίζων πνεῦμα. οὐ γὰρ ὡς οἱ λοιποὶ πατέρες, ἢ πατριάρχαι, ὁ ἀληθινὸς Πατὴρ ἀρξάμενος τοῦ εἶναι Πατὴρ, B ἢ ἐκλιπὼν ποτε χρόνῳ τοῦ εἶναι Πατήρ. εἰ γὰρ ἄρχεται τοῦ εἶναι Πατὴρ, υἱὸς ἄρα ἦν ποτε ἑτέρου Πατρὸς, πρὸ τοῦ εἶναι αὐτὸν Πατέρα μονογενοῦς. καθ' ὁμοιότητα δὲ πατέρες πατέρων * νοούμενα τέκνα, εἰς ἄπειρον τὸν ἀληθῶς πατέρα τῆς ἀρχαιολογίας εὑρεῖν ἐστιν. οὐδὲ ὡς τὰ λοιπὰ τέκνα θέσει, ὁ Υἱὸς ὁ ἀληθινὸς, νέος τοῦ εἶναι Υἱός. εἰ γὰρ νέος τοῦ εἶναι Υἱός, ἦν ποτε χρόνος ὅτε οὐκ ἦν Πατὴρ πατὴρ μονογενοῦς. οὐδὲ ὡς τὰ λοιπὰ πνεύματα, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας κτιστὸν, ἢ ποιητόν. οὐδὲ ὡς οἱ λοιποὶ Ἄγγελοι, ὁ τῆς μεC γάλης βουλῆς Ἄγγελος καλεῖται. ἃ μὲν γὰρ ἀρχὴν καὶ τέλος ἔχει, * ὁ δ' ἂν ἀνεπινόητον ἔχει τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ κράτος. καὶ ἃ μὲν κτίζει τὰ πάντα εἰς ἀπείρους αἰῶνας, συνεργοῦντα Πατρί. ἃ δὲ κτίζεται ἀπὸ τούτων, ὡς ἂν ἐθέλοιε. καὶ ἃ μὲν λατρεύει τούτοις, ἃ δὲ λατρευτὰ ὑπὸ τῶν ὅλων κτισμάτων. καὶ ἃ μὲν ἰᾶται τὰ ποιήματα, ἃ δὲ τὴν ἴασιν λαμβάνει παρ' αὐτῶν. καὶ ἃ μὲν κρίνεται κατ' ἀξίαν, ἃ δὲ τὴν κρίσιν ἔχει τὴν δικαίαν, καὶ ἃ μὲν * χρόνῳ ἐστιν, ἃ δὲ οὐκ ἐν χρόνῳ τυγχάνει. καὶ ἃ μὲν φωτίζει τὰ πάντα, ἃ δὲ φωD τίζεται ὑπὸ τούτων. καὶ ἃ μὲν καλεῖ νηπίους εἰς ὕψος, ἃ δὲ καλεῖται ὑπὸ τελείου. καὶ ἃ μὲν χαρίζεται πᾶσιν, ἃ δὲ χαρίσματα λαμβάνει. καὶ καθάπαξ εἰπεῖν, ἃ μὲν ἐξυμνεῖ τὴν ἁγιότητα ἐν οὐρανοῖς οὐρανῶν, καὶ λοιποῖς ἀοράτοις τόποις, ἃ δὲ ἐξυμνούμενα τὰ δῶρα ἀξίως παρέχει τοῖς ἀξίοις.

γρ. νοοῦνται. *For. ἃ δ'.* *γρ. χρόνῳ*

Πνεύματα δὲ πλεῖστα, φησὶ ἡ γραφή· ὁ ποιῶν τοὺς Ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα, καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα. καὶ, πάντα τὰ πνεύματα αἰνεῖτε τὸν Κύριον. χαρίσματα δὲ

ἀξίοις δίδοται διακρίσεως πνευμάτων. ἃ μὲν γὰρ ἐπουράνιά εἰσι, χαίροντα τῇ ἀληθείᾳ. ἃ δὲ ἐπίγεια, ἀπάτης καὶ πλάνης ἐπιήδεα. ἃ δὲ ὑπόγεια, ἄβυσσον καὶ σκότος τέκνα. παρεκάλει γάρ, τὸ Εὐαγγέλιον, φησὶν, ἵνα μὴ πέμψῃ αὐτοὺς εἰς τ' ἄβυσσον. ὡσαύτως τε καὶ τοῖς πνεύμασιν ἐπιτάσσει, καὶ τὰ πνεύματα ἐξεδίωκε λόγῳ, καὶ οὐκ εἴα αὐτὰ λαλεῖν. λέγεται δὲ πνεῦμα κρίσεως, καὶ πνεῦμα *καύσεως. λέγεται καὶ πνεῦμα κόσμου. ἡμεῖς δὲ τὸ πνεῦμα τοῦ κόσμου οὐκ ἐλάβομεν, φησί. καὶ πνεῦμα ἦ ἀνθρώπου· τίς γὰρ οἶδεν ἀνθρώπων τὰ τοῦ ἀνθρώπου, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου; καὶ πνεῦμα πορευόμενον, καὶ οὐκ ἐπιστρέφον· ὅτι πνεῦμα διῆλθεν ἐν αὐτῷ, καὶ οὐχ ὑπάρξει. καὶ ἀνταναιρεῖς τὸ πνεῦμα αὐτῶν, καὶ ἐκλείψουσι. καὶ πνεῦμα Προφητῶν καὶ Προφήτας ὑποδύσεται. ἢ, ἰδοὺ πνεῦμα ψευδὲς ἔστη ἐνώπιον Κυρίου, καὶ εἶπεν αὐτῷ, ἐν τίνι ἀπατήσεις τὸν Ἀχαάβ; καὶ ἔσομαι, φησὶ, πνεῦμα ψευδὲς ἐν τῷ στόματι τῶν *ψευδοπροφητῶν. λέγεται δὲ πνεῦμα καταγύου εἶναι. πνεῦμα δειλίας, καὶ πνεῦμα Πύθωνος, καὶ πνεῦμα πορνείας, καὶ πνεῦμα καταγίου, καὶ πνεῦμα πολυρρήμον, καὶ πνεῦμα ἀσθενείας, καὶ πνεῦμα ἀκάθαρτον, καὶ πνεῦμα κωφὸν, καὶ πνεῦμα ἄλαλον, καὶ πνεῦμα μαγιλάλον, καὶ πνεῦμα χαλεπὸν λίαν, ὃ καλεῖται λεγεών, καὶ τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας. ἄπειρα δὲ τὰ περὶ πνευμάτων λόγια σοφοῖς, *ἔμπροσθοι πολλοὶ οἱ θέσει ἢ κλήσει. τὸ δὲ κλήσει. τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα μόνον καλεῖται ἀπὸ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ πνεῦμα ἀληθείας, καὶ πνεῦμα Θεοῦ, καὶ πνεῦμα Χριστοῦ, καὶ πνεῦμα χάριτος. χαρίζεται γὰρ ἑκάστῳ διαφόρως τὸ ἀγαθὸν, ᾧ μὲν πνεῦμα σοφίας, ᾧ δὲ πνεῦμα γνώσεως, ᾧ δὲ πνεῦμα ἰσχύος, ᾧ δὲ πνεῦμα ἰαμάτων, ᾧ δὲ πνεῦμα προφητείας, ᾧ δὲ πνεῦμα διακρίσεως, ᾧ δὲ γλωσσῶν, ᾧ δὲ ἑρμηνειῶν, καὶ τὰ λοιπὰ χαρίσματα, ὡς φησιν, ἓν δὲ καὶ τὸ αὐτὸ πνεῦμα διαιρῶν ἑκάστῳ ὡς βούλεται. ὅτι τὸ πνεῦμά σου τὸ ἀγαθὸν ὁδηγήσει με, φησὶν ὁ Δαβίδ. ἢ, τὸ πνεῦμα ὅπου θέλει πνεῖ· τὸ ἐνυπόστατον διὰ τῶν τοιούτων τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου δεικνὺς ἡμῖν. καὶ τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἀκούεις, ἀλλ' οὐκ οἶδας πόθεν ἔρχεται, καὶ ποῦ ὑπάγει. καὶ ἐὰν μὴ γνωσθῆτε ἐξ ὕδατος

Aqvi digni sunt, discernendorum spirituum dona tribuuntur. Nam alii cælestes sunt spiritus, qvi veritate delectantur: Alii terreni, qvi fraudibus & erroribus obnoxii sunt: Alii deniqve subterranei, abyssi, tenebrarumqve filii. *Rogabat enim*, ut Evangelium ait, *ne se in abyssum ire juberet.* Ita & spiritibus imperabat Christus, & spiritus verbo fugabat, nec *sinebat eos loqvi.* Qvinetiam *spiritus judicii, & ardoris spiritus nominatur.* Itidemqve *mundi spiritus. Nos enim*, inqvit, *mundi spiritum non accepimus.* Nec non & hominis spiritus. *Qvis hominum* inqvit, *novit qvæ sunt hominis, nisi spiritus qvi est in homine?* Item: *Spiritus vadens & non revertens. Qvoniam spiritus pertransibit in illo & non subsistet.* Et, *Auferes spiritum eorum & deficient.* Adde & illud: *Spiritus Prophetarum Prophetis subjiciuntur. Et ecce spiritus mendax stetit coram Domino; & dixit ipsi: In qvo decipies Achab? Et ero*, inqvit *spiritus mendax in ore Prophetarum.* Præterea *Spiritus* qvidam *compunctionis* appellatur, *& spiritus ignaviæ: & spiritus Pythonis: & spiritus fornicationis: & spiritus procellæ: & spiritus loqvax: & stiritus infirmitatis: & spiritus immundus: & spiritus surdus: & spiritus mutus: & spiritus agrè loqvens: & spiritus difficilis valdè, qvi vocatur legio: & spiritalia neqvitiæ.* Postremò infinitis in scripturæ locis spirituum factam esse mentionem sapientes intelligunt. Sed qvemadmodum plures sunt adoptione, vel vocatione Filii, non veritate: eo qvod & initio, & fine constant, & ad peccandum propensi sunt: sic & spiritus, adoptione sunt, aut vocatione complures, qvi & in peccatum proni sunt, ac proclives. At Spiritus sanctus solus à Patre & Filio, *Spiritus veritatis, & Dei Spiritus, & Spiritus CHRISTI, & Spiritus gratiæ* nominatur. Gratificatur enim unicuiqve, ac bonum variis modis impertitur. *Nam alii spiritus sapientiæ conceditur, alteri spiritus scientiæ, huic spiritus fortitudinis, illi spiritus curationum, isti spiritus Prophetiæ; huic spiritus discretionis; interpretationum illi.* Ac cætera deniqve dona, ut testatur Apostolus: *Unus porrò & idem Spiritus est, dividens unicuiqve prout vult. Qvoniam Spiritus tuus bonus deducet me Deus*, ait David. Vel: *Spiritus ubi vult spirat.* Qvibus verbis subsistentem esse Spiritum sanctum nobis ostendit. *Et vocem ejus audis: sed nescis unde venit, aut qvò vadit.* Item: *Nisi geniti fueritis ex aqva &*

Luc. 8. 31.
Marc. 1. 34. Esa. 4. 4. 1. Cor. 2. 12. Ib.
Psa. 77. 39. Psa. 102. 16. & Ps. 103. 29 1. Cor. 14. 12 3. Re. 22. 21.
Rom. 11. 8. Act. 10. 16. Ose. 4. 12. & 5. 4. Psal. 10. 6. Luc. 13.
Mar. 9. 25. Luc. 8. 30. & Mar. 3.
1. Cor. 12. 8.
Psalm 142. 11. Jean. 3. 8.

Multa hic desunt, qvæ Hæresis LXXIV. Pag. 898. initio leguntur.

Spiritu. Cui consentaneum illud est Pauli: *Nam in Christo Jesu ego genui vos.* De eodem Spiritu Dominus ita loqvitur: *Cum venerit Paracletus, qvem ego mittam vobis, Spiritus veritatis, qvi à Patre procedit, ille testimonium perhibebit de me.* Item: *Adhuc multa habeo dicenda: sed non potestis ferre modò. Cùm venerit ille Spiritus veritatis, inducet vos in omnem veritatem. Non enim loqvetur, à seipso: sed qvæcumqve audiet loqvetur, & ventura nunciabit vobis. Ille me clarificabit; qvia de meo accipiet, & vobis omnia nunciabit.*

Ibi. 1.Cor.4.15. Joa. 16.13.

καὶ πνεύματος. ὅμοιον ᾧ εἶπε Παῦλος· ἐν γὰρ Χριστῷ Ἰησοῦ ἐγὼ ὑμᾶς ἐγέννησα. περὶ τούτου ὁ κύριος· ὅταν ἔλθῃ ὁ Παράκλητος, ὃν ἐγὼ πέμψω ὑμῖν, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, ἐκεῖνος μαρτυρήσει περὶ ἐμοῦ. καὶ ἔτι πολλὰ ἔχω λέγειν, ἀλλ' οὐ δύνασθε βαστάζειν ἄρτι. ὅταν ἔλθῃ ἐκεῖνος τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας ὁδηγήσει ὑμᾶς εἰς πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν. οὐ γὰρ λαλήσει ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ὅσα ἀκούσει λαλήσει, καὶ τὰ ἐρχόμενα ἀναγγελεῖ ὑμῖν. ἐκεῖνός με δοξάσει, ὅτι ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται, καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν πάντα.

Mat.11.27. LXXIII. Igitur, *si à Patre procedit, & de meo*, ait Dominus, *accipit*, qvemadmodum *nemo novit Patrem nisi Filius, neqve Filium nisi Pater*: Ita dicere audeo; neqve Spiritum novit qvispiam, nisi Filius, à qvo accepit, & Pater, à qvo procedit: neqve Filium, & Patrem novit aliqvis nisi Spiritus sanctus: Qvi verè celebrat ac prædicat: qvi *docet omnia*: qvi *de Filio testimonium* dicit, qvi *à Patre, & à Filio procedit:* solus veritatis dux, sanctarum legum interpres: spiritalis legis enarrator: Prophetarum Magister, Apostolorum præceptor: Evangelicorum dogmatum fax & sidus: sanctorum electror: verum lumen è verò lumine. Filius naturalis est verus Filius, germanus Filius, solus è solo, qvo cum & Spiritus sanctus conjungitur: qvi spiritus propriè nominatur. Hic ille Deus in Ecclesia celebratur: semper Pater, semper Filius, semper Spiritus sanctus, excelsus ab excelso, imo celsissimus; qvi intelligibili gloria, & qvidem infinitâ præditus est: Cui creata omnia factaqve sunt omninò subjecta; qvæ qvidem intelligentia, ac certa circunscriptione definiuntur. Cæterum divinitas una apud Moysen præcipuè prædicatur: binarius in Prophetis diligentiùs nuntiatur. Trinitas verò in Evangeliis ostenditur, qvæ per tempora generationesqve singulas justo ad scientiam fidemqve amplius conveniret. Ea porrò immortalitatis scientia ex fide ipsa vel adoptione nascitur. Sed primùm justificationes carnis edicit, velut templi qvoddam exterius septum in Moyse fabricans. Postea verò animæ justificationes exponit, tanqvam sancta qvædam apud cæteros Prophetas exornans. Tertiò deniqve justificationes Spiritus, qvasi propitiatorium, & sancta sanctorum in Evangeliis

Spiritus Sanctus à Patre, & Filio procedit.

Trinitas variis temporibus diversè nunciata.

Εἰ τοίνυν περὶ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται, καὶ ἐκ τοῦ ἐμοῦ, φησὶ ὁ Κύριος, λήψεται. οὐ γὰρ τρόπον οἶδεν ἔγνω τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Υἱός, οὐδὲ τὸν Υἱὸν εἰ μὴ ὁ Πατήρ, ἵνα τολμῶ λέγειν, ὅτι οὐδὲ τὸ Πνεῦμα εἰ μὴ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, παρ' οὗ ἐκπορεύεται, καὶ παρ' οὗ λαμβάνει. καὶ οὐδὲ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα, εἰ μὴ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ δοξάζον ἀληθῶς, τὸ διδάσκον τὰ πάντα, τὸ μαρτυροῦν περὶ τοῦ Υἱοῦ, ὃ περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, μόνος ὁδηγὸς ἀληθείας, νόμων ἐξηγητὴς ἁγίων, πνευματικῶν νόμων ὑφηγητής, Προφητῶν καθηγητής, Ἀποστόλων διδάσκαλος, Εὐαγγελικῶν δογμάτων φωστήρ, ἁγίων ἐκλογεύς, φῶς τὸ ἀληθινὸν ἐξ ἀληθινοῦ φωτός. Υἱὸς φυσικὸς, Υἱὸς ἀληθὴς, γνήσιος, μόνος ἐκ μόνου, σὺν ἁγίῳ καὶ τὸ Πνεῦμα, ἀλλὰ πνεῦμα ὀνομαζόμενον. ἔστι ὁ Θεὸς δοξαζόμενος ἐν Ἐκκλησίᾳ, Πατὴρ ἀεὶ, Υἱὸς ἀεὶ, Πνεῦμα ἅγιον ἀεί· ὑψηλὸς ὑψηλοῦ, καὶ ὕψιστος, νεότης, δόξαν ἔχων ἀμέτρητον, ᾧ ὑποβέβηκε τὰ κτιστὰ, καὶ τὰ ποιητὰ, ἁπαξαπλῶς τὰ σύμπαντα νοήματα καὶ περιεχόμενα ἔνασα· θεότης ἡ μία, ἐν Μωϋσῇ μάλιστα καταγγέλλεται, δυὰς ἐν προφήταις σαφῶς κηρύττεται, Τριὰς δὲ ἐν Εὐαγγελίοις φανερῶται. πλεῖον κατὰ καιροὺς, κατὰ γενεὰς ἁρμόζουσα τῷ δικαίῳ εἰς γνῶσιν καὶ πίστιν. γνῶσίς τε αὕτη *ἀθανασία ἐκ πίστεως λέγεται αὕτη, υἱοθεσία γίνεται. ἀλλὰ πρῶτον δικαίωμα σαρκὸς ἐκφράζει, ὡς περίβολον ναὸν τὸν ἔξω διεγείρουσα ἐν Μωϋσῇ. *δευτέρα δὲ δικαιώματα ψυχῆς ἐνδιηγεῖται, ὡς τὰ ἅγια κοσμοῦσα ἐν λοιπαῖς προφητείαις. τρίτη δὲ δικαιώματα πνευματικὰ, ὡς τὸ ἱλαστήριον καὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ῥυθμίζουσα

*ex. ἀθανασίας· ἀὐτῆς υἱοθεσία

*ex. δευτέραν; mox τε τον.

ἐν ΕΥαγγελίοις ϖερὶ κατοικησιν ἑαυτῆς. σκηνὴν δὲ ἁγίαν ναὸν ἅγιον τὸν δίκαιον ἔχει μόνον τὸ σωόντα τὰ τρία. κατοικεῖ δὲ ἐν αὐτῷ μία θεότης ἄπειρος, μία θεότης ἄφθαρτος, μία θεότης ἀϖεινόητος, ἀπαθὴς ἀληπτος, ἀνεκδιήγητος, ἀόρατος, ἑαυτὴν γνώσκουσα μόνη, ἑαυτὴν ἐμφανίζουσα οἷς βούλεται, μάρτυρας ἑαυτῆς διεγείρουσα, καλοῦσα, ϖροορίζουσα, δοξάζουσα, ἐξ ᾅδου ὑψοῦσα, ἁγιάζουσα, ἑνοποιοῦσα ϖάλιν ϖρὸς τὴν ἑαυτῆς δόξαν, καὶ ϖίστιν, τὰ τρία ταῦτα ἐπουράνια, ϑπίγεια, καὶ καταχθόνια, ϖνεῦμα, ψυχὴν, σαρκα, ϖίστιν, ἐλπίδα, ἀγάϖην, ϖαρελθόντα, ἐνεστῶτα, μέλλοντα, αἰῶνα αἰῶνος, αἰῶνας αἰώνων, σάββατα σαββάτων, ϖερικοπὴν σαρκὸς, ϖερικοπὴν καρδίας, ϖερικοπὴν Χριστοῦ ἐν τῇ ἀπεκδύσει τοῦ σώματος τῶν ἁμαρτιῶν. καθόλου δὲ καθαρϖοιεῖ ἑαυτῇ τὰ ϖάντα, τὰ ἀόρατα καὶ τὰ ὁρατὰ, ϑρόνους, κυριότητας, ἀρχὰς, ἐξουσίας, δυνάμεις. ἐν ϖᾶσι δὲ ἡ αὐτὴ φωνὴ ἁγία ἁγία ἁγία δόξης εἰς δόξαν, ἅγιος, ἅγιος, ἅγιος φωνοῦσα, Πατέρα ἐν Υἱῷ, Υἱὸν ἐν ϖατρὶ, σὺν ἁγίῳ Πνεύματι, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. καὶ ἐρεῖ ὁ ὕστερον ϖιστεύων, γένοιτο γένοιτο.

A ad sui domicilium instruens. At sancti tabernaculi loco sanctiqve populi, justum habet unum, qvi istis versatur. In his vero una deitas habitat incorrupta: una deitas, qvæ cogitatione concipi, comprehendive, vel explicari, aut videri non potest: qvæ seipsam sola cognoscit, & qvibus voluerit, patefacit. Eadem testes suos excitat, vocat, antè destinat, afficit gloria, ab inferis evehit, sanctificat, & ad gloriam fidemqve suam tria hæc in unum cogit ac consociat: cœlestia, terrena, subterranea: spiritum, animam, atqve carnem: fidem, spem, charitatem: B præterita, præsentia, futura: sæculum sæculi, sæcula sæculorum, sabbata sabbatorum: circuncisionem carnis, circuncisionem cordis, circuncisionem Christi *in expoliatione corporis peccatorum.* Deniqve sibimetipsi universa repurgat, tam qvæ videri neqveunt, qvàm qvæ aspectabilia sunt, Thronos, Dominationes, Principatus, Potestates, Virtutes. In omnibus verò eadem sapientia & sancta vox à gloria in gloriam *sanctus, sanctus, sanctus* exclamans, ac Patrem in Filio, Filium in Patre, cum Spiritu sancto prædicans; cui gloria & imperium in sæcula sæculorum Amen. Et dicet qvi ita credit, fiat, fiat. C

Col. 2. 11.

Esa. 6, 3.

Καὶ ϖερὶ μὲν Τελείου καὶ ὁμοουσιότητος Θεοῦ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος οἱ ἀσθενεῖς ἡμῖν καὶ ἰδιῶται μηδὲν σοφιζόμενοι, μηδὲ τῇ τῶν ἀνθρώπων κυβείᾳ ἑαυτοὺς ἀντιθέντες, ἐκ θείων γραφῶν μᾶλλον μαρτυρίας σωαγαγόντες τοῖς βουλομένοις εἰς ἔρευναν ϖίστεως, καὶ ἀντίῤῥησιν ἀποϖίστων, καὶ κενοδόξων, ἀπὸ μέρους σωηγάγομεν. ϖολλὴ γὰρ ἡ τῆς ϖίστεως ἐν Πνεύματι ἁγίῳ δύναμις, ἐν ἁϖάσαις θείαις γραφαῖς διαφόρως κεκηρυγμένη. ἐϖειδὴ δὲ τῆς ἡμῶν σωτηρίας ἀσφάλεια ἐστιν ἡ ϖερὶ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἐνανθρωϖήσεως καὶ ἐνσάρκου ϖαρουσίας ἀσφαλὴς ὁμολογία τε, καὶ βεβαίωσις ἐλϖίδος, καὶ ϖερὶ ἀνασάσεως νεκρῶν, καὶ τῆς ἡμετέρας ϖαλιγγενεσίας, αὖθις ὀλίγον αὐτοῖς ἀϖὸ τούτου τοῦ ἡμετέρου ϖαμάτου ϖροθέντες, τοῖς βουλομένοις ἀκριβέστερον ἐντυγχάνειν, ἐν τῷ αὐτῷ θείων γραφῶν ἁϖτόμενοι, σωαγαγόντες τε, καὶ τῷ λόγῳ ϖροσιθέντες. ἐϖεὶ γὰρ, ὡς ἐδιδάχθημεν ἤδη ἐν τοῖς ϖρογεγραμμένοις, αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν ἐν

LXXIV. De Trinitate igitur, & eâdem Patris, & Filii, ac Spiritus sancti substantia nos, imbecilli licet, ac rudes, sine ullo fuco cavillationeqve, non ut præstigiis hominum nos opponeremus, sed arcessitis è Scriptura testimoniis ad eorum, qvis iis uti vellent, fructum, saltem ex parte differuimus: qvo & fidelibus hæc in promptu essent, & infideles ac vanissimi homines refelli possent. Fidei qvippe in Spiritu sancto magna vis est, qvæ D sacris omnibus in literis non eodem modo prædicatur: sed qvoniam salutis nostræ firmamentum omne in certa incarnationis Domini nostri, assumptæqve ab eo naturæ confessione, ac spei confirmatione posita est, qva & mortuorum resurrectionem, & instauratam qvodammodo generationem nobis pollicemur, deinceps nonnulla ad susceptum laborem accessione facta, iisdem è sacris literis corrogare, & ad præsens opus adjicere testimonia pergemus; qvæ in eorum, qvi attentiùs legere ista volent, utilitatem redundent. Qvandoqvidem, ut exsuperioribus didicimus, Dominus ipse

noſter in Evangelio diſcipulis ſuis ita præ-
Matt.28.19. cepit: *Euntes baptizate omnes gentes, in nomine Patris & Filii, & Spiritus ſancti, docentes eos ſervare præcepta qvæ mandavi vobis.* Hæc inqvam ſacroſanctum Dei Verbum, ac ſubſiſtens dixit, & a Patre procedens, per qvod tempora, tempeſtatesqve productæ ſunt, Non enim Filium tempus ullum aut tempeſtas anteceſſit. Nam ſi tempus Filio prius extitiſſet, Filio profectò majus eſſet. Qvonam verò pacto, *per ipſum facta eſſent omnia, & ſine ipſo nihil factum eſſet, qvod factum eſt?* Qvoniam qvicqvid factum eſt, per ipſum factum eſt: ipſe verò increatus, ac ſempiternus: eo qvod tum Pater tum Spiritus ſanctus ab æterno fuerunt. Qvod ſi tempus eſſet Filio prius, qværi merito poſſet, per qvemnam ſuperius illud Filio tempus procreatum fuerit? Atqve ita mirifica qvædam ſtultitia occupatas mentes noſtras ad abſurdam vanitatem in hominum ſitam opinione convertet: ſive potiùs, ad qvoddam cogitationum minimè caſtarum adulterium transferet. Qvocirca nullum ante Filium tempus extitit: propterea qvod non per tempora Filius: ſed per Filium tempora & & Angeli, creataqve cætera producta ſunt. Nullum unqvam tempus fuit, qvo non eſſet Filius: nullum qvo non ſpiritus ſanctus exiſteret.

LXXV. Verùm falſa qvadam intelligentiâ præditi locum illum ſcripturæ nonnulli ita diſtingvere ſolent: ut cùm dicitur: *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil*, ibi ſententiam concludant, & plenam contumeliæ in Spiritum ſanctum opinionem concipiant: qvi cum ab vera lectione aberrent, ex ejusmodi errore claudicantes ad blasphemiam deflectunt. Cæterùm germana lectio ita concipienda eſt: *Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil, qvod factum eſt in ipſo:* hoc eſt qvicqvid factum eſt, per ipſum factum eſt. Ergo & perpetuò Pater extitit, & ſpiritus à Patre, Filioqve ſemper aſpirat, neqve creatus eſt Filius: neqve creatus Spiritus ſanctus. Cætera infrà Patrem, Filium, Spiritumqve ſanctum creata omnia, productaqve ſunt; eademqve cum aliqvando non extitiſſent, à Patre, & Filio, & Spiritu ſancto per ſempiternum illud Verbum originem habuerunt, qvod cum ſempiterno Patre ſubſiſtit. Qvare per illud ipſum Verbum creatæ res omnes extiterunt: per cœleſtem illum, inqvam, Re-

Qvomodo Joannis ille locus accipiendus ſit.

A τῷ Εὐαγγελίῳ αὐτὸ φήσας τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς· ἀπελθόντες βαπτίσατε πάντα τὰ ἔθνη εἰς ὄνομα Πατρός, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρεῖν τὰ ἐντολὰς ἃς ἐνετειλάμην ὑμῖν. αὐτὸς ὁ ἅγιος ἐνυπόστατος, ὁ ἐκ Πατρὸς προελθών, δι' οὗ αἰῶνες γεγόνασι. δι' οὗ χρόνοι, καὶ καιροί. οὐ γὰρ ἦν καιρὸς, ὅτε χρόνος πρὸ Υἱοῦ. εἰ γὰρ ἦν χρόνος πρὸ Υἱοῦ, ἄρα μείζων ὁ χρόνος τοῦ Υἱοῦ. καὶ πῶς δι' αὐτοῦ πάντες ἐγένοντο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲν ὃ γέγονεν; ὅτι εἴ τι γέγονε, δι' αὐτοῦ γέγονεν, αὐτὸς δὲ ἄκτιστος, καὶ ἀεὶ ὤν· ὅτι ὁ Πατὴρ ἀεὶ ἦν, καὶ τὸ ἅγιον αὐτοῦ Πνεῦμα ἀεὶ ἦν. εἰ γὰρ ἦν χρόνος πρὸ Υἱοῦ, ζητηθήσεται ἄρα πάλιν, δι' οὗ καὶ ὁ πρὸ τοῦ Υἱοῦ χρόνος ἦν, καὶ * μυρία λοιπὸν εἰς Φαντασίαν ἐνδομυχοῦσαν ἐν τῇ τῶν ἀνθρώπων ὑπολήψει τρέψει τὸν ἡμέτερον λογισμὸν ἢ μᾶλλον εἰς πορνείαν διανοημάτων, καὶ οὐκ εἰς σωφροσύνης. οὐκ ἦν τοίνυν χρόνος πρὸ Υἱοῦ· ἐπειδὴ οὐ διὰ χρόνων ὁ Υἱὸς γέγονεν ἀλλὰ διὰ Υἱοῦ χρόνοι, καὶ οἱ Ἄγγελοι, καὶ τὰ ἄλλα πάντα κτίσματα. οὐκ ἦν χρόνος ποτὲ ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱὸς, οὐδὲ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν Πνεῦμα.

B

C

F. μυρία.

Νομίζουσι δὲ πολλοὶ ἀγινώσκοντες, καὶ μὴ νοοῦντες διαστέλλειν τὴν ἀνάγνωσιν τινες ἐν τῷ εἰπεῖν πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδέν. ἕως ὧδε ἀποτιθέντες τὸ ῥητὸν, ὑπόνοιαν βλασφημίας εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λαβόντες, σφάλλονται περὶ τὴν ἀνάγνωσιν, καὶ ἀπὸ τοῦ σφάλματος τῆς ἀναγνώσεως σπάζουσιν, εἰς βλασφημίαν τρεπόμενοι. ἡ δὲ ἀνάγνωσις οὕτως ἔχει· πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδέν, ὃ γέγονεν ἐν αὐτῷ· τουτέστιν ὅτι εἴ τι γέγονε, δι' αὐτοῦ ἐγένετο. τοίνυν Πατὴρ ἦν ἀεὶ, καὶ τὸ Πνεῦμα ἐκ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ πνεῦμα· καὶ ὅτε ὁ Υἱὸς κτίσις, ὅτε τὸ Πνεῦμα κτίσις· τὰ δὲ μὴ Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα πάντα κτίσις καὶ γενητὰ, οὐκ ὄντα ποτὲ, ἐγένετο ἀπὸ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, διὰ τοῦ ἀεὶ ὄντος Λόγου, σὺν τῷ ἀεὶ ὄντι Πατρὶ δι' αὐτοῦ τοίνυν τοῦ Λόγου πάντα τὰ κτίσματα γέγονε, τοῦ βασιλέως τοῦ οὐρανίου, τοῦ μονογενοῦς Λόγου,

Σ Σωτῆρ☉ ἡμῶν, καὶ δυεργέτ. αὐτὸς γὰρ ὁ Σωτὴρ ὁ ἅγι☉ ἀπ' οὐρανῶν κατελθὼν, ὁ ἐν ἐργασηρίῳ παρθένῳ καταξιώσας τὴν ἡμετέραν ποιήσαλ σωτηρίαν, ὁ ἐκ Μαρίας αὖθις γεγωνημέν☉, διὰ Πνεύματ☉ ἁγίυ συλληφθεὶς, ὁ τὴν σάρκα λαβὼν, ὁ Λόγ☉ σὰρξ γιόμεν☉, ὁ μὴ τραπεὶς τὴν Φύσιν, ὁ σὺν τῇ θεότητι λαβὼν τὴν ἀνθρωπότητα, τέλει☉ ὢν ὑπὸ Πατρὸς, ὁ τὴν τελείαν οἰκονομίαν πληρώσας, ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον δι' ἡμᾶς, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν· ὁ τὴν σάρκα, καὶ ψυχὴν τὴν ἀνθρωπίνην λαβὼν, τέλει☉ ὢν παρὰ Πατρὸς, ἐνανθρωπήσας ἐν ἡμῖν, ὐ δοκήσ, ἀλλ' ἀληθεία, τέλειον εἰς ἑαυτὸν ἀναπλάσας ἄνθρωπον ὑπὸ Μαρίας τ θεοτόκυ διὰ Πνεύματ☉ ἁγίυ· ὃν ἐν ἀνθρώπῳ οἰκήσας, ὡς ἔιωθεν ἐν Προφήταις λαλεῖν, κατοικεῖν τε ἐν δυνάμ, καὶ ἐνεργεῖν. ἀλλ' αὐτὸς ὁ Λόγ☉ σὰρξ γιόμεν☉, ὐ τραπεὶς τ εἶναι σὰρξ, ὐ μεταβαλὼν τὴν θεότητα εἰς ἀνθρωπότητα, ἀλλὰ σὺν τῷ ἰδίῳ σώματι τ ἀπὸ θεότητ☉, καὶ τῇ ἰδίᾳ ὑποσάσει τ Θεῦ λόγυ, καὶ ἑνυποσάτυ συμπεριλαβὼν τὸ εἶναι ἄνθρωπ☉. ἄνθρωπον δὲ λέγω τέλειον, ὅσα ἐν ἀνθρώπῳ, καὶ οἷα ἄνθρωπ☉, καὶ εἴ τι ἐσὶν ἄνθρωπ☉· τοῦτον ἦλθε καὶ ἔλαβεν ὁ μονογενὴς, ἵνα ἐν τῷ τελείῳ ἀνθρώπῳ τελείως τὸ πᾶν τ σωτηρίας Θεὸς ὢν ἐργάσηται, μηδὲν ὑπολείψας τῷ ἀνθρώπ, ἵνα μὴ τὸ ὑπολειφθὲν μέρ☉ εἰς μέρ☉ πάλιν γένηται βρώματ☉ Διαβόλυ.

Καὶ ἐὰν εἴπωσί τινες, ὅτι σάρκα μόνυν εἴληφε, ψυχὴν δὲ ὐ, παραπλέκοντες μυθώδως, καὶ τὴν γραφὴν εἰς μύθυς ἐντρέποντες, ὑπὸ τοῦ ῥητοῦ τοῦ· ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν· ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ῥητοῦ καταλάβωσιν, ὅτι οἱ λέγοντες, ἡμεῖς δὲ νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν, τὸν * αὐτὸν νοῦν εἶχον, καὶ τοῦτον ὐκ ἐξεπύκασιν. εἰ δὲ τὸν ἴδιον ἔχοντες σὺν τῷ τοῦ Χριστοῦ νῷ, ἀμφοτέρων ἐνεφορεῖτο, τοῦ μὲν νοῦ Χριστοῦ βελτίων δυναμένυ, τοῦ δ' αὐτῶν ὀρθῶς νοεῖντ☉· τὸ δ' αὐτὸ καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ γινωσκέτωσαν, ὅτι ὢν Θεὸς, καὶ ἐν ἀνθρώπῳ ὢν νοῦν, εἶχε τὸν τοῦ ἀνθρώπυ νοῦν μετὰ τῆς σαρκὸς, καὶ ψυχῆ εἰληφεν. ἀνοῦν ὡς ἄνθρωπ☉ αὐτὸν ἐξέτρεπεν, ἀλλὰ αὐτὸς τοῦ νοῦ κοσμήτως,

A gem ac subsistens Verbum, & servatorem nostrum ac beneficum. Hic enim ille sanctissimus Salvator est, qvi è cœlo lapsus, in Virginis officina salutem nostram administrare dignatus est. Qvia ex Maria genitus, atqve è Spiritu sancto conceptus est: qvi carnem induit, & *Verbum caro factum est:* qvi natura nihil immutatus ad Divinitatem suam naturam hominis adjunxit, à Patre perfectus existens. Qvi ut functionem omnibus absolutam numeris expleret, propter nos, ac propter nostram salutem descendit in mundum: qvi humanam carnem atqve animam assumsit, à Patre perfectus existens: & in nobis homo non specie sola, sed veritate factus; adeo ut perfectum in sese hominem è Maria Dei genitrice per Spiritum sanctum effingeret. Neqve verò in homine sic duntaxat habitavit, uti in Prophetis loqvi, ac per vim qvandam habitare, atqve agere consvevit. Sed *Verbum* ipsum *caro factum est:* non ideo commutatum, ut caro fieret: non divinitatem ipsam in hominis naturam convertens, sed ad propriam Divinitatis sub- *Christus perfectus homo.* stantiam, & ad peculiarem Divini Verbi, subsistentisqve personam, illud ipsum, homo, ut esset adjungens. Hominem porrò dico perfectum, hoc est qvæcumqve insunt in homine, ac cujusmodi homo, & qvicqvid homo est. Ejusmodi, inqvam, hominem unicus Dei Filius ad nos veniens induit: ut in perfecto homine DEUS ipse perfectè totum salutis nostræ negotium procurare posset; nulla hominis parte derelicta; ne ea ipsa deserta ad Diaboli cibum pabulumqve pertineret.

LXXVI. Qvod si id à nonnullis objiciatur, solam sine anima carnem as- *Contra Apollinaristas.* sumpsisse Christum: ut falsa qvædam scripturis illigent, easqve ad ineptissimas fabulas convertant: Illi igitur ex ea scripturæ sententia: *Nos mentem Christi habemus:* 1. Cor. 2. 16. intelligant eos, qvi istud usurparunt; *Nos mentem Christi habemus*, suam habuisse mentem, nec eam exspuisse. Cùm igitur tam suam, qvam Christi mentem habentes, utraqve cumulati forent, ita ut & Christi mens meliores ipsos efficere posset, & sua ipsorum mens rectè intelligendo perciperet, eodem modo & de Christo statuere debent: Deum ipsum videlicet, & qvæ in ipso mens inerat, hominis mentem cum carne animaqve sibi copulasse. Non igitur qvatenus homo erat, mentem repudiavit hominis: sed menti ipse

* αὐτοῦ.

moderatus est, ac direxit, melioremqve A præstitit. Qvemadmodum enim ita carnem induit, minimè ut à carne vinceretur: sic mentem sibi dum adjunxit, non est à mente superatus. At illi è contrario multo magis secum ipsi pugnant, ac sese inextricabilibus difficultatibus implicant. Etenim sacræ literæ ubiqve disertè clamantes non adversus mentem, sed adversus carnem aspera illa, ac molesta pronuntiant: *Carnis enim*, inqvit Apostolus, *fructus sunt, stuprum adulterium, libido* & his similia. Et, *qvi in carne sunt, Deo placere neqveunt.* Item: *Caro concupiscit adversus spiritum*: De mente verò sic loqvitur: B *Psallam spiritu, psallam & mente.* Item; *mens mea infructuosa vel fructuosa est.* Qvibus in locis mentem illam commemoravit, qvam scriptura cordis nomine significare solet: qvi totius hominis dux est, ut ita dicam & auriga, qvi bona ac mala discernit, & eorum qvæ in nobis præclarè geruntur, probator est. *Mens enim verba dijudicat: Guttur verò cibos degustat.* Porrò mens in homine discernendi vim habet: nondum tamen sese ad assentiendum inclinat, nisi semetipsam commutet, ac convertat.

Gal. 5. 19. — Rom. 8. 8. — Gal. 5. 17. — 1.Cor.14.15 — 1.Cor.14.14 — Job. 12.11.

καὶ ὀρθωτής, καὶ βελτιωτὴς ἐγίνετο. ὡς γὰρ τὴν σάρκα ἔλαβε, μὴ ὑπὸ σαρκὸς ἡττηθείς, οὕτω καὶ τὸν νοῦν εἰληφώς, οὐχ ὑπὸ νοὸς ἥττηται. τοὐναντίον τοίνυν καὶ μεῖζον οἱ τοιοῦτοι χαλεπῶς εἰς ἐναντιότητα ἐμπίπτουσιν. ἄνω γὰρ καὶ κάτω αἱ θεῖαι γραφαὶ διαῤῥήδην βοῶσαι, οὐ κατὰ τοῦ νοῦ τὰ χαλεπὰ διαγορεύουσι, ἀλλὰ κατὰ τῆς σαρκός. τῆς γὰρ σαρκὸς, φησὶν, οἱ καρποὶ, πορνεία, μοιχεία, ἀσέλγεια, καὶ τὰ τούτων ὅμοια. καὶ οἱ ἐν σαρκὶ δὲ ὄντες, Θεῷ ἀρέσαι οὐ δύνανται. καὶ, ἡ σὰρξ ἐπιθυμεῖ κατὰ τοῦ πνεύματος. περὶ δὲ τοῦ νοῦ φησὶν, B ὅτι ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ δὲ τῷ νοΐ. καὶ, ὅτι ὁ νοῦς μου ἄκαρπος, ἢ ἔγκαρπός ἐστιν. ἔθετο γὰρ τὸν νοῦν, ὅνπερ εἴωθεν ἡ γραφὴ καλεῖν καρδίαν, ἡγεμόνα, ὡς εἰπεῖν, καὶ ἡνίοχον τοῦ παντὸς σκεύους, διακριτὴν ἀγαθῶν τε, καὶ φαύλων, δοκιμαστὴν τῶν ἐν ἡμῖν δὲ γινομένων. νοῦς μὲν γὰρ ῥήματα διακρίνει, λάρυγξ δὲ σῖτα γεύεται. διακριτικὸς δὲ ὁ νοῦς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, οὔπω δὲ συγκαταθετικὸς, ἐὰν μὴ εἰς τροπὴν ἑαυτὸν δῷη.

LXXVII. Qvæ cum ita sint, qvid C tandem nonnullis in animum incidit, ut ab assumpta hominis à Christo natura mentem excluderent? Qva in re aut qvam demum communi vitæ utilitatem importarunt, qvam turbis potius ac tumultibus miscuerunt? Qvid, inqvam, ea res detrimenti nobis, ut ita dicam, aut emolumenti attulit? an ut Christo opitularentur, ista dixerunt? An ut magnam ab eo hac ratione gratiam inire possent, cum mentem ei detraherent? *Galatæ* qvidem *insipientes*, & *Cretes semper mendaces*, & *Ephraim columba stolida* in scriptura appellantur: Dominus verò noster naturam hominis in hoc mundo suscipiens, perfectè assumpsit omnia, vel, ut veriùs dicam, D sibi conjunxit, utpote qvi suum sibi corpus effinxit, sibiqve animam ipse sumpsit, vel potiùs indidit. Qvidam verò Christi Domini incarnationem, & susceptam ab eo naturam hominis mancam efficere cupiẽtes nescio qvid in animum induxerunt, ut perperam Christum non assumpsisse mentem assererent. Qvi qvidem mentem hypostasin qvandam, ac personam esse sibi persvadent, & ad id spirtum illum, qvi in scripturis commemorari solet, accommodare non dubitant.

Vide supra in Heresi Dimœritarum. — Gal. 1. Tit. 1. 12. — Ose. 7. 11. — Apollinaristæ mentem ὑπόστασιν esse censuerunt.

C Τί οὖν ἔδοξέ τισι τοῦτον ἀπὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου παρεκβάλλειν; τί δὲ ὠφέλησαν τὸν βίον, εἰς ἀκαταστασίαν μᾶλλον τρέψαντες; ἢ τί τοῦτο ἔβλαψεν ἡμᾶς, ἢ ὠφέλησεν; ἵν' οὕτως εἴπω, ὅπως βοηθήσωσι τῷ Χριστῷ; ἢν ἵνα χάριν αὐτῷ ποιήσωσι μεγάλην ταύτην, καὶ εἴπωσιν αὐτῷ, οὐκ ἔλαβε νοῦν; Γαλάται μὲν γὰρ ἀνόητοι, καὶ Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, καὶ Ἐφραΐμ περιστερὰ ἄνους. ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν ἐνανθρωπήσας εἰς τὸν βίον τὰ πάντα τελείως ἀνείληφε, μᾶλλον δὲ ἔλαβε αὐτὸς τοῦ ἑαυτοῦ σώματος γεγονὼς πλάστης, αὐτὸς ἑαυτῷ λαβὼν τὴν ψυχὴν, D ἤτοι ἐνθείς. τινὲς δὲ βουλόμενοι ἐλλιπῆ ποιεῖν τὴν ἔνσαρκον Χριστοῦ παρουσίαν, καὶ τελείαν ἐν αὐτῷ οἰκονομίαν, οὐκ οἶδα τί διανοούμενοι, οὐκ ὀρθῶς εἶπον, νοῦν τὸν Χριστὸν μὴ εἰληφέναι. ὑπόστασιν δὲ οὗτοι τὸν νοῦν νομίζουσιν εἶναι, καὶ φύσει τολμῶσι λέγειν τὸ εἰωθὸς ἐν τῇ γραφῇ λέγεσθαι, ἐν τῷ ἀνθρώπῳ πνεῦμα, ὡς λέγει ὁ Ἀπόστολος, ἵνα ὁλόκληρον ἡμῶν τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ψυχὴ, καὶ τὸ σῶμα

1.Thess.5.23 Veluti cùm dicit Apostolus *ut integer noster spiritus & anima & corpus in*

ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τηρηθείη. σφάλλονται ὧν. εἰ γάρ ἐστι νοῦς τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ πνεῦμα νοῦς, ὡς καὶ αὐτοὶ νομίζουσι, ψυχὴ δὲ ἄλλη παρὰ τὸν νοῦν, καὶ παρὰ τὸ πνεῦμα, οὐκέτι δύο ὑποστάσεις ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, ἐν μιᾷ συναγόμεναι ὑποστάσει· οὐκέτι ἐνυπόστατος μόνη ψυχή, καὶ ἐνυπόστατον τὸ σῶμα, ἀλλ' διρήσεται λοιπὸν τέσσαρες· νοῦς μία ὑπόστασις, ψυχὴ ἄλλη ὑπόστασις, πνεῦμα ἄλλη ὑπόστασις, σῶμα ἄλλη ὑπόστασις. καὶ ἐὰν πάλιν ἐρευνήσωμεν, εὑρήσομεν πλέον ἕν. ἐπειδὴ γὰρ πολλὰ ὀνόματα κέκτηται ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὁ ἔσω ἄνθρωπος, καὶ ὁ ἔξω ἄνθρωπος. καὶ ταῦτα πάντα ἡ γραφὴ εἴρηκε νοημάτων, ἵνα μηδὲν καταλείψωμεν τῆς σωτηρίας, μηδὲ πρόφασις ἡμῖν γένηται τοῦ ἐκβῆναι τοῦ σκοποῦ. ἔστι γὰρ ταῦτα ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· χρὴ δὲ καὶ πολυπραγμονεῖν. ὅμως ὁ νοῦς τὸν ἐκείνων λόγον, εἰ δὲ ὁ νοῦς ἐστὶ τὸ πνεῦμα, καὶ τὸ πνεῦμα ὁ νοῦς, ταῦτα ὂν ἐκτὸς τῆς ψυχῆς ὑπάρχει, πάλιν τινὶ λόγῳ λέγει, ψαλῶ τῷ πνεύματι, ψαλῶ καὶ τῷ νοΐ. διὰ τοῦτο γὰρ ἀπέδειξε μὴ τὸ πνεῦμα εἶναι τὸν νοῦν, μηδὲ τὸν νοῦν τὸ πνεῦμα.

A *die Domini noſtri Jeſu Chriſti ſervetur.* Verùm iſti vehementer opinione falſi ſunt. Etenim ſi mens idem eſt ac ſpiritus, ut & illi cenſent, anima verò præter mentem, ac Spiritum, alia eſt, non jam perſonæ in homine duæ, & in unam perſonam conflatæ ſunt: neqve ſola jam anima corpúsve ſubſiſtet: ſed qvatuor hac ratione ſubſtantiæ conſurgent. Mens enim ſubſtantia erit una; tùm anima ſubſiſtentia erit altera; tertia ſubſiſtentia ſpiritus erit; corpus deniq; qvarta ſubſiſtentia. Imò ſi diligentiùs inqviramus, numerus iſte ulterius extendi poterit: qvippe pluribus homo appellationibus inſigniri ſolet: ut B cum interior atqve exterior homo dicitur: qvæ omnia ſpiritali qvodam ſenſu in ſcripturis uſurpantur, ut ea ratione mentes noſtras adſtringant, qvò nullam ſalutis noſtræ partem prætermittere velimus, nec ulla nobis occaſio vel color relinqvatur, ut ab eo, qvod propoſitum eſt, excidamus. Igitur inſunt illa qvidem in homine, ſed curioſius minimè perſcrutanda ſunt. Verumtamen & illorum ex ſententia, ſi mens ſpiritus eſt, viciſſimqve ſpiritus mens, atq; hæc extra animam ſunt: cur ita tandem Apoſtolus loqvitur? *Pſallam ſpiritu, pſallam & mente.* Qvibus verbis C ſignificare viſus eſt neqve ſpiritum eſſe mentem, neqve mentem eſſe ſpiritum. *1.Cor.14.15*

Εἶτα πάλιν, ψυχὴ ἡ ἁμαρτάνουσα αὕτη ἀποθανεῖται, οὐκ ἐκτὸς τοῦ σώματος ἀπεφήνατο. ἦσαν γάρ, φησὶν, ἐν τῷ πλοίῳ ὡς ἑβδομήκοντα ψυχαί, καὶ οὐ πάντως ψυχαὶ ἦσαν ἄνευ σώματος, ἀλλὰ σώματα σὺν ψυχαῖς. καὶ πάλιν εἴωθεν ἡ ἀνθρωπότης καλεῖν τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ὀνόματος, ὅτι δεσπότης ἐστὶν ὀγδοήκοντα σωμάτων, οὐ πάντως ἄνευ ψυχῶν. ὁ λόγος φύσιν σαρξ γενόμενος οὐκ ἐκτὸς ψυχῆς, οὐκ ἐκτὸς πάσης πραγματείας. οὐ γὰρ ὅτε λέγει ψυχὴ, ἄνευ σώματος ἀπεφήνατο. οὐδὲ ὅτε λέγομεν σώματα, ἄνευ ψυχῆς ὄντα διανοούμεθα. τί οὖν ἔδοξε τοῖς βουλομένοις λέγειν (εἰς) τὸν νοῦν παρεκβεβληκέναι; ἢ τί τοῦτο τὴν Ἐκκλησίαν ὠφέλησεν; ἢ τί μᾶλλον οὐκ ἐτάραξε; πῶς οὖν οὐκ ἐλλιπῆ ποιεῖται τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, ὁ τὰ τοιαῦτα διανοούμενος; ἡμεῖς γὰρ οὐ δυνάμεθα διανοεῖσθαι ἕτερον τὸν νοῦν εἶναι, οὐδὲ ὑπόστασιν τοῦτον δυνάμεθα λέγειν καθ' ἑαυτὸν, ἀλλὰ τὸ σύνθετον καὶ τὸ λογικὸν, καὶ φρονοῦν

LXXVIII. Præterea *Anima*, inqvit, *qvæ peccaverit ipſa morietur.* Non, opinor, de anima à corpore ſejuncta loqvutus eſt. *Erant*, ait, *in navi ſeptuaginta circiter animæ.* Nec utiqve corporis expertes animæ fuiſſe dicuntur, ſed animata videlicet corpora. Eodem & illud pertinet, qvod communi, & uſitata loqvendi ratione hominem unius appellatione partis declarare ſolemus; ut puta cum dicimus: Dominus eſt octoginta corporum: non utiqve animarum expertium. Qvocirca *Verbum caro factum eſt* non citra animam, ac totum D illud negotium. Nam cum dicit animam, ſine corpore eſſe non pronunciat: neqve cùm corpora dicimus, carere animis intelligimus. Qvid igitur iſti cogitarunt, qvi mentem ab ſuſcepta hominis natura rejicere voluerunt? Aut qvid ea res commodi in Eccleſiam contulit? Imò verò qvid non tumultus, diſcordiarumqve conſcivit? Nonne qvi hæc animo concipit, mancam & inchoatam duntaxat ſalutem noſtram eſſe conſtituit? Qvod enim ad nos attinet, mentem aliud qviddam ac diverſum exiſtimare non poſſumus, neqve ſubſiſtentem per ſeſe perſonam aſſerere: ſed illud ſolum qvod compoſitum eſt, & rationis particeps, & in *Ez.18.4.* *Act.27.37.* *Anima pro toto homine ſumitur.*

unoqvoqve eorum etiam, qvi errore ducuntur, ſapientia intelligentiaqve prædi-
tum. Atqve ut aliqvid afferam ex humana cogitatione depromptum; qvemadmodum oculi in corpore ſunt: ita mens in anima. Qvanqvam ne iſtud qvidem contentioſe, ac pertinaciter uſurpamus; ſed ſimpliciter eſſe mentem dicimus intelligendi in homine facultatem. Qvid igitur homo tandem eſt? Anima, corpus, mens, & ſi qvid aliud eſt. Qvid igitur Chriſtus in ſalutem reſtituturus acceſſit? Perfectum, opinor, hominem. Ergò qvæ in eo ſunt omnia perfectè ſuſcepit. Alioqvi qvomodo hæc in illo vera eſſe potuiſſent, qvæ de homine ex mente, corpore, anima, ac reliqva humanæ vitæ conditione, præter peccatum, conſtante, à Prophetis prædicta pronuntiataqve ſunt? Siqvidem manifeſtè Scriptura nos his verbis admonet: *Eſa. 42. 1.* *Ecce intelligit puer meus dilectus, qvem elegi, in qvo ſibi anima mea placuit. Ponam ſpiritum meum, &c.* Hoc igitur ipſum, *intelligere*, ubinam impletum eſt? in qvo tandem re ipſa perfectum eſt? Si in Divinitate: ergo illa hactenus intelligentia caruerat. Sed abſit ut iſtud dicamus. Nam illud in Dominico homine perfectum eſt. Qvod ſi verum eſt, qvomodo ſine mente humana intelligere natura poteſt? Fieri neqvit omninò. Nam ſi verbum illud, intelligendi, ad Chriſtum omninò referri debet, Chriſtus autem Deus è cœlo Verbum, è Maria caro factum eſt, hominemqve ſuſcepit, & *nobiſcum*, ut ait ſcriptura, *verſatus eſt*: non dubium eſt, qvin naturam hominis ſibi una cum mente, copularit. Cum intelligere ipſi conveniat: Nam ob id ipſum Evangelium de eo ita teſtatur: *Luc. 2. 52.* *Procedebat ſapientia & ætate.* Non Divinitas ipſa acceſſionem cepit ætatis, neqve ſapientiæ incrementa deſideravit, qvæ tota ſapientia eſt. Verùm humana Salvatoris noſtri natura ſapientia progrediebatur; non illa qvidem mentis expers. Alioqvi ne ſapientia qvidem prædita eſſe potuiſſet: Eadem & ætate procedebat cum re vera puer adoleſcens, ac firmior redderetur.

LXXIX. Jam verò ſi ex eo qvod mentem ſuſceperit, in peccati poteſtatem veniſſe dicatur, multo ſanè magis id ex eo conſeqvetur, ſi carnem induiſſe fateamur, citra qvam peccatum perfici non *Gal. 5. 19.* poteſt? *Manifeſta ſunt enim opera carnis.* Qvare concedendum & illud erit, *Rom. 7. 18.* pro eo qvod carnem acceperit, in carne peccaſſe: *Scio enim*, inqvit Apoſtolus, *qvod non habitet in me bonum ullum, hoc eſt in carne mea.* Qvis eſt autem adeo temerarius, ut aſſerat, ex eo

A νῶν ἐν ἑνάσῳ τῶν * πεπλανημένων. οἷον εἰ- F. πεπλ
πεῖν, νόημα τὸ ἀνθρώπω, ὡς ὀΦθαλμοὶ ἐν σμΦύων
τῷ σώματι, ὅτως νῶς ἐν ψυχῇ. πάλιν δὲ ἀδὲ τὸ-
το ἐρισικῶς Φαμὲν, ἀλλ' ἁπλᾶς τὸ ἐννοητικὸν
τῶν ἀνθρώπων. τί ἔν ἐσιν ἄνθρωπ☉; ψυχή, σῶ-
μα, νῶς, καὶ εἴ τι ἐσὶν ἕτερον. τί τοίνυν ἦλθεν ὁ
Κύρι☉ σῶσαι; ἄνθρωπον τέλειον πάντως.
ἆρα ἔν πάντα τὰ ἐν αὐτῷ τελείως ἔλαβεν. ἐ-
πεὶ πόθεν ταῦτα ἐν αὐτῷ ἐπληρῶντο τὰ εἰς
ἄνθρωπον ὑπὸ νῶ καὶ σώτατ☉ καὶ ψυχῆς.
καὶ πάσης ἐναν θρωπήσεως ἄνδ ἁμαρτίας;
καὶ ἐπ☉Φητεύετο, ἢ ἀνελογεῖτο. σαΦῶς γὰρ
B ἡμῖν ὑπ☉τίθετα ὁ θεῖ☉ λόγ☉, λέγων· ἰδὲ
σωήσ ὁ παῖς μ ὁ ἀγαπητός, ὃν ἡρέτισα, ἐΦ'
ὃν ἠδόκησεν ἡ ψυχή μ. θήσω τὸ πνεῦμα μ,
καὶ τὰ ἑξῆς. ἆρα ἔν * τῷ συνιέναι, πῶ F. τὸ συ
πεπλήρωτα; εἰ μὲν εἰς τὴν θεότητα· ἐνδεὴς ιέναι.
ἆρα ἡ θεότης τῷ συνιέναι; μὴ γένοιτο. τῷ γὰρ
εἰς τὸν Κυριακὸν ἄνθρωπον πληρῶται. εἰ
δὲ ἐπὶ τὸν κυριακὸν ἄνθρωπον πεπλήρω),
πῶς συνήσ ἐναν θρώπησις ἄνδ νοὸς ὑπάρ-
χουσα. ἀδύνατον τοῦτο. εἰ γὰρ ὅλως τὸ σωήσ
ἐπὶ τὸν Χριὸν ἀναΦέρετα, Χριὸς δὲ ἄνω-
θεν Θεὸς λόγ☉, σὰρξ δὲ γέγον☉ ἀπὸ
C Μαρίας καὶ ἐναν θρωπήσας, ἡμῖν σωανε-
ράΦη, κατὰ τὸ γεγραμμένον ἆρα ἀναμ-
Φιβόλως σὺν τῷ νῷ τὴν οἰκονομίαν ἐδέξατο.
ἐπειδὴ αὐτὴ συμπρέπ τὸ συνιέναι. διὰ τοῦ-
το γὰρ ἐπὶ αὐτ Φησι τὸ Εὐαγγέλιον· προέ-
κοπτε σοΦίᾳ καὶ ἡλικίᾳ· ἐχ ἡ θεότης ἡλικί-
ας * ἐπιδεχομένη, ὅτε σοΦίας ὑσερῆσα, ἡ F. ἐπιδε-
ἔσα σοΦία ὅλη. σοΦίᾳ δὲ προέκοπτεν μένη.
τῷ Σωῆρ☉ ἐναν θρώπησις, ἐν ἐκτὸς νῶ ὑ-
πάρχουσα, ἐπειδὴ ἀδὲ σοΦίσασθαι ἠδύνατο.
καὶ ἡλικίᾳ προέκοπτεν, ἀδρυομένῳ τῷ παι-
δίῳ, ὡς ἔσιν ἀληθές.

D

ΕΙ δὲ διὰ τὸ εἰληΦέναι τὸν νῶν * ἁμαρ- F. ἁμαρ
τία αὐτὴν θεῖται, ἐκεῖν πολυστοτέρως ἐὰν δῶ- τίαν ἀνεῖ
μεν αὐτὸν εἰληΦέναι σάρκα, ἧς ἐκὸς ἁμαρ- θεῖται.
τία ἀτελεῖται. Φανερὰ δὲ τὰ ἔργα τῆς σαρ-
κὸς, πάντως ὅτι δῶμεν καὶ ἐν σαρκὶ ἡμαρτε
λαβὼν τὴν σάρκα. οἶδα γὰρ, Φησὶν ὁ Απόσο-
λ☉, ὅτι ἐν οἰκεῖ ἐν ἐμοὶ ἀδὲν ἀγαθὸν τοῦ-
τέσιν ἐν τῇ σαρκί μ. τίς ὃ θελήσ λέγειν,

διὰ

διὰ τὸ τὸν Σωτῆρα εἰληφέναι σάρκα, σαρκὶ συναπῆχθαι, καὶ τὰ τῆς σαρκὸς ἐκ ἄλογα ἐπιτελέσαντα* εἰς τὴν τοῦ παντὸς σκεύους τοῦ ἰδίου ἀκολουθίαν, ὅμως καὶ φαύλην ἐσχηκότα, καὶ σάρκα οὖσαν ἀνθρωπίνην, ἀλλ᾽ οὐδενὶ πταίουσαν. ὁ Θεὸς γὰρ Λόγος ἄνωθεν ἀπὸ Πατρὸς προελθὼν, εὐδοκήσας ἐν σαρκὶ γίνεσθαι ἐχαλιναγώγει τὸ σκεῦος, καὶ ὡς ἤθελεν ἐπέχειν αὐτὸ ἀπὸ πάσης ἀχρειώδους τάξεως σαρκικῆς ἠδύνατο. εἰ δὲ ἤθελεν, ἐνεδίδου. ἐνεδίδου δὲ εἰς τὰς εὐλόγους, καὶ συμπρεπούσας τῇ αὐτοῦ θεότητι σωματικὰς χρείας. οὔτε γὰρ ἔχων τὸν νοῦν ἐν ἀληθείᾳ, ὥσπερ ὅλην τὴν ἐνανθρώπησιν ἐν ἀληθείᾳ ἔχων, (ὃν σοῦ) ἐπεκτείνετο εἰς ἀλόγους ἐπιθυμίας, οὔτε τὰ τῆς σαρκὸς ἴσα ἡμῖν ἔπραττεν, ἢ ἐλογίζετο· ἀλλ᾽ ὡς Θεὸς ἐν σαρκὶ ἀληθινῇ *γεννώμενα ἀπὸ παρθένου Μαρίας ἔπραττε σαρκὶ, καὶ ψυχῇ, καὶ νῷ, καὶ ὅλῳ τῷ σκεύει ἐνδημήσας τῷ τῶν ἀνθρώπων γένει, ἄνωθεν ἐκ Πατρὸς, ἐνυπόστατος Θεὸς Λόγος. ἀλλὰ μὴ σοφίσονταί τινες καταχρηστικῶς τοῦτο λεγόμενον, ὡς τὸ σύνες τῆς κραυγῆς μου. τὸ μὲν γὰρ καταχρηστικῶς δι᾽ εὐχὴν εἴρηται. καὶ δῆλον ἐστιν ἡ χρῆσις, τὸ δὲ ὑπόδειγμα σαρκικῆς αὐτοῦ παρουσίας προεφήτευται. τὸ γὰρ, καὶ προέκοπτεν ἡλικίᾳ, ἐστιν ἀληθές.

For. ὡς.

For. γεννώμενος.

A qvod carnem Salvator induerit, carnis illecebris, abductum: ut qvæ illius propria, neqve cum recta ratione consentanea sunt, efficeret? Tametsi illud omne vel vilissimum susceperit, qvod cum corpore conjunctum est, humanamqve adeo carnem, sed criminis omnis expertem. Qvippe Deus Verbum cœlitùs à Patre descendens, ac carnem de sua voluntate suscipiens, corpus suum velut qvodam fræno regebat; & ab inutili omni carnis actione, prout vellet, cohibere poterat: atqve, ubi libitum erat, liberè ferri permittebat ad eas duntaxat corporis necessitates, qvæ rationi convenientes, ac B suæ Divinitati consentaneæ viderentur. Neqve verò mente re vera præditus, ut & cæteris humanæ naturæ partibus, in rationis expertes cupiditates sese committebat: nec ea, qvæ carnis propria sunt, perinde ac nos aut agebat, aut animo cogitabat: sed sic tanqvam Deus in vera carne è Maria virgine genitus ista faciebat carne, anima, mente, & cum toto velut hominis instrumento inter homines degens, ac cælitus à Patre procedens subsistensqve Dei Verbum. Neqve vero cavillari qvispiam debet, aut qvadam abusione vocis dictum arbitrari, C perinde atqve istud: *Intellige clamorem meum.* Etenim hoc qvidem in loco manifesta est vocis abusio, qvæ precandi causa posita est. At illius incarnatio verè est Prophetarum oraculis prædicta: siqvidem & illud; *Procedebat ætate*, vere proprieqve dicitur.

Verbum carnem ita suscepit, ut peccatum nullum admitteret.

Psal. 5. 2.

Ἀλλὰ τί οἱ τοιοῦτοι νομίζουσι λέγειν, ἐὰν εἴπωμεν τέλειον ἄνθρωπον ἐκ Μαρίας τὸν Χριστὸν γεγονότα, ἢ* ἐσχηκότα; μὴ ὑπονοήσωμεν αὐτὸν ἁμαρτίαις ὑποπεσόντα; μὴ γένοιτο. ἁμαρτίαν γὰρ οὐκ ἐποίησεν, οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι αὐτοῦ. εἰ γὰρ τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἐνέπνευσε τοῖς ἁγίοις, καὶ ἐν οἷς ἐνέπνευσε μαρτυροῦνται, ὅτι ἦσαν ἅγιοι, δίκαιοι, προβεβηκότες ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν, ἄμεμπτοι, πόσῳ γε μᾶλλον αὐτὸς ὅλως, ἐν ᾧ εὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος κατοικῆσαι σωματικῶς, κἄν τε σάρκα ἀληθινὴν λάβῃ ἐκ Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου, καὶ ψυχὴν ἀνθρωπείαν ἀληθινῶς, καὶ νοῦν, καὶ εἴ τι ἐστιν ἕτερον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, αὐτὸς ἐν ἑαυτῷ ἔχων τὰ ὅλα, κατέχε Θεὸς ὢν, μὴ μερίζόμενα πρὸς τὴν κακίαν, μὴ θρυπτόμενα ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, μὴ ἁλισκόμενα ἐν τῇ ἡδονῇ, μὴ ὑποπίπτοντα τῷ τοῦ Ἀδὰμ παραπτώματι;

Leg. νοῦν ἐσχηκότα

LXXX. Qvidnam autem adferre se isti posse putant, si perfectum hominem è Maria genitum esse Christum, aut mente præditum asseramus? An periculum est, ne illum peccatis obnoxium fuisse suspicemur? Absit. *Peccatum* qvippe *non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus.* Nam si vim suam sanctis qvibusdam viD ris afflaverit, qvi propterea constanti testimonio sancti, justi, & ætate sua provecti citrà reprehensionem ullam vixisse dicantur; qvanto magis ille ipse: *In qvo omnis plenitudo Divinitatis habitare corporaliter voluit*, qvamvis veram è Maria Virgine carnem, & humanam animam cum mente, ac cæteris hominis partibus acceperit, in seipso ita continere omnia, utpote Deus, potuit, ut neqve in neqvitiam spargerentur, neqve maligni hostis fraude delitiis infrigerentur; neqve voluptatum illecebris caperentur, nec Adami delicto subjicerentur?

1. Pet. 2. 22.

Qvomodo Christus immunis à peccato esse potuit.

Col. 2. 9.

Gal. 4. 4. Phil. 2. 7. Ob id enim Apostolus dixit: *Factus ex muliere, factus sub lege.* Item: *Et habitu inventus ut homo.* Qvæ verba *habitu, factus,* & *sub lege* utrinqve collecta, tam naturæ perfectionem significant; qvàm expertem passionis statum. Etenim ex eo qvod factus dicitur, perfectus fuisse declaratur. Illud autem, *sub lege,* non fictè solaqve specie hominem fuisse declarat. Postremô *habitus* figuræ constantiam: atqve illud, *ut homo,* immunem è peccato conditionem demonstrat. Qvæ cùm ita se habeant, nemo at inanibus verbis illud. Nam si idem ille, qvi sursum verè est à Patre genitus, etiam à Maria genitus est, tam sursum, qvàm infrà verè genitus est. Si sursum imperfectus est, infrà qnoqve erit imperfectus. Si sursum perfectus, etiam infrà perfectus erit. Neqve verò, in alio qvodam perfecto habitasse dicitur: sed in seipso perfeciſſe omnia. Postmodum verò sic à mortuis excitatus est, ut non amplius in corpus, Divinitatem, & animam in sepulchro, ac sub terra dividatur: Joa. 20. 27. neqve contrectari amplius possit. Neqve porrò discedit amplius, sed occlusis foribus ingreditur, & Thomæ digitis contingitur: ne falsa qvadam imagine, sed veritate constare credatur. Cui qvidem postea Thomas ipse fidem habuit, Psal. 76. 3. ubi illud impletum est: *Manibus meis Deum qvæsivi, & non sum deceptus.* Idem ergo Deus & homo nihil permixtum confusumqve præstitit, sed in unum ambo temperavit. Ita non in nihilum abiit, sed terrenum corpus Divinitate confirmans in unam vim Divinitatemqve conflavit: unus videlicet Dominus, unusqve Christus; non duo Christi vel Dii. In eodem spiritale corpus inest, & Divinitas, qvæ comprehendi non potest. Ac qvod passum est, corruptionis est expers; qvod passioni non obnoxium est, incorruptum, vel potiùs totum ipsum incorruptio est Deus ille Dominus ad dextram Patris considens carnem minimè destituit, sed totum in unum idemqve, hoc est unum Divinitatem conjunxit: & ad dexteram, uti dixi, Patris consedit.

LXXXII. Unicus igitur ille Dei Filius perfectus, increatus, constans, immutabilis, qvi neq; animo concipi, neq; videri potest, inter nos homo factus, ac spiritaliter resurgens, neqve moriens amplius, neqve mendicans: 2. Cor. 8. 9. *Nostra,* qvippe *causa dives cum esset, mendicare voluit:* ille qvi totus Spiritus est, qvi carnem cum Divinitate copulavit,

καὶ διὰ τοῦτο φησὶν ὁ Ἀπόστολος, γενόμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμον. καὶ πάλιν, ἐν σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος. τὸ δὲ σχήματι, καὶ τὸ ὑπὸ νόμον, δι' ἀμφοτέρων σωματόμορφον, τελειότητα σημαίνει, καὶ ἀπάθειαν. ἐν τῷ γενόμενος, τὸ εἶναι τέλειος, καὶ τῷ ὑπὸ νόμον, τὸ μὴ δοκήσει, καὶ τῷ σχήματι, τῆς ἰδέας τὸ βέβαιον, καὶ ἐν τῷ ὡς ἄνθρωπος, τὸ ἀναμάρτητον. τούτων οὕτως ἐχόντων, μηδεὶς ἀπαλάτω κενοῖς μύθοις. εἰ γὰρ ἄνωθεν γεννηθεὶς ἀπὸ Πατρὸς ἀληθινῶς, ἐγεννήθη καὶ ἀπὸ Μαρίας. καὶ ἄνω ἀληθεύει, καὶ κάτω ἀληθεύει· καὶ εἰ ἔσιν ἄνω ἀτελὴς, καὶ κάτω ἀτελής. εἰ δὲ ἄνω ἐστὶ τέλειος, καὶ κάτω ἐστὶ τέλειος, οὐκ ἐν ἄλλῳ τελείῳ ὤφησεν, ἀλλ' ἑαυτὴν τὰ πάντα ἐτελείωσε, καὶ ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν. μηκέτι μειζόμενος ἐν μνήμασιν εἰς σῶμα, καὶ θεότητα, καὶ ψυχὴν ἐν καταχθονίοις, μηκέτι ὑπὸ ἀφὴν ὑποπίπτων, μηκέτι * ἀπερχόμενος, ἀλλ' εἰσερχόμενος θυρῶν κεκλεισμένων, ψηλαφώμενος ὑπὸ Θωμᾶ, ἵνα μὴ φαντασίᾳ ἀπεικασθῇ, ἀλλ' ἀληθείᾳ· οὕτω τῷ Θωμᾷ πιστευθεὶς, μετὸ πληρωθῆναι τὸ προειρημένον· ταῖς χερσί μου τὸν Θεὸν ἐξεζήτησα, καὶ οὐκ ἠπατήθην. ὁ αὐτὸς Θεὸς, ὁ αὐτὸς ἄνθρωπος, ὁ σύγχυσιν ἀπεργασάμενος, ἀλλὰ τὰ δύο κεράσας εἰς ἕν· οὐκ εἰς ἀνυπαρξίαν χωρήσας, ἀλλὰ συνδυναμώσας σῶμα γῆινον τῇ θεότητι, εἰς μίαν δύναμιν ἥνωσεν, εἰς μίαν θεότητα συνήγαγε· εἷς ὢν Κύριος, εἷς Χριστὸς, οὐ δύο Χριστοὶ, οὐδὲ δύο θεοί. ἐν αὐτῷ σῶμα πνευματικὸν, ἐν αὐτῷ θεότης ἀκατάληπτος, τὸ πεπονθὸς μὴ φθαρτὸν τὸ ἀπαθὲς ἄφθαρτον, ἀφθαρσία τὸ ὅλον. Θεὸς κύριος, καθεζόμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, μὴ ἀφαλείψας τὸ σάρκα, εἰς ἓν δὲ συνενώσας, καὶ εἰς μίαν τὸ ὅλον θεότητα, καθεζόμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρός.

Οὗτος ἓν ὁ μονογενὴς, ὁ τέλειος, ὁ ἄκτιστος, ὁ ἀτρεπτος, ὁ ἀναλλοίωτος, ὁ ἀθεώρητος, ὁ ἀόρατος ἐνανθρωπήσας ἐν ἡμῖν, καὶ ἀναστὰς πνευματικῶς, καὶ μηκέτι ἀποθνήσκων, μηκέτι πτωχεύων. ὁ δι' ἡμᾶς πτωχεύσας πλούσιος ὤν, ὁ πνεῦμα ὢν ὅλος, ὁ τὸ σαρκικὸν καὶ τὸ θεϊκὸν ἑνῶν,

* γρ. ἀπερχόμενος F. κατερχόμενος

κύριος εἷς, βασιλεὺς, Χριστὸς, ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἐν οὐρανῷ καθεζόμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρὸς ἐπάνω πάσης ἀρχῆς, καὶ ἐξουσίας, δυνάμεως, καὶ παντὸς ὀνόματος ὀνομαζομένου, φησὶν ἐν Εὐαγγελίῳ· ἀπελθόντες βαπτίσατε πάντα τὰ ἔθνη εἰς ὄνομα Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. τοῦτο δὲ, καὶ, ἀναμέσον ὄν, σωφρονοῦντα ἐσήμανε τὸν Υἱὸν τῷ Πατρί. ἀλλὰ Πατέρα οἶδε πατέρα ἀληθινὸν, καὶ ἑαυτὸν ἀληθινὸν ἀπέδειξεν, ἀνυπόστατον λόγον, καὶ τὸ ἅγιον ἀπὸ Πνεῦμα ἀνυπόστατον πνεῦμα, καὶ πνεῦμα ἀληθείας, ἄκτιστον, ἄτρεπτον, ἀναλλοίωτον. ἔχ ὡς ἵνα τις ὑπονοήσῃ δολίως φερόμενος πρὸς τὴν πίστιν, καὶ δι' ὑποκρίπτων, καὶ δολιευόμενος πρὸς τὴν ἀλήθειαν. ἐτάζει γὰρ καρδίας καὶ νεφροὺς ὁ Θεός. καὶ λέγει ὁ Αἱρετικὸς, δηλονότι πιστεύω ὅτι ὁ Πατὴρ Πατὴρ, καὶ ὁ Υἱὸς Υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἅγιον Πνεῦμα· καὶ ὁμολογῶ τρεῖς ὑποστάσεις ἐν μιᾷ οὐσίᾳ. ἔχ ἑτέραν δὲ λέγω οὐσίαν παρὰ τὴν θεότητα, ἔχ ἑτέραν θεότητα παρὰ τὴν οὐσίαν. ἀλλὰ διὰ τὸ ὅτως ἀκριβῶς οὐσίαν καλῶμεν, ἵνα μὴ ἄλλο καὶ ἄλλο εἶδος εἰσάγωμεν τῆς θεότητος τῆς Τριάδος. κρυπτάζομενος γὰρ ὁ τοιοῦτος, ὡς εἶπον, ῥᾳδιούργως, καὶ πάλιν δολίως λέγει, πιστεύω ὅτι Πατὴρ Πατὴρ, Υἱὸς Υἱὸς, Πνεῦμα ἅγιον Πνεῦμα ἅγιον. ὑπόνοιαν δ' ἔχει τοιαύτην κεκρυμμένην, ὡς ἀφ' ἡμῶν τὸ θεῖον ἀπειπάσας λέγει ἐν ἑαυτῷ, ὅτι ὡς ἔχω σῶμα, καὶ ψυχὴν, καὶ πνεῦμα ἀνθρώπειον, ὅτω καὶ ἡ θεότης. Πατὴρ μὲν, ὡς εἰπεῖν, τὸ εἶδος· Υἱὸς δὲ ὡς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ψυχή· Πνεῦμα δὲ ὥσπερ τὸ ἐμπνέον διὰ τοῦ ἀνθρώπου. τινὲς γὰρ δολιεύονται, καὶ ὅτως νομίζουσι τὴν θεότητα. ἡμεῖς δ' ἔχ ὅτως ἐμάθομεν, ἀλλ' ἰδοὺ ὁ Πατὴρ ἐν οὐρανῷ διὰ Φωνῆς μαρτυρεῖ. ἰδοὺ ὁ Υἱὸς ἐν Ἰορδάνῃ· ἰδοὺ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐν εἴδει περιστερᾶς καταερχόμενον ἐσχημάτιζετο, ἀλλὰ καθ' ἑαυτὸ ἐσχημάτιζετο, καθ' ἑαυτὸ ὑπόστασις ὄν, οὐκ ἀλλοία παρὰ τὴν τοῦ Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, ἀλλὰ τῆς αὐτῆς οὐσίας. πάλιν ἑτέρως, ἰδοὺ Πατὴρ κάθηται ἐν οὐρανῷ. τὸ δὲ κάθηται μὴ πάλιν ὑπολάμβανε ἀνθρωπίνως, ἀλλ' ἀνεκδιηγήτως, καὶ ἀπαταλήπτως ἔχε. καὶ οὐκ εἶπεν,

A unus Dominus, rex Christus Dei Filius, in cœlo considens ad Patris dexteram, *supra principatum omnem, potestatem, ac virtutem, & nomen omne, quod nominari potest.* Ita in Evangelio præcepit: *Euntes baptizatate omnes gentes, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti.* Hæc verò copulandi interjecta particula, &, non confusum cum Patre Filium esse significat: sed Patrem Filii verum esse Patrem, ac seipsum verum esse demostravit, & subsistens Verbum, ac Spiritum sanctum subsistentem spiritum, & veritatis spiritum, increatum, immutabilem, ac constantem. Non ad B eum modum, qvo persvadere sibi qvispiam potest, qvi fucum fidei facere velit, ac pedibus suis dissimulanter ingredi, & veritatem callidè ac fraudulenter obtegere. *Deus* qvippe *renes & corda scrutatur.* Hic mihi hæreticus objicit: Eqvidem credo Patrem esse Patrem, & Filium esse Filium, & Spiritum sanctum, Spiritum esse sanctum, ac tres hypostases in una substantia profiteor. At ego aliam esse præter Divinitatem nego substantiam aut præter substantiam Divinitatem aliam. Sed ut accuratiùs loqvamur, ac ne alia & alia Dinitatis in Trinitate forma dicatur, substantiam appellamus. Nam C qvi hæc dicit, callidè tergiversatur ac dissimulat, & dolo malo sic loqvitur: Credo Patrem esse Patrem, & Filium esse Filium & Spiritum sanctum, Spiritum esse sanctum: cum interim occultam qvandam cogitationem in animo foveat, atqve ad exemplum naturæ nostræ tale sibi qviddam de Divinitate fingat: Uti ego corpore, anima & humano sum spiritu præditus, ita & Divinitas ipsa. Qvare Pater velut forma qvædam est, ut ita dixerim, ac species, Filius perinde est atqve hominis anima; Spiritus instar ejus est, D qvi per hominem spirat. Nec enim cavillatores qvidam desunt, qvi de Divinitate sic judicent. Nos autem longè aliter dicimus. Ecce tibi Pater è cœlo clara voce testatur. En Filius ad Jordanem: en Spiritus columbæ specie apparens hanc per sese figuram induit; persona per sese sua constans, non à Patre, Filioqve diversus, sed ejusdem cum illis substantiæ. Potest & illud alio modo declarari: Pater in cœlo considet. Considere verò cùm dicitur, non humano more, sed alia qvadam ratione, qvæ nec explicari, neqve comprehendi potest, intellige. Neqve dixit,

Eph. 1. 21.

Mat. 28. 16.

Psal. 7. 10.

Matth. 18.

ascendit ad Patrem Filius, sed *sedet ad dexteram Patris.* De spiritu verò sancto
Joan. 16. sic nos unicus Dei Filius edocuit: *Ego vado: & Spiritus ille sanctus veniet, spiritus veritatis. Nisi ego abiero, ille non veniet.* Atqui si cum Filio confusus esset Spiritus, non diceret, *Abeo & ille veniet.* Sd aliam atque aliam personam esse demonstrare voluit. Una porrò Divinitas est, unus Deus, una Deitas.

LXXXIII. Hæc à me in illorum gratiam scripta sunt, qvi vitæ ac salutis nostræ congruam & consentaneam rationem, &
Ecclesiæ firmitas. certissimam professionem scire amplectiqve voluerint; qvæ jam tum ab lege, Prophetis, Evangeliis, Apostolis, Apostolicisqve temporibus, ad hæc nostra in Ecclesia Catholica incorrupta servatur: qvæqve per invidiam ac turbas adversus unam, ac veram fidem concitatas singulis qvibusqve temporibus variarum hæreseon insectatione jactata, ac multis incommodis earum importunitate conflictata, illa inqvam ipsa fides, spes, salusqve nostra in sua veritate perstitit: cum ex adverso hæreses identidem sua se labe contaminent, & ab Ecclesiæ societate separentur.
Nova in Ægypto hæresis. Cujusmodi nonnullos nuper excitatos esse comperimus, qvibus pleriqve omnium, qvi monasticam in Ægypto, Thebaide cæterisqve regionibus vitam exercent, facilè primas deferunt. Qvi in eodem cum Hieraticis errore versantur, ac perinde ut illi resurrectionem, carnis, non hujus, quam habemus modò sed alterius in hujus locum substitutæ prædicant. Qvi omnes à veritate defecerunt, ac Dei veritatem, certissimamqve spem nostram ad nugas, fabulasqve transtulerunt. Qvocirca necesse est, ut adversus illos subinde disputemus.

LXXXIV. Infideles igitur, ac gentiles resurrectionem funditùs negant: qvorum verò depravata fides est, qviqve stolidè, & imperitè se ab omni spe veritatis abstraxerunt, horum propria est illa de resurrectione sententia. Ac gentiles qvidem, qvi resurrectionem nullam esse penitùs putant, ob scelerum suorum, qvæ qvotidie perpetrant, impietatem ita sentiunt Qvippe resurrectionem oderunt, per qvam summam infamiam, ignominiamqve subituri sunt, qvod Deum ejusqve mandata prorsus ignoraverint. Qvanqvam
Resurrectio variis exemplis adumbratur. vel inviti necessario resurgent. Atqve illos qvidem creatæ res omnes palam coarguunt; qvæ qvotidie speciem qvandam resurrectionis ostendunt. Nam & dies occidit, & mortuorum adumbrat interitum,

A ἀνῆλθεν ὁ Υἱὸς εἰς τὸν Πατέρα, ἀλλ᾽ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρός. καὶ πάλιν περὶ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου λέγων, ὁ μονογενὴς ἐδίδασκεν· ἀπέρχομαι, κἀκεῖνος ἐλεύσεται, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ πνεῦμα τῆς ἀληθείας. ἂν μὴ ἐγὼ ἀπέλθω, κἀκεῖνος οὐκ ἔρχεται. εἰ δὲ ἦν τὸ Πνεῦμα συναλοιφὴ αὐτῷ τῷ Υἱῷ, οὐκ ἂν ἔλεγεν ἀπέρχομαι, κἀκεῖνος ἔρχεται. ἀλλ᾽ ἵνα δείξῃ ὑπόστασιν καὶ ὑπόστασιν· μία δέ ἐστι θεότης, εἷς Θεὸς, μία ἀλήθεια.

Καὶ οὕτω γέγραφα τοῖς βουλομένοις τὴν τῆς
B ζωῆς ἡμῶν ἀκολουθίαν, καὶ βεβαίαν ὁμολογίαν τὴν ἀπὸ τοῦ νόμου, καὶ τῶν Προφητῶν, καὶ Εὐαγγελίων, καὶ Ἀποστόλων, καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τῶν Ἀποστόλων, ἕως * ἡμερῶν χρόνων ἐν τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ ἀχράντως πεφυλαγμένην. Cor. ἡμετέρων. ἐπὶ φθόνῳ δὲ ἀνατασασίας τῆς μιᾶς καὶ ἀληθινῆς πίστεως, κατὰ καιρὸν, καὶ καιρὸν διὰ τῶν αἱρέσεων τὴν αὐτὴν πίστιν, καὶ ἐλπίδα, καὶ σωτηρίαν ἡμῶν διωχθεῖσαν, ὑπομείνασαν δὲ ἐν τῇ αὐτῆς ἀληθείᾳ· τῶν αἱρέσεων καθ᾽ ἕκαστον χρόνον ἑαυτὰς χραινουσῶν, καὶ ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀπαλλοτριουμένων· ὡς καὶ προ-
C σφάτως πάλιν ἀκούομέν τινων τῶν τὰ πρωτεῖα δοκούντων ἀποφέρεσθαι παρά τισι τῶν ἐν Αἰγύπτῳ Ἀσκητῶν, καὶ Θηβαΐδι, καὶ ἄλλων ἄλλοθι κλιμάτων τὰ ὅμοια τοῖς Ἱερακίταις φρονούντων, καὶ λεγόντων, ἀνάστασιν μὲν τῆς ἡμετέρας σαρκὸς, οὐ ταύτης δὲ, ἀλλ᾽ ἄλλης τινὸς ἀντ᾽ αὐτῆς· ὡς ἐκτραπέντων τῶν τοιούτων, καὶ εἰς μύθους ἐκτρεψάντων τὴν τοῦ Θεοῦ ἀλήθειαν, καὶ τὴν βεβαίαν ἡμῶν ἐλπίδα. διὸ καὶ περὶ τούτου ἀναγκαζόμεθα αὖθις λέγειν.

Ἄπιστοι μὲν γὰρ ἀρνοῦνται τὸ πᾶν τῆς ἀναστάσεως,
D κακοπίστων δὲ συρφετωδῶς καὶ ἀνοήτως τῆς κατὰ ἀλήθειαν ἐλπίδος ἐκπεπλωκότων, τὸ οὕτω νοεῖν περὶ τῆς ἀναστάσεως. καὶ Ἕλληνες μὲν οἱ τελείως ἀρνούμενοι τὴν ἀνάστασιν, διὰ τὴν ἀσέβειαν τοῦ πλήθους τῶν παρ᾽ αὐτοῖς γινομένων ἀνομημάτων. μισοῦσι γὰρ τὴν ἀνάστασιν, δι᾽ ἧς μέλλουσιν αἰσχύνην ὑφίστασθαι, τὸν Θεὸν ἀγνοήσαντες, καὶ τὰς αὐτοῦ ἐντολάς. πλὴν ὅτι ἀναστήσονται, κἂν μὴ βούλονται. καὶ ἡ κτίσις πᾶσα διαῤῥήδην αὐτοὺς ἐλέγχει, ὑποφαίνουσα καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ἀναστάσεως τὸ εἶδος. δύνει γὰρ ἡ ἡμέρα, καὶ νεκρῶν αἰνιττόμεθα τὸν τρόπον,

F. αἰνίτ]εται. sed hæc corrupta leviter.
F. τρόπ.
F. τετμη]μένα.

* κομισμὸν ἀνιπομένης. ἀνατέλλει ἡ ἡμέρα ἡμᾶς διϋπνίζουσα, καὶ ἀνασάσεως ὑποδηνύουσα τὸ σημεῖον. δρέπονται οἱ καιροὶ, καὶ ἡ σάσις τῶν ὄντων ἐκτέμνεται, τὸ ἡμῖν ἐνθεῦθεν ἀπαλλαγῆς ὁδοιζομένου * προσώπου. σπείρεται ἡ γῆ καὶ βλασάνει, * ὅτι τὰ τεθλιμμένα μὴ τλιὰ τομιὰ ἀνασήσεται. ἀκρὶς τελευτᾷ, θάψασά τι ἑαυτῆς ἀποβληθὲν κύημα ἐν τῇ γῇ. καὶ μὴ ποτὲ ἡ γῆ ἀποδίδωσι τὰ τεθαμμένα. τὰ σπέρματα τῶν γυμνημάτων σπείρεται, καὶ πρῶτον ἀποθνήσκει, ἔπειτα τελεσφορεῖται. ἐὰν γὰρ μὴ ἀποθάνῃ, οὐ ζωογονεῖται. σφραγῖδας ἐν ἡμῖν ὁ Θεὸς ἐποίησε διὰ τῶν ὀνύχων, δέκα ἐν δέκα, ἀνασάσεως, ὡς τὴν ἡμῖν ἐλπίδων μαρτυρόσας. ἀλλὰ καὶ ὡς διὰ σεφάνου τὴν τριχὸς τὴν ἡμῖν ἀνάσασιν ἐπήρυξε. τὸ γὰρ δοκοῦν ἐν ἡμῖν νεκρὸν σῶμα, τυτέσιν αἱ τρίχες, καθ' ἑκάστην τεμνόμεναι αὖθις θάλλουσαι, τὴν ἀνασάσεως * τὴν ἐλπίδα.

Deest qvippiã.

Καὶ ἀμύθητά ἐσιν εἰπεῖν εἰς πληροφορίαν τῶν ἀπίστων ἐξ ὑποδειγμάτων. ἀλλ' ἐπ ἔπτασε τέτρας ἡ Φάτνα τὸ ὄρνεον, οὐδὲ ὁ μυωξὸς τὸ ζῶον. ἀποθνήσκει γὰρ τὸ τριστον ἐξάμηνον, καὶ ἡ Φάτνα ἡμέρας τεσσαράκοντα, καὶ αὖθις μὴ θᾶσσον καιρὸς αὐτῶν ἀναβιῶσι. κάνθαροι δὲ μέλλοντες τελευτᾶν περὶ σφαῖραν τὴν κόπρον ἑαυτῶν κρύπτουσι, θάψαντες τλιὰ τοιαύτην σφαῖραν ἐν γῇ, καὶ καταχώσαντες, καὶ ὅτως ἐκ τῆς αὐτῶν ἰκμάδος αὖθις διρίσκονται, ἀναβιῶντες ἐξ αὐτῶν. ὡς δὲ τὸ φοινικος Ἀραβικὸν ὄρνεον πεισόν μοι τὸ λέγειν. ἤδη γὰρ εἰς ἀκοὴν ἀφῖκται πολλῶν πιστῶν τε καὶ ἀπίστων. ἡ δὲ κατ' αὐτὸν ὑπόθεσις τοιάδε φαίνεται· πεντακοσιοστὸν ἔτος διατελῶν, ἐπὰν γνοίη τὸν καιρὸν τῆς αὐτοῦ τελευτῆς ἐνεστῶτα, σηκὸν μὲν ἐργάζεται λιβανωμάτων, καὶ φέρων ἔρχεται εἰς πόλιν τῶν Αἰγυπτίων Ἡλιόπολιν ὄνομα καλουμένην, Ὢν, δ' ἑρμηνευομένην ἀπὸ τῆς Αἰγυπτιακῆς διαλέκτου, καὶ Ἑβραϊδος. καὶ ταρσοῖς ἰδίοις τὰ σήθη τὰ ἑαυτοῦ μασίξας πολλὰ, πῦρ ἀπὸ τοῦ σώματος αὐτοῦ προφερόμενος, ἐμπίπρησι τὴν ὑποκειμένην ὕλην τῷ τόσῳ, καὶ ὅτως ἑαυτὸν ὁλοκαυτοῖ, καὶ πάσας τὰς σάρκας αὐτοῦ σὺν ὀστέοις. ἐν θείᾳ δ' οἰκονομίας νέφος ἀποστέλλει, καὶ ὑετίζει, καὶ κατασβεννύει τὸ σῶμα τοῦ ὄρνεου καὶ κα-

A dum ſoporem hominibus indicit: & eadem rurſus exoritur, atqve à ſomno nos excitat: itaqve reſurrectionis judicium demonſtrat. Decerpuntur fructus ac rerum ſtatus exciditur: Unde noſtri ex hac vita digreſſus, velut modus qvidam præſcribitur. Terra proſeminatur, ac pullulat. Qvoniam qvæ ſucciſa ſunt poſt exciſionem rurſus excitantur. Locuſta moritur, poſtqvam fœtum qvendam emiſit, & in terram depoſuit; & aliqvanto poſt tempore terra mandata ſibi ac conſepulta reſtituit: herbarum ſtirpiumqve ſemina conſeruntur; ac primùm emortua ad perfecta poſtmodum incrementa perveniunt. Niſi enim mortua fuerint, neqvaqvam viviſcunt. Qvid qvod & in decem manuum, ac pedium ungvibus reſurrectionem nobis qvodammodo Deus obſignat, ac ſpei noſtræ evidenti teſtimonio ſuffragatur? Qvin & ipſe capillorum corona, eandem reſurrectionem prædicat. Etenim qvæ corporis pars in nobis mortua videtur, hoc eſt pili qvotidie detonſi, atqve iterùm pullulantes, ſpem nobis reſurrectionis oſtendunt.

LXXX. Poſſum alia, & qvidem infinita, percenſere, qvorum exemplis perſvaderi infidelibus iſta poſſint. Verùm nec illis palumbes avis qvædam, nec animal illud, qvem murum Alpinum vocant, fidem poſſunt facere. E qvibus hic ſex totos menſes intermorrtuus jacet; illa qvadragenos dies: ac ſubinde ſuis cujusqve temporibus evolutis, rurſus excitantur ad vitam. Scarabæi appropinqvante morte ſtercoris ſe pilula condunt, qvam ſub terram defodiunt: & genitali qvodam humore, qvem è ſeipſis emittunt, reviviſcere per ſeſe cernuntur. Nam de Phœnice Arabiæ ave mentionem facere ſupervacaneum, eſt. Eſt enim ea res plurimorum tam fidelium qvàm infidelium, audi-
tione vulgata· Cujus qvidem hiſtoria eſt ejusmodi. Qvingenteſimo ætatis anno, cùm inſtare obitus ſui tempus præſenſerit, cellulam ex aromatibus conſtructam in urbem qvandam Ægypti transportare ſolet, qvæ Heliopolis appellatur; ab Ægyptiis verò, & Hebræis On. Ibi pectus ſuum ſæpiusalis converberans, ignem è ſuo corpore exprimit, qvo ſubjectam materiam incendit. Ita ſemetipſam carnemqve ſuam omnem cum oſſibus exurit. Tùm occulta qvadam Dei providentia ſuperfuſa nubes depluit, ac flammam illam, qvæ avis corpus depaſta fuerit, ex-

Alia reſurrectionis exempla.

Mus Alpinus VI menſibus latet.

Phœnicis hiſtoria.

tingvit. Mortua igitur ave, ac flammis prorsus assata, restinctâ flammâ, carnis, ac corporis superstites reliqviæ eodem die consumptæ vermem generant: qvi paulò post pennatus evadit, & in pullum convertitur. Is tertio die demum adolescit, atqve ita loci illius accolis, qvi istic occupantur, conspiciendum se præbet. Inde in patriam convolans acqviescit.

LXXXVI. Ego verò gentiles istos Græcos, ac Barbaros infideles admiror: qvorum adeò occæcatus est animus, ut in suis ipsorum fabulis resurrectionis mentionem identidem aspergere, ac de ea qvamplurima prædicare minimè vereantur. Nam, ut fictis illorum commentis traditur, Alcestis Peliæ filia pro Admeto viro suo mortua, triduo postea ab Hercule ad superos excitata, ex inferorum penetralibus emersit. Qvod idem & Pelopi contigit Tantali filio, cùm ejus corpus in frusta concisum Parens ipse falsis illorum numinibus apposuisset. Nec non Eucleis, qvem Æsculapius revocavit ad vitam. Itemqve Castor Pollucis fratris beneficio ab interitu vindicatur: qvi alternis cum eo vitam suam communicare maluit. Adhæc Protesilaus idem Laodamiæ opera consecutus fingitur. Præterea Sisyphum Tantalum, & Caucasi filias, qvas Furias vocant: ac deniqve Tiresiam in Tartara detrusos scelerum illic pœnas expendere & alium saxo, alium rota, alium supplicii alio genere cruciari, in eoqve perseverare commenti sunt: Ut non penitùs in nihilum redacti sint: sed cum corporibus etiamnum supersint. Nam si carerent corporibus, qvînam saxo rotave damnari possent? Multa id genus alia comprehendi possunt, qvibus & fides nostra corroborari, & illorum convinci falsitas possit.

Gentilium ipsis fabulis resurrectionis fides adstruitur.

LXXXVII. His Gentilium somniis, & infidelitati gemina sunt, ac germana, qvæ ab Hæreticis adferuntur. Qvorum nonnulli non corporum, sed animarum resurrectionem fore prædicant. Qvod idem gentiles illi, de qvibus dixi, opinione sua profitentur: Adeo ut illorum longe absurdissima sit oratio & ad excitandum risum ab illis explicata. Nam qvod resurrectionem hæreses illæ utcumqve fatentur, ac futuram existiment, sed eam solas ad animas referunt; fingi nihil

Adversus Hæreticos qvi resurrectionem negant.

A δαπανήσασαν φλόγα· νεκρῦ μὲν ἤδη ὄντος τοῦ ὀρνέου, καὶ ὀπτηθέντος ἀκρότατα· σβεσθείσης δὲ τῆς φλογὸς, λείψανα τῆς σαρκὸς αὐτοῦ ἔτι σῶμα περιλείπεται. καὶ πρὸς μίαν ἡμέραν ἀφανισθέντα σκώληκα γεννᾷ· ὁ σκώληξ πτεροφυεῖ νεοττὸς γενόμενος. τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἁδρύνεται, καὶ ἁδρυνθεὶς τοῖς τῷ τόπῳ ἐξυπηρετουμένοις ἑαυτὸν ἐμφανίζει, καὶ αὖθις ἀνατρέχει εἰς τὴν ἰδίαν πατρίδα, καὶ ἀναπαύεται.

Θαυμάσαι δέ μοι ἔπεισι περὶ τῆς τῶν ἀπίστων Ἑλλήνων, καὶ ἄλλων βαρβάρων ἠπατημένης B κατὰ πάντα διανοίας, ὡς ἐν τοῖς αὐτῶν μύθοις οὐκ αἰσχύνονται, ἀνάστασιν παντὶ σημαίνειν, καὶ περὶ ἀναστάσεως πολλάκις ᾄδειν, ὡς οἱ μῦθοι αὐτῶν ἀναγράφουσιν. Ἄλκηστιν μὲν τελευτήσασαν τὴν Πελίου ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς Ἀδμήτου, καὶ * ὑπὲρ τοῦ Ἡρακλέος μετὰ (γ′) τριήμερον ἐγηγερμένην, καὶ ἀπὸ τῶν ἀδύτων ἀνηνεγμένην. Πέλοπά τε τὸν Ταντάλου μετὰ τὸ κρεωνομηθῆναι ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς (* ἀμφιάρεω) τοῖς ψευδωνύμοις αὐτῶν θεοῖς. καὶ ὁ Εὐκλεὴς ὑπὸ τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀναζωογονηθείς. Κάστωρ διὰ Πολυδεύκην τὸν ἀδελφὸν αὐ- C τοῦ, ὡς ἑκὼν αὐτῷ τὴν ζωὴν παρ' ἡμέραν ἀλλάσσειν εἵλετο. καὶ ὁ Πρωτεσίλαος διὰ Λαοδάμειαν. ἀλλὰ καὶ Σίσυφον, καὶ τὸν Τάνταλον, καὶ τὰς Καυκάσου θυγατέρας, ἃς Ἐριννύας κεκλήκασι, καὶ Τειρεσίαν ἅμα τούτῳ καταταρταρῶσθαι, καὶ δοῦναι δίκην ἐκεῖσε, τὸν μὲν διὰ πέτρας, τὸν δὲ ὑπὸ τροχόν. καὶ ἄλλους ἄλλως τετιμωρῆσθαι, καὶ ἔτι ὑπάρχειν ἐν τιμωρίᾳ· ὡς μὴ εἰς ἀνυπαρξίαν κεχωρηκότας, ὑπάρχοντας δὲ ἐν σώμασιν. εἰ μὴ γὰρ σώματα εἶχον, πῶς ὑπὸ πέτραν, καὶ τροχὸν τιμωρίαις παρεδίδοντο. καὶ πολλά ἐστιν περὶ D τούτων λέγειν, εἰς παράστασιν τῆς ἐν ἡμῖν πίστεως, ἔλεγχον δὲ τὸν πρὸς αὐτούς.

Cor. ὑπὸ

Vitium subest huic loco.

Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐκ τῶν Αἱρέσεων ὁρμώμενοι ἀδελφὰ τούτοις ᾄδουσι, καὶ συνῳδὰ τῆς ἀπιστίας. ἐν τῷ τινὰς μὲν τῶν Αἱρετικῶν λέγειν οὐ σώματος, ἀλλὰ ψυχῆς ἀνάστασιν ἔσεσθαι. ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς προειρημένους Ἕλληνας τὸ αὐτὸ νομίζειν τε, καὶ συνδοξάζειν. ὡς εἶναι τὸν λόγον αὐτῶν ληρώδη μᾶλλον * ὑπὲρ κινήσεως περιβαλλόμενον. ἐὰν γὰρ ἀνάστασιν εἴπωσιν αἱ αἱρέσεις, καὶ ὅλως ἀνάστασιν ἡγοῦνται περὶ ψυχῶν δὲ τοῦτο ὁρίζονται, εὔηθές ἐστι τὸ τοιοῦτον;

F. ὑπὲρ τοῦ γέλωτος κινήσεως.

πῶς γὰρ ψυχὴ ἀνασήσεται μὴ πεπτωκυῖα; ἢ γὰρ θάπτομεν τὰς ψυχὰς ἐν τοῖς μνημείοις, ἀλλὰ τὰ σώματα. ψυχαὶ γὰρ οὐ πίπτουσιν, ἀλλ' αἱ σάρκες· ὡς καὶ ἡ σωρὸς ἔθεν καλεῖν τὰ νεκρὰ σώματα, πτώματα. τοίνυν εἰ ἀνάστασις παρ' αὐτοῖς ὁμολογεῖται, παντί που δῆλόν ἐστιν ὡς ψυχῆς, ἀλλὰ σώματος πεπτωκότος. Ἕλληνες δὲ πάλιν ἐλέγχονται, τὸ πᾶν τῆς ἀναστάσεως ἀρνούμενοι, ἀποφέροντες εἰς τὰ μνήματα, βρώματά τε, καὶ πόματα, ἐν ταῖς πανδήμοις καλουμένοις ἡμέραις. ὁλοπαντῶσι μὲν τὰ ἐδέσματα, ἀσπένδουσι δὲ οὖν οἴνου· μηδὲν μὲν οὖν νεκροῖς ὠφελοῦντες, ἑαυτοῖς δὲ μᾶλλον βλάπτοντες. πάλιν ἀναγκάζονται ὑπὸ τῆς συνηθείας ὁμολογεῖν τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν. ἔνθα γὰρ ἑτέθη τὰ σώματα τῶν τελευτησάντων, συναγίνονται, καὶ προσφωνοῦσι τοῖς τεθαμμένοις νεκροῖς ἐξ ὀνόματος· ἀνάστα φάσκοντες, ὁδεῖνα φάγε, καὶ πίθι, καὶ εὐφράνθητι. καὶ εἰ μὲν τὰς ψυχὰς ἐκεῖσε νομίζουσιν ἐμπεδουμένειν, ἔνθα τὰ λείψανα τῶν τελευτησάντων τέθαπται, ἀπαθής τις τοιαύτη τῶν ψυχῶν προσδοκία. ἐμπεδουμένους γὰρ τὴν ἡμέραν τὴν μέλλουσαν, καὶ τὴν ἀνάστασιν τὴν παλιγγενεσίας, ἕως τὰ σύνθετα καὶ τὰ σύζυγα αὐτῶν ἀπολάβωσι σώματα· εἰ καὶ βδελύττονται οἱ τῶν Ἑλλήνων παῖδες τὴν σάρκα, ὡς φαύλην οὖσαν; καὶ τέλεον ἀφανιζομένην, καὶ ἐλπίδα μὴ ἔχουσαν ἀναβιώσεως. εἰ δὲ μὴ τούτῳ τῷ τρόπῳ τοῦτο ποιοῦσι, τίνι τῷ λόγῳ τὰς βελτίους ψυχὰς τῆς τῶν σωμάτων οὐσίας ἐγκαταδέοντες καταδίκην μᾶλλον προσβάλλουσι, τῇ ὑπολήψει ταύτα ὁριζόμενοι; ἢ προσευρεύσει τοῖς τελευτηκόσι λειψάνοις; ἢ δὴ ποίᾳ προσδοκίᾳ ἐλπίδος ἐμμένουσι; λεγέτωσαν. ἀλλὰ δῆλον ὅτι ὡς τὰς ψυχὰς νομίζουσιν εἶναι ἐν μνήμασιν, ἀλλ' ἐν ταμείοις τισὶν ἐν Θεοῦ ἑκάστῃ ψυχῇ ἀποτεταγμένοις, κατ' ἀξίαν ὧν ἔβιων, ἔδρασάν τε, καὶ ἐπολιτεύσαντο· τὰ δὲ σώματα ἰδίαις χερσὶν ἕνας ἕκαστος τέλας ἐν ταῖς θήκαις τῶν σωμάτων, εἴτουν ὀστέων, κατέθεντο. εὔηθες δ' ἂν εἴη καὶ τοῦτο πᾶσιν εἶναι τιμίαν ὑπόληψιν τούτων, καὶ ἀκολουθίαν, οἷς ἐν παντὶ χρόνῳ ὡμολόγηται· καὶ δὲ τοῖς ἀπίστοις τοὐναντίον τὰ ἀληθινὰ ἐξαρνεῖσθαι, καὶ τὰ ἐν Θεοῦ δυνάμει εἰς ἐλπίδας παρ' αὐτοῖς μὴ κεκρατύνθαι.

A potest ineptius. Qui enim resurgere poterit anima, quæ nunquam ceciderit? Non enim animas in sepulcra, sed corpora deponimus. Animæ quippe non cadunt, sed carnes. Unde & mortuorum corpora vulgò cadavera nominantur. Quamobrem si qua apud illos est resurrectionis fides, nemini dubium est, quin ad corpus, quod cecidit, non ad anipsam pertinere debeat. Graeci verò ac gentiles ipsi, qui resurrectionem funditus negant, vel hoc uno argumento refelluntur, quod solennibus quos vocant diebus, cibum ac potum ad mortuorum sepulchra deferunt: ubi cibum omnem B flammis adolent; & de vivo libant. Quæ in re neque mortuis prosunt, & sibi ipsis detrimentum adferunt. Sed vel ipsa eos consuetudo ad confitendam mortuorum resurrectionem adigit etiam invitos. Si- *Gentilium mos epulas ad sepulcra deferendi.* quidem ad eum locum in quo condita sunt mortuorum corpora, sese conferentes, consepultos illic nominatim inclamant. Surge, inquiunt, defuncti nomen appellantes, bibe, & epulare. Atqui sive animas residere illic putant, ubi mortuorum depositæ sunt reliquiæ, affectionis expers animarum expectatio illa videtur. Siquidem futurum illum diem, ac resur- C rectionem, & iteratam generationem tamdiu præstolantur, donec cognata, ac comparia sibi corpora recipiant. Quanquam Graeci carnem tanquam malam, penitusque consumendam, & ab omni spe reviviscendi prorsus exclusam abominari solent. Sive non idcirco ista faciant; quibus tandem de causis animas, quæ substantiæ corporum præstant, illigantes, damnare potius videntur, dum istiusmodi opiniones sequuntur? Cur ad mortuorum reliquias adhæresunt? aut quam in spem his in locis commorantur? Dicant si possunt. Sed illud, opinor, manifestum est, animas illos non D in sepulchris, sed certis in locis, domiciliisque collocare, quæ unicuique, pro eorum, quæ in vita gessit ac suscepit, merito tribuuntur: dum interim quilibet propinquorum suorum corpora in cadaverum, vel ossium potius loculis componit. Cæterum ridiculum illud, ac stolidum est, cùm omnibus insita sit communis illa opinio, ac veluti præsumptio, ut resurrectionem universi planè fateantur ab infidelibus tamen ex adverso certissima illa negari: & ea, quæ Dei virtute præstari utique possunt, neque quam spei firmitate roborari.

Contra Origenem. & Christianos male de resurrectione sentientes.

LXXXIX. Verùm de his hactenus. Nam ex infinito exemplorum numero pauca qvædam à me collecta sufficiunt. Jam verò qvod ad eos attinet, qvi se Christianos, profitentur, & Origenem secuti mortuorum qvidem resurrectionem admittunt, cùm carnis nostræ, tùm sanctissimi illius Dominici corporis, qvod è Maria susceptum est; sed eandem nihilominus carnem excitari non putant, sed aliam à Deo in ejus locum substitui: Nonne hanc ipsam opinionem cæteras omnes impietate superare, ac gentilium etiam erroribus absurdiorem esse putabimus? Imprimis enim si alia qvædam ex illorum opinione caro in illius nostræ locum succedit, minimè justum est Dei judicium, qvi aut aliam carnem pro ea, qvæ peccaverit, condemnet, aut aliud corpus ad cœlestis patrimonii gloriam regnumqve perducat, qvam illud ipsum, qvod jejuniis, vigiliis, insectationibus Dei est causa conflictatum. Qvinam verò convenit, sola ut anima sine peccati socio ac participe condemnetur? ut hæreses istæ sibi persvadent. Meritò qvippe Dei judicio ejusmodi resistere poterit anima, ac corporis propria esse delicta causari. Neqve rationes ei ac firmamenta deerunt, si illorum dogma, qvod pertinacia magis, qvàm veritate nititur, fidem ullam mereatur. Hoc enim pro se potest afferre: Ego non peccavi, sed corpus Ex qvo enim ab eo discessi, stuprum nullum, aut adulterium, aut furtum, aut parricidium admisi: ac nullo me Idolorum cultu, aut cæteris id genus detestandis sceleribus obstrinxi. Nec injusta defensio ista fuerit. Cùm hæc igitur meritò ad sui excusationem attulerit, qvid diceremus? An otiosum ac supervacaneum est Dei judicium? At injustè suam in homines iram exercere putandus est? Absit.

Cur totus homo resurrecturus sit.

XC. Nos enim scimus nihil non à Deo fieri posse: ac non modo anima carentia corpora proferre posse: sed & extincta penitus illa revivisce re denuo posse si velit, ac per sese etiam non animata moveri. Qvemadmodum corpora illa, qvæ sanctissimo Ezechieli per visum oblata sunt, exemplo suo comprobarunt. Nam cùm Prophetæ dixisset Deus: *Dic, fili hominis, ut os ad os, & junctura ad junctura redeat:* tum stupendum virtutis Divinæ specimen contigit, ut, cùm nondum infusæ essent animæ, sed arida duntaxat ossa supererent, non modo movendi sui

Ezech. 37. 7

A Αλλὰ ϖερὶ τύτων ἱκανὰ νομίζω εἰρῆϑαι, ἐκ τ ϖολλῶν ϖαραδειγμάτων ὀλίγα ἡμῶν ϖαραϑέντες. ϖερὶ τ δοκούντων Χρισιανῶν εἶναι, ϖειϑομένων, καὶ τλὼ μὲν τ νεκρῶν ἀνάσασιν ὁμολογούντων, σαρκός τε τ ἡμετέρας, καὶ σώματ τ Κυρίε, τ ἁγίε ἐκείνε τ ἀπὸ Μαρίας ἀνειλημμένε, ταύτλω ὃ τλὼ σάρκα λεγόντων μὴ ἐγείρεϑαι, ἀλλ' ἄλλην ἀντὶ ταύτης ἐκ Θεῦ δίδοσϑαι, πῶς οὐχὶ μᾶλλον τ ἄλλων εἰ ποιμὴν ἀσεβεσέραν ἔχει τὴν ὑπόληψιν, καὶ δηϑεσέραν τῶν παρ' Ἕλλησι; πῶς ὃν μὴ γὰρ εἰ ἄλλη ἀνὶ ταύτης ἐγείB ρεται, κ τ αὐτῶν λόγον, ἡ δικαία ἡ Θεῦ κρίσις, ἄλλην σάρκα κρίνουσα ἀντὶ τῆς ἁμαρτησάσης, ἢ ἄλλο σῶμα φέρουσα εἰς δόξαν κληρονομίας, καὶ βασιλείας οὐρανῶν, ἀντὶ τ ἐν νηστείαις, καὶ ἀγρυπνίαις, κ διωγμοῖς ὑπὲρ ὀνόματ τ Θεῦ κεκμηκότ τ σώματ τ. πῶς ὃ καὶ ψυχὴ * καϑήσεται μόνη, κ τ λόγον τ ὧν αἱρέ- F. κριϑήσεται. σεων, μὴ παρόντ τ σωαμαρτήσαντ τ σώματ τ; ἀντείπῃ γὰρ ἡ τοιαύτη ψυχὴ τῇ τ Θεῦ κρίσει, Φάσκουσα, τ σώματ τ γεγονέναι τὰ ἁμαρτήματα. ἔχει καὶ τὴν ἀπόδειξιν, κατὰ τ Φιλονεικίαν Φερόμενον λόγον, καὶ C μὴ ἀληθείαν, δύναται γὰρ λέγειν Οὐκ ἐγὼ ἥμαρτον, ἀλλὰ τὸ σῶμα ἐξότε γὰρ ἐξῆλθον ἐκ τ σώματ τ, ὅτε ἐπόρνευσα, ὅτε ἐμοίχευσα, οὐκ ἔκλεψα, οὐκ ἐφόνευσα, οὐκ εἰδωλολάτρευσα, ὅτι τῶν κακῶν, καὶ ἀνοσίων εἰργασάμην. καὶ εὔλογ τ δύρεϑήσεται ἡ αὐτῆς ἀπολογία. δικαίως ὃ αὐτῆς ἀπολογουμένης, τί ἐροῦμεν; ἄρχει ἄρα ἡ τ Θεῦ κρίσις; ἀλλ' ἀδίκως ἐπὶ Φέρει τὴν ὀργὴν ὁ Θεὸς κατὰ τῶν ἀνθρώπων; μὴ γένοιτο.

D

Οἴδαμεν ὃ ὅτι πάντα τῷ Θεῷ δυνατά, καὶ δύναται καὶ σῶμα φέρειν ἄνευ ψυχῆς, καὶ τὰ ἀφανῆ γεγονότα σώματα δύναται πάλιν ἀναβιῶσαι, κινεῖσθαί τε αὐτὰ ἀφ' ἑαυτῶν ἄνευ ψυχῶν, ἐὰν θέλῃ. ὡς καὶ ἤδη τὰ τ ἁγιωτάτε Ιεζεκιὴλ τὴν τοιαύτην οἰκονομίαν ἐποίησεν. ἔλεγε γὰρ τῷ ἁγίῳ Προφήτῃ. εἰ ὡς μὲν ἀνθρώπε, ὀστν ϖρὸς ὀστν, καὶ ἁρμονίαν ϖρὸς ἁρμονίαν. καὶ ἰδὼν θαυμάσαι τὴν τ Θεῦ δύναμιν, ὅτι μηδέπω τῶν ψυχῶν ἐμβληθεισῶν, ἀλλὰ ξηρῶν ὄντων ὀστέων ὃ μόνον τ κινεῖσθαι

F. εἶχον. * ἔχων δύναμιν πρὸς τῆς τοῦ Θεοῦ πράξεως, ἀλλὰ καὶ σωφρόσυνης τὰ ὀστᾶ ἐνεπλήσθη, καὶ γνώσεως ἐτύγχανεν. οἱ γὰρ τὰ πρὸς τοῦ πόδας ὀστέα ἐγγὺς τῆς κεφαλῆς καὶ λήθῃ ἐβάδιζεν· οἱδὲ οἱ τοῦ τραχήλου σπόνδυλοι πρὸς τὰς τῶν ἀστραγάλων ἁρμονίας πλανώμενοι τὸν τόπον ἐζήτουν· ἀλλ' ἕκαστον τῶν ὀστέων καὶ ἐνενήθη, καὶ ἐβάδιζε κατὰ σύνεσιν, καὶ τῇ αὐτοῦ ἁρμονίᾳ προσετίθετο. εἰ γὰρ θέλοι ὁ Θεὸς, δύναται καὶ σώματα ἄνευ ψυχῆς ἐγεῖραι. ἐν τούτῳ γὰρ τὸ δυνατὸν αὐτοῦ ἔδειξεν, ἐν τῷ τὸ παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀπηλπισμένον, ἐκεῖνο πρῶτον ἀναβιῶσαι, διὰ τὸ τῷ Ἰεζεκιὴλ προστεταχέναι. καὶ οὐκ εἶπεν, εἰπὲ υἱὲ ἀνθρώπου πρῶτον ἐλθεῖν τὸ πνεῦμα· ἀλλὰ μᾶλλον τὸ * ἐξευμαρῆσαι τὸ δυσχερὲς διὰ τὴν πίστιν, φημὶ δὲ τὸ τὰ σώματα σωαφθῆναι, τότε προστάξαι τὰς ψυχὰς εἰσελθεῖν εἰς αὐτὰ τὰ σώματα. καὶ ἀνέστη, φησὶ, πολλὴ συναγωγή. δύνασθαι τοίνυν τὸν Θεὸν ποιῆσαι ἔφην καὶ σῶμα δίχα ψυχῆς ἀναβιῶσαι, καθὰ προδέδεικται· ἀλλ' οὐ δύνασθαι κριθῆναι καθ' ἑαυτὸ τὸ σῶμα. ἔχει γὰρ δικαίαν ἀπολογίαν πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ κρίσιν. φάσκει γὰρ καὶ αὐτὸ λέγον· ἐκ τῆς ψυχῆς ἐκείνης ἦν ἡ ἁμαρτία, οὐκ ἦμην αἴτιον ἐγώ. ἐξότου γὰρ ἐκείνη ἀπ' ἐμοῦ ἀπέστη, μὴ ἐμοίχευσα; μὴ ἐπόρνευσα; μὴ κέκλοφα; μὴ εἰδωλολάτρευσα; μή τι τῶν τοιούτων ἁμαρτημάτων εἰργασάμην; καὶ ἔσαι κατὰ τῶν Φιλονείκων λόγον ἀπρόσκοπος ἡ τοῦ Θεοῦ κρίσις. διὰ τοῦτο ὡς ἦν τὸ σῶμα καὶ ἡ ψυχὴ σύνθετος, εἷς ἄνθρωπος ἐκ Θεοῦ γεγόμενος, οὕτως ὁ δίκαιος κριτὴς τὸ σῶμα ἐγείρει, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῖς ἐν αὐτοῖς δίδωσι. καὶ ὅτως δικαία γένηται ἡ τοῦ Θεοῦ κρίσις, ἀμφοτέρων κοινωνούντων, ἢ τῆς δι' ἁμαρτίας τιμωρίας, ἢ τῆς δι' ἀρετὴν θεοσεβείας, καὶ τῆς μελλούσης ἀποδίδοσθαι τοῖς ἁγίοις μισθαποδοσίας.

Ταῦτα δὲ εἰς πρόσασιν τῆς ἀληθείας τῆς ἡμῶν ἐλπίδος ἱκανῶς ἔχειν νομίζοντες, ὀλίγα ἀντὶ πολλῶν παρεθέμεθα. διὰ δὲ τοὺς λέγοντας ἕτερον σῶμα ἀντὶ τοῦ πίπτοντος ἐγείρεσθαι, πάλιν τῷ καμάτῳ προσιθέμεθα, ὠφελῆσαι θέλοντες βουλομένους σωθέναι, καὶ τὴν αὐτὴν ζωὴν ἀπολέσαι μὴ πειρωμένους βουλόμενοι. χρήσιμον γὰρ κάμνειν ἡμᾶς τοῦ ἐλαχίστου, καὶ ἀ-

A vim ad Divinum illud opus haberent: sed & sapientia, intelligentiaqve minimè vulgari ossa illa prædita viderentur. Nam enim qvæ vicina capiti sunt ad pedes qvadam oblivione sese conferebant; neqve colli vertebræ ad talorum commissuras oberrantes locum qværebant. Sed unumqvodqve ossium sic, tanqvam intelligentia præditum esset, agitari progediqve visum est, & ad compagem adhærescere suam. Qvocirca potest Deus, si lubet, animas sine corporibus excitare: qvi in eo vim suam, ac potentiam comprobavit, qvòd istud ipsum, qvod maximè ab hominibus desperatum esset, revivisce re ante cætera omnia voluerit, per mandatum illud, qvod Ezechieli datum est. Neqve verò dixit: Jube, filii hominis, primùm advenire Spiritum: sed priùs, qvo difficilius videbatur, informandæ fidei gratia planum, ac facile reddidit: hoc est corpori ipsa conglutinavit, ac tùm animas in corpora subire jussit. *Et surrexit*, inqvit, *ingens turba.* Itaqve cum Deus, uti demonstratum est, vitam corporis instaurare sine anima possit, corpus tamen ipsum per sese sine anima condemnari non potest. Habet enim justissimam defensionem, qvam adversus Divinum judicium opponat. Nam & ipsum pro se istud allegare potest: Ab anima illa peccatum omne profectum est. Ego qvid potui? Nam ex qvo à me hæc abscessit, num adulterium, aut stuprum, furtúmve commisi? Num idola colui? Num cæterorum criminum aliqvod perpetravi? Ita ex pervicacium istorum sententia Dei judicium inane, & inutile fuerit. Qvocica uti corpus & anima in unum conjuncta unum hominem conflarunt à Deo productum: sic justus ille judex corpus excitat, ac suam illi animam infundit. Atqve hoc pacto justum est Dei judicium; cùm ambæ partes sive constituti peccato supplicii, sive pietati virtutiqve, ac sanctis omnibus promissæ gloriæ communione jungantur.

XCI. Hæc nos ad veritatem spei nostræ comprobandam sufficere rati, è multis pauca proposuimus. Nunc adversus illos, qvi aliud qvoddam corpus ab eo, qvod cecidit, excitari putant, ad susceptum disputandi laborem nonnnihil adjiciemus: ut eos, qvi intelligere ista voluerint, & salutem retinere studuerint, adiuvemus. Neqve vero tenuissimis nobis, ac nullius pretii hominibus detre-

ctandus labor est: si modo ea in omnes utilitas derivetur, ut ne carnis nostræ resurrectionem abnegent; in qva thesaurus omnis & sanæ mentis firmamentum, ac boni omnis officii spes est collocata: 2. Cor. 4. 7. Qvemadmodum scriptum est: *Habentes thesaurum hunc in fictilibus corporibus, &c.* Qvippe nos imbecilles licet continentiam, ac castitatem colimus, & in paupere benefici esse studemus, qvamvis infirmi ac debiles, ut iis rebus, qvas speramus, mortuorum illa in resurrectione perfruamur. Ita qvi labores suscipit, fidei, spei, ac Divinæ charitatis testimonio fundatur, & pro Dei nomine in persecutionum cruciatibus, & atrocissimis suppliciis inter eos perseverat, qvi carnis nostræ resurrectionem non negant, sed idem illud, qvod modo proseminatur, in terra resurrecturum esse credunt. Duas enim perspicuas ac certissimas authoritates sacræ nobis literæ, suppeditant, qvibus resurrectionis spem nostræ cognoscere possumus: ne inanium hominum fabulis adducamur, qvi & ipsi falsi sunt, & humano generi suis scriptis falsitatis auctores extiterunt. Qvare ne pluribus testimoniis ad id utar: qvoniam non pauca sunt, in novo, ac vetere testamento, qvibus spes nostra, ac resurrectionis fides nititur, paucis ista complectar.

Resurrectionis vis ad excitandos homines.

XCII. Si aliud esset qvod resurgit corpus, ut nonnullis placet, nunqvam 1. Cor. 15. 53. istud affirmaret Apostolus: *Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem.* De sanctorum verò gloria qvemadmodum splendidiores fieri, ac post resurrectionem in gloria commutari debent, pro eo ac dicit; *resurget in gloria:* qvandoqvidem in ea spe confirmari nos oportet; scriptura sic loqvitur: *Stulte tu qvod seminas non vivificit, nisi mortuum sit, & non idem qvod generandum est corpus seminas, sed, si forte, tritici granum, vel alterius seminis: Deus verò dat illi corpus prout vult.* Hoc ipsum ad eorum repræsentandam gloriam, qvi cum illo splendor ac luce resurrecturi sunt, injecit. Atqve ut granum per seipsum ad eam gloriam pervenire monstraret, in Evangelio dixit idem, qvi & in Paulo de resur- Joan. 12. 24. rectione disseruit: *Nisi granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum adfert.* Ergo & Apostolus granum nominavit, & idem granum corporis Salvator per seipsum ostendit. Qvid igitur dicere possumus? Nonne proprium ipsum

Qvod idem corpus, qvod mortuum est, resurgat.

Ib.

δαμινὲς, καὶ πάντας ὠΦελεῖθαι, καὶ μὴ λέγειθαι ἀνάσασιν τῆς ἡμετέρας σαρκὸς, ἐν ᾗπερ πᾶς ὁ θησαυρὸς, καὶ κρηπὶς παντὸς σώΦρονος λογισμοῦ, καὶ πάσης ἀγαθοεργίας ἐλπὶς διάκειται καὶ τὸ εἰρημένον· ἔχοντες τὸν θησαυρὸν τοῦτον ἐν ὀστρακίνοις σώμασι, καὶ τὰ ἑξῆς. ἐγκρατευόμεθα γὰρ οἱ ἀσθενεῖς, ἀγγευόμενοι, ἐλεημοσύνας ποιεῖν οἱ ἀδύνατοι, διὰ τὴν τῶν ἐλπιζομένων ἀπόλαυσιν τῆς τῶν νεκρῶν ἀνασάσεως. καὶ ἵνα ὁ πάμπαν τεθεμελίωται πίστεως, καὶ ἐλπίδος, θεοῦ ἀγάπης μαρτυρίῳ, καὶ ὑπὲρ ὀνόματος Θεοῦ ἐν διωγμοῖς βασάνων, καὶ ἄλλων ἀπανθρώπων πολάσεων, ἐν τοῖς μὴ λεγομένοις ἀνάσασιν τῆς ἡμῶν σαρκὸς, ἀλλὰ πιστεύουσιν ὅτι αὐτὸ τὸ σπειρόμενον ἐν τῇ γῇ * ἐνεργηθήσε). δύο γὰρ σαΦεῖς καὶ ἀληθεῖς μαρτυρίας ἔδωκαν ἡμῖν αἱ θεῖαι γραΦαὶ, δι' ὧν δυνάμεθα τὴν τῆς ἡμῶν ἀνασάσεως ἐλπίδα γνῶναι, καὶ μὴ σΦαλῆναι μύθοις καινοδόξων ἀνθρώπων, ἀπατηθέντων, καὶ τῷ βίῳ ἀπάτην γραψάντων. ἵν' ἓν μὴ πολλαῖς μαρτυρίαις χρήσωμαι· ὀλίγαι γὰρ εἰσὶν ἐν καινῇ τε καὶ παλαιᾷ τῶν ἡμῶν ἐλπίδος καὶ ἀνασάσεως, σωτόμως ἐρῶ τοῦτο.

F. ἐξεγερθήσεται.

ΕΙ ἄλλο ἦν τὸ ἐγειρόμενον, καθάπερ τινὲς Φάσκουσιν, οὐκ ἂν ὁ Απόστολος διεβεβαιοῦτο, λέγων· δεῖ γὰρ τὸ Φθαρτὸν τοῦτο ἐνδύσασθαι ἀΦθαρσίαν. ἐπεὶ δὲ καὶ τῶν δόξης τῶν ἁγίων, ὡς μέλλουσι Φαιδρύνεσθαι, καὶ ἀλλοιοῦσθαι ἐν δόξῃ μετὰ τὴν ἀνάσασιν, καθάπερ λέγει· ἐγείρεται ἐν δόξῃ, * ἑδραιωθῆναι ἡμᾶς ἐν τῇ ἐλπίδι· Φησὶν ἡ ἁγία γραΦή· ἄΦρων, σὺ ὃ σπείρεις οὐ ζωογονεῖται, ἐὰν μὴ ἀποθάνῃ· καὶ οὐκ αὐτὸ τὸ γενησόμενον σῶμα σπείρεις, ἀλλ', εἰ τύχῃ, κόκκον σίτου, ἢ τῶν ἄλλων σπερμάτων· καὶ ὅ Θεὸς δίδωσιν * αὐτὸ τὸ σῶμα ὡς ἠθέλησε. τοῦτο εἰς δόξαν τῶν ἐγειρομένων ἐν Φαιδρότητι εἶπεν. ἵνα δὲ δείξῃ τὸ κόκκον προσλαμβάνοντα τὴν δόξαν δι' ἑαυτὸ, εἶπεν ἐν τῷ Ευαγγελίῳ, ὁ καὶ ἐν Παύλῳ λαλήσας περὶ ἀνασάσεως· ἐὰν μὴ ὁ κόκκος σῖτου πεσὼν εἰς τὴν γῆν ἀποθάνῃ, Φησὶ, μόνος μένει· ἐὰν δὲ ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν Φέρει. ἄρα γοῦν ὁ Απόστολος κόκκον ἔΦησε, καὶ ὁ Σωτὴρ αὐτὸν κόκκον τοῦ σώματος· δι' αὐτοῦ ἀπέδειξε. τί οὖν ἐρῶμεν; οὐκ αὐτὸ τὸ σπα-

Deest verbum aliqvod.

F. σπειρ.

ρὲν ἴδιον ἀπὸ σῶμα, τοτέσιν ὁ κόκκος, ἀνέ-
ση; ἢ ἕτερον ἦν τὸ ἐξ αὐτοῦ μὴ τριήμερον ἀ-
νασὰν ἐκ τοῦ μνημείου; ὡς οἱ Ἄγγελοι λέγου-
σιν, ἀνέστη, οὐκ ἔστιν ὧδε. καὶ ὡς φησὶ τῇ
Μαρίᾳ, μή μου ἅπτου· οὔπω γὰρ ἀναβέβηκα
πρὸς τὸν πατέρα μου. καὶ ὡς δείκνυσι τὰς
χεῖρας, καὶ τὴν πλευρὰν τῷ Θωμᾷ, λέγων,
μὴ γίνου ἄπιστος. ἀλλ' ἀπίστων ἐστὶ τὸ εἰπεῖν
ὅλως, ὅτι ἀνέστη, ἢ καὶ κακοπίστων ἐστὶ τὸ εἰ-
πεῖν, ὅτι αὐτὸ τὸ κοιμηθὲν ἀνέστη. πιστῶν δέ ἐ-
στι τὸ εἰπεῖν ὅτι αὐτὸ τὸ σῶμα ἀνέστη. ἵνα λοιπὸν ἐκ
αὐτοῦ* σώματος ἡγείρετο ἡμῖν, ἵνα εἰς ἐλπί- χώμα.
δα ἀληθείας κατασῇ. B

Εἰς τοῦτο γὰρ καὶ οὗτος τύπους εἴασε τῶν ἥλων,
μὴ ἀπαλείψας αὐτὰς, μηδὲ τὸν τόπον τῆς
λόγχης, καίτοι γε εἰσελθὼν θυρῶν κεκλει-
σμένων. τὸ γὰρ σαρκικὸν αὐτοῦ πνευματι-
κὸν ἀνέστη, ἀλλ' οὐκ ἄλλο παρὰ τὸ ὄν, εἰς θεό-
τητα συνενωθὲν, εἰς λεπτότητα πνεύμα
κοσμηθέν. εἰ * μὴ γὰρ ἦν λεπτότης πνεύ- μὴ γὰρ.
ματος, ποίας γῆς ὀπὴ ἐδέχετο σῶμα μικρόν.
ἀλλ' ἵνα δείξῃ ὅτι αὐτὸ τὸ φθαρτὸν ἡμῶν ἐν-
δύεται ἀφθαρσίαν. εἰ γὰρ μὴ θνητόν ἐστιν, ἀθανασίαν
οὐκ ἂν δύεται. εἰσῆλθε μὲν θυρῶν κεκλεισμένων,
ἵνα δείξῃ τὸ παχυμερὲς λεπτομερὲς, καὶ τὸ C
θνητὸν ἀθάνατον, καὶ τὸ φθαρτὸν ἄφθαρ-
τον. ἵνα δὲ πάντας ἐλέγξῃ οὓς ἀπίστους
εἰς τὸν ἡμῶν σωτηρίαν φημὶ δὲ τὴν ἀνάστασιν,
ὁ εἰς λεπτότητα μεταβάλλων τὸ σῶμα,
καὶ εἰς πνεῦμα συγκεράσας τὴν ἀνάστασιν,
οὐκ ἀφῆκεν τὰς ὕλας τῶν ἥλων, οὐδὲ τὸν τύ-
πον τῆς λόγχης· ἀλλ' ἔδειξεν αὐτὸ ὅπερ τοῦ
σωτῆρος πεπονθὸς ὅτι οὐκ ἄλλο ἦν τὸ ἀνασάν,
οὐδὲ ἀπ' αὐτοῦ ἕτερον φύεν, ἀλλ' αὐτὸ τὸ πε-
πονθὸς ἅπαθες, καὶ αὐτὸς ὁ πεσὼν κόκκος ἀ-
νασάς. ἀνασὰς δὲ ἄφθαρτος. ἵνα μὴ πάλιν μὴ
νομίσωμέν μέρος τι ἐγηγέρθαι ἐξ αὐτοῦ, αὐ- D
τὸ μὲν ὅλον οὐκ εἶδε διαφθορὰν, ἀλλ' αὐτὸ
ὅλον ἀνέστη λέγει γάρ, ἀνέστη, οὐκ ἔστιν ὧδε·
ἀληθινῶς ἀνέστη. καὶ σφάλλονται αἱ γραφαὶ, ὅσαι ἡμετέραν ζωήν. καὶ ἵνα μὴ δῶ-
σιν οἱ ἠπατημένοι πρόφασιν, ὀστέα καὶ
σάρκα ἔδειξε τῷ Θωμᾷ, καὶ τοῖς μαθηταῖς
αὐτοῦ ἔλεγεν· ἴδετέ με, ὅτι ἐγώ εἰμι. πνεῦμα
γὰρ ὀστέα, καὶ σάρκα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ
θεωρεῖτε ἔχοντα.

A ejus corpus, hoc est idem granum surrexit? An aliud est quod ex ipso post triduum è sepulchro surrexit? ut Angeli testantur: *Surrexit non est hîc*: Aut id quod Maria dicit: *Noli me tangere: nondum enim ascendi ad Patrem meum.* Aut cùm *manus suas ac latus.* Thomæ cum his verbis demonstrat. *Noli esse incredulus.* Sed aut infidelium est penitus illum resurrexisse negare: aut eorum, qvi depravatam fidem habent, asserere; non idem, qvod mortuum est, resurrexisse corpus. Fidelium demum est affirmare, idem esse corpus excitatum. Porrò cum eodem nobiscum corpore excitari voluit, ut spem nobis veritatis tribueret. B

Mar. 20. 6.

Joa. 20. 17.

XCIII. Ad eundem qvippe finem clavorum cicatrices reliqvit, nec illas abolere voluit, neqve lanceæ vestigium, tametsi januis clausis esset ingressus. Etenim qvod in eo carnale corpus erat, spiritale surrexit. Sed non aliud tamen præter id qvo præditus erat, qvod cum Divinitate conjunctum in spiritalem qvandam subtilitatem transiit. Nisi enim, spiritalis illa subtilitas fuisset, qvodnam terræ foramen tantillum corpus excepisset? Sed declarare istud voluit: *Corruptibile nostrum hoc corpus induere incorruptionem.* Qvod etsi mortale sit immortalitate vestitur. Idcirco foribus occlusis ingreditur, ut qvod crassum, ac concretum est, tenue ac subtile: qvod mortale est, immortale: qvod corruptioni obnoxium est, incorruptum monstraret. Verum ut omnes, qvi saluti nostræ, hoc est resurrectioni diffidunt, idem ille, qvi corpus in subtilitatem converterat, & resurrectionem temperat in spiritum clavorum cicatrices, aut lanceæ non sustulit: sed idem esse docuit, qvod in cruce passum posteà resurrexit. Neqve verò aliud ex ipso coortum: verùm hoc ipsum, qvod perpessum erat, perpessionis expers esse factum, & idem, qvod ceciderat, sed incorruptum resurrexisse granum. Ac ne forte partem duntaxat illius excitatam esse credamus, licet totum ipsum corruptionem non viderit, totum nihilominus surrexit. Scriptum enim est; *Surrexit: non est hîc.* Verè ergo surrexit: neqve falsæ sunt Scripturæ, qvibus salus nostra continetur. Sed ne hæreticis occasionis præberetur aliqvid, ossa atqve carnem Thomæ ac cæteris discipulis ostendens: *Videte me*, inqvit, *qvoniam ego sum: Spiritus enim ossa, & carnem non habet, sicut me videtis habere.*

Cur cicatrices in corpore Christus retinuerit.

1. Cor. 15. 53

Christus januis clausis ingressus.

Luc. 24. 39.

XCIV. Qvod si qvis calumniari velit & objiciat, Salvatoris nostri corpus eximiæ cujusdam fuisse conditionis; qvod solùm è Maria sine virili satu susceptum fuerit; nunqvam illud affirmare vel demonstrare poterit. Sed fortasse qvispiam cavillari aliter studens, solum Christi corpus totum resurrexisse dicet: nostrum verò non idem, sed aliud ejus loco resurgere. Verùm qvomodo hæc intelligi po-

1.Cor.15.20. terunt: *Surrexit Christus primitiæ dormientium?* Illud ergò corpus eorum, qvi resurgunt, primitias esse confiteri debemus. Jam verò qvemadmodum *primitiæ dormientium* Christus fuerit, discant, si placet, nec se aliis erroribus implicent, aut cæteras scripturæ partes mendaces arbitrentur. Ante se cùm Lazarum excitavit, tùm viduæ, qvæ apud Nain erat, filium. Helias item mortuum revocavit ad vitam: duos Eliseus, alterum nondum humi mandatum, alterum jam sepultum. sed illi à mortuis excitati mortem rursus obierunt, & alteram, ac communem omnium resurrectionem

Cur primitiæ mortuorum Christus dicitur expectant: Christus verò *primitiæ dormientium* dicitur, qvod *ubi resurrexit non amplius moriatur, nec ei mors ultra dominetur.* Rom. 6. 9. Mortuus qvippe semel est, & ob nostras passiones, passionem iste nostra causa sustinuit. Mortem semel degustavit, *mortem autem crucis*, ac pro nobis ultrò morti sese Verbum illud objecit, ut mor-

Joan. 1. te sua mortem interficeret. *Verbum caro factum*, non Divinitate, sed humana cum natura patiens: qvod sic illi est attributa perpessio, ut in immortalitate ipse persisteret. Nam ipse de se loqvens: *Ego*

Joan.11.25 *sum*, inqvit, *vita.* Neqve in carne spes nostra consistit: *Maledictus enim est, qvi*

Jer.17.6. *confidit in homine. Erit enim tanqvam in silvestri myrica.*

XCV. Qvid igitur dicendum est? An è superioribus Christum hominem esse colligemus? Nemini obscurum esse puto, qvin sine ulla dubitatione fateamur, Dominum, ac Deum Verbum, hominem esse non specie, sed veritate constantem. Verùm non ejusmodi homo esse credendus est, qvi ad divinitatem qvadam progressione pervenerit. Non enim in homine spes est salutis nostræ constituta, Siqvidem ex universis hominibus, qvi ab Adamo propagati sunt, salutem nobis afferre nemo potuit: sed Deus duntaxat, & *Verbum homo factum:* ut ne spes in homine nostra sit, sed in Deo vivo posita: qvi verus homo sit fa-

A Ἐὰν δέ τις σοφιζόμενος εἴπῃ, ἀλλὰ τὸ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν σῶμα ἐξαίρετον ἦν, διὰ τὸ μόνον σωσιλῆφθαι ἀπὸ Μαρίας, καὶ χωρὶς σπέρματος ἀνδρός. ἀλλ' ὀφείλεις ἔχειν τοῦτο εἰπεῖν, ὀφὲ ἀποδείξαι. ἐὰν δέ τις πάλιν σοφιζόμενος εἴπῃ, τὸ τῦ Χριστῦ μόνον ὅλον ἀνέστη, τὸ δὲ ἡμῶν ἐν αὐτὸ ἐγείρεται, ἀλλ' ἀντ' αὐτῦ ἕτερον. πῶς ἂν λέγοι, ἀνέστη Χριστὸς ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων; * ἔνεστι καὶ αὐτὸ τὸ σῶμα ἀπαρχὴ τῶν ἐγειρομένων. πῶς οὖν ἀπαρχὴ γέγονε Χριστὸς τῶν κεκοιμημένων, μαθέτωσαν, καὶ μὴ πάλιν εἰς ἄλλην πλάνην

B πεσόντες, καὶ νομίσωσι τὰς ἄλλας γραφὰς ψεύδεσθαι. ὡς αὐτὸς μὲν ἤγειρε τὸν Λάζαρον, καὶ τὸν υἱὸν τῆς χήρας τὸν ἐν τῇ Ναΐμ. καὶ Ηλίας ἤγειρε νεκρὸς ἕνα μὲν ἔτι ὄντα, ἕνα δὲ τεθνηκότα. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἀναστάντες πάλιν ἐτεθνήκασι, ὡς δὲ τὴν μίαν καθολικὴν ἀνάστασιν. ὁ δὲ Χριστὸς ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, ὅτι ἀναστὰς οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτῦ οὐκέτι κυριεύει, κατὰ τὸ γεγραμμένον. ἅπαξ μὲν ἀπέθανεν, ὑπὲρ ἡμῶν ὑπομείνας τὸ πάθος διὰ τὰ ἡμέτερα πάθη. ἅπαξ ἐγεύσατο θανάτου, θάνατον δὲ σαρκὸς,

C ἐκὼν δι' ἡμᾶς ὁ Λόγος ἐλθὼν εἰς θάνατον, ἵνα θανάτῳ θάνατον θανατώσῃ, ὁ Λόγος σὰρξ γενόμενος, ὁ πάσχων ἐν τῇ θεότητι, συμπάσχων δὲ μᾶλλον τῇ ἀνθρωπότητι, * πάθος αὖπω λογιζόμενον, αὐτὸς δὲ μένον- For. πάτος ἐν ἀθανασίᾳ. αὐτὸς γὰρ εἶπεν, ἐγώ εἰμι ἡ ζωή. ὅτε διὰ σαρκὸς ἡμῖν ἡ ἐλπίς. Ἐπικατάρατος γὰρ, φησὶν, ὁ ἐλπίζων ἐπ' ἄνθρωπον. καὶ ἔσται ὡς ἡ ἀγριομυρίκη.

θος, & λογιζομένου. vel λογιζόμενος.

D Τί οὖν ἐροῦμεν; ὁ ἄνθρωπος ὁ * Χριστὸς ἐκ τῶν προλελεγμένων; παντὶ τῷ δῆλόν ἐστιν, ὅτι ἀναμφιβόλως ὁμολογοῦμεν τὸν Κύριον Θεοῦ Λόγον ἄνθρωπον γεγόνοτα, ὡς δοκήσει, ἀλλ' ἀληθείᾳ. ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ἐλθὼν ἐν προσωπῇ θεότητος. οὐδὲ γὰρ ἐπ' ἀνθρώπῳ ἡμῶν ἡ ἐλπὶς τῆς σωτηρίας. οὐδεὶς γὰρ πάντων τῶν ἀπὸ Ἀδὰμ ἀνθρώπων ἠδυνήθη ἐργάσασθαι τὴν σωτηρίαν. ἀλλὰ Θεὸς Λόγος ἄνθρωπος γεγονὼς, ἵνα μὴ ἐλπὶς ᾖ ἐπ' ἄνθρωπον, ἀλλ' ἐπὶ Θεὸν ζῶντα, καὶ ἀληθινὸν γενόμενον ἄνθρωπον

For. Χριστὸς; ὁ κατὰ τὰ προλελεγμένα παντί.

πᾶς

πᾶς γὰρ ἱερεὺς ἀπὸ ἀνθρώπων λαμβανόμενος ὑπὲρ ἀνθρώπων καθίσταται. κατὰ τὸ γεγραμμένον. ὅθεν ἀπὸ τῆς ἡμῶν σαρκὸς ἀνέλαβεν ὁ Κύριος ἐλθὼν τὴν σάρκα, καὶ ἄνθρωπος γέγονεν ἡμῖν ὅμοιος ὁ Θεὸς Λόγος· ἵνα ἐν τῇ θεότητι δῷη ἡμῖν τὴν σωτηρίαν, καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἀνθρωπότητι πάθῃ ὑπὲρ ἡμῶν τῶν ἀνθρώπων, πάθος διὰ τὸ πάθος λύσας, καὶ θάνατον διὰ θανάτου τοῦ ἰδίου θανατώσας. ἐλογίσθη δὲ τὸ πάθος εἰς τὴν θεότητα, καὶ τοί γε τῆς θεότητος ἀπαθὲς ὄσης· ὅτι ὅπως ἐνδύσηται ἐλθὼν ὁ ἅγιος, καὶ ἀπαθὴς Θεὸς Λόγος. ἔστι δὲ τὸ ὑπόδημα τοιόνδε τι, ὡς ἐάν τις ἱματίου ἐνδεδυμένου, ἐν δὲ τῷ ἱματίῳ αἷμα ῥαντισθὲν μολύνῃ τὸ ἱμάτιον, τὸ δὲ σῶμα οὐκ ἔφθασε τοῦ ἐνδεδυμένου, λογίζεται δὲ ὁ πεπλος ὁ οὐκ τοῦ αἵματος τῷ ἐνδεδυμένῳ τὸ ἱμάτιον. ὅπως ἐν τῇ σαρκὶ πέπονθεν ὁ Χριστὸς, ἐν ἀνθρωπίνῳ ἡμετέρῳ κυριακῷ ἀνθρώπῳ, ὃν αὐτὸς ἀνεπλάσατο ἐλθὼν ἀπ' οὐρανῶν ὁ ἅγιος Θεὸς Λόγος. ὡς φησιν ὁ ἅγιος Πέτρος· θανατωθεὶς σαρκὶ, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι. καὶ πάλιν· Χριστοῦ οὖν παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκὶ, καὶ ἡμεῖς τὴν αὐτὴν ἔννοιαν ὁπλίσασθε. ὅπως τὸ αἷμα ἐν ἱματίῳ * λογίζεσθε τῷ Φοροῦντι. ἐλογίσθη ἄρα τὸ πάθος τῆς σαρκὸς εἰς θεότητα, μηδὲν αὐτῆς παθούσης, ἵνα μὴ εἰς ἄνθρωπον ἔχῃ ὁ κόσμος τὴν ἐλπίδα, ἀλλ' ἐν τῷ κυριακῷ ἀνθρώπῳ, τῇ θεότητι ἀναδεχομένης λογισθῆναι εἰς αὐτὴν τὸ πάθος· ἵνα γένηται ὑπὲρ κόσμου ἡ ἀπὸ θεότητος ἀπάθεια σωτηρία ἵνα τὸ ἐν σαρκὶ γενόμενον πάθος εἰς τὴν θεότητα λογισθῇ· καὶ τοί γε μηδὲν παθούσης αὐτῆς. ἵνα πληρωθῇ ἡ λέγουσα γραφή· εἰ γὰρ ἔγνωσαν, οὐκ ἂν τὸν Κύριον τῆς δόξης ἐσταύρωσαν, καὶ τὰ ἑξῆς.

F. λογίζεται.

Ἐσταυρώθη ἄρα, ἐσταυρώθη ὁ Κύριος, καὶ προσκυνοῦμεν τὸν ἐσταυρωμένον, τὸν ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνελθόντα. ὦ βάθος πλούτου, καὶ σοφίας, καὶ γνώσεως Θεοῦ, κατὰ τὸ γεγραμμένον. ἐκ μέρους γὰρ γινώσκομεν, καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν, ὡς ῥανίδα ἀπὸ πελάγους λαμβάνοντες τῆς τοῦ Θεοῦ γνώσεως, καὶ καταλαμβάνοντες τῆς τοιαύτης οἰκονομίας ὑπόδημα, τῆς ἡμῖν ἐλπίδος τὴν χάριν, εὐδοκίᾳ Πατρὸς, θελήσει Υἱοῦ, σὺν θελήσει ἁγίου Πνεύματος, τῆς αὐτοῦ Θεοῦ οἰκονομίας.

Actus. *Omnis enim Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur*, ut scriptum est. Hinc è nostra carne carnem suam Dominus assumpsit, atqve homo nostri similis esse DEUS ac Verbum voluit; ut passionem passione dissolveret, ac sua morte mortem extingveret. Sed Divinitati ipsimet est attributa passio, qvanqvam ab omni immunis est passione Divinitas. Qvod qvidem ita sancto, & ab omni passione remotissimo Dei Verbo fieri placuit. Cæterùm ejusmodi est illud, uti si qvis veste sit indutus, qvæ adsperſa sangvinis stilla sit infecta, ita ut ad ipsum corpus minimè pervenerit; tùm enim sangvinis illa macula ei, qvi indutus est, imputari solet. Sic in carne passus est Christus, hoc est homine Dominico, qvem DEI Verbum cœlitus allapsum ipsum sibi formavit. Cui qvidem Petrus his verbis adstipulatur: *Mortificatus carne, vivificatus spiritu.* Item: *Christo igitur passo pro nobis carne, & vos cogitatione eadem armemini.* Ad eum itaqve modum sangvinis macula illa, qvæ vestibus adhæresçit, ei qvi indutus est adscribitur. Et verò carnis ipsa perpessio divinitati tributa est, licet ipsa nihil passa sit: ut ne in homine mundi spes, ac fiducia collocetur: sed in homine dominico: cum videlicet Divinitas ipsa imputari sibi passionem voluerit: qvo insuper passionis expers illa Divinitatis conditio totius in mundi salutem cederet: atqve ut inflicta carni perpessio Divinitati, qvæ nihil interim patiebatur, nihilominus tribueretur. In qvo & qvod scriptum est impleretur: *Si enim cognovissent, nunqvam Dominum gloriæ crucifixissent.*

Hebr. 5. 1.

Qvomodo qvæ homini conveniunt Divino Verbo tribuuntur.

1. Pet. 3. 18.

1. Pet. 4. 1.

1. Pet. 2. 8.

XCVI. Crucifixus est ergo, crucifixus est, inqvam, Dominus, & nos crucifixum adoramus ac sepultum, resurgentemqve tertia die, & in cœlos ascendentem: *O altitudo divitiarum, sapientiæ, & scientiæ Dei!* ut scriptum est. *Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus*, tanqvam è mari stillam divinæ scientiæ, ac cognitionis haurientes, atqve ejusmodi providentiæ & administrationis exemplum aliqvod assecuti: ac deniqve spei nostræ, fiduciæqve gratiam: idqve ex grata in nos voluntate, ac consensione Patris, & voluntate Filii, ac Spiritus sancti: totum ut hoc negotium ab uno eodemqve Deo sit administratum.

Rom. 11. 33.
1. Cor. 13. 9.

Cæterum cùm in omnibus scripturæ locis sparsim illius de resurrectione dogmatis injecta fit mentio, nihilominus summa rei ac perfectio ad subsistentis Verbi
Rom. 10. 4. reservabatur adventum. *Complementum qvippe legis Christus est*, ut scriptura testatur. Qvis enim locus in sacris literis est
Resurrectio ex sacris literis comprobatur. in qvo resurrectionis non meminerint? Primùm Abelis sangvis illam prædicat.
Hebr. 11. 4. Nam *post mortem adhuc loqvitur*, ut refert scriptura.
Gene. 4. *Enoch translatus est, &*
Hebr. 11. 5. *non inventus est*, neqve mortem vidit,
Gen. 6. qvoniam placuit Deo. Noë Dei mandato fabricavit arcam, eamqve velut regenerationem familiæ suæ molitus est. Abra-
Gen. 17. amus ætate confectus filium emortuo jam corpore suscipit, ac Deus spem è mortuis largitus est: præsertim cum Saræ emortuus esset uterus. Ac qvod inveteraverat, & propemodum erat extinctum, hoc est profluvium illud muliebre, jamdudum exsiccatum, rursus instauratur, & ad semen emittendum vires accepit: Anus deinqve
Gen. 22. puellæ more parturit. Et Isaac velut à
Hebr. 11. 19. morte revocatus ad vitam oblatus est Patri. Qvippe Deus ex mortuorum resurrectione vivum parenti repræsentans fi-
Exo. 13. 19. lium, spem resurrectionis ostendit. Idem & Josephus suo facto comprobavit, cùm ossium suorum spem & expectationem negligendam non putavit. Qvibus non tanqvam perituris, sed ut olim vitæ restituendis curam adhibuit: atqve ut ex Ægypto deportarentur etiam atqve etiam præcepit, his verbis suos allocutus: *Exportate*, inqvit, *ossamea vobiscum. Visitando enim visitabit vos Dominus.* Atqvi si nulla esset futura resurrectio, qvorsum tam diligens ossium cura; ut de perituris ossibus justi homines tam accuratè vehementerqve mandarent? Vox illa pri-
Exo. 3. 6. ma qvæ Moysi edita est de eadem re Dei testimonium habuit. *Ego sum*, inqvit, *Deus Abraam, & Deus Isaac, & Deus Jacob:* qvi in mundo mortui apud me vivunt. Unus porrò idemqve spiritus, qvi in lege locutus est, istud ipsum in Evangelio qvoqve docuit. Siqvidem Dominus Sadducæis
Esa. 25. 6. idem planè significavit: *Qvi loqvebar in Prophetis, ecce adsum.*

XCVII. Nec minus ad illud demonstrandum valet Aaronis illa virga,
Num. 17. qvæ multis jam annis arefacta in tabernaculo à vespera ad diluculum usqve depositа fuerat. Cùm enim vivæ arbores, spissè operosæqve duodecim to-

A εἶχον δὲ πᾶσαι αἱ γραφαὶ προφάδην τὸ κήρυγμα τῆς ἀνασάσεως. ἐτηρεῖτο δὲ τὸ τέλειον τῇ ἀπὸ τοῦ ἐνυποσάτου Λόγου παρουσία. πλήρωμα γὰρ νόμου Χριστὸς, κατὰ τὸ γεγραμμένον. ὡς γὰρ οὐκ ἔλεγε τὸ θεῖον γράμμα περὶ ἀνασάσεως; πρῶτον τὸ τοῦ Αβελ αἷμα κηρύσσει. μετὰ γὰρ τὸ ἀποθανεῖν, ἔτι λαλεῖ· φησὶν ἡ γραφή. Ενὼχ μετετέθη, καὶ οὐχ ηὑρίσκετο, καὶ οὐχ εἶδε θάνατον. εὐηρέσησε γὰρ τῷ Θεῷ. Νῶε κιβωτὸν κατεσκεύασεν ὁπὸ Θεοῦ προσάγματος

B * ἑαυτῷ παλιγγενεσίας τῆς οἰκείου ἔργαζόμενος οἶκου. Αβραὰμ γηραλέος λαμβάνει παῖδα, νενεκρωμένου ἤδη τοῦ σώματος. καὶ ὁπὸ νεκρῶν ὁ Θεὸς τὴν ἐλπίδα κεχάρισται, νεκρωθείσης μάλιστα τῆς μήτρας Σάρρας· καὶ τὸ πεπαλαιωμένον, καὶ ἐγγὺς ἀφανισμοῦ γεγονὸς τῆς κατ' ἐθισμὸν γυναικὸς ἀκολουθίας, ἡ ξηρανθεῖσα πηγὴ αὖθις, δύναμιν λαμβάνει εἰς παλιγγενεσίαν σπέρματος, καὶ ἡ γηραλέα νεωτέρα κυίσκει. καὶ Ισαὰκ ὁπὸ θανάτου ζῶν, τῷ πατρὶ παρεδόθη. ὁ γὰρ Θεὸς ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν τῷ πατρὶ τὸν παῖδα προδιδοὺς ζῶντα ἐλπίδα

C ἐκήρυττεν. Ιωσὴφ δείκνυσι τὴν περὶ σώματος ἀναστάσεως, μὴ ὡς δευτέρῳ τιθέμενος τὴν τῶν ὀστέων ἐλπίδα. ἐπεμελεῖτο γὰρ τῶν τοιούτων, οὐχ ὡς ἀπολλυμένων, ἀλλ' ὡς μελλόντων αὖθις ἀναβιῶν. καὶ ἐνετέλλετο ἀνακομισθῆναι ὁπὸ τῆς τῶν Αἰγυπτίων χώρας, ὁ παρέργως. καὶ ὁ Ιωσὴφ τοῦτο ἐσήμανε, συνανοίσατέ μοι τὰ ὁσᾶ, φάσκων. Ἐπισκοπῇ γὰρ ἐπισκέψεται ὑμᾶς ὁ Κύριος. εἰ μὴ ἐλπὶς

D ἦν ἀναστάσεως, τίς ὀστέων ἡ ἐπιμέλεια, περὶ τῶν φθαρμένων ὀστέων ἐντέλλεσθαι τοῦ δικαίους; πρώτη φωνὴ τῷ Μωυσῇ ἡ τοῦ Θεοῦ μαρτυρία· ἐγὼ ὁ Θεὸς Αβραὰμ, καὶ ὁ Θεὸς Ισαὰκ, καὶ ὁ Θεὸς Ιακὼβ, τῶν ὁν κόσμῳ μὲν κοιμωμένων, παρ' ἐμοὶ ζώντων. ἓν πνεῦμα, καὶ τὸ αὐτὸ τὸ λαλῆσαν ἐν νόμῳ, καὶ ἐν Εὐαγγελίῳ διδάσκον. τοῦτο γὰρ καὶ Σαδδουκαίοις ὁ Σωτὴρ ἐσήμανεν, ὁ λαλῶν ἐν τοῖς Προφήταις, πάρεστι.

Υποδείξει ὃ ἡ ῥάβδος τοῦ Ααρὼν ξηρὰ ὅσα, πολλῶν τάχα ἐτῶν, καὶ ἐν σκηνῇ ἀφ' ἑσπέρας, καὶ ἄχρι τῆς ἕω καταλελειμμένα. αὐλοῖς γὰρ μὴ καμάτων τὰ ζῶντα δένδρα διὰ δεκαδύο

* Deesse nonnihil videtur.

μηνῶν κατὰ περίοδον ἐνι αὐτῷ πληρωμένῳ καρπὸς γονὰς, ἡλίῳ τε θάλποντος, ὑετῶν ἀρδευόντων, δρόσων μεταννυσσῶν, νυκτός τε, καὶ ἡμέρας τρεφουσῶν, ὑπὸ μίαν νύκτα τὸ δυσχερὲς δύχερὲς ὁ Θεὸς εἰργάσατο. ἐβλάστησε γὰρ ἡ ξηρὰ ῥάβδος, καὶ φύλλα ἐκβάλλει, καὶ καρπὸς πεπείρως. τὰ ὅμοια γὰρ ὑπέδειξεν ὁ Θεὸς τῆς μελλούσης ὑπ' αὐτοῦ ἔσεσθαι ἀναστάσεως. συλλαμβανομένων δὲ τῶν παίδων κατὰ τὸν σεμνὸν γάμον, ὃν ὁ Κύριος ὑπέδειξε, πρῶτον καταβάλλεται σπέρμα τῆς ἀπολυθίας, ὡς κατέδειξεν ὁ Κύριος τὰς γυναικείας μήτρας· χρόνῳ δὲ ἀναπυλιόμενον τὸ καταβληθὲν ἐν τῇ μήτρᾳ, τελεσφορεῖται διὰ χρόνου ἐννεαμηνιαίου· φημὶ δὲ ὑπὸ ἐννέα μηνῶν τὸν ἀριθμὸν τελεσιουργεῖται τὸ κυϊσκόμενον καὶ γυνᾶται. ἐν δὲ τῇ ἀναστάσει οὐχ ὕτως. ὑπὸ θῆξιν γὰρ τὸ ἔργον. σαλπίσει γὰρ, καὶ οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἄφθαρτοι. ὡς ἔδειξεν ὁ Κύριος, ἐν τῇ σκηνῇ τῆς μαρτυρίου, ὅτι τὰ κάρυα τὰ ἐν τοῖς ζῶσι δένδροις διὰ δεκαδύο μηνῶν ἐκφυομένα ἐν τῷ ξηρῷ ξύλῳ πυκάζονται, καὶ βλαστοὶ γινόμενα, καὶ ὑπὸ μίαν νύκτα, ἢ μόνον δὲ ἀλλ' ὑπὸ θῆξιν μιᾶς ὥρας, ἐτελεσιούργησε, τὸ διὰ δεκαδύο μηνῶν, ὡς εἴρηται, γινόμενον. καὶ ὡς τὸ δι' ἐννέα μηνῶν ἐν τῇ κοιλίᾳ γενόμενον βρέφος, ὃ διὰ πολλοῦ τοῦ χρόνου συναχθὲν τελεῖται, ἐν δὲ τῇ ἀναστάσει ὑπὸ θῆξιν πληρωθὲν ἀνίσατο.

A totis menſibus, atqve anno vertente fructus pariant, cùm Solis ardore confotæ, tùm irrigatæ pluviis, atqve explicante rore germina, ac dies & noctes alente: una non amplius nocte qvod difficile erat nullo negotio Deus abſolvit. Nam & arida virga pullulavit, & folia, maturoſqve fructus peperit. Qva qvidem ſimilitudine futuram illam vi ſua reſurrectionem Deus adumbrare voluit. Cum honeſtis nuptiis, qvarum author eſt Deus, liberi propagantur, primum in genitalem matris uterum, qvemadmodum Deus inſtituit, ſemen infunditur. Tum progreſſu temporis qvod ſatum eſt in utero revolutum menſibus novem perficitur, ac demùm in lucem emittitur. In reſurrectione verò non eadem erit ratio. Momento qvippe res tota peragitur: *Etenim tuba canet, & mortui reſurgent incorrupti.* Id qvod in illo teſtimonii tabernaculo Dominus oſtendit, ubi nuces, qvas vivæ arbores poſt duodecim menſes proferunt, in arido, exſuccoqve ligno conceptæ denſiores germinarunt: ut qvod duodecim, uti dixi, menſibus elaborari ſolet, una nocte, vel uno potius horæ momento ſit à Deo perfectum. Qvemadmodum cùm infans novem menſibus matris in utero geſtatus diuturno tempore fingi, perficiqve ſoleat, in reſurrectione tamen momento uno, punctoqve temporis perfectus atqve abſolutus exurget.

Reſurrectio momento fiet.

1. Cor. 15. 52.

Πίσατω οὖν ἀπίστους ἡ δύναμις τοῦ Κυρίου. * ἀδεὶς ἀνθίσατω τῷ βουλήματι. ἀκουσάτω Μωϋσῆς, καὶ ἀποκρινέτω, τί ἐν τῇ χειρί σου; φησὶν ὁ Κύριος· ὁ δὲ εἶπε, ῥάβδον. ἡ δὲ ῥάβδος ξυλίνη ἦν, ξηρὰ δὲ πάντη. καὶ φησι, ῥίψον αὐτὴν ἐπὶ τῆς γῆς. καὶ ἔρριψε τὴν ξηρὰν ῥάβδον. καὶ τὸ ξηρὸν ὁ Θεὸς ὑγρὸν ἐπετέλει, καὶ οὐ μόνον ὑγρὸν, ἀλλὰ καὶ ἔμψυχον, ἀλλὰ καὶ τῇ φύσει παρηλλαγμένον, καὶ τῇ οὐσίᾳ ἑτέρως ἐσχηματισμένων. οὐκ ἦν φάντασμα τὸ ἔργον. ἀλήθεια γὰρ Θεοῦ προστάγματι ἐργάζεται, καὶ ἡ φαντασία. ἐν ἅπασι γὰρ διορθουμένην τὴν ἡμῶν διάνοιαν παρέσησε διὰ Μωϋσέως τὴν ἀλήθειαν. ἔγνω γὰρ ὁ Προφήτης, ὅτι τὸ γινόμενον οὐκ ἦν δοκήσει, ἀλλ' ἀληθείᾳ ἐν τῷ ὑποδρᾶσαι. εἰ γὰρ φαντασίᾳ ἦδη τὸ γινόμενον,

Deeſt ἄ.

XCVIII. Fidem infidelibus hominibus faciat Dei vis ac potentia: cujus *voluntati nemo poteſt reſiſtere.* Audiat Moyſes & oſtendat: *Qvid in manu tua habes?* ait illi Dominus: At is *virgam*, inqvit. Virga porrò lignea, & arefacta prorſus erat. Tùm Dominus: *Proiice*, inqvit, *illam in terram.* Abiecit ergo Moyſes aridam virgam: Et qvod aridum erat, humidum ac ſucci plenum reddidit Deus: nec humidum modò, ſed & animatum, adeoqve natura mutatum, & aliam in ſubſtantiam conformatum. Nec inanis adumbrataqve fuit illa ſpecies. Dei qvippe præcepto ex rei veritate, non inani ſpecie, opus ipſum perficitur. Atqve ut intelligentiam noſtram in omnibus dirigeret, & ab errore prohiberet, veritatem ipſe per Moyſen exhibuit. Nam qvod tùm fiebat non ficta ſpecie, ſed re vera geri Propheta tùm fugiendo monſtravit. Nam ſi duntaxat id apparere,

Eſther 23. 9. Exo. 4. 2.

Library of PITTSBURGH - XENIA THEOLOGICAL SEMINARY Pittsburgh, Pa.

non reipsa fieri credidisset, serpentem illum non fugeret. Sed ne forte pervicaces homines offensionis illinc occasionem nacti, nobis istud obiiciant: Alia tum virga fuit, cui Deus aliud qvoddam corpus pro sua voluntate tribuit: Discant imprimis oportet non alteram pro altera, sed eandem ipsam, qvæ arida erat, animatam fuisse: propterea qvod novum illud virgæ corpus inditum, & qvæ ab eodem agitabatur natura, sive forma, hanc Deus ad judicium minimè vocabat; neqve de serpente pro virga judicare volebat: sed resurrectionis in illa virga certissimam facere fidem constituerat, ac suam interim demonstrare potentiam: Ut ne qvis ei, qvi in omnibus præpotens est, diffideret. Atqve hoc ipsum cum omni cautione perfecit. Non enim partem virgæ duntaxat excitavit: sed integram ipsam voluntate sua convertit.

A οὐκ ἀπεδίδρασκεν ἀπὸ προσώπου τοῦ ὄφεως. ἀλλὰ μὴ πάλιν τοῦτο εἰς σκάνδαλον γενήσεται τοῖς φιλονείκοις, καὶ εἴπωσιν, ὅτι ἄλλη ἦν ἡ ῥάβδος, ὁ δὲ Θεὸς ἔδωκεν αὐτῇ ἀλλοῖον σῶμα, ὡς ἠθέλησε. καὶ πρῶτον μὲν οὖν μαθέτωσαν, ὅτι οὐκ ἄλλην ἀντὶ ἄλλης ἐψύχωσεν, ἀλλ' αὐτὴν ἐκείνην τὴν ξηρὰν οὖσαν ἐψύχωσεν. ὅτι τοῦτο τὸ δοθὲν τῇ ῥάβδῳ σῶμα, καὶ κινούμενον ὑπ' αὐτοῦ γένος, ἢ εἶδος, εἰς κρίσιν ὁ Θεὸς οὐκ ἐκάλει, οὐδὲ ἀντὶ τῆς ῥάβδου τὸν δράκοντα ἠθέλησε δικάζειν, ἀλλὰ πληροφορίαν μὲν διὰ τῆς ῥάβδου ἀναστά-
B σεως εἰργάσατο. τὸ δὲ ἴδιον δυνατὸν ὁ Θεὸς ἀπεδείκνυ, ἵνα μή τις ἀπιστήσῃ τῷ δυνατῷ ἐν πᾶσι. καὶ αὐτὸ δὲ μετὰ πάσης ἀσφαλείας ἐποιήσατο. οὐ γὰρ μέρος τι τῆς ῥάβδου ἤγειρεν, ἀλλ' ὅλην τὴν ῥάβδον μετέβαλεν ὡς ἠθέλησε.

XCIX. Qvod autem ita sese res habeat, ac sempiternæ vitæ spes mortuis ostensa sit: qvodqve ad vitam excitandi illi sint, qvi in sepulchris jacent, Moysen rursus tanqvam majorem omni exceptione testem advoca: apud qvem cum Ruben facinus perpetrasset, sic ei Pater sanctissimus ille Patriarcha Jacob imprecatur: *Ruben primogenitus meus, & principium liberorum meorum injuriam fecisti. Sicut aqva non efferveas. Conscendisti cubile patris tui, & retexisti*, inqvit, *qvò ascendisti.* At in Hebræo sic scriptum est, *eltbothar*, qvod idem est ac, *ne redeas*, sive *ne addideris*, vel, *ne abundaveris*. Qvod si leni spiritu pronuntianda sit dictio, idem est, ac *ne efferveas*, qvem sensum interpretes expresserunt. Qvod si hæc ab illo ita esse dicta velis discere: atqve à patre ei, qvi deliqverat, mortem pœnæ loco constitutam fuisse, Moyses tibi declarabit. Qvi cùm duodecim tribubus benediceret, & ad Ruben pervenisset, non ignorans sacerdotem esse Levi. (Sacerdotii enim administratione solvebantur, obligabanturve peccata) in hæc verba pronuntiat: *Vivat Ruben, & non moriatur.* Qvomodo vivere ille poterat, qvi ante centum & viginti annos sepultus fuerat? Verùm eo ista dixit, qvòd resurrectionem omninò fore cognosceret: tùm mortis alterum genus ipso judicii die condemnatione secuturum. Unde unico illum supplicii genere perfunctum à futuris exsolvere cupiens: *Vivat*, inqvit, in resurrectione videlicet.

Gen. 49. 3.

Deut. 33. 6.

Explicatur Mosis dictum.

Καὶ ὅτι μὲν ταῦτα οὕτως ἔχει, καὶ οἱ νεκροὶ ἐλπίδα ἔχουσι ζωῆς αἰωνίου, καὶ οἱ ἐν μνήμασιν ἀναστήσονται, κάλει μοι πάλιν μάρτυρα τὸν ἀξιόπιστον Μωϋσέα. πλημμελήσαντος γὰρ τοῦ Ῥουβεὶμ, ἐπαρᾶται
C αὐτῷ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁ ἅγιος Ἰακὼβ ὁ πατριάρχης, καί φησι· Ῥουβεὶμ πρωτότοκός μου, καὶ ἀρχὴ τέκνων μου, ἐξύβρισας· ὡς ὕδωρ μὴ ἐκζέσῃς. ἀνέβης γὰρ εἰς τὴν κοίτην τοῦ πατρός σου, καὶ ἀπεκάλυψας, φησὶν, οὗ ἀνέβης. ἐν δὲ τῷ Ἑβραϊκῷ, *ἐλθωβὰρ, ὅπερ ἐστὶν ἑρμηνευόμενον, μὴ ἀνακάμψῃς, ἢ μὴ προστεθείης, ἢ πάλιν μὴ περισσεύσῃς. ψιλούμενον δὲ τῇ λέξει, μὴ ἐκζέσῃς. οἱ δὲ ἑρμηνευταὶ ἐξέδωκαν οὕτως. καὶ θέλεις μαθεῖν, ὅτι ταῦθ' οὕτως φησὶ, καὶ θανόντος ἀπὸ πατρὸς ὡρίζετο τούτῳ ἡμαρτηκότι, Μωϋσῆς σοι σαφηνίσει. εὐλογῶν γὰρ αὐτὸς καὶ τὰς δώ-
D δεκα φυλὰς, ἐπὶ τὸν Ῥουβεὶμ ἐλθὼν, καὶ γνοὺς ὅτι ἱερεὺς Λευΐ· ἐν χειρὶ γὰρ τῆς ἱερωσύνης ἐλύετο καὶ ἐδεσμεύετο τὰ ἁμαρτήματα· φησὶ, ζήτω Ῥουβεὶμ, καὶ μὴ ἀποθάνῃ. πῶς δὲ ἐδύνατο ζῆν ὁ πρὸ ἑκατὸν εἴκοσι ἓξ ἐτῶν τεθαμμένος; ἀλλ' ἐπεὶ *[εἰ] καὶ τὴν ἀνάστασιν κατὰ πάντα μέλλουσαν ἔσεσθαι, οἶδε δὲ θάνατον δεύτερον διὰ καταδίκης ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, βουλόμενος αὐτὸν ἀντὶ τῆς μιᾶς τιμωρίας κουφίσαι ἀπὸ τῶν μελλόντων, φησὶ, ζήτω, ἐν τῇ ἀναστάσει σημαίνων.

Cor. θωθάρ.

For. θάνατος.

F. ἤδει.

ἤδη γὰρ ὅτι ζήσονται ἅπαντες. καὶ μὴ ἀποθάνῃ, τετέσι μὴ πρόβληθῇ θανάτῳ δευτέρῳ τῷ διὰ καταδίκης καὶ βασάνῳ αἰωνίῳ. εἰ γὰρ περὶ τῆς ζημίας τῆς ζωῆς ἁπλῶς ἔμελεν, ἤρκει εἰπεῖν μόνον, ζήτω Ρουβείμ. ἐπειδὴ δὲ περὶ τῶν μελλόντων σημαίνει, λέγει, ζήτω Ρουβείμ, καὶ μὴ ἀποθάνῃ.

Καὶ πόθεν τις δυνήσεται συλλέξαι τὰς τοσαύτας μαρτυρίας περὶ τῆς ἡμῶν ἐλπίδος καὶ προσδοκίας τῆς ἀνασάσεως τῆς ἐν ἀληθείᾳ, καὶ οὐκ ἐν δοκήσει; λεγέτωσαν γὰρ οἱ κενόδοξοι, καὶ φιλονεικοῦντες μᾶλλον, πότερόν ποτε μέρος ἀνίσαται τῶν σωμάτων, ἢ πάντων ἀνὰ μέρος. ἢ πάλιν τινῶν τὸ ὅλον ἐγείρεται, καὶ * τινῶν ἀνὰ μέρος ἡ ἀνάσασις, τινῶν δὲ ὅλον τὸ σῶμα. τίς ἡ τοιαύτη προσωποληψία; ἆρα προσωποληψία παρὰ τῷ Θεῷ; μὴ γένοιτο. ἐρευνήσωμεν πάλιν, ἢ πότε ἤγειραν οἱ ἅγιοι νεκρὸν ἀπὸ μέρους, καὶ οὐχὶ ὅλον τὸ σῶμα. ὁ υἱὸς τῆς ἐν Σαρεφθίᾳ χήρας ὅλος ἀνέστη, καὶ οὐ μέρος κατελείφθη. ὁ υἱὸς τῆς Σωμανίτιδος ὅλος ἀνέστη, καὶ οὐδὲν μέλος ἀπὸ εἶασε μὴ ἀνασάν. καὶ κύριος τὸν Λάζαρον ἤγειρε, καὶ οὐκ ἐγκατέλιπε λείψανον ἐν τῷ μνήματι· ἀλλὰ μὴ νεκρικῶν καὶ τῶν ἄλλων ἐνδυμάτων, καὶ οὐχὶ πάντως τῶν ἱματίων χρεία ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως. τὸν υἱὸν τῆς ἐν τῇ Ναὶν ὅλον ἤγειρε. τὴν θυγατέρα τοῦ ἀρχισυναγώγου· * τὴν θυγατέρα τοῦ ἐκαλοντάρχου. καὶ ὦ μάταιος ὑπόνοια τῶν τὰ τοιαῦτα λογιζομένων, ὅτι μέρος ἐγείρει, καὶ μέρος καταλιμπάνει. ἴδωμεν δὲ ἐξ αὐτῶν ὑποκειμένων, καὶ τῶν ἤδη ἰσόρροπα ἐλπίδος ἡμῖν γεγραμμένων. Ενὼχ ὅλος μετετέθη, καὶ οὐκ εἶδεν ἄχρι τῆς δεῦρο θάνατον· ἵνα ἐν δυσὶ ζώσι σώμασιν, * ἐπιδείξηται ἡμῖν τελείαν τὴν ἀνάσασιν. καὶ ἵνα μή τις ἀμφιβάλλῃ δύο χαρακτῆρας τῶν δύο πρωτοτόκων τῆς ἡμετέρας ἀνασάσεως. Ενὼχ ἦν ἐν ἀκροβυσίᾳ, καὶ οὐκ ἐκώλυσεν ἡ ἀκροβυσία τὴν ἀνάσασιν, οὐδὲ τὴν τοῦ σώματος διὰ βίου τῆς ζωῆς ὑπομονήν. Ηλίας ἐν περιτομῇ, ἵνα μὴ ἀνάσασις ἔτι τινας καὶ τινας ὀνομασθῇ, ἀλλὰ καθολικὴ ὅλη. Ηλίας ἦν ἐν παρθενίᾳ, ἵνα τὸ περίκειτον τῆς παρθενίας τὴν ἀθανασίαν κηρύξῃ τῷ κόσμῳ, καὶ τὴν μετὰ σώματος

A Neqve enim ignorabat omnes denuò esse victuros. Illud verò, *& non moriatur*, idem est atqve, ne secundam condemnationis, & æterni supplicii mortem subeat. Nam si de præsentis duntaxat vitæ jactura sollicitus esset, satis erat dixisse, *vivat Ruben*. Sed qvoniam ad futura respectum habebat; *Vivat*, inqvit, *Ruben, & non moriatur*.

C. Ecqvis verò tam infinita testimonia colligere ac comprehendere poterit, qvæ ad spem nostram, ac veræ, non adumbratæ resurrectionis fiduciam adstruendam pertinent? Dicant enim inanes isti, ac pertinaces homines, utrumnam pars aliqva corporum excitetur; an omnium pars aliqva, an qvorundam totum corpus resurgat. Item qvorum pars excitanda sit, & qvorum corpus ipsum universum. Qvænam est ista personarum habita ratio? Utrum tandem Deus personarum rationem habet? Absit. Inqviramus porrò si lubet ubinam, aut qvando sancti mortui partem alicujus, non totum ipsum corpus excitarint. Sarephtanæ viduæ filius integer surrexit: neqve pars illius est ulla relicta. Sunamitidis filius totus resurrexit; nec ullam ejus partem destituit resurrectionis expertem. Item Dominus Lazarum excitavit, nec ullas in monimento reliqvias supereſse voluit: sed cum fasciis, ac reliqvis vestibus excitavit. Atqvi vestibus in ipso judicii die nihil opus erit. Adhæc viduæ, qvæ in oppido Naim erat, totum filium revocavit ad vitam. Idem in Principis Synagogæ filia, ac centurionis qvoqve filia præstitit. O ridiculam illorum sententiam, qvi partem resurgere, partem destitui censent! Videamus porrò ex illo ipso, de qvo agimus, argumento, qvæ eandem cum eo, qvod speramus, vim ac momentum habeant. Enoch translatus est totus, & ad hanc diem mortem non vidit: Ut in duobus vivis corporibus perfecta nobis resurrectio demonstretur. Ac ne qvis expressas in duobus, velut resurrectionis nostræ primogenitis notas, ac formas ignoret. Enoch in præputio vixit. Nec istud qvo minùs resurgeret obstitit, aut qvo minùs vitam adhuc suam in corpore sustentaret. Elias verò è circumcisione fuit: ne resurrectio his aut illis nominatim adscribatur, sed communis ac generalis habeatur. Elias virginitatem coluit: ut eximia illa virginitatis dignitas immortalitatem, & incorruptum corporis statum mundo

C. τινῶν in duobus sequentibus.

Halluci-natur nã παῖδα scrib.

F. ἐπιδεξήσηται.

Torum corpus excitari.

3. Reg. 17.
4. Reg. 4.

Joan. 11.

Luc. 7.
Mar. 5.
Matth. 8.

Gen. 5. 22.

prædicaret. Verùm ne virginitati soli propter excellentiam concessa resurrectio, vel integri corporis conservatio videretur, Enoch virgo non fuit, sed castus ac temperans, idemqve liberos genuit. Ergo illi duo inter vivos censentur, & ad spem nostram confirmandam cum corpore animaqve perseverant.

CI. Sed ne dubitare rursus aliqvis posset, alios cum ipsis corporibus ad infe-
Num.16.33. ros detrusit. Qvippe terra dehiscens, ac fauces suas apariens, Datan & Abiron filios Coræ, & Aunam absorpsit: ac corpore animaqve viventes in inferos demersi sunt. Igitur eadem hora condemnati illi sunt: neqve dissolutis corporibus, neqve ulla relicta parte, vel reliqviis, sed toti cum corpore simul & anima suppliciis addicti
Job.14.14. sunt. Præterea Job ita loqvitur: *Donec iterum ad vitam excitatus fuero, & hoc corpus qvod ista sustinet, & instauraveris*
Psa.102.5. *me.* Item illud: *Renovabitur ut aqvilæ ju-*
Esai.26.19. *ventus tua.* Esaias porrò: *Resurgent*, inqvit, *mortui, & excitabuntur qvi in sepul-*
Psal.67.7. *chris versantur.* Venit enim *qvi solvit vinctos in fortitudine: similiter eos qvi exasperant habitantes in sepulchris.* Qvod au-
Job.14.12. tem Job dixit. *Homo cum dormierit non amplius resurget, neqve cognoscet locum suum:*
Explicatur locus Job. ideo pronuntiatum est: qvòd non qvotidie, sed certa ac definita die sit futura resurrectio. Ut autem demonstraretur qvodnam ad tempus futuram illam expectaret, qvæstionem subinde dissolvit. *Qvandiu*, inqvit, *cælum erit, & terra, corpora in terra jacebunt.* Postqvam autem ille venerit
Esai.34.4. *qvi cælum perinde ac librum convolvit, ac terram concutit*, tunc qvi in terra sunt re-
Ezech.37. surgent. Qvam ob causam Ezechieli dicit: *Fili hominis loqvere: Conjungatur os ad os, & compages ad compagem:* & ita factum est, & in his nervi, venæ, carnes, capilli, & ungves exorti sunt. *Rursum dic*, inqvit, *fili hominis: Veni spiritus à qvatuor terræ angulis*, ab iis locis nimirùm, qvæ animis attributa sunt. Sed cur Dominus ipse non loqvitur: sed hominem proferre ista jubet? Nimirum qvod qvæcunqve Dominus dicit, eodem momento facit, nec ampliùs ea dissolvi possunt. Homini proinde pronuntiare ista jussit, ut in eo, qvod ad tempus corpora illa resurgerent, spes nostræ salutis adumbraretur: hominis verò, non Domini sermo dissolveretur. Siqvidem ossa illa denuò postmodum erant moritura. Qvoties verò Dominus dicit, Resurgite, resurgunt, neqve moriuntur ampliùs. Nam Dei sermo dissolvi rescindiqve non potest.

ἀφθαρσίαν. ἵνα δὲ μὴ μόνον ἐπὶ τῆς παρθενίας νομισθῇ εἶναι, διὰ τὸ ἐξαίρετον ἡ ἀνάστασις, καὶ σώματος ἡ ἁρμονή, Ἐνὼχ οὐκ ἦν παρθένος, ἀλλ' ἐγκρατὴς, καὶ παιδοποιήσας τέκνα. καὶ δύο μὲν ἔτοι ἐν ζῶσιν, ἐν σώματι, καὶ ψυχῇ ἁρμοζομένοις διὰ τὴν ἐλπίδα, καὶ εἰς τὸ μή τινα πάλιν ἀμφιβάλλειν.

Καὶ ἄλλως εἰς ᾅδου κατήγαγε μετὰ τῶν σωμάτων. ἤνοιξε γὰρ ἡ γῆ τὸ στόμα αὐτῆς, καὶ κατέπιε Δαθὰν καὶ Ἀβειρὼν, τοὺς υἱοὺς Κορὲ, καὶ Ἀυνᾶν, καὶ κατέβησαν εἰς ᾅδου ζῶντες σώματι καὶ ψυχῇ. ἀπ' αὐτῆς γὰρ τῆς ὥρας εἰς κρίσιν παρεδόθησαν, μή τε τῶν σωμάτων λυθέντων, μή τε λειψάνου παραδοθέντος, ἢ μέρους, ἀλλὰ ὅλων σὺν σώματι καὶ ψυχῇ εἰς τιμωρίαν παραδοθέντων. ὁ Ἰωὴλ φησιν, ἕως πάλιν γένωμαι, καὶ τὸ σῶμα τοῦτο τὸ ἀνειλῆσν ταῦτα, καὶ ἀνακαινιεῖς με. καὶ πάλιν. ἀνακαινισθήσεται ὡς ἀετοῦ ἡ νεότης σου. Ἡσαΐας δὲ, ἀναστήσονται οἱ νεκροὶ, καὶ ἐγερθήσονται οἱ ἐν τοῖς μνημείοις. ἦλθε γὰρ ὁ λύων πεπεδημένους ἐν ἀνδρείᾳ, ὁμοίως τοὺς παραπικραίνοντας, τοὺς καθημένους ἐν τάφοις. λέγει δὲ Ἰὼβ, ἄνθρωπος δὲ κοιμηθεὶς οὐκέτι ἀναστήσεται ἕως οὗ μὴ ἐγερθῇ, οὔτε ἐπιγνώσεται τὸν τόπον αὐτοῦ. καὶ γὰρ ἀληθῶς καθ' ἡμέραν ἀγινεται ἡ ἀνάστασις, ἀλλ' εἰς μίαν ὡρισμένην ἡμέραν. δῆλον δὲ ὅτι οἶδεν εἰς ποίαν προθεσμίαν προσεδόκα, λύσας ἔλυσε τὸ ζήτημα, ἕως ἂν ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἔσι τὰ σώματα ἐν τῇ γῇ. ὅταν δὲ ἔλθῃ ὁ ἑλίσσων τὸν οὐρανὸν, ὡς βιβλίον, καὶ τινάσσων τὴν γῆν, τότε ἐγερθήσονται οἱ ἐπὶ τῆς γῆς. διὰ τοῦτο λέγει τῷ Ἰεζεκιὴλ, υἱὲ ἀνθρώπου, εἰπὲ, συναχθήσεται ὀστοῦν πρὸς ὀστοῦν, καὶ ἁρμονία, πρὸς ἁρμονίαν. καὶ ἐγένετο ἔτως. καὶ γνεῦμα ἐπ' αὐτὰ νεῦρα καὶ φλέβας, σάρκας καὶ τρίχας, καὶ ὄνυχας. καὶ πάλιν, εἰπὲ υἱὲ ἀνθρώπου, ἐλθὲ τὸ πνεῦμα ἀπὸ τῶν τεσσάρων γωνιῶν τῆς γῆς, τῶν τόπων δηλαδὴ τῶν ταῖς ψυχαῖς τεταμιευμένων. καὶ τίνι τῷ λόγῳ αὐτὸς ὁ Κύριος οὐ λέγει, ἀλλὰ κελεύει τῷ ἀνθρώπῳ λέγειν; ὅτι ὁ λέγει κύριος, ἅμα καὶ ποιεῖ, καὶ οὐκέτι λύεται. τῷ δὲ ἀνθρώπῳ προσέταξε λέγειν, ἵνα μὴ τὸ ἀνασῆναι πρὸς τὴν ὥραν, σημανθῇ μὲν ἡμῖν ἡ ἐλπὶς τῆς σωτηρίας, ἀνθρώπου δὲ λόγος λυθῇ, καὶ οὐ τὸ Κυρίου. ἤμελλον γὰρ πάλιν ἀποθνήσκειν ἐκεῖνα τὰ ὀστᾶ. ὅταν δὲ εἴπῃ ὁ Κύριος, ἀνάστητε, ἐγείρεσθε, καὶ οὐκ ἀποθνήσκουσι. Θεοῦ γὰρ λόγος οὐ λυθήσεται.

Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἐν σαρκὶ ἐλθὼν ἤγειρε νεκροὺς, ἵνα τὸ διὰ τῆς σαρκὸς πάλιν κοιμηθῇ, ἕως αὐτὴ ἡ σὰρξ ἀναστῇ, καὶ μηκέτι ἀποθάνῃ, καὶ σιωπήσῃ τοῦτο λέγων μόνῳ ἑνί· ἔγειραι δεῦρο ἔξω· ἕως ἂν ἔλθῃ, καὶ μηκέτι ἑνικῶς εἴπῃ, ἔγειρε, ἀλλ' ἐγείρεσθε πάντες, τὴν καθολικὴν ἀνάστασιν ἐργαζόμενος. αὐτὸς γάρ ἐστιν ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. ὁ δὲ γὰρ μὴ τὸ ἀναστῆναι ἐκ τῶν νεκρῶν ἀδύνατα ἤγειρε τῶν προσφάτως τελευτησάντων. ἀνέστησαν δὲ σὺν αὐτῷ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων, καὶ ὤφθησαν πολλοῖς, μεθ' αὐτὸν εἰσελθόντες εἰς τὸν νυμφῶνα, ᾗ τὰ ἐν Εὐαγγελίῳ γεγραμμένα. καὶ οὐκ εἶπεν, ἀνέστη μέρος τῶν σωμάτων τῶν ἁγίων, ἀλλὰ σώματα τῶν ἁγίων, καὶ ἐνεφανίσθησαν πολλοῖς, οὐκ ἄλλοι ὄντες παρὰ τοὺς τετελευτηκότας, ἀλλ' ἐπιγινωσκόμενοι παρὰ τῶν ἰδίων, οἳ καὶ πρὸ χρόνου ἦσαν τετελευτηκότες. καὶ ἄλλοις δεῖξαι δὲ βουλόμενος ὁ κύριος ἡμῖν τὸ θαῦμα, τὰ δὴ δυσχερῆ εὐκολα ἐποίησε διὰ τοῦτο, ἐπετέλει. καὶ ὅτε μὴ ἔρχεται πρὸς τὴν προσφάτως τελευτήσασαν κόρην τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀρχισυναγώγου, ἐπειδὴ αὐτῇ τῇ ὥρᾳ τετελεύτηκε, κατηξίωσεν αὐτῇ εἰπεῖν, ἀνάστηθι ἡ παῖς. τὸ δὲ, ἀνάστηθι, ἰσχυροποιῶν τὸ ἤδη λελυμένον, ἐπειδὴ ἔτι ἐν τῇ κλίνῃ ἦν. τὸν δὲ υἱὸν τῆς χήρας τῆς ἐν τῇ Ναΐν, ἐπειδὴ ἤδη ἐν τῇ σορῷ ἐξεφέρετο, εὐχερέστερον ἤγειρεν. ἥψατο γὰρ τῆς σοροῦ, καὶ οὐκ εἶπέ τι τῷ παιδὶ, ἀλλὰ μόνου ἥψατο τῆς σοροῦ, καὶ ἀνέστη. τὸ δὲ ἔτι βαθύτατον, καὶ παρ' ἐλπίδα ἀνθρώπων πολλῷ μακρότερον, ὅτε ἦλθεν ἐπὶ τὸν τετραήμερον Λάζαρον, οὐδὲ εἶπεν ἀνάστηθι, οὐδὲ ἥψατο τῇ χειρὶ τοῦ μνήματος, ἀλλ' ὅτως ἐν ἑτοίμῳ καλεῖ ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ, Λάζαρε δεῦρο ἔξω. πολὺ δὲ εὐχερέστερόν ἐστι καὶ ἑτοιμότερον τὸ, δεῦρο ἔξω, παρὰ τὸ ἅψασθαι. τὸ δὲ ἅψασθαι πάλιν εὐχερέστερόν ἐστι πολὺ τοῦ καλέσαι, ἢ πῶς ἀνάστηθι. ὧδε δὲ πάντα ποιεῖ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ λόγος, ἵνα ἡμῖν τὴν ἐλπίδα ὑποδείξῃ τῆς ἀναστάσεως.

Εἰ δὲ βουληθείην τὰς πάσας μαρτυρίας ἐκ πασῶν τῶν γραφῶν ἐκλέξασθαι, μικρὸς μὲν ὁ ἡμέτερος νοῦς, βραχύς τε, καὶ ἰδιώτης· ὅμως διὰ τὸ πλῆθος εἰς πολὺ πλάτος ἐπεκτείνειν τὸν λόγον.

A CII. Atqve ea causa videtur esse, cur Dominus cum carne veniens mortuos excitarit: ut qvod carnis interventu revocatum esset ad vitam, iterum moreretur: donec caro ipsa non amplius moritura consurgat: cùm videlicet non amplius uni hoc alicui dixerit: surge veni foras. Donec inqvam advenerit, neqve singulariter dicat amplius: Surgite: sed, surgite omnes, ac communem resurrectionem universis indixerit. Siqvidem ipse est mortuorum resurrectio. Porrò ubi à mortuis excitatus est, neminem ex iis, qvi recenter obierant, à mortuis suscitavit. Nam cum ipso qvidem *multa* Mat. 27. 53.
B *corpora sanctorum, qvi dormierant resurrexerunt: & apparuerunt multis*, cùm in thalamum essent ingressi, ut in Evangelio legimus. Atqvi non dixit: pars sanctorum corporum resurrexit: sed corpora sanctorum, & obtulerunt se multis; non ab iis, qvi è vita jam excesserunt, diversi, sed à suis agniti, qvi paulò ante ex hac vita migraverant. Sed ut idem Dominus alios qvoqve tanti miraculi conscios, ac participes faceret, difficilia illa facillima esse demonstrans re ipsa perfecit. Nam cùm ad puellam illam Synagogæ Principis filiam recèns mortuam accessisset, qvod eâdem esset horâ mortua, ita eam
C compellare dignatus est: *Surge puella:* Luc. 8. 54.
qvibus verbis qvod jam dissolutum erat novo robore confirmavit: cùm adhuc in lectulo jaceret. At viduæ Naimiticæ filium, qvòd in loculo jam efferretur, facilius excitavit. Qvippe loculum solummodo tetigit, neqve qvicqvam puellæ dixit: sed ad solum loculi contactum illa surrexit. Qvod autem multo altius, ac præstantius est, & humana omni spe longè superiùs, cùm ad qvatriduanum Lazarum accessisset, non dixit, surge, nec sepulchrum manu contigit. Sed qvod adeo promptum, ac proclive erat, pro sua po-
D testate his verbis excitat: *Lazare veni foras.* Joan. 11.
Est autem multo illud facilius dicere; *Veni foras*, qvàm manibus contingere: qvemadmodum tangere facilius est, qvam evocando dicere, *Puella surge.* Qvæ qvidem omnia sanctum Dei Verbum ideo molitum est, ut spem nobis resurrectionis offerret.

CIII. Verùm si auctoritates omnes è sacris literis excerpere voluero, primùm tenuis ac perpusilla rudisqve mens est nostra. Deinde vereor ne propter copiam, ac multitudinem longiùs oratio nostra proferatur. Qvamobrem paucis,

atqve hoc uno verbo complectar: Brevem ac compendiariam salutis esse nostræ viam, ac præ cæteris in hac una resurrectionis, qvæ prædicata nobis est, fiducia collocata. Sed his fidem abrogant infideles, corrumpunt hæretici, contumaces respuunt, vani homines rejiciunt. Deus verò misericordiam omnibus impertiri velit, & obductas caligine mentes illorum sua luce perfundat. Etenim gentiles, ubi Spiritum sanctum acceperint, ab ipsa veritate, ac superioribus omnibus hisce testimoniis refellentur. Sed à vobis imprimis sanctæ Dei Ecclesiæ, ac fidei orthodoxæ filiis. Docete itaqve vos, qvi Spiritu sancto præditi estis; qvibus oportuni sermonis concessa facultas est cùm os aperueritis. Primùm qvod discipuli esse Christi meruistis pastorum principis, & animarum nostrarum moderatoris, ac præsidis: utpote qvi Christi gregibus, hoc est, commissis populis, alimenta colligentes in eam curam incumbitis, ut tam vos ipsos, qvàm Dei pecora, nempe qvemlibet, qvi ex sancta illa terra, qvæ apud Moysen significatur, fructum capere voluerit, sedulo pascatis. Qvis igitur prudens, si ad vos religiosos ac fideles respiciat, ô Catholici, & Ecclesiæ filii! Cùm aliqvos nomino, veritatis omnes filios uti scriptum est, comprehendi volo. Qvis, inqvam, vos intuens, de illorum fide dubitabit? Vos enim sapientis illius, ac fortissimæ mulieris estis filii, cujus decus & gloriam Salomon his verbis expressit: *Mulierem fortem qvis inveniet?* Qvare cùm raram illam esse, vel singularem potius judicet, vos qvod melius est eligite, & qvod utile est, adamate. Fortem verò mulierem ad Ecclesiam Dei, matremqve vestram pertinere putate, qva nihil esse potest fortius: ut qvæ singulis qvibusqve persecutionibus pro viri sui nomine mortem oppetat.

Prov. 31. 10.

Ecclesia fortis est mulier.

CIV. Eadem verò candidissima mulier de sponso suo diligenter scisciatur in Canticis: *Ubi qviescis in meridie?* Christus verò in terra illa non modo pascit, sed & pecorum suorum pedes calceamentis exui jubet; uti Moyses principio declaravit. A qvo & vos traditum illud accipientes, primùm eos, qvi ad sanctam scientiam introducuntur, tutò dirigite, & ut qvilibet calceos exuat diligenter efficite. Varii porrò sunt unicujusqve nostrum calcei. Nam suis qvisqve factis velut calceamentis subnexus est. Atqve

Cant. 1. 7.

Exo. 3. 5.

A σωτελῶν δὲ ἐρῶ, ὅτι ἡ ἡμῶν σωτηρία σύντομός ἐστιν, ἐν πᾶσι δὲ ἐν μιᾷ ἐλπίδι τῆς ἀναστάσεως ἡμῶν κεκηρυγμένης. ταῦτα δὲ ἀπιστοῦσιν οἱ ἄπιστοι, ἁθετοῦσι παράδοξοι, ἀδέχονται φιλόνεικοι, ἀπωθοῦνται κενόδοξοι. τοῖς δὲ πᾶσιν ὁ Θεὸς τὸ ἔλεος βούλοιτο, καὶ διαυγάσαι τὰ ζεζοφωμένα τῶν διανοημάτων. Ἕλληνες μὲν γὰρ λαβόντες Πνεῦμα ἅγιον, ἐλεγχθήσονται ὑπὸ τῆς ἀληθείας, καὶ πασῶν τῶν προλεχθεισῶν μαρτυριῶν· μάλιστα δὲ ὑφ' ὑμῶν τῶν ὑῶν τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, καὶ ὀρθοδόξου πίστεως. διδάσκετε γὰρ λαβόντες
B Πνεῦμα ἅγιον, καταξιωθέντες λόγου εὐθέτου ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματος. πρῶτον μέν, ὅτι μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ καταξιωθέντες εἶναι τοῦ ἀρχιποιμένος, καὶ προστάται τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ὡς τὰ τρόφιμα τοῖς τοῦ Χριστοῦ ποιμνίοις τοῖς ἑαυτῶν λαοῖς συναγαγόντες, μεριμνῶντες ὅπως ἑαυτούς τε καὶ τὰ τοῦ θρέμματα· φημὶ δὲ τὸν βουλόμενον πάντως ὠφελεῖσθαι ἐκ τῆς ἁγίας γῆς τῆς διὰ Μωϋσῆ αἰνιττομένης, θρέψητε. τίς δὲ τῶν διφθερῶν εἰς ὑμᾶς οὐκ εὐλαβεῖς καὶ πιστὰς σκοπῶν, ὦ ὀρθόδοξοι, καὶ υἱοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἐνίστε γὰρ λέγων πάντας οὐκ υἱοὺς τῆς ἀληθείας
C λέγω, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τίς πλανᾶται ἀμφιβάλλοι; σοφῆς γὰρ ὄντες καὶ ἀνδροφοτάτης υἱοὶ γυναικὸς, ἧς τὸ κλέος διὰ Σολομῶντι λέγοντι, γυναῖκα ἀνδρείαν τίς εὑρήσει; ὡς πανίσχυρος, μᾶλλον δὲ μιᾶς, τὸ κρεῖττον ἐκλέξεσθε, καὶ τὸ ὠφέλιμον ἀγαπήσετε. ἀνδρείαν δὲ γυναῖκα νοεῖτέ μοι τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, τὴν ὑμῶν μητέρα, ἧς οὐδὲν ἀνδρειότερον, θηρικώδης παρ' ἕκαστον ἐπεγειρόμενον διωγμὸν, ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἰδίου ἀνδρός.

D Αὕτη ἐν ᾗ ἐπιποθεῖται τὸν ἴδιον νυμφίον ἀνειδέως ἐρωτᾷ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν ᾀσμάτων· ποῦ ποιμαίνεις; ποῦ κοιτάζεις ἐν μεσημβρίᾳ; ποιμαίνει δὲ Χριστὸς ἐν γῇ τῇ προφημένῃ, καὶ ἐμόνον ποιμαίνει, ἀλλὰ καὶ προστάττει λύειν τὸ ὑπόδημα τῶν ποδῶν τῶν ποιμένων. ὡς Μωϋσῆς πρῶτον λέγει· παρ' ὃν τὴν παράδοσιν παραλαβόντες καὶ αὐτοὶ, δεῖ εἰς τὴν ἁγίαν ἐπιστήμην εἰσαγομένους, ἀσφαλῶς χειραγωγεῖτε πρῶτον, τὰ ὑποδήματα ἑκάστου ἐπιλύεσθαι ἐπιμελόμενοι. ὑποδήματα δὲ ἑκάστου ὑμῶν ἔχει διαφοράν. τῇ γὰρ ἰδίᾳ ἑαυτοῦ πράξει ἕκαστος

ὑπεδήσατο. καὶ λοιπὸν ὑμῖν τῶν μαθητῶν, καὶ καλῶν ποιμένων ὑπακόων ἕνας, ὃς μὲν ὑπεδήσατο εἰδωλολατρείαν, ὑπελύσατο τῇ ὑμῶν νουθεσίᾳ. ἄλλος δὲ μοιχείαν ὑπελύσατο, ἕτερος πορνείαν, ἄλλος κλοπήν, ὃς δὲ πλεονεξίαν. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ λόγοις συγχωτοῖς, καὶ αἰσχροῖς ῥήμασιν ἀποτασσόμενοι. * μακαρίας ἐλπίσιν ἑαυτὸ χείρα παραιτὰν τὸ ἀγαθὸν ποιμένος δι' ὑμῶν τῶν καλῶν [τῶν] μαθητῶν ἕνας βουκολεῖσθαι παραδίδωσιν ἑαυτόν. ἀφέξεται γὰρ ἕνας πάντως τῆς πλάνης. καὶ περὶ ὀφθαλμῶν παραθεσθε τὴν ἀλήθειαν, εἴδωλα μὲν παραχαράττοντες, καὶ ἀναφανδὸν τὴν περὶ αὐτῶν πλάνην ἀνακηρύττοντες. ὅτε γὰρ ποτὲ τούτους ἡγεῖσθε, ἐπεὶ μή ποτε ἔζησαν· κενὰ δὲ καὶ μάταια, καὶ οὐκ ὄντα, εἰκότως πάντας πάντοτε διδάσκοντες. ὃ γὰρ ἦσάν ποτε, ἵνα ὦσιν· ἐκεῖνοι δέ εἰσι κακοδαίμονες ἀνθρωπίνης διανοίας παράθεσις, ἡδονῶν ἀφορμὰς ἐπιρρεύσασα· καὶ ἔνθεν ὑπὸ ἑκάστου τὸ ἴδιον πάθος εἰς σέβασμα κυρωθὲν τετόλμηται. πρῶτον γὰρ δύβυς ὅτε τοῦτο τοῖς ἀνθρώποις ἐκαινοτόμητο διὰ δαιμόνων κακουργίας, πρώτη αὕτη πορνεία ἀπεφθέγγετο, καὶ σκιαγραφίαις τὰ εἴδωλα προετυπῶτο. ἔπειτα τέχνην τὴν ἰδίαν, ἣν μετὰ χεῖρας εἶχεν, ἕνας διὰ ἧς τὴν εὐπορίαν ἔσχεν εἰς σέβασμα τοῖς ἰδίοις παρεδίδου τέκνοις καὶ διὰ τῆς ὕλης τῆς ἰδίας τεχνουργίας, θεοὺς ἀνεπλάσαντο. καὶ κεραμεὺς μὲν ἐκ πηλοῦ, τέκτων ἐκ ξύλου, χρυσοχόος ἐκ χρυσίου, καὶ ἀργυροκόπος ὡσαύτως.

Ἔτι δὲ πάλιν ἕκαστος τὸ ἴδιον πάθος εἰς * μορφὴν ἐμφερείας τῶν ἰδίων ὀφθαλμῶν διέγραφεν. ὁ μὲν αἱμοβόρος τις ἀνὴρ Ἄρεα φάσκων· μοιχὸς δὲ, ἢ μοιχὰς τὴν πολύκοινον Ἀφροδίτην· τύραννος δὲ νίκην ἀναπτερώσας. ἀσχημώδης γὰρ, καὶ περὶ τὰ βιωτικὰ κεχηνὼς, Κρόνου τὸν τύπον ἔγραφε.* θηλυνόμενος δὲ Κυβέλην καὶ Ῥέαν, διὰ τὸ ῥευστὸν οἶμαι τῆς ὑπὸ τῶν σωμάτων πολυμιξίας. ἄλλος τε ῥεμβὸς, ἢ ῥεμβὰς Ἀρτεμιν κυνηγέτιδα προετύπου, καὶ μέθυσον Διόνυσον, καὶ πολύμοχθον Ἡρακλέα. πολύμιξ δέ τις Δία, καὶ Ἀπόλλωνα. καὶ τί μοι τὰ πλήθη λέγειν μυρίων παθῶν ἐν ἀνθρώποις ὑπαρχόντων; πλέον δὲ πάν-

F. μακαρίας.

χ. μορφομορφείας.

χ. θηλυνόμενος.

hoc modo vobis Christi discipulis & egregiis pastoribus obsequentes singuli, si qvis idolorum cultu velut calceo substrictus est, hunc ipsum cultum vestra cohortatione solvit. Alius adulterium exuit; stuprum alius; alius furtum; cupiditatem alius, & avaritiam. Neqve hoc tantum: sed & abominandis verbis, ac turpibus renuncians, spe felicitatis illectus unusqvisqve sese sub horrissimam optimi pastoris manum per vos præclaros discipulos pascendum committit. Nemo enim erit, qvi non errorem abiiciat. Vos autem ob oculos veritatem proponite, & idolis damnatis qantopere oberrent ii, qvi ea venerantur, palàm & liberè prædicate. Neqve enim mortuos illos existimate, ut qvi vitam habuerint nunqvam: sed vana, inania, nec usqvam existentia meritò omnes, ac perpetuò docete. Neqve enim aliqvando fuerunt, ut esse dicantur. Sed nihil aliud sunt præterqvam mali Dæmones, cogitationis humanæ commentum, qvod voluptatum illecebris occasiones suppeditavit. Hinc affectiones qvisqve suas Divino cultu consecrare ausus est. Ac principio qvidem, simulatqve Dæmonum improbitate novum superstitionis genus invectum est, primum illud stupri genus voce, ac sermone traditum est; ac rudi picturæ delineatione sunt expressa simulachra. Deinde qvam qvisqve exercebat artem, qva qvotidianum sibi victum qværeret, venerandam ac colendam liberis suis obtulit. Unde ex peculiari artis suæ materia singuli sibi Deos effinxerunt: veluti figulus è luto; aurifex ex auro, & argentarius faber ex argento.

De Idolorum origine.

CV. Ad hæc affectionem unusqvisqve suam ad eam imaginem, qvam ob oculos sibi proposuerat, descripsit. Itaqve crudelis qvispiam, & sangvinarius Deum esse Martem asseruit, mœchus aliqvis, aut mœcha, promiscuam venerem: tyrannus victoriam pennis instruxit: sqvallidus ille, ac lucro & opibus inhians Saturni effigiem edidit: effœminatus alter Cybelen & Rheam, propter ῥεῦσιν, sive profluvium illud, opinor, qvod in crebra corporum commistione scatet: vagus alter, aut vaga venatricem Dianam instituit, aut ebriosum Bacchum, aut laboriosum Herculem. Qvi promiscuam venerem sectabatur, Jovem & Apollinem. Qvid autem attinet infinitarum in hominibus affectionum recensere copiam?

Sed nationum omnium errorem facilè superarunt Ægyptii: qvi non affectiones modò suas Deorum instar venerati sunt: sed & volucres, ac qvadrupedes, terrestria itidem, & in aqvis degentia, nonnullas feras & agrestes belluas, eaqve demum animantia, qvæ sibi ad servitutem à Deo tributa fuerant, divinis honoribus affecerunt. Nec eos vel canis latrantis puduit, vel æluri, qvi reptilibus pascitur, vel hirci libidinosi, vel imbecillis oviculæ, vel multifidi, & immanissimi crocodili, vel ibis, qvæ veneno vescitur, aut milvii, aut accipitris, aut corvi, qvæ servilia imprimis animalia sunt, nec tortuosi deniqve, ac fœdissimi serpentis. Et ut paucis absolvam, ô incredibilem illorum infamiam! qvi ne obversantem qvidem oculis reprehensionem suam animadvertunt: nec auribus istius rei sensum admittunt: nec qvæ à se tam absurde geruntur, animo ac cogitatione percipiunt. Qvocirca pessimo qvodam fato velut icti sunt: neqve à suis philosophis veritatis luce perfunduntur: nec unà cum his, qvi eandem veritatem ex humanioribus disciplinis hauserunt, hujus inspectores esse student. Nam Diagoræ illud non audiunt, qvi cùm ligneum qvoddam suum Herculis simulachrum in focum lignorum penuriâ conjecisset, etiam dicterium illud adiecit: Age Hercules decimum tertium hoc certamen confice: Ades, inqvam, & cœnam nobis coqvito. Tum Herculem corripiens, & assulatim comminuens cum ingenti numinis sui ludibrio, utpote qvi omninò nusqvam esset, & ob paratum illius ope prandium irridens, epulatus est.

Ægyptiorum superstitio cæteris omnibus major.

Diagoras ἄθεος.

CVI. At Heraclitus Ægyptiis hunc in modum obiicit: Si Dii sunt, qvos colitis, cur illos lugetis? Nam illi Typhonem, & Osirim, & alios sub terram depressos Deos lugubri carmine prosequentes tanqvam sepultos lugere solent. Qvare sic illos arguebat Heraclitus: Si Dii sunt, cur illos defletis? Sin mortui sunt, frustrà lamentamini. Alius porrò comicus Eudæmon nomine sic loqvitur: Si qvidem Dii sunt, de his asserere non possum, & cujusmodi sunt explicare vereor. Sunt enim plura, qvæ me prohibent. Nam Homerus.

Heraclitti dictum in Ægyptios.

Ili. *α.* *Multorum*, inqvit, *imperium damno.*

At Philemon Comicus.

Ad Deum unicum
Qvicunqve adorant, spem bonam, ac certam gerunt

Τοὺς Αἰγύπτιοι πλανηθέντες ἀμόνον τὰ ἴδια πάθη ἐσεβάσθησαν, ἀλλὰ θηλυά, καὶ τετράποδα, χερσαῖά τε, καὶ ἔνυδρα, καὶ ἀτίθασά τινα θηρία, καὶ τὰ εἰς δῆλα αὐτοῖς ὑπὸ τῦ ἁγίυ Θεῦ πεδοθέντα, τῇ τάξει μετήλλαξαν, καὶ ὡς ὄντες τῇ διανοίᾳ κτηνώδεις, ὑπεσέβεσι τὰ ζῶα τὰ παρ' αὐτοῖς, θεοποιῦντες, καὶ οὐκ αἰσχυνόμενοι, κύνα τὸ ὑλακτικὸν, ἄλυρον τὸ ἑρπετοφάγον, τράγον τὸ ἀπόλασον, σεβάτον τὸ βλιχεῦν, προπόδειλον τὸ πολυσχιδὲς καὶ * ἀμειδέσατον, ἶβιν τὴν ἰοβόρον, καὶ ἰκτῖνα, καὶ ἱέρακα, καὶ κόρακα τὰ δηλοπεπέσατα, ὄφιν δὲ τὸ σκολιὸν καὶ ἀηδέσατον. καὶ ἁπάξαπλῶς ὦ τῆς μεγάλης αἰσχήνης τῶν * μηδὲ ὄψιν τῶν ἑαυτῶν ἐλέγχων κατανοόντων, καὶ μὴ ἀκοαῖς τὴν αἴσθησιν παραλαμβανόντων, μήτε διανοίᾳ τῶν παρ' αὐτοῖς ματαίως γινομένων σωιέντων. κακῷ γὰρ μόρῳ πεπληγμένοι εἰσὶ, μηδὲ τοῖς ἰδίοις Φιλοσόφοις ἐγκαταυγαζόμενοι, μηδὲ τοῖς τῆς ἀληθείας ἐγκυκλητᾶις σωθεαταὶ γινόμενοι. οὐκ ἀκέσι γὰρ Διαγόρᾳ τῦ τὸν ἴδιον Ηρακλέα ξύλινον ὄντα δι' ἀπορίαν ξύλων ὑποκαύσαντα, καὶ ἀποσκωμματικῶς αὐτῷ λέγοντα, ἄγε δὲ Ηρακλες, τὸν τεσσαικαιδέκατον ἆθλον ἐκτελῶν, παρέλθε τὸ ὄψιν ἡμῖν ἑψήσων. ὃν δὴ λαβὼν, καὶ σχιδακίσας, καταγελῶν τῦ ἰδίυ Θεῦ, ὡς οὐκ ὄντα, τῷ * προκατιθέντι αὐτῷ ἀρίστῳ γελοιάζων, ἐπερέφετο.

For. ἀμειδέσατον.

Cor. τῶν μηδ' ὄψιν τῶν ἑαυτῶν ἐλέγχον.

For. προσκαθιθέντι: vel ἄριστον.

Αλλα δὲ Ηράκλειτα * Αἰγύπτια φησὶν, εἰ θεοί εἰσι, διὰ τί θρηνεῖτε αὐτούς; Τυφῶνα γὰρ καὶ Οσιριν, καὶ ἄλλους καταχθονίους λιγυρῶς θρηνῳδοῦντες, ὡς νεκροὺς πενθοῦσι. Φησὶ γοῦν ἕτως, εἰ θεοί εἰσι, διὰ τί θρηνεῖτε αὐτούς; εἰ δὲ τεθνήκασι, μάτην θρηνεῖτε αὐτούς. ἄλλα δὲ Κωμικὸς Εὐδαίμων τοῦνομα, Φησὶν, εἴπερ εἰσὶ θεοὶ, ἃ δυνάμεθα περὶ αὐτῶν λέγειν, ὁποῖοί τινές εἰσι θλιβῶν δηλῶσαι. πολλὰ γάρ εἰσι τὰ κωλύοντά με. καὶ Ομηρος δέ φησιν.

For. Αἰγυπτίοις.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.

ὁ δ' * ἐφ' ἡμῖν ἕτερα Κωμικός φησιν,
Οἱ ἕνα Θεὸν
Σέβοντες, ἐλπίδας ἔχουσι καλὰς εἰς

Cor. ὁ ἢ Φιλήμων.

Σωτηρίαν.

Απις γὰρ εὐθὺς ὁ ἀχυροφάγος μόχος, * ὑωκάμπι τῶ τῶν Ασυρίων βασιλέως, ξίφει τὸν μηρὸν πληγεὶς, ἵν' εἰ ῥεύσει αἷμα, ἐλεγχθῇ μὴ ὢν Θεός. Κρονικοὶ δὲ ἂν δρυσὶν ἐνδεδεμένον τὸν ἴδιον αὐτῶν Θεὸν ἐξαφεῖρχθαι ἀλύσεσι σιδηραῖς, ἅτως ἡγούμενοι. εἰ δέ τις ἐν καθείρξει ὑπάρχει, οὐχ ἁπλῶς ὅτι ἐνὶ μείζονι ὑπόκειται, ἀλλὰ καὶ ὡς κακοῦργος ὁ τοιοῦτος ἐν καθείρξει ἐστίν. εἰ δὲ καὶ περὶ Ισιδός μοι ἔσω λόγος τῆς ἤδη καὶ * ἀτμίδος, καὶ Ιοῦς λεγομένης, θυγατρὸς δὲ Απιδος τοῦ Κατταδόκα, τοῦ καὶ Ινάχου καλουμένου, αἰσχύνομαι μὲν ἴσως τὰς ἐκείνης πράξεις ἀνακηρύξαι. πάλιν δὲ οὐκ αἰσχυνθήσομαι λέγειν ἃ αὐτοὶ προσκυνεῖν οὐκ αἰσχύνονται. αἰσχυνέσθωσαν δὲ οἱ ταύτης προσκυνηταὶ, [καὶ ἀφροσύνης] τὰς ἑαυτῶν θυγατέρας τε καὶ γυναῖκας, καὶ ἀδελφὰς, τῶν θεῶν αὐτῶν πράξεις μιμεῖσθαι παινοῦντες. * καὶ εὐθὺς μὲν ὡς ἱερέως ἐρῶσαι τοῦ ἰδίου αὐτῶν ἀδελφοῦ Τύφωνος, τὰς ἄλλας οὐ τῶν ἰδίων ἀδελφῶν κρατεύουσι. πολλὴ δὲ αἰσχύνη θεᾶς τῆς μήτε αἰσχύνην ἰδίου ἀδελφοῦ * αἰθομένης, ἀλλ' ἐρώσης· μὲν, καὶ μὴ δεκομένης τοῖς ἔξωθεν ἀνδράσιν, ἀλλὰ καὶ ἕως τοῦ ἰδίου ἀδελφοῦ * θανάσης· ὁ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ἀδελφοκτονίαν διὰ τὴν ἰδίαν τῆς ἐπιθυμίαν ἀκορεσίας τοῖς φιλτάτοις ὑποδείκνυσι. καὶ * Ωρος μὲν ἕνα γνησίως παῖδα, ᾧ οὐκ ἠδυνήθη πασῆσαί τις, εἰ γνήσιος ἀληθῶς ἐστιν αὐτοῦ πατήρ. ἢ ἂν μὲν Τύφωνα τιμήσῃ, δισάζει, μὴ οὐκ ἔστιν αὐτοῦ γονεύς. εἰ δὲ τὸν Οσιριν, τίς ἔτω τὴν ἀκρίβειαν πασήσειε; καλὸν δὲ Θεὸν ἡ τοιαύτη μήτηρ ἐδίδασκε πασαλαβοῦσα αὐτὸν, καὶ ἐν Τύρῳ πορνεύσασα ἔτη δέκα· Σέραπίν τε τὸν Απιν βασιλέα Σινωπέων θεοποιοῦντες, τυραννίδι μᾶλλον ἐδούλευσαν, ἢπερ ἀληθείᾳ.

Ταῦτα ἐστι τῶν παρ' Αἰγυπτίοις τιμωμένων θεῶν τὰ ἐπίχειρα. ὧν τὸ μὲν εἰπεῖν, πολὺς χρόνος ἀναλωθήσεται. Ἕλληνες δὲ οἱ δοκοῦντές τι εἶναι ἐν ἑαυτοῖς, λόγοις μόνον, καὶ ὀξύτητι γλώσσης φιλοσοφοῦντες, καὶ οὐκ ἔργοις πλέον πάντων ἐξώκειλαν. οἵ τινες κατάγουσι Κρόνον ἀπ' οὐρανοῦ, λέγοντες αὐτὸν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ γεγονέναι, καὶ τὰ μόρια τοῦ ἰδίου πατρὸς τετμηκέναι· ὦ κακοῦ πράξεως, αἰσχρᾶς

Sua salutis.

Enimverò Apis ille paleis vescens vitulus à Cambyse Assyriorum rege gladio in femore sauciatus est, ut ex profluente sanguine Deum non esse monstraret. Jam qvi Saturnum venerantur, Deum hunc suum ferreis catenis vinctum esse non negant, sed ultrò etiam fatentur. At qvi in custodia detinetur, non modò potentiori alicui subiicitur, sed ob maleficium aliqvod vinculis coërceri solet. Præterea si de Iside, qvæ & Atthis, & Jo vocata est, sermonem instituero, Apidis nempe Cappadocis filia, qvi & Inachus dictus est, pudeat me forsan illius gesta persequi. Verùm qvæ adorare illos non pudet, commemorare me non pudebit. Erubescant igitur numinis illius adoratores vanissimi: qvi filias suas, & uxores, ac sorores ad Deorum suorum imitanda facinora cohortantur. Etenim cum illa ipsa, qvæ Typhonis fratris amore flagravit, divinis afficiatur honoribus, cæteros ad mutuum germanos inter amorem exstimulat. Qvid autem Dea illa esse potest turpius, qvæ neqve fraterni illius amoris infamiam sentit, & ejus desiderio capitur, neqve aliorum virorum consvetudine contenta, incestos cum fratre concubitus affectat? Neqve hoc tantum, sed & fraternæ necis exemplum amicissimis propter inexhaustæ libidinis aviditatem demonstrat. Et illa qvidem Horum unicum filium gignit, qvi germanum suum patrem à nemine certo comperire potuit. Nam sive Typhonem coleret, dubitaret verusne esset ipsius genitor. Sin Osirin præferret, qvis certiorem illum esse demonstraret? Præclarum verò Deum; utpote sub ejusmodi disciplina matris institutum; qvæ decem totos annos in urbe Tyro meretricis more sese prostituit. Qvod autem Serapin sive Apin Sinopensium regem inter Deos retulerunt, tyrannico dominatui potius qvàm veritati servierunt.

Isidis turpitudo.

Serapis sive Apis.

CVII. Hæc sunt Deorum, qvi ab Ægyptiis coluntur, præmia: qvos si singillatim enarrare voluero, plurimum temporis in ea re consumam. Græci verò, qvi egregii ac præclari sibi esse videntur, cum verbis duntaxat, & profluenti qvadam loqvacitate, non factis philosophentur, turpiùs cæteris prolapsi sunt. Imprimis enim Saturnum à Cœlo genitum fuisse narrant, ac parentis sui amputasse virilia. O scelestum facinus! ô fœdissimam opi-

Græcorum vanissima superstitio.

Saturnus.

nionem! Qvasi verò nisi exsectus foret, A longè plures futuri essent Saturnii. At ille strenuus ac fortis, qvi patri tam insignem injuriam fecerat, priore hac impietate minime contentus, cum adhuc juvenis Patrem adeo læsisset, pòst ætate provectior liberos suos, Neptunum, & Plutonem absorpsit: ac lovem reqvirens, & illusus à Rhea saxum ingens fasciis obvolutum, utpote Deus, pro infante devoravit. Hujus porrò filius ab his tam illustribus ac nobilibus parentibus oriundus Jupiter omnium propemodum mulierum vir fuit, qvemadmodum & Mercurius ipsius filius. Utinam legitimas saltem B eas uxores habuisset, non occultus adul- *Jovis flagitia.* ter, ac maleficus extitisset. Penelope qvippe vitium obtulit, ac propter eam hircus est factus. Qvanqvam hircum ob id appellatum esse puto, qvod generosus ille validè, ac strenuè cum mulieribus caput limaret. Idem ut Danaë potiretur in aurum mutatus est; qvo pudicam, ac thalamo conclusam vitiare posset. Sed aurum, opinor, esse non potuit. Verùm ut erat vafer & callidus, auro ac muneribus virginem corrupit. Ad hæc Ledæ amoribus irretitus in cygnum conversus est; ut hoc ipsum argumento sit, flagrantem illius libidinem velut pennis qvibusdam fuisse subvectam. Neqve verò aqvila re C ipsa factus unqvam advolasse credendus est, masculæ author libìdinis ac magister: sed nimirum nave qvadam, cujus insigne propter celeritatem erat aqvila, Trojam appulsus Ganymedem, Trojani regis filium rapuit, atqve corrupit. Idem ad Pasiphaen, & Europam in taurum mutatus accessit.

CVIII. Qvid hic egregii illius stupratoris ac scortatorum magistri infinita flagitia percenseam? Cujus sepulchrum *Jovis sepulchrum.* plerisqve cognitum est: qvod in insula Creta in monte Lasio ad hanc usqve diem D digito demonstrari solet. Cæterùm non unus, aut alter Jupiter, sed tres qvatuorve numero fuerunt. Qvorum unus Saturnius est ille, de qvo mentionem faci- *Jovis tres.* mus, qvi ad Caucasum montem patrem suum in profundum demersit. Alter Latiaris dictus est, à qvo gladiatores origi- *Latiaris Jupiter.* nem acceperunt. Tertius Tragœdus, qvi manum combussit. Credo enim etsi Deus erat, mordere ignem oblitus fuerat: neqve istud præsenserat, qvod hirco Satyro, qvi primus ignem repererat, ad osculandum accedenti ignis olim dixisse

τε ὑπονοίας, ὡς εἰ μὴ ἐτμήθη, πολλοὶ Κρονίωνες ἦσαν. ἔτι δὲ ὁ γυνάδας ὁ ἕως πατρὸς πεφθακὼς, οὐκ ἠρκέθη ἐπὶ τῇ πρώτῃ ἀσεβείᾳ, ἀλλὰ νέος μὲν ὢν, ἀδικεῖ τὸν πατέρα. πρεσβύτης δὲ γεγονὼς, τὰ ἴδια αὐτοῦ τέκνα, Ποσειδῶνα μὲν καταπίνων, καὶ Πλούτωνα, Δία δὲ ἀναζητῶν, καὶ ἐμπαιζόμενος ὑπὸ τῆς Ρέας, καὶ πέτραν μεγάλην ἐσπαργανωμένην ἀντὶ βρέφους καταπίνων, ὡσεὶ Θεὸς, * τάχα, εὐγνωμῶν δὲ γονέων ὑπάρχων, [ἵνα ἅτως] ὁ τούτου παῖς, Ζεὺς τοῦτο ὄνομα, ἐκινδύνευε πασῶν τῶν γυναικῶν ἀνὴρ γίνεσθαι. καὶ ὁ τούτου υἱὸς Ερμῆς. καὶ εἴθε μὴ θεὸν νόμιζε, ὑποφοίνικός τις ἐγίνετο, καὶ μὴ κλεψίγαμος πάντοτε καὶ κακεργάτης. Πηνελόπην μὲν γὰρ φθείρειν, δι' ἣν ἦν τράγος γινόμενος. τράγος μὲν οἶμαι ἐγένετο, διὰ τὸ ἀκμαῖον τῆς τοῦ * γνησίου σωφροσύνης. τοῖς Δανάην δὲ χρυσὸς ἐγένετο, ἵνα παρθένον σώφρονα θαλαμευομένην φθείρῃ. χρυσὸς δὲ ἐκεῖνος οὐκ ἠδύνατο γενέσθαι ποτε· ἀλλὰ γόης ὤν, διὰ χρυσοῦ δωροδοκῶν, τὴν παρθένον ἠπάτησε. καὶ τοῖς μὲν Λήδᾳ κύκνος αὖθις γινεται, τὴν ἀναπέρωσιν τῆς πυρώσεως τῆς ἀπὸ ἡδονῆς ἀνασημαίνων. ἀετὸς δὲ μηδὲ πώποτε ἀναπεταθεὶς, παιδοφθόρων διδάσκαλος πεπαιδέζεται, μηδέποτε ἀετὸς γινόμενος, ἀλλ' ἐν πλοίῳ παρασήμῳ ἀετῷ ὀνομαζομένῳ διὰ τὸ τάχος, Τροίαν κατάπλευσας, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως Τρώων Γανυμήδην ἁρπάσας, τὴν φθορὰν ἀπειργάσατο. ἦ πρὸς Πασιφάην δὲ ταῦρος ἐγένετο, ὡσαύτως ἦ πρὸς Ευρώπην.

Καὶ τίμοι τὰ πλήθη λέγειν τοῦ γυναικὸς τούτου φθορέως, ἢ * φθορείων διδασκάλου; ἕν τὸ μνῆμα ἀκ ὀλίγοις ἐστὶ δῆλον. ἐν Κρήτῃ γὰρ τῇ νήσῳ ἐν τῷ ὄρει τῷ λεγομένῳ Λασίῳ, ἕως δεῦρο δακτυλοδεικτεῖται. Ζῆνες δὲ οὐχ εἷς ἢ δύο, ἀλλὰ ἦ τρεῖς, ἦ τέσσαρες γεγόνασι τὸν ἀριθμόν. ὁ μὲν γὰρ εἷς αὐτῶν Κρονίδης ὁ πρεσβύτερος, ὁ ταρταρώσας τὸν ἴδιον αὐτοῦ πατέρα ἐν τῷ Καυκασίῳ ὄρει. ὁ δ' ἄλλος * πατρικὸς ἐκαλεῖτο γνώμῃ, ἐξ οὗπερ οἱ μονομάχοι γεγόνασιν. ἄλλος δὲ ὁ τραγῳδὸς, ὁ καὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ καύσας. τάχα δὲ Θεὸς ὢν ἐπελάθετο, ὅτι δάκνει τὸ πῦρ, καὶ οὐκ ἔχε τὴν πρόγνωσιν τοῦ λέγοντος τράγῳ τῷ σατύρῳ, εὐρόντι πρότερον τὸ πῦρ, ἦ προσελθόντι

Hæc depravata nimis nihil.

F. γνησίου

Cor. φθορέων.

F. λαπαικὸς

φιλῆ-

φιλῆσαι, μὴ ἅψῃ πράγε. ἀψάμῳ γάρ μου ἐμπήσεις τὰ γήρα. Ἀθηναῖ δὲ γεγόνασιν ἡ μία, ἀλλὰ πολλαί. μία μὲν ῥεμβομένη, καὶ περὶ τὴν Τριτωνίδα λίμνην ἀλωμένη. ἄλλη δὲ ἡ Ὠκεανοῦ, ἑτέρα δὲ ἡ Κρόνου. καὶ πολλαὶ ἄλλαι. Ἀρτέμιδες πολλαί, μία μὲν ἡ Ἐφεσία. ἄλλη δὲ ἡ τοῦ Διός, καὶ ἄλλαι ὡσαύτως οὐκ ὀλίγαι. καὶ Διόνυσος ὁ Θηβαῖος· ἄλλος δὲ ὁ Σεμέλης, ὁ ἀπὸ τῶν Κορυβάντων, καὶ ὁ ὑπὸ τῶν Τιτάνων διασπώμενος, καὶ Κρητῶν, ὁ τὴν * κληρονομίαν μείων. Θρακῆς δὲ ὁ λεγόμενος παρ' αὐτοῖς ἀλεξίκακος, ἅ τὰς πράξεις πάσας ἀποσιωπήσω· μίαν δὲ ἀπὸ πασῶν τῶν παρ' αὐτοῖς τάχα ἐπαινουμένην ὑποδείξω. λέγεσί τινα τὸν κάματον τοῦτον ὑποσῆναι, ἵνα τῷ βίῳ σωτηρία ᾖ. εἰ μὴ γὰρ ἔφθειρεν ἐν μιᾷ νυκτὶ πεντήκοντα παρθένους, πῶς ὁ κόσμος ἐσώζετο; μᾶλλον δὲ ὀλώλει. καὶ ἁπλῶς ὁμολογῶ σοι, περικαῶ τὰς κακὰς αὐτῶν πράξεις καταλογάδην ἀναγράψαι. ἔτι δὲ βασιλεῖς καὶ τύραννοι ἀπηνέστατοι ἐπιθυμητὰς τινὰς ἐχθρούς, καὶ τούτους ἐν γῇ κατορύξαντες, πλέον τι μὴ ἔχοντες τούτοις χαρίσασθαι, οἷα δὴ καὶ αὐτοὶ φθαρτοὶ καθ' αὑτοὺς ὄντες, εἰς τὴν ἐκείνων ἔννοιαν διὰ τάφους αὐτῶν ἀπὸ πλάνης τοῦ βίου τοῖς ἰδίοις ὑπηκόοις ἀπὸ κακῆς προφάσεως κακῶς θρησκεύεσθαι παρεδώκασιν. ὡς ὁ Ἀντίνοος ὁ ἐν Ἀντινόῃ κεκηδευμένος, καὶ σὺν λαμπρῷ πλοίῳ κείμενος ὑπὸ Ἀδριανοῦ ἔτως κατετάγη. Τιμαγένης δὲ ἐν Ἀσίᾳ· Κάνωβός τε ὁ Μενελάου κυβερνήτης, καὶ ἡ τούτου γυνὴ Εὐμενοθὶς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τεθαμμένοι τιμῶνται πρὸς τῇ ὄχθῃ τῆς θαλάσσης, ἀπὸ δεκαδύο σημείων διεσῶτες. καὶ Μαρνᾶς δοῦλος Ἀσερίου τοῦ Κρητὸς πρὸς Γαζαίοις. Κάσιος δὲ ὁ Ναύκληρος πρὸς Ἡλαισιώταις.

Cor. χρεωνομίαν μυῶν.

Ταῦτα οὖν πάντα ὅταν μέση τῇ Ἐκκλησίᾳ * ἀνελεῖται, κακὸν ὑπόδημα θανασίμης ὁδοῦ τοὺς ἅπτω προσαχθέντας ὑπολύεται. ἄλλους δὲ ἀπὸ μοιχείας εἰς σωφροσύνην φέρετε, καὶ μὴ μόνον τοῦ πλησιγαμεῖν αὐτοὺς ἀπάλλαττετε, ἀλλὰ καὶ ἰδίας τῆς κατὰ φύσιν καταφρονεῖν, ὡς ἔτι ὁ καιρὸς συνεσταλμένος ἐστὶν, ὥς φησιν ὁ ἱερὸς Ἀπόστολος·

F. ἀνελεῖσθε, & ὑπολύετε.

A fertur, ne attigeris hirce. Nam si me contigeris, barbam tuam adures. Jam qvod ad Minervam pertinet, nec illa qvidem simplex, sed ejusdem nominis complures enumerantur. Nam alia vaga, & ad Tritoniam paludem oberrans fuit. Secunda Oceani filia: alia Saturni, ut cæteras omittam. Dianæ præterea plures etiam extiterunt. E qvibus alia fuit Ephesia: Jovis alterea filia: & aliæ deinceps haud paucæ. Bacchus verò Thebanus alius fuit; alius Semeles filius. Tertius Corybantum Præses: tùm à Titanibus & Curetibus discerptus alius: cui lanienæ ac viscerationis mysteria illa serviunt. Herculis verò, qvem isti averruncum nominant, reliqvis omnibus egregiis factis omissis, unum duntaxat, qvod, ut opinor, prædicare illi solent, paucis attingam. Igitur satis illi fuerit ad humanæ vitæ repræsentandam salutem ingentem suscepisse laborem. Nisi enim eâdem nocte centum constuprasset virgines, qvonam pacto mundus servari potuisset? Imò verò funditùs esset extinctus. Atqve, ut uno verbo dicam, fateor me in tam detestandis illorum facinoribus perseqvendis esse defessum. Accedit ad superiora omnia, qvod Principes qvidam, & immanissimi Tyranni qvos in delitiis habuerant, cùm mortuos sepelissent, neqve qvicqvam iis amplius gratificari possent, utpote qvi & ipsi mortales essent, pro inflammato in illos amore suo monimenta illorum ac sepulchra apud subditos sibi populos pessimis de causis in veneratione esse voluerunt. Ex qvo ingens in hominum vitam error introductus est. Ad hunc modum Antinous in urbe sui nominis cùm lusorio navigio sepultus ab Adriano in Deorum numerum relatus est. Itidemqve Timagines in Asia, & Canobus Menelai gubernator cum uxore sua Eumenuthide ad Alexandriam sepulti prope littus, duodecimo ab urbe lapide divino cultu consecrantur. Marnas Asterii Cretensis servus apud Gazæos: Casius nauclerus à Pelusiotis colitur.

Mineruæ complures. Dianæ. Bacchi. Herculis. Antinoüs.

CIX. His omnibus media in Ecclesia diligenter explicatis, longè pessimum viæ lethalis exemplum iis, qvi ad eum modum inducti depravatiqve fuerint, velut calceamentum solvite. Alios ab adulteriis ad pudicitiam traducite. Neqve solum ab alienis violandis conjugiis abducite: sed & ut ab legitimæ uxoris consvetu-

dine abstineant cohortatione vestra perficite: *Tempus enim breve est*, ait Apostolus. 1. Cor. 7. 29.

Ad hæc fornicatores instituite, ne ob nefarium, & tam apud Deum, qvàm homines illicitum facinus pœnas expendant. Cumqve non sermone tantum: sed & factis elaborantes hæc omnia tradideritis, persvadete illis, ut hæc ipsa à vobis accipiant: Posteaqvam eadem ipsi præstiteritis, & in vobis expresso omnium exemplo, eâ re potissimum fidem orationi vestræ conciliaveritis: qvòd ante vosmetipsos factis edocueritis, qvàm ad alios instituendos accederetis. Ita qvippe solem vel tacentes imitamini, qvi silens ipse omnes ubiqve terrarum instituit. Nam is statim atqve exortus est, artes omnes, etiamsi taceat, edocere videtur. Cæterùm cùm horum omnium fructum & utilitatem filiis vestris, sive potius fidissimis fratribus impertieritis, ita illos informate, ut *in terra gradientes cœli municipes esse videantur*. Monastici instituti desiderium & ardorem constantia vestra sinceraqve fide qvamplurimis insinuare mementote. Hæreticos verò detestantes, Manichæos confutantes, ac Marcionistas, & cæteros ejus farinæ homines à caula Dei, & ovili depellite: & omnibus illorum argumentis eversis, silentium indicite. Qvæcumqve porrò adversus DEUM, ac sanctos ejus Prophetas temerè garriunt homines levissimi, ac Spiritu sancto destituti: tùm qvæ in conditorem rerum omnium contumeliosè jaciunt, cùm scilicet innumera bona, beneficiaqve in universum hominum genus à Deo per sanctissimos Prophetas eorumqve vaticinia derivata insectentur & oderint: ac legis & Prophetarum altissima mysteria, tanqvam cum terra corporibusqve concreti homines, inqvirendo asseqvi neqveant, & idcircò contumeliosè fruſtra detrahant. Vos hæc, inqvam, omnia, & errores illorum certissimis rationibus impigrè ex auditorum animis evellite. Istiusmodi qvippe vocibus homines vanissimi, tanqvam inutiles frutices, secundo copiosi fluminis decursu rapiuntur.

Phil. 3. 20.

Monastici instituti laudatur.

CX. Sed illud imprimis obiicere solent: Egregium verò legis illum esse Deum qvi ubinam loci Adamus esset velut ignarus interroget. *Adam*, inqvit, *ubies?* Tum Cainum alloqvens: *Ubi est*, inqvit, *Abel frater tuus?* Item ad Abraamum: *Ubi est Sarra uxor tua?* Aliaqve præterea commemorantes, servatori Deo, eidemqve vero, & universa præscienti, ore, ac verbis duntaxat, non ex animo ac veritate credunt.

Gen. 3. 9.

Gen. 4. 9.

Gen. 18. Quanqvam hæc interrogatio non legitur.

πόρνας δὲ κατηχεῖτε, ἵνα μὴ τὴν ἀθέμιτον πρᾶξιν σὺν Θεῷ τε καὶ ἀνθρώποις ἐργασάμενοι τιμωρηθῶσιν. καὶ ὅτι πάντα ταῦτα διὰ σώματος, καὶ δι' ἔργων κάμνοντες σὺν λόγοις πείθετε αὐτὰ τὰ πάντα ἐγκαταδέξασθαι ὑμῶν, ἔργῳ πάντα πρῶτον πράξαντες, καὶ ἐν αὐτοῖς ἀνατυπωσάμενοι, εἶτα λόγοις πιστοποιοῦντες, οἷς διὰ τῶν πράξεων ἑαυτοὺς πρῶτον ἐδιδάξατε, ἵνα καὶ ἑτέρους μαθητεύοιτε. ἐπέχετε γὰρ καὶ σιωπῶντες τρόπον ἡλίου, τὸ καὶ σιωπῇ πάντας πανταχοῦ διδάσκοντος. εὐθὺς γὰρ ἀνατέλλων, καὶ σιωπῶν, τὰς τέχνας πάντων ἀναδιδάσκει. καὶ ὅταν μὲν τούτων ἁπάντων τὴν ὠφέλειαν τοῖς ἑαυτῶν τέκνοις, εἴτουν ἀδελφοῖς πιστοτάτοις, σπουδάζετε μὲν αὐτοὺς ἐπὶ γῆς μὲν βαδίζειν, ἐν οὐρανῷ δὲ ἔχειν τὸ πολίτευμα. μοναχῶν δὲ ζῆλον τοῖς πλείοσιν ἐγγεννᾶτε διὰ τῆς ἐν ὑμῖν εὐρρύτητος, καὶ ἀνυποκρίτου πίστεως, αἱρεσιώτας συγχύντες, Μανιχαίους φιμώντες, Μαρκιωνιστὰς καὶ λοιποὺς ὁμοίους αὐτῶν τῆς τοῦ Θεοῦ μάνδρας ἀπελαύνετε, πάσας αὐτῶν τὰς βλασφημίας σβεννύοντες, καὶ ἐπισομίζοντες. ὅσα γὰρ κατὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ κατὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ Προφητῶν τολμηρῶς κατεφθέγξαντο, κενοὶ ὄντες καὶ κενοὶ ὑπὸ ἁγίου Πνεύματος. εἰς δὲ τὸν τῶν ὅλων δημιουργὸν βλασφημοῦσι, καὶ ὅσα καλὰ διὰ τῶν ἁγίων αὐτοῦ Προφητῶν τοῖς πᾶσιν ἀνθρώποις κατὰ προφητείαν ὁ Θεὸς ἐχαρίσατο, ὅτοι μισοῦσι, τά τε βαθύτατα τοῦ νόμου καὶ τῶν Προφητῶν, οἷα δὴ γεώδεις ὄντες, καὶ σωματικοὶ, ἀνακεινόμενοι ὑ νοσοῦσι, μᾶλλον βλασφημοῦσιν * εὐθὺς τὴν αὐτῶν πλάνην, μὴ ὀκνεῖτε ὑπὸ τῶν ἀκουόντων, ἀποσείεσθε αὐτὸς ὑπὸ τῶν ἀληθινῶν ὑποδείξεων. διὰ γὰρ τῶν τοιούτων ῥημάτων οἱ ματαιόφρονες, ὥσπερ φρύγανα ἐν ῥεύματι πλησίον ποταμοῦ κατοφέρονται.

Corruptus locus.

Εἰπάσι δὲ, ὅτι καλὸς ὁ Θεὸς τοῦ νόμου, ὃς τὸν Ἀδὰμ ἀγνοῶν ποῦ ἐστιν ἠρώτα, λέγων. Ἀδὰμ, ποῦ εἶ; καὶ τῷ Κάϊν λέγει, ποῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου; καὶ πρὸς τὸν Ἀβραὰμ, ποῦ Σάρρα ἡ γυνή σου; καὶ ἄλλα πολλὰ τοιαῦτα αὐτοὶ οἱ τοιαῦτα λέγοντες πιστεύσουσι τῷ σωτῆρι Θεῷ σώματι, καὶ οὐκ ἀληθείᾳ Θεῷ ὄντι,

καὶ προγνωσιν ἔχοντι, τὰ δὲ αὐτὰ τῇ παλαιᾷ ὁμοίως ἐπιζωτῶντι, πῦ τεθείκατε τὸν Λάζαρον; καὶ τίς μυ ἥψατο; καὶ, ὅτι ἔχετε ἄρτους μεθ' ἑαυτῶν; καὶ, τίνα θέλετε; ἢ τίνα ζητεῖτε; εὐχερὴς λοιπὸν καὶ ῥᾴδιος ὁ πρὸς τούτους ἔλεγχος. ὡς γὰρ ἐπιζωτᾷ ὁ Υἱὸς προγνωσιν ἔχων, οὕτως καὶ ὁ Πατὴρ εἰ * αὐτὸς καὶ ἐν τῷ νόμῳ ἐπερωτᾷ, ὁ αὐτὸς ὢν ἀεὶ, καὶ μὴ μεταλλασσόμενος. ἐὰν γὰρ εἴπῃ, πῦ τεθείκατε τὸν Λάζαρον; οὔτε τὸ Εὐαγγέλιον ἀγνοεῖ, οὔτε τὴν παλαιὰν διαθήκην. πῦ τεθείκατε αὐτόν: λέγει, ἐξελέγξαι θέλων τὰς μηδὲ τὴν ἴσην πίστιν ἐξενηνοχυίας πρὸς τὴν Σωμανίτιν. καί τοι γε ἐκείνης πρὸς ἄνθρωπον ἐχούσης, τουτέστιν Ἐλισαῖον τὸν ἅγιον Προφήτην, τὰς δὲ, πρὸς Μάρθαν ἐχούσας πρὸς τὸν Θεόν. καὶ ἐὰν εἴπῃ, τίς μυ ἥψατο; ὐκ ἀγνοῶν λέγει, ἀλλ' ἵνα πείσῃ τὴν γυναῖκα ἀφ' ἑαυτῆς ὁμολογῆσαι, ἵνα μὴ περὶ ἑαυτῆς μαρτυρῇ ὁ υἱὸς τῦ Θεῦ, ἀλλ' ὑπὸ ἄλλων δοξάζηται. καὶ ὅταν εἴπῃ, ἔχετε ἄρτους μεθ' ἑαυτῶν; πρὸς τοῦτο λέγει, ἵνα τὸ βραχὺ τῶν ἄρτων πᾶσι σημανθῇ, καὶ τὸ μέγεθος τῆς ἀπὸ θαυματουργίας θαυμασθῇ, διὰ τοσούτων ἄρτων τοσοῦτο πλῆθος ὄχλου. καὶ ὅταν εἴπῃ, τίνα ζητεῖτε; τοὺς ζητοῦντας δεικνυσιν ἠπατημένους ὄντας, καὶ Ἰησοῦν ζητοῦντας τὸν ἰατρὸν ἑρμηνευόμενον, καὶ σωτῆρα· ἵν' ὅταν ἀποκτείνωσιν αὐτὸν, τότε σωτηρίας λήξωσιν.

Ὥσπερ οὖν τὰ περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἡμῶν οἰκονομίας ἐδείξαμεν, λεγόμενα μὲν ἀνθρωπίνως, οὐκ ἀμοιρα δὲ προγνώσεως. οὐδὲ γάρ τις τῶν εὐφρονούντων εἴπῃ ἀγνοεῖν αὐτὸν, πῦ τεθείκασι Λάζαρον, ἐγγὺς ὄντα τοῦ τόπου, εἰ μὴ διὸ ἔλεγεν ἐπόμενον τρόπον ἠρώτα, πόρρω Γαλιλαίας πρώην ὄντα, μὴ δείξαντα ἀφ' ἑαυτοῦ, ὅτι τέθνηκε Λάζαρος. ὅτω μὴ περὶ τῆς παλαιᾶς διαθήκης ταῦτα εὐφρόνως ἀναλύομεν. τὸ εἰπεῖν τὸν Θεὸν Ἀδάμ, πῦ εἶ; οὐκ ἀγνοοῦντος ἦν, ἀλλὰ δεικνύοντος ὑπὸ οἵου ὕψους πρὸς ποῖον βάθος ἄγχους ὁ Ἀδὰμ ἐμπεπλώκει. καὶ πῦ Ἄβελ ὁ ἀδελφός σου; ὅτι οὐ σε ἔδει φέρειν ἀεὶ ἐν ἀγκάλαις, καὶ ἀεὶ σωοῦναι ἀπῷ, ὅτου πρὸ γῆν ῥᾳδίως σε ἔρριπται. δεικνυσι γὰρ ὑπὸ τῦ ἑπαγομένου, ὅτι οὐκ ἀγνοίας χάριν ἠρώτα,

A Atqvi idem ipse non absimili atqve in veteri testamento ratione nonnulla scisciBtatur: cujusmodi illud est: *Ubi posuistis Lazarum?* Et: *Qvis me tetigit?* Item: *Qvot habetis panes vobiscum?* Item: *Qvem vultis?* Aut: *Qvem qvaritis?* Qvamobrem facilis est adversus illos, & expedita ratio. Nam ut Filius, etsi præsciret, interrogavit: sic & Pater cùm idem, & immutabilis maneat, in lege percontatur. Nam qvòd ita loqvitur: *ubi posuistis Lazarum?* nec Evangelium, neqve testamentum vetus ignorat. *Ubi posuistis ipsum?* inqvit, ut sorores illas argueret, qvæ ne æqvalem qvidem Sunamitidi illi fidem præ se ferrent. Qvanqvam illi cum homine duntaxat res esset, Elisæo nempe Propheta: Martha verò ejusqve soror cum Deo ageret. Nam qvod alias dixit: *Qvis me tetigit?* non hoc ex ignorantia dixit: sed ut ab ipsamet muliere confessionem exprimeret: ne de seipso testificaretur Dei Filius; sed aliorum testimonio commendaretur. Qvod autem ad ista pertinet: *Habetis panes vobiscum?* ideo percontatus est, ut qvam exigua panis esset copia, & incredibilis tanti prodigii magnitudo demonstraretur; qvæ eo esset admirabilior, qvo tam paucis panibus tot millia hominum aluisset. Porrò cùm interrogat: *Qvem qvaritis?* eos, qvi qværebant, falsos esse significat, qvi Jesum qværerent, cujus nomen *medicum ac Salvatorem* significat: ut eo interfecto communicatam per illum ab eo salutem amitterent.

Explicantur varia loca, qvibus tanqvam nescius Christus interrogasse dicitur.
Joa. 11. 34. Luc. 8. 45. Mar. 6. 38. Joa. 18. 4.

CXI. Qvemadmodum igitur qvæ de Christi Domini incarnatione dicuntur, ad humanam qvidem affectionem accommodatè esse concepta: sed præscientiæ neqvaqvam expertia demonstravimus. Nemo qvippe prudens ignorasse tùm illum dicere potest, cùm interrogabat. *Ubi posuistis Lazarum?* qvandoqvidem ei loco propinqvus erat, cùm his de causis, qvas antè dixi, percontatus fuerit: Præsertim qvi paulò ante procul à Galilæa dissitus Lazari mortem per sese significasset. Ita & in vetere testamento qvæ his affinia sunt prudenter explicamus: Nimirum sermonem illum Dei: *Adam, ubies?* non ignorantis esse sed indicantis qvanta è sublimitate qvantam in dedecoris, & infamiæ voraginem Adamus incidisset. Ejusdem generis & illud est: *Ubi est Abel frater tuus?* Nempe qvem tu in ulnis assiduè gestare debueras, & cum eo versari perpetuò, hic à te in terram abjectus est. Ex iis enim qvæ sequuntur ostendit se non ex ignorantia,

sed ut hominem convinceret ista dixisse. A
Gen. 4. 11. Sequitur enim: *Maledicta terra in operibus tuis, & tu ipse maledictus à terra, quæ aperuit os suum, ut exciperet sanguinem fratris tui de manu tua. Ecce enim*, inqvit, *vox ipsius clamat ad me.* Jam illud; *Ubi est Sara uxor tua?* non ignorans protulit: sed ut propagandis ab ea filiabus, qvæ pietatem profiterentur, disciplinam illius, velut qvoddam exemplar, offerret; ad qvod potissimùm accommodari eas oporteret, qvoties sanctis viris suo labore ministrant. Etenim illa tam negotioso
Saræ modestia. ministerio distracta, cum azymos, & subcineritios panes confecisset, ac cætera B cum famulis obiisset omnia, eorum, qvibus hæc apparabat, vultus, neqvaqvam aspexit, eoqve facto rarum & singulare pudicitiæ ac modestiæ exemplum posteritati reliqvit. Atqve hæc adversus ineptissimorum hominum objectiones demonstrata sufficient.

CXII. 'Qvod si opponere ista pergant: Præclarum verò illum legis esse
Objectio Hæreticorum adversus Legis antiqvæ Deum eluitur. Deum: qvi Ægyptiis injuriam fecerit, C ac suos in illa ex Ægypto profectione prædari docuerit: Nimirum istud homines inanissimi non vident: nihil apud DEUM omninò perire, ac justum ab eo judicium institui, nec à qvoqvam illudi. Nam qvid in animo habebant Ægyptii cùm Judæorum opera gratis abuterentur, non brevi aliqvo tempore, sed annis CCXV, qvi ad alios CCXV, qvi ad Josephum fluxerunt, adiiciendi sunt? Cùm enim CCCCXXX annorum peregrinatio Abraamo, ac stirpi ejus esset his
Gen. 15. 13. verbis indicta: *Peregrinum erit semen tuum in terra aliena:* qvod decretum fue-
Chronologia Israëliticorum temporum. rat re ipsa perfectum est. Nam pro sua D benignitate DEUS peregrinationis illius annos bifariam partitus est. Qvippe CCXV priores annos ab illis in Chananea compleri voluit, reliqvos CCXV iis, qvi in Ægypto habitabant, attribuit. Horum enim omnium annorum numerus ita subduci potest. Agebat tum Abraamus annum ætatis LXXV: à qvo ad Isaaci natalem anni sunt XXV. Isaacus anno absolulo LX genuit Jacob. Colliguntur simul anni LXXXV. Jacob annos natus LXXXIX genuit Levi. Fiunt anni CLXXIIII.

ἀλλὰ διελέγχων ἐν τῷ εἰπεῖν, ὅτι Ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου, καὶ Ἐπικατάρατος σὺ ἀπὸ τῆς γῆς, ἥ τις ἔχανε τὸ στόμα αὐτῆς δέξασθαι τὸ αἷμα τοῦ ἀδελφοῦ σου ἐκ τῆς χειρός σου. ἰδοὺ γὰρ, φησὶν, ἡ φωνὴ αὐτοῦ πρός με. καὶ ποῦ Σάρρα ἡ γυνή σου; οὐκ ἀγνοῶν εἶπεν. ἐπεὶ πῶς ἠγνόει ὁ γελῶσαν ἔνδον τῆς οἰκίας εἰδὼς αὐτήν; οὐκ ἀγνοῶν τοίνυν ἠρώτα, ἀλλ' ἵνα ἀδρασήσῃ ταῖς θυγατράσιν αὐτῆς, ταῖς ἐπαγγελλομέναις θεοσέβειαν, μαθεῖν τὴν ἐκείνης ἀγωγήν, ὅταν ἁγίοις ἐκ τῶν ἰδίων καμάτων ὑπηρετεῖν περιῶνται. ἐκείνη γὰρ ἐν τοσαύτῃ ὑπηρεσίᾳ ὑπάρχουσα, αὐτὴ τοὺς ἀζύμους, καὶ τοὺς ἐγκρυφίους ἐργαζομένη, καὶ τὴν τοσαύτην ὑπηρεσίαν ἐξαρτύσασα, ἅμα τοῖς ἰδίοις αὐτῆς οἰκέταις πρόσωπον τῶν ὑπηρετουμένων οὐκ ἐώρα, σωφροσύνης ἐπιφανὲς ὑπογραμμὸν ταῖς ἡμετέραις γυναιξὶ ὑπολιμπάνουσα. καὶ ταῦτα μὲν πρὸς τὰς τῶν ματαίων ἀντιλογίας.

Αὖτε εἴπωσιν, ὅτι καλὸς ὁ Θεὸς τὸν νόμον, ὁ τοὺς μὲν Αἰγυπτίους πλεονεκτήσας, καὶ συλεῦσαι διδάξας τοὺς ἰδίους αὐτοῦ ἀνθρώπους ἐν τῷ ἐξέρχεσθαι αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου· οὐκ οἴδασιν οἱ μάταιοι, ὅτι πρὸς Θεῷ ἐδὲν ἀπόλυτον, καὶ ὅτι δικαιοκρισία ἐστὶ, καὶ Θεὸς ἀμυντηρίζεται. τί γὰρ ἐνόμιζον Αἰγύπτιοι, ὅτι ἐζήτουν ταῦτα ἀμοιβὴ ἐργάζεσθαι τοῦ Ἰσραήλ, καὶ ἃ τὰ τυχόντα ἔτη, ἀλλὰ διακόσια δεκαπέντε, σὺν τοῖς διακοσίοις δεκαπέντε ἔτεσι * τοῦτο Ἰωσήφ; τετρακοσίων γὰρ καὶ τεσσάρακοντα ἐτῶν παροικίας ὠρισθείσης τῷ Ἀβραὰμ, καὶ τῷ αὐτοῦ σπέρματι, ᾧ λέγει, πάροικον ἔσαι τὸ σπέρμα σου ἐν γῇ ἀλλοτρίᾳ, τὸ ὡρισθὲν ἐτελειώθη. τῇ ἓν ἑαυτῷ συμπλαγχνίᾳ ὁ Θεὸς τὰ ἔτη τῆς ἀπὸ παροικίας διεμέρισε. καὶ εὐθὺς μὲν σ' δεκαπέντε ἐτῶν ἔτι ὄντων ἐν τῇ Χαναανίτιδι, ἀνελάβετο αὐτὸν, καὶ τὰ ἄλλα σ' πεντεκαίδεκα διῆλε τοῖς εἰς Αἴγυπτον καθικνοῦσιν. ὁ γὰρ ἀριθμὸς τούτων τῷ ἑτῷ ὅτως ἀναλογεῖται. ἦν τότε ἑβδομηκοστὸν πέμπτον ἔτος τοῦ Ἀβραάμ. γίνονται τοίνυν ἀπὸ ἑβδομηκοστοῦ πέμπτου ἔτους Ἀβραὰμ ἕως γεννήσεως Ἰσαὰκ ἔτη νέ. Ἰσαὰκ γεννᾷ τὸν Ἰακὼβ πατάγονον ἔτος ἑξηκοστὸν, καὶ γέγονεν ἔτη πέ. Ἰακὼβ δὲ γεννᾷ ἐτῶν ὠθ', γεννᾷ τὸν Λευὶ, καὶ γίνονται ἔτη ροδ'.

Corruptus locus.

Λευὶ ἐτῶν γενόμενος μ΄ τεσσάρων, γεννᾷ τὸν Καάθ. ἐν δὲ τῷ τεσσαρακοστῷ ἔτει, καὶ ἑβδόμῳ Λευὶ κάτεισιν Ἰακὼβ εἰς Αἴγυπτον, καὶ γίνονται ἔτη διακόσια ἕνδεκα. καὶ μετὰ τὴν εἴσοδον αὐτῶν τὴν εἰς Αἴγυπτον, ἕτερα τέσσαρα ἔτη. καὶ πληροῦνται τὰ διακόσια δεκαπέντε. ἐντεῦθεν μοι πάλιν ἀριθμεῖται τὰ λοιπὰ διακόσ[illegible] πεντεκαίδεκα ἔτη τῆς τῶν Ἰσραηλιτῶν παρ[illegible] Καὰθ δὲ μετὰ τὴν εἰς Αἴγυπτον κάθοδον ἐν [illegible] ἑξηκοστῷ πέμπτῳ αὐτοῦ ἔτει, γεννᾷ τὸν πατέρα Μωϋσέως * Ἀβραάμ. γίνονται τοίνυν ἀπὸ τοῦ πρώτου Ἀβραὰμ τοῦ ἑβδομηκοστοῦ αὐτοῦ πέμπτου ἔτους, ἕως τῆς γεννήσεως τοῦ ἐσχάτου Ἀβραὰμ ἔτη σπ΄. ἀπὸ δὲ τῆς εἰς Αἴγυπτον καταγωγῆς ἔτη ξε΄. Ἀβραὰμ δὲ ἐτῶν ἑβδομήκοντα ὢν γεννᾷ τὸν Μωσέα. καὶ γίνονται ἀπὸ μὲν τοῦ πρώτου Ἀβραὰμ ἔτη τν΄. ἀπὸ δὲ τῆς εἰς Αἴγυπτον καταγωγῆς ἔτη ρλε΄. ὁ δὲ Μωϋσῆς ἐν τῷ * λ΄ αὐτοῦ ἔτει πατεῖ τὴν ἐρυθρὰν θάλασσαν ἅμα Ἰσραηλίταις ἐξ Αἰγύπτου ἐξιών. καὶ γίνονται ἀπὸ μὲν τοῦ μεγάλου Ἀβραὰμ ἔτη τπ, ἀπὸ δὲ τῆς εἰς Αἴγυπτον καθόδου ἔτη φξε΄. τὰ δὲ λοιπὰ πεντήκοντα ἔτη κατηνάλωσαν μετὰ τὴν διαπεραίωσιν τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης, μέχρι τῆς εἰς Παλαιστίνην ἀπάντησιν, οὐ διὰ τὸ μῆκος τῆς ὁδοῦ, ἀλλὰ διὰ τὸ μάχεσθαι καὶ ἐμποδίζεσθαι παρὰ τῶν καθ' ὁδὸν αὐτῶν εὑρισκομένων ἐθνῶν. γίνεται οὖν ἀπὸ μὲν τοῦ ἑβδομηκοστοῦ πέμπτου ἔτους τοῦ μεγάλου Ἀβραὰμ, ἀφ' οὗ ἡ πρόρρησις αὐτῇ ἐδόθη αὐτῷ παρὰ τοῦ Θεοῦ μέχρι Μωϋσέως, καὶ τῆς εἰς Παλαιστίνην ἀφίξεως τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ, ἔτη υλ΄. ἀπὸ δὲ τῆς καθόδου τῆς Αἰγύπτου, καὶ μέχρι Παλαιστίνης αὐτῶν ἀφίξεως ἔτη σιε΄.

Malè pro Ἀμράμ.

Cor. numerus & π΄ pro λ΄ substituendum id est LXXX.

Τοσούτοις οὖν ἔτεσιν ἐργασαμένοις τοῖς Ἰουδαίοις ἀμισθὶ, οὐκ ἦν δίκαιον, καὶ παρὰ Θεῷ, καὶ ἀνθρώποις δοθῆναι αὐτοῖς τὸν μισθὸν αὐτῶν, κἂν ἐπὶ τέλει; οὐκ ἄδικος τοίνυν ὁ Θεὸς μετὰ σκύλων ἐκεῖθεν ἐκβάλλων τοὺς οἰκείους. εἰ δέ τις ἀμφιβάλλοι μὴ οὕτως ἐξαριθμεῖσθαι τὰ ἔτη, ἀκουέτω Μωϋσέως λέγοντος· ἡ δὲ κατοίκησις τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ ἐν τῇ Χαναὰν, καὶ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ, ἔτη υλ΄· τοῦ οὖν δικαιοτάτου μισθοῦ τοῦ Κυρίου ἐπιμελομένου, ποία τις ἔτι ὑπολείπεται ματαίου ἀντιλογία τοῖς βουλομένοις κατὰ τοῦ ἁγίου Θεοῦ καταφέρειν ψόγον; Θεὸν δὲ ἀληθινὸν οὐκ ἄν ποτέ τις ψέξειεν, ἀλλ' οἱ ψέγοντες ἑαυτοὺς

A Levi anno ætatis XLIV genuit Caath. Porrò anno XLVII Levi, Jacob in Ægyptum deſcendit. Conſurgunt itaqve anni CCXI; qvibus alii qvatuor addendi ſunt, poſteaqvam Ægyptum ingreſſi ſunt: ut CCXV impleantur anni. Reſtant CCXV illi poſteriores anni numerandi, qvibus Iſraëlitæ in Ægypto peregrinati ſunt. Caath igitur poſt illam in Ægyptum profectionem, LXV ætatis anno patrem Moyſis Abraamum genuit. Qvare à priore Abraamo, ejuſqve LXXV anno, ad minorem Abraamum, ſumma colligitur annorum CCLXXX. Ex qvo verò in Ægyptum pervenerunt, anni LXV. Abraamus LXX anno genuit Moyſen. B Ita fiunt à priore Abraamo anni CCCL. Ex qvo verò Ægyptum ingreſſi ſunt anni CXXXV. Moyſes anno XXX ætatis ſuæ ex Ægypto profectus cum Iſraëlitis mare rubrum pedibus ingreditur. Conſurgunt à priore Abraamo anni CCCLXXX. Ab ingreſſu in Ægyptum anni cccccLXV. Reliqvos qvinqvaginta poſt trajectum mare rubrum in itinere poſuerunt, donec Palæſtinam attingerent: Non qvòd adeo longa eſſet via: ſed ob freqventes pugnas, ac moleſtias, qvibus ab his nationibus, qvæ in itinere occurrebant, identidem laceſſiti ſunt. Qvocircà ab anno magni Abraami LXXV, qvo ſcilicet C tempore reſponſum illud Divinitùs accepit, ad Moyſen uſqve, & illud tempus, qvo Iſraëlitæ Palæſtinam adierunt, numerantur anni CCCCXXX. Ex qvo verò in Ægyptum profecti ſunt, ad illum in Palæſtinam adventum, anni CCXV.

Cur Iſraëlitas Ægyptios prædari Deus voluerit.

CXIII. Cum tot annos ſine ulla mercede Ægyptiis Iſraëlitæ ſuam operam locaſſent, nonne DEI, hominumqve judicio æqviſſimum erat, ſua ut illis merces D ſaltem in fine proſolveretur? Qvare non injuſtus eſt Deus, qvi ſuos inde cum ſpoliis emiſit. Qvòd ſi qviſpiam non eam eſſe ſummam annorum, ac rationem exiſtimet, Moyſen audiat: *Porrò habitatio*, inqvit, *filiorum Iſraël, in Chananæa & Aegypto, annorum fuit CCCCXXX.* Cùm igitur Dominus mercedis juſtiſſimæ curam gereret, qvænam eſſe poteſt inanis illorum defenſio, qvi ſanctiſſimum Deum vituperare non dubitant? Verum qvippe Deum vituperare nemo poterit unqvam: & qvi id agere volunt, ſemetipſos potiùs

Exo. 12, 40.

vituperant. Rursus aliud qviddam afferre solent, & qvidem absurdum, nec prioris dissimile: Præclarum verò DEUM legis, inqviunt, qvi injuriam Chananæis inflixit, ut illorum agros Israëlis posteris assignaret: *Domos* videlicet, *qvas non extruxerant, & oliveta ac sicera, & vites, qvas non conseverant.* Qvibus illud opponendum est: O hominum vanitatem! Nam si Deus homo esset, qvæ hodie dicuntur, aut fiunt, utiqve præviderit: neqve ad illius animum adhæresceret. Sed cùm Deus non homo sit, verùm Deus, qvæ in seipsum admittuntur crimina ad complures usqve generationes sine oblivione ulciscendo persequitur. Qvod qvidem si adhuc ignorent, discant modo si lubet.

Deut. 6. 11.

Deest ἐκ.

Cor. ἐπεὶ δὲ.

Historia distributi à Noëmo terrarum orbis.

CXIV. Notum illud, opinor, omnibus est: Justum illum Noëmum velut mundi reliqvias diluvio superfuisse. Qvi cùm unà cum tribus filiis superstes fuisset, utpote justitiæ cultor acerrimus, eandem in liberos probitatem transfundere cupiens, ut ne in easdem calamitates incurrerent, non verbis modò hanc illis religionem proposuit: sed & jurejurando fraternæ benevolentiæ cautionem à singulis extorsit. Tum velut hæres mundi totius institutus à Deo, totum orbem terrarum in tres filios sortitò distribuit, & unicuiqve sortem suam, ac portionem assignavit. Imprimis Sem primogenito sors illa contigit, qvæ qvicqvid terrarum est à Perside, & Bactris, & ab India usqve ad Rhinocorurorum regionem situm est, complectitur. Rhinocorurorum porrò ager Ægyptum inter „ ac Palæstinam ex adverso Rubri maris jacet. Cham secundo loco natus qvicqvid à Rhinocoruris ad Gades in meridiem porrigitur obtinuit. Japheth deniqve tertio loco nato cessit id omne, qvod à Media ad Gades, & Rhinocorura ad Septentriones obvertitur.

Semipostveritæ.

CXV. Posthæc Sem liberos genuit, à qvibus propagatum genus est, adusqve lingvarum divisionem: secundum qvam varias in lingvas, ac tribus, & regna dispersi sunt: qvorum ista sunt nomina: Elymæi, Pæones, Lazi, Cossesui, Gasphenі, Palæstini, Indi, Syri, Arabes, Cajani, Ariani, Masæsuli, Hyrcani, Magusæi, Troglodítæ, Assyrii, Carmani, Lydi, Mesopotamitæ, Hebræi, Cœleni, Bactriani, Adiabeni, Camelii, Saraceni, Scythæ, Chiones, Gymnosophistæ,

A ψέγουσιν. ἕτερα δέ τις παρ' αὐτῶν μάταιος καταγέλαστος ἀντιλογία ὁμοία τῇ πρώτῃ, ὅτι καλὸς ὁ Θεὸς τὸ νόμῳ, ὃς ἐπλεονέκτησε τὸς Χαναναίους, ἵνα δῷ τοῖς Ισραηλίταις τὸν αὐτῶν τόπον, οἰκίας * ἃς ᾠκοδόμησαν, καὶ ἐλαιῶνας, καὶ συκῶνας, καὶ ἀμπελῶνας, ἃς οὐκ ἐφύτευσαν. πρὸς ἃς ἐρῶ· ὦ μάταιοι· εἰ μὲν ἦν Θεὸς ἄνθρωπος, τὰ σήμερον λεγόμενα, ἢ πραττόμενα παρῆρχετο. καὶ οὐδὲν ἦν ἄτοπον ἐν ἐνθυμήσει,* ἐπειδὴ ὁ Θεὸς Θεός ἐστι, καὶ οὐκ ἄνθρωπος, τὰ εἰς αὐτὸν ἀναφερόμενα εἰς πολλὰς γενεὰς ἐκδικῶν οὐκ ἐπιλανθάνεται. εἰ γὰρ ἀγνοοῦσι τὸ πρᾶγμα τοῦτο, μαθέτωσαν.

B

Ισασι πάντες τὸν δίκαιον Νῶε λείψανον τοῦ κόσμου γεγονότα μετὰ τὸν κατακλυσμόν. ὡς ἓν παρελείφθη αὐτός τε, καὶ οἱ περὶς αὐτὸν υἱοὶ, οἷα δίκαιος ὢν, καὶ θεοῦ ἑαυτῷ παῖδας ἀλαθεῖς καθισᾶν πειρώμενος, ἵνα μὴ τοῖς αὐτοῖς, ὑποπέσωσι κακοῖς, ὡς καὶ οἱ ἐν τῷ κατακλυσμῷ· ἀ μόνον διὰ λόγων τούτοις τὴν εὐλάβειαν παρετίθη, ἀλλὰ καὶ δι' ὅρκου ἀφ' ἑνὸς ἑκάστου αὐτῶν, τὴν πρὸς τὸν ἀδελφὸν ἔυνοιαν ἀπήτησε. καὶ διαμερίζει μὲν ὡς κληρονόμος τοῦ κόσμου κατασὰς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τοῖς τεισὶν υἱοῖς αὐτοῦ τὸν πάντα κόσμον ὑπὸ κλήρους διελών, καὶ ἑκάστην μερίδα κατὰ κλῆρον ἑκάστῳ ἀπονέμων, καὶ τῷ μὲν Σὴμ τῷ πρωτοτόκῳ ὑπέπεσεν ὁ κλῆρος ἀπὸ Περσίδος, καὶ Βάκτρων ἕως Ινδικῆς, ἕως τῆς χώρας Ρινοκορούρων. κεῖται δὲ αὕτη ἡ Ρινοκορούρων, ἀνὰ μέσον Αἰγύπτου, καὶ Παλαισίνης, ἀντικρὺ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Χὰμ δὲ τῷ δευτέρῳ ἀπὸ τῆς αὐτῆς Ρινοκορούρων, ἕως Γαδείρων τὰ πρὸς * νῶτον. Ἰάφεθ τῷ τρίτῳ ἀπὸ Μηδίας ἕως Γαδείρων καὶ Ρινοκορούρων τὰ πρὸς βορρᾶν.

C

D

Cor. Νότον.

Τοῦ δὲ Σὴμ γίνονται παῖδες, καὶ παίδων παῖδες, καὶ, ἕως ὅτε διεμερίσθησαν αἱ γλῶσσαι. καὶ εἰσὶ διεσπαρμένοι ἐν γλώσσαις, καὶ φυλαῖς, καὶ βασιλείαις. τὰ δὲ ὀνόματα αὐτῶν ἐστι τάδε. Ελυμαῖοι, Παίονες, Λαζοὶ, Κοσσεσσοὶ, Γασφηνοὶ, Παλαισινοὶ, Ινδοὶ, Σύροι, Αραβες, οἱ Καϊάνοι, Αειανοὶ,* Μασυρήλιοι, Υρκανοὶ, Μαγουσαῖοι, Τρωγλοδύται, Ασσύριοι, * Γερμανοὶ, Λύδοι, Μεσοποταμῖται, Εβραῖοι, Κοιληνοὶ, Βακτριανοὶ, Αδιαβηνοὶ, Καμήλιοι, Σαρακηνοὶ, Σκύθαι, * Χίονες, Γυμνοσοφισταὶ, Χαλδαῖοι, Πάρ-

Deest ἐκ.

For. Μασαίσυλοι.

For. Καρμάνοι.

F. Χαόνες

Mox pro Ενότας. Reg. Ενταϛ.

θοι, * Ενότας, Κορδυληνοὶ, Μασηνοὶ, Φοίνικες, Μαδηναῖοι, Κομαγηνοὶ, Δαρδάνιοι, Ελαμασηνοὶ, Κεδρούσιοι, Ελαμῖται, Αρμένιοι, Κίλικες, Αἰγύπτιοι, Καππάδοκες, Φοίνικες, Ποντικοὶ, Μαρμαρίδαι, Βίονες, Κᾶρες, Χάλυβες, Ψυλλῖται, Λαζοὶ, Μοσσυνοικοὶ, Ἰβηρες, Φρύγες. Χαὶμ δὲ τῷ δευτέρῳ παῖδες, καὶ παίδων παῖδες τριακονταδύο, ἕως τῦ ἀπὸ διαμερισμῦ τῶν γλωσσῶν· Αἰθίοπες, Τρωγλοδύται, Αγγαῖοι, Γαγγηνοὶ, Σαβῆνοι, Ιχθυοφάγοι, Ελλανικοὶ, Αἰγύπτιοι, Φοίνικες, Μαρμαρίδαι, Κᾶρες, Ψυλλῖται,

Reg. Κρώνες. & mox Μαγῆται.

Μοσσύνοικοι, Φρύγες, Μακεδόνες, * Κράνονες, Συρτῖται, Λεπτῖται, Μαγνῆται, Βιθυνοὶ, Νομάδες, Λύκιοι, Μαριανδηνοὶ, Πάμφυλοι, Μοχεσίδιοι, Πισιδηνοὶ, Αὐγαλαῖοι, Κίλικες, Μαυρούσιοι, Κρῆτες, Μαγάρδαι, Νομηδοὶ, Αφροι, καὶ Βιζακηνοὶ, Νασαμῶνες, Φασγίνοι, Μάζικες, Γάραμοι, Γετῦλοι, Βλέμμυες, Αὐξωμῖται ἔτοι κατέχουσιν ἀπὸ Αἰγύπτυ ἕως Ωκεανῦ. καὶ νῆσοι αὐτοῖς, *

Lopadusam hîc agnosco.

Κυρηναλοπάδουσα, Γαῦλος, Ρίδη, Μελίτη, Κέρκυρα, Μήνη, Σαρδανὴ, Γόρτυνα, Κρήτη, Γλαῦκος [Ρίδη] Θήρα, Αριανὸς, Ασυπαλαία, Χῖος, Λέσβος, Τένεδος, Ιμβρος, Ιασος, Σάμος, Κῶος, Κνίδη, Νίσυρος, Μεγίστη, καὶ Κύπρος. Ιάφεθ δὲ τῷ τρίτῳ παῖδες καὶ παίδων παῖδες δεκαπέντε, ἕως τῦ ἀπὸ διαμερισμῦ τῶν γλωσσῶν, Μῆδοι, Γαργανοὶ, Αρμένιοι, Αρρεοι, Αμαζόνες, Κόλλοι, Κορζηνοὶ, Βενεαγηνοὶ, Γαλάται, Καππαδόκες, Γαλάται, Παφλαγόνες, Μαριανδηνοὶ, Τιβαρηνοὶ, Χάλυβες,

Reg. Μελαγχλωνοί. F. Μελαγχλαινοί.

Μοσσυνοικοὶ, Κόλχοι, * Μελαγχηνοὶ, Σαυρομάται, Μαῶται, Σκύθαι, Ταῦροι, Θρᾷκες, Βασέρνοι, Ιλλυριοὶ, Μακεδόνες, Ελληνες, Λίβυες, Φρύγες, Παννόνιοι, Ουένετοι, * Ουέννοι,

F. Οὔννοι.

Δαυνεῖς, Ιάπυγες, Καλαβροὶ, Ιππωικοὶ, Λατῖνοι, οἱ καὶ Ρωμαῖοι, Τυρρηνοὶ, Γαλλοὶ, * Κελτοὶ, Λιβυσηνοὶ, Καμπανοὶ, Κελτίβηρες,

Leg. Κέλτιοι. F. ἢ Κέλτοι.

Γαλλοὶ, Ακυιτανοὶ, Ιλλυριανοὶ, Βάσαντες, Σάμιοι, * Καρτανοὶ, Λυσιτανοὶ, Ουακαῖοι,

F. Καρπετανοί.

Βρεττανικοὶ, Σκόρτοι, Σπάνοι. νῆσοι δὲ αὐτῶν Βρεττανία, Σικελία, Ευβοια, Ρόδος, Χῖος, Λέσβος, Κύθηρα, Ζάκυνθος, Κεφαλληνία, Ιθάκη, Κέρκυρα, Κύπρος. εἶπε δὲ ὄνομα ἔθνους ἢ νήσου ἐντέταται διαφόρως, ἐν πλήρει ἄλλου καὶ πάλιν ἄλλου κοινὰ ὅρια, ἢ κατὰ τὰς γενομένας κατ᾽ καιρὸν ἐποικίας, ἢ κατ᾽

Mox pro Σκόρτοι Σκότοι.

A Chaldæi, Parthi, Enotæ, Cordyleni, Maſſenii, Phœnices, Madiænæi, Comageni, Dardanji, Elamaſeni, Gedroſii, Elamitæ, Armenii, Cilices, Ægyptii, Cappadoces, Phœnices, Pontici, Marmaridæ, Biones, Cares, Chalybes, Pſyllitæ, Moſſynœci, Iberi, Phryges. Alter è Noëmi liberis Cham filios, ac nepotes XXXII ad eandem lingvarum diviſionem genuit: à qvibus orti ſunt Æthiopes, Troglodytæ, Aggæi, Gangeni, Sabeni, Ichthyophagi, Hellanici, Ægyptii, Phœnices, Marmaridæ, Cares, Pſyllitæ, Moſſynœci, Macedones,

B Cracones, Syrtitæ, Leptitæ, Magnetæ, Bithyni, Nomades, Lycii, Mariandeni, Pamphylii, Moſcheſidii, Piſideni, Augalæi, Cilices, Mauruſii, Cretes, Magardæ, Numidæ, Aphri, Byzaceni, Naſamones, Phaſgini, Mazices, Garami, Getuli, Blemmyes, Auxomitæ. Horum ſedes ab Ægypto uſqve ad Oceanum. Inſulæ verò, qvas occuparunt, Curcudalopaduſa, Gaulos, Ride, Melita, Corcyra, Mene, Sardane, Gortyna, Crete, Glaucus, Thera, Arianus, Aſtypalæa, Chios, Lesbus, Tenedus, Imbrus, Jaſius, Samus, Co, Cnide, Niſurus, Megiſta, & Cyprus. Cæterùm Iapheth tertio Noëmi filio, filii ac nepotes orti

C ſunt qvindecim, uſqve ad eandem lingvarum diviſionem: à qvibus orti ſunt, Medi, Gargani, Armenii, Arrhei, Amazones, Colli, Corzeni, Beneageni, Galatæ, Cappadoces, Paphlagones, Mariandeni, Tibareni, Chalybes, Moſſynœci, Colchi, Melanchlæni, Sarmatæ, Mœotæ, Scythæ, Tauri, Thraces, Baſtarni, Illyrii, Macedones, Græci, Lybes, Phryges, Pannonii, Veſteri, Venni, Daunii, Japyges, Calabri, Hippici, Latini,

D qvi & Romani, & Tyrrheni, Galli, qvi & Celtæ, Lybiſteni, Campani, Celtiberi, Aqvitani, Illyriani, Baſſantes, Samii, Carpetani, Luſitani, Vacæi, Britanni, Scoti, Hiſpani. Inſulæ verò ipſorum Britannia, Sicilia, Eubœa, Rhodus, Chios, Lesbos, Cythera, Zacynthus, Cephalenia, Ithaca, Corcyra, Cyprys. In his omnibus enumerandis ſi cujuſpiam gentis, aut inſulæ nomen bis in unius & alterius ſorte commemoratum eſt: ſive id ex eo factum eſt, qvod communi utriuſqve limite contineretur: ſive propagatis identidem coloniis tribuendum eſt:

Cur eadem loco diverſis attribuia.

sive injusta Cham usurpatione factum est, qvi fratri Sem injuriam faciens de illius sorte nonnihil occupavit, nemo propterea mirari, aut hæsitare debet.

πρόσληψιν τῦ Χάμ, ὃς ἐπλεονέκτησε, καὶ ἔλαβε τῦ Σὴμ μέρος, μηδεὶς θαυμαζέτω, ἢ ἀμφιβαλλέτω.

Cur Deus Chananæam Israëlitis concesserit.

CXVI. Cum igitur nationes illæ omnes à tribus Noëmi filiis hunc in modum propagatæ fuissent, ac mundus in tres filios trifariam distributus, jusiurandum, uti dixi, pater à singulis exegit: neminem in sortem fratris invasurum esse: Qvi jurisiurandi fidem violasset, uti cum tota sua stirpe miserrimè periret. Qvocirca cùm in Semi sortem Palæstina cessisset cum adjacentibus regionibus, Chanaam filius Cham alieni cupidus, & injurius eam, qvæ posteà Palæstina dicta est, hoc est Judæam, invadit, ac per vim eripit: Deus interim patienter dissimulabat, ac pœnitentiæ tempus indulgebat; ut Chami posteritas resipisceret, Semiqve filiis possessionem suam restitueret. At illi tantum abest ut pœnitentia ducerentur; ut modum mensuranqve scelerum suorum implere vellent. Tum igitur justissimus Deus multis generationibus evolutis violatam jurisiurandi religionem ultus est. Ita qvippe *Amorrhæorum fuit implenda mensura.* Etenim Sem genuit Arphaxad: Cham genuit Chanaam. Chanaam post alienæ sortis usurpationem genuit Amorrhæum, Gergesæum, Pheresæum, Evæum, Arucæum, Aradium, & Sidonium. Hunc in modum generationes recensentur ad Semi usqve vindictam. Sem, qvi injuriam acceperat, genuit Arphaxad, uti dictum est. Arphaxad genuit Cainam: Cainam Salam: Sala Heber, sub qvo turris est extructa. Heber genuit Phalec; cujus tempore terræ ac lingvarum est facta divisio. Phalec genuit Rhagau, Rhagau Seruch, Seruch Nachor, Nachor Tharram, Tharra Abraam, Abraam Isaac, Isaac Jacob, qvi cognominatus est Israël, à qvo Israëlitæ, Jacob, Judam, Judas Phares, Phares Esron, Esron Aram, Aram Aminadab, Aminadab Naason & Salmon. Hactenus Semi genealogia. Hos itaqve posteri Cham cùm per injuriam oppressissent, eorumqve possessionem intervertissent, Deus tandem illos vindicavit, ac Chananæos ex concepta jurisiurandi formula funditus extinxit. Ita Semi progenies in proprias sedes postliminio restituitur. Qvapropter nullam cuiqvam Deus injuriam fecit, qvi utriqve parti qvod merebatur attri-

Gen. 15. 16.

Τούτων τοίνυν τῶν ἐθνῶν ὅτως ἐκ τῶν τριῶν υἱῶν τῦ Νῶε γεγονότων, καὶ τριχῆ τῦ κόσμυ τοῖς τρισὶν υἱοῖς διαμεριθέντος, ὡς προεῖπον, ὅρκῳ ἀπητήθη παρ' αὐτῶν ὑπὸ τῦ πατρὸς, μηδένα ἐπεμβαίνειν τῷ τῦ ἀδελφῦ κλήρῳ, τὸν δὲ ὑπερβαίνοντα τὴν τῦ ὅρκυ διαταγὴν, ἐξολοθρεύεσθαι ἐν τῷ ὅρκῳ, καὶ πᾶν τὸ σπέρμα αὐτυ. ἐπεὶ ὃν ἐν τῷ κλήρῳ Σὴμ ἡ Παλαισίνη ὑπέπεσε, καὶ πάντα τὰ πλησίον αὐτῆς, πλεονέκτης δὲ ὢν ὁ Χαναὰν υἱὸς Χὰμ ἐπῆλθεν τῇ Παλαισίνων ὕστερον γῇ, τυτέστι τῇ Ιυδαίᾳ, καὶ ἁφαρπάζει αὐτὴν, ἐμακροθύμει δὲ ὁ Θεὸς, δοὺς χρόνυς μετανοίας· ἵνα μετανοήσαν οἱ ἐκ τῦ Χὰμ, καὶ ἀποδῶσι τοῖς τῦ Σὴμ τὴν ἰδίαν κληρυχίαν· ἐκεῖνοι δὲ ὐ μετενόησαν, ἀλλ' ἤθελον τὸ μέτρον αὐτῶν πληρῶσαι. τότε ὁ Θεὸς μὴ πολλὰς ὕστερον γλυκὰς δίκαιος ὢν ἐνδικεῖ τὴν πρόβασιν τῦ ὅρκυ. ἔτω γὰρ ἔδει πληρωθῆναι τὸ Αμορῥαίων μέτρον. Σὴμ γὰρ γεννᾷ τὸν Αρφαξάδ. Χὰμ δὲ γεννᾷ τὸν Χαναάν. Χαναὰν δὲ γεννᾷ μὴ τὴν πλεονεξίαν τῶν Αμορῥαίων, καὶ τὸν Γεργεσαῖον, καὶ Φερεζαῖον, καὶ Εὐαῖον, καὶ Αρκαῖον, καὶ Αραδιον, καὶ Σιδόνιον. ἀριθμῦνται τίνων ἕτως αἱ γλυκαὶ, ἕως τῆς τῦ Σὴμ ἐκδικίας. Σὴμ ὁ πλεονεκτηθεὶς γεννᾷ τὸν Αρφαξάδ, ὡς εἴπομεν. Αρφαξὰδ γεννᾷ τὸν Κινᾶ. Κινᾶ τὸν Σάλα. Σάλα τὸν Εβερ· καὶ γίνεται ἡ πυργοποιία. Εβερ γεννᾷ τὸν Φαλὲκ, καὶ γίνεται γῆς καὶ γλωσσῶν διαμερισμός. Φαλὲκ γεννᾷ τὸν Ραγαῦ, Ραγαῦ τὸν Σερὲχ. Σερὲχ τὸν Ναχὼρ. Ναχὼρ τὸν Θάρρα. Θάρρα τὸν Αβραάμ, Αβραὰμ τὸν Ισαάκ. Ισαὰκ τὸν Ιακὼβ, τὸν ἐπονομασθέντα Ισραὴλ, ἐξ ὗ Ισραηλῖται. Ιακὼβ τὸν Ιούδαν. Ιούδας τ Φαρὲς. Φαρὲς τὸν Εσρώμ. Εσρὼμ τὸν Αράμ. Αράμ τὸν Αμιναδάβ. Αμιναδὰβ τὸν Ναασσὼν καὶ τὸν Σαλμών. αὕτη ἡ γλυκὰ τῶν ἀπὸ Σὴμ γεγεννημένων. τότε ὃν ἀδικηθέντας ὑπὸ τῶν υἱῶν Χὰμ, καὶ τὸν ἴδιον τόπον ἁφαιρεθέντας ἐκδικεῖ ὁ Θεὸς, ἐξολοθρεύσας ὅλυ τῦ Χαναὰν, καὶ τὸν ὅρκον αὐτῶν· καὶ τὸ σπέρμα τῦ Σὴμ τὴν ἰδίαν ἀπολαμβάνει χώραν. τὸν ἠδίκησεν ὃν ὁ Θεὸς, τὰ δίκαια ἐκάστῳ * μέρη ἐδ. Cor. μέ-

ὑπονέμων. ὁ γὰρ μυκτηρίζεται ὁ Θεὸς, ὡς προεῖπον.

Ἐν τῇ ἓν ἐξόδῳ Συναγωγὴν ἑαυτῷ ὁ Θεὸς ἁρμόζων, φησὶ Μωϋσῇ· Ὑπόλυσαι τὰ ὑποδήματα ἐκ τῶν ποδῶν σε. πῶς γὰρ ὁ μέλλων καθαρῆς λατρείοις προσιέναι, πρῶτον ὑπολύεται. ἐπειδὴ τοίνυν χρόνος πολὺς διελήλυθε, καὶ πᾶς τις ἐν τῇ ὁδῷ αὐτῆς ἐπλανήθημεν, καὶ αὕτη ἡ Συναγωγὴ ἐν τοῖς ἰδίοις κακοῖς ἔμεινεν, ἔπω τὸ λατρεῖον ὁ Θεὸς τῆς παλιγγενεσίας ἀπεκάλυπτεν. ἀλλ' ἔτεσι μὲν πολλοῖς ἀνεβάλλετο· ὕστερον δὲ τῇ ἁγίᾳ Ἐκκλησίᾳ τὸ σωτήριον λατρεῖον ἀπεκάλυψεν. ἐν μὲν Μωϋσῇ ὑποδήματα ὑπολύων, ἐν δὲ Προφήταις τὸν ἔξωθεν χιτῶνα ἀποδύων, τρίζωμα μόνον καταλείψας τῷ Ἱερεμίᾳ. ἐν δὲ Ἰωάννῃ ὅλα τὰ τοῦ κόσμου ἱμάτια ἀποβαλὼν, ἐκ τριχῶν καμήλου μετεχειμάτισεν. ἐν δὲ αὐτῷ τῷ Σωτῆρι, καὶ τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς κόσμου τὸ σχῆμα ἐξέδυσεν. ἄνωθεν δὲ ἀπ' οὐρανῶν μὴ τὴν τῶν ὑδάτων κάθαρσιν, πυρὸς, καὶ πνεύματος ἔνδυσιν ἐνεδύσησεν. ἀλλ' ὁρῶντες οἱ Ἰσραηλῖται τὴν χάριν τούτου, οὐκ ἔγνωσαν ὅτι Θεός ἐστι. διὸ καὶ ὁ Προφήτης ἐγκληματικῶς τούτοις ἀπωδύρετο, διὰ τὴν εἰς τὸν Σωτῆρα αὐτῶν ἐσομένην ἀτιμίαν. ταῦτα Κυρίῳ ἀνταποδίδοτε λαὸς μωρὸς, καὶ ἀπάρδιος; οὐκ ἔγνων γὰρ τοῦτον, ὅτι ἐστὶν ἦν ἐν ἀρχῇ, μεθ' οὗ Πατὴρ συνεβουλεύσατο· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν, καὶ καθ' ὁμοίωσιν, λέγων. τὸ γὰρ, ποιήσωμεν, οὐχ ἑνὸς ἀριθμοῦ ἐστι σημαντικόν· ἀλλὰ γοῦν συνεβουλεύσατο ὁ Πατὴρ Υἱῷ, καὶ ἁγίῳ Πνεύματι. τῷ γὰρ λόγῳ Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ τῷ πνεύματι τοῦ στόματος αὐτοῦ πᾶσα ἡ δύναμις αὐτῶν. ὅθ' οὗν σωπήσασι τοῦ λέγοντος ἐν τῇ αὐτῇ βίβλῳ ῥητὸν, ὅτι ἔβρεξε Κύριος πῦρ, ὁ παρὰ Ἀβραὰμ ἐλήλυθως, ἀλλὰ Κυρίου ἀπ' οὐρανοῦ, τοῦ αὐτὸν ὑποφαίνοντος. οὐδὲ ἔγνωσαν αὐτὸν ἀπ' Αἰγύπτου ἐκβάλλοντα, οὐδὲ σωθῆναι τοῦ Προφήτου λέγοντος· καὶ σὺ Βηθλεὲμ οὐκ ἐλαχίστη. πῶς γὰρ οἷόν τε ἐλαχίστην καλεῖν πόλιν χωρήσασαν οὐρανὸς, καὶ πάντα χωρεῖν οὐ δυνάμενον); καὶ ὅτι ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος. τί δὲ ἀπὸ Βηθλεὲμ ἐκπορεύεται; καὶ ἄνθρωπός ἐστι, καὶ πῶς θεολογεῖται;

Ταράσσεται αὐτοὺς τὸ, εἶναι Θεὸν, καὶ ἄνθρωπον. ἐν ταυτῷ γὰρ αἱ διέξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς, ἀπὸ πλή-

buit: *Non enim Deus irridetur*, ut initio dixi. *Gal. 6. 7.*

CXVII. Cæterùm sub Israëlitarum exitum cùm Synagogam Deus sibi despondere vellet, ita Moysen alloqvitur: *Solve calceamenta à pedibus tuis.* Sic enim qvi purùm ad lavacrum accedit primùm calceamenta deponit. Verùm longo interjecto temporis spatio, *cùm à via sua unusqvisqve nostrum aberrasset*, ac Synagoga ipsa suis in malis obsolesceret, nondum tamen DEUS lavacrum regenerationis ostenderat. Sed cùm plures jam annos distulisset, postmodùm sanctæ suæ Ecclesiæ sacram illam lotionem aperuit. Ac primùm in Moyse calceamenta solvit. Tùm in Prophetis exteriorem tunicam exuit: cum Hieremiæ nihil præter campestre reliqvit. In Joanne porrò omnia mundi vestimenta reiiciens, cilicio è Cameli pilis induit. Postremò in ipso Salvatore, ipsiusqve discipulis mundi cultum omnem habitumqve deposuit, ac post aqvarum expiationem ignis, & spiritus vestibus cælitus obvolvit. Israëlitæ verò cùm singularem illius gratiam viderent, eundem Deum esse minimè cognoverunt. Ob id Moysis Propheta non sine acri illorum objurgatione qvam Salvatori imposituri erant ignominiam deplorat his verbis: *Hæccine Domino reddis populе stulte, & insipiens?* Non enim intellexerunt ab æterno illum extitisse, qvo cum Pater ipse deliberavit: *Faciamus*, inqvit, *hominem ad imaginem nostram, & ad similitudinem.* Hoc enim verbum, faciamus, non unum ac singularem significat. Proinde Pater cum Filio, ac Spiritu sancto consultabat. *Verbo* qvippe *Domini cœli firmati sunt, & Spiritu oris ejus omnis virtus eorum.* Sed nec illud intellexerunt, qvod in eodem libro scriptum est: *Pluit ignem Dominus*, (is nimirùm est, qvi ad Abraamum diverterat) *à Domino de cœlo*, ab eo videlicet, qvi sese miserat. Nec illum fuisse cognorunt, qvi se ab Ægypto liberarat. Nec Prophetæ vocem illam intellexerunt: *Et tu Bethleem neqvaqvam minima es.* Nam qvî tandem minima illa dici potest, qvæ illum ceperit, qvi cœlo, terraqve comprehendi non potest? Item: *Ex te exiet dux.* Qvis est autem ille qvi Bethleemo egreditur? Homo est. DEUS verò cur dicitur?

Exo. 3. 5. *Esa. 53. 6.* *Hier. 13.* *Matt. 3. 4.* *Deut. 32. 6.* *Gen. 1. 26.* *Psal. 32. 6.* *Gen. 19. 24.* *Mich. 5. 2.*

CXVIII. Hoc enim illi perturbantur, qvòd Deus idem & homo sit. Nam in eodem *exitus illius sunt à principio à procrea-*

trione mundi. Qvod qvidem non jam ad hominem, sed ad DEUM refertur.

Esa. 7. 14. Neqve verò istius oraculi recordantur: *Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabunt nomen ejus Emmanuel.* Qvod verbum, vocabunt, piorum ac fidelium Ecclesiæ filiorum morem significat. Nam illi Judæis Christi Domini interfectoribus de Salvatore scisscitantibus: cur in eum, qvi cruci suffixus est credere sese profiteantur; ita respondent: Ille ipse, qvi apud vos in crucem actus est, *nobiscum Deus est.* Præterea neqve Davidem audiunt, nec timorem illius intelligunt, qvem in illo per spiritum oblato viso testatus est: *Dixit*, inqvit, *Dominus Domino meo, sede à dextris meis.* Ergo vetera illa Sabbata præterierunt: pro qvibus verum à nobis prædicatur Sabbatum. Item prior illa sublata & antiqvata circuncisio est, qvæ unam, ac perexiguam partem corporis amputabat. Nunc verò cœlestis illa circuncisio, qvæ ad totum corpus pertinet, longè est efficacissima. Siqvidem aqvæ cum invocatione sancta non unum duntaxat membrum hominis occupant, sed integrum corpus repurgant, circuncidunt, ac malis omnibus exsolvunt. Ejusmodi mysteria sacrosanctæ Dei Ecclesiæ tradita sunt. Verùm adversus illam atrocissimi qvidam hostes excitati sunt, qvi domestici nominantur; cùm ad Apostolorum Domini veram sinceramqve fidem nullo modo pertineant. Si enim *ex illis essent, cum illis utiqve permansissent.* Sed nimirum spurii qvidam ac promiscui generis Ægyptiorum iterum piscium, ac cucumerum odorandorum præpostera cupiditate tenentur, ac DEI Filium infinitis passim contumeliis onerant. Tales sunt Ariomanitæ, qvos in superioribus libris proscripsimus. Tales sunt & Sabellii. Qviqvidem Filium, ac Spiritum sanctum prorsus è medio tollunt. Asserunt enim Filium ipsum esse Patrem, & Patrem ipsum esse Filium: & Spiritum sanctum ipsum esse Patrem: nusqvam ut sit Filius, ac Spiritus sanctus; Judæi qvidam alteri, ac Domini parricidæ. Sed Ariomanitæ cæteros omnes impietate superant, qvi Filium à Patre substantia dividere, & abalienare nihil veriti, æqvalem Patri Filium esse diffitentur; nec eum putant è Patris esse substantia genitum. Alii sunt illorum velut posteri, qvi ante hoc tempus emersi in cæterorum numero comprehensi sunt: qvos utinam inter Judæos

Psal. 109.

Baptismus circuncisione præstantior.

Joa. 2. 19.

Ariani & Sabelliani.

σεως νόσμε. τῦτο δὲ οὐκ ἔσιν ἐπέτι ἀνθρώπε, ἀλλὰ Θεῦ. ἐ μέμνηνται δὲ, ὅτι ἰδὲ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται ὑόν, καὶ καλέσυσι τὸ ὄνομα αὐτῦ Εμμανουήλ. τὸ δὲ καλέσυσι σημαίνει τὸν τρόπον τῶν ἁγίων, καὶ πιστῶν, τῆ ὑῶν τῆ Ἐκκλησίας. ἐξεταζόμενοι γὰρ ὑπὸ τῶ νυκτικτόνων Ἰουδαίων περὶ τῦ σωτῆρος, ὅτι πῶς εἰς τὸν σταυρωθέντα ὁμολογῦσιν, ἀπέκρισι πρὸς τῶν αὐτῶν πιστῶν, ὅτι παρ' ὑμῖν ἐσταύρωται, μεθ' ἡμῶν δὲ Θεός ἐσι. τῦ δὲ Δαβὶδ οὐκ ἤκυσαν, καὶ οὐκ ἔγνωσαν αὐτῦ τὸν φόβον, ὃν ὁρῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, ἔλεγε, Φρίττων τὴν αὐτῦ τῦ Κυρίε μέλλυσαν ἔσεσθαι οἰκονομίαν, λέγων· εἶπεν ὁ Κύριος τῷ Κυρίῳ μυ, κάθυ ἐκ δεξιῶν μυ, καὶ τὰ ἑξῆς. σάββατα τοίνυν τὰ μὲν παρελήλυθε, σάββατον δὲ ἀληθινὸν παρ' ἡμῖν κηρύττεται. ἤρξησε δὲ ἡ πρώτη περιτομὴ ἓν μέλει σμικρότατον πεπερικόψασα, ἐνεργεῖ δὲ ἓν μάλα ἡ ἐπεράνιος περιτομὴ, ὅλον τὸ σῶμα περιτέμνυσα. τὰ γὰρ ὕδατα, καὶ ἡ ἁγία Ἐπίκλησις οὐκ ἐν ἑνὶ μέλει τῦ ἀνθρώπυ γίνεται, ἀλλ' ὅλον τὸ σῶμα τῦ ἀνθρώπυ καθαρποιεῖ, περιτέμνει, πάντων τῶν κακῶν ἀπαλλάττει. ἡ γὰρ ἁγία Ἐκκλησία παρέλαβε ταῦτα τὰ μυστήρια. ἐπανέστησαν δὲ αὐτῇ καὶ δεινοὶ ἐχθροὶ οἰκειακοὶ λεγόμενοι, μὴ ὄντες δὲ ἐκ τῆς τῶν Ἀποστόλων τῦ κυρίε ἀληθῦς πίστεως. εἰ γὰρ ἦσαν ἐξ αὐτῶν, μεμενήκεσαν ἂν μεθ' αὐτῶν. ἀλλὰ νόθοι ὄντες, καὶ σύμμικροι, ἐπιθυμίαν κακὴν τοῖς δι' ἰχθύων καὶ συκίων Αἰγυπτίων ὀδωδῆς πάλιν ἐπιθυμῦσι, βλασφημῦντες ἄνω καὶ κάτω τὸν Υἱὸν τῦ Θεῦ. Ἀριομανῖται, ὃς ἤδη ἐν τοῖς περὶ τύτε λόγοις ἐσημειτεύσαμεν. ἄλλοι δὲ Σαβέλλιοι. καὶ οἱ μὲν Σαβέλλιοι τέλεον ἀρνῦνται τῦ εἶναι τὸν Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, λέγοντες, ὅτι ὁ Υἱὸς αὐτός ἐσιν ὁ Πατὴρ, καὶ ὁ Πατὴρ, αὐτός ἐσιν ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα αὐτός ἐσιν ὁ Πατήρ· ὡς μὴ εἶναι Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, δεύτεροι Ἰουδαῖοι, καὶ νυκτικτόνοι ἀπελεγχόμενοι. Ἀρειομανῖται δὲ οἱ πάντων ἀσεβέσατοι, οἱ τὸν Υἱὸν ἀπὸ τῆς πατρῴας ἱσίας διαιρεῖν, καὶ ἀπαλλοτριῦν τολμῶντες, ὐκ ἀξιῦσι τὸν Υἱὸν ὁμότιμον εἶναι τῷ Πατρὶ, ὐδὲ ἐκ τῆς ἱσίας τῦ Πατρὸς αὐτὸν γεγεννῆθαι. ἄλλοι δὲ τύτων ἔκγονοι, οἱ πρὸ τύτε μὴ τῶν ἄλλων τῶν προταχθέντων, εἴθε μὴ Ἰουδαίως

αὐτὸς ἀπηρίθμησεν, οὓς βλασφημοῦντας τὸ ἅγιον Πνεῦμα, δεύτεροι Σαδδουκαῖοι, καὶ Σαμαρεῖται, καὶ ἄγνωστοι νεκροὶ, καὶ ἄπιστοι.

Ἵνα δὲ μὴ διὰ μέλανος, καὶ χάρτου τὰς τῶν τοιούτων μαρτυρίας διὰ πολλῶν ποιησώμεθα, εἰς τὸ μὴ πλήκτρου δεῖσθαι ἀναγινώσκοντας, ἱκανόν ἐστιν αὐτοῖς, Σαβελλιανοῖς μὲν μὴ τῶν ἄλλων μαρτυρίων ἡ μαρτυρία τοῦ Ἰορδάνου, ὡς ἤδη εἴπον. Υἱὸς γὰρ ἐν Ἰορδάνῃ ἀληθῶς προσγίνεται, Θεὸς ἄνθρωπος γεγονὼς, οὐ προπὴν ὑπῆρχε, ἀλλὰ σάρκα λαβὼν, οὐ διὰ σπέρματος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἁγίας Παρθένου σῶμα ἀνελλιπῶς δι' ἁγίου Πνεύματος συλληφθὲν σῶμα τέλειον, τουτέστιν ἄνθρωπον τέλειον ψυχῇ καὶ σώματι. γέγονεν οὖν ὁ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος πρὸς Ἰωάννην ἐν τῷ Ἰορδάνῃ, εἷς ὢν ὁ αὐτὸς Υἱὸς, καὶ Χριστὸς καὶ Κύριος. Πατὴρ δὲ ἄνωθεν βοᾷ, μαρτυρῶν τῷ Υἱῷ τῷ ἐν τῷ Ἰορδάνῃ γεγονότι. οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός. τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς κατέβαινεν ἐπ' αὐτὸν εἰς τὰ ὕδατα * κατελήλυθότα, ἵνα καθαρὰ αὐτὰ ἀποδείξῃ, ἕνεκεν τῶν μελλόντων εἰς ὄνομα Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος βαπτίζεσθαι. τοῖς δὲ Ἀρειανοῖς μὴ τῶν προλεχθεισῶν ἱκανόν τῷ εἰπεῖν τὸν Υἱὸν, ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί. ἰσότητα γὰρ ἐνταῦθα πρὸς Πατέρα ἀπέδειξε, καὶ γνησιότητα. τοῖς ἐκγόνοις τῶν Ἀρειανῶν τοῖς τὸ ἅγιον Πνεῦμα βλασφημοῦσι, ἱκανόν δύο μαρτυρίαι αἱ ἤδη προτεθεῖσαι, μὴ τὰς ἄλλας μαρτυρίας. μία μὲν ἀπὸ τοῦ Δανιὴλ ὅτως ἔχουσα· ἐν τῇ καμίνῳ τοῦ πυρὸς Σεδρὰχ, Μισὰκ, Ἀβδεναγὼ αἰνοῦντες τὸν Θεὸν, συμπαραλαμβάνουσι μεθ' ἑαυτῶν τὴν πᾶσαν τοῦ Θεοῦ κτίσιν, καὶ λέγουσιν, εὐλογεῖτε πάντα τὰ ἔργα Κυρίου τὸν Κύριον· καὶ ἠρίθμησαν οὐρανοὺς καὶ ἀγγέλους, καὶ σελήνην, καὶ ἥλιον, καὶ δυνάμεις, γῆν τε καὶ θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς. καὶ οὐδαμοῦ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα συνηρίθμησαν ταῖς κτίσεσι. τὰ Σεραφὶμ ἁγιάζει τριάδα ἴσως οὐκ ἄπαξ, οὐδὶς, οὐ τέταρτον, ἀλλὰ τρὶς τὸ ἅγιος λέγοντα.

Ἐλεγξάτω δὲ πάλιν τούτους Πέτρος, ὅτι μόνοις τοῖς περὶ Ἀνανίαν, καὶ λέγων· ἐπειράσατε τὸ ἅγιον Πνεῦμα. καὶ φησι, οὐκ ἐψεύσασθε ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ τῷ Θεῷ. ὁ δὲ Ἀπόστολος οἶδεν, ὡς καὶ πολλάκις εἴπομεν, τὸ Πνεῦμα μὴ

Scrib. κατελυθός.

saltem recensere fas esset. Nam Spiritum sanctum contumeliis aspergunt: alteri quidam Sadducæi, aut Samaritæ, obscuri mortui, & infideles.

CXIX. Verùm ne ad illos convincendos authoritates, ac testimonia longiùs quàm par est scriptis atque atramento prosequar, ne id lectoribus fastidium adferat: adversus Sabellianos quidem inter alia testimonia satis erit illud, quod ad Jordanem est editum, ut antea dixi. Quippe filius verè ad Jordanem accessit, DEUS homo factus; sine ulla tamen mutatione sui, sed carne duntaxat assumpta: cùm nullo planè virili satu genitum; sed susceptum è Maria virgine integrum corpus induerit; hoc est hominem è corpore animaque perfectum. Quare Deus idem & homo, unus inquam, & idem Filius, ac Christus, & Dominus Joanni sese ad Jordanem obtulit. Pater verò cœlitus exclamans de Filio, qui ad Jordanem erat, hac voce testificatur: *Hic est Filius meus dilectus.* Spiritus deniique sanctus in eundem cum ad aquas descendisset, columbæ specie delapsus est, uti puros illos latices in eorum gratiam efficeret, qui in Patris, Filii, ac Spiritus sancti nomine iisdem essent initiandi. Quod ad Arianos spectat, hoc adversus eos satis esse potest, quod ipsemet Filius dixit: *Ego in Patre, & Pater in me est.* Quibus verbis æqualem esse Patri Filium ac legitimum demonstrat. Nam adversus Arianorum posteros, qui Spiritus sancti dignitati contumeliosè detrahunt, duo illa testimonia sufficere possunt, quæ post alia subiecimus. Quorum alterum è Daniele depromptum est hujusmodi: Sidrach, Misac, & Abdenago Deum in succensa illa fornace collaudantes, conditas ab eo res omnes secum ad prædicandum his verbis invitant: *Benedicite omnia opera Domini Domino.* Tum cœlestes orbes, Angelos, Lunam, Solem, virtutes, terram, mare, ac quidquid ea continent singillatim enumerant. Filium verò ac Spiritum sanctum res inter creatas nusquam referunt. Præterea Seraphim Trinitatem æqualiter celebrant, ac non semel, neque bis, neque quater; sed ter omninò, *Sanctus*, pronunciant.

Adversus Sabellium. *Matt. 3. 17.* *Adversus Arianos.* *Joan. 14. 10.* *Pneumatomachos.* *Dan. 3.* *Esa. 6.*

CXX. Accedat ad illos refutandos Petri insuper authoritas: qui Ananiam & Sapphiram objurgans: *Tentastis*, inquit, *Spiritum sanctum.* Tum subiicit: *Non mentiti estis homini, sed Deo.* Nam Apostolus, ut sæpe monuimus, Spiritum *Act. 5.*

sanctum à Patre non alienum esse censet, A
2. Cor. 10. cum eum asserit, *Dei profunda scrutari.* Nam qvod è substantia Dei non est, ejus *profunda scrutari* non potest. Nos igitur Patrem profitemur esse Patrem; Filium, Filium, Spiritum sanctum deniqve Spiritum esse sanctum: hoc est Trinitatem in unitate positam. Singularis qvippe Patris, ac Filii, & Spiritus sancti unitas est, una substantia, dominatus unus, una voluntas,
Ephe. 4. 5. una Ecclesia: *Baptismus unus, una fides.* Proindeqve desinant isti sanctam Christi virginem, ac castissimam oppugnare sponsam, matrem inqvam nostram Ecclesiam, cujus filii à sanctissimis suis patribus, hoc est Apostolis, cùm custodiendam fidem B
tùm suis qvoqve liberis tradendam, ac prædicandam acceperunt. Qvorum è filiorum numero date operam ut sitis, fratres charissimi, eandemqve doctrinam in liberos vestros transfundite. Hæc qvæ hactenus dixi, atqve his similia prædicando, atqve è sacris literis vosmetipsos auditoresqve vestros confirmare; docendo, instituendo, moderando finem nullum facite, fideles & Catholici viri! Pergite, inqvam, sanctam hanc Ecclesiæ conservare fidem: qvam sacrosancta ac singularis Dei virgo ab Apostolis Domini sibi creditam accepit: Idemqve catechumenis omnibus, qvi ad Baptismum sese comparant, inculcate diligenter. Neqve filiis vestris id præcipere duntaxat ut credant oportet: sed & hanc illis formulam, qvam communis nostrum omnium parens amplectitur, expresse diserteqve proponere.

ἀλλότριον εἶναι τοῦ Θεοῦ, λέγων, ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ. τὸ γὰρ μὴ ὂν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, ἀδύνατόν ἐστι τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ ἐρευνᾶν. ἡμεῖς δὲ οἴδαμεν Πατέρα Πατέρα, Υἱὸν Υἱόν, ἅγιον Πνεῦμα ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ἐν ἑνότητι. μία γὰρ ἑνότης ἐστὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος· μία οὐσία, μία κυριότης, ἓν θέλημα, μία Ἐκκλησία, ἓν βάπτισμα, μία πίστις. καὶ παυσάσθωσαν οἱ κατὰ τῆς ἁγίας παρθένου τοῦ Χριστοῦ, καὶ νύμφης ἀγνῆς, τουτέστι τῆς μητρὸς ἡμῶν τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας. παρέλαβον γὰρ οἱ ταύτης παῖδες παρὰ ἁγίων πατέρων, τουτέστι τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, πίστιν φυλάξαι· ἅμα δὲ καὶ τοῖς ἑαυτῶν τέκνοις παραδιδόναι τε, καὶ ἀπαγγέλλειν. ἐξ ὧν καὶ αὐτοὶ υἱοὶ ὑπάρχετε, τιμιώτατοι ἀδελφοὶ, καὶ τοῖς ἑαυτῶν τέκνοις ταύτην τὴν διδασκαλίαν παραδιδόαλε. ταῦτα ἕτως λέγοντες, καὶ τὰ τούτοις ὅμοια ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν βεβαιῶσαι αὐτούς τε, καὶ τοὺς ἀκούοντας ὑμῶν, διδάσκοντες, ὁδοποιοῦντες, κατηχοῦντες, μὴ διαλείπητε οἱ πιστοὶ καὶ ὀρθόδοξοι, ταύτην τὴν ἁγίαν πίστιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὡς παρέλαβεν ἡ ἁγία, καὶ μόνη παρθένος τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τοῦ Κυρίου φυλάξαι· καὶ ἕτως ἕκαστον τῶν κατηχουμένων τῶν μελλόντων τῷ ἁγίῳ λουτρῷ παραστήσεσθαι μόνον ἀπαγγέλλειν ὀφείλετε τὸ πιστεύειν τοῖς ἑαυτῶν υἱοῖς ἐν Κυρίῳ, ἀλλὰ καὶ διδάσκειν ῥητῶς ὡς πάντων ἡ αὐτὴ μήτηρ ὑμῶν τε καὶ ἡμῶν, τὸ λέγειν·

Catholica fidei professio, & Nicana.

CXX. Credimus in unum DEUM Patrem omnipotentem, factorem cœli & terræ; visibilium omnium & invisibilium. Et in unum Dominum Jesum Christum Filium Dei unigenitum; & ex Patre natum ante omnia sæcula: hoc est ex Patris substantia: lumen de lumine, D
Deum verum de Deo vero; genitum, non factum, consubstantialem Patri, per qvem omnia facta sunt, qvæ cœlo terraqve continentur. Qvi propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cœlis. Et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria virgine. Et homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus & sepultus est: Et resurrexit tertia die secundum scripturas. Et ascendit in cœlum, sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cum gloria judicare vivos & mortuos. Cujus regni

Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν, πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ τε, καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων. καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς, φῶς ἐκ φωτὸς, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί. δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ. τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ Μαρίας τῆς παρθένου· καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, κατὰ τὰς γραφὰς, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. οὗ τῆς βασιλείας

οὐκ

οὐκ ἔσαι τέλος. καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, κύριον, καὶ ζωοποιὸν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ, καὶ Υἱῷ συνπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν. εἰς μίαν ἁγίαν Καθολικὴν, καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν. ὁμολογοῦμεν ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, προσδοκῶμεν ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, ἀμήν. τοὺς δὲ λέγοντας ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν· ἢ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως, ἢ οὐσίας, Φάσκοντας εἶναι ῥευστὸν, ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν τοῦ Θεοῦ υἱὸν, τούτους ἀναθεματίζει ἡ Καθολικὴ, καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία. καὶ αὕτη μὲν ἡ πίστις παρεδόθη ὑπὸ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων, καὶ ἐν Ἐκκλησίᾳ τῇ ἁγίᾳ πόλει, ὑπὸ πάντων ὁμοῦ τῶν ἁγίων Ἐπισκόπων, ὑπὲρ τριακοσίων δέκα τὸν ἀριθμόν.

Ἐπειδὴ δὲ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γενεᾷ ἐνέκυψαν ἄλλαι τινὲς αἱρέσεις ἀλλεπάλληλοι, τουτέστιν ὑπὸ χρόνους Βαλεντινιανοῦ καὶ Οὐάλεντος τῶν βασιλέων, καὶ τὸ δέκατον αὐτῶν τῆς βασιλείας ἔτος, καὶ πάλιν καὶ τὸ ἕκτον ἔτος Γρατιανοῦ, τουτέστιν ἐν τῷ ἐνενηκοστῷ ἕκτῳ Διοκλητιανοῦ τοῦ τυράννου, τούτου χάριν ὑμεῖς τε, καὶ ἡμεῖς, καὶ πάντες οἱ ὀρθόδοξοι Ἐπίσκοποι, καὶ συλλήβδην πᾶσα ἡ ἁγία Καθολικὴ Ἐκκλησία πρὸς τὰς ἀνακυψάσας αἱρέσεις ἀπολύτως τῇ τῶν ἁγίων ἐκείνων πατέρων προτεταγμένῃ πίστει, ὅτως λέγομεν, μᾶλλον τοῖς τῷ ἁγίῳ λατρεῦσι προσιοῦσιν, ἵνα ἀπαγγέλλωσι καὶ λέγωσιν ὅτως·

Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν, Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε, καὶ ὁρατῶν ποιητὴν, καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ Θεοῦ Πατρὸς, μονογενῆ· τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, Φῶς ἐκ Φωτὸς, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ. γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς, καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ, ὁρατά τε καὶ ἀόρατα. τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, καὶ σαρκωθέντα· τουτέστι γεννηθέντα τελείως ἐκ τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου, διὰ Πνεύματος ἁγίου, ἐνανθρωπήσαντα,

A non erit finis. Et in Spiritum sanctum Dominum, & vivificantem. Qvi ex Patre procedit. Qvi cum Patre & Filio simul adoratur, & conglorificatur. Qvi locutus est per Prophetas. Et in unam, sanctam, Catholicam & Apostolicam Ecclesiam. Confitemur unum baptisma in remissionem peccatorum. Et expectamus resurrectionem mortuorum; & vitam futuri sæculi. Eos verò, qvi dicunt: fuit aliqvando cùm non esset, & antequam gigneretur non erat, sive ex nihilo factus est; vel ex altera hypostasi, sive substantia; qviqve DEI Filium fluentem, ac mutabilem esse defendunt; B hos omnes anathemate damnat Catholica, & Apostolica Ecclesia. Ejusmodi nobis fidei formula à sanctis Apostolis tradita, & in Ecclesia in sancta urbe ab omnibus sanctis Episcopis, qvi supra trecentos, ac decem fuerunt præscripta.

CXXI. Verùm qvoniam ætate nostra aliæ post alias hæreses emersérunt, ad hoc usqve tempus, sub Valentiniani & Valentis Imperio, qvorum decimus jam annus agitur, & Gratiani sextus, à Diocletiano verò tyranno nonagesimus: propterea tam vos, qvam nos ipsi, & C Orthodoxi omnes Episcopi, &, ut uno verbo dicam, tota Ecclesia Catholica adversus prodeuntes identidem hæreses, consentaneeqve cum exposita paulo ante sanctorum Patrum fidei formula iis præsertim, qvi baptismo initiandi sunt, præcipit, ut hoc modo profiteantur ac dicant.

Credimus in unum DEUM Patrem *Alia professio fidei uberior.* D omnipotentem, omnium invisibilium, visibiliumqve factorem, & in unum Dominum Jesum Christum, Filium DEI genitum à DEO Patre, unigenitum, hoc est è Patris substantia: DEUM de DEO, lumen de lumine, DEUM verum de DEO vero: genitum non factum, consubstantialem Patri: per qvem omnia facta sunt, tam qvæ cœlis, qvam qvæ terra continentur visibilia, & invisibilia. Qvi propter nos homines, & propter nostram salutem descendit: & incarnatus est, hoc est è Maria semper virgine de Spiritu sancto perfectè genitus. Et homo factus est:

id est perfectum assumpsit hominem, animam, corpus, mentem, & qvicqvid aliud homo est, excepto peccato, non è virili satu, nec ita ut in homine duntaxat inesset, sed in seipsum effictam illam carnem transtulit, & in unam ac sanctam singularitatem conjunxit. Non ad eum modum, qvo Prophetis aspiravit, & in illis locutus est, effecitqve qvidpiam, sed homo perfectus esse voluit: *Verbum* qvippe *caro factum est*; neqve aut mutationem ullam est expertum, aut Divinitatem suam in naturam convertit hominis: sed in unam sanctam perfectionem Divinitatemqve copulavit. Unus est enim Dominus Jesus Christus, non duo: Idem Deus, idem Dominus, idemqve rex. Qvi passus est in carne & resurrexit, & cœlum cum eodem corpore conscendit. Et ad dexteram Patris gloriosè consedit. Et cum eodem corpore venturus est cum gloria judicare vivos & mortuos. Cujus regni non erit finis. Credimus & in Spiritum sanctum, qvi locutus est in lege, & per Prophetas prædicavit; ad Jordanem defendit, in Apostolis loqvutus est, & in sanctis habitat. Ita porrò nos in ipsum credimus: Spiritum esse sanctum Dei, Spiritum, Spiritum perfectum, Spiritum Paracletum, increatum, à Patre procedentem, accipientem à Filio, in qvem credimus. Præterea credimus in unam Catholicam, & Apostolicam Ecclesiam, & in unum pœnitentiæ baptismum, & in resurrectionem mortuorum, ac justum animarum corporumqve judicium, & in regnum cœlorum, ac vitam æternam. Eos verò qvi dicunt fuisse aliqvando, cùm non esset Filius, aut Spiritus sanctus, aut è nihilo esse factum, vel ex altera hypostasi, aut substantia: qviqve conversioni, aut mutationi obnoxium esse dicunt DEI Filium aut Spiritum sanctum; hos omnes anathemate damnat Catholica, & Apostolica Ecclesia, communis nostrum omnium mater. Condemnamus etiam illos, qvi mortuorum resurrectionem minimè confitentur, nec non & hæreses omnes, qvæ huic sanctæ fidei minimè consentaneæ sunt. Postremò vos omnes, ac cæteros filios nostros ejusmodi fide præditos, fideiqve mandata servantes pro nobis perpetuò Deum precaturos confidimus, ut in eadem fide, & in mandatorum illius sorte partem habeamus aliqvam.

Joan. 1.

τατέστι τέλειον ἄνθρωπον λαβόντα, ψυχὴν καὶ σῶμα, καὶ νοῦν, καὶ πάντα, εἴ τι ἐστὶν ἀνθρωπος, χωρὶς ἁμαρτίας, οὐκ ἀπὸ σπέρματος ἀνδρὸς, οὐδὲ ἐν ἀνθρώπῳ, ἀλλ' εἰς ἑαυτὸν σάρκα ἀναπλάσαντα, εἰς μίαν ἁγίαν ἑνότητα· ὃ καθάπξ ἐν Προφήταις ἐνέπνευσέ τε, καὶ ἐλάλησε, καὶ ἐνήργησεν, ἀλλὰ τελείως ἐνανθρωπήσαντα. ὁ γὰρ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, ὃ τρεπὴν ὑπομεῖναι. οὐδὲ μεταβαλὼν τὴν ἑαυτοῦ θεότητα εἰς ἀνθρωπότητα· εἰς μίαν συνενώσαντα ἑαυτῷ ἁγίαν τελειότητά τε, καὶ θεότητα. εἷς γάρ ἐστιν Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς, καὶ ὁ αὐτὸς Θεὸς, ὁ αὐτὸς κύριος, ὁ αὐτὸς βασιλεύς. παθόντα δὲ τὸν αὐτὸν σαρκὶ, καὶ ἀνασάντα, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἐν αὐτῷ τῷ σώματι, ἐνδόξως καθίσαντα ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, ἐρχόμενον ἐν αὐτῷ τῷ σώματι ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας, καὶ νεκρούς· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα πιστεύομεν, τὸ λαλῆσαν ἐν νόμῳ, καὶ κηρύξαν ἐν τοῖς Προφήταις, καὶ καταβὰν εἰς τὸν Ιορδάνην, λαλοῦν ἐν Αποστόλοις, οἰκοῦν ἐν ἁγίοις. ὅτως δὲ πιστεύομεν ἐν αὐτῷ, ὅτι ἐστὶ Πνεῦμα ἅγιον, πνεῦμα Θεοῦ, πνεῦμα τέλειον, πνεῦμα Παράκλητον, ἄκτιστον, ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ * λαμβανόμενον, καὶ πιστευόμενον· πιστεύομεν εἰς μίαν Καθολικὴν, καὶ Αποστολικὴν Ἐκκλησίαν· καὶ εἰς ἓν βάπτισμα μετανοίας, καὶ εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ κρίσιν δικαίαν ψυχῶν, καὶ σωμάτων, καὶ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον. τοὺς δὲ λέγοντας ὅτι ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱὸς, ἢ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἢ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως, ἢ οὐσίας, φάσκοντας εἶναι τρεπτὸν, ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἢ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· τούτους ἀναθεματίζει ἡ Καθολικὴ, καὶ Αποστολικὴ Ἐκκλησία, ἡ μητὴρ ὑμῶν τε καὶ ἡμῶν. καὶ πάλιν ἀναθεματίζομεν τοὺς μὴ ὁμολογοῦντας ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ πάσας τὰς αἱρέσεις τὰς μὴ ἐν ταύτης τῆς ὀρθῆς πίστεως οὔσας. ὑμῶν δὲ καὶ τῶν ἡμῶν τέκνων, μακαριώτατοι, ὅτω πιστευόντων, καὶ τὰς ἐν ταύτῃ τῇ πίστει ἐντολὰς ἐπιτελούντων, ἐλπίζομεν ὑπερεύχεσθαι ἡμῶν πάντοτε, ἔχειν μερίδα, καὶ κλῆρον ἐν τῇ αὐτῇ πίστει, καὶ ἐν τῷ κλήρῳ τῶν αὐτῆς ἐντολῶν.

F. λαμβάνοντ.

καὶ ἔυχεσθε ὑπὲρ ἡμῶν ὑμεῖς τε καὶ πᾶς ὁ ἄτως πιςεύων, καὶ τὰς ἐντολὰς τῦ Κυρίυ φυλάτων, ἐν Χριςῷ Ιησῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' ὃ καὶ μεθ' ὃ τῷ Πατρὶ δόξα, σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τὺς αἰῶνας, ἀμήν.

Εγὼ δὲ, ἀγαπητοὶ ἀδελφοὶ, ἡ βραχύτης ἡμῶν καὶ ἀσθενὴς τῆς διανοίας δύναμις ἠναγκάσθη φθάσαι, τῆς ὑμῶν καλοπαγαθίας πιεζεψαμένης ἡμᾶς, εἰ καὶ ἀνικάνυς ὑπὲρ τὸ ἑαυτῶν μέτρον παρίσησιν, ὥστε δέεσθαι βοηθείας ἐπεκτεινομένη. ἀλλὰ πάντα οἶδεν ὁ ἐν ἐρανῷ πιςός. πλὴν εἰρήνη παντὶ τῷ στοιχοῦντι τῷ κανόνι τύτῳ τῆς ἀληθινῆς καὶ ὀρθοδόξυ ταύτης πίςεως, καὶ ἐπὶ τὸν Ισραὴλ τῦ Θεῦ. ἀσπάσασθε πάντας τὺς ἁγίυς ἐν Κυρίῳ. ἀσπάζονται ὑμᾶς οἱ τῦ Κυρίυ δῦλοι, μάλιτα δὲ ἐγὼ ὁ Ανατόλιος, ὁ γράψας τῦτο τὸ βιβλίον τῦ Αγκυρωτῦ ἐπωνομασθέντος λόγυ, καὶ ἐρρῶσθαι ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ ἔυχομαι.

A Pro me itaqve Dominum orate, tam vos, qvàm qvisqvis ita credit ac Domini præceptis obseqvitur, in Christo Jesu Domino nostro, per qvem, & qvo cum Patri gloria cum Spiritu sancto in sæcula, Amen.

Ego verò, fratres chariſſimi, qvamvis tenuiſſima facultate, & imbecillis viribus ingenii ſim præditus, ad ea me conferre humanitatis probitatiſqve veſtræ cohortatione ſum coactus: Qvæ nos, licet minimè idoneos, ſupra captum modumqve noſtrum efferri compulit, adeo ut in tanta contentione ſingulari qvodam præſidio nobis opus fuerit. Verùm novit omnia qvi in cœlo fidelis eſt: *At tamen pax omnibus eſto qvi hac regula* veræ ac Catholicæ fidei hujus *incedunt, & ſuper Iſraël DEI.* Salutate ſanctos omnes in Domino. Salutant vos Domini ſervi: præſertim ego Anatolius, qvi hunc ipſum librum ſcripſi: cui Ancorato nomen eſt: voſqve omnes in Domino valere precor atqve opto. B *Gal. 6. 16.*

FINIS ANCORATI.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

SANCTI EPIPHANII ANACEPHALÆOSIS SIVE EORUM, QVÆ IN PANARIO DICTA SUNT, SUMMA COMPREHENSIO.

QVONIAM hæreseωn omnium nomina declaranda vobis hoc in libro suscepimus: nec non execranda, ac nefaria illarum flagitia, sic tanqvam præsentissima qvædam venena, patefacere volumus, atqve his velut antidota qvædam opponere, qvæ vel iis, qvi morsu petiti sunt, remedio esse possint, vel eos, qvibus ne incidant periculum est, præmuniant ac conservent: Panarium, sive arculam medicam, ad eorum, qvi à serpentibus icti sunt, remedium jure opus illud, ac librum interpretabimur, qvi in tres partes divisus hæreses octoginta complectitur, qvæ serpentum, ac reptilium similes sunt. Secundum qvas veritatis firmamentum, & salutaris doctrina, fideiqve formula subjecta est, ac Christi sponsa, sancta videlicet Ecclesia declarata. Qvæ cùm jam tùm ab orbe condito esse cœperit, posteà tamen per Christi Domini incarnationem temporum successione ante commemoratas omnes hæreses vulgata, atqve patefacta, eademqve à nobis in commentarios ex Christi prædicatione relata: ac rursum post explica-

A ΕΠΕΙΔΗΠΕΡ μέλλομεν ὑμῖν τά τε ὀνόματα τῶν αἱρέσεων δηλοῦν, τάς τε παρ' αὐτοῖς ἀθεμίτους πράξεις ἀνακαλύπτειν, ὥσπερ ἰοὺς καὶ δηλητήρια ὄντα· σὺν αὐτοῖς δὲ ἅμα καὶ ἀντιδότους ἐφαρμόσαι, ἀλεξητηρίους μὲν τῶν δεδηγμένων, προκαταληπτικοὺς δὲ τῶν μελλόντων εἰς τοῦτο ἐμπίπτειν· πανάριον [γάρ] τι, ἤγουν κιβώτιον ἰατρικὸν τῶν θηριοδήκτων ἑρμηνεύσομεν, ὅτι πρὸς ἐστί τι βιβλίον διὰ τριῶν συγγραφὲν, ἔχον B αἱρέσεις ὀγδοήκοντα· αἵ τινες εἰς θηρίων ἢ ἑρπετῶν αἰνίγματά εἰσι. μία δὲ μετὰ τὰς ὀγδοήκοντα, ἡ τῆς ἀληθείας βάσις ἅμα, καὶ διδασκαλία σωτήριος πραγματεία, καὶ Χριστοῦ νύμφη ἁγία Εκκλησία, οὖσα μὲν ἀπ' αἰῶνος, διὰ δὲ τῆς ἐνσάρκου Χριστοῦ παρουσίας, κατὰ τὴν διαδοχὴν τοῦ χρόνου, * μέρος τῶν προειρημένων αἱρέσεων ἀποκαλυφθεῖσα, καὶ ὑφ' ἡμῶν ἐν ὑπομνήμασι διὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Χριστοῦ ταχθεῖσα· καὶ πάλιν μετὰ πάσας For. μετ.

τὰς τῶν αἱρέσεων τούτων μοχθηρίας, ὡς ἀναψυχὴν τῶν τὸν κάματον τῶν αἱρέσεων διὰ τῆς ἀναγνώσεως διελθόντων, ὑφ' ὑμῶν μετ' ἐπιτομῆς τὸ λόγος, κατὰ τὴν τῶν Ἀποστόλων διδασκαλίαν σαφῶς ἀπαγγελθεῖσαν. * Ϣδαναλείτε δὲ πάντες οἱ * Φιλοκάλοις ἐντυγχάνοντες, τῷ τε προοιμίῳ καὶ τοῖς μετέπειτα αἱρέσεσι, καὶ τῇ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ὁμολογία τε, καὶ διδασκαλία τῆς ἀληθείας, καὶ πίστει τῆς ἁγίας Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

F. Ϣδαναλείτε. ℣. Φιλοκάλοις. sed locus parum sincerus.

A tam omnem istarum hæreseωn improbitatem ex Apostolorum disciplinâ accuratè, ac perspicuè brevi qvodam est compendio subjecta; uti ea re illorum recreentur ac reficiantur animi, qvi hunc hæreseωn percurrendarum laborem susceperint: Porrò vos omnes honestarum rerum studiosi lectores rogatos volumus, ut & proëmium ipsum, & insequentium hæreseωn expositionem ac veritatis professionem, & doctrinam, ac sanctæ, & Catholicæ Ecclesiæ fidem à nobis expressam percurrere velitis.

Καὶ ἔστι τὰ ἐν τῇ πάσῃ πραγματείᾳ διὰ τῶν προειρημένων τριῶν βιβλίων, πρώτου, καὶ δευτέρου, καὶ τρίτου, ἅ τινα τρία βιβλία εἰς ἑπτὰ τόμους διείλομεν· ἐν δὲ ἑνάσῳ τόμῳ ἀριθμός τις αἱρέσεων, καὶ σχισμάτων ἔγκειται· ὁμοῦ δὲ πᾶσαί εἰσιν ὀγδοήκοντα· ὧν αἱ ὀνομασίαι καὶ αἱ προφάσεις αὗται. Βαρβαρισμὸς, Σκυθισμὸς, Ἑλληνισμὸς, Ἰουδαϊσμὸς, Σαμαρειτισμός. ἐκ τούτων αἱ καθεξῆς, πρὸ μὲν τῆς ἐπιδημίας Χριστοῦ, ἀπὸ δὲ τοῦ Βαρβαρισμοῦ καὶ τῆς Σκυθικῆς δεισιδαιμονίας, καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, καὶ τῶν λοιπῶν φύσασαι αὗται· Πυθαγόρειοι, εἴτουν Περιπατητικοὶ, Πλατωνικοὶ, Στωϊκοὶ, Ἐπικούρειοι. εἶτα ἡ Σαμαρειτικὴ ὅσα αἵρεσις, ἡ ἐκ τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ. καὶ ταύτης τέσσαρα ἔθνη, * Γοργοθηνοὶ, Σεβουαῖοι, Δοσίθεοι, Ἐσσηνοί. εἶτα ὁ αὐτὸς προειρημένος Ἰουδαϊσμὸς ἀπὸ τοῦ Ἀβραὰμ τὸν χαρακτῆρα εἰληφὼς, καὶ διὰ τοῦ δοθέντος νόμου τοῦ Μωϋσῆ πλατυνθείς, καὶ ἀπὸ τοῦ Ἰούδα τοῦ υἱοῦ Ἰακὼβ, τοῦ καὶ Ἰσραὴλ, διὰ Δαβὶδ τοῦ βασιλεύσαντος αὐτῶν ἐκ τῆς τούτου φυλῆς τὸ ἐπώνυμον τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ κληρωθείς. καὶ ἀπ' αὐτοῦ τε νῦν τοῦ Ἰουδαϊσμοῦ ἑπτὰ αἱρέσεις αὖ), Γραμματέων, Φαρισαίων, Σαδδουκαίων, Ἡμεροβαπτισῶν, Ὀσσαίων, Ναζωραίων, Ἡρωδιανῶν.

Scr. Γοργοθηνοί.

B

C

D

Qvæ qvidem omnia hoc in opere comprehensa tribus libris explicantur, primo secundo, ac tertio. Iidem porrò libri septem in Tomos distributi sunt, qvorum singuli certum hæreseon ac schismatum numerum continent. Qvæ simul collecta LXXX conficiunt. Qvorum appellationes hæ sunt ac dogmata. Barbarismus, Scythismus; Hellenismus, Judaismus, Samaritismus. Ab iis deinceps reliqvæ sectæ profluxerunt. Nam ante Christi Salvatoris adventum è Barbara & Scythica, ac Græca superstitione, ac cæteris id genus istæ prodierunt. Pythagorici, Peripatetici, Platonici, Stoïci, & Epicurei. Tum Samaritana secta qvæ ex Judaica pullulavit. Ea porrò tres in factiones abiit, Gorthenorum, Sebuæorum, Dositheorum, & Essenorum. Seqvitur Judaismus, qvi propriam ab Abraamo figuram, ac notam accepit. Deinde per Moysis legem collatatus ab Juda Jacobi filio, qvi Israël appellatus est, per Davidem populi istius ex eâdem illa tribu regem Judaismi appellationem obtinuit. Ab hoc septem hæ prodierunt hæreses, Scribarum, Pharisæorum, Sadducæorum, Hemerobaptistarum, Ossæorum, Nasaræorum, Herodianorum.

Ἐκ τούτων τῶν αἱρέσεων, καὶ μετέπειτα κατὰ διαδοχὴν τῶν χρόνων, ἐπεφάνη ἡ σωτήριος τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οἰκονομὶ, ἤγουν ἡ ἔνσαρκος αὐτοῦ παρουσία, καὶ Εὐαγγελικὴ διδασκαλία τε, καὶ κήρυγμα βασιλείας· ἥτις μόνη ἐστὶ πηγὴ σωτηρίας, καὶ πίστις ἀληθείας τῆς Καθολικῆς, καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. ἐν δὲ ταύτης ἐξεπλάσθησάν τε, καὶ ἐχίσθησαν ὄνομα μόνον Χριστοῦ ἔχουσαι, ἀλλ' ἐχι τὴν πίστιν. εἰσὶ δ' αὖ) Σιμωνιανοὶ, Μενανδριανοὶ,

Secundum has sectas successione temporum Domini nostri Jesu Christi Incarnatio toti orbi salutaris illuxit, & cum hac Evangelii doctrina, cœlestisqve regni prædicatio. Qvi qvidem unicus est fons salutis, & Catholicæ Apostolicæqve Ecclesiæ vera fides. A qva insequentes omnes sectæ, qvæ solum Christi nomen, non fidem præferunt, amputatæ sunt, & avulsæ. Qvæ sunt, Simoniani, Menandriani,

Saturniliani, Basilidiani, Nicolaïtæ, Gnostici, qvi & Stratiotici, & Phibionitæ; ab aliis verò Coddiani appellantur, ac Borboriani, apud alios Socratitæ apud qvosdam Zacchæi. Carpocratitæ, Cerinthiani, qvi & Merinthiani, Nazoræi, Ebionæi, Valentini, Secundiani. Qvibus accedit Epiphanes, & Isidorus. Ptolemæi, Marcosii, Colorbasii, Heracleonitæ: Ophitæ; Caiani; Sethiani, Archontici, Cerdoniani, Marciones, Lucianistæ, Appelleiani, Severiani, Tatiani, Encratitæ, Phrygastæ, qvi & Montanistæ & Tascodrugitæ, Pepuziani, qvi & Priscilliani, ac Qvintiliani. Qvibus adiiciuntur, Artotyritæ, Tessarescædecatitæ, qvi Paschatis celebritati unam qvotannis diem præfiniunt: Alogi qvi Evangelium, & Apocalypsin Joannis reiiciunt. Adamiani, Sampsæi, qvi & Helcesæi, Theodotiani, Melchisedeciani, Bardesianistæ, Noëtiani, Valesii, Cathari, qvi & Novatiani, Angelici, Apostolici, qvi & Apotactici, Sabelliani, Origenistæ fœditatis auctores: Origenistæ ab Origene, qvi etiam Adamantius appellatur. Paulus Samosatensis, Manichæi, qvi & Acuanitæ, Hieracitæ, Meletiani, qvi in Ægypto schisma conflarunt: Ariani qvi & Ariomanitæ, Audianorum secta, Photiniani, Marcelliani, Semiariani, Pneumatomachi, qvi in sanctum DEI Spiritum contumeliosi sunt, Aëriani, Aëtiani, qvi & Anomœi, qvibus adjungitur Eunomius, Dimoëritæ qvi perfectam Christi Incarnationem minimê confitentur, qvi & Apollinaristæ nominantur. Tùm qvi Mariam semper virginem postqvam Salvatorem genuit, cum Josepho consvevisse dicunt, qvos Antidicomarianitas appellamus. Item qvi in nomen ejusdem Mariæ collyridem offerunt, & Collyridiani vocantur. Massaliani, ad qvos adjunguntur Martyriani, è Gentilium secta, & Euphemitæ, ac Satanici.

Nunc repetita narratione, & in singulos libros distributis hæresibus hoc in brevi compendio declarabo, qvotnam ex illis hæresibus in priore libro, qvot in secundo, ac tertio contineantur. Tùm in reliqvis omnibus cæterorum librorum tomis qvot unicuiqve hæreses attributæ sunt. Harum itaqve omnium series est ejusmodi. In primo libro to-

A Σατορνιλιανοὶ, Βασιλιδιανοὶ, Νικολαῖται, Γνωστικοὶ, οἱ καὶ Στρατιωτικοὶ, οἱ αὐτοὶ δὲ Φιβιωνῖται, παρὰ δέ τισι Κουδδιανοὶ καλούμενοι, καὶ Βορβοριανοὶ, παρ' ἄλλοις δὲ Σωκρατῖται, παρ' ἑτέροις δὲ Ζακχαῖοι. Καρποκρατῖται, Κηρινθιανοὶ, οἱ καὶ Μηρινθιανοὶ, Ναζιραῖοι, Εβιωναῖοι, ΟΥαλεντῖνοι, Σεκουνδιανοὶ, οἷς συνάπτονται Επιφάνιος, καὶ Ισίδωρος. Πτολεμαῖοι, Μαρκώσιοι. Κολορβάσιοι, Ηρακλεωνῖται, Οφῖται, Καϊανοὶ, Σηθιανοὶ, Αρχοντικοὶ, Κερδωνιανοὶ, Μαρκίωνες, Λουκιανισταὶ, Απελληϊανοὶ, Σευηριανοὶ, Τατιανοὶ, Ενκρατῖται, * κατὰ Φρύγας τῶν καὶ Μοντανιστῶν, καὶ Τασκοδρουγιτῶν Πεπουζιανοὶ, οἱ καὶ Πρισκιλλιανοὶ, καὶ Κυντιλιανοὶ, οἷς συνάπτονται Αρτοτυρῖται, Τεσσαρεσκαιδεκατῖται, οἱ τὸ Πάσχα μίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους ποιοῦντες. * ἄλλοι οἱ τὸ ΕΥαγγέλιον καὶ τὴν Αποκάλυψιν Ιωάννου μὴ δεχόμενοι. Αδαμιανοὶ, Σαμψαῖοι, οἱ καὶ * Ερκεσαῖοι, Θεοδοτιανοὶ, Μελχεσεδεκιανοὶ, Βαρδησιανισταὶ, Νοητιανοὶ, ΟΥαλήσιοι, Καθαροὶ, οἱ καὶ Ναυάτοι, Αγγελικοὶ, Αποστολικοὶ, οἱ καὶ Αποτακτικοὶ, Σαβελλιανοὶ, Ωριγένειοι, οἱ καὶ αἰσχροποιοί. Ωριγένειοι, οἱ καὶ τοῦ Αδαμαντίου. Παύλου τοῦ Σαμωσατέως. Μανιχαῖοι, οἱ καὶ Ακωανῖται, Ιερακῖται, Μελητιανοὶ, οἱ κατ' Αἴγυπτον σχίσμα ὄντες. Αρειανοὶ, οἱ καὶ Αρειομανῖται, ΑΥδιανῶν τὸ σχίσμα, Φωτεινιανοὶ, Μαρκελλιανοὶ, Ημιάρειοι, Πνευματομάχοι, οἱ τὸ ἅγιον Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ βλασφημοῦντες. Αεριανοὶ, Αετιανοὶ, οἱ καὶ Ανομοιοὶ, οἷς συνάπτεται * Ανόμοιος. Διμοιρῖται, οἱ μὴ τελείαν τὴν Χριστοῦ ἐνανθρώπησιν ὁμολογοῦντες, οἱ καὶ Απολιναρῖται, οἱ καὶ τὴν ἁγίαν Μαρίαν τὴν ἀειπάρθενον λέγοντες * μετὰ τὸν Σωτῆρα γεγεννηκέναι, τῷ Ιωσὴφ συνῆφθαι· οὕς τινας ἐκαλέσαμεν Αητιδικομαριανίτας. καὶ οἱ εἰς ὄνομα τῆς αὐτῆς Μαρίας τῆς θεοτόκου κολλυρίδα προσφέροντες, οἱ καλοῦνται Κολλυριδιανοί. Μασσαλιανοὶ, οἷς συνάπτονται Μαρτυριανοὶ, οἱ ἀπὸ τῶν Ελλήνων, καὶ ΕΥφημῖται, καὶ * Σατιανοί.

Leg. κατὰ Φρυγαστῶν.

Cor. Αλογοι.

Cor. Ελκεσαῖοι.

Cor. ΕΥνόμιος.

Cor. μετὰ τὸ.

C. Σατανιανοί.

Επανιὼν δὲ αὖθις, καὶ διελὼν ταύτας κατὰ βιβλίον ὑποδείξω ἐν ταύτῃ τῇ ἀνακεφαλαιώσει πόσαι τούτων τῶν ὀγδοήκοντα αἱρέσεων ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ, καὶ καθεξῆς ἐν τῷ δευτέρῳ, ἕως τοῦ τρίτου· ἀλλὰ καὶ καθ' ἕκαστον τῶν ἑπτὰ τόμων τῶν ἐν τρισὶ βιβλίοις συντεταγμένων, πόσαι εἰσὶν ἐν * ἑαυτῷ χωρισθεῖσαι αἱρέσεις. καὶ ἔστιν οὕτως· ἐν μὲν

Cor. ἑκάστῳ.

τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τόμοι τρεῖς, αἱρέσεις τεσσαράκοντα ἕξ, σὺν ταῖς ὀνομασίαις τούτων, Φημὶ δὲ Βαρβαρισμὸν, καὶ Σκυθισμὸν, καὶ Ἑλληνισμὸν, καὶ Ἰουδαϊσμὸν, καὶ Σαμαρειτισμόν. ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ τόμοι δύο, αἱρέσεις εἴκοσι τρεῖς. ἐν δὲ τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τόμοι δύο, αἱρέσεις ἕνδεκα. ἐν τῷ μὲν πρώτῳ βιβλίῳ πρώτῳ τόμῳ αἱρέσεις ιε', αἳ εἰσιν αἵδε· Βαρβαρισμὸς, Σκυθισμὸς, Ἑλληνισμὸς, Ἰουδαϊσμός. Ἑλλήνων διαφοραὶ, Πυθαγόρειοι, ἤγουν οἱ Περιπατητικοὶ, Πλατωνικοὶ, Στωϊκοὶ, Ἐπικούρειοι, Σαμαρειτικὴ αἵρεσις, ἡ ὅσα ἐκ τῆς Ἰουδαϊσμοῦ. Σαμαρειτῶν ἔθνη τέσσαρα ἔτως, *Γορανοὶ, Σεβουαῖοι, Ἐσσηνοὶ, Δοσίθεοι. Ἰουδαίων αἱρέσεις ζ' ἔτως, Γραμματεῖς, Φαρισαῖοι, Σαδδουκαῖοι, Ἡμεροβαπτισταὶ, Ὀσσαῖοι, Ναζαραῖοι, Ἡρῳδιανοί. ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τόμῳ τοῦ πρώτου βιβλίου ὡσαύτως αἱρέσεις ιγ' ἔτως· Σιμωνιανοὶ, Μενανδριανοὶ, Σατορνιλιανοὶ, Βασιλιδιανοὶ, Νικολαΐται, Γνωστικοὶ, οἱ καὶ Στρατιωτικοὶ, καὶ Φιβιωνῖται οἱ αὐτοὶ, ὧν δέ τινες Σεκουνδιανοὶ, ὧν δὲ ἄλλοις Σωκρατῖται, ὧν δὲ ἑτέροις Ζακχαῖοι καλούμενοι. Καρποκρατιανοὶ, Κηρινθιανοὶ, οἱ καὶ Μηρινθιανοὶ, Ναζαρηνοὶ, Ἐβιωναῖοι, Οὐαλεντῖνοι, Σεκουνδιανοὶ, οἷς συνάπτονται Ἐπιφάνιος καὶ Ἰσίδωρος, Πτολεμαῖοι. ἐν δὲ τῷ τρίτῳ τόμῳ τοῦ αὐτοῦ πρώτου βιβλίου αἱρέσεις ιγ'. ἔτως, Μαρκώσιοι, Κολορβάσιοι, Ἡρακλεωνῖται, Ὀφῖται, Καϊανοὶ, Σηθιανοὶ, Ἀρχοντικοὶ, Κερδωνιανοὶ, Μαρκίωνες, Ἀπελλιανοὶ, Λουκιανισταὶ, Σευηριανοὶ, Τατιανοί. αὕτη ἡ ἀνακεφαλαίωσις, τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν τριῶν τόμων. τοῦ δὲ δευτέρου βιβλίου τόμοι δύο. καὶ ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τοῦ δευτέρου βιβλίου, τεσσαρεσκαιδεκάτῳ δὲ ὄντι κατὰ τὴν ἀπαρχὴν τοῦ ἀριθμοῦ ἀπολελοιπέναι, αἱρέσεις ιη' ἔτως· Ἐγκρατῖται, καὶ Φρύγας, οἱ καὶ Μοντανισταὶ, καὶ Τασκοδρουγῖται, Πεπουζιανοὶ, καὶ Κουϊντιλιανοὶ, οἷς συνάπτονται Ἀρτοτυρῖται, Τεσσαρεσκαιδεκατῖται, οἱ τὸ Πάσχα μίαν ἡμέραν τοῦ ἔτους ποιοῦντες. Ἄλογοι οἱ τὸ Εὐαγγέλιον καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν Ἰωάννου μὴ δεχόμενοι. Ἀδαμιανοὶ, Σαμψαῖοι, * Κερκεσαῖοι, Θεοδοτιανοὶ, Μελχισεδεκιανοὶ, Βαρδησιανισταὶ, Νοητιανοὶ, Οὐαλήσιοι, Καθαροὶ, Ἀγγελικοὶ, Ἀποστολικοὶ, οἱ καὶ Ἀποτακτῖται, Σαβελλιανοὶ, Ὠριγενιανοὶ αἱρετικοὶ, Ὠριγενιανοὶ οἱ τοῦ Ἀδάμαντος. ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τόμῳ τοῦ αὐτοῦ δευτέρου βιβλίου, πέμπτῳ δὲ ὄντι κατὰ τὸν ἀριθμὸν τὸν προειρημένον, αἱρέσεις ε' ἔτως·

A mi tres ſunt, hæreſes XLVI ſuis nominibus conceptæ. Barbariſmus videlicet, ac Scythiſmus: Helleniſmus, Judaiſmus, ac Samaritiſmus. In ſecundo libro tomi duo ſunt, hæreſes XXIII. In tertio libro tomi duo, hæreſes XI. In prioris itaqve tomo primo hæreſes XX ſunt, Barbariſmus, Scythiſmus; Græciſmus, Judaiſmus. Græcorum porrò diſcrimina iſta ſunt. Pythagorei, ſive Peripatetici, Stoici, Epicurei, Samaritica hæreſis, qvæ à Judaiſmo manavit. Samaritani qvatuor in partes tribuuntur, Gorthenos, Sebuæos, Eſſenios, Doſitheos. Judæorum hæreſes ſeptem. Scribæ, Phariſæi, Sadducæi, Hemerobaptiſtæ, Oſſæi, Naſſaræi, Herodiani. In ſecundo tomo libri primi hæreſes XIII ſunt: Simoniani, Menandriani, Saturniliani, Baſilidiani, Nicolaitæ, Gnoſtici, qvi & Stratiotici, ac Phibionitæ; ab aliis verò Secundiani, ab aliis Socratitæ, ab aliis Zacchæi dicuntur. Carpocratitæ, Cerinthiani, qvi & Merinthiani, Nazoræi, Ebionæi, Valentini, Secundiani, qvibus accedunt Epiphanes & Iſidorus: Ptolemæi. In tertio autem tomo prioris libri hæreſes itidem XIII ſunt. Marcoſii, Colorbaſii, Heracleonitæ, Ophitæ, Caiani, Sethiani, Archontici, Cerdoniani, Marciones, Lucianiſtæ, Apellejani, Severiani, Tatiani. Hæc eſt ſumma tomorum trium primi libri. Secundi verò libri tomi duo ſunt, cujus in priore tomo, qvi qvartus eſt, ſi tomos deinceps ab initio numeres, Hæreſes XVIII continentur hoc modo. Encratitæ, Cataphryges, qvi & Montaniſtæ, ac Taſcodrugitæ, Pepuziani, qvi & Qvintiliani, qvibus adjunguntur Artotyritæ, Teſſareſcædecatitæ, qvi Paſcha in eandem anni diem coniiciunt: Alogi, qvi & Evangelium & Apocalypſin Joannis repudiant, Adamiani, Sampſæi, qvi & Helceſæi, Theodotiani, Melchiſedeciani, Bardeſianiſtæ, Noëtiani, Valeſii, Catharі, Angelici, Apoſtolici, qvi etiam Apotactici, Sabelliani, Origeniſtæ fœditatis auctores, Origeniſtæ ab Origine Adamantio. In ſecundo autem tomo ejuſdem libri, qvi priore illa numerandi ratione qvintus eſt, hæreſes qvinqve

* Gorθηνοί.

* Cor. Ελκεσαῖοι.

ſunt. Pauli Samoſatenſis, Manichæi, qvi & Acuanitæ, Hieracitæ, Meletiani, qvi in Ægypto ſchiſma fecerunt: Ariani. Atqve hæc eſt tomorum libri ſecundi ſumma. Similiter & in tertio libro tomi duo ſunt. In primo tomo tertii libri, ſexto autem eo qvem diximus ordine, hæreſes VII ſunt: Audiani, Photiniani, Marcelliani, Semiariani, Pneumatomachi, qvi Spiritui ſancto contumelioſè detrahunt, Aëriani, Aëtiani, qvi & Anomœi, hoc eſt *diſſimiles* appellantur. In ſecundo verò tomo ejuſdem tertii libri, ſeptimo autem ex diviſione illa, qvam diximus, hæreſes qvatuor ſunt: Dimœritæ, qvi non perfectam Chriſti incarnationem confitentur, qvi etiam Apollinaritæ nominantur: Tùm qvi ſanctam Mariam ſemper Virginem, poſtqvam Salvatorem genuit, cum Joſepho conſviviſſe dicunt, qvos Antidicomarianitas nominamus: & qvi in nomen ejuſdem Mariæ collyridas offerunt, qvi vocantur Collyridiani, Maſſaliani. Qvibus adjuncta poſtremò eſt Catholicæ fidei, ac veritatis compendiaria defenſio. In qva ſancta, Catholica, & Apoſtolica Eccleſia conſiſtit.

A Παύλε τ̃ Σαμοσατέως, Μανιχαῖοι, οἱ καὶ Ακουανῖται, Ιερακῖται, Μελητιανοὶ, οἱ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ πεποιηκότες τὸ σχίσμα, Αρειανοί. αὕτη ἡ τ̃ δευτέρ βιβλίε τ̃ν τόμων ἀνακεφαλάιωσις. ὁμοίως καὶ ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ εἰσὶ τόμοι δύο. ἐν τῷ μὲν πρώτῳ τόμῳ τ̃ τρίτε βιβλίε, ἕκτῳ δὲ ὄντι κ̃ τὸν ἀριθμὸν, ὃν προείπομεν, αἱρέσεις ζ', ἅτινες Αὐδιανοί. * Φωτιανοὶ, Μαρκελλιανοὶ, Ημιάρειοι, Πνευματομάχοι, οἱ τὸ Πνεῦμα τ̃ Θε̃ τὸ ἅγιον βλασφημοῦντες. Αερειανοὶ, Αέτιοι, οἱ καὶ Ανόμοιοι. ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τόμῳ τ̃ B αὖτε τρίτε βιβλίε, ἑβδόμῳ δὲ ὄντι παθ' ἣν εἴπομεν διαίρεσιν, αἱρέσεις τέσσαρες ἅτινες· Διμοιρεῖται, οἱ μὴ τελείαν τὴν τ̃ Χριστ̃ ἐνανθρώπησιν ὁμολογοῦντες, οἱ καὶ Απολιναρῖται, οἱ καὶ τὴν ἁγίαν Μαρίαν τὴν ἀπάρθενον λέγοντες μ̃ τὸτὸν Σωτῆρα γεγεννηκέναι, τῷ Ιωσὴφ συνῆφθαι, ἃς ἐπαλέσαμεν Αντιδικομαριανίτας, καὶ οἱ εἰς ὄνομα τῆς αὐτῆς Μαρίας κολλυρίδας προσφέροντες, οἵτινες καλοῦν Κολλυριδιανοὶ, Μασσαλιανοὶ, καὶ ἡ περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ ἀληθείας ἀπολογία μετ' ἐπιτομῆς, ἥ τις ἐστὶν ἡ ἁγία Καθο- C λικὴ καὶ Αποστολικὴ Εκκλησία.

Ejuſmodi eſt ſumma comprehenſio, ac totius operis adverſus octoginta hæreſes inſcriptio, cum unica ac ſingulari defenſione veritatis, hoc eſt unius Eccleſiæ, atqve Catholicæ. Qvod opus diſtributum in partes tres, tomos ſeptem complectitur. Nunc aliam deinceps tomi prioris libri ſummam, ac compendium inſtituemus, qvo qvidem in libro viginti hæreſes continentur. Imprimis enim hæreſeon omnium matres, ac primariæ appellationes, à qvibus cæteræ dimanarunt, ſunt ejuſmodi: Barbariſmus, qvi per ſeipſum ab Adamo ad decem generationes & Noëmi tempora perſeveravit. D Qvi barbariſmus propterea dicitur, qvod veruſtiſſimi illi mortalium neqve certum aliqvem auctorem habebant, nec inter ſe conſentiebant; ſed unuſqviſqve pro ſua voluntate vitam inſtituebat, ac pro lege ſuum qviſqve nutum atqve arbitrium ſibi proponebat.

Αὕτη ἡ ἀνακεφαλάιωσις, καὶ ἐπιγραφὴ τ̃ς πάσης κ̃ τ̃ν ὀγδοήκοντα αἱρέσεων παραγματείας, καὶ μιᾶς τ̃ς ὑπὲρ ἀληθείας ἀπολογίας, τουτέστι τ̃ς μόνης Καθολικ̃ς Εκκλησίας, ἐν τρισὶ μὲν βιβλίοις ὑφηνειμένη συντεταγμένως, ἑπτὰ δὲ τόμοις διαιρεθεῖσα. ποιησόμεθα δὲ πάλιν ἀνακεφαλάιωσιν ἑτέραν τ̃ πρώτε τόμε τ̃ πρώτε βιβλίε τ̃ κατὰ τ̃ εἴκοσιν αἱρέσεων διαλαμβάνοντες. πρῶτον μὲν γὰρ αἱ τ̃ν αἱρέσεων πασ̃ν μητέρες, ἢ πρωτότυποι ὀνομασίαι, ἐξ ὧν ἄλλαι ἔφυσαν, αὗταί εἰσι· Βαρβαρισμὸς, ἥ τις καθ' ἑαυτὴν ἐστὶ διαρκέσασα ἀφ' ἡμερ̃ν τ̃ Αδὰμ, ἐπὶ δέκα γενεὰς, * ἥ τ̃ Νῶε. Βαρβαρισμὸς δὲ κέκληται ἀπὸ τ̃ μὴ σαφ̃ τότε ἀνθρώπε λέχηγόν τινα ἔχειν, ἢ μίαν συμφωνίαν· ἀλλ' ὅτι πᾶς τις ἑαυτῷ ἐσοίχει, καὶ νόμ ἑαυτῷ κατὰ τὴν προτίμησιν τ̃ ἰδίε βουλήματ ἐγίνετο.

C. Φωτεινοί.

F. μέχρι τ̃ Νῶε.

Scythiſmus à Noëmi temporibus ad uſqve turris & Babylonis exædificationem, ac poſt turrim paucis adhuc annis obtinuit, hoc eſt uſqve ad Phalec,

Σκυθισμὸς, ἀπὸ τ̃ν ἡμερ̃ν Νῶε, καὶ μετέπειτα ἄχρι τ̃ς τ̃ πύργε οἰκοδομ̃ς, καὶ Βαβυλ̃νος, καὶ μ̃ τὸν τ̃ πύργε χρόνον ἐπὶ ὀλίγοις ἔτεσι, τουτέστιν ἕως Φαλὲκ,

καὶ Ραγαῦ, οἵτινες ἀπὸ τοῦ τῆς ΕΥρώπης κλίμα * ἀνανεμότες, τῷ τῆς Σκυθίας μέρει, καὶ τοῖς αὐτῶν ἔθνεσι παρεσκευάσθησαν, ἀπὸ τῆς τοῦ Θάρρα ἡλικίας, καὶ ἐπέκεινα, ἐξ οὗ περ οἱ Θρᾷκες γεγόνασιν.

F. νενεμότες.

Ἑλληνισμὸς * πρὸ ἐξ χρόνων τοῦ Σερὺχ ἤρξάμενος, διὰ τὸ τῆς εἰδωλολατρείας, καὶ ὡς ἐσοίχειν τὸ τιμιναῦτα ἔνας καὶ παλάτια δημοσίαν ἀπὸ τὸ μᾶλλον πολιτικώτερον, καὶ ἐπιτήδευμα, καὶ θεσμὸς εἰδώλων, μιμή τοί γε ἐναρξάμενα τὰ πάλαι τῶν ἀνθρώπων γνώμη, οἷς τότε συνεχήσαντες ἐθεοποίησε, διὰ μὲν χρωμάτων διαγράφοντες τὴν ἐχνὴν, καὶ ἀπεικονίζοντες οὗ πάλαι παρ' αὐτοῖς τετιμημένους, ἢ τυράννους, ἢ γόητάς τι δράσαντας ἐν τῷ βίῳ μνήμης ἄξιον, διὰ ἀλκῆς τε, ἢ σωμάτων ῥώσεως. ἔπειτα δὲ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Θάρρα πατρὸς Αβραὰμ. καὶ διὰ ἀγαλμάτων αὐτὴ τὴ πλάνη εἰδωλολατρείας εἰσηγησάμενοι, οὗ ἑαυτῶν προπάτορας διὰ ἀπεικονισμῶν τετιμηκότας, καὶ πρὸ αὐτῶν τελευτηκότας τεχνησάμενοι ἐν κεραμικῆς ἀπ' ἀρχῆς τὸ πρῶτον, ἔπειτα διὰ ἑκάστης τέχνης μιμησάμενοι, οἰκοδομῇ μὲν λίθον ξύσαντες, ἀργυρηκόποι δὲ, καὶ χρυσοχόοι διὰ τῆς ἰδίας ὕλης τεκτηνάμενοι, ἔτι καὶ τέκτονες, καὶ οἱ καθεξῆς. Αἰγύπτιοι δὲ καὶ Βαβυλώνιοι, ὁμοῦ καὶ Φρύγες, καὶ Φοίνικες ταύτης τῆς θρησκείας πρῶτοι εἰσηγηταὶ γεγόνασιν, ἀγαλματοποιίας τε, καὶ * μυστηρίων, ἀφ' ὧν τὰ πλεῖστα εἰς Ἕλληνας μετηνέχθη, ἀπὸ τοῦ Κέκροπος ἡλικίας τε, καὶ χρόνων, καὶ καθεξῆς. μετέπειτα δὲ καὶ ὑστέρῳ πολὺ τοῖς περὶ Κρόνον καὶ Ρέαν, Δία τε, καὶ Ἀπόλλωνα, καὶ τοὺς καθεξῆς Θεοὺς ἀναγορεύσαντες.

Reg. ἀμυητηρίων. Cor. Musηρίων.

Ἕλληνες κέκληνται ἀπὸ Ἕλληνός τινος, τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι κατωκηκότων, καὶ τὴν προσωνυμίαν τῇ χώρᾳ * παρελομένων. ὡς δὲ ἕτεροί φασιν, ἀπὸ τῆς Ἐλαίας τῆς ἐν Ἀθήναις βλασησάσης. Ἴωνες δὲ τούτων ἡγοὶ γεγόνηνται, ὡς ἔχει ἡ ἀκρίβεια ἀπὸ τοῦ Ἴωνος υἱοῦ ἀνδρὸς ἑνὸς τῶν τὸν πύργον οἰκοδομησάντων· διὴν αἰτίαν καὶ μέροπες κέκληνται, διὰ τὴν μεμερισμένην φωνήν. ὕστερον δὲ ὁ Ἑλληνισμὸς εἰς αἱρέσεις κατεσάθη, κατωτέρω τῶν χρόνων, φημὶ δὲ Πυθαγορείων, καὶ Στωϊκῶν, καὶ Πλατωνικῶν, καὶ Ἐπικουρείων, καὶ λοιπῶν· θεοσεβείας δὲ ὁ χαρακτὴρ ὑπῆρχεν ἅμα, ὁ κατὰ φύσιν νόμῳ πολιτευόμενος, ἀπὸ τούτων τῶν ἐθνῶν ἑαυτὸν ἀφορίζων ἀπὸ

Cor. παρεχομένων.

& Rhagau, qvi ad Europam transeuntes in Scythiam, ac nationes ejusmodi penetrarunt ab Thare temporibus & ultra, à qvo Thraces oriundi sunt.

Helleniſmus cœpit à Seruchi temporibus. Unde Idolorum cultus initium habuit. Cumqve tunc temporis falsa qviſqve ſuperſtitione duceretur, deinceps civiliorem ad uſum, & ad certas leges, ſimulacrorumq; ritus homines ſeſe transtulerunt. Qvorum ex præſcripto ſibi Deos finxerunt. Ac primùm eos, qvos in honore qvondam habuiſſent, ſive Tyrannos, aut præſtigiatores, qvi memorabile qviddam in vita fecerant, ac fortitudinis, & roboris illuſtre ſpecimen ediderant, depingere coloribus & aſſimilare ſolebant. Poſtea verò ab Thare patris Abraami tempore ſimulachris, ac ſtatuis eundem errorem idololatriæ propagarunt. Qvippe majores ſuos ſimulachris honeſtantes, ac mortuos, primùm arte figlina ſtatuas effinxerunt; tùm ad omnes artes imitandi pervenit induſtria. Nam & architecti ſectis lapidibus, argentarii, & aurifices nec non & fabri ſua qviqve materia, ac reliqvi deinceps effigies moliti ſunt. Primi omnium Ægyptii, ac Babylonij, nec non & Phryges, ac Phœnices ſuperſtitioſi cultus, & ſimulachrorum, ac myſteriorum auctores extiterunt. A qvibus pleraqve ſunt ad Græcos translata: jam tùm ab ætate Cecropis, & deinceps. Poſteà verò longo demum intervallo Saturnum, Rheam, lovem, Apollinem, ac reliqvos Deos celebrare cœperunt.

Græci nomen ab Hellene qvodam ſortiti ſunt, qvi in Græcia degens ei regioni appellationem indidit. Sunt qvi ab elæa, hoc eſt oliva, qvæ Athenis exorta eſt, nuncupatos eſſe velint. Hujus generis auctores ac conditores Jones fuerunt: ut ex accuratiore hiſtoria conſtat, qvi ab Jone qvodam appellati ſunt unius eorum filio, qvi turrim extruxerunt. Qvam ob cauſam Meropes apellati ſunt ab diviſione lingvarum. Poſtea verò recentioribus temporibus Græca ſuperſtitio certas in hæreſes, ac ſectas abiit: utputa Pythagoreorum, Stoicorum, Platonicorum, Epicureorum, &c. Eodem porrò tempore propria forma, ac nota veræ pietatis & religionis extitit, unà cum lege naturæ, qvæ ab origine mundi ſeſe ab illis na-

tionibus perpetuo ſegregavit, ad hanc usqve diem inter Barbaram, Scythicam, Græcamqve ſuperſtitionem interjecta, donec cum Abraami pietate coaluit. Tùm verò Judaiſmus ab Abrami temporibus propriam formam adeptus, ac per Moyſen ab Abraamo ſeptimum, ac legem à DEO traditam amplificatus, & ab Juda qvarto Jacobi filio, qvi & Iſraël nominatus eſt, per Davidem, qvi primus è tribu Juda regnum aſſecutus eſt, perfectum Judaiſmi nomen obtinuit. Græcorum porrò iſta ſunt diſcrimina.

A τῆς κόσμε καταβολῆς, καὶ δεῦρο μέσῳ τυχάνων Βαρβαρισμῦ, καὶ Σκυθισμῦ, καὶ Ελληνισμῦ, ἕως ὅτε σωήφθη τῇ τῦ Αβραὰμ θεοσεβείᾳ. καὶ μετέπειτα Ιεδαϊσμὸς ἀπὸ τῶν χρόνων Αβραὰμ τὸν χαρακτῆρα εἰληφὼς, καὶ ἐν Μωϋσῇ ἑβδόμῳ ἀπὸ Αβραὰμ, διὰ τῦ δοθέντος νόμε ὑπὸ Θεῦ πλατυνθείς. ἀπὸ δὲ τῦ Ιούδα τετάρτε υἱῦ Ιακὼβ, τῦ καὶ Ισραὴλ, διὰ Δαβὶδ τῦ πρώτε βασιλεύσαντος ἀπὸ τῆς τῦ αὐτῦ Φυλῆς τὸ τέλος πεπληρωμένος. Ελλήνων δὲ διαφοραὶ αἵδε.

Pythagorei, ſive Peripatetici monadem & providentiam aſſeruerunt: Diis ſacrificare, animatis veſci, ac vino uti prohibuerunt. Iidem qvæ ab luna ſurſum patent, immortalia; qvæ inferiora ſunt, mortalia dicebant. Animas è corporibus in alia corpora, etiam animalium ac beſtiarum transfundi. Horum magiſter Pythagoras ſilentii rigidus obſervator Deum haberi ſe voluit.

B Πυθαγόρειοι, ἢ Περιπατητικοὶ, τὴν μονάδα καὶ τὴν πρόνοιαν, καὶ τὸ κωλύειν θύειν θεοῖς δογματίζοντες, ἐμψύχων μὴ μεταλαμβάνειν, ἀπὸ οἴνε δὲ ἐχρατίζειν· διώριζον δὲ ἅμα ἀπὸ σελήνης καὶ ἄνω, ἀθάνατα λέγοντες, τὰ δὲ ὑπονάτω θνητά. μεταγισμὸς δὲ ψυχῶν ἀπὸ σωμάτων εἰς σώματα ἄχρι ζώων, καὶ κνωδάλων. σιωπῶν δὲ ὁ τύτων διδάσκαλος Πυθαγόρας, ἑαυτὸν Θεὸν ὠνόμασε.

Platonici Deum, & materiem ac formam conſtituerunt. Mundum genitum, ac corruptioni obnoxium: Animam ingenitam, & immortalem, ac Divinam arbitrati ſunt. Hujus tres eſſe partes: unam ratione præditam, alteram qva C iraſcimur: tertiam qva concupiſcimus. Communes omnibus uxores eſſe voluit; nemo ut privatam haberet ac præcipuam: ſed ut qvilibet qvarum vellet copiam haberet. Iidem animarum in varia corpora, etiam beſtiarum, tranſitus affirmabat. Deos deniqve complures ab uno eſſe productos.

Πλατωνικοὶ δὲ Θεὸν, καὶ ὕλην, καὶ εἶδος, καὶ τὸν κόσμον γενητὸν, καὶ φθαρτὸν ὑπάρχειν, τὴν δὲ ψυχὴν ἀγένητον, καὶ ἀθάνατον, καὶ θείαν. εἶναι δὲ αὐτῆς τρία μέρη, λογικὸν, θυμικὸν, καὶ ἐπιθυμητικόν. τὰς δὲ γυναῖκας κοινὰς τοῖς πᾶσιν εἶναι, καὶ μηδένα μίαν ἔχειν γαμετὴν ἰδίαν, ἀλλ' αὐτὸς θέλοντας ταῖς βελομέναις συνεῖναι. μεταγισμὸν δὲ ὡσαύτως ψυχῶν εἰς σωμάτων διαφορὰς, ἄχρι κνωδάλων, ὁμοίως δὲ καὶ Θεὸς ἐκ τῦ ἑνὸς πολλὰς καὶ αὐτὸ ἐδογμάτισαν.

Stoïci corpus univerſum eſſe definiunt, & aſpectabilem hunc mundum Deum eſſe ſtatuunt. Nonnulli etiam ex igne naturam illius conſtare defendunt. Deum qvippe mentem eſſe putant, ac vaſtiſſimæ totius molis, cœli terræqve videlicet, D animam. Cujus corpus, ut dixi, totum hoc ſit univerſum, oculi verò ſydera: omnium interire carnem, & animam in diverſa tranſire corpora ſibi perſvadent.

Στωϊκοὶ, σῶμα τὸ πᾶν δογματίζοντες, καὶ τὸν αἰσθητὸν τῦτον κόσμον Θεὸν νομίζοντες, τινὲς ἐκ τῆς τῦ πυρὸς ἰσίας τὴν φύσιν αὐτῶν ὁρίζεσι. καὶ τὸν μὲν Θεὸν νῶν δογματίζεσι, καὶ ὡς ψυχὴν παντὸς τῦ ὄντος κύτες, ἠρανῦ καὶ γῆς. σῶμα δε αὐτῦ τὸ πᾶν, ὡς ἔφην, καὶ ὀφθαλμὺς τὸν φωσῆρας. τὴν δὲ σάρκα πάντων ἀπόλλυσθαι, καὶ τὴν ψυχὴν πάντων μεταγίζεσθαι ἀπὸ σώματος εἰς σῶμα.

Epicurei atomos & individua corpora ſimilibus conſtantia partibus, & infinita rerum omnium principum, ac finem eſſe docuerunt. Summum bonum in voluptate poſuerunt: Deum ac providentiam ab rerum adminiſtratione ſuſtulerunt.

Ἐπικούρειοι ἄτομα καὶ ἀμερῆ σώματα, καὶ ὁμοιομερῆ τε, καὶ ἄπειρα τὴν ἀρχὴν εἶναι τῶν πάντων ὑπεσήσαντο, καὶ τέλος *εὐδαίμονα τὴν ἡδονὴν ἐδογμάτισαν, καὶ μήτε Θεὸν μήτε πρόνοιαν τὰ πάντα διοικεῖν. F. εὐδαιμονίας.

Σαμαρειτισμὸς, καὶ οἱ ἀπ' αὐτὸ Σαμαρεῖται, ὅς ἐστιν ἀπὸ Ιουδαϊσμοῦ, περὶ μὲν τῆς κατασκευῆς αἱρέσεις εἰς Ελληνας, καὶ περὶ τῆς συστάσεως αὐτῶν τὰ δόγματα, μετὰ δὲ τὸ εἶναι Ελλήνων τὴν θρησκείαν. καὶ * μέρος τοῦ Ιουδαϊσμοῦ τὴν πρόφασιν εἰληφὼς ἀπὸ τῶν χρόνων Ναβουχοδονόσορ, καὶ τῆς τῶν Ιουδαίων αἰχμαλωσίας. μέτοικοι δὲ ὄντες ἀπὸ Ασσυρίων εἰς τὴν Ιουδαίαν, καὶ λαβόντες τὴν Πεντάτευχον μόνην Μωϋσέως, τοῦ βασιλέως αὐτοῖς ἐπιτρέψαντος ἀπὸ Βαβυλῶνος, διὰ ἱερέως Εσδρα καλουμένου· τὰ πάντα ἔχοντες ἴσα Ιουδαίων, πλὴν τοῦ βδελύττεσθαι τὰ ἔθνη, καὶ μήτε προσψαύειν τινῶν, καὶ πλὴν τοῦ ἀρνεῖσθαι νεκρῶν ἀνάστασιν, καὶ τὰς ἄλλας Προφητείας μὴ * Μωϋσέως. Σαμαρειτῶν ἔθνη τέσσαρα, Γορθηνοὶ, οἱ ἄλλοις καιροῖς τὰς ἑορτὰς ἄγοντες παρὰ τοὺς Σεβδαίους. Σεβδαῖοι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν τῶν ἑορτῶν πρὸς τοὺς Γορθηνοὺς διαφερόμενοι. Εσηνοὶ, μήθ' ὁποτέραις ἐναντιούμενοι, τοῖς δὲ πολυτελέσιν ἑορτάζοντες ἀδιαφόρως. Δοσίθεοι τοῖς αὐτοῖς ἔθεσιν, οἷς καὶ Σαμαρεῖται ἐμπολιτευόμενοι, πρωτομῆ τε καὶ Σαββάτῳ, καὶ τοῖς ἄλλοις χρώμενοι, τῇ τε Πεντατεύχῳ, πρωτοτόκου τε τῶν ἄλλων φυλάττοντες τὸ ἀπέχεσθαι ἐμψύχων, ἐν νηστείαις συνεχέσατα βιῶντες. ἔχουσι δὲ καὶ παρθενίαν τινὲς αὐτῶν, ἐγκρατεύονται δὲ ἄλλοι. πιστεύουσι δὲ νεκρῶν ἀνάστασιν, ὅπερ ξένον ἐστὶ Σαμαρείταις.

Ιουδαίων αἱρέσεις ἑπτά· Γραμματεῖς, οἵτινες νομικοὶ μὲν ἦσαν, καὶ δευτερωταὶ παραδόσεων τῶν παρ' αὐτοῖς πρεσβυτέρων, τῇ περιττοτέρᾳ ἐθελοθρησκείᾳ ἔθη φυλάττοντες, ἃ οὐ διὰ τοῦ νόμου μεμαθήκασιν, ἀλλ' ἑαυτοῖς ἐτύπωσαν σεβάσματα διὰ τὴν τῆς νομοθεσίας.

Φαρισαῖοι, ἑρμηνευόμενοι ἀφωρισμένοι, οἱ τὸ ἀκριβέστατον βιοῦντες, καὶ δηθεν τῶν ἄλλων δοκιμώτεροι. παρ' οἷς καὶ νεκρῶν ἀνάστασις, ὡς καὶ παρὰ τοῖς Γραμματεῦσι, καὶ ἡ περὶ * Αγγέλου τοῦ Πνεύματος ἁγίου, ὅτι ἔστι, συγκατάθεσις. πολιτεία διάφορος, ἐγκράτεια ἕως χρόνου, καὶ παρθενία, νηστεία τε διὰ τοῦ σαββάτου, ξεσῶν καθαρισμοὶ, καὶ πινάκων, καὶ ποτηρίων, ὡς καὶ οἱ Γραμματεῖς, ἀποδε-

Samaritismus, & Samaritæ. Hujus ab Judaismo origo deducitur, qvæ sectarum apud Græcos divortiis, & earum decretis ac dogmatibus antiqvior est. Nam è sinu ipse Judaismi prodiit circa Nabuchodonozori, & Judaicæ captivitatis tempora. Primi sectæ conditores ex Assyriis in Judæam transportati qvinqve duntaxat Moysis libros acceperunt, qvos per Esdram sacerdotem Rex ad illos Babylone submiserat. Itaqve cætera habent cum Judæis communia: si hoc unum excipias; qvod & Gentes abominentur; neqve qvenqvam contingere velint: qvodqve mortuorum resurrectionem, ac cæteras post Moysen Prophetias reiiciunt. Samaritanorum est factio divisa in partes qvatuor. Primi sunt Gortheni, qvi festos dies aliis, qvàm Sebuæi, temporibus indicunt. Alii Sebuæi, qvi ob eandem festorum dierum occasionem à Gorthenis dissentiunt. Tertii sunt Esseni: qvi neutri parti repugnant, sed cum iis, in qvos inciderint, sine ullo discrimine festa peragunt. Postremi sunt Dositheï: qvi iisdem qvibus Samaritani, institutis utuntur: circumcisionem Sabbatum, ac cæteris, itidemqve Pentateuchum adhibent. Præcipuè verò, ac præ reliqvis omnibus sibi ab animatis temperant, ac perpetuò ferè jejunant. Sunt inter illos, qvi virginitatem colunt, alii continentiam. Resurrecturos esse mortuos credunt, qvod à Samaritanorum dogmate abhorret.

Judæorum sectæ numero VII: ac primò Scribæ, legis periti & traditionum, qvas à majoribus acceperant, δευτερώσεις vocabant, observatores fuere: ac ritus omnes superstitiosiùs cæteris, diligentiusqve tenuerunt: qvos non è lege didicerant, sed sibimetipsis tanqvam justitiæ legis singulares cultus, ac cærimonias indixerant.

Phariseï, qvos segregatos interpretari possis, qvi sanctissimam vitæ rationem professi probitate cæteris antecellere videbantur. Mortuorum apud illos resurrectio, ut & apud Scribas, defenditur. Iidem Angelos, ac Spiritum sanctum esse non negant. Vitæ eximium institutum præ se ferunt. Continentiam certum ad tempus, ac virginitatem qvoqve suscipiunt. Bis hebdomada qvaqve jejunare, urceos, ac discos, & pocula sæpius eluere, ut & Scribæ, soliti. Ad-

hæc decimas, & primitias offerre: assidue precari: certos cultus ac superstitiosa vestimentorum genera curiosiùs affectare: cujusmodi sunt dalmaticæ, ac colobia, & latiora qvædam phylacteria, hoc est segmenta, fimbriæqve purpureæ, ac malogranata ad vestium oras appensa, qvæ temporariæ illius continentiæ signa præferebant. Iidem postremò geneses ac fatum introducebant.

A πάτωσίς τε, καὶ ἀπαρχαὶ, καὶ ἐνδελεχὴς εὐχὴ, καὶ χήματα ἐθελοθρησκητικὰ τῆς ἐνδυμενείας, διά τοι τῆς ἀμπεχόνης, καὶ τῶν δαλματικῶν, ἤγουν κολοβίων, καὶ τὸ πλατυσμὸ τῶν φυλακτηρίων, τουτέσι σημάτων τῆς πορφύρας, καὶ ῥοαπέδων, καὶ ῥοΐσκων ἐπὶ τὰ περύγια τῆς ἀμπεχόνης, ἅ τινα ταῦτα ἐτύγχανε σημεῖα τῆς παρ' αὐτοῖς ἄχει καιρὸ ἐγκρατείας· οἱ καὶ παρεσέφερον γρῆσιν καὶ εἱμαρμένην.

Sadducæis ab exactissima justitia nomen est. Qvi è Samaritanorum genere à sacerdote qvodam Sadoc ortum habuerunt. Mortuorum resurrectionem damnant. Angelum ac spiritum funditus negant: cæterea Judæorum similes.

Σαδδυκαῖοι, οἱ ἑρμηνευόμενοι δικαιότατοι, οἵ καὶ ἐκ γένους μὲν ἦσαν Σαμαρειτῶν, ὁμοῦ δὲ καὶ ἱερέως Σαδὼκ, νεκρῶν μὲν ἀνάB στασιν λέγοντες, καὶ μὴ προσδεχόμενοι Ἄγγελον, μηδὲ πνεῦμα, τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ὄντες Ἰουδαῖοι.

Hemerobaptistæ nihil ab Judæis præterqvam hoc uno discreparunt: qvod neminem æternæ vitæ compotem esse posse dicerent nisi qvotidie lavaret.

Ἡμεροβαπτισταὶ, οἱ μὲν κατὰ πάντα Ἰουδαῖοι ἦσαν, ἔφασκον δὲ μηδένα ζωῆς αἰωνίου τυγχάνειν, εἰμή τι ἂν καθ' ἑκάστην βαπτίζοιτο.

Osseni, qvorum nomen procacissimos significat. Qvi ex præscripto legis omnia faciebant; sed alias præterea scripturas adhibebant: & ex posterioribus Prophetis plerosqve reiiciebant.

Οσσηνοὶ, οἱ δὴ ἰταμώτατοι ἑρμηνεύονται. ἦσαν δὲ ὅτοι κατὰ πάντα τὸν νόμον τελοῦντες, ἐχρῶντο δὲ καὶ γραφαῖς ἑτέραις παρὰ τὸν νόμον. οὓς δὲ πλείους τῶν μετέπειτα Προφητῶν ἀπεβάλλοντο.

Nassaræos contumaces interpretari possis, qvi carnis usu prorsus interdicunt. Ab animatis abstinent: Patriarchas omnes, qvi in Pentateucho ad Moysis, & Jesu filii Nave tempora continentur, adsciscunt, & iis fidem adhibent: cujusmodi sunt, Abraam, Isaac & Jacob, iisqve superiores omnes, nec non & Moyses ipse cum Aarone, atqve Jesu. Cæterùm qvinqve illa volumina Moysis esse non putant, & alia ab iis diversa penes se esse jactitant.

Ναασσαραῖοι, οἱ ἑρμηνευόμενοι ἀφνιασταὶ, C οἱ πᾶσαν σαρκοφαγίαν ἀπαγορεύσασιν, ἐμψύχων δὲ ὁδ' ὅλως μεταλαμβάνουσιν. ἄχει δὲ Μωϋσέως καὶ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ τοῖς ἐν τῇ Πενταteύχῳ ἁγίοις ὀνόματι Πατριαρχῶν κεχρημένοι τε, καὶ πιστεύοντες· φημὶ δὲ Ἀβραὰμ, καὶ Ἰσαὰκ, καὶ Ἰακὼβ, καὶ τῶν ἀνωτάτω, καὶ αὐτοῦ Μωϋσέως καὶ Ἀαρὼν καὶ Ἰησοῦ. τὰς δὲ τῆς Πενταteύχου γραφὰς οὐκ εἶναι Μωϋσέως δογματίζουσιν. ἄλλας δὲ παρὰ ταύτας ἔχειν διαβεβαιοῦνται.

Herodiani cùm Judæos in omnibus sese præstarent, Herodem Christum esse profitebantur, eiqve Christi dignitatem, ac nomen affingebant.

Ἡρωδιανοὶ, οἱ Ἰουδαῖοι μὲν ἦσαν κατὰ πάντα, Ἡρώδην δὲ Χριστὸν προσεδόκων, καὶ τοῦτο D περὶ τοῦ Χριστοῦ ἐπεδίδου γέρα καὶ ὄνομα.

Primus iste Tomus est: qvi hæreses XX continet, & in eodem de Incarnatione Christi, ac veritatis professione postremò loco differitur.

Οὗτος πρῶτος τόμος περιέχων κατὰ πασῶν τῶν εἴκοσιν αἱρέσεων· ἐν αὐτῷ δὲ καὶ ἡ περὶ τῆς Χριστοῦ ἐνδημίας ὑπόθεσις, καὶ ἡ τῆς ἀληθείας ὁμολογία, ἡ μία καὶ μόνη ὅσα τοῦ Θεοῦ ἀληθὴς πίστις.

Hactenus itaqve XX illarum Hæresεωn, qvæ Christum antecesserunt, confutatio, ac fidei & incarnationis Christi declarata ratio est.

Καὶ ἕως μὲν ὧδε ἡ τῶν πρὸ Χριστοῦ εἴκοσιν αἱρέσεων ἀντιλογία, καὶ περὶ πίστεως, καὶ περὶ τῆς ἐνσάρκου τοῦ Χριστοῦ παρουσίας.

Εὐθὺς

Eadem Tomo 1. p. 47. leguntur.

Εὐθὺς ἐπεδήμησε τῇ ᾠδῆς ἡ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἔνσαρκος παρουσία, ἣν τις κατέλαβε [προς] τὰς προειρημένας ἑπτὰ αἱρέσεις, ἐν [δὲ] Ἱεροσολύμοις. ἔσβεσε δὲ ταύτας ἡ αὐτοῦ δύναμις, καὶ διεσκέδασε. λοιπὸν δὲ ἀπὸ τῆς αὐτοῦ ἐπιδημίας, * μὴ τὸ εὐαγγελισθῆναι Μαριὰμ ἐν Ναζαρὲτ, καὶ σωφληφθέναι τὸν Λόγον τὸν ὄντα ἀπ' ἀρανοῦ ἐκ κόλπων πατρῴων, γεγωνημένον ἀχρόνως, καὶ ἀνάρχως, ἐλθόντα δὲ ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν Θεὸν Λόγον ὄντα ἐκ Θεοῦ Πατρὸς ἀληθινῶς γεγωνημένον, ὁμοούσιον ὄντα τῷ Πατρὶ, καὶ οὐδὲν παρὰ τὸν Πατέρα ἠλλοιωμένον, ἀλλ' ἄτρεπτον ὄντα, καὶ ἀναλλοίωτον, ἀπαθῆ τε ὅλως, συμπάσχοντα δὲ τῷ ἡμετέρῳ γένει, καὶ ἐλθόντα ἀπ' ἀρανοῦ, ἐγκυμονηθέντα οὐκ ἀπὸ σπέρματος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἀπὸ Πνεύματος ἁγίου ἀληθινῶς, σῶμα ἀπὸ Μαρίας ἐσχηκότα, ἀναπλάσαντα ἑαυτῷ τὴν σάρκα ἀπὸ τῆς μήτρας τῆς ἁγίας, ψυχὴν τὴν ἀνθρωπίνην εἰληφότα, καὶ νοῦν, καὶ πᾶν εἴ τι ἔστιν ἀνθρώπου, εἰς ἑαυτὸν τῇ ἑαυτοῦ θεότητι συνενώσαντα, γεγωνημένον τε ἐν Βηθλεὲμ, περιτμηθέντα, προσενεχθέντα ἐν Ἱεροσολύμοις, ἐναγκαλισθέντα ὑπὸ Συμεὼν, ἀνθομολογηθέντα ὑπὸ Ἀννης τῆς τοῦ Φανουὴλ προφήτιδος, * λειφθέντα εἰς Ναζαρὲτ, ἐλθόντα τῷ ἑξῆς ἐνιαυτῷ ὀφθῆναι ἐνώπιον Κυρίου, γενόμενόν τε ἐν Βηθλεὲμ διὰ τὴν συγγένειαν, ὑπὸ τῆς μητρὸς βασαζόμενον, αὖθις πάλιν εἰς Ναζαρὲτ ἀπαρθέντα, καὶ κατὰ δευτέραν πρόοδον ἐνιαυτῶν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα ἐληλυθότα, βασαζόμενον ὑπὸ τῆς ἰδίας μητρός· ἐν Βηθλεὲμ ἐν οἰκίᾳ κατελθόντα σὺν τῇ ἰδίᾳ μητρὶ, καὶ Ἰωσὴφ γέροντι ὄντι, σὺν τῇ Μαριὰμ δὲ ὄντι. καὶ πεῖσε τῷ δευτέρῳ ἔτει τῆς αὐτοῦ γενήσεως καταπλευθέντα, δῶρα λαβόντα, καὶ ἐν αὐτῇ νυκτὶ ὑπὸ Ἀγγέλου τοῦ Ἰωσὴφ χρηματίσαντος εἰς Αἴγυπτον πρόαληφθέντα· καὶ κατελήλυθότα ἐκεῖθεν πάλιν, διὰ δύο ἐτῶν ἀνεληλυθότα, τελευτήσαντος τοῦ Ἡρῴδου, Ἀρχελάου δὲ διαδεξαμένου.

Supplendum ex Tomo 1. pag. 47. αἱ μετέπειτα πᾶσαι γεγόνασιν αἱρέσεις· λέγω δή. Mox συνειληφθαι leg.

Scr. ἀπεισχθέντα.

A CXXII. Sed è vestigio Christi Jesu Domini nostri adventus cum eo qvod susceperat corpore consecutus est: qvi & VII illas Hæreses Hierosolymis offendit, & easdem sua vi dissipavit & extinxit. Qvamobrem reliqvæ omnes Hæreses adventu illo posteriores fuerunt: nimirùm postqvam Maria virgo Nazareti à Gabriele cœlestem nuncium accepit, ac Verbum illud genitum est, qvod cœlitus è paterno sinu prodiit, ante tempus atqve initium omne productum. Idemqve extremis temporibus allapsum, Deus Verbum à Deo Patre revera genitus, ejusdemqve cum illo substantiæ, nec ulla re à Patre mutatus; sed vicissitudinis ac mutationis, & affectionis omnis expers. Qvi cùm citrà ullam animi commotionem generis nostri misertus foret, descendit è cœlo, ac de Spiritu sancto, non è virili semine productus verum corpus è Maria susceperit, cùm è sancto ejus utero carnem sibi finxisset, humanamqve tum animam, tum mentem induisset, ac qvicqvid omnino cum homine conjunctum est, præter peccatum secum, ac cum divinitate sua copulasset. Inde Bethleemi in lucem editus, atqve circunciſus, Hierosolymis oblatus est; ibiqve à Symeone inter brachia susceptus, & ab Anna Phanuelis filia Prophetissa prædicatus, Nazaretum deportatus est. Tum anno seqventi se coram Deo repræsentavit: atqve inde Bethleemum propter generis propinqvitatem à matre delatus est. Sed rursum Nazaretum rediens anno altero vertente Hierosolyma, gestante matre, perductus est. Bethleemi porrò cùm ad ædes qvasdam cum matre, ac Josepho divertisset, qvi jam grandi natu cum Maria degebat, secundo ab Nativitate anno (à Magis) conventus, ac donis ornatus est. Eadem verò nocte cùm Josephus per somnium ab Angelo esset admonitus, in Ægyptum transfertur. Unde rursus post biennium mortuo jam Herode, ac succedente Archelao revertitur.

Τῷ δὲ τριακοστῷ τρίτῳ Ἡρῴδου, τεσσαρακοστῷ δὲ δευτέρῳ Αὐγούστου τοῦ βασιλέως γενᾶται ὁ Σωτὴρ ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας.

CXXIII. Siqvidem anno Herodis XXXIII, Augusti XLII Bethleemi in Judæa Salvator nascitur. Tum Herodis XXXV in Ægyptum profectus est.

Eodem Herode mortuo ab Ægypto rediit. Qvare neceſſe eſt, XXXVII Herodis anno qvartum ætatis ſuæ puerulum egiſſe, cùm Herodes, inqvam, ſeptem ac triginta confectis annis vivendi finem habuit. Poſt hunc Archelaus novem annis imperavit; qvo regnum ineunte, Joſephus ex Ægypto cum Maria, ac puero digreſſus, ubi Archelaum imperare didicit, in Galilæam ſeceſſit, ac tum Nazarethi conſedit. Cæterùm Archelaus Herodem juniorem genuit; qvi nono Patris anno in Imperium ſucceſſit. Idemqve annus à Nativitate Chriſti XIII numerandus eſt. *Chriſti prædicatio.* Octavodecimo anno Herodis Agrippæ, Jeſus Chriſtus promulgare Divinum verbum aggreſſus eſt: ac cùm Joannis Baptiſmo initiatur; tum annum illum acceptum in ea præconii functione conſumit, nullo neqve ludæorum, neqve Gentilium, neqve Samaritanorum, neqve alterius generis repugnante. Secundo præconii cœleſtis anno qvamplurimos obtrectatores habuit; qvi qvidem Herodis ejuſdem XIX, Chriſti XXXII extitit. Demùm XX Tetrarchæ Herodis anno Chriſtus Dominus ob humani generis ſalutem paſſus, atqve eodem tempore nihil paſſus eſt: tum cum mortem deguſtans ipſum etiam crucis ſupplicium ſubiit, cùm interim nihil ipſa divinitate pateretur. *Chriſto enim* (ait Scriptura) *pro nobis in carne paſſo.* *1. Pet. 4.* *2. Petr. 3.* Rurſumqve, *Mortificatus carne, vivificatus autem ſpiritu:* & qvæ ſeqvuntur. In cruce ſuſpenditur, ſepelitur; ad inferos cum Divinitate ſua, animaqve deſcendit: captivam ducit captivitatem; ac tertio die cum ſanctiſſimo ſuo corpore ad vitam excitatur. Qvod qvidem corpus neqve diſſolvendum amplius, nec paſſurum, nec ſub mortis dominatum poſtea ceſſurum cum ſua divinitate conjunxit. Id qvod Apoſtoli teſtimonio comprobatur: *Mors*, inqvit, *non amplius ei dominabitur.* *Rom. 6.*

CXXIV. Hoc igitur ipſum corpus, carnem ipſam, & animam, ipſa qvibus conſtabat omnia, non aliud qvicqvam præter verum corpus, ſed ipſummet illud vi cœleſti perfudit, & in unum idemqve, in unam, inqvam, divinitatem conſociavit; ut & carne conſtans, & incorruptum, corporeum ſimul, ac ſpiritale, concretum ac tenue,

A κάτεισι δὲ εἰς Αἴγυπτον τῷ τριακοστῷ πέμπτῳ Ἡρῴδε· ἄνεισι δὲ ἀπ' Αἰγύπτου μετὰ τὴν Ἡρῴδε τελευτήν. δι' ὧν ἔτη τριάκοντα ἑπτὰ ἔτεσι τῆς αὐτῆς τοῦ Ἡρῴδε ἀρχῆς, ἦν ὁ παῖς τεσσάρων ἐτῶν, ὅτε Ἡρῴδης τριακοστὸν ἕβδομον πληρώσας κατέστρεψε τὸν βίον, Ἀρχέλαος δὲ ἐννέα ἔτη βασιλεύσῃ. * ὡς ἐξιὼν Ἰωσὴφ ἅμα τῇ Μαρίᾳ καὶ τῷ παιδίῳ, ἀνάσας τὸν Ἀρχέλαον βασιλεύειν, ἀνεχώρησεν εἰς τὰ μέρη τῆς Γαλιλαίας, καὶ κατῴκησεν εἰς Ναζαρέθ. Ἀρχέλαος δὲ γαμᾷ τὸν Ἡρῴδην τὸν νεώτερον, καὶ βασι- B λεύσῃ Ἡρῴδης τῷ ἐννάτῳ ἔτει τῆς τοῦ Πατρὸς βασιλείας Ἀρχελάου τὴν διαδοχήν. καὶ γέγονε λογιζόμενα δεκατρία ἔτη τῇ ἐνσάρκῳ Χριστοῦ παρουσίᾳ. ὀκτωκαιδεκάτῳ δὲ ἔτει Ἡρῴδε τοῦ ἐπιληθέντος Ἀγρίππα, ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς τοῦ κηρύγματος, καὶ τὸ βάπτισμα τὸ ὑπὸ Ἰωάννου τότε λαμβάνει, καὶ κηρύσσει ἑνιαυτὸν δεκτὸν, ὑπ' οὐδενὸς ἀντιλεγόμενος, ἔτε ὑπὸ Ἰουδαίων, ἔτε ὑπὸ Ἑλλήνων, ἔτε ὑπὸ Σαμαρειτῶν, ἔτε ὑπό τινος ἑτέρου. ἔπειτα ἀντιλεγόμενος ἐκήρυξεν ἐνιαυτὸν δεκτόν· καὶ γέγονεν ἐννεακαίδεκα C ἔτη τῷ μὲν Ἡρῴδῃ, τῷ δὲ Σωτῆρι τριακοστὸν δεύτερον. ἐν δὲ τῷ εἰκοστῷ ἔτει Ἡρῴδε τοῦ Τετράρχου καλουμένου, γίνεται τὸ σωτήριον πάθος, καὶ ἡ ἀπάθεια, θεῦσις τε θανάτου ἄχει σαρκὸς, πάσχοντες ἐν ἀληθείᾳ, ἀπαθὴς δὲ μένοντος ἐν θεότητι. Χειρὶ γὰρ παθόντος ὑπὲρ ἡμῶν σαρκὶ, φησὶν ἡ θεία γραφή. καὶ πάλιν, θανατωθεὶς μὲν σαρκὶ, ζωοποιηθεὶς δὲ πνεύματι, καὶ τὰ ἑξῆς. σαρκὸς, θάπτεται, κατέρχεται εἰς τὰ καταχθόνια ἐν θεότητι, ἢ ἐν ψυχῇ. αἰχμαλωτεύσῃ τὴν αἰχμαλωσίαν, καὶ ἀνίσταται τεῖ- D μερος σὺν ἀπῷ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, σωσενώσας τὸ σῶμα τῇ θεότητι, μηκέτι λυόμενον, μηκέτι πάσχον, μηκέτι ὑπὸ τοῦ θανάτου κυριευόμενον· ὡς φησιν ὁ Ἀπόστολος· Θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύσῃ.

* Melius lib. 1. ὃ ὄν δεκτὸν τῆς βασιλείας ἐξιών.

Αὐτὸ τὸ σῶμα ἀληθινῶς, αὐτὴν τὴν σάρκα, αὐτὴν τὴν ψυχὴν, αὐτὰ τὰ πάντα. οὐκ ἄλλό τι παρὰ τὸ ὂν σῶμα, ἀλλ' αὐτὸ ὂν ἐνδυναμώσας, καὶ ἑνώσας εἰς μίαν ἑνότητα, ἢ εἰς μίαν θεότητα, τὸ σαρκικὸν ἄφθαρτον, τὸ σωματικὸν πνευματικὸν, τὸ παχυμερὲς λεπτομερὲς,

τὸ θνητὸν ἀθάνατον, μὴ ἑωραικὸς ὅλως διαφθορὰν, μὴ καταλφθείσης τῆς ψυχῆς εἰς ἅδην, μὴ μεσιθέντος τοῦ ὀργάνου εἰς ἁμαρτίαν, μὴ χρανθέντος τοῦ νοῦ εἰς τροπήν. ἀλλὰ τὰ ὅλα ἀνθρώπου λαβὼν, φυλάξας δὲ ὅλα [τὰ] τέλεια, ἀποδωσάμενος τῆς θεότητος τῇ ἀληθινῇ ἐνανθρωπήσει, * ταῖς χρείαις, ταῖς εὐλογίαις, κατὰ τὰς σωματικάς τε καὶ ψυχικὰς, καὶ ἐν νῷ ἀνθρωπίνου κεκτημέναις τὴν πληροφορίαν, τὰ τῇ πείνῃ, καὶ δίψῃ, καὶ κλαυθμῷ τε καὶ ἀθυμίᾳ, δάκρυσί τε καὶ ὕπνῳ, καμάτῳ καὶ ἀναπαύσει. ταῦτα γὰρ οὐχ ἁμαρτίας εἶδος, ἀλλ' ἀνθρωπισμοῦ ἀληθεσάτου, ἀληθείᾳ τῆς θεότητος σωούσης, οὐ τὰ ἀνθρώπινα παρούσης, ἀλλὰ τῆς θεότητος συνευδοκούσης εἰς τὰ εὔλογα, καὶ ἐκτὸς ἁμαρτίας καὶ τροπῆς ἀπηγορευμένης ὑπαρχούσης. ἀλλὰ καὶ ἀνέῳξε, καὶ θυρῶν κεκλεισμένων εἰσῆλθεν· ἵνα τὸ παχυμερὲς λεπομερὲς ἀποδείξῃ, αὐτὸ τὸ ὂν, σὺν σαρκὶ, καὶ ὀστέοις. μετὰ γὰρ τὸ εἰσελθεῖν ἔδειξε χεῖρας, καὶ πόδας, καὶ πλευρὰν νενυγμένην, ὀστέα τε, καὶ νεῦρα, καὶ τὰ ἄλλα· ὡς μὴ εἶναι φαντασίαν τὸ ὁρώμενον· πίστεώς τε καὶ ἐλπίδος τῆς ἡμετέρας τὴν ὑποστάσεως ἐποιεῖτο δι' ἑαυτοῦ, τὰ ὅλα τελειώσας, καὶ σωσεσθίων, καὶ συναυλιζόμενος, οὐ δοκήσει, ἀλλ' ἀληθείᾳ· παιδεύων τε ἐδίδαξε βασιλείαν οὐρανῶν, κηρύσσειν ἐν ἀληθείᾳ τὸ μέγα, καὶ κορυφαιότατον σημαίνων τοῖς μαθηταῖς, καὶ λέγων· μαθητεύσατε τὰ ἔθνη, τοῦτέστι μεταβάλλετε τὰ ἔθνη ἀπὸ κακίας εἰς τὴν ἀλήθειαν, ἀπὸ αἱρέσεων εἰς μίαν * θεότητα, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς ὄνομα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, εἰς τὴν κυριακὴν ὀνομασίαν τῆς Τριάδος ἁγίαν, καὶ βασιλικὴν σφραγῖδα· ἵνα δείξῃ ἐν τῷ ὀνόματος μηδεμίαν ἀλλοίωσιν εἶναι τῆς μιᾶς ἑνότητος. ὅπου γὰρ οἱ βαπτιζόμενοι κελεύονται εἰς ὄνομα Πατρὸς, καὶ * ἀσφαλῶς ἡ δοξολογία εἰς ὄνομα Υἱοῦ, οὐκ * ἀποδέοντος ἡ πλήρωσις· εἰς ὄνομα ἁγίου Πνεύματος· ἡ διηρημένη ἡ ἕνωσις, ἡδὲ ἀπηλλοτριωμένη τῆς μιᾶς θεότητος.

Rectiùs in lib. 1. Συλογυς χρείας scripsit.

L. 1-ένότητα leg.

lb. ἀσφαλὴς leg. lb. ἀποδεούσης.

mortale pariter atqve immortale illud esset: qvod nulla omnino tabe dissolutum fuerat: neqve ejus anima apud inferos relicta: nec ipsum velut instrumentum qvoddam aliqva ex parte peccati in obsequium impensum: neqve mens ulla erat in deterius mutatione polluta. Sed ita sibi omnia qvæ hominum propria sunt adscivit, eadem ut integra servaret, qvæ veræ illi, qvam sibi conciliaverat, naturæ necessarios ad usus Divinitas concesserat: usus nimirum illos, qvi ut esse penitus possint partim corporis egent, partim animi, atqve humanæ mentis adminiculo: cujusmodi sunt fames, sitis, fletus, ac dolor, lacrymæ, somnus ac reqvies. Hæc enim omnia nulla infuscata peccati specie, susceptæ reipsa naturæ hominis argumenta continent: qva cum verè consociata divinitas humanum tamen patitur nihil, tametsi qvæ rationi consentanea forent, admiserit, atqve ab omni scelere, & in pejus ac vetitum mutatione procul abfuerit. Ad hæc excitatus à morte Christus occlusis januis ingressus est, uti qvod hactenus crassum concretumqve fuerat corpus, eâdem cum carne ossibusqve tenue ac subtile esse monstraret. Statim enim atqve introgressus est, manus ac pedes, & confossum latus, cum ossibus ac nervis ostendit: adeò qvæ tum videbantur, solida erant, nec specie tenus extabant. Qvibus rebus eorum omnium, qvæ fidei, speiqve nostræ proposita sunt, promissorum per sese veritatem confirmavit, perficiens omnia; neqve ficta duntaxat imagine, sed reipsa cum suis conversans, & habitans. Qvin eosdem instituit, ac cœleste regnum cum veritate nunciare docuit: tum cùm maximum illud, longeqve præcipuum arcanum Discipulis aperuit: *Docete*, inqvit, *omnes Gentes*. Hoc est: Ab improbitate illas ad veritatem; ab sectis variis ad eandem divinitatem traducite: *Baptizate eas in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti*; nimirum in Dominica Trinitatis appellatione, qvod ipsum sacrosanctum est, ac regium signum; qvo vel ipso nomine significaret, nihil esse ab unitate diversum. Cùm enim baptizari homines jubet *in nomine Patris*, firma ac stabilis est gloriæ prædicatio. Qvòd vero additur *in nomine Filii*, nulla re hunc à paterna dignitate deficere appellatio ipsa declarat. Postremo iis in verbis, *in nomine Spiritus sancti*, nulla est conjunctionis divisio, varietas nulla, neqve ab una Divinitate diversitas.

Christus post Resurrect. clausis januis ingreditur. Joan. 20.

Matth. 28.

CXXV. Deniqve eodem cum corpore, & anima, menteqve ad ſuperos evectus eſt, omnibus illis in unum conflatis, atqve in eandem ſpiritalem perſonam concurrentibus, diviniſqve redditis. Inde mox ut ad Patris dextram conſedit, præcones in univerſum orbem dimiſit, Simonem Petrum, & Andream ejus fratrem, Jacobum, & Joannem Zebedæi filios, qvos olim delegerat, Philippum & Bartholomæum, Matthæum, Thomam, & Judam, ac Thaddæum, & Simonem Zeloten, & Judam Iſcariotem, à qvo ille traditus eſt. Item alios LXXII, è qvibus VII illi fuere, qvi ad viduarum obſeqvium delecti ſunt: Stephanus, Philippus, Prochorus, Nicanor, Timon, Parmenas, & Nicolaus, & præter hos Matthias, qvi loco Judæ inter Apoſtolos cooptatus eſt. Acceſſerunt ad illos Marcus, Lucas, Juſtus, Barnabas, Apelles, Rufus, Niger, ac reliqvi LXXII. Qvibus cum etiam ſanctum Paulum ſuapte de cœlo voce miſſa Apoſtolum Gentium ac præconem, & Apoſtolicæ doctrinæ conſummatorem inſtituit. Qvi qvidem ſanctum Lucam, ut memorant, unum è LXXII diſcipulis, qvi diſſipati fuerant, reduxit, eumqve comitem & adjutorem Evangelii ſimul, & Apoſtolum adhibuit. Hoc modo totum Evangelii negotium ad id uſqve temporis confectum eſt.

Atqve hactenus de XI Sectis, deqve eo, qvod ordine conſecutum eſt, & à me paucis explicatum, Evangelicâ ſcilicet luce, qvæ à Chriſto Domino, Chriſtiqve diſcipulis orbi terrarum illata fuit; Qvibus à me dictis conſentanea pleraqve colligere licet, ac vaticinia, & oracula ex lege veteri, vel Pſalmis aliiſqve libris conqvirere, & omnium ſeriem, ordinemqve perſcrutari; ex iiſqve Incarnationem Chriſti Domini perſpicuè comprobare non ſuppoſititiam, ſed veram extitiſſe, atqve in lege veteri nunciatam, ut de eo nullus ſit dubitandi locus relictus. Sed ne hujus operis tractatio in infinitum excreſcat, his qvæ dicta ſunt erimus contenti.

Ac deinceps opiniones illas, qvæ in hominum vitam poſtea peſſimo colore ac ſpecie prolatæ ſunt, eâdem ſerie pertexam.

Ανελήφθη εἰς ὑρανὸς ἐν αὐτῷ τῷ σώματι, καὶ τῇ ψυχῇ, καὶ τῷ νῷ, συνενώσας εἰς μίαν ἑνότητα, καὶ μίαν πνευματικὴν ὑπόστασιν, καὶ ἔνθεον ἀποτελέσας ἐπάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, πέμψας κήρυκας εἰς ὅλην τὴν οἰκουμένην, Σίμωνα Πέτρον, Ανδρέαν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ, Ιάκωβον, καὶ Ιωάννην τοὺς υἱοὺς Ζεβεδαίου, οὓς πάλαι ἐξελέξατο, Φίλιππον, καὶ Βαρθολομαῖον, Ματθαῖον, καὶ Θωμᾶν, καὶ Ιούδαν, καὶ Θαδδαῖον, Σίμωνα τὸν ζηλωτὴν, Ιούδαν τε τὸν Ισκαριώτην, καὶ προδότην αὐτοῦ γενόμενον, καὶ ἄλλους ἑβδομήκοντα δύο, ἐξ ὧν ἦσαν ἐπὶ τοῦ τῶν χηρῶν, Στέφανος, Φίλιππος, Πρόχορος, Νικάνωρ, Τίμων, Παρμενᾶς, καὶ Νικόλαος. πρὸς τούτοις Ματθίας ὁ ἀντὶ Ιούδα ἔσχατον συμψηφισθεὶς μετὰ τῶν δώδεκα Αποστόλων. μετὰ δὲ τούτων πάντων Μάρκος, Λουκᾶς, Ιοῦστος, Βαρνάβας, καὶ Απελλῆς, Ροῦφος, Νίγερ, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἑβδομηκονταδύο. μετὰ τούτους δὲ πάντας καὶ σὺν αὐτοῖς Παῦλον τὸν ἁγιώτατον Απόστολον, ἐκλεξάμενος διὰ φωνῆς ἰδίας ἀπ' ὑρανοῦ, Απόστολον ὁμοῦ, καὶ κήρυκα ἐθνῶν, καὶ πληρωτὴν Αποστολικῆς διακονίας ἀπέστειλε. καὶ δι' ἡσυχίας Λουκᾶν τῶν ἑβδομηκονταδύο ὄντα τῶν ἐσπουδασμένων, καὶ ἀκόλουθον αὐτὸν ἔλαβε, καὶ συνεργὸν τοῦ Ευαγγελίου. ἕως γοῦν ἐτελέσθη ἡ πᾶσα Ευαγγελικὴ πραγματεία, ἕως τούτου τοῦ χρόνου.

Εσαι δέ μοι ὁ λόγος ἕως ὧδε περὶ τῶν εἴκοσιν αἱρέσεων, καὶ τῆς κατ' ἀκολουθίαν ἐν σωτόμῳ Ευαγγελικῆς τοῦ κόσμου Φωταγωγίας, διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Μαθητῶν αὐτοῦ γεγυμνωμένης, οἷς καὶ ὅμοια συλλέξαι, καὶ παραθέσθαι τὰ προφητεύσιμά τε, καὶ τὰς Προφητείας ἀπὸ νόμου τε, καὶ Ψαλμῶν, καὶ τῶν ἄλλων τὰς ἀκολουθίας καὶ ἀγωγάς. * ἔνεστιν ἰδεῖν, καὶ τὴν ἀιρέσειαν καταλαβέσθαι, ὡς ὁ νόθος, ἀλλ' ἀληθὴς, καὶ προκαταγελθεῖσα ἀπὸ πάσης τῆς παλαιᾶς διαθήκης, καὶ ἀναμφίβολος ἐστὶν ἡ τοῦ Χριστοῦ παρουσία, καὶ Ευαγγελικὴ διδασκαλία. ἵνα δὲ μὴ εἰς ὄγκον παρεκτείνω τὴν τῆς συντάξεως πραγματείαν, τούτοις ὑπενεθήσομαι.

Περιὼν δὲ ἐφεξῆς τὰς μετέπειτα τῷ βίῳ ἐπιφυείσας ἐπὶ καινῇ προφάσει δόξας ὁμοίως διαγράψω.

* Leviter depravatus hic locus. C. ἀγωγὰς ἔνεστι ἰδεῖν τε.

A

Καὶ ταῦτα γὰρ ἔνεσιν ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τῶν πρώτων βιβλίων, διαλαμβάνοντα περὶ δεκατριῶν αἱρέσεων, ὧν πρώτη ἡ τοῦ Σίμωνος τοῦ Μάγου, ὃς αὐθὶς μὴ Χριστὸν ἔτι κηρυσσόντων τῶν Ἀποστόλων ἐφάνη, ἀφ' οὗ καὶ Σιμωνιανοὶ ἐκλήθησαν, οἱ τῇ αὐτοῦ αἱρέσει προσκείμενοι. ὅτος ἐν Σαμαρείας ὥρμᾶτο, κώμης Γιτθῶν, Χριστὸν δὲ ὑπέδυεν ὄνομα μόνον. ἔδοξε δὲ αἰσχροποιΐαν τὴν μίξιν μολυσμοῦ γυναικῶν * ἀδιάφορον. σωμάτων δὲ ἀπέβαλε τὴν ἀνάστασιν, καὶ τὸν κόσμον μὴ B
In lib. 1. ἀδιαφορείαν. εἶναι Θεοῦ ἔλεγε. εἰκόνα δὲ ἑαυτοῦ, καὶ τῆς συνάπτης πόρνης Ἑλένης, οὔσει Διὸς, καὶ Ἀθηνᾶς παρεδίδου τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς εἰς προσκύνησιν. ἔλεγε δὲ ἑαυτὸν Σαμαρείταις μὲν τὸν Πατέρα, Ἰουδαίοις δὲ τὸν Χριστόν.

Cor. ὅς. Μενανδριανοὶ, οἱ ἀπὸ Μενάνδρου τινὸς, * ὃς διέφερε μὲν καί τι πρὸς τοὺς Σιμωνιανούς. ἀπὸ Ἀγγέλων δὲ ἔλεγε τὸν κόσμον γεγονῆναι.

Σατορνιλιανοὶ, οἱ κατὰ τὴν Συρίαν τὴν τῶν Σιμωνιανῶν πορνείαν κατύναντες αἰσχροεργίαν, ἕτερα δὲ πρὸς τοὺς Σιμωνιανοὺς εἰς ἔκπληξιν περιττοτέραν κηρύττοντες. ἀπὸ δὲ Σατορνίλου C τὴν ἀρχὴν ἐσχηκότες, ὃς καὶ αὐτὸς κατὰ Μένανδρον ὑπὸ Ἀγγέλων τὸν κόσμον γεγονῆναι ἔφασκε, μόνον δὲ ἐπὶ πρὸς τὴν τοῦ ἄνω πατρὸς γνώμην.

Βασιλιδιανοὶ, τῆς αὐτῆς αἰσχροεργίας τελεσταὶ, ἀπὸ Βασιλίδου τε ἅμα Σατορνίλῳ, τοῖς Σιμωνιανοῖς, καὶ Μενανδριανοῖς μεμαθητευμένοι, τὰ ὅμοια μὲν φρονοῦντος, κατά τι δὲ διαφερόμενος. λέγει δὲ τριακοσίους ἑξήκοντα πέντε οὐρανοὺς εἶναι, καὶ τούτους ὀνόματα Ἀγγελικὰ ἐπιθῆναι. διὸ καὶ τὸν ἐνιαυτὸν τοσούτων ἡμερῶν εἶναι. καὶ τὸ Ἀβρασὰξ D
Lib. 1. ἄγιον Πνεῦμα, pro ὄνομα leg. ὄνομα τῆς αὐτῆς ψήφου εἶναι, καὶ εἶναι τριακοσίων ἑξηκονταπέντε, καὶ εἶναι τοῦτο * τὸ ἅγιον ὄνομα φησί.

Deest ὡς. Νικολαΐται, ἀπὸ Νικολάου τοῦ μὴ τῆς χήρας ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων ταχθέντος, * διὰ ζῆλον τῆς ἰδίας γαμετῆς τὴν αἰσχροεργίαν ἅμα τοῖς ἄλλοις ἐπιτελεῖν τοὺς ἑαυτοῦ μαθητὰς διδάξας. καὶ περὶ τοῦ Καυλακαὰν, καὶ Προυνίκου, καὶ ἄλλων βαρβαρικῶν ὀνομάτων εἰσηγησάμενος.

HÆRESES TOMI II
LIBRI I.

I. Hæc ſunt qvæ in ſecundo Tomo Libri primi continentur: in qvo XIII Hæreſes explicantur: qvarum prima eſt Simonis Magi, qvi ſtatim poſt Chriſtum prædicantibus adhuc Apoſtolis emerſit, à qvo Simoniani illius Hæreſis ſectatores appellati ſunt. Hic ex Samariæ vico qvodam Gitthis oriundus, Chriſtum nomine tenus profeſſus eſt: author nefandæ obſcœnitatis, & inqvinatiſſimi concubitus. Præterea promiſcuas uxores eſſe voluit. Corpora negat reſurgere, nec à Deo mundum fabricatum eſſe ſtatuit. Imaginem porrò ſuam, ſcortiqve ſui, nomine Helenæ, ſub Jovis, ac Minervæ ſpecie diſcipulis adorandam obtruſit. Apud Samaritas pro Deo Patre ſe venditans, Judæis Chriſtum ſe eſſe dicebat.

II. Menandriani à Menandro qvodam originem traxerunt, qvi certis in rebus à Simonianis diſcrepabat. Mundum verò ab Angelis fuiſſe productum aſſerebat.

III. Saturniliani in Syria Simonianorum turpitudinem auxerunt. Nonnulla qvoqve ad majorem conciliandum ſtuporem ad illorum adiecere dogmata. Horum Princeps Saturnilus fuit, qvi perinde ac Menander mundi conditores Angelos, hoc eſt ſeptenos ex iis, facit, idqve ipſos præter ſupremi parentis ſententiam ſuſcepiſſe ſtatuit.

IV. Baſilidiani fœditatis ejuſdem ſocii ad Baſiliden originem referunt, qvi cum Saturnilo Simonianis, ac Menandrianis operam dedit: ac tametſi eadem ferè ſentiat, in qvibuſdam tamen diſcrepat. Nam cœleſtes Orbes CCCLXV conſtituit, qvos Angelicis nominibus afficit: ideoqve totidem diebus annum conſtare cenſet. Addit & Abraſax cujuſdam virtutis nomen, qvæ CCCLXV numerum literis exprimit, idqve ſanctum eſſe nomen aſſerit.

V. Nicolaitæ à Nicolao illo derivati ſunt, cui ab Apoſtolis viduarum cura commiſſa fuerat. Hic zelotypia ob uxorem æſtuans, cum aliis præpoſteram libidinem exercere ſuos docuit. Sed & Caulacach, & Prunicum, & alia nominum portenta in mundum invexit.

Harum Gnostici successores hæresum A longe omnes turpitudinis atqve execrandæ fœditatis vesania superarunt. Militares porrò in Ægypto dicuntur, & Phibionitæ: in superiore tractu Secundiani: alibi Socratitæ; ab aliis Zacchæi. Sunt qvi eos Coddianos nominent; qvidam βορβορίτας, sive lutulentos

Γνωσικοὶ, τὰς αὐτὰς αἱρέσεις διαδεξάμενοι, πλέον καὶ αὐτοὶ πάντων τὴν αἰσχρότητα ἐμμανῶς ἐργαζόμενοι. ἐν Αἰγύπτῳ δὲ Στρατιωτικοὶ καλοῦνται, καὶ Φιβιωνῖται. ἐν δὲ τοῖς ἀνωτερικοῖς μέρεσι Σεκυνδιανοί· ἐν ἄλλοις δὲ μέρεσι Σωκρατῖται· ὡσὰ δὲ ἑτέροις Ζακχαῖοι· ἄλλοι δὲ Κοδιανὸς αὐτὸς λέγουσι, ἄλλοι δὲ Βορβορίτας αὐτὸς καλοῦσι.

Carpocratiani à Carpocrate qvodam Asiatico dicti, qvi ad omne turpitudinum ac flagitiorum genus discipulos informabat. Qvod si qvis, ajebat, non omnia percurrerit, neqve Dæmonum, & Angelorum omnium voluntati satisfecerit, supremum in cœlum evehi minimè B potest, neqve Principatus, Potestatesqve transcendere. Asserebat idem Jesum mente præditam animam sumpsisse, & cœlestium ac terrenorum cognitione præditum hominibus ea nunciasse: ac si qvis eadem, qvæ Jesus olim, perpetret, haud eo inferiorem futurum. Demum legem unà cum mortuorum resurrectione damnabat, qvemadmodum & Simoniani, cæteriqve omnes, qvos hucusqve percensui. Ex hujus grege Marcellina illa Romæ fuit. Atqve idem Jesu, Pauliqve, nec non & Homeri, ac Pythagoræ clanculum imagines fingens, suffitibus eas, & adoratione prosecutus est.

Καρποκρατιανοὶ, ἀπὸ Καρποκράτους τινὸς τῶν ἐν τῇ Ασίᾳ, ὃς ἐδίδασκε πᾶσαν ἀνομίαν ἐκτελεῖν, καὶ πᾶν ἀποτρόπαιον ἁμαρτίας. καὶ εἰ μή τις διὰ πάντων, φησὶ, παρέλθῃ, καὶ τὸ θέλημα πάντων Δαιμόνων καὶ Ἀγγέλων ἐκτελέσῃ, ἃ δύναται ὑπερβῆναι εἰς τὸν οὐρανὸν, οὐδὲ τὰς ἀρχὰς, καὶ τὰς ἐξουσίας παρελθεῖν. ἔλεγε δὲ τὸν Ἰησοῦν ψυχὴν νοερὰν εἰληφέναι, εἰδότα δὲ τὰ ἄνω, καὶ τὰ ἐνταῦθα καταγγέλλειν. καὶ ὡς εἴ τις πράξειεν ὅμοια τῷ Ἰησοῦ, κατ' αὐτὸν εἶναι. τὸν δὲ νόμον σὺν τῇ τῶν νεκρῶν ἀναστάσει ἀπαγορεύει, ὡς καὶ ἀπὸ Σίμωνος αἱρέσεις. τοῦτο γέγονεν ἡ ἐν Ρώμῃ Μαρκελλίνα. εἰκόνας δὲ ποιήσας ἐν κρυφῇ Ἰησοῦ, καὶ Παύλου, καὶ Ὁμήρου, καὶ Πυθαγόρου, ταύτας ἐθυμία, καὶ προσεκύνει.

Cerinthiani, sive Merinthiani à Cerintho, vel Merintho, Judaici genetis extiterunt, qvi circuncisionem præ se ferebant. Mundum ab Angelis fabricatum: Jesum ad Christi dignitatem per virtutum incrementa perveniisse dixerunt.

Κηρινθιανοὶ καὶ Μηρινθιανοὶ, οἱ ἀπὸ Κηρίνθου καὶ Μηρίνθου Ιουδαῖοι, οἵτινες περιτομὴν ἀυχοῦσι, καὶ κόσμον ὑπὸ Ἀγγέλων γεγενῆσθαι. τὸν δὲ Ἰησοῦν κατ' προκοπὴν Χριστὸν καλεῖσθαι.

Nazareni ita Jesum esse Christum, Deiqve filium asseruerunt, ut Mosis legem omninò vitæ ad institutum adsciverint.

Ναζωραῖοι, Ἰησοῦν μὲν ὁμολογοῦντες υἱὸν Θεοῦ, πάντα δὲ κατὰ νόμον πολιτευόμενοι.

Cerinthianis, ac Nazarenis simillimi sunt Ebionitæ, qvibus cum Sampsæis, & Elcesæis aliqva ex parte con- D venit. Hi Christum in cœlo creatum, ejusqve sanctum Spiritum affirmant. Illum ipsum in Adamum sese infudisse primò; ac deinde exuisse narrant; tum subiisse denuò; idqve commodùm fecisse, cùm in terras corpore circumfusus advenit. Ac licet Judæi sint, Evangelium nihilominùs adhibent. Carnium esum detestantur. Aqvam pro Deo venerantur. Christum in suo illo, uti diximus, adventu hominem induisse dicunt. Deniqve aqvis se identidem tam hyeme, qvàm æstate lavant,

Ἐβιωναῖοι, παραπλησίως τῶν προειρημένων Κηρινθιανῶν, καὶ Ναζωραίων, οἷς συνήφθη κατά τι ἡ τῶν Σαμψαίων τε, καὶ Ἐλκεσαίων αἵρεσις· οἳ τὸν Χριστὸν φασιν ἐκτίσθαι ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐνδημήσαντα δὲ ἐν τῷ Ἀδὰμ πρῶτον, καὶ πάλιν ἐνδυόμενον αὐτὸν τὸν Ἀδὰμ, καὶ πάλιν ἐκδυόμενον. τοῦτο [γὰρ] φασι, παρεστηκέναι αὐτὸν ἐν τῇ ἐνσάρκῳ αὐτοῦ παρουσίᾳ. Ἰουδαῖοι ὄντες Εὐαγγελίοις κέχρηνται· σαρκοφαγίαν βδελύττονται· τὸ ὕδωρ δὲ ἀντὶ Θεοῦ ἔχουσι· τὸν δὲ Χριστὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ ἐνσάρκῳ παρουσίᾳ ἐνδεδύσθαι, ὡς ἔφην. συνεχῶς δὲ βαπτίζονται ἐν τοῖς ὕδασι, θέρους τε, καὶ χειμῶνος,

εἰς ἁγιασμὸν δῆθεν, ὥσπερ οἱ Σαμαρεῖται.

ΟΥαλεντινιανοὶ, οἱ σάρκα μὴ ἀπαγορεύσιν εἰς ἀνάστασιν, παλαιὰν δὲ ἀθετοῦσι διαθήκην, καὶ Προφήτας, ἀναγινώσκοντες μὲν, καὶ ὅσα εἰς ὁμοίωσιν δύνανται τροπολογεῖσθαι τῆς αὐτῶν αἱρέσεως, δεχόμενοι. ἑτέρας δέ τινας μυθολογίας παρεισφέροντες, τριάκοντα * ἐνιαυτῶν ὀνομασίας φέροντες ἀρρενοθηλειῶν ὁμοῦ τε, ἐκ τοῦ πατρὸς τῶν ὅλων γεγωνημένους, οὓς καὶ Θεοὺς ἡγοῦνται, καὶ αἰῶνας. τὸν δὲ Χριστὸν ἀπ' οὐρανοῦ σῶμα ἐνηνοχέναι, καὶ ὡς διὰ σωλῆνος τὴν Μαρίαν πεπερακέναι.

Σεκουνδιανοὶ, οἷς συνάπτονται * Ἐπιφάνης, καὶ Ἰσίδωρος, ταῖς αὐταῖς κεχρημένοι καὶ ἕτοι συζυγίαις, ὅμοια ΟΥαλεντίνῳ πεφρονηκότες, ἕτερα δὲ παρ' * αὐτῶν ποσῶς διηγοῦνται. παρεισιθέασι δὲ αἰσχρεργίαν διδάσκοντες· ἀπαγορεύουσι δὲ καὶ ἕτοι τὴν σάρκα.

Πτολεμαῖοι, οἱ μαθηταὶ ὄντες καὶ αὐτοὶ ΟΥαλεντίνου, οἷς συνάπτεται ἡ Φλώρα, τὰ αὐτὰ * τοῖς συζυγιῶν καὶ ἕτοι λέγουσι, καθὰ καὶ ΟΥαλεντῖνος, καὶ Σεκουνδιανοὶ, κατά τι δὲ καὶ ἕτοι διαφέρονται.

Αὕτη καὶ ἡ τοῦ δευτέρου τόμου τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν δεκατριῶν αἱρέσεων ἀνακεφαλαίωσις.

Animirum ſanctitatis conciliandæ ſibi gratia, qvemadmodum Samaritæ.

Valentiniani corporum reſurrectionem negant. Vetus Teſtamentum, ac Prophetas reſpuunt. Qvæ nihilominus legunt ipſi, & ſi qvid eſt, qvod ad illorum Hæreſin per figuram ac tropum accommodari poſſit, id admittunt. Sed certas qvaſdam fabulas addiderunt, & triginta Æonum utriuſqve ſexus vocabula commenti ſunt; qvos qvidem Æonas ab univerſorum parente ac conditore productos aſſerunt, qvos & Deos, & Æonas faciunt. Demùm Chriſtum è cœlo corpus extuliſſe, ac per Mariam traductum B eſſe velut per tubulum exiſtimant.

Secundiani, eorumqve ſocii Epiphanes, atqve Iſidorus eadem inter ſe paria componentes cum Valentinis conſentiunt: nonnulla tamen ab iis diverſa ponunt; & ad fœdam inſuper libidinem ſuos inſtituunt. Iidem & Incarnationem negant.

Ptolemæi Valentini diſcipuli fuerunt, qvibus cum Flora conjungitur. Par idemqve dogma de conjugationibus illis cum Valentino, ac Secundianis adſtruunt: ſed in qvibuſdam tamen diſcrepant.

C Hæc eſt ſecundi Tomi primi voluminis ſumma, qvæ XIII Hæreſes complectitur.

Εν δὲ τῷ τρίτῳ τόμῳ τοῦ αὐτοῦ πρώτου βιβλίου εἰσὶν ἕτεραι αἱρέσεις δεκατρεῖς ἄυται·

HÆRESES TOMI II
Libri III.

At in III Tomo ejuſdem Libri I aliæ continentur Hæreſes XIII.

Μαρκώσιοι. Μάρκος τις γεγώνηται Κολορβάσου συμφοιτητής, δύο ἀρχὰς καὶ αὐτὸς παρεισάγων. ἀθετεῖ δὲ νεκρῶν ἀνάστασιν. Φαντασίας δέ τινας διὰ ἐκπωμάτων ἐξ ἐπαοιδῆς εἰς κυάνεον χρῶμα, καὶ πορφύρεον μεταβάλλων, μυσαγωγεῖ τὰς ἀπατωμένας γυναῖκας. καὶ αὐτὸς δὲ τῶν εἰκοσιτεσσάρων στοιχείων βούλεται τὰ πάντα ἡγεῖσθαι, ὁμοίως ΟΥαλεντίνῳ.

Κολορβάσιοι. ἔστι δὲ ὁ Κολόρβασος ὡσαύτως τὰ αὐτὰ διηγούμενος, κατά τι διαφερόμενος, πρὸς τὰς ἄλλας αἱρέσεις, ἡμὶ δὲ πρὸς οὐδὲ πρὸς Μάρκον, οὐ ΟΥαλεντῖνον, τὰς προβολὰς δὲ καὶ ὀγδοάδας ἑτέρως ἐδίδαξεν.

Marcoſii. Marcus qvidam extitit Colorbaſi condiſcipulus. Is duo ſimiliter Principia conſtituit. Mortuorum reſurrectionem negabat. Utebatur præſtigiis D ejuſmodi, ut certis carminibus poculorum liqvorem in cæruleum, purpureumqve colorem verteret: qvibus ſacris infelices mulierculas initiare ſolebat. Idem ad XXIV elementa perinde ac Valentinus univerſa revocare nititur.

Colorbaſii. Colorbaſius iſte eaſdem ferè opiniones amplexus eſt. Sed nonnulla tamen ſunt, in qvibus ab aliis Hæreſibus diſcrepat, Marci ac Valentini potiſſimùm. Siqvidem propagationes Æonum & Ogdoadas alio modo tradidit.

III. Heracleonitæ. Etiam Heracleon commentitias Ogdoadas retinuit. In qvibus explicandis à Marci, & Ptolemæi, ac Valentini cæterorumqve opinione discessit. Suos porrò sub ipsum vitæ exitum perinde ac Marcus instituit, oleo, opobalsamo, & aqva in caput infusis in salutem asserunt; unaqve voces qvasdam Hebraicas in ejus qvi expiatur caput insusurrant.

A Ηρακλεωνῖται, ἡ αὐτοὶ τῇ τῶν ὀγδοάδων φέρονται μυθολογίᾳ, ἑτέρως δὲ ὡς ἀπὸ τὸν Μάρκον, ἡ Πτολεμαῖον, καὶ Οὐαλεντῖνον, ἡ τὰς ἄλλας. ἀλλὰ ἡ ἐπὶ τῇ * κεφαλῇ τῶν παρ' αὐτοῖς τελευτώντων ὁμοίως τῷ Μάρκῳ λυτροῦνται δι' ἐλαίου ἀπὸ βαλσάμου, καὶ ὕδατος, ἐπιλήσεις τινὰς βαρβαρικὰς λέξεσιν ἐπιλέγοντες ἐπὶ τῇ κεφαλῇ τοῦ δηθεν λυτρουμένου. L. 1. περὶ τῆ τελευτῆ τὰς παρ' αὐτοῖς τελευτῶντας

IV. Ophitæ. Hi serpenten venerantur ac prædicant: eumqve esse Christum asserunt. Ob id in cista serpentem asservant.

Ὀφῖται, οἱ τὸν ὄφιν δοξάζοντες, καὶ τοῦτον Χριστὸν ἡγούμενοι, ἔχοντες δὲ τὸ ἑρπετὸν τοῦτο ἐν κίστῃ τινί.

V. Caiani. Veterem Legem, & eum qvi illius Legis tempore locutus est, repudiant. Resurrectionem carnis abnegant. Caïnum commendant: qvem præstantioris cujusdam virtutis fuisse prædicant. Sed & Judam divinis honoribus afficiunt, nec non & Core, Dathan, & Abiron, ac Sodomitas.

B Καϊανοὶ, ὡσαύτως ἅμα τοῖς πρότερον τὸν νόμον καὶ τὸν λαλήσαντα ἐν νόμῳ ἀθετοῦντες σαρκός τε ἀνάστασιν ἀρνούμενοι, τὸν Κάϊν δοξάζουσι, λέγοντες αὐτὸν τῆς ἰσχυροτέρας δυνάμεως. ἅμα δὲ καὶ τὸν Ἰούδαν ἐνθάζουσιν, ἅμα τε, καὶ τὸν περὶ Κορὲ, καὶ Δαθὰν, καὶ Ἀβιρὼν, ἀλλὰ καὶ τοὺς Σοδομίτας.

VI. Sethiani. Hi Sethum laudibus efferunt. Qvem ex supremæ Parentis pœnitentia procreatum putant: cum, Caino, Abeloqve interfectis, congressa sinceram stirpem, videlicet Sethum, protulit: à qvo universum genus hominum manavit. Postremò Principia, & Potestates, cæteraqve, ut alii, omnia statuunt.

Σηθιανοὶ, ἤτοι πάλιν τὸν Σὴθ δοξάζουσι, φάσκοντες αὐτὸν εἶναι ἐκ μεταμελείας τῆς ἄνωθεν μητρὸς, σωελθούσης μὴ * τὸν Κάϊν καὶ Ἄβελ ἀποκταν θῆναι, καὶ καθαρὸν σπέρμα τὸν Σὴθ ποιήσασα, ἐξ οὗ λοιπὸν καλήχθη τὸ πάντων ἀνθρώπων γένος. καὶ αὐτοὶ δὲ Ἀρχὰς, καὶ Ἐξουσίας, καὶ ὅσα οἱ ἄλλοι δογματίζουσι, καὶ αὐτοὶ ἐδογμάτισαν. F. τὸ ἐκ Κάϊν τὸν Ἄβελ.

VII. Archontici. Plures isti ad Principes universa referentes, qvæcumqve facta sunt ab illis orta definiunt. Habent & fœdissimæ qvoddam libidinis genus. Carnis resurrectionem respuunt. Vetus Testamentum calumniosè reiiciunt. Qvanqvam & hoc, & novo insuper nonnunqvam utantur: ex qvibus singulas voculas callidè ad mentem suam accommodant.

Ἀρχοντικοὶ, ἤτοι πάλιν εἰς πολλὰς ἀρχὰς τὸ πᾶν ἀναφέρουσι, καὶ τὰ γενόμενα ἐκ τούτων γεγενῆσθαι. * ἀλίσκονται δὲ καὶ ἐπὶ αἰσχρότητί τινι. σαρκὸς δὲ ἀνάστασιν ἀθετοῦσι, καὶ παλαιὰν διαθήκην * μεταβάλλουσι. κέχρηνται δὲ παλαιᾷ, καὶ καινῇ διαθήκῃ, ἑκάστην λέξιν εἰς τὸν ἑαυτὸν νοῦν μεθοδεύοντες. Deest Λέγουσιν. Lib. 1. διαβάλλουσι

VIII. Cerdoniani, à Cerdone, qvi qvem ab Heracleone errorem hauserat, novis inventis adauxit. Ac cùm Romam è Syria profectus esset, Hygini Papæ temporibus sua dogmata disseminavit. Duo porrò Principia contraria invicem affirmat. Negat Christum esse genitum. Mortuorum excitationem cum Vetere Testamento reiicit.

Κερδωνιανοὶ, οἱ ἀπὸ Κέρδωνος τοῦ Ἡρακλέωνος, * διαδεξάμενοι τὴν μετοχὴν τῆς πλάνης, ἀπὸ δὲ τῆς Συρίας εἰς Ῥώμην μετανασάντος, καὶ κήρυγμα ἑαυτοῦ ἐνθεμένου ἐν χρόνοις * Ῥηγίνου ἐπισκόπου. δύο δὲ ἀρχὰς κηρύσσει ἐναντίας. μὴ εἶναι δὲ τὸν Χριστὸν γνωτὸν, ὁμοίως τε νεκρῶν ἀνάστασιν ἀθετῶν, καὶ τὴν παλαιὰν διαθήκην. F. διαδεξάμενος. Cor. γενόμενος.

IX. Marcionistæ. Marcio oriundus ex Ponto Episcopo patre natus est: A qvo

Μαρκιωνισταὶ, Μαρκίων ἐστὶν ἐκ Πόντου ὁρμώμενος Ἐπισκόπου μὲν ἦν υἱὸς, θεοσεβείας

δὲ παρθένον ἀπέδρα, διὰ τὸ ἐξεῶσθαι ὑπὸ τοῦ ἰδίου πατρὸς ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας. ἀνελθὼν δὲ ἐν τῇ Ῥώμῃ, καὶ αἰτήσας μετάνοιαν οὐ καθ' ἑκάστην καιρόν, καὶ μὴ τυχὼν, ἐπαρθεὶς τῇ πίστει, ἐδογμάτισε, τρεῖς ἀρχὰς εἰσηγησάμενος, ἀγαθόν τε, καὶ δίκαιον, καὶ Φαῦλον. ἕναί τε τὴν καινὴν διαθήκην ἀλλοτρίαν τῆς παλαιᾶς, καὶ τὸ ἐν αὐτῇ λαλήσαντος. ἀνάστασιν σαρκὸς ἀθετεῖ. βάπτισμα δίδωσιν ὃ μόνον ἓν, ἀλλὰ καὶ δύο, καὶ τρία, μὴ τὸ ὠθεῖσθαι. ὑπὲρ δὲ τῶν τεθνεώτων κατηχουμένων ἑτέρους βαπτίζειν. ἀδεῶς τε γυναιξὶν ἐπιτρέπει λουτρὸν διδόναι. B

A ob virginis ſtuprum ejectus ex Eccleſia Romam aufugit. Ubi cùm ab iis, qvi tum Eccleſiæ præerant, pœnitentiam fruſtra poſtulaſſet, Catholicam fidem oppugnare inſtituit. Qvamobrem tria eſſe Principia dixit, Bonum, Juſtum & Malum. Novum teſtamentum à Vetere ejuſdemqve authore alienum eſſe docuit. Carnis reſurrectionem ſuſtulit. Non unum Baptiſma duntaxat, ſed etiam tria poſt delictum indulget. Pro mortuis illorum Catechumenis Baptiſmum alii ſuſcipiunt. Mulieribus conferre Baptiſmum ſine ullo diſcrimine permittit.

Λουκιανισταί. Λουκιανός τις ἀρχαῖος, οὐχ ὁ νῦν ἐν χρόνοις Κωνσταντίνου γενόμενος, πάντα κατὰ τὸν Μαρκίωνα ἐδογμάτισεν, ἕτερα δὲ παρὰ τὸν Μαρκίωνα καὶ αὐτὸς ἴδιον πονηρότερον δογματίζει.

X. Lucianiſtæ. Lucianus his antiqvior, non alter ille qvi Conſtantino imperante vixit, in omnibus Marcionis veſtigiis inhæſit. Etſi qvibuſdam adjectis cumulatius aliqvid docere ſtuduit.

Ἀπελλιανοί. ἦν δὲ ὁ Ἀπελλῆς τὰ ὅμοια Μαρκίωνι, καὶ Λουκιανῷ δογματίζει, παίζων τὴν πᾶσαν ποίησιν, καὶ τὸν πεποιηκότα. οὐχ ὁμοίως δὲ τούτοις δογματίζει καὶ τρεῖς ἀρχὰς, ἀλλὰ μίαν ἀρχὴν, καὶ ἕνα Θεὸν ὄντα ἀνώτατον, καὶ ἀκατονόμαστον, αὐτὸν δὲ πεC ποιηκέναι ἄλλον. καὶ αὐτὸς ὁ γενόμενος πονηρὸς εὑρεθεὶς, ἐποίησε τῇ ἑαυτοῦ φαυλότητι τὸν κόσμον.

XI. Apelleiani. Apelles ſimiliter atqve Marcio & Lucianus qvicqvid conditum eſt cum ipſo Conditore vituperat. Non tamen tria ut illi Principia, ſed unum tantum invexit: itidemqve Deum unum ac ſupremum, & nominis expertem, qvi ſingularem alterum procreaverit. Qvi cùm malus evaſiſſet, mundum ſua illa improbitate condidit.

Σευηριανοί. Σευῆρός τις πάλιν τῷ Ἀπελλῇ συνεπόμενος, τὸν μὲν οἶνον ἀποβάλλεται, καὶ τὴν ἄμπελον, ἐκ δὲ τοῦ ὀφεοπρεποῦς Σατᾶν μυθολογῶν πεφυκέναι τὴν γυναῖκα ἀριστερᾶς δυνάμεως ὑπάρχειν. ὀνομασίας δέ τινας Ἀρχόντων, καὶ βιβλία τινὰ ἀπόκρυφα παρεισάγει, τὰ ὅμοια δὲ ταῖς ἄλλαις σαρκὸς ἀνάστασιν ἀθετεῖ, καὶ παλαιὰν διαθήκην. D

XII. Severiani. Severus hic Apellis aſſecla vinum ac vitem penitus damnat; qvæ ex Satanæ ſerpentis & terræ congreſſu propagata fingit. Muliebrem qvoqve ſexum repudiat, qvod ad ſiniſtram Virtutem pertineat. Principum vocabula qvædam, atqve Apocryphos Libros inducit. In mortuorum reſurrectione, veteriqve teſtamento refellendo cum aliis Hæreſibus conſentit.

Ταταινοί. Ταταιανὸς ἦν συνεβίωσε μὲν Ἰουστίνῳ τῷ Μάρτυρι τῷ ἁγίῳ, μετὰ δὲ τὴν τοῦ Μάρτυρος καὶ Φιλοσόφου Ἰουστίνου τελευτὴν, παρεφθάρη τοῖς τοῦ Μαρκίωνος δόγμασι, μαθητευθεὶς τῷ αὐτῷ ἐδογμάτισε, καὶ πάλιν ἕτερα παρ' ἐκεῖνον. ἐλέγετο δὲ ἀπὸ Μεσοποταμίας ὁρμᾶσθαι.

XIII. Tatiani. Tatianus primùm cum Sancto Juſtino Martyre ac Philoſopho vixit. Poſt cujus obitum contagione Marcionis dogmatum afflatus, ejus diſcipulus fuit; ad eaqve, qvæ cum eo communiter tenuit, nova inſuper addidit. Ferunt è Meſopotamia oriundum hunc fuiſſe.

Αὕτη ἡ ἀνακεφαλαίωσις τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν τριῶν τόμων, καὶ τεσσαρακονταέξ αἱρέσεων.

Hæc eſt ſumma libri I. tres Tomos continens; Hæreſes XLVI.

A

HÆRESES TOMI I
Libri II.

In priore verò Tomo Libri II, qvi secundum institutum à nobis initiò Tomorum ordinem qvartus est, Hæreses continentur XVIII, hoc modo.

I. Encratiæ Tatiani qvædam velut appendix. Hi nuptias damnant, qvas Satanæ tribuunt. Ab animatorum omnium usu abstinendum esse sentiunt.

II. Cataphryges, qvi & Montanistæ, utrumqve Testamentum approbant, sed B novos Prophetas ad receptos & antiqvos adiiciunt: ac Montanum qvendam, & Priscillam prædicant.

III. Pepuziani, qvi & Qvintilliani dicuntur, qvibus accedunt & Artotyritæ, superioribus qvidem illis, hoc est Cataphrygibus, annumerandi sunt. Sed ab iis tamen diversa nonnulla sentiunt. Ac Pepuzam desertum qvoddam oppidum Galatiam inter, & Cappadociam, ac Phrygiam situm divinis honoribus extollunt, eamqve Hierosolymam esse dicunt. Est autem & alia Pepuza. Mulieribus sacros magistratus ac sacerdotia deferunt. Certis initiantur Mysteriis, qvibus puerulum confodiunt. Fingunt Pepuzæ Christum olim Qvintillæ, aut Priscillæ videndum se præbuisse muliebri specie, Vetus ac novum Testamentum adhibent, ita tamen ut pleraqve pro animi libidine commutent. C

IV. Tessarescædecatitæ, qvi stato anni die Pascha celebrant: ut qvamcumqve in diem XIV Lunæ incurrerit, sive Sabbatum, sive Dominica fuerit; ea die jejunent, ac pervigilia celebrent.

V. Alogi à nobis ita nominati, qvi Joannis Evangelium, ac λόγον, hoc est Verbum Deum à Patre semper genitum, D cœlitusqve demissum, cujus in Evangelio illo mentio fit, repudiant: nec Joannis duntaxat Evangelium, sed & Apocálypsin reiiciunt.

VI. Adamiani ab Adamo nescio qvo vivente sic dicti, ridiculum potiùs qvàm verisimile dogma profitentur. Nudi qvippe, qvales ex utero matris egressi sunt, viri perinde ac mulieres conveniunt, atqve ita lectionibus, orationibus, ac cæteris religionis officiis funguntur; & videlicet Monachorum ac continentium

Εν δὲ τῷ πρώτῳ τόμῳ τῆ δευτέρᾳ βιβλίῳ, τεταρτῶ δέ ὄντι κ) τὴν ἀπαρχῆς τῶν τόμων τῆ ἀριθμῆ ἀκολυθίαν, αἱρέσεις εἰσὶν ιη, ἔτως·

Εγκρατῖται, οἱ ἀπόσπασμα τυγχάνοντες Τατιανῆ, τὸν γάμον ἀποβάλλοντες, τῆ Σατανᾶ φάσκοντες τῆτον εἶναι, πᾶσαν δὲ ἀπαγορέυοντες ἐμψυχοφαγίαν.

Καταφρύγας, οἱ καὶ Μοντανισαὶ, οἵτινες παλαιὰν κ) καινὴν διαθήκην δέχονται, ἑτέρους δὲ προφήτας παρεισφέρουσι πρὸς τοὺς προφήτας, Μοντανόν τινα ἀρχῆντες, καὶ Πρίσκιλλαν.

Πεπυζιανοὶ, οἱ καὶ Κυϊντιλιανοὶ, οἷς συνάπτονται Αρτοτυρῖται, ἐκ τῆτων μὲν εἰσὶ τῶν κ) Φρύγας, ἕτερα δὲ παρ' ἐκείνους δογματίζοντες. Πέπυζάν τινα πόλιν ἔρημον ἀναμέσον Γαλατίας, κ) Καππαδοκίας, καὶ Φρυγίας ἐνθειάζοντες, καὶ ταύτην Ιερισαλὴμ ἡγέμενοι. ἔσι δὲ καὶ ἄλλη Πέπυζα. γυναιξί τε ἀποδιδόντες τὸ ἄρχειν, καὶ ἱερᾶσθαι. μυῆνται δέ τινα παῖδα κατακεντῆντες νέον. καὶ δὴ τῇ Κυϊντίλῃ, ἢ καὶ Πρισκίλλῃ, Χριστὸν ἐπεῖσε ἐν Πεπύζῃ ἀποκεκαλύφθαι ἐν ἰδέᾳ ἀληθείας μυθολογῆσι. κέχρηνται δὲ ὡσαύτως παλαιᾷ καὶ καινῇ διαθήκῃ, κ) τὸν ἴδιον νῆν μεταποιῆντες.

Τεσσαρεσκαιδεκατῖται, οἱ μίαν ἡμέραν τῆ ἔτους τὸ Πάσχα ἐκτελῆντες. ἐν ὁποίᾳ δ' ἂν ἡμέρᾳ ἐμπέσοι τῆς σελήνης ἡ τεσσαρεσκαιδεκάτη, ἤτοι ἐν Σαββάτῳ, ἢ ἐν Κυριακῇ, ἐκείνην τε νηστεύοντες, κ) ἅμα ἀγρυπνῆντες.

Αλογοι, οἱ ἀφ' ἡμῶν κληθέντες, οἱ τὸ ΕΥαγγέλιον Ιωάννυ, καὶ τὸν ἐν ἀρχῇ ἄνωθεν ὑπὸ Πατρὸς ἀεὶ Θεὸν Λόγον παρεκβάλλοντες, τὸ κ) Ιωάννην ΕΥαγγέλιον μὴ δεχόμενοι, μηδὲ τὴν Αποκάλυψιν.

Αδαμιανοὶ, οἱ δέ * τισιν Αδὰμ ζῶντ[ος] καλέμενοι, χλεύης ἢ ἀληθείας μᾶλλον τὸ δόγμα ἔχοντες. γυμνοὶ γὰρ ὡς ἐκ μητρὸς ἄνδρες τε, κ) γυναῖκες ἐπὶ τὸ αὐλὸν συνάγονται, καὶ ἕτως τὰς ἀναγνώσεις, καὶ τὰς εὐχὰς, καὶ πᾶν ὅτιῆν ἐπιτελῆσι, δῆθεν μονάζοντες, καὶ

* For. πνὸ Αδάμ.

ἐγκρατευόμενοι ὄντες, καὶ γάμον μὴ δεχόμενοι, τὴν αὐτῶν Ἐκκλησίαν παράδεισον ἡγούμενοι.

Lib.1. vε- ρᾶς. Σαμψαῖοι, καὶ Ἐλκεσαῖοι, ἔτι δεῦρο τὴν Ἀραβίαν κατοικοῦντες, καθύπερθεν τῆς * ἐρυθρᾶς θαλάσσης κειμένην χώραν. οἵ τινες ἀπὸ Ἐλκεσαίου τινὸς ψευδοπροφήτου ἠπατημένοι· οὗ ἔτι δεῦρο ἐκ τοῦ γένους ὑπῆρχε Μαρθοῦς, καὶ Μαρθίνη, γυναῖκες δύο προσκυνούμεναι ὑπὸ τῆς αἱρέσεως, ὡς θεῖαι, παραπλησίως τοῖς Ἐβιωναίοις πάντα ἔχοντες.

Θεοδοτιανοί, ἀπὸ τοῦ Θεοδότου τοῦ Σκύτεως, τοῦ ἀπὸ Βυζαντίου. οὗτος ἐν παιδείᾳ Ἑλληνικῇ γέγονεν ἄκρος, ἅμα δὲ ἄλλοις ὢν ἐν ἡμέραις τοῦ διωγμοῦ, μόνος ἐκπεσών, καὶ ἐκείνων μαρτυρησάντων, διὰ τὸ ὀνειδίζεσθαι, ἐπενόησε λέγειν ψιλὸν ἄνθρωπον τὸν Χριστόν, ἵνα μὴ ὑπὸ ἔγκλημα γένηται Θεὸν ἀρνησάμενος, οὕτως ἐδίδαξεν.

Μελχισεδεκιανοί, οἱ τὸν Μελχισεδὲκ γεραίροντες, τινὰ δύναμιν αὐτὸν φάσκοντες, καὶ μὴ ἄνθρωπον ψιλόν, καὶ εἰς τὸ τούτου ὄνομα πάντα ἀνάγειν τετολμηκότες.

Βαρδησιανισταί. Βαρδησιανὴς οὗτος ἐκ τῆς Μεσοποταμίας ὡρμᾶτο, τὰ πρῶτα μὲν τῆς ἀληθινῆς πίστεως ὑπάρχων, καὶ ἐν σοφίᾳ διαπρέπων. ἐκκλίνας δὲ τῆς ἀληθείας, παραπλησίως Οὐαλεντίνῳ ἐδογμάτισε, χωρὶς ἐνίων, ὧν διαφέρεται πρὸς Οὐαλεντῖνον.

Νοητιανοί. Νοητὸς οὗτος ἀπὸ Σμύρνης ὑπῆρχε τῆς Ἀσίας. * ἐφ' ἅρματι δὲ ἐνεχθεὶς σὺν ἄλλοις τρισίν, υἱοπάτορα τὸν Χριστὸν ἐδίδαξε, τὸν αὐτὸν εἶναι Πατέρα, καὶ Υἱόν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα. ἑαυτὸν δὲ ἔλεγεν εἶναι Μωσέα, καὶ ἑαυτοῦ ἀδελφὸν ἔλεγεν εἶναι τὸν Ἀαρών.

*ἐπάρ- αλ.

Οὐαλήσιοι. οὗτοι, καθὼς ὑπειλήφαμεν, οἱ τὴν Βάκαθον κατοικοῦντες, μητροκωμίαν τῆς Ἀραβίας τῆς Φιλαδελφίας, οἵ τοὺς παρατυγχάνοντας καὶ ἐπιξενουμένους παρ' αὐτοῖς εὐνουχίζουσιν. οἱ πλείους δὲ καὶ αὐτῶν εὐνοῦχοί εἰσιν ἀποτετμημένοι. τινὰ δὲ ἕτερα διδάσκουσιν αἱρέσεων, * ἐν τῇ παλαιᾷ, ἀφανίζοντες τὸν νόμον καὶ τοὺς Προφήτας, καί τινας ἑτέρας αἰσχρουργίας παρεισφέροντες.

Cor. ἔμ- πλεα ex lib.1.

Καθαροί. οἱ ἅμα Ναβάτῳ συναφθέντες τῷ Ῥωμαίῳ, καὶ τοὺς διγάμους παντελῶς ἀποβαλλόμενοι, καὶ μετάνοιαν μὴ δεχόμενοι.

A instituta sectantur, nuptiasqve condemnant Ecclesiam verò suam Paradisum nuncupant.

VII. Sampsæi, sive Elcesæi ad hanc diem in Arabia degunt, supra Mortuum mare, Elcesæi cujusdam Pseudoprophetæ discipuli. E cujus stirpe Marthus, & Marthina fœminæ duæ ætate nostra prodierunt, qvas Dearum instar Hæresis ista coluit. Eadem porrò cum Ebionæis omninò sentiunt.

VIII. Theodotiani à Theodoto Coriario Byzantino dicti. B Qvi Græcis artibus apprimè fuit institutus. Hic cum aliis qvibusdam in ea, qvæ tum sæviebat, persecutione comprehensus, cùm socii ejus omnes Martyrium obiissent, solus fidem ejuravit. Ob idqve probris appetitus, id excogitavit, ut Christum nudum esse hominem assereret: ne crimini sibi istud verteretur, qvòd ejus Divinitatem negasset.

IX. Melchisedeciani, Melchisedecum ita venerantur, ut Virtutem esse qvandam jactitent, non hominem duntaxat: & ad ejus nomen referre universa non dubitant.

C X. Bardesianistæ. Bardesianes iste è Mesopotamia oriundus sinceram fidem initiò complexus est, ac sapientià præstitit. Sed à veritate postea recedens eadem cum Valentino docuit, præter pauca qvædam, in qvibus ab illo discrepat.

XI. Noëtiani. Noëtus hic Smyrnensis ex Asia fuit. Qvi in altum sublatus cum aliis qvibusdam, Patri Filium asserere Christum ausus est; eundemqve Patrem ac Filium, & Spiritum sanctum esse profiteri. Se verò Moysen, fratrem suum Aaronem dicere.

XII. Valesii. D Hi qvantum suspicor, Bacathi habitant, qvi est Arabiæ Philadelphensis primarius vicus. Iidem accedentes ad sese castrare solent. Ac pleriqve inter illos eunuchi sunt & exsecti. Habent & alia qvædam erroris plenissima dogmata: atqve inter alia Legem ac Prophetas reiiciunt. Postremo qvasdam ad illa fœditates adiiciunt.

XIII. Cathari. Novatum Romanum secuti sunt. Hi digamos penitus proscribunt. Pœnitentiam repudiant.

XIV. Angelici. Hi nusqvam hodie reperiuntur. Angelici verò ordinis se esse profitebantur, idqve nomine ipso præferebant.

XV. Apostolici, qvi & Apotactici, sive *Renunciatores*, in Pisidia inveniuntur. Hi solos illos admittunt, qvi se bonis omnibus abdicaverint. Cæterum Encratitarum similes sunt: etsi diversa qvædam ab illis statuunt.

XVI. Sabelliani cum Noëtianis in omnibus propemodum consentiunt: nisi qvod Patrem ipsum negant esse passum.

XVII. Origeniani à qvodam Origene derivati. Turpissimi isti sunt, ac nefariam & præposteram libidinem exercent, suaqve corpora corrumpunt.

XVIII. Origeniani alii ab Origene Adamantio Scriptore. Hi mortuorum resurrectionem negant. Tam Christum, qvam Spiritum sanctum creatis in rebus numerant. Paradisum, ac cœlos, cæteraqve omnia ad Allegorias referunt. Christi Regnum terminandum esse docent.

Hactenus primi Libri II Hæreses XVIII.

Αγγελικοὶ, ὅτοι παντελῶς ἐξέλιπον. ἀυχῶντες δὲ ἦσαν Αγγελικὴν τάξιν ἔχειν, ἢ διὰ τὸ Αγγέλους προσηγορῆς.

Αποστολικοὶ, οἱ καὶ Αποτακτικοὶ, καὶ αὐτοὶ περὶ Πισιδίαν, μόνον Αποταντικὰς δεχόμενοι, καθ' ἑαυτὰς δὲ ἀνόμενοι, παραπλασιάζουσι δὲ τοῖς Εγκρατίταις· ἄλλας δὲ παρ' αὐτὰς φρονοῦσιν αἱρέσεις.

Σαβελλιανοὶ, οἱ τὰ ὅμοια * ἀνοήτως δοξάζοντες, πλὰ τοῦτο μόνον. λέγουσι γὰρ μὴ πεπονθέναι τὸν Πατέρα. * Cor. ex lib. 1. Noëtianôn.

Ωριγενιανοὶ, τινὸς Ωριγένους. αἰσχροποιοὶ δὲ ὅτοί εἰσιν, ἀρρηποιοῦντες, καὶ τὰ ἑαυτῶν σώματα φθορᾷ παραδιδόντες.

Ωριγενιανοὶ ἄλλοι, τοῦ καὶ Αδάμαντος τοῦ Σωτακτικοῦ, οἱ τὴν τῶν νεκρῶν ἀνάστασιν ἀποβαλλόμενοι. Χρισὸν δὲ κτίσμα καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἰσηγούμενοι· Παράδεισον δὲ, καὶ ὀργανὰς, καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἀλληγοροῦντες, καὶ τέλος ἔχειν τὴν Χριστοῦ βασιλείαν τολμῶσι λέγειν.

Αὗται πάλιν αἱ δεκαοκτὼ αἱρέσεις, αἱ ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τοῦ δευτέρου βιβλίου.

HÆRESES TOMI II
LIBRI II.

In posteriore verò Tomo Libri II, qvi Tomorum ordine V est, Hæreses V comprehenduntur, hoc ordine.

I. Pauli Samosateni, qvi Antiochiæ magnæ Episcopus fuit. Hic propemodum non existere Christum affirmat, atqve ejusmodi verbum esse fingit, qvod in prolatione consistit: eundem porrò esse à Maria cœpisse. Ac qvæ sacris in literis de eo pronuntiata sunt, prædicentis esse more dicta, cùm ipse nondum existeret, sed à Maria, uti diximus, & ab eo duntaxat tempore, qvo carne præditus advenit, esse cœperit.

II. Manichæi, qvos & Acuanitas vocant, Manis Persæ discipuli, Christum specie tenus profitentur: Solem, Lunamqve venerantur. Stellis ac virtutibus & Dæmonibus supplicant. Duo principia, bonum, ac malum, constituunt. Christum specie tenus apparuisse, specieqve tenus esse passum. Vetus testamentum, eumqve qvi in illo locutus est, maledictis onerant. Mundum non universum à Deo, sed ejus partem fabricatam esse statuunt.

Εν δὲ τῷ δευτέρῳ τόμῳ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, πέμπτῳ δὲ ὄντι κατὰ τὸν προκειμένου ἀριθμὸν, αὗταί εἰσιν αἱ πέντε αἱρέσεις.

Παύλου Σαμοσατέως, Επισκόπου γενομένου Αντιοχείας τῆς μεγάλης. ὅτου ἀνύπαρκτον τὸν Χριστὸν ὀλίγου δεῖν διαβεβαῦται, λόγον προφορικὸν αὐτὸν σχηματίσας, ἀπὸ δὲ Μαρίας καὶ δεῦρο εἶναι προκαταγγελτικῶς μὲν τὰ περὶ αὐτοῦ ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς εἰρημένα ἔχοντος, μὴ ὄντος δὲ, ἀλλ' ἀπὸ Μαρίας κατὰ δεῦρο διὰ τῆς ἐνσάρκου παρουσίας.

Μανιχαῖοι, καὶ Ακουανῖται, οἱ τοῦ Μανῆ μαθηταὶ τοῦ Πέρσου, Χριστὸν σχήματι λέγοντες, ἥλιόν τε σέβοντες, καὶ σελήνην, ἄστρα τε, καὶ δυνάμεσι, καὶ δαίμοσιν ἀνόμενοι. ἀρχὰς δύο εἰσηγούμενοι, πονηρόν τε καὶ ἀγαθήν. Χριστὸν δοκήσει πεφηνέναι, καὶ δοκήσει πεπονθέναι. παλαιὰν διαθήκην βλασφημοῦντες, καὶ τὸν ἐν αὐτῇ λαλήσαντα Θεόν. κόσμον δὲ οὐ τὸν πάντα, ἀλλὰ μέρος τι τοῦ Θεοῦ γεγενῆσθαι ὁριζόμενοι.

Iera-

Ἱερακῖται, οἱ ἀπὸ Ἱέρακος τοῦ λεοντοπολίτου τῆς Αἰγύπτου, ἐξηγητοῦ τινος, σαρκὸς ἀνάστασιν ἀθετοῦντες, χρώμενοι δὲ παλαιᾷ καὶ νέᾳ διαθήκῃ, ἀπαγορεύοντες δὲ γάμον παντελῶς, μονάζοντας δὲ, καὶ παρθένους, καὶ ἐγκρατευομένους δεχόμενοι, καὶ χώρας λέγοντες τὰ μηδέπω ἐν ἡλικίᾳ γηρώμενα παιδία. *βασιλείας δὲ μὴ μετέχειν ἔλεγον τοὺς μὴ ἀθλήσαντας.

Corruptus locus.

A III. Hieracitæ ab Hierace interprete ac doctore qvodam Leontopoli, qvod Ægypti oppidum est, oriundo. Qvi resurrectionem carnis respuit. Utuntur illi veteri ac novo testamento. Nuptiis penitus interdicunt. Monachos & virgines continentes ac viduos admittunt. Pueros natura nondum ætate regni cœlestis participes esse negant, qvod nondum certamine perfuncti sunt.

Μελητιανοὶ, οἱ ἐν Αἰγύπτῳ χίσμα ὄντες, ἀλλ' οὐχ' ἅρεσις, μὴ συνευξάμενοι τοῖς ἐν τῷ ἰδιωγμῷ πεπτωκόσι, νῦν δὲ Ἀρειανοῖς συναφθέντες.

B IV. Meletiani Schismatis in Ægypto, non Hæresis locum obtinent. Qvi cum illis precum communione conjungi noluerunt, qvi in persecutione lapsi sunt. nunc se ad Arianos aggregarunt.

Ἀρειανοὶ, οἱ καὶ Ἀρειομανῖται, οἱ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ κτίσμα λέγοντες, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κτίσμα κτίσματος. σάρκα μόνον τὸν σωτῆρα Ἰησοῦν ἀπὸ Μαρίας εἰληφέναι διαβεβαιόμενοι, καὶ ψυχήν. ἦν δὲ ὅτος ὁ Ἀρειος πρεσβύτερος τῆς Ἀλεξανδρέων Ἐκκλησίας.

V. Ariani, sive Ariomanitæ Dei filiam creaturam esse dicunt. Spiritum verò sanctum creaturæ esse creaturam. Salvatorem nostrum carnem duntaxat à Maria, non animam accepisse confirmant. Fuit hic Arius Ecclesiæ Alexandrinæ Presbyter.

Αὕτη ἡ τοῦ δευτέρου βιβλίου τοῦ δευτέρου τόμου, πέμπτου δὲ ἀπαρχῆς τῆς ἀπολυθίας ὄντος, ἀνακεφαλαίωσις αἱρέσεων πέντε.

Hæc est qvinqve Hæreseon summa, qvæ in hoc II Libro sive ordine V continentur.

HÆRESES TOMI I LIBRI III.

Ἐν δὲ τῷ πρώτῳ τόμῳ τοῦ τρίτου βιβλίου, C *At in priore Tomo Libri tertii, sive*
ἕκτῳ δὲ ὄντι καθ' ὃν προθέμεθα ἀριθμὸν, *ordine sexto, secundum institutum*
ἑπτά εἰσιν αἱρέσεις, σὺν τοῖς χίσμασιν, *à nobis ordinem, septem Hæ-*
ὅτως· *reses continentur, cum schi-*
smatibus.

Αὐδιανοὶ, ἀφηνιασμὸς καὶ χίσμα, οὐ μέντοι αἵρεσις. ὅτοι μὲν διαγωγῇ, καὶ βίον εὖ τεταγμένον κέκτηνται. εἰσὶ δὲ κατὰ πάντα τὴν πίστιν ἔχοντες ὡς ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, *μοναστηρίοις δὲ οἱ πλείους κατοικοῦσι. κέχρηνται δὲ καὶ ἀποκρύφοις πολλοῖς κατανόρως. οὐ συνεύχονται δὲ ἡμῖν, φεύγοντες τοὺς παρ' ἡμῖν Ἐπισκόπους πλουσίους καλοῦντες, καὶ ἄλλους. ποιοῦσι δὲ καὶ τὸ Πάσχα ἰδιαζόντως, ὅτε Ἰουδαῖοι ποιοῦσιν. ἔχουσι δέ τι ἰδιωτικόν τι, καὶ φιλόνεικον, ξηρότατα τὸ κατ' εἰκόνα ἑρμηνεύοντες.

I. Audianorum propriè schisma ac defectio non Hæresis. Horum bene instituta vivendi ratio est. Sed neqve, qvod ad fidem attinet, ab Ecclesia Catholica dissentiunt. Habitant majori ex parte in Monasteriis. Magna est apud illos Apocryphorum librorum copia. Communes nobiscum orationes non habent. Nam Episcopos nostros, necnon & divites, aliosqve condemnant. Qvinetiam Pascha privatim eodem qvo Judæi tempore celebrant. Est & qviddam peculiare ipsis, qvod defendunt summa contentione. Qvippe qvod ad imaginem scriptum est durius interpretantur.

*al. μοναστήρια.

Φωτεινιανοὶ, ὅτος ὁ Φωτεινὸς ἀπὸ Σιρμίου ὑπάρχων, ἔτι καὶ δεῦρο βιοῖ, τὰ ὅμοια Παύλῳ τῷ Σαμοσατεῖ ἐφρόνησε. κατά τι δὲ πρὸς ἐκεῖνον διαφέρεται. καὶ αὐτὸς δὲ ἀπὸ Μαρίας καὶ δεῦρο τὸν Χριστὸν διαβεβαιοῦται.

*Φωτεινοὶ, & ἀντιος.

II. Photiniani. Photinus iste Sirmio oriundus ad hodiernum usqve tempus supererat. Qvi qvidem eadem cum Paulo Samosateno sentit. Nonnulla sunt tamen in qvibus ab eodem dissidet. Idem è Maria Christum initium penitus accepisse putat.

III. Marcelliani. Horum Marcellus auctor extitit, Ancyræ in Galatia Episcopus. Qvi cùm initio pro Sabelliano communi fama traductus esset, seipsum etiam scripto sæpenumerò purgasset, à plerisqve tamen creditum est, ad easdem ipsum opiniones adhæresscere. Fieri potest ut vel ipse mutata sententia meliorem ad mentem sese revocaverit, vel ejus discipuli. Nam pro utrisqve orthodoxi qvidam sese defensores interposuerunt.

IV. Semiariani. Christum illi creaturam esse dicunt, sed cavillando tamen negant cæterarum creaturarum esse similem: sed Filium, inqviunt, illum dicimus: verum ne ex generatione ipsa ulla in Patrem affectio derivetur, eundem creatum confitemur. Iidem & Spiritum sanctum omninò creaturam esse definiunt: cumqve ὁμοούσιον, id est *consubstantialem* repudient, ὁμοιούσιον, hoc est substantiâ similem admittunt. Qvod ipsum tamen qvidam ex illis respuunt.

V. Pneumatomachi. De Christo isti non male sentiunt: sed in Spiritum sanctum contumelias jaciunt, cùm & creatum asseverent, & à Divinitate rejiciant: imo verò abusione qvadam vocis propter actionem ipsam creatum esse dicant; nec aliud esse qvicqvam, præter vim sanctificandi.

VI. Aëriani. Aërius è Ponto oriundus hodieqve magna humani generis calamitate supereſt. Fuerat olim Eustathii Episcopi, qvi Ariani erroris insimulatus ac depositus est, Presbyter: qvi qvod Episcopus pro Eustathio creatus non esset, multa adversus Catholicam Ecclesiam dogmata commentus est. Ac, qvod ad fidem attinet, germanus Arii sectator est. Sed amplius qviddam profitetur. Oblationes pro mortuis non esse faciendas. Jejunia qvartæ feriæ & Parasceves, ac Qvadragesimæ, nec non & Paschatis interdicit. Rerum omnium renunciationem prædicat. Carnium ac deliciarum ad vitam omne genus adhibet. Qvòd si qvis sectatorum suorum jejunare velit, definitis hoc diebus facere prohibet, sed qvando libuerit. Episcopum docet nihilo præstantiorem esse Presbytero.

VII. Aëtiani. Hujus Hæresis Aëtius qvidam inventor extitit, genere Cilix, qvi à Georgio Arianorum Episcopo Diaconus ordinatus est. Anomœos illos appellant, alii Euno-

A Μαρκελλιανοί. ἀπὸ Μαρκέλλου τοῦ ἀπὸ Ἀγκύρας τῆς Γαλατίας. ὅτου ἐν ἀρχῇ μὲν ὀρθοδοξήσαντος Σαβελλίῳ φρονήσας, διεφημίσθη. εἰς ἀπολογίας δὲ πολλάκις ἐλθὼν, καὶ ἐγγράφως ἀπολογισάμενος, ὡς ἀπὸ πολλῶν τῆς αὐτοῖς ἐμμένειν κατηγορήθη. ἴσως ὁ μεταγνοὺς τάχα ἑαυτὸν διορθώσατο, ἢ οἱ αὐτοῦ μαθηταί. ὑπὲρ αὐτοῦ γὰρ, καὶ ὑπὲρ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ὀρθόδοξοί τινες μέσως ὑπερασπολογοῦνται.

Ἡμιάρειοι. οἱ Χριστὸν μὲν ὁμολογοῦντες, εἰρωνείᾳ δὲ κτίσμα αὐτὸν φάσκοντες, οὐχ ὡς
B ἓν τῶν κτισμάτων· ἀλλὰ, φασὶν, υἱὸν αὐτὸν λέγομεν, διὰ δὲ τὸ μὴ πάθος προσάψαι Πατρὶ διὰ τοῦ γεγεννηκέναι, κτιστὸν αὐτὸν λέγομεν. καὶ περὶ δὲ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου ὡσαύτως κτίσμα παντελῶς ὁρίζονται, παρεμβάλλοντες Υἱῷ τὸ ὁμοούσιον, ὁμοιούσιον δὲ θέλουσι λέγειν. ἄλλοι δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ τὸ ὁμοούσιον παρεξέβαλον.

Πνευματομάχοι. ὅτι περὶ μὲν Χριστοῦ καλῶς ἔχουσι, τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον βλασφημοῦσι, κτιστὸν αὐτὸ ὁριζόμενοι, καὶ ἐκ τοῦ
C ἰδίαν ἐνέργειαν ἐκτίθη, ἁγιασικὴν, * αὐτὸ δύναμιν φάσκοντες εἶναι μόνον. * al. αὐτό

Αεριανοί. ὅτου ὁ Αέριος ἀπὸ Πόντου ὡρμᾶτο, ἔτι δὲ δεῦρο πειρασμὸς τῷ βίῳ. Πρεσβύτερος ὅτε ὢν τοῦ Ἐπισκόπου Εὐσταθίου, ἐν Αρειανοῖς διαβληθέντος, καὶ τοῦ Ἐπισκοπεῖν ἐκπεσόντος. ἐπειδὴ δὲ αὐτὸς Αέριος ἀπατέσης Ἐπίσκοπος ἀντὶ Εὐσταθίου, πολλὰ κατὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐδογμάτισε, τῇ μὲν πίστει ὢν Αρειανὸς τελειότατος, πλείονα
D τερον δὲ δογματίζει. μὴ δεῖν, φησὶ, προσφέρειν περὶ τῶν κεκοιμημένων, νηστεύειν δὲ τεσσάρα, καὶ προσάββατον, καὶ τεσσαρακοστὴν, καὶ Πάσχα κωλύει. ἀποταξίαν δὲ κηρύσσει, σαρκοφαγίας ὧν παντοίας κέχρηται, καὶ τρυφῆς ἀδεῶς. εἰ δέ τις τῶν ἀπὸ μαθητῶν βούλοιτο νηστεύειν, μὴ ἐν ἡμέραις τεταγμέναις, φησὶν, ἀλλ' ὅτε βούλει. Φάσκει δὲ μηδὲν εἶναι διαφορώτερον Ἐπίσκοπον Πρεσβυτέρου.

Αετιανοί. οἱ ἀπὸ Αετίου τοῦ Κίλικος, διακόνου χειροτονηθέντος ὑπὸ Γεωργίου τοῦ τῶν Αρειανῶν Ἐπισκόπου τῆς Αλεξανδρείας, οἱ καὶ Ανόμοιοι καλούμενοι, ὡς τίσιν Εὐνο-

μιανοί, δ' Εὐνομίου τινα μαθητὴν Αετίου γενόμενον, καὶ ἔτι περιόντα. σὺν αὐτοῖς δὲ ἦν καὶ Εὐδόξιος Αρειανίζων, ἀλλὰ δῆθεν διὰ τὸν πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον φόβον, ἀφώρισεν ἑαυτὸν, καὶ μόνος Αέτιος ἐξωρίσθη. ἔμεινε μέν τοι ὁ Εὐδόξιος Αρειανίζων, ἀ μὲν τοί γε κατὰ τὸν Αέτιον. ἔτοι οἱ Ανόμοιοι, καὶ Αετιανοὶ παντάπασι Χριστὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἀπαλλοτριοῦσι Θεοῦ, κτίσιν αὐτὸν διαβεβαιούμενοι, καὶ ὁμοιότητά τινα ἔχειν λέγουσιν. ἐκ συλλογισμῶν γὰρ Αριστοτελικῶν, καὶ Γεωμετρικῶν τὸν Θεὸν πατέρα παρίστασι βάλλοντας, καὶ Χριστὸν μὴ δύνασθαι εἶναι ἐκ Θεοῦ, διὰ τοιοῦτον τρόπον. οἱ δὲ ἀπ' αὐτοῦ Εὐνομιανοὶ καλούμενοι, ἀναβαπτίζουσι πάντας τοὺς πρὸς αὐτοὺς ἐρχομένους, οὐ μόνον ἀλλὰ καὶ τοὺς Αρειανούς. ἀναβαπτίζουσι δὲ κεφαλῆς, ἄνω τοὺς πόδας στρέφοντες τῶν βαπτιζομένων, ὡς πολὺς ἄδεται λόγος. τὸ δὲ σφαλῆναί τινα ἐν πορνείᾳ, ἢ ἑτέρᾳ ἁμαρτίᾳ, οὐδὲν εἶναί φασιν. οὐδὲν γὰρ ζητεῖ ὁ Θεὸς, ἀλλὰ τὸ εἶναί τινα ἐν τῇ αὐτῷ πίστει μόνον λέγουσιν.

Αὗται εἰσὶν ὁμοίως καὶ αἱ τοῦ τρίτου βιβλίου πρώτου τόμου, ἔντος δὲ ὄντος καὶ τῆς ἀκολουθίας, αἱρέσεις.

Amianos, ab Eunomio qvodam Aëtii discipulo, qvi hoc tempore supereſt. Earundem partium erat & Eudoxius: sed Constantii Imperatoris metu ab illis se segregans ac solus Aëtius relegatus est. Qvanqvam in Ariano dogmate perseveravit, sed Aëtium minimè secutus est. Porrò Anomœi, sive Aëtiani Christum, & Spiritum sanctum à Deo funditùs alienum esse prædicant, qvos creatos esse, neqve qvicqvam habere similitudinis asserunt. Qvippe syllogismis qvibusdam Aristotelicis, ac Geometricis Dei naturam explicare studentes; iisdemqve probare Christum à Deo oriri non posse. Enomiani verò ab ipso profecti omnes, qvi ad se veniunt, iteratò baptizant, non Catholicos solum, sed vel Arianos ipsos: idqve eo modo, ut pedibus in cœlum conversis in caput illos intingant; qvod de illis percrebuit. Stuprum, aut aliud qvodlibet peccatum nihil esse dictitant: neqve enim Deum aliud qværere, qvàm ut in ea sola, qvam ipsi prædicant, fide perseveretur.

Hæ sunt Hæreses illæ septem, qvas sextus iste libri tertii tomus complectitur.

HÆRESES TOMI II. LIBRI III.

Ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ τόμῳ τοῦ αὐτοῦ τρίτου βιβλίου, ἑβδόμῳ δὲ ὄντι καθ' ἣν εἴπομεν διαίρεσιν, ἐν ᾧ καὶ τὸ τέλος πάσης ἐστὶ τῆς πραγματείας, αἱρέσεις εἰσὶ τέσσαρες, ἅτινες·

Denique Libri III Tomus II, qvi est Tomorum ordine VII, in qvo totius operis finis est, Hæreses continet IV.

Διμοιρῖται, οἱ καὶ Απολλιναρῖται, οἱ μὴ τελείαν τὴν τοῦ Χριστοῦ ἐνανθρώπησιν ὁμολογοῦντες· ὧν τινες ὁμοούσιον τῇ θεότητι τὸ σῶμα λέγουσιν. ἐτόλμησαν δὲ ποτέ τινες ἐξ αὐτῶν καὶ τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι ψυχὴν οὐκ εἴληφεν ὁ Χριστὸς, καὶ τοῦτο ἠρνοῦντο. τινὲς δὲ διὰ τοῦ ῥητοῦ τό, ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, ἐπτοημένοι, *τὸ ἀπὸ τῆς σαρκὸς τοῦτο Μαρίας (τὸ) σάρκα αὐτὸν εἰληφέναι *μόνον, φιλονείκως ἔλεγον· Λόγον σάρκα γεγονέναι ὕστερον διανοούμενοι, οὐκ οἶδα δ' ὅτι νῦν αὐτὸν φασὶ μὴ εἰληφέναι.

I. Dimœritæ, qvi & Apollinaristæ; qvi perfectam Christi Incarnationem minimè confitentur: qvorum alii consubstantiale Divinitati esse corpus affirmant: alii verò defendere istud etiam ausi sunt: Christum neqvaqvam animam assumpsisse; idqve negare instituerunt. Qvidam his Evangelii verbis innixi: *Verbum caro factum est:* ex creata carne, hoc est Maria, carnem ab illo susceptam esse voluerunt: sed solum Verbum carnem esse factum pertinaciter asseverarunt. Postea verò qvam ob caussam nescio, mentem illum non assumpsisse dixerunt.

Ἀντιδικομαριανῖται, οἱ τὴν ἁγίαν Μαρίαν τὴν ἀειπάρθενον μετὰ τὸ τὸν Σωτῆρα γεγεννηκέναι τῷ Ιωσὴφ συνοικῆσαι λέγοντες.

II. Antidicomarianitæ beatam, semperqve virginem Mariam post editum Salvatorem cum Josepho consveviſſe putant.

III. Collyridiani: qvi in ejusdem A Mariæ nomen stato anni die collyridas qvasdam offerunt: qvibus consentaneum ex ea re nomen indidimus, dum Collyridianos illos appellavimus.

IV. Massaliani, qvos interpretari possumus; *precantes*. His adjunguntur è gentilium sectis, qvos Euphemitas, & Martyrianos, & Satanianos nominant.

V. Summa hæc est tomi septimi, ac trium librorum finis. Colliguntur Hæreses LXXX. Sub finem tertii libri, septimiqve tomi, formula fidei, qvam Ecclesia Catholica profitetur, subjecta est; B ac veritatis defensio, & Evangelii Christi prædicatio; ac deniqve Catholicæ Ecclesiæ forma, qvæ cùm ab æterno fuerit, successione temporum post incarnationem Christi evidentissimè patefacta est.

Qvam multa verò ab humanis ingeniis colligi possunt: de iis qvi tanti ac tam excellentes habentur! & qvi ad laudabilium *adolescentularum* genus adscribi debent, *qvarum non est numerus*. Nam aliæ commendandæ sunt; aliæ vituperatione dignæ. Nam nonnulli reperiuntur, qvi ex privato ingenio severam qvandam vitæ disciplinam, ac legem sibimetipsis C condiderunt: ac prolixore coma palàm & in omnium oculis procedunt. Alii verò sancti fratres in cilicio, & cinere domi sese continent; alii deniqve asperrimo vivendi instituto, ac durissimis jejuniis, & laboribus Dei causa susceptis, juvenili qvadam fortitudine, & perfecta erga sponsum conscientia omnibus numeris absolutam vitam exprimunt. Alii demùm, qvod paulo ante dixi, non sincerè, sed obstinatione qvadam animi, velut tyrannicè, præter veritatem insolenter efferuntur. Ejusmodi Zacchæus ille fuit: qvi nuper in montanâ regione ad Hierosolyma mortuus est: qvi cum ne- D mine unqvam precandi communione conjungi se passus est. Imò verò ex eodem instituto Divina mysteria, cum laicus esset, attingere, ac sacrificia celebrare nefario ausu, ac temerario est aggressus. Inventus est & alius, qvicunqve ille tandem fuit, excellenti qvodam vitæ genere; qvi in Ægypti solitudine, in monasterio degebat. Item alius ad Sinam montem habitans. Qvi ambo nescio qvibus somniis eò temeritatis adducti sunt, ut suscepta ad Episcopi functionem manuum impositione, sedere, & Episcopo-

Varia instituta Monachorum.

Zacchæus qvidam impostor.

Κολλυριδιανοὶ οἱ εἰς ὄνομα τῆς αὐτῆς Μαρίας ἐν ἡμέρᾳ τοῦ ἔτους τινὶ ἀποτεταγμένῃ κολλυρίδας τινὰς προσφέροντες. οἷς ἐπεθέμεθα ὄνομα τῇ πράξει αὐτῶν ἀκόλουθον, Κολλυριδιανοὺς αὐτοὺς ὀνομάσαντες.

Μασσαλιανοί, οὕτως ἑρμηνευόμενοι οἱ εὐχόμενοι. συνάπτονται δὲ τούτοις καὶ τῶν ἀπὸ Ἑλλήνων ἐπιτετηδευμένων αἱρέσεων οἱ λεγόμενοι ΕΥφημῖται, καὶ Μαρτυριανοί, καὶ Σατανιανοί.

ΑΥτη καὶ ἡ τοῦ ἑβδόμου τόμου ἀνακεφαλαίωσις, καὶ τέλος τῶν τριῶν βιβλίων. ὁμοῦ δὲ πᾶσαι αἱ αἱρέσεις ὀγδοήκοντα. ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τέλει τοῦ τρίτου βιβλίου, ἑβδόμῳ δὲ τόμῳ, ἐν ὑστέρῳ ἡ πίστις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀπολογία ὑπὲρ ἀληθείας, καὶ κήρυγμα τοῦ ΕΥαγγελίου Χριστοῦ, καὶ χαρακτὴρ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀπ᾽ αἰῶνος οὔσης· κατὰ δὲ διαδοχὴν χρόνων φανερώτατα ἐν τῇ Χριστοῦ ἐνσάρκῳ παρουσίᾳ ἀποκαλυφθείσης.

Καὶ πόσα δυνήσεται ὁ νοῦς τῶν ἀνθρώπων συλλέξαι, τῶν τοσούτων, καὶ μεγάλων ὀνομαζομένων, καὶ ἐν ταῖς ἐπαινουμέναις, ὅσαι εἰσὶ διαφοραὶ νεανίδων, ὧν οὐκ ἔστιν ἀριθμός; τῶν μὲν πρὸς ἔπαινον, ἄλλων δὲ μὴ ἐπαινουμένων· τῶν δὲ ἀπ᾽ ἰδίου νοὸς τὰ πρὸς πολιτείαν καὶ ἄσκησιν καὶ θεσμὸν ἑαυτοῖς συλλεγόντων, ἐν κόμαις τε προσόπλως προερχομένων. ἄλλων δὲ ἁγίων ἀδελφῶν ἐν σάκκῳ, καὶ σποδῷ οἴκαδε καθεζομένων· καὶ ἔτι ἄλλων ἐν πολιτείαις, καὶ νηστείαις ὑπερβαλλούσαις, καὶ καμάτῳ πρὸς Θεόν, ἐν νεανιότητι τῇ πρὸς τὸν νυμφίον, * τελείαν συνείδησιν· ἑτέρων δέ, ὡς προεῖπον, οὐκ ὀρθῶς, ἀλλὰ κατά τινα πρόληψιν νοός, τυραννικῶς παρὰ τὴν ἀλήθειαν νεανιευομένων. ὡς Ζακχαῖος μὲν πρὸ βραχέως τελευτήσας ἐν τῇ ὀρεινῇ τῇ περὶ τὰ Ἱεροσόλυμα, ὃς οὐδενὶ ὅλως συνευχόμενος διετέλεσεν. ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν αὐτὴν ὑπόθεσιν τολμηρῶς ἁγίων μυστηρίων ψαύειν, καὶ ἱερουργίαν λαϊκὸς ὢν ἀφειδῶς ἐπεχείρει. ἕτερος δέ τις, ὅστις ποτὲ ἦν ἀνὴρ ἐκεῖνος, καὶ τῶν δοκούντων ἐν ἀκρότητι βίου πεπολιτευμένος, πρὸς τὴν Αἴγυπτον ἐπὶ τὰ ἐρημικὰ κατοικήσας ἐν Μοναστηρίῳ· καὶ ἄλλος πρὸς τῷ Σιναίῳ· οἱ ἀπὸ ὀνειράτων ἐνεανιεύσαντο, ἐπισκοπῆς * δεξάμενοι χειροθεσίαν, καθῆσθαί τε, καὶ τὰ Ἐπισκόπων πράτ-

* γρ. τελει- συνειδήσ- πληροφο- ρεμένω-

Fort. δεξάμ. χειροθεσ.

τειν καὶ αὐτοὶ ἐπεχείρησαν. ἕτεροι δὲ οὐκ ὀλί-
γοι δύνασθαι ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν παρεσταλμέ-
νων δήθεν νεανιεύματος χάριν ἐτόλμησαν.
ἕτεροι δὲ δοκοῦντες νεανιεύεσθαι. τολμῶσι
* ἀπὸ τοῦ ὄνους, ὡς ἀπὸ ὀρθοδόξων ὁρμώ-
μενοι, σύλλογον ἑαυτοῖς ἐπισάσασθαι, ἀλ-
λὰ καὶ ἄνευ ἐπιτρίσεως σωόδου οἰόμενοι-
νῆς ἀναβαπτίζειν τοὺς ἐρχομένους πρὸς αὐ-
τοὺς δήθεν ἀπὸ Ἀρειανῶν· μηδέπω τοῦ πράγ-
ματος ἐξ ἐπιτρίσεως, ὡς ἔφην, συνόδου γνω-
σθέντος. διὰ τὸ ἀναμίξ τοὺς λαοὺς ὑπάρχειν
ἔτι δεῦρο, καὶ πολλοὺς μὲν εἶναι ὀρθοδόξους, κα-
τὰ δὲ ὑπόκρισιν πρὸς τοὺς ἱερατεύοντας συν-
ημμένους, ἕως ἂν ἀφορισμὸς γένηται τῆς τοι-
αύτης βλασφήμου αἱρέσεως, καὶ τότε κατ'
αὐτῆς ὁρισθήσεται. ὧν τούτων δὲ τῶν ἅπαξ
ἀναβαπτιζόντων, ἀπ' ἰδίου κελεύσματος εἰς
ἡμετέρας ἀκοὰς ἀφίκται εἷς ὑπάρχειν ἐν τῇ
τῶν Λυκίων χώρᾳ Πρεσβύτερος. εἰσὶ δὲ καὶ
ἄλλοι, ὧν ἕνας καθ' ἑαυτὸν εὔχεται, καὶ
ὁ μετά τινος τὸ αὐτό. ἕτεροι δὲ ἐν κλοι-
οῖς αὐτὰ τὸν θεσμὸν τῆς Ἐκκλησίας. διόπερ
ἐπὶ τέλει παντὸς τοῦ λόγου νεανίδας ἔφην,
μὴ ἐχούσας ἀριθμόν, τὰς δὲ καλὰ τὴν ἰδίαν
ἔννοιαν αὐλοῖς νεανιζούσας, ὁ μὲν εἰς τὸ ἀ-
γαθὸν, εἰς τὸ τελειοῦν τῆς σοφίας τὰ εἴδη,
φρονήσεως τε, καὶ ἀνδρείας, καὶ σωφροσύ-
νης, καὶ δικαιοσύνης· ἐξ ὧν ἄλλας νεανίζε-
σθαι ἐπὶ τὸ τυραννικώτερον, καὶ ὑπὸ τ ἀλη-
θείας ἑαυτὰς ἐκφέρεσθαι, ὥστε μὴ εἶναι ἀριθμὸν
ἴσων.

Αὕτη δὲ ἡμῖν περιστερὰ, καὶ ἀγνὴ παρ-
θένος Θεὸν ὁμολογεῖ, Πατέρα, καὶ Υἱὸν,
καὶ ἅγιον Πνεῦμα· Πατέρα τέλειον,
Υἱὸν τέλειον, Πνεῦμα ἅγιον τέλειον· ὁμοού-
σιον τὴν Τριάδα· ἀλλὰ τὸν Υἱὸν ἐκ Πατρὸς
ἀληθινῶς γεγεννημένον· καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦ-
μα οὐκ ἀλλότριον Πατρὸς καὶ Υἱοῦ· ὅσαν
δὲ ἀεὶ τὴν Τριάδα, καὶ μηδέποτε προσθήκην ἐπιδεχομένην· μὴ ἔχουσαν
δέ τι ἐν αὐτῇ ὑποβεβηκὸς, εἰς μίαν δὲ ἑνότη-
τα, καὶ μίαν ἀρχὴν τοῦ Θεοῦ, καὶ Πα-
τρὸς ἀναγομένην. ἐν ἓν ταύτης τῆς Τριά-
δος Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύμα-
τος τὰ πάντα * ἐπλάσθη, ἂν ὄντα ποτὲ, ὅτε
σωόντα τῷ Θεῷ, ὅτε προϋπάρξαντα, γι-
νόμενα δὲ ἐν τῷ μὴ ὄντι εἰς τὸ ἀπὸ Πα-
τρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος. ἐν

* καινό-
σας, pro
ντας.

* ἐπλά-
σθη.

Arum munus obire non dubitarint. Alii & hi qvidem non pauci, castrare semetipsos contra leges juvenili qvadam ferocia ausi sunt. Alii, qvi audaciores videntur, ex Catholicorum partibus, privata sibi factione conflatâ, præter Ecclesiæ consvetudinem, ac citra generalis Concilii decretum, eos, qvi ab Arianis ad suas partes transeunt, iterum baptizare nihil verentur; cùm nondum ea res, ut dixi, universalis Synodi judicio decisa sit: qvòd adhuc populi promiscuè ad hodiernum usqve tempus habeantur: inter qvos multi qvidem sunt Catholici; sed fictè ac per simulationem sacerdotum authoritatem sequuntur, donec execranda illa secta ab Ecclesiæ consortio segregetur: ut tunc aliqvid de illa statuatur. Ex iis, qvi suapte auctoritate iterum hoc modo baptizant, audio qvendam in Lycia Presbyterum esse. Sed & aliis in locis reperiuntur alii, qvi singillatim, ac separati preces obeunt, & reliqvorum communionem omnem respuunt. Alii collaria sibi præter Ecclesiæ leges innectunt. Qvam ob causam disputationem omnem hac sententia concluси: *Adolescentulas esse nullo numero comprehensas*; qvæ privato consilio audacter, insolenterqve se gerunt; non ut boni aliqvid consequantur, aut sapientiæ in sese genus aliqvod expoliant, puta prudentiæ, fortitudinis, temperantiæ, justitiæ. Qvo ex numero tyrannico more qvædam efferuntur, atqve à veritate deflectunt; nullo ut numero contineri possint.

Contra eos qui Hæreticos, etiam Arianos, denuò baptizant.

VI. At *singularis illa columba*, sanctaqve virgo Deum confitetur; Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum; Patrem perfectum, Filium perfectum, perfectum Spiritum sanctum, consubstantialem Trinitatem. Sed Filium verè à Patre genitum, & Spiritum sanctum à Patre Filioqve non alienum: Trinitatem, inqvam, qvæ semper sit, neqve ullam accessionem capiat, neqve qvicqvam in sese inferius habeat; qvæqve ad singularem unitatem, unicumqve Dei, ac Patris principium referatur. Ab eadem Trinitate, Patre, Filio, & Spiritu sancto creata esse cuncta, qvæ aliqvando non extiterant, neqve cum Deo sunt, nec antè fuerant: sed è nihilo aliqvid esse cœperunt, à Patre, Filio, sanctoqve Spiritu producta. Hunc

Fidei Catholicæ declaratio.

ipsum Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, sanctis suis per visum apparuisse, qvantum capere qvisqve poterat, ac pro eo ac cuilibet communicata per Divinitatem gratia est, qvam iis omnibus, qvi merebantur, impertiit. Ita Patris aspectus unicuiqve permissus est, qvantum vocem illius audire, ac prout capere poterat. Ut cum per Isaiam ita loqvitur : *Ecce intelligit puer meus dilectus.* Qvæ Patris ipsius verba sunt. Sic Daniel: *Vidi antiqvum dierum*: qvod visum Patris proprium fuit. Qvinetiam apud alium Prophetam : *Ego*, inqvit, *visiones multiplicavi, & in manibus Prophetarum assimilatus sum.* Ea vox est Filii propria. Apud Ezechielem verò: *Et assumpsit me* (inqvit) *Spiritus Dei, & ejecit me in campum :* Qvod ad Spiritum sanctum pertinet. Ejusmodi alia proferri qvàm-plurima possunt; è qvibus pauca qvædam obiter proposuimus. Atqve ut propriam Ecclesiæ formam, ac notas ostenderemus, duo triáve verba in medium attulimus, ex infinitis locis, qvæ illorum similia in Scripturis, ac tam vetere, qvàm novo Testamento leguntur. Illud vero insuper Ecclesia profitetur : Dominum ipsum corpus Adamo fabricasse, & *inspirasse illi spiritum vitæ*, cùm viventem ei procrearet animam. Tum Moysi Legem tradidisse Deum ipsum Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, qvæ est una Divinitas. Deinde ab eadem Divinitate Prophetas esse missos. Ad hæc nostrum illum Deum Judæorum, ac Christianorum esse communem; qvi Judæos ad justitiam eos vocavit, qvi Incarnationem ipsam Domini nostri Jesu Christi neqvaqvam abnegarent: qviqve illos omnes servat, qvi ex veræ ipsius fidei præscripto vitam instituunt; neqve sinceræ, & Evangelicæ illius doctrinæ prædicatum ubiqve dogma respuunt. Venit enim, venit Unigenitus, itaqve mater Ecclesia profitetur. Qvæ tranqvillius pacis portus est: & svavitas qvædam vitis *cyprum redolens, & botrum* nobis benedictionis proferens ; nec non & præsentissimum illud abstergendo mœrori potum, merum scilicet, ac verum Christi sangvinem qvotidie largiens.

Esv. 52. 13.
Dan. 7. 9.
Osee. 12. 10.
Eze. 3. 12. & 11.
Gen. 2.
Cant. 1. 14.

Ecclesia verum Christi sangvinem ceu botrys qvotidie largitur.

VII. Præterea Christum è Maria semper Virgine revera natum esse credit, è Spiritu sancto non ex virili semine, sed ex ipsamet sacrosancta Virgine; ac reipsa corpus, non specie duntaxat induisse,

A τὸν Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα τῆς ἁπλῆς ἁγίοις, καταξιώσαντα ἐν ὁπλασίας Φανῆναι, καθάπερ ἠδύναλο ἕκας & χωρεῖν, καὶ τὸ χάρισμα * τῆς ἁπλῆς δωρατῆς θεότητος, ὅπερ ἐχαρίζελο ἑκάστῳ τῶν παλαξιωμένων· ᾧ μὲν πατέρα θεάσασθαι, καθὼς ἠδύναλο ἀκοῦσαι τῆς φωνῆς ἁπλῆς, ὡς ἐχώρει· ὡς ἐν σώματι τῷ Ησαΐᾳ ἔλεγλο· ἰδὲ συνήσει ὁ παῖς μου ὁ ἀγαπητός. τοῦτο φωνὴ Πατρός. καὶ ὡς ὁ Δανιὴλ· εἶδεν τὸν παλαιὸν τῶν ἡμερῶν· τοῦτο ὁπασία τοῦ Πατρός. ὡς ἐν τῷ Προφήτῃ πάλιν· ἐγὼ ὁράσεις ἐπολλήθωσα, καὶ ἐν χερσὶ Προφήταις ὡμοιώθλο· τοῦτο φωνὴ Υἱοῦ. ὡς δὲ ἐν Ιεζεκιὴλ, καὶ ἔλαβέ με Πνεῦμα Θεοῦ, καὶ ἐξέβαλέ με εἰς τὸ πεδίον· τοῦτο δὲ ἅγιον Πνεῦμα. καὶ πολλὰ ἐστι τοιαῦτα λέγειν, ὧν ὀλίγων ἀπὸ μέρους ὑπομνηθέντες ἐν τῇ ἀδελφότητι εἰς τὸ δεῖξαι τὴν χαρακτῆρα τῆς Ἐκκλησίας, τὰ δύο ῥήματα παρεθέμεθα, μυρίων ὄντων, καὶ ἐπείνα, τὰς ὁμοίων τούτοις ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς, παλαιᾶς τε, καὶ καινῆς διαθήκης ἐμφερομένων. καὶ ὅτι αὐτὸς Κύριος ἔπλασε τὸ σῶμα τῷ Ἀδάμ, καὶ ἐνέπνευσεν ἐν ἁπλῇ πνοὴν ζωῆς, κτίσας ἁπλῇ ψυχὴν ζῶσαν. καὶ ὅτι αὐτὸς δέδωκε τὸν νόμον τῷ Μωυσῇ ὁ Θεὸς, Πατὴρ, καὶ Υἱὸς, καὶ ἅγιον Πνεῦμα, μία θεότης. καὶ ὅτι οἱ Προφῆται ὑπὸ τῆς αὐτῆς θεότητος ἀπεστάλησαν. καὶ ὅτι αὐτὸς ἡμῖν ὁ Θεὸς, ὁ Ισδαὴλ τε, καὶ Χριστιανῶν ὢν Θεὸς, Ισδαὴλ τε καλέσας εἰς δικαιοσύνην, οὐ μὴ ἀρνουμένους τὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, καὶ πάντας σώζων τοὺς κατὰ τὴν ἀληθινὴν ἁπλῆ πίστιν βιοῦντας, καὶ μὴ ἀρνουμένους τὴν ἀλήθειαν τοῦ κηρύγματος τῆς ἀληθείας ἢ ΕΥ-αγγελικῆς ἁπλῆ διδασκαλίας. ἦλθε γὰρ, ἦλθεν ὁ μονογενὴς· καὶ ἅτως ἔχει ἡ μήτηρ ἡμῶν Ἐκκλησία, ὁ λιμὴν ὁ εὔδιος τῆς εἰρήνης, ἡ εὐφροσία ἡ πνέουσα τὸν νότον τῆς ἀμπέλου, καὶ βότρυα φέρουσα ἡμῖν τὴν εὐλογίας, καὶ τὸ λυσιπονον ἡμῖν πόμα καθ' ἑκάστην ἡμέραν, αἷμα Χριστοῦ χαριζομένη, ἀνεπαίσθητον, ἀληθές.

Οὐ * ἀληθινὸς ἐγεννήθη Χριστὸς ἀπὸ Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου, διὰ Πνεύματος ἁγίου, οὐκ ἀπὸ σπέρματος ἀνδρὸς, ἀλλ' ἀπ' αὐτῆς τῆς ἁγίας παρθένου λαβὼν τὸ σῶμα ἐν ἀληθείᾳ, καὶ οὐκ ἐν δοκήσει, σάρ-

γρ. χάσμαιν ἀφ' ἑαυτοῦ.
γρ. ἀληθῶς.

πα ἀληθινῶς, σῶμα ἀληθινῶς, σὺν ὀστέοις; καὶ νεύρῳς, καὶ πᾶσι τοῖς ἡμετέροις, μηδὲν ἀφ' ἡμῶν διηλλαγμένῳ, ἢ μόνον τὸ ἔνδοξον τῆς ἁμαρτίας καθαρότητος, καὶ θεότητος, καὶ σπουδῆς ἁγιωσύνης, καὶ ἀναμαρτήτως τὰ πάντα τελείως ἔχων, καὶ ἐσχάτως ψυχὴν ἀνθρωπίνην ἐν ἀληθείᾳ, νῦν τὸν ἄνθρωπινον ἐν ἀληθείᾳ· οὐχ ὡς ἡμῶν διαβεβαιωμένων τὸν νῦν εἶναι ὑπόστασιν, καθὼς ἄλλοι λέγουσι. κατὰ πάντα δὲ μὴ χραντέντα ἐν ἁμαρτίᾳ, στόμα μὴ ψευσάμενον, χείλη μὴ λαλήσαντα δόλον, καρδίαν μὴ ἐκκλίνασαν εἰς ἐρεθισμὸν, νῦν μὴ ἐκπτα- B πέντα εἰς ἃ μὴ χρὴ, σάρκα μὴ τὴν σαρκὸς ἡδονὴν ἐργασαμένην· τέλειος ἄνωθεν Θεὸς, οὐκ ἐλθὼν κατοικῆσαι ἐν ἀνγε. ὁλό- θρώπῳ, ἀλλ' αὐτὸς * ὅλος ἐνανθρωπήσας, ὁ τραπεὶς τῇ φύσιν, συμπεπλεγμένως δὲ ἅμα τῇ θεότητι τὴν ἰδίαν ἐνανθρώπησιν. ἐν μήτρᾳ παρθένου γεγονὼς ἐν ἀληθείᾳ, κυοφορηθεὶς τὸν χρόνον, γνωνηθεὶς διὰ γεννητικῶν ὁδῶν ἀνεπαισχύντως, ἀχράντως, ἀμολύντως· ἀνατραφεὶς, καὶ ἐναγκαλισθεὶς ὑπό τε Συμεὼν, καὶ Ἀννης, βασαχθεὶς ὑπὸ Μαρίας, πεζεύσας, ὁδοι- C πορήσας, παιδίον γεγονὼς, ἀνδρωθεὶς τῇ ἡλικίᾳ, τὰ πάντα ἔχων ἐν ἑαυτῷ ἐν τελειότητι, ἐν ἀριθμῷ ἑτῶν λογισθεὶς, ἐν ἀριθμῷ μηνῶν, ἐν κοιλίᾳ κυοφορηθεὶς, γενόμενος ἐκ γυναικὸς, γενόμενος ὑπὸ νόμον, ἐλθὼν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, βαπτισθεὶς ὑπὸ Ἰωάννου, οὐκ ἐπιδεόμενος λουτροῦ· διὰ δὲ τὸ ἀκόλουθον τῆς ἐν νόμῳ ἐνανθρωπήσεως μὴ παράσων τὸ δίκαιον, ὅπως πληρωθῇ, ὡς αὐτὸς ἔφη, πᾶσα δικαιοσύνη, ἵνα δείξῃ ὅτι ἀληθινὴν σάρκα ἐνεδύσατο, ἀληθινὴν ἐνανθρώπησιν· κατερχόμενος εἰς τὰ ὕδατα, δι- D δοὺς ἥπερ λαμβάνων, παρεχόμενος ἥπερ ἐπιδεόμενος, φωτίζων αὐτὰ, ἐνδυναμῶν αὐτὰ εἰς τύπον τῶν μελλόντων ἐν ἁγίῳ τελεῖσθαι· ὅπως οἱ ἁγίῳ πεπιστευκότες ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἔχοντες τὴν πίστιν τῆς ἀληθείας, μάθωσιν ὅτι ἀληθινῶς ἐνηνθρώπησεν, ἀληθινῶς ἐβαπτίσθη· καὶ ἵνα διὰ τῆς ἁγίου συγκαταθέσεως καὶ αὐτοὶ ἐρχόμενοι, λάβωσι τῆς ἁγίου καταβάσεως τὴν δύναμιν, καὶ φωτισθῶσιν ὑπὸ τῆς ἁγίου φωταγωγίας·

A carnem, inqvam, corpusqve verum, cum ossibus, ac nervis, reliqvisqve, qvæ nobis insunt, omnibus: nihil ut à nobis ipsis, præterqvam excellenti qvadam sanctitatis, ac Divinitatis gloria discrepet: tùm qvod sanctitatis, ac justitiæ vas sit. Habet autem omnia perfectissimè citra peccatum. Qvare humanâ revera est animâ præditus, humanaqve mente: non qvod mentem hypostasin esse dicamus, ut affirmant alii. Cæterum nulla peccati contagione fœdatus est: nunqvam os illius mentitum est: *neqve labia dolum locuta sunt*: cor ad irritandum DEUM non declinavit: mens ad ea, qvæ nefas est, non deflexit: caro nihil eorum, qvæ ad carnis voluptatem pertinent, admisit: Deus ab æterno perfectus; qvi non ut in homine habitaret advenit: sed Verbum ipsum hominem induit, non natura mutatum, sed eam, qvæ hominis propria est, cum Divinitate complexum. In Virginis utero revera genitus, ac per genitales meatus in lucem editus, sine ulla turpitudine, fœditate, vel labe. Post hæc educatus, atqve à Symeone & Anna in ulnis gestatus: à Maria portatus, iter posteà pedibus confecit, peregrinatus est: ad pueritiam pervenit, ætate corboratus est: humana in se omnia perfectè habuit, annorum, mensiumqve numero census est: in prægnantis utero gestatus, *factus è muliere, factus sub lege*. Deinde ad Jordanem profectus est, ibidemqve à Joanne baptizatus, cùm lotione nihil opus haberet: sed ut ea, qvæ susceptæ hominis naturæ consentanea sunt, servaret, justitiæ legem perturbare noluit: *ut impleretur* qvemadmodum ipse dicit, *omnis justitia*: atqve veram à se carnem, veramqve hominis naturam susceptam esse monstraret. Igitur ad aqvas descendit: ita tamen, ut conferret aliqvid potius: qvam acciperet; largiretur magis, qvam rei cujuspiam indigeret. Qvippe easdem illas aqvas sua luce collustravit, & ad eorum, qvæ in sese perficienda erant, adumbrandam imaginem, qvandam vim illis impertiit: ut qvi ipsi revera crederent, ac veritatis essent fide præditi, intelligerent non illum fictè humanam induisse naturam, neqve fictè esse aqvis intinctum: eademqve & ipsi ratione per eam, qvam ille præ sese tulerat, accommodationem accedentes, inditam illius descensione vim in sese transferant, ejusdemqve luce perfundantur:

Summa fi. te Christi.

1. Pet. 2. 22.

Gal. 4. 4.

Baptismus Christi. Matt. 3. 15.

qvo Propheticum impleatur oraculum : *Ad immutandam virtutem, conciliandamqve ſalutem ex illa panis virtute, qvæ ab Hieruſalem accipitur, aqvarumqve vi.*

A * πληροφορήθη τῷ ἐν τῷ Προφήτῃ ῥητῷ, εἰς μεταλλαγὴν δυνάμεως, εἰς παροχὴν σωτηρίας τῆς δυνάμεως τοῦ ἄρτου, ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ λαμβανομένης, καὶ τῆς ἰχύος τοῦ ὕδατος. κ. πληρωθῇ.

VII. Hic enim in Chriſto panis virtus, ac vis aqvæ corroboratur : ut non panis ipſe ſit nobis virtus, ſed virtus à pane profecta : ac cibus qvidem noſter panis eſt : ſed in ipſo vitalis qvædam virtus continetur. Neqve id ſolum actum eſt, ut nos aqva repurgaret ; ſed ut aqvæ vi per fidem, actionem, & ſpem, ac myſteriorum initiationem, & conſecrationis appellationem, ad perfectam abſolutamqve ſalutem nobis ipſis conferat. *Matth. 3.* Ergo Chriſtus aſcendit è Jordane : vocem Parris audiit, qvam & diſcipuli, qvi aderant, audierunt : ut qvis ille foret, cui teſtimonium illud præberetur, agnoſcerent. Tum etiam Spiritus ſanctus columbæ ſpecie delapſus eſt, qvemadmodum in multarum hæreſeon confutatione diximus. Ac ne Trinitas ipſa in unum redacta confuſaqve crederetur, Spiritus propria in Perſona figuram illam induit, & ſuper illum reſedit, ſeqve in ipſum ininſinuavit : ut is, cui teſtimonium illud ſuffragabatur, conſpicuus eſſet, utqve ſacroſanctam illam carnem amicam eſſe, Deoqve placere, Patris, ac Spiritus auctoritate conſtaret : ut Pater complaceat ſibi in Filio, & Incarnationis illius præco eſſe videatur : ac deniqve verus ut *Baruch. 3. 38.* appareret Filius, & illud Prophetæ vaticinium expleret : *Matth. 4.* *Et poſt hæc in terra viſus eſt, & cum hominibus converſatus.* Igitur à Jordane digreſſus certò vereqve à Diabolo in deſerto tentatus eſt ; & poſt jejunium eſuriit ; ut qvod veræ carni ſuſceptæ conſentaneum eſt exprimeret. Secundum hæc diſcipulos elegit, veritatem prædicavit, ægritudines ſanavit, dormiit, eſuriit, iter fecit, prodigia patravit, mortuos excitavit, cæcis viſum repræſentavit, claudis & paralyticis vires reſtituit : Qvi Evangelium ipſum cœleſtis regni veritatem, ac cùm ipſius Filii, tùm Patris, ac Spiritus ſancti bonitatem, humanitatemqve prædicavit.

B γείας, καὶ ἐλπίδος, καὶ μυσηρίων τελεώσεως, καὶ ὀνομασίας τῆς ἁγιασείας, χρήσιμον εἰς τελείωσιν σωτηρίας. ἀνελθὼν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου, ἀκόων φωνὴν Πατρὸς εἰς ἀκοὴν παρόντων τῶν μαθητῶν, εἰς τὸ ὑποδεῖξαι τὶς ὁ μαρτυρούμενος, καὶ τὸ ἁγίου Πνεύματος ἐν εἴδει περιστερᾶς κατερχόμενον, καθάπερ ἐν πολλαῖς αἱρέσεσιν εἰρήκαμεν· ἵνα μὴ συναλοιφὴ ἡ τριὰς νομισθῇ, σχηματιζομένου τοῦ Πνεύματος ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει· ἐπιπαθιζομένου δὲ τοῦ Πνεύματος, καὶ ἐρχομένου ἐπ' αὐτὸν, ἵνα ὀφθῇ ὁ μαρτυρούμενος· ἵνα σὰρξ ἡ ἁγία φίλη ὄσα, καὶ εὐδοκημένη, ὑπὸ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ Πνεύματος μαρτυρηθείη· ἵνα ὁ Πατὴρ εὐδοκητὴς ᾖ, καὶ κήρυξ τοῦ Υἱοῦ ἐνσάρκου παρουσίας· ἵνα ὁ Υἱὸς ἀληθινὸς ὀφθῇ, καὶ πληρώσῃ τὸ εἰρημένον· καὶ μὴ ταῦτα ὀφθῇ τῆς γῆς ὤφθη, καὶ μὴ τῶν ἀνθρώπων συναναστράφη· ἀνελθὼν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου, σαφῶς, καὶ ἀληθινῶς ἀπὸ τοῦ Διαβόλου πειρασθεὶς ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ πεινάσας ὕστερον, διὰ τὴν ἀπολυθίαν, καὶ ἀλήθειαν τῆς ἐνσάρκου παρουσίας· καὶ ἐπιλεξάμενος μαθητὰς, καὶ κηρύξας ἀλήθειαν, καὶ ἰασάμενος τὰ

C

D πάθη καθευδήσας, πεινάσας, ὁδοιπορήσας, * θεοσημείας, ἐργασάμενος, νεκροὺς ἐγείρας, τυφλοῖς τὸ βλέπειν χαρισάμενος, χωλοὺς, καὶ παραλυτικοὺς ἰχυροποιήσας· ὃς ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον, τὴν ἀλήθειαν, τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, τὴν ἀπὸ φιλανθρωπίαν, καὶ τοῦ Πατρὸς, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. κ. σημεῖα.

IX. Idem ille porrò revera cruciatus in ſua carne & perfecta hominis natura ſuſtinuit ; verè in cruce paſſus eſt : ita, qvidem, ut in eo Divinitas exiſteret ; ſed ad patiendum minimè

Ὁ ὑπὲρ ἡμῶν τὸ πάθος ὑπομείνας ἐν ἀληθείᾳ, ἐν τῇ σαρκὶ, καὶ ἐν τῇ τελείᾳ ἀνανθρωπήσει, παθὼν ἐν ἀληθείᾳ ἐπὶ τοῦ σαρκὸς συνέσης ἀπὸ τῆς θεότητος, ἀλλ' ἀτραπείσης

εἰς τὸ πάσχειν. ὅσης δὲ ἀπαθὴς, καὶ ἀτρέπτε τῶν δύο ἀπολυθιῶν σαφῶς κατανοσμένων, Χρις̃ πάσχοντ@ ὑπὲρ ἡμῶν σαρκὶ, ἀπαθὴς δὲ μένοντος ἐν θεότητι· ὡς τὸ ἀνθρώπε καθ' ἰδίαν ὄντ@, * ἀλλὰ σωώσης τ̃ θεότητ@, μὴ πασχώσης δὲ, διὰ τὸ ἀπρεπφνὲς, καὶ ἀσύγκριτον τ̃ ὑσίας· πάσχοντ@ δὲ ἐν σαρκὶ, καὶ θανατωμένε ἐν σαρκὶ, ζῶντος δὲ ἀεὶ ἐν θεότητι, καὶ ἐγείροντ@ τοὺς νεκρὸς σ̃ σώματ@ ταφέντος ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἀψύχε μείναντ@ τὸ τριήμερον, ἄπνε τε, καὶ ἀκινήτε, ἐνειληθέντ@ ὑ διὰ τ̃ σινδόν@, κατατεθέντ@ ἐν τῷ μνήματι, συγκλειθέντ@ διὰ λ̃ λίθε, καὶ σφραγῖδος τ̃ ἐπιτεθέντων· ἀχὶ τ̃ θεότητος συγκλειθείσης, ὐ τ̃ θεότητος ταφείσης, συγκατελθώσης ὑ τῇ ψυχῇ τῇ ἁγίᾳ εἰς τὰ καταχθόνια, ἐλώσης ἐκεῖθεν τὼ τ̃ ψυχῶν ἀχμαλωσίαν, κλασάσης κέντρον θανάτε, διαῤῥηξάσης λ̃ κλεῖθρα, καὶ δ̃ μοχλὸς δ̃ ἀδαμαντίνος, καὶ λυσάσης γρ. ἀδδ. ὠδῖνας * θανάτε ἐν ἰδίᾳ ἐξσίᾳ, ἀνελθώσης σὼ τῇ ψυχῇ, μὴ ἐαθείσης τ̃ ψυχῆς εἰς ἅδην, μηδὲ τ̃ σαρκὸς ἑωρακυίας διαφθοράν, ἀναστησάσης αὐτὴν τ̃ θεότητ@, ἀεὶ συνώσης αὐτῇ, ἀναστάντ@ σὼ αὐτῇ τ̃ Κυρίε Θεὸ Λόγε καὶ Υἱ̃ Θεοῦ, σὼ ψυχῇ καὶ σώματι, καὶ πᾶντὶ τῷ σκεύει, σωενωθέντ@ ἀπὸ τ̃ σκεύους εἰς πνεῦμα, αὐτὸ τὸ σῶμα πνευματικὸν ὑπάρξαν, τὸ ποτὲ ἀφῆ ὑποκείμενον. καὶ μάσιξι ῥαδοθὲν ἐκουσίῳ τῆς θεότητ@ θελήματι, καὶ πειρασθῆναι ὑπὸ τ̃ Σατανᾶ συγχωρηθὲν, καὶ πεῖνᾳ προσπελάζειν, καὶ ὕπνῳ, καὶ καμάτῳ, λύπῃ τε, καὶ ἀθημονίᾳ. αὐτὸ τὸ σῶμα τὸ ἅγιον σωενωθὲν λοιπὸν θεότητι, ἀπαραλείπτως τῆς θεότητ@ συνηνωμένης τῷ τὰ τοιαῦτα πεπονθότι ἁγίῳ σώματι. ἀνέστη γὰ, καὶ συνήνωσεν αὐτὸ εἰς ἑαυτὸν, εἰς γρ. ἐν Πνεῦμα. * Πνεῦμα, εἰς μίαν ἑνότητα, εἰς μίαν δοξολογίαν, εἰς μίαν ἑαυτ̃ θεότητα. πέφηνε μὲν γὰρ ἐν ἀληθείᾳ, καὶ ἐψηλαφήθη ὑπὸ τ̃ Θωμᾶ, καὶ τοῖς Ἀποστόλοις Alia lectio addit, καὶ σωέφαγε, καὶ * συνηυλίσθη μετ' αὐτῶν τεσσαράκοντα ἡμέρας, καὶ τεσσαράκοντα νύκτας· ἀλλ' εἰσῆλθε θυρῶν κεκλεισμένων, καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν ἐδείκνυε νεῦρα, καὶ ὀσᾶ, τύπον ἥλων, καὶ τύπον λόγχης, ὅτι αὐτὸ ἦν ἀληθῶς τὸ σῶμα. ὅτι δὲ συνήφθη εἰς μίαν θεότητα, μηκέτι προσδοκῶν

Adde καὶ ὁ θεότης καὶ ἰδίαν.

σωώσης, σωενωθέντος, σωέφαγε, καὶ συνηυλίσθη, σωεπίε. Act. 1. sed ibi σωαλιθέντων legitur.

A sese converteret; sed passionis expers, & immutabilis maneret. Qva in re duo illa consentanea certissimè intelliguntur: ut & Christus pro nobis carne sit passus, & passionis expers in Divinitate permaneat. Non qvod hominis natura, ac ac Divinitas separatæ à sẽ invicem existant: Verùm tametsi unà esset Divinitas, nihil ob sinceram, & incomparabilem naturam est perpessa. At Christus & in carne passus est, & in eâdem, morte est affectus: cùm interim Divinitate ipsa viveret, ac mortuos excitaret; corpus verò revera sepultum, ac triduò anima carens, & spiritu motuqve, jaceret, B obvolutum sindone, in monimentum depositum, occlusum lapide, ac sigillis obsignatum. Neqve verò ipsa est conclusa Divinitas, aut sepulta: sed cum sanctissima ejus anima ad inferos descendit, indidemqve captivas animas eripuit; *stimulum mortis infregit; claustra, & adamantina repagula perrupit.* Mortis dolores sua potestate dissolvit: tùm unà cum anima emersit ad superos. Qvæ qvidem *anima minime apud inferos relicta fuit, neqve caro corruptionem vidit*; qvam Divinitas qvæ cum illa conjuncta semper erat, excitavit; tùm cùm Dominus ipse Deus, ac Verbum, Deiqve Filius cum anima, & corpore, totoqve adeo instrumento surrexit: qvod deinceps velut in spiritum conflatum: corpus, inqvam, spiritale factum est, qvod olim contrectari poterat, & qvod Divinitas ipsa sponte fieri permiserat, flagris expositum fuerat, & Satanæ tentationibus appetitum, ac fami, somno, labori, tristitiæ, ac mœrori obnoxium: Illud ipsum sacrosanctum corpus deinceps cum Divinitate conjunctum fuit; qvæ perpetuò cum illo, dum ista pateretur, fuerat conjuncta. Surrexit enim, D ipsumqve corpus in unum secum spiritum, unamqve singularitatem, ac gloriam Divinitatemqve copulavit. Etenim revera post mortem apparuit, & à Thoma contrectatus est: & cum Apostolis versatus est, ac bibit, ac dedeniqve qvadraginta dies, totidemqve noctes cum illis habitavit. Ad hæc occlusis foribus ingressus, nervos, & ossa, clavorumqve, ac lanceæ vestigia monstravit, & verum esse corpus edocuit. Qvòd autem in unam Divinitatem conjunctum nullum amplius cru-

Qvomodo humana natura passa sit, non Divinitas

1. Cor. 15. 55
Psal. 106. 6.

Psal. 15. 10. & Act. 2. 27

ciatum, vel mortem expectet, his verbis
Rom. 6. 9. declarat Apostolus: *Surrexit Christus; non jam moritur: mors illi ultrà non dominabitur.* Idem ergo qvod pati poterat, passionis expers mansit, Divinitas scilicet cum corpore & anima, ac tota humanitate conjuncta; Deus ipse per sese. Qvi
Rom. 8. 1. *ascendens in cœlum ad dexteram Patris consedit in gloria*: non ut corpus deponeret, sed ut in unius perfectione Divinitatis in spiritale conflaret. Qvemadmodum hæc
1. Cor. 15. ipsa corpora nostra, *qvæ nunc animalia seminantur, spiritali qvadam conditione resurgunt: qvæ*, inqvam, *cum corruptione seruntur, cum incorruptione surgunt: qvæ in morte seminantur, cum immortalitate* B *resurgunt.* Qvod si ejusmodi corpora nostra futura sunt, qvanto magis sanctissimum illud Christi corpus, qvod nullis verbis explicari, neqve cum ulla re comparari potest: illud, inqvam, sinceriſſimum, ac cum Deo conjunctum, singulare deinceps, & uniforme? Qvod qvidem Apostolus hac sen-
Rom. 1. 4. tentia testatur: *Etsi novimus*, inqvit, *secundum carnem Christum, non jam cognoscimus*; non qvod carnem à Divinitate sejunxerit; sed qvod existat illa qvidem, ac cum Deo jungatur; verùm non amplius secundum carnem; C sed secundum spiritum sit, ut ipsemet asserit: *secundum Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorum Domini nostri JESU CHRISTI.* Hunc igitur Ecclesia simul Deum esse profitetur, passionis expertem & passum, qvi sepultus sit, resurrexerit, cum gloria cœlum conscenderit, venturum indidem judicare vivos & mortuos, id-
Luc. 1. 33. qve adeò verè, uti dictum est: *Cujus regni non erit finis.*

X. Nam & hoc sancta ipsa mater Ecclesia, qvod verè sibi prædicatum verèqve mandatum est, credit: moriturum unumqvemqve nostrum, ac re- D surrecturum, cum hoc ipso corpore, cum eadem anima, cum toto hoc instrumento deniqve, *ut qvilibet meritis suis*
2. Cor. 5. 10. *consentanea præmia percipiat.* Nam qvòd
Resurrectio mortuorum. mortuorum futura resurrectio sit, atqve æterna damnatio, cœlesteqve regnum & justorum qvies, ac fidelium hæreditas, communisqve cum Angelis chorus iis constitutus, qvi fidem, castimoniam, spem, ac Dominici præcepta servarint, verissimum est; idqve & prædicatum, & certissimè comprobatum; &
Joa. 5. 29. creditum: *Qvoniam hi resurgent in vi-*

ϖαθεῖν, μηκέτι ἀποθνῆσκον, ὡς φησιν ὁ ἅγιος Ἀπόστολος· ἀνέστη * Κύριος, οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει. * τὸ παθητὸν ἀπαθὲς ἀεὶ μένον, τὸ θεῖον σὺν σώματι, καὶ ψυχῇ, καὶ ϖάσῃ τῇ ἐνανθρωπήσει· * αὐτὸς Θεὸς ὢν, ἀνελθὼν εἰς οὐρανοὺς, ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς ἐν δόξῃ, οὐκ ἀποθέμενος τὸ ἅγιον σῶμα, ἀλλὰ σωενώσας εἰς πνευματικὸν, ἐν τελειότητι μιᾶς θεότητος· ὡς καὶ τὰ ἡμῶν σώματα μέλη, τὰ νῦν ϖσιερώμενα ψυχικὰ, ἐγείρονται πνευματικά· τὰ νῦν ϖσιερώμενα ἐν φθορᾷ, ἐγείρονται ἐν ἀφθαρσίᾳ· τὰ νῦν ϖσιερώμενα ἐν θανάτῳ, ἐγείρονται ἐν ἀθανασίᾳ. εἰ τοίνυν τὰ ἡμέτερα ὕτως, πόσῳ γε μᾶλλον ἐκεῖνο τὸ ἅγιον, καὶ ἀνεκδιήγητον, καὶ ἀσύγκειτον, καὶ ἀκραιφνὲς τῷ Θεῷ σωλωωμένον, τὸ ἓν ὂν λοιπὸν μονοειδές; ὡς καὶ ἐν τούτῳ ϖπιμαρτυρεῖ ὁ Ἀπόστολος, λέγων· εἰ καὶ ἐγνώκαμεν κατὰ σάρκα Χριστὸν, ἀλλὰ νῦν οὐκέτι γινώσκομεν. οὐχ ὅτι διεῖλε τὴν σάρκα ἀπὸ τῆς θεότητος, ἀλλὰ αὐτὴν * μόνον ὅσαν, καὶ Θεῷ σωλωωμένην, μηκέτι δὲ ὅσαν κατὰ σάρκα, ἀλλὰ * κατὰ πνεῦμα ἁγιωσύνης, ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. τοῦτον * ὁμοῦ Θεὸν ἔχουσα, ἀπαθῆ, καὶ παθόντα, καὶ ταφέντα, καὶ ἀναστάντα, καὶ ἀνελθόντα ἐν δόξῃ, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας, καὶ νεκρούς, ὡς φησιν, ἐν ἀληθείᾳ, οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

Καὶ γὰρ καὶ πιστεύει ἡ * ἡμῶν αὕτη ἡ ἁγία Ἐκκλησία, καὶ ὡς αὐτῇ ἀληθῶς κεκήρυκται, ἀληθῶς ϖαρεδόθη· ὅτι κοιμηθησόμεθα πάντες, καὶ ἀναστησόμεθα σὺν σώματι τούτῳ, σὺν ψυχῇ ταύτῃ, σὺν ϖαντὶ τῷ ἡμετέρῳ σπέρματι· ἵνα ἕκαστος ἀπολάβῃ ϖρὸς ἃ ἔπραξεν. ὅτι γὰρ ἀνάστασις νεκρῶν, καὶ κρίσις αἰωνίου, καὶ βασιλεία οὐρανῶν, καὶ ἀνάπαυσις τοῖς δικαίοις, καὶ κληρονομία πιστῶν, καὶ χορὸς μετ' Ἀγγέλων, τοῖς τετηρηκόσι τὴν πίστιν, καὶ τὴν ἁγνείαν, καὶ τὴν ἐλπίδα, καὶ τὰς τοῦ Κυρίου ἐντολὰς, ἀληθῶς ἐστι, καὶ κεκήρυκται, καὶ ἠσφάλισται, καὶ πιστεύεται, ὅτι ὄντως ἀναστήσονται εἰς ζωὴν

γε. χειρός. Ita exprimo Tomo correximus.
γε. αὐτὸν θεόν.
γε. μόνον ὅσαν.
γε. κατὰ πνεῦμα, ὡς φησι, τοῦ πνεύματος. Lego ἄνθρωπον ὁμοῦ, καὶ Θεόν.
γε. μήτης ἡμῶν.

αἰώνιον, καὶ ἔτοι εἰς κρίσιν αἰώνιον, κ᾽ τὸ γε-
γραμμένον ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις. ὅσα γὰρ λέ-
γει ὁ Ἀπόστολ᾽, καὶ πᾶσαι αἱ ἅγιαι γραφαὶ,
ἀληθῆ τυγχάνει. εἰ καὶ πᾶσι τοῖς ἀπιστήσα-
σι, καὶ κακῶς νενοηκόσιν ἑτέρως ὑπολαμ-
βάνεται. ἡμῖν δὲ αὕτη ἡ πίστις, καὶ αὕτη ἡ τι-
μὴ, καὶ αὕτη ἡ μήτηρ ἡμῶν ἡ Ἐκκλησία, διὰ
πίστεως σώζουσα, καὶ δι᾽ ἐλπίδ᾽ κρατυνο-
μένη, καὶ ἀγάπῃ Χριστ᾽ τελειουμένη, ἔν τε τῇ
ὁμολογίᾳ, ἔν τε τοῖς μυστηρίοις, ἔν τε τῇ τοῦ
λουτρ᾽ καθαρσίῳ δυνάμει· ὅτι ἀπελθόντες
βαπτίσατε εἰς ὄνομα Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ
ἁγίου Πνεύματ᾽· εἰς ὄνομα δὲ θεϊκῆς Τριά-
δ᾽, ὀνομασίας μηδεμίαν διαφορὰν ἐχούσης·
ἀλλ᾽ ὅτι Θεὸς εἷς ἡμῖν ἐν νόμῳ, καὶ ἐν Προ-
φήταις, καὶ ἐν Εὐαγγελίοις, καὶ ἐν Ἀποστό-
λοις, ἐν παλαιᾷ, καὶ καινῇ διαθήκῃ κεκήρυ-
κται, καὶ κατήγγελται, καὶ πεπίστευται· Πα-
τὴρ, καὶ Υἱὸς, καὶ ἅγιον Πνεῦμα· μήτε συν-
αλοιφῆτις οὖσα θεότης, ἀλλὰ Τριὰς ὄν-
τως τελεία, τέλει᾽ ὁ Πατὴρ, τέλει᾽ ὁ
Υἱὸς, τέλειον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, μία θεό-
της, εἷς Θεὸς, ᾧ ἡ δόξα, τιμὴ, κ᾽ κράτ᾽ νῦν καὶ
ἀεὶ, κ᾽ εἰς τοὺς αἰῶνας τ᾽ αἰώνων, ἀμήν.

A *tam æternam & isti in judicium æternum,* ut in Evangelio scriptum est. Nam qvæcunqve vel Apostolus, vel sacra omnis scriptura testatur, vera sunt, licet infideles, ac perperam intelligentes aliter existiment. Nobis verò ea demum fides est, is honor, ac dignitas: hæc est nostra mater Ecclesia: qvæ per fidem servat; spe corroboratur, Christi charitate, nec non & ejusmodi professione, ac mysteriis; Baptismiqve vi, ac purgatione perficitur. *Euntes*, inqvit, *baptizate in nomine Patris & Filii, & Spiritus sancti:* in nomine Divinæ Trinitatis: cujus appellatio diversum nihil continet. Si qvidem unus, ac singularis Deus in Lege, Prophetis, Evangeliis, apud Apostolos, in vetere, novoqve Testamento prædicatus, nunciatus est, ac creditus; Pater, & Filius, & Spiritus sanctus. Neqve verò confusum qviddam ipsa Divinitas est; sed perfecta revera Trinitas est: perfectus Pater, perfectus Filius, perfectus Spiritus sanctus; una divinitas, unus Deus: cui gloria, honor & imperium nunc, & semper in sæcula sæculorum, Amen.

Mat. 28. 19.

Τȣ̃ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΠΕΡΙ ΜΕΤΡΩΝ ΚΑΙ ΣΤΑΘΜΩΝ.

SANCTI EPIPHANII DE PONDERIBUS ET MENSURIS LIBER.

I. SI qvis est forte, qvi hoc intelligere velit, qvod in Sacris literis usitatissimum est. mensurarum videlicet, ac ponderum rationem, hunc, qvem aggredimur, Commentarium percurrere ne gravetur. Atqve illud imprimis studiosus qvisqve cognoscere debet, qvod sint in Prophetarum scriptis orationum genera. Nam in decem sententiarum species Prophetici Libri dividuntur; qvæ sunt hujusmodi: Doctrina, contemplatio, cohortatio, minæ, commiseratio, lamentatio, preces, historica narratio, prædictio. Ad easdem Prophetias adjuncta sunt hæc signa: ⋎ prioris populi repudiationem significat: ⌣ legis carnis abjectionem: ⊻ ad novum Testamentum pertinet. E ad vocationem gentium. + ad Christum refertur. § priori populi promissis adhibetur. ʒ qvod in sacris literis obscurum ac difficile est exprimit. ⊻ futurorum præscientiam.

Propheticæ sententiæ.

II. Sed cum nonnulli Sacras literas accentibus distinxerint; de iis sic habeto. Acutus est ejusmodi. Asper Gravis. Tenuis. Circunflexus. Apo-

Accentus.

A ΕΙ τις δὲ θέλει τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς εἰδέναι τὰ πρὸς πολυπειρίαν μέρη, λέγω δὴ περὶ μέτρων, καὶ σταθμῶν, τȣ́τῳ τῷ ὑπομνηστικῷ ἐντυχάνειν; μὴ κατοκνείτω. καὶ πρῶτον μὲν δεῖ εἰδέναι τὸν φιλολόγον, πόσα τυγχάνει ἐν ταῖς Προφητείαις μέρη. εἰς δέκα γὰρ διήρυνται θεωρίας αἱ Προφητεῖαι, ȣ̃τως περιέχȣσαι· διδασκαλίας, θεωρίας; προτροπὰς, B ἀπειλὰς, ὁλοφυρμȣ̀ς, θρήνȣς, εὐχὰς, ἱστορίας, προῤῥήσεις. πρᾴκεινται δὲ ταῖς αὐταῖς προφητείαις σημεῖα ταῦτα,* ⋎ περὶ τῆς ἀποβολῆς τȣ̃ προτέρȣ λαȣ̃. ⌣ περὶ τῆς ἀποβολῆς τȣ̃ κατὰ σάρκα νόμȣ. ⊻ περὶ τῆς καινῆς διαθήκης. E περὶ τῶν ἐθνῶν κλήσεως. + περὶ Χριστȣ̃. § περὶ ἐπαγγελιῶν τȣ̃ προτέρȣ λαȣ̃. ʒ περὶ τῆς ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς ἀσαφείας. ⊻ περὶ μελλόντων προγνώσεως.

In Regio est ⊻

Επειδὴ δέ τινες κ̃ τ̃ προσωδίαν ἔστιξαν τὰς γραφὰς κ̃ περὶ τῶν προσωδῶν τάδε· ὀξεῖα´. δασεῖα´. βαρεῖα`. ψιλὴ`. περισπωμένη.˜ ἀπόστροφος.

στροφὴ'. μακρὰ ——. ὑφὲν ⏑. βραχεῖα ⏑. ὑποδιαστολή, . ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τ̃ λοιπῶν σημείων, ἐπὶ ἀστερίσκου, ※. ὁ ἀστερίσκος ἔστ̃ ἔνθα πρόκειται, σημαίνει τὸ ἐμφερόμενον ῥῆμα ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ κεῖσθαι, καὶ ἐμφέρεσθαι πρὸς Ακύλα, καὶ Συμμάχου, πανίως δὲ καὶ πρὸς Θεοδοτίωνι. οἱ δὲ ἑβδομηκονταδύο ἑρμηνευταὶ παρῆκαν, καὶ οὐχ ἑρμήνευσαν, ὡς διασολογισμῶν τῶν τοιούτων λογίων, καὶ ἐν πλείοσι ἀναγινωσκομένων. λεκτέον δὲ διὰ βραχείας λέξεως, εἰς τὸ ἀπὸ ταύτης ἐπὶ τ̃ λοιπῶν σε γνῶναι. κεῖται ἐν ἀρχῇ τ̃ς γενέσεως, ϝαεεει Αδὰμ σαλωεὶμ, σαμηωθσανᾶ. ὃ ἑρμηνεύεται, ᾧ καὶ Ακύλας ἠκολούθησε, καὶ ἔζησεν Αδὰμ τριάκοντα ἔτ̃, καὶ ἐννακόσια ἔτ̃. ὅθεν οἱ ἑβδομηκονταδύο ἑρμηνευταὶ ἐξ Ἑβραίων ὁρμώμενοι, καὶ ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων τήν τε τ̃ Ἑβραίων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τ̃ Ἑλλήνων ἀκριβῶς πεπαιδευμένοι φωνὴν, οὐ μόνον τὴν ἐν τ̃ς Ἑβραΐδ̃ εἰς Ἑλληνίδα ἑρμήνευσιν γραφὴν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν τῇ Ἑβραΐδι διὰ διασολογίας ἐμφωνουμένην διάλεκτον τῇ πρανότητι ἑρμηνεύοντες παρήγαγον. καὶ ἀντὶ τ̃ εἰς δύο τόπους κεῖσθαι τὸ ὄνομα τ̃ ἑπτὰς ἑνὶ τόπῳ χρησάμενοι, τὴν δοκοῦσαν εἶναι βόμβησιν, εἰς λειότητα μετέβαλον, φήσαντες· ἔζησε δὲ Αδὰμ τριάκοντα, καὶ ἐννακόσια ἔτη. ὅτε ἐλλιπές τι ποιήσαντες τῷ λόγῳ, ἀλλὰ καὶ εἰς πρανότητα καθέσησαν τὴν ἀνάγνωσιν, ὅπ̃ ἐν τῇ Ἑβραΐδι οὐ δύνασ̃ διὰ τ̃ς συντομίας λέγεσθ̃αι, ὡς οἱ ἑβδομηκονταδύο λέγουσιν, ὅτι ἔζησεν Αδὰμ τριάκοντα καὶ ἐννακόσια ἔτη· ὅτε τῇ Ἑλληνίδι, ὡς ὁ Ακύλας ἡρμήνευσεν ἐξ* Ἐπιπολ̃ς, λέγων, ἔζησεν Αδὰμ ἐννακόσια ἔτ̃ καὶ τριάκοντα ἔτ̃. ὁρᾷς γὰρ, ὦ Φιλολόγε, ὡς ἀπρεπείαν παρέχει τῷ λόγῳ, οὐ τῇ πρανότητι τ̃ λόγου περιέχων, ἀλλὰ τῇ τ̃ δυτερολογίας ἀνειδείᾳ. καὶ ἔδοξε τοῦτό τισι, πρὸς μὲν τ̃ς ἑβδομηκονταδύο ἐλλιπῶς κεῖσθ̃αι, πρὸς δὲ Ακύλα, καὶ Συμμάχου, καὶ ἄλλαις ἐνθέσεσιν* ἐλλιπῶς ἡρμηνεῦσθ̃αι· ὅπ̃ οὐδὲ πρὸς τοὺς ἑβδομηκονταδύο ἐνέλιπεν. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τ̃ περὶ Ακύλαν μετὰ καὶ τ̃ς πανοφωνίας περισσῶς κειμ̃), ἐν δυσὶ τόποις ἀντὶ ἑνὸς, τελέσιν ἀντὶ τ̃ ἔτη, ἔτ̃, καὶ ἔτ̃. διὰ

Epiphanii tom. 2.

Astrophe', Longa —, Hyphen ⏑. Brevis ⏑. Hypodiastole, . Atqve ut de cæteris qvoqve generibus disputetur, primus occurrit Asteriscus, cujus hæc est forma ※ Is ad qvamcumqve vocem apponitur, eam in Hebræo contineri, & ab Aqvila, & Symmacho, expressam, rarò etiam à Theodotione, significat: eandem vero à LXXII. Interpretibus sine interpretatione prætermissam; qvod in illis ipsis locis eædem voces bis ac supervacuè repetantur. Qvod qvidem paucis modò declarandum est, ut ex hoc uno cætera cognoscas. Sub initium Geneseos Hebraicè ista leguntur: *Ovaeeei Adam Salosim Sameotbsana.* Qvod ita, possumus interpretari, ut & Aqvila reddidit: *Et vixit Adam triginta annis, & nongentis annis.* At LXX Interpretes ab Hebræis oriundi, & à teneris ungviculis Hebraicis literis, imo & Græcis apprimè perpoliti, non solùm Hebraicè conceptas sacras literas Græco sermone reddiderunt: verum etiam iis in vocibus, qvæ in Hebræo repetitæ, ac geminatæ sunt, perspicuitatis rationem habendam putarunt. Qvare cùm bis annorum nomen inculcatum illo loco sit, semel duntaxat adscribentes, inconditum nescio qvem sonum stridoremqve mollierunt. Sic enim verterunt: *Vixit autem Adam triginta & nongentos annos.* Ita neqve qvicqvam orationis integritati detraxerunt, & eam nihilominus apertiorem clarioremqve reddiderunt. Qvod in Hebræo tanta exprimi brevitate neqvit, qvalem LXX præstiterunt. *Vixit Adam triginta, & nongentos annos.* Sed nec in Græco; qvemadmodum Aqvila superficie tenus interpretatur: *Vixit Adam nongentos annos, & triginta annos.* Vides enim, opinor, qvisqvis es studiosus, qvam insulsam ac rudem orationem conceperit, dum superstitiosâ diligentiâ idem repetere vocabulum maluit, qvàm lectionis perspicuitati, ac facilitati consulere. Atqve istud ipsum apud LXXII Interpretes desiderari nonnulli sentiunt; qvod apud Aqvilam, & Symmachum, ac cæteris editionibus suppletur: cùm ne apud LXX qvidem desit aliqvid. Nam apud Aqvilam non sine vitio pronunciationis duobus est in locis otiosè posita vox, cum in uno redditam esse sufficeret: annos, inqvam, & annos.

Asterisci ejusqbe usus.

Gen. 5. 5.

Aqvilæ minus enucleata versio.

F. ἐξ Ἐπιπολ̃ς.

F. ἐλλιπές

Qvæ ratio LXX Interpretes adduxit, uti ſemel annorum vocem adſcriberent. Secundum hos Aqvila, cæteriqve ad interpretandas Scripturas accedentes cùm ea, qvæ à LXX prætermiſſa fuerant, edidiſſent, otioſa, ac ſupervacanea illa ſunt habita. Succeſſit his Origenes: qvi unicuiqve loco qvod deerat adjunxit, eiqve aſteriſci notam appinxit: non qvod addita illa vocabula admodum neceſſaria ſint, cùm ſupervacua videantur: ſed ne Judæis ac Samaritanis ullam calumniandi Sacras literas qvibus in Eccleſiis utimur, occaſionem relinqveret: cùm nihil in ſubtractis illis vocibus contra fidem eſſet, qvod reprehendi meritò poſſet. Bis enim, uti dixi, repetitæ ſunt, ac ſuperfluæ, ut ex illo loco, qvem propoſuimus de Adamo, ejusqve vita, colligitur. Nam ex perexiguo illo ſpecimine de reliqvis conjectura capi poteſt, qvæ aſteriſco notantur. Sed ut illud etiam intelligas, qvibus de cauſis Aſteriſcos iſtiusmodi locis adhibuerit, libenter à me iſtud explicabitur. Non ignoras qvisqvis es Auditor, in cœleſti firmamento ſtellas eſſe, licet à ſole vel nubibus obducantur. Ad eorum mentem Aſteriſcorum notæ illæ referendæ ſunt: ut ea vocabula ſcias, qvæ Aſteriſcis inſignita ſunt, in Hebraicis vocibus eſſe veluti defixa, non ſecus atqve in firmamento, ſtellæ. Qvæ qvidem in LXXII interpretum translatione diſſimulata, & obtecta ſunt, qvemadmodum ſtellæ nubibus occultantur. Atqve ea demum eſt Aſteriſci ratio.

Origenis ſtudium in comparandis editionibus.

III. Qvod ad obelum verò pertinet ſic habeto. Hujus imprimis hæc eſt figura: —, qvæ lineæ qvam vocamus, haúd diſſimilis eſt. Porrò obelus, hoc eſt *verutum* ab Atticis dicitur. Sunt qvi haſtam, ſive lanceam, appellent. Et ad eas ſcripturæ voces adhibetur, qvæ à LXXII expreſſæ, Apud Aqvilam, & Symmachum non extant. Nam LXXII voces iſtas addiderunt ex ſeſe, non fruſtrà tamen, ſed utiliter, ac cum fructu. Etenim ſicubi manca ac defecta erat oratio, nonnullis adjectis, plurimùm ei lucis attulerunt: ut illos non ſine ſancti Spiritus afflatu ad ſcribendum accesſiſſe credibile ſit. Siqvidem qvæ neceſſaria non erant iisdem verbis repetere noluerunt.

Obelus.

Septuaginta Interpretes Spiritu Sancto afflati.

Α τοῦτο ἐν ἑνὶ τόπῳ τὸ Ϛ' ἔτος ὄνομα οἱ ἑβδομηκονταδύο παρέλιπον. ἐλθόντων ὃ μελέτειται τῷ τοῦ Ακύλαν, καὶ τὰ ὑπὸ τ' ἑβδομηκονταδύο προσθεθέντα ἐπιδεδωκότων, ἐδόκουν εἶναι περιττότερα. Ὠριγένης δὲ μὴ ταῦτα ἐλθὼν ἐπανατέσησε τῷ ἑπάνω τόπῳ τὸν ἐλλείποντα λόγον. παρέθετο ὃ ἀπὸ τὸν ἀστερίσκον· ἐχ ὡς χρείας ὄσης τὰ πάντως ζητηθῆναι τὸν Λόγον· περιττὸς γάρ ἐστιν, ἀλλ' ἵνα μὴ προσλείψῃ Ιουδαίοις, καὶ Σαμαρείταις ἐπιλαμβάνεσθαι τ' ἐν ταῖς ἁγίαις Ἐκκλησίαις θείων γραφῶν, μηδενὸς ἐπιληψίμου πρά-
Β γματος ὑπάρχοντος κ' τῆς πίστεως ἐν τοῖς ἀπεσερημένοις λόγοις. περιττοὶ γάρ εἰσι, καὶ διπλασιολογήρμοι, ὡς ἀπὸ τ' ἀναγνώσεως ἐδιδάξαμεν, περὶ τ' Ἀδάμ, καὶ τῆς αὐτ' ζωῆς· ὡς καὶ ἀπὸ τ' βραχυτάτου λόγου δυνατὸν σε τοῖς λοιποῖς ἐπιζητῆναι λόγοις, ἔνθα οἱ ἀστερίσκοι προσκείνται. ἵνα δὲ καὶ τοῦτο μάθῃς, διὰ τί ἀστερίσκους παρέθετο τισὶ λόγοις τούτοις, ἀφθόνως καὶ τοῦτο λέξομεν. Ἐπίσασαι τοῦτο, ὦ ἀκροατά, ὅτι ἐν τῷ στερεώματι τ' οὐρανοῦ οἱ ἀστέρες εἰσὶ, κἂν τε ὑπὸ νεφελῶν
Γ ἢ ἡλίου καλυφθῶσι τούτῳ τῷ νοήματι ὁ θεὸς ἀστερίσκους προσθεὶς ἐποίησεν, ἵνα σοι * δόξῃ, ὅτι οἱ λόγοι, οἷς προσκείνται οἱ ἀστερίσκοι, πεπήγασι μὲν ἐν ταῖς Ἑβραϊκαῖς λέξεσιν, ὥσπερ οἱ ἀστέρες ἐν τῷ στερεώματι τοῦ οὐρανοῦ, ἐκαλύφθησαν ὃ ὑπὸ τῶν ἑβδομηκονταδύο * ἑρμηνείας οἱ ἀστέρες ὑπὸ τῶν νεφελῶν καλύπτονται. αὕτη ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἀστερίσκου.

Fort. δόξῃ.

* Ἑρμηνέων, ὥσπερ οἱ ἀστ.

Τοῦ δὲ ὀβελοῦ τὸ διήγημα τοῦτον ἔχει τὸν τρόπον. ὀβελὸς ἔστιν ὁ προσκείμενος —, προσπλησίως γράφε τῇ παλαιᾷ γραμμῇ. ὀβελὸς δὲ κέκληται κατὰ Ατ-
Δ τικοὺς χρῆσιν, ἄλλοις δὲ καλεῖται δόρυ, ὅ ἐστι λόγχη. παρετέθη δὲ ταῖς τῆς θείας γραφῆς λέξεσιν, ταῖς προσ τοῖς ἑβδομηκονταδύο ἑρμηνευταῖς κειμέναις, προσ δὲ τοῖς περὶ Ακύλαν, καὶ Σύμμαχον μὴ ἐμφερομέναις. ἀφ' ἑαυτῶν γὰρ οἱ ἑβδομηκονταδύο ἑρμηνευταὶ ταύτας τὰς λέξεις προσέθηκαν, οὐκ εἰς μάτην, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς ὠφέλειαν. ταῖς γὰρ ἐλλιπῶς ἐχούσαις λέξεσι προσθεικότες εἰς σαφήνειαν, τὴν ἀνάγνωσιν παρήγαγον· ὥσθ' ὑπολαμβάνειν ἡμᾶς, καὶ ὁμοίρους αὐτοὺς γεγονέναι Πνεύματος ἁγίου. οὐ γὰρ οὐκ ἦν χρεία, διπλασιολογεῖν παρῆκαν.

A ὅπου δὲ χωλὸν ἐδόκει τὸ ῥῆμα εἶναι, εἰς Ἑλληνικὴν διάλεκτον μεταφερόμενον, ἐκεῖ τὴν προσθήκην ἐποιήσαντο. θαυμάσαι δέ ἐστιν ἐπὶ τούτῳ, καὶ μὴ τολμᾶν μέμψιν ἐπάγειν, ἀλλὰ μᾶλλον ἔπαινον ὡς ἐκ βουλῆς Θεοῦ γεγενημένον συνιέναι τὴν διαλαβήν.

Ἑβδομηκονταδύο γὰρ ὄντες τὸν ἀριθμὸν, καὶ ἐν τῇ Φαρίᾳ νήσῳ, καλουμένῃ δὲ ἄνω γῇ, ἄντικρυ τῆς Ἀλεξανδρείας ἐν λ καὶ ἓξ οἰκίσκοις, ζυγὴ ζυγὴ κατὰ οἰκίσκον, * ἀπὸ ἕωθεν ἕως ἑσπέρας συγκλειόμενοι, καὶ τὸ ἑσπέρας ἐν τριακονταὲξ σκαφιδίοις περαιούμενοι, εἰς τὸ τοῦ Πτολεμαίου Φιλαδέλφου παλάτιον, καὶ B μετ' αὐτοῦ ἑστιώμενοι, καὶ κατὰ ζυγὴν ἐν κοιτῶσι τριακονταὲξ καθεύδοντες, εἰς τὸ μὴ συνδιάσαι μετ' ἀλλήλων, ἀλλ' ἀνοθεύτως ἑρμηνεῦσαι, οὕτως διετέλουν. τοὺς γὰρ προειρημένους τριακονταὲξ οἰκίσκους ὁ ῥηθεὶς Πτολεμαῖος κατασκευάσας ἐν τῷ πέραν εἰς τὴν νῆσον, διπλοῦς τε αὐτοὺς ποιήσας, δύο δύο ἐνέκλεισεν, ὡς ἔφην, καὶ παῖδας δύο ὑπηρετεῖν αὐτοῖς ἅμα ἐνέκλειεν, ὀψοποιίας ἕνεκεν, καὶ ὑπηρεσίας, μετὰ καὶ ταχυγράφων. ἀλλ' οὔτε θυρίδας τοῖς οἰκίσκοις ἐκείνοις ἐκ τῶν τοίχων ἐποίησεν, ἀλλ' ἄνωθεν ἐκ τῶν δω- C μάτων τὰς καλουμένας ἀναφωτίδας ἀνέωξεν. οἱ δὲ οὕτως διάγοντες ἀπὸ πρωΐθεν ἕως ἑσπέρας ὑπὸ κλεῖδα συγκεκλεισμένοι οὕτως ἡρμήνευσαν. ἑκάστῃ δὲ ζυγῇ βίβλος μία ἐπεδίδοτο· ὡς εἰπεῖν, ἡ βίβλος τῆς τοῦ κόσμου Γενέσεως μιᾷ ζυγῇ, ἡ Ἔξοδος τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ τῇ ἄλλῃ ζυγῇ, Λευιτικὸν τῇ ἄλλῃ καὶ καθεξῆς ἄλλη βίβλος τῇ ἄλλῃ. καὶ οὕτως αἱ εἰκοσιεπτὰ βίβλοι αἱ ῥηταὶ καὶ ἐνδιάθετοι, εἴκοσι δὲ καὶ δύο κατὰ τὸ τοῦ ἀλφαβήτου παρ' Ἑβραίοις στοιχείωσιν ἀριθμούμεναι, ἡρμηνεύθησαν.

Reg. ἀφ' ἕωθεν.

D

Εἴκοσι γὰρ καὶ δύο ἔχουσι στοιχείων νοήματα. πέντε δέ εἰσιν ἐξ αὐτῶν διπλούμενα. τὸ γὰρ κὰφ ἔστι διπλοῦν, καὶ τὸ μὲμ, καὶ τὸ νοῦν, καὶ τὸ φὶ, καὶ τὸ * α . διὸ καὶ αἱ βίβλοι κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον, εἰκοσιδύο μὲν ἀριθμοῦνται, εἰκοσιεπτὰ δὲ εὑρίσκονται, διὰ τὸ πέντε ἐξ αὐτῶν διπλοῦσθαι. συνάπτεται γὰρ ἡ Ῥοὺθ τοῖς Κριταῖς, τὸ ἀριθμεῖται παρ' Ἑβραίοις μία βίβλος. συνάπτεται ἡ πρώτη τῶν Παραλειπομένων τῇ δευτέρᾳ, καὶ λέγεται μία βίβλος. συνάπτεται ἡ πρώτη τῶν Βασιλειῶν τῇ δευτέρᾳ, καὶ λέγεται μία βίβλος.

Leg. ἀλέφ.

Quoties verò in Græcum translata sententia claudicare videbatur, tùm nonnihil adjecerunt. Qva in re admiratione potiùs, qvàm reprehensione digni sunt: adeoqve collaudandi; cùm illud omne Divino qvodam consilio ab illis esse factum prudens qvisqve non dubitet.

Duo enim ac septuaginta viri in Pharo insula, qvæ *Terra superior* dicitur, è regione urbis Alexandrinæ, in sex & triginta cellulis bini scilicet in singulis, à primo diluculo ad vesperam conclusi sunt. Sub vesperam porrò triginta sex scaphis ad Ptolemæi Philadelphi Palatium advecti, ad ejus epulas adhibebantur. Tum in triginta sex cubiculis, bini scilicet in unoqvoq; dormiebant, ne capita conferre possent: sed sincerè ac fideliter interpretarentur. Ptolemæus enim ille triginta sex, qvas dixi, cellulas in illa insula condidit, easdemqve duplices; qvibus singula paria conclusit cum duobus famulis, cibi parandi ac ministrandi gratia, unà cum notariis. In his cellulis nullas parietibus fenestras impressit; sed è tecto supernè illas aperuit, *qvas anaphotidas* nominant. Hoc illi modo à primo diluculo ad vesperam obseratis foribus inclusi Sacras literas transtulerunt. Unicuiqve porrò Interpretum pari liber attribuebatur unus. Exempli causa Geneseos volumen uni committebatur: Exodus alteri: Leviticus alii. Atqve ita deinceps cæteri. Ita septem & viginti scripturæ ac veteris testamenti libri, qvi ad duos ad viginti pro literarum Hebraicarum numero rediguntur, Græcum in sermonem conversi sunt.

Septuaginta duorum Interpretum historia.

IV. Habent enim Hebræi XXII literas, è qvibus qvinqve duplicantur Caph, Mem, Nun, Phi, & Aleph. Qva ratione cum XXII libri numerentur, septem ac viginti reperiuntur, qvòd ex illis qvinqve geminentur: puta liber Ruth, cum Judicum libro conjungitur, & unus ab Hebræis censetur: primus Paralipomenon liber cum posteriore conjungitur, & unum librum efficit. Item primus Regnorum liber, cum secundo: ter-

Librorum sacrorum numerus.

tius cum qvarto unum librum conſtituunt. Ad eumqve modum ſcripturæ libri qvatuor voluminibus qvinqvepartitis comprehenſi ſunt, ac duo libri extrà ordinem numerantur. Qvare veteris teſtamenti libri omnes hac ſerie percenſentur. Qvinqve ad legem pertinent: Geneſis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium. Hæc eſt Pentateuchus, qva tota lex exponitur. Seqvuntur qvinqve alii libri, qvi verſibus conſtant; Job, Pſalterium, Proverbia Salomonis, Eccleſiaſtes, Cantica Canticorum. Deinde tertium librorum collegium, qvæ γραφεῖα dicuntur, & Agiographa continet; cujusmodi ſunt, liber Jeſu filii Nave; Judicum liber, cum libro Ruth: Paralipomenon primus cum ſecundo. Regnorum priores duo: totidem poſteriores in unum volumen redacti. Tertium illud collegium eſt: Qvartum ſeqvitur: in qvod duodecim Propohetæ minores, Eſaias, Jeremias, Ezechiel, ac Daniel conjecti ſunt. Atqve hoc volumen Prophetarum ſcripta continet. Reliqvi ſunt libri duo: hoc eſt Esdræ unus, qvi ſeparatim numeratur: alius Eſther. Ita duo & viginti libri pro literarum Hebraicarum numero cenſentur. Qvod enim ad duos illos attinet, qvi verſibus diſtincti ſunt, Salomonis videlicet Sapientiam, qvæ Panaretus inſcribitur, & Ieſu Filii Sirach librum, Jeſu nepotis, qvi ſapientiæ librum Hebraicè ſcripſit, qvem nepos ejus Jeſus Græcè reddidit; tametſi utiles ac fructuoſi illi ſint, in ſcripturarum numerum neqvaqvam referri ſolent. Unde nec in teſtamenti arca collocati ſunt.

A σωάπλεται ἡ τρίτη τῇ τετάρτῃ, καὶ λέγεται μία βίβλ☉. ὕτως γὰν σύγκεινται αἱ βίβλοι ἐν πενταteύχοις τέταρσι, καὶ μθύσιν ἄλλαι δύο ὑσερῦσαι· ὡς εἶναι τὰς ἐνδιαθέτους βίβλους ὕτως· πέντε μὲν νομικὰς, Γένεσιν, Ἔξοδον, Λευιτικὸν, Ἀριθμὸς, Δευτερονόμιον· αὕτη ἡ Πενταteύχ☉· καὶ ἡ νομοθεσία. πέντε γὰρ σιχήρεις, ἡ δὲ Ἰὼβ βίβλ☉, εἶτα τὸ Ψαλτήριον, Παρθιμία Σαλαμῶντ☉, Ἐκκλησιασὴς, Ἆσμα ἀσμάτων. εἶτα ἄλλη πενταteύχ☉ τὰ καλύμθενα γραφεῖα, ὧν τρία τισὶ δὲ Ἁγιόγραφα λεγόμθενα, ἃ τινά ἐσιν ἕτως· Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ βίβλ☉, Κριτῶν μετὰ τῆς Ρὰθ, Παραλειπομθένων πρώτη μετὰ τὸ δευτέραν, Βασιλειῶν πρώτη μετὰ τὸ τετάρτης. αὕτη τρίτη πενταteύχ☉. ἄλλη πενταteύχ☉, τὸ δωδεκαπρόφητον, Ησαΐας, Ιερεμίας, Ιεζεκιὴλ, Δανιὴλ. καὶ αὕτη ἡ Προφητικὴ πενταteύχ☉. ἔμειναν δὲ ἄλλαι δύο, αἵτινές εἰσι τοῦ Εσδρᾶ μία καὶ αὕτη λογιζομένη, καὶ ἄλλη βίβλ☉ ἡ τῆς Εσθῆς καλεῖται. ἐπληρώθησαν δὲ αἱ εἰκοσιδύο βίβλοι κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰκοσιδύο στοιχείων παρ' Ἑβραίοις. αἱ γὰρ σιχηρὰς δύο βίβλοι,
B
C ἥ τε τοῦ Σολομῶντ☉, ἡ Πανάρετ☉ λεγομένη, καὶ ἡ δὲ Ἰησοῦ δὲ υἱοῦ Σιρὰχ, ὃν γόνος δὲ δὲ Ἰησοῦ, δὲ τὴν σοφίαν Ἑβραϊστὶ γράψαντ☉, ἰδίῳ ὁ ἔκγονος αὐτοῦ Ἰησοῦς ἑρμηνεύσας Ἑλληνιστὶ ἔγραψε. καὶ αὗται χρήσιμοι μέν εἰσι, καὶ ὠφέλιμοι, ἀλλ' εἰς ἀριθμὸν ῥητῶν οὐκ ἀναφέρονται. διὸ δὲ ἐν τῷ * Ααρὼν ἀνετέθησαν, * δὲ τε ἐν τῇ τῆς διαθήκης κιβωτῷ.

Leg. Aρὼν, & negatio forſitan deeſt. C. τὸ μὴ εἰσι.

Αλλὰ τί ἔτι τοῦτό σε μὴ παρέλθοι, ὦ Φιλόκαλε, ὅτι τὸ Ψαλτήριον διεῖλον εἰς πέντε βιβλία οἱ Ἑβραῖοι, ὥστε εἶναι τὸ αὐτὸ ἄλλην πεν-
D τατεύχον. ἀπὸ γὰρ πρώτου Ψαλμοῦ ἄχρι τεσσαρακοστοῦ, μίαν ἐλογίσαντο βίβλον. ἀπὸ δὲ τεσσαρακοστοῦ πρώτου ἄχρι τοῦ ἑβδομηκοστοῦ πρώτου, δευτέραν ἡγήσαντο. ἀπὸ ἑβδομηκοστοῦ δευτέρου ἕως ὀγδοηκοστοῦ ὀγδόου, τρίτον βιβλίον ἐποιήσαντο. ἀπὸ ὀγδοηκοστοῦ ἐννάτου ἕως ἑκατοστοῦ πέμπτου, τετάρτην ἐτοίησαν. ἀπὸ δὲ ἑκατοστοῦ ἕκτου ἕως δὲ ἑκατοστοῦ πεντηκοστοῦ, τὴν πέμπτην συνέθηκαν. ἕκαστον γὰρ Ψαλμὸν ἔχοντα ἐν τῷ τέλει, εὐλογητὸς Κύριος, γένοιτο γένοιτο, τέλος εἶναι βιβλίου ἐδικαίωσαν. ὁρίσαντο δὲ τοῦτο ἔν τε τῷ τεσσαρακοστῷ, καὶ ἐν τῷ ἑβδομηκοστῷ

Libri Pſalmorum partitio.

V. Nec illud latere te debet, honeſtarum rerum ſtudioſe! Pſalterium ab Hebræis qvinqve in libros eſſe partitum; nova ut indidem pentateuchus oriatur. Primus liber à primo Pſalmo ad qvadrageſimum continetur. Secundus à qvadrageſimo ad primum & ſeptuageſimum: Tertius à ſeptuageſimo ſecundo ad octuageſimum octavum: Qvartus ab octuageſimo nono ad centiſſimum qvintum. Qvintus à centeſimo ſexto ad centeſimum & qvinqvageſimum perducitur. Nam qvicunqve Pſalmus hoc verſu concluditur: *Benedictus Dominus, fiat, fiat* librum eo terminandum putarunt. Ille porrò verſus qvadrageſimo, ſeptuageſi-

πρώτῳ, καὶ ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ ὀγδόῳ, καὶ ἐν τῷ ἑ- A mo primo, octuagesimo octavo, & centesimo qvinto psalmis adscriptus est. In fine qvinti libri pro his; *Benedictus Dominus: fiat, fiat*, scriptum est: *Omnis spiritus laudet Dominum, Alleluja.* Igitur septem & viginti illi libri, qvi viginti duo numerantur, cum Psalterio, ac cæteris, qvi Hieremiæ accensentur, hoc est Lamentationibus, & Epistolis Baruchi; qvamvis apud Hebræos Epistolæ istæ non reperiantur, sed Lamentationes duntaxat ad Hieremiæ prophetiam attextæ: eo, qvem dixi, modo per orbem, in unumqvodqve par interpretum distributæ sunt: puta à primo pari ad secundum, ab hoc tertium pervenerunt, donec sexies ac trigesies singuli Græcè conversi sunt, ut constanti fama percrebuit. Qvibus viginti duo addendi sunt Apocryphi.

VI. Postremò absolutis omnibus, Rex in sublimi solio consedit: ad qvem triginta sex lectores cum totidem exemplaribus adducti sunt, cum altero, qvi Hebraicum archetypum tenebat. Cùm igitur unus è lectoribus recitaret, cæteri diligenter attenderent, nihil varietatis est ac discriminis repertum. Ac singulare tum accidit divinæ potentiæ miraculum, qvod narratione dignum est. Nam illi omnes interpretes Divini Spiritus afflatu præditi, sic inter se illa in solitudine consenserant, ut ubicumqve nonnihil additum esset, id ab omnibus communiter esset adjunctum: ubi vero detractum, id exæqvo sustulissent omnes. Cæterùm qvicqvid ab illis ademptum est, id inutile est, qvicqvid verò relictum, necessarium est. Qvod ut perspicuè cognoscas: Divina qvadam & admitabili providentia, nec sine sancti Spiritus instinctu tam concorditer interpretatos esse, ut nihil à se invicem differrent, in una, ac levissima voce periclitari libet: ut ex uno loco rem omnem intelligas, ac verum esse qvod dico tibi persuadeas. In centesimo qvadragesimo Psalmo, locus est qvi sic Hebraicè legitur. *Adonai, elicha, carithi ismael, iebbita acoli*, hoc est, *Domine clamavi ad te: exaudi me: Intende voci.* Videsne ut manca sit, claudicansqve sententia? Ergo LXXII Interpretes additis hisce vocubis, *orationis meæ*, integrum versum reddiderunt hoc modo vertentes. *Domine clamavi ad te, exaudi me: intende voci orationis meæ.* Animadverte qvam aptè restitutus decantetur hic Psalmus. Qvamobrem ex hoc uno loco de similibus conjecturam

Septuaginta Interpretum fides

νήκοντα πέμπτῳ. ἐν ᾧ τῷ τέλει τ πέμπτης βίβλε ἀντὶ Ϫ, ἀλλογητὸς Κύριος, γένοιτο, γένοιτο, τέθειται τὸ, πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τ Κύριον, ἀλληλεία. αὗται τοίνυν αἱ εἴκοσι καὶ ἑπτὰ βίβλοι, εἰκοσιδύο ὁ ἀριθμούμεναι μετὰ καὶ Ϫ Ψαλτηρίε, καὶ τ ὄντων ἐν τῷ Ιερεμίᾳ· φημὶ δὴ καὶ τ θρήνων αὐτε, καὶ τ Ἐπιστολῶν Βαρὲχ, εἰ καὶ ἀνεῦλαι Ἐπιστολαὶ παρ' Ἑβραίοις, ἢ μόνον ἡ τ θρήνων τῷ Ιερεμίᾳ συναφθεῖσα, τὸν τρόπον ὃν εἴπομεν ἡρμηνεύθησαν καὶ κατὰ πρόσοδον ἑνάδη ζυγῇ ἑρμηνευτῶν ἐπιδιδόμεναι, καὶ ἀπὸ τ πρώτης ζυγῆς τῇ δευτέρᾳ, καὶ πάλιν ἀπὸ B τ δευτέρας τῇ τρίτῃ, καὶ ἕως παρῆλθον

Corrupta dictio. * τελεύσας ἑνάδη τριακονταεξάκις ἑρμηνευθεῖσαι, ὡς ἄδεται λόγος, καὶ εἰκοσιδύο τῶν Ἀποκρύφων.

Ὅτε δὲ ἐτελειώθησαν, ἐναθέδη ὁ βασιλεὺς ἐπὶ θρόνε ὑψηλε, καὶ τριακονταεξ ἀναγνῶσαι ἔχοντες ἑνάδης βίβλε τὰ τριακονταεξ ἴσότυπα, * ἐξ εἷς ἔχων τ βίβλε τ Ἑβραϊκῆς ἀντίγραφον. ἑνὸς δὲ ἀναγινώσκοντος ἀναγνώσε, καὶ τ ἄλλων ἐπεχόντων, οὐρέθη διαφωνία. ἀλλὰ Θεῦ θαυμάσιον ἔργον εἰς τὸ γνωσθῆναι, ὅ- C τι Πνεύματος ἁγίε ἔχοντες δωρεὰν ἐκεῖνοι οἱ ἄνδρες, ὁμοφώνησαν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ὅπε ἐπροσετέθειτο λόγος ὑπὸ πάντων, εὑρέθη προσεθειμένον. ὅπε δὲ ἀφείλοντο, πάντες ἐπίσης εὑρέθησαν ἀφελόμενοι. καὶ ὧν μὲν ἀφείλοντο οὐκ ἔσι χρεία, ὧν δ' οὐκ ἀφείλοντο ἐσὶ χρεία. εἰς δὲ τὸ σοὶ σαφὲς τὸ εἰρημένον· ὅτι θαυμασῶς καὶ Θεῦ οἰκονομίαν, καὶ ἐν συμφωνίας Πνεύματος ἁγίε συμφώνως ἡρμήνευσαν, καὶ πρὸς ἀλλήλας ἐδιηνέχθησαν παρέ-

F. μικρὸν. ξω σοὶ διὰ * μικρὸν λόγε τὴν τέτων ἀπόδειξιν· ὡς ἂν ἐκ τέτε γνῷς, καὶ πεισθεὶς σαφε- D νέσης τῷ ἡμετέρῳ λόγῳ. ἐν τῷ ἑκατοστῷ τεσσαρακοστῷ Ψαλμῷ ἔφησε ἐν τῷ Ἑβραϊκῷ ἕτως· Αδωναὶ, ἠλιχὰ, καριθὶ, ἰσμαὴλ, ἰεββὶτὰ ἀκώλ. ἅ ἐσιν ἑρμηνευόμενα, Κύριε ἐκέκραξα πρός σε, εἰσάκυσόν με· πρόσχες τῇ Φωνῇ. ὅρα ἂν πῶς χωλὸν εὑρίσκεται; οἱ δὲ ἑβδομηκονταδύο ἑρμηνευταὶ προσεθεικότες

γρ. ἀχώλαντον. τὸ, τ δεήσεώς με, * ἀχώλωτον ἐποίησαν τὸν σίχον, καὶ ἡρμήνευσαν· Κύριε ἐκέκραξα πρός σε· εἰσάκυσόν με· πρόσχες τῇ Φωνῇ τ δεήσεώς με. καὶ ὅρα πῶς εὐδιόρθωτος ἄδεται ὁ Ψαλμός. Ἐπίσηθι τοίνυν ἀπὸ Ϫ βραχυλάτε

capito, qvi nonnullis additis ab illis Interpretibus proditi sunt: Disce, inqvam, rectè atqve ex ordine accessionem illam esse factum cùm ad phrasim ipsam, ac sententiam; tùm ad utilitatem gentium, qvæ ad Dei fidem essent aliqvando perventuræ, atqve ex Divinis veteris, ac novi Testamenti scripturis sempiternæ vitæ patrimonium adepturæ.

Origenis institutum

VII. Sic igitur præclare Origenes instituit, & obeli notam prudenter apposuit. Qvi utinam in cæteris peræqve laudari posset! cum enim ad editiones VI Hebraicam, adjecisset, suis ac propriis vocibus, literisqve constantem, & una paginam comprehensam, aliam insuper & oppositam addidit, qvæ Hebraicas voces Græcisliteris ac figuris exaratas contineret: ut qvi Hebraicè nescirent, Græcorum elementorum beneficio Hebraicarum sententiarum vim ac potestatem intelligerent Itaqve in Hexaplis, Octaplisve suis cùm Hebraicas duas paginas VI Interpretum editionibus opposuisset, plurimum studiosis hominibus ad eruditionis ac doctrinæ copiam utilitatis attulit. Atqve utinam in aliis suis operibus non turpiter aberrasset, neqve sibi, ac toti terrarum orbi insignem imposuisset injuriam, dum & de fide perperam sentit, & infinita Scripturæ loca prava interpretatione corrumpit. Sed ut ad institutam de obelo narrationem redeam, obelus, ut paulo ante dixi, à nonnullis lancea dicitur, qvod gladii genus est ad cædem faciendam utilis. Qvare ubicumqve dictio qvæpiam occurrit, qvæ apud LXX legitur, in Hebræo vero non item, obelus vocabulo huic adjunctus, in matrice, ac velut Scripturæ solo, & fundamento de esse significat, nec eo loco reperiri. Hactenus de asteriſco & obelo.

VIII. Proximum est ut de Lemniſco, & Hypolemniſco dicendum videatur. Lemniſcus hac forma depingitur —·—. Estqve longurius inter duo puncta: qvorum alterum supra, alterum infrà collocatur, interjectus, id qvod à medicis, ac chirurgica vulnerum curatione translatum putatur: cùm simplici utrinqve sectione ducta, intercepta corporis

A λόγος τοῖς ὁμοίοις αὐτῶν ἢ τ προθήκην πανταχοῦ ὑπὸ τ αὐτῶν ἑρμηνευτῶν κειμένοις, ὅτι καλῶς οἱ λόγοι προσετέθησαν εἰς φράσιν, ἢ ὠφέλειαν τ μελλόντων ἐθνῶν εἰς τὴν τ Θεοῦ πίστιν ἄγεσθαι, καὶ τὴν ἐκ τ θείων λόγων τ παλαιᾶς, καὶ νέας διαθήκης, πτᾶσ ζωῆς κληρονομίαν.

Τῷ δὲ αὐτῷ τρόπῳ ὁ Ωριγένης καλῶς ποιῶν ἐποίησεν ἕτως, καὶ περὶ τοῦ ὀβελοῦ τὴν σημείωσιν ἐποιήσατο. εἴθε ἓν καὶ τὰ ἄλλα ἕτω καλῶς ἐτοίησε. τὰς γὰρ ἐξ ἑρμηνείας, καὶ τὴν Ε-
B βραϊκὴν γραφὴν Εβραϊκοῖς στοιχείοις, καὶ ῥήμασιν αὐτοῖς ἐν σελίδι μιᾷ σωτεθεικὼς, ἄλλην σελίδα ἀνθιστάθεν οἱ Ελληνικῶν μὲν γραμμάτων, Εβραϊκῶν δὲ λέξεων πρὸς κατάληψιν τ μὴ εἰδότων Εβραϊκὰ στοιχεῖα, εἰς τὸ διὰ τ Ελληνικῶν εἰδέναι τ Εβραϊκῶν λογίων τὴν δύναμιν. καὶ ἕτως τοῖς λεγομένοις ὑπ' αὐτ ἑξαπλοῖς ἢ ὀκταπλοῖς, τὰς μὲν δύο Εβραϊκὰς σελίδας, καὶ τὰς ἐξ τ ἑρμηνευτῶν ἐν πολλήλαις ἀντιστάθεις, μεγάλην ὠφέλειαν γνώσεως ἔδωκε τοῖς Φιλοπάλοις. εἴθε δὲ καὶ ἐν τοῖς αὐτ σωτάγμασι μὴ παρέπεσε, καὶ ἑαυτὸν καὶ τ κόσμον ἠδίκησε, κακῶς
C δογματίσας τὰ περὶ πίστεως, καὶ τὰ πλεῖστα τ γραφῶν κακῶς φράσας. ἀλλὰ περὶ τοῦ ὀβελοῦ αὖθις ἐπιλήψομαι τ διηγήσεως. ἔφαμεν ὅτι ὁ ὀβελὸς λόγχη λέγεται· ξίφος δὲ ἐστὶ τοῦτο ἀναιρετικόν. ἔνθα τοίνυν ἡ λέξις εὑρίσκεται πολλαχοῦ μὲν τοῖς ἑβδομήκοντα δύο * κει- F. κεμένης, ἐν δὲ τῷ Εβραϊκῷ μὴ ἀναφερομένης, ἐν τ τοῦ ὀβελοῦ σημειώσεως τοῦ τῇ λέξει πεπεισμένου δηλοῦται, ὅτι ἀνῄρηται ὁ λόγος ἀπὸ τοῦ γνησίου τόπου, ἤτοι τοῦ ἑβδόμου τ γραφῆς, ὡς μὴ ὑπάρχων ἐν τῷ τότε τ βίβλου. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ ἀστερίσκου, καὶ τοῦ ὀβελοῦ διη-
D γησάμην.

Λοιπὸν καὶ περὶ τοῦ λιμνίσκου, καὶ ὑπολιμνίσκου διηγητέον. λιμνίσκον γάρ ἐστιν ἕτως γραφόμενον ὡς ἔχει τὸ προκείμενον —÷— σημεῖόν ἐστι, γραμμὴ μία, μεσολαβουμένη ὑπὸ κεντημάτων δύο, εἴτουν στιγμῶν, μιᾶς μὲν ἐπάνω ἕσης, τ δὲ ἄλλης ὑποκάτω παρὰ ἰατροῖς φυσιολογικῶς εὑρεθεὶς φασι καὶ ὀνομάζεσθαι, ἀπὸ τ κοινοῦ τὸ σῶμα χειρουργίας, δύο μὲν ἁπλῶν τόμων διαιρουμένων, εἴτουν τεμνομένων, μέσον δὲ τ * δύο διαιρέσεων τοῦ τμηθέντος τόπου * διασὰς παρ' ἑκατέρας * ἁπλῶς δύο τομὰς, ὀβελοῦ

F. διαιρέσεων.

Mox Διὰ τὰς pro Διασάς. Reg. ἁπλᾶς.

χῆμα ⸗ σώματ⸗ ἀπολελυν⸗ δὲ, ὅ ἐστι λινοῦν ῥάκ⸗, εἰς λεπτὸν, καὶ μακρὸν σχῆμα ἀποτμηθὲν⸗ ἐμβαλλόμενόν τε ἀπὸ τ μιᾶς διαιρέσεως, καὶ εἰς τ ἄλλην διαπεφυκ⸗. λιμνίσκ⸗ ὑπ' αὐτῶν τ ἰατρῶν καλῶς ἐκλήθη, διὰ τὸ λιμνάζειν κλυζόμενον τὸν μυελὸν ἐν τοῖς τόποις ὑγροῖς. διὸ καὶ τῶν τοῦ σημείου σχῆμα τῆς θείοις λόγοις παρέθεμεν, ἵν' ὅτε ποτανίως πε δύρεις ἐν τῇ τῶ ἑβδομηκονταδύο ἑρμηνείᾳ διαφωνοῦσαν λέξιν, ἡ μὲν παρεῖσαν, ἡ δὲ * παρεσταγμένην ταῖς ὁμοίαις αὐτῇ λέξεσι, γνοὺς ὅτι ὑπὸ μιᾶς ζυγῆς ἢ δύο αὐτὴ ἡρμηνεύθη ἡ λέξις, διὰ τὰ παρακείμενα δύο κεντήματα. καλεῖται ὃ ταῦτα τὰ σημαφότερα, ἢ ὅμοια. ἵνα δὲ τοῦτο λεῖον σοι εἴη, καὶ ἀπερίσπαστον, καὶ παρὲ * τῶν ἐρῶ. ὅταν εὕρῃς ὡς ἐν ἑβδομηκοστῷ Ψαλμῷ ἐμφέρ⸗, τὸ στόμα μου ἀναγγελεῖ τ δικαιοσύνην σου, ἀναγγελεῖ τὰς δικαιοσύνας σου. πάλιν ὃ ἐν τῷ ἑβδομηκοστῷ πρώτῳ ψαλμῷ, καὶ ἔνδοξον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐνώπιον αὐτοῦ. ἀντὶ ὃ τούτου παρακείμενα, καὶ ἔνδοξον τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν ὀφθαλμοῖς. καὶ ὅτως εἰς πολλοὺς τόπους εὕροις. ἀδὲν μὴ ἐλλιπὲς ὑπάρχον, ὅτε παρημαγμένον, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ μὲν ὑπάρχον, διαφόρως τε ὀνομαζόμενον, ὡς εἶναι δ * παρὰ, ἀλλὰ σημαφορέως ἕνεκεν φωνῆς. ταῦτα διὰ τὸν λιμνίσκον ἐσημειώθη, ὡς παρὰ μιᾶς ζυγῆς ἢ δύο ἡρμηνευμένης τε, καὶ εὑρισκομένης λέξεως. ὅτως ταῦτα καὶ περὶ λιμνίσκ εἴρηται. τ αὐτὸν ὃ τρόπον καὶ περὶ ὑπολιμνίσκ δηλώσομεν. ὁ γὰρ ὑπολιμνίσκ⸗ τοιοῦτόν ἐστι σημεῖον, ⸗ ἁπλῆ δηλονότι γραμμὴ, ὀβελὸν τὸ σχῆμα ἔχουσα, ὑποκειμένην ὃ ἔχουσα στιγμὴν, ἤγουν κέντημα. ἔνθα γὰρ εὕρῃς τοιοῦτον σημεῖον, ὑπολιμνίσκ αὐτὸ γίνωσκε εἶναι. δύναμιν δὲ ἔχει ταύτην. ὅπου γὰρ εὑρεθῇ λέξις τινὶ παρακείμενον⸗, δηλοῦται ὑπὸ μιᾶς ζυγῆς ἑρμηνευτῶν ἐξενεχθεὶς ὁ λόγ⸗, καθὸ ἡμίσεια στιγμὴ ὑποφαίνει. καὶ ἔτι αὐτὸ σημαφότερον ἢ σημάδελφον τῇ λέξει ἢ ἐπίκειται. αὐτὴ ἐστὶν ἡ περὶ ἀστερίσκ, καὶ ὀβελοῦ, καὶ λιμνίσκ, καὶ ὑπολιμνίσκ φράσις, φιλοπαλώτατε.

Δεῖ δὲ καὶ ἡμᾶς καὶ αὐτῶν τ εἰρημένων τ ὑποθέσιν δηλῶσαι. χρησιμεύσει γάρ σοι καὶ ἡ περὶ τούτων γνῶσις ἐξ αὐτῆς τῆς ἱστορίας τ περὶ αὐτ⸗ ὑποδηγήσεως. ὑποδήλωσατις, πόθεν, καὶ πότε, ἥκας ⸗ αὐτῶν ὑπῆρξε, καὶ ἑρμηνεύσαντις αὐτὰ γέγονεν ἡ αἰτία.

Reg. περιειλημένων.

F. τέτε.

γρ. παρέρ. Sed locus corruptus.

A pars obeli figuram refert: tum conceptum linimentum in tenuem & oblongam formam productum per utramqve sectionem trajicitur. Lemniscus enim istud à Medicis appellari solet à Græca voce λιμνάζειν; qvòd in humectum locum linimentum illud inditum humoris copia redundet. Qvam ob causſam sacris codicibus eam notam adscripsit Origenes: ut qvoties in LXX Interpretum editione diserepantem aliqvam vocem, qvod rarò usuvenit, repereris, qvæ ad superiores non adhæreat, neqve similibus conB junctа sit, ex duobus punctis intelligas unum alterúmve par interpretum vocem illam in sua interpretatione posuisse. Qvæ qvidem ambo, vel similia nominantur. Sed ut res tota planior sit ac facilior, paucis de ea disputare non pigebit. Cum igitur in LXX Psalmo legeris: *Os meum annuntiabit justitiam tuam; annunciabit justitas tuas* Item in LXXI. *Et honorabile nomen illius coram ipso*, pro qvo scriptum est: *Et honorabile nomen ejus in oculis ipsius*: atqve ita pluribus in locis. Ubi nihil aut mancum, aut diserepans invenies, sed unum idemqve diversis vocabulis expressum, cum, alterutro C sufficiente, duobus modis exprimitur. Ejusmod locaLemniscо notata sunt; ut appareat ab uno alteróve Interpretum pari positum illud esse, repertumqve vocabulum. Hæc habuimus qvæ de Lemniscо diceremus. De Hypolemniscо modo disputandum nobis est. Est autem figura illius ejusmodi ⸗ linea videlicet veruti in modum producta subjecto puncto. Hanc ubicumqve repereris, scito Hypolemniscum vocari. Cujus ea vis est: Qvemcumqve ad locum appictus est, significat abuno Interpretum pari sic editum, ac conceptum fuisse, id qvod simplici puncto declaratur, & cum superD rioribus qvibus adtexitur geminum ac germanum videri. Hæc est Asteriſci, Obeli, Lemniſci, & Hypolemniſci ratio.

IX. Nunc eorum qvæ commemorata sunt subjicienda narratio est. Neqve enim infructuosa erit illa cognitio; cum ex historia ipsa didiceris, qvis, & unde, qvando, cujus generis Interpretum qvilibet fuerit, qvibusve de causſis seſe ad interpretandum contulerit.

Primi omnium Sacras literas ex Hebræo in Græcum transferre LXXII homines aggressi sunt, Ptolemæo Philadelpho in Ægypto regnante. Qvi duodecim ex Israëliticis Tribubus, sex è singulis, delecti sunt; ut author est Aristæus in eo opere, qvod de LXX conscripsit. Qvorum interpretum, cùm de Asteriscis, & Obelis ageremus, ut & cæterorum, hoc est Aqvilæ, Symmachi, & aliorum historiam attigimus. Nunc caussas ipsas pertexam. Ptolemæus cognomento Philadelphus Alexandriæ Rex ab altero Ptolemæo secundus, honestarum artium amore studioqve flagrans, egregiam Alexandriæ Bibliothecam instituit, in ea urbis regione, qvam Bruchium vocant; qvæ deserta hoc tempore visitur. Ei Bibliothecæ curandæ Demetrium Phalereum præposuit; cum mandatis, ut omnia librorum genera ubiqve terrarum conqvireret. Qva de re literas ad unumqvemqve regem, ac principem dedit; qvibus enixè rogabat, ut qvicqvid penes se poëtarum, aut alterius generis scriptorum, oratorum, sophistarum medicorum, mediosophistarum, historicorum, ac cæterorum haberent, id ad sese mitterent. Procedente in dies negotio, ac contractis undiqve voluminibus, forte accidit; ut de Bibliothecæ præfecto Rex aliqvando sciscitaretur; qvotnam hactenus in Bibliothecam volumina congessisset. Ad hæc ille, qvinqvaginta jam & qvatuor librorum millia cum octingentis plus minus esse respondit. Audio tamen, inqvit, longè plures esse tot orbe terrarum: ut apud Æthiopas, Indos, Persas, Elamitas, Babylonios, Assyrios, Caldæos, Romanos, Phœnicas, Syros eosqve, qvi in Græcia habitant (nondum ii Romani vocabantur, sed Latini,) Imò & Hierosolymis, & in Judæa Divini qvidam extant Prophetarum libri, qvi de Deo ac mundi procreatione disserunt: multaqve communem ad utilitatem continent. Qvocirca si Majestati tuæ, Princeps, ita videtur; scribe ad Hierosolymitanos legis Doctores, ut suos ad te libros mittant, qvi in Bibliotheca tua collocentur. His auditis, Ptolemæus literas hoc argumento dedit.

LXX. Interpretum historia.

A Καὶ πρῶτοι μὲν ἑρμηνευταὶ γεγόνασι τῆς αὐτῆς θείας γραφῆς, ἀπὸ Ἑβραϊκῆς διαλέκτου εἰς Ἑλληνίδα ἑβδομηκονταδύο ἄνδρες τὸν ἀριθμὸν, τὸν αὐτὴν πρώτην ἑρμηνείαν ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου ἑρμηνεύσαντες· οἵ τινες ἐξελέγησαν ἐκ τῶν δώδεκα φυλῶν τοῦ Ἰσραὴλ, ἓξ ἄνδρες κατὰ φυλὴν, ὡς ἐξέδωκεν Ἀρισταῖος ἐν τῷ * αὐτῷ συντάγματι. περὶ ὧν ἀνωτέρω διὰ τῶν F. αὐτοῦ. ἀστερίσκων καὶ τῶν ὀβελῶν, καὶ περὶ τῶν ἄλλων, τουτέστιν Ἀκύλα, καὶ Συμμάχου, καὶ λοιπῶν ἀπὸ μέρους διηγησάμεθα. ἐνταῦθα δὲ καὶ τὰς αἰτίας B σοὶ δηλώσομεν. ὁ γὰρ μετὰ τὸν Πτολεμαῖον δεύτερος βασιλεύσας Ἀλεξανδρείας Πτολεμαῖος, ὁ ἐπικληθεὶς Φιλάδελφος, ὡς προείρηται, φιλόκαλός τις ἀνὴρ, καὶ φιλολόγος γεγένηται· ὅς τις βιβλιοθήκην κατασκευάσας ἐπὶ τῆς αὐτῆς Ἀλεξάνδρου πόλεως, ἐν τῷ βρουχίῳ καλουμένῳ κλίματι. καὶ ἔστι τοῦτο τῆς αὐτῆς πόλεως ἔρημον τανῦν ὑπάρχον· ἐνεχείρησε Δημητρίῳ τινὶ τῷ Φαλαρηνῷ τὴν αὐτὴν βιβλιοθήκην, προστάξας συναγαγεῖν τὰς πανταχοῦ γῆς βίβλους, γράψας ἐπιστολὰς, καὶ προσλιπαρήσας ἕκαστον τῶν ἐπὶ γῆς βασιλέων τε, C καὶ ἀρχὴν, μὴ κατοκνῆσαι ἀποστεῖλαι ποιητῶν τε λέγω καὶ λογογράφων, ῥητόρων τε, καὶ σοφιστῶν, καὶ ἰατρῶν, καὶ ἰατροσοφιστῶν, καὶ ἱστοριογράφων, καὶ λοιπῶν βίβλους. τοῦ δὲ ἔργου προκόπτοντος, καὶ τῶν βιβλίων πανταχόθεν συναγομένων, ἠρώτησεν ὁ βασιλεὺς τὸν τὴν βιβλιοθήκην πεπιστευμένον ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν, ὅτι πόσαι δ' ἂν εἶεν βίβλοι εἰς τὴν βιβλιοθήκην συναχθεῖσαι. ὁ δὲ ἀπεκρίθη τῷ βασιλεῖ, λέγων, ὅτι ἤδη μέν εἰσι μυριάδες πέντε βιβλίων, καὶ τετρακισχίλιαι ὀκτακόσιαι, πλεῖον ἢ ἔλασσον. ἀκούομεν δὲ ἔτι πολὺ πλῆθος ἐν τῷ D κόσμῳ ὑπάρχειν, παρά τε Αἰθίοψι, καὶ Ἰνδοῖς, Πέρσαις τε, καὶ Ἐλαμίταις, καὶ Βαβυλωνίοις, Ἀσσυρίοις τε, καὶ Χαλδαίοις, παρὰ Ῥωμαίοις τε, καὶ Φοίνιξι, Σύροις τε καὶ τοῖς ἐν τῇ Ἑλλάδι, οὔπω Ῥωμαίοις καλουμένοις ἀκμὴν, ἀλλὰ Λατίνοις. ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς Ἱεροσολύμοις, καὶ ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ ὑπάρχουσι βίβλοι θεῖκαὶ τῶν Προφητῶν, διηγούμεναι περὶ Θεοῦ, καὶ τῆς κοσμοποιίας, καὶ τῆς ἄλλης πάσης κοινωφελοῦς διδασκαλίας. εἰ οὖν δοκεῖ τῷ κράτει σου, βασιλεῦ, καὶ αὐτὰς μεταστείλασθαι, γράψον τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις διδασκάλοις, καὶ ἀποσελοῦσί σοι, ὅπως καὶ τὰς αὐτὰς βίβλους καταθῶ ἐν τῇ αὐτῇ τῆς σῆς εὐσεβείας βιβλιοθήκῃ. τότε τοίνυν γράφει ὁ βασιλεὺς ἐπιστολὴν ἔχουσαν τάδε.

Βασιλεὺς Πτολεμαῖος τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις τῶν Ἰουδαίων, πλεῖστα χαίρειν. βιβλιοθήκην καταστησάμενος, καὶ πλῆθος συναγαγὼν βιβλίων ἐξ ἐπάρχου ἔθνους, ἐν αὐτῇ ἀπεθέμην. ἀκούσας δὲ ὡς παρ' ὑμῖν ἐμφέρονται βίβλοι προφητῶν τινὲς θεῶν τε, καὶ κοσμοποιΐας δηλοῦσαι, ἃ ταύτας ταῖς ἄλλαις ἀφιερῶσαι σπουδῶ, γράφατε ὅπως ταῦτα ἡμῖν ἀποσταλῆτε. ὅτι γὰρ τιμῆς ἕνεκεν, καὶ οὐ περιεργίας χάριν, ἔτε πανουργίας, τοιαύτης αἰτίας εἰμὶ σπουδαστής, ἀλλὰ πίστεως ἕνεκα, καὶ τοῦ περὶ ὑμᾶς φιλίας τε τούτων αἴτησιν ποιῆσαι, ἐν τῇ ὑφ' ἡμῶν περὶ ὑμᾶς γενομένης εὐνοίας, ἀναμνησθέντες εἴσεσθε. μέμνησθέ που, ὡς αἰχμαλώτων πολλῶν ἐν τοῖς ὑμετέρας πατρίδος ληφθέντων, καὶ εἰς Αἴγυπτον τὴν ἡμετέραν πατρίδα ἀχθέντων, ἀνῆκα, καὶ μετ' ἐφοδίων πολλῶν, καὶ θεραπείας οὗ τυχούσης, σπουδῇ αὐτῶν, ἐλευθέρους ἀπέπεμψα. ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς πεπληγμένους ἰασάμην ἀνῆκα, καὶ τοὺς γυμνοὺς ἐνέδυσα· καὶ νῦν δὲ τράπεζαν χρυσῆν μὴ πολυτελεστάτης λιθίας κεκοσμημένην, ἐξ ὅλης τῆς τάλαντων φ' ἀντὶ τῆς τραπέζης τῆς ληφθείσης ἀπὸ τοῦ ἁγίου τόπου Ἱεροσολύμων ἀπέσταλα, μὴ καὶ δώρων, καὶ κειμηλίων τῷ ἱερῷ τόπῳ. τούτων οὖν χάριν τὴν διήγησιν ἐποιησάμην, ὅπως γνῶτε ὅτι ὑπὲρ ἀρχῆς καὶ εὐσεβείας τὰς βίβλους αἰτῶ.

Καὶ ἡ μὲν σπουδὴ ἀπεστάλη, καὶ τὰ ἀπεσταλμένα δῶρα. αὐτοὶ δὲ δεξάμενοι τὴν σπουδὴν, καὶ τὰ δῶρα ἀσμένως, διὰ χαρᾶς ἔσχον σφόδρα. καὶ* ἀμελητὶ χρυσέοις γράμμασιν Ἑβραϊκοῖς τὰς βίβλους μεταγραψάμενοι τὰς ἤδη μοι προτεταγμένας, ἀπέστειλαν ἡβδομήκοντα δύο δὲ τὰς ἀποκρύφους. ὁ δὲ βασιλεὺς κομισάμενος καὶ συντυχών, καὶ μὴ δυνάμενος ἀναγνῶναι, τοῖς στοιχείοις Ἑβραϊκῶν ὑπαρχόντων, καὶ διαλέκτῳ τῇ Ἑβραϊκῇ γεγραμμένων, δευτέραν ἐπιστολὴν ἀναπάζει αὐτοῖς γράψας, καὶ αἰτήσας ἑρμηνευτὰς τοὺς δυναμένους ἀπὸ φράσαι τὰς βίβλους εἰς τὴν Ἑλληνικὴν διάλεκτον διὰ τοῦ Ἑβραΐδος. περιεῖχε δὲ ἡ ἐπιστολὴ τάδε·

Ο βασιλεὺς Πτολεμαῖος τοῖς τῆς εὐσεβείας διδασκάλοις, τοῖς ἐν Ἱεροσολύμοις, πλεῖστα χαίρειν.

X. Ptolemæus Rex, Judæis qvi Hierosolymis habitant, Saltuem. De constituenda Bibliotheca cogitans, ingentem librorum vim ex omni regione conflatam in eam contuli. Qvare cùm apud vos Prophetarum qvosdam libros extare compererim, qvi de Deo, ac mundi fabricatione scripti sunt, hos ego cum aliis consecrare magnoperè cupio. Qvæ mihi ad vos scribendi causa fuit, ut illos ad me libros mittere velitis. Nam qvod ego non curiositate ductus, neqve malo animo, sed honoris illis habendi studio, ac pro mea erga vos fiducia & amicitia ad ea postulanda descenderim, ex mea in vos benevolentia si recordari volueritis, conjecturam facere potestis. Meministis enim opinor, cives vestros ac populares qvamplurimos, qvi bello capti, & in Ægyptum, hanc nostram patriam, deportati fuerant, non liberasse modo me, sed & viatico instructos ac perhumaniter habitos cum omni officiorum genere liberos dimisisse: adeo ut & qvi ex iis saucii erant diligenter curarem, & nudis vestimenta dividerem. Nunc auream ad vos mensam pretiosis lapidibus ornatam, pondo qvingentorum talentûm, pro ea, qvæ ex Hierosolymitano templo direpta fuerat, ad vos cum muneribus ac donariis mitto, qvæ in templo vestro consecrari cupio. Hæc eo vobis exposui, ut me ex voti qvadam religione, ac pietatis studio libros istos flagitasse sciretis.

His literis ac muneribus Hierosolyma perlatis, utrumqve Judæi perjucundè ac libenter acceperunt. Mox fine ulla cunctatione libros illos, qvos paulo antè commemoravi, Hebraicis literis aureis conscriptos ad Regem mittunt: hoc est veteris testamenti viginti duos, & Apocryphos septuaginta duos. Qvibus acceptis Ptolemæus cùm Hebraicè scriptos codices legere non posset, secundò ad eos scribere coactus est, & interpretes petere, qvi ex Hebræo libros istos in Græcum sermonem converterent. Summa Epistolæ hæc fuit.

Leg. ἀμελλητί.

XI Ptolemæus Rex pietatis magistris, qvi Hierosolymis habitant.

S. P. D.

Occulti Thesauri, & obsignati fontis qvænam esse potest utilitas? Hoc ego de his libris, qvos ad me misistis, usurpare jure posse videor. Nam cum scriptas in his literas legere neqveamus, nulli esse nobis usui, & emolumento possunt. Qvocircà etiam atqve etiam à vobis peto, ut ad nos illorum interpretes mittere velitis, Hebraicæ, Græcæqve lingvæ peritissimos. Post hæc Hebræorum magistri delectu habito septuaginta duos interpretes allegant, Moysis exemplum secuti, qvi cùm de mandato Dei coscendisset in montem atqve ita loqventem audisset: *Adhibe tecum septuaginta viros, & ascende in montem*; ut pacem ac concordiam inter Tribus retineret; ne si ex una qvinqve, ex alia sex caperet, turbas in Tribus, ac dissensiones jaceret, septuaginta duos adhibere maluit, & ad numerum adjicere. Eodem itaqve modo septuaginta duos tùm illi miserunt, qvi in Pharo insula, ut paulo ante retulimus, sacros codices explicarunt. Qvo facto libri illi in Græcum translati in priore Bibliotheca, qvæ in Bruchio fundata est, repositi sunt. Posthæc alia rursus in Serapio Bibliotheca costituta est, longè illa minor, qvæ hujus filia dicebatur, in qvam Aqvilæ, Symmachi, Theodotionis, & aliorum editiones congestæ sunt post annos CCL.

Exo. 24. 1.

Num. 11.

A Θησαυρȣ̃ κεκρυμμένȣ, καὶ πηγῆς ἐσφραγισμένης, τὶς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις; ȣ̓τω καὶ ἡ παρ' ὑμῶν ἀπεσταλμένη ἡμῖν τῶν βιβλίων ὑπόθεσις. ἡμῶν γὰρ μὴ δυναμένων ἀναγνῶναι τὰ γράμματα τȣ́των, εἰς ȣ̓δὲν ὄφελος ἡμῖν γενήσεται. ἀλλὰ καταξιώσατε ἑρμηνευτὰς ἡμῖν ἀποστεῖλαι τοὺς ἀκριβῶς ἐκπεπαιδευμένȣς τὴν τε τῶν Εβραίων, καὶ τῶν Ελλήνων γλῶτταν. τότε τοὺς ἑβδομηκονταδύο ἑρμηνευτὰς ἐκλεξάμενοι, οἱ τῶν Εβραίων διδάσκαλοι ἀποστέλλȣσι, κατὰ τὸν τύπον, ὅν ποτε ἐποίησε Μωϋσῆς, ἡνίκα ἀνῆλθεν εἰς τὸ ὄ-
B ρος διὰ προστάγματος Κυρίȣ, ἀκȣ́σας, ὅτι παράλαβε μετὰ σεαυτȣ̃ ἄνδρας ἑβδομήκοντα, καὶ ἀνάβηθι εἰς τὸ ὄρος. αὐτὸς δὲ διὰ τὴν πρὸς τὰς φυλὰς εἰρήνην, ἵνα μὴ ἐξ ἐνίων λάβῃ πέντε ἄνδρας, ἐξ ἄλλων ἓξ, * ποιήσῃ στάσιν ἐν ταῖς φυλαῖς, διενοήθη μᾶλλον ἑβθομηκονταδύο παραλαβεῖν, καὶ τῷ ἀριθμῷ προσθεῖναι. τῷ αὐτῷ δὴ τρόπῳ, ὡς ἔφην, καὶ τȣ́τȣς ἀπέστειλαν, οἵ τινες ἡρμήνευσαν τὰς βίβλȣς ἐν τῇ Φαρίᾳ καλȣμένῃ νήσῳ, καθάπερ ἄνω προείπομεν. καὶ ȣ̓́τως αἱ βίβλοι εἰς Ελληνίδα ἐκτεθεῖσαι ἀπετέθησαν ἐν τῇ πρώ-
C τῇ Βιβλιοθήκῃ τῇ ἐν τῇ Βρȣχίῳ οἰκοδομηθείσῃ. ἔτι δὲ ὕστερον καὶ ἑτέρα ἐγένετο βιβλιοθήκη ἐν τῷ Σεραπίῳ μικροτέρα τῆς πρώτης, ἥ τις καὶ θυγάτηρ ὠνομάσθη αὐτῆς· ἐν ᾗ ἀπετέθησαν αἱ τȣ̃ Ακύλα, καὶ Συμμάχȣ, καὶ Θεοδοτίωνος, καὶ τῶν λοιπῶν ἑρμηνεῖαι, μετὰ διακοσιοστὸν καὶ πεντηκοστὸν ἔτος.

Deest ⲥ.

XII. Nam post primum Ptolemæum filium Lagi, qvi regnavit annos XL;

Μετὰ γὰρ τὸν πρῶτον Πτολεμαῖον τὸν υἱὸν Λάγȣ τὸν βασιλεύσαντα ἔτη τεσσαράκοντα.

Ptolemæus hic Philadelphus; cujus tempore Septuaginta duo Interpretes interpretati sunt, regnavit annis XXXVIII.

Πτολεμαῖος ȣ̓τος ὁ Φιλάδελφος, ἐφ' ȣ̓
D οἱ ἑβδομηκονταδύο ἡρμήνευσαν ἑρμηνευταὶ ἐκράτησεν ἔτη λή.

Post hunc Ptolemæus Evergetes annos XXIV.

Μεθ' ὃν Πτολεμαῖος ὁ Ευεργέτης ἔτη εἰκοσιτέσσαρα.

Inde Ptolemæus Philopator annos XXI.

Μεθ' ὃν πάλιν Πτολεμαῖος ὁ Φιλοπάτωρ, ἔτη εἴκοσι καὶ ἕν.

Post hunc Ptolemæus Epiphanes annos XXII.

Μεθ' ὃν Πτολεμαῖος Επιφανὴς, ἔτη εἰκοσιδύο.

Deinde Ptolemæus Philopator alius annos XXXIV.

Εἶτα Πτολεμαῖος Φιλοπάτωρ ἄλλος τριακοντατέσσαρα.

Postea Ptolemæus Philologus & Evergetes annos XXIX.

Επειτα Πτολεμαῖος ὁ Φιλολόγος, καὶ Ευεργέτης ἔτη εἰκοσιεννέα.

Πτολεμαῖος ὁ Σωτὴρ ἔτη ιε.

Πτολεμαῖος ὁ καὶ Αλεξᾶς, ἔτη δώδεκα.

Πτολεμαῖος ὁ τοῦ Αλεξάνδρου ἀδελφὸς, ὁ ὑπὸ τῆς μητρὸς ἐξωσθεὶς, ἔτη ὀκτὼ.

Πτολεμαῖος ὁ Διόνυσος ἔτη τριάκοντα καὶ ἕν.

Κλεοπάτρα Πτολεμαίου θυγάτηρ ἔτη τριακονταδύο, ἣ τις Αντωνίῳ συνήφθη τῷ βασιλεῖ * Οκταβίῳ.

Deest aliqvid.

Ομοῦ ἀπὸ τοῦ πρώτου Πτολεμαίου τοῦ υἱοῦ Λάγου, μέχρι Κλεοπάτρας, ἔτη τετρακόσια ἑξ. ἀπὸ δὲ ἑβδόμου ἔτους Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου, ἐφ' οὗ τῷ ἄνωθεν ἔτει οἱ ἑβδομηκονταδύο ἡρμήνευσαν, μέχρι Κλεοπάτρας, διακόσια τεσσαρακονταεννέα. καὶ ἐπαύσαντο οἱ Λαγίδαι βασιλεύειν, οἱ ἀπὸ τοῦ Λάγου δηλονότι καταγόμενοι Πτολεμαῖοι, ὃς ἱππικὸν ἐν Αλεξανδρείᾳ κατασκευάσας, Λάϊον ὠνόμασεν.

Εἶτα βασιλεῖς Ρωμαίων.

Αὐγούστου ἔτη νς. [ἐξ] οὗ τινος ἐν τῷ τεσσαρακοστῷ δευτέρῳ ἔτει ὁ Κύριος ἡμῶν Ιησοῦς Χριστὸς κατὰ σάρκα γεγέννηται.

Τιβέριος ἔτη κγ, οὗ τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ ἔτει ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη.

Γάϊος ἔτη γ, μῆνας θ; ἡμέρας κθ.

Κλαύδιος ἔτη ιγ, μῆνας δύο, παρ' ἡμέρας δύο.

Νέρων ἔτη ιγ, μῆνας ζ, ἡμέρας κζ.

Γαλβᾶς μῆνας ζ, ἡμέρας κς.

Οθων μῆνας γ, ἡμέρας ε.

Βιτέλιος μῆνας ιη, ἡμέρας ιϐ.

Οὐεσπασιανὸς ἔτη θ, μῆνας ζ, ἡμέρας ιϐ.

Τίτος ἔτη δύο, μῆνας δύο, ἡμέρας δύο. ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ γέγονεν ἡ ἐρήμωσις Ιεροσολύμων, μετὰ ἑξηκοστὸν πέμπτον ἔτος τῆς Χριστοῦ σωρώσεως, καὶ ἡμέρας τινάς.

Δομετιανὸς ἔτη ιε, μῆνας ε.

Νερούας ἔτος ἕν, μῆνας δ.

Τραϊανὸς ἔτη ιθ.

Αδριανὸς ἔτη κα, οὗ τινος τῷ δωδεκάτῳ ἔτει Ακύλας ἐγνωρίζετο.

Ἀπὸ οὖν Αὐγούστου ἕως Αδριανοῦ ἔτη ρπ, μῆνες δ, ἡμέραι θ. ὡς εἶναι ἀπὸ χρόνου τῆς ἑρμηνείας τῶν ἑβδομηκονταδύο ἑρμηνευτῶν, ἕως Ακύλα τοῦ ἑρμηνευτοῦ, ἤγουν

A Ptolemæus Soter annos XV.

Ptolemæus qvi & Alexas annos XII.

Ptolemæus Alexandri frater, qvi à matre pulsus est, annos VIII.

Ptolemæus cognomento Bacchus annos XXXI.

Cleopatra Ptolemæi filia annos XXXII. qvæ Antonio nupsit, & ab Octavio Imperatore debellata est.

Itaqve à primo Ptolomæo filio Lagi usqve ad Cleopatram, anni sunt CCC VI. A septimo verò anno Ptolemæi Philadelphi, cujus tempore eodem anno

B septuaginta duo sacras literas interpretati sunt, usqve ad Cleopatram, anni sunt CCXLIX. Qvibus evolutis desiere Lagidæ Ptolemæi, à Lago deducti, qvi eqvestre curriculum Alexandriæ condidit, ac *Lajon appellavit. *Vide Notas.

Secuti sunt Romanorum Imperatores.

Augustus annos LVI. Cujus anno qvadragesimo secundo, Dominus noster Jesus Christus secundum carnem natus est.

Tiberius annos XXIII. Cujus anno decimo octavo Christus crucifixus est.

C Cajus annos tres, menses novem, dies viginti novem.

Claudius annos XIII menses duos, minus duobus diebus.

Nero annos XIII; menses septem, dies viginti septem.

Galba menses septem, dies viginti sex.

Otho menses tres, dies qvinqve.

Vitellius menses octodecim, dies duodecim.

Vespasianus annos novem, menses septem, dies duodecim.

Titus annos duos, menses duos, dies duos. Hoc tempore subversa sunt Hierosolyma, sexagesimo qvinto anno, &

D aliqvot diebus elapsis post Christi passionem.

Domitianus annos XV, & menses qvinqve.

Nerva annum unum, menses qvatuor.

Trajanus annos decem & novem.

Adrianus annos XXI. Cujus anno duodecimo Aqvila floruit.

Ab Augusto igitur ad Adrianum anni colliguntur, centum octoginta, menses qvatuor, minus diebus novem Ita ab eo tempore, qvo septuaginta duo interpretes extiterunt usqve ad Aqvilam inter-

sive ad duodecimum Adriani annum, anni CCCCXXX, menses qvatuor.

XIV. Porrò Adrianus iste corpore malè affectus medicis omnibus, qvi in toto Romano Imperio erant, arcessitis, ad medicinam corpori suo faciendam illos adhibuit. Sed cùm omnem operam sine ullo fructu posuissent, ab imperatore risu ac ludibrio habiti sunt: usqve adeo, ut mordaci in illos Epistola professionem ipsam artemqve damnaret, ut qvæ nihil de ægritudine sua extricare potuisset. Itaqve in Ægyptum profectus, cùm Roma discedens urbes illas, qvæ in itinere positæ sunt, obire ac perlustrare vellet, ut erat videndi, explorandiqve cupidus, inter cæteras Antiochiam, ac Cœlem Syriam, Phœnicem, & Palæstinam qvæ Judæa dicitur, anno qvàm eversa fuerat septimo & qvadragesimo peragrans, Hierosolymam celeberrimam urbem ac nobilissimam contendit, qvam Titus Vespasiani filius secundo Imperii sui anno subverterat. Hanc ille solo æqvatam; templum ipsum destructum ac proculcatum reperit, paucis ædibus exceptis, ac parva qvadam Christianorum Ecclesia, qvæ in eo loco constituta fuerat, in qvem discipuli, posteaqvam Salvator in cœlum ex Oliveti monte subvectus est, sese recipientes cœnaculum conscenderunt. Erat illa qvadam in Sionis parte constructa, qvæ civitati superfuerat, cum Sioni propinqvis aliqvot ædificiis, ac septem Synagogis, qvæ in eodem monte solæ velut tuguria perstiterant. Ex qvibus una duntaxat ad Maximonæ præsulis, & Constantini Imperatoris tempora velut *umbraculum in vinea*, ut scripturæ verbis utar, relicta videbatur. Inter hæc Adrianus de urbe sola instauranda sine templo cogitans, Aqvilam illum scripturæ, qvem diximus, Interpretem Græcum hominem, soceramqve suum Sinope, qvod Ponti oppidum est, oriundum reficiendæ urbi præficit, qvàm de se ac de Imperatorio nomine appellari voluit, nimirum Æliam, cùm Ælius Adrianus ipse vocaretur.

Adrianus medicos frustra expertus eos irridet.

Esa. 1. 8.

Aqvilæ historia.

ἡγεμονέως δωδεκάτε ἔτες Ἀδριανῦ, ἔτη υλ, καὶ μῆνας δ.

Οὕτω δὲ ὁ Ἀδριανὸς λωβηθεὶς τὸ σῶμα, καὶ μετασειλάμβω ἅπαν τὸ πληθ τ ὑπὸ τ βασιλείαν ἀπὸ ἰατρῶν, ἤτησε παρ' αὐτῶν ἰατρείαν τ σώματ ἀπό. οἱ δὲ πολλὰ κεκμηκότες, κ μηδὲν ἀνύσαντες, ἐσκώφθησαν ὑπ' ἀπό, ὡς καὶ ἐπιστολὴν ἀνεδίσκην γράψαι κατ' αὐτῶν, τὴν τέχνω αὐτῶν αἰτιωμένην, ὡς μηδὲν εἰδῦαν τῆς προκειμένης ἀπῶ νόσε ἕνεκα. στέλλεται τὴν πορείαν ἐπὶ τὴν τ Αἰγυπτίων γῆν. ἐλθ δὲ αὐτὸν ἀπὸ τῆς Ρωμαίων ἐπὶ τὰς ἑξῆς περιβαίνοντα πόλεις, ταύτας κατοπτεύειν. ἦν γὰ ὁ ἀνὴρ φιλοίσωρ. διέρχεται ἐν τὴν Ἀντιόχω πόλιν, ὑπερβαίν τε τὴν Κοίλην, καὶ τὴν Φοινίκην, καὶ ἔρχεται εἰς τὴν Παλαισίνω, τὴν καὶ Ἰσβαίαν καλωμένην, μ ἔτη μ τῆς τῶν Ἱεροσολύμων ἐρημώσεως. καὶ ἄνεισιν ἐπὶ τὰ Ἱεροσόλυμα τὴν πρίπυσον πόλιν, καὶ ὀνομασὴν, ἣν κατέσρεψε Τίτ Οὐεσπασιανῦ πᾶις τῶ δευτέρω ἔτει τῆς ἀπὸ βασιλείας. καὶ θῦρε τὴν πόλιν πᾶσαν ἠφανισμένην, καὶ τὸ ἱερὸν τ Θεῦ καταπεπατημένον, παρεντὸς ὀλίγων οἰκημάτων, καὶ τ τ Θεῦ ἐκκλησίας μικρᾶς ὄσης. ἔνθα ὑποσρέψαντες οἱ μαθηταὶ ὅτε ὁ Σωτὴρ ἀνελήφθη ἀπὸ τ Ἐλαιῶν, ἀνέβησαν εἰς τὸ ὑπερῶον. ἐκεῖ γὰρ ᾠκοδόμητο· τετέσιν ἐν τῶ μέρει Σιών, ἥ τις ἀπὸ τῆς ἐρημώσεως * παρελήφθη, καὶ μέρη οἰκήσεων περὶ αὐτὴν τ Σιών, καὶ ἑπτὰ Συναγωγαὶ, αἳ ἐν τῆ Σιὼν μόναι ἐστήκεσαν, ὡς καλύβαι, ἐξ ὧν μία * περιελήφθη, ἕως χρόνω Μαξιμωνᾶ τ Ἐπισκόπω, καὶ Κωνσταντίνω τ βασιλέως, ὡς σκηνὴ ἐν ἀμπελῶνι, κ τὸ γεγραμμένον. διανοεῖ)ᾶν ὁ Ἀδριανὸς τ πόλιν κτίσαι, ἀμὴν τὸ ἱερόν. καὶ λαβὼν τὸν Ἀκύλαν τὸν προειρημένον ἑρμηνευτὴν, Ἕλληνα ὄντα, καὶ ἀπὸ πενθερίδην ἀπὸ Σινώπης ὃ τ Πόντ ὁρμώμενον, καθίστησιν αὐτὸν ἐπεῖσε ἐπιτάξειν τοῖς ἔργοις τῶν τῆς πόλεως κτισμάτων, ἐπιθεικὼς τῆ πόλει τὸ ἴδιον ὄνομα, καὶ τὸ βασιλικὸ ὀνόματ τ χρηματισμόν. ὡς γὰρ ἐκεῖν ὠνόμασο Αἰλι Ἀδριανὸς, ἔτως καὶ τ πόλιν ὠνόμασεν Αἰλίαν.

C. παρελείφθη.

C. περιελείφθη.

ὁ φίνων

Ὁ φίνων Ακύλας διάγων ἐν τῇ Ιερσαλὴμ, καὶ ὁρῶν τοὺς μαθητὰς τῶν μαθητῶν Αποστόλων ἀνθοῦντας τῇ πίστει, καὶ σημεῖα μεγάλα ἐργαζομένους ἰάσεων, καὶ ἄλλων θαυμάτων. ἦσαν γὰρ ὑποστρέψαντες ἀπὸ Πέλλης τὴν πόλεως εἰς Ιερσαλὴμ, καὶ διδάσκοντες. ἡνίκα γὰρ ἔμελλεν ἡ πόλις ἁλίσκεσθαι ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, προεχρηματίσθησαν ὑπὸ Αγγέλου πάντες οἱ μαθηταὶ μεταστῆναι ἀπὸ τῆς πόλεως, μελλούσης ἄρδην ἀπόλλυσθαι. οἵτινες καὶ μεταναστάντες ᾤκησαν ἐν Πέλλῃ τῇ προγεγραμμένῃ πόλει, πέραν Ἰορδάνου, ἥτις ἐν Δεκαπόλεως λέγεται εἶναι. μετὰ δὲ τὴν ἐρήμωσιν Ιερσαλὴμ ἐπαναστρέψαντες, ὡς ἔφην, σημεῖα μεγάλα ἐπετέλουν. ὁ δὲ Ακύλας κατανυγεὶς τὴν διάνοιαν τῷ Χριστιανισμῷ ἐπίστευσεν. αἰτήσας δὲ μὴ χρόνον τὴν ἐν Χριστῷ σφραγῖδα, ἐνομίσατο. ἀπὸ δὲ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἕξεως μὴ μεταθέμενος, τὸ πιστεύειν δηλονότι τῇ ματαίᾳ ἀστρονομίᾳ, ἣν ἀκριβῶς ἐκπεπαίδευτο· ἀλλὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν τὸ θέμα τῆς αὐτοῦ γενέσεως σκεπτόμενος, ἐλεγχόμενός τε ὑπὸ τῶν διδασκάλων, καὶ ἐπιμωμώμενος ἕνεκα τούτου, μὴ διορθούμενος δέ, ἀλλὰ καὶ φιλονείκως μᾶλλον ἀντιτιθέμενος, καὶ ψευδῶν συνιστὰν τὰ ἀσύστατα, τὴν εἱμαρμένην δηλονότι, καὶ τὰ περὶ αὐτῆς διηγήματα, ἐξεώσθη πάλιν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἄχρηστος πρὸς σωτηρίαν. πειραθεὶς δὲ τὴν διάνοιαν ὡς ἠτιμωμένος, εἰς ζῆλον μάταιον αἵρεται, καὶ τὸν Χριστιανισμὸν ἀρνησάμενος, καὶ τὴν αὐτοῦ ζωὴν, προσηλυτεύει, κατὰ τὴν τέμνεσθαι Ιουδαῖος, καὶ σπουδαίως φιλομαθήσας ἐξέδωκεν ἑαυτὸν μαθεῖν τὴν Εβραίων διάλεκτον, καὶ τὰ αὐτῶν στοιχεῖα. ταύτην δὲ ἀκριβέστατα παιδευθεὶς, ἡρμήνευσεν, οὐκ ὀρθῷ λογισμῷ χρησάμενος, ἀλλ' ὅπως διαστρέψῃ ἵνα τὰ ῥητῶν, ἐνσκήψας τῇ τῶν ἑβδομηκονταδύο ἑρμηνείᾳ· ἵνα τὰ περὶ Χριστοῦ ἐν ταῖς γραφαῖς μεμαρτυρημένα, ἄλλως ἐκδώσει, διὰ ἣν εἶχεν αἰδῶ, εἰς ἄλογον αὐτοῦ ἀπολογίαν.

Καὶ γίνεται ἕτερα δευτέρα ἡ τότε ἑρμηνεία, μετὰ χρόνων τοσούτων χρόνων, ὡς ἀνωτέρω γεγράφαμεν. ἐδυνάμεθα εἰπεῖν καὶ τὰς παραποιημένας αὐτοῦ λέξεις, ἀγαπητὲ, τὸ ἔλεγχον κατ' αὐτοῦ ἔχούσας ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοῦ ἑρμηνευομένων. ἀλλ' ἤδη περὶ τῆς τούτων διαφορᾶς ἄνω διηγησάμενοι, ἱκανῶς ἔχειν ἕως τοῦδε ἐδικαιώσαμεν

A XV. Aqvila verò Hierosolymis degens, eorumqve, qvi Apostolorum auditores fuerant, discipulos fide, ac pietate florentes stupenda qvædam prodigia curandis corporibus, ac cæteris id genus facientes animadvertens: Jam enim ex urbe Pella reduces docere cœperant. Nam cùm urbis à Romanis instaret excidium, Discipuli omnes ab Angelo moniti sunt, ut ex ea urbe migrarent, qvæ funditùs evertenda paulo pòst foret. Hinc illi ex urbe digressi, Pellam sese recipiunt; qvod oppidum ultra Jordanem in Decapoli numeratur. Inde post eversam urbem regressi ingentibus, uti dixi, B claruere miraculis. Horum consvetudine vehementer animo commotus Aqvila Christianam religionem amplectitur. Tùm aliqvanto tempore interjecto, Christianæ professionis sigillum uti petierat obtinet. Verùm cum à priori usu, moribusqve non discederet, & vanissimis Mathematicorum artibus, qvas apprimè callebat, nimium tribueret, adeoqve genesin, atqve horoscopum suum observaret indies, cùm ob id à magistris objurgatus, ac reprehensus, emendare sese nollet: imo verò pervicaciter obluctans falsa qvædam, minimeqve cohærentia tue- C ri, ac defendere vellet: ut puta fatum, & qvæ cum eo connexa sunt, rursus ab Ecclesia, tanqvam ad salutem minimè idoneus, ejectus est. Qva ignominia vehementer exacerbatus, & stolido qvodam mentis æstu percitus, Christianam professionem ejurat; & inter Judæorum proselytos adscriptus, ac circuncisus est. Inde totum se Hebraicis literis ediscendis vehementi cum animi contentione tradidit. Qvam cùm egregiè, penitusqve percepisset, ad interpretandum se contulit, non sincera animi inductione: sed ut qvædam scripturæ loca depravaret, ad- D versus septuaginta duos Interpretes impetum omnem conatumqve dirigens: atqve ut expressa sacris literis de Christo testimonia aliter ederet; qvo nonnullum pudori ignominiæqve suæ vel absurdum colorem, & excusationem qværeret.

Christiani Pellam se recipiunt excidii Hierosolymitani tempore.

XVI. Hinc secunda scripturarum interpretatio ab illo origenem habuit, tanto post priorem intervallo, ut antea scripsimus. Possem hoc loco commemorare qvæ ab eo corrupta depravataqve sunt, ex qvibus redargui ac confutari posset illius editio. Verùm cùm de illorum omnium translationũ discrimine supra disseruerim, sufficere pauca illa qvæ dicta sunt arbitror.

Post Aqvilam & illius interpretationem, succedit Adriano.

Μετὰ τοῦτον δὲ τὸν Ακύλαν, καὶ τὴν αὐτοῦ ἑρμηνείαν, διαδέχεται Αδριανὸν τὸν βασιλέα.

Antonius Pius. Imperat annos viginti duos.

Αντωνῖν☉ ὁ ἐπικληθεὶς Πί☉, ἑρμηνευόμεν☉ εὐσεβὴς, καὶ βασιλεύσ χρόνους κβ'.

Hunc excipit Caracalla, qvi & Geta, & Marcus Aurelius Verus dicebatur, annos septem.

Τοῦτον διαδέχεται Καράκαλλ☉, ὁ καὶ Γέτας, ὃς καὶ Μάρκ☉ ΑΥρήλι☉ *σῆρ ἐλέγετο, καὶ βασιλεύσ ἔτη ζ'. Cor. θοῦ ρ☉.

Eodem tempore imperavit Lucius Aurelius commodus annis perinde septem.

Εν τοῖς αὐτοῖς χρόνοις, ὁ Λάκι☉ ΑΥρήλι☉ Κόμοδ☉ βασιλεύσ τὰ αὐτὰ ἑπτὰ ἔτη.

Tùm Pertinax menses sex.

Περτίναξ μῆνας ς'.

Severus annos octodecim.

B Σευῆρ☉ ἔτη ιή.

Symmachi historia. Hujus porrò Severi temporibus Symmachus qvidam Samaritanus extitit, ex eorum numero, qvi apud illos sapientes habentur. Qvi ambitione ac principatus cupiditate ductus, cùm voti apud suos compos esse non posset, tribulibus iratus suis, ad Judæos transfugit, & inter proselytos professus iterato circunciditur. Qvod ne forte mireris, scias velim istud ipsum in more este positum, ut qvi à Samaritanis ad Judæos transeunt, aut vicissim qvi ad Judæos à Samaritanis confugiunt, novam circuncisionem suscipiant. Imo verò qvod molestius est, post circuncisionem rursus ad præputium redeunt. Etenim medica qvapam arte, eoqve qvem spatistherem vocant, glandis cuticulam attrahentes consuunt, ac glutino circum adstringunt, atqve ita præputium recuperant. Potest hoc qvod dicimus Apostoli auctoritate comprobari: cùm his verbis utitur: *Circuncisus qvispiam vocatus est: ne is præputium adducat. Cum præputio vocatur aliqvis? ne circuncidatur.* Qvod nefarium ac detestandum artificium ab Esau Jacobi fratre repertum memorant, ut eo facilius ejurare Deum, & acceptam à majoribus notam abolere posset. Unde natam illam Dei vocem existimant: *Esau odio habui, Jacob autem dilexi.* Igitur Symmachus, ut Samaritanorum interpretationes everteret, tertiam est aggressus.

Qvomodo denuo circuncisio usurpari possit.

1. Cor. 7. 18.

Esau adducendi præputii inventor.

Malac. 1. 2.

Ὁ Σύμμαχ☉ οὖν ὁ καὶ αὐτὸς Σαμαρείτης τ παρ' αὐλοῖς σοφῶν μη * * ὑπὸ τοῦ οἰκείου ἔθνους, νοσήσας φιλαρχίαν, καὶ ἀγανακτήσας κῆ τ ἰδίας φυλῆς, * * * * * Ιουδαίοις, καὶ προσηλυτεύσ, καὶ περιτέμνεται δευτέραν περιτομήν. καὶ μὴ θαύμαζε περὶ τούτου, ὦ ἀκροατά. γίγνεται γάρ. ὅσοι γὰρ ἀπὸ Ιουδαίων Σαμαρείτας προσφεύγουσιν, ἀνθιπεριτέμνονται· ὡσαύτως καὶ οἱ ἀπὸ Σαμαρειτῶν πρὸς Ιουδαίους ἐρχόμενοι. τὸ δὲ ἔτι τούτων χαλεπώτερον, ὅτι καὶ ἀπὸ περιτομῆς ἀκροβυστοι γίνονται, τέχνῃ τινὶ ἰατρικῇ διὰ τοῦ καλουμένου ἀσθισῆρ☉ τὴν τῶν μηλῶν ὑποδερμαλίδα ὑποσπασθιθέντες, ῥαφέντες τε, καὶ κολλητικοῖς περιοδευθέντες, ἀκροβυσίαν αὖθις αὐτὴν ἀποτελοῦσιν· ἔχεις καὶ τ μαρτυρίαν πρὸς τῷ ἁγίῳ Απόστολῳ, ὦ φιλοκαλώταλε, δι' ὧν αὐτὸς ῥήμασιν ὧδε πως λέγει· περιτετμημένος τις ἐκλήθη, μὴ ἐπισπάσθω. ἐν ἀκροβυσίᾳ τις ὑπάρχει, μὴ περιτεμνέσθω. ταύτην δὲ τὴν πρόφασιν τ κακοδαίμον☉ ἐννοίας φασὶ τ Ησαῦ τ ἀδελφὸν τ Ιακὼβ εὑρηκέναι πρὸς ἀπαρνησιθείαν, καὶ πρὸς ἀφανισμὸν τ παλέρων αὐτοῦ χαρακτῆρ☉. διό φασι τὸν Θεὸν εἰρηκέναι, ἐμίσησα τὸν Ησαῦ, τ δὲ Ιακὼβ ἠγάπησα. ὅτ☉ φύσει ὁ Σύμμαχ☉ πρὸς διαστροφὴν τῶν πρὸ Σαμαρείτας ἑρμηνειῶν ἑρμηνεύσας, τὴν τρίτην ἐξέδωκεν ἑρμηνείαν.

C

D

XVII. Post hunc brevi postea tempore, hoc est Commodo altero imperante, qvi post Lucium Aurelium Commodum tredecim annis imperavit;

Theodotio Theodotio qvidam genere Ponticus ex Marcionis Sinopensis Hæresiarchæ fa-

Μετὰ τοῦτον δὲ καὶ μετὰ πόδας ἐν τῷ ἑξῆς χρόνῳ, τοῦτέστι περὶ τὴν τοῦ δευτέρου Κομόδου βασιλείαν τοῦ βασιλεύσαντ☉ μετὰ τὸν προειρημένον Κόμοδον Λάκιον ΑΥρήλιον ἔτη ιγ', Θεοδοτίων τις Ποντικὸς ἀπὸ τῆς διαδοχῆς Μαρκίων☉ τοῦ Αἱρεσιάρχου Σινωπίτου,

μιωῶν καὶ αὐτὸς τῇ αὐτῇ αἱρέσει, καὶ εἰς Ιουδαϊ- A
σμὸν ἀποκλίνας, καὶ περιτμηθεὶς, καὶ τὴν τῶν Ε-
βραίων φωνὴν, καὶ τὰ αὐτῶν στοιχεῖα παιδευθεὶς,
ἰδίως καὶ αὐλὸς ἐξέδωκε. διὸ τὰ πλεῖστα τῆς ἑ-
βδομηκονταδύο σωματόντως ἐξέδωκε. τριβὰς
γὰρ εἶχεν ἕτερα τὰς πλείστας ἀπὸ τῆς συνηθείας
τῶν ἑβδομηκονταδύο. γνοίης τοίνυν κριτὴς, ὦ
φιλοκαλώτατε, τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως, πα-
ρὰ τίσι μᾶλλον εὑρεθήσεται ἡ ἀλήθεια,
παρὰ τοῖς τρισὶ τούτοις, Ακύλᾳ λέγω, καὶ Συμ-
μάχῳ, καὶ Θεοδοτίωνι, τοῖς μὴ ἅπαντα τὰ
γραφόμενοις, ἀλλ' ἰδίᾳ ἕκαστον καὶ ἐν καιρῷ καὶ
τόποις ἀλλήλων διεξῶσι, καὶ ἀπόλοις, ἀλ- B
λὰ τρισὶ μόνοις, καὶ μὴ * δυνηθεὶς ἄλλοις Cor. δυ-
συμφωνῆσαι· ἢ παρὰ τοῖς ἑβδομηκονταδύο τοῖς νηθεῖην
πρώτοις, ὑφ' ἕνα καιρὸν γεγονόσι, καὶ ἑρ- ἀλλήλοις.
μηνεύσασι, καὶ εἰς τριακονταὲξ μέρη κατ' αὐ-
τὸ τάγμα βασιλέως διαιρεθεῖσι, καὶ ἄνευ τοῦ
πρὸς ἀλλήλους συνδιαιτᾶσαι· ἐκ Πνεύματος
δὲ ἁγίου ὑπὲρ μίαν συμφωνίαν τὴν πᾶσαν ἑρ-
μηνείαν ἐνδεδώκασι, καὶ ὅτου ποτὲ χρεία σαφηνείας ἕνεκα τοῦ λόγου προ-
θεῖσι, καὶ συμφώνως ἀλλήλοις συμφωνή-
σασι, καὶ ἐνδοῦσι, καὶ ταῦτα ἀγνοοῦσι τί ἕκα- C
στος παθ' ἑαυτὸν ἑρμηνεύῃ. ὅτου δ' πάλιν ἐκ-
βολῆς λόγων ἀνωφελῶν χρεία, ἅπασης ἐκβαλοῦσι,
καὶ συνῳδόντως ἑρμηνεύσασιν, ὥσπερ εἰ ἐν τῷ
αὐτῷ πάντες ἐκάθηντο, καὶ συμβαλλικῶς
ἀλλήλοις ἡρμήνευον. εὔδηλον ὅτι ἐν τοῖς ἑβδο-
μηκονταδύο εὑρεθήσεται ἡ ἀλήθεια. ὥστε
γνωσὸν τοῦτο τοῖς φιλαλήθως ἐξετάζειν βουλομέ-
νοις, ὅτι οὐ μόνον ἑρμηνευταὶ ἐκεῖνοι γεγόνασιν.
ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μέρους προφῆται. ὧν γὰρ οὐκ ἦν
χρεία εἰς ἑρμηνείαν, παρῆκαν, ἅτινα εἰς ὕστερον
ἐν τοῖς φωνῶν αὐτῶν τόποις μὴ ἀσερίσκων πρι-
νὴς σωέθηκεν. ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ προσε-
τεθέντα οὐκ ἀφείλετο, εἰδὼς ὅτι αὐλῶν μᾶλλόν ἐστι
χρεία, ἀλλὰ μὴ ὀβελῶν, ἔνθα ἕκαστον τῶν εἰρη-
F. ὤρεν. μένων * εὗρον ἐάσας, μόνον σημειωσάμενος διὰ τοῦ ὀβελοῦ τὴν περὶ τὸ τόπου ἀναγνώσεως ἔν-
δησιν. διὰ δὴ τοῦτο λιμνίσκων ὡσαύτως ἐδήλωσε τὴν
παράτισιν ἐν τοῖς ἑβδομηκονταδύο ἑρμηνευτῶν
συναμφοτέρως εὑρεθεισῶν, ὡς ἐν σπάνει ὀλί-
γων λέξεων τὴν δήλωσιν οὐκ ἀνομοίων ὄσων,
ἀλλ' ὁμοίων μὲν, καὶ τὴν αὐτὴν δύναμιν ἐχουσῶν·
ὡς ἂν εἴποις ἵνα ἀντὶ τοῦ ἐλάλησεν, ἐφθέγξατο,
ἢ ἀντὶ τοῦ ἦλθεν, ἐλήλυθε. καὶ ταῦτα μὲν περὶ
τῶν τεσσάρων ἑρμηνειῶν συγγεγράφαμεν.

Epiphanii tom. 2.

ction suis partibus offensus ad Judæos defecit, & circunciſus eſt. De hinc Hebraica lingva, & eorum literis inſtitutus privatam editionem exorſus eſt. Qvi qvidem in plerisqve cum ſeptuaginta conſentit, qvod in eorum lectione tritus, ac longa conſvetudine exercitatus fuerat. Tu verò qvisqvis es erudite, acſtudioſe, de tota cauſa ſtatuito: apud qvos veritas ipſa reperiri certiùs poſſit: utrumnam apud illos tres, Aqvilam, Symmachum, & Theodotionem: qvi nunqvam inter ſe capita contulerunt; ſed privatim ſinguli ſuis qvisqve temporibus, & locorum intervallo diſſiti in eam ſcriptionem incubuerunt: neqve plures tribus extiterunt, ac deniqve ſecumipſi concordes eſſe neqviverunt; an apud ſeptuaginta duos illos priores, qvi eodem tempore omnes vixerunt, & interpretati ſunt, ac triginta ſex domiciliis Regis imperio diſtributi nulla inter ſe communicatione habita, ſancti Spiritus inſtinctu ſcripturarum interpretationem admirabili conſenſione ſic ediderunt, ut ubicumqve perſpicuitatis gratia addendum aliqvid eſſet, concorditer adjicerent, cùm qvæ alterius interpretatio foret penitus ignorarent: rurſus verò ſicubi diſſimulari aliqvid oporteret, ex æqvo omnes rejicerent, & inter ſe congruerent. Perinde ac ſi eundem in locum convenientes, comunicato invicem conſilio de interpretandi ratione ſtatuiſſent. Qvis non ſtatim LXXII illis palmam veritatis adjudicet? Imò verò ſi qvis veritatis ipſius amorem ad inqviſitionem attulerit, non illos interpretes modo, verum etiam Prophetas qvodammodo fuiſſe cognoſcet. Nam illi qvæcumqve inutilia erant, ac ſupervacanea, interpretando præterierunt. Qvæ poſtmodum Origenes ſuis locis adſcribens Aſteriſcis notavit. Similiter & qvæ ab illis adjecta fuerant circunſcribere noluit, qvod neceſſaria crederet; ſed obelos iis omnibus locis, ubi illa repererat, appinxit, ut de eorum lectione conſtaret. At Lemniſcis voces aliqvot inſigniit, qvæ in nonnullis LXX Interpretum exemplaribes repetitæ, & qvidem rariùs, occurrunt: qvæ ſignificatione nihil admodum diſcrepant; ſed inter ſe ſimiles ſunt, & eadem poteſtate præditæ. Exempli cauſſa ſi qvis pro *locutus eſt* ſcribat, *dixit:* vel pro *venerat*, *venit*. Ac de IV Editionibus hactenus.

LXX interpretes commendantur.

De qvinta & sexta editione.

Qvod ad Qvintam, ac Sextam editionem attinet, qvos authores aut cujus generis habeat certo affirmare neqveo. Illud unum constare video; post Imperatoris Severi persecutionem, Qvintam Editionem in Hierichuntis oppido qvibusdam in doliis, ubi latebat, inventam fuisse, imperantibus Caracalla, atqve Geta Severi Filiis. Nam ab Antonino Pio Romanorum Imperatorum series ejusmodi fuit.

Antonio Pio successit Marcus Aurelius Antoninus, qvi & Verus dictus est annos XIX.

Post hoc, commodus alius imperat, annos XIII. Cujus tempore Theodotionem. extitisse diximus, qvi Qvartæ Editionis auctor est.

Commodo succedit Pertinax. Imperavit menses VI.

Hinc Severus cum Antonino filio annis XVIII.

Mortuo Severo, succedit Antoninus ejus Filius, qvi & Geta & Caracalla nominatur. Imperavit annos VII. Septimo verò anno Qvintæ editionis libri Hierichunte in doliis reperti sunt, cum aliis libris Hebraicis ac Græcis.

Caracallæ succedit Antoninus alius, qvi Imperavit annos IV.

Secutus est Alexander filius Mamææ annis XIII. Per hæc tempora Editio VI, qvæ & ipsa in doliis latebat, Nicopoli ad Actium est inventa.

Alexandrum Maximianus excepit A. III.

Huic Gordianus successit, annis VI.

Post hunc Philippus, annos VII.

Tum Decius anno I mensibus III.

Decii porrò tempore illustris habitus est Origenes; floruitqve ab imperante Decio usqve ad Gallum, & Volusianum, & ultra.

Cæterùm in persecutione Decii martyrium subiit Babylas Antiochiæ; Fabianus, Romæ, Alexander Episcopus Hierosolymorum, Cæsareæ.

A Περὶ δὲ τῆς πέμπτης καὶ ἕκτης ἐκδόσεως, οὐκ ἔχω εἰπεῖν τίνες, ἢ πόθεν οἱ ἑρμηνεύσαντες, ἢ μόνον ὅτι μετὰ τὸν διωγμὸν τοῦ βασιλέως Σευήρου εὑρέθη ἡ πέμπτη ἐν πίθοις, ἐν Ιεριχῷ κεκρυμμένη, ἐν χρόνοις τοῦ υἱοῦ Σευήρου τοῦ ἐπικληθέντος Καρακάλλου τε, καὶ Γέτα. καθεξῆς γὰρ ὁ τῶν ἀπὸ Αντωνίνου τοῦ Πίου τοῦ εὐσεβοῦς ἐπικεκλημένου, καθ' * ἑρμηνείαν ὁ χρόνος τῶν βασιλευσάντων, ταύτην ἔσχε τὴν διαδοχήν. For. εἰμίν.

Μετὰ Αντωνῖνον τὸν Πίον βασιλεύει Μάρκος ΑΥρίλιος Αντωνῖνος, ὁ καὶ ΟΥῆρος ἔτη ιθ.

B Μετὰ τοῦτον Κόμοδος ἄλλος βασιλεύει ἔτη ιγ. περὶ οὗ χρόνον γνωρισθῆναι Θεοδοτίωνα εἴπομεν, τὴν τετάρτην ἑρμηνείαν ἑρμηνεύσαντα.

Κόμοδον τοῦτον διαδέχεται Περτίναξ ἄλλος, καὶ βασιλεύει μῆνας ἕξ.

Τοῦτον διαδεχεται Σευῆρος ἄλλος, σὺν τῷ υἱῷ αὐτοῦ Αντωνίνῳ, καὶ βασιλεύουσιν ἔτη ιη.

Τελευτήσαντος δὲ Σευήρου διαδέχεται τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ Αντωνῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὁ καὶ Γέτας ἄλλος, ὁ καὶ Καράκαλλος ἐπικληθεὶς, καὶ C ποιεῖ ἔτη ζ. ἐν δὲ τῷ ἑβδόμῳ αὐτοῦ ἔτει εὑρέθησαν καὶ βίβλοι τῆς πέμπτης ἐκδόσεως ἐν πίθοις, ἐν Ιεριχῷ κεκρυμέναι, μετὰ ἄλλων βιβλίων Εβραϊκῶν καὶ Ελληνικῶν.

Τὸν δὲ Καράκαλλον διαδέχεται Αντωνῖνος ἕτερος, βασιλεύσας ἔτη δ.

Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσεν Αλέξανδρος ὁ Μαμαίας παῖς, ἔτη ιγ. ἐν μέσῳ τῶν χρόνων τούτων εὑρέθη ἕκτη ἔκδοσις, καὶ αὐτὴ ἐν πίθοις κεκρυμμένη ἐν Νικοπόλει τῇ πρὸς Ακτίᾳ.

Μετὰ τοῦτον βασιλεύει Μαξιμιανὸς ἔτη γ.

D Τοῦτον διαδέχεται Γορδιανὸς, καὶ Βασιλεύει ἔτη ἕξ.

Μετὰ τοῦτον βασιλεύει Φίλιππος ἐπὶ ἔτεσιν ζ.

Τοῦτον διεδέξατο Δέκιος, καὶ ἐβασίλευσεν ἐνιαυτὸν ἕνα, καὶ μῆνας γ.

Εν δὲ τοῖς χρόνοις Δεκίου Ωριγένης ἐγνωρίζετο, ἀπὸ χρόνων Δεκίου ἀκμάσας, ἕως * Γαλιήνου καὶ ΟΥολουσιανοῦ, καὶ ἐπέκεινα. C. Γάλλου.

Επὶ δὲ τοῦ γεγονότος διωγμοῦ τοῦ Δεκίου, ἐμαρτύρησεν μὲν Βαβύλας ἐν Αντιοχείᾳ, Φλαβιανὸς δὲ ἐπὶ Ρώμης, Αλέξανδρος Επίσκοπος Ιεροσολύμων ἐν Καισαρείᾳ.

Καὶ αὐτὸς ὁ Ὠριγένης πολλὰ πεπονθὼς, εἰς τέλ⊙ τ̃ μαρτυρίου ὁδὸν ἔφθασεν. ἐλθὼν ὁ εἰς Καισαρείαν τ̃ Στρατῶν⊙, καὶ διατρίψας εἰς Ἱεροσόλυμα χρόνον ὀλίγον, εἶτα ἐλθὼν εἰς Τύρον ἐπὶ ἔτη κη, ὡς ὁ λόγ⊙ ἔχει, τὴν μὲν πολιτείαν ἐνησκήσατο, τὰς δὲ γραφὰς ἡρμήνευσεν· ὅτε καὶ τὰ ἑξαπλᾶ, καὶ τὰς δύο τ̃ Ἑβραϊκῶν σελίδας ἄνωθεν ἐπαλλήλως μιᾶς ἑρμηνείας πρὸς τ̃ ἑτέραν συνέθηκεν, ἑξαπλᾶς τὰς βίβλους ὀνομάσας, καθάπ̃ς μοι ἄνω διὰ πλάτους εἴρηται.

Εὑρὼν ὁ τ̃ πέμπτης, καὶ ἕκτης ἐκδόσεως τὰς βίβλους, καθ' ὃν εἰπομεν τρόπον, καὶ μὴ γνὰς τίνες εἶεν οἱ ἑρμηνεύσαντες αὐτὰς, καθ' ὃς εὑρέθησαν χρόνους, ταῖς πρὸ αὐτῶν τέσσαρσιν ἀπολύθως τῇ πρώτῃ συνῆψεν, ὃν τρίτην ὠνόμασεν, ἐπιγράψας διὰ τ̃ πέμπτης στοιχεῖον τ̃ πέμπτης τ̃ ἀριθμὸν, καὶ δηλώσας τὸ ὄνομα· ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν μετ' αὐτὴν τὸ ἐπίσημον ἐπιγράψας τὸ τ̃ ἕκτης ἑρμηνείας ὄνομα ἐδήλωσεν. ἀλλὰ καὶ τεχνικῶς τοῦτο εἰργάσατο, ὅπ̃ς τ̃ φιλολόγων τινὰς λανθάνῃ. ἐντυγχάνοντες γὰρ τ̃ς ἑξαπλοῖς, ἢ ὀκταπλοῖς· τετραπλᾶ γάρ εἰσι τὰ Ἑλληνικὰ, ὅταν αἱ τ̃ Ἀκύλα, καὶ Συμμάχου, καὶ τ̃ὼ ἑβδομηκονταδύο, καὶ Θεοδοτίωνος ἑρμηνεῖαι συντεταγμέναι ὦσι. τ̃ τεσσάρων δὲ τούτων σελίδων ταῖς δυσὶ ταῖς Ἑβραϊκαῖς σωζομένοις, ἑξαπλᾶ καλεῖται. ἐὰν δὲ καὶ πέμπτη, καὶ ἕκτη ἑρμηνεία σωζομένοις, ἀπολύθως τ̃ρις ὀκταπλᾶ καλεῖται. τινὲς τοίνυν, ὡς ἔφην, ταύταις ταῖς βίβλοις ἐντυγχάνοντες, καὶ εὑρίσκοντες τὰς δύο Ἑβραϊκὰς *πρώτης ἡμέρας, μ̃ ταύταις ὁ τὴν τ̃ Ἀκύλα τεταγμένην, μεθ' ἣν καὶ τὴν τ̃ Συμμάχου, ἔπειτα τὴν τ̃ ἑβδομηκονταδύο, μεθ' ἃς ἡ τ̃ Θεοδοτίωνος σύνταξις], καὶ ἑξῆς ἡ πέμπτη τε, καὶ ἕκτη, δοκοῦσι πρώτους ἑρμηνεῦσαι τ̃ Ἀκύλαν, καὶ τὸν Σύμμαχον, τ̃ ἑβδομηκονταδύο καὶ τὴν τάξιν τῆς θέσεως, ὅπ̃ς οὐκ ἔχει. ἀλλ' Ὠριγένης πυθόμενος τὴν τ̃ ἑβδομηκονταδύο ἔκδοσιν ἀνωνύμ̃ εἶναι, μέσην ταύτην συνέθηκεν, ὅπως τὰς ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν ἑρμηνείας διελέγχῃ. τοῦτο δὲ μόνον Ὠριγένης χρησίμως ἐποίησεν. ἵνα δὲ καὶ τ̃ Ῥωμαίων βασιλέων τὴν ἀκολουθίαν, ἣν ἠρξάμεθα ποιεῖν, μὴ παραλείψωμεν, αὖθις τὰς τ̃ ἄλλων βασιλέων διαδοχὰς, καθὼς ἕκαστ⊙ ἐβασίλευσεν, ὑποτάξωμεν.

F. ἐνπρώτοις.

A Qvin & Origenes ipse qvamvis multa sit passus martyrii exitum minimè est adeptus. Qvi Cæsaream Stratonis primùm, inde Hierosolyma sese conferens, paululum istic moratus, Tyrum postea concessit. Ubi annorum octo & vigiuti spatio degens, cùm severissimam, uti ferunt, vitæ disciplinam instituit, tum ad Scripturarum enarrationem animum adjecit. Qvo tempore Hexapla illa sua composuit, Hebraicis duabus paginis, adjectis; atqve unam editionem ex adverso alterius opposuit, eosqve libros Hexaplos nominavit, uti supra copiosius explicavimus.

B XIX. Porro cùm editionis V. ac VI libros eo, qvo diximus, modo reperisset, nec de authoribus constaret, habita temporum, qvibus inventæ sunt, ratione, primùm ad superiores illas qvatuor conseqventer unam attexuit qvam appellari Qvintam voluit, & inscripta qvinta litera, ordinem illius ostendit. Idem & in VI secutus est, qvam episemo præfixa, editionis sextæ nomine vulgavit. Qva in re singulare qvoddam inest artificium, qvod eruditos plerosqve latere solet. Qvi cum Hexapla, vel Octapla legunt. (Nam Tetrapla IV Græcis editionibus con- C stant; cùm nimirum Aqvilæ translatio priore loco posita: tum Symmachi: deinde LXXII, ac postremò Theodotionis in unum corpus conflantur. Qvibus si Hebraicæ duæ editiones accesserint, Hexapla vocantur. Qvòd si V & VI editionem adjunxeris, conseqvens est ut Octapla nominentur) Sed cùm illos Libros qvidam, uti diximus, evolvunt, & priores esse duas editiones Hebraicas vident, ac deinceps Aqvilæ, tum Symmachi, inde LXX Seniorum: deinde Theodotionis, postremò V, atqve VI, Aqvilam & Symmachum, pro eo, qvo dispositi D sunt, ordine LXX ipsos antecessisse falso suspicantur. Sed Origenes videlicet cùm LXX Interpretum editionem accuratissimam esse persvasum haberet, mediam omnium esse voluit, ut ad eam utrinqve dispositæ cæteræ, tanqvam ad amussim exigi, redarguiqve possent. Qvod unum Origenis inventum longè utilissimum fuit. Sed ut inchoatam Romanorum Imperatorum seriem prosequamur cæterorum successiones & Imperii tempora subjicienda putavimus.

Origenis editiones explicantur.

XX. Igitur post Gallum & Volusianum, qvos supra commemoravimus; qvi annis duobus ac mensibus qvatuor imperarunt, succesſere Valerianus & Galienus annis duodecim. Qvibus annum nonum imperantibus, Manes è Perside ad Romanorum Imperium acceſſit. Qvo tempore cum Archelao Caſcharorum in Meſopotamia Epiſcopo diſputando ſuperatus clanculum aufugit, & ad pagum qvendam Caſcharis, vicinum nomine Diodoridem profectus, Ibidemqve cum Tryphone Presbytero congreſſus, convictus, atqve extremo pudore perfuſus eſt: ex qvo lapidibus à populo eſſet obrutus; niſi eum Archelaus Epiſcopus eripuiſſet. Unde cùm reverſus eſſet in Perſidem, Perſarum regis juſſu cutis illi acutiſſimo calamo detrahitur, itaqve mortem obiit,

A Μετὰ *Γαλλίηνον ϗ ΟΥαλεσιανὸν τοὺς προ- C. Γάλλου
γεγραμμένους βασιλεύσαντας ἐπὶ ἔτεσι δύο
καὶ μησὶ τέσσαρσιν, ἐβασίλευσεν ΟΥαλερι-
ανὸς, καὶ Γαλλίην ἐπὶ ἔτεσι δώδεκα. ἐν τῷ
ἐννάτῳ ἓν ἔτει τ τότων βασιλείας ἀνέβη
Μάνης ἀπὸ τ Περσίδ· ὅτε καὶ πρὸς Αρχε-
λαον τὸν Επίσκοπον Καχάρων τ Μεσοπο-
ταμίας συζητήσας, καὶ τὸ ἧττον ἀπενεγκά-
μεν, λεληθότως ἀπέδρα, καὶ ἐλθὼν εἰς
Διοδωρίδα κώμην τ Καχάρων πρὸς τοιοῦτόν,
καὶ συζητήσας Τρύφωνι τῷ ἁγίῳ Πρεσβυ-
τέρῳ, τελείως ὑπ' αὐτ κατησχύνθη. διὸ ϗ
B ἔμελλε λίθοις ὑπὸ τ λαῶν θανατοῦσθ· λυ-
τρωθεὶς δὲ ὑπὸ τ Επισκόπ Αρχελάε, καὶ
ἀνακάμψας εἰς τὴν Περσίδα, κελεύσ τ
Περσῶν βασιλέως, καλάμῳ ἐξεδάρη, καὶ ὕ-
στως τὸ τέλ ἔβιε κατέσρεψε.

Μετὰ ΟΥαλεριανὸν, καὶ Γαλλίηνον βασι-
λεύσ Κλαύδι ἐνιαυτὸν ἕνα, καὶ μῆνας θ'.

Τοῦτον διαδέχεται ΑΥριλιανὸς, καὶ βασι-
λεύσ ἔτη ε, καὶ μῆνας ἕξ.

Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσε Τάκιτ μῆνας
ἕξ.

Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσε Πρόβ ἔτη ἕξ, ϗ
C μῆνας δ'.

Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσε Κάρ, ἅμα τοῖς παι-
σὶ Καρίνῳ, καὶ Νομεριανῷ ἔτη δύο.

Μετὰ τοῦτον Διοκλητιανὸς ἅμα Μαξιμια-
νῷ, καὶ Κωνσαντίῳ ἔτη ιγ. ἐφ' ὧν ὁ περίλαμπρος δι-
ωγμὸς γεγένηται, διαρκέσας ὅλοις δώδεκα
ἔτεσι. παυσαμένε δὲ τ διωγμοῦ, βασιλεύσ
Διοκλητιανὸς ἄλλον ἕνα ἐνιαυτὸν, καὶ παύεται
τ βασιλείας ἑαυτ ρονίσας. Μαξιμιανὸς δὲ
κακῷ μόρῳ ὀφθαλμιᾷ τε, καὶ πάθ σωμα-
τικῷ πεπτωκὼς, ἐξεβολήθη τοῦ ὀφθαλμοῦ
D αὐτομάτως νόσῳ, καθ' ὃν τρόπον διέθετο τοῦ
μάρτυρας. καὶ ὕστως τ βίον κατέσρεψε, κα-
ταλείψας Λικίνιον, ϗ Κωνσάντιον βασιλεύοντας.

Τούτους τελευτήσαντας διαδέχεται Κων-
σαντῖνος ὁ μακαρίτης, βασιλεύσας ἔτη
λϛ.

Ος τελευτήσας τοὺς ἰδίους παῖδας κατέλι-
πε βασιλεύσι, Κώνσαντα, ϗ Κωνσάντιον, καὶ
Κωνσαντῖνον.

Μεθ' οὓς Ιουλιανὸς, Ιοβιανός τε, ϗ ΟΥαλεν-
τιανὸς ὁ μέγας, ϗ ΟΥάλης ὁ ἀδελφὸς αὐτ, ϗ
Γρατιανὸς υἱὸς ΟΥαλεντινιανοῦ, ϗ ΟΥαλεντι-
ανὸς νεώτερος, υἱὸς Ουαλεντινιανοῦ, *τοῦ ἀδελφοῦ Leg. ἀδελφός.

Poſt Gallum & Volusianum, qvos ſupra commemoravimus; qvi annis duobus ac menſibus qvatuor imperarunt, ſucceſſere Valerianus & Galienus annis duodecim. Qvibus annum nonum imperantibus, Manes è Perſide ad Romanorum Imperium acceſſit. Qvo tempore cum Archelao Caſcharorum in Meſopotamia Epiſcopo diſputando ſuperatus clanculum aufugit, & ad pagum qvendam Caſcharis, vicinum nomine Diodoridem profectus, Ibidemqve cum Tryphone Presbytero congreſſus, convictus, atqve extremo pudore perfuſus eſt: ex qvo lapidibus à populo eſſet obrutus; niſi eum Archelaus Epiſcopus eripuiſſet. Unde cùm reverſus eſſet in Perſidem, Perſarum regis juſſu cutis illi acutiſſimo calamo detrahitur, itaqve mortem obiit,

Poſt Valerianum & Galienum Claudius imperavit annum, menſes IX.

Succeſſit Aurelianus annos qvinqve menſes VI.

Poſt hunc Tacitus menſes VI.
Inde Probus annos VI, menſes IV,

Poſt hunc Carus cum filiis, Carino, & Numeriano annos II,

Tùm Diocletianus cum Maximiano & Conſtantio annos XIII. Qvorum tempore magna illa perſecutio contigit, qvæ duodecim annos tenuit. Poſt perſecutionem imperavit Diocletianus alium unum annum: Moxqve abdicato Imperio velut emeritus, ac veteranus privatæ vitæ ſeſe tradidit. Maximianus verò infelici fato, oculorum præſertim, ac totius corporis ægritudine conflictatus, ſponte evulſis radicitus oculis, miſerrimè periit, cùm eadem eſſet expertus, qvæ martyribus inflixerat, relicto Licinio, ac Conſtantio Imperatoribus. Qvibus vita defunctis

Conſtantinus beatæ memoriæ imperavit annis XXXII.

Qvi mortuus ſucceſſores habuit Imperii filios ſuos, Conſtantem, & Conſtantium, ac Conſtantinum.

Excepit hos Julianus: tùm Jovinianus, Valentianus magnus, & Valens frater ejus, & Gratianus filius Valentiniani; deinde Valentinianus Junior, Valentiniani filius, frater Gratiani, &

Γρατιανὸς. καὶ Θεοδόσιος ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς, καὶ Ἀρκάδιος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ Ὀνώριος ὁ ἐπιφανέστατος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ. ὧν τὰ ἔτη μέχρι τῆς Ἀρκαδίου ὑπατείας τὸ δεύτερον, καὶ Ῥουφίνου ἀριθμοῦνται νζ. ἐφ' ὧν, ἐτελεύτησεν ὁ Οὐαλεντινιανὸς ὁ νεότερος, υἱὸς Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ μεγάλου, εὑρεθεὶς ἄφνω ἐν τῷ Παλατίῳ πεπνιγμένος, ὡς λόγος, ἐν εἰδοῖς Μαΐαις, περὶ μιᾶς ἡμέρας τῆς Πεντηκοστῆς, ἐν ἡμέρᾳ Σαββάτου. αὐτῇ δὲ τῇ ἡμέρᾳ τῆς Πεντηκοστῆς ἐξενομίθη. ἦν δὲ κατ' Αἰγυπτίους τότε μηνὸς Παχὼν, μία καὶ εἰκὰς κῇ· δὲ Ἕλληνας Ἀρτεμισίου τρίτη καὶ εἰκὰς, κῇ· Ῥωμαίοις δὲ περὶ δεκάτην Καλάνδων Ἰουνίων. A B

Theodosius religiosissimus Imperator. Demùm Arcadius, Theodosii filius, & Honorius illustrissimus, frater ejus. Qvorum anni usqve ad Arcadium II, & Rufinum Coss. numerantur LVII. Qvibus Coss. mortuus est Valentinianus Junior Valentiniani magni filius: qvi subinde, uti ferunt, præfocatus in Palatio repertus est, Idibus Maji, pridie Pentecostes, die Sabbati, ipso verò die Pentecostes elatus est. Erat tùm apud Ægyptios mensis Pachon, dies vicesima prima: juxta Græcos Artemisii mensis tertia & vicesima: secundum Romanos decimo septimo Kalend. Junias.

Εως ἐνταῦθα φιλοπαλώτατε δεηθέντες τῆς προφερομένοις, ἅπασι τὴν τῶν ἑρμηνευτῶν ὑποθέσιν ἐδηλώσαμεν. εἶθ' ἑξῆς εἰς τὰ ἐπίλοιπα καθὼς * ὑποδυχόμεθα, σὰς εὐχὰς, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ, τὸν νοῦν ἐπιδῶμεν περὶ τῶν ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς σαθμῶν τε καὶ μέτρων, καὶ ἀριθμῶν δηλώσοντες, πόθεν ἕκαστον ὠνόμασαι, καὶ τίνος ἕνεκα ἔτως κέκληται, καὶ πόθεν τὴν προφασιν τοῦ ὀνομασίας εἴληφε, καὶ τίς ἑκάστου τούτων ἡ ποιότης, καὶ ἡ ὁλκὴ, καὶ ἡ δύναμις. C

For. ὑπεχόμεθα.

XXI Hactenus studiosè lector paucis, qvæ dicenda putavimus, contenti, totam Interpretum historiam exposuimus. Nunc deinceps ad cætera, qvemadmodum te interpellante promisimus, ô vir Dei! animum applicemus: deqve ponderibus, & mensuris, ac numeris agemus, & unde unius cujusqve nomen ac cujus gratia deductum sit, qvæqve nominis occasio fuerit; tùm qvæ cujusqve conditio, qvod pondus sit ac potestas, aperiemus.

Μέτρου ἓν ἐστι κόρος. κεῖται δὲ ἐν τῷ κῇ Λουκᾶ Εὐαγγελίῳ, ὅθεν ὁ Σωτὴρ ἐπαινεῖ τὸν φρόνιμον οἰκονόμον τῆς χρεωφειλέτας. ἀντὶ κόρων τοσούτων ἐν τοῖς σφῶν αὐτῶν χειρογράφοις τοσούτων μεταγραψάμενον. ἀντὶ δὲ τοσούτων βάτων ἐλαίου, πεντήκοντα ποιήσαντα. ὀνόματα γάρ εἰσι μέτρων τάδε, λεθὲκ, γόμορ, βάτος, σάτον, μόδιος, κόμος, φοῖνιξ, ὕφη σεμιδάλεως, ἀρὰξ ἀλεύρου, χοινὰ τρία μέτρα σεμιδάλεως, τρία κανᾶ χονδριτῶν, νέβελ οἴνου, κόλλαθον, ἀλάβαστρον μύρου, καμψάκης ὕδατος, κοτύλη ἐλαίου, κύαθος μετρητὴς οἴνου, μετρητὴς ἐλαίου, τρυβλίον, ξέστης, ἀμφορεὺς, ἀπόρρυμα, σαβιθὰ, ἶν, χοῦς, σάμνος χρυσῆ, ἐν ᾗ ἀπέκειτο τὸ μάννα, μάρις, κύπελλος, κογγιάριον. εἴληπται τοίνυν ὁ κόρος ἐκ τῆς Ἑβραϊκῆς διαλέκτου, ὃς καλεῖται χόρ. εἰσὶ δὲ μόδιοι λ. χὸρ δὲ λέγεται ἀπὸ τοῦ βουνοῦ ἐπωθέσεως. χαρία γὰρ καλεῖται βουνός. βουνιθέντες δὲ καὶ οἱ τριάκοντα μόδιοι, ποιοῦσι φορτίον καμήλου. λεδὲκ δὲ, ὡς ἐν τῷ Ὡσηὲ τῷ προφήτῃ εἴρηται, ὅτι ἐμισθωσάμην D

Corus itaqve mensuræ genus est: de qvo in Evangelio Lucæ fit mentio: qvo in loco prudentem dispensatorem Dominus ipse collaudat, qvi debitoribus pro tot coris qvi in illorum chirographis continebantur, tot rescripsit, & acceptos tulit: nec non & pro tot olei batis, tot reposuit. Mensurarum porrò hæc sunt nomina: lethec, gomor, batus, satum, modius, cabus, chœnix ephi similaginis, pugillus farinæ, artaba, tres mensuræ similaginis, tria canistra panum chondritarum ex alica: uter vini, collathon, alabastrum ungventi, campsaces aqvæ, hemina olei, cyathus, metreta vini, metreta olei tryblion, sextarius, amphora aporryma, sabitha, in, chus, sive congius, urna aurea, in qva repositum erat manna, mares, cypros, congiarium. Corus itaqve ex Hebraica lingva desumptus est, à qvibus *chor* dicitur. Is modios continet XXX. Nomen ei à clivo petitum. Nam Hebraicè *charia* clivus appellatur, Triginta porro modii in acervum, ac veluti clivum collecti, cameli onus efficiunt. Lethec autem ab Osea Propheta nominatim exprimitur. *Mercede-*

Corus qvid sit. Luc. 16. 7.

Explicantur mensuræ reliqvæ.

Osc. 3. 2.

conduxi mihi lethec ordei. In exemplaribus qvibusdam *gomor ordei* legitur, qvod idem eſt. Qvindecim enim modii ſignificantur. Lethec porrò Hebræorum lingva elevationem ſonat, ex eo qvod adoleſcens modios XV attollere, & imponere aſino poſſit. Eadem menſura etiam Gomor vocatur. Sunt autem duo genera Gomor, magnum, & parvum. Magnum ejusdem menſuræ eſt cum lethec, ac qvindecim modios etiam ipſum continet, parvum verò duodecim batos. Atqve hoc ex Hebraica lingva deductum eſt, ejusdemqve nominis eſt cum vaſe, qvo oleum excipitur, appellaturqve bith. Batos enim vas qvoddam eſt, in qvod oleum exprimitur, ſextariorum qvinqvaginta, eſtqve menſura officinæ oleariæ. Mnaſis aut medimnus ex Romana, ut puto, lingva deductus eſt, à voce *medium.* Mnaſis itaqve apud Cyprios, & apud alias gentes menſuram habet propriam, decem videlicet frumenti, hordeiqve modios continens. Modius apud Cypros ſextariorum eſt decem ac ſeptem: medimnus apud eosdem diverſus eſt: Medimnum enim Salaminii, ſive Conſtantii qvinqve modiis definiunt: Paphii & Siculi qvatuor cum dimidio. Satum Hebræorum dictio eſt, qvam hi feminino genere uſurpant, Græci neutro, à qvibus ſatum non ſatus dicitur. Eſtqve modius redundans ac ſuperfluens; qvod ad eum qvadrantis fiat acceſſio. Hebraicè porrò Sata *ſumptionem, ſive elationem* ſignificat; qvòd qvi metitur menſuram capere, & attollere conſueverit. At modii vocabulum ſubtili qvadam apud Hebræos ratione duorum & viginti ſextariorum eſſe reperitur, qvod non temerè, nec utcunqve, ſed ſubtiliſſima, uti diximus, obſervatione factum. Nam legitimus juſtusqve modius, id qvod in Lege ſæpius inculcatur, ad ſacram menſuram exigi ſolebat. Qvæ menſura nihil aliud ſignificat, qvàm XXII illa opera, qvæ ſex hebdomadis diebus molitus eſt Deus.

Sexdierum opera. XXII. Etenim primo die ſuperiores illos orbes cœli, cum aqvis, terraqve fabricavit. Qvibus ex elementis glacies, grando, gelu, roresqve gignuntur. Tum adminiſtros Spiritus, qvi coram illo apparitione funguntur; cujusmodi ſunt; Angeli aſſiſtentes; Angeli gloriæ; Angeli ſpirituum flantium

A ἐμαυτῷ λεθὲκ κριθῶν, ἐν ἀνιγραφοις δὲ γόμορ κριθῶν, τὸ αὐτό ἐσι. δέκα γὰρ καὶ πέντε μόδιοι σημαίνονται ἔτι. λεθὲκ ὃ κῆ τιὼ τῶν Ἑβραίων Φωνὴν κέκληται, ὅ ἐσιν ἔταρμα, ἀπὸ τ δύνασθαι τὸ νεανίσκ ἐταρθῆναι τὸν δεκαπέντε μοδίους, καὶ ὑπτεθεῖναι τῷ ὄνῳ. τὸ δὲ αὐτὸ καὶ τὸ γόμορ καλεῖ). δύο δέ ἐσι γόμορ, μέγα καὶ μικρόν. ὧν τὸ μέγα ἰσόμετρόν ἐσι τῷ λεθὲκ, δεκαπέντε κῆ αὐτὸ ὂν μοδίων. τὸ δὲ μικρὸν δώδεκα * βάθους. καὶ τὸ ἀπὸ τ Ἑβραϊκῆς διαλέκτου παρῆκται, συνωνύμως τῷ ἐλαιοτριβείῳ καλούμενον βίθ. F. βάθων.

B * βάδος γὰρ ἑρμηνεύεται ἐλαιοτριβεῖον, ἐσὶ δὲ ξέσων πεντήκοντα. τὸ δὲ μέτρον ἐσὶ τ τῆς ἐλαιοτρίπου ἐργασίας. μνασὶς, ἡ μέδιμνος, οἶμαι ἐκ τῆς Ρωμαϊκῆς γλώσσης παρῆχθησαν. τὸ γὰρ μεδιὸμ, μέσον ἑρμηνεύε) ἐν αὐτῇ τῇ γλώσσῃ. μνασὴς τοίνυν παρὰ Κυπρίοις μετρεῖται καὶ παρ' ἄλλοις ἔθνεσιν. εἰσὶ δὲ καὶ μόδιοι σίτου, ἡ κριθῶν εἰς τὴν τ δέκα καὶ ἑπτὰ ξέσων, παρὰ Κυπρίοις μόδιον. μέδιμνος δὲ παρ' αὐτοῖς τοῖς Κυπρίοις διάφορος. τὸν γὰρ μέδιμνον Σαλαμίνιοι, εἴτουν Κωνσάντιοι ἐκ πέντε μοδίων ἔχουσι. Πάφιοι δὲ καὶ Σικε-

C λιοὶ τεσσάρων ἡμίσυ μοδίων αὐτὸν μετροῦσιν. σάτον καλεῖται, ἐξ αὐτῆς τῆς Ἑβραΐδος διαληφθὲν, θηλυκῶς δὲ ἐκφωνούμενον. ἐν δὲ τῇ Ἑλληνίδι ἑτέρως. σάτον γὰρ λέγεται, καὶ οὐχὶ σάτος. ἔσι δὲ μόδιος ὑπέργυος, ὥστε πληροῦσθαι μὲν τ μόδιον, διὰ δὲ τοῦ ὑπερ-γίνεσθαι τὸ τέταρτον τοῦ μοδίου. κέκληται δὲ σάτα κῆ τὴν αὐτὴν διάλεκτον ἐκφωνούμενον, λῆψις, ἢ αἴρεσις, ἀπὸ τοῦ τὸν μετροῦντα ἕξι τινὶ τὸ μέτρον λαμβάνειν τε, καὶ κρίζειν. τοῦ δὲ μοδίου τὸ ὄνομα διὰ πολλῆς ἀκριβείας ὑπὸ τ Ἑβραίων εὑρέθη εἰκοσιδύο ξέσων ὑπάρ-

D χον, οὐκ ἀπλῶς δὲ, οὐδ' ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ διὰ πολλὴν ἀκρίβειαν. ὁ γὰρ δίκαιος μόδιος, καθὼς εἴωθεν ὁ νόμος λέγειν, κατὰ τὸ μέτρον τὸ ἅγιον ἐμετρήθη. τὸ δὲ ἅγιον μέτρον οὐδὲν ἄλλο ἐσὶν, ἢ τὰ κβ ἔργα, ἃ ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν ταῖς ἓξ ἡμέραις τ ἑβδομάδος.

Τῇ μὲν γὰρ πρώτῃ ἡμέρᾳ ἐποίησε τὸν ἀνώτερος οὐρανὸς, τὴν γῆν, τὰ ὕδατα. ἐξ ὧν στοιχείων, καὶ κρύσταλλος, κὴ χάλαζα, κὴ παγετοὶ, κὴ δρόσος, τὰ πνεύματα τὰ λειτουργοῦντα ἐνώπιον αὐτοῦ, ἅ ἐσι τάδε, Ἄγγελοι πρὸ προσώπου, καὶ Ἄγγελοι τ δόξης, κὴ Ἄγγελοι πνευμάτων

πνεότων, Αγγελοι νεφελῶν, κὴ γνόφων, χι- A
όν Θ, καὶ χαλάζης, καὶ πάγε, Αγγελοι φω-
νῶν, βροντῶν, ἀστραπῶν, ψύχες, καύματ Θ,
χειμῶν Θ, φθινοπώρε, ἔαρ Θ, καὶ θέρες, κὴ
πάντων τῶν πνευμάτων τῶν λισμάτων αὐτὸ τὸ
ἐν ἀρανοῖς, καὶ ἐν τῇ γῇ, τὰς ἀβύσσες, τήν τε
ὑποκάτω τ γῆς, κὴ ὄχλως καὶ σκότ Θ, ἑσπέ-
ρα καὶ νὺξ, τὸ φῶς ἡμέρας τε, καὶ ὄρθρε. ταῦ-
τα τὰ ἑπτὰ μέγιστα ἔργα ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν
τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ.

Ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ τὸ στερέωμα τὸ ἐν μέσῳ
τῶν ὑδάτων, καὶ τὴν διαμέρησιν τῶν ἐπάνω
τὸ στερεώματ Θ ὑδάτων, καὶ τῶν ὑποκάτω B
τὸ στερεώματ Θ ἐπὶ προσώπου πάσης τῆς
γῆς. τοῦτο μόνον ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ δευτέ-
ρᾳ ἡμέρᾳ.

Τρίτῃ δ' ἡμέρᾳ τὰς θαλάσσας, σὺν ποτα-
μοὺς, τὰς πηγὰς, καὶ λίμνας, τὰ σπέρματα τ
πόρε. τὰ βλαστήματα, τὰ ξύλα τὰ κάρπι-
μά τε, καὶ ἄκαρπα, σὺν δρυμός. ταῦτα τὰ
τέσσαρα ἔργα τὰ μέγιστα ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν
τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ.

Τῇ δὲ τετάρτῃ τ ἥλιον, τ σελήνην, σὺν
ἀστέρας. ταῦτα τὰ τρία ἔργα τὰ μεγάλα ἐ-
ποίησε ὁ Θεὸς ἐν τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ.

Τῇ δὲ πέμπτῃ τὰ κήτη τὰ μεγάλα, σὺν
ἰχθύας, καὶ τὰ ἄλλα ἑρπετὰ τὰ ἐν τοῖς ὕδα-
σι, τὰ πετεινὰ, τὰ πτερωτά. ταῦτα τὰ τρία ἔργα τὰ
μεγάλα ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ πέμπτῃ ἡμέρᾳ.

Τῇ δὲ ἕκτῃ ἡμέρᾳ τὰ θηρία, τὰ κτήνη, τὰ ἑρπετὰ
τ γῆς, τ ἄνθρωπον. ταῦτα τὰ τέσσαρα μεγάλα
ἔργα ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ. καὶ ἐγέ-
νετο πάντα τὰ ἐν ταῖς ἓξ ἡμέραις ὑπὸ τ Θεῦ
ποιηθέντα, ἔργα κϐ'. καὶ συνετέλεσεν ὁ Θεὸς
πάντα ἐν τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ, ὅσα ἐν τοῖς ἀρανοῖς, καὶ
ἐν τῇ γῇ, ἐν ταῖς θαλάσσαις, καὶ ἐν ταῖς ἀβύσ-
σοις, ἐν τῷ φωτὶ, καὶ ἐν τῷ σκότ, καὶ ἐν πᾶσι.

Καὶ ἀνεπαύσατο ὁ Θεὸς ἐκ πάντων τ ἔργων
αὐτ ἐν τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ, καὶ ηὐλόγησεν αὐτὴν,
καὶ ἡγίασεν αὐτὴν, καὶ ἐδήλωσε δι' Αγγέλ τῷ
Μωϋσῇ, ὅτι κὴ εἰκοσιδύο κεφάλαια ἀπὸ Αδὰμ
ἄχρι Ιακὼϐ. καὶ ἐκλέξομαι ἐμαυτῷ ἐκ τ
σπέρματ Θ αὐτ λαὸν περίσσιον ἀπὸ πάντων
τ ἐθνῶν. αἱ δὲ κεφαλαὶ περὶ ὧν εἶπεν ὁ κύρι Θ,
εἰσὶν αὗται· Αδὰμ, Σὴθ, Ενὼς, Ενὼχ, Αρφαξὰδ,
Σάλα, Καϊνὰν, Φαλὲκ, Μαλελεὴλ, Ἐβὲρ,
Ραγαῦ, Ιάρεδ, Σερὲχ, Ναχὼρ, Μαθουσάλα, Θάρα, Λάμεχ, Νῶε, Ἀβραὰμ,

Angeli nubium, ac caliginis, nivis, grandinis atqve glaciei: Angeli fragorum, tonitruorum, fulgurum, frigoris, æstus, hiemis, autumni, veris, æstatis, omniumqve spirituum, qvi creatis rebus insunt omnibus, qvas cœlum terraqve complectitur. Ad hæc abyssos, ac voragines creavit, qvæ infra terram sunt ac chaos, & tenebras. Secuta est vespera, nox, diei lux, ac diluculi. Septem hæc primaria opera Deus primo die perficit.

Secundo verò die firmamentum, qvod in medio aqvarum est, condidit, & earundem aqvarum, qvæ supra firmamentum sunt ab iis qvæ sub firmamento, atqve in terræ superficie porriguntur, divortia constituit. Unum hoc opus secundo die confectum est.

Tertio die maria, flumina, fontes, lacus, semina, stirpes, fructiferas arbores ac steriles, silvas deniqve procreavit. Qvatuor hæc præcipua Deus opera tertio die fabricavit.

Qvarto die Solem, Lunam, ac stellas; tria videlicet insignia opera, Deus elaboravit.

C Qvinto die grandiora cete, pisces, ac cætera in aqvis repentia, nec non & aves, ac volatilia. Qvæ tria sunt præcipua qvinti diei opera.

Sexto die feras, pecudes, terra proserpentes bestias, hominemqve designavit. Qvatuor hæc majora Deus opera sexto die perfecit. Colligitur operum omnium summa, qvæ sex diebus edita sunt, duo & viginti. Nam sexto die absoluta sunt à Deo omnia, qvæ cœlo, terra, mari, abyssis, luce, tenebris, cæterisqve continentur.

D Septimo deinde die cessavit ab omni prorsus opere Deus, eiqve diei benedixit, ac consecrari voluit, idqve per Angelum Moysi significavit. Eodem pertinere potest, qvod ab Adamo ad Jacobum duo & viginti capita numerantur: *Et Eligam*, inqvit, *mihi ex ejus* Deut. 14. 2.
stirpe populum peculiarem, ex omnibus gentibus. Capita porrò illa, de qvibus locutus est Dominus ista sunt: Adam, Seth, Enos, Enoch, Arphaxad, Sala, Cainam, Phalec, Malaleel, Heber, Ragau, Jared, Seruch, Nachor, Mathusala, Thare, Lamech, Noë, A-

braam, Isaac, Jacob, Sem. Colliguntur generationes duæ & viginti. Unde & XXII sunt apud Hebræos literæ: secundum qvas perinde XXII libros numerant, licet XXVII propriè sint. Verùm qvoniam qvinqve apud illos literæ duplicantur, fiuntqve qvodammodo XXVII, qvæ in XXII contrahuntur, ideò XXVII qvoqve libros in XXII conferunt.

A Ισαὰκ, Ιακὼβ, Σήμ. ὁμοῦ εἰκοσιδύο γραμ. διὸ καὶ εἰκοσιδύο εἰσὶ τὰ παρ' Ἑβραίοις γράμματα, καὶ πρὸς αὐτὰ καὶ τὰς βίβλους αὐτῶν κβ' ἠρίθμησαν εἰκοσιεπτὰ ὅσας· ἀλλ' ἐπειδὴ διπλοῦνται πέντε παρ' αὐτοῖς στοιχεῖα, εἰκοσιεπτὰ καὶ αὐτὰ ὄντα, καὶ εἰς κβ' ἀποτελοῦνται, τοῦτο χάριν καὶ τὰς βίβλους κζ' ὅσας, κβ' πεποιήκασιν.

Libri Canonici apud Hebræos

XXIII Primus est Beresith, qvæ Genesis appellatur. Tum Elleſemoth; qvæ est exodus, hoc est egressio filiorum Israël ex Ægypto. Vajicra; qvi est Leviticus. Vajedabber, hoc est Numerorum liber. Elledebarim, Deuteronomium. Liber Jesu filii Nave. Job, Sophetim, id est Judicum, Ruth, Sepher Tehillim, hoc est Psalterium. Dibre haiiamim, sive primus Paralipomenon liber: Dibre haijamim, secundus Paralipomenon liber. Samuelis primus, sive regnorum primus. Samuelis, sive regnorum secundus; Meachim, sive regnorum tertius: Melachim sive regnorum qvartus. Mischle, sive Proverbiorum liber. Coheleth, hoc est Ecclesiastes. Sirhaffirim, Cantica Canticorum. Dathariasara, hoc est XII Prophetæ. Esaias Propheta: Hieremias, Ezechiel, Daniel. Liber primus Esdræ. Liber secundus Esdræ. Esther. Hi sunt septem & viginti libri: qvi cum numero literarum exæqvantur, literis qvinqve geminatis, ut supra monuimus. Est & alius qvidam exiguus liber, qvi Cinoth inscribitur, hoc est lamentationes Hieremiæ, qvi extra numerum ad Hieremiam adjungitur. Cæterùm viginti duorum iste numerus ubiqve reperitur, ac diversis in rebus cernitur; velut in viginti duobus operibus, qvæ Deus sex illis diebus, qvi in mundi fabricationem insumpti sunt, elaboravit. Tùm in viginti duabus generationibus, qvæ ab Adamo ad Israëlem, intercedunt. Item in viginti duabus literis ab Aleph, ad Thau. Postremò in duobus & viginti libris, qvi ab Genesi ad Esther usqve censentur. Ita modius mensura nobis est sextariorum duorum, & viginti. Qvem Hebræi mode vocant. Græci expeditioris pronuntiationis gratia, modia. Idem & apud Ægyptios nomen est; sed & Syri, & Arabes modia vocant, qvòd confessionem significat.

B Ὧν πρώτη Βερισὴθ, ἣ καλεῖται Γένεσις κόσμ. ἐλησιμωὴθ, ἣ Ἐξοδος τῶν υἱῶν Ισραὴλ ἐξ Αἰγύπτ. ὠδωϊεκρὰ, ἣ ἑρμηνεύεται Λευιτικόν. ἰωδδαβὴρ, ἥ ἐστιν Ἀριθμοί. ἐλλεδεβαρεὶμ, τὸ Δευτερονόμιον. ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. διὼθ, ἡ τοῦ Ἰώβ. διασωφθείμ, ἡ τῶν Κριτῶν. διαρὲθ, ἡ τῆς Ῥούθ. σφερλελείμ, τὸ Ψαλτήριον. δεβρεϊαμεὶμ, ἡ πρώτη τῶν Παραλειπομένων. δεβρεϊαμεὶμ, Παραλειπομένων. δευτέρα. δεμερὲλ, Βασιλειῶν πρώτη. δαδδεμερὴλ, Βασιλειῶν δευτέρα. δμαλαχεὶ, Βασιλειῶν τρίτη. δμαλαχεὶ, Βασιλειῶν τετάρτη. δμεαλωὲθ, ἡ Παροιμιῶν. δεκωέλεθ, Ἐκκλησιαστής. σιρασισεὶμ, τὸ Ασμα τῶν ᾀσμάτων. δαθαριασαρὰ, τὸ Δωδεκαπροφήτον. Δησαΐας, τοῦ Προφήτου Ησαΐας. C διερεμίας, ἡ τοῦ Ιερεμίου. διεζεκιὴλ, ἡ τοῦ Ιεζεκιὴλ. διδανιὴλ, ἡ τοῦ Δανιὴλ, διδέσδρα, ἡ τοῦ Εσδρα πρώτη. διδέσδρα, ἡ τοῦ Εσδρα δευτέρα· δεσθὴρ, ἡ τοῦ Εσθὴρ. αὗται δὲ αἱ εἰκοσιεπτὰ βίβλοι κθ' ἀριθμοῦνται κατὰ τὸ ἀριθμὸν τῶν στοιχείων. ἐπειδήπερ καὶ πέντε στοιχεῖα διπλοῦνται, καθὼς ἄνω προείπωμεν. ἔστι δὲ καὶ ἄλλη μικρὰ βίβλος, ἣ καλεῖται Κινωθ, ἥτις ἑρμηνεύεται θρῆνος Ιερεμίου. αὕτη ὑπὸ τὸν Ιερεμίαν συναπτεται, ἥτις ἐστὶ πρώτη. τὸ ἀριθμοῦ, καὶ τῷ Ιερεμίᾳ συναπτομένη. ἤτοι οἱ εἰκοσιδύο ἀριθμοὶ πανταχοῦ διορισόμενοι, καὶ ἐν διαφόροις εἴδεσιν ἀριθμούμενοι, ἔν τε τοῖς εἰκοσιδύο ἔργοις, οἷς ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἐν ταῖς ἓξ ἡμέραις τῆς κοσμοποιίας, καὶ ἐν εἰκοσιδύο γενεαῖς ἀπὸ Αδὰμ ἄχρι τοῦ Ισραὴλ, καὶ ἐν τοῖς εἰκοσιδύο στοιχείοις τῶν γραμμάτων ἀπὸ τοῦ Ἄλεφ ἄχρι τοῦ θαῦ, καὶ ἐν τοῖς κθ' βίβλοις ἀπὸ τῆς Γενέσεως ἄχρι τῆς Εσθὴρ, μέτρον ἡμῖν * ἐχωνήθησαν κδ' ξέστων, ὃ καλεῖται παρ' Ἑβραίοις μόδι, παρ' Ἕλλησι δὲ μόδια, διὰ τὴν πανοτηλίαν, παραπλησίως δὲ καὶ Αἰγύπτιοι μέν τοι τοῦτο καλοῦσιν, ὁμοίως δὲ καὶ Σύροι, καὶ Ἄραβες μόδια λέγουσιν, ὃ ἑρμηνεύεται ὁμο-

* deest alii qvid.

λογία. πληρωθεὶς γὰρ ὁ μόδιος, ὁμολογεῖ ὅτι πεπλήρωμαι. καλεῖται δὲ καὶ γνώμων.

A Nam impletus modius plenum se esse confitetur. Idem & Gnomon appellatur.

Τῷ δὲ ἀριθμῷ τῶν κβ' ἔργων τοῦ Θεοῦ τῶν ἀπαρχῆς, καὶ τῶν κβ' γραμμάτων, ἕως τοῦ Ἰακώβ, καὶ τῶν κβ' βιβλίων ἕως τῆς Ἐσθήρ, καὶ διὰ τῆς κβ' γραμμάτων ὑποθέσεως, ἐξ ὧν ὀνόμασται τοῦ Θεοῦ ἡμῖν παρέσῃ, καὶ Θεοῦ διδασκαλία ἡμῖν προτετύπωται, τοῦτο δηλοῦται, ὅτι ἐκ τοῦ νόμου, καὶ τῶν ἐν αὐτῷ μυστηρίων, ὁ Χριστὸς ἡμῖν ἐρχόμενος ἐμαρτυρήθη, καὶ ἀπεκαλύφθη· ὃς ἐλθὼν ἐν τῷ ΕΥαγγελίῳ ἐπλήρωσεν ἡμῖν τὸ μέτρον τῆς ζωῆς διὰ τοῦ μοδίου, τυτέστι τῆς ὁμο- B λογίας παντὶ τῷ εἰς αὐτὸν ὁμολογήσαντι, καὶ τὴν ζωὴν παρ' αὐτοῦ κομισαμένῳ. διὸ τὸ μέτρον τὸ ἅγιον Ἑβραῖοι λέγουσιν, ὅ ἐστι κβ' ξέστων, καὶ οὐ προσειρημένους· πολλοὶ γὰρ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, ἢ προσέθεντο, ἢ ἀφείλαντο ἀπὸ τοῦ μέτρου τούτου, τοῦ ἀκριβῶς παρ' Ἑβραίοις ἠριθμημένου. ἀλλὰ καὶ παρὰ Ῥωμαίοις συμβέβηκεν ὁμοιοπαθῶς μοδίου μέτρον καλεῖσθαι, ὥσπερ παρ' Ἑβραίοις τὸ ἄλεφ τῷ παιδίῳ τὸ μανθάνειν παρεγγυᾷ· καὶ παρ' Ἕλλησι τὸ ἀλφεῖν, ζητεῖν συμβέβηκε καλεῖσθαι. ὅθεν δηλονότι καὶ τὸ ἄλφα C ἐξ Ἑβραΐδος παρηνέχθη εἰς τὴν Ἑλλωΐδα. τὸ γοῦν μόδιον, ὡς ἐκ τῆς Ἑβραΐδος εὑρέθη, ὁμολογεῖν λεχθὲν, ὡς πολλάκις εἶπον, διὰ τὴν χρήσεως ἑρμηνευόμενον. εἰ μὴ γὰρ αὐτὸν πληρεσάτως γεμίσειέ τις, οὐχ ὁμολογεῖ ὅτι πεπλήρωμαι. πλήσας δὲ τὸ μέτρον, καὶ ῥητλιάσας, ὁμολογεῖ ὅτι πεπλήρωμαι.

XXIV. Cæterum numerus ille duorum operum, & viginti, qvæ Deus initio molitus est; tùm generationum totidem, qvæ ad Jacobum usqve propagatæ sunt, & viginti duorum librorum ad Esther usqve, ac literarum viginti duarum, qvibus Dei lex consignata nobis est, ac Dei primùm informata doctrina, illud ipsum significare videtur, venturum olim Christum, legis ejusqve mysteriorum testimonio declaratum esse, atqve patefactum. Qvi in hunc mundum veniens vitæ nobis mensuram in Evangelio per modium implevit, hoc est confessionem, & iis omnibus, qvi illius fidem profitentur, ac vitam ejus beneficio consequuntur. Qvam ob causam mensuræ genus sanctum ab Hebræis dicitur, qvod ex allatis rationibus duos & viginti sextarios capit. Nam pleræqve gentes ad eam mensuram addiderunt aliqvid, vel ei detraxerunt, cùm apud Hebræos numerus accuratissimè sibi constet. Qvinetjam apud Romanos æqvalis mensura modius appellatur; qvemadmodum apud Hebræos Aleph litera puerum ad discendum adhortatur; cui simile verbum apud Græcos ἀλφεῖν *investigare* significat. Ex qvo manifestum est vocem hanc alpha in Græcam lingvam ab Hebraica esse translatam. Sic igitur modius ab Hebræis profluxit: apud qvos idem est ac confiteri, eaqve vocis notio ad usum ipsum pertinet. Nam nisi qvis illum cumulatissimè compleverit, plenum se esse non fatetur. Sed cùm mensuram impleverit, & æqvatus radio fuerit, tum se plenum confitetur.

Κάμος δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς διαλέκτου διάφορον μέτρον ἐστὶν, ἥγουν τὸ τέταρτον μο- D δίου.

Camus ab eodem Hebraicæ lingvæ fonte qvartam modii partem continet.

Χοῖνιξ δὲ καὶ ὑφὴ ἓν μέν ἐστι, διττῷ δὲ ὀνόματι κέκληται, ἔστι δὲ δύο ξέστων καὶ ποσημορίου.

Chœnix, & Ephi unum & idem est duplici nomine comprehensum: duos sextarios & aliqvid amplius complectitur.

Δραὶξ ἀλεύρου τοῦτο ἀπερίεργόν ἐστι, καὶ πᾶσι δῆλον.

Pugillus farinæ difficile nihil habet, estqve omnibus planè cognitus.

Ἀρτάβη, τοῦτο τὸ μέτρον παρ' Αἰγυπτίοις ἐκλήθη. ἔστι δὲ ἑβδομηκονταδύο ξέστων. ἐκ πολλῆς δὲ ἀκριβείας καὶ τοῦτο ὅτως συνήχθη· ἑβδομηκονταδύο ἄνδρες τότε τὸν πύργον ᾠκοδόμουν, ὅτε καὶ εἰς ἑβδομηκονταδύο γλώσσας

Artaba Ægyptiorum propria vox est, & sextarios continet duos & septuaginta: qvi numerus qvoddam in se mysterium continet. Nam septuaginta duo viri turrim illam extruxerunt: qvo tempore in duas & septuaginta lingvas ex

una divisi sunt. Unde & *meropes* ab vocis divisione nominati sunt. Idem modus est & metrete, si sacræ mensuræ rationem habeas.

A ἐκ μιᾶς συνεχέθησαν· ὅθεν καὶ μέροπες ἐκλήθησαν εἰς τὴν μεμερισμένην φωνήν. τὸ δ' αὐτὸ (τὸ) μέτρον καὶ ὁ μετρήτης ἔχει, καὶ τὸ μέτρον τὸ ἅγιον.

Tres mensuræ farinæ sunt hæ, qvas Abraamus ad Angelorum prandium Saræ præparare, & indidem subcineritios penes conficere jussit. Cujus mensuræ singulæ partes Gomor capiunt.

Τρία μέτρα σεμιδάλεως, ἃ τοῖς Ἀγγέλοις Ἀβραὰμ τῇ Σάρρᾳ ἑτοιμάζειν προσέταξεν, ἐξ ὧν μέτρων * ἐγκρυφίαν ἄρτων χριθίνων ἐνετείλατο. ταῦτα δὲ τὰ μέτρα ἔπασον γόμον ἐχώρει. F. ἐγκρυφίας ἄρτους.

Est autem Gomor mensuræ majoris, sive Artabæ decima pars, qvæ sextarios septem, & qvintam unius partem continet.

Τὸ δὲ γόμον δέκατον ἦν τῆς μεγάλης μέτρου, τουτέστι τῆς Ἀρτάβης, ὃ γίνεται ἑπτὰ ξέστων καὶ πέμπτον.

Tria canistra chondritarum, sive panum alicariorum vasa sunt, qvibus chondritæ illi reponuntur, qvod est genus panis, qvi bifariam dividitur.

Τρία κανᾶ χονδριτῶν, ἔνθα εἰώθασι τότε ἀποτίθεσθαι τοὺς χονδρίτας. ἔστι δὲ εἶδος ἄρτου εἰς δύο τεμνομένου. B

Nebel vini sive uter sextarios capit centum qvinqvaginta.

Νέβελ οἴνου, ὅπερ ἐστὶ μέτρον ξέστων ρν'.

Satum sextarios LVI.

Τὸ σάτον νς' ξέστων ὑπάρχει.

Alabastrum ungventi, ampulla est vitrea, qvæ libram olei capit; estqve dimidii sextarii mensura. Alabastri porrò nomen à fragilitate reperit.

Ἀλάβαστρον μύρου, βικίον μικρόν ἐστιν ὑέλινον, χωροῦν λίτρων * ἕλαιον. τὸ δὲ μέτρον ἐστὶ ξέστου τὸ ἥμισυ. ἀλάβαστρον δὲ κέκληται διὰ τὸ εὔθρυπτον. C. ἔλαίου.

Campsaces aqvæ XII habet sextarios: At ille campsaces, qvi Eliæ præparatus est, sextariorum erat qvatuor.

Καμψάκης ὕδατος, ιβ' ξέστων ὕδατός ἐστι τὸ μέτρον. ὁ δὲ τῷ Ἠλίᾳ ἑτοιμασθεὶς καμψάκης, τεσσάρων ἐστὶ ξέστων.

Cotyla dimidium sextarium continet, & à Græca voce κόπτεσθαι nomen sortitur, eò qvod sextarius duas in partes secatur.

Ἐστι τὸ μέτρον κοτύλη, ἥμισυ ξέστου ὑπάρχει. κέκληται δὲ κοτύλη ἀπὸ τοῦ τὸν ξέστην εἰς δύο κόπτεσθαι.

Cyathus sextarii pars est sexta. Porrò scriptura cyathos medechoth appellat; uti masmaroth saccos, vel cola nominat; qvo eodem nomine promiscuè utuntur, cùm eundem usum & potestatem habeant. C

Κύαθός ἐστιν ἕκτον ξέστου. μεθεκὼθ δὲ λέγει τοὺς κυάθους ἡ γραφή. τὰ δὲ μασμαρὼθ λέγει τοὺς διϋλιστῆρας, ὃς καὶ ἠθμοὺς καλοῦμεν. τῷ αὐτῷ δὲ ὀνόματι ἀμφότερα κέχρηνται, ἐπεὶ καὶ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν ἔχουσι.

Catinus vas est ad eorum vasorum formam, qvibus ad intinctus utimur, qvæ & paropsis vocatur, continetqve sextarii dimidium. Sextarius Alexandrinus Verus enim Saiticus duas olei libras capit.

Τρυβλίον, ὀψόβαφον ἐστὶ τὴ πλάσιν, ἤτοι παροψὶς, ἥμισυ δὲ ξέστου τὸ μέτρον ἔχει. ξέστης ὁ Ἀλεξανδρινὸς δύο λιτρῶν φέρει ὀλκὴν ἐν τῷ ἐλαίῳ.

Aporrhyma apud solos Thebanos in usu est, & Saitico dimidio minor est. Sextarios capit XXII. D

Ἀπόρρυμα δὲ παρὰ μόνοις Θηβαίοις μετρεῖται. ἥμισυ γὰρ τοῦ Σαΐτου ἐστίν. ὁ δὲ ἀληθινὸς Σαΐτης ξέστων ἐστὶν κβ'.

Sabitha Syriaca vox est, qvod capulum, hoc est vas ad deplenda torcularia interpretari possis, estqve sextariorum apud Ascalonitas viginti duorum.

Σαβιθὰ, τοῦτο Συριακὸν ἐστὶ τὸ ὄνομα, ὃ ἑρμηνεύεται * ληνιαῖον ἄντλημα, ὡς ἐν Ἀσκαλωνίταις ξέστων κβ'. Reg. ληνιαῖον.

In majus sextarios capit octodecim: sacrum vero sextarios IX.

Ιν, τὸ μὲν μέγα ξέστων ἐστὶ ιή, τὸ δὲ ἅγιον ἐν ξέστων θ'.

Congius sextarios habet octo. At qvi sacer dicitur, sextario sex, qvæ est duodecima metretæ pars.

Χοῦς ἐστι ξέστων ή. τὸ δὲ καλούμενον ἅγιον, ξέστων ς', ὅ ἐστι δωδέκατον μετρήτου.

Τάλαν-

Τάλαντόν ἐστι τὸ ὑπερβάλλον πᾶν σταθμώ- A
μφον μέτρον, πρὸς δὲ τὸν * ληστισμὸν ῥηθὲν λι- F. λιτρισμόν.
τρῶν ὑπάρχει.

Ἑξ λεπτὰ τάλαντα, ἑπτὰ ἀσσάρια· τὰ δὲ ἑπτὰ λεπτὰ τῶν ἀσσαρίων ῥ ὑπάρχει δηνάρια.

Ὁ ἀργυροῦς δὲ ἐτυπώθη ἀπ' ἀρχῆς τὸ νόμισμα, ἐν δὲ τῷ ἀσσαρίῳ τοῦτο ἐτυπώθη. Φασὶ δὲ τὸν Ἀβραὰμ εἰς τὴν Χαναναίαν τὸν τύπον ἐνηνοχέναι.

Τῶ δὲ ταλάντῳ τῶν ῥηθὲν λίτρα μία. ἡ δὲ λίτρα δεκαδύο ἀγγίαι ὑπάρχει. ἡ δὲ ἀγ- B
γία ἔχει σατῆρας δύο.

Ὁ δὲ σατὴρ ἥμισυ μνᾶς ἀγγίας, ἔχων, ὃ δίδραγμα.

Titulus esse videtur, & σίκλα legendum.

[Περὶ σίμα] σίκλου, ὃ λέγεται καὶ κοδράντης, τέταρτον μνᾶ ἐστι τῆς ἀγγίας, ἥμισυ ὃ τῶ σατῆρος, δύο δραγμὰς ἔχον. τῆς γὰρ ἀγγίας ἦν ἡ δραγμή.

Ἐπαλεῖτο δὲ ὁλκὴ ἡ δραγμὴ τῶ αὐτῶ σταθμῶ τῷ σίκλῳ τῷ σταθμίζοντι κατὰ καιρὸν τὴν τρίχα τοῦ Ἀβεσαλὼμ, ὅτε ἐνηρεύετο, ὁλκὴν ἔχουσαν ῥηθὲ σίκλων, ὅ ἐστιν ἀγγία σίκλα ἑνὸς, γινομένη λίτραι δύο ἥμισυ.

Ὀβολὸς, καὶ αὐτὸς ἐν ἀργυρίοις τετύπω- C
το. μέτρον δὲ εἶχε καὶ ἴστου τὴν ἀγγίας, οὐκ ἐξ ἀργύρου πεποιημένου, ἀλλὰ ἀπὸ σιδήρου. ἦν δὲ καὶ ἕτερος ὀβολὸς ἐξ ἀργύρου τυπούμενος, νόμισμα ὤν, ὃ ἦν λεπτότατον, ὀγδοηκοστὸν τῆς ἀγγίας. λέγει γὰρ ἐν τῷ Λευιτικῷ, τὸ δὲ δίδραγμον εἴκοσι ὀβολοί. ὅτι δὲ τέταρτόν ἐστι τῆς ἀγγίας τὸ δίδραγμον, ἤδη ἐδιδάξαμεν.

Χαλκοὶ, τοῦτο οἱ Αἰγύπτιοι ἐφεύροντο· ἀργύρεια δέ ἐστι τετυπωμένα δύο, καὶ ὧν μὲν Ἀλεξανδρεῦσι τὰ ἀργύρια καλοῦνται χάλκινα. ἔστι δὲ ὁ χαλκοῦς τῷ σταθμῷ ὄγδοον ἀγ- D
γίας, ὡς ἡ δραγμή.

Μνᾶς, ἥ τις τῇ Ἑβραΐδι μνήμη καλῆται. ἡ δὲ Ἰταλικὴ μνᾶς τεσσαράκοντα σατήρων ἐστὶν, ὅπερ ἀγγίων μ', λίτρας μιᾶς καὶ διμοίρου.

Ἀργυρίων δὲ πολλοὶ τύποι κατὰ καιροὺς γεγόνασι.

Τὸ δὲ νομίσμα τετύπωται ἀπὸ τοῦ Νομᾶ τινος βασιλέως τῶν Ῥωμαίων. δίχρυσον δὲ ἐκάλουν οἱ παλαιοὶ τὸ ἥμισυ τοῦ ἀργύρου.

Talentum mensurarum omnium, qvibus pondera metimur, maximum est. Qvod si ad libras redigatur, cxxv complectitur.

Sex minuta talenti septem assibus valent. Septem verò assium minuta centum denariis.

Argenteus numus jam tùm olim signatus est, & ex asibus cusus. Ferunt Abrahamum hujus figuram in Chananæam importasse.

Talenti centesima vicesima qvinta pars est libra, qvæ duodecim unciis constat. Uncia stateres habet duos.

Stater dimidia unciæ pars, duas drachmas continet.

Siclus, qvi & qvadrans appellatur, qvarta pars est unciæ, stateris dimidia, duas drachmas habens. Nam uncia octo drachmas continet.

Holce eadem est cum drachma, ac præterea ejusdem cum Siclo ponderis, qvo identidem Absalomi ponderari coma consveverat; cùm detonsus esset, qvæ pondo erat centum viginti qvinqve Siclorum, hoc est libras duas habebat cum dimidia.

Obolus inter numos argenteos signari solebat, ac mensuram habebat unciæ: neqve tamen argento, sed ferro cudebatur. Qvanqvam alius erat argenteus obolus minutissimus numus, & unciæ pars octuagesima. In Levitico porrò legitur, *didrachmum viginti obolos habet*; Nam didrachmum qvarta unciæ pars est, ut docuimus. Levit. 27. 25

Chalci ab Ægyptiis inventi sunt, sunt- qve argentei signati duo; argenteos verò Alexandrini æreos nominant. Chalcus pondus habet octavæ partis unciæ, ut & drachma.

Mna apud Hebræos Mane vocatur. Italica mina qvadraginta staterum est: id est unciarum viginti, sive libræ unius & bessis.

Argenteorum porrò variæ figuræ diversis temporibus extiterunt.

Numum primus omnium Romanorum rex Numa signasse dicitur. At argentei, dimidium dichrysonappellavere veteres.

Argenteus verò à Romanis miliarisium dicitur, qvod militare donativum interpretari possis.

Est & Dichryson argenteus numus: qvi postmodum adulterinus est vocatus, qvod aliqvando accidit, ut Imperatoris cujusdam, qvi tum cæsus fuerat, effigies ex eo numo, cui erat impressa, deleretur. Qvo ex tempore numus ille, qvi occisi Imperatoris imagine percussus erat, adulterinus est habitus.

Follis sive Talentum parvum ex duobus argenteis constat, hoc est Denariis CCVIII. Item follis si ad denarios, non ad argenteos redigatur duo minuta continet.

Mares apud Ponticos mensura est hydriarum duarum. Hydria X sextarios capit: adeo ut cyprus XX sextarios Alexandrinos habeat.

Cyprus apud eosdem Ponticos aridorum est mensura, duos modios continens; vel, ut alii dicunt, chœnicas V. Nam chœnix iisdem Ponti accolis sextarios V. complectitur. Unde cyprus sextariorum est XX. Qvippe major apud illos modius sextarios capit XXIV.

Collathum Syri vocant liqvidorum mensuram, qvæ dimidii sati capax est; sextariorum XXV.

Congiarium liqvidorum est mensura, qvam Hebræi etiam usurpant. Meminit hujus mensuræ & Eusebius in Chronicis, aliiqve Chronologi. Apud qvos Imperatorum qvilibet magnificentiæ suæ ostentandæ studio Congiarium Populo Romano ad epulandum largiri solebat. Qvæ vox idem significat ac *conjunctum*, sive *coagmentatum*.

A Τὸ δὲ ἄργυρον, τοῦτό ἐστιν ὃ οἱ Ῥωμαῖοι μιλιαρίσιον καλοῦσιν, ὃ ἑρμηνεύεται στρατιωτικὸν δόμα.

Τὸ δὲ δίχρυσον καὶ τοῦτο ἀργύριον ἦν· ὅπερ ὕστερον κίβδηλον ἐκλήθη, ἐξ αἰτίας τοῦ ἀναιρεθῆναι τὴν κατὰ καιρὸν βασιλέα, καὶ ἐκβληθῆναι τὴν αὐτοῦ χαρακτῆρα ἐκ τοῦ διχρύσου, ὃς ἦν αὐτῷ ἐμφερόμενος. ἔκτοτε γὰρ ἔνθα ἂν εὑρέθη τὴν τοῦ ἀναιρεθέντος βασιλέως φέρων εἰκόνα, κίβδηλος ὠνομάζετο, ἤγουν ἀδόκιμος.

Φόλης, ὃ καὶ ταλάντιον καλεῖται. διπλοῦν δέ ἐστιν, ὑπὸ δύο ἀργύρων συγκείμενον, οἳ γίνον-
B ται σὴ δηνάρια. καὶ φόλης δύο λεπτοὶ κατὰ τὴν δηναρισμὸν, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν ἀργυρισμόν.

Μάρης, μέτρον ἐστὶ παρὰ ποντικοῖς, δύο ὑδριῶν. ἡ δὲ ὑδρία αὐτοῖς δέκα ξέστων ἐστὶν, ὥστε εἶναι τὸν κύπρον εἴκοσι ξέστων Αλεξανδρεινῶν.

Κύπρος παρὰ τοῖς αὐτοῖς Ποντικοῖς μέτρον ἐστὶ ξηρῶν γεννημάτων, μόδιοι δύο, ὃ λέγεται εἶναι παρ' αὐτοῖς χοινίκων πέντε. ὁ δὲ χοίνιξ παρ' αὐτοῖς ξέστων ἐστὶ πέντε, ὥστε εἶναι τὴν κύπρον ξέστων κ. ὁ γὰρ μέγας παρ' αὐτοῖς μόδιος ξέστων κδ.

Κόλλαθον ἐστὶ παρὰ τοῖς Σύροις τὸ ἥμισυ τοῦ
C ὑγροῦ σάτου. ἔστι δὲ ξέστων κε.

Κογγιάριον δὲ μέτρον ἐστὶν ὑγροῦ, καὶ αὐτὸ παρ' Ἑβραίοις ἐκφωνούμενον· τοῦτο τὸ μέτρον ἐστὶν ἐν χρονογραφίαις ΕΥσεβίου, καὶ τῶν ἄλλων χρονογράφων δηλούμενον, ὡς ἕκαστος τῶν τότε βασιλέων κατὰ φιλοτιμίαν τῷ δήμῳ Ῥωμαίων, πρὸς εὐφρασίαν ἐχαρίζοντο, ὃ ἑρμηνεύεται συνημμένον, ἢ συνεστραμμένον.

FINIS LIB. S. EPIPH. DE MENS. ET PONDER.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΠΕΡΙ ΜΕΤΡΩΝ ΚΑΙ ΣΤΑΘΜΩΝ ΤΕΛΟΣ.

SANCTISSIMO D. N. SIXTO V.

PONT. OPT. MAX.

CUM me in tuorum numerum aſciveris, Pater Beatiſſime, tantoqve munere obligaveris, id mihi nunc in mentem venit, ut ſaltem ruſticos qvosdam villicos imitarer, qvi floſculo qvopiam, aut alio ſimili ſymbolo dominis miſſo, animi ſui devotionem, ingentem qvidem illam ac promptiſſimam, ſed ab iniqva fortuna oppreſſam, teſtificari ſolent. Ergo amœnos literarum hortos ingreſſus (vernant ſiqvidem ſub ipſo etiam Saturni ſidere iſthæc prata) inter multos varia adblandientes gratia, hic ſeſe nobis ſancti Epiphanii Epiſcopi Conſtantiæ Cypri obtulit faſciculus, qvem non ungve, ſed calamo, & qvidem leviter decerptum Sanctitati tuæ offerre non indecorum judicavi. Tù Pater Sanctiſſime, qvando & litterarum ſtudia ſemper amaſti, & virtutis ac doctrinæ genus omne amplexus es, & hiſce demum artibus ad hoc ſummæ dignitatis faſtigium es evectus, benigna ac paterna fronte humillimum ſervitutis noſtræ teſtimonium accipe. Et verò qvem à mundanis tumultibus prorſus ſemotum, ac rerum cœleſtium meditationi omnino deditum arbuſculæ qvædam olim delectabant, nunc litterarius iſte ramus faſtidio afficere non debet. Addo, Pater Beatiſſime, non omnino fore Sanctitati tuæ argumenti genus injucundum, cùm pias qvasdam allegorias contineat, qvæ erudiendo pro concionibus populo apprimè ſolent eſſe utiles. Tu verò qvantum munere in iſto excellueris, & orbis hic, cui divino numine jam præes, & tui ipſius typis olim mandata præclaræ lucubrationes planè teſtificantur. Diutiſſimè vale, Pater Sancte, ad Eccleſiæ Catholicæ utilitatem, profectum, gloriam. E tua Roma, Kalendis Januariis. M.D. LXXXVII.

S. T.

Humilis ſervus & cliens

D. Conſalus Ponce de Leon.

AD LECTORUM PRÆFATIO.

SI quis est, Christiane Lector, inter sanctos Patres, quorum vel temporum injuria, vel librariorum oscitantia, vel novissimis hisce diebus prava hæreticorum arte mutila, corrupta, depravataque ad nos scripta devenere; si quis dico sacrorum auctorum, cujusquam seduli ac docti hominis diligentiam exposcit, ac veluti efflagitat, deprecaturque: is quidem unus, judicio meo sanctus est Constantiæ urbis Episcopus Epiphanius: cujus nunc tibi opusculum hoc luci demum redditum exhibemus. Fuit divinus iste vir, si argumenti in quo versatur excellentiam, si rerum quas tractat dignitatem, si dogmatum ac sententiarum quibus abundat, pondus perpendas, dignissimus profectò qui Christianæ reipublicæ nunquam interiret, cujusque præclara excelsi ingenii monimenta pura semper atque illibata posteritati conservarentur. At nescio qua, iniqua certè, studiosorum sorte effectum est, ut cum in expurgandis illustrandisque aliorum Patrum libris felicem hactenus operam doctissimi viri posuerint, eorumque singulari beneficio pristino nitori restitutos, atque à barbarorum hominum injuriis vindicatos illos habeamus; nulla tamen adhuc Epiphanio docti cujusquam viri manus accesserit, jaceatque etiamnum scriptorum iste nobilissimus inter tineas ac blattas consumendus. Nam quæso Græca ipsa exemplaria quot partibus extant diminuta? quot locis vitiata? quantis quamque fœdis erroribus conspersa? Latina verò translatio, ut de Πανάριου dicam, (quod in tanta interpretum copia mirum certè est) ab uno tantum homine tentata, eoque (parcant defuncti manes) nec admodum Græcè perito, nec usque adeo synceræ, ac probatæ fidei ut inoffenso pede per illius scripta liceat percurrere. Et certè non tantùm incuria & cessatione hac malè agitur cum nostro Epiphanio: verùm & Irenæo & Tertulliano, clarissimis duobus scriptoribus, vetustate tamen æquè corruentibus non minima irrogatur injuria. Nam cùm ab hisce fontibus pleraque ille hauserit, nonnulla etiam, verbum verbo reddens, expresserit, eo uno correcto atque emendato ad veros Tertulliani Irenæique sensus eruendos compendio deduceremur. Itaque cùm primum ab Illustrissimo atque humanissimo Gvillelmo Sirleto cardinali libellum hunc nactus sum, non mediocrem me ab studiosis omnibus gratiam initurum judicavi, si quamprimum in Latinum sermonem conversus, ac brevibus annotationibus (quas ipsa opusculi exilitas exigebat) auctus in lucem prodiret, & quod (si exiguæ ingenii mei vires non obstitissent) in omnes ejusdem auctoris libros tentarem, eam diligentiam in hac minima operum illius particula exornanda collocarem. Verum enimvero bene ac feliciter mihi cessisse existimavero, si ii quibus & eruditio & otium suppetunt, à nobis admoniti tantam sibi gloriam è manibus elabi, aut ab aliis præripi non patiantur: verùm certatim unusquisque vicinis (quod ajunt) luminibus quantocyus obstruere in hac sibi & demandanda & absolvenda provincia totis viribus contenderint. Nunc quod ipso novi cujusque operis initio in controversiam vocari solet) quibus argumentis adducar, Epiphanii ut esse opus hoc existimem, aperiam paucis. Primum, liquido constat iis qui vel mediocriter in Epiphanio versati sunt, opusculi hujus phrasim cum reliquis operibus, quæ ejus nomine circunferuntur, haud discrepare: quod cùm ex omnibus capitibus ejusdem libelli convinci facilè possit, in duobus præcipuè,

uno videlicet de Phœnice, atque altero de serpente id manifestius deprehenditur: nec enim in narratione solùm ac re ipsa, in ἀγκυρήτῳ καὶ κατὰ αἱρέσεων lib.1. to.3. ubi eadem refert, constans sibi est, verùm & ipsis propemodum verbis utrobique utitur. Et certè cum de una phœnicis historia facilius sit inter horologia (quod ajunt) quam inter Physiologos convenire; Epiphanius tamen eadem omnino de hac ave dictis locis constanter narrat, quæ præterea apud alium nullum scriptorem reperias. Deinde cur libelli hujus fides suspecta cuiqvam esse debeat non video, cum stabili doctissimorum hominum consensione hujus auctoris nomine fuerit semper & agnitus & allegatus. certè qvi hactenus librorum indices conscripserunt, Epiphanii Ad Physiologum meminere, & ipse Bibliothecæ ultimus scriptor in præfatione libelli de lapidibus, qvem ex Græco Latinum fecit, ita scribit: Et ego alium etiam ejusdem Epiphanii non editum hactenus Physiologi titulo librum manuscriptum habeo, in qvo ex professo ductas ab animalium num. 39. naturis similitudines explicat: qvem alio tempore si divina faverint, edam. *Hactenus ille. In ipsis autem celebrioribus Orbis bibliothecis eadem fide haberi nullus dubitat, Vaticanam intelligo, S. Marci apud Venetos, Genuensem, Messanensem in Archimandricatu, S. Laurentii in Scoriaco, & omnium vetustissimam Pathmicam, ut omittamus Jacobi Marmoreti in civitate Constantinopolitana (qvemadmodum refert libellus ille qvi* Antiqvitates Constantinopolitanæ *inscribitur nu. 7.) aliasqve complures, qvarum fama lectori forsan obscurior sit. Accedit convenientia & similitudo argumenti cum illo nunc à me citato περὶ τῶν λίθων qvem esse Epiphanii nemo dubitat, ubi de duodecim lapidibus, qvibus veteris legis sacerdos ornabatur, agit, eorumqve allegorias docet. Tandem qvod probis ac doctis omnibus omnem prorsus dubitandi occasionem tollet, acerrimum est Gvillelmi Sirleti Cardinalis amplissimi judicium: scit mundus duce illo nihil de litteris sinistrè censeri potuisse. Qvæ enim (bone Deus) viri doctrina? qvalis cognitio? qvanta vis ingenii? dicant (dicent proculdubio) qvi ex professo tanti viri dotes seculis venturis non invidebunt: nos qui tanto muneri impares sumus hoc agamus. Non moveor si quis impuritatem lingvæ humiliumqve dicendi genus mihi objiciat; si rerum, qvas narrat, incertitudinem notet; si nihil præter plebejas qvasdam atqve aniculares fabulas contineri contendat. Nam cùm non inficier, stilum esse omnino simplicem ac planè barbarum, abundare præterea quibusdam ὀνοματοποιίαις nec semper rectè aut cum delectu petitis, non tamen continuo mihi persuadeas Epiphanii opus non esse, nam verè si quis reliqua hujus auctoris opera (ut memini) cum hoc conferat, non multo dissimilem stilum deprehendet. Fuit natione Hebræus, provectiori prætereà ætate Græcis litteris doctus, qvid mirum si Atticas illas Veneres, quibus magnus Nazianzenus, qvibus τὸ χρυσοῦν illud στόμα, atque alii abundant, in eo desideres? Divus certè Hieronymus.* Epiphanius, *ait*, Cypri Salaminæ Episcopus scripsit adversus hæreses libros, & multa alia qvæ ab eruditis propter res, à simplicioribus propter verba lectitantur. *Suidas autem Hieronymi verba transscripsit: quod quidem ego sic interpretor, ut res ob doctrinam & eruditionem doctis probarentur: verborum ac phraseos humilitas & inelegantia indoctis placeret. Qvapropter istud ipsum evidens quidem mihi argumentum est, Epiphanii ut opus hoc esse credam, tantum abest, ut propterea adulterinum censeam: maximè cùm nativo orationis vitio communis etiam accesserit librorum omnium calamitas, temporum videlicet ac librariorum injuriæ, quæ, si quod unqvam aliud, adeò lacerum ac plagosum opusculum hoc reddiderunt, ut in persanandis ejus vulneribus ope Pæoniæ manus opus esse, rectè qvis existimare possit. Plurima enim verba Græca qvidem illa atqve à classicis*

auctoribus usurpata, unius à principio litteræ mutatione, postmodum ut fit, crescente errore plurium, in vulgaria quibus Græcorum nunc vulgus utitur degenerarunt. Multa irrepserunt: non pauca, sine quibus orationis sensus percipi non poterat, omnino desiderantur. Deinde si quis quas adfert animalium naturas, tanquam minus certas objiciat, is sciat, apud cæteras ejusdem argumenti scriptores ferè eas omnes reperiri: si quæ sunt, quæ unum Epiphanium auctorem habeant, non ideo adversus ipsum falsi judicium prætor dabit; nam & Aristotelem quamdiu culex vivat (ut Mercurius apud Lucianum ajebat) narrantem, quam profunde sol radios emittat in mare, qualem animam habeant ostrea, ac similia cum admiratione legimus: quem tamen abligurito patrimonio, & infeliciter in militia, ad quam irruerat, agentem, pharmacopolam primum factum, postea simplices ac populares homines hisce nngis detinuisse scribit Epicurus. Sed nec eo nomine rejiciendus est noster Physiologus, quod plebeja quædam, trita, ac in omnium ore versantia adducat, nam certè quicquid à tanto viro prodiit plurimi faciendum est, viro sanctitate, doctrina, antiquitate suspiciendo. Et vero veterum auctorum tanta est penuria, totque nobis abstulit vetustas, ut minimas quasque eorum reliquias investigare, & ex hisce sacris ruderibus vel contritissimos lapides & minutissimum pulverem colligere absre non fuerit. Jam ut de opella nostra dicam, id te scire cupio, lector candide, hoc nos tantum laboraſſe, ut Epiphanii qualecunque monumentum non interiret: cætera enim minus accurate tractanda esse judicavimus: hacque de causa verba inusitata, phrases minus communes, lectionum deniqve varietates, quod aliis negotium faceret, ego non noto: nam certe hospitem me illico agnovisses, si tam nimis attice loquerer. Id laboris tribuendum est aliis auctoribus, non quidem nostro Physiologo, de quo tam est manifestum quantum & tempori & barbaris manibus licuerit. Quæ etiam causa fuit, ut integra in eo capita omitteremus: cum videlicet tam misere essent depravata, ut nullo modo intelligi ac tibi proponi possent. Scribit quidem interpres libelli De lapidibus 39. animalium naturas ab Epiphanio explicatas, nobis tamen videre tantum licuit 36. ex quibus undecim omisimus ob insanabiles depravationes. Ex his vero quæ verti, plurima etiam resecavi, nonnulla adjunxi: Quod tamen bona fide factum affirmare possum: Tribus enim exemplaribus adiutus sum, quorum præsidio usus id præstiti. Primum habui ab Illust. Sirleto, secundum ex Bibliotheca Panormitana, Siculi cujusdam amici diligentia exscriptum, tertium, atque omnium emendatissimum, à Francisco Turriano, Societatis Jesu presbytero. Deniqve nec noster Physiologus existimandus est is quem Gelasius Pontifex in conone Sancta Romana Ecclesia, *inter apocrypha connumerat, & ab hæreticis conscriptum asserit. nam ille B. Ambrosii nomine, ipso Gelasio teste, præsignatus erat: noster autem nusquam sub hoc titulo, sed nec Latinus (quale credendum est fuisse opus Ambrosio tributum) habetur. Deinde ipse se satis prodit, cum nihil contineat nisi pium, orthodoxum, sanctum. Superest ut si quid symboli per hanc nostram lucubratiunculam communibus studiis accessisse putas, id omne magni illius senis Guillelmi Sirleti, quem hoc ipso quo hæc scribimus anniversario die, immensa Christ. Reip. jactura, ab hoc ærumnoso laborum stadio ad immortalem requiem æternamque felicitatem vocavit Dominus, ut hujus, inquam, omni ævo celeberrimi Viri, cujus humanitate opusculum istud habuimus, piissimis manibus si quid ex ejus lectione voluptatis ceperis, acceptum referas: sin minus, ingenii nostri (quod quàm exiguum sit verè sentimus) tarditati parcas, & demum ad demerendam litterariam Rempublicam auspicatiori Apolline accingaris. Et vale. Romæ 6. Octob. die, anno Salutis M. D. LXXXVI.*

Τῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΤΗΣ ΚΟΝΣΤΑΝΤΕΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ, ΕΙΣ ΤΟΝ ΦΥΣΙΟΛΟΓΟΝ ΤΟΝ ΔΙΕΞΕΛΘΟΝΤΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΚΑΣΤΟΥ ΦΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΘΗΡΙΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΤΕΙΝΩΝ.

SANCTI EPIPHANII EPISCOPI CONSTANTIÆ CYPRI, AD PHYSIOLOGUM, QVI DE UNIUSCUJUSQVE GENERIS FERARUM AC VOLUCRUM LOCUTUS EST.

D. Conſalo Ponce de Leon Hiſpalenſi interprete & ſcoliaſte.

Ο ΦΥΣΙΟΛΟΓΟΣ ΑΡΧΕΤΑΙ ΛΕΓΕΙΝ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΛΕΟΝΤΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. Α'.

Ἀρξώμεθα λαλῆσαι περὶ τοῦ λέοντος, τοῦ βασιλέως τῶν θηρίων ἤτοι τῶν ζώων· λέγει γὰρ Ιακὼβ εὐλογῶν τὸν Ιούδαν λέγει, Σκύμνος λέοντος Ιούδα ἐμοῦ ἐπὶ βλαστὸν ἀνέβης· καὶ τὰ ἑξῆς.

PHYSIOLOGUS DE LEONE AGIT PRIMUM.

Caput I.

DE leone ferarum atqve animalium rege dicere incipiamus: Jacob enim benedicens Judæ, Catulus leonis, ait, Juda, ex germine fili mi: & qvæ ſeqvuntur.

ΠΡΩΤΗ ΤΟΥ ΛΕΟΝΤΟΣ ΦΥΣΙΣ.

Οτε πλανᾶται ἐν τῷ ὄρει, καὶ ἔρχεται ἀπὸ ὀσμὴν τοῦ κυνηγοῦ, τῇ οὐρᾷ συγκαλύπτει τὰ ἴχνη ἵνα μὴ ἀκολουθοῦντες τοῖς ἴχνεσιν οἱ κυνηγοὶ, εὕρωσιν ἀπ' αὐτοῦ τὴν ποίμνην, καὶ παγιδεύσωσιν αὐτόν.

PRIMA LEONIS PROPRIETAS.

Cùm leo in monte oberrat, & venatorem odoratur, ſua ipſius veſtigia cauda obtegit; ne illis inſiſtentes venatores, luſtrum inveniant, atqve ipſum capiant.

INTERPRETATIO.

Sic Dominus noſter JESUS Chriſtus ſpiritualis leo qvi vicit ex tribu Judæ, radix David, à Patre miſſus, ſui ipſius ſpiritualia cooperuit veſtigia, id eſt, divinitatem ſuam; ſe enim exinanivit, & in Mariæ ventrem deſcendit, ut ſalvaret fraude deceptum hominum genus. Et verbum caro factum eſt, & habitavit in nobis: qvapropter illi qvi ignorabant deſuper illum deſcendiſſe, dicebant; Qvis eſt iſte rex gloriæ, Sanctus verò Spiritus; Dominus, inqvit, virtutum, ipſe eſt rex gloriæ.

ALTERA INTERPRETATIO.

Nec aliter tu ſpiritualis homo, cùm feceris eleemoſynam, ſiniſtra tua dexteræ opus ignoret. Ne te diabolus ex bonis operibus inveſtiget, & ad peccandum alliciat.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οὕτως καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ νοερὸς λέων νικήσας ἐκ φυλῆς Ἰούδα, ἡ τοῦ Δαυὶδ ῥίζα, ἀποσταλεὶς ἀπὸ τοῦ πατρὸς, τὰ νοερὰ αὐτοῦ ἐκάλυψεν ἴχνη, τουτέστι τὴν θεότητα ἕως τῆς καταλεύσεως. κατῆλθε γὰρ εἰς τὴν τοῦ Μαρίας νηδὺν, τοῦ σῶσαι τὸ πεπλανημένον ἀνθρώπινον γένος. καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν. ἐν τούτῳ οἱ ἀγνοοῦντες ἄνωθεν καταβεβηκέναι, ἔλεγον, τίς ἐστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; τὸ δὲ Πνεῦμα τὸ ἅγιον λέγει, Κύριος τῶν δυνάμεων, αὐτός ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης.

ETEPA ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οὕτω καὶ σὺ νοητὲ ἄνθρωπε ποιῶν σου ἐλεημοσύνην, μὴ γινωσκέτω ἡ ἀριστερά σου τὴν δεξιάν σου τὸ ἔργον, μή πως ἐγκολπώσηται σε ὁ διάβολος τοῖς ἔργοις σου τοῖς ἀγαθοῖς, καὶ ἐγκλίνῃ σε πρὸς τὰ πονηρά.

NOTÆ.

Phyſiologus.] Non mihi conſtat qvis fuerit auctor hîc; ab Origene & aliis eodem nomine citatur. Recentiores Obſcurum aliqvando appellant; vulgus perſæpè cum eo, qvem vocant Incognitum Pſalmorum commentatorem, confundit. Ex Ariſtotelis forſan operibus qvæ de animalium proprietatibus hîc traduntur deſumpta ſunt; illum enim plurima, qvæ non extant, de animalibus ſcripſiſſe auctor eſt Athenæus: ſcilicet, Ζωϊκὸν, περὶ Ζώων, περὶ Ζώων ἠθῶν. Qvorum pleraqve & Theophraſtus agnoſcit. Niſi mavis ſecula antevertere, & Salomonem auctorem facere. Ille enim à cedro, qvæ alias arbores proceritate vincit, ad hyſſopum usqve philoſophatus eſt. 3. Reg. 4. Joſeph. lib. 8. c. 2. Nec mirum, ex innumerabilibus propè ejus ſcriptis illo ſeculo aliqva ſuperfuiſſe: nam & illud qvod De exorciſmis ſive adjurationibus ad dæmones fugandos, inſcriptum erat, ſuo extitiſſe tempore auctor eſt Origenes tractat. 35. in Matth.

Jacob enim.] In eo conſiſtit acoluthia ſententiæ: qvòd cùm leo ſymbolum ſit CHRISTI, CHRISTUS autem rerum omnium principium, meritò à leone incipiendum ſit. Citat verò nobilem illam de Salvatore ejusqve ſpiritualis regni perpetuitate prædictionem, qvæ habetur Geneſeos cap. 49. ad qvam (ut ordinarios Patrum commentarios omittamus) videndus Julius Pomerius Archiepiſcopus Toletanus ad Eruigium lib. 1. adverſus Judæos: qvi CHRISTO totius prophetiæ verba perqvam eleganter accommodat.

Cauda obtegit.) Meminit hujus proprietatis Ælianus lib. 11. c. 30. Plutarchus libro De animantium comparatione: *Leo* (ait) *ſemper contortis ingreditur pedibus, tanqvam vagina conditis intus ungvibus, ne aciem attriti retundant, néve veſtigantibus notam relinqvant: qvippe haud temerè invenies ungvis indicium leonini, ſed qvi in tenuia & cæca veſtigia incidunt, aberrant, nec aſſeqvuntur eos venatores.* Idem narrat Iſidorus lib. 1. Originum, cap. 2. Sunt tamen qvi hiberno tantum tempore id obſervare leones, dicunt, ſcilicet qvòd tunc facilius ſit, ex impreſſis in nive veſtigiis luſtrum inveniri.

Sic Dominus noſter.) Eadem leonis proprietate, diverſa tamen allegoria uſus eſt Nazianzenus in carmine de Virtute, his verbis:

——πολλάκι δ' αὖ τε
Ἐσθλῆς τ' ἠδὲ κακοῖο λάχεσιν ἐχθρὸς ἄμερσεν,
Ὡς ἧς κερδάλεός τις ὑπ' ἴχνεσιν ἴχνια βαίλων,
Ὡς κεν θηητῆρα καλῆ πλάξειε δόλοισιν.

id eſt, ex Billio:

Sæpe mihi rurſus delectum ſubdolus hoſtis
Virtutis vitiisqve adimens, mea lumina fallit;
Ut fera ſigna pedum qvæ ſignis callida turbat,
Hac venatorem virtutis ladat ut arte.

Dionyſius lib. 1. cœleſtis hierarchiæ ex interpretatione Perionii: *Leonis qvidem figura declarare putanda eſt principatum, robur, invictumqve animum, vimqve qva contendunt pro virili ſua ad divinitatis, qvæ*

obſtruſa eſt nec explicari oratione ulla poteſt, ſimilitudinem, inſiſtentes ſpiritualium veſtigiorum obſcuritati, hærentesque anguſtiis, quarum myſterium enunciari non poteſt, viæ, quæ divina luce illuſtrata ad eam ferre poteſt. Glyca (qui annales ab ortu mundi ad Alexii Pulcri imperatoris usque tempora ſcripſit) totum hunc locum ab Epiphanio mutuaſſe videtur his verbis: *Hoc etiam diſce, leonem veſtigia ſua contrahere, quoties ipſum aliqui perſequuntur; ſic Dominus noſter in terram deſcendens adventus ſui tempus contraxit, diaboli cauſa, qui jam dudum virgines obſervabat.*

Cum feceris eleemoſynam.] Matth. cap. 6. Sed qui intelligi debeat præceptum hoc circa eleemoſynæ faciendæ modum optimè ac fusè explicuit Auguſtinus ſermone ſexageſimo de Tempore: quo loco Dexteram, Amorem Dei interpretatur, Sinistram verò, à qua cavendum eſt nobis, vanitatem & cupiditatem ſeculi. Simili tropologia uſi ſunt Origen. Homil. 18. in Matth. Gregorius Magnus 1. Reg. 14. Ambroſius ſermone 8. ſuper Pſalmum 118.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΦΥΣΙΣ ΤΟΥ ΛΕΟΝΤΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

ΟΤΑΝ τέξηται τὸν ἀυτῆς σκύμνον ἡ λέαινα ἀπνὸν τε καὶ τυφλὸν τυγχάνοντα ἐμβλέπουσα, παρσπαθέζε) παρσέχουσα ἀυτῷ τριήμερον. μὴ δὲ τὸ συμπληρωθῆναι τὰς τρεῖς τῶν ἡμερῶν, προσπελάζων ὁ ἄρρην λέων καὶ ἐμφυσήσας ἀυτῷ, καὶ εὐθὺς βλέπει καὶ ζῇ. ὅταν ὖν κοιμᾶται, γρηγοροῦσιν ἀυτοῦ οἱ ὀφθαλμοὶ, καὶ ἀπὸ ἑπτὰ βημάτων τὸ κυνηγὸν παραυθάνεται καὶ διαδιδράσκει, τὸ μὴ συναρπασθεῖν ἀυτῷ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

ΟΥτω καὶ τὰ ἄπιστα ἔθνη διὰ τῆς τριημέρου ταφῆς καὶ ἐγέρσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀνέβλεψαν καὶ ἐζωοποιήθησαν. πρὸ γὰρ τοῦ βαπτίσματος νεκροὶ καὶ τυφλοὶ ὠνομάζοντο. διεβλέποντο δὲ ὑπὸ τῆς λεαίνης, τουτέστιν, ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἕως τῆς τριημέρου ταφῆς. ὅτε δὲ ἦλθεν ὁ ἄρρην λέων, τουτέστιν, ὁ ζῶν λόγος καὶ ἐνεφύσησεν εἰς αὐτοὺς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐζωοποίησεν αὐτοὺς καὶ ἀπῆρε πάντας ἐκ τοῦ ᾅδου.

ALTERA LEONIS PROPRIETAS.

CAP. II.

LEÆNA mortuum & cæcum edit catulum, juxta quem defixos in illum habens oculos triduo cubat; his vero transactis leo accedit, & in catulum ſpirat, qui ſtatim & ad vitam revocatur, & lumen oculorum recipit. Cum verò dormit, evigilant ejus oculi, ita ut venatorem ab ſeptem ſtatiis præſentiat; ipſumque fugit, neque ab illo capitur.

INTERPRETATIO.

Sic gentes, quæ non credebant, per trium dierum ſepulturam & Domini noſtri Jeſu Chriſti reſurrectionem reſpexerunt, & ad vitam revocatæ ſunt. Ante baptiſmum enim & mortuæ & cæcæ dicebantur: verùm à leæna, id eſt, ab ſancto Spiritu per triduum ſepulturæ obſervabantur. Cum autem leo, hoc eſt, vivificum verbum venit, & in ipſos Spiritum ſanctum inſpiravit, ad vitam eos revocavit, & omnes ab inferno eduxit.

NOTÆ.

Mortuum & cæcum.] Ita edi leonem narrant Ariſt. & Plinius: ſed Plutarchus in quæſtione, *Utrum Judæi, quòd venerentur ſuem, an quòd ab ipſo abhorreant, abſtineant ſe ejus carne;* ea ratione leonem ab Ægyptiis Soli ſacrati ait, quòd inter quadrupedes, qui ungues aduncos habent, ſolus pariat catulos qui cernant. Et Democritus, apud Ælianum, inter animalia leonem ſolum oculis apertis naſci ſcribit, ſtatim enim à partu ſtrenuum quid prodere. Orig. hom. 17. in c. 49, Geneſeos, locũ hunc citat in hæc verba: *Phyſiologus de catulo leonis hæc ſcribit: quòd cùm fuerit natus, tribus diebus & tribus noctibus dormiat, tunc deinde patris gemitu vel rugitu tanquam tremefactus cubilis locus ſuſcitet catulum dormientem.* Iſidorus eandem ſententiam ex Origene exſcripſit. Hujus verò rei rationem ex eodem Phyſiologo adferunt auctores, ſcilicet quòd cùm leones calidiſſimi ſint natura, ut eorum fortitudo cum audacia & iracundia conjuncta indicat, fœtus autem ex generis temperie humiditatem contineat, ſiccitate complexionis & calidi tate viſcoſior redditur, & maximè circa cerebrum prævaleſcente ſiccitate & animali ſpiritu adjuvante. unde nervis obſtructis ſpiritus excluduntur, nec virtutes poſſunt actiones

ſuas movere: parentibus ergo rugientibus circa fœtum, ſpiritus per os & aures & meatus capitis ingreſſi præbent fœtui motum.

Apertis oculis.] Immò nunqvam ſoporem admittere aliqvi narrant. Ælianus caudam etiam cùm dormit movere ait, ut oſtendat ſe non omnino dormire: apertos tamen habere oculos, & Plutarchus dicto loco tradit, & Iſidorus & recentiores plurimi.

Sic gentes.] Pulchra eſt allegoria: nam Chriſti triduana ſepultura & glorioſa exſurrectio, typus fuit exſurrectionis noſtræ: nec ejus tantum qva in fine ſeculorum à morte corporis ad immortalem vitam reſurgemus; ſed cujus virtute per ſacrum lavacrum ad novam juſtitiæ vitam ex peccati morte vivificamur. Trina enim in aqva emerſio, rurſúsqve ter facta ex aqva emerſio triduum ſepulturæ & glorioſæ exſurrectionis myſterium denotat. Id mirè explicuit Apoſtolus; *Conſepulti* inqvit, *ſumus cum illo per baptiſmum, ut qvomodo Chriſtus ſurrexit à mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus.* Auguſt. ſermone 48, de Juda: *Baptiſmus Chriſti nobis eſt ſepultura, in qvo peccatis morimur, criminibus ſepelimur, & veteris hominis conſcientia reſoluta in alteram nativitatem rediviva infantia reparamur.* Fulbertus Carnotenſis epiſcopus totam allegoriam (qvam omnes Græci Patres, præcipuè tamen Origenes in Paulo, & Baſilius in ſermone de baptiſmate agnoſcunt) fuſiùs tractavit in Epiſtola ad Adeodatum: *Sicut*, inqvit, *Dominus noſter JESUS Chriſtus tribus diebus & tribus noctibus corporaliter ſub terræ ſepulchrò conditus fuiſſe deſcribitur: ita homo ſub cognato terræ elemento trina vice demerſus operitur, ac ſic vitalis imitatione myſterii demergitur, ſepelitur, dum educitur, ſuſcitatur.* Videndus doctiſſimus Ludovicus Legionenſis Auguſtinianus, in libro De nominibus Dei.

DE URO.

Cap. III.

URUS, animal omnium maximum, ſimilis eſt bovi, duoqve habet cornua in modum ſerræ, eſtqve præ omnibus animalibus terribile aſpectu: itaqve proceras arbores qvatiens, illas diſſecat, ramosqve præſcindit, nec eſt ullum animal illo fortius. Paſcitur non longè ab Oceano, continuò verò ut bibit, veluti ebrius ludit, cornibusqve tanqvam bos terram petit. Eſt autem illic arbor dicta Tanus, viti ſimilis & alba ramis, qvos cùm urus, capite concutit, cornu vincitur. Accedit itaqve venator, & cornu alligatum deprehendit, illumqve opprimit.

INTERPRETATIO.

Tu igitur, ô ſpiritualis homo, conſidera qvanto te Uro generoſiorem fecerit Deus: loco enim duorum cornuum, duo tibi dedit teſtamenta, novum videlicet & vetus, qvæ cornua ſunt contra poteſtates adverſas, ut ne te circumveniat diabolus ait enim Propheta: In te inimicos noſtros ventilabimus cornu.

ALTERA INTERPRETATIO.

Oceanus copiam divitiarum ſignificat, Tanus verò, vitæ voluptatem, qva implicitus homo fidem negligit. Venator igitur, hoc eſt, diabolus illum

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΥΡΟΥ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Ο Οὖρος μέγιστόν ἐστιν ζῶον πολὺ ὑπερβάλλον τὰ ἕτερα, βοὶ ἐοικὸς πλήσιος, δύο κέρατα ἐν ἑκατέρῳ μέρει ὅμοια ἔχων, ἀυσηρὸς τῇ θεωρίᾳ παρὰ πάντα τὰ ζῶα, ὥστε τὰ μεγάλα δένδρα διαπηδήμενος ταῖς κέρασι διαπρίειν καὶ πλωνοποιᾶν, καὶ ἡδὺ τῶν ζώων δύναται ὑφ' ἑαυτῷ ποιήσασθαι. νέμεται ὃ ὁ αὐλὼς ἔρημος πλησίον τοῦ ὠκεανοῦ, καὶ δι' ὀλίγου μεθύσκεται, καὶ παλαίει πρὸς γῆν ταῖς κέρασιν ὥσπερ βοῦς. ἔστι δὲ ἐκεῖ δένδρον ἡ ὀνομαζομένη τάνυς, πλήματος μόρφωσιν ἔχουσα λευκοπλοώνου· καὶ κνηθόμενος ὁ αὐλὸς ἔρημος τὴν κεφαλὴν πρὸς τὰ ἔρνη τῆς τάνυος τὸ κέρας αὐτοῦ δέδεται ὑπ' αὐτῆς. παραγενόμενος θηρευτὴς τὸν κυνηγόν, καὶ διέρχεται ἐμπεπεδημένον τῷ κεράτων, κρατεῖ αὐτόν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ σὺ ἔννοητὲ ἄνθρωπε, νόησον ὅτι ἔρε γενναιότερόν σε ἐποίησεν ὁ Θεός. ἀντὶ ὧν τῶν κεράτων δέδωκέ σοι τὰς δύο διαθήκας, τὴν παλαιὰν καὶ νέαν διαθήκην, κεράτιον εἰς τὰς ἐναντίας δυνάμεις, ἵνα μὴ προσεγγίσῃ πρὸς σὲ ὁ πονηρός. εἶπε γὰρ ὁ Προφήτης, ἐν σοὶ τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν κερατιοῦμεν.

ΕΤΕΡΑ ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Ὠκεανὸς ἑρμηνεύεται τὸ μέγεθος τοῦ πλούτου, τάνυς δὲ ἡ ἡδονὴ τοῦ βίου. ἐμπλεκόμενος ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰς ἡδονὰς τοῦ βίου ἀμελεῖ τῆς πίστεως. ἐπεχόμενος δὲ τοῦ κυνηγοῦ, τουτέστι δια-

βόλῳ, καὶ δύρίσκοντα ἀὐτὸν συμπλεκόμενον, καὶ ἀμελοῦντα τῆς πίστεως, καταχειρίζεται αὐτό.

aggreditur, qvem voluptatibus mancipatum, fidemqve negligentem inveniens, in suam potestatem redigit.

NOTÆ.

Urus.] Vox est Gallica, si Macrobio credimus: silvestrem bovem pleriqve interpretantur, aliqvi bubalum vocant, nonnulli cum bisonte confundunt: alii illos esse volunt qvos rhizes ex Iphicrate vocat Strabo. Apud Halbertum *urnus* legitur.

In modum ferræ.] Figura cornuum diversa est à boum nostrorum cornibus, sed eximiæ magnitudinis, & ex qvibus pocula, qvæ in maximo precio sunt, confici auctor est Cæsar lib. 6. belli Gallici: Plinius ad plurimas alias delicias conferre scribit, qvas item narrat.

Non longe ab Oceano.] In Hercynia silva (ea est in Germania. Nigram silvam hodiè vocant) uros nasci dicto loco scripsit Cæsar: Strabo apud Hesperios Æthiopes: in omni Septentrionali plaga (si eosdem cum bisontibus esse dicamus) Solinus: Servius lib. 3. Georgicorum in Pyrenæo monte, ac proinde uros ἀπὸ τῶν ὀρῶν dictos; cui & Isidorus consentit. De illorum vi ac velocitate plura apud præcitatos auctores. Isidorus arbores solidas, & armatos milites cornib. eos allevare ait.

Tanus.] Sive *Tamus*: utrumqve enim legitur in Græco exemplari. Latinam vocem usurpavit, qvam Græci ἀχειάμπελον, sive ἄμπελον ἀχρίαν soluta compositione: sive, ut aliqvibus placet, οἰναίβλω vocant. Plinius fructum, taminiam unam, vitem ipsam, salicastrum appellat. Ex earum est vitium genere qvas Theophrastus & Dioscorides ἄμπελον λευκὰς vocant, ideoqve Physiologus hic λευκοκλῶνον appellavit, qvod nos *ramis albam* reddidimus. Ea credibile est uri cornua impediri; lento enim qvodam & glutinoso succo madet. Hæc dum videret Latinus Latinius meus, vir eruditione, doctrina, ingenio præstantissimus; Uri cornua vitis hujus ramis implicari facilè posse nos admonuit; iconemqve demonstravit tortuosis & spissis valde ramis. Sic in omni genere literaturæ excellit.

Duo testamenta.] Nota est allegoria; qvam in illud, *Vidi aliam bestiam ascendentem de terra, & habebat cornua duo similia agni*, Apocalyps. 13. usurpat Augustinus.

Tamus vitæ voluptatem.] Forsan ducta est allegoria (nam apud antiqvos Patres illam non legi) ab Hebræa significatione vocis hujus. Tamus enim sive Thamus, aut Thamnuz (pro Septuaginta nuper editi, & ibi scholium Theodoreti, habent) Adonis dictus est Veneris amasius, ut in c. 8. Jezechielis notat Hieronymus. Græcus textus habet: Καὶ ἰδοὺ ἐκεῖ γυναῖκες καθήμεναι, θρηνοῦσαι τὸν Θαμμοῦς. & Tertullianus Hebræam ipsam vocem Latinam fecit, Contra Judæos: *Et ecce illic mulieres sedentes, plangentes Thamus.* Vulgata tamen editio *Adonidem* reddidit; videlicet ut permagis notam vocem rem explicaret: qvod & Septuaginta consulto fecisse. multa Hebræa ἐξελληνίζοντες observarunt, in Esa. cap. 3. Cyrillus & Theodoretus, & in extremo capite lib. Jobi Olympiodorus. Sed & Θαμνὸς, Latinè fruticem sonat. Qvare ad hasce ὁμωνυμίας forte alludens Epiphanius, silvestrem vitem (eam tanum, sive tamum, interpretati sumus) voluptatis symbolum fecit.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΛΕΦΑΝΤΟΣ. ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ. Δ.

ΕΣΤΙ γὰρ ὁ ἐλέφας μέγιστον ζῶον, τῇ βοσκίδα ἔχων τὰ διαθήκας τὰ ἑπόμενα αὐτῷ ζῶα· ὁμοίως καὶ τὴν βρῶσιν καὶ τὴν πόσιν διὰ τὴν τῇ βοσκίδα αὐτοῦ κυβερνᾶται· ἐὰν γὰρ ἔχῃ ἁρμοσίας· καὶ κύψας νέμεται, καὶ ἐὰν κάμπτῃ γόνατα. ἡ θῆλυς δὲ ζητεῖ βοτάνην τὴν λεγομένην μανδραγόραν, καὶ μεταλαμβάνει ἐξ αὐτῆς, καὶ εὐθέως πυρᾶται καὶ τρέχει πρὸς τὸν ἄρρενα, καὶ παραπεζεύσασα νομίζει αὐτῷ τὴν βοτάνην καὶ μεταλαμβάνει ὁ ἄρρην ἐξ αὐτῆς, καὶ εὐθέως πυρᾶται, καὶ συγγίνεται τῇ θήλει· ἐπερχομένου δὲ τοῦ καιροῦ τοῦ τεκεῖν, εἰσβαίνει εἰς λίμνην τοῦ ὕδατος· τὸ ὕδωρ καταμετροῦσα ὡς τοῦ πλησιάσαι τοῖς μαστοῖς, καὶ ταύτῃ χωρᾷ. ἂν γὰρ τέκῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀδυναμήσει ὁ σκύμνος ἐγερθῆναι ἀμοιρῶν ἁρμοσιῶν.

DE ELEPHANTE. CAP. IV.

ELEPHAS maximum est animal, proboscidemqve habet, qva qvæ ipsum adoriuntur animalia, percutit. Hac cibum & potum sibi subministrat, non enim habet compages, propensusqve pascitur, genua haud incurvans. Femina herbam qvæ mandragora dicitur, qværit, qvam gustat, coëundi cupiditate accensa, ad maremqve properans illam ipsi offert. Mas verò ut comedit, ardet libidine, & feminæ miscetur. Jam cum instat pariendi tempus lacum ingreditur, pertentatqve aqvam; qva mammillas usqve pertingente parit. Si enim in terram ederet fœtum, haud elevari posset, cùm membrorum compagibus careat.

INTERPRETATIO.

Manifestum est, primum parentem Adamum, non ut Evam obedientiæ lignum prægustasse: illa enim dedit viro; qvi ut comedit, sensit præceptum Domini transgressum esse. Qvis igitur partus? peccatum: & locus ubi peperit qvis? Paradisus.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Πρόδηλον δὲ ὅτι ὁ πρωτόπλας Ἀδὰμ οὐχ ὥσπερ ἡ Εὔα τὸ ξύλον τῆς γνώσεως ἔγευσατο προιζομένη καὶ τῷ ἑαυτῆς γαμέτῃ, ὅσις μὴ τὴν γεῦσιν δίχα καὶ παραβεβηκέναι ἤδετο. τί δὲ ἐγέννησε; τὸ δὴ δῆτα τὸ ἁμάρτημα. τίς γὰρ ἡ τόκος λίμνη; ὁ παράδεισος.

NOTÆ.

Proboscidem habet.] Multus est (ut ait Physiologus) elephanto proboscidos usus: qvam & manum, & narem Ælianus, Plinius, & Aristoteles vocant. *Mandunt* ait, *spirant, & bibunt, odoranturqve haud impropriè appellata manu.* De elephantibus Pori Indorum regis narrat Alexandri historia: illos arma virosqve corripuisse, & rectoribus manu, id est proboscide, tradidisse. Apud Jobum cap. 40. multa scituqve digna de Behemot: qvo nomine elephantem designari, periti docent. Illustrat autem Jobi locum splendidissimum Hispaniæ nostræ lumen Benedictus Pererius lib. 4. Commentariorum Danielis.

Mandragoram.] Recentiores locum hunc ex auctore obscuro citant, & addunt, Orientem versus, ad proximum Paradiso locum, ubi hæc herba invenitur, elephantes proficisci. Vincentius: *Proli operam daturi, orientem versus pergunt, ad proximum Paradiso locum; ubi inventam mandragoram femina prior gustat, deinde persuasus ab ea mas, sic miscetur, & femina concipit.* Ubi interim noto, depravatè forsan ex Physiologo adduci vocem *Orientem*, aut interpretum, aut librariorum incuria, & pro ea reponendum esse, *Occidentem.* Theophrastus enim libro plantarum 6. cui & Plinius adstipulatur, de modo colligendi mandragoras agens, sic ferme scripsit: *Circumscribunt mandragoras gladio, secantqve, ad Occasum spectantes; jubent & alium saltantem tripudio circumagi, multaqve de veneris usu & re dicere.* Nisi velis ad Paradisi situm vocem *Orientem* referre. Inde autem proprietatis hujus ratio tracta est, qvòd mandragoræ ad ciendos amores facultas ineesse credatur, ideoqve (auctore Dioscoride & Galeno) Circæa à nonnullis appellatur, denominatione videlicet sumpta à Solis & Perses nimphæ hujus nominis filia, qvæ conficiendorum philtrorum peritissima fuisse dicitur. Qvare infecundis mulieribus utilem esse plantæ hujus esum vulgo plurimi arbitrantur; illo maximè Geneseos loco adducti, ubi pro mandragoricis pomis unius noctis cum Jacobo concubitum Lia à sorore Rachel pacta est, hæc verò (qvæ eò usqve sterilis fuerat) non multo pòst concepit. Accedit, in hac planta marem & feminam manifesta expressione sexuum reperiri, ac proterea ἀνδρόθηλυ Δον à Pythagora appellatam. Sed Augustinus lib. 22. contra Faustum hujus opinionis vanitatem scitè arguit, placqve tropologia totum Geneseos locum interpretatur. Cùm nec desint, qvi Hebræam illam vocem, pro qva Latinus & Græcus interpres, *mandragoras* reddidit, magis propriè lilia significare dicant, eodemqve modo vertendum censeant Canticorum illud: *Mandragoræ dederunt odorem suum.* &c,

Ardet libidine.] Recte hoc addidit, ut germaniùs mysticum sensum eliceret. Esu enim vetiti pomi libidinosa voluptas generationis opus naturâ consequta est, qva alias omnino caruisset. Vide Nicetam docte de hoc differentem in Nazianz. scholio 11. orationis de Baptismo. Qvinimo Adamus qvamdiu in Paradiso fuit, Evam non cognovit, ut Epiphanius noster lib. 2. Contra hæreses, Tertullianus De velandis virginibus, & alii plures tradiderunt. Hinc porrò orta est celebris illa qvæstio (qvam adversus Jovinianum elegantissimè tractat Hieronymus, & circa qvam à Latinis patribus Græci dissentiunt(*Utrum in Paradiso generandum esset, si nemo peccasset, vel utrum contra actum libidinis pugnatura illic fuisset traditio castitatis:* his enim verbis proponitur apud Augustinum lib. 13. Civitatis, cap. 23. Videndus ad idem Moses Bar-Cepha Syrus in libro de Paradiso cap. 25.

Constat primum parentem.] Michaëlus Glyca cujus mentionem fecimus, in hunc Epiphanii libellum sine dubio inciderat, integrum enim hoc caput operi suo inseruit, in hæc verba: *Nec ad venerem* (ex fide porrò Levvenclaii) *elephantus accedit, qvemadmodum harum rerum periti tradunt, nisi mandragoram degustet; nam priùs qvam hoc fiat, nullam coitus libidinem experitur. Qvapropter femina sumptam mandragoram comedit; eandemqve mari porrigit, & hoc pacto ad consvetudinem veneream accedunt. Hoc autem manifestò referri ad homines illos primum conditos debet: nam & illi ante ligni vetiti degustationem, libidinibus superiores erant. Verùm post eam, cum Eva rem Adamus habuit, eaqve Cainum peperit,* Hactenus Glyca.

Peccatum.) Paulus ad Romanos 5. *Propterea sicut per unum hominem peccatum in hunc mundum intravit, & per peccatum mors; & ita in omnes homines mors pertransiit, in qvo omnes peccaverunt.* Insignis autem extat apud Theophanem Nicæum locus in elegantissima epistola de Sacerdotio ad clerum, ubi mala qvæ ob peccatum Adami humanum genus consequta sunt, eleganter recensentur. Verùm cùm hujus epistolæ, aliarumqve hujus patris qvæ nondum evulgatæ sunt, editionem jam urgeam, hæc tunc ex fonte candido lectori haurire licebit.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΛΑΦΟΥ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

ΕΣΤΙ ἡ δὲ ἔλαφος μόρφωσιν ἔχουσα ἀγρίας δορκάδος· τὸ δὲ κέρας αὐτῆς τρίαρχον, καὶ τὰς τρεῖς ἀναπαυίσεις. ζῇ δὲ ἔτη πεντήκοντα, καὶ διατρέχει ὡς ταχὺς δρομεὺς τὰς νάπας τῶν ὑλῶν, καὶ τὰς φάραγγας τῶν ὀρέων, καὶ ὀσφραίνεται τὰς ὁπὰς τῶν ἑρπετῶν, καὶ τὸν ὄφιν ὅπηπερ διατρίβοντα παραχρῆμα γίγνωσκει, καὶ εὐθέως τίθησι τὴν ῥῖνα αὐτῆς ἐπὶ τὴν θύραν τῆς ὁπῆς, καὶ ἀναιρεῖ τὴν πνοὴν, καὶ ἐξιὼν ὁ ὄφις εἰσβαίνει εἰς τὸν λάρυγγα τῆς ἐλάφου, ἡ δὲ καταπίνει αὐτόν. διὰ τοῦτο ἔλαφος ὀνομάζεται, διὰ τὸ ἑλεῖν τὸν ὄφιν ἐν τοῖς βάθεσι. πρέχει γὰρ ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, καὶ ἂν μὴ τρεῖς ὥρας γεύσηται τοῦ ὕδατος, τελευτᾷ. εἰ δὲ ὕδωρ ὕδωρ, πάλιν ζῇ ἔτη πεντήκοντα. διὰ τοῦτο εἶπεν ὁ προφήτης· ὃν τρόπον ἐπιποθεῖ ἡ ἔλαφος ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, οὕτως ἐπιποθεῖ ἡ ψυχή μου πρὸς σὲ ὁ Θεός.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ σὺ οὖν, νοητὲ ἄνθρωπε, τρεῖς μὲν ἀναπαυίσεις ἔχεις. τούτων ἡ μὲν ἐστὶ τὸ βάπτισμα τῆς ἀφθαρσίας, ἡ δὲ τὸ χάρισμα τῆς υἱοθεσίας, καὶ ἡ μετάνοια. καὶ ὅτε εὕρῃς τὸν ὄφιν ἐν τῇ καρδίᾳ σου (τουτέστι τὴν ἁμαρτίαν) δραμοῦ χωρὶς ἐπὶ τὰς πηγὰς τῶν ὑδάτων, ἤγουν ἐπὶ τοὺς νοῦς τῶν γραφῶν (καὶ τὰς ἑρμηνευούσας προφητείας) καὶ πίε ὕδωρ ζῶν, τουτέστι τὸ ἅγιον πνεῦμα. κοινωνῶν γὰρ ἐν μετανοίᾳ, ἀνανεώσῃ σαυτὸν λοιπὸν διὰ τῆς αὐτῆς, καὶ τεθανατωθήσεται ἡ ἁμαρτία.

DE CERVO.

CAP. V.

CERVUS similis est silvestri capreæ: illius cornua tribus ramis distinguuntur, ut & triplex est ejus vitæ reparatio. Vivit enim annos qvinqvaginta, nemorúmqve silvas, & montium valles, ut velocissimus cursor contento gradu perlustrat, serpentiúmqve cavernas odore indagat; & sicubi serpens delitescit, è vestigio subodoratur, statimqve nares ad limen cavernæ admovet, halitúmqve trahit: prodiens igitur serpens in fauces cervi sese ingerit, ille obvium devorat, qva de causa appellationem sortitus est, videlicet qvòd ex imo serpentes ad se attrahat. Postqvam autem serpentem ex cavernis cepit, illico ad aqvarum fontes decurrit: qvòd si trium horarum spatio aqva se explere non potest, moritur: sin autem aqvæ potus obtingat, ad annos denuo qvinqvaginta vitam protrahit. Unde propheta David: Sicut desiderat cervus ad fontes aqvarum, sic desiderat anima mea ad te Deus.

INTERPRETATIO.

Tu igitur, spiritualis homo, tres habes restaurationes, baptismum scilicet incorruptionis, filialis adoptionis gratiam, atqve pœnitentiam, si qvando serpentem, id est, peccatum intra cordis recessus deprehenderis, ad fontes aqvarum, hoc est, ad scripturarum scaturigines statim confuge, sanctam videlicet gratiam (qvemadmodum Prophetæ interpretantur) hauri: nam si pœnitentiam egeris, ab ea iterum deleto penitus peccato, reparaberis.

NOTÆ.

Tribus ramis.) Albertus incertum esse scribit qvot ramos (ipse culmos appellat) cervinum cornu producat, sed Aristoteles, *Bimis*, inqvit, *cornua primùm oriuntur simplicia & recta ad subularum similitudinem, qvamobrem subulones per id temporis eos vocant: trimis bifida exeunt: qvatrimis trifida, atqve deinceps ad hunc modum procedit numerus usqve ad annum sextum. ab hoc similia semper prodeunt, ita ut non sit dignoscere ætatem ramorum numero.* Et Solinus: *Pro ætate ramos augent: id incrementum per sex annos perseverat. denique numerosiora non possunt esse cornua, possunt crassiora.* Cui opinioni favet & Plinius lib. 8. cap. 22.

Serpentiumq; cavernas.) Freqventissima est hujusce cervinæ proprietatis mentio apud omnes naturalium rerum scriptores: qvam & nonnulli cervis cum elephantis communem esse tradunt. Plinius enim: *Elephantorum anima serpentes extrahit, cervorum item urit.* Verùm in assignanda ratione qva id fiat, non satis convenit. Nam Ælianus lib. 2. cap. 9. *Mirifico*, ait, *qvodam munere naturæ cervus serpentem*

funditus vincit, nec enim ipsum tametsi hostis in latebram abditus effugere potest, etenim ille naribus suis in serpentis cavernam incumbens, vehementissimè inspirat, spiritu suo quasi amatorio quodam alliciens extrahit, invitumque profert, &c. Græcorum autem Geoponicorum collector lib. 19. cap. 5. diversam causam adducit, Xenophontémque testem citat, quòd cervus serpentem spiritu afflans quasi afficiat vertigine, & sic attrahendo rapiat. Porrò ejusdem proprietatis Ecclesiastici auctores non rarò meminerunt, quam diversis mystagogiis variis in locis exornarunt. Tertullianus libro De pallio, cùm mundanarum rerum vicissitudines longa inductione probet: *Tacco;* ait. *cervum, quod & ipse ætatis suæ arbiter, serpente pastus, veneno langvescit in juventutem.* Sed & Origenes lib. 1. contra Celsum, & in cap. 15. Marthæi, & in Canticum Canticorum homil. 3. prolixa satis narratione cervinæ naturæ allegorias persequitur. Et docet nunc virum justum cervi nomine (quod apud omnes sanctos Patres triviale est) nunc Christum ipsum intelligi. Vide patrum commentarios in cap. 7. Jobi. Psalm. 28. & 41. & 103. Proverb. 5. Cant. 2. 3. & 8.

Appellationem sortitus est.) ἔλαφος enim ἀπὸ τῦ ἐλαύνειν τὺς ὄφεις. Plutarchus in libello de animantium comparatione: *Elephos*, ait, *Græcè nomen cervis inditum est non à celeritate, sed à serpentis tractione sorptionéque.* Sanctus Athanasius in quæstionibus cap. de Actu, ejusdem etymologiæ auctor est. Isidorus autem Latinam vocem, Festum secutus à Græco vocabulo κέρας derivavit.

Sicut desiderat.) Glossa, quam ordinariam vocat, in hunc locum: *Cervus senio gravis, excrescentibus pilis & cornibus, serpentem naribus haurit, mox hausto æstuat veneno, unde fontem ad bibendum ardentissimè desiderat, quo poto pilos & cornua deponit.*

Baptismum incorruptionis.) τὸ βάπτισμα ἀφθαρσίας. incorruptionis vel immortalitatis baptismum vocat, quòd illius beneficio à peccati morte ac corruptioue liberemur, ut hæredes simus secundum spem vitæ æternæ, quapropter regenerationis lavacrum merito appellatur ab Apostolo. Optatus lib. 5. contra Parmenianum: *Baptismus virtutum est vita. criminum mors, nativitas immortalis, cœlestis regni comparatio, innocentiæ portus, peccatorum naufragium.*

Filialis adoptionis gratiam.) Est hæc secunda post protoplasti lapsum hominis reparatio, quæ & illius prioris effectus est: nec enim tantùm criminum labes sacro lavacro absterguntur, verùm simul filiorum Dei adoptionem illius virtute consequimur, Christo videlicet conjuncti, illiusque membra effecti, de illius plenitudine accipimus, id est, renovationis spiritu plenè in nos effuso, divinæ gratiæ consortes samus, & virtutes omnes à capite Christo derivatæ animis nostris infunduntur. Hoc præ aliis disertè explicuit Nazianzenus dum duarum vocum χάρισμα καὶ σφραγὶς, quibus quasi synonymicè Baptismus significatur, diversam vim docet. Porrò χάρισμα (Latinè gratia, donum, munus redditur) ad peccatorum condonationem spectat, σφραγὶς autem, id est signaculum, obsignatio, sigillum ad virtutum, quas quasi obsignat, sigillat, servat, & confirmat, acquisitionem. Locus est in oratione εἰς τὴν ἀδελφὴν γοργονίαν, qui sic habet: καὶ μόνη κεδνὸν (agit autem de sorore Gorgonia quæ tardiùs ad baptismum accesserat,) ἵν' εἴπω τολμήσας, σφραγὶς ἀλλ' ὃ χάρισμα ἦν τὸ μυστήριον: & penè soli (*ut audacter loquar*) *sigillum non gratia erat initiatio,* quasi dicat Gorgoniam ante susceptum baptismum ita piè vixisse, ut baptismus illi non tamen esset χάρισμα id est, peccatorum (quibus non admodum erat infecta) condonatio, quàm σφραγὶς, id est, virtutum, quas multo tempore & studio acquisierat, sigillum: Vide scholium Billii in illum locum.

Pœnitentiam.) Quæ altera est hominis instauratio, ac proinde secunda post naufragium tabula meritò appellata.

Sanctam videlicet gratiam.) Alludit ad Locum Esaiæ cap. 12. vel Hieremiæ 2. ubi aquarum nomine sacram scripturam mysticè interpretantur patres, ut contrà, per Ægyptiacas aquas in sanguinem versas vana Philosophorum dogmata. Videndus præ aliis Origenes. Exod. cap. 7. homil. 4.

DE AQVILA.

CAP. VI.

AQVILA volucrum regina, à longissima vita denominationem accipit, vivit enim annos centum. Cùm verò senescit, rostrum ei incurvatur, caligantque oculi, ita ut nec videre possit, nec cibum capere. igitur in altum sese attollit, & in præruptam se projicit rupem, ad quam rostrum allidit, & se frigidis immergit aquis, adversusque solares redios se opponit, tuncque ex oculis cadunt lippidines, ac iterum juvenescit.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΕΤΟΥ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ς'.

ΕΣΤΙ γὰρ ὁ ἀετὸς βασιλεὺς τῶν ὀρνέων. ἀετὸς δὲ καλεῖται διὰ τὴν πολυετίαν αὐτό. ἔτος μὲν ζῇ ἔτη ἑκατόν. καὶ γηράσαντος γυπᾶται ὁ στόμυκτὴρ, καὶ ἀμβλυώττουσιν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτό, τὸ μὴ ὁρᾶν, καὶ σὺν ἰσχύϊ φαγεῖν. ἀνέρχεται δὲ εἰς ὕψος λίαν, καὶ ῥίπτει ἑαυτὸν ἐπὶ ἀπορρῶγας πέτρας, πρόσπαρσας αὐτῇ τὸ ῥάμφος, καὶ λέπεται εἰς τὴν ψυχρὰν λίμνην, καὶ κάθηται πλησίον τὸ ἡλιακὸν θερμόν. πίπτουσι δὲ λεπίδες ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ πάλιν εἰς νέος τελεῖν ἄρχεται.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ σὺ ὃν νοητὲ ἄνθρωπε, ὅταν πολλὰ ἁμαρτήσῃς, ἄνελθε εἰς ὕψος, τετέσιν εἰς τὸ συνειδός σε. καὶ ῥίψον σε κατὰ πέτραν, ἤγουν εἰς τὴν ὀρθόδοξον πίσιν, κλαῦσον τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν σε. ἐν τῇ λίμνῃ καθαρίσθητι ταῖς δακρυσιν σε. θερμάνθητι κ τὸν ἥλιον, ἤγουν κ τὴν ἐκκλησίαν, κ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, πεῦσον τὴν ταχίσην ἐπὶ τὴν θέρμην τ μετανοίας. ῥίψον δὲ σὸ τὰς λεπίδας τὰς ἁμαρτίας, καὶ πάλιν ἀνακαινισθήσεται, ὡς ἀετὸς, ἡ νεότης σε, καὶ δίκαιος ὀνομάσῃ παρὰ τῷ Θεῷ.

INTERPRETATIO.

Tu igitur, ò spiritualis homo, cùm multitudine peccatorum fueris oppressus, in altum ascende, hoc est, in tuam ipsius conscientiam, atqve te ad petram, scilicet ad fidem orthodoxam projice, defle peccatorum tuorum multitudinem, & perpetuis te aqvis, id est, lachrymis abstergens, Solis radiis incalesce, hoc est, in cœtu fidelium, & in sancto Spiritu ad calorem pœnitentiæ propera, lippidines, id est, peccata abjice, statim enim renovabitur ut Aqvilæ juventus tua, & justus vocaberis apud Deum.

NOTÆ.

A longissima vita.) ΑΕΤΟΣ enim ἀπὸ τ αἰῶνος, id est, ævo, sive ἀπο τ ἔτους, id est anno. Athanasius, ἀετὸς διὰ τὸ πολλάκις ἀνακαινίζεσθαι καὶ πολλὰ ζῆν. *Aqvila, qvòd sæpe renovatur, & multos vivit annos.* Isidorus Latinam vocem ab acumine oculorum deduxit, Festus autem ab acutè volando, sive à colore fusco & subnigro.

Cùm verò senescit, &c.) Alii aliter hanc renovationem aqvilæ narrant: Hieronymus: *Aqvilæ, ubi consenuerit, gravantur pennæ & oculi, qværit illa fontem, erigitqve pennas, calorem in se colligit, eo modo sanantur oculi, in fontem se ter mergit, atqve ad juventutem redit.* Sanctus Augustinus: *Dicitur aqvila, cùm senectute corporis pressa fuerit, immoderatione rostri crescentis, cibum capere non posse, pars enim rostri ejus superior, qvæ supra partem inferiorem aduncatur, cùm præ senecta immoderatiùs creverit longitudo ejus incrementi, non eam sinit os aperire, ut sit aliqvod receptaculi intervallum inter inferiorem partem & uncum superiorem: nisi enim aliqvid intervallum pateat, non habet morsus qvasi forcipem, unde velut tondeat qvod transmittat in fauces. crescente itaqve superiore parte & nimis aduncata, non poterit os operire, nec aliqvid capere, hoc ei facit vetustas. prægravatur langvore senectutis, & inopia comedendi langvescit nimis, utraqve re, ætate & egestate accedente. Itaqve modo qvodam naturali in mensura reparandæ qvasi juventutis, aqvila dicitur collidere & percutere ad petram ipsum qvasi labrum suum superius, qvo nimis crescente, edendi aditus claudi-tur: atqve ita conterendo illud ad petram excutit, & caret prioris rostri onere, qvo cibus impediebatur: accedit ad cibum & omnia reparantur, & est post senectutem tanqvam juvenis aqvila. redit vigor omnium membrorum, nitor plumarum, gubernacula pennarum, volat excelsa sicut antea. sit in ea qvædam resurrectio.* Hactenus Augustinus. Rabbi David (à recentioribus citatus) ex Sahadia his non dissimilia de aqvila narrat. Vincentius item in hæc verba: *Aqvila cum senecta gravatur, nubes omnes volatu sublimi superat, unde calore solis, oculorum ejus caligo consumitur: & mox cum impetu, ipso caloris æstu, descendens, aqvis frigidissimis tertiò immergitur, indeqve resurgens statim nidum petit, & inter pullos jam validos ad prædandum in qvalitate frigoris & caloris qvasi qvadam febri correpta cum sudore qvodam plumas exuit, & à pullis suis fovetur ac pascitur. donec pennas plumasqve recuperans innovatur.*

Ad petram.) Nota est metaphora: qvam Hieronymus in comment. Matthæi cap. 16. Augustinus lib. 2. de Trinitate, & in Psalmum 26. atqve alibi freqventer sancti Patres notant, nam διὰ τὴν στερεότητα. Fides appellatur petra, qva etiam ratione Christus fidei auctor petra ab Apostolo vocatur. Sed & Simon, qvi fidei magister & Ecclesiæ caput à Christo constitutus fuit ob hoc ipsum Cephas appellatus est. Cepham enim Syri & Hebræi (vel auctore Hieronymo) petram vocant. Vide Turrianum libro 2. pro Apostolicorum Pontificum epistolis cap. 6. qvi adversus Centuriatores Magdeburgicos doctè ac fusè locum hunc tractat.

Renovabitur ut Aqvilæ.) Psalmo 102. vers. 5. qvo loco Euthymius: *Depones debilem senectam qvam morbi & peccata contraxerant, ὡς ἐκεῖνος τὸ γῆρας τῶν ἑαυτῶ πτερῶν, sicut ille senectam alarum. Renovaberis per pœnitentiam. ὡς ἐκεῖνος διὰ τῆς παλιῳδίας πτερῶν. sicut ille per alarum repullulationem.* Cùm autem hæc sit freqvens apud Patres allegoriæ istius usurpatio, Theodorus Heraclienſis (is enim esse creditur commentariorum illorum auctor) aliter locum hunc interpretatur, verba sunt: ΟΤ τῦτο βέλεται εἰπεῖν ὅτι ἀνακαινίζεται ὁ ἀετός. ἐ γὰ ἀνακαινίζεται εἰ μὴ μόνον (ὡς Φασὶν) ὁ Φοῖνιξ τὸ ὄρνεον· ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ ἀετὸς δοκεῖ βασιλεύειν τῶν πετεινῶν ἁπάντων, βέλεται εἰπεῖν. ὅλη ἡ παλαιότης ἡμῶν ἡ ἐν Βαβυλῶνι ἀνακαινισθήσεται εἰς βασιλείαν ἄνω, ὥσπερ ἦμεν ποτέ. διὰ γὰρ τῦ ὄρνιθος ἐ αὐτὸ τὴν βασιλείαν αἰνίτ]εται. *Non hoc dicit qvòd aqvila renovetur. renovatur enim, ut ajunt, tantùm Phœnix avis: sed qvia aqvila imperare videatur omnibus volucribus, alt senectutem nostram Babylonicam, ad regnum instauratum iri denuò, qvemadmodum fuimus aliqvando. per aqvilam siqvidem regnum significatur.*

DE VULTURE.

CAP. VII.

VULTUR eunctis avibus voracior est: qvadraginta enim diebus cibo abstinet, qvem cùm invenit, totidem se ex illo libris ingurgitat, itaqve qvadragenariam abstinentiam qvadragenaria inglvie compensat.

INTERPRETATIO.

Tu igitur spiritualis homo, qvi in qvadragesimali jejunio Dominicam resurrectionem expectas, noli ventri fœdè indulgere, ne qvadragesimalis abstinentiæ meritum perdas.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΓΥΠΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Ο ΓΥΨ, ὄρνεόν ἐστί, τῇ ἥπλῃ τῆς γαστρὸς τὰ πάντα ὑπερακοντίζον. ἔτος ἀπασίαν ἄγει τεσσαράκοντα τῶν ἡμερῶν, ἣν δὲ λαχὼν τύφι ἐδέσμασιν, ἐσθίει λίτρας τεσσαράκοντα, καὶ ἀναπληρεῖ τὴν τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν ἀσιτίαν.

EPMHNEIA.

Καὶ σὺ νοητὲ ἄνθρωπε ὃς ἀπασίαν ἦγες ἡμέρας τεσσαράκοντα, προσμένων τὴν τοῦ Κυρίου ἀνάστασιν, μὴ θέλῃς γαστριμαργίᾳ σχολάζειν, ἵνα μὴ ἀποβάλῃς τὴν τῶν τεσσαράκοντα ἡμερῶν νηστείαν.

NOTÆ.

Voracior.) Hinc porrò proverbiales illæ locutiones: *Edacior vulture. Si vultures, cadaver expecta*, hisqve similes, qvæ in helluones. & præ nimia avaritia divitum hæreditatum captatores usurpantur. Mart.

Amisit pater unicum Silanus:
Cessas mittere munera Oppiane?
Heu, crudele nefas, malaeqve Parcæ:
Cujus vultur is hoc erit cadaver?

Qva figura Origenes etiam est usus (etsi illam aqvilæ cæterisqve volucribus qvæ ex rapto vivunt æqvè convenire scribat) homilia VII. in Leviticum: *Non manducabis*, inqvit, *hæc qvia immunda sunt, aqvilam & vulturem & his similia: his etenim avibus semper mortuorum corporum cibus est, & ex mortuis cadaveribus vivunt, omnes ergo qvi hujusmodi vitam gerunt, immundi habendi sunt. Ego puto & illos in his nominari, qvi alienis imminent mortibus, & arte qvadam & fraude testamenta subjiciunt, hujusmodi enim homines vultures & aqvilæ meritò appellantur, velut mortuorum cadaveribus inhiantes.* Hactenus Origenes.

Qvadraginta diebus.) Non legi proprietatis hujus auctorem: nisi placeat (qvod nonnulli probant) vulturem eundem esse cum gypeæto, qvod genus est aqvilæ. Etenim gypeætum (qvem solum ex aqvilis, cadaveribus vesci testatur Aristoteles) multis diebus jejunare scribunt. Cæterùm illa est vulturis proprietas & sacris & prophanis scriptoribus freqventissima, qvòd ex vento absqve maris concubitu vultures fœminæ concipere existimentur. cujus ex Græcis Basilius, ex Latinis Ambrosius in commentariis Hexaëmeri, meminerunt. Hinc Valentiniani (auctore Irenæo, & Tertulliano) imaginarios qvosdam Sophiæ concubitus argumentabantur: sacri verò auctores conceptionis Deiparæ virginis puritatem conjiciunt. Basilius dicto loco, & illo antiqvior Origenes contra Celsum: *Præterea* (ait) *dicendum ad Græcos non credentes Jesum natum de Virgine, mundi opificem in animantum genitura tam varia, satis declarasse, potuisse si libuisset. in unoqvoqve animali, qvod in aliis fecerit, atqve etiam in homine facere. Reperiuntur autem inter animantes qvædam fœminæ qvæ maris congressum prorsus nesciunt, sicut produnt de vulturibus ii qvi scripserunt de naturis animalium: nihilominus hoc animal perpetuat successionem sui generis. Qvid igitur mirum si volens Deus divinum qvendam magistrum generi hominum mittere, fecit, ut vice seminationis qvæ fit ex congressu maris & fœminæ, alia qvadam ratione consuleretur futuro partui?* Hactenus ille. Sed & Cyrillus Alexandrinus in lambis nondum vulgatis (qvos nos ab eodem illo naturæ miraculo Gulielmo Sirleto habuimus) περὶ ζώων ἰδιότητος καὶ φυτῶν ad Sergium in eandem sententiam scripsit.

Τίς ἀσπόρως τὸς γῦπας ὀξάγῃ τόκῳ,
Θήλυς παρ' αὐτοῖς ἐκ ὑπάρσης ἄρρενος,
Οἱ τὴν καθ' ἡμᾶς πυρφορεῦσαν παρθένον
Δεικνῦντες αὐτὴν, ὡς ἔφικτὸν ὀρνέοις;
Εὖ γὰρ οἶμαι τὰ τοσάτα θαύματος
Ἔχειν ἀμυδρὰς ἐμφάσεις.

Qvæ nos verbum verbo omninò reddentes, servata tamen metri lege, sic vertimus.

Qvis vultures educit absqve femine
Partu, marito, non subacta femina,
Perlucidam nostram exhibentes Virginem
Ipsam, ut volucribus licet? nam oportuit
Miraculi obscuras habere imagines
(Ut credo) tanti.

Ne qvadrageſimalis.) Eadem eſſe videtur celebris illius homiliæ hypotheſis, qva magnus Baſilius populum ſuum à nimiis comeſſationibus, qvibus die Paſchatis, jejunio transacto indulgebat, dehortatur: titulus eſt κατὰ μεθυόντων. qvod Volaterranus, habita ratione totius argumenti, περιφραστικῶς reddidit: *In ebrietatem & luxum qvibus die Paſchæ populum affectum vidit.* In ea autem plena eſt energiæ ſententia illa, nec à noſtro propoſito aliena: μία ἑσπέρα, καὶ μία προσβολὴ ἓ ἐχθρὸς πάντα τὸν πόνον ἐκεῖνον διέλυσε καὶ ἠφάνισε. *Veſper unus, impetus inimici unus, omnem præteritum laborem prodit atqve diruit.* eodem interprete.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΕΛΕΚΑΝΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η΄.

ΕΣΤΙ γὰρ ἡ πελεκᾶν φιλότεκνον ὄρνεον παρὰ πάντα τὰ ὄρνεα. ἡ δὲ θήλεια καθέζεται ἐν τῇ νεοσσίᾳ, φυλάσσουσα τὰ τέκνα, καὶ περιθάλπει αὐτὰ ἀσπαζομένη, καὶ πολαφίζουσα. ἐν φιλήματι, ὅπως τοῖς πλευραῖς κατεργάζεται, καὶ τελευτῶσι. καὶ μεθ' ἡμέρας τρεῖς, σπαραττομένου τοῦ ἄρρενος πελεκᾶνος, καὶ εὑρίσκοντος αὐτὰ τεθνηκότα, ὀλοφύρεται τὴν καρδίαν λίαν. πεπληγμένου δὲ τοῦ πόνου, πολαφίζει τὴν ἰδίαν πλευρὰν, καὶ ὅπως αὐτῇ ἐμποιεῖ, καὶ καταῤῥεῖ αἷμα, σπαράζων ἐπὶ τοὺς πληγοὺς τῶν τεθνηκότων νεοσσῶν, καὶ οὕτως ζωοποιοῦνται.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

ΟΥτω καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ιησοῦς Χριστὸς, λόγχῃ τὴν πλευρὰν αὐτοῦ ἤνοιξε, καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν αἷμα, καὶ ὕδωρ. ἐπέσαξεν τὸ αἷμα ἐπὶ τοὺς τεθνηκότας νεοσσοὺς, τοτέστι τὸν Αδὰμ, καὶ τὴν ΕΥαν, καὶ τοὺς λοιποὺς προφήτας, καὶ ἐπὶ πάντας τοὺς θανόντας, καὶ ἐφώτισε τὴν οἰκουμένην, καὶ ἐζωοποίησεν αὐτοὺς διὰ τῆς τριημέρου ταφῆς, καὶ ἐγέρσεως αὐτοῦ. διὰ τοῦτο ἐλάλησε διὰ τοῦ προφήτου, ὡμοιώθην πελεκᾶνι ἐρημικῷ.

DE PELECANO.

CAP. VIII.

PRÆ omnibus volucribus pelecanus prolis eſt amans, femina nido incubat, pullos ſuos cuſtodiens, ipſosqve fovet complectiturqve, & nimiis oſculis ſauciat, perforat itaqve illorum latera, & illi moriuntur. poſt tres verò dies accedit mas pelecanus, & mortuos invenit pullos, & valde angitur doloreqve impulſus proprium latus percutit, ac terebrat, emanatqve ſangvis, qvem ſuper mortuorum pullorum vulnera inſtillat, qvi ſic vitæ reſtituuntur.

INTERPRETATIO.

Sic Dominus noſter Jeſus Chriſtus, cujus latus lancea aperuit, continuoqve ſangvis & aqva exivit, ſuper mortuos filios hoc eſt Adamum & Evam cæterosqve Prophetas & ſuper omnes mortuos ſangvinem ſuum fudit, univerſumqve mundum illuminavit, & per triduanam ſepulturam ac reſurrectionem ſuam ad vitam illos reduxit, qvapropter per Prophetam dixit: Similis factus ſum Pelecano ſolitudinis.

NOTÆ.

Pelecanus.) Hunc Plinius Plateam, Cicero Plataleam, Hieronymus & Eucherius Onocrotalum vocant: pietatis autem in filios, Ægyptiis theologis ſymbolum fuit, cujus rei cauſa ex Horo colligitur, qvi circa illarum venationem ita ferme ſcripſit, *Pelecanus nidificat in ſcrobe in terra, qvod non ignorantes aucupes, bubulo ſtercore locum circumlinunt, ignemqve ſuccenaunt: ea verò fumum aſpiciens aggreditur ignem aliis extingvere, verumtamen ei tantum abeſt ad extingvendum aſtutia, ut magis magisq; ſua tanqvam ventilatione incendat, idcircóq; alis exuſtis capiatur.* Ælianus autem ea ratione hunc Pelecanorum adverſus filios amorem conjectat, qvòd (idqve & Herodios etiam facere ait) cùm aliunde cibus non ſuppetit, eſculenta qvæ prius ederant evomant, & in educandos fœtus convertant, pullisqve imperitis ad volandum duces ſint. lib. 3. Hiſtoriæ cap. XXII. Sed horum in Ariſtotele nulla penè mentio: freqventior verò de Pelecanis ἐν τοῖς ποταμοῖς ὑφυδρίοις. id eſt, fluviatilibus, tam in loco περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων, qvam περὶ ζώων ἱστορίας. ubi docet, qvòmodo ſolidas conchas devorent, qvas calore concoctas, ob idqve dehiſcentes, evomant, & carnem teſtis abjectis edant. Simile qvid eſt apud Cyrillum in Iambis:

Τίς πελεκάνων ἀντὶ λόγχης τὸ σῶμα
Ξένοις διωργάνωσε μακρεγκοντίοις,
Καὶ χάσμα τούτοις ἐξανοῖγε πάμφαγον,
Πρὸς τὰς ἁπλήστους ἁρπαγὰς τῶν ἰχθύων;

Qvæ sic forsan reddi possunt.

Qvis platalearum rostrum in modum lanceæ
Externis aptavit longisq; hastilibus,
Et voraginem ipsis aperuit omnivoram
Ad inexplebiles raginas piscium.

Perforat itaqve.] A serpentibus Pelecanorum filios occidi, & parentum sangvine vivificari auctor est Hieronymus, sive epistolæ ad Præsidium auctor. Ab Isidoro cap. de Avibus, in hunc modum hac de re agitur: *Fertur, si verum est, Pelecanum occidere natos suos, cósqve per triduum lugere, deinde seipsam vulnerare, & aspersione sui sangvinis vivificare filios.* Eadem ferè sunt apud Augustinum in commentario ad Psal. 101. & Greg. super Psal. V. Pœnitential. Ex Alberto autem idem ferè colligitur, nisi qvod à filiis provocatos parentes (qvos illi mox, ut adolescunt, in faciem percutiunt) impatientes injuriæ, colaphis rostrorum eos cædere, & interficere dicit, qvibus addit, post sangvinis effusionem adeò debilitari Pelecanum, ut de nido exire non valeat, & pulli pro sua ac parentis cibatione evolare cogantur. Verùm horum qvidam propter ignaviam aut impietatem in parentem, exire nolunt, & pereunt, qvidam autem seipsos qvidem pascunt, parentem verò penitus negligunt, qvi ut convaluerit, pios filios nutrit, impios verò abjicit, & contemnit. Sed isthæc (ut & ipse Albertus agnoscit) nullo aut experimento, aut veteri probato testimonio affirmari possunt. Qvare verius puto hanc pelecani figuram rostro pectus fauciantem ac supra pullos sangvinem instillantem, pro arbitrio pictorum hucusqve nobis exhibitam, nec ullam hujusce naturæ avem usqvam esse: partimq; ex Æliani loco de pietate ejusdem avis in filios, partim ex Horo, qvi vulturem scripsit femora fauciare, & ex fluenti sangvine pullos pascere, hoc omne fuisse effictum. Qvod & Hebræorum sententia comprobatur, qvi fatentur ingenué. nescire se qvæ avis sit Pelecanus. At liberum esto (qvid enim impedíamus) & inventis pro libitò uti, & nova (si cui placuerit) etiam addere.

Sic Dominus.] Nulla est in suggestis anagogia hac freqventior, in excusis autem homiliariis tertio qvoqve verbo, qvin & in ipsis templorum, suburbium ac rusticanorum prædiorum parietibus, post Christum crucifixum Pelecano proximus datur locus, ut notissimæ scilicet redemptionis nostræ adumbrationi. Bene qvidem: Christo enim Salvatori mirificè prædicta hujus avis natura convenit. Nec multum interest, si de illius veritate dubitetur. Augustinus post Hieronymum tropologiam omnem eleganter, etsi cum præfatione semper, uti virum scientissimum decebat, illustravit. *Sed qvomodo congruat Christo* (inter alia ait) *qvod ipsa parens Pelecanus occidat filios suos? An & illi non congruit: Ego occidam, & ego vivificabo? ego percutiam & ego sanabo? An vero Saulus persequtor moreretur, nisi de cœlo percuteretur? Aut prædicator excitaretur, nisi illius sangvine vivificaretur?* Et Michaëlus Glyca cùm de hujus avis pietate in sobolem agit, & ferè qvæ diximus adferat, ita ad Christum illam comparat: *Etenim Pelecanus est ipse Christus, nidus, paradisus, pulli, primum conditi homines, serpens insidiator, ipse Diabolus, virus serpentis, fraus diaboli, mors à Deo diremptio atqve separatio, paterna affectio, Dei verbi fœta nostrum causa naturæ humanæ assumptio, alarum supra pullos expensio, Christi super conditos illos primum homines in crucem sublatio, laterum pulsatio, divini lateris punctio, qvam sequta est sangvinis vitæ fontem continentis distillatio.*

Ad vitam illos reduxit.] Paulus ad Hebræos 10. eleganter explicuit, qvis fuerit passionis Christi effectus: nam etsi sancti illi antiqvi patres in fide venturi Christi, justitiæq; operibus æternam salutem meruissent, tamen qvo minus illam adipiscerentur, commune naturæ peccatum obstabat. Hoc itaqve sangvine, ex passione Christi remotum est, post cujus sacrosanctam resurrectionem cœli aditus patuit: hæc enim est illa fiducia, qvam in introitu sanctorum in sangvine Christi habere nos dicto loco jubet Apostolus. Videndus Thomas 3. parte, qvæst. 48. & 49.

Similis factus sum Pelecano.] Psalmo 101. versu 7. Qvem tamen locum de mœrore amaritudinéqve afflicti hominis, aut ob nimiam peccati pœnitentiam contriti, cui gravis ac molestus sit strepitus turbæ, publicíq; conspectus freqventia, ut plurimum interpretantur auctores. ferunt enim aves has in desolationibus, locis devastatis: ac saltibus aviis habitare. Arnobius? *Factus sum sicut Pelecanus, avis illa, qvæ non habitat nisi in desertis, habens escas veneno eremi & incultis amaritudinibus plenas.*

DE PERDICE.

CAP. IX.

PERDIX prolis fecunda est. constructo enim nido singulis diebus ova parit. nec verò proprii ventris sufficit illi fœtus; verùm aliarum avium discurrens suffuratur ova, & ad nidum suum illa defert.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΠΕΡΔΙΚΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

ΕΣΤΙΝ ἡ πέρδιξ πολύτεκνος. νεοττοποιησαμένη δὲ πορεύεται ἡ θῆλυς, καὶ γυναῖκα τὰ ὠὰ καθ' ἑκάστην ἡμέραν κλέπτει ἀλλήλων τὰ ἴδια γαστρὸς ὁ τόκος, ἀλλὰ πλέπτουσα τὰ ὠὰ τῶν ἀλλοτρίων, φέρει αὐτὰ ἐπὶ τὴν νεοττιὰν αὐτῆς.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ σὺ ἂν νοητὲ ἄνθρωπε, ὅταν πολλὰς ἐλεημοσύνας ποιήσῃς, μὴ ἀρκέσωσί σοι, ἀλλὰ δράμε εἰς ἑτέρας ἐντολὰς, καὶ πλήθυνον σφόδρα τὴν νεοσσιάν σε· τοῦτέστι, ἅγνισον τὴν καρδίαν σε, καὶ συλήρωσον λίαν σεαυτὸν τῶν ἐναντίων δυνάμεων.

INTERPRETATIO.

Sic tu, ſpiritualis homo, ſi multas feceris eleemoſynas, nec tibi ſatis eſſe putes, ſed ad alia præcepta feſtina, & nidum tuum abunde imple, hoc eſt, cor tuum expia, & te adverſus contrarias poteſtates valde muni.

NOTÆ.

Prolis fecunda.) Clearchus apud Athenæum, quendam refert duos perdices in Anaphen (ea eſt Cretici maris inſula, hodie Namphio dicta) inveniſſe, ex quibus tanta perdicum vis enata eſt, ut incolæ de inſula relinquenda periclitarentur. Harum autem avium fecunditatis illam rationem adduxit Philoſophus in libris περὶ τῶν ζώων γενέσεως: quòd videlicet excrementis abundent, ob idque minus ſint volaces, ac ſalaces plurimum, & quæ coitu & partu alias ſuperent: καὶ πάντων τούτων τὰ μὲν πολλὰ τὰς πολλάκις. πολλὰ μὲν οἷον, ἀλεκτορὶς, καὶ πέρδιξ, καὶ στρουθὸς ὁ λιβυκός. *Et pariunt ex his alia complura, aliæ ſæpe. complura, gallina, perdix, ſtruthio Libycus.*

Singulis diebus ova pariunt.) Ælianus lib. 3. cap. 15. *Septem diebus nidum conſtruunt: ſeptem dies conſumunt in pariendo: ſeptem pullos nutricantur:* Gillio interprete.

Suffurantur.) Ad hunc maximè locum ſpectant Hieremiæ Prophetæ cap. 17. verba illa: *Clamavit perdix, incubavit quæ non peperit, fecit divitias & non in judicio: in dimidio dierum ſuorum derelinquet eas, & in noviſſimo ſuo erit inſipiens.* Ubi Hebræi interpretes hanc ipſam de perdice proprietatem narrant. Hieronymus: *Perdix aliena ova calefacit, ſi propria furto amiſerit: ſed cùm creverunt in nidis pulli, evolant, & ad parentes ſuos redeunt, ementitum omittentes.* Eadem ſunt apud Ambroſium commentariis Hexaemeri, & ferè apud Aug. contra Fauſtum lib. 13. Iſidorus verò Originum 12. cap. 7. ſic ait, *Perdix adeò fraudulenta eſt, ut alteri ova diripiens foveat: fraus fructum non habet: deniqve dum pulli vocem propriæ genitricis audierint, naturali quodam inſtinctu hanc quæ eos fovit, relinquunt, & ad eandem quæ genuit revertuntur.*

Sic tu ſpiritualis homo.) Contra Origenis doctrinam, ad perdicis exemplum pium hominem hoc loco efformavit Epiphanius, nam ille Homilia 4. Hieremiam qværit an in bonam vel in malam partem intelligentiam perdicis referre debeamus, & cùm de malignitate, fraude, obſcænaqve hujus avis libidine plura ſcribat, tandem concludit: *Si igitur malignum, ſi immundum, ſi doloſum hoc animal eſt, impium videtur ad meliorem partem hujus referre nomen, & ad Salvatoris noſtri Jeſu Chriſti intelligentiam temperare. magis autem convenit mala Zabulo adjungere, & ſuper adverſario lectionem intelligere præſentem,* &c. poſt qvæ Diabolo atqve ejus miniſtris Valentino, Baſilidi, & Marcioni perdicis proprietatem convenire latè probat, ſed & Philaſtrius in præfatione libri de hæreſibus ſic ait: *De Hæreſeon diverſa peſtilentia, variisqve erroribus, qvi ab origine mundi emerſerint & ſub Judæis defluxerint, & ex qvo venit Dominus noſter Jeſus Salvator in carne, pullulaverint, dicere oportet, numerumq; earum paulatim exponere, inimicumqve humani generis perdici fuiſſe à Hieremia Propheta non immeritò comparatum agnoſcere; qvi cùm infecunditatem patiatur, ſæpius aliorum furtim fœtus incubans, qvaſi ſuos jam fovet ac vindicat filios, usqve ad tempus aliqvod: cumqve eis jam tempus ætatis diſcernens accreverit, tunc amiſſis falſis parentibus, jurâ parentum ſenſu proprio recordantes, palamqve oculis intuentes, ſeqvi eos amplius non demorantur: qvorum cauſa nobis ſimilitudo hæc denunciata eſt, qvod diabolo relicto impietatis cauſa, ejus qvi orbem terrarum ſua ſub ditione cum tenere putaret: poſtqvam vero Chriſto parente à nobis viſo ac recognito, omiſſa falſitate parentis mendaciſſimi, jam veri parentis Chriſti veſtigia ſeqvi omnis homo non moratur, agnoſcens qvotidie per ænigma: compleri enim cognoſcimus prophetiam Hieremiæ beatiſſimi ita dicentem. Clamavit perdix, collegit qvæ non parturit, faciens ſibi divitias non cum ſapientia, in medio dierum derelinqvens eum, & in poſtremo erit inſipiens,* Hactenus Philaſtrius.

Contrarias poteſtates.) Pravos ſpiritus intelligit, qvos eodem nomine ſignificavit Paulus glorioſos reſurgentis Chriſti triumphos deſcribens, cap. 2. ad Coloſſenſes, ἀπεδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παῤῥησίᾳ θριαμβεύσας αὐτοὺς ἐν αὐτῷ. *Spolians Principatus & poteſtates, traduxit confidenter palam, triumphans illos in ſemetipſo.*

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΡΥΓΟΝΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι.

ΕΣΤΙ ἡ τρυγὼν φίλανδρον ὄρνεον ὧν ἐπὶ πάντα τὰ πετεινὰ ἡ πορεύονται ἀμφό-

DE TURTURE.

CAP. X.

INTER omnes aves, conjugis amans eſt turtur, mas & femina unà vo-

lant, pulloſqve procreant: ſi verò morte ſeparantur, ad finem uſqve vitæ viduitatem cuſtodiunt.

περὶ ἄῤῥεν καὶ θῆλυ, καὶ νεοσσοποιοῦσιν· ἀποζευχθέντων δὲ αὐτῶν, φυλάσσει τὴν μονογαμίαν, ἕως τέλους τῆς ζωῆς αὐτῶν.

INTERPRETATIO.

Sic tu, ſpiritualis homo, cùm peccatis onuſtus, tempus eſſe pœnitendi judicaveris, abjice prava opera, nec novis te ſordibus, id eſt, peccatis implices, ſed unico conjugio contentus eſto: videlicet intra proprii tori limites te contine, ut in ſecundo adventu manſionem invenias.

EPMHNEIA.

Καὶ σὺ οὖν νοητὲ ἄνθρωπε ὅταν πληθῆς ἀνομιῶν, καὶ δόξῃ τοι καιρὸς τῆ μετανοῆσαι, ἀπόβαλλε τὰ πανηργεῖν, καὶ μὴ πετέσῃς εἰς ἕτερον ῥῦπον, τελέσιν εἰς ἑτέραν ἁμαρτίαν ἀλλὰ φύλασσε τὴν μονογαμίαν σε, τελέσι τὸν ὅρον τῆς γυναικός σε, ἵνα ἔυρῃς μονὴν ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ.

NOTÆ

Viduitatem cuſtodiunt.] Conjugalem turturum caſtitatem Ælianus commemorat: ſed & Ariſtoteles hanc illis eſſe cum columbis (nam & τρυγόνα genus eſſe πτερεῶν ex eodem philoſopho voluit Athenæus) communem proprietatem ſcripſit, Iſidorus inter pudicas aves connumerat. Albertus de his loqvens, *Poſt primum* (inqvit) *conjugem, ſecundum neſciunt.* Cyrillus verò in Iambis, de Porphyrione agens:

Πόθεν δὲ δικτὰς ὥσπερ ἡ τρυγὼν γάμους
Τῆ Πορφυρίωνος Φύσις βδελύττεται;
Ος κἂν παρ' ἡμῖν ἐσκόπησε μαχλάδα,
Λιμῷ τὸ σῶμα τήκεται τεθλιμμένος,
Θέλγων δὲ πόρνην μηδὲ τὴν θέαν ἔχειν·
Λάλῳ σιωπῇ σωφρονίζει τὸν βίον.

qvæ (carminis non habita ratione) ita ſonant:

Qvî à duplicibus qvemadmodum turtur nuptiis,
Porphyrionis abhorret natura?
Qvi ſi qvando apud nos ſcortum viderit,
Inedia corpus macerans, tabeſcit,
Séqve luſtrat, ut ne viſum meretricium habeat.
Loqvaci ſilentio modeſtam inſtituit vitam.

Porrò (ut hoc obiter) de eximia Porphyrionis (is eſt qvem Hiſpani *Calamòn* vocamus, corrupta vulgò ut arbitror voce, cùm potius *Talamòn* a thalami cuſtodia, ut & putat Hermolaus, dici debeat) caſtitate, qvi viſo vel adulterio, vel ipſo tantùm adultero, aut inedia, ut ait Cyrillus, aut ſuſpendio vitam finit: plurima apud Oppianum, Athenæum, & Ælianum lector deprehendet. His verò qvæ de turture diximus, & ſanctus Bernardus & recentiores illud addunt, in ſiccis ac truncis ramalibus turturem amiſſo compari inſidere, & limpidam aqvam ad potum turbidare.

Intra proprii thori limites te contine.] Sic Baſilius magnus Homilia 8. in Hexaëmeron, & in oratione de intemperantia & incontinentia, *Turturem* (ait) *ſi qvando à conjuge disjunctus fuerit, numqvam cum alio inire in poſterum ſocietatem dicunt, ſed cœlibem ſine conjugio manere, alterius ſocietatem evitando, cùm ſuperioris conjugis memoriam habeat. Qvid ergo eſſe poteſt nobis infelicius, qvi non ſolum conjugibus noſtris ſimilem amorem non exhibemus, ſed contra Domini præceptum, erecta cervice, ſcintillantibus oculis, fucato & ementito colore vultus, incedimus?* &c. Eadem ferè ſunt apud Baſili fratrem Gregorium, in comment. in Cantica, cap. 2. & apud Origenem. & Gregorium Magnum, dicto loco, Cyrillum in Leviticum lib. 2. Hieronymum adverſus Jovinianum lib. 1. Auguſtinum lib. 16. Civitatis cap. 24. Nazianzenus autem in præceptis ad virgines, ex interpretatione Billii.

Ut ſemel eſt dulci turtur viduata marito.
Extractum gemit aſſiduè, luctuqve reqvirit.
O vere ſapiens volucris: mortalibus autem
Qvanto virginitas tandem præſtare putanda eſt?

Sed & Michaëlus Glyca annalium parte prima totum ferè Baſilii locum exſcripſit. Tradunt (ait) turturem à compari ſejunctam, ob conjugis prioris memoriam nullius alterius ſocietatem admittere. Dictum hoc mulieribus eſto; vitæ nimirum puritatem ab ipſis etiam brutis animantibus indecoræ plurium nuptiarum appetitioni præferri.

In ſecundo adventu.] Videlicet Domini noſtri Jeſu Chriſti, hoc eſt, cenſorio die; freqvens enim eſt ſacris auctoribus hæc dicendi phraſis. Nazianzenus in apologia cur in Pontum fugerit, difficile ajebat eſſe verba commodè facere de religionis noſtræ myſteriis, id eſt, de typis, de veritate, de teſtamentis, καὶ Χριστῦ παρουσίας πρώτης τε καὶ δευτέρας. *de Chriſti primo & ſecundo adventu.* Hippolytus in oratione De conſummatione mundi, *Ab ſcripturis* (ait) *duplicem adventum Chriſti ac Salvatoris noſtri diſcimus. prior*

qvidem secundum carnem abjectus fuit, eò qvòd ille humilis apparuerit: posterior prædicatus est glorioſus, qvoniam veniet è cœlis cum potentia, cum angelis, & gloria Patris.

Manſionem invenias.) Græcè ἄυλης μονὴν, qva voce electorum ſors & beatitudinis diſcrimina à ſanctis patribus declarantur. ut ex Joannis illo: Ἐν τῇ οἰκείᾳ τοῦ πατρὸς μου μοναὶ πολλαί εἰσιν. Vide inſignem Baſilii locum in libro περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, cap. 16. qvem citat & illuſtrat Anaſtaſius Nicænus qvæſtione 84. in ſcripturam:

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΦΟΙΝΙΚΟΣ. ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

ΦΟΙΝΙΞ τοῦ ταῶνος ὡραιότερα ὑπάρχει. ὁ ταὼν γὰρ χρυσίῳ, καὶ ἀργυρίῳ καταπετάσας τὰς πτέρυγας κέντηται. ὁ δὲ Φοῖνιξ, ὑακίνθου καὶ σμαράγδου, καὶ λίθων πολυτελῶν. τιάραν γὰρ φέρει ἐπὶ τὴν κεφαλὴν, καὶ σφύρας κατέχει ἐπὶ τοῖς ποσὶν αὐτῆς. ὁ Φοῖνιξ τῆς Ινδίας ἐγγὺς οἰκοδάζεται, καὶ ἀμφὶ τὰ πεντακόσια ἔτη τὸν βίον διάγει εἰς τὰς κέδρους τοῦ Λιβάνου ἄβρωτος, καὶ ἄποτος, τρέφεται δὲ ὀσμὴ πνεύματος. καὶ μὴ τὰ πεντακόσια ἔτη ἀναμείνας ἐμποιεῖ τὰς πτέρυγας αὐτῆς ἀρωμάτων, καὶ ὅταν σημανῇ ὁ ἱερεὺς τοῦ Ηλιουπόλεως, ἐγείρεται ἐκ τοῦ ἰδίου τόπου, καὶ πορεύεται, πρὸς τὸν ἱερέα, καὶ εἰσερχομένη εἰς τὸν ναὸν μετὰ τοῦ ἱερέως, εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον, καὶ πάντα τὰ μέλη αὐτῆς, ἀποδὸς γίνεται. τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ εὑρίσκει αὐτὴν πτερυγουμένην ὄσαν. τῇ τρίτῃ οὖν ἀναπεπλησμένη πτερύγων ἀσπάζεται τὸν ἱερέα, καὶ ἀνανεουμένη ἀπέρχεται πάλιν εἰς τὸν ἴδιον τόπον.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ πῶς ἂν οἱ ἄνομοι Ιουδαῖοι ἠπίστησαν τὴν τριήμερον ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ιησοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ τὸ ὄρνεον διὰ τριῶν ἡμερῶν ἐζωοποιήθη, καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ιησοῦς Χριστὸς τῷ τρόπῳ οὐκ ἐδύνατο ἐγεῖραι αὐτὸν ἐκ νεκρῶν; διὰ τοῦτο ἔλεγεν ὁ Προφήτης· δίκαιος, ὡς Φοῖνιξ, ἀνθήσει.

DE PHOENICE. CAP. XI.

PHOENIX avis pavone pulchrior est. pavo enim aureas argenteasqve habet alas: phœnix verò hyacinthinas, & ſmaragdinas, precioſorumqve lapidum coloribus diſtinctas, coronam autem habet in capite & in pedibus malleolos. Prope Indiam degit. vivit autem annos qvingentos, & in cedris Libani absqve cibo & potu, vento paſcitur, at poſt qvingentos annos alas aromatibus implet, & cum Heliopoleos ſacerdos ſacrificia inchoat, è proprio egreditur nido, ad ſacerdotem pergit, unaqve templum ingreditur usqve ad ſacrarium, & in cinerem tota conſumitur. ſeqventi autem die alis renatis reperitur. tertia verò die jam integra ſacerdotem ſalutat reſtauratqve iterum ad proprium locum redit.

INTERPRETATIO.

Cur igitur Judæi iniqvi, Domini noſtri Jeſu Chriſti triduanam reſurrectionem non crediderunt, cùm avis trium dierum ſpatio ipſa ſe ſuſcitet? aut qvomodo ſeipſum à mortuis ſuſcitare non potuit, cùm de illo dixerit Propheta: Juſtus ut Phœnix florebit?

NOTÆ.

Pavone pulchrior.) Philoſtratus (ut ait Joan. Tzetzes) Phœnicem etiam cum pavone comparavit: *Philoſtratus* (ait) *in vita Apollonii Phœnicem avem per omnem vitam unicam ſcribit, qvæ pavone formoſior ſit, & major citra collationem, & auri colore ſplendidior.* Lactantius autem, ſive carminis illius de Phœnice auctor:

Effigies inter pavonis miſta figuram
Cernitur, & miſtam Phaſidis inter avem.

Albertus pavonis caput Phœnici tribuit.

Phœnix hyacinthinas & ſmaragdinas.) Elegantiſſima qvidem eſt apud eundem Lactantium iſtius avis deſcriptio, ab illo verſu: *Principio color eſt*, &c. qvam qvod longiuſcula ſit, hîc non ſubjiciam: Apud Plinium ſic legimus: *Æthiopes, atqve Indi diſcolores maxime & inenarrabiles ferunt aves: & ante omnes nobilem Arabiæ Phœnicem, haud ſcio an fabuloſè, unum in toto orbe, nec viſum magnopere. Aquilæ narratur magnitudine, auri fulgore circa collum, cetera purpureus, cærulam roſeis caudam pennis diſtinguentibus, criſtis faciem, capútqve plumeo apice voboneſtante.* Tacitus annal. lib. 6. Fabio & Lucio Vitellio coſſ. id eſt,

ab v. c. 787. in Ægyptum Phœnicem veniſſe refert, eumqve luculenter deſcribit, & totius proprietatis meminit.

Vivit annos qvingentos.) Varii ſunt auctores in explicanda Phœnicis vitæ periodo, Plinius ſexcentos ſexaginta annos vivere, ait: Solinus qvingentos qvadraginta: Philoſtratus (teſte Volaterrano lib. 25. Philologiæ) ſexcentos: Rex Æthiopiæ in epiſtola ad Romanum Pontificem trecentos tantùm: Herodotus, Tacitus, Orus, S. Aurelius Victor, Ovidius, Ælianus, Albertus, recentioresqve de qvingentis conſentiunt: alii, eodem Tacito auctore, mille qvadrigentos ſexaginta unum, at Joan. Tzetzes ne parcus erga Phœnicem videretur, ex Chæremone Ægyptio ſacrarum litterarum ſcriba, ſex & ſeptem milibus annis vivere illum (fides penes auctorem ſtet) conſtanter affirmat.

Abſqve cibo & potu, vento paſcitur,) Plinius: *Neminem ajunt extitiſſe qvi viderit veſcentem.* Ovidius.

—— nec fruge nec herbis.
Sed thuris lacrymis & ſucco vivit amomi.

Heliopoleos ſacerdos.) Heliopolis Ægypti urbs eſt, qvam Solis urbem vocat Plinius; hodie Bethſemes appellari in eandem ſignificationem voce compoſita auctor eſt Ortelius. Porro totam avis hujus hiſtoriam abunde ex præcitatis auctoribus diſces: etſi illi non multum inter ſe conſentiant; in ſola videlicet conflagratione, novâqve Phœnicis inſtauratione conformes. Libet autem Alcimi Aviti Viennenſis Archiepiſcopi non invenuſtum qvidem, ut ætas illa ferebat, de Phœnice carmen ſubjicere, qvod tale eſt:

Hîc qvæ donari mentitur fama Sabæis
Cynnama naſcuntur, vivaxqve colligit ales,
Natali cum ſine perit, nidóqve peruſto
Succedens ſibimet qvæſita morte reſurgit:
Nec contenta ſuo tantum ſemel ordine naſci,
Longa veternoſi renovatur corporis ætas,
Incenſámqve levant incendia crebra ſenectam.

Seqventi autem die.) Albertus: *Ignis vi in cinerem vertitur, die altero vermem ajunt in cinere naſci, qvi alis die tertia aſſumptis intra paucos dies in avem priſtinæ figuræ commutatur & avolat.*

Reſtaurata.) Ariſtides de Smyrna beneficio M. Aurelii Imperatoris reædificata: ἡ πόλις ἀναφύεται μεταβαλοῦσα τὴν ἡλικίαν, ἡ αὐτὴ παλαιά τε καὶ νέα γιγνομένη, ὥσπερ τὸν Φοίνικα ἀναβιώσκεσθαι λόγος αὐτὸν ἐξ αὐτοῦ. id eſt, *Repullulat civitas depoſito ſenio, vetus eadem & nova: qvemadmodum dicunt Phœnicem ex ſeipſa reviviſcere,* atqve alibi de eadem: γέγονε δὲ παλαιοτάτη καὶ νεωτάτη, ἡ αὐτὴ ἑαυτὴν ἀνανεωσαμένη, καθάπερ τὸν ὄρνιν Φασὶ τὴν ἱερόν id eſt, *eadem urbs & antiqviſſima & noviſſima, juventa aſſumpta, facta eſt, qvod de ſacra ave ajunt.* Extat ejusdem argumenti Martialis epigramma:

Qvaliter Aſſyrios renovant incendia nidos.
Una decem qvoties ſecula vixit avis.

Ad proprium locum redit.) Artemidorus lib. De inſomniis cap. 49. atqve alii etiam locum ex qvo Phœnix evolet in Ægyptum & ad qvem mox revertatur ignorari ajunt. Artemidorum autem transcripſit Suidas in verbo Φοῖνιξ.

Cur igitur Judei.) Clemens Romanus lib. 5. Conſtitution. totam Phœnicis hiſtoriam narrat, eaqve adverſus Stoicos utitur ad univerſæ carnis exſurrectionem probandam, concludit enim (doctiſſimo illo æternæ memoriæ ſene Franciſco Turriano interprete) *Si ergo (ut ipſi ajunt) in ave rationis experte reſurrectio apparet, qvid noſtra calumniantur?* Clementem ad idem citat Cyrillus catech. 18. de Reſurrectione. Tertullianus verò hac de re agens: *Accipe* (ait) *pleniſſimum atqve firmiſſimum hujus ſpecimen, illum dico alitem Orientis peculiarem, de ſingularitate famoſum, de poſteritate monſtruoſum, qvi ſemetipſum lubenter funerans, renovat, natali ſine decedens acqve ſuccedens iterum Phœnix. Ubi jam nemo, iterum ipſe: qvi non jam, alius idem. Qvid expreſſius atqve ſignatius in hanc cauſam? aut cui alii rei tale documentum?* Sed & Epiphanius noſter in ancorato eisdem penè verbis, qvibus hic utitur, hujus avis naturam deſcripſit, & ſimiliter Reſurrectionem ex ea probat. Sanctus item Ambroſius libro de fide reſurrect. & in 5. Hexaëmeron, eodem argumento utitur. Æneas item Platonicus ad idem: *Præterea* (ait) *& Phœnix avis ultra qvingentos annos vivere dicitur. Ea vero ubi fuerit mortua & reſoluta, vivere putatur. Succurrit multitudo animantium, qvæ ex corruptione cepere principium.* Nazianzenus autem in præceptis ad virgines, pii animi qvi pœnitentia doloréqve mortificatus, per gratiam iterum reviviſcit, Phœnicem ſymbolum fecit. Idémqve in Oratione ultima de Spiritu ſancto, adverſus Arianos Eunomianosqve hac ſimilitudine Trinitatis myſterium explicat. Ambroſius Pſal. 118. Cyprianus & Rufinus in ſymbolo ad probandum Chriſti ex virgine ſine virili ſemine nativitatem, idem exemplum adducunt. Pythagorici in μετεμψυχώσεως ſuæ fidem adhibent: qvò ſpectat tota illa apud Ovidium avis hujus ecphraſis.

Juſtus ut Phœnix florebit.) Pſal. 91. verſ. 12. Ubi Latinus interpres recte *Palma* reddidit: ὁμώνυμα enim ſunt, utrumqve autem translatè dicitur ἀπὸ Φοινίκων χρώματος. Etenim (ut ait Gellius) palmæ arboris fructus non admodum calore concocti. ſpadicei vel phœnicei, id eſt, rubei & qvaſi ſangvinei ſunt, ipſa verò avis qvia hoc colore eſt, ita vocatur, Plinio & Iſidoro auctoribus. Lactantius autem ab ipſa ave arborem denominat, qvod non probo. Tertullianus ſupra citatus in libro de Reſurrectione eundem ex Davide locum allegat, & *Phœnix* vertit.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΑΩΝΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'.

ΕΣΤΙΝ ὁ ταὼς τερπόμενον ὄρνεον παρὰ πάντα τὰ πετεινά. ἔστι δὲ μορφόχροος, καὶ πτερύγων ὡραιῶν. περιπατῶν γὰρ ὁρᾷ αὐτὸν τερπόμενον, ἐγκεκυφεῖαν δὲ ἔχων τὴν κεφαλὴν ὑποβλέπει. ὅταν δὲ ἴδῃ τοὺς πόδας αὐτοῦ, φωνεῖ ἀγρίως, αὐτοὺς ἀνομοίως ἔχειν πρὸς τὸ λοιπὸν μέρος τοῦ σώματος φάσκων.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ σὺ οὖν νοητὲ ἄνθρωπε, ὁρῶν τὰς ἐντολάς σου, καὶ τὰ ἀγαθά σου, τέρπου, καὶ ἀγάλλου· ὅταν δὲ ἴδῃς τοὺς πόδας σου, τὰ ἁμαρτήματά σου, φώνησον, καὶ κλαῦσον πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ μίσησον τὴν ἁμαρτίαν, ὥσπερ ὁ ταὼς τοὺς πόδας, ἵνα δίκαιος τῷ νυμφίῳ φανῇς.

DE PAVONE.

CAP. XII.

PAVO inter omnes volucres avis est jactabunda.. corporis enim forma atqve alis pulcher est. Cùm ambulat, se ipse lætitia exsultans intuetur, demittit verò caput, & in terram oculos conjicit: cùm autem suos conspicit pedes graviter vociferatur, scilicet qvòd illi cæteris corporis sui partibus non respondeant.

INTERPRETATIO.

Tu igitur, spiritualis homo, præcepta & bona tua videns delectare, & exulta: cùm verò pedes, id est, peccata aspexeris, vociferare, & coram Deo defle atqve odio habe peccatum, qvemadmodum & pavo pedes, ut sponso justus appareas.

NOTÆ.

Corporis enim forma.) Pulchra est pavonis descriptio apud Lucianum in Oratione de domo: nec inelegans in Dione Chrysostomo ἐν ὀλυμπικῷ ἢ περὶ τῆς πρώτης τοῦ Θεοῦ ἐννοίας. At omnibus certe & brevior, & venustior apud Tertullianum in libro de pallio, cujus sunt verba: *Pavo pluma vestis, & qvidem de cataclitis, immo omni conchylio depressior, qva colla florent, & omni patagio inauratior, qva terga fulgent, & omni syrmate solutior, qva caudæ jacent, multicolor, & discolor, & versicolor, nunqvam ipsa, semper alia, etsi semper ipsa qvando alia: totiens denique mutanda, qvotiens movenda,* Qvæ verò sint cataclita, qvid patagium, qvid syrma, optime explicuit Turnebus, & dicto Tertulliani loco scholium Jacobi Pamelii.

Lætitia exultantem.) De hac pavonum philautia, plurima apud Aristotelem, Plinium, Oppianum Ælianum, cæterosqve hujusce argumenti scriptores.

Suos conspicit pedes.) Meritò Julius Scaliger 238. exercitatione, Cardanum notat, qvi aniculares hasce fabellas (ut ipse ait) de pavone narrat; Et si non sit infreqvens apud recentiores alios hæc pavonis proprietas? à qvibus nec dissonant multum, qvæ ex Theophrasto Pierius adduxit libro 24. illis verbis ἀλλὰ περίγνωθι, &c. si modò hac de re loqvutus est Theophrastus. Pierium consule.

Præcepta tua.) Id est, divinam legem tibi impositam: hæc enim Christiano homini veri gaudii causa non mediocris esse debet. De qva, legis videlicet divinæ, mandati, præceptorum, testimoniorum, eloqviorum, justificationum (nam hæc omnia synonymicè usurpantur à regio Psalte) præstantia, & ad ingenerandam in animis hominum istam lætitiam facultate, tertio qvoqve verbo apud eundem Prophetam extant testimonia. Paulus autem ad Romanos 7. Συνήδομαι γὰρ τῷ νόμῳ τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν ἔσω ἄνθρωπον. *Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem.*

Pedes, id est, peccata.) Mystica illa Christi in novissima cœna ante sacrosanctum suum agonem pedum discipulorum ablutio significavit, inqvinamenta sordesqve animi, imperfectiones, & carnalia desideria, veros cœlestis magistri discipulos, confessionis ac pœnitentiæ lavacro abluere oportere: sic (ne in re vulgari lectorem morer) doctè ac fuse explicat Origenes in commentariis illius loci.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΟΦΕΩΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΙ.

ΟΧΡΙΣΤΟΣ εἶπεν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ, γίνεσθε φρόνιμοι, ὡς οἱ ὄφεις, καὶ ἀκέραιοι ὡς αἱ περιστεραί. ὁ φισιολόγος ἔλεξε περὶ τοῦ ὄφεως, ὅτι πολλαὶ φύσεις εἰσὶν ἐν αὐτῷ.

DE SERPENTE.

CAP. XIII.

AIT Christus in Evangelio, Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Physiologus in serpente plures inesse naturæ proprietates ait.

Prima ſerpentis proprietas.

Cùm ſenio gravatur, caligant illi oculi; & cùm iterum iuveneſcere parat, qvadraginta diebus cibo abſtinet, & tandem emollita cute, qværit petram per cujus foramen magno niſu contendens pronúſqve tranſire nititur, cutémqve exuit, qva depoſita gaudet, atqve iterum iuveneſcit.

Πρώτη Φύσις τοῦ ὄΦεως.

Ὅταν γηράσκῃ ἀμβλύνονται αὐτοῦ οἱ ὀΦθαλμοὶ, καὶ ἐὰν ἀνανεάζειν ἑαυτὸν βούληται, νηστεύει ἡμέρας τεσσαράκοντα, ἕως ἂν τὸ δέρμας αὐτοῦ χαυνωθῇ, καὶ εὑρίσκῃ πέτραν, καὶ Φαγαδαστεύῃ, προκύψας δὲ διὰ τῆς ὀπῆς ὠθεῖται πᾶσαν, καὶ ἐκβάλλει τὸ γῆρας, καὶ ἀποβαλὼν αὐτὸ τερπωλὴν παρέχει νεανίσκων.

INTERPRETATIO.

Et tu, ſpiritualis homo, ſi per anguſtam & arctam viam veterem mundi ſenectutem deponere vis, corpus tuum jejunio macera: Eſt enim anguſta porta, & arcta via qvæ ducit ad regnum cœlorum.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ σὺ νοητὲ ἄνθρωπε, ἐὰν θέλῃς τὸ πάλαι ποτὲ γῆρας τοῦ κόσμου ἀποβαλέσθαι, διὰ τῆς στενῆς, καὶ τεθλιμμένης ὁδοῦ, διὰ νηστείας τὸ σῶμα μάσισον· στενὴ γάρ ἐστιν ἡ πύλη, καὶ τεθλιμμένη ἡ ὁδὸς ἡ ἐπάγουσα εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

NOTÆ.

In Evangelio.) Locus eſt apud Matthæum capite 10. ubi Apoſtolos novam Evangelii lucem annunciaturos mundo, ſalutaribus præceptis divinus ille magiſter corroborat. Porrò totam Chriſtianæ diſciplinæ perfectionem complexus, duo neceſſaria eſſe ait ad adminiſtrationem verbi, prudentiam videlicet & ſimplicitatem. Ad prudentiam (ut breviter dicam) eorum in univerſum pertinet cognitio atqve effectio, qvæ ad bene beatéqve vivendum in ſuo unumqvemqve ſtatu perducere poſſunt. Etenim divina hæc virtus humanarum omnium actionum qvaſi gnomon, eſt virtutum dux & mater, eſt vitæ moderatrix immo verò, juxta Stoicorum placita, ars eſt agendæ vitæ. Deinde cùm ſimplicitatem jubet, hypocriſim vetat, nam ſimplicitas ſimulationi opponitur, & tam dolum in verbis, qvàm in factis fraudem adverſatur. Extant innumera ſacrarum literarum teſtimonia, qvibus duplices corde à Spiritu ſancto reprobantur, ſimplices verò ac recti variis encomiis extolluntur. Jam licet duo hæc, prudentia & ſimplicitas differre qvodammodo ac diſſentire inter ſeſe videantur, optimè tamen conſtituta ratio facili negotio illa copulabit ac vinciet: eſt ſiqvidem inter virtutes omneis mira qvædam ſocietas atqve connexio. Qvi fortitudine præſtat, temperans item eſſe rectè poteſt. Facilitatem morum ac ſeveritatem ſi qvis unà retineri non poſſe arbitratur, planè decipitur. Idem de ſobrietate & liberalitate ac reliqvis iſtiusmodi virtutum ſpeciebus dictum eſto. Vide Petrum Vellejum, à Guevara doctè ac fusè de hoc diſſèrentem in l. obſervandum. ff. de officio præſidis. Petrum Velleium, à Guevara, præteriti, ſi qvod fuit virtutum ſecundum ſeculum, vividum ſimulachrum, præſentis unicum ornamentum, futuri abſolutiſſimum exemplar. & verò lector candide ſi viri hujus præclariſſimas doteis exprimere nunc vellem, vix tibi fidem facerem, etenim eò uſqve maximorum virorum elogia invidiam & incredulitatem declinare ſolent, qvouſqve communem hominum captum non excedunt. Ornat profectò tantum hunc virum antiqviſſimus generis ſplendor, ornat conſtans qvædam à primis auctoribus ad poſteros uſqve derivata in reges ſuos fidelitas & ſtudium, multa apud eosdem principes ob hoc ipſum gratia, ampliſſimi magiſtratus domi militiæqve feliciter adminiſtrati: ornat (qvoniam qvæ diximus vix noſtra ſunt) verior ac ſolidior animi nobilitas, vitæ ſumma innocentia, incredibilis candor, rara morum ſuavitas, virtutum omnium, atqve hujus maximè qvam tractabam, prudentiæ, qvæ reliqvarum omnium condimentum eſt, eximia qvædam & admirabilis poſſeſſio. Qvid mirum, prudentes naſci homines negavit Philoſophus, ac diſciplina, labore, & experimento fieri teſtatur: Petrus Velleius iſthæc ſibi præſidia ita nimirum comparavit, ut à primis annis ſacroſanctis litterarum ſtudiis omnino conſecratus, in omnii bonarum artium genere ad miraculum excellat. Nec verò ille propterea ita ſe invidit mundo, ut intra privatos bibliothecæ parietes ſemper deliteſceret, multa vidit, multa cognovit, multa tractavit, plurimis officiis Rempublicam ſibi demeruit, qvin etiam & Urbi ipſi & in Urbe Orbi illius virtus jam olim admirationi fuit. Finiam ſemel: Erit, cùm Velleium conſiderans, perfectiſſimam vigilantiſſimi præſulis, qvalem Apoſtolus inſtituebat. imaginem te intueri dicas, atqve illum ad Chriſtianæ Reipublicæ utilitatem, utqve aurea exorientis Religionis redeant tempora, præficiendum Eccleſiæ deſideres: erit cùm ampliſſimo magiſtratui, ne tot ſileant juris apices, aptiſſimum judices: erit cùm ad efformandam lubricam illius ætatem, qvi ad rerum omnium clavum admovendus eſſet, natum Velleium exiſtimes. Deniqve nulla umqvam viris optimis & maximis præmia propoſita, nullæ tam ſecundæ atqve inſolentes fortunæ, qvibus non ille ſe digniſſimum præſtiterit, atqve ad illas conſeqvendas ampliſſimam ſibi virtute ac doctrina viam non ſtraverit. Patere qvæſo lector candide, ſi me à propoſito argumento Velleji noſtri recordatio deduxit, animo qvidem ac deſiderio noſtro haud planè ſatisfactum eſt, tuo nimirum digreſſione hac moleſtum nihil accidiſſe confido, Menandri videlicet memor, apud qvem ἀνὴρ δὲ χρηστὸς χρηστὸν οὐ μισεῖ ποτε. Nunc ad rem.

Sicut

Sicut serpentes.] Alibi etiam Serpentum prudentiæ meminere sacræ literæ, nam eo Geneseos loco qvem nunc vertit Hieronymus, *Erat serpens callidior*, nunc. *Erat serpens sapientior*, Aqvila & Theodotione πανοῦργον legentibus, lxx. habent, ὁ ὢν ὄφις ἦν φρονιμώτατος. Nec arridet qvod Augustino Stheuco placuisse video, ea ratione serpentes ibi prudentes vocari, qvòd longissimè cernant, etenim nimis frigida interpretatio est. Memini item Clementem Alexandrinum. libro Stromatum sexto, aliam adduxisse rationem: videlicet qvòd in maleficiis (qvorum optimus artifex est serpens) inveniri etiam possit consequentia aliqva & discretio, & compositio, & conjectura futurorum. Cui sententiæ favere videtur communis doctrina: qvæ & Basilium auctorem habet homilia 12. in principium Proverbiorum, dum duplicem prudentiam constituit, unam proprii commodi custodem (Volaterrano interprete) & alieni doli observatricem, qvalem habet serpens, alteram qvæ virtus est, & qvæ ea qvæ agenda aut non agenda sunt, definit. Verùm certè priorem illam vix est ut prudentiam vocemus, astutiam, calliditatem, malitiam, fallaciam, versutiam magis propriè appellabimus. Noninficior, verbum φρόνιμος in sacris literis ad utrumqve anceps esse, nam ut novi testamenti (in qvo Græcorum verborum major vis est) testimoniis agam, Paulus ad Rom. 11. μὴ ἦτε παρ' ἑαυτοῖς φρόνιμοι. & iterum paulò inferiùs ad eosdem, μὴ γίνεσθε φρόνιμοι παρ' ἑαυτοῖς, Lucæ cap. 16. Villicum iniqvitatis laudavit Dominus, ὅτι φρονίμως ἐποίησεν, qvia subdit, οἱ υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου φρονιμώτεροι ὑπὲρ τοὺς τοῦ φωτὸς εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν εἰσί. At vides ubiqve & Paulum, & Lucam præfatos, illum παρ' ἑαυτοῖς, hunc εἰς τὴν γενεὰν τὴν ἑαυτῶν. Adde, perperam illius prudentiam in exemplum proponi qvi ea tantùm ad nocendum & malefaciendum utitur. Qvare magis forsan physica ratio sit, qvam ex veteri Ægyptiorum Phœnicumqve theologia colligit Eusebius, videlicet serpentes spiritalissimos esse animalium omnium. nam absqve manuum aut pedum & omninò absqve alicujus organi exterioris adjumento, eximiam celeritatem assequuntur, feruntur, varias in figuras ac formas gradiuntur, involuto ac revoluto gressu in qvamlibet partem rotantur. Hoc autem inde habent, qvòd præ cæteris animalibus igneam naturam participent. Idqve decantatissimus ille Epies sacrarum litterarum scriba, qvem summum Deorum interpretem Ægyptii putarunt, cujusqve libros Arius in Græcam lingvam traduxit, concione significavit, cum connivente atqve adeò clausos habente oculos serpente, tenebras diffundi, illo verò palpebras oculorum erigente, luce omnia repleri scripsit. Hinc summa in hæc animalia religio: qvibus templa erigebant. qvæ pro diis venerabantur, rerum omnium principia putabant: qvin & Deum appellabant Ophionea: de qvibus ex Pherecide & Zoroastre plura apud eundem Eusebium. Itaqve (ut redeamus) non erit absurdum, si prudentiam serpentum apud Mosem de hac serpentina natura ad omnia habili & aptissima interpretemur. Eam nimirum Deus naturæ opifex ipsi serpenti largitus est, qva, ut Augustini verbis utar, malus dæmon usus est ut instrumento ad decipiendos primos parentes. Porrò bruta etiam haud impropriè appellari posse prudentia. docet Theophrasti opus cui titulus *De animalibus qvæ dicuntur prudentia:* auctore Laërtio. Verum hæc prolixius fortasse qvàm oportuit.

Simplices sicut Columbæ.] Optimè sanè divinus ille magister prudentiam serpentum columbino candore temperavit: & si qvidem animal istud omninò innoxium, nulli parat insidias, atqve, ut Augustinus ait in Qvæstionibus Evangelicis super Matthæum, non solum grandium animalium contra qvæ vires non habet, verùm minutissimorum qvibus etiam perparvi passeres aluntur, cæde abstinet. Columba serenitatis fuit Noëmo nuncia, Christo in baptismate super caput astitit, fausti ominis avis est, & qvæ olim in sacris litationibus ob nimiam puritatem præcipuè expetebatur. Hinc fit ut rerum spiritualium ac divinarum in sacris literis ut plurimùm sit symbolum. Ea designantur, Christus, sanctus Spiritus, Ecclesia, Virgo Deipara, Gratia, Charitas, Sacra doctrina & Scriptura, Spiritualis Natura, Ecclesiæ Doctores, viri simplices ac recti, atqve ejus generis multa, qvæ ex doctissimi Laureti rhapsodia facilè colliges. Adscribam ego elegantissimum Marci Antonii Flaminii epigramma, in qvo magnum Gulielmum Sirletum in pauperi adhuc fortuna delitescentem Seripando Cardinali commendat, atqve appositissimè columbæ comparat. Ait:

Commendo tibi Seripande magne
Gulielmum hominem pium, eruditum,
Et candore animi parem columbæ,
Doctum præterea utriusqve lingvæ,
Qvódqve existimo pluris æstimandum,
Pauperem, juvenes tamen docentem
Gratis pauperie mala gravatos.
Illum Græcia magna procreavit,
Antiqva probitate, moribúsqve
Dignis Pythagora, virum tuáqve
Dignum amicitia: idqve ita esse certò
Sciens, hunc tibi magne amice dono,
Virtutiqve tuæ dico: nec alter
Cliens apti or est tibi, nec ipse
Patronum inveniat sibi aptiorem.

Ergo (qvod est præceptum Christi in qvo versamur) de conjungenda prudentia serpentina cum columbina simplicitate, atqve adeò virtutibus iis qvæ inter se videntur repugnare, videndus est divinissimus Nazianzenus in oratione qvam in funere & sepultura patris sui præsente Basilio habuit: qvam certe vix tempero, qvin integram hic transcribam: haud tamen invidebo lectori omnia. sic ille:

Sed fuerit sanè (pater Gregorius) *tanta támque illustri morum facilitate, industria tamen, eáque virtute quæ in rebus gerendis versatur, cuiquam alii cedebat? Minimè. Verùm idem ipse & lenis ac placidus, ut si qvis alius erat, & ad agendum peræque aptus & appositus. Qvamvis enim hæ duæ res ferè inter se pugnent & opponantur, simplicitas nimirum & asperitas, alteráque mansvetudinem cum inertia conjunctam habeat, altera rebus qvidem gerendis apta sit, verùm humanitate careat, at in eo tamen mirificè hæc duo in unum convenerunt. nempe ut & tangvam asper ac vehemens rebus gerendis cum mansvetudine incumberet, & tangvam rebus gerendis alienus sese cum industria submitteret, in præsidiis ferendis, in sermonibus ab omni metu liberis, in omni denique gubernationis genere. Nam cùm serpentis ad malum prudentiam, columbæ ad bonum simplicitati conjunxisset, ita se comparavit, ut nec prudentiam in versutam improbitatem, nec simplicitatem in stoliditatem degenerare sineret: verùm ex ambabus, qvoad ejus fieri poterat, unam virtutis speciem efficeret, numeris omnibus perfectam & absolutam.* Hactenus Theologus, interprete Billio.

Juvenescere.] Hæc serpentum agerasia apud prophanos & sacros scriptores valdè vulgaris est, Indicabo fontes: Aristot, lib. 8. histor. animal. cap. 17. & libro 5. cap. 17. Plin. lib. 8. cap. 17, Leberida. Epiphanius hic (ut & ferè Græci) γῆρας per cathacresin nominavit: Aristot. κέλυφος τῦ ἔαρος, Nicander ἥβαν νεαρὴν appellat, actionem ipsam Plinius vernare. Hac autem de re poëtæ sic narrant: Prometheus cœlestem ignem suffuratus ad homines qvosdam detulerat: qvi tanto beneficio ingrati Jovi furtum detegunt, ab eoqve in delationis præmium perpetua iuventa donati sunt. Hancigitur illi cùm fuo clitellario asello imposuissent redeuntes, asinusqve gravi siti in itinere laboraret, ad fontem qvendam perrexit, ubi loci custos serpens, ne ad aqvam accederet, prohibuit, nisi prius pacto pretio. Tunc arescens asinus se qvodcunqve haberet daturum promisit: accepit igitur serpens agerasiam, atqve inde qvotannis exuit senectutem, homines verò senio conficiuntur. Nicander autem sic fabellam descripsit:

Ὠγύγιος δ' ἄρα μῦθος ἐν αἰζηοῖσι φορεῖται,
Ὡς ὁπότ' οὐρανὸν ἔσχε κρόνου πρεσβύταλος υἱὸς,
Νειμάμενος κασιεσσιν ἑκὰς θεικυδέας ἀρχὰς
Ἰδμοσύνῃ νεότητα γέρας πόρεν ἱμερόεσσι
Κυδαίνων. δὴ γὰρ ῥαπυρὸς λήσαντο ἔνιπτον
Ἀφρονες, ἠμὲν τῆς δὲ κακοφραδίην ὀπύοντο.
Νωθεὶ γὰρ κάμνοντες ἀμοργέουσι λεπάργῳ
Δῶρα πολύσκαρθμος δὲ κεκαυμένος ἀυχένα δίψῃ
Ῥώετο, γωλεοῖσι δ' ἰδὼν ὁλκήεσα θῆρα
Οὐλοὸν ἐλλιτάνευσε κακὴ ἐπαλαλκέμεν ἄτῃ
Σαίνων. ἀυτὰρ ὁ βεβλὼς, ἢ δὴρ αἰνοδέξατο νώτοις.
Ητέεν ἄφρονα δῶρον ὁ δ' οὐκ ἀπανήνατο χρειῇ.

Vitalis vertit

Fabula per juvenes celeberrima oberrat, ut olim
Fratribus imperium divisit maximus ævo
Unus natorum Saturni. præmia honorisqve
Indicium cœpere domestica turba iuventam.
Mortales preciosa Deum sed munera post hæc
Dementes carpsere: nihil juvere qverelæ,
Nam tardi dorso imposuerunt pondus aselli
Dona Dei: cui sicca siti præcordia ubi essent,
Ad fontem properat, prægrandem hîc repperit angvem,
Qvem supplex oravit opem sibi ferre: sed ille
Qvod gestet, precium lymphæ, pondúsqve petivit.
Ille siti pressus facilè annuit ista petenti,

Eadem ferè sunt apud Sophoclem ἐν κωφοῖς.

Cutem exuit.] Euge: nos in hoc etiam cum Tertulliano convenimus, ut post pavum esset nobis sermo de serpente. ille libro de Pallio: *Nominandus est serpens, licet ponè pavum. nam & iste qvod sortitus est, convertit, corium & ævum: siqvidem ut senium persensit, in angusta se stipat, paritérqve specum ingrediens, cutem egrediens ab ipso statim limine erasus, exuviis ibidem relictis, novum se explicat cum sqvamis: & anni recurantur.* Voluit isto serpentis argumento Joannes Spondanus in Odysseæ librum 16. Paracelsicam doctrinam de lapide philosophico astruere. sed mihi nondum persvasit.

Gaudet.] Hoc vernantis serpentis gaudium expressit Lucretius, dum impiè ac stultè animorum immortalitatem oppugnat:

—— qvòd si immortalis nostra foret mens,
Non tam se moriens dissolvi conqvereretur:
Sed magis ire foras, vestémqve relinqvere ut angvis,
Gauderet. ——

Est & apud Nicandrum ejusdem vernationis gaudium ita significatum:

Μὴ δ' ὅτι ῥικνεῖεν φολίδων ἄπο γῆρας ἀμέρσας
Αψ ἀναφοιτήσῃ νεαρῇ γε κεχαρμένος ἥβᾳ.

id est: *Tunc etiam cæveas, horrendam qvando senectam*
Exutus serpens renovata pube resultat.

Hoc autem Græcæ illi parœmiæ locum dedit : *Lætor & rideo magis qvàm si exuissem senium*, qvæ apud Aristophanem obscenioribus aliqvantulum verbis proponitur, & eisdem citatur à Suida.

Sic tu.] Basilius in oratione 7. De virture & vitio locum Matthæi citat, ejusdémqve serpentinæ proprietatis meminit, atqve ad mores accommodat, his verbis *Sitis, inqvit Christus, prudentes sicut serpentes qvi, cùm eos senium deponere necesse sit, loco angusto & optimè septo corpus suum committunt, & ita prudenter atqve sapienter senectutem exuunt suam. Qvod etiam & nos facere vult sacra scriptura cùm per arduam & angustam viam iter faciamus, exuere, inqvam, veterem hominem, induere verò novum, ita ut etiam nostra sic reparascat juventus ut aquilæ solet.* Eadem omnino sunt apud Isidorum Peluſiotem (cujus nunc aliqvot epistolæ, ex infinitis prope myriadibus, ope doctissimi Godefredi Billii luce perfruuntur) libro 1. Epistola 416. ad Herminum Comitem in hæc verba : *Serpens arte ac versutia vetustatem exuit, in arcta qvadam & angusta rima sese comprimens, ac senium deponens. Vult igitur nos qvoqve per arctam viam & afflictionem, veterem hominem exuere, ac pro eo novum induere, qvi ad ejus imaginem renovatur.*

Arcta est via.] Matthæi 7. Qvibus verbis Climacus (ut & Epiphanius hic) jejunium præcipuè commendari auctor est: *Si angustam viam* (inqvit gradu 13. agens de gula) *durámqve etiam pergere Christo promisisti, reprime ventrem. hunc enim si foveas atqve distendas, pacta & conventa cum Domino tuo irritasti. Intende animo ut audias dicentem: Lata & spatiosa est via ventris, qvæ ducit ad perditionem fornicationis, & multi sunt, qvi ingrediuntur per eam. Et qvàm angusta janua, & arcta est via jejunii, qvæ ducit ad viam castitatis, & pauci sunt qvi per eam ingrediuntur.*

Δευτέρα Φύσις τοῦ ὄφεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄.

ΟΦΘΕΙΣ τῷ ὄφει ὁ ἄνθρωπος ἐνδεδυμένος, φοβεῖ αὐτὸν τὰ μάλιστα, ἢ διαδιδράσκει, ὀφθεὶς δὲ γυμνὸς, καταθαρρεῖ αὐτόν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ σὺ νοητῶς ἐννόησον, ὅτι ἡνίκα ὁ πατήρ σου ὁ Ἀδὰμ ἦν ἐν τῷ παραδείσῳ ἀναλαλόμενος τὴν Θεοῦ ὑφαντὸν στολὴν, οὐκ ἴσχυσε ἐμπεσεῖν τῷ ἐχθρῷ, ἀλλὰ ἔφευγε μακρὰν ἀπ' αὐτοῦ. ὅταν δὲ γυμνὸς ἔμεινε τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ παραβὰς, τότε ὁ πονηρὸς ἐπείρασεν αὐτόν.

Secunda serpentis proprietas.

CAP. XIV.

CUM serpens vestitum hominem conspicit, pavet, ipsumqve fugit : qvòd si nudum videt, illum petit.

INTERPRETATIO.

Et tu spiritualiter considera, qvòd cùm noster parens Adamus veste à Deo contexta in Paradiso indutus fuit, illum adoriri diabolus non potuit, sed procul ab eo fugit : cùm verò præcepta Dei transgressus nudus mansit, tunc vicit illum diabolus.

NOTÆ.

Vestitum.) Diversa omnino sunt apud sanctum Hieronymum sive auctorem epistolæ de cereo paschali ad Præsidium Diaconum, & apud Isidorum in Originibus, Albertum in historia, & alios, nam in hominem vestitum salire serpentem scribunt, à nudo verò fugere. Plinius, ex Agatharchide, familias qvasdam recenset qvæ serpentibus terrori erant, qvorum è genere fuisse ait Psyllos, sic à Psyllo rege dictos, cujus corpori ingenitum fuit virus serpentibus exitiale : unde mos illi genti fuit ut liberos genitos statim objicerent serpentibus, qvo argumento pudicitiam conjugum experiebantur, detecto vel proprio vel adulterino sangvine. Hos Catonem per Lybiæ deserta iter facientem secum duxisse, ut serpentium morsibus mederentur, Plutarchus scripsit, meminit & illorum Gellius lib. 19. cap. 11. & Strabo 15. Lucanus item ab illo versu.

---- Gens unica terram
Incolit, à sævo serpentum innoxia morsu
Marmaridæ Psylli, &c. Celsus autem medicus non Psyllorum naturæ, sed illorum audaciæ hoc tribuendum putat. Marsos item Italiæ populos à Circes filio ortos eandem vim adversus serpentes habuisse auctores sunt & Plinius & Gellius, qvorum item meminere Solinus, & Silius Italicus ab illo versu, *Hæ bellare acies norant*, &c. lib. 8. Denique & illos etiam à serpentibus metui scripsit Plinius, qvi Ophiogenes vocabantur in insula Cypro. Ex qvibus Hexagon qvidam nomine, Romam legatus, conjectus fuit experimenti causa in serpentium dolium, à qvo tamen illæsus extractus est. Ægyptii (auctore Æliano) serpentes ibidem pennas metuere tradiderunt : & Aristot. lib. 8. cap. 11. cujuslibet hominis salivam eisdem esse venenum ait: cui & Plinii accedit opinio lib. 7. cap. 2.

A Deo contexta.) Veste à Deo contexta indutum fuisse Adamum in paradiso dicit, innocentiæ statum in qvo creatus fuit, significans. Nam inter Theologos obtinuit, eo usqve protoplastos nuditatem

non exhorruisse, qvousqve deliqvere, tunc enim in peccati pœnam erubescere, & veste se amicire cœpeperunt. Origenes in explicatione cap. 3. Geneseos tunc primùm eos carnem sumpsisse dixit, cum prius essent incorporei. Unde pelliceas vestes, de qvibus ibi agitur. humana corpora interpretatur, qvibus post offensam & ejectionem de Paradiso induti sunt, qvasi antè in Paradiso sine carne, nervis, & ossibus fuerint. Sed erravit: rectèqve reprehenditur ab Epiphanio nostro, lib. 2. hæresi 64. Cum verò ille homilia 6. in Leviticum apertis verbis communi ac veræ sententiæ se subscribat, dubitari potest, an meritò hujusce hæresis insimuletur, vel potiùs Origenistis debeat imputari, tum maximè cùm dici possit allegoricè more suo, pro vestibus corpora exposuisse: nam hæc fuit vetus illius sæculi adversus Origenem expostulatio, qvem historici & (ut vocant) litteralis sensus corruptorem appellarunt multi. Sanctus Hieronymus adversus errores Iohannis Hierosolymitani disputans, hujus etiam illum & notat & redarguit. Tertullianus adversus Valentinos cap. 24. & lib, De resurrectione carnis Cap. 7, Irenæus lib. 1. adversus hæreses, cap. 1. Justinus martyr qvæst. 49. Chrysostomus Homil, 18. in cap. 3. Geneseos. Greg. Nyssenus Catechetica oratione cap. 8. & novissimè Rupertus in comment. dicti cap. lib. 3. cap. 27. errorem hunc dilucidè refellunt. Nazianzenus autem (ita explicante Cyro) non simpliciter carnem, sed atram, gravem, mortalémqve pro pellucida, tenuissima, atqve immortali Adamum post peccatum suscepisse refert, sicqve mysticè interpretatur illius & nuditatem, & vestes, locus est in carmine περὶ ψυχῆς qvem ita reddidit Latinè Billius Prunæus:

Protinus in viridi Paradisi sede locavit
Ancipitem, observans partem inclinaret in utram,
Nudum etiam & sceleris purum fraudisqve maligna:
Pestiferi at postqvam sævius insultibus hostis,
Femineisqve levis præbens insultibus aures
Nectaream dentes præ tempore misit in escam,
Pelliceas vestes, hoc est grave pondus & atræ
Subjectum morti tunc induit ipse. ---

Nudus.] Dicta hæc sunt qvasi καταχρηστικῶς, si ad serpentinam proprietatem accommodentur. Nec enim Adamus transgressus præceptum Domini nudus mansit, sed potiùs ab ea hora vestitus & opertus: at certè vestis illa nihil magis qvàm ejus nuditatem præferebat, id est, illum ab innocentiæ statu decidisse, ac proinde ideo vestitus, qvia nudus, hoc est, omni felicitate privatus, & omni præsidio destitutus. Augustinus in expositione Psalmi 103. pellicearum harum vestium allegorias latè persequitur.

Diabolus.] In Græco est πονηρός. *Malus*: est autem in divinis literis communis loqvendi phrasis, ut per antonomasiam hac voce intelligatur pravus spiritus, sicut & per magis vulgarem illam, Diabolus, qvæ calumniatorem significat. In prece Dominica, ἀλλὰ ῥῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ, habetur: Latinè, *sed libera nos à Malo:* nec enim à rebus adversis (ut vulgo putant) sed à malo dæmone liberari, oramus. Matth. item 13. ἔρχεται ὁ πονηρὸς, &c, *Venit malus.* Joannis 1. cap. 2. γράφω ὑμῖν νεανίσκοι, ὅτι νενικήκατε τὸν πονηρόν. ubi Vulgata: *Qvoniam vicistis Malignum:* item qvinto, καὶ ὁ πονηρὸς οὐχ ἅπτεται αὐτοῦ. Eadem simili voce: *Malignus non tangit eum.* Paulus, ἐν ᾧ δυνήσεσθαι πάντα τὰ βέλη τοῦ πονηροῦ τὰ πεπυρωμένα σβέσαι. ubi & translatio Latina auxit gradum, & reddidit 1. *In qvo fidei scuto possitis omnia tela Neqvissimi ignea extingvere:* ad Ephesios ultimo. Sunt qvi & illud Isaiæ de Jerusalem, σὺ σὺ εἶ ἡ λατομήσασα πλάγιον. *Numqvid non tu percussisti superbum?* eodem tropo de Satana interpretentur. Adi doctas institutiones Episcopi Caurienſis Petri Garsiæ Galarzæ.

Tertia serpentis proprietas.

CAP. XV.

SI qvando serpens ab homine petitur: caput ille tantùm custodit, reliqvum corporis exhibet.

INTERPRETATIO.

Debemus igitur & nos in tempore periculi totum corpus morti concedere, solum caput custodire: hoc est, Christum non deserere, qvemadmodum sancti martyres fecerunt. Omnis enim viri caput Christus est; ut ait scriptura.

Τρίτη Φύσις τοῦ ὄφεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'.

ΤΟ γ ἀνθρώπε αὐτὸν ἀποκεφαμῆσαι ἰχνδίεντ, ὅλον τὸ σῶμα παραδίδωσι, τὴν κεφαλὴν μόνων φυλάσσ.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

ΟΦείλομεν ἂν καὶ ἡμεῖς ἐν καιρῷ πειρασμοῦ ὅλον τὸ σῶμα θανάτῳ παραδοῦναι, μόνην τὴν κεφαλὴν φυλάττοντες· τουτέστι, τὸν Χριστὸν μὴ ἀρνούμενοι, ὅπερ ἐποίουν οἱ ἅγιοι μάρτυρες· ἡ κεφαλὴ γὰρ παντὸς ἀνδρὸς ὁ Χριστός ἐστιν· ὡς γέγραπται.

NOTÆ.

Caput tantùm cuſtodit.) Hieronymus ſive auctor epiſtolæ ad Præſidium; *Coluber caput ſuum celat qvando percutitur, ubi ſcit eſſe mortem ſuam.* Iſidorus: *Dicit autem Plinius, ſi creditur, qvòd ſerpentis caput etiam ſi cum duobus evaſerit digitis, nihilominus vivit. unde & totum corpus objicit pro capite, ferientibus,* lib. 12. Orig. cap. 4. Ælianus autem hujus rei rationem reddit, nam auctor eſt ſerpentibus cor eſſe in gutture lib. 5. cap. 31.

Debemus.) Eadem omnino ſunt apud Epiphanium noſtrum lib. 1. tom. 3. contra Ophitas. Sed & ſanctus Chryſoſtomus in commentario pſalmi 114, in illo verſu, *O Domine libera animam meam,* eandem proprietatem ſimili allegoria ad mores accommodat: *Qvemadmodum* (ait) *ſerpens reliqvum corpus projicit ut caput conſervet, ita oportet te qvoqve alia omnia dare pro ſalute animæ.* Idem in caput Matth. 10. homil. 34. id ipſum copioſiùs tractat. Auguſtinus in enarratione pſalmi 57. *Offer,* inqvit, *ſicut ſerpens membra tua percutienti, dummodo caput integrum ſerves: Caput viri Chriſtus.* Sed & Gaudentius Brixianus Epiſcopus in reſponſione ad Germinium de villico iniqvitatis, *Caput,* inqvit, *noſtrum, qvi eſt Chriſtus, omni diligentia conſervantes & pro eo membra omnia perſeqventibus laceranda tradentes, ut fides Dei, qvæ caput ſalutis ac vitæ eſt, ſana & invulnerata permaneat.* Iſidorus autem Peluſiotes: *Dominus nos prudentes ut ſerpentes eſſe jubet, vir ingenioſiſſime: ſic nempe ut caput noſtrum in omni tentatione conſervemus, etenim qvibuscunqve adverſis caſibus ac plagis ſerpens prematur, incolume atqve illæſum caput ſervat:* Ad Comitem Hermonum. Michaëlus Glyca hujus & earum qvas ſuperiùs adduximus, proprietatum meminit, & eas eisdem penè, qvibus Epiphanius, verbis allegoricè tractat.

Ait ſcriptura.) 1. ad Corinth. cap. 11. qvibus verbis monet eo loci Paulus viros aperto capite orare debere, feminas verò velato, nam ut ex eo colligitur, vir imago Dei eſt & ipſius gloria, mulier autem viri gloria & propter virum creata, ac proinde in ſignum ſubjectionis velare debet caput ſuum. Tertullianus Apoſtolorum ſeculo proximus conſvetudinem hanc multis in locis commendat, & adverſus contrarium ſentientes illam tuetur, præcipuò lib. 5. adverſus Marcionem, cap. 8. & ex profeſſo toto libro de veland. virg. Vide Concilium Gangrenſe, canone 17. & Sanctum Chryſoſtomum in commentario dicti capitis 11, ad Corinth. & Anaſtaſium Nicænum in qvæſtionibus ſuper ſcripturam, Qvæſtione 62. Sed hæc forſan aliqvantulum ἀπὸ τῆ σκοπῆ.

Τετάρτη Φύσις τῦ ὄφεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ις΄.

ΟΤΑΝ ἐπὶ τὴν πηγὴν τῦ ὕδως πιεῖν ἔλθῃ ὁ ὄφις, ἀ φέρ᾽ τὸν ἰὸν, ἀλλάγε ἀφεὶς αὐτὸν ἐν τῇ νεοσσιᾷ, ἔτω καθαρὸς πορεύεται, ἵνα μὴ δῦ ἐξ αὐτῆς πίνοντας φαρμακεύσηται.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

ΟΦείλομεν μὲν ὃν χ᾽ ἡμεῖς ἐπὶ τὸ ἀένναόν τε καὶ ἄκακον ὕδως πορευόντες, τὸ τῶν θείων καὶ ἐπουρανίων λογίων ἐν τῇ τῦ Θεῦ ἐκκλησίᾳ γέμον, μὴ φέρειν σὺν ἡμῖν τὸν τ᾽ κακίας ἰὸν, ἀ μήν· ἀλλὰ πᾶσαν κακίαν καὶ λοιδορίαν, πᾶν τε πονηρὸν ἐνθύμημα ἀφεῖναι, καὶ ἔτως ἄμωμοί τε καὶ καθαροὶ πορευθῶμεν ἐν τῇ τῦ Χριςῦ ἐκκλησίᾳ, ὅπως μὴ τὴν ἡμετέραν ψυχὴν καθαφαρμακεύσωμεν.

Qvarta ſerpentis proprietas.

CAP. XVI.

CUM ſerpens ad fontem ut bibat pergit, virus non defert, ſed in antro illud dimittit, ſicqve purus accedit; ne ex illis aqvis bibentes veneno inficiat.

INTERPRETATIO.

Debemus igitur & nos qvi ad perennem puramqve & divinis ac cœleſtibus eloqviis ſcaturientem aqvam in Dei Eccleſia properamus, malitiæ venenum nobiſcum non deferre: ſed omnem pravitatem ac jurgium & omnem malam cogitationem deponere, ſicqve inſontes & puri Eccleſiam Chriſti adeamus, ne anima noſtra veneno inficiatur.

NOTÆ.

Virus non defert.) Auctor epiſtolæ ad Præſidium de Cereo Paſchali, de hac re ita ſcribit: *Coluber ad bibendum veniens, in aqva venenum deponit, ne cum venenum aqva concretum occidat.* Glycæ autem magis cum Epiphanio convenit, cujus ſunt verba: *Qvòd ſi aliqvando ſitiat ſerpens inqve puteo contacturus eſt aqvam, primo virus ſuum evomit, ac deinde ad fontem accedit: ſic etiam nos cùm ad divinum illud poculum accedere ſumus, ut urentia nos peccata ſanemus, omnem prius vitioſitatem* (forſan dixit ſimili qva Epiphanius voce κακιαν) *debemus abjicere atqve ita noſmet ad ſacroſancta myſteria conferre.* Hactenus Glyca. Serpentibus virus eſſe in felle ſcripſit inter alios Plinius lib. 11. cap. 37.

Aqvam.) Multa intelligi typicè possunt aqvarum nomine, ut sanctus Hieronymus auctor est in cap. tertio Hieremiæ. Qvòd autem hæc significasse Epiphanio videntur, sacra est scriptura, sive divini verbi doctrina. Hieronymus ipse in illud Zachariæ, *Et erit in die illa exibunt aqvæ vivæ de Jerusalem: Aqva* (inqvit) *qvæ egreditur de Jerusalem, hoc est, de Ecclesia, doctrinam indicat Salvatoris.* Idem docet in Jobi cap. 12. in illis verbis: *Si continuerit aqvas, omnia siccabuntur.* Idem in Proverbiorum illud. *Qvo modo in aqvis resplendent.* &c. cap. 27. idem in Ezechielis cap. 47. Videndi etiam sunt interpretes in illud Isaiæ cap. 11. *Repleta sunt omnia scientia Domini, sicut aqva multa operiens mare.* In Joannis item caput 4. & 7. in Evangelio.

In Dei Ecclesia.) Optimè: nam certè extra unam Ecclesiam nulla est sana doctrina, nulla scripturarum auctoritas. Atqve hoc dictum esto contra eos qvi pro libito scripturas vel novas sibi confingunt, vel veteres & probatas temerarie rejiciunt, qvorum infelicissimorum hominum (proh dolor) nostro ævo qvam penè infinitus est numerus: Atqvi Epiphanius felicissimis illis nascentis Ecclesiæ temporibus proximus, bis certè in vix qvatuor aut qvinqve lineolis repetit, in una Ecclesia salutares hasce aqvas scaturire, hoc est, sacram & divinam doctrinam. Qvid; an non & ipse olim Paulus necesse habuit Hierosolymam ascendere, ut cum Ecclesia Evangelium qvod gentibus prædicabat, conferret? Qvid est qvod sanctus Hieronymus in symbolo ad Damasum Romanum Pontificem scribens tam disertis verbis testatur? *Novum*, inqvit, *& vetus Testamentum recipimus in eo librorum numero qvem sancta Ecclesiæ Catholicæ tradit auctoritas.* Qvid & Augustini vulgatum illud contra Epistolam Manichæi cap. 5. *Ego Evangelio non crederem nisi me Catholicæ Ecclesiæ commoveret auctoritas.* Ut interim infinita alia sanctorum patrum testimonia, œcumenicorumqve conciliorum decreta omittamus. Sed hæc sera nimis atqve infructuosa est, tam pernicioſi erroris expostulatio: scimus ac dolemus.

Insontes & puri.) Nam, ut ait Sapiens, *In malevolam animam non introibit Sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum, & auferet se à cogitationibus qvæ sunt sine intellectu, & corripietur à superveniente iniqvitate.* Capite 1.

DE FORMICA.

CAP. XVII.

AIT Salomon in Proverbiis: Vade ad formicam ô piger. Physiologus multas proprietates habere earn dicit.

Prima proprietas formicæ.

Cùm solicitè discurrunt, & singulæ granum portant, à ferentibus vacuæ nec petunt, nec vi auferunt, sed unaqvæqve colligere sibi studet.

INTERPRETATIO.

Hæc in prudentibus & fatuis virginibus deprehenduntur.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΥΡΜΗΚΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΖ'.

Ὁ Σολομὼν εἶπεν ἐν ταῖς παροιμίαις· Ἴθι πρὸς τὴν μύρμηκα ὦ ὀκνηρέ. ὁ Φυσιολόγος εἶπε περὶ τοῦ μύρμηκος τὰς πολλὰς φύσεις ἔχοντος.

Πρώτη Φύσις τῆς μύρμηκος.

Ὅταν σπουδαίως διαζῶσιν ἑαυτοὺς νομίζοντα τὸν κόπον, καὶ οὐ λέγουσι τοῖς φέρουσι, δότε ἡμῖν, οὐδ' ἁρπάζουσιν ἀπ' αὐτῶν, ἀλλ' αὐτόματοί τε ξυλλέξουσι οἰκοῦντα ἀπιόντας.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Ταῦτα ἐπὶ τῶν σωφρόνων τε καὶ μωρῶν παρθένων εὑρεῖν ἐστί.

NOTÆ.

In proverbiis.) Capite 6. Sed & 30. idem Salomon: *Qvatuor sunt* (inqvit) *minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus, formica, populus infirmus, qvi præparat in messe cibum sibi*, &c. Sunt autem apud profanos & sacros scriptores insecti hujus freqventissima encomia. Plinius: *In opere qvi labor? qvæ sedulitas? Et qvoniam ex diverso convehunt, altera alterius ignara, certi dies ad recognitionem mutuam nundinis dantur. Qvæ tunc earum concursatio? qvàm diligens cum obviis qvædam collocutio, atqve percontatio? Silices itinere earum attritos videmus, & in opere semitam factam, ne qvis dubitet qvalibet in re qvid possit qvantulacunqve sedulitas.* Cicero lib. 3. de Nat. Deor. *In formica non modò sensus, sed etiam mens, ratio, memoria est.* Ovidius:

----parcum genus est patiénsqve laborum.
Qvæsitique tenax, & qvod qvæsita reservat.

Horatius: *Parvula nam exemplo est magni formica laboris.* Aristoteles multis in locis illarum sedulum & industrium ingenium commendat. & lib. 1. historiæ animalium, apes qvidem ὑφ ἡγεμόνα subdit, formicarum autem sodalitia ἀνὼ ἡγεμόνος: veluti qvid democraticum & status popularis rationem præ se ferre constituant, ut apes regni.

Cum solicitè.) Hujus proprietatis todidem verbis meminit auctor epistolæ ad Præsidium, qvæ inter opera sancti Hieronymi habetur. verba sunt: *formicæ qvæ nihil portant, non rapiunt onera earum qvæ portant.* Plutarchus in libro De animantium comparatione: *Illa est in occurrendo honestas candórqve: de-*

cedant via onustis vacuæ, præbentqve transitum. & Ælianus: *Aliæ* (ait) *ad legenda grana eunt, aliæ onus portantes redeunt, ac summo cum honore & modestia aliæ aliis de via decedunt.* Dio Chrysostomus in oratione De civitatis statu habita in concione, ad idem respexisse videtur, ait: καὶ μὴν καὶ μύρμηκας πάνυ ἡδέως ἰδεῖν ἔστιν ὅπως μὲν οἰκοῦσιν μετ' ἀλλήλων ἀκόλως, ὅπως ἂν ἐξίασιν, ὅπως ἂν τὰ βάρη μεταλαμβάνουσιν, ὅπως ἂν εὐοδοχορεῖσιν ἀλλήλοις τῶν ὁδῶν. id est, *Quin etiam valdè jucundum est formicas videre, qvomodo facilè versentur inter se, qvomodo egrediantur, qvomodo onera suscipiant, qvomodo mutuò cedant in viis.* Sed & Basilius Magnus in homilia in Psalmum 14. in illo versu, *Qvi pecuniam suam non dedit ad usuram*: ad hoc ipsum alludisse videtur, verba sunt: *Formica* (fenerantium avaritiam reprehendit) *potest nec rogans nec mutuò accipiens nutriri, & tu industrium animal homo unam tamen ad vitæ usum viam reperire nescit.*

Nec petunt.] Sic verti illud δότε ἡμῖν. qvod tamen positum videtur ab Epiphanio ut alluderet ad eam qvam mox in ἑρμηνεία citat decem virginum evangelicam parabolam, in qva eadem habentur verba: δότε ἡμῖν ἐκ τῆς ἐλαίας ὑμῶν. *date nobis de oleo vestro.*

Hæc in prudentibus.] Id est prudentes virgines ad exemplum formicæ præpararunt se ad adventum sponsi: fatuæ verò improvidæ fuerunt, ita ut adveniente sponso, mutuò petierint oleum à prudentibus, qvod tamen non receperunt. Nota est collatio. Matth. 25.

Δευτέρα Φύσις τῆς μύρμηκος.

Secunda proprietas formicæ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'.

CAP. XVIII.

ΟΤΑΝ ἀποταμιεύσῃ τὰς κόκκους ἐν τῇ τοίμνῃ, διχοτομεῖ αὐτὰς, μὴ χειμῶνος παλαιβόλου σαπῶσιν οἱ κόκκοι, καὶ λιμοκτονηθῶσιν αὐταί. ἡ γὰρ μύρμηξ θυμόσοφος τυγχάνουσα φρονεῖ καῦμα μέγα, ἢ καὶ βροχὴν ἔρχεσθαι. θεωρουμένου δέ σου τὴν μύρμηκα τὸν κόκκον τοῦ σίτου εἰς τὴν ὀπὴν, εἰσκομίζουσαν ἐρχόμενον νόει τὸν χειμῶνα. ἢν δὲ ἐκφέρουσαν θέσῃς, γαλήνην ἐσομένην γνῶθι.

CUM in cellulis grana condunt, in duas partes illa dividunt, ne hyeme ingruente putrescant, & ipsæ fame pereant. Formica enim cùm sit animal solers & æstum solis nimium, & hybernum tempus præsentit. Itaqve cùm eam videris triticum in cavernam condentem, hyemem adventare intellige: si verò illud extra educentem ipsam videris, tranqvillum instare tempus scito.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Καὶ σὺ οὖν, ὦ ἄνθρωπε, τὰ τῆς παλαιᾶς ῥήματα ἀπὸ τῶν πνευματικῶν διάσελλε. τὸ γὰρ γράμμα ἀποκτείνει. Παῦλος γὰρ εἶπε· ὁ νόμος πνευματικός ἐστι. πρὶν γὰρ τῷ νόμῳ μὴ προσέχοντες οἱ Ἰουδαῖοι, ἐλιμοκτονήθησαν.

INTERPRETATIO.

Tu verò, ô homo, sermones veteres ab spiritualibus separa. Littera enim interficit. Et Paulus ait: Lex spiritualis est. Judæi autem legi minimè adhærentes, fame perierunt.

NOTÆ.

In duas partes.] Nam mira est formicarum fecundùm Aristotelem, Plinium, & Ælianum, cellularum structura. *Inter media sepimenta* (inqvit Ælianus, ex interpretatione Gillii,) *cavernas alias ab aliis secernentia solertissimè machinantur; atqve, ut in splendidis hominum ædibus fieri solet, domum suam triplici regione formáqve circumscribunt. alterum enim in ea locum Andronem, in qvo mares habitant, ædificant; alterum Gynæceum nuncupatum, ubi feminæ pariant, moliuntur; tertium granorum acervis destinant,* Plutarchus autem hanc cubilium discretionem non recipit. sed & auctor epistolæ ad Præsidium eadem ferè qvæ hic Physiologus: *Formicæ* (inqvit) *dividunt grana, timentes ne si fuerit pluvia, floreant.*

Putrescant grana.] Illud est Plinio cum cæteris commune, formicas semina arrosa condere, ne rursum in fruges exeant, & Plutarchus: *Ne triticum vertatur in semen atqve inutile reddatur cibo, sed potiùs permaneat, caput arrodunt qvo effundit triticum germen.* Basilius Magnus: *Secant unguiculis fructus medios, arrososqve condunt, ne rursum in fruges exeant è terra, atqve inutiles inde sibi ad usum alimoniæ fiant.*

Præsagit.) Citat Plutarchus Arati versum, qvo hæc formicarum divinatio significatur: verba sunt ex interpretatione Cruserii: *Qvando ova exponunt, torrentqve sub dio; id pro significatione habet Aratus*

imbrium: Ova penetrali qvando omnia porrigit antro Formica: alii (addit Plutarchus) *non ova scribunt, sed fruges conditas, qvoties æruginem senserint aut vere antur cariem aut putredinem, ab eis exponi.* Plinius de animalibus præsagientibus: *Segniter & contra industriam suam absconditæ formicæ, aut concursantes & ova progerentes imbrem præsagiunt.* Aristoteles auctor est silente Luna formicas ab opere cessare. Ælianus autem nono qvoqve mensis die, cujus hæc sunt verba lib. 1. cap. 23. *Rerum cœlestium notionem habere, cursum siderum tenere, atqve vim intelligere saperéqve Babylonios & Chaldæos testantur historici; formicæ verò nec cœlum suspiciunt, nec digitis dies numerare sciunt; hoc tamen eis natura donavit admirabile, ut mensis nono qvoqve die non pedem ex caverna egredientes, admodum qvietæ se teneant:* Gillio interprete.

Littera occidit.] Paulus posteriori ad Corinthios, cap. 3. Qvæ sententia variè exponitur vel ab ipso Apostolo, non modo à sacris expositoribus. Epiphanius hîc eam usurpat adversus Judaicæ legis, post exortam veritatem Evangelicam, observatores. nam (ut ait) vetera illa omnia umbræ tantum erant, & futurorum mysteriorum significationes. qvapropter Christus finis legis meritò vocatus. In eundem sensum accepit literam occidentem Origenes homilia 7. in Leuiticum, & 1. περὶ ἀρχῶν. Chrysostomus item & pluribus in locis Hieronymus: sed omnium copiosissimè Augustinus peculiari libello De spiritu & litera ad Marcellinum.

Lex spiritualis est.] Ad Romanos 7. qvi locus variè item ab expositoribus tractatur, non est instituti nostri hæc persequi. Qvod ad propositum facit, est interpretatio Tertulliani lib. v. adversus Marcionem, ubi spiritualem legem explicat propheticam & figuratam: *Si autem* (inqvit) *& spiritalem confirmat legem, utiqve & propheticam, utiqve & figuratam* & addit: *Debeo enim & hinc constituere Christum in lege figuratè prædicatum, qvò nec à Judæis omnibus potuerit agnosci.*

Judæi autem.] Judæi sic veteri legi adhærebant, ut nullum locum concederent prophetiis qvæ de novo Evangelio tam planè loqvebantur. unde corruperunt omnia. Irenæus lib. 4. cap. 29, Tertullianus lib. 2. contra Marcionem: Justinus in Dialogo. inter alias rationes datæ à Deo populo Hebræo per Moysem legis unam esse ajunt, ut ab idololatria illum averteret.

Perierunt fame.] Explicuit Esaias populi non credentis inediam hanc, illo capite qvo nobile de Christo venturo vaticinium continetur. verba sunt: *Declinabit ad dexteram & esuriet, & comedet ad sinistram & non satur abitur.*

DE VULPE.

CAP. XIX.

VULPES versutum est animal. cùm enim esurit, & cibo caret, aprica loca adit, & humi strata animamqve continens, ac simulans se mortuam supina jacet, oculis & pedibus sursum erectis. Aves itaqve delabuntur ut ipsa vescantur: illa verò arripit eas subitò, ac pro libito devorat.

INTERPRETATIO.

Nec aliter diabolus cùm illaqveare hominem vult, tentat ipsum, ut qvàm negligenter se in oratione gerat: sicqve facillimè irretitur.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΛΩΠΕΚΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'.

Ἡ Αλώπηξ ἐστὶ πολύτροπον ζῶον. πεινάσασα ὃ καὶ δυσρεῦσα τροφῆς, ἀπέρχεται ἐπὶ τὰς ἡλιακὰς τόπους, καταῤῥίπτουσα αὐλὴν ἐς γῆν, καὶ ἀνεχομένη τὴν πνοὴν καὶ ὑποκρίνουσα τεθνηκυῖαν κεῖται ὑπτία, τὰς ὀφθαλμούς τε καὶ τὰς πόδας ἄνω ἔχουσα ἐπερχομένων δὲ τῶν πετεινῶν, καὶ αὐτὴν κατεσθίειν βουλομένων, ἐκείνη ἑτοίμως αὐλὰ κρατεῖ,

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οὕτω καὶ ὁ διάβολος παγιδεῦσαι τὸν ἄνθρωπον βούλεται, διαπειράζει αὐτὸν, ὅπως ἀμελῶς ἔχηται τῆς προσευχῆς, καὶ ῥᾴστως παγιδεύσῃ αὐτόν.

NOTÆ.

Versutum animal.] Nam & ipsum nomen, non qvidem θέσει ut volebat Hermogenes; sed certè φύσει juxta Cratyli sententiam, vulpi impositum videtur: ἀλώπηξ enim, ab ἁλῶ decipio, & ὤψ ὠπός, oculus, derivatur; qvasi multa oculis imponat vulpes. Hinc ἀλωπεκίζω, id est, fraudulenter & versutè ago: Qvod & Latini veteres, eadem voce vulpinari dixerunt; & vulpionem, pro eo qvod & Græci ἀλωπεκεύω. Varro, *Vulpinare modo, & concursa.* Apuleius, *Etiam cùm matri blandirere, tamen jam tunc vulpionem, & impium fuisse.* Itaqve μεταφορικῶς callidi, ac veteratores, vulpina appellatione denotantur. Sic Christus Dominus, Herodem Antipam (cujus impii patris immanem feritatem, tot occisis infantibus, ut

eundem vitæ auctorem perderet, hac ipsa anniversaria die qva hæc scribimus id est, Decembris 28. Ecclesia commemorat hujus, inqvam, patris haud degenerem prolem, sanctissimi Baptistis atrocem carnificem, vulpem appellavit Christus, Lucæ 13. προφῆτες (ait ad Pharisæos) ἐπά]ε τῇ ἀλώπεκι ταύτῃ. *Ite: dicite vulpi huic.* Dedit autem vulpina hæc πανοργία infinitis prope apologis occasionem, qvi & Æsopi, & aliorum nomine circunferuntur. Paræmiæ item in eandem rem habentur qvam plurimæ.

Humi strata.] Gillius ex Oppiani lib. 2. De piscibus, de hac ipsa vulpeculæ proprietate iisdem verbis: *Cùm avium*, inqvit, *greges subvolantes videt, humi strata jacet, simul & oculos claudit, & rostrum interram deponit, & animam continet, & dormientis, vel potiùs extinctæ speciem, similitudinemqve gerit: cùm autem eam sic ad terram abjectam aves despiciunt, mortuam arbitrantes, gregatim delabuntur. ineáqve sessitantes, tanqvam illudunt: ac vulpes eas ad rostrum appropinqvantes ore hiante, atqve imminente devorat.* Hactenus Gillius, ubi & ranam piscatricem, simili astutia pisciculos captare ait. Eadem sunt apud Isidorum Hispalensem lib. 12. cap. 2. Albertum item, & recentiores alios: Nisi qvòd Albertus exertam habere lingvam, vulpem dicit. Michaël Herus his addidit, in argilla rubra eam prius volutari, inqvinariq́, ut vulnerata, ac sangvine cruenta appareat, qvod & icon exemplaris Sirleti præferebat. Glycæ cum Epiphanio mirè convenit Annal. parte 1. *Vulpeculam nutrimenti laborantem inopia, supinam jacere tradunt, qvasi siforet mortua, simulqve anhelitum retinere, qvamobrem distentam conspicatæ volucres, in eam sc dimittunt, & veluti mortuam attingunt: tum illa subitò exiliens, qvæ mortua credebatur, aves comprehendit, atqve devorat.* Hæ ipsa ad captandas simias calliditate pardum uti, auctor est pluribus verbis Ælianus lib. 5. cap. 54. Qvod & Græco adagio constat θάνα]ον παρδάλεως ὑποκρίνεσθαι. *pardi mortem simulare.*

Simulans.] Simulatio, peculiare est vulpis tributum, &, ut sic dicamus, οἰκεῖον πάθος; ut contrà, aperta vis leoni accidit. Cicero: *Cùm duobus modis, id est, aut vi, aut fraude, fiat injuria; fraus qvasi vulpeculæ, vis leonis videtur.* Lucretius vulpi dolos â natura datos cecinit, atqve alibi: *Cur acris violentia triste leonum Seminium sequitur, dolus vulpibus, & fuga cervis?* Hinc Lysandri notum apophtegma, qvod & in adagium abiit: *Ubi Leonis pellis pervenire non posset, vulpinam assuendam esse:* Qvo significabat, aut vi, aut dolo obtinendum. Nazianzenus duo hæc in Juliano Imperatore deprehendi ajebat: *Illud autem*, inqvit, *admodam pravum, ac malignum, qvòd* [*cùm nec apertè nos allicere posset, nec tyrannicè cogere præ pudore sustineret) leoninæ pelli vulpinam, aut, si mavis, Minois larvam summæ injustitiæ prætexens, leniter vim afferebat.* Billio interprete. Chrysostomus homil. 4. in cap. 1. Matthæi: Cùm â bestiis mutuata vitia in hominibus insectetur, libidinem eqvis tribuit, ursis voracitatem, odium camelis, rapinam lupis, serpentibus furorem, vulpibus subdolas insidias.

Nec aliter.] Non Æsculapius sanabit hanc paralysim. Nec enim ulla ex parte assui possunt hæc præcedenti vulpinæ proprietati: nisi dicas, in eo dari similitudinem, qvod sicut vulpes non primùm aperto marte, sed dolosè ac versutè avibus insidiatur: sic generis nostri hostis, graviora scelera principio non suggerit, sed vafrè priùs bona opera omittere svadet, atqve ea qvidem qvæ ad vitæ eximiam qvandam perfectionem magis spectant, qvalis est oratio, qvàm qvæ necessario adimplenda sunt, postea verò efferus, & immanis, irruit totus. Chrysostomus in lib. De orando Deo, vitæ basim ac fundamentum, orationem esse ait, ac proinde proficientium in virtute qvasi qvoddam tyrocinium ac primum rudimentum

Diabolus.] Omni turpi elogio significari potest Diabolus κατ' ἐξοχήν. vulpes hic, eo germaniùs appellatur, qvod auctore Origene, feræ hujus, ut & lupi nomen, nunqvam in divinis litteris ad bonum aliqvod usurpetur. Sic Gregorius theologus in oratione secunda De Theologia, qvæ est tricesima qvarta inter nuper excusas, omnem animam versutam, fidéqve dubia præditam per vulpem adumbrari scripsit. Nostras autem Gregorius magis (dicam dialecticorum phrasi) in specie Diabolum vulpis nomine significat, homil. 4. in c. 1. Matthæi. Hæreticos vulpium nomine designari in divinis literis, commune est tam apud antiqvos, qvàm etiam neotericos scriptores. Videndi sunt in Ezech. 13. Nehem. 4. Thren. 5. Psalm. 62. Cant. 2. Matthæi 8. Luc. 9. & 13. Et verò nostri temporis insidiosissimæ vulpeculæ in hoc etiam mirificè patrem suum vulpem Diabolum referunt, qvòd jam diu in sanctas (ut & ille) preces, unanimes conspiraverint An sanctissimus & antiqvissimus pater Epiphanius diabolicam hanc esse versutiam satis planè testatur.

Irretitur.] Nam orationis aggere demolito, in manu est immanissimo huic hosti triumphus, cùm ad illius sustinendos insultus oratio potissimùm sit instituta: adscribam ejusdem qvem proximè citabam, Chrysostomi cum Epiphanio nostro symphoniam: Nimirum ait, *Contemptibilem, captúqve facilem te ipsum præbebis sceleratissimis spiritibus, qvi continenter obambulant observantes nos, si qvem deprehenderint nudatum deprecationis præsidio, protinus abripiant. Si nos conspexerint deprecatione communitos, illico resiliunt, non aliter qvàm prædones, ac facinorosi, ubi conspiciunt militis gladium in caput suum vibrari. Qvòd si contingat aliqvem esse nudum precationis præsidio, hic avulsus deportatur à dæmonibus, & in calamitates variáqve mala impellitur. Oportet igitur ut hæc omnia metuentes precibus & hymnis nos ipsos circumvallemus, ut Deus omnium misertus dignos efficiat regno cœlorum*, Hactenus Chrysostomus. Bernhardus eandem improbam dæmonum industriam in exturbandis nobis ab hoc orationis præsidio eleganter explicuit sermone 4. de Qvadragesima.

DE NOCTUA.

CAP. XX.

AIT Psaltes, Factus sum sicut nycticorax. Physiologus igitur avem esse dicit amantem magis tenebras, qvàm lucem.

INTERPRETATIO.

Sic Dominus noster Jesus Christus dilexit nos sedentes in tenebris, & in umbra mortis, hoc est, Gentium populum amavit magis, qvàm Judæos, qvi olim adoptionem, repromissionémqve in patre habuerunt. Qvamobrem Salvator dixit, Noli timere pusillus grex, qvia complacuit patri vestro, dare vobis regnum. Dices, impura avis est noctua: atqvi Salvator per Apostolum dixit, Eum qvi non noverat peccatum, pro nobis peccatum fecit: humiliavit seipsum, ut exaltaret nos: factus est omnia, ut omnes salvos faceret.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΝΥΚΤΙΚΟΡΑΚΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ΄.

ΦΗΣΙΝ ὁ ψαλμωδός· ἐγὼ ὁμοίωθην ὡσεὶ νυκτικοράξ, ὁ γὰρ Φυσιολόγος λέγει τοῦτο τὸ θηρίον ὑπεραγαπᾷν τὴν νύκτα, ἢ τὴν ἡμέραν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οὕτως καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἠγάπησεν ἡμᾶς τοὺς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους, τουτέστι, τὸν λαὸν τῶν ἐθνῶν, ὑπὲρ τὸν λαὸν τῶν Ἰουδαίων, τῶν ποτε τὴν υἱοθεσίαν καὶ ἐπαγγελίαν τῷ πατρὶ ἐχόντων. ἐν τούτῳ καὶ ὁ σωτὴρ ἔλεγεν, μὴ φοβοῦ τὸ μικρὸν ποίμνιον, ὅτι εὐδόκησεν ὁ πατὴρ ὑμῶν, δοῦναι ὑμῖν τὴν βασιλείαν. ἐρεῖς μοι, ὅτι ὁ νυκτικόραξ ἀκάθαρτόν ἐστι· καὶ πῶς ὁ σωτὴρ ἔλεγε διὰ τὸν ἀπόστολον, ὅτι τὸν μὴ γνόντα ἁμαρτίαν, ὑπὲρ ἡμῶν ἁμαρτίαν ἐποίησεν· ἐταπείνωσεν ἑαυτὸν, ἵνα ὑψώσῃ τοὺς πάντας· τὰ πάντα γέγονεν, ἵνα πάντας σώσῃ.

NOTÆ.

De noctua.] Multi tradunt distingvi nycticoracem à noctua: at cùm de ea proprietate agatur, qvæ utriqve æqve convenit, magis Latinam vocem usurpare placuit.

Tenebras.] Et ab hac ipsa naturæ proprietate noctua à Latinis appellatur, ut auctores sunt Festus, & Varro: imò & per antonomasiam, noctis avis dicitur Ovidius de Bacchis in Orpheum conatis:

Et coëunt ut aves si qvando luce vagantem
Noctis avem cernunt. ——

Cui non est dissimilis periphrasis illa in Martiano Capella.

An mage noctivagæ tibi traditur alitis usus?

Græcæ autem vocis (*νυκτικόραξ*) eodem spectat onomatopœia, qvasi Nocturnus corvus. Ambrosius proprietatis rationem talem docuit: *Noctua & nycticorax magnis & glaucis oculorum pupillis nocturnarum tenebrarum non sentit horrorem: & qvo fuerit obscurior nox, eo crebriores volatus exercet inoffensos: die autem videre non potest, qvia exorto splendore visus ejus hebetatur.* Sed parum physice. Eustathius autem ita fermè. *Noctuæ visum in tenebris valere ajunt, interdiu obcæcari, propter nimis siccum & tenuem oculi humorem non ferentem vim luminis*, atqve alibi: *Noctuam ajunt solam inter aves qvæ uncos habent ungves, & carnibus aluntur, fœtus non edere cæcos, propter igneam vim qvam in oculis habet, qva tenebras etiam penetrat, qvare & ἐν ταῖς σκοτομηνίαις Luna laborante cernit.*

Sic Dominus noster.] Augustinus in enarratione Psalmi 101. Christum nycticoraci etiam comparat: *Ecce* (inqvit) *nycticorax in parietinis amat & noctem; nam nisi amaret, unde diceret, Pater ignosce illis?*

Sedentes in tenebris.) Psalmo 106. Sic Chrysostomus & Theodoretus priorem versus partem, *Qvoniam satiavit animam inanem, & animam esurientem satiavit bonis*, de Judæis accipiunt: posteriorem, ut hic Epiphanius, de Gentibus interpretantur. Et meritò: Judæi enim ante natum Christum, in luce versabantur: habebant enim legem in qva cum fide promissionis, salutem consequebantur. esuriebant igitur solùm, qvia nondum vero ac solido cibo sed adumbrato vescebantur, cetera erant in luce. Gentes contrà alta & caliginosa nocte premebantur, ignorabant enim verum Deum, qvod propriissimè appellabis in tenebris degere, qvemadmodum enim sola absentia lucis noctem inducit juxta philosophorum sententiam, & vulgatum illud Heraclíti, *εἰ μὴ ἥλιος ἦν, σκότος ἂν ἦν. si non esset sol, nox esset*: ita sola ignoratio Christi Jesu, qvi verum est mundi jubar, sufficit ad suffundendas tenebras. Hæ itaqve occupant Gentium mentes. Et verò sic occupabant ut ligna & lapides pro diis colerent: qvin & eo multi vesaniæ devenerant, ut serpentes, simias, boves, canes, cæpe qvidam pro numine venerarentur.

Verùm clementia & bonitate Dei populus hic qvi in denſiſſimis hiſce ac plus qvam Cimmeriis tenebris verſabatur, *vidit* (ut inqvit Iſaias) *lucem magnam, & habitantibus in regione & umbra mortis lux orta eſt.*

Habuerunt.) Adoptionem, qvia illa erat & vocabatur Dei populus: Promiſſionem, qvia ex Abrahami ſemine venturum Salvatorem pollicitus fuerat Deus. Et hoc eſt qvod Judæi ipſi adverſus nos uſurpant, veteres populi ſui prærogativas adhuc jactantes. ſed eorum vanitatem ſatis confutant verba illa Domini apud Oſeam: *Vocabo non plebem meam, plebem meam, & non dilectam meam, dilectam meam:* Et per Paulum ad Epheſios 2. *Eratis ſine Deo in hoc mundo: nunc autem in Chriſto Jeſu vos qvi aliqvando eratis longè, facti eſtis prope in ſangvine Chriſti:* Reſpondet etiam diſertè eidem objectioni Tertullianus in libro adverſus eôs, & Cyprianus lib. 1. teſtimoniorum, cujus idem eſt ſcopus. videndus etiam Chryſoſtomus homil. 6. in cap. 4. Matthæi.

Nolite timere.) Lucæ 12. Extant autem vocationis Gentium, & Judæorum reprobationis tertio qvoqve verbo in ſcripturis ſanctis prædictiones. Tota qvidem Iſaiæ prophetia illis abundat, atqve in ea præcipuè integrum caput 35. ubi de Gentium qvæ in Chriſtum credituræ erant, futura conſolatione, lætitia, ſecuritate, & felicitate fusè agitur. item 49. ubi Chriſtus gentium dux conſtituitur, daturqve in fœdus populi ex omni Orbis parte vocandi. item 54. & 55. ubi Eccleſia ad lætitiam invitatur, qvòd ex Gentibus numeroſior futura ſit, qvàm erat ſynagoga. Deniqve videndi ſunt in hoc ipſo argumento (præter eos qvos citavimus locos) Patrum commentarii in cap. Geneſ. 49. Num. 24. Deut. 32, 2. Reg. 22. 3. Reg. 8. Pſalm. 2. v. 8. & 21. verſ. 28. & 67. verſu 32. & 85. verſu 9. & 86. verſu 4. Jerem. 16. Joel. 2. Mich. 4. Soph. 3. Zach. 2. & 9. Matth. 2. & 4. & 8. & 21. & 22. Luc. 2. Joan. 1. & 8. & 10. & 19. & Apocalyp. 21. Act. 8. & 10. ad Rom. 14. 1. Cor. 10. ad Epheſ. 2.

Impura avis eſt noctua.) Tum qvia erat in lege prohibita tanqvam immunda, Levit. 11. Deuter. 14. tum etiam qvia nocturnæ iſtæ aves improborum hominum ut plurimum adumbrationes eſſe ſolent: noctem enim τῶν πολλῶν κακῶν ἀρχηγόν rectè appellavit Menander. Procopius: *Damnantur* (inqvit) *in lege Moſis noctis ac tenebrarum amicæ aves, noctua, veſpertilio, &c. qvia tales mala faciunt, ait enim Chriſtus omnem qvi mala facit, odiſſe lucem:* & Novatianus, ſive auctor epiſtolæ de cibis Judaicis: *Qvando noctuam* (inqvit) *prohibet, odit lucifugas veritatis.* At hic Chriſtus non comparatur noctuæ, qvòd ut illa tenebras amet, ſed qvòd inter tenebras verſetur, qværens ſcilicet eos qvi in tenebris degunt, ut præſtantiſſimam cognitionis & amoris ſui lucem illis præferat. Similis huic Phariſaica illa fuit objectio, Matthæi 9. *Qvare cum publicanis & peccatoribus manducat magiſter veſter?* cui ipſe Dominus reſpondet, *Non eſt opus valentibus medico, ſed malè habentibus: & Non veni vocare juſtos ſed peccatores.*

Peccatum fecit.) 2. ad Corinth. 5. Cujus loci explicatio haud rectius aliunde peti poteſt qvàm ex eodem Paulo ad Roman. 8. *Deus* (inqvit) *filium ſuum mittens in ſimilitudinem carnis peccati: & de peccato damnavit peccatum in carne.* Item ex Iſaiæ illo: *Poſuit Dominus in eo iniqvitatem omnium noſtrum.* Et, *Cum iniqvis reputatus eſt.* cap. 53. Haud diſſimili tropo appellatur Chriſtus à Magno Baſilio in ſermone de Chriſti paſſione, nondum qvod ſciam vulgato, ἀνάθεμα ὑμῶν: & à Paulo, Maledictum, ad Galat. 3. *Factus,* inqvit, *eſt pro nobis maledictum,* & prophetico ſermone à Moſe Deut. 21. illis verbis: *Maledictus à Deo eſt qvi pendet in ligno.* qvæ adverſus Judæos, ut & Epiphanius hîc diſputans citat & illuſtrat Juſtinus in libro contra Tryphonem, & Tertull. adverſus Judæos. Nec verò obſtare (ut & hoc obiter) qvod à Deo maledictum dicat Moſes, eleganter docet noſter Epiphanius adverſus Marcionem, hæreſi 42. confutatione 2. & veros tum Pauli tum Moſis ſenſus explicat. Verum (qvando is me locus admonet) dicam conſiderandum eſſe, an vel minùs fidum, vel certè diligentem interpretem egerit ibi Cornarius (Græca nobis ad manum non ſunt:) Epiphanium enim arguentem Marcionem de malè intellecto Moſis loco, ita vertit: *Ignorat autem miſer ille qvòd nec Chriſtus maledictio facta, abſit: ſed maledictionem propter peccatum noſtrum abſtulit, ubi* (addit) *ſeipſum crucifixit, & factus eſt mors morti, propter peccata noſtra, &c.* atqvi Chriſtum ſeipſum crucifixiſſe Theologi renuunt, cum S. Thom. 3. part. qvæſt. 47. artic. 1. ad 1. Deinde una linea interpoſita concedit qvidem Chriſtum redemiſſe homines, ac negat emiſſe: verba ſunt; *Sic etiam redemit* (Chriſtus) *non dixit* (Paulus) *emit: nec enim ad alium venit ut raperet aut emeret: ſi enim emiſſet, non habens emiſſet, & velut mendicus, qvæ non habebat acqviſiviſſet, & adeptus nos vendidiſſet, à qvodam videlicet fœneratore impulſus, &c.* hoc autem repugnare videtur Paulo dicenti, *Empti enim eſtis pretio magno* 1. ad Corinth. 6. in qvo articulo videndi ſunt doctores qvi de Chriſti ſatisfactione agunt, & Thomiſtæ in 3. p. tum q. 1. art. 2. tum q. 48. art. 4. ubi S. Thomas dum reſpondet ad primam objectionem, hanc ipſam qvam in Cornarii verſione legimus, diluit. Qvinimo & idem Epiphanius lib. 2. cap. 66. in fine, dum confutat Manichæum, apertis verbis contra ipſum (qvi præfata affirmabat) docet utrumqve verum eſſe; & Chriſtum humanum genus redemiſſe & emiſſe. Itaqve cautè legendus Cornarius. Eſto hæc juſtioris in Epiphanio noſtro induſtriæ rudis qvædam adumbratio.

DE APE.

CAP. XXI.

AIT sapiens: Parva inter aves est apis, & principium dulcedinum fructus illius.

INTERPRETATIO.

Haud aliter divina opera imcomprehensibilia sunt in hominibus, & mirabilia in excelsis, & super mel & favum ac super creata omnia dulciora.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΕΛΙΣΣΗΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'.

ΕΙΡΗΤΑΙ διὰ τοῦ σοφοῦ· μικρὰ ἐν πετεινοῖς μέλισσα, καὶ ἀρχὴ γλυκυσμάτων ὁ καρπὸς αὐτῆς.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Ὡσαύτως τὰ θεϊκὰ ἔργα ἀνεξιχνίαστα ἐν ἀνθρώποις, καὶ θαυμαστὰ ἐν ὑψηλοῖς, καὶ γλυκύτερα ὑπὲρ μέλι, καὶ κηρίον, καὶ ὑπὲρ πάντα τὰ κτίσματα.

NOTÆ.

Sapiens,) Plinius auctor est, noctuas & apes feralibus odiis dissidere. Itaqve jungemus capitibus hisce agnos tigribus. Locus est Ecclesiastici (ut vocamus) cap. 21. ubi & eadem habentur verba, & ferè simili translatione declarantur.

Apis.) Nullum ferè est naturæ opus sic admirandum ut apis. Nam verò ut periti pictores vel sculptores, ut ingenii vires atqve in arte præstantiam ostentent, minutissimam eligunt materiem, in qva rei ejusce qvàm fingunt ita partes discriminant, ut unaqvæqve perfectissimè cernatur, exprimatur, vivat: sic naturæ hujus architectus Deus in brevissimo insecti corpusculo sapientiæ suæ divitias mirum in modum profudit. Qvod enim bestiolæ judicium? qvæ in opere iudustria? qvæ sedulitas? qvæ politia? qvis ordo: Deinde qvàm abscondita, atqve adeò humano captu major illius natura! opus peragit omnium longè mortalibus utilissimum, ac communissimum: & tamen ita peragit, ut nullus adhuc qvantumvis curiosus, extiterit, qvi aut miras cellularum fabricas viderit, aut laboris & industriæ rationem comprehenderit. Qvin & qvod in aliis animantibus cognitioni obvium esse solet, generatio, ea in apibus æqve abstrusa. Nam ferunt qvidam ex apibus gigni apes: alii ex putrefacto melle oriri: nonnulli ex purissimo, ejecto ibi semine; multi intus emisso & conservato, juxta ac pisces: nec desunt qvi ex bubula putrefactione, in qvibus est & Homerus, & Dionysius Uticensis lib. 15. cap. 2, & Bianorus, à qvo in epigrammate titulo εἰς θανατον, καὶ θανόντας, βουγένεες appellantur: & ex nostratibus Virgilius. Aristoteles ipse post longam discussionem vix certi qvid statuit. Dictum hoc sit ut intelligatur, divina opera, qvorum altitudo percellebat Paulum meritò ex apum operibus ac natura adumbrari. Qvi autem exactius hujus animalculi historiam velit discere, adeat Philosophum lib. 3. cap. x. Plinium lib. xi. à cap. 5. Virgil. lib. 4. Georgicon, ut citem magis obvia: nec enim inter sacros aut prophanos scriptores reperietur qvisqvam, apud qvem non sit freqventissima apum mentio.

Fructus.) Mel, à qvo & ipsa apis Græcam denominationem accepit μέλισσα aut sit Mnaseæ credendum est, & mel & apis ab Orcade nympha Melissa nomine, qvæ favos melle plenos reperiens prima in Peloponneso & cibo & apibus nomen dedit. Hyginus paulo aliter fabulam narrat. Vocat autem mel fructum apis, qvod ab ea potissimum hoc munus habeamus: etsi alibi, qvam in simblis mel inveniri notum sit: nec multum constat an ros ipse matutinus mel sit ab apibus sorptus, ac postea in cellulis vorsus, an ab ipsis intus conficiatur.

Principium dulcedinum.) Nam mel dulcissimum esse dulcium omnium tradunt & medici & physici. Homerus melli dulcedinem, vino svavitatem ut proprium attribuit: sic tropo pro qvavis re dulci accipitur, & mellitam lingvam, eloqventiæ dulcedine pollentem vocamus. Hinc apes Homero, & Hesiodo, & Ambrosio nostro Mediolanensi recens editis in ore mellificantes facundiam præmonstrarunt. Et Levitici 2. vetabat Dominus ne qvidqvam aut fermenti aut mellis adoleretur in sacrificiis. ubi mellis nomine Clemens Alexandrinus, Origenes, & Hieronymus mundanæ eloqventiæ lenocinia significari auctores sunt.

Sic divina opera.) Multarum rerum symbolum est apis, tam apud sacros qvàm apud prophanos scriptores. Deo hic comparatur, tum qvòd illius opera (uti diximus) abscondita sint, tum qvòd & mirabilia & dulcissima. Vulgare est Phocylidis illud (cujus in honorem apis mentionem facimus) apud Stobæum serm. 65. ubi qvatuor referuntur animalia ex qvibus feminæ natæ existimantur, ex cane, qvæ omninò molestæ sunt, ex sue, qvæ nec bonæ nec malæ, ex eqvo, qvæ aliqvantulum commodæ, ex apicula, qvæ optimæ. Simonidis etiam apud eundem auctorem sermone 71. extant in idem elegantissimi versus.

Incom-

Incomprehensibilia.] ἀνεξιχνίαστα. qva etiam voce apud Jobum virtus ac sapientia Dei extollitur cap. 21. *Qvi facit magna* καὶ ἀνεξιχνίαστα *& incomprehensibilia, & mirabilia qvorum non est numerus.* Paulus item loco citato vias Domini ἀνεξιχνιάστους appellat, ubi Latinus interpr. *ininvestigabiles* reddidit. Tertullianus in libro adversus Hermog. eundem Apostoli locum tractans, judicia Dei ininventibilia dixit, nempe more suo, qvi propositione abnuente, ut vocat Festus: sive στερητικῇ, ut Cicero, liberrimè uti solet. Porrò ad hanc divinorum operum (ut sic dicamus) incomprehensibilitatem spectat patheticum illud atqve impium forsan Plinii: *Furor est profectò, furor, egredi ex eo, & tanqvam interna ejus cuncta jam sint nota, ita scrutari extera: qvasi verò mensuram ullius rei possit agere, qvi sui nesciat, aut mens hominis videre; qvæ mundus ipse non capiat.*

Mirabilia.] David sæpissimè Deum vocat τὸν ποιοῦντα τὰ θαυμάσια. Damascenus & illo antiqvior Synesius Christum θαυμαστουργὸν appellant.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΞΗΡΟΒΑΤΡΑΧΟΥ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ΄.

ΟΥΤΩΣ ὁ ξηροβάτραχος δέχεται τὸ θερμὸν τοῦ ἡλίου, τάς τε πάγας, ὄμβρους, ἀνέμους, καὶ χειμῶνας, καὶ πάντα ὑπομένει, ἀδαμῶς τε ἀπειρηκώς ἐστιν. ὁ δὲ ὑγροβάτραχος ἀδυνατεῖ ὑπενεγκεῖν τι τῶν τοιούτων, ἀλλὰ καταλαβόντος τοῦ χειμῶνος, βάλλει ἑαυτὸν εἰς τὸν βυθόν· ἐπιλάμψαντος δὲ τοῦ ἡλίου, ἐξερχόμενος ἡδέως θερμαίνεται, ἐπεὶ δὲ ἡ τοῦ ἡλίου θέρμη παχυνθῇ, αὐτὴν φέρειν οὐ δύναται, καὶ πάλιν βίπτει ἑαυτὸν βυθόν δε.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οὕτω καὶ οἱ μοναχοὶ, οἱ μὴ ἀσκήμενοι ἐχ οἷοί τε ἔσονται ὑπομένειν πεῖναν, δίψαν, γύμνωσιν, ἐγκράτειαν, καὶ χαμαικοιτείαν. οἱ δ' ἐναχολούμενοι ἥδιστα νηστεύουσι, καὶ πάντα φέρουσι.

DE TERRESTRI RANA.

CAP. XXII.

TERRESTRIS hæc rana calorem solis excipit, & gelu, imbres, ventos, & hybernas tempestates sustinet. Aqvatica verò nihil horum tolerare potest: verùm ingruente hyeme se ipsam in profundum demittit, Sole verò emicante emergens placidè incalescit: cùm autem solis calor increverit, ferre illum non potest, ac denuo in profundum sese dejicit.

INTERPRETATIO.

Sic & qvi otiosè degunt monachi minimè poterunt famem, sitim, nuditatem, continentiam, & humi cubationem tolerare: qvi verò otio non indulgent, libenter jejunant, atqve omnia sustinent.

NOTÆ.

Rana.] Et nunc malè cum apibus agetur, cùm ranas earum generi infestissimas tàm propè conjunxerimus: Aristoteles enim, *Ranæ* (inqvit) *qvæ in luto degunt* (τελματιαῖοι.) *apes ad aqvam accedentes rapiunt: qvam ob rem eas apiarii per stagna & paludes venari solent.* & Plinius: *Apibus aqvantibus ranæ insidiantur, nec hæ tantum qvæ stagna rivósqve obsident, verùm & Rubetæ veniunt ultrò, adrepentésqve sufflant.* Cum Aristotele & Plinio sensit Ælianus.

Terrestris.] Duo hæc ranarum genera, terrestre & aqvaticum rectè constitui experimento discimus: dignoscere autem qvæ earum ad illorum unumqvodqve pertineant, non ita obvium. In eam sententiam freqventiores eunt physici, ut terrestres esse dicant Calamitas, qvæ qvod inter arundineta degunt; sic vocantur: rubetæ, qvæ & in rubeis & vepribus: qvædam aliæ cornutæ: gibbosæ aliæ: aliæ stercorariæ dictæ, qvòd ut plurimum sub stercore latitent. qvibus si bufones annumeres, non id sine auctore fiet.

Nihil horum.] Plinius auctor est aqvaticas ranas semestri tantùm vita in limum resolvi, ea ratione qvod hybernis mensibus nullæ conspiciantur: sed reprehenditur à recentioribus, & meritò: nam veteres ranas verno tempore iterum apparere constat, latent igitur interim ob frigoris impatientiam, Albertus, *Hyeme* (inqvit) *latet rana extra aqvam in rimis calidis & aliqvando in aqvis sub terra, qvæ hyeme sunt calidæ: vere procedit ad aqvas.* Et Matthiolus: *In paludibus illis qvæ per hyemem non conglaciantur, omni tempore, præcipuè tamen vere, ranæ reperiuntur.* Aristophanes diebus apricis in paludibus suis salire eas per cyperum & phleon (fruteti genus est) ait. ubi interpres, sole & calore gaudere scribit. Spectat huc etiam qvod ex Arato, Plinio, Plutarcho, & Æliano vulgò traditur: scilicet cùm illæ altius vel

clarius solito coaxant (sic vocant earum obstreperos sonos) pluviam portendi: qvoniam (ut ex Theone citat Rhodiginus) frigidiorem reddi aqvam conqveruntur.

Sic Monachi,] Rana aqvatica magis est deses, qvàm terrestris, qvæ & per proceras arbores repere, & in altioribus ramusculis coaxare solet: aqvatica contrà semper in aqvis torpet.

Qvi otiose degunt.] Malorum omnium lernam esse otium qvamplurimis veterum auctorum testimoniis constat: cùm autem omnibus perniciosum sit, maximè tamen iis qvi monasticen profitentur, exitiale est: qvi scilicet si otiantes stationem deserant, hostes qvidem ultro accersunt, id est, pravas animi affectiones, qvæ adversus spiritum semper militant, provocant, & validiores efficiunt: tandem experimento discunt scriptoris Græci verum esse illud, πράγματ' ἐξ ἀπραξίας. Sanctus Hieronymus scribens ad Rusticum monachum de vivendi forma, unum illud admonet, ne otiosus unqvam sit, sed vel fiscellam texat junco, vel canistrum lentis plectat viminibus, humum sarriat, areolam æqvo limite dividat, plantas per ordinem ponat, aqvas irriguas ducat, texat lina capiendis piscibus. qvæ ipsius verba sunt. hunc enim fuisse monachis Ægyptiis morem, ut neminem inter ipsos otiosum esse sustinerent, ibidem testatur. Extat autem fragmentum hoc apud nostrum Gratianum tomo 5. titulo De consecratione. Chrysostomus in homilia De vita monachorum, nullam illos horam exercitatione vacuam habuisse scribit. Et Basilius, in instituto hoc coryphæus, monasteriorum fermentum otiosos vocat. Eadem doctrina ex Climaco, Cassiano atqve aliis id argumenti scriptoribus facile colligitur. Qvòd cùm ita sit, æqvè tamen commendatur in monacho vitæ qvies. Nec enim (etsi prima fronte contraria videantur) repugnat, monachum non esse otiosum, & tamen in qviete vivere. In Vaticana bibliotheca (cujus certè inexhaustos thesauros qvotidie experimur) extant inter Græca Hesichii opera, plut. 4. num. 329. in qvibus alius latet auctor nomine Antiochus. qvi (qvod sciam) nondum vulgatus est: Codicis epigraphe est, τῶ ἁγίῳ ἀντιόχῳ πρὸς Εὐσάβιον κεφάλαια διάφορα; *Sancti Antiochi ad Eusthatium diversa capita*: Nec statuerim an is sit Antiochus qvi Ptolemaidis Episcopus fuit, natione Syrus, eloqventia clarus, qvam & Constantinopoli professus est, an ille alter Eusebii Samosatensis ex sorore nepos, qvi imponi sibi manus ab Ariano Episcopo passus non est: ille junior fuit, & sub Arcadio vixit: iste verò antiqvior, & sub Valente. Eustathios item duos legimus, unum episcopum Antiochenum, & qvi in concilio Nicæno de Constantini laudibus orationem habuit, sanctitate clarissimus, qvi & sub Constantio confessor occubuit, Catholicæ fidei propugnator acerrimus: alterum qvi primus inter Armenos monastices auctor censetur: cui Basilii Ascetica à plerisqve adscribuntur, Sebastenus ex monacho episcopus, qviqve in errores aliqvot postmodum lapsus creditur, à qvibus ipse se in concilio purgavit: vixit autem temporibus Valentis, cui cum synchronos fuerit prior Antiochus, vero similius est illum esse ad qvem inscribitur liber. Utcunqve sit, Antiochi extat opus qvod dico, aureum qvidem illud & qvod totum ad monasticæ vitæ perfectionem pertinet: in eo primum caput est, περὶ ἡσυχίας, *De qviete*, Initium autem tale ferme: *Iuvat monachum qvies: nam si & scelere vacaverit, & qvatuor in oratione virtutes adjutrices acceperit, videlicet longanimitatem; vigilantiam, humilitatem & temperantiam; nullum ea ad perturbationum vacuitatem certius compendium dari potest.* Deinde φιλήσυχον μοναχὸν graphicè describit, & qvàm sit necessaria virtus hæc hujusce instituti sectatoribus, doctè explicat.

DE CHARADRIO.

CAP. XXIII.

Est avis charadrius dicta, qvam Physiologus ait albam esse totam absqve ulla prorsus nigredinis nota. Porrò si qvis morbo laboret, sitqve hominis ægritudo lethalis, prospectum suum charadrius ab illo avertit: sin verò morbus vitæ securitatem promittat, tunc charadrius in ægrum intendit visum, & vicissim æger in charadrium.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΧΑΡΑΔΡΙΟΥ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ.

ΕΣΤΙ γὰρ πετεινὸν λεγόμενον χαράδριος. ὁ Φυσιολόγος ἤλεγξε περὶ τούτου, ὅτι ὅλον λευκόν ἐστι, μὴ ὅλως μελανίαν ἔχον. καὶ ἐάν τις νοσῇ, ἡ νόσος τοῦ ἀνθρώπου εἰ ἔστιν εἰς θάνατον, ἀποστρέφει ἀπὸ τοῦ νοσοῦντος τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὁ χαράδριος· ἐὰν δὲ ἡ νόσος πρὸς ζωήν ἐστιν, ἀτενίζει τὸν νοσοῦντα ὁ χαράδριος, καὶ ὁ νοσῶν τὸν αὐτόν.

INTERPRETATIO.

Sic Christus Dominus noster candidus est totus, absqve ulla mundana nigredine, qvi à reprobis vultum suum

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οὕτως ὁ Κύριος ἡμῶν Χριστὸς ὁλόλευκός ἐστι, μηδεμίαν μελανίαν τοῦ κόσμου ἔχων. ὃς μὴ ἀπὸ τῶν ἀπολλυμένων προσωπεῖον ἑαυτοῦ

ἀποτρέπει, ὃς δὲ τῶν ἁγίων εἰς τὸ πρόσωπον βλέπει. ἄγε ἐρεῖς μοι, ὅτι χαράδριος ἀκάθαρτός ἐστι, πῶς φέρεται εἰς πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ; ἀκάθαρτος δὲ ἐστι καὶ ὁ ὄφις, ὃν ἐμαρτύρησεν αὐτὸν ὁ Χριστὸς λέγων· καθὼς ὕψωσε Μωσῆς τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου.

avertit: in sanctorum autem faciem respicit. Age', qvomodo, inqvies, cùm charadrius impura sit avis, personam Christi sustinet? impurus qvidem & serpens, qvem tamen in testimonium adduxit Christus, dicens: Qvemadmodum exaltavit Moses serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis.

NOTÆ.

Charadrius.] Avem hanc inter nocturnas numerat Aristoteles lib. 9. cap, 11. à qvo nec Græca ipsa etymologia abhorret, ut idem Philosophus auctor est: τὰς δὲ οἰκήσεις (ait, de domiciliis volucrum agens) οἱ μὲν περὶ τὰς χαράδρας, οἱ δὲ χηραμοὺς ποιοῦνται καὶ πέτρας, οἷον ὁ καλούμενος χαράδριος. Et Aristophanis scholiastes: *Vocatur:* inqvit, *charadrius* ἀπὸ τοῦ τὰς χαράδρας διατρίβειν, *qvòd incolat hiatus seu terræ voragines.* Gaza in Aristotele nunc hiatulam aut hiaticolam reddit, nunc rupicem, eodem spectante vocis significatione.

Albam esse totam.] Non explicat Aristoteles qvo colore sit charadrius: verùm docet esse & colore & voce prava. verba illius sunt: ἔστι δὲ ὁ χαράδριος καὶ τὴν χρόαν καὶ τὴν φωνὴν φαῦλος *prava est hæc avis & colore & voce.* vertente Gaza. Albertus cum Physiologo sentit, & albam esse totam testatur.

Morbo laboret.] Auctor anonymus Psalmorum commentator in commentario Psal. 84. vers. *Deus tu conversus vivificabis nos?* idem omnino de charadrio scribit. Albertus etiam & recentiores alii. Illud verò & magis notum, & melioris notæ auctoribus commune, charadrii prospectum regio morbo laborantibus prodesse, Ælianus: *Charadrius avis eximio naturæ beneficio affecta est: nam si qvis ictericus in eam acerrimè intueatur, illa contra sine nictatione ex animo respiciat, sic affectum hominem suo obtutu ad sanitatem reducit.* Suidas idem de charadrio narrat, verbo ἰκτερός, atqve alibi ex Didymo proverbium citat, χαράδριον μιμούμενος, *charadrium imitans:* ubi ejusdem proprietatis meminit. Apud Aristophanem item, & illius interpretem eadem ferè de hac ave leguntur: nec diversa in Heliodoro Æthiopicæ historiæ lib. 3. Plinius autem hujus proprietatis avem non charadrium, sed icterum vocat lib. 30. cap. 11.

Reprobis.] Significat divinum illud à mortalium intellectione longe semotum, de hominis vel reprobatione, vel salute, præjudicium: est autem comparatio qvalis esse potest in re omnium abstrusissima, non certè in omnibus apta. Avis enim hæc (ut de ea qvam hic Physiologus narrat proprietate dicamus,) non morbi aut salutis homini causa est: verùm id solum naturæ beneficio assequitur ut moriturum vel victurum cognoscat, Dei contra voluntas ipsa efficiens est, & finalis (ut logici loqvuntur) causa, hominis vel salutis vel reprobationis, ita ut nostra salus ex præparata à Deo in præsenti agone amoris sui gratia, & post hunc æterna felicitate præordinata definiatur: coutra reproborum derelictio in denegata divina benevolentia, & æterni cruciatus supplicio decreto. Qvod cùm ita sit, & superna hæc constitutio, non ab ullo impediri possit, non immutari, erunt nihilosecius reatuum suorum (qvibus æterni ignes meritò destinabuntur) ipsimet miseri sola & potissima causa: qvibus videlicet liberum adhuc fuerat, talia non committere. Ad hæc Deus ipse, qvi qvod huic ultro concedit, illi ultro denegat, bonitatis, justitiæ, misericordiæ unica & absolutissima idea. Itaqve consultius est (ut ait Jeremias) in silentio & spe salutare Dei præstolari. Me qvidem theologicæ disciplinæ rudem hominem mirificè confirmat qvod lego in Augustino, salutem nempe meam multo magis cordi esse Deo, qvàm mihi ipsi, reprobationem contrà dolori ac mœstitiæ (ut humano captui voces accommodentur.) Deinde (ut est apud Origenem) in altissima ista abysso nullam esse securiorem anchoram, qvàm ambulare in Dei timore, & humiliter de se sentire.

Avertit.) Avertere faciem suam dicitur Deus ab his qvos reprobat & odio habet: contrà, eos respicere qvos approbat & diligit. Atqve hi freqventes sunt in scriptura sacra loqvendi modi. Certè ab uno David non pauca peti possunt utriusqve phraseos testimonia, qvi id unum malorum omnium maximum arbitrabatur, si à se faciem suam averteret Dominus: Psal. 12. vers. 1. & 26. vers. 9. & 29. vers. 8. & 43. vers. 24 & 68. vers. 18. & 87. vers. 15. & 101. vers. 2. & 131. vers. 10. & 142. vers. 7. Contra, rex idem aspici à Deo ferventissimè orat. Psal. 12. vers. 4. & 24. vers. 16 & 65. vers. 7. & 85. vers. 16. & 89. vers. 16. atqve alibi. Geneseos locus ille qvi hujus argumenti scriptoribus in ore est, utrumqve conjunxit: *Respexit Dominus* (inqvit Moses) *ad Abel, & ad munera illius: ad Cain autem & ad munera illius non respexit.* Hilarius in expositione Psal. 65. utriusqve tropi in scriptura sacra freqventiam multis exemplis docet.

Immunda.] Qvia & charadrius inter aves qvibus vetus lex vesci prohibebat, continetur Levit. 11. & Deut. 14. Radulphus Flaviacensis, non ultimæ ætatis auctor, in commentario illius loci: *Sed & charadrion* (inqvit) *avis garrula, nimiam qvorundam redarguit loqvacitatem.*

Sicut exaltavit.) Joan. 3. Habetur autem historia Num. 21.

DE PICO.

CAP. XXIV.

PIcus avis est varii coloris, qvemadmodum & Diabolus versipellis est: nemoris fruteta ingreditur, rostroq; petit, aurem iis admovens: qvòd si siderata inanisve arbor fuerit, illam excidit, atqve excisam occupat: verùm si solidam deprehenderit, intactam relinqvens, avolat atqve aliam invadit.

INTERPRETATIO.

Non aliter Diabolus silvam, naturæ videlicet humanæ, intrat, atqve in arboribus considet: hominis inqvam cor ad inhonesta traducens, ferit atqve attentè observat. si itaqve hominem esse invalidum atqve excordem animadvertat, ipsum invadit, & in eo nidum suum construit: qvòd si firmo integroqve esse corde sentiat, fugit statim, & ad alios accedit.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΔΕΝΔΡΟΚΟΛΟΠΟΣ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'.

Ὁ Δενδροκόλωψ ὄρνεόν ἐστι ποικίλον, καθάπερ καὶ ὁ διάβολος ποικίλος ἐστί. πορεύεται δὲ ὁ δενδροκόλωψ διὰ τῶν τοῦ δρυμοῦ ὑλῶν, καὶ τῇ σεσμυκτῆρι παίει, καὶ τοῖς ὠσὶν ἀκροᾶται· καὶ εἰ μὴ ἐστι νωθρὸν καὶ ἀκάρδιον τὸ δένδρον, ἐκκόπτει καὶ εἰς αὐτὸ εἰσέρχεται· εἰ δὲ ὁλοκάρδιόν ἐστιν, ἐκφεύγει, ἐκεῖθεν ἀπέρχόμενος εἰς ἕτερον δένδρον.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ.

Οὕτως ὅτε διάβολος διὰ δρυμοῦ πορεύεται, τυτέστι, διὰ τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως, καὶ ἅπτεται τοῖς δένδροις καθέζεται, ἤγουν τοῖς ἀνθρώποις, μεταβάλλων τὰς καρδίας αὐτῶν εἰς τὴν ἀκαθαρσίαν, παίει καὶ τῷ ὠτὶ ἀκούει. καὶ ἂν μὲν ὁ ἄνθρωπος νωθρός τε καὶ ἀκάρδιός ἐστιν, ἐν αὐτῷ εἰσερχόμενος νεοσσεύει· ἂν δὲ ὁλοκάρδιος, ταχέως ἐκφεύγει, καὶ εἰς ἑτέρους ἐπαναπάμπτει.

NOTÆ.

Picus.] Nulla ferè simplex vox est, qvæ significetur hæc avis: à Græcis δρυοκολάπτης, δρυκόπος, δρυμοκόλαψ, καλοτύπος, πελεκᾶς, appellatur, sed ubiqve compositè, scilicet â perforandis arboribus. Latini arboricidam, roborisecam, lignipetam vocant, eadem etymi ratione. Picum etiam dicimus, sed retento prisco Pomonæ amatoris nomine.

---- Qvem capta cupidine conjux,
Aurea percussum virga, versúmqve venenis
Fecit avem Circe. ----

Æmilius Macer Theogonia Picumnum vocavit:

Et nunc agrestes inter picumnus habetur. Refertur à Nonio.

Varii coloris.] Picorum genera qvædam leguntur in Aristotele: qvorum qvod minimum est, & piponum seu pipràrum aliqvi appellant. rubeis qvibusdam distingvi pennis, ait. & Albertus parvum & varium vocat. Virgilius in citato carmine:

---- Sparsitqve coloribus alas. Ovidius in 14.
Purpureum chlamydis pennæ traxere colorem,
Fibula qvod fuerat, vestémqve momorderat aurum
Pluma fit, & fulvo cervix præcingitur auro.

Sunt & pici virides, sunt & cinerei: de qvibus in Aristotele.

Versipellis.] Sic reddidi illud ποικίλος: est autem paronomasia: Picus enim ποικίλος est, variegatus, versicolor, pictus: malus item dæmon ποικίλος, id est, vafer, astutus, callidus, &, ut Glossæ vertunt, dædaleus, in Latina voce, varius, eadem datur allusio, Columella: *Si arietis palatum atqve lingva nigra aut maculosa sit, pulla vel etiam varia nascitur proles.* Plinius: *Muræna varia & infirma: Myrus unicolor & robustus.* Poëta: *Qvid lynces Bacchi varias?* Deinde, in Cicerone, *Adulatoris animus varius & multiplex.* Idem Orator Sextilium laudat qvòd in causa non fuerit varius. Ulpianus lib. XI. ad edictum agens de dolo malo: *Hoc edicto prætor adversus varios & dolosos qvi aliis obfuerunt calliditate qvadam, subvenit, ne vel illis malitia sua sit lucrosa, vel istius simplicitas damnosa.* l. 1. ff. eodem tit,

Rostroqve petit.] Aristoteles libro 9. capite 9. auctor est picum arbores rostro tundere, pulicum, & vermium, qvi ibi latent, causa, qvo exeant: egressos enim lingva excipit. atqve illis victitat. Deinde tantam inesse vim hujus aviculæ rostro refert, ut tertio ictu amygdalum aliqvando perforarit. qvod & in commentario περὶ θαυμασίων ἀκουσμάτων repetit. Avicenna qvidem magis tragicè rem narrat,

si Alberto credimus â qvo allegatur, nam uno tantùm ictu exsecari ramos à pico scribit. Apud Ælianum lib. 1: cap. 48. & Plinium lib. 10, cap. 18. & lib. 25. cap. 4. & lib. 28. cap. 10. Multa de hac ave legimus: inter qvæ mirum illud qvod citato Trebio scribit, clavum cuneúmve adactum qvanta libeat, vi arbori in qva picus nidum habeat, statim exilire cum crepitu arboris, cùm insederit clavo aut cuneo. Qvod autem scribitur de herba illa, qva admota, qvidqvid impedimenti est in nidi foramine, resilit, Plinius idem nullo probato testimonio fulciri ait. Ego cùm hæc scribo, in horto ædium Mag. Alphonsi Ciaconis Dominicani, viri opt. & doctiss. qvas ille in Pincio habet, Mediceis hortis contiguas, ferè cotidie picum video, in proceriſſima pinu nidum excavantem: ita nimirum industriè & affabrè, ut vel admoto circino rotundius reddi foramen à perfectissimo geometra vix possit. Qvod verò ad Ciaconis potissimum domum avicula confugerit, id etiam inter ἀκόσματα θαυμάσια recensendum à physiologis: qvippe non aliud est hisce naturæ miraculis augustius in orbe delubrum, non certius asylum. Nos olim pueri picorum naturam muliebri loqvacitati, ut ætas illa ferebat, sic comparavimus:

Antiqvam silvis frondoso ac robore qvercum
Rostro picus avis parvula dilacerat:
Femina sic, justæ desunt cui corpore vires,
Mortiferum sævo virus ab ore jacit.

Aurem iis admovens.] Plinius: *Percussi corticis sono pabulum subesse intelligunt.* lib. X. cap. XVIII.

Nidum suum.] Ezechielus Assyriorum regis interitum narrans, & simile qvid eventurum Pharaoni Ægyptio prædicens, comparavit illum frondoso ac procero Libani cedro, in cujus ramis nidos fecerunt omnia volatilia cœli, & sub cujus frondibus genuerunt omnes bestiæ saltuum, cap. 31. Ubi Hieronymus, ut & alii sacri expositores, simili qva Epiphanius allegoria dæmones intelligit in reproborum cordibus qviescentes. Eadem ferè phrasi referunt Evangelistæ, proditoris Judæ facinus: *Intravit* (inqviunt) *Satanas in Judam.* Luc. 22. Joan. 13. Sed Augustinus in exposit. Psal. 136. cum Epiphanio sentit, & ideo in Judæ cor diabolum intrasse docet, qvi vacuum & inane cor habebat.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΠΕΛΑΡΓΟΥ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΕ'.

ΕΣΤΙ δὲ ὁ πελαργὸς ἀγνότατον ὄρνεον ἔστε γὰρ ὁ ἄρρεν τὴν θήλειαν θελγέτοις ωεῖς τὴν ὀχεῖαν ἐκκαλεῖ. ἡ δὲ βία σωάπλεται. τὸ γὰρ ὄρνεον τοῦτο τὸν πατέρα ἢ τὴν μητέρα ἀπὸ εὐσεβείᾳ θαυμασίᾳ γηροβοσκεῖ.

EPMHNEIA.

Οὕτω καὶ ἡμᾶς δύο θείας ἐντολὰς ἐπιπληρεῖν δεῖ, τοτέστι ἐκκλίνειν ἀπὸ τοῦ κακοῦ, καὶ τὸ ἀγαθὸν ποιεῖν, ὥσπερ γέγραφεν ὁ βασιλικὸς ωροφήτης. καὶ ὁμοίως δὲ ἐν δεκαλόγῳ ωροστάττει ὁ Κύριος ἔτω λέγων, τίμα τὸν πατέρα σου καὶ τὴν μητέρα σου, καὶ ἔσῃ. μὴ μοιχεύσεις.

DE CICONIA.

CAP. XXV.

CICONIA avis est castissima: mas enim nec feminam illecebris ad coitum provocat, nec ipsi vim infert. Deinde eadem avis mirabili pietate utrumqve parentem in senectute alit.

INTERPRETATIO.

Sic & nos duo illa divina præcepta adimplere oportet; hoc est, à malo divertere, & bonum facere, qvemadmodum regius propheta scripsit. Sed & Dominus similiter in Decalogo jubet, sic Dicens: Honora patrem tuum & matrem tuam: & rursus, Non mœchaberis.

NOTÆ.

Castissima.] Refert Ælianus lib. 8. cap. 19. in Cranone (civitas Thessaliæ est in Pharsalicis Plinio & Stephano, Ephyra ab Homero, hodie, auctore Bellonio, Ceres appellatur) eximia forma mulierem qvandam fuisse, cui nomen erat Alcinoë, qvæ cùm à conjuge peregre profecto domi relicta esset, stupri consvetudinem cum servo habebat: hoc igitur cùm ciconia, qvæ domi alebatur, videret, serviles injurias in Dominum non tulit, sed in adulterum convolans oculos illi eruit. Hoc Ælianus rivalem invidiam (interprete Gillio) vocat: sed plausibilius est, castitatem appellare.

Illecebris] Lex Areopagi magis puniendum esse decrevit illum qvi muneribus & persvasionibus alienam uxorem corrupit, qvàm eum qvi vim intulit: qvia ille animum etiam corrupit, hic corpus tantùm. Vide Lysiam in oratione de cæde Eratosthenis. Gorgias autem in oratione pro Helena utrumqve vim vocat, & hoc nomine scelus omne in Alexandrum rejicit, ipsam injustè reprehendi probans. Non est dissimilis argumenti qvod in Demetrio & Timotheo vertitur in dubium: qvorum cùm unus vi tyrannidem exercuerit, alter muneribus & obsequio, qværitur uter eorum haberi debeat immanior. Jus nostrum in adulteros qvi vim intulerunt, severius animadvertit.

Mira pietate.] Commendantur in ciconia eximiæ virtutes, prudentia, juſtitia, temperantia, ſed præ omnibus pietas tam in prolem, qvàm in parentes: cujus rei freqventiſſima mentio eſt apud omnes naturalium rerum ſcriptores. Hinc fit, ut πελαργεῖν pro, mutui beneficii vicem rependere, dicamus, ab hujus nempe avis nomine ſumpta translatione. Apud ſcholiaſten Ariſtophanis notavit Budæus leges qvasdam ἀντιπελαργὰς dictas, qvibus ſcilicet cavebatur de alendis in ſenectute parentibus. Eodem etiam ſpectat epitheton illud Pietaticultrix, ciconiæ à Petronio Arbitro tributum. Deniqve apud ſanctos Patres communis eſt pietatis ciconiæ mentio & allegoria. Ex Græcis videndus Baſilius in hexaëmer. homil. 8. & in peculiari libello cujus titulus eſt, *De honore qvo afficiendi ſunt parentes in ſenectute, & juventute.* Ex Latinis Ambroſius eodem opere cap. 5.

Declina à malo] Pſal. 33. verſu 15. Qvibus verbis perfectio Chriſtianæ vitæ continetur. idem eſt qvod Paulus Romanos docuit cap. 12. *Dilectio* (inqvit) *ſine æmulatione, odientes malum, adhærentes bono.* Non enim ſufficit malis operibus abſtinere, niſi bona feceris. Maximus monachus in capitibus monaſticæ exercitationis, locum Pſalmi illuſtrat: citatur autem ab Anaſtaſio in qvæſtione 5. cui titulus, *Si ſit ſenex aut imbecillus, & cùm puſilli ſit animi, non poſſit eſſe monachus, aut facere qvæ ſunt monachi, qvomodo poterit pœnitentiam agere. & ſalvus eſſe?* Extat etiam Dorothei Archimandritæ in hoc argumento celebris homilia, qvæ inſcribitur: *De timore & pœnis inferni, & qvòd eum qvi ſalvari cupit, non deceat ſine cura ſuæ ſalutis vivere.*

Τῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥπρε πρὸς Διόδωρον Ἐπίσκοπον Τύρε περὶ τῶν ιβ'. λίθων, τῶν ὄντων ἐν τοῖς ϛολισμοῖς τῦ Ααρὼν, βιβλίΘ.

Sancti Patris noſtri *EPIPHANII EPISCOPI Cypri ad Diodorum Tyri Epiſcopum de XII. Gemmis qvæ erant in veſte Aaronis, Liber.*

Marginibus qvædam ex conjectura adſcripſimus: idq; monemus, ne qvis diverſam lectionem aliorum Codicum exiſtimet.

IOLA HIEROTARANTINO Interprete.

ΗΤΗΣΑΣ (παρ' ἐμοῦ) τιμιώτατε (Διόδωρε) πρὶ τῶν ἐν τῷ λογίῳ τῆς ἐπωμίδΘ τῦ ἱερέως ἢ τῦ στήθους Ααρὼν, πρϛεταγμένων τότε ἐμπεπορπῆσθαι λίθων, τάς τε ὀνομασίας, τάς τε χρόας, εἴτ' ἔν ἰδέας, τάς τε τόπους, καὶ τὰς εἰς θεοσέβειαν φερούσας τ' αὐτῶν λίθων θεωρίας· καὶ ἕνας Θ λίθΘ, ὑπ' ποίας φυλῆς ἐτέτακτο· πόθεν τε εὑρηται καὶ ποίας πατρίδΘ.*

Deeſt aliqvid, & ſententia vendet.

Τετραχῆ δὲ διαιρεῖται τὸ λόγιον, καὶ αὐλὸ τετράγωνον, σπιθαμῆς τὸ μῆκΘ καὶ εὖρος ὁμοίως. Τῦ μὲν πρώτε στίχε πρῶτΘ λίθος Σάρδιον, εἶτα τοπάζιον, εἶτα σμάραγδΘ. Τῦ δὲ δευτέρε στίχε πρῶτΘ λίθΘ ἄνθραξ, εἶτα σάπφειρΘ, εἶτα ἴασπις. Τῦ τρίτε στίχε πρῶτΘ λίθΘ, λιγύριον· εἶτα ἀχάτης, εἶτα ἀμέθυσΘ. Τῦ τετάρτε στίχε πρῶτΘ, χρυσόλιθΘ· εἶτα βηρύλλιον, εἶτα ὀνύχιον. καὶ ἔτοι μὴ εἰσιν οἱ ιβ'. οἱ ἐν τῇ ἐπωμίδι τῦ ἱερέως ἐξηρτημένοι, ὧν καὶ διαφοραὶ, καὶ οἱ τόποι ἔτοι.

QVOD petiiſti, vir præſtantiſſime, de Gemmis qvas in Rationali ſive Oraculo dicto Epomidis humeralis ſacerdotis, ſupra pectus Aaronis Dominus juſſit* alligari: ut cum eorum nomina, colores ſive formas locos, & qvæ faciunt inde ad pietatem meditationes, tum etiam ad qvam indicandam qvælibet Gemma poſita fuerit, qvoqve in loco & in qva patria inveniatur, id paucis tibi exponam: Hoc qvidem ita ſe habet.

infibulari, id eſt, fibulo innectí

Qvadrifariam dicitur Rationale. Et ipſum qvadratum * palmi longitudinem ac latitudinem habet. Primi qvidem ordinis prima Gemma, Sardius, tum Topazius, dein Smaragdus. Secundus ordo primam gemmam habet Carbunculum, ſecundam Sapphirum, tertiam Iaſpidem. In tertio ordine ſunt, prima * Ligurius, ſecunda Achates, tertia Amethyſtus. In qvarto, prima Chryſolithus, ſecunda Beryllus, tertia Onychium. Et iſtæ qvidem ſunt XII. Gemmæ, qvæ in Humerali (Epomide) ſacerdotis ſunt annexæ, qvarum tum diſcrimina tum loci ſunt iſti.

dodrantali

Lyncurio

Onyx.

Α'.

ΠρῶτΘ λίθΘ σάρδιΘ ὁ Βαβυλώνιος, ὕτω καλούμενος. ἔσι δὲ πυρωπὸς τῷ εἴδει καὶ αἱματοειδὴς, σαρδίῳ τῷ ἰχθύι τεταριχευμένῳ ἐοικώς. διὸ καὶ σάρδιΘ λέγεται, ἀπὸ τῦ εἴδους λαβὼν τὸ ἐπώνυμον. ἐν Βαβυλῶνι δὲ τῇ πρὸς Ασσυρίαν γίνεται. ἔσι δὲ διαυγὴς ὁ λίθΘ. δυνάμεΘ δὲ ἔσι θεραπευτικῆς, ᾧ κέχρηνται οἱ ἰατροὶ πρὸς οἰδήματα, καὶ ἄλλας πληγὰς ὑπὸ σιδήρε γιγνομένας. ἔσι δὲ καὶ ἄλλΘ, σαρδόνυξ, ὃς

I.

Prima gemma; Sardius Babylonius dicta. Eſt verò forma ignea, & qvæ ſangvinis colorem referat, Sardio piſci ſale condito & inveterato ſimilis: qva de cauſa etiam Sardius dicitur, à forma (colore) nomine deſumpto. Naſcitur in Babylone Aſſyriorum. Pellucida eſt: & vim habet medendi ad tumores ac vulnera ferro inflicta. Eſt & alia qvæ Sardonyx vocatur,

Sardius.

μολοχάς & Molochites, vim emolliendi ſteatomata habens. Ejusdem hæc coloris eſt cum ſuperiore, ſubviridis. Graviſſima autem eſt ſub initium veris, cum hujuſmodi malæ affectiones incipiunt.

μολοχάς καλεῖται μολοχάς. μαλακτικὸς δὲ ἐστι στεατωμάτων. ἡ δὲ αὐτῆς ἰδέας τυγχάνει, ὑποχλωρίζων. ἐμβριθέστατος δὲ μᾶλλον ἀπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔαρος, ὅτε ἡ ἀρχὴ τῶν παθῶν.

II.

Topazius gemma colore rubet magis qvàm Carbunculus. Naſcitur in Topaza urbe Indiæ, inventa qvondam illic à lapicidis in corde alterius lapidis: qvam cùm ſplendidam vidiſſent, & Thebanis qvibusdam oſtendiſſent parvo precio vendidêre. Thebani verò, tum temporis regnum adminiſtranti Reginæ attulerunt. Illa verò diademati ſuo impoſuit in medio frontis. Habet tale experimentum hæc gemma. Attrita medica cote reddit ſuccum non pro ſuo colore rubrum, ſed lacteum. Implet autem ſucco illius attritæ qvot crateres voluerit is qvi affricat, idqve absqve prioris ponderis ulla planè imminutione. Utilis eſt ſuccus hic ad morbos oculorum. Epotus adverſatur hydropi, & medetur tabeſcentibus ab vua marina ſumpta.

Β

Λίθος τοπάζιον, ἐρυθρὸς τῷ εἴδει ὑπὲρ τὸν ἄνθρακα. * γίνεται δὲ ἐν Τοπάζῃ πόλει τῆς Ινδίας, ὑπό τῶν ἐκεῖσε ποτὲ λίθους λατομέντων, ἐν καρδίᾳ ἑτέρου λίθου. οἳ οἱ λαβόμενοι θεασάμενοι φαιδρὸν, καὶ ὑποδείξαντες * ἀλάβαστρόν τισιν, ἀπέδοντο ὀλίγου τιμήματος. Θηβαῖοι δὲ προσήνεγκαν τῇ καθ' ἑαυτὸν καιρὸν βασιλίσσῃ. ἡ δὲ λαβοῦσα, ἐν τῷ αὐτῆς διαδήματι μέσον τοῦ μετώπου ἐνέθετο. ἔχει δὲ ὁ λίθος δοκιμὴν τοιάνδε. τριβόμενος ἐν ἰατρικῇ ἀκόνῃ, ὄχι ἐρυθρὸν ἀποδίδωσι τῷ χρώματι τὸν χυλὸν, ἀλλὰ γαλακτώδη. ἐμπίπλησι δὲ κρατῆρας ὅσους ἂν θέλῃ ἀποτρίβων, καὶ τὸ πρότερον σαθρὸν οὐκ ἐλαττοῦται ὅλως. χρησιμεύει δὲ καὶ ὁ ἐξ αὐτοῦ λίθος πρὸς παθος ὀφθαλμῶν. καὶ πινόμενος δὲ ἀντιπαθεῖ πρὸς ὕδρωπας, καὶ τὸν ἀπὸ σαφύλης θαλασσίας μαραινομένης.

Forte ὡς ἀλάβασρον: vel Θηβαίοις.

III.

Smaragdus gemma. Vocatur hæc etiam Praſinus. Eſtqve viridi colore, & differunt tamen aliqvantum inter ſe. Qvidam enim illos vocant Neronianos, alii Domitianos. Et Neronianus qvidem parva eſt forma, valde viridis, pellucidus, & ſplendens. Appellatum verò Neronianum ſive Domitianum hujuſmodi de cauſa ferunt. Neronem ajunt ſive Domitianum oleum in multa vaſa infudiſſe: & intervallo temporis, oleum viridem colorem contraxiſſe, hocqve oleo petram copioſius rigatam floridioris coloris evaſiſſe. Alii dicunt Neronem qvendam antiqvum artificem, gemmarum ſcalptorem, Smaragdi præcipuum uſum inveniſſe, & gemmam iſtam ab illo Neronianam dictam: alii verò Domitianam appellari malunt. Sunt autem & alii Smaragdi: & primus qvidem naſcitur in Judæa, Neroniano valde ſimilis: alter verò in Æthiopia, qvem etiam in Phiſone fluvio naſci dicunt. Phiſon autem apud Græcos Indus, apud Barbaros Ganges vocantur. Ajunt etiam Carbunculum in hoc fluvio gigni. Illic enim,

Γ

Λίθος σμάραγδος. ἔστι καλεῖται ὑπό πάσιν. ἔσι δὲ καὶ χλωρὸς, τῷ εἴδει, καὶ διαφορά τις ἐν αὐτοῖς. τινὲς μὲν γὰρ αὐτὸν Νερωνιανὸς καλοῦσιν· ἄλλοι δὲ Δομετιανὸς. καὶ ὁ μὲν Νερωνιανὸς * πικρός ἐστι τῷ μικρός εἴδει, σφόδρα χλωρίζων, διαῤῥὴς καὶ σιλβῶν. καλεῖται δὲ Νερωνιανὸν λέγουσιν, εἴτουν Δομετιανὸν, διὰ τοιαύτην αἰτίαν. ὅτι φασὶν ἔλαιον Νέρωνα εἴτε Δομετιανὸν ἐν σκεύεσι βαλεῖν ἱκανοῖς, καὶ ἐκ τοῦ ἐπὶ τῷ χρόνῳ χλωραίνεσθαι τὸ ἔλαιον. καὶ ἐν τούτῳ τὴν πέτραν ποτιζομένην περισσοτέρως ἐξανθεῖν τῇ χροιᾷ. ἄλλοι δέ φασι Νέρωνά τινα τεχνίτην τῶν παλαιῶν πινακοποιὸν, εἴτουν λιθουργὸν ἐφευρεῖν τὸ ἀναγκαιότατον τοῦ σμαράγδου, καὶ ἐν τούτῳ Νερωνιανὸν καλεῖσθαι· οἱ δὲ Δομετιανόν. ἀλλὰ καὶ ἄλλοι εἰσὶ σμάραγδοι. ὁ μὲν πρῶτος ἐν τῇ Ιουδαίᾳ, πάνυ ἐοικὼς τῷ Νερωνιανῷ. ὁ δὲ ἕτερος ἐν τῇ Αἰθιοπίᾳ, ὃν καὶ ἐν τῷ Φεισὼνι ποταμῷ λέγεται γεγεννῆσθαι. Φεισὼν δέ ἐστιν ὁ παρὰ τοῖς Ελλησιν Ινδὸς καλούμενος, παρὰ τοῖς βαρβάροις δὲ Γάγγης. λέγουσι δὲ καὶ τὸν ἄνθρακα ἐν αὐτῷ γίνεσθαι. ἐκεῖ

γάρ φησιν ὁ ἄνθραξ, καὶ ὁ λίθος ὁ πράσινος. ἡ δὲ δύναμίς φασι τοῦ λίθου, δηλαδὴ τοῦ σμαράγδου, πρὸς τὸ ἐνοπτρίζεσθαι πρόσωπον. λέγεται δὲ παρὰ τοῖς μυθοποιοῖς προγνωστικὸς εἶναι.

A inqvit Moses, Carbunculus & gemma Prasinus. Ferunt autem Smaragdum speculi instar imagines reddere. Tradunt etiam fabulatores vim eum habere ad prædicendas res futuras.

Δ'.

Φοινίκουν forte, vel ὀξυφοίνικος.

Λίθος ἄνθραξ. οὗτος εἶδος * ξυφοίνικον ἔχει. γίνεται δὲ ἐν Καρχηδόνι τῆς Λιβύης, ἥ τις Αφρικὴ καλεῖται. ἕτεροι δέ φασι τὸν λίθον τοῦτον οὕτως εὑρίσκεσθαι, οὐκ ἐν ἡμέρᾳ κατοπτευόμενον· ἀλλὰ κατὰ τὴν νύκτα πόρρωθεν δίκην λαμπάδος, ἢ ἄνθρακος σπινθηρίζοντος, καὶ ὡς μακρόθεν φαίνοντος. καὶ τούτου ἐπιγινώσκοντες, οἱ τοῦτον ἀνερευνῶντες, ῥᾳδίως εὑρίσκουσιν αὐτόν. βασταζόμενον δὲ ἀδύνατον διαλαθεῖν· ὁποίοις γὰρ ἂν ἱματίοις κατακρυβῇ, ἡ ἀντάυγεια αὐτοῦ ἔξωθεν τῆς περιβολῆς φαίνεται· ὅθεν καὶ ἄνθραξ κέκληται. ὀλίγον δὲ ὁ κεράυνιος λίθος αὐτῷ ἔοικε. καλοῦσι δὲ τὸν κεραύνιον, οἰνωπόν. ἔστι δὲ ὁ * χαλκηδόνιος καλούμενος λίθος παραπλήσιος τούτῳ, ὅτι καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τόπου εὑρίσκεται.

B

IV.

Carbunculus gemma, puniceo colore ardet. Nascitur in Carthagine Libyæ, qvæ dicitur Africa. Sunt qvi ita inveniri hanc gemmam dicant: Interdiu qvidem non videri, sed noctu instar lampadis & carbonis scintillantis eminus ac procul apparere. Hinc agnitam qvi eam qværunt, facile inveniunt. Gestata qvibuscunqve vestibus tegatur, latere non potest. Splendor enim ejus extra vestes apparet: unde etiam Carbunculus appellatur. Carbunculo nonnihil, parum qvidem, similis est gemma Ceraunius, qvem aliqvi οἰνωπὸν à vini nigricantis colore cognominant. Est etiam gemma dicta Carchedonius non absimilis huic, qvoniam & ibidem loci reperitur.

καρχηδόνιος

Ε'.

πορφύρας puto pro interpretatione in margine scripum fuisse.

Λίθος σάπφειρος πορφυρίζων, ὡς βλάττης * πορφύρας τῆς μελαίνης τὸ εἶδος. πολλὰ δὲ γένη τούτου ὑπάρχουσιν. ἔστι γὰρ ὁ βασιλικὸς, χρυσοστιγής· οὐ πάνυ δὲ οὗτος θαυμαζόμενος, ὡς ὁ διόλου πορφυρίζων. καὶ οὗτος δὲ λέγεται εἶναι ἐν τῇ Ινδίᾳ καὶ Αἰθιοπίᾳ. διὸ τὸ τέμενος παρὰ Ινδοῖς φασιν εἶναι τοῦ Διονύσου τξέ ἀναβαθμοὺς ἔχον ἐκ σαπφείρου λίθου, εἰ καὶ τοῖς πολλοῖς ὑπάρχει ἄπιστον. ἔστι δὲ θαυμαστὸς ὁ λίθος καὶ εὐειδέστατος, καὶ χαριέστατος. διὸ καὶ ἐν * τοῖς χλίδοσι καὶ ὁρμίσκοις κατατιθέασι τοῦτον, μάλιστα οἱ βασιλεῖς. ἀλεξίπονος δέ ἐστι. τριβόμενος γὰρ καὶ ψυδράκων καὶ φυμάτων γινομένας πληγὰς σὺν γάλακτι ἰᾶται, χριόμενος τοῖς ἡλκωμένοις τόποις. γέγραπται δὲ καὶ ἐν τῷ νόμῳ, τὴν τῷ νόμῳ, τὴν τῷ Μωϋσῇ ὀφθεῖσαν ὀπτασίαν ἐν τῷ ὄρει· καὶ δοθεῖσαν νομοθεσίαν, ἐπὶ λίθου σαπφείρου πεφυκέναι λέγεται.

C

ταῖς

V.

Sapphirus gemma purpurascit, ut species Blattæ, id est, Purpuræ nigræ. Multa sunt ejus genera. Est enim Regius, aureis punctis varius. Non est verò hic in tanta admiratione, qvanta ille qvi prorsus purpurascit. Et hic dicitur esse cum in India tum etiam in Æthiopia. Qvocirca ajunt apud Indos templum extructum Baccho extare, qvod gradus ex Sapphiro trecentos sexaginta qvinqve habeat, qvamvis multi fidem non adhibeant. Est verò gemma admirabilis, pulcherrima, gratissima: propterea etiam in armillis & monilibus reponi consvevit, idqve potissimum à regibus. Locum etiam inter remedia habet. Attrita etiam & lacti permixta plagis qvæ fiunt ex pustulis albis & tuberculis medetur, si illis illinatur. Scriptum est & in lege, visionem qvæ Mosi apparuit in monte, & legem datam, in gemma Sapphiro fuisse expressam.

D

ς'.

Αμαθοῦντα τὴν ἐν Κύπρῳ.

Λίθος ἰάσπις. οὗτός ἐστι τῷ εἴδει σμαραγδίζων, παρὰ δὲ τὰ χείλη τοῦ Θερμώδοντος ποταμοῦ εὑρίσκεται, καὶ περὶ * Αμαθοῦντα,

VI.

Iaspis gemma. hæc Smaragdum [illegible]ma (colore) refert. Invenitur ad ripas Thermodontis fluvii, & circa Amathun-

tem oppidum Cypri. Hujus verò lapidis Amathusii dicti multa sunt genera. Qvod ad colorem, viret ut Smaragdus: sed est obtusior & hebetior. intus corpus habet viride, similis ærugini, habetqve venas qvatuor ordinum. Hæc noxia phantasmata expellit, ut qvidam fabulantur. Est & alia magis glauca qvàm mare, saturatior flore & tinctura. Alia reperitur in speluncis montis Idæ in Phrygia, pellucidior purpura qvæ cochleæ marinæ sangvine tingitur, & vini nigricantis colori similior amethysto saturatior. Nec enim unius & ejusdem coloris ac facultatis est lapsis: Sed hæc qvidem mollior est & albior, qvæ neqve valde nitet, neqve rursus splendore destituitur: alia verò similis aqvæ glaciei. Tradunt fabulatores hac ipsa pelli phantasmata. Invenitur autem apud Iberos & Pastores Hyrcanos, qvi terram Caspiam accolunt. Est & alius Iaspis, non valde splendens, viridis. Est & alius item * antiqvus vocatus similis nivi seu spumæ marinæ. hunc tradunt fabulatores tum venenatas bestias, tum etiam spectra metuere.

παλαιὸς

A ȣ̓ τȣ̀ς ἐν Κύπρῳ. ἀλλ' ἔςι γένος πολὺ καλȣ́μενον Αμαθȣ́σιον. τὸ εἶδος δὲ τοιόνδε ἐςὶ τȣ̃ λίθȣ· κ̀ τὴν σμάραγδόν ἐςι χλωρίζȣσα, ἀλλὰ ἀμβλυτέρα καὶ ἀμαυροτέρα. κ̀ ἔνδοθεν χλωρὸν ἔχει τὸ σῶμα, ἐοικυῖα ἰῷ χαλκȣ̃, * ἔχοντι φλέβας τετραςίχȣς. * ὡς δὲ τȣ̃το ἠκȣ́σαμεν εἶναι φαντασίας, ὡς οἱ μυθολόγοι λέγȣσιν. ἄλλη δέ ἐςι γλαυκοτέρα θαλάσσης, βαθυτέρα τῷ ἄνθει κ̀ τῇ βαφῇ. ἄλλη δὲ ἐν τοῖς σπηλαίοις, ἐν τῷ ὄρει τῆς Ιδης ἐν τῇ Φρυγίᾳ, * ὁμοιάζȣσα τῇ ἀπὸ τȣ̃ αἵματος κόχλȣ, διαυγεςέρα μᾶλλον, ὥσπερ B οἴνῳ ὁμοιάζȣσα, ἢ ἀμεθύςȣ * ξανθοτέρα. ȣ̓ γάρ ἐςι μιᾶς χροιᾶς, ȣ̓δὲ τῆς αὐτῆς δυνάμεως. ἀλλ' ἡ μὲν ἐςὶ χαυνοτέρα, κ̀ λευκοτέρα, ȣ̓τε πάνυ ςίλβȣσα, ȣ̓τε πάλιν ἀποδέȣσα. ἄλλη δὲ κρυςάλλȣ ὕδατι ὁμοία. λέγεται δὲ ὑπὸ τῶν μυθοποιῶν ἄκος εἶναι * φαντασιῶν. εὑρέθη δὲ παρὰ Ιβηρσι, καὶ ποιμέσιν Υρκανῶν τοῖς κ̀ τὴν κασπίαν γῆν. ἄλλη δὲ ἴασπις, ȣ̓ πάνυ λάμπȣσα χλωρὰ, ἥτις ἔχει γραμμὰς μέσας. καὶ ἄλλος ἴασπις ὁ παλαιὸς καλȣ́μενος, ὅμοιος ἢ χιόνι, ἢ ἀφρῷ θαλάσσης. τȣ̃τον φασὶν οἱ μυθοποιοὶ τȣ̀ς θῆρας τȣ̀ς ἐν ἀγρῷ φοβεῖσθαι, καὶ τὰ C φάσματα.

ἔχȣσα. κ̀ ταύτην ἄκος εἶναι φαντασμάτων, οἱ μυθ.

πορφύρας τ' ἀπὸ τȣ̃ αἵμ.

βαθυτέρα.

φαντασμάτων.

VII.

Ligyrius vel Lyncurius gemma. De hujus inventione vel apud naturæ indagatores, vel apud alios veteres, qvi harum rerum meminerunt, nihil cognovimus. Invenimus tamen Lancurium gemmam vocatam, qvam vulgari lingva Lagurium appellant. Et fortè puto hunc esse Ligurium, qvandoqvidem divinæ literæ nomina transposuerunt: exempli gratia, Smaragdum, Prasinum appellantes. Et inter nomina gemmarum Hyacinthi, qvi & præcipuus & preciosus est lapis notúsqve omnibus non meminerunt: ut in mentem nobis venerit, num fortè ligyrium hanc gemmam appellet sancta scriptura. Hyacinthus igitur diversas habet formas. Qvo enim reperitur colore profundior, eò cæteris præstantior est. Similis est colori lanæ qvi suppurpurascit aliqvatenus. Qva propter vestes sacerdotales hyacintho & purpura ornatas fuisse tradit divina scriptura. Et primus qvidem lapis, vocatur * Marinus: secundus * Roseus: tertius, Nativus: qvartus, Channiæus: qvintus, Perileucus.

θαλασσίτης ῥοδινός.

Ζ'.

Λίθος * λιγύριον. τȣ́τȣ δὲ τὴν εὕρεσιν ȣ̓δαμῶς ἔγνωμεν. ȣ̓τε παρὰ φυσιολόγοις, ȣ̓τε παρά τισιν ἀρχαίοις τοῖς περὶ τȣ́των μεμεριμνηκόσιν. εὕρομεν δὲ λαγκȣ́ριον ȣ̓τω καλȣ́μενον λίθον, ὅν τινες τῇ τρανῇ διαλέκτῳ λαγȣ́ριον καλȣ̃σι. καὶ τάχα τȣ̃το οἶμαι τὸ λιγύριον. ἐπειδὴ αἱ θεῖαι γραφαὶ τὰ ὀνόματα ἑτέρως μετεποιήσαντο· ὡς τὸν σμάραγδον πρασινον. καὶ ὅτι πῶς ἐν τῇ τῶν λίθων τȣ́των ὀνομασίᾳ. ȣ̓κ ἐμνήσθησαν καὶ ὑακίνθȣ, καί τοί γε προόπτȣ καὶ ἐντίμȣ ὄντος λίθȣ· ὥςε εἰς νȣ̃ν ἡμᾶς λαβεῖν, μήποτε τὸ λιγύριον τȣ̃το καλεῖ ἡ θεία γραφή. ὑάκινθος ȣ̓ν τὰς μὲν ἰδέας ἔχει διαφόρȣς. ὅσῳ γὰρ εὑρίσκεται ὁ λίθος * βαθὺς τῇ χροιᾷ, τοσȣ̃τον ἀναγκαιότερός ἐςι τῶν ἄλλων. ἔοικε δὲ ὑάκινθος τῇ ἐρέᾳ, * ἢ ὑποπορφυρίζων ποσῶς. διὸ καὶ ἡ θεία γραφὴ ἐξ ὑακίνθȣ κ̀ πορφύρας τὰ ἱερατικὰ ἐνδύματα κεκοσμῆσθαι φησί. καὶ ὁ μὲν πρῶτος λίθος, καλεῖται θαλασσίτης· ὁ δὲ δεύτερος, ῥοδινός. ὁ τρίτος, νάτιβος· ὁ τέταρτος λέγεται χαννιαῖος. ὁ δὲ πέμπτος.

fortè λυγκȣ́ριον.

βαθύτερος. ἢ ὑποπορφυρίζει.

περίλευκος in sequenti cap.

* περιλεύκιος, εὑρίσκονται δὲ ἔτοι ἐν τῇ ἐσωτέρᾳ βαρβαρίᾳ τῆς Σκυθίας. ἔτοι δὲ οἱ λίθοι μὴ τὸ εἶναι πολύτιμοι, ἔχουσι καὶ ἐνέργειαν τοιαύτην· βαλλόμενοι εἰς ἄνθρακας πυρὸς, αὐτοὶ μὲν οὐ βλάπτονται, τοὺς δὲ ἄνθρακας σβεννύουσιν. οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ κὴ εἰ λαβών τις τὸν λίθον ἐνειλίσσοι ὀθόνῃ, καὶ οὕτω ἐπ' ἄνθρακας πυρὸς, αὐτὴ ἡ καλύπτουσα ὀθόνη φλογίζεται, ἀλλὰ μένει ἀσινής. λέγεται δὲ ὁ λίθος ταῖς τικτούσαις γυναιξὶν εἰς εὐτεκνίαν χρησιμεύειν. ἔστι δὲ κὴ φασμάτων ἀπελαστικός.

A Inveniuntur hæ gemmæ in interiori Barbaria Scythiæ: & propter qvod sunt valde pretiosæ, miram qvoqve efficaciam habent. Nam in ignis carbones conjectæ, ipsæ qvidem tantum abest ut absumantur, ut ipsos carbones extingvant: nec id tantum, sed si qvis hanc gemmam panniculo involutam in carbones ignitos conjecerit, panniculus qvoqve illæsus conservatur. Dicitur etiam hæc gemma conducere mulieribus parituris, ut faciliùs pariant. præterea fugat spectra.

H'. VIII.

B

Λίθος ἀχάτης. ἔστω ὑπελήφθη εἶναι περίλευκος καλούμενος, ὃς ὑπὸ τὸν ὑάκινθον εὑρίσκεται. θαυμαστὸς δέ ἐστι, τῷ εἴδει ὑπωκυανίζων. ἔξωθεν περιφέρειαν λευκὴν ἔχων, μαρμάρου τρόπον ἢ * ἐλεφαντίνου. καὶ ἔστω ὃ περὶ τὴν Σκυθίαν εὑρίσκεται. ἔστι δὲ ἐν τούτων τῶν λίθων ἀχάτης χρῶμα ἔχων λέοντος· τειβόμενος δὲ μεθ' ὕδατος, καὶ χριόμενος πὸ δήγματος θηρίου, λύποτε ἐπὶ ἰὸν σκορπίου, καὶ ἐχιδνῶν, καὶ τῶν φιλτάτων.

ἐλέφαντος.

Gemma Achates. Hanc gemmam fuspicati sunt qvidam esse eam qvæ dicitur Perileucos, qvæ *in Hyacinthi mentione dicta est à nobis. Mirabilis est gemma coloris subcœrulei, extrinsecus circunferentiam habens albam instar marmoris vel eboris. Invenitur circa Scythiam. Est etiam inter Achatis species, qvæ leonis colorem habet. Si teratur cum aqva, & illinatur morsui venenato, avertit venenum scorpii, viperarum, & hujusmodi venenatarum bestiarum.

al. *sub Hyacintho* reditur.

Θ'. IX.

C

Λίθος ἀμέθυστος· ἔστω κὴ τὴν αὐτὸ περιφέρειαν φλογίζων ἐσὶ βαθέως. ἡ δὲ αὐτὴ ἐσὶ λευκοτέρα ἐν τῷ μέσῳ, οἰνωπὸν ἀποτέμπουσα εἶδος. ἡ δὲ μορφὴ αὐτῆ διάφορος. τάχα δὲ καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς ὄρεσι γίνεται τῆς Λιβύης. ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐσιν ὑακίνθῳ παραπλήσιος· ὁ δὲ, * ἀμφικόκκῳ. γίνεται ἐν ταῖς ὄχθαις τῆς θαλάσσης τ' αὐτῆς Λιβύης.

θαλάσσης, vel θαλασσίω κόκκῳ: vel potiùs ὕματι κοκκῳ, ut *suprà in sexto lapide.*

Amethystus gemma. Hæc circunferentiam habet profundo ceu colore flammæ ardentem. ipsa verò circunferentia in medio albior est, & à vino Græcis dictum colorem vibrat. Forma ejus est varia, fortè autem & ipsa in montibus Libyæ nascitur. Qvædam ex eis puro hyacintho est similis, altera verò purpuræ: nascituqve in litore & præruptis locis maris ejusdem Lybiæ.

I'. X.

Λίθος χρυσόλιθος. τοῦτόν τινες χρυσόφυλλον κεκλήκασι. χρυσίζων μέν ἐσιν. εὑρίσκεται δὲ ἐν τῷ φρέατι διπέτρῳ. φέρει τὸ τοῦ χρυσοῦ τῆς Αχαιμενίτιδος Βαβυλῶνος, τὴν γὰρ Βαβυλῶνα καὶ τὸ φρέαρ ἐκεῖνο Αχαιμενίτιδα καλοῦσιν, ὅτι φασὶν ὁ πατὴρ Κύρου τοῦ βασιλέως. * Αχαιμενὴς ἐκαλεῖτο. ἔστι δὲ καὶ χρυσόπας. (*id est, aureis punctis conspersus, malim* χρυσόπασος, *qvæ gemma colore porri succum refert, auri intervenientibus guttis, unde similiter ab auro, ut Chrysolithus nomen accepit: non Chrysolitho tamen, sed Beryllo, de qva mox agetur, cognata.*) ἔστω σομαχικὸς καὶ κοιλιακοῖς τριβόμενος, καὶ πινόμενος, ἰαματικὸς ὑπάρχει.

Gemma Chrysolithus. Hunc aliqvi* Chrysophyllum vocarunt. Aurum qvidem colore suo refert. Invenitur autem in puteo duplicis petræ ad mœnia Achæmenitidis Babylonis. Babylonem etiam & puteum illum, Achæmenitida cognominant, qvod dicant regis Cyri patrem Achæmenem vocatum fuisse. Invenitur & Chrysopastus, qvæ stomachicis & cœliacis pota vim medendi habet.

Chrysophyllum *alii authores non habent, sed* Chrysoberillum: *tamqve* Babyloniam: *qvod huic loco convenit.*

Αχαιμένης.

XI.

Beryllus gemma glauca est, colore maris, aut hyacinthi dilutioris. Nascitur circa finem montis Tauri. Si qvis velit hanc è regione Solis contemplari, videbitur non secus ac vitrum intrinsecus grana milii habere pellucida. Est & alia Beryllus pupillis oculorum serpentum similis. Item alia ceræ similis, qvæ circa Euphratis exitum reperitur. *(Beryllí si sphæricæ fiant, & radiis Solis opponantur, ignem emittunt, ut specula concava. Anonymus. Sic & Crystalli.)*

IA'.

Λίθος βηρύλλιον, γλαυκίζων μέν ἐστι, θαλασσοβαφής, ἔχων εἶδος καὶ τῆς ὑδατερέρας ὑακίνθου. γίνεται δὲ ἐκ τὸ τέρματος ὄρους τοῦ καλουμένου Ταύρου. εἰ δέ τις θελήσῃ κατ' ἀντιπρὺ τοῦ ἡλίου τοῦτον * ἀναπαλέσαι, φαίνεται ὡς ὕελος κέγχρος ἔχων ἔνδοθεν διαυγεῖς. ἄλλη δέ τις βήρυλλος, ταῖς κόραις τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ δράκοντός ἐστι παραπλησία. ἔστι δὲ καὶ ἄλλη πάλιν ὁμοία κηρῷ. ἐφάνη δὲ αὕτη περὶ τὴν ἔξοδον τοῦ ΕΥΦράτου ποταμοῦ. ἀνάκλασαι,

XII.

Onyx vel Onychium, gemma. Est hæc valde flavo colore, plurimum delectari hac gemma ajunt regum & divitum hominum sponsas, qvæ hanc gemmam in poculorum usum convertunt. Sunt & alii onychitæ æqvivoce dicti, qvi ceræ, mellis colorem habentis, sunt similes. Ajunt autem aliqvi eos ex aqva coire ac veluti congelari. Onychitas appellant à nativo eorum colore: qvia elegantium virorum ungvis sit marmori similis, non sine colore sangvinis tamen. Alii verò sanè & ipsum marmor ab exploratione ungvis onychitam vocant, falso nomine propter puritatem albedinis. *(Alabastrites qvidem lapis à Dioscoride etiam Onyx vocatur.)* *exhibitum & politissimum labo-rem.*

IB'.

Λίθος τὸ ὀνύχιον. ἔστι ὁ λίθος ξανθὴν πάνυ ἔχει τὴν χροιάν. τέρπεσθαι δὲ τῷ λίθῳ τούτῳ φασὶ τὰς νύμφας τῶν βασιλέων, ἢ καὶ πλουσίων ἀνδρῶν, αἵ τινες καὶ εἰς * ἐκπώματα ἴδια ἀνατρέψασαι ἔχουσι τὸν λίθον τοῦτον. εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλοι ὀνυχίται ὁμωνύμως καλούμενοι, οἵ τινες κηρῷ τῷ μελιχρόῳ. εἰσὶ παραπλήσιοι. τινὲς δέ φασιν αὐτοὺς ἐξ ὕδατος * ἀταίκτου πεπῆχθαι. ὀνυχίζας δὲ αὐτοὺς λέγουσι φυσιολογικῶς, ἐπεὶ ὁ ὄνυξ τῶν ἀσείων ἀνδρῶν μαρμαίρῳ ἐστὶ * συνεδιαζόμενος, σὺν τῇ τοῦ αἵματος ἰδέᾳ. ἄλλοι δέ που καὶ τὸν λίθον τὸν μαρμάρινον ὀπὸ τοῦ δοκιμίου, ψευδωνύμως ὀνυχίτην καλοῦσι * διὰ τὸ καθαρὸν τῆς λευκότητος. ἐκπώματα, ex onyche enim pocula facta legimus. συνδιαζόμενος, vel ὁμοιούμενος. διὰ τὸ ἀκραιβὲς τῆς λευκότητος.

DE ADAMANTE GEMMA, qvam etiam gestabat summus Pontifex, dum ter in anno ingrederetur Sancta sanctorum.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΑΔΑΜΑΝΤΟΣ λίθου, ὃν καὶ αὐτὸν ἐφόρει ὁ ἀρχιερεὺς τρὶς ἐνιαυτοῦ εἰσερχόμενος εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων.

ADAMAS colore similis est aëri. Hunc gestabat summus Pontifex in sancta sanctorum ingrediens. Ter verò in anno ingrediebatur, in Paschate, Pentecoste, & Tabernaculorum festo. Ponebatur autem super pectus summi sacerdotis, ubi is talarem vestem, & super talarem * humerale induisset. Descendebat verò humerale paulò infra pectus, erat enim ejus longitudo * dodrantis cum dimidio. A dextris & à sinistris * supra mamillas, ubi duo *Eponidem D. Hieron. superbumerale vertit.* *σπιθαμῆς palmi, D. Hieronymus. in humeris.*

ΟΛΙΘΟΣ ὁ ἀδάμας ἐμφερής ἐστι καὶ τὴν χροιὰν τῷ ἀέρι. τοῦτον δὲ ἐφόρει ὁ ἀρχιερεὺς ὅτε εἰσήρχετο εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων. τρὶς δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰσήρχετο· τῇ ἑορτῇ τοῦ πάσχα, τῆς πεντηκοστῆς, καὶ τῆς σκηνοπηγίας. ἦν δὲ κείμενος ἐπὶ τοῦ στήθους τοῦ ἀρχιερέως ὅτε ἐνεδιδύσκετο τὸν ποδήρη, καὶ ἐπάνω τοῦ ποδήρους ἐπενεδύετο τὴν ἐπωμίδα. κατέβαινε δὲ ἡ ἐπωμὶς ὀλίγον κατώτερον τοῦ στήθους. ἦν γὰρ σπιθαμῆς ἢ ἡμισείας τὸ μῆκος. ἐκ δεξιῶν δὲ καὶ ἐξ εὐωνύμων ἐπάνωθεν τῶν * μαζῶν, ἔνθα δύο ὦμοι ἀπιδίσκοι

ἀπιδ'σκοι ἦσαν συνερραμμένοι, ἀπηώρηντο δύο σμάραγδοι. εἰς μέσον δὲ τούτων ἦν ἡ δήλωσις. * ὃς ἦν ὁ δηλωθεὶς Ἀδάμας, τὴν χροιὰν ἀερίζων. ἐπάνω δὲ τῶν ὤμων οἱ δηλωθέντες δώδεκα λίθοι. τρὶς δὲ ὡς εἴρηται τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐδηλοῦτο τῷ λαῷ διὰ τοῦ πετάλου. καὶ εἰ ἐν ἁμαρτίᾳ εὑρέθησαν, καὶ μὴ ἐν ταῖς ἐντολαῖς, ἃς ἐδεδώκει ὁ Θεὸς, ἐπεστρέφετο φασὶν ἡ χροιὰ τοῦ λίθου, καὶ ἐγίνετο μέλας. καὶ ἐκ τούτου ἐγίνωσκον ὅτι θάνατον ἐξαπέστειλε Κύριος. ἡνίκα δὲ ἐν μαχαίραις αὐτοὺς ἔπεμπεν, ἐγίνετο αἱματινος· ὡς ἐν τῷ Ἱερεμίᾳ φησίν· ἐξαπόστειλον τὸν λαὸν αὐτοῦ, καὶ ἐξελθέτωσαν, ὅσοι εἰς θάνατον, εἰς θάνατον· ὅσοι εἰς μάχαιραν, εἰς μάχαιραν· καὶ ὅσοι εἰς λιμὸν, εἰς λιμόν· καὶ ὅσοι εἰς αἰχμαλωσίαν, εἰς αἰχμαλωσίαν. εἰ δὲ ἐγίνετο ὡσεὶ χιὼν λαμπρὸς, ἐγίνωσκεν ὁ λαὸς ὅτι ἀδαμοῦ ἁμαρτία· καὶ τότε ἑόρταζον· ὡς λέγει ὁ Προφήτης· ἑόρταζε Ἰούδα τὰς ἑορτάς σου, ἀπόδος τὰς εὐχάς σου· ἀφεῖλε Κύριος τὰ ἀδικήματά σου. λελύτρωταί σε ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν σου. βασιλεύσει Κύριος ἐν μέσῳ σοῦ. οὐκ ὄψῃ κακὰ οὐκέτι. διὸ καὶ ἐπὶ Ζαχαρίου τοῦ πατρὸς Ἰωάννου ἐν τῇ ἐφημερίᾳ αὐτοῦ, ἐν τῷ πάσχα, λαμπρὸς ἐγίνετο ὁ λίθος. τότε γὰρ ἤρξατο τὴν ἱερατεύειν τὸν ἐνιαυτόν. καὶ τῷ ἑπομένῳ ἔτει ἀνελάμβανε τὸν ποδήρη· ὅτε καὶ βραδύνοντος τοῦ Ζαχαρίου εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ἐν ἀγωνίᾳ ἦν ὁ λαὸς, μή ποτε ἔσῃ ὁ λίθος αὐτοῖς ἔλεγμος ἁμαρτίας. καὶ ἐξελθόντος αὐτοῦ, καὶ γνόντες ὅτι μεγάλης δόξης ὀπασίαν ἑώρακεν, ἐχάρησαν σφόδρα. Ἰωάννης γὰρ ἦν μέλλων γνωρίζειν ὁ Ἄγγελος τὸν Χριστόν. διὸ καὶ δεδοξασμένον τὸ * πέταλον ἐφάνη.

πέταλον.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ τὰς δώδεκα φυλὰς τοῦ Ἰσραὴλ οἱ δώδεκα λίθοι ἔδει προσετάχθησαν * ἐγκαταλεχθῆναι, ὡς εἶναι ἕνα λίθον πρὸς μίαν φυλὴν ἡρμοσμένον, ἐλευσόμεθα καὶ τὴν προτέραν διαίρεσιν, ἐπὶ τὴν ἀπολυθίαν τῶν γεγραμμένων υἱῶν τοῦ Ἰακώβ. ἕτω γὰρ ἐστὶν ἁρμόδιον συντάττειν αὐτούς.

ἐγκαταλεχθῆναι.

Παῖδες Λείας δ'. Ρουβὴν, σάρδιον· Συμεὼν, τοπάζιον· Λευὶ, σμάραγδος· Ἰούδας, ἄνθραξ.

Παῖδες Βαλλᾶς β'. Η Βαλλὰ παιδίσκη ἦν τῆς Ραχήλ. καὶ ἐπεὶ οὐκ ἔτικτε, δίδωσι τῷ Ἰακὼβ αὐτὴν γυναῖκα πρὸς τὸ ποιῆσαι παῖδας. εἰσὶ δὲ

parva ceu ſcuta conſuta erant, pendebant duo Smaragdi. In medio autem horum erat Declaratio, qvæ erat jam dictus Adamas, colore aërem referens. Supra humeros verò 12. jam indicatæ gemmæ. Ter verò, ut dictum eſt, per annum oſtendebantur (ſic ornatus pontifex) populo cum lamina aurea. * Qvod ſi in peccato deprehenderentur, ſi in præceptis qvæ dederat DEUS, non ambulaſſent, mutabatur, ut ferunt, color lapidis, & fiebat niger. Hinc agnoſcebant qvod Dominus mortem miſſurus eſſet. Cum verò eos gladio perdere vellet, efficiebatur ſangvinei coloris. Ut per Hieremiam inqvit: Emitte populum ipſius, & egrediantur: qvicunqve ad mortem, ad mortem: qvicunqve ad gladium, ad gladium: qvicunqve ad famem, ad famem: qvicunqve ad captivitatem, ad captivitatem. Qvod ſi ut nix ſplenderet, agnoſcebant ſe non peccaſſe, & tunc feſtum celebrabant. Qvemadmodum Propheta ait: Celebra feſta tua Juda: redde vota tua: Abſtulit Dominus tuas iniqvitates. Redemit te è manibus hoſtium tuorum. Regnabit Dominus in medio tui. Non videbis ulteriùs mala. Idcircò etiam tempore Zachariæ patris Joannis, dum ad eum vices ſpectarent, in Paſchate, ſplendidus fuit lapis. Tum etiam cœpit hoc anno fungi ſacerdotio. Seqvente autem alius tunicam talarem ſumpſit: qvando etiam tardante Zacharia in Sanctis ſanctorum, anxius erat populus, ne forte gemma eos peccati redargueret. Cæterum ipſo egreſſo agnoſcentes, qvod magnæ gloriæ viſionem vidiſſet, valde exhilarati ſunt. Naſciturus enim erat Joannes prænuncius Chriſti. Qvapropter etiam lamina aurea glorificata apparuit.

* Galero addita.

Qvoniam verò iſti 12. lapides juſſi ſunt inſeri Rationali, ſecundum 12 tribus Iſraëliticas, ut unuſqviſqve lapis uni tribui reſponderet, veniam juxta diviſionem præcedentem ad filiorum Jacobo natorum ſeriem. Ita enim convenit eos (filios Jacobi & lapides) idoneo ordine conjungi.

Filii Leæ qvatuor. Ruben, Sardius: Symeon, Topazius: Levi, Smaragdus: Judas, Carbunculus.

Filii Bilhæ, duo. Bilha ancilla erat Rachelis. Rachel verò cùm non pareret, dedit eam Jacobo in uxorem, ut filios ex ea ſuſciperet. Nati autem ſunt

ex ea: Dan, Sapphirus: Nephthali, Jaspis.

Filii Zilphæ, duo. Zilpha ancilla erat Leæ, & dedit eam Lea Jacobo in uxorem, ut ex ea filios procrearet. Sunt verò isti: Gad, Ligurius: Aser, Achates.

Filii Leæ, duo: Isachar, Amethystus: Zabulon, Chrysolithus.

Filii Rachelis, duo: Joseph; Beryllus: Benjamin, Onychium.

Hæ sunt XII gemmæ, unicuiqve tribui Israëlis respondentes.

Α οὗτοι· Δὰν, σάπφειρος· Νεφθαλεὶμ, ἴασπις.

Παῖδες Ζελφᾶς β. Η Ζελφὰ παιδίσκη ἦν τῆς Λείας, καὶ δίδωσι τῷ Ιακὼβ γυναῖκα πρὸς τὸ ποιῆσαι παῖδας. εἰσὶ δὲ οὗτοι. Γὰδ, λιγύριον· Ασὴρ, ἀχάτης.

Παῖδες Λείας β. Ισάχαρ, ἀμέθυστος· Ζαβουλὼν, χρυσόλιθος.

Παῖδες Ραχὴλ β. Ιωσὴφ, βηρύλλιον· Βενιαμὶν, ὀνύχιον.

Οὗτοι εἰσὶν οἱ ἡρμοσμένοι δώδεκα λίθοι καθ' ἑκάστην φυλὴν τοῦ Ισραήλ.

AD LECTOREM.

CUM superior ille liber Epiphanii longè brevior in Manuscriptis qvibusdam codicibus extaret, ubi & multa secus, qvàm in Gesneri editione, legerentur, nos ut ne qvid, qvod Epiphanio inscriberetur, desiderare posses, etiam alteram illam editionem, qvæ prioris velut Epitome qvædam videtur, subiiciendam decrevimus, cum Latina Interpretatione Francisci Turriani. Qvod utrumqve una cum aliis Epiphanii Opusculis accepimus à R. P. Andrea Schotto Societatis nostræ humanissimo peræqvè, & eruditissimo viro.

A

Τȣ̃ ἁγίȣ Επιφανίȣ.

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΒ΄ ΛΙΘΩΝ ἐν τῷ λογίῳ τȣ̃ ἱερέως ἐμπεπηγμένων.

ΣΑΡΔΙΟΝ τὸν Βαβυλώνιον καλȣ́μενον πυῤῥωπὸς μὲν ἐςι καὶ αἱματώδης, γίνεται δὲ ἐν Βαβυλῶνι τῇ πρὸς Ασσυρίȣς γῇ. διαυγὴς δέ ἐςι, δυνάμεως θεραπευτικῆς, ᾧ κέχρηνται οἱ ἰατροὶ πρὸς οἰδήματα B καὶ πληγὰς ἀπὸ σιδήρȣ γινομένας * ἐπιχριόμενοι.

γρ. ἐπιχριομένας.

Τοπάζιον ἐρυθρὸν μὲν ἐςι ὑπὲρ τὸν ἄνθρακα λίθον. γίνεται δὲ ἐν Τοπάζῃ πόλει τῆς Ινδικῆς. τριβόμενος δὲ ἐν ἰατρικῇ ἀκόνῃ ȣ̓κ ἐρυθρὸν ἀποδίδωσι καὶ τὸ χρῶμα χυμὸν, ἀλλὰ γαλακτώδη. ἐμπίπλησι δὲ κρατῆρας πολλȣ̀ς, ὅσȣς ἂν ἐθέλῃ ὁ ὑποτρίβων, καὶ ȣ̓τε τῷ ςαθμῷ, ȣ̓τε τῇ περιφερείᾳ ἐλαττȣ̃ται. χρησιμεύει δὲ * ὁ τριβόμενος ἐξ αὐτȣ̃ χυμὸς εἰς πάθη ὀφθαλμῶν, καὶ πρὸς τὰς ὑδρομανίας πινόμενον, καὶ τοῖς ἀπὸ ςαφυλῆς θαλασσίας μαινομένοις. C

γρ. τὸ ἐξ αὐτȣ̃ ἀν ἱέμενον.

Σμάραγδος χλωρὸς μέν ἐςιν, ἐν δὲ τοῖς ὄρεσι τοῖς Ινδικοῖς ὀρύττοντες οἱ βάρβαροι κόπτȣσιν αὐτὸν. ἡ δὲ δύναμις αὐτȣ̃ εἰς τὸ ἐσοπτρίζεσθαι τὰ πρόσωπα.

Ανθραξ ὀξυφοίνιςος μέν ἐςι τῷ εἴδει. γίνεται δὲ ἐν Καρχηδόνι τῆς Λιβύης, ἥτις Αφρικὴ λέγεται. φασὶ δὲ αὐτὸν ȣ̓κ ἐν ἡμέρᾳ, ἀλλ' ἐν νυκτὶ εὑρίσκεσθαι. πόῤῥωθεν γὰρ δίκην λαμπάδος καὶ ἄνθρακος * σπινθηρίζων, ῥακίζων ἐπὶ ὥραν καταπαύεται. ἐπιγνόντες δὲ οἱ τȣ̃τον ζητȣ̃ντες ὅτι ȣ̃τός ἐςιν, ἀπέρχονται πρὸς D τὴν αὐγὴν αὐτȣ̃ καὶ εὑρίσκȣσιν αὐτόν· βαςαζόμενος δὲ ὁποίοις ἂν ἱματίοις καλυφθῇ, ἡ αὐτὴ αὐτȣ̃ ἔξω τῆς περιβολῆς * φαίνεται.

γρ. σπινθησακίζων, καὶ ὥραν.

ἄλ. φαίνει.

Σάπφειρος πορφυρίζων μέν ἐςιν, γίνεται δὲ ἐν Αἰθιοπίᾳ καὶ Ινδίᾳ. τριβόμενος δὲ φύματα καὶ ψύδρακας ἰᾶται σὺν γάλακτι ἐπιχριόμενος τοῖς ἡλκωμένοις τόποις. καὶ ἐν τῷ ὄρει τῷ Μωϋσῇ δοθεῖσα νομοθεσία ἐπὶ λίθῳ σαπφείρῳ λέγεται πεφηνέναι.

Κασσὶς σμαραγδίζων μέν ἐςιν, εὑρίσκεται δὲ

Sancti Epiphanii

DE DUODECIM LAPIDIBUS rationali Sacerdotis infixis.

Francisco Turiano Interprete.

SARDIUS lapis, qvi & Babylonicus nuncupatur, aspectu est igneo ac sangvineo. In Babylonia gignitur apud Assyrios. Pellucidus, sanandiqve vim habet. Adhibent hunc medici ad tumores & plagas ferro inflictas, loca affecta perungentes.

II. Topazius rubedine carbunculum vincit. In Topaze urbe gignitur apud Indos. Si autem in mortario contundatur, non ruber, sed lacteus succus exprimitur: & qvamvis multos, sive qvotqvot volueris, impleas calices, nunqvam tamen vel pondere vel qvantitate minuitur. Oculorum morbis succus illius est salutaris. Potus hydromaniæ prodest, ac furentibus ob uvam marinam.

III. Smaragdus viridis est. Barbari in montibus Indicis fodientes hunc lapillum excindunt. Accommodatus autem est ad specula conficienda; in qvibus faciem contemplemur.

IV. Carbunculus est colore phœniceo vehementi. Gignitur Carthagine Libyæ, qvæ Aphrica dicitur. Ajunt illum non interdiu, sed noctu reperiri. Nam minus lampadis instar carbonisqve scintillat: interdum tamen illius splendor contunditur & conqviescit. Qvi illum inqvirunt, agnoscunt nitorem, eumqve seqvuntur: atqve hac ratione reperiunt. Si feriatur hic lapis, qvocunqve vestium genere tegatur, non vincitur ejus fulgor, sed translucet.

V. Sapphirus ad purpureum colorem accedit: in Æthiopia nascitur, & in India. Confusus & una cum lacte locis ulcerosis illitus tubercula tumoresqve sanat. Lex autem qvæ Moysi data est in monte, in hujusmodi dicitur fuisse inscripta.

VI. Jaspis ad smaragdi colorem pro-

pe accedit, apud Thermodontis fluvii ostium invenitur, & apud Amathunta Cypri urbem: confert ad epilepsias.

VII. Hyacinthus igneo propemodum colore est: in interiori Scythiæ barbaria reperitur. Veteres porrò totum Boreale clima, ubi Gotthi morantur, ac Dauni Scythiam appellare consveverunt. Ibi igitur in eremo magnæ Scythiæ penitiori vallis est, qvæ hinc atqve inde montibus lapideis veluti muris cincta, hominibus est invia, longeqve profundissima: ita ut è sublimi vertice montium tanqvam ex mœnibus despectanti non liceat vallis solùm intueri; sed ob loci profunditatem densæ adeo sunt tenebræ, ut chaos ibi qvoddam esse videatur. A regibus qvi illûc aliqvando sunt profecti, qvidam rei ad illa loca damnantur, qvi mactatos agnos in vallem detracta pelle proiiciunt. Adhærescunt lapilli, sesqve ad eas carnes agglutinant. Aqvilæ verò, qvæ in illorum montium vertice degunt, nidorem carnium secutæ devolant, agnosqve, qvibus lapilli adhæserunt, exportant. Dum autem carnibus vescuntur, lapilli in cacumine montium remanent. At ii, qvi ad ea loca sunt damnati, observantes ubi carnes aqvilæ depaverint, accurrunt, feruntqve lapillos. Porrò hyacinthus hujusmodi præditus est facultate, ut in prunas injectus illas extingvat, nullum ipse accipiat detrimentum. Qvin etiam si linteo involutus iniiciatur in prunas, ipse comburitur linteo incolumi, integroqve servato. Ferunt etiam uterum gerentibus prodesse ad commodè pariendum

VIII. Achates est colore ferme cœruleo: is qvoqve in illis Scythiæ regionibus reperitur: qvi si teratur in fronte, viperini morsus, & scorpii sedat dolorem.

IX. Amethystus colore flammeo vehementi est: in montibus Libyæ reperitur ad litora marina.

X. Chrysolithus colore est aureo, reperitur in putealibus petris prope crepidinem Achemenidis in Babylonia. Babylonem enim, & puteum illum petræ appellant Achemenida. Contusus stomachicis confert & colicis.

XI. Beryllus colore glauco gignitur inter sementē in Tauri montis finibus.

XII. Onyx flavus est. Invenitur in eodem monte.

A παρὰ τὸ στόμα Θερμόδοντος, καὶ παρὰ * Αμαθουντίου Κύπρου. χρησιμεύει δὲ εἰς τὰς ἐπιλήψεις. ἄλ. Μαθουντίου Κύπρῳ.

Υάκινθος ὑποπυρίζων μέν ἐστιν, εὑρίσκεται δὲ ἐν τῇ ἐσωτέρᾳ βαρβαρίᾳ τῆς Σκυθίας. Σκυθίαν δὲ εἴωθασι καλεῖν οἱ παλαιοὶ τὸ κλίμα ἅπαν τὸ βόρειον, ἔνθα εἰσὶν οἱ Γότθοι καὶ Δαύνεις. ἐκεῖ τοίνυν ἔνδον ἐν τῇ ἐρήμῳ τῆς μεγάλης Σκυθίας ἐστὶ φάραγξ λίαν βαθυτάτη, καὶ ἀνθρώποις ἄβατος ὄρεσι πετρῶν ἐντεῦθεν καὶ ἐντεῦθεν περιεστοιχισμένη, ὥστε ἄνωθεν ἀπ' ἄκρων τῶν ὀρέων παρακύψαντά τινα ὡς ἀπὸ τειχῶν μὴ δύνασθαι κατοπτεύειν τὸ ἔδαφος τῆς φάραγγος, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ βάθους ἐσκοτίσθαι, ὥσπερ τι χάος. ἐν ᾗ οἱ ἀπεσταλμένοι ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε πλησιαζόντων βασιλέων κατάδικοί εἰσι καὶ βιαζόμενοι. θύσαντες δὲ * ἀνθρώπους ἐκδείραντες ῥίπτουσιν ἄνωθεν ἀπὸ τῶν πετρῶν εἰς τὸ χάος τῆς φάραγγος, καὶ κολλῶσιν οἱ λίθοι ἐν τοῖς κρέασιν ἐκείνοις. αὐτοὶ οὖν ἐν ταῖς πέτραις ἄνωθεν κατοικοῦντες πρὸς τὴν ὀσμὴν τῶν κρεῶν κατέρχονται καὶ ἀναφέρουσιν τοὺς ἄρνους ἔχοντας τοὺς λίθους, ἔν τε τῷ ἐσθίειν τὰ κρέα, οἱ λίθοι μένουσιν ἐν τῇ ἀκρωρίᾳ τῶν ὀρέων, οἱ δὲ κατάδικοι σκοπεύσαντες ποῦ ἀνήχθησαν ὑπὸ τῶν αὐτῶν τὰ κρέα, ἀπέρχονται καὶ φέρουσι τοὺς λίθους. ἔχουσι δὲ ἐνέργειαν τοιάνδε. βαλλόμενοι γὰρ ἐπ' ἀνθράκων πυρὸς, αὐτοὶ μὲν οὐ βλάπτονται, τοὺς δὲ ἄνθρακας κατασβεννύουσιν. οὐ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ λαμβάνων τις τὸν λίθον, καὶ περιειλήσας ἐν ὀθόνῃ τινὶ, ἐπιθεὶς ἐπ' ἄνθρακας, κρατῶν αὐτὸς μὲν ἀπὸ τῆς πυρᾶς φλογίζεται, ἡ δὲ ὀθόνη ἀβλαβὴς μένει. λέγεται δὲ καὶ ταῖς * τεκούσαις γυναιξὶν εὐτοκίας χάριν χρησιμεύειν. ἴσ. ἄρνας. ἄλ. τικτούσαις.

Ακάτης ὑποκυανίζων μέν ἐστιν, εὑρίσκεται δὲ καὶ οὗτος περὶ τὰς Σκυθικὰς χώρας ἐκείνας. τριβόμενος δὲ ἐπὶ τῷ μετώπῳ δήγματος ἀποτρέπει πόνον σκορπίων τε καὶ ἐχιδνῶν.

Αμέθυστος φλογίζων μέν ἐστι, βαθέως, ἐν δὲ τοῖς ὄρεσιν εὑρίσκεται Λιβύης πρὸς ταῖς ὄχθαις τῆς θαλάσσης.

Χρυσόλιθος χρυσίζων μέν ἐστι, εὑρίσκεται δὲ ἐν τῇ * Φρεάτιδι πέτρᾳ παρὰ τὸ χεῖλος τῆς * μένειδος Βαβυλῶνος. τὴν γὰρ Βαβυλῶνα καὶ τὸ φρέαρ ἐκεῖνο τῆς πέτρας Αχεμενίδα καλοῦσι. τριβόμενον δὲ στομαχικοῖς, καὶ κοιλιακοῖς ἰατρικὸς ὑπάρχει. ἄλ. ἀφραίτιδι. ἄλ. Αχιμενίδος.

Βαρίλλιον * γλαυκίζων μέν ἐστι. γίνεται δὲ παρὰ τὰ σπέρματα τοῦ ὄρους τοῦ καλουμένου τάυρου. ἄλ. γλυκίζων.

Ονύχιον ξανθὸν μέν ἐστιν, εὑρίσκεται δὲ καὶ οὗτος ἐν τῷ αὐτῷ ὄρει.

Τῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΠΡΟΦΗΤΩΝ ΠΩΣ ΕΚΟΙΜΗΘΗΣΑΝ ΚΑΙ ΠΟΥ ΚΕΙΝΤΑΙ.

SANCTI EPIPHANII EPISCOPI CYPRI DE PROPHETIS, EORUMQVE OBITU AC SEPULTURA.

DIONYSIO PETAVIO SOCIETATIS JESU INTERPRETE.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΝΑΘΑΝ ΠΡΟΦΗΤΥ, καὶ τῦ κεῖται.

NATHAN PROPHETÆ vita, & sepulturæ locus.

ΝΑΘΑΝ ὁ Προφήτης ἐγένετο ἐν ἡμέραις Δαβὶδ ἐκ Φυλῆς Θώκ. ἔστω δὲ ἦν ἐκ Γαβάθ· καὶ αὐτός ἐστιν ὁ διδάξας τὸν Δαβὶδ τὸν νόμον τῦ Κυρίυ. Καὶ ἔγνω Νάθαν, ὅτι ὁ βασιλεὺς Δαβὶδ ἐν τῇ Βηρσαβεὲ παρέβη, *τὸν ἀπεύδοντα αὐτὸν ἐλθεῖν ἐκ Γαβαὰθ εἰς Ἱερουσαλὴμ, καὶ κωλύσαι τὸν Δαβὶδ ἀπὸ τῆς ἀνομίας ταύτης, ἐκώλυσεν (αὐτὸν) ὁ Βελίαρ, ὅτι κεῖ ὁδὸν εὗρεν νεκρὸν κείμενον γυμνὸν, καὶ ἐπέμεινεν τῦ θάψαι αὐτὸν ἐκεῖ, ἵνα μὴ ἀπὸ τῶν θηρίων ἀναλωθῇ, καὶ τῇ νυκτὶ ἐκείνῃ ἔγνω, ὅτι ἐποίησεν ὁ Δαβὶδ τὴν

F. ἀλλά.

I. NATHAN Propheta Davidis temporibus extitit, è tribu Thoc. Ortus est ex oppido Gabath: atqve hic ille est, qvi Davidem legem Domini perdocuit. Qvem & in Bersabee peccasse cognovit. Sed cùm ad prohibendum Davidis flagitium è Gabath Hierosolyma properaret; obstitit Belial. Mortuum enim nudum in via jacentem reperit, cujus illîc sepeliendi gratiâ constitit, ne à feris laniaretur. Eadem porrò nocte Nathan comperit Davidem crimen illud perpetrasse. Ob

id mœrens Gabatham revertit. Postea-A qvam verò David Uriam Bersabeæ virum interfecit, missus à Deo Nathan ob admissum facinus illum redarguit. Tum David hunc in modum castigatus & convictus Dominum timuit: intellexitqve Nathanem Spiritu esse sancto præditum, atqve eidem propterea tanqvam Dei sancto venerationem adhibuit. At Propheta extrema in senectute mortuus Gabathæ in patria suâ sepultus est.

ACHIÆ PROPHETÆ vita, & sepulturæ locus.

B

II. ACHIAS Selonites è Selon oriundus de tribu Juda, ubi qvondam Arcæ tabernaculum fuit, ex Arimathem Eli Sacerdotis oppido. Hic Salomonem Davidis filium Deum offensurum esse prædixit. Qvin & Jeroboam arguens significavit, eum, postqvam regno potitus esset, fraudulenter cum Deo ambulaturum esse. Oblatum enim illi per visum est par boum, qvod populum proculcaret, & in Sacerdotes irrueret. Idem qvoqve Salomoni prædixit, fore, ut ipsum à Domino mulieres abstraherent. Jeroboamo vero; Duobus, inqvit, vitulis tuis offendes Dominum, ac genus tuum in servitutem dabi-C tur. Mortuus demum Achias ad qvercum illam sepelitur, qvæ in Selom hodieqve conspicitur.

JOAM PROPHETÆ vita, & sepulturæ locus.

III. JOAM Propheta Samariæ natus ille est ipse, qvi in via à leone percussus obiit, qvando Jeroboam propter aureas ab eo fabricatas buculas redarguit; ejusqve sacrificia detestatus est. Et extendit manum Jeroboam, ut malo illum D afficeret; sed ei manus aruit. Post hæc à Pseudopropheta deceptus pane vesci, & aqvam bibere coactus est. Egredientem deinde leo cecidit, neqve illius asinam læsit. Sepultusqve est in Bæthel prope Pseudoprophetam. Postea verò moriens Pseudopropheta à Sacerdotibus jusiurandum exegit. Vos me, inqvit, prope Joam humi mandabitis; qvoniam ego illum decepi; & in resurrectione pœnæ à nobis exigentur. Ambo igitur eodem tumulo conditi sunt.

A ἁμαρτίαν, καὶ ὑπέστρεψε πενθῶν εἰς Γαβάθ. Καὶ ὡς ἀνεῖλεν Δαβὶδ Οὐρίαν τὸν ἄνδρα τῆς Βηρσαβεὲ, ἀπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Νάθαν, καὶ ἤλεγξε τὸν Δαβὶδ περὶ τῆς ἁμαρτίας αὐτοῦ, καὶ ἐφοβήθη Δαβὶδ τὸν κύριον, ὅτι ἠλέγχθη ὃ ἐποίησεν. Καὶ ἔγνω Δαβὶδ, ὅτι πνεῦμα Θεοῦ ἅγιον ἐπὶ Νάθαν, τὸν Προφήτην ἐστὶν, καὶ ἐτίμησεν αὐτὸν ὡς ὅσιον Θεοῦ, καὶ αὐτὸς πάνυ γηράσας ἀπέθανε, καὶ ἐτάφη ἐν Γαβὰθ, ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΑΧΙΟΥ ΠΡΟφήτου, καὶ ποῦ κεῖται.

B ΑΧΙΑΣ ὁ Σηλωνίτης, οὗτος ἦν ἀπὸ Σηλὼμ ἐκ φυλῆς Ἰούδα, ὅπου ἦν ἡ σκηνὴ τῆς κιβωτοῦ τὸ πάλαι, ἐκ πόλεως Ἀρμαθὲμ Ἡλὶ τοῦ ἱερέως. οὗτος ὁ Προφήτης εἶπεν περὶ Σολομῶν τοῦ υἱοῦ τοῦ Δαβὶδ, ὅτι προσκρούσει τῷ Θεῷ. οὗτος ἤλεγξε καὶ τὸν Ἱεροβοὰμ, ὅτι ἐὰν βασιλεύσῃ, δόλῳ πορεύσεται μετὰ κυρίου. εἶδεν γὰρ ὀπτασίαν, ζεῦγος βοῶν καταπατοῦν τὸν λαὸν, καὶ κατὰ τῶν ἱερέων ἐπιτρέχον. καὶ εἶπεν τῷ Σολομῶν, ὅτι γυναῖκες αὐτὸν ἐκστήσουσιν ἀπὸ τοῦ Κυρίου. καὶ τῷ Ἱεροβοὰμ εἶπεν, ὅτι διὰ τῶν δύο δαμαλίων σου προσκρούσεις τῷ Κυρίῳ, καὶ εἰς δου-C λείας ἔσται τὸ γένος σου, ἀπέθανεν δὲ Ἀχίας, καὶ ἐτάφη συνεγγὺς τῆς δρυὸς τῆς οὔσης Σηλώμ.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΙΩΑΜ ΠΡΟφήτου, καὶ ποῦ κεῖται.

ΙΩΑΜ ὁ Προφήτης ἐγένετο ἐν Σαμαρείᾳ. οὗτός ἐστιν, ὃν ἐπάταξεν ὁ λέων ἐν τῇ ὁδῷ καὶ ἀπέθανεν, ὅτε ἤλεγξε τὸν Ἱεροβοὰμ ἐπὶ ταῖς χρυσαῖς δαμάλισιν αὐτοῦ, ἃς ἐποίησεν· ὅτε κατηράσατο τὴν θυσίαν Ἱεροβοάμ. καὶ ἐξέτεινε τὴν χεῖρα τοῦ κακῶσαι αὐτὸν, καὶ ἐξη-D ράνθη ἡ χεὶρ τοῦ Ἱεροβοάμ. καὶ μετὰ ταῦτα ἠπατήθη ὑπὸ τοῦ ψευδοπροφήτου, καὶ ἐβιάσατο αὐτὸν φαγεῖν ἄρτον, καὶ πιεῖν ὕδωρ. καὶ ἐξελθόντα αὐτὸν ἐπάταξεν ὁ λέων, καὶ τὴν ὄνον αὐτοῦ οὐκ ἠδίκησεν. καὶ ἐτάφη ἐν * Βεθὴρ συνεγγὺς τοῦ ψευδοπροφήτου, καὶ ὕστερον ἀποθνήσκων ὁ ψευδοπροφήτης ὥρκισε τοῖς ἱερεῦσιν· ὅτι μετὰ τοῦ Ἰωὰμ Προφήτου με θάψετε, ὅτι * ἠπάτησαν αὐτὸν, καὶ ἐν τῇ ἀναστάσει δίκας εἰσπραξόμεθα. καὶ ἀμφότεροι κεῖνται ἐν ἑνὶ μνημείῳ.

γρ. Βαιθήλ.

* Cor. ἠπάτησα.

A

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΑΖΑΡΙΟΥ Προφήτου, καὶ τοῦ τάφου.

AZARIÆ PROPHETÆ vita, & sepulturæ locus.

ΑΖΑΡΙΑΣ ὁ Προφήτης. ὅτος ἦν ἐκ τῆς Σωβαθά. ὅτός ἐστιν ὁ ἀποστρέψας τὴν αἰχμαλωσίαν Ιούδα εἰς Ιερουσαλήμ, διὰ προσευχῶν. πολλὰ δὲ προφητεύσας περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Κυρίου, ἐκοιμήθη ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ.

IV. AZARIAS Propheta è Symbatha ortus ille est ipse, qvi precibus suis captivos è tribu Judæ Hierosolyma reduxit. Idem cùm de adventu Domini multa vaticinatus esset, in patria sua decessit.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΗΛΙΟΥ Προφήτου, καὶ τοῦ τάφου.

ELIÆ PROPHETÆ vita, & locus ubi nunc versatur.

ΗΛΙΑΣ ὁ Προφήτης. ὅτος ἦν * ἐκ Θεσβῶν, ἐκ γῆς Ἀράβων ἐκ Φυλῆς Ααρών, Λευίτης, οἰκῶν ἐν Γαλααδ, ὅτι ἡ Θέσβις δῶμα ἦν τοῖς ἱερεῦσι * δεδομμένη. καὶ ὅτε ἔτεκεν αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ, * ἴδεν Σωβὰκ ὁ πατὴρ αὐτοῦ ὁπασίαν, ὅτι ἄνδρες λευκοφανεῖς αὐτὸν προσηγόρευον, ὅτι ἐν πυρὶ αὐτὸν ἐσπαργάνων, καὶ φλόγα πυρὸς ἐδίδων αὐτῷ φαγεῖν. καὶ ἐλθὼν * εἰς Ιερουσαλὴμ ἀνήγγειλεν τοῖς ἱερεῦσι, καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ χρηματισμός· μὴ δειλιάσῃς. ἔσαι γὰρ ἡ οἴκησις τοῦ παιδὸς φῶς, καὶ ὁ λόγος αὐτοῦ ἀποφασις, καὶ κρινεῖ τὸν Ισραὴλ ἐν ῥομφαίᾳ καὶ πυρί. ὅτος ἐστὶν Ηλίας, ὁ τὸ ὕδωρ τρίτον ἐξ οὐρανοῦ κατενέγκας, καὶ τὸν υἱὸν τῇ ἰδίᾳ γλώττῃ βασάσας, καὶ νεκρὸς ἐγείρας, καὶ εἰς ὄρος ἀναληφθεὶς ἐν λαίλαπι πυρός.¶

Deerat in Aug. cod. ἐκ Θεσβῶν. Aberat vox illa ab Aug.

Aug. ὅτε ἔμελλεν πίκτειν ἴδε Σοχοβά, ἡ μήτηρ. Aug. ἐλθὼν ὁ πατὴρ αὐτοῦ Ασώμ. Mox: χρησμὸς pro χρηματισμός.

B V. ELIAS Propheta Thesbis oriundus Arabiæ oppido, ex tribu Aaronis Levita in Galaaditano agro domicilium habuit. Thesbis enim Sacerdotum habitationi destinata fuerat. Porrò qvo tempore mater illum peperit, Sobaco patri certi homines candidati per visum oblati sunt, qvi cùm infantem salutassent, eundem igne pro fasciis obvolverunt, & flammam pabuli loco præbuerunt. Qvod cùm ille Hierosolyma profectus Sacerdotibus renunciasset, oraculum istud accepit: Ne timeas. Erit enim in luce pueri C domicilium, ejusqve sermo decretum; & judicabit Israëlem in gladio & igni. Hic est Elias, qvi tertiò ignem è cœlo demisit; qvi lingva sua pluviam portavit, mortuos ad vitam excitavit; & in cœlum igneo turbine subvectus est.

¶ August. post hæc verba ἐν ῥομφαίᾳ, καὶ πυρὶ, ista subjicit. Καὶ ὁ ζηλωτὴς, καὶ φύλαξ τῶν τοῦ Θεοῦ ἐντολῶν ἀνειδὴς γεγονὼς, καὶ μεγίστων μυστηρίων, καὶ * χεισμάτων θείων ἀξιωθεὶς ἀνελήφθη ἐν ἅρματι πυρίνῳ. ὃς πάλιν ἐλεύσεται πρὸ τῆς συντελείας. ὡς φησὶν ὁ Θεὸς διὰ Μαλαχίου· ἰδοὺ ἐξαποστελῶ ὑμῖν Ηλίαν τὸν Θεσβίτην, πρὶν ἐλθεῖν τὴν ἡμέραν Κυρίου τὴν μεγάλην, καὶ ἐπιφανῆ, ὃς ἀποκαταστήσει καρδίαν πατρὸς πρὸς υἱὸν, καὶ καρδίαν ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ, μὴ ἐλθὼν πατάξω τὴν γῆν ἄρδην. Ο δὲ τότε Φοιτητὴς Ελισσαῖος ἦν. Tum cætera de Elisæo sine distinctione subjicit.

For. χεησμῶν.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΕΛΙΣΣΑΙΟΥ τοῦ Προφήτου, καὶ τοῦ τάφου.

ELISÆI PROPHETÆ vita, ac Sepultura.

ΕΛΙΣΣΑΙΟΣ ὁ Προφήτης. ὅτος ἦν ἐξ * Αβελμαὴλ ἐκ τῆς γῆς Ρουβὶμ, * καὶ ἐπὶ τοῦτο γέγονε τεράτιον, ὅτι ἡνίκα ἐτέχθη, ἐν Γαλγάλοις ἡ δάμαλις ἡ χρυσῆ ἡ ἐν Σηλὼμ ὀξὺ

Ge. Αμεμαὴλ. Ge. Φυλῆς Νεδὶ υἱὸς Ιασοφάτ.

VI. ELISÆUS Propheta Abelmuthe, qvod Rubeniticæ tribus oppidum est, oriundus, cùm in lucem ederetur, ejusmodi prodigium accidit. Bos enim aurea, qvæ in Galgalis, aut in Silo

erat, tam acuta ac sonora voce mugiit, ut ea Hierosolymis exaudita sit. Tum Sacerdos pectoralis lapidibus consultis: Hinc perspicuum est, ait, natum hodie Prophetam esse, qvi sculptilia diruet, & fusilia simulacra conflabit. Cæterum infinita per Elisæum miracula Deus edidit: qvi post obitum Sebastopoli in Samaria sepelitur. De adventu Domini idem ille vaticinatus est. Tum sterilibus, ac salsis Jerichuntis aqvis salubritatem his vetbis attulit: *Hæc dicit Dominus: Sanavi aqvas istas.* Et sanatæ sunt ad hodiernum usqve diem. Præterea mortuos in lucem restituit. Naaman Syrum à lepra purgavit, qvam in Giezi servum suum transtulit. Mortuus deniqve mortuo vitam reddidit.

A ἐβόησεν, ὥστε ἀκουσθῆναι ἐν Ιερουσαλὴμ. καὶ εἶπεν ὁ ἱερεὺς διὰ τῶν δήλων, ὅτι Προφήτης ἐτέχθη σήμερον, ὃς καθελεῖ τὰ γλυπτὰ, * καὶ συγκλάσῃ τὰ χονευτά. πολλὰ δὲ τεράτια ἐποίησεν ὁ Θεὸς διὰ χειρὸς Ελισσαίου, καὶ θανὼν ἐτάφη ἐν Σαμαρείᾳ, ἐν Σεβαστοπόλει. οὗτος προεφήτευσε περὶ τῆς τοῦ Κυρίου παρελεύσεως, καὶ τὰ ὕδατα Ιερῖχὼ ἄτεκνα ὄντα ἁλμυρὰ ἰάσατο, εἰπών· τάδε λέγει Κύριος, ἴαμαι τὰ ὕδατα ταῦτα. καὶ ἰάθησαν, ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας. καὶ νεκροὺς ἤγειρεν, καὶ λεπρὸν ὄντα Νεεμὰν τὸν Σύρον, * ἐκαθάρισε τῆς λέπρας, καὶ τὸν Γιεζεὶ τὸν ὑπηρέτην αὐτοῦ λεπρὸν ἐποίησε, καὶ νεκρὸς ὢν, νεκρὸν ἤγειρεν. ¶

γρ. τὰ γλυπτὰ αὐτῶν. καὶ χωνευτά.

Al. ἐκάθηρε.

¶ Post τὰ χωνευτὰ, in August. ita legebatur. καὶ γὰρ ἐπαναπαυσάμενον ἐπ' αὐτὸν τὸ πνεῦμα διπλοῦν γέγονεν ἐν αὐτῷ διπλᾶ ἐν πνεύματι καὶ τὰ χρίσματα, καὶ τὰ ἐνεργήματα. ὅθεν οὐ μόνον ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ ἐθαυματούργει. ἀλλὰ καὶ θανὼν ἐτάφη ἐν Σαμαρείᾳ. ἐῤῥίφη νεκρὸς, καὶ μονόζωος ἐν τῷ τάφῳ αὐτοῦ, καὶ εὐθὺς ἀνέζησεν ὁ νεκρός.

ESAIÆ PROPHETÆ vita, & sepultura.

VII. ESAIAS Propheta filius Amos patria Hierosolymitanus ex tribu Juda à Manasse rege Juda interfectus, & in duas partes sectus sub Rogelis qvercu sepultus est, ad aqvarum transitum, qvas imposito aggere Ezechias obstruxerat. Deus autem Siloam fontem in Prophetæ gratiam produxit; qvòd is sub mortem deficiente jam anima precibus aqvam ad bibendum postulasset, qvæ subinde est emissa. Qvam ob causam Siloam, hoc est missus, fons ille nominatus est. Qvinetiam sub Ezechia rege, anteqvam hic cisternas, & piscinas fabricasset, orante Esaia Propheta, paululum aqvæ prorupit: cùm populus ab alienigenis obsideretur: ut ne aqvæ inopia civitas interiret. Etenim hostes undenam Judæi biberent sciscitabantur: neqve enim sciebant: & circumsessa urbe ad Siloam excubabant. Igitur cùm Judæi ad hauriendum accederent, attollebat sese unda, & ad aqvandum copiam sui præbebat. Alienigenæ verò subducente illa sese, reperire non poterant. Qvare hoc etiam tempore demonstrandi divini Mysterii causgre γὰρ τὸ ὕδωρ. Διὸ καὶ ἕως τῆς σήμερον αἰφνιδίως ἐξέρχεται, ἵνα δειχθῇ τὸ μυστή-

B

Ο ΒΙΟΣ ΗΣΑΙΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ, καὶ ποῦ κεῖται.

ΗΣάϊας ὁ Προφήτης υἱὸς Αμὼς, ἐγένετο μὲν ἐν Ιερουσαλὴμ, ἐκ φυλῆς Ιούδα· θνήσκει δὲ ὑπὸ Μανασσῆ τοῦ βασιλέως Ιούδα, πρισθεὶς εἰς δύο, καὶ * ἐτέθη ὑποκάτω δρυὸς Ρωγὴλ, * ἐχόμενα τῆς διαβάσεως τῶν ὑδάτων, ὧν ἀπώλεσιν Εζεκίας ὁ βασιλεὺς, χώσας αὐτά. ὁ δὲ Θεὸς τὸ σημεῖον τοῦ Σιλωὰμ διὰ τὸν Προφήτην ἐποίησεν, ὅτι πρὸ τοῦ θανεῖν * ὀλιγωρήσας προσεύξατο ποιεῖν ὕδωρ. καὶ εὐθέως ἀπεστάλη αὐτῷ ἐξ αὐτοῦ. διὰ τοῦτο ἐκλήθη τὸ ὄνομα Σιλωὰμ, ὃ ἑρμηνεύεται, C ἀπεσταλμένος. * καὶ ἐπὶ Εζεκίου τοῦ βασιλέως πρὸ τοῦ ποιῆσαι αὐτὸν τοὺς λάκκους καὶ τὰς κολυμβήτρας, ἐπὶ εὐχῇ τοῦ Προφήτου Ησαΐου, μικρὸν ὕδωρ ἐξελήλυθεν, ὅτι ἦν ὁ λαὸς ἐν συγκλεισμῷ τῶν ἀλλοφύλων, καὶ ἵνα μὴ διαφθαρῇ ἡ πόλις, ὡς μὴ ἔχουσα ὕδωρ, * (ἠρώτων γὰρ οἱ πολέμιοι, πόθι πίνουσιν· οὐ γὰρ εἴδησαν, ἔχοντες δὲ τὴν πόλιν, παρακαθίζοντο τῷ Σιλωὰμ) ὅτε οὖν οἱ Ιουδαῖοι ἤρχοντο ἀντλεῖν, ἐξήρετο αὐτοῦ ὕδωρ, καὶ ὑδρεύοντο· οἱ δὲ ἀλλόφυλοι, οὐχὶ εὑρίσκον, ἔφευγε γὰρ τὸ ὕδωρ. Διὸ καὶ ἕως τῆς σήμερον αἰφνιδίως ἐξέρχεται, ἵνα δειχθῇ τὸ μυστή-

Aug. ἐτάφη.

Aug. πλησίον.

Cor. ὀλιγοψυχήσας.

Variat hîc Augustanus

A. ἐποίησε τούτου. καὶ ὅτε οὖν ἤρχοντο οἱ πολέμιοι ἀντλῆσαι οὐκ ἤρχετο ὕδωρ· ὅτε δὲ οἱ Ιουδαῖοι ἤρχοντο ἤρχετο καὶ τὸ ὕδωρ.

ριον. καὶ ἐπειδὴ διὰ τοῦ Ησαΐου τοῦτο γέγονε, μνήμης χάριν καὶ ὁ λαὸς πλησίον αὐτὸν ἐπιμελῶς ἐθάψατο καὶ ἐνδόξως, ἵνα διὰ τῶν εὐχῶν αὐτοῦ * ἕως τέλους ἔχωσιν τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ ὕδατος. χρησμὸς γὰρ ἐδόθη αὐτοῖς περὶ αὐτοῦ. ἔστι δὲ ὁ τάφος Ησαΐου τοῦ Προφήτου ἐχόμενα τοῦ τάφου τῶν βασιλέων, * ὀπίσω τοῦ τάφου τῶν ἱερέων, ἐπὶ τὸ μέρος τὸ πρὸς Νότον. Σολομὼν γὰρ * οἰκοδομῶν Ιερουσαλὴμ, ἐποίησε τάφους τῶν βασιλέων, τοῦ Δαβὶδ διαγράψαντος αὐτοὺς. ἔστι δὲ κατ' ἀνατολὰς τῆς Σιὼν, ἥτις ἔχει εἴσοδον ἀπὸ Γαβαὼθ, μήκοθεν τῆς πόλεως σταδίους κ. καὶ ἐποίησε * σκολιὰν σύνθεσιν, ἀνυπονόητον. καὶ ἔστιν ἕως σήμερον τοῖς πολλοῖς ἀγνοουμένη. ¶

Aug. καὶ μετὰ θάνατον αὐτοῦ.

Aug. ὄπισθεν.

Absunt hæc ab August. οἰκοδομῶν Ιερουσαλ; γρ. σκαληνὰν σύνθετον.

A sa repente ille latex erumpere solet. Et qvoniam per Esaiam beneficium illud impetratum est, memores loci illius accolæ summo illum cum honore & magnificentia sepelierunt: ut ejusdem precibus perpetuum aqvarum illarum usum obtinerent. De hoc enim editum ipsis erat oraculum. Est autem Esaiæ sepulcrum regum sepulcris propinqvum, post sepulcra Sacerdotum ad meridiem. Qvippe Salomon in ædificandis Hierosolymis regum sepulcra ex Davidis descriptione condidit. Qvi locus ad Sionis ortum aditum habet à Gabaoth, viginti stadiis ab urbe distans. Porrò aditus ille sic extructus est, ut in obliqvos recessus sinuatus animadverti neqveat. Unde hodie minimè à plerisqve cognoscitur.

¶ Εκεῖ εἶχεν ὁ βασιλεὺς τὸ χρυσίον τὸ ἐξ ΑΙθιοπίας, καὶ τὰ ἀρώματα. καὶ ἐπειδὴ Εζεκίας ἔδειξε τὸ μυστήριον τοῖς ἔθνεσι τοῦ Δαβὶδ, καὶ Σολομὼν [τὸ] καὶ ἐμίανεν ὀστᾶ πατέρων αὐτοῦ, διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς ἐπαράσατο εἰς δουλείαν τὸ σπέρμα αὐτοῦ τοῖς ἐχθροῖς αὐτοῦ, καὶ ἄκαρπον ἐποίησεν ὁ Θεὸς ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΙΕΡΕΜΙΟΥ Προφήτου, καὶ ποῦ κεῖται.

VITA HIEREMIÆ PROphetæ, & sepulturæ locus.

ΙΕΡΕΜΙΑΣ ὁ Προφήτης ἦν ἐξ Αναθὼθ, καὶ ἐν * Τάφναις ΑΙγύπτου λιθοβοληθεὶς ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐτελεύτησεν. κεῖται δὲ ἐν τόπῳ τῆς οἰκήσεως Φαραὼ, ὅτι οἱ ΑΙγύπτιοι ἐδόξασαν αὐτὸν εὐεργετηθέντες * ὑπ' αὐτοῦ. ἀσπίδες γὰρ, καὶ τῶν ὑδάτων θῆρες, οὓς καλοῦσιν οἱ ΑΙγύπτιοι Νεφὼθ, Ελληνες τοὺς Κροκοδείλους, ἦσαν αὐτοὺς θανατοῦντες, καὶ εὐξαμένου τοῦ Προφήτου Ιερεμίου ἐκωλύθη ἐκ τῆς γῆς ἐκείνης * ὁ θυμὸς τῶν ἀσπίδων, καὶ ἐκ τοῦ ποταμοῦ ὡσαύτως * τὸ ἔνεδρον τῶν θηρίων· καὶ ὅσοι εἰσὶν πιστοὶ, ἕως σήμερον εὔχονται ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ, καὶ λαμβάνοντες τοῦ χοὸς δῆγμα ἀσπίδων θεραπεύουσιν, καὶ αὐτὰ τὰ θηρία φυγαδεύουσιν. οὗτος ὁ Προφήτης σημεῖον ἔδωκε τοῖς ΑΙγύπτου ἱερεῦσιν, λέγων· ὅτι δεῖ σεισθῆναι πάντα τὰ εἴδωλα αὐτῶν, καὶ συμπεσεῖν τὰ χειροποίητα πάντα, ὅταν ἐπιβῇ ἐν ΑΙγύπτῳ παρθένος λοχεύουσα * σὺν βρέφει θεοειδεῖ. καὶ ἐγένετο αὐτοῖς. [Διὸ καὶ νῦν τιμῶσι παρθένον λοχοῦν, καὶ βρέφος ἐν φάτνῃ τιθέντες προσκυνοῦσι· καὶ Πτολεμαίῳ τῷ βασιλεῖ πανθανομέ-

γρ. ταφαῖς.

γρ. δι' αὐτόν.

γρ. τοῦ γένους τῶν ἀσπίδων.

γρ. τὰ θηρία.

γρ. βρέφος θεοειδές.

B VIII. HIEREMIÆ Prophetæ patria fuit Anathoth. Ipse autem Taphnis Ægypti urbe à populo lapidibus oppressus interiit. Situs est in eo loco, ubi Pharao qvondam domicilium habuit. Nam Ægyptii ob acceptum ab illo beneficium summum ei honorem habuerunt. Cùm enim aspides, & aqvatiles bestiæ, qvas Ægyptii *nephoth*, Græci crocodilos vocant, exitium illis inferrent, orante Hieremia Propheta, tam aspidum in terra furor, & rabies, qvàm in fluvio belluarum insidiæ compressæ C sunt. Unde ad hoc usqve tempus fideles, qvi illîc sunt, omnes orare in eodem illo loco solent; sumptoqve pulvere morsibus aspidum medentur, ac crocodilos fugant. Idem verò Propheta sacerdotibus Ægyptiis signum dedit, ac denuntiavit, omnia illorum esse qvatienda simulacra, & qvæ manu elaborata erant signa ruitura, cùm virgo puerpera divino cum infante pedem in Ægyptum posuisset. Nec vana fuit prædictio. (Ob id puerperam virginem hodieqve venerantur; & infantem in præsepi jacentem adorant. Cujus rei causam sciscitanti Ptolemæo regi, respon-

derunt: Mysterium illud est, qvod à majoribus accepimus, qvodqve à sancto Propheta est illis editum; cujus nos præstolamur exitum.) Hic ille prætereà ante excidium Templi legis arcam, qvæqve in ea continebantur, eripuit, atqve in saxum absorpta condidit. Tum adstantibus populi Sacerdotibus, ac Senioribus dixit: *Dominus è Sina in cœlum abiit, indeqve cum sancta virtute revertetur. Atqve hoc signum adventantis illius erit: cum videlicet lignum gentes omnes adorabunt.* De hinc adjecit: *Arcam istum Sacerdotum, aut Prophetarum nemo referabit, præter electum DEI Moysen: tabulas vero, qvæ in illa sunt, unus Aaron expandet. In resurrectione porrò prima omnium exurget arca, & ex illo saxo prorumpet; atqve in monte Sina collocabitur: Tum ad eam sancti omnes confluent, ibiqve Dominum expectantes, hostem, qvi sibi necem molitur, effugient.* His dictis digito suo Dei nomen imprimens lapidem obsignat, eaqve figura perinde ac si cœlata ferro esset inhæsit. Ac tum nubes saxum illud obduxit. Neqve qvisqvam aut illum locum novit, aut ad hanc diem legere potuit, neqve ad mundi finem unqvam poterit. Est illud saxum in ea solitudine situm, ubi arca primùm extitit, inter illos montes, in qvibus Aaron, ac Moyses jacent. Noctu verò nubes loco illi instar ignis incumbit; ad eorum similitudinem, qvæ priscis temporibus acciderunt: ut illud significetur, Dei gloriam nunqvam à lege sua recessuram.

A νῶ τὴν αἰτίαν ἔλεγον, ὅτι πατροπαράδοτον ἡμῖν ἐστι μυστήριον ὑπὸ ὁσίου τοῦ Προφήτου τοῖς πατράσιν ἡμῶν παραδοθέν, καὶ ἐκδεχόμεθα τὸ τέρας τοῦ μυστηρίου ἡμῶν.] ὅτε ὁ Προφήτης πρὸ τῆς ἁλώσεως τοῦ ναοῦ ἥρπασεν τὴν κιβωτὸν τοῦ νόμου, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα, καὶ ἐποίησεν αὐτὰ ναταποθῆναι ἐν πέτρᾳ, καὶ εἶπεν τοῖς ἱερεῦσι τοῦ λαοῦ, καὶ τοῖς πρεσβυτέροις παρεσῶσιν· ἀπεδήμησεν Κύριος ἐκ Σινᾶ εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ πάλιν ἐλεύσεται ἐν δυνάμει ἁγίᾳ. καὶ τοῦτο σημεῖον ἔσαι τῆς αὐτοῦ παρουσίας, ὅτε ξύλον πάντα τὰ ἔθνη προσκυνήσουσιν. εἶπεν δὲ αὐτοῖς, *ὅτι τὴν κιβωτὸν ταύτην B οὐδεὶς ἀναπτύξει ἔτι ἱερέων ἢ Προφητῶν, εἰ μὴ Μωσῆς ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ Θεοῦ. τὰς ἐν αὐλῇ πλάκας οὐδεὶς ἀναπλώσει, εἰ μὴ Ααρών. καὶ ἐν ἀναστάσει πρῶτον ἡ κιβωτὸς ἀναστήσεται, καὶ ἐξελεύσεται ἐκ τῆς πέτρας, καὶ τεθήσεται ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι πρὸς αὐτὴν συναχθήσονται ἐκεῖ ἐνδεχόμενοι τὸν Κύριον, καὶ τὸν ἐχθρὸν φεύγοντες ἀνελεῖν αὐτοὺς θέλοντα. καὶ ἐσφράγισε τὴν πέτραν ἐν τῷ δακτύλῳ τὸ ὄνομα Κυρίου, καὶ γέγονεν ὁ τύπος ὡς γλυφὴ σιδήρου, καὶ νεφέλη ἐσκέ- C πασε τὴν πέτραν, καὶ οὐδεὶς νοεῖ τὸν τόπον ἐκεῖνον, [*ἀλλ' ὅτε ἀναγνῶναι τὸ ὄνομα ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, καὶ] ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος τοῦτο. καί ἐστιν ἡ πέτρα ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅπου ἡ κιβωτὸς πρῶτον γέγονε, μεταξὺ τῶν δύο ὀρέων, ἐν οἷς κεῖνται) Μωσῆς καὶ Ααρών. ἐν δὲ ταῖς νυξὶν νεφέλη ὡς πῦρ γίνεται ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ καὶ τὸν τύπον τῶν ἀρχαίων, ὅτι οὐ μὴ παύσεται ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ νόμου αὐτοῦ. ¶

A Aug. τὴν αἰτίαν ἔλεγον, ὅτι πατροπαράδοτον ἡμῖν ἐστι μυστήριον ὑπὸ ὁσίου τοῦ Προφήτου τοῖς πατράσιν ἡμῶν παραδοθέν, καὶ ἐκδεχόμεθα τὸ τέρας τοῦ μυστηρίου ἡμῶν.] ὅτε ὁ Προφήτης πρὸ τῆς ἁλώσεως τοῦ ναοῦ ἥρπασεν τὴν κιβωτὸν τοῦ νόμου, καὶ τὰ ἐν αὐτῇ πάντα, καὶ ἐποίησεν αὐτὰ ναταποθῆναι ἐν πέτρᾳ, καὶ εἶπεν τοῖς ἱερεῦσι τοῦ λαοῦ, καὶ τοῖς πρεσβυτέροις παρεσῶσιν· ἀπεδήμησεν Κύριος ἐκ Σινᾶ εἰς τὸν οὐρανὸν, καὶ πάλιν ἐλεύσεται ἐν δυνάμει ἁγίᾳ. καὶ τοῦτο σημεῖον ἔσαι τῆς αὐτοῦ παρουσίας, ὅτε ξύλον πάντα τὰ ἔθνη προσκυνήσουσιν. εἶπεν δὲ αὐτοῖς, *ὅτι τὴν κιβωτὸν ταύτην B οὐδεὶς ἀναπλύξει ἔτι ἱερέων ἢ Προφητῶν, εἰ μὴ Μωσῆς ὁ ἐκλεκτὸς τοῦ Θεοῦ. τὰς ἐν αὐλῇ πλάνας οὐδεὶς ἀναπλώσει, εἰ μὴ Ααρών. καὶ ἐν ἀναστάσει πρῶτον ἡ κιβωτὸς ἀναστήσεται, καὶ ἐξελεύσεται ἐκ τῆς πέτρας, καὶ τεθήσεται ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ, καὶ πάντες οἱ ἅγιοι πρὸς αὐτὴν συναχθήσονται ἐκεῖ ἐνδεχόμενοι τὸν Κύριον, καὶ τὸν ἐχθρὸν φεύγοντες ἀνελεῖν αὐτοὺς θέλοντα. καὶ ἐσφράγισε τὴν πέτραν ἐν τῷ δακτύλῳ τὸ ὄνομα Κυρίου, καὶ γέγονεν ὁ τύπος ὡς γλυφὴ σιδήρου, καὶ νεφέλη ἐσκέ- C πασε τὴν πέτραν, καὶ οὐδεὶς νοεῖ τὸν τόπον ἐκεῖνον, [*ἀλλ' ὅτε ἀναγνῶναι τὸ ὄνομα ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης, καὶ] ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος τοῦτο. καί ἐστιν ἡ πέτρα ἐν τῇ ἐρήμῳ, ὅπου ἡ κιβωτὸς πρῶτον γέγονε, μεταξὺ τῶν δύο ὀρέων, ἐν οἷς κεῖνται) Μωσῆς καὶ Ααρών. ἐν δὲ ταῖς νυξὶν νεφέλη ὡς πῦρ γίνεται ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ καὶ τὸν τύπον τῶν ἀρχαίων, ὅτι οὐ μὴ παύσεται ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ ἐκ τοῦ νόμου αὐτοῦ. ¶

B Aug. τὴν κιβωτὸν ταύτην οὐδεὶς ἐκπλάνας οὐδεὶς ἀναπλώσει, εἰ μὴ Ααρών, καὶ τὰς ἐν αὐλῇ πλάνας οὐδεὶς ἀναπλύσει ἱερέων ἢ Προφητῶν εἰ μὴ Μωσῆς, &c.

C Aberant hæc ab Aug.

¶ Καὶ ἔδωκεν ὁ Θεὸς τῷ Ιερεμίᾳ χάριν, ἵνα τὸ ἔλεος τοῦ μυστηρίου αὐτὸς ποιήσῃ, ὅπου ᾐτήσατο κοινωνὸς Μωϋσέως.

VITA EZECHIELIS Prophetæ, & qvo in loco sepultus sit.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΙΕΖΕΚΙΗΛ Προφήτου, καὶ ποῦ κεῖται.

IX. EZECHIEL Propheta filius Buzi ex agro Sarerano Pontificia stirpe oriundus, ac tribu Levitica, in Chaldæa captivitatis tempore mortuus est: cùm multa de conversione populi, deqve Israëlitarum reditu, ac Domini adventu prædixisset. Occisus est Babylone à duce populi, in ea statione, cui præerat: cum ipsum Propheta de Ido-

D Ιεζεκιὴλ ὁ Προφήτης υἱὸς Βουζῆ. ὅτε ἦν ἐκ γῆς Σαρηρὰ ἐκ τῶν υἱῶν τῶν ἀρχιερέων, Λευίτης. ἀπέθανε δὲ ἐν τῇ γῇ τῶν Χαλδαίων ἐπὶ τῆς αἰχμαλωσίας, πολλὰ προφητεύσας περὶ τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ λαοῦ, καὶ περὶ τῆς ἐπανόδου τῶν υἱῶν Ισραὴλ, καὶ τῆς τοῦ Κυρίου παρουσίας. ἀπέκτεινε δὲ αὐτὸν ὁ ἡγούμενος τοῦ λαοῦ ἐν τῇ παροικίᾳ αὐτοῦ ἐν Βαβυλῶνι, ἐλεγχόμενος ὑπ' αὐτοῦ ἐπὶ εἰ-

δώλων σεβάσματι. καὶ ἔθαψαν αὐτὸν ἐν τῷ ἀγρῷ Μαὲρ, ἐν τῷ τάφῳ Σὴμ καὶ Ἀρφαξὰδ πατέρων Ἀβραάμ. καὶ ἔσιν ὁ τάφος ἕως σήμερον ἀσήλαιον διπλοῦν. καὶ γὰρ Ἀβραὰμ ἐν Χεβρὼν πρὸς τὴν ὁμοιότητα αὐτοῦ ἐποίησεν τὸν τάφον Σάρρας τῆς γυναικὸς αὐτοῦ. διπλοῦν δὲ λέγεται, ὅτι ὀρυκτόν ἐσι, καὶ ἀπόκρυφον ἐξ ἐπιπέδου, καὶ ὑπερῷόν ἐσιν ἐπὶ γῆς ἐν πέτρᾳ πρεμάμενον. ἔτος ἓν ὁ Προφήτης τέρας ἔδωκε τῷ λαῷ, ὥστε προσέχειν τῷ ποταμῷ Χοβὰρ, ὅτι ὅταν ἐκλείπῃ τὸ ὕδωρ αὐτοῦ, ἐλπίζειν τὸ πρέπανον τῆς ἐρημώσεως εἰς πέρας τῆς γῆς· καὶ ὅταν πλημμυρίσῃ αὖτε τὸ ὕδωρ, τὴν εἰς Ἱερουσαλὴμ ἐπάνοδον αὐτῶν σημαίνῃ· ὃ καὶ γέγονεν. * καὶ εἰς γῆν τῶν Συρίων κεῖται ὁ ὅσιος, καὶ πολλοὶ προσὴρχοντο ἐκεῖ ἐπὶ τὴν μνήμην αὐτοῦ, δεδιῶτες οἱ Χαλδαῖοι μὴ ἀνταράσσωσι, ἔμελλον ἐπελθεῖν αὐτῶν καὶ ἀναιρεῖν αὐτούς. ἐποίησεν δὲ ὁ Προφήτης σῆναι τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ, ἵνα ἐκφύγωσιν οἱ υἱοὶ Ἰσραὴλ, εἰς τὸ πέραν γινόμενοι. οἱ δὲ τολμήσαντες τὸν λαὸν ἐπιδιῶξαι, ὀπίσω αὐτῶν κατεποντίσθησαν. ἔτος ὁ Προφήτης διὰ προσευχῆς αὐτομάτως αὐλοῖς δαψιλῆ τροφὴν ἰχθύων παρέχετο, ὅτι λιμῷ διεφθείροντο, καὶ ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἰχθύων διετράφησαν, καὶ πολλοῖς ἐκλείπουσιν ζωὴν ἐλθεῖν ἐκ Θεοῦ παρεκάλεσεν. ἔτος ὁ Προφήτης, ἀπολυμαίνε τοῦ λαοῦ τοὺς ἐχθρῶν, * προέσῃ τοῖς ἡγεμόσιν αὐτῶν, καὶ παρηνόχλησεν αὐτοὺς διὰ τεράτων, καὶ φοβηθέντες ἐπαύσαντο οἱ πολέμιοι. τότε ἔλεγε τῷ λαῷ ὁ Ἰεζεκιὴλ, ὅτι διαπεφωνήκαμεν, ἀπώλετο ἡ ἐλπὶς ἡμῶν, καὶ ἐν τέρασι τῶν ὀσέων τῶν νεκρῶν ἔπεισεν αὐτοὺς, ὅτι ἐσὶν ἐλπὶς τῷ Ἰσραὴλ, καὶ ὧδε καὶ ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι. ἔτος ἐκεῖ ὢν ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Χαλδαίων, ἠρμήνευσεν τῷ λαῷ πάντα τὰ ἐν Ἱερουσαλὴμ καὶ ἐν τῷ ναῷ γινόμενα. ἔτος [ὁ Προφήτης] ἠρπάγη ἐκ τῆς χώρας τῶν Χαλδαίων, καὶ ἠνέχθη εἰς Ἱερουσαλὴμ, εἰς ἔλεγχον τῶν ἀπίστων. ἔτος [ὁ Ἰεζεκιὴλ] εἶδε κατὰ τὸν Μωσῆν τὸν τόπον τοῦ ναοῦ Κυρίου, τὸ τεῖχος τε πλατύ, καθὼς εἶπεν καὶ ὁ Δανιὴλ, ὅτι πλισθήσεται. ἔτος ἐν Βαβυλῶνι ἔκρινεν ἡ Φυλὴ Δὰν καὶ Γάδ, ὅτι ἠσέβουν πρὸς τὸν Κύριον, διώκοντες τοὺς * τὸν νόμον φυλάσσοντας,

In Aug. longe aliter. καὶ οὐδὲ ἐκεῖ κατέκειτο ὁ ὅσιος, καὶ πολλοὶ προσὴρχοντο πρὸς αὐτὸν συνήρχοντο. ὥστε φοβεῖσθαι τοὺς Χαλδαίους, μὴ ἀνταράσσωσιν. διὸ καὶ ἐπῆλθεν αὐτοῖς εἰς αἵρεσιν, καὶ ἐποίησε σῆναι, &c.

F. παρέσῃ vel προσέσῃ.

Ex. τοὺς εἰς τὸν νόμον πταίοντας.

Alorum cultu redargueret. Sepultus deinde in agro Maur, in monimento Sem, & Arphaxad majorum Abraami: & hodieqve sepulcrum istud visitur spelunca duplici. Nam Abraamus ad ejus similitudinem Sarræ conjugis sepulcrum Chebrone construxit. Ideo verò duplex appellatur, qvod excavatum sit, atqve ex planitie reconditum; tum cella est à terra in saxo suspensa. Cæterum idem ille Propheta populo signum edidit; & Chobarem fluvium observare jussit. Cùm enim is defeciſſet, tum sperandum, fore, uti desolationis falx ad extrema terræ pervaderet: cumqve illius exundasset aqva, reditum ipsorum ad Hierosolymorum urbem eo signo portendi. Qvod ita, ut prædixerat, evênit. Jacet autem vir sanctus in Syrorum regione, ac multi ejus ad sepulcrum orationis causa confluere solebant. Cumqve freqvens Judæorum illîc ad ipsius memoriam concursus esset aliqvando factus, veriti Chaldæi ne contra se consurgerent, impressionem in eos facere, atqve interficere decreverant. At Prophetæ beneficio fluminis aqva constitit, ut Israëlitæ ulteriorem in ripam transmittentes evaderent. Ex hostibus qvi fugientem populum ausi sunt persequi, pone ipsum demersi sunt. Ad hæc Propheta sponte susceptis precibus uberrimam piscium copiam suppeditans fame jam confectos aluit; ac deficientibus plerisqve à Deo vitam impetravit. Idem, cùm populus ab hostibus opprimeretur, horum ducibus occurrit, ac prodigiis perterrefactos desistere coëgit. Per illud tempus Ezechiel ita populum allocutus est: *Desperavimus; periit spes nostra.* Atqve ex mortuorum ossium prodigio persvasit illis; Israëli cùm hîc, tùm in futura vita spem esse propositam. Qvi cùm in Chaldæa illîc esset, nihilominus qvæ Hierosolymis in Templo fiebant omnia populo nuntiabat. Præterea ex eadem Chaldæorum regione raptus, & Hierosolyma transportatus est, ad convincendos incredulos. Sed & Dominici templi locum, perinde ac Moyses, & latum murum aspexit, qvæ Daniel ædificanda prædixit. Postremò idem Babylone Daniticam, Gaditicamqve tribus damnavit, qvod in Dominum scelus committerent; dum eos, qvi legi crederent, hostiliter insequerentur: &

horrendo illos prodigio perculit. Nam serpentes eorum infantes, ac jumenta omnia devorabant. Adjecit præterea; propter ipsos populum Hierosolyma reversurum non esse, sed in Media mansurum, donec eorum errori finis esset impositus. Et ex iisdem tribubus eratis, à qvo cæsus est, cui & ad extremum usqve spiritum restitit.

A ἢ ἐποίησεν αὐτοῖς τέρας μέγα. ὅτι οἱ ὄφεις ἀνήλισκον τὰ βρέφη αὐτῶν, καὶ πάντα τὰ κτήνη αὐτῶν. προέλεγεν δὲ, ὅτι διὰ αὐτὰς οὐκ ἐπιστρέψει ὁ λαὸς εἰς Ιερουσαλὴμ, ἀλλ' ἐν Μηδίᾳ ἔσονται, ἕως σωτελείας πλάνης αὐτῶν. ἐξ αὐτῶν γὰρ ἦν καὶ ὁ ἀνελὼν αὐτόν. ἀντέκειτο γὰρ ἀεὶ, ἕως ἡμέρας τελευτῆς αὐτοῦ.

VITA DANIELIS PROPHETÆ, ac sepulturæ locus.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΔΑΝΙΗΛ Προφήτου, καὶ πῦ κεῖται.

X. DANIEL Propheta de tribu Juda ex eo genere duxit originem, qvod in Palatinis officiis principem locum obtinebat. Qvi adhuc infans Babylonem è Judæa transportatus est. Natus est in Bethabara superiore haud procul Hierosolymis. Usqve eo verò temperans fuit, ut Judæis spado esse videretur. Idem Hierosolyma plurimum luxit, & in jejuniis perseverans ab omnibus ciborum deliciis abstinuit. Corporis huic habitudo sicca & strigosa fuit. Sed Dei beneficio forma illi ac venustas accedebat. Ac pro Nabuchodonosore qvidem, ne funditùs periret, vehementer oravit, qvando in bestiam, pecudemqve conversus est. Tùm enim anteriora illius cum capite bovis erant similia, posteriora cum pedibus leonis. Ejusdemmodi qvippe sunt principum in juventute mores, ut qvasi boves excusso jugo ad Belial pertineant, voluptatum libidinibus perciti: Postremò verò in belluas mutati rapere, perdere, ac ferire instituant. Hoc igitur sanctus Daniel cognovit, bovis illum instar fœno pasci, nec humanis uti pabulis. Qvamobrem Nabuchodonosorus tantam calamitatem expertus, & humani cordis sensu recuperato, flere, ac Deum dies ac noctes qvadragies deprecari cœpit: Deum, inqvam, Beemon, hoc est Israëlis Deum. Etenim Satanico in illum incumbente spiritu, hominem fuisse se nesciebat, lingvâ, qvo minus in sermonem erumperet, astricta. Tum vox bestiæ similis: oculi præ lachrymarum assiduitate carnis instar erant. Ad eum spectandum cùm ex urbe principes, ac vulgus innumerabile confluerent, unus Daniel videre noluit: cùm interim toto illo, qvo Rex immutatus est, tempore perpetuas pro eo preces funderet, asserens

B ΔΑΝΙΗΛ ὁ Προφήτης. ἦν μὲν ἦν ἐκ Φυλῆς Ιούδα, γνώσις τῶν ἐξόχων τῆς βασιλικῆς ὑπηρεσίας, ἀλλ' ἔτι νήπιος ὢν ἤχθη εἰς Βαβυλῶνα ἐκ τῆς Ιουδαίας. ἐγεννήθη δὲ ἐν Βεθεβορῶ τῇ ἀνωτέρᾳ, πλησίον Ιερουσαλήμ. καὶ ἦν ἀνὴρ σώφρων, ὥστε δοκεῖν τοῦ Ιουδαίους εἶναι ἀπάδοντα. πολλὰ ἐπένθησεν ἔτι τὴν Ιερουσαλὴμ, καὶ ἐν νηστείαις ἴσχυσεν ὑπὸ πάσης τροφῆς ἐπιθυμητῆς. καὶ ἦν ἀνὴρ ξηρότατος τῇ ἰδέᾳ, ἀλλ' ὡραῖος ἐν χάριτι Θεοῦ. πολλὰ δὲ ηὔξατο ἔτι τοῦ Ναβουχοδονόσορ, ὅτε ἐγένετο θηρίον C καὶ κτῆνος, ἵνα μὴ ἀπόληται. ἦν γὰρ τὰ ἔμπροσθια αὐτοῦ ὡς βοὸς σὺν κεφαλῇ, καὶ οἱ πόδες αὐτοῦ σὺν τοῖς ὀπισθίοις, ὡς λέοντος. ταῦτα γὰρ ἔχουσιν οἱ δυνάσται ἐν τῇ νεότητι αὐτῶν, τὸ ὡς βοὸς ἀπὸ ζυγοῦ γυμνωθέντες τοῦ Βελίαρ, διὰ τῆς φιληδονίας· ὕπτιοι τέλει θῆρες γινόμενοι, ἁρπάζοντες, ὁλοθρεύοντες, πατάσσοντες. ἔγνω οὖν ὁ ἅγιος ὅτι, ὅτι ὡς βοῦς ἤσθιεν χόρτον, καὶ ἐγίνετο αὐτῷ ἀνθρωπίνης φύσεως τρόφιμα. διὰ τοῦτο ὁ Ναβουχοδονόσορ μὴ τὴν πέψιν τῆς μάζης αὐτοῦ, ἐν καρδίᾳ ἀνθρώπου γινόμενος, ἔκλαιε καὶ ἠξίου D τὸν Θεὸν πᾶσαν ἡμέραν καὶ νυκτὸς τεσσαρακοντάκις, δεόμενος τοῦ Θεοῦ Βεημὼν, ὅ ἐστιν, τοῦ Θεοῦ Ισραήλ. ἐπεγίνετο γὰρ αὐτῷ πνεῦμα Σατὰν, καὶ ἐλάνθανεν αὐτὸν, ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ γλώσσα αὐτοῦ ἐδεσμεύετο λαλεῖν, ἢ φωνὴ θηρίου ἐδίδοτο αὐτῷ, καὶ ἐγίνοντο οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ὡς * κρέας ἀπὸ ὄ κλαί- For. κέφν. καὶ πολλοὶ δυνάσται καὶ πολῖται ἐξιόντες ας. ἐκ τῆς πόλεως ἐθεώρων αὐτόν. Δανιὴλ δὲ μόνος οὐκ ἠθέλησεν ἰδεῖν αὐτὸν, ὅτι πάντα τὸν χρόνον τῆς ἀλλοιώσεως αὐτοῦ ἐν ταῖς προσευχαῖς ἦν περὶ αὐτοῦ, καὶ ἔλεγεν, ὅτι πάλιν ἄνθρω-

ἄνθρωπ῟ ϗήσεται, καὶ κρατήσῃ τῆς βασιλείας αὐτ῀ · καὶ ἠπίσχυν αὐτῷ. τὰ ἑπτὰ ἔτη, ἃ εἶπεν αὐτῷ Δανιὴλ ἑπτὰ καιρούς, ἐποίησεν ϗήσθαι ἑπτὰ μῆνας, δεόμεν῟ περὶ αὐτ῀ πρὸς Κύριον. τὸ μυστήριον τῶν ἑπτὰ καιρῶν ἐτελέσθη ἐπ' αὐτὸν, * ὅτι ἀποκατέστησεν ἑπτὰ μεσίτης. ἐξ ὧν ἔτη καὶ ἑξμῆνας ὑπέπιπλεν Κυρίῳ τῷ Θεῷ, καὶ ἐξωμολογεῖτο τ῀ ἀσέβειαν αὐτ῀. ϗ μὴ τὴν ἄφεσιν τῆς ἀνομίας αὐτ῀ ἀπέδωκεν αὐτῷ ὁ Θεὸς τὴν βασιλείαν. ϗ ὅτε κρέα ἔφαγε, ὅτε οἶνον ἔπιεν, ἐξομολογούμεν῟ τῷ Θεῷ, ὅτι Δανιὴλ αὐτῷ προσέταξεν ἐν ὀσπρίοις ἢ χλωροῖς ἢ ξηροῖς ἐξιλεώσασθαι τὸν Κύριον. διὰ τ῀το καὶ ὁ Ναβουχοδονόσορ ἐκάλεσεν τὸν Δανιὴλ Βαλτασαρ, ϗ τὸ ὄνομα τ῀ μονογενοῦς υἱ῀ αὐτ῀, ϗ ἠθέλησεν αὐλὸν συμπληρούμενον ἀποκατασῆσαι τ῀ τέκνων αὐτ῀, ἀλλ' ὁ ὅσι῟ εἶπεν· ἵλεώς μοι, ἀφεῖναί μληρονομίας πατέρων μ῀, καὶ προσκολληθῆναι μληρονομίᾳ ἀφελμήτων. καὶ ἐν τοῖς βασιλεῦσι Περσῶν πολλὰ ἐποίησε τεράτια, ὅσα οὐκ ἐγράψαμεν ἐν τῇ βίβλῳ ταύτῃ. εἰσὶν δὲ γεγραμμένα ἐν τῇ βίβλῳ τ῀ Δανιήλ. ὅτ῟ ὁ Προφήτης ἔδωκεν τέρας ἐν τοῖς ὑψηλοῖς ὄρεσιν Βαβυλῶν῟, λέγων· ὅτι ὅταν ἴδητε καπνιζόμενον τὸ ἐν βορρᾶ ὄρ῟, ἥξ῀ τὸ τέλ῟ Βαβυλῶν῟. ὅταν δὲ ἴδητε αὐτὸ ὡς ἐν πυρὶ καιόμενον, ἥξ῀ τὸ τέλ῟ πάσης τ῀ γῆς. ἐὰν δὲ ἐν νότῳ ὄρ῟ ῥεύσει ὕδατα, ἔπεσθε ὁ λαὸς ἐν τῇ γῇ αὐτ῀, ϗ οἰκοδομηθήσεται Ιερουσαλὴμ πλατεῖα ϗ εὐρύχωρ῟· ὥσπερ καὶ ἐγένετο διὰ τ῀ Ιησ῀ ἀρχιερέως ϗ Ζοροβάβελ τ῀ υἱ῀ Σαλαθιήλ. ἐὰν δὲ αἷμα ῥεύσῃ τὸ ὄρ῟, φόν῟ ἐστὶν τ῀ Βελίαρ ἐν πάσῃ τῇ γῇ. ἥξ῀ δὲ Κύρι῟ ἐπὶ γῆς ἐνανθρωπήσας. ἐκεῖ ὃν ἐνοιμήθη ὁ ὅσιος Δανιὴλ ἐν Βαβυλῶνι ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἐτάφη ἐν τῷ σπηλαίῳ τῷ βασιλικῷ ἐνδόξως· ϗ ἔστιν ὁ τάφ῟ αὐτ῀ ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας πᾶσιν γνωστὸς῟ ἐν Βαβυλῶνι.

Corruptus locus.

Adenuo illum hominem futurum, ac regnum esse recuperaturum. Qvæ cùm diceret, nemini probabat. Igitur septem anni qvæ tempora septem à Daniele vocantur, ut in totidem menstrua spatia contraherentur, precibus suis obtinuit. Septem ergo temporum mysterium in illo completum est: qvòd mediator septem restituit. Ita sex annos totidemqve menses Deo supplicans scelus suum confessus est. Deinde concessa delicti veniâ in regnum à Deo restitutus est. Per idem tempus carnes, ac vinum non attigit, Deo perpetuo confitens: cùm ita mandasset Daniel, ut leguminibus virentibus aut madefactis utens divinam iracundiam leniret. Qva propter Nabuchodonosor Danieli Baltasaris nomen indidit, qvo eodem unicus ipsius filius appellabatur. Qvinetiam hæredem illum pari cum filiis jure instituere cùm vellet, vir sanctus abnuens; Propitius mihi sit, inqvit, Deus, ne relicto parentum meorum patrimonio, ad incircuncisorum hæreditatem adhærescam. Cæterum sub Persarum regibus prodigia multa ab eodem Propheta sunt edita, qvæ minimè hoc in libro perscripsimus, & in Danielis volumine leguntur. Aliud præterea portentum in arduis Babyloniæ montibus designavit. Cùm, inqvit, montem illum, qvi ad Aqvilonem obversus est, fumantem videbitis, Babylonis exitus appropinqvabit: cùm autem velut igne flagrantem aspexeritis, totius orbis occasus imminebit. Sin mons ille, qvi ad Austrum est, aqvis manaverit, populus in patriam revertetur: & Hierusalem ampla & spatiosa demum instaurabitur: id qvod Jesu Pontificis & Zorobabelis filii Salathielis studio atqve opera perfectum est. Qvod si mons cruore fluxerit, Belialis per universum orbem cædes portenditur: ac Dominus hominis assumpta specie descendet in terram. Ad extremum sanctus Daniel Babylone pacificè mortuus est, & in regia spelunca splendidè sepultus, atqve ad hunc usq; diem sepulchrum illius notissimum omnibus ibidem conspicitur.

EANDEM DANIELIS VITAM EX AUGUSTANO codice subjecimus, qvod plurimum à communi discreparet.

ΔΑΝΙΗΛ ἦν ἐν Βεθέρων τῇ ἀνωτέρᾳ Φυλῆς Ισ῀δα, ϗήσας τ῀ ἐξοχωλάτων τ῀ βασιλικῆς ὑπηρεσίας, ϗ ἔτι νήπι῟ ὢν, ἀπῆλθεν εἰς γῆν Χαλδαίων. ἦν δὲ ἀνὴρ σώ-

φρων ὥστε δοκεῖν τοὺς Ιουδαίους εἶναι αὐτὸν σπάδοντα. πολλὰ δὲ ἐπένθησεν ἐπὶ τὴν πόλιν, καὶ ἐν νηστείαις ἤσκησεν ἀπὸ πάσης τροφῆς ἐπιθυμητῆς, καὶ ὑπὲρ τοῦ Ναβουχοδονόσωρ πολλὰ ἠύξατο, παρακαλοῦντος αὐτὸν Βαλτάσαρ (ὑπὲρ) τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὅτι γέγονε θηρίον, καὶ κτῆνος, ἵνα μὴ ἀπόληται. ἦν γὰρ τὰ ἐμπρόσθια αὐτοῦ ὡς βοῦς σὺν τῇ κεφαλῇ, καὶ οἱ πόδες σὺν τοῖς ὀπισθίοις ὡς λέων. ἀπεκαλύφθη δὲ τῷ ἁγίῳ περὶ τοῦ μυστηρίου τούτου, ὅτι θηρίον μὲν γέγονε, διὰ τὸ φιλήδονον αὐτοῦ, καὶ σκληροτράχηλον· κτῆνος δὲ, ὅτι ὑπὸ ζυγὸν ἦν τῷ Βελίαρ, καὶ ὑπήκοος, καὶ ὡς βοὺς ἤσθιε χόρτον· ἐγίνετο δὲ αὐτῷ ἀνθρωπίνης φύσεως τροφή· ἐκρατήθη δὲ ἡ γλῶσσα αὐτοῦ τοῦ μὴ λαλεῖν, καὶ νοῷ εὐθέως ἐδάκρυσεν, καὶ παρακαλεῖ τὸν Θεὸν κατὰ νοῦν πᾶσαν ἡμέραν, καὶ ὥραν· οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ * αὐτῶν γεγόνασι κρεώδεις ἐκ πολλῶν δακρύων. Co. αὐτῷ
καὶ πολλοὶ τῆς πόλεως ἑώρων αὐτὸν, καὶ ἐθάυμαζον. ὁ δὲ Δανιὴλ μόνος οὐκ ἠθέλησεν ἰδεῖν αὐτὸν, ἀλλὰ πάντα τὸν χρόνον τῆς ἀλλοιώσεως αὐτοῦ ἐν προσευχῇ ἦν περὶ αὐτοῦ, δεόμενος τοῦ Θεοῦ. ἔλεγε γὰρ ὅτι πάλιν ἄνθρωπος γενήσεται· καὶ ἠπίστουν αὐτῷ. ὁ δὲ Δανιὴλ τὰ ἑπτὰ ἔτη ἃ εἶπεν, ἑπτὰ καιροὺς, ἐποίησε γενέσθαι ἑπτὰ μῆνας. * τῶν μυστήριον τῶν ἑπτὰ καιρῶν ἐτελειώθη ἐπ' αὐτὸν μετὰ Cor. τὸ μυστ.
τὴν ἄφεσιν τῆς ἀνομίας αὐτοῦ. καὶ οὔτε ἄρτον, οὔτε κρέας ἔφαγεν, οὔτε οἶνον ἔπιεν, ἐξομολογούμενος τῷ Θεῷ, ὅτι Δανιὴλ αὐτῷ προσέταξεν ὀσπρέοις βρεκτοῖς, καὶ χλοαῖς ἐξιλεῶσαι τὸν Θεόν. διὰ τοῦτο ἐκάλεσεν αὐτὸν Βαλτάσαρ, ὅτι ἠθέλησεν αὐτὸν συγκληρονόμον καταστῆσαι τῶν τέκνων αὐτοῦ. ἀλλ' εἶπεν ὁ ὅσιος· ἵλεός μοι ἀφεῖναι κληρονομίαν πατέρων μου, καὶ κολληθῆναι κληρονομίᾳ ἀπειτμήτων καὶ τοῖς μετ' ἔπειτα δὲ βασιλεῦσι Περσῶν πολλὰ ἐποίησε τεράστια, ὅσα οὐκ ἔγραψεν. δεύτερον δὲ ἐβλήθη ἐν τῷ λάκκῳ τῶν λεόντων ὑπὲρ εὐσεβείας, καὶ ἀγάπης Θεοῦ. τὸ μὲν γὰρ πρῶτον ἐπειδὴ τῶν Βαβυλωνίων προσευχομένων Δαρείῳ τῷ βασιλεῖ, μόνον αὐτὸς Θεῷ προσήυχετο. τὸ δεύτερον, διότι τὸν Βὴλ κατέστρεψε, καὶ τὸν δράκοντα ἐφόνευσεν ἐπὶ Κύρου τοῦ βασιλέως. καὶ αὐτὸς μὲν διεσώθη, καὶ ἀβλαβὴς ἀπὸ τῶν λεόντων ἀνῆλθεν ἐκ τοῦ λάκκου. οἱ δὲ ἐπιβουλεύσαντες αὐτῷ ἐβλήθησαν εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων, καὶ εὐθὺς κατεβρώθησαν ὑπ' αὐτῶν. μετὰ δὲ ταῦτα γηράσας, καὶ τελευτήσας ἐν εἰρήνῃ, ἐτάφη ἐκεῖ ἐν τῷ σπηλαίῳ τῷ βασιλικῷ μόνος ἐνδόξως. ἔδωκε δὲ τέρας ἐν ὄρεσι τοῖς ὑπεράνω τῆς Βαβυλῶνος λέγων, ὅτε καπνισθήσεται τὰ ἐκ βορρᾶ, ἥξει τὸ τέλος τῆς Βαβυλῶνος· ὅτι ὡς πυρὶ καίεται τὸ τέλος πάσης τῆς γῆς. ἐὰν δὲ τὰ ἐν τῷ νότῳ ὄρει ῥεύσωσιν ὕδατι, ἐπιστρέψει ὁ λαὸς εἰς τὴν γῆν αὐτῶν. καὶ ἐὰν αἷμα ῥεύσωσιν, φόνος ἔσται τοῦ Βελίαρ ἐν πάσῃ τῇ γῇ.

OSEAE PROPHETAE vita, & sepulturæ locus.

XI. OSEAE Prophetæ pater fuit Beeri, patria Belemoth in tribu Isachar. Hic ut venturum cœlitus in terram Dominum affirmaret, ejusmodi fore portentum edixit: Tùm scilicet, cùm illa qvercus, qvæ erat in Silo, sponte sua duodecim in partes divideretur, indéqve totidem qvercus existerent. Qvod ita, ut prædictum est, contigit. Postqvam autem multa de populi stupro prædixit, in pace decessit, & in patria sepultus est.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΟΣΗΕ ΠΡΟΦΗΤΟΥ, καὶ ποῦ κεῖται.

A

ΩΣΗΕ ὁ Προφήτης, υἱὸς Βεηρεί. οὗτος ἐγεννήθη ἐν Βελεμὼθ ἐκ τῆς φυλῆς Ισάχαρ. οὗτος ἔδωκεν τέρας ἥξειν τὸν Κύριον ἐξ οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ τοῦτο τὸ σημεῖον τῆς παρουσίας αὐτοῦ, ὅταν ἡ δρῦς ἡ ἐν Σηλὼμ μερισθῇ ἀφ' ἑαυτῆς εἰς δώδεκα μέρη, καὶ γενήσονται δρύες δώδεκα. οὕτως καὶ ἐγένετο. πολλὰ δὲ προφητεύσας περὶ τῆς πορνείας τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ἀπέθανεν ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἐτάφη ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ.

A

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΑΜΟΣ Προφήτου, καὶ πῦ κεῖται.

Augustanũ multo breviùs.

ΑΜΩΣ ὁ Προφήτης. ἦτω ἐγγυήθη ἐν Θεκουὲ * ἐν γῇ Ζεβουλών. ἔσι δὲ πατὴρ Ησαΐου τοῦ Προφήτου. Αμασίας δὲ ὁ ἱερεὺς Βεθὴλ συχνῶς αὐτὸν τυμπανίσας, ἐνέδρα αὐτὸν ἐλοιδόρει, εἰς τέλος δὲ ἀνεῖλεν αὐτὸν ὁ υἱὸς Αμασίου, ἐν ῥοπάλῳ πλήξας αὐτὸν κατὰ τοῦ προτάφου, ὅτι ἤλεγχεν αὐτὸν περὶ τῆς ἐνέδρας τῶν δύο δαμαλίων τῶν χρυσῶν. καὶ ἔτι ἐμπνέων ἦλθεν εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ, καὶ ἀπέθανεν, καὶ ἐτάφη ἐκεῖ μετὰ τῶν πατέρων αὐτοῦ.

AMOS PROPHETÆ vita & sepulturæ locus.

XII. ORIUNDUS ille Thecua in regione Zabulonis, filium habuit Isaiam Prophetam, qvem Amasias Bethelis sacerdos fustuario sæpius afficiens clam, ac per insidias ei conviciatus est. Ac tandem Amasiæ filius inflicta in tempora clavâ ipsum interfecit; qvod illum de amborum aureorum vitulorum fraude reprehendisset. Amos verò spirans adhuc in patriam delatus, ibidemqve mortuus, atqve in majorum suorum sepulchro conditus ast.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΜΙΧΑΙΟΥ Προφήτου, καὶ πῦ κεῖται.

Aug. addit: υἱὸς Ιεμιμὶ; ὁ Μωραθίτης. ἀλ. ἀνηρέθη.

ΜΙΧΑΙΑΣ ὁ Προφήτης. * ἦτω ἐγγυήθη ἐν Μωραθεὶ ἐκ φυλῆς Εφραΐμ. πολλὰ ἐποίησεν ἦτω τῷ Αχαὰβ βασιλεῖ Ισδα, ὑπὸ δὲ Ιωραμ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ * ἀναιρεῖται κεκμυωθεὶς, ὅτι ἤλεγχεν αὐτὸν ἐπὶ ταῖς ἀσεβείαις αὐτοῦ, καὶ τῶν πατέρων αὐτοῦ, ὧν ἐποίησεν. καὶ θανὼν ἐτάφη ἐν Μωραθεὶ ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ μονώτατος, συνεγγὺς τοῦ πολυανδρίου Ενακείμ. καὶ ἔσιν ὁ τάφος αὐτοῦ ἔυγνως ἕως τῆς σήμερον ἡμέρας.

MICHEÆ PROPHETÆ vita, & sepulturæ locus.

XIII. MORATHI, extribu Ephraim oriundus iste, adversus Achab regem Juda multa gessit, ac postremò ab Joram ejus filio præcipitio necatus est: qvòd ipsum ob suam majorumqve suorum impietatem, ac scelera redargueret. Post obitum verò Morathi in patria sua seorsim, prope monimentum Enacim, notissimo ad hodiernum usqve diem sepulchro conditus est.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΙΩΗΛ ΠΡΟΦΗΤΟΥ, καὶ πῦ κεῖται.

Aug. Θεκουέμ.

For. ἐνΒεθωρών.

ΙΩΗΛ ὁ Προφήτης υἱὸς Βαθθήλ. ἦτω ἦν ἐξ ἀγροῦ * Βηθωρὰμ ἐκ τῆς γῆς Ρουβήμ. πολλὰ δὲ προεφήτευσεν περὶ Ιερουσαλὴμ, καὶ τέλος ἐθνῶν. * ὁρῶν δὲ ἀπέθανεν ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἐτάφη ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ ἐνδόξως.

JOELIS PROPHETÆ vita, & sepulturæ locus.

XIV. JOEL Propheta filius Bathuel ex agro Bethoris in tribu Ruben de Hierosolymis multa vaticinatus est, deqve consummatione Gentium: tum in pace mortuus in patria sua magnificè sepultus est.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΑΒΔΙΟΥ ΤΟΥ Προφήτου, καὶ πῦ κεῖται.

ΑΒΔΙΑΣ ὁ Προφήτης. ἦτω ἦν ἐκ τῆς Συχὲμ, ἐξ ἀγροῦ Βηθαχάμαρ. ἦτω ἐσὶν ὁ τρίτος πεντηκόνταρχος, ὃν ἐφείσατο Ηλίας ὁ Θεσβίτης, καταβὰς ἦλθε πρὸς τὸν βασιλέα.

DE ABDIÆ PROPHETÆ, vita, & sepulturæ loco.

XV. ORTUS hic Sichemo ex agro Bethachamar ille ipse qvinqvagenarius tertius est, cui parcens Thesbites Elias descendit, & ad regem pervenit.

Secundum qvæ Palatinæ militiæ renuntians ad Prophetam Eliam adhæsit, ejusqve se discipulum fecit. Ubi multa perpessus ejus beneficio servatus est. Qvi cùm obiisset, in agro Bethachamaris apud majores suos sepultus est.

A μετὰ δὲ ταῦτα ἀπολιπὼν τὴν βασιλικὴν αὐτοῦ τάξιν, προσεκολλήθη τῷ Προφήτῃ Ἠλίᾳ, καὶ ἐγένετο αὐτοῦ μαθητὴς, καὶ πολλὰ ὑπομείνας, δι᾽ αὐτὸν παρεσώζετο. καὶ θανὼν ἐτάφη ἐν ἀγρῷ Βηθαχάμαρ μετὰ τῶν πατέρων αὐτοῦ.

VITA JONÆ PROPHETÆ, & sepulturæ locus.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΙΩΝΑ ΠΡΟΦΗΤΟΥ, καὶ ποῦ κεῖται.

XVI. JONAS Propheta filius Amathi è regione Cariathamaum, prope Azotum Græcam urbem maritimam ortum habuit. Per id tempus Elias Propheta cùm Achab regem Samariæ reprehendisset, & ingentem famem devocasset in terram, à corvis alebatur, & aqvam ex torrente potabat. Qvo siccato, esuriens in Sareptam Sidoniorum urbem ad viduam pauperculam accessit, qvæ Jonæ mater fuit. Hujus itaqve domum ingressus est, & cùm illa qvod à Propheta jussa erat fecisset, comedit ille, ac benedicens frumentum ipsi oleúmqve præstitit, atqve apud eam remansit. Neqve enim cum incircuncisis manere poterat. Ejusdem porrò viduæ filium Jonam Deus per Eliam excitavit à mortuis, ac vivum matri, propter ejus in hospites humanitatem, restituit. Post ubi adultus est Jonas, Ninivem ad Assyrios missus Deum effugere conatus est; & cùm in Tharsis proficisci vellet, à ceto absorptus est. Unde postea digressus divinum mandatum Ninive prædicavit: qvo factum est, ut Ninivitæ ad Deum conversi ejus in se misericordiam provocarint. Qvod ægrè ferens Jonas, ac reversus, in patria non remansit. Sed matre secum abducta, in Sur alienigenarum regione sedem constituit. Ita enim, inqviebat, probrum à me, & ignominiam depellam: qvod ego adversus Ninivitas vaticinans mentitus fuerim. Itaqve in agro Saar, ubi domicilium elegerat, mortuus est, & in specu Cenezæi Judicis sepultus. Hoc autem Propheta iste prædixit, tùm cùm gentes plurimas Hierosolymis conspexissent, ab occiduis nationibus funditus urbem esse delendam.

ΙΩΝΑΣ ὁ Προφήτης υἱὸς Ἀμαθῆ. οὗτος ἦν ἐκ γῆς * Καριαθαμαοὺμ πλησίον Ἀζώτου πόλεως Ἑλλήνων, κατὰ θάλασσαν. ἦν τότε Ἠλίας ὁ Προφήτης ἐλέγχων τὸν Ἀχαὰβ B βασιλέα Σαμαρείας, καὶ καλέσας λιμὸν μέγαν ἐπὶ τὴν γῆν, ἔφυγεν ἐν τῇ ἐρήμῳ, καὶ ἐτρέφετο ἐκ τῶν κοράκων, καὶ ἔπινεν ὕδωρ ἐκ τοῦ χειμάῤῥου, καὶ ὅτι ἐξηράνθη ὁ χείμαῤῥος, ἐπείνασεν, καὶ ἦλθεν εἰς Σαραφθὰ τῆς Σιδωνίας, πρὸς γυναῖκα χήραν πενιχρὰν, ἥτις ἦν μήτηρ τοῦ Ἰωνᾶ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον αὐτῆς, καὶ ἐποίησεν αὐτῷ, ὡς προσέταξεν αὐτῇ, καὶ ἔφαγεν, καὶ εὐλόγησεν αὐτὴν σίτῳ καὶ ἐλαίῳ, καὶ ἔμεινεν μετ᾽ αὐτῆς. οὐ γὰρ ἐδύνατο μεῖναι μετὰ ἀπεριτμήτων. καὶ θανόντα τὸν υἱὸν αὐτῆς Ἰωνᾶν, ἀνέστησεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ C Ἠλία, καὶ ἀπέδωκεν αὐτὸν ζῶντα τῇ μητέρι αὐτοῦ, διὰ τὴν φιλοξενίαν. καὶ γενόμενος ἡλικίας ὁ Ἰωνᾶς, ἀπεστάλη εἰς Νινευὶ πρὸς τοὺς Ἀσσυρίους, καὶ ἐζήτησεν Ἰωνᾶς ἀποδρᾶσαι Κύριον, καὶ κατεπόθη ὑπὸ τοῦ κήτους, πορευθῆναι βουλόμενος εἰς Θαρσεῖς. ἐξελθὼν δὲ ἐκ τοῦ κήτους, ἐκήρυξεν τὴν πόλιν Νινευὶ, καὶ μετενόησαν οἱ Νινευῖται τῷ Θεῷ, καὶ ἠλέησεν. καὶ ἐλυπήθη ὁ Ἰωνᾶς, καὶ ἀνακάμψας, οὐκ ἔμεινεν εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ, ἀλλὰ παραλαβὼν τὴν μητέρα αὐτοῦ, παρῴκησεν D εἰς τὴν Σοὺρ, χώραν τῶν ἀλλοφύλων. ἔλεγεν γὰρ, ὅτι οὕτως ἀφῶμαι τὸν ὀνειδισμὸν, ὅτι ἐψευσάμην, προφητεύσας κατὰ Νινευί. καὶ κατοικήσας ἐν γῇ Σαὰρ, ἐκεῖ ἀπέθανεν, καὶ ἐτάφη ἐν τῷ σπηλαίῳ τοῦ Κενεζέου κριτοῦ. προεφήτευσεν δὲ, ὅτι ὅταν * εἴσωσιν ἐν Ἱερουσαλὴμ ἔθνη πολλὰ ὑπὸ δυτικῶν, ἕως ἐδάφους ἀφανισθήσεται.

* γρ. Καριαθιαρείμ.

* Aug. ὅτε ἴδωσι λίθον βοῶντα οἰκτρῶς, for. οἰκοτρῶς, ἐγγίζει τὸ τέλος. ὅδε ἴδωσιν πάντα τὰ ἔθνη, τότε ἡ πόλις ἐδαφισθήσεται.

A

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΝΑΟΥΜ Προφήτου, καὶ τοῦ τάφου.

NAUM PROPHETÆ vita, & sepulturæ locus.

Aug. ἐκ τῆς Ἐλκεσαίου χ. ἀπὸ Ἰσσεβί.

ΝΑΟΥΜ ὁ Προφήτης. * ἦν ἀπὸ * Ἐλκεσεὶ πέραν τοῦ Ἰορδάνου εἰς Βηγαβὰρ ἐκ φυλῆς Συμεών. ἦν δὲ μετὰ τὸν Ἰωνᾶν τέρας ἔδωκεν ἐπὶ Νινευί, ὅτι ὕδατος γλυκέος καὶ πυρὸς ἐπιγείου ἀπολεῖται· ὃ καὶ γέγονεν. ἡ γὰρ συνέχουσα αὐτὴν λίμνη κατέκλυσεν αὐτὴν ἐν σεισμῷ, καὶ πῦρ ἐκ τῆς ἐρήμου ἐπελθὸν πάντα * ὑψηλότερα αὐλῆς ἐνέπρησεν μέρη. ἀπέθανεν δὲ Ναοὺμ ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἐτάφη ἐν τῇ γῇ αὐτοῦ Βηγαβάρ.

χ. ὑψηλότερον & μέρη.

XVII. ORIUNDUS hic Elcesi trans Jordanem versus Begabar, ex tribu Simeonis alterum post Jonam de Ninive portentum edixit, fore, ut aqvis dulcibus, atqve erumpente ab humo incendio periret. Qvod ita contigit. Nam lacus ille, qvi ambiebat urbem, repentino terræ motu illam obruit: tùm ignis è solitudine prorumpens editiores urbis partes incendit. Postremò Naum in pace mortuus in patria sua Begabare sepultus est.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΑΒΒΑΚΟΥΜ Προφήτου, καὶ τοῦ τάφου.

ABACUC PROPHETÆ vita, & sepulturæ locus.

χ. Βιδζεκάρ.

ΑΒΒΑΚΟΥΜ ὁ Προφήτης. ἦν ἐξ ἀγροῦ * Βηθζοχὴρ ἐκ φυλῆς Συμεών. ἦν εἶδεν περὶ τῆς ἁλώσεως Ἱερουσαλὴμ, καὶ ἐπένθησε σφόδρα ἐπὶ τῇ πόλει, καὶ τῷ λαῷ. καὶ ὅτε ἦλθε Ναβουχοδονόσορ εἰς Ἱερουσαλὴμ τοῦ πορθῆσαι αὐτὴν, ἔτι ἔφυγεν εἰς Ὀσραηνίτιν, καὶ ἦν ἐκεῖ παροικῶν εἰς γῆν Ἰσμαήλ. ὡς δὲ ὑπέστρεψαν οἱ Χαλδαῖοι ἀπὸ τῆς Ἱερουσαλὴμ εἰς τὴν γῆν αὐτῶν, λάφυρα αὐτὴν ποιήσαντες, καὶ οἱ κατάλοιποι οἱ ὄντες ἐν Ἱερουσαλὴμ, κατέβησαν εἰς Αἴγυπτον, αὐτὸς δὲ ἀνῆλθεν εἰς τὴν γῆν αὐτοῦ, καὶ ἐλειτούργει τοῖς θερισταῖς τοῦ ἀγροῦ ἑαυτοῦ, (ἔσπερεν γὰρ κριθάς,) καὶ ἥψησεν αὐτοῖς ἐδέσματα. καὶ προεφήτευσε τοῖς ἰδίοις, εἰπών· πορεύομαι ἐγὼ εἰς γῆν μακράν, καὶ ταχέως ἐπανελεύσομαι. ἐὰν δὲ βραδύνω, ἀπενέγκατε φαγεῖν τοῖς θερισταῖς. ἐν γνόμενος ἐν Βαβυλῶνι, καὶ δοὺς τὸ ἄριστον τῷ Δανιὴλ εἰς τὸν λάκκον τῶν λεόντων, ὑποστρέψας παρέσχε τοῖς θερισταῖς ἐσθίουσιν, καὶ ᾠδενὶ εἶπεν τὸ γνόμενον. συνῆκεν δὲ ὁ Προφήτης, χ. τάχι. ὅτι * τάχιον ἐπιστρέψει ὁ λαὸς ἐκ Βαβυλῶνος εἰς Ἱερουσαλήμ. ἔδωκεν δὲ τέρας τοῖς ἐν Ἰουδαίᾳ, ὅτι ὄψονται ἐν τῷ ναῷ φῶς μέγα διαλάμψαν, καὶ ἔτως εἴσονται τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ. καὶ περὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ναοῦ προεῖπεν, ὅτι ὑπὸ ἐθνῶν δυτικῶν γνήσεται ἡ πόρθησις τοῦ ναοῦ Ἱερουσαλήμ.

XVIII. ABACUC Propheta ex agro Bethsocher tribu Simeonis originem duxit: qvi ante Babylonicam migrationem Hierosolymorum excidium prospiciens, vehementer urbem, ac populum luxit. Cùm autem Nabuchodonosor Hierosolymam venisset, ut eam everteret, in Ostracinem profugit: ubi in Ismaëlitarum regione peregrinatus est. Chaldæis verò post capta, ac direpta Hierosolyma in patriam reversis, cùm ii, qvi in urbe residui erant, in Ægyptum fugissent, Abacuc in patriam regressus est: ubi & agri sui messoribus: (Nam ibi hordea severat) necessaria ministravit, ac cibaria coxit. Tum domesticus ita vaticinatus est: Vado, inqvit, in longinqvam regionem; unde celeriter revertar. Verumtamen si moram illic fecero, vos ad messores cibaria portate. Secundum hæc Babylonem translatus, cùm Danieli in leonum cavea prandium obtulisset, extemplò reversus, vescentibus messoribus interfuit; neqve cuiqvam qvod acciderat significavit. Cæterum illud idem Propheta cognovit: brevi populum è Babylonia in Judæam esse rediturum. Qvin & signi loco portentum iis, qvi Judæam incolebant, denuntiavit: visuros illos aliqvando lucem ingentem, qvæ in templo colluceret: atqve hoc pacto Dei gloriam conspecturos esse. Ad hæc de templi exitu, ac fine vaticinatus est; nempe ab occidentali populo Hierosolymitanum templum excisum iri.

Tunc, inqvit, interioris aditi velum duas in partes ſcindetur, & ambo columnarum capitella detrahentur; nec ubi ſint qviſqvam cognoſcet. Ea verò per Angelos deſertum in locum deportabuntur; ubi tabernaculum teſtimonii non ita pridem extructum eſt. Atqve in iiſdem poſtremò cognoſcetur Dominus: qvandoqvidem eos, qvos ſerpens inſeqvetur, non ſecus atqve olim colluſtrabunt: & eos ipſos Dominus ex umbra mortis eripiet, ut ad ſanctum tabernaculum receptum habeant. Multa idem Propheta de adventu Domini prædixit. Biennio deniqve anteqvàm è Babylonia populus rediret moritur, & in agro ſuo magno cum honore ſepelitur.

A Τότε τὸ ἄπλωμα τῦ ναοῦ εἰς δύο μέρη ῥαγήσεται, καὶ τὰ κιονία τῶν δύο σύλων ἀφαιρεθήσονται, καὶ οὐδεὶς γνώσεται, πῦ ἔσονται. αὐτὰ δὲ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἀπενεχθήσονται ὑπὸ Ἀγγέλων, ὅπου ἐναλλαγὴ ἐπάγη ἡ σκηνὴ τῦ μαρτυρίου, καὶ ἐν αὐτοῖς γνωσθήσεται ὁ Κύριος, ὅτι φωτίσουσι τοὺς διωκομένους ὑπὸ τοῦ ὄφεως, ὥσπερ ἐξ ἀρχῆς, καὶ διασώσῃ αὐτοὺς Κύριος ἐκ σκιᾶς θανάτου, καὶ ἔσονται ἐν σκηνῇ ἁγίᾳ. ἔτι ὁ Προφήτης περὶ τῆς ἐλεύσεως τῦ Κυρίου πολλὰ προεφήτευσεν, περὶ δὲ δύο ἐτῶν τῆς B ἀποδημίας τῦ λαῦ τῆς ἀπὸ Βαβυλῶνος, ἀπέθανεν καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῦ ἀγρῷ ἐνδόξως.

SOPHONIÆ PROPHETÆ vita, & ſepulturæ locus.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΣΟΦΟΝΙΟΥ Προφήτου, καὶ πῦ κεῖται.

XIX. NATUS hic Patre Chuſi, è Tribu Simeonis monte Sarabatha, de Hieroſolymis oraculum edidit: melius ac præſtantius illam in longitudinem ac latitudinem inſtaurandam eſſe: Nec non & de fine gentium, atqve impiorum ignominia adventuqve Domini. Moritur deinde ſecundum Domini revelationem, ac ſeorſim in agro ſuo ſepelitur.

ΣΟΦΟΝΙΑΣ Χουσῆ ὁ Προφήτης. ἔτι ἦν ἐκ φυλῆς Συμεὼν ἀπὸ ὄρους * Σαραβαθὰ, καὶ προεφήτευσε περὶ τῆς πόλεως Ἰερουσαλὴμ, ὅτι οἰκοδομηθήσεται * πλατεῖτων εἰς μῆκος καὶ πλάτος· καὶ περὶ τέλους ἐθνῶν, καὶ αἰσχύνης ἀσεβῶν, καὶ περὶ τῆς τῦ Κυρίου παρουσίας. ἀπέθανεν δὲ ἐν ἀποκαλύψει Κυρίου, καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτῦ μονώταλος. C

Ζε. Βαραθα. Θα. For. πλατεῖται. κρεῖττον.

AGGÆI PROPHETÆ vita, & ſepulturæ locus.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΑΓΓΑΙΟΥ ΠΡΟΦΗΤΟΥ, καὶ πῦ κεῖται.

XX. AGGÆUS Propheta etiamnum juvenis è Babylone Hieroſolyma reverſus de populi reditu vaticinatus eſt, ac templi Hieroſolymitani inſtaurationem prævidit. Primus illic alleluja cecinit: qvod interpretari poſſumus: D *Laudemus Deum vivum.* Item amen, qvod idem eſt, ac *fiat fiat*: Igitur in eodem loco mortuus eſt, & prope Sacerdotes glorioſe conditus. Unde nos uſurpare hodie ſolemus alleluja: qvi eſt Aggæi hymnus & Zachariæ.

ΑΓΓΑΙΟΣ ὁ Προφήτης, ἔτι νέος ὢν ἐπανῆλθεν ἐκ Βαβυλῶνος εἰς Ἰερουσαλὴμ, καὶ φανερῶς περὶ τῦ ἀποδημίας τῦ λαῦ προεφήτευσεν, καὶ εἶδεν * τὴν οἰκοδομὴν τῦ ναοῦ Ἰερουσαλὴμ, καὶ αὐτὸς ἔψαλλεν ἐκεῖ πρῶτος ἀλληλούϊα, ὃ ἑρμηνεύεται, αἰνέσωμεν τῷ ζῶντι Θεῷ· ἀμὴν, ὅ ἐστι, γένοιτο, γένοιτο. ἐκεῖ ἔν ἀπέθανε, καὶ ἐτάφη πλησίον τῶν ἱερέων ἐνδόξως. διὸ λέγομεν, ἀλληλούϊα, ὅ ἐστιν ὕμνος Ἀγγαίου καὶ Ζαχαρίου. Aug. addit, ἐκ μέρους.

VITA ZACHARIÆ Prophetæ vita & ſepulturæ locus.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΖΑΧΑΡΙΟΥ Τῦ Προφήτου, καὶ πῦ κεῖται.

XXI. ZACHARIAS Propheta Barachiæ patre natus eſt. Qvi ætate jam provecta è Chaldæorum regio-

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ὁ Προφήτης. ἔτι ἦν υἱὸς Βαραχίου. ἔτι ἦλθεν ἀπὸ γῆς Χαλδαίων

ἤδη προβεβηκὼς, καὶ ἐκεῖ ὢν πολλὰ τῷ λαῷ προεφήτευσεν, καὶ τέρατα πολλὰ ἔδωκεν εἰς ἀπόδειξιν. οὗτος εἶπεν τῷ Ιωσεδὲκ, ὅτι * γεννήσεται υἱὸν, καὶ ἐν Ιερουσαλὴμ ἱερατεύσει τῷ Κυρίῳ. οὗτος καὶ τὸν Σαλαθιὴλ εὐλόγησεν ἐπὶ υἱῷ, λέγων, ὅτι γεννήσει υἱὸν, καὶ * καλέσει τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ζοροβάβελ καὶ ἐπὶ Κύρου τοῦ βασιλέως Περσῶν τέρας ἔδωκεν εἰς νίκην * περὶ Κροίσου τοῦ Λυδίων βασιλέος, καὶ περὶ Ασυάγους τοῦ τῶν Μήδων βασιλέος, καὶ περὶ τῆς λειτουργίας αὐτοῦ προεφήτευσεν, ἣν ποιήσει Κῦρος ἐπὶ Ιερουσαλὴμ, καὶ εὐλόγησεν αὐτὸν σφόδρα. τὰ δὲ τῆς B προφητείας αὐτοῦ τῆς ἐν Ιερουσαλὴμ, καὶ περὶ τέλους ἐθνῶν καὶ περὶ τῆς τοῦ ναοῦ Ιερουσαλὴμ οἰκοδομῆς, καὶ ἀργίας Προφητῶν· καὶ ἱερέων διπλῆς κρίσεως ἐξέθετο. ἀπέθανε δὲ εἰς τὴν Ιουδαίαν ἐν γήρει μακρῷ καὶ ἐτάφη συνεγγὺς Αγγαίου τοῦ Προφήτου.¶

Aug. γεννήσεις.

Aug. καὶ τὸ ὄνομα Ζοροβάβελ ἐπέθηκε.

Absunt hæc ab Aug. usque ad καὶ περὶ τῆς.

A ne profectus est. Cumqve illic esset, populo multa prædixit, & ad fidem faciendam prodigia multa edidit. Qvinetiam Josedeco significavit, filium ei nasciturum, & Hierosolymis Sacerdotio functurum. Idem Salathieli ob filium benedixit, prænuntians filium ab eo susceptum iri, qyem Zorobabelem appellaret. Præterea sub Cyro Persarum rege prodigium dedit, qvo victoriam de Crœso Lydorum rege reportandam ostenderet: Tum de Astyage Medorum rege. Nec non & ministerium illud officiumqve prædixit, qvòd Cyrus Hierosolymis præstiturus erat, ac vehementer ei benedixit. Hujus deniqve vaticinia, qvæ Hierosolymis edidit, ad gentium exitum, & Hierosolymitani templi instaurationem, & Prophetarum cessationem, ac duplicem Sacerdotum pœnam pertinent. Mortuus est in Judæa grandi jam natu, & prope Aggæum Prophetam sepultus est.

¶ In Augustano, post ἀργίας Προφητῶν ita legitur: καὶ ἱερέων προεφήτευσεν. Ἀπέκτεινε δὲ αὐτὸν Ιωὰς βασιλεὺς Ιούδα μεταξὺ τοῦ ναοῦ, καὶ τοῦ θυσιαστηρίου παραινοῦντα αὐτῷ τε, καὶ λαῷ ἀπέχεσθαι τῆς ἀσεβείας, καὶ ἐπιστέφειν πρὸς Θεὸν καὶ λαβόντες αὐτὸν οἱ ἱερεῖς ἔθαψαν μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. καὶ ἀπὸ τότε ἐγένοντο τέρατα ἐν τῷ ναῷ πολλὰ φαντασιώδη, καὶ οὐκ ἴσχυον οἱ ἱερεῖς ἰδεῖν ὀπτασίαν Αγγελῶν Θεοῦ, οὔτε δοῦναι χρησμοὺς ἐκ τοῦ Δαβὴρ, οὔτε διὰ τῶν δήλων ἀποκριθῆναι ἐν τῷ λαῷ, ὡς τὸ πρίν.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΜΑΛΑΧΙΟΥ Προφήτου, καὶ ποῦ κεῖται.

ΜΑΛΑΧΙΑΣ ὁ Προφήτης, ἦν ἐκ Φυλῆς Ζαβουλών. οὗτος μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ λαοῦ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος, τίκτεται ἐν * Σοφᾷ ἐν γῇ Ζαβουλὼν, καὶ ἔτι νέος ὢν C καλὸν βίον * ἔσχεν. πολλὰ δὲ προφήτευσε περὶ τῆς τοῦ Κυρίου ἐπιδημίας καὶ περὶ κρίσεως νεκρῶν, ὅτι τὰ ἔθη Μωϋσέως πληρωθήσονται καὶ ἀλλαγήσονται. καὶ ἐπειδὴ πᾶς ὁ λαὸς ἐτίμα αὐτὸν ὡς ὅσιον καὶ πρᾷον, * ἐκάλεσε Μαλαχίαν, ὃ ἑρμηνεύεται Αγγελος. ἦν γὰρ τῷ εἴδει πάνυ εὐπρεπής. * ἀλλὰ καὶ ὅσα εἶπεν αὐτὸς ἐν προφητείᾳ, αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ Αγγελος ὀφθεὶς * ἐπεδευτέρωσεν αὐτοῦ τὴν προφητείαν, ὥσπερ καὶ ἐγένετο ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀναρχίας, ὡς γέγραπται ἐν Σχοφθεὶμ, τουτέστιν, ἐν βίβλῳ Κριτῶν, νέος δὲ ὢν ὁ Προφήτης ἀπέθανε, καὶ προσετέθη πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ ἐν τῷ ἀγρῷ αὐτοῦ.

γρ. Σωχᾶ

γρ. εἶχε πάνυ.

γρ. ἐκάλεσαν αὐτόν.

Aug. addit καὶ τῷ λόγῳ πληρωτής.

Aug. Αγγελος Κυρίου ἐβεβαίωσε. καὶ ἔτι νέος ὢν ἐτελειώθη, καὶ ἐτάφη ἐν αγρῷ.

MALACHIÆ PROPHETÆ, vita, & sepulturæ locus.

XXII. MALACHIAS è Zabulonis tribu post reditum è Babylonia populi, Sophæ in Zabuloniis nascitur, & adhuc juvenis vitæ integritate commendatus est. Multa de adventu Domini, deqve mortuorum judicio vaticinatus est: prædixit implendos commutandosqve Mosis ritus, ac ceremonias. Et qvoniam velut sanctus, & mansvetus in honore apud populum habebatur, Malachias ab eo vocatus est, hoc est *Angelus*. Fuit enim imprimis decora & venusta corporis specie. Sed & qvicqvid ille vaticinando dixerat, eadem die Angelus apparens interpretatione sua declarabat: qvemadmodum interregni tempore contigit: cùm nullus apud Israëlitas princeps esset; qvod in libro schophetim, hoc est *Judicum* legimus. Obiit ille juvenis adhuc, & in agro suo ad majores suos appositus est.

ALTERIUS ZACHARIÆ Prophetæ vita & sepulturæ locus.

XXIII. ZACHARIAS alter Prophe-
ta Sacerdos Jojadæ filius Jo-
annis Baptistæ pater fuit. Hunc Herodes
interfecit inter altare & domum Domini,
adeo ut in vestibulo templi ejus funderetur cruor. Ortus hic erat Hierosolymis
è domo David *** in media porticu in domo Domini. Idem de Domini nativitate vaticinatus est. Ergo illîc in domo Domini prope templum est sepultus. Qvo
ex rempore multa in templo portenta ac
visa contigerunt. Neqve enim amplius B
Sacerdotes poterant aut apparentes Angelos cernere, aut ex adyto responsa populo dare; neqve per Ephod interrogare,
neqve per Urim respondere, ut antea consveverant ad hodiernum usqve diem.

SIMEONIS PROPHETÆ vita, & sepulturæ locus.

XXIV. SIMEON Sacerdos ex Aaronis
Tribu *responsum accepit à spiritu
sancto, non visurum se mortem, donec videret Christum Dominum* in carne. Hic
est qvi Dominum suis ulnis gestavit, ac C
Deum glorificavit dicens: *Viderunt oculi mei salutare tuum. Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundùm verbum tuum in pace.* Mortuus demum prope sacerdotes
admodum senex ac plenus dierum sepultus est.

VITA JOANNIS Prophetæ, & sepulturæ locus.

XXV. JOANNES Baptista Zachariæ &
Elizabet filius ex tribu Levi ille
ipse, qvi agnum Dei nobis ostendit, fi-
lium patris mundi peccata tollentem. D
Idem nobis velut aditus qvidam regni
cœlestis exstitit. *Nullus enim inter natos
mulierum major Joanne Baptista.* Obiit capite truncatus ab Herode propter Herodiadem Philippi fratris illius conjugem.

OPERIS CONCLUSIO.

PRÆTER illos & alii qvidam extite-
runt Prophetæ, qvorum nomina suis
in genealogiis in libro Nominum Israëlis
perscripta sunt. Qvorum mentionem
non attigimus.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΖΑΧΑΡΙΟΥ Προφήτου, καὶ πῦ κεῖται.

ΖΑΧΑΡΙΑΣ ἄλλος Προφήτης καὶ ἱερεύς. ὅτος ἦν υἱὸς Ιωδαὲ τοῦ ἱερέως, πατὴρ δὲ Ιωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. τοῦτον ἀπέκτεινεν Ηρώδης ὁ βασιλεὺς, ἐχόμενα θυσιαστηρίου καὶ τοῦ οἴκου Κυρίου, ἐξεχέετο τὸ αἷμα αὐτοῦ εἰς τὰ πρόθυρα τοῦ ναοῦ Κυρίου. ὅτος ἦν ἐξ Ιερουσαλὴμ ἐξ οἴκου Δαβὶδ ***, ἀνὰ μέσον ἐλαΐμ ἐν οἴκῳ Κυρίου. ὅτος προεφήτευσεν περὶ Κυρίου γεννήσεως. ἐκεῖ ἦν αὐτὸν ἔθαψαν ἐν οἴκῳ Κυρίου, ἐχόμενα ναοῦ Κυρίου. ἐν τότε ἐγίγνοντο τέρατα πολλὰ ἐν τῷ ναῷ, καὶ φαντασίαι, ἃ οὐκ ἴσχυον οἱ ἱερεῖς ἰδεῖν οὐκ ἔτι ὀπτασίαν Ἀγγέλων, οὐδὲ δῶναι χρησμοὺς τῷ λαῷ ἐν τῷ δαβεὶρ, ὅτε ἐρωτῆσαι ἐν τῷ ἐφὼδ, ὅτε διὰ τῶν δήλων ἀποκριθῆναι, ὥσπερ τὸ πρὶν, ἕως τῆς ἡμέρας ταύτης.

Ο ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΣΥΜΕΩΝ Προφήτου, καὶ πῦ κεῖται.

ΣΥΜΕΩΝ ὁ ἱερεύς. ὅτος ἦν ἐκ Φυλῆς Ααρών. ὅτος ἐχρηματίσθη ὑπὸ Πνεύματος ἁγίου τοῦ μὴ ἰδεῖν θάνατον, ἕως ἂν ἴδῃ τὸν Χριστὸν Κύριον ἐν σαρκί. ὅτος ἐβάστασε τὸν Κύριον ἐν ταῖς ἰδίαις ἀγκάλαις, καὶ ἐδόξασε τὸν Θεὸν, εἰπών· εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου. νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου δέσποτα, κατὰ τὸ ῥῆμά σου, ἐν εἰρήνῃ. ἀπέθανε δὲ καὶ ἐτάφη πλησίον τῶν ἱερέων, πεσὼν πλήρης ἡμερῶν.

Ο ΒΙΟΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΡΟΦήτου, καὶ πῦ κεῖται.

ΙΩΑΝΝΗΣ ὁ Βαπτιστὴς, υἱὸς Ζαχαρίου καὶ Ελισάβετ. ὅτος ἦν ἐκ Φυλῆς Λευί. ὅτος ἐδήλωσεν ἡμῖν τὸν ἀμνὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν υἱὸν τοῦ πατρὸς, τὸν αἴροντα τὸν κόσμου τὴν ἁμαρτίαν. ὅτος εἴσοδος ἡμῖν ἐγένετο τῆς τοῦ Θεοῦ βασιλείας. οὐδεὶς γὰρ ἐν γυναικοῖς γεγονὼς μείζων Ιωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ. ἀπέθανεν δὲ τιμωθεὶσης τῆς κεφαλῆς διὰ Ηρωδιάδα τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

ΚΑΙ ἄλλοι Προφῆται ἐγένοντο, ὧν τὰ ὀνόματα ἐγγέγραπται ἐν ταῖς αὐτῶν γενεαῖς ἐν βίβλῳ ὀνομάτων Ισραὴλ, ὧν οὐκ ἐμνημονεύσαμεν.

Τῶ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΕΙΣ ΤΑ ΒΑΙΑ.

BEATI EPIPHANII EPISCOPI CYPRI IN DIE FESTO PALMARUM.

INTERPRETE D. CONSALO PONCIO.

ΚΥΡΙΕ ΕΥΛΟΓΗΣΟΝ. A *BENEDIC DOMINE.*

ΧΑΙΡΕ σφόδρα θύγατερ Σιών, τέρπου καὶ ἀγάλλου [καὶ εὐφραίνου] πᾶσα ἡ ἐκκλησία τῶ Θεῶ· ἰδοὺ γὰρ πάλιν ὁ βασιλεὺς πρὸς σὲ παραγίνεται· ἰδοὺ ὁ σὸς νυμφίος ἐπὶ πῶλον [ὡς ἐπὶ θρόνον] καθήμενος ἔρχεται. ἐξέλθωμεν εἰς ἀπάντησιν αὐτῶ, σπεύσωμεν ἰδεῖν τὴν δόξαν αὐτῶ, προφθάσωμεν φαιδρῶς εἰς τιμὴν τῆς εἰσόδου αὐτῶ. [πάλιν τῷ κόσμῳ σωτηρία πάλιν ὁ Θεὸς ἐπὶ σταυρὸν ἔρχεται.] πάλιν ὁ βασιλεὺς Σιών, τῶν ἐθνῶν ἡ προσδοκία ἐπὶ τὴν Σιὼν ἔρχεται, πάλιν τῷ κόσμῳ σωτηρίαν χαρίζεται, πάλιν τὸ φῶς ἐφίσαται, πάλιν ἡ πλάνη πέπαυται, πάλιν ἀνθεῖ ἡ ἀλήθεια, πάλιν ἡ ἐκκλησία χορεύει, πάλιν ἡ συναγωγὴ χηρεύει, πάλιν αὐχοῦνται δαίμονες, πάλιν καθαίρεται, πάλιν Ἑβραῖοι ταράττονται, πάλιν ὁ δράκων συντρίβεται, πάλιν τὰ ἔθνη εὐφραίνονται, πάλιν Σιὼν καλλωπίζεται. Χριστὸς ἐπὶ πῶλον ὡς ἐπὶ θρόνον καθήμενος ἔρχεται, οἱ οὐρανοὶ ἀγάλλεσθε, Ἄγγελοι ὑμνήσατε, τὰ ὄρη εὐφράνθητε, οἱ βουνοὶ σκιρτήσατε, ποταμοὶ κροτήσατε,

GAUDE plurimum filia Sion, lætare, gaude, & exulta universa Dei Ecclesia. Ecce enim iterum accedit ad te Rex; ecce sponsus tuus pullo velut throno insidens venit. Procedamus illi obviam; festinemus, ut ejus videamus gloriam; ingressus illius honorem alacriter præoccupemus. Iterum mundo salus: iterum Deus ad crucem venit. Iterum Rex Sion, expectatio Gentium in Sion progreditur, iterum mundo salutem largitur; iterum lux mittitur; iterum error expellitur; iterum floret veritas; iterum Ecclesia ducit choros; iterum Synagoga viduatur; iterum Dæmones pudore afficiuntur; iterum solvitur maledictio; iterum confunduntur Judæi; iterum draco conteritur; iterum Gentes exhilarantur; iterum ornatur Sion: Christus in pullo tanqvam in throno sedens procedit: exultate cœli; hymnos dicite Angeli; lætamini montes; exilite colles; plau-

dite flumina; qvi habitatis Sion ducite choreas; Ecclesiæ gaudete; sacerdotes hymnos dicite; prophetæ prævenite; discipuli prædicate; exite obviam populi; concurrite senes, matres choreas agite; lactentes canite; juvenes clamate; congregamini Gentes. Omnis creatura, natura omnis, omnis ordo, omnis spiritus, omnis terra, omnis dignitas, omnis ætas, omnis natio, omne regnum, Regi regum regali cultu obviam eamus. Dominum dominorum, uti dominum par est, adoremus: Deo deorum divinitus canamus; sponso incorruptionis, qvales divinum decent sponsum, choros ducamus; hilares hilari vultu lampades accendamus; animorum vestes, ut Deo convenit, immutemus, vias vitæ rectè paremus; animorum nostrorum aditus Regi patefaciamus; victoriæ palmas ut victori mortis portemus; qvatientes, prout divinam decet majestatem, olivarum surculos surculo ex Maria nato; Angelicas laudes Angelorum Deo concinamus: unà cum pueris pro dignitate divina vocem extollamus, cum populo pariter populi qvæ populum decent conclamemus; Osanna in excelsis: benedictus qvi venit in nomine Domini: Deus Dominus, & illuxit nobis, sedentibus in tenebris & in umbra mortis. Apparuit resurrectio lapsorum; apparuit liberatio captivorum; apparuit visus receptio cæcorum, apparuit lugentium consolatio, apparuit laborantium reqvies, apparuit sitibundorum refrigerium, apparuit afflictorum vindicatio, apparuit perditorum redemptio, apparuit desperatorum consolatio, apparuit divisorum unio, apparuit vexatorum defensio, apparuit ægrotantium medicina, apparuit fluctuantium tranqvillitas. Qvapropter & nos populi cum populo conclamemus hodie Christo dicendo, Osanna, salva nos in altissimis Deus. O res novas, & supra omnium opinionem admirandas! Heri Christus à mortuis Lazarum excitavit; hodie verò ipse properat ad mortem. Heri alteri vitam, utpote qvi sit vita, largitus est: hodie vitæ dator vadit in mortem. Heri Lazarum institis exolvit: hodie se ipse sponte sua offert vinculis astringendum. Heri è tenebris eripuit hominem; hodie propter homi-

A σατε, οἱ ἐν Σιὼν χορεύσατε, αἱ ἐκκλησίαι χαίρετε, ἱερεῖς ὑμνήσατε, Προφῆται προφθάσατε, μαθηταὶ κηρύξατε, λαοὶ ἀπαντήσατε, πρεσβῦται συνδράμετε, αἱ μητέρες χορεύσατε, οἱ θηλάζοντες ᾄσατε, νεανίσκοι βοήσατε, τὰ ἔθνη συνάχθητε. πᾶσα κτίσις, πᾶσα φύσις, πᾶσα τάξις, πᾶσα πνοὴ, πᾶσα ἡ γῆ, πᾶσα ἀξία, πᾶσα ἡλικία, πᾶσα ἐθναρχία, πᾶσα βασιλεία. βασιλικῶς τῷ βασιλεῖ τῶν βασιλέων ἀπαντήσωμεν, δεσποτικῶς τῷ δεσπότῃ τῶν δεσποτῶν προσκυνήσωμεν. τῷ Θεῷ τῶν θεῶν θεϊκῶς ἀναμέλψωμεν, τῷ νυμφίῳ τῆς ἀφθαρσίας

B θεονύμφως χορεύσωμεν, τὰς λαμπάδας φαιδροὶ φαιδρῶς ἐφαψώμεθα, τοὺς χιτῶνας τῶν ψυχῶν θεοπρεπῶς ἐξάλλαξωμεν, τὰς τοῦ βίου ὁδοὺς καλῶς ἑτοιμάσωμεν, τὰς εἰσόδους τῶν ψυχῶν τῷ βασιλεῖ διανοίξωμεν, τὰ βαΐα τῆς νίκης ὡς νικητῇ * τοῦ θανάτου βαστάσωμεν, τοὺς κλάδους τῶν ἐλαιῶν τῷ ἐκ Μαρίας κλάδῳ θεοπρεπῶς ἐπισείοντες, τὰ Αγγέλων τῷ Θεῷ τῶν Αγγέλων ὑμνήσωμεν, μετὰ τῶν παίδων θεοπρεπῶς ἀνακράξωμεν, μετὰ τοῦ ὄχλου τὰ τοῦ ὄχλου καὶ οἱ ὄχλοι βοήσωμεν, ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, Θεὸς Κύ-

C ριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν, ἐπέφανε τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένοις ἡμῖν. ἐπέφανεν ἡ τῶν * πεπτωκότων ἀνάστασις, ἐπέφανεν ἡ τῶν αἰχμαλώτων ἀνάῤῥυσις, ἐπέφανεν τῶν τυφλῶν ἡ ἀνάβλεψις, ἐπέφανεν ἡ τῶν πενθούντων παράκλησις, ἐπέφανεν ἡ τῶν κοπιώντων ἀνάπαυσις, ἐπέφανεν ἡ τῶν διψώντων ἀνάψυξις, ἐπέφανεν ἡ τῶν καταπονουμένων ἐκδίκησις, ἐπέφανεν ἡ τῶν ἀπεγνωσμένων λύτρωσις, ἐπέφανεν ἡ τῶν ἀπεγνωσμένων παράκλησις, ἐπέφανεν ἡ τῶν χωριζομένων

D ἕνωσις, ἐπεφάνη ἡ τῶν καταπονουμένων * ἐκδίκησις, ἐπεφάνη ἡ τῶν νοσούντων ἴασις, ἐπεφάνη ἡ τῶν χειμαζομένων * γαλήνη. διὸ καὶ ἡμεῖς, οἱ δῆμοι μετὰ τοῦ ὄχλου βοήσωμεν, λέγοντες σήμερον Χριστῷ, Ὡσαννὰ, τουτέστι, σῶσον δὴ ὁ ἐν ὑψίστοις Θεός. Ὦ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων καὶ θαυμάτων· χθὲς Χριστὸς ἐκ νεκρῶν ἤγειρε Λαζαρον, καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς ἐπὶ τὸν θάνατον ἔρχεται. χθὲς ἄλλῳ ὡς ζωὴ ζωὴν ἐχαρίσατο, καὶ σήμερον ζωοδότης ἐπὶ τὸν θάνατον ἔρχεται· χθὲς Λαζάρου τὰ σπαργάνα ἔλυσε, καὶ σήμερον ὁ αὐτὸς ἐν σπαργάνοις δεσμευθῆναι ἑκὼν παραγίνεται· χθὲς * ἐν σκότοις ἐξήγαγεν ἄνθρωπον, καὶ σήμερον ἐν σκοτεινοῖς τεθῆναι καὶ

γρ. ὡς νικητῇ τῶν Φοινίκων βαστάσωμεν· καὶ τὸν Φοίνικα τῆς δικαιοσύνης ὁμοφώνως ὑμνήσωμεν, κλάδους.

γρ. πεσόντων.

γρ. ἀνάῤῥυσις.

γρ. σωτηρία.

For. ἐκ σκότους.

σημᾷ θανάτῳ ἔρχεται διὰ τὸν ἄνθρωπον. Anem pergit, ut & tenebrosa loca subeat, & umbram mortis. Heri ante sex dies Paschæ per qvinqve sensuum restitutionem triduanus qvatriduanum fratrem unum duabus sororibus condonat, & hodie crucem adit. Enimvero Mariæ qvidem mortuum qvatriduanum; Ecclesiæ autem Christus seipsum post triduum præbet. Ibi sola Bethania demiratur; hîc verò universa Ecclesia diem festum agit: festa festorum celebrat, regem incorporeorum spirituum veluti sponsum simul & regem in medio sui habens, festos dies agit: & sicut oliva fructifera in domo Dei frondibus neqvaqvam defluentibus obumbrat, & tanqvam vernans paradisi lilium existit. In ea enim est Christus, verè floridum lilium, qvi non judicat mundum, sed ipsum servat. In qva Christus vera viola ægrotantium morbos sanans: in qva & vinea ipse est, dicens: Ego sum vitis vera: In qva & olivetum, qvi adeò sperantes in se per suam misericordiam servat incolumes: In qva radicis Jesse antiqvus ante secula ramus citra cultum & fossionem humani seminis germinavit: In qva perennis fons: In qva non fluvii Physon, Gehon, Tygris, & Euphrates reperiuntur; verùm Matthæus, Marcus, Lucas, & Joannes; qvi Christi Ecclesiæ irrigant hortum. Ubi frequens hodie ex omni juventute concursus, tanqvam oliva fœcunda, olivas tenentes, Christo misericordi ac miseratori supplicamus: plantati in domo Domini, in atriis ipsius verno tempore efflorescentes, festum ducimus diem, legalem hyemem abeuntem cernentes. Festum age Christi Ecclesia, non in figura, non juxta corporis sensum choreas ducens: verùm spiritu & mente festos celebra dies, idolorum aspiciens eversionem, Ecclesiarum verò erectionem habens. Sacra enim & magna voce tibi cum Paulo edico; Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia nova: immo verò & admirabilia. Proinde, Gaudete in Domino Christi grex, gaudete: gaude Christi Ecclesia, lætare, & exulta filia Dei. Tua enim omnis gloria, tanqvam filiæ regis Christi, intus perinde ac foris: qvæ non jam amplius vidua, verùm Dei sponsa efflorescis: non amplius à sinistris Dei propter idolorum cultum, sed à dextris adstans splendideqve ornata, propter Dei co-

χθὲς ᾠδὴ ἐξ ἡμερῶν τὸ πάσχα διὰ τῶν πέντε
αἰσθήσεων τὸν τετραήμερον ὁ τριήμερος
ταῖς δυσὶ τὸν ἕνα χαρίζεται ἀδελφὸν, καὶ
σήμερον ἐπὶ τὸν ταφὸν ἔρχεται. ἀλλὰ τῇ
Μαρίᾳ μὲν τετραήμερον νεκρὸν, τῇ δὲ ἐκκλη-
σίᾳ τριήμερον ἑαυτὸν *χαρίζεται ὁ Χριστός.
ἐπεὶ Βηθανία μόνη θαυμάζει, ἐνταῦθα δὲ πᾶ- χ. ἐχα-
σα ἐκκλησία ἑορτάζει. ἑορτάζει ἑορτῶν ἑορτὰς, ρίσατο.
τὸ βασιλέα τῶν ἀσωμάτων ἐν αὐτῇ ἐν μέσῳ
ὡς νυμφίον ἔχουσα ὁμοῦ τε καὶ βασιλέα· ἑ-
ορτάζει ἑορτὰς, ὡς ἐλαία κατάκαρπος ἐν
τῷ οἴκῳ τοῦ Θεοῦ ἀφυλλορρόως πυκάζουσα. B
ἑορτάζει ἑορτὰς, ὡς κρίνον ἑαρινὸν εὐωδεί-
σας ὑπάρχουσα· ἐν ᾗ Χριστὸς, τὸ ὄντως εὐθα-
λὲς κρίνον, τὸ μὴ κρίνον, ἀλλὰ σῴζον τὸν κό-
σμον· ἐν ᾗ Χριστὸς, τὸ ἴον τὸ ὄντως ἰώμενον τὰ
πάθη τῶν νοσούντων· ἐν ᾗ ἡ ἄμπελος, ὁ λέγων· ἐγώ
εἰμι ἡ ἄμπελος ἡ ἀληθινή· ἐν ᾗ ὁ ἐλαιών, ὁ ὄν-
τως ἐλεῶν τοὺς ἐλπίζοντας ἐπ' αὐτόν· ἐν ᾗ ὁ τοῦ
ῥίζης Ιεσσαὶ ἐβλάστησε κλάδος ὁ προαιώνιος,
ἀγεωργήτως καὶ ἀνορύκτως τῆς ἀνθρωπίνης σπο-
ρᾶς· ἐν ᾗ ἡ πηγὴ ἡ ἀένναος· ἐν ᾗ οὐ Φυ-
σὼν, Γεὼν, Τίγρις, ΕΥΦράτης, ἀλλὰ Μα- C
θαῖος, Μάρκος, Λουκᾶς, καὶ Ἰωάννης, οἱ τοῦ
Χριστοῦ τῆς ἐκκλησίας ποτίζοντες κῆπον.
ἔνθα πᾶσα σήμερον νεολαία, ὡς ἐλαίας κα-
τάκαρπος τὰς ἐλαίας κατέχοντες, τὸν
ἐλεήμονα αἰτῶμεν Χριστόν· πεφυτευμένοι ἐν
οἴκῳ Κυρίου, ἐν ταῖς αὐλαῖς αὐτοῦ ἐαρινῶς
ἐξανθοῦντες, ἑορτάζομεν ἑορτὴν, τὸν χειμῶ-
να τὸν νομικὸν ὑποχωρήσαντα βλέποντες.
ἑόρταζε Χριστοῦ ἐκκλησία, οὐ τυπικῶς, οὐ σω-
ματικῶς, ἀλλὰ πνευματικῶς ἐγχορεύουσα.
ἑόρταζε ἑορτὰς, τὴν τῶν εἰδώλων κατάπτω-
σιν βλέπουσα, καὶ τῶν ἐκκλησιῶν τὴν ἀνά-
στασιν ἔχουσα. μέγα γάρ· Παύλου βοῶ σοι D
τῆς ἱερᾶς καὶ μεγάλης φωνῆς· τὰ ἀρχαῖα
παρῆλθον, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά·
ἀλλὰ μὴν καὶ ὑπέρδοξα. διὸ χαίρετε ἐν
Κυρίῳ, Χριστοῦ νεολαία χαίρετε· χαίρεις
Χριστοῦ ἐκκλησία, τέρπου, καὶ εὐφραίνου θύ-
γατερ Θεοῦ. σοῦ γὰρ πᾶσα ἡ δόξα, ὡς θυ-
γατρὸς τοῦ βασιλέως Χριστοῦ ἔσωθεν ὁμοῦ τε
καὶ ἔξωθεν· οὐκέτι χήρευσας, ἀλλὰ θέαν-
δρος ἐξανθοῦσα· οὐκέτι ἐξ εὐνούχων Θεοῦ
διὰ τὴν εἰδωλολατρείαν, ἀλλ' ἐκ δεξιῶν
παρεστῶσα, καὶ κεκοσμημένη διὰ τὴν θεο-

gnitionem : qvæ non es amplius ſervili ſangvine fermentata, ſed divino inſignita: qvæ non amplius Obelem, ſed Emanuelem colis : non jam Troadem, verùm Trinitatem veneraris : qvæ non Platonem amplius, ſed Deum noſtrum omnipotentem honore proſeqveris: non jam Herculem malorum depulſorem, ſed conſolatorem ſpiritum, ac rerum omnium opificem. Non coles amplius Ariſtotelem ſubtiliter diſputantem, ſed Deum, qvi in fines ſæculorum te ſalvam eſſe voluit. Cecidit Saturnus, qvia incarnatus eſt Deus Verbum ; non tamen ex viri conſortio, ſed humano ſimul & divino modo ex Maria conſpicuus. Videte diei gratiam; videte feſti diei ſplendorem. Qvamobrem gaude, ac lætare filia Sion, gaude & exulta univerſa Eccleſia Dei. Leva in circuitu oculos tuos, & vide congregatos modò tuos, qvi qvondam gentium filii diſperſi erant. Vide feſti diei celebritatem; vide populi concentum ; vide omnem lingvam in unam ſententiam cedentem; vide os omne tanqvam unum os; vide gentes prius efferas nunc tuo ductu oves fieri; vide gentium diem feſtum celebrantium ſtrepitum, angelicorum ſcilicet ſpirituum æmulum : vide ſymphoniam, & ſpiritalium animorum tripudium: vide ſtationes qvaſi ordines angelicos. Præconia video veluti angelorum hymnos, pueros cerno agnis recèns editis ſimiles, dicentes, Oſanna in excelſis, benedictus qvi venis : cum qvibus pariter plaudens alacriter, clara & leonina voce exclama, feſtivitatis ſolennia ſimul & gratam beneficiorum memoriam referens. Ecce ego & liberi, qvos mihi Deus dedit, qvæ olim ſine filiis & ſterilis fueram. Benedictus qvi venit: veruntamen in nomine Domini, Deus Dominus, & apparuit nobis: Qvi venit, qviqve nullo capitur loco: qvi venit, & nuſqvam tenetur: benedictus qvi venit, nec à cœlis ſeſe ſubducit: benedictus proprio ſplendore & gratia, & rurſus veniens divina majeſtate atqve decore: benedictus qvi typicè inſidens pullo ad me venit, tanqvam pullo Cherubinico. Attende enim qvid dicat ſacroſanctus præco ſolennitatis hujus Evangeliſta. Factum eſt cùm appropinqvaret Dominus ad Bethphage, & Bethaniam, ad montem, qvi vocatur Oliveti, miſit duos diſci-

Eſa. 8. 18.

Mat. 11, 2.

γνωσίαν· ἐκέτι ἄιματι δελικῷ φυρωμένη, ἀλλὰ ἄιματι θείκῷ σφραγιζομένη· ἐκέτι τὸν * Ωβήλ, ἀλλὰ τὸν Εμμανουήλ σέβεσα. ἐκέτι τὴν Τρωάδα, ἀλλὰ τὴν Τριάδα δοξάζουσα· ἐκέτι τιμῶσα τὸν Πλάτωνα, ἀλλὰ τὸν παντοκράτορα Θεὸν ἡμῶν· ἐκέτι Ηρακλῆ τὸν ἀλεξίκακον, ἀλλὰ τὸν ῥυόμενον καὶ πάντων ποιητήν. ἐκέτι προσκυνεῖς Αριστοτέλην σοφίσαντα, ἀλλὰ Θεὸν τὸν εἰς τέλη τῶν αἰώνων σὲ σώσαντα. πέπαυκε Κρόνος, ὅτι σεσάρκωται Θεὸς λόγος· ὁ μὴ ἀνδρὸς ἐκ παθείας, ἀλλὰ θεανδρικῶς ἐκ Μαρίας ἐπιφανείς. ὁρᾶτε τῆς ἡμέρας τὴν χάριν· ὁρᾶτε τῆς ἑορτῆς τὴν λαμπρότητα. χαίρε τοίνυν καὶ εὐφραίνου θύγατερ Σιὼν, τέρπου καὶ ἀγάλλου πᾶσα ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ἄρον κύκλῳ τοὺς ὀφθαλμούς σου, καὶ ἴδε συνηγμένα τὰ ποτε διεσκορπισμένα τῶν ἐθνῶν τέκνα σου. ἴδε τῆς ἑορτῆς τὴν εὐφημίαν· ἴδε τοῦ λαοῦ τὴν συμφωνίαν· ἴδε πᾶσαν γλῶσσαν εἰς μίαν δόξαν. ἴδε ἅπαν σῶμα ὡς ἓν σῶμα, ἴδε τὰ πρὶν διῃρεθνα ἐν σοὶ τυγχάνοντα πρόβατα, ἴδε ἐθνῶν ἑορτάζοντων ἐπιφήμισμα, ἀγγελικῶν ἀσωμάτων ὑπάρχον τὸ μίμημα, ἴδε συμφωνίαν, ἀσωμάτων χορησίαν, ἴδε σάσις ὡς ἀγγέλων τάξις. ὁρῶ σου ὕμνους ὡς ἀγγέλων ὕμνους, ὁρῶ σου παῖδας ὡς νεοφύτους ἄρνας. Ωσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις, εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος, Χριστῷ λέγοντες. μεθ' ὧν προτήσασα μέγα τῇ χαρᾷ βόησον λαμπρᾷ καὶ λεοντιαίᾳ τῇ φωνῇ, ἑορτιά τε ὁμοῦ καὶ εὐχαριστήρια λέγουσα. ἰδοὺ ἐγὼ, καὶ τὰ παιδία, ἃ μοι ἔδωκεν ὁ Θεὸς, τῇ ποτε ἀτέκνῳ καὶ ἀγνώσῳ σειρᾷ· εὐλογημένος ὁ ἐλθὼν, ἀλλὰ μὴν ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου Θεὸς Κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν· ὁ ἐρχόμενος, ὁ μηδαμοῦ χωρούμενος· ἐρχόμενος, ὁ μηδαμοῦ κρατούμενος· εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος, καὶ τῶν οὐρανῶν μὴ χωριζόμενος· εὐλογημένος ἀνθρωπίνως, καὶ πάλιν ἐρχόμενος θεοπρεπῶς· εὐλογημένος ὁ ἐπ' ἐμὲ ἐπὶ πῶλον τυπικῶς καθεζόμενος ὡς ἐπὶ πῶλον Χερουβικόν. τί γὰρ φησὶν ὁ ἱερὸς κήρυξ ΕΥαγγελιστὴς τῆς ἑορτῆς ἄκουσον. Εγένετο ὅτε ἤγγιζεν ὁ Κύριος εἰς Βηθφαγὴ, καὶ εἰς Βηθανίαν πρὸς τὸ ὄρος τὸ καλούμενον ἐλαιῶν, ἀπέστειλε δύο ἐκ τῶν μα-

γ. ἢ οηλ. For. Βηλ.

θητῶν αὐτῷ, λέγων, ὑπάγετε εἰς τὴν ἀπέ- A pulos ſuos, dicens; Ite in caſtellum,
ναντι κώμην, καὶ ἐν τῷ εἰσελθεῖν ὑμᾶς εὑρή- qvod contra vos eſt, in qvod introeun-
σετε ὄνον καὶ πῶλον δεδεμένην, λύσαντες ἀ- tes invenietis aſinam & pullum alligatum,
γάγετέ μοι. καὶ ἐποίησαν οἱ μαθηταὶ καθὼς qvos diſſolventes ad me adducite. Et fe-
ἐνετείλατο αὐτοῖς ὁ Ιησῦς. καὶ ὑπέρωσαν cerunt diſcipuli, ſicut Jeſus præceperat eis:
τὰ ἱμάτια αὐτῶν ἐπὶ τὴν πῶλον, καὶ ἐκάθι- & ſtraverunt veſtimenta ſua ſuper pullum;
σεν ὁ Ιησῦς. καὶ ἐγένετο ὡς ἤγγισεν εἰς τὴν & Jeſus inſedit. Contigit autem, ut ubi
κατάβασιν τοῦ ὄρους, ὁ ὄχλος ἐλθὼν εἰς τὴν ad imam partem montis accederet, turba,
ἑορτὴν, ἔλαβον βάϊα τῶν φοινίκων, καὶ ἐξῆλ- qvæ veniebat ad feſtum diem, acciperet
θον εἰς ἀπάντησιν τοῦ Ιησοῦ· καὶ οἱ προάγοντες, ramos palmarum, & exiret obviam Jeſu,
καὶ οἱ ἀκολουθοῦντες ἔκραζον Ωσαννὰ τῷ υἱῷ & qvi præibant, & qvi ſeqvebantur, cla-
Δαβίδ. εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόμα- marent, Oſanna filio David, benedictus
τι Κυρίου. αὕτη τῆς παρούσης ἑορτῆς ἡ δεσπο- B qvi venit in nomine Domini. Hic eſt
τικὴ παρουσία· αὕτη τοῦ βασιλέως τῶν βα- præſentis celebritatis dominicus adven-
σιλευόντων ἡ ἐν Σιὼν πάλαι καὶ νῦν ἐπιδη- tus: hæc regis regum ad Sionem olim,
μία, αὕτη τῆς παρούσης ἡμέρας ἡ λαμπρὰ & nunc qvoqve, profectio: hæc eſt præ-
καὶ πάνδημος τοῦ ποιητοῦ τῶν ἁπάντων ἔλευ- ſentis diei ſplendida & popularis omnium
σις. διὸ νῦν, ἀδελφοὶ, ὁ ὄχλος ἐλθὼν εἰς τὴν conditoris acceſſio. Qvapropter, cùm
ἑορτὴν, ἐξέλθωμεν εἰς ἀπάντησιν αὐτῷ, ὅ τε turba nunc ad feſtum diem convenerit,
γρ. προά- ὁρατὸς κόσμος καὶ ὁ ἀόρατος, καὶ οἱ * προάγοντες χρόνῳ προφῆται, καὶ διδάσκαλοι, καὶ οἱ exeamus, ô fratres! ei obviam, & mundus
γοντες. ἀκολουθοῦντες τῷ πάλῳ οἱ θεῷ πίστει συμφω- viſibilis & inviſibilis, & qvi tempore præ-
νοῦντες. σήμερον τὰ οὐράνια σὺν τοῖς ἐπιγείοις cedunt Prophetæ ac diſcipuli, & qvi pul-
ὁμοῦ τε καὶ καταχθονίοις ἀνυμνείτω· πᾶν lum ſeqvuntur, qvi cum Deo fide con-
στόμα καὶ πνεῦμα πρὸς αἶνον θεοῦ ἀνοιγό- C cordant. Hodie cœleſtia cum terrenis,
μενον· τὰ Χερουβὶμ βοήσατε, ἅγιος, ἅγιος, atqve iis, qvi ſub terra ſunt hymnos con-
ἅγιος Κύριος ὁ τρισάγιος σαβαὼθ· πλήρης ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ· Σεραφὶμ cinant: omne os, omnisqve ſpiritus ad lau-
ὑμνήσατε· Προφῆται κηρύξατε. καὶ ὁ μὲν λε- dem Dei aperiatur: Cherubim clamate,
γέτω, εὐφρανέσθωσαν οἱ οὐρανοὶ, καὶ ἀγαλλιά- Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus ter-ſan-
σθω ἡ γῆ· ὁ δὲ, χαῖρε σφόδρα θυγάτηρ Σιὼν, ctus exercituum; pleni ſunt cœli & ter-
κήρυσσε θύγατερ Ιερουσαλήμ· καὶ ἄλλος τῷ ra gloria ejus: Seraphim hymnos cani-
βασιλεῖ Χριστῷ ἀτενίζων βοάτω, ἰδὲ ὁ ἀμνὸς te: Prophetæ prædicate. Et alius di-
τοῦ θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου· καὶ cat; Lætentur cœli & exultet terra: a-
ἕτερος περὶ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου κηρυξάτω· ὅτι lius, Gaude plurimum filia Sion; excla-
ὁ θεὸς ἡμῖν. ὁ λογισθήσεται ἕτερος πρὸς ma filia Hieruſalem: alius autem in re-
αὐτόν. καὶ ἄλλος, ἰδοὺ ἄνθρωπος ὁμοῦ καὶ θεὸς, gem Chriſtum intuens clamet, Ecce a-
ἀνατολὴ ὄνομα αὐτῷ· καὶ Δαβὶδ πρὸς τὸν ἐξ gnus Dei, qvi tollit peccata mundi: Et al-
αὐτοῦ κατὰ σάρκα Χριστὸν ἀτενίζων λέγῃ, Θεὸς ter de ipſo Domino prædicet; Hic eſt
Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν· καὶ πάλιν ἄλλος Deus noſter, & non æſtimabitur alius
τὸ γόνυ κλίνων βοάτω Χριστῷ, πᾶσα ἡ γῆ προσ- ad eum: Item alius; Ecce homo ſi-
κυνησάτω σοι· καὶ ἕτερος τοῖς λαοῖς ἐπιτρέ- mul & Deus, oriens nomen eſt ei: Et
πῃ, λέγων, Συσήσασθε ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκά- David reſpiciens ad ipſum Chriſtum ex
ζουσιν ἕως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου. οὕτω ſe ſecundum carnem oriundum dicat,
γὰρ ἐπετελεῖτο καὶ πάλαι ἡ ἐν Σιὼν τοῦ δε- D Deus Dominus & apparuit nobis: Et
σπότου μετὰ τοῦ πώλου ἐπιδημία· πάνδημος iterum alius genu flexo clamet Chriſto:
συμφωνία, οἱ χοροὶ τῶν πατέρων, οἱ δῆμοι τῶν Omnis terra ſupplex te adoret: Et al-
δικαίων, τὰ πνεύματα τῶν προφητῶν, οἱ παῖδες τῶν ter populos admoneat dicens; Conſti-
Ἑβραίων, τὰ νήπια τῶν μητέρων, tuite diem ſolennem in condenſis uſ-
qve ad cornu altaris. Sic enim comple-
ta eſt etiam olim Domini cum pullo
peregrinatio univerſi populi magno con-
ſenſu: videlicet patrum chori, populi
è numero juſtorum, ſpiritus Prophetarum, pueri Hebræorum, infantes ma-

trum, multitudines Angelorum. Alii alas explicabant, alii verò palmas gestabant, alii subseqvebantur, alii ramos cædebant, alii olivæ surculos contexebant, alii pullum exolvebant, alii vestimenta sternebant, alii portas reserabant, alii vias purgabant, alii pullum componebant, alii victoriam proclamabant, alii vibrabant ramos, alii infantibus dicebant; Laudate pueri Dominum: Pueri respondebant, Osanna, benedictus, qvi venit in nomine Domini. Ores & diei festi novitate admirabiles, & hominum opinione incredibiles: Pueri Christum tanqvam Deum prædicant, & sacerdotes illi maledicunt: lactentes adorant, & Doctores impiè aspernando calumniantur: pueri Osanna dicunt, & Hebræi Crucifige vociferantur: Illi palmas gestantes ad Christum conveniunt; hi cum gladiis ipsum invadunt: Illi ramos cædunt, hi crucis lignum præparant, infantes Christo tunicas substernunt, & sacerdotes Christi vestimenta dispertiunt. Infantes Christum supra pullum extollunt; & senes Christum in cruce suspendunt: pueri Christi pedes adoraverunt; illi verò Christi pedes clavis affixerunt: pueri laudem deferunt, isti acetum offerunt: pueri Christo honorem, illi verò fel præbent: pueri palmarum ramos qvatiunt, isti verò lancea Christi latus pungunt: pueri Christum supra pullum divinis laudibus celebrant; isti eum qvi pullo vehitur vendunt. Cognovit bos possessorem suum in præsepi natum; & novus Gentium populus suo se Domino submisit: solus verò Israël non agnovit Christum Deum suum. Qvæ olim tribus erant Gentium cum Deo amicitiam inierunt, & qvi à lege abhorrebant, legi parent; at qvi leges habebant, easdem violare non dubitant. Esto, Prophetas non es veritus, sacerdotes interfeciſti, scripturas pervertisti, legem violasti, justos dissecuisti, Mosem aspernatus es, filios mactasti, templum polluisti, Deo non paruisti, Christo non credidisti, divinis miraculis contumeliosè obtrectatus es, de Lazaro incredulus fuisti, cæcis qvi visum receperunt fidem non habuisti: verum qvid tandem de hisce pueris dicis? qvid censes de hymno lactentium? Qvis qvæso, lucem his prætulit? Qvis eos docuit, aut excitavit? Qvis erudiit? Qvis repen-

A τὰ πλήθη τῶν Ἀγγέλων. οἱ μὲν πτέρυγας ἐφήπλων, οἱ δὲ βαΐα κατεῖχον, οἱ δὲ ὄπισθεν ἤρχοντο, ἄλλοι δὲ κλάδους ἔκοπτον, ἄλλοι δὲ θάλλους ἔπλεκον, οἱ μὲν τὸν πῶλον ἔλυον, οἱ δὲ χιτῶνας ἐρρώννυον, οἱ μὲν τὰς πύλας ἤνοιγον, οἱ δὲ ὁδὸς ἐκάθαιρον, ἄλλοι πῶλον ἐυτρεπίζον, ἄλλοι νίκην ἐκήρυττον, ἄλλοι τὰς κλάδους ἔσειον· ἄλλοι νηπίοις ἔλεγον, αἰνεῖτε παῖδες Κύριον· οἱ παῖδες ἀπεκρίναντο, Ὡσαννὰ εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. ὦ καινῶν καὶ παραδόξων πραγμάτων καὶ θαυμάτων τῆς ἑορτῆς· παῖδες Χριστὸν B ὡς Θεὸν θεολογοῦσι, καὶ οἱ ἱερεῖς αὐτὸν βλασφημοῦσι. θηλάζοντες προσκυνοῦσι, καὶ οἱ διδάσκοντες ἀσεβοῦσιν· οἱ παῖδες Ὡσαννὰ λέγουσι, καὶ οἱ Ἑβραῖοι σταυρωθήτω κράζουσιν· οἱ μὲν μὴ βαΐων πρὸς Χριστὸν ἔρχονται· οἱ δὲ μὴ μαχαιρῶν πρὸς αὐτὸν ἔρχονται· ἕτοι κλάδους κόπτουσιν, ἐκεῖνοι ξύλον σταυροῦ εὐτρεπίζουσι· νήπια Χριστῷ χιτῶνας ὑποστρωννύουσι, καὶ οἱ ἱερεῖς χιτῶνας Χριστοῦ διαμερίζουσι· νήπια ἐπὶ πώλου Χριστὸν ὑψοῦσι, καὶ γέροντες ἐπὶ σταυροῦ Χριστὸν κρεμνοῦσιν· οἱ παῖδες τὰς πόδας Χριστοῦ προσεκύνησαν, C ἐκεῖνοι δὲ τὰς πόδας Χριστοῦ τοῖς ἥλοις προσήλωσαν· παῖδες οἶνον προσάγουσιν, ἕτοι ὄξος προσφέρουσι. παῖδες Χριστῷ τὴν τιμὴν, ἕτοι δὲ τὴν χολήν· παῖδες βαΐα σείουσιν, ἕτοι δὲ ῥομφαίᾳ νύττουσι· παῖδες ἐπὶ πώλου Χριστὸν ὑμνοῦσιν, ἕτοι τὸν ἐπὶ πώλου πωλοῦσιν. ἔγνω βοῦς τὸν κτησάμενον αὐτὸν ἐπὶ φάτνης γνωσθέντα, καὶ ὁ νέος λαὸς τῷ ἐθνῶν ὑπετάγη τῷ Κυρίῳ αὐτῶν, μόνον δὲ Ἰσραὴλ οὐκ ἔγνω Χριστὸν τὸν Θεὸν αὐτοῦ. τὰ ποτὲ φῦλα * θεόφιλα γέγονε, καὶ οἱ ἄνομοι γεγόνασιν ἔννομοι, καὶ οἱ ἔννομοι βλάσφημοι. D ἔσω, τοὺς Προφήτας οὐκ ἠδέσθης, ἱερεῖς ἀπέκτεινας, τὰς γραφὰς διέρεψας, τὸν νόμον κατέλυσας, δικαίους κατέπρισας, Μωσῆν ἠθέτησας, τοὺς υἱοὺς κατέσφαξας, τὸν ναὸν ἐμίανας, τῷ Θεῷ παρήκουσας, Χριστῷ οὐκ ἐπίστευσας, τὰς * θεοσημείας ἐνύβρισας, περὶ Λαζάρου ἠπίστησας, τοῖς τυφλοῖς οὐκ ἐπίστευσας ἀναβλέψασιν· εἶτα τί περὶ τῶν παίδων τούτων λέγεις; τί περὶ ὕμνου τῶν θηλαζόντων νομοθετεῖς; τίς, εἰπέ μοι, τούτους ἐφώτισε; τίς ἐδίδαξεν; ἢ τίς ἐξήγειρεν; τίς *ἐσόφισε; τίς ἐξαίφνης ἀπροσδοκήτοις δέδωκε λόγον,

γρ. θεοφίλα.

γρ. θεσημείας

γρ. ἐφώτισε.

εἰ μὴ Χριστὸς ὁ προαιώνιος λόγος; νῦν οἱ νέοι, A te verborum ignaris verbi usum concessit, nisi Christus ante sæcula Verbum? Nunc
παῖδες ὁμοῦ τε καὶ νήπια χερὶ μιᾷ μαζὸν κατέχοντα, καὶ φωνῇ ὕμνον Ἀγγελικὸν ἀναμέλποντα· χερὶ μιᾷ μαζὸν κατέχοντα, καὶ ἄλλῃ χερὶ Χριστῷ βαΐα ἀπαστείοντα· ἡ ἀπειρόλογος, θεολόγος γεγλωττισμένη φύσις· διδοὺς τὸν προφητικὸν λόγον Θεῷ τῶν ἀσωμάτων ὕμνον ὡς δῶρα προσάγοντα, ὁμοῦ τε καὶ κράζοντα, Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου, Θεὸς Κύριος, καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν. πρὸς ἃ ἐγὼ προσηχήσασα ἐμοῦ τε καὶ ἑορτίου ἀντεπιζωτῶ τοὺς ἱερὸς τούτους παῖδας θαρσήσας. τί φατέ, ὦ παῖδες B Θεοῦ, παῖδες ἀνυμνήτορες; πόθεν ὑμῖν ὁ ἰσόρροπος ὅτος τὸν Χερουβικὸν ὕμνον ἀναπράζοντες; πῶς δὲ ἐπὶ πώλου Χριστὸν ὁρῶντες ἀνθρωποπρεπῶς, Ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις βοᾶτε θεοπρεπῶς; ναί, φασὶ πρὸς ἡμᾶς οἱ θεορήτορες παῖδες, καὶ ἐπὶ πώλου αἰθητοῦ Χριστὸς καθέζεται, ἀλλὰ τοῦ πόλου τοῦ πατρικοῦ ἁδαμοῦ χωρίζεται· καὶ ἐπὶ πώλου ὄνου καθέζεται, ἀλλὰ τοῦ θρόνου τοῦ Χερουβικοῦ οὐκ ἀπολιμπάνεται. ἀλλ' αὐτὸς ὁ κάτω μὴ σαρκὸς βρωτοῖς ἀνελλιπῶς, αὐτὸς ὅτως καὶ ἄνω μὴ Πατρὸς θεὸς ἀψευδής, καὶ ἀληθινός, αὐ- C τὸς ὁ παντοκράτωρ, καὶ κοσμοκράτωρ, καὶ ἐθνοκράτωρ, καὶ ἀληθὴς θεὸς, καὶ χορηγὸς, καὶ φιλοεργὸς, καὶ ὁδηγὸς, καὶ σωτὴρ πάντων· αὐτὸς εἰς τὴν κάτω Ἱερουσαλὴμ εἰσέρχεται, καὶ τῆς ἄνω οὐ χωρίζεται· ὅτος ὁ ποιητὴς τῶν αἰώνων καὶ ἐξ αἰώνων, καὶ εἰς αἰῶνας· αὐτός ἐστιν ὁ τανύσας τὸν οὐρανὸν μόνος· ὅτός ἐστιν ὁ περιπατῶν ἐπὶ θαλάσσης ὡς ἐπὶ ἐδάφους. ὅτος ὁμίχλην τὴν θάλασσαν ἐσταεργάνωσεν· ὅτος τὰ κλεῖθρα τοῖς ἀνθρώποις περιέθηκεν. ὅτος ὅρους τοῖς θαλάσσαις ἐμέρισεν, ὅτος ἁπλώσας γαῖαν ἐπ' ὕδατι ἐκράτυνεν· ὅτος στοιχείων D τὰς κράσεις πανσόφως ἐκέρασεν· ὅτος τὰ κάλλη τῶν φυτῶν κατεκόσμησεν· ὅτος οὐρανὸν ὡς ἱμάτιον ἐξέτεινεν· ὅτος αὐτὸν φωστῆρσι λαμπροῖς κατεκόσμησε. τοῦτον φρίττουσι Χερουβὶμ, καὶ τρέμουσι Σεραφὶμ, τοῦτον ὑμνεῖ ὕλιος, τοῦτον δοξολογεῖ σελήνη, τοῦτον αἰνοῦσι τὰ ἄστρα, τούτῳ δουλεύουσιν αἱ πηγαὶ, τοῦτον φρίττουσιν ἄβυσσοι, τοῦτον δεδοίκασι τάρταροι, τούτῳ ὑπείκει τὰ κήτη,

nisi Christus ante sæcula Verbum? Nunc juvenes, pueri pariter & infantes, una manu mammam prehendunt & voce hymnum canunt Angelicum, & altera ante Christum palmarum ramos vibrant. Orationis ignara natura repente de Deo verba facere didicit, repente orationem propheticam incorporeorum spirituum Deo hymnum tanqvam munera qvædam, offerentes, simul atqve vociferantes; Osanna in excelsis, benedictus qvi venit in nomine Domini, Deus Dominus, & illuxit nobis. Ad qvas ego voces vicissim ut grati animi & celebritatis officium aliqvod persolvam, sacros hosce pueros audacter interrogo: Qvid dicitis, ô Dei pueri; pueri hymnos concinentes? Unde nam vobis par istud studium atqve institutum, dum sanctorum Cherubim hymnum claris ad cœlum vocibus effertis? Et qvomodo Christum humano more pullo insidentem cum videatis, laudibus eum, qvæ Deum decent, ornatis, dum Osanna in excelsis conclamatis? Sanè (ajunt nobis oratores divini pueri) etiam Christus insidet qvidem pullo visibili; verumtamen à sinu paterno nunqvam separatur: asini pullo vehitur, & à sanctorum Cherubim throno minimè abest: verùm sicut ipse infra carnis involucro, & habitu mortalium consortio assiduè præsens est; sic & apud superos una cum Patre Deus, qvi mentiri non potest, & verax adest, idem omnipotens, ac mundi moderator, & Gentium rector, & verus Deus, & coryphæus, & sator, & itineris dux, & cunctorum salvator. Ipse inferiorem Hierosolymam ingreditur, nec à superiori separatur; ipse sæculorum auctor, & à sæculo, & in sæcula, is est, qvi solus cœlum extendit; hic est qvi obambulat super mare, tanqvam in soli pavimento; hic nebula mare involvit; hic septa hominibus circunscripsit; hic mari terminos divisit; hic terram cùm explicasset, nulla re fulcivit; hic elementorum mistiones sapientissimè temperavit; hic plantarum formas exornavit, hic cœlum qvasi vestimentum extendit, hic ipsum claris condecoravit luminibus. Hunc horrent Cherubim, & tremunt Seraphim; hunc celebrat sol; hunc luna gloriosè prædicat; hunc laudant sidera, huic serviunt fontes; hunc timent abyssi, hunc verentur tartara; huic cedunt cete,

hunc dracones tremunt ; huic imbres miniſtrant ; hunc venti obſervant ; hic conſtituit rerum naturas ; hic condidit creaturas ; hic ordines diſpoſuit ; hic ſuperarum & inferarum creaturarum effector Deus Dominus noſter : atqve ipſi gloria & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

τοῦτον τρέμουσι δράκοντες, τούτῳ δυλάσσουσιν ὄμβροι, τοῦτον εὐλαβοῦνται πνεύματα, ὅτ⊙ ὑπέστησε φύσεις, ὅτ⊙ κατέστησε κτίσεις, ὅτ⊙ κατέταξε τάξεις, ὅτ⊙ ὁτῶν ἄνω καὶ τ κάτω κτίσεων ποιητὴς Θεὸς Κύρι⊙ ἡμῶν· καὶ αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτ⊙ εἰς τοὺς αἰῶνας τ αἰώνων, ἀμήν.

SCHOLIA CONSALI PONCII.

Pag. 253. A 2. *Heri ante ſex dies Paſchæ.*] Obſervat numerorum combinationes. Nam (inqvit) ante ſex dies Paſchæ, qvinqve ſenſuum uſum reſtituit Lazaro qvatriduum latenti in ſepulchro Jeſus, qvi triduum in ſepulchro manſurus erat, duabusqve ſororibus unum tribuit: ex iſtis autem numeris ſimul junctis (ut rem more Pythagorico tractemus) reſultant ſeptenarii tres: qvorum myſteria ſatis à multis explicata ſunt. Fuit autem hæc numerorum obſervatio non infreqvens apud illius ævi ſacros auctores; ut ex eorum ſcriptis facilè conſtat. Certè, ut ex Græcis Origenem, Clementem, Chryſoſtomum omittamus, in uno Auguſtino noſtro religioſiſſimæ extant numerorum obſervationes.

Pag. eadem B. 4. *Lilium, qvi non judicat mundum,*] Abundat hæc homilia paronomaſiis. Has autem eo annotabimus, qvod earum vim aſſeqvi non poſſit Latina verſio. Sunt itaqve ibi τὸ κρίνον lilium; τὸ μὴ κρίνον, non judicans: ἴον viola, & venenum: ἐλαιὼν olivetum, ἐλεῶν qvi miſeretur. Licet autem paronomaſiæ uſus freqventior ſit in argumentis & levibus, & brevibus, qvalia in epigrammatibus, ſatyris, comœdiis, epiſtolis tractantur: tamen encomiaſtica (qvalis eſt hæc homilia) non omnino illas reſpuunt. In Chryſoſtomo & Nazianzeno ex Græcis non rarò inveniuntur. Inter noſtros Ambroſio, Gregorio Magno, & omnium maximè Bernhardo familiares ſunt.

Pag. eadem C. 9. *Legalem hyemem.*] Sic vocant Auguſtinus, Ambroſius, Cyrillus & alii tempus ſynagogæ ante Chriſti adventum, & legem gratiæ.

Pag. 259. C. 9. *Leonina voce.*] Alludit ad eam leonis naturam, atqve illius allegoriam, qvam refert in Phyſiologo cap. 2. Ut enim leo in mortuum catulum inſpirans, ad vitam illum revocat: ſic Gentes, qvæ mortuæ erant, adventu Chriſti vivificatæ ſunt. Dicuntur autem mortua Chriſti membra ij omnes qvi in peccato ſunt, etſi fideles ſint, qvi autem infideles & extra Eccleſiam, non ſolum mortua membra, ſed & à corpore ſeparata ac diviſa, adhuc tamen apta ut iterum capiti Chriſto jungantur, ac proinde nec omnino ab Eccleſiaſtica poteſtate immunia.

Τȣ̃ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΛΟΓΟΣ.

Εἰς τὴν θεόσωμον ταφὴν τȣ̃ Κυρίȣ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ιησȣ̃ Χριςȣ̃, καὶ εἰς τὸν Ιωσὴφ τὸν ἀπὸ Αριμαθαίας, καὶ εἰς τὴν ἐν τῷ ᾅδῃ τȣ̃ Κυρίȣ κατάβασιν, μετὰ τὸ σωτήριος πάθος παραδόξως γεγενημένην.

ΤΩι ΑΓΙΩι ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΩι ΣΑΒΒΑΤΩι.

SANCTI PATRIS NOSTRI

EPIPHANII EPISCOPI CYPRI ORATIO.

In divini corporis ſepulturam Domini & Servatoris noſtri Jeſu Chriſti, & in Joſephum qvi fuit ab Arimathæa, & in Domini in infernum deſcenſum, poſt ſalutarem paſſionem admirabiliter factum.

SANCTO ET MAGNO SABBATO.

INTERPRETE STANISLAO PHÆNICIO.

ΤΙ τȣ̃το; σήμερον σιγὴ πολλὴ ἐν τῇ γῇ· σιγὴ πολλὴ καὶ ἠρεμία λοιπὸν, σιγὴ πολλὴ, ὅτι ὁ βασιλεὺς ὑπνοῖ· γῆ ἐφοβήθη, καὶ ἡσύχασεν, ὅτι ὁ Θεὸς σαρκὶ ὕπνωσε, καὶ τοὺς ἀπ' αἰῶνος ὑπνȣ̃ντας ἀνέςησεν

QVid iſtud rei eſt? hodie ſilentium magnum in terra: ſilentium magnum, & ſolitudo deinceps; ſilentium magnũ: qvoniam Rex dormit, terra timuit & qvievit, qvoniam Deus in carne obdormivit, & à ſeculo dormientes

excitavit. Deus in carne mortuus est, & infernus contremuit. Deus paululum obdormivit, & eos, qvi in inferno sunt, suscitavit.

Nunc tandem ubi sunt nuperæ illæ turbæ, & vociferationes, & tumultus adversus Christum, ô impii? ubi populi. & insultus, & ordines, & arma, & lanceæ? ubi Reges & Sacerdotes, & Judices condemnati? ubi lampades, & enses, & clamores inconditi? ubi vulgus, & fremitus, & custodia inhonesta? verè reipsa, qvando reipsa verè populi meditati sunt inania, & fatua. Impegerunt in angularem lapidem Christum; sed ipsi contriti sunt: alliserunt petræ solidæ, verum ipsi contriti sunt, & in spumam fluctus eorum dissoluti. Offenderunt ad indomitam incudem, & ipsi confracti sunt. Sustulerunt in ligno petram vitæ, qvæ descendens ipsos occidit. Colligarunt magnum Sampsonem Solem Deum; sed solutis à sæculo vinculis, alienigenas & impios perdidit. Occidit Deus Sol Christus sub terram & tenebras perpetuas Judæis fecit. Hodie salus his, qvi sunt supra terram: & his, qvi sunt à seculo subtùs terram. Hodiè salus universo mundo, qvantuscunqve visibilis, & qvantus invisibilis. Duplex hodie Domini adventus, duplex administratio, duplex amor erga homines, duplex descensus simul & sui demissio, duplex hominum visitatio; è cœlo in terram, è terrâ subtus terram Deus apparuit. Portæ inferni panduntur. Qvi à seculo dormivistis, exultate: qvi in tenebris & in umbra mortis sedetis, lucem ingentem excipite. Cum servis Dominus: cum mortuis, Deus: cum mortalibus, vita: cum sontibus, insons: cum his qvi in tenebris. non vesperascens lux: cum captivis, vindex libertatis: cum infimis, qvi est supra cœlos. Christus in terra; credidimus: Christus inter mortuos; una descendamus, & consideremus qvænam illic mysteria? Cognoscamus occulti occulta sub terra mirabilia. Addiscamus qvomodo & his qvi in inferno sunt innotuit dogmatis prædicatio. Qvid igitur? Omnesne omnino saluti restituit Deus? Minimè. Verum & illic eos qvi crediderunt. Heri qvæ erant administrationis propria: hodiè qvæ potentiæ: heri qvæ imbecillitatis, hodiè qvæ domina-

A ὁ Θεὸς, ἐν σαρκὶ τέθνηκε, καὶ ὁ ᾅδης ἐτρόμαξεν. ὁ Θεὸς πρὸς βραχὺ ὕπνωσε, καὶ * τοὺς ἐν τῷ ᾅδῃ ἐξήγειρε.

γρ. καὶ τοὺς ἀπ' αἰῶνος ὑπνοῦντας ἐκ τοῦ ᾅδου ἀνέστησε.

Ποῦ ποτε νῦν εἰσιν αἱ πρὸ βραχέος ταραχαὶ, καὶ φωναὶ, καὶ θόρυβοι, κατὰ τοῦ Χριστοῦ, ὦ παράνομοι; ποῦ οἱ δῆμοι, καὶ ἐνστάσεις, καὶ τάξεις, καὶ τὰ ὅπλα, καὶ δόρατα; ποῦ οἱ βασιλεῖς καὶ ἱερεῖς καὶ κριταὶ οἱ κατάκριτοι; ποῦ αἱ λαμπάδες, καὶ μάχαιραι καὶ οἱ θρύλλοι οἱ ἄτακτοι; ποῦ οἱ λαοὶ, καὶ τὸ φρύαγμα, καὶ ἡ κουστωδία ἡ ἄσεμνος; ἀληθῶς ὄντως, ἐπεὶ καὶ ὄντως ἀληθῶς λαοὶ ἐμελέτησαν κενὰ καὶ μάταια· προσέκοψαν τῷ B ἀκρογωνιαίῳ λίθῳ Χριστῷ, ἀλλ' αὐτοὶ συνετρίβησαν. προσέρρηξαν τῇ πέτρᾳ τῇ στερεᾷ, ἀλλ' αὐτοὶ συνετρίβησαν. καὶ εἰς ἀφρὸν τὰ κύματα αὐτῶν διελύθησαν. προσέκοψαν τῷ ἀηττήτῳ ἄκμονι, καὶ αὐτοὶ κατεκλάσθησαν. ὕψωσαν ἐπὶ ξύλου τὴν πέτραν τῆς ζωῆς, καὶ κατελθοῦσα αὐτοὺς ἐθανάτωσεν. ἐδέσμησαν τὸν μέγαν Σαμψὼν ἥλιον Θεόν· ἀλλὰ λύσας τὰ ἀπ' αἰῶνος δεσμὰ, τοὺς ἀλλοφύλους, καὶ παρανόμους ἀπώλεσεν. ἔδυ Θεὸς ἥλιος Χριστὸς ὑπὸ γῆν, καὶ σκότος πανέσπερον Ἰουδαίοις πεποίηκεν. σήμερον σωτηρία τοῖς ἐπὶ γῆς, καὶ τοῖς ἀπ' αἰῶνος ὑποκάτω τῆς γῆς· σήμερον σωτηρία τῷ κόσμῳ, C ὅσος ὁρατὸς, καὶ ὅσος ἀόρατος. διττὴ σήμερον τοῦ δεσπότου παρουσία, διττὴ ἡ οἰκονομία, διττὴ φιλανθρωπία, διττὴ ἡ κατάβασις ὁμοῦ, καὶ συγκατάβασις. διττὴ πρὸς ἀνθρώπους ἐπίσκεψις, ἀπ' οὐρανοῦ ἐπὶ τὴν γῆν, ἀπὸ τῆς γῆς ὑποκάτω τῆς γῆς ὁ Θεὸς παραγίνεται. πύλαι ᾅδου ἀνοίγονται. οἱ ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένοι * ἀγάλλεσθε, οἱ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθήμενοι, τὸ μέγα φῶς ὑποδέξασθε. μετὰ τῶν δούλων ὁ δεσπότης. μετὰ τῶν νεκρῶν ὁ Θεὸς· μετὰ τῶν θνητῶν ἡ ζωή· μετὰ τῶν ὑπευθύνων ὁ D ἀνεύθυνος· μετὰ τῶν ἐν σκότει τὸ ἀνέσπερον φῶς. μετὰ τῶν αἰχμαλώτων, ὁ ἐλευθερωτής· καὶ μετὰ τῶν κατωτάτω, ὁ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν. Χριστὸς ἐπὶ γῆς, πεπιστεύκαμεν· Χριστὸς ἐν νεκροῖς, συγκατέλθωμεν, * καὶ θεάσωμεν καὶ τὰ ἐκεῖ μυστήρια. γνῶμεν κρυπτοῦ κρυπτὰ ὑπὸ γῆν, θαυμάσια. μάθωμεν πῶς καὶ τοῖς ἐν ᾅδου ἐπεφάνη τὸ κήρυγμα. τί οὖν; πάντας ἁπλῶς σώζει ἐπιφανεὶς ἐν ᾅδῃ Θεός; οὐχὶ, ἀλλὰ κἀκεῖ τοὺς πιστεύσαντας. χθὲς τὰ τῆς οἰκονομίας, σήμερον τὰ τῆς ἐξουσίας. χθὲς τὰ τῆς ἀσθενείας, σήμερον τὰ τῆς αὐθεντίας. χθὲς τὰ τῆς

γρ. ἀγαλλιᾶσθε,

γρ. καὶ τὰ ἐπὶ γῆς ἐκεῖ μυστήρια κατοπτεύσωμεν. Μοχ γνῶμεν Θεοῦ ὑπὸ γῆς κρυπτὰ θαυ.

ἀνθρωπότητ☉, σήμερον τὰ τῆς θεότητ☉ ἐνδείκνυται. χθὲς ἐῤῥαπίζετο, σήμερον τῇ ἀῤῥαπῇ τῆς θεότητ☉ τὸ τὸ ᾅδου ῥαπίζει οἰκητήριον. χθὲς ἐδεσμεῖτο, σήμερον ἀλύτοις δε-
χε. διαδε-σμεῖ. σμοῖς * καὶ δεσμεῖ τὸν τύραννον. χθὲς κατεδικάζετο, σήμερον τοῖς καταδίκοις ἐλευθερίαν χαρίζεται. χθὲς ὑπηργοὶ τὸ Πιλάτου αὐτῷ ἐνέπαιζον· σήμερον οἱ πυλωροὶ τὸ ᾅδου ἰδόντες αὐτὸν, ἔφριξαν. ἀλλὰ γὰρ ἄκουσον τὸ Χριστοῦ πάθους τὸν λόγον ἀνώτερον· ἄκουσον καὶ ὕμνησον· ἄκουσον καὶ δόξασον· ἄκουσον καὶ κήρυξον Θεοῦ μεγάλα θαυμάσια. πῶς ὁ νόμ☉ ὑποχωρεῖ· πῶς ἡ χάρις ἐπανθεῖ· πῶς B οἱ τύποι παρέρχονται· πῶς αἱ σκιαὶ διαβαίνουσιν· πῶς ὁ ἥλι☉ τὴν οἰκουμένην πληροῖ· πῶς ἡ παλαιὰ πεπαλαίωται· πῶς ἡ καινὴ βεβαιοῦται· πῶς τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν, καὶ πῶς τὰ νέα ἐπήνθησε. δύο λαοὶ ἐν Σιὼν κατὰ τὸ Χριστοῦ πάθους καιρὸν παραγεγόνασι· ὁ ἐξ Ἰουδαίων ὁμοῦ, καὶ ὁ ἐξ ἐθνῶν. δύο βασιλεῖς, Πιλάτ☉ καὶ Ἡρῴδης· δύο ἀρχιερεῖς, Ἄννας καὶ Καϊάφας· ἵνα τὰ δύο ὁμοῦ πάσχα γένωνται, τὸ μὲν καταπαυόμενον, τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ ἐναρχόμενον. δύο θυσίαι καθ' αὐτὴν τὴν ἑσπέραν ἐπετελοῦντο· ἐπειδὴ καὶ σωτηρίαι, ζώντων C λέγω καὶ νεκρῶν, ἐπραγματεύοντο. καὶ ὁ μὲν
χε. ἐν σφαγῇ. Ἰουδαῖ☉ ἐδέσμει θύων ἀμνὸν * ἐπὶ σφαγήν, ὁ δὲ ἐξ ἐθνῶν Θεὸν ἐν σαρκί. καὶ ὁ μὲν τῇ σκιᾷ ἐτένιζεν· ὁ δὲ τῷ ἡλίῳ Θεῷ προσέτρεχε. καὶ οἱ μὲν δήσαντες Χριστὸν ἀπεπέμποντο, οἱ δὲ ἐξ
χε. ὑπε-δέχοντο. ἐθνῶν προθύμως αὐτὸν * ἐδέχοντο. καὶ οἱ μὲν κτηνοθύται. οἱ δὲ θεόσωμον θυσίαν προσέφερον. ἀλλ' οἱ μὲν Ἰουδαῖοι τὴν ἐξ Αἰγύ-
χε. ἔξοδον. πτου * διάβασιν ἐμνημόνευον. οἱ δὲ ἐξ ἐθνῶν τὴν ἐκ τῆς πλάνης λύτρωσιν προεκηρύττοντο. καὶ ταῦτα ποῦ; ἐν Σιὼν τῇ πόλει τοῦ βασιλέως τοῦ μεγάλου. ἐν ᾗ εἰργάσατο σωτηρία ἐν μέ- D σῳ τῆς γῆς, ἐν μέσῳ δύο ζώων γνωσθεὶς Ἰησοῦς ὁ θεόπαις. ἐν μέσῳ πατρὸς καὶ πνεύμα-
χε. τῶν ἐκ ζωῆς φύσει ζώων. τ☉ τῶν δύο ζώων * ζωὴ, ἐκ ζωῆς φησὶ, ζῶος γνωριζόμεν☉· καὶ ἐν μέσῳ Ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων τῇ φάτνῃ τικτόμεν☉· καὶ ἐν μέσῳ δύο λαῶν λίθ☉ ἀκρογωνιαί☉ κείμεν☉· καὶ ἐν μέσῳ νόμου καὶ Προφητῶν ὁμοῦ κηρυττόμεν☉. καὶ ἐν μέσῳ Μωϋσῆ καὶ Ἠλία ἐπὶ τοῦ ὄρους ὀπτανόμεν☉· καὶ ἐν μέσῳ τῶν δύο λῃστῶν Θεὸς τῷ εὐγνώμονι λῃστῇ γνωριζόμεν☉· καὶ ἐν μέσῳ τῆς παρούσης ζωῆς,

tionis : heri opera humanæ naturæ; hodie divinitatis ostenduntur. Heri alapis percutiebatur; hodie fulgore divinitatis inferni percutit domicilium. Heri ligabatur, hodie insolubilibus vinculis colligat tyrannum. Heri condemnabatur, hodie condemnatis libertatem largitur. Heri ministri Pilati illi insultabant, hodiè ianitores inferni eo viso horrore perculsi sunt. Vetumenimvero audi Christi passionis rationem sublimiorem: audi & decanta: audi & celebra: audi & prædica Dei magna mirabilia: qvomodo lex locum cedit: qvomodo gratia efflorescit: qvomodo figuræ prætereunt: qvomodo umbræ transeunt: qvomodo sol orbem terrarum implet: qvomodo vetus testamentum antiqvatur: qvomodo novum stabilitur: qvomodo vetera transierunt, & qvomodo nova efforuerunt. Duo populi tempore Christi passionis in Sion adfuerunt: alius ex Judæis simul, alius ex gentibus: duo Reges, Pilatus, & Herodes: duo Principes sacerdotum, Annas, & Caiphas: ut duo simul paschata fierent: illud qvidem cessans, at Christi initium sumens: duæ Victimæ eodem vespere perficiebantur: qvoniam & duplex salus, vivorum inqvam & mortuorum, conficiebatur. Ac populus qvidem Judaicus colligabat agnum sacrificans ad cædem, populus verò ex gentibus Deum in carne. Ille umbram intuebatur, hic ad solem Deum accurrebat. Illi Christum vincientes, alter alteri transmittebant, isti verò ex gentibus alacriter eum suscipiebant. Illi ex pecudibus mactatam, hi verò divini corporis hostiam offerebant. Judæi exitus ex Ægypto memoriam recolebant, hi qvi ex gentibus liberationem ex errore prædicabant. Et hæc ubi? In Sion civitate Regis magni: in qva operatus est salutem in medio terræ. In medio duorum vivorum cognitus Jesus Dei filius; in medio Patris & Spiritus Sancti, duorum vivorum: vita, inqvit, ex vita vivus agnitus, & in medio Angelorum & hominum in præsepi in lucem editus: & in medio duorum populorum lapis angularis positus, & in medio legis, pariter ac Prophetarum prædicatione celebratus, & in medio Moysis & Heliæ in monte conspectus: & in medio duorum latronum Deus probo latroni cognitus, sedensqve in medio præsentis

vitæ & futuræ judex æternus : atqve in medio vivorum & mortuorum, duplicem hodie vitam & salutem perfecit. Duplicem rursum dico vitam, duplicem generationem, simulqve regenerationem. Et audi Christi duplicis nativitatis opera, & plaude ob miracula. Angelus qvidem Mariæ maternam Christi generationem nunciavit : Angelus verò Mariæ Magdalenæ ex sepulchro regenerationem annunciavit. Noctu Christus in Bethleem nascitur, noctu rursum in Sion renascitur. Fascias circa nativitatem suscipit, fasciis & hîc involvitur. Myrrham natus accepit : myrrham & in funere aloemqve recipit. Illîc Joseph nec maritus appellatur maritus Mariæ, ac hîc Joseph ex Arimathæa vitæ nostræ parentator efficitur. In Bethleem & in præsepi generatio, verùm & in sepulchro tanqvam in præsepi locus. Primi pastores Christi nunciabant generationem : sed & primi omnium pastores Christi discipuli annunciaverunt Christi à mortuis regenerationem. Illîc Ave Angelus ad virginem exclamavit, & hîc, Avete, magni consilii Angelus Christus, apud mulieres usurpavit. In prima generatione Christus post qvadraginta dies ingressus est in terrestrem Hierosolymam, in templum, & obtulit, ut primogenitus, par turturum Deo: verùm & in resurrectione à mortuis Christus post qvadraginta dies ascendit in supernam Hierosolmyam, à qva non erat separatus ; & in verè sancta sanctorum, ut primogenitus incorruptus à mortuis, & obtulit Deo & patri tanqvam duas immaculatas turtures, animam & carnem nostram : qvem & suscepit, veluti Simeon qvidam, antiqvus dierum Deus & Pater, tanqvam in ulnas, in proprios sinus sine ulla circumscriptione. Si verò hæc ut fabulosa, & non fideliter audis, accusant te non dissoluta sigilla regenerationis Dominici Christi sepulchri. Qvemadmodum enim obsignatis ab ipsa natura inditis patefacientibus uterum claustris virgineæ naturæ, Christus ex virgine natus est: sic Ohristi regeneratio, cùm non essent aperta sepulchri sigilla, facta est. Qva autem ratione, & à qvibus in sepulchro Christus vita conditur, sacras literas audiamus.

A καὶ τῆς μελλούσης κριτὴς αἰώνιος καθεζόμενος· καὶ ἐν μέσῳ σήμερον ζώντων καὶ νεκρῶν διττὴν ζωὴν καὶ σωτηρίαν ποιησάμενος. διττὴν πάλιν λέγω ζωὴν, διττὴν γέννησιν ὁμοῦ καὶ ἀναγέννησιν, * καὶ ἄκουσον Χριστοῦ διττοῦ τόκου τὰ πράγματα, καὶ κρότει τὰ θαύματα. Αγγελος μὲν τῇ Μαρίᾳ μητρικὴν τοῦ Χριστοῦ γέννησιν εὐηγγελίσατο. Αγγελος δὲ τῇ Μαρίᾳ τῇ Μαγδαληνῇ τὴν ἐν τοῦ τάφου φρικτὴν ἀναγέννησιν εὐηγγελίσατο. νυκτὶ Χριστὸς ἐν Βηθλεὲμ γεννᾶται. νυκτὶ πάλιν ἐν τῇ Σιὼν ἀναγεννᾶται. σπάργανα εἰς τὴν γέννησιν καταδέχεται· σπάργανα καὶ ἐνταῦθα κατατυλίττεται.

γρ. ἄκουε ῥητῶς διτ.

B σμύρναν γενηθεὶς ἐδέξατο· σμύρναν καὶ ἐν τῇ ταφῇ καὶ ἀλοὴν καταδέχεται. ἐκεῖ Ιωσὴφ ἄνανδρος ἀνὴρ τῆς Μαρίας προσηγόρευται· ἀλλ' ὧδε Ιωσὴφ ὁ ἐξ Αριμαθαίας κηδευτὴς τῆς ζωῆς ἡμῶν ἀναδείκνυται· ἐν Βηθλεὲμ καὶ ἐν φάτνῃ ὁ τόπος· ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τάφῳ ὡς ἐπὶ φάτνης ὁ τόπος. πρῶτοι πάντων ποιμένες τὴν Χριστοῦ εὐηγγελίζοντο γέννησιν. ἀλλὰ καὶ πρῶτοι πάντων ποιμένες Χριστοῦ μαθηταὶ εὐηγγελίσθησαν τοῦ Χριστοῦ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀναγέννησιν. ἐκεῖ χαῖρε ὁ Αγγελος τῇ παρθένῳ ἐβόησε· καὶ ἐνταῦθα, χαίρετε, ὁ τῆς μεγάλης βουλῆς Αγγελος Χριστὸς ταῖς γυναιξὶ ἀνακέκραξεν.

C ἐν τῇ πρώτῃ γεννήσει Χριστὸς μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐπίγειον Ιερουσαλὴμ, εἰς τὸν ναὸν, καὶ προσήγαγεν ὡς πρωτότοκος ζεῦγος τρυγόνων Θεῷ. ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ ἐκ νεκρῶν ἀναστάσει Χριστὸς μετὰ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀνῆλθεν εἰς τὴν ἄνω Ιερουσαλὴμ, ὅθεν οὐκ ἐχωρίζετο, καὶ εἰς τὰ ὄντως ἅγια τῶν ἁγίων ὡς πρωτότοκος ἄφθαρτος ἐκ νεκρῶν, καὶ, προσήγαγε τῷ Θεῷ καὶ πατρὶ ὡς δύο ἀμώμους τρυγόνας, τὴν ψυχὴν καὶ τὴν σάρκα τὴν ἡμετέραν· ὃν καὶ ὑπεδέξατο ὡς

D Συμεών τις ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν Θεὸς καὶ πατὴρ, ὡς ἐν ἀγκάλαις ἐν ἰδίοις κόλποις ἀπεριγράπτως. ἐὰν δὲ μυθικῶς ταῦτα καὶ οὐ πιστῶς ἀκούεις, κατηγοροῦσί σου αἱ ἄλυτοι σφραγῖδες τοῦ δεσποτικοῦ τῆς ἀναγεννήσεως Χριστοῦ μνήματος. ὥσπερ γὰρ ἐσφραγισμένων τῶν πανεμφύτων μητρανοίκτων κλείθρων τῆς παρθενικῆς φύσεως Χριστὸς ἐκ παρθένου γεγέννηται· οὕτως ἀδιανοίκτων ὄντων τῶν τοῦ τάφου σφραγίδων ἡ Χριστοῦ ἀναγέννησις πέπρακται. πῶς δὲ ἐν τάφῳ καὶ πότε, καὶ ὑπὸ τίνων Χριστὸς ἡ ζωὴ κατατίθεται; τῶν ἱερῶν λογίων ἀκούσωμεν.

Ὀψίας γενομένης, φησὶν, ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος τὄνομα Ἰωσήφ· ὅστις τολμήσας εἰσῆλθεν πρὸς Πιλάτον, καὶ ἠτήσατο παρ' αὐτοῦ τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ. εἰσῆλθεν βροτὸς πρὸς βροτὸν, αἰτούμενος λαβεῖν τὸν Θεὸν, τὸν Θεὸν τῶν βροτῶν αἰτεῖται. πηλὸς * πρὸς πηλὸν λαβεῖν τὸν πάντων πλασουργόν. ὁ χόρτος πρὸς χόρτον νομίσαντος τὸ ἐρέβινθον πῦρ. ἡ σαγὴν ἡ * οἰκτρὰ πρὸς σαγόνος οἰκτρᾶς λαμβάνειν τὴν ἄβυσσον. τίς ἴδε; τίς ἤκουσε πώποτε; ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ τὴν ποινὴν τῶν ἀνθρώπων χαρίζεται; ἄνομος τὸν τῶν ἀνόμων τὸν ὅρον * καὶ τοὺς νόμους ὑπισχνεῖται χαρίζεσθαι. κριτὴς ἄκριτος ὡς κατάκριτον τὸν κριτὴν τῶν κριτῶν εἰς ταφὴν ἀφίησιν.

Vespere, inqvit, facto, venit homo dives, nomine Joseph. Hic sumta audaciâ ingressus est ad Pilatum, & petiit ab eo corpus Jesu. Ingressus mortalis ad mortalem, petens ut accipiat Deum; Deum immortalem poscit: lutum à luto accipere plastem omnium: fœnum à fœno recipere cœlestem ignem: gutta missella, à gutta missella accipit abyssum. Qvis vidit? qvis unqvam fando audivit, ut homo homini factorem hominum largiretur? Iniqvus iniqvorum ac legis amussim donare pollicetur. Judex nullius judicii, tanqvam judicio damnatum, judicem judicum sepeliendum permittit.

γρ. τὸν πηλόν.

γρ. μικρὸν.

γρ. καὶ τὸν νόμον.

Ὀψίας γενομένης, φησὶν, ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος τὄνομα Ἰωσήφ. ὄντως πλούσιος, πᾶσαν τὴν σύνθεσιν * τοῦ Κυρίου ὑπόστασιν νομισάμενος. ἀληθῶς πλούσιος, ὅτι τὴν διπλῆν οὐσίαν τοῦ Χριστοῦ παρὰ Πιλάτου ἔλαβε. καὶ γὰρ πλούσιος, ὅτι τὸν ἀτίμητον μαργαρίτην ἠξιώθη κομίσασθαι. ὄντως πλούσιος. βαλάντιον γὰρ ἐβάστασε * γέμον τοῦ θησαυροῦ τῆς θεότητος. πῶς γὰρ οὐ πλούσιος ὁ τὴν τοῦ κόσμου ζωὴν καὶ σωτηρίαν κτησάμενος; πῶς δὲ οὐ πλούσιος Ἰωσήφ, δῶρον δεξάμενος τὸν πάντα τρέφοντα καὶ πάντα δεσπόζοντα; ὄψίας γενομένης· ἦν γὰρ λοιπὸν δύσας ἐν ᾅδου ὁ τῆς δικαιοσύνης ἥλιος. διὸ ἦλθεν ἄνθρωπος πλούσιος τὄνομα Ἰωσὴφ ἀπὸ Ἀριμαθαίας, ὃς ἦν * κρυβόμενος διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων· ἦλθε δὲ καὶ Νικόδημος, ὁ ἐλθὼν πρὸς τὸν Ἰησοῦν νυκτός. * μυστήριον μυστηρίων ἀπόκρυφον. δύο κρυπτοὶ μαθηταὶ κατακρύψαι Ἰησοῦν ἐν τάφῳ ἔρχονται, τὸ κρυπτὸν ἐν τῷ ᾅδου μυστήριον τοῦ κρυπτοῦ Θεοῦ ἐν σαρκὶ διὰ τῆς ἰδίας κρύψεως διδάσκοντες. ἕτερος δὲ τὸν ἕτερον * ὑπερβάλλων τῇ πρὸς Χριστὸν διαθέσει. ὁ μὲν γὰρ Νικόδημος ἐν τῇ σμύρνῃ, καὶ ἐν τῇ ἀλόῃ μεγαλόψυχος· ὁ δὲ Ἰωσὴφ ἐν τῇ πρὸς Πιλάτον τόλμῃ καὶ παρρησίᾳ ἀξιέπαινος. ἅτε γὰρ πάντα φόβον ἀπορριψάμενος, τολμήσας εἰσῆλθε πρὸς Πιλάτον, αἰτούμενος τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ· καὶ εἰσελθὼν πανσόφως ἐχρήσατο, ἵνα τοῦ πεπωθυμένου σκοποῦ ἐντὸς γένηται. διὸ οὐκ ἐχρήσατο πρὸς Πιλάτον * κόμποις τισὶ, καὶ ὑψηλοῖς ῥήμασιν, ἵνα μὴ εἰς ὀργὴν τοῦτον ἐξάψας ἀποτύχῃ τῆς αἰτήσεως· ἁπλῶς λέγει πρὸς αὐτόν· δός μοι

Vespere, inqvit, facto, venit homo dives nomine Joseph. Verè dives, siqvidem omnem compositam Domini hypostasim retulit. Sanè dives, qvoniam duplicem substantiam Christi à Pilato accepit. Enimverò dives, qvoniam haud æstimatam margaritam dignus habitus est ut referret: revera dives: loculos enim retulit, plenos thesauros divinitatis. Qvomodo non dives; nimirum mundi vitam & salutem nactus? qvomodo non dives Joseph, dono accepto Christo, qvi omnia alit, & omnibus dominatur? Vespere facto. Erat enim serum, cum occidisset in infernum justitiæ sol. Qvapropter venit homo dives nomine Joseph ab Arimathæa, qvi erat occultus discipulus, ob metum Judæorum. Venit autem & Nicodemus, qvi venerat ad Jesum noctu. Mysterium mysteriorum absconditum: duo occulti discipuli, occulere Jesum in sepulchro veniunt, occultum in inferno mysterium: occulti Dei in carne per propriam occultationem docent mysterium. Alter autem alterum suo ergà Christum vincit affectu. Nicodemus qvidem in myrrha & aloë magnanimus: Joseph verò ob audaciam adversùs Pilatum, & confidentiam laude dignus. Hic enim metu omni abjecto, sumpta fiducia, ingressus est ad Pilatum petens corpus Jesu, & ingressus, prudentissimè se gessit, voto ut suo potiretur. Idcirco non est usus jactabunda aliqva ad Pilatum atqve elata oratione: ne si eum ad iram inflammasset, excideret petitione: neqve sic compellat: Da mihi

γρ. ὅσωτῆς.

γρ. γέμουσα τοῦ θησαυροῦ.

γρ. κρυπτόμενος

γρ. μυστήρια, & ἀπόκρυφα.

γρ. ὑπερβάλλε.

γρ. κομψοῖς.

corpus Jesu ; qvi nuper solem obscura- A
vit , qvi petras dirupit , terram concus-
sit , monumenta aperuit , velum templi
discidit. Nihil tale ad Pilatum loqvi-
tur. Qvid ergo ? Petitionem qvandam
miserabilem , ac penitus exilem , ô Ju-
dex ! veni petens à te, petitionem qvan-
dam valdè parvam. Atqve ita : Da mi-
hi mortuum ad sepulturam corpus illius
à te condemnati Jesu Nazareni , Jesu
pauperis , Jesu domum non habentis,
Jesu suspensi , nudi , vilis , Jesu fabri fi-
lii , Jesu vincti, sub dio degentis, hospitis,
& peregrè incogniti , despecti , & supra
omnes suspensi. Da mihi hunc peregri-
num. Cujus enim tibi utilitatis erit cor- B
pus hujus peregrini ? Da mihi hunc pe-
regrinum : è longinqva enim venit re-
gione, ut servaret peregrinum : descen-
dit in loca tenebrosa , ut reduceret pe-
regrinum. Da mihi hunc peregrinum :
ipse enim & solus est peregrinus. Da
mihi hunc peregrinum, cujus regionem
ignoramus nos peregrini. Da mihi hunc
peregrinum , cujus patrem ignoramus
peregrini. Da mihi hunc peregrinum,
cujus & locum , & partum , & modum
ignoramus peregrinum. Da mihi hunc
peregrinum , qvi peregrinam vitam &
victum toleravit peregrè. Da mihi hunc
Nazarenum peregrinum , cujus genera- C
tionem , & vitæ rationem ignoramus
peregrini. Da mihi hunc voluntarium
peregrinum , non habentem hîc ubi ca-
put reclinet. Da mihi hunc hospitem,
tanqvam hospitem in hospitio sine do-
mo propria in præsepi collocatum. Da
mihi hunc peregrinum , qvi ex eodem
præsepi , ut peregrinus , propter Hero-
dem fugæ se dedit. Da mihi hunc
peregrinum . qvi ab ipsis incunabulis in
Ægypto hospitio usus est : non haben-
tem civitatem , non vicum , non do-
mum , non mansionem , non cognatum ; in extranea verò regione est hic D
peregrinus. Da mihi, ô Præses! hunc in
ligno nudum , ut cooperiam , qvi meæ
naturæ cooperuit nuditatem. Da mihi
hunc mortuum juxta & Deum , ut
eum contegam , qvi meas iniqvitates
contexit. Da mihi , ô Præses! ut sepe-
liam mortuum , qvi in Jordane meum
peccatum sepelivit. Pro mortuo obse-
cro , qvi ab amico venditus , à disci-
pulo proditus , à fratribus insectatione ve-
xatus , à servo alapis percussus est : pro
mortuo oro , qvi est ab iis condemna-

τὸ σῶμα τ῀ Ιησ῀, τ῀ ϖερὶ βοσχέως τὸν ἥ-
λιον σκοτίσαντ῀, τὰς πέτρας ῥήξαντ῀, κ῍
τ῍ γῆν δονήσαντες, κ῍ τὰ μνημεῖα ἀνοίξαντος, κ῍
τὸ καταπέτασμα τ῀ ναο῀ σχίσαντ῀. ἀδὲν ρ-
σ῀τον ϖρὸς Πιλάτον λέγ῀. ἀλλὰ τί; ἄ῎τησίν γρ. μι-
τινα* οἰκτρὰν, κ῍ τοῖς πᾶσι μικρὰν· ὦ κειτὰ, κρὰν λίνα,
αἰτέμεν῀ ϖρός σε ἐλήλυθα, ἄ῎τησιν πάνυ κ῍ οἰκτρὰν
μικρὰν. κ῍ ἕτως· δός μοι νεκρὸν ϖρὸς ταφὴν τὸ
σῶμα ἐκείνο τ῀ ϖρός σε καλαικριθέντ῀ Ιησ῀
τ῀* Ναζαρεινὸ, Ιησ῀ τ῀ ϖτωχ῀, Ιησ῀ τ῀ ἀοίκο, γρ. Να-
Ιησ῀ τ῀ ἐρεμαμένο, τ῀ γυμν῀, τ῀ ἐυτελ῀ς, Ιη- ζωραίο.
σ῀ τ῀ τέκτον῀ υἱ῀, Ιησ῀ τ῀ δεσμίο, τ῀ αἰθρίο,
τ῀ ξένο, καὶ ϖᾶ* ξενία ἀγνωρίσο, τ῀ ἐυκα- γρ. ξένοις
ταφανήτο, κ῍ ϖᾶ ϖᾶσι ἐρεμαμένο. δός μοι τ῀-
τον τὸν ξένον· τί γὰρ σε ὀφελεῖ τὸ σῶμα τ῀-
το τ῀ ξένο; δός μοι τ῀τον τὸν ξένον· ἐκ μακρᾶς
γ῍ ἦλθεν ὧδε τ῍ χώρας, ἵνα σώσῃ τὸν ξένον·
κατῆλθε γὰρ εἰς τὴν σκοτεινὴν ἀνενέγκαι
τὸν ξένον. δός μοι τ῀τον τὸν ξένον· αὐτὸς γ῍
κ῍ μόν῀ ὑπάρχ῀ ξέν῀. δός μοι τ῀τον τὸν ξέ-
νον, ὅ τιν῀ τὴν χώραν ἀγνοῦμεν οἱ ξένοι. δός
μοι τ῀τον τὸν ξένον, ὅ τιν῀ τὸν πατέρα ἀγνο-
ῦμεν οἱ ξένοι. δός μοι τ῀τον τὸν ξένον, ὅ τι-
τὸν τόπον καὶ τὸν τόκον, κ῍ τὸν τρόπον ἀγνοῦ-
μεν οἱ ξένοι. δός μοι τ῀τον τὸν ξένον, τὸν ξένην
ζωὴν κ῍ βίον ζήσαντα ϖᾶ* ξένα. δός μοι τ῀- γρ. ξένας.
τον τὸν Ναζωραῖον ξένον, [ὅ τὸν τόκον καὶ τὸν
τρόπον ἀγνοῦμεν οἱ ξένοι. δός μοι τ῀τον τὸν
ἐκάσιον ξένον,] τὸν μὴ ἔχοντα ὧδε ϖ῀ τ῍ κε-
φαλὴν κλίναι. δός μοι τ῀τον τὸν ξένον, τ῍ ὡς ξένον
ϖᾶ ξένης ἄοικον, ἐϖὶ φάτνης τεχθέντα. δός μοι
τ῀τον τὸν ξένον, τ῍ ἐξ αὐτῆς τ῍ φάτνης ὡς ξένον
ἐξ Ηρῴδο φυγόντα. δός μοι τ῀τον τὸν ξένον,
τὸν ἐξ αὐτῶν τ῍ σπαργάνων ἐν Αἰγύπτῳ ξενω-
θέντα, ὅ πόλιν ἔχοντα, ὅ κώμην, ὁκ οἶκον, ὅ
μονὴν, ὅ συγγενῆ. ἐπ᾽ ἀλλοδαπῆς δὲ χώρας * γρ. χώ-
τυγχάν῀τ῀ ὁ ξέν῀. δός μοι, ὦ ἡγεμὼν, ρας σὺν
τ῀τον τὸν ϖᾶ ξύλο γυμνόν. σκεπάσω τὸν τ῍ τῇ μητρὶ
ἐμῆς φύσεως σκεπάσαντα γυμνωσιν. δός μοι τ῀- ἔχοντα.
τον τ῍ νεκρὸν ὁμ῀ καὶ Θεὸν, σκεπάσω τὸν τὰς ἐ-
μὰς ἀνομίας καλύψαντα. δός μοι ὦ ἡγεμὼν
νεκρὸν, τὸν ἐϖὶ Ιορδάνο τὴν ἐμὴν ἁμαρτίαν
ἐνθάψαντα. ὑϖ῀ν νεκρ῀ ϖᾶ παρακαλῶ ὑϖὸ
ϖάντων ἀδικηθέντ῀, ὑϖὸ φίλο ϖροδοθέν-
τ῀, ὑϖὸ μαθητ῀ ϖροδοθέντ῀ ὑϖὸ ἀδελ-
φῶν διωχθέντ῀, κ῍ ὑϖὸ* δύλο ῥαπισθέντος γρ. οἰκείω-
ὑϖ῀ν νεκρ῀ ϖρεσβύω, τ῀ ὑϖὸ τῶν ὑϖ᾽ αὐτ῀ ἐκ ὧν δύλων
δυλείας ἐλευθερωθέντων καταιρισθέντ῀.

τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ὄξος ποτισθέντος. τοῦ ὑπὸ τῶν ἰαθέντων ὑπ' αὐτοῦ τραυματισθέντος· τοῦ ὑπὸ τῶν μαθητῶν καταλειφθέντος, καὶ αὐτῆς τῆς μητρὸς ἀποστερηθέντος. ὑπὲρ νεκροῦ, ὦ ἡγεμὼν, δυσωπῶ, τοῦ ἐπὶ ξύλου κρεμαμένου ἀοίκου. οὐ γὰρ πάρεστι τούτῳ οὐ πατὴρ ἐπὶ γῆς, οὐ φίλος, οὐ μαθητὴς, οὐ συγγενὴς, οὐκ ἐνταφιαστής. ἀλλ' αὐτὸς μόνος τοῦ μόνου μονογενὴς, ἐν κόσμῳ Θεὸς καὶ ἄλλος οὐδείς.

Τούτων οὕτως ὑπὸ Ιωσὴφ πρὸς Πιλάτον εἰρημένων, ἐκέλευσεν ὁ Πιλάτος δοθῆναι αὐτῷ τὸ πανάγιον σῶμα τοῦ Ιησοῦ· καὶ ἐλθὼν ἐπὶ τὸν Γολγοθὰ τόπον, καθεῖλε Θεὸν ἐν σαρκὶ ἀπὸ τοῦ ξύλου, καὶ τίθησιν ἐπὶ γῆν. Θεὸν * ἐν σαρκὶ γυμνὸν καὶ ἄνθρωπον οὐ ψιλόν. καὶ ὁρᾶται κείμενος κάτω, ὁ πάντας ἑλκύσας ἄνω. καὶ γίνεται πρὸς βραχὺ ἄπνους, ἡ πάντων ζωὴ καὶ πνοή· καὶ ὁρᾶται ἀόμματος, ὁ κτίσας τὰ πολυόμματα. καὶ κεῖται ὕπτιος ἡ πάντων ἀνάστασις. καὶ νεκροῦται σαρκὶ Θεὸς, ὁ τοὺς νεκροὺς ἀνιστῶν. καὶ σιγᾷ * πρὸς βραχὺ ἡ τοῦ Θεοῦ λόγου βροντή· καὶ αἴρεται παλάμαις, ὁ τὴν γῆν κατέχων δρακί. ἆρα γὰρ ἆρα, ὦ Ιωσὴφ, αἰτήσας καὶ λαβὼν, οἶδας ὃν εἴληφας; ἆρα προσελθὼν τῷ σταυρῷ, καθελὼν Ιησοῦν, οἶδας τίνα ἐβάστασας; εἰ ὄντως οἶδας ὃν κρατεῖς, νῦν γέγονας πλούσιος. πῶς δὲ ἆρα καὶ τὴν θεόσωμον τάυτην καὶ φρικωδεστάτην Ιησοῦ ἐπιτελεῖς κηδείαν; ἐπαινετός σου ὁ πόθος· ἀλλ' ἐπαινετώτερος ὁ τῆς ψυχῆς σοῦ τρόπος. ἆρα γὰρ ἆρα οὐ φρίττεις, ὃν τὰ Χερουβὶμ φρίττουσιν, ἐπὶ χειρῶν βαστάζων; ἢ ποίῳ φόβῳ πάντως τῆς θείας ἐκείνης σαρκὸς ἀπογυμνοῖς τὸ λέντιον; πῶς δὲ * δὴ εὐλαβῶς τὸ ὄμμα κατέστελλες; οὐ φρίττεις ἐνατενίζων, ἀνακαλύπτων φύσιν σαρκὸς Θεοῦ, τοῦ ὑπὲρ φύσιν; ἆρα γὰρ ἆρα εἰπέ μοι ὦ Ιωσὴφ, καὶ πρὸς ἀνατολὰς καταθάπτεις νεκρὸν, τὴν ἀνατολὴν τῶν ἀνατολῶν; ἆρα δὲ καὶ τοῖς σοῖς δακτύλοις νεκροπρεπῶς Ιησοῦ κατακλείεις * τὰ ὄμματα τοῦ τῷ ἀχράντῳ δακτύλῳ τοῦ τυφλοῦ ἀνοίξαντος ὄμμα; ἆρα δὲ καὶ τὸ στόμα περικλείεις τοῦ τὸ μογιλάλου ἀνοίξαντος στόμα; ἆρα δὲ καὶ χεῖρας περιστέλλεις, τοῦ ἐκτείναντος τὰς ξηρανθείσας χεῖρας; ἢ καὶ τοὺς πόδας νεκροπρεπῶς καταδεσμεῖς τοῦ τὸ βαδίζειν δόντος τοῖς ἀκινήτοις ποσίν; ἆρα καὶ ἐπὶ κλίνης αἴρεις τὸν τῷ παραλύτῳ κελεύσαντα· ἆρον σοῦ τὸν κράβατον καὶ περι-

γρ. Θεὸν οὐ γυμνόν.

γρ. ἐν σαρκί.

γν. οἴδεις & καταστεῖλαι.

γρ. τὸ ὄμμα; ἆρα τοῦ.

A tus, qvi sunt ab eo ex servitute liberati: qvi est ab iis, qvos ipse sanavit, vulneratus: qvi est à discipulis desertus, ipsaqve matre privatus: pro mortuo, ô Præses, supplico, qvi est in ligno suspensus, domo carens. Non enim adest huic, non pater in terra, non amicus, non discipulus, non cognati, non vespillo: verùm ipse unus unigenitus, in mundo Deus, & non alius.

Hæc Joseph ad Pilatum cùm esset locutus, jussit Pilatus ut daretur ipsi sanctissimum corpus Jesu. Et cum venisset in locum Golgotha, deposuit Deum in B carne ex ligno, & ponit in terram: Deum in carne nudum; & hominem non simplicem: & aspicitur positus infra, qvi omnes traxit ad supera: & paululum caret vitali aura, omnium vita & spiritus: & aspicitur visu orbatus, qvi creavit multis oculis prædita: & jacet supinus, omnium resurrectio: & emoritur carne Deus, qvi mortuos suscitat; & silet paulisper verbi Dei tonitru: & tollitur manibus, qvi terram continet pugno. Numnam igitur, numnam ô Joseph! qvi petieras, & accepisti, scis qvem acceperis? numnam ad crucem accedens, & deponens Iesum scisti qvem portares? si verè scis C qvem tenes, nunc factus es dives. Qvomodo verò tandem divini corporis hoc maximè tremendum Jesu peragis funus? Laudabile tuum studium; sed laudabiliores animi tui mores. An enim, an non horres, qvem Cherubim horrent, in manibus gestans? aut sanè qvanto cum timore divinæ illius carnis denudas linteum? Qvam verò religiosè oculum deprimebas! Nonne intuens horres, cum naturam carnis Dei, qvi est supra naturam, detegis? An enim, dic mihi ô Joseph, an ad orientem versus sepelis mortuum, orientis orientem? Num verò & tuis digitis, ut mortuo convenit, Iesu claudis oculos, qvi immaculato digito cæci aperuit oculum? num verò & os ei concludis, qvi muto os aperuit? num verò & manus obvolvis ejus, qvi extendit arefactas manus? num & pedes, ut mortuo convenit, vincis ejus, qvi dedit immotis pedibus, ut ingrederentur? num & in lectum tollis eum, qvi paralytico jussit: Tolle grabatum tuum, & ambula. Num

verò & ungventa in cœleſte ungventum effundis, qvod ſeipſum effudit, & mundum ſanctimonia replevit? Num & divini corporis adhuc ſangvine fluens illud Jeſu abſtergere audes latus, qvi profluvio ſangvinis laborantem ſanavit Deus? Num verò & aqvis abluis corpus Dei, qvi omnes abluit, & à labe purgationem præſtitit? Qvales verò tandem & lampades incendes veræ luci, illuminanti omnem hominem? Qvales verò cantabis illi funebres nænias, qvi ſine ullo ſilentio laudatur ab omni cœleſti exercitu? Num verò lacrymas pro eo fundis, ut mortuo; qvi lacrymavit, & mortuum Lazarum qvatriduanum ſuſcitavit? Num verò eum leſſum facis, qvi omnibus gaudium largitus eſt, & triſtitiam Evæ diſſolvit? Attamen beatas judico tuas manus, ó Joſeph, qvæ miniſtrarunt, & contrectarunt ſangvine adhuc fluentes divini corporis Jeſu manus & pedes: beatas prædico tuas manus, qvæ appropinqvarunt Dei lateri ſangvine fluenti, ante Thomam fidelem incredulum, & curioſum laudabilem. Beatum dico tuum os, qvod impletum eſt inſatiabiliter, & conjunctum ori Jeſu, ac Spiritu ſancto illinc repletum. Beatos tuos oculos appoſitos Ieſu oculis, & lucem veram illinc aſſecutos: beatam tuam faciem, qvæ ad Dei faciem accesit: beatos tuos humeros, qvi portarunt eum qvi portat omnes: beatum judico tuum caput, cui appropinqvavit Ieſus omnium caput: beatas tuas manus, qvibus portaſti portantem omnia: beatum judico Joſephum & Nicodemum. Nam Cherubim anteceſſerunt, Deum in ſeipſis extollentes, & geſtantes: Angelos anteceſſerunt ſenis alis præditos Dei miniſtri facti; ac non alis, ſed ſindonibus Dominum contexerunt, & honorarunt. Qvem Cherubim tremunt, hunc in humeris Joſeph & Nicodemus ferunt, & omnes incorporeorum ſpirituum ordines obſtupeſcunt. Venit enim Joſeph & Nicodemus: igitur concurrebat & omnis Angelorum Dei populus, & antevertunt Cherubim; & una currunt Seraphim; portantqve ſimul Throni; & occulunt ſenis alis præditi; & horrent multoculi, videntes in carne Ieſum oculis orbatum, & contegunt Poteſtates, canunt Principatus, hor-

A πάτει; ἆρα δὲ ἡ μύρα νεοῖς τῷ ἀρωνίῳ μύρῳ *τὰ ἑαυτῆ νεώσαντι, καὶ κόσμον ἁγιάσαντι; ἆρα ἡ τὴν θεόσωμον ἔτι αἱμορροῦσαν ἐκείνην Ιησῆ ὑμάξαι τολμᾷς πλευράν, τῆ τὴν αἱμορροῦσαν ἰασαμένῃ Θεῆ; ἆρα δὲ καὶ ὕδατι καταπλύνῃς σῶμα Θεῆ, τῆ πάντας ἀκπλύναντ☉, καὶ τὴν κάθαρσιν δόντ☉; ποίας δὲ ἆρα καὶ λαμπάδας ὑπανάψῃς τῷ Φωτὶ τῷ *ἀληθινῷ, τῷ Φωτίσαντι πάντα ἄνθρωπον; ποίας δὲ καὶ ἄσεις ἐπιταφίους ᾠδὰς τῷ ἀσιγήτως αἰνουμένῳ ὑπὸ πάσης ἀρωνίου στρατιᾶς; ἆρα δὲ καὶ δακρυρροεῖς ὡς νεκρὸν τὸν δακρύσαντα, ἡ νεκρὸν, τετραήμερον τὸν Λάζαρον ἀνασήσαντα; ἆρα δὲ καὶ θρήνους ποιεῖς τῷ τὴν χαρὰν πᾶσι διδόντι, καὶ τὴν λύπην τῆς Εὔας διαλύσαντι; ὅμως μακαρίζω σε τὰς χεῖρας ᾧ Ιωσὴφ ὑπουργησάσας, καὶ ψηλαφήσασας ἔτι αἱμορροούσας Ἃς θεοσώμους Ιησῆ χεῖρας ἡ πόδας. μακαρίζω σε τὰς χεῖρας προσεγγισάσας τῇ τῆ Θεῆ αἱμορροούσῃ πλευρᾷ, προ Θωμᾶ τῆ πιστῆ ἀπίστ καὶ ἐπανυμένῳ προέργα. μακαρίζω σε τὸ στόμα *ἐμπλη- γρ. ἐμ-
B θὲν ἀπλήστως καὶ ἐνωθὲν πρὸς Ιησῆ τὸ σόμα, καὶ Πνεύματ☉ ἁγίῳ ἐκεῖθεν πληρωθέν. πλησθέν-
C μακαρίζω σε ἣν ὀΦθαλμοὺς προσεθέντας τοῖς τῆ Ιησῆ ὀΦθαλμοῖς, καὶ τὸ Φῶς τὸ ἀληθινὸν ἐκεῖθεν μεταλαβόντας.. μακαρίζω σε τὸ πρόσωπον. προσπέλασαν πρὸς τὸ τῆ Θεῆ πρόσωπον. μακαρίζω σε ἣν ὦμους βασάσαντας τὸν *πάντας βασάζοντα. μακαρίζω σε τ̄ ἣν κεΦαλὴν [ὃν]ἧ προσήγισεν Ιησῆς πάντων *κεΦαλή. μακαρίζω σε τὰς χεῖρας, ὃν αἷς ἐβάσασας τὸν βασάζοντα πάντα. μακαρίζω Ιωσὴφ καὶ Νικόδημον. γεγόνασι γὰρ προ τῶν Χερυβὶμ *Θεὸν ἐν ἑαυτῆς ὑψώσαντες ἡ Φέροντες. γεγόνασι προ τῷ ἐξαπερύγων Θεῆ ὑπηρέτοι, ἑ πτέρυξιν, ἀλλὰ σινδόσι τὸν Κύριον καλύψαντες, καὶ τιμήσαντες, ὃν τὰ Χερυβὶμ τρέμυσι, τῆτον ἐπὶ τῶν ὤμων Ιωσὴφ καὶ Νικόδημ☉ Φέρυσι. *καὶ πᾶσαι αἱ τῶν ἀσωμάτων τάξεις ἐξίστανται. ἦλθε γὰρ Ιωσὴφ καὶ Νικόδημ☉· ἐκὲν σωέδραμε πᾶς ἡ ὁ τῶν Ἀγγέλων Θεόδημ☉· καὶ προΦθάνῃ Χερυβὶμ, καὶ σωτρέχῃ Σεραφὶμ, καὶ σωβασάζυσι θρόνοι, καὶ καλύπτυσι τὰ ἐξαπτέρυγα, καὶ Φρίττυσι τὰ πολυόμματα, ὁρῶντα ἐν σαρκὶ Ιησῆν ἀόμματον. καὶ συγκαλύπτυσι δυνάμεις, καὶ ᾄδυσιν αἱ ἀρχαὶ, καὶ Φρίττυ-

γρ. τῷ ἑαυτῷ. For. ἑαυτό.

γρ. ἀπροσίτῳ.

γρ. πάντα. γρ. ζωή.

In Aug. geminatur Χερυβίμ.

γρ. ὡς ἡ, &c. Ac mox συνομίζυσαν, pro ἐξίσανται

Φρίττουσιν αἱ τάξεις, καὶ ἐξίστανται πᾶσαι αἱ στρατιαὶ τῶν μετεώρων τασμάτων, καὶ θαμβούμεναι πρὸς ἑαυτὰς διαπορῶσι, καὶ λέγουσι· τίς ἐστιν ὁ φοβερὸς λόγος, καὶ φόβος, καὶ τρόμος, καὶ τρόπος; τί τοῦτο τὸ μέγα, καὶ παράδοξον, καὶ ἀκατάληπτον θέαμα; ὁ ἄνω ἡμῖν τοῖς ἀσωμάτοις ὡς θεὸς γυμνὸς, ἀθεώρητος, κάτω βροτοῖς γυμνὸς εὐθεώρητος. ᾧ παρίστανται Χερουβὶμ μετ' εὐλαβείας, τοῦτον Ἰωσὴφ καὶ Νικόδημος κηδεύουσι μετ' ἀδείας. πότε κατῆλθεν ὁ τὰ ἄνω μὴ λιπών; πῶς ἐξῆλθεν, ὁ ἔσω ὤν; πῶς ἦλθεν ἐπὶ γῆς ὁ τὰ πάντα πληρῶν; πῶς ἐξέδυ ὁ * πάντας λαθών; ὁ ἄνω μὲν πατρὸς ὡς θεὸς ἀνελλιπὴς, κάτω μὲν τῆς μητρὸς ὡς βροτὸς [ἀληθῶς] ἀνελλιπῶς. ὁ ποτέ ἡμῖν ἐμφανεὶς, πῶς ἀνθρώποις ὡς ἄνθρωπος ὁμοῦ καὶ φιλάνθρωπος θεὸς ἐπιφαίνεται; πῶς ὁ ἀόρατος ὡράθη; πῶς ὁ ἄυλος ἐσαρκώθη; πῶς ὁ ἀπαθὴς ἔπαθε; πῶς ὁ κριτὴς εἰς κριτήριον παρέστη; πῶς ἡ ζωὴ θανάτου ἐγεύσατο; πῶς ὁ ἀχώρητος ἐν τάφῳ χωρεῖται; πῶς οἰκεῖ τὸ μνῆμα, ὁ μὴ λιπὼν τὸν κόλπον τὸν πατρικόν; πῶς σπηλαίου πύλην εἰσέρχεται, ὁ πύλας * τοῦ Ἅδου ἀνοίξας, τὰς δὲ πύλας τῆς παρθένου μὴ διαρρήξας, ἀλλὰ πύλας τοῦ ἅδου συντρίψας; ὁ πύλας ἐπὶ Θωμᾷ μὴ ἀνοίξας, ἀλλὰ πύλας τῆς βασιλείας ἀνθρώποις διανοίξας, τὰς δὲ πύλας τοῦ τάφου καὶ σφραγίδας ἀδιανοίκτους σώζων; πῶς δὲ ἐν νεκροῖς λογίζεται, ὁ ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος; πῶς τὸ φῶς τὸ ἀνέσπερον ἐν σκοτεινοῖς καὶ σκιᾷ θανάτου φραγίνεται; πῶς πορεύεται; πῦ φραγίνεται, ὁ ὑπὸ θανάτου κρατηθῆναι μὴ δυνάμενος; τίς ὁ λόγος; τίς ὁ τρόπος; τίς ἡ * βελὴ τῆς ἐν τῷ ἅδῃ ἀπου καταβάσεως; τάχα τὸν Ἀδὰμ τὸν κατάδικον καὶ ἡμῖν σύνδουλον ἀνενέγκαι κατέρχεται. ὄντως τὸ πρωτόπλαστον ὡς ἀπολωλὸς θεοῦ πλάσμα ἐπιζητῆσαι πορεύεται. πάντως καὶ τοῦτον ἐν σκότει καὶ σκιᾷ θανάτου καθημένους θέλει ἐπισκέψασθαι. πάντως τὸν αἰχμάλωτον Ἀδὰμ, καὶ τὴν συναιχμάλωτον Εὔαν τῶν ὀδυνῶν λύσαι πορεύεται ὁ θεὸς, καὶ υἱὸς αὐτῆς· [ὅθεν καὶ υἱὸς ἀπου ἀναδέδεκται·] ἀλλὰ συνεκαλέσθωμεν, ἀλλὰ συνδρεύσωμεν, ἀλλὰ σπεύσωμεν, ἀλλὰ συσκιρτήσωμεν, ἀλλὰ σπεύσωμεν, ἀλλὰ ἀνυμνήσωμεν, ἀλλὰ ταχύνωμεν θεοῦ καταλλαγὰς πρὸς ἀνθρώπους βλέποντες· καταδίκων ἀπόλυσιν ἐξ ἀγαθοῦ δεσπότου γινο-

γρ. πάντα.

γρ. ἐσανοῦ.

γρ. Φεύκη.

A rent Ordines, obstupescunt omnes exercitus sublimium turmarum, & invicem miraculo attoniti hæsitantes loqvuntur: Qvod hoc terribile verbum? qvi timor? qvi tremor? qvi modus? qvod hoc ingens, & admirabile, & omnem superans cognitionem spectaculum? Qvi nobis in cœlo incorporeis spiritibus, ut Deus nudus, non est visibilis, in terra mortalibus nudus est spectatu facilis. Cui adstant Cherubim cum tremore, hunc Joseph & Nicodemus sepeliunt sine timore. Qvando descendit qvi supera non deseruit? qvomodo egressus, qvi intus est? qvomodo venit in terram, qvi omnia implet? qvomodo exivit, cunctos latens? Qvi supra cum patre, ut Deus, sine defectu; infrà cum matre, ut mortalis verè, absqve defectu. Qvi nunqvam nobis apparuit, qvî tandem hominibus, ut homo, simulqve hominum dilector Deus apparet? Qvo pacto invisibilis visus est? qvo pacto expers materiæ carnem assumpsit? qvomodo passionis expers passus est? qvomodo judex coram tribunali stetit? qvomodo vita mortem gustavit? qvomodo qvi comprehendi neqvit, sepulchro continetur? qvomodo habitat sepulchrum, qvi paternum sinum non reliqvit? qvomodo januam speluncæ ingreditur, qvi januas Paradisi aperuit; virginis verò januas non dirupit, sed januas inferni contrivit, & januas propter Thomam non aperuit: verum januas regni cœlorum hominibus aperuit, januis sepulchri & sigillis intactis servatis? qva autem ratione inter mortuos reputatur, qvi est inter mortuos liber? Qvomodo lux non vesperascens ad loca tenebrosa, & umbram mortis pervenit? qvò tendit? qvò advenit, qvi à morte superari non potuit? Qvæ hæc ratio? qvi modus? qvod consilium illius in infernum descensus? Forsitan Adamum condemnatum, & nostrum conservum ut educeret descendit. Profecto primum parentem tanqvam perditam ovem qvæsitum vadit. Omninò in tenebris & in umbra mortis sedentes invisere vult: omninò captivum Adam, unàqve captivam Evam ex doloribus solutum vadit Deus, illiusqve filius. Verum unà descendamus, unà tripudiemus, unà festinemus, unà subsiliamus, unà deducamus, unà hymnis celebremus, unà acceleremus, Dei fœdera cum hominibus intuentes, & condemnatorum liberationem à benigno Domino factam.

Vadit enim natura humanissimus, ut èducat eos, qvi à sæculo vincti sunt, in fortitudine, & potestate magna, inhabitantes sepulchra, qvos absorpsit tyrannicè amara & insatiabilis mors, qvæ tyrannidem exercuit, & à Deo prædam hanc abstulit, simulqve in unum congessit, qvos ille cœlestibus incolis in libertatem assertos annumerare cupit. Illîc vinctus Adam primus parens, & primo creatus omnibus infimis condemnatîs inferior. Illîc Abel primus mortuus, & primus justus pastor injustæ Christi pastoris cædis figura. Illic Noë Christi typus magnæ arcæ Dei Ecclesiæ fabricator: qvæ omnes efferas gentes ex diluvii impietate per columbam, Spiritum sanctum, conservavit, atqve atrum corvum ex hac ejecit. Illîc Abraham Christi pater sacrificus; qvi ense sine ense lethale sine letho Deo sacrificium felix obtulit. Illîc infra vinctus Isaac. qvi olim ab Abraham supra vinctus erat ad Christi referendam imaginem. Illic infrà Jacob in inferno mœrore confectus, qvi supra propter Joseph fuerat mœrore confectus. Illîc Joseph vinctus, qvi in Ægypto fuit in carcere ad Christi figuram captivus, & dominus. Illîc Moses infrà in locis tenebrosis, qvi suprà qvondam in arcula in loco tenebroso fuerat. Illîc Daniel in lacu inferni, qvi suprà qvondam in lacu leonum versatus erat. Illic Hieremias tanqvam in lacu cœni, in lacu inferni & corruptionis mortis. Illîc Ionas in mundi capace ceto, hoc est inferno jacet; in figuram Christi æterni Ionæ, qvi vivit in sæculum, & in sæcula sæculorum, (& rursum in sæculum) Illîc prætereà David Dei parens, ex qvo secundum carnem oriundus Christus. Sed qvid dico Davidem, & Jonam, & Salomonem? Illîc & magnus ipse Joannes, major omnibus prophetis, tanqvam in tenebroso utero Christum prædicans iis qvi in inferno erant omnibus; duplex præcursor, & præco vivorum, & mortuorum: qvi ex carcere Herodis in publicum populi inferni carcerem transmissus est. At justi injustiqve; qvi erant à sæculo consopiti, præsertim Prophetæ, & justi cuncti preces assiduas occultè mysticeqve Deo illinc offerebant, redemptionem flagitantes doloris illius ad omnes pertinentis, & mœstæ ab hoste occupatæ, atræ perpetuóqve tenebricosæ noctis. Et hic qvidem ad Deum dicebat: Ex utero inferni clamorem meum audi, vocem meam.

A μὴν. πορεύεται γὰρ ὁ φύσει φιλάνθρωπος ἐξάξαι τοὺς ἀπ' αἰῶνος δεσμίους ἐν ἀνδρείᾳ καὶ ἐξουσίᾳ πολλῇ, τοὺς καθημένους ἐν τάφοις. * ὃς κατέπιεν τυραννικῶς ὁ πικρὸς καὶ ἀνήμερος θάνατος τυραννήσας, καὶ ὃν Θεοῦ ἁποσυλήσας ὁμοῦ τε καὶ σωρεύσας, τοῖς ἄνω κατοικοῦσιν ἐλευθερώσας συναριθμῆσαι. ἐκεῖ δέσμιος Ἀδὰμ ὁ πρωτόπλαστος, καὶ πτωχὸς πάντων κατωτάτων καταδίκων κατώτερος. ἐκεῖ Ἄβελ ὁ πρωτόθυτος, καὶ πρωτοδίκαιος ποιμὴν Χριστοῦ ποιμένος τύπος τοῦ ἀδίκως σφαγῆς. ἐκεῖ Νῶε ὁ Χριστοῦ τύπος τῆς

B μεγάλης κιβωτοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας κτίσης, τῆς τὰ θηριώδη ἔθνη πάντα ἐκ καταλυσμοῦ ἀσεβείας διὰ περιστερᾶς ἁγίου πνεύματος διασωσάσης, καὶ τὸν ζοφερὸν * κόραμα ἐκ ταύτης ἐξορισάσης. ἐκεῖ Ἀβραὰμ ὁ Χριστοπάτωρ θύτης ὁ τὴν ξιφάξιφον ὁμοῦ, καὶ θνητὰ θνητῷ Θεῷ θύσας θυσίαν πανόλεθρον. ἐκεῖ κάτω δέσμιος Ἰσαὰκ ὁ πάλαι δέσμιος Χριστότυπος ὑπὸ Ἀβραὰμ χερσὶν ἄνω. ἐκεῖ Ἰακὼβ ἐν ᾅδῃ κατώδυνος κάτω πρὶν διὰ Ἰωσὴφ κατώδυνος ἄνω. ἐκεῖ Ἰωσὴφ ὁ δέσμιος ὁ ἐν Αἰγύπτῳ γεγονὼς ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ εἰς Χριστοῦ

C τύπον δεσμώτης καὶ δεσπότης. ἐκεῖ Μωϋσῆς ἐν σκοτεινοῖς κάτω, ὁ ποτὲ ἐν τῇ θήκῃ ἐν σκοτεινοῖς ἄνω. ἐκεῖ Δανιὴλ ἐν ᾅδῃ τῷ λάκκῳ, ὁ ἐν τῷ λάκκῳ ποτὲ τῶν λεόντων ἄνω. ἐκεῖ Ἱερεμίας ὡς ἐν λάκκῳ βορβόρου, ἐν τῷ λάκκῳ τοῦ ᾅδου καὶ τῆς φθορᾶς τοῦ θανάτου. ἐκεῖ ἐν τῷ κοσμοδόκῳ κήτει τοῦ ᾅδου κεῖται εἰς τύπον Ἰωνᾶ Χριστοῦ τοῦ αἰωνίου καὶ παραμονίου Ἰωνᾶ τοῦ ζῶντος εἰς αἰῶνα, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, [καὶ ἐπ' αἰῶνα.] καὶ ἔτι ἐκεῖ Δαβὶδ ὁ θεοπάτωρ, ἐξ οὗ τὸ κατὰ σάρκα Χριστός. τί λέγω Δαβὶδ καὶ Ἰωνᾶν, καὶ Σολομῶντα; ἐκεῖ καὶ

D αὐτὸς ὁ πολὺς Ἰωάννης, ὁ μείζων πάντων τῶν Προφητῶν, ὡς ἐν τῇ σκοτεινῇ μήτρᾳ Χριστὸν προκηρύττων τοῖς ἐν ᾅδῃ ἅπασιν. ὁ διπλοῦς πρόδρομος, καὶ κήρυξ ζώντων καὶ νεκρῶν· ὁ ἐκ φυλακῆς Ἡρῴδου τῇ παυσθήναι φυλακῇ παραπεμφθεὶς τοῦ ᾅδου [ὅθεν] τῶν ἀπ' αἰῶνος δικαίων τε καὶ ἀδίκων κεκοιμημένων. * οἱ δὲ προφῆται τε καὶ δίκαιοι ἅπαντες λιτὰς ἀληθεῖς κρυφιομύσως Θεῷ ἐκεῖθεν προσέφερον, λύτρωσιν ἐξαιτοῦντες τῆς παναδύνου ἐκείνης καὶ κατηφοῦς ἐχθροκράτου ζοφερᾶς, καὶ πανεσπέρου παννυξίας. καὶ ὁ μὲν προφήτης Θεὸν ἔλεγε· ἐκ κοιλίας ᾅδου κραυγῆς μου ἄκουσον, φωνῆς μου.

ς. ὃς τυραννικῶς ὁ πικρὸς, καὶ ἀνήμερος τύραννος τυραννήσας ὃν Θεοῦ ὡς ἁλάστωρ ἀπεσύλησεν.

ς. διπλοῦν κύραμα.

ς. οἱ δὲ προφῆται.

ὁ δ' ἄλλος· ἐκ βαθέων ἐκέκραξά σοι Κύριε, Κύριε εἰσάκουσον τῆς φωνῆς μου. καὶ ἄλλος· Ἐπιφάνον τὸ πρόσωπόν σου, καὶ σωθησόμεθα. καὶ ἕτερος· ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ ἐμφάνηθι. καὶ ἄλλος· ἔξεγερσον τὴν δυναστείαν σου, καὶ ἐλθὲ εἰς τὸ σῶσαι ἡμᾶς. καὶ ἕτερος· ταχὺ προκαταλαβέτωσαν ἡμᾶς οἱ οἰκτιρμοί σου Κύριε. καὶ ἄλλος· Ῥῦσαι τὴν ψυχήν μου ἐξ ᾅδου κατωτάτου. καὶ ἕτερος· Κύριε ἀνάγαγε ἐξ ᾅδου τὴν ψυχήν μου. καὶ ἄλλος· μὴ ἐγκαταλίπῃς τὴν ψυχήν μου εἰς ᾅδην. καὶ ἕτερος· ἀναβήτω ἐν φθορᾶς ἡ ζωή μου πρός σε Κύριε ὁ Θεός μου. ὧν δὴ ἁπάντων ὑπακούσας ὁ πανοικτίρμων Θεὸς ὁ Χριστὸς ὁ δίκαιον κήδεται τοῖς ἐπ' αὐτῷ καὶ μετ' αὐτὸν τοῖς οἰκείας μεταδῶναι μόνοις φιλανθρωπίας· ἀλλὰ καὶ τοῖς πρὸ τῆς αὐτοῦ ἐπιδημίας ἐν ᾅδου κατεχομένοις, καὶ καθημένοις ἐν σκότει, σκιᾷ θανάτου. διὸ ἀνθρώπους μὲν ὄντας διὰ σαρκὸς ἐμψύχου ὁ Θεὸς λόγος ἐπεσκέψατο· ψυχὰς δὲ σωμάτων ἀπηλλαγμένας διὰ τῆς ἐνθέου καὶ ἀχράντου αὐτοῦ ψυχῆς ἐν ᾅδου ἐπέφανε, σώματος δὲ ἀλλ' ὁ θεότητος ἀπηλλαγμένης. ὀχυρὸν σπεύσωμεν τῷ νῷ, καὶ ἐπὶ τὸν ᾅδην βαδίσωμεν· ὅπως ἴδωμεν πῶς ἐκεῖ ποτε τὸν τῷ κράτει κραταιὸν κατὰ κράτος κρατεῖ τὸ κράτος κραδύναντος. καὶ λαῷ πανσθενεῖ τῇ αὐτοῦ ἀσφαλῇ τὰς ἀθανάτους ἐκείνας τῶν φαλάγγων ἀχθοφόρους χειροῦται τάξεις· θύρας ἀθύρους ἄρας ἐκ μέσου, καὶ πύλας ἀξύλους τῷ ξύλῳ τοῦ σταυροῦ Χριστὸς ἡ θύρα καταπλάσας, ἥλοις τε τοῖς ἐνθέοις μοχλοὺς αἰωνίους συντρίψας καὶ σιδηρᾶ σας· καὶ δεσμοῖς * χειρενθέοις τὰς ἀλύτους ἀλύσεις ὡς κηρὸν διαλύσας· καὶ λόγχῃ τῇ θεοπλεύρῳ καρδίαν τοῦ τυράννου τὴν ἄσαρκον διατρήσας. ἐκεῖ συντριψετὰ κράτη τῶν τόξων, ὅτε τῷ σταυρῷ * τοξότας χθονίους νευρὰς διέτεινε. διὸ ἐὰν μεθ' ἡσυχίας ἀπολαθήσῃς Χριστῷ, νῦν ὄψῃ πῶς μὲν τὸν τύραννον ἔδησε· πῶς δὲ τὴν τότε νεφαλὴν ἀνήρτησε· πῶς δὲ τὸ δεσμωτήριον ἀνέσπασε· πῶς δὲ τοὺς δεσμώτας ἐξήγαγε· πῶς δὲ τὸν ὄφιν ἐπάτησε· καὶ πῶς τὴν κάραν ἐνέμασε· πῶς δὲ τὸν Ἀδὰμ ἠλευθέρωσε, καὶ πῶς τὴν Εὔαν ἀνέσησε, καὶ πῶς τὸ μεσότοιχον ἔλυσε, καὶ πῶς τὸν πικρὸν κατεδίκασε δράκοντα, καὶ πῶς τὰ ἀήττητα ἔστησε τρόπαια· πῶς

A Alter verò : De profundis clamavi ad te Domine, Domine exaudi vocem meam. Et alter. Illustra conspectum tuum, & salvabimur. Et alter : Considens in Cherubim, appare. Et alius : Excita potestatem tuam, & veni ut salves nos. Et alius Citò præoccupent nos commiserationes tuæ Domine. Et alius : Eripe animam ex inferno profundissimo. Et alter : Domine educ ex inferno animam meam. Et alius : Ne derelinqvas animam meam in inferno. Et alter : Egrediatur ex corruptione vita mea ad te Domine Deus meus. Qvos omnes cùm exaudisset summè misericors Deus Chri-
B stus, non æqvum censuit, ut iis solis, qvi vitæ ejus essent tempore, aut post futuri, propriam impertiret misericordiam : verum & iis, qvi ante ipsius adventum in inferno erant detenti, & in tenebris, & umbra mortis sedebant. Qvocirca homines qvidem carne præditos per carnem animatam Deus Verbum invisit : animabus verò à corporibus liberatas per divinam & purissimam suam animam in inferno apparuit; qvæ à corpore non à divinitate discesserat. Itaqve properemus mente, & in infernum eamus, ut videamus qvomodo illic tandem robore præditum fortissimum tyrannum maxima vi superarit:
C & cum omni populo militariter instructo sua coruscatione immortales illas ordinum acies sine armis subegerit : qvando fores sine foribus sustulit è medio, & portas non ligneas ligno crucis Christus ostium fregit, clavisqve divinis vectes æternos contrivit, confregitqve : & vinculis, divinarum suarum manuum insolubiles catenas tanqvam ceram dissolvit. Item hasta divini sui lateris carnis expers cor Tyranni perforavit. Illic contrivit robora arcuum, cum in cruce, tanqvam in arcu, divinarum manuum nervos extendit. Qvamobrem si cum silentio secutus fueris Christum, mox videbis ubi-
D nam Tyrannum colligatit ; & ubi hujus caput suspenderit ; qvomodo carcerem disjecerit ; qvò vinctos exduxerit ; qvo pacto serpentem conculcarit ; & ubi caput appenderit ; qvomodo Adamum in libertatem asseruerit ; qvomodo Evam suscitarit ; qva ratione intermediam maceriam diruerit ; qvomodo sævum condemnarit Draconem ; qvomodo invicta posuerit trophæa ; ubi mortem

χ. χθεσθεοις.

χ. ὡς τόξων τοῖς χειρ.

morte affecerit, & qva ratione corruptionem corruperit, hominémqve in pristina dignitate constituerit. Heri igitur dispensatione qvadam legiones Angelorum recusans dicebat Petro: Nonne possum nunc exhibere plus qvàm duodecim legiones Angelorum? Hodie, ut Deo par est, simulqve bellicosè & tanqvam Dominus descendit ad inferos, & mortem, ac tyrannum per mortem, immortales incorporeorum exercituum & cohortium invisibilium non duodecim aliqvas legiones, verum decies millies centena millia Angelorum, Archangelorum, Potestatum, Thronorum throni expertium, senis alis præditorum, alis carentium, multoculorum, oculos non habentium cœlestium cohortium. Nimirum veluti proprium Dominum & Regem solenni pompa deducentes, & caterva stipantes, debitóqve honore proseqventes Christum: non autem ut adjutrices. apagesis. Qvalibus etenim socialibus copiis omnipotens indiget Christus? Verùm qvod debent juxta & amant, suo semper Christo Deo adstare, tanqvam aliqvi armigeri stipatores, gravi armatura contecti, & sceptriferi splendidi, celerésqve divini herilis, & regalis sceptri, ad nutum solum summa alacritate celeritate divina mutuo antevertentes; simul cum jussu ad effectum imperata deducentes, & victoria coronati contra hostium & improborum ordines. Qvapropter & tunc descendebant, cursu simul & concursu accelerantes cum Deo & Domino in infera & subterranea: & omni terra profundiora, qvæ sunt à sæculo mortuorum latebrosa domicilia; cum educeret in fortitudine à sæculo in compedibus habitos. Postqvam igitur undiqve foribus munitos, & nullum solem, sempiternas autem tenebras habentes inferni carceres, domosqve, latibula, & speluncas Domini unà cum divino populo occupavit coruscans adventus, antevertit omnes Gabriel princeps exercitus, tanqvam qvi ex more fausta feliciaqve nuncia hominibus ferre consvevit: & mandatum qvoddam forte consentaneum ordini Archangelorum, & ordini Principum militiæ clara & leonina voce adversis potestatibus intonans ait: Tollite portas qvi inter vos Principes estis. Cum qvibus clamat & Michaël; Et elevamini portæ æternæ. Deinde & Virtutes ajunt:

A δὲ τὸν θάνατον ἐθανάτωσε, καὶ πῶς τὴν φθορὰν κατέφθειρε, καὶ ὡς τὸν ἄνθρωπον εἰς τὸ ἀρχαῖον κατέστησεν ἀξίωμα. ὁ χθὲς τοίνυν οἰκονομικῶς τὸν λεγεῶνας τῶν Ἀγγέλων αἰτούμενος, καὶ λέγων τῷ Πέτρῳ· ὅτι δύναμαι ἄρτι παραστῆσαι πλείους ἢ δώδεκα λεγεῶνας Ἀγγέλων, σήμερον θεοπρεπῶς ὁμοῦ τε καὶ πολεμικῶς, καὶ δεσποτικῶς κάτεισι κάτω τὸ ἅδου καὶ θανάτου· καὶ τύραννον διὰ θανάτου τὰς ἀθανάτους τῶν ἀσωμάτων στρατευμάτων καὶ ταγμάτων ἀοράτων ἐ δώδεκά τινας λεγεῶνας, ἀλλὰ μυρίας μυ- Deest aliqvid.
B ριάδας ἑ χιλίας χιλιάδας ἔχων Ἀγγέλων, ἐξαπτερύγων, θρόνων * ἀθρόνων, ἑξαπτερύγων, πολυομμάτων, ἀομμάτων, ἐ- * al. ἀθεώ-ων.
ρανίων ταγμάτων· ἄτε δὴ ἄτε ὡς οἰκεῖον δεσπότην, καὶ βασιλέα περιπέμπουσας, καὶ δορυφορούσας, καὶ τιμώσας Χριστόν· ἐ συμμάχους· ἄπαγε. ποίας γὰρ καὶ συμμαχίας ὁ παντοδύναμος ἐπιδέεται Χριστός; ἀλλ' ὀφειλούσας ὁμοῦ καὶ φιλούσας τῷ ἑαυτῶν ἀεὶ παρισαζ δεσπότῃ τῷ Θεῷ * φερέγγυοί * al. Φερέ-
C τινες δορυφόροι, ὁπλῖται ἑ σκηπτοῦχοι λαμπροὶ τῆς θείας ὀξείς δεσποτικῆς σκηπτοχίας, νεύματι μόνῳ σπουδῇ τῷ θείῳ τάχει ἀλλήλας περιφανούσας, ὁμοῦ εἰς ἔργον ἀγούσας τῇ κελεύσει τὴν πρᾶξιν, καὶ τῇ νίκῃ κατεσεμνύνας πρὸς ἐχθρῶν καὶ παρανόμων παράταξις. διὸ δὴ καὶ * κατιούσας τότε * al. τυραννων. * al. κάτεισι.
δρόμοις ὁμοῦ τε καὶ σύνδρομοι τῷ Θεῷ καὶ δεσπότῃ ἐπὶ τὰ ἐν ἅδου καὶ ὑπόγαια, καὶ γῆς
D ἁπάσης βαθύτερα τοῦ ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένων ὑποχθόνια οἰκητήρια, ἐξάγων ἐν ἀνδρείᾳ τοῦ ἀπ' αἰῶνος πεπεδημένους. ὡς γῆν τὰ παντόθυρα, καὶ ἀνήλια, καὶ παντέσπερα τοῦ ἅδου δεσμωτήρια καὶ οἰκητήρια, καταδύσεις καὶ σπήλαια ἡ θεόδημος τοῦ δεσπότου κατέλαβεν αὐγηφόρος παρουσία περιφαίνει πάντας Γαβριὴλ ἀρχιστράτηγος· ἄτε δὴ ἄτε ἐξ ἔθους ὢν χαρᾶς εὐαγγέλια ἀνθρώποις φέρειν καὶ ῥῆσίν τινα ἰσχυρὰν ἀρχαγγελικωτάτων καὶ στρατηγικωτάτων λαμπρὰν καὶ λεοντιαίαν φωνὴν πρὸς τὰς ἐναντίας δυνάμεις. καὶ λέγει· ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν. μεθ' ὃν βοᾷ καὶ Μιχαήλ· καὶ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι. εἶτα καὶ αἱ δυνάμεις φασίν·

Ἀπόσητε πυλωροὶ οἱ ἄθεμοι. εἶτα καὶ ἐξουσίαι μεθ' ἐξουσιῶν· σωτρίβητε αἱ ἀλύσεις αἱ ἄλυτοι καὶ ἄλγος· ἀρχύνθητε ἐναντίοι πολέμιοι. καὶ ἕτερος· Φοβήθητε τύραννοι, οἱ ἄθεμοι. καὶ παθάπερ ἐπί τινος φοβερᾶς καὶ ἀτήτου παντοδυνάμου βασιλικῆς προπαιχούσης στρατοῦ παρατάξεως φρίκη τις καὶ τάραχος καὶ φόβος κατώδυνος τοῖς τοῦ ἀναγωνίστου δεσπότου Χριστοῦ ἐχθροῖς. ὅτω δὴ καὶ ἐπὶ τοῖς ἐν ᾅδου ἐκείνοις καὶ ἄθεμοδόξοις Χεισοῦ ἐν τοῖς καταχθονίοις παρουσίας ἐξαίφνης ἐγένετο· ἄνωθεν ἀστραπῆς * ἡ ἀμαύρωσις τῶν ἐναντίων τοῦ ᾅδου δυνάμεων τὰς ὄψεις * σοβαρίζουσα καὶ βροντοφώνων βοῶν ἀκουόντων καὶ στρατῶν κελευόντων λέγοντας· ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν· οὐ γὰρ ἀνοίξατε, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν θεμελίων ταύτας ἄρατε, ἐκκενιζώσατε, μετασήσατε εἰς τὸ μηκέτι κλείεσθαι· ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν· οὐχ ὡς ἀδυνατοῦντος τοῦ παρόντος δεσπότου καὶ θυρῶν κεκλεισμένων ὅτε κελεύει εἰσέρχεσθαι, ἀλλὰ * δεσποτεύοντος ὑμῖν ἐπιτάσσοντος τὴν τῶν πυλῶν τῶν αἰωνίων ἔπαρσιν, καὶ μετάστασιν, καὶ κατάλασιν. διὸ οὐδὲ τοῖς δήμοις ὑμῶν, ἀλλ' αὐτοῖς τοῖς δοκοῦσιν παρ' ὑμῶν εἶναι ἄρχουσιν, αὐτοῖς ἐπιτρέπει λέγων· ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν. ὑμῶν, ἀλλ' οὐκ ἄλλων τινῶν. λοιπὸν ἄρχοντες. εἰ γὰρ καὶ μέχρι τοῦ νῦν τῶν ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένων κακῶς ἤρξατε· ἀλλ' οὐκέτι λοιπὸν αὐτῶν, ἀλλ' οὐδ' ἄλλων, ἀλλ' ὑμῶν ἀλλ' οὐδ' αὐτῶν ὑμῶν ἔσεσθε ἄρχοντες. πάρεσιν γὰρ Χεισὸς ἡ ἀέναος θύρα· ὁδοποιήσατε τῷ ἐπιβεβηκότι ἐπὶ τῶν τοῦ ᾅδου δυσμῶν. Κύριος ὄνομα αὐτῷ, καὶ τοῦ Κυρίου Κυρίου αἱ διέξοδοι τῶν τοῦ θανάτου πυλῶν· ὑμεῖς ἐποιήσατε τὰς εἰσόδους· τὰς διεξόδους αὐτὸς ποιῆσαι πεφυκέγονεν. διὸ μὴ μέλλετε. ἄρατε πύλας καὶ ταχύνατε. ἄρατε καὶ μὴ ἀναβάλλεσθε. εἰ δὲ ἀναμονὴν νομίζετε, αὐταῖς ταῖς πύλαις ἀρχεῖ καὶ αὐτομάτοις ἀνοῖξαι ἐπιτρέπομεν. καὶ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι. ἅμα αἱ δυνάμεις ἐβόησαν· ἅμα αἱ πύλαι ἐπήρθησαν. ἅμα αἱ ἀλύσεις ἐλύθησαν, ἅμα οἱ μοχλοὶ καὶ ἐνεπλάσθησαν, ἅμα τὰ κλεῖθρα ἐξέπεσαν. ἅμα τὰ θεμέλια τοῦ δεσμωτηρίου ἐδονήθησαν. ἅμα αἱ ἐναντίαι δυνάμεις εἰς φυγὴν ἐτράπησαν, ἕτερος ἕτερον σωωθούμενος, καὶ ἄλλος πρὸς ἄλλον συμποδιζόμενος, καὶ ἕτερος * τῷ ἑτέρῳ φεύγειν φθεγγόμενος· ἔφριξαν, ἐσαλεύθησαν,

χε. ἀμαύρωσις. χε. πληρώσασα. ὡς βεβιὴ φωνῶν πνοὴν ἀκ. &c. χε. δεσποτεύοντος. χε. ἕτερον πρὸς ἕτερον φυγαδευόμενος.

A Discite ianitores improbi. Deinceps & potestates magna vi & potentia: Contermini catenæ insolubiles. Et alius: Confundamini pudore adversi hostes. Et alius: Timete Tyranni iniqvi. Tum veluti ex aliqva formidabili & invicta potentissimi regii triumphalis exercitus acie, horror qvidam & turbatio & timor trepidus Domini invictissimi hostes invadit: sicqve in illos, qvi erant in inferno, ex inopinato Christi adventu, in loca subterranea repentè desuper facta est ex fulgore tenebrarum offusio, adversarum inferni potestatum oculorum aciem hebetans, qvæ vociferationes tanqvam aliqva tonitrua audiebant, & exercitus vi magna imperantes: Tollite portas, qvi inter vos Principes estis. Non aperite; sed ex ipsis fundamentis eas tollite, radicitus evellite, transportate; ut non amplius claudantur. Tollite portas, qvi inter vos Principes estis. Non qvod tam impotens sit qvi hîc adest Dominus, ut & portis occlusis, si vellet, ingredi non posset; verum ut servis fugitivis vobis imperat, portas ut æternas tollatis, amoveatis, & confringatis. Qvocirca non turbis vestris; verum ipsis, qvi videntur apud vos esse Principes, imperat dicens: Tollite portas, qvi inter vos estis Principes. Inter vos: sed non inter alios qvospiam. Deniqve Principes. Etsi enim hucusqve à seculo mortuis malè imperastis, non jam amplius inter eos, nec inter alios, sed inter vos ipsos; imò nec inter vos ipsos eritis Principes. Adest enim Christus janua cœlestis. Viam sternite ei, qvi ascendit super inferorum occasum. Dominus nomen ejus, & Domini Domini exitus per portas mortis. Vos feciſtis introitus: exitus ipse ut faceret advenit. Qvare ne cunctemini: Tollite portas, accelerate, nec differte. Si verò cunctandum esse vobis ducitis; ipsis portis sine manu, suaqve sponte subsilire jubemus. Et elevamini portæ æternæ. Simul Potestates exclamarunt, simul portæ exsiluerunt, simul catenæ solutæ sunt, simul pessuli confracti sunt, simul claustra conciderunt, simul fundamenta carceris concussa, simul adversæ Potestates in fugam conversæ: alter alterum trudens, alius cum alio pedibus implicitus, alterqve alterum ad fugam exhortans. Horruerunt, trepidarunt,

obstupuerunt, turbati, immutati, tumultuatiqve sunt: steterunt simul, & obstupefacti sunt: æstuarunt simul, & tremuerunt. Et ille qvidem ore hianti stabat; hic genibus faciem obtegebat: & alter pronus ac defixus hærebat, alter verò tanqvam mortuus rigebat: alius stupore corripiebatur; alius immutatus jacebat, alius intrò fugiebat. Illîc enim tunc concidit Christus in hac consternatione capita dynastarum: illîc contremuerunt in eo; illîc laxarunt fræna sua dicentes: Qvis est iste Rex gloriæ? qvis est hic tantus, qvi cum tantis talia hîc patrat miracula? Qvis est iste Rex gloriæ, qvi ea nunc in inferno facit, qvæ nunqvam in inferno facta sunt? Qvis hic, qvi educit hinc à sæculo mortuos? Qvis est hic, qvi solvit & dissolvit nostram invictam audaciam, & potentiam, & qvi educit ex inferni custodia à sæculo in compedibus habitos? Contra qvos vociferabantur Domini Virtutes, dicentes: Scire vultis, ô improbi Tyranni, qvis sit iste Rex gloriæ? Dominus fortis & potens: Dominus potens, & fortis, & insuperabilis in præliis. Hic ille est, qvi ex cœlestibus orbibus expulit & projecit vos, ô miseri, & iniqvi Tyranni! Hic ille est, qvi in aqvis Iordanis contrivit capita draconum vestrum. Ille ipse est, qvi vos per crucem proscripsit, de vobis triumphavit, & morte vos affecit. Hic ille est, qvi vincit, & tenebris damnavit, & in abyssum detrusit vos. Ille ipse est, qvi in ignem æternum, & gehennam transmittit, & perdit vos. Qvare ne cunctemini, nec tardate; sed properate, & vinctos educite, qvos ad hoc usqve tempus malè absorbuistis. Vestrum enim imperium jam dissolutum est; vestra tyrannis jam desiit; arrogantia vestra graviter repressa est; vestra jactantia ad finem devenit; vestrum robur conculcatum est; & interiit. Hæc Domini Potestates adversis Potestatibus dicebant: simulqve properabant. Et hi qvidem carcerem ex ipsis fundamentis diruebant; illi verò contrarias Potestates perseqvebantur, qvæ ex exterioribus recessibus in interiores fugiebant. Alii latibula, & castella, & speluncas perscrutabantur, & cursitabant. Alii,

A κατεπλάγησαν, ἐταράχθησαν, ἠλλοιώθησαν, ἐθροήθησαν, ἔστησαν ὁμοῦ καὶ ἐξέστησαν, ἠπόρησαν ὁμοῦ καὶ ἐτρόμαξαν. καὶ ὁ μὲν κεχηνὼς ἵστατο· ὁ δὲ τοῖς γόνασι τὸ πρόσωπον συνεκάλυπτε· καὶ ἄλλος πρηνὴς * ἀνεπήγνυτο, καὶ ἕτερος ὡσεὶ νεκρὸς ἀπεστηλοῦτο, καὶ ἄλλος τῷ θάμβει κατείχετο, καὶ ἕτερος [οὐρανίων] ἠλλοιωμένος κατέκειτο, καὶ ἄλλος ἐνδότερον ἔφευγεν. ἐκεῖ γὰρ τότε διέκοψε χριστὸς ἐν ἐκστάσει κεφαλὰς δυναστῶν· ἐκεῖ ἐσείσθησαν ἐν * αὐτῷ, ἐκεῖ διήνοιξαν χαλινοὺς αὐτῶν λέγοντες· τίς ἐστιν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; τίς ἐστιν οὗτος ὁ τοσοῦτος, ὁ μετὰ τοσούτων τοι-
B αῦτα ἐνταῦθα ἐπιτελῶν * θαύματα; τίς οὗτος ἐστιν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης, ὁ ἐν ᾅδῃ ποιῶν νῦν τὰ οὐδέποτε ἐν ᾅδῃ γενόμενα; τίς οὗτος ὁ ἐξάγων ἔνθεν τοὺς ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένους; τίς ἐστιν οὗτος ὁ λύσας καὶ καταλύσας ἡμῶν τῶν ἀηττήτων τὸ θράσος, καὶ τὸ κράτος, καὶ ἐξάγων ἐκ τῆς τοῦ ᾅδου φυλακῆς τοὺς ἀπ' αἰῶνος πεπεδημένους; πρὸς οὓς ἀνέκραζον αἱ τοῦ δεσπότου δυνάμεις λέγουσαι. μαθεῖν βούλεσθε, ὦ πράνομοι τύραννοι, τίς ἐστιν * οὗτος βασιλεὺς τῆς δόξης; Κύριος κραταιὸς καὶ δυνατός· Κύριος δυνατὸς, καὶ ἰσχυρὸς, καὶ ἀήττητος ἐν πο-
C λέμοις. οὗτος ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἐκ τῶν οὐρανίων ἀψίδων ἐξορίσας καὶ ἀπορρίψας ὑμᾶς, ὦ δήλαιοι καὶ πράνομοι τύραννοι. ἐκεῖνος οὗτός ἐστιν ὁ ἐν ὕδασι Ιορδάνου συντρίψας τὰς κεφαλὰς τῶν δρακόντων ὑμῶν. οὗτος ἐκεῖνός ἐστιν ὁ διὰ σταυροῦ στηλιτεύσας, καὶ θριαμβεύσας, καὶ νεκρώσας ὑμᾶς. ἐκεῖνος οὗτός ἐστιν ὁ δήσας, καὶ ζοφώσας, καὶ τῇ ἀβύσσῳ παραπέμψας ὑμᾶς. οὗτος ἐκεῖνός ἐστιν ὁ πυρὶ αἰωνίῳ καὶ γεέννῃ παραπέμπων καὶ * ἀπολλῶν ὑμᾶς. λοιπὸν μὴ μέλλετε, μηδὲ ἀναμένετε, ἀλλὰ σπεύσατε, καὶ τοὺς δεσμίους ἐξάξατε, οὓς μέχρι καὶ νῦν κακῶς κατεπίετε. τὸ γὰρ
D ὑμέτερον κράτος λοιπὸν καταλέλυται· ἡ ὑμῶν τυραννὶς λοιπὸν πέπαυται· τὸ ὑμέτερον φρύαγμα δεινῶς κατήργηται· ἡ ὑμῶν μεγαλαυχία εἰς τέλος * ἐκλέλοιπεν. ἡ ὑμῶν ἰσχὺς πεπάτηται καὶ ἀπόλωλε. ταῦτα αἱ δεσποτικαὶ τοῦ δεσπότου δυνάμεις ταῖς ἐναντίαις δυνάμεσιν ἔλεγον, ὁμοῦ τε καὶ κατέσπευδον. καὶ οἱ μὲν τὸ δεσμωτήριον ἐξ αὐτῶν τῶν θεμελίων κατέσκαπτον· οἱ δὲ τὰς ἐναντίας ἐξουσίας κατεδίωκον ἐκ τῶν ἐξωτέρων ταμείων φευγούσας ἐνδότερον. καὶ ἄλλοι τὰς καταδύσεις, καὶ τὰ φρούρια, καὶ τὰ σπήλαια διερεύνων, καὶ ἔτρεχον.

γρ. ἀπεπήγνυτο.

γρ. αὐτῇ.

γρ. πράγματα.

For. τίς ἐστιν οὗτος.

γρ. ἀπολωλών.

γρ. ἐκλέλυται.

καὶ ἕτεροι ἄλλος ἄλλον ἄλλοθεν δέσμον τῷ δεσπότῃ προσέφερον, καὶ ἄλλοι τὸν τύραννον δεσμοῖς ἀλύτοις ἔδεον, καὶ ἕτεροι τοὺς ἀπ' αἰῶνος δεσμίους ἀπέλυον. καὶ ἄλλοι ἐπέταττον, καὶ ἕτεροι ὑπούργουν ὡς τάχιστα. καὶ οἱ μὲν εἰσερχομένου τοῦ δεσπότου ἐνδότερον προέτρεχον· οἱ δὲ ὡς βασιλεῖ καὶ Θεῷ νικηφόρῳ παρείποντο. τούτων δὴ λοιπὸν οὕτως, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τούτων ἐν τῷ ᾅδῃ γινομένων τε, καὶ βοωμένων, θρυλλουμένων ἁπάντων καὶ σειομένων, ὡς ἡ παρουσία τοῦ δεσπότου αὐτὰ τὰ κατώτατα τῶν κατωτάτων καταλαμβάνειν ἔμελλεν, ὁ Ἀδὰμ ἐκεῖνος, ὁ πάντων ἀνθρώπων πρωτόκτιστος, καὶ πρωτόπλαστος, καὶ πρωτόθνητος ἐνδότερος πάντων. μετὰ πολλῆς τῆς ἀσφαλείας δέσμιος κατεχόμενος, ἤκουε τῶν τοῦ δεσπότου ποδῶν πρὸς τοὺς δεσμίους εἰσερχομένων, καὶ ἐγνώρισε τὴν φωνὴν αὐτοῦ ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ περιπατοῦντος, καὶ στραφεὶς πρὸς ἅπαντας τοὺς σὺν αὐτῷ ἀπ' αἰῶνος δεσμίους φησί· φωνὴν ποδῶν τινος ἀκούω πρὸς ἡμᾶς εἰσερχομένου. καὶ ἐὰν ὅλως ἐνταῦθα ἐκεῖνος παραγενέσθαι κατηξίωσεν, ἡμεῖς τῶν δεσμῶν ἠλευθερώθημεν. ἐὰν ὅλως ἐκεῖνον μεθ' ἡμῶν ὀψόμεθα, ἡμεῖς τοῦ ᾅδου λυτρούμεθα· ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τοῦ Ἀδὰμ πρὸς πάντας τοὺς συγκαταδίκους αὐτοῦ λέγοντος, εἰσῆλθεν ὁ δεσπότης πρὸς αὐτοὺς, τὸ νικητικὸν ὅπλον τοῦ σταυροῦ κατέχων. ὃν ἰδὼν ὁ Ἀδὰμ ὁ πρωτόπλαστος, καὶ τῇ ἐκπλήξει τὸ στῆθος τύψας, ἐβόησε πρὸς πάντας, καὶ εἶπεν· ὁ Κύριός μου μετὰ πάντων. καὶ ἀποκριθεὶς ὁ Χριστὸς, λέγει τῷ Ἀδὰμ· καὶ μετὰ τοῦ πνεύματός σου. καὶ κρατήσας αὐτοῦ τῆς χειρὸς ἀνίστησι, λέγων· ἔγειρε ὁ καθεύδων, καὶ ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν, καὶ ἐπιφαύσει σοι ὁ Χριστός. ἐγὼ ὁ Θεός σου, ὁ διά σε γενόμενος υἱός σου, ὁ διά σε καὶ τοὺς ἀπό σου. νῦν λέγων καὶ κατ' ἐξουσίαν ἐπιτρέπων τοῖς ἐν δεσμοῖς, ἐξέλθετε· καὶ τοῖς ἐν σκότει, φωτίσθητε, καὶ τοῖς * κεκοιμημένοις, ἀνάστητε. σοὶ διακελεύομαι, ἔγειρε ὁ καθεύδων· οὐ γὰρ διὰ τοῦτό σε πεποίηκα, ἵνα ἐν ᾅδῃ κατέχῃ δέσμιος. ἀνάστα ἐκ τῶν νεκρῶν· ἐγὼ εἰμὶ ἡ ζωὴ τῶν νεκρῶν. ἀνάστα πλάσμα τὸ ἐμὸν, ἀνάστα μορφὴ ἡ ἐμὴ, καὶ κατ' εἰκόνα ἐμὴν γεγενημένη. ἔγειρε ἄγωμεν ἐντεῦθεν· σὺ γὰρ ἐν ἐμοὶ, κἀγὼ ἐν σοι, ἓν καὶ ἀδιαίρετον ὑπάρχομεν πρόσωπον. διά σε ὁ Θεός σου γέγονα υἱός σου. διὰ σὲ ὁ δεσπότης, ἔλαβον τὴν σὴν μορφὴν τοῦ δούλου;

γρ. κειμένοις.

A alter alterum aliunde Domino vinctum offerebant: alii tyrannum vinculis insolubilibus vinciebant; alii à sæculo vinctos dissolvebant: & alii dabant mandata, alii obseqvebantur qvàm celeberrimè: & hi qvidem intrò ingredienti Domino præcurrebant: hi verò utRegem & Deum victorem circunfusi seqvebantur. Hæc igitur ad eum modum, atqve his plura cùm in inferno fierent, omnesqve clamarent, tumultuarentur, & trepidarent; cùm adventu suo Dominus infima ipsa loca penetraturus esset, Adam ille, qvia ante omnes homines primò creatus, & primò factus, primóqve mortuus est, interior omnibus, cum magna custodia in vinculis habitus, inaudivit Domini pedum strepitum ad vinctos advenientium, & cognovit sonitum ejus in carcere deambulantis: & conversus ad omnes una secum à sæculo vinctos, ait: Sonitum pedum cujusdam audio, qvi ad nos ingreditur, Et si omninò hûc ille advenire dignetur, nos è vinculis liberati sumus. Si omninò illum nobiscum adesse viderimus, nos è vinculis inferni redimimur. Hæc & alia Adamo ad omnes una secum condemnatos dicente, ingressus est Dominus ad eos, victricia arma crucis tenens. Qvem ubi vidit Adam primus parens; præ stupore pectus verberans, exclamavit ad omnes, dixitqve: Dominus meus cum omnibus. Et respondens Christus dicit Adamo: Et cum spiritu tuo. Et apprehensa manu excitat, dicens: Expergiscere qvi dormis; & surge à mortuis, & illucescet tibi Christus. Ego Deus tuus, qvi propter te factus sum filius tuus; qvi propter te, & propter hos, qvi à te oriundi sunt, nunc dico, & per potestatem impero iis, qvi in vinculis erant, exite, & qvi in tenebris, illuminamini, & sopitis, resurgite. Tibi præcipio, expergiscere qvi dormis. Etenim non ideò te feci, ut in inferno contineare vinctus. Surge à mortuis; ego sum vita mortuorum. Surge opus manuum mearum: surge effigies mea, qvæ ad imaginem meam facta es. Surge, exeamus hinc: tu enim in me, & ego in te, una & indivisa sumus persona. Propter te ego Deus tuus, factus sum filius tuus: propter te Dominus, servilem tuam

ſpeciem ſumpſi: propter te, qvi ſum ſupra cœlos; veni in terram, & ſubtus terram: propter te hominem factus ſum tanqvam homo ſine adjutorio, inter mortuos liber: propter te, qvi ex horto egreſſus es, ex horto Judæis traditus, & in horto crucifixus ſum. Aſpice faciei meæ ſputa, qvæ qvidem propter te ſuſcepi, ut te in priſtinum illud ſpiraculum reſtituerem. Aſpice mearum maxillarum alapas, qvas ſuſtinui, ut tuam corruptam ſpeciem reformarem ad imaginem meam. Aſpice mei tergi flagellationem, qvam ſuſcepi; ut diſpergerem peccatorum tuorum onus; qvod tergo tuo impoſitum eſt. Aſpice clavis benè ad lignum affixas manus meas, propter te, qvi manum ad lignum malè qvondam extenderas. Aſpice pedes meos affixos, & perfoſſos in ligno propter tuos pedes, qvi malè cucurrerant ad lignum inobedientiæ ſexta die, in qva & ſententia in te dicta fuerat, & reformatio tua, ac Paradiſi patefactio meo eſt labore perfecta. Guſtavi propter te fel, ut ſanarem tuam, per eſcam illam dulcem, amaram voluptatem. Guſtavi acetum, ut abolerem tuæ mortis acerbitatem, & naturæ contrarium poculum. Suſcepi ſpongiam, ut delerem chirographum tui peccati. Suſcepi calamum, ut ſubſcriberem libertatem generi humano. Dormivi in cruce, & romphæa penetravit meum latus, propter te, qvi in paradiſo obdormiſti; & Evam ex latere protuliſti. Meum latus ſanavit dolorem lateris. Meus ſomnus educet te ex inferni ſomno. Mea romphæa romphæam coërcuit, qvæ contra te vertebatur. Surge eamus hinc. Eduxit te hoſtis ex terra paradiſi: ego vero te non amplius in paradiſo, ſed in cœleſti throno colloco. Prohibui te à ligno typico vitæ; verum ecce ego, qvi vita ſum, tibi ſum conjunctus. Conſtitui Cherubim, qvi famuli in morem cuſtodiret te; facio ut Cherubim pro eo ac Deum decet adorent te. Occultatus es à Deo ut nudus: verum ecce occuluiſti in te Deum nudum. Indutus eras pudoris pelliceam veſtem: verum indutus ſum ego Deus tuæ carnis ſangvineam veſtem. Qvocirca ſurgite, eamus hinc, à morte ad

διὰ σὲ ὁ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, ἦλθον ἐπὶ γῆς καὶ ὑποκάτω γῆς· διά σε τὸν ἄνθρωπον γέγονα ὡσεὶ ἄνθρωπος ἀβοήθητος, ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος· διά σε τὸν ἀπὸ κήπου ἐξελθόντα, ἀπὸ κήπου Ἰουδαίοις παρεδόθην, κὰι ἐν κήπῳ ἐσταυρώθην. Ἰδὲ τὸ πρόσωπόν μου τὰ ἐμπτύσματα, ἅπερ διά σε κατεδεξάμην, ἵνα σε ἀποκαταστήσω εἰς τὸ ἀρχαῖον ἐμφύσημα. Ἰδὲ μου τῶν σιαγόνων τὰ ῥαπίσματα, ἃ κατεδεξάμην, ἵνα σου τὴν διαφθαρεῖσαν μορφὴν ἐπανορθώσω εἰς τὸ κατ' εἰκόνα μου. Ἴδε μου τὸν νῶτον τὴν φραγέλλωσιν, ἣν κατεδεξάμην, ἵνα σκορπίσω τῶν ἁμαρτιῶν σου τὸ φορτίον τὸ ἐπὶ τοῦ νώτου κείμενον. Ἰδὲ μου τὰς πρόσηλωθείσας χεῖρας ἐν τῷ ξύλῳ καλῶς, διά σε τὸν ἐκτείναντα τὴν χεῖρα ἐν τῷ ξύλῳ κακῶς· Ἰδὲ μου τοὺς πρόσηλωθέντας, καὶ ὀρυχθέντας τῷ ξύλῳ πόδας, διὰ τοὺς σοὺς πόδας τοὺς κακῶς δραμόντας ἐπὶ τὸ ξύλον τῆς παρακοῆς τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ, * ἣ ἡ ἀπόφασις γέγονεν, καὶ τὴν σὴν ἀνάπλασιν, καὶ Παραδείσου ἄνοιξιν πεπόνημαι, ἐγευσάμην διά σε χολὴν, ἵνα ἰάσωμαί σοι τὴν διὰ βρώσεως ἐκείνης σῆς γλυκείας πικρὰν ἡδονήν. ἐγευσάμην ὄξους, ἵνα καταργήσω τὸ σὸν θανάτου τὸ πικρὸν, καὶ παρὰ φύσιν ποτήριον. ἐδεξάμην σπόγγον, ἵνα ἐξαλείψω τὸ χειρόγραφόν σου τῆς ἁμαρτίας. ἐδεξάμην κάλαμον, ἵνα ὑπογράψω ἐλευθερίαν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, ὕπνωσα ἐν τῷ σταυρῷ, καὶ ῥομφαία ἐνύχθην τὴν πλευράν, διά σε τὸν ἐν παραδείσῳ ὑπνώσαντα, καὶ τὴν Εὕαν ἐκ πλευρᾶς ἐξενέγκαντα· ἡ ἐμὴ πλευρὰ ἰάσατο τὸ ἄλγος τῆς πλευρᾶς. ὁ ἐμὸς ὕπνος ἐξάξει σε ἐκ τοῦ ἐν ᾅδου ὕπνου. ἡ ἐμὴ ῥομφαία ἔσχισε τὴν κατὰ σοῦ στρεφομένην ῥομφαίαν. λοιπὸν ἔγερσαι, ἄγωμεν ἐντεῦθεν. * ἐξήγαγέ σε ὁ ἐχθρὸς ἀπὸ γῆς παραδείσου· οὐκ ἀποκαθιστῶ σε ἐκεῖσε ἐν παραδείσῳ, ἀλλ' ἐν οὐρανίῳ θρόνῳ. ἐκώλυσά σε τοῦ ξύλου τοῦ τυπικοῦ τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἰδοὺ αὐτὸς * ἐγώ ἡνώθην σοι ἡ ζωή. ἔταξα τὰ Χερουβὶμ δουλοπρεπῶς φυλάττειν σε· ποιῶ τὰ Χερουβὶμ θεοπρεπῶς προσκυνῆσαί σε. ἐκρύβης ἀπὸ Θεοῦ ὡς γυμνός· ἀλλ' ἰδοὺ ἔκρυψας ἐν ἑαυτῷ * Θεὸν γυμνόν. ἐνεδύθης τὸν τῆς ἀϊδίου σαρκὸς * αἱματίνου χιτῶνα· ἀλλ' ἐνεδύθην Θεὸς ὢν τὸν τῆς σῆς σαρκὸς * αἱματίνου χιτῶνα. διὸ ἐγείρεσθε, ἄγωμεν ἐντεῦθεν, ἀπὸ τοῦ θανάτου εἰς τὴν

γρ. ἧς πάλαι ἡ ἀθέτησις γέγονεν, ἐν τῇ ἕκτῃ ἡμέρᾳ, καὶ τὴν σὴν ἀνάπλασιν τὴν ἐκ τοῦ Παραδείσου πεποίημαι.

γρ. ἐξήγαγον σε ἀπό.

γρ. αὐλὸς ὅλος.

γρ. ὅλον ἐμέ.

γρ. δερμάτινον.

ζωὴν, ἀπὸ τῆς φθορᾶς εἰς ἀφθαρσίαν, ἀπὸ τοῦ σκότους εἰς τὸ αἰώνιον φῶς. ἐγείρεσθε ἄγωμεν ἐντεῦθεν ἀπὸ τῆς ὀδύνης εἰς εὐφροσύνην, ἀπὸ δουλείας εἰς ἐλευθερίαν. ἀπὸ φυλακῆς εἰς τὴν ἄνω Ιερουσαλὴμ, ἀπὸ τῶν δεσμῶν ἐπὶ τὴν ἄνεσιν, ἀπὸ τῆς κατοχῆς ἐπὶ τὴν τοῦ παραδείσου τρυφὴν, ἀπὸ τῆς γῆς εἰς τὸν οὐρανόν. ἐπὶ τοῦτο γὰρ * ἀπέθανον, καὶ ἀνέστην, ἵνα καὶ νεκρῶν καὶ ζώντων κυριεύσω. ἐγείρεσθε ἄγωμεν ἐντεῦθεν. ὁ γὰρ πατήρ μου οὐράνιος τὸ ἀπολωλὸς ἐκδέχεται πρόβατον. τὰ ἐννενήκοντα ἐννέα τῶν Αγγέλων πρόβατα τὸν σύνδουλον ἀναμένουσιν Αδάμ. πότε ἀναστῇ, καὶ πότε ἀνέλθῃ καὶ πρὸς Θεὸν ἐπανέλθῃ. Χερουβικὸς θρόνος ἠυτρέπισται. οἱ ἀναφέροντες ὀξεῖς τε, καὶ ἕτοιμοι. ὁ νυμφὼν παρεσκεύασται· ἐδέσματα ἕτοιμα. αἱ αἰώνιοι σκηναὶ, καὶ μοναὶ ἕτοιμοι. οἱ θησαυροὶ τῶν ἀγαθῶν ἀνεώχθησαν, ἡ τῶν οὐρανῶν βασιλεία πρὸ αἰώνων ἡτοίμασται· ἃ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδεν, καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη, ἃ ἀγαθὰ τὸν ἄνθρωπον περιμένουσι.

γρ. Χριστὸς ἀπέθανε, καὶ ἀνέστη: & κυριεύσῃ.

Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα τοῦ δεσπότου λέγοντος, ἀνίστανται σὺν αὐτῷ * ὁ ἐν αὐτῷ ἡνωμένος Αδὰμ, καὶ συνανίσταται καὶ ἡ ΕΥα· καὶ ἄλλα πολλὰ σώματα * πίστει ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένα, ἀνέστησαν κηρύττοντα τοῦ δεσπότου τριήμερον * ἀνάστασιν. ἣν φαιδρῶς οἱ πιστοὶ ὑποδεξώμεθα, καὶ ὀψώμεθα, καὶ περιπτυξώμεθα μετὰ Αγγέλων χορεύοντες, μετὰ τῶν ἀσωμάτων ἑορτάζοντες, ὁμοῦ καὶ συνδοξάζοντες τὸν ὑμᾶς ἐκ τῆς φθορᾶς Χριστὸν ἀναστήσαντα, καὶ ζωοποιήσαντα. ᾧ ἡ δόξα, καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ * ἀνάρχῳ αὐτοῦ πατρὶ, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ αὐτοῦ πνεύματι· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

γρ. πάντες οἱ ἐν τῷ ᾅδῃ.
γρ. σώματα τῶν ἀπ' αἰῶνος κεκοιμημένων ἁγίων.
γρ. ἔγερσιν.
γρ. ἀθανάτῳ.

A vitam, à corruptione ad immortalitatem, à tenebris ad æternam lucem. Surgite eamus hinc, à dolore ad lætitiam, ex servitute in libertatem; ex carcere in cœlestem Hierosolymam, ex vinculis in libertatem, ex captivitate ad paradisi delicias, in cœlum è terra. Ideò enim mortuus sum, & resurrexi, ut & vivorum & mortuorum dominatum gererem. Qvare surgite eamus hinc. Pater enim meus cœlestis ovem, qvæ periit exspectat. Nonaginta novem Angelorum oves conservum operiuntur Adam: qvando resurget; qvando ascendet, & ad Deum revertetur. Cherubicus thronus apparatus B est; geruli prompti & parati: thalamus constructus est: parati cibi: æterna tabernacula & mansiones adornatæ: thesauri bonorum aperti sunt, regnumqve cœlorum ante sæcula paratum est. Qvæ oculus non vidit, & auris non audivit, & in cor hominis non ascendit, qvæ bona hominem exspectent.

Hæc & his similia Dominus cùm loqveretur, resurgit cum eo, qvi in ipso C conjunctus erat Adam: surrexit unâ & Eva, & alia multa corpora, qvæ cum fide à sæculo dormiebant, resurrexerunt, prædicantia Domini post triduum resurrectionem. Qvam alacriter, ô fideles! suscipiamus, videamus, & amplectamur, cum Angelis choros ducentes, cum incorporeis spiritibus festum celebrantes, simulqve gloria afficientes Christum, qvi nos ex corruptione excitavit, & vitæ æternæ restituit. Cui gloria & imperium cum Patre principium non habente, & sanctissimo, atqve optimo, & vivificante suo D Spiritu: nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Τῶ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν.

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ.

SANCTI EPIPHANII EPISCOPI CYPRI ORATIO IN SANCTAM CHRISTI RESURRECTIONEM.

DIONYSIO PETAVIO INTERPRETE.

BENEDIC DOMINE. A

ΚΥΡΙΕ ΕΥΛΟΓΗΣΟΝ.

TRIDUANUS justitiæ Sol hodierna die resurrexit; creatásqve res omnes sua luce collustravit. Triduanus, inqvam, ille, atqve omnibus prior sæculis Christus; sic, tanqvam botrus, germinavit, ac totum terrarum orbem lætitiâ complevit. Age, diluculum, qvod vesperam ignorat, intüeamur: ante diluculum surgamus hodie; & hilaritatis luce compleamur. Inferorum à Christo patefactæ sunt portæ; ac mortui velut à somno surrexerunt. Surrexit Christus eorum resurrectio, qvi ceciderant, & Adamum una secum excitavit. Resurrexit Christus, communis omnium resurrectio: atqve Evam à maledicto liberavit. Resurrexit Christus, eumqve, qvi deformis hactenus, & invenustus erat, novo ornatu, & hilaritate

ΟΤΗΣ δικαιοσύνης τριήμερος ἥλιος ἀνέταλε σήμερον, καὶ πᾶσαν τὴν κτίσιν ἐφώτισεν. ὁ τριήμερος, καὶ πανώνιος Χριστὸς ὁ βότρυς ἐβλάστησε, καὶ τὴν οἰκουμένην εὐφροσύνης ἐπλήρωσε. τὸν ἀνέσπερον ὄρθρον ἴδωμεν. πρὸ ὄρθρου ἐγείρωμεν σήμερον, καὶ φωτὸς χαρᾶς * ἐπληρώθημεν. πύλαι ᾅδου ἀνεῳχθησαν, καὶ νεκροὶ ὡς ἐξ ὕπνου ἀνέστησαν. ἀνέστη Χριστὸς ἡ τῶν πεσόντων ἀνάστασις, καὶ τὸν Ἀδὰμ συνήγειρεν· ἀνέστη Χριστὸς ἡ πάντων ἀνάστασις, καὶ τὴν Εὔαν τῆς κατάρας ἀπήλλαξεν· ἀνέστη Χριστὸς ἡ ἀνάστασις, καὶ τὸν πρὶν ἄκοσμον, καὶ τὰ κοσμήσας

B

For. πληρωθῶμεν.

Deest aliqvid.

F. κόσμον.

ἐφαίδρωνεν· ἐξηγέρθη ὡς ὁ ὑπνῶν Κύριος, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἅπαντας κατάξας κατέπεσεν. ἀνέστη, καὶ χαρὰν πάσῃ τῇ κτίσει ἐδωρήσατο. ἀνέστη, καὶ τὸ τοῦ ᾅδου δεσμωτήριον ἐκενώθη. ἀνέστη, καὶ τὴν φθορὰν τῆς φύσεως εἰς ἀφθαρσίαν μετήγαγεν. ἀνέστη Χριστὸς, καὶ τὸν Ἀδὰμ εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀξίωμα τῆς ἀθανασίας κατέστησεν. ἤ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις τῇ ἀναστάσει ἀνακαινίζεται. ἤ τις ἐν Χριστῷ κοσμος, * κοσμηθῶμεν οἱ ἄκοσμοι. ἤ τις ἐν Χριστῷ Ἐκκλησία, καινὸς οὐρανὸς σήμερον· οὐρανὸς τοὺς ὁρωμένους οὐρανοὺς λαμπρότερος. ὁ γὰρ ἥλιον περίκειται καθημερινὸν δύνοντα. ἥλιον δ' ὃν ἐπὶ σταυροῦ αἰδεσθεὶς ἔδυσεν ὁ δοῦλος οὗτος ἥλιος, ἥλιον, ὡς ὅ φησιν ὁ Προφήτης, ἀνατελεῖ τοῖς φοβουμένοις τὸν * Ἰησοῦν ἥλιος δικαιοσύνης. ἥλιον. ὃν ἡ Ἐκκλησία ἀνείληφεν ὡς βέβληται. διὸν φησὶν ἡ γραφή. ἥλιος ἐξῆλθεν εἰς γῆν, καὶ * Λωτὸν εἰς τύπον τοῦ νόμου εἰσῆλθεν εἰς Σιγὼρ, ὅπερ σμικρότης ἑρμηνεύεται. οὗτος ὁ ἥλιος σοφίζων τὰ ἄσοφα· οὗτος ὁ ἥλιος ἐν τῷ * στερεῷ μετὰ τῆς ἡμῶν πίστεως τεθεμελίωται. διὰ τοῦτον τὸν τῆς δικαιοσύνης ἥλιον Χριστὸν οὐρανὸς ἡ ἐκκλησία γεγένηται· ὁ σελήνην οὐκ ἔσχαν, καὶ λήγουσαν ἀλλὰ χάριν ἀειλαμπῆ ἔχουσα· οὐκ ἀστέρας τινὰς πλανήτας ἀνατέλλουσα, ἀλλ' ἀστέρας νεοφωτίστους ἐκ πολυμόρφου ἁγίας ἀναφέρουσα· ὁ νεφέλας ὀμβροφόρους, ἀλλὰ διδασκάλους θεολόγους ἡ ἐκκλησία ἔχουσα. οὐκ ἐπὶ τοῖς θολερῶν ὑδάτων πρεμαμένη, ἀλλ' ἐπὶ τῶν ἱερῶν δογμάτων τεθεμελιωμένη· οὐκ ὄμβρον χειμωνικὸν ἀναπέμπουσα· οὐκ ὀρνέων κλαγγὰς, ἀλλὰ διδασκάλων φωνὰς ἀνθρώπους καταλέγουσα. αὕτη ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ Κύριος· ἀγαλλιασώμεθα πνευματικῶς, καὶ εὐφρανθῶμεν θεοπρεπῶς ἐν αὐτῇ. αὕτη ἡμῖν ἡ πασῶν τῶν ἑορτῶν ὑπερέορτος· αὕτη ἡ ἑορτὴ, ἐν ᾗ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐξαπελεύσεται λέγον· συσήσασθε ἑορτὴν ἐν τοῖς πυκάζουσιν ὑμᾶς τε, καὶ θάλπουσιν, ἕως τῶν κεράτων τοῦ θυσιαστηρίου· αὕτη ἡ ἑορτὴ τοῦ παντὸς κόσμου, ἐγκαίνιον ὑμᾶς, καὶ σωτήριον. αὕτη ἡ ἑορτὴ πασῶν τῶν ἑορτῶν κορυφὴ, καὶ ἀκρόπολις· αὕτη ἡ ἡμέρα, ἣν εὐλόγησεν ὁ Θεὸς, ἡγίασεν αὐτήν· ὅτι ἐν αὐτῇ κατέ-

Mutilus locus.

Cor Κύριον.

Cor. Λώτ.

Cor. στερεώματι.

perfudit. Excitatus est, velut dormiens, Dominus, & hostes suos omnes fœdissima strage cecidit. Resurrexit, ac creatis rebus omnibus gaudium attulit. Resurrexit; & inferorum vacuatus est carcer. Resurrexit; & naturæ correptulam ad incorruptum statum transtulit. Resurrexit Christus; & Adamum priorem in dignitatem immortalitatis restituit. Qvæcumqve est in Christo nova creatura, resurrectione novetur. Qvi novus est mundus * * * * nos ornatus expertes ornemur. Qvæ in Christo est Ecclesia, novum hodie cœlum est: cœlum, inqvam, aspectabili illo cœlo formosius. Neqve enim Solem illum ambit, qvi qvotidie occidit: Sed eum Solem, qvem in cruce suspensum famulus iste Sol reveritus occidit: Solem, inqvam, de qvo ita Propheta loqvitur: Orietur timentibus Dominum Sol justitiæ. Solem illum deniqve, qvi assiduè fulgens Ecclesiæ circunfusus est. Ad qvem respiciens Sciptura dixit: Sol egressus est super terram, & Lot in figuram Legis ingressus est Segor; qvod *parvitatem* interpretamur. Hic est ille Sol, qvi sapientiam insipientibus confert: Qvi in fidei nostræ firmamento fundatus est. Propter hunc justitiæ Solem Christum, cœlum est Ecclesia facta: non crescentem, desinentemqve Lunam; sed perpetuo splendore micantem consecuta gratiam. Neqve errabunda nescio qvæ attollens sidera: sed recens illuminatas ex piscina stellas educens. Non imbriferas nubes; sed Theologos doctores habet Ecclesia. Neqve ad aqvas turbidas suspenditur: sed sacrorum dogmatum fundamentis innititur. Non hybernas illas pluvias emittens; neqve stridulis avium clangoribus; sed magistrorum vocibus homines deligit. Hæc dies; qvam fecit Dominus: exultemus spiritaliter, & divinis gaudiis lætemur in ipsa. Ea qvippe festorum nobis omnium est princeps. Hoc ipsum est festum, de qvo spiritus sanctus his nos verbis hortatur: Constituite diem solennem in condensis simul, & tempore suo foventibus, usqve ad cornu altaris. Hoc est totius mundi festum una & encænia qvædam exhibens, & salutare. Idem porrò festum vertex est & arx qvædam festorum omnium. Hæc dies, cui benedixit Deus, & sanctificavit ipsam, qvoniam in illa ab omni suo

opere ceſſavit; ubi tam eorum qvi in terra, qvàm qvi ſub terra ſunt, ſalutem perfectè molitus eſt. In eadem die ſimulacrorum, & beſtiarum ſacra, & ſaltationes abrogavit. In ipſa adverſariorum omnium vim ac potentiam fregit. In ipſa gentilium ſolennibus, ac Dæmonum celebritatibus finem adhibuit. In ipſa cruoris immolatitii nidorem, ac ſacrificia delevit, In eadem impietatis errorem ſuſtulit. In illa Tyranni dominatum, & ſtimulum mortis infregit. In hac celebres ſacrificiorum apparatus, & neomenias abſtulit. In eadem novas creatis rebus ſanctiones, ac decreta præſcripſit. In hac Paſcha legitimum: ac Judaicum antiqvavit. In hac omne figuræ, adumbrationis, ac Prophetiæ genus implevit. Paſcha noſtrum; Paſcha verum ſcilicet, immolatus eſt Chriſtus, & ſi qva eſt in Chriſto nova creatura, ſi qva eſt in Chriſto nova fides, novæ leges, novus Dei populus: novus inqvam, non vetus Iſraël; novum Paſcha; nova & ſpiritalis circunciſio: novum, incruentúmqve ſacrificium: novum & divinum teſtamentum. Renovamini hodierno die, & ſpiritum rectum innovate in cordibus veſtris, ut novi illius veriqve feſti myſteria percipiatis; ac cœleſtibus revera delitiis perfrui poſſitis: & pro vetere, novi Paſchatis expreſſis, ac nunqvam obſoleſcentibus myſteriorum exemplaribus initiati, illuminatiqve diſcedatis: cognoſcatiſqve qvantum inter noſtra, & Iudaica diſcriminis interſit, qvæqve ſit figurarum cum veritate comparatio. Age verò de Chriſti Paſchatis reſurrectionisqve myſterio diſputandi, ac contemplandi inde nobis naſcatur exordium.

Qvemadmodum olim ad populi ſalutem legislator à Deo Moſes è ſublimi monte adumbrandæ legis imagini miſſus eſt: ita, qvæ vetitas ipſa eſt, legislator, Dominus & Deus à Deo; mons à monte ex cœleſtibus montibus ad noſtri populi ſalutem eſt miſſus. Verùm Moyſes à Pharaone, & Ægyptiis exemit: Chriſtus à Diabolo nos, & Dæmonum ſervitute liberavit. Moſes interfecit, & arena obruit eum, qvi Iudæo faciebat injuriam: Chriſtus Diabolum in abyſſum detrudens occidit. Moyſes fratres duos rixantes inter ſe pacificavit: Chriſtus ambos ſuos populos invicem conciliavit, & cum terrenis cœleſtia conjunxit. Illic Pharaonis filia, cum ad lavandum pergeret, inven-

A παυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτῆ, τελεώσας τὴν σωτηρίαν τῶν ἐθνῶν, ὁμοῦ καὶ καταχθονίων· ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν εἰδώλων, καὶ νεκυδάλων τελετάς, καὶ ὀρχήσεις· ἐν αὐτῇ κατέπαυσε τὴν δύναμιν πάντων ἐναντίων. ἐν ταύτῃ κατέπαυσεν ἑορτὰς, καὶ δαιμονικὰς πανηγύρεις. ἐν ταύτῃ κατέπαυσεν εἰδωλικῶν αἱμάτων νίτσας, καὶ θυσίας. ἐν ταύτῃ κατέπαυσε τὴν πλάνην τῆς ἀσεβείας. ἐν ταύτῃ κατέπαυσε τὸ κράτος τοῦ τυράννου, καὶ τοῦ* λαοῦ τὸ κέντρον. ἐν ταύτῃ κατέπαυσεν * ὁμηνὰς θυσίας, καὶ νεομηνίας. ἐν ταύτῃ καινὰς ἐπήξατο τῇ κτίσει ὅρους καὶ νόμους. ἐν ταύτῃ κατέπαυσε τὸ Πάσχα τῶν νόμων, καὶ Ιουδαίων. ἐν ταύτῃ ἐπλήρωσε πάντα τὸν τύπον, σκιὰν, καὶ προφητείαν. τὸ Πάσχα ἡμῶν τὸ Πάσχα τὸ ἀληθινὸν ἐτύθη Χριστὸς, καὶ ἤ τις ἐν Χριστῷ καινὴ κτίσις, ἤ τις ἐν Χριστῷ καινὴ πίστις, καινοὶ νόμοι, καινὸς ὁ τοῦ Θεοῦ λαός· καινὸς, ἀλλ' ὁ παλαιὸς Ισραὴλ, καὶ καινὸν Πάσχα· καινὴ, καὶ πνευματικὴ περιτομή· καινὴ, καὶ ἀναίμακτος θυσία· καινὴ, καὶ θεία διαθήκη. ἐγκαινίζεσθε σήμερον, καὶ πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαινίσατε ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν, ὅπως δέξησθε τὰ τῆς ἑορτῆς τῆς νέας, καὶ ἀληθινῆς μυστήρια, καὶ πεφήσητε σήμερον πρωΐην τὴν ὅλως ἀρένιον, καὶ ἀπέλθητε φωτισθέντες τὰ μὴ παλαιώματα τοῦ νέου Πάσχα ἀντὶ παλαιοῦ μυστήρια ἀντίτυπα· ὅπως σωθήσητε ὅσον τὸ μέσον, καὶ διάφορον τῶν Ιουδαίων * τὰ ἡμέτερα, καὶ τίς σύγκρισις τῶν τύπων πρὸς τὴν ἀλήθειαν. δεξώμεθα τὰ τῆς Χριστοῦ Πάσχα ἀνασάσεως, καὶ θεωρίας, ἀπ' ἐντεῦθεν.

Ἀπεστέλλετό ποτε πρὸς σωτηρίαν λαοῦ ἀπὸ Θεοῦ ἐξ ὄρους ὑψηλοῦ ὁ νομοθέτης Μωϋσῆς πρὸς τὸν τοῦ νόμου τύπον· ἀπεστάλη καὶ ὁ Κύριος ὁ νομοθέτης, καὶ Θεὸς ἀπὸ Θεοῦ, καὶ ὄρος ἀπ' ὄρους ἀρνίων ὀρέων, εἰς σωτηρίαν τοῦ ἡμετέρου λαοῦ, τὸ τῆς ἀληθείας. ἀλλὰ Μωϋσῆς ἐκ Φαραὼ, καὶ Αἰγυπτίων ἐλυτρώσατο· Χριστὸς δὲ ἐκ διαβόλου, καὶ δαιμόνων ἐλυτρώσατο ἡμᾶς. ἀλλὰ πεφόνευκε Μωϋσῆς χώσας ἐν τῇ ἄμμῳ τὸν ἀδικοῦντα τὸν Ιουδαῖον· τεθανάτωκε καὶ Χριστὸς διάβολον, βυθίσας αὐτὸν τῇ ἀβύσσῳ. εἰρήνευσε Μωϋσῆς δὲ δύο ἀδελφοὺς αὐτῷ μαχομένους. εἰρήνευσε καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς δύο λαοὺς αὐτῷ, ἑνώσας τὰ ἀρένια τοῖς ἐθνικοῖς. ἐκεῖ ἡ θυγάτηρ Φαραὼ

For. θανάτου.

Pro ὁμηνὰς, aliud ſubſtituendum niſi ab ὁμοῦ fiat.

Cor. πρὸς τὰ ἡμέτερα.

Φαραὼ λέσασθαι ἀπέχομένη εὗρε λαβέσα τὸν Μωϋσῆν. ἡ δὲ τῦ Χριςῦ ἐκκλησία, καὶ θυγάτηρ * βαπτίζεσα λαμβάνει Χριςὸν, οὐκ ἀπὸ θήβης τριμηνιαίου, ὡς Μωϋσῆν, ἀλλ' ἐκ τριήμερον ἀντὶ Μωϋσῆ· ἐκεῖ τυπικῶς καὶ νυκτερινῶς τὸ Πάσχα ὁ Ισραὴλ ἐποίησεν· ἐνταῦθα φωτεινῶς τε, καὶ ἡμερινῶς τὸ Πάσχα ἑορτάζομεν. ἐκεῖ πρὸς ἑσπέραν τῆς ἡμέρας. ἐνταῦθα πρὸς ἑσπέραν τῶν χρόνων τῦ αἰῶνος. ἐκεῖ αἱ τῶν φλιῶν θύραι τῷ αἵματι ἐχρίοντο. ἐνταῦθα αἱ τῶν πιςῶν καρδίαι τῷ τῦ Χριςῦ σφραγίζονται αἵματι. ἐκεῖ νυκτερινὴ λιτὴ θυσία, καὶ νυκτὶ ἡ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης διάβασις. ἐνταῦθα σωτηρία, καὶ φωτεινὴ * ἡ τῆς ἐρυθρᾶς τῦ βαπτίσματος θάλασσα, καὶ πυριζόσης τὸ τῦρ τῦ πνεύματος· ἐν ᾧ καὶ πνεῦμα Θεῦ ἀληθῶς ἐπιφέρεται ὁμῦ, καὶ ἐπιφαίνεται, καὶ ἐπὶ τῦ ὑδατος, ἐν ᾧ σωτηρίβεται ἡ κεφαλὴ τῦ δράκοντος, ἡ ἄρχοντος τῶν δρακόντων τῶν δαιμονικῶν τῦ Διαβόλε λαῶν. ἐκεῖ τὸν Ισραὴλ νυκτερινῷ Μωϋσῆς βαπτίσματι· ἐκεῖ νεφέλη τὸν λαὸν σκέπει· τὸν δὲ Χριςῦ λαὸν ἡ δύναμις τῦ ὑψίςε ἐπισκιάζει. ἐκεῖ τῦ λαῦ σωθέντος ἡ Μωϋσέως Μαρία ἐχόρευσεν. ἐνταῦθα δὲ τῦ λαῦ τῶν ἐθνῶν σωζομένε ἡ τῦ Χριςῦ ἐκκλησία σὺν πάσαις αὐτῆς ταῖς ἐκκλησίαις ἑορτάζει· ἐκεῖ τῆς κτίσεως πέτρα προσφεύγει Μωϋσῆς· ἐνταῦθα τῆς πίσεως πέτρα προσφεύγει ὁ λαός. ἐκεῖ αἱ πλάκαι αἱ νομικαὶ σωτρίβονται, τὴν τῦ νόμε διάβασιν μιμύσαι ὁμῦ, καὶ παλαίωσιν. ἐνταῦθα οἱ θεῖοι νόμοι ἀδιάῤῥηκτοι σώζονται. ἐκεῖ μόνος ἐχωνεύετο εἰς τὴν τῦ λαῦ τιμωρίαν. ἐνταῦθα δὲ ὁ ἀμνὸς τῦ Θεῦ θύεται εἰς τὴν τῦ λαῦ σωτηρίαν. ἐκεῖ ῥάβδω πέτρα τύπλεται· ἐνταῦθα δὲ Χριςὸς ἡ πέτρα τὴν πλευρὰν νύπλεται· ἐκεῖ ὕδωρ ἐκ τῆς πέτρας ἐξέρχεται· ἐνταῦθα αἷμα, καὶ ὕδωρ ἐκ ζωοποιῦ πλευρᾶς πηγάζεται· ἐκεῖνοι ὀρτυγομήτραν κρέα ἐξ ἐρήμε ἐδέξαντο· ἡμεῖς δὲ πνεύσεραν τῦ πνεύματος ἐξ ὕψε δεχόμεθα. ἐκεῖνοι μάννα προσφαγὸν ἔφαγον, καὶ ἀπέθανον· ἡμεῖς (γὰρ) ἄρτον ἐδιόμεν εἰς ζωὴν αἰώνιον. ἀλλ' ἐκεῖνα ὡς παλαιὰ, καὶ σκιώδη πεπαλαίωται, καὶ τετέλεσται. τὰ δὲ τῦ ἡμετέρε λαῦ ἄυξη, καὶ ἐπανθεῖ εἰς ἀεὶ διαμένοντα, ἄυτη τῦ Πάσχα ἡμῶν ἡ πρότυπος· ἄυτη τῶν νομικῶν πραγμάτων ἡ σκιώδης διάβασις.

For. ἐν τῷ βαπτ.

For. καὶ ἐρυθρᾷ.

tum Moysen excepit. At Ecclesia Christi pariter & filia cùm Baptismo eluitur, Christum excipit: non illum qvidem ex arca trimestrem, uti Moysen; sed pro Moyse ex sepulcro triduanum. Illîc figuratè, ac noctu Pascha celebravit Israël: hîc cum luce ac splendore, interdiu Pascha peragimus. Illîc sub diei vesperam: hîc in vesperam inclinantibus sæculi temporibus. Illîc postium ac liminum foribus illitus est cruor. Hîc sangvine Christi corda fidelium obsignantur. Illîc & noctu sacrificatum, & noctu rubrum mare transmissum est. Hîc verò salus, & splendidum ac rubrum inest Baptismatis mare, qvod igneo Spiritus fulgore rutilat: cui qvidem revera Dei Spiritus incubat, in eoqve conspicitur; eadem videlicet aqva, in qva draconis, adeoqve draconum principis, hoc est Diaboli satellitum, caput conteritur. Illîc Moyses nocturno Baptismo Israëlitas lavit: illîc populum nubes obtexit. At Christi populum Altissimi virtus obumbrat. Illîc erepto populo Moysis soror Maria choreas duxit. Hîc liberato Gentilium populo, Ecclesia Christi cum suis omnibus Ecclesiis festa celebrat. Illîc ad creatam petram Moyses confugit: Hîc ad fidei petram populus sese recipit. Illîc legis tabulæ franguntur; qvæ res præterituræ, & inveteraturæ legis indicium fuit. Hîc divinæ leges integræ, inviolatæqve servantur. Illîc ad populi pœnam conflatur vitulus. Hîc ad salutem populi DEI agnus immolatur. Illîc petra virgâ percutitur. Hic verò Christi, qvi est petra, latus transfoditur. Illîc aqva de petra prorumpit. Hîc ex vivifico latere sangvis & aqva profluit. Illi coturnicum carnes cœlitus acceperunt: nos Spiritus sancti columbam ex alto susçipimus. Illi temporarium Manna comederunt, & mortui sunt: nos pane vescimur in vitam sempiternam. Verùm illa tanqvam vetera & adumbrata demum obsoleverunt, & completa sunt: qvæ ad nostrum populum pertinent, augentur in dies, & perennia perpetuaqve floreścunt. Ejusmodi figura nostri Paschatis fuit: hæc legis negotiorum adumbrata decursio.

Hæc tibi festi illius informanda notio: A ἕτω τὰ τῆς ἑορτῆς νόησον· ἕτω τὰ τῦ Μωσέως, καὶ τῶν Προφητῶν πρὸ τῆς ἡμέρας σκόπησον, ἵνα πειθῆς τῇ ἀνασάσ. ἀπιστίας γὰρ πάντες τὸ κάλυμμα περίκεινται.* ἔχ. πολλὰς τὰς τύπας, καὶ ἀφειγράπλας τῆς ἐκ νεκρῶν ἀνασάσεως, καὶ ἀναβιώσεως. ταύτης μάρτυρ ἀξιόπις Ισαὰκ ἡ σφαγή. ταύτης τύπ ὁ λάκκ τῦ Ιωσὴφ, ἐν ᾧ ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν ἐνεβλήθη, ἔνθεν ἀνῆλθεν ἀθάνατ. ταύτης τύπ Ιερεμίας ὁ λάκκος, ὅθεν ἅπαξ ἐκ τῆς Φθορᾶς, καὶ τῦ βορβόρ ἀνῆλθε. Χριστῦ τῆς ἀνασάσεως τύπ τῦ B Ιωνᾶ τὸ κῆτ, ἐξ ὃ προῆλθε τριήμερ. ἔχεις καὶ ἄλλον τῦ ἐν ᾅδ δεσμωτηρίῳ τύπον τὸ τῦ Ιωσὴφ δεσμωτήριον, ἔνθα αὐτὸν ἡ μοιχαλὶς συναγωγὴ κατέκλασεν. ἐξ ὃ προῆλθεν ἀβλαβὴς, καὶ τριετὴς, ὡς Χριστὸς τριήμερ ἐκ νεκρῶν. μεθ' ὧν καὶ Δανιὴλ * Deest aliqvid. τὸν τῶν λεόντων λάκκον προτυποῖ τὸν τῦ σωτῆρ τάφον, ἐξ ὃ ζῶν Ιησῦς ἀνῆλθεν, ὡς ἐκ λεόντων ῥυσθεὶς τῦ ᾅδ, καὶ τῦ θανάτ. διὰ τούτων Ιουδαίους ἔλεγξον. διὰ τούτων αὐτοὺς ἐπτίμησον. ἕτως ὑπὲρ τῦ Χριστῦ πάθ, καὶ ἀνασάσεως ἀπολόγησαι. ταῦτά σοι πρὸς συμμαχίαν σήμερον τὰ ὅπλα ὁ λόγ C χαρίζεται. ταῦτά σε ἡ ἑορτὴ ἐπιδιδάσκ μυσήρια.

Verùm qvid deinde? Num soli nos festum illud solenne celebrabimus? an & de proximis nostris soliciti erimus? Nos, inqvam, celebritate ista fruemur; an aliorum habenda qvoqve ratio est? Pro eo sanè, ac festum illud nostrum necessario postulat, gratus qvidam & acceptus Deo totius Ecclesiæ gemitus ad illum erumpat. Recordemur fratrum nostrorum, qvi necessitate rerum omnium, & inopia premuntur, propinqvorum, inqvam, nostrorum, qvi desertis in locis calamitate atqve egestate conflictantur. His ergo, qvi gravi necessitate laborant, misericordiam adhibeamus. Etenim si unum membrum patitur, compatiuntur & omnia membra. Qvare compatiamur cum fratribus membrisqve nostris: alii verbis; alii beneficentia: precibus verò ad Deum, & orationibus, universi. Obsecro vos, communis ad Deum pro illis hodiè legatio suscipiatur: qvoniam nobis est & captivitas communis. Fiat qvæso communis supplicatio, qvandoqvidem est & communis animadversio.

Εἶτα τί καὶ μὴ ταῦτα; ἡμεῖς μόνοι ἑορτάζομεν; ἢ καὶ τὰ πλησίον μεριμνήσομεν; ἡμεῖς πανηγυρίσωμεν; εἰ καὶ περὶ ἄλλων ἡμῖν ὁ λόγ; ἀναγκαίως τῆς ἡμῶν ἑορτῆς θεάρες ὁμῦ καὶ εὐπροσδεκτ χρέσθω τις κοινὸς τῆς Ἐκκλησίας στεναγμὸς πρὸς τὸν Θεὸν, καὶ ὑπὲρ * τῶν ἀνάγκας ἡμῶν ἀδελφῶν μνημονεύσωμεν, τῶν ἐν ἐρήμοις ἀνάγκας ἐξεταζομένων ἰδίων ἡμῶν. χρώμεθα ὡς συνδεδεμένοι τοῖς δεδεμένοις· γενώμεθα, ὡς συνπάD χοντες τοῖς τὴν ἀνάγκην πάχουσιν. ὅτι ἐὰν ἓν μέλ πάχοι, συμπάχει πάντα τὰ μέλη. συμπαθήσωμεν. τοίνυν τοῖς ἡμῶν ἀδελφοῖς, τοῖς ἡμῶν μέλεσιν. οἱ μὲν διὰ χρημάτων· οἱ δὲ διὰ ῥημάτων· καὶ ἄλλοι δι' εὐποιΐας· πάντες δὲ διὰ τῆς πρὸς Θεὸν ὑπὲρ αὐτῶν ἱκεσίας· κοινὴ πάντων, παρακαλῶ, σήμερον χρέσθω πρὸς Θεὸν πρεσβεία, ὅτι κοινὴ ἡμῶν, καὶ ἡ αἰχμαλωσία. κοινὴ, παρακαλῶ, γενέσθω ἡ δέησις, ὅτι κοινὴ ὑπάρχ ἡ παράδυσις. For. ἐν ἀνάγκαις, ut & paulo post.

ἀκόσωμεν τῦ λέγοντος. ὅτι εὔξασθε * ὑπὲρ ἀλλήλων ὅπως * ἐσθῆτε. ἀκόσωμεν Χριστῦ λέγοντος· ὅτι ἐὰν δύο ἢ τρεῖς συμφωνήσωσιν εἰς εὐχήν, περὶ παντὸς αἰτήματος ὃ αἰτήσονται, γενήσεται αὐτοῖς. μέγα, ἀδελφοὶ, ὅπλον εὐχὴ ἐκκλησίας· μέγα τεῖχος, ἀδελφοὶ τοῦ Θεοῦ εὐχὴ συμφωνίας, καὶ μάλιστα λαῦ πιστῦ ἀχμαλωσίας. μηδεὶς εἰπεῖν τολμήσῃ, ὅτι οὐκ εἰσακύει ὁ Θεὸς ἁμαρτωλῶν. πλεῖον δέχεται τὴν δέησιν τῶν ταπεινῶν, καὶ μάλιστα τῶν διὰ τὸ ὄνομα αὐτῦ καταπονυμένων, μαστιζομένων, φυλακιζομένων, θλιβομένων, ὑπὸ ἐχθρῶν ὀνειδιζομένων, καὶ τὴν πίστιν Χριστῦ μὴ ἀρνησαμένων. ἐξ ὧν ὑπάρχουσι πολλοὶ, καὶ πολλαὶ ἐν τῷ παρόντι ἡμῶν λαῷ τῦ Χριστῦ ὁμολογηταὶ γενόμενοι, καὶ παρ' αὐτῦ ταχέως εἰσακουόμενοι. μέγα ὅπλον, ἀγαπητοὶ, ἡ ἐκείνων εὐχή. αἰδεῖται γὰρ αὐτοὺς πάντας ὁ Χριστὸς, * δι' ὧν καὶ καθ' ἡμέραν κινδυνεύουσι. διὸ ταῖς τούτων ἡμεῖς θαῤῥοῦντες δεήσαις, καὶ εἰς τὴν τούτων παῤῥησίαν πρὸς Θεὸν ἀποβλέποντες, κοινῶς, καὶ ἐντενῶς ὑπὲρ τῶν * ἐναγῶν ἀδελφῶν ἡμῶν προσευξώμεθα. διότι πολλάκις φιλανθρωπία βασιλικὴ ἐν ταῖς ἑορταῖς πολλοῖς καταδίκοις ἄφεσιν, καὶ ἀπολύτρωσιν χαρίζεται. μέγα πάλιν λέγω, ἀδελφοὶ, δύναται ἐκκλησίας καὶ μάλιστα * πίστις αἰχμαλωσίας. καὶ γὰρ καὶ βασιλεὺς πολλάκις αἰδεῖται προσκλησιν δήμου, καὶ χαρίζεται καταδίκους δυσωπῦντι * ὄχλου. ἀκῶν δεόμεθα πᾶσαν τὴν ἡμετέραν ἀγάπην ἐντενῶς μνημονεῦσαι τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν τῶν * ἐναγῆ· καὶ κατ' αὐτὴν τὴν ἐκείνην τὴν φοβερωτάτην ὥραν, ἐν ᾗ τὸν ἀτίμητον μαργαρίτην τῦ Χριστῦ σώματος ὑποδεξόμεθα ἐν ταῖς χερσὶν ἡμῶν. ὅτως ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ἐντενῶς προσευξώμεθα, καὶ τῷ Χριστῷ εἴπωμεν· αὐτὸς ὁ μόνος ὁ τότε, καὶ νῦν ἀγαθὸς Θεὸς, καὶ φιλάνθρωπος δεσπότης, ὁ διὰ τὸ Πάσχα τὸν Ἰσραὴλ ἐκ δουλείας Αἰγύπτου ῥυσάμενος, καὶ διὰ τῦ αἵματος τῦ ἁγνῦ ἐλευθερίαν ἀπῷ χαρισάμενος, αὐτὸς καὶ νῦν διὰ τῦ ἀχράντου σου σώματος, καὶ τῦ τιμίου αἵματος, τῆς πικρᾶς δουλείας ἐλευθερίαν τῷ κόσμῳ σου δώρησαι· ὁ προσδεξάμενος τῆς ἁμαρτωλῦ πόρνης τὸν κλαυθμὸν, προσδέξαι σήμερον καὶ τὴν σὴν ἐκκλησίαν, καὶ αἰχμαλωσίας τὸν στεναγμὸν,

Cor. ἰαθῆτε.
F. διὸν.
Cor. ἐν ἀνάγκαις.
F. πιστῆς.
Cor. ὄχλῳ.
F. ἐν ἀνάγκῃ.

A Audiamus dicentem: Orate pro invicem, ut salvemini. Tum verò Christum ita loqventem: Si duo, vel tres consenserint in orationem, de qvacumqve postulatione, qvam petierint, fiet ipsis. Magna sunt, fratres, arma preces Ecclesiæ: magnus est murus consentientium inter se plurimorum oratio; præsertim qvæ à fideli populo captivóqve proficiscitur. Nemo dicere istud audeat: peccatores à Deo non exaudiri. Multò enim libentiùs humilium, ac peccatorum preces excipit; eorumqve potissimùm, qvi propter nomen ipsius afflicti, flagellati, custodiis macerati, vexati, probris ab hostibus affecti, Christi fidem non abnegaB runt. Qvo ex genere pleriqve sexus utriusqve hoc in populi cœtu versantur, Christi confessores, qvi ab eo celerrimè exaudiuntur. Magna sunt arma dilectissimi, istorum hominum preces. Hos ipsos enim reveretur Christus, propter qvem qvotidie periclitantur. Qvamobrem nos illorum orationibus confisi, & eorum apud Deum fiducia freti, pro fratribus nostris, qvi in calamitatibus versantur, communiter ac constanter vota faciamus. Nam sæpenumerò festis diebus plerisqve condemnatis regia beniC gnitas pœnæ gratiam, ac veniam indulget. Magnum itaqve; dico iterum, fratres, qviddam sunt Ecclesiæ preces, ac præsertim à fidelibus captivis profectæ. Sæpe enim rex populi supplicatione commovetur; ac deprecanti turbæ damnatos relaxat. Qvapropter à vestra omnium charitate contendimus, uti calamitosorum fratrum nostrorum solicitè constantérqve memineritis: atqve in illa terribili hora potissimùm, qva pretio majorem omni Christi corporis margaritam manibus excipietis. Hunc igitur in modum pro fratribus nostris ardenter oremus; atqve ita Christum alloqvamur: D Deus ac benigne Domine, qvi unus ut olim, ita nunc bonus es, qvi per Pascha Israëlitas ab Ægyptiaca servitute liberasti; eiqve per agni sangvinem libertatem indulsisti; idem & nunc per immaculatum corpus tuum, ac pretiosum sangvinem, mundum tuum ab acerba servitute libera. Tu qvi peccatricis meretricis fletum admisisti, admitte modo & Ecclesiam tuam, & captivæ turbæ gemitus, ac suspiria.

Qvi fidelis Latronis preces exaudisti, populi tui fidelis orationes exaudi. Qvi Petri pœnitentiam & lamenta minimè aversatus es; mendicorum nostrum omnium fletus excipe. Qvi Chananææ lacrymas non repudiasti; accipe & Ecclesiam parvam, pro majore captivorum turba supplicantem, & ad te Deum hodie clamantem, ac dicentem: DEUS, qvi post triduum â mortuis resurrexisti, fidelem tuum populum ab inimicorum manibus excita. Qvi Adamum è mortalium eduxisti numero, cornu Christianorum attolle. Qvi Deus olim, & nunc existens servilem indutus es formam, humilem tuum à servitute populum eripe. Qvi infans esse nostrâ caussa voluisti, infantulos nostros à gladiis eximе. Tu qvi per illud tempus, cùm esses Deus, in Ægypto cum matre peregrinatus es, ab longinqva peregrinatione matres ac liberos revoca. Qvi pro multis de tua voluntate venditus es, fac ut cesset plebis Ecclesiarum tuarum ista venditio. Qvi propter nos Pilati verba tergo tuo, ac minas excepisti; qvi nostrâ caussâ ex itinere fatigatus es, populi tui laboribus, & ærumnis modum adhibe. Qvi in cruce vociferatus es, Sitio; graviter sitientes, & esurientes animas cœlesti rore perfundito. Qvi cum sceleratis ab sceleratis damnatus es, eripe nos à sceleratorum consilio. Qvi ab nefariis tanqvam maleficus nudatus es; tu, inqvam, ipse, qvi ab impiis ligatus es; eos ipsos exolve, qvi vinculis alligati sunt. Qvi inviolatæ matris tuæ luctum, ac fletum de cruce consolatus es: qviqve tunc ungventum ferentibus illis mulierculis; Avete, dixisti: cujus manus pretiosissimis clavis ac pedes suffixi sunt, qvæsumus, ô benignissime Domine! qvi dixisti: Tristis est anima mea, propter mortem; populum tuum à dolore, ac morte libera. Tu, cui lancea perforatum latus est, hostium lanceam potenti manu tua confringe: atqve ut fidelis olim Latronis tui; ita fidelis modo tui populi memineris. Qvi pro nobis puriſſimum tuum profudisti sangvinem, sangvinis nostri profusioni modum impone, ac tuum, Domine, populum serva; parce hæreditati tuæ. Exurge, qvare obdormis, Domine?

A ὁ προσδεξάμενος τὸ ληστὴ τὸν πιστὸν τὴν παράκλησιν, πρόσδεξαι τὸ λαόν σε τὸν πιστὸν τὴν δέησιν. ὁ προσδεξάμενος τὸ Πέτρε τὴν μετάνοιαν, καὶ τὸν στεναγμὸν, πρόσδεξαι καὶ ἡμῶν τὸν κλαυθμὸν τῶν πλωχῶν· ὁ μὴ ἀποστρέψας Χαναναίας τὰ δάκρυα, δέξαι καὶ μικρὰν ἐκκλησίαν ὑπὲρ μεγάλης αἰχμαλωσίας πεσσεύουσαν, καὶ πρός σε τὸν Θεὸν σήμερον βοῶσαν, καὶ λέγουσαν· ὁ Θεὸς, ὁ τελήμερος ἀνασὰς ἐκ τῶν νεκρῶν, ἀνάστησον ἐκ τῶν ἐχθρῶν τὸν πιστόν σε λαόν· ὁ τὸν Ἀδὰμ
B ἐγείρας ἐκ τῶν θνητῶν, ἔγειρον τὸ κέρας τῶν Χριστιανῶν· αὐτὸς ὁ τότε κὴ νῦν θεὸς. ὁ τὴν μορφὴν τὸ δούλε ἀναλαβών. λύτρωσαι ἐκ δουλείας τὸν ταπεινόν σε λαόν· ὁ νήπιος γενέσθαι καταξιώσας ὑπὲρ ἡμῶν, σῶσον μαχαίρας τὸ πλῆθος τῶν νηπίων ἡμῶν· αὐτὸς ὁ τότε Θεὸς, ὁ μετὰ μητρὸς ἐν Αἰγύπτῳ ξενητεύσας, ἀνακάλεσαι τῆς μακρᾶς ξενητείας τὰς μητέρας καὶ τὰ τέκνα· ὁ πραθεὶς ὑπὲρ πολλῶν ἑκουσίως, παῦσον τὴν πρᾶσιν τὸ λαό
C τῶν ἐκκλησιῶν· ὁ δι' ἡμᾶς ἐν τῷ νώτῳ δεξάμενος τὰς τὸ Πιλάτε μάστιγας, κὴ ἀπειλὰς, αὐτὸς ὁ κοπιάσας δι' ἡμᾶς ἐκ τῆς ὁδοιπορίας, παῦσον τὸ λαό σε τὸς κόπους, καὶ ταλαιπωρίας· ὁ ἐν σαρκὶ βοήσας, διψῶ, δρόσισον ψυχὰς δεινῶς διψώσας, καὶ πεινώσας· ὁ μετὰ ἀνόμων ὑπὸ ἀνόμων καταπειθεὶς, ῥῦσαι καὶ ἡμᾶς ἐκ τῆς τῶν ἀνόμων βαλῆς· ὁ γυμνωθεὶς ὡς κακοῦργος ὑπὸ ἀνόμων. αὐτὸς ἐκεῖνος
D δέσποτα ὑπὸ παρανόμων δεσμωθεὶς λῦσον τὸς ἐν δεσμοῖς πεπεδημένους. ὁ τὴν ἄχραντόν σε μητέρα παρακαλέσας ὑπὸ τὸ σαρκὸς ὀδυρμὸν, καὶ τὸ κλαυθμὸν. αὐτὸς ὁ τότε βοήσας ταῖς μυροφόροις τὸ χαίρετε, αὐτὸς καὶ νῦν βόησον ταῖς ἐκκλησίαις σε χαίρετε. αὐτὸς ὁ τοῖς ἥλοις τοῖς τιμίοις προσηλωθεὶς τὰς χεῖρας, κὴ τὸς πόδας, λύσον σιδηροδέσμων λαῶν τὰς χεῖρας, καὶ τὸς πόδας. ναὶ δέσποτα Φιλάνθρωπε, ὁ εἰπὼν περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου, ῥῦσαι τὸν λαόν σε τῆς λύπης, καὶ τὸ θανάτου. αὐτὸς ὁ τῇ ῥομφαίᾳ νυγεὶς τὴν πλευράν σε, σύντριψον τῶν ἐχθρῶν τὴν ῥομφαίαν τῇ χειρί σε τῇ κραταιᾷ, καὶ μνήσθητι δέσποτα ὡς τὸ ληστὸ σε τὸ πιστὸ καὶ τὸ λαό σε, ὁ χύσας τὸ ἄχραντον αἷμα ὑπὲρ ἡμῶν, παῦσον τὴν σύγχυσιν τῶν αἱμάτων ἡμῶν. σῶσον τὸν λαόν σε δέσποτα· φεῖσαι τῆς κληρονομίας σε. ἐξεγέρθητι· ἵνα τί ὑπνοῖς, Κύριε;

ἵνα τί τοῖς ἐχθροῖς μακροθυμεῖς; ἵνα τί ἀπο-
στρέφεις τὸ πρόσωπόν σε ἀφ' ἡμῶν; ἀνάστηθι
καὶ μὴ ἀπώσῃ εἰς τέλος. μὴ παρίδῃς εἰς * πλή-
ρης. μνήσθητι, ὃ ἔσωσε σε. μνήσθητι ὃν ἐλάσε.
μνήσθητι τῶν οἰκτιρμῶν σε. ὁ τεσσαράκοντα
ἡμέρας ἐνεστίως δι' ἡμᾶς πειρασθεὶς δέσποτα,
μνήσθητι τῶν ἐν ἐρήμοις πειραζομένων λαῶν
σε, τῶν ἐν ἀβάτοις, καὶ ἀνύδροις· ἐκείνων μνή-
σθητι μεθ' ἡμῶν, καὶ πρὸ ἡμῶν ἀγαθὲ φιλάν-
θρωπε. ἐκείνοις συμβοήθησον, ἐκείνους πρό-
φθασον· ἐκείνους λοιπὸν ἐπίσκεψαι· ἐκείνους
τοὺς ὑπὲρ πάντας ἐλεεινούς, τοὺς πρὸ πάντας
ὄντας ἐπὶ τῆς γῆς ταπεινούς· ἐκείνους τοὺς ἐν ἐ-
ρήμοις πρὸ ἀνθρώπων ἀπεγνωσμένους· οἵτι-
νες μακρὰν ἐκ τῆς χειρός σε ἐδιώχθησαν· οἵ
τινες μεγάλως τῷ θυμῷ σε ἐπαιδεύθησαν· οἵ
τινες μεγάλως τῇ ὀργῇ σε ἠλέχθησαν· οἵτι-
νες πρὸ θανάτου ὡς νεκροὶ ἀπὸ ἀνθρώπων * ἐ-
πλήθησαν· οἵτινες μὴ θηρίων ἀγρίων οἰκεῖν
κατεκρίθησαν· ὧν τὴν βίαν ὁδοὺς καθοράᾳ, εἰ
μὴ μόνος ὁ σὸς ἀκοίμητος ὀφθαλμός· ὧν
τὴν ἀνάγκην σὺ δέσποτα γινώσκεις, καὶ ἄλλος
οὐδεὶς * * * εἰς ἀῶνα λοιπὸν, δι' ὧν χωρισθέν-
τες, τῆς οἰκουμένης τέλος μακρωθέντες
τῶν ἐκκλησιῶν λοιπὸν πληθέντες τῶν ἑ-
ορτῶν τὴν ἡμέραν ἀγνοοῦντες. ἐκείνοις μικρὸν
ἔλεος ποίησον δέσποτα. ὃ γὰρ αἰτοῦμαι πο-
λύ. φθάσον ἐκείνους ὁ Θεὸς, ὁ παιδεύσας ἐ-
κείνους. φθάσον τὰ ποτε τέκνα σε. ὅτι
καὶ αὐτοί ποτε τέκνα σε. ὅτι καὶ αὐτοί
ποτε Χεισιανοὶ ὑπῆρχον, καὶ αὐτοί ποτε ποίμνη σε, καὶ αὐτοί ποτε μέλη σε,
καὶ αὐτοί ποτε τοῦ ἁχράντου σε μετελάμβα-
νον σώματος, καὶ νῦν σωμάτων ἀλόγων με-
ταλαμβάνουσι. διὸ δὴ δέσποτα ἐπίβλεψον ἐπ'
αὐτοὺς ἐν ἐλέοις καὶ οἰκτιρμοῖς σε. ἴδε ἐκείνων τῶν
ἐλεηνῶν τὴν βίαν, καὶ δὸς φιλανθρωπίαν. ἴδε τὴν
γύμνωσιν, καὶ δὸς τὴν ἀνάῤῥυσιν. ἴδε τὴν βα-
θεῖαν ἐρημίαν, καὶ ποίησον τὴν σὴν διαπαλαίχνιαν.
εἰ γὰρ καὶ δικαίως ἐπαίδευσας, ἀλλ' ὅμως ἴασαι. εἰ
καὶ ἀξίως παρέδωκας· ὅμως σωσάγαγε. ἐμά-
σιξας, ἀνακάλεσον· παρέδωκας, λύτρωσαι·
εἰ καὶ πολλάκις ἡμάρτομεν, ἀλλ' ὅμως πάλιν ἡ-
μῶν μνήσθητι, καὶ πάλιν ἡμῶν τῆ δεήσει πείθη-
τι, καὶ μάλισα τοῖς ἐν ἐρημίαις, καὶ ὄρεσι, καὶ ἀπη-
λαίοις, καὶ * ὁπόσης τῆς γῆς ἀβάτοις τόποις ἡ-
μῶν ἀδελφοῖς (σε) Χεισιανοῖς, σοῦ δὲ λαοῖς.
εἰ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐν ἐκκλησίαις μὴ τῶν πι-

A Qvare hostes tuos patienter toleras? Qvare avertis faciem tuam à nobis? Surge, & ne repellas in finem: neve perpetuò contemnas. Memento crucis tuæ. Memento populi tui. Memento misericordiarum tuarum Domine: qvi qvadraginta dies propter nos tentari voluisti, recordare populi tui, qvi desertis & inaccessis ac siccis in locis tentatur. Horum tu nobiscum, imò ante nos, benignissime, humanissimeqve recordare: illos adjuva; illos præveni; illos deinceps invise, illos, inqvam, omnium infeliciſſimos, omnium, qvi in terris vivunt, abjectissimos; illos in solitudinibus humana omni spe, ac præsidio destitutos. Qvi procul à tua manu fugati sunt: qvi furore tuo vehementer castigati; qvi ira tua majorem in modum puniti sunt. Qvi ante mortem, velut mortui, ab hominibus ejecti sunt: qvi in sævissimarum bestiarum habitationes relegati sunt: qvibus illatam vim ac necessitatem nullus præter somni expertem tuum oculum videt: qvorum tu Domine miseriam agnoscis, non alius qvisqvam * * * * * * in sæculum: propter qvæ ab orbe terrarum sejuncti sunt, & procul ab Ecclesiis dissiti; festorum omnium obliti; ac diei hujus solennis ignari. His tu, Domine, misericordiæ paululum tribue, neqve enim multum postulo. Præveni illos Deus, qvi illos castigasti: præveni filios qvondam tuos: qvoniam & ipsi Christiani qvondam fuerunt, ipsi qvondam greges tui, ipsi membra tua: iidem immaculati qvondam corporis tui fuere participes; & nunc ferinorum corporum sunt participes. Qvamobrem respice ad illos, Domine, in misericordiis, miserationibusqve tuis. Aspice miserorum istorum necessitatem, & benignitatem tribue. Aspice nuditatem, & liberationem indulge. Aspice profundam solitudinem; & misericordiam tuam commoda. Ac tametsi justè in illos animadvertisti, medere nihilominus: qvamvis pro eorum merito tradideris hostibus, nihilominus tu illos collige. Flagellasti, consolare: tradidisti, redime. Qvanqvam nos sæpius peccavimus, tamen iterum nostri memento, atqve iterum nostras preces exaudi: qvod ad eos præsertim attinet, qvi in desertis, ac montibus, & speluncis, atqve inviis terræ locis omnibus oberrant, fratres nostri Christiani, populi tui Licet enim nos in Ecclesiis cum fidelibus

Corrupta vox.

F. ἐβλήθησαν.

F. ἅπασι.

agamus: illi tamen in solitudinibus inter hostes periclitantur. Cùm nos istic festis diebus splendidi degimus; illi densissimis in tenebris versantur. Magna est illorum infelicitas; ingens eorum periculum; grave vulnus; acerba calamitas, clades inexplicabilis, vehemens malorum aculeus; atrox illorum, Domine, tragœdia. Ne tu illos exterius usqve destitue: sed una cum animadversione benignitatem tuam exhibe: ut ne Judæi ad finem usqve nobis insultent: ne de nobis gentes illud usurpent: Ubi est DEUS eorum? Ubi est Christus ipsorum? Ubi est crux ipsorum? Ubi est spes ipsorum? Ubi fides Christianorum? Ne ejusmodi jactare audeant; tuam in nos cito misericordiam videbunt. Præveniant nos celerrimè miserationes tuæ, Domine. Qvoniam pauperes facti sumus valdè: qvoniam humiliati sumus valdè: qvoniam pauci facti sumus valdè: Qvod supereſt, intret in conspectum tuum gemitus vinctorum. Flectent te innocentium infantulorum qvi jugulantur, lacrymæ. Matrum te, qvæ liberis orbantur, planctus exorabit. Hæc dicentes supplices precamur, non pugnamus, Domine. Precamur, non tecum judicio contendimus. Precamur, qvoniam à scelestis illa nobis exprobantur: qvoniam à Gentilibus opprimimur. Non pugnamus tecum; sed confitemur. Ploramus, qvoniam periclitantur & reliqvi. Qvamvis enim peccatores simus, Christiani tamen sumus: etsi humilis populus, fidem tamen profitemur. Licet humanitate tua simus indigni, nihilominus oves Ecclesiæ tuæ sumus, in unum collecti. Has tibi preces pro captivo populo in hac triduana tua resurrectione tibi nos inopes offerimus; Sacerdotes cum plebe, juvenes, virgines, senes cum pueris, infantes cum matribus: omnium in te credentium animæ: qvos qvidem omnes ab imminentibus periculis eripe, ac tuo regno dignos effice; gratia, & benignitate unigeniti tui filii, ac Domini Dei, & Salvatoris nostri Jesu Christi, cum sanctissimo, & vivifico ipsius Spiritu, nunc, & semper in sæcula sæculorum, Amen.

A σῶν, ἀλλ' ἐκεῖνοι ἐν ἐρημίαις μ̄ετὰ τῶν ἐχθρῶν· εἰ καὶ ἡμεῖς φαιδροὶ ἐν ταῖς ἑορταῖς, ἀλλ' ἐκεῖνοι ἐν μεγάλῃ σκοτίᾳ· μεγάλη ἡ ἐκείνων δυστυχία· μέγα τὸ ἐκείνων ὕποπλον· δεινὸν τὸ ἐκείνων τραῦμα, πικρὰ ἡ ἐκείνων συμφορά· ἀδιήγητ☉ ἡ αὐτῶν καταφθορὰ, μέγα τὸ ἐκείνων κέντρον, πολλὴ ἡ ἐκείνων τραγωδία δέσποτα· μὴ ἀφήσῃς ἕως ἔξω, ἀλλὰ μ̄ετὰ τῆς παιδείας δεῖξον καὶ τὴν σὴν φιλανθρωπίαν, ἵνα μὴ εἰς τέλ☉ οἱ Ἰουδαῖοι καυχήσωνται, ἵνα μὴ τὰ ἔθνη πρὸς ἡμᾶς εἴπωσι, ποῦ ἐστιν ὁ Θεὸς
B αὐτῶν; ποῦ ἐστιν ὁ Χριστὸς αὐτῶν; ποῦ ἐστιν ὁ σωτὴρ αὐτῶν; ποῦ ἐστιν ἡ ἐλπὶς αὐτῶν; ποῦ ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν; ἵνα μὴ ταῦτα εἴπωσι, ταχὺ τὰ ἐλέη σε εἰς ἡμᾶς θεωρήσωσι· ταχὺ * προσπαταλαβέτωσαν ἡμᾶς οἱ οἰκτιρμοί σε Κύριε, ὅτι ἐπλωχεύσαμεν σφόδρα, ὅτι ἐταπεινώθημεν σφόδρα· ὅτι ὠλιγώθημεν σφόδρα. λοιπὸν εἰσελθέτω ἐνώπιόν σε ὁ στεναγμὸς τῶν πεπεδημένων· δυσωπήσει σε τὰ δάκρυα τῶν ἀπάκων νηπίων, τῶν κατασφαζομένων. ἱκετεύσει σε ὀδυρμὸς μητέρων τῶν ἀτεκνωμένων. ταῦτα λέγοντες δεόμεθα, οὐ μαχόμεθα δέσποτα· δεόμεθα ἀλλ' οὐ πρός σε
C δικαζόμεθα. δεόμεθα, ὅτι ὑπὸ ἀνόμων ὀνειδιζόμεθα, ὅτι ἐξ Ἑλλήνων καταπονούμεθα· οὐ μαχόμεθα, ἀλλὰ ἐξομολογούμεθα. κλαίομεν, ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ κινδυνεύουσι. εἰ γὰρ καὶ ἁμαρτωλοὶ, ἀλλ' ὅμως Χριστιανοὶ τυγχάνομεν. εἰ καὶ ταπεινοὶ, ἀλλ' ὅμως τῆς πίστεώς σε λαός. εἰ καὶ ἀνάξιοι φιλανθρωπίας, ἀλλ' ὅμως πρόβατα τῆς σῆς ἐκκλησίας ἐσμὲν ἐν ἑνὶ σωματωθέντες. ταύτην σοι τὴν ἱκεσίαν οἱ πτωχοὶ ὑπὲρ πλήθους λαοῦ αἰχμαλωσίας, ἐν τῇ σήμερον ἀναστάσει προσάγομεν ἱερεῖς,
D καὶ λαοὶ, νεανίσκοι, καὶ παρθένοι, πρεσβῦται, μ̄ετὰ νεωτέρων, νήπια μ̄ετὰ μητέρων. πᾶσα ψυχὴ τῶν πιστευόντων εἰς σέ· ὃς λυτρώσαι πάντας πάσης τῆς ἐπικειμένης ἀπειλῆς, καὶ τῆς σῆς βασιλείας ἀξίους ποίησον, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ μονογενοῦς σου μετὰ δεσπότου Θεοῦ, καὶ σωτῆρ☉ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ σὺν τῷ παναγίῳ, καὶ ζωοποιῷ σου πνεύματι· νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

* Cor. προσπαταλαβέτωσαν.

Τῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΥΠΡΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΝΑΛΗΨΙΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.

SANCTI EPIPHANII EPISCOPI CONSTANTIÆ CYPRI, DE DOMINI NOSTRI JESU CHRISTI ASSUMPTIONE ORATIO.

THEODORO PELTANO INTERPRETE.

ΕΥΛΟΓΗΤΟΣ Ο ΘΕΟΣ. A *BENEDICTUS DEUS.*

ΚΟΣΜΟΣ σώματος ἡ ὑπιτεθεῖσα τῷ σώματι κεφαλή. κόσμος δὲ τῶν ἑορτῶν ἡ σήμερον ἑορτή. τί γὰρ, φησὶ, Χριστῦ ἀνάληψιν μετὰ σαρκὸς ἑορτάζομεν· ὡς τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν δεικνυμένην πλήρωμα. καθάπερ γὰρ κεφαλὴ φαιδρόμορφος, ἕτω καὶ ἡ σήμερον ἑορτὴ τῆς θεϊκῆς χάριτος ἀπαυγάζει τὸ κάλλος· ἀλλ' οἱ πολλοὶ ἀγνοῦντες τὸ ταύτης μέγεθος, B ἧττον αὐτὴν νομίζουσι. καὶ εἰ βούλεσθε μαθεῖν, ἀνεξικάκως σιωπήσατέ μοι τὸν νοῦν. μόνον μοι δὶ εὐχῶν συνεργήσατε θεραπαλῶ· καὶ τὰς μολιβδώδεις ἄυρας κατασείλατε· καὶ τὰ κύματα τῆς φλυαρίας γαληνιάσατε· καὶ χολάζουσάν μοι τὴν ἀκοὴν θεράπευσε. καὶ γὰρ τὸν σοφὸν,

CORPORIS ornamentum est caput corpori impositum: at festorum decus est festum hodiernum. Celebramus enim Christi Domini secundum carnem ascensum; qvod sanè festum Dominicorum omnium complementum exhibet. Ut enim caput totam corporis constitutionem exornat: ita hodierna solennitas divinæ gratiæ pulchritudinem, qvasi colophonem illi imponens, mirificè illustrat. Verùm multi magnitudinem illius ignorantes, haud ita magni illud faciunt; [cùm ipsa tamen rei natura, cæteris omnibus celebritatibus illustrius esse convincat:] qvemadmodum id ex orationis meæ serie, si modò æqvum hûc animum attuleritis, perspicuè cognoscere licebit. Velis proinde auræ popularis contractis, sermonumqve nugacium fluctibus sedatis, vacuam, sedatamqve aurem huc adferte. (Nam juxta sapientem

Salomonem, ſapientum dicta per qvietem A capiuntur:) & veſtris me precibus adjvate. Primum itaq; inter feſtos, ſolennesqve dies, locum ſibi vendicat, venerandus, planeqve admirabilis Chriſti Domini ſecundum carnem exortus. Qvi enim ſumma veneratione admirationeqve dignus non videatur ſummi Dei è cœlis ad nos deſcenſus; aut ad mirabilis potiùs ejus condeſcenſus? Qvis non miretur omnium Dominum ſervili forma ſeſe veſtire: eumqve, qvi univerſa continet abſolutè, è paupercula matre naſci dedignatum non eſſe? Hoc ordine conſeqvuntur Theophania, ſive feſtum Epiphaniæ, qvod contemplationis materiam primo illo offert ſublimiorem. Qvandoqvidem in Chriſti natalitiis ſtella tantùm divini Verbi exortum Magis prodidit. In hac autem Epiphaniæ celebritate Joannes ad omnes in-
Joan. 1. clamat; Ecce Agnus Dei; ecce qvi tollit peccata mundi. Qvod Baptiſtæ teſtimonium Chriſto Baptiſmo Joannis jam tum initiato exhibitum, cœleſtis Patris vo-
Mat. 3. 17. ce publicè confirmatum eſt. Vox enim è cœlo audita eſt, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in qvo mihi complacui. Sed neqve hæc qvoqve ſolennitas lætitiam numeris omnibus perfectam com-
2. Petr. 1. plectitur. Conſtat namqve mortale Chriſti corpus per reſurrectionis gloriam, immortalitatem per id tempus nondum induiſſe. Tertia inter aniniverſarias CHRISTI ſolennitates eſt Dominica reſurrectio: qvæ [veluti membrum ejusdem exiſtens,] ſalutarem Salvatoris perpeſſionem proximè conſeqvitur. Hæc eos, qvi per Baptiſmum, ſangvinis ipſius ſplendoribus collucent, ac per aqvam regenerantur, & ſpiritum ſanctum, vivificat. Per hanc mundum collapſum inſtauravit, ipſumqve Adamum, qvi olim exciderat, æterna vita donavit. E ligno Adamus mortem decerpſerat; per crucis rurſùs lignum mundus vitam recuperat. Atqve iſtud qvidem feſtum duobus præcedentibus velut illuſtrius non injuria antepoſitum eſt. In hoc enim immortalis per mortem, mortem peremit; vitamqve immortalem mortuis conciliavit. Sed neqve illud qvoqve, qvòd CHRISTUM excitatum à mortuis in terris adhuc detinet, gaudium omni ex parte conſummatum offerebat. Eſt ſanè Pentecoſtes lætitia, in qva Apoſtolis Spiritus ſanctus datus eſt, magna; imò verò major, qvàm ulla omninò oratio aſſeqvi facilè qveat; Verùm hodie in Aſcenſionis feſto uberrima voluptate ac lætitia cumulata ſunt omnia. Hodie Chriſtus Do-

Σολομῶντα, λόγοι σοφῶν ἐν ἀναπαύσῃ ἀκούονται· πρώτη τοίνυν ἑορτὴ ἡ φρικτὴ, καὶ θαυμασὴ τῷ σάρκα τὸν Χριστὸν γέννησις. πῶς γὰρ ὁ θαυμασὴ ἡ ἐξ ὑψηλῶν τοῦ Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς κατάβασις· μᾶλλον δὲ συγκατάβασις; ὅτι ὁ πάντων δεσπότης τὴν τοῦ δούλου μορφὴν ἐνῶσαι ἑαυτῷ κατηξίωσε, καὶ πῶλωχὴν μητέρα ἔχειν ὁ πάντα περιέχων· δευτέρα ἑορτὴ ἡ τῶν Θεοφανίων πολλῷ τῆς πρώτης τὴν θεωρίαν μείζω ἔχουσα· ἐν μὲν γὰρ τῇ πρώτῃ ἑορτῇ ὑπεδείκνυεν τὸν τεχθέντα Θεὸν λόγον ἀσής· ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ ἑορτῇ Ἰωάννης ἐβόα, ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἴρων τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου. ἐβεβαίου δὲ τὴν μαρτυρίαν τοῦ βαπτιζομένου ἄνωθεν βοῶν ὁ Πατήρ· οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητὸς, ἐν ᾧ ηὐδόκησα. ἀλλ' ἤδη ὁλόκληρος ἡ τῆς* σωφροσύνης ἀπόλαυσις. ἐπειδὴ μηδέπω τὸ θνητὸν σῶμα διὰ τῆς ἀναστάσεως τὴν ἀθανασίαν ἐδέξατο. τρίτη ἑορτὴ τοῦ σωτηριώδους πάθους ἡ ἀνάστασις ζωοποιεῖ τοὺς διὰ τοῦ βαπτίσματος τοῦ ἁγίου ματος ἀπὸ μαρμαρυγὰς ἀπαστράπτοντας, καὶ ἀναλλυομένους δι' ὕδατος, καὶ Πνεύματος ἁγίου. * διὸ καὶ πεσόντα κόσμον ἀνέσησε. καὶ τὸν πάλαι σκπεσόντα Ἀδὰμ ζωῆς αἰωνίου ἠξίωσε. διὰ ξύλου ὁ Ἀδὰμ θάνατον ἐτεύξησε· διὰ ξύλου σωτῆρος ζωὴν τῷ κόσμῳ χαρίζεται. καὶ αὕτη μὲν τῶν προλαβουσῶν ἑορτῶν ἐνδοξοτέρα ἀνεδείκνυτο· ἐπειδὴ ἐν αὐτῇ ὁ θάνατος διὰ θανάτου τὸν θάνατον θανατώσας, καὶ ζωὴν ἀθάνατον τοῖς θανοῦσιν ἐπήγαγε. ἀλλὰ καὶ αὕτη οὐκ ἔσχε τῆς χαρᾶς τὴν πληρότητα ἀπὸ γῆς τὸν ἀνασάντα κατέχουσα. καὶ ἡ τῆς Πεντηκοστῆς δὲ * χαρὰν μεγάλην καὶ ὑπὲρ λόγον, ἐν ᾗ τοῖς Ἀποστόλοις ἐδίδοτο Πνεῦμα ἅγιον· σήμερον δὲ ἐν τῇ τῆς ἀναλήψεως ἡμέρᾳ πάντα διὰ πάντων εὐφροσύνης πεπλήρωται· ἀγανὲς τὸ φεγγοτόκος ἀνοί-

Cor. ἀπόλαυσις. φροσύνης.

Pelta. legisse videtur ἀ.

Deest ἔσχε.

ξας καὶ τὸν λεπτομερέστατον ἀέρα βαθμώ- A minus sydereos, micantesqve luce cœlos
σας, καὶ τὸν ἐν γῆς εἰς τὰς οὐρανίας ἀψίδας aperiens; ac subtilissimum aërem sibi ad
ἀναστηρώσας, καὶ πάσας τὰς τῶν Ἀγγέ- gradum & scansionem substernens, atqve
λων φύσεις εἰς χαρὰν ἄληκτον παρεμή- hominem è terra concretum supra cœli
σας, ξένην ἡμῖν θέαν ἐπέδειξε, τὴν ἡμετέ- convexa transferens: tùm universis Ange-
ραν σάρκα ὑπὲρ θρόνα βασιλικὰ ἐπηρμένην. licis naturis immensum gaudium affe-
πᾶ εἰσιν οἱ νῦν τὰ ἱπποδρόμια ἀχολάμε- rens, novum mundo, planeqve peregri-
νοι, καὶ ἡνιόχων ἀγαπῶντες ὀξύτητα; δεῦτε num spectaculum ostendit: videlicet car-
ἴδετε τὸ παράδοξον ἱπποδρόμιον· τὸν τῆς κτί- nem nostram supra regium solium eve-
σεως δημιουργὸν ἐν ἀνθρωπίνῳ ἐποχούμενον ctam. Ubi nunc sunt, qvi Circensibus lu-
ἅρματι, οὐχ ὑπὲρ γῆς ἀτάκτως ἐλαύνοντα, B dis, eqvorumqve cursibus capiuntur?
ἀλλ' αἰθερίας ὁρόμους καμπῆρα κατα- qvos aurigarum celeritas delectat? Age-
λαμβάνειν ἐπειγόμενον, καὶ τὸν παράδοξε- dum [venite, aurigamqve per cœlorum
χοντα Βελίαρ δικαίως κατασρέφοντα. spatia admirabiliter gradientem cernite,
ἀλλ' Ἰουδαίων παῖδες οἱ βάσκανοι τῆς ἀλη- adeste, qvæso, novumqve, &] stupendum
θείας ἀκούσαντες, ὅτι ὁ χριστὸς ἀνελήφθη agitatorem spectate; nempe creaturæ opi-
εἰς οὐρανὸς, ἀμαυρῶσαι βουλόμενοι τὸ πα- ficem, humana natura qvasi vehiculo u-
ράδοξον θαῦμα τῆ ἡλίᾳ τῆ δικαιοσύνης, τὸν tentem: qvi non currum incompositè in
Ἠλίαν παρεισάγουσι λέγοντες· τί μεγά- terra regat: sed qvi novo more, modo-
λα κομπάζετε Χριστιανοὶ, ὅτι ἀνελήφθη ὁ qve, cursum per cœlos tentet, cœlestem-
Χριστὸς, ὡς λέγετε; καὶ γὰρ Ἠλίας ἄν- qve metam qvàm primum occupare festi-
θρωπος ὢν τῆς ὁμοίας δόξης ἀξιωθεὶς ἀ- C net, ac prætercurrentem Belial potenter
νελήφθη εἰς οὐρανός. πρὸς ἃς μὴ παῤῥησίας excutiat, & evertat. At verò Judæi invi-
φθεγξόμεθα. διὰ τί, ὦ Ἰουδαῖοι, τὰς βίβλους dia obcæcati veritatem audientes qvem-
ὡς τυφλοὶ σκυλεύετε· καὶ τὰ γεγραμμένα admodum Christus in cœlos assumptus
ἐν αὐταῖς μὴ ἀκριβείας ὁ βλέπετε; διὰ τί sit stupendo illi, admirandoqve solis justi-
ἀναγινώσκετε, καὶ οὐχ ὑπογινώσκετε; τί tiæ miraculo tenebras offundere nitentes,
γὰρ φησὶν ἡ θεία γραφή; καὶ ἀνελήφθη Eliæ nobis exemplum objiciunt. Qvid
Ἠλίας ἐν συσσεισμῷ ὡς εἰς τὸν οὐρανόν· τὸ δὲ, vos, inqviunt, Christiani gloriamini, qvod
ὡς εἰς τὸν οὐρανὸν, ἀμφίβολον ἔχει τὴν ἔννοι- Christus assumptus sit? Nam & Elias, cùm
αν· τὸ δὲ, εἰς τὸν οὐρανὸν, τραχὺν δείκνυσι τὴν homo esset, parem consequtus est gloriam, & ipse qvoqve in cœlum receptus est.
ἀλήθειαν. ὅτι οὔτε Ἠλίας, οὔτε ἕτερός τις Qvibus nos ejusmodi oratione audacter
ἀνέβη εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ μόνος ὁ ἐκ τοῦ οὐ- D obviam imus: Cur, cæci Judæi, sacros li-
ρανοῦ καταβὰς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ υἱὸς, αὐ- bros prædamini, & qvæ in illis exarata
τὸς περὶ ἑαυτοῦ πάντας πληροφορῶν λέγει· sunt, accurate non expenditis. Cur legi-
οὐδεὶς ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανὸν, εἰ μὴ ὁ ἐκ tis & non intelligitis? Ecqvid, qvæso, divi-
τοῦ οὐρανοῦ καταβὰς, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὢν na scriptura de Elia prodidit? nunqvid as-
ἐν τῷ οὐρανῷ· ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ὁ τὰ ἐνενήκοντα ἐννέα τῶν Ἀγγέλων σώματα κατα- sumptum esse in cœlum, neqvaqvam: pro-
λιπὼν ὑπὲρ τὰ οὐράνια ὄρη, καὶ τὸ πεπλα- didit autem, Cùm aëris facta esset com- 4. Reg. 2.
νημένον σῶμα εὑρηκὼς, καὶ ὤμοις φιλαν- motio, assumptum esse qvasi in cœlum. At-
θρωπίας βασάζων, ἦλθεν εἰς τὸν οὐράνιον λιμένα ἀ- qvi verba ista, *qvasi in cœlum*, ambiguam
νενεγκὼν, τῷ ἰδίῳ γεννήτορι δωροφορῶν φθέγγε- significationem continent: hæc autem, *in*
ται· εὗρον πατὲρ τὸ σῶμα τὸ πλανώμενον, *cœlum*, veritatem planissimam exponunt.
Qvod autem neqve Elias, neqve ullus ali-
us in cœlum ascenderit: sed is tantum, qvi
de cœlo descenderat, nempe unigenitus
Dei filius; hoc ipse de se ipso perspicuis ver-
bis testatum facit: Nemo, ait, ascendit in
cœlum, nisi qvi descendit de cœlo, filius Joan. 3.
hominis, qvi est in cœlo. Nimirum pa-
stor ille bonus, qvi nonaginta novem
ovibus, hoc est, Angelis, in montibus Joan. 1.
cœlestibus relictis, errabundam ovem
qvæsivit, inventamqve, atqve humeris
clementer impositam, ad cœlestem por-
tum adduxit, adductam autem cœle-

sti patri muneris loco obtulit, dicens: Pater, inveni errabundam ovem, qvam serpens

impostórqve Diabolus callidè fraudulen-
terqve circumventam in errorem pertra-
xerat, omnémqve viam improbitatis edo-
cuerat; ac divinæ cognitionis puritatem
Idololatriæ cœnæ fœdè contaminaverat.
Cum itaqve improbæ vitæ luto prorsus ob-
rutam vidissem, divinitatis meæ dextera
porrecta, celeriter eam erexi, commiseratione
numqve mearum viscera latè diffun-
dens, in Jordanis flumine ablui: ablutam
tandem svaveolenti Spiritus sancti ungven-
to perunxi. Et nunc per resurrectionem ad
te veni, munusculum divinitate tua haud
indignum oblaturus, ovem videlicet men-
te, & ratione præditam. Hodie Diabolus
corpus nostrum in cœlum sublevatum cer-
nens, calamitatem suam deplorat. Hodie
peccatum propter Jesum assumptum, velu-
ti fumus disparet. Hodie Diabolus lugens,
ploransqve ejusmodi næniam edit: Qvid
faciam, infelix? Omnes, qvos à sæculo
vinctos detinebam, lapsu incitatissimo,
instar accipitris, advolans, mihi intercepit:
meqve desertum, omniqve ex parte alis
exutum in terram deturbavit. Decepit me
Mariæ filius. Ignorabam eqvidem Deum in
humano corpore abditum latere. Cerne-
bam illum mortali corpore indutum; ra-
tusqve hominem tantum esse, & aliud ni-
hil, Judæos flagitiosè adversus illum concita-
vi; & qvæ per me ipsum tentare non au-
debam, ea per illos confeci. Innumeras ca-
lumnias, & sycophantias adinveni, omne
contumeliarum genus contra illum excogi-
tavi: acetum per arundinem, & spongiam
illi propinavi, spinis caput illius coronavi;
alapis eundem dehonestavi, clavis cruci af-
fixi; morti deniqve subjeci, & tanqvam vi-
ctoria potitus, unà cum Judæis festum diem
agebam. At verò videns illum tertia die,
prout prædixerat, à mortuis resurrexisse, re-
pente, veluti acuta cuspide undiqve traje-
ctus, in terram concidi. Rursus æqvè eum,
atqve ante comedere, & bibere cernens, a-
liam denuò crucem illi destinabam. Cæte-
rum dum hæc adversus illum commini-
scor, video illum non absqve ingenti glo-
ria, & majestate in cœlum, unde ego cum
magno probro, & dedecore excideram,
Psal. 46. subvolare. Qvo Psalmista David spectans
jamdudum ita clamabat: Omnes gentes,
plaudite manibus. Exultate Deo in voce ex-
ultationis: qvoniam Deus excelsus, terri-
bilis, & rex magnus super omnem terram.
Et paucis interjectis; Ascendit Deus in
jubilo; Dominus in voce tubæ. Volo po-
ne illum insequi; & ecce veluti plumbum

A ὅπῳ ὁ ἀπατεὼν ὅφις δολοτρόπως τεχνάσμα-
σιν ἠπάτησε, καὶ κακίας ὁδὸς ὑπέδειξε· πηλῷ
ὃ τῆς πολυθείας τὴν καθαρότητα τῆς θεο-
γνωσίας ἐμόλυνε· θεασάμενος ἓν αὐτὸ ἐν
τῷ βορβόρῳ τοῦ βίου πνιγόμενον, τῇ τῆς θεό-
τητός μου δεξιᾷ ταχέως ἀνήρπασα· καὶ τοῖς
τῶν οἰκτιρμῶν σπλάγχνοις ἐν τοῖς τοῦ Ιορδά-
νου ῥεύμασιν ἀπέπλυνα, καὶ μύρισας τῇ εὐω-
δίᾳ τοῦ ἁγίου μου Πνεύματος, διὰ τῆς ἀνα-
στάσεως νῦν προσαγέγονα, ἄξιον τῆς σῆς θεό-
τητος προσκομίζων σοι ξένιον, τὸ λογικὸν
πρόβατον. σήμερον ὁ Διάβολος τὴν οἰκείαν
B ἦπαν ὀδύρεται, ὁρῶν τὸ ἡμέτερον σῶμα εἰς
οὐρανὸς ἀναγόμενον· σήμερον ἡ ἁμαρτία διὰ
τῆς ἀναλήψεως τοῦ Χριστοῦ Ιησοῦ ὡς κάπνος
διαλέλυται. σήμερον ὁ Διάβολος θρηνεῖ
λέγων, τί ποιήσω ὁ ἄθλιος; πάντας τοὺς
ἀπ' αἰῶνος ὡς ἱεραξ ὀξυπετὴς ἁρπάξας παρ'
ἐμοῦ, ἔρημόν με κατέστησε· καὶ πανταχόθεν
με περιεκοπήσας εἰς γῆν κατέῤῥαξεν. ἠπά-
τησέ με ὁ τῆς Μαρίας υἱός. οὐκ ᾔδειν ὅτι Θεὸς
ἐν ἀνθρωπίνῳ κρύπτεται σώματι. ἔβλεπον
C αὐτὸν σῶμα ἀνθρώπινον φορούμενον, καὶ
ἄνθρωπον αὐτὸν νομίσας ψιλὸν, κατ' αὐτοῦ
τοὺς Ιουδαίους ἐκίνησα· καὶ ἅπερ δι' ἑαυτοῦ μὴ
ἐτόλμων διαπράξασθαι, ταῦτα διὰ Ιουδαίων
ἐνήργησα· μυρίας συκοφαντίας ἐφεῦρον·
πᾶν εἶδος ὕβρεως εἰς αὐτὸν ἐπενόησα· κα-
λάμῳ καὶ σπόγγῳ αὐτὸν ἐπότισα· ἀκάνθαις
τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐστεφάνωσα· ῥαπίσμα-
σιν αὐτὸν ἠτίμωσα, σαυρῷ διὰ ἥλων προσή-
λωσα· θανάτῳ τέλος ὑπέβαλον, ὡς νι-
κήσας, μετὰ Ιουδαίων ἑόρταζον· θεασάμε-
νος δ' αὐτὸν ὅτι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγήγερται,
D καθὼς προεῖπον, ὡς ξίφος κατὰ καρδίας
ἀθρόως δεξάμενος κατέπεσον· θεασάμε-
νος δὲ αὐτὸν ὅτι ἐσθίει καὶ πίνει, πάλιν ἕ-
τερον σαυρὸν κατεσκεύαζον. ἀλλ' ὡς ταῦτα
ἐνεθυμούμην πρὸς ἑαυτὸν, ὁρῶ αὐτὸν μὴ δό-
ξης εἰς οὐρανὸν ἀνερχόμενον. ὅθεν ἐγὼ μετ' αἰ-
σχύνης ἐξέπεσον. διὸ καὶ Ψαλμῳδὸς ἐκ πολ-
λῶν τῶν χρόνων ἐβόα λέγων· πάντα τὰ
ἔθνη κροτήσατε χεῖρας· ἀλαλάξατε τῷ
Θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως, ὅτι Κύριος ὕ-
ψιστος, βασιλεὺς φοβερὸς, μέγας ἐπὶ πᾶ-
σαν τὴν γῆν. καὶ πάλιν, ἀνέβη ὁ Θεὸς ἐν ἀ-
λαλαγμῷ, Κύριος ἐν φωνῇ σάλπιγγος.
θέλω αὐτὸν καταδιῶξαι, καὶ ὡς μόλιβδος

κάτω φέρομαι. βάλομαι αὐτὸν κρατῆσαι, καὶ ἀοράτως ἐξαγωνίζομαι. τί ποιήσω ὁ τάλας; πανταχόθεν με ἀφείλασεν. ἐξ ὑρανῶν με ὡς λίθον βραχύτατον εἰς γῆν ἐσφενδόνησε κάτω· πεσὼν δὲ ἐν τῇ γῇ ἐν τοῖς ὕδασι κρυβῆναι ἠθέλησα· καὶ ἁρπάσας με ἐν τοῖς τῦ Ἰορδάνε ῥείθροις κρυπτόμενον, ὡς δράκοντα, κρατήσας ἐμάστιξε· θέλω κἂν τῆς γῆς κρατῆσαι, καὶ πάντες ὡς δεσποτικῆς νομῆς Φύλακες, τὴν κατ' ἐμὲ Φωνὴν βοῶσι· τῦ Κυρίε ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς ἡ οἰκουμένη, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ. ἔδειξεν ὁ σεισμὸς, ὅτι τῦ Κυρίε ἡ γῆ. ἡ γὰρ γῆ τὸ τῦ Κυρίε ὄνομα μὴ φέρουσα ἀναρτερήτῳ τρόμῳ ἐβράσσετο, διὰ τὴν ἀταξίαν τῶν αὐτῆς τέκνων μασιζομένη, καθάπερ σόμα κῦ τῶν στοιχείων ἀνοίξασα ῥήματα, τῆς κρυπτομένης ὀδύνης ἐβόα τὸ μέγεθος· καὶ φείσασθαι τῶν ἡμαρτηκότων, ὡς μήτηρ ὑπὲρ τέκνων, ἱκέτευε. τίς λαλήσει τὰς δυναστείας τῦ Κυρίε; ἀκουστὰς ποιήσῃ πάσας τὰς αἰνέσεις αὐτῦ; τῦ Κυρίε ἡ γῆ, καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς. τὴν γὰρ σάρκα τὴν ἐκ γῆς πλασθεῖσαν ἤνωσεν ἐν αὐτῷ ὁ Χριστὸς, καὶ ἐκάθισεν ἐν ὑρανοῖς. ἔρχεται ὁ Διάβολος διὰ πορνείας μολῦναι βλόμενος. ἀλλ' ὡς φύλαξ ἄγρυπνον ἔχων τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸν, μὴ συγχωρήσῃς τῷ λῃστῇ τὸν τῆς διανοίας διαῤῥῆξαι ὀφθαλμὸν, ἵνα θαῤῥῶν πρὸς αὐτὸν εἴπῃς· δεσποτικῇ κτήματος προδότης γένομαι, Διάβολε. τῦ Κυρίε γὰρ ἡ γῆ, καὶ ἡ Ἐκκλησία τῦ Χριστῦ ἡ πάντοτε ὑπὸ τῦ ὑρανίε ὄμβρε γεωργουμένη, καὶ ἀειθαλὲς καρποφοροῦσα Χριστῷ τριάκοντα, καὶ ἑξήκοντα. ἐξῆλθέ, φησιν, ὁ σπείρων τῦ σπεῖραι· καὶ τὸ μὲν ἔπεσεν παρὰ τὴν ὁδὸν, τὴν ἀπάτην τὴν Ἑλληνικόν. καὶ ἦλθον τὰ πετεινὰ οἱ ὀξύτεινοι τῶν δαιμόνων ἅρπαγες, καὶ κατέφαγον αὐτό. ἄλλο ἔπεσεν παρὰ τὸ πετρῶδη, τὴν σκληρότροπον τῶν Ἰουδαίων φημὶ προαίρεσιν, καὶ εὐθέως ἐνέτειλε προπετείας φυτὸν πλανομίας. τοιῦτος γὰρ Ἰουδαίων ὁ τρόπος. ἐν γὰρ τῇ ἐρήμῳ νομοτεθέμενοι ἔφασκον πρὸς Μωϋσῆν· πάντα ὅσα εἶπεν ὁ Θεὸς, ποιησόμεθα, καὶ ἀκουσόμεθα. καὶ οἱ ταῦτα ἐπαγγελλόμενοι, μόχον ἄψυχον προσεκύνουν, καὶ τὸν νε-

A deorsum detrahor. Volo illum detinere, & ecce vi, qvæ sub aspectum non cadit, præpedior. Qvid faciam miser? Ex omni loco, & regione me abigit. E cœlo tanqvam lapidem exiguum funda rotatum cum impetu dejecit in terram. Eò verò dejectus in aqvis occultare me volui. At ille in Jordanis flumine inventum, comprehensumqve, tanqvam tetrum draconem, indignis modis flagris concîdit. Studeo rursum vel in terris angelum aliqvem obtinere; & omnes mox veluti Dominici pascui custodes, sublatis vocibus contra me insurgunt, altumqve vociferantur: Domini est terra, & plenitudo ejus, orbis ter- B *Psal. 23.*
rarum & universi, qvi habitant in eo. Sanè terram Domini esse, grandis ille terræ motus ostendit. Terra etenim Dei & Domini sui conspectum verita, nec non ob filiorum suorum perversitatem immaniter cæsa, Christo patiente, ingenti tremore concussa est. Eadem rursum hiatus, scissurasqve, veluti os adversus elementa aperiens, occulti doloris magnitudinem, non sine gravi rugitu, contestata est: atqve ut peccatoribus ignosceretur velut mater pro filiis supplicavit. Qvis loqvetur po- *Psal. 105.*
tentias Domini? auditas faciet omnes lau- *Psal. 23.*
des ejus? Domini est terra, & plenitudo ejus. Christus namqve carnem è terra C
formatam sibi ascivit, ascitamqve in cœlis constituit. Arrepit subinde Diabolus, per fornicationem eam contaminare contendens. At tu, tanqvam fidus custos, animæ oculum vigilem semper, experrectumqve habens latronem illum mentis tuæ lumina violare non sinas, ut plena tandem victoria potitus, audacter ad illum dicere qveas; Dominicam possessionem, ô diabole, non prodidi: Domini enim est terra, & Ecclesia Christi; qvæ ubiqve cœlesti pluvia exculta, irrigataqve, fructus varios, perpetuoqve virentes illi fundit: nempe trigesimum, sexagesimum, & cen- D
tesimum. [Exiit, inqvit, qvi seminat, se- *Hæc in Peltani editione deerant.*
minare. Et aliud qvidem cecidit secus viam; hoc est Græcanicam fraudem. Et venerunt volucres: nimirum famelici Dæmonum raptores: & comederunt illud. Aliud cecidit in petras: nempe duram ac contumacem Judæorum voluntatem. Et statim temeritatis calor impietatis stirpem produxit. Ejusmodi qvippe sunt Judaici mores. Nam cùm in deserto lex illis ferretur, dicebant Moysi: Omnia qvæcumqve DEUS dixit, faciemus, & audiemus. Et tamen illi ipsi, qvi ista promiserant, inanimatum vitulum adorabant; ac vivo Deo

mortuum præferebant. Aliud cecidit in spinas, hoc est aculeatas, & contumelioſas in Deum Hæreſes: qvæ pietatis ſementem qvotidie præfocant. Aliud cecidit in terram bonam; hoc eſt Eccleſiam Chriſti, fertilem, & tricenos, ſexagenos, ac centenos fructus reddentem. Qvorum triceni ad pudicum nuptiarum jugum pertinent: ſexageni, ſimilem Angelorum virginitatem continent: centeni deniqve ad divinam juſtitiam [caſtitatem, & egregia Martyrum facinora] referuntur. Porrò autem veræ pietatis præcones, poſtremum Domini adventum omnibus palam denunciantes, inter cætera dicebant: Qvemadmodum vidiſtis illum euntem in cœlum, ita veniet. Viſi ſunt enim duo viri in ſtola candida: duo qvidem, qvo veritati fidem faciant: viri autem, qvo ad virile animi robur diſcipulos confirment: in veſte autem candida; qvo auditorum mentes, & conſcientias illuſtrent. Ecqvid igitur viri illi, qvi cernebantur, prædicabant? Viri Galilæi, qvid ſtatis, aſpicientes in cœlum? Qvid cœlum oculis defixis intuemini? Eum potiùs, qvi cœlum condidit, mentis veſtræ luminibus uſurpantes, hymnis, & laudibus aſſumpti magnitudinem extollite, ac ſtupendam illius clementiam, animiqve demiſſionem ſummi miraculi loco ducite: qvandoqvidem is ille eſt, qvi hominem terrenum ſibi conſociavit, conſociatumqve inter cœli cives aſcripſit, cœlorumqve incolam conſtituit. Papæ! qvô humi jacentem evexit? Qvid ſtatis aſpicientes in cœlum? Hic Jeſus, qvi aſſumptus eſt à vobis in cœlum, ſic veniet. Sic. Qvomodo? Corpore noſtro veſtitus; [veniet clavorum veſtigiis pulchrè inſignitus,] latus lancea dira perforatum omnibus oſtenſurus: qvo nimirum Judæi videant, in qvem olim confixerunt; nos autem digni habeamur, qvi vultum illius cum fiducia conſpiciamus, promiſſorumqve bonorum participes efficiamur, gratia, & clementia Domini noſtri Jeſu Chriſti; cum qvo Patri, & Spiritui ſancto ſit gloria, imperium, & honor, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum, Amen.

A *πρὸν τῦ ζῶντ@ Θεῦ προβετίμων. ἄλλο ἔπεσεν ἐπὶ τὰς ἀκάνθας, τὰς τραχυκέντρους καὶ βλασφημογλώσσους αἱρέσεις· αἵ τινες τὸν τῆς εὐσεβείας καρπὸν καθ' ἡμέραν συμπνίγουσιν. ἕτερον ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν τὴν καλὴν, τὴν*
ἐκκλησίαν τῦ Χριστῦ, τὴν εὔφορον, τὴν καρποφορῦσαν τριάκοντα, καὶ ἑξήκοντα, καὶ ἑκατόν. τριάκοντα τὸν τῆς σωφροσύνης ζυγόν·
ἑξήκοντα τῆς ἀγγελομόρφου παρθενίας· ἑκατὸν τῆς θείας δικαιοσύνης, καὶ ἁγνείας, καὶ
B *τῆς τῶν μαρτύρων ἀνδραγαθίας. οἱ γὰρ τῆς εὐσεβείας κήρυκες τὴν ἐπ' ἐσχάτων τῦ Κυρίȣ*
ἔλθυσιν πᾶσιν εὐαγγελιζόμενοι ἔλεγον· ὅτως ἐλεύσεται, ὃν τρόπον ἐθεάσασθε αὐτὸν
ἀναλαμβανόμενον. ὤφθησαν γὰρ δύο ἄνδρες ἐν ἐσθῆτι λευκῇ. δύο, ἵνα πιστευθῇ ἡ ἀλήθεια.
ἄνδρες, ἵνα εἰς ἀνδρίαν τὰς μαθητὰς παρίξωσι· λευχειμονοῦντες, ἵνα καταλαμπρύνωσι
τὰς τῶν ἀκροώντων διανοίας. τί οὖν οἱ ὀφθέντες ἐκήρυττον; ἄνδρες Ισραηλῖται, τί ἑστήκατε βλέποντες εἰς τὸν ὐρανόν; τί εἰς τὸν ὐρανὸν ἀτενίζετε; μᾶλλον τὸν ὐρανῦ ποιητὴν θεωροῦντες,
δοξάσατε τῦ ἀναλαμβανομένȣ τὸ μέγεθ@, καὶ τὴν συγκατάβασιν αὐτῦ τῆς φιλανθρω-
C *πίας θαυμάσατε. ὅτι τὸν γήϊνον ἑνώσας ἑαυτῷ ἄνθρωπον, ὐρανοπολίτην ἀνέδειξε, καὶ οἰκήτορα ὐρανῦ κατέστησε· βαβαὶ, τὸν κάτω κείμενόν πȣ ἀνήγαγε; τί ἑστήκατε βλέποντες*
εἰς τὸν ὐρανόν; ὅτως ἐλεύσεται. ὅτω. πῶς; τὸ σῶμα τὸ ἡμέτερον φορεῖμεν@, τὴν τρω-
θεῖσαν τῇ λόγχῃ πλευρὰν προβαλλόμεν@· ἵνα ὄψωνται οἱ Ιȣδαῖοι εἰς ὃν ἐξεκέντησαν· ἡμεῖς δὲ ἀξιωθῶμεν ὄψεσθαι τὸ προσωπον
αὐτῦ μετὰ παῤῥησίας, καὶ τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν· χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τῦ Κυρίȣ ἡμῶν Ιησȣ Χριστȣ· μεθ' ὧν τῷ Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, κράτ@,
τιμὴ, νῦν καὶ ἀεὶ, εἰς τȣς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν.

Τῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΠΟΛΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΑΣ, τῆς Κυπριωνήσυ ἐγκώμιον εἰς τὴν ἁγίαν τὴν Θεοτόκον.

Sancti Patris nostri EPIPHANII EPISCOPI CONSTANTIÆ Cypri de Laudibus sanctæ Mariæ Deiparæ, Oratio.

Joanne Pico Interprete.

ΤΑΣ ἐκλαμπρύνας μαρμαρυγὰς τ θεολόγυ ἀκτῖνας φοβερὰς καὶ ἀκαταλήπτυς δυνάμεις, οὐρανῦ καὶ γῆς οἰκυμένης μυςήριον, θαῦμα, ἱλαςήριον φράσας ὁ τάλας ἐγὼ, εἰς ἀκριβες έραν ἔννοιαν ὁ τ παρδίας μυ ἔνδον σκιρτήσας λογισμὸς βαθείας μνήμης, καὶ ὑψηλοτάτης θεωρίας πειρώμενος φέρειν τὸ θαῦμα, τρόμος καὶ φόβος πολὺς, καὶ ὀδύνη συνέχε με, ὦ ἀγαπητοί. ἡ γὰρ μνήμη τ φρικτῆς θεωρίας, ἔντρομον τ ψυχήν μυ, καὶ φρικώδη τ παρδίαν ἐνέγκασα ὐ μετρίως ἐτημώρησεν, ἀλλὰ δεινατῶς ἐβασάνισεν. ἐπιπλήττει γάρ μυ τὸν νοῦν, τ μεγίστης θεωρίας ἡ μνήμη ὡς ἀκαταλήπτυ μυςηρίυ, τὸ λέγειν σὐκ ἰσχύσαλίς γὰρ ἱκανὸς τοιῦτο φράσαι μυςήριον; ποῖον ὄμμα θέγξασθαι δύναται, ἢ ποία γλῶσσα λαλῆσαι; λέληθεν, εἰπεῖν ὐκ ἰσχύ. νῦν δὲ τολμήσω περὶ τ μόνης θεολόγυ καθ' ὃ καταλαμβάνω. καὶ πάλιν φοβοῦμαι. ὐκ ἔχω γλῶτταν ἀξίως εἰπεῖν τὰ λίαν μεγάλα. ἰσχνόφωνος γὰρ καὶ βραδύγλωσσος, καὶ ὐκ εὔλαλος ὑπάρχω, ἵν' ὅλως εἴπω περὶ τ μεγαλωνύμυ, καὶ ὁσίας, καὶ ἀπροσπόγαμυ, καὶ θεοτόκυ Μαρίας, μητρὸς τ Κυρίυ περὶ ἧς ὐκ ἀμαρῶς ἀνθρώπων γλῶττα λαλῆσαι. ἰσχνοφωνεῖ γὰρ πρὸς ταύτην, καὶ ὑποσέλλει ἡ γλῶσσα, ὐκ ἀξίως ἔχουσα τὸ λέγειν. αὕτη γὰρ καὶ τὰς τ ὐρανῶν δυνάμεις ἐξένισεν ἐξέπληξαν πάντες Ἄγγελοι, Ἀρχάγγελοι, ἀρχαὶ, ἐξυσίαι, θρόνοι, κυριότητες, τὰ Χερυβεὶμ, καὶ τὰ Σεραφεὶμ, καὶ πᾶσα στρατιὰ Ἀγγέλων, φόβῳ, καὶ τρόμῳ δεινῷ συνεχθέντες. ἐθεώρησαν γὰρ ἐπὶ γῆς ἐν αὐτῇ τ ἐν ὐρανοῖς, καὶ ἔφριττον. ἔβλεπον τ παρθένον ὐρανὸν, καὶ θρόνον, καὶ συνεῖχον τὸ φόβῳ, θεωρῦσαι τ ἄναρχον ἐν τῷ θρόνυ Χερυβεικῦ εἰς μήτραν παρθενικὴν καθίσαντα.

Ὦ μακαρία ῥίζα! πόθεν ταύτην ἐβλάστησε; περὶ ταύτης ὁ Προφήτης Ησαΐας ὡς χελιδὼν κελαδεῖ, τῇ πυρίνῳ γλώττῃ βοῶν· Ἀναβήσεται ῥάβδος ἐκ τῆς ῥίζης Ιεσσαὶ, καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ῥίζης ἀναβήσεται, καὶ ἀναπαύσεται ἐπ' αὐτὴν πνεῦμα φόβυ Θεῦ. ἐκ τ ῥίζης ὁ Ιεσσαὶ Δαβὶδ ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐκ τ φυλῆς Δαβὶδ τὸ βασιλέως ἡ ἁγία παρθένος, ἡ ὁσία

MISER ego sum, qvi effulgentes splendores Deiparæ radios, terribiles & incomprehensas facultates, cœli & terræ inhabitatæ mysterium, admirandumqve propitiatorium verbis consequi tentavi. Gestiebat qvidem interioris animi cogitatio ad exactiorem intelligentiam, qvæ exprimere conabatur profundæ memoriæ, & altissimæ speculationis miraculum. Verumtamen, charissimi, & timor multus & gravis continuit me. Nam memoria contemplationis horrendæ exagitans tremebundam animam meam, & cor exhorrescens non mediocriter afflixit, sed & graviter vexavit. Concutit enim mentem meam maximæ contemplationis, ac velut incomprehensi mysterii memoria, nempe qvæ illud eloqvi minimè possit. Qvis enim hujusmodi mysterio exprimendo qveat sufficere? qvale verò os pronunciare, qvæve lingva proferet? Neqvaqvā potest dicere qvod latet. Jam verò audebo, dicam de sola Deipara, qvatenus assequor: denuò tamen vereor, utpote qvi lingva non sim præditus idonea, ad ea dicenda, qvæ sunt valdè magna: sum enim exili voce, tardaq; lingva, & minimè disertus, ut sic verba facere possim de percelebri, sancta, innupta, & Deipara Maria matre Domini, de qva leviter loqvi non debet humana lingva. Pertenuem enim habet vocem illius habita ratione. & imminuta est lingva, qvæ pro dignitate facultatem dicendi non habeat. Illa siqvidem vel cœlorum virtutes in stuporē convertit. Obstupuerunt omnes Angeli, Archangeli, Principatus, Potestates, Throni, Dominationes, Cherubim, ac Seraphim, & Angelorum universus exercitus, timore, tremoreqve gravi detenti: qvia cernebant illum, qvi habitat in cœlis, per eam versari in terra, & exhorrescebant. Spectabant virginem, cœlum, & thronum, & formidabant, dum conspicerent eum, qvi principio caret, descendentem à throno Cherubico, in utero virgineo sedere.

O beata radix, qvæ hanc produxit. De hac Esaias Propheta more hirundinis submurmurat ignea lingua exclamans: *Exurget virga de radice Jesse, & flos de radice ascendet; & requiescet super eum Spiritus timoris Dei.* De radice Jesse ortus est Rex David, & de tribu Regis Davidis sancta Virgo, sancta in-

Isa. 11.

Parentes B. Mariæ.

qvam,& ſanctorum virorum filia,cujus parentes fuerunt Joacim & Anna; qvi qvidem in vita ſua Deo placuerunt, atqve etiam fructum ejusmodi germinarunt, ſanctam virginẽ Mariam, Templum ſimul & Matrẽ Dei. Joacim porrò, Anna, & Maria, hi tres Trinitati palam ſacrificiũ laudis offerebant. Joacim enim interpretatur præparatio Domini, eo qvod ex illo præparatũ ſit Templum Domini, nempe Virgo. Anna rurſũ ſimiliter gratia interpretatur, propterea qvòd Joacim & Anna gratiam acceperunt, ut accedentibus precibus talẽ fructum germinarent, ſanctam Virginem adepti. Joacim ſiqvidem precabatur in monte, & Anna in horto ſuo. Anna verò gravida effecta, cœlum & thronũ Cherubicum peperit, ſanctam puellã Mariam. Illa enim reperietur eſſe cœlũ, Templum, & Thronus: qvia Mariã interpretari ſolemus dominã, atq; etiam ſpem. Peperit enim Dominũ, qvi eſt ſpes totius mundi, nẽpe Chriſtum. Rurſũ nomen illud Maria interpretatur myrrha maris. Myrrhã verò aliqvis dicet (qvod ego etiam ajo) de immortalitate, eo qvod paritura eſſet gemmã immortalẽ, in mari, hoc eſt in mundo. Mare autẽ dicet univerſum mundũ, cui virgo ſerenitatẽ & tranqvillitatẽ contulit, dum portũ peperit Chriſtũ. Rurſum itaq; præclaræ puellæ Mariæ beatũ nomen interpretatur illuſtrata, utpote qvæ illuſtrata ſit à filio Dei, & cunctos usq; ad terminos terræ credentes Trinitati illuminaverit. Sancta enim puella Virgo Maria eſt ſponſa Trinitatis, & theſaurus diſpenſationis plane arcanus, cui Gabriel inqvit, *Ave gratia plena, Dominus tecum.* Subjunxit Gabriel: Et pater miſit arrhabonem de cœlo Spiritũ ſanctum: præparavit virginem unigenito filio cœleſti ſponſo, qvã Pater dilexit, filius inhabitavit, Spiritus ſanctus percupivit. Ipſa eſt enim ſponſa & thalamus, & ex ea ſponſus procedit Chriſtus. Virgineũ indumentum, juxta ſvavem Davidis Prophetæ cantionem: *In Sole poſuit tabernaculum ſuum, & ipſe tanqvam ſponſus, procedens de Thalamo ſuo.* O ſponſi deſideriũ ſummæ puritatis. propriam ancillam ſponſam & matrem ſibi deſpondet. Gabriel effectus conciliator Virginis, cœli & terræ incenſum atq; ſuffimentum unà copulans. qvam qvidem virginem prophetæ clarè deſcripſerunt, dum prædicarunt ſeriẽ nuptiarum nimirũ qvomodo Virgo invenitur eſſe cœleſtis ſponſa & mater, qvæ donorũ antenuptialium nomine, Spiritum ſanctum accepit, dotis verò gratia, cœlũ unà cum Paradiſo. Qværebat igitur, virgo conſpicere qvem deſiderabat inqviens, ubi eſt ſponſus cujus pulchritudinem exopto? ubi eſt pulchritudo Sole ſplendidior? ubi totius formæ gloria ineffabilis? ubi lumen qvod extingvi neqvit, qvod ego ſummo cũ deſiderio reqviro? ubi Sol qvi radiũ exqvirit?

Mariæ nominis interpretatio.

Luc. 1.

Pſal. 18.

τῶν ὁσίων ἀνδρῶν θυγάτηρ, ἧς οἱ γονεῖς Ιωακεὶμ καὶ Ἄννα, οἵτινες ἐν τῇ ζωῇ αὐτῶν τῷ Θεῷ εὐηρέσησαν, οἳ καὶ καρπὸν τοιοῦτον ἐβλάσησαν, τὴν ἁγίαν παρθένον Μαρίαν, ναὸν Θεοῦ ὁμοῦ, καὶ μητέρα· Ιωακεὶμ ὁ καὶ Ἄννα, καὶ Μαρία, οἱ τρεῖς τῇ Τριάδι σαφῶς ἐλειτούργησαν. Ιωακεὶμ γὰρ ἑρμηνεύεται ἑτοιμασία Κυρίου· ἐξ αὐτοῦ γὰρ ἡτοιμάσθη ναὸς Κυρίου ἡ παρθένος. Ἄννα δὲ πάλιν ὁμοίως, χάρις ἑρμηνεύεται· χάριν γὰρ ἔλαβεν Ιωακεὶμ, καὶ Ἄννα, ἵνα τοιοῦτον βλαστήσωσι καρπὸν διὰ προσευχῆς, τὴν ἁγίαν παρθένον κτησάμενοι. Ιωακεὶμ γὰρ ἐν τῷ ὄρει προσηύχετο, καὶ Ἄννα ἐν τῷ θαλείσῳ αὐλῆς. κυοφορήσασα δὲ Ἄννα, οὐρανὸν, καὶ θρόνον Χερουβικὸν ἔτεκε, τὴν ἁγίαν κόρην Μαρίαν. αὕτη γὰρ οὐρανὸς καὶ ναὸς, καὶ θρόνος εὑρίσκεται. ἡ γὰρ Μαρία ἑρμηνεύεται κυρία, ἀλλὰ καὶ ἐλπίς· Κύριον γὰρ ἔτεκε, τὴν ἐλπίδα τοῦ παντὸς κόσμου Χριστόν. ἑρμηνεύεται πάλιν τὸ Μαρία, σμύρνα θαλάσσης. σμύρναν δὲ ἐρεῖ, ὁ καὶ Φημὶ, περὶ ἀθανασίας, ὅτι ἤμελλε τὴν ἀθάνατον μαργαρίτην τίκτειν ἐν τῇ θαλάσσῃ, τοῦτέστιν ἐν τῷ κόσμῳ. θάλασσαν δὲ ἐρεῖ, τὸν ἅπαντα κόσμον. ᾧ ἡ παρθένος γαλήνην ἐδωρήσατο, τὴν λιμένα τεκοῦσα Χριστόν. Τοιγαροῦν πάλιν τῆς σεμνῆς κόρης Μαρίας ἑρμηνεύεται τὸ μακάριον ὄνομα. Φωτιζομένη, ἢ Τις ἐφωτίσθη σαφῶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐφώτισε τοὺς πιστεύσαντας εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς, τῇ Τριάδι. Τριάδος γὰρ νύμφη ὑπάρχει ἡ ἁγία θεοτόκος κόρη Μαρία, τὸ πανάρρητον τῆς οἰκονομίας κειμήλιον· ὡς ἦν ὁ Γαβριὴλ, χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. ὑπέμνησεν ὁ Γαβριὴλ, καὶ ὁ πατὴρ οὐρανόθεν ἀρραβῶνα τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπέστειλεν, ὡρμάσατο τὴν παρθένον εἰς τὴν μονογενῆ υἱόν, οὐράνιον νύμφην, ἣν ὁ πατὴρ ἠγάπησεν, ὁ υἱὸς ἐνώκησε, τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐπεπόθησεν. αὕτη γὰρ νύμφη, καὶ πασῶν, καὶ ἐκ ταύτης ὁ νυμφίος ἐκπορευόμενος Χριστὸς τὸ παρθενικὸν ἔνδυμα, καθὼς τοῦ Προφήτου Δαβὶδ μελῳδίαν. ἐν τῷ ἡλίῳ ἔθετο τὸ σκήνωμα αὐτοῦ, καὶ αὐλὸς ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ. ὦ νυμφίε πόθου ἀϊδίας· τὴν ἰδίαν δέλεαρ, νύμφην, καὶ μητέρα· ὁρμᾷ ὁ Γαβριὴλ· πρόξενος τῆς παρθένου ἐγένετο, οὐρανοῦ καὶ γῆς συνάπτων τὸ θυμίαμα· ἣν προφητικῶς σαφῶς ὑπέγραψαν, τὸν γάμου τάξιν κηρύξαντες. πῶς ἡ παρθένος οὐράνιος εὑρίσκεται νύμφη, ὁμοῦ τε, καὶ μήτηρ. ἡ τὰ περὶ γάμου δῶρα λαβοῦσα τὸ ἅγιον πνεῦμα· προῖκα δὲ τὸν οὐρανὸν ὁμοῦ τε καὶ παράδεισον. ἐζήτει ἓν ἰδεῖν ἡ παρθένος ὃν ἐπόθει, καὶ ἔλεγε. πῦ ὁ νυμφίος ὃ τὸ κάλλος ποθῶ; πῦ τὸ κάλλος ὃ ἡλίου λαμπρότερον; πῦ τῆς πάσης εὐμορφίας ἡ ἀνεκλάλητος δόξα; πῦ τὸ ἄσβεστον φῶς, ὃ ποθοῦσα ζητῶ; πῦ ὁ ἥλιος ὃς ἀκτῖνα ζητεῖ;

πῦ τῶν Χερυβεὶμ ἡ κιθάρα; πῦ τῶν Σεραφεὶμ τὸ ἀκοίμητον ὄμμα Χριστός; πῦ τῶν Ἀγγέλων ἡ προσκύνησις, ἣν ὁ Γαβριὴλ ἐμήνυσε; πῦ ὁ μόνῳ τῷ μόνε μονογενὴς υἱὸς τῦ πατρὸς, ὃν ἡ παρθένος ποθοῦσα, καὶ φιλοῦσα, ὁμοῦ τε, καὶ ζητοῦσα ἀσπάζε)ται; πρὸς ἣν ὁ Γαβριὴλ· χαῖρε κεχαριτωμένη, ἡ χάρις ἡ ἀπέραντος τῆς ἁγίας παρθένε. χαῖρε κεχαριτωμένη πολλῶν ἀρετῶν καταπεποσμημένη. λαμπαδηφοροῦσα παρθένε, τὸ ἄσβεστον τῷ ἡλίε λαμπρότερον φῶς. χαῖρε κεχαριτωμένη τῦ νοητῦ ἀγνίσρυ τὸ δέλεαρ. ἐν σοὶ γὰρ ἄγνισρον ἡ θεότης. χαῖρε κεχαριτωμένη ἡ νοερὰ τῆς δόξης πιβωλὸς, χαῖρε κεχαριτωμένη, ἡ σάμνος ἡ χρυσῆ, τὸ ἀράνιον ἔχουσα μάννα. χαῖρε κεχαριτωμένη, ἡ τὴν γλυκεῖαν τῆς ἀεννάε πηγῆς, τὰς διψῶντας ἐμπλήσασα.

Χαῖρε κεχαριτωμένη, νοερὰ θάλασσα, τὸν ἀράνιον ἔχουσα μαργαρίτην Χριστόν· χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ λαμπρὸς ἀρανὸς, ἡ τὸν ἀχώρητον ἐν ἀρανοῖς ἔχουσα Θεόν. χαῖρε κεχαριτωμένη, ἡ τὸν Χερυβικὸν θρόνον τῆς θεότητος ἐξαστράπτουσα· χαῖρε κεχαριτωμένη κύκλον ἔχουσα ἀρανῦ, καὶ Θεὸν ἀχώρητον, ἐν σοὶ δὲ χωρητὸν, καὶ ἀσενοχώρητον. χαῖρε κεχαριτωμένη συλοφόρε νεφέλη, ἡ τὸν Θεὸν ἔχουσα τὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ τὸν λαὸν καθοδηγήσαντα. τί εἴπω; καὶ τί λαλήσω; πῶς μακαρίσω τὴν ὁλόρριζον δόξαν; ὅτι χωρὶς Θεῦ μόνε πάντων ἀνωτέρω ὑπάρχει. καλλιωτέρα γὰρ τῶν Χερυβεὶμ, καὶ Σεραφεὶμ, καὶ πάσης στρατιᾶς πέφυκεν Ἀγγελικῆς. πρὸς ἣν ἀρανῦ, καὶ γῆς οὐκ ἐπαρκέσει γλῶτα· τάχα δὲ ὅτε Ἀγγέλων. καὶ γὰρ αὐτοὶ ὕμνον, καὶ αἶνον, καὶ τιμὴν, καὶ δόξαν προσήνεγκαν· ἀλλ' ὅτε ὅτω καὶ ἀξίαν εἰπεῖν ἴσχυσαν. ἔχαιρον οἱ Ἄγγελοι, ὡς αὐτοὶ μόνον τὸν Θεὸν ἔχοντες.. πρὸς ἣν ἡ παναγία παρθένος ἀνωτέρα πέφυκε, τὸν Θεὸν τὸν ἐν ἀρανῷ ἐπὶ γῆς κυήσασα, ἵν' ὅτως ἑλκύσῃ στρατιὰς Ἀγγέλων ἐπὶ γῆς μετ' ἀνθρώπων. αὐλὴ γὰρ ἀρανῦ καὶ γῆς μεσίτης πέφυκεν ἑνότητα ποιήσασα. ὦ μακαρία παρθένε, ἁγνὴ περιστερὰ, ἡ ἀράνιος νύμφη Μαρία, ἀρανὸς, καὶ ναὸς, καὶ θρόνος τῆς θεοτήτος· ἡ τὸν ἐξαστράπτουσα ἐν ἀρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ἥλιον ἔχουσα Χριστόν· ἡ φωτὴ νεφέλη, πάμφωτον ἀστραπὴν ἐξ ἀρανῦ τῷ κόσμῳ καταλάμψασα Χριστόν. ἡ ἀράνιος νεφέλη, ἡ τὴν δρόσον τῦ ἁγίε Πνεύματος ἐν ἑαυτῇ κρυπτομένην τῷ κόσμῳ καταβιβάσασα, ἡ τὸν ὄμβρον τῦ ἁγίε Πνεύματος τῇ πάσῃ τῇ προσηλυτοφορίαν πίστεως καταράξασα.

A ubi ipsorum Cherubim cithara? ubi oculus Seraphim nunqvam dormiens Christus? ubi Angelorum adoratio qvam Gabriel indicavit? ubi solus ac solius patris unigenitus filius, qvem virgo exoptans redamat, perqvirens salutat? Cui Gabriel ait: *Ave Maria gratia plena, Dominus tecum. Ave gratia plena.* Gratia sanctæ Virginis est immensa. *Ave gratia plena:* multis virtutibus exornata Virgo, in lampade, gestans lucem inextingvibilem: Sole splendidiorem. *Ave gratia plena*, hami esca spiritalis: in te siqvidem hamus divinitas. *Ave gratia plena* gloriæ spiritalis. *Ave gratia plena*, qvæ es urna aurea continens manna cœleste. *Ave gratia plena*, qvæ sitientes perennis fontis dulcedine satias. *Luc. 1.*

B *Ave gratia plena*, mare spiritale, habens gemmam cœlestē Christū. *Ave gratia plena*, splendidū cœlum, qvæ in cœlis incomprehensum continesDeum. *Ave gratia plena*, qvæ Cherubicum thronum divinitatis fulgore superas. *Ave gratia plena*, qvæ cœli circulū habes, & Deum incomprehensum in te verò comprehensum, nec arctatū continēs. *Ave gratia plena*, nubes columnæ similis, qvæ Deum habes, qvi populū deduxit per desertū. Qvid dicam? & qvid proloqvar? qvo pacto beatam prædicabo gloriæ radiem? Solo enim Deo excepto, cunctis superior existit: natura formosior est ipsis Cherubim, Seraphim, & omni exercitu Angelico: cui prædicandæ cœlestis ac terrena lingva minimè sufficit, imò verò nec Angelorum. Etenim ipsi qvidem hymnum, laudē, honorem protulerunt: non tamen eo modo eloqvi pro dignitate potuerunt. Lætabantur verò Angeli, tanqvam ipsi duntaxat Deum haberent: qvibus sanctissima virgo superior facta, Deum habitantem in cœlis concepit in terra, ut hac ratione exercitus Angelorum traheret in terram, & versaretur cum hominibus. Ipsa enim est cœli & terræ mediatrix, qvæ unionem naturaliter peregit. O beata Virgo, columba pura, & sponsa cœlestis Maria, cœlum, Templum, & thronus divinitatis, qvæ coruscantem in cœlo & in terra Solem habes Christum: nubes lucida, qvæ fulgur de cœlo lucidissimū ad illuminandum mundū deduxisti Christum. Nubes cœlestis, qvæ tonitruum Spiritus sancti in se ipsa reconditum deduxit in mundum, & imbrem Spiritus sancti in universam terram ad producendum fidei fructum cum impetu demisit.

B. *Virgo cunctis, solo Deo excepto, superior existit.*

Ave gratia plena, porta cœlorum, de A qva Propheta vociferatus est, his verbis.

Ezech. 44. *Ecce porta clausa, & nullus ingredietur per eam, nec egredietur, præterquam Dominus Deus solus: & erit porta clausa duci, quia dux ipse vocabitur & in ipsum sperabunt omnes gentes.*

De hac porta etiam in Canticis Prophe-ta in discursu orationis planè & apertè pro-

Cant. 4. loqvitur inclamans: *Hortus conclusus, soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus,* Mansit in virginitate sancta & præclara puella Maria, qvæ est nubes lucida, habens in-tus Deum Verbum: ad qvam vocalissimus

Isai. 3. Esaias: *Ecce nubes levis, & veniet in Ægyptum:* mons nullatenus incisus, præruptam B habens petram Christum; de qva sapientis-

Dan. 2. simus Daniel ait: *Abscissus est lapis de monte sine manibus:* hoc est absqve viro solidam petram Christum virgo peperit, ipsa tem-plum minimè compositum, qvæ lapidem cœlestem habet Christum, ipsa nubes to-nitruiformis, qvæ fulgur interius in utero gestat: sermoniqve meo attestatur divina

Cant. 7. Scriptura, dum ait: *Venter tuus acervus frumenti vallatus in liliis.* Ipsa est ager mi-nimè cultus, qvæ Verbum velut granum

Joan. 12. frumenti suscipiens, etiã manipulum ger-minavit. Ipsa clibanus intellectualis, qvæ ignem & vitæ panem habebat. Ipsa est C sancta mater Salvatoris, qvæ Verbum pa-tris ex se incarnatum peperit. Ad qvam

Isa. 7. Esaias: *Ecce virgo in utero habebit, & pariet filium, & vocabunt nomen ejus Emmanuel.* O virgo pura, sancta mater Domini, beata sponsa Trinitatis individuæ, beata tu inter mulieres, qvæ Deum & hominem o-mnium creatorem velut infantem in ter-ra peperisti. Beata tu inter mulieres, qvæ sola in terra Deum cœlestem concepisti. Beata tu inter mulieres, cujus ubera suxit is qvi alit universa. Sancta Maria virgo D Deipara. Beata tu inter mulieres, qvæ nunc genuisti eum, qvi olim in Paradiso formavit Adam è luto. Tu enim es Dei-para, qvæ Verbum ex te incarnatum pe-peristi. Deipara existis, qvæ Deum ver-bum in forma servi concepisti. Deipara existis, qvia Deum Verbum suscipiens incarnatum peperisti. Deipara existis, qvæ sola solius Dei unigenitum filium genuisti: non temporaneum Deum genuisti ex te incarnatum: sed æternum, qvi ante te est, & ante omnia. Ovis immacu-lata, qvæ peperit agnum CHRISTUM.

Χαῖρε κεχαριτωμένη ἡ πύλη τῶν οὐρανῶν, περὶ ἧς ὁ Προφήτης κέκραγε λέγων.

Ἰδοὺ ἡ πύλη κεκλεισμένη, καὶ οὐδεὶς εἰσελεύσεται δι' αὐτῆς, οὐδὲ ἐξελεύσεται, εἰ μὴ Κύριος ὁ Θεὸς μόνος· καὶ ἔσται ἡ πύλη κεκλεισμένη τῷ ἡγεμόνι, διότι ἡγούμενος αὐτὸς κληθήσεται, καὶ εἰς αὐτὸν ἐλπιοῦσι πάντα τὰ ἔθνη.

Περὶ ταύτης τῆς πύλης καὶ ἐν τοῖς ᾄσμασι τῇ λέξει ὁ Προφήτης σαφῶς καὶ σαφῶς κατα-λέγεται κεκραγώς· κῆπος κεκλεισμένος ἀ-δελφή μου νύμφη· κῆπος κεκλεισμένος, πηγὴ ἐσφραγισμένη. ἔμεινεν ἐν τῇ παρθενίᾳ ἡ ἁγία, καὶ σεμνὴ κόρη Μαρία, ἡ φυτευθεὶς νεφέλη, ἡ ἔν-δον ἔχουσα τὸν Θεὸν λόγον· περὶ ἧς ὁ μεγαλό-φωνος Ησαΐας· ἰδοὺ νεφέλη κούφη, καὶ ἐλαφρὰ εἰς Αἴγυπτον· τὸ ἀλατόμητον ὄρος, ἡ τὸν ἀκρότομον ἔχουσα πέτραν Χριστόν. περὶ ἧς ὁ σοφώτατος Δανιὴλ λέγει· ἀπετμήθη λίθος ἐξ ὄρους ἄνευ χειρῶν τετέσιν, ἄνευ ἀνδρὸς τὴν σαρκὰν πέ-τραν Χριστὸν ἔτεκεν ἡ παρθένος. ὁ ἀσύνθετος ναός, ἡ τὸ ἀράνιον ἔχουσα λίθον Χριστόν, ἡ βρον-τοφόρος νεφέλη, ἡ τὴν ἀστραπὴν ἔνδον ποικιλοφό-ρως βαστάσασα· καὶ μαρτυρεῖ μοι τῷ λόγῳ ἡ θεία γραφὴ λέγουσα, ποικίλα σε θημωνία σι-τος πεφραγμένη ἐν κρίνοις· ἡ ἀγεώργητος χώ-ρα, ἡ τὸν λόγον ὡς κόκκον σίτου δεξαμένη, καὶ τὸ δράγμα βλαστήσασα, ἡ νοερὰ κλίβανος, ἡ τὸ πῦρ, καὶ τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς ἔχουσα· ἡ οὐσία μή-τηρ τοῦ σωτῆρος, ἡ τὸν λόγον τοῦ πατρὸς ἐν σῷ σαρκωθέντα τεκοῦσα. περὶ ἧς Ησαΐας· ἰδοὺ ἡ παρθένος ἐν γαστρὶ ἕξει, καὶ τέξεται υἱόν, καὶ κα-λέσουσι τὸ ὄνομα αὐτοῦ Εμμανουήλ. ὦ παρθένος ἁγία, ἁγία μήτηρ Κυρίου· μακαρία νύμφη Τελειάδος ἀχωρίστου· μακαρία σὺ ἐν γυναιξίν, ἡ τεκοῦσα ἐπὶ γῆς ὡς βρέφος τὸν πάντων κτίστην Θεόν. μακαρία σὺ ἐν γυναιξίν, ἡ μόνη ἐπὶ γῆς κυήσασα τὸν οὐράνιον Θεόν. μακαρία σὺ ἐν γυ-ναιξίν, ἧς μαθητὴς ἐθήλασεν ὁ τρέφων τὰ σύμ-παντα. μακαρία σὺ ἐν γυναιξίν, ἡ νῦν γεννή-σασα τὸν ποτὲ πλάσαντα πηλῷ τὸν Ἀδὰμ ἐν τῷ Παραδείσῳ, θεοτόκε ἁγία παρθένε Μαρία. θεοτόκος γὰρ ὑπάρχεις, ἡ τὸν λόγον ἐν σῷ σαρ-κωθέντα τεκοῦσα. θεοτόκος ὑπάρχεις ἡ τὸν Θεὸν λόγον ἐν μορφῇ δούλου κυήσασα· θεοτόκος ὑ-πάρχεις, ὅτι Θεοῦ λόγον δεξαμένη σαρκωθέν-τα ἔτεκες· θεοτόκος ὑπάρχεις ἡ μόνη τοῦ μόνου μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ γεννήσασα. ὁ πρόσκαιρον Θεοῦ γεννήσασα· ἀλλ' αἰώνιον τὸν τοῦ σοῦ καὶ πάντων Θεοῦ, ἐκ σοῦ σαρκωθέντα. τὸ ἄσπιλον πρόβατον, ἡ τὸν ἀμνὸν τεκοῦσα Χριστόν.

ἡ ἀμώμητος ἡ ἀπειρόζυγος ἡ τὸν μόσχον γεννήσασα. ἡ νοερὰ τῆς πίστεως τράπεζα ἡ τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς τῷ κόσμῳ χορηγήσασα. τί εἴπω; καὶ τί λαλήσω τὴν ὁλόρριζον δόξαν; περὶ ταύτης τῆς ὁσίας κόρης τῆς ἀείπαρθένου καὶ παρθένου, διὰ τοῦ Προφήτου λέγοντος ὁ Θεὸς φησίν· ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται ἡγούμενος, τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ἰσραήλ· καὶ ἔξοδοι αὐτοῦ ἀπ' ἀρχῆς ἐξ ἡμερῶν αἰῶνος. διὰ τοῦτο δώσει αὐτοὺς ἕως καιροῦ τικτούσης, τέξεται, καὶ οἱ ἐπίλοιποι τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ ἐπιστρέψουσιν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς Ἰσραήλ· καὶ στήσεται, καὶ ὄψεται, καὶ ποίμνιον αὐτοῦ ἐν ἰσχύϊ Κυρίου. ὦ παρθένε ἁγία, φωτὸς αἰωνίου ὑπάρχουσα μήτηρ, φωτὸς τοῦ φωτίσαντος ἐν οὐρανοῖς τὰς τῶν Ἀγγέλων στρατιάς. φωτὸς τοῦ φωτίσαντος τῶν Σεραφεὶμ τὸ ἀνεκλάλητον ὄμμα· φωτὸς δὲ φωτίσαντος λαμπρᾶς λαμπάσι τὸν ἥλιον· φωτὸς τοῦ φωτίσαντος τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης τῇ Τριάδι. φωτὸς τοῦ εἰπόντος· ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου. φωτὸς τοῦ εἰρηκότος· ἐγὼ φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα. φωτὸς τοῦ ἀναληφθέντος, καὶ φωτίσαντος ἐν οὐρανοῖς, καὶ ἐπὶ γῆς τὰ σύμπαντα. ὦ παναγία παρθένε, ἡ στρατιὰς Ἀγγέλων ξενίσασα. ξένον γὰρ θαῦμα ἐν οὐρανοῖς, γυνὴ τὸ φῶς ἐν ἀϊδίοις βασήσασα. ξένον θαῦμα ἐν οὐρανοῖς Χερουβικὸς θρόνος ἕτερος. ξένον θαῦμα ἐν οὐρανοῖς γυναικὸς υἱὸς αὐτῆς, ἢ τῶν αἰώνων πατὴρ ὑπάρχων. ξένον θαῦμα ἐν οὐρανοῖς παρθένος θάλαμος, υἱὸν Θεοῦ, Θεὸν νυμφίον ἔχουσα Χριστόν, ξένον θαῦμα ἐν οὐρανοῖς τὸ βρέφος τῆς παρθένου, δεσπότης τῶν Ἀγγέλων πέφυκεν. ὦ παναγία παρθένε, μήτηρ τοῦ σωτῆρος, ἡ τὸν ἄναρχον γεννήσασα λόγον, τὸν τοῦ πατρὸς σύνθρονον υἱὸν τὸν ὁμοούσιον τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τὸν προαιώνιον, σὺν πατρὶ, καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, τὸν τοὺς οὐρανοὺς καμαρώσαντα, τὸν τὴν γῆν ἑδράσαντα. χαῖρε παναγία παρθένε ἡ τὸ πῦρ τῆς θεότητος ἀφλέκτως, ὡς νοερὰ βάτος, κατέχουσα, ἡ νοερὰ κιβωτὸς, ἡ τὸ πῦρ καὶ τὸν ἄρτον τῆς ζωῆς θερμὸν τῷ κόσμῳ πρὸς βρῶσιν ἐνέγκασα. περὶ οὗ λέγει ὁ σωτὴρ τοῦ κόσμου Χριστὸς, λάβετε, φάγετε. τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα τὸ ὑπὲρ ὑμῶν κλώμενον εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. πλησία τῆς παρθενικῆς ἡ πανάρετος

A Juvenca nunqvam jugum experta, qvæ vitulum genuit. Fidei mensa intellectualis, qvæ panem vitæ mundo suppeditavit. Qvid dicam, & qvibus verbis explicabo gloriam radicitus fundatam? De hac sancta puella, semper inqvam puella & virgine, DEUS per Prophetam ait: *Ex te mihi exibit dux, qvi sit dominator in Israël, & egressus ejus ab initio à diebus æternitatis: propterea dabit eos usqve ad tempus parientis: pariet & reliqvi filiorum ejus convertentur ad filios Israël. Astabit, & videbit, & pascet ovile suum in potentia Dominus.* O virgo sancta lucis æternæ mater! lucis, inqvam, qvæ in cœlis illuminat copias Angelorum: lucis, qvæ illuminat ipsorum Seraphim incomprehensum oculum: lucis, qvæ illuminat solem splendidis facibus: lucis, qvæ fines terræ illuminat ad credendum Trinitati: lucis, qvæ dixit: *Ego sum lux mundi*: lucis, qvæ dixit. *Ego lux in mundum veni*: lucis, qvæ assumpta est, & illuminavit cuncta, qvæ sunt in cœlis & in terra. O virgo sanctissima, qvæ exercitus Angelorum in stuporem deduxisti. Stupendum enim est miraculum in cœlis, mulier amicta Sole: stupendum miraculum in cœlis, mulier gestans lucem in ulnis: stupendum miraculum in cœlis, alter thronus Cherubicus. Stupendum miraculum in cœlis, mulieris filius, qvi & ipsius, & sæculorum est pater. Stupendum miraculum in cœlis, thalamus virginis, habens filium DEI, Deum sponsum CHRISTUM. Stupendum miraculum in cœlis, Dominus Angelorum, infans virginis effectus est. O sanctissima virgo mater Salvatoris, qvæ genuisti principio carens Verbum, filium scilicet eundem cum Patre habentem thronum, consubstantialem Patri, & Spiritui sancto, qvi cum Patre & Spiritu sancto est ante sæcula, qvi concameravit cœlos, & terram condidit. Ave sanctissima virgo, qvæ velut rubus intellectualis absqve combustione divinitatis ignem tenes. Clibanus intellectualis, qvi ignem & panem vitæ calidum mundo in esum attulit, de qvo Salvator mundi Christus ait: *Accipite, comedite, hoc est corpus meum, qvod pro vobis frangitur in remissionem peccatorum.* Locuples est, charissimi, virtutibus plena

Mich. 5. & Matth. 2.

Joan. 8.

Salutatio ad Virginem.

Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22.

mensa virginea, optimis qvibuscumqve cibis abundans, qvibus terra fruatur, largita est sancta virgo & mater Christi, qvæ splendidam lucernam relucentem in cœlo & terra Christum gestavit, ad qvam Propheta Zacharias, *Ecce candelabrum aureum, & facula super ipsum.* Qvinetiam David canticum hoc svavissimum inclamat, *Lucerna pedibus meis verbum tuum & lumen semitis meis.*

Zach. 4.
Psal. 118.

O candelabrum virgineum, qvod illustravit tenebris involutos. O candelabrum virgineum repellens tenebras, & lucem splendere faciens. O candelabrum virgineum, qvod ignem & oleum inseparabile ad illuminandum intulit. O candelabrum virgineum, qvod ab altissimo throno accepit ter lucidum ignem, unum, inextingvibilem, consubstantialem, & ad illustrandam terram resplenduit. O candelabrum virgineum, de qvo per Prophetam DEUS inqvit: *Illuc producam cornu David, paravi lucernam CHRISTO meo.* Corona regia pretiosissimum habens lapidem, & gemmis similem CHRISTUM: purpura regia, qvæ cœli terræqve regem induit, universale corporis indumentum purpuram referens, constantissima Christianorum fides: liber incomprehensus, qvæ Verbum & filium Patris mundo legendum exhibuisti. Beata inter mulieres, qvæ Verbum ex te incarnatum peperisti, Verbum, inqvam Patris, filium Verbum, ante sæcula DEUM, Verbum initio carens & æternum, Verbum cum Patre & Spiritu sancto unitum, Verbum eundem cum Patre habens thronum, Verbum sedens super Cherubim, & Verbum qvod glorificant animalia qvadruplicem faciem habentia, Verbum qvod creavit Angelos, Verbum qvod fecit ut Principatus & Potestates essent, Verbum qvod extendit cœlos & terram condidit, Verbum verum DEUM ipsum CHRISTUM Dominum nostrum, qvem sanctissima virgo peperisti, & denuo post partum virgo, qvæ gemmam produxisti, coronam regiam plexuisti. O beata virgo, qvæ gloriam cœlestem portasti, & ex multis floribus Paradisi mundum odore bono replesti. Virgo est lilium immaculatum, qvæ rosam immarcessibilem genuit, Christum: vitis veritatis fertilissima, & qvod ad virginitatem

τράπεζα, ὦ ἀγαπητοὶ, παντοίων καλῶν βρωμάτων πρὸς ἀπόλαυσιν τῇ οἰκουμένῃ ἐδωρήσατο ἡ ὁσία παρθένος, καὶ μήτηρ τοῦ Χριστοῦ, ἡ τὸν φωτεινὸν λύχνον τὸν ἐκλάμποντα ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς βαστάσασα Χριστόν. πρὸς ἣν ὁ Προφήτης Ζαχαρίας, ἰδοὺ λυχνία χρυσῆ, καὶ τὸ λαμπάδιον ἐπάνω αὐτῆς. Εἰγαρῶν καὶ ὁ Δαβὶδ τὸ μελῳδικὸν ἆσμα τοῦτο βοᾷ· λύχνος τοῖς ποσί μου ὁ λόγος σου, καὶ φῶς τοῖς τρίβοις μου.

Ὦ λυχνία παρθενικὴ, ἡ τὸ σκότος ἀπελαύνουσα, καὶ τὸ φῶς καταυγάζουσα. ὦ λυχνία παρθενικὴ, ἡ τὸ πῦρ, καὶ τὸ ἔλαιον ἀχώριστον πρὸς φωτισμὸν ἐνέγκασα. ὦ λυχνία παρθενικὴ, τρίφωτον ἓν πῦρ ἄσβεστον, ὁμοούσιον ἀφ' ὑψηλοτάτου θρόνου λαβοῦσα, καὶ πρὸς φωτισμὸν τῆς οἰκουμένης ἐκλάμψασα. ὦ λυχνία παρθενικὴ, περὶ ἧς διὰ τοῦ Προφήτου λέγει ὁ Θεὸς· ἐκεῖ ἐξανατελῶ κέρας τῷ Δαβὶδ ἡτοίμασα λύχνον τῷ Χριστῷ μου. ὁ βασιλικὸς στέφανος, τὸν μαργαριτοφόρον πολύτιμον ἔχουσα λίθον Χριστόν. ἡ βασιλικὴ πορφύρα, τὸν οὐρανὸν καὶ γῆς ἐνδύσασα βασιλέα τὸ οἰκουμενικὸν σῶμα τύπος, πορφυροῦν ἔνδυμα· ἡ ἀκηλίδωτος τῶν Χριστιανῶν πίστις· ἡ ἀκατάληπτος βίβλος, ἡ τὸν λόγον, καὶ τὸν υἱὸν τοῦ πατρὸς τῷ κόσμῳ προαναγνώσασα. ἡ μακαρία ἐν γυναιξὶν, ἡ τὸν λόγον ἐν σοὶ σαρκωθέντα τεκοῦσα, λόγον τὸν τοῦ πατρὸς υἱὸν, λόγον τὸν προαιώνιον Θεὸν, λόγον ἄναρχον, καὶ ἀίδιον, λόγον τὸν σὺν πατρὶ καὶ ἁγίῳ πνεύματι προσκυνούμενον, λόγον τὸν σύνθρονον τοῦ πατρὸς, λόγον τὸν ἐπὶ τῶν Χερουβεὶμ καθήμενον, λόγον, ὃν τὰ τετράμορφα ζῶα δοξολογοῦσι, λόγον τὸν τῶν Ἀγγέλων κτίσαντα, λόγον, τὸν ἀρχὰς, καὶ ἐξουσίας εἶναι ποιήσαντα, λόγον τὸν οὐρανὸν ἐκτείναντα, καὶ τὴν γῆν ἑδράσαντα, λόγον τὸν ἀληθινὸν Θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν Κύριον ἡμῶν, ὃν ἔτεκες παναγία παρθένε, καὶ μετὰ τόκον πάλιν παρθένος, ἡ τὸν μαργαρίτην τεκοῦσα, καὶ τὸν βασιλικὸν στέφανον πλέξασα. ὦ μακαρία παρθένε, ἡ τὴν οὐράνιον δόξαν βλαστήσασα, ἡ ἀπὸ πολλῶν ἀνθῶν τὸν κόσμον εὐωδίᾳ πληρώσασα. κρίνον ἄσπιλον ὑπάρχει ἡ παρθένος, τὸ ἀμάραντον ῥόδον γεννήσασα Χριστὸν, ἡ ἄμπελος τῆς ἀληθείας, ἡ πολύφορος, καὶ ἀτρύγητος τῇ παρθε-

νία, ἡ μὴ σταφεῖσα, καὶ βοτρυοφορήσασα, ἡ τὸν πέπειρον βότρυν βλασήσασα Χριστόν. πῶς ἔν ἐβλάστησας, πεῖσον ἡμᾶς, παναγία παρθένε· πῶς μήτηρ Θεοῦ ὤφθης ἐπὶ γῆς, λόγον προαιώνιον δεξαμένη. ἡ κοιλιοφορήσασα παρθένος ἐγὼ ἄφθαρτος, ναὸς ἀμόλυντος γέγονα, τὸ ἐνοικήσαντος ἐν ἐμοὶ λόγῳ Θεοῦ ἀπειρογάμῳ.

A minimè vindemiata: qvæ licet non fossa, uvarum tamen feraciſſima: nempe qvæ maturam uvam germinavit CHRISTUM. Qvamobrem ſanctiſſima virgo, fac nobis fidem, qva ratione germinaveris, qvo pacto ſuſcipiens verbum, qvod eſt ante ſæcula, mater DEI viſa ſis ſuper terram. Ego virgo incorrupta, qvæ in utero geſtavi, effecta ſum templum impollutum habitantis in me Verbi Dei nuptiarum expertis.

Τὸν Ἐμμανουὴλ ἐν ἀφθάρτῳ κοιλίᾳ φέρουσα, εἰς γαστέρα ἀμόλυντον, ἀφομοιωμένη θρόνῳ Χερουβικῷ· εἰς ἣν ὁ λόγος τοῦ πατρὸς σὰρξ ἐγένετο, ὁ ἄναρχος, καὶ ἀόρατος· ὁρατὸς οἰκονομικῶς, ὁ ἐνανθρωπίσας Θεός· πεῖραν οὐκ ἐγνωκυῖα ἀνδρὸς, τὸν προαιώνιον Θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἔτεκον. παρθένος γὰρ καὶ νῦν ὑπάρχω μετὰ τὸν τόκον, καθαρωτέρα τοῦ πρώην. ἀπόνως ἔτεκον οὐχ ὡς πᾶσα γυνή· ἀνόμοια γὰρ ἐμοῦ, κἀκείνων τὰ μεταξὺ πράγματα. οὐκ ἔγνω φύσις ἀνθρώπων τὸν τόκον μου, εἰ μὴ μόνος ὁ ἐν ἐμοὶ οἰκήσας Θεός. ὦ παρθένε θρικτὸν τῆς Ἐκκλησίας κειμήλιον, τὸ μέγα τυχὸν μυστήριον, ἱερέα καλεῖ τὴν παρθένον ὁ μοῦ τε, καὶ θυσιαστήριον, ἥ τις τραπεζοφοροῦσα τὸν οὐράνιον ἄρτον Χριστὸν ἔδωκεν ἡμῶν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. ὦ γαστὴρ ἀμόλυντος οὐρανὸν κύκλον ἔχουσα, καὶ Θεὸν ἀχώρητον, ἐν σοὶ δὲ χωρητὸν βαστάσασα. ὦ γαστὴρ οὐρανοῦ πλατυτέρα, Θεὸν τὸν ἐν σοὶ μὴ στενοχωρήσασα. ὦ γαστὴρ ἑπτάκυκλος οὐρανὸς, καὶ μειζοτέρως αὐτῶν τυγχάνουσα. ὦ γαστὴρ ἑπτὰ οὐρανῶν ὑψηλοτέρα, καὶ πλατυτέρα. ὦ γαστὴρ ὁ ὄγδοος οὐρανὸς στερεωμάτων ἀνωτέρα. ὦ γαστὴρ ἑπταφώτου χάριτος τὸ ἄσβεστον ἔχουσα φῶς. τί εἴπω; ἢ τί λαλήσω περὶ τῆς σεμνῆς, καὶ ἁγίας παρθένου; ὁ πόθος ἔλκει με λέγειν περὶ τῆς θεοτόκου, καὶ φόβος κατέχει με τοῦ σιωπᾶν, οὐκ ἀξίως ἔχων τοῦ λέγειν. ὁ νοῦς προκαλεῖται, καὶ ὁ φόβος ἀποθλίβει. ὃς μὲν ἕλκει με, ὃς δὲ ἀνθέλκει με. ἐπειδὴ οὖν συνέχομαι τῶν ἀμφοτέρων, συμφέρει μοι λαλῆσαι περὶ τῆς μεγαλωνύμου, καὶ ὁσίας παρθένου. λέγω γὰρ ταύτην οὐρανὸν, καὶ θρόνον ὁμοῦ τε καὶ σταυρόν· τὰς γὰρ ἁγίας ἁγ-

Emmanuelem geſtavi in utero incorrupto, in ventre impolluto, ſimilis effecta throno Cherubico: in qva caro factum eſt Verbum Patris, qvi DEUS eſt initio carens: & licet inviſibilis, ſpectabilis tamen per diſpenſationem aſſumptæ carnis factus eſt. Non experta, nec cognoſcens virum, peperi DEUM, qvi eſt ante ſæcula, ipſum CHRISTUM. Nam etiam nunc ſum virgo poſt partum, purior (ſi dicere licet) qvàm antea: ſine labore peperi, non ut omnes mulieres: diſſimiles enim fuerunt res meæ ac illarum inter pariendum. Non novit natura humana partum meum, excepto ſolo DEO, qvi in me habitavit. O virginem, ſtupendum Eccleſiæ theſaurum, qvi adeptus eſt ingens Myſterium. Virginem appellat velut Sacerdotem pariter, & altare; qvæ qvidem menſam ferens, dedit nobis cœleſtem panem Chriſtum in remiſſionem peccatorum. O uterum impollutum, habentem circulum cœlorum, qvi DEUM incomprehenſum, in te verò comprehenſum portaſti. O uterum cœlo ampliorem, qvi DEUM in te non coarctaſti. O uterum, qvi cœlum es ſeptem circulis conſtans, & capacior illis exiſtis. O uterum ſeptem cœlis ſublimiorem atqve latiorem. O uterum, qvi es octavum cœlum, ſeptem firmamentis celſiorem. O uterum habentem inextinguibile lumen ſepties lucentis gratiæ. Qvid dicam, aut qvid loqvar de præclara & ſancta Virgine? Deſiderium me trahit, ut de Deipara verba faciam: & formido me retinet in ſilentio, ut qvi non habeam facultatem dicendi pro dignitate. Animus hortatur, & metus deterret: ille qvidem trahit me, iſte verò me abſtrahit. Cùm ergo ab utroqve diſtinear, expedit mihi ut ſermonem habeam de percelebri & ſancta virgine. Dico enim illam eſſe cœlum, thronum, ſimul & crucem: extendens

Virgo poſt partum.

D. Virginis Mariæ encomia.

Virgo Maria ab Angelis adoratur. Luc. 2.

enim ſanctas ulnas Dominum portavit, A thronus Cherubicus, cruciformis, & cœleſtis, de qva per ſcripturas in cœlos incumbo, & conſpicio illam ab Angelis adorari. Hinc Gabriel in primis ſalutat Virginem. *Ave gratia plena*, qvæ es ſplendidum cœlum. *Ave gratia plena*, qvæ habes radium de cœlo lucidis facibus coruſcantem, utpotè ſolem Chriſtum. Virgo plurium nominum & multoçula effecta eſt Seraphim incomprehenſæ viſionis: qvæ inventa eſt velamentum qvoddam intellectuale corporis univerſalis, Cherubim tranſcendens. Illa enim B averturtur, cùm neqveant ſpiritalem ignem divinitatis fixis oculis intueri: hæc autem apertis oculis fixè intuens incomprehenſibilem & ſomni expertem oculum Chriſti, cum deſiderio & oſculo ſalutabat. Exercitus Angelorum (qvi ſunt ſcabellum pedum Chriſti) procidentes nec videre poſſunt, nec contingere: hæc verò labra labris conjungens, incomprehenſum ſalutabat. O virgo incomprehenſi Myſterii ferens miraculum, qvæ fidem ter optatam orbi prædicaſti.

κάλας ἐκτείνασα, τὸν δεσπότην ἐβάσασεν ὁ θρόνος Χερουβικὸς, σταυροειδὴς, ὑράνιος, περὶ ἧς διὰ τῶν γραφῶν ἐν ὑρανοῖς παραπύπλω, καὶ βλέπω ταύτην ὑπὸ Ἀγγέλων προσκυνουμένην. ὅθεν πρῶτον ὁ Γαβριὴλ τὴν παρθένον ἀσπάζεται· χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ. χαῖρε κεχαριτωμένη, ὁ λαμπρὸς ὑρανός. χαῖρε κεχαριτωμένη ἡ τὸν ἐξαστράπλοντα ἐξ ὑρανοῦ λαμπραῖς λαμπάσιν ἀκτίνα ἔχουσα ἥλιον τὸν Χριστόν. Σεραφὶμ γέγονεν ἡ παρθένος, ἡ πολυώνυμος, ἡ πολυόμματος, τῆς ἀπαταλήπλου θέας. σκέπτις νοερὰ, διὰ οἰκουμενικοῦ σώματος εὑρεθεῖσα, τὰ Χερουβὶμ ὑπερβάλλουσα. ἐκείνα μὲν γὰρ ἀποστρέφονται μὴ δυνάμενα ἀτενίσαι πρὸς νοητὸν πῦρ τῆς θεότητος. αὕτη δὲ πανοῖς ὄμμασιν ἐνατενίζουσα τὸ ἀπατάληπλον καὶ ἀοίμητον ὄμμα Χριστοῦ, ποθοῦσα, καὶ φιλοῦσα ἠσπάζετο. στρατιαὶ Ἀγγέλων ὑποπόδιον τῶν ποδῶν τοῦ σωτῆρος προσκίπλοντες, ὅτε ἰδεῖν, ὅτε προσψαῦσαι ἰσχύουσιν· αὕτη δὲ χείλη χείλεσι συνάπλουσα τὸν ἀπατάληπλον ἠσπάζετο. ὦ παρθένε ἀπαταλήπλε μυστηρίου φέρουσα θαῦμα, πεπόθητον πίστιν τῇ οἰκουμένῃ κηρύξασα.

Virgo ſublimior Angelis facta eſt, ſuperior ipſis Cherubim & Seraphim, placens CHRISTO regi, à Deo in honore habita, tanqvam ancilla digna, & mater. Sancta mater immaculata, qvæ genuiſti Chriſtum, qvi eſt ante te, & dixit: *prius* *Joan. 8.* *qvam Abraham fieret, ego ſum.* Qvæ ſtabulum gloria exornaſti, & præſepe illuſtraſti. Virgo ſiqvidem ſpelunca & præſepe, cœli circulum præſe ferentes Deum incomprehenſum geſtabant: utpotè tres Trinitati apertè miniſtrantes; qvando virgo in ſpelunca citra laborem prægnans, D cœli & terræ Dominum depoſuit in præſepio: tunc etiam ordines Angelorum circunſtabant virginem cum clamore dicentes.

Ἀγγέλων ἀνωτέρα γέγονεν ἡ παρθένος, μειζοτέρα τῶν Χερουβὶμ, καὶ τῶν Σεραφὶμ, λρέσκουσα τῷ βασιλεῖ Χριστῷ, ὡς ἀξία δούλη, καὶ μήτηρ τιμηθεῖσα παρὰ Θεῷ. ἁγία μήτηρ ἀμόλυντε, ἡ τὸν πρὸ σοῦ γεννήσασα Χριστὸν τὸν εἰπόντα. πρὶν Ἀβραὰμ γενέσθαι ἐγώ εἰμι. ἡ τὸ σπήλαιον δοξάσασα, καὶ τὴν φάτνην μεγαλύνασα. παρθένος γὰρ καὶ σπήλαιον, καὶ φάτνη, ὑρανοῦ κύκλον ἔχοντες, Θεὸν ἀχώρητον ἔφερον, οἱ τρεῖς τῇ Τριάδι σαφῶς λειτουργήσαντες, ὅτε ἡ παρθένος ἀπόνως τὸν ὑρανὸν, καὶ γῆς δεσπότην ἐν τῷ σπηλαίῳ κυήσασα, ἐν τῇ φάτνῃ ἔθετο, τότε καὶ τάξις Ἀγγέλων τὴν παρθένον ἐκύκλωσαν βοῶντες καὶ λέγοντες.

Luc. 2. *Gloria in altiſſimis DEO, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Qvapropter etiam paſtores, qvi ruri pernoctabant, hujusmodi glorificationem Angelorum audierunt de Salvatore: & celeri curſu properantes, lucem adoraverunt; ſpectantes miraculum inſolens; ancillam Domini & virginem in terra verſantem, evaſiſſe ſponſam cœleſtem. Ipſa enim & ſponſa, & thalamus, & Dei mater vi-

Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία. ὅθεν οἱ ποιμένες ἀγραυλοῦντες τὴν τοιαύτην δοξολογίαν τῶν Ἀγγέλων ἤκουσάν τε περὶ τοῦ σωτῆρος, καὶ τῷ δρόμῳ βαδίσαντες, τὸ φῶς προσεκύνησαν, ξένον θαῦμα θεασάμενοι, τὴν δούλην τοῦ δεσπότου, καὶ τὸ ἐπίγαμον παρθένον, ὑράνιον νύμφην. αὕτη γὰρ ἡ νύμφη, ἡ πασῶν, ἡ Θεοῦ μήτηρ ὤφθη ἐν τῷ

σπηλαίῳ, ὅτε τὸ βρέφος ἔτεκε Χριστὸν, κατὰ τὴν προφητικὴν Ησαΐου φωνήν· ὅτι

Παιδίον ἐγεννήθη ἡμῖν. Υἱὸς καὶ ἐδόθη ἡμῖν, οὗ ἡ ἀρχὴ ἐπὶ τοῦ ὤμου αὐτοῦ, καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὐτοῦ μεγάλης βουλῆς Αγγελος, Θεὸς ἰσχυρὸς ἐξουσιαστὴς ἀρχῶν εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. εἶτά φησι μετὰ ταῦτα· μάγοι ἀπὸ ἀνατολῶν ὡσὰ ἀστέρος φωτεινοῦ καταλαμπόμενοι, καὶ ὁδηγούμενοι, τὸ μῆκος τῆς ἐξ ἀνατολῆς ὁδοῦ βαδίσαντες, ἥκασιν εἰς προσκύνησιν οὗ τετελεσμένος ἐν Βηθλεὲμ· ὅθεν καὶ τὴν πόλιν Ιερουσαλὴμ καταλαβόντες, κρύπτεται ἀπ' αὐτῶν ὁ ἀστὴρ· οἱ δὲ θορυβηθέντες τὸν ὁδηγὸν ἀπολέσαντες, ἀνάγκῃ τῇ βίᾳ τοὺς ἐν τῇ πόλει ἐρωτῶντες, ἐπυνθάνοντο παρ' αὐτῶν· ποῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται; ξένον δὲ θαῦμα πᾶσιν ἐνομίζετο. τότε δὲ Ηρῴδης ἀκούσας, ἐταράττετο λίαν, καὶ καλέσας τοὺς ἱερεῖς, ἐπυνθάνετο παρ' αὐτῶν, πῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται. οἱ δὲ εἶπον καὶ οὐκ ἠρνήσαντο. ὡμολόγησαν καὶ οὐκ ἐψεύσαντο. τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου κρύπτειν οὐκ ἠδύναντο, τὴν δὲ τοῦ σωτῆρος φωνὴν διὰ τοῦ προφήτου σαφηνιζομένην, ἐμαρτύρησαν λέγοντες· ἐν Βηθλεὲμ γεννᾶται ὁ Χριστός. οὕτω γὰρ βοᾷ διὰ τοῦ προφήτου· καὶ σὺ Βηθλεὲμ οἶκος Ἰούδα· ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται τοῦ εἶναι εἰς ἄρχοντα ἐν τῷ Ισραήλ. ὦ τοῦ ἀπειθοῦντος Ισραήλ. ὡμολόγησε τὸ πρᾶγμα τοῦ νόμου, καὶ τὸν νομοθέτην ἠρνήσατο· αὐτοὶ ἐμαρτύρησαν πῦ ὁ Χριστὸς γεννᾶται, καὶ αὐτοὶ πάλιν ἠρνήσαντο τὸν γεννηθέντα Χριστόν.

Τί οὖν οἱ Μάγοι; ὧν τὸ οἰκεῖον τοῦ νοὸς ἠλλοιώθη, ὧν ἡ καρδία ἐταράττετο λίαν, καὶ ἐσβέννυτο ἐν λύπῃ, ὧν οἱ σεναγμοὶ ὡς κυμάτων βία τὴν ναῦν ἐπόντιζον, ὧν οἱ ὀφθαλμοὶ μαργαρειτοδόσι δάκρυσι τὴν γῆν κατέρραινον, ὧν ἀφόρητος ἡ θλῖψις, τὸν ἀνατολῶν ζητοῦντες ὁδηγόν, ὃν οὐκ εἶχον, ἔχοντες. ἐζήτουν· πῦ ὁ ἀστὴρ ὁ τῶν Μάγων ὁδηγός; καθ' οἷον δὲ τρόπον κρύπτεται ἀπ' αὐτῶν ὁ ἀστὴρ, σκόπει τὴν ἀλήθειαν, καὶ βλέπε τὸ θαῦμα, καὶ τὴν μύησιν. ἕνεκεν τούτου κρύπτεται ἀπ' αὐτῶν ὁ ἀστὴρ, ἵνα τούτων ἐρωτώντων τοὺς ἀπίστους ἱερεῖς, φανερὸν γένηται πᾶσι τὸ ἀρρητὸν, καὶ γῆς μυστήριον. ὅθεν μετὰ τὸ γνῶναι πάντας, φανερῶται πάλιν Μάγοις ὁ ἀστὴρ, ἕως

As est in stabulo, qvando peperit infantem Christum: juxta propheticam Esaiæ vocem, nempe:

Puer natus est nobis, & filius datus est nobis: cujus imperium super humerum ejus, & vocatur nomen ejus magni consilii Angelus, Deus fortis, potestate pollens, Princeps pacis, Pater futuri sæculi. Tum post hæc: Magi à partibus Orientis, à stella splendida illustrati & deducti, peracta itineris ab Oriente longitudine, venerunt Bethleem ad adorandum partum. Unde cùm ad civitatem Jerusalem perveniſſent, occultari cœpit stella: illi verò perturbati, eo qvòd viæ ducem perdidiſſent, necessitate cogente interrogabant incolas civitatis, & scisitabantur ab eis, ubi natus esset CHRISTUS. Qvod qvidem Miraculum inauditum omnes existimabant. De qvo cùm audiſſet Herodes, turbabatur vehementer, & vocatis sacerdotibus, percontabatur eos, ubi Christus nasceretur. Illi autem dixerunt, & non negaverunt: confessi sunt, & non sunt mentiti. Solis radios abscondere non poterant, vocem scilicet per Prophetam de Salvatore clarè pronunciatam: testatò dixerunt, in Bethleem nasci Christum. Hunc enim in modum per prophetam clamat: *Et tu Bethleem neqvaqvam es minima in principibus Juda: ex te enim exiet dux, qvi sit dominator in Israël.* O infidelem Israëlem: confessus est legis effectum, & legislatorem denegavit: testificati sunt ipsi, ubi nasceretur Christus, & hi rursus Christum natum abnegarunt.

Isa. 9.

Matth. 2.

Mich. 5. Matthæi 2.

Qvid igitur Magi? qvorum vis animi propria immutata erat, qvorum cor admodum turbabatur & extingvebatur præ dolore: qvorum suspiria fluctuum violentorum instar navem submergebant: qvorum oculi, lacrymis gemmas præ se ferentibus, terram irrigabant; qvorum afflictio intolerabilis erat, ductorem ab Oriente reqvirentes, qvem non habebant, habentes qværitabant, ubi esset Magorum dux stella. At verò perpende veritatem, qvonam pacto occultatur eis stella, & intuere miraculum, & ejus significationem. Hac de causa absconditur eis stella, ut dum percontarentur incredulos sacerdotes, manifestum redderetur omnibus cœli & terræ Mysterium. Qvapropter ubi cognoverunt omnes, rursum apparet stella Magis, donec veniſſet supra infan-

Cur magis occultetur stella.

tem in ſtabulo, vel potius in cœlo. (Ubi enim Chriſtus, ibi & cœlum.) Nam ſtabulum viſum eſt eſſe cœlum in terra. Illi verò cùm vidiſſent ſtellam, imò potius Salvatorem, gaviſi ſunt gaudio magno: & incurvantes ſe adoraverunt, obtuleruntqve dona, aurum, thus, & myrrham: aurum qvidem velut regi, thus autem tanqvam Deo, & myrrham tanqvam mortali: vel potius ut judicarent ſepulturam creatoris & opificis omnium Chriſti, qvam peperit ſponſa cœleſtis Maria, qvæ eſt cœlum, templum, & thronus divinitatis, inexplicabile Paradiſi monile. Angeli accuſabant Evam, nunc verò Mariam gloria proſeqvuntur, qvæ mulierum infirmitatem verè gloriolam reddidit, qvæ lapſam Evam erexit, & Adamum è Paradiſo dejectum in cœlos miſit: qvæ Paradiſum clauſum aperuit, & per Latronem rurſum Adamum complantavit. Per te enim, ô ſancta Virgo, medius obſtructionis paries inimicitias diſſolvit: per te pax cœleſtis donata eſt Mundo, per te homines facti ſunt Angeli, per te homines appellati ſunt amici, ſervi, & filii Dei, per te homines meruerunt eſſe conſervi Angelorum, & cum eis familiariter converſari, per te notitia cœleſtis à terra transmittitur in cœlos: per te homines fiduciam habent in cœlo erga altiſſimum: per te Crux reſplenduit per univerſam terram, in qva qvidem cruce pependit filius tuus Chriſtus Deus noſter: per te mors conculcatur, & ſpoliatur infernus: per te eciderunt idola, & excitata eſt notitia cœleſtis: per te cognovimus unigenitum filium Dei, qvem ſanctiſſima Virgo peperiſti, Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, qvem omnes Angeli atqve homines adorantes, dicimus principio carentem Patrem, carentem principio Filium, & principio carentem Spiritum ſanctum, Trinitatem individuam & conſubſtantialem glorificantes in ſæcula ſæculorum. Amen.

Trinitas principio caret.

A ᾧ ἐλθὼν ἔσῃ ἐπάνω τῆς βρέφους ἐν τῷ σπηλαίῳ ἢ μᾶλλον ἐν τῷ οὐρανῷ. ὅτε γὰρ Χριστὸς, ἐκεῖ ὁ οὐρανός· τὸ γὰρ σπήλαιον οὐρανὸς ὤφθη ἐπὶ γῆς. οἱ δὲ ἰδόντες τὸν ἀστέρα, μᾶλλον δὲ τὸν σωτῆρα, ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην, οἳ καὶ πίπτοντες προσεκύνησαν, καὶ ἐκβαλόντες τὰ δῶρα, χρυσὸν, καὶ λίβανον, καὶ σμύρναν. χρυσὸν μὲν ὡς βασιλεῖ· λίβανον δὲ ὡς Θεῷ· καὶ σμύρναν ὡς θνητῷ· μᾶλλον δὲ ἵνα καὶ τὸν ἐνταφιασμὸν μηνύσωσι τῆς πάντων κτίσεως, καὶ δημιουργοῦ Χριστοῦ, ὃν ἔτεκεν ἡ B ἁγία νύμφη Μαρία ὁ οὐρανὸς, καὶ ναὸς, καὶ θρόνος τῆς θεότητος τὸ ἀνεκλάλητον τῆς παραδείσου κειμήλιον. Ἄγγελοι τὴν Εὔαν ἐμέμφοντο· νυνὶ δὲ τὴν Μαρίαν δοξάζουσιν, ἡ τὸ ἀσθενὲς τῶν γυναικῶν κυρίως δοξάσασα, ἡ τὴν πεσοῦσαν Εὔαν ἀνασήσασα, καὶ τὸν ἐκβληθέντα τοῦ παραδείσου Ἀδὰμ εἰς οὐρανοὺς ἀποσείλασα, ἡ τὸν κλαπέντα παράδεισον ἀνοίξασα, καὶ διὰ ληστοῦ πάλιν τὸν Ἀδὰμ καταφυτεύσασα. διὰ σοῦ γὰρ τὸ μεσότοιχον τοῦ C φραγμοῦ τὴν ἔχθραν κατέλυσεν, ὦ ἁγία παρθένε. διὰ σοῦ ἡ ἁγία εἰρήνη τῷ κόσμῳ ἐδωρήθη, διὰ σοῦ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης ἐφωτίσθη, διὰ σοῦ ἄνθρωποι Ἄγγελοι γεγόνασι, διὰ σοῦ φίλοι, καὶ δοῦλοι, ἢ τέκνα Θεοῦ ἄνθρωποι ἐκλήθησαν, καὶ διὰ σοῦ σύνδουλοι Ἀγγέλων καὶ συνόμιλοι ἄνθρωποι ἠξιώθησαν γενέσθαι, διὰ σοῦ γνῶσις ἁγία, καὶ δοξολογία ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸς ἀναπέμπεται· διὰ σοῦ παῤῥησίαν ἄνθρωποι ἐν οὐρανῷ πρὸς τὸν ὕψιστον ἔχουσι, διὰ σοῦ σωτὴρ ἔλαμψε τῇ πάσης τῆς οἰκουμένης, ἐν ᾧ τὸ βρέφος D σου ἐκρέματο Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν· διὰ σοῦ θάνατος πατεῖται, καὶ ᾅδης σκυλεύεται· διὰ σοῦ τὰ εἴδωλα πέπτωκασι, ἢ γνῶσις ἁγία ἐγήγερται, διὰ σοῦ τὸν μονογενῆ υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐγνώκαμεν, ὃν ἔτεκες παναγία παρθένε, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, ᾧ πάντες Ἄγγελοι, καὶ ἄνθρωποι προσκυνοῦντες λέγομεν, ἄναρχον τὸν πατέρα, ἄναρχον τὸν υἱὸν, ἄναρχον τὸ ἅγιον Πνεῦμα, Τριάδα ἀχώριστον, καὶ ὁμοούσιον δοξάζοντες εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

A

ΕΚ ΛΟΓΟΥ ΠΟΙΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ἡμῶν Ἐπιφανίε Ἐπισκόπε, εἰς Βάϊων.

SANCTI EPIPHANII IN FESTO PALMARUM ORATIONIS fragmentum.

Dionysio Petavio Interprete.

Ὃν ὑπ' Ἀγγέλων ἀσιγήτως ὑμνούμενον, καὶ δοξολογούμενον, κάτω ὡς ἄνθρωπον γονυπετεῖ τῷ Πατρὶ καὶ εὔχεται· καὶ ἄνω αὐτὸς ὑπὸ πάσης ὁρατῆς καὶ ἀοράτε κτίσεως εὐχὰς καὶ γονυκλισίας προσδέχεται. κάτω πεινᾷ ὡς ἄνθρωπος, ἄνωθεν δὲ ὁ αὐτὸς ἐλθὼν ἄρτος ἐράνιος διψᾷ οἰκονομικῶς. ἀλλ' αὐτός ἐσιν ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς θεοπρεπῶς· κάτω κοπιᾷ πρὸς τὴν προσληψιν· ἀλλ' αὐτός ἐσιν ἡ τῶν κοπιώντων καὶ πεφορτισμένων ἀνάπαυσις. αὐτὸς ὅτός ἐσιν ὁ σήμερον ἐπὶ τὸν θάνατον ἑκουσίως ἐρχόμενος, ἵνα * τὸ ἴδιε θανάτε καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτε καὶ ἀθανασίαν χαριζόμενος τοῖς ὑπ' αὐτοῦ θνήξασι, δι' ἀθανασίας ἐλπίδα δελεασθεῖσιν. διὰ τοῦτο παρεγένετο, ὁ σκηπτρα καὶ σάλπιγγας ἐπαγόμενος, ἀλλὰ πραχείαν ἐχάτην ἐνδεικνύμενος· ὁ ξίφη, καὶ ὅπλα, καὶ δόρατα· ἀλλὰ ταπείνωσιν ἄκραν φερόμενος· ἐχ ὁπλοφόρες, ὐκ ἀσπίδας χρυσοπλήκτες καὶ θυρεὲς, καὶ κράνος καὶ θώρακα· ἀλλὰ πραότητα ἄκραν, καὶ ἀκακίαν ἄμετρον, καὶ μετριότητα τὴν ὑπὲρ μέτρον ὁ Κύριος Χριτὸς, ὁ Θεὸς ἐν Σιών. καὶ εἰσείθη, φησὶ, πᾶσα ἡ πόλις λέγουσα, τίς ἐσιν ὅτος. οἱ δὲ ὄχλοι ἔλεγον, ὅτός ἐσι Χριτός ὁ υἱὸς Δαβίδ. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ ἱερὸν, ὁ ὄντως ναὸς, καὶ Θεὸς ὁ ἱερώτερος καὶ τῷ ἱερῷ, ἐξήνεγκε καὶ τὰς μιαρὰς ἱερεῖς τὰς ψευδωνύμως καὶ κακοτρόπες. οἱ δὲ παῖδες ἱεροπρεπῶς ἢ θεοπρεπῶς ἐν τῷ ἱερῷ τῷ Θεῷ ἑσῶτες ὡσαννὰ τῷ Θεῷ τῷ ἱερῷ Χριτῷ τῷ Ἰησῷ ἀνέκραζον· ὡσαννὰ τῷ υἱῷ Δαβίδ, δω-

QVI ab Angelis assiduè prædicatur, & canitur, infrà, tanqvam homo, Patri genua flectit, & precatur: supra ab omni aspectabili, & inaspectabili creatura preces, & genu flexiones accipit: infrà autem hominis instar esurit. Idem cœlestis ex alto panis veniens ex dispensatione sitim tolerat; cùm ipse sit vitæ fons Deo dignus. Infrà secundum assumptam naturam laborat cùm sit laborantium, & oneratorum reqvies. Hic ipse est, qvi ad mortem hodie sponte sua properat, uti morte sua mortis imperium habentem expungat; & iis qvi illius opera mortui erant, & immortalitatis spe velut illecebra capti, immortalitatem tribuat. Propterea venit ille, non sceptra, non tubas præferens; sed extremam inopiam ostentans. Non gladios, non arma, non hastas, sed summam præ se humilitatem habens. Non armatos, non clypeos obductos auro, neqve scuta, galeam, aut loricam; sed mansvetudinem singularem, innocentiam summam; moderationem infinitam. Dominus Christus Deus in Sion. Et commota est, inqvit, universa civitas dicens: Qvis est hic? Turbæ autem dicebant: Hic est Christus filius David: & ingressus in Templum, qvi verè ipse Templum erat, eoqve sacratior, ipsos qvoqve de Templo nefarios, ac sceleslos, & perditos Sacerdotes eduxit. At pueri sacratissimè, ac divinissimè, stantes in Templo, vociferabantur: Osanna DEO Templi, CHRISTO JESU: Osanna filio David, qvi pacem

Deest ἵνα

in cœlo largitur, & in excelsis gloriam. O beatam Ecclesiarum expectationem! ô beatam Christianorum spem! qvi principi pacis ac moderatori credunt, & pacis opes possident. Homines Angelorum municipes facti sunt. Suprema cum infimis Christus invicem permiscuit: cum incorporeis luteos copulavit. Gaudete in Christo; gaudete: dicam iterum gaudete. Gaude admodum filia Sion, nova Hierusalem, Dei Ecclesia. Intuere arcana solennis istius mysteria. Supra omnia qvæ videntur excurre, ut qvæ externis ac sensilibus signis administrantur, sublimiori qvodam sensu intelligentiaqve cognoscas. Cujus rei causa videlicet Jesus, qvi nunqvam nisi pedibus iter facere consveverat, hoc duntaxat tempore tergo pecudis insedit, sublatus ipse, & suam sibi in crucem sublationem significans. Qvæ sit adversa villa: nimirum animus mundo contrarius atqve oppositus, qvem homo è regione Paradisi collocatus obtinuit. Ad qvem insuper duos ex discipulis suis Dominus allegat; hoc est utrumqve Testamentum, vetus, ac novum. Qvæ sit item asina: nempe vetus & adultera Synagoga; qvæ gravissimis oneribus oppressa vitam trahebat, cujus tergo aliqvandiu Christus insedit. Qvis sit præterea pullus. Is enim ego sum, junior, & rudis gentium populus; cui nullus hominum insedit, hoc est non lex, non timor, non Angelus, non Prophera, non Moyses, non Scriptura: sed DEUS ipse Verbum, qvod cum hominibus nobis in eodem præsepi Bethleemi jacuit; uti nos ab rationis experte nostra stupiditate liberaret, ac deinceps divinarum rerum peritos efficeret. Tum qvæ sit pulli solutio. Qvam non dubium est illam esse ab Idolorum cultu liberationem, & immolatitii cruoris modum, ac finem; qvem profluvio sangvinis laborantis fœminæ tactio repræsentat. Ad hæc qvinam illi sint, qvi ob pulli solutionem ita submurmurantes obstrepunt: Cur solvitis pullum alligatum? Sunt autem Judæi ac Dæmones. Qvæ sit insuper vestimentorum à pueris facta constratio. Qvæ nimirum veteris hominis spoliationem, & fœdam Synagogæ nudationem, ac desolationem significat. Qvi sint tam altè de Deo loqventes pueri. Qvi qvidem fidelem Ecclesiæ populum, hoc est CHRISTI sobolem, adumbrarunt. Qvæ sint illorum matres. Non aliæ

ρεμένω εἰρήνην ἐν ὑρανῷ, καὶ δόξαν ἐν ὑψίστοις. μακάρια τῶν ἐκκλησιῶν αἱ ωροσδοκίαι. μακάριαι τῶν Χριστιανῶν αἱ ἐλπίδες, τῷ εἰρηνάρχῃ πιστεύοντες, ἢ τὴν εἰρήνην πλατήσαντες ἄνθρωποι Ἀγγέλων συμπολῖται γεγόνασι· τὰ ἄνω καὶ κάτω ἀναμίξ Χριστὸς πεποίηκε· τοῖς ἀσωμάτοις τὰς χοϊκὰς ἥνωσε· χαίρετε ἐν Χριστῷ· πάλιν ἐρῶ χαίρετε. χαῖρε σφόδρα θύγατερ Σιὼν ἡ νέα Ἱερουσαλὴμ ἡ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία· σκόπησον τὰ τῆς ἑορτῆς σου μυστικώτερα. δράμε τῶν ὁρωμένων ὑψηλότερον, ἵνα γνῷς ἀναγωγικῶς καὶ τὰ αἰσθητὰ τῶς τελούμενα. τίνα χάριν ὁ πάντη πεζοπόρος Ἰησοῦς νῦν καὶ μόνον ἐπὶ ζώου ἐκάθισεν, αὐτὸς ὑψούμενος, καὶ τὴν ἐν σαυρῷ ὕψωσιν ἑαυτῷ αἰνιττόμενος; τίς ἡ κατέναντι κώμη· πάντως ἡ ἀντίθετος καὶ ἐναντία τῷ κόσμῳ γνώμη, ἣν ἐκτήσατο ὁ κατέναντι τοῦ ωαραδείσου ἐξοικισθεὶς ἄνθρωπος, ωρὸς ὃν ἀπέστλεν ὁ Χριστὸς δύο τῶν μαθητῶν, οἷον διαθήκην αὐτοῦ παλαιὰν καὶ νέαν, τὰς δύο διαθήκας. τίς ἡ ὄνος ἡ παλαιά· πάντως καὶ μοιχαλὶς Συναγωγὴ, ἡ εἰς τὰ βάρη τοῦ βίου βεβαρημένη, ἐφ' ᾗ Χριστὸς μέχρι ωοῦ ἐκαθίσε. τίς ὁ πῶλος· ἐγὼ ὁ νέος καὶ ἄγυμνος τῶν ἐθνῶν λαός, ἐφ' ὃ οὐδεὶς ἀνθρώπων ἐκάθισεν· οὐ νόμος, οὐ Φόβος οὐκ Ἀγγελος, οὐ Προφήτης, οὐ Μωσῆς, οὐ γραφή. ἀλλ' αὐτὸς ὁ Θεὸς λόγος ὁ ἡμῖν τοῖς ἀλόγοις συμφατνίσας ἐν Βηθλεὲμ, ὅπως τῆς ἡμετέρας ἀλογίας ἐλευθερώσῃ, θεολόγους ὕστερον καταστήσας· τίς δὲ ἡ λύσις τοῦ πώλου· πάντως ἡ ἀπὸ τῆς εἰδωλολατρείας ἐλευθερία, καὶ ἡ τῶν εἰδωλικῶν αἱμάτων κατάλυσις, ἣν ἐσήμανε καὶ ἡ τῆς αἱμορροούσης γυναικὸς ψαῦσις· τίνες οἱ ἐπὶ τῇ λύσει τοῦ πώλου γογγύσαντες, λέγοντες· τί λύετε τὸν πῶλον δεδεμένον; οἱ Ἰουδαῖοι [οἱ] καὶ δαίμονες. τίς ἡ τῶν ἱματίων τῶν παίδων ὑπόστρωσις· τί τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου ἔνδυσις, ἢ τῆς συναγωγῆς ἄχημος γύμνωσις ὁμοῦ καὶ ἐρήμωσις. τίνα τὰ θεολογοῦντα νήπια· σύμβολα πάντως τοῦ πιστοῦ λαοῦ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ ἔγγονα. τίνες αἱ τούτων μητέρες· αἱ τοῦ βαπτί-

βαπτίσματος πολυμυθῆται αἱ τὰς πιστὰς ἀ- A videlicet, qvam Baptiſmi fontes, qvibus
ναγεννῶσαι. τίνες αἱ τῶν μητέρων μαζοί· αἱ fideles iteratò gignuntur. Qvænam porrò ſint matrum ubera. Nempe Teſtamenta duo, qvos totidem magiſtros habemus: qvæ lac nobis ſpiritale, ac cœleſte propinant. Qvid ſibi velit Chriſti ex Oliveti colle deſcenſus: Qvi nihil aliud eſt, qvàm Divini de cœlo Verbi ſeſe ad nos accommodantis illapſus. Qvid ſibi velint oleagini rami: Qvæ ſunt miſericordium animæ. Qvæ via ſit: in qva profectas à virtutibus actiones præclarè conſternunt, & veterem hominem exuunt. Qvid illi palmarum rami ſint. Nimirum ſincera juſtorum corda, qvæ palmarum more floreſcunt, & ut cedri Libani multiplicantur, plantatæ in domo Domini, ac germinantes: qvæqve ſurſum erectæ veram ad palmam reſpiciunt. Eædem porrò reportatam de Tyranno & inferis victoriam ſignificant: qva in libertatem aſſerti ſunt, & victoris Chriſti potentia illorum tyrannide perfuncti. Qvinam demum ſint illi, qvi præcedunt. Sunt ii verò Prophetæ omnes, ac juſti. Qvinam ſubſeqventes: Apoſtoli nimirum; adeoqve nos ipſi, qvi cum illis è Gentilium numero credidimus. Jam civitas ipſa cœleſtis eſt Hieruſalem. Templum, cœleſte regnum, à qvo Chriſtus Judæos, velut indignos, exterminavit. Ad hunc modum feſtum illud tuum contemplator. Ita Dominicum illud myſterium ſervato. Prorſus enim & qvæ ad feſtum illud tuum * * * * Accurramus cum Angelis choros ducentes: cum turba plaudentes: cum pullo ſubſilientes, cum matribus admirantes: cum Apoſtolis prædicantes: obviam Chriſto procedentes, dum is Hieroſolymam ingreditur: laudantes, benedicentes, Oſanna dicentes: Benedictus qvi venit, & iterum veniet in nomine Domini, judicare mundum ſuum. Ipſi gloria cum Patre, & Spiritu ſancto in ſæcula, Amen.

νάγεννῶσαι. τίνες αἱ τῶν μητέρων μαζοί· αἱ
δύο διαθῆκαι αἱ ἡμῶν διδάσκαλοι ἀμφότε-
ραι, ποτίζουσαι ἡμᾶς τὸ γάλα τὸ πνευματι-
κὸν, καὶ ἔριφιον. τίς ἡ ἐν τῷ ὄρει τῶν ἐλαιῶν
Χριστοῦ κατάβασις· ἀλλ' ἢ πάντως ἡ ἐν τῷ
ἐρανῷ Θεῷ Λόγῳ πρὸς ἡμᾶς συγκατάβα-
σις. τίνες τῶν ἐλαιῶν οἱ κλάδοι· αἱ τῶν ἐλεη-
μόνων ψυχαί. τίς ἡ ὁδός, ἐν ᾗ καλῶς ὑπο-
στρωννύσι τὰς τῶν ἀρετῶν πράξεις, ἀπεκ-
δυόμενοι τὸν παλαιὸν ἄνθρωπον. τί τῶν φοι-
νίκων τὰ βάια, αἱ καθαρσὶ τῶν δικαίων καρ- B Nimirum ſincera juſtorum corda, qvæ
δίαι, αἱ ὡς φοίνικες ἀνθοῦσαι, καὶ ὡς αἱ κέ-
δροι τοῦ Λιβάνου πληθυνόμεναι, αἱ πεφυτευ-
μέναι ἐν τῷ οἴκῳ Κυρίου, καὶ ἐξανθοῦσαι, αἱ
ἄνω ὀρθῶς πρὸς τὸν ἀληθῆ φοίνικα βλέ-
πουσαι, πάντως δηλοῦσαι καὶ τὴν νίκην τοῦ τυ-
ράννου καὶ τοῦ ᾅδου, αὐτοὶ ἐλευθερωθέντες
τῆς ἐκείνων τυραννίδος τῇ τοῦ Χριστοῦ νικητοῦ
δυνάμει. τίνες οἱ προάγοντες· Προφῆται οἱ
δίκαιοι. τίνες οἱ ἀκολουθοῦντες· Ἀπόστολοι,
καὶ ἡμεῖς οἱ ἐξ ἐθνῶν μετὰ τούτων πιστεύσαντες.
ἡ δὲ πόλις ἡ ἄνω Ἱερουσαλήμ· τὸ δὲ ἱερὸν, ἡ
βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἐξ ἧς Χριστὸς Ἰουδαίους C Jam civitas ipſa cœleſtis eſt Hieruſalem.
ὡς ἀναξίους ἐξήγαγεν. οὕτω τὰ τῆς ἑορτῆς σου
νόησον. οὕτω τὸ τοῦ δεσπότου μυστήριον φύλα-
ξον. πάντως δὲ καὶ τὰ τῆς ἑορτῆς σου * * *
συνδράμωμεν μετὰ Ἀγγέλων χορεύοντες, μετὰ
For. προ- τοῦ ὄχλου * προτόντων, μετὰ τῶν πώλων σκιρ-
τῶντες. τῶντες, μετὰ μητέρων θαυμάζοντες, μετ' Ἀποστόλων κηρύττοντες, καὶ Χριστῷ ὑπαντῶν-
τες τὴν Ἱερουσαλὴμ ἐπιβαίνοντι. αἰνοῦντες,
εὐλογοῦντες, ὡσαννὰ λέγοντες, εὐλογημέ-
νος ὁ ἐλθών. καὶ πάλιν ἐρχόμενος ἐν ὀνό-
ματι Κυρίου κρῖναι τὸν κόσμον αὐτοῦ. αὐτῷ ἡ D
Deeſt δόξα * τῷ Πατρὶ, καὶ τῷ Πνεύματι εἰς τοὺς
συν. αἰῶνας, ἀμήν.

A

Sancti Patris nostri

EPIPHANII EPISCOPI CONSTANTIÆ Cypri Tractatus. De Numerorum Mysteriis.

Dionysio Petavio Interprete.

DE FIDE.

I. FIDES est qviddam qvod Deum spectat: qvi neqve contrectari, neqve comprehendi, neqve contemplatione percipi; neqve curiosa pervestigatione capi; neqve explorari potest: sed silentio colitur, & mente adoratur. Fixa sedes animæ; fundamentum vitæ; viva radix: ramus incorruptus: immortalitatis fructus: sperandarum rerum substantia, argumentum non apparentium; sanctorum omnium justificatio.

De sancta Trinitate.

II. Trinitas simplex, minimè composita: qvam nulla conjectura asseqvi, nulla explicare possit oratio: inenarrabilis, interminata; Pater, Filius, Spiritus sanctus: consubstantialis in omnibus; consensione, vi, actione, Divinitate, magnitudine; hypostasi solùm, ac nominibus distincta: vi porrò atqve effectis conjuncta. Trinitas sæcula antecedens omnia; principio carens; temporis, ac senectutis expers; immortalis; finem nullum habens; neqve crescens, neqve desinens: semper eodem in statu, eodem modo consistens. Qvæ non modò reperta; sed semper adorata: Apostolorum voce prædicata; ab Ecclesia fideliter magnificata: omnipotens; omnia prospiciens; opifex, benigna, bona, rei nullius egens; perfecta.

Qvod & Trinitatis ipsius numerus, qvi in sacris literis exprimitur, Mysterium & admirationem continet.

III. Cherubimi tertiò prædicant: San-

Τȣ̃ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν

ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΠΟΛΕΩΣ ΚΩΝϛαντίας τῆς Κύπρȣ.

B

ΠΕΡΙ ΠΙΣΕΤΩΣ.

ΠΙΣΤΙΣ ἐϛί. πίϛις δὲ ἡ εἰς Θεὸν πρᾶγμα ἀψηλάφητον, ἀκατάληπτον, ἀθεώρητον, ἀπολυπραγμόνητον, * ἀκαϛορητὴς σιωπῇ τιμώμενον, καὶ νῷ προσκυνȣ́μενον. ἕδρα ψυχῆς, θεμέλιον ζωῆς, ῥίζα ζῶσα, κλάδος ἀμάραντος, καρπὸς ἀθανασίας. ἐλπιζομένων πραγμάτων ὑπόϛασις, ἔλεγχος ȣ̓ βλεπομένων· πάντων τῶν ἁγίων δικαίωσις.

For. ἀνιϛόρητον: vel ἀνείκαϛον, ἄῤῥητον.

Περὶ τῆς ἁγίας Τριάδος.

C Τριὰς ἁπλῆ, ἀσύνθετος, ἀσυνείκαϛος, ἀνέκφραϛος, ἀδιήγητος, * ἀδιόρεϛος. Πατὴρ, Υἱὸς, ἅγιον Πνεῦμα· ὁμοȣ́σιος κατὰ πάντα, κατὰ συμφωνίαν, κατὰ δύναμιν, κατ' ἐνέργειαν, κατὰ θεότητα, κατὰ μέγεθος, ἐν ὑποϛάσει, καὶ ὀνόμασι μόνον διηρημένη, ἐν δυνάμει, καὶ πράγμασι ἡνωμένη. τριὰς πρὸ αἰώνων ὑπάρχȣσα, ἄναρχος, ἄχρονος, ἀγήρατος, ἀθάνατος, ἀτελεύτητος, οὐκ * ἄξȣσα, ȣ̓ λήγȣσα, ἀεὶ κατὰ τὸ αὐτὸ * ὡς D αὔτως τυγχάνȣσα, ȣ̓ νῦν εὑρεθεῖσα, ἀεὶ δὲ προσκυνȣμένη, ὑπὸ Αποϛόλων κηρυττομένη, ὑπὸ Εκκλησίας πιϛῆς μεγαλυνομένη· παντοδύναμος, παντεπίσκοπος, δημιȣργὸς, φιλάνθρωπος, ἀγαθὴ, ἀπροσδεὴς, τελεία.

Cor. ἀδιόριϛος, vel ἀδιαίρετος.

Cor. αὔξȣσα.

Mox: ἀεὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ὡς σάυτως.

Οτι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῆς Τριάδος αὐτῆς ὁ παρὰ ταῖς θείαις γραφαῖς ἐμφερόμενος μυϛηριώδης ἐϛὶ καὶ θαῦμα.

Τρίτον τὰ Χερȣβεὶμ τὸ ἅγιος, ἅγιος,

ἅγιος Κύριος ἀνυμνεῖ. τρία τὰ μεγάλα στοιχεῖα· οὐρανὸς, καὶ γῆ, καὶ θάλασσα. τρία τὰ ἐν ἡμῖν. νοῦς, πνεῦμα, λόγος. τρεῖς πατέρες, Ἀδάμ, Σὴθ, Ενώχ. τρεῖς Πατριάρχαι, Ἀβραάμ, Ισαὰκ, Ιακώβ. τρεῖς Ἄγγελοι ὑπὸ σκηνὴν Ἀβραάμ. τρεῖς ἡμέραι τῆς θυσίας τοῦ Ἀβραάμ. τρία μέτρα σεμιδάλεως ἡ Σάρρα λαβοῦσα* ἔδωκε Ἀγγέλοις παρέθηκε. τρεῖς ῥάβδους Ιακὼβ πελεκίσας ταῖς ληνοῖς τῶν ποτιστηρίων ἐνέθηκε. τρεῖς δεκάδες ἐνιαυτῶν, καὶ * τότε βασιλεὺς Ιωσὴφ, τρεῖς μῆνας ὑπὸ τοῖς γονεῦσιν κρυπτόμενος Μωϋσῆς. τρὶς τρεῖς ἐννέα τῶν Αἰγυπτίων αἱ μάστιγες. τρεῖς μῆνας ἐξ Αἰγύπτου, καὶ τότε νόμος ἐγράφη, καὶ πλάκες* ἐξήλεων. τρία τἀγαθὰ τῆς ἐρήμου· ὕδωρ, ὀρτυγομήτρα, τὸ μάννα. τρεῖς, φησὶ, καιροὺς Μωϋσῆς ὤφθη ἐνώπιον Κυρίου· τρεῖς ἱερεῖς, Μωϋσῆς, Ααρὼν, Σαμουήλ. τρεῖς στρατηγοὶ θαυμασοὶ, Ἰησοῦς ὁ Ναυὴ, Χάλεβ Ιεφονὴ, καὶ Φινεές. τρεῖς οἱ κατ' Ἀμαλὴκ ἐπὶ τὰ πέτρας ἱσάμενοι. Μωϋσῆς, Ἰησοῦς, Ὢρ. τρεῖς κριταὶ δυνασοὶ, Γεδεὼν, Ιεφθάε, Σαμψών. τρεῖς πρεσβῦται τῶν υἱῶν Ισραὴλ· Μωϋσῆς, Ἰὼβ, Δανιὴλ. τρεῖς ἑβδομάδες ἡ νησεία τοῦ Δανιὴλ. τρεῖς οἱ παῖδες οἱ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσῇ μὴ προσκυνήσαντες. Σιδράχ, Μισάχ, Ἀβδεναγώ. διὰ τριῶν σείεται ἡ γῆ, ὡς ἔλεγε Σολομών. ἐὰν οἰκέτης, φησὶ, βασιλεύσῃ, καὶ ἄφρων πλησθῇ σιτίων, καὶ μισητὴ γυνὴ, ἐὰν τύχῃ ἀνδρὸς ἀγαθοῦ. τρία ἐστὶν, ἃ* ἐμπίπλασθαι οὐ δύναται, ᾅδης, ἔρως γυναικὸς, γῆ ψαφαρά. τρία ἐστὶν ἀκατάληπτα· ἴχνη ἀετοῦ πετομένου, ὁδὸς ὄφεως ἐπὶ πέτρας, τρίβος πλοὸς ἐν πελάγει. τρία ἐστὶν ἄπερ εὐόδως πορεύονται. σκύμνος λέοντος ἰσχυρότερος κτηνῶν, ἀλέκτωρ ἐμπερίπατος ἐν θηλείαις ἔμψυχος, τράγος ἡγούμενος ἀποστόλου. τρεῖς σοφαὶ γυναῖκες, ἡ Θεκουῖτις, ἡ Σουναμῖτις, ἡ Ἀβιγαία. ἡ μὲν γὰρ τὸν ἄνδρα τὸν Νάβαλ· ἡ δὲ Ἀβεσσαλὼμ, διὰ τέχνης· ἡ δὲ τὸν υἱὸν* ἔσωσε προφήτου προσδραμοῦσα, καὶ μὴ ἀπογνοῦσα, διέσωσεν. τρεῖς γυναῖκες Προφήτιδες τυμπανήστριαι. Μαριὰμ, Δεββώρα, Ιουδίθ. τρεῖς ἅγιαι γυναῖκες· Σάρρα, Ρεβέκκα, Λεία. τρεῖς οἱ μνημονευόμενοι βασιλεῖς, Δαυὶδ, Ἐζεκίας, Ἰωσίας. τρεῖς τάξεις τῶν ὄντων, ἐπουρανίων, ἐπιγείων, καταχθονίων. τρεῖς ἀρεταὶ, πίστις, ἐλπὶς, ἀγάπη. τρία δῶρα ἀπὸ Θεοῦ, βασιλεία, ἱερωσύνη, προφητεία. τρεῖς χρόνοι, ἐνεστῶτος,

Cor. τοῖς Ἀγγέλοις.

Deest quippiam For. μεταπέμψατο, aut aliquid ejusmodi. Corrupta vox.

Deest ἅπ.

Cor. τῷ Προφήτῃ.

Actus, Sanctus, Sanctus Dominus. Tria sunt elementa magna: cœlum, terra, mare. Tria nobis insita: mens, spiritus, ratio. Tres sunt patres: Adam, Seth, Enoch. Tres Patriarchæ: Abraam, Isaac, Jacob. Tres Angeli ad Abraami tentorium. Tres Abraami sacrificii dies. Tres similæ mensuras Sarra Angelis, qvos exceperat, apposuit. Tres virgas decorticatas Jacob canalibus, qvibus pecora adaqvabantur, immisit. Tres annorum decuriæ; qvibus exactis [Pharao] Rex [Ægypti] Josephum [provexit] Tribus mensibus Moyses apud parentes latuit. Triplicata ter Ægyptiorum flagella novem confecerunt. Post tres ab Ægyptiaca migratione menses scripta lex est, & tabulæ * * * * * Tria solitudinis commoda: aqva, coturnix, manna. Tribus, ait, temporibus Moses coram Domino apparuit. Tres fuere Sacerdotes; Moyses, Aaron Samuel. Tres insignes duces: Jesus Nave F. Chaleb Jephone F. & Phinees. Tres adversus Amalec in colle stantes; Moyses, Jesus, Or. Tres potentiores Judices; Gedeon, Jephthe, Sampson. Tres senes interventores filiorum Israël: Moyses, Job, Daniel. Tribus hebdomadis Daniel jejunium pertexuit. Tres pueri, qvi aureum simulacrum adorare noluerunt; Sidrach, Misach, Abdenago. Propter tria concutitur terra, ait Salomon; Cùm servus regnat: cùm fatuus cibis satiatur; & odiosa mulier qvando virum bonum sortitur. Tria sunt, qvæ satiari neqveunt: infernus, amor mulieris, arida & friabilis terra. Tria comprehendi non possunt: vestigia volantis aqvilæ, via serpentis super petram, semita navis in mari vela facientis. Tria sunt qvæ præclarè gradiuntur: catulus leonis, fortior bestiis omnibus; gallus obambulans inter fœminas animosus; hircus caprarum gregi præiens. Tres sapientes fœminæ; Thecuitis, Sunamitas, Abigail. Nam hæc viro suo Nabal; alia Absalom artificio suo: prima deniqve filio suo ad Prophetam accedens, nec desperans, salutem attulit. Tres mulieres prophetissæ, ac tympanistriæ: Maria, Debora, Judith. Tres mulieres sanctæ: Sarra, Rebecca, Lia. Tres laudati reges: David, Ezechias, Josias. Tres rerum ordines: cœlestium, terrestrium, infernorum. Tres virtutes: Fides, spes, charitas. Tria dona divinitus profecta sunt: regnum, sacerdotium, prophetia. Tria tempora: præsentium,

perfectorum; futurorum. Tres justorum possessiones, Paradisus, Abraami sinus, regnum cœlorum. Tria peccatorum supplicia; tenebræ, vermis, Geenna. Tres mundi renovationes: Prima, qvæ Noëmi temporibus accidit; altera Christi; tertia in fine mundi. Ter concisa bovis membra, cùm lignis Elias aspergens aqvam, ignem è cœlo devocavit. Ter de die Daniel orare consveverat. Tribus mensibus in domo Zachariæ Virgo permansit. Tria sunt à Magis oblata CHRISTO munera, aurum, tus myrrha. Tria Baptismi genera; legale, Joannis, & Domini. Tres Baptismi invocationes; Patris, Filii, & Spiritus sancti. Tres immersiones, ac totidem emersiones Baptismi. Tres Domini de Diabolo victoriæ: cùm edere noluit, licet esuriret: cùm scelestum illum non adoravit: cùm seipsum non demisit. Tres post Baptismum Christi consecuti sunt dies, anteqvam optimum in vinum aqva verteretur. Tres ab Unigenito DEI filio Virginis increpationes profectæ: Qvid erat, qvod me qverebatis? Nónne sciebas in iis, qvæ ad patrem meum attinent, esse me oportere? Tum: Qvid mihi, & tibi mulier? Deniqve; Qvi sunt fratres mei? Tres discipuli, qvibus plus cæteris confisus est CHRISTUS, Petrus, Jacobus, Joannes. Tribus annis Dominus prodigia edidit. Tribus annis fructum qværens ad ficum Dominus venit, neqve reperit. Tribus imprecatus est Dominus: ficui: Non amplius ex te fructus prodeat in æternum: Synagogæ: Lapis super lapidem non manebit: Judæ: Væ homini illi, per qvem Filius hominis tradetur ad crucifigendum. Tribus diebus, ac tribus noctibus Jonas in ceti ventre permansit. Trium dierum spatio definita est adversus Ninivitas decreta sententia. Triduana Salvatoris mors fuit. Ejusdem & triduana à mortuis præpotens resurrectio. Post tres dies Paulus oculis captus visum recuperavit. Ter ob stimulum carnis Dominum rogavit, ut discederet à se. Ter naufragium fecit. Tertium in cœlum est evectus. Tria farinæ sata mulier illa, qvæ regno cœlorum assimilatur, accipiens, & in exiguum fermentum abscondens, totam, ut scriptum est, massam fermentavit.

A παρελήλυθότων, μελλόντων. τρία τῶν δικαίων τὰ κτήματα, Παράδεισος, Αβραὰμ κόλπος, οὐρανῶν βασιλεία. τρεῖς τῶν ἁμαρτωλῶν αἱ τιμωρίαι, σκότος, σκώληξ, γέεννα. τρεῖς ἀνανεώσεις τοῦ κόσμου· ἡ ἐπὶ τοῦ Νῶε, ἡ ἐπὶ τοῦ Κυρίου, ἡ ἐπὶ τῆς συντελείας. τρίτον Ηλίας τὰ μέλη τοῦ βοὸς καὶ τὰ ξύλα καταῤῥάνας τὸ ἐξ οὐρανῶν * πῦρ. τρίτον τῆς ἡμέρας ηὔχετο Δανιήλ. τρεῖς μῆνας εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου πεποίηκεν ἡ παρθένος. τρία τὰ προσενεχθέντα δῶρα τῷ Κυρίῳ ὑπὸ τῶν Μάγων· χρυσὸς, λίβανος, σμύρνα. τρία βαπτίσματα, τὸ νομικὸν, τὸ Ιωάννου, τὸ τοῦ Κυρίου. τρεῖς αἱ τοῦ βαπτίσματος ἐπιπλήσεις, εἰς Πατέρα, καὶ Υἱὸν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα. τρεῖς αἱ καταδύσεις, καὶ τρεῖς αἱ ἀναδύσεις τοῦ βαπτίσματος. τρεῖς αἱ κατὰ τοῦ Διαβόλου νῖκαι τοῦ Κυρίου· τὸ μὴ φαγεῖν μετὰ τὸ πεινᾶσαι, τὸ μὴ προσκυνῆσαι τὸν μιαρὸν, τὸ μὴ καταβάλλειν ἑαυτόν. τρεῖς ἡμέραι μετὰ τὸ βάπτισμα, καὶ τότε τὸ ὕδωρ οἶνος ἐξάρετος. τρεῖς αἱ κατὰ τῆς Παρθένου τοῦ μονογενοῦς Θεοῦ τιμήσεις· τί ὅτι ἐζητεῖτε με; οὐκ ἤδεις ὅτι ἐν τοῖς τοῦ πατρός μου δεῖ με εἶναι; τί ἐμοὶ, καὶ σοὶ, γύναι; ὅπω ἥκει ἡ ὥρα μου· τίς ἐστιν ἡ μήτηρ μου, καὶ τίνες οἱ ἀδελφοί μου; τρεῖς οἱ πλέον τῶν ἄλλων θαῤῥήσαντες μαθηταί. Πέτρος, Ἰάκωβος, Ιωάννης, τρία ἔτη τῶν θεοσοτικῶν σημείων ὁ χρόνος. τρία ἔτη ζητῶν καρπὸν εἰς τὴν συκῆν ὁ Κύριος ἦλθε, καὶ οὐχ ηὗρεν. τρισὶν ὁ Κύριος κατηράσατο τῇ συκῇ· μηκέτι ἐκ σοῦ καρπὸς γένηται εἰς τὸν αἰῶνα· τῇ συναγωγῇ, λίθος ἐπὶ λίθον ὃς μὴ μένῃ· τῷ Ἰούδᾳ. καὶ τῷ ἀνθρώπῳ ἐκείνῳ, δι' ὃν ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοται εἰς τὸ σταυρωθῆναι. τρεῖς ἡμέρας, καὶ τρεῖς νύκτας Ιωνᾶς εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ κήτους πεποίηκε. τριήμερον ἡ τῶν Νινευιτῶν ἀποφορά. τριήμερος τοῦ Σωτῆρος ὁ θάνατος, τριήμερος καὶ ἡ ἀπὸ τῶν νεκρῶν κατ' ἐξουσίαν ἀνάστασις τοῦ Κυρίου. διὰ τριῶν ὁ Παῦλος ἡμερῶν ἀνέβλεψε πηρωθείς· τρὶς τὸν Κύριον περὶ τοῦ σκόλοπος παρεκάλεσεν, ἵνα ἀποστῇ ἀπ' αὐτοῦ. τρὶς ἐναυάγησεν· εἰς τρίτον οὐρανὸν ἀνεβέβηκε. τρία σάτα ἀλεύρου καὶ ἡ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν ὁμοιωθεῖσα γυνὴ λαβοῦσα, καὶ εἰς μικρὰν ζύμην ἐγκρύψασα, ὅλον τὸ φύραμα κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐζύμωσεν.

Corrupta vox.

A

Οτι καὶ ὁ ἀριθμὸς ὡς διπλῆ τριὰς ἐπὶ μεγάλων πραγμάτων, ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ ἐφυλάττετήρηται.

Ἐν ἓξ ἡμέραις ὁ Θεὸς τὸν κόσμον κατεσκεύασεν· ἕκτην ἡμέραν ἔπλασε τὸν Ἀδάμ. ἕκτην ὥραν γυμνωθέντα ἀφ' ἁμαρτίας
F. δεῖλης. * δήλης ἐζήτησεν. ἕκτον ὤφθη τῷ Ἀβραάμ· ἅπαξ εἰς Χαρράν * * * τρίτον καθ' ὕπνους. τέταρτον ἐπὶ τῆς παραθήκης τὸ γράμματον τὸ ὀνόμαλος· πέμπτον ἐπὶ τῆς Μαμβρὴ μεσημ- B
βρίας, ἕκτην ὥραν· ἕκτον ἐπὶ τῆς θυσίας τὸ μονογενὲς ἐν τῷ ὄρει. ἓξ ἔτη δουλεύειν Ἑβραίοις παρήγγειλεν. ἕκτῳ μηνὶ τὸν Γαβριὴλ ἀπὸς τὴν Παρθένον ἀπέστειλεν. εἰς ἓξ ὑδρίας τὸ ὕδωρ οἶνον πεποίηκε. ἕκτην ὥραν τῇ Σαμαρείτιδι ἀφὰ τὸ φρέαρ ὡμίλησε. ἀπὸ ἓξ ἡμερῶν τὸ Πάσχα τὸν Λάζαρον ἤγειρεν. ἕκτην ὥραν τῷ ληστῇ σωζόμενον ἐφιλιώθη. ἕκτον ὤφθη μὴ τὸ ἀπὸ νεκρῶν ἐγερθῆναι· ταῖς γυναιξὶν, τῷ Κλεώπα, τοῖς μαθηταῖς χωρὶς τοῦ Θωμᾶ, τοῖς μαθηταῖς μὴ ὄντος Θωμᾶ, Πέτρῳ καὶ Ἰωάν-
F. ἔλκυσαν. νῃ τὸ δίκτυον * ἑλκύσαι, τῇ τελευταίᾳ τῆς ἀ- C
ναλήψεως· ἕκτον, ὡς λέγει Παῦλος, ἐφάνη τοῖς ἀδελφοῖς τῷ Κηφᾷ, τοῖς δέκα, τοῖς πεντακοσίοις, ἐφ' ἅπαξ Ἰακώβῳ, τοῖς Ἀποστόλοις πᾶσιν. * ἀπὸς τῷ Παύλῳ τελευταῖον.
Hûc revoca sequentia ἐνὶ αὐτῶν. ἓξ (ἐνὶ αὐτῶν) μεγάλα μυστήρια ἐποίησεν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὡς λέγει Παῦλος. ἐπληρώθη ἐν σαρκὶ, ἐδικαιώθη ἐν πνεύματι. ὤφθη Ἀγγέλοις, ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσι, ἐπιστεύθη ἐν κόσμῳ, ἀνελήφθη ἐν δόξῃ. διὰ ἓξ γραμμάτων τὰ μεγάλα ὀνόματα γράφεται· ἀδωναϊ, σαβαωθ, Ἰησοῦς, κύριος, ἰατρὸς, ἀγαθὸς, νεφέλη, Μαριάμ.

Qvod duplicatus idem ternarius in sacris literis maximis in rebus observetur.

IV. Sex diebus mundum DEUS fabricavit. Sexta die formavit Adam. Sexta hora nudatum à peccato sub vesperam qvæsivit. Sexies Abraamo visus est: primùm in Charran * * * * tertiò in somnis: qvartò cùm literam ad ejus nomen adjecit: qvintò ad qvercum Mambre sub meridiem, hora sexta: postremò in unici filii sacrificio, in monte. Sex annis Hebræos servire voluit. Sexto mense Gabrielem misit ad Virginem. Sex in hydriis aqvam vertit in vinum. Sexta hora cum Samaritana ad puteum collocutus est. Ante sex dies Paschæ Lazarum excitavit, Hora sexta in cruce suffixus Latroni conciliatus est. Sexies, postqvam à mortuis resurrexit, videndum se præbuit: mulieribus, Cleophæ, Discipulis absente Thoma: iisdem Thoma præsente: Petro & Joanni cùm rete cepissent: postremò deniqve die, qvo in cœlum assumptus est. Sexies, ut ait Paulus, fratribus apparuit; Cephæ, decem ex illis, qvingentis, semel Jacobo; Apostolis omnibus, ipsi deniqve Paulo. Sex à Domino nostro Jesu Christo ingentia sunt perfecta mysteria, ut Paulus testatur: Impletus est in carne; justificatus est in spiritu; visus est Angelis; prædicatus est in Gentibus, creditus est in mundo; assumtus est cum gloria. Sex literis magna nomina scribuntur; Adonai, Sabaoth. Ἰησοῦς, κύριος, *Dominus:* ἰατρὸς, *medicus:* ἀγαθὸς, *bonus:* νεφέλη, *nubes:* Μαριὰμ, *Maria.*

Οτι καὶ ὁ ἑπτὰ τέλειος ἀριθμός.

Ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὁ Θεὸς· ἑπτὰ ἐνδικήματα παρέλυσε τὸν Καΐν ἀνελών. ἑπτὰ γὰρ ἁμαρτίας ὁ μιαρὸς ἐργασάμενος, φθόνον, δόλον, φόνον ἀδελφοῦ,
Hæc corrupta sunt. φόνων διδάσκαλος πρῶτος, μῦσος * (τοῦ) ἔτω βίου γενόμενος, γονεῖς λυπήσας, ἐψεύσατο Θεόν· ἑπτὰ κλιμακτῆρας ὑπέπεσε· ὡς καὶ πεπλήρωμαι τῆς ἡσυχίας, εἰργάζετο, ἀφορῶν ἔσεινεν, ἔτρεμεν, ἀπ' ὄψεως· ἦν, ἡγωνία τις παρῆν, σημεῖον εἶχε δημοσιεῦον

Qvod & septenarius perfectus sit numerus.

V. Septimo die reqvievit DEUS ab omnibus operibus suis. Septem ultiones exolvit is, qvi Cainum interfecit. Septem enim peccata nefarius ille commiserat; invidiæ, doli, parricidii fraterni: tum qvod primus homicidii magister, atqve author mortalibus extitit: parentibus mœrorem attulit; Deo mentitus est. Ideo septem illi pœnæ sunt inflictæ. Nam & maledictam terram incoluit; tum eandem exercuit: intuens lugebat, tremebat, sese omnium subducebat oculis, qvocumqve prætereunte trepidabat anxius: certo deniqve signo publicè est agnitus.

Septimus Enoch ab Adamo placuit DEO; ac velut triticum à zizaniis seperatus est. Primùm annos septem; inde septem alios ob Rachelem Jacob serviit Laban. Septem ovium agnos Abraamus Abimelechò largitus est, in testimonium juris, qvod in puteum habebat. Septem boves strigosæ, famem; septem spicæ plenæ, fertilitatem in somnio illo Pharaonis adumbrabant. Septem tubas sacras Jesus Nave F. tulit, qvando jerichuntinos muros disjecit. Anno septimo Judæi Hebræos à servitute liberos emittunt. A die XV usqve ad XXI, septem dies erant festi, qvibus Judæi Pascha celebrabant. Septem Judæis in servitutem nationes tradidit DEUS; Chananæos, Chettæos, Pherezæos, Gergezæos, Hevæos, Jebusæos, Amorrhæos. Septem à tentorio diebus est separata Moysis soror. Septem funibus alligatus est Sampsom, & eos velut spartum discidit. Septem capillorum cirros sacros habuit; qvibus detonsis vis omnis, ac robur evanuit. Septem oculi sunt, qvi in universam terram prospiciunt. Septem infusoria, septemqve candelabra Zacharias vidit. Septem à DEO sunt spiritus. Septem dona sancti Spiritus; spiritus sapientiæ, spiritus intelligentiæ; spiritus consilii, spiritus fortitudinis; spiritus scientiæ; spiritus pietatis; spiritus timoris DEI. Septem columnis tabernaculum suum fulcit sapientia. Septem mulieres apud Esaiam unum dominum rogabunt his verbis: Panem nostrum comedemus, & vestimentis nostris operiemur. Verumtamen nomen tuum invocetur super nos: aufer improperium nostrum. Septem enim libri de CHRISTO testificantur; qvòd carne susceptâ probrum ipsorum absterserit; Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Josue, Judices. Nisi enim homo factus esset, tanqvam fabulosi rejicerentur. Nam & sine mactatione mactatus est, ut Isaac, & sine perpessione passus est; & suam ipse crucem humeris portans, qvæ in Geneseos libro sunt scripta confirmavit. Tum verò qvatenus virgineo ventre receptus eundem divinitatis suæ igne non consumpsit, rubum illum descripsit, qvem arsisse, non combustum esse testatur Exodus. Qvod autem Pontificatum,

A αὐτόν. ἕβδομος Ενὼχ, μῦ τὸν Αδὰμ, ὃς εὑηρέσησε τῷ Θεῷ, ἡ ὡς σῖτος ζιζανίων, τῶν ἀσεβῶν ἐχωρίσθη. ἑπτὰ τὸ πρῶτον, ἡ ἑπτὰ τὸ δεύτερον ἔτη ὠδὶ Ραχὴλ Ιακὼβ τῷ Λάβαν ἐδούλευσεν. ἑπτὰ προβάτων ἀμνὰς Αβραὰμ τῷ Αβιμέλεχ ἐχαρίσατο ἐπὶ τῆς τοῦ Φρέατος δεσποτείας μαρτύριον. ἑπτὰ βόες * ἰσχνὲ λιμοῦ, καὶ ἑπτὰ στάχυες πίνακες εὐθηνίαν διέγραψαν, τοῦ Φαραὼ τὸ ἐνύπνιον. ἑπτὰ σάλπιγγας ἱερὰς ἐβάστασεν Ιησοῦς ὁ τοῦ Ναυῆ, ὁπηνίκα τῆς Ιεριχὼ τὰ τείχη κατήνεγκεν. ἑβδόμῳ ἔτει τῆς δουλείας Εβραίοις ἀπολύσιν. Ιουδαῖοι

B ἀπὸ πεντεκαιδεκάτης ἕως πρώτης εἰκάδος, ἐν αἷς ἐπετελεῖτο τὸ Πάσχα τῶν Ιουδαίων, ἑπτὰ τῆς ἑορτῆς ἡμέραι. ἑπτὰ ἔθνη κατέγραψεν ὁ Θεὸς, τῶν Χαναναίων, τῶν Χεπταίων, ἡ Φερεζαίων, τῶν Γεργεσαίων, τῶν Ευαίων, τῶν Ιεβουσαίων, τῶν * Αβραίων. ἑπτὰ τῆς σκηνῆς πεποίηνεν (ἐξ) ἡμέρας ἡ ἀδελφὴ Μωϋσέως ἀφορισθεῖσα. ἑπτὰ πλήμασιν ἐδέθη Σάμψων, ἡ διέκοψεν αὐτὰ ὡς ἀσπαρτίον. ἑπτὰ βοσρύχους ἱερὰς εἶχε τριχῶν ὧν ἡ κρὰ τὴν ἰσχὺν αὐτῶν, ἡ δύναμιν ἐφυ-

C γάδευσαν. ἑπτὰ ὀφθαλμοί εἰσιν οἱ ἐπιβλέποντες ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν. ἑπτὰ ἑπαρυσρίδας, καὶ ἑπτὰ λύχνας (ἦν) ἑώρακε Ζαχαρίας, ὅτι ἑπτὰ πνεύματα ὡσὰ Θεοῦ. ἑπτὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος τὰ χαρίσματα· πνεῦμα σοφίας, πνεῦμα συνέσεως, πνεῦμα βουλῆς, πνεῦμα ἰσχύος, πνεῦμα γνώσεως, πνεῦμα εὐσεβείας, πνεῦμα φόβου Θεοῦ. ἑπτὰ στύλους ὑπεσήκεισε τῆς οἰκείας σκηνῆς ἡ σοφία. ἑπτὰ γυναῖκες ὡσὰ τῷ Ησαΐᾳ τὸν ἕνα κύριον δυσωπήσασι λέγουσαι· τὸν ἄρτον ἡμῶν φαγώ-

D μεθα, καὶ τὰ ἱμάτια ἡμῶν περιβαλλώμεθα. πλὴν τὸ ὄνομά σου κεκλήσθω ἐφ' ἡμᾶς· ἄφελε τὸν ὀνειδισμὸν ἡμῶν. ἑπτὰ γὰρ βίβλοι νομικαὶ τῷ Χριστῷ μαρτυροῦσιν, ὅτι τὸν ὀνειδισμὸν αὐτῶν σαρκωθεὶς αὐτὸς παρεῖλεν· Γένεσις, Εξοδος, Λευιτικὸν, Αριθμοὶ, Δευτερονόμιον, Ιησοῦς, Κριταί. εἰ μὴ γὰρ ἐνηνθρώπησεν, ὡς μυθικὰ παρεγράφοντο. τυθεὶς ἀτύθως, ὡς Ισαὰκ, ἡ παθὼν ἀπαθῶς, ἡ τὸν οἰκεῖον βασάσας ἐπ' ὤμων σωρὸν, τὰ ἐν τῇ βίβλῳ κείμενα τῆς Γενέσεως ἐβεβαίωσεν. ἐν παρθενικῇ χωρήσας γαστρὶ, ἡ μὴ κα-

ταναλώσας τῷ πυρὶ τῆς θεότητος τὴν βασάσασαν, τὴν καιομένην, ἡ μὴ κατακαιομένην βάτον, τὴν ἐν τῇ βίβλῳ τῆς Εξόδου κειμένην διέγραψεν. ἀρχιερεύσας, ὡς

* λεπίδι, λιμῷ sequens, πίνακες corruptum. For. λεπίδι, λιμῷ sequens, πίνακες corruptum.

* Αβραίων. For. Αμορραίων.

Jud. XVI. 7 legitur νευρίαις.

Ααρὼν, τὰ πρὸς Θεὸν μεσιτεύσας ἡμῖν, τὰ A tanqvam Aaron, geſſit, & inter nos ac
ἐν τῷ Λευιτικῷ γεγραμμένα παρέσησε. τῇ DEUM ſeqveſter fuit, ea, qvæ in Levitico
παλαιᾷ τὴν καινὴν διαθήκην συνάψας, καὶ continentur, expreſſit. Jam cum no-
λέγων· ἐῤῥέθη τοῖς ἀρχαίοις· ϗ μοιχεύσεις· vum Teſtamentum veteri copulavit; ac
ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, ὅτι πᾶς ὁ ἐμβλέπων γυ- ſic edixit: Dictum eſt antiqvis: non mœ-
ναικὶ πρὸς τὸ μοιχεῦσαι αὐτὴν, ἤδη ἐμοίχευ- chaberis: Ego autem dico vobis; qvòd
σεν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτϗ. καὶ πάλιν ἐῤῥέθη τοῖς omnis qvi mulierem aſpicit, ut cum ea
ἀρχαίοις· ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, καὶ ὀ- mœchetur, jam mœchatus eſt in corde
δόντα ἀντὶ τοῦ ὀδόντος· ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν, μὴ ſuo. Et rurſus: Dictum eſt antiqvis: O-
ἀντιστῆναι τῷ πονηρῷ. ἀλλ' ὅστις σε ῥαπίσῃ ἐπὶ culum pro oculo, dentem pro dente: Ego
τὴν δεξιὰν σιαγόνα, στρέψον αὐτῷ καὶ τὴν ἄλ- autem dico vobis, non reſiſtere malo:
λην· τὰ ἐν τῷ Δευτερονομίῳ παρέδωκεν * ſed qvi te verberat in dextram maxillam,
For. δευτέρα. δευτέρας, καὶ ἐπαναλαβὼν τὰ ὠφέλιμα εἰς B obverte illi & ſiniſtram: cùm hæc inqvam
τὴν ἀληθινὴν κατάπαυσιν εἰσαγαγὼν τὸ γέ- præcepit; qvæ in Deuteronomio com-
νος ἡμῶν, καὶ διαφόρους μονὰς ἐν τοῖς οὐρανίοις prehenduntur alterum in Teſtamentum
εὐτρεπίσας ἡμῖν, τὰ ἐν βίβλῳ τῶν Ἀρι- contulit, & utilia in eo qvæqve collegit.
θμῶν ἀπεκάλυψεν. εἰς τὸν Ἰορδάνην εἰσελ- Qvatenus autem veram in reqviem ge-
θὼν, καὶ ἁγιάσας τὰ ὕδατα, καὶ ἐπὶ τοῦ σαυ- nus noſtrum tranſtulit, & diverſas nobis
ροῦ φυγόντα τὸν ἥλιον ἀναπαλεσάμενος, τὴν manſiones in cœlo præparavit, ea qvæ in
διπλῆν ἀνθ' ἁπλῆς ἡμέρας ἐργασάμενος, Numerorum libro ſunt aperuit. Cùm
τὰ ἐν τῇ βίβλῳ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ τοῖς μὴ παρ- Jordanem ingreſſus eſt & aqvas ſanctifi-
έργως ἀναγινώσκουσιν ἐζωγράφησε. τὴν ἠ- cavit; ac fugientem Solem in cruce re-
γαπημένην ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ ἡμῶν τεθει- vocans duplicavit diem, ea qvæ in libro
For. δὲς. κὼς, καὶ * δοὺς ἑαυτὸν λύτρον ἀντὶ πολλῶν, Jeſu filii Nave continentur expreſſit; ſi
τὰ ἐν τῇ βίβλῳ τῶν Κριτῶν ἠνίνευσεν. ὁλο- C qvis attentè illa legerit. Cùm autem ca-
καυτώματα γὰρ καὶ ὁ Ἰεφθαὲ ὑπὲρ τοῦ λαοῦ τῷ riſſimam ſuam animam pro nobis expo-
Θεῷ τὴν θυγατέρα προσήνεγκεν. ἑπτὰ παι- ſuit; ſeqve ipſum redemptionem multo-
δῶν πατὴρ Ἰεσσαί. ἑβδομος ἀπὸ Ἀβραὰμ ὁ rum obtulit, ea declaravit, qvæ Judicum
Μωϋσῆς. διὰ ἑπτὰ γραμμάτων τὸ Ἰωάννου ὄνο- liber complectitur. Nam & Jephthe fi-
μα. διὰ ἑπτὰ γραμμάτων καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ προσ- liam DEO pro ſalute populi in holo cau-
ηγορία. ἑπτὰ διάκονοι ἀπὸ τῶν μαθητῶν εἰς ſtum obtulit. Septem filiorum pater Jeſ-
διακονίαν τῶν Χριστιανῶν ἐξελέχθησαν· Στέ- ſe, ſeptimus ab Abraamo numeratur Moy-
φανος, Φίλιππος, Πρόχορος, Νικάνωρ, ſes. Septem literis Joannis nomen ſcribi-
Τίμων, Παρμενᾶς, Νικόλαος. ἑπτὰ παῖδες tur. Septem literis etiam Chriſti nomen
τὴν Ἀντιόχου τυραννίδα κατήνεγκαν, καὶ σω- conſtat. Septem à Diſcipulis Diaconi
F. εἰπεῖν. τόμως * εἶπον· ὅτος ἐστιν ἐπαινετὸς ὁ ἀρι- D ad Chriſtianorum obſeqvium delecti ſunt;
θμὸς, καὶ θαυμάσιος· ὅτι αὐτὸς ἄνωθεν ὁ Stephanus, Philippus, Prochorus, Nica-
δεσπότης ἐγράφως βοᾷ· τίμα τὴν ἡμέραν τοῦ nor, Timon, Parmenas, Nicolaus. Sep-
σαββάτου, καὶ ἁγίασον αὐτήν· ὅτι ἐν αὐτῇ tem pueri Antiochi tyrannidem dejece-
κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ ὁ runt. Atqve, ut uno verbo complectar,
Θεὸς ὧν ἤρξατο ἀποποιῆσαι. ἀμὴν ϗ ἡ δόξα εἰς hic eſt commendatus, & admirabilis ille
τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων, ἀμήν. numerus: qvandoqvidem diſertis in Scri-
ptura verbis olim iſta vociferatur Domi-
nus: Honora diem Sabbati, & ſanctifica
ipſam: qvoniam DEUS in illa reqvievit
ab omnibus operibus ſuis, qvæ facere cœ-
perat. Cui gloria in ſæcula ſæculorum.
Amen.

SANCTI EPIPHANII EPISCOPI CONSTANTIÆ CYPRI, ORATIO IN SANCTAM CHRISTI RESURRECTIONEM.

GERARDO VOSSIO INTERPRETE

Græca non extabant.

NUNC mortuorum A luctus exulavit, & Resurrectionis lumen affulsit, in qvo summa DEI in nos demonstratur charitas. Nam mortem qvam debebat homo; eam moriens destrùxit CHRISTUS, redemptionis pretium dans pro anima, ac corpus pro corpore, totumqve hominem pro homine, ac pro morte mortem. Et qvis unqvam justus mortuus est pro injusto? Qvis pater pro filio? & qvis pro patre filius morti se obtulit? qvod qvidem pro nobis fecit Dominus: non modo sua nos manu formans in Adam, sed etiam in sua nos passione regenerans per spiritum. Impiusqve Judæorum populus suum ipsius interfecit benefactorem, pro bonis ei mala rependens, ac pro gaudio tribulationem, & pro vita mortem. Qvi enim illorum resuscitavit mortuos, & curavit turbas, illuminavitqve cæcos, hunc occiderunt suspendentes in ligno. Videte nunc homines, videte inqvam cunctæ gentes, novos inauditosqve perfidorum ausus: suspenderunt eum, qvi totam suspendit terram: ligno affixerunt illum, qvi solidavit mundum: & mensi sunt eum qvi metitur cœlos, ligaruntqve illum qvi solvit peccatores, & in siti potarunt aceto illum, qvi pro potu præbet justitiam, & in escam dederunt fel ei, qvi fovet justitiam, contaminaruntqve manus ac pedes ejus, qvi manus ipsorum sanavit, coëgerunt oculos claudere illum, qvi visum ipsis aperuit, sepelieruntqve illum, qvi mortuos ad vitam revocavit. O mysterium novum & miraculum stupendum! judicatus est judex, & ligatus, qvi solvit vinctos, adactusqve in crucem est, qvi firmavit terram, & suspensus est, qvi universum suspendit mundum. Mensuratus est, qvi metitur cœlos, pastusqve est felle, qvi pavit vitam: mortuus est qvi cuncta produxit viva, sepultusqve est qvi mortuis vitam reddidit. Domino namqve suspenso in ligno, monumenta disrupta sunt, infernus apertus est, & resurrexerunt mortui, effugeruntqve animæ, & apparuerunt ibi, multi ex iis qvi surrexerunt in Hierusalem, dum hoc CHRISTI adimpletur mysterium. In cruce enim exaltavit carnem, ut clavis confixa appareret caro, & sub pedibus carnis mors subjecta est. Tunc in admirationem rapti sunt Angeli, virtutesqve obstupuerunt cœlestes super passione CHRISTI. Perterrita atqve attonita fuit creatura, dicens: Qvidnam sibi novum istud vult mysterium? Judex judicatur & tacet, qvi invisibilis est conspicitur, & non confunditur, incomprehensibilis apprehenditur & non indignatur, qvi ipse immensus est mensuræ subjicitur, & non resistit, impassibilis patitur, & non retribuit, immortalis moritur, & tolerat, qvi in cœlis habitat sepulturæ traditur & sustinet. Et qvorsum novum istud genus mysterii, nisi omnino propter hominem? Mors verò alienata, sub pedibus CHRISTI prostrata jacet, sub-

Coloss. 3. 1. Tim. 2. & 2. Tim. 1. & 3. Hebr. 2. 1. Pet. 3.

Joan. 11. Joan. 9.

Psal. 103. & 135. Psal. 68. Matth. 27. Johan. 19. Marc. 18. Psal. 21.

Matth. 12. & 20. Luc. 7. 8. & 9. & Joan. 9. 11. & 12. Psal. 103. & 135. Mar. 15. Act. 10.

1. Cor. 15.

Coloss. 2. actusqve est captivus in triumphum infernus, & universæ illius potentiæ abcesserunt, statim audita voce CHRISTI, qvemadmodum *Deuter. 4.* Scriptura ait: vocem verborum ejus audistis. Non enim aspexit infernus faciem *Psal. 106. Luc. 1.* Domini, sed vocem ipsius duntaxat audivit, dicentis: Egredimini ô animæ in umbra mortis vinculis constrictæ, vitam vobis annuntio, *Hierem. Thren. 2. & Psal. 106.* ego sum CHRISTUS vita vestra. Qvo audito infernus solutus est, portæqve ejus æreæ contritæ, & vectes ferrei confracti sunt, effugeruntqve sanctorum animæ, seqventes vestigia CHRISTI. Tuncqve impleta est Scriptura: Ibi contriverunt portas æreas & *Psal. 106.* vectes ferreos confregerunt. Clamavit autem & terra dicens: Domine libera me à malis, eripe me ab ira, solve me à maledictione, pro qvibus sangvinem & humana corpora susscepi, imo & tuum corpus ô Domine, recepit autem tuum Adamum. Surrexit ergo Dominus intra triduum, docens nos in unitate adorare *Matth. 17. Marc. 9. Luc. 24.* Trinitatem. Cunctæ autem CHRISTO salvatæ sunt gentes. Unus enim judicatus *Ephes. 2.* est, & infiniti salvati sumus, qvoniam pro omnibus Dominus mortuus est. Ad eundem planè modum, totum indutus hominem, altitudinem pervasit cœlorum, ascenditqve in altitudinem gloriæ regni ipsius, donum patri referens, non aurum, non argentum, neqve lapidem pretiosum, sed hominem, qvem, ad imaginem sui finxit. Hunc *Psal. 109. Matth. 22. 1. Cor. 15. Hebr. 1. 2. & 10. Ephes. 1. Psal. 8.* verò pater exaltans ad dexteram suam in sublimi Throno collocavit, donec ponantur inimici ipsius sub pedibus ejus. Venturus est enim Judex vivorum & mortuorum, cujus regni non erit finis. Qvoniam gloria est, Patri, & Filio, & Spiritui sancto, nunc & semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

Ephes. 4. Hebr. 4.

SANCTI EPIPHANII EPISCOPI CONSTANTIÆ CYPRI EPISTOLA AD JOANNEM EPISCOPUM HIEROSOLYMITANUM.

DIVO HIERONYMO PRESBYTERO INTERPRETE.

Epiphanius Joanni Episcopo Hierosolymorum.

DOMINO dilectissimo fratri Joanni Episcopo Epiphanius. Oportebat nos, dilectissime, Clericatus honore non abuti in superbiam, sed custodia mandatorum Dei & observatione diligentissima hoc esse qvod dicimur. Si enim sancta Scriptura loqvitur, Cleri eorum non proderunt eis, qvi arrogantia clericatus conducere nobis poterit, qvi non solùm cogitatione & sensu, verùm etiam sermone peccamus? Audivi qvippe qvòd tumeas contra nos, & irascaris, & miniteris scribere in extremos fines terræ, ut loca provinciasqve non nominem. Et ubi est DEI timor, qvi nos debet illo tremore concutere, qvi dictus est à domino: Si qvis irascitur fratri suo sine causa, reus erit judicio? Non qvòd magnopere curem, si scribas qvod placuerit. Scribebantur enim & epistolæ biblinæ juxta Esaiam: & mittebantur super aqvas, qvæ cito cum seculo transeunt. Nihil tibi nocuimus, nihil injuriæ fecimus, nec qvicqvam violenter extorsimus. In monasterio fratrum, & fratrum peregrinorum, qvi provinciæ nihil tuæ deberent, & propter nostram parvitatem, & literas, qvas ad eos crebro direximus, communionis qvoqve tuæ cœperunt habere discordiam, ne viderentur qvadam duricia & conscientia nostra, antiqvæ fidei ab Ecclesia separari, ordinavimus diaconum: & postqvam ministravit, rursum presbyterum: super qvo debueras gratulari, intelligens qvòd ob DEI timorem hoc sumus facere compulsi: maximè cùm nulla sit diversitas in sacerdotio DEI, & ubi utilitati Ecclesiæ providetur. Nam etsi singuli Ecclesiarum Episcopi habent sub se Ecclesias, qvibus curam videntur impendere, & nemo super alienam mensuram extenditur, tamen præponitur omnibus charitas CHRISTI, in qva nulla simulatio est: nec considerandum qvid factum sit, sed qvo tempore, & qvo modo, & in qvibus, & qvare factum sit. Cùm enim vidissem, qvia multitudo sanctorum fratrum in monasterio consisteret, & sancti presbyteri, Hieronymus & Vincentius propter verecundiam & humilitatem nollent debita nomini suo exercere sacrificia, & laborare in hac parte ministerii, qvæ Christianorum præcipua salus est, invenire autem & comprehendere servum DEI non posses, qvi te, eo qvòd onus grave sacerdotii nollet suscipere, sæpe fugiebat, sed nec alius qvis Episcoporum facile eum reperiret. Unde & satis miratus sum, qvomodo dispensatione DEI ad nos venerit cum diaconis monasterii & cæteris fratribus, ut mihi satisfaceret, qvia nescio qvid adversum eos habebam tristitiæ. Cùm igitur celebraretur collecta in Ecclesia villæ, qvæ est juxta monasterium nostrum, ignorantem eum, & nullam penitus habentem suspicionem, per multos diaconos: apprehendi jussimus, & teneri os ejus, ne

forte liberari se cupiens, adjuraret nos per nomen CHRISTI, & primum diaconum ordinavimus, proponentes ei timorem DEI, & compellentes ut ministraret. Valde qvippe obnitebatur, indignum se esse contestans. Vix ergo compulimus eum, & persvadere potuimus testimoniis Scripturarum, & propositione mandatorum DEI. Et cùm ministraret in sanctis sacrificiis, rursus eum ingenti difficultate tento ore ejus, ordinavimus presbyterum, & iisdem verbis, qvibus antea svaseramus, impulimus, ut sederet in ordine presbyterii. Post hæc scripsimus ad sanctos presbyteros monasterii, & cæteros fratres, & increpavimus eos, qvare non scripsissent super eo, cùm ante annum multos eorum qveri audissem, cur non haberent, qvi sibi domini sacramenta conficerent, & illum omnes suo poscerent testimonio, & grandem utilitatem in commune monasterii testarentur, qvare tunc reperta opportunitate non scripsissent nobis, neqve super ordinatione ejus aliqvid popoposcissent. Hæc ita acta sunt, ut loqvutus sum, in charitate Christi, qvam te erga parvitatem nostram habere credebam, qvanqvam in monasterio ordinaverim, & non in parochia, qvæ tibi subjecta sit. O verè benedicta Episcoporum Cypri mansvetudo & bonitas, & nostra rusticitas, sensu tuo & arbitratu digna misericordia DEI. Nam multi Episcopi communionis nostræ & presbyteros in nostra ordinaverunt provincia, qvos nos comprehendere non poteramus, & miserunt ad nos diaconos & hypodiaconos, qvos susceptmus cum gratia. Et ipse cohortatus sum beatæ memoriæ Philonem Episcopum, & sanctum Theoprobum, ut in Ecclesiis Cypri, qvæ juxta se erant, ad meæ autem parochiæ videbantur Ecclesiam pertinere, eo qvòd grandis esset, & latè patens provincia, ordinarent presbyteros, & CHRISTI Ecclesiæ providerent. Nunqvam autem ego ordinavi diaconissas, & ad alienas misi provincias, neqve feci qvicqvam, ut Ecclesiam scinderem. Qvid ergo tibi visum est, sic graviter intumescere, & jactari contra nos pro opere DEI, qvod in ædificationem, & non in destructionem fratrum factum est? Sed & illud vehementer admiratus sum, qvod meis locutus est Clericis, asserens te per sanctum presbyterum, & abbatem monachorum Gregorium mandasse mihi, ne qvenqvam ordinarem, & ego hoc pollicitus sim, dicens: Nunqvid juvenis sum, aut canones ignoro? Audi igitur veritatem in sermone DEI, me hoc nec audisse, nec nosse, nec istius sermonis penitus recordari. Suspicatus sum, ne forsitan inter multa, qvasi homo oblitus essem, & ob hanc causam sanctum Gregorium scisitatus sum, & Zenonem presbyterum, qvi cum eo est. E qvibus abbas Gregorius respondit, se hoc penitus ignorare. Zenon autem dixit, qvia cùm ei presbyter Ruffinus nescio qvæ alia transitoriè loqveretur, etiam hoc dixerit: Putásne aliqvos ordinaturus est sanctus Episcopus? Et hujusce stetisse sermonem. Ego autem Epiphanius nec audivi qvicqvam, nec respondi. Unde, dilectissime, non te præveniat furor, nec occupet indignatio, nec frustra movearis, & aliud dolens, te vertas ad alia, ut peccandi occasionem invenisse videaris. Qvod Propheta devitans, Dominum precatur, dicens: Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis. Illud qvoqve audiens admiratus sum, qvod qvidam, qvi solent ultro citroqve portare rumusculos, & his qvæ audierunt semper addere, ut tristitias & rixas inter fratres concitent, te qvoqve turbaverunt, & dixerunt, qvòd in oratione qvando offerimus sacrificia DEO, soleamus pro te dicere: Domine, præsta Joanni ut rectè credat. Noli nos in tantùm putare rusticos, ut hoc tam apertè dicere potuerimus. Qvanqvam enim hoc in corde meo semper orem, tamen ut simpliciter fatear, nunqvam in alienas aures protuli, ne te viderer parvipendere, dilectissime. Qvando autem complemus orationem secundum ritum mysteriorum, & pro omnibus, & pro te qvoqve dicimus? Custodi illum, qvi prædicat veritatem. Vel certè ita: Tu præsta Domine, & custodi, ut ille verbum prædicet veritatis: sicut occasio sermonis se tulerit, & habuerit oratio consequentiam. Qvapropter obsecro te dilectissime, & advolutus pedibus tuis precor, præsta mihi, & tibi, ut salveris, sicuti scriptum est, à generatione perversa, & recede ab hæresi Origenis, & à cunctis hæresibus, dilectissime. Video enim qvòd propter hanc causam omnis vestra indignatio concitata sit, qvòd dixerimus vobis, Arii patrem, Origenem scilicet, & aliarum hæreseôn radicem, & parentem laudare non debetis. Et cùm vos rogarem, ne ita erraretis, & monerem, contradixistis, & me ad tristitiam atqve lachrimas adduxistis: non solùm autem me, sed & alios

plurimos catholicos qvi intererant. Inde ut intelligo, hæc est omnis indignatio, & iste furor. Et idcirco comminamini, qvod mittatis adversum me Epistolas, ut huc illucqve sermo vester discurrat, & propter defensionem hæreseos, adversum me odia suscitantes, rumpitis charitatem, qvam in vos habuimus, in tantum ut feceritis nos etiam pœnitentiam agere, qvare vobis communicaverimus, ita Origenis errores & dogmata defendentes. Simpliciter loqvor, nos, secundum qvod scriptum est, nec oculo nostro parcimus, ut non effodiamus eum, si nos scandalizaverit: nec manui, neqve pedi, si nobis scandalum fecerit. Et vos ergo, sive oculi nostri, sive manus, sive pedes fueritis, similia sustinebitis. Qvis enim catholicorum possit æqvo animo sustinere, & eorum, qvi fidem suam bonis operibus exornant, ut audiant Origenis doctrinam atqve consilium, & credant præclaræ illius prædicationi: Non potest filius videre patrem, neqve Spiritus sanctus videre filium? Hæc in libris περὶ ἀρχῶν scribuntur, his verbis legimus, & ita loqvutus est Origenes. Sicut enim incongruum est dicere, qvòd possit filius videre patrem, sic inconseqvens est opinari, qvod Spiritus sanctus possit videre filium. Illud qvoqve qvis Origenem dicentem patiatur, qvòd animæ Angeli fuerint in cœlis, & postqvàm peccaverint in supernis, directas esse in istum mundum, & qvasi in tumulos & sepulchra, sic in corpora ista relegatas, pœnas antiqvorum luere peccatorum, & corpora credentium, non templa CHRISTI esse, sed carceres damnatorum? Exinde veritatem historiæ allegoriæ depravans mendacio, infinita verba multiplicat, & simplices qvosqve varia persvasione supplantans, nunc asserit animas, juxta Græcam etymologiam ψυχὰς ἀπὸ τοῦ ψύχεσθαι idcirco vocitatas, qvia de cœlestibus ad inferiora venientes, calorem pristinum amiserint: nunc corpus hoc, ob id juxta Græcos δέμας, id est vinculum, sive juxta aliam proprietatem cadaver dici, qvia animæ de cœlo ruerint: à plerisqve autem secundum variam Græci sermonis supellectilem σῶμα, id est corpus, σῆμα, id est monumentum, interpretari, eo qvòd ita animam in se clausam habeat, qvomodo sepulchra & tumuli cadavera mortuorum. Et si hoc verum est, ubi est fides nostra? ubi præconium resurrectionis? ubi Apostolica doctrina, qvæ in Ecclesiis CHRISTI hucusqve perdurat? ubi illa benedictio Adam, & ad semen ejus, & ad Noë, & ad filios ejus: Crescite & multiplicamini, & replete terram? Jam enim non erit benedictio, sed maledictio, juxta Origenem, qvi Angelos vertit in animas, & de sublimi fastigio dignitatis facit ad inferiora descendere: qvasi DEUS generi humano non possit animas per benedictionem dare, nisi Angeli peccaverint, & tot in cœlo sint ruinæ, qvot in terra nativitates. Dimittenda ergo nobis est doctrina Apostolorum, & Prophetarum, & legis, & ipsius Domini Salvatoris in Evangelio pertonantis. E contrario Origenes præcipit, & legem dat, ut non dicam, constringit discipulos suos, ne qvis oret in cœlum ascendere, ne pejus iterum peccans, qvàm in terris ante peccaverat, præcipitetur in mundum. Qvanqvam istiusmodi nugas & deliramenta soleat ille Scripturarum interpretatione perversa, & aliud significante, qvam qvod verum est, affirmare, dicens: Prius qvàm à malitia humiliarer, ego deliqvi. Et illud, Revertere anima mea in reqviem tuam. Nec non & illud, Educ de carcere animam meam. Et in alio loco, Confitebor Domino in regione vivorum. Cùm alius procul dubio sensus Scripturæ divinæ sit, qvam ille in hæresim suam maligna interpretatione detorqvet. Qvod faciunt & Manichæi, & Gnostici, & Ebionitæ, & Marcionis sectatores, & aliæ hæreses numero octoginta, qvæ de purissimo Scripturarum fonte assumentes testimonia, non ita interpretantur, ut scripta sunt, sed simplicitatem sermonis Ecclesiastici id volunt significare, qvod ipsi sentiunt. Illud qvoqve, qvod asserere nititur, doleam ne an rideam, nescio. Doctor egregius Origenes audet docere, Diabolum id rursum futurum esse qvod fuerat: & ad eandem rediturum dignitatem, & conscensurum regna cœlorum. Proh nefas! qvis tam vecors & stolidus, ut hoc recipiat, qvod sanctus Joannes Baptista, & Petrus, & Joannes Apostolus & Evangelista, Esaias qvoqve & Hieremias, & reliqvi Prophetæ, cohæredes fiant Diaboli in regno cœlorum? Prætereo frivolam ejus expositionem super tunicis pelliceis, qvanto conatu, qvantisqve egerit argumentis, ut tunicas pelliceas, humana esse corpora crederemus. Qvi inter multa ait: Nunqvid coriarius aut scordiscarius erat DEUS, ut conficeret pelles animalium & consueret ex eis tunicas pelliceas Adam & Evæ? Manifestum est ergo, inqvit, qvod de corporibus nostris

ſtris loqvatur. Et ſi hoc ita eſt, qvomodo A legimus ante pelliceas tunicas, & ante inobedientiam & de paradiſo ruinam, Adam loqventem non ſecundum allegoriam, ſed verè: Hoc nunc os ex oſſibus meis, & caro de carne mea? Aut unde aſſumptum eſt illud, qvod divinus ſermo teſtatur: Et injecit DEUS ſoporem in Adam, & dormivit, & ſumpſit unum de coſtis ejus, & adimplevit pro ea carnem, & ædificavit coſtam, qvam tulerat ex eo, illi in uxorem? Aut qvæ corpora contegebat Adam & Eva foliis ficus, poſtqvam comederunt de arbore vetita? Qvis autem pa- B tienter ferat Origenem lubricis argumentationibus reſurrectionem carnis hujus negantem: ſicut declarat manifeſtiſſimè in volumine explanationum primi Pſalmi, & in aliis multis locis? Aut qvis audiat in tertio cœlo donantem nobis Origenem paradiſum: & illum, qvem Scriptura commemorat, de terra ad cœleſtia transferentem, & omnes arbores, qvæ ſcribuntur in Geneſi ſic allegoricè intelligentem, qvòd ſcilicet arbores Angelicæ fortitudines ſint, cùm hoc veritas non recipiat? Neqve enim dixit Scriptura divina; Depoſuit DEUS Adam & Evam in terram: ſed ejecit eos de paradiſo, & habitare fecit C eos contra paradiſum. Non ait, Sub paradiſo. Et poſuit romphæam flammeam & Cherubim cuſtodire introitum ligni vitæ. Non dixit, Aſcenſum. Et fluvius egrediebatur ex Edem. Non dixit, Deſcendit ex Eden. Iſte dividitur in qvatuor principia, nomen uni Phiſon, & nomen ſecundi Geon. Ego vidi aqvas Geon, aqvas, qvas his carneis oculis aſpexi. Iſte eſt Geon, qvem Hieremias demonſtrat, dicens: Qvid vobis & viæ Ægypti, ut bibatis aqvam Geon turbidam? Bibi & de hoc magno flumine Euphrate aqvas ſimpliciter, qvas manu potes tangere, ore ſorbere, D non aqvas ſpirituales. Ubi autem flumina ſunt, qvæ & videntur, & bibuntur, ibi conſeqvens eſt, qvòd & ficus & alia ligna, de qvibus dicit DEUS, Ex omni ligno, qvod eſt in paradiſo, comedes; ſimilia ſint lignis & aliis arboribus, ſicut flumina ſimilia ſunt fluminibus & aqvis. Si autem aqva qvæ cernitur, verè aqva eſt, neceſſe eſt ut & ficus vera ſit, & alia ligna, & Adam verus ſtatim à principio plaſmatis in corpore, ſicut & Eva, & non in phantaſmate, & poſt ruinam (ut vult Origenes) propter peccatum poſtea corpus acceperit. Sed dicis: Legimus, qvòd ſanctus Paulus raptus ſit usqve ad tertium cœlum, & usqve in paradiſum. Benè dicis. Qvando ponit tertium cœlum, & poſtea addidit. Et in Paradiſum, oſtendit alibi eſſe cœlum, & alibi Paradiſum. Illas verò præſtigias qvis non ſtatim abjiciat atqve contemnat, dicente Origene, de aqvis qvæ ſuper firmamentum ſunt, non eſſe aqvas, ſed fortitudines qvasdam Angelicæ poteſtatis, & rurſum aqvas, qvæ ſuper terram ſunt, hoc eſt ſub firmamento, eſſe virtutes contrarias, id eſt dæmones? Et qvomodo legimus, in diluvio apertas catarrhactas cœli, & aqvas inundaſſe diluvii? Unde aperti ſunt fontes abyſſi, & totus mundus opertus eſt aqvis? O furor hominum junctus ſtultitiæ! qvi reliqverunt illud qvod in Proverbiis dicitur: Audi Fili ſermonem Patris tui, & ne abjicias legem matris tuæ: & converſi ſunt ad errorem, & dicunt ſtulto, ut princeps ſui ſit, nec contemnunt res fatuas, qvæ diſcunt à fatuo, ſicut Scriptura teſtatur. Fatuus autem fatua loqvitur, & cor ejus vana intelligit. Unde obſecro te, dilectiſſime, & qvaſi membris meis parcens, propter charitatem, qvam in te habeo, precor, ſcribens & orans, ut impleas illud qvod dicitur: Nonne odientes te Domine odivi, & ſuper inimicos tuos tabeſcebam? Inimica & digna odio Origenis verba ſunt, & DEO repugnantia, & ſanctis ejus, & non iſta ſola, qvæ dixi, ſed & alia innumerabilia. Neqve enim nunc mihi propoſitum eſt adverſus omnia Origenis dogmata diſputare. Nihil mihi ſubripuit Origenes, nec in mea generatione fuit, nec propter aliqvas res mundi & hæreditatem, odium adverſum illum pugnasqve ſuſcepi. Sed (ut ſimpliciter fatear) doleo, & valde doleo, videns plurimos fratrum, & eorum præcipuè, qvi profeſſionem habent non minimam, & in gradum qvoqve ſacerdotii maximum pervenerunt, ejus perſvaſionibus deceptos, & perverſiſſima doctrina cibos factos eſſe diaboli: in qvibus completum eſt illud qvod dicitur: Super omnem munitionem ludit, & eſcæ ejus electæ, & congregavit, ſicut arenam, captivitatem. Te autem, frater, liberet DEUS, & ſanctum populum Chriſti, qvi tibi creditus eſt, & omnes fratres, qvi tecum ſunt, & maximè Ruffinum presbyterum, ab hæreſi Origenis, & aliis hæreſibus, & perditione earum. Si enim propter unum verbum, aut duo, qvæ contraria fidei ſunt, multæ hæreſes abjectæ ſunt ab Eccleſia: qvanto magis hic inter hæreticos habebitur, qvi tantas perverſitates, & tam mala dogmata contra fidem adinvenit, DEIqve & Eccleſiæ hoſtis extitit?

Inter multa enim mala etiam illud ausus est dicere, perdidisse imaginem DEI Adam, cùm hoc in nullo penitus loco Scriptura significet. Si autem ita esset, nunqvam omnia, qvæ in mundo sunt, servirent semini Adam, id est, universo generi hominum: sicut & Jacobus Apostolus loqvitur: Omnia domantur, & subjecta sunt humanæ naturæ. Nunqvam enim universa subjecta essent hominibus, si non haberent homines juxta id qvod universis imperarent, imaginem DEI. Conjungens autem atqve consocians scriptura divina gratiam benedictionis, qvam Adam donaverat, & generationibus qvæ ex eo erant, ne qvi forsitan maligna interpretatione auderent dicere, uni datam gratiam DEI, & illum solum factum esse ad imaginem DEI, qvia plasmatus esset ex humo, & uxorem ejus, qvam creasset de costa viri: eos verò, qvi conciperentur in utero, & non ita nascerentur ut Adam, DEI non habere imaginem: statim per ordinem jungit, & dicit: Et vixit Adam ducentos triginta annos, & cognovit Evam uxorem suam, & peperit ei filium juxta speciem & juxta imaginem ejus, & vocavit nomen ejus Seth. Rursumqve in dicima generatione post annos bis mille ducentos sexaginta duos vindicans DEUS imaginem suam, & ostendens, qvod gratia, qvam dedisset hominibus, perseveraret in eis, ait: Ne comederitis carnem in sangvine: ego enim ulciscar sangvinem vestrum de manu omnis hominis effundentis illum, qvia ad imaginem DEI feci hominem. Nec non post alteras decem generationes usqve ad Abraham, & ab Abraham usqve ad David alias generationes qvatuordecim: qvæ viginti qvatuor generationes simul faciunt annos bis mille, centum, decem & septem, Spiritus sanctus in trigesimo octavo Psalmo, cùm qvereretur de omnibus hominibus, qvòd in vanitate ambularent, & peccatis essent obnoxii, loqvitur: Veruntamen in imagine perambulat omnis homo. Nec non post David, etiam sub Salomone filio ejus, legimus tale qviddam super DEI imagine nominatum. Dicit in Sapientia, qvæ titulo ejus inscribitur: Creavit DEUS incorruptum hominem, & imaginem suæ proprietatis dedit ei. Et rursum post annos trecentos undecim plus minus, in novo legimus Testamento, qvod non perdiderunt homines imaginem DEI. Jacobus enim Apostolus & frater Domini, cujus & supra meminimus, instruit nos, ne Origenis laqveis capiamur, habere hominem imaginem & similitudinem DEI. Nam qvum de lingva hominis latius disputasset, adjecit: Instabile malum: in ipsa qvippe benedicimus DEUM patrem, & in ipsa maledicimus homines, qvi ad similitudinem DEI conditi sunt. Paulus qvoqve vas electionis, & qvi doctrinam Evangelicam sua prædicatione complevit, docet nos, qvòd homo ad imaginem & similitudinem DEI conditus sit, dicens: Vir non debet nutrire comam, qvum gloria & imago DEI sit: imaginem simpliciter appellans suo nomine: similitudinem autem, gloriæ appellatione significans. Pro tribus igitur testimoniis, qvæ tibi, si de scriptura sancta reperirem, dicebas posse sufficere, ecce septem testimonia dedimus. Qvis ergo sustinebit Origenis ineptias, ut non gravius aliqvid loqvar, & similis efficiar vel ipsi, vel discipulis ejus, qvi audent in periculo animæ suæ asserere, qvodcunqve eis in buccam venerit: & magis jubere DEO, & non ab eo vel orare vel discere veritatem? Qvidam enim eorum dicunt, qvòd imago DEI, qvam prius accepit Adam, illo peccante perierit. Alii suspicantur corpus, qvod filius DEI habiturus esset ex Maria, ipsam esse imaginem, alii sensum, alii virtutem, isti baptisma, hi qvod homo ad imaginem DEI dominetur omnibus, ebriorum more hæc vel illa ructantes: qvos oportebat tantum effugere discrimen, nec negare qvæ loqvitur DEUS, & credentes simpliciter salvos fieri, Deoqve concedere donationis suæ certam & veram scientiam, in qva potissimum parte homines condiderit ad imaginem & similitudinem suam. Qvi hæc relinqventes, multis se qvæstionibus implicarunt, & per hoc in cœnum demersi sunt peccatorum. Nos autem, dilectissime, credimus his, qvæ locutus est Dominus, & scimus qvod in cunctis hominibus imago DEI permaneat: ipsiqve concedimus nosse in qva parte homo ad imaginem DEI conditus sit. Sed neqve illud qvod qvidam in epistola Joannis legentes non intelligunt qvenqvam decipiat, ubi loqvitur: Nunc filii DEI sumus, & nondum apparet qvod erimus. Novimus autem, qvia cùm ille revelatus fuerit, similes ei erimus. Videbimus enim eum, sicuti est. Hoc enim propter gloriam, qvæ ibi revelanda est sanctis ejus, dictum est: sicut & in alio loco legimus, A

gloria in gloriam: cujus gloriæ jam in isto sæculo sancti arrhabonem & portiunculam susceperunt. Primus eorum Moyses, cujus fulsit facies valde, & radiabat veluti fulgor & sol. Secundus Elias, igneo cutru raptus in cœlum, & ignis detrimenta non sentiens. Stephanus lapidabatur, & faciem habebat Angeli, qvæ ab omnibus cernebatur. Hoc autem, qvod in paucis diximus, de omnibus intelligendum est, ut impleatur illud qvod scriptum est: Omnis qvi sanctificat semetipsum, inter beatos numerabitur. Beati enim mundo corde, qvoniam ipsi Deum videbunt. Cùm hæc ita se habeant, dilectissime, custodi animam tuam, & desine circa nos murmurare. Dicit enim scriptura divina: Nolite murmurare ad inuicem, sicut qvidam murmuraverunt, & à serpentibus perierunt: magis acqviesce veritati, & dilige diligentes te, & veritatem. Deus autem pacis præstet nobis juxta suam clementiam, ut conteratur Satanas sub pedibus Christianorum, & abjiciatur omnis occasio perversa, ne scindatur in nobis vinculum charitatis & pacis, & rectæ fidei prædicatio. Præterea qvòd audivi qvosdam murmurare contra me, qvia qvando simul pergebamus ad sanctum locum, qvi vocatur Bethel, ut ibi collectam tecum ex more Ecclesiastico facerem, & venissem ad villam, qvæ dicitur Anablatha, vidissémqve ibi præteriens lucernam ardentem, & interrogassem, qvis locus esset, didicissémqve esse Ecclesiam, & intrassem, ut orarem: inveni ibi velum pendens in foribus ejusdem Ecclesiæ tinctum atqve depictum, & habens imaginem, qvasi Christi, vel sancti cujusdam. Non enim satis memini, cujus imago fuerit. Cùm ergo hoc vidissem, in Ecclesia Christi contra auctoritatem Scripturarum hominis pendere imaginem, scidi illud, & magis dedi consilium custodibus ejusdem loci, ut pauperem mortuum eo obvolverent & efferrent. Illiqve contrà murmurantes dixerunt: Si scindere voluerat, justum erat, ut aliud daret velum, atqve mutaret. Qvod cùm audissem, me daturum esse pollicitus sum, & illico esse missurum. Paululum autem morarum fuit in medio, dum qværo optimum velum pro eo mittere: arbitrabar enim de Cypro mihi esse mittendum. Nunc autem misi qvod potui reperire, & precor, ut jubeas Presbyteros ejusdem loci suscipere velum à latore, qvòd à nobis missum est: & deinceps præcipere, in Ecclesia Christi ejusmodi vela, qvæ contra religionem nostram veniunt, non appendi. Decet enim honestatem tuam hanc magis habere sollicitudinem, ut scrupulositatem tollat, qvæ indigna est Ecclesia Christi, & populis qvi crediti sunt. Palladium verò Galatam, qvi qvondam nobis charus fuit, & nunc misericordia DEI indiget, cave, qvia Originis hæresim prædicat & docet, ne fortè aliqvos de populo tibi credito ad perversitatem sui inducat erroris. Opto ut valeatis in Domino.

OPERUM OMNIUM SANCTI EPIPHANII FINIS.

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΠΙΦΑΝΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΠΟΛΕΩΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΑΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ.

VITA SANCTI PATRIS NOSTRI EPIPHANII CONSTANTIÆ EPISCOPI, EXCERPTA EX VOCE * JOANNIS, UNIUS EX EJUS discipulis. Habetur autem in Simeone Metaphraste.

An. 360. Authorem vitæ hujus parum probat Baron. an. 372. 12. Maji.

I. EPIPHANIUS erat qvidem genere Phœnix, ex ea regione, qvæ est circa Eleutheropolim: distat verò à civitate ad tria milliaria. Fuit autem pater ejus agricola: matris verò ejus studium erat, se in lino exercere. Iis autem fuere duo filii, Epiphanius, & una filia Callitropos. Accidit autem ut eorum pater è vita excederet: Mansit verò Epiphanius decem annos natus matri suæ, qvando mortuus est pater ejus. Cruciabatur autem animo ejus mater, dum solicita esset, qvomodo Epiphanium aleret, & ejus sororem, qvandoqvidem erant modicæ eorum facultates. Cùm unum verò jumentum haberent indomitum, dixit mater Epiphanio: Fili, qvoniam familia nostra in iis, qvæ ad corporis usum pertinent, nobis præbet angustias, & cibo indigemus, accipe jumentum, qvod est intra do-

A ΕΠΙΦΑΝΙΟΣ γένος μὲν ἦν Φοινίκων τῆς περιοικίδος Ελευθεροπόλεως· ἀπὸ σημείων τριῶν τῆς αὐτῆς ὑπάρχων * ἀποκτήματος. Cor. ἀποστήματος. ὁ δὲ τούτου πατὴρ γαιηπόνος ὑπῆρχεν. τὸ δὲ ἐπιτήδευμα τῆς μητρὸς αὐτοῦ, λινυφαρία ὑπῆρχεν. ἦν οὖν τούτοις δύο παιδία, ὅτε Επιφάνιος καὶ θυγάτηρ B μία Καλλίτροπος. ἔτυχεν οὖν τὸν τούτου πατέρα τελευτῆσαι. ἔμεινεν δὲ Επιφάνιος δέκα ἐτῶν τῇ μητρὶ αὐτοῦ, μετὰ τὸ τελευτῆσαι τὸν πατέρα αὐτοῦ. συνείχετο δὲ ἡ μήτηρ αὐτοῦ τὸ πῶς διαθρέψαι Επιφάνιον, καὶ τὴν τούτου ἀδελφὴν, ἐπειδὴ συμμέτρως * διήγουν Cor. διῆγον. τὰ σωματικά. τῶν δὲ ἐχόντων ὑποζύγιον ἄτακτον πρὸς ὑπηρεσίαν, εἶπεν ἡ μητὴρ αὐτοῦ πρὸς Επιφάνιον· τέκνον ἐπειδὴ στένωσιν ἡμῖν παρέχει ὁ οἶκος περὶ τὰς σωματικὰς χρείας, καὶ χρήζομεν ἐδωδίμων, λάβε τὸ ὑποζύγιον τὸ ὂν

ἐν τῷ οἴκῳ ἡμῶν· καὶ ἄπελθε ἐν τῇ πανηγύρει, καὶ πώλησον αὐτό. καὶ ποιήσωμεν τὴν ἡμῶν πρὸς διατροφὴν χρείαν· ὁ δὲ Ἐπιφάνιος εἶπεν πρὸς τὴν ἑαυτοῦ μητέρα· μῆτερ σὺ γινώσκεις ὅτι ἄτακτόν ἐστιν τὸ ὑποζύγιον ἡμῶν· καὶ ἔσαι ἐὰν ἀπέλθω ἐπὶ τὸ διαπωλῆσαι αὐτό, εἰδότες οἱ συναχθέντες ἄνδρες ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ τὴν ἀταξίαν αὐτοῦ, τιμωρήσονταί με λέγοντες, ὅτι κακὸν ἔχων κακῶς ὑπομένῃς κατὰ τὸν νόμον· εἶπεν δὲ ἡ μήτηρ αὐτοῦ. ἄπελθε τέκνον· καὶ ὁ Θεὸς τῶν πατέρων ἡμῶν Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακὼβ δώσῃ σύνεσιν τῷ ὑποζυγίῳ, ὅπως διὰ τὸ τιμήματος αὐτοῦ ἡμεῖς διακονηθῶμεν. ὁ δὲ Ἐπιφάνιος ἐπικαλεσάμενος τὸν Θεὸν τὸν δόντα χάριν τῷ Μωϋσεῖ ἐπιτελεῖν κατὰ πρόσωπον Φαραὼ τὰ σημεῖα τὰ μέγιστα, ἐπορεύθη, βαλόμενος τὴν ὑπακοὴν τῆς ἰδίας μητρὸς πληρῶσαι.

A mum noſtram, & vade ad nundinas, & vende: & ita id, qvod erit ad nos alendos uſui, ſuppeditabimus. Epiphanius autem dixit matri ſuæ: Scis jumentum noſtrum adhuc eſſe indomitum: fietqve, ut ut ſi eam ad id vendendum, qvi in illo loco congregati erunt, videntes ejus inſolentiam, me pœna afficiant, dicentes: Cùm malum habeas, male patieris ex lege. Dixit ei mater: Abi, fili. DEUS patrum noſtrorum Abrahæ, Iſaac & Jacob, jumento dabit intelligentiam: ut per ejus precium nos noſtro uſui ſerviamus. Epiphanius autem, DEO invocato, qvi dedit Moſi gratiam, ut maxima B ſigna faceret coram Pharaone, profectus eſt, volens obedire matri ſuæ.

Καὶ δὴ εἰσελθὼν εἰς τὴν πανήγυριν, ἐγένετο τὸ ὑποζύγιον τὸ ἄτακτον, εὔτακτον. καὶ πολλῇ πραΰτητι κεκοσμημένον. παρεγένετο δέ τις Ἰουδαῖος ἀνὴρ πραγματευτὴς, ὀνόματι Ἰακώβ· καὶ εἶπεν πρὸς Ἐπιφάνιον. βούλῃ C παιδίον τὸ ὑποζύγιον τοῦτο πωλῆσαι; ὁ δὲ Ἐπιφάνιος εἶπεν· ναὶ πατὴρ· διὰ τοῦτο ἐνήνοχα αὐτὸ ἐνταῦθα. ὁ δὲ Ἰακὼβ εἶπεν πρὸς Ἐπιφάνιον· ποίας θρησκείας ὑπάρχεις; ὁ δὲ Ἐπιφάνιος εἶπεν· Ἰουδαῖος. εἶπεν δὲ Ἰακώβ. σύνεθνοι ὄντες μὴ ἁμαρτίαν μεσίτην λάβωμεν καθ' ἑαυτῶν τέκνον. ἀλλὰ δικαίᾳ Θεοῦ ὄντες δικαιώσωμεν τὴν τοῦ ὑποζυγίου τιμήν. ὡς μήτε σὺ ἀδικηθῇς, μήτε ἐγὼ ζημιωθῶ. μὴ καὶ κατάρας ἑαυτοῖς ἐπενέγκωμεν μὴ ταῦτα. κὺ ἀγανακτήσῃ ὁ Θεὸς καθ' ἡμῶν· ἀλλὰ D μᾶλλον εὐλογίας. ὅτι εἶπεν· ὁ εὐλογῶν εὐλογεῖται, καὶ ὁ καταρώμενος καταρᾶται· ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ἐπιφάνιος σφόδρα ἐφοβήθη τὴν κατάκρισιν τοῦ Ἰακώβ. καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὸν, οὐκέτι βούλομαί σοι πωλῆσαι τὸ ὑποζύγιον τοῦτο. ὁ δὲ Ἰακὼβ εἶπεν πρὸς Ἐπιφάνιον· διὰ ποίαν αἰτίαν ὦ τέκνον; ὁ Ἐπιφάνιος εἶπε πρὸς αὐτόν· τὸ ὑποζύγιον τοῦτο, πάτερ, ἄτακτόν ἐστιν. κὺ σένωσις πικροτάτη λιμοῦ ἐπεισῆλθεν ἐν τῷ οἴκῳ μου. ὑπάρχει γάρ μοι μήτηρ, κὺ ἀδελφή· ὁ γὰρ πατήρ μου ἐξῆλθεν τὸν βίον τὸν ἀνθρώπινον. τῆς οὖν μητρός μου ἐγένετο κέλευσις τοῦ πωλῆσαι τὸ ὑποζύγιον διὰ τὴν χρείαν τῶν ἐδωδίμων. νῦν δὲ ἥκω-

II. Cùm ad nundinas autem eſſet ingreſſus, accidit ut jumentum indomitum fieret placidum, & valde manſvetum. Affuit autem qvidam Judæus negociator, nomine Jacob, qvi dixit Epiphanio: Vis, ô fili, vendere hoc jumentum? Dixit Epiphanius: Maxime, pater: ea enim de cauſa id adduxi. Reſpondens autem, dixit Epiphanio: Cujusnam es religionis? Dixit Epiphanius: Judæus. Dixit ei Jacob: Cùm ſimus ejusdem gentis, non debet inter nos peccatum intercedere: ſed cùm ſit DEUS noſter juſtus, conſtituamus juſtum jumenti precium, ut neqve tu injuria afficiaris, nec ego damnum patiar: ne maledicta poſtea nobis inferamus, & DEUS nobis iraſcatur: ſed potiùs benedictiones. Qvoniam dixit: Qvi benedicit, benedicetur: & qvi maledicit, eſt maledictus. His autem auditis, Epiphanius valde timuit condemnationem Jacob, & dixit ei: Nolo tibi amplius vendere hoc jumentum. Jacob verò dixit Epiphanio: Qvanam de cauſa, ô fili? Epiphanius dixit ei: Hoc jumentum, ô Pater, eſt inſolens & indomitum: acerbiſſimæ verò famis anguſtiæ ſubiere domum meam. Eſt autem mihi mater & ſoror: Pater enim meus exceſſit è vita humana. Mater mea juſſit, ut venderem hoc jumentum, propterea qvòd cibo indigeremus. Nunc

autem audivi ex te, Pater, qvod malum sit damnum afferre: & DEUM timui, ne fortè tu mihi maledicas, & ille me puniat propter tuam in me maledictionem.

σα σοῦ σε, πάτερ, ὅτι κακὸν τὸ καταβλάπτειν, καὶ ἐφοβήθην τὸν Θεὸν, μήποτε καταράσῃ με, καὶ τιμωρήσεταί με ὁ Θεὸς διὰ τῆς κατάρας τῆς γενομένης εἰς ἐμέ.

II. Cùm hæc autem audiisset Jacob, miratus est responsum pueri: accepitqve tres nummos, & dedit Epiphanio, simul etiam eum docens verbis hujusmodi: Fili, hanc accipe benedictionem, & vade ad matrem tuam, & inferes panes in domum tuam: Tecum qvoqve accipe hoc jumentum: & si suum qvidem mutet vitium, & mores insolentes ac protervos, maneat domi tuæ: Sin autem in hac perseveret insolentia, ejice è tuis ædibus, ne alicui ex tuis mortem afferat. Cùm hæc audiisset Epiphanius, & à Jacobo tres nummos accepisset, accepto jumento, profectus est in vicum ad matrem suam. Priusqvam autem ipse ingrederetur in vicum, circiter mille passus, occurrit ei homo Christianus, nomine Cleobius, qvi ei dixit: Vis vendere jumentum, ô fili? Respondens dixit Epiphanius: Nolo, Pater. Dixit autem Cleobius: Si vis eum vendere, cape ejus pretium, & ipsum mihi relinqve. Cùm hæc autem Epiphanio diceret Cleobius, animal insolenter irruens, & impetum faciens, Epiphanium excussit, humiqve allisit, & abiit extra semitam. Epiphanius autem ex jumenti insolentia gravem accepit dolorem, humiqve jacebat, flens amarè, & non valens surgere. Cleobius verò accedens ad Epiphanium, & femur ejus tenens in eo loco, in qvo affectus fuerat ab insolenti bestia, cùm eum ter signasset, statim erexit nihil mali in se habentem. Cleobius autem dixit jumento: Tibi dico, jumentum plenum omni insolentia, qvoniam voluisti tuum dominum occidere, in nomine Jesu Christi crucifixi, non amplius excedas ex hoc loco. Qvod postqvam dixisset Cleobius, jumentum statim cecidit in terram mortuum. Cleobium autem interrogavit Epiphanius, dicens: Qvis est, ô pater, JESUS crucifixus, qvod talia fiunt per ejus nomen? Respondit Cleobius, & dixit Epiphanio: Hic JESUS est filius DEI, qvem crucifixerunt Judæi. Epiphanius verò timuit significare Cleobio se esse

Ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Ιακὼβ, ἐθαύμασεν ἐπὶ τῇ ἀποκρίσει τοῦ παιδός. καὶ λαβὼν τρία νομίσματα, ἔδωκεν Επιφανίῳ, ἅμα καὶ τοιούτοις λόγοις διδάσκων αὐτόν. τέκνον λάβε ταύτην τὴν εὐλογίαν, καὶ πορεύου πρὸς τὴν σὴν μητέρα· καὶ εἰσοίσεις ἐν τῷ οἴκῳ σου ἄρτους. λάβε δὲ καὶ τὸ ὑποζύγιον τοῦτο μεθ' σεαυτοῦ. καὶ εἰ μὲν διαλλάσσῃ τὴν πονηρὰν αὐτοῦ, καὶ ἄτακτον προαίρεσιν, μενέτω ἐν τῷ σῷ οἴκῳ· εἰ δ' ἐπιμένοι τῇ ἀταξίᾳ, ἔκβαλε αὐτὸ ἐκ τοῦ οἴκου σου, μήποτε καὶ θανατώσῃ τινὰ τῶν σῶν· ἀκούσας δὲ ταῦτα Επιφάνιος, καὶ λαβὼν τὰ τρία νομίσματα παρὰ τοῦ Ιακὼβ, λαβὼν τὸ ὑποζύγιον ἐπορεύθη εἰς τὴν αὐτοῦ κώμην, ὡς ἀπὸ σημείου ἑνὸς, ἀπήντησεν αὐτῷ ἄνθρωπος Χειστιανὸς, ὀνόματι Κλεόβιος. καὶ εἶπεν πρὸς αὐτόν· πιπράσκεις τὸ ὑποζύγιον, ὦ τέκνον; ὁ δὲ Επιφάνιος ἀποκριθεὶς εἶπεν· ἐκί, πάτερ. ὁ δὲ Κλεόβιος, ἐὰν πιπράσκεις αὐτὸ, λάβε τὸ τίμημα αὐτοῦ, καὶ ἔασόν μοι αὐτό. ὡς δὲ ταῦτα ἐλάλει ὁ Κλεόβιος πρὸς Επιφάνιον, τὸ ζῶον ἀτάκτως ἐνεχθέν, καὶ ἐπιπεσὸν Επιφανίῳ διεσπάραξεν αὐτὸν ἐπὶ τῆς γῆς· καὶ αὐτὸ ἐξῆλθεν ἔξω τῆς τρίβου. ὁ δὲ Επιφάνιος ἀπὸ τῆς βίας τῆς ἀταξίας τοῦ ὑποζυγίου ἔπαθεν τὸν ἰσχιὸν μηροῦ, καὶ ἔκειτο ἐπὶ τῆς γῆς, κλαίων, καὶ μὴ δυνάμενος ἀναστῆναι. ὁ δὲ Κλεόβιος προσελθὼν Επιφανίῳ, κρατήσας αὐτοῦ τὸν μηρὸν ἐν τῷ τόπῳ, ᾧ πέπονθεν ὑπὸ τοῦ ἀτάκτου ζώου, καὶ σφραγίσας αὐτὸν τρίτον, εὐθέως ἀνέστη, μηδὲν κακὸν ἔχων ἐν ἑαυτῷ. ὁ δὲ Κλεόβιος εἶπεν πρὸς τὸ ὑποζύγιον πάσης ἀταξίας πεπληρωμένον, ἐπειδὴ ἠθελήθης θανατῶσαι τὸν ἴδιον δεσπότην, ἐν τῷ ὀνόματι Ιησοῦ Χειστοῦ τοῦ ἐσταυρωμένου, μηκέτι μετέλθῃς ἐκ τοῦ τόπου τούτου. καὶ ἐπὶ τῷ λόγῳ Κλεοβίου εὐθέως ἔπεσεν τὸ ὑποζύγιον ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἀπέθανεν. καὶ ἐπεζήτησεν Επιφάνιος τὸν Κλεόβιον λέγων. τίς ἐστιν, πάτερ, Ιησοῦς ὁ ἐσταυρωμένος, ὅτι τοιαῦτα σημεῖα γίνεται δι' αὐτοῦ; ἀπεκρίθη Κλεόβιος, καὶ εἶπεν πρὸς Επιφάνιον· οὗτος ὁ Ιησοῦς ἐστιν ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὃν ἐσταύρωσαν οἱ Ιουδαῖοι. ὁ δὲ Επιφάνιος ἐφοβήθη ἀναγγεῖλαι τῷ Κλεοβίῳ, ὅτι Ιου-

δαῖός ἐστιν. ὁ δὲ Κλεόβιος ἐπορεύθη τὴν ἑαυτοῦ ὁδόν· καὶ Ἐπιφάνιος εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ κώμην πρὸς τὴν ἑαυτοῦ μητέρα. ἰδοῦσα δὲ αὐτὸν ἡ μήτηρ αὐτοῦ, ἀπεδέξατο αὐτὸν μετὰ χαρᾶς, καὶ ἐξηγήσατο ὅσα συνέβη αὐτῷ διὰ τὴν ἀτακτον ζωήν. χρόνου δὲ παρελθόντος εἶπεν ἡ μήτηρ Ἐπιφανίου πρὸς αὐτόν· ἰδοὺ δὴ τέκνον ἡ γῆ ἀμελεῖται· καὶ πρόσμυθιον ἡμῖν οὐδέν ἐστιν ἐξ αὐτῆς. ἴωμεν οὖν αὐτοῖς γῆ ἰδία μικρά· ἴωμεν καὶ ὁ πατήρ αὐτοῦ ἐμπόνως ταύτην γεωργῶν εἶχέν τινα πρόσμυθίαν ἐξ αὐτῆς· εἶπεν οὖν ἡ αὐτοῦ μήτηρ· ἀποδώμεθα τὸ γήδιον ἡμῶν ἀνθρώπῳ γεωργῷ· καὶ σὺ εἴσελθε πρὸς θεόφοβον ἄνθρωπον. καὶ ἔσο διδασκόμενος τέχνην, δι' ἧς δύνασαι καὶ ἑαυτὸν τρέφειν, καὶ ἐμοὶ, καὶ τῇ ἀδελφῇ σου ἄρτον χορηγεῖν.

Ἦν δέ τις Ἰουδαῖος νομοδιδάσκαλος ἐν Ἐλευθερουπόλει, ἀνὴρ θαυμασὸς καὶ θεοσεβὴς, κατὰ τὸν νόμον Μωϋσέως. ὅστις εἶχεν κτήσεις ἐν τῇ κώμῃ, ἐν ᾗ ἐγνώσθη Ἐπιφάνιος· ὃς καὶ τὸν πατέρα αὐτοῦ ᾔδει, καὶ τὴν μητέρα ἐγίνωσκεν, ὁμοίως καὶ Ἐπιφάνιον καὶ τὴν αὐτοῦ ἀδελφήν· ὅστις εἰσελθὼν εἰς ἐπίσκεψιν τῶν ἑαυτοῦ κτημάτων, εἶπεν πρὸς τὴν μητέρα Ἐπιφανίου· γύναι, βούλῃ μοι δοῦναι τὸν υἱόν σου εἰς υἱόν; καὶ ἔσῃ καὶ σὺ καὶ ἡ θυγάτηρ σου τὰς χρείας ὑμῶν ποιούμενοι ἐκ τοῦ ἡμετέρου οἴκου. ἡ δὲ μήτηρ Ἐπιφανίου ἀκούσασα ταῦτα τοῦ νομικοῦ, ἐχάρη πολὺ, καὶ λαβοῦσα Ἐπιφάνιον, παρέδωκεν αὐτὸν τῷ γραμματεῖ εἰς υἱόν. τὸ δὲ ὄνομα τοῦ νομικοῦ ἐκαλεῖτο Τρύφων. ὅστις εἶχεν θυγατέρα μονογενῆ· ἐβούλετο δὲ ταύτην συζεῦξαι Ἐπιφανίῳ.

Ὁ δὲ Τρύφων λαβὼν Ἐπιφάνιον εἰς υἱόν, ἐπαίδευσεν αὐτὸν ἐμπόνως τὸ τοῦ νόμου, καὶ τὰ στοιχεῖα τὰ Ἑβραϊκὰ μετ' ἀκριβείας. ἐτελεύτησεν δὲ ἡ θυγάτηρ τοῦ Τρύφωνος, καὶ μόνος Ἐπιφάνιος ἦν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ προκόπτων τῇ ἡλικίᾳ, καὶ τῇ σοφίᾳ τῇ Ἑβραϊκῇ· συνέβη δὲ καὶ τὸν Τρύφωνα τελευτῆσαι, καὶ πᾶσαν τὴν ὑπόληψιν αὐτοῦ κατέλειψεν Ἐπιφανίῳ. ἐτελεύτησεν δὲ καὶ ἡ μήτηρ Ἐπιφανίου. ἔλαβεν οὖν Ἐπιφάνιος, τὴν ἑαυτοῦ ἀδελφὴν ἐν τῷ οἴκῳ τῷ ὑπὸ τοῦ Τρύφωνος καταλειφθέντι αὐτῷ. καὶ ἦσαν οἱ δύο ἅμα ἐν τῷ οἴκῳ ἐν πολλῇ κατασάσει βίου τὴν διδαχὴν Τρύφωνος. ἐξελθὼν οὖν Ἐπιφάνιος ἐν τῇ κώμῃ, ἐν ᾗ ἐγεννήθη, ἐν ᾗ καὶ

A Judæum. Cleobius autem perrexit suum iter ingredi, & Epiphanius in vicum venit ad matrem suam. Quem videns mater, excepit eum cum gaudio. Matri verò suæ exposuit Epiphanius omnia, quæ sibi evenerant propter insolentem & pessimam bestiam. Aliquanto autem post tempore dixit mater Epiphanio: Ecce fili, terra inculta nihil producit, neque nobis ex ea est aliquid solatii. Erat autem eis quoddam prædiolum, quod pater ejus diligenter colens, ex eo habebat aliquid solatii. Dixit ergo ei mater: Vendamus prædiolum nostrum homini agricolæ: & tu vade ad aliquem hominem B Deum timentem, & disce artem, qua possis te alere, mihique & tuæ sorori panem suppeditare.

IV. Erat autem quidam Judæus legisperitus in civitate Eleutheropoli, vir admirandus & religiosus congruenter legi Moysis. Is habebat possessionem in vico, in quo natus erat Epiphanius, qui jam cognoscebat ejus patrem & matrem, similiter autem Epiphanium, & ejus sororem. Is cùm venisset ad visendas suas possessiones, dixit matri Epiphanii: Mulier, vis C dare mihi filium tuum in filium? tuque & tua filia parabitis è domo nostra, quæ erunt vobis usui. Mater autem Epiphanii, cùm hæc audiisset à legisperito, valde lætata est: & cùm accepisset Epiphanium, eum legisperito statim dedit in filium. Erat legisperito illi nomen Tryphon, qui habuit filiam unigenitam, volebatque eam jungere Epiphanio.

V. Cùm itaque Tryphon Epiphanium accepisset in filium, quæcunque sunt legis, eum diligenter docuit, & D elementa Hebraica accuratè. Mortua est autem filia Tryphonis, solusque Epiphanius erat in domo ejus, proficiens ætate & sapientia Hebraica. Accidit verò, ut Tryphon quoque decederet: omnesque facultates suas reliquit Epiphanio. Mortua est autem mater quoque Epiphanii. Qui accepit sororem suam in domo, quæ à Tryphone sibi relicta fuerat. Erantque ambo domi in magna vitæ tranquillitate, convenienter doctrinæ, quam acceperant à Tryphone. Egresso autem Epiphanio in vicum, in quo natus fuerat, in quo etiam

habebat poſſeſſiones relictas à Trypho- A
ne, occurrit ei vir qvidam Chriſtianus, nomine Lucianus, admirandus & eruditus, qvi vitam exercebat monaſticam, & elegantis librarii artem apprimè tenebat, eiqve ſtrenuè navans operam, ex ea panem qværebat qvotidianum: & qvod ſupererat, impertiebat egentibus. Atqve Epiphanius qvidem jumentum conſcenderat: beatus autem Lucianus in via ambulabat, & ambo ſibi invicem occurrerunt. Accidit verò, ut pauper qvidam pedes Luciani prehenderet, & ei diceret: Homo Dei, miſerere mei: jam enim tres dies permaneo jejunus, ut qvi nihil habeam. Beatus autem Lucianus, cùm ni- B
hil aliud poſſet dare pauperi, ſe amictu exuens, eum illi donat, dicens: Ingredere civitatem, & vende, & eme tibi panes.

τὴν κτῆσιν εἶχεν τὴν καταλειφθεῖσαν ἀπὸ τοῦ Τρύφωνος, ὑπήντησεν αὐτῷ ἀνήρ τις Χρισιανὸς ὀνόματι Λουκιανὸς, θαυμασὸς, καὶ λόγιος, τὸν μονήρη βίον διερχόμενος, τέχνην ἔχων τὴν τοῦ καλλιγράφου, ταύτῃ τε ὑπηρετῶν, ἐξ αὐτῆς τὸν ἄρτον ἐπορίζετο, καὶ τὸ περισσεῦον ἐπεδίδου τοῖς δεομένοις. ὁ μὲν Ἐπιφάνιος ἦν ἐπιβεβηκὼς ἐπὶ ὑποζυγίου. ὁ δὲ μακαρίτης Λουκιανὸς ἦν περιπατῶν ἐν τῇ ὁδῷ. καὶ συνήντησαν ἀμφότεροι ἀλλήλοις. συνέβη δὲ πένητά τινα ἅπτεσθαι τῶν ποδῶν Λουκιανοῦ· καὶ λέγει πρὸς αὐτὸν, ἄνθρωπε τοῦ Θεοῦ ἐλέησόν με· ὅτι τρεῖς ἡμέρας ἔχω ἄσιτος διατελῶν, μὴ ἔχων ἐμαυτῷ μηδέν. ὁ δὲ μακάριος Λουκιανὸς, μὴ ἔχων τί ἀποδοῦναι τῷ πένητι· τὸ περιβόλαιον αὐτοῦ ἀποσπερά- C
σας, ἐπεδίδου, λέγων. εἴσελθε ἐν τῇ πόλει, καὶ πίπρασον τοῦτο, καὶ ὄψησαι ἄρτους.

VI. Advertit autem Epiphanius, qvod cùm ſe exuiſſet Lucianus, & dediſſet pauperi, veſtis candida de cœlo deſcendens eum texerat. Magno itaqve timore fuit affectus Epiphanius, pronusqve in faciem cadens è jumento, dixit Luciano: Rogo te, ô homo, dic C
mihi: qvisnam es? Beatus autem Lucianus dixit Epiphanio: Dic mihi tu, cujusnam ſis religionis, & ego meam tibi referam. Reſpondit Epiphanius, & dixit: Sum Judæus. Novit itaqve Lucianus gratiam DEI cecidiſſe ſuper Epiphanium. Nam præſcientiam qvoqve habebat Lucianus. Reſpondit ergo Lucianus, & dixit Epiphanio: Et qvomodo tu cùm ſis Judæus, rogas Chriſtianum, qvisnam ſit? Abhorrent enim Chriſtiani Judæos, & Judæi Chriſtianos. Ecce audiviſti me eſſe Chriſtianum: Non licet tibi audire ex me aliqvid aliud. Epiphanius autem dixit Luciano: Et qvid obſtat, qvo minus ego qvoqve D
ſim Chriſtianus? Reſpondit Lucianus, & dixit: Id unum obſtat, qvod nolis: licet enim, ſi velis. Luciani autem verbis compunctus Epiphanius, non perrexit amplius ad videndam ſuam poſſeſſionem: ſed accepit Lucianum, & introduxit in domum ſuam, qvæ ei relicta fuerat, & oſtendit ei omnia, qvæ domi erant, dicens: Hæ ſunt meæ facultates, ô Pater. Volo autem fieri Chriſtianus, & vitam exigere monaſti-

Ὁ δὲ Ἐπιφάνιος προσέχει ὅτι ὡς ἀπεσπέρασεν ἑαυτὸν Λουκιανὸς, καὶ ἔδωκεν τῷ πένητι, θεωρεῖ λευκὴν στολὴν ἀπ' ἀρανοῦ κατελθοῦσαν καὶ σκεπάσασαν αὐτόν. καὶ ἐφοβήθη Ἐπιφάνιος φόβον μέγαν· καὶ πεσὼν ἐπὶ πρόσωπον, ῥίψας ἑαυτὸν ἀπὸ ὑποζυγίου εἶπεν πρὸς Λουκιανόν· δέομαί σου ἄνθρωπε, εἰπόν μοι· τίς εἶ; ὁ δὲ μακάριος Λουκιανὸς εἶπεν πρὸς Ἐπιφάνιον· εἰπόν μοι σὺ, ποίας θρησκείας ὑπάρχεις, κἀγὼ ἀναγγελῶ σοι τὰ κατ' ἐμέ. ἀπεκρίθη Ἐπιφάνιος. καὶ εἶπεν· Ἰουδαῖός εἰμι. ἔγνω οὖν Λουκιανὸς ὅτι χάρις Θεοῦ ἐπέπεσεν πρὸς Ἐπιφάνιον. ἦν γὰρ καὶ πρόγνωσιν ἔχων Λουκιανός· ἀπεκρίθη Λουκιανὸς πρὸς Ἐπιφάνιον· πῶς σὺ Ἰουδαῖος ὢν ἐπερωτᾷς Χριστιανὸν μαθεῖν τίς εἰμί; ὅτι βδέλυγμα οἱ Ἰουδαῖοι τοῖς Χριστιανοῖς, καὶ οἱ Χριστιανοὶ τοῖς Ἰουδαίοις. ἰδοὺ δὴ ἤκουσας ὅτι Χριστιανός εἰμι· οὐκ ἔξεστίν σοι ἄλλο τι ἀκοῦσαι παρ' ἐμοῦ. ὁ δὲ Ἐπιφάνιος εἶπεν πρὸς Λουκιανόν· καὶ τί κωλύει κἀμὲ γενέσθαι Χριστιανόν; ἀπεκρίθη Λουκιανὸς καὶ εἶπεν· τὸ μὴ θέλειν κωλύει. τὸ γὰρ * θέλειν πάρεστιν· καταννυχθέντος δὲ Ἐπιφανίου ἐπὶ τοῖς λόγοις Λουκιανοῦ, οὐκέτι ἐπορεύθη πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς ἑαυτοῦ κτήσεως· ἀλλὰ λαβὼν Λουκιανὸν εἰσήνεγκεν αὐτὸν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ ἃ κατελείφθη ἀπὸ, καὶ ἔδειξεν ἀπὸ πάντα τὰ ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ λέγων· ταῦτά μοι ὑπάρχει πάτερ. θέλω δὲ Χριστιανὸς γενέσθαι, καὶ τὸν μονήρη βίον

* F. δύναται.

μετελθεῖν. ἔστι δέ μοι ἄυλη ἡ ἀδελφή. τί κε- A cam. Est verò mihi qvoqve hæc soror: Qvid de his jubes? Beatus autem Lucianus dixit Epiphanio: Non potes, ò fili, si has habeas terrenas divitias, vitam exigere monasticam: sed prius sororem qvidem tuam da nuptum, & da ei, qvæ sunt necessaria. Deinde sic pulchrè poteris esse monachus. Dixit Epiphanius Luciano: Primum, Pater, fac me Christianum: Deinde sic faciam, qvæcunqve tu me jusseris. Dixit autem ei Lucianus: Non licet mihi absqve Episcopo facere te Christianum: [sed esto in iis, qvæ ad Deum pertinent, & ego annunciabo Episcopo, qvi te faciet Christianum.]

λεύεις περὶ τούτων; ὁ δὲ μακάριος Λουκιανὸς εἶπεν πρὸς Ἐπιφάνιον· οὐ δύνασαι τέκνον τὴν ὕλην ταύτην ἔχων, τὸν μονήρη βίον μετελθεῖν· ἀλλ' ἔνδον μὲν τὴν ἀδελφήν σου ἀνδρί, καὶ δὸς αὐτῇ τὰ πρὸς τὴν χρείαν· καὶ τὰ λοιπὰ δὸς τοῖς χρείαν ἔχουσιν. εἶθ' ὕστερον δυνήσῃ μονάσαι καλῶς. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος πρὸς Λουκιανόν· πρῶτόν πάτερ, ποίησόν με Χριστιανόν· εἶθ' ὕστερον ποιήσω πάντα τὰ προσταχθέντα μοι ὑπὸ σοῦ. ὁ δὲ Λουκιανὸς εἶπεν πρὸς Ἐπιφάνιον· οὐκ ἔξεστίν μοι παρεντὸς τοῦ Ἐπισκόπου ποιῆσαί σε Χρι- B στιανόν.

VII. Cùmqve hæc dixisset Lucianus, egressus est è domo Epiphanii, & ivit ad Episcopum. Epiphanius autem non cunctatus, statim dixit suæ sorori: Volo fieri Christianus, & vitam agere monasticam. Cui dixit soror ejus: Volo qvod tu vis, & faciam, ut tu facis. Lucianus autem renunciavit Episcopo de Epiphanio. Episcopus verò dixit Luciano: Vade, & eum catechiza, hoc est, institue. Cumqve nos ingrediemur in Ecclesiam, fac ut ipse procidat benigno & misericordi Deo. Ivit Lucianus in domum Epiphanii. Eum autem videntes Epiphanius & ejus soror, ceciderunt proni in faciem, & Luciani pedes prehenderunt, clamantes & dicentes: Rogamus te, Pater, fac nos fieri Christianos. Divinis autem acceptis scripturis, Lucianus eos satis instituit. Et ipsi instabant, rogantes & dicentes: Fac nos Christianos. Cùm autem Lucianus ambos simul accepisset, ivit una cum ipsis in Ecclesiam. Et cùm ingrederetur Episcopus, ceciderunt proni in faciem & rogaverunt confidenter, ut ipsi illuminarentur. [Qvi jussit ipsos surgere.] Ingrediente verò Episcopo in Ecclesiam, ambulabant ipsi qvoqve post Lucianum, ut audirent divinas scripturas.

Καὶ τοῦτο εἰπὼν Λουκιανὸς, ἐξῆλθεν ἐκ τῆς οἰκίας Ἐπιφανίου, καὶ ἐπορεύθη πρὸς τὸν Ἐπισκοπον. ὁ δὲ Ἐπιφάνιος μηδὲν μελήσας πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἀδελφὴν ἔφη. βέλομαι Χριστιανὸς γενέσθαι, καὶ τὸν μονήρη βίον μετελθεῖν. εἶπεν δὲ ἡ ἀδελφὴ αὐτοῦ πρὸς αὐτόν· ὡς θέλεις θελήσω, ὡς ποιεῖς, ποιήσω. ὁ δὲ Λουκιανὸς ἀπήγγειλεν τῷ Ἐπισκόπῳ τὰ περὶ Ἐπιφανίου. ὁ δὲ Ἐπίσκοπος εἶπεν πρὸς Λουκιανόν· πορεύθητι καὶ κατήχησον αὐτόν· ἵνα ἐν τῇ εἰσιέναι ἡμᾶς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ποίησον αὐτὸν C προσπεσεῖν τῷ Φιλανθρώπῳ Θεῷ· ἐπορεύθη δὲ Λουκιανὸς ἐν τῷ οἴκῳ Ἐπιφανίου. εἰδότες δὲ αὐτὸν ὅτε Ἐπιφάνιος, καὶ ἡ αὐτοῦ ἀδελφὴ, ἔπεσαν ἐπὶ πρόσωπον, καὶ ἐπελάβοντο τῶν ποδῶν Λουκιανοῦ, κλαίοντες, καὶ λέγοντες· ἀξιοῦμέν σε, πάτερ, ποίησον ἡμᾶς Χριστιανὸς γενέσθαι. λαβόμενος δὲ Λουκιανὸς ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν, κατήχησεν αὐτοὺς ἱκανῶς. καὶ αὐτοὶ ἐπέμενον τῇ προσλήψει λέγοντες· ποίησον ἡμᾶς Χριστιανὸς γενέσθαι. προσλαβὼν δὲ Λουκιανὸς τοὺς δύο ἅμα, ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐπορεύθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. καὶ ἐν τῷ εἰσιέναι τὸν Ἐ- D πίσκοπον ἔπεσαν ἐπὶ πρόσωπον, καὶ παρεκάλεσαν, ὥστε φωτίσαι αὐτούς. τοῦ δὲ Ἐπισκόπου εἰσερχομένου ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐπορεύοντο καὶ αὐτοὶ ὀπίσθεν μετὰ Λουκιανοῦ ἀκοῦσαι τῶν θείων γραφῶν.

VIII. Cùm autem appropinqvasset Epiphanius portis, qvæ sunt extra Ecclesiam, ubi ædis primum gradum ascendit, cecidit ei calceus sinistri pedis. Qvi cùm sinistro instituisset, ut figeret dexterum, cecidit qvoqve dexter calceus: & inventi sunt ambo extra

Ὁ δὲ Ἐπιφάνιος ὡς ἤγγισεν ἐπὶ τῶν ἔξω θυρῶν τῆς Ἐκκλησίας, ὡς ἐπέβη ἐπὶ τοῦ πρώτου βαθμοῦ τοῦ οἴκου, ἐξέπεσεν τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς αὐτοῦ ἐπ' αὐτοῦ τὸ ὑπόδημα. τοῦ δὲ ἑτέρου τὸ ἀριστερὸν ὅπως ἐμπήξῃ τὸν δεξιὸν πόδα. ἐξέπεσεν καὶ τοῦτο τοῦ δεξιοῦ· καὶ ηὑρέθησαν τὰ ἀμφό-

gradus Ecclesiæ: & ea de causa miratus est Lucianus. Non amplius itaqve proposuit Epiphanius apprehendere calceos, qvi ei è pedibus ceciderant, sed neq; ullos alios calceos sustinuit induere suis pedibus toto vitæ tempore. Cùm ergo starent, & divinas audirent scripturas, advertit Episcopus, ita ut in throno sedebat, glorificatum esse vultum Epiphanii, & coronam esse ejus capiti impositam. Post absolutum itaqve Evangelium, ingressus est Episcopus in baptisterium, & jussit Epiphanium ingredi, & ejus sororem, & cum ipsis Lucianum: qvi etiam fuit pater ejus in sancto baptismate. Episcopus autem cùm eos totam docuisset conseqventiam, baptizavit. Cùm ii verò essent participes divinorum & immortalium Sacramentorum, jussit Episcopus eos prandere, similiter & manere septem dies in Episcopatu. Post septem autem dies accepit Epiphanius Lucianum, & Veronicam sanctam virginem, qvæ qvidem fuit soror matris ipsius Epiphanii, & introduxit eos in domum suam: Accepitqve mille nummos, & dedit ei, & sororem suam (nam ea qvoqve aliis præerat virginibus) misit cum ea. Epiphanius autem, cùm omnia vendidisset, dedit indigentibus, relictis sibi qvadraginta nummis ad divinos vitalésqve libros comparandos: & è civitate egressus est cum Luciano, qvoniam is construxerat sibi monasterium. Habebat autem secum decem monachos, qvi qvidem libros diligenter scribentes, ex iis sibi victum parabant. Erat Epiphanius, qvando fuit monachus, sexdecim annos natus.

IX. Erat autem in monasterio Luciani qvidam monachus, nomine Hilarion, secundus à Luciano, ætate juvenis, & multis miraculis ornatus. Ad cujus imitationem instituebatur etiam alius, nomine Claudius. Eos cùm vidisset Epiphanius, pulchrè est æmulatus. Magnus enim Lucianus dedit Epiphanium maximo Hilarioni, ut doceret eum [scribere] divinas scripturas. Epiphanius autem laborioso studio deditus, & bonos mores Hilariònis effingens traditione, proficiebat in DEI gra-

A τερα ἔξω τȣ̃ ἀναβαθμȣ̃ τῆς Εκκλησίας· καὶ ἐθαύμασεν ὁ Λȣκιανὸς ἐπὶ τȣ̃το. ὁ ȣ̃ν Επιφάνιος ȣ̓κέτι προθέσεως ἔσχεν ἐπιλαβέσθαι τῶν ὑποδημάτων αὐτȣ̃ ἐκπεσόντων ἀπὸ τῶν ποδῶν αὐτȣ̃· ἀλλ' ȣ̓τε ἄλλα ὑποδήματα ἠνέσχετο ἐπενεγκεῖν ἐπὶ τȣ̀ς πόδας αὐτȣ̃, τὸν ἅπαντα χρόνον τῆς ζωῆς αὐτȣ̃. ὡς δὲ ἵσταντο καὶ ἤκȣον τῶν ὁσίων γραφῶν, ὅ, τε Επιφάνιος, καὶ ἡ αὐτȣ̃ ἀδελφὴ, προσεῖχεν ὁ Επίσκοπος, ὡς ἦν καθεζόμενος ἐπὶ τȣ̃ θρόνȣ, ὅτι ἦν τὸ πρόσωπον Επιφανίȣ δεδοξασμένον, καὶ στέφανος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς αὐτȣ̃ ἐπιτιθειμένος. μετὰ ȣ̃ν τὴν ἀπόλυσιν τȣ̃ ΕΥαγγελίȣ εἰσῆλθεν
B ὁ Επίσκοπος ἐν τῷ φωτιστηρίῳ· καὶ ἐκέλευσεν εἰσελθεῖν Επιφάνιον, καὶ τὴν ἑαυτȣ̃ ἀδελφὴν, καὶ Λȣκιανὸν μετ' αὐτῶν, ὃς καὶ πατὴρ αὐτῶν ἐγενήθη ἐπὶ τȣ̃ ἁγίȣ φωτίσματος. ὁ δὲ Επίσκοπος διδάξας αὐτȣ̀ς τὴν ἅπασαν ἀκολȣθίαν, ἐβάπτισεν αὐτȣ́ς· τῶν δὲ μεταλαβόντων τῶν θείων, καὶ ἀθανάτων μυστηρίων ἐκέλευσεν ὁ Επίσκοπος αὐτȣ̀ς μετ' αὐτȣ̃ τὸ ἄριστον ποιῆσαι· ὁμοίως μένειν τὰς ζ ἡμέρας ἐν τῷ Επισκοπίῳ. μετὰ δὲ τὰς ξ ἡμέρας ἔλαβεν Επιφάνιος Λȣκιανὸν, καὶ Βερνίκην τὴν ἁγίαν παρθένον, ἥ τις ἐγένετο μήτηρ τῆς ἀδελφῆς Επιφανίȣ, καὶ εἰσήνεγκεν αὐτȣ̀ς ἐν τῷ
C οἴκῳ αὐτȣ̃· καὶ λαβὼν χίλια νομίσματα, ἔδωκεν τῇ Βερνίκῃ, καὶ παρέδωκεν αὐτῇ καὶ τὴν αὐτȣ̃ ἀδελφήν. ἦν γὰρ αὕτη ἄρχȣσα καὶ ἄλλων παρθένων· καὶ ἐξέπεμψεν αὐτὴν μετ' αὐτῆς. ὁ δὲ Επιφάνιος διαπωλήσας πάντα, διέδωκεν τοῖς χρείαν ἔχȣσιν. καταλείψας ἑαυτῷ μ νομίσματα ἐπὶ τὸ κτήσασθαι τὰς θεοειδεῖς καὶ ζωτικὰς βίβλȣς· καὶ ἐξῆλθεν ἀπὸ τῆς πόλεως μετὰ Λȣκιανȣ̃. ὅτι Λȣκιανὸς ἦν μοναστήριον ἑαυτῷ συστησάμενος, ἔχων μεθ' ἑαυτȣ̃ δέκα μονȣ̀ς, οἵ τινες τὰς δέλτȣς ἐμπόνως γράφοντες, τὴν ἑαυτῶν τροφὴν ἐξ αὐτῶν ἐπορίζοντο. ἦν δὲ
D Επιφάνιος δεκαὲξ ἐτῶν, ὅτε ἐμόνασεν.

Ην δὲ ἐν τῷ μοναστηρίῳ Λȣκιανȣ̃ μόναχός τις ὀνόματι Ιλαρίων, δεύτερος Λȣκιανȣ̃, νέος τυγχάνων, σημείοις πολλοῖς κεκοσμημένος. κατὰ μίμησιν δὲ τȣ́τȣ ἤγετο καὶ ἄλλος τις Κλαύδιος. τȣ́τȣς ἰδὼν Επιφάνιος ἐζήλωσεν ἐν καλῷ. καὶ γὰρ ὁ μέγας Λȣκιανὸς παρέδωκεν Επιφάνιον τῷ μεγίστῳ Ιλαρίωνι, ὅπως διδάξει αὐτὸν τὰς θείας γραφάς· τȣ̃ δὲ Επιφανίȣ ἐμπόνως ἐπιτήδευμα ἔχοντος καὶ περὶ τὰ ἤθη τὰ χρηστὰ τȣ̃ Ιλαρίωνος * παραδείσȣ κυκλȣμένȣ προέκοπτεν τῇ

Aliter legit Interpres nempe, παραδόσει.

τῦ Χριςῦ χάριτι, καὶ τῇ τέχνῃ τῇ καλλίςῃ. σωέβη δὲ τὸν μέγαν Λουκιανὸν ἐξελθεῖν τὸν βίον. ἐκράτησε δὲ Ἱλαρίωνος τῦ χοροῦ τῶν ἀδελφῶν, καὶ ἦν ἀληθῶς ἰδεῖν τὸν τόπον ἐκεῖνον ὡς ἀνθρώπων οἰκούντων ἐν ἀυτῷ, ὡς ἀγίων Ἀγγέλων λειτουργούντων τῷ Φιλανθρώπῳ καὶ παναγίῳ Θεῷ. ἦν δὲ ἡ τροφὴ τῦ μακαρίου Ἱλαρίωνος ἄρτος, καὶ ἅλας, καὶ ὕδωρ * μετρίων. ἤθιεν δὲ διὰ δύο ἡμερῶν· πολλάκις δὲ καὶ διὰ τριῶν· πλειςάκις δὲ καὶ διὰ τεσσάρων καὶ ἑβδομάδος. ταύτην τὴν πολιτείαν ἐπελέξατο, καὶ ἐκράτησεν Ἐπιφάνιος ἅπαντα τὸν χρόνον τῆς ζωῆς ἀυτῦ. ἦν δὲ καὶ ἄνυδρος ὁ τόπος.

For. μέτρια.

Tia & arte pulcherrima. Contigit verò, ut magnus Lucianus è vita humana excederet. Præfuit autem Hilarion choro fratrum: vereqve licebat videre eum locum, non tanqvam in eo homines habitarent, sed tanqvam sancti Angeli ministrarent sanctissimo & misericordi DEO. Erat enim beati Hilarionis cibus, panis & sal, & modicum aqvæ. Comedebat autem post duos dies: sæpe etiam post tres: sæpissimè verò post qvatuor, vel post hebdomadam. Hoc vitæ institutum elegit Epiphanius toto tempore vitæ suæ. Erat autem ille locus sine aqva.

Ποτὲ γᾶν, ὁδοιπόρων εἰσελθόντων ἐν τῷ μοναςηρίῳ, καὶ οἶνον φερόντων· καὶ καύματος σφοδροτάτου ὄντος διὰ τὴν πολλὴν δίψαν, κατέψυξαν ἐν τῷ μοναςηρίῳ· καὶ ἤτησαν ὕδωρ, ὥςτε πιεῖν, καὶ οὐχ εὑρέθη ὕδωρ ἐν τῷ τόπῳ. ἀπὸ γὰρ σημείων ε ὑπῆρχεν τὸ ὕδωρ· τῇ δὲ νυκτὶ ἐπορεύοντο ἑαυτοῖς οἱ ἀδελφοὶ, καὶ ἐγέμιζον. τῶν δὲ ὁδοιπόρων ἐκλειπόντων διὰ τὴν δίψαν, ἅπαντες οἱ ἀδελφοὶ ἐπένθησαν ἐπ' ἀυτοῖς. ὁ δὲ Ἐπιφάνιος ἐκτείνας τὴν χεῖρα, καὶ θραξάμενος τὸ ἄσκος, ἔνθα ὁ οἶνος ὑπῆρχεν, εἶπεν, πιςεύσατε ἀδελφοὶ, ὅτι ὁ ποιήσας τὸ ὕδωρ οἶνον, ποιήσει καὶ τὸν οἶνον ὕδωρ· καὶ ἐπὶ τῷ λόγῳ Ἐπιφανίου οἱ πληθέντες ἀσκοὶ οἴνου, ηὑρέθησαν πληθέντες ὕδατος. καὶ λαβόντες οἱ ὁδοιπόροι ἔπιον καὶ αὐτοὶ, καὶ τὰ κτήνη αὐτῶν, καὶ ἔσχε ἡ ψυχὴ αὐτῶν ἐπ' αὐτοῖς. ἐξέςησαν δὲ ἅπαντες ἐπὶ τῷτο, οὔτε ὁδοιπόροι καὶ οἱ ἀδελφοὶ. ἀπ' ἐκείνης δὲ τῆς ἡμέρας ἀκέτι ἠθελήθη Ἐπιφανίου οἰκῆσαι τὸν τόπον ἐκεῖνον, διὰ τὸ ἐξάκουσον αὐτὸν γηρέως ὑπὸ τῶν ὁδοιπόρων· ἔκλεψεν δὲ ἑαυτὸν ἀπὸ τῶν ἀδελφῶν, καὶ ἐπορεύθη εἰς ἀγριώτερον τόπον· τῶν δὲ μὴ δυναμένων τὸ ἐν ποίῳ τόπῳ κατοικεῖ, ἅπαντες οἱ ἀδελφοὶ ἐπένθησαν ὡς ἐπὶ Ἐπιφανίου. ἔμεινεν δὲ ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ τρεῖς ἡμέρας ἄσιτος διατελῶν. ἦν δὲ καὶ αὐτὸς ὁ τόπος ἄνυδρος.

X. Cùm autem aliqvando viatores ingressi essent monasterium, vinum afferentes, qvo tempore erat æstus vehementissimus, siti ferè enecabantur, & petierunt aqvam ad bibendum, nec inventa est aqva in illo loco. Aberat enim aqva ad qvinqve milliaria. Ibant verò noctu, & aqvabantur fratres. Cùm autem viatores propter sitim deficerent, fratres propter eos lugebant. Epiphanius autem cùm manum extendisset, & utrem prehendisset, ubi erat vinum: Credite, inqvit, fratres, qvòd qvi aqvam fecit vinum, vinum qvoqve aqvam faciet. Et propter sermonem Epiphanii, utres, qvi vino pleni erant, inventi sunt aqva pleni. Qvam cùm accepissent viatores, biberunt, & etiam jumenta eorum: stetitqve anima eorum in ipsis. Omnes autem obstupuerunt, & viatores, & fratres. Ab illo verò die noluit Epiphanius habitare amplius in illo loco, eo qvòd de ipso audiissent viatores. Subripiens autem seipsum à fratribus, profectus est in locum magis agrestem. Qvi cùm nescirent in qvo loco habitaret, omnes fratres lugebant Epiphanium. Permansit autem in illo loco jejunus tribus diebus. Et ille qvoqve locus aridus erat, & sine aqva.

Σωέβη δὲ καὶ ἐκεῖνον τὸν καιρὸν μ Σαρακηνὸς διέρχεσθαι. ὡς δὲ εἶδον Ἐπιφάνιον ἐν τοιούτῳ τόπῳ, καὶ τοιαύτῃ κατασάσει, γέλοιον ἀναδεξάμενοι ἀμφότεροι ἰδεῖν κατεγέλων. εἷς δέ τις ἐξ ἀυτῶν ἕνα ὀφθαλμὸν ἔχων· ἦν γὰρ ὁ ἄλλος ἀυτῦ κλειςὸς καὶ θηριώδη ἕξιν ἔχων,

XI. Accidit autem, ut per illum locum transirent qvadraginta Saraceni. Qvi cùm in loco, & in eo statu vidissent Epiphanium, omnes eum ducentes esse ridiculum, irridebant. Unus autem ex ipsis, qvi unum habebat oculum (erat enim alter clausus) cùm ferinis esset mori-

bus, enſe ſtricto è vagina, venit ad Epiphanium: cumqve eum ſuſtuliſſet, ut percuteret Epiphanium, apertus eſt ejus, qvi clauſus erat, oculus. Ille verò perterritus, enſe in terram projecto, conſtitit immobilis. Alii autem cùm vidiſſent eſſe apertum oculum, qvi clauſus fuerat, cœperunt ſtupore affici. Cumqve vidiſſet Epiphanius eos eſſe anxios, ſermones cum eis contulit. Illi verò cùm verbis Epiphanii evaſiſſent ſedato & tranqvillo animo mutati, eum dicebant eſſe Deum: vimqve ei afferentes, trahebant eum ſecum, dicentes: Tu es Deus noſter: ſeqvere nos, & ſerva nos ab omni vi eorum, qvi in nos irruent. Epiphanius autem eos ſeqvens tempore trium menſium, prohibebat eis omnem inſolentiam & immoderationem. Cùm vidiſſent verò ſe ejus admonitionibus adduci in anguſtias, omnes uno animo ejus pedibus devoluti petiêrunt, ut in ſuum locum reverteretur. Qvi cùm eorum auribus maximas ingereret admonitiones, dicens: Niſi ab iis abſtinueritis, non eritis in hac vita felices: acceperunt eum, & deduxerunt in locum, in qvo habitabat. Cumqve ei ſuâ operâ & miniſterio domum ædificaſſent, & eum valere juſſiſſent, omnes abierunt in pace. Ego autem, qvi eram unus ex ipſis, manſi cum Epiphanio, ab eo inſtitutus in verbo veritatis. Cùm autem præteriiſſet tempus ſex menſium, me accepit ille, & ivimus in monaſterium magni Hilarionis. Cùm verò vidiſſent Epiphanium omnes fratres, magno ſunt affecti gaudio. Et manſimus qvidem tres dies in monaſterio: rogavitqve Epiphanius magnum Hilarionem, ut mihi daret in Chriſto ſignaculum: qvandoqvidem acceperat Hilarion gradum presbyteratus. Cùm me autem magnus accepiſſet Hilarion, & omnem docuiſſet conſeqventiam, baptizavit me in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti: & tranſegimus deinde apud ipſos decem dies: Fratresqve rogabant Epiphanium, ut nos in eo loco habitaremus: Ipſe autem noluit, ſed voluit habitare, ubi habitabat antea.

A λαβὼν τὴν μάχαιραν αὐτοῦ ἐκ τῆς θήκης ἦλθεν πρὸς Επιφάνιον· καὶ δὴ κουφίσας αὐτὴν κροῦσαι τὸν Επιφάνιον, ἠνεῴχθη αὐτοῦ ὁ κλεισθεὶς ὀφθαλμός. τοῦ δὲ ἐμφόβου γενομένου, καὶ τὴν μάχαιραν ἐπὶ τὴν γῆν ῥίψαντος, ἕστηκεν ἀκίνητος. οἱ δὲ ἄλλοι ἰδόντες τὴν ἀκινησίαν τοῦ ἑαυτῶν ἑταίρου, ἔρχονται καὶ αὐτοὶ πρὸς Επιφάνιον, καὶ πρὸς τὸν αὐτῶν φίλον. καὶ ἴδον, καὶ ἰδοὺ ὁ ὀφθαλμὸς αὐτοῦ ὁ κλεισθεὶς ἠνεῳγμένος, καὶ θάμβος ἔπεσεν ἐπ' ἀμφοτέρους. ὁ οὖν Επιφάνιος ἰδὼν αὐτοὺς ἀδημονοῦντας * συνῆ- Cor. συνεῖρεν.
B ρεν λόγους πρὸς αὐτοὺς· οἱ δὲ διὰ τῶν λόγων Επιφανίου ἐν καταστάσει ἐλθόντες, μεταβαλλόμενοι ἔλεγον αὐτὸν Θεὸν εἶναι. καὶ βίαν ἐπενέγκαντες τούτῳ, εἷλκον αὐτὸν μεθ' ἑαυτῶν λέγοντες· σὺ εἶ ὁ Θεὸς ἡμῶν· ἀκολούθει ἡμῖν, καὶ διάσωζε ἡμᾶς ἀπὸ πάσης βίας τῶν ἐπεγειρομένων καθ' ἡμῶν. τοῦ δὲ Επιφανίου ἐπὶ τριμηναῖον χρόνον τούτοις ἐπακολουθοῦντος, ἐκώλυεν αὐτοὺς ἀπὸ πάσης ἀταξίας. τῶν δὲ εἰδότων ὅτι στένωσιν ἐπιφέρει αὐτοῖς διὰ τῆς νουθεσίας, ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες συναχθέντες προσεκυλινδοῦντο τῶν ποδῶν αὐτοῦ, ὅπως
C ἀποδράσει πάλιν εἰς τὸν ἴδιον τόπον αὐτοῦ. τοῦ δὲ νουθεσίας μεγίστας ἐπιθέντος ἐπὶ ταῖς ἀκοαῖς αὐτῶν· ὅτι ἐὰν μὴ τούτων ἀπέχεσθε, οὐ δύνασθε εὐημερεῖν ἐν τῷδε τῷ βίῳ, λαβόντες δὲ αὐτὸν οἱ ἀμφότεροι ἤγαγον ἐπὶ τόπον, ἔνθα τὸ πρὶν κατῴκει· καὶ δὴ διὰ τῆς αὐτῶν ὑπηρεσίας οἰκοδομήσαντες αὐτῷ οἶκον, ἀσπασάμενοί τε αὐτὸν οἱ πάντες ἀνεχώρουν μετ' εἰρήνης. ἐγὼ γοῦν εἷς ἐξ αὐτῶν ὑπάρχων ἔμεινα μετὰ Επιφανίου. καὶ κατηχηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ τὸν λόγον τῆς ἀληθείας ἔμεινα μετ' αὐτοῦ. χρόνου δὲ ἐξα-
D μηναίου παρελθόντος, λαβὼν ἐμὲ Επιφάνιος ἐπορεύθημεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ πρὸς τὸν μέγαν Ιλαρίωνα. ἰδόντες δὲ ἅπαντες οἱ ἀδελφοὶ Επιφάνιον, ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην. ἐποιήσαμεν δὲ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τρεῖς ἡμέρας, καὶ παρεκάλεσεν τὸν μέγαν Ιλαρίωνα Επιφάνιος δοῦναί μοι τὴν ἐν Χριστῷ σφραγίδα. ἐπειδὴ Ιλαρίων καταξιωθεὶς ἦν τοῦ βαθμοῦ τοῦ πρεσβυτερίου. λαβὼν οὖν ὁ μέγας Ιλαρίων καὶ διδάξας με τὴν πᾶσαν ἀκολουθίαν, ἐβάπτισέν με ἐν ὀνόματι Πατρὸς, καὶ Υἱοῦ, καὶ ἁγίου Πνεύματος, κελεύσας με Ιωάννης καλεῖσθαι. ἐποιήσαμεν δὲ παρ' αὐτοῖς ἡμέρας δέκα· καὶ παρεκάλουν Επιφάνιον οἱ ἀδελφοὶ ὥστε κατοικεῖν ἅμα ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ. αὐτὸς δὲ οὐκ ἠβουλήθη, ἀλλ' ἐβούλετο πάλιν ὅπου τὸ πρὶν κατοικῆσαι.

Εξελθόν-

Ἐξελθόντων δὲ ἡμῶν ἀπὸ τοῦ μοναστηρίου, ἐ- A πορευόμεθα τὴν ὁδὸν ἡμῶν. ὡς δὲ ἀπὸ σημείων δύο τοῦ μοναστηρίου ἀπήντησεν ἡμῖν νεανίσκος τις, ἔχων ἀρχοντικὸν δαίμονα, κατατεμνόμενον ἐν τῇ ἐρήμῳ ὑπ' αὐτοῦ. τοῦτον ἰδὼν Ἐπιφάνιος γυμνὸν, καὶ ἀτάκτῳ δρόμῳ ἀλισκόμενον ὑπὸ τοῦ ἀκαθάρτου πνεύματος, ἔκραξεν μεγάλῃ φωνῇ. προσταγέλλω σοι ἐν ὀνόματι τοῦ ἐσταυρωμένου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ πλάσματος τοῦ Θεοῦ. εὐθέως δὲ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἐσπάραξεν τὸν νεανίσκον, καὶ ἔρριψεν αὐτὸν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἐξῆλθεν ἀπ' αὐ- B τοῦ. ὁ δὲ ἀκάθαρτος δαίμων ἔκραξεν μεγάλῃ τῇ φωνῇ· Ἐπιφάνιε διώκεις με ἀπὸ τοῦ τόπου μου. διὰ κβ' ἐτῶν. ἐγὼ πορεύσομαι πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Περσῶν, καὶ κινήσω αὐτὸν κατὰ σοῦ, καὶ ποιήσω σε μετὰ θλίψεως πολλῆς προσελθεῖν κατὰ πρόσωπον αὐτοῦ. ὁ δὲ νεανίας ἦλθεν σωφρόνως, καὶ ἔπεσεν εἰς τοὺς πόδας Ἐπιφανίου. ὁ δὲ Ἐπιφάνιος ἤγειρεν αὐτὸν λέγων· ἀνάστα τέκνον, καὶ ἄπελθε ἐν τῷ οἴκῳ σου ἐν εἰρήνῃ. καὶ εὐθέως ἀνέστη.

Ὁ δὲ δαίμων ὁ ἀκάθαρτος ἐπορεύθη ἐν C τῇ Περσίδι, καὶ ἐκολλήθη τῇ θυγατρὶ τοῦ βασιλέως, καὶ τῇ τιμωρίᾳ, ᾗ ἤλιζεν τὸν νεανίσκον, ὁμοίως καὶ αὐτὴν ἐτιμώρει· καὶ ἔκραζεν λέγων· ἐὰν μὴ Ἐπιφάνιος ἔλθῃ ἐνταῦθα ὁ ἀποστείλας με πρὸς τὴν σὴν θυγατέρα, οὐκ ἐξέρχομαι ἀπ' αὐτῆς. καὶ πάλιν ἔλεγεν ὁ δαίμων· Ἐπιφάνιε τὸ γένος τῶν Φοινίκων ἐλθὲ ἐνθάδε, ὅπως ἐξέλθω ἀπὸ τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀκούσας ἀπὸ τοῦ δαίμονος περὶ τῆς Φοινίκης, ἀπέστειλεν πλῆθος ἀνθρώπων εὐδιαλέκτων πρὸς ἀναζήτησιν Ἐπιφανίου. καὶ δὴ ἀναζητήσαντες ἔπασαν τὴν χώραν τῶν Φοινίκων, D οὐχ εὗρον· ἀλλ' ἀνεχώρησαν ἄπρακτοι πρὸς τὸν βασιλέα. τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ κακῶς ὑπέμειναν ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ὡς κατάσκοποι, καὶ τὴν γῆν ἅπασαν τὴν Φοινίκην ἐπὶ πονηρίᾳ θέλοντες κατανοῆσαι. πορευθέντες δὲ οἱ διαπεμφθέντες ἀπήγγειλαν τῷ βασιλεῖ, ὅτι οὐχ εὗρον τὸν Ἐπιφάνιον. ὁ δὲ δαίμων ἔκραξεν μεγάλῃ τῇ φωνῇ· ἐν τῷ τόπῳ τῷ καλουμένῳ Σπανυδρίῳ ἐκεῖ ἐστὶν κατοικῶν. πάλιν δὲ ὁ βασιλεὺς προσκαλεσάμενος λ ἄνδρας, εἶπεν πρὸς αὐτούς. ἀποδύσασθε τὸ χῆμα τὸ Περσικὸν, καὶ λάβετε τὸ χῆμα τῶν Ρωμαίων, καὶ πορεύθητε ἐν τῇ Φοινίκῃ· καὶ ἀναζητήσατε τὸν τόπον τὸν καλούμενον Σπανύδριον,

XII. Cùm autem nos egressi essemus è monasterio, viam nostram inivimus. Ad secundum verò lapidem à monasterio, occurrrit nobis qvidam adolescens, qvi habebat dæmonem imperantem: & in solitudine ab eo discerpebatur. Cùm eum vidisset Epiphanius nudum insolenti & incomposito cursu vexari ab immundo spiritu, clamavit magna voce: Præcipio tibi in nomine Jesu Christi crucifixi, ut à DEI figmento exeas. Statim autem eum exagitavit immundus spiritus, & humi affixit: atqve ab eo est egressus. Immundus autem dæmon clamavit magna voce: O Epiphani, tu me expellis è loco meo post spatium viginti duorum annorum: ego ibo ad Regem Persarum, & movebo eum contra te: & faciam, ut cum afflictione coram eo sistaris. Adolescens autem venit modestus, & procidit ad pedes Epiphanii. Qvi eum erexit, dicens: Surge, fili, & in pace vade in domum tuam. Et surrexit protinus.

XIII. Immundus autem dæmon ivit in Persidem, & adhæsit filiæ Imperatoris, & eam eodem torqvebat supplicio, qvo prius adolescentem: & clamabat, dicens: Nisi venerit Epiphanius, qvi huc me misit ad tuam filiam, ab ea non recedam. Rursusqve dicebat dæmon: Epiphani Phœnix genere, veni huc, ut exeam à filia Regis. Rex autem, cùm à dæmone audiisset de Phœniciâ, misit multitudinem lingvæ peritorum hominum ad qværendum Epiphanium. Porrò autem cùm qvæsivissent per totam Phœnicum regionem, eum non invenerunt: sed reversi sunt ad Regem re infecta. Nonnulli verò etiam ex eis malè passi sunt à Romanis, tanqvam speculatores, & qvi callidè vellent considerare totam regionem Phœnicum. Cùm autem ad Regem veniissent ii, qvi effugerant, renunciaverunt, se non inveniisse Epiphanium. Dæmon autem magna voce clamavit, dicens: Habitat in loco, qvi dicitur Spanydrion. Rursus ergo Rex, accersitis XXX viris, dixit eis: Exuite vos vestitu Persico, & induite vestitum Romanorum: & euntes in Phœniciam, & qværentes locum, qvi dicitur Spanydrion,

adducite ad me Epiphanium. Abiè- A
runt qvi missi fuerant, mutatis suis ve-
stibus, & venerunt in Phœniciam.
Cumqvè ipsi multum qvæsiissent, de-
claratus fuit eis locus, & Epiphanius.
Qvi noctu ad locum accessere. Epipha-
nius autem emittebat DEO nocturnas
preces. Cùm venissent verò ad ostium
cellæ, & pulsassent, nihil animo per-
turbatus fuit Epiphanius: sed ipse DEI
opus peragebat. Ipsi autem in animo
habuerunt frangere ostium. Cùm verò
unus ex ipsis strinxisset ensem, & in se-
ram ostii eum intentasset, mansit ma-
nus ejus immobilis, & tota arida. Aliis
autem metu perterritis, per aliqvod in- B
tervallum recesserunt à cella. At Epi-
phanius cùm spiritalis cultus omnem
peregisset consequentiam, aperuit o-
stium cellæ. Cùm autem eum vidisset
is, cui manus aruerat, humi cecidit in
faciem, dicens: Miserere mei, serve
DEI immortalis. Dicit Epiphanius:
Qvid qværis ab homine peccatore? Is
verò dixit: Sanus veni in hunc locum,
& ecce manus mea exaruit. Epipha-
nius autem dixit: Sanus venisti, sanus
fias. Cúmqve ipse manum ejus tetigis-
set, restituta est ut alia. Postqvam au-
tem viderunt omnes signum, qvod fa-
ctum fuerat, veniunt omnes, & pro- C
cidentes ad pedes Epiphanii, confessi
sunt causam, propter qvam ad eum
venerant. Is verò, iis auditis, qvæ di-
xerunt homines, cognovit qvòd spiri-
tus, qvem ipse ejecerat ex adolescen-
te, eò profectus, affligebat puellam.
Dixit autem mihi Epiphanius: Surge
fili, seqvamur hos homines. Qvi ei di-
xerunt: Missi sumus, ò Pater, à Rege so-
lum: qvinetiam supervacuum animal ad-
ducimus, ut ei insideas. Eo autem dicen-
te: Pedibus celeriter curro: verùm hîc
meum non relinqvam discipulum: Ipsi
rursus dixerunt cum magno metu: Ad-
sunt pro utrisqve cameli: solummodo D
lubenter seqvere. Qvidam autem le-
pidus adolescens in faciem cecidit, &
adoravit, dicens: Ignosce mihi, Pa-
ter. Et Epiphanius ei placido vultu di-
xit: Surge, DEUS te benedicat fili.

ἀγάγετέ μοι Ἐπιφάνιον τὸν οἰκήτορα τῦ τόπυ· ἐξῆλθον οἱ λ ἄνδρες οἱ ἀπεσταλμένοι ὑπὸ τῦ βασιλέως, ἀλλάξαντες τὰς ἑαυτῶν στολὰς, καὶ παρεγένοντο ἐπὶ τῆς Φοινίκης καὶ πολλὰ ἀναζητήσαντες, διερμηνεύθη αὐτοῖς ὁ τόπος, καὶ ὁ Ἐπιφάνι@· αὐτοὶ δὲ * ἀπέση- Cor. ἐπέ-
σαν τῷ τόπῳ νυκτός· ἦν δὲ Ἐπιφάνι@ τὰς σησαν.
νυκτερινὰς εὐχὰς ἀναπέμπων τῷ Θεῷ· ὡς δὲ ἐπέσησαν τῇ θύρᾳ τῦ κελλίυ, καὶ διαῤῥήξαντες, Ἐπιφάνι@ ἀδ' ὅλως ἐπλοήθη τῷ λογισμῷ· ἀλλ' αὐτὸς τὸ ἔργον τῦ Θεῦ ἐπετέλε. αὐτοὶ δὲ θυμῷ πληθέντες ἐβελεύσαν- B
το τὴν θύραν κατεάξαι τῦ κελλίυ. εἷς δέ τις ἐξ αὐτῶν τὴν μάχαιραν ἑλκύσας, ἠ εἰς τὸ κατόχιον τῆς θύρας ταύτην ἐπεκτείνας, ἔμεινεν ἡ χεὶρ αὐτῦ ἀκίνητ@, ἠ ἀσάλευτ@, ἠ ἀναμπὴς, ὅλη ξηρά· τῶν δὲ ἄλλων ἁπάντων ἐπιφόβων γενηθέντων ἀνεχώρησαν ἀπὸ διασήμαλος τῦ κελλίυ. τῦ δὲ Ἐπιφανίυ ἄπασαν ἀκολυθίαν τῆς πνευματικῆς λατρείας ἐκτελέσαντ@, ἤνοιξεν τὴν θύραν τῆς κέλλης. ἰδὼν δὲ αὐτὸν ὁ τὴν χεῖρα ἔχων ξηρανθεῖσαν, ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον ἐπὶ τὴν γῆν, λέγων· ἐλέησόν με, μύσα θεραπευτὰ τῶν ἀθανάτων. ὁ δὲ Ἐπιφανίος φησιν· τί αἰτεῖς πρὸ ἀν- C
θρώπυ ἁμαρτωλύ; ὁ δὲ εἶπεν, ὑγιὴς ἦλθον εἰς τὸν τόπον τῦτον· καὶ ἰδὺ ἐξηράνθη ἡ χεῖρ μυ. ὁ δὲ Ἐπιφάνι@ εἶπεν· ὑγιὴς ἦλθες, ὑγιὴς γενῦ· καὶ ἁψάμεν@ αὐτῦ, ἀπεκατεσάθη ἡ χεὶρ αὐτῦ, ὡς ἡ ἄλλη. ὡς δὲ εἶδον οἱ ἄλλοι πάντες τὸ γεγονὸς σημεῖον, ἔρχονται πάντες, καὶ προσπεσόντες Ἐπιφανίῳ, ὡμολόγυν τὴν αἰτίαν, δι' ἣν πάρεσιν πρὸς αὐτόν· τῦ δὲ ἀκύσαντ@ τὺς λόγυς τῶν ἀνθρώπων, ἔγνω ὅτι τὸ πνεῦμα τὸ διωχθὲν ὑπ' αὐτῦ ἀπὸ τῦ νεανίσκυ τῦτο πορευθὲν ἔθλιβεν τὴν παῖδα. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνι@ πρός με· ἀνάσα D
τέκνον, ἀκολυθήσωμεν τοῖς ἀνθρώποις. οἱ δὲ πρὸς αὐτόν· οὐκ ἀπεσάλημεν, φησὶν, πάτερ, εἰ μὴ πρός σε ὑπὸ τῦ βασιλέως, ᾧ καὶ ζῶον πολυτελὲς ἐπιφέρομεν, ὅπως καθεσθῇς. τῦ δὲ λέγοντ@· ποσὶν ὀξέως τρέχω· μόνον τὸν ἐμὸν μαθητὴν οὐκ ἂν ἐάσω ὧδε· αὐτοὶ πάλιν ἔλεγον μετὰ φόβυ μεγάλυ· ἄπεισιν αἱ καμηλοι ἀπὸ τῶν ἀμφοτέρων· μόνον εὐμενῶς ἀκολυθησον σοῖς δούλοις. εἷς δέ τις νεανίσκ@ χαρὶς ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον, ἠ προσεκύνησεν αὐτῷ λέγων· συγχώρησόν μοι πάτερ. τότε Ἐπιφάνιος εὐμενεῖ τῷ προσώπῳ εἶπεν πρὸς αὐτὸν· ἀνάσα, ὁ Θεὸς εὐλογήσῃ σε τέκνον.

τότε ὁ νεανίσκος ἐν πολλῇ κατασάσει, ταῖς δυσὶ παλάμαις αὐτὸ λαβόμενος Ἐπιφανίου, ἐπέθηκεν αὐτὸν ἐπὶ δρομικῆς καμήλου. ἐλθὼν δὲ πρός με ἐποίησεν ὁμοίως· καὶ αὐτὸς ἐβάδιζεν πρῶτος τῶν δρομοκαμήλων.

A Tunc adolescens magna affectus animi tranqvillitate, duabus manibus accipiens Epiphanium imposuit dromocamelo. Ad me autem veniens, mihi qvoqve fecit similiter: Ipseqve anteibat primus dromocamelos.

Οδευσάντων ἡμῶν μονὰς λε, ἐφθάσαμεν τὴν βασιλίδα, ἐμείναμεν δὲ ἐν τόπῳ καλουμένῳ Οὐρίῳ. τρεῖς δὲ ἀπ' αὐτῶν εἰσελθόντες ἀνήγγειλαν τῷ βασιλεῖ. καὶ δὴ κελεύσαντος τοῦ βασιλέως εἰσέρχεσθαι πρὸς αὐτὸν τὸν Ἐπιφάνιον, εἰσῆλθεν ἐν πολλῇ καταστάσει, ὡς μὴ συντυχεῖν ἔχων ἑνὶ τῶν βασιλέων. τότε δὴ ἐγὼ ὀπίσω ἵστατο βαίνων, φόβος καὶ τρόμος B ἔπεσεν ἐπ' ἐμέ. ἰδὼν γὰρ ὄχλους πολλοὺς παρεστῶτας αὐτῷ πολλὰς, ἐδονούμην τῷ λογισμῷ μου. τοῦ δὲ Ἐπιφανίου εἰσελθόντος πρὸς τὸν βασιλέα, εὐθέως ἐξανέστη ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τοῦ θρόνου. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος πρὸς τὸν βασιλέα. κάθισον τέκνον ἐπὶ σῷ θρόνῳ, μὴ δίσαζε ἐπὶ τῷ σῷ πένθει. ἔχω γὰρ Θεὸν τὸν βοηθοῦντα, ἐλατήριον τοῦ Διαβόλου. μόνον πίστευε τῷ Φιλανθρώπῳ· μὴ ἀσχοληθῇς τῶν λαλουμένων, καὶ ὄψῃ τὴν παῖδα ὑγιῆ. ὁ γὰρ κάκιστος δαίμων διωχθεὶς ἀπὸ τόπου, ἦλθεν πρὸς θύμως ἐπὶ σὴν θυγατέρα· ἐὰν C πιστεύσῃς τῷ ἐσταυρωμένῳ, τοῦτον διώκει ἀπὸ σῆς θυγατρός σου. φώτιζε τέκνον τὴν σὴν καρδίαν, καὶ βλέπε τοῦτον ἐλαυνόμενον. ἄγαγε ταύτην ἐν μέσῳ ἡμῶν, καὶ ὄψῃ χάριν τοῦ Φιλανθρώπου. ἐλθούσης δὲ τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἐν τῷ μέσῳ, εἶπεν Ἐπιφάνιος τῷ θυγατρίῳ· γενοῦ φρονοῦσα, καὶ προσκύνησον τὸν σὸν πατέρα. λύκος γὰρ ἔτι οὐ κυριεύσει σου. ταῦτα εἰπὼν Ἐπιφάνιος, ἐπιλαβόμενος τῆς χειρὸς τοῦ θυγατρίου, καὶ σφραγίσας αὐτὴν τρίτον, εἶπεν πρὸς τὸ πνεῦμα τὸ θλίβον αὐτὴν, ἔδραμες κακῶς ἐπὶ τὴν θυγατέρα τοῦ βασιλέως. φεῦγε ἀπ' αὐτῆς ἐν οἰκήτοις τόποις. ταῦτα εἰπὼν Ἐπιφάνιος πρὸς τὸν δαίμονα, εὐθέως ἐξῆλθεν ἀπὸ τοῦ θυγατρίου· ἰδὼν δὲ Ἐπιφάνιος ἐν ἐκστάσει πολλῇ τὸν βασιλέα, εἶπεν πρὸς αὐτὸν· χαῖρε βασιλεῦ ἐπὶ σῷ θυγατρίῳ· ἔφυγεν ὁ λύκος εἰς οἰκήτους τόπους. πορεύου θύγατερ ἐν σῷ ταμιείῳ, καὶ ἔσο χαίρουσα μετὰ μητρὸς καλλίστης. πρόσεχε λοιπὸν τῷ σώματί σου· καὶ ἀνέτι ἔγγισει πρὸς σὲ κακοῦργος. ταῦτα ἀκούσασα ἡ θυγάτηρ τοῦ βασιλέως ἀπὸ Ἐπιφανίου, ἐπορεύθη λοιπὸν ἐν τῷ ταμιείῳ, ἔνθα ἦν ἡ μήτηρ αὐτῆς καταμένουσα. τότε δὴ ὁ βασιλεὺς ἔκλινεν αὐχένα Ἐπιφανίῳ.

XIV. Cùm verò confeciſſemus triginta qvinqve manſiones, pervenimus ad regiam, & manſimus in loco, qvi dicitur Urion. Tres autem ex eis ingreſſi, Regi renunciarunt. Cúmqve Rex juſſiſſet ad eum ingredi Epiphanium, perinde fuit tranqvillo & compoſito animo, atqve ſi Regem non eſſet conventurus. Tunc me eum ſeqventem invaſit magnus timor & tremor. Nam cùm vidiſſem multam turbam adſtantem, in varias partes verſabam animum. Cùm autem Regi appropinqvaſſet Epiphanius, Rex ſtatim ſurrexit à ſede. Regi verò dixit Epiphanius: Sede, fili, ſuper thronum, nec propter tuum luctum dubites animo. Habeo enim Deum, qvi ferat auxilium, & Dæmonem pellat. Solum crede DEO benigno & clementi, [& videbis cito DEI gratiam.] Ne aberres à ſcopo eorum, qvæ dicuntur, & videbis filiam tuam ſanam in medio. Peſſimus enim dæmon fugatus à loco ſuo, venit ad filiam. Si DEO crucifixo credideris, fugabit eum à tua filia. [Illuminare, fili, corde, & videbis eum expulſum.] Duc eam ad nos in medium, & videbis gratiam benigni & clementis Dei. Cùm autem in medium veniſſet Regis filia, dixit Epiphanius filiolæ: Eſto ſapiens ac modeſta, & adorato tuum patrem. Lupus enim tui non dominabitur amplius. Hæc cùm dixiſſet Epiphanius, & eam ter ſignaſſet, dixit ſpiritui, qvi eam affligebat: Cucurriſti malè ad filiam Regis: Fuge ab ea in loca, ad qvæ non patet aditus. Et ſtatim ab ea receſſit. Cùm autem vidiſſet Epiphanius Regem in magna ecſtaſi, dixit ei vultu ſubridens: Lætare, Rex, de tua filia: fugit lupus in loca inhabitabilia. Vade, filia, in tuum conclave, & gaude cum matre tua optima, & attende deinceps tuo corpori: neqve malignus tibi appropinqvabit amplius. Cùm hæc autem audiiſſet filia Regis ab Epiphanio, ivit in aulam. Tunc Rex inclinavit collum Epiphanio.

Cùm vidissent verò omnes Regem, ipsi qvoqve se in terram inclinant, dicentes Epiphanio: O plurima exornate gratia, mane prompto & alacri animo apud Regem. Esto pater ejus potentiæ, & eris nobiscum perpetuo: Vexavit dæmon regiam: huc venisti, eum fugasti.

A ἰδόντες δὲ οἱ πάντες τὸν βασιλέα, κλίνουσι καὶ αὐτοὶ ἐπὶ γῆν, λέγοντες πρὸς Επιφάνιον χάριτος Θεοῦ κεκοσμημένε, πρόθυμος γίνου πρὸς βασιλέα, πατὴρ τοῦ κράτους αὐτοῦ, καὶ ἔσῃ μεθ' ἡμῶν ἀδιαλείπτως. ἔσκυλεν δαίμων τὴν βασιλίδα· ἦλθες ἐνταῦθα τοῦτον διῶξαι.

XV. Unus autem ex eis primus ex Magis, dixit ei benignè & amanter: O beate Epiphani, Mage desiderate: Venisti huc, ut nos afficeres beneficio. Mane hic, doce nos: Omnes Magi tibi obedient. Cùm hæc autem audiisset Epiphanius, dixit Mago insipienti: O Mage inimice veritatis, disce non loqvi verba insolentia: Ori tuo immitte repagulum, & non loqveris assiduè. Noli existimare servum DEI esse Magum injustitiæ. Hæc cùm dixisset Epiphanius, statim ille mansit in loco mutus & immobilis. Hæc autem cùm Rex vidisset, & turba, qvæ eum circumstabat, omnes metu oppressi, ceciderunt in terram.

Εἷς δέ τις ἐξ αὐτῶν Μάγος τῶν πρώτων ἔλεγεν αὐτῷ μετ' εὐμενείας· ὦ μάκαρ Επιφάνιε, Μάγε πεποθημένε, ἦλθες ἐνταῦθα τοῦ κατορθῶσαι. δίδασκε πάντας, πάντες οἱ Μάγοι ὑπακούσονταί σου· ἀκούσας δὲ ταῦτα Επιφάνιος, εἶπεν πρὸς τὸν ἀνόητον Μάγον· B ὦ Μάγε ἐχθρὲ τῆς ἀληθείας, μάθε μὴ λαλεῖν ἀτάκτους λόγους. λάβε κατόχιον ἐν τῷ στόματί σου. καὶ ἔσῃ μὴ λαλῶν ἀδιαλείπτως. μὴ γὰρ ὑπονόει Θεοῦ δοῦλον Μάγον ὑπάρχειν τῆς ἀδικίας. ταῦτα δὲ εἰπὼν Επιφάνιος, εὐθέως ἔμεινεν ὁ Μάγος ἄλαλος, ἀκίνητος ἐπὶ τῷ τόπῳ. ταῦτα δὲ ἰδὼν ὁ βασιλεὺς, καὶ τὸ στῖφος αὐτοῦ τὸ περιεστὼς, φόβῳ ἅπαντες συνεχόμενοι ἔπεσαν ἐπὶ τὴν γῆν.

XVI. Cùm eos autem vidisset cadentes Epiphanius, manu ad Regem extensa, dixit ei benignè: Surge, sis bono & tranqvillo animo, & eris sanus in tuo cubiculo. Hoc dicto ab Epiphanio, surrexerunt omnes supra pedes. Dixit autem Epiphanius Mago: Vide qvid videas, & qvid audias, & attendes veritati. Ne mihi attendas tanqvam Mago: Sum enim servus crucifixi: loqvere, & audi, qvomodo eras prius: Esto amicus veritatis. Tunc Magus se excusavit, dicens se esse lapsum in Epiphanium. Rex autem jussit ad se aurum afferri & argentum, margaritas & gemmas in conspectu omnium, & poni ad pedes Epiphanii, ei dicens: Accipe hæc, ò Pater, & mei memineris. Cui dixit Epiphanius: Nos omnia contemnimus, ut veritatem teneamus. Ne in his mihi exhibeas molestiam: Christus enim me docuit his non egere. Hæc tua accipe, sepeli in aula, & erunt mortua perpetuo. Tu iis solum attendis, & distraheris, cùm juvari neqveas. Habes vitium in tua cogitatione, ut qvi perdas animam per aurum tibi datum à Domino, ut id præbeas egentibus.

Ἰδὼν δὲ Επιφάνιος τούτους πεσόντας, ἐκτείνας τὴν χεῖρα πρὸς τὸν βασιλέα, ἔλεγεν αὐτῷ μετ' εὐμενείας· ἀνάστα, γίνου ἐν κα- C τασταστεῖ, καὶ ἔσο ὑγιὴς ἐν σῷ ταμιείῳ. ταῦτα δὲ εἰπὼν Επιφάνιος, ἀνέστησαν ἅπαντες ἐπὶ τοὺς πόδας. εἶπεν δὲ Επιφάνιος τῷ Μαγουσαίῳ· βλέπε τί βλέπεις καὶ ἀκούεις, καὶ ἔσῃ προσέχων τῇ ἀληθείᾳ. μή μοι πρόσεχε, ὡς Μαγουσαίῳ· δοῦλος γάρ εἰμι τοῦ ἐσταυρωμένου· λάλει καὶ ἄκουε, ὡς τὸ πρῶτον. γίνου δὲ φίλος τῆς ἀληθείας. τότε ὁ Μάγος ἀπελογεῖτο, ἐσφάλθαι λέγων πρὸς Επιφάνιον. τότε ὁ βασιλεὺς ἐκέλευσεν ἐνεχθῆναι χρυσίον, καὶ ἄργυρον, καὶ μαργαρίτας, καὶ λίθους τι- D μίους κατὰ πρόσωπον πάντων, καὶ τεθῆναι παρὰ τοὺς πόδας Επιφανίου, λέγων πρὸς αὐτόν· λάμβανε ταῦτα ὁ πατὴρ ἡμῶν, καὶ ἔχε δή με κατὰ ψυχήν σου. εἶπεν δὲ Επιφάνιος πρὸς τὸν βασιλέα· ἡμεῖς ἁπάντων καταφρονοῦμεν, ὅπως κρατῶμεν τῆς ἀληθείας· μή μοι κόπους πάρεχε ἐν τοῖς λοιποῖς. ἐμὲ γὰρ Χριστὸς ἐδίδαξεν μὴ χρῄζειν τούτων. λάβε σὺ ταῦτα, θάψον ἐν σῷ ταμιείῳ, καὶ ἔσται σοι νεκρὰ ἀδιαλείπτως. μόνον προσέχεις καὶ περιπτᾶσαι, μὴ δυνάμενος ὠφεληθῆναι· ἔχεις κακίαν ἐν λογισμῷ σου, ψυχὰς ἀπόλλων διὰ τοῦ χρυσοῦ τοῦ δοθέντος σοι ὑπὸ Κυρίου, ἵνα παρέχῃς τοῖς δεομένοις.

γίνου δίκαιος παρὰ Θεῷ τῶν ὅλων, μήποτε κριθῇς ἐν καταδίκῃ, καὶ ἔσῃ φρουρούμενος ἐν ἐξωτέρῳ σκότει· καὶ τότε μνησθῇς τῶν ἐμῶν λόγων. ἀλλ' ἄρτι δέξαι τοὺς ἐμοὺς λόγους, καὶ τότε ἔσῃ εὐφραινόμενος· μὴ χρείαν ἔχε τοῦ κόσμου τούτου, καὶ πᾶς ὁ κόσμος ὑποταγήσεταί σοι. καὶ πρόσεχε Μάγοις ἀκαταστάτοις, ἀπατῶσίν σε νόμῳ σκοτώδει· ὥρα ἔφθασεν ἡ τοῦ ἀρίστου. βαῖνε προθύμως ἐπὶ τραπέζης. πολλοὺς γὰρ λόγους ἂν κατέσπειρα, ἀλλ' οὐ μετέχεις ἀπ' οὐδενὸς τούτων. ἐγὼ γὰρ οἶδα τὸν λογισμόν σου, ὅτι τραπέζης οὐκ ἀφίστασαι. φάγε, τρύφησον ἐν καταστάσει· λόγον γὰρ ποιῇ ἁπάντων τούτων.

A Esto justus apud DEUM universorum, ne forte judiceris in condemnatione, & custodiaris in tenebris exterioribus, & tunc meorum verborum recorderis. Sed qvæ dico modo, accipe, & tunc lætaberis. Ne habeas opus hoc mundo & totus mundus tibi subjicietur. Noli attendere Magis inconstantibus, qvi tenebricosa te lege decipiunt. Venit hora prandii, vade alacriter ad mensam. Multa enim verba seminarem, sed non es ullius horum particeps. Scio enim tuam cogitationem à mensa non absistere. Comede, moderatè fruere deliciis: es enim horum omnium redditurus rationem.

B

Εἶπεν δὲ ὁ βασιλεὺς πρὸς Επιφάνιον· δεῦρο πάτερ συγκαθεσθῶμεν, τῶν ἐδωδίμων φαγόμεθα. εἶπεν δὲ Επιφάνιος πρὸς τὸν βασιλέα· βάδιζε, κάθου ἐπὶ τραπέζης, ἔσθιε πάντα ἐν συνηθείᾳ· μόνον ἄπεχε τῆς ἀταξίας. ἐμοὶ γὰρ ἄρτος ἀπὸ πιτύρων, καὶ ἅλας μικρὸν δι' * εὐνοστίαν παρέξει τὴν χρείαν τοῦ σώματος. ταῦτα δὲ εἰπὼν Επιφάνιος πρὸς τὸν βασιλέα, ἀπέλυσεν ἅπαντας ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ ταμείου· καὶ ἡμᾶς ἐκέλευσεν εἰσελθεῖν ἐν τῷ κουβουκλίῳ· καὶ ἀπέστειλεν ἡμῖν διάφορα ἐδέσματα ἐπὶ τραπέζης. ἀπέστρεψεν δὲ ἅπαντα Επιφάνιος, ἕνα ἄρτον μόνον κρατήσας ἡμῖν. ᾧ χρησάμενοι ἐκορέσθημεν, εὐχαριστοῦντες τῷ Θεῷ τῶν ὅλων. τῇ δὲ ἐπαύριον μετέστελλε ὁ βασιλεὺς τὸν Επιφάνιον. τοῦ δὲ ἐμβαίνοντος ἐν καταστάσει, ἔφθασεν ἔγγιστα τοῦ βασιλέως· αὐτὸς δὲ ἀναστὰς ἀπὸ τοῦ θρόνου, τίθησι τὸ βασίλειον ἐπὶ τὴν γῆν. εἶπεν δὲ Επιφάνιος πρὸς τὸν βασιλέα· λάβε τὸ ἀξίωμα τῆς βασιλείας· καὶ ἔχε πρὸς Θεὸν εὐγνωμοσύνην. εἶπεν δὲ ὁ βασιλεὺς πρὸς Επιφάνιον· μένε μεθ' ἡμῶν ἐνθάδε πάτερ, καὶ ἔσομαι κρατῶν τοὺς ὑμετέρους λόγους. εἶπεν δὲ Επιφάνιος πρὸς τὸν βασιλέα· ἐὰν κρατήσῃς τοὺς ἐμοὺς λόγους, μνημονεύσω σου ὅπου ἐάν εἰμι. ἐποίησαμεν δὲ ι ἡμέρας ἐν τῷ ταμιείῳ τοῦ βασιλέως. εἶπεν δὲ Επιφάνιος πρὸς τὸν βασιλέα· δραμοῦμαι ἐπὶ ἐμὴν πατρίδα. ζητῶ γὰρ πάντας τὰς ἐκεῖ ὄντας, καὶ ἔσο καθήμενος ἐπὶ τῷ θρόνῳ· μὴ ἐπεγειρόμενος κατὰ Ρωμαίων. ἐὰν γὰρ ἐχθραίνῃς τοῖς Ρωμαίοις, ἔσῃ ἐχθραίνων τῷ ἐσταυρωμένῳ. ἐὰν γὰρ γένῃ ἐχθρὸς τοῦ σταυρωθέντος, τακήσῃ κακῶς ὑπὸ τῶν ἀντιδίκων.

For. εὐρωστίαν.

C

D

XVII. Rex autem dixit Epiphanio: Adesdum, Pater, simul consideamus, & cibos comedamus. Is verò dixit ipsi: Vade, sede in mensa, comede omnia, qvæ soles. Tantum te contine ab immoderatione. Nam mihi panis furfuraceus, & parum salis propter reditus facilitatem præbebit id, qvod est usui corpusculo. Hæc autem cùm dixisset Regi Epiphanius, dimisit Rex omnes ex aula, & nos jussit ingredi in cubiculum. Misit verò ad nos in mensam diversa ciborum genera. Aversatus est autem omnia Epiphanius, solum panem nobis retinens: qvo usi, satiati sumus, gratias agentes DEO universorum. Postridie autem Imperator accersiit Epiphanium: qvi modestè & compositè incedens, venit ad Regem. Ipse autem Rex de sede surgens, sceptrum ponit in terra. Epiphanius verò dixit Regi: Accipe regni dignitatem, & sis grato in DEUM animo. Rex dixit: Mane hic nobiscum, Pater, & servabo vestros sermones. Epiphanius autem Regi: Si meos, ô Rex, sermones servaveris, tui meminero ubicunqve fuero. Mansimus autem decem dies in aula Regis. Qvibus elapsis, Regi dixit Epiphanius: Cursu curram in meam patriam. Qværo enim omnes, qvi illîc sunt. Tu sede in throno tuo, nihil excitans adversus Romanos. Si enim sis inimicus Romanis, eris inimicus Crucifixo: Qvod si fueris inimicus Crucifixi, malè peribis à tuis adversariis.

Hæc cùm Regi dixiſſet Epiphanius, ibat Rex cum ſua caterva, nos primus deducens in noſtram regionem.

ταῦτα δὲ εἰπὼν Ἐπιφάνιος πρὸς τὸν βασιλέα, ἐπέβαινεν πρῶτος ὁ βασιλεὺς μετὰ τῶν σίφρας αὐτοῦ, προπέμπων ἡμᾶς ἐπὶ τὴν χώραν.

XVIII. Cùm egreſſi autem eſſemus ex aula, ecce erat adoleſcens mortuus in grabato, qvi erat filius unius ex proceribus. Eum verò ferebant ad canes, ut projicerent exedendum. Dixit autem Epiphanius iis, qvi ferebant mortuum: Qvo itis ad eum ſepeliendum? Dicunt Epiphanio: Qvi vita exceſſit, vorabitur à canibus. Epiphanius autem tenens grabatum, dixit eis: O filii humi deponite. Videamus nos qvoqve mortuum. Hic verò puer necatus fuerat arte magica à qvodam B maléfico. Mos eſt autem apud Perſas, ut qvi ſunt mortui, devorentur à canibus. Cùm ii ergo protinus grabatum depoſuiſſent, Regi dixit Epiphanius: O Rex, qvi regis malos & iniqvos homines, oportebat hunc, qvi è vita exceſſit, in terra ſepeliri, ut qvi cœlitus tuba canet, eum hinc poſſit traducere ad ipſum adorandum. Es autem Rex adeo improborum & ſceleratorum hominum, ut vel ante tempus ſibi mortem afferant. Hic, qvem vides mortuum, vita exceſſit necatus â maléfico. Sed DEUS meus, qvi fuit extenſus ſupra lignum, eum excitabit coram C omnibus. Cùm hæc autem dixiſſet Epiphanius, manibus ſuis tenens mortuum, benigno & clementi DEO clamavit: Fili DEI, qvi qvadrianum Lazarum ſuſcitaſti, hunc qvoqve ſuſcita adoleſcentem. Cumqve ſuum accepiſſet indumentum Epiphanius, eo induit mortuum. Mos eſt enim Perſis, mortuos nudos educere. Statimqve ſurrexit adoleſcens, & amplexus eſt Epiphanium. Dixit autem Epiphanius adoleſcenti: Vade fili in domum tuam, & fer veſtes conſvetas, & refer ad me meum indumentum. Solebat enim Epiphanius ferre cilicium ſuper nudam carnem & D amiculum ſuperiicere. Poſtqvam autem vidit Rex miraculum, qvod factum eſt ab Epiphanio, exiſtimavit eum eſſe Deum. Cui dixit Epiphanius: Noli, noli hæc de me exiſtimare, qvi ſum homo obnoxius iisdem perturbationibus, & ſimiliter patibilis. DEUS meus, cui credo, hæc præbet ſuis famulis. Cùm hæc autem & his plura dixiſſet Epiphanius, dicit Regi: Revertere fili in aulam. Nos enim imus in pa-

Ἡμῶν δὲ ἐξελθόντων ἐκ τῆς ταμιείας, ἰδοὺ νεανίσκος τεθνηκὼς ἦν ἐπὶ τῆς κραβάττου, υἱὸς ὑπάρχων ἑνὸς τῶν μεγιστάνων. τοῦτον ἀπέφερον ἐπὶ τὰς ἀρκτύνας, ὅπως βίψωσιν ἐπὶ τῇ καταβρώσει. ὁ δὲ Ἐπιφάνιος τοῖς τῆς κραβάττου ἔλεγεν μετ' εὐμενείας. ἀπόθεσθε τέκνα ἐπὶ τὴν γῆν. ἴδωμεν καὶ ἡμεῖς τὸν τεθνεῶτα. ἦν δὲ ὁ παῖς ὑπὸ μαγείας ἔθανεν παρανόμως ὑπὸ πονηρευσαμένου. ἔθος δέ ἐστιν παρὰ τοῖς Πέρσαις τοὺς τελευτήσαντας βρωθῆναι· τῶν δὲ ἀποθεμένων εὐθέως τὸ κράβατον ἐπὶ τὴν γῆν, εἶπεν Ἐπιφάνιος τῷ βασιλεῖ· ὦ βασιλεῦ * βασιλέων, πονηρῶν, ἀνόμων ἀνδρῶν· ἔχρῆν γὰρ τοῦτον τὸν βίον ἐξελθόντα εἰς γῆν ταφῆναι μὴ ἀσφαλείας· ἵν' ἀφανόθεν ὁ δεσπότης σαλπίζων μετανασήσῃ τοῦτον εἰς προσκύνησιν. τοιούτων δὲ ἀνδρῶν ἀτάκτων βασιλεύεις, ὥστε καὶ πρὸ καιροῦ θάνατον ἑαυτοῖς ποιουμένων. ἴδε δή, ὅτος, ὃν βλέπεις τεθνεῶτα, ὑπὸ πονηρευσαμένου τὸν βίον ὑπεξῆλθεν. ἀλλ' ὁ Θεός μου ὁ τανυσθεὶς ἐπὶ ξύλου, τοῦτον ἐγείρει κατὰ πρόσωπον πάντων. ταῦτα δὲ εἰπὼν Ἐπιφάνιος, κατὰ τῆς χερσὶν αὐτοῦ τὸν νεκρὸν ψηλαφήσας, ἐβόησεν τῷ φιλανθρώπῳ· σὺ εἶ Θεός, φησὶν, ὁ τὸν τετραήμερον Λάζαρον ἐκ νεκρῶν ἀναστήσας, ἐξανάστησον τὸν νεανίαν τοῦτον, καὶ λαβὼν Ἐπιφάνιος τὸν ἴδιον ἐπενδύτην ἐνέδυσεν τὸν τεθνεῶτα. ἔθος γὰρ ἦν περὶ τοὺς Πέρσας γυμνοὺς ἄγειν τοὺς τεθνεῶτας. εὐθέως δὲ ἀνέστη ὁ νεανίσκος, καὶ ἠσπάζετο τὸν Ἐπιφάνιον. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος τῷ νεανίσκῳ· βάδιζε τέκνον ἐν τῷ σῷ οἴκῳ· καὶ φόρεσον ἱμάτια τὰ συνήθη· ἄγαγε δέ μοι τὸν ἐπενδύτην. ἦν γὰρ ἔθος Ἐπιφανίῳ φορεῖν τρίχινον χιτῶνα ἐπὶ τὴν σάρκα, καὶ ἔξωθεν ἀμπὸ τὸν ἐπενδύτην. ὡς δὲ εἶδεν ὁ βασιλεὺς τὸ γενόμενον πρᾶγμα ἐν Ἐπιφανίῳ, ὑπενόησεν Θεὸν αὐτὸν εἶναι. εἶπεν ὁ Ἐπιφάνιος τῷ βασιλεῖ· μὴ λογίζου εἰς ἐμὲ ταῦτα ἄνθρωπον ὄντα ὁμοιοπαθῆ. ὁ γὰρ Θεός μου, ᾧ ἐπίσευσα, ταῦτα παρέχει τοῖς φίλοις αὐτοῦ. ταῦτα δὲ εἰπὼν Ἐπιφάνιος καὶ πλείονα τούτων, εἶπεν τῷ βασιλεῖ· ὑπόστρεφε τέκνον ἐν σῷ ταμιείῳ. ἡμεῖς γὰρ βαδίζο-

Interpres legit βασιλεύων.

μὴν ἐπὶ πατρίδα. εἶπεν ὁ βασιλεὺς πρὸς Ἐπιφάνιον· πόσους ξιφήρεις ἀποστείλω τοὺς διασώζοντάς σε, πάτερ· εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος πρὸς τὸν βασιλέα· ἔχω τὸν ἐν οὐρανοῖς φυλάσσοντά με Θεὸν, καὶ ξιφήρεις τοὺς ἁγίους ἀπὸ Ἀγγέλους. τότε ὁ βασιλεὺς ἀπασάμενος τὸν Ἐπιφάνιον ἔκραξεν λέγων μεγάλῃ τῇ φωνῇ· βάδιζε ὑγιαίνων Ἐπιφάνιε, ἡ δόξα τῶν Ῥωμαίων. μνήμων δὲ ποιοῦ ἡμῶν τῶν ἐν Περσίδι. ἀπάραντες δὲ ἀπὸ Περσίδος, ἐπορεύθημεν ἐν τῇ Φοινίκῃ· καὶ διοδεύσαντες μέρος τι τῆς Φοινίκης, εἰσεληλύθαμεν ἐν Σπανυδρίῳ. ηὕρομεν δὲ τὸ κελλίον ὡς ἦν τὸ πρότερον. καὶ ποιησάντες τρίτην ἡμέραν, ὕδωρ οὐκ ἦν ὃ πιεῖν ἡμᾶς.

Σταθεὶς δὲ Ἐπιφάνιος πρὸς ἀνατολὰς βλέπων προσηύξατο τῷ ἐν οὐρανοῖς Θεῷ λέγων· ὁ τὴν ἀπρότομον πέτραν διαχαράξας καὶ ἀπὸ ταύτης ὕδωρ ἐξαναβρύσας καὶ λαὸν ἐνλείποντα ὕδωρ ποτίσας, διασπάραξον καὶ τὴν γῆν ταύτην· καὶ ποίησον ἐξ αὐτῆς ὕδωρ πηγάζων ἕνεκα κατοικησίας πενήτων ἀνθρώπων. τοῦ δὲ Ἐπιφανίου ταῦτα εἰπόντος, εὐωδία τις ἀγαθὴ ἐγένετο ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ· καὶ πάλιν κλίνας τρίτον ἐπὶ τὴν γῆν καὶ προσευξάμενος, λαβὼν ὀρυκτῆρα, ἐχάραξεν μικρὸν ἐπὶ τὴν γῆν· καὶ ἰδοὺ ὕδωρ ὀλιγοστὸν ἀνέβρυσεν. ἔπειτα πάλιν χαράξας πλησιοταμίτος ἐγένετο ἡ οἴκησις ἡμῶν. ἤμεθα δὲ ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ἡσυχάζοντες αὐτὸς καὶ ἐγώ. ὁ δὲ Θεὸς ὁ ἐξανατέλλων χόρτον τοῖς κτήνεσι, καὶ χλόην τῇ δουλείᾳ τῶν ἀνθρώπων, ἐξαρδεύοντος τοῦ ὕδατος τὴν γῆν ἅπασαν ἐκείνην, τῇ προστάξει τοῦ ἀεὶ προνοουμένου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, ἐξέφυσεν ἡ γῆ πλῆθος λαχάνων εἰς ἀπόλαυσιν καὶ διατροφὴν ἡμῶν. τινῶν δὲ θηρίων ἐπερχομένων τούτοις, καὶ τὴν ἅπασαν χλόην ἀφανιζόντων, Ἐπιφάνιος ἔστη ἐπάνω τῶν λαχάνων, καὶ τοῖς θηρίοις διελέγετο ὡς ἀνθρώποις λέγων· μή μοι κόπους παρέχετε· ἄνθρωπος γὰρ ἁμαρτωλὸς καὶ πτωχός εἰμι. διὰ τὸ πλῆθος δὲ τῶν ἁμαρτιῶν μου εἰμὶ ἐν τῷ τόπῳ τούτῳ πενθῶν· ὁ Θεὸς δὲ παρέχει μοι τὴν προμυθίαν ταύτην τῶν λαχάνων εἰς διατροφήν. καὶ αὐτὸς ὑμῖν προαγγέλλω μηκέτι ἐλθεῖν ἐν τῷ τόπῳ, καὶ καταβλάπτειν μου τὴν χλόην. τὰ δὲ ἄγρια ἀκούσαντα ταῦτα παρὰ Ἐπιφανίου, ὥσπερ ἄνθρωποι εὐμαθητεύοντες

triam. Rex autem dixit Epiphanio: Qvot vis satellites tecum mittam, qvi te custodiant? Dixit ei Epiphanius: Habeo Regem, DEUM, qvi est in cœlis, qvi me custodit, & satellites habeo sanctos ejus Angelos. Tunc Rex Epiphanium amplexus, dixit voce magna: Vade in pace, Epiphani, gloria Romanorum. Fac autem, ut nostri qvoqve memineris, qvi sumus in Persida. Recedentes verò à Persida, venimus in Phœniciam: & cùm partem Phœniciæ transiissemus, venimus in Spanydrion. Invenimus autem cellam, ut erat prius. Et cùm illic fuissemus tres dies, non erat aqva ad bibendum.

XIX. Stans autem Epiphanius adspiciendo ad Orientem, oravit DEUM, qvi est in cœlis, dicens: O tu qvi petram præruptam impressisti, & ex ea aqvam scaturire fecisti, & populum, qvi deficiebat, aqva potasti, hanc qvoqve terram imprime, & fac, ut aqva ex ea scaturiat propter fidelium hominum habitationem. Cùm hæc dixisset Epiphanius, bonus qvidam odor fuit in illo loco. Cumqve se rursus ter super terram inclinasset, & orasset Epiphanius, accepto ligone turbavit terram, & ecce parum aqvæ scaturiit. Deinde cùm rursus turbasset, uberibus fluvii aqvis nostra abundavit habitatio. Eramus autem in eo loco qvietem agentes, ipse & ego. DEUS verò, qvi producit fœnum jumentis, & herbam servituti hominum, irrigante aqva totam illam terram, jussu ejus, qvi semper curam gerit humani generis, produxit è terra multitudinem olerum, qvibus nos frueremur & aleremur. Cùm qvædam autem fera ad ea venirent animalia, & virorem omnem earum tollerent, Epiphanius stetit supra olera, & differuit cum feris, tanqvam cum hominibus, dicens: Noite mihi exhibere molestiam: Sum enim homo peccator & pauper. Propter multitudinem autem meorum peccatorum sum lugens in hoc loco, si fortè mihi Deus mea peccata condonet. Ipse, qvi hoc mihi olerum præbuit solatium ad alimentum, vobis præcipit, ne amplius veniatis in hunc locum, nec meas herbas lædatis. Agrestes autem feræ cùm hæc audiissent ab Epiphanio, velut homines sentientes si qva in re

Exod. 17. Num. 20.

Psal. 146.

majori læserint, & reprehensione pudefacti, sic pudore affectæ bestiæ protinus recesserunt, & ex illo die non appropinqvarunt amplius loco nostro. Audierunt verò Saraceni, qvi cellam nobis extruxerant, venisse Epiphanium ex Perside, & accesserunt, ut benedictionem ab eo acciperent. Ædificaverunt autem nobis tres alias domos: qvippe qvi nobiscum versati sunt qvatuor mensis, & recesserunt in sua loca. Auditum est autem in tota Phœnicia, Epiphanium habitare in Spanydrio. Congregati sunt itaqve alii qvoqve fratres in monasterio. Eramus verò omnes numero * qvinqvaginta.

* Græce, octo.

ἐὰν σφαλῶσι ἐφ' ἑνὶ τῶν μεγάλων καὶ ἐλεγχόμενοι διατραπῶσιν· ἕτως τὰ θηρία κατηχύνθησαν ἀπὸ τῶν λόγων Επιφανίε, καὶ ἀνεχώρησαν ἀθρόως, καὶ ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐκέτι ἤγγισαν τῷ τόπῳ ἡμῶν. ἀκέσαντες δὲ οἱ Σαρρακηνοὶ οἱ οἰκοδομήσαντες ἡμῖν τὸ κελλίον, ὅτι ἦλθεν Επιφάνι@ ἀπὸ Περσίδος, παρεγένοντο ἐπὶ συντυχίᾳ αὐτ8, ὥστε εὐλογηθῆναι παρ' αὐτ8· ᾠκοδόμησαν δὲ ἡμῖν ἄλλας τρεῖς οἰκιας, ποιήσαντες μεθ' ἡμῶν μῆνας καὶ αὐτοὶ ἐπορεύθησαν ἐν τοῖς τόποις. ἠκάθη δ' εἰς ὅλην τὴν πόλιν (τὴν Φοινίκην,) ὅτι Επιφάνι@ ἐν Σπανυδρίῳ κατοικεῖ. συνήχθησαν ἓν ἄλλοι ἀδελφοὶ ἐν τῷ μοναστηρίῳ. ἤμεθα δὲ οἱ πάντες, τὸν ἀριθμὸν ἡ.

XX. Qvodam autem die ivit Epiphanius in monastérium magni Hilarionis ad visendos fratres, & ego sum cum eo profectus. Exceperuntqve nos fratres cum magno gaudio, & nos multos dies retinuerunt. Diabolus autem, qvi ab initio est DEI servorum adversarius, accepit habitum Epiphanii, & venit in monasterium, qvod vocatur Spanydrion. Cui factus obviam frater ex iis, qvi erant paulo negligentiores, cucurrit, ad eum adorandum: & cadens in terram adoravit pessimum Dæmonem. Et intravit in ipsum: neqve poterat teneri à fratribus. Dixit autem Epiphanius magno Hilarioni: Pater, lupus ingressus est monasterium, & turbavit fratres. Cùm hæc autem dixisset Epiphanius, & omnes esset amplexus, viam iniimus. Tribus igitur aliqvando rusticis ingressis monasterium, dæmonem immundum unus habuit. Duo autem rogabant pro eo, qvi habebat immundum spiritum, dicentes: Fer opem fratri nostro. Tunc Epiphanius dixit eis: Accipite, filii, vestrum amicum, & ite in pace. In nomine enim JESU Christi nihil est in eo mali. Cùm ipsi autem credidissent ei, qvòd dixerat Epiphanius, abiit homo sanus in locum suum.

Ἐπορεύθη ὃν Επιφάνι@ ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ ἐν τῷ μοναστηρίῳ Ἅ μεγάλε Ιλαρίων@ εἰς ἐπίσκεψιν τῶν ἀδελφῶν· καὶ ἐπορεύθην κἀγὼ μετ' αὐτ8. καὶ ἀπεδέξαντο ἡμας οἱ ἀδελφοὶ μετὰ χαρᾶς μεγάλης, καὶ κατέσχον ἡμᾶς ἡμέρας πολλάς. ὁ ὃν Διάβολ@ ὁ ἐξ ἀρχῆς ἀντικείμεν@ τοῖς ἁγίοις τ8 Θε8, ἔλαβεν Επιφανίε τὸ σχῆμα, καὶ ἀπέρχεται ἐν τῷ μοναστηρίῳ τῷ ἐπικαλεμένῳ Σπανυδρίῳ. συναντήσας δὲ αὐτῷ ἀδελφὸς τῶν ἀμελεστέρων, ἔδραμεν εἰς προσκύνησιν αὐτ8. καὶ δὴ πεσὼν ἐπὶ τὴν γῆν προσεκύνησεν τῷ πονηροτάτῳ δαίμονι. καὶ εἰσῆλθεν εἰς αὐτόν. καὶ ἦν ἀνεπάτητ@ ἐν τοῖς ἀδελφοῖς. εἶπεν δὲ Επιφάνι@ πρὸς τὸν μέγαν Ιλαρίωνα· λύκ@ ἐπεισῆλθεν, πάτερ, ἐν τῷ μοναστηρίῳ, ἐτάραξεν, ἐσάλευσεν πάντας τοὺς ἀδελφούς. ταῦτα δὲ εἰπὼν Επιφάνι@ ἀπασάμεν@ ἅπαντας, ἐξήλθομεν τὴν ὁδὸν ἡμῶν. ποτὲ γ8ν τριῶν ἀγροίκων εἰσελθόντων ἐν τῷ μοναστηρίῳ, δαίμονα ἀκάθαρτον εἶχεν ὁ εἷς. τῶν δύο δὲ προσαναλόντων τὸν Επιφάνιον περὶ τ8 τὸ πνεῦμα ἔχοντ@ τὸ ἀκάθαρτον, καὶ λεγόντων· βοήθησον τῷ ἡμῶν ἑταίρῳ· Επιφάνι@ εἶπεν αὐτοῖς. λάβετε τέκνα τὸν ὑμῶν φίλον, καὶ πορεύεσθε ἐν εἰρήνῃ. ἐν γὰρ τῷ ὀνόματι Ιησ8 Χριστ8, οὐδὲν κακὸν ἐν αὐτῷ. πιστευσάντων δὲ αὐτῶν τῷ λόγῳ Επιφανίε, ἀπῆλθεν ὁ ἄνθρωπ@ ὑγιὴς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτ8.

XXI. Cùm esset autem aliqvando leo in solitudine ad sexagesimum lapidem à nostro monasterio, latebat in syl-

Ποτὲ δὲ λέοντ@ ὑπάρχοντ@ ἐν ἐρήμῳ τόπῳ, ὡς ἀπὸ σημείων ξ τῷ ἡμῶν μοναστηρίῳ, ἦν εἰς ὕλην κεκρυμμέν@, καὶ πολλὰς τῶν

ἀνθρώπων τῶν παρερχομένων τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ἠφάνιζεν. διὸ δὲ ὁ τόπος ἦν Σπιτήδειος τοῖς ὁδοιπόροις. σωαχθέντες οὖν ἅπαντες οἱ τὴν σωτήριαν ἔχοντες βαδίζειν διὰ τὸν τόπον ἐκεῖνον, ἦλθον πρὸς Ἐπιφάνιον ἐν τῷ μοναστηρίῳ, λέγοντες ἀπὸ τὰ περὶ τὸ ζῶον, καὶ τῆς ἀταξίας ἀπὸ τῆς πονηρᾶς· καὶ ὅτι ἀοίκητος, καὶ ἄβατος ὁ τόπος ἐγένετο, ὦ πάτερ, ἀπὸ τὸ φόβον, φησὶν, τὸ λέοντος, ὅτι πολλοὺς ἀνθρώπους διώλεσεν. καὶ οἱ λοιποὶ πλοηθέντες οὐκέτι θέλουσιν ὁδεύειν τὸν τόπον ἐκεῖνον. ἀκούσας δὲ Ἐπιφάνιος περὶ τῆς ἀταξίας τοῦ λέοντος, εἶπεν πρὸς ἅπαντας τοὺς παρεσῶτας. ἄγωμεν, φησὶν, τέκνα ἐπὶ τῷ ὀνόματι Κυρίου, καὶ ὀψόμεθα τὸν λέοντα τὸν αἱμοβόρον. λαοῦ οὖν ἐμοὶ Ἐπιφάνιος ἐπορεύθημεν μετὰ τῶν ἀνθρώπων. ἐλθόντων δὲ ἡμῶν, ἔπεσεν φόβος μέγας ἐπὶ πάντας τοὺς ὄντας μεθ' ἡμῶν. εἶπεν οὖν Ἐπιφάνιος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. ποῦ, φησὶν, τέκνα ἐστὶν ἡ κατοίκησις τοῦ λέοντος; τῶν δὲ ὑποδειξάντων τὸν τόπον, ἔδραμεν Ἐπιφάνιος πρῶτος πάντων. τοῦ δὲ λέοντος μηδέποτε βλεπομένου, ἔλεγεν Ἐπιφάνιος μεγάλῃ τῇ φωνῇ· ποῦ ἐστὶν τὸ κατοικητήριον οὗ ἀτακτοῦ λέοντος; ἐξεωθήθησεν δὲ ὁ λέων ἀπὸ τῆς ὕλης εἰς συναντησιν Ἐπιφανίου. ὡς δὲ ἰδὼν Ἐπιφάνιον, εὐθέως ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ ἔμεινεν νεκρός. ἐγγίσας δὲ Ἐπιφάνιος ἐψαύσε τοῦ σώματος, οἱ πάντες ἀπέφυγον φόβῳ μεγάλῳ συνεχθέντες, λογιζόμενοι, μή πως καὶ Ἐπιφάνιον θανατώσῃ. ὁ δὲ Ἐπιφάνιος μεγάλῃ τῇ φωνῇ ἔλεγεν πρὸς πάντας αὐτούς· δεῦτε, φησὶν, ἀφόβως τέκνα, καὶ ὄψεσθε τὸ πῶμα τοῦ θηρίου. τῶν δὲ ἁπάντων εὐθέως σωαχθέντων, ἴδον οἱ πάντες τὸ πῶμα τοῦ θηρίου. εἶπεν οὖν Ἐπιφάνιος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους· ἐὰν πίστιν ἔχητε πρὸς τὸν σωτῆρα, οἱ ὑμῶν ἐπίβουλοι ὅτως σεσῶνται πάντες. λαβόντες δὲ ἡμᾶς πάντες οἱ ἄνδρες, ἀπέσωσαν πάλιν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, καὶ αὐτοὶ εὐλογηθέντες ὑπὸ Ἐπιφανίου, ἐπορεύθησαν τὴν ἑαυτῶν ὁδόν.

Ἐδοξάσθη δὲ ὁ τόπος ὁ πρώην καλούμενος Σπανύδριον, διὰ Ἐπιφάνιον. ἦν γάρ ποτε ἀοίκητος, καὶ ἄβατος, καὶ ἄνυδρος. διὸ καὶ τ' ἐπωνυμίαν ἐκ τοῦ μὴ ἔχειν ὕδωρ ἐπεκέκλητο Σπανύδριον, ἐγένετο δὲ εὐάδωσος πάντων ἀγαθῶν μετέχων. ὑδάτων δὲ πλημμύρα καὶ ἐδωδίμων διαφόρων.

va, & occidebat multos ex iis qvi præteribant. Eratqve hic locus aptus viatoribus. Coacti igitur omnes, qvi solebant per illum locum ingredi, venerunt ad Epiphanium in monasterium, dicentes ei de animali, & de ejus sævitia, & qvòd locus evaserit inhabitabilis, & qvòd nemo per eum possit transire propter metum leonis, & qvòd cùm ipse multos homines perdiderit reliqvi perterriti non audeant amplius per locum transire. Qvi cùm de leonis insolentia audiissent, dixit omnibus, qvi aderant: Eamus in nomine Domini, & videamus leonem. Me autem accepto, Epiphanius qvidem profectus est cum hominibus. Et cùm veniissemus ad locum, incidit magnus timor in omnes, qvi erant nobiscum. Eis autem dixit Epiphanius: Ubi est, ô filii, leonis habitatio? Cumqve locum ostendissent, ivit primus Epiphanius ad locum. Et cùm leo nondum videretur, dixit magna voce Epiphanius: Ubi est leonis habitaculum? Leo verò exiit è sylva, ut iret obviam Epiphanio. Is autem cùm vidisset Epiphanium, statim in terram cecidit, & mansit mortuus. Cadaveri verò appropinqvavit Epiphanius: sed reliqvi omnes effugerunt, magno metu affecti. Epiphanius autem magna voce dixit ei: Venite securè filii, & videbitis cadaver feræ. Omnibus verò statim collectis, viderunt omnes cadaver feræ: Tum Epiphanius sic eos allocutus est: Si fidem habueritis in Salvatorem CHRISTUM, sic cadent omnes vestri insidiatores. Cùm nos autem omnes accepissent homines, restituerunt monasterio: Ipsiqve benedictionem assecuti ab Epiphanio, ingressi sunt viam suam.

XXII. Gloriâ autem insignis fuit locus, qvi prius vocabatur Spanydrion, propter Epiphanium. Fuit enim aliqvando locus invius, & inhabitabilis, & aqva carens. Qvamobrem cognominatus qvoqve fuit Spanydrion, eo qvòd aqvam non haberet. Effectus est autem Paradisus, in qvo erant bona omnia: In eoqve abundabant aqvæ, & esculenta diversi generis. Cum iis

ergo omnibus, qvibus à DEO dignus fuit habitus Epiphanius, hoc qvoqve magnum & admirabile donum ei DEUS est largitus, qvod cum omni veritate divinas interpretaretur scripturas. Divinos enim libros sumens, & legens fratribus, eorum vim qvoqve declarabat. Cùm autem Epiphanius magnus orator & Philosophus, qvi habitabat Edeſæ, audiisset Epiphanium esse eruditum, desideravit eum convenire. Cùm autem in monasterium accessisset Epiphanius, stabat multitudo fratrum, & DEO mittebat hymnodiam. Erat verò Epiphanius qvoqve preces per se peragens. Porrò autem cùm eas perfecissent, visus est fratribus Epiphanius. Stabat itaqve Philosophus, & attendebat multitudinem, & neminem salutabat. Postqvam autem vidit Epiphanium, eum agnovit: & currens eum adoravit. Dixit autem Philosopho Epiphanius: Qvid tu, qvi es magnus orator & Philosophus, & habitas Edeſæ, accessisti ad minimum & peccatorem Ephiphanium? Præterea miror, qvod Philosophus veneris ad hominem planè rudem: & maximè tam è longinqvo: propter qvamnam causam, ô Philosophe? Philosophus autem: Ne hoc mireris, inqvit, ô magister desiderate. Dicebat enim Dionysius Halicarnasseus: Si personæ cum personis collatæ considerentur, possunt pulchriores apparere. Boni cum malis confusi, in uno ligno extendentur. Nullus enim homo unam ferens tunicam, ita custodit corpus, ut non laceretur. Plurima namqve congressio plurimos præbet sermones. Ubi autem sunt plurimi sermones, est magna diversarum rerum experientia. Hæc cùm dixisset Philosophus, & plura alia, tacuit.

A μὴ ἓν ἁπάντων τούτων, ὧν κατηξιώθη Ἐπιφάνιος ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, τὸ μέγα τοῦτο καὶ θαυμασὸν δῶρον ἐχαρίσατο αὐτῷ ὁ Θεὸς, τὸ μετὰ πάσης ἀληθείας ἑρμηνεύειν τὰς θείας γραφάς. λαμβάνων γὰρ τὰς θεοειδεῖς βίβλους καὶ ἀναγινώσκων τοῖς ἀδελφοῖς, τὴν ἰσχὺν τῶν πᾶσαν δύναμιν ἐπεδείκνυεν αὐτοῖς. ἀκούσας δὲ Ἐπιφάνιος ὁ μέγας ῥήτωρ, ὁ καὶ Φιλοσοφήσας τῆς Ἐδέσης κατοικοῦσι τὸν Ἐπιφάνιον, ὅτι λόγιός ἐστιν, ἐπεθύμησεν ἐπὶ συντυχίᾳ τοῦτον ἐλθεῖν. καὶ δὴ παραγενόμενος ἐν τῷ μοναστηρίῳ, τὸ πλῆθος τῶν ἀδελφῶν ἦν B ἑστὼς καὶ τὰς ὑμνῳδίας ἀναπέμπον τῷ Θεῷ. ἦν δὲ Ἐπιφάνιος καθ' ἑαυτὸν τὰς εὐχὰς ἐπιτελῶν. καὶ δὴ μὴ τελείωσιν ἁπάσης τῆς λατρείας, ὤφθη Ἐπιφάνιος τοῖς ἀδελφοῖς· ἦν δὲ ὁ ῥήτωρ ἑστὼς, καὶ προσέχων τῷ πλήθει, καὶ μηδένα ἀσπασάμενος. ὡς δὲ εἶδεν τὸν Ἐπιφάνιον ὁ φιλόσοφος, ἐπέγνω. καὶ δραμὼν προσεκύνησεν αὐτόν. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος τῷ φιλοσόφῳ. τί ὁ μέγας Ἐπιφάνιος, ὁ μέγας ῥήτωρ, τί παρεγένου πρὸς τὸν μικρώτατον καὶ ἁμαρτωλότατον ἄνδρα Ἐπιφάνιον; διὰ τοῦτό σε θαυμάζω, φιλόσοφε, τί πρὸς τὸν ἰδιώτην C παρεγένου καὶ μάλιστα διὰ τοσαύτης ὁδοῦ; διὰ ποίαν αἰτίαν εἶπε, φησὶν, ὦ φιλόσοφε; ὁ δὲ φιλόσοφος εἶπεν πρὸς Ἐπιφάνιον. μὴ θαύμαζε ἐπὶ τοῦτο, διδάσκαλε πεποθημένε. ἔλεγεν γὰρ Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς, ὅτι πρόσωπα προσώποις ἀλλήλοις θεωρούμενα ἢ καλλίσευειν δύνανται, ἢ κακοὶ καλοῖς συμφυρέντες ἐν ἑνὶ ξύλῳ τανυσθήσονται. ὁδοὺς γὰρ ἀνθρώπων ἕνα χιτῶνα φορῶν, ἀνάξαντον τὸ σῶμα διαφυλάξει. ἡ γὰρ πλείστη συντυχία πλείστους λόγους παρέχει. ὅπου δὲ πλεῖστοι λόγοι, πολυπειρία πραγμάτων διαφό- D ρων. ταῦτα εἰπὼν ὁ φιλόσοφος πρὸς Ἐπιφάνιον καὶ πλείονα τούτων, ἀπεσιώπησεν μηκέτι φθεγγόμενος.

XXIII. Excipiens autem Epiphanius, primum librum de mundi creatione interpretatus est ad verbum Philosopho. Ille verò aliis qvidem assentiebatur, contra alia autem dicebat. Manserunt itaqve tres dies inter se differentes. Qvæ ab ipsis verò dicebantur, neqvaqvam inter se conveniebant. Cùm vidisset autem Philosophus, qvomodo vitam agebat Epiphanius, eum valde dilexit, & qvarto die dicit ei:

Ὑπολαβὼν δὲ Ἐπιφάνιος ἀπὸ τοῦ πρώτης βίβλου τῆς κοσμοποιΐας διερμήνευσεν καὶ ἔπος τῷ φιλοσόφῳ. ὁ μὲν οὖν φιλόσοφος τοῖς μὲν μετεῖχεν, τοῖς δὲ ἀντέλεγεν. ἐποίησαν δὲ τρεῖς ἡμέρας διαλεγόμενοι πρὸς ἑαυτούς. ἀσύμφωνα δὲ ἦν αὐτοῖς τὰ λαλούμενα ὑπ' αὐτῶν· ἰδὼν δὲ ὁ φιλόσοφος τὴν διαγωγὴν καὶ τὰ ἤθη Ἐπιφανίου, πολὺ ἠγάπησεν αὐτὸν· τῇ δὲ τετάρτῃ ἡμέρᾳ εἶπεν ὁ φιλόσοφος Ἐπιφανίῳ· διδά-

σκηνὲ, καλὴ ἡ οἴκησις τ̃ τόπ. βέλομαι, εἰ κελεύεις, οἰκεῖν ἐνταῦθα. εἶπεν ὁ Ἐπιφάνι@ τῷ Φιλοσόφῳ· τ̃το πρὸς τὴν προαίρεσιν ἑνὸς ἑκάσ ἐστίν. εἶπεν δὲ ὁ Φιλόσοφ@ Ἐπιφανίῳ· ἀλλὰ κ̀ τὰς βίβλ φέρω. εἶπεν δὲ αὐτῷ· εἴ τι παρέρχεταί σ τῷ λογισμῷ σ, ἀπάτησ Ἐπιφάνιον ἀγνωμονοῦντα. εἶπεν δὲ ὁ Φιλόσοφ@· Κάλλις@ πορεύσεταί πρὸς τὰς ἐμὰς βίβλ. εἶπεν Ἐπιφάνι@ τῷ Φιλοσόφῳ· ἄγαγε, βᾶνε ὑγιαίνων μ̀ Καλλίσ. εἶπεν δὲ ὁ Φιλόσοφ@ Ἐπιφανίῳ· πάντα τὰ πράγματά μ Καλλίσῳ ἀφίω. ἐγὼ γὰ ἀπέτι ἐξέρχομαι ἐκ τ̃ τόπ τούτ. ἦν δὲ ὁ Καλλις@ Αετίς τ̃ μεγάλ ἐπάρχ τῆς Ῥώμης υἱός. ὅτ@ πνεῦμα πονηρὸν ἔχων, ἰδὼν Ἐπιφάνιον ἐν ὁπτασίᾳ λέγοντα αὐτῷ· θέλ Κάλλισε, διώξω τὸ πνεῦμα ἀπὸ σ; εἶπεν δὲ Κάλλις@· κὰ τίς εἶ, κύρι μ, ὅτι δύνασαί διῶξαί αὐτό; εἶπεν δὲ Ἐπιφάνι@ τῷ Καλλίσῳ. ἐγώ εἰμι, φησὶν, Ἐπιφάνι@ ὁ Φοινικοπαλαιστινὸς, ὁ ἐν Σπανυδρίῳ οἰκῶν τῷ μοναστηρίῳ. ἐὰν ἦς, φησὶν, διώξω τὸ πνεῦμα τὸ πονηρὸν ἀπὸ σ, ἐλεύσ κὰ κατοικήσ μετ' ἐμ ἐν Σπανυδρίῳ. εἶπεν δὲ Κάλλις@ πρὸς Ἐπιφάνιον· κύρι, διώξον ἀπ' ἐμ τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα, κὰ κατοικήσω, φησὶ, μ σ. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνι@ τῷ Καλλίσῳ· βλέπε μὴ ποιήσ ἄλλως. ἐπεὶ πάλιν προσκολληθήσεταί. ἐξυπνισθεὶς ἦν ὁ Κάλλις@ διηγήσατο τῷ πατρὶ αὐτ ὄντι ἐπάρχῳ. ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἦν ἐκείνης ἀπέτι ὁ Κάλλις@ ὑπὸ τ̃ πνεύματ@ τ̃ ἀκαθάρτ ἐθλίβη. μ̀ δὲ τεμνηᾶον χρόνον, εἶπεν Αετίῳ τῷ πατρὶ αὐτ. βέλομαι, πάτερ, πορευθῆναι ἐν τῇ χώρᾳ τῶν Φοινίκων, κὰ ἀναζητῆσαί τὸν Ἐπιφάνιον, κὰ οἰκῆσαί μετ' αὐτ ἐν Σπανυδρίῳ. εὐθέως ἦν ὁ πατὴρ αὐτ δώσας αὐτῷ χρήματα πολλὰ, ἀπέστειλεν αὐτῶν μετὰ βοηθείας. κὰ ἐλθὼν ἐν τῇ Φοινίκῃ, ζητήσας Ἐπιφάνιον, κὰ ἐξηγησάμεν@ αὐτῷ ἅπαντα, κατώκησεν μεθ' ἡμῶν. ἀπέστειλεν ἦν ὁ Φιλόσοφ@ τὸν Κάλλισον κατὰ κέλευσιν Ἐπιφανίς, μετὰ δύο παιδαρίων κ̀ τεσσάρων καμήλων ἐν Ἐδέσῃ, ἵν τὸ ἀγαγεῖν τὰς βίβλ αὐτ ἐν τῷ μοναστηρίῳ. κὰ δὴ τὴν πορείαν ποιησάμεν@ ὁ Κάλλις@ ἐν Ἐδέσῃ, ἔλαβε τὰς βίβλ τ̃ Φιλοσόφ, κὰ ἔθηκεν ἐπὶ τὰς τρεῖς καμήλ, κὰ παρεγένετο ἐν τῷ μοναστηρίῳ.

A Magister, pulchra est hujus loci habitatio: Volo, si jubes, hîc habitare. Is verò dixit ipsi: Hoc situm est in libero uniuscujusqve arbitrio. Philosophus autem: Qvinetiam libros meos, inqvit, huc fero. Dicit Epiphanius: Si qvid tibi veniat in mentem, æqvum & benevolum habebis Epiphanium. Dixit autem Philosophus: Omninò ibit Callistus ad meos libros. Dixit Epiphanius: Age vade sanus cùm Callisto. Dicit autem Philosophus: Res omnes meas relinqvam Callisto, nec ex hoc loco exibo. Erat verò hic Callistus Aëtii magni Romæ Præfecti filius. Is cùm malignum haberet spiritum, vidit Epiphanium dicentem ei in visione: Vis, Calliste, expellam à te spiritum? Dixit Callistus: Et qvis tu es, domine mi, qvòd possis eum expellere? Dixit autem Epiphanius Callisto: Ego sum, inqvit, Epiphanius Phœnicopalæstinus, qvi in Spanydrio habitò in monasterio. Si ergo, inqvit, malum à te spiritum expulero, venies ad me, & habitabis mecum in Spanydrio? Dixit Callistus ad Epiphanium: Domine, expelle à me immundum spiritum, & habitabo tecum. Tunc dixit Epiphanius Callisto: Vide ne feceris aliter: rursus enim tibi adhærebit. Excitatus autem Callistus, narravit omnia patri suo Præfecto. Ab illo ergo die non est amplius afflictus Callistus ab immundo spiritu. Post tempus autem trium mensium dixit Callistus Aëtio patri suo: Pater, volo ire in regionem Phœnicum, & qværere Epiphanium, & habitare cum ipso in Spanydrio. Statim pater ejus, datis ei multis pecuniis, misit cum præsidio. Cúmqve venisset in Phœniciam, & inqvisivisset, venit ad Epiphanium, & ei exposuit omnia, & habitavit nobiscum. Misit ergo Philosophus Callistum, jussu Epiphanii, cum duobus pueris, & tribus camelis Edesam ad libros adducendos. Cúmqve venisset Edesam, accepit libros Philosophi, & imposuit camelis, & venit in monasterium.

XXIV. Qvotidie ergo Epiphanius & Philosophus plurimum inter se contentendebant. Dixit autem Epiphanius Philosopho: Dicit Daniel, ô Philosophe: Judicium sedit, & libri aperti sunt. Agedum profer tuos libros, & ego meos, qvos mihi DEUS dedit, sedeamusqve & disseramus inter nos. Posuit autem Epiphanius à dextris scripturas divinitus inspiratas, & alius Epiphanius libros suos à sinistris. Cùm ii autem cœpissent ab initio mundi creationis, Epiphanius qvidem à Genesi, id est, ab ortu, qvem conscripsit Moyses: Philosophus autem ab eodem ortu, qvem conscripsit Hesiodus, ad verbum duos libros exponentes, inter se contendebant. Erat autem lux lux, & tenebræ tenebræ. Moses enim scripsit, DEO opem ferente: Hesiodus autem ex DEO qvidem vitam habuit, errorem verò à dæmonibus. Toto antem anno mansit Epiphanius disserens cum Philosopho. Aliqvando verò homines agrestes numero sexaginta tulerunt qvendam adolescentem, qvi vexabatur ab immundo spiritu. Qvem cùm non possent sexaginta illi superare, eum alligarunt catenis, & tulerunt ad Epiphanium. Dixit autem Epiphanius Philosopho: Age Philosophe, qvi contendis cum peccatore Epiphanio: invoca tuorum deorum multitudinem, ut expellant spiritum ab adolescente. Ille verò existimabat Epiphanium superatum, & qvi non haberet qvod diceret. Cùm hoc autem cognovisset Epiphanius, iterum dixit ei: Qvid dicis, ò pater Philosophe, de adolescente? Aut cura ægrotantem, & ego in tuis diis habebo fidem: aut DEUS expellet immundum spiritum ab adolescente, & credes in Crucifixum. In his autem omnibus non credidit Philosophus Epiphanio, sed existimavit eum esse ridiculum. Surgens verò Epiphanius, & tenens adolescentem, dixit ei? Tibi dico, adolescens, vis, inqvit, tollam catenas ferreas?

Dan. 7.

XXV. Cùm autem audiisset Philosophus, statim cucurrit in cellam, & vecte foribus adhibito se muniit, dicens, & suspicando ita apud se consi-

A Καθ' ἡμέραν οὖν Επιφάνιος, καὶ ὁ Φιλόσοφος ἐν πολλῇ φιλονεικίᾳ ἦσαν πρὸς ἑαυτοὺς. εἶπεν δὲ Επιφάνιος τῷ Φιλοσόφῳ· λέγει Δανιὴλ, Φιλόσοφε, ὅτι κριτήριον ἐκάθισεν, καὶ βίβλοι ἠνεῴχθησαν. δεῦρο πρόθες, φησὶ, τὰς σὰς βίβλους, κἀγὼ τὰς ἐμὰς, ἅς μοι ὁ Θεὸς ἐχαρίσατο, καὶ καθεσθῶμεν καὶ διακριθῶμεν πρὸς ἑαυτούς. ἐπέθηκεν δὲ Επιφάνιος τὰς θεοπνεύστους γραφὰς ἐκ δεξιῶν, καὶ ὁ Φιλόσοφος ἐξ ἀριστερῶν· τῶν δὲ ἀρξαμένων ἀπ' ἀρχῆς τῆς κοσμοποιΐας, ὁ μὲν Επιφάνιος ἀπὸ τῆς γενέσεως, ἧς Μωϋ-
B σῆς συνεγράψατο, ὁ δὲ Φιλόσοφος ἀπὸ τῆς αὐτῆς γενέσεως, ἧς ὁ Ησίοδος συνεγράψατο. κατὰ ἔπος οὖν διεξελθόντες τὰ δύο βιβλία, ἐφιλονείκουν πρὸς ἑαυτοὺς. ἦν δὲ τὸ φῶς φῶς, καὶ τὸ σκότος σκότος. ὁ γὰρ Μωϋσῆς Θεοῦ συνεργήσαντος συνεγράψατο. ὁ δὲ Ησίοδος ἀπὸ μὲν Θεοῦ τὸ ζῆν εἶχεν, ἀπὸ δὲ δαιμόνων τὴν πλάνην. ἐνιαυτὸν οὖν ὅλον ἔμεινεν Επιφάνιος διαλεγόμενος τῷ Φιλοσόφῳ, καὶ οὐκ ἔπεισεν αὐτόν. ποτὲ γοῦν ἀγροίκων τὸν ἀριθμὸν * φέρουσιν νεανίσκον τινὰ ὑπὸ τοῦ ἀκαθάρ- Deest numerus.
C του ἐνοχλούμενον. ἐπεὶ οὖν οὐκ ἠδύναντο περιγενέσθαι αὐτοῦ οἱ ξ, ἁλύσεσιν ἔδησαν τοῦτον, καὶ ἤνεγκαν πρὸς Επιφάνιον ἐν τῷ μοναστηρίῳ· εἶπεν δὲ Επιφάνιος τῷ Φιλοσόφῳ. ἄγε δὴ Φιλόσοφε, ὁ τὰς φιλονεικίας ποιούμενος μετὰ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Επιφανίου, ἐπικαλεσάμενος τὸ πλῆθος τῶν θεῶν σου, ὅπως ἀποδιώξουσιν τὸ πνεῦμα ἀπὸ τοῦ νεανίσκου. ὁ δὲ Φιλόσοφος, ὥσπερ ἡττηθέντα, καὶ ἀπορήσαντα τὸν λόγον ὑπενόησεν τὸν Επιφάνιον· ὁ δὲ Επιφάνιος ἐπιγνοὺς τοῦτο, εἶπεν πρὸς
D τὸν Φιλόσοφον. τί λέγεις, φησὶν, ὦ Φιλόσοφε, περὶ τοῦ νεανίσκου; ἢ θεράπευσον τὸν ἀσθενοῦντα, καὶ ἔσομαι πίστιν ἔχων πρὸς τοὺς θεούς σου· ἢ ὁ Θεός μου διώξει τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἀπὸ τοῦ νεανίσκου, καὶ ἔσῃ πεποιθὼς ἐπὶ τῷ ἐσταυρωμένῳ· ἐπὶ τούτοις δὲ ἅπασιν ὁ Φιλόσοφος οὐκ ἐπίστευσεν Επιφανίῳ· ἀλλ' ἐνόμιζεν γέλοιον εἶναι. ὁ οὖν Επιφάνιος ἀναστὰς, καὶ κρατήσας τὸν νεανίσκον, ἔλεγεν αὐτῷ· σοὶ λέγω νεανίσκε, θέλεις, φησὶν, ἄρω τὰ σίδηρα ἀπὸ τῶν χειρῶν σου;

Ο δὲ Φιλόσοφος ἀκούσας ταῦτα, ἔδραμεν εὐθέως ἐν τῷ κελλίῳ, καὶ ἠσφαλίσατο τῷ κατοχίῳ. λέγων καὶ σκεπτόμενος ἐν ὑπονοίᾳ.

οὗτος

οὗτος ὁ καλόγηρως, ὡς ἰδιώτης, λῦσαι βούλεται τὸν παράφρονα, κἂν μὴ ἡμεῖς ἐκφύγωμεν, ὡς λόγιοι, τὴν προπέτειαν, μέλλομεν κακῶς πάσχειν ὑπὸ τοῦ καταράτου. κουφίσας οὖν Επιφάνιος τὰ σίδηρα ἀπὸ τοῦ νεανίσκου, καὶ σφραγίσας αὐτὸν τρίτον, εἶπεν τῷ ἀκαθάρτῳ πνεύματι· παραγγέλλει σοι Επιφάνιος ἁμαρτωλὸς ὁ δοῦλος τοῦ Κυρίου ἐν ὀνόματι Ιησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐσταυρωμένου υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἔξελθε ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μηκέτι εἰσέλθῃς εἰς αὐτὸν. καὶ εὐθέως ἐξῆλθεν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα. καὶ ἦν ἐν πολλῇ καταστάσει ὁ νεανίσκος· ἰδὼν δὲ ὁ φιλόσοφος τὰ τῆς εἰρήνης, ἀπεκούφισεν τὸ κατόχιον, καὶ ἐξεπήδησεν τοῦ κελλίου εἰς προσκύνησιν Επιφανίου· λέγων πρὸς Επιφάνιον τοιούτους λόγους. ὦ, φησίν, Επιφάνιε στεφανηφόρε· πιστεύω καὶ πεπίστευκα τοῖς λαλουμένοις, διὰ τῶν ἔργων τῶν γινομένων· οἱ γὰρ λόγοι πέτανται ἄκαρποι ὄντες· τὰ δὲ ἔργα φαίνεται ἔγκαρπα ὄντα· θέλω κἀγὼ γενέσθαι τοῦ ἐσταυρωμένου· εἶπεν δὲ Επιφάνιος τῷ φιλοσόφῳ· τί θαυμάζεις, φησίν, ὦ φιλόσοφε ἐπὶ τοῦτο, ὡς ἡμῶν ποιησάντων; οὔ· ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐστιν ὁ ποιῶν διὰ τῶν πεστευόντων αὐτῷ τὰ καλὰ ταῦτα· καὶ ταῦτα εἰπὼν Επιφάνιος, καὶ πλείονα τούτων τῷ φιλοσόφῳ, παρεκάλεσεν αὐτὸν ὁ φιλόσοφος, ὅπως δώσει αὐτῷ τὴν ἐν Χριστῷ σφραγίδα· λαβὼν δὲ αὐτὸν καὶ ἐμὲ Επιφάνιος ἐπορεύθημεν πρὸς τὸν μέγαν Ιλαρίωνα, καὶ ἐβάπτισεν αὐτὸν. καὶ ἐποιήσαμεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ μεγάλου Ιλαρίωνος κ ἡμέρας. παρεκάλεσεν δὲ Επιφάνιος τὸν μέγαν Ιλαρίωνα ἀποστεῖλαι μετὰ Επιφανίου τοῦ καὶ φιλοσόφου ἕνα τῶν ἀδελφῶν ἐν Ελευθεροπόλει, ὅπως ποιήσει αὐτὸν ὁ Επισκοπος πρεσβύτερον. καὶ δὴ ὁ μέγας Ιλαρίων ἐποίησεν οὕτως. καὶ πάλιν ἐπορεύθημεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἡμῶν τῷ ἐπικαλουμένῳ Σπανυδρίῳ. ὁ οὖν Επιφάνιος προσκαλεσάμενος ἅπαντας τοὺς ἀδελφοὺς, εἶπεν αὐτοῖς· οὗτος, φησὶν ὁ ποτὲ δοκῶν εἶναί τι, μηδὲν ὤν, ἔλεγεν ἑαυτὸν φιλόσοφον. νῦν δὲ χάριτι Χριστοῦ ἐγένετο ἀληθῶς φιλόσοφος, καὶ τῆς ἱερωσύνης κατηξιώθη. οὗτός ἐστιν ὁ πνευματικὸς ὑμῶν πατήρ· ὁ οὖν Επιφάνιος ὁ καὶ ὁ φιλόσοφος κατηξιώθη χαρίσματος παρὰ Θεοῦ. καὶ ἦν ἡγούμενος παντὸς τοῦ χοροῦ.

A derans: Bonus hic ſenex, ut rudis & indoctus, vult amentem ſolvere, & niſi nos ut prudentes caſum effugiamus, ab execrando illo malè ſumus paſſuri. Cùm autem Epiphanius ferreis catenis levaſſet adoleſcentem, & eum ter ſignaſſet, dixit immundo ſpiritui: Præcipit tibi Epiphanius peccator ſervus Domini, in nomine Jeſu CHRISTI crucifixi filii Dei, egredere ex homine, & ne amplius in ipſum ingrediaris. Et egreſſus eſt ſtatim immundus ſpiritus. Eratqve adoleſcens valde qvietus & compoſitus. B Cùm autem eſſe pacem vidiſſet Philoſophus, levavit repagulum, & è cella proſiliit ad adorandum Epiphanium, ſic dicens: O, inqvit, qvi geſtas coronam Epiphani: Credo, & credidi iis, qvæ dicuntur per ea, qvæ fiunt. Volant enim verba ſine fructu, opera autem cernuntur habere fructum. Volo ego qvoqve eſſe ex iis, qvi ſerviunt Crucifixo. Philoſopho verò dixit Epiphanius: Qvid hoc miraris, ò Philoſophe, tanqvam id nos fecerimus? Neqvaqvam: ſed eſt DEI filius, qvi hæc præclara facit per eos, qvi ipſi credunt. Cùm hæc & his plura Philoſopho dixiſ- C ſet Epiphanius, rogavit eum Philoſophus, ut daret ei id, qvod eſt in CHRISTO, ſignaculum. Ipſum ergo & me accepit Epiphanius, & ivimus ad magnum Hilarionem, qvi eum baptizavit: egimusqve viginti dies in monaſterio magni Hilarionis: qvem rogavit Epiphanius, ut cum Epiphanio Philoſopho mitteret ex fratribus unum Eleutheropolim, ut eum Epiſcopus faceret presbyterum. Qvod etiam fecit. Et rurſus ivimus Spanydrion. Epiphanius autem cùm omnes advocaſſet fratres, ſic eis dixit: Hic, qvi ſibi aliqvando videbatur eſſe aliqvid, cùm nihil eſſet, dicebat ſe eſſe Philoſophum: nunc autem Dei gratia verus eſt factus Philoſophus; ipſeqve D ſpiritalis veſter pater eſt. Igitur Epiphanius Philoſophus à Deo gratiam eſt conſecutus, & præerat toti choro.

XXVI. Ingredientes autem multi monasterium, non sinebant qviescere Epiphanium. Cùm itaqve in animo haberet locum relinqvere, proficisci verò in partes Ægypti, dixit mihi: Seqvere me, fili. Ego verò dixi ei: Seqvar te, qvocunqve ieris, Pater. Cùm omnes autem fratres advocasset, & eis vale dixisset, dixit: Vado, ô filii, ad videndum fratres, qvi sunt in monasterio magni Hilarionis. Cùm ii autem intellexissent, eum velle recedere, propter magnam molestiam eorum, qvi accedebant, omnes cadentes in faciem, cum fletu & planctu eum rogabant, ne exiret. Epiphanius verò ipse qvoqve magna ductus misericordia, persvasit eis, dicens se non esse amplius recessurum. Cùm decem autem dies præteriissent, accepit me noctu, egressiqve sumus, & ivimus Hierosolyma, nostramqve vitam adoravimus, nempe venerandam Domini crucem. Fuimusqve in civitate, loca obeuntes & orantes sedecim dies. Cumqve nos egrederemur è civitate, ut [veniremus Joppen, &] navigaremus in Ægyptum, occurrit nobis qvædam mulier insana, ut qvæ vexaretur à spiritu immundo. Ipsa autem cùm Epiphanii accepisset diploidem, eam dilaceravit, & ex ea exiit immundus spiritus. Qvæ procidens ad pedes Epiphanii, eum rogabat, dicens: Ignoscas mihi, Pater, & ne succenseas. Is autem dixit ei: Vade sana in domum tuam. Ruptus enim est, qvi te ruperat. Et ivit mulier in pace. Et cùm nos descendissemus in Joppen, invenimus navem paratam, qvæ volebat ire Alexandriam. Cùmqve navigassemus ab Joppe, post tres dies ingressi sumus Alexandriam. Nobis autem nave egressis, & ingredientibus civitatem, occurrit qvidam Judæus nomine Aqvila, legisperitus ac magister. Cœpit verò Epiphanius qvoqve cum eo de lege disserere. Toto ergo illo die plurimum contenderunt. Rursusqve die seqventi cùm venissent ad congressionem, diu disseruerunt. Credensqve Aqvila interpretationi Epiphanii, desideravit fieri Christianus. Epiphanius autem deduxit eum ad Athanasium Episcopum, & nos egressi sumus Alexandria.

A Πολλῶν ἓν εἰσερχομένων ἐν τῷ μοναστηρίῳ, οὐκ ἐίων ἡρεμεῖν τὸν Ἐπιφάνιον. καὶ δὴ σκεψάμενος καταλιπεῖν τὸν τόπον, πορεύεσθαι δὲ ἐπὶ τὰ μέρη Αἰγύπτου, εἶπεν πρός με· τέκνον, ἀκολούθησόν μοι. εἶπον δὲ πρὸς αὐτὸν· ἀκολουθήσω σοι, ὅπου ἂν ἀπέρχῃ πάτερ. προσκαλεσάμενος δὲ ἅπαντας τοὺς ἀδελφοὺς, καὶ συνταξάμενος αὐτοῖς, τὴν ἀποχώρησιν ἐφέρεν αὐτοῖς λέγων. ὅτι πορεύομαι, φησὶ, τέκνα, εἰς ἐπίσκεψιν τῶν ἀδελφῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ μεγάλου Ἱλαρίωνος. τῶν δὲ νοησάντων, ὅτι ἀναχωρεῖν βούλεται, διὰ τὴν

B πολλὴν ὄχλησιν τῶν προσαγομένων, οἱ πάντες πεσόντες ἐπὶ πρόσωπον μετὰ πολλοῦ κλαυθμοῦ, καὶ ὀδυρμοῦ παρεκάλουν τὸν Ἐπιφάνιον, ὥστε μὴ ἐξελθεῖν. τοῦ δὲ Ἐπιφανίου καὶ αὖθις εἰς πολὺν οἶκτον ἐλθόντος, ἔπεισεν αὐτοὺς, λέγων μηκέτι ἀναχωρεῖν. μὴ ποιησάντων δὲ ἡμῶν ἡμέρας, ἔλαβέν με νυκτὸς, καὶ ἐξήλθομεν, καὶ ἐπορεύθημεν ἐν Ἱερουσολύμοις. καὶ προσεκυνήσαμεν τὸ ζωὴν ἡμῶν, τὸν τίμιον σταυρὸν τοῦ δεσπότου· ἐποιήσαμεν δὲ ἐν τῇ πόλει διερχόμενοι τοὺς τόπους καὶ εὐχόμενοι ἐπὶ

C ἡμέρας· καὶ δὴ ἐξερχομένων ἡμῶν ἀπὸ τῆς πόλεως, ὅπως ἀποπλεύσωμεν ἐν Αἰγύπτῳ, ἀπήντησεν ἡμῖν γυνή τις, μαινομένη ὑπὸ τοῦ πνεύματος ἀκαθάρτου. αὕτη λαβομένη τῆς διπλοΐδος Ἐπιφανίου, διέρρηξεν αὐτὴν· ἡ δὲ εὐθέως ἐξῆλθεν τὸ ἀκάθαρτον πνεῦμα ἀπ' αὐτῆς. ἡ δὲ πεσοῦσα εἰς τοὺς πόδας Ἐπιφανίου, παρεκάλει λέγουσα· συγχώρησόν μοι, πάτερ, καὶ μὴ ὀργίζου. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος πρὸς τὴν γυναῖκα· βάδιζε ὑγιαίνουσα ἐν τῷ σῷ οἴκῳ. ὁ γὰρ ῥήξας ἔρραγη· καὶ ἐπορεύθη ἡ γυνὴ ἐν τῷ

D οἴκῳ αὐτῆς. κατελθόντων δὲ ἡμῶν εἰς Ἰόππην, εὕρομεν ἕτοιμον πλοῖον βαλόμενον πορεύεσθαι εἰς Ἀλεξάνδρειαν. ἐξελθόντων δὲ ἡμῶν ἀπὸ τοῦ πλοίου καὶ εἰσελθόντων ἐν τῇ πόλει, ἀπήντησεν ἡμῖν Ἰουδαῖος ὀνόματι Ἀκύλας νομοδιδάσκαλος. καὶ ἤρξατο Ἐπιφάνιος καὶ αὐτὸς ἀπὸ τοῦ νόμου διαλέγεσθαι πρὸς αὐτόν. ἔμειναν δὲ ἐν πολλῇ φιλονεικίᾳ ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ. καὶ τῇ ἐπαύριον ἐπὶ συντυχίαν πάλιν ἐλθόντες, διάλεκτον ἐποίησαν πρὸς ἑαυτούς· ὡς καὶ πεισθεὶς ὁ Ἀκύλας τῇ ἑρμηνείᾳ Ἐπιφανίου, ἐπόθησεν τοῦ γενέσθαι Χριστιανός. ὁ δὲ Ἐπιφάνιος προνοῶν ἤγαγεν αὐτὸν Ἀθανασίῳ τῷ πάππᾳ καὶ ἡμεῖς ἐξήλθομεν ἀπὸ τῆς πόλεως Ἀλεξανδρείας.

πορευομένων δὲ ἡμῶν ἐπὶ τὰ μέρη τῆς ἄνω Θηβαΐδος, ἀπήντησεν ἡμῖν τις Μοναχὸς μαθητὴς τοῦ μεγάλου Αντωνίου, ὀνόματι Παφνούτιος. εἶπεν δὲ Επιφάνιος πρὸς αὐτὸν, εὐλόγησον δὲ ἡμᾶς πάτερ. εἶπεν δὲ ὁ Παφνούτιος, εὐλογημένοι ὑμεῖς τῷ Κυρίῳ· ἢ ποιήσαντος τοῦ Παφνουτίου τὴν εὐχὴν, ἠσπασάμεθα ἀλλήλους, καὶ κατεψύξαμεν μικρὸν ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ. ὁ δὲ Επιφάνιος ἐπηρώτησεν τὸν Παφνούτιον περὶ πάντων, ὧν ἐποίησεν ὁ μέγας Αντώνιος, καὶ αὐτὸς ἐξηγήσατο αὐτῷ ἅπαντα. εἶπεν ὁ Επιφάνιος τῷ Παφνουτίῳ· θέλω πάτερ οἰκῆσαι τὸν τόπον τὸν καλούμενον Νιτρίαν. ὁ δὲ Παφνούτιος εἶπεν πρὸς Επιφάνιον· βάδιζε ὑγιαίνων· ἀπόλαυσον τῶν πατέρων, καὶ συνάγαγε χόρτον θερινὸν, καὶ πορεύου ἐν τῇ Κυπρίων νήσῳ, καὶ τρέφε προβατα εἰς ἱματισμὸν, καὶ τίμα παῖδας, ἵνα ὦσιν οἱ ἄρνες. ταῦτα δὲ εἰπὼν Παφνούτιος, καὶ πάλιν εὐξάμενοι ἠσπασάμεθα ἀλλήλους καὶ ἐπορεύθημεν ἕκαστος τὴν ὁδὸν αὐτοῦ.

A Cùm iremus autem nos in partes superioris Thebaidis, occurrit nobis qvidam monachus, discipulus magni Antonii, nomine Paphnutius. Cui dixit: Benedic nobis, Pater. Dixit autem Paphnutius: Benedicti vos à Domino. Cùmqve orationem feciſſet Paphnutius, nos invicem ſalutavimus, & nos in eo loco parum refrigeravimus. Epiphanius verò interrogavit Paphnutium de omnibus, qvæ fecit magnus Antonius, ipſeqve ei narravit omnia. Dixit autem Epiphanius Paphnutio: Volo habitare in eo loco qvi dicitur Nitria. Paphnutius verò dixit B Epiphanio: Vade ſanus, fruere patribus, & collige fœnum æſtivum, & vade in inſulam Cypriorum, & ale oves ad veſtimenta, & honora puellos, ut tibi ſint agni. Hæc autem cùm dixiſſet Paphnutius, facta rurſus oratione, & nos mutuò complexi, inivimus ſinguli ſuum iter.

Ην δὲ ἐν τοῖς τόποις τοῖς περὶ Λεοντόπολιν ἀνὴρ τίς τισι νομιζόμενος ἀγαθὸς, καὶ πρόγνωσιν ἔχων Θεοῦ· τὸ δὲ ὄνομα αὐτοῦ ἐκαλεῖτο Ιεράκας. περὶ τούτου ἐν τῇ παλαιστίνῃ ἤκουσεν Επιφάνιος, καὶ πόθον εἶχεν τοῦτον ἰδεῖν. ὁμοίως καὶ Ιεράκας ἤκουσεν περὶ Επιφανίου. ἦν δὲ ὅτος ἔξω Λεοντοπόλεως, ὡς ἀπὸ σημείου ἑνός· ὅτος ἐδίδασκεν μὴ ἀνίσασθαι ταύτην τὴν σάρκα· ἀλλ' ἑτέραν ἄλλην ἀντ' αὐτῆς, καὶ ταύτην εἰς γῆν διαλύεσθαι. ὅτι γέγραπται· γῆ εἶ, καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ. καὶ πάλιν ἔλεγεν, ὅτι τὰ παιδία μὴ τέλεια ὑπάρχοντα ἔσται τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. εἰσελθόντων δὲ ἡμῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ αὐτοῦ ηὑράμεθα πλῆθος πολλὰ διδασκόμενα ὑπ' αὐτοῦ. ἦν γὰρ ἀπεχόμενος βρώσεως, καὶ πόσεως ἱκανῶς. ὅτε γὰρ ἔλαιον μετελάμβανεν, ὅτε οἶνον ἐξότε ἀπετάξατο. ὡς δὲ εἶδεν τὸν Επιφάνιον, ἐπηρώτησεν πόθεν ἐστίν. καὶ μαθὼν ὅτι παλαιστινὸς, ἠρώτησεν καὶ τὸ ὄνομα· καὶ μαθὼν ὅτι Επιφάνιος καλεῖται, ἠγωνίασεν σφόδρα. ἦν γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ τὰ λεγόμενα περὶ Επιφανίου, ὅτι λόγιός ἐστι καὶ προγνώσιν ἔχει. μετὰ δὲ τὸ ἐπερωτῆσαι τὸν Επιφάνιον τὸ πόθεν ἐστὶν, καὶ τίς καλεῖται καὶ μαθὼν, ἐδίδασκεν πάλιν τὸν ὄχλον.

XXVII. In locis autem, qvæ ſunt circa Leontopolim, erat vir qvidam, qvi apud aliqvos exiſtimabatur bonus, & Dei habere præſcientiam: vocabatur verò nomine, Hierax. De C eo in Palæſtina audivit Epiphanius, & eum deſideravit videre. Similiter Hierax qvoqve audivit de Epiphanio. Erat autem ejus domus ad unum lapidem extra Leontopolim. Is docebat hanc carnem non reſurgere, ſed pro ea aliam, & hanc in terram diſſolvi. Scriptum eſt enim, inqvit, Terra es, & in terram reverteris. Rurſusqve dicebat, infantes non futuros perfectos in futuro ſeculo. Ingreſſis autem nobis in ejus monaſterium, invenimus magnam multitudinem, qvæ ab eo docebatur. Etenim à cibo qvoqve & potu abſtinebat. D Neqve enim oleum ſumpſit, nec vinum bibit, ex qvo mundo renunciavit. Poſtqvam ergo vidit Epiphanium, rogavit cuiâſnam eſſet, Cùmqve ſciviſſet eum eſſe Palæſtinum, nomen qvoqve rogavit. Cùm autem didiciſſet eum vocari Epiphanium fuit valdè anxius. In Ægypto enim dicebatur Epiphanius eſſe vir doctus, & habere præſcientiam. Poſtqvam verò rogavit Epiphanium, cuiâſnam ſit, & qvî vocetur, turbam rurſus docebat.

Cùm autem veníſſet ad exponendum de reſurrectione, de carne dixit, eam non reſurgere. Qvibus auditis, ægrè ferens Epiphanius, dixit Hieraci: Ori tuo immitte repagulum, & diſce ſpem noſtram non blaſphemare. Qvod cùm dixiſſet Epiphanius, manſit Hierax in loco mutus & immobilis. Cùm verò omnes, qvi ab ipſo docebantur, vidiſſent miraculum, qvod in ipſum fecit Epiphanius, obſtupuerunt. Ex divinis autem ſcripturis accipiens Epiphanius, cœpit omnes docere de reſurrectione. Præteriit igitur aliqvot horarum ſpacium, & mutus permanebat Hierax. Poſt hæc autem dixit ei Epiphanius: Loqvere verum ſermonem, & audi firmam ac ſtabilem fidem. Tunc ſe excuſavit Hierax, dicens ſe eſſe lapſum: pœnitere autem protervæ illius ſententiæ.

A ἐλθὼν ὅ περὶ ἀνασάσεως ἐξηγεῖσθαι ἔλεγεν περὶ τῆς σαρκὸς, ὅτι οὐκ ἀνίσαται. καὶ ἀθημονήσας Ἐπιφάνι☧ εἶπεν πρὸς Ἱέρακα. λάβε, φησὶ, κατόχιον ἐπὶ τῷ στόματί σε. καὶ μάθε μὴ βλασφημεῖν περὶ τῆς ἐλπίδ☧. καὶ ἐπὶ τῷ λόγῳ Ἐπιφανίε ἔμεινεν ὁ Ἱεράκας ἄλαλ☧ ἀκίνητ☧ ἐπὶ τόπῳ· ἰδόντες δὲ ἅπαντες οἱ διδασκόμενοι ὑπ' αὐτε ὃ ἐποίησεν Ἐπιφάνι☧ θαῦμα ἐπὶ τὸν Ἱέρακα, ἐξέσησαν ἅπαντες. ὑπολαβὼν δὲ Ἐπιφάνι☧ ἀπὸ τῶν θείων γραφῶν ἤρξατο πάντας διδάσκειν τὰ

B περὶ τῆς ἀνασάσεως. παρῆλθεν ἓν ὡς ὡρῶν τριῶν διάσημα· καὶ ἦν Ἱεράκας ἄναυδ☧ διαμένων. μετὰ δὲ ταῦτα εἶπεν Ἐπιφάνι☧ πρὸς αὐτόν. λάλει τὸν λόγον ἀληθῆ, καὶ ἄκουε τὴν πίστιν βεβαίαν. τότε Ἱεράκας ἀπελογήσατο, ἐσφάλθαι λέγων πρὸς Ἐπιφάνιον, ἀλλὰ μετανοεῖν ἀπὸ τῆς ἀτάκτε γνώμης ἐκείνης.

XXVIII. Diſcedentes verò Leontopoli, ivimus in ſuperiorem Thebaidem. Erat autem illic vir juſtus, Joannes nomine. Et cum ad eum ingreſſi eſſemus, nos benignè accepit. Fuerunt autem qvidam ex iis, qvi in illis locis habitabant, qvi ei qvendam alligârant

C adoleſcentem, ut maneret. Is verò vexabatur ab immundo ſpiritu. Poſtqvam autem vidit Epiphanium, dixit ei magna voce: Cur huc acceſſiſti, Epiphani DEI ſerve? Manſitqve ab hora ſexta usqve ad nonam ſic clamans, & repentè rupto vinculo, cucurrit ad Epiphanium. Prehenſis autem pedibus Epiphanii, clamabat, dicens: Libera me, rogo per Deum, qvem colis. Dixerat verò Epiphanius immundo ſpiritui, ut

* *Græca, negationem addunt.* * exiret ab homine, ita ut non cognoſceret Joannes Epiphanium. Dixit autem Epiphanius adoleſcenti: Homo

D ſurge: Qvid mihi exhibes moleſtiam? Statim autem ſanus ſurrexit adoleſcens, cùm immundus exiiſſet ſpiritus. Tres verò dies manſimus apud Joannem, virum admirabilem, & vita, qvæ ex virtute agebatur, ornatum. Illinc autem recedentes, venimus ad Bucolia, & ſeptem annos illic tranſegimus: magnamqve illic Epiphanio moleſtiam præbuêre per congreſſionem.

Απάραντες ἓν ἀπὸ Λεοντοπόλεως, ἐπορεύθημεν εἰς τὴν ἄνω Θηβαΐδα. ἦν δὲ ἐκεῖ δίκαι☧ ἀνὴρ Ἰωάννης ὀνόματι. καὶ δὴ εἰσελθόντες πρὸς αὐτὸν, ἐδέξατο ἡμᾶς φιλοφρόνως. ἦσαν δέ τινες τῶν ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις νεανίσκον τινὰ προσδήσαντες αὐτῷ προσπαραμένειν. ἦν δὲ αὐτὸς ὑπὸ πνεύματ☧ ἀκαθάρτε ἐνοχλούμεν☧. ὡς ἂν ἴδεν τὸν Ἐπιφάνιον, ἔλεγεν πρὸς αὐτὸν μεγάλῃ τῇ φωνῇ· τί παρεγένε· ἐνταῦθα Ἐπιφάνιε, θέλε τὸ Θεῦ; ἔμεινεν δὲ ἀπὸ ὥρας ἕκτης ἕως ὥρας ἐνάτης ἔτως ἀποκράζων. καὶ ἐξάφνης διαῤῥήξας τῶν δεσμῶν, ἔδραμεν πρὸς Ἐπιφάνιον. λαβὼν δὲ τῶν ποδῶν αὐτε, ἔκραξεν λέγων· ἀπόλυσόν με διὰ τὸν Θεὸν, ὃν σὺ σέβῃ. ἦν δὲ Ἐπιφάνι☧ εἰπὼν τῷ ἀκαθάρτῳ πνεύματι, μὴ ἐξελθεῖν ἀπὸ τε ἀνθρώπε, ὅπως μὴ γνῷ Ἰωάννης τὰ κῦ τὸν Ἐπιφάνιον. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνι☧ πρὸς τὸν νεανίσκον· ἀνάστα ἄνθρωπε, τί κόπτεις μοι παρέχεις; εὐθέως ἓν ἀνέστη ὁ νεανίσκ☧ ὑγιὴς τε ἀκαθάρτε πνεύματ☧ ἐξελθόντ☧ ἀπ' αὐτε. ἐμείναμεν δὲ πρεῖς ἡμέρας πρὸς τῷ Ἰωάννῃ, ἀνδρὶ θαυμασῷ καὶ εὐαρέτῳ πολιτείᾳ κεκοσμημένῳ. ἀπάραντες δὲ ἐκεῖθεν κατήλθομεν ἐπὶ τὰ Βουκόλια, καὶ ἐποιήσαμεν ἐκεῖ ζ' ἔτη. καὶ πολὺν πόνον κἀκεῖ παρεῖχον Ἐπιφανίῳ διὰ τῆς συντυχίας.

Ποτὲ οὖν φιλόσοφός τις ὀνόματι ΕΥδαί- A
μων παρεγένετο πρὸς Επιφάνιον, καὶ συνῆραν
λόγους πρὸς ἑαυτοὺς. ἐποίησαν δὲ ι ἡμέρας
διαλεγόμενοι πρὸς ἀλλήλους. ὁ γὰρ Επιφά-
νιος ἀπὸ τῶν θεοπνεύστων γραφῶν τὴν ἀλή-
θειαν ἀπεδείκνυεν τῷ ΕΥδαίμονι· ὁ δὲ ΕΥδαί-
μων διὰ τῆς ἀνωφελοῦς φιλονεικίας ἀντέλε-
γεν τοῖς λαλουμένοις διὰ Επιφανίου. εἶχεν δὲ
ΕΥδαίμων παῖδα, καὶ τούτου ὁ ὀφθαλμὸς ἦν
κεκλεισμένος. εἶπεν δὲ Επιφάνιος πρὸς ΕΥ-
δαίμονα· ἰδοὺ, φιλόσοφε, ἐπὶ πᾶσιν κεκόσμη-
σαι καὶ λόγοις, καὶ πλούτῳ, καὶ πρεσσοὶ θεοί B
εἰσιν παρὰ σοί. διὰ τί οὐ ποιεῖς φροντίδα τοῦ σοῦ
παιδὸς, ὅπως καὶ οἱ δύο ὀφθαλμοὶ τούτου ἦ-
σαν ὑγιεῖς; ἐπὶ τοῦτο δὲ ὁ φιλόσοφος ἐγέ-
λασεν λέγων Επιφανίῳ· εἰ ἐν τῇ ὑπ' οὐρα-
νὸν * ὁ παῖς ΕΥδαίμονος ἦν ὀφθαλμὸν ἕνα
ἔχων, εἶχον ἂν μεριμνῆσαι περὶ αὐτοῦ. εἰ δὲ ἀ-
ναρίθμητοί εἰσιν οἱ ὑπ' οὐδενὸς ὀφθαλμοῦ
πορευόμενοι ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης, τί τὸ ΕΥ-
δαίμονι μέλει περὶ τούτου; ὁ δὲ Επιφάνιος εἶ-
πεν πρὸς τὸν ΕΥδαίμονα. εἰ δὲ καὶ μόνος, φη-
σὶν, ὦ φιλόσοφε, ἐτύγχανεν, τί εἶχες ἐπιτη-
δεῦσαι πρὸς θεραπείαν τούτου; ὁ δὲ ΕΥδαίμων C
φησίν· οὐδὲν * ἦν τὸ λογίζεσθαι πολλάκις καὶ
λέγειν, ὅτι οὐδείς ἐστιν πώποτε οὕτως ὡς ὁ ἡμέ-
τερος παῖς. εἶπεν δὲ Επιφάνιος πρὸς αὐτὸν· μὴ
πρόσεχε, φησὶ, φιλόσοφε, τοῖς λαλουμένοις
ὡς ἐν γελοίῳ· ὁ Θεὸς γὰρ ἀνὰ μέσον ἀμφοτέρων.
ἄγαγε παῖδα πῆρον· ἴδε δόξαν Θεοῦ. ταῦτα
δὲ εἰπὼν Επιφάνιος, καὶ κρατήσας τὸν παῖδα
τοῦ ΕΥδαίμονος ἀπὸ τῆς χειρὸς, καὶ σφραγίσας
τὴν ὀφθαλμὸν αὐτοῦ τὴν μὴ ὁρῶντα τρίτον, εὐθέως
ἀνέβλεψεν. ἰδὼν δὲ ΕΥδαίμων ὃ ἐποίησεν Επι-
φάνιος, παρεκάλεσεν αὐτὸν λέγων· εἰ φίλον
ἐστὶν ὑμῖν, διδάσκαλε, θέλω κἀγὼ Χριστιανὸς D
γενέσθαι. ὁ δὲ εἶπεν αὐτῷ· ἄκουσον, φησὶν, ὦ φιλό-
σοφε, τὰ περὶ τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ εὐσπλάγχνου Θεοῦ,
ᾧ οἱ Χριστιανοὶ πιστεύουσιν. ποτὲ τὴν Ισραὴλ ἐν δου-
λείᾳ ὑπάρχοντα τῷ Φαραῷ βασιλεῖ Αἰγύ-
πτου ἠλευθέρωσεν, καὶ ἀπήλλαξεν αὐτὸν ἀπ' αὐ
τοῦ, καὶ διὰ τῆς θαλάσσης διῆγεν αὐτὸν διὰ τῆς ἐρήμου,
καὶ εἰσήγαγεν αὐτὸν εἰς γῆν ῥέουσαν γάλα, καὶ
μέλι. καὶ ποτὲ οὗτον ἀπειθήσαντα καὶ ἀμνησίαν ἔχον
τα πρὸς τὴν Θεὸν διὰ τοῦ Προφήτου οὗτον παρακα-
λεῖ, λέγων. λαός μου, τί ἐποίησά σοι; ἢ τί ἠδίκη-
σά σε, ἢ τί παρηνόχλησά σε; ἀποκρίθητί μοι. ὥστε οὖν λόγιε ΕΥδαίμων, ἕτοιμός ἐστιν ὁ Θεὸς
πάντας τρόπῳ ἀγαθῷ εἰσερχομένους εἰσδέχεσθαι, κἂν ἁμαρτίας ᾖ τις πλείστας πεποιηκὼς,

interpres addit μόνος.

Cor. ἢ τὸ &c.

XXIX. Aliqvando qvidam Philosophus, nomine Eudæmon, accessit ad Epiphanium, & sermones inter se contulère. Epiphanius qvidem ex scripturis divinitus inspiratis, Eudæmon autem per inutilem contentionem disserebat contra ea qvæ dicebat Epiphanius. Habebatqve Eudæmon puerum: ejusqve oculus erat clausus. Dixit autem Eudæmoni Epiphanius: Ecce, ô Philosophe, supra omnes eloqventia polles & divitiis, suntqve apud te dii complures. Cur pueri ergo curam non geris, ut ejus qvoqve sint sani oculi? De hoc risit Philosophus, dicens Epiphanio: Si sub cœlo esset solus filius Eudæmonis, qvi unum haberet oculum, jure essem de eo solicitus. Epiphanius autem dixit Eudæmoni: Qvòd si solus, inqvit, esset, ô Philosophe, qvidnam agere posses ad eum curandum? Nihil aliud, inqvit Eudæmon, nisi ratiocinari & dicere, nullum unqvam sic fuisse affectum, ut est noster puer. Dixit Epiphanius Eudæmoni: Ne ea, qvæ dicuntur, attendas perinde ac ridicula, (Deus enim est in medio amborum) adduc puerum, qvi laborat, & vide gloriam Dei. Hæc cùm dixisset Epiphanius, & Eudæmonis puerum manu tenuisset, & ejus oculum, qvi non videbat, ter signâsset, statim respexit. Cùm autem vidisset Eudæmon, qvod fecerat Epiphanius, rogavit eum dicens: Si vobis placet, magister, volo ego qvoqve fieri Christianus. Epiphanius autem dixit Eudæmoni: Audi, ô Philosophe, de bono & misericordi Deo, cui credunt Christiani. Israëlem, qvi aliqvando serviebat Pharaoni Regi Ægypti, liberavit, & eum eripuit, & per mare rubrum eum traduxit, tanqvam per terram aridam, atqve per solitudinem, & introduxit eum in terram fluentem lacte & melle: eumqve cùm aliqvando non paruisset, & Dei fuisset immemor, per Prophetam sic adhortatur, dicens: Popule mi, qvid feci tibi, aut qva in re tibi fui molestus? responde mihi. Qvamobrem, ô docte Eudæmon, paratus est Deus eos, qvi bono modo accedunt, excipere: & si qvis fecerit peccata qvàm plurima,

Mich. 6.

illa ei remittentur. Vade ergo, ô eru-A dite Eudæmon, & ingredere civitatem, & nec te pudeat accedere ad Episcopum. CHRISTUS enim amat humilitatem. Qvocirca ad nos qvoqve venit in magna humilitate.

ἀφεθήσεται ἀυτῷ. ἄπελθε ἔν, λόγιε Εὐδαίμων, καὶ εἴσελθε ἐν τῇ πόλει, καὶ μὴ αἰσχυνθῇς προσπεσεῖν τῷ Ἐπισκόπῳ. ὁ γὰρ Χριστὸς τὴν ταπείνωσιν ἀγαπᾷ. διὸ καὶ ἐν πολλῇ ταπεινώσει ἦλθεν πρὸς ἡμᾶς.

XXX. Audivit autem Eudæmon verba Epiphanii, & ingressus est in civitatem, & procidit ad pedes Episcopi, & factus est Christianus. Fuitqve Epiphanius magni nominis in tota Ægypto. Qværebant enim Episcopi eum tenere, & facere Episcopum: Et jam à qvodam ducebatur Epiphanius. Id ille animadvertens, dixit mihi: Agedum fili, revertamur in patriam. Et rursus in nostram fumus profecti regionem, & ingressi fumus in monasterium magni Hilarionis. Recesserat autem magnus Hilarion è monasterio propter magnam, qvæ ei exhibebatur, molestiam. Cùmqve in Cypriorum navigasset regionem, versabatur in iis locis, qvæ sunt circa Paphum. Cùm autem fratres vidissent Epiphanium, magno sunt affecti gaudio. Lugebant enim propter magnum Hilarionem. Fuimus verò qvadraginta dies in monasterio. Inde egressi fuimus in nostrum Spanydrion cui Edesenum Epiphanium præfecerat. Hic autem plurimos ad illud monasterium adjunxerat fratres. Etenim ipse vir erat admirandus. Cùm autem vidissent & Præfectus Edesenus, & fratres Epiphanium, magnam accepêre lætitiam. Tres verò dies fuimus illîc in hospitio, ego & ipse. Qvarto autem dixit mihi: Fili, accipe celiam, & in ea qvietem age: & sic feci, & qvietem agebamus in monasterio. [Hospitis autem locum obtinebat Epiphanius.]

Ηκουσεν δὲ Εὐδαίμων τῶν λόγων Ἐπιφανίου, καὶ εἰσῆλθεν ἐν τῇ πόλει, καὶ προσέπεσεν τῷ Ἐπισκόπῳ, καὶ ἐγένετο Χριστιανός. διαβόητος δὲ ἐγένετο Ἐπιφάνιος εἰς ὅλην τὴν Αἴγυπτον. ἐζήτησαν δὲ οἱ Ἐπίσκοποι κρατῆσαι αὐτὸν Ἐπίσκοπον· καὶ ὁ ἄγων ἦγεν τὸν Ἐπιφάνιον. ἔγνω γὰρ τοῦτο Ἐπιφάνιος· καὶ εἶπεν B πρός με· δεῦρο τέκνον πορευθῶμεν πάλιν ἐν τῇ πατρίδι. καὶ ἐπορεύθημεν πάλιν ἐν τῇ πατρίδι ἡμῶν· καὶ εἰσήλθομεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ μεγάλου Ἱλαρίωνος. ἦν δὲ ὁ μέγας Ἱλαρίων ἀναχωρήσας ἐκ τοῦ μοναστηρίου διὰ τὴν πολλὴν ὄχλησιν τὴν γινομένην αὐτῷ, καὶ ἀποπλεύσας ἀπὸ τῆς Κυπρίων ἐν τοῖς τόποις τοῖς περὶ τὴν Πάφον. εἰδότες δὲ οἱ ἀδελφοὶ τὸν Ἐπιφάνιον, ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην. ἦσαν δὲ πενθοῦντες διὰ τὸν μέγαν Ἱλαρίωνα. ἐποιήσαμεν δὲ ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἡμέρας μ. καὶ ἐξελθόντες ἐπορεύθημεν ἐν τῷ ἡμετέρῳ μοναστη- C ρίῳ τῷ καλουμένῳ Σπανυδρίῳ, ἐν ᾧ ἦν ποιήσας ἡγούμενον Ἐπιφάνιος τὸν Ἐδεσηνὸν Ἐπιφάνιον. ἦν δὲ ἔτος ἐποιησάμεν ἐν τῷ μοναστηρίῳ πλῆθος ἀδελφῶν. καὶ γὰρ αὐτὸς θαυμασὸς ἀνήρ. εἰδότες δὲ τὸν Ἐπιφάνιον πάντες, ἐπάρησαν χαρὰν μεγάλην. ἐποιήσαμεν δὲ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τρίτην ἡμέραν ἐν ἑνὶ τόπῳ ἐγώ τε καὶ αὐτός. καὶ τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ εἶπεν πρός με τέκνον, λάβε κελλίον ἕτερον, καὶ ἡσύχαζε ἐν αὐτῷ, καὶ ἐποίησα ὕτως. καὶ ἤμεθα ἡσυχάζοντες ἐν τῷ μοναστηρίῳ.

XXXI. Cùm verò in regione D Phœnicum esset fames in illo anno, magna multitudo congregata est ad Epiphanium, qvæ eum rogabat, dicens: Fer nobis opem, Pater, ne pereamus: & roga DEUM, ut det nobis pluviam super terram, & terra fructus producat. Dixit autem hominibus Epiphanius: Qvid mihi, inqvit, exhibetis molestiam? Sum enim homo peccator. Rursus eum rogabant, ut benignum & clementem Deum oraret. Is autem dixit eis: Dixi jam vobis me esse pecca-

Λιμὸς δὲ γενομένου ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ ἀπὸ τῆς γῆς τῶν Φοινίκων συνήχθησαν πλῆθη πολλὰ πρὸς Ἐπιφάνιον, καὶ παρεκάλουν τοῦτον λέγοντες· βοήθησον ἡμῖν, πάτερ, ὅπως μὴ ἀπολώμεθα, καὶ παρακάλεσον τὸν Θεὸν, ὅπως δώσῃ ὑετὸν ἀπὸ τῆς γῆν, καὶ ποιήσῃ γῆ τὰ ἐκφόρια αὐτῆς. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος πρὸς τοὺς ἀνθρώπους· τί μοι κόπους παρέχετε; ἄνθρωπος γὰρ ἁμαρτωλός εἰμι. καὶ πλέον τι πάλιν ἐπεδέοντο Ἐπιφανίου, ὅπως αὐτὸς προσεύξεται τῷ Φιλανθρώπῳ. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος πρὸς αὐτούς· εἶπον ὑμῖν ἤδη, ὅτι

ἁμαρτωλός εἰμι. τῶν δὲ ἐπιπλεῖον παρακαλούντων. ἔφθασεν ὥρα ἐνάτη τῆς ἡμέρας. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος τῷ ἡγουμένῳ, * ἐπίστρεψον τοῖς ἀδελφοῖς, παραθήσουσιν τράπεζαν τοῖς ἀνθρώποις τούτοις, καὶ φάγονται, καὶ εὐφρανθῶσιν, καὶ ἀπελεύσονται τὴν ὁδὸν αὐτῶν· καὶ παρέθηκαν τράπεζαν. καὶ εἰσῆλθεν Ἐπιφάνιος ἐν τῇ κέλλῃ αὐτοῦ. αὐτῶν δὲ ἐσθιόντων, ἦν ὁ ἥλιος ἐπιπέμπων τὰς ἀκτῖνας αὐτοῦ, ὥσπερ τὸ θέρος. καὶ ἐξαίφνης σκότος ἐγένετο, καὶ ἀστραπαὶ, καὶ βρονταὶ, καὶ ὑετὸς μέγας ἐπῆλθεν ἐπὶ τὴν γῆν. ἀπὸ δὲ φόβου ἀνέστησαν πάντες ἀπὸ τῆς τραπέζης. οὐκ ἦν δὲ τόπος ἐπὶ πάσης τῆς Φοινίκης οἷος οὐκ ἐδέξατο τὴν εὐλογίαν. ἔμεινεν δὲ ὁ ὑετὸς ἐπὶ τὸ αὐτὸ τρεῖς ἡμέρας. καὶ προσελθόντες οἱ ἄνδρες τῷ οἰκήματι Ἐπιφανίου παρεκάλουν λέγοντες, ὅπως, φησὶν, διὰ στόματός σου στήσῃς τὸν οὐρανόθεν ὑετὸν. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος πρὸς αὐτοὺς. τί τέκνα λογίζεσθε ἐπ' ἐμὲ ταῦτα; ἄνθρωπος γάρ εἰμι ὥσπερ καὶ ὑμεῖς, οἶδεν δὲ τί χρῄζομεν ὁ εὐεργέτης. εἰ βούλεσθε πορεύεσθαι τὴν ὁδὸν ὑμῶν; οἱ δὲ φησί· ναὶ πάτερ. αὐτὸς δὲ ἐξελθὼν ἐκ τοῦ κελλίου, ἅπαντες συνήχθησαν, καὶ ἐκύκλουν αὐτὸν. εἶπεν δὲ πάλιν Ἐπιφάνιος τῷ ἡγουμένῳ· ἐπίστρεψον παραθήσουσιν τράπεζαν τοῖς ἀνθρώποις. καὶ φάγονται, καὶ πίωσιν. καὶ ἀπελεύσονται τὴν ἑαυτῶν ὁδόν. ὡς δὲ ἐκαθέσθησαν ἅπαντες ἐπὶ τραπέζης, ᾔτουν τὸν Ἐπιφάνιον τοῦ εὐλογῆσαι. ὁ δὲ Ἐπιφάνιος ὡς εἶπεν τὸ, εὐλογητὸς κύριος, εὐθέως ὁ ὑετὸς ἔστειλεν ἀπὸ τῆς γῆς. εἶδεν δὲ Ἐπιφάνιος πάλιν τὴν πολλὴν ὄχλησιν τὴν γινομένην αὐτῷ ἐν τῷ μοναστηρίῳ, καὶ πάλιν ἐζήτησεν ὑπαναχωρῆσαι.

Cor. ἐπίστρεψον.

Ποτὲ γοῦν οἱ Ἐπίσκοποι συλλογὴν ποιησάμενοι περὶ Ἐπισκόπου, ἐμνήσθησαν περὶ Ἐπιφανίου, ἦν δέ τις μοναχὸς ἐν μέσῳ τῶν Ἐπισκόπων, ἀνὴρ εὐλαβὴς, νέος τυγχάνων τῇ ἡλικίᾳ, τέλειος ὢν ἐν σωφροσύνῃ, Πολύβιος ὀνόματι. οὗτος δὲ ᾔδει τὸν Ἐπιφάνιον. εἶπον δὲ πρὸς αὐτὸν οἱ Ἐπίσκοποι λάβε ὑποζύγιον ὀξῦ τοῖς ποσί· καὶ ἄπελθε ἐν τῷ μοναστηρίῳ, καὶ ἴδε, εἰ ἐκεῖ ἐστὶν Ἐπιφάνιος, καὶ δραμὼν ἀνάγγειλον ἡμῖν. μηδενὶ δὲ τοῦτο ἀπαγγείλῃς, μηδὲ αὐτῷ τῷ Ἐπιφανίῳ. ἐλθὼν οὖν ὁ Πολύβιος ἐν τῷ μοναστηρίῳ, εἰσῆλθεν, καὶ ἠσπάσατο τὸν Ἐπιφάνιον. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος τῷ Πολυβίῳ. τί τέκνον Πολύβιε ἦλθες ἐνταῦθα; Πολύβιος δὲ εἶπεν Ἐπι-

A torem. Iis magis rogantibus, venit hora nona diei. Dixit autem Epiphanius Præfecto: Permitte, ut mensa apponatur his hominibus, comedantqve, & bibant, & lætentur, & rursus abeant. Apposuitqve mensam. Et ingressus est in suam cellam. Ipsis autem comedentibus, Sol suum emittebat splendorem, ut in æstate: & repentè factæ sunt tenebræ, fulgura & tonitrua, & magnus imber cecidit in terram. Præ metu verò omnes surrexerunt à mensa. Non fuit autem locus in tota Phœnicia, qvi non acceperit benedictionem. Mansitqve pluvia tres dies continuos. Accedentes autem viri ad domum Epiphanii, rogabant eum, ut sisteret pluviam, qvæ cadebat de cœlo. Tunc dixit eis Epiphanius: Qvid me esse existimatis, ô filii? Nam ego qvoqve homo sum, sicut vos. Scit autem benefactor, qvidnam vobis opus sit. Vultisne vestram viam redire? Illi verò dicunt: Certè pater. Eo autem è cella egresso, omnes congregati eum circumsteterunt. Dixit autem rursus Præfecto: Apponatur eis mensa. Cùmqve consedissent, ab Epiphanio petebant, ut benediceret. Cùm autem dixisset Epiphanius; Benedictus Deus: statim à terra repressa est pluvia. Vidit verò Epiphanius magnam sibi in illo Monasterio fieri perturbationem, & rursus qvæsivit recedere.

XXXII. Cùm autem aliqvando convenissent Episcopi pro creando Episcopo, mentionem fecerunt Epiphanii. Erat enim qvidam Monachus in medio Episcoporum, vir pius, ætate juvenis, perfectus in temperantia ac moderatione, nomine Polybius. Is noverat Epiphanium. Ei autem dixerunt Episcopi: Accipe eqvum, & vade in monasterium, & vide, an sit illic Epiphanius, & currens annuncia nobis. Nemini verò dixeris, & nec ipsi qvidem Epiphanio. Cùm autem Polybius venisset in monasterium, salutavit Epiphanium. Cui ille dixit: Cur, fili Polybi, huc venisti? Dicit Polybius: Ego, Pater, volo concurrere cum veritate. Dixit E-

piphanius : Accurristi, venistiqve huc, ô fili Polybi, missus à sanctis sacerdotibus ad speculandum : noli celare, ô fili, mala res est mendacium, dic veritatem. Deus est in medio: esto probus minister veritatis. Epiphanius enim vadit de loco ad locum, gemens & tremens propter multa sua peccata. Sed agedum, Polybi, mane hic, & remitte jumentum, & sine sacerdotes qværere eos, qvi digni sunt locis. Paruit Epiphanio Polybius: & cùm valere jussisset comitem, remisit eqvum ad Episcopos. Qvi autem ducebat Epiphanium, eum duxit in regionem Cypriorum. Illa ergo nocte accepit me & Polybium, & egressi sumus proficiscentes Hierosolyma. Fuimusqve illic tres dies. Dixit autem nobis Epiphanius: Agedum, filii, eamus & accipiamus benedictionem à patre nostro magno Hilarione. Audio enim eum esse in Cypro. Qvi autem ducebat, duxit illò Epiphanium.

Φανίω ἐγὼ βάλομαι πάτερ συντρέχειν τῇ ἀληθείᾳ. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος τῷ Πολυβίῳ. ἔδραμες, ἐβάδισας τέκνον Πολύβιε, πεμφθεὶς ὑπὸ ὁσίων ἀνδρῶν ἐπὶ κατασκοπήσει. μὴ κρύπτε τέκνον· κακὸν τὸ ψεῦδος. λέγε τὴν ἀλήθειαν· Θεὸς ἐν μέσῳ· γίνε δόκιμος διάκονος τῆς ἀληθείας. Ἐπιφάνιος γὰρ περιέρχεται τόπον ἐκ τόπου, στένων, καὶ τρέμων διὰ τὰς ἁμαρτίας. ἀλλὰ δεῦρο δὴ Πολύβιε, μένε ἐνθάδε, καὶ ἀπόστολον τὸ ὑποζύγιον τοῖς ἱερεῦσι, καὶ ἄφες τοὺς ἱερεῖς ζητεῖν τοὺς ἀξίους τῶν τόπων. ταῦτα εἰπὼν Ἐπιφάνιος τῷ Πολυβίῳ, εὐθέως ἐδέξατο ὁ Πολύβιος τὸν λόγον Ἐπιφανίου. καὶ δὴ συνταξάμενος τῷ ἀνολέθρῳ, ἀπέστειλεν τὸ ὑποζύγιον τοῖς Ἐπισκόποις· καὶ ὁ ἅγιος ἦγεν τὸν Ἐπιφάνιον ἐπὶ τῆς Κυπρίων. τῇ δὲ νυκτὶ ἐκείνῃ λαβὼν ἐμὲ, καὶ τὸν Πολύβιον, ἐξήλθομεν ἐκ τοῦ μοναστηρίου, καὶ ἐπορεύθημεν ἐν Ιερεσολύμοις τοῦ προσκυνῆσαι τὴν ζωὴν ἡμῶν τὸν τίμιον σωτῆρα· καὶ εἰσελθόντες ἐποιήσαμεν ἐν τῇ πόλει τρεῖς ἡμέρας. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος πρὸς ἐμέ τε, καὶ τὸν Πολύβιον· δεῦτε δὴ καὶ πορευθῶμεν, ὅπως ὑπὸ τοῦ πατρὸς ὑμῶν εὐλογηθῶμεν, τοῦ μεγάλου Ιλαρίωνος. ἀκήκοα γὰρ εἶναι αὐτὸν ἐν τοῖς Κυπρίοις. καὶ ὁ ἅγιος ἦγεν τὸν Ἐπιφάνιον.

XXXIII. Cùm verò venissemus Cæsaream, invenimus illic navem Cypriam ex interiori regione Paphi: & rogavit Epiphanius navarchum de magno Hilarione, ubi habitaret : respondit-qve illum in vicina Papho regione in spelunca degere, & in eadem, inqvit, Paphi regione navigium nostrum qværit. Nocte igitur illa nave ista conscensa, Paphum navigavimus. Et excensione factâ interrogantes pervenimus ad magnum Hilarionem. Fuit autem magna in congressu lætitia, & illic mansimus duos dies. Magna verò rursus est exhibita Hilarioni molestia ab iis, qvi ad ipsum accedebant. Cùm autem Papho egredi statuisset Epiphanius, dixit Hilarion Epiphanio : Qvò vadis, fili? Dixit Epiphanius : Ascalonem, Gazam, & ulterius etiam in solitudinem. Dixit ei Hilarion: Vade Salaminam, ô fili, & illic invenies locum ad habitandum. Epiphanius autem nolebat audire verba Hilarionis. Rursus ergo dixit Hi-

Κατελθόντων δὲ ἡμῶν ἐν Καισαρείᾳ, ἡύρομεν ἐκεῖ πλοῖον Κύπριον ἔσωθεν τῆς πόλεως Πάφου. καὶ ἐπηρώτησεν Ἐπιφάνιος τὸν κυβερνήτην τοῦ πλοίου περὶ τοῦ μεγάλου Ιλαρίωνος τὸ πῦ κατοικεῖ. καὶ αὐτὸς ἀπήγγειλεν, ὅτι ἐν τῷ οἰκίδι τῆς Πάφου ἐν σπηλαίῳ, καὶ ὅτι ἐκεῖ ζητεῖ ἐν τῇ Πάφῳ τὸ πλοῖον ἡμῶν. τῇ δὲ νυκτὶ ἐκείνῃ ἀπήλθομεν ἐν τῷ πλοίῳ, καὶ ἀπεπλεύσαμεν ἐν Πάφῳ· καὶ δὴ ἐξελθόντες ἀπὸ τοῦ πλοίου διερωτήσαντες κατηντήσαμεν εἰς τὸν μέγαν Ιλαρίωνα. καὶ εἰσελθόντων ἡμῶν ἐγένετο χαρὰ μεγάλη ἐπὶ τῇ συντυχίᾳ, καὶ ἐμείναμεν ἐν τῷ τόπῳ ἐκείνῳ δύο μῆνας, εἶχεν δὲ πολὺν πόνον Ιλαρίων ἀπὸ τῶν προσαγινομένων πρὸς αὐτὸν. ὡς δὲ ἔκρινεν Ἐπιφάνιος τοῦ ἐξελθεῖν ἡμᾶς ἀπὸ τῆς Πάφου, εἶπεν Ιλαρίων τῷ Ἐπιφανίῳ· ποῦ πορεύῃ τέκνον; εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος πρὸς Ιλαρίωνα· εἰς Ασκαλῶνα, εἰς Γάζαν, καὶ ἐπέκεινα ἐπὶ τὴν γῆν. εἶπεν δὲ Ιλαρίων πρὸς Ἐπιφάνιον· πορεύου ἐπὶ τὴν Σαλαμῆνα τέκνον, καὶ εὑρήσεις τόπον τοῦ οἰκῆσαι ἐκεῖ. ὁ δὲ Ἐπιφάνιος οὐκ ἐβούλετο τοῦ ἀκοῦσαι τῶν λόγων Ιλαρίωνος. πάλιν δὲ εἶπεν Ιλαρίων πρὸς

Επιφάνιον. εἶπόν σοι τέκνον, ὅτι ἐκεῖσε δεῖ ἀπελθεῖν καὶ ἐκεῖ κατοικῆσαι. μὴ οὖν ἔχε φιλονεικίαν πρὸς τοὺς λόγους ἡμῶν, μήποτε καὶ κινδύνου θαλαττικοῦ μεταλάβῃς. ἀσπασάμενοι οὖν, καὶ κατελθόντες ἐπὶ τῆς θαλάσσης, εὕρομεν δύο πλοῖα· τὸ ἓν διαπλῶν εἰς Ασκαλῶνα, καὶ τὸ ἄλλο διαπλέον εἰς Σαλαμήνην. ἀνελθόντων δὲ ἡμῶν ἐν τῷ πλοίῳ τοῦ ἐπὶ Ασκαλῶνα ἔχοντος ἀποπλέειν, ἐγένετο λαιλαψ μέγας ἐν τῇ θαλάσσῃ, καὶ τὸ πλοῖον ἐκινδύνευεν τοῦ συντριβῆναι. ἐποιήσαμεν δὲ τρεῖς ἡμέρας ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἀπευδοκήσαντες ἑαυτῶν· καὶ τῇ τετάρτῃ ἡμέρᾳ ἐδίωξαν B τὸ πλοῖον εἰς τὰ ἐπιφερόμενα κύματα· καὶ προσεπέλασαν ἡμᾶς ἐπὶ τὴν Σαλαμηνέων πόλιν. καὶ δὴ ἐξελθόντες ἀπὸ τοῦ πλοίου ἔκειντο ἅπαντες ἐπὶ τὴν γῆν νεκροὶ ἀπὸ τῆς πολλῆς θλίψεως, καὶ τῆς ἀσιτίας. ἐπέμεινεν δὲ τὸ πλοῖον ἐπὶ τῷ τόπῳ ἐπιμελείας τυχεῖν. ἦν γὰρ ἀσπάσαντα ἀπὸ τῆς βίας τῶν κυμάτων. ποιησάντων οὖν ἡμῶν τρεῖς ἡμέρας διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ χαριτος, ἤλθομεν ἐν καταστάσει· καὶ πάλιν ἐβούλετο Επιφάνιος τοῦ ἀποπλέειν ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ τόπου. ἦν δὲ ὁ Επίσκοπος τοῦ τόπου, λέγω δὴ τῆς πόλεως Σαλαμηνέων, ὑπεξελθὼν τὸν βίον.

Ησαν οὖν ἅπαντες οἱ Επίσκοποι τῆς νήσου συναχθέντες ἐπὶ τὸ χειροτονῆσαι τὸν δυνάμενον ποιμαίνειν τὴν ποίμνην τοῦ Χριστοῦ. ἦσαν οὖν ἡμέρας ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἔχοντες, καὶ δεόμενοι τοῦ Χριστοῦ, ὅπως ἀποκαλύψει αὐτοῖς τὸν δυνάμενον χρησιμεῦσαι ἐπὶ τῆς ἱερωσύνης· ἦν δέ τις τῶν Επισκόπων ὅσιος ἀνὴρ ἀπὸ σημείων κέ τῆς Σαλαμηνέων πόλεως χειροτονιθεὶς ἐν πόλει οἰκτρᾷ, Κυθρίᾳ καλουμένη. οὗτον ἔλεγον ἔχειν ἐν τῇ Επισκοπῇ πεντηκονταοκτὼ ἐνιαυτοὺς. οὗτος κατηξιώθη καὶ μαρτυρίου· καὶ πολλὰ παθὼν διὰ τὸν Χριστὸν, ἀπελύθη ἐπὶ τῇ ὁμο- D λογίᾳ τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. τοῦτον ἔλεγον κεκρατῆσθαι μετὰ Γελασίου τοῦ Επισκόπου τῆς Σαλαμηνέων πόλεως ἐπὶ τὸ μαρτυρῆσαι. ἦν δὲ τὸ * ἐν γεννητοῖς αὐτοῦ ὄνομα τὸ ὑπὸ τῶν γονέων τεθειμένον Πάππος, ὃς ἦν καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν Επισκόπων. τοῦτον εἶχον ἅπαντες οἱ Επίσκοποι ὡς πατέρα, διά τε τὴν ἐν Χριστῷ ὁμολογίαν, καὶ διὰ τὰ ἔτη τῆς Επισκοπῆς. ἦν δὲ καὶ προγνωσιν Θεοῦ ἔχων. τούτῳ ἀπεκαλύφθη περὶ Επιφανίου, ὅπως χειροτονηθῇ ἐπὶ τῆς Σαλαμηνέων Εκκλησίας Επίσκοπος. ἦν δὲ

For. ἐκ γενετῆς.

A larion: Oportet te eò ire, & illîc habitare. Noli ergo adversus verba mea contendere, ne fortè in mari venias in periculum. Valere itaqve jusso Hilarione, cùm ad mare descendissemus, invenimus duas naves: Unam, qvæ transmittebat Ascalonem: alteram verò, qvæ navigabat Salaminam. Cùm autem ascendissemus navem, qvæ erat itura Ascalonem, fuit in mari magna tempestas. Fuitqve navis in periculo, ne frangeretur à vi undarum. Fuimusqve in mari tres dies animo valde anxio. Qvarto autem die superavit navis fluctus, qvi ingruebant, & in Salaminiorum nos egit civitatem. Nave verò egressi omnes, humi jacebant mortui ob vim fluctuum, magnamqve afflictionem & inediam. Mansit autem in eo loco navis, ut reficeretur. Erat enim à vi undarum convulsa. Cùmqve tres dies illîc fuissemus, Dei gratia in pristinum sumus statum restituti. Rursusqve volebat Epiphanius ex eo nos loco navigare.

C XXXIV. Erant autem congregati omnes insulæ Episcopi ad ordinandum eum, qvi posset pascere gregem CHRISTI. E vita enim humana excesserat illius loci Episcopus, civitatis, inqvam, Salaminiorum. Jamqve aliqvot dies precabantur, & DEUM orabant, ut vellet eis revelare, qvisnam ad hoc futurus esset utilis. Erat ex Episcopis qvidam vir sanctus, qvi fuerat ordinatus in miserabili qvadam civitate, qvæ vocabatur Cytria: distabat autem Salamina ad vicesimum qvintum lapidem. Eum dicebant fuisse qvinqvaginta octo annos in Episcopatu. Fuerat verò is qvoqve dignatus martyrio: & cùm multa passus fuisset propter CHRISTUM, absolutus fuit in confessione filii Dei. Eum dicebant fuisse captum cum Gelasio Episcopo civitatis Salaminiorum ad hoc, ut essent martyres. Erat autem ei nomen ab ortu Pappus, qvi ipse qvoqve erat cum Episcopis. Eum Episcopi omnes habebant ut patrem, propter confessionem in Christo, & propter annos Episcopatus. Porrò is habebat etiam Dei præscientiam. Et revelatum illi fuerat de Epiphanio, ut ordinaretur Salaminiorum Ecclesiæ Episcopus. Erat

autem tempus æstivum, qvod uvas maturas jam perurebat. Cùm ergo statuisset Epiphanius navigare à civitate Salaminiorum, dixit mihi & Polybio: Eamus, filii, in forum, & emamus uvas. Cùmqve è navi in forum abiissemus, & venditorem conveniremus, Epiphanius, acceptis duobus botris pulcherrimis, dixit venditori: Qvid vis tibi dem pro his duobus botris? Epiphanio autem mos erat non contradicere. Cùm verò venditor dixisset precium uvarum, Epiphanius accepit pecuniam, ut solveret venditori. Tunc accedit sanctus Pappus, suffultus à duobus Diaconis. Erant autem tres qvoqve cum ipso Episcopi. Qvi cum appropinqvâssent Epiphanio, Epiphanius botros habebat in manibus, & eorum precium. Dixerunt autem qvidam ex adstantibus: Ecce hîc adsunt Episcopi. Incipiens autem Pappus, dixit Epiphanio: Dimitte, ô Abba, botros apud venditorem, & seqvere nos in Ecclesiam. Recordatus verò verbi divini, qvod dicit, & eloqvitur: Lætatus sum in iis, qvi dixerunt mihi, In domum Domini ibimus: secutus est in Ecclesiam. Pappus autem dixit Epiphanio: Fac orationem, ô Pater. Qvod dicebat Pappus Epiphanio, ut se significaret clericum. Pappo autem dixit Epiphanius: Ignosce mihi, Pater: Non sum enim in clero. Dixit Pappus Epiphanio: Vide, ô fili, ne neges coram tot sanctis patribus, & condemneris, ut qvi abscondit talentum. Dixitqve Epiphanius: Non Pater, non sum clericus. Hæc autem cùm dixisset Epiphanius, Pappus dedit pacem. Unus verò ex Diaconis, capite apprehenso Epiphanio, eum vi duxit ad Pappum ad altare, adeò ut multi qvoqve alii convenerint, ut eum servarent ad altare. Eum itaqve ordinat Diaconum: & rursus dat ei pacem, & ipsum ordinat Presbyterum. Rursus fit consequentia, & eum ordinat Episcopum. Post dimissionem autem ab Ecclesia, ascendimus in Episcopatum. Dixit autem Pappus Epiphanio; Age fili, adhortare patres, ut fruamur & lætemur de tua paternitate. Cùm hoc graviter ferret Epiphanius, & angeretur a-

A ὁ καιρὸς θερινὸς προόδρομος σαφυλῶν. ὡς
ἦν ἔκρινεν Ἐπιφάνιος τὸ ἀποπλέϊν ἡμᾶς
ἀπὸ τῆς Σαλαμινέων πόλεως. εἶπεν πρός
με, καὶ πρὸς τὸν Πολύβιον. ἄγομεν τέκνον ἐ-
πὶ τὸ ἐμπορίϊ, ὠνησόμεθα σαφυλὰς ἐν τῷ
πλοίῳ. ἡμῶν δ' ἐλθόντων ἐπὶ τὸ ἐμπορίϊ, καὶ
συμφωνέντων ἅπὶ τῷ πράτῃ, Ἐπιφάνιος λα-
βὼν δύο βότρυας καλλίστας, φασὶν τῷ πράτῃ·
τί προσάστεις δώσω σοι δύο βοτρύων; ἦν δ' ἔ-
θος Ἐπιφάνιος μὴ ἀντιλέγϊν. τὸ δ' πράτορ
εἰπόντος τὴν τιμὴν τῷ Ἐπιφανίῳ τῶν σαφυ-
λῶν, ἔλαβεν τὸ ἀργύριον ἐπὶ τὸ μεταλα-
B βεῖν τῷ πράτῃ. ὁ δὲν ὅσιος Πάππος ὡς παγίνεται
ὑποτηρέμενος ὑπὸ δύο Διακόνων. ἦσαν δ'
καὶ τρεῖς Ἐπίσκοποι: μετ' ἀυτ. ὡς δὲν ἤγγισαν
Ἐπιφανίῳ, ἦν Ἐπιφάνιος ἔχων μὴ χεῖρας
τὰς βότρυας, καὶ τὸ τίμημα τούτων. εἶπον δέ
τινες τῶν παρεστώτων· ἰδὲ οἱ Ἐπίσκοποι πάρε-
σιν ὧδε. εἶπεν δ' Πάπτως πρὸς Ἐπιφάνιον· ἀπό-
θε Ἀββᾶ τὰς βότρυας τῷ πράτῃ. καὶ ἀπολύ-
θησον ἡμῖν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. τὸ δ' μνημονεύ-
σαντος τὸ θεῖο λόγο τὸ προσφωνέντος,
καὶ λέγοντος· εὐφράνθην ἐπὶ τοῖς εἰρηκόσιν
μοι· εἰς οἶκον Κυρίο πορευσόμεθα· ἠκολύθη-
σεν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. ὁ δ' Πάπτως φησὶ πρὸς
C Ἐπιφάνιον· ποίησον εὐχήν, ὦ πάτερ. ταῦτα
δὲ ἔλεγεν Πάπτως πρὸς Ἐπιφάνιον, ὅπως
γνωρίσῃ ἑαυτὸν Ἐπιφάνιος τῷ κλήρῳ. εἶπεν
δὲ Ἐπιφάνιος πρὸς πάπτον· συγχώρησόν μοι,
πάτερ· ἐγὰρ εἰμι ἐν κλήρῳ. εἶπεν δὲ Πάπτως
πρὸς Ἐπιφάνιον. βλέπε φησὶν, ὦ τέκνον μὴ κα-
τὰ πρόσωπον ἵστων τῶν ἁγίων πατέρων ἀρνή-
σῃ, καὶ κατιρι θῇς ὡς ὁ κρύψας τὸ τάλαντον.
εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος πρὸς τὸν πάπτον. ἀχὶ
πάτερ, ἀχ ὑπάρχων κληρικός. ταῦτα δὲ εἰ-
πὼν Ἐπιφάνιος, ὁ πάπτος ἔδωκεν εἰρήνην.
D εἷς δέ τις τῶν Διακόνων ἅπιλαβόμενος τῆς
κεφαλῆς Ἐπιφανίε, ἦγεν αὐτὸν πρὸς Πάπ-
τον ἅπὶ τὸ θυσιαστηρίε μὴ βίας, ὥστε συν-
ελθεῖν καὶ ἄλλος πλείστος, ὅπως διασώ-
σασιν αὐτὸν ἐπὶ τῷ θυσιαστηρίῳ. χρεοτονεῖ δ'ν
αὐτὸν Διάκονον, καὶ πάλιν δίδωσιν εἰρήνην, καὶ
χρεοτονεῖ αὐτὸν Πρεσβύτερον. καὶ γίνεται ἡ ἀπο-
λυθία, καὶ χρεοτονεῖ αὐτὸν ἐπίσκοπον. μὴ δὲ τ'
ἀπόλυσιν τ' ἐκκλησίας ἀνήλθομεν ἐν τῷ ἐπι-
σκοπείῳ. εἶπεν δὲ πάπτος πρὸς Ἐπιφάνιον.
δεῦρο δὴ πρότρεψαι τὸς πατέρας, ὅπως μεγαλά

ξωμεν, καὶ εὐφρανθῶμεν ἐπὶ σῇ πατρωσύνῃ. τὸ δὲ Ἐπιφανίε χαρέως φέροντος, καὶ ἀθημο-

νοῦντος ἐν λογισμῷ, καὶ κλαίοντος, εἶπεν ὁ Πάππος πρὸς Ἐπιφάνιον· ἐχρῆν μὲν ἡμᾶς σιωπῆσαι, ὦ τέκνον Ἐπιφάνιε. γίνομαι δὲ ἄφρων αὐτός μοι τὴν ζήτησιν ποιησάμενος. τῶν γὰρ πατέρων συναχθέντων ὧδε, ἀπεδώκασιν τῷ Θεῷ ἐπὶ μηνύσει τοῦ Ἐπισκόπου· κἀμοὶ πόνον ἐπέφερον πάντες οὗτοι λέγοντες πρός με τὸν ἁμαρτωλόν· εὔχου προθύμως, καὶ ἀποκαλυφθήσεταί σοι.

Ἐμοῦ δὲ ἑαυτὸν καθείρξαντος ἐν ὀσπιτίῳ, παρεκάλουν τὸν σωτῆρα περὶ τοῦ τοιούτου. ἀστραπὴ δὲ ἔλαμψεν ἐν τῷ κελλίῳ· ἤκουσα δὲ καὶ φωνὴν διδομένην πρός με τὸν ἁμαρτωλόν. Πάππε, Πάππε φησὶν, ἄκουε. ἐγὼ δὲ ἔμφοβος γενόμενος εἶπον· τί ἐπιτρέπει ὁ Κύριός μου; εἶπεν δὲ πρός με μετ' εὐμενείας· ἀνάστα παράλαβε μετὰ σεαυτοῦ ἕνα τῶν Διακόνων, καὶ ἐπικάτελθε ἐν τῷ ἐμπορίῳ. καὶ ἰδοὺ δὴ μοναχὸς ἐκεῖ παρὰ τῷ πράτῃ ὠνεῖται σταφυλάς· δύο μοναχοὺς ἔχει μεθ' ἑαυτοῦ, Ἐλισσαίου τὴν κεφαλὴν τὸ ἐκτύπωμα· τοῦτον χειροτόνησον εἰς ἐπίσκοπον. ἀλλὰ μὴ ἀναγγείλῃς αὐτῷ, μήποτε ἀποδράσει. τὸ δὲ ὄνομα αὐτοῦ καλεῖται Ἐπιφάνιος. γέγονα ἄφρων τέκνον· αὐτός με ἠνάγκασας. βλέπε τί ποιεῖς, καὶ πρόσεχε σεαυτῷ. ἐγὼ γὰρ ἀπεστάλην, ὃ ὤφειλα ποιῆσαι ἐποίησα. ἀθῶός εἰμι. σὺ ὄψῃ ἐπὶ πᾶσι τούτοις. ἀκούσας δὲ ταῦτα Ἐπιφάνιος, ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον, καὶ προσεκύνησεν Πάππῳ εἰπών. μὴ ὀργίζου, πάτερ, φησίν· ἁμαρτωλὸς γὰρ ἄνθρωπός εἰμι, καὶ οὐκ ἐπαρκῶ πρὸς τὸ μέτρον τῆς ἱερωσύνης, καὶ προσκυνήσας ἅπαντας προετρέπετο αὐτοὺς ἐπὶ τὸ ἄριστον. καὶ ἀριστησάντων αὐτῶν ἐπορεύθησαν ἕκαστος ἐν τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ.

Μετὰ δὲ τρεῖς ἡμέρας ἀνήρ τις αἰδέσιμος ὀνόματι Εὐγνώμων ὑπό τινος λαμπροτάτου τῆς πόλεως ἐβλήθη ἐν τῇ Φυλακῇ εἰς ὁλκὴν νομισμάτων ρ. τὸ δὲ ὄνομα τοῦ βαλόντος ἐκαλεῖτο Δράκων. οὗτος ὁ Εὐγνώμων Ῥωμαῖος ὤν, οὐκ εἶχεν τὸν ῥυόμενον αὐτὸν ἀπὸ τῆς Φυλακῆς. ἤκουσεν δὲ Ἐπιφάνιος, καὶ ἐπορεύθη πρὸς τὸν Δράκοντα, τοῦ παρακαλέσαι αὐτὸν, ὅπως ἀπολύσει Εὐγνώμονα τὸν Ῥωμαῖον ἀπὸ τῆς Φυλακῆς. εἶπεν δὲ ὁ Δράκων Ἐπιφανίῳ· βάδιζε, φησὶ, παρείσακτε τῆς πόλεως ἡμῶν, ρ νομίσματα ἃ κεχρεώστηκέν μοι ὁ σὸς ἑταῖ-

A nimo & fleret, dixit Pappus: Oportebat qvidem nos tacere, ô fili Epiphanie. Fio autem, cùm ego te ipse qvæsierim, insipiens. Nam cùm patres hîc essent congregati, Dei voluntate mihi dederunt hoc negocium ad significandum Episcopum. Iiqve omnes mihi exhibebant negocium, dicentes mihi peccatori: Ora prompto & alacri animo, & tibi revelabitur.

XXXV. Cùm ego autem me in hospitio inclusissem, & de eo Salvatorem rogarem, fulgur in cella resplenduit: audivi verò vocem dicentem mihi peccatori: Pappe, Pappe, audi. Ego autem dixi timore perterritus: Qvid jubet Dominus meus? Dixit mihi benignè: Surge, accipe unum ex Diaconis, & descende in forum. Ecce illîc apud venditorem monachus emit uvas, qvi duos secum habet monachos, & Elisæi caput illius habet effigiem. Eum ordina Episcopum. Sed ne ei renuncies, ne fortè effugiat. Est autem ei nomen Epiphanius. Factus sum insipiens, fili: ipse me coëgisti. Vide qvid facias, & attende tibiipsi. Ego enim missus sum, & feci qvod debui facere. Sum insons, & post hæc omnia videbis. Cùm hæc autem audiisset Epiphanius, cecidit in faciem, & adoravit Pappum, dicens: Ne irascaris, Pater. Sum enim homo, nec sufficio implendæ mensuræ sacerdotii. Cùmqve omnes adorasset, invitavit eos ad prandium. Et cùm prandissent, ivit unusqvisqve in suam Ecclesiam.

XXXVI. Tribus autem post diebus vir qvidam venerandus, nomine Eugnomon, à qvodam clarissimo illius civitatis conjectus fuerat in custodiam pro summa centum nummorum. Nomen ejus, qvi ipsum conjecerat, erat Draco. Is cùm esset Romanus, nullum habebat, qvi eum liberaret à custodia. Cùm audiisset Epiphanius, & isset ad Draconem, & eum rogaret, ut Eugnomonem Romanum liberaret à custodia: Vade, Draco inqvit, tu in hanc introducte civitatem, & affer centum nummos, qvos tuus mihi debet

amicus, & da mihi eos: & eum recipe. Erat autem hic Draco [gentilis, &] dives admodum, sævisqve moribus. Epiphanius autem ivit in Episcopatum. Erantqve centum nummi repositi in Episcopatu ad ministerium Ecclesiæ. Iis acceptis, ivit Epiphanius, & eos dedit Draconi, & liberavit hospitem. Qvidam autem Diaconus nomine Charinus (multi verò in eum testimonium ferebant, qvod esset insolens) incitabat omnes clericos adversus Epiphanium, dicens: Agite perseqvamur hunc hospitem, ne comedat qvæcunqve sunt Ecclesiæ, & simus nos peccato obnoxii. Erat autem hic Charinus valde dives, & qværebat perseqvi Epiphanium, ut ipse sederet in throno. Surrexeruntqve omnes clerici adversus Epiphanium, dicente hæc verba Charino: Non satis est, ô Epiphani, qvòd hûc veneris, cùm non haberes indumentum, & acceperis Ecclesiam: sed etiam tanqvam hospes, dispergis res Ecclesiæ: & qvis hoc ferre poterit? Aut da centum nummos, aut vade in tuam patriam. Ivit autem Romam Romanus, liberatus ab Epiphanio: & omnibus suis venditis, ei attulit pecunias. Qvas cùm accepisset Epiphanius, distribuit iis, qvi opus habebant. Mansit verò Romanus cùm Epiphanio usqve ad mortem suam. Accepit autem Epiphanius centum nummos, & dedit Charino, dicens ei: Accipe centum nummos, qvos dedi pro hospite. Is verò canina fronte præditus, centum nummos accepit ab Epiphanio. Omnibus autem accersitis clericis, Charinus dixit eis: Agite, accipite centum nummos, qvos disperserat Epiphanius: eos enim ab eo exegi. Clerici verò non approbârunt malum animum Charini, sed ei dixerunt: Abi, eos redde ei, à qvo accepisti. Ita is eos reddidit Epiphanio. Atqve is qvidem multa gravia & indigna fecit Epiphanio. Epiphanius autem nunqvam omninò meminit acceptæ à Charino injuriæ.

XXXVII. Cùm aliqvando qvidem esset prandium in Episcopatu, habebat Epiphanius omnes clericos in mensa. Mos autem erat Epiphanio nocte & die habere in manibus sancta Evangelia, & docere verbum divinum.

A ρος, δός μοι αὐτὰ, καὶ λάβε τοῦτον. ἦν δὲ οὗτος ὁ Δράκων πλούσιος σφόδρα, ἀνήμερος τοῖς τρόποις. ὁ οὖν Επιφάνιος ἐπορεύθη ἐν τῷ Επισκοπείῳ. ἦσαν δὲ ρ νομίσματα κείμενα ἐν τῷ Επισκοπείῳ, εἰς διακονίαν τῆς Εκκλησίας. ὁ οὖν Επιφάνιος λαβὼν αὐτὰ, ἐπορεύθη, καὶ ἔδωκεν τῷ Δράκοντι, καὶ ἀπέλυσε τὸν ξένον. εἷς δέ τις Διάκονος, ὀνόματι Χαρῖνος· οὗτος ὑπὸ πολλῶν ἐμαρτυρεῖτο ἄτακτος εἶναι· διήγειρεν ἅπαντας τοὺς Κληρικοὺς κατὰ Επιφανίου, λέγων· δεῦτε καὶ διώξομεν τὸν ξένον τοῦτον, μήποτε καταφάγῃ πάν-
B τα τὰ τῆς Εκκλησίας, καὶ ἐσόμεθα ἡμεῖς ἔνοχοι τῆς ἁμαρτίας. ἦν δὲ οὗτος ὁ Χαρῖνος πλούσιος σφόδρα, καὶ ἐζήτει διῶξαι τὸν Επιφάνιον, ὅπως αὐτὸς καθίσει ἐπὶ τοῦ θρόνου. ἐπέστησαν οὖν Επιφανίῳ, λέγοντος τοῦ Χαρίνου τοὺς λόγους τούτους· οὐκ ἠρκέσθη σοι, φησιν, ὦ Επιφάνιε, ἐλθὼν ἐνθάδε μὴ ἔχων ἐπενδύτην, καὶ ἀπέλαβες τὴν Εκκλησίαν, ἀλλὰ διασκορπίζεις ὡς ξένος τὰ τῆς Εκκλησίας· καὶ τίς οὕτως βαστάσει; ἢ δὸς τὰ ρ νομίσματα τῆς Εκκλησίας, ἢ πορεύθητι ἐπὶ σὴν πατρίδα· ἐπορεύθη οὖν ὁ Ρωμαῖος ὁ ἀπολυθεὶς ὑπὸ Επι-
C φανίου ἐπὶ τῆς Ρώμης. καὶ ἅπαντα καταπωλήσας τὰ αὐτοῦ, ἤνεγκεν τὰ χρήματα Επιφανίῳ. λαβὼν οὖν ταῦτα Επιφάνιος, διαδέδωκεν τοῖς χρείαν ἔχουσιν. ἔμεινεν δὲ ὁ Ρωμαῖος μετὰ Επιφανίου ἕως ἡμέρας θανάτου αὐτοῦ. ἔλαβεν δὲ Επιφάνιος τὰ ρ νομίσματα, καὶ ἔδωκεν τῷ Χαρίνῳ, λέγων πρὸς αὐτὸν· δέξαι τὰ ρ νομίσματα, ἃ ἔδωκα ὑπὲρ τοῦ ξένου. οὗτος δὲ κυνὸς ὄμματα ἔχων, ἔλαβεν τὰ νομίσματα παρὰ Επιφανίου· καὶ προσκαλεσάμενος ἅπαντας τοὺς Κληρικοὺς, ἔλεγεν αὐτοῖς· δεῦτε, λάβετε τὰ ρ
D νομίσματα, ἃ ἦν διασκορπίσας Επιφάνιος· ἀπήτησα γὰρ αὐτὸν πάντα. οἱ Κληρικοὶ οὖν οὐ συνευδόκησαν τῇ κακῇ γνώμῃ τῷ Χαρίνῳ· ἀλλ' εἶπον πρὸς αὐτὸν· ἄπελθε πάρ οὗ ἔλαβες, ἀπόδος αὐτὰ, οὗτος δὲ οὔτε οὕτως ἀπέδωκεν αὐτὰ Επιφανίῳ. πάμπολλα οὖν δεινὰ ἐχρήσατο ὁ Χαρῖνος Επιφανίῳ· αὐτὸς δὲ ἐν οὐκ δενὶ ὅλως ἐμηνίασεν αὐτῷ.

Ποτὲ οὖν ἀρίστου ὄντος ἐν τῷ Επισκοπείῳ, εἶχεν Επιφάνιος ἅπαντας τοὺς Κληρικοὺς ἐπὶ τραπέζης. ἦν δὲ ἔθος Επιφανίῳ ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ κρατεῖν τὰ ἅγια ΕΥαγγέλια, νυκτὸς καὶ ἡμέρας διδάσκειν τὸν θεῖον λόγον.

τοῦ οὖν

τῶ ὄν Επιφανίω διδάσκοντ@ ἐπὶ τραπέζης τὰς ἀρισθέντας, ὄρνεον τὸ καλούμενον κόραξ ἀποδίδωσι φωνὴν αὐτόνως. εἶπεν ὁ Χαρῖν@ τοῖς ἀρισθέσιν. τίς ἐξ ὑμῶν γινώσκ τί ἀπεφθέγξατο ὁ κόραξ; ἦν δὲ Επιφάνι@ λαλῶν τὸν θεῖον λόγον. πάλιν ὄν ὁ κόραξ ἀποδίδωσι τὴν αὐτὴν φωνήν· εἶπεν δὲ πάλιν ὁ Χαρῖν@· τίς ἐξ ὑμῶν γινώσκ τί λέγ ὁ κόραξ; ἦν δὲ πάλιν Επιφάνι@ διδάσκων ἅπαντας ἐπὶ ἀρίστ· πάλιν ὄν ἀποδίδωσι τρίτην φωνὴν ὁ κόραξ. εἶπεν δὲ πάλιν ὁ Χαρῖν@ τοῖς ἐπὶ ἀρίστ· εἶπον ὑμῖν, τίς ἐξ ὑμῶν οἶδεν τί λαλεῖ ὁ κόραξ; ὁ ὄν Επιφάνι@ μηδὲν ἀδημονήσας· ἀλλ' ἐν τῶλλῃ κατασάσ εἶπεν τῷ Χαρίνῳ· ἐγὼ γινώσκω τί εἶπεν ὁ κόραξ. εἶπεν δὲ Χαρῖν@· ἀνάγγειλόν μοι, καὶ ἔσῃ πάντων τῶν ἐμῶν ἄρχων. εἶπεν δὲ Επιφάνι@ πρὸς τὸν Χαρῖνον· εἶπεν ὁ κόραξ, ὅπως μὴ ἦς Διάκον@. ἐπὶ τῷ λόγῳ ὄν Επιφανίω ἔπεσεν τρόμ@ ἐπὶ Χαρίνῳ, καὶ ἀπέτι ἐλάλησε. ἀδὲ ἔφαγέν τι ἢ ἔπιεν· ἀλλὰ βασάσαντες αὐτὸν οἱ παῖδες αὐτ, ἀπήνεγκαν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτ, καὶ ἔθηκαν ἐπὶ κλίνης· ᾗ τῇ ἑῴθεν ἀπέθανεν ἐπὶ τῆς κοίτης αὐτ. εἶχεν δὲ γυναῖκα πιστοτάτην· τέκνον δὲ αὐτῆς οὐχ ὑπῆρχεν. ἅτις προσήνεγκεν Επιφανίῳ πάντα· ἣν καὶ ἐποίησεν διάκονον τῆς Ἐκκλησίας. ἡ δὲ χεὶρ αὐτῆς ἦν παρειμένη δεκαετῆ χρόνον. ὡς ὄν ἐκράτησεν αὐτὴν Επιφάνι@, ὅπως σφραγίσ αὐτὴν, αὐθέως ὑγίανεν, καὶ ἐκκρίθη τῶ πόνῳ· ἀπὸ τῆς ἡμέρας ὄν, ἧς Επιφάνι@ ἐλάλησεν Χαρίνῳ, καὶ σὺν τῷ λόγῳ αὐτ ἔλαβεν τὴν ἀπόφασιν ἀπὸ Κυρίου, φόβῳ καὶ τρόμῳ ἅπαντες οἱ Κληρικοὶ ὑπετάσσοντο Επιφανίῳ.

A Cúmqve in mensa doceret prandentes Epiphanius, avis, qvæ dicitur corvus, intensè vocem emisit. Dixit autem Charinus prandentibus: Qvisnam ex vobis novit, qvid locutus sit corvus? Verbum autem divinum exponebat Epiphanius. Eandem vocem rursus emittit corvus. Dixit autem rursus Charinus: Qvis ex vobis novit, qvid dicat corvus? Epiphanius verò rursus omnes docebat in prandio. Porrò autem rursus qvoqve tertiam vocem emittit corvus. Dixitqve rursus Charinus iis, qvi erant in prandio: Dixi vobis; Qvisnam vestrûm novit, qvid dicat corvus? Epiphanius nihil solicitus, sed placido vultu dixit Charino: Ego novi, qvid dicat corvus. Tum Charinus Epiphanio: Annuncia mihi, & eris omnium meorum dominus. Cui respondit Epiphanius: Dixit corvus, te non futurum amplius Diaconum. Post sermonem hunc autem tremor invasit Charinum; nec locutus est amplius, aut comedit, aut bibit: sed eum portantes ejus pueri tulerunt in domum suam, & posuerunt in lecto. Manè verò mortuus est in lecto suo. Habebat autem uxorem fidelissimam, nec erat eis filius. Ea B obtulit omnia Epiphanio: Qvam etiam fecit Diaconissam Ecclesiæ. Laboraveverat autem ejus manus paralysi tempore decem annorum. Postqvam ergo eam tenuit Epiphanius, ut eam signaret, statim convaluit, & liberata fuit à doloribus. Ab illo ergo die, qvo Charino sermonem locutus est Epiphanius, & una cum sermone ipse accepit sententiam à Domino, omnes clerici timore & tremore subjecti erant Epiphanio. C

Ην γὰρ καὶ τοῦτο πεφυλαγμένον τῷ μακαρίῳ· ἐν γὰρ τῇ ὥρᾳ τῆς προσενέξεως ὀδέποτε ἐτελείωσεν τὴν προσένεξιν, ἕως ὄ ἴδεν τὴν ὀπτασίαν· εἰώθ ὁ μακάρι@ λέγειν τὰς λόγας, καὶ εὐθέως ἀπεκαλύπτετο αὐτ. ποτὲ ὄν εἰπὼν τρίτον τὸν λόγον, οὐκ ἐγένετο τὰ τῆς ὀπτασίας. τοῦτο δὲ πενθοῦντ@, καὶ δεομένου ὥστε μηνυθῆναι τὴν αἰτίαν Επιφανίῳ, πρῶτον ἐπέχ τῷ ἐξ ἀριστερῶν Διακόνῳ τὸ ῥιπιστήριον διακρατοῦντι τὸ λειτουργικόν. ὡς δὲ ἐπέχεν τοῦτο θεωρεῖ Επιφάνι@, ὅτι ἐπὶ τὸ μέτωπον αὐτοῦ ἐφέρετο ἡ λέπρα. ἦν δὲ τοῦτο κατάδηλον D XXXVIII. Porrò autem hoc qvoqve servabat Epiphanius: Tempore oblationis nunqvam perficiebat oblationem, donec vidisset visionem. Consveveratqve beatus præfari verba qvædam, & ei statim revelabatur. Cùm itaqve aliqvando ter dixisset sermonem, nulla ei se obtulit visio. Cùm is autem lugeret & oraret, ut sibi causa significaretur, primum observat Diaconum, qvi à sinistris tenebat ventilabrum ministratorium. Qvem cùm observaret, considerat Epiphanius in ejus fronte apparere lepram. Nulli autem erat mani-

festum, diaconum eo morbo laborare. Epiphanius itaqve manum extendit, & instrumentum levavit ministratorium, ei benignè dicens: Vade, fili, in domum tuam, & ne modo sumas divina mysteria. Ipse autem statim egressus est, & ivit in domum suam. Datqve Epiphanius ventilabrum alii Diacono. Cúmqve divina verba incepisset cum metu & lachrymis, ubi perfecit, statim vidit visionem. Post Ecclesiæ autem dimissionem, accersito Diacono, ex eo sciscitatur causam. Cúmqve is diceret, qvòd illa nocte dormierat cum uxore: accersito toto ordine sacrato, eis benignè dixit Epiphanius: Qvicunqve, ò filii, clero digni estis habiti, solvite calceamenta vestra, ut non in iis ingrediamini, & ut colatis virum sanctum, qvi in Ecclesia prædicat & dicit: Et habentes uxores, tanqvam non habentes. Ex hoc ergo non amplius ordinabat Epiphanius eos, qvi haberent uxorem, sed viros sanctos, qvi vitam exercebant monasticam, & viduos viros probatos. Licebat enim verè videre Ecclesiam, tanqvam pulchram sponsam ornatam sacerdotio.

A πᾶσιν, ὅτι ἀναίτιος οὐκ ἦν. ὁ οὖν Επιφάνιος ἐξέτεινεν τὴν χεῖρα· καὶ τὸ λειτουργικὸν σκεῦος ἐκούφισεν, λέγων πρὸς αὐτὸν μετ' εὐμενείας· ἄπελθε, φησὶ, τέκνον ἐν τῷ σῷ οἴκῳ, καὶ τῶν θείων μυστηρίων μὴ μεταλάβῃς ἄρτι. εὐθέως δὲ αὐτὸς ἐξῆλθεν, καὶ ἐπορεύθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. δίδωσι δὲ Επιφάνιος ἄλλῳ Διακόνῳ τὸ ῥιπιστήριον. καὶ ἀρξάμενος τῶν θείων λόγων μετὰ φόβου, καὶ δακρύων, ὡς ἐτελείωσεν, εὐθέως ἴδεν τὴν ὀπτασίαν. μετὰ δὲ τὴν ἀπό-
B λυσιν τῆς Εκκλησίας, προσκαλεσάμενος Επιφάνιος τὸν Διάκονον, ἠρώτα μαθεῖν θέλων τὴν αἰτίαν· τοῦ δὲ λέγοντος, ὅτι τὴν νύκτα ἐκείνην μετὰ τῆς γυναικὸς αὐτοῦ ἐκοιμήθη, προσκαλεσάμενος Επιφάνιος ἅπαντα τὸ ἱερατεῖον, εἶπεν πρὸς αὐτοὺς μετ' εὐμενείας· ὅσοι, φησὶ, τέκνα κατηξιώθητε τοῦ κλήρου, λύσατε τὰ διαβήματα ὑμῶν, τοῦ μὴ βαίνειν ἐπὶ τούτοις. ὅπως θεραπεύσητε ὅσιον ἄνδρα τὸν ἐπ' Εκκλησίαις κηρύττοντα, καὶ λέγοντα· καὶ
C οἱ ἔχοντες γυναῖκας ὡς μὴ ἔχοντες. ἐκ τότε οὖν οὐκέτι ἐχειροτόνει Επιφάνιος ἔχοντα γυναῖκα, ἀλλὰ ἄνδρας ὁσίους, τὸν μονήρη βίον μετερχομένους καὶ ἄνδρας χήρους δεδοκιμασμένους. ἦν γὰρ ἀληθῶς ἰδεῖν τὴν Εκκλησίαν, ὡς νύμφην καλὴν περικεκοσμημένην ἀπὸ τῆς ἱερωσύνης.

ΠΟΛΥΒΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΠΟΛΕΩΣ ΡΙΝΟΚΟΡΟΥΡΩΝ ΕΙΣ ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΤΟΥ ΒΙΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ἡμῶν Επιφανίȣ Επισκόπȣ πόλεως Κωνςαντίας.

POLYBII EPISCOPI RHINOCORURORUM, RELIQVA S. EPIPHANII VITA.

ΔΟΞΑ τῷ παρέχοντι ἡμῖν τὸ ζῇ Θεῷ τῶν ὅλων, καὶ δοξάζοντι τȣ̀ς δοξάζοντας αὐτὸν, καθώς φησιν ὁ θεῖος λόγος. ἀλλ' ἢ τȣ̀ς δοξάζοντάς με δοξάσω· καὶ ὁ ἐξȣθενῶν με ἀτιμασθήσεται. ἐγένετο Ιωάννην τὸν ὅσιον πατέρα ἀῤῥωςῆσαι ἀῤῥωςίαν, δι' ἧς καὶ ἀπέθανεν· καὶ δὴ συχεθεὶς ἐπὶ τῆς κλίνης αὐτȣ, προσκαλεσάμενός με, εἶπεν πρός με. τέκνον Πολύβιε. εἶπον δὲ πρὸς αὐτόν· τί θέλεις πάτερ; εἶπεν δέ μοι· ἐπεὶ δὴ Επιφάνιος διακωλύει ἅπερ ὁ Θεὸς δι' αὐτȣ̃ ἀπετέλει γράφεσθαι· λάβε δὴ ταῦτα τὰ χαρτία. ἕως γὰρ σήμερον ἅπερ ἴδον Επιφάνιον ποιȣ̃ντα, συνεγραφόμην, μὴ εἰδότος αὐτȣ̃. καὶ σὺ ȣ̃ν τέκνον τὰ ἀκόλȣθα ἀπὸ τῆς σήμερον ἡμέρας ὑπομνημάτιζε. ἔχει γάρ σοι ὁ Θεὸς προσθεῖναι χρόνον τῆς ζωῆς * Επιφανίȣ, τȣ̃το προσπραμένεις. ἀλλὰ βλέπε μὴ ἀμελήσῃς, κἀγὼ γὰρ ὑπὸ Θεȣ̃ κινȣ́μενος ταῦτα συνεγραφόμην. ἐγὼ γὰρ πορεύομαι τὴν ὁδὸν, καθὼς καὶ πάν-

Deest aliqvid.

A GLORIA Deo, qvi nobis præbet ut vivamus, & glorificat eos, qvi ipsum glorificant: qvemadmodum dicit verbum divinum: Glorificantes me, glorificabo: & qvi me spernit, spernetur. Accidit, ut Joannes sanctus Pater laboraret morbo, qvo etiam est mortuus. Cúmqve ægrotus jaceret in lecto, accersito mihi dixit: Fili Polybi. Ego verò ei dixi: Qvid jubes, Pater? Dixit autem mihi: Qvoniam prohibet Epiphanius, ne nos litterarum monimentis mandemus, qvæ Deus per ipsum peragit miracula, accipe has chartas. Nam in hodiernum usqve diem, qvæ ipsum vidi facientem, conscripsi, eo insciente. Tu qvoqve, ô fili, qvæ conseqventur ab hodierno die, manda literis. Deus enim tibi annos adjiciet, ut toto tempore vitæ permaneas apud Epiphanium. Sed vide, ne negligas. Nam ego qvoqve à Deo motus hæc conscripsi. Ego enim vado ea via, qva omnes,

XXXIX.

Epiphanii tom. 2.

qvi ſunt ſuper terram. Poſt hæc autem dixit Joannes: Voca mihi ſanctum Patrem noſtrum Epiphanium. Iviqve, & vocavi ipſum. Eo autem ingreſſo, dixit Joanni Epiphanius: Non curas, inqvit, ô Pater, Deum precari pro miſero peccatore Epiphanio? Dixit verò Joannes Epiphanio: Fac orationem, ô Pater, eſt enim qvod tecum loqvar. Epiphanius itaqve fecit orationem. Cùm nos autem dixiſſemus, Amen, dixit Joannes Epiphanio: Accede propius ad me, Pater. Et acceſſit propius. Dixitqve Joannes Epiphanio: Impone manus tuas oculis meis. Et vale ei dixit Joannes, & tradidit ſpiritum. In Joannis autem collum cadens Epiphanius, flevit, & eum eſt oſculatus, & magno dolore affectus eſt Epiphanius propter mortem Joannis.

A τες οἱ ἐπὶ τῆς γῆς. ταῦτα ὃ εἰπὼν Ιωάννης εἶπεν πρός με· κάλεσόν μοι τὸν ὅσιον πατέρα ἡμῶν Επιφάνιον. καὶ ἐπορεύθην, καὶ ἐκάλεσα αὐτόν. εἰσελθόντ@ δὲ αὐτὸ εἶπεν Επιφάνι@ πρὸς Ιωάννην· ἀμελεῖς, φησὶν πάτερ Ιωάννης τὲ εὐχεσθ ὑπὲρ τὲ ἁμαρτωλὲ Επιφανίε. εἶπεν ὃ Ιωάννης πρὸς Επιφάνιον· ποίησον εὐχήν, ὦ πάτερ, ἔχω γὰρ λαλῆσαί τι πρός σε. ὁ δὲν Επιφάνι@ ἐποίησεν τὴν εὐχήν. εἰπόντων δὲ πάντων τὸ ἀμὴν, εἶπεν Ιωάννης Επιφανίῳ· ἔγγισόν μοι πάτερ, καὶ ἤγγισεν αὐτῷ. εἶπεν δὲ Ιωάννης πρὸς Επιφάνιον. ἔπιθες τὰς χεῖράς σε ἐπὶ τὲς ὀφθαλμές μυ, καὶ ἄσπασαί με πάτερ· ἰδὲ γὰρ ἐκλείπω. καὶ ἐπέθηκεν Επιφάνι@ ἐπὶ τὲς ὀφθαλμὲς αὐτῷ, καὶ ἠσπάσατο αὐτόν. καὶ Ιωάννης παρέδωκεν τὸ πνεῦμα· καὶ ἔπεσὼν Επιφάνι@ ἐπὶ τὲ πρόχηλε Ιωάννε ἔκλαυσεν αὐτὸν, καὶ ἐλυπήθη Επιφάνι@ ἐπὶ τῇ τελευτῇ Ιωάννε.

B

XL. Cùm autem Epiphanius aliqvando cecidiſſet in faciem, ut Deum oraret, ut eum adjuvaret ad ædificandum domum nomini ejus, (erat enim prima Eccleſia parva pro multitudine eorum, qvi ingrediebantur) cùm pronus, inqvam, jaceret in faciem Deum orans, vox ad eum facta eſt: Epiphani, inqviens. Eam autem vocem ſæpè erat ſolitus audire Epiphanius. Dixit itaqve non conturbatus: Qvid eſt, Deus mi? Rurſusqve dixit vox eadem: Incipe ædificare ædem. Epiphanius autem protinus id non negligens, exiit, & fecit orationem, & totam loci conſeqventiam deſignavit, & adhibuit artifices. Ædis verò ædificationi præerant ſexaginta, & magna multitudo, qvæ ei rei miniſtraret. Erant autem tunc in civitate Gentiles viri divites & pecuniis, & poſſeſſionibus.

B

C

γένετο πρὸς αὐτόν. Επιφάνιε, φησίν· ὁ δὲ Επιφάνι@ εἰώθη πολλάκις ἀκύειν τοιαύτης φωνῆς· μὴ ταραχθεὶς ὃν εἶπεν· τί ἐστιν ὁ Θεός μυ; καὶ πάλιν· ἄρξαι τὲ οἰκοδομεῖν τὸν οἶκον. ὁ δὲ Επιφάνι@ εὐθέως μὴ μελήσας, ἐξῆλθεν, καὶ ἐποίησεν τὴν εὐχὴν, καὶ πᾶσαν τὴν ἀκολουθείαν τὲ τόπε, καὶ παρέσησεν τεχνίτας. ἦσαν δὲ οἱ ἄρχοντες τῆς οἰκοδομῆς τὲ οἴκε ξ', καὶ πλήθη πολλὰ εἰς τὴν τέτων ὑπηρεσίαν. ἦσαν δὲ τότε Ελληνες ἐν τῇ πόλ πλέσιοι ἄνδρες, ἐπὶ πυκνεύσ χρημάτων τε καὶ κτημάτων.

D

XLI. Erat autem qvidam, qvi vocabatur Draco, qvi à plurimis dicebatur magnus Draco. Is habebat filium. Vocabatur verò ipſe qvoqve Draco. Is in dextero latere laborabat gravi æſtu. Cúmqve pater ejus multa conſumpſiſſet in medicos, id ad ſanitatem nihil ei profuerat. Magnus ergo ille Draco ſe malè gerebat in Epiphanium & verbis & factis. Epiphanius autem ſi qvando eum videbat, primus ſalutabat. Cúmqve aliqvando tranſiret Epiphanius per locum,

Ην δέ τις καλόμεν@ Δράκων· ᾧ δὲ πλείσοις ἐλέγετο ὁ μέγας Δράκων. ἔτ@ εἶχεν υἱόν· ἐκαλεῖτο δὲ καὶ ἔτ@ Δράκων. ἔτ@ ἀπὸ ναύσων@ δεινῶ ἔπαθεν τὴν δεξιὰν πλευράν. καὶ πολλὰ ὁ πατὴρ αὐτῷ εἰς τὲς ἰατρὲς καταδαπανήσας, ὐδὲν ὠνήσατο τῆς ὑγείας. ὁ ὃν μέγας Δράκων πολλὰ ἐπεδείκνυεν κακὰ πρὸς Επιφάνιον διὰ λόγων, καὶ ἔργων. ὁ δὲ Επιφάνι@ ἡνίκα τότον ἑώρα, πρῶτ@ προσεκύνει. ποτὲ δὲν Επιφάνι@ παριὼν διὰ τόπε,

ὡς ἦσαν ἅπαντες οἱ πλούσιοι ἐν τῷ τόπῳ καθήμενοι ἐπὶ σελλίων. ἦν δὲ καὶ ὁ μέγας Δράκων, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ ἀσθενῶν ἐν τῷ τόπῳ. ὡς οὖν ἴδον Επιφάνιον κατεγέλων αὐτοῦ· ὁ δὲ Επιφάνιος ἐγγίσας καὶ προσκυνήσας τούτους, ἐκράτησεν τὸν μικρὸν Δράκοντα ἀπὸ τῆς χειρὸς αὐτοῦ οὕτως λέγων, Δράκων, φησὶ γενοῦ καὶ αὐτὸς ὑγιαίνων. καὶ εὐθέως σὺν τῷ λόγῳ Επιφανίου, ἐγένετο ὑγιὴς ὁ Δράκων. καὶ ἰδόντες ἅπαντες ἐξέστησαν. ἰδὼν δὲ ὁ Δράκων ὃ ἐποίησεν Επιφάνιος, ἀπὸ φόβου καὶ τρόμου οὐκέτι ἠδυνήθη περιπατεῖν ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ τοῖς αὐτοῦ ποσὶν ὡς εἰώθει· ἀλλὰ βαστάσαντες αὐτὸν ἔθηκαν ἐπὶ κλίνης. καὶ τῇ ἕωθεν, ἔρχεται ἡ γυνὴ τοῦ Δράκοντος· καὶ δέεται Επιφανίου, ὅπως ἐλθὼν, καὶ ποιήσας εὐχὴν τοῦτον ἐγείρει. ὁ οὖν Επιφάνιος ἐπορεύθη ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Δράκοντος· καὶ εὐξάμενος, εὐθέως ἀνέστη ὁ Δράκων ἀπὸ τῆς κλίνης αὐτοῦ. τῇ οὖν ἕωθεν λαβὼν πεντακισχίλια νομίσματα, ἤνεγκεν Επιφανίῳ· ὁ δὲ Επιφάνιός φησιν· ἐμοὶ τέκνον ἀρκέσει εἷς χειτωνίσκος ἐπὶ τοῦ σωματίου, καὶ ἄρτοι χυδαῖοι μετὰ ὕδατος πινομένου. τί μοι, φησὶ, προσάγεις βάρος, ἐμοῦ μὴ θέλοντός σε βαρεῖσθαι; ἀλλ' εἰ θέλεις δοξασθῆναι· ἄπελθε καὶ προσπράμεινον τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ· καὶ πάρεχε ταῦτα τοῖς κάμνουσι, καὶ κοπιῶσιν. ἐποίησεν δὲ ὁ Δράκων οὕτως, καὶ παρεκάλεσεν Επιφάνιον, καὶ ἐβάπτισεν αὐτὸν, καὶ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ.

Αλλος δέ τις Συνέσιος ὀνόματι καὶ αὐτὸς πλούσιος ὤν, ἕλλην δὲ ὑπῆρχεν· οὗτος εἶχεν υἱὸν μονογενῆ ἐτῶν ιγ. τούτῳ πάθος ἀνῆλθεν, καὶ περιεκύκλωσεν αὐτοῦ τὸν αὐχένα, καὶ ἀπέπνιξεν αὐτὸν, καὶ ἀπέθανεν· καὶ ἦν πένθος καὶ κοπετὸς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ. εἷς δέ τις Ερμείας ὀνόματι Χριστιανὸς, εἶπεν τῇ μητρὶ τοῦ παιδός· κυρία, δυσώπησον παραγενέσθαι τὸν μέγαν Επιφάνιον, καὶ ἤγειρεν ἂν τὸν παῖδα. τῆς δὲ πιστευσάσης, εὐθέως ἀποστέλλει τὸν Ερμείαν πρὸς Επιφάνιον. ἦν γὰρ ὁ Ερμείας οἰκεῖος αὐτοῦ· ἐλθὼν δὲ ὁ Ερμείας εἶπεν πρὸς Επιφάνιον· Κύριε ὁ κύριός μου Συνέσιος ἀπέστειλέν με πρὸς σὲ, ὅπως ἄγω σε ἐπὶ τοῦ οἴκου αὐτοῦ, καὶ δεηθῇς τῷ Θεοῦ περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ, ὅτι ἀπέθανεν, ὅπως ἀναστῇ· τότε δὲ Επιφάνιος ἔλαβέν με, καὶ ἐπορεύθημεν ἐν τῷ οἴκῳ Συνεσίου. καὶ ὡς ἦλθεν

A ubi in sedibus sedebant omnes divites, erat magnus qvoqve Draco, & ejus filius ægrotus in eo loco. Cùm autem Epiphanium vidissent, eum irridebant. Cùm verò appropinqvâsset Epiphanius, & eos salutâsset, manu tenuit ægrotum Draconem, sic dicens: Draco, tu qvoqve esto sanus. Et statim cum oratione Epiphanii factus est sanus. Draco autem, & qvi viderunt, omnes obstupuerunt. Cùm autem vidisset Draco, qvod fecerat Epiphanius, præ timore & tremore non potuit amplius, ut solebat, ire domum, ambulans suis pedibus, sed portatus. Fuitqve positus supra lectum. Manè verò B venit uxor Draconis, & rogat Epiphanium, ut veniens & emittens orationem, eum faciat surgere. Epiphanius itaqve ivit in ædes Draconis. Cúmqve ipse esset precatus, Draco surrexit protinus. Qvi accepit qvinqve millia nummorum, & eos obtulit Epiphanio. Dicit autem Epiphanius: Mihi, fili, una sufficit tunicella super hoc corpusculum, & panes vulgares cum potu aqvæ. Cur mihi, inqvit, onus imponis, cùm ego nolim te gravari? Sed si velis gloriam conseqvi, vade, & mane in templo Dei, & præbe illos laborantibus. Sic autem fecit Draco, C rogavitqve Epiphanium, & baptizavit ipsum, & uxorem ejus, & filium.

XLII. Qvidam autem alius, nomine Synesius, qvi ipse qvoqve erat dives, sed gentilis, habebat filium unigenam, tredecim annos natum. Eum morbus invasit, & collum ejus circumdedit, & eum suffocavit, & est mortuus. Eratqve magnus luctus & planctus in domo ejus. Qvidam verò Hermeas nomine, Christianus, dixit ma- D tri pueri: Domina, utinam adesset magnus Epiphanius: Is puerum suscitaret. Ea autem credens, statim Hermeam misit ad Epiphanium. Erat enim Hermeas ei familiaris. Cúmqve venisset Hermeas, dixit Epiphanio: Domine mi, dominus meus Synesius misit me ad te, ut te ducam in domum suam, & roges Deum pro filio ejus, qvi est mortuus, ut resurgat. Tunc me accepit Epiphanius, & ivimus in domum Synesii. Cúmqve domum esset ingres-

ſus Epiphanius, cecidit humi uxor Syneſii, hæc verba dicens Epiphanio: Veniſti huc, qvi es magnus medicus Chriſtianorum; videamus artem tuam in filium, & accipiamus curati experientiam: & ſic ad tuum Chriſtum accedamus. Cùm hæc dixiſſet mulier, dixit ei Epiphanius: Si credideris Crucifixo, videbis filium tuum ambulantem. Dixit autem muliercula: Sed nihil aliud cogito in animo, niſi mentem adhibere Crucifixo. Cùm itaqve Epiphanius ad lectum acceſſiſſet, & collum pueri contrectâſſet, & ejus cervicem fricâſſet, dixit ei vultu hilari: Euſtorgi. Is autem protinus aperuit oculos, & ſedit ſuper lectum: & admiratione perculſi ſunt, qvi erant in domo. Cùm verò vidiſſet mater Euſtorgii id, qvod factum fuerat per Epiphanium in puero, accepit tria millia nummûm & obtulit Epiphanio. Dixit autem ei Epiphanius: Eis ego non utor, ô mulier ingenua: ſed maritus tuus eos accipiet, & ibit ad domum ejus, qvi tuum excitavit filium, & dabit iis, qvi laborant. Sic autem fecit Syneſius. Fuitqve illuminatus ipſe, & uxor ejus, & filius, qvem mortuum ſuſcitârat Epiphanius.

XLIII. Cum aliqvando eſſemus in æde, & nullus eſſet alius, dixit mihi Epiphanius: Fili Polybi, qvoniam opus habet Eccleſia Presbytero in locum patris noſtri Joannis, volo, ô fili, ut ſis in illius ordine. Cùm ego autem ea, qvæ dicebantur, ægrè ferrem, & verbis plurimis recuſarem, venit tempus Eccleſiæ, ut divinum faceremus officium. Ingredientibus verò nobis omnibus cum Epiphanio in Eccleſiam, in animo habui aufugere, Presbyteri onus grave eſſe exiſtimans. Qvando autem pervenimus ad ſuggeſtum, Epiphanius me manu tenens, dixit mihi: Mane in hoc loco usqve ad tempus. Admirati ſunt, qvi hunc ſermonem audièrunt. Ego certè non potui amplius ex eo loco pedem levare: ſed eram veluti ferreis clavis confixus. Qvando autem fuit completa tota conſeqventia, tunc miſit unum ex Diaconis, & me duxit ad altare, & ordinavit Presbyterum. Poſt Eccleſiæ verò dimiſſionem, præ metu cecidi in lectum, & valde in grabbato comprimebar, donec Epiphanius ingreſſus eſt, & oravit: & ſtatim ſurrexi.

A Επιφάνιος ἐν τῷ οἴκῳ, ἔπεσεν ἡ γυνὴ Συνεσίου ἐπὶ τὴν γῆν, τοιούτους λόγους λέγουσα πρὸς Επιφάνιον· ἦλθες ἐνθάδε ὁ μέγας ἰατρὸς τῶν Χριστιανῶν· δεῖξον τέχνην, ἴδομεν, λάβομεν πείραν ἰατρευθέντες, καὶ οὕτω προσέλθωμεν τῷ Χριστῷ σου. ταῦτα δὲ εἰπούσης τῆς γυναικὸς, εἶπεν Επιφάνιος πρὸς αὐτήν· ἐὰν πιστεύεις τῷ ἐσταυρωμένῳ, ὄψῃ τὸν παῖδα περιπατοῦντα. εἶπεν δὲ τὸ γύναιον· ἄλλο οὐδὲν εὑρίσκετο ἐν λογισμῷ μου, ἢ τὸ μόνον προσέχειν με τῷ ἐσταυρωμένῳ. ὁ οὖν Επιφάνιος προσεγγίσας ἐπὶ τῆς κλίνης, καὶ ἁψάμενος τοῦ τραχήλου τοῦ παιδαρίου, καὶ διατρίψας αὐτοῦ τὸν αὐχένα, εἶπεν πρὸς αὐτὸν ἱλαρῷ τῷ προσώπῳ· Ευστόργιε. ὁ δὲ παῖς εὐθέως ἀνέῳξεν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ ἀνεκάθισεν ἐπὶ τῆς κλίνης· καὶ ἐθαμβήθησαν οἱ ἐν τῷ οἴκῳ. ἰδοῦσα οὖν ἡ μήτηρ Ευστοργίου τὸ γινόμενον διὰ Επιφανίου ἐπὶ τὸ παιδίον, λαβομένη τρισχίλια νομίσματα, ἤνεγκεν Επιφανίῳ. εἶπεν δὲ Επιφάνιος πρὸς αὐτήν. τούτοις, φησὶν, ἐγὼ οὐ χρῶμαι, ὦ ἐλευθέρα. ἀλλὰ λαβὼν αὐτὰ, φησὶ, Συνέσιος ὁ σύμβιός σου, ἀπελεύσεται ἐπὶ τὸν οἶκον τοῦ ἐγείραντος τὸν υἱόν σου, καὶ ἀποδώσει τοῖς κοπιῶσιν. ἐποίησεν δὲ Συνέσος οὕτως. ἐφωτίσθη δὲ αὐτὸς, καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ, καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὃν ἤγειρεν τεθνεῶτα ὁ Επιφάνιος.

Ποτὲ οὖν ὄντων ἡμῶν ἐν τῷ οἴκῳ, καὶ μηδενὸς ὄντος ἑτέρου· εἶπεν πρός με ὁ Επιφάνιος· τέκνον Πολύβιε, ἐπειδὴ χρείαν ἔχει ἡ Εκκλησία Πρεσβυτέρου εἰς τὸν τόπον τοῦ πατρὸς ἡμῶν Ιωάννου, θέλω σε, τέκνον, εἶναι ἐν τῇ τάξει ἐκείνου. ἐμοῦ δὲ βαρέως φέροντος ἐπὶ τοῖς λαλουμένοις, καὶ παραιτουμένου ἐπὶ πλείστοις λόγοις· ἔφθασεν ὁ καιρὸς τῆς Εκκλησίας, τοῦ ποιῆσαι τὸ ἔργον τοῦ Κυρίου. ἡμῶν δὲ ἁπάντων εἰσερχομένων μετὰ Επιφανίου ἐπὶ τῆς Εκκλησίας, ἔσχον λογισμὸν τοῦ ἀποδράσαι, βάρος ἡγούμενος τὸ φορτίον τοῦ Πρεσβυτέρου. ὅτε οὖν ἔφθασεν ἐπὶ τὸ βῆμα, κρατήσας με Επιφάνιος τῆς χειρὸς, εἶπεν πρός με. μένε ἐπὶ τῷ τόπῳ, ἕως καιροῦ. ἐξίσταντο δὲ πάντες οἱ ἀκούοντες τὸν λόγον τοῦτον. ἐγὼ οὖν οὐκέτι ἠδυνήθην κουφίσαι μου τὸν πόδα ἐκ τοῦ τόπου· ἀλλ' ἤμην ὡς καθηλωμένος μετὰ σιδήρων. ὅτε δὲ ἐπληρώθη πᾶσα ἡ ἀκολουθία, τότε ἀπέστειλεν ἕνα τῶν Διακόνων, καὶ ἤγαγέν με ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου. καὶ ἐχειροτόνησέ με Πρεσβύτερον· καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς Εκκλησίας, ἀπὸ φόβου ἔπεσα ἐπὶ τῆς κλίνης, καὶ ἤμην συνεχόμενος ἐπὶ κραβάτου, ἕως οὖν ἦλθεν Επιφάνιος, καὶ ηὔξατο, καὶ εὐθέως ἀνέστην.

Interp. legit ποτέ.

* Τότε ἔν, παρεγένετό τις ἀπὸ Ἱεροσολύμων Διάκονος, καὶ ἀνήγγειλεν Ἐπιφανίῳ τὰ περὶ Ἰωάννου τοῦ Ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων, ὅτι φιλάργυρος, φησίν ἐστιν, καὶ τὰ χρήματα ἐναποκλείων ἐνδεομένοις οὐ παρέχει. ἦν δὲ ὁ Ἰωάννης ἔτος οἰκήσας ἐν τῷ μοναστηρίῳ τοῦ μεγάλου Ἱλαρίωνος, ὡς Ἐπιφάνιος συνῴκησεν ἀυτῷ. ὁ οὖν Ἐπιφάνιος ἔγραψεν ἐπιστολὴν τῷ Ἰωάννῃ, περὶ τοῦ ἐλεεῖν τοὺς χρείαν ἔχοντας. ὁ δὲ Ἰωάννης οὐδὲν τῆς ἐπιστολῆς ἐποίησεν, μετὰ δὲ χρόνον οὐ πολὺν εἶπεν Ἐπιφάνιος πρός με· δεῦρο δὴ τέκνον πορευσώμεθα εἰς Ἱερουσαλήμ· καὶ προσκυνήσαντες ἀναλύσωμεν. ἀπάραντες οὖν ἀπὸ Κύπρου ἀπεπλεύσαμεν ἐν Καισαρείᾳ τῇ Φιλίππου· κἀκεῖθεν ἀνέβημεν εἰς Ἱεροσόλυμα· καὶ ἐλθόντες καὶ εὐξάμενοι ἀνέβημεν εἰς τὸ Ἐπισκοπεῖον· καὶ ἰδὼν Ἰωάννης τὸν Ἐπιφάνιον, καὶ ἐχάρη χαρὰν μεγάλην· εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος τῷ Ἰωάννῃ· δός μοι, φησὶν οἶκον, τέκνον, ἐπὶ τὸ μεῖναι. ἔδωκεν δὲ ἡμῖν κάλλιστον οἶκον. καθ' ἡμέραν οὖν ὁ Ἰωάννης ἐκάλει τὸν Ἐπιφάνιον ἐπὶ τραπέζης, καὶ πολυτέλειαν βρωμάτων, καὶ πομάτων ἔφερεν ἡμῖν ἐν τῇ τραπέζῃ· τῶν δὲ πενήτων ἀμοίρων ὄντων, καὶ ἀπὸ τούτων. ποτὲ οὖν εἶπεν Ἐπιφάνιος πρὸς Ἰωάννην· δός μοι φησὶν, ὦ πάτερ Ἰωάννης, ἄργυρον πρὸς ὑπηρεσίαν· ἔχω γὰρ θρέψαι Κυπρίους ἄνδρας· φαντάσω φησὶ τούτοις τῷ σῷ ἀργυρίῳ. τὰ γὰρ καλλισεύοντα ἐν τῷ σῷ οἴκῳ πάρεχε τῷ δούλῳ σου πρὸς δόξαν τὴν σὴν, καὶ ἔσομαι καυχώμενος ἐπὶ σοῖς ἔργοις· μόνον μνήμην ἄπεχε τῶν διδομένων. καὶ ὕστερον ἀποδῶ τὸ πρέπον. ὁ δὲ Ἰωάννης παρήγαγεν κατὰ πρόσωπον Ἐπιφανίου πολὺν ἄργυρον· εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος πρὸς Ἰωάννην· ἔστιν σοι, φησὶν, ἀποκείμενος καὶ ἄλλος ἄργυρος, ὦ πάτερ; εἶπεν δὲ Ἰωάννης πρὸς Ἐπιφάνιον, ἀρκεῖ σοι τέως ἔτος πρὸς σὴν ὑπηρεσίαν πάτερ. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος πρὸς Ἰωάννην· ἄγαγε κἀκεῖνον, πάτερ, ὅπως ξενισθῶμεν. τοῦ δὲ προσενέγκαντος καὶ τὸν λοιπὸν, εἶπεν Ἐπιφάνιος πρὸς Ἰωάννην. δός μοι τὰ φαντάζοντα τοὺς ἐλευθέρους. εἶπεν δὲ Ἰωάννης πρὸς Ἐπιφάνιον· ἄπαντα τὰ τέρποντα τοὺς σοὺς ἀνθρώπους δέξαι, καὶ διανόησον τοὺς ἐσθίοντας.

A XLIV. Aliqvando autem venit qvidam Diaconus Hierosolymis, & renunciavit Epiphanio de Joanne Episcopo Hierosolymitano, qvòd esset avarus, & includeret pecunias, & non suppeditaret indigentibus. Habitaverat autem hic Joannes in monasterio magni Hilarionis: qvo factum est, ut una qvoqve cum eô habitârit Epiphanius. Epiphanius itaqve scripsit epistolam ad Joannem de misericordia in eos, qvi indigent. Joannes autem epistolæ nullam habuit rationem. Non ita multo post tempore dixit mihi Epiphanius: Age fili, eamus Hierusalem, & cùm adoraverimus, revertemur. Cùm è Cypro autem solvissemus, navigavimus Cæsaream Philippi; & illinc ascendimus Hierusalem. Cúmqve egressi essemus & orâssemus, ascendimus in Episcopatum. Viditqve Joannes Epiphanium, & magno fuit affectus gaudio. Joanni autem dixit Epiphanius: Da mihi, Pater, domum ad manendum. Deditqve nobis domum pulcherrimam. Qvotidie autem vocabat Joannes Epiphanium ad mensam, sumptuososqve cibos & potus nobis in mensam ferebat, [multúmqve argenti commutando afferebat in mensam:] qvo fiebat, ut pauperes non essent participes. Aliqvando verò dixit Joanni Epiphanius: Da mihi, ô Pater Joannes, argentum ad usum meum: Sunt mihi alendi viri Cyprii: eis exhibebo magnificam tui argenti speciem. Præbe servo tuo, qvæ sunt pulcherrima in domo tua, ad tuam gloriam, & de tuis factis gloriabor, ut qvi sim perpetuo monstrandus digito. Memineris tantùm eorum, qvæ dantur: & qvod oportet, postea tibi reddetur, Joannes autem produxit multum argenti in conspectum. Qvi dixit ei: Habéſne aliqvid aliud argenti repositum, ô Pater? Dixit autem Joannes Epiphanio: Hoc utiqve ad tuum usum tibi sufficiet, ô Pater. Dixitqve Joanni Epiphanius: Adduc illud qvoqve, Pater, ut magnificè accipiantur. Cùm is autem aliud qvoqve attulisset, dixit Joanni Epiphanius: Da mihi, qvæ ingenuis pulchram præbent speciem. Dixit ei Joannes: Accipe qvæcunqve sunt tuis hominibus delectationi, & eis utere in prandio.

XLV. Accepit itaqve Epiphanius argenti pondus circiter librarum mille qvingentarum, & ivimus in domum, qvæ data nobis fuerat à Joanne ad manendum. Erat autem qvidam argentarius, nomine Asterius. Is Româ venerat Hierusalem negocii obeundi gratia. Eum cùm accersivisset Epiphanius, & ei ostendisset argentum, cum eo convenit, & pactum iniit, venditóqve, auro ab eo accepto, qvod nocte & die distribuit egentibus. Interjectis autem aliqvot diebus, dixit Joannes Epiphanio: Redde mihi meum argentum, qvod tibi ad usum commodavi. Dixit Joanni Epiphanius: Patientiam in me habe, ô Pater. Sunt enim adhuc, qvos alam, & omnia reddam. Cùm ergo dies aliqvot rursus intercessissent, dixit Joannes Epiphanio, cùm essemus in templo, ubi repositum est lignum salutare: Jam dixi tibi, Redde mihi argentum, qvod tibi accommodavi. Epiphanius autem leniter & placidè dixit Joanni: Dixi tibi, Pater, me esse redditurum. Joannes verò ira plenus, apprehendit, & tenuit diploidem Epiphanii, ipsum in ea constringens, eiqve dixit: Non exibis, non sedebis, non ages in pace, donec reddideris argentum, impostor Epiphani: Da argentum, qvod à me accepisti commodato: Ecclesiæ redde, qvæ sunt Ecclesiæ. Epiphanius verò post hæc omnia conturbatus non fuit: sed erat idem in eo status. Mansit autem Joannes spacio duarum horarum tenens & injuria afficiens Epiphanium. Qvotqvot verò aderant, tristitia sunt affecti, eo qvod adessent, & audirent aspera verba Joannis. Epiphanius autem nihil commotus, expuit in ejus faciem, & statim fuit excæcatus. cecidítqve metus super omnes, qvi aderant. Joannes verò pronus cecidit ad pedes Epiphanii, orans, ut visum reciperet. Eo autem dicente: Vade, & Crucem adora venerandam, eaqve id tibi præbebit: perseverabat ipse rogans Epiphanium. Epiphanius verò cùm eum docuisset, manum ei imposuit, & apertus fuit dexter ejus oculus. Oravit autem Joannes etiam pro sinistro. Dixitqve Epiphanius Joanni: Non est meum, ô fili. Deus enim occlusit, Deus aperuit: Fecit, ut voluit, ut simus mode-

A Λαβὼν δὲ Ἐπιφάνι☉ ἀργυρίε ὁλκὴν ὡς χιλίων πενταποσίων λιτρῶν, ἐπορεύθημεν ἐπὶ τὸν οἶκον τὸν δοθέντα ἡμῖν ὑπὸ Ἰωάννε ἐπὶ τὸ καταμένειν. ἦν δέ τις ἀργυροπράτης, Ἀσέρι☉ ὀνόματι. ἔτ☉ ὢν ἦν ἀπὸ τῆς Ῥώμης διὰ πραγμάτων εἰς Ἱερσαλήμ· τοῦτον προσκαλεσάμεν☉ Ἐπιφάνι☉, καὶ δείξας αὐτῷ τὸν ἄργυρον, συμφωνήσας τε, καὶ ποιήσας μεθ' αὑτοῦ, ἐπίπρασεν αὐτῷ λαβὼν παρ' αὐτοῦ τὸ χρυσίον. καὶ δὴ λαβὼν Ἐπιφάνι☉ τὸ χρυσίον, νύκτά τε καὶ ἡμέραν διεδίδε τοῖς χρείαν ἔχουσιν. ἡμερῶν δ' διαγενομένων εἶπεν Ἰωάννης

B πρὸς Ἐπιφάνιον· ἀπόδ☉ μοι τ' ἄργυρον, ὃν ἔχρησά σοι πρὸς ὑπηρεσίαν. εἶπεν δ' Ἐπιφάνιος πρὸς Ἰωάννην· μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ, τέκνον, ὅτι ἔχω θρέψαι, καὶ πάντα ἀποδώσω. πάλιν δ' ἡμερῶν διαγενομένων, εἶπεν Ἰωάννης πρὸς Ἐπιφάνιον, ἑστώτων ἡμῶν ἐν τῷ ναῷ, ὅπε τὸ σωτήριον ξύλον ἀπόκειται. καὶ ἤδη εἶπόν σοι, ὅτι ἀπόδ☉ μοι τὸν ἄργυρον, ὃν ἔχρησά σοι. ὁ δ' ἦν Ἐπιφάνι☉ εἶπεν τῷ Ἰωάννῃ μετ' ἡσυχίας· εἶπόν σοι πάτερ, ὅτι ἀποδώσω σοι. ὁ δ' Ἰωάννης θυμῷ πολλῷ πληθεὶς ἐπελάβετο καὶ ἐκράτησεν τῆς διπλοΐδ☉ Ἐπιφανίε, συσφίγξας αὐτὸν ἐν αὐτῇ· καὶ λέγ☉ πρὸς αὐτόν. οὐκ

C ἐξέρχῃ, ὃ καθέζῃ, οὐκ εἰρηνεύεις, ἕως ἂ τὸν ἄργυρον δῷς, ὃν ἔχρησω παρ' ἐμοῦ, ἐπιθέτα Ἐπιφάνιε· ἀπόδ☉ τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ τῆς Ἐκκλησίας· ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις οὐκ ἐταράχθη Ἐπιφάνι☉· ἀλλ' ἦν ἡ αὐτὴ κατάστασις ἐν αὐτῷ. ἔμεινεν δὲ Ἰωάννης δύο ὡρῶν διάστημα κρατῶν, καὶ ἐνυβρίζων τὸν Ἐπιφάνιον. ἅπαντες δ' οἱ παρεστῶτες ἐραθύμησαν ἀπὸ τοῦ ἴσα, καὶ ἀκοὴν τῶν σκληρῶν λόγων τοῦ Ἰωάννε. ὁ δ' Ἐπιφάνι☉ μηδὲν ἀδημονήσας ἐνέφυσησεν εἰς τὸ πρόσω-

D πον Ἰωάννε, καὶ παραχρῆμα ἐτυφλώθη, καὶ φόβος ἔπεσεν ἐπὶ πάντας τοὺς παρεστῶτας· ὁ δ' Ἰωάννης ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον Ἐπιφανίε, ὅπως εὔξηται ἵνα ἀναβλέψῃ. τοῦ δὲ λέγοντ☉· ἄπελθε, φησὶ καὶ προσκύνησον τ' τίμιον ξυλον, καὶ παρέξ{ται} σοι τοῦτο· αὐτὸς ἐπέμψεν δεόμεν☉ Ἐπιφανίε. ὁ δ' Ἐπιφάνι☉ διδάξας ἕτον, ἐπέθηκεν αὐτῷ τ' χεῖρα, καὶ ἠνεῴχθη αὐτοῦ ὁ δεξιὸς ὀφθαλμός. ὁ δ' ἦν Ἰωάννης παρεκάλει καὶ ὑπὲρ ἑ ἀρίστε. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος πρὸς Ἰωάννην. ἐκ ἐμοῦ, φησὶ, τέκνον ἐστὶ τοῦτο. ὁ γὰρ Θεὸς ἔκλεισεν, ὁ Θεὸς ἠνέῳξεν· ἐποίησεν ὡς ἠθέλησεν, ὅπως σω-

Φρονισθῶμεν. ὁ δὲ Ἰωάννης παιδευθεὶς ὑ ἐλεγχθεὶς ὑπὸ δικαίου, ἐγίνετο ὅσιος ἐν πᾶσιν.

Ἐξερχομένων δὲ ἡμῶν τὴν πόλιν, τὸ ἀποπλεῦσαι ἡμᾶς ἐν Κύπρῳ, δύο ἐμπαῖκται ἦσαν ἐν τόπῳ. τῷ δὲ Ἐπιφανίῳ παραγενομένῳ, τὸν τόπον, εἶπεν πρὸς αὐτὸν ὁ εἷς· ὅσιε, φησὶ, πάτερ Ἐπιφάνιε ἐπίσκεψαι τὸν νεκρὸν, καὶ τὸ κάλυμμα ῥῖψον πρὸς τοῦτον. ὁ οὖν Ἐπιφάνιος ἀνάσας ταῦτα, ἔστη πρὸς ἀνατολὰς ὑπὲρ νεκροῦ τὴν δέησιν προσφέρων· καὶ δὴ ἀποδυσάμενος τὸν ἐπενδύτην, ἔῤῥιψεν πρὸς ἔνδυσιν τοῦ τεθνεῶτος. τῷ δὲ Ἐπιφανίῳ τὴν πορείαν ποιουμένῳ, φησὶν ὁ τὺς λόγους λαλήσας πρὸς τὸν πλασθέντα τὸν θάνατον· ἀνάστα, φησὶν, ἀντιπαρῆλθεν ὁ ἰδιώτης. τῷ δὲ ἀποκρινομένῳ μὴ διδόντος, πάλιν προσεκαλεῖτο. ὡς δὲ προσέσχεν ὅτι νεκρὸν, φησὶν πρὸς ἑαυτόν· δράμω, καὶ ἀπαγγείλω τῷ ξένῳ τὴν αἰτίαν, ὅπως τοῦτον ἀναστήσῃ. ὁ δὲ καταδιώξας ὀπίσω ἡμῶν, ἔπεσεν ἐπὶ τὴν γῆν δεόμενος Ἐπιφανίου, λέγων· δέομαι καὶ ἱκετεύω τὴν σὴν πατρωσύνην. βοήθησον, καὶ φείσαι τῆς ἡμῶν ἀφροσύνης. ὅτε γὰρ ἐφθεγξάμην πρὸς σὲ λέγων, ἐπένδυσον τὸν τεθνεῶτα, τῇ σύνεσιν ἐκείνῳ ἐφθεγξάμην τοὺς λόγους, καὶ ἀντιπαρῆλθες ἡμᾶς, ὦ πάτερ, ὑ πολύ· κἀγὼ λόγους ἐλάλησα πρὸς ἐμὸν ἑταῖρον. καὶ οὐκ ἦν φωνὴ, καὶ οὐκ ἦν ἀκρόασις. ἀλλὰ δεῦρο πάτερ ἀνάστησον τὸν τεθνηκότα, καὶ τὸν χιτῶνα, ὃν εἰλήφαμεν παρά σου λάβε. εἶπεν δὲ Ἐπιφανίος πρὸς τὸν λαλοῦντα· ἄπελθε τέκνον ἡ θάψον τοῦτον· πρῶτον γὰρ ἀπέθανεν καὶ τότε ᾔτησας τὸν ἐπενδύτην. κατελθόντων δὲ ἡμῶν πάλιν ἐν Καισαρείᾳ ἀπεπλεύσαμεν ἐν Κύπρῳ, ἡ ἀπεδέξαντο ἡμᾶς οἱ ἀδελφοὶ μετὰ χαρᾶς μεγάλης.

Ἦν δέ τις νομικὸς Ἰουδαῖος, Ἰσαὰκ ὀνόματι, ἀνὴρ δίκαιος, καὶ φυλάττων τὸν νόμον τὸν Μωσαϊκὸν μετὰ ἀκριβείας. ὅτος προσηλυτωθεὶς Ἐπιφανίῳ, καὶ κατηχηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ, ἐφωτίσθη. ἤμεθα οὖν οἱ τρεῖς μένοντες ἐν οἴκῳ ἑνί.

Ποτὲ οὖν ἡ ἀδελφὴ Ἀρκαδίου καὶ Ὁνορίου τῶν βασιλέων πάθος ἔσχεν· ἦν δὲ αὕτη ἐπὶ τῆς Ῥώμης· ἤκουσεν περὶ Ἐπιφανίου, ὅτι θεραπεύει ὁ Θεὸς δι' αὐτοῦ τοὺς ἀσθενοῦντας, ἀῦλη οὖν ἀπέστειλεν ἐν τῇ Κυπρίων, ἀγαγεῖν Ἐπιφάνιον ἐπὶ τὴν Ῥώμης. τῶν δὲ ἀπεσταλμένων

Asti. Joannes autem castigatus & convictus à viro justo, fuit sanctus in omnibus.

XLVI. Nobis verò aliqvando exeuntibus è civitate, ut navigaremus in Cyprum, erant duo illusores in eo loco. Cùm autem per locum transiret Epiphanius: ei dixit unus ex duobus: Sancte pater, vise mortuum, & super eum injice tegumentum. Cùm hæc ergo audiisset Epiphanius, stetit ad Orientem, pro mortuo offerens orationem. Cùmqve se suo exuisset indumento, projecit ad induendum mortuum. Iter autem faciente Epiphanio, is, qvi ea verba dixerat, dixit ei, qvi se mortuum simulabat: Surge, præteriit vir rudis & indoctus. Cùm is autem non responderet, rursus eum vocabat. Postqvam verò animadvertit eum esse mortuum, dicit apud se: Curram, & hospiti meam dicam culpam, ut eum excitet. Qvi nos assecutus, in terram cecidit, rogans Epiphanium, & ei dicens verba hujusmodi: Rogo, & supplico tuæ paternitati: Fer opem, & parce nostræ insipientiæ. Qvando enim te sum allocutus dicens: Indue mortuum, ejus consensu sum locutus: cúmqve tu non longè præteriisses, allocutus sum meum amicum, & in eo non erat vox, nec auditus. Sed age, inqvit, Pater, suscita mortuum, & qvam à te accepimus tunicam, eam accipe. Dixit autem Epiphanius ei, qvi loqvebatur: Vade, fili, & sepeli eum. Primùm enim est mortuus, & tunc ipsi petiisti indumentum. Cùm autem rursus venissemus Cæsaream, in Cyprum navigavimus. Fratres verò nos cum magno gaudio exceperunt.

XLVII. Erat autem qvidam legisperitus Judæus, Isaac nomine, vir pius, & qvi accuratè legem servabat Mosaicam. Is cùm sectatus esset Epiphanium, & catechesi fuisset institutus, est ab eo illuminatus. Eramus autem tres domi manentes.

Cor. προσηκολλημένος.

XLVIII. Aliqvando verò cùm soror Arcadii & Honorii Imperatorum ægrotaret, esset autem Romæ, audiit de Epiphanio, qvod Deus per eum sanaret ægrotos. Ea ergo misit in Cyprum, qvi Romam adducerent Epiphanium. Qvi autem missi fuerant,

cùm in Cyprum perveniſſent, oſtenderunt literas Epiphanio. Erat verò qvidam gentilis vir dives, lingvæ admodum impeditæ, nomine Fauſtinianus. Is exceperat viros miſſos ad Epiphanium, qvi adverſabatur admodum illi. His autem dicebat Fauſtinianus: Qvid huic impoſtori, tanqvam Deo, adhibetis animum? Frigida enim verba loqvitur, & nihil aliud: eſt autem peſſimis moribus. Qvodam verò die cùm adeſſet Epiphanius, eſſentqve opifices operantes in Eccleſia, erant etiam illic viri, qvi miſſi fuerant, prope Epiphanium. Erat autem Fauſtinianus qvoqve ſtans in eo loco. Cùm ex alto ergo cecidiſſet unus ex ædificatoribus, & deſcendiſſet ſupra caput Fauſtiniani: qvi ceciderat qvidem, nihil mali eſt paſſus: Fauſtinianus verò in faciem cecidit, & manſit mortuus. Epiphanius autem appropinqvans Fauſtiniano, eum tenuit manu, dicens: Surge, fili, in nomine Domini: Vade ſanus in domum tuam. Statim autem ſurrexit, & ivit in domum ſuam. Cùm autem audiviſſet uxor ejus, qvod factum fuerat, accepit mille nummos, & obtulit Epiphanio. Qvi ei dixit: Vade, filia, da eos iis, qvi laborant in Eccleſia, & habebis theſaurum apud altiſſimum. Sic autem fecit mulier.

XLIX. Qvi verò miſſi fuerant ab Imperatoribus, urgebant Epiphanium, ut navigaret Romam. Erat autem qvidam ex oratoribus clericus, Philo nomine vir ſanctus. Opus autem erat, in civitate Carpaſii in ſede collocare Epiſcopum. Eratqve is Diaconus. Hunc ergo ex DEI revelatione Epiſcopum ordinat Epiphanius in ſede civitatis & Eccleſiæ Carpaſii. Cùm ergo eſſet Romam profecturus Epiphanius, accerſit prius dictum Philonem Epiſcopum, datqve ei authoritatem Eccleſiæ Conſtantiæ, ut ſi fuerit opus clericis, ipſe ordinaret. Accepit autem Epiphanius me, & Iſaac, & Romam navigavimus. Erat verò magnus luctus & planctus in aula regia. Cùm enim ſoror Imperatorum Arcadii & Honorii laboraret in manu dextera, multa fecerant medici, nec ei qvicqvam profuerant. Morbus autem jam de cætero depaſcebat ejus carnes. Præ multa verò afflictione inſta-

καταντησάντων ἐπὶ Κύπρῳ, ἀπέδειξαν τὰ γράμματα Ἐπισκοπείῳ. ἦν δέ τις ἀνὴρ Ἕλλην πλούσιος σφόδρα μογιλάλος, καὶ ὄνομα αὐτῷ Φαυστινιανός. ὅτος ἐδεξιώσατο τοὺς ἄνδρας τοὺς πεμφθέντας πρὸς Ἐπιφάνιον· ἦν δὲ καὶ σφόδρα ἀντικείμενος Ἐπιφανίῳ. τούτοις ἔλεγεν ὁ Φαυστινιανός· τί, φησίν, προσέχετε, ὡς Θεῷ, τῷ Ἐπιφανίῳ; λόγους γὰρ ψυχροὺς λαλεῖ, καὶ οὐδὲν ἕτερον· κάκιστός ἐστι περὶ τοὺς λόγους. ἐν μιᾷ δὲ ἡμέρᾳ Ἐπισήκοντος Ἐπιφανίου, ὡς ἦσαν οἱ τεχνῖται ἐργαζόμενοι ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, ἦσαν καὶ οἱ ἄνδρες οἱ ἀπεσταλμένοι ἐγγὺς ἑστῶτες Ἐπιφανίου. ἦν δὲ καὶ Φαυστινιανὸς ἑστὼς ἐπὶ τοῦ τόπου. εἷς δέ τῶν οἰκοδόμων πεσὼν ἀπὸ ὕψους μεγάλου, καὶ ἐρχόμενος κατὰ κεφαλῆς Φαυστινιανοῦ, ὁ μὲν πεσὼν οὐδὲν κακὸν ἔπαθεν. ὁ δὲ Φαυστινιανὸς ἔπεσεν ἐπὶ πρόσωπον, καὶ ἔμεινε νεκρός· ἐγγίσας δὲ Ἐπιφάνιος Φαυστινιανῷ, ἐκράτησεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς χειρὸς λέγων. ἀνάστα, τέκνον, φησὶν, ἐν ὀνόματι Κυρίου· καὶ ἀπελθὲ ὑγιαίνων ἐν τῷ σῷ οἴκῳ. εὐθέως δὲ ἀνέστη ὁ Φαυστινιανὸς, καὶ ἐπορεύθη εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. ἀκούσασα δὲ ἡ τούτου γυνὴ τὸ γεγονὸς, λαβοῦσα χίλια νομίσματα προσήνεγκεν Ἐπιφανίῳ. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος πρὸς τὴν γυναῖκα. ἄπελθε, τέκνον, δὸς αὐτὰ τοῖς κοπιῶσιν ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἕξεις θησαυρὸν παρὰ τῷ ὑψίστῳ. καὶ ὅτως ἐποίησεν ἡ γυνή.

Οἱ οὖν ἀπεσταλμένοι παρὰ τῶν βασιλέων, ἐπῆγον τὸν Ἐπιφάνιον ἐπὶ τὸ πλεῖν ἐπὶ τὴν Ῥώμην. ἦν δέ τις Κλῆρικος ἀπὸ ῥητόρων τοὔνομα Φίλων, ἀνὴρ ὅσιος. * χρεία δὲ ἦν ἐπὶ τῆς πόλεως τοῦ Καρπασίου καθίσαι Ἐπίσκοπον ἐπὶ τοῦ θρόνου. ἦν δὲ ὅτος Διάκονος. τοῦτον οὖν ἀπὸ ἀποκαλύψεως Θεοῦ χειροτονεῖ Ἐπίσκοπον ὁ Ἐπιφάνιος ἐπὶ τοῦ θρόνου τῆς πόλεως, καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ Καρπασίου. ὅτε οὖν εἶχεν Ἐπιφάνιος ἀποδημῆσαι ἐπὶ τῆς Ῥώμης, μετασέλλεται τὸν προειρημένον Φίλωνα τὸν Ἐπίσκοπον, καὶ αὐτῷ ἀποδίδωσιν τὴν αὐθεντίαν τῆς ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντείας, ὅπως ἂν χρεία γένηται κληρικῶν αὐτὸς χειροτονήσῃ. λαβὼν οὖν ὁ Ἐπιφάνιος ἐμὲ, καὶ Ἰσαὰκ, ἀπεπλεύσαμεν εἰς τὴν Ῥώμην. εἰσελθόντων δὲ ἡμῶν ἐν τῇ πόλει, ἦν πένθος, καὶ κοπετὸς μέγας ἐν τῷ ταμιείῳ τοῦ βασιλικοῦ. τῆς γὰρ ἀδελφῆς τῶν βασιλέων Ἀρκαδίου, καὶ Ὀνωρίου πάθος ἐχούσης ἐπὶ τὴν δεξιὰν χεῖρα, πολλὰ ποιήσαντες οἱ ἰατροὶ οὐδὲν ὠφέλησαν ταύτην. ἦν δὲ λοιπὸν πάθος κατανεμόμενον τὰς σάρκας αὐτῆς. ἀπὸ πολλῆς οὖν θλίψεως ἐπῆγον τὰς βα-

σιλεῖς, λέγω δὴ Ἀρκαδίον, καὶ Ονόριον, ὅπως ἐπιτρέψωσιν ἰατρῷ δῦναι δηλητήριον αὐτῇ, ὅπως διὰ σωτόμου παρέλθῃ τὸν βίον τοῦτον. οἱ ἓν ἀπαγαγόντες ἡμᾶς ἐπὶ τὴν Ρώμην εἰσῆλθον, καὶ ἀπήγγειλαν τοῖς βασιλεῦσιν. αὐτοὶ δὲ ἐπιτρέπουσιν εἰσιέναι τὸν Επιφάνιον. ὁ δὲ Επιφάνιος, ὡς μὴ τοιούτοις ἀνθρώποις συντυγχάνων, ἅτοις ἀτρόμως * εἰσὶν ἐν τῷ ταμιείῳ τῷ βασιλικῷ. εἰσῆλθε δὲ τοῖς βασιλεῦσιν. ἦν καὶ ἡ ἀδελφὴ τούτων κατακειμένη ἐπὶ τῆς κλίνης.

Cor. εἶσιν vel εἰσῄει

Τῶν δὲ βασιλέων ἰδόντων τὸν Επιφάνιον, ἀνέστησαν αὐθέως ἀπὸ τῶν θρόνων. εἶπεν δὲ Επιφάνιος τοῖς βασιλεῦσιν· ταύτην τὴν τιμὴν δίδοτε τέκνα τῷ εὐεργέτῃ, καὶ ὄψεσθε τὴν ἀδελφὴν ὑμῶν ἐν καλλίστῃ ὑγείᾳ· μὴ πεποίθετε τέκνα ἐπὶ τὴν αὐθεντίαν, καὶ ἔσεσθε φυλαττόμενοι ἀπὸ Κυρίου. ἐπὶ δὲ τοῖς λόγοις Επιφανίου ἐδίσαζον, καὶ ἐταράττοντο οἱ βασιλεῖς. εἶπεν δὲ Επιφάνιος τοῖς βασιλεῦσιν· τί διστάζετε τέκνα ἐπὶ τοῖς λαλουμένοις; ὄψεσθε Θεοῦ χάριν διὰ τῶν λαλουμένων. ἐγγίσας δὲ Επιφάνιος ἐπὶ τῆς κλίνης, ἔνθα κατέκειτο ἡ ἀδελφὴ τῶν βασιλέων, εἶπεν πρὸς αὐτὴν εὐμενεῖ τῷ προσώπῳ· μὴ δίσαζε, τέκνον, ἐπὶ τῷ πάθει· ἔχε τὰς ἐλπίδας ἐπὶ Θεὸν ζῶντα· καὶ ὄψῃ τὴν ὑγίειαν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ· πίστευσον τῷ ὑπὲρ σοῦ τοῦ Θεοῦ τῷ ἐσταυρωμένῳ, καὶ ἔσῃ παυσαμένη ἐν τῇ ὥρᾳ ταύτῃ· πέπαυται, φησὶ, τέκνον, ὁ πόνος τοῦ σώματός σου. δόξαζε Θεὸν τὸν διδόντα τὴν χάριν. ἔχε τοῦτον καὶ νῦν ἀδιαλείπτως, καὶ ἔσαι σοι τεῖχος τὸν ἅπαντα χρόνον. ταῦτα εἰπὼν Επιφάνιος ἐκράτησεν τῆς χειρὸς αὐτῆς, καὶ σφραγίσας αὐτὴν τρίτον, εὐθέως ἐκαθίσθη τῶν πόνων. ἰδόντες δὲ οἱ βασιλεῖς, ὃ ἐποίησεν Επιφάνιος προσεκλίθη ἡ ψυχὴ αὐτῶν τοῦ ἀγαπᾶν αὐτὸν, καὶ ἀκούειν, καὶ πιστεύειν πᾶσι τοῖς λαλουμένοις ὑπ' αὐτοῦ· καὶ παρεκάλουν αὐτὸν, ὥστε συνεῖναι αὐτοῖς ἐπὶ τῆς Ρώμης, καὶ γίνεσθαι αὐτὸν εἰς πατέρα. ἦν δὲ Επιφάνιος πᾶσαν ἡμέραν διδάσκων αὐτοὺς καὶ συνίζων.

Ποτὲ γοῦν γόνον ἔσχεν ἡ ἀδελφὴ αὐτῶν ἡ τὸ πάθος ἐχουσα, καὶ θεραπευθεῖσα ὑπὸ Επιφανίου, ἔτυχεν τοῦτον μὴ ἀρρωστήσαντα εὑρεθῆναι νεκρὸν ἐπὶ τῆς κλίνης· ὥστε γενέσθαι μέγα πένθος ἐν τῷ βασιλικῷ· εἶπον δὲ οἱ

A bat Imperatoribus, Arcadio, inqvam, & Honorio, ut permitterent medico ei dare venenum, ut breviter vitam finiret. Qvi ergo nos Romam deduxerant, ingressi sunt, & renunciârunt Imperatoribus. Ipsi autem jubent, ut ingrediatur Epiphanius. Nobis verò in aulam regiam intrantibus, omnes qvi aderant salutârunt Epiphanium. Qvi perinde ac si non tales conveniret homines, intrepidè ingressus est in aulam regiam, & appropinqvavit Imperatoribus. Erat autem eorum soror in lecto recubans.

B L. Cùm verò Imperatores vidissent Epiphanium, & protinus è sedibus ei assurrexissent, dixit Epiphanius Imperatoribus: Hunc honorem, inqvit, ô filii, date benefactori Deo, & videbitis sororem vestram in optima sanitate. Ne confidatis, filii, in majestate, & conservabimini à Domino. Qvoniam autem propter verba Epiphanii dubitabant & conturbabantur Imperatores, dixit illis Epiphanius: Qvid dubitatis, filii, de iis, qvæ dico? Videbitis Dei gratiam per ea, qvæ dicuntur. Cùm autem Epiphanius appropinqvasset lecto, in qvo jacebat soror Imperatorum, dixit ei vultu leni & placido:
C Ne de morbo dubites, ô filia: spera in Deum vivum, & hac hora videbis sanitatem. Crede filio Dei, qvi fuit crucifixus, & statim ambulabis. Cessabit, inqvit, ô filia, dolor tui corpusculi. Redde gloriam Deo, qvi dat gratiam: eum habe perpetuò in memoria, & erit tibi murus omni tempore. Cùm hæc diceret Epiphanius, tenuit manum mulierculæ, & eam ter signavit, & ilico levata est doloribus. Cùm autem vidissent Imperatores, qvod fecerat Epiphanius, inclinatum est cor eorum, ut ipsum diligerent, audirentqve, & crederent iis omnibus, qvæ ab ipso dicebantur. Rogaruntqve Epiphanium, ut Romæ cum eis versaretur, & esset
D eis in patrem. Epiphanius autem totum diem Imperatores docebat assiduè.

LI. Aliqvando cùm filium haberet soror eorum, qvæ laborârat, & curata fuerat ab Epiphanio, accidit ut cùm is ægrotâsset, mortuus in lecto sit repertus. Fuit magnus luctus in aula Imperatorum. Epiphanio autem di-

xerunt Imperatores: Ora, Pater, pro infante, ut eum reddas sanum matri. Dixit Epiphanius: Creditis, filii, me hoc posse facere? Dixerunt autem Imperatores: Credimus, qvod sicut matris ejus morbum fugâsti, ita etiam infantem ei vivum præbebis. Dixit verò Epiphanius Imperatoribus: Si surrexerit filius sororis vestræ, credetisne, & baptizabimini in nomine Crucifixi? Dixerunt Imperatores Epiphanio: Si suscitaveris infantem, nos credemus, & baptizabimur. Accedens autem Epiphanius ad lectum, in qvo infans jacebat mortuus, cùm totum ejus corpus contrectâsset, & eum orâsset, qvi mortificat & vivificat, dixit puero: In nomine Domini nostri Jesu Christi crucifixi surge: & statim puer sedit in lecto. Cùm autem vidissent Imperatores, qvòd Epiphanius per orationem suscitârat puerum, rogârunt Epiphanium, ut illuminarentur. Tunc dixit Epiphanius Imperatoribus: Ecce pietatem vestram in omnibus suscipio. Deus est enim, qvi vos ad hoc excitat. Sed hoc non possum facere injussu Episcopi Romanæ Ecclesiæ, ne nobis irascatur. Accersunt itaqve Imperatores Episcopum, & ei omnia exposuerunt. Episcopus autem magno fuit affectus gaudio, cùm hæc audiisset ab Imperatoribus, & permisit Epiphanio, ut baptizaret & Imperatores, & eorum sororem, & filium ejus, qvem suscitavit Epiphanius, cùm esset mortuus.

A βασιλεῖς πρὸς Ἐπιφάνιον· πρόσευξαι πάτερ ὑπὲρ τοῦ παιδίου, ὅπως τοῦτο ἀποδῷς ζῶντα τῇ μητρὶ αὐτοῦ. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος· καὶ πιστεύετε ὅτι δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι; καὶ εἶπον αὐτῷ οἱ βασιλεῖς· πιστεύομεν ὅτι ὡς ἐζώωξας τὸ πάθος ἀπὸ τῆς μητρὸς τοῦ παιδίου, οὕτω καὶ τὸ παιδίον ἀναστήσεις τῇ μητρὶ ζῶντα. εἶπεν ὁ αὐτοῖς Ἐπιφάνιος· ἐὰν ἀναστῇ ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς ὑμῶν, πιστεύετε καὶ βαπτίζεσθε εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ἐσταυρωμένου; οἱ βασιλεῖς εἶπεν. ἐὰν ἀναστήσῃς τὸν παῖδα, ἡμεῖς πιστεύομεν καὶ βαπτιζόμεθα. ἐγείρας δὲ Ἐπιφάνιος ἀπὸ τῆς κλίνης τοῦ παιδίου, καὶ σφαγίσας αὐτοῦ ὅλον τὸ σῶμα, καὶ προσευξάμενος τῷ θανατοῦντι, καὶ ζωογονοῦντι, εἶπεν πρὸς τὸν παῖδα· ἀνάστα, τέκνον, ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἐσταυρωμένου. καὶ εὐθέως ὁ παῖς ἀνεκάθισεν ἐπὶ τῆς κλίνης αὐτοῦ· τότε πιστεύσαντες οἱ βασιλεῖς, ὅτι ἀνέστησεν Ἐπιφάνιος διὰ προσευχῆς τὸν παῖδα, παρεκάλεσαν αὐτὸν ὅπως φωτίσῃ αὐτούς. εἶπεν δὲ αὐτοῖς Ἐπιφάνιος· ἰδοὺ δὴ ἐν πᾶσιν ἀποδέχομαι τὴν εὐσέβειαν ὑμῶν. διότι ὁ Θεός ἐστιν ὁ ἐγείρων ὑμᾶς ἐπὶ τοῦτο. πλὴν παρ' ἐπιτροπὴν τοῦ Ἐπισκόπου Ῥώμης οὐ δύναμαι τοῦτο ποιῆσαι· μήποτε καὶ λυπηθῇ πρός με. οἱ δὲ βασιλεῖς εὐθέως μεταστέλλονται τὸν τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας Ἐπίσκοπον, καὶ ἐξηγοῦνται αὐτῷ πάντα· ὁ δὲ Ἐπίσκοπος ἐχάρη χαρὰν μεγάλην ἀκούσας παρὰ τῶν βασιλέων ταῦτα, καὶ ἐπέτρεψεν Ἐπιφανίῳ βαπτίσαι αὐτούς.

LII. Cùm ingressi autem essent in baptisterium, ut illuminarentur ab Epiphanio, eis omni exhibito ministerio, ingressus est primus Arcadius: qvi qvidem ante se habuit tres viros vestes gestantes candidas, & tenentes Epiphanium, unum qvidem à dextris, & unum à sinistris, & alterum ponè. Is autem magno timore est affectus. Cognovitqve Epiphanius ex vultu Arcadii, qvod viderat visionem, & dixit Imperatori: Attende tibi, ô fili, & cave. Solebat enim Epiphanius neminem mittere in piscinam, donec aqva turbaretur. Postqvam verò fuit illuminatus Arcadius, illuminatus fuit etiam Honorius, & eandem qvoqve vidit visionem. Similiter etiam filius sororis eorum [Jussu autem Epiphanii, suscepi ego Arcadium ex baptismate: Isaac verò Honorium, & qvidam Eunuchus Christianus &

Ὡς δὲ εἰσῆλθον ἐν τῷ, Φωτιστηρίῳ, ὅπως βαπτισθῶσιν ὑπὸ Ἐπιφανίου, καὶ τῆς πάσης ἀκολουθίας γενομένης, εἰσῆλθεν πρῶτος Ἀρκάδιος καὶ προσέχεν, καὶ ἰδοὺ τρεῖς ἄνδρες στολὰς λευκὰς φοροῦντες παρεστάτην τὸν Ἐπιφάνιον, ἕνα ἐκ δεξιῶν καὶ ἕνα ἐξ εὐωνύμων· ἀκολουθοῦντα δὲ τὸν ἕτερον ὀπίσω αὐτοῦ. καὶ ἐφοβήθη φόβον μέγαν· ἔγνω δὲ Ἐπιφάνιος ἀπὸ τοῦ προσώπου Ἀρκαδίου, ὅτι ὀπτασίαν ἑώρακεν· καὶ εἶπεν πρὸς αὐτόν· πρόσεχε σεαυτῷ, τέκνον, καὶ ἔσο φυλάττων. ἐκινήθη δὲ Ἐπιφάνιος ἕως ταραχθῇ τὸ ὕδωρ, μηδένα ἐμβαλεῖν εἰς τὴν κολυμβήθραν. μετὰ δὲ τὸ φωτισθῆναι Ἀρκάδιον, εἰσήνεγκεν καὶ Ὀνώριον, καὶ τὴν αὐτὴν ὀπτασίαν εἶδεν. καὶ ἕτως λοιπὸν καὶ ἦλθεν ὁ υἱὸς τῆς ἀδελφῆς αὐτῶν.

καὶ αὐτη

καὶ ἄυτη ἡ ἀδελφὴ ἀυτῶν Προκλιανή· ἥ τις ἦν ἑνὸς τῶν πατρικίων γυνὴ· μ῀ δὲ τὸ βαπτισθῆναι ἀυτὸς, ἐποίησεν Ἐπιφάνι῀ τὰς ζ῀ ἡμέρας μετ' ἀυτῶν, διδάσκων ἀυτὸς, κὴ μ῀ τὸ ἀλλάξαι ἀυτὸς τὰς νεοφωτίσας ἐσθῆτας, εἶπεν Ἐπιφάνι῀ τοῖς δυσὶ βασιλεῦσιν· μένετε, φησὶ, τέκνον ἐν κατασάσ῀. λύκ῀ γὰρ ὑμῶν ἀκέτι κυκλεύσ῀· ἀπέδρα ὀδύνη, καὶ λύπη καὶ στεναγμὸς· ἔσεσθε προσέχοντες τῇ ἀνασάσ῀, καὶ μὴ λυπεῖσθε ἐπὶ τοῖς ἐξερχομένοις ἀπὸ τοῦδε τοῦ βίου· οἱ γὰρ Χριστῷ πιστεύσαντες Χριστὸν ἐνεδύσαντο, καὶ αὐτὸν βοηθὸν ἔχουσιν. μέλλ῀ γὰρ φησὶν, * τὸ ποτὲ ἀποθανόντα καὶ ἀνασάντα, λαβόντα τὴν χάριν, ἀπελεύσεσθαι πρὸς τὸν σωτῆρα. καὶ ὄψεσθε αὐτὸν ἐν δόξῃ μεγάλῃ σῳζομένου ὑπὸ Ἀγγέλων. τῇ οὖν ἑωθεν, ὡς ἦν Ἐπιφάνι῀ ἐν τῷ βασιλικῷ ταμιείῳ διδάσκων τοὺς βασιλεῖς, εὐωδία τις ἐγένετο ἐν τῷ μέσῳ πάντων ἡμῶν. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνι῀ τοῖς βασιλεῦσιν· ἀνασάντες, φησὶν, ἔυξασθε γοὶ τὸ φωτὸς, ἦν δὲ τὸ παιδίον κατακείμενον ἐπὶ τῆς κλίνης· κὴ ποιήσαντ῀ Ἐπιφανίου τὴν ἐυχὴν, ἤκουσαν πάντες οἱ ἐν τῷ βασιλικῷ ταμιείῳ, ὡς ὄχλου πολλοῦ λέγοντ῀ τὸ ἀμὴν· καὶ τὸ παιδάριον ἐυθέως παρέδωκεν τὸ πνεῦμα. ἐμείναμεν δὲ ἐνιαυτὸν ὅλον ἐν Ῥώμῃ. πολλὰ δὲ, καὶ ἄλλα ἐποίησεν ὁ Ἐπιφάνι῀ σημεῖα ἐπὶ τῆς Ῥώμης. ὡς δὲ ἔκρινεν Ἐπιφάνι῀ ἀποπλεῖν ἡμᾶς ἐν τῇ Κύπρῳ, εἶπον οἱ βασιλεῖς πρὸς Ἐπιφάνιον· λάβε, φησὶν, ὦ πάτερ, τὴν χρείαν τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως παρέχῃς τοῖς δεομένοις. εἶπεν δὲ αὐτοῖς Ἐπιφάνι῀· ὑμεῖς, τέκνα, ποιεῖτε ὃ ἀπαιτεῖσθε· ἐγὼ χαίρω ἐπὶ τῇ ὑμῶν ἐπιδόσ῀. ἐμοὶ δὲ βάρ῀ μὴ παρέχετε. ὁ γὰρ Θεός μου πᾶσι πάντα παρέχ῀, διατρέφων πάντας ἐν τῷ δε τῷ βίῳ. ἤνεγκαν δὲ οἱ βασιλεῖς πολὺ χρυσίον· κὴ οὐκ ἐδέξατο Ἐπιφάνι῀ ἐξ αὐτῶν, ἀλλὰ ἄρτους ὀλίγους μόνον εἶπεν ἐλθεῖν εἰς μετάληψιν ἡμῶν ἐν τῷ πλοίῳ. ἀπάραντες οὖν ἀπὸ τ῀ Ῥώμης ἔτως κατηντήσαμεν διὰ μ῀ ἡμερῶν ἐν Κύπρῳ, κὴ ἐδέξαντο ἡμᾶς οἱ ἀδελφοὶ μ῀ χαρᾶς μεγάλης.

Ἔθος ὃ ἦν Ἐπιφανίῳ ἐξέρχεσθαι τὰς νύκτας ἐν τοῖς κοιμητηρίοις, ἔνθα τὰ λείψανα τ῀ ἁγίων μαρτύρων κατάκειν῀, κὴ παρακαλεῖν τ῀ Θεὸν περί ἑνὸς ἑκάστου τ῀ θλιβομένων. ὥσπερ ὃ φίλος φίλον παρακαλῶν περὶ ὃ παρακαλεῖ ἴσως τυγχάν῀, ἵνα ὡς

Ex Latino Graca corrigenda.

A pius, filium ſororis eorum. Ipſam verò ſororem Procliana, qvæ erat uxor unius ex patriciis. Poſtqvam autem ii fuerunt illuminati, ſeptem dies ibi peregit Epiphanius poſt illuminationem, eos docens de baptiſmate. Poſtqvam verò veſtes candidatas depoſuerunt, duobus Imperatoribus dixit Epiphanius: Manete deinceps, ô filii, bono animo. Lupus enim ad vos non accedet. Abiit luctus, & dolor, & gemitus. Expectate reſurrectionem, & nolite affici triſtitia ob eos, qvi ex hac vita excedunto: Chriſtumqve habentes, CHRISTUM induimini. Puer enim, qvi fuit aliqvando mortuus, eſt reſurrecturus, & accepta gratia iturus ad Salvatorem. Videbitis Angelos eum in magna gloria conſolari. Manè ergo, cùm eſſet Epiphanius docens in aula Imperatorum, oritur qvidam ſvavis odor in medio omnium. Dixit autem Epiphanius Imperatoribus: Surgite, orate filii lucis. Jacebat autem puer in lecto. Cùm autem Epiphanius feciſſet orationem, audiêrunt omnes, qvi erant in aula regia, veluti multitudinem qvandam dicentem, Amen. Et puer ſtatim tradidit ſpiritum. Manſimus verò unum annum Romæ. Multa autem alia qvoqve Romæ fecit Epiphanius. Poſtqvam verò decrevit navigare in Cyprum, Imperatores dixerunt Epiphanio: Accipe, Pater, id qvod eſt uſui Eccleſiæ, ut præbeas indigentibus. Dixit autem Epiphanius Imperatoribus: Vos, filii, facite id, qvod à vobis poſtulatur: & gaudeo de veſtro incremento. Qvid verò mihi onus præbetis? Suppeditat mihi DEUS, qvi omnes alit in hac vita. Obtulerunt ergo Imperatores multum auri. Sed nihil accepit Epiphanius, præter paucos panes, ut nos omnes iis in navigio veſceremur. Roma autem profecti, pervenimus in Cyprum qvadraginta diebus, & nos ſuſceperunt fratres cum magno gaudio.

LIII. Mos autem erat Epiphanio noctu ingredi in cœmeteria, ubi ſitæ ſunt reliqviæ ſanctorum martyrum, & rogare DEUM pro unoqvoqve eorum, qvi affligebantur. Et qvomodo bonus amicus bonum amicum rogans, non fraudatur eo, qvod petit: ita ſi qvando is à DEO aliqvid petiiſſet, præbuit ei omnes petitiones. Aliqvando qvidem

cùm essет magna fames, & panis non afferretur in forum, erat qvidam Faustinianus immisericors, qvi multas habebat domos clausas, plenas hordeo & frumento. Is accipiens aurum, dabat volenti. Dabat autem pro nummo tres mensuras, qvi vocantur modii. Erantqve magnæ angustiæ in civitate. Dixit ergo Epiphanius Faustiniano: Da mihi, ô optime, frumentum ad alendos homines, & à me accipies horum omnium debitum. Immisericors autem & barbarus & sceleratus Faustinianus hæc verba dixit Epiphanio: Roga JESUM, qvem colis, & præbebit tibi frumentum ad alendos tuos amicos. Epiphanius itaqve una nocte ingressus est cœmeteria sanctorum martyrum, & rogavit DEUM, ut daret frumentum iis, qvi erant redacti in angustias. Erat autem templum obsignatum, qvod vocabatur Tutela Jovis. Huic templo si qvando qvis ex hominibus appropinqvâsset, à multis ferebatur, qvod morte statim corriperetur. Cùm ergo Epiphanius DEUM oraret pro iis, qvi affligebantur, ad eum vox facta est, Epiphani, inqviens. Epiphanius verò nihil conturbatus: Qvis es, Domine? & dixit ei: Vade in templum, qvod vocatur Tutela Jovis, & solventur signacula portarum, & invenies multum auri. Cùm tu id acceperis, eme frumentum & hordeum Faustiniani, & da alimentum egentibus. Epiphanius autem ivit protinus in templum, & cùm fuit prope ingressum templi, statim ceciderunt signacula, & portæ apertæ sunt. Ingressus verò Epiphanius invenit multum auri. Cùm ex eo ergo accepisset, dedit Faustiniano, & dixit: Accipe pecuniam, & da mihi frumentum. At avarus, & scelestus Faustinianus auro accepto frumentum præbuit ipsi per modios ternos. Epiphanius autem id præbuit indigentibus. Non defecerunt ergo pecuniæ, donec Epiphanius emit omnia, qvæ habebat Faustinianus ad alimentum. Implevit autem Epiphanius multas domos frumento & hordeo, qvod emerat à Faustiniano: & toti civitati suppeditavit; sive potius Deus per Epiphanium.

A ἡ ὁ Θεὸς τὰ αἰτήματα ἀπὸ παρεῖχεν ἀπῷ. ὥστε γὰρ λιμὸς μεγάλα γενομένα, καὶ μὴ εἰσκομιζομένων ἄρτων ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς, ἦν Φαυστινιανὸς ὁ ἄσπλαγχνος οἴκους πολλοὺς μεστοὺς σίτου καὶ κριθῆς ἠσφαλισμένους ἔχων. ὃς δὲ χρυσίον λαμβάνων, παρεῖχεν ἑκάστῳ τῶν δεομένων τρεῖς μοδίους τοῦ νομίσματος. καὶ ἦν ὥστε μεγάλη στένωσις ἐν τῇ πόλει. εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος πρὸς Φαυστινιανόν. δός μοι, φησὶν, ὦ βέλτιστε, σῖτον πρὸς διατροφὴν τῶν ἀνθρώπων· καγὼ ἀποδώσω σοι τὸ χρέος τούτων ἁπάντων· ὁ δὲ ἄσπλαγχνος
B Φαυστινιανὸς τοιούτους λόγους λέγειν ἤρξατο Ἐπιφανίῳ· ἄπελθε, φησὶ, παρακάλεσον τὸν Θεὸν, ὃν σὺ σέβῃ, καὶ παρέξει σοι σῖτον πρὸς διατροφὴν τῶν σῶν φίλων· ὁ γὰρ Ἐπιφάνιος ἐξελθὼν ἐν μιᾷ νυκτὶ ἐν τοῖς κοιμητηρίοις παρεκάλεσε τὸν Θεὸν ὑπὲρ τοῦ διαθρέψαι πάντας τοὺς σενομένους. ἦν γὰρ ναὸς ἐκεῖνος ἀρχαῖος, ὅς τις ἐκαλεῖτο διὸς ἀσφάλεια· τούτῳ δὲ τῷ ναῷ εἴ ποτε ἤγγισέν τις τῶν ἀνθρώπων, ἐλέγετο εὐθέως ὑπὸ θανάτου λαμβάνεσθαι. ὡς δὲ ἦν ἦν Ἐπιφάνιος δεόμενος τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῶν θλιβομένων, φωνὴ ἀπὸ γέγονεν Ἐπιφάνιε, φησὶ, μὴ ταράχθῃς. ὁ δὲ φησίν·
C Τί ἐστι Κύριε; καὶ εἶπεν πρὸς αὐτὸν· ἄπελθε ἐν τῷ ναῷ τῷ καλουμένῳ, διὸς ἀσφάλεια, καὶ λυθήσονται αἱ τῶν θυρῶν σφραγῖδες· καὶ εἰσελθὼν εὑρήσεις χρυσίον πολύ· τοῦτο λαβὼν ἀγόρασον ὅλον τὸν σῖτον Φαυστινιανοῦ, καὶ τὴν κριθήν, καὶ δὸς προφὴν τοῖς δεομένοις· ὁ γὰρ Ἐπιφάνιος ἐπορεύθη ἐν τῷ ναῷ· καὶ ὡς ἤγγισεν πρὸς τὴν εἴσοδον τοῦ ναοῦ, εὐθέως ἔπεσαν αἱ σφραγῖδες· καὶ αἱ θύραι ἠνεῴχθη-
D σαν. καὶ εἰσελθὼν Ἐπιφάνιος, εὗρεν χρυσίον πολὺ· λαβὼν ἐν αὐτὸ, ἐξ ἀπὸ ἐπεδίδου τῷ Φαυστινιανῷ λέγων. λάβε, φησὶ, χρήματα, καὶ δός μοι σῖτον. ὁ δὲ Φιλοχρήμων καὶ ἀλάσωρ Φαυστινιανὸς, δεχόμενος τὸ χρυσίον, παρεῖχε ἀπῷ τὸν σῖτον, κριθῆς τριῶν μοδίων. ὁ δὲ Ἐπιφάνιος παρεῖχεν σῖτον ἑκάστῳ τῶν χρείαν ἐχόντων, καὶ οὐκ ἐξέλιπον τὰ χρήματα, ἕως ἐξηγόρασεν πάντα τὰ βρώματα, ἃ συνήγαγεν ὁ Φαυστινιανὸς, καὶ ἔπλησεν οἴκους πολλοὺς Ἐπιφάνιος σίτου, καὶ κριθῆς, τῶν ἀγορασθέντων ἀπὸ Φαυστινιανοῦ καὶ παρεῖχεν πάσῃ τῇ πόλει, μᾶλλον δὲ ὁ Θεὸς διὰ Ἐπιφανίου.

Καὶ ἦν εὐωχία πᾶσιν ἀνθρώποις. καὶ ἦν πολλὴ στένωσις ἐν τῷ οἴκῳ Φαυστινιανοῦ. ὁ δὲ κακὸς, καὶ βίαιος Φαυστινιανὸς στενωθεὶς διὰ τῆς φιλοχρηματίας αὐτοῦ, ὕβριν ἡγούμενος παρὰ Επιφανίου βρώματα αἰτῆσαι τῷ οἴκῳ αὐτοῦ, πλοῖα ἔχων ἴδια, ἐξεμισθώσατο καὶ ἕτερα πέντε, καὶ δώσας λογγίνῳ χρήματα τῷ πιστοτάτῳ αὐτοῦ, ἐπέστειλεν ἐν Καλαβρίᾳ, ὅπως ἐκεῖθεν ὠνήσηται σῖτον πρὸς διατροφὴν τοῦ οἴκου αὐτοῦ. ἐκπλευσάντων δὲ τῶν πλοίων, καὶ πληρωθέντων σίτου καὶ ἑτέρων εἰδῶν, διὰ τετραμηνιαίου χρόνου παραπλέουσιν, ἔχοντες τὸν σῖτον ἀπὸ ρ σταδίων τῆς Κωνσταντείας, ἄντικρυς τοῦ καλουμένου Διανευτηρίου. καὶ γίνεται λαίλαψ μέγας ἐν τῇ θαλάσσῃ, καὶ ἐκινδύνευσαν ἀμφότερα τὰ πλοῖα Φαυστινιανοῦ τὰ τὸν σῖτον ἔχοντα. καὶ ἅπαντα τὸν σῖτον ἐξέβρασεν ἡ θάλασσα ἐπὶ τὸν αἰγιαλόν. τοῦ δὲ Φαυστινιανοῦ ἀκούσαντος ταῦτα, εὐθέως κατῆλθεν ἐπὶ τὴν θάλασσαν, καὶ κατ' ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ ἰδὼν τὰ γινόμενα, τάφον ἀνεῳγμένον ἔχων τὸ ἑαυτοῦ στόμα, ἤρξατο εὐθέως βλασφημεῖν τὸν ὕψιστον ὁ κακοδαίμων, καὶ ἐπιφέρειν τοιαύτας ὕβρεις Επιφανίῳ· ἰδοὺ, φησὶν, ὁ μάγος οὗτος, καὶ ἐπιθέτης οὐ μόνον ἐπὶ τῆς ξηρᾶς γῆς ἐνεργεῖ τῷ οἴκῳ μου εἰς κακὰ, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς θαλάσσης δαίμονας ἀποστέλλων, διακωλύει εἰσελθεῖν τὸ ἐπὶ διακονίᾳ τοῦ ἐμοῦ οἴκου. ὦ ποῖος ἄνεμος ἐξέπεμψεν τοῦτον τὸν ἐπιθέτην ἐνταῦθα; ταῦτα εἰπὼν, καὶ πλείονα τούτων, ἐπορεύθη ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ἀπειλούμενος Επιφανίῳ. ἅπαντες δὲ οἱ ἐν τῇ πόλει συναχθέντες ἄνδρες, καὶ γυναῖκες, μετὰ καὶ τῶν ἑαυτῶν τέκνων ἐπεσύναγον τὸν σῖτον, καὶ ἀπεκόμιζον εἰς τοὺς οἴκους ἑαυτῶν, συνάγοντες τὸ ἑαυτῶν ἀνάλωμα· ὃς μὲν ἐνιαυτοῦ ὃς δὲ δύο ἐτῶν. εἶχεν δὲ Φαυστινιανὸς ὁ κακοδαίμων γυναῖκα χρηστὰ ἔργα ἐπιτελοῦσαν. αὕτη οὖν λάθρα τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, ἀπέστειλεν δισχίλια νομίσματα Επιφανίῳ, ὅπως παρέξει τροφὰς τῷ οἴκῳ αὐτῆς· εἶπεν δὲ Επιφάνιος πρὸς τὴν γυναῖκα· κράτει τὰ νομίσματα ἐν τῷ σῷ οἴκῳ, καὶ λάβε δαπάνας ἐν τῷ οἴκῳ σῷ· καὶ ὅταν τὰ ἐκφόρια πληρώσει ἡ γῆ, τότε ἅπερ ἔλαβες, παρέξεις· καὶ ἐποίησεν τῇ γυναικὶ οὕτως.

A LIV. Defecerunt autem escæ in domo Faustiniani, & inter omnes homines lautæ erant epulæ, & magnæ angustiæ in domo Faustiniani. Malus verò, & violentus, & immisericors Faustinianus, probrum esse ratus, cibos domui suæ petere ab Epiphanio, cùm sex haberet propria navigia, alia qvoqve qvinqve conduxit: & cùm dedisset pecunias Longino totius familiæ suæ fidelissimo, misit eum ad emendum frumentum. Illi autem cùm navigâssent in Calabriam, & frumentum illîc aliasqve species emissent, post tres menses adnavigant id habentes. Centum verò stadiis longè à Constantia, ex adverso ejus, B qvod dicitur Dianeuterium, oritur in mari maxima tempestas, & venerunt in periculum naves Faustiniani, qvæ afferebant frumentum, totúmqve frumentum mare ad litus impulit. Cùm hæc autem audiisset Faustinianus, & statim ad mare accessisit, & oculis vidisset, qvæ facta fuerant, sepulchrum habens os suum apertum, statim cœpit sceleratus blasphemare in Altissimum, & probris appetere Epiphanium, dicens verba hujusmodi: Hic magus & prædo non solum in terra malefacit domui meæ omni tempore; sed etiam in mare mittens dæmones, prohibet, ne ingrediatur id, qvod est usui familiæ meæ. O qvis ventus emisit hunc prædonem? Cùmqve hæc dixisset, & plura his, ivit in domum suam minitans Epiphanio. Omnes autem, qvi erant congregati in civitate, viri & mulieres, una cum suis liberis, colligebant frumentum, & ferebant in domos suas, congregantes sumptum, alius qvidem unius anni, alius verò duorum annorum. Habebat verò Faustinianus uxorem, qvæ faciebat bona opera. Ipsa ergo, insciente Faustiniano, misit bis mille nummos Epiphanio, ut domui ejus præberet alimenta. Dixit autem mulieri Epiphanius: Tene pecuniam in domo tua, & acccipe cibaria, qvibus indiges: & qvando terra produxerit, tunc reddes, qvæ acceperis. Sic autem fecit uxor Faustiniani.

LV. Erat in Episcopatu qvidam Diaconus nomine Sabinus, cujus studium erat pulchrè scribere. Is erat moderatus, & recta vita præditus. Eramus autem in Episcopatu omnes monachi octoginta. Is verò Sabinus excellebat inter omnes. Eum constituit Epiphanius primum ecdicum, hoc est, defensorem Ecclesiæ. Cùm verò aliqvando duo homines apud Sabinum judicio contenderent, unus dives, & unus pauper, melior erat diuitis causſa, qvàm pauperis. Cùm igitur Epiphanius occulto in loco stans judicium audiret, sensit Sabinum in pauperem magis propendere, ejusqve misereri. Cùm itaqve in medium veniſſet Epiphanius, Sabino placido vultu dixit: Vade, fili, & scribe rectè: & memento verborum divinorum, & sis perfectus in judicio, & audies benefactorem loqventem, & dicentem: Noli misereri pauperis in judicio, & ne respicias personam potentis. Ab eo itaqve tempore omnibus, qvi veniebant, judicium reddebat Epiphanius. A matutina enim usqve ad horam nonam audiebat eos, qvi disceptabant. Ab hora verò nona usqve ad tempus matutinum, à nullo videbatur amplius.

A Ἦν δέ τις Διάκονος ἐν τῷ Ἐπισκοπείῳ, Σαβῖνος ὀνόματι, ἔχων ἐπιτήδευμα τὸ καλλιγράφειν. ἦν δὲ πᾶς ὑπῆρχεν, καὶ ὀρθῷ βίῳ κεκοσμημένος. ἦμεν δὲ οἱ πάντες μοναχοὶ ἐν τῷ Ἐπισκοπείῳ ὀγδοήκοντα· ἦν δὲ ὁ Σαβῖνος διέπρεπεν ἐν πᾶσιν ἡμῖν. τοῦτον Ἐπιφάνιος κατέστησεν ἔκδικεῖν τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας. ποτὲ δὲ ἐν δύο ἀνδρῶν κρινομένων πρὸς Σαβῖνον, ἑνὸς πλουσίου, καὶ ἑνὸς πένητος, ἦν ὁ πλούσιος μᾶλλον ἔχων τὰ δίκαια ὑπὲρ τὸν πένητα· τὸ δὲ ἐν Ἐπιφανίου ἐσῶτος ἐν τόπῳ ἀποκρύφῳ, καὶ B ἐπακούοντος τῆς δίκης, ἤκουσεν Σαβῖνον ἐλεοῦντος μᾶλλον, καὶ ῥέποντος ἐπὶ τὸν πένητα ἐν τῇ κρίσει. ὁ γὰρ Ἐπιφάνιος ἐλθὼν ἐν τῷ μέσῳ, εἶπεν Σαβίνῳ εὐμενεῖ τῷ προσώπῳ· ἄπελθε, τέκνον, καλλιγράφει, καὶ μνήμην ἔχων τῶν θείων γραφῶν, γίνου τέλειος ἐν τῇ δίκῃ· καὶ ἔσο ἀκόων τοῦ εὐεργέτου προσφωνοῦντος, καὶ λέγοντος· μὴ ἐλεήσεις πτωχὸν ἐν κρίσει. καὶ μὴ λάβῃς πρόσωπον δυνάστου. ἀπὸ τότε δὲ Ἐπιφάνιος πᾶσι τοῖς προσερχομένοις ἐδίκαζεν. ἀπὸ γὰρ πρωΐας ἕως ὥρας ἐνάτης ἐπήκουεν τῶν C κρινομένων, καὶ ἀπὸ ἐνάτης ἕως πρωῒ οὐκ ἐθεωρεῖτο τινὶ τῶν ἀνθρώπων.

LVI. Erat autem ex fratribus, qvi erant in Episcopatu, qvidam Ruffinus nomine, cujus ars erat rectè scribere, vultu impudens. Unà cum eo insurgebat Faustinianus, & qvotidiè multis contumeliis afficiebat Epiphanium. Epiphanius verò cum summa mansvetudine ejus reprimebat audaciam. Suggestione autem Faustiniani, & dæmonis qvi eis opem ferebat, is qvæsivit interficere Epiphanium, cùm Faustinianus D hæc verba contulisset cum monacho, & ei diceret cacodæmon: Si occidas prædonem, sedebis supra thronum. Hic autem tam audax, & tam insolens, erat postremus Diaconus Ecclesiæ: ad qvem pertinebat ornare thronum Episcopi. Cùm verò gladium acutum accepisset sceleratus, posuit eum tectum in eo loco, ubi sedetur supra thronum, & supra eum vestes stragulas. Cùm igitur Epiphanius ad sedem ascenderet, dixit ei, qvi fecerat insidias: Tolle, fili, sedis tegumentum.

Ἦν δέ τις τῶν ἀδελφῶν τῷ Ἐπισκοπείῳ, ἰταμὸς τῷ προσώπῳ, τέχνην ἔχων καὶ αὐτὸς τὴν τοῦ καλλιγράφειν· καὶ ὄνομα αὐτῷ Ῥουφῖνος· ὅστις συναπήγετο Φαυστινιανῷ, καὶ καθ' ἡμέραν ὕβρεις πολλὰς ἐπέφερεν Ἐπιφανίῳ. ὁ δὲ Ἐπιφάνιος μετὰ πολλῆς πραότητος κατέσειλεν τὸ θράσος αὐτοῦ. καὶ καθ' ὑποθέσιν δὲ Φαυστινιανοῦ ἢ ἐνέργειαν τοῦ δαίμονος τοῦ αὐτοῖς ἐνεργοῦντος, ἐζήτησεν ὅ- τος ἀποκτεῖναι τὸν Ἐπιφάνιον, συνθέμενος Φαυστινιανὸς τῷ μοναχῷ, λέγων πρὸς αὐτὸν ὁ κακοδαίμων· ὅτι ἐὰν ἀποκτείνῃς, φησὶ, τοῦτον τὸν ληστήν, σὺ ἔσῃ καθήμενος ἐπὶ τοῦ θρόνου. ἔτος δὲ ὁ Ῥουφῖνος ἦν ἔσχατος Διάκονος τῆς Ἐκκλησίας· ὅθεν αὐτὸς ἐώθει κοσμεῖν τὸν θρόνον τοῦ Ἐπισκόπου. λαβὼν δὲ ὁ θρασὺς καὶ ἀλαζὼν μάχαιραν ὀξεῖαν ἔθηκεν ὀρθίαν ἐπὶ τὸ κάθισμα τοῦ θρόνου, καὶ ἐπάνω ταύτης τὸ ἐφάπλωμα τοῦ θρόνου. τοῦ δὲ Ἐπιφανίου μέλλοντος καθῆσθαι ἐπὶ τοῦ θρόνου, εἶπεν πρὸς τὸν τὸ ἔνεδρον ποιήσαντα, ἆρον, φησὶ, τέκνον τὸ σκέπασμα ἀπὸ τοῦ θρόνου.

τῦ ὃ πρὸς τὸν λόγον Ἐπιφανίε μὴ ἐπακολε- A Cùm is autem non pareret verbis Epi-
θῆντος, λαβὼν Ἐπιφάνι☞ τὸ κάλυμμα phanii, accepit Epiphanius tegumentum,
τὸ ἐπικαλύπλον τὴν μάχαιραν ἔπεσεν ἡ μά- qvod tegebat gladium. Gladius verò
χαιρα εἰς τὰς πόδας Ρυφίνε τῦ [μὴ] Διακό- cecidit in pedes Ruffini, (cacodæmonis
νε, καὶ ἐνεπάγη εἰς τὸν δεξιὸν αὐτε πόδα. εἶ- potius, qvàm) Diaconi, & infixus est ejus
πεν δὲ Ἐπιφάνι☞ πρὸς Ρυφίνον· παῦσαι, pedi dextero. Dixitqve Epiphanius Ruf-
φησὶ, τῆς ἀταξίας σε τέκνον, μήποτε καὶ κιν- fino: Cessa deinceps, ô fili, ab insolentia,
δυνεύσῃς, ε μ῀ χρόνον. ἔξελθε τοίνυν ἀπὸ ne venias in periculum, non post longum
τῆς Ἐκκλησίας· ε γὰρ εἶ ἄξι☞ μεταλαβεῖν tempus. Exi igitur ab Ecclesia: neqvè
τῶν θείων μυςηρίων· ἐξελθὼν δὲ Ρυφίν☞ enim dignus es communione sacrorum
ἀπὸ τ Ἐκκλησίας, ἀπῆλθεν ἐν τῷ Ἐπισκο- mysteriorum. Ruffinus autem egressus
πείῳ, καὶ θεὶς ἑαυτὸν ἐπὶ τῆς κλίνης, μ῀ B Ecclesia, in Episcopium abiit, & in lecto
τρεῖς ἡμέρας κατέλυσεν τὸν βίον. se componens, post triduum mortuus
est.

Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν, τῦ βασιλέως
Cor. ἀλ- Θεοδοσίε, ὐκ οἶδα κ῀ ποίαν πρόφασιν * ἀ-
γήσαντ☞ νήσαντ☞ τὰς πόδας, ἀπὸ τῶν γονάτων καὶ LVII. Per illud tempus cùm Theo-
κάτω παρελύθη ὅλον τὸ μέρ☞ ἐκεῖνο, καὶ dosius Imperator nescio qva occasione
ἦν κείμεν☞ ἐπὶ τῆς κλίνης ἑπλαμηνιαῖον χρό- laboraret pedibus, infernè eum à geni-
νον. ὅτ☞ ἀπέςειλεν πρὸς Ἐπιφάνιον ἐπὶ bus invasit paralysis, jacuitqve in lecto
τῆς Κυπρίων, ὅπως ἄνελθῃ ἐπὶ τὴν βασι- septem mensibus. Is ad Epiphanium
λίδα Κωνσαντίνε πόλιν. ὅπως βοηθήσῃ ὀδυ- misit in Cyprum, ut veniret in Re-
νωμένῳ· καὶ δὴ καταντησάντων τῶν ἀπε- giam, & opem ferret sibi. Cùm ei au-
ςαλμένων παρὰ τῦ βασιλέως, διεκώλυεν τὸν C tem occurrissent, qvi missi fuerant ab
Ἐπιφάνιον τὸ μὴ ἐξελθεῖν ἀπὸ τῆς Κυπρί- Imperatore, urgebant Epiphanium, ut
ων, ἡ θλῖψις καὶ τὰ δάκρυα τῶν ἀδελφῶν. exiret è terra Cypriorum. Ex qva cum
ὅτε γὰρ ἐξέπλεεν ἀπὸ τῆς Κυπρίων ἅπαν- opus esset illi navigare, omnes fratres
τες οἱ ἀδελφοὶ θάνατον προσεπαλῶντο. malebant mori, qvàm privari suo pa-
τῶν δὲ ἀπεσαλμένων παρὰ τῦ βασιλέως tre. Cùm ii autem, qvi missi fuerant
ἐπιπαρεύδοντων τὸν Ἐπιφάνιον, ὅπως ἀνέλ- ab Imperatore, solicitarent Epipha-
θῃ ἐπὶ τὴν βασιλίδα, ἔλεγεν πρὸς αὐτὸς nium, ut ascenderet in Regiam, dixit
Ἐπιφάνι☞· πορεύεσθε τέκνα πρὸς τὸν βα- eis Epiphanius: Ite, ô filii, ad Impe-
σιλέα, κἀγὼ πορεύομαι κατόπιθεν ὑμῶν. ratorem: ego enim post vos veniam.
τῶν δὲ λεγόντων· μὴ ὀργίζε πάτερ, ὅτι κέ- Cùm ii verò dicerent: Ne indigneris,
λευσις βασιλέως ἐςὶν, καὶ ε δυνάμεθα ô Pater: sic enim jussit Imperator: nec
ποιῆσαι ἄλλως, μήποτε κινδυνεύσωμεν· D possumus aliter facere, ne fortè venia-
μάλιςα ἐν ἀῤῥωςίᾳ ὄντ☞ τῦ βασιλέως, mus in periculum, maximè cùm ægro-
καὶ προσδεχομένε τὴν σὴν ἀγγελίαν, ὦ tet, & tuum adventum expectet, ô Pa-
πάτερ· μόλις ἔπεισαν τὸν Ἐπιφάνιον ἀπο- ter: vix persvasum est Epiphanio, ut
πλεῖν μετ' αὐτῶν. ὁ γοῦν Ἐπιφάνι☞ μετα- cum eis navigaret. Epiphanius itaqve
σκλάμεν☞ τὸν θεοφιλέσατον Ἐπίσκοπον accersito religiosissimo Episcopo Philo-
Φίλωνα, ἐπέτρεψεν αὐτῷ τὴν φροντίδα ποι- ne, jussit eum curam gerere necessitatis
εῖσθαι τῆς Ἐκκλησιασικῆς χρείας. συνήχθη- Ecclesiasticæ. Congregati sunt autem
σαν οὖν ἅπαντες οἱ πατέρες, καὶ ἀδελφοὶ, omnes patres & fratres, & qvi catechesi
καὶ κατηχηθέντες παρὰ Ἐπιφανίε ἠπασάμε- instituti fuerant ab Epiphanio: qvos
θα ἅπαντας, καὶ ἀπεπλεύσαμεν ἐπὶ τ omnes valere jussimus, & navigavimus
βασιλίδα. εἰσελθόντων ἡμῶν ἐν Κων- ad Regiam. Nobis autem ingressis Con-
σαντίνε πόλ, ἀνηγγέλθη τῷ βασιλεῖ ἡ παρεσία Ἐπιφανίε. τῦ δὲ βασιλέως κελεύ- stantinopolim, ipse ingrediebatur cum
σαντ☞ εἰσιέναι ἡμᾶς ἐν τοῖς βασιλείοις, ἔλαμεν Ἐπιφάνι☞ ἐν πολλῇ κατασάσ summa qviete & tranqvillitate, qvam
ostendebat omnibus, qvibus occurrebat.

Erat igitur Theodosius Imperator mutus præ dolore, jacens in lecto. Postqvam autem accessit Epiphanius ad Imperatorem, dixit ei Epiphanius: Fili, crede Crucifixo, & habebis sanitatem. Habe sine intermissione Deum in voto tuo, & omne malum tui non dominabitur. Miserere eorum, qvi affliguntur, & Dominus tui miserebitur. Esto tanqvam Rex, qvi honorat eum, qvi dat ei potestatem, & ipse adjiciet tibi majorem gratiam. Cùm autem Epiphanius hæc dixisset Imperatori, & ei appropinqvasset, & tetigisset ejus pedes, eumqve ter signasset, dixit ei: Fili, surge è lecto. Hæc cùm Imperator audiisset ab Epiphanio, surrexit à lecto supra pedes, nihil omnino habens mali. Dixit autem Imperator Epiphanio: Pater, mihi semper jubeto, & ego tua jussa exeqvar. Dixit Epiphanius: Habeas Dei verba in animo tuo, & non opus habebis Epiphanio. Cùm hæc autem, & his plura Imperatori dixisset Epiphanius, venit tempus prandii. Dixit ergò Epiphanius Imperatori: Vade, fili, ad mensam, & benedices benefactori. Erat autem Epiphanius lepidus & urbanus, & habens sermonem conditum divina gratia. Et qvando in morbum qvidem Romæ incidit filia Theodosii, tunc Arcadius & Honorius fuerunt Romæ, & versati sunt cum ea longo tempore, qvoniam illîc erat viro conjuncta. Cùm verò audiisset Theodosius Romam venisse Epiphanium, & curasse ejus filiam, & filio ejus, qvi erat mortuus, vitam reddidisse, Arcadiumqve & Honorium postea illuminasse, magna est affectus lætitia. Qvo factum est, ut deinceps ad eum scriberet, tanqvam ad patrem. Porrò cùm nos essemus Constantinopoli, Roma venerunt Arcadius & Honorius, & lætati sunt, qvòd invenissent Epiphanium.

LVIII. Jussu autem Imperatoris Faustinianum qvidam adducunt in regiam, ut qvi esset accusatus, qvod maledixisset Imperatori. Jussu ergo Imperatoris tenebatur in custodia. Qvod cùm audiisset Epiphanius, venit in lo-

A ἦν δὲ ὁ βασιλεὺς Θεοδόσιος μὴ δυνάμενος λαλῆσαι ἀπὸ τῆς ἀλγηδόνος κείμενος ἐπὶ τῆς κλίνης. ὡς οὖν ἤγγισεν Επιφάνιος τῷ βασιλεῖ, εἶπεν ὁ βασιλεὺς πρὸς Επιφάνιον· εὖξαί μοι πάτερ, ὅπως ὑγιαίνω. εἶπεν δὲ Επιφάνιος τῷ βασιλεῖ· πίστευε τέκνον τῷ ἐσταυρωμένῳ, καὶ ἕξεις ταύτην ἀδιαλείπτως. ἔχε τὸν Θεὸν κατὰ νοῦν, καὶ κακὸν οὐ κυριεύσει σου. γίνου ἐλεήμων τοῖς θλιβομένοις, καὶ ἔσῃ ἠλεημένος ὑπὸ Θεοῦ. γίνου ὡς βασιλεὺς τιμῶν τὸν δόντα σοι τὴν ἐξουσίαν, καὶ αὐτὸς δώσει σοι πλείονα χάριν. καὶ ταῦτα εἰπὼν Επιφάνιος
B τῷ βασιλεῖ, ἐγγίσας, καὶ ἁψάμενος αὐτοῦ τῶν ποδῶν, καὶ σφραγίσας αὐτὸν τρίτον εἶπεν Επιφάνιος τῷ βασιλεῖ· ἀνάστα, τέκνον, φησὶ, τῆς κλίνης· πέπαυται γὰρ ὁ πόνος ἀπὸ τῶν ποδῶν. ταῦτα δὲ ἀκούσας ὁ βασιλεὺς εὐθέως ἀνέστη ἀπὸ τῆς κλίνης μηδὲν κακὸν ἔχων ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ. εἶπεν δὲ ὁ βασιλεὺς πρὸς Επιφάνιον· γίνου μοι πάτερ κελεύων ἀδιαλείπτως, καὶ γενήσομαι ἐν πᾶσιν πληροφορῶν σε. εἶπεν δὲ Επιφάνιος τῷ βασιλεῖ· ἔχε τοὺς τοῦ Θεοῦ λόγους κατὰ ψυχήν σου, καὶ χρείαν μὴ ἔχε Επιφανίου. ταῦτα δὲ εἰπὼν Επιφάνιος τῷ
C βασιλεῖ, καὶ πλείονα τούτων, ἔφθασεν καιρὸς τοῦ ἀρίστου. καὶ εἶπεν Επιφάνιος τῷ βασιλεῖ· βάδιζε, τέκνον, ἐπὶ τραπέζης· καὶ ἔσῃ εὐλογῶν τὸν εὐεργέτην, ἦν δὲ Επιφάνιος χαρίεις, καὶ πολιτικὸς, καὶ τὸν λόγον ἔχων ἠρτυμένον τῷ θείῳ ἅλατι. ὅτε οὖν περιέπεσεν ἡ θυγάτηρ Θεοδοσίου εἰς τὸ πάθος ἐπὶ τῆς Ρώμης, ἡ ἀδελφὴ Αρκαδίου καὶ Ονορίου. τότε καὶ αὐτοὶ παρεγένοντο ἐπὶ τῆς Ρώμης, καὶ ἐποίησαν πενταετῆ χρόνον μετ' αὐτῆς. ὅτι ἐκεῖ ἦν ζευχθεῖσα ἀνδρί. τότε οὖν ἀκούσας Θεοδόσιος ὁ βασιλεὺς, ὅτι παρε-
D γένετο Επιφάνιος ἐπὶ τῆς Ρώμης, καὶ ἐθεράπευσεν τὴν θυγατέρα αὐτοῦ, καὶ ὅτι καὶ τὸν υἱὸν αὐτῆς νεκρὸν ὄντα ἐζωοποίησεν. καὶ ὅτι μετὰ τούτων ἐφώτισεν Αρκάδιον καὶ Ονόριον ἐχάρη χαρὰν μεγάλην. διὸ ἀπὸ τούτου ἔγραψεν αὐτῷ ὡς πατρί. ὡς οὖν ἦμεν ἐπὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, παρεγένοντο Αρκάδιος καὶ Ονόριος ἀπὸ τῆς Ρώμης, καὶ ἐχάρησαν χαρὰν μεγάλην.

Αγουσιν δὲ τινὲς κατὰ κέλευσιν τοῦ βασιλέως Φαυστινιανὸν ἀπὸ τῆς Κυπρίων· ἐπὶ λοιδορίᾳ βασιλικῇ κατηγορηθέντα ἐπὶ τὴν βασιλίδα· ἦν δὲ οὗτος φρουρούμενος κελεύσει τοῦ βασιλέως. ἀκούσας οὖν ταῦτα Επιφάνιος παραγίνεται ἐπὶ τὸν

τόπον, ἔνθα ἦν κοιτάμενος ὁ Φαυσινιανὸς καὶ εἶπεν αὐτῷ· εἰ ἐξὸν σοι, φησὶν, ὦ τέκνον, λαλῆσαι δι' ἡμῶν λόγον τῷ βασιλεῖ καὶ ἔσῃ ἀπολυόμενος τῆς συνοχῆς ταύτης. εἶπεν ὁ Φαυσινιανὸς τῷ Ἐπιφανίῳ· ἄπελθε φησὶ πλάνε, καὶ ἀποπλάνα ἄνδρας ἀνασφαλίστους· καὶ τοὺς λόγους τούτους μὴ λάλει Φαυσινιανῷ. ἦλθες ἐνταῦθα ἵνα χαίρῃς μοι λόγοις· ἔσο δὲ λοιπὸν φεύγων εἰς Κυπρίων. βάδιζε ἐπὶ Φοινίκην, καὶ ἔσῃ κακοχολῶν ἀδιαλείπτως. ὡς δὲ ταῦτα εἶπεν ὑβρίζων τὸν Ἐπιφάνιον Φαυσινιανὸς, παρέλαβέν με Ἐπιφάνιος· καὶ ἐπορεύθημεν ἐν τῷ βασιλικῷ ταμιείῳ· ὅπως ἐωὶ συντάξῃ τὸ βασιλέως ἀποπλεύσωμεν ἐν τῇ Κύπρῳ. τοῦ δὲ βασιλέως παρακαλοῦντος Ἐπιφάνιον, ὅπως διατρίψῃ ἡμέρας τινὰς ἐπὶ τὴν βασιλίδα· ὁ Ἐπιφάνιος ἔλεγεν τὴν αἰτίαν τῆς ἐκδημίας. καὶ πάλιν ὁ βασιλεὺς ἔπεισεν Ἐπιφάνιον διὰ τῶν λόγων. τῇ δὲν ἔωθεν εἰσέρχεταί τις τῶν τὰς ἀποκρίσεις λεγόντων ἐν τῷ βασιλικῷ ταμιείῳ, ὅτι Φαυσινιανὸς ὁ Κυπριώτης κατέλυσεν τὸν βίον. ἀκούσας δὲ ταῦτα Ἐπιφάνιος ἐπένθησεν ἐωὶ Φαυσινιανῷ. ἠθέλησεν δὲν ὁ βασιλεὺς ἅπαντα τὰ ὑπάρχοντα Φαυσινιανῷ τῷ βασιλικῷ παραπέμψαι ταμιείῳ· μάλιστα ὅτι * κατέλιπεν σπέρμα ἐωὶ τῆς γῆς. εἶπεν ὁ Ἐπιφάνιος πρὸς βασιλέα· ὅρα φησὶ, τέκνον, μὴ ποιήσῃς ἁμαρτίαν. ἔστι γὰρ γυνὴ Φαυσινιανῷ θεοσεβοῦσα ἀπὸ παιδίας. πείθηλι λόγοις Ἐπιφανίου· καὶ ἔσαι σοι χάρις παρὰ ὑψίστου. τότε ὁ βασιλεὺς ἀποδίδωσι τὴν αὐθεντίαν πᾶσαν Ἐπιφανίῳ τῶν πραγμάτων Φαυσινιανοῦ. εἶπεν δὲν Ἐπιφάνιος πρὸς τὸν βασιλέα· ἔχω τὸν Θεὸν τέκνον τὸν παρέχοντα τὰ πρὸς τὴν χρείαν. καὶ ταῦτα πάντα μετὰ γνώμης τῆς γυναικὸς ἀποδώσομεν τοῖς δεομένοις. ταῦτα εἰπόντος Ἐπιφανίου εἶπεν ὁ βασιλεὺς· αἴτησαι πατέρ ὧν χρῄζῃς, καὶ ἔσομαι δοὺς ἐν προαιρέσει· εἶπεν δὲ Ἐπιφάνιος πρὸς τὸν βασιλέα. φύλαττε ἐμοὺς λόγους ἀδιαλείπτως, καὶ ἔχε με τέκνον ἐν ψυχῇ σου. ταῦτα δὲ εἰπόντος Ἐπιφανίου, συνεξῆλθεν ἡμῖν ὁ βασιλεὺς ἐκ τοῦ ταμιείου, καὶ παρεκάλεσεν τὸν Ἐπιφάνιον ὅπως αὐτὸν εὐλογήσῃ. καὶ ποιήσας εὐχὴν Ἐπιφάνιος εὐλόγησεν τὸν βασιλέα, καὶ ἠσπάσατο αὐτὸν, καὶ ὑπέστρεψεν ὁ βασιλεὺς ἐν τῷ ταμιείῳ αὖθις μετ' εἰρήνης. ἡμεῖς δὲ δι' ἐννέα ἡμερῶν ἀπεπλεύσαμεν ἐν Κύπρῳ, καὶ ἀπεδέξαντο ἡμᾶς οἱ

cum, in qvo detinebatur Faustinianus. Dixit igitur Epiphanius Faustiniano: Licet tibi per nos loqvi Imperatori, & liberaberis ab his angustiis. Dixit autem Faustinianus Epiphanio: Abi plane, & homines incautos decipe, nec hæc verba loqvere Faustiniano. Venisti huc mihi verbis insultans: fugies deinde in Cyprum. Vade hinc in Phœniciam, & malos dies ages perpetuo. Postqvam hæc dixit in Epiphanium furens Faustinianus, accepit me Epiphanius, & ivimus in aulam Imperatoris, ut regem juberemus valere, & iremus in Cyprum. Imperatore verò rogante Epiphanium, ut aliqvot dies veraretur in regia, Epiphanius causam cur proficisci vellet dicebat: At Imperator rursus retinuit Epiphanium. Mane autem ingreditur qvidam ex iis, qvi responsa referunt, in aulam regiam, dicens Faustinianum Cyprium vitam finiisse. Cùm hæc audiissent Epiphanius, luxit Faustinianum. Decrevit autem Imperator, ut deferrentur in fiscum qvæcunqve erant Faustiniani, maximè qvòd prolem non reliqvissent super terram. Dixit verò Epiphanius Imperatori: Vide, ô fili, ne pecces. Est enim uxor Faustiniani Deum ex corde colens. Crede verbis Epiphanii, & erit tibi gratia apud altissimum. Tunc tradidit Imperator authoritatem Epiphanio in omnibus rebus Faustiniani. Dixit autem Epiphanius Imperatori: Habeo Deum, ô fili, qvi mihi præbet, qvæ sunt necessaria: sed hæc omnia ex illius mulieris sententia dabimus egentibus. Cùm hæc igitur Imperatori dixissent Epiphanius, Imperator dixit ei: Pete, pater, ea qvibus indiges, & ea lubenter tibi dabo, Imperatori respondit Epiphanius: Perpetuo serva meos sermones, & me habe, fili, in animo tuo. Cùm hæc dixissent Epiphanius, una nobiscum ex aula egressus est Imperator, & rogavit Epiphanium, ut sibi benediceret. Cúmqve orationem fecisset Epiphanius, benedixit Imperatori, & eum salutavit. Et reversus est Imperator in pace in aulam suam: Nos verò spatio novem dierum navigavimus in Cyprum, & fratres cum magno

Add. ὃ.

nos gaudio exceperunt: Invenimusqve uxorem Fauſtiniani lugentem maritum ſuum. Conſolatus eſt igitur eam Epiphanius in tota ſua afflictione. Qvæ paruit verbis Epiphanii, rogavitqve illum, ut daret ei id, qvod eſt in CHRISTO ſignaculum, & baptizavit eam, & ordinavit eam Diaconiſſam Eccleſiæ: & omnia ejús bona ex ſententia Epiphanii data ſunt indigentibus.

A ἀδελφοὶ μ῀ χαρᾶς μεγάλης· ἔυρεμεν δὲ τὴν γυναῖκα Φαυσινιανῦ πενθῦσαν ϖερὶ τῦ ἀνδρὸς ἀυτῆς. καὶ παρεμυθήσατο ἀυτὴν Επιφάνι῀ ἐπὶ πάσῃ τῇ θλίψι ἀυτῆς, ϗ ἐπείθη τοῖς λόγοις ἀυτῦ, καὶ παρεκάλεσεν Επιφάνιον ὅπως δώσ῀ ἀυτῇ τὴν ἐν Χεισῷ σφραγίδα. ϗ βαπτίσας ἀυτὴν, ἐχειροτόνησεν ἀυτὴν Διάκονον τ῀ Εκκλησίας· ϗ ἦν ἅπαντα τὰ πράγματα ἀυτῆς ἐν τῇ γνώμῃ Επιφανίυ διδόμενα τοῖς δεομένοις.

LIX. Aliqvando autem ſermones contulit Epiphanius cum Aëtio, qvi erat, ut ajunt, Epiſcopus Valentinianorum. Erantqve Conſtantiæ multi hujus hæreſis. Cùm igitur multis verbis contenderet Aëtius, & de altiſſimo multas diceret blaſphemias, dixit ei Epiphanius: Accipe, ô impie Aëti, in ore tuo repagulum, & non loqveris verba inſolentia. Cùm primum hoc dixiſſet Epiphanius, Aëtio os fuit obſtructum, & ab illo die non potuit amplius loqvi. Cùm autem vidiſſent, qvi erant ejus ſectæ, qvòd per verbum ei os obſtruxiſſet Epiphanius, proni omnes ceciderunt, & anathemate percuſſerunt ſuam religionem: & facti ſunt Orthodoxi. Manſit verò Aëtius ſex diebus non loqvens, & ſeptimo die vitam finiit. Erant autem aliæ qvoqve plurimæ hæreſes in inſula Cypriorum, hæ ſcilicet, Ophitarum, Sabellianorum, Nicolaitarum, Simonianorum & Carpocratianorum. De his ſcripſit Epiphanius epiſtolam ad Theodoſium Imperatorem, ut conſtitutione regia eos expelleret ex inſula. Erant enim inter eos viri divites, qvibus mandata fuerat cura rerum publicarum: & deprimebant Orthodoxos. Cùm autem accepiſſet Imperator literas ab Epiphanio, ſcripſit in hanc formam: Si qvis patri Epiphanio Epiſcopo regionis Cypriorum non paret per verba divina, exeat ex inſula, & habitet ubi velit. Si qvi autem ſunt amici, & filii pœnitentiæ, & confitentur communi patri, qvod, cùm ſint decepti, velint venire ad veritatem, maneant, ut doceantur à communi patre. Qvod edictum cùm eſſet à militibus allatum, & publicatum, multi ex eis crediderunt Epiphanio. Qvi verò non crediderunt, ſtatim ejecti ſunt ex inſula.

Ποτὲ ἓν συνῆρεν λόγυς Επιφάνι῀ πρὸς Αέτιον τὸν Επίσκοπον τ῀ ΟΥαλεντινιανῶν. ἦσαν πλήθη ϖ῀ τ῀ Κωνσαντίας οἱ τ῀ αἱρέσεως τάυτης. ϗ δὴ πλείσοις λόγοις φιλονεικῶν ὁ Αέτι῀, καὶ εἰς βλασφημίας πολλὰς περὶ τὸν ὕψισον ἐλθόντ῀, εἶπεν Επιφάνι῀ πρὸς ἀυτόν. λάβε φησὶν, Αέτιε δυσσεβέσατε κατόχιον ϖ῀ τῷ σόματί συ, καὶ ἔση μὴ λαλῶν ἀτάκτυς λόγυς. καὶ εὐθέως ὁ Αέτι῀ ἐπὶ τῷ λόγῳ Επιφανίυ ἐφιμώθη, καὶ ὐκέτι ἠδυνήθη λαλῆσαι λόγον ἀπὸ τ῀ ἡμέρας ἐκείνης. ἰδόντες οὖν οἱ τῆς αἱρέσεως ἀυτῦ, ὅτι διὰ λόγυ ἐφίμωσεν ἀυτὸν προσέπεσαν ἅπαντες Επιφανίῳ, καὶ ἀνεθεμάτισαν τὴν ἰδίαν θρησκείαν ἀυτῶν, καὶ ἐγένοντο ὀρθόδοξοι· ἔμεινεν δὲ ὁ Αέτι῀ ἓξ ἡμέρας μὴ λαλῶν, καὶ τῇ ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ κατέλυσεν τὸν βίον ἀυτῦ· ἦσαν δὲ καὶ ἄλλαι πλεῖσαι αἱρέσεις ἐν τῇ Κυπρίων χώρᾳ, ἅ τινές εἰσιν ἀυται. * σοφισαὶ, Σαβελλιανοὶ, Νικολαΐται, Σιμωνιανοὶ, Βασιλιδιανοὶ, Καρποκρατιανοί· περὶ τύτων Επιφάνι῀ ἔγραψεν ἐπιστολὴν τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ· ὅπως ἀπὸ διατάξεως βασιλικῆς τύτυς διώξῃ τ῀ νήσυ. ἦσαν γὰρ ἄνδρες πλύσιοι ἐν ἀυτοῖς· οἵ τινες καὶ ἐνεπιστεύοντο χρείας δημοσίας, καὶ ἐταπείνυν τὰς ὀρθοδόξυς. δεξάμεν῀ οὖν ὁ βασιλεὺς τὰ γράμματα ϖερὶ Επιφανίυ ἐποίησεν τύπον τοιῦτον. εἴ τις τῷ πατρὶ Επιφανίῳ τῷ Επισκόπῳ τ῀ Κυπρίων χώρας ὐχ ὑπακύῃ διὰ τῶν θείων λόγων, ἐξερχέθω τ῀ νήσυ, ϗ ὅπυ θέλῃ κατοικείτω. εἰ δέ τινες φίλοι ὄντες ϗ τέκνα τ῀ μετανοίας, καὶ ὁμολογῦσιν τῷ κοινῷ πατρὶ, ὅτι πλανηθέντες βυλόμεθα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀληθείας ἐλθεῖν· μεινάτωσαν ἐπὶ τῆς νήσυ διδασκόμενοι ὑϖὸ τ῀ κοινῦ πατρός. τῦ ἓν τύπυ ϖερὶ στρατευομένυ ἐλθόντ῀ ϗ ἐμφανισθέντ῀, πολλοὶ ἐπείσθησαν ἐξ ἀυτῶν Επιφανίῳ· οἱ δὲ μὴ πεισθέντες εὐθέως ἐδιώχθησαν ἐκ τῆς νήσυ.

B

C

D

Interp. legit ΟΦῖται, qvod probamus.

ἦν δέ τις Επίσκοπος ἐν Αλεξανδρείᾳ τοὔνομα Θεόφιλος. οὗτος ἦν ἐν γνώσει πολλῇ Επιφανίου. ἦσαν δὲ τρεῖς ἀδελφοὶ ἐν Αλεξανδρείᾳ, υἱοὶ γινόμενοι Ηρακλέωνος, τοῦ ἄρξαντος ἐπὶ τῆς αὐτῆς πόλεως. τελευτήσαντος δὲ τοῦ πατρὸς αὐτῶν, κατὰ σύνεσιν οἱ τρεῖς ἐβουλεύσαντο μονάσαι. καὶ δὴ πορευθέντες ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἦσαν ἐν ἡσυχίᾳ πολλῇ, καὶ βίῳ πρέποντι κεκοσμημένοι. οὗτοι ἦσαν ἐν γνώσει πολλῇ Θεοφίλῳ τῷ Επισκόπῳ τῆς Αλεξανδρείας. τούτους μὲν Θεόφιλος εἰσήνεγκεν ἐπὶ τὴν πόλιν μετὰ ἀπάτης. καὶ ἠσφαλήσατο· ἐποίησεν δὲ τὸν μείζονα αὐτῶν Επίσκοπον εἰς μίαν πόλιν τῆς Αἰγύπτου. τοὺς δὲ ἄλλους ἐποίησεν Διακόνους καὶ Οἰκονόμους τῆς ἐκκλησίας. ποιήσαντες δὲ οἰκονομοῦντες τὴν ἐκκλησίαν τριετῆ χρόνον, καὶ αἰσθόμενοι ἑαυτοὺς νεκρουμένους πρὸς τὴν θεϊκὴν χάριν καταλιπόντες τὴν ἡσυχίαν, καὶ κατὰ σύνεσιν οἱ δύο παρεκάλεσαν τὸν Θεόφιλον, ὅπως τούτους ἀπολύσει ἔνθα τὸ πρὶν κατῴκουν. καὶ μὴ εἴξαντος τῇ τούτων παρακλήσει· πάλιν οἱ δύο ὁμοφωνήσαντες ἀνεχώρησαν καὶ ἀπῆλθον ἐν τῇ ἐρήμῳ· ὅπου τὸ πρὶν κατῴκουν. ὁ οὖν Θεόφιλος ἐποίησεν τούτους ἀσυνάκτους καὶ ἀκοινωνήτους τριετῆ χρόνον. καὶ πολλὰ παρακαλέσαντες, ὥστε συγχωρηθῆναι αὐτοῖς τῶν θείων μυστηρίων μεταλαβεῖν, καὶ οὐ συνεχώρησεν ὁ Θεόφιλος τοῦτο. οὗτοι οὖν ἀναγκασθέντες ἀνῆλθον ἐπὶ τὴν βασιλίδα πόλιν, καὶ προσέπεσαν Ιωάννης τῷ ἐπίκλην Χρυσοστόμῳ, ὁ οὖν Ιωάννης μαθὼν τὴν αἰτίαν, γράφει πρὸς Θεόφιλον ἐπιστολὴν, παρακαλῶν αὐτὸν ἐπὶ τῇ ἀπολύσει τῶν δύο ἀδελφῶν. ὁ οὖν Θεόφιλος οὐκ ἐπείσθη τῷ Ιωάννῃ παρακαλοῦντι· πάλιν δὲ ἐκ δευτέρου ἔγραψεν Ιωάννης παρακαλῶν τὸν Θεόφιλον, καὶ οὔτε οὕτως ἐπείσθη τῷ Ιωάννῃ. τότε Ιωάννης ἀπέλυσεν τοῦ ἀφορισμοῦ τοὺς δύο ἀδελφοὺς· ὡς ἐκ τούτου λοιπὸν ἐγένετο λύπη μεγάλη μεταξὺ Θεοφίλου καὶ Ιωάννου.

Κατ' ἐκεῖνον δὲ τὸν καιρὸν ἦν συγκλητικός τις ἀνὴρ ὀνόματι Θεόγνωστος, οὗτος Χριστιανὸς ὢν εἶχεν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ ἀδιαλείπτως· καὶ ἀγαπώμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως. ἄλλος δέ τις ἦν καὶ αὐτὸς τῆς συγκλήτου, Δωρόθεος καλούμενος. ἦν δὲ οὗτος Αρειανὸς. οὗτος καταγόρησεν Θεογνώστου, ὅτι ὕβρισεν τὴν βασιλέα· καὶ δύο μάρτυρας ψευδεῖς παρέστησεν· καὶ ἤλεγξεν τὴν Θεόγνωστον κατὰ πρόσωπον. ὁ οὖν βασιλεὺς Θεοδόσιος ἐκέλευσεν τὸν

A LX. Erat autem Alexandriæ qvidam Episcopus nomine Theophilus. Is habuit magnam Epiphanii notitiam. Erant verò tres fratres Alexandriæ, filii Heracleonis, qvi imperaverat in ea civitate. Mortuo vero patre eorum, tres ex consensu voluerunt esse monachi. Qvi profecti in solitudinem, qvietem agebant in silentio, & honesta vita erant præditi. Ii erant valde noti Theophilo Alexandriæ Episcopo. Qvos ipse cum fraude induxit in civitatem, atqve adeo effecit, ut ibi starent. Fecit autem ex iis majorem Episcopum in una urbe Ægypti. Alios verò fecit Diaconos & Oeconomos Ecclesiæ. Cùm B autem tempore trium annorum fuissent Oeconomi Ecclesiæ, sensissentqve se esse mortuos, (qvod ad divinam attinebat gratiam) ex consensu duo rogaverunt Theophilum, ut eos illuc dimitteret, ubi prius habitabant. Qvi cùm illorum precibus non cessisset, ambo illi inter se conspirantes abierunt, & in solitudinem recesserunt ubi prius habitabant (Theophilus verò eos triennio privavit communione.) Cumq; multum rogassent, ut sibi permitteretur divina sumere sacramenta, hoc non concessit C Theophilus. Ii autem ascenderunt in regiam, & prociderunt ad pedes Joannis. Joannes verò cum didicisset causam, scribit epistolam ad Theophilum, rogans eum, ut fratres dimitteret. Theophilus autem Joanni roganti non paruit. Iterum ergo scripsit Joannes adhortationem Theophilo, & nec sic paruit: Joannes itaqve liberavit duos fratres à segregatione. Exorta est itaqve discordia inter Joannem & Theophilum.

LXI. Fuit autem aliqvando vir D qvidam senatorius, nomine Theognostus. Hic cúm esset Christianus, habuit assiduè timorem Dei ante oculos, & diligebatur ab Imperatore. Erat autem alius, qvi ipse qvoqve erat ordinis senatorii, Dorotheus nomine, Arianus. Is accusavit Theognostum, qvod Imperatorem affecisset contumelia: & produxit duos falsos testes, qvi præsentem convicerunt Theognostum, qvod contumelia affecisset Imperatorem. Imperator itaqve Arcadius jussit Theo-

gnostum relegari, & bona ejus publicari. Uxori autem Theognosti mansit unum suburbanum, ex qvo habebat alimentum. Decessit Theognostus, cum esset in exilio. Eudoxa autem aliqvando egressa ad vindemiam, cùm prope eam esset possessio, & vitis suburbana uxoris Theognosti, nescio qvanam de causa, cùm egressa esset de vinea sua, ingressa est vineam uxoris Theognosti, & botrum execuit. Dixerunt autem aliqvi ex iis, qvi assistebant: Domina, fecuisti botrum alienæ vineæ. Mos est Imperatoribus & Imperatricibus, si vel pedem intulerit in terram alienam, & si fructum acceperit ex aliqvo ex iis, qvæ fructum ferunt, ut nullus alius in ea potestatem habeat, nisi Imperator. Cùm Theognosti autem uxor audiisset, qvod suus ager ab ea sit avulsus, id scripsit in pugillaribus, & misit ad Joannem. Valde enim amabatur Joannes ab Imperatore & ab Imperatrice. Cùm hæc didicisset Joannes, misit suum Archidiaconum, virum eruditum, & recta vita præditum. Nomen autem ejus vocabatur Eutychus. Ingressus autem Eutychus ad Imperatricem, cum ea disseruit jussu Joannis. Dixit verò Imperatrix Eutycho: Hæc est lex regia: ubicunqve autem velit in alia provincia, dabo ei prædium. Egressus Eutychus, annunciavit Joanni verba Imperatricis. Ivit autem Johannes in aulam regiam, & dixit Imperatici: Redde agrum viduæ. Dixit Johanni Imperatrix: Pater, disce causam, & tunc intende crimen, qvod me dicis commisisse in viduam. Dixit autem rursus Joannes: Dixi tibi, redde vitem viduæ, Dixit Imperatrix Joanni: Noli, pater Joannes, noli sic coram arguere Imperatores. Dixit Joannes: Rursus dico tibi: Redde agrum viduæ. Audivisti, qvanta notetur ignominia Jezabel propter vineam, & usqve in hodiernum diem in malum digito ostendatur, propter vineam sancti viri. Cùm hæc autem ab Joanne audiisset Imperatrix, jussit Joannem ejici ex aula regia. Qvi egressus, venit in Ecclesiam. Dixit autem Joannes Eutycho: Qvando venerit Imperatrix in Ecclesiam, accipe tecum, qvi tibi serviant, & sta in aditu, qvo solet ingredi in Ecclesiam, & ne

3. Reg. 21.

Θεόγνωσον ἐξοειθιῶαι, καὶ τὰ πράγματα αὐτὸ δημευθῆναι. ἔμεινεν ὃ τῇ γυναικὶ Θεογνώσε ἐν προαστείου, ἐξ ὃ τ' ἀποτροφὴ εἶχεν. ἐτελεύτησεν δὲ Θεόγνως ὡς ὑπῆρχεν ἐν ἐξορία. τῆς δὲ βασιλίσης Εὐδοξίας ἐξελθούσης ποτὲ ἐν τῷ προηένσῳ τῷ καιρῷ τὸ τρυγητὸ, ἔνθα ἦν τὸ προαστεῖον τ γυναικὸς Θεογνώσε, ὃκ οἶδα κῆ ποίαν αἰτίαν εἰσελθοῦσα ἐν τῷ ἀμπελῶνι τ γυναικὸς ἡ βασίλισσα ἀπέτεμψεν ἕνα βότρυν. εἶπαν δέ τινες τῶν παρεσώτων τῇ βασιλίσῃ· δέσποινα ἀλλότριός ἐσιν ὁ ἀμπελὼν, ὅθεν ἀπέτεμες τὸν βότρυν. ἔθ δέ ἐσι τοῖς βασιλεῦσιν καὶ ταῖς βασιλίσαις, κἂν πόδα ἐπενέγκοι εἰς τὴν ἀλλοτρίαν· κἂν καρπὸν λάβοι ἀπό τινος τῶν καρπίμων ξύλων, μηκέτι ἄλλον τινὰ ἐξουσιάζειν, ἀλλ' ἢ τὸν βασιλέα· ἀκούσασα δὲ ἡ γυνὴ Θεογνώσου, ὅτι ἀπεσπάσθη ὁ ἀγρὸς αὐτῆς, ἔγραψεν εἰς δίπτυχον, καὶ ἀπέστειλεν πρὸς Ιωάννην. ἦν γὰρ ἀγαπώμενος σφόδρα ὑπὸ τ βασιλέως καὶ τ βασιλίσης. μαθὼν δὲ ταῦτα ὁ Ιωάννης ἀπέστειλεν τὸν Αρχιδιάκονον αὐτῆς, ἄνδρα λόγιον καὶ ὀρθῶ βίῳ κεκοσμημένον. τὸ δὲ ὄνομα αὐτῆ ἐκαλεῖτο Εὐτυχ. εἰσῆλθεν δὲ Εὔτυχος πρὸς τ βασίλισσαν, καὶ διελέχθη αὐτῇ καὶ τ Ἐπιτροπὴν Ιωάννε. εἶπεν δὲ ἡ βασίλισσα πρὸς τὸν Εὐτυχον· ὅτι νόμος ἐσὶν ὅτ· ὅπε δὲ θέλεται εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν δίδωμι αὐτῇ χωρίον. ἐξελθὼν δὲ ὁ Εὐτυχος, ἀνήγγειλεν τῷ Ιωάννῃ τὰς λόγους τ βασιλίσης· ἐπορεύθη δὲ Ιωάννης ἐν τῷ ταμιείῳ τῷ βασιλικῷ, καὶ εἶπεν τῇ βασιλίσῃ· ἀπόδος τὸν ἀγρὸν τ χήρας. εἶπεν δὲ ἡ βασίλισσα τῷ Ιωάννῃ· μάθε πάτερ, τὴν αἰτίαν, καὶ τότε ἐπάγαγε τὴν ἐπιβολήν, ἣν λέγεις ὅτι ἐποίησα τῇ χήρᾳ. εἶπεν δὲ πάλιν ἡ βασίλισσα τῷ Ιωάννῃ· μὴ ἐλέγχῃ θέλε κῆ πρόσωπον βασιλεῖς. εἶπεν δὲ Ιωάννης· καὶ πάλιν σοὶ λέγω· ἀπόδος τὸν ἀγρὸν τῆς χήρας. ἤκουσας ὡς ζηλιτεύεται Ιεζαβέλ, καὶ μέχρι σήμερον ὑπὸ τ θείας γραφῆς δακτυλοδεικτεῖται ἐπὶ κακῷ δι' ἀμπελῶνα ὁσίε ἀνδρός. ἡ δὲ βασίλισσα ἀκούσασα ταῦτα ὡς ὰ Ιωάννε ἐκέλευσεν αὐτὸν ἐκβληθῆναι ἔξω τ βασιλικ ταμιείε. καὶ δὴ ἐξελθὼν ἐπορεύθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. εἶπεν δὲ Ιωάννης πρὸς Εὐτυχον· ὅταν πάρα γίνεται ἡ βασίλισσα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, λάβε μῆ σεαυτὸ τὰς πρὸς ὑπηρεσίαν, καὶ στῆθι ἐν τῇ εἰσόδῳ, ἔνθα εἰώθεν εἰσιέναι· καὶ μὴ

ἐάσῃς αὐτὴν εἰσελθεῖν· λέγων ὅτι Ἰωάννης ἐπέτρεψεν τῷ μὴ εἰσελθεῖν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. ἐποίησεν δὲ ἔτως ΕΥτυχ. ἀπὸ τότε οὖν ἐκινήθη ἡ βασίλισσα κατὰ Ἰωάννου τοῦ ἐξορίσαι αὐτόν.

Ἀκούσας ὁ Θεόφιλος ὅτι ἡ βασίλισσα βούλεται ἐξορίσαι τὸν Ἰωάννην· πρόσχωρος κατεσκεύαζεν κατ' αὐτός. ἔγραψεν οὖν Θεόφιλος Ἐπιφανίῳ πλείστα γράμματα κατὰ Ἰωάννου. ὡς ὅτι Ἰωάννης τὰ Ὠριγένους φρονεῖ. καὶ ἐκινήθη ἡ βασίλισσα τοῦ ἐξορίσαι αὐτόν· ὁ δὲ Ἐπιφάνιος πρὸς τὸ ξυνεπείθη Θεοφίλῳ. οὐκ ᾔδει δὲ ὅτι ἀπεχθάνεται Θεόφιλος πρὸς Ἰωάννην· συνέβη δὲ ἀναγκαῖον πρᾶγμα Ἐπιφάνιον θέλειν ἀποπλεῖν εἰς τὴν βασιλίδα. ἀκούσας δὲ καὶ πρὸς Θεοφίλου τοιαῦτα περὶ Ἰωάννου ἔσπευσεν πλέον τοῦ ἀνελθεῖν· ἐχθρὸς Ἰωάννην κακοποιήσῃ, ἀλλ' ἵνα ἀπῇ βοηθήσῃ. λαβὼν οὖν ἐμὲ καὶ Ἰσαὰκ ἀπεπλεύσαμεν εἰς Κωνσταντίνου πόλιν. καὶ δὴ εἰσελθόντων ἡμῶν εἰς τὴν πόλιν, ἦν σύγχυσις μεγάλη περὶ Ἰωάννου, διότι πολὺ ἠγαπᾶτο Ἰωάννης ὑπὸ τῶν πολιτῶν. ἦσαν δέ τινα μοναστήρια καὶ μαρτύρια λαμβάνοντα ἀννώνας παρὰ τῆς βασιλίσσης μὴ δεχόμενα τὸν Ἰωάννην. εἰσελθόντων οὖν ἡμῶν ἐν ἑνὶ τῶν μοναστηρίων ἠνάγκασαν Ἐπιφάνιον, ὅπως χειροτονήσει ὅτι χρεία ἦν, ἐπὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν χρείαν· καὶ τοῦτο ποιήσας, καὶ ἀκούσας Ἰωάννης ἐλυπήθη σφόδρα πρὸς Ἐπιφάνιον· καὶ ἐπιστολὴν ἔγραψεν Ἐπιφανίῳ λύπην γεννῶσαν. ὁμοίως καὶ Ἐπιφάνιος τῷ Ἰωάννῃ πρὸς τὰ γραφέντα. ἤκουσεν δὲ ἡ βασίλισσα ὅτι ἐλυπήθη Ἰωάννης πρὸς Ἐπιφάνιον· καὶ δὴ προσκαλεσαμένη τὸν Ἐπιφάνιον εἶπεν ἀπῷ· πάτερ Ἐπιφάνιε, πᾶσα ἡ βασιλεία τῶν Ῥωμαίων ἐμή ἐστι· καὶ πᾶσα ἡ ἱερωσύνη τῶν Ἐκκλησιῶν τῶν ὑπὸ τὴν ἐμὴν βασιλείαν, σή ἐστιν. ἐπειδὴ δὲ Ἰωάννης ἀλλότριος τῆς εὐταξίας τῆς ἱερωσύνης ὢν, ἀτάκτως φέρεται κατὰ βασιλέων· καὶ αἵρεσίν τινα λέγουσιν αὐτὸν ἔχειν, τοῦτο χάριν ἀπὸ ἡμερῶν πολλῶν κατανόητέον μοι ὁ λογισμὸς περὶ τοῦ ποιῆσαι σύνοδον, καὶ τοῦτον ἐκκήρυκτον ποιῆσαι τῆς ἱερωσύνης ὡς ἀνάξιον· ἕτερον δὲ τὸν δυνάμενον ἀντέχεσθαι τῆς ἱερωσύνης ἐπὶ τοῦ θρόνου καθεσθῆναι· ὅπως ἡ ἐμὴ βασιλεία ἐν πᾶσιν εἰρηνεύει· ὡς δὲ ταῦτα ἐλάλει ἡ βα-

A sinas eam ingredi, dicens: Joannes jussit, ne ingredereris in Ecclesiam. Sic autem fecit Eutychus. Ab eo ergò tempore incitata est Imperatrix adversus Joannem, ut eum mitteret in exilium.

LXII. Cùm autem audivisset Theophilus, velle Imperatricem mittere Joannem in exilium, hoc ipse qvoqvè mirandum in modum est machinatus. Scripsit igitur Theophilus ad Epiphanium fictas literas adversus Joannem, qvod sentiat Joannes eadem, qvæ Origenes. Mota igitur est Imperatrix ad B eum mittendum in exilium: Epiphaniusqve citò credidit Theophilo. Nesciebat enim, Theophilum esse Joanni inimicum. Accidit verò, ut Epiphanius vellet etiam pro re alia navigare ad urbem regiam. Cùm autem de Joanne audivisset à Theophilo, multo magis studuit eò venire, sed non ut Joanni malefaceret. Me igitur accepit & Isaac, & navigavimus Constantinopolim. Porrò cùm nos venissemus in civitatem, erat de Joanne magna perturbatio, qvòniam multum amabatur à civibus. Erant autem qvædam monasteria & martyria, C qvæ, qvia capiebant annonas ab Imperatrice, Joannem minimè recipiebant. Nobis autem ingressis in unum ex illis monasteriis, coëgerunt Epiphanium, ut ordinaret (qvoniam ita opus erat) eum, qvi præesset responsis Ecclesiæ: qvod etiam fecit. Audivit autem Joannes, & valde succensuit Epiphanio, & scripsit epistolam ad Epiphanium, qvæ ei attulit molestiam. Similiter Epiphanius qvoqve respondit ad ea, qvæ scripta fuerant. Audivit autem Imperatrix Joannem irasci Epiphanio. Qvæ cùm accersivisset EpiphaD nium, dixit ei: Pater Epiphani, totum est meum Romanorum Imperium, & totum sacerdotium Ecclesiarum, qvæ sunt sub meo Imperio, est tuum. Qvoniam Joannes, qvi est alienus à dignitate sacerdotii, insolenter se gerit adversus Imperatores, & dicunt eum habere aliqvam aliam hæresim (præter nostram:) ea de causa multis ab hinc diebus in animo verso, facere de eo synodum, & eum tanqvam indignum abdicare à sacerdotio; in sede autem collocare aliqvem alium, qvi possit obtinere sacerdotium: ut meum Imperium sit qvietum in omnibus. Cùm Impe-

ratrix hæc diceret Epiphanio, ira tota, qvanta erat, commovebatur. Ei ergo rursus dixit: Cùm tua hîc sit cum DEO paternitas, non opus est, ut aliis patribus molestiam exhibeamus. Sed qvem tibi DEUS revelaverit, eum fac Episcopum: Hunc autem expelle ab Ecclesia. Imperatrici autem dixit Epiphanius: Audi, ô filia, patienter tuum patrem. Dixit autem Imperatrix Epiphanio: An tua paternitas aliqvid jubeat, enuncia, & ego colam & observabo meum patrem. Dixit Epiphanius Imperatrici: Si ejus, qvam dicis, hæresis reus est, & convincitur Johannes, nec se fatetur peccasse, indignus est sacerdotio: & si qvid jubet vestrum imperium, faciet vester servus. Si autem pro vestra injuria qværis Joannem expellere ex Ecclesia, servus tuus Epiphanius in hoc non assentietur. Est certè maximè Imperatorum, injuria affici, & ignoscere: qvandoqvidem vos qvoqve habetis Imperatorem in cœlis, cui assiduè peccatis, & is vobis remittit: Qvi qvidem dicit in Evangeliis: Estote misericodes, sicut pater vester, qvi est in cœlis. Dixit autem Imperatrix Epiphanio: Si fueris impedimento, pater Epiphani, qvo minus mittatur Joannes in exilium, aperiam templa idolorum, & faciam ut homines ea adorent, & faciam ultima pejora prioribus. Cumqve hæc acerbè diceret, ex ejus oculis fluebant lachrymæ. Ei verò dixit Epiphanius: Ego qvidem, ô filia, sum innocens ab hoc judicio.

LXIII. Cùm hæc dixisset Epiphanius, accepit me, & egressi sumus ex aula Imperatoria. Ægrotabat autem Isaac, & non ingressus est nobiscum ad Imperatricem. Pervasit verò fama per totam civitatem, dicentium: Magnus sacerdos Epiphanius Episcopus Cypriorum, ingressus est ad Imperatricem, & fecit, ut in exilium mitteretur magnus Joannes. Cùm hoc autem audivisset Isaac, aufugit ab Epiphanio, & ingressus est monasterium, nobis inscientibus. Ægrè verò ferebat Epiphanius, & DEUM rogabat, ut ei significaret, ubinam mansisset Isaac. Qvod ei significavit, & ivimus ad ipsum. Aversabatur autem Isaac Epiphanium, dicens: Nolo amplius esse tecum, propter

A σίλισσα πρὸς Ἐπιφάνιον ἀπὸ τῆ πολλῆ θυμῷ ὅλη παρενινεῖτο. πάλιν οὖν εἶπεν πρὸς αὐτὸν τ σῆς πατροσύνης ὅσης μ Θεὸν ἐνταῦθα, ὐ χρεία ἐσὶ καὶ σὺ λοιπὸς πατέρας εἰς κόπον ἐμβαλεῖν. ἀλλ' ὅν σοι ὁ Θεὸς ἀποκαλύπ ποίησον Ἐπίσκοπον, καὶ τοῦτον ἔκβαλε τῆς Ἐκκλησίας. εἶπεν ὁ Ἐπιφάνι πρὸς τὴν βασίλισσαν· ἀνεξικάκως τέκνον ἄκουσον τῆ σῆ πατρὸς. εἶπεν ὁ ἡ βασίλισσα πρὸς Ἐπιφάνιον· εἴ τι κελεύει ἡ σὴ πατροσύνη, εὐάγγελόν μοι, κἀγὼ θεραπεύσω τὸν ἐμὸν πατέρα. εἶπεν ὁ Ἐπιφάνι πρὸς

B τὴν βασίλισσαν· εἰ μὲν θελῆς αἱρέσεως ἧς λέγεις κατεγινώσκεται Ἰωάννης, κ ἐλέγχεται, κ ὁμολογεῖ ὅτι ἥμαρτεν, ἀνάξιός ἐσὶ τῆς ἱερωσύνης· κ εἴ τι κελεύσ ἡ ὑμῶν ἐξσία ποιήσω. εἰ δὲ θελ τῆς ὑμετέρας ὕβρεως ζητεῖς τὸν Ἰωάννην ἐξεώσασθ ἀπὸ τ Ἐκκλησίας, ὁ σὸς Ἐπιφάνι εἰς τοῦτο ὐ συναινέσει καὶ μάλισα τέκνον τῶν βασιλέων ἐσὶν ὑβρίζεσθ κ συ ρεῖν. ἐπειδὴ κ ὑμεῖς ἔχετε βασιλέα ἐν οἰς ὧ συνήθως ἁμαρτάνετε, κ ἀφίσιν ὑμῖν, ἐὰν κ ὑμεῖς ἀφίετε οἷς ὑβρίζσιν ὑμᾶς· καθὼς λέγει ἐν τοῖς Ευαγελίοις· γίνεσθε οἰκτίρμονες, ὡς ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν τοῖς οἰς· εἶπεν ὁ ἡ

C βασίλισσα πρὸς Ἐπιφάνιον· ἐὰν ἐμπόδιον ποιήσ πάτερ Ἐπιφάνιε τ μὴ ἐξοικισθῆναι τὸν Ἰωάννην, τὰς ναὰς τῶν εἰδώλων ἀνοίγω, κ ποιήσω προσκυνεῖν τὰς ἀνθρώπς· καὶ ποιήσω τὰ ἔσχατα χείρονα τῶν πρώτων. καὶ ὡς ταῦτα ἐλάλ μ πικρίας, δάκρυα ἔρριψεν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῆς. εἶπεν ὁ Ἐπιφάνιος· ἐγὼ τέκνον, ἀθῶός εἰμι τῆς κρίσεως ταύτης.

Ταῦτα εἰπὼν Ἐπιφάνι, παρέλαβέν με, καὶ ἐξῆλθομ τ βασιλικ ταμισίκ. ἦν δὲ κ

D Ἰσαὰκ ἐν ἀῤῥωσίᾳ, κ ὐκ εἰσῆλθεν μετ' ἡμῶν πρὸς τὴν βασίλισσαν. καὶ φήμη διέδραμεν ἐπὶ πᾶσαν τὴν πόλιν λέγοντες. ὅτι ὁ μέγας ἱερ Ἐπιφάνι ὁ Ἐπίσκοπ τῆς Κυπρίων εἰσῆλθεν πρὸς τὴν βασίλισσαν, κ ἐποίησεν τὴν ἐξορίαν τ μεγάλ Ἰωάννου. ταῦτα δὲ ἀκούσας κ Ἰσαὰκ, ἀπέδρα ἀπὸ Ἐπιφανίου, κ εἰσελθὼν ἐν μοναστηρίῳ κατέμεινεν ἐκεῖ, ἡμῶν μὴ εἰδότων. κ ἦν Ἐπιφάνι πενθῶν κ περὶ αὐτ, κ δεόμεν τ Θε, ὅπως αὐτῷ γνωρίσει π Ἰσαὰκ καταμένει. καὶ ἐγνώρισεν αὐτῷ, καὶ ἀπήλθομεν πρὸς αὐτόν. καὶ ἀπεσράφη Ἰσαὰκ τὸν Ἐπιφάνιον, λέγων· ὅτι ὐκέτι βέλομαι μετὰ σ εἶναι, διὰ

τὴν

τὴν ἁμαρτίαν, ἣν ἐποίησας εἰς Ιωάννην. ποιήσαντες δὲ ἐν τῷ μοναστηρίῳ τρεῖς ἡμέρας· μόλις ἔπεισεν τὸν Ισαάκ· καὶ λαβόντες αὐτὸν ἐξήλθομεν. ἐπείσθη δὲ καὶ Ιωάννης ὅτι συνήνεσεν ἐπὶ τῇ αὐτοῦ ἐξορίᾳ ὁ Επιφάνιος. καὶ λαβὼν δίπτυχον ἔγραψεν Επιφανίῳ· Επιφάνιε σοφὲ συνήνεσας ἐπὶ τῇ ἐμῇ ἐξορίᾳ. οὐ μὴ ἔτι καθίσης ἐπὶ τοῦ θρόνου σου. ὁμοίως δὲ καὶ Επιφάνιος ἀντιγράφει Ιωάννῃ· ἀθλητὰ δέρου καὶ νίκα· ἀνθ' ὧν δὲ ἐπίστευσας ὅτι ἐγὼ συνήνεσα ἐπὶ τῇ ἐξορίᾳ, ἐπὶ τῷ τόπῳ ᾧ ἐξωρίσθης, οὐ μὴ φθάσῃς. ταῦτα δὲ ἔγραψα ἀδελφοὶ, ἵνα μή τις τῷ Επιφανίῳ ἐπιρρίψει ψόγον περὶ τούτου. ὁ γὰρ τοσαῦτα καλὰ κατορθώσας εἰς τοσοῦτον βάθος κακῶν εἶχεν κατελθεῖν· μὴ γένοιτο. εἰσελθόντων δὲ ἡμῶν ἐν τῷ βασιλικῷ ταμιείῳ. συνετάξατο Επιφάνιος τοῖς βασιλεῦσιν ἐπὶ τῷ ἀποπλεῦσαι ἡμᾶς ἐπὶ τῆς Κυπρίων. ἐρωτηθεὶς δὲ Επιφάνιος παρὰ Αρκαδίου τοῦ βασιλέως τὸ πόσων ἐτῶν ὑπάρχει, εἶπεν· ἑκατὸν
F. οὕτως. καὶ πέντε ἐτῶν εἰμι παρὰ τρεῖς μῆνας. * οὗτος φησὶν, ἑξήκοντα ἐτῶν ἐγινόμην Επίσκοπος· καὶ ἔχω ἐν τῇ Επισκοπῇ πεντηκονταπέντε ἔτη παρὰ τρεῖς μῆνας. αὐτῇ δὲ τῇ ἡμέρᾳ, ἐν ᾗ εἴχαμεν ἀνελθεῖν ἐν τῷ πλοίῳ, τότε αὐτὸν ἐπηρώτησεν. ἀνελθόντων δὲ ἡμῶν ἐν τῷ πλοίῳ ἐκαθέσθη Επιφάνιος ἐν τῇ κοίλῃ τοῦ πλοίου, καὶ ἡμεῖς μετ' αὐτοῦ. ἔθος δὲ ἦν Επιφανίῳ τὰ ἅγια ΕΥαγγέλια κρατεῖν ἀδιαλείπτως ἐν ταῖς χερσὶν αὐτοῦ. καὶ δὴ τρίτον στενάξας καὶ δακρύσας, ἀναπτύξας τε τὰ ἅγια ΕΥαγγέλια, καὶ πάλιν πτύξας ἔκλαυσεν, καὶ ἐποίησεν εὐχὴν, καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν ἐκάθισεν ἐπὶ τῆς κοίλης τοῦ πλοίου, καὶ ἤρξατο κλαίειν καὶ λέγειν πρὸς ἡμᾶς.

Εὰν ἄγα πᾶτέ με, φησὶν, ὦ τέκνα, τὰς ἐντολάς μου τηρήσατε· καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ μένει ἐν ὑμῖν· ὑμεῖς, φησὶν, ἐπίστασθε διὰ πόσων θλίψεων διῆλθον ἐν τῷ δὲ τῷ βίῳ, καὶ οὐκ ἠγησάμην οὐδεμίαν θλίψιν, ἀλλὰ πάντοτε ἤμην χαίρων πρὸς τὸν Θεὸν ἀποβλέπων, καὶ ὁ Θεὸς οὐκ ἐγκατέλειπέν με· ἀλλ' αὐτός με ἦν διαφυλάττων ἀπὸ πάσης ἐπιβουλῆς τοῦ πονηροῦ. τοῖς γὰρ ἀγαπῶσιν τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς τὸ ἀγαθόν. ποτὲ οὖν τέκνα ἐμοῖ πεποθημένα, ὄντως μου ἐν τόπῳ ἐρημικῷ, καὶ ἐπιτελοῦντός μου τὴν δέησιν τῷ Χριστῷ, ὅπως ῥυσθῶ ἀπὸ πάσης ἐπιβουλῆς τοῦ ἀντικειμένου, ἐπέστημοι πλῆθος δαιμόνων, καὶ διασπαράξαντές με ἐπὶ τὴν γῆν, καὶ

A peccatum, qvod fecisti in Joannem. Cùm nos autem in monasterio fuissemus tres dies, vix persvasit Isaac. Qvo accepto, egressi sumus. Sibi qvoqve persvasit Joannes, qvod ejus exilio fuisset assensus Epiphanius. Accepta igitur charta, scripsit ad Epiphanium: Sapiens Epiphani, assensus es meo exilio? In tuo throno non sedebis amplius. Ad Joannem autem rescripsit Epiphanius: Athleta Christi, verberare & vince. In locum autem, ad qvem fuisti relegatus, non venies. Hæc scripsi ô fratres, ne qvis hoc probrum conferat in Epiphanium. Qvi enim tot & tanta bona fecerat, erat in tantum malorum profundum descensurus? Ingressis autem nobis in aulam Imperatoriam, jussit Epiphanius valere Imperatores, ut navigaremus in Cyprum. Interrogatus verò Epiphanius ab Arcadio Imperatore, qvot annos esset natus, dixit, centum & qvindecim, & tres menses. Sic autem dixit: Fui Episcopus, cùm essem sexaginta annos natus. Fuit verò in Episcopatu qvinqvaginta qvinqve annos, & tres menses. Eo verò die, qvo fuit nobis ascendendum in navem, tunc eum interrogavit. Cùm autem in navem ascendissemus, & navigaremus in Cyprum, sedit Epiphanius in concavo navis, & nos cum eo. Eratqve mos Epiphanio sancta Evangelia assiduè tenere in manibus. Cúmqve ter ingemuisset & flevisset, explicatis Evangeliis, & iis rursus plicatis, lachrymatus est. Cúmqve surrexisset, oravit; & post preces rursus sedit in concavo navis: cœpitqve flere, & nobis dicere.

LXIV. Si me diligitis, ô filii, mandata mea servate, & dilectio DEI manebit in vobis. Scitis per qvot afflictiones transivi in hac vita, & non reputavi esse ullam afflictionem: sed eram semper lætus in iis, qvæ ad Deum pertinent, & DEUS non me dereliqvit, sed ipse me servavit ab omnibus maligni insidiis. Diligentibus enim Deum omnia cooperantur in bonum. Aliqvando autem, ô filii mihi desiderati, cùm ego essem in loco deserto, & Christo preces peragerem, ut liberarer ab omnibus insidiis adversarii, me invasit multitudo dæmonum: qvi cùm me dilacerassent, & pedibus arripuis- Rom. 8.

sent, attraxerunt in terram. Nonnulli autem ex ipsis mihi plagas qvoqve intulerunt. Hoc verò fecerunt mihi decem diebus. Nec amplius vidi dæmonem in propria persona omnibus diebus vitæ meæ, sed per homines in me suam exercuere malitiam: cujusmodi mihi mala evenerunt in Phœnicia ab insolentibus Simonianis: qvalia in Ægypto ab immundis Gnosticis: qvalia in Cypro ab iniqvis Valentinianis & aliis hæresibus. Advertite ergo animum, ô filii mei, & audite verba Epiphanii peccatoris. Pecunias ne concupiscatis, & multæ pecuniæ adjicientur vobis. Nullum hominem odio habeatis, & à Deo diligemini. Nolite loqvi adversus fratrem, & affectio diaboli vobis non dominabitur. Aversemini omnes hæreses, tanqvam feras plenas veneno mortifero. De qvibus etiam vobis tradidi in libris, qvi appellantur Panaria. Aversemini, & cavete à mundi voluptate, qvæ corpus & mentem semper titillat. Experimini eam esse Satanæ accessionem. Sæpe autem vel carne qviescente, mens incautorum turpia apprehendit visione. Qvando verò mens nostra est sobria, & DEI semper habet memoriam, tunc facilè inimicum possumus prosternere. Cùm hæc & his plura dixisset Epiphanius, omnibus qvi erant in navi acersitis, dixit eis: Oportet nos, ò fratres, totis viribus rogare benignum & clementem DEUM, ut nos conservet, & nemo pereat ex iis, qvi sunt in nave. Est enim futura in mari magna tempestas. Sed estote bono animo: Nulla enim afflictio labore opprimet ullum ex iis, qvi sunt in navi. Qvæ cùm dixisset, dixit mihi: Fili Polybi. Dixi ei: Qvid est, pater? Dixit ille mihi: Si navigaverimus usqve Constantiam, mane septem dies in civitate, & naviga in Ægyptum, & ascende in superiorem Thebaidem, & pasce oves CHRISTI. Sed attende tibi, fili: Testor tibi cœlum & terram, ne aliter facias. Nam si mea verba neglexeris, & non perrexeris in superiorem Thebaidem, peribis: & frustra à te fient, qvæcunqve ædificaveris: & eris inutilis coram qvovis homine. Sed si mea verba audieris, & Domini mandatum custo-

λαβόντες ἀπὸ τῶν ποδῶν, διέσυρον ἐπὶ τὴν γῆν. τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν καὶ πληγὰς προσήνεγκάν μοι. τοῦτο δὲ ἐποίησάν μοι ἐπὶ δεκάτην ἡμέραν· καὶ ἔκτοτε οὐκέτι αὐτοπροσώπως ἐθεασάμην δαίμονα πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς μου, ἀλλὰ τὰ πονηρῶν ἀνθρώπων ἐπετέλεσαν τὴν ἰδίαν αὐτῶν κακίαν εἰς ἐμέ. οἷά μοι κακὰ συνέβη ἐν Φοινίκῃ διὰ τῶν ἀτάκτων Σιμωνιανῶν. ἐν Αἰγύπτῳ διὰ τῶν ἀναθάρτων γνωστικῶν. οἷα ἐν Κύπρῳ διὰ τῶν ἀνόμων ΟΥαλεντινιανῶν καὶ τῶν λοιπῶν αἱρέσεων· ὑπήκουσατε τὸν νοῦν ὑμῶν, ὦ τέκνα, καὶ ἀκούσατε τὸν λόγον Ἐπιφανίου τοῦ ἁμαρτωλοῦ. μὴ ἐπιθυμηταὶ γένησθε χρημάτων. καὶ πολλὰ χρήματα προστεθήσεται ὑμῖν. μὴ μισήσητε πάντα ἄνθρωπον, καὶ ἔσεσθε ἀγαπώμενοι ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. μὴ καταλαλήσητε ἀδελφοῦ καὶ πάθος διαβολικὸν κυριεύσῃ ὑμῶν. ἀποστρέφεσθε πάσας τὰς αἱρέσεις, ὡς θηρία μὴ ἴδῃ θανασίμῳ. διὰ ὧν καὶ ἐγγράφως παρέδωκα ὑμῖν ἐν τοῖς βίβλοις τοῖς ἐπιλεγομένοις πανάριοις· ἀποστρέφεσθε καὶ προφυλάττεσθε ἀπὸ τῆς ἡδονῆς τοῦ κόσμου, τῆς ὑπογαργαλιζούσης ἀεὶ τὸ σῶμα καὶ τὸν λογισμόν. ἔχετε πεῖραν, ὅτι προσθήκη ἐστὶ τοῦ Σατανᾶ. πολλάκις γὰρ καὶ τῆς σαρκὸς ἡσυχαζούσης, ὁ λογισμὸς τῶν ἀναφαλίσεων πεφάντασαι περὶ τὰ αἰσχρά. ὅταν δὲ ὁ νοῦς ἡμῶν νήφῃ, καὶ μνήμην ἔχῃ ἀεὶ τοῦ Θεοῦ, εὐχερῶς καταπαλαίσαι δυνάμεθα τὸν ἐχθρόν. ταῦτα εἰπὼν Ἐπιφάνιος, καὶ πλείονα τούτων, προσκαλεσάμενος ἅπαντας τοὺς ἐν τῷ πλοίῳ, εἶπεν πρὸς αὐτούς, χρὴ ἡμᾶς ἀδελφοὶ ἐξ ὅλης ἰσχύος δεηθῆναι τοῦ Φιλανθρώπου Θεοῦ, ὅπως διασώσῃ ἡμᾶς, καὶ μηδεὶς τῶν ἐν τῷ πλοίῳ ἀπολεῖται. μέλλει γὰρ κλύδων γίνεσθαι μέγας. ἀλλ' εὐθυμεῖτε· ἀδεμία γὰρ θλῖψις καθάψηται πάντων ἐν τῷ πλοίῳ. καὶ ταῦτα εἰπὼν, εἶπεν πρός με· τέκνον Πολύβιε. εἶπον δὲ πρὸς αὐτόν· τί ἐστι πάτερ; εἶπεν δὲ πρός με· ἐὰν ἀποπλεύσωμεν ἕως τὴν Κωνσταντίαν, ἐπὶ ἡμέρας ποίησον ἐπὶ τῆς πόλεως καὶ πλεῦσον εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἄνελθε εἰς τὴν ἄνω Θηβαΐδα καὶ ποίμανε τὰ πρόβατα τοῦ Χριστοῦ. ἀλλὰ πρόσεχε σεαυτῷ τέκνον. διαμαρτύρομαί σοι τόν τε οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, μὴ ποίησαι ἄλλως. ἐπεὶ ἐὰν τὰς ἐμὰς λόγους παροιήσῃ καὶ μὴ πορευθῇς ἀπωλεία ἀπολεῖ, καὶ εἰς μάτην γένηταί σοι πάντα ὅσα ᾠκοδόμησας, καὶ ἔσῃ ἀχρεῖος ἐναντι πάντων ἀνθρώπων. ἐὰν δ' ἀκούσῃς τῶν ἐμῶν λόγων, καὶ φυ-

λάξης τὴν ἐντολήν Κυρίε, ἣν ἐνετείλατό μοι Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔσῃ εὐλογημένος ἐνώπιον αὐτοῦ πάσας τὰς ἡμέρας. καὶ ταῦτα εἰπὼν ἐμὲ ἠσπάσατό με. καὶ ἀπορευθεὶς πρὸς Ισαὰκ εἶπεν αὐτῷ· τέκνον Ισαάκ.

A dieris, qvod mihi mandavit Jesus Christus filius DEI, eris benedictus coram ipso omnibus diebus. Qvæ cùm dixisset, me est amplexus: Convertitqve sermonem ad Isaac, & ait: Isaac fili.

Ὁ δὲ εἶπεν· τί ἐστι, πάτερ; καὶ εἶπεν Ἐπιφάνιος· καὶ σὺ τέκνον μένε ἐπὶ τῆς Κωνσαντίας, ἕως ἂν ἐπιτραπῇ σοι βαδίζειν τὴν ὁδὸν τῶν * διναίων. ταῦτα εἰπὼν Ἐπιφάνιος πρὸς Ισαάκ, ἠσπάσατο καὶ αὐτόν· καὶ περισπαλεσάμενος τοὺς ναυτικοὺς ἅπαντας, εἶπεν αὐτοῖς· μὴ θροεῖσθε τέκνα. κίνησιν γὰρ ἡ θάλασσα ποιήσει πολλήν. ἀλλ' εὔχεσθε τῷ Θεῷ, καὶ αὐτὸς βοηθήσει ὑμῖν. ἦν δὲ ἑνδεκάτη ὥρα τῆς ἡμέρας, ὅτε ταῦτα ἐδίδαξεν ἡμᾶς Ἐπιφάνιος. εἶπεν δὲ ἑνὶ τῶν ναυτῶν· μὴ πείραζε, ἵνα μὴ πειραθῇς· περὶ δὲ δυσμὰς ἡλίου γίνεται λαίλαψ μέγας ἐν τῇ θαλάσσῃ. καὶ ἦν Ἐπιφάνιος ἐν τῇ κοίλῃ τοῦ πλοίου ἁπλώσας τὰς χεῖρας αὐτοῦ, καὶ τὰ Εὐαγγέλια ἔκειτο ἐπὶ τὸ στῆθος αὐτοῦ, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἀνεῳγμένοι, καὶ φωνὴ ἀπ' αὐτοῦ οὐκ ἠκούετο. ἡμεῖς δὲ πάντες φόβῳ μεγάλῳ συνεχόμενοι ὑπενοήμεν, ὅτι διὰ τὸν σάλον τῆς θαλάσσης ὁ Ἐπιφάνιος προσεύχεται τῷ Θεῷ. ἔμεινεν δὲ ὁ κλύδων δύο ἡμέρας καὶ δύο νύκτας. καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ εἶπεν Ἐπιφάνιος πρός με· τέκνον Πολύβιε, λάλησον πρὸς τοὺς ναυτικούς, καὶ ἀψάτωσαν ξύλα, καὶ ποιησάτωσαν ἀνθρακίαν. καὶ λάβε θυμίαμα, καὶ προσάγαγε ὧδε· καὶ ἐποίησα οὕτως· καὶ προσήγαγον αὐτῷ. καὶ εἶπεν πρός με. βάλε τὸ θυμίαμα ἐπὶ τὴν ἀνθρακίαν· καὶ ἔβαλα. καὶ εἶπεν· εὔξασθε τέκνα. καὶ ἐποίησεν εὐχὴν ὡς ἀνέκειτο. καὶ μετὰ τὴν εὐχὴν ἠσπάσατο ἡμᾶς. καὶ εἶπεν· σώζεσθε τέκνα. ὀγὰρ Ἐπιφάνιος οὐκέτι ὑμᾶς ὄψεται ἐν τῷ δὲ τῷ βίῳ. καὶ εὐθέως παρέδωκεν τὸ πνεῦμα· καὶ τὸ σκάφος ἔπαυσεν ὁ κλύδων τῆς θαλάσσης.

Interp. legit Κιττιέων.

LXV. Is autem dixit ei: Qvid est, Pater? Et dixit Epiphanius: Tu qvoqve fili mane in civitate Constantiensi, donec jubearis inire viam Cittiensium. Qvæ cùm Epiphanius dixisset Isaac, eum est similiter complexus. Nautas qvoqve omnes accersens, dixit eis: Nolite conturbari, ô filii. Magnum enim motum faciet mare: sed attendite Deo, & ipse vobis feret opem. Erat autem hora diei undecima, qvando hæc nos docuit Epiphanius. Dixit verò uni ex nautis: Noli tentare, ne tu tenteris. Circa occasum autem solis fuit magna venti procella in mari. Epiphanius verò erat in infima parte navis passis manibus: & ejus pectori imposita erant Evangelia, & erant aperti ejus oculi, & vox ejus non audiebatur. Nos autem omnes magno metu affecti, existimabamus Epiphanium Deum orare propter tempestatem maris. Mansit autem illa tempestas duos dies & duas noctes. Tertio verò die dixit mihi Epiphanius: Fili Polybi. Respondi ego: Qvid est Pater? Et dixit mihi: Dic nautis, ut accendant ligna, & faciant carbones, & accipe suffitum, & affer huc. Et sic feci. Qvi dixit: Fili, admove propius: & admovi. Et dixit mihi: Jace suffitum super carbonem: & jeci. Et dixit: Orate, filii. Et fecit orationem ita ut recumbebat. Et post orationem nos est complexus, dicens: Salvi estote, filii. Epiphanius enim non vos amplius videbit in hac vita. Et statim tradidit spiritum. Statimqve cessavit tempestas maris.

Καὶ ἅπαντες ἐπὶ τὸν τράχηλον αὐτοῦ ἐγώ τε καὶ Ισαὰκ ἐκλαύσαμεν πικρῶς. καὶ σκότος ἔπεσεν ἐπὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡμῶν ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκείνῃ. εἷς δὲ τῶν ναυτῶν, ᾧ εἶπεν Ἐπιφάνιος ἔτι ζῶν· ὅτι μὴ πείραζε, ἵνα μὴ πειραθῇς· ἔδραμεν κατὰ τοὺς πόδας Ἐπιφανίου. καὶ ἐβλήθη ἀποκαλύψας τὸ ἱμάτιον αὐτοῦ ἰδεῖν εἰ ἐμπέτομός ἐστιν. ὁ δὲ Ἐπιφάνιος ὡς ἦν νεκρὸς κείμενος, καθίσας τὸν δεξιὸν πόδα, ἔδωκεν αὐτῷ εἰς τὸ πρόσωπον, καὶ ἔρριψεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς κοίλης τοῦ πλοίου ἐπὶ τὴν πρύμνην, καὶ ἔμεινε νεκρός. ἐποίησεν δὲ δύο ἡμέρας κείμενος νεκρός. τῇ δὲ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἤνεγκαν αὐτὸν βαστάσαντες οἱ ναῦται ἔξω τοῦ Επι-

LXVI. Cadentes autem super collum ejus ego & Isaac, amarè flevimus. Cecideruntqve tenebræ in nostros oculos illo die. Unus verò ex nautis, cui dixerat Epiphanius adhuc vivus: Noli tentare, ne tenteris: currens ad pedes Epiphanii, voluit aperire vestem Epiphanii, & videre, an esset circuncisus. Epiphanius autem, ut jacebat mortuus, dextero pede sublato, eum impegit in faciem, & jecit eum usqve ad puppem navis, & mansit mortuus. Tertio verò die nautæ, qvi eum portabant, tu-

lerunt eum prope Epiphanium. Postqvam autem posuerunt eum ad pedes ejus, & tetigit eos, statim surrexit: Et cecidit timor super omnes, qvi erant in navi. Cùm nos autem navigassemus Constantiam ad locum, qvi dicitur Dianeuterium, egressi sunt nautæ è navi, & circuierunt totam civitatem, & clamaverunt cum magnis vocibus: Viri fratres, qvi viris freqventem habitatis Constantiensium civitatem, descendite ad mare in locum, qvi dicitur Dianeuterium, & accipite reliqvias sancti & longè beatissimi patris nostri Epiphanii. Finiit enim vitam humanam. Tunc qvidem ceciderunt tenebræ super universam civitatem, & se manibus tenentes descendunt ad mare, magnum planctum afferentes. Sed omnes qvoqve rustici veniebant in civitatem, per totam viam fluentes lachrymis, Qvocirca tres qvoqve cæci, qvi erant in Paræcia, qvæ appellatur Torti, se sic in viam conjecerunt: nec ullus dabat eis manum, ut citius venirent in civitatem. Dixit autem unus ex eis nomine Proëchius: Digne Dei sancte Epiphani, fac nos aspicere, ut nos qvoqve adoremus tuas venerabiles reliqvias. Et statim adspexerunt: & ingressi in civitatem, adorarunt venerandas sancti patris reliqvias: & annunciarunt id, qvod eis in via evenerat. Qvicunqve autem audierunt, Deum laudarunt, qvi iis, qvi se sunt digni, præbet talia.

LXVII. Honorficè ergo è navi tollentes reliqvias, introduxerunt in Ecclesiam. Ibiqve mansit tres dies, neqve sepeliebatur propter magnam contentionem. Qvarto autem die ipsum in loculo, melle superfuso, composuerunt. Cogitabant enim eum sepelire in Ecclesia. Mansi verò septem dies in Ecclesia prope reliqvias: & ne sic qvidem est sepultus. Octavo itaqve die, cùm, ut jusserat sanctus pater, navem invenissem, qvæ trajiciebat in Ægyptum, ascendi in superiorem Thebaidem, & mansi anno uno. Cùm autem descenderet magnus Heracleon, Præses totius Ægypti, Rhinocurura, (Eam enim urbem habitabat) & audiisset me fuisse discipulum magni Epiphanii, me nolentem rapuit per milites, impositumqve camelo dromadi detulit Rhinocurura. Accidit autem, ut Episcopus illorũ decederet. Fecitq; ut ordinaret Episcopus Rhinocururorum.

A Φανίε. ὡς δὲ ἔθηκαν αὐτὸν ϖρὸς τὰς ϖόδας
αὐτε, ἥψατο τῶν ϖοδῶν αὐτε, καὶ εὐθέως ἀνέ-
στη· καὶ φόβος ἔπεσεν ἐπὶ ϖάντας τὰς ἐν τῷ
πλοίῳ· ϖαραπλευσάντων ἡμῶν ἐν Κωνσαν-
τίᾳ ἐπὶ τῷ τόϖῳ καλεμένῳ Διανευτηρίῳ· ἐξ-
ῆλθον οἱ ναῦται ἀϖὸ τε πλοίε· καὶ ἐνύπλω-
σαν τὴν ϖόλιν καὶ μετὰ φωνῶν μεγάλων ἔκρα-
ζον· ἄνδρες ἀδελφοὶ, οἱ τὴν ϖολύανδρον μη-
τρόϖολιν Κωνσαντίαν ϖατοικεντες, ϖατέλ-
θετε, φησὶν, ἐπὶ τῆς θαλάσσης ἐν τῷ τόϖῳ
τῷ καλεμένῳ Διανευτηρίῳ, καὶ λάβετε τὸ τί-
μιον λείψανον τε ὁσίε ϖατρὸς ἡμῶν Ἐϖι-
Φανίε. ϖατέλυσεν γὰρ τὸν ἀνθρώϖινον βίον. τότε
B δὴ σκότος ἐϖέϖεσεν ἐϖὶ ϖᾶσαν τὴν ϖόλιν. καὶ
ἑαυτὰς χειραγωγεντες ϖατήρχοντο ἐϖὶ τῆς
θαλάσσης, κοϖετὸν μέγαν ϖοιεμενοι. ἀλλὰ
καὶ ϖᾶσα ἡ ἀγρικία ϖατεσύρετο ἐν τῇ ϖόλ-
ει. τὰ δάκρυα καθ' ὁδὸν ἔϖιχέοντες. ὥςε καὶ
τριῶν τυφλῶν ὄντων ἐν ϖαρικίᾳ ἐϖιλεγο-
μένη Στορτυκῇ, ἐν ᾗ ὁδῷ ἑαυτὰς ἐμβαλόντων,
ὁδὸς ἐϖιδιδε ἑκάστοις χεῖρα, ὅϖως τάχιον συν-
φθάσωσιν ἐϖὶ τὴν ϖόλιν· εἶϖεν δὲ ἑνὶ τῶν τριῶν
ὁ εἷς ὀνόματι Προέχιος· ἄγιε τὲ Θεὲ ὅσιε
Ἐϖιφάνιε ϖοίησον ἀναβλέψαι, ὅϖως καὶ ἡμεῖς
C ϖροσκυνήσωμεν τὸ τίμιόν σε λείψανον. καὶ
εὐθέως ἀνέβλεψαν, καὶ εἰσελθόντες ἐν τῇ
ϖόλει ϖροσεκύνησαν τὸ τίμιον λείψανον τε
ὁσίε ϖατρός. ἀϖήγγειλαν δὲ τὸ συμβὰν αὐ-
τοῖς καὶ τὴν ὁδόν. ἀκέσαντες δὲ ἅϖαντες, ἐδό-
ξαζον τὸν Θεὸν τὸν τοιαῦτα ϖαρέχοντα τοῖς
ἀξίοις αὐτε.

Ἀραντες ἓν ἀϖὸ τε πλοίε τὸ λείψανον, μετὰ
ϖολλῆς τιμῆς εἰσήνεγκαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. ἔ-
μεινε δὲ τρεῖς ἡμέρας καὶ οὐκ ἐθάϖτετο, διὰ τὴν
ϖολλὴν Φιλονεικίαν αὐτῶν. τῇ ἓν τετάρτῃ ἡ-
μέρᾳ μέλη βαλόντες ἐν Σκυρίῳ ἔβαλον αὐ-
τόν. ἐϖοίησα δὲ ἐγὼ τὰς ζ ἡμέρας ἐν τῇ Ἐκ-
D κλησίᾳ ϖρὸς τὸ λείψανον. καὶ ὀδὲ ἔτως ἐτά-
φη. τῇ ἓν ὀγδόῃ ἡμέρᾳ καὶ τὴν τε ὁσίε ϖατρὸς
εὗρον πλοῖον διαϖερῶν εἰς Αἴγυϖτον. καὶ ἀνελ-
θὼν ἀϖέϖλευσα. καὶ ἀνῆλθον εἰς τὴν ἄνω
Θηβαΐδα. καὶ ἐϖοίησα ἐνιαυτόν· καὶ κατεχό-
μενος ὁ μέγας Ἡρακλείων ὁ ἄρχων τῆς Αἰγύ-
ϖτε ἐϖὶ Ῥινοκορούρων τὴν ϖόλιν· ἦν γὰρ καὶ οἰκή-
τωρ αὐτῆς· ἀκέσας ὅτι μαθητὴς ἐγχωρίμην τε
μεγάλε Ἐϖιφανίε, μὴ θέλοντός με, διὰ ϖραιτώτων ἥρϖασέν με· καὶ ἐϖὶ δρομαδαμήλῳ
ἐϖιβιβάσας, κατήνεγκέν με εἰς Ῥινοκόρουρα· συνέβη δὲ τὸν Ἐϖίσκοϖον τὸν ἐκεῖ τε-
λευτῆσαι, καὶ ἐϖοίησέν με χειροτονηθῆναι Ἐϖίσκοϖον τῆς Ἐκκλησίας Ῥινοκορούρων.

A

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΟΛΥΒΙΟΥ ΕΠΙΣΚΟπȣ πόλεως Ρινοκȣρȣ́ρων πρὸς Σαβῖνον Επίσκοπον Κωνςαντίας.

Κυρίῳ θεοτιμήτῳ ἀξίῳ τῆς ἱερωσύνης ἁγίῳ πατρὶ Επισκόπῳ Σαβίνῳ πόλεως Κωνςαντίας τῆς Κύπρȣ, Πολύβιος ἁμαρτωλὸς ἐν Κυρίῳ χαίρειν. οἱ Μάγοι τῆς χάριτος μετεῖχον. λέγω δὴ πρὸ τȣ̃ τοῖς ἀςέρα αὐτοῖς καταμηνύσαι τὴν βαδίαν ποιεῖσθαι ἐπὶ Ιερȣσαλὴμ, καὶ ἐν Βηθλεὲμ ἐπὶ προσκυνήσει τȣ̃ μεγάλȣ βασιλέως Ιησȣ̃ Χριςȣ̃ τȣ̃ Κυρίȣ ἡμῶν. B εἰ μὴ γὰρ εἶχον αὐτοὶ θεογνωσίαν τὸ πρὶν, οὐκ ἂν θεοπτίας ἐπέτυχον. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν περὶ Θεȣ̃ τȣ̃ ζητȣμένȣ ὑπὸ Μάγων, καὶ μηνυομένȣ διὰ τȣ̃ ἀςέρος τοῖς αὐτοῖς Μάγοις ἐν Βηθλεέμ. ἐγὼ δὲ ἐπιζητῶ περὶ ὁσίȣ ἀνδρὸς τȣ̃ τὸν Θεὸν τὸν ὑπὸ Μάγων ζητȣ́μενον, καὶ ἐπὶ τῆς Βηθλεὲμ εὑρισκόμενον καὶ προσκυνȣ́μενον θεραπεύσαντος· λέγω δὴ Ἐπιφάνιον τὸν μέγαν ἀρχιερέα τὸ τεῖχος τῶν Κυπρίων. ἐπειδὴ οὖν, ὅσιε πάτερ, διὰ τὸ πλῆθος τῶν ἁμαρτιῶν μȣ οὐκ ἐγενήθην ἄξιος ἰδεῖν τὸν τόπον τὸν ἀγαθὸν ἐκεῖνον, ἔνθα τὸ τίμιον λείψανον τȣ̃ ὁσίȣ πα- C τρὸς ἡμῶν Επισκόπȣ ἐτάφη, καὶ μνήμη μοι ἀδιάλειπτός ἐςι, καὶ λύπη μεγάλη· τȣ́τȣ χάριν παρακαλῶ τὴν σὴν ὁσίαν πατρωσύνην διὰ γραμμάτων ἡμῖν σημάναι, τὸ ποίᾳ ἡμέρᾳ καὶ ποίῳ τόπῳ ἐτάφη. ἀπέςειλα δὲ ἄνδρα προορατικὸν καὶ χάριτος καταξιωθέντα Θεȣ̃. λέγω δὴ τὸν τίμιον Διάκονον Κάλιππον· ὅςτις ἐγνώρισέ μοι περὶ τῆς ὑμετέρας ὁσιότητος, ὅτι αὐτὸς ἐκαθέσθης ἐπὶ τȣ̃ θρόνȣ τῆς Εκκλησίας Κωνςαντίας. ἐμȣ̃ γὰρ κλαίοντος, καὶ ὀδυρομένȣ περὶ τῆς ταφῆς τȣ̃ ὁσίȣ ἀνδρὸς, μηδὲ εἰδότος τίς ἐκάθισεν ἐπὶ τȣ̃ θρόνȣ, D ὅπως διὰ γραμμάτων μάθω· αὐτὸς ὁ προειρημένος τίμιος Διάκονος Κάλιππος εἶπεν, ὅτι Σαβῖνος ἡγȣ́μενος μοναςηρίȣ διεδέξατο τὸν τῆς ὁσίας μνήμης πατέρα ἡμῶν Επιφάνιον. διὸ καὶ τȣ̃τον ἀπεςείλαμεν διὰ τοσαύτης καὶ χαλεπωτάτης ὁδȣ̃ τε καὶ θαλάσσης, ὅπως τῶν προειρημένων ἐπιτύχωμεν διὰ τῆς ὑμῶν ὁσιότητος. πολλὰ δὲ ἐξ ἡμῶν προσειπεῖν καταξίωσον τὸν καθαρώτατον κλῆρον, καὶ πάντας τȣ̀ς ὑπὸ τὴν ὑμετέραν ὁσιότητα. προσεύχȣ μοι ἄξιε τῆς ἱερωσύνης ὅσιε πάτερ.

EPISTOLA POLYBII EPISCOpi ad Sabinum Episcopum Constantiensem.

Domino in DEO venerando, digno sacerdotio, sancto, patri Sabino Episcopo civitatis Constantiæ Cypri, Polybius peccator in Domino salutem. Magi singularis gratiæ, vel anteqvam stella eis Dominum significasset, participes facti, vadunt Hierusalem, atqve Bethleem, ad adorandum cœlestem regem Christum Dominum nostrum. Nisi enim ii fuissent prius participes divinæ cognitionis, Dei visionem minimè fuissent assecuti. Sed illa qvidem de Deo, qvi qværebatur à Magis, & significabatur per stellam ipsis Magis in Bethleem. Ego autem nunc qværo de sancto patre, qvi DEUM qvæsitum à Magis, & inventum in Bethleem, & adoratum, coluit: De Epiphanio magno sacerdote, muro & propugnaculo Cypriorum. Qvoniam ergo, sancte pater, propter meorum peccatorum multitudinem, non fui dignus, qvi viderem locum illorum honorum, ubi sunt sepultæ preciosæ reliqviæ sancti patris nostri Episcopi Epiphanii, & perpetua hujus rei memoria & dolor gravis meo insidet animo: ea de causa rogo tuam sanctam paternitatem, ut nobis significet per literas qvonam die, & qvomodo sit sepultus. Misi autem ad te virum providum, & divina gratia dignum habitum: Dico verò venerandum Diaconum Calippum, qvi mihi qvoqve significavit de vestra sanctitate, qvod ipse sederis super thronum Ecclesiæ Constantiæ. Nam cùm ego flerem, & qvererer de sepultura sancti patris, nec nossem qvisnam sedisset super thronum, idqve scire per literas cuperem, prædictus dixit Calippus, qvod Sabinus præfectus Monasterii successit nostro sanctæ memoriæ patri & Episcopo Epiphanio. Qvocirca eum misimus per tantum ac tam difficile iter & mare, ut ea, qvæ prius dicta sunt, conseqvamur per tuam sanctitatem. Purissimum autem clerum meo nomine digneris salutare, & omnes, qvi sunt sub vestra sanctitate. Ora pro me, digne sacerdotio, sancte pater.

ΤΕΛΟΣ.

[LXIX. DEO ago gratias, & veſtræ alacritati animi, ſerve DEI, & digne ſacerdotio, ſancte pater Polybi, qvod per te excitor ad pulchram memoriam. Sanctitatis enim veſtræ literis, qvas ſecundum DEUM ſcriptas accepi, ita vivificata eſt anima mea, qvemadmodum ſi terra ob longam ſiccitatem arefacta fuerit, morientes herbæ pluvia cælitus demiſſa reviresçunt. Qvis tuam habens memoriam, ſancte pater, unqvam dolore afficitur? Qvis autem, ſancte pater, non emiſit lachrymas propter tuum diſceſſum? Fuit enim multus planctus & luctus intolerandus propter te, ſancte pater. Non ſolum enim Cypriorum inſulam obibant Cyprii, reqvirentes tuam ſanctitatem, ut ſederes in throno Eccleſiæ, ſed etiam per mare multi navigantes in Phœniciam te qværebant, adeo ut qvatuor menſibus vidua manſerit Eccleſia tui inqviſitione.

LXX. De die autem, & loco, in qvo ſepultus eſt ſanctæ memoriæ pater noſter Epiſcopus Epiphanius, per has meas literas ſignifico patri meo. Decem diebus fuerunt ejus precioſæ reliqviæ in Eccleſia, in melle jacentes in loculo: multiqve qvi ægrotabant, & tangebant reliqvias, à morbo ſtatim ſunt liberati. Longinus autem & Petronius Diaconi, qvi ab hæreſi Valentinianâ ſpecie tantum converſi erant, ipſi prohibebant, ne pater ſanctus ſepeliretur, dicentes non licere mortuum in civitate poni in Eccleſia, ne fortè per ipſum qvoqve veniret civitas in periculum. Venit autem fama, & vehemens qvædam in civitate perturbatio, qvòd ſint nonnulli ablaturi reliqvias. Fuitqve magnus ſtrepitus in tota civitate. Eramus verò omnes qvoqve monaſteriorum præfecti in civitate. Decimo autem die cùm accepiſſet ligonem maximè venerandus Sabinus Diaconus, cœperunt fodere locum, in qvo erant reponendæ precioſæ ſancti patris reliqviæ. Cúmqve hoc vidiſſet reverendus Draco, ipſe qvoqve conſenſit. Rurſus autem dixerunt Longinus & Petronius: Non licet eum ſepeliri in Eccleſia. Accepto verò ligone, venerandus qvoqve Draco fodiebat una cum Sabino, dicens: Sepeliantur ſancti patris reliqviæ in hoc loco: ego de eo precabor Imperatorem. Venerunt autem artifices, & fecerunt thecam precioſarum reliqviarum ſancti patris noſtri & Epiſcopi Epiphanii diligentiſſimè & accuratiſſimè: maximè qvod dicebatur à multis, fore, ut furto auferretur à Romanis, aut à Conſtantinopolitanis, aut à Phœnicibus. Facta verò theca â dexteris ſanctæ Eccleſiæ, ubi ceciderat ædificator ſupra Fauſtinianum, acceperunt precioſas reliqvias ſancti patris noſtri viri pii, ut eas in theca deponerent. Impii autem & indigni, Longinus, inqvam, & Petronius, apprehenderunt reliqvias, alios qvoqve, qvi malè ſentiebant, commoventes, & non ſinebant eas ſepeliri. Cùm ergo eſſet magna contentio, venerandus Diaconus Sabinus dixit cum magna voce & luctu amariſſimo: Sancte pater Epiphani, ſcio & credo, qvod ſicut cùm in hac vita degeres, DEUM exorabas, ita etiam nunc qvoqve potes, & aliqvid amplius. Percute Longinum & Petronium, qvi defecerunt, qvod propter injuſtum zelum non ſinant te ſepeliri in hoc loco. Hoc cùm dixiſſet Diaconus Sabinus, factum eſt â DEO judicium. Nam Longinus qvidem, qvi in terram ceciderat, manſit mortuus: Petronio autem manus fuêre diſſolutæ, & manſit mutus in eo loco. Et cùm Longinum qvidem compoſuiſſent, ſepelierunt: Petronium autem portantes, domum tulerunt, & poſuerunt ſupra lectum: qvarto verò die vitam finiit. Acceperunt itaqve precioſas reliqvias ſancti & beati patris noſtri & Epiſcopi Epiphanii, & cum omni honore eas in eo loco depoſuere.

LXXI. Mane autem ſtatim venerandus Draco, accerſitis omnibus clericis cum multis patribus familias civitatis, obtulit preces Imperatori. Miſſi verò ſunt tres clerici, & tres patres familias. Ex clericis in primis honorandus Sabinus Diaconus, & maximè honorandus Diaconus Paulus conſobrinus Draconis, & honorandus Diaconus Athanaſius. Ex patribus autem familias reverendus Marianus frater Syneſii, & reverendus Joannes ejus conſobrinus, & filius Draconis, qvi ipſe qvoqve vocabatur Draco, & qvem DEI gratia curavit Epiphanius à morbo graviſſimo. Hi autem iverunt in civitatem regiam, & obtulerunt preces Imperatori. Imperator verò Arcadius, cùm preces accepiſſet & legiſſet, valde magno dolore eſt affectus, qvod è vita exceſſiſſet Epiphanius: & dixit eis, qvi preces ſibi obtulerant: Sedete in hac urbe regia qvadraginta dies, ut lugeam meum patrem, & vos mittam in pace. Illi autem ſic fecerunt. Et luxit Arcadius Imperator ſanctæ memoriæ patrem noſtrum & Epiſcopum Epiphanium qvadraginta dies. Poſt luctum autem fecit conſtitutionem, & miſit cum eis virum pium militantem, nomine Maximum. Is habebat ſpiritum immundum. Cùm ii autem perveniſſent Conſtantiam, ſtatim Maximus accepta conſtitutione, ingreſſus eſt in locum, ubi ſunt poſitæ reliqviæ ſancti patris noſtri. Cúmqve pronus cecidiſſet in faciem, &

preces posuisset supra thecam, dixit: DEO digne sancte Epiphani, expelle à me malignum spiritum, & tunc aperiam hanc formatam scripturam cum magna gratiarum actione. Statimque exiit immundus spiritus à Maximo. Manequ patefacta fuit scriptura formata in loco publico, & omnes propterea magna sunt affecti lætitiâ. Formatæ autem scripturæ vim infero in mea epistola, quam ad vestram mitto pietatem: quæ in versu secundo sic continet. Sic enim dicit Imperator Arcadius de sancto patre: Eum, qui vixit supra nostras leges, nolumus jacere convenienter nostris legibus. Ecce ergo, ô sancte pater Polybi, universam consequentiam, quæ fuit tam verbis quàm factis, exposui vestræ apud Deum honoratæ & sanctæ animæ per literas, quæ à nobis missæ sunt per venerandum Diaconum Calippum. Habe autem perpetuam mei memoriam in tuis ad DEUM orationibus, sancte pater. Tuum verò sanctum Clerum meo nomine salutare digneris ô digne sacerdotio, sancte pater. Ora pro me, ô vir maximè pie.]

FINIS.

LOCORUM QVI IN HOC II. TOMO EX SACRIS SCRIPTURIS CITANTUR VEL EXPONUNTUR INDEX.

GENESIS.

Cap. 1. FECIT Dominus hominem, ad imaginem DEI fecit illum 17. a. b.

In principio Deus creavit cœlum & terram. 21. a

c. 2. Erant nudi in Paradiſo & non erubeſcebant. 25. b. c. ibid. & ad veſcendum bonam eſſe, & ad conſiderandum formoſam, ſumens mulier comedit, & dedit viro ſuo qvi cum ea erat. ibid. os ex oſſibus meis & caro de carne mea. 66. a. Paradiſus porrò in Edem erat ad Orientem. Porrò fons de Edem aſcendebat. ib. 60. c

c. 3. Audivit Adam Deum ambulantem in Paradiſo ſub veſperam. 34. b. ib. Adam ubi es? de ligno comediſti. 44. a

c. 4. Ubi eſt Abel frater tuus? maledictus tu in terra qvæ dehiſcens ſangvinem fratris tui excepit è manu tua, ecce enim ſangvis illius clamat ad me. 44. b

c. 15. Peregrinum erit ſemen tuum in terra aliena. 114. c

c. 18. Et apparuit Deus Abrahamo, ſedente ipſo ad qvercum Mambrè: & ecce tres viri & cucurrit obviam illis, & adoravit pronus in terram ac dixit: ſi inveni gratiam coram te. 34. b. ibid. riſit ergo Sara intra domum. 44. c

c. 19. Deus meus & Deus veſter: Et ingreſſi ſunt duo viri Sodoma. 34. c. pluet ignem Dominus. 119. c

c. 27. Cognovit Jacob Lian uxorem ſuam, qvæ concipiens peperit. 25. d. Et cognovit Rachelem uxorem ſuam. ibid.

c. 49. Ruben primogenitus meus & principium liberorum meorum injuriam feciſti, ſicut aqva non efferveas, &c. qvi locus ex varia lectione exponitur ab Epiphanio. 100. c

EXODUS.

c. 3. Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac, & Deus Jacob. 98. d

c. 4. Qvid hoc eſt qvod in manu habes? Ego ſum qvi ſum. 44. b. 99. c

c. 12. Porrò habitatio filiorum Iſraël in Chananæa & Ægypto annorum fuit 430. 115. d

NUMERI.

c. 10. Aperi domine cœlum theſaurum tuum bonum. 23. d. Ib. Hæccine domino reddis populo ſtulte & inſipiens? 119. c

c. 14. Et eligam mihi ex ejus ſtirpe populum peculiarem ex omnibus gentibus. 179. d

DEUTERONOMIUM.

c. 6. Dominus Deus tuus Dominus unus eſt. 11. a. Domus qvas non extruxerant, ac oliveta ac ficeta & vites qvas non conſeverant. 116. a

c. 32. Deſcendat pluvia eloqvium meum & tanqvam guttæ ſtillantes in terram. 59. c. ibid. Et adorent ipſum omnes Angeli Dei. 34. d

c. 33. Vivat Ruben & non moriatur. 100. d

REGES.

c. 1. Reg. c. 9. Bonus erat & Saül filius Cis è tribu Benjamin altior omnibus Iſraëlitis ab humeris & ſupra. ib. c. 2. Samuel bonus erat cum Deo & hominibus. 23. d. lib. 3. c. 1. Senuit David & operiebant ipſum veſtibus neqve caleſiebat. 23. d. Qværatur virgo aliqva formoſa. Et inventa eſt Abiſac Sunamitis. Et adducta eſt ad Regem, & cum eo dormiebat ac fovebat ipſum. Et non cognovit eam David. ibid. 26. a

IOB.

c. 12. Mens enim verba dijudicat, guttur verò cibos deguſtat. 82. b

c. 14. Donec iterum ad vitam excitatus fuero & hoc corpus qvod iſta ſuſtinet & inſtauraveris me. 102. ib. homo cùm dormierit non amplius reſurget neq; cognoſcet locum ſuum ib. b

c. 28. Sapientia verò unde reperta eſt? qvis eſt verò locus prudentiæ? 48. b

PSALMI.

Pſal. 15. Non relinqves animam meam in inferno, neqve dabis ſanctum tuum videre corruptionem. 37. a

18. In ſole poſuit tabernaculum ſuum & ipſe tanqvam ſponſus procedens de thalamo ſuo. 292. c

32. Verbo Domini cœli firmati ſunt, & ſpiritu oris ejus omnis virtus illorum. 21. a

42. Emitte lucem tuam & viritatem tuam. 71. c

46. Qvoniam ſubjecit populos nobis, & gentes ſub pedibus noſtris, ſpeciem Jacob qvam dilexit. 53.

71. Deſcendat ſicut ros in vellus. 19. c

72. Et non injuſtitiam contra ſublimitatem loqvuntur. 2. c

76. Manibus meis Deum qvæſivi & non ſum deceptus. 86. c

77. Spiritus vadens & non revertens. 78. b

81. Ego dixi dii eſtis & filii altiſſimi omnes. 76. a

87. Inter mortuos liber. 39. b

88. Qvi filio ſimilis ſit in filiis Dei. 53. b

93. Ac docet homines ſcientiam qvi & aurem plantavit in homine. 360. c

96. Et adorent ipſum omnes Angeli Dei. Ado-

ret te Domine virtus mea. 54. a
102. Qvoniam spiritus pertransibit in illo & non subsistet. 77. b
103. Auferes spiritum eorum & deficient. 77. b
106. Sanctificate sacrificium laudis &c. 28. c
113. Emittes spiritum tuum & renovabis faciem terræ. 72. a
118. Lucerna pedibus meis verbum tuum & lumen semitis meis. 296. a
120. Non dormitabit neqve dormiet qvi custodit Israël. 36. a
129. De profundis clamavi ad te Domine. 17. d
131. Illuc producam cornu David; paravi lucernam Christo meo. 296. b
142. Spiritus tuus bonus deducet me Deus. 77
147. Emitte verbum suum & liqvefaciet ea. 72. a
150. Omnes spiritus laudate Dominum. 76. d

PROVERBIA.

c. 8. Capite disciplinam & non pecuniam 46. d. ib. Dominus creavit me initio viarum suarum 47. b. ib. Creavit me principium viarum suarum in opera ipsius, ante sæculum fundavit me, ante colles omnes genuit me. 48. b
c. 10. Mulierem fortem qvis inveniet, locus expositus. 104. c
c. 20. DEUS probans renes & ventris secreta perscrutans. 20. c

CANTICA.

c. 1. Ungventum exinanitum nomen tuum 45. c. Ibid. ubi qviescis in meridie. 104. d
c. 3. Electus è millibus. 53. a
c. 4. Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus. 294. a
c. 6. Descendit fratruelis meus in hortum suũ. 58. a
c. 7. Vẽter tuus acervus frumẽti vallatꝰ in liliis. 294

SAPIENTIA.

c. 8. Adamavi pulchritudinem ejus & eam mihi sponsam duxi. 48. a
c. 10. Balbutientium lingvam disertã præstitit. 36. d
c. 14. Initium qvippe fornicationis est exqvisitio Idolorum. 7. c

ECCLESIASTICUS.

c. 3. Qvæ præcepta tibi sunt hæc cogita, neqve arcanis & occultis tibi opus est: & altiora te ne qvæsieris ac profundiora te ne inqviras. 17. b
c. 4. Mendicus & sapiens puer bonus. 231. d
c. 7. Bonum est ire ad domum luctus qvàm ad domum convivii. 23. d
c. 9. Melior est canis vivus leone mortuo. ibid. melius est duos esse qvàm unum, ib. Melior est finis sermonis principio. 23. d. ib. sapientia pauperis est contempta, & ipse sapientiæ director est. Sapientia patris unigenitus. 48. b

ISAIAS.

c. 3. Ecce nubes levis & veniet in Ægyptum. 294. a
c. 6. Vidi dominũ exercituũ. apparuit dominus. 56
c. 7. Ecce virgo concipiet & pariet filium & vocabis nomen ejus Emanuel, qvod est interpretatum nobiscum Deus. 35. a. pete tibi signum in profundo aut in sublimi, &c. ibid. 37. d
c. 8. Anteqvam norit puer vocare patrem aut matrẽ diripiet opes Damasci & spolia Samariæ. 36
c. 9. Puer natus est nobis, & filius datus est nobis, cujus imperium super humerum ejus. & vocatur nomen ejus magni cõsilii Angelus, &c. 299. a
c. 11. Et super ipsum spiritus Dei. 73. c. Ib. Egredietur virga de radice Jesse & flos de radice ejus ascendet & reqviescet super eum spiritus timoris Domini. 291. d
c. 26. Resurgent mortui & excitabuntur qvi in sepulchris versantur, venit enim qvi solvit vinctos in fortitudine, &c. 102. b
c. 34. Qvamdiu cœlũ erit & terra, corpora in terra jacebunt, postqvã ille venerit qvi cœlũ perinde ac librum convolvit, ac terram concutit. 102. c
c. 40. Non esuriet neqve sitiet, neqve est investigatio prudentiæ ipsius. 36. a
c. 42. Hic est filius meus dilectus in qvo mihi placui, qvem dilexit anima mea. 40. c. & 84. b
c. 50. Dorsum suum flagellis objecit, vultum suum à sputorum ignominia non avertit. 36. b
c. 52. Ego qvi loqvor per prophetas ecce venio. 56
c. 55. Non qvales sunt cogitationes vestræ cogitatio mea est: non sicut homo ita & Deus. 52. d

JEREMIAS.

c. 2. Qvid vobis & terræ Ægypti ut bibatis aqvam Geonis turbidam? 61. a
c. 17. Et homo est, & qvis cognoscet eum. 35. b. ib. Maledictus enim est qvi confidit in homine. Erit enim tanqvam in sylvestri Myrica. 96. c

EZECHIEL.

c. 37. Dic fili hominis ut os ad os, & junctura ad junctura redeat. 92. d. & 102. c. d
c. 44. Ecce porta clausa & nullus ingreditur per eam nec egredietur præterqvam Dominus Deus solus, &c. 294. a

DANIEL.

c. 2. Absciissus est lapis de monte sine manib9. 294
c. 3. Non est locus sacrificandi, neq; hostia, neq; altare. 28. c. Benedicite omnia opera Domini Domino. 29. a. Erat qvarti facies tanqvam facies filii Dei. 30. a. Ibid. Iapsis sine manibus excisus. 45. d
c. 13. Mundus ego sum à sangvine illius: & reversi sunt ad Judicium, Judicavitqve seniores. 30. a
c. 7. Vidit Daniel per visum antiqvum dierum. 56. b

OSEAS.

c. 12. Ego visiones multiplicans & in manibus Prophetarum assimilatus sum. 152. a
c. 14. Qvis sapiens & intelliget hæc, & cui sermo sapientiæ Domini datus est, &c. 32. a

JOEL.

c. 2. Emittam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filiæ illorum, &c. 71. c

AMOS.

c. 4. Dominus omnipotens qvi firmat tonitru & creat spiritum. 9. d

MICHÆAS.

c. 5. Bethleem domus Ephrata, ne multesima qvidem es, ut sis in millibus Judæ. Ex te enim exiet in principem apud Israëlem, & exitus ipsius ab initio à diebus seculorum. 35. a. b. & 295. a

AGGÆUS.

c. 2. Spiritus meus stat in medio vestrum. 9. c

MATTHÆUS.

c. 1. Spiritus Domini super me, propter qvod unxit me. 9. d. Tu es filius meus dilectus qvem elegi. 53. a. Ib. Simile est regnum cœlorum grano synapis. 47. c
c. 3. Potest Deus è lapidibus excitare filios. 64. c
c. 7. Si vos cùm mali sitis nostis bona dare filiis vestris. 24. a

c.10. Ecce mitto vos ſicut oves in medio luporũ.72
c. 11. Nemo novit patrem niſi filius & nemo novit filiũ niſi pater. 16. b. Ib. Propitius tibi ſit Domine, hoc tibi minimè continget. Vade poſt me Satana, qvia non ſapis qvæ Dei ſunt, ſed qvæ ſunt hominum. 40. a. Ib. qvem me dicunt homines eſſe filium hominis. 45. a. Ib. Venite ad me omnes qvi laboratis & onerati eſtis & ego reficiam vos. 68. c
c. 13. Hic eſt filius meus dilectus in qvo mihi complacui. Etſi ego teſtificor de me teſtimonium meum verum eſt. Opera ipſa teſtimonium præbent, qvæ dedit mihi pater. Moyſes ſcripſit de meo, &c. 8. a. b. Ib. Etenim nullus diem novit, nec horam neqve Angeli cœli neqve filius niſi pater. 21. c
c. 16. Tu es Chriſtus filius Dei vivi. 7. a. Ibid. cui claves regni commiſſæ ſunt. 16. c
c. 17. Multa corpora ſanctorum qvi dormierant reſurrexerunt. 103. b
c. 18. Ut in tribus teſtibus verbũ omne conſiſtat. 15.
c. 19. Si vis perfectus eſſe vende qvæ habes & da pauperibus. 5. b
c. 23. Omnis enim qvi ſe exaltat humiliabitur, & qvi ſe humiliat exaltabitur. 28. d
c. 26. Etiamſi omnes abnegent, ego nõ abnegabo 14

MARCUS.

c. 3. Qvi autem blaſphemaverit in Spititum ſanctum non remittetur ei. 74. a
c. 6. Euntes baptiſate omnes gentes. Nolite portare peram neqve virgam, neqve calceamenta. 72. b
c. 12. Qvod autem mortui reſurgant dixit Deus. Ego Deus, Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Jacob, Deus ergo vivorũ eſt, non mortuorũ. 44. c

LUCAS.

c. 1. Benedicta tu inter mulieres & benedictus fructus ventris tui, &c. 70. a
c. 2. Unde cognoſcam mihi iſtud affuturum. Spiritus Domini in te deſcendet, &c. 69. d
c. 4. Jeſus verò repletus Spiritu ſancto reverſus eſt à Jordane. 74. a
c. 5. Qvis eſt homo iſte qvi loqvitur blaſphemias. 32
c. 6. Qvid mihi dicitis Domine, Domine & non facitis qvæ dico. 24. a
c. 11. Nolite cogitare qvid loqvamini, qvoniam ſpiritus patris mei loqvitur in vobis. 73. d
c. 13. Diſcedite à me omnes operarii iniqvitatis. Nunqvam enim novi vos. 26. a. vos ego cognovi ex omnibus gentibus. ibid.
c. 15. Qvæ mulier drachmas haberet decem, &c. 47.
c. 18. Nemo bonus niſi ſolus Deus. 23. c
c. 22. Et in anxietate conſtitutus ſudavit, &c. 36. c
c. 23. Hodie mecum eris in paradiſo. 58. b

JOANNES.

c. 1. Unigenitus qvi eſt in ſinu patris ipſe narravit. 7. c. Ib. Verbum caro factum eſt, &c. 69. b
c. 3. Qvod natum eſt è ſpiritu ſpirirus eſt. 74. a
c. 4. Puer creſcebat & confirmabatur ſpiritu, & progrediebatur ætate & ſapientia. 36. d. Ib. Spiritus Deus eſt. 51. b. Ibid. Qvi enim adorant Deum, ſpiritu adorare oportet. 74. d
c. 5. Si teſtimonium perhibeam de me, teſtimonium meum nihil eſt. Alius eſt qvi teſtimonium perhibet de me. 8. a. Ib. Qvi honorat patrem, honorat & filium. 16. a. Ib. Pater vitam habet in ſeipſo, &c. 21. c
c. 6. Nemo venit ad me niſi pater traxerit ipſum. 45. b. Ib. Colligite, ut nihil fragmentorum relinqvatur, & collegerunt duodenos cophinos. 52. b
c. 7. Niſi dixero, ero perinde ac vos mendax. 50. b
c. 9. Si eſſet hic homo à Deo, non ſolveret ſabbathum. 32. b
c. 10. Ut habeant vitam in ſeipſis. 7. b. Ib. propter bonum opus non interficiemus te, &c. 50. c
c. 14. Ego ſum veritas, ſpiritus patris mei qvi loqvitur in vobis. 9. c. Per me ingrediuntur ad patrem. 45. b. λ. Ib. multæ manſiones apud patrem. 52. c. Ego rogabo patrem & alium paracletum dabit vobis, &c. 74. a. Ib. Cur implevit cor tuum Satanas, &c. ibid. d
c. 15. Spiritus à patre procedit & à filio accepit, Dei profunda perſcrutans. 11. c
c. 16. Si ego abiero veniet ſpiritus ille veritatis. 9. c
c. 17. Ut cognoſcant ſolum verum Deum & qvem ipſe miſit Jeſum Chriſtum. 7. b
c. 19. Poteſtatem habeo ſumendi animam meam & ipſam ponendi. 39. b
c. 20. Ego vado ad Deum meum & Deum veſtrum: patrem meum & patrem veſtrum. 32. d
c. 21. Pueri numqvid pulmenti habetis. Mittite ad dextrum navigii latus & invenietis. 14. d. Ib. paſce agnos meos. 15. a

ACTA.

c. 1. Pater in poteſtate ſua tempore poſuit. 27. a
c. 2. Juxta qvod impoſſibile erat teneri illum ab eo 1. ab inferno. 39. b. Ib. Dominus qvaſi pullum genuit me, qvomodo intelligatur hic locus ex variis editionibus. 49. b. c
c. 4. Vendebant bona ſua & deponebant ad pedes Apoſtolorum. 5. b. Ib. Dominus autem dicit. Ingredere urbem & ibi dicetur tibi qvid te oporteat facere. 72. a
c. 5. Cur tentavit vos Satanas mentiri Spiritui ſancto? Non mentitus es hominibus ſed Deo. 14. a
c. 9. Saüle, Saüle qvid me perſeqveris. 16. c. Ibid. durum tibi eſt contra ſtimulum calcitrare. 20. a
c. 10. Spiritus Domini ſuper me, propter qvod unxit me. 73. c. Ib. hoc eſt miniſterium ſpiritus & verbi. Attendite vobis & univerſo gregi in qvo poſuit vos Spiritus ſanctus Epiſcopos regere Eccleſiam Dei. 74. c
c. 13. Miniſtrantibus illis Domino ac jejunantibus dixit Spiritus ſanctus, &c. 72. a
c. 15. Viſum eſt Spiritui ſancto nihil aliud imponere vobis oneris præter hæc neceſſaria. 72. a
c. 16. Peragrarunt verò Phrygiam & Galatiæ tractum, &c. 72. b
27 Eramus in navigio animæ circiter octaginta. 61

AD ROMANOS.

c. 1. Non novit mundus per Dei ſapientiam mundum. 48
c. 7. Video legem aliam repugnantem in membris meis, &c. 59. c. Ib. Qvod ad id interiorem hominem pertinet Dei me lex delectat. 68. a
c. 8. Cùm ego carne imbecillus eſſem ſervator ad me ſub carnis peccati ſpecie miſſus eſt, &c. 68. a d. Ib. Qvod ſi ſpiritus ejus in nobis eſt qvi excitavit illum à mortuis, &c. 70. c
c. 10. Complementũ qvippe legis eſt Chriſtus. 98.
c. 11. O altitudo divitiarum ſapientiæ & ſcientiæ Dei. 97. d
c. 15. Dico igitur Chriſtũ miniſtrũ fuiſſe circumciſionis pro veritate Dei ut promiſſa compleret. 71

PRIMA AD CORINTHIOS.

1. Cor. c. 6. Justificati porrò in nomine Domini nostri Jesu Christi & in Spiritu Dei nostri. 73. b
c. 2. Nemo novit qvæ sunt hominis nisi spiritus hominis qvi in ipso habitat. 16. c. & 17. b. Ibid. nos autem spiritum Dei accepimus, ut cognoscamus qvæ à Deo data sunt nobis, &c. 20. a Ibid. Alii datur sermo sapientiæ, alii sermo disciplinæ, &c. Idem verò spiritus dividens unicuiqve prout vult. 22. b. Ib. Dominus autem sanctificet vos ut sitis synceri, &c. 72. d
c. 3. Vos autem templum Dei estis & spiritus Dei habitat in vobis. 14. a. Ib. Si qvis enim super hoc fundamentum construxerit aurum, argentum lapides pretiosos, ligna, fænum, stipulam: fundamentum enim nullum aliud est. 31. b. c. Ibid. Si spiritus Dei habitat in vobis. 72. d
c. 7. Circumcisus qvispiam vocatus est, ne is præputium adducat: cum præputio vocatur aliqvis? ne circumcidatur. 172. c
c. 12. Nemo potest accipere Spiritum sanctum nisi à Domino. Divisiones porrò gratiarum sunt idem verò spiritus, &c. 73. b. Ib. Nam alii spiritus sapientiæ conceditur, alteri spiritus scientiæ, huic spiritus fortitudinis, &c. 77. d. Ibid. Nemo enim dicere potest Domiuus Jesus nisi in Spiritu sancto. 7. d
c. 14. Psallam mente, psallam spiritu. 59. c
c. 15. Oportet enim corruptibile hoc induere incorruptionem. 94. c. Ib. Stulte qvod seminas non vivisicit nisi mortuum sit, &c. 94. c. Ib. Surrexit Christus primitiæ dormientium. 96. a. Ib. Etenim tuba canet & mortui resurgent incorrupti. 99. b

SECUNDA AD CORINTHIOS.

c. 1. Sultam reddidit Deus sapientiam mundi. 48
c. 3. Christus mediator & omnia in sese cum Deo reconciliat peccatum non imputans. 69. a
c. 2. Non in carnali sapientia, sed virtute Dei. 48.
c. 3. Litera enim occidit, spiritus autem vivificat. 27. Ibid. Ex parte enim cognoscimus & ex parte prophetamus. 97. d
2. Cor. 4. Habentes thesaurum hunc in fictilibus corporibus. 94. a
c. 5. Ut qvi vivunt non sibi ipsis amplius vivant, sed ei qvi pro nobis mortuus est. 68. a
c. 6. Habitabo in illis & inambulabo, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. 73. a
c. 8. Nostra causa dives cùm esset mendicare voluit. 86. d
c. 10. Ne extendam me ultra mensuram regulæ qvam Deus nobis præfixit. 6. b
c. 12. Vidi hominem ante annos qvatuordecim sive extra corpus, nescio Deus scit, &c. 57. c
c. 13. An experimentum qværitis loqventis in me Christi. 72. b

AD GALATAS.

c. 1. Qvando placuit ei qvi me segregavit ab utero matris meæ per gratiam ipsius revelare in me filium suum. 73. a
c. 4. Factus ex muliere. 35. c
c. 5. Carnis enim fructus sunt stuprum, adulterium, libido & his similia. 82. a. Ib. Caro concupiscit adversus spiritum. Ibid. Galatæ insipientes & Cretes semper mendaces, &c. 82. c
c. 6. Pax omnibus esto qvi hac regula incedunt, & super Israël Dei. 125. b

AD EPHESIOS.

c. 1. Ut in ipso instauraret omnia, ac velut in summam redigeret qvæ in cœlo sunt ac terra. 68. b
c. 2. Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id qvod positum est, qvod est Jesus Christus filius Dei, &c. 31. c. Ib. Venit enim pax nostra & interjectum materiæ septum simultatem videlicet omnem in sua carne diruit, &c. 68
c. 4. Ephes. Sed unus DEUS, una fides, unus Dominus. 11. d

AD PHILIPPENSES.

c. 2. Coram qvo omne genu flectitur cœlestium, terrestrium & infernorum. 42. c. Ibid. Exinanivit semetipsum formam servi accipiens. 45. b
c. 3. Transformabit corpus humilitatis nostræ ut conforme sit gloriæ ipsius secundum operationem, ut possit subjicere sibi omnia. 69. a

AD COLOSSENSES.

c. 1. Qvi liberavit nos à potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ. 53. c Ib. Deus enim erat in Christo mundum reconcilians sibi sua illis delicta non imputans, &c. 68. b. Ib. Et omnia cœlo terraqve reconciliata sunt, &c. ibid. d
c. 2. In qvo omnis plenitudo divinitatis habitare corporaliter voluit. 85. d

AD TIMOTHEUM I.

c. 1. Gratiam ago corroboranti me Christo Jesu Domino nostro, qvod me fidelem arbitratus est ad ministerium constituens. 74. c
2. Timothei 2. Fundamentum verò immobile perstat & solidum: novit enim Dominus eos qvi sunt ipsius. 2. b. & 26. a. Ibid. Unus Deus mediator Dei & hominum, &c. 49. d

AD TITUM.

c. 2. Apparuit gratia Domini nostri Jesu Christi erudiens nos, ut abnegantes impietatem, &c. 67

AD HEBRÆOS.

c. 3. Suscipite Pontificem confessionis nostræ fidelem ei qvi se fecit. 46. c
4. Vivus est sermo Dei & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens usqve ad divisiones animæ. 59. b
c. 8. Omnis Pontifex ex hominibus assumptus ad ea qvæ pro hominibus sunt constituitur, & offerat dona & sacrificia. 46. d
c. 11. Enoch translatus est & non inventus est. 98. a

EPISTOLÆ PETRI.

1. cap. 2. Peccatum non fecit nec inventus est dolus in ore ejus. 85. c
c. 3. Mortificatus carne, vivificatus autem spiritu. 40. b. & 97. b
c. 4. Christo igitur passo pro nobis carne & vos cogitatione eadem armemini. 97. b. Si enim cognovissent nunqvam Dominum gloriæ crucifixissent. 97. c
2. Petri c. 3. Sicut fur de nocte, sic illa dies adveniet. 26. c

FINIS.

RERUM ET SENTENTIARUM QVÆ SECUNDO TOMO CONTINENTUR INDEX AMPLISSIMUS.

A.

ABACUC Prophetæ vita & locus in qvo fuit sepultus. 247. c.

Abdiæ Prophetæ vita & sepulturæ locus. 245. d

Abrahamo DEI filius apparuit. 44. c

Absalomi coma qvot uncias pendebat. 183. c

Accentus qvi in sacris literis reperiuntur. 158. b

Achates qvæ gemma hyacintho non absimilis, ubi invenitur, qvibus medeatur. 229. b

Achiæ Prophetæ vita, gesta mors & locus sepulturæ. 236. b

Adamas qvem ter in anno gestabat summus Pontifex ingrediens sancta sanctorum. 230. d. ubi illum & qvo tempore qvibusve festis gestabat. ibid. qvoties colores mutabat qvid indicaret, colorem aëris refert. 231. a.b.c

Adami ortus, status, patriæ & nativitatis veritas, ejus successorum genus adstruit. 61. b. c

Adamus & Eva in paradiso ante peccatum qvalem sui cognitionem haberent. 25. b. c. qvando cœperunt se cognoscere actione. ibid.

Adrianus medicos frustra expertus irridet. 170. a. Idem Hierosolymam restaurat & de suo nomine Æliam vocat. ibid. d

Ægyptiorum superstitio cæteris omnibus major. 106. a.

Aëra ab Ægyptiis inventa & cujus ponderis essent. 183. d

Aggæi Prophetæ vita & sepulturæ locus. 248. c. d

Alabastrum qvod genus mensuræ. 182. b

Amethystus gemma, unde dictus, ubi nascatur. 229. c

Amos Prophetæ vita & sepulturæ locus. 245. a

Anacephalæosis sive brevis recapitulatio omnium hæreseon 1. octoginta latius expositarum in libro adversus hæreses. 126. b. & seqven.

Ancoratus unde nomen hic liber acceperit. 1. a. qvid contineat, ad qvos scriptus fuerit & qvibus imperatoribus, qvove tempore. ibid. b

Angeli qvi à DEO missi fuerunt ut Sodoma everterent. 34. c. Angeli tres qvi apparuerunt Abrahamo ad qvercum Mambre. ibid. b

Angeli Judicii diem ignorant utraqve cognitione destituti & scientiæ & actionis. 27. a.b

Angelus cur Christo laboranti apparuerit. 42. c.

Qvæ à Christo ἀνθρωποπαθῶς dicta vel facta sunt explicantur. 43. b

Anima pro toto homine sumitur. 83. c

Animæ in numerandis personis etiam corporibus conjunctæ intelliguntur. 61. d

Antinous in urbe sui nominis ab Adriano sepultus & inter deos relatus. 109. c

Apis natura & proprietas & interpretatio ejus allegorica. 218. ea inimica est noctuarum ibid. in comm. ad Physiol. admirabilis ejus industria in cellulis conficiendis extollitur, ib. μελίσσα à Græcis ab ipso opere mellis dicta, ibid.

Apis vitulus Ægyptius à Cambyse vulneratus in ludibrium. 107. a

Apis qvarum rerum est symbolum & fœminæ apum naturam referentes qvæ dicantur. 218. in comm. ad physiol.

Apollinaristæ mentem esse ἀνώσιον censent. 82. d

Aporrima mensura qvalis apud Thebanos. 182. d

Apostolorum vocatio, & septuaginta duorum discipulorum, item septem diaconorum institutio ac totius Evangelii negocium. 138. b. c

Apostoli & Prophetæ omnibus hæreticis præferendi. 66. c

Aqvarum nomine sacra scriptura intelligitur. 212. in comm. ad Phys. vera autem scripturæ interpretatio est in ipsa Ecclesia. ibid.

Aqvila unde ἀετός dicatur à Græcis & à Latinis Aqvila. 197. in comm. ad Phys. qvomodo renovet suam juventutem. ibid.

Aqvilæ proprietas & qvo pacto visum recuperet. 196. ejus interpretatio allegorica. 197

Aqvila Jurisperitus Alexandriæ idemqve Judæus conversus ab Epiphanio & ab Athanasio baptisatus. 340

Aqvila interpres bibliorum Hierosolymis reficiendis præficitur ab Adriano. 170. d. miraculis Christianorum conversus ex Judæo fit Christianus. 171. b. rursus Judaismum profitetur Christianæ fidei apostata. ibid. d

Aqvilæ versio minus enucleata qvam septuaginta interpretum. 157. d

Ariani blasphemi adversus filium qvasi inæqvalem patri convincuntur propio filii testimonio. 120. b

Arrianorum objectio & calliditas contra filium Dei. 55. a. eorum cavillationis solutio. ibid. d
Ariomanitarum error alios omnes superat. 120. d
Aristæus opus de septuaginta duobus interpretibus composuit. 166. a
Artaba vox Ægyptiorum & nomen est mensuræ 181. d. eadem est cum metreta. 182. a
Asina & pullus Asinæ cui insidebat Christus die Palmarum, qvid adumbrabant. 302. b
Assumptionis Christi sermo ab Epiphanio compositus. 285. a
Astericus ejusqve vis apud Hebræos. 159. a
Audiani hæretici Mesopotamiæ cur à cæteris fidelibus seipsos segregant. 19. c. d
Azariæ Prophetæ vita & sepulturæ locus. 237. a

B.

Babylonii pueri è fornace ardente liberati. 28. a. b. Canticum trium illorum puerorum. 29. b. unum Deum solamqve divinitatem in trinitate adorabant. ibid. d. Tres illi pueri trinitatem agnoverunt. 30. a
Bacchi multi hoc nomine insigniti. 109. a
Baptismus Christi qvo non tam purgatus ipse ab aqvis qvàm aqvas purgavit. 153. c. d. in baptismo patris vocem audiit & Columbæ specie Spiritum sanctum delapsum vidit. 154. b. passio ejusdem qva sola humana natura non divinitas passa est. 155. a. tum resurrectio & conversatio cum discipulis post illam. 155. c. d. resurrectio mortuorum astruitur. 156. d
Baptismi trina demersio & emersio dominicam resurrectionem significat. 192. in comment. ad phys.
Baptismus circumcisione est præstantior. 120. b
Baptismus in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, indicat Dominicæ Trinitatis verum mysterium. 137. d
Baptismus, adoptio filiorum DEI, & pœnitentia tria reparandæ naturæ humanæ remedia. 195. & 196. in comm. ad physiol.
Barbarismus prima hæresis unde dictus. 130. c. d
Barjonas unde dictus Petrus & qvid Bar & Jonas Hebraicè significat. 7. b
Beryllus cujus coloris, ubi nascitur, ejus species. 230. a
editio Qvinta & Sexta Bibliorum authores habet incertos. 174. a
Bibliotheca Ptolemæi Philadelphi Ægypti Regis. 166. c
Bibliotheca minor Ptolemæi qvæ filia prioris dicebatur in qva Aqvilæ, Symmachi & Theodotionis versio reposita. 168
Bith, sive bathos qvæ sit mensura Hebræorum. 178. b
Boni adjunctum multis aliis tribuitur præterqvam Deo. 23. d

C.

CAlcei qvos Moyses præcepit exui qvales sint. 104. d
Callisti Aetii Romæ præfecti filii historia. 337. b. c. d
Campsaces aqvæ mensura qvot sextarios habeat. 182. c
Camus mensura Hæbræorum & qvalis. 181. c
Canistra tria Chondritarum qvæ mensura. 182. b
Caput ornamentum corporis, & assumptio decus festorum. 285. a
Carbunculus ubi nascatur, qvomodo inveniatur, huic similis Ceraunias & Carchedonius. 227. b
Catinus qvod genus vasis & qvantum contineat. 182. c
Cervi natura, ætas & qvo remedio utiur adversus serpentes. 195. ejus interpretatio allegorica. ibid. unde dicatur à Græcis ἔλαφος. & Latinè Cervus. 196. in comm. ad phys.
Chami posteritas in triginta duas gentes totidemqve lingvas fuit divisa. 117. a
Chananæa cur à Deo fuerit Israëlitis concessa. 118. a
Charadrius avis & ejus proprietas ac interpretatio allegorica. 220. unde dictus. 221. in comment. ad physiol. hæc avis medetur Ictericis sive regio morbo laborantibus. ibid.
Chænix & Ephi una & eadem mensura & qvalis. 181. d
Cherubinorum ac Seraphinorum voces ter repetitæ Sanctus, &c. trinitatem designant. 15. b
Christi pugna cum diabolo comparatione eleganti à potentissimo Rege bellante contra inferiorem exponitur. 39. c. d. mors ejus ubi fuerit suscepta. 40. b. qvo pacto ex eo qvod verbum caro fuisse factum dicatur etiam anima & corpus intelligantur. 40. d. qvod ejus corpus passum sit & non divinitas. 41. d. qvod eleganti similitudine à vestibus maculatis demonstratur. 42. a
Christus ungvento comparatur exinanito. 45. c. brevis in carne actorum ejus commemoratio. ibid. d. Idem magno monti apud Danielem similis dicitur. 45. d. qvomodo Deus fecerit illum Pontificem. 47. b
Christus legem Justitiæ, fidei & spiritus introduxit. 68. a. similitudo qva ejus nativitas explicatur. 69. b. Idem panis dicitur, vitis, oleum, aqva viva, &c. 70. a. b
Christus qvomodo dicatur mediator. 49. d. Idem qva ratione dicatur seipsum exinanisse & servi formam accepisse. 50. b. explicantur qvæ de Christo tropicè sunt dicta. 50. c. d
Christi corpus qvomodo adoretur præclara similitudine illustratum. 54. d
Resurrectionis Christi figuræ plures in Isaaco, Josephi puteo, Hieremiæ cisterna, Jonæ ceto, & aliis. 280. a. b
de Christi resurrectione sermo Epiphanii. 276. a. resurrectionis festum vertex & fundamentum omnium festorum. 277. d
Christus qvomodo immunis à peccato esse potuit. 85. c
Christus & lux vera & Sol expellit tenebras. 215. in comment. ad physiol. prædictiones de ejus adventu ex Isaia & aliis patrum testimoniis. 217. in comment. emeritne an redemerit humanum genus. ibid.
Christus variis in locis interrogat tanqvam nescius, qvæ ab Epiphanio explicantur. 111. a
Christo filio Dei qvæ attributa propria in sacris Scripturis convenire dicantur. 24. b. c. d
Christus cur in corpore cicatrices retinuerit. 95. b

Idem januis clausis ingressus est. ibid. c. cur primitiæ mortuorum Christus dicitur. 96. b
Christus cœlum ascendens aurigæ comparatur. 287. b. ejus ascensio qvomodo ab Eliæ assumptione differat. ibid. c. d
Christi ex Oliveti monte descensus qvid indicet? 303. a. qvid sibi volunt oleaginei rami in festo palmarum. ibid. b. qvid palmarum rami. ibid. qvid præcedentes in festo palmarum, qvid sequentes. ibid. qvid Hierusalem indicet. ibid. c
Christus ut homo nostras infirmitates portavit & in corpora omnia humana passus. 36. a. b. c. d
historia nativitatis Christi & dies ejus natalis juxta tempora & fastos Impeiii. 135. d
Christus post resurrectionem clausis januis ingreditur. 137. b
Christi vitæ summa & divinæ dotes. 153. a. b. c
Christus post Lazari resurrectionem ad mortem properavit. 253. a. Ille dicitur floridum lilium qvi non indicat sed servat mundum. ibid. b
Christi nativitas ex virgine Maria sine virili semine ex Spiritu sancto. 62. d. qvoto Augusti Imperii anno in lucem fuerit editus. 63. a
Christus homo perfectus qvo sensu sit intelligendus. 81. b. contra Apollinaristas de mente & anima Christi. ibid. c. d
Chronologia Israëliticorum temporum. 114. d
Chrysolithus qvæ gemma, qvo colore, ubi inveniatur, qvod remedium conferat. 229. d
Ciconia ejus natura & proprietas ac interpretatio allegorica. 223. casta avis & adulterii vindex ibid. in comm.
Ciconiæ propriæ virtutes & inter eas præcipua pietas. 224. in comm.
Circumcisio qvomodo denuo fiebat, & iterum præputium adducebatur. 172. b. c
Cognitio in scriptura pro mutua copulatione sumitur. 25. d
Cognitio in scriptura duplex una actionis, altera scientiæ. 25. b
Collathum apud Syros est liqvidorum mensura. 184. c
Columbæ simplicitas & circa eam rem elegans speculatio. 207. in comment. ad Physiol.
Congiarium liqvidorum mensura apud Hebræos. 184. c
Congius qvot capiat sextarios & sacet dicitur. 182. d
Consubstantialis vocabuli vis qvo Sabellii error refellitur. 11. a
Cor hominis sedes mentis & discretionis. 82. b
Corruptio qvæ fit pervasione an deterior sit ea qvæ fit vi. 223. in comment.
Corus qvid sit & qvæ fuerit mensura apud Hebræos. 177. c. d
Cotyla qvæ mensura & unde dicatur. 182. c
Cyathus qvota sit pars sextarii. 182. c
Cyprus apud Ponticos qvalis mensura. 184. b

D.

Danielis Prophetæ vita & sepulturæ locus. 242. b
Danielis vita ex Augustano codice à priore differens. 243. 244.
Dei profunda scrutari aliud est, & aliud assequi. 20. b
Dei imago in homine in qvo consistat nequit pronunciari. 58. c. an ipsa baptismo sit circumscribenda. 59. d
Deo nihil eorum qvæ creata sunt potest comparari. 16. d. Dei & creaturæ differentia. 17. a
Deum nisi spiritus nemo novit & locus D. Pauli explicatur. 17. c. d
Deo patri qvæ conveniunt, eadem filio & Spiritui sancto attribuuntur. 21. d
Deum agnoscunt solum qvi sub lege vivunt. 15. b.
Deum concipiendo tota trinitas concipitur. 15. c. d
Deus nulla fuit motus affectione in filio generando. 52. c. d. Dei filii multi gratia sed unus est natura. 53. b
Deus à qvibus avertere faciem suam & qvos respicere dicatur. 221. in comm. ad Physiol.
Deus qvomodo à Prophetis visus dicatur, cùm videri neqveat. 56. d
Deus unus est à qvo Jesus Christus est missus. 7. 6.
deorum multitudinem & Idololatriam peperit fornicatio. 7. c
Deus & Christus rogant qvæ sciunt & qvam ob causam. 44. a
Deus meus numqvam dicitur à filio secundum divinitatem. 34. a. b. c
Deus antiqvæ legis defenditur adversus hæreticorum objectionem. 114. b. c
Deus aliqvando interrogat tanqvam ignarus. 110. d
Diagoras Atheus, ejusqve joculare dictum in Herculis ligneum simulachrum. 106. b
Dianæ multæ hoc nomine nuncupatæ. 109. a
Dichryson argenteus numus qvalis. 184. a
Divinitati insunt tres hypostases in una substantia. 87. b
Divisio orbis cur eadem loca diversis attributa contineat. 117. d

E.

Ecclesia fortis est mulier de qva sapiens in Proverbiis. 104. c
Ecclesia verum sangvinem Christi ceu vera vitis qvotidie largitur. 152. d
Ecclesiæ firmitas semper est eadem, at hæreses seipsas evertunt ac destruunt. 88. b
Ecclesiæ qvatuor tempora designantur, per synagogam, Prophetas, Joannem, & postremo per Salvatorem. 119. a. b. c. & hæc per qvatuor insignia adumbrata, calceamenta deposita, in Moyse, per exteriorem tunicam in Prophetis, per cilicium in Joanne, & per mundi cultum omnem neglectum à Christo & Apostolis. 119. b
Eleemosyna qvomodo exercenda & interpretatio loci ex Mattheo: nesciat sinistra, &c. 191. in comm. ad Physiol.
Elephantis descriptio ejusqve natura & mos in coëundo & pariendo. 193. allegorica ejus interpretatio. 194. Proboscidis sive manus Elephantis usus & vis mirabilis ibid. in comm. ad Phys.
Elephas venerem non appetit nisi prius Mandragoram comederit à fœmina oblatam. 194. in comm. ad Physiol.
Eliæ Prophetæ vita & locus ubi nunc versatur. 237. b
Eliæi Prophetæ vita ac sepultura. 237. d
Epiphanii vitæ breve qvoddam compendium 1. a. b
Epiphanii modestia in suarum virium extenuatio-

ne. 6. a. b. qvorum impulsu scripserit Ancoratum ibid. summa ipsius Ancorati. ibid.
vita S. Epiphanii ex Joanne ejus discipulo. 318. a
Epiphanii patria, genus, & parentes. 318. a. decennis patrem amisit ibid. Jumentum & prædiolum illi à patre relictum. 319. a. jumentum indomitum ad mercatum duxit, & cum Judæo ac Christiano res illi fuit. 319. miraculum à Christiano factum super Epiphanio & ejus jumento. 320. à Tryphone Eleuteropolitano adoptatur. 321. b. c. hæresqve ab eo omnium bonorum institutus. ib. colloqvium ejus cum Luciano Christiano. 322. qvo modo illius opera factus fuerit Christianus. 323. ut calcei pedibus ejus exciderint ad gradus templi nec postea calceis uti voluerit. 324. a. ejus baptismus cum sorore. ib. vendit bona sua & dat pauperibus fitqve monachus cum Luciano. ibid. c. & socius magni Hilarionis ejusqve æmulus. ibid. d
Epiphanius jussu Hilarionis Salaminam Cypri navigat ibi Episcopus fututus. 346. & 347. Pappus senex Episcopus designat illum Episcopum & prius fit clericus. 348. Romam incarceratum procentũ numis liberat de numis Ecclesiæ qvos postea Romanus reddidit id ægrè ferente Charino. 350. sed Charinus corvum habuit futuræ suæ ac imminentis mortis indicem interprete Epiphanio. 351
miracula qvæ fecit Epiphanius in ædificatione Ecclesiæ. 354. 355. 356. Romam proficiscitur sororis Arcadii ægrotantis causa. 360. Arcadium & Honorium sororemqve eorum Romæ baptisat. 362. & 363. ad Theodosium curandum pergit Constantinopolim. 367. Ætium hæresiarcham mutum reddit & ejus sectatores fiunt orthodoxi. 370. Epiphanius qvot annos vitæ peregerit. 375. exhortatio ejus ad discipulos. 376. mors in navi. 377
Epiphanius vinum in aqvam miraculosè convertit. 325. c. d. aliud miraculum in Sarraceno coclite cujus oculus apertus fuit merito Epiphanii. 236. a. Idem dæmonem à corpore adolescentis ejecit. 237. a. b. miraculũ aliud in Persico viro missо à Rege Persarum. 328. ad qvem proficiscitur una cum Joanne suo discipulo. 329. a Sanat filiam Regis Persarum à pravo dæmone multa qve admiranda facit coram magis. 329. 330. aurum & gemmas Regis Persarum contemnit. ibid c. mensam & cibos illius delicatos negligit & solo pane vescitur. 331. mortuum filium unius ex proceribus aulicis excitat ad vitam. 332. aqvam precibus suis in loco arido è terra suscitat, & feris imperat ne olera & herbas devorent. 333. c. d. Diabolus sub ejus absentis habitu monasterium ingreditur & à monacho adoratur qvi statim obsessus fuit à dæmone. 334. leo regionem infestans coram ipso jacuit mortuus. 335
Epiphanii an sit opus Physiologi ubi tractatur de avibus & feris. 187. 188. in præfatione Gonsali.
Epiphanii sepultura qvalis fuerit, ritusqve in ea observatus itemqve miracula. 380
Epiphanii dissertatio cum Epiphanio philosopho, & philosophi conversio. 336. 337
Philosophus Epiphanius à Divo Epiphanio conversus baptizatur & monasterio præficitur. 339
Epistola è Pamphylia ex oppido Suedris à novis Presbyteris scripta ad S. Epiphanium. 2. a. b. c. d
Esaiæ Prophetæ vita & sepultura. 238. b
Esau adducendi præputii fuit inventor. 172. c
Evangelistæ qvatuor fluviis | qvatuor paradisi comparantur. 253. c
Eucharistia dominicum corporis ejusqve præsentiam in ea contineri, insigni loco probatur. 62. c
Eudæmonis & Epiphanii congressio, tandemqve ut ille conversus ab Epiphanio Christianam fidem amplexus est. 343
Eudæmonis de diis impia opinio. 106. d
Ezechielis Prophetæ vita, & qvo in loco sepultus sit. 240. d

F.

FEstorum qvæ Christo dicata sunt comparatio. 286. a. b. c.
Fidei Catholicæ vera ac recta declaratio. 151. c
Fidei præclara descriptio ex objecti natura. 304. b
Fidei Catholicæ professio ex Synodo Nicæna. 122. c. d. alia professio fidei uberior. 123. c. d.
Fidei & salutis nostræ firmamentum est in dominica incarnatione. 79. d
Fidelium in fide nutantium cum navigantibus elegans comparatio. 3. b. c
Fides perversa infidelitate est deterior. 13. d. aureum illud dictum Epiphanii unde constat hæreticos qvibusvis infidelibus esse deteriores ib.
Filius diem Judicii novit, cum ipse Judex sit futurus 26. & cognoscit illam diem scientia & actione. 26. c
Filius DEI qvomodo aspectabilis & non aspectabilis, qvomodo cognosci, & non cognosci potest. 37. b. c.
Filius antiqvior est tempore, qvod per ipsum factum est. 80. a. b
Filius & Spiritus sanctus æqvali cum patre honore dignus. 16. b
Filius diem Judicii novit, contra infidelium objectionem. 22. c. d. filium patre non esse majorem. 23. a. b
Filius adorandus ob id qvod minimè sit creatus. 54.
Filius qvomodo generetur ex Patre. 51. a. b. creatura non est, sed genitus spiritaliter ex patre. ib. & modo incomprehensibili. ib. c. similitudine declaratur divina verbi generatio. 51. c
Filium omnia fecisse & nihilominus per eum omnia facta. 33. c
Formicæ natura ejusqve allegorica interpretatio. 212. Formicarum industria, diligentia & intelligentia. ibid. & 213. in comment. Ejusdem secunda proprietas in pabulo prudenter condendo, & ejus proprietas allegorica. 213. cellulæ formicarum ib. in comm. tempestatis & tranqvillitatis multa signa & præsagia præbent. 214. in comm.
Follis sive talentum parvum qvot argenteis constat. 184. & de Folle diatriba. ibid

G.

GEneratio an futura fuisset in Paradiso si Adamus & Eva non peccassent. 194. in comm. ad Physiol.

Gentiles dii & ritus per Christi adventum fugati. 254. a
Gemmæ duodecim qvas summus sacerdos in Epomide, sive humerali, sive rationali gerebat. 225. b
Gomon qvæ mensura sit apud Hebræos. 182. a
Gomor qvæ mensura apud Hebræos & qvot ejus species. 178. a. b
Græci unde hellines dicti sive Ἕλληνες. 131. c. cur Jones dicti, Item & Meropes, ibid. d. Græcorum sectæ qvot fuerint sive hæreses. ibid.
Græci ac Gentiles ad sepulchra epulas deferre consveverant, adumbrantes qvodammodo ipsam resurrectionem. 91. b
Græcorum vanissima superstitio in colendis diis. 107. d

H.

Hellenismus tertia hæresis unde nomen accepit. 131. a
Heracliti dictum de diis Ægyptiis. 106. c
Herculis unum præcipuum facinus narratur de stupratis una nocte centum virginibus. 109. b
Hæreseon enumeratio secundum ordinem cujusqve. 18. a. b
Hæreseon secundi tomi lib. 1. expositi sive recapitulatio. 137. a. hæ sunt numero tredecim, Simoniani, Menandriani, Saturniliani, Basilidiani, Nicolaitæ, Gnostici, Carpocratiani, Cerinthiani, Nazareni, Ebionitæ, Valentiniani, Secundiani, Ptolemaitæ. 137. 138. 139. 140
Hæreses tomi secundi lib. 2. tredecim Marcosii, Colorbasii, &c. 141
Hæreses tomi qvarti lib. 1. octodecim, Encraticæ, Cataphryges, &c. 144
Hæreses tomi qvinti lib. 2. numero qvinqve. 146.
Hæræses tomi sexti lib. 3. septem numerantur. 147. c
Hæreses tomi septimi lib. 3. sunt numero qvatuor. 149. c
Hæresis nova in Ægypto circa Thebaidem. 88. c
Hæreticorum loci objecti contra Catholicos expenduntur. 37. a
Hierax Monachus ad Leontopolim de resurrectione suum errorem retractat reprehensus ab Epiphanio. 342. a. b
Hieremiæ Prophetæ vita & sepulturæ locus. 239. b
Hilarionis summa in victu continentia, pane, sale & aqva contenti. 325. a
Historia distributi à Noëmo terrarum orbis. 116. b. c
Holce qvod genus ponderis & respondet Siclo. 183. b
Homo definitur ex partibus suis, Anima, corpus & mens. 84. a
Homines sancti vocantur Dei templum.
Hyacinthus lapis, qvas formas habeat, qvem colorem, qvot ejus species, qvas habeat vires & qvæ remedia. 228. d. & 229. a
Hypolemnisci forma & qvæ vis ac usus illius fuerit. 165. c. d

I.

Japheti posteritas in qvindecim regiones & totidem lingvas divisa. 117. c
Jaspis qvo colore, ubi inveniatur & Amathusius dicitur, ejus multa genera, qvas vires habeat ad varia remedia. 227, 228
Idololatriæ & Idolorum origo & unde tam varia Idola. 105. b
Jesus à qvibus cognoscatur sed non ut Deus. 7. d
Imperatorum Romanorum series usqve ad Valentinianum. 169. & seq. usqve ad p. 177
In, mensuræ genus & qvale & qvot habeat sextarios. 182. d
Interpretum duorum & septuaginta commendatio. 173. c
Interpretes septuaginta Spiritu sancto afflati. 160. eorum historia. 161. a. b
Interpretum septuaginta versio purior & magis enucleata qvàm Aqvilæ. 157. c
Interpretum septuaginta duorum historia. 166. a
Interpretum septuaginta fides in transferendis, mutandis vel corrigendis libris sacris. 163. d
Joam Prophetæ vita & sepulturæ locus. 236. c. d
Joannis Prophetæ vita & sepulturæ locus. 250. d
Joannis locus, omnia per ipsum facta sunt qvomodo sit intelligendus. 80. c
Job locus explicatur de mortuorum resurrectione. 102. c
Joëlis Prophetæ vita & sepulturæ locus. 245. d
Jonæ Prophetæ vita & locus sepulturæ ejus. 246. a
Joseph ab Arimathia petiit corpus Jesu à Pilato, & qvæ hîc lateant mysteria. 263. a. idem cur & qvomodo dives dicatur. ibid. b
Joseph liberi sex ex priore uxore anteqvam Mariam virginem desponsaret. 62. d
Jovis flagitia turpesqve amplexus. 108. b. ejus sepulchrum in lasio monte Cretæ. ibid. c. Joves tres Saturnius, Latiaris, & Tragœdus. 108. d
Isidis vanus cultus & turpitudo apud Ægyptios. 107. b
Israëlitæ cur Dei permissu Ægyptios prædati fuerint. 115. d
Judæi ut etiam impii offenderunt ad offensionis lapidem. 32. b
Judæorum sectæ numero septem exponuntur. 133. c

L.

Lapides duodecim qvos gestabat summus Pontifex in supernaturali duodecim tribubus separatim accommodantur. 231. 232
Lapidum duodecim rationali summi pontificis additorum alia interpretatio authore Turriano. 233. 234
Lazarus ubi sit positus cur roget Christus. 43. c. d
Lemniscus & ejus forma atqve unde sumpta. 164. d
Leo an ex utero matris in lucem prodeat apertis oculis. 191. in comment. ad physiol. utrum omnino à somnio abstineat. 192. in commen.
Leo Christi symbolum & rerum omnium principium. 190. in comm. cur vestigia sua occultet. ibid. ad physiol.
Leonis prima proprietas in tegendis vestigiis. 189. hæc duplicem habet allegoriam, prior est de Christo divinitatem suam sub humanitate absconcente, posterior de erogante eleemosynam in abscondito. 190
Lancurius lapis. 228. c
Leonis secunda proprietas in catulis suis per triduum acutissimè inspectandis. 191. ejus interpretatio de Christo post triduum resurgente & mortuos ad vitam revocante. ibid.

Lethec qvæ ſit Hebræorum menſura. 178. c
Libri ſinguli adverſus hæreſes qvot tomos & qvot hæreſes contineant. 129. a. b
Libri canonici apud Hebræos ſecundum illorum ordinem. 180. b
Librorum ſacrorum numerus ſecundum numerum Alphabeti Hebraici. 161. d
Litera qvos occidat, qvos autem ſpiritus vivificet. 27. c. d
Littera occidens & ſpiritus vivificans qvomodo exponi debeat. 214. in commen. ad phyſiol.
Lucæ locus explicatur de ſudore Chriſti ſangvineo. 42. b

M.

MAgi cur ſtellam ſibi occultam viderint. 299 d. cur Chriſto obtulerint aurum, thus & myrrham. 300. a
Malachiæ Prophetæ, vita & locus ſepulturæ. 249. c
Malus vulgò intelligitur Diabolus, item & ſuperbus. 210. in comm. ad phyſiol.
Mandragoræ vires in amoribus conciliandis, unde & Circæa dicta. 194. in comment. ad phyſiol.
Manis principis Manichæorum ridicula opinio de animarum ortu. 52. d
Manis hiſtoria & qva morte obierit. 176. a
Manichæorum, Arianorum & Lucianiſtarum error convincitur ex vera Chriſti humanitate. 38. b
Mares qvæ menſura apud Ponticos. 184. b
Mariæ virginis laus deqve ea ſermo Epiphanii. 291. a. cœleſtium poteſtatum omnium ſtuporem excitavit. ibid. d. ejus parentes. ibid. Joacimi patris & Annæ matris ejus interpretatio & qvid illorum nominibus ſignificetur. 292. a Mariæ nominis interpretatio. gratiæ qvæ fuerunt illi collatæ. 293. a. b. excepto ſolo DEO cunctis ſuperior exiſtit. ibid. c. qvare ſit porta cœli. 294. a. cur de ea dicatur abſciſſus lapis ſine manibus. ibid. mons non inciſus, nubes lenis, ager non cultus, Clibanus intellectualis, ſancta mater Salvatoris, &c. ibid. b. c. cur deipara. ibid. d. Salvatio ad virginem Mariam. 295. d. virgo poſt partum. 297. b. D. virginis Mariæ encomia. ibid. c. virgo Maria ab Angelis adoratur. 298. a
Maximini mors crudeliſſima DEO vindice illata, 176. c. d
Mel & mellita cur in ſacrificiis Deo offerri prohibebantur. 218. in comm. ad phyſiol.
Menſurarum Hebraicarum una & triginta ſpecies ſuis nominibus diſtinctæ. 177. c
Micheæ Prophetæ vita & ſepulturæ locus. 245. b
Minervæ complures & qvibus diſtinctæ nominibus. 109. a
Mna, ab Hebræis Mane, ab Italis Mina. 183. d
Mnaſis ſive Medimnus menſura qvalis. 178. b
Modius ab Hebræis explicatur confeſſio & cur. 181. c
Modius menſura ſextariorum duorum & viginti juxta numerum duarum & viginti literarum apud Hebræos. 180. d. Idem Gnomon appellatur. 181. a. & ſanctum menſuræ genus ab Hebræis dicitur. ibid. b
Modius qvæ menſura apud Cyprios. 178. b
Monachi damnantur qvi hæreticos etiam Arianos denuo baptizant. 151. a
Monachorum qvorundam varia inſtituta improbantur. ibid. d
Monachorum varia inſtitutio eſt laudabilis. 150. c
Monaſticæ vitæ inſtitutum laudatur. 110. b
Moſis dictum de Ruben, *qvod non moriatur*, exponitur. 100. d
Moſis comparatio perpetua cum Chriſto. 278. d
Mundi opificium ſive ſex dierum opera. ibid. d
Mus Alpinus ſex menſibus latet exemplum reſurrectionis. 89. c

N.

NAbuchodonoſoris in bovem converſi, & paſcentis hiſtoria & pœnitentia. 242. d. & 243. a. b.
Nathan Prophetæ vita & geſta, mors & ſepultura 235. d. 236. a
Naum Prophetæ vita & ſepulturæ locus. 247. a
Nebel vini menſura qvot ſextarios capiat. 182. b
Nicodemus cum Joſeph ſepulturam Chriſti curavit. 263. d. Chriſti corpus ut peregrini petiit à Pilato. 264. b. c
Noctua ejusqve proprietas deſcribitur, Item interpretatio allegorica. 215. utrum eadem ſit cum Nycticorace. ibid. in comment.
Noe generationes usqve ad Joſeph. 62. a. b. c
Numerorum obſervationes religiosè obſervantur in myſteriis. 258. a. in comm. ad feſtum palmarum.
Nummus à Numa rege Romanorum inventus & ab eo nomen ſumpſit. 183. d
Nummus argenteus à Romanis miliarium dictus & unde. 184. a

O.

OBelus qvid ſit, & qva forma pingatur. 160. c
Obolus qvis nummus & qva ex materia cudebatur. 183. c
Onyx vel Onychium cujus coloris, qvem uſum præbeat, vocatur & Alabaſtrites. 230. b. c
Orationis fidelium qvanta vis ſit. 281. ia. comparatur armis & muro. ibid.
Orationis de feſto palmarum fragmentum. 301. a b. & ſeq.
Origenis error refutatur de primorum parentum nuditate & pelliceis veſtibus. 210. in comm. ad phyſiol.
Origenes confutatur ejusqve ridicula opinio de ſcorteis tunicis à Deo conſutis. 63. a. b. alii ejus errores inſani circa filium Dei, Spiritum ſanctum & Angelos. 66. b. c
Origenis in obelo apponendo inſtitutum. 164. a. b
Origenis error de Paradiſo per allegoriam ab ipſo confictum. 57. c
Origenis ſtudium in comparandis editionibus 160. a
Origenis vana opinio de Angelis nudis in corpora humana transmiſſis ob ſupplicium. 314. c
Origenis exapla ſive editiones explicantur. 175. a
Oſanna nihil aliud ſonat qvàm ſalva nos DEUS 152. d.
Oſeæ Prophetæ vita & ſepulturæ locus. 244. a
Otium malorum omnium lerna, maximè verò monachis & in hanc rem plura. 220. in comm. ad phyſiol.

P

PAlladii Suedrorum magiſtratus ad S. Epiphanium epiſtola. 3. a. b. c. d

Palmæ feruntur in ſignum victoriæ qvam Chriſtus de toto mundo reportavit. 152. c
Palmarum feſtum & ſermo Epiphanii de Palmis. 251. & ſeq. lætitia publica Chriſtianorum in celebritate feſti palmarum. 252. & per totum.
Parabola de agricola ſemen ſeminante & ejus expoſitio. 289. d
Paradiſi qvatuor fluminum deſcriptio. 60. d
Pavonis conſideratio & allegorica interpretatio. 205. Item ejusdem pulchra deſcriptio. ibid. in commen. pedum nomine peccata ſignificantur. 205. in comment. ad phyſiol.
Pelicani natura & proprietas ejusqve cum Chriſti ſalutifera morte comparatio & interpretatio allegorica. 199. Pietatis ſymbolum Pelicanus & qvomodo ex ſangvine ſuo pullos nutriat. ibid. in comment. ad phyſiol. à ſerpentibus occiſos ſangvine ſuo vivificat. 200. in comment. varia hac de re teſtimonia ac diverſæ opiniones ſcriptorum. ibid.
Perdicis qvæ ſit proprietas ejusqve interpretatio allegorica. 201. ejusdem fœcunditas admirabilis. ibid. in comment. ad phyſiol.
Petri Vellei à Gvevara laus & commendatio ex veris virtutum omnium ornamentis deprompta. 206. in comment. ad phyſiol.
Petrus Apoſtolorum princeps ſupra qvem fundata eſt Eccleſia. 14. b. ejus negatio. ibid. illi gregis dominici data cuſtodia. 15. a
Phœnix deſcribitur ejusqve natura & interpretatio allegorica Chriſto accommodatur. 203. plura de illo in comment. ad phyſiol. ibid. & ſeqvent. p. 204. qvot annos vivat Phœnix. ib. eodem nomine & palma vocatur. ibid.
Phœnicis hiſtoria fuſius enarratur. 89. d
Phœnicum regio à fame liberata per Epiphanium. pluvia excitata rurſusqve ſedata. 345
Phiſon fluvius idem Gangas & Indus variè à variis populis nominatus. 60. d
Phyſiologus qvis fuerit ex qvo Epiphanius animalium proprietates deſumpſit. 190. in comm. ad phyſiol.
Pici natura ac proprietas tum ejus interpretatio allegorica. 223. qvibus à Græcis nominibus. Item à Latinis ſignificetur. ibid. in comm. cur perfodiat arbores. ibid.
Platonici qvæ habuerint dogmata. 132. c
Pneumatomachi Arianorum poſteri. 120. c
Polybius eligitur Epiſcopus Rhinocurorum. 378
Polybii Epiſcopi reliqva vita Epiphanii. 353. & ſeq.
Prophetarum vita, obitus & ſepultura. 235
Prophetarum ſcripta qvot in ſententiarum ſpecies dividantur. 158. b
Proverbia & Parabolæ qvomodo accipiendæ ſint. 47. c.
Pſalterium ſive libri Pſalmorum qvomodo ab Hebræis fuerit partitum. 162. c
Nomen ψυχὴ ex opinione Origenis unde dictum, Item σῶμα unde derivatum. 314. c. d. ejusdem Origenis error in aqvis qvæ ſunt ſuper cœlos. 315. a. Idem ut hæreticus damnatur. 315. d. falſo aſſerere Adamum imaginem Dei perdidiſſe. 316. a
Ptolemæi Philadelphi cura & ſtudium in libris undiqve conqvirendis authore Demetrio Phalereo. 166. a. b
Ptolemæi Philadelphi Epiſtola ad doctores Hieroſolymitanos. 167. a
Pugillus farinæ nota menſura. 181. d
Pythagorei qvi & Peripatetici ab Epiphanio dicuntur. 132. b

R.

RAna terreſtris & ejus natura atqve interpretatio allegorica. 219
Ranæ inſidiantur apibus easqve captant. 219. in comm. ad phyſiol. earum duo genera terreſtria & aqvatica. ibid.
Regum Ægyptiorum ſeries usqve ad Cleopatram. 168. c
Reſurrectio ex ſacris literis comprobatur. 98. a. Eadem fiet momento, ſecus atqve generatio prolis in utero matris, qvæ novem aut duodecim menſes abſumit. 99. b. c
Reſurrectio totius hominis qvare ſit futura. 92. d. vis reſurrectionis ad homines excitandos. 95. a. qvod idem corpus qvod mortuum eſt reſurget. ibid. c.
Reſurrectio ejusdem carnis qvæ mortua fuerat aſſeritur contra Origenem & qvosdam Chriſtianos. 92. a
Reſurrectio variis exemplis adumbratur. 88. d. 89
Reſurrectione totum corpus à mortuis excitatur. 101. b
Reſurrectionem tantum animarum qvidam hæretici admittunt. 99. d
Reſurrectionis fides ipſis Gentilium fabulis adſtruitur. 90. b

S.

SAbelliani adverſus filium contumelioſi ex voce Dei convincuntur. 120. b
Sabinus Epiſcopus Conſtantiæ Cypri ſucceſſor Epiphanii. 379
Sabitha qvæ vox & qvalis menſura. 182. d
Salomonis locus ambiguus qvomodo de incarnatione ſit intelligendus. 48. c. d
Samaritaniſmus & Samaritæ unde orti, & eorum dogmata. 133. a
Sampſon ligatus & exiliens vinculis typus Chriſti reſurgentis. 260. b
Sapphirus cujus coloris, qvæ remedia adferat, ubi oriatur, in eo viſio Moſi facta in monte & lex data in gemma ſapphiro expreſſa. 227. d
Saræ modeſtia laudatur domi ſe continentis & ſubducentis à conſpectu virorum. 44. d
Sardius lapis Babylonius qva ſit forma, qvo colore, qvas habeat vires. 225. d. alius eſt qvi Sardonyx vocatur, & Molochites & qvalis ille ſit. ibid. & 226. a
Statum Hebræorum dictio & menſura. 178. c
Statum qvot contineat ſextarios. 182. b
Saturni fabula de liberis ſuis ab ipſo devoratis. 180. a
Scythiſmus ſecunda hæreſis cur ſic dictus. 131. a
Sem Aſiam, Cham Africam, Japhet Noëmi filii tres orbis terratum partes ſortiti ſunt. 116. c. d
Semi ſeu Sem filii Noëmi liberi ac tota poſteritas. ibid. d. & 117.
Septenarius numerus perfectus multis qvod exemplis probatur. 307. d. 308. 309
De ſepulchro & ſepultura domini, ſermo. 259. & 260. & ſeq.

Serpentis ἀγηρασία sive perpetua juventa ex Nicandri pulchra fabula explicata. 208. in comment. ad physiol. qvomodo serpens senectam exuat cum cute. 209
Serpentis qvarta proprietas accedentis ad fontem & venenum deponentis. 211. ejusdem interpretatio allegorica. ibid.
Serpentis prudentia variis ex authoribus confirmata & hac de re docta commentatio. 207. in comment. ad physiol.
Serpentis secunda proprietas circa hominem nudum & vestitum. 209. ejus interpretatio allegorica. ibid. utrum vestitum fugiat hominem, nudum verò oppugnet. ibid. in comment. ad physiol.
Servi, à Græcis. i. δῶλοι, vocantur σώματα. 1. corpora. 61. d
Siclus sive qvadrans qvarta pars unciæ. 183. b
Simeonis Prophetæ vita & sepultura. 250. c
Smaragdus gemma, vocatur, & Prasinus, qvot ejus species, ubi nascatur. 226. c. d
Sol tacens omnes ubiqve terrarum instituit. 110. a
Sophoniæ Prophetæ vita & locus sepulturæ ejus. 248. b. c
Spanydrion locus ubi monasterium Epiphanii constructum fuerat unde dictus. 335. d
Spiritus sanctus à patre oritur & filio. 75. c. Spiritus sanctus Deus est. 74. b. Spiritus sanctus à creaturis differt. 76. c. Spiritus plures in sacris litteris. ibid. d. Spiritus sanctus à patre & filio procedit. 78. b
Spiritus sanctus ab hæreticis impiè violatus. 3. d
Spiritus sanctus æqvalis Christo. 72. c. Spiritus sanctus adorandus. 74. d
Spiritus sanctus non omnibus ex æqvo se patefacit. 31. c. d
Stater qvot drachmas contineat. 183. b
Stoici & Epicurei qvid senserint de Deo. 132. c. d
Superstitio notata in velo appenso in foribus Ecclesiæ cujusdam. 317. a
Symmachus tertius interpres bibliorum sub Severo 172. b
Συνέσις qvid differat ab ὁμοούσιῳ. 10. d

T.

TAlenti sex minuta qvantam summam efficiant. 183. a
Talentum omnium mensurarum maxima. 183. a
Tanus genus vitis sylvestris ad qvam uri cornibus impliciti capiuntur. 193. in comm. ad physiol.
Ternarii numeri exempla in sacris operibus Dei & aliis rebus ex natura sumptis. 305. qvod duplicatus idem ternarius in sacris litteris maximis in rebus observetur. 307. b. & c
Testimonium in duobus vel tribus consistit, 15. a. qvod in Petro. Barnaba, & Paulo tribus ad fidem publicandam sociatis demonstratur. ibid.
Tetrapla, Exalpa & Octapla qvomodo intelligantur. 175. c
Thamus pro Adonida ab Hebræis interpretibus. 193. in comment. ad physiol.
Theodotio qvartus bibliorum interpres sub Commodo Imperatore. 172. d
Topasius qvæ sit gemma, qvid differat à Carbunculo, ubi nascatur, qvibus morbis medeatur. 226. a. b
Tridui spatio qvo Christus egit apud inferos, qvæ miracula fecerit. 268. & 269
Trinitas in unitate consistit, & Deus pater, filius & Spiritus sanctus unus est Deus. 7. c. d. sed non cognoscitur nisi ab illis qvi sunt participes Spiritus sancti. ibid. d. & 8. a. qvomodo trinitas concipienda. ibid. c
Trinitas principio carens individua & consubstantialis. 300. d
Trinitatis vera & ampla descriptio. 304. c. numerus trinitatis in sacris literis expressus mysterium & admirationem continet. 304. d
Trinitatis uni personæ qvæ attribuuntur ea pertinent ad reliqvas. 8. d. 9. a. b. c. in eadem neqve pater sine filio neqve filius sine patre intelligi potest. 10. a. b.
Trinitatis fides & qvæ illi attributa conveniant ex sacra scriptura. 71. a
Trinitas variis temporibus diverse nunciata. 78. c.
Trinitatis veritas, non aliunde qvàm ex Prophetis & Apostolis potest cognosci. 67. b
Trinitatis personarum varia nomina. 74. b
Turturis descriptio, natura & proprietas ejusqve allegorica interpretatio. 201. & 202. est viduitatis symbolum. ibid. multa de ejus pudicitia simul & de Porphyrionis castitate referuntur in comm. ad physiol. ibid.

V.

VErbo divino qvomodo tribuuntur qvæ homini conveniunt. 97. a
Verbum Dei veram carnem & animam humanam habuisse probatur ex sacra scriptura. 39. a. b. c
Verbum carnem ita susceptit, ut peccatum nullum admitteret. 85. a
Vncia qvot stateres habeat, & qvot sint unciæ in libra, qvot libræ in talento. 183. b
Vri descriptio & proprietas ejusqve interpretatio sive allegoria. 192. altera interpretatio. ibid. ejus cornua qvem usum præbeant. 193. in comment. ad physiol. unde urus dicatur. ibid. ubi potissimum inveniatur. ibid.
Vulturis proprietas & ejus interpretatio allegorica. 198. voracitas ejusdem. ibid. concipitur vento sine maris opera. ibid. in comment. ad physiol. virginis partus huic aliqvid habet simile. ibid.

Z.

ZAchariæ Prophetæ vita & locus sepulturæ. 248. d
Zachariæ alterius vita & sepultura. 250. a
Zachæus qvidam impostor monasticæ professionis. 150. c

DIONYSII PETAVII

ANIMADVERSIONES

IN

EPIPHANIUM

CUM

APPENDICE GEMINA.

DIONYSII PETAVII E SOCIETATE JESU, ANIMADVERSIONES IN EPIPHANII OPUS, qvod PANARIUM inscribitur.

ΠΡΟΘΕΩΡΙΑ.

Si cum exqvisitâ rerum, qvæ in hoc Opere tractantur, varietate, ac copia adæqvare commentationes nostras instituissem, non brevibus iisce notis, & animadversionibus; sed ingentibus libris committenda res fuerat. Qvoniam autem neqve me commentariorum moles illa delectat; & eruditorum Lectorum fastidiis occurrendum potius hoc in genere est, qvàm aliorum tarditati consulendum; nulla est obtinendæ à me ratio prætermissa brevitatis. Ea verò visa est imprimis ejusmodi, ut diversas ex veterum exemplarium comparatione, aut ex conjecturâ lectiones ad oram contextus adscriberem: Tum ut leviora qvæqve, ac faciliora, vel commodè ab aliis explicata, ne attingerem omninò, aut carptim breviterqve perstringerem. Qvamobrem certa potissimùm argumenta delegimus, in qvibus elaborandis atqve illustrandis plusculum operæ disputationisq; consumptum est: qvæ nimirum talia esse consideremus, ut ad eorum minuendam obscuritatem nonnihil operâ nostrâ posset accedere. Fuerat jamdudum animus, omnium Hæreseon, qvæ in hoc Opere commemorantur, τὰ ἱσορούμενα primùm, deinde opiniones ac dogmata omnia separato libello persequi, & cum iis, qvæ Epiphanius perscripsit, qvæ ab aliis sunt Patribus exposita, conferre: Sed ab eo consilio revocavi ipse me, qvòd eum mihi laborem jamdudum aliorum industria sublevasset. Etenim præter veteres illos, Irenæum, Augustinum, Philastrium, Damascenum, Tertullianum, Clementem Alexandrinum, Hieronymum; ac cæteros, qvi aut de Hæresibus nominatim scripserunt: aut earum in libris suis utcumqve meminerunt; recentiores aliqvot eodem in argumento summâ cum laude versatos memineram; Imprimis autem Gabrielem Prateolum, atqve illustrissimum magnorum Annalium conditorem. Qvorum ille Hæreseon omnium luculentissimum catalogum literato ordine contexuit: hic in Annalibus suo qvamqve tempore consignatam reliqvit: uterqve uno in conspectu qvæ apud Veteres illos dispersa erant, ac dissipata proposuit. Hac igitur cura & cogitatione solutus. hunc unum ad scopum commentandi laborem istum conferam; ut qvi Latinè jam, hoc est minùs, ut spero, barbarè studio nostro loqvitur Epiphanius, idem Notis istis & Animadversionibus qvà castigatus, qvà illustrior factus, dilucidè atqve intelligenter id faciat, omni obscuritate detersâ.

DE INSCRIPTIONE OPERIS, AC XX PRIORUM HÆRESEON PARTITIONE.

CUM adversus LXXX Hæreses, qvæ ad suam ætatem extiterant, susceptum à se hoc opus profiteatur Epiphanius, duo qvædam occurrunt in eo negotio consideranda. Alterum, *Hæresis* nomen latissimè in qvibusdam usurpari; nec ad Theologorum normam vocabuli usum istius exigi, à qvibus qvid propriè sit Hæresis, & qvantum reliqvis ab sectis differat, subtilius atqve enucleatius declarari solet. Nam neqve priores illæ sectæ, Barbarismus, Scythismus, Judaismus, qvatenus Christi ortum antecessit, inter Hæreses meritò recensentur; neqve ullæ propriè sectæ Barbarorum, aut Scytharum fuerunt. Atqve, ut diligentius in Hellenismi, Judaismi, ac Samaritismi species inqviratur, pleræqve forsitan è numero sectarum, sive Hæreseon eximendæ erunt: de qva re sparsim, ac suis locis opportunius agetur. In Hellenismo qvidem, cum qvatuor tantummodo sectas Epiphanius numeret; infinitæ adjungi aliæ potuerunt; qvarum plerasqve in calce hujus operis, in fidei Catholicæ Compendio prosecutus est. Alterum hoc in negotio considerandum est; qvamvis omnes illæ sectæ inter Hæreses haud immerito censeantur, neqvaqvam tamen Epiphanio octogenarium illum constare numerum. Etenim in partitione ipsâ contra dividendi præcepta non mediocriter peccatum est: cùm principio qvinqve ante Christum sectarum fastigia proponuntur; Barbarismus, Scythismus, Hellenismus, Judaismus, Samaritismus: ac deinde posteriora tria genera in alias species tribuuntur. Et nihilominus genera cum subjectis sibi partibus eundem in numerum summamqve conferuntur. Qvod est in divisione vitiosissimum. Neqve enim genus πρὸς τὰ εἴδη ἀντιδιαιρεῖται. Ut si animâ vitâqve præditum corpus primùm in animal ac plantam partiare: tùm animal in terrestre, aqvatile, volatile: Plantam in herbam, fruticem, & arborem: ac deinde collectis omnibus, octo corporis animati partes esse constituas: nimirum animal, plantam, terrestre animal, aqvatile, volatile: herbam, fruticem, & arborem. Ita enim inter divisionis partes genera ipsa, qvæ dividuntur, perperam referas. Qvod in illa Hæreseon distributione commisit Epiphanius. Qvippe tres illæ, qvas dixi, Hellenismus, Judaismus, Samaritismus cum suis partibus conjunctæ summam confi-

ciunt. Unde ſubductis rectè omnibus, XVII duntaxat ante Chriſtum, universè verò LXXVII Hæreſes, non LXXX numerantur. Præterea XX priorum Hæreſeon alium in Epiſtola ad Acacium & Paulum Presbyteros, & in Anacephalæoſi, qvàm in ipſo decurſu Operis, ordinem inſtituit. Utrumqve nos in ſeqventi Tabula propoſuimus.

		XX priorum Hæreſeon ordo in Anacephal.		XX priorum Hæreſeon ordo ex Opere Panarii.	
	1	Barbariſmus		1	Barbariſmus
	2	Scythiſmus		2	Scythiſmus
	3	Helleniſmus		3	Helleniſmus
	4	Judaiſmus		4	Judaiſmus
	5	Samaritiſmus		5	Stoici
	6	Pythagorei		6	Platonici
Helleniſmi	7	Platonici	Helleniſmi	7	Pythagorei
	8	Stoici		8	Epicurei
	9	Epicurei		9	Samaritæ
	10	Gortheni		10	Eſſeni
	11	Sebuæi		11	Sebuæi
Samaritiſmi	12	Eſſeni		12	Gortheni
	13	Doſithei		13	Doſithei
	14	Scribæ		14	Sadducæi
	15	Phariſæi		15	Scribæ
	16	Sadducæi		16	Phariſæi
	17	Hemerobaptiſtæ		17	Hemerobaptiſtæ
Judaiſmi	18	Oſſæi	Judaiſmi	18	Nazaræi
	19	Nazaræi		19	Oſſeni
	20	Herodiani		20	Herodiani

In poſteriori ſerie Stoici ante cæteras Philoſophorum ſectas collocantur; aliter atqve in priori fecerat, qvæ longè hac in parte tolerabilior eſt. Hinc eſt, qvod Stoicorum ſecta τρίτη ἀπὸ Ἑλληνισμοῦ ſit inſcripta. Nam tertium ab Helleniſmo locum habet in ſerie, ut Platonici qvartum, atqve ita deinceps; non ut in inſcriptione Latina eſt; *tertia Helleniſmi ſecta:* pro qvo ſcribe: *tertia ab Helleniſmo ſecta.*

AD TOTIUS OPERIS PRÆLUDIUM.

N. II. ἄφατα γάρ ἐστι καὶ φατά.] Expungo posteriores hasce voculas, qvæ sententiam infuscant, καὶ φατά. Dixit qvidem Hesiodus initio Ἔργων,

Ον τε διὰ βροτοὶ ἄνδρες ὁμῶς, ἄφατοί φατοί τε.
Ρητοί τ' ἄρρητοί τε.

sed alio sensu, qvàm ut huic loco congruat. Nam hoc unum Epiphanius significat, se non omnia complecti hoc in Opere cupere, cum innumerabilia sint, nec oratione comprehendi possint.

Τετέσι βασιλείας Οὐαλεντινιανοῦ.] Est hic annus Christi CCCLXXIV. qvo suum opus aggressus est Epiphanius; Gratiano III. & Eqvitio Coss. Valentinianus enim & Valens imperium auspicati sunt anno CCCLXIV bisextili; qvi Joviani & Varroniani Consulatu notatur in Fastis. Ideo annus utriusqve XI Christi est CCCLXXIV. Gratiani annos prætermisit, ut opinor, librarius. Qvare substituendum est καὶ Γρατιανοῦ ὀγδόου. Gratianus Lupicino & Jovino Coss. ut author est Socrates Lib. IV. Cap. X. Imperator & Augustus à Patre renunciatus est; anno Christi CCCLXVII. Itaqve undecimus Valentiniani & Valentis, est Gratiani octavus. In Manichæorum Hæresi LXVI. Numero XX. annos Gratiani commemorat. Qvem in locum cætera reservamus.

Οὐκ ἀθεεὶ διασκοπήσαντας.] Hîc conjecturæ locus est. Nam de vitio constat. Scribe διασκοπήσας τὰς ψήφους: & εἴσω παρελθεῖν. Vel διεσκόπησα τὰς ψήφους & retinendum εἰς ὅ. Cum ad susceptum opus aggrediendum consentientia vestrúm omnium suffragia viderem.

N. III. Παμφιλός τε.] Rei herbariæ scriptores aliqvot recenset, qvorum plerosqve Dioscorides in Præfatione commemorat, & Plin. Lib. I. In his Pamphilus ille ipse videtur esse, de qvo Svidas; qvi inter cætera Georgicorum tres libros edidit, patriâ Amphipolita, vel Sicyonius, vel Nicopolita. Ex qvo nonnulla passim excerpta leguntur in Constantini Geoponicis. Meminit & alicubi Photius.

Καὶ Ἡρακλείδης ὁ Ταραντῖνος.] Citatur à Galeno in Libris de Compos. Medicam. κατὰ τόπους, καὶ γῆν: nec non & ab Athenæo Lib. III. Heraclides Tarentinus. Idem & Andreæ Medici meminit.

Βᾶσσος ὁ Τύλιος.] Tylus Messeniæ urbs, qvam nonnulli Oetylum vocant, ait Strabo Lib. VIII. Sed corrupta hoc loco vox est, legendumqve ex Dioscoride Βᾶσσος ὁ Ἰάλιος.

Καὶ Πετρώνιος Νίγερ.] Dioscorides *Petronius Niger* conjunctim habet. Plinius vero, *Petronium Diodotum* copulat, qvasi ejusdem sint appellationes ambæ.

N. IV. δι' ἐτῶν διχιλίων.] Non igitur vulgatam in nostris Editionibus LXX. Seniorum rationem secutus est, annorum MCCXLII. sed castigatam, ac germanam, qvæ ad priorem annos addit XX. Magna jam tum olim Græcorum exemplarium non cum Hebræis Latinisqve modo; sed secum

etiam discordia fuit. De priori disserit Augustinus Lib. de Civit. Dei XV. Cap. XIII. Hieron. Qvæst. Hebr. aliiqve maximè recentiores. De posteriori vide Eusebii excerpta Chronologica; ubi variè annorum summa concipitur. Ac propter immanem absurditatem, qvæ ex Mathusalem annis oritur, animus est ad numerorum emendationem adjectus. Nam si LXX Interpretum communem editionem seqvare, qvæ annos Mathusalemo ante genitum Lamechum arrogat CLXVII, Lamecho verò CLXXXVIII, confient additis Noëmi sexcentis, anni ante Diluvium Iↄ CCCCLV. Vixit autem Mathusalem in totum annos Iↄ CCCCLXIX. Igitur XIV annis post Diluvium superfuit; qvod est ineptum. Qvare Africanus Mathusalem annos ante Lamechum susceptum tribuit CLXXXV, qvi ad Lamechi Noëmiqve totidem, qvot proximè numeravimus, adjuncti summam conficiunt annorum Iↄ CCCCLXXII. Itaqve tribus, qvatuorve annis Diluvium mors illius antecessit. At vero idem Africanus ab Orbe condito ad Diluvium annos colligit cIↄcIↄ CCLXVII. Qvippe Enos CXCV confert, cùm LXX duntaxat CXC numerent. Subtractis qvinqve illis superfluis, crediderim in reliqvis Epiphanium Aphricani, sive LXX apud Aphricanum Interpretum calculum secutum annos computasse cIↄ cIↄ CCLXII.

Εν τοῖς ὄρεσι τοῖς Αραράτ.] Chaldæus Cordu, id est Γορδιαῖος. Josephus Lib. I. Cap. IV. ἀποβατήριον τὸν τόπον τοῦτον Αρμένιοι καλοῦσι. Mox Berosum Chaldæum citat: Λέγεται δὲ καὶ τοῦ πλοίου ἐν τῇ Αρμενίᾳ πρὸς τῷ ὄρει τῶν Κορδυαίων ἔτι μέρος τι εἶναι. Item ex Nicolao Damasceno: Εστιν ὑπὲρ τὴν Μινυάδα μέγα ὄρος κατὰ Αρμενίαν βάρις λεγόμενον, εἰς ὃ πολλοὺς συμφυγόντας ἐπὶ τοῦ κατακλυσμοῦ λόγος ἔχει περισωθῆναι: Franciscus Junius pro Βάρις, rescribendum existimat Λούβαρις: à qvo non abhorreo. Sed idem solennia delirat; cum Lubar Armenio, & Ægyptiaco sermone dicit idem esse atqve ἀποβατικὸν, sive ἀποβατήριον: id est locum editissimum, ex qvo descensus patet, à verbo *Labar*, descendere. Unde & *Labarum*, & *Labra* apud Epiphanium in Ariomanitis. Sed de Labra, cæterisqve nugis dicemus ad illum Epiphanii locum. Qvod qvidem ad præsens negotium attinet, ἀποβατήριον Josepho nuncupatur locus ille, in qvo Noemus τὴν ἀπόβασιν; hoc est exscensionem ex arcâ fecit: Sive qvòd ibidem τὰ ἀποβατήρια sacra persolvit. Hæc enim vis est horum vocabulorum, ἀποβατήρια, διαβατήρια, & cæterorum. Valde igitur aberrat Junius cùm ἀποβατήριον interpretatur arduum, & excelsum, ex qvo descendere oporteat: qvod à Græcæ vocis usu alienum & absonum est.

Οὐ γὰρ ἔτι ἐμφαίνει.] Putidissimi Judæi Noëmum à Chamo exsectum nugantur: ut inter alios R. Selomo, qvi & alia qvædam adiicit nefanda, & ἄῤῥητα.

N. V. ἔνθα που ἐπελέξαντο.] Fortasse τόπον ἐπελέξαντο.

Ην δὲ τοῦτο πάλαι Ασσυρίων.] Ager Sennaar, & Babylon ipsa primum, inqvit, ad Assyrios pertinuit. Respexit autem ad id, qvod Genes. X, 11, legitur: *De terra illa* (Sennaar) *egressus est Assur, & ædificavit Ninivem, & plateas civitatis, & Chale.* Verum *Assur* qvidam proprium esse nomen existimant: ut R. Selomo, qvi se ab impiorum consvetudine, ac convictu segregarit: eundemqve Aben Ezra Japheth filium extitisse me-

morat. Eqvidem Assur hoc loco de Assyrio populo, vel Nino ipso regni Assyrii conditore libentiûs interpretor. Eôdem porrò spectare videtur; qvod est apud Esaiam Cap. XXIII, 13. *Ecce terra Chaldæorum: Talis populus non fuit: Assur fundavit eam. In captivitatem traduxerunt robustos ejus suffoderunt domus ejus: posuerunt eam in ruinam.* Sed Hebraïca aliam sententiam præferunt: *Iste populus non erat illîc olim. Assur fundavit eam navibus*; vel, ut alii, *deserti incolis*; *qvi erexerunt arces illius*, *Sed* (Chaldæi) *contriveruut palatia illis*, &c. Qvod ita R. David exponit. Non est mirum, aut incredibile, qvod de Tyri eversione prædicitur. Ecce tibi Babylon, & Chaldæa ipsa non eosdem semper incolas habuit; sed & ipsa vicissitudinem est experta. Nam Chaldæorum populus olim ibi sedem non habuit: sed Assyrii principiò tenuerunt, & in ea urbes excitarunt. Tum Chaldæi pulsis Assyriis occuparunt, qvi à Chasad Nachoris filio oriundi, ait Kimchius, ex Cap. XXII. Gen. com. 21. Hæc ex Hebræis, qvanqvam aliter Aben Ezra, & ex Latinis Hieronymus. Nam LXX diversi prorsùs abeunt. Ex iis colligitur Assyrios olim tenuisse Babylonem. Ac nonnullis placet Sennacheribi majores Babylonem invasisse; propterea qvòd Lib. IV. Re. C. XVII, 24. rex Assyriorum Sennacherib de Babylone, & de Cutha, cæterisqve regionibus incolas Samariam transtulerit. Sane Babyloniorum rex Assyrius in Scripturis interdum vocatur, & Babyloniam sub Assyria fuisse comprehensam authores sunt Geographi.

Ἐπωνομάσθησαν πάντες.] Scytharum nominis origo ab Hebraïca voce שׂרר, cum puncto semos, qvod est *declinare, errare*. Potest & à שׂוּשׂ cum puncto dextro derivari, qvod *discurrere, & obambulare* significat. Utraqve notio Scytharum moribus apprimè congruit: qvos πλάνητας errabundos, & ἀμαξοβίους fuisse constat. Sed ea vocabuli ratio, qvam Epiphanius affert, qvòd scilicet ἀπὸ βηλίματος τοῦ ΕΥρώπου εἰς Ασίαν declinaverint, non valde mihi probatur. Neqve enim verum puto, Scytharum nomine priscos illos insignitos, qvi post Diluvium turrim illam architectati sunt. Etymologicon magnum σπύζεσθαι, qvod est irasci, & supercilium contrahere, ὥθεν καὶ Σκύθας nominatum scribit: qvoniam iracundi Scythæ. An potiùs Σκύθας Græci ἀπὸ τοῦ σπύζεσθαι deduxerunt?

Καὶ ἀπὸ μιᾶς εἰς ἑβδομήκοντα δύο.] De eadem lingvarum, gentiumqve distributione agit Hær. XXXIX. qvæ est Sethianorum: ubi & LXXII lingvas totidem, qvot πεφαλαιῶται erant, & authores stirpis, effloruisse dicit. Vulgatus est hic matricum lingvarum, populorumqve numerus, de qvo certatim Chronologi disputant. Qvorum qvidem ratio mihi non satis explorata certaqve videtur: non modò qvòd Græci codices à Latinis, & Hebræis in numero dissident: sed etiam, qvòd pleriqve πεφαλαιῶται cum posteris suis, ac filiis in numerum censentur. Non est autem credibile distinctum ab iis populum ac lingvam illos constituisse. Certè enim Heber à Phaleg lingva diversus non fuit; ut etiam Augustinus existimat. Deinde Chananæi omnes populi idioma commune sortiti sunt. Itaqve labat illa LXXII lingvarum partitio. Sed nec in eo laborare

admodum neceſſe eſt, ut totidem illis nationibus domicilium cuiqve ſuum, ac regionem aſſignemus. In qvo multi nominum ſimilitudines nimis ambitiosè conſectantur. Eſt enim veriſimile pleroſqve finibus iis, qvos occuparant, relictis, ac ſedibus, aliô ſeſe contuliſſe. Nam qvod Moyſes narrat; ab iis propagatas eſſe nationes omnes, non ſic accipiendum eſt, ut eas per ſeſe primum, καὶ ἀμέσως regiones inſederint, atqve in earum poſſeſſionem pedem ipſi poſuerint, ſed ut eô ſaltem illorum poſteri commigrarint. Verum hæc diſcutere longioris & operæ, & alterius inſtituti fuerit.

Φιθς τὰ Αξιωματικά.] Mendosè pro Αξωμιτικὰ: ut eſt in Sethionarum Hæreſi: Nec minùs emendandum ψὰς, pro qvo Φὰθ legendum. Sive ut eſt Eſaiæ Cap. LXXI, 19. פור Φὰλ. De Axumitis alius erit dicendi locus.

Ρεγμᾶ, καὶ Σαβᾶ, καὶ Θᾶ.] Corr. Σαβαθακὰ; qvi inter filios Chus recenſetur. Pro ἑλὰδ, fortaſſe Λὰδ. Qvippe Λαδιεὶμ inter filios Meſtraim numerantur.

Τὰ πρὸς τῇ Παράμων χώρα.] An Αράβων? an potius Γαραμάντων, Nam hæc vicina ſunt nomina. Eſt qvi Regamam Ptolemæi, qvæ eſt in Arabia felice ad Regma transferat: de qva Ezech. XXVII. 22. רבלי שבא ורעמה

N. VI. Νεβρὼθ ὃν βασιλεύς.] Qvem pleriqve omnes Chronologi; imo & antiqvi Patres, Belum fuiſſe cenſent, Babylonis conditorem. Hujus filium Aſſur Epiphanius facit: qvem qvidem Ninum fuiſſe par eſt, ſi Nembroth idem cum Belo fuerit: Et eadem utrobiqve colligendi ratio. Nam Belus Babylonem extruxit, & Ninus Ninivem. Atqvi priorem à Nembroth, poſteriorem ab Aſſur civitatem conditam Moyſes affirmat. Verùm Aſſur Gene. X, 11. gentis nomen eſſe, non viri proprium exiſtimant alii; qvibus libenter ſubſcripſerim. Sed hæc Annalium, ac Chronologiarum paginas implent, nec ſunt pluribus hoc loco diſceptanda.

Τότε ἡ βασιλεία ἐν Ορὲχ.] Pro Αρφάλ LXX Αρχὰδ Hebræi אבר

Κτίζει δὲ καὶ τ Θειρὰς.] Neſcio unde hæc expiſcatus ſit, qvæ in Geneſeos X illo capite non leguntur. Ubi hoc duntaxat habetur: Principium regni Nembroth fuiſſe Babylonem, καὶ Ορὲχ, καὶ Αρχὰδ, καὶ Χαλάννη in terra Sennaar. Unde Aſſur egreſſus ᾠκοδόμησε τὴν Νινευὶ, καὶ τὴν Ροωβὼθ πόλιν, καὶ τ χαλὰκ. Pro Ροωβὼθ πόλιν, Hebraicè ſcriptum eſt רחוב עיר qvod Hieronymus vertit; *plateas civitatis*, & pro appellativo habuit, qvod Græci proprium fecerant. Intelligit autem urbis Ninives plateas, qvas Ninus extruxerit. De Epiphanio qvid dicam aliud occurrit nihil, niſi voces iſtas, Θειρὰς, & Θόβελ alienum in locum translatas eſſe. Nam Thiras, & Thubal inter Japhethi poſteros numerantur com. 2. *Thubal, & Moſoch, & Thiras*, Fortaſſis enim cum Regma, Sabatacha, cæteriſqve, qvoſdam alios recenſuit Epiphanius, & inter illos Thubal, & Thiras Niſi hæc conjectura placeat, pro Θειρὰς, & Θόβελ, ac Λόβδ propria urbium illarum nomina ſubſtituenda ſunt, qvas Aſſur ædificavit. Certè in Λόβδ veſtigium qvoddam apparet vocabuli Ροωβὼθ, & in Thiras vocis עיר, qvæ civitatem ſignificat. Unde ita depravari vox iſta potuit Ροωβωθίρα.

Οὐ πολὺ ὃ ἀλλήλων τῷ χρόνῳ διεσήμασι.] Bactrianorum rex ille, qvo cum Ninus conflixit, Oxyartes à Diodoro vocatur; à Juſtino, Arnobio, ac cæ-

teris Zoroastes. Neqve dissentit Plinius, ut Scaligero videtur. Neqve enim dubitat ille, sitne Magus idem cum rege Bactriano: sed utrum unus hic fuerit; an & alius postea: qvod Salianus noster rectè in Annalibus animadvertit. Vanissima Magorum natio Zoroastrem illum antiqvissimum putat; utpote qvi Trojanum excidium qvinqve annorum milibus antecesserit, ut Plinius, & Plutar. Tract. de Isíde testantur. Apud Laertium Xanthus Lydius sexcentis duntaxat annis ante Xerxis διάβασιν extitisse Zoroastren asseverat. Unde meritò plures ejusdem nominis fuisse suspicatur Scaliger.

Τὸν Σερὲχ ἑρμηνευόμενον ἐρεθισμὸν.] Variæ sunt apud Epiphanium Hebræorum nominum origines, & interpretationes partim obscuræ, partim subabsurdæ. Multa enim vel eruditissimis per imprudentiam excidunt. Neqve propterea Hebraismi fuit imperitus Epiphanius, qvem Græcæ, Syræ, Hebrææ, Ægyptiacæ, & ex parte Latinæ lingvæ scientem fuisse confirmat Hieron. Apol. II. contra Ruff. qvem argutè bilingvem nominat: qvod Græcè Latineqve nosset. Inter falsas originationes hæc ipsa vocabuli Serug interpretatio à Calvinista qvodam profertur, cum aliqvot aliis; ut cum cæteros Patres erroris haud expertes fuisse colligat; tum vel imprimis Epiphanium in explicandis nominibus aberrasse. Nos de reliqvis, qvæ in hoc Scriptore notat, sparsim, ac suo loco viderimus Qvod ad præsens vocabulum spectat, malè ab Epiphanio putat, σερὲχ ἐρεθισμὸν verti: cum ita scribendum sit hoc nomen, σερὲγ, & *propaginem*, non irritationem significet. Hæc ille. Verùm purgandi hoc qvidem loco Epiphanii facilis est & explicata ratio. Primùm enim σερὲχ, non σερὲγ scribendum illi fuit, cum priore modo LXX conceperint. Et fieri potest, ut Hebraicè qvoqve saltem aliqvot in exemplaribus שרוח non שרוג lectum sit: ex qvo Græcè σερὲχ ediderunt LXX. Nam ח per X plerunqve reddi solet: ut in נחור & חם, *Nachor*, & *Cham*: Utcunqve vero scriptum extiterit, potest commoda aliqva interpretatione Epiphanii glossema defendi. Imprimis שרג *perplexum esse*, atqve *intricatum* significat: Unde שרוג *propago*, non שרוג, ut Calvinistæ placuit. Qvare perperam & ipse σερὲγ, sive שרוג *propaginem* vertit; cum ratio postulet, ut sit *intricatus*, & *perplexus*. Et qvoniam qvæ ejusmodi sunt, hoc est implicata & perplexa, tricis suis ἐρεθίζειν, provocare, atqve irritare solent. inde fortasse שרוג τὸ ἐρεθίζον, vel ἐρεθισμὸς dicitur, ex reconditiore lingva. Non enim omnes omnium vocum potestates in sacris literis expressæ sunt. Sin est ut סרוח LXX in Hebræo repererint, qvi σερὲχ scripserunt; bellissimè ad hunc modum qvadrabit. סרח Chaldæis, & Rabbinis est perversè agere Sam. II. Cap. XIX. de Semei סרח רי *perversè egit, rebellavit* Hinc סורחן *iniqvitas, peccatum, rebellio*: סורחין rebelles. Vide Eliam in Thisbi. Indidemqve σερὲχ hoc est à rebellione, contumacia & ἐρεθισμῷ. Eadem vox Hebraïcè idem est ac superfluum esse, redundare. qvod & aliam ejusdem notionis originem indicat: qvasi sit, ἐν περισσίας ὑβρίζειν, lasciviri, & insultare ac procaciter irritate. Est illa verò Epiphanii interpretatio longè probabilior, qvàm qvæ apud Hieron. Lib. de Nom. Hebr. legitur: ut sit *corrigia, vel perfectus*. Nam שרוך non שרוג corrigiam sonat: Unde Seruc, σερὲκ non Serug legendum esset. Qvanqvam litera caph in fine cum Raphe aspiratè pronunciatur: Ideo Græcè σερὲχ. An ita in Hebræo legerat Hieron. aut

LXX Seniores divinare non libet. Alterum glossema, qvod addit Hieronymus, nempe *perfectus*, non capio, neqve ad rem pertinere puto. Qvis autem nesciat multa Hebræorum vocabula, qvòd aliter Græcè perscripta essent, & ab origine detorta, doctissimis interdum Patribus fraudi fuisse, minùs ut rectas illis significationes affingerent? Exemplo sit qvod cùm hæc scriberemus fortuitò nobis occurrit. Idem Hieron. Epist. ad Ageruch. *Noëmi*, cujus in Libro Ruth historia commemoratur, *consolationem* interpretatur, qvod Hebraice est נעמי à נעם, non נחם

Καὶ ἤρξατο εἰς ἀνθρώπους.] Hausit hæc ex Eusebii Chronico, qvæ in Græca editione Scaligerianâ leguntur, Pag. 13. Sed ibi Japhethi non Semi filius Seruch dicitur, ut etiam apud Suidam in vocabulo Σερȣ̀χ, ubi eadem ferè declarantur. Qvin & illud contra atqve Eusebius scripsit, ab Epiphanio subjungitur: Nondum ætate Seruch lapides, ligneáve simulacra, aut aurea argenteave fabricata; sed in picturis, & coloribus omnem, ut Tertullianus loqvitur, Idololatriæ paraturam constitisse. Eusebius verò: Αὐτὸς γὰρ, inqvit, καὶ οἱ σὺν αὐτῷ τοὺς πάλαι γενομένους ἢ πολεμιστὰς, ἢ ἡγεμόνας, καί τι πράξαντας ἀνδρίας, ἢ ἀρετῆς ἄξιον ἐν τῷ βίῳ τȣ̃ μνημονεύεσθαι, καὶ ὡς ὄντας αὐτῶν προπάτορας ἀνδριάσι στηλῶν ἐτίμησαν. Qvæ fortassis in concordiam redigi ita possunt, ut Epiphanius Idola, ac simulacra duntaxat affabrè facta, & cælaturis effigiata per illud tempus extitisse neget; non autem informes truncos, aut lapides, sive columnas: de qvibus Eusebius accipiendus est, cum eas vocat ἀνδριάντας στηλῶν. Ab iis enim rudibus, & impolitis statuis, & columnis Idololatria cœpit. Clem. Alex. Strom. 1. Πρὶν γ' ȣ̃ν ἀκριβωθῆναι τὰς τῶν ἀγαλμάτων σχέσεις, κίονας ἱστάντες οἱ παλαιοὶ ἔσεβον τȣ́τȣς, ὡς ἀφιδρύματα τȣ̃ Θεȣ̃. Qvod ad ejus columnæ, qvæ Israëlitis in solitudine præibat, imitationem expressisse Dæmones ibidem disputat. Sic Athenienses pro foribus columellas, & obeliscos Apollini consecrabant, qvem ἀγυιέα vocabant. Aristoph. Scholia ad Σφῆκας. Αγυιεὺς κίων εἰς ὀξὺ λήγων, ὃν ἱστᾶσι πρὸ τῶν θυρῶν· Ἰδίȣς δέ φασιν αὐτȣ̀ς εἶναι Απόλλωνος, οἱ δὲ Διονύσȣ, οἱ δὲ ἀμφοῖν Hi sunt θυραῖοι, & ἀντύλιοι θεοί. Tertul. Apolog. *Etiam apud Græcos Apollinem θυραῖον, & Antelios Dæmones ostiorum præsides legimus.* Hesychius Αντήλιοι θεοὶ οἱ πρὸ τῶν θυρῶν ἱδρυμένοι. Est igitur propius vero, informes illas moles initio pro Diis erectas. Tum paulatim artem ac διάρθρωσιν accessisse, authore, ut ferunt, Dædalo. De qvo Themistius Orat. XV: ac demum expressas coloribus imagines, & picturas: licet contra sentiat Epiphanius.

Περιέστη δὲ ὁ ἀγὼν.] Scrib. ut est in Regio, αἰὼν. Ab Adamo ad Thare XX γενεαὶ sunt, qvia Cainan in numerum venit. Eæ colligunt, ut hîc Epiphanius indicat, annos 3332. Reipsa autem, ex LXX Seniorum editione, annos 3364. Ab Adamo ad Diluvium suprà numerati sunt 2262. Hinc ad Thare ortum anni sunt 1102. Fiunt anni 3364. Qvare annis minus 32. dixit Epiphanius. Vide seqventem numerum.

Εξότε Θάῤῥα.] Suidas in Σερȣ̀χ. Εντεῦθεν εἰσήχθη ἡ πολυθεΐα, καὶ ἡ εἰδωλολατρεία τȣ̃το δὲ διέμεινε παρ' αὐτοῖς μέχρι τῶν χρόνων Θάῤῥα τȣ̃ πατρὸς Αβρααμ. ἦν γὰρ ἀγαλματοποιὸς, ἀπὸ διαφόρων ὑλῶν εἰκόνας ἐργαζόμενος, &c. N. VII. καὶ μετέπειτα ἐθεοποιήσαντο.] Haud absimilem Idolorum, eorumqve cultus originem disce ex Lib. Sapientiæ C. XIV. Lactantio L. I. C. XIV.

Επειτα ὃ ἀμυνάλιω σέβοντες.] Martem imprimis coluere Scythæ, cujus effigies erat acinaces ferreus, ait Herodotus L. IV. Huic templum ex virgultorum faſciculis extruebant, ubi & captivos mactabant. Sed qvoniam in eum Herodoti locum incidimus, obiter hîc à nobis emendandus atqve illuſtrandus erit. Cum templum illud deſcribit Pag. 152. ait ſarmentorum ab illis faſces comportari, exaggerariqve *ἐπὶ σαδίοις τρεῖς μῆκος, καὶ εὖρος· ὕψος δὲ ἔλασσον; longitudinis ad ſtadia tria; totidem latitudinis; altitudo vero minor.* Nonne otioſum eſt admonere minorem tribus ſtadiis altitudinem fuiſſe? Qvis tam altè erectum cumulum ſuſpicari poſſet? Planè igitur mendoſus hic locus eſt, & peduin cubitorumve certus deeſt modus, qvo minorem fuiſſe exaggerationem illam ſcripſerat. Ad hæc paulo ante, cum ſacrificiorum rationem explicat, ac qvemadmodum hoſtias immolarent, qvædam leguntur partim ab Interpretibus ignorata; partim corrupta. *Τὸ μὲν ἱρήιον αὐτὸ ἐμπεποδισμένον ἕστηκε· ὁ δὲ θύων ὄπισθεν τοῦ κτήνεος ἐὼν, ἀπάσας τὴν λεχὼ τοῦ τροφοῦ καταβάλλει μιν· πίλον τε δὲ τοῦ ἱρηίου ἐπικαλέει τὸν θεὸν, τῷ ἂν θύῃ· καὶ ἔπειτα βρόχῳ τὸν αὐχένα ἔβαλε τὸν αὐχένα. Victima ipſa primoribus alligata pedibus ſiſtitur. Cujus à tergo ſtans ſacrificulus, funis extremum trahens pecudem proſternit. Mox ea cadente Deum illum nominatim invocat, cui ſacra facit. Inde laqveo collum circundat.* Hæc verba *ἀπάσας τὴν λεχὼ τοῦ τροφοῦ* Laurentius perperam vertit: *amota imprimis infula.* Iſta vero *τὸν ἔβαλε τὸν αὐχένα* vitioſa ſunt. Scribe *τὸν ὧν ἔβαλε* pro *τὸν ἐβάλε*; qvod Jonicum eſt. Sic alibi *καθ' ὧν ἐπάλυψε*: & *κατάμε ἐφάρμαξας*. De Acinace vide Alexandrinum Clementem in Protreptico, Lucianum in Toxari.

Ἐξ ὃ τὸ γένος κατάγε Φρυγῶν.] A Thracibus originem traxere Phryges. Dardanus certè primùm in Samothracia conſedit: unde in Phrygiam trajecit. Sed & à Mœſis, vel Myſis Europeis Myſos Aſiaticos propagatos aſſerunt. Diſertè idipſum Strabo L. X. *καὶ ἔτι ἀπεινός γε, ὥσπερ αὐτοὶ οἱ Φρύγες Θρᾳκῶν ἄποικοί εἰσι, ἅτε καὶ τὰ ἱερὰ ἐκεῖθεν μετενηνέχθαι.*

Μετηνέχθη δὲ ταῦτα εἰς Ἕλληνας.] Euſeb. in Chronico A. CCCCLXIV. *Primus Cecrops bovem immolans Jovem appellavit.*

Καὶ ἦν μὲν κῦ τοῦτον τὸν καιρόν.] Abraamum anno Nini XLIII natum eſſe docuit in Chronicis Euſebius, idqve poſteris omnibus perſvaſit. Nam nemo eſt veterum poſt Euſebium, qvi non pro certo id habuerit, ac tanqvam *ἀναπόδεικτον* λεχὴν Chronologiæ ſuæ præfixerit. Sed in digerendis Aſſyriorum, ac Medorum intervallis variat Euſebius. In poſteriore Chronicorum Libro, qvi annos expanſos complectitur, ab ortu Abraami, qvem vult eſſe Nini XLIII, ad Sardanapali mortem anni ſunt ↀↃ CXCVI. Additis Nini XLII, qvi Abraami natalem antecedunt, & Beli LXV, (Alibi LV idem author numerat) conſiunt anni ↀↃ CCCIII qvibus Aſſyriorum Monarchia tenuit. Seqvuntur Medi: qvibus annos imputat CCLX. Itaqve Cyri ac Perſarum initium ponit Numero ↀↃ CCCCLVII. Hîc Scaliger nullum inſectandi Euſebii finem facit, eiqve pene omnibus paginis inſolenter illudit. Accuſationis caput eſt, qvod Aſſyriorum Reges aliqvot præterierit, & de annis illorum detraxerit. Cum enim ex Africano Regum illorum ſeriem, annos uniuſcujuſqve deſcripſerit, apud Africanum verò Reges numerentur XLI, iiſdemqve mille qvadringenti octoginta qvatuor

anni tribuantur; Eusebius IV Reges annos CLXII expunxit. Tum aliis rursum annis detractis, eô calculum perduxit, ut mille circiter ac trecentis annis Assyriorum imperium circunscriberet. Qvod eo animo feciſſe putat Scaliger; ut ad inſtitutum ſuum ac πρόληψιν Regum illorum tempora dirigeret. Qvamobrem immanis hic eſt Anachroniſmus Euſebii, ſi Scaligero creditur; ex qvo factum eſt, ut anno Nini XLIII natalem Abraami poſuerit; cum ad Beluchi XXXI rejiciendus fuerit, qvi eſt à XLIII Nini ferè CCLIX. Sed vaniſſima eſt hæc Scaligeriana ratio; ex qva perabſurdum illud ſeqvitur; Aſſyriorum regum initium ante Diluvium extitiſſe. Mundum enim creatum exiſtimat anno Per. Jul. 764. à qvo ad Chriſti Natalem Dionyſianum, qvi anno ejusdem Periodi 4713 convenit, anni ſunt 3950. Idem porrò Sardanapali necem & Aſſyriorum finem in annum conjicit Period. Jul. 3840, qvi eſt mundi 3077. Rurſus Diluvium accidit, ut ille putat, anno mundi 1657. Qvibus de 3077 detractis, reliqvi ſunt 1420. Atqvi regnatum eſt ab Aſſyriis annos 1484. Igitur anno ante Diluvium 64 Belus imperium adiit. Nullum hîc Proleptici temporis methodus locum habere poteſt: ubi hiſtorica veritas, ac verorum regum, veriqve imperii tempus exqviritur. Qvid enim peccavit Euſebius, qvi eos annos omiſit, ex qvibus abſurditatis tantum ſeqvebatur? An non Cteſiam, Diodorum, alios deniqve, qvàm Africanum authores habere potuit, ex qvibus numerum illum Regum Aſſyriorum conficeret? Sanè Diodorus, qvem Euſeb. Lib. I. Chron. Pag. 29 Edit. Græcæ profert, Sardanapalum à Nino qvintum ac triceſimum numerat; Ita fiunt additis Nino ac Belo, Reges XXXVII, qvot Euſebius percenſuit. Qvod ſi qvatuor illi Reges ab Euſebio prætermiſſi, nihilo ſecius intudendi fuerant, intererat ejus, qvi ludibrium vereretur, de ſingulorum ſaltem ſpatiis aliqvot annos deducere, ut Aſſyriorum primordia intra Diluvii metas continerentur.

Nos ut obſcuriſſimi vetuſſimiqve imperii veſtigia perſeqvemur, certam epocham deligemus, de qva apud omnes fermè Chronologos conſtet. Ea eſt Cyri, ac Perſici regni: cujus initium omnes ſtatuunt Olymp. LV. anno primo. Cœpit hæc Olympias, ut aliàs oſtendetur, anno Per. Jul. 4154. Qvare vel hoc ipſo anno; vel ſeqventi, labente ſcilicet Olymp. anno primo. Perſarum imperium iniit. Nos certis de cauſis annum 4155 Cyri exordio præfinimus. Jam vetò Medis; qvi Perſas anteceſſerunt, annos cum Diodoro & Cteſia imputamus CCCXVII. Qvare illorum initium convenit anno Per. Jul. 3838 Mundus, ut opinio fert noſtra, conditus eſt Per. Jul. 730. Autumno Siqvidem ad Dionyſianum Chriſti Natalem annos ab orbe condito putamus fere 3483. Accidit itaqve Diluvium anno Per. Jul. 2386, Mundi 1656. A qvo ad Perſarum exordium anni colliguntur 1769, ad Medorum, 1452. Qvocirca ſi, ut Diodoro & Euſebio placuit, Aſſyriorum imperium ad annos 1300 propagatum eſt; merito Beli à nobis initium ſtatuitur anno poſt Diluvium 153, mundi 1809, Periodi Julianæ 2539. Indidem verò conſeqvens eſt annum primum Beli natalem Abraami præcedere annis 140; ſi annos Belo qvinqve & ſexagenos attribuas. Abraamum deniqve non anno Nini 43, ſed Semiramidis 23 natum eſſe: cum ejus ortus incidat in annum à Diluvio 292; Period. Jul. 2678, mundi 1948. Hæc de Aſſyriorum intervallo &

initio proponenda modo; alibi probanda nobis erunt.

Αἰγυπτίων τε ὀκτωκαιδεκάτην.] Longissima de Ægyptiorum Dynastiis, deqve Scaligeri in Eusebium intemperantia disputatio hoc loco institui poterat. Nam & hîc qvoqve Proleptici temporis, commentitiarumqve Dynastiarum methodus vestigia omnia veritatis permiscuit. Sed Animadversionum nos brevitas libare ista leviter admonet, neqve vehementius ad eas qvæstiones incumbere. Dynastias Ægyptiorum ex Manethone Africanus unam & triginta commemoravit, qvibus annos assignat 5354. Ab eo diversissimus est Eusebius tam in Dynastiarum ordine, qvàm in annorum summa. Propterea odiosè hominem insectatur Scaliger, & Manethonis Dynastiis omnibus explicatis, earum caput ultra Mundi primordia longissimè promovet. Qvod ad fabularum institutum opportunum, ad historiæ veritatem indagandam frivolum ac ridiculum est. Non enim mediocris ineptiæ est, hisce nugis ac qviscviliis locum in historia Chronologiaqve tribuere, atqve Eusebium propterea culpare, qvod à fabulosis delitiis abstinens, certam inierit viam, qva hæc ad historiam accommodaret. Qvoniam igitur Ægyptiorum, uti diximus, initia obscurissima sunt, harum Dynastiarum novissima tempora considéremus, qvorum historia certior, ut effusam fabularum lasciviam qvibusdam terminis ac limitibus coërceamus. Cambyses anno, ut author est Herodotus, regni sui qvinto expugnavit Ægyptum, paulo post Amasidis obitum. Ad hoc tempus sex & viginti Dynastiæ ab Africano numerantur: anni 5159. De Cambysis exordio dubitari non potest, cum & ex historia, & ex Astronomicis observationibus apud Ptolemæum liqvidissimè constet. Convenit autem anno Per. Jul. 4185. Ergò annus ejus Imperii septimus cœpit anno 4189, qvem esse definimus Mundi 3459. A Diluvio ad hoc tempus anni decurrerunt 1803, qvo spatio continenda Dynastiarum intervalla: qvibus ab ortu Abraami ad Cambysis qvintum Eusebius imputat annos 1491. Sed Abraamo nascente XVI Dynastiam inchoatam scribit; à qvo discedit Epiphanius, qvi XVIII posuit, Ut eodem tempore, qvo Assyriorum Monarchia cœpit, Ægyptios regnasse dixerimus, cum illorum primordium circa annum à Diluvio 153 inciderit, detractis totidem annis ab intervallo, qvod à Diluvio ad qvintum Cambysis elapsum est, anni supererunt 1650 ab Ægyptiorum initio ad Cambysen usqve, & Persarum in Ægypto dominatum, per Africani Dynastias, si lubet, dispensandi; qvod otiosum, ac nugacissimum est. Ad summam qvi Ægyptiacarum originum historiam, veritatemqve consequi studet, postulatitias illas Scaligeri Periodos, & omnem Dynastiarum pompam rejiciat necesse est, ac certis se annorum intervallis adstringat.

Οἱ ἐν Σικυῶνι δὲ μόνοι.] Ex eodem Eusebio sumpsit. Sed hoc parùm fideliter, qvòd primum Sicyoniorum Regem facit Europem, cum sit apud Eusebium secundus. Nam primus est Ægialeus, qvi annis LII regnavit. Huic Europs successit, cujus anno XXII nascitur Abraamus. Antiqvissimum hoc in Europa regnum fuit. Cujus in annis minimè authores consentiunt. Sed parum admodum ferè omnes absunt à millenis; qvot Apollodorus apud Eusebium numerat. Hujus regni si initium explorare volumus, eadem, qva suprà, methodo, considerandus est finis. Postremus Sicyoniorum

niorum regum Zeuxippus fuit; cujus post obitum Agamemnon regnum illud invasit: ita ut deinceps reges nulli proprii fuerint, sed Sacerdotes: tametsi post Zeuxippum Pausanias Hippolytum regnasse scribit, qvo imperante Sicyoniis potitus est Agamemnon. Addit & Lacestadem regem; sub qvo à Doriensibus Sicyonii subacti sunt. Constat igitur propemodum sub Trojanum excidium Sicyoniorum desiisse regnum. Tempus ἁλώσεως Trojanæ annus est in Per. Jul. 3530, mundi 2800. post Diluvium 1144. Qvare cùm Agamemnon XV annos regnaverit, ex qvibus X Trojanæ obsidioni decerpendi sunt, qvinqve primis Sicyonem expugnavit. Cœpit autem Agamemnon, ut eodem anno desiisse fingamus, qvo Troja est excisa, Per. Jul. 3516, Mundi 2786, post Diluvium 1130. Qvare si anno regni primo Zeuxippum vicit, ac primi illi regum anni terminati sunt, affirmandum est Sicyoniorum imperium iniisse anno post Diluvium circiter CLXIV, paulò post Assyriorum exordium. Ita falsum erit, qvod Eusebius operis initio præfixit, ortum esse Patriarcham Europis anno XXII, qvi est ab initio regni Sicyonii LXXIV: Nam centum prope ac triginta anni inter utramqve epocham interjecti sunt.

Καὶ ἦν τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς.] In superiore numero ab orbis initio ad εἰκοστὴν γενεὰν numerabat annos 3332: cui summæ duos & triginta deesse ad LXX Seniorum ratiocinia monuimus. Vicesima γενεὰ, qvia Cainan comprehenditur, est Thare ortus; Abraami verò, XXI. Ad hanc, anni sunt ex LXX, 3434, nempe additis Thare septuaginta, qvot erat natus, cum Abraamum genuit. Ad Abraami porrò circuncisionem, anni fluxerunt 3532. Atqvi Epiphanius ab Orbe condito ad Abraami XC, qvo Circuncisionis præceptum editum est, & Judismus occœpit, nonnisi 3432 annos enumerat. Aut igitur πεντακόσια pro τετρακόσια restituendum est: aut certè summam illam non ad Isaaci natalem, vel Circuncisionem Abraam, sed ipsius ortum Abraami perduxit, hoc est ad XXI ab Adamo γενεάν. Hoc si ita est; tùm in viam redierit Epiphanius, & XXX fere illos annos restituerit, qvos à superiore calculo abesse docuimus: nisi qvòd tres omninò anni desiderantur; qvod nullius est momenti.

Σκυθισμὸς γὰρ ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ.] Ad Seruch, inqvit, & turrim: qvasi Babylonica turris Seruchi tempore sit extructa. Qvod secundum Latinos defendi potest; Græcorum verò rationibus repugnat. Etenim Geneseos X, 25, Heber Phalego filio nomen imposuit ab eventu: *Qvod in diebus ejus divisa sit terra.* Hoc partim Heberis ipsius tempore, paulo ante Phaleg ortum accidisse censent; partim sub Phaleg, & *in diebus ipsius.* Qvi posteriorem sectam tenent, Heberem dicunt afflatu Prophetico præsensisse divisionem illam, qvam post Phalegi ortum qvamlibet longè, impune certè summovent. Tertius à Phalego Seruch est; qvi anno apud Latinos ætatis XXX Nachorem genuit, cum Phaleg XCII ageret. Qvare sub Serucho turris ædificari potuit. Verùm hoc LXX Seniorum ratiocinia non ferunt. Nam ab ortu Phaleg, ad Seruchum anni sunt apud Græcos CCLXII. Vixit autem Phaleg annos non amplius CCXXXIX. Non potest igitur sub Serucho ex-

citata esse turris si qvidem vivo adhuc Phalego, *& in diebus ejus divisa sit terra.* Ideo πλαλυκῶς Epiphanius dixit, ἄχρι τοῦ πύργου, ἢ τοῦ Σερούχ; qvia secundum turris ædificationem, Seruchi temporibus Idololatria grassata est.

Animadvertenda & hoc loco, & alibi sparsim constituta apud Epiphanium religionis, ac sectarum progressio. Principio enim Barbarismum ab orbis initio ad Diluvium decurrisse putat. Inde ad ortum Seruchi Scythismum. A Serucho deinceps Hellenismus obtinuit. Tum Abraamiæorum ab Abraamo secta. Exinde Judaismus ab anno Patriarchæ XCIX. Qvæ partitio maximè ob Scythismum fautorem me non habet. Neqve enim fando unqvam est auditum; Noëmi posteros ante turrim conditam Scythas appellatos, aut aliis deniqve, qvam Scythiæ incolis, post nationum utiqve divortia, Scytharum vocabulum attributum. Hanc Epiphanio partitionem peperit arguta illa Pauli interpretatio, ad Rom. 1. ubi Barbarorum, Scytharum, Græcorum, Judæorumqve fit mentio. Sed qvam alienus ab Epiphanii mente sit Apostoli locus ille, res ipsa loqvitur.

Ζεμβρὰν, καὶ Ιέζαν.] Hebraicè Jecsan LXX Ιεκτὰν. Mox Εμμαδὲμ corruptè apud Epiph. pro Μαδὰν. LXX Μαδάλ.

Ἐξ ὧν αἱ Φυλαὶ.] De Sarracenorum Φυλαῖς, & Φυλάρχοις freqvens apud Procopium, aliosqve mentio.

Ἐξ ἧς πέμπτος.] De Jobi stirpe & origine non eadem fuit antiqvorum opinio. Sed qvam Epiphanius sequitur, ea communis, maximeqve probabilis est: Job eundem esse cum Jobab, de qvo Genes. XXXVI, 33. Qvod in Editione LXX ad calcem Libri Job adnotatum est. ὥστε εἶναι αὐτὸν πέμπτον ἀπὸ Ἀβραάμ, excluso scilicet Abraamo; ut Epiphanius interpretatur. De qvo vide cum alios, tùm Salianum nostrum, qvi de Jobi historia, ut & de cæteris, luculentè eruditeqve scripsit.

Ἐπὶ τὴν Μεσοποταμίαν Φαδάν.] Mesopotamia פדן ארם *Padan Aram* appellatur Genes. XXV, & XXVIII. Sed qvæ sit altera Mesopotamia Susoba, nondum comperi, nec ulla ejus nominis occurrit.

N. IX. Ἐν ἑβδομήκοντα ψυχῶν.] Cor. ψυχαῖς. De numero dissident Hebræi Latiniqve Codices à LXX Senioribus; secundum qvos Act. VII, 14 Stephanus LXXV animas enumerat: Qvanqvam iidem illi LXX Deuter. X, 22, non plures animas qvam septuaginta posuerunt. De hac Qvæstione vide Hieron. in Tradit. & Augustin. Qvæst. CLII. in Genes. & XVI. de Civit. CXLIX.

Ἐν χεῴνοις Μωϋσέως.] Prava interpunctio falsissimam sententiam hoc loco peperit: Nempe qvinta γενεᾷ utrobiqve tam in stirpe Levi, qvam Judæ, Israëlitas ex Ægypto migrasse. Dixit enim paulo ante: Mansisse illos in Ægypto γενεὰς πέντε; Qvas deinde singillatim percenset. Atqvi de sola id Levitica utcunqve verum est; in Judæ stirpe falsum. Hæc enim est utriusqve series.

Jacob

Levi	Juda
Caath	Phares
Amram	Hesron
Moyses	Ram
	Aminadab
	Naasson

Ægyptum ingressus est Jacob, cum jam Caath nepotem ex Levi filio suscepisset. Qvamobrem prius illud falsum est; πέντε γενέας in Ægypto commoratos Israëlis posteros, cum duæ, aut ad summum tres duntaxat intercesserint. Posterius, qvod ait qvinta γενεᾷ liberatum esse populum, commoda interpretatione sic adjuvandum est, ut qvintum caput per γενέαν intelligat. Nam Moyses à Jacobo qvintus est. Neutrum in stirpe Judæ procedere potest. Siqvidem Naasson à Jabobo septimus est. Ergo ita locum Epiphanii concipiemus: ἐν χρόνοις Μωϋσέως, καὶ Ναασσών· πέμπτῃ γενεᾷ ἀπὸ τοῦ Λευί ἔξεισιν, &c. *Qvinta generatione duntaxat inferie Levi.* Qvod adiiciendum ideo fuit, qvia ambas inter se familias permiscuerat. Ad eumqve modum corrigenda & Interpretatio nostra.

Hûc illa celebris, & à Chronologis vexata qvæstio pertinet: qvot annos in Ægypto Israëlitæ permanserint: Qvam ne attingam hoc loco: cùm eorum, à qvibus est tractata, diligentia, & copia; tùm instituta notarum brevitas hortatur.

Ην δὲ καὶ ἐκεῖνο καιρός.] Veteribus ante Eusebium omnibus persvasissimum erat. Moysis σύγχρονον Inachum fuisse, ut Josepho, Clementi, Tatiano, cæteris deniqve. Qvorum qvidem errorem castigavit Eusebius: & Inachum ante Israëlitarum migrationem annis fermè CCCXLVI extitisse docuit. Qvare vehementer miror, Epiphanium, qvi Eusebium in omnibus, qvæ ad temporum rationem attinent, perpetuò seqvitur, ibi, ubi minimè oportuit, ab ejus authoritate desciviſse, ac falsam Veterum opinionem veritati prætulisse. Atqve ut verum Inachi & Argivorum regni initium eruatur, hujus extrema tempora perscrutanda sunt, atqve in termino aliqvo defigendus est gradus, unde ad anteriora progredi liceat. Duæ apud Eusebium Dynastiæ in ejusdem propemodum regni succession ponuntur: Argivorum una Regum, Mycenæorum altera. Argivorum Regum series ab Inacho cœpta ad Acrisium usqve perducta est; Qvanqvam Inachi stirpem, ac familiam Sthenelus claudit: qvo mortuo, in Danaum peregrinum, atqve Ægyptium jus est ab Argivis imperii translatum. Deinceps à Danao ad Acrisium propagata successio est. Qvem cum Perseus nepos per imprudentiam occidisset, Mycenas sese contulit, ubi vel ab ipso, vel ab ejus filio Sthenelo continuatum est Argivorum regnum, & Mycenæum appellatum. Ultimus Regum istorum, cujus qvidem rationem Eusebius habeat, Agamemnon fuit: qvo interempto Mycenæorum regnum in secundo Chronico terminatur anno eodem, qvo excidium Trojanum accidit. Vide Pausaniam Corinthiacis. Jam Argivorum, Mycenæorumqve Regum successio, anniqve qvibus imperarunt, variè ab Eusebio traduntur

in utroqve Chonic. lib. 20. Nam in posteriore ab exordio Inachi ad Trojanam ἅλωσιν, anni numerantur 675. in priori 655. Secundum posterioris Libri ratiocinia, qvem præcipuè seqvimur; cum Trojanum excidium congruat anno Periodi Jul. 3530, Mundi 2800, Inachus anno ante hunc sexcentesimo septuagesimo qvarto, cœpit Periodi Jul. 2856, Mundi 2126: post Diluvium 471, post Abraami ortum 179. Cumqve Israëlitæ anno Per. Jul. 3183, Mundi 2453 ex Ægypto migraverint, Inachi primordium Moysis principatum antecedit annis fere CCCXXV. Tantum veterum Scriptorum, & Epiphanii Chronologia à veris temporum rationibus aberrat.

Οὗ θυγάτηρ Ιω.] Hæc ex Eusebii Chronicis interpolata sunt. Eusebius ad annum CLX hæc notat: *Jnachi filia Jo, qvam Ægyptii mutato nomine Isidem colunt. A patre Inacho Inachus fluvius apud Argos. A filia Jone Bosporus nuncupatur.* At anno CCCCLXXXI. *Jo*, inqvit, *Jasi filiæ Jupiter mixtus est: qva in bovem, ut dicitur, versa, Bosporus appellatus est; & secundum nonnullos in Ægyptum profecta Isis nuncupata.* In Græcis, qvæ ex Georgio Monacho Scaliger concinnavit, pro Jasi, scriptum est Ινάχȣ. Itaqve duas ejusdem nominis apparet fuisse. De priore loqvitur Epiphanius. Sed hoc de suo perperam adjecit; eandem Atthidem nominatam. Nam Eusebius anno IↃxI Cranai secundi Atheniensium regis filiam Atthidem extitisse scribit, à qva Attica cognomen obtinuit, cùm hactenus Acta vocaretur.

Καὶ αὐτȣ̃ τȣ̃ Ινάχȣ, Απιδος.] Multum discrepant Inachus & Apis. Nam hic ab illo tertius est in Argivorum Regum serie. Qvare imprudenti hoc Epiphanio excidit.

Καὶ εἰς αἱρέσεις συςαθέντα.] Qvis hoc præter Epiphanium dixit, Mysteria illa, qvæ ab Orpheo, cæterisqve Athenas importata fuerant, Philosophorum sectas ac dogmata propagasse? Plane hoc inauditum, ac mirum: neqve, ut qvod res est fatear, speciem ullam probabilitatis continet.

Εως τ̃ Μακεδονικῶν χρόνων.] Susqve deqve miscet, ac perturbat omnia; non minùs temporum qvàm veritatis, & historiæ securus. Nam Macedonica tempora, qvibus imperium istud floruit, à Xerxis ætate nimiùm distant, multo magis à Nabuchodonosore. Et tamen ad illa tempora sectarum principes Philosophos extitisse docet. Hæc sunt inextricabilia.

Πλάτων γὰρ κατ' ἐκεῖνον τ̃ καιρόν.] Toto, inqvit, illo spatio Plato, & ante hunc Pythagoras, ac post illum Epicurus emersit. Xerxisne, ac Nabuchodonosori temporibus? Unus ex iis, qvos recensuit Epiphanius, antiqvissimus Pythagoras diu post Nabuchodonosorum, ante Xerxen floruit, nempe Olympiade LX, ut Diogenes testatur, Cyro adhuc superstite.

AD STOICORUM HÆRESIN.

N. I. Μεταγγισμȣ́ς τε ψυχῶν.] Stoici animam putabant esse corpoream: videlicet πνεῦμα ἔνθερμον, ut ait Diogenes, ideoqve interire post mortem: tametsi aliqvandiu post obitum maneret. Μετεμψύχωσιν verò defendisse Stoicos nusqvam à me lectum est. Et hallucinationem hanc esse crediderim, qvemadmodum & qvod seqvitur; Immortalem à Stoïcis animam esse constitutam. Qvod falsum est. Vide sis Diogenem, & Plutarch. de Placitis Phil.

Οι μὲν γὰρ αὐτὸν ἔφασαν.] Zeno Stoicæ sectæ conditor Mnaseæ, sive Demeæ F. Citiensis, ex oppido Cypri insulæ, ut Laërtius, & Suidas narrant: De Cleanthe Tyrio Zenonis patre nihil comperi. Qvanqvam scio ἄνωθεν fuisse Phœnicem: qvod Citiense oppidum à Phœnicibus colonis freqventatum fuerit. Qvinetiam civem illum vendicasse sibi τὰς ἐν Σιδῶνι Κιτιεῖς author est Laërtius. Ergo Citium aliud in Phœnice oppidum. Deniqve Zenonem Pœnulum ob id appellat Cicero L.IV. de fin. *Postea tuus ille Pœnulus (scis enim Citiæos clientes tuos è Phœnicia profectos.)*

Εν Ρώμῃ δὲ βεβιωκέναι.] A qvo hæc didicerit Epiphanius, beasset nos, si docere voluisset. Crediderim Ρώμην ab eo pro Italia sumi; & Eleatem Zenonem cum Citiensi confundi. Nam dubitat, duóne fuerint ambo isti, an unus Stoicorum pater. Fuit autem Zenonum alter Eleates ex Italia. sed qvod ambos dicit eadem habuisse dogmata, satis ex Diogene, aliisqve refellitur.

AD HÆRESIN VI PLATONICORUM.

Τῇ μετενσωματώσει.] Socrates apud Platonem in Phædone de hoc dogmate disputat. Sed & Chrysostomus Homilia I. in Ioan. Platonis dogmata de anima redarguens: νῦν μὲν γὰρ αὐτὴν τῆς τοῦ θεοῦ φησὶν οὐσίας εἶναι. νῦν δὲ ὅτως ἀμέτρως, καὶ ἀσεβῶς ἐπάρας μεθ' ἑτέρας καθυβρίζει πάλιν ὑπερβολῆς, εἰς χοίρους, καὶ ὄνους εἰσάγων, καὶ τἄ ἔτι τούτων ἀτιμότερα ζῶα.

AD HÆRESIN VII PYTHAGOREORUM,

Πρὸ δὲ τούτου Πυθαγόρας.] Verum est Pythagoram Platone superiorem fuisse, de Peripateticis absurdum. Qvos perperam sanè cum Pythagoreis commiscet. Qvinqve enim sectas commemorat, Stoicorum, Platonicorum, Pythagoreorum, sive Peripateticorum, & Epicureorum. Ad hæc Peripateticos τὴν μετεμψύχωσιν propugnasse ridiculum est: Et hoc Pythagoræ figmentum rejicit Aristoteles L.I. de Anima C. III.

Οὗτος δὲ τέλει ἐν τῇ Μηδίᾳ.] In Media Pythagoram obiisse nemini unqvam auditum. Scribendum ἐν τῇ Ιταλίᾳ. Mortuus enim est in Magna Græcia. Vide Laërtium.

AD EPICUREORUM HÆRESIN.

Εἶναι δὲ ἐξ ὑπαρχῆς.] Vid. Diodorum Siculum L.I. & Euseb. Προπάρασ. L.I.

Εως τοῦ Σερὲχ, καὶ Ἀράμ.] Pro Ἀραὰμ cor. Θαρέ.

Ενθεῦθεν τὸ πᾶν γένος τοῦ Ισραὴλ.) Non tam vetus est Iudæorum appellatio pro universo Israëlitarum genere, ut Davidicis temporibus usurpare cœperit. Audi Iosephum L.XI. Αρχ. C.V. Ενλήθησαν δὲ τὸ ὄνομα ἐξ ἧς ἡμέρας ἀνέβησαν ἐκ Βαβυλῶνος, ἀπὸ τοῦ Ιούδα Φυλῆς, ἧς πρώτης ἐλθούσης εἰς ἐκείνους τοὺς τόπους αὐλοί τε, καὶ ἡ χώρα τοῦ προσηγορίας ταύτης μετέλαβον. Qvare post Babylonicam captivitatem Iudæorum vocabulum obtinuit.

Καὶ Φιλισταίαι ὅτω κληθείσῃ τότε.] Qvasi duæ ac discrepantes appellationes istæ sint. Enimverò una eademqve vox est. פלשתים Sed τὸ פ olim, ut apud Arabes, ita apud Hebræos perpetuò cum Raphe pronuntiatum. Græci διὰ τοῦ Π expresserunt.

N. V. Καὶ χυδαῖοι ἐγένοντο.] Χυδαῖοι hoc loco idem est atqve *abundantes, copiosi fuerunt.* Epiphanius verò perinde hoc vocabulum accipit, ac si *viles & contemptos* significaret. Nam ea vocis est potestas. Hinc dactylorum genus Divis sacrum per contemptum à Iudæis chydæum vocatum. Plinius Lib. XXIII. Cap. IV. *Nam qvos ex iis honori Deorum dicamus, chydæos appellavit Judæa, gens contumelia numinum insignis.*

N. VI. Διὰ τὸ διπλοῦς.] Nam Libri duo Regum priores, qvos Samuelis vocant, volumen unum constituunt: Itemqve Regum duo posteriores unum. Tum liber Ruth cum Iudicum libro volumen unicum facit. Sic & libri Paralipomenon duo, totidemqve Esdræ, singula apud Hebræos volumina faciunt. Ita V expunctis voluminibus, constat XXII. Librorum numerus. Vide Hieron. in Prologo Galeato: Cyrillum Catech. IV. Euseb. Lib. VI. Hist. Cap. XIX.

N. VII. ἤ τις ψυχὴ ἂν ἁμάρτοι.] Solet plerumqve Scripturæ verba non iisdem, qvibus concepta sunt, citare verbis, sed immutatis; ut hoc loco factum est.

Βασιλευόμεναι ὑπὸ Ἱεροβοάμ.] Samaria regionis interdum nomen est; interdum oppidi. Priori modo etiam ante conditam Samariam usurpatur III. Reg. Cap. XIII, 32. *Profectò enim veniet sermo, qvem prædixit in sermone Domini contra altare, qvod est in Bethel & contra omnia fana excelsorum, qvæ sunt in urbibus Samariæ.* At Cap. XVI, 24. Amri rex Israëlis *emit montem Samariæ à Somer duobus talentis argenti: & ædificavit eum, & vocavit nomen civitatis, qvam extruxerat, nomine Semer domini montis Samariam.* Apud Epiphanium ergo ratio postulat, ut Samaria regionis potius, qvam oppidi vocabulum sit.. Nondum enim Ieroboamo regnante condita erat Samaria. Et tamen cum Hierosolymis opponatur, pro oppido sumi videtur.

Ἰωσίας Ἰεχονίαν, τὸν καὶ Σελλήμ.] Multis modis implicata & obscura est postremorum Iudæ Regum successio, qvam impeditiorem facit Matthæi genealogia. Nos utrumqve nodum breviter hoc loco dissolvemus. Iosias Amon filius regni hæredes filios habuit omninò tres, ut ex Lib. IV. Reg. constat. Primus post parentis mortem regnavit Ioachaz mensibus tribus: IV Reg. 23,30. qvi & Iechonias in apocrypho Esdræ Libro tertio dicitur, Cap. I, 34. Perperam enim Maldonatus noster id ad Ioacim accommodavit. Secundus est Ioakim, qvi & Eliacim vocatus est, Lib. IV. Reg. Cap. XXIII, 34. qvi annos regnavit XI. Tertius fuit Sedecias; ante qvem Ioachin, sive Iechonias Ioacimi filius tribus mensibus imperavit: Cap. XXIV, 17. At I. Paral. Cap. III, 15. Iosiæ filii nominantur qvatuor: Iohanain, Ioakim, Sedecias, & Sellum. Cum hîc multa ab Interpretibus, & Chronologis afferantur, placet Hebræorum sententia, imprimisqve Aben Hesræ in I. Cap. Dan. R. Levi ben Gerson, & R David ad L. IV Reg. Cap. XXIII, Sellum eundem esse cum Ioachaz, qvi paternum imperium populari factione, non jure successionis obtinuit, qvod & Scriptura Cap. XXIII, 30. declarat his verbis. *Tulitqve populus terræ Joachaz filium Josiæ: & unxerunt eum, & constituerunt eum regem pro patre suo.* Nam si ætatis ordinem spectes, post Iohanam, qvi ante patris obitum præreptus videtur, maximus natu fuit Ioacim, sive Eliacim. Qvod & Iosephus Lib. X. Cap. VII. Orig. docuit. Etenim Ioachaz cum ad regnum evectus est, vinginti

trium annorum erat; C. XXIII, 31: Joakim verò, qvi post tres menses regnum capessivit, annorum erat XXV; biennio itaqve major fuit. Unde & Joakim anno Josiæ circiter VI natus est, Joachaz verò IX. Tertius natalium ordine debet esse Sedecias; qvi post XI annos & VI menses à morte Josiæ à Nabuchodonosore regno præpositus est. Actum *vicesimum & primum ætatis annum habebat.* Cap. XXIV, 18. Qvare Joachazo junior est, natusqve anno Josiæ XXI, vel XXII. Atqvi in Lib. I. Paralipom. postremus numeratur Sellum, qvem Joachaz esse diximus. Non desunt conjecturæ, cur postremum in locum conjectus sit Sellum, qvas, ne longiores simus, Chronologi suppeditabunt. Qvanqvam Hebræi qvidam, ut Aben Ezra in Cap. I. Dan. Sellum sive Joachaz postremum Josiæ liberorum esse velint, & qvod Sedecias, cum regnare cœpit, XXI annos natus fuisse dicitur, interpretari student. Scribit enim ille triennio ante Josiæ necem Sedeciam Regem esse consalutatum: unde cum Josias mortuus est annum egit XXIV. Idqve ex eo probat, qvod Hier. XXVII, in principio regni Joakim jussus est Propheta vincula præparare, ac Regum nunciis dare, qvi venerant Jerusalem ad Sedeciam regem Juda: Nimirum qvod finitimi reges Sedeciam, qvem ab hinc triennio regem esse factum didicerant, mortuo Patre adhuc regnare sibi persvaserant, ad eumqve legatos miserant: Ita Aben Ezra. Qvæ mihi interpretatio non magnopere placet. Sed utut ea se res habet; omninò Sellum est Joachaz. Nam Jerem. XXII, 11. *Sellum filius Josiæ pro Josia patre suo regnasse* dicitur: Is autem est Joachaz. Cùm hæc partim certissima, atqve è sacrorum Librorum authoritate deducta, partim probabilia sint; ex iis nonnulla ab Epiphanio commissa castigari necesse est. Primum qvòd Jechoniam ait Josiæ filium eundem esse cum Sellum. Nam Matthæus Jechoniam qvidem à Josia genitum asserit; sed Jechoniæ filium non Jechoniam alterum, sed Salathielem appellat. Atqvi Sellum, sive Joachaz prolem habuit nullam; neqve Jechonias ab altero qvam ab apocrypho Esdræ Libro nominatur. Qvamobrem Epiphanius per Jechoniam Josiæ filium Joacimum, sive Eliacimum intellexit; cujus filius Jechonias, idemqve Joachin appellatus יהויכין: Pater autem יהויקים. Verum Joakim nusqvam Jechonias vocatur: Hæc prima est hallucinatio. Altera, qvod Amasiam eundem Jechoniam, sive Joakimum nominat, qvod unde hauserit, nescio. Tertia, omniumqve gravissima, qvod Jechoniam, hoc est Joacimum genuisse Sedeciam, ac Joacimum existimat. Lib. I. Paral. Cap. III, 15. ex qvatuor Josiæ filiis, Joanan, Joakim, Sedecia, & Sellum, secundus, nempe Joakim genuit Jechoniam, & Sedeciam, Jechonias Salathiel. Duo ergo fuere Sedeciæ, neuter Jechoniæ filius; sed prior Josiæ, qvi & postremus ex Davidis stirpe regnavit; alter Joakimi filius, qvi nunqvam rex fuit: Qvos qvidem ambos Epiphanius permiscuit. Nam qvi ab eo commemoratur Sedecias, ille est ipse, qvi Regum noviissimus imperavit. Cujus etiam fratrem Ioakimum appellat, qvæ qvarta est hallucinatio; nisi qvis Sedeciam alio nomine Ioacimum ab Epiphanio nominari censeat, ut καὶ Ιωακεὶμ, ad καλέμενον referatur. Qvod & nihilo secius falsum est: Ioakimi qvippe filius Ioachin fuit, qvi malè hîc Ιωακεὶμ concipitur, cujus patruum Sedeciam Scriptura vocat. Hieron.

in Cap. I. Dan. Joacimum Josiæ F. per kim, Joacimi verò filium scribi per chin observat. Totidem paucis illis verbis à sanctissimo, eruditissimoqve viro Epiphanio peccata sunt; qvorum admonere Lectorem officii est institutiqve nostri; excusare, humanitatis; dissimulare, aut tueri velle, neqve officii, neqve humanitatis est.

N. VIII. Καὶ μηδεὶς ᾠδὴ τότε.] Hîc illa gravis agitatur qvæstio; sitne in Matthæi Genealogia alicujus nomen præteritum. Etenim Matthæus generationibus recensitis omnibus, tria intervalla distingvit, qvibus singulis XIV. generationes assignat. Ut puta ab Abrahamo ad Davidem XIV: totidem à Davide ad transmigrationem Babylonis: ac postremò totidem à transmigratione ad Christum. In duobus intervallis prioribus constat numerus; in tertio XIII. duntaxat capita numerantur. Nam generationum nomine personas ipsas Matthæus intelligit, qvæ aut gignunt, aut gignuntur. Qvare unum aliqvod nomen, sive generatio una desideratur. Cum hunc Matthæi locum Christiani nominis hostes tanqvam inextricabilem obiicerent, qvæstionis difficultas nostrorum excitavit ingenia; & innumeræ rationes excogitatæ sunt: qvarum hæc plerisqve commodissima videtur, ut Librariorum culpa nomen aliqvod exciderit. Qvamobrem Epiphanius Jechoniam bis à Matthæo positum arbitratur; qvam ejusdem vocabuli repetitionem exscriptores vitiosam rati, præposterè correxerunt. Ergo ita Matthæum scripsisse putat: *Josias autem genuit Jechoniam, & fratres ejus in transmigratione Babylonis: Jechonias autem genuit Jechoniam: Jechonias autem genuit Salathiel*, &c. Jam scimus qvis ex Epiphanii mente sit Jechonias iste. Prior enim est Joakim, sive Eliacim, Josiæ F. Posterior alio nomine Sedecias dictus est. Sed qvàm absurdum illud sit, è superioribus constat. Nam si de Sedecia Rege loqvatur, qvod ex Regii stemmatis successione videtur velle, Sedecias non Jechoniæ, neqve Ioakimi, sed Iosiæ filius est. Sin alterum Sedeciam intelligat, qvi privatus vixit, est ille qvidem Ioakimi filius, sed non Iechoniæ. Nam Lib. I. Paral. Cap. III, 15. Ioakim Iosiæ filius Iechoniam, & Sedeciam genuit, Iechonias Salathielem. At Epiphanius Iechoniam, & Sedeciam, qvos tam perspicuè Scriptura distingvit, in eundem virum conflavit. Non dubium est, qvin Iechonias ille, qvi Salathielem à Matthæo genuisse dicitur, idem sit cum eo, qvem Paralipomenon Liber commemorat. Sed alius ei pater qvàm Iechonias qværendus est. Maldonatus noster Ioakim pro iterato Iechonia substituit: atqve ita legit *Joacim autem genuit Jechoniam: Jechonias autem genuit Salathiel.* Qvod Scripturæ consentaneum est.

Ἐν τότῳ τῷ χρόνῳ τῆς αἰχμαλωσίας.] Multiplex error, qvo vix ullus ab Epiphanio gravior est commissus. Non enim post Hierosolymorum excidium, sed tanto antè, post X. videlicet Tribuum deportationem, coloni in Samariam submissi, idqve à Salmanassaro, non à Nabuchodonosore. Vide IV. Reg. Cap. XXIV. Neqve verò solus in eo errore fuit Epiphanius. Nam & Procopius in Esaiam à Nabuchodonosore Samariam, & Iudæam expugnatas ait. Atqvi Com. 24. dicitur Assyriorum Rex de Babylone, & de Cutha cæterisqve regionibus transtulisse colonos in Samariam. An tum Salmanassar Babylonem obtinebat, ut qvi tunc in ea regnabat Assy-

riorum vectigalis esset? Hoc qvidem probabile est. Nam post Assyriorum vetus illud ac diuturnum Imperium extinctum, Babyloniorum primordia à Nabonassaro cœperunt, anno Per. Jul. 3967. centum ferè annis à constituta Medorum Monarchia; qvæ iniit anno 3838. Porrò Salmanassar X Tribus captivas abduxit circiter annum Per. Jul. 3993, anno Ezechiæ VI. A qvo ad Nabopolassarum Nabuchodonosori patrem anni sunt XCVI. Irritur enim Nabopol. convenit annò Per. Jul. 4089. sub qvo; imò ante ipsum, Babyloniorum Imperium florere, excitariqve cœpit: cum jam Assyriorum secundum illud occidisset. Etenim post Assaraddon nulla fit amplius Regum Assyriorum mentio: sed Merodachi filii Baladan Babyloniorum principis, IV Reg. C. XX, 12. anno Ezechiæ XIV. Ideoqve post Merodach Babylonios Reges crediderim ab Assyriorum dominatu se in libertatem asseruisse. *Samaritani.*

Τὰς τεχθαίους καλουμένους.] Qvatuor hosce populos longè aliter Scriptura concipit: *Adduxit*, inqvit, *Rex Assyriorum viros de Babylone, & de Cutha, & de Hava, & de Emath, & de Sepharvaim.* Græcè ita. Καὶ ἐκ Χυθὰ, καὶ ἀπὸ Ασὰν, καὶ ἀπὸ Αιμὰθ, καὶ ἀπὸ Σεμφαρσαίμ. Qvod ad Chuthæos attinet, Josephus L. IX. Αρχαιολ. C. XIV, à Chutha Persidis regione, & cognomine fluvio nominatos affirmat. Vide Eliam Thisbitem, vocabulo בית. Ab iis nihil, opinor, discrepant Κεδαῖοι, licet Epiphanius secernat; nisi qvis Αιμαθαίους ejus loco reponendum censeat. Nam pro Αναγωγαναίους fortasse Ασαναίους melius erit, pro Havæis; cum LXX Ασὰν scribant. At Scaliger Ανάγνους Γαναίους leg. ariolatur; Qvia גנאי sunt ἄναγνοι, *obscœni.* Verum nationum hîc nomina, non morum, ac vitiorum proria commemorantur.

Εσδραν τινὰ ἱερέα.] Mirifica rerum, temporumqve perturbatio. Esdram asserit à Nabuchodon. missum, qvi Samariæ inqvilinos Nosis legem doceret, idqve anno XXX Babylonicæ captivitatis accidisse. Mon videtur alterum Esdram ab eo intellexisse, qvi Hecaliæ filius Legis scriba dicitur. Sed alium tamen, si verum illud est, oportet fuisse. Non melioris est notæ, qvod Israëliticam, hoc est X Tribuum captivitatem, cum altera confundit, qvæ sub Nabuchodon. contigit. Qvid enim aliud facere potuit; qvi Nabuchodon: eundem cum Salmanassaro constituerat?

AD HÆRESIN SAMARITANORUM.

Hactenus Sectæ illæ, qvæ vel ante Scripturam extiterunt vel Gentilium fuere propriæ. Seqvuntur eæ, qvæ utcunqve Scripturas usurpantes multiplicibus sese erroribus implicarunt. Qvarum duo capita sunt, Samaritæ, ac Judæi. Samaritanorum καθ' ὑποδιαίρεσιν factiones sunt IV, Judæorum VII. Samaritani sunt Esseni, Gortheni, Sebuæi, Dosithei. Judæorum, Saducæi, Scribæ, Pharisæi, Hemerobaptistæ, Nasaræi, Osseni, Herodiani. Hæc Epiphanius: Qvi, ut aliâs sæpe, sic in harum sectarum partitione, ac descriptione æqvum magis, ac benignum, qvam accuratum, & severum lectorem exigit. Permulta enim istîc falsa, minimeqve cohærentia disputat; qvæ nos invitissimi sanè, pro eo ac sanctissimi viri pietatem

eruditionemqve veneramur, sed necessariò tamen eruere, ac ne fraudi cuiqvam sint castigare debuimus. Hegesippus porrò apud Eusebium L. V. Cap. XXII. Judæorum sectas percensens, Samaritanos inter illas retulit. Sunt autem istæ: Essæi, Galilæi, Hemerobaptistæ, Masbothæi, Samaritæ, Sadducæi, Pharisæi.

Samaritani. N. I. Ἑρμηνεόουσι δὲ Σαμαρεῖται.] Non unius Epiphanii est otiosa illa, ac nimis arguta vocis interpretatio. Penè omnes antiqvi tam Græci, qvam Latini eam amplexi sunt, ac mirificas ex ea sententias procuderunt. Sed accuratior omnibus Epiphanius noster: qvi ita communem illam attulit, ut veriorem, ac germanam non præteriret; qvæ est L. III. Reg. C. XVI, 24.

Τὴν γῆν Ἰσδαίαν, ἢ Σαμάρειαν.] Sæpenumerò hoc inculat Cham: in fratris suis possessionem invasisse, ac Judæam occupasse; cujus pars, latius diffusa vocabuli notione, Samaria fuit.

Ἕκτε τὸ Φυλάττειν τὰ γλῶ.] Primus hoc Eusebius in Chronicis scripsit; à qvo mutuatus est Epiphanius; si hæc tamen Eusebii, non Hieronymi sunt, qvi in istiusmodi origine sæpius lusit. Huic Epiphanius non bellæ nominis interpretationi, deteriorem adjecit alteram; Samaritas ob id appellatos esse; qvod Legem custodirent.

N. II. Ἐν τῷ ὄρει τῷ Ἀβὰλ τοῖς Γαρίζειν.] De duorum montium istorum, Garizin, & Hebal, sive Gebal, situ, idem sentit Epiphanius, qvod Eusebius, si is author est Libri de Locis Hebr. qvem Latinè vertit Hieron. Ibi enim ad Hierichuntem collocat, & Samaritanos mendacii arguit; qvi eosdem prope Sichem, sive Samariam constituebant. At Josephus Lib. IV. Cap. VIII. Samaritanorum opinioni suffragatur: nec non & L. XI. C. VIII. ubi de Templo, qvod Alexandri Magni tempore à Samaritanis in Garizin extructum est, historiam explicat: qvam tu consule. Sed omnium accuratissimè de Garizim & Hebalis situ differit eruditissimrs Masius ad Cap. VIII. Josue: & adversus Mercatorem Samariæ propinqvos istos esse colles pluribus argumentis affirmat.

N. IV. Ἀπὸ γὰρ τούτου ὁ ἄρθρ.] Arguta hæc observatio Græci articuli, qvi ad νεκρῶ vocabulum appositus est, vim habet omninô nullam; ut neqve loca cætera, qvæ illustrandi gratiâ congerit.

N. V Παραδόσι τῇ προσαχθείσῃ.] Reg. προσαχθείσῃ.

AD ESSENORUM HÆRESIN.

Esseni. Qvid in mentem Epiphanio venerit, ut Essenos Samaritanis accenseret, divinare non possum. Nam qvod occurrere potest, genus qvoddam Essenorum fuisse à notis illis & sanctioribus diversum, probarem eqvidem, si apud Philonem, aut Josephum, qvi de Essenorum generibus, institutis, ac moribus accuratissimè scripserunt, vestigium aliqvod novorum istorum, ac posteriorum existeret. Nunc cum neqve isti, nec alius qvisqvam vel leviſſimè significarit, Essenos cum Samaritanis commune qvippiam habuisse, cumqve inter Judæorum sectas à Josepho recensentur Esseni; apparet primùm neqve Essenorum ullam inter Samaritanos fuisse sectam; neqve Epiphanium aliud Essenorum genus, cum Samaritanis adscriberet, intel-

lexisse, qvam celeberrimum, ac laudatissimum illud, qvorum instituta Philo ac Josephus uberrimè perscripserunt. Qvamqvam Essenos postea inter Judaicas sectas commemorat, qvi iidem cum Essenis videntur.

Μετὰ τούτους Γορθηνοὶ διεφώνησαν.] Qvomodo Gortheni πρὸς ἀλλήλους dissentire cœperunt? Nam nulla hîc Gorthenorum divortia, sectasnullas enumerat: & ἐπεξήγησις illa qvæ subiicitur: Φημὶ δὲ μέσον Σεβυαίων, καὶ Εσσηνῶν καὶ Γορθηνῶν; arguit τὸ πρὸς ἀλλήλους non ad solos Gorthenos, sed ad tres ὅλας sectas pertinere. Atqvi διαφωνεῖν πρὸς ἀλλήλους Græcè non est πρὸς ἄλλους. Fortasse igitur ἄλλους pro ἀλλήλους substituendum: Postulabat ἡ ἀκολουθία, ut pro Γορθηνοὶ scriberetur οἱ λοιποὶ, vel sectæ tres recensérentur.

Ο νόμος ἐκέλευσεν.] Mirum est qvod hoc loco narrat: Samaritanorum inter se dissidium ab odio, & jurgiis manasse, qvod ea natio cum Judæis exercet. Nam si cum prætereuntibus Judæis rixabantur, qvæ causa fuit, cur à se invicem dissentirent? Non id explicat Epiphanius: & aliud agit omninò: Etenim συμπληγάδες istæ non sunt τῶν Σαμαρειτῶν πρὸς ἀλλήλους, sed πρὸς τοὺς Ιουδαίους.

Αλλὰ καὶ ὅτε ᾠκοδόμει Εσδρας.] Duo hîc in Epiphanio reprehendit Scaliger: Alterum qvod ab Esdra instaurata Hierosolyma dixerit; cum Neemias non Esdras id egerit: Alterum qvod Samaritanos operam suam ad eam refectionem detulisse scribat; qvod contra Scripturam esse credit. Sed in altero κακοήθειαν; in altero stuporem suum arguit. Etenim præterqvam qvòd Esdras cum Neemia vixit, & Urbi instaurandæ præfuit; ut ex Neemiæ Cap. VIII, 2. & XII, 26, probat Serrarius; illud ᾠκοδόμει Ιερουσαλὴμ comiter accipiendum est; ut ad Urbis partem aliqvam, cujusmodi Templum erat', pertineat. Illud verò dementissimæ cæcitatis est negare, Samaritanos operis participes se esse velle præ se tulisse, cum id diserte Lib. I. Esdræ Cap. IV, 1. & 2. Scriptura testetur. Sed ea Serrarius in Minerali jam occupavit.

Επεῤῥάπησαν ὑπ' αὐτοῦ.] Deest negativa particula, qvod vel mediocriter peritus animadvertere potuit. Ideo frustrà hac in parte calumnia struitur Epiphanio in Elencho Scaligeriano, qvasi contra Scripturam dixerit Samaritanos in communionem operis admissos. Nam & infra cum de Sebuæis agit, scribit Esdræ illos odio festa sua præposterè ordinasse.

AD SEBUÆORUM HÆRESIN.

Jebussæos perperam Damasceni Codices habent. Hos ab Hebraïca voce שבוע, qvæ hebdomadem significat appellatos שבועאי, qvasi ἑβδομαδίτας verisimile est, qvod P. 218. in Isag. Canon. scribit Scaliger. Sed in ejus vocis reddenda ratione sibi non constat. Nam in eo loco iccirco ἑβδομαδίτας nominatos putat; qvia omnem δευτέραν τὴν ἑπτὰ τῶν πεντηκοστῆς ἑβδομάδων eadem religione, qva ipsum πεντηκοστῆς diem colunt. Etenim τῇ δευτέρᾳ τῶν Αζύμων Omer, sive manipulum offerebant; à qva die Sabbato omnia, qvæ ad Pentecosten usqve sequebantur, nomen obtinebant, puta δευτεροπρωτον, δευτεροδεύτερον, & cætera, ut alibi disputatur. Samaritani verò δευτέρας appellabant omnes deinceps dies, qvæ in eandem feriam incurrunt, in qva erat *Sebuæi.*

δευτέρα: ita ut inter oblationem Omer, & ſolenne Pentecoſtes, incurrant ſeptem δευτέραι. Vide cætera: in qvibus δευτέρας appellari celebrariqve duntaxat illas à Samaritanis ſignificat, qvæ ad Pentecoſten, ſive עצרת ſuccedunt. Unde σεβδαίους & ἑβδοματίτας dici Samaritanos à Judæis aſſerit, qvod omnem δευτέραν τ ἐπὶ τ πεντηκοστῆς ἑβδομάδων eadem religione, qva ipſum πεντηκοστῆς diem colunt. At idem in Elencho Trihæreſii Cap. I. Sebuæos ait ſepties in anno Pentecoſten inſtauraſſe: indeqve factum, ut in Autumnum, in Hiemen & in ver incideret: Propterea, qvod hoc loco ſcribit Epiphanius Pentecoſten illos in Autumno celebraſſe, non ſolum id Autumno, ſed in qvatuor anni articulis egiſſe. Qvod eſt ænigmatis ſimile. Qvomodo enim Pentecoſten in qvatuor anni temporibus inſtaurabant, ſi in ſpatio illo tantum, qvod ab Omer ad Pentecoſten intercedit, τὰς δευτέρας ſeptem feſtas ac ſolennes ducerent? Druſius à Sebaïa, qvi cum R. Doſthai ad novos Samariæ inqvilinos erudiendos ex Aſſyria miſſus eſt, derivat. Probabile eſt à שבוע id eſt hebdomade dictos eſſe, qvod ut Samaritani cæteri τὰς δευτέρας ſepties illo duntaxat intervallo celebrarent, qvod ad Pentecoſten intercedit.

Διὰ μῆνιν, καὶ ὀργὴν μετέθηκαν.] Supra dixerat πρὸς ἀλλήλους iras ac rixas ſuſcepiſſe; nunc cum Judæis ſimultates illas interceſſiſſe non obſcurè colligitur. Siqvidem odio illorum præpoſterè ſolennium iſtorum tempus uſurpare cœperunt.

Τάξασι δὲ ἔτοι τ νέον μῆνα.] Utrum primus menſis apud Samaritanos, & Sebuæos Tiſri fuerit non ſatis explicat. Ait enim μὴ τὸ νέον ἔτος, poſt annum novum ab illis ſtatui; cujus anni novi caput eſt κὴ τὸν Θεσρὶ ἐν τῷ μετοπώρῳ. Porrò Tiſri cum Auguſto comparat. Hæc igitur ſalebroſa ac perplexa ſunt. Si in Autumno novus annus iniit, non utiqve in Tiſri, qvi Auguſto reſpondet. Cur ergo tam diligenter hunc ipſum menſem variis circunſcribit nominibus, ſi non anni primordium eſt? Cur deinde ita loqvitur? ἀπεντεῦθεν ἔτοι τὴν ἀρχὴν ἔ ἔτους ἡγοῦνται, καὶ εὐθὺς τὰ Ἄζυμα ἐπιτελοῦσι. Nimirum in eo menſe, de qvo locutus eſt, hoc eſt Tiſri. Seqvitur enim, ἐν δὲ τῷ μετοπώρῳ τὴν πεντηκοστὴν ποιοῦσι, qvinqvageſimo poſt die. Qvare ante μετόπωρον, & in Tiſri Azyma celebrantur; adeoqve caput anni Tiſri. Et μὴ idem erit atqve *inchoato, ineunte.*

Ος Αὐγοῦστος πρὸς Ρωμαίοις.] Imò verò September. Sed neſcio utrum iſti Juliani ac Solaris anni primum menſem in Auguſto defixerint.

Γορπιαῖος δὲ πρὸς Μακεδόσι.] In Alogorum Hæreſi N. XXIV. longe aliam Græcorum menſium ordinationem ſeqvitur. Nam Græcorum, ſive Syrorum Audynæus Januario, Dius Novembri reſpondet. At hoc loco qvoniam Apellæus cum Auguſto confertur, Januarius erit Artemiſius, & Dyſtrus November. In Macedonicis menſibus magis ſibi conſentaneus eſt. Nam illîc Apellæus Octobris die XXIV cœpit. Unde conſeqvens eſt Gorpiæum Auguſti partem occupare. Eſt autem Macedonicorum ac Syromacedonicorum, qvos Græcorum nomine appellat, menſium varia admodum, nec ſatis explicata diſpoſitio: de qva agemus ad Alogorum Hæreſin pluribus. Interim valde ſuſpicor pro Apellæo hoc in loco ſubſtituendum eſſe Loum; niſi in eo qvoqve hallucinatus ſit Epiphanius.

Καὶ

Καὶ εὐθὺς τὰ Αζυμα ἐπιτελοῦσι.] Potuit hæc certis ex authoribus comperire, vel coràm obſervare ipſe. Qvare non temerè de Epiphanii fide dubitandum eſt; qvod in Elencho facit Scaliger.

ΟΥ μὴν ᾖ ἐπείσθησαν τοῖς Σεβουαίοις.] Hæc vel aliena ab hoc loco, vel parùm ſincera videntur. Qvæ ita fortè reſtituenda ſunt: ΟΥ μὴν δὲ ἐπείσθησαν τοῖς Σεβουαίοις Γορθηνοὶ, καὶ οἱ ἄλλοι, hoc eſt Doſithei. Cornarius ita legerat, ΟΥ μὴν ἐπεισ. τοῖς Σεβ. οἱ ἄλλοι; expuncta voce Γορθηνοί.

AD HÆRESIM XII. GORTHENORUM.

Γορθηνοὶ δὲ, καὶ οἱ ἄλλοι Εσσηνοί.] Mirè implicatus, & involutus hic locus eſt. Nam qvos repetitis hiſce vocibus ἄλλοι, ἄλλων, & ἐκείνοις, intelligat; extricari vix poteſt. Nonnihil aſſeqveremur, ſi de Eſſenis iſtis conſtaret, qvos inter Samaritanos unus Epiphanius annumerat. Atqvi veri, & γνήσιοι Eſſeni, qvos Philo, ac Judæus exhibent, nihil cum iſtis moribus, atqve ea feſtorum perturbatione commercii habuerunt. Divinandum igitur nobis eſt, & in tenebris attrectanda veritas, qvod minimè deſperamus. Serrarium hîc agitat Scaliger Elenchi Cap. XX, & miram ei hallucinationem objicit; qvod ex iis Epiphanii verbis, καὶ οἱ ἄλλοι Εσσηνοὶ, duplex ab illo genus Eſſenorum agnoſci in Trihæreſio ſcripſerat. Ipſe autem nullos alios Eſſenos videre ſe dicit, præter eos, qvos decima Hæreſi poſuit. *Nam recta,* inqvit, *erat locutio;* Γορθηνοὶ, καὶ οἱ ἄλλοι: *ſed qvia inter Eſſenos, & eos, de qvibus loqvitur, Gorthenos medii interjecti ſunt Sebuæi, ne de Sebuæis videretur loqvi, adjecit* ἐξ ἐπιμέτρου *Eſſenos.* Idem Scaliger ἐγγὺς τῶν ἄλλων de Sebuæis exponit. Qvæ interpretatio non inepta modò, ſed Epiphanio ipſi contraria eſt. Nam ex ea ſeqvitur Epiphanium velle Gorthenos & Eſſenos Sebuæorum vicinos eadem cum ipſis facere, τὰ ἴσα ἐκείνοις πράττειν. Ad qvos enim τὸ ἐκείνοις, niſi ad Sebuæos pertinebit? Hoc autem abſurdiſſimum eſt; cum & antea dixerit., & ſubinde moneat, Gorthenos ſaltem à Sebuæis magnopere diſſenſiſſe. Cum igitur manifeſtè hic in mendo locus hæreat, videamus qvemadmodum recenſeri poſſit. In Anacephalæoſi, qvæ ſummam Hæreſeon complectitur, Samaritanorum tres priores ſectæ ita breviter explicantur. Γορθηνοὶ οἱ ἄλλοις καιροῖς τὰς ἑορτὰς ἄγοντες παρὰ τοὺς Σεβουαίους. Σεβουαῖοι διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν τῶν ἑορτῶν πρὸς τοὺς Γορθηνοὺς διαφερόμενοι· Εσσηνοὶ μηδ' ὁποτέραις ἐναντιούμενοι, τοῖς ᾖ παρατυγχάνουσιν ἑορτάζοντες ἀδιαφόρως. *Gortheni, qvi diverſis à Sebuæis temporibus feſta celebrant: Sebuæi, qvi ob illa ipſa feſta à Gorthenis diſſident. Eſſeni neutris adverſantes, in qvoſcumqve inciderint, ſine ullo diſcrimine feſta cum ipſis obeunt.* In Breviario Tomi hujus, qvod Operis initio præfixum eſt, in Gorthenis, pro eo qvod eſt παρὰ τοὺς Σεβουαίους, perperam legitur παρὰ τοὺς Εβραίους. Nam & Damaſcenus Libro de Hæreſibus, qvi nihil aliud eſt qvam Epiphanii Anacephalæoſis, paucis ademptis aut immutatis, ita ut ſupra propoſuimus, exſcripſit: licet vitiosè, ut monuimus,

Jebussæi pro *Sebuæis* legantur. Qvamobrem qvod Essenorum institutum fuerit ex eo loco constat; nempe ut se in utramqve partem versantes ad amborum mores consvetudinemqve fingerent. Ideo Gorthenos solos, ac Dositheos cum Sebuæis simultares exercere dixit. Qvibus animadversis ita locus iste conformandus mihi videtur. Οὐ μὴν ἐπείθησαν τοῖς Σεβαίοις Γορθηνοὶ, ἢ οἱ ἄλλοι. Εσσηνοὶ δὲ ἐγγὺς τ̃ ἄλλων γινόμενοι τὰ ἴσα ἐκείνοις πράττουσιν. Ubi τ̃ ἄλλων idem est atqve ἑκατέρων *alterutrorum*. Cæterum Gorthenorum vocabulum variè solet exprimi. Nam aut Γορθηνοὶ dicuntur, aut Γορθαιηνοί. In Anacephalæosi Γοροθηνοὶ, mendosè ut arbitror; ut & apud Eusebium Γορθηωνοί; ab authore, qvi Γορθαῖος appellatur. Qvare Γορθαιηνοὶ rectius videtur Scaligero.

Καὶ νηστείας τῆς παρ' αὐτοῖς.) Expiationum festum, sive Kippurim intelligit, qvod X Tisri celebrabant.

Οἱ δὲ ἄλλοι οὐκ ἔτω ποιοῦσιν) Αλλοι debent esse Σεβαῖοι, sed vox Εσσηνοῖς inducenda: aut ἀλλ' Εσσηνοῖς scribendum. qvia nonnunqvam Esseni cum illis Pascha celebrant. Verùm ecce de Essenis supra Hær. X. scripsit: ἐνέμειναν γὰρ οἱ Εσσηνοὶ τῇ πρώτῃ ἀγωγῇ μηδὲν ὑπερβαλλόμενοι. *In priore instituto permanserunt, nulla in re transgredientes.* Hîc autem, & in Anacephalæosi plerumqve cum Sebuæis festa præposterè celebrant. *Qvo teneam vultum mutantem Proteanodo?* An duo sunt Essenorum genera, ut Serrario placuit, reclamante Scaligero? Ut alii cum Sebuæis: alii cum Gorthenis & Dositheis habitarint; & eorum qvibus cum degerent ritus in obeundis duntaxat solennibus imitarentur. Qvod qvidem studio pacis ac concordiæ Essenos præstitisse horum disciplina persvadet, qvæ nihil otio, ac qviete antiqvius habuit.

AD HÆRESIN XIII. DOSITHEORUM

Δοσίθεοι δὲ τούτοις διαφέρονται.) Supra Dositheos a cummunibus Samaritanorum odiis ac contentionibus excipere visus est; πλὴν τ̃ Δοσιθέων μόνον. Verum contrarius ex hoc loco sensus superioribus illis attribuendus est: Nimirum ὑιβραχεῖ καὶ ἔν τινι ποσῶς: paucis ac leviſſimis in rebus Samaritanorum factiones à se invicem dissentire, præter Dositheos, non qvi nihil à cæteris discreparent; sed qvi non leviter, ut illi, sed graviſſimè dissiderent. Dosithei porrò tam ante Christum, qvàm post eum complures extiterunt: & nonnullorum apud Hebræos mentio. Nam דוסתאי Dosthai est Dositheus, qvod frostra negatum à Scaligero. At in Cap. III. Pirke Aboth qvoddam Dosthai Jonai F. dictum memoratur, qvod à R. Meir didicerat. Sed is ab hoc nostro diversus est. Qvemadmodum & alter ille, cujus aliqvoties Origenes meminit, cumqve Samaritanum appellat Lib. IV. περὶ Αρχῶν Cap. II, nec non & aliis in locis, præcipuè contra Celsum Lib, II. Verùm antiqvior est Epiphanianus iste, a qvo Sadducæos propagatos esse mox indicat, qvi qvidem Christi ortum anteceſſit. De Dositheo, & Dositheanis lege qvæ eruditè Serrarius noster in Minervàli disputat Lib. IV. Cap. X, XI, & XII.

Εγκρατεύονται ἀπὸ γάμων μετὰ τὸ βιῶσαι.) Potest illud, μετὰ τὸ βιῶσαι duobus modis accipi: utrobiqve ἐλλειπτικῶς. Alter ut ὂν τῷ γάμῳ subaudiatur: Alter, ut ad γυναῖκα pertineat. Prior interpretatio simplicior est, eamqve Cornarius secutus est. In altera τὸ βιῶσαι idem est *ac mortuum esse*, ut apud Latinos *vixit*, βεβίωκε apud Plutarch. in Cicerone. Nos utramqve cum agnovissemus, posterior in contextum recepta.

Καὶ τῆς πλάνης τὰ βοσκήματα.) Fortasse τὰ χήματα.

AD JUDAISMI HÆRESES.

Ιουδαισμὸς λοιπὸν μεριθείς.) De Judaicis factionibus deinceps agit; qvas ante Christi adventum septenas recenset. Qvod πλατυπῶς & pingvi Minerva dictum est. Nam tres constat apud Judæos fuisse sectas: cæteras, qvæ à Philastrio, Isidoro, & hoc nostro numerantur, partim Judæorum non esse proprias, partim ne Hæreses qvidem videri, partim deniqve à tribus illis matricibus, non esse distinctas; qvæ sunt Pharisæorum, Sadducæorum, Essenorum. De qvibus qvoniam summa cum eruditione, ac diligentia Serrarius noster tribus Libris disseruit, & qvæ de iis observari à me possent occupavit omnia, cupidum earum rerum Lectorem ad illius lucubrationem dimittendum potius arbitror, qvam otiosa repetitione detinendum. Conferat etiam si lubet cum Serrarii Trihæresio, ac Minervali, qvæ Drusius, & alii qvidam de eodem argumento scripserunt. Nos enim hîc ea tantum adnotabimus, qvæ ad illustrandum Epiphanium necessaria videbuntur.

DE SADDUCÆIS HÆRESIS XIV.

Πρῶτοι Σαδδουκαῖοι ἀπόσπασμα ὄντες.) Qvantum ex his, qvæ Epiphanius in his sectis prodidit, colligi potest, duo fuere Dosithei. Alter, idemqve tempore posterior, Samaritanus, cujus meminit Origenes: Alter longè antiqvior; à qvo propagatos esse Saducæos non Epiphanius solùm, sed etiam Hieronymus testatur, Dialogo contra Lucifer. *Taceo*, inqvit, *de Judaismi Hæreticis, qvi ante adventum Christi legem traditam disiparunt: qvod Dositheus Samaritanorum princeps, Prophetas repudiavit: qvod Sadducæi ex illius radice nascentes etiam resurrectionem carnis negaveruut.* Ex Dosithei ergò radice nati sunt Sadducæi; qvod est idem atqve ἀπόσπασμα fuisse τ῀ Δοσιθέων. Ut mirari Scaliger desinat ab Epiphanio id esse scriptum. Itaqve Dositheus à Judæis ad Samaritanos deficiens, peculiarem illîc sectam condidit. Qvam posteà Sadokus interpolavit, cum & ipse ad Samaritanos a Judæis transiisset.

Ετυμολογοῦσι δὲ ἔτοι ἑαυτούς.) Saducæi passim, apud Græcos maximè, geminato υ̃ scribuntur: qvasi esset צדוק Apud LXX. antiqvissimus ille Sacerdos, Σαδώκ. De qvo copiosè Serrarius, ac Drusius. Sadoci porrò extitere duo: qvorum unus duntaxat ab Epiphanio memoratus, qvi Davidis & Salomonis ætate vixit; alter Antigni discipulus, cujus socius & condiscipulus fuit Baithos; ut author est Elias in Thisbi. Ab hoc posteriore Saducæi cum origine nomen acceperunt. Etenim ambo illi

à Præceptore deſciſcentes legem ore tenus traditam abnegarunt; neqvè alteri, qvam qvod Legis ſcripto eſſet expreſſum, adhibendam fidem putarunt. ex qvo קראים Karram, qvaſi *Textuales* dicti. Hæc Elias. Addit Abraham Zachuth Sadoc & Baiethos ad Samaritanos, & Garizitanum templum receptum habuiſſe. Sed fieri poteſt, ut Saducæi ipſi à priore illo ac vetuſtiſſimo Pontifice oriundos ſeſe profiteri mallent, qvàm à poſteriore transfuga, vel etiam ut ad *juſtitiæ* vocabulum, & nominis interpretationem alluderent, idqve crebris uſurparent ſermonibus; qvod unum ideò, prætermiſſa altera ac veriore Saducæorum origine, commemoravit Epiphanius.

Πνεῦμα δὲ ἅγιον ἀπ ἴσασι.) Actuum Cap. XXIII, 8, *Sadducæi enim dicunt non eſſe reſurrectionem, neqve Angelum, neqve ſpiritum*, μήτε Ἄγγελον, μήτε πνεῦμα. Spiritum ſanctum hoc loco non unus Epiphanius intellexit; ſed & Philaſtrius. Qvare temerè, & imprudenter in Elencho Scaliger: *Aſinitas*, inqvit, *mera eſt, & impietas hæc fateri. Proinde execranda illa ſententia Serrarii, qvi non minùs impiè, qvam ridiculè eam tuetur.* Nam qvod ait πνεῦμα illîc ſine articulo poſitum universè ſumi; cum ut Spiritum ſanctum ſignificaret, τὸ πνεῦμα ſcribendum fuerit, qvod diu ante Scaligerum Salmero noſter obſervaverat; nihil ad rem pertinet. Etenim ſæpè πνεῦμα ſine articulo pro Spiritu ſancto in Scripturis uſurpatur; ut Joan. III, 5. *Niſi qvis renatus fuerit ex aqva, & Spiritu*, ἐξ ὕδατος καὶ πνεύματος: & aliis in locis, qvorum nonnulla profert in Minervali Serrarius. Qvare non improbanda hæc Epiphanii interpretatio videtur: tametſi de ſolo Spiritu ſancto præcisè locutum putaret Evangeliſtam. Qvod neceſſe non eſt. Hanc enim Saducæorum mentem fuiſſe ſuſpicor, ut Spiritum omnem, hoc eſt πνευματικὴν οὐσίαν, funditus tollerent; ideoqve corporeum eſſe Deum aſſererent, ut Lyranus exiſtimat. Ex qvo conſeqvitur, etiam Spiritum ſanctum illos abnegaſſe. Unde meritò ab Epiphanio, aliisqve dictum eſt, Sadducæos Spiritum ſanctum ignoraſſe: ut eam ex toto genere τῶν πνευμάτων ſpeciem deligerent, qva negata majus illi ſibi impietatis crimen acceſſerent.

Τὰ πάντα δὲ ἴσα Σαμαρείταις; Φυλάττεσι.) Etiamne ſacros omnes libros, præter Pentateuchum repudiarunt? Affirmant veteres omnes præſertim Origenes, Tertullianus, Hieronymus, Beda: Elias qvoqve Thisbites, aliiqve, qvos Serrarius teſtes citat. Negat autem Scaliger, & contrarium aſſeverare Joſephum exiſtimat. Sed tantum abeſt, ut contra Joſephus ſentiat, ut is communem illam Lib. XIII Orig. C. XVIII ſententiam videatur adſtruere. Docet enim Phariſæos multa populo tradidiſſe: ἅπερ ἀπ ἀναγέγραπται ἐν τοῖς Μωϋσέως νόμοις· καὶ διὰ τοῦτο ταῦτα τὸ Σαδδουκαίων γένος ἐκβάλλει, λέγων ἐκεῖνα δεῖν ἡγεῖσθαι νόμιμα τὰ γεγραμμένα, τὰ δ' ἐκ παραδόσεως τῶν πατέρων μὴ τηρεῖν. Sadducæi igitur authore Joſepho ſola hæc aſciſcenda, obſervandaq; dicebant. qvæ eſſent ſcripta, ἐν τοῖς Μωϋσέως νόμοις. Qvod & L. XVIII, C. II his verbis expreſſit: Φυλακῆς δὲ ἀδαμῶν τινῶν μεταποίησις αὐτοῖς, ἢ τῶν νόμων. Sanè aut hæc Joſephi verba Sadducæos indicant nullos alios qvam Moſis Libros admiſiſſe; aut ſaltem non illud, qvòd à Scaligero tam pertinaciter pugnatur, efficiunt, ut ſacros omnes Scripturæ libros amplexi ſint, τὰς ἀγράφους δευτερώσεις rejecerint. Agit enim illo loco præcipuè Joſephus περὶ παραδόσεων νομίμων, de ritibus ac conſvetudinibus, ſive legibus, qvibus agendum aliqvid

præscribitur; qvæ in solo ferè Mosis Pentateucho continentur. Unde cum Sadducæi exciperent, ea duntaxat, qvæ scripta erant, observari debere, solos Moysis Libros, qvibus τὰ νόμιμα comprehenduntur, intelligebant, non historicos, aut Propheticos libros; qvibus novæ nullæ, aut perpaucæ cerimoniæ præcipiuntur. Cætera apud Serrarium vide.

AD HÆRESIN XV, QVÆ EST SCRIBARUM.

Scribarum ordo neqve Judaismi Hæresis fuit, neqve τοῖς Φαρισαίοις ἀνθιστέλλόμενος. Nam & Scribæ pleriqve Pharisæi, non tamen omnes; qvemadmodum inter Theologos nonnulli Monachi; & arctioris vitæ professores. Theophylactus in Lucam Cap. XI. *Sanè alii erant Legisperiti, & alii Pharisæi. Nam Pharisæi videbantur ut Monachi, & qvi ab aliis se segregabant. Legisperiti verò Scribæ erant, & Doctores, qvi solvebant qvæstiones Legis.* Tostatus in Cap. XXIII. Mat. Qvæst. XII. *Sciendum qvod licet ponantur hîc Scribæ, & Pharisæi tanqvam distincti, non distinguntur inter se sicut Pharisæus, & Sadducæus, sive sicut opposita: qvia nullus Pharisæus est Sadducæus: neqve è contrario, qvia erant sectæ disparatæ, & qvasi oppositæ: sed distinguntur sicut Grammaticus, & Dialecticus: qvia licet aliud sit Grammaticum esse, aliud Dialecticum: tamen idem potest esse Grammaticus, & Dialecticus. Sic enim aliud est esse Scribam, qvàm Pharisæum: qvia Scribam esse, est esse sapientem in lege: Pharisæum esse, erat habere modum certum vivendi, & sectam. Et tamen accidit eundem esse Pharisæum, & Scribam, id est doctum in Lege.* Maldonatus vir doctissimus ad Cap. II. Mat. *Scribas propriè Notarios publicos fuisse docet, qvorum duplex erat officium, Alterum publica instrumenta conficiendi: alterum sacras Scripturas interpretandi, & à corruptela vindicandi.* Unde iidem νομικοὶ, & νομοδιδάσκαλοι, & γραμματεῖς appellantur. Epiphanius verò in seqventi Hæresi Νομικὸς à Scribis discernere videtur; Ait enim Pharisæos eadem cum Scribis sensisse. Γραμματεῦσι δ', φημὶ, τοῖς ἑρμηνευομένοις νομοδιδασκάλοις· σωῤῥησαν γὰρ αὐτοῖς καὶ οἱ Νομικοί. Hanc non modò Epiphanii opinionem esse; verum etiam Lucæ testimonio comprobari Drusius arbitratur Lib. II. de tribus Sectis Cap. XIII. Nam cum Christus com. 45. dixisset Οὐαὶ ὑμῖν Γραμματεῖς, καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταί· ὅτι ἐστὲ ὡς τὰ μνημεῖα τὰ ἄδηλα, &c. *Væ vobis Scribæ, & Pharisæi hypocritæ; qvia estis ut monumenta, qvæ non apparent*, statim qvidem τῶν νομικῶν *respondens ait illi: Hæc dicens etiam contumeliam nobis facis.* Tum Jesus καὶ ὑμῖν τοῖς Νομικοῖς ὀυαί: *Et vobis Legisperitis væ:* qvasi diceret Legisperitus: Non solum Scribas, & Pharisæos, sed etiam nos νομικὸς id est Legisperitos notas. Ergo diversi aliqvantum νομικοὶ à Scribis. Scaliger verò in Elencho. Cap. XI. in eodem Epiphanii loco Serrario arroganter insultans νομικὸς ait *propriè formulas juris, & actiones civiles docuisse, ac forensia magis tractasse.* Et postea eundem Serrarium insequitur, qvod Scribas legis cum Scribis populi, & actuariis publicis confuderit. Duo enim Scribarum genera constituit; γραμματεῖς τῦ νόμυ, καὶ γραμματεῖς τῦ λαῦ: & hos posteriores actores vel actuarios publicos fuisse putat. Nos attentè consideratis omnibus non dubitamus, qvin νομικοὶ iidem sint cum Scribis, & νομοδιδασκάλοις apud Evangelistas. Nam de Epiphanii loco posteà viderimus: adeoqve fœdissimè Scaliger hallucinetur, cum νομικὸς actuarios publicos esse docet:

qvo nihil ineptius excidere potuit. Nam ut Lucæ illo ipso loco, de qvo paulo pòst, utar: cum Cap.XI,46, ad νομικὰς oratione conversa, ita eos Christus exagitat: καὶ ὑμῖν τοῖς νομικοῖς οὐαί: *qvia oneratis homines oneribus, qvæ portare non possunt, & ipsi uno digito vestro non tangitis sarcinas;* num tandem actuarios publicos. & civilium actionum formularios intellexit, ac non potius Legis Interpretes, ac Doctores? Cum præsertim Matth. XXIII, idem Scribis & Pharisæis, qvod apud Lucam τοῖς νομικοῖς, objectum sit: nempe *qvod alligarent onera gravia, & importabilia, &c. digito autem suo nollent ea movere.* Qvare νομικοὶ ad Scribas, vel Pharisæos, vel utrosqve pertinent. Sanè qvi Matth.Cap.XXII.35 νομικὸς, à nostro Interprete *Legis doctor* dicitur, idem Marci XII, 28, εἷς τῶν Γραμματέων nominatur. Atqve adeò Tertull. Lib.IV. con.Marc. C. XXVII νομικὰς, qvorum in illo XI Cap Lucas meminit, Legis Doctores interpretatur. Alibi verò passim vulgatus Interpres νομικὸν vertit *legisperitum.* Unde persæpè νομικοὶ cum Pharisæis copulantur, ut Luc. XIV. 3. *Et respondens Jesus dixit ad Legisperitos, & Pharisæos:* Græcè τὰς νομικὰς: & Cap. VII, 30. Οἱ δὲ Φαρισαῖοι, καὶ οἱ νομικοί. Qvi Cap. V. 17, Φαρισαῖοι, καὶ νομοδιδάσκαλοι vocantur. Qvare νομικοὶ & νομοδιδασκάλοις non discrepant; iidemqve Legis Interpretes sunt, ut & Bezæ placuit; & falsissimum est τοὺς νομικὰς propriè circa actiones civiles ac formulas occupari. Par est Scaligeri delirium, cum Scribas populi sic à Scribis legis secernit, ut illi actuarii vel actores publici fuerint. Qvippe Matth. II, 4, Herodes, cum Magorum adventum & Christi nativitatem inaudisset, ut qvo in loco Christus nasceretur inqvireret, *Principes Sacerdotum, & Scribas populi* convocat, & eorum responsum expetit. Qvinam igitur alii esse possunt, qvam Legis interpretes, & & Doctores? Certè non illi pragmatici, aut formularii. sive actuarii fuerunt: qvos nemo de re tanta, ac tam recondita consuleret, ad qvam scilicet intelligendam disceptandamqve non mediocris sacrarum literarum usus, ac scientia reqvitatur. Qvod ad Lucæ testimonium illud attinet, Cap. XI, singulare est in eo qviddam; de qvo nullus, qvantum scire possum, Interpres admonuit. Etenim Græcè ita legitur: Οὐαὶ ὑμῖν Γραμματεῖς, καὶ Φαρισαῖοι ὑποκριταὶ, comm. 44. qvod & Latina Bibliorum Regiorum interpretatio retinet. At in Latinis aliis codicibus, & apud Ambrosium, & Hieronymum ita legitur: *Væ vobis, qvia estis ut monumenta, qvæ non apparent,* &c. Neqve vocabula ista reperiuntur, *Scribæ, & Pharisæi hypocritæ.* Et apparet in qvibusdam olim Græcorum codicibus illa defuisse: Qvæ si expungantur; peribit argumentum illud; qvo fretus Drusius νομικὰς à Scribis distinxerat. Et qvamvis ita ut In Græcis extat, *Scribæ, & Pharisæi* legamus, non inde tamen discrimen illud evincitur. Ita enim interpretari licet: Cùm hactenus in solos Pharisæos invectus esset, postremò comm.44, ad Pharisæos etiam Scribas adjecisse. Qvod cum indigne tulisset qvidam, qvi Scriba tantummodo, non Pharisæus esset; de eâ re conqvestum, qvòd non modo Pharisæos, verum & ordinem suum incesseret. Hæc esse potest simplicissima hujus loci, aptissimaqve sententia. Nam omninò νομικὰς pro Scribis, & vicissim, Evangelistæ omnes usurpant. Scribarum porro minus, & officium præclarè descripsit Epiph. cum ait:

δευτερωτάς τινας τῶν νόμων fuisse, ὡς γραμματικήν τινα ἐπισήμως ὑφηγουμένους. Qvos qvidem ex Levitica Tribu extitisse perperam adnotat Beza Nam è qvalibet esse poterant, ut & Pharisæi.

Πυγμῇ μὲν τὰς χεῖρας νιπτόμενοι.] Πυγμῇ non aliter accepit Epiphanius, ac vulgatus Interpres, pro eo qvod est *crebro, freqventer:* pro qvo Beza novitatis intempestivo studio *pugno* reddidit, sanè imperitè. Sed de Judaico qvodam abluendi genere, qvo ad summos usqve digitos manus lavabant. vide Serrarium nostrum Lib. II. Cap. III.

Καὶ φυλακτήρια τὰ ἀυτῶν.] Deuteron. VI com. 8. cum mandatorum suorum jugem & assiduam meditationem præciperet DEUS: *Et ligabis*, inqvit, *ea qvasi signum in manu tua, eruntqve & movebuntur inter oculos tuos,* Hebraicè והיו לטוטפות בין עיניך. Chaldæus לתפלין. De Totaphoth tam ab Hebræis, qvam à nostris variè disputatur. LXX pro ea voce, ἀσάλευτα reddunt: καὶ ἔσωσαν ἀσάλευτα τὸ ὀφθαλμῶν σου: Et sint *immobilia.* At Scaliger ineptè credidit ἀσάλευτα idem esse, atqve *amuleta: qvam vocem*, inqvit, *Grammatici nondum in sua Lexica retulerunt. Itaqve idem est* ἀσάλευτον, καὶ φυλακτήριον. Sed unde hoc tandem habet? Nam ἀσάλευτα non substantivè, neqve ad rem certam significandam: sed adjectivè, & ἀορίστως usurparunt. *Erunt*, inqvit, *immota ante oculos tuos.* Qvare friget hæc novæ vocis observatio. Locus est Matth. XXIII, 5, in qvo ad Totaphoth, & frontalia CHRISTUS respectum habuisse videtur. Nam Pharisæos perstringens: *Dilatant*, inqvit, *phylacteria sua, & magnificant fimbrias.* Qvem ad locum Hieronym. Pharisæorum superstitionem notat, qvi qvod simpliciter à DEO mandatum erat, ut in Lege meditanda observandaqve assiduè versarentur; utiqve illa ante oculos perpetuò qvasi monimentum qvoddam extaret, ita interpretati sunt, qvasi descriptam in membranis legem, & frontibus alligatam gestari præciperet. Qvocirca hæc opinio Hieronymi fuit, nullum Judæos mandatum habuisse de Phylacteriis, ac frontalibus membranis; sed crassè illos & imperitè Divinum monitum accepisse, Qvam ob causam acerrimè à Scaligero reprehensus est; qvi ex ipsis legis verbis pugnat in Elencho, Cap. VIII, ea ipsa phylacteria præscripta fuisse. Non inficior idem & plerisqve PP. videri, & imprimis Justino, in Dialogo cum Tryphone, de gestandis alligandisqve frontalibus, mandatum Judæis editum. Sed ex legis hoc verbis apertè colligi posse, qvod putat Scaliger, hoc verò pernego. Et multo mihi probabilior Hieronymi sententia videtur: cum antiqvissima Judæorum consvetudo non majus hac in parte præjudicium afferat, qvam sexcenti alii ritus, ac δευτερώσεις nugacissimæ, qvos jam tum Christi Domini tempore ex Legis verbis non minus stolidè, qvam pertinaciter eliciebant. De fimbriis aliter sentiendum. Etenim Num. XV, 38. conceptis verbis jubentur *fimbrias per palliorum angulos habere*, iisdemqve *vittas hyacinthinas* adjungere. Fimbrias Hebraice Moses ציצית: LXX κράσπεδα. Vittas autem ille פתיל: isti κλῶσμα vocant. De qvibus non solum Hebræi, sed & nostrates Critici copiosè differunt.

Τελέσι πλατέα σήματα πορφύρας.] Mira vocabuli hujus τὰ φυλακτήρια in-

terpretatio; clavos esse purpureos latos; qvi colobiis. & epomidibus insuerentur, ad eundem modum, qvo Romani Senatores sui ordinis insigne gestabant. Hoc verò, inqvam. admirandum potius, qvàm aut sine alio idoneo authore nimis amplectendum, aut acriùs reprehendendum; qvod in Elencho Scaliger instituit. Atqvi utrum Dalmaticas istas, & Colobionas clavatos Pharisæi olim gesserint, eaqve Phylacteria pleriqve nominaverint, necne, aliunde constare non potest, & ex reconditis Judæorum libris ac ritibus multa Epiphanius potuit addiscere, qvæ hoc sæculo, & hodiernis Judæis ignota sunt. Est igitur; clavos etiam istiusmodi *Φυλαντήρια* nuncupaverint, vulgò tamen *Φυλαντήρια* illa, qvorum Matthæus meminit, cum Hieronymo pittaciola, & membranacea frontalia eruditi homines interpretantur.

Ρόϊσκος γὰρ τίνας ἐπὶ τὰ τέσσαρα.) Ridicule Scaliger ut Epiphanium erroris arguat: *Si mala punica*, inqvit, *non igitur πράσσεδα.* Qvasi non etiam *ῥόϊσκοι τοῖς πρασσέδοις* alligari potuerint; ut & spinas adhibuisse, qvo cruorem elicerent, testatur Hieronymus. Nec obstat, qvod *ῥόϊσκος* summus Sacerdos *ἐν ἀρχιερατικῇ στολῇ* gestaverit. Nam diversos ab illis cum numero, tum materia, aliisqve id genus Pharisæi, cum in casto essent, usurpare poterant. Sic paludamentum cum Romanorum Impp. proprium fuerit, etiam militibus attribuitur. Atqve ut à Judæis non recedam, qvis nescit inter summi Sacerdotis vestes ephod, sive *τὴν ἐπωμίδα*, ac superhumerale fuisse? Et tamen non modo Sacerdotes ac Levitæ cæteri; sed etiam laici Ephod induebant, uti David Lib. II Reg. Cap. VI, 14. Sed hoc videlicet lineum erat: alterum illud Pontificum proprium qvatuor ex coloribus constabat, hyacintho, byssо, cocco, purpura; sed & auro contextum erat. Vide Hieron. Epist. ad Fabiolam. Nimis igitur insulsè adversus Epiphanium nostrum argumentatur Scaliger.

Δευτέρα δὲ εἰς τὸν διδάσκαλον αὐλῶν.) Eadem *δευτερώσεων* genera percenset Hæresi XXXIII, N. IX. Qvo ex loco Ραββὶ Ακιβᾶν pro Βαραικβᾶν legendum hîc admonemur. Hic est ille nisi fallor R. Akiba, de qvo in Judæorum Kalendario V die Tisri hæc adscripta sunt: *R. Akiba filius Joseph conjicitur in vincula, ubi moritur.*

AD HÆRESIN XVII PHARISÆORUM.

N. I. *Σωῆσαν γὰρ αὐλοῖς καὶ οἱ Νομικοί.*) De Scaligeri hallucinatione suprà vidimus, qvi *νομικὸς actuarios* esse, ac *formularios* credidit, Proximus huic error est; qvod præsentem Epiphanii locum sic interpretatus est, ut *τὸ αὐλοῖς* ad Pharisæos referret, qvibus cum versabantur *οἱ νομικοί*. *Epiphanius*, inqvit; *apertè ὁ νομικὸς distinguit ἀπὸ τῶν νομοδιδασκάλων, τῶν καὶ γραμματέων. Eosdem enim facit γραμματέας, & νομοδιδασκάλους; à qvibus distinguit ὁ νομικὸς, qvos accenset Pharisæis. Ideò rectè ait: σωῆσαν γὰρ αὐτοῖς· καὶ οἱ νομικοί. Eodem*, inqvit, *loco censebantur Pharisæi, & νομικοὶ, qvi qvamvis unum corpus καὶ τάγμα efficiebant, tamen erat discrimen qvoddam inter Pharisæos, καὶ ὁ νομικός; qvod severius institutum esset Pharisæorum, qvàm τῶν νομικῶν.* Hinc Serrarium imperitiæ arguit,

qvod ita vertit. *Cum ipsis enim iidem erant, & Nomici, seu Legisperiti.* Sed Epiphanii sensum pessimè interpretatus est Scaliger. Etenim τὸ αὐτοῖς non alios, qvam scribas, sive νομοδιδασκάλας significat, οἷς σωῆσαν καὶ οἱ Νομικοί. Qvia sæpiùs Evangelistæ Scribas, & νομικὰς qvasi distinctos nominant, tametsi ex eodem essent ordine, idqve vel κατ' ἐπεξήγησιν, vel qvia Scribarum complures erant gradus, & officia, cùm & civilibus fortè contractibus ac stipulationibus præessent iidem, & Legem interpretarentur: idcircò σωῆσαν. inqvit, τοῖς Γραμματεῦσιν οἱ νομικοὶ, hoc est *conjuncti erant*, unum τάγμα, & corpus efficiebant. A qvo non admodum abhorret Serrarius. Nam μεταληπλικῶς Epiphanius indicat, eosdem cum Soribis esse καὶ Νομικὰς, licet σωεῖναί τινι propriè non sit, idem esse cum aliqvo. Postremo perperam αὐτοῖς ad Pharisæos referri, docent qvæ proximè subjiciuntur. Ἀλλὰ καὶ ὧδε τάτας, tam νομικὰς scilicet, qvam Γραμτέας.

Ἀηδῆ τε ῥύσιν σώματος ἀπεργαζομένων.) Scribendum pronunciat Scaliger ἀήθη ἔκπρισιν σπέρματος ἀπεργαζομένων. Audax nimis emendatio: minimeqve necessaria. Nam ἀπεργαζομένην passivè, ut alibi sæpè, hoc loco sumpsit. Est enim Græcæ proprietatis parum alioqvi diligens Epiphanius, ut & Photius observat. Qvod si commutationis nonnihil opus videatur, ego ita concipiam, ἀηδῆ ῥύσιν σώματος ἀπεργαζομένων. Intelligit autem קרי sive ἐξονειρωγμόν. Super hac ἐκπρίσει extat Athanasii Epistola ad Ammum Monachum: qvi qvantumvis præter voluntatem accideret, utrum culpa careret addubitaverat.

Ἐνήστευον δὲ δὶς.) Secundam & qvintam feriam Theophylactus æqve atqve Epiphanius adnotat, & Hebræorum Libri fidem faciunt. Ut ea de re vir doctus frustra dubitaverit.

Ἀπεδεκάτευ ὃ τὴν δεκάτωσιν.) Proprium hoc fuit Levitarum, qvi decimarum, qvas populus præstabat, decimas Sacerdotibus eximebant; Numerorum XVIII. Atqvi non omnes Pharisæi erant Levitæ, qvod tamen Epiphanium sensisse, ex hoc loco suspicari aliqvis posset. Qvæ enim alioqvi decumarum sunt decumæ, cum præter Leviticum ordinem decumas nullus acceperit? Primum omnium ab Israëlitis primitiæ de spicis, uvis, & oleis afferebantur: Tum de frugibus elaboratis Theruma, & decimæ. Theruma in lege definita non erat. Sed à Magistris præscriptus modus est, ut ne minus sexagesima penderetur. Qvare qvi liberales erant, qvadragesimam, parci sexagesimam, medii inter utrosqve, ad hos aut illos accedebant. De qva re extat Josephi Scaligeri Opusculum inter Posthuma. De iis itaqve Therumis fortean accipiendus Epiphanius, cum τριακοντάδας, & πεντηκοντάδας persolutas à Pharisæis esse scribit. Qvod si verùm est, egregia illorum liberalitas extitit, utpote qvi præfinitum à Magistris terminum τεσσαρακοσῶν superaverint. Tria porrò decumarum apud Hebræos genera præter Therumas, & primitias fuere. Prima illa fuit, qvam Leviticæ tribui qvotannis pensitabant. N. XVIII. 26, & deinceps. Altera, qvam singulis annis penes se qvisqve retinebat, ut ibi, ubi Sanctuarium erat, illa vesceretur, adhibitis ad convivium Levitis, Deut. XIV. Tertia demùm, qvam tertio qvoqve anno in Levitas, & pupillos, viduasqve distribuebant: eod. Deut. cap.

Καὶ γυναικικῶν ἱματίων.] Magnopere mirandum, si modo verum est, muliebribus palliolis usos esse Pharisæos. Qvod seqvitur, ἐν πλατείαις ταῖς κρηπῖσι, latas eosdem crepidas habuisse significat, nec aliter Cornarius. Qvidam tamen ita corrigendum putant, ἐν πλατείαις, ἐν ταῖς κρηπῖσι, καὶ γλώτταις, &c. Ac plateas intelligunt, in qvibus ostentabant se Pharisæi. Ego nihil innovandum censeo.

Φάρες γὰρ κατὰ τὴν ἑβραΐδα.) Reg. codex Φέρες qvasi sit, Φέρις, & legendum sit ἀφωρισμένος. Qvanqvam ἀφορισμὸς res est ipsa, qvam vocabulum significat: non ut τὸ Φάρες vel Φέρες præcisè sit verbale substantivum ἐνέργειαν sonans. Est enim potius *separatus*, qvam *separatio*.

N. I. Οἷον ἥλιος Ημα καὶ σέμες.) De his Hebræorum appellationibus agit eruditissimus Serrarius noster L. I. de tribus Sectis, C. II & in Minervali, Lib. IV. C. III. Ea sic Hebraicè concipienda sunt. המה, vel שמש: ירה vel הלבנה. Duorum seqventium nomina, qvod eorum origo sit incerta, non satis ἐξεβραΐζεσθαι qveunt; Χωχὲβ Οκμὼλ, & Χωχὲβ Οχμόδ. Qvorum prius Οκμὼλ forte à קמל, qvod est succidere, alterum à המד qvod est concupiscere, qvia Mercurius lucrionibus, & negotiatoribus qvæstus avidissimis præsidet. Nam qvod Scaliger Ocmol ad Camulum, qvi in veteri Inscriptione extat, pertinere defendit, non probat. Seqvitur כוכב בעל. Veneris stella σεῤῥύα, vel λουήδ. Prior vox a זרע, ut Serrario visum est, deducta; qvasi זרוע: posteriorem à ילד malim, qvam à להט. Nam & Assyrii Αφροδίτην Μύλιττα; Arabes Αλίττα nuncuparunt. Author Herodotus Clio. מולדתא ἡ γενέτειρα. Deniqve כוכב שבט Sabbati stella rectè Saturnus dicitur.

Αλλὰ καὶ τὰ ματαίως νομιζόμενα.) Vellem clariùs hæc ipsa στοιχεῖα declarasset. Nam valdè est obscurum, qvomodo XII hæc Signorum vocabula εἰς ἀριθμὴν στοιχείων νομιζόμενα dicantur. An hoc voluit, hæc à Gentilibus velut elementa, & στοιχειώδη, vel συνέχοντα τοῦ ἀνθρωπίνου βίου esse constituta? An id potiùs, qvod interpretatione nostra expressimus? Nam Signa Zodiaci dividuntur vel κατὰ διάμετρον, vel κατὰ τρίγωνον, vel κατὰ τετράγωνον; de qvibus Geminis P. 21. Ex iis partitionibus, secunda, qvæ est κατὰ τρίγωνον, qvadrifariam Signiferum orbem dividit: Primum segmentum Boreale dicitur: Secundum Australe: Tertium Zephyricum: Qvartum Subsolanum, Qvæ qvidem ad nativitates, συμπάσθειας τῶν γενέσεων à Genethliacis accommodantur & ait Geminus: qvod in certis sideribus mutua qvædam consensio & conspiratio inesse credatur. Eadem illa segmenta suis qvæqve elementis assignarunt. Qvæ omnia in hoc Diagrammate intueri licet.

Βόρειον τμήμα.		Νότιον.		Ζεφυρικόν.		Αφηλιωτικὸν	
Ignis		Terra		Aer		Aqva	
Aries	♈	Taurus	♉	Gemini	♊	Cancer	♋
Leo	♌	Virgo	♍	Libra	♎	Scorpius	♏
Sagittarius	♐	Capricornus	♑	Aqvarius	♒	Pisces	♓

Ad hunc itaqve sensum duodecim signa pro elementotum numero partita scribit Epiphanius. Jam hæc verba ἃ ζώδια καλοῦσι. Cornarius ita vertit:

qvæ animalia vocant: Ex qvo manasse puto, ut viri qvidam eruditi scripserint Epiphanium referre, Pharisæos astra cœli animata constituisse, hac ipsa Hæresi XVI; qvod in Ecclesiast. Annal. ad A. C. LX legitur. Sed id secus se habet. Nam ne litera hoc qvidem ulla significavit Epiphanius. Sed hoc unum docuit, Pharisæos cœlestibus signis, ac sideribus certa indidisse nomina, qvæ ferè à Gentilibus usurpabantur, maximè duodenis illis signis, qvæ vulgò ζῶδια vocantur. Qvare nos amhiguitatis cavendæ gratia *Zodia*, qvam *animalia* vertere maluimus. Nam ex hoc fonte non satis cautæ interpretationis falsa de Epiph. testimonio sententia profluxit. Qvanqvam non illud ignoramus, à nonnullis Hebræorum Doctoribus cœlestes orbes anima intelligentiaqve præditos existimari; Qvam Rabbi Mosis opinionem David Kimchi in Psalm. XIX his verbis explicat: והרב מודה צדק החכם רבי מושה פירוש מספרים על השמים כי דעתו ודע הפילוסופים כי הגלגלים חיים משכילים עובדים לאל ומשבחים אותו שבה גדול *Rabbi Moses*, inqvit, *vocem illam*, enarrant, *sic exponit, ut ad cœlestes orbes referat: Qvoniam hæc illius ac Philosophorum opinio est: cœlestes orbes vivere, & intelligere, ae Deum colere, summisqve laudibus afficere.* Hinc *cœlicolas* Judæos ab Imperatoribus Cod. de Judæis & Cælicolis appellari censet Baronius loco citato, qvod astta, cœlumqve colerent. At Scaliger nominis rationem affert aliam. De qva ad ultimam Hæresin opportunius disseremus. Cæterum hûc referri potest, qvod apud Orig. Lib. I. Celsus Judæis objiciebat: λέγων αὐτοὺς σέβειν Αγγέλους, καὶ γοητείᾳ προσκεῖσθαι.

N. III. Ταῦτα δέ μοι οὐκ εἰς στρόβησιν.) Pharisæi etsi Fatum agnoscerent, non humana tamen omnia ex eo pendere statuebant: neqve liberam hominis voluntatem, atqve arbitrarii potestatem è medio tollebant: uti pluribus explicat Josephus Lib. XVII Orig. Cap. II, & Lib. II ἁλωσ. Cap. XII. Qvare nihil erat, cur Epiphanius seqventem adversus assertores fati disputationem contra Pharisæos potissimum dirigeret; qvatenus ea res ad humanas actiones, earumqve libera consilia pertinet, qvæ Phàrisæos neqvaqvam sustulisse, Pharisæus asserit Josephus.

AD HÆRESIN XVII, QVÆ EST HEMEROBAPTISTARUM.

Commune Judæis omnibus, & imprimis Pharisæis fuisse Marcus Evangelista testatur Cap. VII, 3 & 4, ut & manus freqventer abluerent, & à foro redeuntes baptizarentur. Qvare non videtur peculiaris hæc secta Iudæorum extitisse; nisi ita dicamus: nonnullos, qvi se sanctitate præstare cæteris vellent, non modò qvoties à foro redirent, verum etiam tametsi pedem domo non extulissent, de die sæpiùs lavare consvevisse. Cujusmodi Banus ille fuit, cui se Iosephus in disciplinam tradidit, ut in vita sua scriptum reliqvit. Hunc enim refert, ψυχρῷ ὕδατι τὴν ἡμέραν, καὶ τὴν νύκτα πολλάκις λουόμενον πρὸς ἁγνείαν. Sic Esseni apud eundem Iosephum Lib. II, Cap. VII corpus ante cibum abluebant frigida. Qvid igitur Hemerobaptistæ illi, qvos Epiphanius refert, meruerint, ut distinctam ab aliis Sectam efficerent, non satis discernimus.

ΟΥ μὴν ἐξισαμένη τοῖς Σαδδυκαίοις.) Qvi prima ſpecie verborum iſtorum ſenſus occurrit, is eſt, qvem non modò nos ipſi, ſed etiam Cornarius expreſſit. Hermerobaptiſtas non ſolùm in neganda mortuorum reſurrectione, verùm in reliqva omni dogmatum falſitate concordare cum Sadducæis. ὁμοίως ἐξισαμένη μόνον, inqvit, τοῖς Σαδδυκαίοις ἐν τῇ τῶν νεκρῶν ἀναστάσῃ, ἀλλὰ τῇ ἀπιστίᾳ καὶ τοῖς ἄλλοις. Sed hæc ſententia ab iis, qvæ paulo ante leguntur; tùm in Breviario Sectarum hujus libri, & in univerſarum Anacephaphalæoſi reperiuntur ab Epiphanio, vehementer diſſidet. Nam ubiqve conſtanter aſſeritur, Hemerobaptiſtas à Judæis reliqvis nulla in parte diſcrepare; ſive, ut hoc loco ſcripſit, à Scribis, & Phariſæis. Qvod ſi communem cum Sadducæis negationem reſurrectionis habuerint, aliaqve dogmata, qvibus iſti à Phariſæis, & Scribis tantopere abhorrebant, ut ad Samaritanos accederent, qvemadmodum in illorum declaranda Hæreſi teſtatus eſt; profectò multùm cùm à reliqvis Judæorum factionibus, tùm à Phariſæis, ac Scribis Hemerobaptiſtæ ſeparati ſunt. Qvæ me ratio commovet, ut aliter Epiphanii verba interpretanda judicem, adeoqve contrario ſenſu: ac prior ille eſt, qvam in Latina verſione poſui. ΟΥ μὴν ἐξισαμένη, inqvit, τοῖς Σαδδυκαίοις. *Non tamen cum Sadducæis congruens*, hoc uno capite, qvòd mortuorum reſurrectionem non, ut illis viſum eſt, abneget, qvanqvam reliqva in perfidia, & adverſus Chriſtum præcipuè contumaciâ, Sadducæorum, ac cæterarum Judaiſmi Hæreſeon gemina ſit.

AD HÆRESIM XVIII, QVÆ EST NAZARÆORUM.

Nazareni qvinam veteri in lege fuerint, nemini eſt ignotum. Sed ii ferè ad tempus, non perpetuò ſibi delectum ciborum indicere conſveverant. Tametſi perpetui qvidam erant Nazaræi: cujuſmodi Sampſon extitit. Deinde non uſqve eo impietatis proceſſerant, ut Pentateuchum Moſis, ac legem repudiarent: qvod Nazarenos iſtos factitaſſe ſcribit Epiphanius. Qvi non modo inter Judæorum ſectas Nazarenos recenſet, ſed etiam Chriſtjanis adſcribit. Vide Hæreſin XXIX. Qvamvis hoc intereſt, qvòd Judaicos iſtos Ναζαραίους, Chriſtianos Ναζωραίους appellet. Sanè Chriſtianos Judæi נוצרים nominant, ut Elias in Thisbi docet, à Nazaretho Galilææ oppido; Chriſtus ipſe Nazarenus appellatus eſt, & Nazaræus, tam נזירי, qvàm נוצרי, ut Hieronymus indicat in Cap. III. Matth. Nazaræi veteres נזירים proprie vocati, qvaſi *ſancti*, & *ſeparati*. Sed cum Epiphanius duo illa genera diſcernat: ſuſpicor priores & Judaicos נזירים *Nazaræos*, poſteriores, qvi in Chriſtum crediderant, נוצרים *Nazaræos*, nominari. Vide Hieron. in Cap. XI. Eſaiæ. Philaſtrius Nazaræorum hæreſin inter Judaicas ſectas numerat: ſed legem & Prophetas amplecti ſcribit, neqve qvicqvam iis aliud attribuit, qvàm qvod Nazaræi veteres obſervare ſolebant. Qvo nomine inter Hæreſes cooptari non debuerunt. At Ναζαραῖοι, qvos hîc deſcribit Epiphanius, legem Moſis abnegabant: qvod eſt idem ac Judaiſmum ἀπὸ τῆς ἀκροπόλεως evertere. Unde ne ad poſteriores qvidem Nazarenos; qvi Chriſto nomen dederunt, qviqve privatam in Chriſtianiſmo ſectam inſtituerunt, poſſunt referri.

referri. Siqvidem Nazaræi illi, qvibus cum usum & consvetudinem habuit Hieronymus, qvibusqve XXIX. Hæresim assignat Epiphanius, vetus omne Testamentum admisere, ut ambo illi Patres affirmant: qvod Judaica ista secta funditus rejecisse videtur, qvandoqvidem Pentateuchum Mosis Judaismi medullam funditus proscripsit. Sed ejusmodi Judaici nominis Hæresin haud scio an alius præter Epiphanium commemoraverit.

Καὶ ὅπου ἡ δρῦς Μαμβρῆ.] Celeberrimus apud posteros locus ille fuit, ad usqve Constantini magni tempora, qvibus tam à Judæis, & Christianis, qvàm à Gentilibus freqventes religionis ergô conventus, ac mercatus illîc habiti, qvos Constantinus Edicto sustulit. Sozomenus L. IIC. III.

AD HÆRESIM XIX, QVÆ EST OSSENORUM.

Qvos Ossenos hîc appellat Epiphanius, Οσσαίοις Hæresi XXX, & LIII. nominat, ut Scaliger observat: qvemadmodum Εσσαῖοι, & Οσσηνοὶ pro iisdem accipiuntur. Ex qvo nimirum colligit τὸν nonnisi κατὰ παραγωγὴν in Græco esse, neqve radicale videri, uti nec in Essenorum vocabulo. Addit Οσσηνοὺς eosdem esse cum Εσσηνοῖς: utrosqve enim esse: חסאי qvia sæpenumero holem pro scheva, & vicissim scheva pro holem usurpatur. Hanc conjecturam duobus potissimum argumentis adstruit: Alterum, qvod multa in eorum instituto veterum Essenorum vestigia comparent: utputa ἡ τῶν Αγγέλων θρησκεία, cibus ex sale, & pane, potus ex aqva: Tum qvod Osseni Solem adorarunt, unde & Sampsæi dicti. Nam Sampsæi, qvorum est Hæresis LIII, iidem cum Ossenis videntur. At Essenorum proprium hoc fuit, Oriente Sole preces fundere. Alterum est, qvod Elxai impostor ille, qvi ad Ossenos transiit, Essenus fuerit. Nihil enim aliud est Ελξαὶ qvam ὁ Εσσαῖος אל חסאי ut id sectæ, non hominis proprium extiterit. Sed ea Scaligeri conjectura eatenus à nobis probatur, ut nihil supra conjecturam ac probabilem opinionem habeat. Et qvidem cum tria apud Judæos ante Christum sectarum capita fuerint; Pharisæorum, Sadducæorum, & Essenorum, cæteræ omnes, qvæ ab Epiphanio, vel aliis memorantur, Hæreses ad illarum qvampiam meritò revocantur, à qva initio profluxerunt. Qvanqvam paulatim novis ad institutum ritibus, ac dogmatibus adiiciendis, aut contrà veteribus reiiciendis, multum à priore forma deflexerint. Qvamobrem ab Essenis Ossenos istos manasse credibile est; tametsi plurima illis contraria dogmata Osseni postmodum adstruxerint: qvod ex Epiph. constare potest.

Ὡρμηνται δὲ οὗτοι.] Unde & Sampsæi profecti. Qvi meri sunt Osseni, nisi qvod ad communem superstitionem utcumqve Christiani nominis professionem adjunxerant. Horum igitur domicilium in Peræa fuit, ut Hæresi LIII. scriptum est, πέραν τῆς ἁλυκῆς, ἤτοι νεκρᾶς καλουμένης θαλάσσης, ἐν τῇ Μωαβίτιδι χώρᾳ περὶ τὴν χειμαῤῥοῦν Αρνῶν καὶ ἐπέκεινα, ἐν τῇ Ιτουρέα καὶ Ναβαττίδι. Ex qvibus fortassis emendanda vox τῆς Αρηϊλίτιδος, qvæ hoc loco legitur, qvæ nusqvam reperitur: proqve ea substituendum Αρωηρίτιδος ab Aroer, qvæ & Ar vocatur, Moabitarum urbe freqventissima, qvæ Græcis est ἀρεόπολις, ad torrentem Arnom, ut ad C. XII. Josue Masius observat. Possumus & Αρνωνίτιδος à torrentis nomine suspicari scriptum.

Τοῦτο δὲ τὸ γένος τῶν Οσσηνῶν.] Qvasi à verbo עשן profectum sit, qvod in Aramæa lingva *fortem esse*, vel *roborare* significat, alii ab Hebræo עון deducunt. Scaliger non dubitat, qvin Οσσηνὸς ut Εσσηνὸς κατὰ παραγωγὴν conceptum sit ἀπὸ τοῦ

חסאי, ut idem sit Οσσαῖος, & Οσσηνός. Nam ejusmodi Patronymicæ inflexiones in ηνὸς Arabum, & Asianorum propriæ sunt, ut idem ex Stephano in Αβασηνὸς docet, cum Europæi aliter forment.

Σωήφθη ὃ τούτοις μετέπειτα.] De Elxai meminit, ut dictum est, in Sampsæorum Hæresi. Qvod sectæ nomen esse, non hominis, proprium ariolatur Scaliger. Etenim Arabicus articulus אל cum appellatione sectæ, hoc est חסאי Εσσαῖος nomen illud peperit אל-חסאי Ελξαῖος, ὁ Εσσαῖος. Qva etiam ratione ejusdem frater Ιεξαῖος pro Εξαῖος ab Epiphanio nuncupatur, sicut Ιεσσαῖος pro Εσσαῖος. Sed hæc mera Scaligeri divinatio est.

Αλας καὶ ὕδωρ, καὶ γῆν, καὶ ἄρτον.] Friget Scaligeri conjectura, qvi in Elencho Trihæresii Cap. XXVII, superstitiosum Essenorum jusjurandum per solem, panem & aqvam, ad Essenorum victum refert, qvi pane, sale, & aqva constabat. Porrò & hæc, & qvæ deinceps seqvuntur, documento esse possunt, Essenorum Sectam ab Essenis valde diversam fuisse.

N. II. Διὰ τὸ ἰηλ καλεῖσθαι.] Hebraicè ita concipienda sunt חיל כסי, vel כסא *virtus abscondita.*

N. III. Εἴκοσι τεσσάρων μὲν χοινίων.] Hac ratione Schœnus miliaribus constat IV, stadiis: ut in miliaria singula XVI imputentur, LXIV. Herodotus Euterpe. Οσοι μὲν γὰρ γεωπεῖναί εἰσιν ἀνθρώπων, ὀργύῃσι μεμέτρηνται τὴν χώρην· ὅσοι δὲ ἧσσον γεωπεῖναι, σαδίοισι· οἱ δὲ πολλὴν ἔχουσι, παρασάγγῃσι· οἱ δὲ ἄφθονον λίαν, χοίνοισι· δύναται δὲ ὁ μὲν παρασάγγης τριήκοντα σάδια· ὁ δὲ χοῖνιξ ἔνας μέτρον ἐὸν Αἰγύπτιον ἑξήκοντα σάδια.

Αβαρ Ανιδ, μωϊς.] Non est facilè ex Hebraicis hisce verbis eam sententiam elicere, qvam subjecit Epiphanius. Nos ita tentavimus: יעבר עני דמאבותי נכילא דאסנן עני דאסנן נכילא מאבותי עני דעבר בשליחות שלם Hoc est: παρελθέτω ταπείνωσις ἐκ πολέμων μου, τὴν δολιότητα, τὴν καταπατησάσης αὐτὸν, καὶ πόνῳ καταπατήσαντος αὐτὸν, τὴν δολιότητα ἐκ πατέρων μου, τὴν ταπεινώσεως τὴν παρελθούσης, ἐν ἀποστολῇ τελειώσεως. Ubi nonnulla necessario commutavimus; qvod aliter extricari sententia non poterat. Sed imprimis τὸ νωχιλὲ, qvod καλάπειsιν nullo modo significat. Nisi qvid aptius ac melius Hebraicæ lingvæ peritiores repererint, qvod non desperamus. At Scaliger loco citato nullam in ista verborum conceptione precandi formulam inesse putat; sed tres γνώμας, ac magistrorum sententias. Prima est בעבר עני מיבא נכילא hoc est Ταπεινοφροσύνης παρελθούσης ὑποισάγεται δολιότης. *Qvi humilitatem abdicavit sæpè fit fraudulentus.* Secunda עני דאשים ראשים נכילא καταπατοῦντες πενίαν καλαπατῶσι δολιότητα. *Qvi conculcant paupertatem conculcant fraudem.* Tertia denique; מיבא עני עבר שלם ὑποισελθούσης ταπεινότητος ὤχετο ἀπασμός, *Qvi ex divite pauper factus est, non salvatur utante.* Qvocirca ab Hebræo illo, qvem Epiphanius consuluerat, fucum esse factum existimat. De qva re amplius videndum. Apparet autem in priore sententia, qvam Epiphanius exponit, ante שלם deesse vocabulum, qvod ἡ Αποστολὴν significet. pro qvo שליחות substituimus.

AD HÆRESIM XX HERODIANORUM.

Herodianos, qvorum in Evangelio mentio est, alii ab Herode magno, alii ab eius filio Herode Antipa nominatos existimant. Priorem sententiam tuetur Epiphanius, qvi & Herodianorum sectam, ac dog-

ma copiosè perſeqvitur. Cum autem de Herode, deqve Herodianis accuratiſſimè, eruditiſſimeqve Serrarius noſter prculiari in opere diſputaverit, neqve qvicqvam, qvod eò pertineret, intactum, indictumqve reliqverit, ſupervacuum exiſtimamus verbum amplius ullum ſuper eare facere; cum ad manum ſit liber ille, in qvo de Herodis genere, conditione, deqve Herodianis, ac cæteris, qvæ hoc loco attigit Epiphanius, diligenter explicavit, ac Scaligeri ἀναπόδειπτα de Herode ſomnia validiſſime refutavit.

Επειδὴ περὶ ὁ Ηρῴδης υἱός) De Herodis parente, avoqve à Joſepho diſſentiunt Africanus, Euſebius, Epiphanius, aliiqve Patres omnes. Etenim ille Antipatrum Idumæum Herodis patrem prædivitem ac potentem fuiſſe ſcribit, avum autem Antipam Idumææ ab Alexandro Rege præpoſitum. At Patres avum Herodis, & parentem obſcuriſſimos, ac pauperrimos extitiſſe memorant, ut cum Antipater, à qvo Herodes genitus eſt, captus ab Idumæis eſſet, redimi à patre ſuo propter inopiam minimè potuerit. De hac qvæſtione conſule qvæ Serrarius citato loco tradidit.

Τρεῖς δὲ ἐφιλιώθη Δημητρίῳ.) Demetrius iſte cognomento Eυκαιρᾶς à Iudæis Alexandro regi ſuo infenſis ad auxilium vocatus cum eo pugnavit, & prælio ſuperavit. Sed cum Alexander in montes ſeſe recepiſſet, ad eumqve plurimi confluxiſſent, territus Demetrius relicta Iudæa contra Philippum fratrem bellum aggreſſus eſt. In qvo à Parthis captus morbo apud eosdem extinctus eſt. Qvamobrem nihil cum eo Herodis parens Antipater commune habuit, nedum ut ab illo Iudææ præfecturam obtinuerit. At Herodis avus Antipas, qvo parente natus eſt Antipater, Alexandro regi perchārus, ab eoqve Idumææ præpoſitus eſt, authore Ioſepho Lib. XIV, Cap. II. Suſpicamur itaqve multipliciter hallucinatum Epiphanium: primùm qvod Demetrium pro Alexandro poſuerit. Tum qvod Herodis parentem pro avo; Iudæam pro Idumæa imprudens uſurpaverit. Qvamvis qvod ad Præfecturam attinet, alibi ſæpè Antipatrum Herodis parentem Judææ Procuratorem ab Auguſto factum aſſeverat. De qvo ad Hæreſim LI dicturi ſumus.

Περιτέμνεται τε καὶ αὐτός.) Negat hoc Scaliger in Euſebianis Animadverſionibus qvòd Idumæus eſſet Antipater. At Idumæi omnes ante plures annos inter Judæos adſcripti. Sed hæc eruditè à Serrario noſtro refelluntur.

Pag, 47. Ενδημία Χριστ.) Qvæ hîc ab Epiphanio de Salvatoris ortu, cunabulis, ac poſtremò Paſſione dicuntur, nec non & de Auguſti, atqve Herodis annis, opportunius ad Hæreſim LI explicantur. Ubi de anno Dominici Natalis, ac Paſſionis, ac reliqvis, qvæ eodem ſpectant, agendum erit pluribus.

AD HÆRESIM XXI, QVÆ EST SIMONIANORUM.

N. I. Σίμων ὁ γένεται.) Vide Juſtinum Apolog. II, Irenæum Lib. I. Cap. XX. Philaſtr. Auguſtinum, Theodoretum. Clement. Alexandr. 2. Strom. Euſebium Lib. II, Hiſt. Cap. XI, Niceph. Ruff. & alios. Sed mirum eſt, qvod in calce VII Strom. Clemens aſſerit Simonem Marcione poſteriorem fuiſſe. Ubi Catholicam Eccleſiam Hæreſibus univerſis ætate ſuperiorem eſſe docens. Κάτω δὲ περὶ τῶν Ἀδριανῶ καὶ Βασιλέως χρόνως οἱ τὰς Αἱρέσεις

ἐπινοήσαντες γεγόνασι, καὶ μέχρι γε τῆς Αντωνίνου τοῦ πρεσβυτέρου διέτειναν ἡλικίας. Tùm Basiliden, & Valentinum enumerat. Moxqve subjicit. Μαρκίων γὰρ κατὰ τὴν αὐτὴν αὐτοῖς ἡλικίαν γενόμενος ὡς πρεσβύτης νεωτέροις συνεγένετο. Μεθ' ὃν Σίμων ἐπ' ὀλίγον κηρύσσοντος τοῦ Πέτρου ὑπήκουσεν. Ergò Simon Marcione posterior est? Manifestus itaqve error est. Ut & illud qvod scribit: Hæreticos omnes sub Adriani extitisse tempora. Constat enim Simonem vivente adhuc Petro sub Nerone mortuum esse. Sed qvid est qvod idem Clem. Strom. II de Simonianis loqvens iis verbis significat? Οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Σίμωνα τῷ ἑστῶτι, ὃν σέβουσιν, ἐξομοιοῦσθαι τρόπον βούλονται. An stantes orabant? aut qvippiam aliud ad eum modum agebant?

Απὸ Γιτθῶν.) Steph. γίττα πόλις Παλαιστίνης. Πολύβιος ἐκκαιδεκάτῳ τὸ Εθνικὸν Γιτταῖος. Ita & Justinus Apol. 2. Theodor. Γιτθῶν.

Λογισάμενος δώσειν.) Evpungenda vox δώσειν, atqve ita deinceps scribendum. λογισάμενος πολλὴν δὴ ἀντὶ ὀλίγου. Nisi retenta voce δώσειν sensus ille qvem expressimus magis arrideat.

N. I. Απὸ τῆς ἐν τῆς μαγείᾳ.) Hinc Simoniani omnes Magi. Irenæus: *Et qvæcunqve sunt alia parerga, apud eos studiosè exercentur.* Corrigendum *perierga:* ut Act. XIX, 19. *Qvi erant curiosa sectati.*

Ελένην τοὔνομα.) Selenem vocant alii, ut Iren. L. I. Cap. XX: Cyrillus, Aug. & alii. Vide Tertul. L. de An. C. 34.

Η καὶ Προὔνικος.) Dicam de ea voce ad Nicolaitarum Hæresim.

Βαρβηρὼ ἤτοι Βαρβηλώ.) Syriaca vox esset videtur Barbelo בר בעלא filius Bahalis, id est Jovis. Ut enim Verbum æterni Patris filius: sic impurus iste ἔννοιαν suam, hoc est Helenam videri voluit velut fœtum qvendam esse suum; ut Justinus narrat, τὴν ὑπ' αὐτῷ ἔννοιαν πρώτην γενομένην.

Εἰς συλαγωγίαν.) Ita ex Reg. Cod. emendavimus pro eo qvod erat ψυχαγωγίαν.

N. III. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ γεγραμμένον.) Tert. *Hanc igitur esse ovem perditam, ad qvam descenderit pater summus, Simon scilicet,* &c.

N. IV. Ονόματα δέ τινα ὁ αὐτός.) Tert de Præscr. C. 33. *Simonianæ autem magiæ disciplina Angelis serviens, utiqve & ipsa inter Idololatrias deputabatur, & à Petro Apostolo in ipso Simone damnabatur.* Hæc est Angelorum λατρεία, qvam Magis usitatam esse docet Clem. Alex. 3. Strom. Αμέλει διὰ φροντίδος ἐστὶ καὶ τοῖς Μάγοις οἴνου τε ὁμοῦ, καὶ ἐμψύχων, καὶ ἀφροδισίων ἀπέχεσθαι, λατρεύουσιν Αγγέλοις καὶ Δαίμοσιν. Hinc Conc. Laod. Can. XXXV. Οτι οὐ δεῖ χριστιανοὺς ἐγκαταλείπειν τὴν Εκκλησίαν τοῦ θεοῦ, καὶ ἀπιέναι, καὶ Αγγέλους ὀνομάζειν, καὶ συνάξεις ποιεῖν, &c. Qvæ Angelorum ὀνομασία ad Magorum præstigias, superstitiososqve cultus referri debet. Ut & illud Pauli ad Coloss. C. 2. μηδεὶς ὑμᾶς καταβραβευέτω θέλω ἐν ταπεινοφροσύνῃ καὶ θρησκείᾳ τῶν Αγγέλων, Ex qvo illud apparet, qvàm inepte ab Hæreticis ad stolidissimi erroris patrocinium uterqve ille locus afferatur. Mirum est verò qvod in Ecclesiasticis Annalibus legitur, de illa Angelorum θρησκείᾳ nullam ab Epiphanio mentionem esse factam. Qvid enim clarius, qvàm qvòd Epiphanius hoc loco narrat: Simonem Angelorum nescio qvas appellationes esse commentum: nec aliter obtineri posse salutem asseverasse, qvam si qvis summo Parenti per easdem illas Potestates ac Dominationes sacrificium offerret? An non hæc est θρησκεία τῶν Αγγέλων?

Atenim Angelos, qvos mundi conditores fecit, deteſtatus eſt Simon, ſuiſqve vetuit προσέχειν τούτοις, ut ait Theodor. & Irenæus: Qvî igitur convenit, ut θεηπειάν illis adhibuerit? Sed nimirum utrunqve verum eſt. Angelos mundi conditores contemnendos eſſe docuit eatenus, ut ſupra illos attollendos ſe eſſe credirent, & ad ſummum illum Patrem emerſuros. Ac nihilominus tamen, qvandiu in hac vitâ degerent, execrandis illis myſteriis ac ritibus placandos; ne evolantes è corporibus animas pro ſuo jure retinerent. Qvod Gnoſtici poſtmodum arripuerunt. Qvorum illud erat, τὰ σαρκικὰ τοῖς σαρκικοῖς ἀποδοτέον.

N. V. Ἡ τίνι τῷ λόγῳ τὸ Ἐπίθετον.] Qvid tandem ſibi vult Epiphanius? Negat enim Simonem ullam ſibi appellationem indidiſſe. At qvis is trium ſibi perſonarum nomina vendicabat, & δύναμιν inter cetera θεὸν ſeſe nominabat: hoc eſt, ut ego interpretor Dei filium. Vide Iren.

Ἐν μέσῃ τῇ Ῥωμαίων πόλει.] Hanc Hiſtoriam veteres omnes Patres poſt Juſtinum referunt; Euſebius, Cyrillus, & alii. Sed de ſtatuâ Simoni cum hac inſcriptione poſitâ, SIMONI DEO SANCTO, vir qvidam eruditus addubitat: qvi Juſtinum Græcum hominem errore deceptum putat, cùm vulgarem illam ac paſſim extantem Ἐπιγραφὴν legiſſet SEMONI DEO SANCTO, Simonem pro Semone accepiſſe. Qvæ mihi conjectura ſanè probabilis eſt viſa.

AD HÆRESIM XXII. QVÆ EST MENANDRI.

De Menandro Tertul. de Præſcr. C. XLVI. *Poſt hunc Menander diſcipulus illius, ſimiliter magus, eadem dicens, qvæ Simon ipſe: qvicqvid ſe Simon dixerat, hoc ſe Menander eſſe dicebat, negans habere qvenqvam poſſe ſalutem; niſi in nomine ſuo baptizatus fuiſſet.* Vide Euſe. Lib. 3. Hiſt. Cap. 20. Juſtinum Apol. 2. Auguſt. Philaſt. &c.

N. I. Ὃς ἀπὸ Σαμαρειτῶν ὁρμώμενος.] Juſtinus: ἀπὸ κώμης Καππαρεταίας. Theodoretus; ἀπὸ χαβραὶ κώμης ἕτω καλουμένης.

Ἑαυτὸν δὲ ἔλεγε δύναμιν.] Atqvi Iren. Lib. I. Cap. XXI ſcribit Menandrum dixiſſe primam virtutem incognitam omnib. eſſe: ſe verò ad hominum ſalutem ab Angelis eſſe miſſum. Qvare non μεγάλην illam ſe eſſe Δύναμιν aſſeruiſſe videtur; ut ipſius magiſter, & erroris architectus; ſed minorem qvandam. Qvod & diſertè Theodor. aſſerit. Ἑαυτὸν δὲ, inqvit, ὑπὲρ τὴν πρώτην ὠνόμασε δύναμιν. ἄγνωστον γὰρ ἔφησε ταύτην· ἀλλ' ἐπ' ἐκείνης ἀπεσταλθαι βρενθυόμενος. Qvod ſi ita eſt, qvî verum eſſe poteſt, qvod ſubiicit Epiphanius; majorem ſe Menandrum anteceſſore ſuo ac præceptore jactaſſe? Niſi fortè mendacii hac in parte Simonem arguens, eumqve in ordinem redigens, ſibi ipſi inferiores illius Δυνάμεως nomen ac dignitatem arrogavit. Qvem ad ſenſum revocanda ſunt Tertulliani verba; ut qvia δύναμιν ſe eſſe dicebat, etſi non eandem, qvam Simon, præ ſe ferret, idem de ſe profeſſus fuiſſe dicatur.

Εἰς τὸ ἑαυτῶν Μυστήριον.] Privatum qvoddam Baptiſmi genus Menander habuit; qvo qvi initiati eſſent immortales fore hac in vita perſvaſerat. Juſtinus Apol. II, Irenæus, Euſebius.

N. II. Στραφεῖσα ἄυτη, καὶ ἀπὸ τῆς κέρκου.] Sic apud Spartianum in Antonino Pio: *Visus est in Arabia jubatus angvis major solitis, qvi se à cauda medium comedit.*

AD HÆRESIN XXIII SATURNILIANORUM.

Authorem Hæresis istius *Saturninum* Irenæus appellat; ut & Philastrius, atqve Augustinus. Iustinus verò Dialogo cum Tryphone, & Theodoretus *Saturnilum.*

N. I. Παρακυψάσης φωνῆς.] Iren. *lucida imagine apparente:* qvasi esset φωτεινῆς εἰκόνος.

Ὑπὸ θῆξιν ἀναπτῆναι.] Utitur hac loqvendi ratione aliqvoties Epiphanius. Sed corruptè nonnunqvam θίξιν pro θῆξιν habent exemplaria. Est autem θῆξις Hesic. ῥοπὴ, στιγμὴ, τάχος.

Ποιήσωμεν ἄνθρωπον.] Minus igitur accuratè Theodoretus usurpatam ab illis in hac sententia vocem ἡμετέραν scribit.

Τὸ δὲ κάτωθεν καὶ αὐτό.] Forte καὶ αὐτὸν δὲ τὸν Σωτῆρα φάσκει, &c.

N. II. Φάσκει γὰρ οὗτος.] Neqve hic mihi locus integer videtur. Suppleri fortasse potest ex Theodoreto. Οὗτος τῷ Μενάνδρῳ παραπλησίως ἕνα ἔφησεν εἶναι πατέρα παντά πασιν ἄγνωστον. τοῦτον δὲ τοὺς Ἀγγέλους διμιουργῆται, καὶ τὰς ἄλλας δυνάμεις. Qvod autem apud Epiphan. subjicitur ἀπὸ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως, indicat deesse nomen aliqvod, puta τοῦ ἄνω πατρὸς, ad qvod pronomen αὐτοῦ pertineat.

N. III. Τούτους ὃ μὴ θέμις ἐστίν.] Deest μέλλοντας.

N. IV. Περὶ δὲ τῶν κατὰ τὰς Θεοῦ.] For. τῆς Θεοῦ.

Τοῖς περὶ τὸν Ναθαναὴλ.] De altero illo Cleophæ socio alii aliter existimant. Pleriqve Lucam esse suspicati sunt. Ambrosius Ammaonem hune vocat. *Videtur enim* (ait ad Lucæ C. XXIV) *se istis* XII *demonstrasse; sicut se Ammaoni & Cleophæ seorsum jam vesperè demonstraverat.* Sed deesse apud Ambrosium aliqvid suspicor. Nam videtur *Ammaoni* loci vocabulum esse, levi depravatione, pro Emmaunti. Porrò alterius discipuli nomen substituendum.

N. V. ὡς ἀσπὶς παρ' ἐχίδνης.] In Collectaneis Prover. στρωματ. P. Schotti,

Ὡς ἀσπὶς παρ' ἐχίδνης τὸν ἰὸν δανείζεται.

Tertul. Lib. III. con. Marcio. Cap. VIII. *Desinat nunc Hæreticus à Judæo; Aspis, qvod ajunt, à vipera, mutuari venenum.*

AD HÆRESIM XXIV, QVÆ EST BASILIDIANORUM.

Basilides ad Antonini Pii tempora vixit, ut ait Clem. Alex. VII Stro. qvi qvidem Glauciam Petri Interpretem magistrum suum jactabat. De hoc sparsim idem Alexandrinus, Irenæus verò fusius Lib. I. Cap. XXIII, Eusebius Lib. IV. Hist. Cap. VI. Theodor. ac cæteri.

N. I. Μυθοποιΐας ὑπερβαλλόμενος.] Forte τινὰς & ὑποβαλλό.

N. II. Κατὰ διαίρεσιν κλήρω.] Non dubito qvin ad locum illum respexerint horum somniorum artifices, qvi est Deut. XXXII, 8. ex LXX Interpretum editione. ἔστησεν ὅρια ἐθνῶν κατὰ ἀριθμὸν Ἀγγέλων θεοῦ.

Τὸ ὑπ' αὐτῶν ἐπέσεισαν.] Forte ὑπ' αὐτῷ.

N. VI. Δεῖ τοίνυν ἀπαρνεῖσθαι.] Scribe ἀρνεῖσθαι.

N. VII. Τοῦ Ἀβρασάξ.] Vide Baron. ad A. CXX.

Ισα τοῖς μαθήμασι διαιρῶν.] Hanc lectionem è Vaticano ſubſtituimus vulgatæ illi qvæ perſpicuè corrupta videtur, & eſt hujusmodi, ἴσας τοῖς ποθητικοῖς διαιρέσεσι. Cornarius ποιητικοῖς legit. Senſus porro is eſſe poteſt. Baſilidem CCCLXV illos cœlos ex Mathemaricis rationibus, qvæ totidem dies annuo orbi præfiniunt, conſtituiſſe. Qvare ex iisdem illis Mathematicorum decretis paulo poſt hominem refutat. Qvippe cum præter CCCLX dies, VI inſuper horæ tribuantur.

ΕΥρίσκεται γὰρ ὁ ἐνιαυτός.] Horæ apud Epiphanium Æqvinoctiales duas continent. Vide Hæreſ. LI.

ΕΙ γὰρ τῷ ἀνθρώπῳ ἐςί.] At R. Elias Thisbi in אבר רמ״ח אברים יש באדם. CCXLVIII membra in homine ſunt. At Epiphanius ait eſſe CCCLXIV. Niſi forte pro εἰ legendum ſit οὐ. Ut ſenſus ſit: non eſſe 365. membra. Tum enim & τξέ pro τξδ΄ ſubſtituendum erit.

N. VIII. Οψεσθε τὴν ζωήν.] Hic locus è Deut. XXVIII 66, de Christo à nonnullis PP. accipi ſolet: ut ab Aug. Lib. XVI. con. Fauſ. C. XXIII. Tertulliano L. con. Jud. C. XI.

AD HÆRESIM XXV QVÆ EST NICOLAITARUM.

De ſectæ vel authore vel ἐπωνύμῳ, Veteres à ſe invicem diſſentiunt. Magiſtrum erroris fuiſſe præter Epiphanium cenſent Irenæus Lib. I. Cap. XXVII, Ignatius, Philaſtrius, & alii. At Clem. Lib. III. Strom. Nicolaum cum ab aliis animi ornamentis; tùm à temperantiâ commendat: ejusqve virgines filias fuiſſe narrat: ſed ex qvadam ſententia, qvam is coram Apoſtolis dixerat; δεῖν παραχρήσασθαι τῇ σαρκὶ, flagitioſi dogmatis occaſionem eſſe natam. Sic enim ille Lib. II. Srrom. Τοιοῦτοι δὲ καὶ οἱ φάσκοντες ἑαυτοὺς Νικολάῳ ἕπεσθαι ἀπομνημόνευμά τι τἀνδρὸς φέροντες ἐκ παρατροπῆς τὸ δεῖν παραχρῆσθαι τῇ σαρκί. Ἀλλ᾽ ὁ μὲν γενναῖος κολούειν δεῖν ἐδήλου τάς τε ἡδονὰς, τάς τε ἐπιθυμίας· καὶ τῇ ἀσκήσει ταύτῃ καταμαραίνειν τὰς τῆς σαρκὸς ὁρμάς τε καὶ ἐπιθέσεις. οἱ δ᾽ εἰς ἡδονὴν τράγων δίκην ἐκχυθέντες, οἷον ἐφυβρίζοντες τῷ σώματι καθηδυπαθοῦσιν.

N. II. ΟΙ μὲν τοῦ Ιαλδαβαώθ.]. A ילדה & אבות deductum videtur, qvaſi *matricem patrum, ac propagatricem vim* dixeris.

N. IV. Προύνικον γὰρ ἐὰν εἴπωσι.] Προύνικος Heſychio bajulum ac mercenarium ſignificat. ΟΙ μισθοῦ κομίζοντες τὰ ὤνια ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς, οὕς τινες παιδαρίωνας καλοῦσι, δρομεῖς, ταχεῖς, ὀξεῖς εὐκίνητοι, γοργοὶ, μισθωτοί. Idem ferè apud Suidam. Vulgò à πρὸ & ἐνείκω deducunt, aut à πρὸ & νεῖκος. Nam & ὑβριστὴν interpretantur; itaqve Phavorinus. Qvi & addit πόρειλος τὸ αἰδοῖον. Qvod depravatum videtur. Sed nemo notionis ejus, qvam Epiphanius ei voci tribuit; mentionem facit, ut idem ſit qvod πορνεύεσθαι, vel φθείρειν. Ac ſuſpicari licet in ea ſignificatione dici, qvaſi πορνικεύειν & πορνικόν. Vir qvidam doctus apud Diogenem in Xenocrate vocem illam auſus eſt reſcribere, pro eo qvod vulgo legitur πορνικοὺς. Verba Diogenis hæc ſunt: καὶ εἴποτε μέλλοι εἰς ἄςυ ἀπιέναι, φασὶ τοὺς θορυβώδεις πάντας καὶ πορνικοὺς ὑποστέλλειν αὐτοῦ τῇ παρόδῳ.

Verum sine veterum authoritate codicum nefas est aliqvid immutare. Apud Hesychium verò, ut rectè observat idem, in vocabulo Σκίταλοι, ἀπὸ τ ἀφροδισίων, ἢ τ πρὸς γύνικίας νυκτερινῆς. Ubi πρὸς γύνικία pro re venerea usurpata videtur.

Καυλαυκαὺχ γὰρ ἐν τῇ Ησαΐᾳ.] Locus ille Isaiæ XXVIII, com. 10. & 13. legitur: sed Hebraïca à LXX senioribus discrepant. צו לצו צו לצו קו לקו קו לקו זעיר שם זעיר שם: Præceptum ad præceptum, spes ad spem, &c. Vel; *Manda remanda, expecta, reexpecta;* qvod de sacrilega mimesi, ac dicacitate Judæorum interpretatur Hieronymus. At LXX. θλίψις ἐπὶ θλίψιν, ἐλπὶς ἐπ' ἐλπίδι. ἔτι μικρὸν, ἔτι μικρόν. Videntur צר pro צו legisse. Nec ideo accusandus est Epiphanius; ut à nescio qvo factum est, qvasi Hebraïcè nescierit. Hebraïca ut erant exscripsit ille; Tum ad singula vocabula Græcam interpretationem adjunxit, cujusmodi in Ecclesia passim exaudiri solebat: & ἑρμηνεύε), dixit, hoc est ita à LXX redditur. Qvòd autem idem ille censet, Nicolaitas impurissimi Dei sui nomen Καυλαυκαὺχ è Psal. XXIX. sumpsisse: ubi ita scriptum est קול הבה Vox robusta; ac perperam Epiphanium ex Isaia transtulisse, mihi non probat. Nam illis ipsis Isaiæ verbis abusos Hæreticos testis est Hieron. cujus hæc verba sunt. *Hisq; verbis abuti solet immundissima Hæresis apud simplices qvosqve atqve deceptos, ut terrorem faciat novitate sermonum; qvod scilicet qvi hæc verba cognoverit, & in coitu eorum meminerit, absqve ulla dubitatione transeat ad regna cœlorum.* Nicetas Lib. I. Thesauri Nicolaitas scribit Prunicum mulierem, & Caulaucam veneratos esse.

AD HÆRESIM XXVI, QVÆ EST GNOSTICORUM.

Gnosticorum appellatio, qvam impurissimi Hæreticorum usurparunt, eximium qvendam, atqve exqvisitum animi statum, ac sanctitatis significat, ut ex Alexandrino Clemente, aliisqve colligere licet. Nam apud illum I. Pædag. Cap. VI. opponuntur οἱ Γνωστικοὶ τοῖς ψυχικοῖς, & πνευματικοὶ vocantur. Οὖν ἄρα οἱ μὲν Γνωστικοὶ, οἱ δ' ψυχικοὶ ἐν ἀυτῷ τῷ λόγῳ. ἀλλ' οἱ πάντες ἀποθέμενοι τὰς σαρκικὰς ἐπιθυμίας, ἴσοι, ἢ πνευματικοὶ πρὸς τὸ Κυρίῳ. Sed in aliis σρωματέων Libris, & imprimis VII, de Gnosticis, & γνωστικῇ δυνάμει pluribus disputat: cujus τρία esse dicit ἀποτελέσματα: Nimirùm τὸ γινώσκειν τὰ πράγματα. δεύτερον, τὸ ἀπιτελεῖν ὅ, τι ἂν ὁ λόγ@ ὑπαγορεύῃ. ἢ τρίτον τὸ πρὸς ἀδιδόναι δύναδ θεοπρεπῶς τὰ πρὸς τῇ ἀληθείᾳ ἐπικεκρυμμένα. Qvare Gnostici sunt homines perfecta ac singulari qvadam virtute, ac Divinarum rerum scientia præditi: nec ea qvidem vulgari; sed abstrusa ac reconditâ. Unde qvi à Nicolao, Basilide, cæterisqve propagati arcanas qvasdam nugas, & execranda nescio qvæ figmenta, velut Mysteria, traderent, Γνωστικὸς se ab exqvisita illa rerum altissimarum notitia dici voluerunt. Augustinus: *Gnostici propter excellentiam scientiæ sic se appellatos esse, vel appellari debuisse gloriantur.* Apud Socratem Lib. IV. Cap. XVIII, alias νβ', corrigendus Interpres, qvi qvod Evagrius de insigni qvodam Monacho scripserat ad Mariam lacum habitante, πρὸς τοικεῖ δὲ ἀυλῇ Μοναχὸς τ παρεμβολῆς τ Γνω-

σιτῶν ὁ δοκιμώτατος: ita vertit: *In ea Monachus ex secta, Gnosticorum vir spectatissimus habitavit.* Fallitur. Neqve enim ex tam impura secta laudabilis ac probus existere Monachus potuit: neqve de virtutibus tam exqvisitè disputare. Qvare Γνωστικὸς eodem sensu, qvo Clemens usus est, & Evagrius ipse, qvi Librum eo nomine inscripserat, accipiendus est; nempe ὁ καταξιωθεὶς τῆς γνώσεως: eximia divinarum rerum scientia præditus. Redeo ad Hæresin Gnosticorum, qvæ non una, simplexqve fuit: sed universi ferè, qvos fabulones Augustinus vocat: *qviqve*, ut idem ait, *fabulas vanas, easqve longas, & perplexas contexuerunt;* Gnosticorum appellatione censentur. Epiphanius infra Hær. XXXI sub initium, decem Gnosticorum genera facit, à totidem illorum propagata ducibus, qvos partim eodem illo loco, partim Hæresi XXVII, N.I percenset Sunt autem hi, Simon Menander, Saturnilus, Basilides, Nicolaus, Carpocrates, Valentinus, Colorbasus, Ptolemæus, & Secundus. Clemens Alexan. Lib. III. Strom: addit & Prodicum. Verùm certa qvædam, ac peculiaris secta fuit, qvæ sibi Gnosticorum nomen præ cæteris vendicarit; de qvibus hoc in capite agit Epiphanius; & alii, qvi de Hæresibus scripserunt: imprimisqve Tertullianus; qvi Scorpiacum contra Gnosticos edidit; qvam qvidem Hæresin Hieronymus contra Vigilantium scribens Cajanam vocat.

N.II. Ἐπειδὴ πῦρ νεκρά.] נורא Aramæa lingva ignem significat. Qvòd autem Judæis post captivitatem familiaris ac popularis lingva Syriaca foret: ideò nota non βαθεία lingva, qvæ & למודים dicitur, sed communi ac vulgari idem esse qvod ignem asserit. βαθεῖαν autem lingvam alludens ad Ezechielis locum dixit, qvi est Cap. III, 15. *Non enim ad populum profundi sermonis, & ignotæ lingvæ tu mitteris.* Hebraica lingva אש ignem significat, Aramæa אשתא. Qva voce ignem à Noëmo vocatum Berosus prodidit. Atqve inde fortasse Græci Ἑστίας originem deduxerunt.

Οὗτοι τὰ Φιλισίωνος.] Hieron. Apol. 2. con. Ruf. *Et qvasi mimum Philistionis, vel Lentuli, ac Marulli stropham Eleganti sermone confictam, &c.*

Καββᾶ γὰρ ἑρμηνεύεται.] Tam Hebraicè qvàm Syriacè tabernaculum, & fornicem significat: nec non & prostibulum, ac lupanar. Numer. qvoqve XXV, com. 8, LXX. μήτραν reddiderunt. Unde & πορνείας stupriqve notio. Φονοκτονίαν verò, sive parricidium nusqvam legere memini. Suspicor Epiphanium קבא tanqvam à נקב derivatum accepisse, qvod est perforare.

Ἀγώγιμόν τι ποίημα.] Cornarius *illiciens Poëma.* Ἀγώγιμον est qvod advehitur, aut importatur. Nos *adscititium* ex communi potestate interpretari maluimus. Qvanqvam N.XVII Pag. 100, ἀγώγιμον μῦθον in priori illa Corna. notione usurpatur.

N. III. Παρὰ δέ τισι Φύσῃ Βορβοριανοί.] Theodoretus Barbeliotas, sive Borborianos certos Hæreticos separatim memorat, qvos & Naasinos, & Stratioticos, & Phebionitas appellat, qvæ sunt Gnosticorum vocabula. Qvod ad vocem attinet κοδδά; notant קדרא esse scutellam, vel craterem testaceum.

N.VII. Τετέσι τῷ χρόνῳ.) Locum ex Vaticano Codice suæ integritati restituimus. Qvod ad Evangelici illius loci sensum attinet, eodem modo qvo Chry-

ſoſt. & Theophylactus exponunt, qvo Epiphanius.

N.IX. Καὶ ἅπερ ἡμεῖς ἐνθίομεν.) Idem Manichæi jactitare ſolebant, ut ex Aug. LL. adverſus Fauſtum apparet.

N.XI. Οὐκ ἤνεγκε λόγον βλασφημίας.) Aliter hæc in Canonica Judæ leguntur; V.9. Ὁ δὲ Μιχαὴλ ὁ Ἀρχάγγελος ὅτε τῷ Διαβόλῳ διακρινόμενος διελέγετο περὶ τοῦ Μωϋσέως σώματος, οὐκ ἐτόλμησε κρίσιν ἐπενεγκεῖν βλασφημίας. *Non auſus eſt judicium inferre, & accuſare blasphemiæ.* At Epiphanius aliam fortaſſe lectionem ſecutus; *non tulit*, inqvit, *blasphemiam.*

Ὡς καὶ ὁ μακάριος Παῦλος.) Clemens Alex. Lib.III.Strom. eundem Apoſtoli locum citans ad ejusmodi genus Hæreticorum pertinere putat. Καὶ μή τι πρὸς τούτους ὁ Ἀπόστολος ἐν τῇ πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολῇ ἀποκινόμενος γράφῃ· καὶ μὴ καθὼς βλασφημούμεθα, καὶ καθώς φασί τινες ἡμᾶς λέγειν, ὅτι ποιήσωμεν τὰ κακὰ, ἵνα ἔλθῃ τὰ ἀγαθά.

N.XIII. Καὶ οἱ μὲν ἐνυπνιαζόμενοι.) Vox hæc, ἐνυπνιαζόμενοι, in Vulgata Interpretatione deeſt, qvam ad turpe libidinis profluvium refert Oecum. aliiqve nonnulli. Alii ad errorum, nugarumqve ſomnia. Clemens Alex. 3. Strom. adverſus Carpocratem diſputans. Ἐπὶ τούτων οἶμαι, καὶ τὰ ὁμοίων Αἱρέσεων πρόφημα Ἰούδαν ἐν τῇ Ἐπιστολῇ εἰρηκέναι. Ὁμοίως μέν τοι καὶ ὅτοι ἐνυπνιαζόμενοι σὰρξ μὲν ὕβριζε τὴν ἀλήθειαν ἐπιβάλλουσιν. Seqvitur Iſaiæ locus C.LVI com.10, ubi qvod in Hebræo eſt חזים שוכבים, Viſa contuentes, jacentes; LXX vertunt ἐνυπνιαζόμενοι κοίτην, *ſomniantes cubile.* Qvæ tamen in Canonica Judæ non reperiuntur, contra qvam aſſerere videtur Epiphanius.

N.XV. Μὴ μου ἅπτου.) Chryſoſt. in Joan. eum ſenſum affert: Qvòd Maria cùm Chriſto eâdem qva antea familiaritate ſeſe gereret, nec de eo majus qviddam & auguſtius poſt reſurrectionem ſentiret; ab illo iiſce verbis admonitam fuiſſe.

N.XVI. Παρεισφέρουσι γὰρ οἱ Ποιηταὶ.) Putidiſſimæ fabulæ author Heſiodus in Theog. Ubi primam Jovis uxorem Metin ab eo devoratam cecinit; indidemqve propagatam Palladem. Apollodorus verò Lib. I. Bibliot. Metin ait Oceani filiam Jovi auxiliatam eſſe; eandemqve Saturno potionem qvandam propinaſſe, qva is exhauſta, filios, qvos devorarat, omnes evomuit. Athenagoras in Legat. pro Chriſtianis Orphei verſus citat; qvibus de Phanete mentio eſt, qvem indicat deinde à Jove ſimiliter abſorptum. ἢ καταποθῆναι ὑπὸ τοῦ Διὸς, ὅπως ὁ Ζεὺς ἀρχὴν γένοιτο. Qvod Geſnerus interpres ad Metin tranſtulit. Verùm de Phanete loqvi videtur Athenagoras non de Meti.

N.XIX. Οὕτω γὰρ, φασὶ, τὴν ἀπειρόδινον;) Fabulam narrat & Plin.L.X.Cap.LXII. Cui fidem derogant Philoſtratus, Maximus Tyrius, aliiqve complures.

AD HÆSESIM XXVII, QVÆ EST CARPOCRATIS.

N.II. Ὅτε ἦν ἐν τῇ περιφορᾷ.) *Comitatum* reddidimus, ut pro συμπεριφορᾷ uſurpetur. Cum qvis facilem ſe alteri, & obſeqventem præbet. Sanè Theod. διαγωγῆς vocabulo uſus eſt. Niſi qvis ad περιφορὰν illam Deorum, & circumactionem Platonicam reſpexiſſe Carpocratem exiſtimet, de qva in Phædro.

N. III. Επιχειροῦσι δ') Euseb. Lib. IV C. VII scribit Carpocratem palam, ac sine tergiversatione maleficas artes præ se tulisse. Οἱ καὶ τοῦ Σίμωνος οὐχ ὡς ἐκεῖνος κρύβδην, ἀλλ' ἤδη καὶ εἰς φανερὸν τὰς Μαγείας παραδιδόναι ἠξίουν, ὡς ἐπὶ μεγάλοις δὴ μονονουχὶ σεμνυνόμενοι τῆς κατὰ πειεργίαν πρὸς αὐτῶν ἐπιτελουμένοις φίλτροις, ὀνειροπομποῖς τε, καὶ παρέδροις τισὶ Δαίμοσι, καὶ ἄλλαις ὁμοιοτρόποις ἀγωγαῖς. Eadem habet Irenæus.

Εἰσὶ δὲ ἐκ τοῦ Σατανᾶ.) Perditissimi Hæreticorum Gnostici; Gnosticorum Carpocratiani fuerunt: ut qvi turpissima qvæqve flagitia committentes adeò non erubescerent, ut etiam glorianda ac præ se habenda putarent. Ideò de Carpocratianis nominatim & Irenæus, & Clem. 3 Strom. & Eusebius, & Epiphanius aliiqve scribunt: summam ad Christiani nominis infamiam ac dedecus eos à Diabolo esse productos, ut Gentiles cum Christianos homines tam impuros ac nefarios viderent, à Christiana professione penitùs abhorrerent. Idem & Tert. in Apol. & Justinus scripserunt.

N. V. Καὶ τοῦτό ἐστί φασι.) Vide Tert. L. de Anno C. XXXV. Sed & Irenæum, loco citato: Ex qvo nonnulla Theodoretus transtulit; in qvibus leve qvoddam inest mendum, qvod obiter à nobis corrigendum est. Scribit igitur Irenæus. καὶ εἰ μὲν πράσσεται παρ' αὐτῆς τὰ ἄθεα, καὶ ἔκθεσμα, καὶ ἀπειρημένα, ἐγὼ οὐκ ἂν πιστεύσαιμι. Irenæi vetus Interpres hæc posteriora ita uti apud Theodor. extant, legisse videtur. Nam vertit *ego neqvaqvam credo.* Scribendum verò οὐκ ἂν πιστώσαιμι; *affirmare non ausim.*

N. VI. Εν Ρώμῃ γὰρ γεγόνασι.) Romanorum Pontificum, qvi à Petro proximi fuerunt, perobscura series est, varieqve Scriptorum opinione jactata. De qva cum tam insignis Epiphanii locus iste sit, pauca ad eum ipsum illustrandum explicanda videntur. Ac præcipua qvidem de Lini, ac Cleti Pontificatu controversia nascitur. Qvos pleriqve non Petri successores, nec ordinarios Pontifices; sed Chorepiscopos extitisse putant, ab eoqve vice sua, qvo præsertim tempore abesset, Urbi præfectos. Alii legitimos & ordinarios faciunt. Utriusqve sententiæ mentionem facit Epiphanius, & utra verior sit, incertum relinqvit. Priorem ex Pseudodamaso amplectitur Onufrius in Chronico: qvi à Petro adhuc superstite Chorepiscopos duos constitutos ait, Linum, atqve Cletum, anno Pontificatus sui XIV. Paulo verò ante qvàm moreretur, eundem Petrum successorem ordinasse Clementem anno Christi LXVIII. Linus porrò eodem anno, qvo Petrus, paucis mensibus interjectis, nempe IX Kal. Oct. passus est. Clemens primus post Petrum Romanus Pontifex annos sedit IX, menses IV, dies XXVI. Qvi cum Vespasiano VII, & Tito V Coss. anno Christi LXXVII mortuus esset, successorem habuit Cletum: qvi Clementis hactenus non collega, sed administer fuerat. Atqve is Pontificatum sex annis tenuit mensibus V, diebus tribus, cum Episcopus, ac Pontificum minister annis antea XX, mensibus V, diebus XII extitisset. Ut in totum annis XXVI, Mensibus X, diebus XV Episcopatum gesserit. Moritur autem anno Christi LXXXIV Domitiano IX A Virginio Coss. Hunc Anacletus excepit. Hæc Onufrius. A qvibus veteres pleriqve præstantissimi scriptores, ac recentiores dissentiunt; qvatenus Linum & Cletum, sive

Anacletum, post Petrum legitimos, & ordinarios Pontifices numerant, ut Irenæus Lib. III. Cap. III. Eusebius in Chron. & in Historia. Tertul. Epiphanius, & alii innumeri. Qvibus libenter accedimus. Sed illorum pleriqve Cletum eundem cum Anacleto faciunt. Qvæ omnia rectè in Annalibus ac diligenter exposita sunt. Sed vitiosa est ibidem annorum ratio, & biennii ἀναχρονισμὸς ubiqve commissus, de qvo ad Hær. LI. disputamus. Qvocirca castigatam Pontificum Rom. seriem, & ad veros annos redactam hoc loco subiiciam; eorum duntaxat, qvos Epiphanius recenset.

Primus igitur Romæ Pontificatum tenuit Petrus; Qvi anno Neronis XIII. passus est, Capitone & Rufo Coss. qvi est Julianus CXII, æræ Dionysianæ LXVII, non LXIX, ut est in Annalibus, aut, ut Onufrio placet, LXVIII. Hic enim uno duntaxat anno: illi biennio verum tempus antevertunt. Cujus causam ad Hæresin LI. aperiemus.

Eodem anno Linus successit. Cui annos imputant XI, menses II, dies XXIII. Idemqve mortuus est anno Dionysiano LXXVIII, Sept. XXIII, non, ut illi censent, LXXX.

Tertius Linum Cletus excepit, seditqve annos XII, menses VII, dies II. Obiit anno Dionysiano XCI. Aprilis XXVI. Trajano, & Glabrione Coss.

Qvartus est Clemens, cui anni tribuuntur IX, menses VI, dies VI. Moritur anno Dionys. centesimo, IX. Kal. Dec.

Qvintus Romæ præfuit Anacletus, annis IX, mensibus III, diebus X. Obiit anno CX.

Sextus Euaristus; qvi & ipse annos sedit IX. menses III. Mortuus est anno CXIX, Octobr. XXVI.

VII est Alexander; qvi X annos Ecclesiæ præfuit, aut etiam aliqvot eo amplius menses. Vixit ad annum usqve CXXX. Qvo eodem anno

VIII Romanorum Pontificum creatus est Xistus: Is annis decem expletis mortuus est anno Christi circiter CXL.

IX Telesphorus annos sedit XI, menses IX, dies III. Martyrium fecit anno CLII.

X Hyginus, annis IV. Qvi obiit anno CLVI.

XI Pius. Cui annos imputant Annales, IX, menses VI. Obiit anno CLXV.

XII Anicetus; annis VIII, minus mensibus II, Iac diebus VII. Moritur anno CLXXIII.

Hactenus Romanorum Pontificum series ex Annalibus deprompta, sed ad veros annos redacta. Qvorum qvidem singillatim tempora perscrutari plus molestiæ, qvam utilitatis habet.

In Epiphanii Catalogo post Telesphorum perperam Evarestus repetitur.

Ὁ μὲν γὰρ Παῦλος καὶ ἐπὶ τῶν Ἰωανίαν.] Qvod facturum se Romanis denunciaverat, Rom. XV, 28.

Ἐπισκοπεύσαντας ἔτη δεκαδύο ἕκαστος.] Singuli nimirum. Nam ex Eusebii Chronico hæc mutuatus est Epiphanius. Ubi Lino XI, Cleto XII anni tribuuntur.

Τὴν ἐπὶ τῷ δωδεκάτῳ ἔπει,) Passi sunt Apostoli L. Fontejo Capitone, & Julio Rufo Coss. qvibus anno Neronis XIII finito, cœpit XIV ex ante diem III Eid. Octobr. Hic est annus Julianus CXII, æræ Dionysianæ LXVII. Qvamobrem non anno XII Neronis, ut scripsit Epiphanius; sed XIII labente mortui sunt Apostoli. Qvem dum Eusebius, & Hieronymus XIV appellant, frustra in Annalibus reprehenduntur. Etenim pleriqve Christianorum Scriptorum solent annorum initia à verno Paschaliqve mense, qvod Ecclesiastici anni caput est, arcessere: id qvod à viris eruditis observatum est. Cum igitur annus Neronis XIV cœperit Octobris XI anni Juliani CXII, Eusebius ac reliqvi ejus initium à mense verno κατὰ πρόληψιν usurparunt. Qvare nihil ab illis commissum; uti nec ab Josepho, qvi, qvod Judæorum Historici consveverant, Imperatorum ac Principum annos, à Nisan sæpius inchoasse creditur; tametsi aliqvot ab illo mensibus iniissent. Qvò illa Talmudistarum regula pertinet: qvi in Tractatu ראש השנה, Cap. I, fol. III. docent; Israëlitarum qvidem Regum annos ab antecedente Nisan ordiri; exterorum verò Principum, à Tisri. Qvod & R. Issachar ben Mordechai in Computo tradidit. Qvamobrem si qvis exempli caussa ultimo die mensis Adar regnum capessat, sèqventi Nisan secundus imperii illius annus numerabitur. כי אמריגן יום אחד חשוב שנה בסוף שנה *Dies unus in fine anni pro anno reputatur.* Qvod si qvis primo die Nisan cœperit, non ante vertentem annum primus ejus annus censebitur.

Εν χρόνοις τοίνυν, ὡς ἔφημεν.) Ex Irenæo tam hæc, qvam seqventia mutuatus est. Vide Cap. XXIV, Lib. I.

N. VII. ΟΥ γὰρ δύναται, ἃ ἐκεῖνος.) Deesse nonnihil hujus loci integritati suspicor. Aut hæc, aut his similia scripsit Epiphanius. ΟΥ γὰρ δύναται ποιεῖν, ἃ ἐκεῖνος ἐπιποθεῖ εἶναι αὐτῷ. Οὐ δύναται δὲ τὸ πᾶν εἶναι κακὸν, οὐδὲ ὑπὸ κακῶν γεγονέναι. Duo erant Carpocratianorum dogmata: Alterum; mundum, creatasqve res omnes non à bono illo supremoqve Deo; sed ab inferioribus Angelis fuisse conditas. Alterum, in malorum genere censeri mundum, qvæqve mundo continentur universa. Utrunqve dogma Epiphanius impugnat. Primum qvidem; qvòd ex eo conseqvens est; imbecilliorem Angelis esse Deum. Alterum verò, qvod cum pars aliqva totius Universitatis salutem obtineat, non possit à bonorum genere penitùs excludi.

AD HÆRESIM XXVIII, QVÆ EST CERINTHIANORUM.

N. II. Οὗτος δέ ἐστιν ἀγαπητοί.) Idipsum Philastrius scribit.

N. VI. Καὶ τούτου ἕνεκα ἡ παράδοσις.) Tertul. Lib. de Resur. & V. con. Mar. ad eum modum Apostoli locum illum explicat, de qvo Interpretes consule.

N. VII Επεὶ οὐκ ἂν μετὰ σταυρόν.) Idem argumentum urget adversus Helvidium Hieronymus. *O furor cæcus, & in proprium exitium mens vesana! Dicis ad crucem Domini matrem ejus fuisse præsentem. Dicis Joanni discipulo ob viduitatem, & solitudinem commendatam, qvasi juxta te non haberet qvatuor filios, & innumeras filias, qvarum consortio frueretur.* Vid. August. Lib. I. de Nupt. & Concup. Cap. XI.

Υἱοῖς οὖσι τοῦ Ιωσήφ.) Vide Hær. LXXVIII.

AD HÆRESIM XXIX, QVÆ EST NAZARÆORUM.

De Nazaræis, vel Nazarenis vide qvæ ad Judaicas Hæreſes Tomo priore diximus. Nam iſtos à prioribus diverſos fuiſſe, non admodum perſvadet Epiphanius. Erant enim Nazaræi, *qui cum Dei filium confiterentur eſſe Chriſtum, omnia tamen veteris Legis obſervabant*, ait Auguſtinus. Qvi & Matthæi Hebraicum Evangelium habere ſeſe jactitabant, uti poſtea dicetur. De iis Hieronymus Epiſt. ad Auguſt. *Uſqve hodie per totas Orientis Synagogas inter Judæos Hæreſis eſt, qvæ dicitur Minæorum, & à Phariſæis nunc uſqve damnatur, qvos vulgò Nazaræos nuncupant, qvi credunt in Chriſtum filium Dei, &c. Sed dum volunt & Judæi eſſe, & Chriſtiani, nec Judæi ſunt, nec Chriſtiani.* Ergo Nazarei Chriſtiano ſe nomine venditabant. Fuiſſe verò qvi in mero Judaiſmo præcipuam qvandam eodem nomine ſectam conſtituerent, ab uno Epiphanio didicimus. De iiſdem agit Auguſtinus Lib. I. con. Creſconium Cap. XXXI. *Et nunc ſunt qvidam hæretici, qvi ſe Nazarenos vocant, à nonnullis autem Symmachiani appellantur, & circunciſionem habent Judæorum, & Baptiſmum Chriſtianorum.*

N. III. Ἐκεῖσε γὰρ κ) Διαδοχήν.] Tritam ac vulgarem de Oraculi Jacobæi interpretatione ſententiam ſeqvitur Epiphanius. Qvæ eſt ejuſmodi: Nunqvam è Tribu Juda Principes defuturos; donec Chriſtus adveniret: hoc eſt ſub ipſum Meſſiæ adventum deſituros Principes, qvi hactenus è Tribu Juda extiterant: Qvod in Alexandro contigiſſe putat; qvi poſtremus è Regia illa Judæ familia fuit. Cui Herodes ſucceſſit, homo neqve Judæ tribulis, nec omninò Judæus, ſed Idumæus, & alienigena: ante qvem qvi de Tribu Juda citimi Principes fuerant, iidem & ad Leviticam pertinebant; veluti Macchabæi, ac deinceps alii. Hæc qvidem Epiphanius veteres ſecutus. Sed in hac opinione multa ſunt à Viris doctis olim animadverſa, partim falſa, partim dubia, & incerta. Falſum eſt ad Chriſtum uſqve Dominum imperaſſe natos è Tribu Judæ Principes; cum tot annis antea, imò ſæculis, ſtrips illa regia defecerit. Qvod verò in Macchabæis continuatam hujus ſeriem affirmant; eoſdemqve materno ſaltem genere ex illa Judæ Tribu oriundos fuiſſe; neqve verum eſt; neqve ad rem pertinet. Id qvod eruditè Perrerius noſter ad illum Geneſ. locum demonſtrat. Multo igitur verior, & Jacobi verbis aptior eſt iſta ſententia: ut cum dixit: *Non auferetur ſceptrum de Juda, neqve dux de femore ejus, donec veniat qvi mittendus eſt:* hoc unum velit: *Non auferetur*, vel, ut Hebraïcè legitur; Non recedet *ſceptrum*, ſive imperium ac poteſtas *de Juda:* hoc eſt à Tribu Juda, regioneqve illa, qvam in promiſſa terra occuparit, cuiqve nomen dederit. Ut per Judam tam populus ipſa ab Iuda oriundus, aut nominatus; qvam regio illi attributa ſignificetur. Nam tametſi ante Chriſtum translato in captivitatem, oppreſſoqve Judæ populo, Imperii ſeries illa interrupta videatur, non tamen penitus receſſit, aut extinctum eſt, ante Iudaicum excidium: ſecundum qvod tempus Templo, urbe, imperio, ac πολιτείᾳ exuti, alienis legibus ac dominationi ſubiacent.

Prævideràt Spiritus ſanctus divortium illud regni ac populi; cum ſub Roboamo alii Iſraëlitæ: alii, Judæ populus ac regnum nominari cœperunt. Noverat ab Aſſyriis profligandum alterum illud; adeò ut imperium ab eo prorſus auferretur ac recederet, nec unqvam in integrum reſtitueretur. Qvare ad hujus diſcrimen de altera illa regni populiqve portione, qvæ ab Juda magna ex parte nata, & ab eo cognominata eſt, & in ejus ditione agroqve collocata, pronunciavit? Non ante receſſuram ab eâ poteſtatem atqve imperium, ac Reipubl. formam, qvam CHRISTUS adveniſſet. Hæc ipſa utriusqve Regni comparatio non mediocriter ad illuſtrandum Oraculum illud pertinere videtur. Ex qvo conſeqvens eſt, in Alexandro minimè fatalem illam Imperii dignitatem ac poteſtatem deſiiſſe: ſed poſt CHRISTI Nativitatem & Herodis obitum extingvi cœpiſſe, In ipſo autem Urbis excidio funditus deletam. Cætera apud Perrerium noſtrum legito.

Διέπεσε γὰρ ἡ τάξις.) Qvæ hîc ab Epiphanio narrantur, neqve ſecum cohærent; nec cum Hiſtoriæ fide conſentiunt. Legitimorum Principum, qvi de Tribu Judæ prodierant, ſeriem intercidiſſe putat, qvo tempore imò *ἐξότε*, hoc eſt poſteaqvam CHRISTUS Bethleemi natus eſt: idqve ſub Alexandro contigiſſe; qvi poſtremus ex illuſtri ac regia illa familia fuit, Herodis & Auguſti temporibus. Qvæ omnia perturbata ſunt, & *ἀσύγκλωστα*. Placet itaqve liqvidam illorum temporum rationem ex Joſepho aliisqve colligere.

Simon Jonathæ ac Judæ Macchabæi frater Ptolemæi generi inſidiis moritur Anno Græcorum 177, I. Mach. Cap. XVI. 14. qvi & Sabbaticus erat, qvanqvam Joſephus anno priore id accidiſſe ſignificet: dum poſt Simonis obitum annum Sabbaticum, & qvidem haud mediocri intervallo, cœpiſſe ſcribit Lib. XIII Cap. XV. Ergo anno Periodi Julianæ 4579, menſe XI, hoc eſt Sebath, exeunte ſcilicet hieme, necatus eſt. Eodem anno ſucceſſit Joannes Hyrcanus ejus filius. Qvi qvidem cum annos XXXI imperaſſet, moritur relictis V liberis. Succedit. Ariſtobulus natu maximus, qvi primus Regium ſibi diadema ſumpſit, & anno uno regnavit. Qvo mortuo, Salome conjux, qvam Græci Alexandram vocant, Ariſtobuli fratres, qvos ille in vinculis habuerat, ſolvit, & Jannæum Alexandrum, qvi & ætate, & moderatione præſtabat cæteris, Regem conſtituit. Regnavit hic annos XXVII, moriturqve ætatis anno XL, relictis cum uxore Alexandra liberis duobus Hyrcano, & Ariſtobulo. At Alexandra annos IX regnum adminiſtravit, Poſt cujus obitum ambo fratres ita inter ſe convenerunt; ut Hyrcanus Pontificatum teneret. Ariſtobulus regnum. Hyrcanus ſummum Sacerdotium iniit Coſſ. Hortenſio, & Metello: qvi eſt annus Urbis DCXXCV. In qvem anni illi ex Joſepho ſingillatim enumerati incidunt, ſi unum duntaxat ex iis inchoatum accipias. Eſt hic annus Per. Iulianæ 4645, ante vulgarem CHRISTI natalem 68. Auguſti annus primus, ſi à Iulii Cæſaris nece inchoetur, accidit Anno V. DCCX, Periodi Iulianæ 4670. Herodis verò primus, qvo ſcilicet regnum à Romanis conſecutus eſt, incurrit in Conſulatum Domitii Calvini, & Aſinii Pollionis, qvi eſt ab V. C. 714,

Period. Julian. 4674. sive, ut alii Agrippa & Caninio Coss. qvo anno pacificè regnare cœpit, estqve V.C. 717. Perid. Julian. 4677, ante vulgarem Christi natalem 37. Qvamobrem Alexandri illius obitus, tot annis Christi ortum, imo & Augusti, atqve Herodis imperium antecessit, contra qvàm Epiphanius scripsit. Nam immanis ἀναχρονισμὸς resarciri utcunqve poterit; si luxata hæc & alieno loco posita dixeris, ἐξότε αὐτὸς, &c. Ut ita omninò legendum sit. Διέπεσε γὰρ ἡ τάξις ἐξότε αὐτὸς γεννᾶται ἐν Βηθλεὲμ τ῀ Ιϐδαίας ἐπὶ τοῖς χρόνοις Ηρώδϐ τ῀ βασιλέως, ἡ ΑΥγέστϐ τ῀ Ρωμαίων αὐτοκράτορ῀· καὶ ἔση ἐπὶ Αλεξάνδρϐ τ῀ ἀπὸ γλώσς ἱερατικῆ, καὶ βασιλικῆ. ἀφ' ἧ Αλεξάνδρϐ διέπεσεν ἕτ῀ ὁ ἁλῆρ῀, ἀπὸ χρόνων αὖτέ τε, καὶ Σααλίνας, τῆς καὶ Αλεξάνδρας καλεμένης. ὃς καὶ διάδημα, &c. Hac qvidem ratione labem illam priorem evitabimus; neqve Alexandri exitum cum Christi ortu copulabimus. Verùm huic conjecturæ nostræ non admodum confidimus. Qvippe in Hæresi L. I. eadem pene historiæ σύγχυσις ab Epiphanio repetita. Qvæ ut postremo castiganda videatur, illud tamen unum supererit contra veritatem historiæ dictum: In Alexandro Sacerdotalem illam regiamqve desiisse stirpem. Nam ex Josepho constat post Alexandrum, Hyrcanum, & Aristobulum ex eadem progenie aliqvandiu Pontificatum atqve imperium obtinuisse. Postremo Josephus in calce Lib. XIV scribit Antigono Alexandri fratre Aristobuli filio securi ab Antonio percusso, Assamonæorum stirpem desiisse, qvod contigit Agrippa & Canidio Coss. A. V. 717, longo post Alexandrum illum priorem, & Alexandram tempore.

Εν Βηθλεὲμ τ῀ Ιϐδαίας.) Ita in qvibusdam Matthæi exemplaribus, pro Ιϐδα, ut animadvertit Hieronymus: qvod etsi vitiosum in Comm. ad Cap. II. Matthæi putet esse, tamen non aliter ipsemet in Eusebii Chronico scripsit: neqve verò improbanda est ista lectio, ut ad Eusebium Pontacus observat.

Αὖτέ τε καὶ Σααλίνας.) Josephus Lib. XIII. Alexandri uxorem, Hyrcani & Aristobuli matrem Alexandram appellat qvam & mortuo conjuge IX annis præfuisse scribit. Qvo eodem Alexandræ nomine Aristobuli Hyrcani majoris F. uxorem vocat, Τελευτήσαντ῀ δὲ Αεισοϐόλϐ, inqvit, Σαλώμη ἡ γυνὴ αὐτῆς, λεγομένη ὑπὸ Ελλήνων Αλεξάνδρα λύσασα τὸν ἀδελφὸς αὐτϐ, &c. Nusqvam Saalinæ nomen apud Josephum legere memini. Qvanqvam non aliter illam Christiani Scriptores, qvam Salinam nominant. Eusebius in Chronic, Hieronym. in Cap. IX Dan. aliiqve, de qvibus Scaliger Animadvers. ad Euseb. Num. MDCCCCXLI. Unus Marianus Scotus anno mundi 4120 Alexandram Salomam rectè nuncupat. Eadem porrò, nisi fallor, Alexandra, sive Salome utriusqve fratris uxor, Aristobuli, & Alexandri, fuit: qvi post Aristobuli mortem, Jannæum Alexandrum vinculis ideò solutum ad regnum evexit: qvod cum eo nuptias copulasset.

N. IV. Ην γὰρ ὁ Ιάκωϐ῀ ἕτ῀.) Frustra sibi persvasit Epiphanius Iacobum minorem Iosephi B. Mariæ conjugis filium fuisse, ideoqve Domini fratrem nominari: De qva re dictum est alio in loco.

Ετι δὲ καὶ ἱερατεύσαντα αὐτόν.) Illud verò non modo falsum; sed & contra hypothesin est. Si Iosephi filius est Iacobus, Iosephus autem de stirpe

David non Levitica ac Sacerdotali fuit; qvi tandem Sacerdos esse Jacobus potuit? Dies maternum illi genus ab Sacerdotali Tribu propagatum. Sed ut illud demus, qvis nescit, qvod jampridem ab eruditis hominibus proditum est. maternum genus nullo numero fuisse: nedum ut propter illud jus ullum ad sacerdotium habere qvisqvam potuerit? Sed de tota hac Jacobi historia dicetur ad Hær. LXXVIII; ubi de Jacobo uberiorem narrationem instituit.

Δι' ἣν αἰτίαν Ιεσσαῖοι ἐκαλοῦντο.] Christianos olim Jessæos appellatos fuisse censet Epiphanius à Jesse Davidis progenitore: aut ab Jesu, qvod Hebraicè θεραπευτὴν sonat, aut Σωτῆρα. In qvo à nonnullis vehementius agitari solet: sed Hæreticis fermè, qvorum sive non immeritò reprehendant, intolerabilis superbia; sive perperam accusent, vanissima ac ridicula impudentia est. Ex hoc igitur grege qvidam: *Profecto*, inqvit, *cum illum Epiphanii locum lego, satis mirari neqveo hominis inscientiam, & in lingvæ interpretatione, & in veritate historiæ. Adeò multis adversus utrunqve modis peccat in illo uno de Nazaræis capite.* Sed de Historia mox videro. De Nominis τοῦ Ιησοῦ interpretatione hoc vulgò criminari solent: qvod Ιησοῦ nomen Græcæ originis esse crediderit, ἀπὸ τοῦ ἰάσασθαι, sive ἰήσασθαι Ionicè concepto, qvod est θεραπεύειν: cum ab Hebraica voce petenda nominis illius notio sit, qvæ Salvatorem significat. Verùm hæc σωωνύμως, & qvidem haud absurdè usurpavit Epiphanius. Etenim ישע, à qvo ויהושע, vel ישוע, idem est ac σώζειν, qvod in corporis animiqve morbis idem est ac θεραπεύειν & ἰάσασθαι. Qvamobrem non secundum ἀκριβολογίαν, & κυριολεξίαν Hebraica vox θεραπεύειν sonat. sed μεταληπτικῶς, ut & Jesum, qvi propriè *salvacor* est, *medicum* ac *curatorem* non incommodè interpretari liceat. *Ipse enim salvum faciet populum à peccatis eorum*, ait Angelus, Luc. 2. Qvod qvemadmodum præstiterit, declarat Petrus Act. X. *Qvi pertransiit benefaciendo, & liberando omnes oppressos à Diabolo.* Adde jam Græcum ex propinqvo vocabulum, qvod ab Hebræo & pronunciatione & verò potestate non admudum abhorrebat: Unde nominis ista notatio prodiit. Eadem porrò leguntur apud Cyrillum Catech. VI: Ιησοῦς, inqvit, ῥίνων ἐστὶ κτῆμα· Ἑβραίοις σωτὴρ, κτῆμα δὲ τὸ Ἑλλάδα γλῶσσαν τὸ ἰώμενον· ἐπειδὴ ἰατρὸς ἐστι ψυχῶν, καὶ σωμάτων, καὶ θεραπευτὴς πνευμάτων. Qvæ omnia comiter accipienda sunt. non ut ab ἰάσασθαι deductum τοῦ Ιησοῦ vocabulum dixerint Patres, sed ut notione ac significatione Græcum nomen cum Hebræo convenire demonstrent.

N.V. Εὕροις δ' ἂν ὦ Φιλολόγε.] Hinc illæ lacrymæ. Scripsit Philo Judæus de Essæis, vel Essenis libros aliqvot, Qvorum unus inscribitur, Περὶ τοῦ πάντα σπουδαῖον εἶναι ἐλεύθερον. Alius περὶ βίου θεωρητικοῦ, ἢ Ικετῶν λόγων. In iis duo Essenorum genera constituit. Unum τῶν πρακτικῶν, qvi in oppidis socialem vitam instituunt, nuptiarum expertes. Alterum τῶν Θεωρητικῶν, qvi contemplationi totos sese tradiderant, ac procul ab urbano strepitu in agris; ac præsertim ad Mareotidem, in σεμνείοις & μοναστηρίοις degerent. Postremos istos Eusebius Christianos fuisse credidit L. Hist. II C. XI, eademqve Hieronymi, cæterorumqve Patrum opinio fuit: qvam Epiphanius secutus est. Sed hoc unum

addit ex conjectura, Jessæos illos ab Jessæ Davidis patre nominatos. Qvod postremum minus verisimile puto, Neqve enim, opinor, usqvam legitur, Jessæorum nomen Christianis attributum: & Essæos illos, non Jessæos à Philone appellatos esse constat. Sanè si Jessæi unqvam Christiani vocati sunt, multum id ad receptam illam, ac veterem opinionem asseverandam faciet: qvæ Essæorum nomine Christianos à Philone comprehensos statuit. Ac profectò fieri istud potuit; ut cùm ante Christianæ religionis ortum Esseni his moribus, eoqve vitæ instituto, qvod in priore Libro Philo prædicat, in Ægypto florerent, atqve inter Iudæos & essent, & haberentur sanctissimi; posteaqvam auctore Marco Christianorum genus extitit, qvorum vitæ ratio primis illis temporibus cum Essenorum disciplina magnoperè congruebat; ab Alexandrinis Gentilibus Esseni sint vocati. Qvos enim & Iudæos, tunc qvidem, omnes viderent, & Essenorum communem illam vitæ rationem, atqve ab omni luxu, & ambitione remotam complectentes cernerent cùm & alioqvi ex Essenorum Iudaica factione pleriqve se ad Christianos aggregassent; qvodnam iis aliud nomen qvàm Essæorum affingerent? Nam & diu postea Christiani omnes à Græcis ac Romanis Iudæi nominati, & pro Iudæis habiti sunt: Ut non absurdum sit Philonianos illos Essæos Θεωρητικὰς, Christianos fuisse. Qvæ autem adversus ea magno cum strepitu, ac stomacho disputantur, cùm aut levia sint, aut facilè dissolvi possint, nihil erit, qvod nos vetustissimæ illius opinionis, ac tantorum Patrum authoritatis & consensionis pœniteat. Vide qvæ de his eruditissimè Serrarius noster L. III. Trihæresii adversus Scaligerum ac Iunium differit.

Τοῦτο γὰρ τοῖς τὸ πρωτοτόκιον.) Si de primogenitis omnibus intelligat; falsum erit. Neqve enim Primogeniti omnes Nazaræi fuerunt, sed ἀορίστως & de qvibusdam accipe, ut de Sampsone, & si qvi alii ejusdemmodi fue-
N. VI. rint:

Ἄλλοι δὲ Ναζαραίους.] De his egimus ad Hæresin Nazaræorum, qvæ est
N. VII. in Lib. I. ordine XIX.

Καὶ γραφεῖα τὰ καλούμενα Ἁγιόγραφα.] Qvæ Ἁγιόγραφα dicuntur. Atqve hîc triplicem sacrorum Librorum partitionem complectitur, qvæ est תורה, hoc est *Lex*; נביאים *Prophetæ*; & כתובים ἁγιόγραφα, sive γραφεῖα. De qvo
N. IX. vide Hieron. Prologo Galeato. Eliam in Thisbi, verbo תתב.

Ἀλλὰ ἀνιάμενοι ἔσωθεν.] Non dubito qvin scribendum sit ἔωθεν. Qvod autem Judaicas illlas imprecationes in Nazaræos Hæreticos conferri scribit Epiphanius, Hieronymus ad Christianos transfert. Ita enim ille ad Esa. LII. *Et sub nomine, ut sæpe dixi, Nazarenorum ter in die in Christianos congerunt maledicta.*

Ἔχουσι δὲ τὸ κατὰ Ματθαῖον.] Qvod & Hieronymus Græcè reddidit, & citat ipse sæpius. Neqve verò purum putum Matthæi Evangelium fuit, ut existimasse videtur Epiphanius; sed ab illis depravatum, qvod & Evangelium κατ' Ἑβραίους appellat Eusebius Lib. III. Histor. Cap. XIX. Hieron. in Cap. XII. Matth. Cap. 13. *In Evangelio, qvo utuntur Nazareni Ebionitæ, qvod nuper in Græcum de Hebræo sermone transtulimus, & qvod vocatur à plerisqve Matthæi authenticum, homo iste, qvi aridam habet manum, cæmentarius scribitur;*

Idem in Script. Eccles. de Matthæo agens, hujus Hebraicum ipsum in Cæsariensi bibliotheca asservatum ætate sua narrat, cujus sibi à Nazaræis exscribendi facultas fuerit. Sed Nazaræorum Evangelium neqvaqvam Matthæi germanum fuit. Postremo num Hebraica veteri puraqve lingva, an Syriaca, sive Hierosolymitana, vulgariqve Matthæus Evangelium scripserit, nonnisi ex conjecturis pronunciari potest. Nihil enim certi exploratiqve ab Authoribus discas.

AD HÆRESIM XXX, QVÆ EST, EBIONITARUM.

N.II. Γέγονε δὲ ἡ ἀρχὴ τούτου.] At Chron. Alexand. P. 597, refert anno Trajani VIII, Candido & Qvadrato Coss. Ebionitarum emersisse sectam.

N. III. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον.] Duplex Ebionitarum factio fuit, Nam alii merum ac simplicem hominem asserebant esse Jesum, atqve à Josepho Mariaqve genitum. Alii è sancto Spiritu à Virgine susceptum ita fatebantur, uti Deum ac Verbum esse, aut extitisse anteà negarent. Eusebius L.III, C. XXI. Origenes contra Celsum Tom.2. Εβίων τε γὰρ ὁ πτωχὸς παρὰ Ιουδαίοις καλεῖται, καὶ Εβιωναῖοι χρηματίζουσιν οἱ ἀπὸ Ιουδαίων τὸν Ιησοῦν ὡς χριστὸν παραδεξάμενοι. Qvorum genera illa duo Tom. 3 commemorat: ΟΥτοι δέ εἰσιν οἱ διττοὶ Εβιωναῖοι, ἤτοι ἐκ Παρθένου ὁμολογοῦντες ὁμοίως ἡμῖν τὸν Ιησοῦν, ἢ οὐχ οὕτω γεγενῆσθαι, ἀλλ' ὡς τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους. Verùm Ebionæorum nomen latius extendisse videri potest. Origenes; ut Ebionæos illos appellet; qvi cum alioqvi de Christi Divinitate rectè sentirent, cum Christiana religione Judaicas cerimonias amplectendas crederent. Qvod qvidem Tomo 2 sub initium significare videtur. Theodoretus de Ebionæis. Τὸν δὲ Κύριον Ιησοῦν Χριστὸν ἐξ Ιωσὴφ, καὶ τῆς Μαρίας ἔφησε γεγεννῆσθαι ἄνθρωπον μὲν ὄντα, ἀρετῇ δὲ καὶ καθαρότητι τῶν ἄλλων διαφέροντα κατὰ δὲ τὸν Μωσαϊκὸν πολιτεύοντα νόμον. Lego πολιτεύονται, neqvc ad Christum referri puto.

N. IV. Εἰσὶ δὲ οὗτοι μετὰ τὸν Πατριάρχην.] Tam Patriarcharum, qvam Apostolorum dignitates, ac vocabula apud Judæos nonnisi post Urbis excidium usurpata videntur. De Patriarchis in Theod. Cod. Lib. XVI Tit. VIII freqvens est mentio. Et qvidem Apostoli Patriarchæ velut assessores ex communi & usitata vocis notione dicti sunt, qvod ad exigendas à Synagogis pecunias ab illo mitterentur: ut ex Cod. Theod. patet L.XIV de Judæis. qvi locus qvod ad Epiphanium illustrandum imprimis confert, hîc adscribendus est: *Superstitionis*, inqvit, *indignæ est, ut Archisynagogi, sive Presbyteri Judæorum, vel qvos ipsi Apostolos vocant, qvi ad exigendum aurum, atqve argentum à Patriarcha certo tempore diriguntur, à singulis Synagogis exactam summam atqve susceptam ad eundem reportent. Qva de re omne qvicqvid consideratâ temporis ratione confidimus esse collectum, fideliter ad nostrum dirigatur ærarium. De cætero autem nihil prædicto decernimus esse mittendum.* De iisdem Patriarchis qvod Epiphanius indicat, non delectu, sed generis successione dignitatem adeptos, ac plerumqve luxu ac delitiis corruptos, Hieronymi authoritate confirmari potest, qvi in Comm. in Cap. III Esa. ad hæc verba: *Et effœminati dominabuntur eis*, ita scribit. *Consideremus Patriarchas Judæorum, & juvenes, si-*

ve pueros, effœminatosqve ac delitiis affluentes, & impletam Prophetiam esse cernemus.

Τοῦτον εἶναι γὰρ ἐκείνου τοῦ πρώτου.] Qvi Christianus fuit, ut ex Actis Inventionis S. Stephani constat. Nec rectè Judaicæ religionis tenacissimus, ac Christiani nominis osor acerrimus à qvibusdam fuisse proditur, qvòd ab eo Saulus utrunqve, hoc est Judaicam legem, & Christianorum odium didicerit: qvæ conjectura levis est. Qvid enim necesse est, à præceptore postremum hoc hausisse Saulum, ac non potius suapte sponte, & aliorum horratu exemploq́ve suscepisse?

N.V. Επίσκοπος Βριγγέλας.] Corn. Fregellæ perperam reddidit.

Γάζα δὲ ἑρμηνεύεται.] Qvæ vulgò Persica vox dicitur, eadem & ab Hebræis usurpata· Ezech. XXVII נינזין sunt אוצרות·

Τὸ κατὰ Ματθαῖον Εβραϊκὸν φυτόν.] Nisi vitii aliqvid ei loco subsit, φυτὸν appellari puto Christi Domini genealogiam, qvæ arboris instar conformari vulgo solet.

N.VII. Παραγίνονται γοῦν εἰς Γάδαρα.) Meminit Gadarenarum Thermarum Eunapius in Jamblicho. Μετὰ δὲ χρόνον τινὰ δόξαν αὐτοῖς ἐπὶ τὰ Γάδαρα, θερμὰ δέ ἐστι λουτρὰ τῆς Συρίας, τῶν γε μετὰ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐν Βαίαις δεύτερα· ἐκείνοις δὲ οὐκ ἔστιν ἕτερα παραβάλλεσθαι· πορεύονται δὲ κατὰ τὴν ὥραν εἰς τὰ Γάδαρα τοῦ ἔτους, &c. Ubi & fontes duos in eo loco fuisse meminit, qvorum alteri Ερως, alteri Αντέρως nomen fuit, ex qvibus puerulos duos cujusmodi videlicet Amores finguntur, Jamblichus Magus excivit. Ut intelligas qvantopere ille locus amatoriis illecebris, ac libidinibus opportunus fuerit.

Ενθα γὰρ τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ.) Eodem Dæmonis artificio factum est, qvod narrat Hieron. Ep. XIII. *Ab Hadriani temporibus usqve ad imperium Constantini, per annos circiter* CLXXX, *in loco Resurrectionis simulacrum Jovis. in Crucis rupe statua ex marmore Veneris à Gentibus posita colebatur; existimantibus persecutionis authoribus, qvod tollerent nobis fidem Resurrectionis, & Crucis, si loca sancta per Idola polluissent.* Nam & Gadarenus ager Christi Domini præsentia ac miraculis celebratus est, Luc. VIII: qvæ sunt illa τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ θαύματα. Qvanqvam & ad medicam aqvarum vim, morborumq́ve remedia possit referri.

Ανδρόγυνα γὰρ ἐκεῖσε.) Mira vocis usurpatio, qva promiscuas utriusqve sexus balneas fuisse significat. Est enim ἀνδρόγυνον λούεσθαι idem ac *promiscuè*. Sic in Const. Apost. L. I. C. IX Ανδρόγυνον γυνὴ πιστὴ μὴ λουέσθω. qvod impurissimi perditissimiqve genus exempli Romæ etiam aliqvando fuit. Adrianus autem, authore Spartiano, *lavacra pro sexibus separavit:*: qvod idem ab Alexandro posteà revocatum. Lampridius: *Balnea mista Romæ exhiberi prohibuit; qvod qvidem jam antè prohibitum Heliogabalus fieri permiserat.* Qvanto prudentius moderatiusq́; Romani illi veteres? A qvibus hoc manavit institutum, *ut filii cum parentibus puberes, vel generi non lavarentur, ne paternæ reverentiæ authoritas minueretur;* ait Ambro. I Off. C. XVIII. & Cic, I Off. At verò non Christiani modò qvilibet, sed etiam, qvod mirandum, ac detestandum magis est, Clerici ipsi cum mulieribus plerumqve lavare consveverant. Qvæ flagitiosa licentia cum in Christianis omnibus; tum in posterioribus istis Canonum severitate coerceri opus habuit. In Laod. Can. XXX. Οτι οὐ δεῖ ἱερα-

τικὸς ἢ Κληρικὸς, ἢ Ασκητὰς ἐν βαλανείῳ μετὰ γυναικῶν ἀπολούεσθαι, μηδὲ πάντα Χριστιανὸν ἢ λαϊκὸν. Idem & in Trullano vetitum est Can. LXXVII. Qvod seqvitur, κατὰ συγκυρίαν imposuit Cornario, qvi Sycyriam locum esse credidit; Nam συκυρίαν anteà legebatur, non tamen Συκυρίαν majusculo Σ, ut qvidam asserit.

Διιὼν ἐν τῷ ἀέρι.) Corn. *deambulans in aere.* Sed ὁ ἀὴρ balnei pars est, ut ex Galeno ad Galauc. pridem observatum ab eruditis hominibus; etsi non satis liqvet qvæ pars illa sit. Nos interim *solium* reddidimus.

Η δὲ ἑαυτὴν ἐσφραγίσατο.) Hîc Illustrissimum Annalium Conditorem insectatur Casaubonus; qvod salutaris illius signi virtute Christianam mulierem è tanto castitatis periculo liberatam ab Epiphanio dici putet. Qvod Epiphanium voluisse negat; Sed nec ullam in signo Crucis ad efficienda miracula propriam inesse virtutem: Neqve vero aliter qvam ut piam ceremoniam adhibitam in Ecclesiâ veteri, qvæ orationi adjuncta animos fidelium ad Christi crucem eveheret. Tum ita subjicit. *Qvis negare audebit aliud hoc esse, qvàm qvod scribit Baronius dicere Epiphanium signi crucis virtute, illam mulièrculam fuisse periculo ereptam?* Hæc ille. Sed qvàm iniqva sit, ut in plerisqve aliis, Casauboni illa castigatio, qvamqve oscitanter hanc Epiphanii historiam legerit, ex eo satis apparet, qvod Num. VIII scripsit Epiphanius: ὡς οὖν κατίσχυσαν οἱ γόητες. διὰ γὰρ τῆς σφραγῖδος τοῦ Χριστοῦ καὶ πίστεως ἐβοηθήθη ἡ γυνή. τοῦτο τρίτον τῷ Ιωσήπῳ κατηχήσεως ἔργον ἐγίνετο, ὅτι οὐκ ἴσχυσεν, ἔνθα ὄνομα Χριστοῦ, καὶ σφραγὶς σταυροῦ, φαρμακείας δύναμις. Qvid aliud Epiphanius narrat, qvam crucis præcipuè signum, & invocationem nominis Christi mulieri præsidium attulisse? Infinita sunt antiqvorum PP. testimonia, qvibus illud, qvod Casaubonus negat, efficitur? veterem Ecclesiam vim qvandam salutari Crucis signo tribuisse. Cætera ut omittam, unus omnium instar erit Nazanzeni locus ex Orat. III con. Julianum. Ubi perfidum illum Transfugam narrat, summo suo in metu ac discrimine ad crucis confugisse signum, eoqve Dæmones fugasse. Ἐπὶ τὸν σταυρὸν καταφεύγει, καὶ τὸ παλαιὸν φάρμακον, καὶ τούτῳ σημειοῦται κατὰ τῶν φόβων, καὶ βοηθὸν ποιεῖται τὸν διωκόμενον, καὶ τὰ ἑξῆς φρικωδέστερα· ἴσχυσεν ἡ σφραγίς· ἡττῶνται οἱ Δαίμονες· λύονται οἱ φόβοι. Nec absimile eo, qvod de sancta Justina proditum est, qvæ cum à Juvene qvodam ab libidinem Cypriani Magi artibus pelliceretur, immissum sibi Dæmonem eodem Crucis signo repulit: qvod ex Eudociæ Augustæ Orat. de S. Cypriano refert Photius N. CCCCLXXXIV. τούς τε βιαιοτάτους, καὶ χαλεπωτάτους τῶν δαιμόνων πέμψας ἐπὶ τὴν παρθένον, καὶ ἡ σχυμμένους, καὶ νενικημένους τοῦ σταυροῦ τῷ τύπῳ ἐξ αὐτῶν ἐκείνων ἀναμαθών. Igitur τοῦ σταυροῦ τῷ τύπῳ perinde ut altera illa, Justina Dæmonem fugavit. Neqve Crucis duntaxat expressa figura, sed etiam, B. Mariæ Virginis invocatione, ut Nazanzenus Orat. XVIII scriptum reliqvit: Καὶ τὴν παρθένον Μαρίαν ἱκετεύουσα βοηθῆσαι παρθένῳ κινδυνευούσῃ: *Et Virginem Mariam ROGANS, ut periclitanti virgini opem ferret.* Qvæ tanti Patris authoritas hodiernæ sectæ imperitiam, impietatemqve condemnat.

N. IX. Ὑποληφθεὶς δὲ τελευτᾷν.) Antea legebatur ὑπολειφθείς. Vertit enim Corn. *relictusq; velut moriturus.* Nos ex Regio Codice ὑποληφθείς restituimus. Qvod & narrationis series postulat. Neqve enim moribundum Judæorum, cognati deseruerant; qvos Mysticum illud insusurrasse dicit. Hîc Epipha-

nium otiosus qvidam nugator nimiæ credulitatis accusat, qvòd falsa Iudæi unius aut alterius narratione inductus existimaverit, morituris omnibus mysterium illud in aurem immurmurari; Scribit enim τὸ παρ' αὐτῶν ἀεὶ μυστηριωδῶς μινόμενον. Verùm ut hæc mera fabula sit, nullam omninò sanctissimus Pater culpam hac in re sustinet; qvi qvod à fide dignis hominibus acceperat, simpliciter, uti narratum sibi erat, nullo suo interposito judicio retulit. Qvid est autem cur de Christo plerosqve id sibi Iudæorum persvasisse non putemus? Neqve enim mentitum fuisse Iosephum Comitem vel Calvinianus iste nisi impudenter finxerit.

N. XI. Οὕτως ἐπιτελεῖν προβαλλόμενος.] Variis modis explicari verba ista possunt: Sive eo sensu, qvem reddidimus: sive qvem Cornarius expressit: *Sic enim se facere prætendebat.*

Καὶ Ἀζανιτῶν τῶν παρ' αὐτοῖς.] Iudæi חזן vocant Synagogæ ministrum, vel æditum. Vide Eliam in Thisbi.

Κόμητα γὰρ αὐτὸν κατέστησε.] Comitum dignitas nudus sine magistratu ac functione plerumqve titulus fuit; ut ex Theodosiano Codice constat. Hanc Constantinus plerisqve, ut refert Eusebius, concessit. Eadem per honorarios codicillos à Principe conferebatur. Qva de re ad Themistii Orat. IV. pluribus disputavimus. Ubi ejusmodi codicilli δέλτοι σφυρήλατοι appellantur à Themistio. In qvo ridicula est Anonymi Conjectoris, qvi de Suburbicariis nuper scripsit, oscitantia cum pari impudentia conjuncta. Scripserat Themistius Oratione illa IV. Pag. Edit. nostræ 117, se, cùm posset omnibus illis ex Imperatoris liberalitate commodis, ac voluptatibus, delitiisqve perfrui, ὁπόσα ταῖς δέλτοις ἀκολουθεῖ ταῖς σφυρηλάτοις; hoc est, *qvæ tabulas illas conseqvuntur malleo ductiles*, communibus illis fructibus fuisse contentum, qvos cives cæteri publicis tesseris atqve Imperatoris largitione conseqverentur. Hoc in loco δήλτους σφυρηλάτους Conjector nihil aliud qvam tesseras esse contendit. Verum qvid esse potest absurdius, qvàm ex tesseris illis frumentariis credere μακρὸν illum κατάλογον τῆς τρυφῆς, καὶ τῆς εὐπαθείας redundare posse? Præsertim cùm, uti dixi, tesserarum illa commoda, qvæ cùm cæteris communia caperet illis opponat, qvæ ταῖς δέλτοις ἀκολουθεῖ ταῖς σφυρηλάτοις. Age verò; cum Orat. VI P. 166, negat ἐπ' ἐκείνῃ τῇ δέλτῳ, qvâ πολιαρχίαν, hoc est Urbis Præfecturam obtinuerat, gloriari sese; sed de aliâ potius, ἣν οὐκ ἐποίησαν ἐλεφαντουργοὶ οὐδὲ χρυσοχόοι, hoc est Imperatoris filio, qvem parens fidei suæ commiserat, estne ut frumentariam tesseram Conjector hic somniet? Ut ad Iosephum redeam, confer cum hoc loco qvæ Eusebius II & III de vita Constantini refert qvanto hic constituendarum ubiqve Ecclesiarum studio flagraverit, utqve easdem publicis sumptibus exædificari voluerit.

N. XII. Κανούβιον ὕδωρ.] Forte Κουκούμιον. Habes hic aqvæ benedictione consecratæ usum insignem atqve fructum. Cui, cùm hæc scriberem, affine qviddam ac geminum occurrit apud Photium, N. XCVI, ex Georgio Alexandrino in Actis S. Chrysostomi. Ubi inter cætera Eucliæ cujusdam filium refert à B. Chrysostomo aqvæ, cui signum Crucis impresserat, aspersione desperatissimo ab morbo liberatum.

N. XIV. Οὗ ἡ γεῦσις ἦν τοῦ Μάννα.] Qvi tam absurda interpretatione fucum huic

loco faciebant Hæretici, ad ea respiciebant, qvæ Exo. XVI & Num. XI de Manna leguntur: cujus gustus fuisse dicitur, ὡς ἐγκρὶς ἐν ἐλαίῳ. Sed nec minus ridicule nostri temporis Hæretici qvidam vocem ἀκρίδας depravare conati sunt.

N. XV. Χρῶνται δὲ καὶ ἄλλαις τισί.] De Libro, qvi Περίοδοι Πέτρου inscriptus erat, meminit Athan. in Syn. & inter Apocrypha cum aliis recenset. Veluti sunt Περίοδοι Πέτρου, Περίοδοι Ἰωάννου, Περίοδοι Θωμᾶ, Εὐαγγέλιον κατὰ Θωμᾶ, Διδαχὴ Ἀποστόλων, Κλημέντια, &c.

N. XVIII. Ἀπό τε Ναβατέας.] Corrupta vox est Ναβατέας. Neqve enim iis in locis Nabatea ulla, nisi fallor. Nabathæa qvidem, sive Nabatæa Arabiæ felicis regio est, aut ei certe proxima, hoc est Petrææ pars. Qvare non dubito qvin Batanea hoc loco legendum sit. Qvæ est Syriæ regio Palmyrenæ vicina, & Paneadi: Ptolem. Steph. Βατανέα σωμοινία Συρίας ἡ καὶ Βατανέα ἑνικῶς. Adde & in Og regno fuisse. Hinc pro eo, qvod Hebræi, Græciqve Og regem Basan appellant, Chaldæus מתנן habet, qvod ad Bataneæ vocabulum accedit, ut ad XII Jos. Masius observat, In eodem Basanitico tractu fuit & Edrai אדרעי Græce Ἀδραΐ. Qvam Adram Ptolem. putat idem Masius. Qvæ in Cœlesyria à Ptolom. numeratur.

N. XVIII. Τὰς δὲ Προφήτας λέγεσι συνέσεως.] Intelligentiæ Prophetas non veritatis appellatos ideo crediderim, qvòd tametsi rerum altissimarum intelligentia essent, sapientiaqve præditi, non tamen mendacio omni caruerint.

N. XIX. Ἦλθεν Ἰωάννης ἐν ὁδῷ.] Hæc verba ἐν ὁδῷ δικαιοσύνης, vel ab Epiphanio inserta, vel Librariorum vitio intrusa sunt.

N. XX. Παρθένος δὲ καλεῖ.] Vide omnino qvæ eruditè ad illum Esaiæ locum differit Hieron. de voce עלמה, in qva calumniari Judæi solent. Sed & Basilius ad VII Esa. eodem argumento adversus Judæos utitur, qvo Epiphanius Ebionitas redarguit. Qvòd, nisi parituram Virginem Propheta significasset, frustrà tanqvam signum illud ipsum Regi denunciasset.

Ὡς καὶ αὐτὸς Ησαΐας.) Hunc Esaiæ locum, qvem de Christi Domini generatione, ac sacrosanctæ Virginis partu intelligit Epiphanius, Patres omnes ad spiritalem Ecclesiæ partum referunt; qvæ sine ullo dolore, pene momento infinitos Christo filios peperit, paritqve qvotidie. Ita D. Hieron. Theodoretus, Cyrillus, Euseb. Lib. I. Eccles. Hist. Cap. IV, aliiqve complures.

Ὡς καὶ Ἱερεμίας πρὸς αὐτόν.) Neqve hic locus ad Christum propriè pertinet: tametsi pleriqve PP. ad eum sensum traxerint; qvos reprehendit Hieronymus. Cujus qvidem interpretationis causam attulit LXXII lectio: qvi ab Hebræo & Vulgata discrepant. Nam Hebraica vox אנוש inscrutabile, sive desperabile significat. At ille אנוש hoc est *homo* legerunt.

N. XXI. Καὶ τῷ βουλομένῳ τὰς χεῖρας.) Leg. τῷ μὴ βουλομένῳ.

N. XXIV. Πάλιν δὲ ὁ αὐτός.) Hanc Joannis historiam, qvam à Polycarpo acceperat, refert Iren. Lib. III. Cap. III. & Euseb. Lib. III. Hist. Cap. XX. Sed Cerinthum, non Ebionem Hæreticum illum fuisse consentiunt omnes. Qvare μνημονικὸν est σφάλμα Epiphanii nostri.

Ὁ δὲ Ὀλεάριος.) Ergo Olearius appellatus est vestimentorum custos, ἱματιοφύλαξ. An idem & oleum præbebat, & vestimenta servabat? An ἀπολι-

ριον legendum? Nam & ἀποδυτήριον Latinè *spoliarium*. In Veteri Lex. *spoliaria exteriores balneorum cellulæ*.

N. XXV. Βαρνάβαν δὲ μετακληθέντα.) Barnabas Prophetæ vel Prophetiæ filium sonare videtur. Sed à Syriaca voce ביא deducitur qvæ est *consolari*. Itaqve Syrus Paraphr. ברא דבוויאא reddidit.

Παντὶ δέ τῳ δῆλόν ἐςι.) Cittim, vel Cetim nomine Cyprios propemodum omnes intelligunt. Sed & Macedones eadem voce comprehendi putant. Sanè qvidem Citium oppidum Macedoniæ fuit, apud Liv. L. 42. Qvin & Cilicia. Qvod verius nonnulli suspicantur. Postremo Romam atqve Italiam eodem illo vocabulo complectuntur. Mihi probabile videtur Cetim, aut Citiæos propriè Cilicas esse, & ab iis propagatos Cyprios. Nam Cetis & Citia Ciliciæ regiones duæ sunt apud Ptol. Qvòd autem per Cyprum, aut Ciliciam Græci Romaniqve in Syriam ac Palæstinam tenderent, ideo *de terra Cetim egressum* dici in I Mac. Alexandrum, qvod ê Cilicia, ubi & Darium vicit, in Syriam exercitum duxisset. Ad hæc cum Citiæi illi ptopriè dicti ac vicini, Occidentalium essent omnium Syris notissimi. fieri potest, ut hoc ipsum Cittiæorum nomen plerisqve aliis Græciæ populis accommodaverint. Qvemadmodum Indorum appellatio à majoribus nostris ad remotos omnes ab Orbe nostro populos est translata.

Τι ἐταχύνατε σήμερον.) Exod. II. com. 18. τιότι ἐταχύνατε τοῦ πραγμένεσθαι τήμερον; Apud Epiphanium voculæ istæ ἐπ' αὐτὸν commodum nullum sensum reddunt nisi ἐς αὐτὸν ἔφασαν substituas.

N. XXVI. Καθάπερ χαλινὸς, &c.] Leviter depravatus hic locus est. Fortasse leg. est ὡρίσθη.

N. XXVII. ὅπερ ἔφη ἡ Σεπφώρα.] Mirifica est loci istius interpretatio, qvam Epiphanius affert, qvæ ex LXXII lectione petitur. Nam Hebræi & Latini codices: *Sponsus sangvinum tu mihi es*, ob circuncisionem, habent. LXX verò longè alia reddiderunt.

Οτι θελήσουσιν εἰ ἐγένοντο.] Neqve hîc cum Hebræo LXX consentiunt. Vulgata nostra. *Et vestimentum mistum sangvine erit in combustionem, & cibus ignis*. Pro qvo Græci, καὶ θελήσουσιν εἶναι πυρίκαυςοι.

N. XXVIII. Επειτα ἵνα δείξῃ, ὡς οὐκ ἦν ὁμοούσιον.] Apollinaris carnem Christi ab æterno fuisse, nec ex Virgine natam asseruit, Gregor. Nazianz. Orat. XLVI. Διαβεβαιοῦται γὰρ μὴ ἐπίκτητον εἶναι τὴν σάρκα κατ' οἰκονομίαν ὑπὸ τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ προσληφθεῖσαν ἐπὶ μεταςαχειώσει τῆς φύσεως ἡμῶν, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς ἐν τῷ υἱῷ τὴν σαρκώδη ἐκείνην φύσιν εἶναι, &c.

Λάβε σοι τόμον χάρτου.] Vox χάρτου abest à vulgata LXX Interpretum editione. Sed in aliis olim, ut apparet, lecta. Basilius autem τόμον καινοῦ μεγάλου.

N. XXXI. Τὸ ἀκατέργαςον γὰρ γολμή.] Mirum unde hanc Hebraice vocis notionem acceperit גולם magistris est גוף מאין בו כל צורותיו ולא נגמר ut ait Kimchius. Item vas nondum perfectum. Unde & per translationem האדם הרק מאין חכמה *Homo sapientiæ inanis, ac fatuus*. Radix ipsa glomerare, & in massam redigere significat. Qvo sensu גולם pro *massa incondita*: Unde Latina vox *glomus*. Sed pro χόνδρῳ, atqve alicæ, similæve grano nunqvam legi.

Τῷ δὲ Ησαΐᾳ πρὸ ἑπτακοσίων.] Qvam Chronologiam adhibuerit Epiphanius

nius, eqvidem neſcio. Euſebius verò ab anno Achaz IX, in qvem vaticinium illud coniicit Noſter, ad Natalem Chriſti annos colligit IↃccXLVIII. Nam nonus Achaz adſcribitur anno cIↃccL. XVIII. Natalis Chriſti cIↃ cIↃ XV. Intervallum anni IↃccXLVIII.

Ἵνα δείξῃ τῷ Μαρίαν.] Hebræi qvidam; utputa Aben Ezra, & David Kim. in hunc locum, Prophetiſſam illam Eſaiæ uxorem interpretantur, qvæ qvod Prophetam virum habuerit, Prophetiſſa nuncupetur. Hieron. partim per Prophetiſſam Spiritum ſanctum, partim B. Virginem intelligit, qvod & Baſilius, aliiqve ſeqvuntur.

Τῷ γὰρ ἐνάτῳ ἔτει.] Multa hoc loco adverſus & rationem temporum, & Scripturam commiſſa ſunt, ſive Librariorum vitio, ſive Authore ipſo aliud agente. Iſaiæ vaticinium illud anno IX Achaz editum fuiſſe putat. Eundem porrò annos regnaſſe XIV, ac tùm Ezechiam, cùm Iſaias vaticinatus eſt, annos XI habuiſſe. Qvod ſi verum eſt; bimulum fuiſſe oportet Ezechiam, cum pater ipſius regnum cœpit. Atqvi ut is XIV duntaxat annos regnaverit, non plus XVI annis habuit Ezechias, qvem tamen XX annos natum, cum regnare cœpit, fuiſſe paulo poſt ſcribit. Revera autem XXV habuit: IV Reg. XVIII, & II Par. XXIX. Qvare poſtremum illud manifeſtè cum Scriptura pugnat. Ut & illud qvod aſſerit Achaz annos regnaſſe XIV, cui XVI Scriptura tribuit IV Reg. Cap. XVI. 2. Neqve verò minùs cætera falſa ſunt. Hoc enim oraculum, qvod Iſaiæ VII legitur: *Ecce Virgo concipiet, &c.* ſub illud tempus pronunciatum eſt, qvo Raſin rex Syriæ, & Phacee filius Romeliæ rex Iſraël adverſus Achaz exercitum duxerunt. Jam verò Achaz anno Phacee XVII regnare cœpit. IV Reg. XVI. 2. Igitur mortuus eſt Phacee anno Achaz IV; qvi Joatham XX Cap. XV dicitur, hoc eſt ab exordio regni Joathan: qvi annis XVI regnavit, eod. cap. comm. 33. Paulo verò poſt vaticinium illud, Teglathphalaſar Aſſyriorum rex, cujus opem Achaz imploraverat, vaſtatâ Syria Raſin interfecit. Cap. XVI. Diu itaqve ante IX Achaz illud ab Iſaia prædictum eſt: atqve, uti credibile eſt, ſub illius exordium, aut ſaltem uno alterove pòſt anno.

Ἦν δὲ Σάββατον δευτερόπρωτον.] Vetus illa qvæſtio eſt, qvid ſit Σάββατον δευτερόπρωτον; de qva ſanctorum PP. variæ ſunt, ac diſcrepantes ſententiæ: Sed imprimis Iſidori Peluſiotæ Epiſt. CX Lib. III, Chryſoſtomi Homil. XXXIX in Mat. & Epiphanii cùm hoc loco, tùm Hæreſi LI, Num. XXXI. Qvorum qvidem opiniones utcumqve cum rei veritate conſentaneæ ſunt, ab recentioribus qvibuſdam parum fideliter expreſſæ ſunt. Nam ut ab Iſidoro exordiar, in Annalibus Eccleſiaſt. anno Chriſti XXXII Num. II, Iſidori hæc refertur, approbaturqve ſententia: Σάββατον δευτερόπρωτον *illam fuiſſe diem, qvæ poſt primam Azymorum mox ſeqvitur; ſicqve dictum Sabbatum ſecuudo-primum, ſeu Sabbatum ex Sabbato; adhuc inſuper, qvòd eadem dies incidiſſet in Sabbatum hebdomadarium, duorum feſtorum conjunctione dictum eſſe Sabbatum Sabbatorum.* Subijcit deinde: eandem eſſe & Epiphanii ſententiam: imò & Suidæ, *dum*

ait fuisse eam diem secundam Paschatis, quam tamen nominat primam Azymorum. Sed in iis verbis duo sunt ex Isidoro contra Isidori mentem, & orationem allata. Alterum; Sabbatum secundo-primum diem illam appellari, quæ post primam Azymorum mox sequitur. Isidorus enim perspicuè primam ipsam Azymorum diem Sabbatum ait esse δευτερόπρωτον; quod Sabbatum ideo vocatur, quia Judæi festa omnia Sabbati nomine complecti solent. Δευτερόπρωτον verò propterea dicitur, quòd secunda sit à Paschate, & Azymorum prima. Isidori verba sunt. Δευτερόπρωτον εἴρηται, ἐπειδὴ δεύτερον μὲν ἦν τοῦ Πάσχα, πρῶτον δὲ τῶν Ἀζύμων, ἑσπέρας γὰρ θύοντες τὸ Πάσχα, τῇ ἑξῆς τὴν τῶν Ἀζύμων ἐπανηγύριζον ἑορτὴν, ἣν καὶ δευτερόπρωτον ἐκάλουν διὰ τὸ, ὡς ἔφην, δευτέραν μὲν εἶναι τοῦ Πάσχα, πρώτην δὲ τῶν Ἀζύμων. Manifestè primam ipsam Azymorum diem δευτερόπρωτον nominat, eam videlicet, sub cujus priorem vesperam immolatum est Pascha: non ab illa secundam, ac proximam. Isidori verba suo more Suidas exscripsit. Alterum, quod ab Isidori sententia abhorrere dixi, illud est: Quod in eandem diem Sabbatum legitimum, & hebdomadarium incidisset, ob id Sabbatum Sabbatorum appellatum fuisse. Sed ejusmodi nihil ab Isidoro dicitur. Hoc unum, ut rationem redderet, cur Sabbatum prima illa dies Azymorum nuncupetur; subjunxit: Sabbatum à Judæis festum omnem diem vocari: indeque loquendi genus illud manasse, Σάββατα Σαββάτων: quoniam accidebat interdum, ut alicujus festi principium, aut finis in hebdomadarium Sabbatum incideret: quemadmodum apud Christianos Natalis Christi, hoc est Epiphania, in Dominicum incurrit. Οὕτω καὶ παρ' αὐτοῖς ἡ καὶ ἡ πανήγυρις τῷ Σαββάτῳ συνέπιπτε, σάββατα σαββάτων ἐκαλεῖτο. Corrigendum εἰ καὶ ἡ πᾶν. Quare non eo anno, quem Lucas commemorat, concursum illum incidisse scribit Isidorus; sed aliâs potuisse, cum Sabbata Sabbatorum vocarentur. Isidori locus necessariò adscribendus est. Εἰ δὲ Σαββάτῳ εἴρηται, μὴ θαυμάσῃς. Σάββατον γὰρ πᾶσαν ἑορτὴν καλοῦσι. καὶ διὰ τοῦτ' εἴρηται, Σάββατα Σαββάτων, ἐπειδὴ ἔθ' ὅτε, ἢ ἡ ἀρχὴ τῆς πανηγύρεως, ἢ τὸ τέλος συνέπιπτε τῷ τῆς ἑβδομάδος Σαββάτῳ. Nec minus hallucinatus est Scal. qui L. III Isag. Can. Isidorum refert Sabbatum δευτερόπρωτον opinari tertiam esse Azymorum diem. Nam disertè primam Azymorum definit Isidorus: secundam vero offerendo novarum frugum manipulo constituit, quam tertiam à Paschate vocat, uti primam Azymorum, quam & δευτερόπρωτον nominat, secundam. Si quidem Paschatis primam diem totum ipsam Parascevem appellat, cujus ad vesperam agnus immolabatur. Proxima est Chrysostomi sententia. Hic Homil. XXXIX in Mat. τί δέ ἐστι, inquit, δευτερόπρωτον; ὅταν διπλῆ ἡ ἀργία ᾖ καὶ τοῦ Σαββάτου τοῦ Κυρίου, καὶ ἑτέρας ἑορτῆς διαδεχομένης. Σάββατον γὰρ ἑνάσην ἀργίαν καλοῦσι. Maldonatus ad Matth. XII Chrysostomum existimasse scribit; Sabbatum secundo-primum esse, quod proximè sequeretur festum aliquod, quod in feriam VI incidisset. Verum è contrario Sabbatum illud esse censet Chrysostomus, quod festum aliud antecedit, id quod Græca illa demonstrant, καὶ ἑτέρας ἑορτῆς διαδεχομένης. Quanquam

Theoph. ad Luc. Cap. VI Chryſoſtomi ſententiam eodem, qvo Maldonatus, modo intellexiſſe videtur, ſi, uri ſolet, Chryſoſtomum ſecutus eſt. Tertius eſt Epiphanius noſter; qvem eodem loco Maldonatus aſſerit Sabbatum δϐτερόπρωτον ſtatuiſſe VIII diem Azymorum. Sed hoc qvidem loco longè aliud docet Epiphanius. Etenim Sabbatum illud, qvod ab Azymorum prima die proximum eſt, δϐτερόπρωτον Sabbatum dici putat. At Hæreſi LI, Num. XXXI, aliter ſtatuit, tametſi perobſcurè loqvitur. Ibi enim cum duplex Sabbati genus eſſe dixiſſet, alterum hebdomadarium, & antiqvum, qvod πρῶτον vocat: alterum legitimum; ſive feſtivum, qvod δϐτερον putat, cujuſmodi Azymorum dies fuit, paulo pòſt addit δεύτερον illud in ſeptem revolutum appellari πρῶτον. Ubi neſcias utrum Azymorum VII diem Sabbatum δϐτερόπρωτον eſſe definiat, an feſtum ipſum Pentecoſtes, qvod & Maldonatus cæteris omnibus præfert: de qvo ſuo loco dicemus. Jam vero nullus propriè Azymorum dies VIII fuit; cum celebris ipſa intra ſeptenos dies ſteterit, ut ex Levit. XXIII, & Exo. XII conſtat. Niſi forte, uti Paſchatis octo dies interdum numerari ſolent, eo qvod Paraſceve ipſa, cujus, ſub veſperam agnus immolatur, primus Paſchatis dies habetur, qvod ex Iſidoro ſupra monuimus; ſic etiam Azymorum prima dies eadem illa Paraſceue cenſeatur. Qva ratione Joſep. Lib. II Orig. Cap. V Azymorum feſtum diebus VIII celebrari dixit. Illud Maldonati ſatis mirari non poſſum, qvod de eadem qvæſtione ex ſua opinione illo in loco differit. Refellit enim Epiphanii, aliorumqve ſententiam; *qvi Sabbatum ſecundo-primum diem aliqvem Azymorum interpretantur. Nec enim die XV, aut XX Martii ſpicæ maturæ eſſe potuerunt. Qvod enim qvidam adnotaverunt, in Palæſtina eo tempore propter vehementem calorem ſegetes ſolitas matureſcere, fictum eſſe arbitror. Nam feſtum primitivorum celebratur qvinqvageſimo die poſt Paſcha; celebratur autem ſimul atqve prima falx in meſſem mittebatur. Non ergo poterant in feſto Azymorum, id eſt qvinqvaginta antè diebus, ſegetes eſſe maturæ.* Hæc ille. Negat itaqve ipſis Azymorum diebus maturas fuiſſe ſegetes, cum qvinqvageſimo primum poſtea die falcem immiſerint. Qvæ qvidem non falsò tantum dicta, ſed & Scripturæ manifeſtè contraria ſunt. Qvis neſcit ſecunda Azymorum die novarum frugum manipulum oblatum fuiſſe? qvemadmodum Levit. XXIII. II præcipitur, ממחרת השבט; hoc eſt ſeqventi poſt Sabbatum (ſive feſtum, id eſt Azymorum primam,) die, τῇ ἐπαύριον τῆς πρώτης, ut recte LXX reddiderunt. Ab hoc vero die, hoc eſt à II Azymorum VII, hebdomadas numerabant: qvibus evolutis, qvinqvageſimo demùm die non ſpicas, aut manipulos; ſed primitivos panes offerebant: eumqve, עצרת, hoc eſt clauſulam appellabant, ſive poſtremam celebritatis diem. In qvo Joſephus errat; qvi Lib. III. Αρχ. Cap. X ita ſcribit: τῇ Πενληκοςῇ, ἣν Ἑβραῖοι Ασαρθὰ καλοῦσι, σημαίνῃ δὲ τοῦτο πενληκοςὴν. Aſſartha, hoc eſt עצרתא πενληκοςὴν interpretatur, haud rectè De ſegetum maturitate, qvod obiicitur, refellit Iſidorus his verbis. Ev

ἐκείνῳ γὰρ τῷ καιρῷ μόνῳ καρηβαροῦσιν οἱ ἀστάχυες, καὶ κέκλινται ὑπὸ τοῦ καρποῦ, καὶ τῆς πρὸς ἄμητον ὥρας, οἱονεὶ τὴν δρεπάνην ἐφ' ἑαυτοὺς καλοῦντες. Qvanqvam non desunt, qvi de hordei messe duntaxat illud accipiant. Utcunqve sit, τῇ δευτέρᾳ τῶν Αζύμων עומר hoc est manipulus oblatus est. In qvo corrigendus est Isidorus, qvi τῇ τρίτῃ τῶν Αζύμων, hoc est tertia, manipulum oblatum fuisse narrat. Scripsit enim, aut scribere certè debuit, τῇ τρίτῃ τοῦ Πάσχα, hoc est tertio à Paschate die, qvod XIV die celebrabatur. Hæ sunt præcipuæ Veterum PP de Sabbato δευτεροπρώτῳ sententiæ. Ex qvibus verisimillima est Epiphanii prior illa, qvam hoc loco tradit; Sabbatum illud, qvod post primam Azymorum incidit, δευτερόπρωτον, dici. Vera autem procul dubio illa est, qvæ in VI de Emend. Temp. & in Isag. Can. explicatur; δευτερόπρωτον Σάββατον primùm esse Sabbatum, qvod ἀπὸ τῆς δευτέρας τῶν Αζύμων. Nam secunda die Azymorum novarum frugum manipulum offerebant. A qvo die deinceps VII hebdomadas computare jussi sunt. Qvarum Sabbata ἀπὸ τῆς δευτέρας τῶν Αζύμων, id est ab Omer cognominata sunt. Veluti primum Sabbatum, qvod proximè τὴν δευτέραν τῶν ἀζύμων seqvitur, vocatur δευτερόπρωτον. Secundum δευτεροδεύτερον: Tertium δευτερότριτον, atqve ita deinceps. Qvod uberius explicatum habes in Isag. Canon. Pag. 281. Hac enim interpretatione melior afferri nulla potest.

Τὸ δὲ διὰ τὰς ὑποπιπτούσας τῆς κατὰ σελήνην.] Judæorum festa Sabbata & ab iis, & ab Ethnicis appellata, nemini dubium est. De iis luculentus est apud Clem. Alex. locus Strom. VI, ex Petri concione qvadam. Μηδὲ κατὰ τοὺς Ιουδαίους σέβεσθε. καὶ γὰρ ἐκεῖνοι μόνοι οἰόμενοι τὸν Θεὸν γινώσκειν οὐκ ἐπίστανται, λατρεύοντες Αγγέλοις, καὶ Αρχαγγέλοις, μηνὶ, καὶ σελήνῃ· καὶ ἐὰν μὴ σελήνη φανῇ, Σάββατον οὐκ ἄγουσι τὸ λεγόμενον πρῶτον· οὔτε νεομηνίαν ἄγουσιν, οὔτε ἄζυμα, οὔτε ἑορτὴν, οὔτε μεγάλην ἡμέραν. Qværit Casaubonus Exercit. XIV. N. IV qvid sit Sabbatum primum: idqve obscurum videri sibi fatetur. In qvo Scaligeri interpretationem tacite refellit, qvi Lib. III. Isag. Cano. Pag. 223. sublatis his vocibus, τὸ λεγόμενον πρῶτον, Sabbatum hoc loco pro νεομηνίᾳ, ἐνῃ καὶ νέᾳ, adeoqve festis omnibus usurpari scripserat. Qvod est absurdum. Nam Sabbatum illud τὸ λεγόμενον πρῶτον, aliud esse debet ab ordinariis Sabbatis, ac Neomeniis. Eqvidem Sabbatum illud primum esse suspicor, Neomeniam Tisri, qvæ majori, qvàm cæteræ omnes Neomeniæ, cultu ac religione celebrabatur. Erant qvidem Neomeniæ mensium omnes solennes ac festæ; sed eatenus, ut in iis præcipua qvædam sacra, ac ceremonias obirent; non ut ab opere feriati essent. Sola Tisri Neomenia, qvod & festum Tubarum, clangorisqve vocatum est, התרועה, ab servili opere nominatim excipitur Levit. XXIII, 24. *Mense septimo, prima die mensis, erit vobis Sabbatum, memoriale clangentibus tubis, & vocabitur sanctum. Omne opus servile non facietis in eo, & offeretis holocaustum Domino.* Qvare eadem fuit illius diei ratio, qvæ primæ, ac secundæ Azymorum Pentecostes, Scenopegiæ, qvibus qvidem nullum opus servile fieri licebat, tametsi qvæ ad victum necessaria forent præparare fas fuit. Qvod de

Azymorum festo disertè cautum est Exo. XII 16. *Dies prima erit sancta, atqve solennis, & dies septima eadem festivitate venerabilis. Nihil operis facietis in eis, exceptis iis, qvæ ad vescendum pertinent.* Sabbatis verò ne ea qvidem parare fas erat, qvæ ad victum pertinerent, ut ex Cap. XXI Exodi com. 29, & XXXV, 3 colligitur. Vide Tract. שביתת יום טוב, in I. Par. Jad Rambam. Mirum est igitur qvod Tertull. Lib. con. Judæos, cap. IV, præceptum de observando Sabbato, qvod Exo. XX, & Deuter. V. scisitur, ita concipit: *Memento diem Sabbatorum sanctificare eum. Omne opus servile non facietis in eo, præterqvàm qvod ad animam pertinet.* Sed primum illud de primæ diei azymorum observatione cum altero de Sabbato imprudens permiscuit.

Ετι δὲ τὴν μίαν νηστείαν.] Jejunia in Hebræorum Calendario notantur XXVI. Sed neqve festa, neqve ab opere vacua, ac Sabbata fuerunt, præter X Tisri, qvo die festum כפורים sive expiationis cum jejunio celebratum est; Levit. XVI 31. Atqve hæc est μεγάλη νηστεία, qvam inter Sabbata refert Epiphanius. Tum enim operis nihil faciebant: com. 29. De minore Jejunio nondum certam rationem expedire potui. In Kalendario Hebræorum, qvod Sigonius, ac Torniellus ediderunt; die Adar XIV Jejunium Esther cum Mardochæi festo, qvod erat *Phurim*, hoc est *Sortium* minus, incidit. Qvod proinde Jejunium minus existimari possit. Verum summovendum hoc jejunium in XIII Adar, ut à Munstero, & Genebrardo factum est: qvod & Scripturæ authoritate constat. Nam Esther Cap. IX 22, XIV, & XV mensis Adar inter Judæorum festa sanciuntur: uti sint *dies illi epularum, ac lætitiæ.* Non igitur XIV die jejunabant. Qvare de minore illo Jejunio, qvod una & festum, sive Sabbatum sit, amplius qværendum videtur.

Ητοι ἐν δευτέρᾳ Σαββάτων.] Tres duntaxat hebdomadis ferias commemoravit, 2, 3, & 4. Sed una etiam cæteras συνεκδοχικῶς complexus est. Neqve enim est ulla ratio, cur à cæteris eæ solennitates arceantur. Nam certorum dierum superstitio illa, qvam Judæi observant, & in Jad Rambam exposuit, nihil ad hunc locum facit. De qva alias differemus. N. XXX.

Οπότε καὶ οἱ εἰδωλολάτραι.] Hieron. ad Cap. Hier. X. *Multarum*, inqvit, *ex qvadam parte gentium, & maximè, qvæ Judææ Palæstinæqve confines sunt, usqve hodie populi circunciduntur, & præcipuè Ægyptii, & Idumæi, Ammonitæ, & Moabitæ, & omnis regio Sarracenorum.* De Ægyptiis id testatur Herodotus. Meminit & Orige. I con. Cel.

Τρυγόνας δέ φημι, καὶ δρακαίνας.] Plin. Lib. IX, Cap. XLVIII. *Æqvè pestiferum animal araneus; spinæ in dorso aculeo noxius. Sed nullum usqvam execrabilius, qvam radius super caudam eminens trygonis, qvam nostri pastinacam appellant, qvincunciali magnitudine.* Ælianus L. II. de Anim. C. L. venenatos pisces commemorat, gobium, draconem, hirundinem, qvorum tamen virus minime lethale sit. At pastinacæ præsentissimum esse docet. De murænis Plin. Lib. XXXII, Cap. IV. *murænæ morsus ipsarum capitis cinere sanantur.*

AD HÆRESIM XXXI, QVÆ EST VALENTINIANORUM.

De Valentinianorum nugis præter Irenæum, alioſqve Veteres, ex recentioribus diligentiſſimè diſputavit Pammelius ad Tertul.

N. II. Ἔφασαν γὰρ αὐτόν τινες.] Phreboniten Nomum aut Præfecturum neqve apud Ptolemæum, neqve apud diligentem earum rerum Ortelium reperio; ſed, qvi vocabulo proximus, Pharbætiten, haud procul mari.

Ἀμψιᾶ, Αυραάν.] Barbara hæc ſunt Æonum nomina: haud ſcio an ex Ægyptiorum lingva profecta; an temerè, atqve ad terrorem conficta. Duplex horum ſeries eſt. In priore paria, ac *συζυγίας* copulaſſe videtur: In poſteriore ſine ulla copula ſingillatim percenſuiſſe. Cumqve nonnulla ſit utrobiqve certorum nominum differentia, poſteriorem ideo veriorem arbitror. qvòd XXX duntaxat vocabula, qvot videlicer Æones ſunt, contineat; altera XXXIII.

Βυθὸς Σιγή.] Legendum omnino Βυθὸς, καὶ Σιγὴ, ut in cæteris paribus. Ac cum tota illa ſeries apud Irenæum & Tertullianum legatur, qvid apud ſingulos diverſum ſit ſuo loco docebitur.

N. III. Οὕτω γάρ φασι καὶ οἱ περὶ τὸν Ησίοδον.] Cum vocabula ipſa, tum ordo illorum ac ſeries plurimum ab Heſiodio illo Catalogo diſcrepant. Sed in nugis μικρολογεῖν putidum eſt.

N. IV. Τὰ δ' ὧδε φρονίμοις.] Obſcura & intricata Valentini hæc eſt oratio. Priora qvidem illa Inſcriptionis formulam præferunt. Cæterum hoc ipſum fragmentum neqve à Valentino ſcriptum, neqve purum ac putum illius dogma complectitur; ſed ab ejus diſcipulis interpolatum, ut ex Tertul. colligitur.

Ὅτε γὰρ ἀρχῆς ὁ Αυτοπάτωρ.] Legendum arbitror: *ὅτε γὰρ ἐξ ἀρχῆς.*

Μετὰ τοῦτο δὲ ἡ Σιγή.] Qvantum in tenebricoſis implicatiſqve fabulis diſpici poteſt, hoc ipſum ſignificare videtur. Sigen è Bytho Patrem genuiſſe Veritatis. Tum verò cum eodem illo qvem genuerat copulatam, Veritatem edidiſſe. Qvod aliter apud Iren. & Tertul. legitur. Nam ex Bytho & Sige ambos illos Æonas, Patrem, ſive Nun, & Veritatem ſuſceptos aſſerunt.

Ἡ ἄφθαρτος αἰωνία.] Leg. αἰὼν pro αἰωνία. Nam & fœminas Æones Valentinus nominabat. Tertul. contra Valent. Cap. IX. *Noviſſima natu Æon: viderit ſolœciſmus, Sophia enim nomen eſt.*

Μητρικὴν προενεγκαμένη προύνικίαν.] Forte προυνικίαν pro libidinis illecebris ſumpſit, ut *μητρικὴ ἀπὸ τῆς μήτρας* deductum ſit. Origenes in Celſum, Tom. VI. προύνικὴν δέ τινα σοφίαν οἱ ἀπὸ Ουαλεντίνου ὀνομάζουσι, καὶ τὴν πεπλανημένην ἑαυτῶν σοφίαν· ἧς σύμβολον εἶναι βάλονται καὶ δώδεκα ἔτεσιν αἱμορροοῦσαν. Sed unam qvandam ac ſingularem *προύνικον* à Valentinianis appellatam non puto, cum προυνίκους Æones omnes nuncupaverit, hoc qvidem in Libro.

N. VI. Ἧκε λιώθη τοῖς φωσί.] Qvid ſi Λίωσι pro *φωσὶ* legendum ſit? Sed qvæ ſeqvuntur perplexa ſunt admodum, & obſcura.

N. IX. Ἐκτῶν τὸ ἁγίου.] Plurimum vel hocuno nomine de omni poſteritate me-

ritus est Epiphanius, qvod ejus studio factum est, ut Irenæi fragmenta qvædam ex tanto illius Operum naufragio superessent. Nos ea cum Latina veteri interpretatione, qvod olim Billius fecerat, diligenter contulimus, & nostras Billiiqve conjecturas ad marginem adscripsimus, neqve qvicqvam nisi ex veterum manu exaratorum fide in contextu ipso mutavimus.

N. X. Οὐκ ἐπιζητήσεις ὃ παρ' ἡμῶν.] Qvod perperam antea Δέλφοις pro Κελτοῖς legebatur, ex Reg. Cod. authoritate sustulimus.

N. XI. Καὶ καθέσθαι ὡς ἐν μήτρᾳ.] Expung. καὶ.

Εἶναι γὰρ αὐτῶν ἕκαστον.] Utrum Æonum qvemlibet Hermaphroditum esse voluerit Valentinus, an paria ipsa potius intelligat ex mari fœminaqve constantia, dubitari haud immeritò sanè potest. Par qvidem ipsum ἀῤῥενόθηλυ hoc loco nominari, docent ea qvæ subiiciuntur. Cum enim dixisset, εἶναι γὰρ αὐτῶν ἕκαστον ἀῤῥενόθηλυν οὕτως: qvomodo id fiat ostendit in seqventibus; qvod & Pater cum Ennœa, & mare cæteris cum suis comparibus conjuncti sint. Itaqve ἀῤῥενόθηλυν iccircò nominat, qvia conjuges sunt. Atqvi Valentiniani ipsi ἀῤῥενόθηλυν Βυθὸν Æonum principem, & originem in Libro suo vocant N. V. Et cum Tetradem posteriorem, Decadem, ac Dodecadem numerant, ἀῤῥενόθηλυν utramqve appellant, non qvod singuli Æones Hermaphroditi essent, sed qvòd paria ἐν τῇ ὁμάδι marium fœminarumqve continerentur. Qvocirca nihil ad hunc Irenæi locum, ut opinor, pertinet qvod è Tertul. affertur, L. con. Valent. Cap. XXXIV. *Alii contra magis & masculum, & fœminam dicunt, ne apud solos Lunenses Hermaphroditum existimet Annalium commentator Fenestella.* Hæc enim non ex Valentini, sed ejus discipulorum sententia à Tertulliano commemorantur.

Τὸν μὲν λόγον, καὶ τὴν Ζωὴν.] Confer hæc cum Valentinianorum narratione N. V. Animadvertes, aliter hæc ab Irenæo, Tertul. cæterisqve, qvam à Valentinianis exposita. Piget enim nugas istas, ineptissimaqve deliria scrupulosius perseqvi.

Θελητὸς καὶ Σοφία.] Theletum, non Teletum scribendum esse Græca ipsa, cum veteri Irenæi Interprete persvadent. Nec audiendus Pammelius, qvi Teletus mavult, qvasi perfectum dicas, qvod nulla Grammaticæ ratio patitur. Telestus enim non Teletus dicendum fuerat.

N. XII. Οἵαν φύσιν εἶχε θήλειαν τεκεῖν.] Assensus sum R. P Frontoni Ducæo, qvi in Notis ad hunc Irenæi locum hanc, qvam expressimus, sententiam probat. Sed nec pœnitenda vulgata altera lectio.

N. XIII. Τὸ πρῶτον καταληπτὸν ὑπάρχειν.) Ita in Edit. Basile. in Regio. Sed ἀκατάληπτον ex Irenæi Interprete & Tertul. legendum.

N. XIV. Ἐξάγωνος σύμπηξις.] Vetus Iren. Interpres καὶ Αἰώνων legisse videtur. Forte ἔξω τῶν Αἰώνων σύμπηξις. Nam de Æonibus paulo ante dictum est.

Διήνοιξε τὴν μήτραν τῆς ἐνθυμήσεως.) Enthymesis, nisi fallor, inter Æonas minimè recensetur; sed fœtus qvispiam est Æonis, hoc est Sophiæ. Qvare post Ενθυμήσεως, sublata distinctione, & particulâ καὶ, ante ἐξοριοθείσης, ita locus ille interpretandus est; *Cogitationis affecti Æonis, qvæ à Pleromate proscripta fuerat, matricem operuit.* Non enim Sophia ipsa extra Pleroma penitus amandata, sed ejus ἐνθύμησις, & πάθος.

N. XV. Αρας τὸν ςαυρόν.] Leg. ἀκολούθει μοι. *Seqvere me*, ut est apud Iren. sed nos Gtæca ipsa immutare noluimus.

N. XVI. Οθεν τὸ Ιαὼ ὄνομα.] Qvem Liberum patrem, & Solem ethnici scriptores appellarunt. Macrob. Lib. I. Cap. XVI.

N. XIX. Τὸν Δημιουργὸν δὲ εἰς τὸν ὑπερουράνιον.] Corr. ἐπουράνιον.

N. XXX. Επειδὴ τῇ σκηνῇ ταύτῃ.] Απολύτρωσιν hic *redemptionem* esse credit Billius, de qva Irenæus Cap. XVIII. Nos autem aliud esse hoc qvidem loco suspicabamur: nempe exordium fabulæ. Non enim de ἀπολυτρώσει illa Hæreticorum aliorum verba facit Irenæus.

N. XXXII. Οὕτως ἐξηροφόρησεν.] Corrupta vox, in qva divinationem experiri non vacat.

N. XXXIV. Οτι ἅλυσίν τινα οἱ σκορπίοι.] Ælianus Lib. VI. Hist. An. C. XXIII.

AD HÆRESIM, QVÆ EST SECUNDIAN. ORDINE XXXII.

N. I. Απὸ τῶν οὕτω προειρημένων.] Cor. προῃρημένων.

N. II. Φάσκει δὲ μετὰ τὸ ὑςέρημα.] Leg. omninò. Φάσκει δὲ τὸ ὑςέρημα μετὰ τοὺς τριακ. Αἰῶνας. Hanc enim Secundi fuisse sententiam docuit N. I.

N. III. Οὗτος γὰρ ὁ Επιφάνης.] Ex Clemen. Alex. III. Strom. hæc descripta sunt; tametsi ab authore ipso diversa qvædam tradiderit. Clementis verba necessario hîc adtexenda sunt. Επιφάνης οὗτος, οὗ καὶ τὰ συγγράμματα κομίζεται, υἱὸς ἦν Καρποκράτους, καὶ μητρὸς Αλεξανδρίας τοὔνομα τὰ μὲν πρὸς πατρὸς Αλεξανδρεὺς ἀπὸ δὲ μητρὸς Κεφαλληνεύς· ἔζησε δὲ τὰ πάντα ἔτη ἑπτακαίδεκα, καὶ Θεὸς ἐν Σάμῃ τῆς Κεφαλληνίας τετίμηται· ἔνθα αὐτῷ ἱερὸν ῥυτῶν λίθων, βωμοὶ, τεμένη, μουσεῖον ᾠκοδόμηταί τε, καὶ καθιέρωται· καὶ συνιόντες εἰς τὸ ἱερὸν οἱ Κεφαλληνῆες κατὰ νουμηνίαν γενέθλιον ἀποθέωσιν θύουσιν Επιφάνει, σπένδουσί τε, εὐωχοῦνται, καὶ ὕμνοι λέγονται· ἐπαιδεύθη μὲν παρὰ τῷ πατρὶ τήν τε ἐγκύκλιον παιδίαν, καὶ τὰ Πλάτωνος, &c Hæc ille. At Epiphanius à patre Cephallenium fuisse, non Alexandrinum docet.

Εν Σάμῳ γὰρ ὡς Θεός.) Qvæ & Same dicitur.

Dulychiumq́, Sameq́. & Neritos ardua saxis.

N. IV. Ισίδωρον δὲ φάσκουσιν.) De Isidoro meminit idem Clemens Alexand. Lib. VI Strom.

N. V. Αναγκαίως δὲ ταύτας.) Apud Clem. Alex. hæc cum præcedentibus copulata ita leguntur; Φυσικὸν δὲ τὸ τῶν ἀφροδισίων, οὐκ ἀναγκαῖον δέ. Tum subiicit. ταύτας παρεθέμην τὰς φωνὰς εἰς ἔλεγχον τῶν μὴ βιούντων ὀρθῶς Βασιλεινιανῶν, &c. Neqve tamen mutare qvicqvam in Epiphanio nostro volui. Fieri qvippe potest, ut aliqvid de suo sciens ac volens inseruerit.

Φασὶ δὲ καὶ οὗτοι.) Tertul. L. con. Valent. C. XXXVII. *Accipe alia ingenia cicuria Enniana, insignoris apud eos magistri; qvi ex Pontificali sua auctoritate in hunc modum censuit, &c.*

N. VI. Κλήμης τε, ὅν φασί τινες Αλεξανδρέα.) Qvi Clementem patriâ Atheniensem esse diceret præter Epiphanium ex Veteribus vidi neminem. Qvanqvam ne is qvidem affirmat; sed contrarias duntaxat opiniones affert. Mirum igitur est, qvo fretus authore Vir eruditus Clementem Athenis

oriundum, ſed qvòd Alexandriæ perdiu docuerit, Alexandrinum fuiſſe tam aſſeveranter ſcripſerit. Qvi ob eam cauſam addit à majoribus (ut author eſt Epiphanius) tum Alexandrinum, tum etiam Athenienſem eſſe nominatum. Atqvi nuſqvam id, qvod ille putat, Epiphanius tum Alexandrinum, tum etiam Athenienſem à majoribus nominatum eſſe Clementem aſſerit, qvod Athenis ortus, Alexandriæ docuiſſet. Sed de patria duntaxat variè qvoſdam ſenſiſſe narrat.

N. VI. Ιȣ̃, ἰȣ̃, καὶ Φεῦ, Φεῦ.] Ad hæc Irenæi verba reſpexit Tertul. *In Scholis Carthaginienſibus fuit qvidam rigidisſimus Rhetor Latinus, Phoſphorus nomine. Cum virum fortem peroraret: Venio, inqvit, ad vos optimi cives, de prælio cum victoria mea, cum felicitate veſtra, ampliatus, glorioſus, fortunatus, maximus, triumphalis. Et Scholaſtici ſtatim familiæ Phoſphori Φεῦ acclamant. Audiſti fortunatam, & Hedonem, & Acinetum, & Teletum: acclama familiæ Ptolemæi Φεῦ.* Qvanqvam Φεῦ apud Iren. οχετλιαστικὸν, apud Tertul. θαυμαστικὸν eſt

N. VII. Εκ δὲ τῆς ἀρχῆς.] Leg. ἐκ δὲ τῆς ἀνενοήτȣ δευτέρῳ, &c. adeo ut voces illæ τῆς ἀρχῆς, parentheſi incluſæ adſcititiæ videantur. Cujus contrarium ab Operis eſt factum tam in contextu ipſo, qvam in paginæ limite. Si qvidem Irenæus ἐκ δὲ τῆς ἀνενοήτου legit.

Τῷ ὑποδείγματι τȣ̃ ΕΥαγγελίȣ.] Coniiciebam ὑποδήματι ſubſtituendum eſſe. Qvod ſi cui recepta jam lectio magis arriſerit; ὑπόδειγμα hoc loco pro mandato & præcepto accipiendum eſt.

AD HÆRESIM XXXIII, QVÆ EST PTOLEMÆI.

N. I. Οὗτος τοίνυν ὁ Πτολεμαῖος.] Hæc ex Irenæo ad verbum deſcripta ſunt Lib. I. Cap. VI.

N. III. Καὶ τȣ̃ σφετέρου πληρωθῆναι.) Utcunqve ſenſus iis ex verbis erui poſſit, qvod nonniſi violenter fieri poteſt. Longe mihi aptius videtur καὶ τȣ̃ ὑφ' ἑτέρου πληρωθῆναι. Nec dubito qvin hoc Epiphanius ſcripſerit.

Ο Απόστολος προατοστερήσας.) Apoſtoli nomine Joannem intelligere videtur, ut ad λέγει paulo antè poſitum referatur, hoc ſenſu: *Præterea mundum ab ipſo fabricatum; omniaq; per ipſum facta, & ſine ipſo nihil eſſe factum teſtatur Apoſtolus; ac mendacisſimorum hominum*, &c.

N. IV. Οτι Μωυσῆς πρὸς τὴν σκληροκαρδίαν.] Qvonam pacto Moſes id Judæis permiſerit, & qvatenus Chriſtianis divortium facere liceat, pluribus Catholici Interpretes ad Matth. XIX diſputare ſolent: qvorum Commentarios conſulere qviſqve poteſt.

Δῶρον τῷ Θεῷ.] Hic eſt difficillimus ille ex Matthæi, ac Marci Evangelio locus qvem pro diverſa interpunctione variè interpretes acceperunt. Nam aut verbum ὠφεληθῇς cum antecedentibus copulatur, hoc modo. Δῶρον ὃ ἐὰν ἐξ ἐμȣ̃ ὠφεληθῇς. Apud Marcum vero: Κορβὰν (ὅ ἐστι δῶρον) ὃ ἐὰν ἐξ ἐμȣ̃ ὠφεληθῇς. Aut inter ἐμȣ̃, & ὠφεληθῇς, diſtinctionis nota ponitur. Poſteriorem hanc lectionem vulgò Græci codices habent, eamqve Latinus Interpres ſeqvitur. Nam ita vertit; *Munus qvodcunqve eſt ex me, tibi proderit:* perinde ac ſi ita ſcriptum eſſet, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμȣ̃ ᾖ, ὠφεληθῇς. Exiſtimabant

enim, ac præ se ferebant ex Pharisæorum disciplinâ filii; se cum Deo aliqvid pro se ac parentibus suis offerrent, abundè officio suo satisfecisse; neqve qvicqvam dependere amplius debere. Sed priorem lectionem, qvæ ὠφεληθῇς superioribus annectit, Epiphanius, Chrysostomus, aliiqve Græci; nec non & Syrus Paraphrastes exprimunt. Epiphanius qvidem imprimis, cum verbum ὠφεληθῇς inserit: δῶρον τῷ Θεῷ, ὃ ἐὰν ὠφεληθῇς ἐξ ἐμοῦ. ita Chrysost. Lib. I in Matth. Homil. declarat. ἐπαίδευσαν οὖν νέους εὐσεβείας χήμαλι καταφρονεῖν τῶν πατέρων. πῶς, καὶ τίνι τρόπῳ; εἴ τις γονέων εἶπε τῷ παιδὶ δός μοι τὸ φονβάτον τοῦτο ὃ ἔχεις, ἢ τὸν μόχλον, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον, ἔλεγον, δῶρόν ἐστι τοῦτο τῷ Θεῷ, ὃ θέλεις ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῆναι, καὶ δύνασαι λαβεῖν. Verum solennis illa votorum formula, qvam ex Magistrorum Commentariis ad VI Josue Cap. Masius profert, mihi certissima videtur. Nam cum aliqvis apud alterum ex hac formula votum edidisset, קרבן כל מה דיתהנא מני *Anathema, & res devota esto, qvicqvid illud sit, qvo ego tibi prosum*, nefas arbitrabantur illum beneficii genere ullo proseqvi, ne parentem qvidem ipsum; ne qvod Deo scilicet devotum est, id humanis commodis serviat. Hæc Masius. Sane qvidem Paraphrastes Syrus iisdem verbis locum illum reddidit, qvæ apud Rabbinos leguntur. At Scaliger in virulento illo Trihæresii Elencho ellipticam loqvendi rationem ita supplet: Δῶρον, ὃ ἐὰν ἐξ ἐμοῦ ὠφεληθῇς πάσης με φροὺς σὲ λυμῆς ἐλευθεροῖ. Sed hoc ex opinione sua confictum, non ex authore ullo depromptum, divinationi ac conjecturæ potius est, qvam certæ ac liqvidæ veritati tribuendum. Postremò in hoc eodem Evangelii loco ellipsis alia manifesta est: Nimirùm; Qvicunqve hoc dixerit patri suo, nulla adversus illum obligatione constringetur: vel nulla re ei commodabit: qvod Num. IX Epiphanius insinuat.

N. V. Τῷ χείρονι, καὶ τὴν ἀδικίαν.] For. τῇ ἀδικίᾳ.

Εν τε τοῖς ἄλλοις καταριθμεῖται.] Hæc minus expedita ac liqvida mihi videntur: tametsi utcunqve sententiam expressimus.

Ὡς ὡρισμένης τότε ἡμέρας.] Leg. εἰς τοῦτο. Cæterum videant hujus temporis Hæretici, qveinnam sibi pervicacissimi, ac vanissimi erroris magistrum ac patronum asciverint: dum jejunia statis temporibus indicta, ac certorum dierum religionem damnant.

N. VII. Διὰ ὀλίγων εἰρημένα οὐκ ἠτόνησα.] For. ἐφθόνησα.

N. VIII. Καὶ Στησίχορον.) Stesichorus fabulosas Deorum prosapias descripserat, ut alibi indicat Epiphanius.

N. IX. Εἰσὶ δὲ αὗται τέσσαρες.) Qvatuor apud Hebræos Δευτερώσεων, sive Traditionum genera percenset. I est qvod Mosi inscribitur: II Rabbi Akiba: III. R. Adda, sive Juda: IV Assamonæorum. Fingunt autem Moysen XL illis diebus, qvibus in monte constitit, præter Legem, Legis interpretationem accepisse, eamqve LXX senioribus; hos Prophetis; hos Synagogæ tradidisse. Hanc Legis corruptelam potius, qvam interpretationem appellant תורה שבעל פה *legem qvæ ore tradita sit*, tantiqve faciunt, ut ipsi Dei verbo præferendam censeant.

N. XI. Νομοθετήσας τὸν νόμον.) August. contra Adam. Cap. VIII.

N. XII. Ὡς ἀπὸ θαλάττης ἀνελθών.) Καρχαρίας Hesych. est θαλάττιον κύων. Canem vero marinum viperas evocare sibilis, aut cum iis consvescere nunqvam

legi. Sane murænas à ſerpentibus ad coitum evocari ſibilio ſcribit Plin. Lib. XXXII. Cap. II. *Ob id ſibilo à piſcatoribus, tanqvam ſerpentibus, evocari, & capi.* Καρχαρίαν aliud eſſe qvàm canem hoc qvidem loco neceſſe eſt.

AD HÆRESIM. XXXIV, QVÆ EST MARCOSIORUM.

N. I. Τὰ γὰρ Αναξιλάου παίγνια.] Qvænam iſta ludicra ſint, ſparſim indicat Plinius: ut Lib. XXXV Cap. XV. *Luſit & Anaxilaus eo* (de ſulphure loqvitur) *candens in calice novo, prunaq; ſubjecta circunferens exardeſcentis repercuſſu pallorem dirum, velut defunctorum, offundente conviviis.* Scripſit iſte, niſi fallor, de arcanis qvibusdam naturæ ac miris operibus, ut ex eodem Plinio licet colligere, Lib. XIX. Cap. I. Lib. XXVIII Cap. XI. & Lib. XXXIII Cap. X. Qvin & ſæpius Libro primo in Authorum Indiculo citatur.

N. II. Ποτήρια οἴνῳ κεκραμένα.] Veterem Irenæi Interpretem ſecutus εὐχαριστεῖν gratias agere, non conſecrare Latinè reddidi. Qvanqvam ille ipſe Interpres parum commodè: *Pro calice enim vino mixto fingens ſe gratias agere.* Noſtro autem ſenſu poſt κεκραμένα apponenda diſtinctio eſt. Neqve verò Billij ratio minùs placet; qvi εὐχαριστεῖν conſecrandi ſignificationem habere hoc loco putat. Nam & ea notione apud Juſtinum in Apol. ſumitur inſigni illo in loco, qvi Hæreſis hodiernæ jugulum petit. ΕΥχαριστήσαντος δὲ τοῦ προεστῶτος καὶ ἐπευφημήσαντος παντὸς τοῦ λαοῦ, οἱ καλούμενοι παρ' ἡμῖν Διάκονοι διδόασιν ἑκάστῳ τῶν παρόντων μεταλαβεῖν ἀπὸ τοῦ εὐχαριστηθέντος ἄρτου, καὶ οἴνου, καὶ ὕδατος, καὶ τοῖς παροῦσιν ἀποφέρουσι. καὶ ἡ τροφὴ αὐτὴ καλεῖται παρ' ἡμῖν ΕΥχαριστία. Et paulo poſt: ΟΥ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον, οὐδὲ κοινὸν πόμα ταῦτα λαμβάνομεν, ἀλλ' ὃν τρόπον διὰ λόγον Θεοῦ σαρκοποιηθεὶς Ιησοῦς Χριστὸς ὁ Σωτὴρ ἡμῶν καὶ σάρκα, καὶ αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔσχεν, οὕτω καὶ τὴν δι' εὐχῆς λόγου τοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθείσαν τροφὴν, ἐξ ἧς αἷμα, καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν, ἐκείνου τοῦ σαρκοποιηθέντος Ιησοῦ καὶ σάρκα, καὶ αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι. Sic paulo poſt εὐχαριστεῖν τὸ ποτήριον *benedicere poculo*, qvod idem eſt conſecrare. Nam idem eſt apud Evangelii Scriptores εὐλογεῖν, qvod εὐχαριστεῖν. De qvo eruditè Maldon. noſter ad XXVI Mat.

N. III. Απαντα τὸν χρόνον ἐξομολογουμένη.] Vetus Interpres: *Omne tempus in exhomologeſi conſummavit.* Eſt autem exhomologeſis hoc qvidem loco non ipſa tantum peccati confeſſio, qvæ eſt pœnitentiæ pars, ſed pœnitentia ipſa; qvatenùs & Confeſſionem, & luctuoſas pœnitentium ſordes, & cætera mœroris ac ταπεινώσεως indicia complectitur: de qvibus dicetur ad Novatian. Hæreſin.

Εν τοῖς καθ' ἡμᾶς κλίμασι τῆς Ροδανουσίας.] Rhodani tractum Rhodanuſiam vocat. Ut & in Vet. Inſcript. *Rhodanici* Rhodani accolæ nominantur. Qvanqvam Stephanus Ροδανουσίαν Urbem eſſe dicat ἐν Μασσαλίᾳ. Hùc vero Hieron. locus pertinet ad LXIV Eſa. caput, qvem & Fronto Ducæus noſter ad hunc locum obſervat: ubi Gnoſticos ait, *per Marcum Ægyptium Galliarum primùm circa Rhodanum, deinde Hiſpaniarum nobiles fœminas decepiſſe, miſcentes fabulis voluptatem & imperitiæ ſuæ nomen ſcientiæ venditantes.*

Ησυχῇ δέ πως ἑαυτοὺς ἀπηλπικυῖαι.] Plana & integra lectio, neqve qvicqvam addendum; tametſi qvidam verbum χωρίζουσι deſiderari putet.

N. IV. Οὕτως Μάρκῳ μήτραν.] De Colorbaſo Tertul. meminit L. de Præſcipt. C. L. Qvæ ſeqvuntur Marci ſomnia, qvod non minus perplexa, & intricata, qvam ſtolida, inaniaqve ſint, in iis excutiendis tempus operamqve conſumere ſupervacaneum duxi.

N. VI. Παρ' αὐλῇ καὶ σιωπήν.] Lego cum Billio ex Vet. Interprete ἡσυχίνα σιωπῆσαι.

Επειδὴ τὸ ὑστερήσαντος.) Interpres Iren. *Ex minori autem computatione qui erat apud Patrem deſcendit emiſſus illûc unde fuerat ſeparatus, &c.* Ex qvibus rectè coniiciebat Billius leg. ἐν δὲ τῷ ὑστερήσαντος. Cum, inqvit, ratio non ſatis conſtaret; hoc eſt cum par in tribus non ineſſet literarum numerus; propterea qvòd Λόγος & Ενκλησία VIII literis conſtarent; Ανθρωπος Ενκλησία VII, Pater & Veritas IX; tum demum uti paria facerent, de novem Patris, & Veritatis literis una ad Hominis & Eccleſiæ ſeptem illas acceſſit.

Ενεῖνον τὸ μὴ τὰς ἓξ ἡμέρας.) Chriſtum Dominum, qvi poſt VI dies in eum montem, ubi transfiguratus eſt, cum tribus Diſcipulis qvartus aſcendit, ibiqve adjunctis Elia, ac Moyſe ſextus eſt factus. Matt. XVII.

N. VII. Τὸν κραληθέντα, καταβάντα ἐν τῇ ἑβδομάδι.) Videtur ad VII diem alludere, qvo Chriſtus in ſepulchro jacuit, & apud inferos manſit.

Εν τῇ ἕκτῃ τὸ ἡμερῶν, ἥ τις ἐστὶ θεσπευή.) *Cœnam puram* vertit Interpres Iren. Id qvod eruditi viri pridem obſervarunt.

Εἰς σημεῖον αἰνέσεως.) Legeram ἀνέσεως pro αἰνέσεως, ſed *laudationis* pro *relaxationis* malo cum Vet. Interprete.

N. VIII. Η δὲ Σιγὴ πέντε.) Falſum eſt, niſi σειγὴ legas.

Οὑτω καὶ δέκα γραμμάτων.) Scripſerat Iren. ιή. pro Ιησῦς. Librarii numerum eſſe rati locum depravarunt. Scribe igitur Ιησῦς; qvod nomen ſenas habet literas. Sic & ea qvæ ſeqvuntur, ex Irenæi Interprete, pro eo atqve ad marginem adſcripſimus emendanda ſunt.

Τὸ δὲ Χρισὸς ὀυτώ.) Proinde Χρειστὸς leg. Nam & Chreſtum qvidam Chriſtum appellarunt.

N. IX. η, ὴ π, καὶ ω, ὅ ἐστι δεκαοκτώ.) Leg. ὅ ἐστιν Ιησῦς. Nam numerus ipſe DCCCLXXXVIII literis illis tribus expreſſus eſt η, π, ω. Qvi & in nominis Ιησῦς literis continetur.

Διὸ ἡ τὸ Αλφάβητον.] Ita ex Vet. reſtituimus. Cæterum qvod Alphabeti literis ita diſtribuit, uti VIII ſint Monades; Decades VIII, & Hecatontades VIII, ſic accipe.

Monades	Decades	Hecatontades.
A	I	P
B	K	Σ
Γ	Λ	T
Δ	M	Υ
E	N	Φ
Z	Ξ	X
H	O	Ψ
Θ	Π	Ω

Qvæ R. P. Fronto Ducæus olim obſervabat: ut & illud de Jeſu nomine è Pſeudoſibyllinis.

Ωητω

Ὠκτὼ γὰρ μονάδας, τόσσας δεκάδας ἐπὶ τούτοις,
Ἡδ' ἑκατοντάδας ὀκτὼ, ἀπιστοκόροις ἀνθρώποις
Οὔνομα δηλώσει.

Η τις τῷ δέκα συμπλακεῖσα.] Perperam hîc legi τὸν Ιησοῦν ἀπεκύησε, Billius adnotat: & pro LXXXVIII, qvod Vetus Interpres habebat, legit XVIII, qvia X & VIII non LXXXVIII, sed XVIII procreant. Sed castigatiora Irenæi exemplaria, & à Fevardentio restituta DCCCLXXXVIII habent: Qvi numerus ab VIII gignitur bis per decadas ducto, ac tertiò repetito; hunc in modum: VIII per X multiplicatus LXXX producit. Duc X in LXXX, fiunt DCCC; Adde postremo ipsum VIII, collectis omnibus, nascitur DCCCLXXXVIII, qvi numerus in literis nominis ΙΗΣΟΥΣ comprehenditur. Qvare idem est ἀπεκύησε τὸν Ιησοῦν, atqve ἀπεκύησε τὸν Η, Π, Ω. neqve mutandum in Græco qvicqvam arbitrarer, nisi Vetus Interpres aliter legisset.

Καὶ υἱὸς Χριστὸς, τουτέστιν ἡ δωδέκας.] Qvod Υιὸς qvaternis literis constet, expedita ratio est. Χριστὸς autem, nisi Χρειστὸς scribas, VII omninò continet. Sane Christum pleriqve è Gentilibus appellavere Chrestum.

N. XI. Νεωστὶ πρὸς τὸ ἀπαρχῆς.] Vet. Interpres legisse videtur, ὡς τὸ ἀπ. sed ne sic qvidem satis explicata sententia est, qvam utcunqve perpolivimus.

Α σὺ χορηγεῖς.] Jambicos istos ex Vet. fide restituimus. Sed hi duo; ἃ σὺ χορηγεῖς, &c. & δι' Αγγελικῆς, &c. mendosi sunt. Fortasse ita concipi possunt.

Α σοι χορηγεῖ σὸς πατὴρ Σατανικός. Scaliger Σατὰν ἀεὶ
Δι' Αγγελικῆς δυνάμεως Αζαζὴλ ποιεῖν.

De Azazele meminit è Cabala Reuchlinus Lib. 3. Atqvi illos ipsos Jambicos esse versus diu ante Scaligerum Irenæi Editores agnoverant: qvos ille Pyriphlegetontas, & Cercopas appellat, editionem vero ipsam Coloniensem. *convitiorum, & sycophantiarum cloacam*, ad Eusebii A. MMCLVI. Sed meræ sunt hominis sycophantiæ, qvas in authores Colon. illius editionis conjicit, & mendacia crassissima. Qvod enim cerebrum habuit, cum in eadem Editione, ἔμμετρος pro ἐμμέτρως scriptum esse dixit, & ἔμμετρον κήρυκα præconem? Sane falso in illos ista jactavit. Nam & ἐμμέτρως illîc editum est; & Billius rectè ita vertit: *Veritatis præco versibus ita in te exclamavit.* Cum autem corrupti pleriqve versus essent, non malè idem ille eruditissimus Billius *pedum rationem non haberi* dixit. Porrò virulenta illa Scaligeri reprehensio non in Colonienses editores, sed in Cornarium, & Galasium Scaligeri symmistas cadit: qvorum uterqve κῆρυξ ἔμμετρος legit.

N. XII. Τὸ γὰρ στοιχεῖον τὸ η.] Insignis, hoc est ἐπίσημος numerus, est VI, sive ς. Sic apud Hieron. Commen. ad Ps. LXXVII qvem locum Fronto Ducæus ad Iren. attulit. *Scriptum est*, inqvit, *in Matthæo, & Johanne, qvod Dominus noster hora sexta crucifixus sit. Rursum scriptum est in Marco, qvia hora tertia crucifixus sit. Hoc videtur esse diversum, sed non est diversum. Error scriptorum fuit: Et in Marco hora sexta fuit. Sed multi episemum Græcum ς putaverunt esse γ, sicut & ibi error fuit scriptorum, ut pro Asaph, Esaiam scriberent.* Jam si literas omnes ordine percenseas, eæ ad η usqve XXX conficiunt, excluso videlicet ς, qvæ est senarii nota. η porrò in literarum serie octavum locum

obtinet, si ϛ adjeceris: dempto eo septimum. Sed ut ad Episemum redeam; propriè ἐπίσημον insigne est, sive nota senarii numeri, hoc est figura ipsa ϛ; de qvo vide qvæ Scaliger observat in Euseb. P. 105. At Irenæus ἐπίσημον numerum appellat ipsum; qvod *episemon* vetus Interpres reddidit. Nos *insignem* nominare possumus. Nam *insigne* notam ac figuram significat: Unde insignis numerus, qvi insigni, hoc est episemo, sive nota exprimi solet.

Τετέσι τό ὑστέρημα.] Hæc ex Beda Lib. de loqvela per gestum intelliges. Ubi Vereres docet ad XCIX usqve sinistræ manus digitis numerasse: centum verò reliqvosqve deinceps centenarios dextra computasse.

N. XIV. Καὶ ἐπεὶ ἀντεπεζεύχθη.] Qvo sincerior hic locus existat, scribo πρὸς τιὼ τῶν ὅλων.

Τὰς δὲ ἡμέρας δέκα δύο ὡρῶν.] Hora apud Epiphanium duas Æqvinoctiales continet, ut & alio loco evidentius indicat. Jam qvod horæ XXX μοίρας tribuit; sic intelligi potest. Sol diebus singulis hoc est XII horis, vel XXIV, circulum describit, qvi in XII partes tricenarias divisus, gradibus constat CCCLX. Qvamobrem singulis horis Æqvinoctialibus XV gradus: duabus horis, sive XII diei parte XXX gradus conficit.

Εἰς δώδεκα πλίματα.] Nam totidem ventorum regiones. Vide Gell. Lib. II cap. XXII.

N. XVII. Ἐν τοῖς τειάκοντα πλητοῖς.] Tricenos ad convivium adhibitos Hebr. ac Vulg. codices habent. Græci LXX.

Καὶ διὰ Δαβὶδ, ὅτε ἐπὶ τειάκοντα ἡμέρας.] Ubi scriptum illud extet mihi non occurrit. Sed in nugis ac somniis frustra constantiam ac rationem exigas.

N. XVIII. Καὶ οἱ λευκοὶ λευκανθῶσι.] In Græco est Καὶ ἐκλευκανθῶσι.

Πολλάκις ἐπεθύμησα.] Nusqvam hæc sententia in sacris literis reperitur.

N. XX. Βασεμὰ Χαμοσή.] Paulo aliter hæc verborum formula apud Irenæi Interpretem concepta legitur L. I, C. XVIII. *Basyma eacabasa canaa, irrauriſta dyarbada cacotaba fobor camelanthi.* Apud Nicetam vero *Camosi, bae, anoora myſtada rhuda cuſtaba, phogor calathi.* Qvæ sic interpretatur. *O qvi es ſuper omnem virtutem Patris, te invocamus, qvi lumen, & Spiritus bonus & vita nominaris: qvoniam in corpore regnaſti.* Hebraica porrò illa esse verba Irenæus narrat; sive ejusmodi revera sint; sive pro Hebraicis à circunforaneis istis apud imperitos jactata. Sane qvidem tametsi depravata ea sint, Hebraismus tamen in plerisqve haud obscurè pellucet: Ut mirum sit Irenæi Scholiasten pium & eruditum hominem tam confidenter id asseverare, ea vocabula *nec à Græca, nec ab Hebræa, Chaldaica, Syra, ut Arabica lingva petita esse.* Proindeqve *Magica & barbara magis portenta esse qvam nomina.* Atenim Epiphanium, & Irenæum nuperrimè Sectarius qvidam redarguit, qvod hæc ipsa verba perperam acceperint; cum ita scribenda sint: Basem haccados, Ab, Ben, Arruach. בשם הקדוש אב בן הרוח. Hoc est: In nomine sancto, Patris, & Filii, & Spiritus sancti. A qvo qvidem sensu longè illi Patres abhorrent. Verum ut carminis hujus initio solennis illa formula, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, præscripta sit: cætera tamen

ad eam ſententiam, qvam Irenæus expreſſit, revocari poterunt, ſi leviter emendentur. Ac fortaſſis hunc aut ſimilem ad modum conformari poſſunt. בשמא &c. על עצמא אבא ענא אורא מבטאא ורוחא טבא חיא כי בנופא מלכת Qvæ qvidem Hebraicè, & Aramæa inflexione eundem plane ſenſum reddunt, qvem Irenæi Græca præferunt. Sunt ea verò partim è Græco, partim è Veteris interpretis Latino concinnata. Qvod utcunqve tentare, multo prudentius ac modeſtius eſt, qvam temerè veteres Patres inſcitiæ, atqve erroris arguere. Qvis neſcit Hebraica vocabula Græcè olim ſcripta, qvæ ex Origenis Hexaplis, Octapliſqve apud Chryſoſtomum alióſqve Patres leguntur, tam ab Hebræis abſona eſſe, ut illa, niſi hæc haberemus, nulla aſſeqvi divinatio potuerit. Cauſſa hujus varietatis eſt Hebraicarum vocum diverſa, nec ad aliarum lingvarum uſum ſatis modulata prolatio. Qvo minùs admirari convenit in paucis illis Marcoſianæ formulæ vocibus pene omne illarum originis veſtigium extinctum.

Μεσσία ἀφαρέγ.) Nova iterum vocum prodigia. In qvibus conflictari neqve otium, neqve operæ pretium eſt. Apud Iren. Interpretem non eodem atqve hîc modo leguntur. Ex qvo ſupplenda apud Epiphanium vocula eſt in Græca verborum interpretatione. Scribe igitur ΟΥ διαρῶ τὸ πνεῦμα Χριστέ.

Μυρίζεσι δὲ καὶ αὐτοὶ τῷ βαλσάμῳ.) Ex Eccleſiæ Catholicæ ritu, qvem ſimili iſti retinebant. Nam poſt baptiſmum inungi ſolebant Neophyti.

AD HÆRESIM XXXVI, HERACLEONITARUM.

N. II. Λυτρώμῳ δῆθεν.) Λύτρωσις illa Baptiſmus erat εἰς λύτρωσιν ἁμαρτιῶν.

N. IV. Ενεπάγω εἰς ὕλην.) Vitioſo codice uſus eſt Epiph. Nam ὕλην haud dubie corruptum pro ἴλην.

N. VI. Σὴψ γὰρ ἕτερος ἂν λέγοιτο.) Seps alius ſerpens, alius lacerta. Poſterior Chalcis, vel Chalcidica; qvod qvibuſdam lineis æris ſpeciem gerentibus diſtingvatur. De hoc genere loqvitur Epiphanius: Unde Χαλκέα vox aut ab erudito qvodam ad oram Codicis adnotata, aut ſuo loco mota. Seriem qvidem ipſam orationis interrumpit. Jam qvod Epiphanius aſſerit, morſum haud adeò exitialem eſſe, ſed ſputo conficere, cum iis pugnare videtur, qvæ Ariſtot. ſcribit: Morſu ſuo vel interimere ſepas, vel acerrimum dolorem infligere. De ſputo nihil apud alium legi.

AD HÆRESIM XXXVII, OPHITARUM.

N. IV. Ην ἑρπετὸν ὁ ἄνθρωπος.) Qvæ de hominum origine commenti ſunt & hi & Gnoſticorum pleriqve, ex veterum Philoſophorum opinionibus manarunt, de qvibus Diodorus, Euſebius l. de Præp.

Καὶ πανουργίαν γινώσκων.) Cor. καὶ ἀπαν.

N. VIII. Ετερον πάλιν ἔχει φρονημότητα.] Ambr. Serm. in Fer. II. post Dom. I. Qvadr. *Serpens cum venerit ad bibendum aqvam, priusqvam bibat, extra fontem evomit venenum suum, & postea bibit. Ita & nos qvando ad altare Dei communicaturi accedimus, deponamus venenum pessimum,* &c.

AD HAERESIM XXXVIII, CAIANORUM.

N. VII. Καθὼς ἦν περὶ αὐτοῦ γεγραμμένον.] Tametsi hæc ex Matt. XXVII. capite sumpserit, ubi Hieremias nominatim laudatur; cautè tamen ἐν τοῖς Προφήταις dixit: qvòd hic locus apud Hieremiam non extat. Suspicatur Euseb. L. X. τῆς Ἀποδείξ. hæc, qvæ Evangelista commemorat, apud Jeremiam olim lecta, sed à Judæis detracta fuisse; aut pro Zachariæ nomine, Jeremiam Librariorum irrepsisse culpa. In qvod postremum magis inclinat Hieron. ad Matt. XXVII. etsi in Hieremiæ apocrypho qvodam hæc à Matthæo citata se legisse referat. Qvare videndum an in codice suo, ἐν τοῖς Προφήταις, habuerit Epiphanius, non Hieremiæ vocabulum. Sed nonnulla aliter protulit, qvàm apud Matthæum aut Zachariam reperiuntur. Velut εἰ δίκαιόν ἐστιν ὑμῖν: pro qvo LXX. εἰ καλόν ἐστιν ἐνώπιον ὑμῶν.

Καὶ πάλιν ἐν ἄλλῳ Προφήτῃ.] Frustrà alium hîc Prophetam esse dicit; cum sit idem ille, qvi proximè citatus est, Zacharias. Qvod ad posteriora verba spectat. Nam priora illa καὶ ἔδωκαν τὸ ἀργύριον τὴν τιμὴν τοῦ τετιμημένου ex Mat. desumpta apud Zachariam non extant. Postremò pro ὑπὲρ τῶν υἱῶν, LXX. ὑπὲρ Hebr. מעליהם. Vulg. *à filiis.*

N. VIII. Τὸ Βουπρῆστ καυθάρου.] Ælianus L. VI C. XXXV. Plin. L. XXX C. IV. *Bupreſtis animal est rarum in Italia, simillimum scarabæo longipedi: Fallit inter herbas bovem maximè; unde & nomen invenit: devoratúmqve tacto felle ita inflammat, ut rumpat.*

AD HAERESIM XXXIX, SETHIANORUM.

N. VII. Πλανηθέντων δὲ τῶν ἀνθρώπων.] Hæc qvidem Epiphanii sententia est, qvam & Augustinus Lib. XXII. con. Faust. Cap. XXXV; & Hieron. con. Helvid. tuentur: Abraami tempore nefas fuisse sorores ex altero parente ducere. Sed reclamant pleriqve, qvi Saram Abraami sororem fuisse non dubitant, qvod & Abraamus ipse Gen. XI. disertè profitetur. Imò verò & Davidis tempore fortasse licuit. Alioqvi Thamar, Amnon fratri suo non diceret: ut se conjugem à parente postularet, 2. Reg. 13. Qvanqvam scio hæc aliter accipi.

N. VIII. Εἰ δὲ ἰδεῖν καὶ θαυμάσαι.] Hæc de Dæmonibus sententia à Justino primum manavit: eámqve postea Irenæus amplexus est Lib. V. Cap. XXVI. Vide Euseb. Histor. Lib. IV. Cap. XVII. Qvæ tamen vulgò non probatur.

N. IX. Τὰ δὲ νυῦ συνόμως.] Deesse qvippiam ad hujus loci integritatem suspicor.

AD HAERESIM XL, ARCHONTICORUM.

N. I. Επέκεινα τῆς Χεβρών.] Chebron Eleutheropolis vulgo esse creditur.

N. II. Εἰδέναι δὲ καθ' ἕκαστον.] For. εἶναι.

N. III. Ὡς τῶν κανθάρων γένος.] Non displicet Cornarii lectio, qvi Philularium legit. Nam Βύλαρον illud non expedio.

N. V. Τοῦ τε Ιάβε.] Pro Jehova.

AD HAERESIM XLI, CERDONIANORUM.

N. I. Συμβέβηκε γὰρ τούτους.] Irenæus L. II C. XII. eundem Apologum Valentinianis accommodat.

Τοῦ ἕνα τὸν κλῆρον.] Certissima est emendatio nostra. ἕνατον pro ἕνα τόν. Nonus enim Pontificum Romanorum ordine fuit Hyginus: si Cletum numeres. At Irenæus Hyginum octavum Romæ Episcopum nominat L. III. Cap. IV. sed hæc alibi discussa.

N. II. Τήνδε διὰ Μωϋσέως.] Leg. διαθήκην τὴν διὰ &c.

Ὡσεὶ μέμυκος, καὶ πεμφρηδόνος.] Qvod insecti genus sit μέμυξ viderint eruditi. Suspicor leg. βέμβυκος: qvod vocabulum cum pemphredone conjungit Nicander Alexiph. V. 183. μέλισσαι

Πεμφρηδὼν, σφῆκές τε, καὶ ἐκ βέμβικες ὄρειαι.

Vide Scholiasten. Qvi βέμβικα σφηκοειδὲς qviddam esse dicit, μέλαν κατὰ τὴν χροιὰν, κέντρῳ χρώμενον. ὡς οἱ σφῆκες. Sed & τὴν τενθρήνην, sive τενθρηδόνα a nonnullis βέμβικα vocari. Hæc Stephanus in Thes.

AD HAERESIM XLII, MARCIONISTARUM.

N. I. Οὗτος τὸ γένος.] Ponticus genere fuit Marcion: qvem ideo Ποντικὸν λύκον vocat Eusebius L. V. Hist. C. XIII. hoc est *Ponticum lupum*. Malè enim Interpres *Ponticum lycum*. Scripsit autem adversus nefandum hunc Hæreticum V. Libros Tertul. Vide qvæ de ejus tempore ad Hær. XLVI, N. I. disputamus.

Ὡς οὐκ ἀπείληφε τὴν προεδρίαν τε.] Προεδρίαν ad Communionem Clericorum refero, qvæ Laïcæ opponitur, qvæ ut ait Balsamo ad Can. LXX. Basilii, dabatur Laicis ἐκτὸς τοῦ βήματος; Illa vero ἐντός. Credibile est enim Marcionem Clericum fuisse.

Νηστείαν δὲ καὶ τὸ Σάββατον.] Leg. κατὰ τὸ Σαβ. Nam Sabbato jejunari contra Orientalis Ecclesiæ morem jubebat Marcio.

N. VI. ΟΥ κατακλείομεν ψυχάς.] Qvod Ethnici certis ritibus faciebant. Hinc III. Æneid. *Animamqve sepulcro*

Condimus.

AD SCHOLION EX EVANGELIO.

Ἐλεγά κἄν τε ἀποκόψῃς] Aliud egit Epiphanius, cum vocem δῶρον mala

fide à Marcione ſublatam credidit. Neqve enim apud Lucam, aut Marcum reperitur. Atqve, ut opinor, loci alterius ſimilitudine deceptus, qvi eſt Mat. 5. 23. *Si offers munus tuum ad altare*, &c. δώρῳ, ſive *muneris* vocem alteri qvoqve illi tribuit.

Σχολ. ή.] Poſtrema verba. ἔχε γὰρ ὡς πρὸς Ἰωάννην. Supra in locorum Indiculo cum Scholio IX. copulantur. Scripſerat, niſi fallor, Marcio, ὅς ἀ σκανδαλισθήσεται ἐν ἀυτῷ.

Σχολ. ιβ'. Ὅθεν λέγει, ὁ δὲ μικρότατος.] Qvod minorem ſe Chriſtus appellat in Regno cœlorum, ad ætatem refert cum Epiphanio Chryſ. μικρότερος κατὰ ἡλικίαν κατὰ τὴν τῶν πολλῶν δόξαν, &c. Nec non & Beda, aliiq; complures.

Μέλιτος, καὶ Κριθηΐδος.] Ut ſe habent hæc duo nomina, locorum, oppidorúmve propria eſſe videntur. Sed deſunt imprimis aliqva: tùm Μέλητος legendum: ut Homeri parens uterqve commemoretur; Meles, & Critheis. Meles fluvius eſt, qvi Smyrnam alluit, Homeri patriam. Strabo L. XIV. Stephanus Μελήτα πόλπα meminit, ὃς Σμυρναῖος ἐκαλεῖτο, ἀπὸ Μελίτα ποταμοῦ. Qvare Μέλητος etiam pro Μέλης. Herod. in Homeri vita Critheidem ait Homerum ex furtivo concubitu ad Meletem fluvium peperiſſe, ac propterea Meleſigenem appellaſſe. Philoſtr. II. Iconum in Melete, Critheidem Meletis amore captam introducit, ab eóqve Homerum genitum. Ubi Critheis non fontis ullius, ut Ortelius exiſtimat, ſed ipſiusmet Homeri matris nomen eſt. Vide Suidam.

Ἄλλοι δὲ Κύπριον περιποδιάδος.] Haud ſcio an proprium ſit oppidi nomen, an eum agrum ſignificet, qvi eſt περὶ ποδὸς montis alicujus.

Ἐλεγ. ις', τί δὲ τὸ ἐγερθῆναι;] Cor. ἐγερθὲν.

Σχολ. κς'. περὶ τῆς τοῦ Χριστοῦ ἐνδημίας.] Non parva hîc hallucinatio eſt: Aſſamonæi Filii, hoc eſt Macchabæi poſt Antiochum Epiphanem prodierunt. Qvi cœpit anno Græcorum CXXXVII. 1. Mac. 1. hoc eſt Per. Jul. 4538, annis ante vulgarem Chriſti Natalem CLXXV. Niſi forte Antiochum τὸν μέγαν intelligat: qvi cœpit Per. Jul. 4490. Sed Aſſamonæorum traditio à Macchabæis initium habuit. Qvare infra Epiphanis initium cœperit neceſſe eſt.

Σπολ. λέ. ἀ γὰρ ἡμερινὰ γίνονται.) Apud Xenoph. tamen ἡμεροσκόπος eſt.

Σχολ. λή. ἀπὸ τῶν ἀρχαίων τὰ ἀντίγραφα) Corr. τῶν ἀρχείων, ex Archivis. Ignatius Epiſt. VI. ad Philad. ἤκουσα γάρ τινων λεγόντων, ὅτι ἐὰν μὴ ἐν τοῖς ἀρχείοις εὕρω τοῦ ΕΥ αγγελίῳ, ἀ πιστεύω.

Σχολ. νς'. περὶ τῆς βάτου.) Apud Lucam leg. ἐπὶ τῆς βάτου.

Ἐλεγ. ξά. ὃν ἀθοσίωτος ἡ ἐν τῷ νόμῳ.) Anteqvam Epiphanii locum hunc attingam, pauca de vi ac poteſtate vocabuli τῆς καθοσιώσεως dicenda ſunt. Eſt igitur καθοσιῶσαι idem ac *conſecrare, dicare*, Hinc καθοσίωσις *devotio*, & καθωσιωμένος *devotus, conſecraneus*. Qvare qvi ſe Principi devovent, ac religione aliqva conſecrant, καθωσιομένοι dicebantur; ut milites. Capitolinus in Maximino: *Commilitones ſacrati; imo verò conſecranei*. Ejusmodi fuere Gallorum veterum *devoti, qvos illi Soldurios appellabant*; ait Cæſar Lib. 1. Comment. hoc eſt καθωσιωμένοι; qvod aptius mihi videtur, qvàm qvod Græcus Interpres reddidit, σωωμόται: Tametſi idem fere eſt; qvia jusjurandum adigi ſolebant. Egregium τῆς καθοσιώσεως exemplum refert Dio

Lib. LIII. ad annum Urbis 725. Ubi Sextum qvendam Pacuvium, sive Apudium Trib. Plebis narrat semetipsum Augusto in Senatu devovisse, idémqve ut alii Senatores facerent authorem fuisse: ἐν γὰρ τῷ συνεδρίῳ ἑαυτὸν τε οἱ τὸν τῶν Ιβήρων τρόπον καθωσίωσε, καὶ τοῖς ἄλλοις συνεβούλευε τοῦτο ποιῆσαι. Sed Augusto reclamante; Trib. Pl. prosiliens ad populum obvios qvosqve, ac cæteros deinde cives coêgit καθιερῶσαι σφᾶς τῷ Αὐγούστῳ. Αφ' οὗπερ καὶ νῦν προτρεπόμενοι τὸν κρατοῦντα, λέγειν εἰώθαμεν, ὅτι τοι καθωσιώμεθα. Hinc καθωσιωμένων appellatio ἐπιθετικῶς ex formula plerisqve Imperialibus officiis ac ministris attributa; maximè, uti dictum est, militaribus. Augustinus L. II. contra Epist. Parmen. *Neqve ullo modo per devotum militem, qvod à privatis usurpatum est, signum regale violabitur.* Protectores item Domestici in Cod. Theod. de Domesticis, & Protect. devotissimi nominantur. In concilio Ephesino Parte II. Act. I. Candidianus vocatur Κόμης τῶν καθωσιωμένων Δομεστίκων: ut & in Chalced. Act. I. & alibi sæpe. Qvin etiam in eodem Concilio Chalced. Act. III. ἡ Σχολὴ τῶν καθωσιωμένων Μαγιστριανῶν. Item Veronicianus ibidem ὁ καθωσιωμένος Σηκριτάριος τοῦ θείου Κονσιστωρίου. At verò è contrario καθωσιωμένος in Concilio Sardic. Can. XVII. idem est ac *condemnatus, exauthoratus* ut Zonaras & Balsamo interpretantur. Qvemadmodum *sacer* apud Latinos mediæ significationis est. Qvem ad Sardicensem Canonem fortasse Suidas respexit, dum καθοσίωσιν ait esse δικαίωσιν κατάκρισιν, παρὰ τὸ κατὰ τοῦ ὁσίου γίνεσθαι, ἤτοι τοῦ Βασιλέως. Sed in eo valde est hallucinatus. Nam & exempla duo profert, qvæ non intelligit. Qvorum alterum ex Socrate depromptum est, Lib. V. C. ιδ'. Επὶ Θεοδοσίου βασιλέως Ρωμαίων Σύμμαχος ἀπὸ Υπάτων εἰς τὸν Τύραννον Μάξιμον βασιλικὸν λόγον διεξῆλθε, καὶ δεδιὼς τὸ τῆς καθοσιώσεως τοῖς τῶν Εκκλησιῶν σηκοῖς προσκαταφεύγει. Alterum nescio cujus Scriptoris de Christo: τοῖς γὰρ γινομένοις (cor. νόμοις) αὐτὸν παρεδώκαμεν καὶ εἰς καθοσίωσιν οὐχ ἡμάρτομεν. Verùm utrobiq; Καθοσίωσις majestatis crimen significat. Gloss. Vetus: Καθοσίωσις, *Devotio, dicatio, majestas.* Sic in Chalced. Conc. Act. III. in Libello Theodori Alexandrini adversus Dioscorum: τὰ γὰρ εἰς αὐτὴν τὴν καθοσίωσιν παρ' αὐτοῦ κατασκευασθέντα, τὰ πεπραγμένα ἐπὶ διαφόρων ἀρχόντων διδάξει τὴν ὑμετέραν ὁσιότητα. Idem & in Libello Ischyrionis Diaconi: ὅτι γὰρ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν καθοσίωσιν ἁμαρτῆσαι τὰ μεγίστα οὐ παρῃτήσατο. Interpres, *devotionem.* Melius omninò *majestatem.* Theodoretus in Comment. in Danielem Cap. VI, ad hæc verba com. 4. *Qværebant occasionem, &c.* τοῦτέστι πάντα ἐπραγματεύοντο εἰς τοὺς τῆς βασιλείας νόμους πλημμελοῦντα αὐτὸν εὑρεῖν ἐφιέμενοι, αὐτοὶ τοῦ τὴν νῦν καλουμένην καθοσίωσιν πλέξαι αὐτῷ βουλόμενοι· ἀλλὰ διήμαρτον τοῦ σκοποῦ. Ita in Græcis nondũ editis, qvæ sunt penes R. P. Frontonem Ducæum. Nam Latinus Interpres hæc omisit: Ergo καθοσίωσις est *majestas*, vel *crimen majestatis:* ex eo scilicet; qvod milites, aliiq; sacramento se Principi obstringant, ac devoveant. In qvo alius Suidæ error occurrit; qvi apud Herodianũ καθοσιούμενος interpretatur πληροφορῶν. Herodiani verba sunt. Ο δὲ ἀγανακτήσας ἐπὶ τῇ τῆς ἀρχῆς παραλύσει, τῷ τε Μαξιμίνῳ καθοσιούμενος, ἀθροίσας στρατὸν ἦγεν ἐπὶ τὴν Καρχηδόνα. Qvo in loco καθοσιούμενος est *devotus, obstrictus.* Præterea καθοσίωσις, ut opinor in legibus idem est ac sanctio: hoc est pœnæ constitutio. Justinianus Lib. II. Instit. Cap. I. *Ideò autem muros sanctos dicimus, qvia pœna capitis constituta sit in eos, qvi aliqvid in*

muros deliqverint. Ideo & legum eas partes, *qvibus pœnas constituimus adversus eos, qvi contra leges fecerint, sanctiones vocamus.* Ex iis Epiphanius noster illustrari potest: apud qvem pro οὐκ ἀθοσιώτου suspicamur legendum εὐκαθοσιώτου. Erit autem εὐκαθοσίωτος νόμος, cujus integra sanctio manet, qvæqve pœna etiamnum sancitur. Nisi forte aptius sit οὐκ ἀκαθοσιώτου, qvod eundem sensum habet. Tametsi ἀκαθοσίωτος aliter usurpatur ab eodem Epiphanio in Catharorum Hær. LIX N. III. ubi distringi gladium à Magistratibus ait κατὰ γοήτων, καὶ βλασφήμων, καὶ ἀκαθοσιώτων: Nam ἀκαθοσιώτους appellat majestatis reos, & Imperatoris obseqvio minimè devotos. Ut in actis Conciliabuli Ephesini, in Relatione ad Theodosium Imp. de Cyrillo Alexandrino: πρῶτον, μὲν εἰς τὸ γαληνὸν, καὶ εὐσεβὲς ἡμῶν παρηνόμησε θέσπισμα διὰ πάντων τὸ ἀκαθοσίωτον αὐτοῦ δεικνύς. Tanti fuit raram illam vocabuli hujus notionem extricare, ut in eo pluribus immorandum fuerit. Nam καθοσίωσιν illo sensu nullus, qvod sciam, Lexicon & vocabulariorum concinnator exposuit.

Καὶ εἶπε τοῦτό εστι τάδε, καὶ τάδε.] Eadem cautione Sacramenti Eucharistici formam dissimulat, qvâ & hujus, & cæterorum vulgare pleriqve Patrum veriti sunt. Innocentius Epist. I. ad Decent. de Confirmatione disputans: *Verba verò dicere non possum, ne magis prodere videar, qvàm ad consultationem respondere.*

Τουτέστι μετὰ τὸ δειπνῆσαι.] Nam δείπνου γενομένου, hoc est peractâ cœnâ, ut ait Joan. C. XIII, novæ legis mysterium institutum est, non in ipsa cœnâ. Ex qvo illud apparet, frustrà hoc ex capite cœnæ appellatione Sacramentum illud Dominici corporis, & sangvinis censeri. Nam Matthæus, & Marcus ἐσθιόντων αὐτῶν dixerunt præsenti usi pro præterito: nisi, ut olim Scaliger arbitratus est, ἐσθιόντων Aoristus sit secundus.

Σχ. ξβ'. ἵνα δείξῃ Πάσχα.] Subobscurus hic locus est. Sed, ut mihi videtur, Pascha illud legitimum προτυπούμενον fuisse dicit, hoc est εἰς τύπον, ac figuram alterius adhibitum; cui successit τὸ βέβαιον αὐτοῦ πάθους, hoc est perenne ac perpetuum, qvod passionis suæ figuram, & Sacramentum continet: sive malis, qvod eandem ipsam Passionem affirmaret, ejusqve fructum, usum, ac recordationem ratam faceret, & ad sempiternam memoriam propagaret.

Ελεγ. ο. ἐπιταγὴν ἑτέρας πίστεως.] Cor. ἐπιταγῇ.

EX EPISTOLA AD CORINTHIOS.

Ελεγ. έ. καὶ ιγ'. τυθέντος δὲ ἐν ἀληθ.] Deesse nonnihil ad integritatem hujus loci videtur.

Εσεγ. ή. καὶ ιή. εἰς δὲ τὸ μὴ ἅπαξ.] Vitium hujus loci nemo non videt. Qvod ego ex trajectione vocum irrepsisse suspicor. Vide igitur num ita conformari debeat. εἰς δὲ τὸ μὴ ἅπαξ χαλεπῶς φέρειν, διὰ τὴν συνήθειαν, τοῦτο ποιεῖν ἕως καιροῦ εἰς ὄνομα αὐτοῦ ἠθέλησε, τοῦ ἀποστρέψαι ἀπὸ τῆς πολυθέου φαντασίας, καὶ τὰ κατ' ἔτος αὐτοῖς γινόμενα εἰς ἑαυτὸν μεταλλάξαι.

Καὶ τοί γε πολλῶν θυσιῶν τότε προσενεχθεισῶν,] Toto illo spatio, qvo in deserto Israêlitæ versati sunt, sacra qvidem obtulisse Deo putat Epiphanius; sed qvod ea per sese minimè ipsi placerent, qvodqve ut ab Idololatria eos averteret potius, qvam qvod illis afficeretur, offerri sibi passus esset, ideo negare

sibi hæc oblata fuisse per Prophetam existimat. At Hieron. comm. ad Amoz, scribit Israëlitas toto illo, qvo in deserto fuerunt, tempore, non Deo, sed Idolis immolasse. *Et qvod postea*, inqvit, *qvædam Domino eos legimus obtulisse, non voluntate, sed pœnarnm fecerunt metu, & eorum interfectione, qvi propter Idola corruerunt. Dominus autem non ea qvæ offeruntur, sed voluntatem respicit offerentium.* Cyrillus verò ad V. Cap. Amos ita statuit; Deum in illud duntaxat tempus celebranda præscripsisse sacrificia, qvo promissam terram occuparent, sed illos nec postulante, nec curante Deo, in deserto nihilominus obtulisse.

Εως ματαλλεύσῃ.] For. μεταλλάξῃ.

Ελεγ. ιγ' καὶ κά. ἵνα τὸν Επιμενίδην δείξῃ.] Mithræ Sacerdotem hunc fuisse scribit Epiphanius, qvod apud Cretenses Idolum fuerit. Qvod apud alium non memini legere, neqve verum arbitror. De Proverbii illius Origene Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσαι, vide Photium N. CXC. Pag. 249.

P. 374. A. προσέθετο δὲ ἐν τῷ ἰδίῳ] De Epistola ad Laodicenses accuratè disputat Baron A. LX.

AD HÆRESIM XLIV, QVÆ EST Appelleianorum.

De Apelle meminit inter alios Pacianus Epist. I. Cujus & corrigendus locus, in qvo Marcionitas Apollinariacos, Cataphrygas, & Novatianos recenset. Leg. Appelleianos pro Apollinaricos.

N. I Ινα πανταχόθεν ἑαυτῷ.) Leg. ἑαυτήν.

AD HÆRESIM XLV, SEVERIANORUM.

N. II. Αλλὰ καὶ οἱ Απόστολοι.) Locus extat in C. I, L. I. Constit.

AD HÆRESIM XLVI TATIANORUM.

N. I. Τῷ ἀπὸ Σαμαρειτῶν εἰς Χριστὸν πεπιστευκότι.) Scaliger ad Eusebii Chron. A. MMCLVII. *Errat*, inqvit, *Epiphanius, qvi à Samaritis ad Christianos Justinum transiisse scribit. Certe enim Samarites non erat, sed Samariensis: qvanqvam & Samarites domo, non religione dici potest.* Caussam affert; qvòd Samaritanorum religionem minimè sit secutus, sed Græcorum superstitioni inhæserit. Ideò non verè de eo dici potuit, ἀπὸ Σαμαρειτῶν εἰς Χριστὸν πεπιστευκέναι, sed ἀφ' Ελλήνων. Sed si Σαμαρείτης domo, non religione, dici potuit Justinus, cur non ἀπὸ Σαμαρειτῶν credidisse dici potuerit, non video, hoc est è Samaritanorum populo ac civitate.

Επὶ Ρωστικοῦ ἡγεμόνος, καὶ Αδριανοῦ.) Manifesta est hallucinatio & qvidem duplex. Nam neqve Adriano imperante mortuus est Justinus, sed M. Aurelio & L. Vero, ut Eusebius asserit L. IV. Eccles. Hist. C. XV. & tricenario major fuerit oportet: ut ex temporis ratione, qvo Apologias pro Christianis edidit, constare potest. Qvanqvam difficile est statuere, qvandonam illæ, aut qvo demùm ordine scriptæ sint. Eusebius Libro Hist. IV. duas om-

nino scripsisse Justinum refert: Qvarum priorem Antonino Pio obtulit, ut Cap. VIII & X testatur. Ubi etiam Justini verba qvædam ex ea, qvæ secunda numeratur, Apologiâ citat: in qvibus de Antinoo, Marcione, ac Judaico bello mentionem fecit: &, qvod caput est, hujus etiam initium subjicit capite XI. At vero Cap. XV. sive ις' alteram Apologiam sub M. Aurelio, & L. Vero scriptam affirmat: καὶ τόσδε καὶ ὁ μακρῷ πρόσθεν ἡμῖν δηλωθεὶς Ἰουστῖνος δεύτερον ὑπὲρ τῶν καθ' ἡμᾶς δογμάτων βιβλίον ἀναδὸς τοῖς δεδηλωμένοις ἄρχουσι, θείῳ κατανοσμεῖται μαρτυρίῳ. Sub Aurelio igitur & Vero, qvos cap. XIII, sive ιδ', Antonino Pio successisse significaverat, secundam Apologiam obtulit, & passus est Justinus. Eusebio assentitur Hieron. in Script. Eccles. & Photius. Hodie Justini duæ extant Apologiæ. Harum prior ad Senatum inscribitur. Posterior eundem præfert titulum, qvem primæ Apologiæ Eusebius attribuit: nempe Αὐτοκράτορι Τίτῳ Αἰλίῳ Ἀδριανῷ Ἀντωνίνῳ Εὐσεβεῖ, Σεβαστῷ Καίσαρι, καὶ Οὐηριασίμῳ υἱῷ Φιλοσόφῳ, καὶ Λουκίῳ Φιλοσόφῳ Καίσαρος Φύσει υἱῷ, καὶ Εὐσεβοῦς εἰσποιητῷ. Neutra harum soli Antonino est inscripta. Porro qvæ posteriore loco censetur, ea prima ex duabus oblatis à Justino videri non Immeritò potest. Primùm qvia priorem, ex Eusebii, Hieronymi, & Photii authoritate Antonino Pio: posteriorem post ejus mortem. Aurelio ac Vero Impp. exhibuit. Deinde qvoniam Eusebius Cap. XV verba qvædam ex posteriore Apologia commemorat, qvibus mortem sibi à Crescente Cynico impendere dixit; qvæ qvidem in ea leguntur, qvæ hodie primo loco ponitur. Præterea qvæ secundâ vulgo nominatur, ineunte Antonini imperio scripta videtur, ac subinde post Adriani mortem. Qvippe Antinoi velut recens consecrati in illa meminit, τοῦ νῦν γεγονότος. Item. Judaici belli, qvod perinde νῦν γεγονότος appellat; cujus belli ac defectionis author fuit Barchochebas. Ad hæc inscriptio ipsa, qvam paulo antè protulimus, idipsum svadere potest. Nam Aurelium, qvem Verissimum appellat, nondum Cæsarem vocat. Cum tamen Lucii Veri patrem, qvi ab Adriano primùm adoptatus fuerat, eo nomine insigniat. Atqvi post Adriani mortem Aurelius Cæsaris nomen obtinuit. Qvocirca statim post Adriani necem paulo anteqvam Cæsar appellaretur Aurelius, priorem Apologiam (qvæ perperam secundo loco ponitur) habuisse videtur. Apparet insuper *Verissimi* nomen etiam post virilem togam penes Marcum Aurelium resedisse: tametsi Capitolinus anteqvam virilem togam sumeret, Verissimum; eà usurpata, Annium Verum deinceps nominatum esse scripserit. *Virilem autem togam sumpsit qvintodecimo ætatis anno*, ut idem testatur. Qvod superstite adhuc Adriano factum. Siqvidem mortuus est Adrianus Camerino, & Nigro Coss. VI Eid. Jul anno urbis ıɔccxcı. Marcus verò natus est Vero, & Augure Coss. anno ıɔccclxxıv. Igitur annum agebat XVIII cum Adrianus excessit. Qvæ de Apologiæ utriusqve tempore, atqve ordine diximus, dubia non erant, nisi qvædam ex Eusebio, & aliis intervenirent, qvæ negotii aliqvantum facerent. Ac primùm Eusebius Cap. XVI, sive ιζ' Christianæ mulieris historiam qvandam ex priore Justini Apologia recenset, qvæ in prima hodierna continetur. Deinde idem ipse Justinus Apol. II. ante annos CL, ab eo anno, qvo Defensionem istam scribebat, Christum esse natum memorat. Cum ergo

CXXXVIII Christi anno Antonius Pius inierit, Coss. Camerino, ac Nigro, consequens est anno Antonini XIII, hanc quæ secunda numeratur, quæque à nobis prior constituitur, Apologiam esse scriptam. Præterea Marcionis Hæretici duobus in locis meminit. Hunc autem sub Antonino Pio, post annos ab obitu Christi CXVI ferè emersisse Tertullianus confirmat Lib. I con. Mar. C. XIX. Non potuit igitur primo Antonini Imperat. anno Defensio illa ab Justino esse scripta. Sed ut ex iis tricis utcunque se veritas explicet: mihi admodum probabile videtur: nisi plures duabus pro Christianis Apologias Justinus ediderit, omninò primam esse quæ vulgo secunda numeratur; adeoque sub initium Antonini Imperat. scriptam fuisse; quod ex iis argumentis conjicimus, quæ sunt antea proposita: Atqui CL annos à Christi ortu ad illud tempus elapsi numerantur. Ita quidem Justinus: sed cum paulo fortasse plus CXL annis fluxissent, rotundo, ut assolet, numero ante annos CL dixit. De Eusebio expedita res erit, si aut ipsius, aut Librarii culpa τῇ δευτέρᾳ pro τῇ πρώτῃ irrepsisse dicamus. Nam perspicuè τὴν δευτέραν illam esse significat, quam nos primam facimus; primam autem, quæ nobis est secunda. Postremum, atque omnium difficillimum est, quod de Marcione nobis objicitur. Quem, ut consentanea loquamur, affirmandum est non Antonino demum imperante; sed sub Adriano cœpisse. Atque haud scio an duo illius distinguenda sint tempora, ut in plerisque Hæresibus accidit: ita ut sub Adriano primum eruperit, postea verò sub Antonino longè lateque propagatis erroribus celebre sibi nomen pepererit. Ac Tertullianus profecto etsi sub Antonino Marcionem errorem exhalasse scribat, negat tamen scire se quoto ejus anno cœperit. *Quoto quidem anno*, inquit, *Antonini majoris de Ponto suo exhalaverit aura canicularis, non curavi investigare.* Epiphanius in Marcionitarum Hæresi, scribit Marcionem cum à patre suo pulsus pacem ac veniam eblandiri nullis precibus posset, Romam se post Hygini obitum contulisse. Cumque nihilo magis quod cupiebat illîc obtineret, tum demum publicata Hæresi sua Ecclesiam oppugnasse. Hygini obitus confertur in annum Antonini XVIII; ante quod tempus Marcionem Hæresim suam disseminasse necesse est, cùm Justinus, qui Antonino, & quidem imperii ejus initio, Apologiam obtulit, Marcionis meminerit. Quare duplex, uti conjiciebamus, Marcionistarum ortus esse debet. Nam primum in Ponto Asia duntaxat nefarium dogma prædicavit, idque Adriano imperante. Postea sub Antonino majores trahens spiritus vehementius in eosdem illos errores cœpit incumbere. Hygino verò demum mortuo primitùs dogma Cerdonis interpolasse Marcionem nullo modo censeo. Hæc de Justini ac Marcionis temporibus habui quæ dicerem. Dicent alii fortasse meliora: Nam nostris illis non adeo confidimus, ut non afferri certiora posse speremus.

Ὡς περὶ τὸ δωδέκατον ἔτος.] Consentaneus error est ei, quem paulo antea refutavimus, sub Adriano passum esse Justinum. Quod cum falsum sit, perinde falsum est sub Antonino Pio, videlicet post Justini obitum, scholam erroris aperuisse Tatianum, quod sub Marco Aurelio facere potuit.

N. IV Ἔνεκεν δὲ σφαλμάτων ἐν ᾅδῃ.] Notanda Epiphanii sententia: Veteres Patres ante Christum, qui salva fide peccaverant, propterea apud inferos detentos esse, donec à Christo liberarentur.

N. V. Διὸ καὶ θαυμάσαι ἐστὶ τὸν εἰδότα.] Tritam de Golgothæ sive, Calvariæ appellatione sententiam seqvitur, ut ab Adami sepulto cadavere, ac cranio deducta sit, At Cyrillus Catech. XIII. Propheticè sic à Christo nominatum existimat hunc locum, qvòd, ut ait Apostolus, caput viri sit Christus, Christi autem DEUS

AD LIBRUM II.

AD HÆRESIM XLVII, QVÆ EST Encratitarum.

N. I. Ἐν τῇ Φρυγίᾳ τῇ κεκαυμένῃ.] Ea est apud Strabonem L. XIII. Lydorum, Mysorumqve regio ad Mæandrum. At Stephanus Καταικεκαυμένην χώραν ait esse τῆς Ἐφεσίας ex XIII. Strabonis Libro. Cæteri Phrygiam esse censent. Invenio & Laodiceam cognomento καταικεκαυμένην in Lycaonia, sive Galatia, haud procul ab Isauria.

N. II. Δι' ἐψέματος πυρῆς.] Mirum est qvid sibi voluerit Epiphanius, aut qvid in animo habuerit, cum hæc scriberet, ἐψέματος πυρῆς idem esse, ac *ferventis* aut *recoctæ sorbitionis*. Nam qvod πυρῆς frumentaceam primo loco intetpretatur, est illa qvidem tolerabilior, sed contra Hebræorum, Græcorumqve codicum fidem usurpata lectio. Etenim LXX cum Hebræo consentientes πυρρῆς, hoc est *ruffa*, scripserunt, non πυρῆς. Qvænam vero Grammatica ratio πυρῆς pro πυρωθέντος dici patiatur, qvasi genitivus sit à nomine πυρήεις πυρῆς? qvod minimè procedit.

AD HÆRESIM XLVIII, QVÆ EST PHRYGUM, sive Montani.

Κατὰ Φρυγασῶν.] Phryges sive Phrygastæ propriè dicti, qvod è Phrygia primùm prodierint. Iidem tamen nonnunqvam Cataphryges & Cataphrygæ, qvasi Evangelium esset, vel dogma κατὰ Φρύγας.

N. I. Οὗτοι γὰρ γεγόνασι περὶ τὸ ἐνενηκαιδέκατον.] Consentanea sunt qvæ de hujus Hæresis exitu ac tempore differit, cum iis, qvæ supra docuit, nimirum Justinum Adriani tempore mortuum esse: secundum qvem paulo post Tatianus prodierit, à qvo Encratitæ originem acceperint sub Antonino Pio: qvo eodem imperante, atqve anno illius XIX Montanus extiterit. Sed cum ex iis, qvæ paulo ante disputata sunt, constet Justinum nonnisi sub Marco Aurelio passum esse, Tatianum vero aliqvanto etiam postea Hæresim suam condidisse, manifesta hîc est temporum perturbatio. Qvod ad Cataphrygas spectat, Eusebius in Chron. anno M. Aurelii XI scribit Cataphrygum Hæresim, authore Montano, & Priscilla, ac Maximillia exordium habuisse. Tùm anno seqvente Encratitas Tatiano duce prodiisse. Qvæ si vera sunt, Tatiani, & Encratitarum Hæresi priorem oportet esse Cataphrygum, Hæresim,

Hæresim; contra institutum ab Epiphanio ordinem, ac sub Aurelio duntaxat Imperatore extitisse.

Ετι γάρ εἰσιν ἕντοτε.] Vitium in numeris est. Annus Antonini XIX congruit anno Christi CLVI: Annus vero Valentiniani XII convenit Christi CCCLXXV. Discrimen est annorum CCXX Itaqve pro διανόσια ἐννενήκοτα, scribendum fuit διανόσια εἴκοσι.

N. III. Γινώσκων γὰρ τὸν δι' ἀπειλοῦ.] De hoc divinitus edito Prophetæ mandato consule qvæ à Sacrorum Librorum Interpretibus uberrimè disputantur.

N. VII Ὡς ὁ Μωυσῆς φησίν.] Qvod tanqvam à Mose dictum Paulus ad Hebr. C. XII. commemorat; neqve tamen in vetere Instrumento legitur. Pleraqve enim, ut observat Hyeronymus, in hac Epistola qvasi de vetere Testamento proferuntur, qvæ in illo minimè reperiuntur.

N. IX. Η δὲ ἁγία Ἐκκλησία.] Totum hoc caput insignem habet usum ad Catholicum dogma ab Hæreticorum invidia ac calumnia vindicandum: qvi ut modum nullum, ac moderationem retinent, cum ab Ecclesia commendari qvidem nuptias, sed virginitatem continentiamqve præferri vident, exclamant illico, & in conventiculis suis apud imperitos perfidiosè ac stolidè vociferantur, damnari à Catholicis nuptias, ac ciborum usu penitus interdici.

N. XIV. Ἵνα δὲ μηδὲν καταλείψωμεν.] Theodoretus Ascodrutas, vel Ascodrupitas, sive Tascodrupitas appellat: qvi illorum dogmata pluribus exeqvitur. Philastrius vero Ascodrogitas à Passalorynchitis secernit.

Τασηὸς παρ' αὐτοῖς πάσσαλος.] Drungus vox est à recentioribus Græcis perinde, ac Latinis usurpata, qvam à Græca φύγχος detortam innuit Epiphanius. Veget. L. III, C. XVI, & XIX *globos* appellat, qvemadmodum & cuneos *caput porcinum*.

AD HÆRESIM L, QVÆ EST Tessareſcadecatitarum.

Qvartadecimanorum sive Τεσσαρεσκαιδεκατιτῶν Hæresis ea propriè dicitur, qvæ Judaico more Pascha Luna XIV celebrandum asserit, qvamcumqve demum in feriam incidat: qvæ fuit Asiaticorum opinio, qvi Joannis authoritate freti pertinaciter ritum illum, consvetudinemqve tenuerunt. De qvo Eusebius L. V Hist. Addit Augustinus L. de Hæres. eosdem illos XIV Luna Martii mensis Pascha fixisse. Ubi Martium non Julianum, sed Lunarem intelligi necesse est, cum pleriqve Paschales menses etiam Judaici in Aprilem inciderent. Nisi forte in ea qvidam opinione fuerint, ut Martio mense perpetuò celebrandum putarent. Scribit enim Philastrius Qvartadecimanos Pascha mense Martio celebrandum asserere. Atqve hæc τῶν τεσσαρεσκαιδεκατιτῶν vera est, & germana notio, Sed & alia fuit eodem vocabulo comprehensa depravatorum istorum factio, qvæ mira qvadam abusione Qvartadecimanorum nomen meruit. Nonnulli qvippe celebrando Paschati certum in Anno Juliano diem statuerunt: velut VIII Kal. aut XV, aut X, de qvibus paulo post agendum erit: qvos omnes Epiphanius ad Qvartadecimanos aggregavit. Tertia τῆς τὸ Πάσχα διαφορᾶς ratio, atqve Hæresis, ut à

prioribus diversa, sic qvartadecimanorum appellationem justiùs, qvàm posterior hæc, obtinebit; qvæ cùm universam olim Ecclesiam, tum præcipuè Occidentalem exercuit. Hanc qvi secuti sunt, Pascha illi qvidem Dominico die celebrabant; sed si XIV Luna in eum diem incideret, non ex præscripto Nicænæ Synodi in XXI diem differebant, sed in termino ipso festum obibant. Qvod in Gallia qvondam, Hispania, ac præsertim Britannia plerosqve tenuisse testantur Bedæ, Sigeberti, ac cæterorum scripta. Vide imprimis Bedam L. II Eccl. Hist. C. III: & L. V, C. XVI. Tum qvæ, ad Nicephorum ante paucos annos adnotavimus. Postremus de celebritate Paschatis error Latinorum fuit, qvi cum in cæteris Nicænum Canonem, & Catholicam regulam observarent, judaico tamen ritu citimum terminum antevertentes primi mensis neomeniam V Martii constituebant, ac duos annos communes habebant, qvos reliqvi Embolismicos: nimirum Cyclo VIII, ac XIX. Adversus qvos, eorumqve signiferum Victorinum, disputat Beda non uno in loco. Atqve etsi Luna XIV nonnunqvam isti Pascha Dominico die celebrarent, nunqvam tamen ante Æqvinoctium: qvod Judæi factitabant, ut alibi dicetur. Fuerunt & alii Qvartadecimanorum errores. Nam inter alia cum Novatians lapsos repudiarunt, ut refert Theodoretus: qvod de solis Asiaticis asserit Socrates L. V. C. XXI: ubi de ritu celebrandi Paschatis, deqve Asiaticorum ac Romanorum dissidio pluribus disserit.

N. I Ὅτι ἐπικατάρατος ὃς οὐ ποιήσει.] Haud scio an locus iste sic expressus uspiam legatur.

Ετεροι δὲ ἐξ αὐτῶν.] Qvantum ex iis verbis colligitur, non solum fixo ac constanti die; hoc est VIII Kal. Mart. Pascha peragebant: verum etiam eo ipso die jejunabant, contra veterem Ecclesiæ ritum, qvæ in ipso festo jejunium dissolvebat, ut ex Epistola Dionysii Alexandrini constat. Sed obscura sunt qvæ deinceps Epiphanius disserit: neqve Tessarescædecatitarum opinionem satis asseqvi possumus. Cum enim scribit: *καὶ ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ βούλονται ἄγειν τὸ Πάσχα, ὁποίᾳ δ' ἂν ἐμπέσῃ ἡ τεσσαρεσκαιδεκάτη τῆς σελήνης*, hoc affirmare videtur: Hæreticos illos certo ac fixo die, nimirum VIII Kal. Apr. solenne Paschatis adstrinxisse, securos lunæ XIV. Cui tamen qvæ seqvuntur nonnihil repugnant. Subjicit enim Cappadoces eandem diem VIII Kal. Apr. celebrare; qvod à priorum instituto nihil discrepat: & tamen posterius hoc tanqvam diversum ac dispar attulit. Qvamobrem videndum ecqvid priores illi, qvi ex Actis Pilati certum se diem explorasse dicerent, XIV Lunam observaverint, adeo qvidem ut hæc de VIII Kal. interposita mentio nihil in XIV Lunæ ratione mutatum significet, sed supervacaneam *ἀκριβολογίαν* contineat. Fieri etiam potest, ut XIV Lunam eam ad Paschatis celebritatem delegerint, qvæ VIII Kal. Apr. vicinior esset: at Cappadoces illam ipsam in Juliano anno defixam diem VIII Kal. Apr. Sed de Tessarescædecatitarum ex Actis Pilati opinione illa disserens Scaliger II de Emendat. Temp. *Perperam* inqvit, *scribit Epiphanius, τεσσαρεσκαιδεκάτας gloriari solitos se compertum habere ex Actis Pilati, Christum passum fuisse VIII Kal. Apr.* Qvibus ista postremò subjicit. *Ejusmodi plura extant apud illum eruditum Patrem, & alios veteres, præsertim Eusebium; qvæ sanè cum delectu sunt legenda.* Qvid est istâ Epiphanii reprehensione vel iniqvius, vel ineptius? Itane qvotqvot Hæreticorum

falsa dogmata, opinionesqve commemorantur, eorum omnium veritas ab illo præstanda fuerit, qvi nihil nisi retulerit? Sed cujusmodi illa sit de Passione Domini in VIII Kal, conveniente Tessarescædecatitarum ratio, postea disputabitur. Qvæ vero adversus illam affert Scaliger levia sunt, imò nulla. *Neomenia*, inqvit, *Nisan incidit in XII Martii, qvoties 25. Martii est 14 Nisan. Atqvi ævo illo hoc non potuit contingere, nisi Cyclo 13, Idqve in anno Hagareno, in annis 19, 38, 57, Periodi. Atqvi tunc Judæorum neomeniæ uno die tardiores erant propter proemptosin, Non igitur potuit accidere.* In qvo illud sumit, Judæos Calippicam anni formam, hoc est Syromacedonum, sive Alexandream tunc temporis usurpasse, qvæ cum CCC fere annis Hagarenam Periodum antecedat, ὑστέρησιν Hipparcheam habet unius diei. Unde tardior est Neomenia Judaica, qvam Hagarena, Nam hujus Periodus sub initium Julianæ formæ contexta est, cum Novilunium in Martii 12 incideret, qvod in Calippica, Judaicaqve Periodo in 13 conveniebat. Qva ratione Cyclo 13 Martii 25 Luna fuit 13, Hagarenis vero 14. Verum Judæos Calippica anni descriptione usos esse, qvo Scaligeriana omnis illa doctrina nititur, si qvis negaverit, progredi ultrà non poterit. Ac nos ad seqventem Hæresim Cyclum alium Judaicum explicabimus, in qvo biduo nonnunqvam, & eo amplius anticipatæ sint Neomeniæ: ut nihil hac qvidem ratione Scaligeri argumenta promoveant. Sed ea res suo loco tractabitur. Neqve verò minor Calviniani alterius est vanitas, qvi Epiph. credulitatis insimulat ex eo, qvod variis in locis Pilati Acta laudet, neqve tamen in falsi suspitionem adducat. Qvod ne refutationem qvidem meretur.

Καὶ ἐν αὐτοῖς δὲ ϛάσις.] Hæc verba τῶν μὲν λεγόντων, &c. aliena ab hoc loco videri possunt. Nam priorum illorum sententiam continent, qvi XIV Luna celebrandum Pascha sciverant. Qvanqvam sæpè otiosa ejusmodi repetitio apud hunc Scriptorem animadvertitur. Sed qvid ea tandem sibi volunt? Statuisse illos Pascha XIV Luna, qvæ in VIII Kal. Apr. incurrat? Est illud qvidem nimis absurdum, qvasi ad eum diem Lunæ XIV dies possit adhærescere. Qvid si ὑστὸ τῶν ὀκτὼ Kal. legas non τῶν ὑστὸ ὀκτώ? Nam αἱ ὑστὸ ὀκτὼ Kal. idem sunt atqve αἱ ὀκτώ Kal. Qvæ loqvendi formula à Latinis manavit: qvibus Ante Diem VIII Kal. idem est atqve VIII Kal. At si ὑστὸ τῶν ὀκτὼ legas, hunc habet sensum; Lunam illos 14 constituisse, qva ante VIII Kal. incideret. Nisi forte XIV Lunam τῶν ὑστὸ ὀκτὼ καλ. vocet eam, qvæ huic termino propinqvior est, qvod verum puto. Si qvidem & hæc loqvendi formula, qvam pro recepta, excusaqve substitui posse diximus ὑστὸ τῶν ὀκτὼ pro eodem interdum solet usurpari, atqve altera τῶν πρὸ ὀκτώ:

N.II. Εἀν πρὸς ἑσπέραν.] Vide Animad. nostras ad Hær. LXX. N. XI.

N. III. Πανταχόθεν δὲ ἡ ἁγία.] Qvæ ad hunc locum adnotanda erant, ea ad Hær. LXX qvæ est Audian. differemus, ubi plura ad hoc institutum Epiph. disputat.

Τὸ ἐμφύσημα τῦ βέων.] Vox ista βέων nusqvam à me lecta. Atqve haud scio an βέφων Latino vocabulo scripserit Epiph.

AD HÆRESIM LI, QVÆ EST ALOGORUM.

N. III. Ἵνα δείξῃ τὸ εἶδος τῆς ἁγίας.] Eandem arcæ similitudinem declarát Aug. LXII. con Faust. C. XIV.

N. I. Η τȣ̃ λίθȣ τȣ̃ Γαγάτȣ.] Eadem ferè ſerpentum ἀλεξητήρια cecinit Nicander. De Gagate porrò.

Αλλοτε δ' ἀζαλέην καίων ἐγγάγγιδα πέτρην,
Ην ȣ̓δὲ κρατεροῖο πυρὸς περικαίνυται ὁρμή.

Ubi Schol. τὴν γαγγῖτιν λίθον. ἐν Γάγγαις γὰρ τῆς Λυκίας εὑρίσκεται· τὰς δὲ Γάγγας πόλιν ȣ̃σαν τῆς Λυκίας, καὶ Γαγγίδα φασίν. Plin. L. 36. C. 19. Gagates lapis nomen habet loci & amnis Gangis Lyciæ. Dioſc. L. V. C. XCIX.

N. II. Ινα δείξῃ τὸ εἶδος τῆς ἁγίας.] Vide Auguſt. L. XII con. Fauſ. C. XIV.

N. III. Καὶ εἰ μὲν ἐδέχοντο τὸ ΕΥαγγέλιον.] Nam de Apocalypſi nonnihil à qvibusdam dubitatum, de qvo accuratè in Ann. Baron. A. C. 97.

N. IV. Οι δ' ἄλλοι ΕΥαγγελισταί.] Vide Aug. L. II de Conſ. Evang. C. XVI.

N. V. Εδει γὰρ τ' ἀπὸ πολλῶν.] Malim τῷ ἐπιστρέψαντι, & ἀναστάντι. Viciſſim verò τ' ἐλθόντα, &c. Ut dandi caſus Apoſtolo, accuſandi Chriſto tribuatur: qvod nos interpretando ſeqvimur.

Απ' αυτȣ τȣ̃ ἔργȣ κηρύξαι.] Aut κηρύξῃ leg. aut τȣ̃ κηρύξαι.

Καὶ Κλεόβιον, εἴτȣν Κλεόβȣλον.] Ignatius ad Trallianos; Φεύγετε καὶ τὰ τȣ̃ πονηρȣ̃ ἔγγονα, Θεόδοτον, καὶ Κλεόβȣλον τὰ γευνῶντα καρπὸν θανατηφόρον. Ubi non Nicolaitarum propagines iſtos fuiſſe docet: ut eſt in Annal. ſed τȣ̃ πονηρȣ̃ ἔγγονα, hoc eſt Dæmonis fœtus. Impoſuit Annalium ſcriptori Latinus Interpres: qvi ita reddit: *fugite perverſi illius nepotes.*

Δημᾶν, καὶ Ερμογένην.] Theodoretus ad 2. Tim. C. 4. eundem illum Demam eſſe putat, qvi Ep. ad Philem. & Coloſſ. 4. laudatur; qviqve ſæculum diligens, relicto Paulo diſceſſit. Sed mutato conſilio ad Paulum revertiſſe qvidam exiſtimant. Chryſoſt. verò poſt honorificam illam de eo mentionem à Paulo ſejunctum eſſe putat: ut illa ad Philem. ante 2. ad Timot. ſcripta ſit. Fieri poteſt, uti duo ejusdem nominis Demæ fuerint. Apud Ignat. Ep. ad Magneſios nominatur Damas Magneſiorum Epiſcopus.

Ευθὺς δὲ μετὰ τὸν Ματθαῖον.] Ex prava Cornarii interpretatione aut falſa aut dubia ex his verbis hiſtoria colligitur: juſſum à Petro Marcum hiſtoriam ſcripſiſſe. Sic enim Cornarius: Poſt Matthæum ſecutus eſt Marcus, juſſus à S. Petro Romæ Evangelium edere. Neutrum horum dicit Epiph. aut Petri juſſu, aut Romæ ſcripſiſſe Marcum. Sed hoc tantum, comitem illum Romæ fuiſſe Petri, & ἐπιτρέπεσθαι τὸ ΕΥαγγέλιον ἐκθέσθαι. A qvonam? A Spiritu Sancto. Inſcio enim Petro ad ſcribendum aggreſſus eſt, Romanis id ab ipſo poſtulantibus, ut author eſt Hieron. Lib. de Script. Eccleſ. & Euſeb. L. II. C. XIV. Qvod cum audiſſet Petrus, qvod factum erat approbavit. Romæ porrò ſcripſiſſe veriſimile eſt: de qvo in Ann. plura Baron. A. XLV N. 29.

Οὗτος δὲ εἷς ἐτύγχανεν.] Diſſentit Papias apud Euſeb. & Chriſtum à Marco negat auditum. Hier. in Præf. ad Evang. Marci, eundem ait Leviticum genere, & ſacerdotem fuiſſe. Sed falsò hic liber Hieron. tribuitur. Qvod autem aſſerunt nonnulli, Marcum non vidiſſe Dominum, vederit nécne nihil affirmo: videre qvidem potuiſſe temporum ipſa ratio perſvadet. Neqve verò damnanda eſt Epiphanii ſententia, dum illum è LXXII diſcipulorum numero fuiſſe narrat, etſi contrarium alii Patres ſentiant.

N. VII. Ως εἶναι τὸν πάντα χρόνον.] Tempus ipſum, qvo Joannes conceptus ac natus eſt, & Incarnatus, atqve in lucem editus Chriſtus Lucas complectitur; qvod tempus menſium eſt ferè XV.

N. VIII Καὶ Φιλοσαββάτιος.] De Hoc nihil hactenus legi.

N.IX. Ενθεν τίνι ȣ̓ Φανεῖται.] Tametsi nihil ex Evangelio de magnorum adventus tempore liqvidò possit exprimi, probabilior tamen est communis, ac recepta sententia, qvam illa ex Epiphanii ac Eusebii Chronicis hausta, biennio post Christum in lucem editum Magos advenisse Qvod ex illis Matthæi verbis colligi putabant, qvibus Herodem narrat *à bimatu & infra pueros occidisse, secundum tempus qvod exqvisierat à Magis.* Sed hunc nodum jampridem dissolverunt eruditi sacrarum literarum Inrerpretes.

Καὶ ἀνάγκην ἔσχον οἱ διεσκορπισμένοι.] Qvantum verba ipsa præ se ferunt,, indicare videtur, Judæos qvolibet terrarum dispersos in Palæstinam coactos esse. Sed commodè hæc accipienda sunt, ut de iis loqvatur, qvi in Palæstina ipsa, vel Syria degerent. Neqve enim puto in Italia, vel Græcia, aut Ægypto etiam habitarent, alibi qvam ibi, ubi erant, fuisse censos

Ερχόμενοι δὲ, ὡς εἰπεῖν] Nollem erudito Maldonato id in mentem venisset Epiphanio tribuere qvod & absurdissimum est, nec ab eo vel levissime cogitatum. Scribit enim mirari se, qvòd Epiphanius existimet Josephum & Mariam singulis annis eo die ex Ægypto in Bethleem venire consvevisse: cumqve post duos annos rediissent, Magos eos invenisse. Hoc verò nunqvem scripsit Epiphanius. Qvare hallucinatus est eruditissimus ille Evangeliorum interpres: Nec ideo tamen tantum commeruit, ut à Casaubono tam inclementer ac putidè notaretur, & virulentissimus, ab maledicentissimus scriptor appellaretur in illo opere, qvod ipsum ex virulentis calumniis, & hærericis opinionibus contextum adversus Baronianos Annales effudit.

Ὡς εἰς τὴν πανήγυριν ταύτην.] Qvam tandem hîc πανήγυριν intelligat, nescio. Videtur loci illius, in qvo natus erat Dominus, celebratam memoriam πανήγυριν appellare.

N.X. Τῷ γὰρ τριακοστῷ τρίτῳ.] De his accuratius paulo post agemus.

Διὰ τὸ μεμνηστεῦθαι πρεσβύτης.] Qvod Josephus decrepita jam ætate Mariam duxerit vetus est opinio. Qvod autem liberos ex priore aliqva conjuge susceperit, etsi id Epiphannii aliiqve Veteres memoriæ prodiderint, reclamant tamen meritò cæteri omnes: De qva re Baronius in Appar.

N.XI. Εντεῦθεν τοίνυν.] Hæc igitur verba τȣ̃ Θεȣ̃ ad Jesum pertinere credidit Epiph. non ad Adamum.

Τῷ Λȣκᾷ ὄντι καὶ αὐτῷ.] Qvod Lucas è discipulorum numero fuerit, asserit & Dorotheus in Synopsi, qvamvis id ipsum ab eo negari Maldonatus scripserit. Sed contra sentiunt pleriqve, & id ex ipsis Lucæ verbis colligunt, cum ait ἔδοξε κἀμοὶ παρηκολȣθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς κατεξῆς σοι γράψαι. Sed tantum abest, ut hæc discipulum Christi fuisse, ac non pleraqve, cum ab eo gererentur, oculis usurpasse negent, ut contrarium potius hinc elici possit, Verbum enim παρακολȣθεῖν nonnunqvam ad eam notitiam refertur, qvæ oculis ipsis, ac propria intelligentia comparatur, non aliorum sermonibus. Ut cum demost. ἐν τῷ περὶ Παραπρεσβείας, de Æschine, cujus in legatione comes fuerat, sic loqvitur: καὶ ὁ τȣ́τȣ πονηρεύματα εἰδὼς, καὶ παρηκολȣθηκὼς ἅπασι κατηγορῶ.

Sic igitur Lucas ἄνωθεν παρηκολουθηκέναι πᾶσιν ἀκριβῶς dicitur, hoc est comperta, exploratáqve, ac spectata etiam habuisse. Ac videri potest, & nonnulla hîc antithesis esse, ut cum superiore versu dixerit; Qvandoqvidem multi res à Christo gestas scribere aggressi sunt, καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς, statim subjiciat, ἔδοξε κἀμοὶ παρηκολουθηκότι, hoc est, qvi non, ut illi, ἐκ παραδόσεως, sed ex propria id scientia compererim. Cæterum tametsi ad eum sensum accommodari Lucæ verba nihil prohibet, non iccirco tamen Christi discipulum fuisse certò pronunciare ausim: cum huic adversari sententiæ longè plures PP. intelligam. Sed ista commemoravi, ut ne Lucæ ipsi de se testanti refragari qvisqvam Epiphanium arbitretur.

Καὶ κηρύξαι πρῶτον.] Lucam in Gallia prædicasse, nullus, qvod sciam, prodidit. Atqve haud scio an Galliam Cisalpinam intelligat, per qvam in Dalmatiam, Græciamqve contenderit.

Κρίσης, φησὶν, ἐν τῇ Γαλλίᾳ.] Imo εἰς Γαλλίαν. Nam vulgo εἰς Γαλατίαν. Qvæ est vetustissima, & certissima lectio, qvicqvid affirmet Epiphanius. Qvam & Eusebius L. III. Hist. C. IV, Chrysost. Ambrosius, Theodoretus, ac Græci, & Latini omnes agnoscunt. Qvanqvam non desunt, qvi per Γαλατίαν apud Paulum Galliam intelligant, ut Theodoretus. Crescentem verò Galliarum, & Galatiæ pariter Apostolum fuisse, Ado in Martyr. V. Kal. Jul. & in Chronico testatur, ut & Rom. Martyr. novum. Vetus enim Galatiæ duntaxat meminit. Et certè dubitari potest, utrum non modo Crescens, sed vel alius qvisqvam per illa tempora Galliis Evangelii lucem importarit.

N. XII. Μετὰ τὴν ἀπὸ Νέρωνος ἐκ Πάτμου.] Non igitur in Patmo scripsit Evangelium; sed Ephesi. Neqve verò sub Claudio, sed sub Nerva Coccejo ab exilio reversus est: qvamvis iterum postea sub Claudio revocatum asserit.

N. XIV. Ταῦτα ἐν Βηθαβαρᾷ.] Utraqve vox & Bethabara, & Bethania apud antiqvos reperitur. Vide qvæ de hoc loco scripsere Masius, & Serrarius in Josue. Maldon. & Toletus in Evang.

Ἵνα δείξῃ μὴ τὰς τεσσαράκοντα.] Epiphanii sententia hæc est, Christum post XL dierum jejunium, & tentationem in Galilæam esse profectum; indidemqve ad Ioannem, & Iordanem revertisse: qvo tempore Ioannes illum intuitus rursum de ipso testatus est, Ioan. I, 36. Tum enim ambulantem vidisse Iesum scribit Ioannes. At Epiphanius 29 & 30 commata cum 35, & 36 confudisse videtur, cum ex Evangelio profert τῇ ἄλλῃ ἡμέρᾳ ὡς εἶδεν αὐτὸν περιπατοῦντα ἔφη· ἴδε ὁ ἀμνὸς, &c. Qvæ diversis in commatibus leguntur. Porrò pro eo qvod vulgo scriptum est, τῇ ἐπαύριον, Epiphanius legit τῇ ἄλλῃ ἡμέρᾳ; nisi ea potius interpretatio sit. Ut & noster Interpres: *Altera die.* At prima testificatio paulo post Baptismum facta videtur. Unde inter Baptismum Christi, ac primam illam testificationem, & Apostolorum vocationem, profectionem in Galilæam interceßisse putat Epiphanius: De qva profectione haud scio an Interpretum, Doctorúmve qvisqvam meminerit. Sed neqve Ioannis verba vel minimam ejus significationem dare mihi videntur. Vide Num. XVI, ubi accuratius ea temporum intervalla digeruntur. Post Baptismum XL dierum jejunium seqvitur: tum hebdomades ferè duæ, qvibus Nazareti in patria vixit. Hinc ad Ioannem revertitur, à qvo agnitus ac

demonſtratus eſt; ac tunc Andreas illum cum ſocio ſecutus eſt: inde Petrus; pòſt Philippus, ac Nathnael: ſecundum qvæ nuptiis interfuit. Qvæ omnia duorum à Baptiſmo menſium intervallo geſta putat; hoc eſt usqve ad VI Januarii, qvo die nuptiis interfuit, cum VI Eid Novemb. ut arbitratur Epiphanius à Joanne baptizatus eſſet. Colliguntur dies LX. Nimirum XL jejunii; tum XIV, qvibus in patria, Galilæa conſtitit. Poſtea biduum qvo ad Joannem acceſſit. Item biduum aliud, cum Andreas, inde Petrus ſeſe ad eum applicarunt. Altera vero die Philippus, ac Nathaneel vocati: Deniqve tertio die poſt ultimum illud biduum, nuptiæ ſubſecutæ. Ita LX dies explentur.

X.XV. Καὶ λοιπὸν σημεῖα ἐνεῖ.] Poſt nuptiarum officium Chriſtus Capharnaum ſeſe contulit: ubi prodigia multa patrata credit Epiphanius: velut cum ſocrum Petri febrientem curavit, & aridam hominis manum reſtituit. Sed perperam hæc duo miracula in idem tempus conjecta. Nam alterum, hoc eſt aridæ manus reſtitutio, longe poſt prius illud contigit; nimirum poſt Paſcha; ſecundum qvod per ſata cum diſcipulis tranſiit. Sed de iis poſtea ad N. XXVII. Impoſuit Epiphanio multiplex ac diverſus ad Capharnaum aditus Chriſti.

Εντεῦθεν γὰρ καὶ ἐπένευσα.] Ex iis qvæ differit Epiphanius, efficitur paulo poſt ultimo vocatos, ac ſibi adjunctos Apoſtolos, Petrum, Andream, & cæteros, ad prædicationem aggreſſum, etiam anteqvam Joannes in vincula conjiceretnr. De qvâ re poſtmodum agetur, ut & de Natali Chriſti ac vero Baptiſmi, & paſſionis anno.

N.XVI. Περὶ Θεᾶ τῷ Πνεύματι.] Præter conjecturam illam qvam ad oramad-texuimus; occurrit ſcribi poſſe; περὶ ἅ τῷ πν.

Καὶ ἐξελέξατο τὸν Πέτρον.] Egregius hic locus; ex qvo liqvet Petrum Andreæ ac cæteris Apoſtolis, non ætatis, aut vocationis ordine, ſed principatus ac dignitatis, anteponi.

Φασὶ γὰρ ἔτως οἱ ἄλλοι.] Mirum eſt qvod hoc loco aſſerit primum Herodem fugiſſe: poſtea Nazaretum; inde ad baptiſmum acceſſiſſe; qvæ neqve cum Evangelio, neqve cum ſuperioribus cohærent. Nam Herodem fugit duntaxat poſt Joannis necem, qvæ longe poſt baptiſmum accidit. Vide qvæ ad Num. XXVIII. obſervamus.

N.XIX. Ο δὲ Ιωάννης καὶ τῳ πρόθεσιν.] For. κῇ τῳ πρόθεσιν.

N. XXII Κατηγορᾶσι δὲ πάλιν.] Nullum eſt in his Libris argumentum, in qvo tractando plus operæ, ac ſtudii navarit Epiphanius, qvàm in ea qvæſtione, qva Dominici Natalis, & paſſionis annus inqviritur. Sed nec obſcurior usqvam locus eſt, aut in qvo minùs Interpreti tergiverſari, ac diſſimulare liceat. Tantum abeſt, ut in eo declarando ne ſit longior vereri debeat, aut inſtituta ſe Notarum, & Animadverſionum brevitate defendere. Atqve ea ſanè qvæſtio cùm non minus hac tempeſtate, qvàm priſcis illis temporibus, eruditos exerceat, eò deniqve adducta res eſt, ut qvi inſcitiam ſuam ingenuè faſſus fuerit, pudentiorem exitum qværat, qvàm ſi certi aliqvid, & explorati tenere ſe poſſe confidat. Ut enim à vetuſtioribus initium repetam; qvis anteqvam Dionyſii vulgaris illa ratio percrebuiſſet, in certam, ac conſtitutam ſententiam includi ſe paſſus eſt?

Longum est, & otiosum veterum Patrum opiniones omnes persequi; idque ab aliis diligenter est factum; præsertim à Dekerio nostro τῷ μαναρίτῃ, & Joanne Keplero Mathematico, in erudita illa dissertatione de anno Natali, & in Eclogis Chronologicis; ut & de Illustrissimi Baronii Annalibus, ac cæteris Chronographis taceam. Qvorum omnium post tam exqvisitam, & exactam operam, supervacaneum videri poterat, à nobis ea disputari vehementiùs, qvæ anxiè ab illis sunt, accurateqve discussa: nisi nos ad id etiam invitos Epiphanius ipse, ac suscepti muneris fides impelleret. Erit autem huic conatui, laboriqve nostro facilis lector; si hoc à me spectatum agnoverit, ut infinitam prope controversiam, omniumqve judicio difficillimam, neqve breviùs, qvam res tanta disputari possit, neqve longiùs, qvam necesse sit, summa verò cum facilitate complecterer; & ea, qvæ ab ingeniosis, doctisqve viris de ea re solerter excogitata sunt, accessione aliqva nostra cumulata proferrem. Qvare duplex erit hoc loco disputanda qvæstio: altera de anno ipso, qvo natus est Christus: altera, de eo qvo passus est.

DE ANNO NATALI CHRISTI

DIATRIBA.

QVI Natalem Christi Salvatoris annum via ac ratione indagare conati sunt, triplicis maximè temporis rationem habuerunt; Romanorum Coss. Augusti Imperat. Et Herodis annorum. Totidem notis, ac velut insignibus positum à se annum illustravit Epiphanius; & in ordinanda potissimum serie Coss. haud vulgarem diligentiam adhibuit. Cujus nos vestigia prementes, id qvod architecti facre solent, ut anteqvam ædificent, soli ipsius, vel fundamenti soliditarem explorent; ita nos Consulatuum ipsorum ordinem seriemqve perscrutabimur. Qvæ qvidem historiæ pars cum maxima in obscuritate, & dissidentium, inter se Sciptorum varietate posita sit, nos Consulatuum aliqvo Indiculum subjiciendum putavimus, paucis ad illos adjunctis, qvi in Epiphanii Laterculo descripti sunt; propterea qvod non omnes iisdem, qvibus ille, Coss. natum esse Christum existimant. Et ut in Coss. digerendis varietas qvæ sit, Lector intelligat, triplici filo Laterculum texuimus. Prima series Coss. habet ex Capitolinis Fastis excerptos, cujusmodi à Sigonio, & Onufrio in Fastis exhibentur: altera ex Epiphanii: tertiam ex Fastorum Siculorum, sive Alexandrini Chronici authoritate.

INDICULUS COSS. ALIQVOT, QVI AD CHRISTI NATALEM, ET PASSIONIS TEMPUS ERUENDUM UTILES ESSE POSSUNT AD N. XXII.

De anno Natali Christi.

Primus annus est Urbis ex Varrone DCCXLVIII.

	Ex Fastis Capitolinis		Ex Epiphanio	Ex Fastis Siculis.
1	Lælius Balbus	Antistius Vetus		Nero II & Piso II
2	Augustus XII	Sylla		Balbus & Vetus
3	C. Calvisius	L. Pisieanus		August. XIII & Sylla
4	L. Lentulus	M. Messalinus		Sabinus & Rufinus
5	Augustus XIII	M. Plautus Silvanus	Aug. XIII & Silanus	Augustus XIV & Silvanus
6	Cossus Cornel. Lentulus	L. Calpur. Piso	Lentulus & Piso II	Lentus & Piso
7	C. Cæsar	L. Æmilius Paulo	L. Cæsar & Paulus	Pub. Cæs. & Paulus
8	P. Vinucius	Alphinius Varus	Vinucius & Varus	Vinucius & Varius
9	L. Ælius Lamia	M. Servilius Geminus	Lamia & Servilius Nommius	Lamia & Servilius
10	Sex. Ælius Cato	C. Sentius Saturninus	Magnus Pompejus & Valerius	Magnus & Valerius
11	L. Valerius Messala	Cn. Corn. Cinna Magnus	Lepidus, & Aruntius	Lepidus & Plancus
12	M. Æmil. Lepido	L. Arruntius	Cælar & Capito	Tib. Cæs. & Capito
	SUFFECTI			
	C. Attejus Capito	C. Vibius Postumus		
13	A. Licinius Nerva Silanus	Q. Cæcilius Metellus Creticus	Creticus, & Nerva	Cretius & Nerva
	SUFFECTI			
	P. Lentulus Scipio	T. Qvint. Crispinus Valerianus		
14	M. Furius Camillus	Sex. Nonius Qvintilianus.	Camillus & Qvintilianus	Camillus & Qvintilianus.
	SUFFECTI			
	L. Apronius Nepos	A. Vibius Habibitus		
15	C. Poppæus Sabinus	Q. Sulpicius Camerinus	Camerinus & Sabinus	Camerinus & Sabinus
	SUFFECTI			
	M. Papirius Mutilus	Q. Poppæus Secundinus		
16	P. Corn. Dolabella	C. Julius Silanus	Dolabella & Silvanus	Dolabella & Silanus
17	M. Æmil. Lepido	T. Statilius Tauro	Lepidus, & Taurus	Lepidus & Taurus

De anno Natali Christi.

	Ex Fastis Capitolinis		Ex Epiphanio	Ex Fastis Siculis.
	SUFFECTI			
	L. Cassius Lōgin9			
18	Tib. Germ. Cæs.	C. Fōtejus Capito	Flaccus & Silvanus	Tib. Cæs. II. & Scipio
	SUFFECTI			
	C. Visellius Varro			
19	C. Silius Nepos	L. Munati9 Plāc9	Sexti duo	Flaccus & Silanus
20	Sex. Pompejus Nepos	Sext. Apulejus Nepos	Pompejus Magnus & Apulejus	Sextus & Sextus
21	Drusus Cæsar	C. Norb. Flaccus	Brutus, & Flaccus	Pomp. Mag. & Apul.
22	Ti. Statili9 Taur9	L. Scribon. Libo	Taurus & Libo	Brutus & Flaccus II
23	C. Cœli9 Rufus	L. Pomponius Flaccus	Crassus & Rufus	Taurus & Libo
24	Tib. Aug. III	Germanicus Cæsar II	Tiberius II Drusus Germanicus II	Crassus & Rufus
	SUFFECTI			
	L. Sejus Tubero	Rubelli9 Bland9	-	
25	M. Julius Silanus	C. Norbanus Flaccus	Silanus & Balbus	Tib. Cæsar III & Rufus
26	M. Valerius Messala	M. Aurelius Cotta	Messala & Gratus	Silanus & Balbus
27	Tiberius IV	Drusus Julius II	Tiberius III Drusus Germanicus III	Messala & Gratus
28	D. Haterius Agrippa	C. Sulpitius Galba	Agrippa & Balbus	Tib. Cæsar IV & Drusus
	SUFFECTI			
	C. Vibius Rufin9	M. Coccej9 Nerva		
29	C. Asinius Pollio	C. Antisti9 Vetus	Pollio & Vetus	Agrippa, & Galba
30	Ser. Corne. Cethegus	L. Visellius Varro	Cethegus & Varus	Pullo & Vetus
31	M. Asinius Agrippa	Coss9 Corn. Lentulus	Agrippa II & Lentulus Galba	Cethegus & Varus
32	C. Calvisius	Cn. Getulicus Sabinus	Getulicus & Sabinus	Agrippa II & Lentulus
	SUFFECTI			
	Q. Marcius Barea	T. Rusti9 Numi9 Gallus		
33	L. Licinius	L. Calpurnius	Crassus & Piso	Getulicus & Sabinus
34	Ap. Juli9 Silanus	P. Silius Nerva	Silvanus & Nerva	Crassus & Piso
35	C. Rubellius Geminus	C. Fufius & Geminus	Gemini duo	Silanus & Nerva
36	M. Vinucius	C. Cassi9 Lōgin9	Rufus & Rubellio	Geminus & Geminus
37	Tib. V.	Sejanus	Vinicius & Longinus Cassius	Rufus & Rubellinus

NOTÆ.

AD EXCERPTA CONSULATUUM COLLEGIA.

De anno Natali Christi.

In his Coss. paribus nonnulla sunt observatione digna.

In VI Epiphanius Pisonem II consulem adscribit: qvod neqve in Capitolinis, neqve in Siculis additum est; sed ad Cnæi duntaxat Pisonis Consulatum; qvi Anno Urbis DCCXLVII convenit. Ac videtur ex eo natus error, qvod alter ejusdem nominis L. Calpurnius Piso Cæsoninus anno V. C. DCCXXXIX fuerit. Sed ille L. filius; noster hic vero Cnæi dicitur.

In VII Consulatu, perperam apud Epiphanium L. Cæsar, pro Cajo positum est. Nam Lucius ejus frater Cos. designatus, anteqvam magistratum iniret, extinctus est.

In X Fasti Siculi & Epiphanius Ælium Catum, & Saturninum præterierunt: Sed & frustra apud Epiphanium Magnus Pompejus cum Valerio componitur. Fuit enim is Cinna Magnus, non Pompejus.

In XII vitium irrepsit partim ex suffecto Cos. Attejo Capitone, partim ex Consulatu XIX. Cum enim anno Urbis DCCLXVII Coss fuerunt Tiberius II, & C. Fontejus Capito; anno verò DCCLIX suffectus fuerit Capito; qvi Fastos Græcos condiderunt, Capitonem pro ordinario numerantes cum Tib. Cæsare copularunt.

In XIX Consulatu Fasti Siculi Tiberium Cæsarem II, & Scipionem committunt: Epiphanius Flaccum, & Silanum, qvi esse debuit Consulatus XXVI, anno Urbis DCCLXXII. Idem Epiphanius Sextorum duorum collegium antevertens, expuncto Silii, & Planci Consulatu decimum qvintum à Coss. Augusto XIII, & Silano Coss. ponit Consulatum illum, cum XVI esse debuerit. Tum XVI facit Pompejum Magnum, & Apulejum; qvi cum superioribus iidem esse videntur. Nam è duobus Sextis, alter Pompejus Nepos, alter Apulejus Nepos appellatus est. Qvod idem vitium in Fastis Siculis cernitur.

In XII, pro Brutus apud Epiph. & Siculos Fastos, scribe Drusus.

Deinceps usqve ad XXXVII Consulatum, Fasti Siculi uno anno tardiores sunt, qvàm Epiphanius, & Capitolini. Puta Taurum & Libonem in nostra serie XXIV collocant, qvem ambo isti XXIII, & ita deinceps. Cujus ea causa est, qvod Epiphanius cùm extrito uno Consulum pari, nimirum anni Urbis DCCLXV, Tiberii Cæs. & Fonteii Capitonis, Sextorum duorum Consulatum anticipasset, anno Urbis DCCLXVI, qvi sequenti competebat; huic ipsi DCCLXVII Pompejum, & Apulejum accommodat, qvi iidem sunt cum Sextis duobus. Ita cum Capitolinis in gratiam rediit. At Siculi qvia Coss. anni DCCLXV non omittunt, & ex uno collegio anni DCCLXVII duo faciunt; supervacaneo illo Pompeji, & Apuleji interposito consulatu tardiores exhibent reliqvos.

In XXIV apud Epih. & in Fastis pro Crassus Flaccus leg. nisi sit suffectus aliqvis.

De Anno Natali Christi

XXV. Tiberium Cos. secundum habet pro III.

In XXVI pro Balbo Flaccus adscribendus est nisi suffectus aliqvis locum hîc habuerit, qvod idem de XXVII par est credere: ubi Gratus pro Cotta nominatur.

In Consulatu XXXVI, qvi est in Epiphanii Indiculo XXXII, major est labes. Nam Siculi Fasti cum Epiphanio post geminos duos, Rufum & Rubellionem (Siculi Rubellinum) collocant. At Cupitolini M. Vinucium, & Cassium Longinum. Rufum porrò & Rubellinum suffectos putat Scaliger, & Kleperus in Eclogis. Ego idem his in Coss. qvod A. XVI commissum fuisse suspicor. Nam ut illîc ex uno collegio Sex: Pompeji Nepotis, & Sex. Apuleji Nepotis, duo Coss. paria facta sunt; Sextorum videlicet duorum, & Pompeji, atqve Apuleji: ita Rufum, & Rubellinum duorum esse Geminorum nomina crediderim; nisi qvod pro *Rufus*, *Fusius* legendum est. Sic enim appellantur, C. Rubellius Geminus, C. Fusius Geminus. Qvocircâ meritò tam hos, qvàm illos prætermisit Onufrius, ac ne suffectorum qvidem loco habuit; qvod frustrà miratus est Scaliger, Lib. VI de Emend. Pag 521.

Ex hac eadem collegii distractione factum, ut Vinucii, ac Longini Consulatus apud Epiphanium sede sua luxatus, XXXIII loco à Consulibus Augusto XIII, & Silvano poneretur, cùm XXXII esse debuerit. Etenim anno V. C. DCCLXXXIII, Juliano LXXV, congruit Vinicii Consulatus, idqve ex Varroniana epocha. Nam Capitolini Fasti anno DCCLXXXII collocant. In qvo mirificè hallucinatus est Scaliger; dum Onufrium arguit, qvòd consulatum Vinicii in DCCLXXXIII contulerit ex Varranis sententia, cum Catonianum, & Capitolinum annorum numerum seqvi se profiteatur. Qvo nihil falsius excidere Scaligero potuit. Onufrius enim Comment. in L. I Fast. in fine Diatribæ de anno Urbis conditæ disertissimis verbis Varronem secutum se esse testatur. *Varronis*, inqvit, *sententiam in his Fastis me seqvi fateor; non qvòd ei magis qvàm Fabio Pictori, vel Verrio Flacco, aut Dionysio credam; sed qvod ejus sententiam passim ab omnibus susceptam fuisse animadverterim, atqve tanqvam omnium verissimam, certissimamqve observatam.* Qvod ab eo servatum esse, discrimen unius anni, qvo illius Fasti à Capitolinis, & Sigonianis differunt, satis ostendit. Hic ille porrò Vinicius est, cui Historicum suum Breviarium Vellejus inscripsit: cujus ad Consulatum, ab Urbis initio non annos præcisè DCCLXXXIII numerat, ut scribit Scaliger, sed DCCLXXII. Qvanqvam mendum inest in numeris, & DCCLXXXII restituendum. Et sunt alioqvi numeri apud Vellejum omnes propemodum vitiosi, aut certè parum ille sibi constat, dum alios atqve alios authores seqvitur. Itaqve utrum Varronianam, an Capitolinam, qvam Catonianam vocat Scaliger, rationem tenuerit, certo pronunciari neqvit. Scripsisse qvidem vel anno ipso, qvo Vinicius consul fuit, vel ineunte seqventi saltem absolvisse, inde liqvet, qvòd florentis adhuc Sejani operis in fine meminit, qvi Tiberio V Cos. hoc est Urbis DCCLXXXIV profligatus est. Qvod si ita est, locum habet nullum eruditi viri conjectura, qvi dubitare visus est, an transpositi Consulatus essent, ut Tiberius V, & Sejanus anno

Scaligeri error.

no DCCLXXXIII, Juliano LXXV conveniant, Vinucius autem & Cassius DCCLXXXIV, Juliano LXXVI. Geminorum certè Consulatus incurrit in annum Tiberii XV labentem & ab Augusto mense anni superioris inchoatum. Cœpit enim Kal. Januar. anni Juliani LXXIV. At Vinucius & Cassius Coss. incidunt in Julianum LXXV, Tiberii XVI jam inchoatum. *De anno Natali Christi.*

Ac de Vinucio & Cassio postrema supereſt, difficillimaqve qvæstio; iidémne illi sint, qvos Tacitus scribit Lib. VI. Ann. progeneros à Tiberio ascitos, A. DCCLXXXVI. Ser. Galba & L. Sulla Coss. Nam L. Cassio Drusillam, M. Vinicio Juliam Germanici filias collocatas esse narrat. *Vinicio*, inqvit, *oppidanum genus. Calibus ortus, patre atqve avo Consularibus, cætera eqvestri familia erat, mitis ingenio, & comptæ facundiæ. Cassius plebei Romæ generis, verùm antiqvi, honoratiqve, & severa patris disciplina eductus, facilitate sæpiùs, qvàm industria commendabatur.* Mox eosdem Iuvenes appellat. Sanè illos ipsos esse, qvi Coss. tribus annis antè fuerant, svadent ipsa primùm nomina; etsi Cassii prænomen apud Dionem sit *Cajus*, non *Lucius*: qvomodo etiam à Pomponio Lib. de Orig. Juris appellatur; qvi & Jurisconsultum illum C. Cassium Longinum cum hoc nostro confundit, probante Cuspiniano, reclamante verò Lipsio. Ad hæc Svetonius in Caio Drusillam L. Cassio Longino nupsisse prodidit. Qvas ob causas nemo hactenus dubitavit; qvin ambo illi Germanici generi Coss. fuerint anni DCCLXXXIII. Primus Keplerus in Eclogis addubitare cœpit: & qvidem jure. Nam qvis putet prætermissurum hæc Tacitum, cum utriusqve ornamenta recenseret? Atqvi de Vinicio unum hoc retulit; patre atqve avo Consularibus oriundum fuisse. De Cassio verò, plebeii fuisse generis. Qvamobrem certum mihi est, diversos istos esse à Coss. anni DCCLXXXIII, qvamvis idem nomen habuerint. Svetonio verò similitudo nominum imposuisse videtur, ut Consularem vocaret Cassium, qvod ὁμώνυμον alter paulo ante Consulatum gessisset. Hæc de Coss. ab Epiphanio recensitis diligentius perseqvi operæ pretium fuit; qvod ex illorum contextu apta suspensaqve sit annorum CHRISTI series: Proindeqve substructione ista opus est iis, qvi verum CHRISTI Natalem investigare studeant: qvam stabiliendam fulciendamqve merito sibi duxit Keplerus ejus disputationis initio, qvam de CHRISTI Natali ante aliqvot annos elucubravit. In qva primùm omnium Romanorum Coss. perpetuam succesionem, è qva nonnulli Consulatus qvinos detrahendos putabant firmissimis argumentis communitam reliqvit. Sed est qviddam tamen, qvod ab eo minùs animadversum hîc obiter adscribam; ut eâdem operâ Taciti locum, qvi hactenus vitiosè legitur, integritati restituam. Ut igitur Keplerus affirmet; inter Tiberium & Neronem nulla Coss. esse subtrahenda paria, Taciti inter alia testimonium affert. Qvi in Agricolæ soceri vita scribit, decessisse illum Collegâ & Prisco Coss. anno ætatis LVI, natum verò Cajo III Cos. Ex qvo ità colligit: Tertium Caji Consulatum anno Dionysianæ æræ XL. tribuendum videri, non, ut qvidam opinabatur, XLII. Verùm cùm *De Vinucio & Cassio Coss.* *Svetonii hallucinatio.*

De anno Natali Christi. Tacitus emendatur

Caji Consulatus III. concurrat cum A. U. C. DCCXCIII; Collegæ autem, ac Prisci, cum anno DCCCXLVI; qvi anno DCCXCIII sit natus, is anno DCCCXLVI non plus qvàm LIV annos natus esse potuit. Qvare apud Tacitum miror animadvertisse neminem pro LVI, legendum esse LIV. Facillimum autem fuit ex notarum inversione vitium à Librariis admitti.

QVIBUS COSS. VULGO CHRISTI NATALIS ASSIGNETUR: UBI ET DE BISEXTI CORRECTIONE ACCURATE DISSERITUR.

CHRISTUM Augusto XIII, & Silvano Coss. natum esse constanter affirmat Epiphanius. Sed cum idem VI Eid. Jan. natalem diem esse definiat, jure Annalium Ecclesiast. scriptor ad illorum gregem adjungendum esse potius Epiphanium putat, qvi anno superiori, hoc est Lentulo & Messalino Coss. natum Christum existimant, qvam eorum, qvi iis ipsis, qvos Epiphanius nominat, Coss. natalem consignant. Propterea qvod si communem de mense Natalis ac die sententiam esset amplexus; omninò superiores illos Coss. prætulisset. Unde Cassiodori, qvem Baronius seqvitur, non Onufrii decreto opinioniqve suffragari putandus est. Qvod igitur Christus Lentulo, & Messalino Goss. ortus sit, anno Juliano XLIII studiosè demonstratur in Annalibus, idqve velut fundamenti loco ponitur, qvo nutante, ut ajunt ipsi, Annalium contextum omnem ruere collabiqve sit necesse. Proinde primus à Natali Christi, sive Dionysianæ æræ ac vulgaris annus à Kal. Januariis anni Juliani XLIV iisdem in Annalibus incipit: Urbis ex Varroniana ratione DCCLII, cujus Palilia Aprili mense proximè secuta sunt: adeo ut in annum Urbis DCCLI vulgaris æræ primordium incurrat; Olympiadis CXCIV, annum II. Est ea qvidem Cassiodori sententia, aliorumqve tam Veterum, qvam recentiorum; &, qvod ad Natalem ipsum attinet, sanè probabilis. Qvod autem ille idem annus cum æta Dionysiana conjungitur: hoc est, qvòd primus æræ Christianæ Julianus esse XLIV asseritur, Olymp. CXCIV secundus, id verò neqvaqvam procedit. Biennio enim aberrat; ut qvidem pleriqve hactenus animadverterunt: ut autem existimo, etiam triennio à Dionysii mente, atqve æra distat; uti paulo post demonstrabitur. Nos interim qvæ in Apparatu ad Annales de hoc anno subtiliter & exqvisitè disputantur expendenda censuimus.

Cum igitur à nonnullis improbari suam de Natali Christi sententiam videret, ob id unum maximè, qvòd in Iulianum XLIII, qvi Coss. habet Lentulum, & Marcellinum, Bisextilis dies minimè caderet, contra ille sic præscribit: Tantum abesse, ut in annum illum bisextilis dies non incidat, ut

in alium nullum, nisi ab eodem qvartum, sive ante, sive post ipsum, convenire possit. Etenim pro confesso, minimeqve dubio id in hac tota disputatione sumit: annum illum, qvo natus est Christus, bisextilem fuisse: propterea qvòd qvi deinceps ab eo propagati sunt, per qvaternos divisi bisextiles occurrunt. Jam verò annus à nato Domino CCCLXIV, qvo Valentinianus Imperium adeptus est, bisextilem habuit diem, qvemadmodum L. XXVI scribit Ammianus. Ergò CCCLXV ante illum peræqvè bisextilis est. Atqvi ille est ipse, qvi Lentulum & Marcellinum Coss. præfert, qvibus Decembri mense natus est Christus: Rectè igitur hic in Annalibus constitutus videtur. *De anno Natali Christi.*

Pergit in eodem argumento uberiùs explicando, & de Juliana bisextilis anni dispositione, atqve Augusti correctione differit; ut appareat, annum illum, qvi est Julianus XLIII, bisextum habuisse. Etenim Julius Cæsar anno ab V. C. Varroniano DCCVIII, qvo ipse tertium cum Lepido Cos. fuit, annum Romanum emendare sic est aggressus, ut deinceps IV qvoqve anno solidum diem intercalandum decreverit. Ac si anno illo emendationis, qvem Macrobius Confusionis appellat, nihil præter menses ac dies interclasset, ab eo ipso bisextilium annorum ducendum fuisset exordium, ita ut primus IV pòst anno, Lepido II & Planco Coss. congrueret: qva ratione per qvadriennia descendendo, bisextilis undecimus non in XLIII à correctione annum, sed in XLIV, hoc est, non in Lentulum, & Messalinum; sed in Augustum XIII, & Plautium Coss. incurreret, qvibus Christi natalem assignabat Onufrius. At id secus se habuit. Nam præter solidorum dierum intercalationem, qvadrans insuper diei, qvod Solinus docet, à Cæsare est adjectus. Qvem ut intercalaret, qvia solus addi non poterat, necesse fuit, ut in IV annum differretur; donec videlicet ex qvadrante illo, & tribus aliis totidem consequentium annorum, dies exsurgeret. Itaqve primum Bisextum non qvinto à correctione anno, ut alioqvi futurum dicebatur, sed IV, qvi antecedenti correctionis anno respondebat, seu post tertii anni circuitum, Pansa, & Hirtio Coss. observari jussit: reliqva deinceps post IV qvemqve annum ab hoc primo. Qvanqvam sacerdotes, penes qvos intercalandi cura erat, eo fortasse, qvòd primum Bisextum post III annum locatum viderent, errore ducti, sequentia similia post tertium qvemqve usurparunt, annumqve Romanum XXXVI annorum spatio ita depravarunt, ut pro IX diebus duodenos interponerent. Qvod Augustus ut corrigeret, & tres eos dies superfluos resecaret, XII sequentes sine bisextili intercalatione transigi jussit, C. Censorino, & Asinio Gallo Coss. Hæc in Annalibus. Qvæ ut oculis ipsis subjecta plane, percipiantur, Laterculum aliqvot Consulatuum adtexuit; initio ducto ab eo anno, qvo Juliana cœpit editio. Qvod cum ad eorum, qvæ deinceps proponenda sunt, intelligentiam non mediocrem utilitatem possit afferre, nos eundem illum Indiculum exscribemus, ubi qvæ in rem faciunt, pauca præmonuerimus. Sciendum enim est, non solum bisexti à Julio Cæsare ordinati rationem, ac formam, sed ejusdem

De anno Natali Christi. Bisextilis Anni ratio ex Julii, & Augusti Cæsarum instituto.

qvoqve depravationem; ac postremo Augustanam illam correctionem, & instaurationem variè admodum explicari. Sunt enim, qvibus [illegible] Iulium Cæsarem anno Confusionis nihil præter solidos menses ac d[illegible]ter-calasse; ideoqve primum annum Iulianum instar bisextilis fuiss[illegible]qve adeo legitimos, & ordinarios bisextiles esse istos oportuisse, V, IX, [illegible] II, &c XXXVIII, XLI, XLV, XLIX, LIII. Ita Scaliger Lib. IV de e[illegible] A-lii, qvi qvadrantem diei præter solidos dies intercalatum putant, le[illegible]n bisextilem, Iulianæ editionis annum tertium statuunt, ab eoqve dei[illegible] I, XI, XV &c. Tertia potest ad eas accedere forma; ut nimirum [illegible]-sionis annus ipse bisextilis vicem præbuerit; ac subinde Iulianus IV, [illegible] I, &c. tùm XXXVI, XL, XLIV, XLVIII, LII, bisextum sibi ex Iuli[illegible] constructione vendicent. Ex iis ordinandi formis, qvam Cæsar [illegible] affirmare difficile est; qvemadmodum etiam qvæ fuerit deprava[illegible] haud ita certò constat. Potuit enim anno Iuliano tertio contra pra[illegible] Cæsaris intercalari: potuit & qvarto, cum qvinto jussisset: unde XXXVI, vel XXXVII vitiosus extitit. Neqve verò minùs est obscurum, qv[illegible]am castigandæ labis illius viam Augustus inierit. Aut enim primu[illegible] ἀνεμβόλοις esse jussit Iulianum XXXVIII, qvo ad emendationem [illegible] adjecit; si postremus bisextilis vitiosus fuerit XXXVII: ita ut [illegible] mus τῶν ἀνεμβόλων Iulianæ editionis fuerit XLIX: ex qvo, deinc[illegible] in ordinem redacti, & anno LIII legitimus bisextilis incidit. Aut [illegible] postremus bisextilis fuit; duodecim bisexti prorsus expertes à X X [illegible] XLVIII pertexendi sunt; adeo ut primus bisextilis ex ordine in [illegible] LII incurrerit. At Paulus Middelburgensis Lib. XII, cum vitiosu[illegible] tum anno III, VI, IX, ac deniqve XXXVI intercalatum esse dixis[illegible] decimqve communes illos in XLVIII desiisse: ita ut LII, bisext[illegible] geret, novum à Sacerdotibus vitium oblatum asserit; ut XLIX b[illegible] fecerit: unde reliqvi deinceps ad ætatem nostram bisextiles p[illegible] sunt.

Olympiades	Anni Iuliani	Anni Urbis	INDICULUS ALIQVOT COSS. Coss.	Annus Confusionis.	Bisextiles: & Literæ vitiosæ ex Mittelb. sententia.	Bisextiles, & Literæ Dom. vitiosæ ex Scaligero.
		707	Q. Calenus P. Vatinius			
		708	C. Iulius Cæsar III M. Æmilius Lepidus			
	1	709	C. Iulius Cæsar IV sine Collega		C	B

				Ex Middelb.	Ex Scaligero,	Ex Aug. emend.
4	2	710	C. Julius Cæsar V M. Antonius	B	A	A
	3	711	C. Vibius Pansa A. Hirtius	A G	G	G
	4	712	M. Æmilius Lepidus II L. Munatius Plancus	F	F E	F
	5	713	L. Antonius P. Servilius Isauricus	E	D	E D
	6	714	C. Domitius Calvinus C. Asinius Pollio	D C	C	C
	7	715	L. Martinus Censorimus C. Calvisius Sabinus	B	B A	B
	8	716	Ap. Claudius Pulcher C. Norbanus Flaccus	A	G	A
	9	717	M. Agrippa L. Caninius Gallus	G F	F	G F
	10	718	L. Gellius Poplicola M. Coccejus Nerva	E	E D	E
	11	719	L. Cornificius Sex. Pompejus	D	C	D
	12	720	M. Antonius II L. Scribonius Libo	C B	B	C
	13	721	C. Cæsar Octavianus II L. Volcatius Tullus	A	A B	B A
	14	722	Cn. Domitius Ahenobarbus C. Sosius Nepos	G	F	G
	15	723	C. Cæsar Octavianus III M. Valerius Messala	F E	E	F
	16	724	C. Cæsar Octavianus IV M. Licinius Crassus	D	D C	E
	17	725	Imp. Cæsar Octavianus VI Sex. Apulejus Nepos	C	B	D C
	18	726	Imp. Cæsar Octavianus VI M. Agrippa II	B A	A	B
	19	727	Imp. Cæsar Octavianus VII M. Aggrippa III	G	G F	A

De anno Natali Christi.

De anno Natali Christi

				Ex Middelb.	Ex Scaligero.	Ex Aug. emend.
	20	728	Imp. Cæsar Augusst. VIII T. Statilius Taurus II	F	E	G
	21	729	Imp. Cæsar Augusst. IX M. Junius Silvanus	E D	D	F E
189	22	730	Imp. Cæsar Augustus X C. Norbanus Flaccus	C	C B	D
	23	731	Imp. Cæsar Augustus XI C. Calphurnius Piso	B	A	C
	24	732	M. Claudius Marcellus L. Arruntius	A G	G	B
	25	733	M. Lollius Q. Æmilius Lepidus	F	F E	A G
190	26	734	M. Apulejus P. Silius Nerva	E	D	F
	27	735	C. Sentius Saturninus Q. Lucretius Vespillo	D C	C	E
	28	736	P. Lentulus Marcellinus Cn. Cornelius Lentulus	B	B A	D
	29	737	C. Furnius C. Junius Silanus	A	G	C B
191	30	738	L. Domitius P. Cornelius Scipio	G F	F	A
	31	739	M. Livius Drusus Libo L. Culpurnius Piso	E	E D	G
	32	740	Cn. Lentulus M. Licinius Crassus	D	C	F
	33	741	Tib. Claudius Nero P. Qvinctilius Varus	C B	B	E D
192	34	742	M. Valerius Messala P. Sulpitius Qvirinus	A	A G	C
	35	743	Paulus Fabius Q. Ælius Tubero	G	F	B
	36	744	Julius Antonius Q. Fabius Maximus	F E	E	A
	37	745	Nero Claudius Drusus T. Qvintius Crispinus	D	D C	G F

				Ex Middelb.	Ex Scaligero,	Ex Aug. emend.
193	38	746	C. Martius Cenſorinus C. Aſinius Gallus	C	B	E
	39	747	Ti. Claudius Nero II Cn. Calphur. Piſo II	B	A	D
	40	748	D. Lælius Balbus C. Antiſtius Vetus	A	G	C
	41	749	Imp. Cæſar Auguſtus XIII L. Corn. Sulla	G	F	B A
194	42	750	C. Calviſius Sabinus L. Paſſienus Rufinus	F	E	G
	43	751	L. LENTULUS M. MESSALINUS	E	D	F
	44	752	Imp. Cæſar Aug. XIII M. Plautius Silvanus	D	C	E
	45	753	Coſſus Corn. Lentulus L. Calphur. Piſo Augur	C	B	D C
195	46	754	Imp. Cæſar Aug. XIV L. Æmilius Paulus	B	A	B
	47	755	P. Vinicius Nepos P. Alfinius Varus	A	G	A
	48	756	L. Ælius Lamia M. Servilius Geminus	G	F	G
	49	757	Sex. Ælius Catus C. Sentius Saturninus	F E	E	F E
196	50	758	L. Valerius Meſſala C. Corn. Cinna	D	D	D
	51	759	M. Æmilius Lepidus L. Arruntius Nepos.	C	C	C

De anno Natali Chriſti.

Nunc illud, in qvo negotii totius ſumma vertitur, obſervari convenit, annum qvempiam in Julianorum ſerie duplici ratione biſextilem nominari. Nam vel propter antecedentium annorum ſucceſſionem ex Cæſaris ordinatione biſextilis eſt; vel reſpectu ad primum Auguſteum emendatum habito, cujus diſpoſitio in ſuperiores qvoqve redundat, ac regreditur. (Nos enim Julianam formam ab Auguſto recenſitam ad anteriores annos, adeoqve ad mundi ipſius ortum methodi gratia accommodare ſolemus.) Exempli cauſſa: annus Julianus XLV, in qvem Dionyſianus natalis incidit, ſi vera eſt Juliana illa biſextilis anni deſcriptio, qvam Annales

De anno Natali Christi.

exhibent, biſextum nullum habuit; ſed potiùs XLIII. At ex Auguſti correctione, ſive qvam Paulus Foroſempronienſis aſſerit; ſive qvæ in annum LIII biſextum legitimum conjicit, idem ille XLV annus Juliamus biſextilis erit. Ita enim primus annus Julianus, tametſi ex authoris mente biſextilis non fuerit, ex Auguſti tamen emendatione fuiſſe cenſetur, ut Foroſempronienſis adnotat. Jam qvi Natalem Chriſti annum biſextilem velit fuiſſe eoqve velut charactere temporis utatur; non ei ſatis eſt, demonſtrare biſextum ex Juliana inſtitutione in illum ipſum annum incidiſſe, qvod, ut è ſuperioribus intelligi poteſt, dubium eſt, & incertum: ſed habenda maximè conſeqventium biſextorum ratio, cujusmodi hodierno uſu poſt Auguſti correctionem obſervantur. Qvod in Annalibus minùs animadverſum eò tandem ratiocinia redegit, ut annum Julianum LI biſextilem conſtituerent; de qvo paulo poſt. Interim qvadrantem illum, qvem cum ſolidis diebus intercalatum Solinus prodidit, attentiùs exploremus. Solini verba ſunt: *Et ut ſtatum certum præteritus acciperet error, dies XXI & qvadrantem ſimul intercalavit, &c.* Ille ergo annus ſolus CCCXLIV dies habuit: alii deinceps CCCLXV, & qvadrantem. Qvi Solini locus aut inſcitia librariorum, aut Scriptoris hallucinatione malè habitus eſt. Annus Confuſionis præter ordinarios CCCLV, qvi fuit anni Romani modus, dies habuit inſititios LXVII, ut Dio teſtatur. His ſi intercalarium Merkedonium accenſeas, qvi commodùm in eum annum inciderat; ſumma dierum additorum eſt XC, ſi Merkedonius XXIII: vel LXXXIX, ſi XXII duntaxat obtinuit. Qvare & confuſionis annus dies poſtulat CCCCXLIV, vel CCCCXLV, ut Cenſorinus ſcribit Pag. 46. Atqve illi qvidem dies ita diſpenſati ſunt, ut cum Intercalaris, ſive Mercedonius ſuum in Februario locum ex more ſortitus eſſet, duo alii menſes inter Novembrem ac Decembrem inſerti ſint, dierum ambo ſimul LXVII, ita ut peræqvatio ipſa in anni finem incubuerit. Hinc illa veriſſima ſuſpicio, Solinum CCCCXLIV, non CCCXLIV ſcripſiſſe. Nam qvod dies unum & viginti cum qvadrante accesſiſſe dicit, ad Mercedonium reſpicere potuit, qvi XXII, aut XXIII diebus conſtabat. Qvanqvam de intercalato qvadrante parùm commodè ſcripſiſſe videtur. Non enim appendices horæ in civili anno intercalari dicuntur. Qvas ut eo ſenſu demus intercalatas fuiſſe, qvod ultra menſes dieſq; ſolidos excurrerent, cum in anni confuſionis exitum peræqvatio iſta conveniat, non potuit Cæſar proximum biſextum in III Julianum, ſed in IV ineuntem indicere; tùm ſcilicet, cùm dies ex qvadrantibus collectis ſolidus exiſteret: etſi qvadrans ille horarius non cum duobus reliqvis menſibus, ſed cum Mercedonio περιλειπόμενος infiſſus dici poteſt, ut juſtum ad colligendum qvadrantem alterum ſpatium anno primo Juliano ineunte eſſe potuerit. Nihilominus de hoc Solini loco cogitandum amplius cenſeo.

Solini opinio de anno Confuſionis.

Utrum annus Natalis CHRISTI biſextilis fuerit.

His neceſſariò conſtitutis, negamus annum illum, qvo Lentulus, & Meſſalinus Coſſ. fuerunt, biſextilem fuiſſe. Fuerit enim ex Iulii Cæſaris ordinatione, qvod valde incertum eſſe hactenus monſtravimus: poſteaqvàm qvidem ab Auguſto correctus eſt annus, ſi ab eorum aliqvo, qvos biſextiles tam ipſe, qvam poſteritas omnis habuit, retrò numeres, negamus conſtanter, biſextilem eum eſſe, qvo CHRISTUM in lucem editum Annales Ec-

cleſiaſtici confirmant. Fuit hic Iulianus XLIII, qvi Olympiadis CXCIV anno primo labente cœpit, ab Urbe condita ex Varroniana putatione DCCLI. In Juliana porrò Periodo, qva nihil ad extricandam Chronologiam expeditius, non alium annum occupat, qvàm 4711, Cyclo Solis VII, Lunæ XVIII, indict. I, à Januario, à Septembri vero II. Qvod qvidem non conjectura, ſed demonſtratione nititur. Mortuus eſt Auguſtus Sextis duobus Coſſ. ut omnium conſenſu exploratiſſimum eſt, anno Urbis 763. Ante Conſulatum Sextorum, ſi retro numeres, paria ſunt omninò Conſulum XVI; proindeqve XVI annum, anteriorem occupant Lentulus, & Marcellinus Coſſ. Inſignis porro annus ille mortis Auguſti fuit Lunæ deliqvio, qvod XL die ab ejus obitu contigiſſe inter Chronologos conſtat, idqve Dionyſianæ æræ anno XIV Cyclo Solis XXIII, Lunæ XV, Sept. XXVII feria V, Litera Dom. G: Julianæ Periodi 4727. Qvod ſi annos inde ſubtraxeris XVI, reliqvus erit 4711, qvo Coſſ. fuere Lentulus & Marcellinus. Qvi ſi biſextilis fuiſſet, annus ab eo XVI perinde biſextum habuiſſet. Eſt autem æræ noſtræ XIV, ac poſt biſextilem ſecundus; igitur & annus ille, qvo Marcellus & Lentulus Coſſ. erant, biſextilis non fuit. Idem ex Olympiadum, & Julianorum annorum ſerie deducitur. Nam cum Lentuli, & Marcellini Conſulatus Julianus ſit XLIII; Sextorum verò duorum ſit Julianus LIX, idem qve æræ noſtræ XIV, neceſſe eſt, ut annus Julianus CCLXXXIII ſit æræ Dionyſianæ CCXXXVIII, qvo etiam Olympiadis CCLIV anno primo deſinente ſecundus, hoc eſt Iphiti MXIV. Si qvidem, ut & Annales conſentiunt, Juliano XLIII cœpit annus II Oylmp. CXCIV, ſive Iphiti 774. Atqvi hic ipſe Julianus annus 283, Iphiti 1014. memorabilis eſt ille Cenſorini annus, qvem Ulpio, & Pontiano Coſſ. notat; Urbis conditæ 991: qvi cum æræ Dionyſianæ ſit 238, biſextilis non eſt, ſed à biſexto ſecundus. Igitur & ducenteſimus octogeſimus tertius ante illum, hoc eſt primus Julianus, biſextilis fuit, & 241, ſive Julianus 43. Iphiti 774, Lentulo & Marcellino Coſſ. non biſextilis, ſed ab eo ſecundus eſt. Qvæ omnia id qvod modo propoſitum eſt certiſſimè demonſtrant; annum Julianum primum per regreſſum in anteriora, usuqve noſtro biſextilem eſſe, ut & Paulus Foroſempronienſis docuit. Eſt autem in conſtituendis biſextilibus habendæ non editionis Julianæ, ſed Auguſtææ, ac noſtræ ratio: id qvod Annalibus impoſuiſſe videtur. In qvibus cum ex Iulii Cæſaris inſtitutione biſextilem eum eſſe monſtraſſet annum, qvo Lentulus, & Marcellinus Coſſ. fuerunt, confectam ſibi rem putavit: qvaſi eandem, qvam à Julio Cæſare propoſitam affirmat, biſextilium ſeriem Auguſtus retinuiſſet. Ex qvo & illud manavit ut τῇ ὑποθέσει δελεύων annum Iulianum LI legitimum ex Auguſti correctione biſextum habuiſſe diceret. Nam ſive ab eo ad XLIII recurras, ſive à primo Iuliano ad eundem XLVIII deſcendas, in biſextilem incides. Sed falſum eſt, annum Iulianum ex Auguſti reformatione biſextilem fuiſſe: præſertim ſi vitioſum biſextum duodecimum annno Iuliano XXXVI, qvod Annales faciunt, tribuerimus, adeo ut Auguſtus anno XXXVIII ſtatuerit duodecim illos ſine biſexto tranſigendos eſſe. Ut enim ab anno Iuliano XXXVII primus ex duodenis illis ἀνεμβόλοις cœperit, duodecimus erit Iulianus XLVIII: qvo exacto, peremptisqve biſextis ſuperfluis tribus,

De anno Natali Chriſti.

Annus primus Julianus biſextilis fuit.

De anno Natali Christi.

annus in viam reductus est. Hanc verò, ut ordine ac ratione deinceps insisteret, qvarto, post XLVIII anno bisextilis annus collocandus fuit; Juliano scilicet LII, ut ex Paulo Middelburg. superiùs ostendimus. At verò si LI annum bisextilem Augustus esse voluit, in idem vitium incurrit, qvod Julianæ editionis initio commissum fuerat; nempe ut tertio post bisextilem anno bisextilis aliter poneretur. Deniqve nemo hactenus inventus est, qvi Julianum LI post Augusti emendationem bisextilem faceret.

Atenim trecentesimus sexagesimus qvartus post illum bisextilis est, aut docendum in recensendis Coss. vitium irrepsisse. Hæc enim Annalium verba sunt. Sed & illud non minùs falsum, annum æræ Christianæ 364, post Lentulum & Marcellinum Coss. esse trecentesimum sexagesimum qvartum, cùm verè sit ab illorum Consulatu 366. Sciendum enim est duo in Annalibus paria Consulum exempta, qvibus ex ordine sublatis, Christiana æra, qvæ biennio hactenus anticipata fuerat, cum vulgari demum in concordiam rediit: qvod idem in Onufrianis Fastis, pari Coss. uno suppresso, contigit, de qva re opportunius alibi dicetur.

Æra Dionysiana incipit anno XLV. Juliano.

Jam verò, qvòd æra illa communis, qvam à Christi Natali repetimus, eundem Natalem in finem Juliani XLV conjiciat, ex disputatis hactenus ita colligitur. Augustus Imperator excessit anno Juliano LIX. Est autem is æræ Dionysianæ XIV, ut antè demonstratum est. Igitur æræ hujus initium ex a. d. Kal. Jan. incipit anni Juliani XLVI, adeoqve Natalis Christi Dionysianus cum anno Juliano XLV exeunte congruit. Qvinetiam Cyclorum pervulgata, receptaqve methodus vel pueris cognita hujus rei fidem ab invitis extorqvet. Nam si hoc anno, qvo hæc scribimus, qvi est æræ Dionysianæ MDCXXI Cyclus vulgò numeratur, Solis VI, Lunæ VII, Indict. IV, necesse est, ut annus æræ primus Cyclos habuerit, Solis X, Lunæ II, Indict. IV. Natalis vero Christi Solis I X, Lunæ I, Indict. a Kal. Jan. III. Non potest autem triplex hic postremus character alteri, qvàm XLV Juliano tribui, Olymp. CXCIV anno IV labente: Urbis Romæ à Palilibus Varronianis DCCLIII: id qvod, si rectè superiora posita sunt, necessariò seqvitur. Prætermitto sideris utriusqve defectiones, ac reliqvos annorum characteres, ac notas: qvibus velut firmissimis præsidiis temporum hæc doctrina munitur: de qvibus plerisqve hac tempestate doctè accuteqve scripserunt.

Cyclorum ac cœlestium observationum usus in Chronologia.

Ac de Cyclis, & id genus aliis mentionem hoc loco ne literâ qvidem attigissem, nisi à nonnullis totum hoc negotium improbari, cernerem, ac tanqvam inane, atqve otiosum rideri. Vidi ego nuper qvi huic methodo pondus ac fidem iis rationibus detraheret. Primum Cyclorum incertam ajebat esse dispositionem, neqve qvenqvam unum cum altero convenire: qvòd alii alio Solis, ac Lunæ Cyclo fabricatum velint Universum. Sed huic facilè à nobis occurritur. Nemo est enim, qvi qvidem duo ac tria numerare possit, qvi in Dionysiana, vulgariqve forma Cyclos aliter computet qvam qvivis è vulgo. Potest qvidem in annorum, qvi ab Orbe condito fluxere, numero alter ab altero dissentire. Sed qvi de annis inter se convenerint, in Cyclis, nisi pecudes sint, conveniant necesse est. Habet verò magnum ea res ad annos evolvendos usum, & opportunitatem: ut à teipso non dissi-

deas, ut annorum varietates, qvæ sunt pro nationum diversitate multiplices, certam ad regulam normamqve dirigas: ut ab Astronomicis observationibus in persequenda temporum descriptione non abhorreas. Etenim si anni Juliani forma, qvæ post aliqvot annorum millia recepta fuit, propter commoditatem ab omnibus hodie Chronologis ad anteriora etiam tempora revocatur, ad eamqve referuntur jure cæteræ, cur non in Cyclis usurpare idem licebit? Qværitur qvo anno Cyrus in Persida regnare cœperit. Audies à Chronologis anno primo Olymp. LV. imperium cepisse. Sed cum Olympiades ab æstivo Solstitio ineant, utrum de prioribus VI anni illius mensibus, an de posterioribus loqvantur, hoc est de anno Periodi Julianæ 4154, an 4155, nihilo magis agnosces. Qvod si Chronologus ille qvisqvis est, Cyclos addiderit, statim utro anno factum dixerit necessario docebimur. *De anno Natali Christi.*

Atenim in anno aliqvo primum Cycli defixi esse debent, qvo ex anno reliqvorum Cycli pendeant. Is autem neqve ex Scriptura, neqve aliunde potest colligi. Itâne verò? De Cyclis inter Christianos hodiè non convenit, qvi qvidem communem matricis Ecclesiæ, hoc est Romanæ, usum retinent? Non omnes annum Christi Natalem in Cyclum Solis IX, Lunæ I conferunt? Qvis est, qvi si alios in ista methodo Cyclos statuerit, non vel ab Logisticâ refellatur? Habemus igitur in æra Dionysiana statos, & fixos annorum Cyclos, à qvibus tam ad superiora, qvàm ad inferiora tempora progredi in infinitum licet: neqve necesse est id ex ullius testimonio Scriptoris, vel Ecclipsi ex aliqvâ constare, cum consensu omnium stabilita sit ista methodus, & in usum deducta. Postremò illud opponitur, qvod ad Cyclorum, ac cœlestium omnium *Φαινομένων* elevandam fidem pertinet. Nam cum Ecclipsin aliqvam Tacitus puta, vel Dio certo anno contigisse narrant, horum Scriptorum testimonium fidem non facit humana majorem. Qvare qvod indidem elicitur, tantam habet certitudinem, qvanta Historici illius esse potest, qvi id affirmat, authoritas. Ex qvibus non mediocriter aberrare contendit eos omnes, qvi ex istiusmodi rebus demonstrationes pollicentur, & de diebus atqve horis sanè fidenter pronunciant, tanqvam nuper ex Deorum concilio, aut intermundiis Epicuri descenderint. Ita enim jocari voluit, qvod necesse non fuit. Verùm qvid illud est, qvæso, qvod istîc audio? Non habent Mathematicorum observationes majorem humana fidem? Acciderit hæc Ecclipsis hoc vel illo Imperatoris anno, historiæ fide nititur, qvæ tametsi humana sit, ab ea tamen recedere vix interdum esse videatur hominis. Sed cùm ad Julianos præsertim annos, qvos omnes sibi Chronologi præfigunt, deducta res fuerit, qvoto anno Ecclipsis illa contigerit, non humanâ jam fide, hoc est sola Scriptoris authoritate, sed certissima demonstratione constat, de qva nisi prius imperitiâ numerandi, vel Tabularum vitio lapsus sit, dubitare nemo poterit. Ecce tibi in hoc, qvod tractamus, argumento, qvanta sit istorum characterum utilitas potes animadvertere. Qvòd paulo post Augusti mortem Luna defecerit etsi ex Historicorum testificatione credimus, est ea tamen constans opinio, de cujus veritate ne levissimè qvidem dubitatur. Iam qvotus hic annus sit æræ Christianæ qværitur. Qvi Cyclorum & Ecclipseon me-

De anno Natali Christi.

thodum damnat, anno Dionysiano XVI tribuere solent. Atqui is est XIV, nec ulla unquam Astronomia alium huic Ecclipsi, quæ paucis post Augusti mortem diebus, Septembri mense contigit, annum definiet. Quis non igitur ex eo confici necessario putabit, Augustum æræ Christianæ anno XIV mortuum esse, non XVI? Vides majorem humana fidem, cum humana tamen implicatam, & connexam: quæ tametsi humanæ, hoc est alterius, quâ solâ isti nituntur, esset similis, non ideò tamen aspernanda foret, quod humana: sed vel eo nomine commendanda, quod ad humanam humana fides adjuncta, ut non humana majorem, ita simplici, eaque, qua contenti illi sunt, certiorem credulitatem pareret.

DE VULGARI METHODO, QUA CHRISTI NATALIS ANNUS INVESTIGATUR: UBI ET DE ÆRA DIONYSIANA.

NIMIS multa feciſſe verba videor, nec dum tamen rei ipsius caput attigisse. Nondum enim quo anno, quibusve Coss. natus sit, exposuimus. Hoc igitur quicunque certa ratione investigare conati sunt, licet non eadem inter se senserint, uno tamen, eodemque Lucæ testimonio freti, diversas in partes abierunt. Scripserat Evangelista, baptizatum esse Dominum anno XV Tiberii, *cùm esset quasi annorum triginta.* Καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα ἀρχόμενος ὢν ὡς ἐνομίζετο, &c. Quæ verba unum istud significant, non multum à tricesimo anno ætatis abfuisse; Sed utrum tricesimo absoluto, & altero ac tricesimo ineunte, an post XXIX, ineunte XXX id acciderit, disertè non explicant. Imo verò licet aliquis Christum anno XXVIII, vel XXXIII, baptizatum esse dicat, non tamen Evangelicæ authoritati meo judicio repugnet, de quo postmodùm videbitur. Sed qui Lucæ verba angustioribus spatiis circunscripserunt, alii XXX tunc annos expletos fuisse, alii XXIX duntaxat opinati sunt. Utrique verò baptizatum volunt Christum Geminis duobus Coss. anno Juliano LXXIV, quòd in eum incidat Tiberii annus XV superiore anno ex A. D. XIV Kal. Sep. inchoatus. Vnde cum in Baptismi anno conveniant, in Natali ipso uno anno dissident. Priorem de expleto tricesimo anno sectam & opinionem Annales Ecclesiastici sequuntur, eandemque tuetur acerrimè Scaliger VI de Emend. Temp. Sed magno, ut solet, conatu levissimè probat. Sic enim differit: Christus Dominus XXX annos absolverat. Nam XXX annorum is esse dicitur, qui tricesimum annum absolvit: ut anniculus est is, qui CCCLXV diem attigit; Leg. Annic. de Verb. sign. Quod autem scripsit Lucas, ὡσεὶ τριάκοντα, particula ista Caph est non ἀποτελικὸν, sed ἀληθινὸν; ut illud Joan. 1. *quasi unigeniti à Patre. Sed esto*, inquit, ἀποτελικὸν: *Pauci igitur dies complendo XXX anno deerant; puta XX, vel mensis: quanquam ne mensis quidem defuturus videatur, si* ὡσεὶ ἀποτελικῶς *accipiamus. Sed mensis desideretur, aut duo menses anno tricesimo absolvendo; & dies Baptismi esto VI Jan. Ergo eodem anno paulo post Baptismum, puta Februario cœperit annum XXXI.* Jam verò

Expenditur Lucæ locus de ætate Christi.

Lucæ

Lucæ verba perinde accipit, ac si esset scriptum: καὶ αὐτὸς Ιησοῦς ἤρχετο ὢν ἐτῶν τριάκοντα, υἱὸς, ὡς ἐνομίζετο. Sed hæc Scaligeriana loci illius expositio ut hinc potissimum exordiar absurda est, & barbara. Qvis enim ita Græcè loqventem ferat: Ιησοῦς ἦν ὢν ἀρχόμενος, pro eo qvod est ἤρχετο ὤν. Satin' ridiculum ac putidum est, ἐγώ εἰμι ὢν ἀρχόμενος, pro ἐγὼ ἄρχομαι. Atqvi hanc ipsam interpretationem anteponit alteri, qvæ minus habet absurditatis: tametsi ne ea qvidem placet; qvasi Lucas id voluerit, ἤρχετο ὢν τριάκοντα ἐτῶν, ὢν ὡς ἐνομίζετο. Qvare multo est ille sensus aptior, ut ὢν ad posteriora referatur; ἀρχόμενος ad superiora. Ην ὁ Ιησοῦς ἀρχόμενος ὡσεὶ ἐτῶν λ, ὢν ὡς ἐνομίζετο, υἱὸς, &c. Epiphanius certè Hæresi LXXVIII, N. VII: ὢν ad υἱὸς, non ad ἀρχόμενος pertinere docuit, cum ita locum illum protulit: ὅτι ὢν υἱὸς, ὡς ἐνομίζετο Ιωσήφ. Qvinetiam Hæresi XXX. Num. XXIX, ἦν δὲ Ιησοῦς ἀρχόμενος εἶναι. Sed controversiæ, qvæstionisqve caput in ὡσεὶ particula positum est, qvod utplurimùm ἀπορητικὸν esse solet, & de perfecto absolutoqve rei statu nonnihil detrahit. Hoc verò loco non ἀπορητικὸν, sed ἀληθινὸν, ac prorsus affirmativum esse Scaliger, & cum eo pleriqve sentiunt. Qvi mihi vim usumqve voculæ istius non satis animadvertisse videntur. Nos ttiplicem illius potestatem apud Græcos observavimus. Prima est, cum ἐνδοιαστικῶς, vel ἀπορητικῶς sumitur; Ut apud Lucam Cap. XXII, 41: καὶ αὐτὸς ἀπεσπάσθη ἀπ' αὐτῶν ὡσεὶ λίθου βολὴν: & Cap. I. 56; ἔμεινε δὲ Μαριὰμ σὺν αὐτῇ ὡσεὶ μῆνας τρεῖς. Secunda vis est συγκριτικὴ, sive comparativa. Ita Luc. III: καὶ καταβῆναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον σωματικῷ εἴδει, ὡσεὶ περιστεράν. Qvanqvam hæc posterior notio ad priorem potest referri: Qvod enim alteri simile dicitur, non idem est omninò. Tertiò demùm αἰτιολογικὸν est ὡσεὶ, sive causativum. Nam si qvis diligenter attenderit, inveniet particulam ὡς vel ὡσεὶ, nisi ambobus illis modis usurpetur, caussam continere, propter qvam id qvod narratur acciderit. Sic apud Homerum Οδυσ. ξ.

De anno Natali Christi.

ὡσεὶ qvomodo apud Græcos usurpetur.

Επλέομεν Βορέῃ ἀνέμῳ ἀκραεῖ καλῷ
Ρηϊδίως, ὡσεί τε κατὰ ῥόον.

Cur facilè navigaret, caussam continet vox ὡσεὶ: videlicet, qvod secundo mari ferretur, ὡς ἐν ὕδατι κάτω ῥέοντι, καὶ οὐ στατῷ κατ' ἰσότητα ἐπιφανείας, ait Eustatius. Similiter in illo Joannis loco, δόξαν ὡς μονογενοῦς: *gloriam ejus, qvasi unigeniti*: ἐμφατικὸν, & αἰτιολογικὸν est ὡς. Cur enim tanta sit gloria, conditioni ejus, ac dignitati debet adscribi. Qvare idem est qvod *utpote*; Sed ea significatio particulæ ὡς potiùs, qvàm ὡσεὶ convenit: Imò, ut in Thesauro Stephanus monet, ὡσεὶ freqventiùs usurpatur pro *circiter*, *ferè*; ac fortasse nunqvam aliter, præsertim in prosa oratione, sumitur. Unde colligas, perperam Joannis illum locum ad id afferri, ut tricesimus annus solidus ac completus Baptismi tempore fuisse videatur. Primùm ibi est ὡς, non ὡσεὶ: & apud Interpretem nostrum *qvasi* idem est ac *tanqvam*. Deinde αἰτιολογικῶς, & ἐμφατικῶς usurpatur. At in altero illo Lucæ loco ὡσεὶ αἰτιολογίαν nullam, aut ἔμφασιν habet, aut verò similitudinem. Non rectè igitur cum superiore confertur.

De anno Natali Christi.

De *anniculi* notione qvod proponit Scaliger, nihil ad rem facit. Aliud enim est *anniculus*, aliud *qvasi anniculus*, de qvo sermo nobis est. Reliqva Scaligeri collectio implicata, & inanis est. Nam qvis hæc intelligat? Si ὡσεὶ ἀπορητικὸν sit, dies tantum XX, aut ad summum mensem ad rotundum defuisse numerum. Qvare ut Januarii VI baptizatus fuerit; Februario mense tricesimum implesse. Qvasi verò qvi ὡσεὶ apud Lucam ἀπορητικῶς sumi voluerunt, Christum Februario mense natum esse crediderint: ut Onufrius, qvi duodecimo prope mense post baptismum vertente triginta demum annos evolutos existimat. Neqve vero ὡσεὶ ἀπορητικῶς sumptum paucorum tantùm dierum, aut unius mensis, imo anni discrimen facit. Sed qvi paucis annis infra aut supra numerum consistit, ὡσεὶ τριάκοντα ἐτῶν dici potest: ut Epiphanius alicubi disputat.

Qvod ipsum Keplerus C. XIII alterius loci comparatione eruditè declarat. Nam cùm Mat. XVI scriptum sit; post institutum à Domino sermonem, μεθ' ἡμέρας ἕξ transfiguratum esse; Lucas eandem historiam exponens cap. IX id post dies ὡσεὶ ὀκτὼ ab illo ipso sermone factum esse narrat: Ubi eâdem ὡσεὶ vocula usus est, cùm ad verum numerum biduum, hoc est tertiam partem addidisset. At instat Scaliger: Et *Nullus*, inqvit, *Græcismus patitur: ἐγὼ ἄρχομαι τριάκοντα ἐτῶν, pro ἄρχομαι τὸ τριακοστὸ ἔτος. Jesus ἦν τριάκοντα ἐτῶν toto anno XXXI: Sed absoluto tricesimo statim dicebatur ἄρχεται ὢν τριάκοντα ἐτῶν. Non enim intelligunt participium ὤν tacitum, qvod omissum est ne repetatur, ἦν ἀρχόμενος, id est ἤρχετο.* Hæc ille. Vis est igitur omnis in vocabulo isto, ἀρχόμενος posita: qvod ad initium ætatis tricenariæ referunt omnes. Sed Onufrius XXIX annos evolutos, ac paucos dies tricesimo libatos existimat, qvasi istud sit ἄρχεται εἶναι ὡσεὶ ἐτῶν λ. Scaliger ne-

Explicatur Lucæ locus.

gat probam esse locutionem, nisi triginta jam anni completi sint. Mihi verò, ut ingenuè dicam qvod sentio, alia vis esse videtur participii illius, qvàm ut inchoatum, aut expletum tricenarium demonstret. Nam cum particula ὡσεὶ, ut suprà declaratum est diminuendi vel dubitandi notionem habeat, qvis est qvi scripsisse Lucam putet; *Incipiebat esse Jesus plus minus annorum triginta?* Hoc enim esset ad infinitam particulam infinitum verbum adjicere: cùm tam ὡσεὶ, qvàm ἀρχόμενος infinitam, minimeqve determinatam significationem habeant. Placet igitur verbum ἄρχεται ad initium prædicationis, οἰκονομίας, vel τὴν ἐπιφανείας referre: qvia post Baptismum, qvi hactenus delituerat, in apertum lucemqve prodire cœpit. Qvam loci hujus interpretationem postea apud Jansenium scriptorem eruditissimum reperi; qvi eandem cæteris anteponit omnibus. Præsertim cum Act. I. com. 22. eodem

Non posse ex Lucæ verbis ætatem Christi certò colligi.

sensu verbum illud usurpatum fuerit: ἐν ᾧ εἰσῆλθε, καὶ ἐξῆλθεν ἐφ' ἡμᾶς ὁ κύριος Ἰησοῦς ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου. Et Cap. X. 37. ἀρξάμενον ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας μετὰ τὸ βάπτισμα. Qvæ si vera sunt; apparet ex illis Lucæ verbis certum ætatis Christi tempus definiri non posse. Nec est qvod certorum Patrum opponatur authoritas, qvi non aliud affirmare possunt, qvàm qvod ex Luca didicerunt: neqve est ulla ratio, cur ex illorum verbis Lucam interpretemur potius, qvàm ex Luca qvæ ab illis asseverari videntur. Qvanqvam tametsi non modò Patres; sed & Lucas ipse perfectos, consummatosqve tricenos annos diceret, nihil tamen obstaret,

qvin, si minus cum historia congrueret, eodem id acciperemus sensu, qvo Cap. II 21 Lucas idem dixit: *Post consummatos octo dies*; cum octavo ipso circuncisus sit puer, ut Jansenius observat. Frustra igitur Ignatii locus ille ex Epist. ad Trall. velut *peremptorius* objicitur: καὶ τρεῖς δεκάδας ἐτῶν πολιτευσάμενος ἐβαπτίσθη ὑπὸ Ἰωάννου: *adversus qvem nemo vel mutire, nedum refragari jure debeat.* An enim plus est dicere; ἐπολιτεύσατο τρεῖς δεκάδας, qvam, ἐπλήσθησαν ἡμέραι ὀκτὼ: aut qvod alibi de transfiguratione legitur, μεθ' ἡμέρας ὡσεὶ ὀκτὼ cùm sex tantum à Matthæo solidi numerentur. Miror tantum in illis Ignatii verbis aliqvid momenti ad illam sententiam inesse, nonnullos arbitrari. Ac si authoritate res agitur, habemus antiqvissimos, gravissimosqve Patres, qvi non ut Ignatius, obscurè; sed apertè qvemadmodum Lucæ verba à nobis interpretanda forent, opinione sua docuerunt. Justinus Martyr Dial. cum Tryphone Pag. 92. edit. Rob. Steph. καὶ τριάκοντα ἔτη, ἢ πλείονα: ἢ καὶ ἐλάσσονα μείνας, μέχρις οὗ προελήλυθεν Ἰωάννης κηρύξ αὐτοῦ. Dubitat utrum annos triginta Christus excesserit, an infra illos constiterit, cum ad Joannem accessit. Cur ita? Nónne qvod Lucas ἀπροφασίστως loqvi visus est, cum ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα, scripsit? At Irenæus tantum ab rigidis illis præfractisqve vocularum interpretibus abhorret; ut L. II, C. XXXIX Christum baptismi tempore nondum ætatis annum triceſimum expleviſſe censeat. Prætermitto recentiores Apostolicis illis temporibus Patres, cæterosqve graves, & eruditos homines; qvi Lucæ testimonium ἀδιορίστως ætatem Christi, ac πλατυνῶς significare non dubitant. Nec defuerunt, qvi pro ἀρχόμενος, ἐρχόμενος legerint, ut Epiphanius & Euthymius; adeo participium ἀρχόμενος, ad officii, & prædicationis exordium, non ad ineuntem ætatem illorum sententiâ revocatur.

De anno Natali Christi.

Neqve id ex Ignatio posse concludi.

Sed est aliud qviddam, qvod veteres perinde, ac recentiores omnes, qvi de natali anno Christi disputarunt, tanqvam certissimum vulgo sumpserunt: Nimirum Christum anno XV Tiberii baptizatum fuisse. Unde cùm Tiberii XV cœperit anno Iuliano LXXIII, Silano, & Nerva Coss. ex A. D. XIV Kal. Sept. & Baptismus Christi in Ianuarii VI incurrerit, convenit anno Juliano LXXIV. Geminis duobus Coss. qvæ est omnium ferè communis opinio. Qvod illorum firmamentum si qvis extorserit, omnis illa Christi natalis investigandi ratio labefactata concidit. At qvi anno ipso Tiberi XV baptizatum esse Christum unde tandem habuerunt? Lucas enim Cap. III, anno XV Tiberii Joannem sancti Spiritus afflatu ad prædicandam pœnitentiam prodiisse narrat, non verò Christum eodem illo Tiberi XV anno á Ioanne baptizatum. Etenim fieri potest, ut Iuliano LXXIV, Tiberii XV exeunte, utputa Augusto ineunte, Ioannes relicta solitudine in publicum emerserit, & anno LXXV Iuliano baptizatus ab eodem sit Christus, Tiberii XVI. Qvod à nemine, qvantum sciam, hactenus observatum, plurimum ad communis ac Dionysianæ æræ patrocinium confert. Nemo est enim tam parum, non dicam Mathematicis artibus, sed vulgari illa peritia subducendorum temporum instructus, qvi non pugnare secum illos omnes animadvertat, qvi Natalem Domini ex æra vulgari alio anno, qvam Iuliano

Nova qvædam de Lucæ loco conjectura proponitur

De anno Natali Christi

XLV, Lentulo, & Pisone Coss. collocandum scripserunt; ita ut primus eorum, qvos à Natali Christi putamus, Julianus sit XLVI, C. Cæsare, & Paulo Coss. Qvod qvidem Eclipseon, ac cœlestium motuum descriptio, & Cycli ipsi ex vulgari methodo satis evincunt, ut abundè hactenus ostendimus.

Qvomodo vulgaris æra conciliari possit.

Qvod si qvis æram vulgarem, qvam Dionysianam vocant, cum iis omnibus conciliare voluerit, imò consentire ipse secum; primum Iuliano anno, ac Coss. qvos dixi, Natalem Christi tribuere debet: tùm eundem Christum Iuliano LXXV baptizatum asserere, anno ætatis XXIX jam completo, & ineunte XXX. Alioqvi cum Geminorum Consulatus anno XXIX Dionysianæ æræ congruat, Cyclo Solis X, Lunæ XI, Christus expletis duntaxat XXVIII annis baptzatus fuerit. Imò verò si Dionysii illius æræ conditoris, ac Bedæ decretis insistimus, nonnisi XXVII annos absolverit Christus, cum ad Joannem venit.

QVOMODO VULGARIS ÆRA CHRISTI AB AUTHORIS DIONYSII INSTITUTO DISSIDEAT.

SCiendum enim est, annum illum, qvem æræ vulgaris primum facimus, & proximè à Natali ipso Salvatoris auspicamur, à primo illius authore Incarnationis, ac Natalis annum esse constitutum: id qvod ex Dionysii ipsius, ac Bedæ testimonio planum faciam. Nam Dionysius, ut author est Beda L. de Tem. ratione Cap. XLV, & alibi sæpè, Cyclum suum annorum DXXXII ab eo inchoavit anno, qvi Incarnationem, & Nativitatem anteceſſit. Itaqve primum annum Cycli sui voluit eum esse, qvi est æræ communis DXXXII; secundum verò eum, qvi est DXXXIII. Qvo fit, ut si retrò progredi volueris, annus primus Cycli Dionysiani proximè Incarnationis, ac Nativitatis annum præcedat. Idem in Computo, cap. XVII repetit Beda: & ne qva dubitatio possit esse, certos characteres addit, qvibus secundus ille annus Cycli ab aliis discernitur: Veluti, qvòd Epactas habuerit XI; concurrentes V; Luna item XIV in VIII Kal. Apr. Dominica vero Paschalis VI Kal. Apr. Luna XVI. Est enim hic annus æræ communis primus, Cyclo Solis X, Lunæ II, Epactæ XI, Concurrentes V. Novilunium Medium ex Frisicis Mulleri Tabulis Martii XIII. hora 7, 59 39, post med. noctem, Luna XIV, Martii XXVI: sed ob προήγησιν Nicænis temporibus, ad qvæ Dionysius Cyclum suum dirigit, Novilunium Martii XII, Luna XIV Martii XXV, sive VIII Kal. Apr. Lit. Dominc. B. Proinde Martii XXVII, Dominica. Hinc est, qvod, ut scribit Beda, Dionysius ad methodum Decemnovennalis annis Domini unum adjici jubet; *significans illo incarnato unum Circuli decemnovennalis annum jam fuisse completum.* Qvibus ex Bedæ, Dionysiiqve verbis vitiosam Dionysianorum Cyclorum descriptionem esse patet, qvæ apud eundem Bedam Tomo I reperitur. Ibi enim an-

no primo litera E ponitur: anno secundo, D, C. Atqvi primus annus Cycli Dionysiani bisextilis est, non secundus, qvi habet literam B, uti prior DC. Ideò meritò Beda correxit, & bisextilem Cycli primum annum esse voluit. Qvanqvam suspicari licet Dionysium primò annum Natalem in tertium Olymp. CXCIV conjicientem, rectè adnotasse proximum illum ante bisextilem fuisse, eiqve propterea literam E tribuisse: postea tamen hallucinatum, Natalem summovisse in annum IV Olymp. ejusdem, Vel certè alteram qvempiam adscripsisse literam E, qvam convenire nosset anno III Olymp. CXCIV: cui Dionysius Natalem assignaverat, nec advertisse, minus hoc ad suum institutum qvadrare. Utcunqve verò ceciderit, nos æram Dionysianam uno anticipamus anno: & qvem ille Incarnationis, & Nativitatis annum esse voluit, proximum à Nativitate constituimus qvod imprudentibus nobis obrepsit. Cùm enim majores nostri annos ab Incarnatione numerarent, postea factum est, ut qvi Nativitate potiùs initium repetere vellent, cum IX menses detrahere deberent, tribus antevertere maluerint, & ab eo Natali, qvi Incarnationis epocham antecedit, non ab eo qvi seqvitur, numerandi principium duxerint. Tametsi vetustissimus hic error est adeoqve Dionysii ipsius, ac Bedæ, Hinc illa velut ex tripode pronunciata sententia: *Habet enim, nisi fallor, Ecclesiæ fides, Dominum in carne paulo plus qvàm XXXIII annis usqve ad sua tempora passionis vixisse: qvia videlicet XXX annorum fuerit baptizatus; sicut Evangelista Lucas testatur, & tres semis annos post Baptisma prædicaverit.* Hæc Beda Cap. illo XLVII. Qvæ si ex Ecclesiæ, ut asserit fide decreta sint; nihil caussæ est, qvin ipsa contra, communem Ecclesiæ fidem sentiat. Etenim Christum passum esse tradit annò æræ nostræ XXXIV. Unde qvemadmodum annum æræ nostræ DXXXIII, qvi est secundi Dionysiani Cycli secundus, respondere censet anno illi, qvo Christus incarnatus est: ita ad DXXXII addi jubet XXXIV, ut fiant DLXVI, qvi annus respondeat alteri illi, qvo passus est Dominus, qvi est æræ XXXIV. Apparet igitur apud Bedam, & Dionysium eo anno, qvi est æræ communis XXXIV, Cycli Dionysiani XXXV, Christum esse passum. Qvare cum, ut illi statuunt, anno Cycli secundo, æræ autem primo, incarnatus, natusqve sit Dominus: cùm passus est, annos absolverat duntaxat XXXII cum aliqvot mensibus. Nisi fortè annum ætatis primum numeremus illum, qvo in utero matris gestatus est; qvòd absurdissimum est.

De anno Natali Christi.

Vulgaris æra Dionysianam anticipat.

De anno Natali Christi.

DE SIGEBERTI, MARIANI, ALIORUMQVE CHRONOLOGORUM HALLUCINATIONE, QVOD AD ÆRÆ ANTICIPATIONEM PERTINET.

QVOD est à nobis proximè disputatum, Dionysianam æram, cùm ab anno Incarnationis inchoanda sit ab eo, qvi Nativitatem seqvitur, hodierno usu repeti, prima fronte Sigebertus animadvertisse videri potest. Nam ad annum DXXXII hæc adnotat: *Ab hoc etiam anno Dionysius Abbas orditur Cyclum suum, Cyclorum V, decemnovennalium. Et qvia secundus annus hujus operis concordare debet in ratione computi primo anno Nativitatis Christi, debet* XXXV *annus Cycli Dionysiani concordare in ratione computi tricesimo tertio anno Nativitatis Christi: scilicet ut* XIV *Luna Aprilis occurrat* IX *Kal. Apr. in V feria: Passio Christi VIII Kal. Apr. in VI feria: Resurrectio VI e Kal. Apr. in Dominica die. Sed qvia non ita occurrit, sed Luna* XIV *Aprilis occurrit eo anno* XII *Kal. Apr. in prima feria: Dominica verò dies Paschæ in V. Kal. Apr. ideo improbatur, qvia repugnat Evangelicæ veritati.* Hæc Sigebertus. Qvæ cùm obscurissima sunt: tùm verò cum ait annum Cycli Dionysiani XXXV respondere XXXIII Navitatis, istud ipsum, qvod à nobis obtervatum est, affirmare videtur. Nam si Dionysianus Cyclus uno anno incarnationem antecedit, necesse est, ut ejusdem Cycli tertius primus sit post nativitatem, adeoqve Cycli XXXV sit à Nativitate XXXIII. Ita annos Nativitatis post Nativitatem ipsam cuipiam inchoare videbitur. Verùm character ille, qvem subjicit, aliud nos existimare cogit. Etenim Dionysianam æram damnat, qvòd cùm annus Cycli XXXV cum anno Navitatis XXXIII convenire debeat, qvia secundus Cycli primus est Nativitatis, neqvaqvam tamen consentiat: propterea qvòd XXXV Cycli Lunam habet XIV in XII Kal. Apr. feria I, hoc est Martii XXI, Pascha verò V Kal. Apr. annus autem Nativitatis XXXIII Lunam XIV habuerit IX. Kal. Apr. feria V, Pascha VI Kal. Apr. Igitur XXXV cum XXXIII non, ut debebat, congruit. Ita Sigebertus. Idem ad annnm MLXXVI ista scribit: *Hoc anno, qvi est* XIII *annus primi decemnovennalis Cycli in repetito magno anno Dionysii, duobus magnis annis à Passione Domini revolutis, omnia, qvæ ad cursum Solis, & Lunæ spectant, anno Dominicæ Passionis concordant. Unde apparet qvòd Dionysius non rectè annos Domini Cyclo suo annexuit. Qvia enim ab anno Domini* DXXXII *Cyclum suum orditus est, nimirum intendit Christum fuisse natum anno secundo prioris magni anni: ac per hoc hic annus anno Dominicæ Passionis concordans debuisset esse magni Cycli annus non* XIII, *sed* XXXIII; *qvia is fuit annus Passionis Domini: & per hanc consequentiam Solaris, & Lunaris cursus concordant Evangelicæ veritati. Dionysius posuit nativitatem Christi* XXI *annis tardius qvam debuit.* Hæc ille. Cum in superiore loco definiisset, annum XXXV Cycli debere esse Nativitatis XXIII, qvo passus est Dominus: nunc ut idem Passionis annus cum eo, qvi XIII numeratur, omni ex parte consentiat, ait ipsum debere esse Cycli tricesi-

mum tertium. Atqvi XXXIII Cycli, Nativitatis, sive potiùs Incarnationis est XXXII. Qvis hallucinationem non videt? Ex iis apparet nihil de biennio, qvod ante annum Natalis Dionysiani numerandum esse docuimus, in mentem Sigeberto venisse; & nativitatis annum ab eo cum Incarnationis anno confundi: qvoniam qvidem secundum annum Cycli, qvi haud dubie Incarnationis apud illos primus est, primum æqve Nativitatis esse definit, Sed in illis duobus Sigeberti locis multa sunt partim Scriptoris culpa, partim Librarii incuria depravata. Ac priore qvidem in loco nullum in numeralibus notis mendum esse, cùm XXXV Cycli annum nominat, character ipse satis ostendit. Ait enim hoc anno decimam qvartam Luna Aprilis (Aprilis Lunam identidem appellat, non qvæ Aprili mense initium habeat, sed qvæ in Aprilem desinat: qvod Scholiastes qvidam minus animadvertens vitiosum esse credidit) XII Kal. Apr. feria I convenire; Pascha verò V Kal. April: qvod omninò magni Cycli anno XXXV congruit; æræ Dionysianæ XXXIV, Cyclo Solis XV, litera Dom. C. Cyclo Lunæ XVI. Novilunium Paschale Nicænum (Nam περίγγησιν nullam sæculum illud agnovit) Martii VIII: proinde Luna XIV Martii XXI. Hunc annum cum XXXIII Nativitatis anno consentire debere Sigebertus asserit, uti Lunam XIV habeat IX Kal. Apr. feria V, Pascha VI Kal. Apr. qvandoqvidem annus ille Nativitatis eosdem illos characteres obtinet. Fungum non hominem oportet esse, cui istud persvadeat. Annus Nativitatis, sive æræ Dionysianæ XXXIII respondet Cycli Dionysiani non XXXV, sed XXXIV, si qvidem annus primus Nativitatis est Cycli secundus. Habet porro Cyclum Lunæ XV, Lunam verò XIV in Kal. ipsis Apr. Cyclus Solis est XIV; Pascha Apr. V, litera D. Qvocirca apud Sigebertum in priore loco legendum, *trigesimo qvarto anno Nativitatis Christi* pro *trigesimo tertio.* At in posteriore ita corrigendum videatur, *non tertius decimus, sed tricesimus qvartus* pro *tricesimus tertius.* Qvod & seqventia docent, cum ait *Dionysium Nativitatis Christi posuisse* XXI *annis tardius, qvàm debuerat.* Adde XXI ad XIII, fient XXXIV anni magni Cycli Dionysiani: qvi qvidem annus Incernationis erit XXXIII. Verum cum superioribus pugnabit istud, ubi XXXV Cycli Passionis annum esse voluit. Igitur hunc in modum potiùs posteriore loco legendum, *debuisset esse magni Cycli annus, non* XIII; *sed* XXXV: & mox, *Dionysius posuit Nativitatem Christi* XXII *annis tardius, qvam debuit;* non autem XXI.

De anno Nat ali Christi.

Etenim vulgo persvasum illis omnibus erat: Christum passum esse XXV Martii, feria VI; resurrexisse verò Martii XXVII, feria I. Qvo velut postulato, & axiomate freti, historiam, ac temporum annorumqve seriem ad suam illam περόλημιν accommodare maluerunt, qvàm illud ipsum cujusmodi esset, diligenter inqvirere. Itaqve cùm anni in toto Dionysiano Cyclo tres omninò characterem hunc habere possint, nimirum XIII, qvi est æræ XII, cui Cyclus Lunæ congruit XIII, Solis XXI, Litera Domin. CB: Item annus CCLX, æræ CCLIX Cyclo Solis XVI, Litera B: Lunæ XIII: ac postremò CCCCL, æræ CCCCXLIX, Cyclo Solis X, Litera B: Lunæ XIII; pro eo qvòd cæteri remotiores essent, primum arripuerunt annum, qvi est Cycli Dionysiani XIII, æræ XII; & à Dionysio

De anno Natali Christi.

μεταχρονισμῷ peccatum esse dixerunt annorum XXII: adeò ut qvi numeratur Incarnationis XII, Cycli XIII, debuerit Incarnationis esse XXXIV; Cycli XXXV. Testatur id præter Sigebertum Marianus Scotus, qvi ad annum DXXXII notat, hunc ipsum annum primum esse magni Cycli Dionysiani, cujus anno XIII resurrexit Dominus VIII Kal. Apr. Luna XVII (sed pro *VIII Kal.* emendandum est *VI Kal.*: alioqvi Cyclus esset Lunæ V, non XIII) hoc est anno XII Incarnationis, juxta Dionysium. Cum autem ad annum DXXXIV Bedæ locum citat, qvasi sit annus Diocletiani CCXLVIII, scito librariorum errore factum, ut hæc nota, qvæ ad annum DXXXII adscribi debuit, in DXXXIV conjiceretur: ne qvis forte Marianum discrimen illud biennii, qvod ante annos aliqvot urgeri cœpit, agnovisse cum Scaligero censeat. Hic enim Lib. VI. P. 513. Ed. 2. de Emend. Tem. Dionysianam æram biennio qvam par sit breviorem à Mariano dici confirmat, & hæc ipsius verba commemorat: *Anno ad veritatem Evangelii MLXXVI: secundum verò Dionysii Cyclum MLXXIV, Hillibrandus, qvi & Gregorius*, &c. Qvæ qvidem verba in Editione Francoford. Pistoriana, qvæ mihi cùm hæc scriberem ad manum erat, nusqvam reperi. Sed ut alicubi legantur; qvis non emendandas esse numerales notas videat? Etenim Dionysii Cyclus vulgarem æram uno præcedit anno; estqve Cycli secundus æræ primus. Unde si qvis æram biennio promoveat, incidet in decemnovennalis Cycli annum XIX, magni Cycli Dionysiani DXXXII; hoc est alterius Cycli postulatitii, ac Proleptici ultimum. Ideoqve annus verioris æræ MLXXVI erit Dionysiani Cycli MLXXV, non MLXXIV Debuisset Marianus non Cyclum Dionysii, sed æram dicere. Cyclum enim Dionysianum neqve Marianus, neqve Sigebertus improbant: sed Incarnationis annis perversè duntaxat illigatum existimant; in qvo non biennio, sed annis solidis duobus, & viginti aberratum esse statuunt. Et cum errorem istum vulgari annorum rationi tam constanter adscribant; mirum est illos in Chronologiis suis ad eam ipsam æram adhæsisse, qvam damnaverant, neqve aliter qvàm ex Dionysiano præscripto tempora digessisse. Marianus enim ad eum annum, qvi Incarnationem, & Natalem Domini ἀμέσως antecedit, hæc observat: *Cyclus magnus Paschalis incipit hinc: in cujus anno secundo juxta Dionysium Indictione tertia, natus est Dominus.* Idem etiam anno seqventi, Urbis DCCLII, Lentulo, & Messalino Coss. Olymp. CXCIV, anno III. indict. IV die Dominico natum esse Christum asseverat. Itaqve Christianam æram à Cyclo Dionysiano II exorsus est, Cyclo Solis X, Litera Dom. B. tam in emendata bisexti ratione, qvàm in vitiosa illa, qvalem ex Paulo Middelburgensi suprà proposuimus. Sed cum idem Marianus Christum ait secundum Dionysium natum Indict. III, librarii culpa III pro IV irrepsit. Nam subinde Indict. IV natus dicitur. Tametsi ne hoc qvidem verum est, Indictione IV natum esse; sed V: si qvidem Indictiones à Septembri, ut Beda docet, exordiri velimus. Cum enim primus annns Dionysiani Cycli Indict. III cœperit, cujus à Septembri qvarta cœpit Indictio, conseqvens est, annum ejusdem Cycli II, qvi Indict. IV, cœpit, in fine, hoc est à Septembri, Indictionem qvintam habuisse: & qvoniam Christus, ut toties Marianus occinit, anno Cycli secundo natus est, Indictio-

Scaligeri hallucinatio.

ne haud dubiè qvinta natum esse.

De anno Natali Christi.

Ut autem nulla Scaligerianæ suspitioni latebra superst; qva biennii προχρονισμὸν illum, qvem Dionysianæ æræ tribuit, Mariano suboluisse conjicit: admonendus Lector est apud Marianum, qvæ ad annos adscripta sunt Scholia sæpe numero luxata suo loco, & alieno posita videri; nec rarò numerorum notas esse mendosas. Exempli caussa annum primum Cycli Dionysiani componit cum anno urbis DCCXLIX, Sabino, & Passieno Coss. Tum anno seqventi Lentulo & Messalino Coss. anno primo Christi, numerat Urbis DCCLII Olympiadis vero CXCIV annum III. Atqvi annus esse debuit Urbis DCCL, ut est in Fastis Cassiodori, & Cuspiniani. Erratum igitur à Librario est, qvi 752 pro 750 exscripsit. Proindeqve non tres anni desunt, ut is, qvi editioni præfuit, adnotavit: neqve, ut deessent aliqvi, plures duobus inserendi forent. Non enim animadvertit æram Christianam non post Nativitatem, ut hodie fit, á Mariano, & mediæ vetustatis Chronologis, sed ab ipso Incarnationis anno repeti. Nec minus in reliqvorum notis annorum sive Marianus ipse, sive Librarius peccat: etsi sæpius rectàm viam insistit. Verbi caussa anno Christi LVII, Cycli qvarti decemnovennalis initium collocat Indict. XV. Rectè Cœpit enim Cyclus I hoc anno; sive à Kal. Ian. sive a Paschali mense, Indict. XV: at in Septembri Indictio XVI. Ex qvo seqvitur primum anuum cœpisse Indict. IV. Est autem hic Cycli Dionysiani II, qvo exeunte natus est Christus, Ergo Indict. V natus est secundum Dionysium. Ita anno CCCIV notat Cycli decimiseptimi annum primum; Indict. VII. Rectè item anno CCCXLI notat Cyclum I, Indict. XIV. At anno CCCLXI Cyclum I, Indict. III, ubi Indict. IV legendum. Perperam qvoqve anno CCCXCVIII Cyclum posuit I, Indict. XI, qvod anno CCCXCIX convenit. Anno verò CCCCXVIII rectè Cyclus primus; sed malè Indictio XV adscribitur, pro I, cum anno CCCXCVIII Indictio fuerit XI. Cætera hujus auctoris, aut aliorum perseqvi otiosum ac supervacuum est. Illud qvidem evidenter apparet; Marianum ab æra Dionysiana non recessisse, eundemqve primum Christi, Cycli secundum habuisse, qvo Incarnatus, & ortus est Christus. Verum hunc annum, ut & Dionysianam æram, male cum annis Urbis, & Olympiadum componit, ut hactenus liqvidò constitit. Qvinetiam baptizatum esse Christum idem asserit anno ætæ XXXI, ætatis ineunte XXX, hoc est absolutis XXIX: ex qvo colligas anno æræ Dionys. primo Christum ex istorum sententia esse natum, Eodemqve modo cum anno æræ XXXIV passus ponitur, idipsum ætatis illius XXXIII inennte; absoluto vero XXXIII contigerit oportet: ut verum sit qvod de æræ anticipatione paulo ante docuimus.

Emendatur Mariani Chronicon.

Qvocirca falsum est, Marianum Dionysianam æram biennio antevertendam putasse. Qvod autem ad XXII, vel XXI annos attinet, qvos à Dionysio prætermissos tam ipse, qvam Sigebertus existimat, agemus de iis in seqventi Diatriba de passione Domini. Hanc eandem XXII annorum summam deesse, Paulus Forosempronienſis ex qvadam revelatione didicerat. Ridiculè sane. Nam & ipse revelationem suam negligit; & in eo

Pauli Forosempronien. somnium.

tandem acqvieſcit, ut Dionyſianæ æræ biennii labem imputet: ſed contrà ac recentiores faciunt. Non enim μεταχρονισμῷ, ſed πρόχρονισμῷ peccatum ſtatuit: ideoqve biennio qvàm revera ſit, tardiorem eſſe oportere contendit. Norunt omnes, qvi authorem iſtum legerunt, qvi qvidem hodie inventu perrarus eſt, qvam immanem ea de re Commentarium ſcripſerit eruditione haud vulgari illa qvidem refertum, & ad Cyclorum, annorumqve methodum cum primis utilem. In hujus igitur Operis Libro XII, & XIII. poſtqvam in Libro X priorem illam de XXII annis revelationem, ſanè inſullam expoſuiſſet, velut mutatâ ſententiâ biennio maturius inchoatam à Dionyſio definit æram, anno Juliano XLVI, cum à XLVIII auſpicanda fuerit. Hoc verò ad hunc modum demonſtrat: Euſebius in Chronicis anno Chriſti XV, Auguſti LVI, & ultimo, Eclipſin Solis accidiſſe notat, eodemqve anno mortuum Auguſtum. At verò Eclipſis, nulla anno Chriſti XV, aut alio contigit, qvàm XVII; in qva Romæ totus Sol obſcuratus eſt, Februarii XV, hora verè meridiana, Sole in XXVI Aqvarii gradu poſito; qvo eodem anno XIV Kal. Sept. Auguſtus obiit. Qvare biennio toto æra Dionyſiana verum Chriſti natalem antecedit. Hujus Eclipſis Solis præter Euſebium meminit & Dio Lib. LVI & inter ea prodigia recenſet, qvæ Auguſti mortem nunciarunt. Eam nos cum Mulleri tabulis, qvæ ſunt expeditiſſimæ, conferentes accidiſſe reperiebam ad meridianum Friſicum anno Chriſti XVII, Februarii 15 Hor. 9. 57 ante meridiem; ſecundum veros Lunæ motus. Medium Novilunium Februarii XIV, Hor. 20. 11. Atqvi Eclipſis iſta neqvaqvam ad annum, qvo Auguſtus obiit, convenire poteſt: ſed ad Tiberii III, ut Lucidus, aliiqve demonſtrant: qvi hoc præterea confirmant; neqve eo qvo mortuus eſt Auguſtus anno, neqve ſeqventi ullam Solis Eclipſin accidiſſe. Crediderim eqvidem Dionem Solis defectum pro Lunari per imprudentiam habuiſſe. Nam paulo poſt Auguſti Mortem Luna defecit, Septem. XXVII, cujus ſupra meminimus. Qvàm vero falſa ſit Mittelburgenſis illa ratio patet ex eo, qvod ſupra conſtitutum eſt, Auguſtum anno vulgaris æræ XIV, non XV mortuum eſſe. At eclipſis illa Solis tertio poſt ejus obitum anno contigit. Auguſti verò mortem in triennium ſummoveri nec Herodis annorum, nec ipſius Auguſti accurata computatio, nec hiſtoricorum conſenſio permittit. Ac ſi verum eſſet, qvod Paulus contendit, non biennio, ſed triennio Dionyſius hallucinatus foret. Qvippe idem annus, qvi Dionyſio XIV eſt, XV ab Euſebio numeratur, qvod is Natalem Chriſti conjiciat in annum tertium Olymp CXCIV; qvo eodem anno ineunte æra Chriſti Euſebiana initium habet, Juliano XLV. Dionyſiana verò ſeqventi XLVI. Verum de Auguſti & Herodis annis mox dicendum erit.

De anno Natali Christi.

EXCUTIUNTUR EA, QVÆ ADVERSUS DIONYSIANAM ÆRAM EX JOSEPHO NUPER OBIICI COEPTA SUNT.

OMNIUM, qvæ ſuperiori capite differuimus, eô ſumma redit, ut ſi qvis Dionyſianam æram ac communem tueri velit, neceſſariô hæc affirmare debeat: Primûm ejus initium anno Juliano XLVI cœpiſſe, C. Cæſare, & Paulo Coſſ. ac ſi proximè ante principium æræ natum eſſe Chriſtum exiſtimet, id anno Juliano XLV tribuendum, Coſſ. Cornelio Lentulo, & Calpurnio Piſone. Deinde Chriſtum annos natum novem & viginti ad Baptiſmum acceſſiſſe, anno Tiberii XVI, Vinicio, & Longino Coſſ. ineunte triceſimo. Hac una ratione biennii μεταχρονισμὸς ille devitari poteſt, qvem Scaliger, ejusqve ſectatores objiciunt: qvi qvidem neceſſariò ſeqvitur, ſi Lentulo, ac Marcellino Coſſ. Juliano XLIII natum eſſe CHRISTUM aſſeras; & Tiberii XV, Juliano LXXIV, ætatis ſuæ triceſimo jam abſoluto, ineunte verò triceſimo primo, baptizatum fuiſſe.

Et hactenus qvidem rectè communis æra procedere potuit. Sed nova qvædam ante hos viginti annos eidem moveri controverſia cœpit. Nam qvi in Joſephi graviſſimi ſcriptoris hiſtoriam diligentius incubuerunt, eamqve cum Romanis Hiſtoricis accuratiſſime contulerunt, eruditi ſolertesqve Chronologi, facilè deprehenderunt, non biennio ſolùm, ſed & qvadriennio, vel qvinqvennio verum Chriſti natalem anticipandum eſſe, ſi vera ſunt, qvæ ab illis Hiſtoricis produntur. Diſputavit ea de re primus omnium Dekerius noſter; cujus ſententiam amplexus eſt, & illuſtravit plurimum Keplerus inſignis Mathematicus, Libro de anno Natali, & in Eclogis Chronologis. Qvam illorum opinionem dignam arbitror, qvæ etiam atqve etiam conſideretur: indignam certé, qvam cum ejus authore Dekerio vir pius & eruditus penè hoſtilem in modum proſcriberet; tanqvam novam, & ab uſu totius Eccleſiæ remotam. Ego verò novam eſſe qvidem illam, nec ab antiqvis uſurpatam videò: qvòd, ut dictum eſt, perſvaſum hactenus eſſet omnibus, Chriſtum ætatis anno triceſimo baptizatum eſſe, neqve particulæ ὡσεὶ, rationem admodum haberent: Eccleſiæ verò decreto ulli, vel authoritate repugnare, id conſtanter nego. Non enim temporum, annorumqve tricas iſtas, ac minutias, aut intervallorum, atqve epocharum ἀκρίβειαν curat Eccleſia: ſed recepta, ac populari computandorum temporum ratione contenta eſt. Qvis enim putet veterem illam annorum ab orbe condito ſummam è Græcorum fontibus hauſtam, qvam & antiqviſſima Concilia ſæpius adhibuerunt, & hodieqve in Menologiis Eccleſia retinet, aut illorum, aut hujus authoritate fuiſſe conſtitutam? adeò ut qvi Latinorum, Hebræorumqve tam diverſam ac diſſidentem teneat, illius decreto repugnet. Qvis eſt autem, qvi hoc ſæculo Chronologiam attingat, qvi non Latinam, & Hebraicam iſtam alteri, qvàm adſcivit Eccleſia,

De anno Natali Christi.

anteponendam existimet. Par est in æra Christi vulgari institutum Ecclesiæ; ut eam, qvòd apud Christianos omnes obtinuerit, ad usum transferat: utrum verò ab ipso Natali Christi accuratè repetita sit, nihil adeò perqvirat: neqve ad hæc leviora gravitatem, authoritatémqve suam, qvæ sacrosancta debet esse, interponi patiatur. Qvam in rem valet imprimis, qvod Paulus Middelburgensis Lib. XIII Cap. VI scriptum reliqvit. Nam cum biennium illud, de qvo suprà diximus, Dionysius æræ deesse docuisset, subinde sibi istud objicit: seqvi ex eo videri; Ecclesiam in Bullis, ac Rescriptis suis oberrare. Cui sic occurrit: Ecclesiam hac temporum subductione uti qvidem, sed minimè probare, verùm à Chronologia mutuatam suum ad usum accomodare: Qvicqvid autem insit erroris, id illis esse, non Ecclesiæ tribuendum. Ad hæc non perpetuò hanc in Ecclesia numerandi rationem extitisse; sed ante paucos annos, sub Eugenio IV Blondi Forolivienſis hortatu, qvi Pontificii Collegii à secretis notarius erat, admissam. Addit & Dionysium Exiguum istius æræ conditorem errorem agnovisse suum, & *verecundia confusum*, ut scribit Sigebertus, *frontem sibi pudoris cauterio exussisse*. Hæc Paulus de æra Dionysiana; in qva reprehendenda multo ille reprehendendus magis est, ut in superioribus planum cuivis esse factum confidimus. Nec est omninò qvicqvam à Scaligero, Calvisio, cæterisqve contra hanc allatum, qvod momenti aliqvid habeat, præter ea, qvæ ex Josepho petuntur; qvæ ne ipsa qvidem illorum biennio suffragantur; qvoniam non duobus solùm, sed IV, vel V. solidis annis Christi Natalem antevertendum demonstrant. Qvæ res adversus nobilisimum historiæ scriptorem viros qvosdam pios ac doctos majorem in modum commovit; ut qvem mendacii convictum putarent, nihil ei tribui authoritatis ac fidei paterentur; præsertim in iis, qvæ ad Herodis annos attinent: in qvibus *absurda, & portentosa mendacia* inesse, cum summâ inconstantiâ, & Romanorum Annalium inscitia Ecclesiastici Annales affirmant. Non ii sumus, qvi summorum virorum memoriæ, & existimationi obtrectari velimus; præcipuè Catholicorum; ut si qvid ab illis titubatum, commissumqve sit, severiùs perseqvamur: neqve nos omnino canina illa facundia delectat, qvæ multorum occupavit ingenia. Sed illud tamen qvod cuivis hoc in literarum genere concessum est, negatum nobis esse nolumus; ut si qvid aliter atq; illi senserint, visum nobis fuerit, id ingenuè profiteamur, ac liberè; ne qvid veritati hæc ipsa, qvæ servire illi debet, obsit hominum authoritas, & commendatio. Qvod ne præsenti in negotio contingat magnoperè est verendum. Neq; verò Josephi patrocinium hoc loco suscipimus: nec errasse illum inficiamur; aut postremo vel minimum contra sacrarum fidem literarum Scriptori ulli tribuimus. Verùm nec qvæ ad illius minuendam existimationem afferuntur, vera putamus omnia; & qvod ad recentiora Iudæorum tempora spectat, certiorem ac constantiorem habemus authore isto neminem. Ac tantum abest, hæc ut tam assidua, tam acerba cum Iosepho Annalium expostulatio de illius apud me fide vel tantillum detraxerit; ut hoc ipso primum nomine suspecta esse mihi accusatio illa cœperit, qvod in eam tanto stomacho, ac toties incurrerent. Tum ubi hæc attentius excussi, qvæ ad Iosephum evertendum validissima credebantur, nihil atroci illa castigatione iniqvius est visum.

Pauli Middelb. memorabile dictum.

Qvæ tametsi

metsi olim à me animadversa, disputata postmodum ab aliis, atqve explicata comperi, licere mihi qvidem arbitror qvæ perinde ut illi inqvirendo consecutus fueram, non ut ab illis accepta, sed ut à me etiam excogitata proponere. *De anno Natali Christi.*

Ergo ad elevandam Josephi fidem è multis ejus erroribus hi velut insignes, ac palmarii numerantur. Primum qvod exacto Archelao, Qvirinus in Syriam, Judæamqve missus esse dicitur, anno XXXVII post Actiacam pugnam. *Verùm,* inqvit, *si hæc ad exactam temporum rationem referas, falsa esse procul dubio invenies. Nam si numeres annos, qvi intercurrunt ab Actiaca pugna, qvæ contigit Augusto III, & Messala Coss. annos esse XL colliges.* Sed hæc hallucinatio est. Nam Actiaca pugna incidit in annum Urbis DCCXXIII, Julian. XV. Archelaus verò proscriptus est anno Urbis DCCLIX, Juliano LI. Qvippe Dio ad hunc annum autor est, Herodem Palæstinum à fratribus accusatum trans Alpes relegatum, ejusqve ditionem in provinciam redactam. Annus porrò Julianus LI tricesimus septimus est à XV. Rectè itaqve Josephus tricesimum septimum adnotavit. *Josephus defenditur.*

Secundo *iisdem in locis Josephus de Consulatu Qvirini meminit, qvasi de re admodum recenti: ex qvo Fastos illum Consulares ignorasse certum est. Nam Qvirinum unà cum Æmiliano collega ante annos XXII Consulatum gessisse est exploratissimum.* Nihil ejusmodi Josephus vel levissimè significavit: Consularem duntaxat illum, hoc est ὑπατικὸν extremo Lib. XVII nominat. Constat autem eos, qvi Consulatum semel in vitá gessissent, Consulares deinceps appellatos: uti triumphales, qvi aliqvando triumphassent.

Tertio *Herodis obitum biennio ante Christum natum recenset. Itaqve si Josepho demus aures, qvæ à Luca & Matthæo de Herode scripta sunt, fide careant necesse est.* Non satis dixit. Neqve enim biennio, sed qvadriennio, fermè Natalem Christi vulgarem, Dionysianum verò etiam qvinqvennio antevertit. Sed hunc ipsum verum esse Natalem ex Matthæo, vel Luca colligi, id constanter negamus.

Qvartum inconstantiæ specimen est; qvòd anno XVI Herodis regis Varum præsidem Sytiæ fuisse narrat Lib. XV C. XIII. Pòst autem, ait eundem successisse Sentio Saturnino, anno ante Herodis obitum: cum inter utrunqve viginti anni saltem intercesserint. Atqvi non Varus à Josepho Præses illo loco dicitur, sed Varro. Qvare αὕτη ἡ μήρινθος οὐδὲν ἔσπασε. Deniqve novem, inqvit, Herodis annos prætermisit. Etenim cum XXXVII regnarit annos, horum initium ab eo ipso anno, qvo navali prælio victus est Antonius, repetere debuit, Juliano XV, non à VI, qvo ex Senatus-consulto regnum adeptus est. Ideò mortem Herodis Annales in annum octavum Christi conjiciunt, Lepido & Arruntio Coss. Erat annus Urbis DCCLIX, Julianus LI, qvi sextus æræ communis esse debuerat, nisi biennio peccatum foret.

At qvantoperè illum ratio fugerit, paulo post constabit; ubi qvæ de Herodis annis, & historia sparsim Josephus inserit, paucis perstrinxerimus. Prima Herodis apud eximium hunc Scriptorem mentio fit Lib. XIV Orig. C. XII. Ibi Antipatrum Antipæ F. Herodis parentem scribit è Cypro Arabissa principe fœmina qvinqve suscepisse liberos, Phasaëlum, Herodem, Josephum, Pheroram, & Salomen. Eundem, cum adversus Aristobulum *Herodis historia accuratè ex Josepho describitur.*

De anno Natali Christi. bellum gereret, liberos suos apud Arabum principem deposuisse. Finitum est bellum istud Aristobuleum anno illo, qvo Hierosolyma Pompejus cepit, Coss. Cicerone, & Antonio, ut author est Josephus Lib. XIV. Cap. V, nec non & Dio: Urbis ex Varrone DCXCI. Oportet igitur Herodem ante hunc annum fuisse natum, qvem apud Arabem pater deposuerit.

Postea Lib. XIV C. XV, cum Antipater Iuliano Cæsari strenuam in Ægypto navasset operam, ἐπίτροπος ab eo Judææ factus est, & Hyrcano Pontificatus decretus. Hic est Urbis annus DCCVII, qvo Alexandrinum bellum patratum est, ut ex Josepho colligitur,

Eodem anno, ut Josephus CXVII scribit, Antipater Phasaëlum Hierosolymis præficit, Herodi Galilæam committit, νέῳ πάνταπᾶσιν ὄντι ιέ γὰρ αὐτῷ ἐγεγόνει μόνα ἔτη. Manifestum in numero mendum est; qvod eruditis viris suboluit; & κέ pro ιέ scribendum. Certè cum ante annum Ubis DCXCI natum constet Herodem, anno illo DCCVII decimum octavum saltem attigerat. At verò qvæ toto illo XVII capite ab Herode gesta memorantur, non puerum Herodem, sed juvenem exhibent. Neqve dubium est, qvin vox νέȣ virilem etiam ætatem, multo magis iuventutem significet. Qva ratione Saulus Act. VII νεανίας vocatur: non qvòd vocabulum istud ferocem eo loco, & audacem declaret. Friget enim hæc interpretatio. Qvippe licet νεανίας interdum ea notione sumatur: nunqvam tamen sine substantivo aliqvo; puta ἀνδρὸς vel λόγȣ, &c. Apud Lucam autem, ubi absolutè ponitur idipsum est, qvod Interpres noster expressit, *adolescens.* Apud Censorinum Varro qvadrifariam hominis ætatem partitur: & pueritiam ad annum XV; inde ad XXX adolescentiam definit.

νεανίας cur Saulus dicatur.

Post hæc à Sexto Cæsare Cœlesyriæ præficitur Herodes, eodem anno. Credo qvindecim annorum puerum Romanus Imperator στρατηγὸν faceret: esto id in priore exemplo paterno possit amori, indulgentiaqve tribui. Iterum, ut refert Cap. XIX, à Bruto & Cassio ejusdem Cœlesyriæ στρατηγὸς creatus est, cum mandatis, ut exercitum adversus Augustum, & Antonium conscriberet; facta potiundi regni spe, post impetratam victoriam. Qvo tempore Malchus Arabs Antipatrum veneno necavit; ideoqvo jubente Cassio Malchus ab Herode est interfectus. Congruunt hæc anno Urbis DCCXII, Juliano qvarto. Secundum Philippensem pugnam Antonius in Syriam profectus Phasaëlum, & Herodem Tetrarchas constituit, καὶ τῶν Ιȣδαίων αὐτοῖς ἐπιτρέπει πράγματα, Josephus Lib. XIV. Cap. XXIII. Accidit hoc anno Urbis DCCXIII, Iuliano V.

Post cùm Parthi Antigonum Aristobuli F. in regnum restituissent, Herodes ab iis pulsus Romam ad Antonium, & Cæsarem confugit: à qvibus perhumaniter exceptus, & Senatui conciliatus regnum obtinuit ex SC, Olympiade CLXXXIV, Domitio, Calvino II, & Asinio Pollione Coss. anno Urbis DCCXIV, Iuliano VI; qvo desiit Olympiadis CLXXXIV annus IV, & Olympias CLXXXV cœpit. Roma in Palæstinam reversus Herodes cum Antigono bellum gessit: donec adjuvante Sosio capta urbs est, & Antigonus occisus; anno

Sabbatico; Agrippa, & Canidio Gallo Coss. Olympiad. CLXXXV, mense tertio, τῇ ἑορτῇ τ̃ νηστείας. Hic est annus Urbis DCCXVII, Iulianus IX; Olymp. CLXXXV annus III desinens, & iniens IV, Periodi Iulianæ 4677, qvo currebat Sabbaticus, Cyclo Lunæ 3. Dio vero libro XLIX Hierosolyma capta esse scribit anno antecedente, Claudio, & Norbano Coss., Iuliano VIII. Sed Sabbatici anni character Iosepho suffragatur. *De anno Natali Christi*

Deinceps aliqvot Herodis anni nominatim à Iosepho concipiuntur. Veluti Libro XV, Cap. VII, annus Actiaci prælii, qvi est Iulianus XV, Herodis regni septimus vocatur. Item Libro XV, Cap. XII mentio fit anni XIII Herodis: qvem Keplerus annum fuisse probat Julianum XXI, Urbis DCCXXIX. At Cap. XIII, decimiseptimi, vel decimioctavi meminit, τῆς αὐτ̃ βασιλείας ιζ̃ παρελθόντ@ ἔτους, id est inchoato XVIII. Qvo qvidem Zenodori Tetrarchiam nactus est. Apud Dionem id accidit Coss. Apulejo, & Silio; Urbis DCCXXXIV, Iuliano XXVI. Keplerus in Herodis annum XVII confert; ideoqve ante Nisan; unde Herodis annos Josephum auspicari putat. Qvod nihil est necesse. Nam παρελθόντ@ τ̃ ἔτους ιζ̃ scripsit Josephus: nimirum anno ipso XVIII. Eodem anno (ait Josephus cap. XIV) Templum instaurare aggressus est; qvem annum decimum qvintum Libro I ἄλωσ. appellat. errore librariorum, ut Keplerus existimat: qvem tu consule. Præterea Lib. XVI Cap. IX. Cæsareæ ædificationem absolutam scribit Herodis anno XXVIII; Olymp. CXCII. Si à Iuliano IX, Vrbis DCCXVII, initium Herodis deduxeris, annus XXVIII, Julianus erit XXXVI, Urbis DCCXLIV; qvo cœpit Iphiti DCCLXVII, sive Olymp. CXCII annus tertius. Demùm Lib. XVII, C. mortuus est Herodes, βασιλεύσας μετ' ὀ μὴν ἀνεῖλεν Ἀντίγονον, ἔτη τέσσαρα, καὶ τριάκοντα· μετ' ὀ δὲ ὑπ̃ Ῥωμαίων ἀποδέδειπτο, ἑπτὰ καὶ τριάκοντα: *Cum regnasset ab Antigoni nece annos XXXIV. Ex qvo verò rex à Romanis creatus est XXXVII:* paulo ante Pascha, ut ex XI capite liqvet: cum anteà Luna defeciisset: περὶ ἔτ@ ἑβδομηκοστὸν vitæ suæ: Cap. VIII. Itaqve si anno Iuliano VI regnum ex SC. Herodes imperavit: anno Iuliano XLII, cœpit XXXVII. Sin ab anno Iuliano IX inchoare mavis, eodem Iuliano XLII, regni XXXIV initium sumpsit: qvod paulo postea disceptabimus. *Herodis annus* VII XIII XVII XVIII XXVIII

Iam cùm Herodes annum attigerit septimum ac tricesimum; magnam inde Iosepho annales invidiam faciunt; qvòd istorum annorum exordium perperam in Iulianum sextum contulerit: eoqve maximè, qvòd anno Urbis DCCII Caleno, & Vatinio Coss. qvindecim annos natus dicatur Herodes, mortuusqve anno ætatis prope LXX. Nam si ad DCCVII addas LIV, annus Herodis LXX iniit anno Urbis DCCLXI, Iuliano LIII, æræ Christianæ VIII. Aliunde ergo *XXXVII* illi anni deducendi sunt: nimirum ab eo anno, qvo Actiaca pugna profligatus est Antonius; Augusto III, & Messala Coss. Olymp. CLXXXVII, anno II. *qvo ex tempore Herodis anni numerari cœperunt; propterea qvod cum Augustus ex SC rescidisset, irritaqve reddidisset qvæ ab Antonio gesta erant, non licuit Herodi suos annos numerare ab eo tempore, qvo ab Antonio regnum accepit;* *Herodis obitus.*

De anno Natali Christi.

sed ab eo potiùs, qvo ab Augusto, & ex SC rursus idem illud regnum adeptus est. Hæc Annales. Qvæ non minus secum, qvam cum historiæ veritate pugnant. Non enim consentanea ista sunt; Herodis initium ab eo tempore deducere, qvo in gratiam ab Augusto receptus est, cùm in Rhodum ad eum navigasset: & hunc annum esse ipsum asserere, qvo victus est ad Actium Antonius, Augusto III & Messala Coss. Non, inqvam, eodem anno, qvo Actiaca victoria contigit, Urbis DCCXXIII, sed seqventi DCCXXIV Herodes Augusto reconciliatus est. Nam post Actiacam cladem Antonium minimè destituit; sed in ejus fide permansit: idqve etiam apud Augustum gloriatus est; τὸ μηδ' ἡττηθέντα τὸν ἐν Ακτίῳ μάχῃ καταλιπεῖν, μηδὲ συμμεταθῆναι τοῖς ἐλπίσι, φανερῶς ἤδη μεταθαυμάσης τὴν τύχης: ait Josephus Lib. XV. Cap. X. Qvare anno demùm Urbis DCCXXIV, Juliano XVI ab Augusto præter spem regnum illi confirmatum, & Senatus decreto corroboratum est: non ita tamen, ut novum inde regni Herodis initium repetitum fuerit; qvod ei nunqvam Augustus eripuit. Qvòd si anni illi XXXVII ab Actiacæ cladis anno numerandi forent; postremus, hoc est tricesimus septimus, non ab anno vulgaris æræ octavo, sed nono inchoari debuit; Juliano LII. Tametsi illud animo repetendum; annum illum, qvi in Annalibus octavus à Natali Christi dicitur, æræ Christianæ sextum esse, & nonum istum, septimum; id qvod ex biennii labe manavit; de qva suprâ disputavimus. Unde ex Annalium sententia, Herodis obitus in annum conferendus est Julianum LII, vel LIII, si septuagesimum expleverit. Atqvi longè ante hoc tempus Herodes obiit. Etenim Archelaus, qvi post parentis mortem Ethnarcha ab Augusto factus est, anno regni sui nono inchoato; ut ex Josepho Lib. XVII Orig. Cap. XV, & II ἀλωσ. Cap. XI patet, Viennam relegatus est; idqve Dio eveniisse scribit M. Lepido & L. Arruntio Coss. Iuliano LI, qvi annus morti Herodis in Annalibus assignatur: cum ante X annos nimirum Juliano XLII, mortuum esse Herodem oportuerit, si Archelaus IX ab illo annos impleverit. Idem & ex Philippi Tetrachæ, Herodis filii imperio colligi potest. Hic enim authore Iosepho, Lib. XVIII, Cap. VI. moritur anno Tiberii XX; imperavit autem annos XXXVII. Tiberii porrò primus iniit anno Juliano LIX; vicesimus autem, Iuliano LXXVIII: qvo qvidem, vel seqventi, Philippus obiit. Cœpit igitur Iuliano XLII: qvo etiam anno Eclipsis illa contigit, paulo ante Pascha; qvæ, ut scribit Iosephus, Herodis mortem antecessit. Qvæ omnia, ut & alia pleraqve eruditè à Dekerio nostro, & Keplero demonstrantur: nos privatim ac diligenter excussa delibare hîc necesse habuimus.

Archelai relegatio.

Philippi Tetrachæ obitus.

Verum qvod ad annos Philippi spectat, cum eum Josephus decessisse scribit anno Tiberii XX, mendum esse videtur. Nam mortuus est Philippus post Consulatum Vitellii, qvi secundum hunc Syriam administravit, ut author est Iosephus. At Vitellii Consulatus, qvem cum Fabio Persico gessit, convenit anno Urbis DCCLXXXVII, Iuliano LXXIX, qvo desiit Tiberii XX, & XXI cœpit. Ideo non ante seqventem Philippus obiit. Scaliger Lib. V. Pag. 433. de Emendat.

legendum ſine ullo dubio cenſet εἰκοσῷ καὶ δευτέρῳ: ut eſt apud Ruffinum. Vitellium enim Conſulem fuiſſe anno Tiberii XX, Juliano LXXX; miſſum verò in Palæſtinam poſt Conſulatum; qvo tempore Philippus abiit, Juliano LXXXI. Deductis XXXVII annis Tetrarchiæ Philippi, relinqvuntur anni XLIV abſoluti: adeo ut XLV Philippus inierit. Qva in ratiocinatione fruſtra eſt Scaliger. Si qvidem Conſulatus Vitellii non anno Juliano LXXX, ſed LXXIX congruit; Urbis DCCLXXXVII. Primus autem Julianus cœpit Urbis DCCIX. Qvod ſi Tiberii anno XXII mortuus eſt Philippus, is erit Julianus LXXX, vel LXXXI; itaqve Juliano XLIII. vel XLIV regnum adierit. Sed ut perperam apud Joſephum annus XX pro XXII irrepſit; ita in annis Philippi vitium ineſſe poteſt, ut Philippum ſcripſerit XXXVIII annis regnaſſe. Nam apud Ruffinum depravati numeri ſunt, & Philippi annus XXII pro XXVII legitur. Idem Scaliger Herodis annos Joſephum exiſtimat non à Juliano illo, in qvem ejus primordium incidit, ſed ab Ijar Juliani ſeqventis ordiri. Qvod ſi verum eſſet; poſſet idem & ad Tiberii, ac Philippi annos accommodari: proindeqve Tiberii primus ex mente Joſephi ab Ijar anni Julani LX ineundus eſſet, & viceſimus ab Ijar Iuliani LXXIX; ac deniqve primus & viceſimus ab Ijar Juliani LXXX: ante qvem obitus Philippi conjiciendus eſſet, anno ejusdem XXXVII jam expleto: cujus primus annus ab Ijar Juliani XLIII inchoandus fuerit: tametſi Herodes anno ſuperiore, hoc eſt XLII deceſſerit; propterea qvòd maxima jam affecta anni XLII parte, & poſt Ijar Philippus Tetrarchiam adiit: ideoqve ab Ijar ſeqvente primus numerari cœpit. *De anno Natali Chriſti.*

Sed ea computandi ratio, qvam Joſepho Scaliger affingit, authoritate caret: multoqve veriſimilius eſt; numerandi initium ab eo Niſan apud Joſephum deduci, qvi Herodis exordium anteceſſit, qvàm ab eo menſe, qvi ſecutus eſt. Et qvanqvam Scaligero concedamus omnia; peſſimè is tamen de Herodis annis hoc modo ratiocinatus eſt. *Licet Herodes à Senatu rex factus ſit Cyclo 19, hoc eſt Juliano 6, Periodi Jul. 4674, tamen Joſephum non ordiri annos Herodis, niſi à Niſan, vel Ijar ſeqventis anni, Cyclo I. Cum autem, Joſepho teſte, annos ſolidos XXXVII regnaverit, ex qvo declaratus rex; XXXIV verò, eosqve ſolidos, à captis à Soſio Hieroſolymis, deceſſerit verò ante Paſcha, nondum Ijar inſtante, qvi fuit princeps menſium tempore Joſephi; manifeſtò colligitur, proximo Ijar annum Herodis XXXVIII initurum fuiſſe, qvi revera erat XXXIX à diebus æſtivis. Itaqve hoc modo Herodes deceſſerit anno Cycli XIX exacto, primo ineunte.* Subjicit deinde: *Omninò igitur Herodes deceſſit anno Juliano XLV ante Niſan, Cyclo Lunæ primo ineunte, Solis nono, Periodi Julianæ 4713. Qvo etiam anno Eclipſis Lunæ contigit Januarii VIII in Cyclo emendato, Januarii VI in Cyclo vitioſo.* Sed Eclipſis iſta Ianuarii X convenit in Cyclo emendato. Verùm tota hæc Scaligeri collectio implicata, ac falſiſſima eſt. Etenim qvamvis demus illud, qvod neqvaqvam concedimns; annum Herodis primum ab Ijar anni Iuliani VII numerandum eſſe; eundemqve regem XXXVII ſolidos annos expleſſe, qvod neqve Joſephus aſſerit, & gratis à Scaligero ponitur: ſed ut ita eſſe creda- *Scaligeri hallucinatio.*

De Anno Natali Christi.

mus, nunqvam tamen Herodis triceſimus ſeptimus deſinens, & iniens triceſimus octavus in Iulianum XLV incidet; ſed in XLIV: ſi nimirùm ad VI adjeceris XXXVIII. Nam triceſimus octavus Iuliano incipiet XLIV.

Alia duæ inſignes.

Qvare eſt hæc inſignis ἀλογισία. Nec illa certè minor; qva Archelaum Herodis F. anno Iuliano LIII exulaſſe ſcribit, cum IX ſolidos regnaſſet annos. Archelaus enim regno exutus eſt Lepido, & Arruntio Coſſ. ut author eſt Dio, anno Iuliano LI. Cœpit Igitur Iuliano XLII. Qvod ſi anno Iuliano XLV, qvo Herodem Scaliger exceſſiſſe putat, regnum auſpicatus eſſet Archelaus, & IX ſolidos expleſſet annos, non is Iuliano LIII, ſed LIV relegatus fuiſſet. Par eſt oſcitantia; cum addit annum illum, qvo pulſus eſt Archelaus, eſſe ab Actiaca victoria XXXVII. Nam Ioſephus Lib. XVIII, Cap. III Qvirinium Atchelai bonorum cenſum inſtituiſſe narrat, anno XXXVII poſt Antonii cladem ad Actium. Ex eo itaqve conſeqvens eſt non LIII Iuliano, ſed LI, Archelaum exilio damnatum. Nam Actiaca pugna ad Iulianum XV pertinet; ideò Iuliano LI cœpit XXXVII.

Euſebii error.

Atqve hæc perverſa Herodis annorum ſubductio multo in Euſebio caſtiganda magis eſt, à qvo profecta manavit in cæteros. Hic enim in Chronicis primum annum Auguſti ponit eum, qvi poſt Iulii Cæſaris necem proximè ſeqvitur, qviqve Urbis eſt 711, Iulianus 3, Olympiadis CLXXXIV ſecundus. Tum Antigonum poſtremum ex Aſamonæis regem mortuum eſſe dicit anno V Auguſti, Olymp. CLXXXV ſecundo; ut in qvibusdam exemplaribus reperiri teſtatur Pontacus, idqve ipſum in Editione ſua Scaliger amplexus eſt. Eſt hic Urbis 715. Iulianus 7. At in aliis codicibus confertur id in annum Auguſti 4; in aliis verò, 10: qvod poſtremum tanqvam Euſebio magis conſentaneum, ſecutus eſt Pontacus. Qvippe mortuo Antigono, Herodes pacificè regnavit, & eodem anno novum regni auſpicium habuit. Erat Urbis annus 720. Iulianus 12; qvamvis etiam in Editione Pontaci cum Auguſti XI primus Herodis ineat; qvi eſt Urbis 721, Iulianus 13. Ex hoc tempore XXXVII regni annos orditur Euſebius; ejusdem verò mortem aſſignat anno Auguſti XLVII Olymp. CXCIV anno qvarto, ab Abraamo 2021, Chriſti qvinto. Qvamobrem hallucinatur Scaliger, qvi anno 2019 id ab Euſebio tribui cenſet, & metachroniſmum eſſe dicit annorum trium. Verùm ſi hic annus qvartus eſt Olymp. CXCV, Auguſti XLVII; cum Herodes paulo ante Paſcha mortuus ſit; & Auguſti XLVII, anno Iuliani XLIX jam labente apud Euſebium cœperit, neceſſe eſt, ut anno Iuliani L ineunte perierit Herodes; cum annus qvartus CXCV Olympiadis adhuc decurreret qvi & Euſebio Abraami 2021 cenſetur. Certè qvidem 2020 ſaltem eſſe debet. Unde metachroniſmus erit ex Scaligeriana ratione annorum ſolidorum qvinqve, non autem trium. Nam Iuliano XLV mortuum credit Herodem.

Iam cùm idem Scaliger L. V de Emend. Ioſephum erraſſe pronunciat; qvòd annos Herodis XXXVII à Domitii, & Aſinii Conſulatu deducit, erroris potius ipſe convincitur. Nam Ioſephus, ut ex ſuperioribus liqvet,

secum mirificè consentit: & Eusebianum illum metachronismum redarguit, cum perspicuum sit Herodem longè ante Julianum L occidisse. In Annalibus non L, ut apud Eusebium: sed LI anno Juliano Herodis obitus ponitur, æræ communis octavo, qvi sextus numerari debuit. *De anno Natali Christi.*

Ex iis præterea conjici potest, qvid sit qvòd Epiphanius in obscura illa Herodis annorum declaratione, post IV regni ejus annos, Judæam in Romanorum ditionem penitus cessisse dicat, secutosqve XXIX annos, adeò ut XXXIII demum Herodis anno Christus natus sit. Caussa enim hæc est, qvòd cum Eusebio Herodis initium conjicit in annum Iulianum XII, vel XIII, à qvo ad XVI, qvi Actiacam victoriam excepit, anni sunt qvatuor.

Concludatur ex Iosephi, & Dionis sententia mortuum Herodem videri anno Iuliano XLII. Qvod si verum est; Natalis Christi in annum XLI cum Dekerio, vel XL cum Keplero conferendus erit, non, ut vulgò, in XLV. De qvo attentius cogitandum censeo, nec illius opinionis fautores accusandos, damnandosqve antea, qvàm eorum disceptatis, ac labefactatis rationibus, communis Dionysii æra certius adstruatur: qvod à nemine ad hanc usqve diem video esse factum, nec à me præstari posse, ingenuè ac libenter profiteor.

EXPLICATUR EPIPHANII SENTENTIA.

NUNC Epiphanii sententia, cujus intelligendæ gratia hæc à nobis est instituta disputatio, exponenda videtur. Hanc enim perobscurè ille sanè, atqve impeditè declarat. Qvippe Num. XXII Hæresis hujus, Christum asserit anno Augusti XLII natum esse, Herodis XXIII. Igitur novem annis Augustus Herodem anteceſſit. Sed mirum qvàm hæc perplexè demonstret. Imperasse putat Augustum annis XIII anteqvam Iudæa penitùs ad Romanos transiisset: Ac post initium Augusti qvatuor plus minus annis elapsis, inter Iudæos, ac Romanos amicitiam & societatem intercessisse: tùm verò Procuratorem impositum, ac tributorum nonnihil indictum, donec in Romanam ditionem Iudæa penitus redacta ac vectigalis est facta: cum jam principes illi de tribu Iuda desiissent, atqve Herodes peregrinus, & alienigena regnum occupasset. Qvæ omnia (paulo pòst inqvit) perfecta sunt, cùm ab ortu Christi cœpissent, anno Augusti XLII, qvi & nonus erat à procuratione Antipatri, cum Iudæos inter, & Romanos pax & societas esset, ac jam qvartum annum regnaret Herodes. Postremò post qvatuor Herodis annos, & qvinqve procurationis Antipatri, demum Iudæa penitùs Romanis est subjecta, usqve ad XXXIII Herodis annum, qvi est Augusti XLII, cùm XXIX annis vectigalis omninò fuisset.

Hac Epiphanii oratione nullum Sphingis ænigma perplexius esse puto. Sed hoc tamen voluisse videtur: Augustum primo XIII annis imperasse, qvibus nondum Iudæa prorsus Romanorum Imperio cesserat: ac post qvatuor priores annos Augusti, Antipatrum qvinqvennio Procuratorem

De Anno Natali Christi.

fuisse: Herodem deinde, postqvam ab Augusto regnum obtinuit, qvatuor annos tenuisse. Ita fiunt ab Augusti initio anni XIII: Reliqvi sunt XXIX, qvibus Romani Judæam penitus occuparunt, usqve ad Augusti XLII, Herodis XXXIII, qvo natus est Dominus. Nam ad XIII additi XXIX conficiunt XLII: itidemqve si ad qvatuor addas XXIX fient XXXIII. Hos autem XXIX annos ab eo deducit, qvi Actiacam victoriam secutus est, Juliano scilicet XVI, à qvo vicesimus nonus, est Iulianus XLIV, qvo natus ab Epiphanio Christus ponitur, Augusto XIII, & Silano Coss. Ita qvidem Epiphanius miscens omnia, nec historiæ satis consultus Est enim falsum imprimis, Antipatrum Procuratorem ab Augusto esse factum, adeoqve, post qvatuor Imperii ipsius annos; ut ex iis patet, qvæ supra è Josepho perstrinximus. Nam Antipater Herodis parens Judæam administrare cœpit anno illo, qvo Julius Cæsar bellum Alexandrinum gessit, qvi est Urbis 707: qvo eodem anno Herodes Galilææ à patre præpositus est. Mortuus est autem Antipater anno Urbis 712, Iuliano qvarto. Ita qvinqve plus minus annis τὴν Ἐπιτροπὴν administravit; qvod innuit Epiphanius. Sed idem hallucinatus opinor, pro Iulio Cæsare, Augustum scripsit, qvod hunc ipsum meminisset etiam in Ægypto, & Alexandriæ bellum gessisse. Deinde neqve illud verum est: Judæam post Actiacam demum victoriam ad Romanos perveniisse, & ὑποφόρον fuisse; cum hactenus societas intercessisset, ac tributa sive potiùs munera penderentur. Etenim longè ante pugnam Actiacam Iudæa Romanorum in potestatem venit, & tributa persolvit. Primus, nisi fallor, Pompejus Cicerone, & Antonio Coss. Urbis 791 Hierosolymis expugnatis hanc ipsam urbem vectigalem reddidit. Josephus L. XIV, C. XV. καὶ τὰ μὲν Ἱεροσόλυμα ὑποτελῆ φόρου Ρωμαίοις ἐποίησεν. Mox: τότε τὰ πάθη τοῖς Ἱεροσολύμοις αἴτιοι κατέστησαν Υρκανὸς, καὶ Αριστόβουλος πρὸς ἀλλήλους στασιάσαντες. τήν τε γὰρ ἐλευθερίαν ἀπεβάλομεν, καὶ ὑπήκοοι Ρωμαίων κατέστημεν. Igitur ab illo tempore Romanis Iudæa paruit, nec suos reges habuit; etsi aliqvandiu conflictati sunt. Hyrcano qvidem Pontificatus relictus est, à Gabinio præsertim: qvi, ut C. X. Libri XIV scribit, qvinqve Synedriis in Judæa collocatis, Aristocratiam constituit. Post hæc adversus Hyrcanum. Alexander, & Antigonus Aristobuli filii aliqvot annis certarunt: iisdemqve pro Hyrcano strenuè Antipater restitit, qvi à Iulio Cæsare postea τὴν Ἐπιτροπὴν nactus est; ac per idem tempus Populi Rom. societatem, & amicitiam impetravit. De qvo complura Cæsaris decreta apud Iosephum extant L. XIV, C. XVII. Sed antecedenti capite Josephi an Librarii hallucinatione accidit, ut cum Senatus decretum de muris Hierosolymorum reficiendis ab Hyrcano juniore impetratum vellet adscribere, aliud subjunxerit, qvod in gratiam Hyrcani majoris factum fuerat: cui alterum Athenienſium Psephisma, qvod eôdem pertinebat, adscripsit. Qvod qvidem Eusebio fraudi fuit: Qvi ad annum tertium Julii Cæsaris, Olymp. CLXXXVIII tertium, adnotat, Decretum Senatus, & Athenienſium ad Iudæos esse missum, qvi per Legatos amicitiam postularant. Hoc verò diu ante gestum erat, sub Hyrcano seniore, ut cuivis apparet.

Iudæa qvando tributa pendere cœpit.

Hæc itaqve societas est illa, & amicitia, qvam sub Augusti initium inter Iudæos, & Romanas instauratum docet Epiphanius, qvæ ad Iulii Cæ-

saris tempora debet referri; cùm Hyrcanus Iudæorum Pontifex, & Ethnarcha ab illo constitutus est. Actum qvidem nonnihil tributi nomine Hierosolymitanos, Judæosqve cæteros pensitasse Iosephus indicat capite illo XVII: etsi perobscura sunt Iuliana illa decreta, qvæ eo loco commemorantur. Posteaqvam verò Iudæorum regnum ad Herodem translatum est, non puto Romanos tributum ab illis exegisse, qvod idem & Keplero videtur; cùm Iudæa nondum esset in formam provinciæ redacta. Qvare nec in illa priore Qvirini descriptione tributum ullum necesse est persolutum credere. Qvo minus assentior Epiphanio, qvi tùm vel maximè tributa à Romanis imperata scribit, & XXIX annis, qvi ab Actiaca clade ad Natalem Domini fluxerunt, ὑποφόρον, τελείως ἀπεδοθεῖσαν Ρωμαίοις Iudæam fuisse. Atqvi post Pompejanam victoriam, ac priorem, ἅλωσιν, nunqvam Iudæa minus sub Romanorum principum potestate, vel administratione fuit, qvàm Herodis illo tempore, præsertim post Actiacam pugnam, cùm apud Augustum imprimis ille gratia, & authoritate floreret. Nulli itaqve Romani Magistratus, Præsides nulli Judæam obtinuerunt, nec alii, qvam extraordinarii ἡγεμόνες, hoc est Præsides, vel Procuratores, vel universè cum potestate aliqva missi, ullam Herodis in regno functionem, aut jurisdictionem exercuerunt,

De anno Natali Christi.

At in Annalibus perperam Epiphanii mens accipitur; cum id eum scripsisse narrant: *Viginti novem annis Judæos Romanis tributa dependisse, anteqvam Antipater Herodis parens Judææ Procurator à Romanis institueretur; nec postea unqvam cessasse.* Qvo nihil cum ab Epiphanii sensu, tum à veritate ipsa dici alienius potest. Anno Urbis 691, Cicerone & Antonio Coss. primum à Pompejo tributum Iudæis impositum est à qvo tempore ad Antipatri procurationem, qvæ anno 707 cœpit, anni sunt non plures XVII, nedum novem, & viginti. Herode qvidem rerum potiente tributum ullum saltem ordinarium exactum fuisse, neqve verum arbitror, nec ejus mentionem vel litera una Lucas attigit. Non enim ἀπογράφεσθαι idem valet ac censum, vel tributum solvere: aut, si istud ipsum significaret, statim de ordinaria pensitatione potius intelligendum videretur, qvàm ad extraordinariam referendum. Sed nec illud probo, qvod ibidem disputatur: propterea primam illam à Qvirino censionem institutam dici, qvòd Romano more qvinto qvoqve anno census haberetur. Nam nec illud perpetuò tenuit ut qvinqve annis vertentibus census ageretur, & aliam causam esse manifestum est, ob qvam prima hæc sit appellata descriptio: videlicet, qvòd altera post Archelai relegationem eidem Qvirino mandata fuerit. De qva re vide qvæ Dekerius noster, & Keplerus eruditè commentati sunt. Neqve enim Censionis hujus Epiphanius meminit, ut eam nobis qvæstionem explicare necesse sit.

Atqve ut hanc de Herodis annis disputationem aliqvando concludam, si, qvod Epiphanio placet, VIII Id. Jan. qvo die natus est Christus, anno Juliano XLIV, Herodes annum agebat imperii XXXIII, ejus initium in Iulianum XI convenit, biennio tardius, qvam historia postulat; qvæ alterum Herodis initium Juliano IX accidisse confirmat: à qvo cùm Josephus XXXIV duntaxat annos Herodem vixisse narret, Epiphanius Libro I.

De anno Natali Christi

N. II ſeptem & triginta deducit, qvibus totis regnaſſe poſt primum decretum dicitur, cum horum principium à Iuliano ſexto repeti debeat. Qvocirca mortem Herodis confert in annum Iulianum XLVII; cum Dominus qvartum jam annum ætatis attigiſſet. Sed ſi vera ſunt, qvæ Joſephus de Herode perſcripſit, neceſſe eſt, ut Iuliano XLII deceſſerit: unde & Natalis, ut diximus, Domini qvatuor, vel qvinqve annis antevertendus erit. Qvæ qvidem nos nondum ex opinione noſtra conſtituta; ſed ex Joſephi mente, atqve hiſtoria collecta haberi à lectoribus, expendiqve volumus. Supereſt ut de Auguſti anno, qvi eſt alius Natalis Dominici character ab Epiphanio allatus, perſtringam.

QVOTO AUGUSTI ANNO NATUS SIT CHRISTUS.

ANNO Imperatoris Auguſti XLII natum eſſe Chriſtum, cenſet Epiphanius, qvem annum ex qvo Judæi Romano Imperio ſubjuncti ſunt, XXIX fuiſſe dicit. Tria potiſſimum Auguſti conſtituuntur initia. Primum ab ipſo anno, qvo Iulius Cæſar interfectus eſt, qvi eſt Urbis 710, Iulianus 2. Alterum ab anno ſeqventi, Urbis 711. Tertium ab Actiaca victoria, ſive à 2 Sept. anni Urbis 723, ut Dio teſtatur in exordio Lib. LI. Hinc diverſus ad Chriſti natalem annorum Auguſti numerus ſtatuitur. Sed vulgò XLII ejus anno natum eſſe Patres affirmant, Euſebium ſecuti, qvi idipſum Eccleſ. Hiſt. Lib. I, C. VI, & in Chronicis ſcripſit. Qvod autem annales Eccleſiaſtici tradunt, eos qvi in annum Auguſti XLII, Natalem Chriſti conferunt, ab ipſo anno, qvo Iulius Cæſar interfectus eſt, annos exordiri: ſimul qvod Librariorum culpa factum putant, ut cum Euſebius ipſo anno Iulianæ necis, qvi eſt Olym. CLXXXIV primus, Auguſti poſuiſſet initium, id in ſeqventem translatum fuerit qvemadmodum & Natalis Chriſti in annum tertium Olymp. CXCIV, cum ſecundo ex mente Euſebii competat. neutrum mihi qvidem probatur. Imprimis enim apud Euſebium in edititione Pontaci, Octaviani initium alligatur anno à Cæſaris nece proximo, Olympiadis ſecundo: Natalis verò Chriſti anno tertio Olym. CXCIV, qvod & Pontacus ipſe vir eruditus argumentis approbat. Adde qvòd Euſebius Auguſto annos imputat LVI, menſes VI, hoc eſt inchoatum LVII. Qvare cum Auguſtus anno Urbis 767 duobus Sextis Coſſ. mortuus ſit, XIV Kal. Sep. annus apud Euſebium qvinqvageſimus ſeptimus à Martio debuit incipere, ideoqve primus incidit in Urbis 711. Itaqve annus Auguſti XLII cœpit Urbis anno 752, Iuliano XLIV. Joſephus verò L. II de Excidio C. VIII, cùm Imperii annos numerat LVII. menſes VI, dies II, ab ipſo anno Iulianæ cædis orditur; & qvidem poſtero die ab Idibus Martiis. Epiphanius autem. qvi anno Iuliano XLIV. natum Salvatorem credidit, VIII Id Jan. anno Auguſti XLII, initium ejus ſtatuit Juliano tertio, Urbis 711, Atqvi nondum XLII, Januario menſe inchoatus fuerat. Ita eſt: Sed κατὰ πρόληψιν ſecundum & qvadrageſimum annum à

Kal. Jan. incepit; qvod plerisqve Scriptorib. aliis est familiare. Nam qvòd ab Urbis anno 711, Iuliano 3. Augusti annos computet, argumento est temporis, qvo imperavit, illa partitio; qva primùm annos tredecim imperasse scribit, πρινὴ τὴν Ιουδαίαν συναφθῆναι τελείως Ρωμαίοις, qvod anno illi, qvi Actiacam victoriam secutus est, congruit. Iuliano scilicet XVI. Qvamobrem à Iuliano tertio ad decimum qvintum anni tredecim existunt: qvibus additi XXIX, summam, XLII conficiunt, qvorum postremus, XLIV Iuliano Incipit, & qvidnm ex A. D. Kal. Ian. ut dictum est. Qvam ob caussam anno Augusti XLI potius, qvàm XLII natalis Christi assignandus fuit, cum Irenæo, Tertull, aliis conmpluribus. Cæterum idem ille annus post Actiacam victoriam est XXVIII. Actiacos enim annos Ægypti numerare cœperunt à Iuliano XVI, Urbis 724. Itaqve vicesimus octavus cœpit Iuliano XLIII, idemqve & seqvente Iuliano, qvo natus est ex Epiphanii sententia Christus, Ianuarii VI adhuc in cursu erat, qvem ille tamen XXIX appellat: qvòd nisi fallor, contra atqve Alexandrini consveverant, à Kal. Ian. auspicetur. Neqve verò caussæ qvicqvam fuit, cur in Annalibus Eccl. mirum videretur, qvòd Clemens, & Eusebius ab Actiaca pugna annos ad Natalem Domini computarent XXVIII, aut qvod Eusebius in Chronicis Antonium, & Cleopatram debellatos scripserit anno tertio Olymp. CLXXXVII, cùm ea victoria anno Urbis accideret 723, Augusto III, & Messala Coss. Olympiadis anno tertio. Nam Actiaci anni, qvibus Clemens, atqve Eusebius usi sunt, non ab ipso anno, in qvem pugna ac victoria cecidit, sed à seqventi ineunt, Olympiadis CLXXXVII tertio, post Antonii & Cleopatræ necem. Unde annos Augusti pleriqve sunt exorsi, qvi propterea anno Augusti XXVIII natum dixere Christum. Qvanqvam in eo negotio diligengenter habenda ratio est, qvid scriptores in Actiacæ victoriæ epocha commemoranda sibi voluerint. Nam cum *Actiacos annos* exprimunt, à Juliano XVI, qvi Actiaca victoria posterior est, incipiunt. Sin ab Actiaca victoria tot annos elapsos esse dicant, ab ipsomet pugnæ navalis anno ducunt initium. Qvocirca, immeritò Scaligero notatur eruditissimus Onufrius: qvod cùm natum esse Christum asseruisset, Augusto XIII, & Silvano Coss. (Est hic annus Julianus XLIV, Olymp. CXCIV tertius) eundem Urbis esse statuerit 752, Actiacum 30. Scaligeri verba sunt Lib. VI de emend. *Nam verissimum est, Consulatum Augusti XIII concurrisse cum anno tertio Olymp,* CXCIV. *Sed eum annum Palilium Varronianorum fuisse 752, & Actiacum 30, hoc verò falsum est. Uno enim anno plus dicit.* Sed hæc cum scriberet vigilans somniabat Scaliger. Nihil enim certius est, qvàm ex Varronis, ipsiusqve adeò Scaligeri ratione, Consulatum Augusti XIII & Silvani ad annum Urbis 752 pertinere, Iulianum XLIV, Per. Iul. 4712, Cyclo Solis XIX, Lunæ VIII, Indict. II. Est etiam hic annus ab Actiaca pugna tricesimus, si annum ipsum pugnæ primum numeres. Neqve verò *Actiacum annum* XXX esse dixit Onufrius: sed *post Actiacam victoriam*, hoc est Actiacum XXIX.

De anno Natali Christi

Postremò in æra Dionysiana extra dubitationem est, Christum Augusti XLIII Actiaco verò XXX natum esse. Qvod si XL. vel XLI Iuliano ex aliorum sententia ortus esset, id in XXXVIII, vel XXXIX Iulianum, Actiacum vero XXV, vel XXVI conveniret.

De anno Natali Christi

Γεννηθέντος δὲ αὐτοῦ περὶ τὸν Ιαννουάριον.] Luculentissimus hic locus est: in qvo Natalem Christi diem accuratissimè circunscribit. Et qvidem A. D. VIII. Id. Ian. hoc est Ianuarii VI, in qvem Epiphaniorum festum incidit, natum asseverat, ex communi Ægyptiorum sententia, de qva subinde nonnihil disseremus. Sed primùm singulæ temporum notationes obiter percurrendæ atqve illustrandæ sunt. Hunc igitur diem imprimis XI Tybi esse scribit in anno videlicet Actiaco, sive Ægyptio Iuliano, cujus Thoth fixus est XXIX Augusti, Neomenia Tybi XXVII Dec.

Κατὰ Σύρους, εἴτουν Ελλήνας.] Syromacedonas intelligit, sive Antiochenos, qvi Iulianam anni formam receperunt; qvanqvam illorum æra triennio Iulianum annum antecedit: appellaturqve χρηματισμὸς τῆς Αντιοχείας qvod eo anno, ἡ αὐτονομία Antiochenis permissa, & Iulius Cæsar Dictator Antiochiæ renunciatus est, Artemisii, sive Maji XXIII. Chron. Alex. P. 438 Est hic annus Urbis 706, qvo Cæsar victo Pompejo rerum potitus est, Per. Iul. 4666. annis ante Dionysianam æram XLVIII, ante primum Iulianum tribus; ut ex Evagrio colligit Scaliger Isag. Can. LIII, P. 295; rectius qvam in L. IV de Emend. Temp. P. 226: ubi Antiochensium æram ab editione Iuliana inchoari censet, annis ante Christi æram XLV, ex Eusebii authoritate, qvi annum Antochensium 325 confert in annum Christi 280. Sed magna hæc hallucinatio est. Nam Eusebius in Chron. *Secundo anno Probi*, iniqvit, *juxta Antiochenos* CCCXXV *annus fuit*. Atqvi Probi secundus competit anno æræ Christianæ CCLXXVIII, qvo anno cœpit τοῦ χρηματισμοῦ Antiochensium annus CCCXXV. Sic enim Antiochensis æræ primus annus Dionysianam æram XLVIII solidis annis antecessit. Necesse est igitur cum anno Probi II, & Dionysiano CCLXXVII componi Antiochensium æræ CCCXXIV labentem, & ineuntem CCCXXV, Cyclo Solis VI, Lunæ XII. De initio Probi dicetur ad Lib. de Mens. & Ponderibus. Anni, ut dictum est forma Juliana fuit; mensium eadem qvæ apud Romanos descriptio: qvam in seqventi Laterculo proponendam putavimus.

LATERCULUM MENSIUM ANTIOCHENORUM, SIVE Συροελλήνων.

Αυδυναῖος	Januarius
Περίτιος	Februarius
Δύστρος	Martius
Χανθικός	Aprilis
Αρτεμίσιος	Majus
Δαίσιος	Junius
Πάνεμος	Julius
Λῷος	Augustus
Γορπιαῖος	September
Υπερβερεταῖος	October
Δῖος	November
Απελλαῖος	December

Qvæ menſium concordia ex Socrate; Evagrio, Suida, veterum Concilio- *De Anno Natali Chriſti.*
rum inſcriptionibus, & infinitis aliis teſtimoniis fidem meretur. Illud vero conſtat, Epiphanium meros menſes Julianos intelligere. Nam Audynæi τὴν ἕκτην (perperam ἕκτῃ ſcriptum eſt) cum VI Janu. comparat. Rurſus enim vitioſa lectio eſt πέμπῃ Ιανναρίῳ, pro ἕκτῃ. Tametſi Cornarius *qvintam Januarii* verterit, qvod nonnullis impoſuit: qvi hæc Epiph. verba ᾗ ὀκτὼ εἰδῶν ſic accepiſſe videntur, qvaſi eſſet prid. VIII Eidus, hoc eſt Nonis ipſis Januarii. Sed ᾗ ὀκτὼ εἰδῶν & ſimiles loqvendi formulæ Latinis iiſce reſpondent A.D. VIII Id. &c. hoc eſt ipſo die VIII. Id. ut & alibi ſcripſimus. Qvare ex priori nota diei, hoc eſt VIII Id. Jan. corrigenda vox πέμπῃ, & in ἕκτῃ mutanda. Qvod & Tybi Actiaci, ſive Diocletianei dies ipſa demonſtrat, cujus XI in VI Jan. convenit. Ac videtur in eo, qvòd qvintam Januarii diem pro ſexta ſumpſit, myſterii aliqvid eſſe. Siqvidem & Conſtantinopolitani poſtea V Januarii die Baptiſmum Chriſti celebrabant, qvod in VI vulgo confertur, ut ex Manuelis Novella I de feriis, & Curopalate colligitur.

Κατὰ Κυπρίους ἔτων Σαλαμινίους.] Non eſt, ut qvidam exiſtimat, corruptus hic Epiph. locus, in menſis appellatione. Nã Ianu. ab illis Qvintus nominatur, ut à Roman. Qvintilis, Sextilis, September, &c. Sed mendum in voce πέμπῃ ſubeſſe potius arbitror: Niſi à Janu. ſecundo Πέμπλον auſpicati ſint Salaminii. Sed veriſimilius eſt Epiph. aut ejus librarium, cum imprudens πέμπῃ τῷ Ιανναρίῳ ſcripſiſſet, pro ἕκτῃ, idem in Salaminiorum menſe feciſſe. Apparet autem ex hoc loco Salaminios annum à Septemb. Iul. Kal. auſpicatos eſſe: qvod Indictionis anniqve primordium Conſtantinopolitani poſtea præfixerunt.

Κατὰ Παφίους Ἰούλιος Τεσσαρεσκαιδεκάτῃ.] Igitur Iuli menſis initium à XXIV Dec. Qvi ſi Iulianus fuit, credibile eſt ab Æqvinoctio verno circiter annum incepiſſe Paphios. Nam ſi Iulus Januarius eſt, menſis ab illo tertius in eum diem propemodum deſinit, qvi Æqvinoctio qvondam attributus eſt.

Κατὰ Ἀραβας Ἀλέωμ.] In vulgaris Arabum menſibus neq; Aleom, neqve qvi poſteà commemoratur Angalthabaith locum ullum habet. Sed neq; Lunares menſes iſti ſunt; ſi qvidem in Ian. VI Aleom XXI incidat, qvæ tum dies erat Lunæ XII, Cyclo I. Nam Neomenia ex Ptolemaicis Mulleri Tabulis contigit Dec. 26. 8. 32′ Cyclo 19, anno Iuliano XLIV. De Angalthabaith idem poſtea demonſtrabitur. Qvocirca nondum Lunarem annum ad civilem uſum Arabes tranſtulerant. Nam cum Arabes nominat Epiphanius, majorem illius gentis potioremqve partem intelligit. Ac Scal. L. II de Emend. Temp. & Iſag. Can. L. II ac III, veteres Arabes Calippica anni forma uſos eſſe decernit, ut & Chaldæos, ac Iudæos, Arabum vero duplicem annum facit: alterum Damaſcenum, ſive Hagarenum, cui deſultorium intercalandi morem attribuit: cujus Periodus CCXXVIII annis Iulianis definit: in qva menſes omnes ſingillatim annum inchoant, vicisſimqve terminant: Alteram anni rationem omiſſa intercalatione ſolutam ac retextam ex annis Lunaribus ſimplicibus conſtituit, qvam ab Indis olim uſurpatam, poſtea etiam ab Arabibus, præſertimq; Mahumedanis docet. Nam qvi ab Hegira numerantur anni, nullo intercalationis fræno coërciti per Iulianam ſeriem impune vagantur. Qvod ſi qvis reqvirat, unde Scaligero conſtet vetuſtos Arabes deſultoriam illam intercalandi formam civili præſertim uſu tenuiſſe, aut eandem ſubinde retexuiſſe, ac mere Lunarem prætuliſſe, ne unum qvidem ſcriptorem affert, qvi id vel leviſſime ſvadeat. Qvare dum

De Anno Natali Christi. Scaligeri jocularis inconstantia.

confictas illas Arabum Periodos operosissimè describit; hoc est somnia sua prosequitur, & suo, & lectoris otio intemperanter abutitur. Quo quidem in negotio est illud sane jucundum; quòd eandem illam Per. quæ ex CCXXVIII Julianis annis, Arabicis verò, vel solutis CCXXXV constat, alicubi excogitatam à se dicat, alibi verò ab Arabibus, & Hagarenis ab initio Juliani anni repertam, & institutam imprudens asserat. Etenim L. II de Emend. P. 134. ubi de anno Hegiræ disserit: *Contumaciſsimus*, inqvit, *hic annus est neqve facilè redit in gratiam cum anno Jul. &c. Qvare nulla methodus hinc confici potest. Tutior magna Periodus, QVAM EXCOGITAVIMUS, annorum 228, enneadecateridum duodecim.* At L. V. P. 485. ubi de eodẽ anno loqvitur: *Arabes*, inqvit, *Hagareni Periodum 228 annorum INSTITUERUNT ex A. D. III Iduum Martii anni Confusionis, Cyclo Lunæ* XIII. *Solis* XX. Et paulo post. *Triplicem enim periodum habuerunt: Minorem* XXX *annorum solutorum: Majorem 210 annorum: Maximam 228 annorum Solarium, 235 autem Arabicorum, qva Muharram per totum contextum anni Solaris vagatus redit ad eandem diem.* Idem & in L. III Isag. Can. repetit. Qvid hoc homine facias, aut qvam ei demum habeas fidem, sua se ipse confessione tam apertè ac palam induit, ut cujus anni formæ ac Periodi inventorem se dicit, eam ipsam vetustissimis temporib. in usu fuisse confirmet? Sed ea mihi levia ac tolerabilia videntur, cum ad alia respicio, qvæ in utroqve illo opere temere, inconstanter, ac sine authore ullo passim effutiit: qvæ nos brevi, si Dominus dederit, in lucem apertumqve proferemus: ut qvi Chronologicis in rebus Deum illum propemodum faciunt, nihil ipsum ad eam rem præter fastum & arrogantiam attulisse discant. Postremò qvam in Antiocheni anni epocha hominis inconstantiam vidimus, eandem in Hagarenis & Arabicis hisce periodis scito esse commissam. Nam L. II de Emend. P. 116. & L. V. P. 485. Periodum Hagarenam ab anno ipso Confusionis, qvi proximè Iul. primum antecessit, Arabes inchoasse tradit, Per. Jul. 4668. In Isag. verò Canon. L. III, C. IX, P. 235, Periodi hujus Epocham eandem esse docet, qvam & Antiochensium æræ, hoc est ab anno primo Monarchiæ Julii Cæsaris, Per. Jul. 4666: qvæ secum perspicuè pugnant.

Aliud inconstantiæ Scaligerianæ specimen.

Sed his nugis omissis, verisimilius est, Epiph. saltem tempore, civilem Arabum annum Solarem fuisse, & aliis, qvàm qvi vulgò circunferuntur, nominibus mensis appellatos esse. Simplicius, uti Scal. observat, à vere annum suum Arabes inchoasse scribit. Alexandrinum verò Chronicon P. 597 notat Candido & Qvadrato Coss. Petreos, & Bostrenos, qvi Arabiæ populi sunt, ab hoc ipso anno tempora sua numerare, qvi est æræ Dionysianæ CV, Trajani Imp. octavus.

Κατὰ Καππαδόκας Ἀταρτᾶιγ.] Lunaris igitur Cappadocum mensis extitit: qvandoqvidem cum Tebeth, Judaico convenit. Imo verò neuter accuratè Lunaris fuit: cum Novilunium medium Dec. 26 competat. Qvare si Judæi, ἄνευ τῆς συνόδου Neomenias civiliter deduxissent, Jan. VI nonnisi XII mens. habuissent. Sinqvod aliis placuit. uti glossa C. VII Par. I. ad R. Mæmonidæ testatur, Neom. nunqvam eo die constituta, in qvem Molad incideret, neomenia Tebeth XXVII Dec. Januarii autem VI duntaxat undecima convenit. Scal. L. VI de Emend. cum de anno Natali Christi disputat, Epiph. redarguit, qvod Tebeth, pro Sebat posuerit. Sed reprehendendus ipse potius, qvi ad commentum suum de Calippica Periodo à Judæis tunc temporis observata Epiph. adstringere voluit; de qva re paulo post agetur, in Disputatione de anno Dominicæ Passionis. Fuit hic igitur mensis Tebeth, non Sebath: & est omnino ad Iudaicam illam

Periodum qvam poſtea ex Epiphanii mente deſcribemus, accommodatiſſimus hic locus. Etſi duorum alterum accidiſſe ſuſpicor, ut vel ιδ' pro ιγ' ſcripſerit Epiphanius: vel qvoniam Ianuarii V pro VI imprudens uſurpaverat, ad eam reſpiciens, XIII Tebeth adſcripſerit. Erat enim ex methodo noſtra, Tebeth 14. Qvippe Ogdoëcontateſſaraeteridis annus iſte fuit L, Cyclo Solis IX, Lunæ I, à Kal. Jan. anni Juliani ſeqventis Neomenia Niſan Apr. II, fer. IV. Erat annus ſimplex ordinarius. Igitur Tebeth, ſive X menſis iniit Dec. XXIV. Unde Januarii V Tebeth dies erat XIII: ſexto vero Jan. XIV. In qvo vides, id qvod methodus noſtra repromittit, biduum ferè jam anticipaſſe Neomeniam civilem, cum jam dimidia Periodus effluxiſſet. Nam à XXVI Dec. ad XXIV retroceſſit. Qvare vel hic unus locus oſtendit nos Per. illam ad Epiph. rationes διορθώματα digeſſiſſe. Vide infra in illa Diatriba de Paſſione Domini. *De Anno Natali Chriſti.*

Κατὰ Αθηναίους Μαιμακτηριῶνα.] Januar. Athenienſes Mæmacterionem vocarunt. Qvod ne qvis errore librarii factum putet, affirmatur ex eo, qvod paulo pòſt Novemb. Metagitnionem appellat. Eſt autem hic locus ad Attici anni, cujusmodi per illa tempora fuit, ac menſium diſpoſitionem intelligẽdam obſervatione digniſſimus. Primum enim Solarem annum fuiſſe docet conſenſus Mæmacterionis cum Januar. Sed videndum qvodnam anni caput fuerit. Primus Atticorum menſium Hecatombæon fuit: à qvo, ſi Gazæ credimus, qvartus eſt Mæmacterion; Scaligero verò qvintus. Utrius verior opinio ſit hoc loco diſqvirendum. Duo in ordinatione menſium Gazæ errata corrigit Scaliger. Alterum qvod Mæmact. IV loco poſuerit, eiqve Pyanepſionem ſubjecerit: Alterum, qvod Antheſterionem poſt Pyanepſionem collocaverit, inſtante jam hieme. Contra qvæ Scaliger Antheſterionem vernum menſem eſſe, & μὴ χειμῶνα ſtatuit; unde poſt Γαμηλιῶνα conſtituit; Mæmacterionem vero præcipitanti jam Autumno tribuit, qvintum ordine, & à Pyanepſione proximum. Utriusqve ſententiæ, ut à lectore facilius percipiatur, Laterculum ſubjecimus.

MENSES ATTICI.	
Ex Theodoro Gaza	Ex Scaligero.
Θερινοί	Θερινοί
Εκατομβαιών	Εκατομβαιών
Μεταγειτνιών	Μεταγειτνιών
Βοηδρομιών	Βοηδρομιών
Οπωρινοί	Οπωρινοί
Μαιμακτηριών	Πυανεψιών
Πυανεψιών	Μαιμακτηριών
Ανθεσηριών	Ποσειδεών
Χειμερινοί	Χειμερινοί
Ποσιδεών	Γαμηλιών
Γαμηλιών	Ανθεσηριών
Ελαφηβολιών	Ελαφηβολιών
Εαρινοί	Εαρινοί
Μυνυχιών	Μυνυχιών
Θαργηλιών	Θαργηλιών
Σκιροφοριών	Σκιροφοριών

De Anno Natali Christi.

In hac Atticorum mensium recensione qvædam rectè Scaliger adversus Gazam defendit; alia perperam ac falso. Qvod enim Anthesterionem verno tempori adscribit, non inclinativam Autumno, præclarè facit. Sed de Mæmacterione, ac Posideone parum commodè sensisse mihi videtur. Primùm Boëdromioni Pyanepsionem, non Mæmacterionem adjungit, idqve compluribus argumentis persvadere nititur: qvæ omnia, si unius Harpocrationis testimonium excipias, irrita sunt & inania. Sic autem ratiocinatur: Pyanepsion, ut author est Plut. Tract. de Iside, congruit Athyr, hoc est Novembri. Posideon autem est Januarius ut Plut. in Cæsare scribit; cum semper post brumam incipiat. Atqve idem Plut. in Demost. tres istos menses continuat, Metagitnionem, Boëdromionem, Pyanepsionem. Cum igitur & Pyanepsion sit November, & Posideon Januarius, nullus alius Decembri congruere potest præter Mæmacterionem. Ad hæc Diodorus L. III continuat hos duos menses Mæmacterionem, & Posideonem.

Sed ejusmodi est ratio Scalig. ut ad contrariam Gazæ sententiam approbandam aptior excogitari nulla possit. Nam si Pyanepsion Novembri respondet, Hecatombæon autem Julio, ut eidem Scalig. placet, Metagitnion Augusto, Boëdromion Septembri, qvis Octobrem alius præter Mæmacterionem sibi vendicabit? Pessimè itaq, qvartam illi sedem attribuit, ac τῶν ὀπωρινῶν primum facit, si Novemb. congruit. Sane Pyanepsionem qvintum potius qvam IV esse numerandũ ex eo colligitur, qvod hiemi qvoq; tribuatur. Nam Thesmophoria Pyanepsione mense fiebant, ut Plut. in Demost. significat. Thesmophoria porrò in hiemem incurrere testatur Aristophanes Θεσμοφοριαζούσαις. Apud qvem Agathonis servus de Thesmophoriorum tempore sic loqvitur

αὐτὸς γὰρ ἔξεισι τάχα
Καὶ γὰρ μελοποιεῖν ἄρχεται, χειμῶνος οὖν
Οντος κατακάμπειν τὰς στροφὰς οὐ ῥᾴδιον
Ην μὴ προΐῃ θύραζε πρὸς τὴν ἥλιον.

Accedunt rationes aliæ, qvas à Theodoro propositas Scaliger dissimulat. Ut inter alia, qvòd Arist. L. VI de Hist. Anim. Cap. XXIX Boëdromioni Mæmacterionem subjungit, ubi de cervorum initu loqvitur: ἡ δὲ ὀχεία γίνεται μετ' Αρκτοῦρον περὶ τὸν Βοηδρομιῶνα, καὶ Μαιμακτηριῶνα. Qvi locus Scalig. silentium indicit, & Gazæ opinionem astruit. Duo enim ex iis verbis rectè concludit. Alterum, Mæmacterionem paulo post Arcturi ortum incipere: alioqvi frustra Mæmacterionem Boëdromioni subjiceret. Arcturus autem circa Autumnale Æqvinoctium oritur. Nam Theophrastus κερωνίαν florêre dicit περὶ Αρκτοῦρόν τε, καὶ ἰσημερίαν. Galenus insuper; ἔστι μὲν, inqvit, ὡραιότατον τῆς ἐλάτης τὸ σπέρμα περὶ τὴν ἐπιτολὴν τοῦ Αρκτούρου· ὅς τις καιρὸς ἐν Ρώμῃ ὁ καλούμενος μὲν Σεπτέμβριός ἐστι. Qvare modicum à Septembri distare Mæmacterionem necesse est. Alterum, qvod Gaza colligit, est: Mæmacterionem Boëdromioni proximum esse. Nam qvoties duos menses ita copulat, ut aliqvid præsertim circa tempus certum accidere illis mensibus dicat, continuos esse menses ostendit. Ita cum de bobus agit: ἄρχονται τῆς ὀχείας αἱ βοῦς περὶ τὴν Θαργηλιῶνα μῆνα καὶ Σκιῤῥοφοριῶνα. Multo magis, cum præterea certum tempus & cardinem adjungit; ut περὶ τροπὰς, & περὶ τὴν Αρκτοῦρον. Tùm enim προσεχεῖς illi menses habendi sunt. Præterea L. VI, C. XII scribit idem Aristoteles imbecilliora qvæqve

tam in piscium, qvàm in avium genere appetente frigore prius in commodiora loca migrare; ut coturnices ante qvam grues. τὰ μὲν γὰρ μεταβάλλει τοῦ Βοηδρομιῶνος, τὰ δὲ τοῦ Μαιμακτηριῶνος. At verò grues mense proximo ab eo, qvo coturnices avolant, migrare cernimus. Est igitur Mæmacterion Boëdromioni proximus. Postremò idem Aristoteles L. VI, C. XI scribit inter γαλεούς, qvos mustelos Gaza vocat, eum qvi ἀστερίας dicitur, ἄρχεσθαι ὀχεύεσθαι Μαιμακτηριῶνος μηνός. Qvod statim post Æqvinoctium contingere piscatores testantur. Jam qvod ad Plutarchum spectat, qvi cum Boëdromione Pyanepsionem continuat, errat profecto Scaliger. Plutar. enim paucis mensibus post reditum in patriam vixisse Demost. scribit. Nam Metagitnione mense prælium ad Cranonem contigit; Boëdromione vero præsidium in Munichiam introductũ, Pyanepsione demum obiit Demosthenes. Non dicit seqventi post Boëdromionem mense mortuum esse: Potuit igitur, medius intervenire Mæmacterion. Idem & de Diodori loco judicium esse debet, qvi ita scribit: ἀπὸ μηνὸς ὃν καλοῦσιν Ἀθηναῖοι Μαιμακτηριῶνα τῶν ἑπτὰ τῶν κατὰ τὸν ἄρκτον ἀστέρων οὐδένα φασὶν ὁρᾶσθαι μέχρι τῆς πρώτης φυλακῆς, τῷ δὲ Ποσειδεῶνι μέχρι δευτέρας. Non enim continuo post Mæmacterionem Posideonem seqvi declarat: cùm & verba ista, ἀπὸ Μαιμακτηριῶνος, de mense non absoluto possint accipi, cui sit proximus alter, hoc est Pyanepsio. Ita demum res eo redigitur, ut præter Harpocrationem sententiæ suæ vindicem habeat neminem. Scribit enim in Lexico Mæmacterionem πέμπτον εἶναι μῆνα. Sed vel τέταρτος pro πέμπτος rescribendum; vel si nihil hîc à librario peccatum est, non dubium est qvin pluris apud nos Aristotelis & Plutarchi, qvàm Grammatici unius authoritas esse debeat.

De anno Natali Christi.

Seqvitur immanis Scaligeri stupor, dum Posideonem ita cum Januario comparat, ut post brumam incipiat, qvo nihil falsius. Aristoteles L. V. C. IX, de Thynnide. ἔστι δὲ ὁ μὲν πρῶτος τόκος περὶ τὸν Ποσειδεῶνα πρὸ τροπῶν. Theophrastus L. VII, C. I. de diverso sementis tempore χειμερινοῦ γὰρ ἀρχὴ μετὰ τροπὰς θερινὰς τοῦ Μεταγειτνιῶνος· τοῦ δὲ δευτέρου πάλιν μετὰ ἡλίου τροπὰς χειμερινὰς τοῦ Γαμηλιῶνος μηνός. Incidit igitur Posideon ante Solstitium hibernum, Gamelion post Solstitium. Plutarchus autem in vita Cæsaris Posideonem cum ineunte duntaxat Januario confert; Χειμῶνος ἐν τροπαῖς ὄντος, ἱσταμένου Ἰανουαρίου μηνὸς (οὗτος δ' ἂν εἴη Ποσειδεὼν Ἀθηναίοις.) Nam Lunaris Posideon nonnunqvam Januarii partem aufert. Idem & Suidas perspicuè docet, his verbis: Ποσειδεὼν μὴν παρ' Ἀθηναίοις οὕτω καλούμενος Δεκέμβριος. Qvod verò Γαμηλιὼν proximum à Solstitio locum habeat, declarat Aristot. I. Meteor. C. VI. Ἐπὶ δὲ Ἄρχοντος Ἀθήνησιν Εὐκλέους τοῦ Μόλωνος ἐγένετο κομήτης ἀστὴρ πρὸς ἄρκτον, μηνὸς Γαμηλιῶνος περὶ τροπὰς ὄντος τοῦ ἡλίου χειμερινάς. Hæc nobis paulo accuratius demonstranda fuerunt, qvod & Epiphanii locus ita postularet, & qvod indignè ferrem eruditos nonnullos à Scaligero in eundem errorem inductos. E qvibus unus asserit, imperitè omnes ante illum Mæmacterionem qvartum mensem numerasse. Qvi qvidem tot convictus rationibus cedat necesse est, & qvod à Scaligero didicerat; tandem aliqvando dediscat. Cætera qvæ ad Atticorum mensium disputationem & multa, & exqvisita dici possent, suum locum habebunt in eo opere, qvo Temporum doctrinam à Scaligeri somniis DEO aspirante vindicabimus.

Alius ejusdem Scaligeri error.

De anno Natali Christi. Duplex genus mensium Atticorum.

Illud unum Lectorem necesse est admoneri, eosdem illos Atticos menses aliàs Lunares esse, aliàs non Lunares, sed tricenarios, vel certè Julianos. Si Lunares, certam nullam in Juliano contextu sedem obtinent: sed ultro citroqve vagantur. Qvæ varietas efficit, ut non iisdem Julianis mensibus à Scriptoribus imputentur. Epiphanius hîc de tricenariis, aut utiqve Julianus loqvitur, de qvo paulo post agemus. Caput anni, si vera sunt, qvæ pro Gazæ sententia supra disseruimus, ab Octobri Juliano deducitur. Nam Metagitnion in Novembrem convenit. Ergo Hecatombæon Octobrem occupat, à qvo mense Syromacedonicam Periodum orditur Scaliger. Videntur post Constantinianas Indictionesnovum illud Juliani anni primordium statuisse, & Hecatombœonem in Mæmacterionis locum subrogasse. Alioqvin nihil est certius, qvàm Hecatombæonis περὶ τὰς τροπὰς θερινὰς collocatum fuisse. Lunaris enim Hecatombæonis Neomenia fuit illa, qvæ Solstitio propior esset, tam antè, qvam post Solstitium; id qvod adversus Scaligerianos alio loco probabitur. At in Juliana, sive fixa stabiliqve anni forma Hecatombæon hæsit in Julio; reliqvi seqventes Iulianos menses obtinuerunt. Plutarchus cum Atticorum mensium meminit nonnunqvam fixos illos ac Iulianos intelligit. Qvod autem eorum seriem Athenienses retexuerint, & Hecatomb. statione dimoverint, haud scio an ex alio scriptore, qvam ex hoc Epiphanii loco constare possit.

Πρὸ ἓξ εἰδῶν Νοεμβρίων.] Neomenia Athyr Actiaci, vel Diocletianei convenit V Kal. Nov. hoc est Octo. XXVIII. Ergo duodecimus Athyr, Novembris octavo, sive VI Eid. Nov. qvod & Num. XVI suprà dixerat, LX die ante Epiphania. Perperam itaqve postea, N. XXVIII, πρὸ ὀκτὼ εἰδῶν Νοεμβρίων à Librario scriptum.

Κατὰ Σαλαμινίους.] Neomenia Choiac incidit III Novem. qvem mensem tertium appellat: sive qvod plures ejusdem nominis essent, ut apud recentiores Arabes duo Rabiu sunt, totidemqve Giumediu; sive qvòd ordine tertius esset. Unde & qvintus in Ianuarium incurrit. A III Nov. ad Kal. Ian. comprehensis Kal. ipsis, dies sunt solidi LX, qvi menses duos tricenarios efficiunt. Nam II Ianuarii πέμπτῳ mensis iniit. Videntur Salaminii æqvabilem, & Ægyptiacam mensium asciviisse.

Κατὰ Παφίους.] Apogonici Neomenia cœpit Octob. XXIV. Iulus iniit Dec. XXIV. A die XXIV Oct. ad XXIII Dec. dies sunt LXI, qvi sunt duo Paphiorum menses. Qvare Apogonicus Paphiorum fuit November; Iulus, December.

Κατὰ Αγαβας.] Neomenia Angalthabaith Octobris XVIII competit: à qvo die ad XVI Dec. dies sunt LX, sive duo menses Ægyptiaci: qvibus usi sunt Arabes illis temporibus. Nam Neomenia Aleon paulo ante cœpit Decembris XVII.

Κατὰ Μακεδόνας Απελλαίους.] Macedonici mensis, cùm de tempore Natalis ageret, mentionem omisit. Convenit porro Apellæi Neomenia cum Paphiorum Apogonico. Nam utraqve iniit Octobris XXIV. Sed neutra Lunaris extitit. Apud mediæ vetustatis scriptores, præsertim Christianos, nonnunqvam Macedonici menses cum Syromacedonicis, qvos & Græcorum menses appellant, confundi videas; ut in insigni illo Anatolii loco, qvem

in seqventi Diatriba declarabimus, aliàs verò discerni, ut hoc loco fecit Epiphanius. Et certè Syromacedonicorum, mensium alius in anno Juliano situs, qvam Macedonicorum fuit, non modo veterum, qvos Lunares fuisse suspicamur, sed etiam recentiorum, ac fixorum. Ac posteriorum qvidem, hoc est Macedonicorum, apud antiqvos series obscura est, ac difficilis, qvòd de ea variè præstantissimi scriptores existimasse videantur. Sed omissa modò qvæstione, vel in aliud potius dilata tempus; sic omninò statuo: Principem mensium Locum extitisse, qvi Hecatombæoni responderit: qvod in Alexandri vita testatur Plutarchus. Galenus qvoqve in Lib. I. Epidem. Æqvinoctium Autumnale κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ Δίου μηνὸς fieri scripsit: ineunte verò Peritio, Solstitium hibernum: Æqvinoctium vernum, Artemisio: æstivum Solstitium, Loo. Qvod vel de Julianis, ac fixis mensibus accipi potest; vel de Lunaribus, eo videlicet sensu, ut sub qvatuor illos anni cardines totidem illi menses ineant. Favet huic conjecturæ Josephus; qvi persæpe Xanthicum Nisan esse dicit: ut Origen. Lib. I. Cap. III, & Lib. III Cap. IX, & X. Libro verò VIII Cap. II Ijar cum Artemisio componit: Libro VIII Cap. III Hyperberetæum cum Tisri: Dium cum Marchesuvan Lib. I. Cap. III: Chasseu cum Apellæo Lib. XII Cap. VII. Adde iis Astronomica qvædam exempla in Chaldaica Periodo apud Ptolemæum. Qvæ omnia alibi diligentius explicantur. Inter Macedonicorum mensium ex iis omnibus ordo iste constituendus est. *De Anno Natali Christi.*

Menses Judaici	Menses Macedonici	Menses Attici	Menses Iuliani, qvibus fere cæteri respondent.
Nisan	Ξανθικὸς	Ελαφηβολιών	Martius
Ijar	Αρτεμίσιος	Μουνιχιών	Aprilis
Siuvan	Δαίσιος	Θαργηλιών	Majus
Thamuz	Πάνεμος	Σκιροφοριών	Iunius
Ab	Λῶος	Εκατομβαιών	Iulius
Elul	Γορπιαῖος	Μεταγειτνιών	Augustus
Tisri	Υπερβεταῖος	Βοηδρομιών	September
Marchesuvan	Δῖος	Μαιμακτηριών	October
Chasseu	Απελλαῖος	Πυανεψιών	November
Thebeth	Αὐδυναῖος	Ποσιδεών	December
Schebath	Περίτιος	Γαμηλιών	Ianuarius
Adar	Δύστρος	Ανθεστηριών	Februarius.

At in Epistola Philippi Macedonum regis, qvæ est apud Demost. περὶ στεφάνου, Lous cum Attico Boëdrom. componitur: ut alius per illa tempora mensium apud Macedonas contextus fuisse videatur. De qvo aliâs. Nunc illud, qvod dixi, ex Diagrammate constat, Macedonicos menses uno terè mense Syromacedonicis anteriores esse. Nam Xanthicus exempli caussa

De anno Natali Christi.

Syromacedonum est Aprilis Julianus: Macedonicus verò tametsi cum Lunaris est Aprili nonnunqvam respondeat, sæpius tamen in Martium incurrit, majoremqve illius partem occupat. Cæterum apud Epiphanium hoc in loco pro Απελλαίῳ ις', Scaliger Lib. V de Emendat. Pag. 482 B. corrigit Απελλαίῳ ε'. Qva ratione Apellæus Macedonicus Novembris III cœperit. Qvod verúmne sit nescio.

Κατὰ Αθυναίους Μεταγειτνιῶνος ἑβδόμη.] Constat ex iis, qvæ paulo ante disputata sunt, Mæmacterionem ab Hecatombæone esse qvartum: qvod & hic locus evidenter demonstrat. Nam Metagitnion proximus est ab Hecatombæone. Igitur Epiphanii sæculo Hecatombæon October erat, Mæmacterion Januarius. Neomenia Mæmacterionis congruit Kal. ipsis Januarii. Nam VI Mæmact. eadem est Januarii VI. Atqvi Neomenia Metagitnionis non convenit Kal. Nov. Qvippe VIII Nov. VII duntaxat est Metagitnionis; nisi mendum sit in Epiphanii codice. A secunda Nov. ad ultimam Dec. dies sunt LX, menses Athenienſium duo. Proinde non Julianis, sed æqvabilibus, & Ægyptiacis mensibus usi sunt Athen. cum primum fixum, & stabilem annum adhibuerunt. Imo verò idipsum apud illos antiqvissimam fuisse non primus Scaliger, ut gloriatur; sed Gaza ante illum docuit Lib. de mensibus, ubi de Anno disputat. Etenim annus (inqvit (apud illos erat duplex; alter dierum CCCLX, cujus in fine appendices V dies inserebantur, ad qvos qvarto qvoqve anno dies unus accedebat. Alter Lunaris fuit. In priore forma tricenarii menses erant, ad modum Ægyptiaci anni; ultimus mensis V vel VI diebus auctior erat. Hæc Gaza. Qvod utrum priscis illis temporibus usu populari receptum fuerit, alibi disseritur. Post Julianam qvidem editionem, atqve Epiphanii sæculo, ejusmodi annum observatum Athenis fuisse, ex hoc Epiphanii loco conjici potest. Ut enim Ægyptiacus annus mensibus tricenariis constans, cum hactenus diei intercalaris omissione per Julianum annum evagaretur, recepto anno Juliani typo, tricenarios menses nihilominus retinuit, cum ἐπαγομέναις V, & interdum VI: ita credibile est Athenienses in anno suo feciſſe; ut tricenis duntaxat diebus singuli menses decurrerent, nec ad Julianorum mensium descriptionem qvadrarent. Scaliger qvidem IV de Emendat. Pag 227. ubi de anno Juliano Athen. agit, hos ipsos putat non modo Julianum annum, hoc est Solarem & fixum; verum etiam Julianos menses admisisse, & Hecatomb. Neom. Kal. ipsis Julii convenire. Sed in eo probando mirum qvam inscitè imperiteqve versetur. Sic enim disputat: Lucianus in vita Peregrini statim post Olympiacum ludum, cum adhuc freqvens mercatus esset, circa mediam noctem Peregrinum se in rogum iniecisse narrat, commodùm exoriente Luna. Contigit Peregrini mors Eusebio teste Olymp. CCXXXVI, Cyclo XIV. Igitur Julii XVII Luna erat XX, aut XXI, & ideo circa mediam noctem oriebatur. Atqvi Olympiacus agon celebrari solebat XV die mensis primo. Itaqve cum eo sæculo Hecatombæon idem esset, qvi Julius, XV Julii celebratus est agon, & tertio die à certamine finito Luna erat XX. En Criticum hominis acumen. Demonstrandum erat: Hecatombæonem Atticum fixum fuisse in Kal. Iuliis. Ad id Luciani testimonium Hecatombæonem pertinet, profert, qvod ad rem nihil omnino per-

Scaliger notatur.

tinet. Si qvid enim ex eo de Neomenia mensis efficitur, ad Elidensium non ad Atheniensium annum ac mensem refertur. Nam in Elide non Athenis gesta sunt, qvæ à Luciano narrantur. Deinde illum ipsum Luciani locum qvam negligenter attigit! Non enim scribit, circa mediam noctem exortam esse Lunam, sed amicum illum, ad qvem diverterat, circa mediam noctem ad id spectaculum profectum περὶ μέσας νύκτας ἐξαναστὰς ἀπῄει εὐθὺ τῆς Αρπίνης· ἔνθα ἦν ἡ πυρὰ, στάδιοι πάντες οὗτοι εἴκοσιν ἀπὸ τῆς Ολυμπίας κατὰ τὴν ἱππόδρομον. Mox verò subjicit: καὶ ἐπειδὴ ἡ Σελήνη ἀνέτειλεν, &c. προέισιν ἐκεῖνος Accidere itaqve potuit, ut duabus, vel tribus horis à media nocte jam elapsis apparere Luna cœperit. Sed neqve tertio vel secundo potiùs, qvam IV vel V à celebritate die istud evenisse debuit. Scribit enim Lucianus finitis jam Olympiacis ludis, Peregrinum diem de die trahentem, demum certam in noctem condixisse. ὁ δὲ αἰεὶ ἀναβαλλόμενος νύκτα τὸ τελευταῖον προειρήκει ἐπιδείξασθαι τὴν καῦσιν. Ad hæc qvis Scaligerum docuit, XV Juliani mensis, hoc est Julii, non autem Lunaris, Olympiacos illos agones de more celebratos esse? Qvam hæc vana & ἀνάρμοστα sint nemo non videt. Certè Calvisius Olympiadem illam CCXXXVI Augusti XII non Julio peractam existimat. Qvi & ipse tamen puerili prorsus errore in illa Peregrini historia sese traduxit: dum scribit Peregrinum Christianum esse factum anno Christi LXXIII Olymp. CCXIII. In qvo centum propemodum annis aberrat: Nam Peregrini mors incidit in Olym. CCXXXVI, annum Christi CLXV, Vixit autem Herodis Attici tempore sub M. Aurelio Antonino, ut ex Philostrato Lib. II de Vit. Soph. in Herode colligitur; nec non & ex Luciano in illius vita.

De Anno Natali Christi.

Calvisii error supinus.

Κατὰ Εβραίους Μαρεσουάν.] Epiphanius Christi baptismum assignat ei anno, qvi Coss. habuit Silvanum, & Nervam, qvi est Iulianus LXXIII, Novembri mense, cum XXIX annos, menses X implesset. Novilunium medium hoc anno incidit in Nov. VI, horis aliqvot post initium noctis, Cyclo X. Qvare si Novembris dies VIII Marchesuvan Judaici dies est VII, Neomenia Judaica iniit Novem. II, & V solidis diebus Novilunium antecessit. Nam Iudaicè Novilun. qvadrabat in Novembris VII, feria I. Sed non puto tantum ab illis dissimulatam fuisse Lunarem προήγησιν. Et erratum fortassis est, ut pro ἑβδόμῃ, τρίτῃ vel δευτέρᾳ, vel certè τετάρτῃ legendum sit: qvo tolerabilis Neomeniæ labes intercesserit. Qvin & alius error est in mensis appellatione. Non enim Marchesuvan, sed Casseu esse debet, si modo Lunaris ille mensis fuit. Qvod qvidem fieri non potest, si integer sit hic Epiphanii locus & Judaici mensis sexta Novilunium commissum fuerit. Qvid si aut Judæi tunc temporis, aut Epiphanius ipse Judaicorum mensium vocabula Iulianis mensibus tribuerit? Ac tunc October Tisri, November Marchesuvam fuerit. Sed hujus rei præter conjecturam nihil habemus.

N. XXV. Τὸν γὰρ πρῶτον ἐνιαυτόν.] Priore τῆς κηρύξεως anno neminem adversatum esse Christo neqve verum est, neqve ex Epiphanii, vel eorum omnium, qvi tria duntaxat Paschata numerant, opinione defendi potest: ut ad N. XXVIII demonstrabitur: ubi qvæ hoc loco dicuntur diligentiùs excutienda sunt.

DE ANNO ET DIE DOMINICÆ PASSIONIS AD HÆRESIN LI, DIATRIBA ALTERA.

VARIÆ PRISCORUM SENTENTIÆ DE ANNO PASSIONIS.

OMNIS qvæ de aliqva re inſtituitur diſputatio certis ex rebus, minimeqve dubiis debet proficiſci; qvæ aut per ſeſe ipſæ veræ ſint, aut inter eos, qvi diſputant, pro veris, ac confeſſis habeantur. Qvamobrem qvi verum paſſionis annum indagare ſtudent, imprimis ea, qvorum certa ſit fides, eligere debent, ac principiorum ſive ἀξιωμάτων loco ponere. Ac ſunt nonnulla, de qvibus Chriſtiano dubitare nefas omninò videatur: cujusmodi iſta ſunt: Sub Tiberio Cæſare ac Procuratore Pontio Pilato paſſum eſſe: Tùm verò Paraſceve Sabbati ſive feria VI: aut ſi qvid aliud eſt, qvod ſacrorum Librorum auctoritas confirmat. Qvibus ſi contenti eruditi homines fuiſſent, neqve ſuis nos opinionibus, ac conjecturis, tanqvam ſcripturæ, aut Eccleſiæ decretis, adſtrinxiſſent, multo & veritati melius, & poſteritati conſuluiſſent. Sed eſt genus hominum, qvi ea qvæ conſenſu recepta vulgi, & aliqvot abhinc ſæculis authoritatem nacta, non nimis vetera, ac diligenter excuſſa ſunt, timidè nimis deoſculantur, ac propemodum ſerviliter; eorumqve fidem, & aſſenſionem ab invitis exprimere, ac pro Eccleſiæ dogmatibus conantur obtrudere. Qvorum eſt quidem hac in parte commendandum ſtudium, qvòd cùm in ea tempora inciderimus, qvibus magna eſt novitatis hominibus injecta cupiditas, ne ad religionis fideiqve damnum publicæ ille inſaniæ morbus erumperet, in eam partem peccare maluerunt, qvæ eſt cautior. Verùm uti pio homini, ac catholico magna eſt vetuſtatis habenda ratio; in iis verò qvæ ab Eccleſia ſancita ſunt, ne leviſſimè qvidem hæſitare licet; ita magnoperè illud cavendum, ne pro veteribus, & ſacroſanctis habeantur illa qvæ paucis abhinc ſæculis emerſerint: neve ad falſitatis patrocinium ſpecioſum illud Eccleſiæ, ac publicæ conſenſionis nomen transferatur. Qvam qvidem Eccleſiaſticæ authoritatis adſcribendæ licentiam cùm in aliis impunè verſatam, tùm in ea, qvam tractamus, Natalis, ac Paſſionis Dominicæ qvæſtione graſſatam animadvertimus. In qva plurima velut ex communi Eccleſiæ deprompta fide jactari ſolent qvæ aut falſa ſunt, aut falſorum ſimillima.

Bedæ decretum executitur.

Ne longè exempla repetamus, occurret Bedæ ſanctiſſimi hominis, & eruditiſſimi decretum illud, qvod in hunc locum diſtulimus. Hic igitur Cap. XL Libri de Temporum ratione, de ætate, ac Paſſione Domini in hæc verba pronunciat. *Habet enim niſi fallor, Eccleſiæ fides, Dominum in carne*

paulo plus minus qvàm XXXIII annis usqve ad suæ tempora Pasſionis vixiſſe: qvia videlicet XXX annorum fuerit baptizatus; ſicut Evangeliſta Lucas teſtatur, & tres ſemis annos poſt baptiſma prædicaverit. Subjicit deinde: *Sancta ſiqvidem Romana & Apoſtolica Eccleſia hanc ſe fidem tenere & ipſis teſtatur Indiculis, qvæ ſuis in cereis annuatim inſcribere ſolet, ubi tempus Dominicæ paſſionis in memoriam populis revocans, numerum triginta ſemper & tribus annis minorem, qvàm ab ejus Incarnatione Dionyſius ponat, adnotat. Deniqve anno ab ejus Incarnatione juxta Dionyſium DCCI, Indictione XIV, fratres noſtri, qvi tunc fuere Romæ, hoc modo ſc in Natali Domini in cereis S. Mariæ ſcriptum vidiſſe, & inde deſcripſisſe referebant: A Paſſione Domini noſtri JESU Chriſti anni ſunt DLXVIII,* &c. Addit poſtea: *Nam qvod Dominus XV Luna feria VI crucem aſcenderit, & una Sabbatorum, id eſt die Dominica reſurrexerit à mortuis, nulli licet dubitare Catholico,* Hæc ille. Duo hîc, fidei, atqve Eccleſiæ decreta proponuntur: Alterum, Chriſtum Dominum ætatis anno XXXIII jam expleto, XXXIV verò inchoato, paſſum eſſe: æræ videlicet Dionyſianæ XXXIV: qvia cùm XXX ætatis anno baptizatus fuerit, tres deinde annos cum ſemiſſe vixit: Unde XXXIV anno mortem obierit oportet. Qvare hinc etiam aliud Eccleſiæ dogma naſcitur: Chriſtum qvatuor peregiſſe Paſchata, qvorum in poſtremo mortuus eſt. Alterum Eccleſiæ decretum, *de qvo nulli fas eſt dubitare Catholico,* ejusmodi ponitur: *Chriſtum XV Luna paſſum eſſe.* Hunc Bedæ locum, velut firmiſſimum qvoddam Chronologiæ munimentum uſurpare identidem optimi viri, ac doctiſſimi ſolent, eoqve potiſſimum telo ſuperior illa Dekerii noſtri ſententia in Annalibus oppugnatur. Verùm illo ipſo loco pugnantia ſecum ac contraria Beda profitetur. Etenim qvi vixiſſe tot annis qvempiam aſſerit, eum, opinor, annum primum numerat, qvo in lucem editus eſt, non eum complectitur, qvo in matris utero fuit. Hunc igitur ſi Beda velit excipere, cum is ſit æræ Dionyſianæ primus, ut ſuprà declaravimus tres ad triginta ſupererunt anni, qvorum in ultimo Chriſtus paſſus eſt, æræ triceſimo qvarto. Itaq; nõ amplius, qvam XXXII annis, menſibus tribus Chriſtꝰ vixerit, contra illud Eccleſiaſticæ fidei decretum.

De anno ac die Dominicæ Paſſionis.

Bedæ error.

Sed manifeſtius implicat ſeſe, dum ita concludit: *Qvoniam DXXXII annis circulus Paſchalis circumagitur, his adde XXXIII, vel potius XXXIV, ut illum ipſum qvò paſſus eſt Dominus, attingere poſſis annum, fiunt DLXVI. Ipſe eſt ergo annus Dominicæ Paſſionis, & reſurrectionis à mortuis: qvia ſicut DXXXIII primo, ita DLXVI triceſimo qvarto per univerſos Solis & Lunæ concordat diſcurſus.* Omninò ſtatuit anno æræ Dionyſianæ DLXVI, qvi eſt Cycli DLXVII, easdem Neomenias ac ferias recurriſſe qvæ erant anno æræ XXXIV, Cycli XXXV. Ex qvo ita colligit: *Et ideo Circulis beati Dionyſii apertis, ſi DLXVI ab Incarnatione Domini contingens annum, XIV Lunam in eo IX Kal. Apr. feria Iª repereris, & diem Paſchæ Dominicum VI Kal. Apr. Luna XVII, age DEO gratias, qvia qvod qværebas, ſicuti ipſe promiſit, te invenire docuit.* Qvis hæc à Beda per ironiam dicta ſuſpicetur? qvod Bridefertus Rameſienſis in Scholiis adnotavit. *Ironicè,* inqvit, *dicit hoc, dum nullo modo invenitur.* Sed hæc Scholiaſtes ipſe ridicule. Neqve enim ridendi cauſſam ullam habuit Beda, cum iſta ſcriberet: Qvin ut ex toto illo capite liqvet, qvid ſentiret ipſe planè aperteqve ſignificavit. Atqvi ejuſmodi illa ſunt, ut per ironiam eſſe dicta plurimùm Bedæ

De anno ac die Dominica Paſſionis

ipſius interfuerit. Sunt enim abſurdiſſima. Qvippe anno Chriſti XXXIV, Cyclo Solis XV, Lunæ XVI, Litera Dom. C, Novilunium Nicænum (qvod, ut ſæpe monui, olim etiam ad Chriſti ſæculum accommodabant) contigit Martii VIII; Luna decimaqvarta, XII Kal. Aprilis, ſive Martii XXI; Paſcha V. Kal. Apr. ſive Martii XXVIII, ut ex Dionyſii, ac Bedæ Cyclis apparet. Iidem characteres anno DLXVI congruunt, Non igitur annis iſtis Luna XIV incidit in IX Kal. Apr. feria V, Paſcha verò in VI Kal. qvod ut eveniat, Cyclus eſſe debet Lunæ XIII, Solis XXI, hoc eſt Chriſtianæ æræ XII. Qvamobrem ut vera ſint, qvæ à Beda traduntur; non XXXIV ætatis anno, ſed XII mortuum eſſe Chriſtum oportet. Sed utcunqve adſcripti à Beda Martii dies habeant ſeſe: ſi anno illo XXXIV paſſus eſt Chriſtus, non poteſt Luna XV id accidiſſe. Nam Nicæna XIV qvæ Chriſti tempore XIII erat, convenit Martii XXI, feria I. Unde feria ſecunda paſſus erit Dominus Martii XXII.

Beda locus difficillimus expenditur.

Jam qvod ad Bedæ locum ſpectat, in qvo ſcribit anno Dionyſiano DCCI adnotatum fuiſſe annum à Paſſione Domini DCLXVIII, Indictione XIV; in Annalibus librariorum culpa DCCI pro DCCII irepſiſſe creditur: qvod maximè miror. Nam DCCII anno non XIV Indictio, ſed XV competit, qvæ ab antecedente Sept. cœpit. Unde multo eſt veriſimilius Natalem illum, qvo in cereis iſta legerunt Monachi, fuiſſe XXV Decembris anni Dionyſiani DCC, à qvo die Chriſti anni numerari qvondam ſolebant. Sed hoc pacto anni Paſſionis ab antecedente Natali, hoc eſt tribus fere ante diem ipſum Paſſionis menſibus, inchoandi ſunt. Nam ſi è DCC abſolutis triginta tres ſolidos deducas, reſtabunt DCXLVII abſoluti. Ideo DCCI iniens eſt DCLXVIII perinde iniens, qvi à Natali ſeptingenteſimo Dionyſiano Indict. XIV incipit. Qvòd ſi ipſo anni DCCI Natali iniret, eſſet non XIV Indictio, ſed XV. Ac fieri qvidem poteſt, ut Romana Eccleſia temporibus illis Chriſtum ætatis anno XXXIII paſſum eſſe cenſuerit Ita namqve ſeptingenteſimus exiens incidet in annum Paſſionis DCLXVIII; ſi nimirum XXXIII, primus Paſſionis habeatur, qvod fortaſſe verius eſt. Qvanqvam de illo Bedæ loco cogitandum amplius eſt. Qvod enim ipſum à Natali annum auſpicari volumus; id qvod, niſi mendoſa verba ſunt, neceſſarium videtur, cum Dionyſiana epocha minùs qvadrat; qvæ à Martio menſe inire conſveverat. Atqvi DCCI annus in Natali Indictionem habet XV. Qvocirca vel Indictiones Romanæ jam tum à Januario inchoatæ ſunt, & in ultimum Decembris diem deſitæ; vel pro DCCI apud Bedam DCC legendum; qvemadmodum legiſſe Scholiaſtes videtur; vel deniqve Indictio XV pro XIV ſubſtituenda. Qvod ſi DCC annum Beda ſcripſit, tum utiqve XXXIII anno ab Incarnatione paſſus erit Dominus, ætatis XXXII ineunte. Paulus Foroſempron. Lib. IV Paulinæ, DCCI qvidem annum hoc in Bedæ loco poſuit; ſed à Paſſione DCLXIX, non DCLXVIII. Ex qvo idipſum, qvod modò ſignificavimus, colligit, Chriſtum ex illorum ſententia paſſum eſſe ætatis anno XXXI, cum tribus menſibus. *Etenim anni,* inqvit, *à Paſſione, & Incarnatione eodem die inchoantur; hoc eſt ab VIII Kal. Apr. Ergo neceſſe eſt ſecundum Bedam totum illum annum, qvi erat* DCCI

ab In-

ab Incarnatione, esse à Passione DCLXIX. *Detrahe jam annos* DCLXIX *à* DCCI, *restabunt anni*, XXII *ab Incarnatione ad Passionem Deductis mensibus novem, passus est Christus anno* XXXI *cum tribus mensibus.* Hæc ille. Verùm repugnat Indictio, nisi aliter locus emendetur. Ex iis omnibus validissimè Bedæ illa sanctio refellitur, qvâ ex Ecclesiæ fide Christum putat mortuum anno XXXIV, vixisseqve annos XXXIII, menses III. Qvam qvidem opinionem *neminem se, qvi qvadraret, reperisse* Paulus Middelburg. affirmat: Qvin & Bedam à seipso dissentire, qvi in Chronico, sive Lib. de sex Ætatibus Augusto annos LVI, & sex menses assignat: Tum Christum anno illius XLII in hunc mundum advenisse scribit; anno Urbis DCCLII; Olymp. CXCIV anno tertio: Passum verò Tiberii XVIII. Unde consequens est vixisse sub Augusto annos XIV, menses IX; sub Tiberio annos XVII, menses VI. Colliguntur anni XXXII, menses III ab Incarnatione; à Nativitate anni XXXI, menses III. Qvocirca Veteres Middelburgensis existimat Christo in carne tribuisse annos XXXIII nondum absolutos; *sed non ad Bedæ sensum qvi hos annos extra uterum à Natali computat:* sed ita, ut ab Incarnatione ipsa numerentur.

De anno ac die Dominicæ Passionis.

Pauli Middelburgensis insignis locus.

Nam qvod Ecclesiæ authoritate qvi cum Bedæ sententiam illam adstruunt niti se profitentur, velim Concilii alicujus decretum, hoc est communem Ecclesiæ vocem, aut antiqvorum certè Patrum constantem in illa tuenda consensionem proferant, qvod nunqvam omninò perficient. Nec enim ignorare possumus, qvantoperè à se invicem PP. omnes cum in anno Passionis, tum in die ipso dissideant. Irenæus Apostolorum propemodum æqvalis inter qvadragesimum, & qvinqvagesimum annum ætatis suæ passum esse Salvatorem asserit: idqve se & ex Evangelio, & Joannis Evangelistæ discipulis, qvod à Magistro acceperant, didicisse confirmat. Qvem Irenæi locum non rectè in annalibus intellectum video. Negant enim penitus hoc ab Irenæo esse scriptum. Nimirum aliena manu insertum videri. Cujus conjecturæ caussam hanc potissimùm afferunt, qvod eodem capite paulo ante contrarium profitetur; Baptizatum esse Christum, cùm propemodum XXX esset annorum, ac subinde, tria Paschata peregisse, qvorum in tertio sit passus. Ideo qvod subjungitur meram imposturam esse putat.

Irenæi sententia Lib. II C. xxxix.

Sed hac conjectura nihil ab Irenæi mente & sententia fingi potest alienius. Tantum enim abest, ut hæc Irænei propria non sint, ut aliter qvàm si ita sentiret, ac scriberet, illius procedere disputatio nullo modo potuerit. Agit in illo loco contra Gnosticos tricenarii numeri, ac Pleromatis patronos; qvi XXX anno ineunte baptizatum Christum, eodem vero anno, mense XII passum esse dicebant. Qvos ex Joannis Evangelio refellit: in qvo tria distinctè Paschata numerantur. Non igitur uno anno prædicatione functus est. Neqve verò tria ista Paschata sic attulit Irenæus, ut non plura Christum obivisse crederet: sed qvòd apud Joannem liqvida illa & expressa leguntur, ex iis saltem ad tertium usqve annum prædicasse, non tantum uno, validissimè demonstrat: cùm interim tamen ipse longè plura post Baptismum præteriisse velit. Qvod adeò rationes illæ qvibus contra Gnosticos utitur, manifestè probant. Christum enim ea ætate docuisse,

De anno ac die Dominica Passionis.

qva Magister appellari meritò posset, hoc est perfecta, & virili statuit; qvam à XL. ad L annos extendit: qvo intervallo prædicasse, ac demum passum esse Dominum existimat; idqve seqventi capite Judæorum ex illis verbis ostendit: *Qvinqvaginta annos nondum habes.* Qvamobrem licet anno XXX ineunte, baptizatum à Joanne Christum ex Luca colligat, non tamen statim ad docendum accessisse sentit Irenæus. Alioqvi constare ipse sibi non potest. Tertullianus adversus Judæos Cap. VIII Christum decimoqvinto Tiberii anno passum arbitratur. Qvanqvam Hieronymus ad Cap. IX Danielis XXXIII annos, non XXX ex Tertulliani sententia Christo tribuit. Eusebius in Chronico cum Natalem Christi in annum Augusti XLII, ab Abraamo MMXV rejiciat, passionem vero in XVIII Tiberii, ab Abraamo MMXLVII, annos post Natalem XXXI cum mensibus aliqvot vixisse statuit; si qvidem Natalem ipsum in Decembrem conferat: sin ex Ægyptiorum, qvos seqvitur Epiphanius, decreto, Januarii VI diem Christi Nativitati præfiniat, uno amplius, id est XXXII annos cum mensibus tribus eidem post ortum imputabit. Longum est enumerare cæteros, qvi XXXI, aut XXXII, aut ad summum XXXIII arrogant. Qvi autem triginta qvatuor assignaret, ante Bedam fuisse puto neminem. Qvi ne ipse qvidem XXXIV vixisse statuit; sed XXXII duntaxat cum tribus mensibus. Nam ex isto numero primus ille vitæ, ætatiqve detrahendus est, qvo in Virginis utero fuit, ut sæpiús admonuimus. Qvo magis admirari soleo; persvasisse sibi nonnullos, vetustissimorum Patrum, imo totius Ecclesiæ hanc esse fidem; Christum ætatis annum qvartum & tricesimum attigisse. Cedo vel unum ex omni antiqvitatis memoria, qvi aut ita senserit, aut, si id verbo tenus iniecisse visus est, non eum annum, qvo in Matris utero gestatus est, inter annos illos numerarit. Tantum igitur abest, ut hæc communis sit de XXXIV ætatis anno opinio, ut antiqvitati omni prorsus inaudita fuerit; vixqve paucis abhinc sæculis, eo ipso qvidem, qvo vulgo traditur, sensu, & interpretatione, obtinere cœperit.

Tertulliani opinio.

Eusebii.

EXPENDITUR CHRONOLOGORUM QVORUNDAM OPINIO, QVI XXII ANNOS æræ Dionysianæ deesse suspicati sunt.

QVemadmodum in anno Passionis; sic in die ac mense qvædam velut certa communi fide constituta sunt: Sed illud imprimis: Christum Luna XV in ipso Paschate, sive primo die Azymorum esse passum; & qvidem Martio mense. Qvæ duo cum multorum animis insedissent, qvod consentaneum erat accidit, ut de Passionis tempore infinita qvædam opinionum divortia nascerentur. Inter qvas ad stuporem usqve ridicula est illa, qvam ex Sigeberto, Mariano, ac cæteris anteà retulimus. Qvibus cum persvasissimum foret, Christum Martii XXV passum esse, feria VI, hoc est VIII Kal. Apr. resurrexisse verò VI Kal. Apr. Martii XXVII, cum in Dionysiano Cyclo, æraqve communi certam nullam rationem extricare possent,

eo tandem difficultate ipsa qvæstionis redacti sunt, ut anno æræ Christianæ XII passum Dominum asseverantes, ab incarnatione tricesimo qvarto, XXI, sive potius XXII annis aberrasse Dionysium crederent: ut qvi duodecimum annum illum constituerit qvem XXXIV numerare debuisset. Etenim uni anno duodecimo qvadrant illa, qvæ diximus; uti feria VI in XXV Martii conveniat, Cyclo Solis XXI, Litera CB, Lunæ XIII. Vide qvæ ex Mariano ac Sigeberto in superiore Diatriba produximus. Eandem illam conjecturam, & opinionem de XXII annorum labe divinitûs sibi patefactam Paulus Forosempronienſis narrat Lib. X Partis II Paulinæ suæ. Cum enim minimè dubitaret, qvin Christus Martii XXV, feria VI crucem pertulisset; neqve certum annum satis explicaret, post longam vigiliam affuisse sibi Paulum Apostolum narrat, & Chronologorum omnium errorem indicasse; qvi XXII annos præteriissent: adeo ut qvi XII in æra communi censetur, is XXXIV haberi debuerit. Idem tamen non XV Luna, sed XIV passum esse Christum existimat; propterea qvòd Plenilunium XXVI Martii contigit feria VII; qvod die Judæi Pascha celebrabant. Unde colligas ex Bedæ, Sigeberti, Mariani, aliorumqve sententia consequens esse, Christum non XV Luna, sed XIV in crucem sublatum fuisse. Tametsi hanc illi XV Lunam arbitrati sunt: qvoniam Nicænum Cyclum ad Christi Passionisqve tempora, sine ulla προηγήσεως, qvam ignorabant, suspitione transtulerunt. Paulus verò, ut erat Astronomiæ peritus, medios Lunæ motus, & Tabulas in consilium adhibuit. Cæterùm illam ipsam annorum duorum ac viginti labem inde conflatam existimat; qvod trium Pontificum anni, Cleti, Marci, & Marcelli ab Eusebio prætermissi sunt, qvi annos XXII Ecclesiæ præfuerunt. Qvæ cum omnia Paulus accuratè illo in Libro diseruisset, ac divinitûs id se accepisse confirmasset; in seqventibus tamen Libris, maximeqve XIII, caussam prodidit, & contempta Pauli Apostoli, ac divinæ significationis authoritate ad suum illud πρωχρονισμῶ biennium, qvod à nobis supra validissimè refutatum est, revertitur; ac duobus annis Dionysium verum Christi Natalem antevertisse definit. Qvocirca imprudentissimè sanè Casaubonus Exercit. XVI, ad A. XXXIV, Num. XXXIV, Paulinum istud commentum adversus obliqvam Baronii castigationem tuetur; cum præter otiosi hominis, & ægroti veteris somnium atqve ἀλλόκοτον φαντασίαν habeat nihil. Nam ut omittam ab ipsomet, qvi id sibi revelatum esse dixerat, tacitè damnatum illud, ac reiectum; qvam absurda ista fabula sit, hunc in modum demonstrari potest. Si XXII annorum vitium in æram irrepsit; ita ut qvi XII dicitur, is XXXIV numerandus fuerit, non aliter accidisse hoc potest, qvam ut aliqvot anni de numero ac serie ipsa detracti sint; aut certè Natalem Christi Dionysius XXII annis infra legitimum tempus summoverit: utputa cùm Incarnationis, & Natalis annus ex usu Dionysii sit Julianus XLVI, debuerit esse XXIV: qvibus si XXXIV addas, Julianus septimus & qvinqvagesimus existat, qvi est æræ Dionysianæ XII, qvo passum esse Christum illi omnes opinati sunt. At verò utrumqve illud perabsurdum, ac longè falsissimum est. Sunt enim certissimi temporum characteres; sunt Fastorum Libri, qvibus Consulatus singuli diligenter adnotantur: sunt Romanorum Imperatorum anni, atqve historiæ summa fide conscriptæ; in qvibus hiatus tanti

De anno ac die Dominicæ Passionis.

Pauli Foroſempron. somnium refellitur.

Casauboni error.

De anno ac die Dominicæ Passionis.

ne tenuissimum qvidem vestigium apparet. Constat anno æræ Christianæ XIV mortuum Augustum; qvod memorabilis illa Lunæ Eclipsis ostendit. Seqvuntur & aliæ duæ; qvarum una anno Christi XLV, M. Vinicio, & Statilio Corvino Coss. Kal. Aug. contigit; qvam & Claudius Cæsar Edicto denunciarat, anno imperii sui qvinto; ut autor est Dio. Altera Vipsanio, & Fonteio Coss. Kal. Maias accidit; ut testatur Plinius Lib. II, C. LXXII. Ea convenit anno vulgari LIX, Aprilis XXX; anno qvinto Neronis labente. Qvibus si Eclipses alias addideris, qvæ partim ante, partim post Christi Natalem acciderunt, cum iisqve Romanorum Coss. seriem compares, ne unum qvidem annum deesse intelliges, nedum ut XXII solidi prætermitti potuerint. Ac Sigeberti, Mariani, reliqvorumqve id genus Chronologorum mentem ac consilium capere neqveo: qvi cùm Dionysiasianam æram tanto vitio fœdatam passim occinant, ab eâdem tamen non recedunt. Itaqve Marianus anno Urbis conditæ DCCLII, Augusti XLI, Olymp. CXCIV anno tertio natum esse Salvatorem scribit, Indict. IV. Ubi licet Indictio perperam adscripta sit, qvæ tertio CXCIV Olymp. anno, & Urbis DCCLII, tertia esse debuit; tamen à vulgari Christi æræ uno duntaxat anno revera dissidet, ex Mariani vero instituto cum eâdem illâ connectitur. Falsum est itaqve XXII annos in Dionysiano Cylco desiderari; cum præter ea, qvæ diximus, multa alia sint, qvæ ex Evangelica historia cum Domini ortu implicata, & conjuncta constat esse: Velut Augusti, Herodis, Pilati Tiberiiqve tempora; qvæ omnia cohærere neqveunt; si tam immanis hiatus admissus fuerit, atqve in anteriora XXII annis promovenda Christi nativitas videatur. Nam ut in æra Christianâ nihil; in Cyclorum verò dispositu mutandum aliqvid isti censuerint; nihil ad rem pertinet. Manent enim Noviluniorum rati ac constituti nihilominus dies, qvoscunqve tandem Cyclos accomodaris. Ut anno, verbi caussâ, Christi XII, sive Cyclum Lunæ XIII, Solis XXI applices; sive alium qvemlibet, Neomenia Martii XII, Plenilunium XXVI committitur. Anno vero XXXIII Novilunium XIX vel XX Martii; Plenilunium Apr. II, vel III. Unde qvantumlibet Cyclorum ordinem commutent, nunqvam tamen perficient, ut anno illo: qvem passioni Dominicæ præfigunt, Luna XV in Martii XXV incidat; feriam VI. Accedit qvòd etsi concedamus illis omnia, hoc ipsum tamen, qvod maximè cupiunt, nihilo magis assequentur uti Lunâ XV Christus sit passus. Qvippe anno Christianæ æræ XII, Novilunium apud Judæos, & in Hierosolymitano meridiano Martii XII congruit, feria VII. Passus est autem Christus feria VI. Igitur Lunâ XIV, & Martii XXV, non Luna XV neqve plenilunio. Qva in re Beda castigandus est, ut aliqvoties dixi, qvi Lib. de rat. Temp. Cap. XLV passum esse Christum refert VIII Kal. Apr. Luna XV, anno æræ Dionysianæ XXXIV. Nec minus hallucinati sunt, qvi eodem anno, Luna XV nono Kal. Apr. passum affirmant, Concilii Cæsarienses fide; de qvo paulo pòst agetur: Nam omninò Plenilunium anno Christi XXXIV, decimo Kal. contigit.

Qvapropter duo sunt, qvæ mediæ ætatis Chonologis crucem in illa qvæstione fixerunt: Primum qvod non dubitarent Judæos Pascha Luna XV celebrare; ac Lunares motus, & qvidem accuratissimos observasse,

Alterum, qvod id Martio menſe, ejusqve die XXV accidiſſe vellent, feria VI. Sed recentiores, iidemqve ab omnibus doctrinarum omnium, præſertim Mathematicarum, præſidiis paratiores Chronologi, cùm hæc parùm eſſe conſentanea viderent, prius illud qvidem de Lunari motu tenuerunt; poſterius verò de menſe ac die neqvaqvam ſecuti ſunt. Ex qvo factum eſt, ut in anno Paſſionis indagando Plenilunii cum VI feria convenientis rationem habendam eſſe duxerint. Paulus verò Foroſempron. Lib. VII Partis II annorum XII, hoc eſt à XXX Chriſti ad XL, Novilunia, Pleniluniaqve propoſuit, tam media, qvàm vera. Ex qvibus ſex duntaxat hîc adſcribemus, ut qvæſtiones controverſiæqve ſtatus Lectorum oculis ſubjiciatur; ab anno æræ XXXI ad XXXVI; qvod in horum annorum aliqvo Chriſti paſſio collocanda ſit. *De Anno ac die Dominica Paſſionis.*

LATERCULUM NOVILUNIUM AC PLENILUNIORUM TAM MEDIORUM, QVAM VERORUM MARTII MENSIS AD MERIDIANUM HIEROSOLYMITANUM AD VI ANNOS: EX PAULO MIDDELBURGENSI EPISCOPO FOROSEMPRONIENSI.

Horæ, & horarum fragmenta à meridie computantur. Feriæ à med. nocte ad med.

Anno Chriſti XXXI, Cyclo Solis XII. Litera G, Cyclo Lunæ XIII.	Feriæ
Novil. Med. Martii XI, 19, 51′, 12″	Feria II
Novil. verum Martii XI, 14, 23′	Feria III
Plenilunium Martii XXVI, 14, 13′, 14″	Feria II
Plenil. verum Martii XXVI, 13, 5′	Feria III
A. C. XXXII. Cyclo Solis XIII, Lunæ XIV. Lit. FE	
Novil. med. Martii XXIX, 17, 23′, 51″	Feria I
Novil. verum Martii XXIX 12, 0′	Feria I
Plenil. med. Apr. XIII 11, 45′, 53′	Feria I
Plenil. verum Apr. XIV, 0 51	Feria II
A. C. XXXIII Cyclo Solis XIV. Lunæ XV. D	
Novil. med. Martii XIX, 2, 12′, 28″	Feria V
Novil. verum Martii XIX, 2, 31′	Feria V
Plenil. medium Apr. XI, 20, 34′, 30″	Feria VI
Plenil. verum Apr. III, 6, 8′	Feria VI

De anno ac die Dominicæ Passionis.

Anno Christi XXXIV, Cyclo Solis XV, Lunæ XVI. C.	Feriæ
Novil. Med. Martii VIII, 11, 1′, 5″	Feria II
Novil. verum Martii VIII, 19, 21′	Feria III
Plenil. medium Martii XXIII, 5, 23′, 7″	Feria III
Plenil. verum Martii XXIII, 6 59′.	Feria III
A. C. XXXV. Cyclo Solis XV, Lunæ XVII. B	
Novil. med. Martii XXVII, 8, 33′, 44″	Feria I
Novil. verum Martii XXVII, 19, 57′	Feria II
Plenil. medium Apr. XI, 2, 55′, 46″	Feria II
Plenil. verum Apr. XI, 0, 11′	Feria II
A. C. XXXVI Cyclo Solis XVII. Lunæ XVIII. A. G	
Novil. med. Martii XV, 17, 22′, 21″	Feria VI
Novil. verum Martii XVI, 7, 9′	Feria VI
Plenil. med. Martii XXX, 11, 44′, 23″	Feria VI
Plenil. verum Martii XXX, 5, 51′.	Feria VI

Ex hac tabella manifestum est anno Christi XXXIV, Plenilunium feriæ VI minimè convenire; qvod tantoperè pugnatum est: ac si id ad Passionis tempus omnino reqviritur; duos duntaxat annos esse, qvibus obtineri possit: annum videlicet æræ sive Incarnationis XXXIII, & XXXVI. Priorem Joannes Lucidus, Rogerius Bachon, & Perrerius noster amplexi sunt: posteriorem Paulus Forosempron. Qvi qvidem non XXXVI ætatis anno passum esse Salvatorem existimat; ut frustra credidit Onufrius; sed anno XXXIV: qvandoqvidem Christi Natalem biennio infra Dionysianam epocham summovit. Sed qvi XXXIII anno passum esse volunt Christum Aprilis III, hi Luna XV id accidisse censent. Paulus verò Luna XIV; nec in ipso Paschate, sive primo die Azymorum, sed pridie, videlicet Martii XXX. At Lucas Gauricus, eumqve secutus Onufrius anno XXXIV passum affirmant, non qvidem Luna XV; sed XVIII Martii; qvoniam Judæos arbitrantur non à Novilunio, sed à corniculata effigie neomenias auspicatos esse. Qvam nos opinionem postmodum excutiemus.

Nam illud primò videndum nobis est; qvæ fuerit temporibus illis apud Judæos anni ratio. Qvod illi ne inqvirendum qvidem opinati sunt, qvibus exploratissimum erat, Judæos ad usum festorum, ac solenniun medios Lunæ motus adhibuisse: ita ut Paschа Luna XIV ad vesperam perageretur, nec alio id tempore celebrari fas esset: ut in Annalibus Ecclesiasticis A. XXXIV, Num. XXXIV legimus. Verùm cùm ex hoc uno fonte innumeræ illæ & inextricabiles controversiæ, opinionesqve propagatæ sint, in arcem ipsam qvæstionis invadendum nobis est, & illud ipsum, qvod ἀξιώματος apud nonnullos locum obtinet; sub inqvisitionem vocandum.

De anno ac die Dominicæ Passionis.

DE ANNI JUDAICI FORMA QVAM SUB CHRISTI TEMPORA TENUERUNT.

DUPLEX in Hebræorum Commentariis civilis anni ratio traditur, utraqve Lunaris: de qva Moses Maimonis F. accuratè disserit Parte prima Jad; Tract. de Kiddusch hakkodesch, & ad eundem Tractatum Glossa. Prima stante adhuc Templo usitata fuit, qva Neomenias ἀπὸ τῆς Φάσεως indicebant. Qvod in hunc modum fiebat: Erat apud Judæos בית דין sive συνέδριον, penes qvod constituendarum Neomeniarum potestas residebat, qvam קביעה, *determinationem* vocant. Hujusmodi συνέδρια plura in Palæstina cum essent, præcipuum erat Hierosolymis, à qvo cætera penderent. Itaqve Glossa Cap. Tract. Kiddusch §. 8 ואין אנו סומבים אלא על הקביעות בד׳ שהן עמוד ההוראה והוא בד׳ שבירושלאם שהרי כל בתי דינין שבארץ ישראל טפילה והם העקר. *Neqve verò vos innitimur alteri, qvàm definitioni sacri consessus: qvoniam hæc columna est decisionis. Atqvi hic ipse consessus Hierisolymitanus est. Qvandoqvidem consistoria omnia, qvæ in Israëlitica terra sunt, velut accessiones qvædam sunt. Hierosolymitanum verò, fundamentum est.* Qvare Hierosolymis potissimum responsa petebantur. Sed eversa Urbe, qvandiu Judæi in Palæstina remanserunt, ac συνέδριον ibidem habuerunt, penes illud jus omne fuit: qvousqve Gemaræ Sapientes desierunt, uti C.V. §III Moses scribit. Proinde qvi vixerunt בימי חבמי משנה ובן בימי חבמי הגמרא עד אביי ורבא על קביעה אי״ היו סומבים *In diebus Sapientum Misne, & Sapientum Gemaræ; usqve ad Rabbi Abaie & Rabba, determinatione Israeliticæ terræ nitebantur.* Postremi Sapientum Misne vixere circa tempora Antonini, Christi CL: At Gemaræi ad annum fere D, ut Germen David fidem facit. Toto igitur illo tempore ἀπὸ τῆς Φάσεως, atqve ex Israëlitici consessus præscripto Neomenias ordinabant. Qvarum qvidem constituendarum ea disciplina fuit. Veros & acuratos Lunæ motus, atqve, ut loqvuntur, ברקדוק ex Astronomicis Tabulis consessus ille diligentissimè scrutabatur; explorabatqve num Luna suo tempore videndam se præberet; nimirum tricesima nocte, ut in eam Φάσις incideret, sive prima accensio, qvam ראיה vocant. Ac si intuendæ illius copiam fore cognoscerent, speculatores apponebant, qvi statim ac nascentem Lunam prospexerant, Concilio renuntiabant. Sed in testium delectu morosa, ac superstitiosa diligentia opus erat, qvam aliqvot Capitibus Talmudici Autores explicant. Ubi de visione convenerat, tùm Legati passim dimittebantur qvi futuram Neomeniam, & קביעה denuntiarent. Qvod si XXX die testis nullus, ac speculator affuisset, tricesimo primo Neomeniam definiebant. Ita fiebat, ut plenorum, cavorumqve mensium successio neqvàqvam constaret; sed ut civiles menses ad sideris aspectum dirigerentur: ut Cap. VIII Glossa docet. Deinde qvi procul ab eo ubi consessus, sive בית דין erat, habitabant; ut eo Legati, qvos שלוחין nominant, tam citò aspirare non possent, biduo festas Neomenias agebant: qvod incerti essent,

Qvomodo Neomenias indicerent.

De anno ac die Dominicæ Passionis.

qvisnam dies à Concilio definitus esset, Atqve hoc hodieqve Judæi illi faciunt, qvi extra Judææ fines ἐνδιασπορᾷ degunt. De qvo vide Cap. V Tract. Kidduſch.

Embolismorum ratio.

Jam Intercalationes mensium non certa descriptione constabant. Qvamvis enim tertio qvoqve anno, vel interdum secundo, mensem, qvoad licebat, insererent, tamen persæpe aliter fiebat: & nonnunqvam intercalares anni duo continuabantur. Et qvidem triplicem causſam intercalandi Cap. IV Maimonides exponit. Prima est Tekupha, sive cardo Æqvinoctii verni: qvi cum in XVI, Nisan, aut post eam incideret, tùm Adar intercalatus est. Altera causſa est; si nondum Abib appeteret, hoc est necdum fruges novæ maturæ essent; nimirùm שעורין להקריב מתן מנחת העומר *hordea, ex qvibus Omer, sive manipulus offerretur:* qvod secunda die Azymorum fiebat. Tertia causſa est, cum arborum fructus nondum maturuissent. Aliæ insuper causſæ leviores accedebant, & fortuitæ qvæ C. IV traduntur: Ut si vis, pontibusqve fractis intercluſus ad Urbem esset aditus: si furni nondum refecti: si longiùs deportatus esset populus, & alia id genus. Sed primaria intercalandi causſa Tekupha fuit, ut intra certos Solaris anni terminos Luna coërceretur, ne nimium evagaretur, ac festorum celebritates in alias atqve alias tempestates transferret; qvod in Arabico anno, ac Lunari simplici, & soluto usuvenit. Sed qvæ tum Solaris anni descriptio à Judæis observata sit, postea differemus. Porro hanc ipsam anni formam stante adhuc Templo, necdum dispersis penitus Judæis, usurpatam esse, inter Thalmudicos constat, Post Templi vastitatem, profligatosqve è Palæstina Judæos, cum jam nulla συνέδρια supereſſent, altera temporum ordinandorum servata ratio est, ut ex scripto ac mediorum mortuum Tabulis constantes, & certæ Neomeniæ proponerentur, ex Cycli decemnovennalis methodo, qvem מחזור vocant, & עבור. Hic est annus ille Judæorum novissimus, ad medios Lunæ motus accommodatus, de qvo Moses Cap. VI, & seqventibus: Tum accuratè Paulus Forosempron. Munsterus, & Scaliger, aliiqve disputarunt. Cum hoc Judaico anno conjunctæ sunt feriarum, Noviluniorumqve translationes, & sexcentæ aliæ nugæ, morosæ illæ qvidem, ac perplexæ: sed qvæ nihil ad institutum pertinent: nisi si qvid de Translationibus postmodum erit agendum.

Errant qui ex accuratis Lunæ motibus festa Judæorum explorant.

Hæ sunt anni apud Talmudicos Scriptores formæ descriptionesqve duæ: qvarum prior Christi temporibus ex illorum opinione congruit: posterior longè postea est recepta. Qvocirca non mediocriter aberrant, qvi ex recentiori hac methodo, mediisqve Lunæ motibus vetera Judæorum festa, præcipue Paschatis, indagare student: qvod Paulus Forosempr. anxiè nimis, & scrupulosè facit, Lib. VIII, Partis II. Neqve minus errant, qvi Phase Judaicum Lunâ XIV ex mediorum motuum accuratis rationibus adstringunt: qvandoqvidem biduo nonnunqvam post mediam conjunctionem φάσις accidere in politico anno potuit: De qvo postea.

Nunc enim aliorum post Hebræos magistros expendenda sententia est; Scaligeri cumprimis, qvi L. de Emend. Temp. II, & in Isag. Canon. copiosè de Judaica tam vetere, qvàm recenti anni forma disputavit ex Hebræorum Commentariis. Sed, ut solet, permulta ex ingenio suo conficta, ac falsa

permiſcet: qvæ alibi, ſi Dominus dederit, ex inſtituto refellentur. Hoc verò loco qvantum ad ſuſceptam de Dominicæ Paſſionis anno qvæſtionem neceſſe erit, è multis pauca libabimus. *De Anno ac die Dominicæ Paſſionis*

DE JUDÆORUM ANNO VETERE SCALIGERI SENTENTIA.

NIHIL hîc de antiqviſſimorum Hebræorum, ac Patriarcharum anno dicam; qvod ad rem præſentem nihil attinet: Sed de recentiori duntaxat ætate, qvæ Chriſti natalem aliqvot ſæculis anteceſſit. Qvo tempore Alexandream, ſive Græcam anni formam à Judæis admiſſam, & uſu civili receptam Scaliger arbitratus eſt, idqve Chronographis admiratoribus ſuis omnibus perſvaſit. Imprimis enim lib. de Emend. II ſcribit, Judæos, cum Neomenias ἀπὸ τῆς φάσεως deducerent, accepto Seleucidarum jugo, eorum annum, & epocham ad Politicos uſus tranſtuliſſe, ac Syromacedonicam Periodum uſurpaſſe. Erat hæc Calippica mera, Cyclis Metonicis IV conſtans, annis LXXVI, ut Cenſorinus auctor eſt, diebus 27759. Cyclus porrò decemnovennalis Calippicus idem prorſus erat cum Juliano, dierum 6939, hor. 18. Sed cum Periodum ſuam Calippus eo inchoaſſet anno, qvo Darium Alexander ad Arbela vicit, Olymp. CXII, anno ſecundo, ſive Iphiti CCCCXLVI, Per. Jul. 4383, Cyclo Lunæ XIII, Solis XV; ab Autumno; tam Græci in Macedonia, qvam Syromacedones in Aſia eandem illam decimonono, qvàm à Calippo excogitata fuerat, anno inſtaurarunt, duodecim annis poſt Alexandri mortem; Periodi Jul: 4402, Cyclo Lunæ XIII, Solis VI: eamqve à Syromacedonibus Chaldæi, Judæi, Hagareni, Arabes traditam acceperunt. Judæi verò æram contractuum מנין ששרות vulgò nuncupant. In Maccabæorum libris anni Græcorum appellantur, iidemqve Seleucidarum dicti, qvod eodem anno, qvo Periodus illa iniit, Seleucus Babylone recuperatâ, emergere, atqve imperium ſtabilire cœpit. *P. 99. edit. 2.* *P. 39.*

Lunaris anni modus eſt dierum 354, 8, 53, $6''\frac{18}{47}$ Menſis 29. 12. 44'. $25''\frac{22}{47}$ Anni principium ab Autumno, & qvidem Octobris VII. Nam Tekupha Tiſri incidit in Octobris VII, qvi dies primus erat anni Solaris. Nam & Solarem præterea annum obſervabant, ut in Lib. IV de Emend. ſcribit, cujus biſextus ante primum Tiſri. VII Octobris infindebatur. Sed poſteà translato in vernum tempus initio, inter primam, & ſecundam Aprilis inſertus eſt. Poſtea Juliana anni forma recepta, inter XXV, & XXVI Martii intercalatus eſt dies. Igitur Lunaris anni diſpoſitio apud Judæos Syromacedonica ſive Calippica fuit. cujus initium ab Octobris VII.

Verum cum Cyclus Calippicus Lunaris, idem eſt cum Juliano, Lunarem Iudaicum, qvem veriſſimum putat Scaliger excedat horis 5, ſcrup. Iudaicis 760; qvoniam Cycli decemnovennalis exceſſus eſt hor. 1. 485; poſt Cyclos verò Calippicos IV, qvi Hipparcheum unum faciunt, ad horas 22. 880; hoc eſt ferè diem ſolidum exceſſus ille perveniat; Iudæi paulatim labem

De Anno ac die Dominicæ Passionis. P. 117.

anni sui deprehenderunt. Etenim Calippicam istam formam ad annum Christi 344 retinuerunt; ut Lib. II de Emend. scriptum est. Circa hunc annum verò bidui vitium animadverterunt; cum jam ab initio Seleucidarum annus 656 laberetur, qvi est XLVIII post Hipparcheas Periodos duas. Itaqve cum Tisri Judæorum Alexandreus esset in XXVI Sept. feria IV, ex epilogismo hodierno, sive Lunari ἀκριβεῖ, character erat, 2. 4, 240. Sept. XXIV. *En labes bidui. Nondum enim rationem Calippicam de sede sua, solicitaverant Judæi; sed eam adhuc incolumem servaverant.* Sero igitur tandem errore cognito, adhibita in auxilium Astrologia, eum annum instituerunt, qvo utuntur hodie. Qvamobrem ex opinione Scaligeri annus ille Syromacedonicus, & Alexandreus Calippicus non solùm sub ipsum Passionis tempus verùm etiam diu postea apud Judæos obtinuit. Sed eodem in Opere de Emendatione sententiam mutat, ac contrarium docet, Lib. V. Judæos enim asserit *Calippica periodo ad tempora usqve Diocletiani plus minus usos esse. Sed cum Calippicæ Neomeniæ biduo veras Neomenias morarentur, Synedrium Tiberiadense convocatis peritis Astronomiæ magistris, inter qvos, ut existimo, Rabbi Adda fuit, usu Calippicæ Periodi cum computo annorum Alexandri simul abrogato, novam anni rationem instituit, ut Neomeniæ non per Periodos, sed per ipsum motum medium Lunarem putarentur. Cum igitur diem, ubi erat locus diei intercalandi, hoc est VII Oct. putarent fuisse primam diem, in qva mundus conditus, hinc computum suum inire decreverunt. Et qvia dies Æqvinoctii, & ideo Tekuphæ Autumnalis erat in XXIV. Sept. considerarunt in qvot annis Tisri à centro Macedonico, id est à VII Oct. ad XXIV Sept. in anteriora progressus fecerit: qvod non potuerunt deprehendere, sine doctrina anni R. Adda. Igitur à VII Oct. ad XXIV Sept. dies sunt XIII præcisè: qvibus competunt anni 4104 ex doctrina R. Adda. Totidem enim anni dant* θεωρήσεως σεληνιακῆς *dies XIII, horam I.* Idem & Lib. IV repetitur. Verum nihil hac Scaligeri doctrina vanius, atqve inconstantius est. Primùm enim retractat id qvod dixerat: Calippicam formam post Constantini tempora nondum repudiatam fuisse; & anno primùm 344 alteram illam ejus loco substitutam. Deinde R. Addam ei concilio interfuisse putat, & repudiandæ Calippicæ periodi, ac recentioris instituendæ authorem fuisse. Ad hæc ejusdem Tiberiadensis Synedrii, & R. Addæ decreto translatam esse anni epocham à VII Oct. ad XXIV Sept. cum tot anni constituti essent, qvot ad XIII dierum θεωρήσιν reqviruntur, nimirum 4104. Qvæ omnia parùm est inania & commentitia esse, nec ullius Scriptoris authoritate, aut ullo antiqvitatis testimonio fulciri, nisi contraria etiam sibi, ac nullo modo consentanea dicantur. Nihil enim apud Scaligerum cum in LL de Emend. tùm in Isag. Canonibus tam crebrò decantatum est, qvàm novitium illum, ut vocat, Judæorum annum, qvo uti hodieqve solent, à R. Hillele longe post R. Samuelis & Addæ tempora excogitatum fuisse. Ac ne calumniari sciens videar. cum iis, qvæ in Opere illo de Emendatione scripsit, conferam, qvæ in postremo, qvem ea de re edidit, Libro penitùs à se diversa ac pugnantia leguntur. Nam Isagog. Can. L. III, P. 215. *Templo*, inqvit, *adhuc stante, mensis merè Lunaris Hipparchi in usum à Judæis receptus erat. Post excidium Templi, ut esset formula qvædam perpetua anni Civilis, qvo pleraqve omnis Judæorum* διασπορὰ *uteretur, primò typum publicavit R. Samuel cognomento Jarchinai, circiter annũ*

P. 339.

P. 261. Scaligeri inconstantia.

P. 216.

Christi CCXIII *plus minus: qvando Judæis præcepit, ut relicta veteri Tekupha, in VII Oct. Tekuphæm Sosigenis Julianam in* XXIV *Sept. amplecterentur. Ipse etiam primus Judæorum ex definitione mensis Lunaris Hipparchea deprehendit discrimen Enneadecateridos Julianæ & Lunaris esse hor. 1. 485. Postea R. Adda Bar Ahaba vir sæculo suo Judæorum doctissimus, pensitatis Hipparchi rationibus, ex qvibus Enneadecaeteris Lunæ minor est una Enneadecaeteride Calippica hor. 1. 485, hoc excessu in 19 distributo, collegit hor. 0. 82 7/19 de qvadrante Juliano, sive Calippico deducendum esse; ut modus anni sit dierum 365. 5. 997 12/19 Qvare R. Adda Julianum annum, & Samuelis Tekuphas rejecit; qvod eidem Juliano die perpetuò hærerent: ipse verò cùm annum Tropicum Hipparcheum suis obtrusisset, in qvo post 304 annos Solis ac Lunæ rationes ad amussim qvadrant, nec est ulla προέμπλωσις, aut μετέμπλωσις, Tekuphas alias instituit, qvæ cum Noviluniis pari prorsus ratione à Juliani anni epocha retrocederent.* De anno ac die Dominicæ Passionis. L. 3. C. 1. P. 210.

Orsus est autem à Tekupha Nisan, non ut Samuel, à Tekupha Tisri: primumqve Nisan in ea nocte collocavit, qvæ secuta est Kal. Apr. feria V: cujus character 5. 1. 770 anno hodierni Computi 4017, & ab eo deducto P. 216. charactere VII annorum, videlicet 5. 15. 158, deprehendit Nisan anni hodierni Computi 4010, nempe 6. 10. 620. de qvo si deducatur character VII mensium, remanebit Tisri ejusdem anni 2. 17. 469. Cycli CCXI jam elapsi erant, qvorum Character 7. 12. 265. de 2. 17. 469 dedumus relinqvit primum Tisri 2. 5. 204.

Postremò R. Hillel princeps anno Christi 344, annis XCIII ab obitu P. 215. Samuelis utramqve factionem conciliare studens, ut veterem Mosis epocham, qvæ est VII Octobr. & novam Sosigenis, qvæ est XXIV Sept. complecteretur, qvot anni congruunt diebus XIII προηγήσεως σεληνιακῆς, qvi inter XXIV Sept. & VII Octobr. interjecti sunt, tot annos ab initio Computi sui ad illud tempus numeravit, nempe 4104, ut in Lib. II de Emend. fusius exponitur, ubi ita proditum est: Institutam circa annum 344 Periodum annorum 6916, ductis 13 in Cyclos Solis, ac Lunæ. Cujus Periodi annus 4105 init anno Christi 344, Cyclo Lunæ Judaico I, Romano 3, Solis 17: qvo qvidem annorum spatio προήγησις Lunaris facta est dierum 13 hor. 1: qvæ de 37 diebus, qvi à Kalend. Sept. fluxerunt, detracta, relinqvunt dies 24. Eodem anno character Tisri à meridie 23 Sept. contigit hor. 10. 204, sive Judaicè ab initio noctis hor. 4. 204, feria 2. Primus autem Cycli annus Neomeniam Tisri habuit à meridie VI Octobr. hora 11. 2 0′ 4, sive Judaicè 5. 204, feria 2, anno Periodi Julianæ 953: adeò ut character Tisri sit 2, 5. 204. qvæ radix est Neomeniarum omnium Judaicarum, Tekupha verò hora 9 nocturna fuit, hoc est 7. 9. 0.

REFELLITUR SCALIGERIANA DOCTRINA DE ANNO JUDAICO.

HÆC est Scaligerianæ doctrinæ summa, qvæ meris conjecturis ac somniis referta secum ipsa conciliari non potest. Atqve ut primo loco

De annua die Dominica Passionis.

illud expendamus, qvod ex Isag. Canon. allatum est; Si Templo adhuc stante, Hipparchea anni forma à Judæis admissa est, supra qvam Calippica Periodus annis LXXVI excessum colligit hor. 5. 760. id est singulis Enneadecaëteridibus, hor. 1. 485, & post CCCIV annos unum ferè diem, profectò neqve Calippica, & Alexandrea Periodus ad annum usqve Christi plus minus 344 retenta est; neqve biduum illud προηγήσεως intervenit; inducendaqve omnia ista sunt, qvæ in Libris de Emend. passim inculcantur; imprimisqve scrupulosa illa & anxia V Paschatum, ac postremi σαυρωσίμου inqvisitio, qvæ in VI Libro proponitur, otiosa & inutilis efficitur.

Jam illud de inventa à R. Hillele Periodo; conciliatisqve factionibus duabus, qvo tandem authore defenditur? Hebræi ab Orbe condito ad Christi Natalem Dionysianum annos putant ferè 3761. Ideò anno Christi 344, cœpit Judaicus 4105. Intervalla porrò temporum accuratè pro illorum captu descripta sunt in Libro Seder holam. De commentitia ista Periodo ad προήγησιν σεληνιακὴν adipiscendam, ne verbum qvidem. Viderit ergò Scaliger unde illam exprompserit: neqve enim fundum ejus, & authorem profert ullum; qvasi divinare ac fingere, id demum sit emendare, atqve ordinare tempora. Qvanqvam qvæ est tandem ista conciliatio? Tekupha Samuelis Autumnalis anno Christi 344 incidit in Sept. XXIII, hor. 15. à meridie, sive 9 nocturnis: politicè verò Sept. XXIV. Cycli præterierant decemnovennales CCXVI: qvibus προήγησις facta dierum 13, hor. 1. Igitur Tekupha anno primo Computi cadit in Octobr. VII, hor. 10. ab initio noctis. Sed hora una negligatur. Qvid hoc ad Samuelis Tekupham? Nam ad Noviluniorum qvidem προήγησιν investigandam, qvoniam Judaicam hodiernam &, ut putat Scaliger, Hipparcheam anni formam Samuel adhibuit, pertinere ista possunt, ad Tekuphas verò Samuelis indagandas nihil omninò conferunt; cùm is Julianum annum, Julianasqve Tekuphas amplexus sit, qvæ nullam habent προήγησιν. Non potest itaqve ulli alteri Tekuphæ convenire Periodus ac methodus illa, qvam R. Addæ; sive ejus anni formæ, qvæ parem sideris utriusqve προήγησιν agnoscit: ad Julianam fixamqve Tekupham planè est inutilis. Sed neqve ad R. Addæ Tekuphas eadem illa Periodus utilior est. Tekupha prima R. Addæ vernalis cadit in eam noctem, qvæ secuta est Kal. Apr. anno primo Periodi Judaicæ, Julianæ verò 954, Cyclo Solis 2, Lunæ 4. Tekupha Solstitialis Julii 2, Autumnalis Kal. Oct. Brumalis 31 Decem. Porrò Tekuphæ Autumnalis character fuit, ut Scaligero placet, 3. 9. 41, 14. ipsis Kal. Octobr. hoc est horis 9 nocturnis post XXX Sept. diem feria 3, Cyclo Solis I, Lit. F. Vernalis Tekuphæ character est 4. 0. 0. initio noctis, qvæ secuta est post meridiem primi Aprilis diei. Ab hoc anno ad Christi CCCXLIV, sive Judaicum 4105, Cyclis CCXVI elapsis, προήγησις facta est dierum XIII, horæ 1. Qvare Autumnalis Tekupha R. Addæ incidet in XVIII Sep. Vernalis in XIX vel XX Martii. Qvid igitur ad Tekupham R. Addæ Periodus ista confert, qvæ ab Octobris VII ad Sept. XXIV præcessionem habet? Ut enim Tekuphis R. Addæ servire possit, Periodi initium non ab Octobris VII, sed ab ejus Kalendis arcessendum fuerit. Præterea veteris anni Judaici principium gratis à Scaligero constitutum est Octobr. VII. Neqve enim argumento ullo necessario.

L. 4. de Emend. p. 261.

sed

ſed inani ac falſa conjectura fretus hoc aſſeverat.

De anno ac die Dominicæ Paſchatis.

Nam ſi qvis forte qværat, cur ille Judæorum Tekupham primam, ſive initium anni in Oct. VII. conjiciat, niti hoc totum negotium reperiet ementita illa Græci anni, & Olympicæ Periodi modulatione, qvam omnibus Græcis, adeóqve Macedonibus; tum in Aſia Syromacedonibus, & Seleucidis communem eſſe voluit. Qvippe Græcos exiſtimat annum habuiſſe duplicem: Popularem unum, ſive Tetraëtericum, qvo vulgus utebatur, cujus menſes tricenarii, præter ultimum, cui biduum velut appendicis inſtar adjungit: Unde 362 diebus conſtabat. Lunarem alterum, à qvo velut ſtamen à ſubtemine, ita popularis annus implicatur, ac percurritur. Utrumqve certos in orbes, ac Periodos includit; primùm Tetraëterides, & Octaëterides; tum majotes, utpote XIX, ac LXXVI annorum. Sed poſtrema hæc omnium in anno populari uſitatiſſima fuit; qvam cum tacitè per Tetraeterides ſuas obſervarent Græcorum antiqviſſimi, Calippus eam certis finibus, annorumqve curriculo definiit, & Periodum illam inſtituit annorum LXXVI, in qva Tetraeterides ſunt XIX, ſingulæ dierum 1447; qvorum ordinarii ſunt 1440, appendices 7. In iis, menſis duntaxat primus Lunaris eſt, cæteri cùm tricenarii ſint omnes, à Lunari modo paulatim abſcedunt. Ex Tetraeteridibus ac Periodis antiqviſſimam facit Olympiacam; ad cujus exemplum propagatas credit reliqvas. Ejusdem initium Julii IX definit; eò qvòd Olympiaci agones poſt æſtivum Solſtitium Plenilunio celebrabantur. Solſtitium autem non accuratum, neqve Tropicum intelligit, ſed octavam ſignorum partem. Qvocirca cùm eo anno, qvo primi agones ab Iphito inſtaurati ſunt, hoc eſt Per. Jul. 3938, Tekupha, ſive ſecundi qvadrantis finis, & octava pars Cancri πλατυνῶς in VIII Julii diem incurreret, ideo IX Julii primus Solaris anni dies, ac qvadrantis initium deinceps fuit, in qvem etiam Novilunium commodum incidit. Ita primus Tetraeteridis menſis Lunaris extitit, qvod perpetuò ſervatum eſt. Unde & qvartus menſis, qvem apud Athenienſes Pyanepſionem fuiſſe credit, cœpit Octobris VII, poſt Novilunium. Atqve in hunc modum reliqvi menſes, & anni neceſſario contextu, velut catena qvadam Chryſippei fati devincti ſeqvuntur, qvod in primo de Emend. uberiùs exponitur. Eadem ſerie conſtabat Attica, & Macedonica Periodus. Nam hujus Ὑπερβερεταῖος, illius Ἑκατομβαιὼν à Solſtitio inibat. Jam verò anno Iphiti 465. Periodi Julianæ 4402, Periodi Olympicæ, ac Macedonicæ nono, Neomenia primi menſis accidit Julii X. Proinde qvartus menſis cæpit Octobris VIII. Sed cum Neomeniæ Lunares in IX Julii, & VII Octob. incidiſſent, qvæ eſt Olympicæ Periodi vetus epocha, ex Calippi præſcripto Periodum retexuerunt, novamqve condiderunt ab anno illo Periodi Jul. 4402, cujus epocham VII Octobris die defixerunt. Qvare Macedones Hyperberetæi tam popularis, qvam Lunaris Neomeniam VII Octobris inchoarunt. *Ideo Solaris anni Syromacedonici finis in Octobris VI incidit; eorumqve annus popularis, nunquam hos fines antevertebat.* Hæc Scaliger: Qvi antiqvum illud ſuum obtinens L. V. hoc ipſum evertit. Scribit enim ultimum Solaris anni Syromacedonici diem fuiſſe Octobris VII, eo qvòd Hyperberetæus Macedonicus in X Iulii incidiſſet. Itaqve primum Novilunium Octobris

De anno Græco Scaligeri commentum.

L. XI de Emend. P. 91. P. 339.

De anno ac die Dominicæ Passionis.

VIII congruit. Sed imperitè facere Judæos, qvi anno illo à Macedonibus accepto primum Novilunium, atqve anni sui æqvabilis initium ipso die VIII Octobris constituant. Vides qvam perplexè in hac doctrina versetur Scaliger; utqve in eodem opere qvæ paulo ante definierat, contrariis decretis refellat. Nam modo Neomenias æqvabilis, & popularis anni veterem in situm conciliatas, hoc est à X Julii ad IX, & ab VIII ad VII Oct. traductas asserit; modò iisdem in diebus retinet, ac secum disconvenit ordine toto. Qvod qvidem toto hoc in Opere, & in Isag. Canon. solenne homini, ac perpetuum est: idqve propediem, si Dominus dederit, suo ac proprio Libro demonstrabimus, qvem jam dudum in manibus habemus. Atqve hic, uti spero, lectori fidem faciet, qvæ de doctrina temporum à Scaligero excogitata, tantoqve ambitu, ac pompa cùm ab ipso commendata, tùm fautorum & admiratorum ejus plausu excepta sunt, ea falsa, inepta, ἀλογίστως, & ἀναποδείκτως effusa esse, neqve qvicqvam præter speciem, & ostentationem habere. Argumento sit Attica illa Periodus, qvam adeo gloriosè, & insolenter venditat: cujus nos ineptiam, & ψευδολογισμὸν deteximus in Notis ad Themistium. Reliqva operi illi reservamus in qvo & de Judaico anno pluribus disputabitur, & illa Græci anni forma, ac Periodi Olympiacæ descriptio refelletur. Atqvi ficto illo utriusqve contextu velut fundamento omnis de vetere anno Judaico doctrina stabilitur. Non, inqvam, aliunde Scaligero constat, Judæos aliqvot ante Christum sæculis epocham anni sui, sive Tekupham Octobr. VII defixam habuisse, qvàm qvòd ex Periodi Græcæ popularis, ac Macedonicæ ratiocinio qvartus mensis popularis in illum diem incideret eo anno, qvo Syromacedonica Periodus est instituta. Sed cùm multa sint in tota hac Scaligeri opinione confutanda, eaqve res longiorem, ac præcipuam disputationem exigat, &, ut dixi, btevi consecutura sit; nos, qvod in Libro illo demonstrabitur, falsam esse anni illius Græci, ac Macedonici structuram pertendimus. Negamus constare, utrum anno illo Per. Jul. 4402; popularis, & æqvabilis Syromacedonum mensis in VII, aut VIII Oct. incurrerit. Negamus præterea Judæos cardinem illum anni Solaris agnovisse, aut in eo collocasse Tekupham. Negamus annum apud Græcos, aut Syromacedonas popularem ejusmodi fuisse, qvalem ex officina suâ procudit Scaliger. Intro magis, & in arcem ipsam qyæstionis involo. Nego certum esse, num Judæi Calippica illa Lunari, vel Syromacedonica forma unqvam usi fuerint. Qvo labefactato ac confulso, cætera, qvæ huic innituntur, corruant necesse est. Etenim undenam Scaligero compertum est Judæos Lunarem Calippi Periodum in civilem usum asciviſſe? Opinor unum illud argumentum est, qvòd annis Græcorum tam Maccabæorum Libri, qvà Josephus, ac reliqvi Judaicarum rerum scriptores usi sint. At qvis ex eo necessariò colligat, anni dispositionem ipsam Judæos usurpasse? Licet enim æram, sive epocham ipsam, ac titulum, unde Græci annorum suorum primordia repetebant, adhibuerint Judæi, cum Græcorum res gestas, vel suorum cum Græcis implicatas perscriberent, nihilo tamen certius colligi potest, illorum annum ipsum recepisse domi Judæos, qvàm hoc tempore apud Italos, aut Gallos Lunares Arabum annos observa-

Mirus Scaligeri stupor.

ri, qvòd illorum ſcriptor aliqvis cum Turcarum hiſtorias ſcriberet, per Hegiræ annos numerare tempus inſtituerit. Fieri itaqve poteſt, ut Maccabæorum author Græcis in rebus Græcam temporum rationem uſurpaverit, à patria, domeſticáqve diverſam : aut certè, ut popularium annorum numerum à Græcorum æra deduxerit, ſolumqve uti dictum eſt, titulum Græcorum ad ſuos annos accommodaverit. Qvis ut aliud dicamus cogere nos Scriptoris ullius authoritate poteſt ? Magnam hominis confidentiam, vel oſcitantiam oportet fuiſſe, qvi leviſſimis argumentis inductus, affirmare tam obſcuris de rebus ſine hæſitatione ulla potuerit. *De anno ac die Dominicæ Paſſionis.*

QVO DEMUM ANNO USI SINT IUDÆI, UBI ET OBSCURISSIMUS EX EPIPHANIO ILLORUM Cyclus exponitur.

ATENIM Lunari anno Iudæos uſos eſſe propemodum mortales omnes exiſtimant. Ecqvam igitur formam potiùs qvàm Calippicam amplexi ſunt ? Si Hipparcheam, &, qvam accuratiſſimam putat Scaliger recentiorem Iudaicam dixero, dicam qvod in Iſag. Can. idem ille diſertis verbis aſſeverat. In qvo magno ſe ludibrio traducit, dum ſua omnia decreta, & oracula convellit, & qvæ tanto cum conatu de Chriſti paſſione ſæpius adſtruxerat, nova illa ſententiâ convellit. Sed neutram Periodum apud Iudæos uſu ac conſvetudine receptam facilè dixerim. Lunarem qvidem motum utcunqve illos aſſeqvi voluiſſe ſuſpicor. Nam id ſvadet Ioſephus ; qvi Lib. III Orig. Cap. X de Paſchate loqvens : τῷ δὲ μηνὶ, inqvit, τῷ Ξανθικῷ, ὃς Νισσὰν παρ' ἡμῖν καλεῖται, καὶ τοῦ ἔτους ἐστὶν ἀρχὴ, τεσσαρεσκαιδεκάτῃ κατὰ σελήνην, ἐν κριῷ τοῦ ἡλίου καθεστῶτος. Nec non & Philo, qvi Lib. de Vita Moſis hæc ſcribit : τῷ δὴ μηνὶ τούτῳ, περὶ τεσσαρεσκαιδεκάτην ἡμέραν μέλλοντος τοῦ σεληνιακοῦ κύκλου γίνεσθαι πλησιφαοῦς, ἄγεται τὰ διαβατήρια δημοφανὴς ἑορτή. Nimirùm id in animo illis erat, ut ad Lunæ motus propiùs accederent ; etſi propter Cycli labem, ac vitium interdum aberrarent. Qvod & Chriſtianorum exemplo declarari poteſt. Nam ut illi cùm Paſchatis celebritatem ad Lunæ ψηφισμοὺς, qvantum civilis uſus patitur, exigere conarentur, idqve in Nicæno Concilio decretum eſſet, in tanta rerum Aſtronomicarum luce ac peritia, tamen effugere non potuerunt, qvin collectam aliqvot ſæculis labem annorum ad hæc noſtra tempora propagarent ; ut à Solis motu decem totos dies, à Lunari qvatuor aberrarent. Qvocircà idem Iudæis eveniſſe non dubito, ut eorum Neomeniæ biduo, ac triduo nonnunqvam à mediis Lunæ motibus ac veris *L. III. Iſag. Can. p. 215.*

De anno ac die Dominicæ Passionis.

etiam deflecterent. De Cyclo, & annorum orbe, in qvem Neomenias incluserint, etsi nihil admodum definio, verisimile tamen arbitror, qvod in hac Hæresi Epiphanius exponit, usos esse Christi tempore Iudæos Periodo qvadam annorum XIV, sive LXXXIV. potius.

Qvi qvidem Epiphanii locus plurimùm debet eruditissimo Keplero; qvi in Eclogis Chronologicis luculentissima disputatione id præstitit, ut ex his salebris emergere, aclucem aliqvam his in tenebris intueri possemus. Neqve enim est ullus apud Epiphanium obscurior ac difficilior locus. Ac me, priusqvam Kepleri Commentaria nactus essem, vehementer torserat; & nonnihil tamen eram assecutus; qvod illius ope postmodum expoliisse me fateor, ac qvædam etiam paulo ac ille fecit aliter explicasse. Licet autem ne ipse qvidem sibi Keplerus satisfaciat, neqve ego extricari posse confidam omnia; qvòd nemo præter Epiphanium Cycli istius meminerit, & verba ipsa mendosa sint, proponam tamen, qvoad brevissimè, planissiméqve potero, qvæ aut vera esse judico, aut certè veris propiora.

Ac primum obscurissimus ille Iudæorum Cyclus exponendus videtur: qvo cognito qvæ sit Epiphanii de Passione Christi sententia faciliùs assequemur.

Judaici Cycli, qvo Christi Domini tempore usos esse putat Epiphanius, explicandi finis, ac scopus est; ut appareat Iudæos anno ipso Passionis biduo, vel etiam triduo à Lunæ ratiociniis aberrasse. Cyclum porro ita ferè describit. Iudæos asserit Lunarem annum constituisse dierum 354, horarum 8; qvæ qvidem horæ tribus annis diem conficiunt. Ad hæc in annis XIV qvinqve menses intercalari, qvoniam è Solis cursu, qvi est dierum 365. hor. 6, horam unam expungunt. Nam si horas adjeceris, restabunt 365 dies πρὸ ὥρας μίαν. Unde illi sexies multiplicatis qvatuordecim annis, mensem unum octuagesimo qvarto intercalant anno; adeò ut in totum XXXI menses in annos LXXXV imputentur, cum recta ratio XXXI menses, & dies XXIV, cum horis 3 reqvirat. Hæc Epiphanius è qvibus nonnullis emendatis, qvæ singillatim excutientur, hanc Cycli formam Keplerus eruit.

Kepleri descriptio.

Duplex apud Judæos Lunaris olim Cyclus extitit: Alter XIV annorum, minor: alter LXXXIV: uterqve septenarius; cujus numeri propter Sabbaticos annos rationem videntur habuisse. Tesseradecaëteris ex illorum instituto Syzygias habet integras, sed infra Solaris anni modum consistit. Post VI demum Tessaradecaëteridas ambo in concordiam anni utcunqve redeunt. Dixi Lunarem annum definiri diebus 354, hor. 8. Qvæ si qvater & decies multiplicentur, dies efficiunt 4956, horas 112, sive dies 4, hor 16, hoc est dies fere 5. Accedunt intercalares menses qvinqve, dierum singuli 29, hor, 12. Hi dies 147, cum horis 12 conficiunt. Ex qvibus summa conflatur dierum 5103, hor. 12. Postremo si 112 illas horas adjicias, sive dies 4, hor. 16, colliguntur dies 5108, hor. 4. E qvibus 13 Julianis annis deductis, qvi sunt dies 4748. hor. 6, supererunt 359, hor. 22. sive 360 dies, una hora minus. Qvod si præcisè dies qvinqve in annis XIV intercalentur, primùm qvod ait Epiphanius, tertio qvoqve anno diem

adjici, id de primis XII annis intelligendum erit: at decimo tertio, & qvarto annis dies unus competet; ita ut anni XIV dies auferant 5108, hor. 12. è qvibus ablatis annis XIII, reſtabunt. 360. hor. 6. Verùm qvoniam ultimo illo auno horæ duæ ſubtrahi debent, Teſſaradecaëteris diebus conſtabit 5108, hor. 10. de qvibus detracti anni XIII, relinqvunt dies 360, hor. 4. Jam verò anni Juliani XIV dies habent 5113. hor. 12. E qvibus detractis 5108. 10, reliqvi ſunt dies 5. 2. Sed ablatis duabus illis horis, diſcrimen Teſſaradecaëteridos Lunaris & Solaris eſt dierum qvinqve, qvi è Cyclis ſenis collecti poſt 84 annos dies relinqvunt 30, qvi initio anni 85 intercalantur. Qvare Teſſaradecaëteris Juliana diebus conſtat 5113 hor. 10. Lunaris vero 5108 10. Qvæ in civili uſu ita diſpenſantur. Prima Teſſaradecaëteris dies habet 5109, & de poſteriori qvatuordecim horas decerpit. Secunda dies obtinet 5108, reliqvas verò 10 horas ad compenſandas priores 14 erogat: reſtant horæ 4: qvæ poſt 3 Cyclum repenſæ 6 horas reſiduas faciunt. Qvartus Cyclus horas 16 reliqvas habet. Cyclus V diem unum adjicit. Eſt enim dierum 5109, & horas relinqvit duas. Cyclus demùm ſextus horas 2 relinqvit. Colliguntur dies in VI Cyclis 30650, hor. 12. Qvibus ſi addas dies 30, qvi ex 5 conſurgunt, qvos ſingulæ Teſſaradecaëterides Solares ſupra Lunares colligunt, dies confient 30680, hor. 12, At anni Juliani 84 dies poſtulant 30681. Differentia 12 horarum; qvæ perimuntur in Cyclis VI, hoc eſt binæ in unaqvaqve Teſſaradecaëteride. Qvare poſtrema Syzygia primæ Ogdoëcontateſſaradecaëteridis dies reqvirit tantummodò 29, hor. 12. Sed in uſu civili tricenos aufert, & de ſeqventi 12 horas mutuatur; è qvibus decem in primo Cyclo reſtitutis, compenſandæ ſunt duæ, His in ſecunda Teſſaradecaëteride perinde redditis, ſuperfluæ ſunt 8. In tertia Teſſaradecaëteride reliqvæ fiunt horæ 18. In qvarta addito die ſolido, reſtant hor. 4. Poſt qvintam Teſſaradecaëteridum 14 horæ ſuperſunt. In ſextâ dies unus eximitur. Colligundies 30650. Adjectis diebus 30. fiunt 30680. Qvare annis 168 dies unus eximitur. Hoc enim ſpectaſſe Judæos Keplerus exiſtimat, ut qvòd annum Julianum ſcirent Tropico majorem eſſe, neqve de Tropici qvantitate conſtaret, in annis 168 diem unum detraherent; qvi ſunt Cycli minores XII, majores II. Nam 168 Juliani dies poſtulant 61362. At Cycli duo majores, & 168 anni Tropici, die 61361. Ita qvidem Judæi poſt annos 84 Lunam cum Sole paria facere ſibi perſvaſerant. Sed non ita eſt. Nam 84 anni Lunares, hoc eſt Cycli decemnovennales 4 cum Octaeteride dies exigunt 30682, hor. 6. 51′ ferè. Diſcrimen à Iulianis annis 84 eſt diei 1, hor. 6. 51′. Qvare biduo propemodum Neomeniæ politicæ anticipantur in Cyclo Iudaico.

De anno ac die Dominicæ Paſſionis.

Quænam in Keplerì deſcriptione minus placeant.

Hæc ſummatim Keplerus; qvi in Græco contextu nonnulla commutat, qvæ paulo pòſt adnotabimus. Atqvi duo ſunt in ejus ratione qvæ mihi non ſatis probantur. Primùm enim cùm Epiphanius dicat, Iudæos de Solis curſu, hoc eſt 365 $\frac{1}{4}$ horam decedere, ſive duodecimam τῦ νυχθήμερȣ partem, qvod ita Keplerus accipit, ut decimo qvarto qvoqve anno horæ illæ duæ ſubtrahantur, idem & in Lunari anno imprudens facit: qvod neqve verum eſt, nec Epiphanius ſignificat. Nam cum XIV anni Lunares duodecim horas ſupra 5108 dies colligant, Ke-

De anno ac die Dominicæ Passionis.

plerus decem tantum horas attribuit, propterea qvod è 5108 diebus, horisqve 12, tredecim annis Julianis detractis, cum reſidui ſint dies 5, horæ 2, has ipſas horas duas eximit. Qvare tam in Lunari Teſſaradecaeteride, qvam in Julianâ, horas detrahit duas, adeoqve poſt 168 annos utrobiqve dies unus perimitur: qvod in anno Lunari prorſus eſt inauditum. Alterum, qvòd Epiphanium ſcripſiſſe putat, τξ' ἡμέρα, πρὸ ὥρας δύο, pro τξε' ἡμέραι πρὸ ὥραν μίαν, hoc eſt horas 4 ſupra dies 360 ſupereſſe. Nam in dierum numero rectè qvinariam notam inducendam cenſuit: ſed ut πρό, idem ſit ac *præter*, aſſentiri non poſſum: qvia defectum potius in ejuſmodi conſtructione ſignificat: eſtqve πρὸ ὥραν μίαν, *una horâ minus*. Qvod & ſubinde Keplerus agnoſcit, & priorem illam rationem haud ſatis placere ſibi fatetur. Igitur diligenter ſubductis, ac tentatis omnibus, qvibus difficillimum hunc Cyclum tractare, atqve illuſtrare poſſemus, duplici id ratione perfecimus; qvarum alterutram, niſi fallimur, æqvo, atqve erudito Lectori probabimus.

Prima ratio declarandi Cycli.

Prima autem eſt ejusmodi. Judæi Cyclum uſurpabant duplicem; majorem, ac minorem: hunc XIV, illum LXXXIV annorum. Lunarem annum iidem præcisè dierum 354, horarum 8 conſtituebant. Ita in Teſſaradecaeteride dies erant 5108, horæ 4. Anni Lunares XIV ſimplices dies colligunt 4956, Syzygias 168, alternis plenas, & cavas, hoc eſt 84 plenas totidemqve cavas. Accedunt embolimææ Syzygiæ plenæ V, ſive dies 150. Fiunt in Teſſaradecaeteride dies 5106, Syzygia plena 89, cavæ 84: Superſunt dies 2, horæ 4. Reſervatis horis in finem Cycli majoris, reliqvum biduum ad duas cavas Syzygias adjunctum totidem è cavarum numero detrahit. Ita fiunt 91 plenæ, cavæ 82 in tota Teſſaradecaeteride, dies 5108. Qvod ſi qvis embolimos menſes V ſingulos dierum duntaxat 29, hor. 12 eſſe malit, addat ad 4956, dies 147, hor. 12. Colliguntur dies 5103, hor. 12 qvæ è 5108, hor. 4 detracta, relinqvuunt dies 4, hor. 16. E qvibus duodecim horæ deductæ, & ad ultimam intercalarem Syzygiam, qvam dierum 29, hor. 12 ſtatuimus accedentes, plenam illam efficiunt. Tum verò qvatuor illi dies è cavis Syzygiis totidem plenas conſtituunt. Unde plenæ Syzygiæ conflantur 91, cavæ 82, ut antea. Reſtant horæ 4. Cæterum anni Juliani XIV, dies exigunt 5113, horas 12. Lunarem igitur Teſſaradecaeteridem Solaris ſuperat diebus 5. hor. 8. Sed Teſſaradecaeterides Lunares VI, ſive anni LXXXIV dies colligunt 40679, Solares verò totidem, dies 40681. Biduum ergo deeſt Ogdoconteſſaraeteridi Lunari ad Solis rationes adipiſcendas.

Verum aliud eſt τεχνικῶς, & ad methodum Cyclum deſcribere; aliud ad civilem captum accommodare. Teſſaradecaeteris Judaica ex methodo, & φυσικῶς dies habuit 5108, horas 4; Juliana verò 5113, hor. 12. major hæc eſt illâ diebus 5, hor. 8. At πολιτικῶς ſoli dies numerantur, horæ differuntur, donec ſolidum diem attigerint. Qvocircâ prior Cyclus dies obtinet 5108, Syzygias 173, qvarum plenæ ſunt 91, cavæ 82: qvæ alternis, qvoad fieri poteſt, diſpenſantur, novem exceptis, qvibus plenæ cavas excedunt. Horæ 4 in Cycli majores finem reſervantur. Rurſus Iuliana Teſſaradecaeteris civiliter diebus conſtat 5113. Nam horæ 12 relinqvuntur. Deſunt itaqve Lunæ ad Solarem modum dies 5. Qvos Epiphanius in octuageſimum qvartum an-

num, sive Cycli majoris finem reservatos docet: ut tum demùm solidus mensis extra ordinem intercalatus fuerit. Igitur in V prioribus Cyclis, qvi singuli dies habent 5108, Syzygiæ sunt 173, plenæ, 91, cavæ 82. Postremus, sive sextus, dies colligit 5109, addito uno, qvi ex horis 4 appendicibus conflatur. Accidit deinde plenus ex diebus 5. mensis, qvi singulis Tessaredecaeteridibus relicti sunt. Ita Syzygiis constat hic Cyclus ultimus 174, plenis 93, cavis 81. Colliguntur Syzygiæ in 84 annis, 1039; qvarum plenæ sunt 548, cavæ 491; Differentia plenarum, & cavarum, 45. Dies porro sunt 40679. Ad hunc modum ordinari poterunt minores isti Cycli. Verùm si alternis plenorum cavorumqve mensium propagatam successionem velimus, bellissimè id fieri potuit: qvandoqvidem dies 40679 per 59 divisi dant Syzygias plenas 520, cavas 519, & 28. dies reliqvos, qvi ut ad justam Syzygiam perveniant, unus dies è plena qvapiam detrahi potest; qvo sint plenæ 519, cave 521. Hoc si Judæi tùm instituerint, Tessaradecaeteridem ad methodum duntaxat usurparunt; cum civiliter menses alternis 30, & 29 dies obtinerent. Atenim orbis hic annorum LXXXIV abest à Solari ratiocinio biduo integro; à Lunari vero plus triduo. Nam Juliani 84 anni dies conficiunt 40681; Lunares vero secundum medios motus 40682, hor. 6. 51′. Desunt itaqve Ogdoecontatessaraeteridi Judaicæ dies 3. hor. 7. Sanè Judæis in hoc annorum circuitu cum Lunarium Neomeniarum ἀποκατάστασιν fieri; tùm Solem cum Luna paria facere, persvasum esse oportuit. Alioqvi nullam Cycli hujus instituendi caussam habuissent. Qvare tam in Solaris anni qvàm Lunaris modo definiendo aberrasse necesse est ab utriusqve rationibus: & Lunarem qvidem dierum 354, horarum 8 præcisè constituisse; Solarem vero 365. hor. 5. minus $\frac{43}{84}$ sive $\frac{4}{7}$, nempe dierum 365, hor. 5, 34′ $\frac{2}{7}$ vel. 365. 34 17′ $\frac{1}{7}$ Qvod fortasse verum est. Nam qvod ad Solem spectat, cùm minus qvàm 6 horas appendices ad 365 dies addendum esse scirent, si Lunarem annum præcise dierum 354, hor. 8 facerent, eam Soli qvantitatem tribuere potuerunt, qvæ anno septenario, id est 84, Lunæ rationes adæqvaret. Ex qvo illud etiam apparet, cujus caussa disputationem hanc ingressi sumus; qvemadmodum Judaicus Cyclus Neomenias cœlestes, triduo vel qvatriduo; æqvinoctia biduo paulatim antevertat. Etsi non plus bidui antecessione fieri credidit Epiphanius; hoc est annis LXXXIV Lunaribus totidem à Judæis assignatos dies, qvot in annis Julianis insunt; nempe 40681: ut tum justa Neomeniarum ἀποκατάστασις esse potuerit. Nam ex illius hoc verbis potest colligi; qvibus Æqvinoctium ac Plenilunium die martii XXII contigisse docuit feria I, cum in vitioso Judæorum Cyclo id acciderit die XX. Nam XIV Lunam ait incurrisse in feriam V, qvæ conveniebat Martii XIX. Biduum igitur ad Judaicum annum tam Solarem, qvàm Lunarem defuit Epiphanii sententia: qvod ut ostenderet, totam illam de Judaico Cyclo dissertationem aggressus est. indidemqve id qvod modò dictum est conficitur; Iudæos utriusqve anni ἀποκατάστασιν diebus 40679 perfici credidisse. Epiphanium verò biduum solum amborum siderum pariandis rationibus deesse velle.

De Anno ac die Dominica Passionis.

Πρόληψις bidui vel tridui in Cyclo Judaico.

Hæc est prior huius Cycli Iudaici descriptio, qvæ Epiphanii verbis innititur, dùm ait Iudaici anni qvantitatem dierum esse 354, hor. 8. præcisè. Ita

Accommodatur ad Epiphanii verba.

De anno ac die Dominicæ Paschalis.

enim in annis XIV horæ confiunt 112, sine dies 4, hor. 16, Ex qvo summa dierum toto Cyclo consurgit 5108, hor. 4. Addit deinde V esse menses embolimos. Tùm horas detrahi duas de Solis cursu. Qvæ subobscura sunt; sed utcunqve sic explicari possunt. Caussam affert, cur ex annis XIV Cyclum conflaverint: qvòd nimirùm Lunam hoc in minore Cyclo nondum cum Sole conciliare voluerint: sed dies superfluos qvinqve cum horis 8 reservarint. Ita enim fit, ut si ex anno Juliano decimoqvarto dies auferas V hor. 8, supersint 360, minus horis duabus. Nam si ex diebus 5108, hor. 4. Julianos XIII eximas, sive dies 4748, hor. 6, restabunt dies 359 horæ 22. Unde corrigenda Epiphanii verba, & ita dirigenda sunt: διὰ τὸ ἀφαιρεῖσθαι ἀπὸ τῶ ἡλιακῶ δρόμω τῶν τξέ ἡμερῶν πέντε ἡμέρας, καὶ μίαν ὥραν· προσιθεμένων γὰρ τ ὡρῶν, λοιπὸν γίνονται τξ ἡμέραι πδ καὶ ὥραν μίαν. At in fine Numeri ita leg. οἵτινες ὤφελον εἶναι κζ τ ἀπρίξειαν τειάκοντα μῆνες, καὶ εἴκοσι ὀκτὼ ἡμέραι. Vult enim Judæos in annos 84 menses intercalasse 31, cùm 30 duntaxat cum 28 diebus computari debeant; hoc est Syzygiæ 1039, & dies 28. Ita biduum abest Judaicus Cyclus à Solaribus annis 84; qvem & Cyclum Lunarem ἀπρίξη putat Epiphanius.

Altera Cycli ratio

Seqvitur interpretandi Cycli ratio altera: ut & Tessaradecaëteris dies habeat 5108, hor. 12, & Ogdoecontaetessaraeteris dies præcisè 40681; qvibus vertentibus Luna Judaica cum Sole redeat in concordiam: sed à mediis Lunæ motibus biduo civiliter aberret. Qvod tam in minore, qvam majore Cyclo τεχνικῶς, aut civiliter fieri hoc modo potest. Tessaradecaeteris habet, ut dictum est, dies 5108, hor. 12. Anni Lunares simplices dies 354, hor. 8. 34′ $\frac{2}{7}$ Syzygia verò 29. 12. 41′ $\frac{107}{273}$ Jam in Tessaradecaeteride Syzygiæ sunt totidem, qvot in priori methodo: nisi una forsitan plenis accrescere debeat, anticipatis ex seqvente Cyclo XII horis, qvæ ad XII superfluas prioris additæ diem faciant; ut sit prior Cyclus dierum 5109. Tunc enim plenæ Syzygiæ 92, cavæ 81 numerandæ sunt. Secundus Cyclus dies habebit 5108. Tertius duodecim horis anticipatis de qvarto Cyclo, 5109. Qvartus 5108. Qvintus 5109. Sextus 5108. additoqve tricenario mense ex Epactis Solaribus singularum Tessaradecaeteridum, colliguntur dies 40681, menses pleni 550, cavi 489, & in totum 1039. Porrò τεχνικῶς dies 5108, hor. 12. ex 5113. hor. 12, qvi est Julianorum qvatuordecim modus, detracti, Epactas relinqvunt præcisè dies V, qvi in ultimum Cyclum differuntur.

Præter civilem hanc singularum Tessaradecaeteridum dispositionem, in qva pleni menses cavos superant 61, alia, ut in priore methodo, admistrari potuit, eleganti cavorum plenorumqve mensium atqve æqvabili successione. Nam dies 30681 Syzygias complent alternis plenas, & cavas 1040, & unum prærerea diem. Ita plenæ sunt 521, cavæ 519. In tota verò Periodo embolimi menses pleni sunt 31. Sed cum 1040 Syzygiæ Lunares postulent dies 30682, horas 6. 51′, deerunt ad ultimam complendam dies 1, hor. 7. Ideò perperam illi justam Syzygiam conflabant, cùm non amplius, qvam 28 dies horæ 6 supereſſent. Si enim ex 29. 52. 44′, qvæ est media Syzygia deducas 1. 6. 51, supererunt 28, 5. 53′: hoc est εἴκοσι ὀκτὼ ἡμέραι, καὶ ὥραι τξεῖς: ut apud Epiphanium emendandum fuerit. Sic biduo ferè civiles Neomenia τὰς ἀπρίξεις anticipabunt. Et qvoniam Keplerus conjicit Judæos, ut

annum Tropicum cum Juliano conciliarent, unum diem post Cyclos majores duos, sive annos 168 exemisse, atqve horas in unaqvaqve Tessaradecaeteride duas; hoc si verum est, Tessaradecaeteris Juliana dies habebit 5113, hor. 10. A qvibus qvinqve diebus ablatis, qvi in Cyclum postremum reservantur, superstunt 5108. 10. De qvibus detracta qvantitate tredecim annorum Julianorum, decimus qvartus dies auferet 360$\frac{1}{5}$. Ut apud Epiphanium legi oporteat: λοιπὸν γίνονται τξ ἡμέραι, καὶ τρεῖς ὥραι παρὰ ὥραν μίαν. Dies autem in Cyclo majori consient 30680, 12. qvi à Lunari motu absunt diebus fere duobus, hoc est 1. hor. 18. Qvocirca Judæos Epiphanius scribit medias Neomenias anticipantes biduo, ultimam tricenariam imputasse, cum dies duntaxat forent 28, hor. 6. Atqve hæc posterior Cycli conformatio aliter intellectis Epiphanii verbis approbari videtur, Nimirùm cùm scribit; tertio qvoqve anno diem accrescere ex horis 8, qvæ singulis annis accedunt. Nam hæc ita possunt accipi, ut anno XIII, horæ 12, totidemqve anno XIV additæ, biennio diem colligant; qvod in hunc annorum orbem Lunares Neomeniæ cogantur. Ita Cyclus integer dies præcisè qvinqve superfluos sibi vendicat: non ut in priore methodo 4, hor. 16. Reliqva è superioribus facillima sunt.

De anno ac die Dominicæ Passionis.

Accommodatur ad Epiphanii verba.

Negare profectò nemo potest, qvin utravis illa ratio cum Epiphanii verbis congruat. Cæterùm Judæos vel hac, vel simili annorum dispositione sub Christi, adeoqve sub Nicæni Concilii tempora usos esse, qvæ à Solis motibus aberraret, multa sunt, qvæ persvadent. Sed illud imprimis, qvod postea demonstrabimus; Pascha in postremo mense, id est ante Æqvinoctium à Iudæis sæpius peractum. Necesse est itaqve labem aliqvam ad Solarem illorum annum accidisse; propter qvam à priore epocha luxatus in anteriora recesserit: cujusmodi vitium aliâs tridui; bidui aliâs extitit, in aureis Numeris XIX, & VIII Alexandrinis; qvos Judæi simplices habuerunt. In his enim decimaqvarta Lunaris, & qvidem Paschalis Judaica in XVIII. ac XIX Martii convenit, biduo, uti dixi, triduóve ante vernum Æqvinoctium. Qvæ qvidem labes in hoc Epiphanii Cyclo paulatim existit. Siqvidem in priori methodo, si Neomenia primi mensis Ogdoecontaetessaraeteridos in Æqvinoctium incidat, utputa 22 Martii, post 84 annos, ad 20 perveniet, atqve ita deinceps τῇ μετάβασιν εἰς τὰ προηγούμενα; nisi castigatione, & dierum adjectione coerceatur: qvod identidem fecisse temporum apud Judæos moderatores verisimile est, ac Neomenias aliqvando tardiùs indixisse. At in posteriore methodo post 84 annos Neomeniæ Judaicæ ad eosdem Iulianos dies redeunt; sed cœlestes Neomenias uno die, horis 7. anticipant. Qvare prima illa ratio ad Epiphanii mentem plusculum videtur accedere, cùm ab Æqvinoctio præsertim recessisse Iudaicas Neomenias existimari velit. Sed ut ipsis propemodum sensibus res tota subjiciatur, Cycli Iudaici majoris; sive Tessaracædecaeteridum VI typum hic adtexam ea civili forma, ac dispositione, qvæ ex Epiphanii disputatione probabiliter institui potest: ex qva manifestum erit, qvemadmodum Neomeniæ biduo ab epocha Solari paulatim in anteriora discedant. Sumatur igitur, ut in prima methodo dictum est, Cycli majoris qvantitas dierum 30679. Cujus initium ducatur ab anno Per. Iul. 4663, Cyclo Lunæ 8, Solis 15, Lite-

Prima ratio alteri antepononenda videtur.

De Anno ac die Dominicæ Passionis.

ra C, anno ante Christi Natalem 51. Ita cum Christi Passio ex Epiphanii sententia cadat in annum Julianum 76, æræ Christianæ communis 31, erit is annus Cycli majoris 82, Tessaradecaeteridis verò sextæ annus 13, Cyclo Nicæno 13, Solis 12, Lit. G.

His animadversis, constituatur Neomenia Nisan Cyclo Nicæno 8 in anno primo Tessaracædecaet. primæ Aprilis VI. Etenim anno Periodi Julianæ 4663, Cyclo 8, Novilunium medium ex Mülleri Tabulis accidit Apr. VI, circa mediam noctem, hoc est Apr. 6. 0. 58′. Reliqvæ Neomeniæ necessario contextu sese toto in Cyclo consequentur: ut ex hoc Diagrammate liqvet. In qvo ordines sunt 8. Primus annorum numerum continet. Secundus Cyclum Solis. Tertius Lunæ Cyclum, utrumqve Nicænum. Qvartus dierum numerum, qvi singulis annis competunt. Qvintus Neomeniam Nisan in mense Juliano. Sextus Literam Dominic. Septimus characterem Neomeniæ. Octavus dies Tessaradecaeteridis collectos. Adjecimus & anni qvalitatem; hoc est ὑπερημέρους & ἐμβολιμαίους annos adnotavimus.

TABULA NEOMENIARUM NISAN IN ANNIS TESSARADECAETERIDON ET OGDOECONTATESSARAETERIDOS JUDAICARUM INIENS ab A. Per. Jul. 4663.

TESSARACÆDECAETERIS I.

	Anni Periodi	Cycli Solis	Nicæni Lunæ	Dies annorum.	Neomenia Nisan	Neom. feria		Qvalitas anni	Dies collecti	
	1	XV	VIII	354	VI. Ap.	C	3		354	
	2	XVI	IX	354	XXVI. Mar.	B	7		708	
B	3	XVII	X	ὑπ. 385	XIV. M.	A G	4	Emb. ple-	1093	
	4	XVIII	XI	354	III. Ap.	F	4	nus	1447	
	5	XIX	XII	354	XXIII. M.	E	1		1801	
	6	XX	XIII	ὑπ. 384	XII. M.	D	5	Emb.	2185	*Hic est annus primus Julianus.*
B	7	XXI	XIV	354	XXX. M.	C B	4	cavus	2539	
	8	XXII	XV	384	XIX. M.	A	1	Emb.P.	2923	
	9	XXIII	XVI	ὑπ. 355	VII. Ap.	G	7		3278	
	10	XXIV	XVII	354	XXVIII. M.	F	5		3632	
B	11	XXV	XVIII	383	XVI. M.	E D	2	Emb.C.	4015	
	12	XXVI	XIX	ὑπ. 355	III. Ap.	C	7		4370	
	13	XXVII	I	354	XXIV. M.	B	5		4724	
	14	XXVIII	II	384	XIII. M.	A	2	Emb.P.	5108	

De Anno at die Dominicæ Passionis.

TESSARADECAETERIS II.

	Anni Periodi	Cycli Nicæni Solis	Lunæ	Dies annorum.	Neomenia Nisan	Neom. feria		Qvalitas anni	Dies collecti
B	15	I	III	☌. 355	XXXI.Mar.	G F	1		355
	16	II	IV	354	XXI. M.	E	6		709
	17	III	V	383	X.M.	D	3	Emb.	1092
	18	IV	VI	☌.355	XXVIII. M.	C	1	cavus	1447
B	19	V	VII	384	XVII.M.	B A	6	Emb.P.	1831
	20	VI	VIII	354	V.Ap.	G	5		2185
	21	VII	IX	☌.355	XXV.M.	F	2		2540
	22	VIII	X	383	XV. M.	E	7	Emb. C.	2923
B	23	IX	XI	354	I. Ap.	D C	5		3277
	24	X	XII	☌.355	XXI. M.	B	2		3632
	25	XI	XIII	384	XI.M.	A	7	Emb.P.	4016
	26	XII	XIV	354	XXX. M.	G	6		4370
B	27	XIII	XV	☌.355	XVIII. M.	F E	3		4725
	28	XIV	XVI	383	VIII. M.	D	1	Emb.C.	5108

TESSARADECAET. V.

Colliguntur dies in IV Cyclis 10216.

	29	XV	XVII	354	XXVI.M.	C	6		354
	30	XVI	XVIII	☌. 385	XV. M.	B	6	Emb.P.	739
B	31	XVII	XIX	354	III. Ap.	A G	3		1093
	32	XVIII	I	354	XXIII. M.	F	7		1447
	33	XIX	II	☌.384	XII. M.	E	4	Emb.C.	1831
	34	XX	III	354	XXXI. M.	D	3		2185
B	35	XXI	IV	354	XIX. M.	C B	7		2539
	36	XXII	V	☌. 385	VIII. M.	A	4	Emb.P.	2924
	37	XXIII	VI	354	XXVIII. M.	G	4		3278
	38	XXIV	VII	383	XVII.M.	F	1	Emb.C.	3661
B	39	XXV	VIII	☌. 355	III. Ap.	E D	6		4016
	40	XXVI	IX	354	XXIV. M.	C	4		4370
	41	XXVII	X	384	XIII. M.	B	1	Emb.P.	4754
	42	XXVIII	XI	☌. 355	I. Ap.	A	7		5109

TESSARADECAET. VI.

Colliguntur dies in V Cyclis 15325.

B	43	I	XII	354	XXI. M.	G F	5		354
	44	II	XIII	383	X.M.	E	2	Emb.C.	737
	45	III	XIV	☌.355	XXVIII. M.	D	7		1092
	46	IV	XV	384	XVIII.M.	C	5	Emb.P.	1476
B	47	V	XVI	354	V.Ap.	B A	4		1830
	48	VI	XVII	☌.355	XXV. M.	G	1	Emb.C.	2185
	49	VII	XVIII	383	XV.M.	F	6		2568
	50	VIII	XIX	354	II. Ap.	E	4		2922

De Anno ecclesiæ Dominicæ a Passionis.

	Anni Periodi	Cycli Solis	Nicæni Lunæ	Dies annorum.	Neomenia Nisan	Neom. feria	Qvalitas anni	Dies collecti
B	51	IX	I	ὑσ. 355	XXI. M.	D C 1		3277
	52	X	II	384	XI: M.	B 6	Emb.P.	3661
	53	XI	III	354	XXX. M.	A 5		4015
	54	XII	IV	ὑσ. 355	XIX. M.	G 2		4370
B	55	XIII	V	383	VIII. M.	F E 7	Emb. C.	4753
	56	XIV	VI	354	XXVI. M.	D 5		5107

A. I. Æræ Dionysii.

Colliguntur dies in IV Cyclis 20432.

TESSARADECAET. V.

	57	XV	VII	ὑσ. 385	XV. M.	C 2	Emb.P.	385
	58	XVI	VIII	354	IV. Ap.	B 2		739
B	59	XVII	IX	354	XXIII. M.	A G 6		1093
	60	XVIII	X	ὑσ. 384	XII. M.	F 3	Emb.C.	1477
	61	XIX	XI	354	XXXI. Mar.	E 2		1831
	62	XX	XII	354	XX. M.	D 6		2185
B	63	XXI	XIII	ὑσ. 385	VIII. M.	C B 3	Emb.P.	2570
	64	XXII	XIV	354	XXVIII. M.	A 3		2924
	65	XXIII	XV	383	XVII. M.	G 7	Emb.C.	3307
	66	XXIV	XVI	ὑσ. 355	IV. Ap.	F 5		3662
B	67	XXV	XVII	354	XXIV. M.	E D 3		4016
	68	XXVI	XVIII	384	XIII. M.	C 7	Emb.P.	4400
	69	XXVII	XIX	ὑσ. 355	I. Ap.	B 6		4755
	70	XXVIII	I	354	XXII. Mar.	A 4		5109

Colliguntur dies in V Cyclis 25541.

TESSARADECAET. VI.

B	71	I	II	383	X. M.	G F 1	Emb.C.	383
	72	II	III	ὑσ. 355	XXVIII. M.	E 6		738
	73	III	IV	384	XVIII. M.	D 4	Emb.P.	1122
	74	IV	V	354	VI. Ap.	C 3		1476
B	75	V	VI	ὑσ. 355	XXV. M.	B A 7		1831
	76	VI	VII	383	XV. M.	G 5	Emb.C.	2214
	77	VII	VIII	354	II. Ap.	F 3		2568
	78	VIII	IX	ὑσ. 355	XXII. M.	E 7		2923
B	79	IX	X	384	XI. M.	D C 5	Emb.P.	a3307
	80	X	XI	354	XXX. M.	B 4		b3661
	81	XI	XII	ὑσ. 355	XIX. M.	A 1		4016
	82	XII	XIII	383	IX. M.	G 6	Emb.C.	c4399
B	83	XIII	XIV	354	XXVI. M.	F E 4		4753
	84	XIV	XV	ὑσ. 355	XV. M.	D 1		5108

Colliguntur dies in VI Cyclis 30649.

a *Annus Baptismi ex Epiphanio in VIII Novemb.*
b *Hic est annus baptismi secundum Latinos VI Ian.*
c *Hic est ann. Passionis ex Epiphan.*

In hoc Cyclo Embolimi sunt XXX. At Cyclus desinit in IV Martii: ita ut Ogdoecontat. II incipiat à V Martii. Ascendit igitur Neomenia 32 diebus ab Epocha Juliana primi Cycli, qvæ est VI Aprilis. Qvare debet intercalari mensis

menſis tricenarius, qvo Neomenia ſummovebitur in IV Apr. & biduo à priſca Epocha recedet. Qvod erat demonſtrandum. Sed Epiphanius ait menſem illum Embol. triceſimum primum conjici in annum 85. Itaqve annus primus Cycli ſecundi inibit X Martii. Ubi & Judæi Cyclum figebant, qvia citimus illorum terminus triduo Nicænum antecedit. *De anno ac die Dominicæ Paſſionis.*

DECLARATUR JUDAICUS ILLE CYCLUS, EJUSQVE OPPORTUNITAS APERITUR.

FUIT hæc, vel eſſe potuit, civilis utriusqve Cycli diſpoſitio: in qva ad amuſſim obſervata vides omnia, qvæ paulo antè diſputata ſunt. Nam & dierum in unaqvaqve Teſſaradecaeteride ille numerus eſt, qvem conſtituimus, 5108. vel 5109, ſemel verò 5107; civili id ratione poſtulante. Tum *περιττοὶ ἡμέραι* tertio qvoqve anno: Embolimi verò menſes *ἐναλλὰξ* pleni, caviqve, & in ſingulis Cyclis V: in Teſſaradecaeteribus, embolimi XXX. Imò verò XXXI. Nam totidem imputari debent; ut ſint dies in Ogdoecontateſſaraet. 30679. At Epiphanius ultimum embolimorum ad initium Cycli ſeqventis, ſive annum 85 rejicit. Unde prior Cyclus diebus conſtat 30649; ſecundus 30709. habebitqve embolimos 32; alioqvi nimium ab epocha Neomeniæ recederent. Qvarum qvidem Neomeniarum *προεμπλωσιν*, & *μεταβασιν εἰς τὰ προηγούμενα* in eodem Diagrammate potes intueri. Nam poſt qvamlibet Teſſaradecaeteridem, V dieb. & horis 8 Neomenia Niſan primam epocham antevertit. Ut ſi primo anno Cycli Neomenia Niſan Apr. VI contigerit hora merid. exactis XIV annis. ad Kal. Apr. regredietur; & in horam IV poſt mediam noctem incidet in A.D. Kal. Apr. atqve ita deinceps Neomenia Judaica ab epocha primi menſis, & Solari longiùs abſcedet; donec volvente majore Cyclo, cum jam XXXII diebus retroacta fuerit, intercalatione pleni menſis ad priſtinam epocham revocata biduo duntaxat anticipabit.

Epocha Neomeniæ Niſan in Cyclo Nicæno VIII eſt Aprilis VI; Cyclo verò XIII eſt Martii XII: eo qvòd Chriſti ſæculo, Cyclo XIII Neomenia in illum diem incurrebat: à qvo ſub Nicæni Concilii tempus ad XI tranſiit. Sed in Judaico Cyclo prima Teſſaradecaet. Neomeniam exhibet in XII: Secunda in XI, & ità deinceps uſqve ad IX: & propter incidentem Biſextilem diem ad VIII etiam recurrit. Anno qvidem Juliano LXXVI Niſan Martii IX feria VI conveniebat; qvod ad Epiphanii ſententiam, totamqve illam de Paſſionis anno ac die qvæſtionem explicandam opportuniſſimè cecidit. Qvin & alterum Laterculi, ac Judaici illius Cycli fructum atqve uſum paucis aperiam. Scito igitur probabilem ex eo cauſſam elici, cur Iudæorum Niſan ab epocha veteri, hoc eſt Æqvinoctio, itidemqve Latinorum primus menſis aberraverit. Qvod enim XIV Niſan in Æqvinoctii diem ipſum olim incederit; docent vetuſtiſſimi Iudæorum Magiſtri: imprimis Agathobuli duo. & Ariſtobulus horum diſcipulus, qvi unus è LXX ſenioribus fuit, apud Anatolium in fragmento, qvod Euſeb. citat L. VII Hiſt, C. XXVII. Aſſerunt enim *τὰ διαβατήρια θύειν δεῖν μετ' ἰσημερίαν ἐαρινὴν μεσοῦντος τοῦ πρώτου μηνός*. Idem & Muſæus vetus Judæorum ſcriptor docuit. Sed & Philo Lib. de Vita Moſis: *τὴν ἀρχὴν τοῦ ἐαρινῆς ἰσημερίας πρῶτον ἀναγράφει μῆνα Μωϋσῆς*. Adſtipulatur & Ioſe- *Cur Judæi ante Æqvinoctium Paſcha celebrarint.*

De Anno ac die Dominicæ Passionis.

phus L. III. Orig. C. X. τῷ δὲ μηνὶ τῷ Ξανθικῷ, ὃς Νισὰν ὑπὸ ἡμῶν καλεῖται, ἢ τὸ ἔτος ἐστὶν ἀρχὴ, τεσσαρεσκαιδεκάτη καὶ σελήνην ἐν Κριῷ ὁ ἥλιος καθεσῶτος. Igitur Iudæorum XIV. Nisan in Æqvinoctium incurrebat priscis illis temporibus, & ex Mosis Instituto. At postea præscriptos limites transgrediens Æqvinoctium diebus aliqvot antecessit. Testantur hoc vetustissima Christianorum monimenta; qvæ Iudæorum Pascha æqvinoctium prævertere, & in XII. mense celebrari nonnunqvam admonent. Canone VI. Apost. L. I. Εἴτις Ἐπίσκοπος, ἢ Πρεσβύτερος ἢ Διάκονος τὴν ἁγίαν τοῦ Πάσχα ἡμέραν πρὸ τοῦ ἐαρινῆς ἰσημερίας μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελέσῃ, καθαιρείσθω. Qvem ad locum nugatur Balsamon: cum negat ἐαρινὴν ἰσημερίαν certo die committi, ἀλλ' ὅτε τύχῃ ex Solis Lunæq; revolutionibus, qvod est puerile. Ad hæc Constantinus in Epistola, qvam ad Ecclesias post Nicænum Concilium scripsit, apud Euseb. L. III. de Vita Const. Iudæos eodem anno duplex Pascha celebrare. Qvod videlicet Cyclo XIX & VIII Nicænis ante Æqvinoctium Pascha illorum incideret. Qvod & alii pleriq; tam Occidentales, qvam Orientales imitati citimam neomeniam Martii V fixerunt, XIV verò Martii XVIII, ut postea dicetur. Eqvidem Iudæis non arbitror certo consilio Æqvinoctii diem, qvem ex Astronomicis tabulis investigare possent, tam insigniter antevertisse, sed imprudentibus ex corrupti alicujus Cycli methodo paulatim vitium istud oblatum. Cujusmodi methodus in superiore Laterculo satis apparet. Nam exactis 84. annis Neomenia Nisan, qvæ ab Aprilis VI. cœperat; in Martii V. reperitur. Qvamobrem accidere illud potuit, ut cum post annos aliqvot Neomenia Nisan ad V. Martii redacta foret deprehensa, Cycli labe, animum ad emendationem adjecerint, & alio Cycli genere constituto, hujus initium in eodem illo anno fixerint, qvi cum Ogdoecontatessaraeteridis seqventis primus, ac proinde embolimæus esse deberet; hunc ipsum, utpote Cycli recentis initium, communem fecerint. Ita contigit, ut deinceps citima Neomenia in Martii V, XIV Luna Martii XVIII constiterit.

EPIPHANIUS AB INEPTA SCALIGERI REPREHENSIONE VINDICATUR.

POstremò de hoc Judæorum Cyclo disputans Scaliger Lib. II. de Emend. P. 146. *Epiphanium nostrum, ut & omnes veteres Scriptores hac in parte* (hæc enim illius verba sunt) *negligentiæ culpa liberare se negat posse. Sed non melior*, inqvit, *Tessaracædecaeteris, qvam non solùm ut probam & legitimam adducit idem Epiphanius: sed Judæos non aliam rationem in anno Lunari seqvi vult, qvam illius methodum.* Tum Epiphanii verbis allatis, primùm illud reprehendit, qvod dixerat; in tres annos diem unum ex horis 8. residuis imputari. *At falsum erit*, inqvit, *unam tantum Diem post triennium accrescere, cum relinqvantur post triennium dies duo, horæ 18, qvantarum 24. est totum, aut 9. qvantarum 12.* Deinde qvod annis XIV Cyclum definierat, hoc modo redarguit. Negat enim præcisam ullam rationem fieri posse. *Nam Juliani anni dies colligunt 5113. horas 12. Anni Lunares totidem simplices, 4956. Differentia dies 157, 12. De qvibus intercalantur pleni menses V. Remanent dies 7. 12. Jam 8. horæ qvaterdecies constituunt dies 4. 16. Qvæ summa de diebus 7. 12. detracta relinqvit differentiam veræ Tessaradecaet. & falsæ dies 2. 12.* Hæc Scaliger. In qva qvidem Epiphanii reprehensione summam præfert obtrectandi libidinem cum pari vel insscitia, vel ἀπροσεξίᾳ conjunctam. Nam & immerito Epiphanium accusat; qvi qvam à Iudæis noverat observari temporum rationem, eam

commentariis ſuis expoſuit. In qvo nihil ipſe peccat. Neqve vero Cyclum hunc, ut probum, ac legitimum, obtruſit, qvod calumniatur Scaliger. Imo è contrario vitioſum fuiſſe non obſcurè ſignificat, cùm biduo à cœleſtibus neomeniis aberraſſe docet, ut abundè declaratum eſt. *De Anno ac die Dominica Paſſionis.*

Jam illud inſcitiæ, & qvidem minimè vulgaris, qvòd Epiphanium ne intellexit qvidem. Qvæ eſt enim iſta reprehenſio: non poſſe ex horis octo, qvæ ſupra 354 dies ſingulis annis accenſentur, in tres annos diem confici, cùm relinqvantur poſt triennium dies 2. h. 18? An octo ter multiplicata 24 non efficiunt? Atqvi hoc ſolum voluit Epiphanius: tribus annis Lunaribus diem competere. Sed mira hæc hallucinatio Scaligeri; qvod triennium Lunare cum Juliano comparari credidit. Nam Trieteris Juliana dies habet 1095, 18. Lunares anni tres ſimplices, 1062, additis ter octo horis, & intercalari pleno menſe, fiunt 1093, qvi de Juliano triennio detracti, relinqvunt dies 2. 18. Sed hoc ad Epiphanii mentem, & inſtitutum nihil pertinet: Non enim duas inter ſe Trieterides comparat; ſed de Lunari duntaxat triennio loqvitur. Cætera qvæ de Solis ὑπεροχῇ qvinqve ferè dierum objicit, qvæ præciſam rationem & ἀποκατάσασιν Neomeniarum prohibeant, facile ex iis, qvæ antea diſſeruimus, poſſunt refelli. Non enim Cyclum duntaxat annorum 14 uſurpaſſe Judæos cenſet Epiphanius; aut in eo præciſam utriusqve ſideris conciliationem fieri: Sed id 84 demum annis evolutis obtineri ex Judæorum opinione docuit. At in Teſſaradecaeteride, Lunarium duntaxat Syzygiarum ἀποκατάσασιν repræſentari, reſervatis diebus V, qvæ ſunt Epactæ Lunares, in annum 84 exeuntem, vel ineuntem 85. Qvæ omnia perpendere ejus intererat, qvi aut alterius errorem arguere vellet, aut exiſtimationi ſuæ conſulere.

EXPLICATUR E SUPERIORIBUS EPIPHANII DOCTRINA.

HACTENUS Judæorum reconditus ille Cyclus ex Epiphanii ſententia declaratus eſt, ſed nondum opera omni defuncti ſumus. Plurimum enim iis in verbis, qvi Cycli enarrationem antecedunt, obſcuritatis, ac moleſtiæ ſupereſt, qvæ diligentiam à nobis, patientiam à lectore mereantur. Sed ea qvoqve ejusdem doctiſſimi Mathematici beneficio illuſtrata, explicataqve ſunt: Cujus qvidem de hoc loco conjecturam nonnulla noſtra acceſſione locupletatam paucis aperiam.

Æqvinoctium vernum medium Iulii Cæſaris ævo in 25 Martii conveniebat: qvo die Chriſtum reſurrexiſſe, Concilium Cæſarienſe ſub Victore Pontifice celebratum a. Chriſti 198 decreverat; Cujus fragmentum apud Bedam Lib. de Æqvin. verno; ſic ſe habet: *Paſſus namqve Dominus ab XI Kal. Apr. qva nocte à Judæis traditus eſt, & à VII* (ſed VIII reſcribendum) *Kal. reſurrexit. Qvomodo ergo tres dies excluduntur?* Igitur ex Concilii ſententia, Chriſtus paſſus eſt Martii 23, & 25 reſurrexit. Qvi dies cum Cæſaris tempore Æqvinoctii medii, ac politici ſedes fuiſſet; vulgò perſvaſum erat; Chriſtum in Æqvinoctio reſurrexiſſe. Neceſſariò hic annus eſſe debet Iulianus LXXVI, æræ Dionyſianæ XXXI, Cyclo Lunæ XIII, Solis XII, Litera Dom. G. Conſtat enim Chriſtum feria V ad veſperam cõmprehenſum; paſſum VI, & Dominica reſurrexiſſe. At annus ille, qvem dixi, ferias iſtas præfinitis à

De anno ac die Dominicæ Passionis.

Concilio diebus exhibet. Est igitur Julianus LXXVI, Tiberio V, & Sejano Coss. Cyclo Lunæ XIII. Cæterum cum Cyclus Nicænus XIII Novilunium Paschale constitueret Martii XI Plenilunium XXV, ex Concilii authoritate plerisqve persvasum fuit, Christum Plenilunio ipso resurrexisse. Atqvi Neomeniæ Christi tempore tardius contingebant: Puta Novilunium Cyclo XIII, accidebat Martii XII. Plenil. XXV. Nam Juliano ipso LXXVI, ut Paulus Forosempr. observat, commissum est in Meridiano Hierosolymitano Martii XI. 19 51′, 12″, hoc est Martii XII; Pleniluninm Martii XXVI 14, 13′, 14″, hoc est Martii XXVII. Sed politicè Martii XXVI, qvia Neomenia Martii XII. Verum προσηγήσεως Lunaris nulla tum mentio; qvare non dubitabant, qvin Christi tempore, eundem illum situm habuissent, qvi à Nicæno Concilio constitutus fuerat. Hoc igitur Epiphanium fefellit; qvod & Plenilunii, & Æqvinoctii die Christi resurrectionem accidisse crederet. Qva προλήψει jam imbutus, animum adjecit ad Æqvinoctii diem: qvod cum veteres omnes, qvi Diocletiani æram paulum antecesserant, & Anatolius imprimis in XXII Martii deprehendissent; tametsi Nicænum postea XXI diem præfixisset; nihilominus existimavit Christum Martii XXII resurrexisse; & qvidem plenilunio qvod ipsemet disertè significat, cum in XI. Kal. Apr. Plenilunium cum Æqvinoctio confert. Neqve vero mirum est de Æqvinoctii anticipatione nihil Epiphanio tum in mentem venisse; cum neqve aliqvot postea sæculis Computorum Ecclesiasticorum non ignobiles Scriptores qvicqvam ejusmodi suspicari potuerint. Ut imprimis Beda: cujus æstum ac solicitudinem cum aliis in locis, tum in Cap. XLIII Libri de natura rerum, intelligimus. Qvin & nostra etiam ætate Chronologi qvidam non animadversa Æqvinoctiorum προσηγήσει, cum Æqvinoctii verni die conditum universum censeant, Martii XXI definiunt. Simillimus igitur Epiphanii fuisse videtur error; ut cum Æqvinoctio ipso ac Plenilunio resurrexisse Dominum putaret; XXII id Martij contigisse scripserit. Et qvoniam judaicum Cyclum biduo cœlestes Neomenias nonnunqvam antevertere videbat, idqve ipso Passionis anno factum; vitium illud, ac popularis Neomeniæ retrocessionem cum illo ipso die Martii XXII contulit. Cum igitur Luna XV in Æqvinoctium, hoc est, ut falsò credidit, Martii XXII incurrerit; eóqve die Christus resurrexerit, passum oportet Martii XX Luna XIII. Nicæna; Legali autem cœna defunctum, ac comprehensum XIX Martii ad vesperam, exeunte Luna Nicæna XII, ineunte XIII. Atqvi cœna Paschalis Luna XIV ad vesperam legitimè fit: Christus verò legitimo utiqve tempore celebravit. Proinde XII Nicæna Iudæis in illo vitioso Cyclo XIV esse debuit; & seqventi; hoc est XX Martii, Luna XV: adeóqve Neomenia Iudaica Martii VI convenit, Nicæna verò VIII. Unde conseqvens est à cœlestibus; ac Nicænis Iudaicas Neomenias biduo deerrasse. Per idem tempus Iudæi certam ob caussam, de qvâ paulo post agetur, Pascha in seqventem à legitimo diem, hoc est in Sabbatum, sive XXI Martii transtulerunt, nec eodem qvo Christus die celebrarunt. Hic enim ἐν ᾗ ἔδει θύειν ἡμέρᾳ, hoc est XIV Luna Civili ac Politica celebravit, non utiqve cœlesti, atqve ex medio, & Astronomico siderum ratiocinio deprompta, de qva nihil à Legislatore præscriptum. At Judæi XV Luna seqvente XVI Pascha peregerunt. Neqve verò solus id Christus fecisse videtur, ut legitimum tempus, & à Deo constitutum,

inventis hominum anteferret; sed alii pleriqve patrii instituti tenaciores ac ritus: Unde θόρυβος, & perturbatio in celebritate ipsa Paschatis exorta. Non aliam Epiphanii, cum hæc scriberet, mentem esse debuisse, facile ipsius verba demonstrant. At enim multis modis hallucinatur Epiphanius. Primùm enim neomenias Nicænas fixas, ac perpetuas esse credit. Deinde Æqvinoctium, qvod ex Anatolio, & vetustioribus Ægyptiis in XXII Martii collocabat, eodem die Christi etiam tempore commissum arbitratur. Qvo ex errore factum est, ut qvæ in XXIII Martii, hoc est tertium ante Æqvinoctium diem, competerent, ea ad Martii XX transtulerit. Proinde Lunam illam vocat decimam qvintam in Nicæno Cyclo, qvæ erat Nicæna XII, Christi verò sæculo XI, Martii XXII; & characteres dierum, sive ferias conturbat. Qvippe Martii XX, qvo passum Salvatorem asserit, feria tùm erat tertia; at XXII, feria V. Sed hæc minùs tunc animadvertit Epiphanius, id unum cogitans, qvemadmodum bidui labem illam explicaret. Sanè Lunæ istæ Nicænæ, qvas ad annum Passionis Epiphanius accommodat, Cyclo XVI conveniunt, non XIII: hoc est anno Christi XXXIV. Feriæ verò Cyclo Nicæno Solari XV, hoc est anno Christi XXXIII. Qvos Cyclos, atqve annos invicem confusos alienum in annum intrusit. Qvod enim XXXI annum æræ Dionysianæ Passioni dicaverit, ex Coss. serie paulo ante declaratum est. Atqve ut Epiphanii mens, & hæc nostra disputatio magis perspicua sit, Cyclorum, feriarumqve perturbationem hoc in Diagrammate proponam.

De Anno ac die Dominicæ Passionis.

LATERCULUM LUNARUM AC FERIARUM TAM VERARVM, QVAM VITIOSARVM, AVT FALSARUM, ANNO DOMINICÆ PASSIONIS

Kal.	Martii dies	Luna Nicæna vera.	Luna Nicæna Epiphan.	Luna Judaica vera.	Luna Judaica reipsa vitiosa	Luna ex vitiosa Epiphanii mente	Feriæ veræ.	Feriæ Epiphaniæ falsæ.
16	XVII	7	10	6	9	12	7	3
15	XVIII	8	11	7	10	13	1	4
14	XIX	9	12	8	11	14	2	5
13	XX	10	13	9	12	15	3	6
12	XXI	11	14	10	13		4	7
11	XXII	12	15	11	14		5	1
10	XXIII	13		12	15		6	
9	XXIV	14		13	16		7	
8	XXV	15		14			1	
7	XXVI			15				

Habes in hac Tabula Lunarum ac feriarum dispositum; cujusmodi anno illo Juliano LXXVI tam revera fuit, qvàm & ex Nicæni Concilii instituto, & ex vitioso Judæorum Cyclo, & postremo ex Epiphanii sensu esse potuit.

De anno ac die Dominicæ Passionis.

COLLIGITUR E SUPERIORIBUS EPIPHANII DE VERO ANNO PASSIONIS AC DIE SENTENTIA.

SUpereſt ut ad eum uſum, finemqve, cujus gratia diſputata ſunt, ſuperiora omnia revocentur. Eſt autem is potiſſimùm, ut verum ex Epiphanii authoritate Paſſionis tempus aliqvando ſtatuatur. Si qvis igitur aberrantem ſanctiſſimi Patris opinionem in viam reducere velit, & his tenebris obductam veritatem in lucem extrahere, hoc è ſuperiore noſtra de Judaico Cyclo diſſertatione ita conſeqvetur. Qvoniam apud veteres Judæos XIV Niſan in Æqvinoctium cadebat; qvod Chriſti ſæculo XXV Martii πολιτικῶς qvadrabat, citima Neomenia Niſan convenit Martii XII; qvem in diem ſub initium Ogdoecontateſſaraeteridos incurrit. Verum ob Cycli pravitatem Neomenia ſenſim ad IX Martii pervenit; decima qvarta verò Luna ad Martii XXII: id qvod anno Cycli LXXXII contigiſſe Laterculus docet. Erat autem is annus ex hypotheſi Julianus LXXVI; idemqve Paſſionis annus. Qvocirca paſſus erit Chriſtus Martii XXIII, feria VI, Luna Iudaica XV, Nicænâ XIII, qvæ eadem media, ſeu cœleſtis erat XII. Celebravit porrò Chriſtus typicum Paſcha Martii XXII ad veſperam, exeunte XIV Judaica, & inennte XV, ἐν ᾗ ἔδει θύειν. Phariſæi, eorumqve ſectatores Paſcha peregerunt Martii XXIII, Luna XV exeunte, ineunte XVI. Non aliud ſcripturus erat Epiphanius, ſi aut Æqvinoctii πρόληψιν agnoviſſet, aut de Solari Cyclo, ac feriis vel tantillum cogitaſſet. Sed ille qvaliscunqve tandem eſt error, præclaro, ac ſingulari ejus doctrinæ fructu compenſatur, qvâ nos anni Iudaici perturbationem unus docuit. Qva re longo intervallo animadverſa, ſummis moleſtiis, & inextricabilibus difficultatum laqveis expediti ſumus: atqve hoc demùm didicimus; verùm Dominicæ paſſionis annum hactenus fruſtrà per Aſtronomicos abacos, & cœleſtes ſiderum motus indagatum fuiſſe: qvod tùm deniqve verum foret, ſi Iudæi Lunaris, & Solaris anni ratam ac conſtantem rationem tenuiſſent. Sed cum ab ea majorem in modum deflexerint, ut paulo poſt copioſè declarabitur, alia, ſi ſapimus, inſiſtenda via eſt, ut authoritate magis Scriptorum veterum, ac conſenſu, qvam accurata cœleſtium motuum deſcriptione nitamur.

Annus qvo plerique Veterum paſſum Dominum putant.

At verò fuit illa maximè communis antiqviorum opinio: Chriſtum Tiberii anno XVIII, Iuliano LXXVI paſſum eſſe; qvod Epiphanius amplexus eſt, cum annum illum deſignavit, qvo Tiberius VI, & Sejanus Coſſ. fuerunt, Cyclo Lunæ XIII, Solis XII: etſi Vinicium & Longinum perperam adſcribat, qvod par unum Coſſ. in duo diſtraxerit. Eſt autem is annus Olymp. CCII, ſecundus exiens, Per. Iulianæ 4744. Cujusmodi annorum nexum certiſſimum eſſe, rationum omnium momenta perſvadent. Qvod autem Tiberii XVII exeunte, Iuliano LXXVI, hoc eſt Cyclo XIII paſſus ſit,

demonſtratum eſt à plerisqve. Nos, qvoniam ita neceſſe eſt, ſumma probationum capita libabimus. *De Anno ac die Dominicæ Paſſionis.*

Omnium primò vetus illa traditio eſt, qvam in Cæſarienſi Concilio ſecutos eſſe Patres fragmentum illud indicat, qvod Beda deſcripſit: Ubi Chriſtus ea nocte traditus dicitur, qvæ ſeqvitur XI. Kal. Apr. Paſſus verò X Kal. Apr. atqve VIII. Kal. reſurrexiſſe. Igitur literam Dominic. fuiſſe G neceſſe eſt, Cyclo Solis XII; qvem annus Julianus LXXVI. exhibet, Sed qvod Dekerius noſter hanc Patrum opinionem *ſedis Apoſtolicæ declarationem, ac velut Eccleſiæ definitionem* appellat, nihilo id verius eſt, qvam qvod eadem in Synodo dictum eſt, Æqvinoctium XXV Martii committi, anno Chriſti CXCVIII; &, qvod longè abſurdius eſt, eodem illo die initio conditi Orbis hæſiſſe. Notum enim eſt rationes ipſas, qvæ in Conciliis afferuntur, neqve veras eſſe perpetuò, neqve inter fidei decreta cenſeri. Habet tamen authoritas illa communem de Paſſionis reſurrectionisqve die fidem vetuſtiſſimorum temporum: ad qvam & illa adjungenda teſtimonia ſunt, qvibus Paſſio Domini in A. D. X. Kal. Apr. hoc eſt XXIII. Martii: Reſurrectio verò in VIII. Kal. conjicitur; qvam Græcis tribuit Paulus Foroſempron. & Lactantius ſecutus eſt Lib. IV, Cap. X. Ubi aſſerit anno XV. Tiberii, Geminis duobus Coſſ. ante diem X. Kal. Apr. Chriſtum cruci affixum. Sed pro X. Kal. qvidam codices VII habent.

Paulus verò Foroſempr. ante diem decimam Kalendarum idem eſſe putat; qvod XI. Kal. & Pauli Juriſconſ. verbis utitur; qvi ait: *Ante diem X Kalendarum, & poſt diem X. Kalend. æqvè utroqve ſermone XI. dies ſignificari.* Verum mendoſa lectio Paulum Foroſempronienſem in errorem induxit. Nam L. CXXXII, §. 1. de Verb. Signif. Jurisconſultus ita pronunciat. *A. D, X. Kal. poſt diem X. Kal. neutro ſermone XI dies ſignificantur.* Certè A. D. X Kal. idem eſt qvod X Kal. qvemadmodum ante Kal. proximas idem eſt qvod Kal. proximis. L. 56. §. *Qvi ita ſtipulatur.* D. de Verb. Obl. Subauditur enim aliqvid; ut ſit integra locutio; *ante diem abſolutum.* Hinc eſt qvod Gallicanæ Eccleſiæ Reſurrectionis feſtum in XXV Martii defixerint, ut author eſt Beda: qvi & ipſe Lib. de Temp. rat. Cap. LXVII, decimo Kal. paſſum exiſtimat Chriſtum; etſi Cap. XLVII. id VIII. Kal. factum aſſeveret. Plura apud Dekerium videri poſſunt. Qvibus teſtimoniis efficitur, Juliano LXXVI paſſum eſſe Dominum, Martii XXIII. Atqve hæc inſuper Africani vetuſtiſſimi Theologi ſententia fuit; qvi paſſum voluit Chriſtum anno I. Olymp. CCII, ut refert Euſebius. Cui & Patres illi ſuffragati ſunt, qvi XVIII Tiberii anno contigiſſe narrant. Nam Tiberii annos Iudaico, vel Eccleſiaſtico more ab antecedente Niſan numerant. Atqvi anno Juliano LXXVI, deſinente decimo ſeptimo Tiberii, XVIII iniit. Qvin etiam Apollinaris Laodicenus apud Hieronymum Comment. ad Cap. IX. Dan. cùm poſt annum Paſſionis Dominicæ ſex Tiberii annos enumerat, omnino paſſum arbitratur exeunte XVII. Accedunt & certorum intervalla temporum, qvæ à Paſſione computantur. Ut cum Jacobus minor XXX annos Hieroſolymis præfuiſſe, & Neronis anno ſeptimo ſub Paſchalem celebritatem interfectus eſſe dicitur ab Hieronymo Lib. de Script. Eccleſ. qvod Iuliano CVI. congruit. Igitur anno LXXVI Juliano præeſſe cœpit. Item Paulus Apoſto- *Pauli Foroſempr. error.* *In Chro. Græco P. 63.*

De anno ac die Dominicæ Passionis.

lus apud eundem Hieronymum anno XXV post Passionem Domini, Neronis II vinctus Romam mittitur: ubi & Neronis anno XIV, post Passionem XXXVII, capite truncatus est, Capitone, & Ruffo Coss, Juliano CXII. Neronis initium contigit post mortem Claudii, Juliano XCIX, post III Eid. Octo. Ergo annus XIV cœpit ab Octobri anni Juliani CXII. Sed Hieronymus manifestè annos exorditur ab antecedenti Paschate. Adeoqve ex ejus ratiocinio Passioni Domini annus adstruitur LXXVI. Ita Petrus, eodem Hieronymo teste, anno II Claudii Romam advenit, ubi XXV annos Ecclesiæ præfuit, & XXXVII post Passionem anno, Neronis XIV cum Paulo necatus est. Deniqve Hierosolymitana clades accidit anno XL post Passionem, ut Veteres pleriqve testantur, Hieronymus, Eusebius L. III Hist. C. VIII, & Lib. VI de Demonst. C. XVI, Chrysostomus, ac reliqvi. Eversa sunt autem Hierosolyma anno secundo Vespasiani, Juliano anno CXV. proinde anno LXXVI Christi Passio congruit. Cætera ex Dekerii, & Kepleri Commentariis repetenda sunt.

At urgemur Phlegontis imprimis, & Thalli testimonio, qvi anno IV Olymp. CCII horribilem Solis Eclipsin accidisse memorant, hoc est Juliano LXXVIII: qvam illam ipsam esse, qvæ sub Domini necem contigit, antiqvi Patres interpretantur, Africanus, Hieronymus, Eusebius, & alii. Hoc argumento instant illi præcipuè qvi plura qvam tria Paschata Dominum exegisse contendunt, neqve satis pudentis esse hominis existimant, tantæ authoritatis præjudicio, ac tot scriptorum consensioni refragari: Sed illud imprimis volo mihi respondeant, eósne putent, à qvibus Phligontis testimonium didicerunt, Phlegontem ipsum legisse. Qvod ubi confessi fuerint; tum qvid caussæ sit explicent, cur iidem, qvi Solare deliqvium, qvod à Phlegonte commemoratur illud esse statuunt, qvod sub Christi passionem contigit, Passioni tamen ipsi non qvartum Olympiadis annum sed secundum, tertiúmve præfiniant. Africanus enim apud Hieronymum in capud IX Dan. & in Eusebii fragmentis, pag. 63 Christum passum asseruit anno secundo Olymp. CCII. Eusebius, & Hieronymus anno tertio. Qvid autem absurdius est, qvam Phlegontis adversus Gentiles authoritate, atqve Eclipsi illa solis utentem, qvam is qvarto anno contigisse dixerat, non eidem anno Passionem tribuere? Qvamobrem ne tanti stuporis, atqve insciticæ, imò prævaricationis graviſſimi illi Patres arguantur, eò demum necessariò redigimur, ut Phlegontis testimonium illud vitiosè ab Librariis, aut Hieronymo ipso dicamus in Chronicis expressum, Sanè in Græco Eusebii Chronico, pag. 118 ita scriptum est: τῷ δὲ ἔτει τῆς σβ΄ Ολυμπιάδος: ut appareat extritam fuisse numeralem notam, pro qva anagnostes Hieronymo δ΄, id est qvartum annum legerit, cum esset conjuncto δέ. At Keplerus in Eclogis Phlegontem suspicatur de alia Solis Eclipsi locutum, qvæ anno primo Olymp. CCII contigit, Nov. XXIV, anno Iuliano LXXIV, qvæqve in Asia, vel Syria totalis fuit, hora una, atqve altera ante meridiem. Qvod cum Africanus, & alii ad eam Olympiadem, qva passus est Dominus, convenire cernerent, idem illud deliqvium Solis esse sibi persvaserunt, qvod Christo patiente præter naturam evenerat. Postremò cùm obductio illa lucis naturalis non fuerit, neqve ex Mathematicis tabulis indagari potuerit,

non aliunde Phlegon, si ejus mentionem attigit, qvam ex aliorum testificatione illam comperit : in qvo facilè locus errori fuit, ut alter pro altero annus ab eo substitueretur. Aliud ex Dionysii Areopagitæ historia solet objici. Hic enim Epist. VII ad Polycarpum exponens qvæ ipso Passionis tempore cum Apollophane Heliopoli viderat, Plenilunium tunc fuisse significat. Nam post Eclipsin, καὶ τὴν ἐπισύνθησιν, εἰς τὸ τῷ ἡλίῳ διάμετρον ἀντιπατασῆναι Lunam asserit, hoc est in eum cœli locum perveniſſe, qvi è diametro Solem respiceret. Sed ex illis Dionysii verbis nihil de Plenilunio colligitur. Ut enim Lunam tunc ἀμφίκυρτον fuisse demus, cum ea post ἐπισύνθησιν pristinum ad locum regrederetur, per eam cœli plagam, qvæ Soli ex adverso erat opposita, transiisse solùm dicitur, non in ea constitisse. Plus enim dimidiato orbe percurrit. Qvocirca nihil est qvod Epiphanii, adeoqve communi antiqvorum Patrum sententiæ de vero Passionis anno negotium faceſſat. Nunc authoris verba singillatim expendemus ; si prius, qvod propemodum exciderat, Onufrii ex Gaurico sententiam de Christi Passione refellamus. Hic enim cum anno æræ Dionysianæ XXXIV illam accidisse confirmet, Martii XXVI, Luna XVIII, qvæ antecedente vespera jam inchoata fuerat, Judæos asserit Neomeniam non à coitu luminarium, sed à corniculata effigie cœpisse, hoc est tertio die post Novilunium : qvòd IX die Martii circa Solis occasum commissum est. Unde civilis eorum neomenia ἀπὸ τ Φάσεως iniit Martii XII. Igitur decima qvinta incurrit in XXVI Martii. Hæc Onufrius. Qvæ cum ex Judaica doctrina hausisse se profiteatur, multum tamen ab ea discrepant. Neqve enim neomenia cùm ἀπὸ τῆς Φάσεως constitueretur, triduo ab vero coitu unqvam abfuit, sed uno ad summam die post illum civilis neomenia denunciari solebat, ut ex R. Mose constat. de qvo vide Glossam cap. I Kidduſch. Atqvi anno illo XXXIV Cyclo Lunæ XVI, Solis XV Novilunium verum incidit in Martii IX, horis V cum triente fere à media nocte, octo circiter horis post mediam conjunctionem, qvæ veram antecessit, in Meridiano Hierosolymitano. Qvare falsum est tertio demum die, hoc est XII Martii, neomeniam esse defixam.

De Anno ac die Dominicæ Passionis Dionysii Areopagitæ dictum.

N. XXVI. Πάσχει δὲ ἐν τῇ τοῦ δεκατριῶν.] Nulla Sibyllæ folia, neqve Sphingis ænigmata cum eorum qvæ seqvuntur obscuritate conferri possunt : qvæ ne ille qvidem eruditissimus Mathematicus assecutus est ; qvi hunc Cyclum solertissimè declaravit. Imprimis enim Judæos ait ὑπερβάσει, hoc est translatione Pascha submovisse; Christum verò passum Luna XIV νυκτερινῇ μέσῃ. Optimè Keplerus Lunam hîc Nicænam intelligit. Passus est autem, ut credit Epiphanius, XIII Kal. Apr. id est Martii XX. Atqvi Luna tum Nicæna, eodem Epiphanio authore, fuit XIII, sub vesperam autem cœpit XIV, cùm in Cyclo Judaico vitioso esset XV, seqvente XVI. Sed καθ' ὑπέρβασιν ab iisdem XIV facta est, cum in eam Pascha trajecissent. Verum de hac posteriore accipi non potest : qvia νυκτερινὴν illam vocat. Judæis verò post μετάβασιν XIV desiit in XV ; ideòqve fuit ἡμερινὴ XV. Fieri potest, ut emendationem hic locus potius, qvam interpretationem reqvirat : legendumqve sit ; τεσσαρακαιδεκάτῃ ἡμερινῇ μέσῃ : hoc est Luna XIII, qvæ ab ortu Solis incipit, labente, imo μεσαζούσῃ sub meridiem videlicet diei, qvo civiliter

De anno ac die Dominicæ Passionis.

XIII Luna numeratur, Qvòd nisi ita est, nihil occurrit aptius, qvàm qvod Keplero placuit, decimam qvartam Nicænam, vocari XIII; qvod in eam noctem desinat, à qva XIV initium accepit: qvemadmodum dies Azymorum ab Evangelistis Paraſceve ipsa Paschatis, sive decima qvarta mensis appellatur κατὰ πρόληψιν. Sed tùm μέση vox, si meridiem significet, parùm aptè cohærebit. Non enim est νυκτερινὴ μέση, qvæ nonnisi post velperam cœpit. Sed neqve medios ad motus Astronomicos mea sententia respexit Epiphanius. Qvamobrem τὸ μέση abesse per me qvidem potest.

Πρόελαβον γὰρ, καὶ ἔφαγον.] Hic ille nodus est propemodum inextricabilis, qvem acutissimus ille Mathematicus non dissolvit. Sic enim interpretatur: Christus cum Iudæis qvibusdam Pascha obiit Luna Iudaica vitiosa XIV exeunte, Nicæna XII, hoc est XIV. Kal. Apr. pridie ejus diei, qvò passus est, Biduo igitur Nicænam Lunam anticipavit. Iccircò πρόελαβον, inqvit Epiphanius, καὶ ἔφαγον τὸ Πάσχα biduo ante legitimum tempus, qvod erat XIV Nicæna cadens in XII. Kal. Qvasi hæc verba, πρόελαβον, &c. non de Iudæis omnibus accipienda sint; sed de Christo, & Apostolis, ac si qvi sunt alii, qvi majorum ritus observaverint. Nam qvod ad Iudæos reliqvos attinet, Paschasuum in posterum diem, hoc est XIII Kal. qvo passus est Christus, καθ' ὑπέρβασιν trajecerunt. Unde non biduo, ut alii, sed uno tantum die Nicænam XIV anticipaverunt, qvia Iudaicâ vitiosa XV, Nicænâ XIII. celebrarunt. Qvare scripsit Epiphanius, ὑπερβεβηκότων αὐτῶν μίαν ἡμέραν: qvod & repetit Num. XXVII. Verùm qvòd seqvitur; Feria tertia Pascha comedisse, qvod feria V factum oportuit, in qvam XIV Luna (Iudaica, & vitiosa) convenerat, parum sibi constare censet Epiphanium; qvi qvidem feria tertia Christum Pascha peregisse velit, cum Luna in XIV præstiterit. Est enim contra Evangelii fidem, Christum feria III. Pascha celebrasse. Propterea ita corrigendum existimat: Christum id egisse feria V, qvod oportuerit. VII. Ego verò cùm nondum suspicarer Epiphanium alio die Christum velle, qvam feria V Pascha suum obiisse, hæc qvæ de III, IV cæterisqve feriis injicit, similitudinis caussa usurpata crediderat. Nam qvia Luna Iudaica XIV, Nicæna verò XII celebraverat, ut eam Cycli pravitatem oculis subjiceret, hunc in modum declarare voluisse: Perinde istud esse, ac si fingamus Iudaicum Cyclum vitii nihil habuisse, reveraqve Lunam XIV Nicænam in Martii XIX incidisse, ac tum cogitemus Christum biduo illam antevertentem XVI. Kal. sive Martii XVII Pascha comedisse, feria 3, qvod feria 5, hoc est Martii XIX, fieri decebat. Tam ergo vitiosè Cyclus ille Iudaicus decimonono Martii Lunam XIV exhibuit: támqve abnormis à vero Lunæ ratiocinio fuit illa V feria Martii XIX, qvam tertia cum qvintâ comparata; si hæc ipsa Nicæna fuisset. Deniqve tota hæc Epiphanii disputatio ὑποθετικὴ, & λόγου χάριν assumpta mihi videbatur. Sanè negari non potest, qvam si feria V celebrasse Christum existimaverit, probàbiliter ista dicantur.

Mira Epiphanii sententia.

Verùm dum hæc attentius perscrutor, comperi aliam sanctissimi Patris opinionem fuisse, & falsam illam qvidem, sed ab eo tamen aliqvoties inculcatam: Nimirùm Iudæos plerosqve cum Christo Pascha suum obiisse non feria V, sive pridie ejus diei, qvo passus est, sed feria tertia. Qvod

ipsum disertissimis verbis docet in calce Panarii hujus, in Expositione fidei Num. XXII. Ubi de Ecclesiæ ritibus agens meminit inter cætera jejunii qvartæ, ac sextæ feriæ; cujus instituti caussam aperit: ἐπειδὴ πρὸ ἐπιφωσκούσῃ τετράδι συνελήφθη ὁ Κύριος, καὶ τῷ προσαββάτῳ ἐσταυρώθη. *Qvoniam ineunte qvarta feria comprehensus est Dominus, & feria V. crucifixus.* Qvo posito conseqvens est, Christum ea nocte, qvæ feriam 3 seqvitur, & Judaicè feriæ 4 tribuitur, captum esse, cùm paulo ante Pascha celebrasset. Audierat itaqve, & à majoribus acceperat Epiphanius, duas illas ferias Dominicæ Passioni recolendæ præstitutas fuisse, ac jejunio consecratas. Cum autem certò constaret, feria VI in cruce suffixum esse, nulla passionis ejus restare visa est alia pars, qvam comprehensio, & alligatio. Proinde feria IV appetente captum atqve vinctum esse Dominum credidit. Neqve verò alio tempore, qvàm qvo Judæi pleriqve, celebrare voluit. Igitur etiam Judæi feria tertiâ peregerunt. Vitiosè, qvis negat? Sed qvod maxima pars eo die Pascha comederet, biduo cum illis anticipavit. Erat enim feria V Martii XIX celebrandum, cum in hunc diem XIV Judaica vitiosa concurreret. Cur autem adeò præproperè Judæi isti Pascha comederent, caussam attulit nullam. Sed hoc tamen significare videtur, Judæos nonnullos, videlicet Pharisæos, ac Scribas, communem hunc errorem emendare cupientes Pascha suum in XX Martii diem distulisse, qvo passus est Christus: qvo nimirum propiùs ad Æqvinoctium accederent, vel etiam cœleste Plenilunium. Nam hoc verba ipsa tacitè demonstrant: καὶ ἰσημερία πρὸ ἕνδεκα Καλανδῶν Απριλλίων, δι' ἣν πλανηθέντες ὑπέρβατον μίαν ἡμέραν ἐποίησαν. Ergò διὰ τὴν ἰσημερίαν, & fortasse propter Lunam etiam, ne tantoperè ab utroqve recederent, diem diffuderant. Poterat enim vel ipse sideris aspectus vitii illos admonere; qvod saltem minuendum esse decreverunt.

De anno ac die Dominicæ Passionis.

Cùm hæc Epiphanius manifestè sentiat, cætera qvæ ab eo dicuntur eôdem dirigenda sunt, atqve hoc modo constituenda: Christus legale Pascha celebravit cum plerisqve Judæis XVI Kal. Apr. feria III, Luna Judaica vitiosa XII, cum feria V Luna XIV vitiosa perfici debuerit. Biduo igitur antevertit. At Pharisæi, Judæiqve alii Luna Iudaica XV Martii XX, qvo die passus est Christus, καθ' ὑπέρβασιν diei unius à Luna XIV ad XV. Ex iis falsos eos esse constat, qvi Epiphanio Græcorum sententiam adscribunt; qvòd Christus Pascha Luna XIII celebrarit, ante Iudæos, qvi id postridiè peregerint. Non enim XIII Luna, sed XII Christum id egisse censet, qvatenus feria III contigisse putat. Qvòd si ex communi, certissimaqve sententia feria V celebrasse Christum arbitratus esset, non alia Luna, qvàm qvæ ex vitioso Cyclo XIV foret, factum assereret. Unde ex castigatiori Epiphanii judicio definiendum est, Christum feria V, Luna XIV cum nonnullis Iudæis, cæteros verò cum Pharisæis, feria VI Pascha comedisse. Qva ex Epiphanii opinione duo colliguntur, qvæ cum de Passionis anno qværitur, acerrimè disputari solent: Alterum Iudæorum principes non eodem cum Christo die legitimo agni epulo perfunctos: Alterum cum sine commutatione aliqva temporum ac festorum id accidere non potuerit, translationem aliqvam illis temporibus extitisse. Qvare ad hanc Epiphanii disputationem illustrandam totidem illæ qvæstiones paucis hoc loco disceptandæ sunt.

UTRUM JUDÆI TRANSLATIONE FESTORUM OLIM USI FUERINT.

IN recentiori Judæorum computo ſcrupuloſus, & anxius qvidam eſt dierum delectus ad Neomenias figendas. De qvo multa in Thalmudicis Commentariis, Tractatu de anni capite, & in Tomo primo Jad R. Moſe, Tract. Kidduſch hachodeſch: nec non & in עבור שנים R. Iſachar, ben Mordechai, aliisqve libris: In qvibus infinitæ regulæ, ac cautiones præſcripræ ſunt. Duorum verò menſium, Tiſri, ac Niſan imprimis Neomeniæ ab illis obſervantur, qvarum transferendarum cauſſa duplex ibidem affertur: Naturalis, aut Civilis. Etenim cùm ſupra ferias excurrentes minutiæ ad horas 18 perveniunt, & Lunaris ψηφισμὸς meridiem diei inſeqventis attingit. (Nam Judæi diem ab initio noctis auſpicantur, à qvo 18 horæ computatæ diei civilis ſeqventis meridiem aſſeqvuntur;) tum in alteram feriam naturalis Neomeniæ translatio fieri dicitur. Sed cum opportunitatis alicujus gratia dies diffunditur, civile hoc totum eſt, & ab hominum voluntate, & inſtitutione dependet. Ex hoc fonte feriarum apud Judæos ſunt nata divortia. Nam aliæ rejiculæ ſunt; aliæ probæ, ac legitimæ. Rejicula, qvæ פסול ab illis dicitur, eſt triplex qvæ in Tiſri τεχνικῶς hoc vocabulo continetur אדו *Adu*. Itaqve Tiſri neomenia nunqvam incipit à feria I, IV, vel VI. In Niſan vero eſt בדו *Badu*: ſignificatqve Neomeniam Niſan nunqvam in feriam cadere II. IV. vel. VI. Reliqvæ qvatuor feriæ קביעית *Kebihhoth* dicuntur; qvod in iis figantur, retineanturqve Neomeniæ. Negligendarum porro feriarum cautio inde profluxiſſe putatur, qvod duo Sabbata, ſive feſta in Tiſri præcipuè continua eſſe nollent, qvod is menſis totus fere ſolennitatibus occupatur. Nam ſi Tiſri in feriam I incidat, decima qvinta die erit Scenopegia, proximè poſt Sabbatum. Si in IV, decima dies, qvæ feſtum eſt Kippurim, in VI feriam incurret. Si in VI deniqve ceciderit, Scenopegia VI feria proximè ante Sabbatum continget. In Niſan alia cauſſa eſt, qvàm duorum Sabbatorum continuatio. Nam & ea devitari nihilo magis poterit. Ut cum Neomenia Niſan incipit à feriâ I, qvæ legitima eſt; decima qvarta die Sabbatum eſt, & ſeqventi ſolenne Azymorum. Cætera cum apud Hebræos, tùm ex Latinis apud Paulum Foroſempron. Lib. VIII, Par. II, Munſterum in Kalend, nec non & Scalig. II & VII de Emend. Temp. legi poterunt, qvibus meritò ſuperſedemus.

Nunc illud in diſqviſitionem vocatur, fueritne priſcis uſurpata temporibus dierum ac feriarum illa diſtinctio: adeò ut qvo anno paſſus eſt Chriſtus, Judæi ex præſcripta formulâ Paſcha tranſtulerint. Antiqviſſimum hunc morem fuiſſe & ante Seleucidarum tempora receptum, defendit Scaliger, & cur id in Tiſri præſertim obſervatum ſit, cauſſam eſſe putat, qvoniam ægrè coctos cibos biduo ſervare poſſent in illis regionibus, qvæ Autumno ferventiſſimæ eſſe ſolent. Qvæ ratio tacitè id ſumit, qvod alio loco refutatum eſt; nullis omnino feſtis diebus cibaria coqvere Judæis fas fuiſſe.

Scaligeri ſententia.

fuisse. Hoc verò de solis Sabbatis aut, si forte, Kippurim etiam die præceptum in Lege veteri demonstravimus: in reliqvis solennibus servilem operam duntaxat exceptam; at qvæ ad victum attinent licitè præparasse. Sed nihilominus translationem characterismi Tisri sub Seleucidis observatam probat Lib. II, ubi de Periodo Judæorum Alexandrea differit, idqve aliqvot exemplis confirmat. Velut qvòd anno Dominicæ Passionis Tisri, cùm in XXIV Sept. feria 4 incidisset, in qvintam translatum est; propterea qvod Nisan in Sabbatum, hoc est à VI feria in VII transierit. Nam erat annus Alexandreus 344, & proinde XL Periodi V. Sic anno Christi LXX Neomenia Nisan cum ex Alexandreo Cyclo in feriam VII conveniret, in I translata est. Ergo & Tisri à feria IV in V, anno embolimæo defectivo. Qvòd autem Nisan feria prima cæperit ex eo colligit; qvòd Josephus decimam qvartam Nisan convenisse dicat cum XIV mensis Juliani. Erat annus primus VI Periodi contractuum: Tisri VI Sept. feria IV, Cyclo Solis XXII. Translata itaqve Neomenia in V feriam: & propterea Nisan â VII in I, qvæ Kal. Apr. convenit, Cyclo Solis XXIII, traductus est. *De anno ac die Dominicæ Passionis.*

Verùm in utraqve demonstratione sui similis est Scaliger, & ad id qvod dubium est approbandum dubia magis affert, & incerta. Qvis enim hoc primùm illi concesserit, annum esse Passionis illum, qvem ipse statuit, Julianum LXXVIII, æræ Dionysianæ XXXIII? Qvid si præterea ne Alexandream qvidem istam periodum Judæi unqvam amplexi sint? id qvod anteà discussimus. Qvare vel levissima inficiatione demonstratio Scaligeriana convellitur, neqve proficit hilum. Neqve verò solidior, ac firmior est altera, nec minùs falsis, & obscuris postulatis innititur. Nam qvod Josephum ait XIV Nisan cum Aprilis XIV anno excidii Judaici conjungere, nunqvam id Josephus dixit: Sed Azymorum diem XIX Xanthici mensis accidisse docet Lib. V. de Exc. C. XI. καὶ τῆς τῶν Ἀζύμων ἐνστάσης ἡμέρας, τεσσαρεσκαιδεκάτῃ Ξανθικῆ μηνὸς, ἐν ᾗ δοκοῦσιν Ἰουδαῖοι τὸν πρῶτον ἀπαλλαγῆναι καιρὸν Αἰγυπτίων. Xanthicum hoc loco Julianum Aprilem esse divinat Scaliger: qvasi perpetuò Macedonicas illas mensium appellationes Julianis mensibus indiderit: qvod est falsissimum. Nam Xanthicus sæpenumerò idem est ac Nisan: Ut Lib. III. Orig. C. X. τῷ δὲ μηνὶ τῷ Ξανθικῷ, ὃς Νισὰν παρ' ἡμῖν καλεῖται, καὶ τὸ ἔτος ἐστὶν ἀρχὴ, τεσσαρεσκαιδεκάτῃ τῇ σελήνην, ἐν ᾧ τὸ ἡλίῳ καθεστῶτες, &c. Pascha celebrari scribit: qvod & C. IX de mense dixerat.

Translationum vetustatem asserit & Paulus Middelburgensis Lib. VIII Partis II, ex eaqve Passionis Domini tempus explorat. Sed in Annalibus ad A. XXXIV, N. 34 acerrimè cum iis expostulatur, qvi novam de translato Paschate in Ecclesiam Dei invexerunt opinionem, cùm id Deus gravissimè præceperit, ne alia die, qvàm XIV Luna ad vesperam sacrum Pascha celebraretur. Unde qvi propterea qvod immundi essent, XIV die primi mensis peragere neqvissent, non in seqventem, aut tertium, qvartúmve diem, sed in XIV Lunam mensis secundi rejecti sunt, qvod & Ezechiæ Regis exemplo demonstrat II Paral. Cap. XXX. Atqvi hoc argumentum contra festorum translationem leve admodum videtur. Primùm, qvia nusqvam in sa-

De anno ac die Dominicæ Passionis.

cris literis præceptum est, ut Luna XIV Paschа celebretur, neqve Lunæ mentio fit, sed decimæqvattæ diei primi mensis. An vero Lunam XIV sic observatam esse putabit aliqvis, ut veri, vel medii saltem sideris hujus motus explorandi fuerint? Non enim hoc in civili, & æqvabili usu præstari potuit. Hoc autem remoto, nihil superior ista ratiocinatio colligit. Nam qvi translatas esse ferias defendunt, non id asserunt, alio die, qvam XIV ad vesperam Paschа celebratum: sed Neomeniam ipsam, à qva XIV dies numeratur, alterum in diem trajectam existimant. Hoc verò negant, necesse fuisse, ut instante ipso cœlestis Plenilunii die festivitas iniretur; cùm vel ex Cycli Lunaris vitio, vel ex φάσεως observatione, XIV dies mensis, Luna XV, aut XVI esse potuerit.

Hæc dixerim non ut illicò Politicam illam recentioris Computi translationem apud Judæos veteres, adeòqve Christi tempore usurpatam esse definiam. Hoc enim vel Judæi ipsi negant. Siqvidem R. Mose ben Maimon Cap. VII Kidduschh hahodesch, §. VII, & VIII, rejectionem feriarum natam ex eo tempore esse putat, qvo ad medios motus, veris prætermissis, computum suum dirigere cœperunt: ומפני מה אין קובעין בחשבון זה אלו לקיבוץ חירח והשמש בהלוכם האמצעי לא במקום האמתי כמו שהודענו לפיכך עשו יום קבוע ויום דחיוי כדי לפגוע ביום קבוץ האמתי: *Qvam ob causam in hoc computo Neomeniam non collocant in feria I, IV, & VI?* (nempe in Tisri) *Ob id videlicet, qvod Computus iste accommodatus est ad conjunctiones Solis ac Lunæ, secundum medium motum illorum siderum, non habita ratione veri eorundem loci, qvod jam ostendimus. Propterea dies certos præfinierunt, qvibus Neomenias defigerent, & alios rejiculos; ut ea ratione veram conjunctionem assequi possent.* Qvamobrem cum ex observatione τῆς φάσεως, & veri motus ratiociniis ante & post Christi passionem aliqvot annis Neomenias indixerint, ut idem author est Moses, consequens est diu postea superstitionem illam introductam.

Verum qvia ex Epiphanii, aliorumqve gravissimorum Theologorum sententia, Christus pridie ejus diei, qvo Scribæ, & Pharisæi Paschа celebrarunt, ultimo Paschate, ac solennibus cerimoniis functus est; ineunda probabilis aliqva ratio est, propter qvam Judæi Paschа à legitimo die in seqventem contulerint. Est ea verò, nisi fallor, haud absurda, cujus ex Rabbinorum commentariis conjecturam cepimus.

Memorabilis locus.

Scribunt illi, interqve cæteros R. Moses in illo Tractatu, qvem sæpe memoravi, differendi primi mensis, ac Paschatis causas olim extitisse complures; qvas anteâ perstrinximus. Ut cum fruges, arborumve fructus nondum matuti viderentur: Si interrupti pontes essent, fornacésve dirutæ, ac reliqva id genus, qvæ solennitatem impedirent. De qvibus consessus illius, qvem בית דין nominant, decretum erat expectandum. Ita fiebat, ut incerta res admodum esset primi mensis, ac Paschatis tempus, & in illorum arbitratu posita: qvemadmodum apud Romanos ex Pontificum libidine contrahi, aut intercalatione proferri annorum spatia solebant. Qvare ut iidem isti Pontifices mensibus sin-

gulis Kalare, hoc est Kalendas denunciare solebant; sic apud Judæos Synedrium, qvod ordinandis temporibus præerat, certorum mensium Neomenias per nuncios, qvos שלוחים vocabant, indicere consveverat, eorum videlicet mensium, qvibus solennia qvædam festa peragebantur, qvorum tempora difficilè conjici possent. Erant ii Nisan, Ab, Elul, Tisri, Casseu, Adar: De qvibus Cap. III. Moses disserit, His stante Templo propter Pascha minus, Iiar accesserat. Igitur posteaqvam auditis, approbatisqve testibus, qvi se nascentem Lunam vidisse confirmabant, Neomenia sanctificata fuerat, in Tisri ac Nisan, primo ipso die post Solis ortum egressi nuncii, & Palæstinam obeuntes, longiùs excurrebant, ac Neomeniam indicebant. In vicinioribus oppidis, qvo nuncii citiùs aspirabant, uno tantum die; in longinqvioribus biduo Neomenias agebant, qvod incerti essent, qvem diem Synedrium præfixisset. De qvo vide Cap. V. Tractatus R. Maimonidæ. Atqve hoc hodieqve Judæi ἐν τῇ διασπορᾷ retinent, & τὰς ἱερομηνίας biduo celebrant, hoc est τὴν τριακάδα, sive ἔνην, καὶ νέαν, ac νεμηνίαν. Unde ab Horatio dictum.

De anno ac die Dominicæ Passionis.

Hodie tricesima Sabbata.

Ut autem evidentius constet, qvàm inconstans, & mutabilis esset Neomeniarum definitio, luculentus qvidam locus est in Cap. III. Tractatus ejusdem §. XV, & XVI, qvem hîc totidem verbis adscribam. Nihil enim ad conjecturam nostram dici potest aptius. בית דין שישבו כל יום ל׳ ולא בּוּ עדים והשכימו בנשב ועברו ארץ החודש במו שבארנו בפ׳ זה ואחר ד׳ או ה׳ יום באו עדים רחוקים והעידו שראו את החודש בזמנו שהו ליל שלושים ואפילו באו בסוף החודש מאיימין עליהם אותם גדול ומטריפים אותם בשאלות ומטריחין עליהם בבדיקות ומרקדקין כעדות ומשתדלין בר שלא יקדשו חודש זה היאך וי״צ שמו מעובר ואם עמדו העדים בעדותם ונמצא מבוונת והרי העדים אנשים ידועים ונבונים ונחקר׳ העדות ברעיו מקדשין אותו וחוזרים ומונין לאיתו החודש מיום שלושים היאך ונר׳ הירח בלילו. *Postqvam Synedrium toto die tricesimo consedit; neque testis ullus advenit, summo diluculo surgunt, & mensem intercalant; qvemadmodum in hoc capite declaravimus. Qvod si post qvartum, qvintumve diem longinqvi testes accedant, ac se Lunam suo tempore prospexisse confirment, hoc est tricesima nocte; imo verò etiamsi sub finem mensis adveniant, primum qvidem magnum illis terrorem objiciunt, & interrogationibus lacessunt, ac morosius interrogando fatigant; & illorum testimonium scrupulosius examinant, atqve in omnes se partes versant, qvo novam illam sanctificationem declinent, postqvam semel intercalatum est. Verùm si testes illi in testimonio suo constantes fuerint, idqve verum omnino deprehensum fuerit; sed & ipsi testes noti ac prudentes sint; ac denique ritè, & ut par est exploratum illorum testimonium fuerit, de integro Neomeniam definiunt, ac mensem illum retexentes à tricesimo die superioris computare dies illius incipiunt; qvandoqvidem sua in nocte Luna conspecta est.* Manifestum est ex hoc loco, Christi Domini tempore Neomenias non tam certò constitutas fuisse, ut non vel affecto jam mense retexere, ac retractare licitum esset; adeoqve solennitates ipsas, qvæ à mensis capite penderent, in alios dies incidisse. Qvare cum totum hoc negotium perperam à stolidissimis Magistratibus, & contra majorum ritus administraretur, grassante superstitione, corruptissimisqve temporibus,

De Anno ac die Dominicæ Passionis.

verisimile est aliqvos repertos, qvi hanc ceremoniarum, rituúmqve perturbationem, qvatenus in ipsis erat, emendare studerent, & qvæ privatim obire poterant sacra legitimis temporibus perficerent. Cujusmodi Paschalis agni cœna fuit: qvam anno suæ Passionis Christus cum Apostolis, atqve aliis etiam fortasse Iudæis pridiè, qvàm cæteri præpostere id facerent, usurpare maluit. Neqve hoc unius, alteriúsve diei discrimen admirabilius esse debet, qvàm qvod Christianis ipsis non modò ante Victoris Papæ decretum, aut Nicænum Concilium; verum etiam aliqvot postea sæculis accidit, ut in religiosissima Paschatis celebritate uno plerunqve mense, nonnunqvam diebus VII, à se invicem differrent. De qvo nonnulla ad Nicephori Breviarium in Προθεωρία olim adnotavimus. Ubi non solùm inter Hæreticos, sive Qvartadecimanos, & Catholicos, sed inter Orthodoxos ipsos flagrasse istiusmodi dissidia planum feciinus.

UTRUM CHRISTUS EODEM QVO JUDÆI CÆTERI DIE PASCHA CELEBRARIT.

CElebrem per sese qvæstionem insigniorem reddidit Græcorum Latinorúmqve controversia. Nam illi, ut suæ de fermentato pane sententiæ patrocinentur, Christum Dominum non Luna XIV, sed XIII, Pascha egisse pertinacissimè defendunt; cùm nondum Iudæi azymis uterentur. Contrà Latini, ne hoc sibi de Domini exemplo præsidium extorqveri sinerent, negarunt alio, qvàm qvo Iudæi cæteri, die, legitimum agnum comedisse, hoc est XIV Luna sub vesperam. Sed ista Græculæ fæcis opinio, qvatenus Christum sine azymis celebrasse Pascha docet, inscitiæ & absurditatis habet plurimum. Etenim qvocumqve tandem die Pascha Christus obierit, cum unà & Azymorum solennitas delibanda fuerit, non magis sine azymis potuit, qvàm sine agno, solenni huic religioni satisfacere. Proinde non fermentato usus est, ne legem, cujus author erat, infringeret. Sed neqve verum est, qvod Græci, & inter cæteros Cedrenus, ac Nicephorus affirmant; Christum die mensis XIII, non XIV Paschalem obiisse cœnam: neqve id Epiphanius sentit; ut magni qvidam viri crediderunt. Imò verò etiam ante XIII Lunam egisse Pascha statuit: hoc est exeunte Iudaica Luna XII, Nicæna vero XI, ut suo loco declaratum est. Sed obscuritas loci facit, ut iis concedenda venia sit, qvi falsò Epiphanii sententiam interpretati sunt. Verùm omissa Græculorum controversia, qvæ difficultatis habet nihil, in reliqva omni qvæstione tractanda eo breviores erimus, qvod pleriqve suis illam scriptis diligenter explicarunt. Qvamobrem utriusqve partis rationes paucis æstimandæ sunt.

Qvi eadem die, qvâ Iudæi cæteri, Pascha celebrasse Christum volunt, Evangelistarum trium authoritate nituntur, Matthæi, Marci, ac Lucæ. Qvorum primus Cap. XXVI. 5. τῇ δὲ πρώτῃ, inqvit, τῶν ἀζύμων προσῆλθον οἱ μαθηταί, *Prima die azymorum accesserunt Discipuli.* Marcus vero Cap. XIV, & καὶ τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ τῶν ἀζύμων, ὅτε τὸ Πάσχα ἔθυον: *Prima die azymorum, qvando Pascha sacrificabant.* Deniqve Lucas Cap. XX, 7. ἦλθε δὲ ἡμέρα τῶν ἀζύμων, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι τὸ Πάσχα: *Venit dies azymorum, in qva oportebat immolare Pascha.* Manifestè primam Azymorum appellant, qvæ à vespera feriæ V cœpit, qva die Pascha de more ab Apostolis præparatum, & Patrifamiliâs denunciatum videtur.

De anno ac die Dominicæ Passionis. Qvibus rationibus probatur eadem, qva Iudæi cæteri, die Christum Pascha celebrasse.

Alii verò, qvi cum Epiphanio, cæterisqve gravissimis scriptoribus negant eodem die Pascha celebratum, Joannis testimonium proferunt; qvi id apertè, ac citra ambages significat: primùm C. XIII, 1; πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα scribit Christum Paschate suo defunctum; id est *Ante festum Paschæ.* Item Cap. XVIII, 28. Iudæos ait ipso die Parasceves *ingredi noluisse Prætorium, ne contaminarentur, sed ut comederent Pascha.* Ad hæc Cap. XIX, 14. *Erat autem Parasceve Paschæ, hora qvasi sexta.* Cætera vel testimonia, vel argumenta prætereo. Sunt enim ista præcipua.

Alia sententia qva diverso tempore putat esse celebratum.

Jam in tanto opinionum, authoritatúmqve conflictu, in eo potissimum acqviescendum judico, qvod iis testimoniis approbatur, qvæ in alteram trahi sententiam neqveant, cum cætera, qvæ contraria videntur, conciliari, explicariqve possint. At ejusmodi est posterior illa, qvam Epiphanius secutus est, sententia: cui non pauci, iidemqve authoritate, & eruditione principes suffragati sunt: maximéqve Paulus Burgensis; Paulus Forosempronienſis Episcopus; Joannes Lucidus, Onufrius, Jansenius, Maldonatus noster, & alii, Qvanqvam & ii, & omnes fere, qvi hactenus hanc opinionem amplexi sunt, ad vulgatam illam festorum translationem, & feriarum delectum confugere solent; existimántqve primum azymorum diem nunqvam à Judæis feria VI celebratum. Verùm nondum istud Christi tempore constitutum fuisse, docent ipsimet Hebræi. Ac profectò si rejiciendarum, asciscendarúmqve feriarum ordinaria fuisset illa ratio, atqve ab universis recepta, neqve Christus Dominus, nec ulli omninò Judæi Neomenias, festosqve dies aliter, qvam ex legis istius præscripto celebrassent. Non enim præceps, nec abrupta fuit feriarum illa mutatio; sed jam tum in ipso anni capite provideri, ac designari consveverat. Velut anno Passionis factum esse ex opinione Scaligeri suprà diximus: in qvo cùm Tisri à feria IV in V transiisset, conseqvens fuit, ut & Nisan à VI summoveretur in VII. Hoc igitur si vulgare ac perpetuum esset, nemo à communi consvetudine recederet. Qvocirca extraordinariam qvandam, & singularem perturbationem extitisse verisimile est, qvæ eo duntaxat mense contigerit, qvo Christus passus est: adeo ut non ipse solum cum Apostolis; sed & alii diverso à cæteris die celebrarint. Nam & illud Epiphanii verba ipsa declarant, cum θόρυβον, ac dissensionem in obeunda celebritate incidisse significant.

Præfertur posterior, sed nova qvadam ratione declarata.

Hunc in modum explicata à nobis ac defensa communis illa sententia multo qvàm altera probabilior mihi videtur, cum tam diserta expressáqve

De Anno ac die Dominicæ Passionis. Refelluntur ea, quæ pro priore sunt allata.

Joannis testimonia sint, nulla ut cavillatio possit eludere. Qvod enim *diem festum Paschæ* pro civili ipso die, ac τῆ νυχθημέρῳ posteriori parte sumi qvidam existimant, qvæ à seqventi ortu Solis inciperet; id alii meritò repudiant. Neqve enim commodus hic sensus videtur: *Ante festum Paschatis Christus Paschа celebravit*; qvod ex ista responsione seqvitur. Falsum & illud est, qvod de secundo Joannis testimonio dicitur: *Manducare Pascha*, de qvocumqve victimarum usurpari genere, qvæ per septenos dies immolantur. Qvod ex Deuteron. XVI, 2. & Paralip. L. II. Cap. XXX, ac XXXV comprobare nititur. Nullus est enim scripturæ locus, ubi Paschatis, sive Phase vocabulo holocausta, ac sacrificia cætera significentur: ut sit idem sacrificare, vel manducare Phase, qvod eas immolare ac manducare victimas, qvæ per septenos azymorum dies in Templo mactabantur. Ac Deuteronomii qvidem locus ita concipiendus est: *Immolabisqve Phase Domino Deo tuo: oves, & boves.* LXX καὶ θύσεις τὸ Πάσχα κυρίῳ τῷ Θεῷ σου, πρόβατα, καὶ βόας. Jubet nimirum præter Pascha etiam alias immolari victimas; non autem eas victimas appellat Phase. Jam illud, qvod II. Paral. C. XXXV scriptum affirmant; *qvod VII diebus agebatur Phase, & comedebatur Phase*, unde acceperint nescio. Nusqvam enim id legitur. Qvin potius Pascha cæteris ab sacrificiis manifestè discernitur, Cap. XXX. com. 15, & C. XXXV, com. 16, & 17.

Postremò Parascevem Paschæ inaudita qvadam loqvendi ratione dictam volunt Parascevem Sabbati, qvæ eadem & Pascha, sive prima dies Azymorum esset. Neqve enim Paschatis ullam Parascevem fuisse censent; qvoniam nulla pridie illius diei cibaria parabantur; cùm id ipso festo liceret agere. Verùm qvis est, qvi tolerabilem hanc loqvendi formam putet esse; ut Parasceve Paschatis sit Parasceve Sabbati, in qvam inciderit Pascha? Nimium hoc absurdum est. Sed & illud falsissimum, primæ diei Azymorum, cæterorumqve festorum Parascevem nullam fuisse, qvod ex Hebræorum scriptis ab aliis refutatum est, ut in eo commorari nihil sit necesse. Est illud qvidem rectè in annalibus observatum, nulla Parasceve ad cibos in festum diem apparandos opus fuisse, qvod in solis Sabbatis coqvere cibos interdictum esset, liceret in cæteris, in qvo plerosqve viros eruditos hallucinatos esse monuimus. Sed præter cibaria constat alia qvædam præparari oportuisse, qvæ aut absqve servili opere præstari non possent, aut ad ipsius festi celebritatem ineundam anteverti deberent. Qvocirca nihil est, qvod adversus tam evidentem Joannis authoritatem possit excipi. At verò qvæ ex aliis tribus Evangelistis contra hanc opinionem adducuntur, nullo negotio conciliantur. Primam enim illi diem Azymorum vocant eam scilicet, cujus in vesperam Paschæ celebritas, & Azymorum initium incurreret, utiqve ex lege, majorumqve præscripto: qvod animadvertens Lucas prudenter adjecit, ἐν ᾗ ἔδει θύεσθαι, qvasi Scribas ac Pharisæos obliqve notaret, qvi ἐν ᾗ οὐκ ἔδει sacrificaverant. Adjuvat communem hanc interpretationem conjectura illa nostra, qvam anteà proposuimus: ejusmodi tunc fuisse celebritatem Paschatis, ut cum præposterè, ac perturbatè à Concilio denuntiatum esset, atqve etiam illi fortasse præstitutam Neomeniam, Paschatisqve diem retexuissent, pleriqve cum Christo, & Apostolis diem

illum obſervandum putaverint, qvo priùs, & qvidem legitimo tempore fuerat indictum, neqve vanam illam Magiſtrorum retractationem curaverint. Ex qvo factum ſit, ut Apoſtoli parata apud illum hoſpitem omnia repererint. *De anno ac die Dominicæ Paſſionis.*

Συλλαμβάνεται δὲ τῇ τρίτῃ.] Jam hæc facilia ſunt, intellecta ſemel Epiphanii ſententia. Qvanqvam Librariorum culpa qvædam ſunt concepta perperam; qvæ ex Diagrammate corrigenda ſunt. Cæterum ἡμερινὴν eam Lunam vocat, qvæ civiliter ab ortu Solis ad occaſum perducitur; νυκτερινὴν verò qvæ noctem occupat. Qva ex obſervatione corruptæ lectionis vitium per ſeſe proditur. Scribe igitur, authore Keplero: τῷ μιᾷ τρισκαιδεκάτῃ νυκτερινῇ, ἡμερινῇ δὲ δωδεκάτῃ. Qvod utiqve neceſſarium eſt, ſi τετρὰς fuerit, δωδεκάτῃ νυκτερινῇ. Nam hæ ſibi invicem ſuccedunt: ut qvæ νυκτερινὴ fuerit, fiat ἡμερινή. Notum enim eſt Iudæos à nocte diem auſpicari. Deinde: τῷ σάββατον τεσσαρεσκαιδεκάτῃ νυκτερινῇ τῷ δεκατρισὶν Καλ. Nam ſuperior dies τῷ δεκατεσσάρων jam habuit. Item Σάββατον τῷ πεντεκαιδεκάτῃ νυκτερινῇ. Nam de Nicæna Luna loqvitur, non de Iudaica. Qvæ omnia ex ſuperiori laterculo repetenda ſunt.

Ἐπιφώσκουσα Κυριακή.) Qvi hunc Epiphanii locum percurrit, diligenter id animadvertere debet; qvod ſuperiori diſſertatione copiosè traditum eſt; falſa hæc eſſe, qvæ de Luna dicuntur omnia, & ex Epiphanii hallucinatione profecta; qvi Æqvinoctium à XXV Martii ad XXII; Pleniluniun verò ab eadem XXV die ex Nicæna formula, vel potius à XXVI perinde ad XXII transtulerit. Qvo poſito, Cyclorum omnium ac feriarum rationem permiſcuit: Qvæ qvonam pacto corrigi poſſent, & in viam ab errore deduci, ſuprà declaravimus. Igitur ex tot errorum argumentis nata eſt vitioſa illa feria anno Iuliano LXXVI, hoc eſt Dominica Martii XXII, cum revera eſſet feria V. Ἐπιφώσκουσα ergo κυριακὴ Lunam habuit XV diurnam. Hîc Ἐπιφώσκουσα propriè ſumitur. Qvippe XXII die ab ortu Solis cœpit XV diurna: Unde ἡμερινὴ pro νυκτερινῇ ſubſtituimus. Alioqvin ἡ κυριακὴ XV νυκτερινῇ dici poteſt, ſi ejus initium ab antecedente nocte reputatur. Neqve vox Ἐπιφώσκουσα qvicqvam obſtat; qvæ perſæpe de illuceſcente die, nonnunqvam & de diei Iudaico principio, ſive nocte antecedente ſolet uſurpari. Non qvod lux aliqva ſive Lunæ, ſive ſtellarum ſaltem oriens utcunqve diem auſpicetur, qvod Caſaubonus in Exercit. XVI. Num XV verum exiſtimat: ut cum Lucas ait Cap. XXIII. 54: καὶ σάββατον ἐπέφωσκε, ſic accipiendum ſit, ut ſi dixiſſet, καὶ ἐπέφωσκεν ἡ σελήνη ἢ ἄγουσα τὸ σάββατον. Hæc enim ſententia ſubabſurda & ſupervacanea videtur. Verum ſimpliciter, & nullo alio ſubaudito Ἐπιφώσκειν eſt *appetere*, vel *inire*, *adventare*. Hoc autem ex eo natum arbitror; qvod cum prima, ac naturæ maximè conſentanea diei appellatio lucem ſignificet, tempúsve ab ortu Solis ad occaſum; pleræqve poſtea nationes variis temporum initiis conſtitutis diem nihilominus appellarunt, ſpatium illud temporis, qvod ab eo puncto, qvod ſibi ſtatuerant, ad idem punctum revolvitur. Qvare ut in primaria illa, ac naturali diei notione Ἐπιφώσκειν proprie dies dicitur, qvod ejus initio Sol oritur: ut & ἡμέρα, ἀπὸ τῆς ἠῶς: Ita translatis ad reliqvas formas diei appellationibus, idem hoc uſurpatum initii vocabulum eſt: etſi minus qvam illîc *Caſauboni ſententia refellitur.* *Qvid ſit Ἐπιφώσκειν.*

De Anno ac die Dominicæ Passionis.

propriè. Sive igitur à media nocte; sive à meridie, sive ab initio noctis, diei repetatur exordium, ἐπιφώσκειν ubiqve dies, hoc est inchoari & inire simpliciter dicetur. Qvemadmodum νεμηνίας vox cum nascentem Lunam propriè significet, ad omnia mensium initia, etiam minimè Lunarium transfertur, puta tricenariorum, & Ægyptiacorum. Unde alia est νεμηνία τῆ σελήνην, alia ἀ τῆ σελήνην. Hoc ego sensu τῷ ἐπιφώσκειν Evangelistas simpliciter usos arbitror: Ut cùm Matth. Cap. XXVIII, 1. ita loqvitur: Ὀψὲ δὲ τῶν Σαββάτων, τῇ ἐπιφωσκούσῃ εἰς μίαν τῶν Σαββάτων. Ubi nulla argutatione opus est ut vel dies ipsa à nocte incipiens tùm demum, cùm Sol oritur ἐπιφώσκειν dicatur: Vel ut Luna aut sidera subaudiantur. Nam hic meo judicio sensus est: Confectis Sabbatis, sive hebdomada peracta, die seqventi, qvæ inibat cum feria prima; qvod apertius Lucæ Cap. XXIII, 54. declaratur. Καὶ ἡμέρα ἦν παρασκευὴ καὶ Σάββατον ἐπέφωσκε. Ubi verbum ἐπέφωσκε nullam lucem significat; sed initium. At apud Epiphanium in Expositione fidei; Num. XXII circa Gallicinium τῆς νυχιαῆς ἐπιφωσκούσης solvi Paschale jejunium dicitur, hoc est post mediam noctem, à qva diem Christiani inchoant: Item paulo post scribit nonnullos hebdomada sancta vigilare τὴν μὴ τὴν πέμπτην ἐπιφώσκουσαν εἰς τὸ παρασάββατον. Ubi ἐπιφώσκειν videtur proprie sumpsisse, qvasi nox postridie lucescat, hoc est in lucem desinat. Noctem enim intelligit, qvæ Parascevem præcedit.

Καὶ ὅτι ἀνάστασις καὶ ἰσημερία.] En erroris argumentum. Christum enim, qvem Æqvinoctio ipso resurrexisse didicerat, hoc est XXV Martii, eo die resurrexisse credidit, qvo Diocletiani tempore Æqvinoctium incidit. Nam ex Anatolio, ut opinor, & Alexandrinis veteribus Æqvinoctium Martii XXII statuit; cùm Nicænum aliqvot annis postea in vicesimum primum intulerit. Unde qvi successerunt Alexandrini scriptores XII. Kal. hoc est XXI. Martii Æqvinoctium fixerunt: ut inter alios Proterius Alexandrinus apud Bedam Lib. de Æqvinoc. Vernali qvi est Tomo III. Is inqvam XXV Phamenoth, qvi est XII. Kal. Apr. Æqvinoctium collocavit, Leonis Papæ temporibus. Itaqve μνημονικὸν est ἁμάρτημα eruditissimi Kepleri, dum in Eclogis Pag. 193. Proterium ait circa initium Diocletiani Æqvinoctium XI Kal. definiisse: sed Anatolio id convenit, cujus illustre fragmentum describit Eusebius Lib. VII. Cap. XXVI. ex ejusdem Paschalibus Canonibus, qvod & Beda commemorat Lib. de Æqvinoctio: ubi & Anatolii verba ex depravatissima Ruffini interpretatione perperam accepta alienam in sententiam detorqvet. Qvare cum ex eo Anatolii decreto, tanqvam ex fonte Epiphanii doctrina profluxerit, nobis integrum non est, tam illustrem disputationem silentio prætermittere.

ANATOLII INSIGNIS LOCUS EXPENDITUR.

De Paschali decimaqvarta Christianorum.

VIxit Anatolius Diocletiani fere tempore, genere Alexandrinus, qvi cum ad Synodum Antiochiæ contra Paulum Samosatenum habitam, Laodicea

iter haberet, Episcopus à Laodicenis electus est. Floruit igitur sub Aureliani ac Diocletiani tempora, vir imprimis eruditus, & Mathematicis artibus excultus. Qvi inter cætera Canones Paschales condidit; ex qvibus hæc Eusebius exscripsit: *Εχει τοίνυν ἐν τῷ πρώτῳ ἔτει τὴν νουμηνίαν τοῦ πρώτου μηνός· ἥ τις ἁπάσης ἐστὶν τῆς ἐννεακαιδεκαετηρίδος, τῆς κατ' Αἰγυπτίους μὲν Φαμενὼθ ἕκτῃ, καὶ εἰκάδι· κατὰ δὲ τοὺς Μακεδόνων μῆνας Δύστρου δευτέρᾳ καὶ εἰκάδι. ὡς δ' ἂν εἴποιεν Ρωμαῖοι, πρὸ ἕνδεκα Καλανδῶν Απριλλίων. Εὑρίσκεται δὲ ὁ ἥλιος ἐν τῇ προκειμένῃ Φαμενὼθ ἕκτῃ, καὶ εἰκάδι οὐ μόνον ἐπιβὰς τοῦ πρώτου τμήματος, ἀλλ' ἤδη καὶ τετάρτην ἡμέραν ἐν αὐτῷ διαπορευόμενος. τοῦτο δὲ τὸ τμῆμα πρῶτον δωδεκατημόριον, καὶ ἰσημερινὸν, καὶ μηνῶν ἀρχὴν, καὶ κεφαλὴν τοῦ κύκλου, καὶ ἄφεσιν τοῦ τῶν πλανητῶν δρόμου καλεῖν εἰώθασι· τὸ δὲ πρὸ τούτου, μηνῶν ἔσχατον, καὶ τμῆμα δωδέκατον, καὶ τελευταῖον δωδεκατημόριον, καὶ τέλος τῆς τῶν πλανητῶν ἐπιόδου. διὸ καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ τιθεμένους τὴν πρῶτον μῆνα, καὶ τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην τοῦ Πάσχα κατ' αὐτὴν λαμβάνοντας οὐ μικρῶς, οὐδ' ὡς ἔτυχεν ἁμαρτάνειν φαμέν.* Hæc nos Latinè ita reddidimus: *Habet porrò in anno primo mensis primi Neomeniam; qvæ totius Enneadecaeteridos initium est, Phamenoth secundum Ægyptios XXVI; secundum Macedones Dystri XXII: Ut autem Romano more loqvar; XI. Kal. Apr. Qvo qvidem die XXVI Phamenoth, Sol non modò primum signiferi segmentum ingressus reperitur; sed etiam qvartum jam in illo diem percurrisse. Atqve hoc primum segmentum dodecatemorion, & Æqvinoctiale, & mensium primordium, ac Cycli caput, & qvosdam velut Planetarum circuitus carceres appellare solent. Qvamobrem qvi in eo primum mensem constituunt, & in eo decimam qvartam Paschalem usurpant, eos non mediocriter aberrare statuimus.* Cum igitur Æqvinoctium Martii XXII fixisset, permirum hoc plerisqve visum est, qvi & recentiores Alexandrinos scriptores, &, qvod caput est, Nicænam Synodum vicesimo primo Martii constituisse meminerant. Qva de re Beda consultus magnopere æstuat; & à Ruffino corrupta, uti dixi, Anatolii verba proferens, alienum iis sensum accommodat. Ruffinus enim ita priora reddidit: *Est ergo in primo anno initium primi mensis, qvando est decem & novem annorum initium, secundum Ægyptios qvidem Phamenoth XXVI; secundum Romanos verò XI. Kal. Apr. In qva die invenitur Sol non solum conscendisse primam partem, verum etiam qvartam jam in eadem die habere, id est in prima ex XII partibus, &c.* Qvæ Beda sic accipit, Æqvinoctium ob Bissextum interdum in XII Kal. interdum in XI incurrit. Nam cum Julianus annus Aegyptiacum & simplicem horis VI superet; Aeqvinoctii *μετέμπτωσις* fit in anno communi. Qvare sit æqvinoctium anno ipso Bisextili XXI Martii, mane anno primo post bisextum incidet in meridiem. Anno II post bisextum in occasum diei XXI. Anno III in mediam noctem. Anno IV per intercalationem à XXII iterum in XXI & matutinum tempus recedet. Cum igitur in vesperam, vel mediam noctem incidit, ad XI Kal. pertinet; eo qvod nox ipsa Christianorum ritu seqventi feriæ tribuitur. Cum autem ad Meridiem vel matutinum tempus pervenit, Martii XXI, sive XII. Kal. Apr. arrogatur. *Unde,* inqvit, *consultè Anatolius non vetat in XI, sed ante XI. Kal. Apr. Pascha celebrari. Non enim prima sedis æqvinoctialis tempora, sed ultima signavit: hoc est ea, à qvibus Paschæ celebrationem incipere posse noverat. Cum enim II vel III anno post bisextum Paschæ dies Dominicus in*

De qvarta decima Paschali Christianorum.

De qvarta decima Paschali Christianorum.

XI *Kal. Apr. occurrerit, constat nimirum, qvod cum Æqvinoctio Paschæ dies inchoatur: Cujus cæremoniæ partes celebrantur prima nocte; cum eâdem mediante, vel inchoante perficiatur æqvinoctium. Tum verò ritè Pascha peragitur; qvia resurrectionis, qvæ diluculo facta est, præcipua pars post Æqvinoctium celebratur.* Hæc ferè Beda Lib. de Æqvin. Qvi sic Anatolii verba declarat: Cum duo sint Æqvinoctio attributi dies, Anatolium de posteriore loqvi; in qvo scilicet nocte illa, qvæ XXI Martii diem seqvitur, Æqvinoctium contingit: Imo verò de vespertino potissimum Æqvinoctio intelligit; qvod Anatolius dicat celebrandum Pascha, qvando Luna Soli opposita è regione deprehenditur; sic ut vernalis Æqvinoctii partem Sol obtineat; Luna vero Autumnalis, *Qvid ergo*, inqvit, *mirandum, si in* XI *Kal. Æqvin. fieri dicat, cum de illa loqvi se hora declaret, qvando occidente ad vesperam Sole Luna è contrario suum attollit exortum?* Pergit deinde, & qvod Anatolius scripserat: *in* XI *Kal. Apr. Solem non tantum primam partem τὸ δωδεκατημορίϰ conscendisse, verùm etiam qvadram jam in eadem die habere;* sic exponit. *Qvia qvoties æquinoctiale tempus juxta rationem præfatam in* XI *Kal. incidit, toties in ipso temporis momento illa qvarta pars diei, quæ annuatim accrescere solet, secundum naturam perfecta esse dignoscitur.* Qvare Sol cum æqvinoctium attigit, jam diei qvadrantem absolvit. Qvasi dicat: ab æqvinoctio uno verno ad alterum, dies intercedunt solidi CCCLXV, & horæ VI. Verùm ut qvantum ab Anatolii sensu deerrarit, intelligas, insignis primum ille locus à nobis explanandus est.

Bedæ sententia declaratur.

Explicatur Anatolii locus à versu Bedæ sententiam.

Censet igitur Anatolius mensem primum anni primi totius Cycli decemnovennalis νεμηνίαν habere in XXVI Phamenoth, sive Martii XXII, vel XI Kal. Apr. qva die Sol primum Zodiaci segmentum percurrit. Qvod segmentum primum δωδεκατημόριον, & ἰσημερινὸν, & principium mensium; adeoqve Cycli totius appellat, & ἄφεσιν τὸ τῶν πλανητῶν δρόμϰ; hoc est, velut carceres ex qvibus emittuntur. Nam *absolutionem* Ruffinus non rectè interpretatus est; nisi absolvi stellas sit idem, qvod emitti. Qvanqvam epocha illa, sive punctum æqvinoctiale idem seqventis cursus initium est, & antecedentis terminus. Unde vehementer eos hallucinari docet, qvi in anteriore postremóqve segmento mensem primum, & XIV Paschalem constituunt. Græca enim ad hunc sensum accommodanda esse series ipsa orationis indicat. διὸ καὶ τὰς ἐν ἀπῷ τιθεμένϰς τὸν πρῶτον μῆνα. Pronomen ἀπῷ ad τελευταῖον δωδεκατημόριον, & τέλος τῆς τῶν πλανητῶν ὁδοῦ pertinet. Nec rectè qvidam emendant πρὸς ἀπόν. Nam de postremo segmento loqvitur. Pergit deinde: καὶ τὴν ἰδ' τὸ Πάσχα κατ' ἀυτὴν λαμβάνοντας ὀ μικρῶς, ὀδ' ὡς ἔτυχεν ἁμαρτάνειν φαμέν. Pro κατ' ἀυτὴν, omninò κατ' ἀυτὸ legendum affirmo. Nihil enim est qvò commodè pronomen illud referatur. At proxime dixerat, τὰς ἐν ἀπῷ τιθεμένϰς, videlicet τελευταίῳ τμήματι. Qvod si qvis ad ea, qvæ remotiora sunt, puta μηνῶν ἀρχὴν, & κεφαλὴν, & ἄφεσιν pertinere contendat; contrarium qvidem ejus, qvod pugnamus, qvodqve Anatolium sensisse volumus, ex ea oratione seqvetur. Nimirum non licere XIV Paschalem primo illo die, qvo Æqvinoctium conficitur, sed in superiori Tmemate defigere; ideoqve Pascha XXII die celebrari posse. Si enim nefas est κατ' ἀυτὴν τὴν ἡμέραν Æqvinoctii, XIV Paschalem ponere, licet igitur

proximo ante illam die, ut citimum Pascha XXII Martii constituatur, qvod & verum est post Nicæni Concilii tempora licitum esse. Verùm hoc Anatolium existimasse, aut ad eam mentem illius referri verba posse, id vero constanter nego. Imprimis enim absurdum est, Pronomen *αὐτὴν* cum iis conjungere, qvæ tanto ante orationis intervallo posita sunt. Deinde refellit eos Anatolius, qvi ante primum segmentum, & Æqvinoctii diem primum mensem celebrabant; qvod non facerent si XIV Paschalem in ipso Æqvinoctiali die collocarent: hoc enim primi mensis initium est. Ad hæc qvæ ex Iudæorum placitis ad suam illam probandam sententiam affert, nullum dubitandi locum relinqvunt. Statuebant enim seniores illi, post commissum Æqvinoctium, ad vesperam, qvo tempore Luna in altero Æqvinoctio è regione Solem respicit: *τὴν τῶν διαβατηρίων ἑορτὴν*, hoc est Pascha Iudaicum agi debere. Hoc autem XIV Luna ad vesperam celebratum est. Ergo XIV in ipsum Æqvinoctium cadere debet, non præcedere: qvia *μὴ τὴν ἰσημερίαν*, ut sæpius repetit, Iudaicè Pascha peragendum est. Cùm igitur id qvod dixerat ex Iudæorum Doctorum sententia profectum asserat; Iudæi porro XIV negent ante Æqvinoctium indici posse, manifestum est, Anatolium nolle XIV ante ipsum Æqvinoctii diem statuere. Præsertim cum Christiana XIV ex vetustissima traditione in Æqvinoctium ipsum, non ante hunc diem incidere debeat. Qvocirca vitiosa est vulgata illa lectio *κατ' αὐτὴν*, & *κατ' αὐτὸ* rescribendum. Hunc Anatolii locum novissimus interpres (Nam de Ruffino postmodum agemus) magnoperè depravavit. Sic enim vertit: *Qvapropter qvi principium primi mensis in illo* XXVI *die Phamenoth esse putant, ad* XIV *diem proximè secundum illum, festum Paschatis celebrandum statuunt, eos vehementer errare dicimus.* Putavit *αὐτῷ* ad XXVI diem pertinere, cum de postremo signiferi segmento sit accipiendum. Qvamobrem ex disputatis hactenus apparet, primum mensem Tropicum, sive Κριῶνα hîc ab Anatolio intelligi. Neqve enim Lunaris esse potest: cum in Alexandrino Cyclo Neomenia primi mensis Cyclo primo sit Martii XXIII. Nam Alexandrini Cycli annus primus paschalem neomeniam ab hoc die incipit, Latinorum verò post Alexandrinum receptum primus Cyclus iniit Apr. IV, qvi est Alexandrinus Cyclus ultimus, ut alibi, Deo dante, fusiùs docebimus. Cùm igitur Neomenia primi mensis Lunaris ea sit, qvæ post Æqvinoctium proximè seqvitur, apparet cur Alexandrini, & eos secuti Nicæni Patres Cyclum I Martii XXIII statuerint: qvòd videlicet Anatolii, cæterorumqve Paschalis Cycli conditorum vel tempore, vel decreto Æqvinoctii sedes esset Martii XXII. Unde licet Aeqvinoctium in XXI postea transierit, nec citima Neomenia XXII Martii contigerit, nihilominus Cyclum primum veteri statione non dimoverunt. Qvare Neomenia Krionos, sive mensis primi Solaris est citimus terminus Paschalis, sive XIV. qvæ ex Anatolii scito convenit Cyclo V. Nam Cyclus decemnovennalis, sive Paschalis, authore Beda, ad terminos, sive decimas qvartas lunares investigandas accommodatus est: uti Cyclus lunaris ad novilunia. Ideóqve meritò primus Paschalis mensis à prima XIV cœpit; hoc est ab Aeqvinoctii die; qvod Anatolius in Martii XXII constituerat. Indéqve constat non in omnibus Paschalis mensis diebus Pascha celebrari posse; sed Neomeniam ejus excipi, qvæ est, uti dixi, XIV Cycli V. Qvod ipsum &

De decimaqvarta Paschali Christianorum.

De qvarta decima Paschali Christianorum.

Anatolius indicat, cùm eos reprehendit, qvi in superiori segmento, qvod ultimum est, primum mensem, & XIV Lunarem collocant. Conseqvens enim est decimas qvartas Lunares omnes intra primi mensis epocham coërceri. Qvod cùm Beda minus animadvertisset, falsò credidit Anatolium eam primi mensis Neomeniam constituisse, in qvam citimum Pascha conveniret. Nam qvi negat XIV Paschalem ante initium primi mensis incidere, idqve ipsum mensis initium XI Kal. figit, manifestè prohibet ipso mensis initio Pascha celebrari; qvod si fiat, jam XIV extra prioris mensis fines egredi & in ultimum rejici necesse sit.

Nam qvod Æqvinoctio biduum tribui oportere narrat, eóqve qvi posterior est die Pascha celebrari, de qvo & Anatolium loqvi putat, verum id qvidem est Æqvinoctium μετεμπτώσει in seqventem diem excurrere: sed ex ambobus Politicè ad Æqvinoctii sedem; anniqve cardinem ille deligitur, in qvo præcipuè, & maxima temporis parte retineri creditur: non is in qvem evagandi licentia paulatim effunditur; nec in eo tamen diutiùs consistit; verùm intercalatione subinde velut qvodam fræno revocatur. Cujusmodi ex Anatolii opinione XXII Martii extitisse Beda narrat. Qvod secus se habet. Alioqvi si plerumqve in XXI Martii Aeqvinoctium contineretur, ac nonnisi secundo, vel tertio post bisextum anno ad XXII accederet: imò verò ne utroqve illo anno qvidem civilis diei metas attingeret: hoc est non ultra mediam noctem a. d. XI Kal. Apr. nunqvam Anatolius XXII potiùs, qvam XXI. anni cardinem, ac Paschalem terminum assignasset. Qvemadmodum hoc tempore post Gregorianam recensionem, licet Aequinoctium κατὰ μετέμπτωσιν in æquabili anno ad mediam fere noctem, qvæ XXII. antecedit, perveniat; nihilominus in XXI defixum est; qvod eum diem toto fere Iuliano qvadriennio percurrit. Non est igitur dubitandum, qvin Anatolius XI. Kal. Apr. Æqvinoctium civile statuerit ad eum modum, qvo post Nicænnm Concilium in XII. Kalen. translatum est: adeò ut nulla XIV Luna, qvæ ante XI. Kal. accideret, Paschalis haberetur. Id enim Anatolii verba disertissimè testantur.

Sanè si mediam anni Tropici formam seqvimur, cujusmodi est Alphonsina, qvæ cæteris anteponitur, Anatolii tempore Æqvinoctium utriusqve diei partem ex æqvo sibi vendicabat. Vixit enim medio ferè tertio post ortum Christi sæculo. Cumqve anno Christi CC Æqvinoctium vernum contigerit Martii XXI, horis 7. 16. 13″ post meridiem, anno verò CCC Martii XX, horis 13, 22′. 53″: si excessum Alphonsinum ex æqvo partiaris, invenies à meridie ferme XXI Martii ad meridiem XXII Aeqvinoctium ultrò citroqve commeasse. Sed Anatolius Æqvinoctium illud, qvod à majoribus acceperat, in XXII retinuit: cum Ptolemæus toto ante sæculo vernum Aeqvinoctium XXII Martii in meridie observasset, anno Christi CXL, bisextili. Ut hac ratione inter meridiem XXII, & XXIII progrederetur. Qvòd si Ptolemaici, & Hipparchei anni formam, qvæ CCC annis diem unum perimit, Anatolius amplexus sit; cum προήγησις plus minus annorum centum horas VIII postulet, invenies Anatolii ævo Aeqvinoctium in anno bisextili contigisse octo circiter horis ante meridiem diei XXII. proindeqve bellissimè hunc ipsum diem civilem Aeqvinoctio

præ-

præstitutum. Tametsi fieri potest, ut Tropicam illam προέμπτωσιν penitùs dissimulaverit; ut post Nicænum Concilium aliqvot sæculis ignoratam esse constat; & ab ipso Beda præcipuè: qvi propterea multis modis hallucinatus est. Nam ex eadem hypothesi Bedæ seculo æqvinoctium longius à XXII recesserat, & ad XVIII pervenerat. Et tamen ad horologiorum, gnomonumqve fidem provocat; ut æqvinoctium Nicænis ipsis cardinibus adscribat. *De qvartadecima Paschali Christianorum.*

INSIGNIS ERROR. IMO HÆRESIS SCOTORUM MAXIME. EX FALSA RUFFINI INTERPRETATIONE NATA DECLARATUR. ET ANATOLIUS A CALUMNIA LIBERATUR.

VERUM ut tam absurdæ interpretationis errorisqve fontem aperiamus; scito non tam eam Bedæ hominis eruditissimi, & in eo genere exercitatissimi culpam esse, qvi Anatolii Græca non viderat, qvàm Ruffini Scriptoris, ut omnes norunt, ineptissimi, qvi in mutilandis depravandisqve veterum scriptis potiùs, qvàm interpretandis stilum suum exercuit. Hic enim ex Anatolii verbis nonnulla sustulit, qvæ tam Bedæ qvàm aliis qvibusdam turpissimi erroris occasionem dederunt. Cùm enim Anatolius scripserit: διὸ καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ τιθεμένους τὸν πρῶτον μῆνα, καὶ τὴν τεσσαρεσκαιδεκάτην τοῦ Πάσχα κατ' αὐτὴν λαμβάνοντας οὐ μικρῶς, οὐδ' ὡς ἔτυχεν ἁμαρτάνειν φαμεν. Hoc est: *Cùm postremus mensis, ultimumqve Zodiaci segmentum proximè τμῆμα istud ἰσημερινὸν antecedat, vehementer hallucinari necesse est eos, qvi primum mensem, & XIV Paschatis in illo utiqve postremo segmento collocant.* Nam pro κατ' αὐτὴν, κατ' αὐτὸ legendum esse, nemo, ut opinor, negaverit: cùm hæc, inqvam, hujus loci sententia sit; Ruffinus ita vertit: *Et ideo non parum dicimus delinqvere eos, qvi ante initium hoc novi anni Pascha putant esse celebrandum.* Ubi hæc verba καὶ τὴν τεσσαρεσκ. τοῦ Πάσχα, ac XIV Paschalis mentionem omnem flagitiosissimè sustulit. Atqvi expunctis paucis illis voculis, falsa & absurda sententia, ac non modo Anatolii decreto, sed & Catholico dogmati contraria seqvitur: Nimirùm Pascha in Civili æqvinoctii die, atqve in ipso termino celebrari posse. Qvid est Luna XIV Paschalis? Ea nimirum, qvæ aut in æqvinoctii diem ipsum incidit, aut proximè post ipsum. Qvod enim post æqvinoctium, non in ipso æqvinoctio peragendum esse Pascha putet Anatolius, apertè eodem in loco profitetur; cum hoc ipsum, qvod de Paschatis observatione scripserat, Judæos tanto antè pronunciasse dicit; videlicet: δεῖν τὰ διαβατήρια θύειν ἐπίσης ἅπαντας μετ' ἰσημερίαν ἐαρινὴν, μεσοῦντος τοῦ πρώτου μηνός. Igitur post ἰσημερίαν, non in ἰσημερίᾳ Pascha tam Judæis, qvàm Christianis incurrit; qvod & subinde rursus inculcat, τὴν τοῦ Πάσχα καὶ τῶν ἀζύμων ἑορτὴν δεῖν πάντως μετ' ἰσημερίαν ἄγεσθαι. Atqvi τὴν ἰσημερίαν Anatolius Phamenoth XXVI. sive XI Kal. Apr. consti-

De quartadecima Paschali Christianorum.

tuit, ibidemqve primi mensis exordium. Negat igitur illo ipso die Pascha ritè celebrari. At verò ex Latina Ruffini versione celebrari potest. Scriptum est enim: *Aberrare vehementer eos, qvi ante hoc initium primi mensis Pascha celebrant.* Qvare ipso mensis initio licet; hoc autem est XIV. Luna ex superiori definitione, qvam Nicænum Concilium, & Catholica omnis Ecclesia scivit. Tanti nimirum est cùm cæteris in rebus & officiis, tùm in Scriptoribus interpretandis præstare fidem; qvod sæpe interpres iste neglexit. Proinde vel eo nomine pessimè de Anatolio, deqve Catholico dogmate, atqve omni posteritate meruit; dum Sanctissimum eruditissimumqve Patrem absurdissimi fautorem dogmatis, atqve hæreseos authorem constituit. Qvod ne qvis à me iracundius qvàm verius affirmari putet, consulat qvæ de Scotorum & τεσσαρεσδεκατιτῶν altercationibus à Beda in Eccles. Hist. narrantur. Ex qvibus intelliget, qvi huic errori patrocinarentur, unius potissimum authoritate fretos Anatolii Christiano dogmati restitisse. Qvam qvidem authoritatem non ex ipsis Anatolii fontibus, sed ex lacunis Ruffinianæ interpretationis hausérant.

Luculenta sanè de Paschate controversia illa fuit, qvam ingenti animorum contentione toties agitatam apud Anglos ac Scotos autor est Beda. Sed imprimis Lib. III. Cap. XXV. nobilissima VVilphridi Presbyteri Catholici, & Colmani Episcopi Scoti coram Rege habita collatio describitur. In qva cùm hoc Scotis VVilfridus objiceret, qvòd contra Nicænum Canonem, & Romanæ Ecclesiæ decretum Pascha à Luna XIV ad XX celebrarent: Colmanus ita demum occurrit: *Nunqvid Anatolius vir sanctus, & in præfata historia Ecclesiastica multum laudatus legi vel Evangelio contraria sapuit, qvi à XIV. usqve ad XX Pascha celebrandum scripsit?* Sed & antea Cap. III. ejusdem Libri de Aiduno Episcopo ab Osvvaldo Rege in Angliam è Scotia arcessito scribens, ait illum *Pascha more suæ gentis à XIV Luna ad XX celebrasse, qvod idem Scotorum ac Pictorum natio faceret, existimans se in hac observantia sancti ac laude digni Patris Anatolii scripta secutum.* Vides, opinor; Schismaticos illos omnes præcipuum pervicaciæ, opinionisqve suæ præsidium in Anatolii authoritate posuisse; non illâ qvidem, ut dixi, ex illius scriptis, qvæ nunqvam viderant, sed ex Ecclesiasticæ historiæ, hoc est à Ruffino interpolatæ, fide ac testimonio depromptâ: Redeo ad VVilfridum, qvi Anatolium ita purgat; ut in caussa potiùs prævaricari videatur. Certè hanc illi opinionem tribuit, qvam ne somnavit qvidem unqvam; imò verò, qvæ ipsum, qvod Scoti pugnabant, oppugnabat autem VVilfridus, efficiat, qvod est profecto ridiculum. *Constat,* inqvit, *Anatolium virum sanctissimum, doctissimum, ac laude esse dignissimum, &c.* Mox: *Ille sic in Paschæ dominicum XIV Lunam computavit; ut hanc eadem ipsa die more Ægyptiorum XV Lunam ad vesperam esse fateretur. Sic idem XX diem Dominico Paschæ annotavit, ut hanc, declinata eadem die, esse XXI. crederet. Cujus regulam distinctionis vos ignorasse probat, qvòd aliqvotiens Pascha manifestissimè ante Plenilunium, id est in XIII. Luna facitis.* Ergo id Anatolius sanxit, Luna XIV ἡμερινῇ, ut loqvitur Epiphanius, νυκτερινῇ δὲ πεντεκαιδεκάτῃ Pascha ritè perfici, qvod merum est Scotorum, & Qvartadecimanorum dogma, horum, inqvam

duntaxat, qvi etsi Dominicum diem celebritati præfinirent, non dubitabant tamen, qvoties Dominica in XIV incideret, eò die festum indicere; Non aliud sensisse vel Scotos, vel cæteros ejusdem hæresis ac factionis homines, notius est, qvàm ut res probatione egeat. Certè Scotos ipsos à XIV Luna ad XX celebrasse Beda scripsit, cùm Catholici à XV ad XXI id egerint: ut unius diei discrimen fuerit. Ut igitur Catholicis XV Paschalis ea est, qvæ in XVI desinit, estqve πεντεκαιδεκάτη ἡμέρα: Ita τεσσαρεσδεκατίται XIV perinde ἡμέρα, νυκτέρα verò XV esse debuit. Nam si XIII ἡμέρᾳ Pascha anteverterent, non uno die, sed biduo à Catholicis differrent. Verùm ex iis qvæ statim idem VVilfridus objicit, conjici potest, qvid aut ipse senserit, aut sensisse Anatolium existimet; cùm ait Scotos plerumqve Pascha Luna XIII ante Plenilunium celebrasse. Fuit enim hæc Theophili, Cyrilli, ac Bedæ ipsius adeo sententia; Lunam novam nullam dici, *qvæ non ante occasum Solis accendatur:* Adeo ut si post occasum duntaxat Solis accensa sit, hoc est cum Sole conjuncta; tametsi 23 horis postea luxerit, illam, qvam occidente Sole habuit, appellationem retineat. Ut si Sabbato post occasum Solis conjunctio fiat, non seqvente Dominica, sed feria 2 Neomenia statuenda sit: qvod Lib. de Tempor. rat. Cap. XLI. à Beda traditum est ex recentiorum Alexandrinorum placitis. Ex eo porrò, qvod Neomenia nonnunqvam integro die summovetur, necesse est ceteros Lunæ dies tardius succedere; atqve ita si e. c. Sabbato statim post Solis occasum plenilunium commissum sit, appellabitur nihilominus tota illa dies XIV Luna, non Plenilunium: Unde & anterior dies XIII non XIV computabitur. Hæc fuit, uti dictum est, Alexandrinorum sententia, qvam & Hebræi qvidam amplexi sunt. Nam in Glossa Cap. VII Tract. Kidduschh Hahodesch Tomo I. Jad Maimonidæ variæ Doctorum sententiæ de ea re commemorantur. Eandem à Beda propugnatam, & à Forosempr. refutatam Lib. III. Par. II. pluribus astruit, explicatqve Petrus Pitatus Veron. Cap. IV. & XV. Can. Pasch. Ecclesia verò Catholica minimè seqvitur, qvæ Paschalis festi ratiocinia ad civilem usum & æqvabilem Cyclum, non ad mediorum motuum observationes adstringit. Cæterum ex hac ipsa opinione seqvitur, Lunam XIV nonnunqvam in Plenilunium incidere; ob idqve Plenilunium apud qvosdam Scriptores appellari XIV. Qvod & propter Lunarem θεώρησιν post Nicænum Concilium accidit, post tria circiter sæcula. Tum enim aureis Numeris iisdem diebus hærentibus, XIV Nicæna Plenilunium est facta, idqve κατὰ συμβεβηκὸς ob ἀνωμαλίαν sideris: cùm alioqvi neqve Plenilunium ex instituto Ecclesiæ terminus unqvam Paschalis fuerit, nec in XXII Lunam dilatum Pascha: qvæ est hallucinatio Scaligeri à Clavio nostro, & novissimè à Guldino ejusdem Societatis validissimè refutata. Sed ad priorem sensum illa VVilfridi disputatio pertinet. Nam Scotis exprobrat, qvòd cum in XIV Pascha celebrarent, non eam tamen XIV Paschalis rationem haberent, qvam Anatolius præscripserat. Hic enim XIV illam Paschalem duntaxat esse voluerat, qvam ad vesperam Plenilunium exciperet, hoc est, ante Solis occasum; alioqvi XIII. non XIV. diceretur. At Scoti nullo istiusmodi delectu, XIV illam Paschali celebri-

De qvartadecima Paschali Christianorum.

De quarta-decima Paschali Christianorum.

tati consecrabant, qvæ in eum diem incideret, post cujus ortum subseqvente duntaxat nocte Plenilunium committeretur; propterea qve non XV Luna, sed XIV vocaretur, ea verò, qva Pascha peractum fuerat, XIII. Hæc est omninò difficillimi illius loci sententia; secundum qvam Anatolius τεσσαρεσκαιδεκατιτῶν errori patrocinatur; dum illud statuitur; Paschalem ex ejus instituto XIV illam esse, qvæ in Plenilunium desinit. Qvæ nova est istorum hallucinatio, & in Anatolium conjecta calumnia. Cujus occasionem inde oblatam suspicor, qvòd cùm ex Judæorum Magistris τ διαβατηρίων, hoc est typici Paschatis Canonem illum ad illustrandam Christiani doctrinam Paschatis attulisset, qvo præcipitur, ut XIV Luna ad vesperam Pascha celebretur, sub ipsum oppositionis, ac Plenilunii tempus, hoc illi ad Christianum Pascha transtulerunt, rati ex Anatolii decreto XIV die celebrari posse: & qvidem maturiùs, qvàm Judæis liceat, qvod est inauditum, & Anatolio prorsus indignum.

PERGITUR IN EXPLICANDIS ANATOLII VERBIS.

SED illud in Anatolii loco illo difficilius est; qvod addit die Martii XX solem non tantùm segmentum Zodiaci primum ingressum esse: ἀλλ' ἤδη καὶ τελάρτην ἡμέραν ἐν αὐτῷ διαπορεύεσθαι. Ruffinus: *in qva die Sol inveniretur non solùm conscendisse primam partem, verum etiam qvartam jam in eo die habere:* id est, in prima ex XII partibus. Ita apud Bedam legitur, ut & in vulgatis Ruffini codicibus. Porrò Beda per *qvartam*, sive, ut subinde vocat, per *qvadram*, Julianum qvadrantem intelligit. Nam cùm Sol primum Arietis segmentum ingreditur, jam in ea die qvadrantem confecit. Sed hæc interpretatio jocularis est. Neqve enim Græco ipsi convenit. Scribit Anatolius τελάρτην ἡμέραν ἐν αὐτῷ διαπορευόμενον: hoc est *qvartam jam diem;* qvemadmodum apud Ruffinum restituendum esse emendatiora qvædam exemplaria persvadent. Tum illud ἐν αὐτῷ, ad τμήματι refertur, non ad ἡμέραν; ut Latinè concipiendum sit, *qvartum jam in ea diem.* Hoc igitur censet Anatolius; Solem XI Kal. Apr. qvartum jam in primo τμήματι τῶ δωδεκατημορίου diem agere. Qvod mirum mihi videtur. Nam hac ratione solem existimavit primum punctum Arietis ingredi XIV Kal. Apr. hoc est XIX Martii. Ex qvo illud suspicari possumus; Æqvinoctialem cardinem non in primo Arietis puncto; sed in IV ab eo constitutum. Qvemadmodum veteres olim in VIII signorum parte Solstitia & Æqvinoctia fieri putabant; ut testatur Plinius Lib. XVIII. Cap. XXV. & Columella Lib. IX. Cap. XIII. ex Eudoxi, & Metonis Fastis; qvod & Sosigenes persvasisse Cæsari videtur. Nam initia mensium qvatuor, qvæ cardinibus proxima sunt, ab VIII ferè parte signorum incipiebant ætate Cæsaris. Apud Geminum αἱ τροπαὶ χειμερινὴ ex Eudoxo qvarto die contingunt, ex qvo Sol Capricornum ingressus est. At secundum Euctemonem primo ipso die. Vernum autem Æqvinoctium sexto ab ingressu Arietis die secundum Eudoxum, cum ex Calippi Parapegmate primo ipso

die committatur. Utrum verò idem de IV ſignorum parte ſibi perſvaſerit Anatolius, cogitandum amplius eſt. Nam illa Bedæ ratio nullo modo probabilis eſt; Anatolium cùm XI. Kal Apr. Æqvinoctium figit, de veſperti-no duntaxat loqvi, hoc eſt de eo, qvod accidit cùm Luna ſub occaſum Soli oppoſita eſt; propterea qvòd ex antiqvorum ſententia Patrum ſtatuit ad Paſchalem celebritatem non modò Solem in Æqvinoctio verno, ſed & Lunam in Autumnali ſitam eſſe debere: qvod tùm fit qvando Æqvinoctiale punctum ſub occaſum Solis incidit. Primùm enim non de Chriſtiano Paſchate ex antiqvorum Patrum ſcriptis, ſed Judaico ex Ariſtobuli authoritate iſtud attulit: ὡς εἴη ἐξ ἀνάγκης τῇ τ διαβατηρίων ἑορτῇ μὴ μόνον τὸν ἥλιον τὸ ἰσημερεινὸν διατροφεύεσθ. Deinde ne hoc qvidem voluit, in Æqvinoctialibus punctis oppoſita ſibi invicem ſidera illa eſſe oportere; ſed ἐν τμήμασι, qvæ latitudinem habent: ut videlicet in primo Zodiaci ſegmento, & in ejus aliqva parte Sol, Luna verò in ſeptimo verſetur. Deniqve qvoties Æqvinoctium in XXII diem incidit, non eſt neceſſe XIV Lunam, aut XV cum eo concurrere. Id enim toto in Cyclo tantùm ſemel accidere poteſt. Qvid autem abſurdius, qvàm Anatolium arbitrari de eo tantùm Æqvinoctiali die loqvi, qvi non amplius, qvàm ſemel toto decemnovennali Cyclo poſſit contingere? Fruſtra igitur alius ejus loci; ſi qvidem minimè mendoſus eſt, ſenſus qværitur ab eo, qvem ipſa præ ſe verba ferunt, ut ingreſſum in Arietem Anatolius in Martii XIX. contulerit. Qva ex opinione aliud qvoddam πόρισμα ſeqvi videtur; qvod hîc paucis explicare operæ pretium arbitror. Qvod enim ex Anatolii verbis efficitur; punctum ipſum τ παρόδ in Arietis ſegmentum convenire Martii XIX. ſuſpicari licet Occidentales plerosqve ac Latinos epocham anni, ſive primi menſis neomeniam in XIX Martii contuliſſe; itaqve citimum terminum in eo die fixiſſe: uti Anatolius in XXII. Nam Latini diu Alexandrino Cyclo rejecto Judaicum retinuerunt; qvi Lunaris à Beda, & aliis dicitur, & triennio differt ab Alexandrino. Nam Alexandrinorum primus eſt XVII Latinorum: XIX autem Alexandrinorum, Latinorum eſt XVI; & VIII eorumdem Alexandrinorum, Latinorum eſt V. Qvi duo poſteriores; hoc eſt Alexandrini XIX. & VIII cùm apud ipſos embolimæi forent, apud Latinos, ut & apud Judæos, erant ſimplices. Erant enim XVI. & V. Ita Latini Paſcha in Niſan Judaico; Alexandrini in Ijar celebrabant; Propterea Paſchalis Neomenia Latinorum erat à III Non. Martias, ſive Martii V. ad Aprilis II. cùm Nicæna ab VIII duntaxat Martii ad Nonas Apr. extendatur. Unde & XIV Paſchalis citima Latinorum erat Martii XVIII, remotiſſima XVI Aprilis; cùm Alexandrinæ & Nicænæ decimæ qvartæ à XXI Martii ad XIV Kalend. Maias ſive Apr. XVIII pertineant. Qvod ex Beda diſcimus, qvi Cap. XLIX de Temp. rat. Latinorum refellit errorem, eorumqve ſigniferi Victorini, qvem Victorium nominat; cujus etiam fragmentum extat in eodem Bedæ capite. Undenam igitur manaſſe putandum eſt, qvòd Latini primi menſis Neomeniam in XIX Martii collocaverint, niſi ex Anatolii decreto, ut qvidem vulgo conceptum eſt: qvo primum Arietis ingreſſum in XIX Martii conjicere viſus eſt? Hinc enim Paſchalem terminum qvæ fuit apud Latinos XV. non XVI. in Martii XIX contulerunt. Nam, ut initio faſſi ſumus, obſcurus admo-

De qvarta-decima Paſchali Chriſtianorum.

Victorini at Latinorum error.

De xiiii. decima Paschali Christianorum.

dum & implicatus est Anatolii locus. Siqvidem illo ipso die, qvo Æqvinoctium statuit, Martii videlicet XXII. qvartum jam primi segmenti gradum attigisse Solem indicat. Hoc autem segmentum primum δωδεκατημόριον, καὶ μηνῶν ἀρχὴν vocat: τὸ δὲ πρὸ τούτου, μηνῶν ἔχαθεν, καὶ τμῆμα δωδέκατον. Ergo & tres illi gradus, qvos Martii XIX. XX. XXI. Sol conficit, cum in primo segmento sint, & extra postremum, ad mensem primum pertinent. Qvocirca proroganda erunt mensis primi spatia, ut XIX diem etiam amplectantur. Et cùm subjicit: non mediocriter hallucinari eos omnes, qvi primum mensem, & XIV Paschalem in ultimo illo segmento collocant, intra primum δωδεκατημόριον, hoc est à XIX Martii ritè XIV inchoari posse significat. Itaqve parum hæc cohærere videntur. Sed ut obscurior appendix illa sit, caput ipsum opinionis propemodum constat; nimirum cardinem; & epocham anni XII esse Martii, qvam & κεφαλὴν ἐννεαδεκαετηρίδος vocat. Igitur ἐννεακαιδεκαετηρὶς neqve ab Eusebio reperta, ut Beda Lib. de Temp. rat. Cap. XLII. neqve à Nicæno Concilio, ut qvidam asserunt: cùm Anatolius ejus meminerit, ac diu ante à Metone & Euctemone primum excogitata fuerit, ut Diodorus Siculus, Geminus, & Censorinus affirmant. Qvanqvam alia Lunaris anni, ac mensium dispositio tum fuit. Qvapropter verisimile est Latinis hunc Anatolii locum fraudi fuisse. Atqvi ridiculè admodum Paschalem illum suum Canonem condidit Victorinus. Non solùm, qvod Pascha XVI Luna duntaxat celebrari jubeat, qvod Canoni repugnat: verùm etiam qvòd inutiles aliqvot terminos & otiosos habuerit. Prima illorum XIV fuit, ut dictum est, Martii XVIII: decima qvinta verò prima omnium Martii XIX. qvem & terminum fixerunt. Et tamen nunqvam ante XXII. Pascha celebrabant: cùm citimum Pascha debuerit esse XX Martii. Qvare aut in XXII Lunam prorogabant, aut in secundum mensem. Caussam hujus stolidissimæ rationis Beda putat esse, qvòd ante Æqvinoctium celebrare religioni ducerent. Ego verò cùm Anatolii, tùm Cæsarienſis, ac Nicæni Concilii decreto paruisse illos arbitror, neqve præscriptos ab illis, ac communi consensu receptos Paschatis limites transgredi ausos esse: atqve ita Paulus Forosemp. cujus tu Lib. V. consule; ubi aliqvot exempla Paschalium διαφορῶν ac dissensionum proponit.

Ennea-decaeteridis Vetustas.

Postremò etiam atqve etiam videndum, an Judæi, qvi Epiphanii tempore vixerunt. in XIX vel XX Martii epocham anni, æqvinoctiúmve statuerint; qvod Epiphanius ad Christi tempora transferens, anno illo, qvo passus est; crediderit Æqvinoctium in eodem hæsisse die, qvo ab illis suo tempore statutum videbat. Cùm enim Judæi, ut ex Josepho, Philone, & iis antiqvioribus Aristobulis, & Agathobulo constat, non ante Æqvinoctium Pascha suum celebrare voluerint; certum sit autem annum XIX & VIII Cycli, qvi Alexandrinis embolimæus erat, Judæis communem extitisse, conjecturæ locus est, à Judæis Æqvinoctii diem paulo ante Nicæna tempora, & secundum ea, XIX Martii tributum fuisse. Qvam ab illis opinionem Latini una cum Lunari Cyclo traditam acceperint; Anatolii præsertim authoritate freti, qvi primum Arietis ingressum eodem illo die collocare visus est. Sanè non alia probabilior investigari caussa potest, cur vel Judæi, vel Latini tam præfractè decimas qvartas in Martii XVIII retinuerint, nisi qvod Æqvinoctium

citius committi, qvàm Alexandrinis placuerat, falsò sibi persvasissent. Qvippe cùm & Judæorum Pascha in ipsum Æqvinoctii punctum, aut proximè saltem ex decreto seniorum incidere oporteat: Latini verò post Nicæni Concilii sanctionem Paschalem terminum tandiu ante Æqvinoctium definire nefas esse didicissent. *De qvartadecima Paschali Christianorum.*

ALTERA, ET PROBABILIOR DE ANATOLII LOCO CONJECTURA PROPONITUR.

SED hæc nostra conjectura si minus eruditorum hominum assensionem obtinuerit, invidiam certè ac reprehensionem non meretur. Qvo lectoris candore & humanitate confisus aliam de hoc Anatolii loco suspicionem proferam; qvæ mihi, cùm hæc scriberem, veniebat in mentem. Crediderim eqvidem in iis, qvæ locum illum antecesserant, disputasse adversus illos Anatolium, qvi vetus Æqvinoctium, hoc est Julianum, die Martii XXV retinebant, nec ante VIII Kal. celebrari festum sinebant, qvæ est XXIX Phamenoth; præsertim qvod eodem die CHRISTUM resurrexisse persvasum haberent, ex Concilii Cæsariensis fide, de qvo postea. Qvorum ut errorem corrigeret Mathematicis Astronomicisqve doctrinis perpolitus Anatolius, Æqvinoctium in XXII Martii committi docuit. Qvo posito, XXV Martii, sive Phamenoth XXIX qvartum jam in Arietis segmento diem agit. Qvamobrem si pro ἕκτῃ καὶ εἰκάδι, ἐνάτῃ καὶ εἰκάδι scripseris, bellissimè hunc locum restitueris. Invenimus, inqvit, ἐν τῇ προκειμένῃ Φαμενὼθ ἐνάτῃ καὶ εἰκάδι, (ἐν τῇ προκειμένῃ, qvàm ad oppugnandum sibi proposuerat, cujusqve in superioribus meminerat.) Solem IV jam diem in segmento Arietis processisse. Firmat hanc conjecturam nostram, qvod Anatolium certum est de Æqvinoctiali tempore Canones illos instituisse. Hinc Nicephorus Lib: VI Cap: XXXVI, καὶ περὶ τῆς ἰσημερίας τοῦ Πάσχα ἀκριβεστάτους ὅρους ὑπέδειξε. *De æqvinoctio Paschali accuratissimos Canones sanxit.* Videlicet cùm id, qvod in Cæsariensi Synodo à Theophilo habita propositum fuerat, vulgo omnes opinarentur, Æqvinoctium XXV Martii committi, hoc ipsum corrigens Anatolius Æqvinoctium ex Ptolemaicis Astronomicisqve fontibus in XXII Martii transtulit. Vides levi voculæ unius commutatione qvanta impeditissimo huic loco lux oborta sit. Ut meritò posterius hoc verissimum, & ad Anatolii mentem aptissimum esse judicem. Duæ qvippe Paschatis διαστροφαὶ totidem ex Æqvinoctialibus terminis in usum Ecclesiasticum irrepserant. Nam alii cùm προηγήσεως τροπικῆς ignari cardinem vernum ibi, ubi à Sosigene semel positum fuerat, retinerent, Pascha antè XXV Martii celebrandum minimè putabant: qvibus obviam itum est Cæsariensis Concilii decreto. Alii, ut Judæi recentiores, & qvi Judæos seqvebantur, cùm haud dubiè Æqvinoctium, vel ingressum Solis in arietem aliqvot ante diebus accidere putarent, Pascha suum anticipabant. Utrosqve in hisce Canonibus refellit Anatolius. Priores qvidem ea, qvam diximus, Æqvinoctii epocha stabilita: Posteriores verò, cùm

De quartadecima Paschali Christianorum.

disputat primum mensem primo signiferi dodecatemorio definiri; supra qvem postremum sit segmentum, mensisqve postremus: in qvo Paschalem XIV sumere Canonica sanctio prohibet: qvia, ut hactenus probatum est, citimus Terminus in Æqvinoctium incurrit. Et ut posterior cautio ad Judæos & Christianos Ἰουδαΐζοντας, qvales Occidentales, & Latini fuerunt, propriè pertinet: ita prior adversus illa pugnat, qvæ in Actis Cæsarienſis Synodi leguntur: qvorum fragmentum apud Bedam reperitur post Libellum de Æqvinoctio. In qvibus primùm Æqvinoctium Martii XXV constituitur; Tum verò qvoniam CHRISTUS eodem illo resurrexisse die, & ab XI Kal. passus credebatur, ideo triduum ad Paschales terminos arrogatur, ea lege præscripta, ut ab XI Kal. Apr. ad XI Kal. Maias Paschalis celebritas obiri possit; *ne tantum passionis Sacramentum extra limitem excludatur.* Sed ut de Synodalibus illis Actis dicam qvod sentio; fuit istud qvidem Provinciale Concilium Victoris Papæ jussu à Theophilo Cæsarienſi coactum, qvo tempore controversia illa de Paschate Christianum orbem vehementer exagitabat. Sed non omnia, qvæ in Actis illis comprehenduntur, pro fidei decretis habenda sunt: verùm rationes privatim à Patribus allatæ sunt pleræqve, qvibus sententiam suam illustrarent, qvæ non ipsæ inter fidei dogmata censentur. Tum qvod Eusebius Lib: V. Cap: XXII narrat, per idem tempus cùm alibi passim, tùm Romæ à Victore de eadem qvæstione Synodalia decreta edita fuisse, qvæ in eandem de Paschate celebrando conspirarent sententiam, non sic intelligendum est, ut qvæ in Actis illis allegarentur omnia à Pontifice Romano probata sint, & pro Catholicis dogmatibus recepta; sed ea duntaxat, qvæ ex falsis illis principiis utcunqve deducta, vera solidaqve reperta sunt. Cujusmodi sanctiones illæ fuerunt: Ut neqve in XIV Luna Pascha fieret: nec alio, qvàm Dominico die: qvod erat propositum. Reliqva, qvæ incidentia dici possunt, cùm partim perspicuè falsa, partim dubia, & Ecclesiasticis Canonibus contraria sint, nullius authoritatis ne Cæsarienses qvidem ipsi Patres esse voluerunt: neqve Victor unqvam approbavit. De qva re supra, cùm de Dominicæ tempore Passionis actum est, adversus qvorumdam superstitiosam nimis credulitatem disseruimus. Nunc aliud, qvod institutæ disputationis magis proprium est, in iisdem Actis notabimus. Censent enim illa Æqvinoctium XXV Martii fieri, qvo hæc pronunciabantur tempore, hoc est anno Christi CCXCVIII. Qvod qvàm falsò creditum sit, vel observationes ipsæ Ptolemæi, ac Mathematicæ tabulæ demonstrant, ex qvibus notum est, Æqvinoctium tunc in XXII. imò etiam XXI incidisse. Sed hoc non urgeo. Esto XXV Martii dies Æqvinoctii. Jam qvis absurdissimum esse, & Ecclesiasticæ disciplinæ repugnare non videt, qvod illi sciscunt, Pascha triduo ante æqvinoctium indici? Vetus est Canon, qvi inter Apostolicos refertur. Εἴ τις Πρεσβύτερος, ἢ Διάκονος τὴν ἁγίαν τοῦ Πάσχα ἡμέραν πρὸ τοῦ ἐαρινῆς ἰσημερίας μετὰ Ἰουδαίων ἐπιτελέσῃ, καθαιρείσθω. Qvare deponendi Patres omnes illi fuerunt, si verè pronunciarunt, æqvinoctium in XXV Martii fieri.

Cæsarienſis Synodi decretum expenditur.

Ac ne satis qvidem accuratè mihi Paschalis terminus per illud tempus in XXI Martii positus videtur. Etenim anno Christi CCC ex Alphonsina methodo æqvinoctium in noctis initium cadit, hoc est horam VII à Meridie

XXI. ita ut ſpatium, per qvod excurreret, fuerit XXII Martii dies: Rectius igitur Paſcha citimum in XXIII Martii hærere potuit, ubi & Anatolius, aliiqve conſtituerunt: qvos Nicænum Concilium poſtea ſecutum, uſurpandæ vetuſtatis gratia non qvidem citimum Paſcha, ſed anni primi τῆς ἐννεακαιδεκαετηρίδος initium eodem in illo die XXIII reliqvit. Non malè igitur hactenus operam poſuimus, qvi & nobiliſſimum Anatolii fragmentum, idemqve perobſcurum, diligenter expoſuimus, & ab egregio, ſanctiſſimoqve Patre tam inſignem calumniam, atqve injuriam depulimus. Qva in qvæſtione, controverſiaqve diſceptanda longiores nos fuiſſe, neqve nos ipſos, qvi id neceſſario fecimus, pœnitere convenit, neqve lectori, cui conſultum voluimus diſplicere. *De qvartadecima Paſchali Chriſtianorum.*

Ητις ἐμπίπτῃ διὰ ἐτῶν τειῶν.] Keplerus ἥ τινι legit.

Καὶ ἄλλας καὶ ἔτος τέσσαρας ὥρας.] Cujusmodi XII conſtat τὸ νυχθήμερον. Nam hora apud Epiphanium duæ ſunt æqvinoctiales horæ.

Ὡς εἶναι εἰς τὰ τρία ἔτη.] Vide qvæ ſuperius adnotavimus.

Διὸ παρ' αὐλοῖς πέντε μῆνες.] Cauſſativa iſta particula ægrè cum ſuperioribus cohæret. Fortè idem eſt qvod διότι vel ὅτι, nec inferendi vim habet, ſed novam ſententiam inchoat, qva XIV annorum Cyclus exponitur. Qvod ſi illativam eſſe mavis, ad antecedentia pertinebit. Nam qvia Lunaris annus dies habet CCCLIV, fit ut tertio & ſexto anno ſinguli menſes, & in totum XIV annis, qvinqve menſes intercalentur, qvod XI diebus Solaris annus Lunarem ſuperet. Utcunqve ſit, XIV annorum Cyclum indicare videtur, in qvo qvini menſes inſeruntur. Sed utrum in uſu politico obſervatus ille Cyclus fuerit, an penes Synedrium retentus, & ad methodum conformatus, cum plenorum cavorumqve menſium perpetua ſucceſſione communis annus evolveretur, antea dubitavimus.

Διὰ τὸ ἀφαιρεῖσθαι ὑπὸ τῆ ἡλιακῆ.] Cur XIV annorum orbe Neomeniæ concluſæ ſint, cauſſam iſta reddunt; ſed pro varia Cycli diſpoſitione diverſa fingi poteſt. Nos duplici ratione Cyclum explicari poſſe diximus. Prima eſt, ut annis Lunaribus præcisè trecenti & qvinqvaginta qvatuor dies, horæ octo tribuantur: XIV autem annis dies 5108, horæ 4. Hoc temporis ſpatio Cyclum conſtituebant, in qvo ſolius Lunaris ὑποπαράσεως rationem habebant, nec illius ratiocinia cum Sole comparabant. Qvare de ultimo, hoc eſt XIV anno Solari, & qvidem politico, qvi eſt CCCLXV dierum, dies qvinqve & horam unam detrahebant: propterea qvod ſi ex 5104. 4. Julianos XIII eximas, decimus qvartus dies habebit CCCLX, unâ horâ minus; qvo intervallo Lunares Neomenias reſtitui credebant. Sed hæc τεχνικῶς duntaxat, non politico uſu; ſecundum qvem, ſi minor hic Cyclus uſurpatus fuerit, horæ illæ IV, appendices in finem Cycli rejectæ ſunt. Itaqve cum poſt Cyclum Lunarem XIV annorum, de Solis rationibus qvinqve dies, horæ octo reliqvæ forent, qvinqve dies duntaxat ſupereſſe ſibi perſvaſerant: qvibus reſervatis, poſt Cyclos minores ſextum menſem ſolidum intercalabant. Ita dies fiebant 30679; Qvorum οἰκονομίαν Typus ille antea propoſitus oſtendit.

Altera ratio: ſi qvinqve dies ſolidi ex horis octo conflati XIV annis arrogentur: Qvæ omnia diligenter habes explicata ſuperiùs. Ubi & ex utraqve methodo Epiphanii verba correximus.

De quartadecima Paschali Christianorum.

Τῶ ὀγδοηκοστῶ τετάρτῳ ἔτει.] Mensem illum embolimum XXXI. cùm in fine LXXXIV anni intercalari debuerit, in sequentis Cycli primum annum conjici, docet Epiphanius. Atqui Tessaracædecaët. postremus annus proprio jam embolimo præditus est. Duo igitur embolimæi sese proximè sequentur. Quod olim factum esse Hebræorum Doctores asserunt. Imò verò menses ipsi embolimi duo simul inculcabuntur; eruntque tria Adarim. Sed tertius anni LXXXV initium erit; ne si Nisan pro Adar substituatur, Epocha relicta, Neomenia in anteriora laxius evagetur. De duobus embolimæis proximè consequentibus fatetur Keplerus; posterius, de tribus Adarim objici potest. Sed utrumque ex Laterculo, & superiori disputatione commodissimè dissolvitur. Nam aliud est Tessaresdecaëteridas seorsim ac separatas intueri, aliud in majore Cyclo aptas invicem, & consertas. Minores Cycli singuli per sese V menses embolimos in III. VI. VIII. XI. XIV. annis postulant; sed in continua serie & in majore Cyclo non semper XIV embolimæus est. Unde neque duos Adarim exigit. Postremus verò ultimi Cycli annus, qui est LXXXIV. Adar quidem alterum sibi vendicat; eo quod mensis ei XXXI ex Epactis Cyclorum accrescit; proindeque VI Embolimæos habere debet, ut cum Solari anno utcunque Lunaris adæquetur. Verùm author est Epiphanius in LXXXV annum mensem illum esse dilatum; qui cum revera sit Adar, Nisan à Judæis, ut opinor, est factus. Inde accedit, ut Epocham anni sui anteverterint, & in eodem anno bis Pascha celebraverint. Quod uberrimè antea declaratum est.

Οἵ τινες ὤφειλον εἶναι.] Mendum hîc esse & quidem duplex superiora satis ostendunt. Primum τεσσαρακονθα μῆνες legendum, non τεσσαρακονταεὶς μήν. Deinde falsum est supra XXX menses reliquos esse dies XXIV. horas VI. Alioqui ex Tessaradecaët. Juliana dierum 5113. 12, relinqui tantummodo dies oporteret quatuor, horam unam, essetque Lunaris Tessaradecaët. dierum 5109. 11. Syzygiæ singulæ 29. 12. 49′. 35″. $\frac{125}{173}$ Aut si de XIV Julianis annis eximantur horæ duæ, ut sint dies 5113. 10, Tessaradecaët. Lunares singulæ dies habebunt 5109. 9. Syzygiæ 29. 12. 48′. 54″ $\frac{18}{173}$ Quod ego verum non arbitror. Corrigendus itaque Epiphanii, aut Librarii ipsius error, & vel εἴκοσι ὀκτὼ ἡμέραι, vel εἴκοσι ὀκτὼ καὶ ὥραι τρεῖς hoc loco scribendum. Vide quæ antea diximus.

N. XXVII Ενεκεν τοίνυν τούτου.] Non illud significat, quod arbitratur Keplerus, & quod prima specie velle videtur, ex hujus Cycli pravitate biduo Judæorum Pascha legitimum tempus antecessisse: quasi bidui tantum προήγησις à vera XIV facta sit: Pharisæos verò diei unius ὑπερβάσει constituta, uno die duntaxat anticipasse; cum biduo solido Christus Nicænam XIV anteverterit. Nam eodem sensu hoc loco dixit Judæos προλαβεῖν ἡμέρας δύο, quo superiore Numero „ἔφαγον τὸ Πάσχα πρὸ δύο ἡμερῶν τοῦ φαγεῖν. At illîc bidui anticipatio nequaquam ad Nicænam XIV. sed ad Judaicam, vitiosamque comparatur, quæ cùm in feriam V. Martii XIX incideret, Christus cum Judæorum vulgo feria III. Martii XVII Pascha celebravit. Quare neque hoc loco δύο ἡμέρας πρόλαβεν Nicænam XIV. sed ex Cyclo communi Judaicam. Propterea sic Epiphanii mens interpretanda videtur: ἕνεκεν τούτου, hoc est cùm depravata illa methodo, ac Cycli dispositione uterentur, secundum quam XIV Luna biduo cœlestem, hoc est Nicænam anteveniret, animad-

versa labe, Pharisæos, qvoad Plenilunium propius accederent, Pascha in XV Lunam distulisse. Itaqve dupliciter vitiosa Paschatis celebritas fuit. Primum apud eos, qvi feria III. Luna XII Judaica Pascha comederunt, qvod feria V. Luna XIV faciendum erat: Tum apud Pharisæos; qvi ὑπερβάσῃ recepta XIV Cycli sui prætergressi sunt. Christus porrò cum majori populi parte feriâ tertiâ celebravit. Ita qvidem Epiphanius, nec aliter interpretari licet, aut ab errore vindicare. Neqve enim feria tertiâ, hoc est qvarto ante Passionem die Christus Paschate functus est; neqve biduo in vinculis habitus; qvod frustra credidit Epiphanius. Nam de σταυρώσεως tempore nobiscum sentit. Emendandus igitur est ad eum modum, qvem supra demonstravimus Pag. 172. *Trium Paschatum ratio.*

Ὑπέρβατον φθόντες.] Fortè φθάντες.

Καὶ ἐκεῖ τὸ Πάσχα.] Qvid hîc audio? ἐκεῖ, id est in horto Pascha manducasse? Minimè id qvidem. Sed vel ἐκεῖ ad superiora pertinet, vel trajectione peccat hic locus. Qvod subjicit: διὰ ἄλλως ποιήσας, Christum excusat, cur non legitimo tempore Pascha peregerit; qvòd ad publicum & communem usum accommodare se maluerit.

XXVIII. ΕΥθὺς πρῶτ ΟΥαλεντῖν.] Hæc ex Irenæo expressa sunt: qvi Lib. II. Cap. XXXVIII. Valentinianos refutat, qvi XXX Aeonum collegium hoc annorum Christi numero fulciebant. Qvippe Christum asserebant anno ætatis XXX passum esse, mense XII. Contra qvos Cap. XXXIX demonstrat, biennio, & aliqvot mensibus prædicasse. Posteaqvam igitur de utroqve anno, tam qvo natus, qvàm qvo passus est Dominus accuratissimè disputavimus, consentaneum est, ut de Paschatum, qvæ post Baptismum Christus obiit, numero difficillimam qvæstionem explicemus. Qvam nos hunc ipsum in locum meritò distulimus; qvòd cum superiori de Passione Christi disputatione connexa, atqve implicata videretur.

QVOT SECUNDUM BAPTISMUM PASCHATA CHRISTUS OBIERIT.

MITTO veteres illos, non Hæreticos solum, ut Valentinianos, sed etiam Patres, qvi anno ætatis XXX passum Dominum memoriæ prodiderunt: qviqve unum ei duntaxat prædicationis annum assignarunt: ut inter alios Tertul. Lib. con. Jud. Cap. VIII. Item Lactantius Lib. IV. Cap. X. Clem. Alex. Lib. I. & VI. Strom. Africanus apud Hier. in Dan. Cap. IX.

His, inqvam, prætermissis, qvorum opinio manifestè cum Joannis ac cæterorum Evangelio pugnat, tres sunt præcipuæ de Paschatum numero sententiæ. Nam vel tria, vel qvatuor, vel qvinqve statuuntur; qvorum postremum illud est, in qvo, vel sub qvod Christus in cruce suffixus est: qvod proinde σταυρώσιμον dicitur. Ex iis secunda mediæ vetustatis, tertia infimi sæculi: prima veterum propemodum omnium est. Ut igitur plura tribus Paschata post Baptismum elapsa credantur, Evangeliorum testimonio ratum

Trium Paschatum ratio.

fieri videtur, imprimisqve Joannis; qvi distinctius ea cæteris tribus nominatimqve perscripsit. Apud qvem primum Pascha paulò post Baptismum, & miraculum in Cana factum cap. II. com. 13. recensetur. Secundum cap. V. com. I. ubi festum diem à Judæis celebratum ait: qvod de Paschate Irenæus accipit Lib. II. Cap. XXXIX. Tertium est cap. V. com. 4. post saturata qvinqve millia panibus qvinqve, ac duobus piscibus. Qvartum est illud, in qvo passus est. Ad hanc Joannis historiam, & intervalla temporum reliqvorum narrationes, qvæ minus distinctam habent descriptionem temporum, velut ad regulam accommodare nituntur. Nam primum qvidem Pascha solum Joannem commemorasse putant: secundum qvod Joannes adhuc baptizasse legitur, Joan. III. 23. Qvo in vincula conjecto prædicare Christus cœpit, Mat. IV. 11. & Marci I. 14: à qvo tempore tres cæteri res à Christo gestas velut ab initio deducunt. Seqvitur ergo Pascha secundum, qvod cùm Joan. V. tùm Mat. XII. Mar. II. Luc. VI. tacitè significatur, eo qvod Sabbato Deuteroproto per sata transisse dicuntur Apostoli, & spicas vellicasse: qvod tempus in ipsas Azymorum ferias incurrit. Jam tertium præter Joannem Cap. VI. etiam Mat. XIV. Mar. VI. Luc. IX. prodiderunt. Qvippe miraculum illud multiplicatorum panum exponunt, qvod Joannes sub ipsum Pascha contigisse scribit. Hunc in modum verè vulgò Paschata digerunt, qvi Harmonias Evangelicas contexunt, nisi qvid paulo ab aliis aliter explicatur, qvod scrupulosius perscrutari otiosum arbitror.

Qvomodo pluraqve tria Paschata colligantur.

Scaligeri opinio de qvinq; Paschatibus.

At Scaliger in Lib. VI. de Emend. qvinqve reperiri Paschata vehementius pugnat. Nam præter primum Joan. II. alterum illud esse statuit, de qvo Joan. V. Cui tertium adjungit illud, à qvo per sata iter habuisse feruntur Apostoli. Qvartum est Joan. VI. Qvintum τὸ σαυρώσιμον. Additqve singulorum characteres, ac delineationes: cujus ἀνειδολογίας vanitatem copiosè ante redarguimus.

Veterum consensus de tribus Paschatibus.

Veteres autem, uti dictum est, ad unum omnes, nisi qvi trigesimo ætatis anno passum putant Dominum, tria duntaxat Paschata numerant. Imprimis Irenæus loco citato. Tum Apollinaris Laodic. apud Hieron. in Cap. IX. Dan. Origenes Lib. II. con. Cel. ubi Judam non solidum triennium egisse cum Christo scribit: Eusebius in Chronico. Ubi post XV. Tiberii, ac Domini Baptismum τριετῆ χρόνον τῆς διδασκαλίας διαγωγὴν ex Joannis Evangelio confirmat. Qvibus accedit Epiphanius.

Sed eorum aliqvi haud satis firma ratione inducti videntur, ut biennio prædicasse Christum asseverarent. Nimirum qvòd apud Isaiam Cap. LXI. com. 2. legitur: ubi Christus missum se à Patre profitetur, καλέσαι ἐνιαυτὸν κυρίου δεκτὸν, καὶ ἡμέραν ἀνταποδόσεως, suspicati sunt ἐνιαυτὸν illum δεκτὸν, *annum acceptabilem*, priorem è duobus esse; in qvo contradicente nemine Evangelium prædicarit. Ex qvo ratiocinati sunt alterum ei respondere τὸν ἀντιλεγόμενον. Ita enim Epiphanius præsertim N. XXV. At longè tolerabilius meo qvidem judicio Clem. Alex. aliiqve, qvi ex Esaiæ verbis, ac singularis anni mentione Christi prædicationem annuo spatio definierunt. Nam hoc pacto ἐνιαυτὸς δεκτὸς non Judæorum comparatione, sed ipsiusmet Dei vocabitur; qvo sensu Esai שנת רצון ליהוה dixit. Qvæ rectè D. Hieron. vertit, *annum acceptabilem Domino.* Idemqve in Comm. *annum acceptabilem, &*

diem

diem retributionis, omne prædicationis ejus, qvo in carne versatus est, tempus significare docuit. Qvo & Apostolus Paulus respexit, cum II. ad Cor. VI. dixit: *Ecce nunc tempus acceptabile.* Hæc Hieron. Qvod & ante ipsum Iren. Lib. II. Cap. XXXVIII. docuerat: annum videlicet, qvem Propheta vocat acceptabilem, omne ab adventu Christi tempus ad consummationem usqve significare. Nec aliud Esaias voluit. Qvare qvod ex eo PP. qvidam argumentantur de uno, vel altero prædicationis anno, qvod non sine veniæ præfatione dictum sit, ab Isaiæ mente prorsus alienum videtur. Ac profectò si duo duntaxat ante postremum illud, & σαυρώσιμον, Paschata transegerit Christus, fieri non potest, ut priorem annum sine ullius offensione, ac contradictione consumpserit. Multas enim, & hostiles vexationes, insidias, contumelias in eum annum conjici necesse est, ut postea declarabitur. Qvanqvam ne commoda qvidem ab illis Paschatum ac temporum instituta distributio. Irenæus primum Pascha statuit illud, cujus meminit Joan. Cap. II. com. 13. Secundum verò ex Joan. V. com. 1. deducit, ubi diem festum Judæorum nominat: qvo cum alterum capitis VI. com. 4. confundit; ante qvod multiplicatorum panum prodigium accidit: His duobus subjicit τὸ σαυρώσιμον. Miror hunc Irenæi locum non satis expendisse, qvi secundum Pascha ex illius autoritate constituunt istud ipsum, de qvo Joan. Cap. V. Ita ut tertium sit cujus Joan. VI. mentio fit. Etenim si duo hæc festa distincta esse credidisset Irenæus, cùm triplex duntaxat Pascha prædicationi tribueret, nunqvam prius illud festum Joan. V. Pascha esse dixisset. Sed largius peccat Epiphanius, qvi Num. XXV. primum Pascha festum illud facit, in qvo vociferatus est Christus: *Si qvis sitit veniat ad me, & bibat,* Joan. VII. 37. Alterum verò, de qvo in eodem cap. dixit: *Non ascendo ad diem festum istum:* In qvo etiam cùm Pharisæi comprehendere illum cuperent, metu repressi sunt, com. 44. Multa sunt à sanctissimis Patribus nonnunqvam parum verè, attenteqve scripta: qvæ qvidem præstare velle, religiosi fortasse, sed parum prudentis esse arbitror: vehementius autem accusare, neqve religiosi, neqve prudentis. Nos ea, qva par est, moderatione in Divinorum hominum, sed hominum, errores ac lapsus non tam inqvirimus, qvàm oblatos ultrò, ac vel invitis occurrentes, ne cui fraudi sint, patefacimus: tueri autem, ac defendere nihilo magis, qvàm eorum vitia, si qvæ fuerint, imitari debemus. Ejusmodi sunt in hoc scriptore nostro fortasse nimium multa. Sed inter ea nihil minus dissimulandum est, qvàm illa Paschatum distinctio. Primum enim duo illa, qvæ Cap. VII. à Christo pronunciata dicuntur, ad idem festum attinent. Deinde non illud Pascha fuisse, sed Scenopegiæ festum docet com. 2. Tertio præposterè hæc Epiphanius accepit. Nam qvæ primo loco dicta memorat, exeunte festo; qvæ posteriora ponit, ante festum usurpata leguntur. Omitto cætera: nec enim falsitatem illam accuratius libet persequi.

Trium Paschatum ratio.

De tribus Paschatibus falsa Epiphaniæ ratio.

Qvocirca nobis alia duorum Paschatum ordinandorum ineunda ratio est. Sed prius caput ipsum qvæstionis intuendum, unde qvarti Paschatis firmamentum petitur. Cùm, ut antè diximus, Joannes exactius cæteris tribus Paschata distinxerit ex ejus potissimum authoritate digerenda sunt tempora. Qvare si is Cap. V. festi nomine Pascha significarit, de IV. ut minimum Paschatibus confecta res erit: siqvidem cum Pasche Cap. VI. com. 3. mini-

Trium Paschatum ratio.

mè confundatur. Ad hæc qvoniam prodigium illud, qvo V. hominum millia panibus V. & duobus piscibus saturavit, idem omninò est, qvod & Matth. Cap. XIV. & Mar. VI. & Lucæ IX. describitur; necesse est Pascha illud, ante qvod miraculum, Joanne teste, contigit, diversum ab eo esse, qvod tacitè à tribus illis Evangelistis exprimitur: cùm scilicet Christus per sata cum discipulis ambulavit: qvod utiqve post Pascha factum est, hoc est Sabbato Deuteroproto. Igitur si iter illud per segetes susceptum post aliud Pascha, qvàm qvod à Baptismo proximum est, incidit, procul dubio plura tribus Paschata constituenda sunt. Sin conciliari ista possunt, ut neqve festus ille dies Joan. V. Pascha sit, & Sabbatum Deuteroproton, de qvo Lucas Cap. VI. statim post primum Pascha successerit, nihil omnino de IV. Paschatum intervallo confici potest. Nam qvod ad festum diem V. Joan. Cap. spectat, multi & gravissimi Patres negant de Paschate locutum Joannem; sed alii Pentecosten, alii aliud festum intelligunt. Qvod autem Irenæi testimonium affertur, jam à nobis contra illius authoritatem præscriptum est, qvòd is nullum aliud Pascha secundum agnoverit, qvàm qvod VI. capite commemoratur; qvo cum festum illum diem Joan. V. confuderit. Qvare hoc ipsum illis Pascha, qvod Joan. V. legitur, facilè remiserim, dum ex Irenæi sententia neqvaqvam à posteriore discernant: neqve plura, qvàm ille, Paschata Christo tribuant. Atenim tria tantum erant festa, qvibus sistere se Hierosolymis oportuit, Pascha, Pentecoste, & Scenopegia: Cùm ergo unum ex illis tribus festum illud extiterit, cujus causa Christus ascendit; neqve posteriora duo locum istîc habeant, necesse est de primo, hoc est Paschate, Joannem locutum. Qvod enim neqve Pentecoste, neqve Scenopegia fuerit, argumento est, qvod superiori capite Christus dixerat com. 35. qvatuor menses ad messem reliqvos fuisse. At hæc meo judicio levissima sunt. Nam ut omittam qvod Maldonatus existimat; proverbium qvoddam inter Judæos ejusmodi versatum; Adhuc menses IV. ad messem supersunt; cùm nihil qvod urgeret esse, significare vellent: Cur fateri cogimur, unum illud festum è tribus fuisse majoribus? Nonne & ad Encænia venisse Christum testantur Evangelia & reliqvos ab eodem verisimile est dies esse celebratos? Qvare nisi ad Pentecosten cum Chrysostomo, Cyrillo, atqve ex recentioribus Maldonato, aliisqve pertinere velimus; at Phurim, sive Sortium festum, qvod Adar 15. celebratum est, nihil vetat intelligi. De qvo eruditè Keplerus in Eclogis. Jam Sabbatum illud Deuteroproton post primum à Baptismo Pascha collocari potest; ut & Keplerus ibidem, & nos ipsi subinde monstrabimus. Unum supereſt, qvod ex Kemnitio proponit, dissolvitqve Keplerus. Etenim Christus prædicationem exorsus est postqvam Joannes in carcerem est missus, Matt. IV. 12. Marc. I. 14. Conjectus autem est in vincula Joannes post Pascha primum. Nam eo celebrato Joannes Baptizare pergit Joan. III. 23. Qvare Sabbatum Lucæ Deuteroproton: & ille per segetes incessus non potest primo Paschati subjici: qvia jamdudum, cùm hæc agerentur, prædicare Christus cœperat. Ex qvo seqvitur, IV. saltem elici Paschata, ut paulo ante disputavimus.

Paschatum trium certior ratio.

Christus ante Joannis carcerem prædicare capit.

Verùm non ante Joannis carcerem prædicandi munus attigisse Christum, ac tanto tempore otiosum ac desidem fuisse, perabsurdum vi-

videtur. Et si verum fateri volumus, Nicodemi illa cum Christo congressio, ejusqve verba ista: *Scimus qvia à Deo venisti magister: Nemo enim potest hæc signa facere, qvæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo:* tùm qvæ superiori capite narrantur, de multis in ipsum credentibus; prædicasse jam Christum, & ad populum fecisse verba demonstrant. Adde his omnia, qvæ ante vinctum Joannem à Christo dicta factaqve cæteri tres aliqvot capitibus complexi sunt. Qvin & Petrus Act. I à Baptismo Christum cœpisse testatur. Idem Euseb. Lib. I. Cap. X. & hoc loco docet Epiphanius. Irenæus enim XXX anno baptizatum putat, & post aliqvot annos cùm jam idoneam ad docendum ætatem esset adeptus, triennem prædicationem inchoasse. Nam qvod ad Epiphan. attinet, supra Num. XXIV postridie ejus diei, qvo baptizatus est, prædicationem illam occœpisse dicit, qvæ ad *ἐνιαυτὸν δεύτερον* refertur. Qvid igitur Evangelistis illis faciemus, qvi conjecto demum in carcerem Joanne Christum narrant prædicare cœpisse? Keplero visum est trajectione versiculi unius negotium posse confici. Nam si Matth. IV. ver. 12; *Cùm autem audisset Jesus qvòd Joannes traditus esset, secessit in Galilæam:* Item Mar. I si comma 14 alio trajicias, narrationis ordinem aptissimè contexes. Mihi verò hæc unius versiculi trajectio violenta sanè videtur. Nihil enim clarius est, qvàm qvæ subjiciuntur cum illis ipsis versiculis esse connexa. Satius est igitur commoda aliqva interpretatione loci illius difficultati consulere. Hoc verò perfacile est. Nam Matthæus & Marcus neqvaqvam illud docent; Christum tunc solùm, cùm Joannes in vincula missus est, prædicare in populum, hoc est publicè verba facere cœpisse; qvod ex illis ipsis Evangelistis falsum esse monstratur. Sed hic sensus est; post captum Joannem novum velut initium prædicandi fecisse, ac cùm accuratiùs in illud negotium incubuisse, tùm verò speciatim illud inculcasse: *Pœnitentiam agite: appropinqvat enim regnum cœlorum.* Cujusmodi cohortationem vel nondum antea, vel minus crebrò ac vehementer usurparat, qvod eam sibi Joannes prædicandæ pœnitentiæ provinciam velut propriam, ac peculiarem sumpsisset. Nihil opinor, hac nostra conjectura fingi probabilius potest. Nunc ut Epiphanii, veterumqve de tribus Paschatibus opinio magis illustretur, brevem Evangelicæ narrationis seriem ad illorum intervalla dirigam. *Trium Paschatum ratio.*

EVANGELISTARUM NARRATIO AD EPIPHANII SENTENTIAM DE TRIBUS PASCHATIBUS ACCOMMODATUR.

POST Baptismum & XL dierum jejunium ea contigerunt, qvæ Joan. I capite narrantur de Apostolorum vocatione. Inde nuptiæ in Cana Galilææ Joann. II. usqve ad comma 13. qvando Capharnaum cum suis profectus est. Ubi cùm paucis diebus hæsisset Galilæam obiit, ibiqve prædicavit Evangelium Luc. IV. com. 14. Nazarethum petiit, ubi propemodum à civibus occisus est. Post hæc Apostolos denuò vocavit Mar. I. 16. Iterumqve conscensa navi Petrum ac cæteros ad sese

Trium Paschatum ratio.

pertraxit. Tum Capharnaum venit Marc. I. 21. Luc. IV. 31. Ubi in Synagoga Dæmoniacum curat. Inde Petri socrum, ac Leprosum. Seqvitur Matthæi vocatio Matth. IX. Marc. II. Luc. V. Sub hæc accedentes Joannis discipuli cum Pharisæis expostulant cum eo, qvòd ipsius Discipuli minimè jejunarent. Inde primum Pascha post Baptismum Joan. II. Necesse est enim multis antea miraculis editis, ac prædicatione cœpta claruisse Dominum; ut ex Nicodemi oratione colligitur. Per eosdem Paschatis dies Christus negotiatores à Templo summovit. Postea verò per sata transiit Matth. XII. Marc. II. 23. Luc. VI. 1. Seqvuntur gesta Matth. XII ad 21 comma. Et Marc. III usqve ad 13 com. Luc. VI. ad 12 comma. Apostoli deinceps eliguntur Marc. III. à comma: 13 ad 19. Luc. VI. à 12. ad 16. Matth. X toto capite. Postea partim in monte, partim in loco campestri varios sermones instituit; qvos magna ex parte Matthæus anticipavit Cap. VI. & Luc. VI. Centurionis deinde servum à morbo liberat Luc. VII. à 1 comma: ad 10. Matth. VIII. à 5. ad 10. Tùm viduæ filium ad oppidum Naim, Luc. VII. â comma: 12. ad 18. Inter hæc Joannes jam in carcerem missus Discipulos ad CHRISTUM allegat, Luc. VII. à comma: 19. ad 35. Matth. XI. Seqvitur peccatricis mulieris officium CHRISTO præstitum Luc. VII. comma: 37. Inde domum venit Marc. III. 20. Dæmonium mutum ejicit. Luc. XI. 14. Matth. XII. 22. Ideo Pharisæi in Beelzebub hæc illum facere criminantur. Venit mater cum fratribus Marc. III. 31. Matth. XII. 46. Tum egrediens domo ad mare pervenit. Ubi parabolam sementis, & alia qvædam edisserit. Marc. IV. Matth. XIII: ac fortè etiam qvæ Luc. XI. 33 leguntur. Interim nonnulli ad CHRISTUM accedunt, ac seqvi se velle profitentur Matth. VIII. 18. Post in altum evectus procellam sedat. Marc. IV. Trajecto freto in Gerasenorum agro Dæmoniacum liberat. Matth. VIII. Marc. V. Rediens Archisynagogi filiam curat. Tum sangvinis profluvio laborantem Matth. IX. Marc. V. Luc. VIII. Egressus inde in patriam abiit Marc. VI. Matth. XIII. Apostolos binos cum amplissima potestate mittit. Marc. VI. Luc. IX. Interim Herodes cùm multa de CHRISTI prodigiis accepisset, Joannem à mortuis excitatum putat, & illum videri gestit: at is sese subducit. Qvare sub hæc tempora Joannem interfectum esse credibile est. Ad eandem CHRISTI fugam refero caput IV Joannis; cùm relictâ Judæâ in Galilæam secesit; qvo in itinere cum Samaritana muliere collocutus est. Qvare hiatus ingens est historiæ inter cap. III. & IV Joan. qvòd prioris anni res gestas Evangelistæ reliqvi accuratissimè scripsissent. Caput verò VI. cum IV connexum est. Nam post illa omnia ad festum qvoddam CHRISTUS accesit, qvod à Paschate haud longè aberat: nimirum Phurim, aut aliud qvodpiam. Seqvitur miraculum ingens, cùm qvinqve millia hominum panibus qvinqve, & piscibus duobus saturavit, Joan. VI. Matth. XIV. Marc. VI. Luc. IX: qvando veritus, ne rex à plebe fieret, secesit in montem, & inde in Capharnaum transmisit, qvo etiam tempore super aqvas ambulavit. Sub idem tempus habita est ad populum illa disputatio, qvæ Joan. VI describitur. Inde in terram Genezareth profectus.

Pascha secundum.

Seqvitur Pascha secundum Joan. VI. 4. Hinc illa cum Pharisæis altercatio

Matth. XV. Marc. VI. Post in Tyriorum Sidoniorumqve fines profectus Chananææ filiam curat, nec non & Dæmoniacum mutum, ac surdum ad mare Galilææ, qvando Pharisæi calumniantes in Beelzebub fieri ista dixerunt. Qvod qvidem bis omninò contigit. primum Matth. IX. Marc. III. deinde Marth. XII. & Marc. VII. Luc. XI. Subjiciendum his omnibus est aliud prodigium, cùm qvatuor hominum millia septem panibus satiavit Matth. XV. Marc. VIII. Inde in partes Dalmanutha proficiscitur. Marc. VIII ubi Pharisæi signum qværunt: Matth. XVI. Luc. XI. qvod & ante petierant, Matth. XII. Invitatur à Pharisæo, & in pluribus disserit Luc. XI. Matth. XXIII. Abit trans fretum Marc. VIII. 13 Luc. XII. Matth. XVI. De cavendo Pharisæorum fermento præcipit, Bethsaidæ cæcum curat Marc. VIII. 22. Petrus confessionem edit Marc. VIII. 27. Matth. XVI. Luc. IX. 18. Post dies VIII vel VI transfiguratur Matth. XVII. Marc. IX. Luc. IX. Postridie Lunaticum sanat. Orta inter Apostolos de principatu contentio Marc. IX. 32. Luc. IX. Ad Scenopegiæ festum è Galilæâ profectus Hierosolymam Joan. VII. Unde iterum reversus in Galilæam cùm complerentur dies assumptionis ejus Hierosolymam rediit Luc. IX. 51. Marc. X. 32. qvo in itinere à Samaritanis urbis aditu prohibetur. Pharisæi cum eo de uxore dimittenda disputant Matth. XIX. Marc. X. Parvulis benedicit. Designat LXX discipulos Luc. X. In Encæniis tantùm non lapidatur Joan. X. 22. Tum Zebedæi filiorum postulatio, cùm ante de Passione disseruisset Matth. XX. Marc. X. Luc. XVIII. Cæcus ad Hierichuntem sanatur. Inde à Zacchæo publicano domo & convivio excipitur Luc. XIX. Ad Mariæ & Marthæ hospitium divertit. Cætera ad Passionem Domini gesta ex Evangeliis, ac potissimum Joannis aperta sunt hoc est ad tertium, sive σταυρώσιμον Pascha.

Ad hunc modum ordinari Evangelica narratio potest; aut ut alia singularum rerum dispositio sit ac descriptio. Neqve enim accuratè modo in ordinem ipsum inqvirimus. Apparet tamen commodissimè res à Christo gestas triplici Paschate concludi. Primum accidit anno Juliano LXXIV Tiberii XV Neomenia Nisan ex Judaico Cyclo vitioso Martii XXX feria IV. Cyclo Lunæ XI. Solis X. Prima dies Azymorum Aprilis XIII. Secundum Pascha Juliano LXXV. Tiberii XVI Neom. Nisan Martii XIX fer. I. prima dies Azymorum Apr. II. Tertium Pascha anno Juliano LXXVI Nisan Martii IX. feria VI. prima dies Azymorum Martii XXIII. feria VI. anno Tiberii exeunte XVII secundum Romanos, vel Judaicè XVIII à Nisan inchoato. *Trium Paschatum character.*

N. XXIX. Εὑρίσκομεν γὰρ καὶ ἐμφερόμενόν πȣ.] Qvibus in Libris reperisse dicat, non satis declarat. An de hoc suo opere loqvitur Epiphanius, in qvo Librariorum oscitantiam accuset? Verùm ex iis qvæ seqvuntur, videtur καθόλȣ Chronologicos, sive Historicos commentarios intelligere. In qvibus si XL Augusti anno natum Salvatorem esse proditum fuit, non adeò recens est illa Deckerii assertio qvæ eum ipsum annum tuetur.

Φάσκει γὰρ ὅτι πρὸ δέκα δύο] Mendosus procul dubio iste locus est. Neqve enim opinor, asserebant illi, apud qvos qvadragesimo Augusti anno natum Salvatorem reperit, Natalem ejus XII Kal. Junias, vel Julias accidisse; Sed ut seqventia demonstrant, de Conceptionis die locuti sunt.

Julias accidisse; Sed ut seqventia demonstrant, de Conceptionis die locuti sunt. Qvare restituendum verbum est συνελήφθη, qvod culpa librariorum effugit. Utinam cætera tam facilè extricare possem! qvæ sunt impeditissima. Imprimis enim par illud Coss. Σουλπικίου Καμμαρίνου, & Βητιέω Πομπηϊανοῦ ὑπάτων nullis in Fastis reperio (qvos fuisse suffectos oportet; per illa tempora.) Cùm igitur Authores illi, qvos citat Epiphanius, natum dixerint Christum anno Augusti XL. conceptum verò Junio vel Julio mense, ac VII duntaxat menses in utero gestatum, si Natalis eundem cum Ægyptiis & Epiphanio diem statuerint, convenient hi Coss. in annum Augusti XXXIX. Sed Augusti Imper. annorum diversa sunt initia, de qvibus copiosè dictum est. Nam aut ab ipsa Julii Cæsaris nece, Juliano II numerantur, aut à seqvente, Jul. III. Unde XL Augusti Julianus est vel XLI. vel XLII; in qvorum alterutrum Natalem Christi Scriptores illi conjecerant: conceptum autem asserebant Jul. XL vel XLI. qvorum aliqvis Suffectos illos Coss. habuit. Verùm qvoniam Augusti annos ab Epiphanio κατὰ πρόληψιν numerari docuimus à Kal. Jan. ut annus illius XLII sit Julianus ille, cujus ab Augusto mense XLII Augusti inierit: Unde ex ejusdem sensu XLII Augusti Coss. sibi vendicat Aug. XIII & Silvanum, hac ratione XL Augusti cadit in Consulatum C. Calvisii, & L. Passieni, XXXIX verò Aug. XII & L. Sullam Coss. habet, qvibus suffecti sunt Sulpicius Camerinus, & Pompejanus ille Buteo: de qvibus circa hos annos nulla in Fastis mentio. Sed anno demùm Juliano LIV Q. Sulpicius Camerinus & Poppæus Sabinus Coss. adscribuntur. De Βητιέῳ Πομπηϊανῷ nihil reperio. Qvod nomen mendosè in dandi casu scriptum est. Corrig. itaqve Βητιέω Πομπηϊανοῦ: qvod orationis series postulat. Alioqvi non sum nescius, qvin Latino more Coss. nomina per dativum interdum expressa legantur. Ut in Vet. Inscript. Alexand. Chronicon Pag. 497 anno Augusti XL natum esse Christum memorat, monarchiæ XXVIII. Sed mendosum esse locum necesse est. Qvia pag. 453 annos Augusto tribuit LVI menses VI: ex qvibus XIV post Christi Natalem vixit. Unde XLII agere debuit, qvo tempore natus est Christus. Cæterum Cornarius pro Βητιέω Πομπηϊανοῦ *Cn. Pompejano* reddidit. Nos Buteonem utcunqve maluimus, qvod Fabiorum cognomen fuit.

Ευρήκαμεν γὰρ ἀπὸ τούτου τοῦ Προπόσωνος.] Fœdissimum hîc mendum est, de qvo capillum non promittam, neqve occipiam hariolarier. Qvanqvam ex conseqventibus qvid scribendum fuerit elici potest. Etenim ab eo die, qvem isti Natali præfixerant, ad A.D. VIII Eid. Jan. menses ait interesse VII Lunares, minus diebus IV. Atqvi VI Lunares menses dies colligunt 177: qvibus additi 26 efficiunt dies 203: qvi de 371 detracti, relinqvunt dies 168. Itaqve 169 die à Kal. Jan. hoc est XIV Kal. Julias conceptum esse Christum, & 203 postea die, sive VI Jan. natum asseverarunt illi, de qvibus Epiphanius loqvitur. Adeoqve sic concipiendus hic locus fuit; ἀπὸ τῶν πρὸ δέκα δύο Καλανδῶν Ιουλίων. Vel qvia dies est Epiphi XXIV, ἀπὸ τῆς τοῦ Επιφὶ κδ'. At Cornarius πρὸ Πίσωνος legisse videtur. Qvod non est improbandum: Ut ita fortassis interpretandum sit: Ab anno Consulatus Aug. XIII & Plautii, atqve à XIV Kal. Jul. ejusanni ad XI Tybi, qvo Lentulus & Piso Coss. fuerunt, VII Lunares menses intercessisse.

Τινὲς δέ φασιν ὡς δέκα μῆνας.] Si natalem Domini XI Tybi, ſive Jan. VI conſtituerint opinionis illius vindices, conceptum ejus ipſis Kalend. Aprilis poſuerint oportet. A qvo die ad VI Jan. menſes numerantur IX. dies XV. qvi ſunt dies in totum 281. Qvod ſi ex communi ſententia in XXV Dec. Natalem contulerint; conceptus Chriſti cadit in Martii XX. Epiphanius verò pro comperto habuit, Chriſtum natum eſſe VI Jan. qvæ fuit Ægyptiorum opinio. Qvamqvam utrum ea die ſit natus dubitaſſe videntur: ut Caſſianus X Coll. Cap. II ſignificat. Clemens Alexandrinus I Strom. varias ea de re ſententias refert. Ut eorum, qvi XXV Pachon natum dicerent, hoc eſt Maji XX. Baſilidianorum, qvi XV Tybi, ſive Jan. X. Aliorum deniqve qvi, ut Epiphanius, XI Tybi. Ipſe verò Clemens à Natali Domini ad obitum Commodi annos numerat CXCIV. menſem I. dies XIII. Qvod ſi verum eſſet, natalis Chriſti conveniret Athyr XXII. qvi eſt Nov. XVIII. Commodus enim obiit anno æræ Dionyſianæ CXCII Prid. Kal. Jan. Natus igitur erit Chriſtus Juliano XLIII Nov. XVIII. Sed vetus, & ab omni Eccleſia recepta traditio eſt, Chriſtum Dec. XXV natum eſſe; qvam nemo prudens temere ſollicitaverit. Qvare ridicula, & explodenda eſt Scaligeri divinatio, qvi in append. Operis de Emend. Temp. & Iſag. Can. III ex ephemeriarum, & ſacerdotalium functionum orbe Natalem Chriſti conjiciendum aſſerit in Sept. exeuntem. Qvod merum ſomnium eſt: neqve ulla demonſtratione, aut certo aliqvo firmamento nititur. Primùm qvia nondum ſatis exploratum eſt, qvæ fuerit apud Judæos anni, ac menſium diſpoſitio. Deinde nec illud certum eſt, utrum Judas Maccabæus cùm ſacrificia, & Sacerdotum functiones inſtauraret, ἄνωθεν καὶ ἀπαρχῆς Ephemeriarum orbem repetierit; an poſt interruptum ἐνδελεχισμὸν, ἐφημερίαν illam ſubſtituerit, qvæ priori, ſub qva templum ab Antiocho violatum eſt, ſucceſſura fuerat. Ad hæc Maccab. I Cap. IV com. 42 Sacerdotum delectum habuiſſe dicitur; eorum ſcilicet, qvi integri immaculatiqve forent, qvales nondum fortasſis erant primæ vicis Sacerdotes. Poſtremò baptizatum eſſe Chriſtum Juliano XXIV. vel ætatis abſoluto XXX. ſumptum à Scaligero, non demonſtratum eſt; ut ſuo loco probavimus. Qvod ſi qvod in illo vicium, & ephemeriarum circuitu momenti ad eruendum Chriſti annum eſſe videtur; poteſt qvilibet nonnullis eodem, qvo Scaliger, jure uſurpatis ac poſitis, qvocunqve libuerit orbem illum ac circuitum deducere. Nam & Keplerus ex eadem illa ſerie Natalem Domini in XXV die Decembris retinuit.

Natalis Chriſti dies.

Sed ut ad illam revertar, qvam Epiphanius adduxit, nonnullorum rationem, qvi ex X menſe dies aliqvot libaſſe Chriſtum in utero matris exiſtimarunt, qvòd Sap. VII. 2, ſcriptum ſit: *Decem menſibus concretus in ſangvine*, eodem argumento Catholicus Armeniæ uſus eſt in Epiſtola; qvam citat Scal. in Iſag. Can. Pag. 301.

Καὶ περὶ αὐτὴν τὴν ἑνδεκάτην.] Qvoniam natum eſſe Chriſtum VI Jan. arbitratus eſt, baptizatum verò VIII Nov. facilè fuit Epiphanio primum illud mutatæ aqvæ miraculum eodem, qvo natus erat, die factum aſſerere. Verùm cum veteri Eccleſiæ conſenſione non Jan. VI. ſed Decemb. XXV Chriſti Natalis attributus ſit, Baptiſmus verò Jan. VI. fieri non poteſt, ut

aut eodem, qvo natus est, aut etiam, qvo baptizatus est, die aqvam in vinum verterit. Alioqvi perabsurdum est, anno demum post baptismum elapso, cùm jam, ut antè docuimus, prædicationem orsus esset, primum ab eo miraculum editum velle. Hoc enim Evangelicæ historiæ manifestè repugnat: multo verò magis, si tria duntaxat Paschata cum veteribus asignemus. Qvamobrem alio die, qvàm VI Jan. miraculum istud accidit; tametsi eodem qvo baptismus die ab Ecclesia celebretur. De qvo vide Perrerium Lib: XI Com. in Dan. & Baron. in Ann.

N. XXX. Διὸ καὶ ἐν πολλοῖς τόποις.] Qvod horum fontium historiam, & Epiphanii fidem in dubium revocavit Calvinista qvidam nuperus in Casauboni Defensione, facit impudentissimè. Sed hunc Epiphanii locum pluribus illustravit Heribertus Rosvverdus noster in Talione contra Casaubonum, à qvo injuria notatus erat Illustrissimus Annalium conditor.

Κανᾶ γὰρ ἑρμηνεύεται.] Vocabuli hujus originem à verbo קנא deducit, qvod possidere significat.

N. XXXI. Φάσκε πάλιν ὁ Λουκᾶς.] Qvomodo cum cæteris Evangelistis Joannes consentiat, ex eo deducit, qvòd Pascha primum, Joan. II. disertè nominatum ab aliis expressum sit, cum Sabbati Deuteroproti mentionem faciunt. Hoc enim post primam Azymorum incidit. Historiam vulsarum spicarum ad primum Pascha meritò refert Epiphanius, ex fine Num. hujus intelligere potes, qvod est Harmoniæ supra à nobis propositæ consentaneum. Jam verò ex hac cærerorum suffragatione Alogorum, Valentinianorum ac cæterorum mendacium convincit, qvi unicum duntaxat Christo Pascha tribuerint. Cùm enim eum post primum Pascha vixisse, & per fata transiisse constet, falsum est uno Paschate res ab eo gestas circunscribi debere.

Ἵνα δείξῃ Σάββατον πρῶτον.] De Sabbato Deuteroproto, vide qvæ ad Hær. XXX Num. XXXII. disputavimus; Nam illo loco priorem Epiphanii sententiam, & qvidem probabiliorem exposuimus. Qvæ autem hoc in Numero traditur obscurior est, & à vera vocabuli illius origine, ac notione remotior. Duplex apud Judæos Sabbati genus constituit. Unum antiqvius, & naturale, qvod ab rerum initio conditum est: alterum secundum, & posterioris ordinis; qvia Judæi festa omnia Sabbata vocabant; qvod è Scriptura demonstrat. Mox verò subjicit: εἰς δὲ ἑπτὰ ἡμέρας πάλιν ἀναπυλέμενον δεύτερον καλεῖται πρῶτον. Ex qvibus, ut & ex seqventibus illa Epiphanii sententia posterior elicitur: Sabbatum Deuteroproton, esse Pentecosten; in qva δεύτερον illud Sabbatum πρῶτον appelletur. Cur autem δευτερόπρωτον dicitur, nihil apertum ac liqvidum ex Epiphanii verbis extricare possum: sed illa Maldonati opinioni huic aptissima videtur; qvoniam ex primariis tribus festis, sive Sabbatis, Azymorum, Primitivorum, & Scenopegiæ, proximum à priore & δεύτερον sit Pentecostes solenne, ideò δευτερόπρωτον appellari. Hæc igitur altera est Epiphanii sententia, ac vocis illius interpretatio, à superiore longè diversa; &, si verum fateri volumus, minus qvàm illa probabilis.

Τοιαύτη ἁγία τῶ Προσαββάτῳ.] Prosabbatum nihil aliud est qvàm Parasceve; qvo ad hunc locum pertinet nihil. Non enim Azymorum VII in Paraseeven necessario convenit, qvam subinde in I. aut II. aut III feriam

cadere posse declarat. Aut igitur expungenda ista vox est: aut προσάββατον pro VI hebdomadæ diebus, usurpavit, qvas חול, hoc est profanas nominant, qvæqve Sabbatum antecedunt.

Διὰ τὸ μὴ εἰς πλάτος.] Scribe: διὰ δὲ τὸ μὴ εἰς πλάτος φέρειν τὸν λόγον, ἐπὶ τὴν ἀκολουθίαν.

XXXIII. Εἶτά τινες ἐξ αὐτῶν πάλιν.] Objiciebant Hæretici mendacem fuisse Joannem, qvi ad eam Ecclesiam edita sibi à Domino mandata scriberet, qvæ nulla tum esset. Respondet Epiphanius, hoc ipso constare Propheticum hunc esse librum, cùm ad Ecclesiam scripserit, qvam olim futuram cognosceret, tametsi qvibus scribebat temporibus nondum extaret ulla. Sed hæc Epiphanii responsio nisi ἀντιλεκτικῶς, & ad hominem, ut vulgò loqvuntur, accipiamus, haud satis probabilis videtur. Ac longè melius est; negare Joannis tempore nullam Thyatiris Ecclesiam extitisse; qvod impudenter Hæretici mentiti sunt.

Νῦν δὲ διὰ τὸν Κύριον ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ.] Duæ illæ qvæ seqvuntur notæ temporum vel librariorum vitio, vel authoris ipsius hallucinatione depravatæ sunt. Hieron. in Script. Eccles. Joannem asserit Apocalypsin scripsisse Domitiani XIV, qvi iniit Juliano CXXXIX. Christi XCIV, Nonio Asprenate, & Arricino Coss. Qvare vel hoc ipso anno, vel seqventi saltem Joannes Apocalypsin scripsit. A qvo tempore ad annum CHRISTI CCCLXXV. qvo Epiphanius hoc opus elaborabat, anni sunt CCLXXXI. non CXII. ut habent Epiphanii verba. Deinde falsum est, qvo tempore scripta est Apocalypsis, Thyatiris Cataphrygas Hæreticos fuisse, qvi nondum emerserant. Nam ut eos qvàm antiqvissimos faciamus, non ante tempus Antonini esse potuerunt; cujus anno XIX Montanus prodiit, ut Hæresi XLVIII scripsit Epiphanius: qvi annus congruit Christi CLVI. Atqvi nos ibidem Epiphanium aberrasse docuimus, nec ante Aurelii tempus exortos Cataphrygas, ejusqve anno XI. ut scribit Eusebius. Qvare longè infra illud tempus amandandi sunt.

Ὃς ἦν χρόνος μετὰ τὸν τοῦ σωτῆρος ἀνάληψιν.] Aliud agens Epiphanius hæc scripsit. Non enim post ἀνάληψιν, hoc est ascensum Domini, sed post ejus γέννησιν, & Natalem XCIII. elapsis annis Apocalypsin Joannes attigit. Verùm perplexè admodum loqvitur Epiphanius: & cùm antea fateri visus sit, Joannis tempore nullum Thyatiris vestigium Ecclesiæ superfuisse, mox idipsum post Apostolorum ac Joannis ætatem contigisse dicit: διὸ καὶ ἐσπούδασε τὸ ἅγιον πνεῦμα ἀποκαλύψαι ἡμῖν, πῶς ἔμελλε πλανᾶσθαι ἡ Ἐκκλησία μετὰ τὸν χρόνον τῶν Ἀποστόλων, τοῦτε Ἰωάννου, καὶ τῶν καθεξῆς; qvod tempus annis XCIII. μετὰ τὸν τοῦ Σωτῆρος ἀνάληψιν definit. Si Cataphrygum Hæresis anno Christi CLVI. hoc est Antonini XIX. initium habuit, ut censet Epiphanius, Christus autem passus est, & in cœlum subvectus anno XXXIV. vel XXXIII. additis CIII. fiunt anni circiter CXXVI. qvibus elapsis Thyatirorum Ecclesiam intercidisse putat; qvod ne ipsum qvidem tempus ad Cataphrygum originem convenit. Qvare nisi Librariorum culpâ vitium in numerorum notas incurrerit, Epiphanium errare necesse est.

Κατ' ἐκείνου καιροῦ.] Scribe, κατ' ἐκεῖνο.

Ἐν χρόνοις Κλαυδίου.] Perperam, ut supra monuimus. Nam sub Domitiano relegatus est.

N. XXXIV. Οἱ τινές εἰσιν Ασσύριοι.] Persæ ad Euphratem minimè siti sunt. Sed πλατυνῶς pro Persarum imperio Persas usurpavit. Qvatuor Monarchiæ, qvæ Dan. VII capite describuntur, neqve rectè ab Epiphanio numeratæ sunt; & ad Apocal. locum illum nihil omninò faciunt. Nam hæc Joannis visa ad extrema mundi tempora referuntur; qvibus IV. hoc est universi Dæmones, vel eorum præcipui, qvi hactenus alligati fuerant, soluti vinculis in humani generis perniciem grassabuntur. Hæc simplicissima loci hujus expositio qvatuor illas veteres Monarchias excludit; qvæ ne ipsæ qvidem ab Epiphanio ex historiæ veritate proponuntur. Nam ut omittam Assyriorum imperii, qvod jampridem interciderat, mentionem apud Danielem fieri nullam; certè proximi ab Assyriis Medi sunt, inde Babylonii. Qvanqvam Assyrios, nisi fallor, non veteres illos intelligit, qvorum ultimus Sardanapalus ab Arbace imperio exutus est, sed posteriores, qvi extincto vetere illo, amplissimoqve regno, ex ejus ruinis excitati sunt, ut & Babyloniorum imperium. Sed utroqve videntur antiqviora Medorum initia, si qvid Diodoro, ac cæteris omnibus Historicis creditur. Qva de re ita paucis accipe. Cùm ex omnium fermè Scriptorum authoritate constet, ante Cyrum, & Persas, maxima duo Imperia floruisse, Assyriorum à Nino, & Medorum: Cyrum autem Olymp. LV anno primo, sive ineunte, sive potius labente cœpisse, demus, id qvod alibi demonstrabitur, exeunte anno primo Olym. LV Cyrum Astyagen vicisse, annus hic erit in Juliana Periodo 4155, ante Dionysianam æram 560. Ante hunc igitur annum Assyriorum, Medorumqve tempora collocanda sunt; qvæ ob vetustatem, Scriptorumqve dissensionem parum certa, sic ordinanda putamus. Medorum Imperium Ctesia, & Diodoro testibus CCC fermè ac XVII annos obtinuit. Cœpit igitur anno Per. Jul. 3838. Assyriorum regno mille ac trecentos circiter à Belo tribuimus, præeunte in Chronicis Eusebio. Qvamobrem initium Beli convenit anno Per. Julianæ 2539. Ex iis conseqvens est Medorum primordia centum annis Olympiadas antecessisse, qvarum initium annus est in Per. Julian. 3938. Constituto Medorum imperio, duo qvædam alia paulatim efflorverunt; Assyriorum, ac Babyloniorum, qvæ Assyrii illius maximi ac diuturni velut naufragio disiectas ubiqve tabulas arripuerunt. Qvorum apud exteros Scriptores pertenuis est, & obscura memoria; in Sacris verò literis cùm amborum, tum Babyloniorum præsertim luculenta est, ac freqvens mentio. Sed priores memorantur Assyrii: qvorum primus IV Reg. XV. 19 occurrit Phul, qvi & Belochus dicitur. Hunc à Medis defeciisse probabile est. Successit Teglath Phalassar ibid. com. 29. Inde Salmanassar IV Reg. XVII, 3. Tum Sennacherib ejus filius IV Reg. XVIII. 13. Postremus fuit Assar addon Cap. XIX. 37. Jam verò primus Assyriorum principum Phul sub Manahen Israëlis, & Azaria Judæ rege collocatur. Azarias iniit anno Per. Julian. ut arbitramur, 3905. Qvare Assyriorum regnum, qvod sub Azaria fundatum est, longè posterius est Medorum

Assyriorum regnum posterius.

initio, videlicet annis ferè LXX. Ad hæc Ezechias cœpit ex Chronologiæ nostræ ratiociniis Per. Jul. 3987. Ergo annus ejus XIV. qvo Sennacherib interfectus videtur, est Per. Jul. 4000. circiter.

At Babyloniorum regnum, si à Nabonassaro repetas, aliqvot annis post Assyriorum initium extitit. Cœpit enim Nabonassari æra Babylone Per. Jul. 3967. Primus autem è Babyloniis Regibus in Scripturis nominatur Merodach filius Baladan IV. Reg. XX. 12. circa annum Ezechiæ 14. circa Per. Jul. 4000. eodem tempore, qvo Sennacherib, & Assaraddon in Assyria regnabant. Qvare Merodach iste vel idem est cum Nabonassaro, vel potius Baladan Merodachi pater: à qvo Babylonicum imperium ad Nabuchodonosorem & posteros usqve propagatum est, donec à Cyro & Persis extinctum est. De posterioribus Assyriis suspicor locutum Epiphanium, potiùs qvàm de antiqvis illis. Qvem nos ut ab errore utcunqve vindicemus, qvatenus Medos Babyloniis posteriores posuit, ad Darium illum Medum respexisse credimus, qvi ex multorum sententia Medorum postremus rex fuit, & cum Cyro, Babylone capta, eandem solus obtinuit. Qvod etsi neqvaqvam probamus; (Neqve enim Darius ille Danielis Medorum rex fuit) nihilominus ex eo manavit præpostera illa regnorum apud Epiphanium distributio. Alioqvin certissima est, & ad Danielis visionem accommodatissima Hieronymi sententia; qvatuor animalia totidem imperia significare; Babyloniorum, Persarum, Macedonum, Romanorum. *Babyloniorum regnum.*

Επιτρέπειν τοῖς ἔθνεσιν εἰς πόλεμον.] ὁνοῦς Angeli nationum præsides vincti detinentur, prohibenturqve ne subjectos sibi populos ad bella provocent.

AD HÆRESIM LII. QVÆ EST ADAMITARUM.

Spurcissimæ hujus Hæresis authorem Theodoretus facit Prodicum, cujus meminit Clem. III. Strom.

N. II. *Διὰ τὸ εἶναι ἔθμην.*] Hes. *Εθμὴ ἀτμὸς, καπνὸς λεπτὸς, ἀτμή.*

Δίκην Καμψαρίων.] Idem Hes. *κάμψα, θήκη γλωσσοκομεῖον.* Et *καμψία κανᾶ κανίσκια.* Suidas, *Κάψα κίστη, ἢ θήκη.* Igitur Capsarii sunt *ἱματιοφύλακες*, hoc est, ut Glossæ reddunt, *vestiarii.* Supra in Hebion. *olearios* vocabat. Paulus Lib. 3. §. ultim. D. de Offic. Præt. Vig. eadem voce capsariorum appellat.

AD HÆRESIM LIII. QVÆ EST SAMPSÆORUM.

De ea jam in superioribus diximus, ut & de Elxæo, sive Elxai.

AD HÆRESIM LIV. QVÆ EST THEODOTIANORUM.

Theodoti Coriarii Byzantini meminit Eusebius Lib. V. Histor. Cap. XXVII. & alii citati à Baronio A. 196. Augustinus Theodotionem nominat. Extant Collectanea à Theodoti cujusdam scriptis apud Clem. qvæ non sapiunt Catholicum.

N. I. Οὐκ οἶδα εἰπεῖν ἐν τῷ τοιούτῳ.] Correximus ὁποίῳ. Sub M. Aurelii persecutione istud contigit: ut Baron. ibidem asserit.

N. II. Καὶ ἀγνοεῖ ὁ ἐλεεινός.] Vide Interpretes, imprimisqve Maldon.

N. III. Εἶτα, φησὶ, καὶ τὸ ΕΥαγγέλιον.] Vis ista ratiocinationis hujus fuisse videtur. Theodotus ut probaret Christum merum, ac simplicem hominem esse Lucæ verbis utebatur, qvibus Angelus Mariæ dixit, superventurum in eam Spiritum sanctum, non autem in ea futurum, vel, ut paulo post loqvitur, in eam ingressurum. Nam illa verba, ἐπελεύσεται ἐπί σε, adventitium aliqvid, & extrinsecus accedens indicare videntur.

N. IV. Προφασίζεται πάλιν ὁ Θεόδοτος.] Hieremiæ locus ille, qvem Theodotus afferebat, ex LXX. seniorum editione depromptus est: Ανθρωπός ἐστι, καὶ τίς γνώσεται αὐτόν; Hebraica vox אנוש ambigua significatione occasionem interpretationis illius dedit, ut animadvertit Hieron. *Nam si legamus* אנוש *homo dicitur: si autem* אנוש *inscrutabile, sive desperabile; eo qvod nullus cor hominum valeat invenire.* At sancti PP. contrarium ejus, qvod Theodotus pugnabat, ex eodem loco deducunt; Christum non simplicem hominem esse, sed unâ etiam Deum: qvod Hieronymus non probat. *Solent*, inqvit, *qvidam nostri, bono qvidem voto, sed non secundum scientiam, uti hoc loco contra Judæos; qvòd homo sit Dominus æqvè, atqve Salvator, secundum dispensationem carnis assumptæ; nullus q; possit nativitatis ejus scire Mysterium, secundum illud qvod scriptum est: Generationem ejus qvis enarrabit? nisi solus Deus, qvi arcana rimatur, & reddit unicuiqve secundum opera sua. Melius autem est, ut simpliciter accipiamus, qvod nullus cogitationum secreta cognoscat, nisi solus Deus.* Hæc ille. Ad eundem sensum refert etiam Theodoretus. Tertul. verò contra Jud. Cap. XIV. Cyprianus con. Jud. Cap. X. Lactant. Lib. IV. Cap. XIII. & alii, qvos tacito nomine notat Hieron. ad Christi Divinitatem.

N. V. Ελέγχη δὲ πάλιν, Θεόδοτε.] Ex eo qvod ad Patris dexteram collocatus sit Filius, pari & eadem cum illo dignitate, ac potestate esse dicendus est. Ambros. Serm. III. de Pentecoste. *Ne miremini*, inqvit, *qvod ad dexteram Patris residere dixi Filium; ad dexteram enim residet, non qvia major Patre, sed ne minor Patre esse credatur, sicut Hæretici blasphemare consveverunt.* Idem colligit ad Psalm XVIII. ex illo Psal. 109. loco: *Sede à dextris meis.* Qvibus, & similibus ex locis apparet, falsam eorum esse sententiam, qvi sinistram apud veteres honoratiorem dextra fuisse contendunt. Cujus opinionis autor. Nebriss. Cap. XXXIX. Qvinqvagenæ.

AD

AD HAERESIM LV, QVAE EST MELCHISEDECIANORUM.

N. I. Ἀποσπασθέντες τάχα.] A Theodotianis ortos esse Melchisedecianos censet Epiphanius. Tertull. verò Lib. de Præscript. Cap. LIII etiam Theodotum sectæ hujus authorem constituit, non priorem illum, & Byzantium, sed alterum, qvem Χρυσαμοιβὸν Theodoretus fuisse narrat. Eusebius Lib. V Cap. XXVII Theodoti coriarij discipulum qvendam commemorat Theodotum Trapezitam, à qvo deceptus Natalis confessor insigni miraculo resipuit, cujus & Theodoretus meminit. Hic igitur Theodotus ad magistri sui impietatem hoc adjecit, ut Christo Domino Melchisedecum anteponeret, ut scribit Tertull. Theodoretus verò Melchisedec ex illius sententia δύναμίν τινα καὶ θείαν, καὶ μείζονα extitisse κατ' εἰκόνα δὲ αὐτοῦ τοῦ Χριστὸν γεγονέναι. At Augustinus & Philastrius nullum Melchisedecianis errorem alium tribuunt; nisi qvod hominem esse negaverint, sed virtutem Dei esse statuerint. Vide Epistolam Hier. CXXVI ad Evagrium.

Τὸ δὲ ἀπάτωρ, ἀμήτωρ.] Perperam Erasmus *ignoti Patris, ac matris*; qva stolida interpretatione mysterium omne sustulit, qvod in harum notione verum Apostolus constituit.

Ἔτι ταύτην τελετὴν κατ' ἔτος.] τελετὴ hoc loco vel solenne festum, ac celebritatem significat, vel sacrificium. Hesyc. τελεταὶ, ἑορταὶ, θυσίαι, μυστήρια. Orus Thebanus apud Etymol. authorem τελετὰς appellat τὰς μείζους, καὶ μετά τινος μυστικῆς παραδόσεως ἑορτάς. Rectè igitur cum Cornario *festum* hîc interpretati sumus. Tametsi de sacrificio potuimus accipere, qvod Serrario nostro placuit; præsertim cùm Hær. LXXVIII eandem historiam narrans θυσίας vocet. Ἐν Σικίμοις, τέτ' ἔστιν ἐν τῇ Νεαπόλει θυσίας οἱ Σαμαρεῖται τελοῦσιν εἰς ὄνομα κόρης. Qvod verò ταύτην τελετὴν ἄγουσιν hoc loco dixit, simpliciter usurpatum puto, pro eo qvod est *ritus illos instaurant*; vel *sacri illius memoriam celebrant*. Potest & ταύτῃ pro ταύτῃ legi. Nam de humanis hostiis, qvod suspicatur Serrarius, verum non arbitror; præsertim Epiphanij ævo, sub Christianis principibus, qvi execrandas illas, ac detestabiles ceremonias ubiqve prohibuerunt.

N. II. Καὶ γὰρ καὶ παράτισι τοῦ Μελχισεδέκ.] Qvæ de Melchisedeci parentibus narrat Epiphanius, redolent Apocryphorum somnia; cujusmodi multa sunt hoc in opere bona fide à sanctissimo Patre descripta, qvæ discutere, aut refellere, otiosi; temere fidem adhibere, parum prudentis fuerit.

Ἐν τῇ τῆς Σαβῆς πεδιάδι.] Ubinam Sabe illa sita sit, divinare utcunqve licet. Josue XIX Cap. II in tribu Simeonis recensentur Bersabee, & Sabee, qvæ ejusdem oppidi nomina R. Isaias, & Mazius esse putant. Qvod si verum est, in Bersabeensi agro Melchisedeci parentes habitaverint.

Σαλὴμ δὲ ἡ πόλις.] Antiqvissima est illa qvæstio, utrum Hierosolyma,

an Sicimorum oppidum fuerit Salem Melchiſedeci domicilium: de qva vide qvæ Perrerius aliiqve ad Gen. diſputant, & noviſſimè Salianus noſter in Annalibus. A. M. 2118. Communis, & vera ſententia eſt, Hieroſolyma potius, qvàm Sicimorum urbem fuiſſe Melchiſedeci regiam. Qvod iſti pluribus affirmant.

Μετὰ γενεὰς δεκαδύο τῆς τȣ̃ Λευί.) A Levi ad Sadok filium Achitob, qvi ſub Davide ſummum Sacerdotium tenuit, II Reg. Cap. VIII, 17. γενεαὶ ſunt XIII non XII. Ab Aarone non VII, ſe X numerantur I Par. cap. VI: qvarum Literculum propoſuimus.

1 Levi
2 Kaath
3 Hamram
4 Aaron
5 Eleazar
6 Phinees
7 Abiſue
8 Bocci
9 Ozi
10 Zarajas,
11 Merajoth
12 Amarias
13 Achitob
14 Sadok

Sadok X eſt poſt Aaronem, poſt Levi XIII. Sed in priori numero μετὰ γενεὰς δεκαδύο, infinitè dictum ab erroris culpa Scriptorem vindicat. Hæc autem, ἑβδόμης δὲ ἀπὸ τῆς Ααρὼν διαδοχῆς, excuſari non poſſunt, cùm ſint X. Ad hæc pro ἑβδόμης crediderim ἑπτὰ ſcribendum eſſe, ut ad μετὰ referatur. Nam in arithmetica nota deceptus eſt librarius.

N. III. Καὶ ὅτι μὲν ὁ Μελχισεδέκ.] Qvod ſit acumen in illa Epiphanij ratiocinatione, vix aſſeqvi poſſum. Ut hominem fuiſſe Melchiſedecum ex Apoſtolo demonſtret, hæc illius verba proponit: ὁ δὲ μὴ γενεαλογȣ́μενος ἐξ αὐτῶν δεδεκάτωκε τ̃ Πατριάρχην. Ex qvibus ita colligit: δῆλον ȣ̃ν ὅτι ἐξ αὐτῶν ȣ̓ γενεαλογεῖται. Qvæ nihil ad inſtitutam probationem attinent, nec illis omnino verbis hominem extitiſſe docet Apoſtolus. Qvare mendoſus hic locus videtur; & ita corrigendus, δῆλον ȣ̃ν ὅτι ἐξ ἑτέρων γενεαλογεῖται. Nam ex eo, qvod Apoſtolus dicat, Melehiſedecum ȣ̓ γενεαλογεῖσθαι ἐκ τȣ̃ Αβραὰμ, aut ἐκ τ̃ Λευιτῶν, utcunqve ſeqvitur ἐξ ἑτέρων γενεαλογεῖσθαι, hoc eſt externæ, diverſæqve ab illis ſtirpis fuiſſe.

Ηλίας ὁ Θεσβίτης.] Eliam è Sacerdotali fuiſſe ſtirpe Hebræorum fert opinio: qvi eundem illum faciunt cum Phineez Eleazari Filio. Hanc opinio-

nem refert Kimchius ad Lib. III. Reg. Cap, XVII. nec in ea tamen acqviescit: amplectitur autem Elias in voce Thisbi. Neqve verò id Hebræi veteres omnes arbitrati sunt. Siqvidem ex eodem Davide constat, nonnullos è Tribu Gad; alios è Tribu Benjamin Eliam oriundum putasse. Ipse autem certi nihil affirmat. E Christianis præter Epiphanium, Alexandrinum Chronicon pag. 376. Sacerdotalem Eliæ originem adscribit, additqve Thisbiten dictum à Thisbi Sacerdotali urbe in Arabia. Qvod ex Libro de Vita Prophetarum, qvi Epiphanii nomine inscribitur, mutuatum videtur. Ηλίας, inqvit, ὁ Προφήτης· οὗτος ἦν ἐκ Θεσβῶν, ἐκ γῆς Αράβων, ἐκ Φυλῆς Ααρὼν, Λευίτης, οἰκῶν ἐν Γαλαὰδ, ὅτι ἡ Θέσβις δῶμα ἦν τοῖς ἱερεῦσι δεδομένη. Qvem ad locum Superintendens nescio qvis è Lutheranis qvi novissimè Librum illum de Prophetis interpolavit, mirificè æstuat, ut illas voces ἐκ γῆς Αράβων, expungat. Qvas qvidem parenthesi inclusit, ut alienas esse significet. *Si enim*, inqvit, *Thisben in Arabia collocabimus, non amplius ad cives Gileaditicos, vel ad regnum Israëliticum pertinebit.* Hîc conjecturam suam adtexit: & videlicet qværenda occasio fuit adversus Monachos declamandi, qvorum inscitiâ intrusas illas voculas suspicatur. Cùm enim ἐκ Φυλῆς Ααρὼν legeretur, aliaqve ad marginem adnotata foret lectio, ἐκ γῆς Αράβων, *ea crescente*, inqvit, *Monachorum barbarie in ipsum authoris contextum recepta fuit.* Sed in ea conjectura summam iste Pastor imperitiam suam, ac levitatem detexit. Neqve enim scivit, Arabiam olim latissimè patuisse, ut non modò Transamnanæ, seu Peræa optimam partem, sed etiam Cœlesiriam ac Damascum complexa sit. Siqvidem regio ipsa Basan, & Galaaditis Arabia continebatur, authore Hieronymo in II. Esa. & in Abdiam: ubi qvæ priùs vocabatur Galaad, eam posteà nominatam Arabiam, & postremò suo tempore Gerasam, observat. De Damasco Tertull. Lib. III. con. Marc. Cap. XIII. *Damascus*, inqvit, *Arabiæ retrò deputabatur, anteqvam transcripta esset in Syrophœnicen.* Arabiæ itaqve nomine Liber ille de Prophetarum Vita Galaaditidem intellexit. At Kimchius, ita nominatum putat: מעיר ששמה תושב היה תחלה ואחר כך ישב בגלעד hoc est, *ab urbe, in qva primum habitavit; unde postea in Galaad migravit.* Qvæ qvidem Davidis verba Elias Levita Hebræus doctissimus neqvaqvam intellexit. Nam illius sententiam sic exponit: והרד״ק פירש שבראשונה ישב בעיר ששמה תושב ואחר כך ישב בגלעך אבל לא פירש למה נקרא מתושבי גלעד Hoc est: *R. D. Kimchi sic interpretatur. Qvod initio habitaverit in urbe, cujus nomen erat Toschab: postea verò in Galaad migraverit. Verùm non explicat; qvare dictus sit ex habitatoribus Galaad.* Atqvi aliter, nisi fallor, Kimchius accipiendus est. Non enim censet nomen urbis fuisse תושב; qvod absurdum est, sed ibi, in ea scilicet urbe: hoc est Thisbi, principiò consedisse. Qvare legendum est שַׁמָּה non שֻׁמָּה. Neqve verum est, qvod Elias subjicit; causam à Davide nullam afferri, cur Eliam scriptura dicat esse ex habitatoribus Galaad: cùm expressis verbis hanc ipsam significet: qvoniam Thisbi profectus in Gaaladitidem migraverit. Elias verò Levita urbem in Galaad Thisbi fuisse docet; qvæ cùm ab Israëlitis post illam Gabionitarum cladem, qva Galaaditæ pariter involuti sunt, Jud. XXI. solo esset æqvata; pleriqve, qvi cædem illam effugerant reversi postea oppidum instaurarunt; ab eoqve casu תושבי גלעד nominati sunt.

Qvorum unus Elias fuit. Nam illis vixisse temporibus argumento est, qvòd tum superstes erat Phinees; qvem eundem esse cum Elia Magistris placet. Hæc Levita. Qvæ sunt insulsissima. Fingamus enim Eliam esse Phinees; qvomodo is ad necem qvæsitus ab Israëlitis, ac fuga lapsus credi potest, qvi ab illorum partibus steterit, iisdemqve præfuerit? Atqvi hanc eandem de Phinees fabulam, qvòd idem sit cum Elia, habet Hieron. Lib. Qvæst. Hebr. in Paralip. cujus authoritate fretus Petrus Damianus Epist. IV ad Nicol. Pontificem eandem pluribus exponit. Qvod ne refutationem qvidem meretur. Abulensis sacerdotem fuisse negat omnino: sed levissima conjecturâ; qvòd Galaaditidis incola nominetur. Imò verò saltem ex eo contrariæ suspicioni locus; qvoniam מתשבי *ex inqvilinis* fuit; hoc est non indigena, neqve ex illa Tribu, sed peregrinus, & in alieno solo degens. Verùm in re dubia utrinqve larga divinandi ac somniandi copia est. Nos otiosi non sumus. Qvod ad oppidum verò Thisbi pertinet, de ejus situ nemo certi aliqvid prodidit: nisi qvod Tobiæ I ex LXX translatione Thisbi, è qvo oriundus fuisse Tobias asseritur, in Galilæa ponitur, supra Aser: qvæ in Latina minimè reperiuntur. Sed & Mazius ad XI Josue Θηβῆς pro Θισβῆς scribendum existimat. Josephus Lib. VIII Cap. VII Thesbonem Galaaditidos urbem Eliæ patriam esse dicit.

Ἀδελφὸς γέγονεν Ἰωδαέ.] Hic est Joiadas Pontifex, qvi sub Athalia, & Joas Sacerdotio functus est; sub hoc verò mortuus; cùm vixisset annos CXXX. Torniellus anno mundi 3191 mortem illius, Joas tricesimo qvinto ferè, consignat. Cœpit autem Joas, ex Chronologia nostra, Per. Jul. 3836; proinde 35 ejusdem convenit in A. Per. Jul. 3870, è qvibus detractis 130. reliqvi sunt 3740. Itaqve anno Per. Jul. 3741. præter propter natus est Jojadas, Roboami 2. annis post Templi conditum plus minus XXXI. Qvod si Jojadæ frater Elias fuit, & Achimaaz filius, conseqvens est Azariam eundem esse cum Joiada. Qvippe Lbri I Par. Cap. VI à Sadok usqve ad Templi excidium Sacerdotum series ista proponitur.

1	Sadoc
2	Achimaas
3	Azarias
4	Johanan
5	Azarias
6	Amarias
7	Achitob
8	Sadoc
9	Sellum
10	Helcias
11	Azarias
12	Saraias
13	Iosedec

Fuerit igitur Azarias idem ac Jojadas; qvod nonnullos arbitratos esse testatur Abul. in hunc locum Lib. I. Paralip. Sanè pertricosa res est Judæorum Pontificum successio; qvorum nomina apud Josephum ab iis, qvæ in Lib. Paralip. traduntur, diversissima sunt. Expeditissima conciliandi ratio est; ut plerosqve multiplici nomine præditos affirmemus, Cæterum in Sacerdotali Eliæ, ac Joiadæ stirpe duos prætermisit Epiphanius: Nam Aziam, qvi est in Scriptura Ozi, filium fuisse Phinees tradit, cùm ejus pronepos fuerit. Omisit enim Abisue & Bocci.

Η μόνον ἐν ταῖς Παραλειπομέναις.] De Eliæ stirpe in Paralipom. libris qvod sciam verbum nullum. Alioqvin sublata omnis esset illa de Eliæ qvæstio, si de qva tribu natus esset, vel levissimè significaret.

Σαμαρεῖται μὲν γὰρ τοῦτον.] Ita sensisse Judæos declarat Hieron. ad Evagrium Epist. CXXVI. & ex Midrasch Agada docet R. Selomoh in XIV. Gen. nec non & Aben Hezra. Nec dubium est, qvin ex Hebræorum & Latinorum rationibus congruant tempora. Nam Abrahamo supervixit Sem annos XXXV. At ex LXX. seniorum editione neqvaqvam conveniunt; ut rectè colligit Epiphanius. Verùm de hac Judæorum, aut Samaritanorum opinione, ac cæteris de Melchisedeco veterum erroribus pluribus agit Hieron. loco citato; copiosissimè verò recentiores sacrarum literarum Interpretes, & Chronologi; ut eo minùs in hac qvæstione commorari necesse sit. N. VI.

Οτε γὰρ Αβραὰμ ὑπῆρχεν.] Falsus est aliqvot annis numerus iste. Nam ut ex Genes. XVI. cap. constat, LXXXV. duntaxat annorum erat Abraamus cum Agar ancillam duxit, qvod posterius est expeditione illa contra reges IV.

Καὶ ἐξέβαλεν ἄρτον.] Egregius hic locus ad tuendam ab Hæreticorum calumniis communem PP. omnium authoritatem, ac sententiam; qvi ex illis Geneseos verbis deducere solent, Melchisedecum ad usum sacrificii panem, & vinum protulisse, & eo ipso sacrificio incruentum Christi corporis, ac sangvinis adumbrasse sacrificium. Qvod & Hieron. docet Epistola ad Evagr. & veteres, uti dictum est, propemodum omnes; qvorum testimonia à Catholicis Scriptoribus jamdudum studiosè collecta sunt. Sed eximius atqve imprimis disertus est, qvi mihi fortè nunc occurrit Clementis Alexand. locus Lib. IV. Strom. Μελχισεδὲκ βασιλεὺς Σαλὴμ, ὁ ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου· ὁ τὸν οἶνον καὶ τὸν ἄρτον τὴν ἡγιασμένην διδοὺς τροφὴν εἰς τύπον ΕΥχαριστίας. Vide August. Epist. XCV.

Ο δὲ τοῦ Αβραὰμ πατήρ.] Qvod Abraamum anno ætatis suæ LXX. genuerit Thare diserte Scriptura docet; ac tergiversationem omnem excludit. Nec aliter vetustissimi qviqve Patres eum locum interpretati sunt: ut vel contrariæ opinionis patroni fateri coguntur; qvi contra Mosis authoritatem, non LXX, sed CXXX. Thare anno natum Patriarcham videntur asserere. Viderint illi, qvàm rectè tot sæculorum, adeoqve PP. omnium consensum repudient. Nos qvæ ab illis opponuntur tanti esse non credimus, ut propterea lucere meridie negandum sit.

Jam verò hac in generationum descriptione non ab Hebraicis modò

fontibus, ſed etiam à LXX Seniorum numeris, cujusmodi hodiè extant, aberrat Epiphanius. Dabo hîc Hebræorum ac Græcorum ſeriem; ut qvæ obſervanda ſunt facilius qvisqve percipiat.

Hebræorum & Latinorum ſeries.		Ex editione vulgata LXX ſeniorum.		Vixerunt poſt Generationem. Ex Hebræis, & Latinis.	Vita integra
Sem poſt diluvium genuit anno	2	Sem anno	2	500	600
Arphaxad	35	Arphaxad	135	303	338
Sala	30	Cainan	130		
Eber	34	Sala	130	403	433
Phaleg	30	Eber	134	430	464
Reu	32	Phaleg	130	209	239
Seruch	30	Reu	132	207	239
Nachor	29	Seruch	130	200	230
Thare	70	Nachor	179	119	148
Abraham		Thare	70	135	205
Colliguntur ad Abraami ortum anni 292.		Colliguntur ad Abraami ortum anni 1172.			

Atqvi ex Epiphanii ratione colliguntur anni duntaxat DCCCCXLII à Diluvio ad Abraami ortum. Differentia eſt annorum CCXXX, qvi in LXX ſeniorum Editione ex CXXX Cainan, & centenis Nachoris conſurgunt. Vulgò enim Nachor CLXXIX tribuuntur, ab Epiphanio verò LXXIX. At verò in Præfatione hujus operis, & in Ancorato Num. CXVI easdem illas γενεὰς pertexens Cainan inſeruit. Ut illud appareat; LXX Seniorum editionem hac in parte variam & interpolatam fuiſſe. Nam alii codices Cainan aſciſcebant; alii expungebant. Siqvidem apud Euſebium Edit. Græcæ Pag. 9. ex Africano, & LXX Interpretibus, nec non ex Samaritanorum Hebraicis exemplaribus in hujus genealogiæ contextu Cainan omiſſus eſt; nec annorum ſumma DCCCCXLII excedit à diluvio ad Natalem Abraami: qvot videlicet annos Epiphanius hoc loco numerat. Qvare Euſebium hîc qvidem ſecutus eſt.

De Cainano vetus eſt qvæſtio, qvæ à recentioribus variè diſceptari ſolet. Mihi prætermittendus omninò videtur: cùm nec in Hebraica veritate, nec in Latinorum editione extet uſpiam. Qvod enim vitium in Hebræos codices irrepſiſſe nonnulli ſtatuunt; nimis hoc otiosè fingitur. Lucæ authoritas graviorem facit controverſiam. Sed & huic à piis, &

eruditis viris jampridem satisfactum est. Cùm enim Græcorum codices vulgò Cainanum exhiberent, Lucas, qvi Græcis scribebat, non aliunde genealogiam istam, qvàm ex illorum libris exscripsit: ideoqve & Cainanum inseruit, qvem si alioqvi prætermitteret, Græcos ipsos offenderet. Qvare nihil alterutram in partem affirmans, qvas in Græca editione generationes reperat, simpliciter reddidit. Qvemadmodum si qvis Æthiopas Catholicam ad fidem perducere volens, regum illorum successionem ex vulgatis eorum Annalibus excerperet; tametsi qvispiam intrusus in numerum fuisset, non hæc Catholici Scriptoris, sed historiarum & Annalium esse culpa crederetur. Hoc ego cum Perrerio nostro, Jansenio, Genebrardo, aliisqve doctis, & piis Scriptoribus probabile censeo.

Ἔδει ὃ γεννᾷ τὸν Φαλέκ.] Mendum est non Epiphanii, sed Librarii in numerorum nota. Leg. itaqve ϱλδ' ut ex seqventi collectione perspicuè constat.

Κατὰ ὃ ψῆφον ἄλλον ἀντιγράφων.] Qvænam illa sint exemplaria, qvæ ab ortu Sem ad LXXX, vel XC Abraami, annos putent DCXXVIII, hoc est à Diluvio ad Abraami ortum CCCXLVIII, comperire non potui. Neqve enim Hebraica aut Samaritana, aut postremò LXX Seniorum editiones ita numerant. Qvocirca vereor ut integræ sint numerales Epiphanii notæ. Secundum Samaritanos; & nonnulla LXX Interpretum exemplaria, qvæ à Diluvio ad ortum Abraami annos numerant DCCCCXLII, additis CLXXX fiunt; ab ortu Sem ad LXXX Abraami anni MCXXII.

N. IX. Τὸ γὰρ μυογαλίδιον.] Nicander Ther.

Τυφλώ τε, σμερδνώ τε ἑρωτοῖς ἐπὶ λοιγὸν ἄγουσαν
Μυγαλέην τροχοῇσιν ἐνὶ θνήσκουσαν ἀμάξαις.

Scholia docent in rotarum orbitis deprehensum murem araneum, qvod cæcus sit, illîc interfici. At Plinius Lib. IX, C. XVIII. *Iidem ubicumqve sint, orbitam si transiere, moriuntur:* qvasi non obtritu rotarum, sed vi qvadam orbitis ipsis indita conficiantur.

Εἰς λώβησιν πελεφίας.] Diu qvid esset πελεφίας λώβησις ignoravimus: tametsi doctissimos plerosqve viros, ac præsertim medicos de ea voce consuluissemus. Qvare Græcum ipsum nomen in Latina interpretatione exprimendum putavimus, & ad marginem hæsitationem nostram ingenuè professi sumus. Inter omnes, qvos adhibui, constabat depravatum hoc esse vocabulum. Qvibus ne assentirer obstabat, qvod aliis in locis sine ulla varietate vox eadem repetita legeretur. Velut Hæresi LXVI, N. IX, & XXVIII, ubi Manichæorum hoc esse decretum asserit, ut qvi hominem occiderit εἰς πελεφῶ σῶμα, ἢ εἰς μυῖ, ἢ εἰς ὄφιν transiret post obitum. Tandem verò à Græcis ipsis didici vulgari Græcorum idiotismo πελεφὸν appellari τὸν λεπρὸν, & πελεφίαν lepram. Qva in significatione vocis acqviescendum arbitror. Neqve enim apud scriptorem ullum vox hæc à me lecta, nec uspiam reperta. Cæterum qvi à mure araneo icti fuerint, hæc ipsa, qvæ narrantur ab Epiphanio, experiri eos author est Aëtius Lib. XIII cap. XIV. *Qvi igitur ab eo morsi sunt,* ait, *his vulnera manifesta fiunt. Qvadrifido enim ordine vulnera conspicientur. Et sangvis qvidem primùm purus promanat, paulò pòst verò sanioſus. Animal enim ipsum putrefactione occidit. Consveverunt enim bullæ exsurgere, qvas si qvis*

dirumpat, carnem ſubjacentem fæculentam videbit per fiſſuras diſparatam. Inflatio autem ſeqvitur demorſos.

Τὸ δικαίωμα ὑπάρχει.] Hebraicum eſt משפט, *mos, conſvetudo, proprium qviddam.* Jus in ſcripturis plerumqve redditur, qvod tamen ad juſtitiam, & æqvitatem referre non perpetuò licet. Ut cùm I. Reg. Cap. VIII, 11. Samuel Iſraëlitis regem poſtulantibus regni jus exponit: *Hoc erit jus regis, qvi imperaturus eſt vobis.* Τοῦτο ἔσται τὸ δικαίωμα τοῦ βασιλέως τοῦ βασιλεύοντος ἐφ' ὑμᾶς. Ubi vox ipſa juris non ſic interpretanda videtur, qvaſi qvæ ſeqvuntur regibus facere, atqve uſurpare licuerit; qvæ magna ex parte iniqva, ac nefaria ſunt; ſed jus pro prava conſvetudine, & παραχρήσει ſumitur I: qvemadmodum R. Levi, & R. David explicant: ואחשוב (ait Levi) שאין המלך מותר באותם הענינים שזכר אבל רצה שמואל ליראם ולבהלם והודיע מה שיעשה המלך כשיתחזק על ממלכתו כשיקשה להם ממה שאי אפשר לעשותו מצד משפטי התורה. *Exiſtimo regi neqvaqvam ea licuiſſe omnia, qvæ commemoravit. Verùm Samuel perterrefacere illos, ac metum incutere voluit: & indicavit qvænam rex facturus eſſet, ubi ſemel regnum ſuum conſtituiſſet: qvando durius illis onus imponet, qvàm ex legis præſcripto facere poſſit.*

AD HÆRESIM LVI, QVÆ EST Bardeſaniſtarum.

N. I. De Barde ſanè meminit Euſebius Lib. V. cap. ultimo, Auguſt. Philaſtrius, Theodoretus, & alii. Vide Ann. Bar. A. CLXXV.

Απολλωνίῳ δὲ τῷ τοῦ Αντωνίνου.] Hic eſt Apollonius Chalcidenſis, de qvo Euſebius in Chron.

Φόρτον ἀσυνείκαστον.] Hoc eſt qvod nulla conjectura præ copia, ac pretio poteſt aſſeqvi. Qvod ſimplicius mihi videtur, qvàm qvod Caſaub. placebat ἀνείκαστον, ſic enim legit idem eſſe, atqve *minimè congruentem.*

AD HÆRESIM LVII, QVÆ EST Noëtianorum.

N. I. Τῆς Εφέσου πόλεως.] Theodoretus Smyrnenſem facit.

Διὰ τὸ μηδένα πρὸ αὐτοῦ, &c.] Imò diu anteqvam Noëtus emergeret, idem ille error patronos habuerat, ut ex Tertul. Cypriano Ep. LXXIII, Ignatio Epiſt. ad Philipp. colligit Pammelius, & Baronius. Hos verò Patripaſſianos appellat Cyprianus, & Marius Victorinus I. Con. Arium.

N. III. Ιδοὺ συνήσει ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός.] Iſa. XLII. ita legitur: Ιακὼβ ὁ παῖς μου, ἀντιλήψομαι αὐτοῦ· Ισραὴλ ὁ ἐκλεκτός μου· προσεδέξατο αὐτὸν ἡ ψυχή μου· δέδωκα τὸ πνεῦμά μου ἐπ' αὐτὸν. Ubi priora illa, ἰδοὺ συνήσει, nusqvam comparent: qvæ ab Epiphanio conſtanter præfixa ſunt, qvoties Iſaiæ locum illum citavit, qvod ſæpius fecit. Nam hæc vocabula Ιακὼβ, Ισραὴλ apud LXX. obelo notata ſunt, & à cæteris Interpretibus omiſſa, cùm in Hebræo minimè reperiantur, ut teſtatur Euſebius L. IX. de Demonſ. Evang. Jam verò pro his προσεδέξατο αὐτὸν &c. qvædam Edit. habebant olim ὃν ᾑρέτισεν ἡ ψυχή μου, Al. ὃν ᾑρέτισα, εἰς ὃν ηὐδόκησεν, &c.

N. VI. Ὥσπερ γε κακῷ κυνὶ ὄνομα λέων.] Inſignis ad eandem ſententiam locus eſt

ex Helladii Chreſtomathiis apud Photium. Οτι τὸ μὴ λέγειν δύσφημα πᾶσι τοῖς παλαιοῖς μᾶλλον ἦν, μάλιστα δὲ τοῖς Ἀθηναίοις. διὸ καὶ τὸ δεσμωτήριον οἴκημα ἐκάλουν, καὶ τὸν δήμιον κοινὸν, τὰς δὲ ἐριννύας σεμνὰς θεὰς, τὸ δὲ μῦσος ἄγος, τὸ δὲ ὄξος μέλι, καὶ τὴν χολὴν γλυκεῖαν, τὸν δὲ βόρβορον ὀχετὸν, &c. Ita apud Hebræos שבריר eſt cæcus, cùm & radium ſignificet à ſplendore. Qvòd verò mel acetum apud Atticos dictum ſit, id ex Plinio confirmari poſſe videtur: qvi L. XI. cap. XV, in omni melle qvod per ſe fluit, acetum dici memorat. Qvanqvam nos *acerum* legendum eſſe diſputavimus ad Themiſtium.

AD HÆRESIM LVIII, QVÆ EST Valeſiorum.

N. I. Καὶ τὸ μὲν ὄνομα Ἀραβικὸν.] Imò Latinum; *Valens.*

Καὶ αὐτοὶ δὲ ὡδὶ ἀρχῶν.] Videtur nonnihil deeſſe, qvòd ſuſpenſa ſit horum verborum ſententia, ἅτως δοξάζουσι.

Καὶ ἅπτὶ συμψελίοις δήσαντες.] Aut depravata, aut ignota mihi vox eſt συμψελίοις. In qva divinationibus ac conjecturis ludere facile eſt.

N. III. Ὅσοι δὲ εἰς τὸ πρόχειρον.] Exſcripſit hunc Epiphanii locum Anaſtaſius Epiſcopus Nicenus Qv. LXXIX Tom. I Bibl. PP. ubi Mat. locum illum ex cap. XIX plurimorum Patrum collectis ſententiis illuſtrat.

AD HÆR. LIX, QVÆ EST NOVATIANORUM.

DE POENITENTIÆ VETERE IN ECCLESIA RATIONE DIATRIBA.

Qvæ fuerit Novatianorum Hæreſis.

ECCLESIASTICÆ rei, functionisqve præcipua pars Pœnitentiâ, ejusqve uſu, & adminiſtratione continetur. Teſtantur id imprimis vetera omnia Concilia; & SS. P P. decreta, qvæ in hac una re gubernanda & conſtituenda potiſſimum laborant; ac de Pœnitentium variis ordinibus, & gradibus, deqve ſingulorum tempore, modo, ac ratione ſtudiosè præſcribunt. Qvam qvidem Chriſtianæ diſciplinæ partem, unaqve & Eccleſiæ poteſtatem oppugnare, ut olim Novatiani, ſic noſtrates Hæretici omni ope ac ratione conantur. Qvæ mihi cauſſa ſatis idonea viſa eſt; cur de Pœnitentia ipſa ad hanc Novatianorum Heræſim plenius aliqvid vellem uberiusqve diſſerere. Neqve verò qvæ ad eam attinent, univerſa complectar; ſed ea ſcilicet attingam, qvæ ad Catharorum Hæreſim, atqve Epiphanii diſputationem illuſtrandam neceſ-

De Pœnitentiæ ritu in vetere Ecclesia.

saria videntur. Ac primum de illius sectæ, ac schismatis authore, deqve ejus dogmate pauca qvædam è multis libanda sunt.

In Novati, us Novatiani nominibus error Veterum.

In qvo plerosqve veterum Patrum, ac potissimum Græcorum aberrasse constat: qvi duos Sectæ hujus architectos in unum miscent, similitudine nominum decepti; Novatum, & Novatianum. Qvorum ille Africanus Episcopus fuit; cujus turpissimam, ac flagitiosissimam vitam, avaritiæ sordes, crudelitatem, nefanda parricidia describit Cyprianus Ep. XLIX. Idem verò, cùm in Lapsorum gratiam, qvos Cyprianus diuturniore, severioreqve disciplina coërcendos decreverat, Felicissimus Presbyter schisma conflasset, ad hujus factionem adhærescens Africanam imprimis Ecclesiam permiscuit. Inde Romam navigans. Novatianum illîc Presbyterum reperit; qvem ob prælatum sibi Cornelium Papam odio invidiaqve flagrantem animadvertens, communicatis cum eo consiliis, aliud, & à priore longè diversum schisma condidit. Non enim Lapsorum ut caussam susciperet, eosqve qvamprimùm paci & Ecclesiæ restitueret, à Cornelii communione discessit, sed é contrario qvod nimiam ejus in illis reconciliandis facilitatem lenitatemqve damnaret. Sic igitur Novatianorum secta ab ambobus illis authoribus profecta, à posteriore præsertim, hoc est Novatiano, magnum incrementum accepit. Sed Græci, uti dixi, Patres unum duntaxat Sectæ conditorem nominant, Novatum sive Ναυάτον, Romanum Presbyterum: qvemadmodum Euseb. L. VI. Hist. C. XXXV. Theodoretus, Epiph. hoc loco, Gregorius Nazianz. adeoqve Socrates Novatianus & ipse; & complures alii. Imò etiam è Latinis August. Lib. de Hær. Philastrius, Ambr. in L L. de Pœn. Distingvit autem Cyprianus passim in Epist. & Pacianus, ac Latini omnes, qvi de hac Hæresi subtilius disputarunt.

Qvod fuerit dogma Novatianorum.

Jam Novatiani dogma qvale fuerit Epiphanius statim initio Hæresis aperit: nimirum pronunciasse ipsum; Nullam salutis spem supereresse lapsis, qvod unum duntaxat esset pœnitentiæ genus in Baptismo. Qvod ita Theodoretus concipit: μὴ χρῆναι τοὺς ἐγκληθέντας σωτηρίας τυχεῖν. Verùm non ea Novatiani opinio fuit; eos qvi gravioris peccati noxam contraherent, ab omni spe conseqvendæ salutis excludi. Nam & illos ad capessendam pœnitentiam hortari solebant; & ut Divinam clementiam lacrymis ac sordibus elicerentidentidem admonebant. Sed hoc unum negabant, ad Ecclesiæ ac fidelium communionem recipi ampliùs oportere: neqve penes Ecclesiam reconciliandi jus ullum ac potestatem esse. Qvippe unicam illam peccatorum indulgentiam in illius arbitrio versari, qvæ per Baptismum obtinetur. Declarat hæc Socrates L. IV. C. XIII. Scripsisse videlicet Novatum τὰς πανταχοῦ Ἐκκλησίας, μὴ δέχεσθαι τοὺς ἐπιτιθυνότας εἰς τὰ Μυστήρια· ἀλλὰ προτρέπειν μὲν αὐτοὺς εἰς μετάνοιαν, τὴν δὲ συγχώρησιν ἐπιτρέπειν θεῷ τῷ δυναμένῳ, καὶ ἐξουσίαν ἔχοντι συγχωρεῖν ἁμαρτήματα. Sed & Ambrosius L. I. de Pœnitentia C. II. cùm ita illos redarguit. *Qvid autem durius, qvàm ut indicant pœnitentiam, qvam non relaxent, cùm utiqve veniam negando incentivum auferant pœnitentiæ? Nemo enim potest benè agere pœnitentiam, nisi qvi speraverit indulgentiam.* Hæc Ambrosius. Qvi paulo pòst Novatianorum doctores ait, *omnia peccata Stoicorum qvodam more paribus æstimasse mensuris:* hoc est, ut seqventi capite docet, nullo criminum delectu habito, omnibus ex æqvo veniam negasse: itaqve sensisse

Novatum. Perperam enim, ut monuimus, Novatum pro Novatiano solet usurpare: Cùm hoc, qvod ipse narrat, Novatiano potius congruat, qvi Stoicæ sectæ, ac Philosophiæ sese dediderat. At Novatiani magistri sui acerbum nimis austerúmqve decretum ea moderatione temperarunt, ut gravioribus duntaxat criminibus veniam negarent, levioribus tribuerent. Sic enim Ambrosius: *Sed ajunt se exceptis gravioribus criminibus relaxare veniam levioribus. Non hoc qvidem author vestri erroris Novatus; qvi nemini pœnitentiam dandam putavit, ea scilicet contemplatione, ut qvod ipse non posset solvere, non ligaret; ne ligando sperari à se faceret solutionem. In eo igitur patrem vestrum propria damnatis sententia, qvi distinctionem peccatorum facitis, qvæ solvenda à vobis esse putetis, & qvæ sine remedio esse arbitremini.* Atqve ut propiùs ad ea disputanda veniamus, qvorum causſa longius in hac Diatriba procedere statuimus; Sciendum est, non pro eo, qvod Lapsos ad communionem, & Ecclesiasticam pacem admittendos negarent, Novatum & Novatianum Hæreticos habitos, atqve ab Ecclesia Catholica proscriptos fuisse: sed qvòd nullum ad eos reconciliandos condonandáqve delicta jus in Ecclesia esse perfidiosè, ac crudeliter asseverarent. Qvòd, inqvam, clavium, ut vocant, potestatem Ecclesiæ, ac Sacerdotibus detraherent, ut reliqvos eorundem errores omittam, Novatiani tanqvam Hæretici damnati sunt, Alioqvi Lapsos, hoc est Idololatriæ contagione pollutos, in perpetuum ab Ecclesia summovere nondum pro Hæretico decreto cognitum fuerat. Qvinetiam priscis illis florentis Ecclesiæ temporibus certis peccatorum generibus communione interdictum, & qvidem perpetuò fuisse, qvam-plurima Concilia, ac SS. PP. testimonia declarant. Qvod cùm ad antiqvam Ecclesiæ disciplinam cognoscendam pernecessarium sit, & ad varios usus opportunum, nos qvæ de ea re longo studio, ac diligenti lectione conqvisivimus, in Theologorum potissimum gratiam, paulò accuratiùs explicabimus.

De Pœnitentiæ ritu in vetere Ecclesia. Novatiani præceptori sui dogma temperant

---

QVIBUSNAM PECCATORUM GENERIBUS, ET QVATENUS NEGATA COMMUNIO SIT IN Ecclesia veteri.

NULLUM esse delicti, flagitiiqve genus, qvod non eadem illa, qvæ ligare ac retinere potest, solvere ac remittere possit Ecclesiæ potestas, neqve probandum hoc loco est, neqve ab aliis, qvàm ab Evangelij, atqve Ecclesiæ desertoribus, in controversiam adducitur. Hujus verò potestatis usum, cùm in ejusdem Ecclesiæ arbitrio positus sit, variè temperatum & administratum esse non dubium est; & ad continendam sanciendámqve disciplinam severioribus interdum legibus, & institutis adstrictum. Qvocirca sub ipsum Christianæ religionis exordium, flagrante peræqve studio pietatis, & improbitatis odio, multo & graviores in delicta pœnæ, & diu-

De Pœnitentiæ ritu in vetere Ecclesia.

turniores constitutæ sunt. Qvæ res eo usqve progressum habuit, ut atrocioribus qvibusdam scelerib venia, indulgentiáqve funditus denegata fuerit, nunqvam ut cum Ecclesia reconciliari possent. Qvod ut ab hodiernis moribus & institutis abhorrens ne qvis incredibile forsitan arbitretur, authorem dabo Tertullianum, qvi in Libro de Pudicitia clarè id, ac disertè testatur. Scripsit autem hunc Librum cùm jam ex Catholico Montani factus esset assecla, adversus Zephyrini Papæ decretum, qvo is adulteros post pœnitentiam admittendos edixerat: *Pontifex scilicet Maximus* (Tertulliani verba sunt) *Episcopus Episcoporum dicit: Ego & mœchiæ, & fornicationis delicta pœnitentia functis dimitto.* Qvod summi Pontificis edictum Tertullianus oppugnans, ex eo redarguit, qvòd cum tria sint gravissima scelera, Idololatria, homicidium, & adulterium, exclusis & in perpetuum rejectis duobus reliqvis, solum adulterij crimen ad veniam exceperit. *Qvid agis*, inqvit, *mollissima, & humanissima disciplina? Aut omnibus eis hoc esse debebis. Beati enim pacifici: aut si non omnibus, nostra esse. Idololatram qvidem, & homicidam semel damnas, mœchum verò de medio excipis, Idololatriæ successorem homicidij antecessorem, utriusqve collegam? Personæ acceptatio est, miserabiliores pœnitentias reliqvisti. Planè si ostendas de qvibus patrocinijs exemplorum, præceptorum cœlestium, soli mœchiæ, & in ea fornicationi qvoq; januam pœnitentiæ expandas* Hæc Cap. V. At postea C. IX: *Hinc est qvod neqve Idololatriæ. neqve sangvini pax ab Ecclesiis redditur.* Qvæ qvanqvam Montani jam imbutus errore scripserit; ex ipsa tamen argumentandi ratione colligitur, certis criminibus pacis, ac veniæ spem per illa tempora subtractam fuisse. Ut enim ex eo, qvod in Libro de Jejunio contra Psychicos, Catholicos reprehendit, qvod unico Qvadragesimæ jejunio contenti cætera à Montanistis inventa repudiarent, qvadragesimalis jejunii vetustas hoc ipso Tertulliani testimonio contra Hæreticos hodiernos adstruitur: Ita profectò duobus illis saltem, vel tribus initiò peccatis pacem nullam ab Ecclesia concessam, ex ejusdem authoritate, ac ratiocinatione concludi non immeritò potest. Ac nescio an & idem Pacianus Barcilonensis Episcopus docuerit in Paræneſi ad Pœnit. qvæ est Tomo III. Bibl. PP. In qva peccatorum genera duo distingvit: Alia qvæ capitalia vocat, qvæqve Joannes Ep. I. cap. V *ad mortem* esse dixit. Ea verò non alia sunt, qvàm tria illa, qvorum Tertullianus meminit, Idololatria, fornicatio, & homicidium, qvæ Act. XV in Synodica illa Apostolorum Epistola nominatim prohiberi putat. *Despectus*, inqvit, *in multis Spiritus sanctus hæc nobis capitalis periculi conditione legavit. Reliqva peccata meliorum operum compensatione curantur. Hæc verò tria crimina ut Basilisci alicujus afflatus, ut veneni calix, ut lethalis arundo, metuenda sunt.* Ac nonnullis interjectis: *Hæc qvicunqve post fidem fecerit, Dei faciem non videbit. Desperavere tantorum criminum rei. Qvid vobis ego feci? Nunqvid non fuit in potestate ne fieret? Nullúsne admonuit? Nemo prædixit? Tacuit Ecclesia? Nihil Evangelia dixerunt? Nihil Apostoli comminati sunt? Nihil rogavit sacerdos? Qvid qværitis sera solatia? Tunc decuit, cùm licebat. Dura ista vox est: sed qvi vos felices dicunt in errorem vos mittunt, etc.* Hæc igitur persvadere possunt, in Hispania saltem pristinam illam disciplinæ severitatem Paciani tempore viguisse. Tametsi ne id penitus affirmem, prohibent illa, qvæ proximè subjunxit. *Accipite remedium, si desperare cœpistis; si miseros vos agnoscitis;*

si

si timetis. Nisi hoc fortasse remedium ad solam Pœnitentiam pertineat, qvæ in eo genere peccati relaxanda nunqvam fuerit. *De Pœnitentiæ ritu in vetere Ecclesia.*

Exiisdem, nisi fallor, fontibus Eliberitani Concilii decreta illa profecta sunt; qvorum severitas paulo nonnullis acerbior visa eò demum illos impulit, ut ei Concilio culpam, & errorem affingerent. Contra qvos alii Innocentii decreto pugnant; qvi in Epist. III Cap. II tacito nomine illius authoritatem tuetur, & excusat. Ego tam hos, qvàm illos aberrare censeo. Sed Concilii Canones imprimis animadvertendi sunt. In his multa adversus superiora illa, & atrocrissima crimina sanciuntur; ac plerumqve ne in vitæ qvidem exitu communio conceditur. Nam in Primo Canone ita PP. constituunt. *Placuit ut qvicunqve post fidem Baptismi salutaris adulta ætate ad Templum Idoli Idololatraturus accesserit, & fecerit, qvod est crimen capitale* (Al. lectio; *qvod est crimen principale, qvia est summum scelus*) *nec in fine eum communionem suscipere.* Rursus Can. II: *Flamines, qvi post fidem lavacri, & regenerationis sacrificaverint, eo qvod geminaverint scelera, accedente homicidio, vel triplicaverint facinus, cohærente mœchia, placuit eos nec in fine accipere communionem.* At Can. III: *Si non immolaverunt, sed munus tantum dederunt, placuit in fine eis præstare communionem, acta tamen legitima pœnitentia. Item ipsi, si post pœnitentiam fuerint mœchati, placuit ulterius his non esse dandam communionem, ne lusisse de Dominici communione videantur.* Rursus Can. VII: *Si qvis fortè fidelis post lapsum mœchiæ, post tempora constituta acta pœnitentia, denuò fuerit fornicatus, placuit eum nec in fine habere communionem.* Tu cæteros consule, qvorum pleriqve ad eandem severitatem implicati sunt. In his Communionis nomine sunt qvi Eucharistiam duntaxat intelligant; qvasi à peccatis exsoluti fuerint illi qvidem, sed Dominici corporis minimè facti participes. Qvibus nullo modo ab eruditis conceditur. Neqve enim veteris Ecclesiæ ritu ambo ista sejuncta fuisse putant: neqve qvisqvam pacem ac reconciliationem cum Ecclesia qvam nos *absolutionem* dicimus, obtinuisse videtur, qvin unâ participandorum Mysteriorum jus potestatémqve sit adeptus. Nam post Σύστασιν, qvi qvartus ordo Pœnitentiæ fuit, in qvo solam ad orationis communionem admittebantur; subinde nullo interjecto gradu εἰς τὸ τέλειον, qvod ultimum erat, ac perfectissimum, pervenire solebant. De qvo sub finem disputationis hujus nonnulla differentur. Videamus nunc qvodnam de iis Innocentii judicium extiterit; imò utrum de illis locutus omninno sit, qvod pleriqve omnes existimant. Hic enim epistola III ad Exuperium Cap. II ita scribit. *Et hoc qvæsitum est, qvid de his observari debeat, qvi post Baptismum omni tempore incontinentiæ, & voluptatibus dediti in extremo fine vitæ suæ pœnitentiam simul, & reconciliationem communionis exposcunt. De his observatio prior durior: posterior interveniente misericordia inclinatior est. Nam consvetudo prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia, sed communio negaretur. Nam cùm illis temporibus crebræ persecutiones essent, ne communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securos non revocaret à lapsu, negata meritò communio est, concessa pœnitentia, ne totum penitus nega-*

De Pœnitentiæ ritu in vetere Eccleſia.

retur; & duriorem remiſſionem fecit temporis ratio. Sed poſtquam Dominus noſter pacem Eccleſiis ſuis reddidit, jam depulſo terrore, communionem dari abeuntibus placuit, & propter Domini miſericordiam, quaſi viaticum profecturis, ne Novatiani Hæretici negantis veniam aſperitatem, & duritiam ſubſequi videamur. Tribuetur ergo cum pœnitentia extrema communio, &c. Hunc Innocentii locum, qvòd in eo genere luculentiſſimus ſit, totum adſcripſimus. Cum autem ad Eliberitani Concilii decreta nominatim reſpexiſſe, cùm hæc ſcriberet, Innocentium putent homines eruditi, mihi qvidem non probant. Nam Eliberitanum Concilium καθόλε de iis loqvitur, qvi gra-

Innocentii locus explicatur.

viora & capitalia delicta commiſerant; qvæ ad tria genera Tertullianus, & Pacianus revocant; qvos qvidem, qvocunqve demum tempore admitti ſeſe poſtulaverint, repudiandos decernit. At Exuperii ſciſcitatio, ad eos tantum pertinebat, qvi poſt atrocia ſcelera pœnitentiam in extremum vitæ tempus diſtuliſſent. Alioqvi cùm infiniti Canones de Lapſorum, ac qvorumcumqve peccatorum pœnitentia, & reconciliatione conditi fuiſſent, tam ante, qvàm poſt Nicænum Concilium; cúmqve Nicænum ipſum de lapſis recipiendis tam diſertè ſanxiſſet; inepta ſanè fuiſſet Exuperii illa qvæſtio, ſi univerſè atqve infinitè percontatus eſſet. Sed nimirum alia, & à lapſis, ac peccatoribus reliqvis illorum ſeparata cauſſa fuit, qvi pœnitentiam ad inſtantis obitus periculum uſqve diſtuliſſent: qvibus etiam moribundis olim intercluſa communio eſt. Qvod Cyprianus Epiſtola LI ad Antonianum evidenter ſignificat. Nam cùm adverſus Novatianos ita ſcripſiſſet: *Miror autem qvoſdam ſic obſtinatos eſſe, ut dandam lapſis non putent pœnitentiam, aut pœnitentibus exiſtiment veniam denegandam:* poſtea iſta ſubjicit: *Et idcirco, frater cariſſime, pœnitentiam non agentes, nec dolorem delictorum ſuorum toto corde, & manifeſta lamentationis ſuæ profeſſione teſtantes, prohibendos omnino cenſuimus à ſpe communicationis, & pacis. ſi in infirmitate, atqve in periculo cœperint deprecari; qvia rogare illos non delicti pœnitentia, ſed mortis urgentis admonitio compellit: nec dignus eſt accipere ſolatium, qvi ſe noncogitavit eſſe moriturum.* Dē iis & Exuperius interrogaverat, & reſpondet Innocentius; qvibus negatam eſſe Communionem mirum videri non debet, cùm vel Catechumenos, qvi, qvòd nondum Eccleſiæ poteſtati ſubditi eſſent, humanius tractandi fuerant, eadem illa Canonum ſeveritas perſtrinxerit. Nam qvi Baptiſmum in obitum uſqve prorogaſſent, non illis qvidem qvod petebant denegatum fuit; ſed iidem velut infamiæ

Clinici.

notis inuſti à Sacerdotio penitus arcebantur; qvos etiam Clinicos nominabant: qvod in cauſſa Novatiani teſtantur SS. PP. & Conc. Neocæſarienſe decrevit Can. XII. De Clinicis igitur, ut ita dicam, pœnitentibus accipiendum eſt reſcriptum illud Innocentii. Vel potius, cùm & de illis agat præcipuè, & eô narratio tota referatur; altiùs tamen negotium repetens, qvid de omni peccatorum genere Eccleſiæ conſvetudo tenuerit, in memoriam revocat: qvod ad Clinicos iſtos ſuſpicamur poſtea fuiſſe reſtrictum. Primùm enim de libidinoſis

& incontinentibus rogatus, de lapsis, hoc est Idololatris nominatim decreta profert. Deinde cùm pœnitentiam sine communione concessam asserit, non tam istud ad clinicos, qvàm ad qvoscumqve peccatores attinet. Atqvi de moribundis duntaxat interrogabat Exuperius, & aliter dubitare, hominis erat parum in Ecclesiæ ritibus eruditi. Qvamobrem verisimile est Innocentium hypothesin ad thesim, hoc est generalem disputationem controversiámqve revocasse: & caussam attulisse cur aliqvando tardis illis pœnitentibus; olim verò etiam qvibuslibet graviorum criminum reis, communionis spes præcisa fuerit. Nimirum, qvo pœnarum metu in officio Christiani continerentur, principio communione prohibitos capitalium, uti dixi, scelerum conscios, nec unqvam sive incolumes, sive moribundos Ecclesiæ restitutos. Postea verò nondum penitus constituta pace, pœnitentiam qvidem illis ac communionem indultam, qvi maturè ad eam petendam accessissent, cæteris in perpetuum rejectis. Ac postremò pacatis Ecclesiæ rebus, etiam tardiores illos instante jam morte communionem impetrasse. Tria hæc necessariò distingvenda sunt Ecclesiæ tempora; ut dissidentes à se invicem gravissimorum Patrum authoritates concilientur. Et qvidem prima illa severissimáqve disciplina sub Apostolorum tempora, & ad Tertulliani ferè sæculum obtinuit, qvæ à Zephyrino Pontifice, qvod ad mœchiam spectat, paululum relaxata, Cypriani temporibus majores ad lenitatem progressus habuit. Fuit enim secundum illud maximè tempus, qvo nullum peccati genus à fructu communionis exceptum est; sed ita tamen, si temporiùs se ad pœnitentiam applicarent. Nam tum eos, qvi in obitum usqve proferrent, penitus intercluſos fuisse censeo. Tandem verò ne istis qvidem negari communionem placuit, cum instaurata Ecclesiæ libertate, plurimum de antiqvorum rituum severitate, ac duritia decessisset. Per hæc incrementa paulatim, qvantum arbitror, disciplina processit. Neqve tamen ubivis terrarum, & in omnibus Ecclesiis moribus hæc subinde recepta videntur: & cùm aliæ aliis citius adsciviſſent, veteris instituti, ac severitatis reliqviæ penes aliqvas diu admodum resederunt. Nondum enim generali aliqva sanctione, qva omnes Ecclesiæ tenerentur, ea res constituta fuerat; aut illam certè tardius regionis alicujus consvetudo atqve usus admisit. Qvam in rem facit Cypriani dictum illud Epist. ad Anton. *Et qvidem apud anteceſſores nostros qvidam de Episcopis istîc in provincia nostra dandam pacem mœchis non putaverunt; & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauserunt; non tamen ab Episcoporum suorum collegio receſſerunt.* Hæc ille Novatianum perstringens; qvod ad intempestivam in lapsos crudelitatem, qvod minimè necessarium erat, dissidium adjunxisset; cùm alioqvi de lapsis qvod vellet privatim sentire potuerit, nec ab Ecclesiæ societate divelli. Qvod de Tertulliano perinde usurpandum erat, si tam iste, qvàm Novatianus hactenus procederent; ut Lapsos reconciliari non oportere dicerent, non autem veniæ tribuendæ jus ab Ecclesia prorsus abjudicassent: qvam ob caussam meritò tanqvam hæretici damnati sunt. Jam verò ex illorum numero, qvod spissius, ac tardius in eam lenitatem infractos esse diximus, Hispanienses Ecclesiæ

De Pœnitentiæ ritu in veteri Ecclesia.

Triplex severitatis Ecclesiasticæ gradus.

De Pœnitentiæ ritu in vetere Ecclesia.

atqve Antistites recenseri debent; qvos non magis qvàm cæteros omnes, adeóqve Ecclesiam initio totam tuetur excusatqve Pontifex. Volo enim Innocentii verba prudens lector animadvertat, *observationem, sive consvetudinem priorem tenuisse:* qvod de provincialis Synodi canone ac decreto neqvaqvam diceret; sed de eo utiqve ritu, qvi totius Ecclesiæ sit, aut majoris saltem partis consvetudine receptus. Qvocircà præclarè id, qvod superius positum est, hoc Innocentii testimonium confirmat: negatam maximis sceleribus olim communionem fuisse: qva postea permissa, soli illi excepti videntur, qvi ad extremum usqve vitæ periculum in delicto perseverassent. Unde in Concilio Arelat. I, Can. XXIII: *De his, qvi apostatant, & nunqvam se ad Ecclesiam repræsentant, nec qvidem pœnitentiam agere qværunt, & postea infirmitate correpti petunt communionem; placuit eis non dandam communionem, nisi revaluerint, & egerint dignos fructus pœnitentiæ.*

Est aliud insuper in illo Innocentii loco minimè prætereundum; cùm ait *negatam fuisse communionem, concessam pœnitentiam; ne totum penitùs negaretur.* Ex qvo ita colligere licet: nisi pœnitentiæ nomine absolutionem Innocentius intelligat, qvæ à Dominici corporis usurpandi jure distincta sit; de qvo postea dicemus: qvibusdam peccatoribus pœnitentiam ita permissam esse, ut ea nunqvam relaxaretur. Sic enim sese res habuit. Non temerè qvivis ad pœnitentiam admissus est: ut, qvamvis nunqvam in gratiam cum Ecclesia rediturus esset, tamen cum aliqvo delectu publicam ad satisfactionem, pœnitentiámqve reciperetur. Nam & in publica pœnitentiæ functione, vel citra absolutionis spem, suus qvidam erat fructus: qvod imprimis fidelium precibus commendatiores essent. Qvòd si præterea perpetua illa pœnitentia damnatis gradatim, ut cæteris, ad qvartum, ultimumq; ordinem liceret evehi, qvam σύστασιν vocabant, non contemnendum operæ pretium extitit; si minùs ad pacem, & Eucharistiæ participationem, ad interiorem tamen orationis, cæterarúmqve rerum societatem transferri. Qvanqvam vix est ut credam perpetuis illis pœnitentibus postremum illum gradum patuisse: qvin potiùs tribus prioribus definitos illos esse suspicor. Ita apud Basilium Can. LXXIII ad Amphil. qvi Christum negaverit, inter τοὺς πρωσκλαίοντας in perpetuum relegatur. Ὁ τὸν Χριστὸν ἀρνησάμενος, καὶ πολλὰς τὸ τῆς σωτηρίας μυστήριον, ἐν παντὶ τῷ χρόνῳ τῆς ζωῆς αὐτοῦ προσκλαίειν ὀφείλει, καὶ ἐξομολογεῖσθαι χρεωστεῖ, ἐν τῷ καιρῷ ᾧ ἐκβαίνει τὸν βίον, τῶν ἁγιασμάτων ἀξιούμενος, πίστει τῆς πρὸς Θεὸν φιλανθρωπίας. Ancyranum verò Can. XXIII eos, qvi voluntarium homicidium perpetraverint, toto vitæ tempore ὑποπίπτει subjicit. οἱ ἑκουσίων φόνων, ὑποπεπτώκασι μὲν, τὸν δὲ τελείου ἐν τῷ τέλει τοῦ βίου καταξιοῦσθαι. Atqvi Balsamo ad Basilii Canonem non putat illos τῶν προσκλαιόντων gradu perpetuò fuisse damnatos, sed reliqvos omnes ex Ancyranæ Synodi præscripto percurrisse: qvod haud scio an verum sit; qvoniam Ancyranus Canon satis commodè ad eum sensum revocari videtur. Hoc verò, qvod ex Innocentii Epistola colligitur, etiam Cypriani authoritas comprobat; qvi in Epist. ad Anton. duo illa sic distingvit: *Miror*, inqvit, *qvosdam sic*

obſtinatos eſſe, ut dandam lapsis non putent pœnitentiam, aut pœnitentibus exiſtiment veniam denegandam. Aliud itaqve fuerit, pœnitentiam concedere; aliud pœnitentes ad ſpem reconciliationis admittere. Qvod in Novatianis nihilominus reprehendit Ambroſius L. I de Pœn. cap. I: *Qvid autem durius,* inqvit, *qvàm ut indicant pœnitentiam, qvam non relaxent?* Sed alius Ambroſii ſæculo jam uſus percrebuerat; nullum ut pecatorum genus amplius excluderetur. Niſi forte adhuc in Hiſpania qvibuſdam in locis antiqvi moris veſtigium extaret, eóqve ſenſu Pacianus accipiendus ſit, cum tria illa capitalia crimina nullam impetrare pacem; veniámqve pronunciat. Qvorum conſcios cum ad procurandum nihilominus remedium hortatur, fieri poteſt, ut ad capeſſendam ſine ulla ſpe reconciliationis pœnitentiam impellat. Certé negari non poteſt; qvin obſcurè ac perplexè de hac re Pacianus deſputet; adeo ut ex Eliberitano confeſſu aſperiorem illam diſciplinam expreſſiſſe videri poſſit.

De Pœnitentiæ ritu inveterè Eccleſia.

Ex iis omnibus liqvet, procul à Novatianorum errore ac perfidia Eliberitanos Patres abfuiſſe; nec aliud omnino niſi aut priſcam Eccleſiæ diſciplinam, ſed uſu jam obliteratam, denuò revocaſſe; aut hærentem adhuc in Hiſpaniis novis legibus adſtrinxiſſe: cùm capitalium ſcelerum rei, præſertimqve trium, Idololatriæ, homicidii, & adulterii olim, ut Innocentius docet, communi conſvetudine veniam nullam, & abſolutionem obtinerent: non qvòd abſolvi ab Eccleſia non poſſent, ut Tertullianus aſſerebat; ſed qvòd ejus, qvam ampliſſimam à Chriſto ſuſceperat, poteſtas uſum certis finibus circunſcripſiſſet.

Eleberitanum Concilium à Novatianæ hæreſis ſuſpicione vindicatur

Huic tam compertæ exploratæqve doctrinæ nullos acrius repugnaturos intelligo, qvàm qvi antiqvitatis Eccleſiaſticæ minùs periti veteris Eccleſiæ formam hodiernis ritibus inſtitutiſqve metiuntur: qvibus aſperum & inhumanum videtur, homini ulli, qvi commiſſi criminis dolorem, ac pœnitentiam præ ſe ferat, pacem, & abſolutionem denegari. Qvod ipſum tamen olim certo in hominum criminúmqve genere ſervatum fuiſſe tot illa hactenus allata teſtimonia demonſtrant. Qvibus unum alterúmve ad cumulum accedat, ut vel ab invitis aſſenſum res iſta mereatur. Ac primùm idem non obſcurè Cyprianus indicat; Epiſtola XIII. Cùm enim Lapſi qvidam libellos à martyribus impetraſſent; qvibus freti recipi ſe in Eccleſiæ communionem impatienter peterent, conſultus ea de re Cyprianus ita conſtituit: *Ut qvi libellos à Martyribus acceperunt, & prærogativis eorum apud Deum adjuvari poſſunt, ſi incommmodo aliqvo, & infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectata præſentia noſtra apud Presbyterum qvemcumqve præſentem, vel, ſi Presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cœperit, apud Diaconum qvoqve facere exhomologeſin delicti ſui poſſint, ut manu eis in pœnitentiam impoſita, veniant ad Dominum cum pace.* Hoc illis duntaxat Cyprianus indulſit, qvi libellos à Martyribus accepiſſent: cæteros, qvi iiſce libellis carerent, expectare tandiu juſſit, donec Eccleſiæ pax eſſet reddita. Qvamobrem ne in præſenti qvidem mortis diſcrimine poſterioribus illis pacem tribuit. Alioqvi nihil inter iſtos & priores intereſſet, qvos tamen meliori aliqva conditione uti oportuit. At enim Exhomologeſis apud Cyprianum Sacramentalem, ut vocant, confeſſionem non ſignificat, neqve pax abſolutióqve illa perinde

Negatam olim etiam in periculo mortis qvibuſdam fuiſſe Communionem

De Pœnitentiæ ritu in vetere Ecclesia.

Sacramenti pars fuit: cum etiam à Diacono manus imponi jubeat, nisi presbyteri copia suppeteret. De exhomologesi dicam posteà pluribus. Qvod ad pacem reconciliationémqve pertinet, sciendum est duplicem in ea partem ac velut fructum extitisse. Nam & à peccatis, hoc est culpa ipsa, qvam diuturna pœnitentia diluerant, absolvebantur, & in integrum restituti ad perfectum cum Ecclesia, fidelibusqve commercium ac Divinorum Mysteriorum communionem adhibebantur.

Cùm igitur ab Antistite, vel Sacerdote pacem acciperent, utrumqve merebantur. Sin nulla Sacerdotum esset potestas, tum Ecclesiæ tantummodo concilitati pacem à Diaconis impetrabant, cujus cumulum à Sacerdote postmodum obtinerent. Qvare Cyprianus libellis Martyrum præditos, si minus utrumqve, alterum certè beneficium conseqvi voluit, qvo Eucharistiæ saltem compotes fieri possent. Neqve enim existimare licet, id qvod hodie fit, prius illos à peccatis absolutos, qvàm pœnitentiâ, hoc est corporum pœnis, ac luctuosis sordibus Ecclesiæ satisfecissent. Huic affines, sed mitiores tamen reliqvæ illæ Canonum sanctiones, ac Patrum decreta sunt, qvæ peccatoribus nonnullis perpetuam pœnitentiam ita præscribunt, nunqvam ut communnioem, reconciliationemqve, nisi in fine vitæ perciperent. Cujusmodi sunt Basilii ad Amphilochium Can. LXXIII, Ancryanus XXIII, jam à nobis citati. Accedit & Arelat. I canon XIV. *De his, qvi falsò accusant fratres suos placuit, eos usqve ad exitum communicare.* Toletanum qvoqve I, Can. XIX. sanxit; *ut Episcopi, vel Diaconi filia, si devota fuerit, & peccaverit, & maritum duxerit, &c. si vivente marito secesserit, & pœnituerit, nullo modo nisi vita deficiens, accipiat communionem.* Sed & Valentinum Can. III de iis, *qvi se post unum, & sanctum lavacrum vel profanis sacrificiis Dæmonum, vel incesta lavatione polluerint*, statuit, *ut his juxta Synodum Nicænam, satisfactionis qvidem aditus non negetur, ne infelicibus lacrymis, vel solatii janua desperatione claudatur, acturi verò pœnitentiam usqve in diem mortis, non sine spe tamen remissionis, &c.* In qvo mirum est, cùm Nicænus Canon XI eorumdem reos scelerum duodecim annis duntaxat satisfacere jubeat, atqve ita reconciliari, Valentinos illos Patres, qvi se Nicænam Synodum seqvi profitentur, tanto rigidiores, ac severiores fuisse. Ad hæc in Synodo, qvæ Side in Pamphylia contra Massalianos habita legitur apud Photium P. XVIII decretum est, ut qvisqvis post damnatam hanc hæresin seu verbis, seu factis contagione illius infectum se esse prodiderit, nunqvam in posterum admittatur, qvamvis millies se Pœnitentium gradus omnes expleturum promittat: *μηκέτι λοιπὸν χώραν ἔχειν, μηδ' ἂν μυριάκις ἐπαγγέληται, τὴν τάξιν ἀναπληροῦν τῶν μετανοούντων.* Sic apud Eusebium L. VI Hist. C. *μβ'* vel XXXVI Serapion senex vir egregius, qvod in persecutione lapsus esset, tametsi communionem persæpe postulasset, nunqvam est admissus; *Οὗτος πολλάκις ἐδεῖτο, καὶ οὐδεὶς προσεῖχεν αὐτῷ, καὶ γὰρ ἐτεθύκει:* ut ad Fabium scribit Dionysius Alexandr. qvi Novatiani, adeoq; Cypriani ætate floruit. Addit nihilominus Dionysius moribundum jam Serapionem à se in commnnionem receptum. Hæc & alia superius ex antiqviorum authoritate libata planum istud faciunt, nonnunqvam absolutionem postulantibus, ex usu veteris Ecclesiæ denegatam fuisse; imò verò ne in ipso qvidem mortis peri-

Aliud severitatis genus, ut non nisi in mortis periculo communionem acciperent.

culo pleriſqve conceſſam. Hîc juſtis de cauſſis ambigitur; utrum auſteriore illo Tertulliani ſæculo, qvo peccatis qvibuſdam ſpem omnem reconciliandæ gratiæ præreptam docuimus, ne in vitæ qvidem exitu repræſentata communio ſit, idqve vulgò ac paſſim obſervatum fuerit. Sunt qvi ante Cypriani tempora morem hunc in Eccleſia viguiſſe cenſent: qvo qvidem, ut ingenuè profitear, Tertulliani ac reliqvorum, qvi diſciplinæ iſtius meminerunt, propenſiora teſtimonia ſunt. Sed & Cyprianus, qvoties inſtante obitu communionem lapſis impartiri præcipit, tacitè ſignificat, recens illud eſſe decretum, & χθὲς καὶ πρώην ab Eccleſia conſtitutum, qvo vetus & contraria ſit abrogata ſanctio. Primùm enim qvid attinebat lapſis iis, qvi libellorum præſidio niterentur, in mortis tantummodo diſcrimine Communionem concedere, negare cæteris; ſi nemini ſub mortem neganda pax eſſet? Deinde cum Romanus Clerus de eodem negotio ſcribit ad Cyprianum, Epiſt. XXXI, ex ipſa loqvendi ratione non obſcurè idem demonſtrat. *Cujus*, inqvit, *temperamenti moderationem nos hîc tenere qværentes, diu, & qvidem multi & qvidem cum qvibuſdam Epiſcopis vicinis nobis, & appropinqvantibus, & qvos ex aliis provinciis longè poſitis perſecutionis iſtius ardor eiecerat, ante conſtitutionem Epiſcopi nihil innovandum putamus:* (de lapſis videlicet recipiendis) *ſed lapſorum curam mediocriter temperandam eſſe credimus; ut interim dum Epiſcopus dari à Deo nobis ſuſtinetur, in ſuſpenſo eorum, qvi moras poſſunt dilationis ſuſtinere, cauſſa teneatur: eorum autem, qvorum vitæ ſuæ finem urgens exitus dilationem non poteſt ferre, acta pœnitentia, & profeſſa freqventer ſuorum deteſtatione factorum, ſi lacrymis, ſi gemitibus, ſi fletibus dolentis, ac verè pœnitentis animi ſigne prodiderint, cùm ſpes vivendi ſecundum hominem nulla ſubſtiterit, ita demum cautè, & ſollicitè ſubveniri.* Vides qvàm anxiè, qvamq; ſolicitè, ac poſt longam exactámqve conſultationem, eo demum inclinarint, ut periclitantibus, ac deſperatis potius, communionem conferrent. De qvo utiq; deliberandum non erat, ſi tùm legitimum & uſitatum eſſet; neminem in exitu vitæ â communione prohiberi. Eadem ex Dionyſii Alexandrini verbis conjectura poteſt elici, qvi apud Euſeb. Lib. VI Cap. μδ, vel XXXVI in illa Serapionis hiſtoriá, de qva ſuperius mentionem egimus; ſcribit optimum illum ſenem appropinqvante jam obitu puerum ad Presbyterum miſiſſe. Ἐντολῆς δὲ ὑπ' ἐμοῦ δεδομένης, ἵνα ἀπαλλαττομένους τοῦ βίου, εἰ δέοιντο, καὶ μάλιστα εἰ καὶ πρότερον ἱκετεύσαντες τύχοιεν, ἀφίεσθαι. ἵνα δὲ ἐλπίδες ἀπαλλάττωνται. *Mandato à me*, inqvit, *edito, ut qvi ex hac vita diſcederent*, (pœnitentes ſcilicet; ac lapſi) *ſi id poſtularent, adeóqve ante ſuppliciter rogâſſent, abſolverentur, qvò meliori cum ſpe migarent.* Poſtremò cum in Ancyrana Synodo Can. antè citato præceptum ſit, ut homicidæ non niſi ſub mortem reconcilientur, argumento eſt, olim ne in morte qvidem pacem illis fuiſſe conceſſam.

Sed huic aſſertioni nonnihil refragari videtur, qvod in magna Nicæna Synodo Can. XIII ſancitum legitur: Περὶ δὲ τῶν ἐξοδευόντων ὁ παλαιὸς καὶ κανονικὸς νόμος φυλαχθήσεται καὶ νῦν, ὥστε εἴ τις ἐξοδεύοι, τοῦ τελευταίου, καὶ ἀναγκαιοτάτου ἐφοδίου μὴ ἀποστερεῖσθαι. Appellat παλαιὸν καὶ κανονικὸν νόμον, qvo moribundis dandam pacem eſſe præſcribitur; qvod utrum ad ævum Cypriani reſtringi debeat, amplius cogitandum. Cæterum ad ejus, qvam hucuſqve

demonstravimus severitatis, ac negata communionis fidem pertinet, qvod deinceps uberius disputandum nobis est; publica semel pœnitentia defunctis, si eadem in crimina relaberentur, omnem ad pœnitentiam, ac pacem aditum majores nostros intercluisse, aut ægrè admodum ac rarò tribuisse.

POENITENTIAM AC PACEM SEMEL, AN SÆPIUS ECCLESIA VETUS INDULSERIT.

NON ad antiqvissima solum, ac severiora tempora dubitatio ista pertinet, sed etiam posteriora, eadémqve commodiora complectitur. Nec de pœnitentiæ genere omni; sed de illa sola qværitur; qvæ ob atrociora delicta publicè susciperetur; cui propriè pax & reconciliatio respondere dicitur. Eam verò semel in omni vita permissam, jampridem eruditi viri docuerunt. Nam & istud ipsum ex vetustissimis Patribus Tertullianus; ex posterioribus, Augustinus, & Ambrosius disertissimè testati sunt: Tertulliani ex Lib. de Pœnit. verba sunt: *Collocavit in vestibulo pœnitentiam secundam, qvæ pulsantibus patefaciat: sed jam semel, qvia jam secundò; sed ampliùs nunqvam, qvia proximè frustra.* Scripsit autem hunc Librum Tertullianus anteqvam ad Montani dogma desciscceret, ne qvis in eo cavillationi locus esse possit; idqve satis ipse per sese declarat; qvanqvam utrum Tertulliani sit, Erasmus ac Rhenanus ambigunt. Nec diffitendum est dissimili à cæteris stylo esse conscriptum, ac paulo diffusiore, qvàm author ille soleat. Sed sive Tertulliani sit, qvod verisimilius cum Pamelio esse suspicor; sive alterius; vetusti simi planè Scriptoris est, & eruditi. Multo id apertius tradit Augustinus Epist. LIV. à qvo cùm Macedonius qvidam vir primarius qvæsisset; Utrum pietatis putaret esse, Episcopis reorum pœnas deprecantibus annuere, itáqe dubitasset: *Nam si à Domino peccata adeo prohibentur, ut ne pœnitendi qvidem copia post primam pœnitentiam tribuatur, qvemadmodum nos possumus ex religione contendere, ut nobis qvalecunqve illud crimen fuerit, dimittatur?* Augustinus ita respondet: *In tantum autem hominum aliqvando iniqvitas progreditur, ut etiam post actam pœnitentiam, post altaris reconciliationem, vel similia, vel graviora committant, &c. Et qvamvis eis in Ecclesia locus humillimæ pœnitentiæ non concedatur, Deus tamen super eos suæ patientiæ non obliviscitur. Ex qvorum numero si qvis nobis dicat: Aut date mihi eundem iterum pœnitendi locum, aut desperatum me permittite, ut faciam qvidqvid libuerit, qvantum meis opibus adjuvor, & humanis legibus non prohibeor, in scortis, omniqve luxuria, damnabili qvidem apud Dominum, sed apud homines pleroſq; etiam laudabili. Aut si me ab hac neqvitia revocatis, dicite utrum mihi aliqvid prosit ad vitam futuram, si in ista vita illecebrosissimæ voluptatis blandimenta contempsero, si libidinum incitamenta frænavero, si ad castigandum corpus meum mul-*

ta mihi etiam licita & concessa negavero, si me pœnitendo qvàm priùs vehementiùs excruciávero; si miserabiliùs ingemuero, si flevero uberiùs, si vixero meliùs, si pauperes sustentavero largiùs, si charitate, qvæ operit multitudinem peccatorum, flagravero ardentiùs: qvis nostrum ita desipit, ut huic homini dicat: Nihil tibi ista proderunt in posterum: vade saltem hujus vitæ svavitate perfruere? Avertat Deus tam immanem, sacrilegámqve dementiam. Qvamvis ergo cautè, salubriterqve provisum sit, ut locus illius humillimæ pœnitentiæ semel in Ecclesia concedatur, ne medicina vilis esset ægrotis, qvæ tanto magis salubris est, qvanto minus contemptibilis fuerit, qvis tamen audeat dicere: Qvare huic homini, qvi post primam pœnitentiam rursus se laqveis iniqvitatis obstringit, adhuc iterum parcis? &c. Augustino suffragatur Ambrosius Lib. II de Pœnit. Cap. X. *Meritò reprehenduntur, qvi sæpiùs agendam pœnitentiam putant, qvia luxuriantur in Christo. Nam si verè agerent pœnitentiam, iterandam non putarent: qvia sicut unum Baptisma, ita una pœnitentia; qvæ tamen publicè agitur. Nam qvotidiani nos debet pœnitere peccati: sed hæc delictorum leviorum, illa graviorum.* Demum Origenes Hom. XV in XXV Cap. Levit. *In gravioribus enim criminibus semel tantum, vel rarò pœnitentiæ conceditur locus: ista verò communia, qvæ freqventer incurrimus, semper pœnitentiam recipiunt, & sine intermissione redimuntur.* Qvam cæteri nunqvam iterari contendunt, Origenes interdum, sed rarò, plus semel adhiberi significat. Qvare hic locus insignis est. Verùm Alexandriæ, atqve in aliis, si forte, provinciis diversum atqve in cœteris usum fuisse probabile est. Neqve enim opinor, posterioris ætatis rigidior disciplina fuit, ut, cùm antea pœnitentiæ ac reconciliationis iterandæ potestas fieret, ea post primam deinceps negari cœperit. Ita qvidem pronunciandum videtur! nisi aliter Origenis Græca se habeant, aut hic ejus locus interpolatus fuerit. Nam in eo doctorum consentanea judicia sunt; pœnitentiam publicam non amplius qvàm semel impetratam fuisse.

De Pœnitentiæ ritu in vetere Ecclesia.

Ex qvo perdifficilis existit qvæstio; qvid illis tandem hominibus factum sit, qvi post priorem pœnitentiam in eadem scelera rursus incurrerent; verúmne sit ab Ecclesia rejectos illos penitus, nec ad privatam saltem aliqvam receptum habuisse, cujus beneficio in integrum restituti ad divinorum Mysteriorum communionem redirent. Qvi antiqvioris Ecclesiæ formam ac consvetudinem ex hodiernis institutis & moribus æstimare voluerit, facilè mitiorem in partem inclinabit; nec ab omni Ecclesiæ, Sacramentorúmqve consortio repudiatos illos persvadere sibi poterit. Qvam in sententiam copiosè qvidam nuper ita disseruit. Triplicem ait apud antiqvos fuisse pœnitentiam: publicam unam ob publica peccata: Alteram privatam ac secretam propter occulta: tertiam ob eadem occulta crimina publicè susceptam. Hanc verò postremam non eum tantum habuisse fructum, ut peccatorum culpam ac sempiterni supplicii noxam abstergeret; sed ut temporarias insuper pœnas dilueret, ac peccatores in integrum cumulatissimè restitueret. Proinde non ejus copiam promiscuè esse factam, neqve qvoties qvisqve peteret, facile permissam; sed in omni vita semel duntaxat. Hæc ille: Ex qvibus, & ex iis, qvæ consequenter disputat, velle istud videtur; istiusmodi criminum reos post priorem pœnitentiam ad privatam confugisse, ejusqve beneficio nihilominus communionem assecutos esse.

De Pœnitentiæ ritu in vetere Ecclesia.

Sed ad veterum Patrum testimonia, ac priscæ illius Ecclesiæ normam, & communem adeo sensum animum adjicienti mihi, parum commodè pleraqve explicata videntur. Etenim si graviorum delictorum conscii citra publicam illam, qvam antea suscepissent, pœnitentiam emergere, & ad communionem pacémqve reverti alterius ac privatæ beneficio potuerint; nónne melior illorum, qvàm cœterorum, conditio fuit, qvibus sine publica pœnitentia reditus in Ecclesiam non patuit? Atqvi nemo tam vecors erit, qvi humaniùs cum illis actum putet, qvi in eadem sæpius incurrissent, & qvidem horrenda flagitia, qvàm cum eis, qvi semel ea commisissent: qvod ex illa opinione consequitur. Cujusmodi verò istud est; velut gratiæ, ac beneficii loco publicam illam pœnitentiam spissè ac difficiliter indultam? Nam si privatâ & occultâ defungi possent, & in eodem ac cæteri loco esse; qvis non tanto molestiarum ac temporis compendio mallet uti, cupidissiméqve se, publica illa contempta, ad commodiorem alteram, breviorémqve transferret? Volo enim illud mihi respondeant: Qvi atrocioris culpæ conscius tum primùm ad pœnitentiam accederet, utrum absqve publica per privatam restitui potuerit, an necessario usurpanda illa fuerit. Si prius dixerint; si, inqvam, necessariam illis publicam pœnitentiam negaverint, antiqvitatis totius memoria teste refellentur. Siqvidem vetera omnia Concilia; omnésqve Canonum conditores ita publicam lapsis pœnitentiam præscribunt, ac tempus rationémqve definiunt; ita porrò Tertullianus, Cyprianus, Pacianus, antiqvi ad unum omnes eosdem illos hortando, comminando, objurgando vel invitos urgent, & impellunt; ut minimè hoc illis integrum fuisse significent. Restat igitur, nullo ut alio, ac ne privatæ qvidem pœnitentiæ subsidio recipi in communionem Ecclesiæ potuisse concedant. Qvod cùm dederint; tum de illis qvid sentiant reqviram, qvi secundò in graviora peccata lapsi publica uti pœnitentia non poterant; ecqvid eos censeant per privatam pœnitentiam reconciliari potuisse? Nam si istud asserant, necesse erit unâ fateantur, feliciorem multò conditionem eorum extitisse, qvi sæpiùs, qvàm eorum qvi semel in vita deliqvissent. Qvod qvibus tandem persvadere poterunt?

Publica pœnitentia à qvibusdam peccatoribus non sponte susceptа, sed necessariò peracta.

Explicatur probabilis de proposita qvæstione sententia.

Cùm hic sit qvæstionis controversiæqve status; exponam breviter qvemadmodum res tanta dissolvi meo judicio, explicariqve possit. Principiò peccatorum apud antiqvos invenio genera fuisse duo: Alia mortalia, sive capitalia dicebantur; non ut nos intelligere vulgo solemus, qvæcunqve Dei nos gratia, ac spiritalibus caritatis ornamentis spoliant; sed hujus generis certa duntaxat, qvæ cùm graviora cæteris essent, tum Canonibus ac Synodorum decretis nominatim expressa. Hæc inqvam, capitalia nominabant, qvibus pœnæ à Canonibus singillatim propositæ. Neqve enim vetustissima illa tempora persequor, qvibus ea duntaxat capitalia vocabantur, qvæ ab omni spe communionis arcerentur: de qvibus ex Paciano, aliisqve supra diximus. Alia verò leviora, & qvotidiana dicebantur, sive qvæ nos venialia nuncupamus; sive alioqvi mortalia, sed de qvibus nulla nominatim extaret in Conciliorum decretis mentio: Qvale verbi gratia esse potest asperius in qvenqvam maledictum, aut convicium; periurium, aliáqve sexcenta: qvæ qvanqvam lethalia sint, nullæ tamen iis à Canonibus erant pœnæ

Capitalia crimina

Venialia.

constitutæ. Declarat hoc Origenes loco antea citato verbis istis. *Si vos*, inquit, *aliqva culpa mortalis invenerit, qvæ non in crimine mortali, non in blasphemia fidei, qvæ muro Ecclesiastici & Apostolici dogmatis cincta est, sed vel in sermonibus, vel in morum vitio consistat, hoc est vendidisse domum, qvæ in agro est, vel in vico, cui murus non est. Hæc ergo venditio hujusmodi culpa semper reparari potest, nec aliqvando tibi interdicitur de commissis hujuscemodi pœnitentiam gerere. In gravioribus enim criminibus semel tantum, vel rarò pœnitentiæ conceditur locus.* Qvisqvis igitur prioris generis crimen aliqvod perpetrasset, hic ad Antistitem ac Sacerdotem accedens publicæ ab eo pœnitentiæ jus capiebat, præstituto ex Canonibus modo ac tempore; qvo demum expleto à peccatis absolutus, communioni restituebatur, neqve alia ratione, qvàm publicè obitâ pœnitentiâ, reconciliari poterat; qvod infinitis locis cùm PP cæteri, tum Cyprianus evidentissimè declarat. Aliorum caussa erat explicatior, qvorum lethalis alioqvi culpa nulla Canonum definitione comprehenderetur; Ideóqve privata pœnitentia satisfaciebant, qvam Sacerdotis prudentia moderabatur. Ac priores illi pœnitentes propriè dicebantur. Concilium Toletanum I Can. II pœnitentes in Clerum cooptari prohibet. Tum ista subjicit: *Eum verò pœnitentem dicimus, qvi post Baptismum aut pro homicidio, aut pro diversis criminibus gravissimisqve peccatis publicam pœnitentiam gerens sub cilicio, divino fuerit reconciliatus altario.* Cæterum post publicam illam pœnitentiam, si iisdem se criminibus obstrinxissent, ab Ecclesiæ aditu, & à Mysteriorum communione penitùs excluſi reconciliari ampliùs non poterant; qvod imprimis Augustinus affirmat. Qvanqvam fieri potest, ut in qvibusdam Ecclesiis pœnitentiam iterare licuerit; cùm id rarô, adeóqve nonnunqvam fieri scribat Origenes. Neqve verò id aut incredibile, aut adeo mirabile videri par est; si qvis animo repetat, qvanta in plerosqve peccatores Canonum austeritas & constantia fuerit, ut qvi semel duntaxat graviora flagitia commisisset, inexpiabilem noxam contraheret; aut inter pœnitentes assiduè degens instante demum obitu pacem perciperet. Ut homicidæ in Ancyrano Can. XXI. Christi negatores in Basilianis Canonibus Can. LXXI; aliaqve id genus, aut iis etiam severiora, qvæ ex superiori disputatione hûc transferri possunt. Accedit, qvod extremo vitæ tempore communione donati sunt; præsertim post Nicænum Canonem editum, qvo moribundis negari viaticum prohibuit; qvod ubiqve terrarum deinceps obtinuit.

De Pœnitentiæ ritu in petere Ecclesia.

Pœnitentiæ capessendæ ritus.

Qvoniam Novatianæ Hæresis cognoscendæ studium, & argumenti dulcedo qvædam eô nos provexit, ut de pœnitentia tam multa verba faceremus; producenda paululum oratio est, ac de celeberrimo illo Nectarii facto, qvo Confessionem ac pœnitentiam abrogasse jactatur ab Hæreticis, postremo disputandum. Cujus historiæ tractatio ad ea, qvæ superius exposuimus, illustranda magnum adjumentum afferet; ne cui nimium hæc aliena ac longinqva forte videantur.

De Pœnitentiæ ritu in vetere Ecclesia.

DE MEMORABILI NECTARII CONSTANTINOPOLITANI PRÆSULIS HISTORIA; ET UTRUM ILLE Confessionem sustulerit.

NIHIL ad elevandam Confessionis authoritatem urgeri ab Hæreticis acriùs solet, qvam Nectarii facinus illud, qvod apud Socratem, & Sozomenum memoriæ proditum est; qvo ille propter vulgatum Diaconi flagitium Confessionis ac pœnitentiæ usum abrogasse fertur. Cui qvidem pleriqve dum occurrere, ac veritati patrocinari student, in absurdas, & inextricabiles fabulas æstu qvodam disputationis abrepti sunt. Nonnullis etiam Cassiodori, atqve Historiæ Tripartitæ depravatus locus erroris occasionem dedit; dum ex Latinis interpretibus potius, qvàm ex Græcis fontibus, narrationem istam repetunt. Utrisqve verò; sed nostris potissimùm consulere hoc capite decrevimus. Nam qvod ad Hæreticos spectat, id me, Deo juvante, perfecturum confido; ut insciticæ suæ monimentum in hac objicienda nobis historia defixisse potius, qvam momentum ullum ad causſam suam attulisse æqvi omnes & iniqvi statuant.

Sed ut à capite ipso disputationem arcessamus; proponam ante omnia, qvæ de hac historia Socrates, ac Sozomenus scriptis commendarunt. Nam ab istis in reliqvorum Scriptorum commentarios facti illius est derivata memoria. Scribit igitur imprimis Socrates Lib. V. Cap. XIX, ex eo tempore, qvo Novatiani primùm emerserunt, Episcopos pœnitentiarium Presbyterum adjunxisse; ut qvi post Baptismum deliqvissent sua apud illum peccata confiterentur. Eundem porrò Constantinopoli his de causſis abrogatum fuisse. Fœmina qvædam primaria ad eum confitendi causſa sese contulerat. Cui cum peccata, qvæ post Baptismum admiserat, omnia singillatim exposuisset, obire pœnitentiam jubetur, ac jejuniis & orationibus assiduis insistere. In qvo longius progressa (hoc est, ut declarat Sozomenus, diutiùs in Ecclesia perseverans) aliud qvoddam scelus suum aperuit; stuprum videlicet, qvod cum Diacono commiserat. Τοῦτο λεχθὲν: hoc est: *cum hoc dictum esset;* Diaconus in ordinem redactus est. Fremente verò, ac tumultuante plebe, & flagrantibus invidia Clericis, Nectarius Eudæmonis cujusdam Presbyteri genere Alexandrini consilio, pœnitentiarium Presbyterum sustulit, & unumqvemqve suæ conscientiæ permisit, ut ex ejus arbitrio de mysteriis usurpandis apud se statueret. Hæc ad verbum Socrates, eadémqve Sozomenus Lib. VII Cap. XVI.

Ex qvibus antiqvatum Constantinopoli confitendi ritum, ac pœnitentiæ Sacramentum esse sublatum post Calvinium Hæretici omnes colligunt. Nostri partim confictam hanc â Novatianis Historicis fabulam opponunt; in eâqve, ut in aliis plurimis, mentitos illos esse defendunt; partim non Sacramentalem, ut vocant, Confessionem, ac tacitam, sed

ſed publicam putant eſſe ſublatam. Sic enim exiſtimant; eos qvi publicè pœnitentiam ſuſciperent, ſua qvædam crimina, qvæ Sacerdos deſignaſſet, propalam, & in freqventi Eccleſiæ cœtu confiteri ſolitos: & eam ipſam publicam confeſſionem antiqvaſſe Nectarium; qvæ non tam ad culpæ promerandam veniam, qvàm ad pœnam ſatisfactionémqve ſpectaret. Etenim matronam illam à Diacono conſtupratam ajunt, cùm ad publicam de more confeſſionem veniſſet, præſcriptos ſibi à pœnitentiario Sacerdote terminos egreſſam, imprudenter inceſtum unà illum patefeciſſe. Alii conſcio, & authore Sacerdote divulgaſſe malunt; qvòd ob eam rem ab officio remotus fuerit.

De Pœnitentiæ ritu in vetere Eccleſia. Vulgaris opinio de publica Confeſſione.

Sed de publica confeſſione mox. Illud interim conſiderandum unde tandem acceperint, mandatum mulieri, uti ſua pro concione peccata omnibus ediceret. Duo ſunt in Græca narratione verba, ex qvibus utcunqve deduci poteſt. Nam apud Socratem: ἡ δὲ προβαίνουσα, καὶ ἄλλο πταῖσμα ἑαυτῆς κατηγόρει. Qvia προβαίνουσα dixit, & κατηγόρει, Interpres ita vertit, *Mulier longius in confitendo progreſſa, alterius culpæ ſeipſam inſimulat.* Non rectè, ſi qvid in his video. Neq; enim προβαίνουσα ad confeſſionem pertinet; multo minùs ad publicam, qvod de ſuo viri qvidam boni ſolent adtextere. Sed nimirum, ut ex Sozomeno colligitur, cùm in obeunda pœnitentia, in oratione, jejunio, freqventanda Eccleſia, longiùs procederet, alterum nefas interim commiſit, & ſubinde declaravit; κατηγόρησεν vel κατημήνυσεν, ut habet Sozomenus; non utiqve propalam, nec in publico conventu, ſed privatim, & coram pœnitentiario Sacerdote, apud qvem identidem peccata deponeret; aut etiam citra Sacramentum cum eo, aut alio colloqvens. Qvidvis deniqve potiùs, qvàm ut publicam ad confeſſionem adactam dixerimus aut mulierem iſtam, aut ullum omnino mortalium. Hoc igitur à Sacerdote, ab Antiſtite, á paucis deniqve flagitio comperto, depoſitus eſt ille Diaconus: ex qvo paulatim percrebeſcente famâ rem ſubodoratus eſt populus. Hinc illæ lacrymæ. Mentiar, niſi manifeſtè is ipſe, cujus authoritate nituntur, Sozomenus falſam illorum conjecturam redarguat. Qvi inſtituendi pœnitentiarii Sacerdotis cauſſas diſputans: Φορτικὸν, (ait) ἐξ ἀρχῆς τοῖς ἱερεῦσιν ἔδοξεν, ὡς ἐν θεάτρῳ ὑπὸ μάρτυρι τῷ πλήθει τῆς ἐκκλησίας τὰς ἁμαρτίας ἐξαγγέλλειν. πρεσβύτερον δὲ τῶν ἄριστα πολιτευομένων ἐχέμυθόν τε, καὶ ἔμφρονα ἐπὶ τοῦτο τετάχασιν. ᾧ δὴ προσιόντες οἱ ἡμαρτηκότες τὰ βεβιωμένα ὡμολόγουν. ὁ δὲ πρὸς τὴν ἑκάστου ἁμαρτίαν, ὅ, τι χρὴ ποιῆσαι ἢ ἐκτίσαι ἐπιτίμιον θεὶς, ἀπέλυε, παρὰ σφῶν αὐτῶν τὴν δίκην * εἰσπραξαμένους *Durum.* inqvit, *& intolerandum initio Sacerdotes eſſe judicarunt, ſic tanqvam in Theatro. pro Eccleſiæ cœtu ac concione peccata pronunciare. Qvare Presbyterum qvendam ſecretorum tenacem, ac prudentem ei muneri præpoſuerunt: ad qvem peccatores adeuntes vitæ ſuæ noxas exponerent. At ille pro cujusqve peccato meritas pœnas infligens dimittebat, cùm à ſeipſis illas exegiſſent.* Qvæ Sozomeni verba publicum illud confitendi genus alienum â majorum inſtituto, & à pœnitentiarii illius officio perſpicuè ſignificant. Sed mirum qvàm hæc abſurdè Latini authores interpretati ſint: qvi è Sozomeno hanc hiſtoriam expreſſerunt. Nam in Hiſtor. Tripartita. Lib. IX cap. XXXV

Refellitur.

F. εἰσπραξομένους.

De Pœnitentiæ ritu in vetere Ecclesiâ.

ita scriptum est: *Quoniam omninò non peccare divinum, & ultra humanam naturam esse cognoscitur; peccantibus autem, & pœnitentiam agentibus veniam Deus dari præcepit; qui verò confiteri refugiunt, majus peccatorum onus acquirunt, propterea visum est antiquis Pontificibus, ut velut in Theatro sub testimonio Ecclesiastici populi delicta pandantur, &c.* Quæ sunt veri sensus inanissima, ac non solum à Græcis Sozomeni verbis abhorrent; sed & pugnant ipsa secum. Quare haud vana suspitio est Librariorum culpa vocem aliquam excidisse, atque ita restituendum esse: *Propterea visum est molestum antiquis Pontificibus, &c.* Nam alioqui quid opus erat ἐκέμυθον Sacerdotem deligere, si velut in theatro traducendus esset pœnitens, & ab ipsomet, aut â Sacerdote illius peccata publicanda?

Socratis parum sincera fides.

Quæ cùm absurdissima sint, & iis haud multo meliora, quæ â nonnullis afferuntur, nos in ea controversia duo quædam excutienda duximus. Alterum quorsum ille Sacerdos institutus; alterum quatenus illius sit abrogata functio. Ac de Socratis fide, etsi quod ad ipsum narrationis caput attinet, nihil hoc loco dubitemus, permulta tamen ad historiam ab eodem adtexta credimus; ut Novatianorum sectam, cui erat addictus, commentis ac mendaciis sublevaret; quod plerumque usurpare consvevit. Exemplo sit è multis illud, quod sub stylum modo subiit. Scribit ille Lib. V cap. *νβ'* Cæsareæ in Cappadocia eos, qui post Baptismum peccaverint, à Communione rejici, quemadmodum Novatiani instituunt. Quod est mendacissimum, ut ex Basilio, ejusque pœnitentialibus Canonibus liquet. Loquitur verò Socrates de veteribus Ecclesiarum τοπικῶν ritibus; ne quis post Basilii obitum aliter obtinuisse conjiciat. Ejusmodi igitur, hoc est confictum esse, vehementer suspicor; quod sub Novatianorum duntaxat ortum pœnitentialem Presbyterum constitutum esse dixit: quem cùm ait τῷ κανόνι προσεδρεύειν ab Episcopis, tectè admodum, & callidè Novatianæ crudelitatis virus instillat, quasi tum demum totum hoc pœnitentiæ negotium excogitatum fuerit, ac novo canone sancitum. Neque enim recte τῷ κανόνι προσεδρεύειν accipiunt vulgò cum interprete: ut sit *Canoni adjicere.* Nam Canonis decreto vult eum Presbyterum adjunctum. Quare mox sequitur: hunc Canonem ab omnibus aliis receptum, à Novatianis duntaxat repudiatum fuisse. Verùm ut de institutionis tempore nihil pugnemus, quod ad summam haud multum interest; sic, opinior, explicare ista possumus: Cùm duo apud veteres essent, ut antea docuimus, peccatorum genera: alia graviora & capitalia, quæ nominatim Canones complectebantur; quibusque publica pœnitentia opus erat; leviora altera, hoc est à Canonibus præterita; primis Ecclesiæ temporibus, qui se prioris generis peccatis obstrinxissent, an Episcopos utplurimum adeuntes præscriptam ab iis pœnitentiam explebant. Ac si quis vetustissima monimenta diligentius exploret, inveniet ab Episcopis ipsis administrata ferme omnia, quæ ad pœnitentes attinebant, cùm & pauciores adhuc Christiani forent, & rariora delicta, quæ publicam pœnitentiam exigerent. Posteaquam verò pariter & fidelium numerus, & majoris illa pœnitentiæ seges excrevit; graviora scilicet, capitaliáque crimina;

Explicatur Socratis locus.

cùm unus par omnibus esse non posset Episcopus, vicarium sibi Presbyterum substituit, qvo cum laborem partiretur, qviqve iis potissimum audiendis vacaret, qvi publica pœnitentia ex Canonum sanctione tenerentur. Nam eos, qvi privatam tantummodò desiderarent, à minutioribus Presbyteris absolutos esse credibile fit. Et qvidem olim absente Episcopo nonnunqvam à Presbyteris reconciliari pœnitentes solebant; sed extraordinarium jus illud erat, & identidem ab Episcopo mandatum, non ordinarium, ac certis hominibus in perpetuum attributum. Qvare ut apud Romanos capitalium caussarum cognitio primùm à Senatu, qvoties opus erat, Consulum alteri, ambobúsve, aut aliis Magistratibus committebatur: postea qvæstione publica constituta, singulis criminibus, qvæ qvidem atrociora essent, suus est judex ac Prætor appositus; Sic in Ecclesia qvondam pœnitentium caussas, qvibus vellet, disceptandas mandabat Episcopus: postea certus ac perpetuus graviorum criminum judex, hoc est publicæ pœnitentiæ administrator institutus est. Ejusmodi pœnitentiarius ille Presbyter fuit, orientibus Novatianis, si Novatiano historico credimus, à Catholicis adscitus. Idem postea stupri illius occasione Constantinopoli sublatus; unàqve cum eo pœnitentiæ publicæ usus interruptus est. Pœnitentiæ, inqvam, non Confessionis publicæ, qvæ nulla unqvam in rerum natura fuit. Qvod enim publica duntaxat pœnitentia supressa sit, vel author ipse post Socratem narrationis illius Sozomenus ostendit: qvi idem, qvod Constantinopoli abrogatum dixerat, alibi terrarum, & in Occidente, ac Romæ potissimum perseverasse docet; qvod cujusmodi esset exponens, nullum alium nisi publicæ pœnitentiæ ritum significat; luctum videlicet, lacrymas cùm pœnitentium ipsorum, tùm Episcopi ipsius, ac totius populi; Ad hæc jejunia, crebras orationes, ac stationes, sexcenta id genus, qvorum in veteribus Conciliis ac sanctorum Patrum monumentis freqvens est & accurara mentio. Nusquam autem publicæ Confessionis usum ne literâ qvidem attigere Socrates ac Sozomenus; neqve porrò privatæ, vel confessionis, vel pœnitentiæ meminerunt; qvam utramqve salvam atqve incolumem etiam Constantinopoli mansisse nemini dubium esse debet. Neqve qvenqvam moveat, qvòd Socrates subjicit; Eudæmonem istum, qvi Nectario abrogandi pœnitentiarii Presbyteri consilium dedit, hortatum esse, ut unumqvemqve suæ conscientiæ relinqveret; *συγχωρῆσαι δὲ ἕκαστον τῷ ἰδίῳ συνειδότι τῶν μυστηρίων μετέχειν. Ut suapte conscientia fretus, ejusqve secutus arbitrium Mysteria capesseret.* Nam illud inter antiqvitatis Ecclesiasticæ peritos convenit, publicam olim poenitentiam, hoc est poenas ipsas, qvibus satisfaciebant, earúmqve tempus, ac rationem tam constanter ac severè, & ad ungvem observasse priscam Ecclesiam, ut ante justam ac legitimam illius functionem nefas esse putaret ad pacem & Communionem accedere. Hinc acres ac vehementes illæ Cypriani præsertim qverelæ, qvas in Libro de lapsis, & in Epistolis inculcat. *Ante expiata delicta* (ait Libro de lapsis) *ante exhomologesin factam criminis, ante purgatam conscientiam sacrificio & manu Sacerdotis,*

De Pœnitentiæ ritu in vetere Ecclesia.

Pœnitentia publica non Confessio sublata Constantinopoli.

De Pœnitentiæ ritu in vetere Ecclesia.

ante offensam placatam indignantis Domini, & minantis, pacem putant esse, qvam qvidem verbis fallacibus venditant. Hanc pœnitentiæ formam cùm Episcopi diligenter exigerent, nec nisi absoluta illa, perfectáqve qvenqvam admitterent, ablata Constantinopoli publica pœnitentia, privatim unicuiqve moderandæ illius ac terminandæ potestas est facta; cum ea tamen cautione, ut nisi ritè, & pro delictorum modo à seipso pœnas repeteret, apud Deum neqvaqvam culpa careret. Aliqvanto difficilius est, qvod Sozomenus differit. Qveritur enim hoc velut fræno detracto majorem ad omne scelus impunitatem ac licentiam extitisse. *ἐπεὶ πρότερον ὡς ἡγοῦμαι μείω τὰ ἁμαρτήματα ἦν, ὥστε αἰδοῦς τῆς ἐξαγγελλόντων τὰς σφῶν αὐτῶν πλημμελείας, ἢ ὥστε ἀκριβείας τῆς ἐπὶ τούτῳ τεταγμένων κριτῶν. Qvandoqvidem minora, ut opinor, erant antè peccata: cùm propter eorum verecundiam, qvi illa confitebantur; tum ob eorum, qvi ei negotio præerant, diligentiam, ac solicitudinem.* Verum etsi Novatiani verba præstare nihil necesse sit, possunt ea tamen sic accipi, uti leviora fuisse crimina doceat, qvod & illa confiteri, uni videlicet alicui Sacerdoti, oportuerit, utputa pœnitentiario; & ab eodem inflictas pœnas excipere. Sublata verò pœnitentiâ, tametsi nihilo secius confiterentur, tamen publicè nullam peccati sui significationem dabant; qvod unum pœnitentibus molestissimum erat, & acerbissimum. Qvare *αἰδὼς* illa, & verecundia non tam ad *ἐξαγγελίαν* referenda, qvàm ad publicam infamiam, & pœnam, qvæ graviorum criminum confessionem necessariò seqveretur. Nam aut nulla, aut leviori verecundia deinceps affecti sunt, qvòd scirent publica se ignominia, ac tam diuturno cruciatu carituros. Ad eam mentem ac sententiam dirigi possunt, qvæ à Chrysostomo cùm aliis in locis, tum Hom. V de Incompr. Dei natura, parum commodè dicta videntur; ubi peccatores ea se lege negat obstringere, ut hominibus, sed ut uni duntaxat Deo peccata fateantur. *Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, καὶ δέομαι, μὴ ἀνθυβολῶ ἐξομολογεῖσθαι τῷ Θεῷ συνεχῶς. ἀδὲ γὰρ εἰς τὸ θέατρόν σε ἄγω τῶν σῶν, ἀδὲ ἐκκαλύψαι τοῖς ἀνθρώποις ἀναγκάζω τὰ ἁμαρτήματα· τὸ συνειδὸς ἀνάπτυξον ἔμπροσθεν τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτῷ δεῖξον τὰ τραύματα, καὶ παρ' αὐτοῦ τὰ Φάρμακα αἴτησον. Non te,* inqvit, *in scenam ac conservorum tuorum conspectum prodire jubeo; neqve hominibus peccata tua patefacere: imò verò conscientiam tuam coram Deo aperi, &c.* Etenim qvod tum pœnitentiæ publicæ usus intercidisset, peccata coram hominibus publicari desierant; hoc est, externo illo sqvallore, ac sordibus, cilicio, volutatione, reliqva omni mœroris ac luctus significatione detegi. Qvanqvam multa sunt à sanctissimis Patribus, præsertimqve à Chrysostomo in Homiliis aspersa; qvæ si ad exactæ veritatis regulam accommodare volueris, boni sensus inania videbuntur. Qvippe declamatorio illo more ad imperitam ferè multitudinem, exaggerandi caussa, & subito qvodam impetu dicendi ac calore profusa feruntur plerunqve licentius. Unde ex aliorum comparatione locorum, vel Conciliorum potius, ac Patrum, temperanda, & in gyrum veritatis revocanda sunt.

Explicatur Chrysostomi locus.

Atqvi innumera sunt antiqvitatis testimonia, qvæ peccatorum con-

feſſioni, & qvidem ſecretæ ac tacitæ, luculentiſſimè ſuffragantur: qvæ cum hac una vel altera paulo obſcuriore Chryſoſtomi ſententiâ compenſari poſſunt. Nam ut ego paucis abſolvam; neqve enim id modo agitur: qvotcumqve veterum PP. ſcripta ſunt, vel Conciliorum decreta, qvibus pœnitentiæ modus indicitur, totidem Confeſſionis arcanæ firmamenta ac monimenta retinemus. Jubent antiqviſſima PP. atqve Eccleſiæ conſulta, lapſos pro peccatorum gravitate plecti, & ab Antiſtitibus, aut Sacerdotibus pœnitendi leges, ac conditiones accipere; ut eorum cauſſa cognita, ac prudenter æſtimata, levioribus illos, gravioribúſve pœnis coërceant. Qvis niſi inſanus aliter id adminiſtrari poſſe putet, qvàm ſi peccata ſua ille ipſe, qvi admiſit, exponat? Confeſſione igitur ac declaratione aliqva opus eſt. Ea verò privata ac tacita, ut hodie eſt, ita perpetuò fuit; nec ulla unqvam publica uſu ac moribus Eccleſiæ recepta; qvod poſtremo loco demonſtrandum ſuſcepimus.

De Pœnitentiæ ritu in vetere Eccleſia.

FUERITNE QVONDAM PUBLICA PECCATORUM CONFESSIO ECCLESIÆ MORIBUS RECEPTA.

INVETERAVIT hæc apud qvamplurimos ætatis noſtræ Scriptores opinio; publicam peccatorum confeſſionem pœnitentiæ partem fuiſſe; eandémqve perinde ut cætera illius officia communi uſu ac conſvetudine receptam. Sed cujuſmodi demum ea fuerit, qvibuſqve definita peccatorum generibus, non eodem modo pronunciant omnes: Verùm alii tolerabilem: alii prorſus abſurdum hunc errorem interpretatione ſua faciunt.

Fuere qvi nullum peccatorum genus à publicæ lege confeſſionis exciperent; ne occulta qvidem: qvos prudentiores cæteri meritò rejiciendos putant. Alii publica duntaxat crimina, vulgóqve cognita publicæ illi profeſſioni ſubjiciunt. Alii deniqve certa duntaxat ex omnibus à pœnitentiæ præſidibus delecta contendunt. Rurſus aliqvi pœnitentes ipſos aſſerunt in concionem productos ſua propalam peccata confeſſos: alii, qvo illorum pudori conſuleretur, eas partes Sacerdotibus demandandas putarunt; qvi aut memoriter, aut ex ſcripto pœnitentium crimina in populum efferrent.

A qvibus omnibus vehementer ego diſſentio. Neqve enim adduci poſſum ut exiſtimem, legem ullam in Eccleſia fuiſſe unqvam ejuſmodi, qvæ peccata proferri publicè decreverit. Fuerit enim interdum aliqvis, qvi abundantia qvadam doloris, ac pietatis delicta ſua coram omnibus expoſuerit: neqvaqvam tamen id in exemplum conſvetudinémqve

De Pœnitentiæ ritu in vetere Ecclesia.

jure potest transferri. Sed ut magis in arcem qvæstionis illius invólemus, utriusqve momenta partis & pondera diligenter æstimanda sunt; negantis inqvam, meæ, & affirmantis alterius.

Rationes qvibus publica Confessio probatur.

Hæc igitur ex Nectariana illa historia nata potissimum videtur. Qvam cùm nostri acerrimè ab Hæreticis opponi cernerent, neqve alium exitum difficultatis expedire possent, ingeniosè istud ac solerter excogitarunt. Videbant enim id omnino sublatum â Nectario, unde tanta se invidiæ flamma concitasset. Hoc autem qvid aliud esse, qvàm id ex qvo matronæ stuprum, ac Diaconi flagitium manarat in populum? Eam verò procul dubio confessionem fuisse; qvod ita Latinè apud Socratem legeretur: *Mulier longius in confitendo progressa.* Nefas autem est arbitrari privatam & à Nectario confessionem extortam, & qvod caput est, ab illius successore Chrysostomo minimè revocatam. Ob eas causas dubium nemini fuit, qvin præter privatam illam, ac legitimam, & verò necessariam, qværenda esset altera, constituendáqve publica. Cui stabiliendæ asserendæqve varia postmodum præsidia conqvisierunt, ex qvorumdam PP authoritatibus: tùm verò exhomologesin illam eò traxerunt; cujus antiqvitas omnis Christiana persæpe meminit. Hæc illorum ratio fuit. Nostra verò est ejusmodi. Cùm de priscis Ecclesiæ ritibus agitur, nihil temerè, nec absqve veterum Scriptorum expressis testimoniis afferendum. Neqve enim id unum intueri satis esse, qvàm te probabiliter è laqveis qvæstionis alicujus explices, qvod in Scholasticis controversiis usu venit; sed qvodcunqve demum, antiqvioris Ecclesiæ moribus adscripseris, hujus ex historia tibi veritatem esse præstandam. Jam verò hic ille Confessionis publicæ mos, qvo de agitur, non modo solidum habet nihil, aut expressum ex omni vetustatis memoria, qvo tueri sese possit, sed multis validissimisqve rationibus evertitur. Sed repugnat præ cæteris gravissima S. Leonis sanctissimi Pontificis auctoritas, qvi hanc profitendorum publicè scelerum consvetudinem tanqvam Apostolicæ regulæ contrariam improbat Epistola LXXX Cap. 2. Cujus verba hic omnino describenda sunt. *Illam*, inqvit, *etiam contra Apostolicam regulam præsumptionem, qvam nuper agnovi à qvibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituo submoveri (de pœnitentia videlicet, qvæ ita à fidelibus postulatur) ne de singulorum peccatorum genere, libellis scripta professio publicè recitetur: cùm reatus conscientiarum sufficiat solis Sacerdotibus indicari confessione secreta. Qvamvis enim plenitudo fidei videatur esse laudanda, qvæ propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur,* For. qvi *tamen qvia non omnium hujusmodi sunt peccata, ut ea, qvæ pœnitentiam poscunt, non timeant publicare, removeatur tam improbabilis consvetudo, ne multi à pœnitentiæ remediis arceantur: dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis sua facta referari, qvibus possint legum constitutione percelli. Sufficit enim illa confessio, qvæ primùm Deo offertur, tùm etiam Sacerdoti, qvi pro delictis pœnitentum precator accedit.* His verborum sententiarúmq; fulminibus commentum illud publicæ confessionis percellitur. Si enim ne volentibus qvidem, atqve ultrò flagitantibus criminum reis, publicè ista pronunciari passus est; eámq; *contra traditionem Apostolicam præsumptionem*

Qvibus rationibus repudianda videatur.

esse definit, estne ut rejectum ac damnatum tanti Pontificis judicio morem legitimum aliqvando fuisse putemus, & communi ab omnibus Ecclesiæ jure servatum? Atenim pleriqve sic respondent: Leonem de occultis duntaxat criminibus loqvi, qvæ publicè confiteri nemo debuerit, non autem de publicis, qvæ unica publicæ confessionis seges extitit. Commodius isti sanè, qvi ab hac publici lege dedecoris occulta saltem excipiunt: qvod ne alii qvidem remittunt. Qvorum nonnulla temeritas Tridentini Concilii voce ac decreto notatur. Etenim Sess. XIV Cap. V cùm docuisset publicam confessionem *nullo Divino præcepto mandatam* fuisse, statim adjicit: *Nec satis consultè humana aliqva lege præciperetur, ut delicta, præsertim secreta, publica essent confessione aperienda.* Divinum prorsus ac tanto consessu dignum oraculum, ex qvo non modo de secretorum criminum, sed etiam publicorum publica professione colligi potest, nulla unqvam humana, hoc est Ecclesiastica lege, qvam Divino præcepto Tridentini Patres opponunt, pœnitentibus impositam fuisse, ac ne imponi qvidem prudenter potuisse. Siqvidem vox illa *præsertim* hanc habet vim, ut cætera qvoqve parum consultè pronunciari censeantur, adeoqve qvæ de illis publicè confitendis lata fuerit lex inconsulta sit miniméqve prudens: etsi altera qvæ de secretis idem statueret, prudentiæ minus habeat. Apparet igitur ex Tridentinorum PP. sensu nullam unqvam istiusmodi legem extitisse, qvæ ad publicam qvoruncumqve peccatorum confessionem pœnitentes adstringeret. Qvare Leonis etiam decretum ad omnia peccatorum genera pertinet. Atqve vel ex eo, qvod fateri isti coguntur; publica solùm crimina confitenda fuisse, non occulta, nullam omnino Confessionem publicam lege constitutam esse validissimè probabitur. Etenim cùm ob graviora duntaxat, & capitalia scelera pœnitentia publica præscripta sit, qvi hæc publicè, omnibusqve conscìis admisissent, cùm publicè postea pœniteret, qvid ea confiteri necesse habuit, aut qvi tandem in illis publicè profitendis pudor, ac verecundia, cui in abroganda Confessione Nectarius consultum esse voluerat? Qveritur Sozomenus sublato hoc ipso, qvodcunqve tandem Nectarius antiqvavit, velut fræno qvodam detracto, majorem ad omne scelus licentiam homines habuisse; cùm ante τῆς ἐξαγγελίας metus illos, ac verecundia coërceret. Nostri hoc ad publicam Confessionem transferunt. Si, ut volunt, publicorum duntaxat, qvis ille tantus pudor fuerit, non video; aut qvis præcipuus ex ea fructus, qvodve ad deterrendos à flagitiis homines momentum, cùm ignota qvæ profiterentur essent nemini. At secluſa confessione, publicus ille pœnitentium luctus, abjectio ipsa sui, sordes, lamentatio, supplicatio, cæteraqve id genus satis magnam verecundiam prætet sensum doloris attulerunt, qvibus refrænari à vitiis, & in officio contineri possent. Qvam & ipsam fateor publicam qvandam peccati professionem fuisse. Ad qvam accesserit sanè nonnunqvam etiam expressa verbis altera, & publica; sed qvam non ulla Ecclesiastica lex præscriberet, ac ne permitteret qvidem fortasse, sed vehemens potius dolor, ac pietatis sensus extunderet. Deniqve qvod à paucis aliqvando factum, idqve perobscurè, colligitur, non id in consvetudinem, ac multo minùs in legem debet referri. Qvod prudentissimè ab eodem illo Tridentino Concilio declaratur his

De Pœnitentiæ ritu in vetere Ecclesia.

De Pœnitentiæ vitu in vetere Ecclesia.

verbis; *Etsi Christus non vetuerit, qvin aliqvis in vindictam suorum scelerum, & sui humiliationem, cùm ob aliorum exemplum, & sui humiliationem, tùm ob Ecclesiæ offensæ ædificationem, delicta sua publicè confiteri possit: non est tamen hoc divino præcepto mandatum: nec satis consultè humana aliqva lege præciperetur, &c.* Addam & aliud deniqve, ut qvàm parùm sibi opinio illa constet, omnes intelligant. Qvi pœnitentiæ publicæ partem Confessionem æq; publicam faciunt, iidem majori ex parte occulta crimina palam declarari negant oportuisse. Atqvi sæpenumerò propter occulta solum, & ab ipso, qvi commiserat, sponte prodita, publica est indicta pœnitentia. Caruit tum igitur aliqva sui parte, & qvidem necessaria, publica illa pœnitentia. Qvod autem etiam arcanis sceleribus publicè inflicta pœnitentia sit, fidem faciunt antiqvissimi Canones: imprimis Basilii, qvi Can. LXI ad Amphilochium, de fure sic præcipit. Si qvis sponte sua commissum fateatur, ut uno duntaxat anno pœnitentiam obeat. Sin convictus ac deprehensus fuerit, biennio. In Conc. Carthag. III Can. XXXII decretum est, *ut Presbyter inconsulto Episcopo non reconciliet pœnitentem, nisi absente Episcopo, & necessitate cogente. Cujuscunqve autem pœnitentis publicum, & vulgatissimum crimen est, qvod universa Ecclesia noverit, ante apsidem manus ei imponatur.* Hæc ipsa Concilii sanctio clarissimè significat, alia præter publica fuisse peccata, qvæ pœnitentia coërcerentur: cùm à cæteris publica nominatim excipiat. Deinde nec illud obscurè colligitur: si ulla, qvalem isti fingunt, publica fuisset peccatorum confessio, perrarò tamen usum illius incidisse. Nam si publicè, & in freqventi Ecclesiæ conventu jam ea prodidissent, cur in manifestissimis duntaxat, certisqve criminibus manus iis ante apsidem imponitur? Qvippe omnium sine ullo discrimine pœnitentium peccata jam erant illorum confessione manifesta. Neqve verò dici istud potest, illustri aliqva authoritate veterum ac Patrum niti Confessionem istam publicam. Nam præter Nectarianam, uti diximus, historiam nihil est admodum, ad qvod conjectura illa possit adhærescere. Sed hoc qvàm inane præsidium sit, copiosè demonstravimus. Intellectum est enim, non mulieris publicâ, & Ecclesiastica confessione, sed aliunde stuprum illud esse compertum: totam deniqve publicæ confessionis Tragœdiam ab Interpretis errore derivatam: qvi ad id, qvod Socrates scripserat, *longiùs progressam esse mulierem*, levi additione, sed magna veritatis fraude *confitendi* vocabulum adjunxit. Cætera deniqve ita composita, explanatáqve sunt, nullum ut inde fucum colorémqve sibi ementita illa confessio possit arcessere, Supereſt Origenis unus alterve locus, qvi publicæ confessionis suspicionem aliqvam possit injicere. Sed si diligentius consideretur, adversus illos ipsos magnopere pugnat, qvi ejus se præsidio defendunt. Origenes itaqve Hom. II in Ps. XXXVII, ea Davidis verba declarans: *Amici mei, & proximi mei adversum me appropinqvaverunt, & steterunt:* hæc ad pœnitentem refert, qvi peccato suo medicinam facere volens amicorum contemptum irrisionémqve negligat. *Si ergo* (inqvit) *hujusmodi homo memor delicti sui confiteatur qvæ commisit. & humana confusione parvipendat eos, qvi exprobrant eum confitentem, & notant vel irrident, ille autem intelligens per hæc sibi veniam dari, &c. Si ergo sit aliqvis ita fidelis, ut si qvid conscius sit sibi, procedat in medium, & ipse sui accusator existat: hi autem qvi futurum Dei ju-*

Publica Pœnitentia propter occulta peccata qvibusdam imposita.

Origenis testimonia pro publica confessione expendantur.

dicium non metuunt, hæc audientes cum infirmantibus qvidem non infirmentur, cum ſcandalizantibus non urantur, cum lapſis non jaceant: ſed dicant; longè te fac à me, neq; accedas ad me, qvoniam mundus ſum; & deteſtari incipiant eum, qvem antè admirabantur, & ab amicitia recedant ejus, qvi delictum ſuum noluit occultare: ſuper his ergo conſeqventer dicit, qvi exhomologeſin, id eſt confeſſionem, facit, &c. Sed poſtea clarius idem declarat, cùm ad ſui accuſationem, & confeſſionem adhortans, ita loqvitur: *Tantummodò circunſpice diligentiùs cui debeas confiteri peccatum tuum. Proba prius medicum, cui debeas cauſſam langvoris exponere, &c. ut ita demum ſi qvid ille dixerit, qvi ſe prius & eruditum medicum oſtenderit, & miſericordem, ſi qvid conſilii dederit, facias, & ſeqvaris: ſi intellexerit, & præviderit talem eſſe langvorem tuum, qvi in conventu totius Eccleſiæ exponi debeat, & curari, ex qvo fortaſsis & cæteri ædificari poterunt, & tu ipſe facilè ſanari, multa hoc deliberatione, & ſatis perito medici illius conſilio procurandum eſt.* Hactenus Origenes. Nullus in omni vetuſtate locus eſt, ex qvo validiùs id affirmari putent, qvod de publica Confeſſione ſentiunt. Nam in poſteriori maximè ſententia delectum peccatorum à Sacerdote faciendum inſinuat, qvæ pœnitens ad omnium utilitatem publicè profiteatur. Atqvi nihil iſtos Origenes adjuvat: imò verò obeſt vel plurimum: qvandoqvidem de arcanis, occultiſq; peccatis, non publicis loqvitur: de iis, inqvam, peccatis iſta pronunciavit Origenes, qvibus illa, qvam ſvadet, confeſſione patefactis, qvi confitentem amabant, & admirabantur anteà, deinceps velut ab impuro, contaminatóqve diſcedant, ut in priore loco narrat. Item ejuſmodi peccata illa ſunt, qvæ confiteri jubet, ut non temerè in publico conventu debeant exponi, ſed cum accurrata deliberatione, & Sacerdotis conſilio, qvod poſterior locus admonet. Qvamobrem occulta illa ſunt, non publica atqve manifeſta, de qvibus publicè confitendis ne deliberandum qvidem eſſet, ſi id publicæ pœnitentiæ ratio & Eccleſiæ lex neceſſariò poſtularet. Cùm igitur publicæ Confeſſionis patroni nullam occultorum criminum, ſed publicorum duntaxat, publicam confeſſionem legitimam fuiſſe velint; idqve & Leonis Magni decretum, & Tridentini Concilii authoritas evincat: (Neqve enim ejuſdem opinionis alios qvoſdam moramur, qvi ex arcanis ipſis criminibus qvædam etiam ad publicam profeſſionem deſignata cenſent, qvorum eſt minus tolerandus error) plurimum abeſt, ut ex illis Origenis teſtimoniis operæ pretium ullum ad commenti ſui patrocinium faciant. Qvæ cùm ita ſeſe habeant, aliter Origenis accipienda illa verba ſunt, cùm publicè accuſanda, confitenda, aut exponenda peccata dicit, vel exhomologeſin inſtituendam: qvod apud cæteros Patres, imprimiſqve Cyprianum freqventer occurrit. Neqve enim perpetuò legitima aliqva peccatorum declaratio, ac ſingulorum expoſitio iſtiuſmodi vocabulorum formulis intelligitur; ſed ea plerumqve profeſſio, qvæ factis ipſis, ac pœnitentium officiis editur, aut ſi ore fortaſſis ac verbis, non ea ſingulorum criminum condicto loco ac tempore confeſſio fuit, ut vel ex ſcripto, vel ex memoria pronunciarentur: ſed generalis ſcelerum agnitio, & improbitatis ſuæ profeſſio ac deteſtatio: cujusmodi eſſe videtur generalis illa Confeſſionis formula, qvam accuratæ ac privatæ peccatorum explicationi, aut incruento Miſſæ ſacrificio celebrando præmittimus. Neqve tamen

De Pœnitentiæ ritu in Vetere Eccleſia.

Explicantur Origenis loca.

De Pœnitentiæ ritu in vetere Ecclesia. *Qvid sit exhomologesis.*

inficior, qvin exhomologesis interdum veram & Sacramenti propriam, adeoqve privatam peccatorum expositionem significet; sed cautè, ac prudenter in hujus vocis interpretatione versandum est, ut ex ipso narrationis contextu, qvo sensu à Patribus usurpata sit, dijudicare possimus. Qvam ad rem egregius est Tertulliani locus, Lib. de Poenit. cap. IX: *Hujus*, inqvit, *igitur pœnitentiæ secundæ, & unius, qvanto in arto negotium est, tanto operosior probatio est, ut non sola conscientia præferatur, sed aliqvo etiam actu administretur. Is actus, qvi magis Græco vocabulo exprimitur, & frequentatur, exhomologesis est, qva delictum Domino nostro confitemur, non qvidem ut ignaro, sed qvatenus satisfactio confessione disponitur, confessione pœnitentia nascitur, pœnitentiâ Deus mitigatur. Itaqve exhomologesis prosternendi, & humilificandi hominis disciplina est, conversationem injungens misericordiæ ilicem.* Sed de ἐξομολογήσεως notionibus variis jampridem multa sunt à viris eruditis observata. Nos apud Cyprianum animadvertimus exhomologesin pro pœnitentiæ publicæ certa functione sumi, qvæ uni ex qvatuor Pœnitentium gradibus præcipuè conveniret: nimirum ὑποπλώσει, qvæ tertio loco numeratur. Nam qvi in eo gradu censebatur, ἐντὸς τῆς τοῦ ναοῦ πύλης, intra templi portam admissus, cum Catechumenis facessere jubebatur, ac certis diebus coram Episcopo procidens, impositione manuum, ac solenni precatione impertitus dimitti solebat. Unde ὑποπλωσις est dicta, qvòd ὑπέπιπτεν, hoc est coram Antistite procidebat, qvi cum omni populo procidens & ipse primùm, tum exsurgens, manus, uti dixi, poenitentibus imponebat. Qvod luculentè cumprimis declaratur â Sozomeno Lib. VII. cap. XVI: ubi pœnitentiæ formulam exponit, qvæ Constantinopoli abrogata Romæ perpetuò mansit. Qva in Sozomeni descriptione plurima sunt, qvæ ad omnes poenitentiæ gradus pertinent, non pauca ad ὑποπλωσιν referuntur. Cur autem exhomologesin huic tertio poenitentiæ gradui potissimum assignem, Cypriani authoritas movet, qvi post alias poenitentiæ functiones exhomologesin collocare solet, & reconciliationi ac communioni propiorem ostendere. Sic in Epistola X ad Clerum. *Nam cùm in minoribus peccatis* (inqvit) *agant peccatores pœnitentiam justo tempore, & secundum disciplinæ ordinem ad exhomologesin veniant, & per manus impositionem Episcopi, & Cleri jus communicationis accipiant, nunc crudo tempore persecutione adhuc perseverante, nondum restitutâ Ecclesiæ ipsius pace ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum, & nondum pœnitentiâ actâ, nondum exhomologesi factâ, nondum manu eis ab Episcopo & Clero impositâ, Eucharistia illis datur.* Sic Ep. XI. post actam poenitentiam subjicit exhomologesin. Et Ep. XII: *Nam cùm in minoribus delictis, qvæ non in Dominum committuntur, pœnitentia agatur justo tempore, & exhomologesis fiat inspectâ vita ejus, qvi agit pœnitentiam, nec ad communicationem venire qvis possit, nisi prius illi ab Episcopo, & Clero manus fuerit imposita.* Idem in Orat. de lapsis, & alibi sæpius eodem ordine commemorat. Qvin etiam Tertull. Lib. de Poen. enumeratis omnibus poenitentium incommodis ac vexationibus, hæc infert: *Miserum est sic ad exhomologesin pervenire. Malo enim ad miseriam pervenitur: sed ubi pœnitendum est, desinit miserum, qvia factum est salutare.* Ex qvibus perspicuum redditur, ante exhomologesin multas poenitentium actiones alias antecessisse, illam autem ὑποπλώσεως peculiarem esse, qvia σύστασις non jam *miseria* dici

Ea propria fuit ὑποπλώσεως.

Qvid sit ὑπόπλωσις.

poteſt, cùm ſtatus hic pœnitentiæ commodiſſimus omnium extiterit. At ὑποπλωσις multas acerbiſſimáſqve moleſtias habuit, & majore cum verecundia conjuncta fuit, cum in media populi concione ſiſtens ſeſe peccatorem profiteretur, ac generalem exhomologeſin concipiens lacrymis atqve ejulatibus inſtaret ardentius. Propterea Concilium Ancyranum, ut ſupra vidimus, Can. XIX voluntarii parricidii reos toto vitæ tempore ὑποπίπλειν jubet. *De Pœnitentiæ ritu in vetere Eccleſia.*

Atqve eandem eſſe cauſſam ſuſpicor, cur pœnitentium nomine ſæpe illi ſoli comprehendantur à Conciliis, & Patribus, qvi in tribus primis gradibus hærerent. Nam in Liturgiis ac ſacrificiis poſt Scripturarum lectionem, & Divini verbi prædicationem priusqvam ad arcana auguſtioraqve myſteria progrederentur, catechumenos, energumenos, cum pœnitentibus faceſſere Diaconus imperabat. Dionyſius Lib. de Eccleſ. Hierar. Cap. III καὶ μὴ ταύτας (lectiones ſacras) ἔξω γίνονται τῆς ἱερᾶς περιοχῆς οἱ κατηχούμενοι, καὶ πρὸς αὐτοῖς οἱ ἐνεργούμενοι, καὶ οἱ ἐν μετανοίᾳ ὄντες. Sic in Conſtit. Apoſt. L. VIII, Cap. IX: Καὶ ὁ Διάκονος λεγέτω: ἀπολύεσθε οἱ ἐν μετανοίᾳ. Verbum τὸ ἀπολύειν *miſſam*, ſive *miſſionem* ſignificat; ut in expoſitione fidei Catholicæ in fine operis hujus videbimus. Pœnitentium itaqve diceſſio fiebat, duntaxat eorum, qvi in tribus primis gradibus cenſerentur; uti veteres Canones nos docent; præſertim Gregorii Thaumaturgi undecimus, idqve pluribus Zonaras, & Balſamo Interpretes obſervant. Nam qvi in qvarto gradu, hoc eſt τῇ συνάσει numerabantur, cum fidelibus perſeverabant: ἡ σύναξις (ait Thaumaturgus) ἵνα σωίζηται τοῖς πιστοῖς, καὶ μὴ ἐξέρχηται τῶν κατηχουμένων. Hincmarus in Epiſtola ad Hincmarum Laudunenſem Epiſcopum, qvam Juſtellus citat: *Qvidam jubentur uſqve ad miſſam catechumenorum manere in Eccleſia. Qvidam autem ſola intra Eccleſiam fidelium oratione jungi ſacræ myſteriorum celebritati, à Dominicæ autem menſæ convivio ſegregari.* Qvocirca οἱ ἐν συνάσει ὄντες extra pœnitentium ordinem ex illa Canonum, ac PP. loqvendi ratione ſecreti ſunt. *Pœnitentium nomine vulgo tres primi gradus continentur.*

QVONAM IN POENITENTIÆ GRADU SACRAMENTALIS ABSOLUTIO CONCESSA FUERIT.

EX qvo illa ſanè non levis exiſtit qvæſtio: qvonam tempore, qvôve in gradu poſtremam illam à peccatis abſolutionem pœnitentes obtinerent. Qvòd enim ſubindè poſt editam peccatorum confeſſionem abſolvi non ſolerent, idqve nonniſi expleto pœnitentiæ tempore conſeqverentur, pluribus anteà demonſtratum eſt. Nunc illud meritò dubitatur; utrumnam qvarto inſuper gradu, hoc eſt συνάσει, priùs defungendum illis fuerit, qvàm Sacramentalem, ut vocant, abſolutionem impetrarent: an poſt ὑποπλωσιν abſolverentur à peccatis illi qvidem; ſed nondum tamen ad Dominici communionem corporis admitterentur. Ac videri ſanè poteſt, poſt ὑποπλωσιν,

De Pœnitentiæ ritu in vetere Ecclesia. Videri in tertio gratu collatam.

peccatorum illis veniam, hoc est Sacramentalem illam relaxationem esse concessam. Nam cum tertio ex illo gradu ad σύστασιν emersérant, pœnitentes esse qvodammodo desinebant, ut paulo ante declaravimus. Qvod argumento esse potest, relaxata jam illis, ac condonata esse crimina, propter qvæ in illam obeundæ pœnitentiæ necessitatem incurrerant. Adde omnia illis, uno excepto Domini corpore, cum cæteris fidelibus fuisse communia: locum imprimis, ac tempus orationis. Neqve enim cum pœnitentibus exibant, nec alibi, qvàm ubi fideles cæteri, versabantur. Tum sacrificia ipsa, & Liturgias, qvorum citra communionem, erant participes. Deinde verò nemini dubium illud est, per impositionem manuum; cætera ut omittam, peccatorum illis temporibus tributam esse veniam. Docent hoc innumera Cypriani testimonia, qvorum hactenus pleraqve produximus; in qvibus per manus impositionem pax & reconciliatio, communicatióqve conceditur. Tum in Carthag. Conc. IV, Can. LXXVI de eo qvi pœnitentiam in infirmitate postulat: *Et si continuo*, inqvit, *creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori ejus Eucharistia.* Item Can. LXXVIII. *Pœnitentes, qvi in infirmitate viaticum Eucharistiæ acceperint, non se credant absolutos sine manus impositione, si supervixerint.* In Constit. Apost. L. II, Cap. XLI ἡ χειροθεσία pœnitentibus ἀντὶ τοῦ λέσματος esse dicitur. At verò manus impositio propria τῆς ὑποστώσεως fuisse videtur. Qvo in gradu pœnitentes sub Episcopi manus subibant: unde τῆς ὑποστώσεως vocabulum deductum. Atqve hoc ante postremam absolutionem, ac reconciliationem sæpius factitabant. In Laodic. Can. XIX ubi Liturgiarum celebrandarum forma præscribitur, ὡς τὸ δεῖν ἰδίᾳ πρῶτον μὴ τὰς ὁμιλίας τῶν Ἐπισκόπων, καὶ τῶν κατηχουμένων εὐχὴν ἐπιτελεῖσθαι, καὶ μὴ τὸ ἐξελθεῖν τοὺς κατηχουμένους, τῶν ἐν μετανοίᾳ τὴν εὐχὴν γίνεσθαι, καὶ τούτων προσελθόντων ὑποχείρια, καὶ ὑποχωρησάντων, ὅτως τὰς εὐχὰς τῶν πιστῶν γίνεσθαι πρέπει. Agathense Conc. Can. XV; *Pœnitentes tempore, qvo pœnitentiam petunt, impositionem manuum & cilicium super caput à Sacerdote. sicut ubiqve constitutum est, consequantur.* Item Carthag. IV Can. LXXX: *Omni tempore jejunii manus pœnitentibus à Sacerdotibus imponatur.* Itaqve cum ab ὑποστώσει ad qvartum ordinem, ac postremum migrarent, probabile est per impositionem manuum Sacramentalem illis absolutionem impertitam fuisse. Neqve enim, qvod sciam, antiqvi Canones post σύστασιν pœnitentibus impositam esse significant, sed eam impositionem cum ὑποστώσει conjungunt. Qvæ conjectura si cui forsitan placuerit, ad nonnulla Patrum loca transferri, accommodariqve poterit, in qvibus pœnitentia sine communione certis peccatoribus concessa legitur. Ut cùm Innocentius Papa scribit, olim iis, qvi reconciliationem sub extremum tempus vitæ postulabant, negata communione, concessam esse pœnitentiam. Nam pœnitentiæ nomine Sacramentalis absolutio potest intelligi, qvam citra Dominici corporis participationem impetraverint: Cyprianus insuper Ep. XI: *Ante actam*, inqvit, *pœnitentiam, ante exomologesin gravissimi, atq; extremi delicti factam, ante manum ab Episcopo et Clero in pœnitentiam impositam.* Ibi pœnitentia pro absolutione usurpari videtur, ut & alibi passim, qvoties de reconciliatione loqvens iis verbis utitur; *manu in pœnitentiam imposita.* Qvocirca in fine τὴν ὑποπλώσεως fortean manus in pœnitentiam im-

am impoſita fuit, hoc eſt abſolutio, reconciliatioqve data pœnitentibus, ſic ut tantiſper â myſteriis abſtinerent. *De Pœnitentiæ ritu in vetere Eccleſia.*

Verùm ne huic conjecturæ nimium confidam, unum illud facit; qvòd vetuſtiſſimi Patres, imprimiſqve Cyprianus poſt exomologeſin, extremamqve manuum impoſitionem ſtatim ad Myſteriorum communionem jus habuiſſe pœnitentes non obſcurè demonſtrant. Sic in Epiſt. X ad Clerum, *Nam cùm in minoribus peccatis* (Cypriani verba ſunt) *agant peccatores pœnitentiam juſto tempore, & ſecundum diſciplinæ ordinem ad exomologeſin veniant, & per manus impoſitionem Epiſcopi & Cleri jus communicationis accipiant, nunc crudo tempore, perſecutione adhuc perſeverante, nondum reſtituta Eccleſiæ ipſius pace, ad communicationem admittuntur, & offertur nomen eorum, & nondum pœnitentia acta, nondum exomologeſi facta, nondum manu eis ab Epiſcopo, & Clero impoſita, Euchariſtia illis datur.* Idem repetit Epiſt. XI. ac XII. & ſexcentis aliis locis. Ex qvibus efficitur, nonniſi peracta pœnitentia, & ſub finem συγχώρεως poſtremam illam manuum impoſitionem, qva Sacramentalis abſolutio continebatur, pœnitentes obtinuiſſe. Nihil enim inter pacem & reconciliationem ac Myſteriorum participandorum jus interponendum videtur: & utrumqve communionis appellatione comprehenditur. Hîc igitur ἐπέχω, deqve ea re doctorum, & antiqvitatis Eccleſiaſticæ conſultorum hominum judicium expecto.

N. 1. Οὗτος ὁ Ναβᾶτος.] De Novati & Novatiani diſcrimine actum eſt initio ſuperioris Diatribæ, Qvo tempore verò, qvisqvis ille eſt, Hæreſis author extiterit, dubitat Epiphanius, hæſitationem hallucinatione cumulat: non ejuſmodi, qvam ei falsò Scaliger affinxit ad Euſebii annum MMCCLXII *Epiphanius*, inqvit, *parum cautè hanc perſecutionem* (Maximini ſcilicet) διωγμὸν πρῶτον *vocavit, Hæreſi LIX. hoc eſt Novatianorum. Sed multis ejuſmodi nævis Epiphanium inſignitum eſſe ſciunt, qvi eum legerunt.* Nos non negamus plures apud Epiphanium nævos eſſe. Sed illud primò conſtanter, atqve audacter aſſerimus, illum ipſum Epiphanii caſtigatorem non nævis inſignitum eſſe aliqvot, ſed ulceribus, & carcinomatibus, qvibus non curandis, neqve enim ἰάσιμα ſunt, ſed amputandis jamdudum navamus operam. Deinde nævum iſtum, qvem notat, in Epiphanio nullum eſſe, ſed in ipſummet redundare Scaligerum. Qvos enim oculos habuit ille, qvi ſcribere potuit, Epiphanium Maximini perſecutionem primam appellare? Nam Græcè ita legitur: Οὗτος ὁ Ναβᾶτος τῆς Ρωμαίων ὑπῆρχεν ἐν καιρῷ τῷ διωγμῷ τῷ πρὸ Μαξιμίνου γενομένου πρώτου. Qvæ ita Cornarius vertit: *Hic Novatus Romæ fuit, tempore perſecutionis, qvæ ante Maximinum prima fuit.* Cui & Noſtra interpretatio conſentanea eſt. Non igitur Maximini perſecutionem primam appellat, ſed eam, cujus tempore exortus eſt Novatus illam anteceſſiſſe dicit. In qvo peccat dupliciter. Primùm qvòd ante, Maximini perſecutionem Novatianorum Hæreſim à Novato conflatam eſſe ſignificat. Nam aliqvot annis poſt Maximini obitum emerſit, Euſebius ad annum primum Galli, & Voluſiani: *Novatus*. inqvit, *Presbyter Cypriani Romam veniens Novatianum, & cæteros Confeſſores ſibi ſociat, eo qvod Cornelius pœnitentes apoſtatas recepiſſet.* Idem verò Hiſtor.

Lib. VI. Cap. μγ ex Dionysio Alexandrino refert Novatiani schisma propter eos coortum esse, qvi in Decii persecutione lapsi ad pœnitentiam recepti fuerant. At post Maximinum succedere Gordianus annis VI. Philippus annis VII. Qvos excepit Decius, qvi uno alteróve imperavit anno. Tum Gallus & Volusianus. Alterum Epiphanii μνημονικὸν σφάλμα, qvòd proximè antè Maximini persecutionem Decii, aut Aureliani διωγμὸν collocandum esse non sine dubitatione putat. Nam Maximini persecutionem secuta est, ut vidimus, Deciana: Aurelianus verò XX circiter anno post Decii mortem imperare cœpit. Ex qvo in alterius hallucinationis suspitionem adducitur Epiphanius, ut Maximinos ambos, nempe superiorem illum, qvi Alexandrum Mammeæ filium occidit, & recentiorem alterum, qvi Diocletiani, & Maximiani persecutionem propagavit, sub Constantini Imperatoris primordia, inter se confuderit. Nam Maximini posterioris, sive potius Diocletiani persecutionem Decius, & Aurelianus antecedunt.

Διὰ λουτρῦ παλιγγενεσίας ταύτης.] Cor. ταύτην.

Καὶ μετὰ τὴν μετάνοιαν τὴν μεταμέλειαν.] Μετάνοιαν intelligit Baptismum, qvod λουτρὸν τῆς μετανοίας appellatur, ut à Justino con. Tryph.

N. II. Σφάλλει ὃ αὐτὸς τὸ ῥητόν.] Hunc Apostoli locum Veteres omnes ad Baptismum pertinere putant. Recentiores qvidam de pœnitentia, etiam qvæ post Baptismum suscepta sit, acceperunt. Qvod autem impossibile esse dixit Apostolus eos, qvi baptizati semel fuerint, instaurari ad pœnitentiam, hîc impossibile idem esse volunt, qvod difficillimum. Qvo sensu Tertul. Lib. de Bapt. qvod in Evangelio scriptum est: *qvæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum*: his verbis expressit: *Perdifficilia penes homines, facilia penes Deum.* Recentiorum interpretum opinionem adjuvant, qvæ de pœnitentiæ vetere in Ecclesia difficultate suprâ diximus.

Οὐκ ἐξυδαρευομένην.] Casaubonus Exercit. I. N. VIII. ridiculè hanc vocem interpretatur. Nam ἐξυδαρεῖσθαι τὴν μετάνοιαν dictum putat, pro eo qvod est vilem reddere. Sed mirum qvantum hallucinatur. Nam ἐξυδαρεῖσθαι est ὑδαρῆ hoc est, dilutiorem ac molliorem fieri. Qva in significatione aliis locis utitur.

Καὶ τὴν φιλανθρωπίαν μὴ ἀνακάμπτουσα.] For. ἀνακόπτουσα.

N. III. Οὗτοι δὲ ὁ βούλονται διδαγμοῖς.] Cor. δισγάμοις. Sed religione qvadam inducti communem ac depravatam lectionem repræsentavimus, qvod jam minimè probamus. Cæterum Novatianos cum digamis communicare noluisse præter authores illos, qvi de Hæresibus scripserunt, docet etiam Canon VIII Nicænæ Synodi: qvi de reconciliandis Novatianis editus est. Idem & Socrates testatur Lib. V. Cap. XXII.

Ὁ ὃ μὴ δυνηθεὶς τῇ μιᾷ ἁρπεσθῆναι.] Depravatus sine dubio iste locus est. Nam qvæ proximè sequuntur, evidenter demonstrant id Epiphanium velle: licere non modò post conjugis mortem; sed eo qvoq; superstite, si causa legitima qvæpiam intercesserit, alteras inire nuptias. Nam si de secundis duntaxat post mortem ageret, qvorsum hæc adjiceret, ἔνεκέν τινος τοιαύτης πορνείας, &c. *ob aliqvam stupri, adulterii, vel alterius flagitii caussam?* Tũ id clarius subinde, cũ dicit, ἀλλ' ἀπὸ μιᾶς ἀποχεθεὶς, δευτέρᾳ, εἰ τύχοιεν, νόμῳ συναφθῆναι. Qvocirca nõ dubito, qvin ita corrigendũ sit: τελευτησάσης, ἢ ἕνεκέν τινος, &c. Ut duo

sint digamiæ genera: Primum uxore mortua; secundum post divortium, altera sibi copulata. Ita qvidem Epiphanius. Sed ut illis temporibus nondum ea res ab Ecclesia definita prorsus fuerit, hodie tamen, præsertimqve post editum à sacrosancta Tridentina Synodo Canonem, aliter sentire nefas, qvàm superstite priori conjuge, etiam post legitimum divortium, alteris copulari nuptiis nunqvam licere. Qvæ & Augustini, Hieronymi, aliorúmqve PP. sententia fuit. A qvà tametsi nonnullorum PP. authoritates ac decreta abhorrere videantur, qvæ apud Gratianum Parte II Caussa XXXII; Qvæst. VII commemorantur: & Cajetanus cum aliqvot recentioribus Theologis contrariam in sententiam discesserit, longè potior est Ecclesiæ totius vox & consensio, qvæ Sess. XXIV, Can. VII à Tridentino consessu proponitur. Porrò inter veterum testimonia, qvibus post legitimum illud divortium permissa innocentibus conjugibus matrimonia videntur, referri potest Arelatense primum Concilium Can. X; qvi hîc obiter emendandus est. *De his*, inqvit, *qvi conjuges suas in adulterio deprehendunt, & iidem sunt adolescentes fideles, & prohibentur nubere, placuit ut in qvantum potest, consilium eis detur, ne viventibus uxoribus suis, licet adulteris, alias accipiant.* Ubi negationem deesse, legendúmqve, *& non prohibentur nubere* contextus ipse orationis indicat. Nam si prohibentur nubere, non consilium ad illos coërcendos, sed præcepti necessitas adhibenda fuerat.

X. VII. Ὡς γὰρ φησὶν, ὁ πάσαλος.] Mutatis, ut solet verbis locum istum protulit, qvi ita Eccles. XXVII. conceptus est. *Αναμέσον ἀρμῶν λιθίνων παγήσεται πάσαλος, ἢ ἀναμέσον πράσεως, ἢ ἀγοραsμῦ συντριβήσεται ἁμαρτία.*

N. IX. Αλλὰ καὶ ἐν τῇ πρώτῃ.] For. ἐπὶ τῇ πρώτῃ. Nam ea conjectura, qvæ est ad marginem, ex Typographi hallucinatione conflata est.

N. XI. Ὡς περιτιθέασι τὰ ὑποδήματα.] Non hæc à Catharis usurpata præposteræ vestitus ratio, ut qvidam existimat, sed ad superioris dogmatis absurditatem illustrandam ea similitudo refertur. Observandum verò πόδια (Ita enim hoc loco leg. pro πέδια) cum ὀδωνίοις, & βεράναις promiscuè accipi: etsi propriè πόδια pedum; βεράναι feminum tegumenta sint. Pollux Lib. II. Cap. IV ποδεῖα scribit esse τὰς περὶ τοῖς ποσὶ πίλας, qvæ Æschylus πέλυτρα vocat. Sic Hesyc. βεράνες ἀναξυρίδες; Et alibi ἀναξυρίδες Φρυγιάλια βερανία βαρβαρικὰ, ἔνδυμα ποδῶν ὑποδήματα βαθέα ἢ βασιλικὰ. Ubi ἀναξυρίδας, qvæ femoralia sunt, calceamenta qvoqve facit, & qvidem βαθέα, ut à soleis distingvat, qvæ plantis pedum suppositæ. Porrò qvod ait Epiphanius τὰ ἐξ ἱματίων γεγενημένα, nos ἐρίων vel δερματίων aliqvando leg. censuimus. Sed fortasse retineri satius est, ut ἱμάτια pro pannis sumantur, qvæ est impilium istorum udonúmqve materia. Non enim fascias pedules hîc esse puto, sed βαθέα ὑποδήματα, hoc est soccos laneos, qvibus calceantur, non obvolvuntur pedes.

N. XIII. Ετι δ' οἱ ἐν τῇ Αφρικῇ.] De Donatistis levissimè defungitur Epiphanius; qvod illorum fortassis errores haud satis compererat. Atqvi præter schisma, & pertinacem à reliqvis secessionem nonnulla de iis peculiaria dici possent. Sed ex Optati, Augustini, aliorúmqve scriptis tùm ex Eccles. Annalibus peti omnia possunt.

AD HÆRESIM LX. ANGELICORUM.

De his Auguſt. Hær. XXXIX: *Angelici*, inqvit, *in Angelorum cultum inclinati, qvos Epiphanius jam omnino defeciſſe teſtatur.* Cultum hîc τὴν λατρείαν intellige. Alia τῶν Ἀγγελικῶν notio ab loci cujuſdam nomine prorſus rejicienda.

AD HÆR. LXI. APOSTOLICORUM.

N. III. Καὶ τὰ ἐγκυλίσματα.] Nos pleraq; vocabulorum iſtorum explicavimus, qvomodo potuimus. Felicius id præſtabunt alii, qvibus ea notiora fuerint. Pro ἐγκυλισματα ſuſpicabar leg. χελύσματα, qvæ ſunt Polluci Lib. I. Cap. IX. *ſtatumina*. At pro ὀκνῶν, ὀλκῶν, qvæ inter ναυτικὰ σκεύη ab eodem percenſentur Lib. X. Cap. XXX. Et Suidas ait eſſe τὸ τῆς τρόπιδος ἔνταμα. Poſtremo αὐχὴν Polluci pars eſt qvædam clavi, ſive gubernaculi. Euſtathio verò αὐχὴν & αὐχένιον pro toto gubernaculo ſumitur: qvod huic loco non congruit.

N. VI. Δεῖ δὲ καὶ παραδόσει κεχρῆσθαι.] Inſignis hic locus ad Eccleſiaſticarum Traditionum authoritatem aſſerendam. Cui germanus eſt ille Baſilii ad Amphil. de Spiritu ſancto: τῶν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένων δογμάτων καὶ κηρυγμάτων, τὰ μὲν ἐκ τῆς ἐγγράφου διδασκαλίας ἔχομεν, τὰ δὲ ἐκ τῆς τῶν Ἀποστόλων παραδόσεως διαδοθέντα ἡμῖν ἐν Μυστηρίῳ παρεδεξάμεθα· ἅπερ ἀμφότερα τὴν αὐτὴν ἰσχὺν ἔχει πρὸς τὴν εὐσέβειαν, καὶ τούτοις οὐδεὶς ἀντερεῖ, ὅστις γε κἂν κατὰ μικρὸν γεύσεται θεσμῶν Ἐκκλησιαστικῶν πεπείραται. Vide cætera. Ubi traditiones non illas tantum adſciſcit, & neceſſarias eſſe defendit, qvæ ad ritus cæremoniásqve pertinent, ſed etiam, qvæ dogmata fidei ac decreta continent.

AD HÆRESIM LXII. SABELLIANORUM.

N. IV. Ἐκ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ.] Aliqvot locis Epiphanius Spiritum ſanctum à Patre & Filio procedere perſpicuè teſtatur, præſertim in Ancorato.

AD HÆRESIM LXIII.

N. I. Καλαμένου τοῦ Σωτάντου.] Hieron. in Ruff. Apol. I: *Pro eruditione qva polles, & inclytus σωτάντης in occidente laudaris.*

AD HÆR. LXIV. ORIGENIANORUM.

Proximum Origenianis τοῖς ἀφθαρτοποιοῖς locum Origeniſtæ ſibi vendicant, ab Origene illo dicti. Cujus errores copioſiſſimè inſectatur Epiphanius. Horum enim præ cæteris acerrimum ſeſe hoſtem perpetuò profeſſus eſt: nec dubitavit vehementes ob id cum plerisqve altercationes ſuſcipere, adjutore uſus Hieronymo ac Theophilo: ac præcipuè Joannem Hieroſolymitanum & Ruffinum agitavit. Sed & una illa cauſſa fuit, cur à Chryſoſtomo diſſentiret; qvòd is ante generalis Synodi decretum damnare nollet

Origenem. Vide qvæ Hieron. contra Ruffinum, Joannem Hierosolymitanum scripsit, nec non & Socratem; Sozom. Niceph.

N. I. Εν χρόνοις Δεκίε τῦ βασιλέως.] Vixit qvidem Origenes extrema jam ætate sub Decio, & ad Gallum ac Volusianum usqve pervenit. Sed cur floruisse, aut celebrem fuisse sub illo potius, qvàm sub interjectis Imperatoribus dixerit, satis mirari non possum. Nam à Severi temporibus deinceps summa in omnium admiratione fuit. Lege Eusebii Historiæ Lib. VI. ubi Origenis res gestas accuratissimè perscripsit. Invenies non modò apud Christianos, sed & apud Imperatores ipsos plurimum gratia & commendatione valuisse. Nam & à Mammæa Antiochiam accitus dicitur, & ad Philippum, ejusqve conjugem literas dedit. Qvid igitur attinebat, nominatim Decii, & qvidem unius mentionem facere? Qvin & illud auget admirationem, qvod Lib. de Pond. & Mens. p. 174. scripsit Epiphanius, Origenem ab Imperatoris Decii tempore, ad Gallum, & Volusianum, & ultrà floruisse. Anno Severi decimo Leonides Origenis pater martyrium obiit, cùm Origenes XVII ætatis agebat annum, ut author est Eusebius Lib. VI. Cap. II. Fuit is annus Christi circiter CCII. Nam Severus, anno ferè CXCIII. imperium exorsus est. Hoc si ita est, natus erit Origenes anno Christi CLXXXVI. Vixit autem annis LXIX, ut idem Lib. VII. Cap. I. testatur. Qvare moritur anno CCLIV, vel seqventi, qvo Gallus & Volusianus interempti sunt. Jam Decii primus annus incidit in Christi CCLI. qvo qvidem Origenes LXVI annum attigerat. Non igitur ab illo demum tempore γνωρίζεσθ, vel ἀκμάζειν cœpit. Eqvidem vereor ne hîc qvoqve hallucinatus Epiphanius Decium pro Severo sumpserit. Nam in Libro de Ponder. & mens. postqvam insignes aliqvot Martyres, qvi sub Decio passi fuerant, percensuit, veluti Babylam, Fabianum, Alexandrum; subjicit: καὶ αὐτὸς δὲ Ωριγένης πολλὰ πεπονθὼς εἰς τέλος τῆ μαρτυρίᾳ σὺν ἔφθασεν. Tum reliqvam narrationem subtexit de profectione in Palæstinam, deqve XXVIII secessu in urbe Tyro, qvæ hoc loco uberius exeqvitur. Atqvi hæc diu ante Decium accidisse necesse est. Videtur ergo pro Severo imprudenti obrepsisse Decius.

Τάχα δὲ ἐν Αθήναις.] Si id verum est, diversam hanc ab illa profectionem oportet fuisse, cujus meminit Eusebius Lib. VI. Cap. XVII. qva sub Alexandro Imper. jam ætate, & eruditione firmatus Origenes in Græciam è Palæstina perrexit. Qvinetiam narrat idem Cap. XXV. Athenis commentarios in Ezechielem illum absolvisse.

Καὶ ᾗ καιρῷ ποτε.] Qvando ista contigerint nonnisi conjectura conseqvi possumus. Qvæ nisi me fallit, sub Severo hæc passus est Origenes adhuc adolescens. Vide Eusebii Cap. III. Atqve iccirco qvidem à Gentilibus adrasum esse suspicor, qvod Ægyptiorum Deorum ministri rasi essent, ut Synes. Lib. de Encom. Calvitii, Plutar. Tract. de Iside, aliiqve complures significant.

N. II. Αλλ' οὐκ ἔμεινεν ἀπῶ.] Hanc Origenis historiam, ac lapsum revocant in dubium Annales Ecclesiastici, anno CCLIII. Num. CXX. & deinceps: Imo, qvod amplius est locum istum, qvo narratio illa continetur, suspectum reddunt, qvasi ab aliqvo perperam sit insertus. Qvorum hoc posterius perspicuè falsum; alterum non satis probatum, utrumqve

levioribus conjecturis innixum est, qvàm ut vetustissimo, sanctissimóqve Patri fides hac in parte derogetur. Commentum est, inqviunt, & affectata calumnia, qvod de Origenis lapsu à nonnullis jacitur. Cur ita tandem? Qvoniam Scriptorum veterum nemo, qvi vel pro Origene Apologias ediderunt, vel ipsum è contrario scriptis suis oppugnarunt, ejus rei meminit. Atqvi nos Epiphanium opponimus, qvo neqve antiqviorem authorem, neqve graviorem reqvirere debemus; qvi de Origene velut compertam rem, miniméqve dubiam, illud ipsum retulit. In qvo magnoperè ponderandum istud est; qvoties ejusmodi aliqvid proponit Epiphanius, qvod ad alicujus, etiam alioqvin Hæretici, ac nefarii hominis, invidiam, ignominiámqve pertinet; id si dubiæ minimeqve constantis famæ sit, nonnulla cum excusatione, ac titubanter ab illo significari; atqve hoc imprimis caveri, ne incerta re commemoranda certam alicui infamiam, ac dedecus imponat. Hoc verò loco nullam istiusmodi cautionem adhibuit, sed, cùm de lapsu & injecto ture constaret, hoc unum excepit, qvod si verum est, ad sublevandum Origenem valet, nonnullorum jactari sermonibus, neqvaqvam Origenem ipsum tus adolevisse, sed cùm ejus digitis esset impositum, in subjectum aræ forum à Gentilibus excussum fuisse. Qvòd igitur in sacrificium ac majorem sceleris partem consenserit Origenes, minimè dubitavit Epiphanius: utrum expressum hoc ab invito facinus ejusdem manu administratum fuerit, id verò dubitavit. Cæteri qvi vel antiqviores Epiphanio, vel illius temporis suppares erant, partim Origenis amore dissimularunt; partim qvod ad rem minimè faceret, scribendo prætermiserunt. Atqve Eusebius qvidem, utpote Origenis admirator, consultò ut omitteret, feciſſe videtur. Nam nihil eorum tacuit, qvæ ad illius commendationem; nihil attulit, qvod ad minuendam existimationem valeret. Reliqvi tam fautores, qvàm adversarii Origenis, cùm de impiis ejus dogmatibus, atqve erroribus in certamen disputationémqve veniſſent, facilè contempsere cætera. Ac profectò de eo crimine sileri à sanctissimis viris æqvissimum fuit; cujus tantopere illum pœnituisse scirent: ne hominis memoriæ insultare, obtrectariqve velle potiùs, qvàm errores damnare viderentur. De aliis, qvorum scripta non extant, pronunciare nonnisi temerè possumus. Altera in Annalibus conjectura non plus veritatis, minus etiam probabilitatis habet. Falsissimum enim est intextam hanc Epiphanio laciniam esse, cùm neqve de stylo ipso dubitari possit, & qvibus id argumentis efficitur, levia sint, imò nulla. Epiphanius, inqvit, Libro de mensuris ac ponderibus planè contraria docuit. Scribit enim: *Floruisse Origenem à temporibus Decii usqve ad Gallum, & Volusianum.* Ubi vox, *floruit*, non idem est ac *vixit*, sed splendorem ex doctrina qvæsitum significat. At si tum lapsus esset Origenes, non illum floruisse diceret Epiphanius. Verùm ἀκμάζειν & florere apud Chronologos nihil aliud est, qvàm commendari vulgò, & in aliqva propter eruditionem, aut virtutem nominis claritate versari. Hanc verò doctrinæ famam ac splendorem Origeni neqve prior illa Idololatriæ culpa, qvam pœnitentia diluerat, eripere debuit; neqve posterior tot ac tam multiplicium hæreseum infamia potuit opprimere. Deinde falsò Decium pro Severo hîc usurpatum ab Epiphanio paulo antè docuimus. Secundum

hæc Augustinus nobis objicitur, qvi cùm de Origene omnia sit ex Epiphanio mutuatus, de turpissimo illo lapsu verbum nullum asperserit. Sed utrum hoc Epiphanii adversus Hæreses luculentum opus ab Augustino lectum fuerit, propter eas causas dubitari potest, qvæ in præfatione, qvam Operi ipsi præfiximus, ad lectorem pluribus sunt à nobis expositæ. Frustra igitur; ut qvidem apparet, solicitata est in Annalibus narrationis illius, istiúsqve loci fides: cùm nulla ad eam labefactandam satis firma ratio sit allata. *De Pœnitentiæ ritu in Ecclesia.*

N. II. Ὁ δὲ βουλόμενος εἰς ἐκεῖνα.] Vulgata est historia illa de secessu Tyrio, déqve XXVIII. annis ibi transactis ab Origene, cùm sacros codices interpretaretur. Qvam ex hoc Epiphanii loco, & ex Lib. de pond. ac mens. Chronologi atqve Historici transtulerunt. Sed hæc vellem isti accuratiùs expendissent, ac cum gestis Origenis, & Eusebii Lib. VI. contulissent. Non enim dubitamus, qvin mera fabula sit: idqve certis atqve evidentibus argumentis possit ostendi. Nam hæc in Tyrum profectio contigit, ut testatur Epiphanius, post Origenis lapsum, cùm jam Presbyter ordinatus esset. Non illud jam repeto: Origenis calamitatem videri ex Epiphanii mente sub Decio collocandam, paucis ante illius obitum annis. Fingamus diu ante contigisse. Duo ex Eusebio certa sunt: Origenem eo tempore Presbyterum Cæsareæ esse factum; qvo Zebinus Phileto mortuo Antiochenam sedem obtinuit: cùm in Græciam per Palæstinam iter faceret, qvod Lib. VI. Cap. XVII. narrat. Item post annum Alexandri decimum Cæsaream profugientem ibidem diutius hæsisse. Apud Eusebium in Ghronico Zebenus post Philetum Antiochenus Episcopus factus est, anno Alexandri VII. qvi est Christi CCXXVIII. cùm Origenes annum ageret XLIII: Annus verò decimus Alexandri, Christi est CCXXXI, Origenis XLVI; à qvo ad ejus obitum, qvi anno Christi CCLIV. accidit, anni sunt non plures XXIII. Meminit hujus secundæ in Palæstinam profectionis idem Eusebius in Chronico ad annum Antonini XI. Verùm ante hoc tempus, hortante Ambrosio, Commentarios in sacram Scripturam elucubrasse, idqve partim Cæsareæ, partim alibi feciſſe, non obscurè significat Eusebius Cap. XVII. Ubi eodem tempore, qvo authore Ambrosio in commentando erat occupatus, proficiscentem illum in Græciam narrat Cæsareæ ordinatum esse Presbyterum. Qvocirca falsum est Origenem totos XXVIII. annos Tyri consedisse, ibiqve Commentariorum ingentem illam molem edidisse. Hoc enim Alexandriæ, Cæsareæ, Athenis diversis temporibus egit: uti Cap. XVIII. scribit Eusebius. De Tyrio secessu nulla est apud Eusebium qvod sciam mentio. Hieron. duntaxat Epist. LV. de erroribus Orig. ad Pamm. *Centum*, inqvit, *qvadraginta anni prope sunt, ex qvo Origenes mortuus est Tyri:* qvod idem in Catalogo Script. Eccl. commemorat. Verisimile est igitur Origenem, cùm in Decii persecutione affecta jam ætate lapsus esset, in Palæstinam recessisse, ac Tyri mortuum esse.

N. III. Ὅθεν τὸ πρῶτον ἀπὸ Πιμελῶς.] Agit de his Origenis editionibus accuratissimè Libro de Pond. & Mens. ubi qvæ Exapla, & Octapla fuerint exponit. Vide qvæ ad N. XIX. ibidem observamus.

N. VIII. Ὡς γάρ τινες ἡμᾶς βάλλονται.] Qvantum hæc vocabula duo γενητὸν, & γεννητὸν ſcribendi, pronunciandiqve affinitate conjuncta ſunt, tantum ſignificationis uſu ac proprietate diſtant. Nec eſt ulla vox, in qva uberiorem cavillandi & calumniandi materiam nacti ſint Ariani; ut ex Anomæorum Hæreſi infra conſtabit. Nam γενητὸς *factum* ſignificat, qvod creatarum rerum proprium eſt; γεννητὸν verò *genitum* eſt; qvod Filio Catholica veritas tribuit.

N. XII. Τῶν Ὠριγένους Ἐπιτομή.] Hic eſt Methodius ille Olympi Lyciæ, deinde Tyri Epiſcopus, qvi inter cætera de Reſurrectione contra Origenem opus ſcripſit eximium; & ad extremum noviſſimæ perſecutionis, ſive, ut alii affirmant, ſub Decio & Valeriano, in Chalcide Græciæ martyrio coronatus eſt. Hæc Hieronymus Cat. Vir. Illuſtr. Socrates Lib. VI. Cap. ιγ qvatuor recenſet, qvi adverſus Origenem præcipuè ſtylum exercuerint; qvam ipſe πανολόγων τετραντὼ impudenter appellat. Primus eſt Methodius; ſecundus Euſtathius Antiochenus: tertius Apollinaris: qvartus Theophilus. Addit, Methodium poſtea, veluti palinodia recantata, qvem acculaſſet Origenem commendaſſe Dialogo illo, qvem inſcripſit Ξενῶνα. Sed Socratis calumniam ac mendacium ex Hieronymo convincit Baronius A. 402. N. 5. Scribit enim ille Apol. I. in Ruff. Euſebium Methodio in VI. Libro Apologiæ iſtud exprobraſſe. *Qvid modo auſus eſt Methodius nunc contra Origenem ſcribere, qvi hæc & hæc de Origenis locutus eſt dogmatibus?* Qvod ab Ariano homine objici dicit clariſſimo, & eloqventiſſimo martyri.

N. XVII. Πρόκλου τοῦ αὐτοῦ.] Mendoſa eſt hæc Inſcriptio. Neqve enim ex ullius Procli diſputatione qvæ ſeqvuntur exſcripta ſunt; ſed ex ejuſdem Methodii lucubratione, qvam adverſus Origenem Dialogi more conſcripſerat. In qvo loqventes introduxerat Aglaophontem, Proclum, Auxentium, & ſemetipſum. Vide infra Numero XL. Fit & Theophili poſtea mentio; qvod tamen appellativum puto eſſe non proprium. Qvocirca poſt Origenis verba è Comment. in primum Pſalmum adducta, hoc ipſo Numero deinceps Proclus pro Origene verba facit: Unde titulus Πρόκλου ei præfixus erat poſt τοῦ αὐτοῦ. Nam τοῦ αὐτοῦ ad Methodium pertinet. Librarius autem, qvòd Πρόκλου nomen legiſſet, auctoris alicujus eſſe credidit, cùm interloqventis perſonæ ſit.

Ὑφ' ὃ καὶ συγκρατεῖται τὸ χῆμα.] Major hîc, ut opinor, hiatus eſt, qvàm vulgò codices præferant. Nam ſi ſuperiora Procli ſunt, ut eſſe videntur, Origeni patrocinantis, cùm ſeqventia adverſus eundem Origenem apertè pugnent, haud pauca deſiderari neceſſe eſt, qvibus Proclus cauſſam ſuam explicarit.

N. XVIII. Ἔλαιον ἐγχεῖσθαι προσέταξεν.] Plinius Lib. XV. Cap. XVII. de oleo: *Exiſtimatur & oleum vindicando à carie utile eſſe. Certè ſimulacrum Saturni Romæ intus oleo repletum eſt.*

N. XIX. Καθάπερ καὶ ἡ σοφία διὰ Σολομῶντος.] Igitur Sapientiæ liber Salomoni ab antiqviſſimo Patre tribuitur. Vide & Num. XXXV.

Οὐδὲ γὰρ εἶναι τὸ σύνολον.] Parum integer hic locus videtur. Sed hujus ſententiam reddidimus.

N. XXI. Καθάπερ ἐλέχθη, ὦ Ἀθηναγόρα.] Suſpicor Methodium ſcripſiſſe τῷ Ἀθη-

ναγόρᾳ. Ex Athenagoræ, inqvit, sententia Diabolus spiritus est, &c. Qvod apud Paulum Leopardum Lib. XIX Emend. Cap. IX. postea reperimus; qvi & Athenagoræ ex Orat. pro Christ. verba citat, qvæ Methodius descripserat: ἐναντίον τὸ περὶ τὴν ὕλην ἔχον πνεῦμα, γενόμενον μὲν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ, καθὰ οἱ λοιποὶ ὑπ' αὐτοῦ γεγόνασιν Αγγελοι, καὶ τὴν ἐπὶ τῇ ὕλῃ, καὶ τοῖς τῆς ὕλης εἴδεσι πιστευσάμενον διοίκησιν. τοῦτο γὰρ ἡ τῶν Αγγέλων σύστασις τῷ Θεῷ ἐπὶ προνοίᾳ γέγονε τοῖς ὑπ' αὐτοῦ διακεκοσμημένοις· ἵνα τὴν μὲν πολυτελικὴν καὶ γενικὴν ὁ Θεὸς τῶν ὅλων πρόνοιαν, &c. Ex qvibus leg. apud Epiphan. γενικὴν pro γενετικὴν. Cætera apud Leopar. vide.

Ὥσπερ καὶ οἱ μετὰ ταῦτα σαρκῶν.] Fuit hæc vetustissimorum Patrum ferè omnium sententia; filios illos Dei, qvi Gen. VI filias hominum adamasse dicuntur, Angelos fuisse. Vide Justinum Apolog. I. qvi Dæmones ab illis progenitos asserit. Sed & Clem. Alex. Strom. 3. ob intemperantiam ac libidinem excidisse cœlo putat. Item Tertull. de Virg. vel Lactant. &c. Nam corporeos esse pleriqve persvasum habuerunt: Ut inter cæteros Augustinus; qvi Lib. II de Trin. Cap. VII Angelos scribit corpus suum, cui non subduntur, sed subditum regunt, in varias mutare species.

N.XXXII Εσομένης γὰρ καὶ μετὰ τοῦτον.] Hic perspicuè post Judicium homines terram habitaturos asserit: non ut Chiliastæ ad aliqvot duntaxat sæcula; sic ut interim suprema illa felicitate, hoc est aspectu Dei carerent: verùm ut & perpetuò in terra degerent, & summa nihilominus illis ac perfecta beatitate fruerentur.

N.XXXV. Επεσε δὲ ὀκλάσασα ἡ ποθητή.] Cor. παθητή.

Num. XXXVIII. Καὶ ἵνα μὴ εἴπῃς ὅτι οὐκ ἀεί.] Desunt nonnulla. Ac fortè ita rescribendum ὅτι ἀεὶ διαλαμβάνει σκοτεινῶς.

N. XL Λοιπὸν τοῦ Μεθοδίου.] Hactenus Proclus. Deinceps Methodii partes sunt, qvi adversus Origenem disserit; cujus Patrocinium â Proclo susceptum paulo post indicat. Verùm si Procli est ea disputatio, qvæ à Num. XVII. ad hunc usqve pertexitur, non video qvemadmodum Origenis caussam defendat; cum ejus dogma validissimè refellat, & resurrectionem corporum affirmet. Sed neqve Methodii conseqvens refutatio ad antecedentem Procli sermonem pertinet; & Aglaophontis orationem convincit, qvæ nulla hîc extat. Hîc igitur hæreo. Atqve aut transposita, aut omissa pleraqve istîc fuisse verisimile est. Qvæ, si Methodii liber extaret, discerni, emendariqve possent.

N.XLV. Λέλυται καὶ τὸ εἶναι.] Expuncta vocula εἶναι utcunqve sententia cohærebit.

N.XLVII Αλλ' οὐδὲ ὁ Απόστολος ὑποτίθεται.] Methodius ita de Apostoli raptu sentit, ut in cœlum primo, tum in Paradisum terrenum sit evectus: qvod uberius declarat.

N.LVII. ΟΥ γὰρ ἐφ' ἡμῖν ὅλως.] Præclara, & Catholica Apostolici illius dicti sententia, qvam Methodius exponit; & adversus hodiernæ Hæresis inscitiam, atqve improbitatem observanda diligenter: qvi concupiscentiam, & qvæ ex illius contagione invitis nobis obrepunt, verè esse peccata definiunt: qvo nomine non jam καθαροὺς, sed ἀκαθάρτους & impurissimos se esse meritò profitentur.

N. LXIII. Ὑπὸ τ῀ μακαρίτου Μεθοδίου.] Notabis Methodium alio nomine dictum Eubulium.

Πάντως πε καὶ ἔπη τοσαῦτα.] Επη sunt verba, non versus.

Εἰ γάρ ἐσιν ἀληθὲς ὃ περί σε ᾄδε῀.] Hic ille locus est, ex qvo Ruffinus Origenis adamator, & ab Hieronymo, atqve Epiphanio ob id alienus, asserebat Epiphanium jactasse VI librorum milia ab Origene conscripta se legisse. Qvod nugacissimi ac vanissimi hominis commentum refellit Hieronymus Apol. II in eundem. Nusqvam enim aut de librorum numero affirmavit Epiphanius, aut totidem à se lectos confirmavit. Addit Hieron. de Origenis scriptis Eusebii testimonium.

N. LXIX. Καὶ διαιρεῖν εἰς δώδεκα ὁδούς.] Cùm rubrum mare trajecerunt Judæi, totidem impressas vias, qvot erant Tribus, Hebræorum traditio est, qvam Origenes memorat, Homil. V in Exodum, & Kimchius in Psal. CXXXVI.

N. LXX. Ὡς καὶ ὁ καλλίων μακαρίτης.] Cor. ὡς καὶ κάλλιον ὁ μακαρίτης.

Εσιν ἰδεῖν τὰ ἐπίχθεα.] Fortè τὰ ἐπὶ χεῖρα: hæc qvæ præ manibus habemus, ac de qvibus agimus.

N. LXXI. Καὶ Σολομὼν ἐν Παροιμίαις.] Longius arcessita hæc loci hujus interpretatio, & ad Græcam editionem accommodata. Nam Hebræa nullam sententiæ illius significationem præferunt. Hortatur sapiens, ut rusticæ rei, & agriculturæ diligens habeatur ratio.

Φασὶ γὰρ οἱ Φυσιολόγοι.] Μυωξὸ meminit in Ancorato.

AD HÆRESIM LXV. PAULI SAMOSATENI.

N. I. Εν ἡμέραις Αὐρηλιανο῀.] Imò verò sub Gallieno post Demetriani obitum. Eusebius Lib. VII Histor. Cap. XXII. Imposuit Epiphanio qvod sub Aureliano damnatus, & Episcopatu dejectus est; adeoqve Aureliani decreto, qvod Christiani Antistites impetrarunt. Sed Episcopatum aliqvot annis antè ceperat.

Τὴν αἵρεσιν τ῀ Αρτέμωνος.] Meminit Eusebius Lib. V. Cap. XXVII. Niceph. Lib. IV. Cap. XX. Vide Aug. in Hæresi Paulianorum.

Ὡσαύτως ἀμέλει καὶ ὁ Σαβέλλιος.] Novati nomen perperam irrepsit, Nam Novatiani, qvod Trinitatem attinet, nihil à Catholicis dissenserunt: ut in Annalibus docuit Baron. A. 265.

N. II. Τἀληθῆ δ', ὅτι οὔτε περιτομήν.] Frustra igitur in ejus Hæresi Philastrius circunciſionem illum docuisse confirmat; qvod neqve Augustinus, neqve Synodica illa Antiocheni Concilii, qvod adversus eundem celebratum est, nec alius qvisqvam prodidit.

Ὡς δ' οἱ ἄλλοι Ενδοτα.] Paululum diversa sunt veterum interpretum verba, qvæ in variis Bibliorum lectionibus circunferuntur. Nam ex Aqvilæ editione ita concipitur: Ἀπὸ μήτρας ἐξωρθρισμένῳ σοι δρόσος παιδιότητός σε. E Symmacho verò: ὡς παῖ ὄρθρου σοι δρόσος ἡ νεότης σε. Ex qvinta deniqve: ἐκ μήτρας ἐπὶ ὄρθρου σοι δρόσος ἡ νεότης σε. LXX ad sensum potius, qvàm ad verba respexerunt. Qvàm autem variæ tam nostrorum qvàm Rabinorum sint de eo loco sententiæ, ex illorum Commentariis repetere licet. Hebræa ita

hodie concipiuntur מרחם משחר לך טל ילדתך Hoc est: Ex utero, ante Auroram, vel ab Aurora; tibi ros nativitatis tuæ. LXX legerunt ילדתיך *genui te.* Hinc apud Epiphanium pro ἰελεδέχεθ fortasse substituendum est ἰελεδέθεχ; ut in Hexaplis Octaplisve colon illud repræsentabat; in qvo Hebraica Græcis characteribus scripta legebantur. Jam illud λακτὰλ Epiphanius vertit καὶ πρὸ τῆς δρόσου παιδίον. Qvæ sunt duo ac diversa vocis ejusdem glossemata. טל rorem significat. טלי vel טאלי vel טליא puerum, & infantem; sed Chaldaicè non Hebraicè. Qvare nihil ad hunc locum posterior ista notio pertinet.

N. V. Λέξειε δ' ἄν τις· ἔδειξας.] Angelos ante mundi procreationem à Deo factos esse pleriqve veterum Patrum, præsertim Græcorum arbitrati sunt; & inter cæteros Gregorius Nazianzenus Orat. XXXVIII. Qvam sententiam Theologi qvidam temerariam, & hoc tempore etiam hæreticam pronunciare non sunt veriti. In qvibus prudentiam ac moderationem meritò desiderat Vasqvez in I Par. Disp. 224: ubi validissimè demonstrat, nec erroris damnandam illam esse, neqve ab Ecclesia rejectam; tametsi longè sit altera probabilior, qvæ Angelos negat ante cœli creationem esse productos, qvod Epiphanius amplectitur.

Αποστελῆς γὰρ, φησί.] Nimis otiosè locum hunc è Psalmo 147 ad Dei Verbum retulit. In qvo neqvaqvam audiendus est.

N. VIII. Οὐδὲ ταυτοούσιος, ἀλλ' ὁμοούσιος.] Difficile est ταυτοούσιον Latinè sic exprimere, ut ab eo qvod est ὁμοούσιον distingvas. Significat autem essentiam ac substantiam ita penitus eandem, ut ne personarum qvidem discrimen admittat.

AD HÆRESIM LXVI. MANICHÆORUM.

N. I. Διά τινα ΟΥέτρανον.] Veteranum Acuam appellat; hoc est qvi militia defunctus legitimam missionem impetrasset.

Επονομάσας δὲ ἑαυτῷ τὸ τοῦ Μάνη.] Elias in Tisbi mirum esse scribit, qvod cum Judæi מינין vocent Hæreticos, in Græcorum commentariis scriptum sit Hæreticum qvendam extitisse, qvi Manes diceretur, ejusqve sectatores מינין

Ος καὶ αὐτὸς δοῦλος ὑπῆρχε Σκυθιανοῦ.] Errat itaqve Theodoretus, qvi Manen cum Scythiano confundit, ut & Suidas, cum tanto ante Scythianus extiterit.

Ο μὲν εἷς ἐπὶ τὴν ΑΙλάν.] Lib. III Reg. Cap. IX. 26. Classem qvoqve fecit Rex Salomon in Asion-gaber, qvæ est juxta Ælath in litore maris rubri in terra Idumææ LXX. ΑΙλὰθ non ΑΙλών. Josephus Lib. VIII. Cap. VI. Asion-gaber ait Berenicen vocari, haud procul Elana urbe. Sed hallucinatus est, ut opinor, Josephus. Nam Asion-gaber in Idumæa ponitur. Berenice verò à Ptolemæo in Africa ipsa, longe superior, ac Thebaidem ex adverso respiciens; qvod Epiphanii descriptioni congruit, qvi Berenicen tertium Rubri maris portum enumerat.

N. II. Εἰς Υψιλὴν πόλιν.] Stephanus Υψηλις Κώμη ΑΙγύπτου.

Καὶ βίβλους τέσσαρας.] Apud Suidam IV librorum istorum author fuisse

dicitur Terebinthus, ſive Buddas; qvorum etiam ordo aliter inſtituitur. Nam Primus eſt Myſteriorum. Secundus Evangelii. Tertius Theſauri. Qvartus Capitum.

N. III. Περὶ τοῖς χρόνοις τῶν Ἀποστόλων.] Commodè iſtud accipiendum eſt, ut Apoſtolorum tempora vocet, qvæ illis proxima ſunt. Nam ut Apoſtolos viderit Scythianus neqvaqvam procedit, uti poſtea conſtabit, cùm de Manichæi tempore diſputabitur.

N. XI. Ηρέμα πῶς ἐν ᾧ ἑαυτῷ.] Cor. ἠρέμα πῶς· ἐν ᾧ, &c.

N. XII. Διὸ αὐτοὶ οἱ Μανιχαῖοι.] Verti poteſt: *Ob id Manichæi ſuper arundines cubant.* Nam *Mattarij* propterea dicti; qvod in mattis dormirent. Aug. V. con. Fauſtum Manich.

Θωμᾶς δὲ ἐπὶ τὴν Ιουδαίαν.] Corrigendum ex Theodoreto videri poſſit ἐπὶ τὴν Ινδίαν. Nam ut Chriſtum imitaretur, cognominem illius Apoſtolo diſcipulum in Indiam allegavit. Verùm etiam infra N. XXXI Thomam iſtum Pſeudapoſtolum in Syriam deſtinatum ſcribit.

Ελεγε δὴ ἑαυτὸν ὁ Μάνης.] Imo & Chriſtum ſeipſum eſſe dixit: Theodor.

N. XX. Ιάκωβος ξύλῳ πληγείς.] Hieroſolymitanorum Antiſtitum cathalogus iſte ex Euſebii Chronico, & Hiſtoria deſcriptus eſt: qvem & Alexandrinum Chronicon, & Nicephori perinde Chronicon exhibet. Ex qvibus omnibus, hoc eſt ex Euſebianis fontibus emendandus eſt Epiphanii Laterculus; velut cum tertium numerat Iudam, qvi ab Euſebio & cæteris Juſtus appellatur. Item IV Zacharias ab Epiphanio; ab aliis Zacchæus vocatur. Sunt & alia qvædam in nota temporum ab Epiphanio, vel potius à Librario commiſſa: qvæ ut accuratiùs diſqvirantur. primùm è Nicephoro eundem illum Catalogum cum ſingulorum Antiſtitum annis exſcribemus: ut & Nicephorum eadem opera caſtigemus.

INDICULUS HIEROSOLYMITANORUM ANTISTITUM.

	Epiſcopi	Anni, qvibus ſederunt.
I	Jacobus Domini Frater	XXVI
II	Symeon Cleophæ F.	XXIII
III	Juſtus	VI
IV	Zacharias	IV
V	Tobias	IV
VI	Benjamin	II
VII	Joannes	II
VIII	Matthæus	II
IX	Philippus	I
X	Seneca	IV
XI	Juſtus	IV
XII	Levi	II
XIII	Ephraim	I

	Episcopi	Anni, qvibus sederunt.
XIV	Joseph	II
XV	Judas	II
XVI	Marcus	VIII
XVII	Cassianus	VIII
XVIII	Publius	V
XIX	Maximus	IV
XX	Julianus	II
XXI	Gajanus	III
XXII	Symmachus	II
XXIII	Cajus	III
XXIV	Julianus	IV
XXV	Elias	II
XXVI	Capito	IV
XXVII	Maximus	IV
XXVIII	Antoninus	V
XXIX	Valens	III
XXX	Dulichianus	II
XXXI	Narcissus	IV
XXXII	Dius	VIII
XXXIII	Germanio	IV
XXXIV	Gordias	V
XXXV	Narcissus secundus martyr	X
XXXVI	Alexander martyr	XV
XXXVII	Mazabanes	IX
XXXVIII	Hymenæus	XXIII
XXXIX	Zabdas	X
XL	Hermon	IX
XLI	Macarius	XX
XLII	Maximianus	VI
XLIII	Cyrillus, qvo ab Arianis pulso, substituti sunt tres	
	Arsenius	
	Heraclius	
	Hilarius	
	Secundum qvos iterum Cyrillus restitutus in II. Synodo sub Gratiano.	

Hæc Nicephori Chronicon. At Eusebius Lib. IV. Cap. V. & in Chron. negat constare, qvot annis Hierosolymis Episcopus qvisqve sederit. Illud extra

controversiam esse, brevi admodum tempore præfuisse: adeò ut ad postremam Judæorum obsidionem, qvæ sub Adriano contigit, Episcopi fuerint omninò XV. Itaqve unde singulorum annos expiscatus sit Nicephorus, divinare non possum. Pessimè tamen conceptos esse non dubium est. Imprimis Jacobo annos tribuit XXVI. Symeoni XXIII: qvod utrunqve falsum. Jacobum eodem anno, qvo Christus in cœlum ascendit, ordinatum Hierosolymorum Episcopum docet Eusebius in Chronico. Neqve enim verum est, qvod Alexandrinum asserit; tum à Petro ordinatum esse, cùm is Romam proficisceretur. Occisus est autem anno Neronis VII. testibus eodem Eusebio, & Hieronymo in Script. Eccles. Longè enim aberrat Alexandr. Chron. qvod Vespasiani I. Indict. XI. Galba & Tito Ruffino Coss. Jacobi necem consignat P. 581. Jam verò si, ut antea pluribus declaratum est, Passio Domini in annum Julianum LXXVI. congruat; Neronis verò VII Juliano CV. Dionysiano LX. inierit; Jacobus XXX. plus minus annis Pontificatum tenuit. Symeon porrò cùm ab Eusebio in Chronico Trajani X. in crucem actus dicatur, hoc est Christi CVII. annos solidos XLVII. exegit in Episcopatu. Insequentes verò V. Pontifices ad annum Trajani XIX. non amplius X. annis præfuerunt: si verum scripsit Epiphanius. Nam XVIII. annos illis attribuit in Chronico Nicephorus. Secundum qvos octo è circunciſione reliqvi sunt Episcopi ad extremam usqve Judæorum cladem, qvæ Adriani XVIII. ab Eusebio ponitur. Atqvi XVIII. Adriani iniit anno Christi CXXXV. Ergo Episcopi illi VIII. non ultra XX. annos sedem illam obtinuerunt. Sed mendosus est Epiphanii locus: in qvo scriptum est μέχρι ἐνδεκάτου Αντωνίου. Ubi primùm pro Αντωνίου Ἀδριανοῦ substituendum. Tùm ἐννεακαιδεκάτου pro ἐνδεκάτου. Eusebius enim, ex qvo ista transtulit Epiphanius, anno Adriani XIX. Marcum post XV. Judaicæ stirpis Antistites, primum è gentibus Hierosolymitanam Ecclesiam rexisse scribit. Sed illud Epiphanio caussam attulisse videtur erroris; qvod idem Eusebius Lib. IV. Hist. Cap. V. cùm Hierosolymitanos omnes Episcopos recensuisset; subinde Adriani XII annum commemorat, qvo Xysto defuncto Telesphorus successit. Unde collegit superiora ad annum XI. pertinere. Seqvuntur Episcopi V. qvos ad X. Antonini Pii pertexit Epiph. At Eusebii Chronicon solũ Marcum ad annum usq; Antonini XIX. perducit; qvo demum Cassianum sufficit. Qva ratione XXII. annos Marcum oportet sedisse. Præterea inter Julianum, & Capitonem Eusebius, & Nicephorus Eliam ponunt, qvẽ prætermisit Epiphanius. De Narcisso, ejusqve admirabili sanctitate vide qvæ Eusebius Lib. VI. prodidit.

Ομῶς ἀπὸ ἀναλήψεως Χριστοῦ.] Manichæorum origo diligenter est in Fastis adnotata, velut insignis qvædam labes Christiani nominis ac calamitas. Sed de anno ac tempore Scriptores mirificè dissentiunt. Epiphanius noster πλατυκῶς Aureliani & Probi temporibus emersisse scribit. Qvæ enim ab Ascensione Christi temporis ratio ponitur, mendosissima est, & subinde castiganda. Supra Numero I. in IV. Aureliani Imp. annum conjecerat. In Lib. verò de Pond. & Mens. anno IX. Gallieni tribuit. Eusebius in Chron. anno II. Probi, Olymp. CCLXIV. anno secundo, Antiochenorum CCCXXV. prodiisse Manichæorum Hæresin notat; & æras aliqvot civitatum adjicit; qvibus Christi annus CCLXXVIII. adscribitur. Leo Magnus Homil. II. de Pentecoste: *Manichæus ergo magister falsitatis Diabolicæ, & conditor*

Superstitionis obscœnæ, eo tempore damnandus innotuit, qvo post resurrectionem Domini ducentesimus, & sexagesimus annus impletus est, Probo Imperatore, Paulinóqve Consule. Obscuriſſima ſunt Aureliani, Probi, iisqve proximorum Imperatorum tempora: ſumma Conſularium Faſtorum varietas, nec in annis ac Conſulatibus digerendis qvisqvam unus cum altero conſentit. Itaqve perplexum, & intricatum totum iſtud negotium eſt. Probum, ac Paulinum Coſſ. Caſſiodorus Aurelio, ac Marcellino Coſſ. ſubjicit. Faſti Siculi poſt Aurelianum ac Marcellinum Tacitum, & Æmilianum collocant; qvibus Probum Paulinúmqve ſubtexunt: qvos poſteriores Onufrius injuria prætermiſit, ſuffectosqve credidit. Nam pro ordinariis in omnibus Faſtis agnoſcuntur. Sed ſi ante Tacitum II. & Æmilianum ponantur, ad Aureliani Imperium, non Probi, pertinebunt. Ideoque in Annalibus Eccleſiaſticis cum Aureliani VII. componuntur, anno Chriſti 277. Etenim poſt Aurelianum Tacitus ſeqvitur, qvi nonniſi menſibus VI. imperium tenuit. Secundum qvem creatus eſt Probus. Qvod ſi poſt Tacitum, & Æmilianum. Probus ac Paulinus ſubſtituantur, jam iſtis Coſſ. Probus Imperator annum Imperii ſecundum inierit; qvod Euſebii Chronologiæ conſentaneum eſt; qvi anno Probi II. Manichæorum originem aſſignat. Qvod fortaſſe verius eſt. Sed in Onufrii Faſtis duo in Probi Imperatoris annis omiſſa ſunt paria Coſſ. qvanqvam in ſuperioribus annis unum compenſaverat. Ita uno duntaxat anno ſublato, cum æra Dionyſiana conciliatur, qvod pleriqve Faſti expunctis duobus Conſulatibus obtinent. De qvo aliâs opportuniùs. Qvàm abſurdè de initio Probi Imperatoris Emendat. Temp. Lib. V. diſputet Scaliger, ſuo loco diſcutietur.

Ad Manichæum, ſive Manetem, qvod attinet, variæ ſub idem ferè tempus eruptiones monſtri illius fuerunt; & inſignibus alicujus facinoris notis celebratæ. Qvæ cauſſa fuit, cur non iisdem Imperatoribus, atqve Coſſ. hæreſis iſtius origo mandaretur. In annis Chriſti longiùs abhorrent Epiphanius, & Leo M. Probus enim ac Paulinus Coſſ. incidunt in annum ferè Chriſti 277. in ærâ Dionyſianâ: qvo ex numero XXXI. annis deductis, 246. anni reliqvi ſunt ab Aſcenſione Domini: totidem ſcilicet, qvot ex aliorum ſententia poſteriore in numero ponit Epiphanius. Prioris autem epocha non ἀπὸ τῆς ἀναλήψεως, ſed ἀπὸ τῆς συλλήψεως, vel γενέσεως arceſſenda videtur. Deniqve apud Leonem pro CCLX. legendum CCXL. Nam rotundus hic numerus eſt à Chriſti Aſcenſione deductus. Cæterum ex hac Epiphanii putatione non mediocriter id, qvod ſupra plenius oſtendimus, aſtruitur; Chriſti Domini Paſſionem & Aſcenſionem in Julianum LXXVI. incurrere.

Καὶ ἀπὸ τότε, καὶ ἕως δεῦρο.] In Chronico Nicephori pro Bazas, Zabdas legitur. Item pro Maximo, Maximianus; perperam. Maximo Cyrillus ſucceſſit, qvo ab Arianis extruſo (ait Nicephorus) tres ejus loco ordine ſubrogati, Arſenius, Heraclius, Hilarius. Poſteà Cyrillus in ſedem reſtitutus ſecundæ Synodo interfuit Gratiano imperante. Hæc Nicephorus. Hieron. in Supplemento Cyrillos IV. enumerat poſt Maximum. Aliis unum per ea tempora Cyrillum fuiſſe placuit. De qvo conſulendi Annales Baroniani A. CCCLI. Agitur & de Cyrillo Hær. LXXIII.

Βασιλεῖς δ' οἱ καθεξῆς.] Probum Imperatorem prætermisit hîc Epiphanius, an Librarius, qvem Lib. de Pond. recenset. eiqve annos sex & menses duos attribuit: Aureliano vero annos V. menses VI. qvot Eusebii Chronicon numerat. De qva re suo loco videbimus. Ita Aureliani qvarto, Probo & Paulino Coss. Manichæorum hæresis emersit.

Ὡς εἶναι ἀπὸ τοῦ εἰρημένου Μάνη.] Annus hic, qvo hæc commentabatur Epiphanius, Christi est CCCLXXVI. Valente Imper. V. & Valentiniano Juniore II. Coss. cùm superiore anno mortuus esset Valentinianus senior; post Consulatum Gratiani III. & Eqvitii. Mortuus est enim Novemb. XVII. expletis in imperio annis XII. minus C. diebus. Qvare castigandus Socrates, qvi annos XIII. imperasse scribit; qvod neqvaqvam procedit. Nam cœpit anno CCCLXIV. post bisextum. Itaqve annus æræ Dionysianæ CCCLXXVI. Valentis est XIII. Gratiani vero IX. exiens: qvi Imperator à Patre renunciatus est anno CCCLXVII. ut initio hujus operis adnotavimus ex Socrate. At Valentinianus Junior VI. post Patris obitum die Imperator à militibus est salutatus, eodem authore Socrate, nec non & Ammiano Lib. XXX. Cùm adversus hanc Hæresin scriberet, tertium jam annum in hoc opere versabatur Epiphanius. Qvippe anno CCCLXXIV. scribere est aggressus, ut in Præfatione docuit. Sed ab ortu Manichæorum ad hunc ipsum annum mendosissimè numerantur anni LXXVII. pro qvibus annos CVII. rescribendos in margine censuimus. Pendet ea numerandi ratio ex Imperatorum annis, de qvibus, maximéqve superioribus, summa est, ut antè monuimus, Annalium discrepantia: de qva alio in loco statuemus. Interim si Aureliano V duntaxat annos, cum mensibus aliqvot arrogemus, atqve illius anno IV. Manes prodierit, Probo & Paulino Coss. esto annus iste Christi CCLXV. Hinc igitur ad CCCLXXVI. anni numerantur CII. Qvos ita ex Epiphanii mente partim hoc ipso loco, partim Lib. de Pond. dispensare possumus. Aurelianus post eum annum, qvò primùm Manes exstitit, vixit annum I. Menses VI. Tacitus M. VI. Probus A. VI. M. IV. Carus cum filiis A. II. Diocletianus A. XX. Constantinus A. XXXII. Colliguntur ab anno IV. Aureliani ad Constantini obitum anni LXIII. Obiit Constantinus ex omnium sententia anno CCCXXXVII. A qvo ad annum CCCLXXVI. reliqvi sunt XXXIX. qvi ad LXIII. adjuncti summam conficiunt annorum CII.

N. XXI. Ἤδη δὲ ἀνδράσι μεγάλοις.] Theodoretus Scriptores, qvi adversus Manichæorum sectam commentarios ediderunt, recenset istos, Titum Bostrenorum Episcopum, Diodorum Tarsensem; Georgium Laodicenum Arianum, Eusebium Phœnicem (hoc est Emesenum.) Qvod ad Eusebium Cæsariensem attinet, Socrates Lib. I. Cap. XVII. scribit jejunè admodum in Ecclesiastica historia Manichæorum ab illo mentionem esse factam. Qva de causa totam ejus historiam ex Archelai scriptis uberius exponit. Qvare præcipuo aliqvo Libro Hæresin istam oppugnasse videtur Eusebius. Sed qvod Origenem adversus Manichæos elucubrasse aliqvid Epiphanius affirmat; temporis ratione ipsa refellitur. Mortuus enim est Origenes annis fere XX. anteqvam

Manichæorum ſuperſtitio in lucem emergeret. Siqvidem graſſante Severi perſecutione, anno ejus imperii X. qvi eſt æræ Dionyſianæ CCII. ætatis annum exegerat XVII. ut Euſebius aſſerit Lib. VI. Cap. III. Obiit verò anno ætatis LXIX. imperante Gallo, eodem authore Lib. VII. Cap. I. Additis igitur annis LII. ut LXIX. impleantur, mortuus eſt æræ communis anno CCLIV. diu ante Manichææ factionis ortum.

N.XXII. Εἰ δὲ ἐκ φύσεως, καὶ κατὰ σωμήθλαν.] Terræ motus naturalibus ex cauſſis oriri nimis ἰδιωλικῶς negare videtur. Qvod & apud Philaſtrium legimus.

N.XXIII. Ἐν τῇ ἑξχῇ δὲ τῆς κοσμοποιΐας.] Qvo anno poſt orbem conditum Abelum Adamus genuerit, Moyſes tacuit. Hîc anno centeſimo necatus dicitur, cùm ætatis ageret XXX. Unde LXX. circiter anno natum oportuit. Sed hæc mera divinatio eſt. Porrò ἑνατοσὸν, pro ἕνασον emendandum eſſe nemo non videt.

N.XXV. Ἀρχὴ τῶν τὸ Μάνεντ☞.] Primus portentoſæ illius Hæreſis oppugnator, ob idqve ſingulari laude dignus, Archelaus extitit: qvi habitam à ſe cum impoſtore diſputationem in commentarium redegit, omniaqve nefariæ ſuperſtitionis arcana patefecit. Ex hac Archelai collatione cæteri deinceps hauſerunt omnes, qvi hæretici illius hiſtoriam, ac dogmata ſcriptis prodiderunt. Meminit Archelai in Scriptoribus Eccleſ. Hieronymus.

N.XXVII Ομῶ καὶ ὁ θερισμὸς ἀρχων.] For. θερισής.

XXVIII. Εἴ τις λάθεται εἰς τὸ ὕδωρ.] Cor. εἴ τις λάθεται, εἰς τὸ ὕδωρ. *Si qvis lavat, in aqvam ſuam conſtringit animam.*

N.XXX. Ενετείλατο δὲ τοῖς ἐκλεκτοῖς.] De Manichæorum Audientibus & Electis agit pluribus in locis Auguſtinus, præſertim contra Fauſtum: Item Ep. LXXIV.

XXXIII. Εἶτα πάλιν ἐλθὼν εἰς τὰ μέρη.] Leviculè hîc hallucinatur. Etenim Marcus Cap. V. 1. τὴν χώραν τῶν Γαδαρηνῶν appellat. Matth. Γεργεσηνῶν. Lucas Cap. VIII. 26. Γαδαρηνῶν. Latinus Interpres ubiqve Geraſenorum. Geraſa & Gadara aliis oppida duo; aliis unum & idem fuiſſe videtur. Vide Janſenium Cap. XXX. Concord. A qvibus tranſamnana qvædam regio nomen accepit.

N.XL. Επειδὴ γὰρ ὁ Ματθαῖ☞.] Chryſoſt. Hom. XXIX. in Mat. duos Evangeliſtas ita conciliat; ut Lucas eum tantummodo commemoraverit, qvi ab moleſtiori eſſet Dæmone correptus.

XLVIII. Φαύλων δὲ χωρίων.] Depravata iſta ſunt: niſi fortè μετάσασιν τῶν χωρίων dixit pro εἰς τὰ χωρία.

N.L. Οπερ κατλύτα εἰς πενταχιλιοσόν.] Si Chriſtus anno ætatis XXX. baptizatus eſt, isqve à mundi conditu fuerit V M. DIX annus, natus erit ex Epiphanii ſententia, anno mundi V M. CDLXXX. Varias ex LXX. ſeniorum ratiociniis annorum ſummas ab orbe condito collectas fuiſſe Græci demonſtrant. Nam præter hanc Epiphanii, Martyrologium Romanum aliam inſtituit, ſecundum qvam ad Chriſti Natalem anni numerantur 5199. Præter hanc tres alias in uſu eſſe reperimus. Prima eſt qvæ Chriſtum anno 5493. vel 5494. natum putat: qvæ à nonnullis Antiochena nominatur. Secunda; qvæ Chriſti nativitatem in annum 5500. conjicit, qvam Æthiopicam appellant. Tertia, qvæ & omnia celeberrima eſt & uſitatiſſima, ab orbis

initio ad Christi Natalem annos putat 5509. De iis aliâs uberius disseremus.

LXXVI. Φησὶ δὲ ὁ αὐτὸς Μάνης.] For. ᾔδειν τοὺς ἡμετέρους; ut seqventia persvadent.

LXXXII. Ὑπὲρ τὸ μέτρον τῶν ἓξ σταδίων.] Hieronymus Epist. XV. ad Algasiam Qv. X. iter Sabbati ex Hebræorum traditione duobus pedum milibus definit. Hebræi verò Magistri duo cubitorum milia constituunt, qvod & certius videtur. Nam ita docet Elias in Thisbi vocabulo תחום. Cujus moduli definitio ex Cap. Exod. XIX. 12. & potissimum ex Josue III. com. 4. petitur. Ubi inter Arcam & populum totidem cubitorum intervallum esse præcipitur. Ut nimirum eô Sabbati die liceret accedere, ut interpretatur R. Selomoh. Jam cubitus ex Vitruvio Lib. III. Cap. I. sesqvipede constat; sive palmis VI. hoc est digitis XXIV. Herodotus in Clio stadium VI. esse jugerum scribit, id est ὀργυιῶν centum: ὀργυιὰν pedum VI. sive cubitorum IV. Ex qvo seqvitur in stadio pedes esse DC. cubitos CD. Unde MM. cubitorum, sive pedum MMM. stadiis V. respondent: qvantum inter Hierosolyma, & Oliveti montem intervallum fuit; ut Josephus Lib. XX. Cap. VI. testatur. Ideò Act. Cap. I. com. 12. Sabbati iter appellatur. Apud Columellam paulo major est mensura stadii. Nam Libro V. Cap. VII. actum definit pedum esse CXX. jugerum verò duos actus continere; & esse pedum CXL: semijugerum autem à Gallis *arepennem* vocari: stadium deniqve passus habere CXXV. hoc est pedes DCXXV. Passus enim qvinis pedibus constat. Unde mille passus pedes habent VM. Gregorius verò Turonensis Lib. I. Hist. Cap. VI. arepennes uni stadio tribuit V. Qva ratione in arepennem LXXX. imputandi sunt cubiti, sive pedes CXX. qvot à Colum. tribuuntur. Ita qvinta parte major erit arepennis Herodoti plethro, qvod jugerum pleriqve vertunt. Sed de πλέθρου varietate totaqve hac metiendi ratione pluribus agere, neqve otii nostri est, nec instituti.

LXXXIV Νῶε γὰρ σωθεὶς ἀπὸ τοῦ κατακλυσμοῦ.] Historiam hanc & orbis partitionem exponit in Ancorato pluribus, â Num. CIV. Rhinocorura cur Hebraicè נחל Neel appellari putet Epiphanius, LXX. Interpretes fecerunt; qvi Esa. XXVII. 12. qvod scriptum est עד נחל מצרים ad torrentem Ægypti, verterunt ἕως Ρινοκορούρων: ut Salianus noster observat Tom. I. Ann. Hieronymus ad hunc locum: *Pro torrente Ægypti LXX. Rhinocoruram transtulerunt, qvod est oppidum in Ægypti Palæstinæqve confinio, non tam verba Scripturarum, qvàm sensum verborum exprimentes.* Unde sic illud accipiendum est apud Epiphanium: Ρινοκορούρα γὰρ ἑρμηνεύεται Νεὲλ, ut idem sit, atqve alio vocabulo nominatur. Neqve enim tam imperitus Hebraismi, aut Hellenismi fuit, ut Ρινοκορούραν idem ac נחל significare crederet.

Καὶ Μαρειανδύνην.] Mariandynorum regio, qvod sciam, in Bithynia est, non in Africa. Aut igitur alienum in locum irrepsit; aut aliter ea vox conformanda videtur. Nimirum ἀπὸ τῆς Μαρείας λίμνης, ut sit Μαρειανὴ, vel aliqvid ad eum modum inflexum. Nam Maria Stephano Μάρεια πόλις & λίμνη est, qvæ & Maræotis dicitur in Ægypto, de qva Strabo Lib. XVII. Adjuvat conjecturam nostram, qvod Μαριανδυνὴ per 1. simplex; apud Epiphanium verò per diphthongum scribitur, ut ἀπὸ τῆς Μαρείας originem duxerit. Possumus & Μαρεωτικὴν legere, qvod eodem recidit.

Nam Mareotica Ægypto contribuitur, & cum Libya copulari solet.

Λεπτημάνην.] Leptis nomine duæ censentur urbes in Africa apud Plinium, Melam, &c. altera cognomento magna; altera parva dicitur. A priore formatur per inflexionem Leptimagnensis apud Cyprianum in Episcop. Sententiis de Hæreticis baptizandis sub finem. Videtur igitur apud Epiphanium Λεπτιμάγνην substituendum, aut certè Λεπτιτάνην.

Καὶ τῆς ἔσω Γαδείρης.] Qvasi Gadira regio qvæpiam Africæ sit, aut Mauritaniæ: qvemadmodum & Tingitanæ Hispaniæ nomen impositum; ut Hispania Transfretana, vel Tingitana diceretur, in Notitia. Fortasse sic interpretari commodius licet; ut χώρας subaudiatur, μέχει χώρας τῆς ἔσω Γαδείρης, qvæ citra Gades regio sit.

Αλαβασρίτην.] Leg. Αλαβασρῖτιν. Sed ubi terrarum ista provincia sit, mihi nondum satis explicatum. In Syria, vel finitimo aliqvo ad Orientem tractu positam esse demonstrant adjunctæ regiones cæteræ. Atqvi Ptolemæo Αλαβάστρα Ægypti urbs est, & Alabastrinus in eadem Ægypto mons. Plin. Lib. V. Cap. IX. *Ab iis oppida Mercurii, Alabastron, Canum.* Verùm extra fines Ægypti, hoc est ultra Rhinocoruram Alabastritis Epiphanii debet esse: neqve tamen in Phrygia, ubi ejusdem nominis oppidum collocat Stephanus, ibidemqve λίθον διάσημον reperiri scribit, hoc est Alabastriten. Qvare amplius de ea regione cogitandum. Apud eundem Stephanum invenio Αλαβάστριον πόλις Συρίας ex Charace, VIII. Chronicon. Cujus ex affinitate vocis vide an ad hunc Epiphanii locum emendandum compendii aliqvid possit fieri.

Καὶ Ομηρῖτιν, καὶ Αξωμῖτιν.] Homeritarum regio in Æthiopia censetur apud Steph. Plinius Lib. VI. Cap. XXVIII. inter Arabiæ populos Homeritas recenset, ac numerosissimos esse scribit. Ptolem. locum illis in Arabia Felice tribuit, & qvidem in intimo recessu, haud procul ab Arabici freti faucibus, qvibus cum Rubro mari committitur. Nec abhorret Procopius, qvi Lib. I. de Bello Persico pag. 32. in eodem tractu ponit Homeritas. Qvibus oppositos esse narrat in altera continente trans fretum Æthiopas, qvi Auxomitæ vocantur. Ομηριτῶν δὲ καταντικρὺ μάλιστα ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ Αἰθίοπες οἰκοῦσιν, οἱ Αυξωμῖται καλοῦνται, ὅτι δὴ αὐτοῖς τὰ βασίλεια ἔστιν ἐν Αυξώμιδι πόλει. Vides apud Procopium Auxomitas ab Homeritis longo intervallo distinctos, non pro iisdem usurpatos, ut nonnulli scripserunt. Ac qvod ad Homeritas attinet, de Arabicis istis accipiendus est Epiphanius. Sed in Axomitide vix est ut ab errore possit excusari. Nam Αξωμῖτις sive Auxumitis, ut vidimus, in Æthiopia, non in Asia situm habet, ut vel Epiphanius ipse initio hujus Operis, & in Sethianis docet, cùm de propagatione gentium agit. Qvamobrem Africæ regiones, & ad meridiem sitas cum Asiaticis, & Orientalibus permiscuit. Nisi fortè Auxumitas, qvemadmodum & Homeritas, in Arabia qvoqve collocandos qvispiam putet, unde in Æthiopiam transfretarint. Nam & Æthiopas constat ab Arabibus propagatos, idqve vel appellatio ipsa probat. Etenim Αβασηνοὶ, qvod nomen Æthiopes hodie sibi vendicant, in Arabia turifera apud Stephanum positi sunt. Vide qvæ Scaliger ad Computum Æthiop. observat Lib. VII. de Emend. Temp.

Καὶ Βύγεαν καὶ Λίβαν.] Bugeam nusqvam alibi reperio. Nisi qvod Estheris

Cap. XII. 6. Aman Bugæus appellatur. Sed pro Βαγαῖος Αγαγαῖος qvidam reſcribunt. non rectè. Poteſt enim ignoti cujusdam loci nomen eſſe, & qvidem in Syria. Nam qvod Macedo ejusdem libri Cap. XVI. com. 8. Aman eſſe dicitur, haud vana ſuſpitio eſt; Interpretem Græcum, qvi ſub Ptolemæo Rege Græcam interpretationem edidit, Macedonis nomen generaliùs uſurpaſſe pro peregrino, & Europæo, hoc eſt ab Europæis oriundo, qvi in Syria, Aſiaqve conſediſſent; cùm ab Aſiaticis Græci tum omnes Macedones vocarentur, uti Chriſtiani à Turcis vulgò Franci, Mahumetani à noſtris Turcæ nominantur. Qvam conjecturam indicat Serrarius noſter. Jam Liba, qvantum ex Geographis colligi poteſt, nulla in Orientis iſto tractu reperitur. Niſi qvòd apud Polyb. Lib. V. Meſopotamiæ oppidum ejus nominis eſt. Sed regionis non oppidi hoc loco eſſe propria videtur appellatio.

Μάγαρδες.] Qvinam ſint Magardes qværant qvibus otium eſt, & utrum Illyrici, Pannoniæqve populi ſint. Nam & Magares Turcæ paſſim Hungaros vocant; & μαγαρισμὸς à Græcis vulgo Μαωμετισμὸς appellatur. Sed hæc longè Epiphanii temporibus recentiora fortaſſe non congruunt. Qværendum igitur ampliùs.

Τῆς τε τῶν Σκόπλων.] Non malè, ut opinor, Σκότων pro Σκόπλων repoſuimus. Scoti ab Hiſpanis ortum habuerunt. At Franci Epiphanii tempore prope Rhenum circa Friſiam, & Bataviam habitabant.

Num. LXXXV. Καὶ καθ' ἑπάσην ἡμέραν.] Illud ἴσως non ἀπορητικῶς ſumi puto; ſed idem eſſe atqve æqvaliter. Qvod ait καθ' ἑπάσην ἡμέραν lucernas arſiſſe, de nocte, qvæ νυχθημέρου pars eſt, dubium eſt nullum. Sed utrum interdiu qvoqve luxerint non adeo conſtat. Lyranus, & Abulenſis ad Lib. I. Reg. noctu diuqve pariter arſiſſe ſcribunt, ſed noctu plures, de die pauciores, hoc eſt, ut Joſephus aſſerit, Lib. III. Cap. IX. qvatuor. Qvorum opinio authoritate Scripturæ nititur. Si qvidem Exodi XXX. com. 8. tam manè componi lucernæ, qvàm ad veſperum collocari dicuntur. *Qvando componet lucernas, incendet illud, & qvando collocabit eas ad veſperum, &c.* qvod intelligi non poteſt, ſi veſpere duntaxat accendi lucernas moris fuerit. Verùm noctu duntaxat luxiſſe perſpicuè docetur Exodi XXVI. com. 21: ubi de lucerna ita præſcribitur: *Et collocabunt eam Aaron & filii ejus, ut usqve manè luceat coram Domino;* LXX. ἀφ' ἑσπέρας ἕως πρωΐ. Idipſum & ex Lib. I. Reg. Cap. III. com. 3. deducitur. *Lucerna Dei anteqvam extingveretur,* inqvit, *Samuel dormiebat in templo Domini, ubi erat Arca Dei.* Qvi locus olim in Latinis codicibus mendosè legebatur hoc modo: *Nec poterat videre lucernam Dei anteqvam extingveretur*, adverſus & Hebraicam fidem, & Græcorum interpretationem. Qvod vitium olim jam ſubodoratus erat Lyranus, & à Clemente Pontifice noviſſima recenſione ſublatum eſt. Qvare fruſtra Ribera noſter Abac. II. ita obſoletæ huic lectioni patrocinatur, qvaſi ו copulativum in Hebræo redundet: *Et non poterat videre, & lucernam Dei.* Sed eos Commentarios ante correctionem ſcripſit Ribera. Hodie verò cum Hebræis, & Græcis, Latini codices verba illa, *Lucerna Domini anteqvam extingveretur;* alteri commati tribuunt. Hieronymus in Tradit. Hebr. hunc ipſum locum declarans, hæc ſcribit: *Qvod verò ait: Et anteqvam lucerna Dei extingveretur in templo Domini, ubi erat arca Dei, Samuel dormiebat. Anteqvam lucerna Dei extingveretur, intelligi oportet; anteqvã lux*

diurna fieret, qvando eadem extinguenda erat lucerna. Sic enim à Domino per Moysen jussum erat; ut eadem lucerna luceret usqve manè. Igitur noctu duntaxat ardebant lucernæ, qvæ sub vesperam accendebantur, manè componebantur. Qvæ duo plurimum discrepant. Aliud, inqvam, est *collocare lucernas*, aliud *componere*. Prius illud est candelabro lucernas imponere, & accendere. Ideo Cap. illo XXVII. Exodi com. 21. ubi Latinè sic legitur: *Et collocabunt eam Aaron, & filii ejus*, Hebraicè scriptum est יערך ordinabit, in candelabro nimirum. At Græcè *καύσῃ αὐτὸ* (videlicet oleum) *Ααρὼν, καὶ οἱ υἱοὶ αὐτοῦ ἀΦ' ἑσπέρας ἕως πρωΐ.* Sed in illo loco, qvem Abulensis ex Cap. XXX. com. 8. profert, pro Latino *componendi* vocabulo, Hebraicè יטיב, qvod est aptare, ac repurgare, vel potius recondere, Græcè *Ἐπισκευάσαι*, hoc est in loco suo, ac theca, vel cella reponere. Sic componere mortuum in lecto, qvod nos dicimus *agencer*. Ibidem verò pro eo qvod Latinus Interpres habet: *qvando collocat eas ad vesperum*, Hebraice scriptum est העלות hoc est attollere, imponere candelabro: LXX. *ἐξάψειν*, accendere. Sic Lib. I. Reg. eo loco, qvem adduximus: *Lucerna Dei anteqvam extingveretur*, in Reg. est *κατασβεσθῆναι*. In Editione Sixti *Ἐπισκευασθῆναι*. Ex qvibus apparet idem esse collocare lucernas, qvod attollere super candelabrum & accendere: contra verò componere idem esse atqve extinctas detrahere, & suo loco reponere. Erant enim exemptiles lucernæ, qvæ candelabro sub noctem impositæ, diluculo demerentur. Exod. XXV. Cap. XXXVII. *Facies & lucernas VII. & pones eas super candelabrum.* Lib. II. Par. Cap. XIII. v. 11: *Estqve apud nos candelabrum aureum, & lucernæ ejus, ut accendantur semper ad vesperam.* Si ad vesperam accendebantur, ergo interdiu erant extinctæ, non modo IV. ut Josephus credit, sed omnes septem.

Ου γέγονε γὰρ τὸ Σάββατον.] Huic affine est qvod R. Mose ben Maimon Parte I. Jad. Tract. de Sabbato Cap. II. §. III. scribit הא למדת שאין משמטו התורה נקמה בעולם אלא רחמים וחסד ושלום בעולם *Ecce*, inqvit, *didicisti, Legem nunqvam omnino crudelem, & inhumanam esse; sed misericordiæ, benignitatis, ac pacis plenissimam.* De Sabbato verò loqvitur, qvod ægrotorum causa, ac propter pia qvædam ministeria solvi posse pluribus declarat.

AD HÆRESIM LXVII. HIERACITARUM.

Authoris hujus Sectæ nomen variè concipitur etiam hîc ab Epiphanio. Nam aut Hierax, aut Hieracas vocatur. Qva posteriori appellatione censetur apud Hilarium Lib. VI. de Trinit. & Aug. Lib. de Hæres. Sanè si Hieracas appellandus sit, Græcè fortasse scribendum erit Ιερακᾶς. Sed nihil in editione nostra mutandum censuimus. Neqve verò satis rectè ad eum modum inflecti putem posse ὁ Ιέρακας τοῦ Ιέρακα. Sed vel Ιεράκας τοῦ Ιεράκα, vel Ιερακᾶς, τοῦ Ιερακᾶ.

AD HÆRESIM LXVIII. MELETIANORUM.

De Meletianis Actis, ac tota Schismatis historia, qvam hîc proponit Epiphanius, qvid sentiendum sit, in Baronianis Annalibus explicatur anno CCCVI. qvibus ego libentissimè subscribo. Certissimum enim est, à

Meletiano aliqvo ſcriptore falſa Meletii acta conſcripta fuiſſe; in qvibus turpiſſimam hominis infamiam, & execrabilia facinora diſſimulare conatus eſt. In ea cùm imprudens incidiſſet Epiphanius, veram ac ſinceram illam eſſe narrationem fruſtrà credidit. Qvod utinam ei in mentem non veniſſet! Peſſimè qvidem de humano genere merentur illi, qvi ſacroſanctam hiſtoriæ veritatem mendaciis aſpergunt ſuis. Sed multò deteſtandi magis ac publicè coërcendi videntur, qvi ad falſitatem, impietatis ac ſacrilegii crimen adjungunt: dum res Hæreticorum hominum, eorundemqve cauſſas, ac perſonas ſtilo ſuo non modò ſublevant; ſed etiam contra fidem veritatis exornant. Cujusmodi ætate noſtra complures Hiſtoriæ prodeunt, à Catholicis, ut videri volunt, & Romanæ communionis hominibus editæ: ſed qvæ Genevenſi aliqvo conventu meditatæ, dictatæqve videantur. Qvarum prædicandarum finem nullum Hæretici ipſi faciunt Catholici: non ut ſuſpectas ſolùm, ſed ut impias, ac damnatas execrantur. Ejuſmodi Meletiana illa fuit Hiſtoria, qvæ ſanctiſſimum virum in errorem adduxit. Nam qvalis revera Meletius fuerit, qvæve concitandi ſchiſmatis occaſio, ac progreſſio, multo certiùs ex Athanaſii ſcriptis, atqve ex Nicæni Concilii Synodicis literis intelligi poteſt. Vide omnino qvæ illîc à Baronio accuratiſſimè diſputantur.

N. I. Τȣ̃το γὰρ ἔθος ἐπὶ τὸν ἐν τῇ Αλεξανδρείᾳ.] Sic in magno Nicæno Concilio Can. VI. τὰ ἀρχαῖα ἔθη κρατείτω τὰ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ Λιβύῃ, καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν ἐν Αλεξανδρείᾳ Επίσκοπον πάντων τȣ́των ἔχειν τὴν ἐξȣσίαν. Porrò in iis provinciis recenſendis, qvæ Alexandriæ contribuuntur, animadvertendum eſt, diſtingvi ab Epiphanio τὴν Μαρεώτην & τὴν Μαρεώτιδα. Ptolemæus Lib. IV. Mareotidem & Maræotam ita diſcernit, ut Maræotis oppidum ſit Libyæ Nomidis, haud procul ab Oaſite: At ὁ Μαρεώτης provincia ſit, ſive Nomus ac præfectura ad Mariam, ſive Mareotidem lacum, qvæ in Ægypto cenſetur. Plinius verò Mareotas velut populum qvendam in Mareotide Libya collocat Lib. V. Cap. VI.

N. II. Παραπεσόντες ȣ̃ν καὶ θύσαντες.] Tametſi impetrandæ pœnitentiæ cauſſa ad Martyres iccircò confugiſſe videri poſſint, qvòd iidem illi Epiſcopi forent, à qvibus id obtineri debuit: nihilominus veterem ad ritum fortaſſis iſtud pertinet; qvo lapſos ad Martyres adiiſſe ſcimus, ut ab iis libellos ac literas ad Antiſtites peterent, qvorum beneficio in integrum reſtituerentur. De qvibus freqvens eſt apud Cyprianum, Tertull. ac cæteros mentio.

Οὐ μὴν ἵνα ἕκαστος δεξιωθῇ.] Clerici poſt pœnitentiam publicam ad Communionem Laicam nonnunqvam redacti. Aliâs honore ac dignitate ſalva, ab omni functione duntaxat, & adminiſtratione ſummoti ſunt. Ancyranum Conc. Can. I. Presbyteros ſacrificatos, qvi poſtea ad certamen redierint, jubet τῆς μὲν τιμῆς τῆς κατὰ καθέδραν μετέχειν, προσφέρειν δὲ αὐτȣ̀ς, ἢ ὁμιλεῖν, ἢ ὅλως λευτȣργεῖν τι τῶν ἱερατικῶν μὴ ἐξεῖναι. Qvod idem Can. ſeqventi de Diaconis conſtituitur: cum eo, ut ſi qvos Epiſcopus humilitatis, pœnitentiæ, ac cæteris id genus officiis inſignes animadverterit, cum eis mitius atqve humanius poſſit agere. At Leo Papa Ep. III. Clericos ab Hæreticis revertentes poſt pœnitentiam, ſine ulla ſpe promotionis in eodem manere ordine decrevit, in qvo fuerant. At olim Clericis ægrè indulta pœnitentia. Ideo in Arauſi-

cano I. Can. 4. nominatim cavetur: *Pœnitentiam desiderantibus etiam Clericis non negandam.* Verùm qvi pœnitentiam aliqvando publicam obiissent, ordinari nefas erat. Conc. Tolet. I. Can. 2. Hinc Optatus Milevitanus Lib. II. *Invenistis*, inqvit, *pueros. De pœnitentia sauciastis, ne aliqvi ordinari potuissent.* Ita vel pueri, qvi coacti pœnitentiæ speciem adumbrarant, à sacris ordinibus rejecti. In Carth. V. Can. XI. decretum est, ne Presbyteris, vel Diaconis gravioris culpæ convictis, ideoqve deponendis, manus tanqvam pœnitentibus, vel tanqvam fidelibus Laicis imponatur. Qvò & Augustini locus ille pertinet Lib. I. de Bapt. con. Donat. Cap. I. *Nam sicut redeuntes, qvi priusqvam recederent baptizati sunt, non rebaptizantur: ita redeuntes, qvi priusqvam recederent ordinati sunt, non utiqve rursus ordinantur: sed aut administrant, qvod administrabant, si hoc Ecclesiæ utilitas postulat: aut si non administrant, Sacramentum ordinationis suæ tamen gerunt, & ideo eis manus inter laicos non imponitur.*

N. III. Τȣτέςι λωδίκιον, εἴτȣν παλλίον.] Pallium enim pro qvavis veste, etiam stragula sumitur.

Γίνεται ὁ Πέτρον μαρτυρῆσαι.] De Petri successore dicemus ad seqventem Hæresim, N. XI. Nam & plurimum in ea narratione falsus est Epiphanius.

Εν τοῖς Φαινησίοις μετάλλοις.] Meminit in eadem persecutione declaranda Phænesiorum Metallorum Eusebius VIII. Libro in appendice, vel Cap. XVII: τοῖς κατὰ Φαινὼ τῆς Παλαιςίνης χαλκȣ̃ μετάλλοις τȣ̀ς πάντας παραδίδωσι. Qvàm horrenda hæc metalla fuerint, docet Athan. Epist. ad Solit. P. 658. ubi Eutychium Hypodiaconum ab Arianis scribit ad metalla damnatum, καὶ μέταλλον ȣ̓χ ἁπλῶς, ἀλλ' εἰς τὸ τῆς Φαινῶ· ἔνθα καὶ Φονεὺς καταδικαζόμενος ὀλίγας ἡμέρας μόγις δύναται ζῆσαι. Vide Ortelium.

N. V. Ηδη δὲ ὁ μακαρίτης.] Ex eadem officina conseqvens historia prodiit; Meletiani videlicet cujuspiam nebulonis. In qva primum illud falsissimum est, superstite adhuc Alexandro Meletianos cum Arianis conspirasse; qvod Alexandro demum mortuo contigisse docet Athanasius Apol. II. Pag. 603. Nam Alexander nondum V. mensibus post Nicænum Concilium expletis moritur. Post ejus obitum, cùm Meletius per idem ferè tempus excessisset, Meletiani ab Eusebio Nicomediensi solicitati cum Arianorum factione coierunt. Qvæ historica series Meletiani impostoris fabulam jugulat.

Ην δὲ Παφνȣ́τιος.] Alius hic esse debet â magno illo Paphnutio Thebaidis Episcopo, qvi Nicænæ Synodo interfuit, qviqve & ipse Confessor extitit, Constantino Imp. carissimus. Hic enim in Conciliabulo Tyrio pro Athanasio adversus Arianos restitit. Fortasse verò Meletianus iste, qvi hanc fabulam concinnavit, in Paphnutii nomine fucum posteris fecit, ut Paphnutium è Meletianorum grege qvempiam cum altero illo Confessore, & insigni viro confuderit. Sanè Paphnutios aliqvot Episcopos recenset Athanasius in Apologia; sed qvi ipsius caussæ faverint. Unum verò Monachum, qvi insidiarum calumniarúmqve contra se ab Arianis & Meletianis excogitatarum particeps fuerit; cujus Epistolam in Apol. II. profert. Postremo Callinici Meletiani in eadem Apol. meminit: eumqve cum Isione, & Eudæmone subornatum ab Eusebianis scribit, ut falsorum criminum reum sese ad Imper. deferrent.

N.VI. Οἱ κατὰ Μελήτιον.] Meletianos Episcopos intellige, non Meletium, qvi jam è vivis excesserat. De hujus historiæ mendacio ad seqventem Hæresin dicetur.

N.VIII. Κατεάξαι κανδῆλαν.] Qvænam ea vox sit nondum comperi. Certum est ποτήριον μυστικὸν fuisse. Vide Athan. ipsum in Apol. Theodoretum, & alios.

Καὶ μιᾷ ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Ἰταλίας.] Neqve illud verum est, tot annos in Galliis hæsisse. Non enim amplius qvàm annos II. Menses IV. exulavit, ut testatur Theodoretus. Vide Ann. Eccles. A. 338. Reliqva narrationis hujus, qvæ in seqventi Numero haud sincera sunt, ex Historiis Ecclesiasticis, & Annalibus Baronianis luce clariora sunt. Qvæ tu illînc repetes. Sub Constantino Imperatore ante relegationem Athanasii, Arsenii drama contigit, non post illius obitum.

AD HÆRESIM LXIX. QVÆ EST Arianorum.

N. I. Ὅσαι τῇ Ἐκκλησίαι τῆς καθολικῆς.] Singularem tunc temporis Alexandriæ morem hunc fuisse, vel saltem paucis in Ecclesiis usurpatum, ex eo conjicias, qvod tam expresè istiusmodi consvetudinis, tanqvam Alexandrinæ Ecclesiæ peculiaris, meminit: Uti nimirum plures in eadem urbe Tituli forent, qvibus singulis suus attributus esset Presbyter, qvi Ecclesiasticas functiones illîc obiret. Sed alibi tamen jampridem institutum idem fuerat: velut Romæ: ubi per Titulos distributi Presbyteri suos qviqve populos regebant. Ad eos Episcopi Dominicis diebus fermentum, sive benedictum panem in communionis symbolum mittere consveverant. Innocentius ad Decentium Cap. V. *De fermento verò, qvod die Dominico per Titulos mittimus, superfluè nos consulere voluisti: cùm omnes Ecclesiæ nostræ intra civitatem sint constitutæ: qvarum Presbyteri, qvia die isto propter plebem sibi commissam nobiscum convenire non possunt, ideo fermentum à nobis confectum per acolythos accipiunt, ut se à nostra communione, maximè illa die non judicent separatos.* Qvod à Melchiade constitutum fuisse Liber Pontificalis Damasi tradit. Laodic. Conc. Can. XIV. Eulogiarum istarum meminit: ὡς τὸ μὴ τὰ ἅγια εἰς λόγον εὐλογιῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ Πάσχα εἰς ἑτέρας παροικίας διαπέμπεσθαι. Sed de hoc ritu pluribus in Eccles. Ann. Baronius A. 313. Non dubito majoribus duntaxat in urbibus plures intra pomœria Titulos fuisse; cùm intra eadem septa contineri, unáqve convenire non possent: adeóqve Presbyteros singulis Ecclesiis impositos. In minoribus autem, ac minus freqventibus oppidis unam duntaxat Ecclesiam extitisse, in qvam universi confluerent. Cujusmodi Cypri urbes erant. Unde qvod Alexandriæ receptum erat, velut popularibus suis peregrinum, & inusitatum, adnotavit Epiphanius. Hinc origo Paroeciarum, qvod vocabulum à rusticanis Ecclesiis ad urbicas translatum. παροικία propriè χώραν omnem regionémqve significat, qvæ ab urbe distans Ecclesiæ certæ contribuitur: qvemadmodum olim Romæ singulis viciniis πάγοι, sive colles constituti fuerunt à Servio Tullio Rege, tanqvam καταφύγεια, sive receptus ac perfugia, qvo se ab ingruenti hoste tutarentur.

rentur. In iis collibus aræ collocatæ: Θεῶν ἐπισκόπων τε, καὶ φυλάκων τοῦ πάγου, οὓς ἔταξε θυσίαις κοιναῖς γεραίρειν, &c. ait Halicarn. Lib. IV. Imo verò & pagi singuli curatores suos habuerunt, qvos ἐπισκόπους, & περιπόλους idem auctor appellat. Qvibus Christianorum in agris Parœciæ qvam-simillimæ fuerunt. Nam & illîc ἐπίσκοποι, sive potius χωρεπίσκοποι olim præfuerunt; qvos *Episcoporum vicarios* Latinæ qvædam Canonum interpretationes vocant: aliæ *regionarios*, seu *vicanos*, longè qvàm illæ rectius. Fuit eorum dignitas, & potestas Presbyteris simplicibus, ut videtur, amplior, & Episcopali suppar. Nam & inferiores ordines ab iis collatos esse constat. Qva de re obscurus est Ancyrani Concilii Can. XIII. Χωρεπισκόπους μὴ ἐξεῖναι Πρεσβυτέρους ἢ Διακόνους χειροτονεῖν· ἀλλὰ μηδὲ Πρεσβυτέρους πόλεως, χωρὶς τοῦ ἐπιτραπῆναι ὑπὸ τοῦ Επισκόπου μετὰ γραμμάτων ἐν ἑτέρᾳ παροικίᾳ. Vetat Presbyteros ac Diaconos à Chorepiscopis consecrari. Sed obscurissima sunt qvæ subjunxit: ἀλλὰ μηδὲ Πρεσβυτέρους: qvorũ duplex potest esse sensus. Aut enim eandem urbanis Presbyteris potestatem adimit, qvod otiosum, & ineptum videtur. Qvis enim Presbyteros à Presbyteris ordinatos unqvam audiit: aut ejus rei potestatem illis ab Episcopo per literas esse factam? qvod Canon excipere videtur. Vel certè Chorepiscopos prohibet Urbicos Presbyteros ordinare sine Episcopi consensione ac literis, idq; in aliena Parœcia: atq; ita Balsamo: qvod ne ipsum qvidem probatur. Nam si Presbyteros, aut Diaconos penitus ordinare vetitum est; qvid attinet de urbanis Presbyteris nominatim meminisse? Mendosum igitur esse Græcum Canonem oportet: cujus sententiam ita Latina Editio concipit: *Vicariis Episcoporum, qvos Græci Chorepiscopos vocant, non licere vel Presbyteros; vel Diaconos ordinare: sed nec Presbyteris civitatis, sine Episcopi præcepto, amplius aliqvid imperare: nec sine authoritate literarum ejus in unaqvaq; parochia aliqvid agere.* Qvod si in Græco Canone verba illa expunxeris: ἀλλὰ μηδὲ Πρεσβυτέρους πόλεως, sensus erit aptissimus; qvo interdictum Chorepiscopis est Presbyterorum, ac Diaconorum ordinatione, nisi id per Episcopos licuerit. Qvod cum Antiochenæ Synodi decreto geminũ est: qvæ Can. X. ita sanxit: Τοὺς ἐν ταῖς κώμαις, ἢ ταῖς χώραις, ἢ τοὺς καλουμένους Χωρεπισκόπους, εἰ καὶ χειροθεσίαν εἶεν Επισκόπων εἰληφότες, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ Συνόδῳ εἰδέναι τὰ ἑαυτῶν μέτρα, καὶ διοικεῖν τὰς ὑποκειμένας αὐτοῖς Εκκλησίας, καὶ τῇ τούτων ἀρκεῖσθαι φροντίδι, καὶ κηδεμονίᾳ· καθιστᾷν δὲ Αναγνώστας, καὶ Υποδιακόνους, καὶ Επορκιστὰς, καὶ τῇ τούτων ἀρκεῖσθαι προαγωγῇ, μήτε δὲ Πρεσβύτερον, μήτε Διάκονον χειροτονεῖν τολμᾷν δίχα τοῦ ἐν τῇ πόλει Επισκόπου, ᾗ ὑπόκειν τοῦ αὐτός τε, καὶ ἡ χώρα. Εἰ δὲ τολμήσειέ τις παραβῆναι τὰ ὁρισθέντα, καθαιρεῖσθαι αὐτὸν καὶ ἧς μετέχει τιμῆς· Χωρεπίσκοπον δὲ γίνεσθαι ὑπὸ τοῦ τῆς πόλεως, ᾗ ὑπόκειν τοῦ, Επισκόπου. Qvem Canonem sic Latinus Interpres reddidit: *Chorepiscopi, tametsi manus impositionem ab Episcopo susceperunt, & ut Episcopi sunt consecrati, tamen placuit sanctæ Synodo eos modum propriũ retinere, & gubernare adjacentes sibi civitates, & esse contentos propria solicitudine, & gubernatione, qvam susceperunt. Constituere autem his permittitur Lectores, & Subdiaconos, atq; Exorcistas: qvibus sufficiat istorum tantum graduum licentiam accepisse. Non autem Presbyterum, non Diaconum audeant ordinare præter conscientiam Episcopi civitatis, vel Ecclesiæ, cui adjacens invenitur; seu ipse, seu regio, in qva præesse dignoscitur, &c. Chorepiscopus autem ab Episcopo civitatis, vel loci, cui idem adjacet, ordinandus est.* Poterant itaqve Sub-

De Chorepiscopis.

De Chorepiscopis.

diaconos, ac minores Clericos ordinare, & verò Presbyteros, ac Diaconos, si ab Episcopo fieret potestas. Qvare amplius qviddam erant, qvàm Presbyteri, &, si verum qværimus, Episcopi erant; cùm ab alio, qvàm ab Episcopo ordinari Sacerdotes ac Diaconi saltem neqveant. Sic enim argumentari licet. Cùm in secundo Apostolicorum Canonum præscriptum sit; ut ab uno Episcopo Presbyter, & Diaconus, ac reliqvi Clerici ordinentur; Chorepiscopi autem Subdiaconos, inferioresqve cæteros per sese, Presbyteros ac Diaconos permittente Episcopo consecrare potuerint, necesse est illos Episcopos fuisse. Atqve hoc perspicuè Canon Antiochenus significat, cùm ait εἰ καὶ χειροθεσίαν εἶεν Επισκόπων εἰληφότες. Qvod Dionysius Exiguus ita vertit: *qvamvis manus impositionem Episcoporum perceperint, & ut Episcopi consecrati sint.* Sed & Neocæsariense Concilium Can. XIII. cùm prohibuisset, ne ἐπιχώριοι Πρεσβύτεροι (qvos *Presbyteros ruris* interpretatur Dionysius: alia Canonum Editio *conregionales*) ἐν κυριακῷ τῆς πόλεως coram Episcopo, vel urbis Presbytero oblationem facerent, & sacris operarentur, eodem Canone, secundum Latinas Editiones, vel seqventi, ut Græci codices habent, Chorepiscopis id permittit, qvod τοῖς ἐπιχωρίοις Πρεσβυτέροις negaverat: Οἱ δὲ χωρεπίσκοποι εἰσὶ μὲν εἰς τύπον τῶν ἑβδομήκοντα, ὡς δὲ συλλειτουργοὶ διὰ τὴν ἀσθὴν εἰς τὰς θείας προσφέρσι τιμώμενοι. Non igitur Presbyteri simplices erant: alioqvi nihil aliud essent, qvàm ἐπιχώριοι Πρεσβύτεροι; & cùm συλλειτουργοὶ nominantur, qvæ vox utplurimum Episcoporum collegas significat, ad eam dignitatem pertinuisse videntur. Sanè in subscriptionibus Conciliorum nonnunqvam Episcopis accensentur Chorepiscopi: ut in Ephesina Synodo P. 322. Cæsarius Chorepiscopus: & Neocæsarienses, Stephanus Chorepiscopus Cappadociæ. In Antiocheno verò Canone VIII. Chorepiscopis concessum, ut pacificas literas tribuere possint. Postremò Leo Papa Ep. LXXXVIII. de iisdem illis agens: *Nam qvamvis,* inqvit, *cum Episcopis plurima illis ministeriorum communis sit dispensatio, qvædam tamen authoritate veteris legis, qvædam novella, & Ecclesiasticis regulis sibi prohibita noverint: sicut Presbyterorum & Diaconorum, aut Virginum consecratio: sicut constitutio altaris, ac benedictio, vel unctio, &c.* Qvanqvam hâc eadem Epistola Leo Chorepiscopos in Presbyterorum ordinem redigit, cùm ita loqvitur: *Chorepiscopos (qvi juxta Canones Neocæsarienses, sive secundum aliorum decreta Patrum iidem sunt, qvi & Presbyteri) vel Presbyteros destinarent.* Nisi fortè hæc, qvæ parenthesi clauduntur, ab otioso aliqvo ad marginem adscripta postea in contextum irrepserint: qvod verum puto. Nam etsi Canone Neocæsariensis Synodi XIII. Chorepiscopos ad exemplum septuaginta constitutos esse decretum sit, tamen differre plurimùm à Presbyteris, iisqve antecellere docuit Canon idem, qvem supra commemoravimus. Extat inter Pontificum Decretales Epistola Damasi V. de Chorepiscopis: in qva vehementer ordinem illum exagitat, negatqve funditùs, à Presbyteris ulla ex parte discrepare. Sed multa sunt, qvæ suspectam illius Epistolæ fidem non obesæ naris hominibus reddant. Nam ut de stylo ipso, scribendiqve genere nihil hîc dicam: nonne falsissimum est, qvod ibidem refertur, Chorepiscopos tàm à Romana sede, qvàm à totius orbis Episcopis abrogatos, ac ministerio prohibitos fuisse? Vel unius Leonis Epistola, qvam proximè citavimus, argumento esse potest, non

modo non antiqvatos à Romano Pontifice Chorepiſcopos, ſed aſcitos eſſe, ac certa diſciplina conſtrictos: cum ſuis ſe finibus continere jubentur; nec ea qvæ Pontificum propria ſunt uſurpare munera. *Qvamvis*, inqvit, *cum Epiſcopis plurima illis miniſteriorum communis eſt diſpenſatio.* Qvod ad reliqvos ſpectat totius orbis Epiſcopos, à qvibus prohibitos eſſe dicit; tantum abeſt, ut id verum ſit, ut in OEcumenica Synodo Chalcedonenſi inter Clericos recenſeantur Can. II. Εἴ τις Ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσαιτο, &c. καὶ χειροτονήσειεν ἐπὶ χρήμασιν Ἐπίσκοπον, ἢ Χωρεπίσκοπον, ἢ Πρεσβύτερος, ἢ Διάκονος, &c. & in Epheſina, uti diximus, inter Epiſcopos ſubſcripſerit Cæſarius Chorepiſcopus. Qvinetiam in Capitul. Caroli Imper. Capit. IX. de Chorepiſcopis ex Antiochena & Ancyrana Synodo decretum inſeritur; ut appareat etiam tum in Galliis fuiſſe Chorepiſcopos. Nam & ad Gallicanos Epiſcopos Leo Papa de iisdem ſcripſerat. Non minus falſum eſt, qvod illîc ſuppoſititius Damaſus affirmat: non licuiſſe Chorepiſcopis Subdiaconos ordinare, contra Antiocheni Concilii canonem, & Leonis epiſtolam; qvi Presbyterorum duntaxat, ac Diaconorum conſecrationem adimit. Atenim epiſcopos illos non fuiſſe etiam rationibus ibidem oſtenditur. Primùm qvòd ab uno Epiſcopo ordinari ſolerent, cùm à Patribus edictum ſit, ut qvi ab uno, vel à duobus ſunt ordinati Epiſcopis, nec nominentur Epiſcopi. Deinde qvòd Eccleſiaſticæ ſanctiones prohibeant in villa, vel in caſtello, aut in exiguo aliqvo oppidulo Epiſcopum conſecrare. At, inqvit, Chorepiſcopus eſt villanus Epiſcopus. Igitur contra Canonum auctoritatem eſt Chorepiſcoporum inſtitutio. Sed qvod ad Chorepiſcoporum ordinationem attinet, fuerintne ab uno duntaxat, cujus in Diœceſi erant, Epiſcopo conſecrati, an à pluribus, nihil in omni antiqvitatis memoria ſatis expreſſum nobis occurrit. Qvòd ſi Damaſo illi credimus, non ſolùm Epiſcopi tum erant; ſed à pluribus etiam Epiſcopis ordinabantur. Qvod ex Antiocheni Canonis verbis affirmat; qvoniam ita ſcriptum eſt: εἰ καὶ χειροθεσίαν εἶεν Ἐπισκόπων εἰληφότες. *Videtur*, inqvit, *mihi qvòd tunc non ab uno, ſed à pluribus ordinabantur: qvia nullatenus diceret Epiſcoporum, ſi ab uno fieret talium ordinatio, cùm Epiſcoporum pluraliter dictum ſit.* Sed genitivum illum Ἐπισκόπων aliter Latini interpretes acceperunt: ut nimirum χειροθεσία Ἐπισκόπων non illa manuum impoſitio ſit, qvam plures Epiſcopi faciunt, ſed qva fiunt Epiſcopi. Qvare ſi verum eſt, qvod Epiſtola iſta narrat, non ab uno tantùm conſecrati fuerint Chorepiſcopi. Verùm perturbatè admodum, ac perplexè loqvitur; cùm eosdem, qvos Epiſcopos fuiſſe tunc aſſeruerat, neſcio qvo pacto ſubinde neget Epiſcopos fuiſſe. Sed Antiocheni Canonis authoritas opponitur: cujus ea clauſula eſt, Χωρεπίσκοπον δὲ γίνεσθαι ὑπὸ τὸ τῆς πόλεως ἢ ὑπόκειται Ἐπισκόπου. *Chorepiſcopus autem ab Epiſcopo civitatis vel loci, cui idem adjacet, ordinandus eſt.* Hinc illæ lacrymæ. Atqvi cùm ab Epiſcopo, cui ſubjectus eſt, ordinari jubet, non alios excludit, qvi unà manus imponant; ſed hoc ſolum præcipit, ut ordinationis præſes ac moderator ille ſit, cujus in ditione verſatur: ut ejus hortatu, invitatuqve adhibeantur alii: ut eodem inconſulto, ut injuſſu deniqve Chorepiſcopus non fiat. Qvam hujus Canonis

De Chorepiſcopis.

Chorepiſcopi ab uno, an à pluribus Epiſcopis ordinati.

De Chorepiscopis.

esse sententiam declarat Balsamo, cùm ait, Chorepiscoporum hac appendice refrænatam arrogantiam, qvi propriis contemptis Episcopis à Metropolitano, vel Patriarcha ordinari sese vellent, qvo minùs in suorum potestate forent. Ideo constitutum, ut ab Episcopo suo consecrarentur. Etenim simillimum qviddam videtur ac cùm dicitur, à Metropolitano provinciales omnes Episcopos ordinari; ex veteri Canone, qvi in Chalcedon. Concilio Actor. XIII. Pag. 389. ita concipitur: *ὥστε ἐν μιᾷ ἑκάστῃ τῶν ἐπαρχιῶν τὸ κῦρος ἔχειν τὸν τῆς μητροπόλεως, καὶ αὐτὸν καθιστᾶν πάντας τοὺς ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἐπαρχίαν Ἐπισκόπους: Ut in unaqvaqve provincia jus ac potestatem Metropolitanus habeat, idemqve cunctos, qvi in eadem provincia sunt, Episcopos ordinet.* Sic ejusdem Concilii Actor. XVI. cum ex II. Synodi decreto Constantinopolitano Archiepiscopo concessum dicitur, ut Ponticæ, Asianæ, Thraciæ Diœceseos Metropolitani duntaxat ab eo consecrentur: *χειροτονεῖσθαι τοὺς Μητροπολίτας τῶν προειρημένων διοικήσεων ὑπὸ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως*; non statim consequens est, solum Archiepiscopum manus imponere; sed *τὸ κῦρος ἔχειν*: ut Nicænus Canon IV. loqvitur: *τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ Μητροπολίτῃ.* Ad eundem itaqve modum Chorepiscopus à pluribus ordinari potuit: præeunte ac moderante scilicet Episcopo. Alterum qvod in illa Damasi Epistola proponitur, cautum esse, ne in vicis agrisve constituerentur Episcopi, sententiam nostram majorem in modum confirmat. Est enim Laodiceni Concilii Canon LVII: *Οτι δεῖ ἐν ταῖς κώμαις, καὶ ἐν ταῖς χώραις καθίσαθαι Ἐπισκόπους, ἀλλὰ περιοδευτὰς· τοὺς μέντοι προκατασταθέντας μηδὲν πράττειν ἄνευ γνώμης τοῦ ἐν τῇ πόλει. Qvod non oporteat in villulis, & in agris Episcopos constitui; sed visitatores. Verumtamen jampridem constituti nihil faciant præter conscientiam Episcopi civitatis.* De Chorepiscopis præscribere videtur, qvos Episcopos agnoscit: sed usurpari id amplius vetat, neqve deinceps iis in locis Episcopos eligi. Qvam qvidem sanctionem neqvaqvam observatam fuisse satis ea demonstrant, qvæ ex Antiocheno Concilio, & aliorum Patrum decretis attulimus.

Ad summam Chorepiscopi *τῆς χώρας*, qvæ olim propriè *παροικία* dicebatur, Episcopi, ac rusticanis Ecclesiis præpositi fuerunt. De qvorum institutione Balsamo ad XIV. Can. Neocæs. Concilii ita disputat: Episcopos in locum Apostolorum XII. successisse, qvibus ligandi, solvendiqve potestas est data. Sed cùm ad Evangelii prædicationem, cæterasqve functiones obeundas Apostoli minimè sufficerent, adhibitos in consortium certos homines, qvi *Discipuli Domini* vocarentur: qvi qvidem remittendorum peccatorum potestate carerent. Horum ad similitudinem *Chorepiscopos* fuisse suffectos, qvi Ecclesiasticas pecunias in pauperes dividerent. Unde neqve Presbyteros ac Diaconos ordinare possunt, neqve peccata remittere, qvemadmodum nec LXX. Discipuli poterant. Hæc ferè Balsamo. Ubi qvod remittendorum potestatem peccatorum Chorepiscopis adimit, ac solis Episcopis tribuit, qvo sensu dictum sit paulo post declarat: *Οτι οἱ ἱερεῖς οὐ δύνανται δέχεσθαι λογισμοὺς, καὶ ἀφιέναι ἁμαρτίας, εἰ μὴ ἐνχωρηθῶσι ταῦτα ὑπὸ τοῦ Ἐπισκόπου. Non possunt Sacerdotes, ut nec Chorepiscopi confessiones excipere, neqz peccata remittere, nisi ab Episcopo potestatem prius impetraverint.* Atqve hoc de pu-

publica pœnitentium reconciliatione potissimum intelligendum est: qvam ab Episcopo tribui Canones præscribunt: Velut in Carthag. III. Can. XXXII. *Ut Presbyter inconsulto Episcopo non reconciliet Pœnitentem.* Leo qvoqve Pontifex Epist. LXXXVIII. inter ea, qvæ soli Episcopo concessa, Chorepiscopo negata dicit; hoc ipsum recenset: *Neqve*, inqvit, *publicè qvidem in Missa qvenqvam Pœnitentem reconciliare.* Qvod unâ cum cæteris in Epistolam suam Damasus ex illa Leonis transtulit. *De Chorepiscopis.*

Mihi verò Chorepiscoporum origo iisdem ex caussis profluxisse videtur; ob qvas Alexandriæ Laurarum, sive Ecclesiarum divisiones institutas Epiphanius scribit, itidemqve Romæ Christiana plebs in Titulos distributa fuit. Cùm enim Episcopi urbana plebe regenda pascendaqve districti, in agros excurrere, atqve Ecclesiastica munera, & Sacramenta rusticanis hominibus impendere minùs possent, vicarios eôdem Chorepiscopos allegabant; in qvos magnam juris potestatisqve suæ partem transferrent: nonnullis scilicet exceptis, ac sibi reservatis, qvorum usus ac functio minùs urgeret; qvæ ab Leone, & illo Damaso commemorantur. Qvamobrem antiqvissima esse debet Chorepiscoporum institutio, adeoqve altera illa Titulorum in urbibus divisione vetustior. Siqvidem initiò unus oppidanis omnibus par esse poterat Episcopus. Hinc est qvod in Neocæs. Can. XIII. unum duntaxat urbis κυριακὸν nominatur, in qvo vicanis Presbyteris, præsentibus urbicis, sacris operari non licet. Atqve hæc Epiphanii tam accurata de Alexandrinæ Ecclesiæ pluribus Ecclesiis observatio rem nec alibi passim, nec olim usurpatam, ac receptam fuisse demonstrat. At in agris Parœciarum Ecclesiarumqve divortia primitùs instituta nemo prudens negaverit. Qvibus administrandis, ac gubernandis Chorepiscopi, tanqvam ruris Episcopi, præpositi sunt, cum amplissima qvondam, ut vidimus, facultate, optimáqve lege. Qvam deinde potestatem Episcopi constringendam, ac certis conditionibus temperandam putarunt: donec Episcopali dignitate, ac consecratione privati primùm; deinde prorsus abrogati fuerunt. Pro iis enim περιοδευτὰς creari Laodicenum Concilium decrevit: qvos Latina interpretatio, *Visitatores* appellat: *Circitores*, aut *Lustratores* vocare possis; ut est in Glossario Vet. Balsamon ad Laodic. Can. illum LVII. Περιοδευταὶ δέ εἰσιν οἱ σήμερον προβαλλόμενοι παρὰ τῶν Επισκόπων Εξαρχοι· Οὗτοι γὰρ περιοδεύουσι, καὶ ἐπιτηροῦσι τὰ ψυχικὰ σφάλματα, καὶ καταρτίζουσι τοὺς πιστούς. In Concilio Chalcedon. Act. IV. ὁ εὐλαβέστατος Πρεσβύτερος, καὶ περιοδευτής Αλέξανδρος. Item Actor. X. in Libello contra Ibam à Clericis Edessenis oblato: Βαλέντιόν τινα ἐπίρρητον ἄνδρα, οὗ πάντες οἱ συγκωμῆται κατεβόησαν ἐγγράφως καὶ ἀγράφως μοιχείαν, καὶ ἀρσενοκοιτίαν, ἐχειροτόνησε Πρεσβύτερον, καὶ περιοδευτὴν. *Ibi Procuratorem* Latinus interpres vertit: Alibi *circuitorem.* Fuit igitur περιοδευτὴς Presbyter, & qvidem ἐν κώμαις Chorepiscopo substitutus. Cæterum cùm Ecclesiasticæ opes ac pecuniæ, qvæ magna ex parte in usus pauperum insumebantur, rusticis qvoqve prædiis continerentur, inde factum arbitror, ut earum rerum curatio Chorepiscopis mandaretur. Qvocirca peculiaris hæc ipsorum functio fuit; ut Neocæs. Canon XIII. admonet. Ad qvem Balsamon τὰ κυριακὰ, καὶ πτωχικὰ χρήματα dispensari ab illis adnotat. Zo- *Origo Chorepiscoporum.* *περιοδευταὶ qvinam.*

De Chorepiscopis.

naras qvoqve: τὰς δὲ τῶν Ἐκκλησιῶν, ὧν προΐσαντο, προσόδους εἰς πτωχὸς ἀναλίσκειν ὤφειλον, καὶ προνοεῖσθαι αὐτῶν. Tum verò Damasus: *Sed qvia, Deo gratias, modo necessarii, sicut in primitiva Ecclesia, propter studium, qvod erga pauperes exigebant, non sunt, &c.* Cor. *exhibebant* ex Latina Canonis Neocæs. interpretatione, qvam ex Dionysio Exiguo Damasus ille descripsit; ut vel ex hoc ipso vetustatem ejus agnoscas; qvemadmodum & ex illa loqvendi ratione; *sicut in primitiva Ecclesia:* ac postremò etiam ex eo, qvod sub Epistolæ finem de Paulo ita loqvitur: *Cùm etiam egregius prædicator dicat:* qvomodo Paulum ἀντωνομασικῶς Gregorius in Homilia XXXVII. in Evang. vocat. Qvæ omnia, ut & alia sexcenta, recentiorem authoris ætatem detegunt. Πτωχικῶν χρημάτων, & certorum hominum, qvi pecunias illas administrabant, meminit Synesius in luculenta illa Epistola LXVII. Utputa Lamponiani Presbyteri, & ante hunc Dioscori Episcopi: de qvo ista scribit: πολλὴν οἶμαι χάριν ὀφείλειν ἁπᾶς τὰς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ συμπτώχους, ὧν τὰς ἀγρὰς ἐκπονεῖ. Finem de Chorepiscopis disputandi facerem; nisi ad eorum functionem illustrandam pauca qvædam superessent, qvæ prætermitti nefas arbitror. Imprimis Basilius Epistola, qvam Balsamon inter Decretales posuit, antiqvissimum hunc in Ecclesia ritum fuisse docet, ut qvi ad Ecclesiæ ministerium adhiberentur, à Presbyteris & Diaconis ante omnia probati Chorepiscopis commendarentur. οἱ τὰς ψήφους τῶν ἀληθινῶς μαρτυρέντων δεξάμενοι ψήφους, καὶ ὑπομνήσαντες Ἐπίσκοπον, ἵνα ἐνηρίθμευν τὸν ὑπηρέτην τῷ τάγματι τῶν ἱερατικῶν. Cui consvetudini derogatum à Chorepiscopis qveritur, qvi omnem ad sese adscisendorum Ecclesiæ ministrorum authoritatem transferrent: ac postremo Presbyteris & Diaconis permitterent, ut qvos vellent etiam indignissimos cooptarent. De Subdiaconis, cæterisqve minoribus Clericis duntaxat iis loqvitur, qvi in paganis censerentur Ecclesiis. Subdit enim: Διὸ πολλοὶ μὴ ὑπηρέται ἀριθμοῦνται καθ' ἑκάστην κώμην. Ad hæc Gelasius Cyzicenus Lib. III. de Conc. Nicæno Can. LIV. LV. & seqventibus multa de Chorepiscopis scitu digna continet, qvæ tu consule.

Καὶ ἀμφόδων, ἤτοι λαβρῶν.] Scribe λαυρῶν. Nam oscitantia Librarii hunc errorem peperit. In scriptis codicibus vetustioris notæ, nec non & in antiqvioribus qvibusdam excusis litera υ ad instar τὸ ῆτα caudata pingitur. Unde ab imperitis exscriptoribus importunè prior in posteriorem commutata sæpiùs: velut hoc loco contigisse imperitus & ipse sit qvi dubitet. Qvocirca vana & ridicula est Tremellii, sive Franciſci Junii conjectura, qvi in Londinensibus Bibliis ad Genes. Cap. VIII. in notis marginalibus mendosa hac Epiphanii lectione freti de origine vocis, *labari*, seu *labori* Constantiniani, & *libertinorum* Actor. VI. nugas meras effutiunt. *Labra*, inqviunt, *Ægyptiis dicitur tota παροικία, qvæ uni Synagogæ subest, inqvit Epiphanius* κατὰ Ἀρειομανιτῶν: *& Lubra Synagoga loco editiore sita: atqve exinde Lubratenu, vel Lubratenum ad Synagogam Ægyptiorum pertinentes. Actor. VI. qvi Libertini vulgò appellantur. Hinc qvoqve nomen labarum, signum pensile, qvod præferebatur regibus, ex Armeniorum & Persarum usu, qvia exemptile erat, & de conto suo descendebat, amovebaturqve commodè.* En Criticum acumen. De Labaro, deqve

Lubare monte qvantum hallucinentur, diximus ad initium operis hujus. Cætera non melioris judicii sunt; qvæ vitiosa Epiphanii lectione nituntur. Qanqvam ne ipsum qvidem Epiphanium intellexerunt. Neqve enim ille dixit, totam παροικίαν, qvæ uni Synagogæ subest, Lubram ab Ægyptiis appellatam. Nec de Synagoga mentionem ullam attigit; sed de Catholicorum Ecclesia. Tùm ut λάβραν non λαύραν legendum putemus; non eo vocabulo παροικίαν universam seu vicinam eidem Titulo contributam significari docuit, sed ἄμφοδον, hoc est vicum unum: qvæ est propria τῆς λαύρας notio Hesych. λαύρα, ῥύμη στενὴ, διῆς ὁ λαὸς εἰσέρχεται (ἡ Φλὸξ) οἱ δὲ τόπους πρὸς ὑποχώρησιν ἀνειμένους· οἱ δὲ ἄμφοδα, οἱ δὲ στενωπούς, καὶ διόδους. Sic Alexandriæ λαύρα τῶν δυσαμιόνων, in qva delicata omnia, & ad luxum facta vendebantur; apud Athen. Lib. XII. Vide Suidam, & Eustathium. Hoc vocabulum ad Monachorum μάνδρας, sive μονὰς translatum norunt vel pueri.

Γενομένῳ υἱῷ ΟΥαλεριανῷ.] Falsum. Constantii Chlori genus Trebellius in Claudio ita describit. *Claudius, Qvintillus, & Crispus fratres fuerunt. Crispi filia Claudia: ex ea & Eutropio nobilissimo gentis Dardanæ viro Constantius Cæsar est genitus.* Itaqve *Claudii* pro *Valeriani* scribere voluit Epiphanius. Qvanqvam enim non ipsius Claudii, sed ejus fratris nepos fuerit, à plerisqve tamen, qvi vel Constantio ipsi, vel Constantino, ejúsve posteris adulabantur, ad Claudium origo generis refertur. Ecce tibi vel Trebellius ipse paulo ante Constantium Claudii *nepotem* appellat, & *Augustæ fuisse familiæ* scribit. Nam & Eutropius disertè Claudii per filiam nepotem Constantium facit: & Eusebius in Chronico: ac postremo Julianus ὁ παραβάτης in duobus Paneg. Constantii Constantini F. ad qvos de Constantii genere disputavimus.

N.II. Σὺν τῇ νῦν πτιοθείσῃ.] Hujus Ecclesiæ meminit Athanasius Apol. I. Nam illius caussa calumniam ab Arianis passus est, qvòd Synaxibus illîc habitis Encænia prævertisset; idqve Imperatoris injussu. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας κατειρήκασιν, ὡς δὴ συνάξεως ἐκεῖ γινομένης πρὶν αὐτὴν τελειωθῆναι. Postea hunc eundem ἐπώνυμον Constantii τόπον appellat; nempe qvod Cæsarea dicta sit: alioqvi Constantianam Basilicam nominatam crederem, nisi prius illud nomen indicaret Epiphanius. Sed hanc Basilicam olim Ἀδριανὸν appellatam fuisse testatur: fortè qvòd ab Adriano erecta. Cujusmodi Templum illud fuit Tiberiade ab eodem Imperatore conditum; qvod Ἀδριάνειον vocabant; qvodqve Josepho Comite in Ecclesiam mutatum scribit Hær. XXX. N. XII. Ex qvo videri potest etiam hoc loco Ἀδριάνειον legendum. Cæterum Adrianum titulos in operibus non amasse prodit in ejus vita Spartianus.

Γρηγορίῳ τῷ Μελητιανῷ.] Gregorium Cappadocem intelligit; qvi ex Antiochena Synodo Alexandriam missus, & Athanasio deposito successor datus est. Sed idem posteà in Sardicensi Concilio redactus in ordinem, Athanasius verò sedi suæ restitutus. Qvanqvam Socrates, & Sozomenus Gregorium, qvòd Arianorum caussam parùm strenuè promoveret, ab Arianis ipsis remotum afferunt.

Ἄλλαι δέ εἰσι πλείους.] Theonæ dictam Ecclesiam condidit Alexander, cui successit Athanasius, ut Apol. prima testatur ipse. At præter istas, qvas

Epiphanius recenſet, alia fuit ἡ καλουμένη Κυρίου, *Domini*; pro qvo Latinus Interpres *Qvirini* reddidit; qvaſi eſſet Κυρίνου. Locus eſt in Epiſt. ad Solitarios pag. 632.

Ἐκας& δὲ τούτων δῆλον.] Leg. fortè δῆλον ὅτι. Porrò in ſingulis iis Eccleſiis qvilibet Presbyter privatas Synaxes agebat. Sed cùm Athanaſii opera magna indies ad Eccleſiam acceſſio fieret, arctiora illa templa eſſe cœperunt: adeo qvidem ut in Synaxibus, qvæ qvadrageſimæ tempore fiebant, pleriqve in conferta turba propemodum eliſi ac præfocati fuerint: ἐν ταῖς συνάξεσι τῆς τεσσαρακοστῆς: ubi Interpres aliud agens *Pentecoſten* vertit. Ideo in Paſchali celebritate pervicit populus, ut in majori illa Eccleſia, qvam Cæſaream vocabant, tametſi dedicata nondum eſſet, Synaxis fieret, ad eámqve ex omnibus Eccleſiis fideles concurrerent. Narrat id Athanaſius Apol. I.

Ἄλλοι δὲ Καρπώνη.] Qvi ab Alexandro ob Arianam perfidiam ejectus ab Eccleſia à Gregorio in Athanaſii locum intruſo ad Julium Papam miſſus eſt, ut ipſemet Julius in Epiſtola teſtatur, qvam in Apol. II. deſcripſit Athanaſius.

Καὶ γὰρ ὁ Κόλλουθός τινά.] Meminit hujus Epiſtola Synodalis ab Alexandrino Concilio in cauſſa Athanaſii ſcripta, apud eundem Athanaſ. Apolog. II. Hic cùm Presbyter eſſet, pro Epiſcopo ſeſe geſſit, & ordinationes inſtituit. Sed ab Hoſio, & Alexandrino Concilio priſtinum in ordinem compulſus eſt. Idem & Hæreſin peculiarem tenuit; *ut Deum malorum factorem non eſſe diceret:* ut Auguſtinus & Philaſtrius docent. Qvod de iis malis accipiendum eſt, qvæ per ſeſe bona, ideo mala dicuntur, qvod ad malorum pœnas infliguntur.

N. III. Ἡμιφόριον γὰρ ὁ τοιοῦτος ἀεί.] Ἡμιφόριον idem eſt qvod Heſychio, ac Suidæ ἡμιφάριον, hoc eſt ἥμισυ ἱματίου. Palladius in Hiſtoria Lauſiaca, qvem citat Meurſius: πάντα αὐτῆς (de Melania Juniore) τὰ σηρικὰ ἡμιφόρια καλύμματα τοῖς θυσιαστηρίοις ἐδωρήσατο. Utraqve voce dimidiata veſtis exprimitur. Colobium *curtam tunicam* interpretari poſſis. Propriè qvidem qvæ manicis careat, ac decurtata ſit. De qva nonnihil ad Themiſtium diximus. Sed non minus aptè ſic appellari videtur, qvid non ultra pectus, atqve humeros pateret, qvaſi dimidiatum eſſet pallium. Siqvidem κολοβιῶνα latum clavum nominari cenſet Acro; cui reſpondere dicit indumentum illud ex purpura, qvod à cervice ad pectus extentum geſtabant Principes. Ergo propterea κολόβιον, & ἡμιφόριον vocatum eſt; qvia juſtæ veſtis more neqvaqvam extendebatur. Aliud eſt ὠμοφόριον Epiſcoporum, de qvo Germanus Conſtantinopolitanus.

Σεκοῦνδον γὰρ τὸν Πενταπολίτην.] Fuit iſte Ptolemaidis Epiſcopus, qvi cum Theona, qvod Arium damnare nollet in Nicæno Concilio damnatus eſt, homo teterrimus. Cujus ſparſim Athanaſius meminit.

N. IV. Εὐθὺς τελευτᾷ ὁ ὁμολογητής.] Tanto ante Alexandri mortem & Nicænum Concilium deceſſiſſe Meletium putat. In qvo vehementer errat; ut ſupra demonſtratum eſt in Meletianorum Schiſmate.

N. V. Ἅμα Λουκιανῷ ἐν Νικομηδείᾳ.] Luciano ſanctiſſimo Martyre, qvem nihilominus Ariani patronum autoremqve ſuum jactabant. De qvo paulo poſt.

N. VI. Καὶ πᾶν κακὸν κινεῖ.] Leg. ex Theodoreto Lib. I. Cap. V. ubi hæc eadem epistola continetur, πάντα κάλων κινεῖ. *Omnem movet rudentem.* Notissimum est Proverbium.

Καὶ Θεοδόσιος καὶ Παυλῖνος.] Leg. Θεόδοτος non Θεοδόσιος, ex Theodoreto Lib. I. Cap. V. & Niceph. Lib. VIII. Cap. IX. Fuit hic Laodiceæ Episcopus; Paulinus Tyri; Athanasius Anazarbi; Gregorius Beryti; Aëtius Lyddæ.

Σὺν Λουκιανισταῖς, ἀληθῶς ΕΥσέβιε.] Emendandum συλλουκιανισταὶ. Nam Luciani Martyris discipulos se esse gloriabantur. Alexander Episcopus Alexandrinus in Epist. ad Alexandrum Constantinop. Lucianum perstringit, qvasi Pauli Samosateni dogma secutus esset: ob idqve à tribus deinceps Antiochenis Episcopis ab Ecclesia rejectum asserit. Hunc Ariani certatim ascisсere sibi ac vendicare studebant: adeo qvidem, ut in Antiochena Synodo fidei formulam tanqvam ab illo conceptam ediderint. Sed Lucianum ab ea calumnia purgat Baron. in Notis ad Martyrolog. & in Annal Eccles. A. 311. & 318. Ubi Lucianum docet in confutanda Sabellianorum Hæresi longiùs progressum contrariam in partem paulo vehementiùs incubuisse, &, ut personarum discrimen adstrueret, nonnulla jecisse, qvæ Ariani postmodum exorti suum in usum transtulerunt. Qvod idem plerisqve veterum Patrum cùm in hoc negotio, tùm in aliis fidei Christianæ capitibus usuvenit: ut ante errorum atqve Hæreseon, qvibus ea singillatim oppugnabantur, originem, nondum satis illustrata, ac patefacta rei veritate, qvædam suis scriptis asperserint, qvæ cum orthodoxæ fidei regula minimè consentiant. Ne ab hoc Trinitatis Mysterio, ac qvæstione discedam; observavimus jamdudum Justinum Martyrem Dialogo cum Tryphone de filio Dei idem propemodum cum Arianis sentire. Nam Pag. Edit. Paris. 119. Verbum Dei, ac Filium, etiam anteqvam carnem susciperet, inferiorem esse Patre censuit: qvem & veteribus apparuisse dicit, & subinde commemoratis exemplis ita colligit: δι' ὧν ἀποδέδεικται ὑπὸ τῷ Πατρὶ, καὶ Κυρίῳ τεταγμένος, καὶ ὑπηρετῶν τῇ βουλῇ αὐτοῦ. Deinde qvoties in Scriptura legitur: *Ascendit Deus ad Abraam:* vel, *Locutus est Dominus ad Moysen:* vel, *Descendit Deus, ut videret turrim:* vel, *Clausit Dominus arcam deforis,* ac reliqva id genus; negat de Patre ipso debere accipi; qvi neqve moveatur loco, neqve locutus cuiqvam fuerit: sed ad Filium pertinere. Nam si ejus ipsius, qvem miserat, Filii splendorem Judæi ferre minimè potuerunt, qvomodo Patris ipsius majestatem, gloriamqve sustinerent? Proinde neqve Abraam, neqve Isaac, neqve Jacob, neqve mortalium ullus Patrem ipsum ac rerum omnium Dominum vidit: ἀλλ' ἐκεῖνον τὸν κατὰ βουλὴν τὴν ἐκείνου καὶ Θεὸν ὄντα υἱὸν αὐτοῦ, καὶ Ἄγγελον ἐν τῷ ὑπηρετεῖν τῇ γνώμῃ αὐτοῦ. Sed illum, qvi ex ipsius voluntate Deus est, ejusqve filius & Angelus, qvòd illius voluntati morem gerat. *Justinus cautè legendus.*

Qvæ Justini verba Tertullianus imitatus est Lib. II. contr. Marc. Cap. XXVII. Mirum est Arianos, cùm insaniam suam veterum Patrum testimonio corroborare cumprimis cuperent, Justinum præteriisse. Sed ab omni, uti dixi, culpa tam hic, qvàm Lucianus, aliiqve liberandi sunt, qvi nondum agitatâ, explicatâqve controversiâ, parum de eâ commodè pronunciasse videntur. Simile qviddam de Dionysio Alexandrino tradit Basilius Epist. XLI. & alibi.

N. VII. Οὐδ' ὡς ΟΥαλεντῖν῾ῳ προβολήν.] Hieron. Apol. II. in Ruff. *Habetur Dialogus apud Græcos Origenis, & Candidi Valentinianæ Hæreseos defensoris: (in) qvos duos Andabatas digladiantes inter se spectasse me fateor.* Dicit *Candidus; Filium de Patris esse substantia, errans in eo; qvòd* προβολὴν *asserit. E regione Origenes juxta Arium & Eunomium repugnat, eum vel prolatum esse, vel natum, ne Deus Pater dividatur in partes.* Marianus Hieronymi Scholiastes προβολὴν hîc esse credit *excellentiam*, & ἐξοχήν: & errare propterea Candidum, qvòd Patrem excellentiorem Filio diceret. Sed aliud est προβολὴ qvàm *excellentia.* Neqve enim rectè qvispiam προβολὴ dici potest; hoc est excellentiâ majore præditus. Itaqve προβολὴν Valentinus productionem ejusmodi vocabat, qva procreatum ab Æonibus Jesum asserebat. Nimirum composito ac constituto Pleromate, & Æone restituto, de communi omnium voluntate, cùm unusqvisqve qvod habebat præstantissimum conferret, novum qvendam prodiisse fœtum, videlicet Jesum, sive Christum, & Salvatorem. Vide Hæres. XXXI. Num. XIII; ubi Æonas omnes ait προβαλέσθαι πρόβλημα εἰς τιμὴν καὶ δόξαν τοῦ Βυθοῦ. Hæc est Valentiniana προβολή. Alioqvi προβολὴν *Verbi productionem* appellare nihil prohibet. Et à Gregorio Nazanz. cæterisqve Patribus Verbi προβολεὺς Pater nominatur.

N. VIII. Αρει῾ῳ Εθάλης.] Scribe Αειθαλὴς, & Αχιλλᾶς. Apud Theodoretum Lib. I. Cap. IV. in fine Epistolæ Alexandri ad ὁμώνυμον Constantinopolitanum subjiciuntur eorum nomina, qvi ob Hæresin excommunicati sunt; atqve ex Presbyteris solus Arius nominatur: Diaconi verò IX. Αχιλλᾶς ΕΥζώϊ῾ῳ, Αειθαλᾶς, Λάκι῾ῳ, Σαρμάτης, Ιάλι῾ῳ, Μηνᾶς, Αρει῾ῳ ἕτερ῾ῳ, Ελλάδι῾ῳ.

Θεωνᾶς Λίβυς.] Fuit hic Episcopus Marmaricæ. De Pisto mentio est in Epistola Julii Papæ, qvam Apologiæ II. Athanasius inseruit. Ubi damnatus esse dicitur ab Alexandro Episcopo Alexandrino, & Nicæna Synodo; atqve à Secundo Pentapolitano restitutus: neqve cujus ordinis fuerit exprimitur. Episcopum fuisse docet Epiphanius, qvem etiam Alexandriæ collocatum esse ab Arianis scribit. Verùm nullus eo nomine Alexandrinam Ecclesiam tenuit. Et qvidem κατέσησαν simpliciter idem esse potest, atqve *ordini suo ac dignitati restituerunt.* Ita Julius Papa ᾠδὲ ἠρνεῖτο τὸν Πιστὸν ὑπὸ Σεκόνδε ἐχηκέναι τὴν κατάσασιν. Sed qvòd inter Episcopos ab Epiphanio referatur, excusari non potest.

N. IX. Ὡς ἦν ἔτω παρενενεῖτο.] Multum in historiâ Meletii lapsum esse supra vidimus. Largius in Arianæ Hæresis descriptione peccavit vir alioqvi diligentissimus. Nam qvæ deinceps exponit, ea post Nicænum Concilium acciderunt, anno undecimo; hoc est Christi CCCXXXVI. At Epiphanius Arium ante Nicænum Concilium excessisse putat. In qvo Scriptorum omnium consensu refellitur. Nimis illud notum est: viventem adhuc Arium à Synodo damnatum, & post aliqvot annos Eusebii operâ restitutum Constantinopoli mortuum esse. De qvo Socrates, Ruffinus, Theodoretus, Sozomenus, & ante omnes Athanasius. Ex qvibus corrigendus Epiphanius; qvi ex falsissimis qvibusdam actis, aut historiis ista descripsit. Sanè cùm primùm Alexandrinos illos tumultus, & Arii da-

mnationem optimus Imperator accepit, literas ad Alexandrum & Arium acriores dedit; & Hosium Cordubensem Alexandriam misit; qvi orientem illam procellam componeret. Qvod ubi minimè processit, tùm demum Nicænam Synodum coëgit: ac postremò anno, uti diximus, undecimo à peractâ Synodo Arium Constantinopolim per literas evocavit. Hæc temporibus discreta confudit ac permiscuit Epiphanius.

Ομῶ δὲ ζήλῳ ἐπαρθείς.] Edita est hæc Constantini ad Arium, & Arianos Epistola à Federico Morello Anno M. D. XCV. Ex qva emendandus hic Epiphanii locus. Leg. itaqve hunc in modum ejus initium. Κωνσαντῖν☞ Σεβασὸς μέγις☞ Αρείῳ καὶ Αρειανοῖς. qvæ est inscriptio. Deinde Καλὸς ἑρμηνδὺς αὐτόχρημα, &c.

Αγε δὴ ἄδδες Αρειε.] Corr. ex eadem Epistola Αρες Αρειε.

N.X. Αποδὲς ἀπὸ τὰ τέλη.] Τέλη hîc pro *intestinis* sumuntur.

N.XI. Εν τῷ ἀπῷ ἔτῃ πανέται.] Qvinqve mensibus post Nicænam Synodum, ait Athanas. Apol. II. & Theodoretus. Sed qvæ de Alexandro successore tam hoc loco, qvàm in superiore Hæresi Num. VI. narrat Epiphanius, cum historiâ nullo modo consentiunt. Hoc enim constat mortuo Alexandro, nullum alium successisse præter Athanasium: idqve communi omnium ordinum voluntate ac suffragio; uti Synodica Alexandrini consessus Epistola testatur apud Athan. Apol. II. Frustra igitur Epiphanius Achillam Alexandro subrogatum dicit. Nam post Petrum sedem illam tenuit, & successorem habuit Alexandrum: seditqve annum duntaxat unum; ut Nicephorus in Chronico scripsit. At Epiphanius Achillæ, qvi post Alexandrum à Catholicis substitutus est, menses tribuit tres: eodémqve tempore Theonam à Meletianis ordinatum asserit; qvod nemo alius prodidit.

Επεὶ ὃν ἐλθόντ☞ Αθανασίᾳ.] Nimis impudenter, & protervè Camerarius in Appendice ad Nicephori Chronicon de Athanasio suum interponit judicium; & qvanqvam ingenti animo veritatis patrocinium suscepisse fateatur, plus illum tamen, qvàm oporteret, suis indulsisse cupiditatibus, & sacra profanis aliqvando miscuisse docet. Qvis Lutheranas istas fæces tantum sibi audaciæ sumere miretur potiùs, qvàm communi pietatis nomine succenseat?

N.XII. Καὶ ἀπὸ δὲ τῦ Κωνσαντίᾳ.] Simile huic, ac longè etiam honorificentius & uberius ejusdem Imperatoris elogium extat apud Nazianzenum in priore σηλιτευτικῷ: qvod oratorio more, ac dicendi impetu, & calore profusum magis, qvàm ex rei veritate profectum videtur.

N.XIII. Δεύτερον ἔτι ἐνίχυσε.] Non ab Eusebio, sed ab Eudoxio, qvi Constantinopolitanam sedem occuparat, baptizatus est Valens. Qvare pro ΕΥσεβίᾳ. leg. ΕΥδοξίᾳ.

N. XVII. Καὶ ὄχ ὅτι Αγγελοι ὑπάρχουσι.] Scrib. ὑπερέχουσι.

N.XXI. Μετὰ ἑξήκοντα δύο γῤῥεὰς.] Ab Adamo ad Abrahamum γῤῥεαὶ sunt XX. Ab Abrahamo ad Christum XLII. hoc est ter qvatuordecim.

N.XXIII. Τῦ ταύτης ὁρμασῦ.] Leg. videntur ἁρμοσῦ. Nisi fortè γλωσσημαΐῶδες qvoddam vocabulum sit. Qvippe Hær. LXXVIII. Num. XIII. ὁρμαοθῆναι εἰ-

dem in significatione dixit, & Num. XVI. Theclæ ὁρμαστὸν, hoc est *sponsum* appellat.

N.XXV. Εν δὲ τῷ Εβραϊκῷ λέγει.] Latissimè hic locus expenditur in Ancorato. Hebraica vox קנה *possidere* significat. Ideò Aqvila ἐκτήσατο vertit. At exemplaria Græca vulgò ἔκτισε jam tum olim, ut hodiéqve præferunt. Qvam lectionem haud probat Hieron. ad XXVI. Cap. Esa. com. XIII. ubi ait, qvædam exemplaria malè in Proverbiis pro possessione habere creaturam. Verum antiqvissima est Græcorum codicum illa lectio; qvam pleriqve omnes Patres agnoscunt, etiam illi, qvi ante Arianos extiterunt; uti Clem. Alexandr. in Protreptico. Ignatius Epist. IV. ad Tarsenses. Tertullianus Lib. contr. Hermog. Cap. IX. Cyprianus Lib. II. Testimon. adversus Judæos Cap. I. ut Athanasium, Gregorium Nazanz. ac cæteros omittam. Qvorum alii de creatâ sapientiâ locum illum accipiunt: alii ad increatam referunt. Qvæ nos Sacrarum literarum Interpretibus enucleanda relinqvimus. At Epiphanius novam qvandam Hebraico verbo notionem affingit; ut idem sit קנני atqve ἐνόσσευσέ με: qvasi scriptum sit קנני à duplicante Aiin. Nam קנן est *nidificare*, sive *nidos construere*: Qvod non idem est ac *fœtus excludere*, vel *producere*, ut arbitratur Epiphanius. Ideo nullus huic argutiæ locus est.

N.XXVI. Αλλὰ πάντως ἐρεῖς μοι.] Observanda hæc Epiphanii ad Arianorum objecta responsio: cùm ait ὅτε θέλοντα, ὅτε μὴ θέλοντα Patrem genuisse Filium. Nam vetustissimos Patres satis constat hac in parte non sine cautione legendos; qvi nonnunqvam Patrem asserunt voluntate sua Filium produxisse. Ita Justinus, ut suprà monuimus, κατὰ βουλὴν Θεὸν ὄντα υἱὸν αὐτοῦ dixit. Cæterum Augustinus Sophisticæ illi Arianorum cavillationi ingeniosè ac subtiliter occurrit. Tract. contr. serm. Arian.

N.XXXII Αλλ' ἐρεῖ μοι· πῶς εἶπεν.] Vide Concilii Aqvileiensis Acta: vbi Ambrosii operâ Palladius & Secundianus Ariani Episcopi damnati sunt: qvi inter cætera Dei filium verum Deum fateri compulsi miris tergiversationibus eludunt.

N.XLI. ΕΙ δὲ ἐν κόσμῳ ἦν.] Novâ qvadam ratione Joannis illa verba declarat: ὃς ἔμπροσθέν μου γέγονε: *qvi ante me factus est*; ut interpres noster reddidit: qvasi γέγονεν idem significet ac *fuisse*; sive profectum aut alicubi versatum esse. Qvo sensu prius Joanne Dei filius extitit, propterea qvòd sæpius, vel anteqvam humanam carnem indueret, veteribus Patriarchis apparuit. Tertull. II. contra Marc. Cap. XXVII. *Nam & profitemur Christum semper egisse in Dei Patris nomine; ipsum ab initio conversatum; ipsum congressum cum Patriarchis, & Prophetis*; & cætera, qvæ cautè, uti dixi, legenda sunt; ut & Justini locus ille, ex qvo Tertullianus ista sumpsit. Idem porrò, sed longè prudentiùs, docet Augustinus contra Adiman. Cap. IX. *Qvia ipse Filius*, (inqvit) *qvi est Verbum Dei, non solum novissimis temporibus, cùm in carne apparere dignatus est, sed etiam prius à constitutione mundi, cui voluit de Patre annunciavit; sive loqvendo, sive apparendo, vel per Angelicam aliqvam potestatem, vel per qvamlibet creaturam*, &c. Sed eam qvæstionem uberius exponit Lib. II. de Trinit. Redeo ad Epiphanium; qvi ἐγένετο (sic enim legit, pro γέγονεν) idem esse putat atqve *accessit* & *advenit*. Qvod mihi qvidem

qvidem non probat. Ac si Græci vocabuli vim consideres, γέγονε idem esse potest, ac *productus*, vel *genitus est*: qvod Dei filio convenit. Nam ante Joannem genitus est: aut certè idem est, atqve extitit. At noster Interpres alio sensu, *factus est*, vertit. Qvasi id velit Joannes; ante me factus est, id est majori qvadam in excellentia, ac dignitate constitutus. Potest & ad Divinam prædestinationem, ac προορισμὸν revocari: de qva Paulus Rom. I. com. 4.

N. XLIII. Φασὶ γὰρ πάλιν.] De hoc Marci testimonio differit Athanasius Orat. IV. adversus Arianos; August. Lib. I. de Trinit. cap. XII. Hilar. IX. de Trin. & alii complures.

N.L. Τὸ δὲ ἀληθὲς, καὶ ἀπαρεμφάτως.] Leg. ἀληθῶς. Porrò ἀπαρεμφατως idem est ac simplici, non allegorico sensu, sed propriè, & sine alterius rei significatione.

N.LX. Καὶ μετ' ὀλίγα πολλὰ εἰπών.] Comma istud in Hebræo non reperitur; sed in Græcis duntaxat Editionibus; Deut. XXXII. 43: aliter tamen expressum, qvàm hîc ab Epiphanio concipitur: hoc scilicet modo: ΕΥΦράνθητε ἔθνη οἱ ἅμα αὐτῷ, καὶ προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες Ἄγγελοι Θεοῦ; qvod est comma 42. Tùm 43. ΕΥΦράνθητε ἔθνη μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐνισχυσάτωσαν αὐτῷ πάντες υἱοὶ Θεοῦ. Epiphanius verò sic invertit: προσκυνησάτωσαν αὐτῷ πάντες υἱοὶ Θεοῦ: ἐνισχυσάτωσαν αὐτῷ πάντες Ἄγγελοι Θεοῦ. Communem lectionem confirmat Apostolus ad Hebr. Cap. I. 6. Augustinus in Locutionibus tam hanc, qvàm Epiphanianam commemorat. Nos hanc ipsam, prout ab Epiphanio reddita est, in vetustissimo Bibliorum Græcorum Codice manu exarato reperimus ex Bibliotheca Christianissimi Regis: ut minimè dubitandum sit, eam qvorundam exemplarium lectionem fuisse. Nam & Theodoretus in Qvæstionibus eam agnoscit: & Sixtianarum Editionum Scholia in aliis Codicibus illam ipsam inveniri testantur. Qvorum tamen insignis hallucinatio est, dum vulgatam alteram ab Epiphanio hac in Hæresi comprobari dicunt. Qvod secus se habet.

Qvod ad sententiam attinet, si ea verba interpretatur Epiphanius: ut ἐνισχυσάτωσαν αὐτῷ sit idem, ac *roborent, vel confortent ipsum*. Sed nullus Hellenismus patitur ἐνισχύειν τινὶ transitivè sumi, pro eo qvod est roborare aliqvem. Qvare Sixtiana & Complutensia meliùs: *Et confortentur, vel roborentur in ipso*. Qvomodo autem Epiphanius exponit, legendum videatur ἐνισχυσάτωσαν αὐτόν. Sanè Theodoretus ἐνισχυσάτωσαν αὐτοὺς in suis codicibus habuit; ejusqve loci sensum ad Epiphanii mentem accommodat: cùm de Angelis exponit; qvorum ea functio est, uti sanctos viros, cujusmodi erant Apostoli, ac Patriarchæ, ope ac præsidio suo tueantur. Qvin & Christo Domino nascenti ac morienti præsto fuerunt. καὶν τῷ πρὸς τὸν Διάβολον ἀγῶνι παρῆσαν τῶν Ἀγγέλων οἱ δῆμοι προσελθόντες γὰρ, φησὶν, Ἄγγελοι διηκόνουν αὐτῷ· καὶ τῷ πάθει δὲ παρῆσαν, καὶ μὴ τὴν ἀνάστασιν τῷ τάφῳ προσήδρευον.

N.LXII. Ὁρῶσα ἤδη τὴν θεότητα.] Prudenter hic locus explicandus est. Non enim soluta est post mortem corporis cum Divinitate conjunctio: Sed qvod anima vitaqve destitutum est, ab ipsâ qvodammodo divinitate corpus est relictum.

N.LXX. Οὐκ ἴσασι δὲ ὅτι καὶ ὑποστάσεως.] De his vocibus ὑποστάσεως & οὐσίας accurate disputatur in Annal. Eccles. 62. à N. 187.

N.LXXII Λέγουσι γὰρ πάλιν.] De hoc Apostoli loco vide Hilarium Lib. XI. de Trinit.

LXXVI. Πάλιν λέγουσι.] Vide eundem Hilar. Lib. VII. de Trin.

AD LIBRUM TERTIUM.

AD HÆRESIM LXX. AUDIANORUM.

N. IX. Ἀσμοντες ἀπὸ Κωνσαντίν.] Imo Κωνσαντίνε. Jactabant Hæretici, ac Τεσσαρεσκαιδεκατῖται Nicænos Patres in Constantini gratiam legitimam Paschatis celebritatem nova sanctione perturbasse. Quos refellit Socrates Lib. V. Cap. XXIII. Καὶ τάχ᾽ ὡς τινες ἐπεθρύλησαν ἡ ἐπὶ Κωνσαντίνε σύνοδος τὴν ἑορτὴν ταύτην παρέτρεψεν.

Οτι ὅτε τὰ γενέθλια.] An nativitatis diem, an Imperii natalem intelligat, dubitari potest. Incidit enim Nicænum Concilium in eum annum, quo Constantinus Vicennalia celebravit, adeoque natalem imperii diem exquisitiore pompa, & apparatu coluit.

Εν τε χρόνοις Αλεξάνδρε.] Quænam sub Alexandro Alexandriæ Episcopo Paschales istæ turbæ fuerint, nusquam à me lectum, vel auditum. Sed neque quis Crescentius ille fuerit: Quærant amplius eruditi.

N. X. Εἰς τοῦτο δὲ οἱ αὐτοὶ Αὐδιανοί.] Constitutiones Apostolicas ad erroris sui patrocinium adferebant Audiani. Quo in libro statutum erat, uti Pascha eodem tempore celebraretur, quo illud fratres obirent, qui è circuncisione in Christum crediderant. Cujus dicti sententiam ejusmodi esse volebant; ut Judaico ritu, hoc est XIV. Luna, Christiani Pascha facerent. Contra quos Epiphanius aliter decretum exponit: Nimirum pacis & concordiæ studio constitutum ab Apostolis, ut quandiu οἱ ἐμπεπίτομοι Christiani Hierosolymis præsiderent (quod ad Adriani usque tempora perseveravit) ab iis ne dissentirent reliqui; ac vel aberrantes sequerentur potiùs, quàm Ecclesiæ concordiam solverent. Addit & alia quædam ex eodem Constitutionum libro, quæ paulo post viderimus. De Apostolicis iisce Constitutionibus dubitatum à nonnullis præfatur Epiphanius. Quo eodem nomine circunferuntur hodie in octo Libros distinctæ, quæ à prioribus illis, ac nihilominus dubiis, quarum meminit Epiphanius, diversæ videntur. Etenim quinque ex illis sententiæ hoc

& ſeqventi Numero citantur: qvæ in vulgatis nusqvam reperiuntur: imo verò contraria qvædam in iis leguntur. Nam Lib. V. Cap. XVI. de Paſchatis celebritate Catholicum dogma propalam edicitur: uti poſt Æqvinoctium inſtauretur. Tum ne cum Judæis agatur. οὐδεμία γὰρ κοινωνία ἡμῖν νῦν πρὸς αὐτοὺς· πεπλάνηνται γὰρ καὶ αὐτὴν τὴν ψῆφον, ἣν νομίζουσιν ἐπιτελεῖν. & alia qvædam: qvæ aut à ſuperiori ſanctione diſcrepant; aut ſi in antiqvis illis Conſtitutionibus legebantur, mirum eſt hoc tam præſenti ac diſerto teſtimonio uſum non eſſe contra Audianos Epiphanium: qvi Judæorum more celebrandum Paſcha iisdem ex Conſtitutionibus affirmabant. Apparet igitur aliud fuiſſe conſtitutionum genus, qvàm qvibus hodiè Clementis nomen inſcribitur.

Ινα δείξωσι τοὺς ἀπὸ τῆς περιτομῆς.] Falſum eſt decreviſſe unqvam Apoſtolos, ut Judaico ritu Paſcha celebraretur, aut cum iis etiam Chriſtianis, atqve Epiſcopis, qvi Judaicè, ac minimè legitimo tempore fungerentur. Qvæ enim eſt iſta ratio; aut qvid in mentem Epiphanio venit, ut ab Apoſtolis conſtitutum iſtud aſſereret: oportere Chriſtianos omnes, ac τὸν πάντα κόσμον cum recutitis Paſcha facere? Nimis hoc abſurdum decretum fuiſſet. Non negamus aliqvot ſaltem Apoſtolos initio ad Judæorum ſe tempus accommodaſſe; qvod de Joanne Polycarpus, & Polycrates, Aſiaticiqve omnes contra Romanos Pontifices excipere ſolebant: ut Euſebius, aliiqve veteres teſtantur. Verùm id ulla conſtitutione definitum ab Apoſtolis negamus omninò. Qvin potius contrarium ab iisdem illis conſtat fuiſſe traditum. Cujus παραδόσεως meminit Euſebius Lib. V. Hiſtor. Cap. XXIII. Nam cùm dixiſſet Aſianos ἐκ παραδόσεως ἀρχαίας XIV. Luna Judaico more Paſcha peregiſſe, ὁποίᾳ δ' ἂν ἡμέρᾳ τῆς ἑβδομάδος περιτυγχάνοι; ſubdit mox; in cæteris omnibus per orbem Eccleſiis ἐξ Αποστολικῆς παραδόσεως contrariam fuiſſe conſvetudinem. Socrates verò Lib. V. Cap. XXII. ſcribit Teſſareſdecatitas jactare ſe celebritatis ſuæ formulam à Joanne didiciſſe: Contrà Romanos, & Occidentales omnes ſuam ſibi ab Apoſtolorum Principibus traditam aſſerere. Αλλ' οὐδεὶς μὲν τούτων ἔγγραφον ἔχει παρασχεῖν τὴν περὶ τούτων ἀπόδειξιν. Qvam eandem Petri ac Pauli traditionem Catholici in Britannia contra Scotos urgebant. Vide Bedam Lib. III. Hiſtor. Angl.

Οτι κἄν τε πλανηθῶσι.] Si vel aberrantes illos, qvi Judaicè celebrabant, imitari jubent Apoſtoli, rectè id ab Audianis allatum eſt ad ſui ac Judaici Paſchatis præſidium. At Epiphanius κατ' οἰκονομίαν, & ad tempus duntaxat inſtitutum hoc fuiſſe cenſet.

Εξ αὐτῶν δὲ τῶν ἐκεῖσε εἰρημένων.] Qvæ ſeqvuntur, mirum in modum implicata ſunt, & obſcura. Suſpicabar hactenus ἀντίθεσιν illam, de qva loqvitur, de Audianis intelligendam, qvibus Conſtitutionum iſtarum Decreta refragantur. Qvid enim aliud facerem, in tam abrupta inconditaqve ſententia? Verùm attentius in eum locum incumbens ex conſeqventibus didici alium eſſe ſenſum: qvem tibi paucis exponam. Cùm Audiani ad Judaicam Paſchatis conſvetudinem adſtruendam locum qvendam ex Apoſtolicis Conſtitutionibus propoſuiſſent, qvi hoc ipſum diſertis conceptisqve ver-

bis teſtificari videretur ; Epiphanius adverſus legis verba legis ſententia pugnavit, & ad tempus duntaxat, ac tuendæ concordiæ gratia, *κατ' οἰκονομίαν* decretum illud extitiſſe docuit. Cujus defenſionis illuſtrandæ cauſſa alteram iisdem in Conſtitutionibus *ἀντινομίαν*, & conflictum ineſſe demonſtrat, qvatenus diverſæ ſanctiones ſibi invicem repugnare videntur ; cùm revera non diſcrepent, ſi non tam verba , qvàm ſententiam ſpectes. *νοήματι δὲ πᾶσα ἡ ἀλήθεια ἔσῃ τὸ κηρύγματος*. Sic enim hæc interpretanda credimus. Eſt autem legum ille conflictus ejusmodi. Jubent Apoſtoli Azymorum ipſo die jejunia , & pervigilia à Chriſtianis obiri. Item: qvo illi tempore conviviis, & hilaritatibus vacant, lugere, ac jejunare Chriſtianos, & contrà lugentibus illis epulari, ac lætitiæ ſe dedere. Alia porrò lex Dominicis diebus jejunare prohibet. Qvamobrem ſi in Dominicam primus apud Judæos Azymorum dies inciderit , ex poſteriori lege jejunare nefas fuerit : qvod prior tamen conſtitutio præſcribit. Vides manifeſtam *ἀντιλογίαν*. Ejusmodi eſt illa de Paſchate Judaicè celebrando ſanctio, in qva , perinde ut in altera , Legislatoris mentem ac ſententiam conſiderare debemus. Ea verò ſic interpretanda eſt. Qvoties ante vernum Æqvinoctium qvartadecima Judaici Niſan incidit , atqve illi Paſcha ſuum celebrant , Chriſtiani ſolennia jejunia proſeqvi debent. Sin, ut ſæpe fit, poſt Æqvinoctium feſtum illum diem obeant , eodem die Chriſtianis Paſcha ſuum agere ac lætari licet. De qvo ad ſeqventem Numerum plura dicemus.

Φάσκουσι γὰρ τὴν ἀγρυπνίαν φέρειν.] *Αγρυπνίας* interpretor *vigilias*, & *ſtationes* , qvæ à jejunis obiri ſolebant, de qvibus alibi. Jam *μεσαζόντων τῶν ἀζύμων* nihil aliud eſt, qvàm ipſo die Azymorum : ſive, ut Hebræi dicunt, בעצם היום. Sic enim uſurpare ſolet Epiphanius. Ita Num. XII. *μέσον ἄγεται τὸ θῦμα*. Et *μεσαζούσης τῶν δύο δρόμων νυκτός τε, καὶ ἡμέρας*: ut ſuo loco dicemus. Chronologi noſtri labentem diem, aut annum appellant.

N. XI. *Ἐκ τειῶν γὰρ σωέσηκεν.*] Atqvi duo tantùm hîc apertè ac diſtinctè commemorat : Solis curſum, propter Dominicum diem : & Lunarem ob XIV. Lunam. Qvæ & Ambroſius Epiſtola ad Epiſcopos Æmiliæ complexus eſt: *Duo ſunt*, inqvit, *obſervanda in ſolennitate Paſchæ ; Qvartadecima Luna, & primus menſis, qvi dicitur Novorum.* Verùm in ſolari curſu duo continentur; primus menſis ſive Æqvinoctium, & feria. Qvare tria hæc celebritatis illius velut *ἀσιώδη* diſcernit explicatqve Hæreſi L. Num. III. Qvartamdecimam Lunæ diem, Æqvinoctium vernum, & Dominicam.

Ὅπερ καθὰ τοῖς Ἰουδαίοις ὁ Φυλάστεται.] De qvo freqventes Catholicorum partim qverelæ adverſus Chriſtianos Judaizantes; partim in illos ipſos Judæos inſultationes. Vide Conſtantini Auguſti Reſcriptum ad Chriſtianos ex Nicæna Synodo. Extant & veteres Canones , qvibus nominatim iſtud vetitum eſt. De qva re ad Hæreſin LI. in Diatriba de Judæorum anno copioſè diximus.

Καὶ μὴ τῶν ἐχθρῶν.] Fortaſſe leg. *καὶ οἱ μετά*: &c. Sententia verò ex Latina interpretatione perſpicua eſt.

Καὶ ὅταν αὐτοὶ πενθῶσιν.] Non qvod XIV. Niſan jejunaverint. (Neqve enim inter dies תעניות, ſive Angariarum refertur.) Sed qvod exacto illo ipſo die Paſchalem agnum cum Azymis, & lactucis agreſtibus comederent: Exod. XII. 8. & 18. Erant enim Azyma mœroris ac luctus indicium. Itaqve Deuteron. XVI. 3. vocatur לחם עני, *panis afflictionis*. Epiphanius autem XIV. Niſan πένθιμον diem facere videtur; qvi dies συνεδοχικῶς Paſcha dicebatur; qvòd ſub ejus veſperam agnum immolarent; eodemqve, occaſo jam Sole, veſcerentur; ἐπιφωσκούσης, id eſt ineunte jam XV. Qvem qvidem diem Azymorum primum nominabant: & hunc ipſum lætum ac genialem illos habuiſſe teſtatur Epiphanius, ut poſtea videbimus. Atenim Azymis ſeptem totos dies veſcebantur; Deuter. XII. 19. Ea verò mœrorem ac triſtitiam ſignificant. Nihilominus tamen XIV. diem ad veſperam, aut ineuntem XV. huic doloris ſignificationi eximit Epiphanius: reliqvum diei; adeoqve cæteros omnes, Azymorum uſu conſecratos hilaritatibus & conviviis attribuit. Cujus ea cauſa reddi poteſt; qvòd epulum Paſchale cum reliqvo omni apparatu; tùm lactucis agreſtibus ad Azymos panes adhibitis, luctuoſum qviddam & acerbum repreſentabat. Qvod à primo die Azymorum, & inſeqventibus aberat. Eôdem & illa Magiſtrorum obſervatio pertinet: ſeptenos qvidem totos dies fermentato veſci nefas fuiſſe: at ineunte duntaxat XV. & exacta XIV. hoc eſt in Paſchali convivio, Azyma vi ac neceſſitate legis uſurpaſſe. Extra hoc tempus neglectis Azymis, aliis ſeminibus, aut fructibus veſci potuiſſe. R. Moſe ben Maimon Tomo I. Jad. Tractatu de Fermentato & Azymo Cap. VI. §. 1. אבל בשאר הרגל אבילות מצות רשות: רצה אובל מצה רצה אורז או דורן או קליות או פירות אבל בליל חמשה עשר בלבד חובה. *Veruntamen in reliqvo celebritatis tempore Azymorum eſus duntaxat permittitur; ut qvi velit Azymo veſcatur: qvi malit, oryzam vel milium edat, aut polentam, aut fructus. At in nocte XV. duntaxat Azymis uti oportet.* Qvod de VII. die Azymorum, qvam עצרת, ſive collectam vocabant, potiſſimùm obſervant, eo freti Scripturæ teſtimonio; qvod cùm Exodi XII. 19. ſcriptum ſit: *Primo menſe, qvartadecima die menſis, ad veſperam, comedetis Azyma, usqve ad diem vigeſimam primam ejusdem menſis, ad veſperam. Septem diebus fermentum non invenietur in domibus veſtris:* idqve Deuteron. XVI. 3. repetatur, tamen ejusdem capitis commate 8. ſex tantùm diebus azyma comedi jubeat. Unde R. Selomo ad eum locum iſta ſcribit למד ער אבילות מצה בשביעי שאינה חובה מבאן אתה למד לששת ימים שהרי שיבעי בכלל היה ויצא מן הכלל ללמד שאין אבילות מצה בו אלא רשות ולא ללמד ער עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כלו יצא מה שביע רשות אף כלם רשות חוץ מלילות הראשון שהכתוב קבעו חובה Hoc eſt: *Docet de manducatione azymorum in die VII; qvemadmodum non debita ac neceſſaria ſit. Inde igitur diſce, qvod ad VI. dies attinet; qvoniam ecce ſeptimus dies cum in ſumma comprehenderetur, ab ea exceptus eſt: ut oſtenderet, azymorum in illo die manducationem permiſſam duntaxat fuiſſe. Neqve verò ut de hoc ſolo die doceret iſtud, ideo exceptus eſt; ſed ut idem de tota dierum ſumma intelligendum relinqveret: nimirum uti ſeptimo die permiſſum eſt ſolùm azymis veſci, ita reliqvis omnibus*

permissum est (non impetratum) *excepta nocte prima, qvam scriptura azymorum usu obligari voluit.* Hæcille. Qvod ex eodem R. Salomone Glossa Cap. VII. Tractatus Kidduſch hachodeſch evidentius his verbis affirmat: שהרי מחצות הלילה הראשון של פסח עד יום האחד ועשרים אכילת מצה רשות יבלבד שלא יאכל חמץ. *Qvoniam ecce à media nocte primæ Paschali usq; ad XXI. diem manducatio azymorum permissa; ea lege duntaxat, ut fermentato non vescantur.* Ex iis liqvet, cur Paschalis cœna luctus & solicitudinis argumentum habuisse, reliqvi dies azymorum hilares ac læti ab Epiphanio fuisse dicantur.

Μετὰ γὰρ ἑσπέραν παρελθόντος.] Negationem expungendam esse censueram; ut ita scripserit Epiphanius, παρελθόντος τοῦ Σαββάτου δύναται ἔργον ἐπιτελεῖν. Nam illud οὐ ex superiori genitivo repetitum videtur. Et verò caussam ejus, qvod proximè dixerat, posteriore hoc membro reddi statueram: Nimirum cur appetente Dominicæ vespera immolare Pascha liceat; qvoniam jam Sabbatum prætcrierit; qvo evoluto jam ad opus fas sit aggredi. Atqvi hæc sententia falsam, & absurdam rationem continet; qvasi Sabbato sacrificare vetitum fuerit. Fateor. Sed eam tamen Epiphanii verba ipsa præ se ferunt. Cujus erroris suspicionem ab eo removere ita poterimus, si recepta negationis particula sensum hunc eliciamus: Dominicæ appetente vesperâ, Pascha immolari licuisse. Nam post vesperam, desito jam Sabbato, opus illud, nempe mactationem agni, non licebat exeqvi: propterea qvòd immolandus agnus fuit בין הערבים *inter duas vesperas;* id est ab hora IX. ad XI. ut Josephus exponit, Lib. VII. ἁλωσ. Cap. XLV. vel XVII.

Ἀρα γὰρ αὐτῶν θυσάντων.] Postridie scilicet, ac post epulum Paschale.

Νοήματι δὲ πᾶσα ἔστιν ἡ ἀλήθεια.] Jam horum verborum paulo antè declarata sententia est. Vult enim in Apostolicis illis Constitutionibus Legislatoris mentem potiùs, qvàm verba ipsa spectari. Qvod ut ostenderet, ἐναντιοφανὲς qviddam attulit, qvod in iisdem Constitut. præscribitur. Nimirum qvodin una sanctione jubent, qvo die Judæi primùm azymis vescuntur, & lugent, epulari Christianos: cùm autem epulantur illi, vicissim jejunare istos, ac lugere. Altera verò lege præcipitur, ut ne Dominico die jejunetur unqvam. Qvæ duo invicem repugnant, si ad verba duntaxat respicias. Interpretatione igitur adjuvanda sunt. Eadem itaqve ratione prius illud decretum, de celebrando cum Judæis Paschate, si in verbis ipsis hæreas, absurdum, & ab Ecclesiastico ritu prorsus abhorrens videtur. Ideò mens ejus ac sententia magis, qvàm voces attendendæ sunt. Sententiam ergo deinceps explicat. Qvam priusqvam attingimus, observabis priorem illam ἀνομίαν, & contrariarum legum conflictum, qvem in exemplum allatum esse diximus, minimè hoc loco dissolvi. Non enim explicat, qvomodo ab generali illa de jejunio constitutione Dominica dies excipienda sit. Sed τὸ σιωπώμενον eximi Christiano more significavit. De qvo nemo dubitabat. Qvocirca qvæ seqvuntur ad ἀνομίαν alteram, ac qvæstionis caput ipsum attinent: atqve illud explanant, qvo sensu Apostolicum illud decretum

accipiendum sit, cum Judæis Pascha esse celebrandum. Non enim perpetuò cum illis peragendum est: sed tùm videlicet, cùm post Æqvinoctium illi suum Pascha celebrant. Alioqvi, si, uti sæpenumero faciunt, Æqvinoctium antevertant, imitandi non erunt. Est igitur legis ista sententia, ut Æqvinoctio commisso cum Judæis Pascha celebretur. His, qvæ hactenus dicta sunt, subductis omnibus, ea de Apostolico illo decreto Epiphanii sententia colligitur: Primis Ecclesiæ temporibus, præsertim qvandiu Episcopi ex Circuncisione Hierosolymis præfuerunt, statutum esse, uti Pascha cum Judæis obiretur, hoc est Luna XIV. qvamcumqve in diem inciderit, dummodo confecto jam Æqvinoctio contingat. Ita enim illud, qvod eædem Constitutiones jubent, accidet, ut lugentibus Judæis, hoc est, qvo die azyma cum lactucis agrestibus comedunt, epulentur Christiani. Alterum autem, ut illis vicissim epulantibus, lugeant isti, obtineri non potest, nisi postridie Paschatis Christiani, sive primo die Azymorum Judaicorum, jejunatum per illud tempus in Ecclesia fuisse velimus. Qvod est falsissimum. Certum enim est totis illis qvinqvaginta diebus, qvi ad Pentecosten intercedunt à Paschate, jejunium ab Ecclesia esse sublatum. Tunc igitur solum evenire illud potuit, ut epulantibus Judæis, Christiani jejunarent, qvoties ante vernum Æqvinoctium à Judæis Pascha perageretur: qvia nondum Christiani jejunium solvebant. Verùm nulla tam enucleata hujus, & superioris Numeri declaratio potest excogitari, qvin plurimum adhuc difficultatis supersit. Qvis enim Pseudodiataxes istas inter se conciliare possit, cùm aliàs Pascha Judaicè celebrandum esse definiunt, qvamvis aberrent Judæi: aliàs Judæis Azyma peragentibus, jejuniis ac vigiliis operari Christianos? ac reliqva ad eum modum, qvæ nulla interpretatio ab errore mutuaqve contentione vindicare potest.

N. XII. Παρ' ἡμῖν δὲ ἑβδομάς.] Sex dies hebdomadem faciunt, adnumerata Paschatis celebritate, qvæ hebdomadem terminat.

Τετάρτη τῆς σελήνης.] Hæc est glossa, qvam ex communi sententia ad scripturæ locum adtexuit. Neqve enim Lunæ scriptura hoc in negotio meminit, sed mensem duntaxat nominat. Nos de Judæorum anno suprâ disseruimus.

Καὶ ἐὰν μιᾷ ἦν τεσσαρεσκαιδεκάτη.] Non unius diei Paschatis, sed totius hebdomadis rationem habet Ecclesia, qvam *Xerophagiæ*, aut *sanctam*, aut *Pascha* etiam appellarunt, ut ad finem hujus operis adnotamus. Si igitur XIV. Luna in feriam secundam inciderit, aut in reliqvos hebdomadæ dies ad Sabbatum usqve: hebdomas Xerophagiæ celebratur, & à feria secunda ejus initium ducitur. Totam hanc hebdomadem θῦμα πασβάτε, *mactationem agni* nuncupat: qvia in apparatu celebritatis & immolationis dies aliqvot à Judæis olim positi. Nam μέσον ἄγεται, ut supra docuimus, nihil aliud est, qvàm *celebratur, peragitur*. Sic illud Joan. VII. 14. ἤδη δὲ τῆς ἑορτῆς μεσούσης accipi potest. Cæterum Dominicæ, sive feriæ primæ hoc loco non meminit, qvòd ab ea nunqvam Xerophagiæ hebdomas inire possit, cùm Dominico die jejunare non liceat. Et tamen si in eam XIV. Lunæ dies inciderit, postridie Xerophagiam inchoabant. In Tessarescædecatitarum Hæ-

resi, qvæ est qvinqvagesima, Num. II. de diebus agit, qvos ante Paschatis solenne tàm Judæi, qvàm Christiani celebrabant. Reprehendit enim Hæreticos, qvi ad unum diem respectum haberent, cùm à decimo die agnum deligi asservariqve Lex præceperit. Unde qvinqve ab illis dies observari debuerant. De Judæis enim, ac Judaizantibus Qvartadecimanis loqvitur. Porrò Judæi cùm decima qvarta die ad vesperam Pascha peragerent, & decima die agnum caperent, V. solidos dies religioni Paschatis attribuebant. Imò verò cùm exeunte XIV. agnum immolarent, ineunte vespera XV. hujus hoc est XV. partem libabant, adeóqve VI. dies observabant, non unam duntaxat. Qvare nos eo loco, id est pag. 421. V. 2. ἡ αὐτὴ πεντεκαιδεκάτη ἐπιφώσκουσα pro τεσσαρεσκαιδεκάτη rescribendum putamus. Qvam emendationem sententia ipsa postulat.

Οὔτε γὰρ ἐξ ἐννακαιδεκάτης.] Multùm implicatus, ac salebrosus hic locus est; qvinetiam superiori doctrinæ minimè consentaneus videtur: qva definitum est, si in aliqvam è sex hebdomadæ feriis XIV. Luna ceciderit, hebdomadem Xerophagiæ inire ab secunda feria. Fingamus itaqve Lunam XIV. in Sabbatum incurrere: incipiet Xerophagiæ, sive Paschatis hebdomas ab anteriore feria II. ut dictum est. Atqvi hæc ipsa IX. est Luna, non X. Qvod si, ut Scaligero, Calvisio, aliisqve visum est, diffundendum sit Xerophagiæ initium in feriam II. alterius hebdomadis, itidemqve Pascha à Luna XV. in XXII. transferendum, Xerophagia à XVI. Luna inchoanda fuerit; qvod legitimum esse negat Epiphanius. Qvare vix est ut expedire nos ex his laqveis possimus. Sive enim Xerophagiæ prima dies in illa hypothesi sit feria secunda, ab Luna IX. hebdomadem sanctam auspicabimur: sive in seqventem feriam secundam differatur illius initium, in Lunam XVI. incidet. Hæsimus hîc aliqvandiu, donec certam viam ac rationem invenimus, qva conciliari hæc inter se, explicariqve possent. Hoc igitur ad eum nodum dissolvendum occurrit. Epiphanius Lunam ἡμερινὴν ἀπὸ νυκτερινῆς discernere solet, ut in Hær. LI. N. XXVI. Nam illîc qvæ νυκτερινὴ exempli caussa ἑνδεκάτη fuerat, seqventi luce ἡμερινὴ δωδεκάτη dicitur: & qvæ ἡμερινὴ δωδεκάτη dicitur post vesperam νυκτερινὴ τρισκαιδεκάτη nominari incipit. Nam à vespera diem exorsi sunt Judæi: ideò prius nocturna, qvàm diurna Luna censetur. Qvamobrem etsi νυκτερινῆς, atqve ἡμερινῆς vocabula non expresserit, ὁμωνύμως usus videtur σελήνης vocabulo. Nam cùm negat à IX. Lunæ Xerophagiæ principium deduci, sed à decima, ne sibi contrarius ipse sit, de νυκτερινῇ interpretandus est. Nunqvam enim Paschalis hebdomas à feria secunda inchoari potest, qvæ sit ἑνάτη νυκτερινὴ, & ἡμερινὴ ὀγδόη. Contrà verò cùm à XVI. Luna ejusdem hebdomadis initium repeti negat posse, Lunam ἡμερινὴν intelligit, qvæ sit νυκτερινὴ XVII. Nam in superiore illa hypothesi, in qva Luna XIV. in Sabbatum convenit, Xerophagiæ hebdomas init à feria II. anteriore, qvæ est ἡμερινὴ ἑνάτη, νυκτερινὴ δωδεκάτη. Qvod si XIV. Luna Dominicæ conveniat, seqventi die, qva est Luna XV. ἡμερινὴ, & νυκτερινὴ XVI. initium erit hebdomadis sanctæ. Vides igitur necessariò in Luna IX. νυκτερινὴν, in XVI. ἡμερινὴν accipiendam esse. In qvo illud animadvertendum; licet in Hæresi LI. ita νυκτερινῆς, & ἡμερινῆς vocabula sumpserit, ut à νυκτερινῇ semper ordiatur; ac tametsi Luna ἡμερινὴ à seqvente νυκτερινῇ nun-

qvam appelletur, hoc in loco tamen Epiphanium sive errore, sive de industria ἐνάτην illam vocare, qvæ sit octava ἡμερινὴ, & in ἐνάτην νυκτερινὴν desinat. Ad summam hebdomadis sanctæ prima dies à Luna IX. diurna ad XV. diurnam inchoari potest; aut, qvod idem est, â Luna X. nocturna, ad nocturnam XVI. Qvæ causa fortasse fuit, cur ita conciperet, ἀπὸ δεκάτης, ἕως ἐπιφωσκόσης πεντεκαιδεκάτης. Ubi ἐπιφώσκουσαν non jam simpliciter accipio, pro *ineunte, appetente*, aut ut ad Lunæ lucem, qvæ sub vesperam oritur, pertineat, sed pro ἡμερινῇ. Nam cùm dicit ἀπὸ δεκάτης, nec ἐπιφωσκόσης adjecit, significat non illam diurnam, sed nocturnam intelligendam. Ac meritò videtur Epiphanius primam Xerophagiæ diem δεκάτην νυκτερινὴν fecisse; qvòd functio ipsa Xerophagiæ, id est aridorum esus, exeunte jam die, ac sub vesperam usurparetur, commodùm illucescente X. Luna.

Μεσαζόσης τῶν δύο δρόμων.] Mira est horum verborum obscuritas. Nam hoc prima specie sonant, qvod ne intelligi qvidem potest: XV. Lunam, vel cum ea decimam, inter duo noctis ac diei curricula interceptam esse: Aut certè τὸ νυχθήμερον inter duos, Solis videlicet ac Lunæ, cursus interjici. Qvæ nullus Oedipus divinare possit. Nos pro eo ac superiora interpretati sumus, μεσαζόσης hoc loco non interjectum qviddam, sed labentem noctem ac diem accipimus. Constitutum enim est ex Epiphanii sententia, hebdomadem Xerophagiæ à Luna X. νυκτερινῇ ordiendam esse: ita ut citimus ejus terminus sit dies illa, cujus in nocte X. Lunæ principium est: remotissimus verò terminus sit Luna XV. ἡμερινή. Itaqve spatium illud, qvod hebdomadis caput percurrit, à nocte incipit, hoc est à Luna X. nocturna, & die terminatur, nempe Luna diurna XV. Proinde nox & dies impenduntur, & μεσάζουσι; qvæ qvidem utriusqve sideris propria sunt. Nox enim σεληνιακῷ; dies ἡλιακῷ δρόμῳ tribuitur.

N. XIII. Καὶ συναναλαμβανομένων τῶν αὐτῶν.] Collectis superioribus numeris summa fit dierum XIV. Sed ad eam XV. dies accensetur, ob causarum concursum, qvæ sunt solennitatis illius συσατικαί: præsertim ob Dominicam diem, qva Christianum Pascha celebratur. Hîc ἐπίφαυσις πεντεκαιδεκάτης est XV. dies, sive diurna Luna XV. qvemadmodum paulo post ἐπιφώσκουσα ἐκκαιδεκάτη Luna diurna XVI. ut ex superioribus necessariò colligitur.

Τῶν γὰρ ἐνιαυτῶν.] Paschalis diei varietas & ἀνωμαλία ex Solis & Lunæ, ut antè dixit, inæqvali cursu proficiscitur. Nunc utriusqve modum ac dispositionem explicat, & ad fontes ipsos digitum intendit, proposito annorum orbe, in qvem dissimiles illi motus inclusi æqvabili varietate temperantur. Ea est Octaeteris Lunaris, Syzygias complexa novem ac nonaginta: in qvibus tres sunt embolimææ in annis VIII. nimirum 3. 6. & 8. Numerus dierum 2922. qvi est Octaëteridis Julianæ, sive duorum Julianorum lustrorum modus. Annus Lunaris communis 354. diebus præcisè definitur. Itaqve ab Solari diebus XI. & qvadrante superatur. Antiqvissima est Octaeteris ista, & à Græcis olim usurpata: qvam eâdem planè ratione, qva hîc Epiphanius, exponit Geminus, vetus & eruditus scriptor, Pag. 129. Cujus inventorem Cleostratum Tenedium Censorinus facit. Sed eadem, utpote vitiosa, castigata sæpius, & interpolata fuit. Etenim octo anni Lunares, dies colligunt ferè 2923½. Qvare Octaeteris illa abest à Lunari modo solido die, & horis

ferè 12. Nam Syzygia Lunaris dies habet 29. hor. 12. 44′. Annus Lunaris dies 354. hor. 8. 48′. 38″. &c. Itaqve Octaëteris Lunaris dierum est 2923. hor. 11. 51′. &c. Qvam ob causam post Hentecaëteridem, sive duas Octaëterides, appendices dies tres intercalari solebant, qvo seqventis Octaëteridis Neomeniam attingerent. Sed cùm totidem diebus à Solis rationibus aberrarent, in vigesima Octaëteride mensem unum tricenarium expungebant, ita ut Octaëteris illa nonnisi duos embolimæos menses haberet. Hæc Geminus, qvæ alibi fusius, & opportunius tractabimus. Ubi Lunarem apud Græcos anni popularis formam contra Scaligeri conjecturas affirmabimus.

Comperta jam octaëteridum labe, Græci ad Enneadecaëteridas, & longioris anni spatia confugerunt. Sic apud Christianos in negotio Paschali primùm usurpari cæptæ Octaëterides tam simplices, qvàm geminatæ, sive Heccædecaëterides. Etenim Dionysius Alexandrinus Octaëteridis Canonem instituit. Hippolytus verò Heccædecaëterida, qvam in Libris de Emendat. Temp. Scaliger exponit. Qvas omnes methodos postremò Enneadecaëteris exclusit, ab Alexandrinis, & Anatolio non illa qvidem excogitata, ut parum prudenter pleriqve scripsere: multo verò minus ab Eusebio Cæsarienſi reperta: sed ab iis omnibus ad usum Paschatis translata. In Octaëterides, aliæqve Cyclorum inutiles formæ paulatim obsoleverunt. Qvanqvam nonnullos adhuc Bedæ temporibus Octaëteridas retinuisse testatur ipse Lib. de Temp. ratione Cap. XLIV. Sed pauci illi erant, & obscuri. Qvamobrem satis eqvidem mirari non possum, Epiphanium hoc loco ad Paschalem methodum explicandam solius Octaëteridis mentionem fecisse, eamqve tam diligenter exposuisse; qvasi hac una Paschalium Neomeniarum disciplina contineretur. Nam Enneadecaëteridem hoc loco ne commemoravit qvidem. Tametsi Nicænum illud decretum de celebrando Paschate tantoperè prædicet, & ab Hæreticorum insciția impudentiaqve vindicare studeat. Atqvi nihil ad festi illius ordinationem insignius ab illa Synodo profectum est, qvàm qvod XIX. annorum Circulo constituto dissidium omne sustulit: qvod his verbis testatur Ambrosius: *Inter illa fidei, ut vera, ita admiranda decreta, etiam super celebritate memorata, congregatis peritissimis calculandi, decem & novem annorum collegêre rationem, & qvasi qvendam constituêre circulum, &c.* Nihil erat igitur, qvod inanem & absurdam Octaëteridis periodum à situ revocaret Epiphanius, dum communem Cycli Paschalis methodum, & à Catholicis receptam adversus Hæreticos declarat. Nec accuratior est Sozom. Lib. VII. Cap. XVIII. qvi eandem Octaëteridem ad Paschatis negotium sic accommodat, qvasi utriusqve sideris ratiociniis cumulatè satisfaciat.

Καὶ συμβαίνει κατὰ τὸν ὄγδοον.] Deest Octaëteridi secundum medios motus ad solidum mensem complendum biduum ferè. Nam Epactæ anni octavi sunt XXVIII. Octaëteris Lunaris accurata dierum est 2923. 11. 51′. hoc est horarum ferè XII. ut ait Geminus. Itaqve minor est Octaëteris Epiphanii Lunari Octaëteride sesqvidie. Et tamen præcipitatur Embolismus, qvod minimum absit ab integra Syzygia. Qvod etiam in Enneadecaëteride servatur. Nam Embolismus tertius ab Alexandrinis, & Latinis, & in omni adeò Cyclo, octavo anno collocatur. Octavo, inqvam, non nono: etsi

contrarium Mathematici qvidam eruditissimi, ac Computorum Scriptores asserant. Qvod adversus illos breviter hoc loco demonstrandum est.

DE DUPLICI CYCLO, ET EMBOLISMORUM RATIONE.

DUPLEX apud veteres Computi Magistros olim Cyclus extitit, cum Aurei Numeri fastis adscriberentur: alter decemnovennalis, alter Lunaris. Decemnovennalis, ut Beda sæpiùs inculcat, ad methodum Qvartadecimarum Paschalium inventus est, ut stato die qvolibet anno per orbem redirent. Hujus initium est, authore Beda, à Paschali mense, hoc est à citimo Termino, qvi est XII. Kalend. Apr. Martii XXI. Cujus primus annus aureum Numerum habet XIX. initqve ex A. D. Prid. Non. Apr. sive Aprilis IV. cui in vetere Kalendario adscriptus est aureus Numerus XIX. Qvippe Cyclum Decemnovennalem non ab aureo Numero I. ac XXIII. Martii, sed à XIX. inchoatum fuisse, & ab Aprilis IV. eruditè probat Petrus Pitatus Veronensis Canonum Paschalium Cap. VI. & antè illum docuit Paulus Forosempron. primæ partis, Libro VI. Nec aliter Beda cùm aliis in locis; tum Libro de Temp. ratione Cap. LIV. ubi Cyclum Lunarem cum Decemnovennali proponens, annum illius primum cum Decemnovennalis Cycli qvarto conjungit, & à Kalend. Januariis inchoari dicit. Est autem Januariis Kalendis affixus Aureus Numerus III. Igitur primus est XIX. à qvo qvartus est tertius. Qvod in seqventibus Cyclorum numeris constanter tenet. Exempli caussa annus Cycli Lunaris XVI. Bedæ est decemnovennalis XIX. qvi à XVI. Kal. Januar. incipit, Dec. XVII; à qvo incipit annus cui Numerus aureus convenit XVIII. Proinde aureus numerus XVIII. est XIX. Cycli Decemnovennalis. Postremo cum Decemnovennalis Cycli primo anno Lunaris XVII. componitur, ejusqve initium statuitur Nonis Decembris (Corrige VIII. Id. Decemb. Nam ex compendio notarum profectus est error: cùm scriptum esset VIII. ID. qvod Nonas Dec. Librarius esse credidit.) At qvi annus ab VIII. Id. Dec. auspicatur, Numerum aureum exigit XIX. Satis igitur constat Cyclum Decemnovennalem ab aureo Numero XIX. initium capere. Cujus hæc afferri caussa potest. Romani aureorum Numerorum, ac Cycli Decemnovennalis methodum ab Alexandrinis acceperunt. Qvi cum Thoth suum, adeoqve anni principium ab Augusti XXIX. ducerent, aureos numeros indidem inchoabant. Hos imitati postea Latini, qvi à Paschali mense, hoc est Martio, vel Aprili sacrum annum ordirentur, aureos Numeros, qvos cum Alexandrinis ad usqve exeuntem Augustum communes habuerant, toto anno pertexebant. Igitur anno Dionysiano CCLXXXIV. Cyclo Decemnovennali XIX. Alexandrini ab Augusti XXIX. die Cyclum primum numerare cœperunt: Romani verò totum annum Julianum [aureo] Numero XIX. consignarunt. Pòst anno CCLXXXV. cum Alexandrinis aureum numerum I. exorsi sunt. Ex qvo

Cyclus XIX primus omnium est.

factum apparet, ut Cycli XIX. primus annus fuerit aurei numeri XIX. Nam qvòd doctissimi qvidam aureum Numerum 3. initium Decemnovennalis Cycli constituunt, propterea qvòd Kal. Jan. affixus est, contra Bedæ, aliorumqve veterum id authoritatem asserunt; neqve illud animadvertunt, Cycli XIX. initium non à Januario, sed ab Aprili, hoc est ab ea Luna, qvæ in Aprilem desinit, ex illorum sententiâ deduci. Hinc annum primum ex Dionysii instituto veteres illi dicunt à Prid. Non. Apr. inchoari, & in Martii XXII. desinere, eiqve CCCLIII. dies duntaxat competere, qvod in eum Lunæ, sic enim vocant, saltus incurrat, qvæ est unius die superflui ἐξαίρεσις, Tum secundum annum inire Martii XXIII. & dierum esse CCCLIV. atqve ita deinceps: ut Beda, Pitatus locis citatis, aliiqve definiunt.

Lunaris Cyclus.

Alter Cyclus Lunaris appellatur; qvi ad Lunam Epactarum ac regularium beneficio indagandam accommodatus est, qvod Aurei Numeri præstare non possunt. Qvi cùm ex Alexandrinorum Kalendario translati sint, ac per contextum Latini anni diffusi, cujus aliud initium, alia mensium dispositio est; qvæ ex illis Epactæ communi methodo consurgunt, eruendis Noviluniis usui esse neqveunt. Qvare tria de aureo Numero detrahenda sunt, ut per Epactas, ac regulares Novilunia consequamur. Atqve in hunc modum diminuti numeri Cyclum Lunarem efficiunt. Veluti Kal. Jan. Aureus Numerus III. adscriptus est: de qvo subductis tribus, respondent è Cyclo Lunari XIX. qvæ undecim additis, XXX. Epactas conficiunt. Hæ uno regulari addito, XXXI. complent, qvæ Novilunium indicant. Itaqve nulla id insciția factum est, duplex ut apud Latinos Cyclus esset, qvod ridiculè sibi persvadet Scaliger V. de Emend. Temp. ubi de Epocha Lunari Constantinopol. differit. Hoc enim necessario ab illis instituendum fuit, posteaqvam semel Alexandrinorum aureos numeros in Julianum Kalendarium transtulerunt; ubi Epactæ ex illis numeris erutæ, & ad dies appositæ complementa eorundem esse non poterant regularibus adjectis, qvod ut obtinerent, tria aureis numeris detrahenda fuerunt. Qvam ob caussam Lunaris iste Cyclus est dictus; non ideò qvod Decemnovennalis, sive aureus numerus Novilunia non ostenderet. Etenim iisdem illis diebus, qvibus adjunctus erat, Nicæni Concilii tempore, Novilunia committebantur; sed qvod indagandæ ex methodo computandæqve Lunæ, ut vocant, ætati minimè esset idoneus, nisi ternario minueretur: propter Romani, & Alexandrini anni discrepantem formam, initiaqve diversa. De qvibus uberior aliàs instituendus est sermo.

Initium Cycli Lunaris.

Cæterum Lunaris iste Cyclus à Januario mense ducit exordium, ut Beda non uno loco testatur. Qvi Lib. de Temp. rat. Cap. LIV. illius omnes annos exponit. Qvorum primus non decemnovennali qvarto committitur, qvi est aureus numerus III. Kal. Jan. affixus. Secundus à XII. Kal. Jan. Dec. XXI. atqve ita deinceps reliqvi ab ea syzygia ferè omnes inchoantur, qvæ in Januario desinit. Constat igitur in Cyclo Lunari, perinde ut in decemnovennali, primum annum esse numerum, ut ita dicam, Lunarem XIX. qvi ad Kal. Jan. adnotatur.

Annus octavus embolimæus fuit.

His animadversis annum Enneadecaëteridis octavum intercalarem fuisse defendimus, qvi aureum numerum habuit VII. qvi est à primo,

sive

ſive XIX. uti dictum eſt, octavus: qvod de Cyclo decemnovennali, qvo de agitur, potiſſimum aſſerimus. Fuere qvippe Enneadecaëteridis anni iſti ſeptem embolimæi, 3. 6. 8. 11. 14. 17. 19. qvibus aurei Numeri in Kalendario reſpondent, 2. 5. 7. 10. 13. 16. 18. qvoniam, ut ſæpe docuimus, numerus XIX. Cyclum ducebat, à qvo ſecundus erat tertius. At inſigni Mathematico placuit hunc embolimæorum ordinem eſſe, 3. 6. 9. 11. 14. 17. 19. qvibus aureos iſtos numeros attribuit 2. 5. 8. 11. 13. 16. 19. qvoniam Cycli decemnovennalis initium ab aureo numero 3. & Kal. Jan. arceſſit. Atqvi decemnovennalis ab Aprili, non à Januario, ex Veterum præſcripto repetendus eſt. Et ille ipſe embolimæorum ordo menſium, qvem propoſuimus, Bedæ, Pitati, Pauli Foroſempr. aliorumqve Computi artificum authoritate nititur. Vide Cap. XLIII. de Temp. ratione apud Bedam Tom. II. Idem & certiſſima ratione ad hunc modum colligitur. Embolimæum, opinor, annum in Cyclo Paſchali eum omnes intelligunt, qvi, ut primus ſeqventis anni menſis intra Paſchales terminos coërceatur, menſe uno fit auctior. Ejusmodi autem anni illi ſunt VII. qvos enumeravimus, hoc eſt aurei in Kalendario numeri 2. 5. 7. 10. 13. 16. 18. non autem 8. 11. 19. Etenim cùm aureus Numerus VII. in uſu eſt, qvem Cycli decemnovennalis octavum eſſe volumus, primus menſis incipit Martii XVII. ideoqve embolimæus eſſe debet: alioqvi ſeqvens annus à Martii VI. inchoandus erit, cui aureus Numerus VIII. affixus eſt, anno decemnovennalis Cycli nono. Hoc autem Paſchali Canoni, ac Nicænis decretis repugnat; ac Latinorum, hoc eſt Judaizantium, peculiaris error ille fuit: qvem ut evitemus, decimus tertius nempe menſis ad annum VIII. accedat oportet, uti nonus, cui numerus aureus VIII. tribuitur, in Aprilis V. ſummoveatur, à qvo primus Paſchalis menſis incipiat. Eadem & undecimi ratio eſt, cui Numerus aureus convenit X. Hic enim cùm à XIV. Martii ineat, decimi tertii menſis Neomeniam in Martii III. conferet. Qvare intercalandus hic erit, ut annus XII. à II. Aprilis incipiat. Deniqve XIX. annus cùm à qvarto die Aprilis exordiatur, embolimum menſem non continet, ſed eundem ſeqvitur. Siqvidem XVIII. aureus numerus, qvem Cycli decemnovennalis decimum nonum ſtatuimus, Martii XVI. competit, à qvo annus incipiens neceſſariò tertiumdecimum menſem ſibi vendicat, cujus Neomenia Martii V. minimè Paſchalis eſt, ac proinde primi menſis, & anni Neomenia in Aprilis IV. diffundetur. Ita enim exiſtimandum eſt: Embolimæos menſes in Paſchali Cyclo eos eſſe, qvi in finem anni conjecti Neomeniam ſeqventis anni proximè præcedunt: ut & Pitatus ad idem negotium obſervat Cap. VI. Qvanqvam aliter apud Computorum artifices diſpenſari menſes Embolimæos didicimus ex Beda Cap. illo XLIII. Lib. de ratione temporum, ac per varios anni Juliani menſes diſſipari: Verùm in Paſchali hoc inſtituto embolimus ille menſis procul dubio cenſendus eſt, qvi primum menſem Cycli ἀμέσως antecedit. Qvo qvidem ſtatuto, nullum jam dubium eſt, qvin embolimæorum ſeries ejusmodi ſit, qvalem à Veteribus Computiſtis accepimus, in qva octavus annus, non nonus intercalaris menſis appendicem excipiat. Nam & propterea Enneadecaëteridem in Ogdoadem, & Hendecadem partiri ſolent, uti Beda facit Lib. de ratione temp. Cap. XLIV. & Ogdoadi tres embolimos menſes, hendecadi qvaternos attri-

buunt. Hinc Africanus apud Hieron. in Cap. IX. Dan. *Græci*, inqvit, *& Judæi per octo annos trium menſium ἐμβολισμὸς faciunt.* Ac tametſi menſis integer non octavo anno, ſed nono ex diebus reſiduis conſurgat, nihilominus qvòd & proximè ſolidam ad Syzygiam appendices illæ dies accedant, & qvòd ex ſuperiorum annorum ratiocinio ſemper aliqvid ſuperſit, qvo defectus ille compenſetur, octavo anno intercalaris adjungitur.

Emboliſmi præcipitatio.

Qvod autem nondum juſto dierum numero ex Epactis collecto nonnunqvam emboliſmos anteverti, ac præcipitari diximus, illuſtrari poteſt ex Judaici Cycli diſpoſitione, qvalem Gloſſa primæ partis Jad R. Moſe Tractatu Kidduſch hachodeſch deſcribit Cap. I. §. 2. Nimirum Epactas anni I. & II. in Cyclo Judaico cum Epactis V. menſium anni tertii ad XXVII. dies accedere: ideoqve ad complementum emboliſmi menſis triduum ex annis ſeqventibus mutuò accipi. Poſtea ex reſiduo anni III. & ex qvarto ac qvinto una cum menſibus V. anni ſexti, colligi dies ferè XXXIII: ex qvibus compenſato triduo illo, qvod anticipatum fuerat, ſecundus emboliſmus inſeritur. Deinde ex epactis menſium VII. anni ſexti, & anni ſeptimi, nec non & V. menſium anni octavi, XXII. ferè dies confiunt. Neqve tamen differtur emboliſmus: ſed VIII. dies ex annis ſeqventibus repræſentantur, ut ſolidus menſis intercalari poſſit. Tum verò ex reſiduo VII. menſium, & annorum duorum, videlicet IX. ac X. itidemqve menſium V. priorum anni XI. dies colliguntur XXXIII. qvibus octo detractis, qvos ſuperior emboliſmus exhauſerat, qvinqve & viginti reſtant, ad qvos complendæ ſyzygiæ V. alii dies anticipantur, & undecimo anno Adar inſeritur. Eadem eſt anni XIV. ratio. Confiunt enim dies XXXIII. ex qvibus V. diebus exemptis, qvi in anteceſſum uſurpati fuerant, relinqvuntur XXVIII. dies, & biduum ad emboliſmum cumulandum à ſeqventibus ſumitur. Deinde anno XVII. Epactæ ad dies XXXIII. perveniunt reſtitutoqve biduo illo mutuatitio, ex XXXI. reliqvis intercalatur Adar, & unus dies ſupereſt. Itaqve in fine Cycli XXVII. dies reſtant: & nihilominus VII. intercalatur emboliſmus, anno XIX. Hæc Gloſſa de Cycli Judaici contextu. In qvo nondum expleta Syzygia verſuram fieri, & anticipari dies aliqvot vides: contra qvam Scaliger Lib. VII. de Emendat. in Comp. Judaico Cyclo emboliſmos præcipitari nimis imprudenter negat. Qvanqvam Gloſſa iſta Lunarem annum præciſè dierum CCCLIV. conſtituit, neqve appendices horas, ac minutias complectitur, qvæ toto Cyclo collectæ dies conficiunt VI. cum horis XXI. & minutis 51′. qvibus primi ac poſtremi emboliſmi defectus compenſatur. Qvamobrem rudis eſt & adumbrata Cycli Judaici iſta deſcriptio, & ad faciliorem methodum, ac popularem captum appoſita: cùm interim alia ſit apud Judæos Epactarum annorumqve conformatio. Qvod idem de Epiphanii Octaëteride pronunciare licet, qvam vel nulli, vel, ſi fortè, pauciſſimi, poſt Nicænum Canonem conditum ad Paſchalem uſum adhibuerunt. Hanc nobis de emboliſmis diſputationem peperit Octaëteridis Epiphanianæ diſpoſitio. Qvæ tandiu hîc habere locum debuit, dum

uberiore à nobis Commentario, qvem de temporum doctrina meditamur, eadem illa pertractetur.

Γίνονται ἐπακταὶ ιη.] Corr. ιζ.

Εν τούτοις τοῖς τρισὶν ἐμβολίμοις.] Ne hoc qvidem verum, aut satis accuratè dictum: dissensionem omnem, qvæ Christianos inter, ac Judæos, & cæteros intercesserat, hoc est Hæreticos Tessarescædecatitas, aut qvi in primi mensis epocha à Nicæno canone discedebant: qvales Latini, & Occidentales pleriqve, atqve imprimis Scoti fuerunt: in tribus Octaëteridis embolimis consistere. Duplex apud Christianos Paschatis depravatio fuit. Altera planè Judaica, & Asiaticorum olim propria, qvi XIV. Luna, qvamcumqve in feriam incurreret, Pascha celebrabant. Altera, qvæ in primi mensis Neomenia contra Canonem committeret, dum illam citius antevertebat: adeo ut XIV. Luna Æqvinoctium præcederet. Qvam διαστροφὴν novo errore cumulabant, ut in termino ipso, si in Dominicam incideret, celebritate fungerentur. Posteriores isti cum decemnovennali Cyclo, Judæorum instar, uterentur, in duobus duntaxat annis ab Alexandrinis, & Nicæna sanctione dissidebant, Cyclo nimirum VIII. ac XIX. Nam Lunari Cyclo, non aureis numeris utebantur. Itaqve tribus Cyclis ab Alexandrinis discrepabant. Ut exempli caussa, Alexandrino numero I. respondebat aliorum XVII. Item Alexandrinorum VIII. istorum V. decimonono Alexandrinorum Judaicus XVI. Indeqve cùm Alexandrini anno Cycli decemnovennalis octavo, cui numerus aureus VII. ad Aprilem usqve convenit, mensem intercalarem adtexerent, qvi à VI. Martii exorsus in Aprilis IV. desineret, ac postridiè, hoc est Aprilis V. annum nonum inchoarent, Judaizantium factio pro embolimæo communem usurpans annum, primum mensem inchoabat Martii VI; cujus XIV. Paschalis Martii XIX. competebat. Idem anno XIX. contingebat, qvem Alexandrini Pridie Non. Apr. inchoabant: alii III. Non. Martias. Nam Alexandrini XIX. annum, cui Numerus aureus XVIII. respondet, embolimæum constituebant, eiqve mensem illum arrogabant, à qvo Judæi annum suum ac primum mensem auspicabantur. De qva re & anteà disseruimus, & agetur alibi copiosius. Qvocirca non in tribus Octaeteridis embolimæis annis, sed in uno solùm Judæi & Hæretici à Catholicis discrepabant, hoc est in octavo.

N. XIV. Εστι γὰρ τῷ ὄντι.] Hæc Epiphanii fortasse temporibus. At ætate Theodoreti Audianorum ista disciplina in licentiam ac libidinem desciverat.

AD HÆRESIM LXXI. PHOTINIANORUM.

N. I. Οὗτος δὲ ὡρμᾶτο.] Ορμᾶσθαι sæpissimè apud Epiphanium & alios idem valet atqve *oriri*; qvod & nos hoc loco verum existimavimus. Sed cum Photinus non Sirmio, sed ex Gallogræcia oriundus fuerit, ut in Lib. de Script. Eccles. scribit Hieronymus, consultius arbitror *prodeundi* vocabulo uti, qvàm *oriendi*. Qvare ita potiùs interpretandum fuit. *Hic Sirmio prodiens, &c.* Sic enim Hieronymus: *Photinus de Gallogræcia Marcelli discipulus, Sirmii Episcopus ordinatus, &c.*

Απὸ τῆς ἐν Σαρδικῇ.] Bis condemnatum esse Photinum tradit Epiphanius:

primùm in Sardicenſi Synodo: tùm in Sirmienſi, cùm Imperatori Conſtantio libellum obtuliſſet. Utrunqve ſub Conſtantio celebratum. Ideo corrigendus Hieronymus, qvi à Valentiniano Imper. pulſum ab Eccleſia Photinum affirmat. Niſi poſt Sirmienſem Synodum occultos conventus habuiſſe dixerimus, & à Valentiniano proſcriptum fuiſſe. Qvod ex eo deduci poteſt, qvod in Epiſtola Synodica Concilii Aqvileienſis ad Gratianum, Valentin. & Theodoſium Imp. Ambroſius ac cæteri Epiſcopi ita ſub finem ſcripſerunt: *Photinianos qvoqve, qvos & ſuperiori lege cenſuiſtis nullos facere debere conventus, prout jam & Sacerdotum Concilio ſententia in eos lata eſt. Petimus inſuper, ut qvoniam in Sirmienſi oppido adhuc conventus tentare eos cognovimus, clementia veſtra, &c.*

Ανυσίῳ Διακόνῳ τῦ Βασιλέως.] Videtur Βασιλείᾳ leg. Sed nonnihil ſuſpenſos nos tenet, qvòd hic Baſilii Diaconus appelletur, nimirum Ancyrani, qvi actoris partes ſuſtinebat: ac proinde ſuſpectus eſſe Photino Diaconus illius poterat.

Καλλιπράτῃ Ἐκσηέπτορι.] Ἐπαρχῷ Præfectum Prætorio ſignificat. Cornarius verò *Præſidem* reddit. Crediderim Præfectum Prætorio Illyrici fuiſſe.

Καὶ Βασιλείῳ Μεμοραδίοις.] Fortaſſe Μεμοραρίοις qvaſi *Memorarios* vocet, qvi ſunt *Memoriales:* qvorum proprium munus erat leges & reſcripta excipere, ac perſcribere. Aliud eſt Μεμοροφύλαξ, & μεμορίτης in Concilio Chalced. Act. IV. hoc eſt ὁ ἐν μεμορίοις κατοικῶν. Qvi ad Memorias Martyrum, & in Eccleſiis ibidem collocatis habitat.

Νοταρίοις τῦ Βασιλείᾳ;] Cor. Βασιλέως. Habuerunt tamen in Conciliis & Epiſcopi notarios ſuos, atqve Exceptores, ac fermè Diaconos, ut ex Chalced. Conc. conſtat. Sed & apud Auguſt. Lib. III. contra Creſcent. Cap. XXIX. in Actis Conſularibus ſub Zenophilo, Nundinarius Silvani Cirthenſis Donatiſtæ Diaconus Exceptor dicitur.

AD HÆRESIM LXXII. MARCELLIANORUM.

N. II. Αντίγραφον Ἐπιστολῆς.] Edidit hanc fidei profeſſionem Marcellus, poſtqvam ab Arianis ſede ſua pulſus Romam ad Julium Papam confugit, ab eoq. una cum Athanaſio reſtitutus eſt. Vide Annales Baron. A. CCCXLI. Qvi de hoc ipſo libello dubitat, iſne ſit, qvem Julio tùm obtulit, cùm in eo nulla ſit τῦ ὁμοουσίου mentio. Verùm non ſemper in Catholicæ fidei Profeſſionibus, aut in convincendis Hæreticis, recenti adhuc in Nicæno Concilio, teſſera illa fidei, ac τῦ ὁμοουσίου clara & diſerta confeſſio ſolebat exigi. Exemplo ſit Urſacii & Valentis Arianæ factionis principum libellus, qvem Julio Papæ obtulerunt, qvo & erroris ſui veniam deprecati ſunt, & Ario damnato Catholicam fidem profeſſi. Extat apud Athanaſium Apol. II. In eo verò de ὁμοουσίῳ verbum nullum. Nam & in Concilio Aqvileienſi, in qvo adnitente Ambroſio Palladius, & Secundianus Epiſcopi damnati ſunt, cùm tam ſtudioſè id ageret Ambroſius, ut ab iis indicium aliqvod Arianæ profeſſionis eliceret, ideoqve variis interrogationibus laceſſeret, nullam Conſubſtantialis mentionem attigit: ſed hæc tantum communia; ecqvid Filius immortalis, bonus ac verus eſſet, ac reliqva generis ejusdem. Qvinetiam Athanaſii Symbolum cum

sit qvædam fidei expositio ab eo edita, qvi τὸ ὁμοούσιον acerrimè propugnaret, ejusdem vocabuli mentionem omisit.

N. V. Ὑπὸ δὲ ἄλλων πάλιν.] Utcunqve licuit ex corruptissimo loco sententiam extudimus. De his autem, qvos nominat, Acacio, Basilio, Georgio, ac reliqvis, agetur in seqventi Hæresi pluribus.

N. VI. Ταῦτα μὲν οὖν καὶ τὰ τοιαῦτα.] Asterius Sophista Christianam fidem amplexus nonnulla scripserat Arianæ perfidiæ consentanea. Qvæ cùm refutasset Marcellus, longiùs progredi, & in Sabellianam Hæresim desciscere visus est. Qvæ omnia copiosissimè habes in Annal. Ecclesiast. exposita.

N. X. Καὶ πρωτάτης.] *Defensorem* reddidimus. Nam *Præsidem* cum Cornario interpretari non placet. Fuit autem Defensor non ordinis, sed officii nomen, qvod Laici gerebant, qvi Ecclesiæ jura in civili foro propugnabant. Concilium Milevitanum Can. XVI: *Placuit etiam, ut petatur à gloriosissimis Imperatoribus, ut jubeant judicibus dare petitos sibi Defensores Scholasticos, qvi in actu sint, vel in officio defensionum caussarum Ecclesiasticarum, more Sacerdotum Provinciæ, ut iidem ipsi, &c. habeant facultatem ingredi Judicum Secretaria.* Meminit & Carthagin. V. Canone IX. & Africanum Tomo I. Conciliorum Can. XLII. & alibi passim. Zosimus Epist. I. *Sanè ut Defensores Ecclesiæ, qvi ex Laicis fiunt, supra dictâ observatione teneantur, si meruerint esse in ordine Clericatus.* Ἔνδικος à Græcis vocatur. In Concilio Chalcedon. Can. II. recensentur οἰκονόμος, ἔνδικος, πραγματεύτης. Qvamobrem πρωτάτης eundem esse suspicamur, atqve Ἔνδικον. Tametsi Balsamo ad Africanarum Synodorum Canones, qvi in unum misti sunt, ad Canonem LXXVIII. qvi est inter Africana Concilia, qvæ sub Cœlestino, & Bonifacio celebrata sunt, qvadragesimus secundus, dubitat utrum Defensores, & Ἔνδικοι ante hoc Concilii tempus ulli fuerint. Σὺ δὲ γίνωσκε ὅτι ἡ δόσις τῶν Ἐνδίκων, ἢ καὶ Ἐκδικησάντων λεγομένων, εἴτε ἀπὸ τοῦ παρόντος Κανόνος ἔλαβε τὴν ἀρχὴν; εἴτε καὶ πρὸ τούτου ἐπεγνώσθη, δι' ἀπολογῶν τῶν κατοικούντων ἑκάστης πόλεως ἐγίνετο. Sed diu ante Defensores extitisse verisimile est, eosdemqve πρωτάτας in illa subscriptione nominari.

AD HÆRESIM LXXIII. QVÆ EST SEMIARIANORUM.

N. I. Καὶ Γεώργιος ὁ Λαοδικείας τῆς πρὸς Ἀντιόχειαν.] Hunc locum integrum non esse suspicari aliqvis possit. Nam Laodicea Syriæ nihil ad Daphnen pertinet. Antiochia porrò Syriæ caput cognomento ἐπὶ Δάφνης, ab amœnissimo suburbio, à Latinis etiam *Epidaphnes*, ut apud Plin. Lib. V. Cap. XXV. Tacitus Lib. II. Ann. ait *Germanico sepulcrum Antiochiæ constitutum, ubi crematus: tribunal Epidaphnæ, qvo in loco vitam finierat.* Nimirùm qvod ἐπὶ Δάφνῃ, vel ἐπὶ Δάφνης crebrò nominaretur, vulgi consvetudine factum, ut una voce Ἐπιδάφνη Daphne ipsa diceretur: qvemadmodum ex duabus istis Homericis vocibus ἐν Ἀρίμοις, *Inarimen* conflasse Virgilium Grammatici suspicantur. Qvare non assentior Ortelio, qvi apud Tacitum, & Plinium pro *Epidaphne*, vel *Epidaphnes* rescribendum credit Latinis vocibus, *apud Daphnen*. Ex iis meritò conjici potest, apud Epiphanium inverso verborum ordine ita legi potiùs oportere, τῆς πρὸς Δάφνῃ Ἀντιοχείας, qvàm τῆς πρὸς Ἀντιοχ.

Δαφ. Neqve tamen propterea explicatior hic ipse locus fuerit. Qværendum enim præterea, cur Laodicea τῆς Αντιοχείας appelletur? An hoc existimandum est; Antiochiam, vel Daphnen pro regione ipsa, & Cœlesyria nonnunqvam usurpari? qvod seqventia docent, cùm addit ἡγεμὼν τῆς Κοίλης Συρίας. Daphnensium qvidem Comitatensium inter legiones Notitia meminit. Dicerem Antiocheni alicujus Episcopi nomen hîc desiderari, si qvis occurreret Semiarianorum fautor, & signifer: cujusmodi nullum reperio. Imò verò Eudoxius, qvi Antiochenam sedem post Leontii obitum occupavit, Basilii, ac Georgii Laodiceni per illa tempora hostis acerrimus fuit. Vide Sozom. Lib. IV. Cap. XII. & seqventibus. Credat igitur aliqvis ab Epiphanio τὴν ἐπὶ Αντιοχείᾳ Δάφνην pro Cœle Syria hoc loco sumi; qvod novum mihi, & inauditum esse fateor. Qvod nisi cui conjectura ista placeat; simplicissima, & fortasse vera ratio est, ut Laodicea cognomento *Daphnes* appellata videatur, qvod ei loco longè nobilissimo ac celeberrimo propinqva foret, τῇ διασολὴν Laodiceæ alterius; imò plurium aliarum cognominum. Inter hanc verò, cui & *Cabiosæ* nomen inditum, & Antiochiam ad Orontem, interjecta fuit Daphne. Qvod ut expressius declararet Epiphanius, adjecit ἡγεμὼν Κοίλης Συρίας, ne qvis Phrygiam putaret, aut aliam qvamlibet.

N. II. Η ἁγία Σύνοδος.] Magna nobis non solum de Epiphanio nostro, sed de omni etiam antiqvitate & historia benè merendi opportunitas hoc in loco præbetur, ubi de Ancyrana ac Sirmiensi Pseudosynodis, aliisqve Semiarianorum conventiculis agitur. Qvorum acta, & tempora sic apud veteres perinde ac recentiores confusa, perturbataqve sunt, nulla ut historiæ pars impedita magis ac difficilis appareat. Dicam non jactantiæ caussa; sed ut eruditi Lectoris studium excitem, fortassis audacius; ab hinc mille ac ducentis propemodum annis liqvidam ac sinceram illorum rationem ignoratam fuisse. Qvod nisi certissimis argumentis indiciisqve monstravero, nihil ego deprecabor, qvin id vanissimè à me dictum omnes arbitrentur. Proponam igitur imprimis qvemadmodum ab antiqvis Historicis ea referantur: tum qvid à recentioribus memoriæ proditum sit: ut amborum falsitate convicta, veritas ipsa à situ & obscuritate vindicetur.

DE SIRMIENSI ET ANCYRANA PSEUDOSYNODO, ALIISQVE SEMIARIANORUM ACTIS, SOCRATIS, SOZOMENI, CÆTERORUMQVE NARRATIO.

UBI se Ariana perfidia in orbem Christianum effudit, scissa est varias in partes, ac multiplicium sectarum, & factionum sunt nata divortia. Ut de cæteris modo taceam, insignis potissimum fuit Photini Sirmiensis impietas, qvi Sabellii, & Samosateni dogmata jam olim damnata longo intervallo renovavit. Cujus Hæ-

resin ordine LX. posuit ac refutavit Epiphanius. Hunc ut opprimerent Ariani, ac tantam à se invidiam, ignominiamqve depellerent, utiqve se tandem Catholicos esse profiterentur, Constantii Imper. jussu Sirmium, qvæ urbs est Pannoniæ, Orientales convocantur Episcopi: qvemadmodum Socrates Lib. II. Cap. XXIII. Sozomenus Lib. IV. Cap. V. aliiqve narrant. Qvod iidem contigisse volunt post Consulatum Sergii & Nigriani, qvi est annus Christi CCCLI. Affuere Synodo imprimis Orientales Episcopi, Marcus Arethusius, Georgius Alexandriæ, Basilius Ancyræ Episcopi, Pancratius Pelusii; Hypatianus Heracleæ. Ex occidentalibus verò eâdem infectis labe, Valens Mursorum Episcopus; nec non & Osius Cordubensis Ecclesiæ Catholicæ per illa tempora columen, qvi eò licet invitus accessit. In hoc Concilio condemnato Photino triplex edita est ab Arianis fidei formula; Prima Græcè à Marco Arethusio concepta, qvam Socrates Cap. XXV. & ante eum Athanasius Libro de Synodis Græcè referunt; Latinè verò Hilarius Libro de Synodis. Duæ aliæ Latinæ sunt; qvarum prima à Socrate, & Athanasio iisdem locis descripta continetur: postremam, qvæ in Ariminensi Synodo à Valente recitata postmodum est, & à Catholicis rejecta, habet Socrates Cap. XXIX. meminit & Athanasius Lib. de Synodis. Duæ itaqve tum formulæ Sirmii promulgatæ sunt. Nam tertiam Arimini postea publicarunt. In eadem Synodo Basilius Ancyranus cum Photino coram Imperatore congressus est; cujus disputationis mentionem in Photiniana Hæresi facit Epiphanius. Hosius verò diu cum Arianorum perfidia, & Imperatoris crudelitate luctatus, ac dirissimis tormentis excarnificatus, postremo eidem impietati subscripsit. Secundum hæc Constantius occiso Magnentio, cujus cædes Constantio VI. & Gallo II. Coss. qvi est annus CCCLIII. accidit; ac reliqvis Tyrannis felicissimè compressis, aut extinctis, Gallo insuper necato, Constantio VII. & Gallo III. Coss. anno CCCLIV. demum Arbetione, & Lolliano Coss. anno CCCLV. Romam ut triumpharet profectus, Mediolani Synodum cogit adversus Athanasium. Cui cùm acerrimè refragarentur Catholici Episcopi, præsertim Eusebius Vercellensis, Dionysius Mediolanensis, Paulinus Treverensis, Lucifer Calaritanus, exulare jussi sunt. Eodem anno & Liberius Romanus Pontifex, qvi Julio successerat, qvòd Athanasium condemnare nollet, relegatus est; ut iidem Historici cum Theodoreto & Athanasio testantur. De Liberio verò etiam Ammianus Lib. XV. His ita confectis Imperator anno seqventi tertio Kalend. Majas Romam sese contulit, ut idem Ammianus author est Lib. XVI. Qvi cùm illîc diutius commorari vellet, auditis Barbarorum incursionibus IV. Kal. Jun. in Illyricum profectus est. Cùm autem Romæ adhuc Imperator degeret; hoc est ante IV. Kal. Junias, Eudoxius Germaniciæ in Syria Episcopus, cùm de Leontii Antiochiæ Episcopi morte renunciatum esset, missione à Constantio impetrata, in Syriam perveniens Antiochenam sedem occupat. Qvam dignitatem adeptus totus in id incumbit, ut Aëtium cognomento ἄθεον, & Anomæorum principem pristinum in gradum restitueret. Hic enim à Leontio Diaconus ordinatus, pro eo qvod filium Dei ex nihilo creatum, & Patris dissimilem assereret, damnatus, & ejectus fuerat. Cujus impietatem cùm fo-

De Sirmiensi & Ancyrano Conciliis.

Socrates Lib. II. C. XXIX.

De Sirmiensi & Ancyrano Conciliis.

veret Eudoxius, frustra illum restituere, ac revocare conatus, ut scribit Socrates, palam nefaria ejus dogmata prædicare cœpit; eo sanè confidentius, qvòd Osii Cordubensis literas jactitaret, qvibus eidem errori subscripserat.

Sozom. Lib. IV. Cap. XII.

Qvæ cùm Georgius Laodicenus animadvertisset, literas Ancyram ad Basilium dedit; qvi tum fortè ad dedicandam, qvam construxerat, Ecclesiam complures ex finitimis Episcopis convocarat. Habito itaqve Ancyrano Concilio, lectisqve Georgii literis, decretum illud fidei conditum est, qvod Epiphanius, & Hilarius commemorant; in qvo suppressa τȣ̃ ὁμοȣσίȣ voce, ὁμοιȣ́σιος, hoc est, similis Patri substantiæ Filium esse professi sunt. A qvo Semiariani dicti. Tum legati Sirmium ad Imperatorem à Synodo missi, Basilius Ancyræ, Eustathius Sebastæ, Leontius Cyzici Episcopi. Qvorum studio Constantius revocatis, qvas Asphalio Eudoxii presbytero, & Aëtii fautori dederat, literis, alias adversus Eudoxium ad Antiochenos scripsit. Subjicit his Socrates Ariminensis Concilii narrationem: in qvo fidei Εκθεσις illa ab Ursacio & Valente proposita est, qvæ Sirmii antè concepta fuerat. Sozomenus autem Liberii ab exilio revocati, ac Romam redeuntis historiam pertexit.

QVA IN RE HODIERNI SCRIPTORES ANNALIUM AB ANTIQVIS ILLIS DISSENTIANT.

QVOD de Sirmiensis adversus Photinum Concilii tempore Socrates ac Sozomenus tradiderunt; nimirum Sergio ac Nigriano Coss. celebratum fuisse, qvi est annus æræ Christianæ CCCLI. id in magnis Annalibus ad Annum CCCLVII. duobus, vel tribus præsertim argumentis refellitur. Qvorum authoritatem secuti reliqvi Ecclesiasticæ historiæ, temporúmqve conditores, cùm erroris eosdem illos Scriptores insimulant, tùm anno Christi CCCLVII. Constantio IX. & Juliano Coss. damnatum in Sirmiensi Conciliabulo Photinum asserunt. Argumenta porrò, sunt ejusmodi: Imprimis Socrates, ac Sozomenus testantur, Osium Cordubensem ad Sirmiensem Synodum invitum accessisse, ibiq́ve vi ac tormentis extortam ab illo Athanasii damnationem. Atqvi nonnisi relegato jam Liberio, postqvam insuper annum jam integrum Sirmii esset à Constantio detentus, cum Arianis communicavit Osius; qvod Athanasius docet Epist. ad Solitarios. καὶ ἀντὶ ἐξορισμȣ̃ κατέχει τȣ̃τον ὅλον ἐνιαυτὸν ἐν τῷ Σιρμίῳ. *Exilii loco annum integrum Sirmii illum detinet.* Liberius autem, ut ex Socrate, & Ammiano liqvet, non ante Christi annum CCCLV; Arbetione scilicet, & Lolliano Coss. in exilium abiit; cùm Mediolanum, ubi tùm Constantius erat, Româ esset excitus. Athanasius verò eodem illo Libro scribit Osium ex Hispania primum Constantii literis accitum Mediolanum venisse; indidemqve in patriam ab illo remissum: paulo post iterum evocatum anno toto Sirmii maceratum, cruciatumq́ve demum succubuisse. Qvod si anno

duntaxat CCCLVI Constantius, ex qvo Sirmio in Italiam profectus erat, Roma in Illyricum reversus est, uti supra disputatum est, apparet non ante CCCLVII. annum, confecta jam Osii annua Sirmii relegatione, Sirmiensem Synodum obiri potuisse, cui Osius suffragator accesserit. His duabus rationibus; qvòd & post Liberii exilium, & post annuum carcerem ad consentiendum adactus sit Osius, tertiam adjunxit ex Hilario; qvi Libro de Synodis Sirmiensem affirmat post triennium esse celebratam, ex qvo Saturnino Arelatensi Episcopo Ariano à Catholicis est negata communio. Manifesta verò Saturnini defectio tùm contigit, cùm expugnato Magnentio Constantius Arelatam sese contulit. Constat autem ex Ammiano Lib. XXII. Constantium nonnisi anno Christi CCCLIII. se VI. & Gallo II. Coss. Arelatam venisse, ibidemqve natalem suum VI. Id. Oct. celebrasse. Unde perspicuum est anno demum CCCLVII. triennio jam absoluto, Sirmiensem Synodum peractam fuisse. Qvæ qvidem omnia sic in Annalibus digeruntur. *De Sirmiensi & Ancyrano Conciliis.*

Anno CCCLIII. Constantio VI. & Gallo II. Coss. victo Magnentio Constantius in Gallias profectus, Arelate hiemem traduxit. Ubi Concilio Arianorum coacto damnatur Athanasius: Paulinus Treverensis, una cum aliqvot Catholicis Episcopis exilio multati.

Anno CCCLIV. Constantio VII. & Gallo III. Coss. Gallus Cæsar Constantii jussu necatur. Athanasius Alexandriæ vexatur.

A. CCCLV. Arbetione, & Lolliano Coss. Mediolanense Concilium indicitur ac celebratur in caussa Athanasii, præsente Constantio. Qvi Catholicos ac sanctissimos Episcopos illius damnationi subscribere recusantes in exilium ejicit; nimirum Vercellensem Eusebium, Dionysium Mediolanensem: ac postremò Liberium Papam, qvem Roma Mediolanum acciverat. Sub hæc Osius ex Hispaniis accersitus, frustráqve solicitatus in patriam rediit.

A. CCCLVI. Constantio VIII. & Juliano Coss. Athanasius Syriano duce grassante Alexandria pulsus, eiqve substitutus Georgius. Constantius Mediolano Romam pervenit tertio Kal. Majas. Ibi a Matronis interpellatus Liberium Edicto revocat. Eudoxius Germaniciæ Episcopus audita Leontii morte Roma Antiochiam advolans sedem occupat. Constantius IV. Kal. Jun. Urbe digrediens in Illyricum festinat.

A. CCCLVII. Constantio IX. & Juliano II. Coss. Sirmiense Concilium coram Constantio celebratum. In qvo primùm damnatus Photinus, & à Basilio Ancyræ Episcopo confutatus. Tum fidei formulæ tres conscriptæ. Prima auctore Marco Arethusio Græca. In qva damnati inter cætera, qvi ex alia substantia, & non ex Deo Filium extitisse dicerent. Habet hanc Athanasius Lib. de Synodis, Hilarius Lib. de Synodis, & Socrates. Secunda Latinè primum edita, & Græcè postmodum conversa apud Athan. & Socratem extat. Qvæ τ ὑσίας, & ὁμοσίς, nec non ὁμοισίς vocabula commemorari vetuit; Patrem verò majorem esse Filio decrevit. Hanc fidei professionem ab Osio & Potamone conscriptam prodit Hilarius. Ex qvo facilè colligitur, hanc esse fidei ἔκθεσιν, cujus approbatio vi ac tormentis ab Osio est expressa. Sed Osii lapsum compensavit Semiarianorum propemodum Catholicum

De Sirmiensi & Ancyrano Conciliis.

decretum in Ancyrana Synodo, cui Basilius præfuit. In qvo adversus Sirmianam perfidiam Orientales professi sunt, Filium per omnia, adeoqve secundum substantiam, esse Patri similem. Qvam professionem valde commendatam, ac notis illustratam in Gallias misit Hilarius. At Basilius cum Semiarianis sociis Sirmium reversus, & cum Valente, Ursacio, cæterisqve germanis Arianis congressus est. Qvi ita demum inter se Constantio annitente consentiunt, ut sublato substantiæ nomine, Filium per omnia Patri, similem esse profiterentur. Hinc tertia illa fidei formula manavit, qvam Valens ad Arminense Concilium detulit, ut Epiphanius hac ipsa in Hæresi testatur. Qvam qvidem apud Socratem habes, adscriptis Coss. nominibus: qva de caussa Catholicorum omnium, præsertim Athanasii, risu ac ludibrio est excepta. Eodem anno liberius Berœa revocatus Sirmii primæ illi formulæ subscripsit, qvæ Græcè à Marco contra Photinum scripta fuerat; non secundæ. Qvo impetrato Romam remittitur.

A. CCCLVIII. absolutâ Sirmianâ Pseudosynodo, Constantius Nicomediam alteram indicit. Sed ea terræ motu prostrata, mox etiam Nicæa, qvò conventum transferri placuerat, eâdem ruinâ subversa.

A. demum CCCLIX. bifariam distributis Episcopis, eodem tempore Arimini ac Seleuciæ in Isauria Synodi celebrantur. Hanc illorum temporum historiam, cujusmodi in Annalibus traditur, cùm in cæteris Nicolaus Faber vir eruditissimus non improbet, in hoc dissentit uno, qvod tertiam fidei professionem, cui Coss. additi sunt, negat in Sirmiensi Synodo fuisse conflatam. Itaqve duas duntaxat priores editas tum esse censet, cùm adversus Photinum Ariani convenerunt. Postremam verò Sirmii illam qvidem editam, sed in fortuito Episcoporum concursu, non legitimo, indictoqve Concilio. Sic enim existimat in illa Præfatione, qvam Hilarii fragmentis præfixit: Constantium literis ad Ancyranum Basilium scriptis, mandasse ut de loco cogendæ Synodi cum Orientalibus deliberaret. Sed cùm inter illos convenire non posset, Basilium ad Imperat. venisse Sirmium, ibiqve Marcum Arethusium, Valentem, aliosqve reperisse. Tunc collatis capitibus, & conspirantibus ad Nicænam fidem evertendam animis, statuisse ut Nicææ Synodus haberetur. Pòst cùm eandem urbem terræ motus afflixisset, statuisse, ut Episcoporum pars Ariminum, pars Seleuciam sese conferret. Ac per idem tempus Sirmii novam ac tertiam fidei formulam à Marco Arethusio fuisse conscriptam; ut ex Germinii Epistolâ, qvæ in Fragmentis legitur, Nicolaus Faber observat.

REFELLITUR HISTORICA SUPERIORUM OMNIUM NARRATIO.

FUIT hoc igitur hactenus persvasum omnibus, ab una eademqve Sirmiensi Synodo condemnatum esse Photinum, & sive tres, sive duas saltem fidei formulas esse profectas. Qvarum adversus Photini dogmata prior edita est; in qva Deo nomen οὐσίας attributum est, qvam neqve collatari, ne-

qve contrahi posse decreverunt. Qvam etiam Græcè à Marco Arethusio scriptam testatur Socrates Lib. II. Cap. XXV. Altera Latino sermone tradita, Valente, Ursacio, Germinio, ac cæteris Episcopis præsentibus, ut inscriptio ipsa fert. In qva οὐσίας nomen nec non & ὁμοουσίῳ, atqve ὁμοιουσίῳ vocabula, qvòd in sacris literis non extarent, obliterata sunt, & in perpetuum proscripta. Nam de tertia merito, ut postea videbimus, Nicolaus Faber repugnat, qvam alii eadem illa in Synodo putant esse conscriptam. Hanc Socratis, Sozomeni, aliorumqve, ut mox constabit, hallucinationem, novis erroribus recentiores historici cumularunt. Qvorum non minimus ille est, qvòd Ancyranam Semiarianorum Synodum, qvæ adversus secundam Sirmiensem formulam habita est, in eundem annum conjiciunt, qvo à Sirmiensi Concilio damnatus est Photinus, nempe Christi CCCLVII. Verùm nos ex antiqvis Patribus primum illud odorati sumus; tres omnino conventus Episcoporum eodem in Sirmiensi oppido, non iisdem temporibus celebratos fuisse. Qvorum primus Synodicus & indictus fuit, cùm adversus Photinum Imperatoris literis acciti sunt Episcopi: Reliqvi duo fortuiti, minimeqve Conciliorum loco ac nomine censendi: in qvibus pauci duntaxat Episcopi, qvi fortè ad Imperatorem accesserant, communicatis consiliis nova fidei decreta condiderunt. Qvocirca primùm omnium contra Photinum Sirmii Concilium generale Constantii jussu celebratum; de cujus anno postea constituemus. Ibi formula illa fidei edita, de qva proximè diximus. Deinde diversis temporibus aliæ duæ ab Ursacio & Valente, aliisqve Arianis Episcopis conscio Imperatore prodierunt. Hoc ne temere contra communem tot Scriptorum consensionem attulisse videar, proponam breviter, qvibus id argumentis fretus affirmare non dubitem. *De Sirmiensi & Ancyrano Conciliis.*

Horum itaqve primum est; qvòd istud ipsum Basilius Ancyranus, ac cæteri Semiarianorum principes, qvi Ancyranæ Synodo subscripserunt, disertè testati sunt in Epistola Synodica, qvam Epiphanius descripsit. Qvam qvidem in hanc ferè sententiam exorsi sunt: Optasse id sese qvidem, ut post expositionem illam fidei, qvæ Antiochiæ in Encæniis edita est, καὶ μὴ ταῦτα τῇ Σαρδικῇ, καὶ τοῖς ἐκεῖ αὖθις ἀνθήσασαν πίστιν, καὶ ἔτι μετὰ τὰ ἐν Σιρμίῳ ἐπὶ Φωτεινῷ γεγενημένα: *post Sardicensem fidei professionem, eaq; qvæ Sirmii contra Photinum decreta sunt,* Ecclesia conqviesceret. Tùm aliqvot interjectis, ea se perpolire atqve explicare voluisse demonstrant, qvæ in superioribus Synodis constituta erant, ut Antiochena, & Sardicensi, ἣν ἀνείληφεν ἡ ἐν Σιρμίῳ Σύνοδος; *qvam,* inqviunt, *Sardicensis Concilii fidem Sirmiensis Synodus amplexa est,* vel *repetiit.* Qvare Sirmiensem Synodum Ancyrana illa Synodus approbavit. Eadem verò è contrario formulam fidei alteram, qvam in Sirmiensi Concilio omnes editam opinantur, non modò non recepit; sed ad eam evertendam, ac profligandam est potissimum coacta. Qvod in Libro de Synodis docet Hilarius: ubi Ancyranam Synodum ejusqve decretum, cujusmodi hîc apud Epiphanium exprimitur, accuratiùs explicans, ac vehementer commendans, eidem Sirmiensem illam fidei professionem præfixit; cum hoc titulo: *Exemplum blasphemiæ apud Sirmium per Osium, & Potamium conscriptæ:* & adversus hanc fidei ἔκθεσιν Orientales Ancyræ convenisse confirmat. Qvare fieri nullo modo potest, ut hæc, qvam Semiariani tantopere

impugnarunt, fidei formula in eo Concilio sit edita, cui non interfuerunt modò ipsi, verùm etiam præfuerunt; qvodqve recipere, ac sartum tectum tueri velle sese profitentur. Audi ipsosmet apud Sozomenum Lib. IV. Cap. XII. enixè ab Imperatore postulantes, *ὥστε κρατεῖν τὰ ἐν Σαρδικῇ, καὶ ἐν Σιρμίῳ, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις Συνόδοις κεκυρωμένα. Ut ea rata manerent, qvæ in Sardicensi, ac Sirmiensi, aliisqve Conciliis constituta fuerant.*

Præterea Basilius Ancyranus in eadem Synodicâ Ancyrani Concilii, longo post Sirmiensem Synodum intervallo, alteram illam Sirmiensem formulam extitisse demonstrat. Etenim post Sirmiense Concilium, qvod, uti dictum est, observare ac tueri velle significat, acqvievisse se scribit, donec novorum Hæreticorum importunitate, & Georgii Laodiceni literis commotus ad propugnandam fidem se cum suis Episcopis erexit. Oportet igitur inter Sirmiensem Synodum, & Ancyranum Concilium intercessisse Georgii Laodiceni literas; qvas recitat Sozom. Lib. IV. Cap. XII. Superiori autem capite scribit Eudoxium, simulatqve in Antiochenæ sedis possessionem pedem posuit, totum se ad Aëtii promovendam perfidiam cum Acacio Cæsariensi, & Uranio Tyri Episcopo contulisse; eamqve præ se tulisse speciem, qvòd Occidentis Episcopi eidem suffragati fuissent: nimirum Osius, qvi cum Ursacio, & Valente invitus consenserat, ut *τὸ ὁμοούσιον* & *ὁμοιούσιον* expungeretur. Qvas cùm Osii literas accepissent, Valenti & Ursacio gratias egerunt, qvòd illorum opera Occidentis Episcopi rectam fidem essent amplexi. Qvibus rebus excitatus Georgius Laodicenus Semiarianorum patronus, cùm sub idem tempus ad novam dedicandam Basilicam Ancyræ vicini à Basilio convocati essent Episcopi. Epistolam ad eos scripsit, hortatusqve est, ut Eudoxii, atqve Aëtii grassantem impietatem authoritate sua compescerent. Ea fuit Ancyrani conventus occasio: à qvo legati ad Imperatorem missi, Basilius ipse, Eustathius Sebastiæ, Leontius Cyzici Episcopi, qvi nominatim hoc peterent, ut Sardicensis ac Sirmiani Concilii decreta servarentur. Jam illud ex superioribus didicimus, Eudoxium anno CCCLVI. cùm Romæ una cum Imperatore esset, audita Leontii morte, Antiochiam IV. Kalend. Jun. esse profectum. Qva in urbe Ursacii & Valentis literas accepit cum fidei formula, qvæ *τῷ ὁμοουσίῳ*, atqve *ὁμοιουσίῳ* voces obliterari jubebat. Est autem, ut ex Hilario monstravimus, eadem illa formula, qvam in Sirmiensi Synodo secundo loco dictatam arbitrantur omnes. Qvod si anno seqventi, hoc est CCCLVII. Sirmiense Concilium habitum est, ut iisdem authoribus placet, neqve Eudoxius, Acacius, & Uranius, neqve Basilius ipse, ac Georgius Laodicenus Sirmiensi Synodo, ac Photini damnationi interfuerunt. Qvod de Basilio sanè falsissimum est, qvi magna pars Sirmiensis Concilii fuit: utputa cujus opera convictus est, ac superatus Photinus. Qvin ut omni ex parte veritas eluceſcat, alterum accipe. Ancyrana Synodus, qvemadmodum Synodica illius Epistola docet, ante Pascha celebrata est, *τῆς ἁγίας ἡμέρας τοῦ Πάσχα Πεντηκοστῆς*: ad qvam propterea Episcopi pleriqve, qvi convocati fuerant, adesse ob hiemis inclementiam minimè potuerunt. Qvid igitur fingi potest absurdius, qvàm qvod ex illorum narratione seqvitur, Ancyra-

nam

nam Synodum ante Sirmienſem eſſe celebratam. Etenim ſi anno CCCLVI. Eudoxius Antiochenam ſedem nactus eſt, Ancyranum verò Concilium anno ſeqventi; ut eodem anno Sirmienſe Concilium indictum fuerit, nonniſi poſt hiemem, & Paſcha, adeoqve poſt Ancyranum celebrari potuit. Atqvi jam peractum eſſe oportuit: ſi qvidem edita ab Oſio Sirmienſis Concilii formula jam emanarat in publicum. Qvare & abſente Baſilio, ac reliqvis Epiſcopis, damnatus Photinus, ac Sirmienſe Concilium abſolutum eſt; & propter alias cauſſas nondum inchoari potuit: qvoniam Ancyranum Sirmienſi debet eſſe poſterius. Apparet autem tum, cùm Sirmienſis illa poſterior eſt emiſſa formula, neqve Eudoxium, neqve Baſilium aut Georgium fuiſſe Sirmii: qvandoqvidem Eudoxius & alii ob acceptam illam, Sirmioq́ve miſſam, & à ſolis videlicet Occidentalibus, ideoqve Latinè conceptam, gratias egerunt per literas; πρόφασιν, inqvit, ποιούμενος, ὡς καὶ οἱ ἀνὰ δύσιν Επίσκοποι ταῦτα ἐψηφίσαντο. *Hoc ipſum ad impietatis ſuæ patrocinium allegans, qvòd eandem fidem Occidentales profeſſi fuiſſent.* Mox: ἐπιστολὴν πρὸς αὐτοὺς διεπέμψαντο, ΟΥάλεντι, καὶ ΟΥρσακίῳ καὶ Γερμανίῳ χάριν ὁμολογοῦντες, καὶ τοῦ ὀρθῶς δοξάζειν τοὺς ἐν τῇ δύσει τὰς ἀφορμὰς αὐτοῖς ἀνατιθέντες. Hæc omnia, qvod & ab Occidente, & ab Occidentalibus Epiſcopis Oſio, Valente, atqve Urſacio miſſa, & in Occidentalium gratiam conſcripta fidei expoſitio dicatur, ſatis indicant alio qvàm Sirmienſis Synodi tempore fuiſſe contextam. Fuit enim non ſolum generalis iſta Synodus, ſed ab Orientalibus præſertim, Græcisq́ve celebrata: à qvibus præ cæteris, ut dictum eſt, Photini error diſputando convictus eſt. Ac ſi inter Acta Sirmienſis Concilii ſecunda illa formula cenſeretur, nunqvam Semiariani aut illud laudaſſent, aut ratum haberi ſine ulla exceptione poſtulaſſent; ſed nominatim repudiatis poſterioribus, de prioribus ejus Actis caviſſent. Verùm qvid hîc tergiverſamur? Eſt enim evidens, & ſanè luculentum Hilarii ea de re teſtimonium: qvi in libro de Synodis dubitationem omnem eximit. Scripſit hunc librum ad Epiſcopos Gallicanos Hilarius paulo ante Ariminenſem Synodum; cùm ab illis interpellatus eſſet, ut de Actis Ancyrani Orientalium conſeſſus, deq́ve Sirmianæ blaſphemiæ damnatione perſcriberet. Qvibus morem ille gerens principio Sirmienſem ἔκθεσιν proponit, eandem planè cum ea, qvam Socrates, & Athanaſius referunt: cujus authores Oſium ac Potamium facit. Subjicit deinde Orientalium decretum, qvod adverſus iſtam formulam in Ancyrano Concilio ſtatutum eſt; idq́ve cùm mirificè prædicat; tum ſingulas ejus ſententias, & anathematiſmos uberrimè declarat. Poſtremò reliqvas ab Orientalibus editas Profeſſiones, qvæ cum Catholica fide conſentaneæ ſunt, exponit; qvibus ita præfatur. *Dignum autem eſt conſcientia communi etiam cæteras eorundem Epiſcoporum Orientalium* DIVERSIS ET LOCIS, ET TEMPORIBUS *conſcriptas fides noſcere, ut per plures confeſſiones ſinceritas conſcientiæ poſſit intelligi.* Subdit poſtea Sardicenſis Orientalium Synodi formulam. Tum ita pergit: *Conſequens autem eſt, ut eam nunc fidem retractemus, qvæ non olim tunc, cùm Photinus Epiſcopatu dejectus eſt, conſcripta eſt.* Mox Sirmienſis Concilii Pro-

De Sirmiensi & Ancyrano Conciliis.

fessionem describit. Satin' apertè Latinam illam posterioremqve formulam ab Osio, ut scribit, editam, à Sirmiensi Concilio separat; qvod DIVERSO TEMPORE celebratum affirmat? Sed & cùm ita loqvitur, TUNC *cùm Photinus Episcopatu dejectus est*; itemqve cùm expositionem fidei contra Photinum scriptam explicans, his verbis orditur: *Necessitas & tempus admonuit eos, qvi* TUM *convenerant per multiplices qvæstiones latius, ac diffusius expositionem fidei ordinare &c.* non obscurè aliud illius tempus esse significat. Hoc enim attentè considerari volumus; qvòd cùm deinceps *cæteras eorundem Orientalium Episcoporum diversis & locis, & temporibus conscriptas fides* expositurum se esse denunciasset, nullam præter Sardicensem, & Sirmiensem contra Photinum editam subjecerit. Ex qvo necessariò seqvitur, non minus istam, qvàm Sardicensem, si non locis ab Osiana & Latina posteriore diversis, temporibus certè non iisdem esse conscriptam. Postremò Sulpitius Severus Lib. II. Historiæ sacræ, liqvidâ apertâqve narratione multò id validius confirmat. Scribit enim post Sardicensem Synodum, & Ursacii ac Valentis pœnitentiam, interjecto deinde tempore, cùm Athanasius Marcellum, qvi in Sardicensi Concilio à Catholicis erat absolutus, parùm sanæ fidei compertum à communione suspendisset, Arianos ea occasione libenter usos, qvo Sardicensis Synodi decreta subverterent. Igitur astuto consilio Photini, Marcelli, & Athanasii damnationem miscuisse. Cùm enim propalam Ariani erroris sui dogmata prædicare non auderent, ac Catholicos se gererent, nihil prius sibi agendum ratos esse, qvàm ut Athanasium ab Ecclesia submoverent. Sed cùm literas de illa Photini, Marcelli, & Athanasii damnatione dedissent, restitisse Catholicos scribit; atqve inter cæteros Paulinum Trevirensem ita subscripsisse: se in Photini atqve Marcelli damnationem præbere consensum, de Athanasio non probare. Qvare cùm illorum de Athanasio sententia repudiaretur, pleriqve à Constantio relegati; ac tum Arelatensis, & Biterrensis Synodi celebrantur: inde Mediolanensis; in qva insignes qvidam Episcopi in exilium pulsi, Dionysius Mediolanensis, Eusebius Vercellensis, Lucifer Calaritanus: Liberius qvoqve, & Hilarius. Qvæ omnia Arbetione, & Lolliano Coss. facta esse scribit. Hæc summatim Sulpitius. Qvibus superior ille agnitus à nobis & patefactus error convincitur. Vides enim post Sardicensem Synodum & receptos in communionem Ursacium, ac Valentem, aliqvanto tempore interjecto, Sirmiensem adversus Photinum celebratam Synodum, ante Arelatensem, & Mediolanensem, nec non anteqvam Liberius Papa, Eusebius, aliiqve proscriberentur. Atqvi Conciliabulum Arelatense, qvod à Saturnino celebratum est, anno Christi CCCLIII. contigit, cum Sirmio in Gallias profectus esset Constantius, ut in Annalibus legitur; Mediolanense verò anno CCCLV. Arbetione & Lolliano Coss. Tanto igitur antè tempore damnatus Photinus ac Sirmiensis peracta Synodus est, qvàm secunda fidei formula in eodem Sirmiensi oppido ab Ursacio, Valente, Osioqve prodiret, qvæ post relegatum Hilarium, nec longe ante Synodum Ariminensem edita est, ut ex eodem Hilario con-

ſtat: neqve poteſt anno CCCLVII. Sirmienſe Concilium ullo modo congruere. *De Sirmiensi & Ancyrano Conciliis.*

Neminem vetuſtiſſimi erroris adeo tenacem fore confido, qvi non tot argumentis convictus noſtræ illi non opinioni; aut conjecturæ, ſed certiſſimæ veritati ſuffragetur; adeoqve vehementer obſtupeſcat, nemini hactenus mortalium tam immanem hiſtoriæ labem in tantâ doctrinarum omnium luce, tantâqve Annalium, & Chronicorum copiâ vel leviſſimè ſuboluiſſe. Ac noſtris qvidem accuratis, atqve eruditis hominibus danda venia eſt, qvi Socratis, Sozomeni, atqve antiqvorum veſtigia ſecuti ſunt: illos ipſos erroris autores ac duces excuſare non poſſum; qvi ut illorum temporum viciniores erant, ſic ad eorum explorandam hiſtoriam inſtructiores eſſe debuerunt.

Poſteaqvam firmamentum ipſum falſæ narrationis, & caput evertimus, reliqva, qvæ huic innixa minus habent momenti, erroris non minus, ſuapte ſponte fracta infirmataqve concident. Ejusmodi eſt qvod de Ancyranæ Synodi tempore definitur; in eundem annum incidiſſe, qvo Photinus in Sirmienſi Concilio damnatus eſt, nempe anno CCCLVII. Qvod non modo falſum eſt, qvia longè ante hunc annum Sirmienſem illam Synodum celebratam paulo ante docuimus; ſed etiam qvod etſi hoc ipſo anno peracta ſit, non poteſt in eundem Ancyranus conventus incurrere. Hic enim ante Paſcha celebratus eſt: unde & pleriqve ob hiemem intercluſi in Synodica Epiſtola dicuntur. Non potuit igitur eodem anno Sirmienſis Synodus fieri: niſi poſteriorem hanc fuiſſe velis; qvod longè eſt abſurdiſſimum: qvoniam ad oppugnandam Sirmienſem illam formulam, qvam in Concilio conſcriptam exiſtimant, Ancyrana eſt Synodus collecta. Qvinetiam poſtqvam hæc fidei profeſſio allata Sirmio eſt, nonnihil ante Concilium Ancyranum temporis interceſſit. Nam Hilarius Lib. de Synodis, Pag. 329. Occidentales Epiſcopos collaudat; qvòd *miſſam ad ſeſe ex Sirmienſi oppido infidelis fidei impietatem non modo non ſuſcepiſſent, ſed nunciatam etiam ſignificatámqve damnaſſent.* Qvo cum exemplo ſcribit excitatos Orientales Epiſcopos in Ancyrano Concilio *irreligioſorum audaciæ qvibusdam ſententiarum ſuarum decretis contradixiſſe.* Neceſſe eſt itaqve aliqvanto poſt publicatam Sirmienſem ἔνθεσιν ſpatio, Ancyranam à Baſilio Synodum eſſe conflatam. Qvid qvod Oſius ipſe, à qvo eandem illam profectam formulam autor eſt Hilarius, annum integrum Sirmii retentus eſt, priusqvam ad conſenſum adigeretur? Qvare cùm non niſi poſt Junium menſem anni CCCLVI. Conſtantius Sirmii eſſe potuerit, conſeqvens eſt, anno ſeqvente, eodem circiter tempore, iſtam ab Oſio profeſſionem Arianos extorſiſſe. Atqvi diu ante, nimirum ſub Paſchale tempus, Ancyræ convenere Semiariani. Vides qvantus ſit apud illos rationum inter ſeſe, ſermonisqve conflictus. Sed ex iis, qvæ ſupra conſtituimus, qvæqve paulo poſt tractanda ſunt, apparet aliud Ancyranæ Synodo tempus eſſe tribuendum.

Nec minus qvod illi tam acriter pugnant indidem refellitur; Liberium Papam priori illi fidei profeſſioni ſubſcripſiſſe, qvæ in Sirmienſi

De Sirmiensi & Ancyrano Conciliis.

Synodo contra Photinum est emissa. Qvippe aliqvot annis non Liberii modo restitutionem, sed exilium ipsum Photiniana damnatio præcessit. Fecerit Liberius, nécne, qvod feciſſe pleriqve veterum Patrum, ut Athanasius, Hieronymus, aliiqve consentiunt, nihil ad institutam disputationem attinet. Etenim fieri potest, ut cum Ursacio, Valente, ac reliqvis Arianis communicaverit qvidem, & Athanasium damnaverit, sed hæreticæ pravitati neqvaqvam subscripserit; Hæretici verò etiam comprobatam ab illo Hæresin falso jactaverint. Hoc verò certissimum est, neqve priori illi contra Photinum editæ subscripsisse, &, si ex tribus Sirmiensibus aliqvam admiserit, non aliam, qvàm secundam, cui & Osius assensus est, comprobasse. Ac mihi qvidem purgandi ab omni Hæresis suspicione Liberii expedita qvædam ratio, & facilis occurrit; si oblatam qvidem illi secundam Sirmiensem ἔκθεσιν dixerimus: non integram tamen, aut cujusmodi apud Socratem, & Athanasium, atqve Hilarium legitur: sed priorem ejus partem, in qva τὸ ὁμοούσιος, & ὁμοιούσιος vocabula reticenda esse decernitur; qvod pacis ac qvietis studio complexus est. Verùm Ariani eidem formulæ reliqva postmodum intexuerunt, ac specioso Romani Pontif. nomine & authoritate suum dogma venditarunt. Dicam amplius, ne isti qvidem professioni subscripsisse Liberium; sed alteri cuidam, qva id unum caveretur, ne qvis consubstantialis vocabulo in posterum uteretur. Qvod cum de Catholica severitate Liberius remisisset, & Athanasii insuper damnationi consensisset, visus est in Hæresin prolapsus; eáqve postmodum opinio Arianorum fraudibus, & calumniis percrebuit; cùm Sirmiensem fidei formulam eodem tempore publicantes, eam ipsam, cui assensus erat Liberius, illam esse mentiti sunt. Cujus rei conjecturam ex Sozomeno licet capere: qvi Lib. IV. Cap. XIV. scribit, cum à Liberio Valens & Ursacius consensionem expressisset, vicissim ab eo professionem accepisse alteram, qva illi damnarentur omnes, qvi non substantiâ, cæterisqve similem Patris esse Filium assererent. Tum addit: Eudoxium, ac reliqvos Anomœos, qvi Antiochiæ versabantur, cùm Osii Epistolam, hoc est Sirmiensem formulam accepissent, id in vulgus sparsisse, Liberium τὸ ὁμοούσιον repudiasse, ac dissimilem Patris asseverasse Filium. Qvocirca perspicuum est Liberium Professioni illi Sirmiensi, qvam Osii & Potamii blasphemiam appellat Hilarius, minimè subscripsisse, in qva nominatim τὸ ὁμοιούσιον, qvemadmodum & τὸ ὁμοούσιον, rejectum est; imò vero & οὐσίας nomen ipsum: ac præterea pronunciatum; Patrem honore, dignitate, claritate, & majestate majorem esse Filio; qvi Patri cum omnibus ab eo sibi subjectis sit ipse subjectus. Qvomodo enim hæc approbari à Liberio potuerunt, qvi conceptis verbis Patri per omnia, adeoqve τῇ οὐσίᾳ similem esse Filium edixerit? Sed nimirùm simplicem ab eo controversi vocabuli suppressionem cùm extorsissent, cætera ad illam adjunxerunt: eaqve res ob damnati præsertim Athanasii invidiam, fidem apud Arianos perinde ac Catholicos obtinuit.

Liberii purgatio.

Hîc mihi præ cæteris Hilarii authoritatem objici posse video, qvi in fragmentis à Nicolao Fabro editis Epistolæ Liberii, qvam ad Orientales scripsit, qvâqve se à Demophilo fidem Catholicam, qvæ apud Sirmium prodita est, didicisse narrat, ista subjicit: *Perfidiam autem apud Sirmium descriptam, qvam dicit Liberius Catholicam à Demophilo sibi expositam, hi sunt qvi conscripserunt: Narcissus, Theodorus, Basilius, Eudoxius, Demophilus, Cecropius, Sylvanus, Ursacius, Valens, Macedonius, &c.* Sed qvicqvid de Fragmentis illis sentiendum sit, hæc profecto subscriptio ab Hilarii manu esse non videtur, sed imperiti cujusdam, qvi Arianæ sectæ divortia non satis perspexerat. Etenim Basilius iste, ac Silvanus; nec non & Macedonius ab Epiphanio, cæterisqve Semiarianorum principes censentur: qvorum adversus Sirmiensem illam professionem acerrima studia, ac contentiones extiterunt. Neqve verò tum, cùm ea est edita, Sirmii esse Basilius potuit; imò nec Eudoxius ipse, qvi hanc ab Ursacio & Valente missam Antiochiæ, ubi tum cum suis versabatur, accepit, & à solis Occidentalibus conscriptam esse datis ad illos literis testatus est. Qvæ omnia supra copiosè declarata sunt. De tertia fidei expositione qvid statuendum sit dicemus ad Numerum XXII. *De Sirmiensi & Ancyrano Conciliis.*

NOVA QVÆDAM EX VETERUM PATRUM TESTIMONIIS REI GESTÆ SERIES EXPONITUR.

PERGAM de Historiis, & Annalibus Ecclesiasticis benè mereri, ac qvemadmodum dirigi veritatis ad amussim debeant, proponam hoc loco breviter, ut hac offensione sublata, rectam deinceps viam omnes insistant. Initium à Concilio Sirmiensi capiam, qvod contra Photinianum dogma collectum à Constantio est. De qvo verissimum esse statuo, qvod Socrates ac Sozomenus scripserunt; celebratum esse Sergio ac Nigriano Coss. anno Christi CCCLI. qvod sine dubio ex Actis Concilii Sirmiensis compertum habuerant. Hoc enim è superioribus abstulimus, præsertim ex historia Sulpitii, Synodum illam ante Arelatense, & Biterrense Concilium indictam fuisse; hoc est ante annum CCCLIII. Igitur in annum illum convenit, qvem Historici veteres adnotarunt. Sed in eo hallucinati sunt, qvòd cùm triplex Sirmii edita esset fidei professio, uno eodemqve tempore & à Synodo decretas omnes existimarunt. At id secus sese habet. Nam in Concilio Sirmiensi prima duntaxat illa dictata est, qva Photiniani errores damnantur: qvamqve ut piam ac Catholicam descripsit, atqve explicavit Hilarius. Qvanqvam in eadem Synodo adversus Athanasium aliqvid præterea decretum ab Arianis testatur Sulpitius. Autor verò Sirmiensis illius formulæ non Marcus Are-

De Sirmiensi & Ancyrano Conciliis.

thusius, sed Synodus ipsa, ut Hilarius innuit. Nam à Marco tertia, ut suo loco dicetur, est conscripta. Post Sirmiense Concilium, convictumque ab Ancyrano Basilio, & ab omnibus damnatum Photinum, cum jam Magnentius à Constantii legatis devictus esset, Imperator anno CCCLIII. in Gallias profectus est. Ac tum Arelatense Conciliabulum celebratur, in qvo pleriqve Catholici Præsules exulare jussi, grassante Saturnini perfidia.

Inde anno CCCLV. Arbetione, & Lolliano Coss. cùm jam Constantius Mediolanum perveniisset, Synodus ibidem est habita, cæteraqve gesta, qvæ à Baronio diligenter explicantur. In reliqvis nutant Annales.

Anno CCCLVII. Sirmii, qvo Imperator anno superiore sese contulerat, nova fidei Expositio paucis ab Arianis Episcopis, præsertim Occidentalibus, procuditur, qvorum principes erant Ursacius & Valens. Cui mox invitus ac renitens licet subscribit Osius; non tamen Athanasium ut damnaret adduci potuit: qvod in Epist. ad Solit. Athanasius ipse confirmat. Contigit hæc Osii calamitas affecto jam anno CCCLVII. Qvippe post annum integrum, qvàm Sirmii à Constantio detentus erat, Arianæ professioni assentiri coactus est. At Constantius Junio, vel Julio duntaxat mense anni superioris Sirmii esse potuit, ut supra probatum est. Qvare circa idem tempus anno seqvente extorta videtur ab Osio perfidiosa illa confessio. Est autem ea ἔκθεσις Sirmiana, qvam secundam omnes numerant, qvæqve ab Hilario blasphemia Osii, ac Potamii nominatur. Hujus cùm Arianos posteà pœnituisset, operam dederunt, ut ea ubiqve supprimeretur, interposita etiam Imper. potestate, qvi supplicium iis, qvi illam penes se retinerent, interminatus est: Autor Socrates Lib. II. Cap. XXV. Per idem tempus Liberius Pontifex, qvi in Mediolanensi Concilio ante biennium, hoc est anno CCCLV. Beroeam glorioſissimè relegatus fuerat, Constantii Imperat. & Arianorum fraudibus ac terroribus infractus, simul recuperandæ sedis, & patriæ desiderio, Sirmium evocatus Athanasii damnationi subscripsit; unaqve fidei professionem dedit, qva τὸ ὁμοούσιον vocabulum concordiæ gratia reticeretur; licet Filium Patri substantiâ, omnibusqve in rebus similem esse defenderet. Qvam occasionem Valens & Ursacius nacti secundam illam perfidiæ plenam fidei Professionem, tanqvam à Roman. Pontifice comprobatam, ubiqve disseminarunt, & imprimis ad Eudoxium ejusqve sodales Anomæos Antiochiam miserunt. Qva re audaciores illi facti Aëtianum dogma, qvod timidè hactenus, diffidenteráve prædicabant, palam divulgare cœperunt. Ex qvo magna per Orientem ac Syriam perturbatio consecuta. Cujus gratia Georgius Laodicenus Epistolam scripsit ad Basilium Ancyranum, qvi ad Ecclesiæ, qvam nuper à fundamentis excitarat, Encænia finitimos Episcopos conciverat admonens, ut cum collegis suis grassantem Anomœorum impietatem Synodico decreto jugularet. Ex iis labi illos opinione constat, qvi ex Theodoreto colligunt,

Liberium ab exilio revocatum esse, eodem illo anno, qvo Constantius Romæ degens à matronis interpellatus est. Siqvidem nonnisi post biennium, qvàm ejectus fuerat, restitutus est Liberius. At anno CCCLV. Mediolani, uti dictum est, Imperator sententiam in illum dixit, & post Osii lapsum Sirmium accitus est. Qvare ita Theodoretus interpretandus est, ut tum qvidem Constantius matronis spem illius restituendi fecerit; sed id altero deinde anno præstiterit. *De Sirmiensi & Ancyrano Conciliis.*

Anno CCCLVIII. Basilius Ancyranus acceptis Georgii literis, cognitisqve, qvæ Sirmii à Valente, & Ursacio gesta fuerant, cùm ad Ecclesiæ, uti dictum est, consecrationem conventum haberet Episcoporum, Ancyranam Synodum celebrat, in qva Sirmiensis Osii, ac Valentis, & cæterorum condemnata fidei formula est; statutumqve, Patri Filium substantia esse similem. Qva ex Synodo literæ scriptæ sunt ad Phœnices, & Syros; ubi Eudoxii Antiocheni studio Anomœorum perfidia flagrabat: qvas Epiphanius recitat. Deinde Legati ad Imperatorem Sirmium missi, Basilius ipse, Eustathius Sebastenus, Leontius Cyzicenus, qvi Eudoxianorum illîc disturbatis consiliis, Imperatorem perpulerunt, ut adversus Eudoxium, & Anomæos ad Antiochenos scriberet. Tum autem, nisi fallor, accidit illud qvod è Socrate supra retulimus, ut Imperatoris mandato Osiana illa, sive secunda Sirmiensis abrogaretur formula: cùm Basilius Semiarianorum signifer plurimum apud Imperatorem gratiâ, & authoritate posset. Atqve ad Orientales illos tumultus, novámqve Hæresim exterminandam, Constantius Synodum autore Basilio Nicomediam indixit. Qvæ cùm terræ motu concidisset, ac subinde Nicæam, qvo Episcopos convocari placuerat, eadem calamitas afflixisset: tandem Basilius Imperatoris literis cum Episcopis aliis de idoneo loco deliberare jussus, cùm inter illos minimè conveniret, Sirmium ad Imperatorem advolat. Ibi Arianos Episcopos reperit; Marcum Arethusium, Georgium Alexandrinum, Valentem, & cæteros. Qvorum omnium consilio Constantius Seleuciam in Isauria ad Synodum delegit. Verùm Eudoxii, Acacii, Valentis, Ursacii Anomœorum opera factum est, ut divisis Episcopis, Occidentales qvidem Arimini, Orientales verò Seleuciæ congregarentur. In hoc Arianorum principum congressu accidit, qvod Hilarius Libro de Synodis narrat, ut Orientales Episcopi, qvi Sirmiensi blasphemiæ restiterant, autores ejus compellerent, ut subscribendo damnarent, qvod fecerant. Qvinetiam ex eodem Hilario colligitur, posteaqvam dividi Synodum placuit, principio Ancyram ad Orientalium consessum delectam fuisse. Scribit enim his verbis. *Sed maximè cùm comperissem Synodos in Ancyra, atqve Arimino congregandas, & ex singulis provinciis Gallicanis binos, vel singulos eô esse venturos.*

Cur autem in annum CCCLVIII. non superiorem, ut cæteri omnes, Ancyranam Semiarianorum Synodum contulerim, docebunt allatæ à me ante rationes, ex qvibus necessario hæc temporum partitio deducitur.

Anno demum CCCLIX. tertia illa Sirmiensis formula à Marco Arethusio, consentientibus Semiarianis, edita est; uti pluribus postea declarabitur. Qva conscriptâ, Valens ad Ariminensem Synodum eam detulit, qvæ

De Sirmiensi & Ancyrano Concilio.

hoc anno ab Occidentalibus habita, cùm Orientales Seleuciæ in Isauria convenissent.

Ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν.] Ancyrana ista Synodus non à solis illis, qvi ad Encænia convenerant, Episcopis habita est; sed alii præterea adfuerunt aliarum Provinciarum Episcopi: velut Eustathius Sebastiæ in Armenia: pleriqve autem hiemis difficultate intercluſi sunt.

Καὶ τὰ ἐπὶ Κωνσταντινουπόλεως.] Post Concilia Tyri, ac Hierosolymis ab Arianis celebrata, cùm Athanasius Constantinum adiisset; hujus literis Constantinopolim acciti sunt Episcopi. Qvorum opera relegato in Gallias Athanasio Marcellus deponitur. Vide Socratem Lib. I. Cap. XXIII. Qvod anno CCCXXXVI. contigisse scribit Baronius.

Ἐπὶ τοῖς ἐγκαινίοις τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ.] De hac Synodo legendi Baroniani Annales anno CCCXLI.

Καὶ μετὰ ταῦτα ἐν Σαρδικῇ.] Sardicensem Synodum non Oecumenicam illam, & Catholicam intelligunt, in qva Athanasius restitutus, damnati verò Ariani Episcopi: sed Conciliabulum eodem tempore ab Arianis Philippis in Thracia celebratum, qvod Sardicensis nomine venditarunt. Cujus decretum extat in fragmentis Hilarii, ad Africanos Episcopos missum. Sozomenus Lib. III. Cap. X. autor est: constitutum in ea Synodo ab Arianis esse, uti *Consubstantialis* vocabulum à nullo deinceps usurparetur. Tum damnatos eos, qvi tres Deos esse dicerent, vel Christum negarent Deum: aut eundem esse Patrem, Filium, & Spiritum sanctum assererent: postremò qvi fuisse tempus sæculumqve crederent, qvo nondum Filius existeret. Socrates verò Lib. II. Cap. XX. de iisdem agens: καὶ φανερῶς (inqvit) λοιπὸν τὸ μὲν ὁμοούσιον ἀναθεματίζουσι· τὴν δὲ τοῦ ἀνομοίου δόξαν ἐπιστολὰς συγγράψαντες, πανταχοῦ διαπέμπονται. *Manifestè tùm Consubstantialis vocem anathemate damnant, opinionem verò, qvod Filius Patri dissimilis esset, per literas scriptas ubiqve disseminare cœperunt.* Itane verum est vel anathemate damnatam *Consubstantialis* vocem, vel Anomœorum dogma tum ab Arianis fuisse decretum? Imò verò falsum est. Non enim, opinor, Semiariani τοῦ ἀνομοίου osores acerrimi fidem in illa Synodo refloruisse dicerent, si in ea istud ipsum, cujus evertendi causſa convenerant, sacrilegium publicatum esset. Nam qvod ad ὁμοουσίου vocem attinet, certum est eam qvidem in Sardicensi pseudosynodo suppressam. non tamen anathemate damnatam. Qvandoqvidem in cæteris Arianorum conventibus, qvi postea subsecuti sunt, tametsi Consubstantialis appellatio ipsa dissimulata sit, non tamen ita repudiata, ut anathemati subjiceretur, sed tanqvam simplicius, ac præter expressam sacrorum Librorum authoritatem usurpata supprimi juberetur. Qvo etiam illud spectat, qvod supra ex Sulpitio commemoravimus, Arianos ad Sirmiensis usqve Concilii tempora nondum apertè Nicæni Concilii decreta oppugnare ausos esse: qvod profecto facerent, si non solum τὸ ὁμοούσιον anathemate damnarent, verùm etiam dissimilem esse Patris Filium liberè, apertéqve pronunciarent. Itaqve Sozomeno potiùs assentiendum, qvàm Socrati. Etsi apud hunc in editione novissima Græcolatina pro τὴν τοῦ ἀνομοίου δόξαν rescriptum est, τὴν τοῦ ἀνομοίου δόξαν. Qvod si ex veterum codicum authoritate factum est, non improbo.

Εἰ μὴ καὶ λογισμοῖς.] Corr. ἔτι μὴν καὶ λογ. Ostendit Basilius se de Sardicensi illo Orientalium, & Occidentalium dissidio opus qvoddam elucubrasse. *De Sirmiens. & Ancyrano Concilio.*

Ελπίζομεν διὰ τὸ τολμηρόν.] Forte leg. ἠλπίζομεν.

Ενθέσθαι εἰς τοῦτο τὸ εἶδος.] Hoc est in formula, professioneqve fidei nominatim ejus, qvod ab Hæreticis oppugnatur, mentionem adjicere.

N. III. Καθαρῶς τὴν τοῦ ἐξ ἀσωμάτων.] Leg. εἰς τὴν τοῦ.

N. V. Ὡς ὁτετοκὼς βόλας δρόσου.] Qvædam exemplaria pro βόλας perperam βώλας exhibent, hoc est *glebas*. Nam Hebraicè scriptum est אגלי טל *stillas roris* Apud Nazanzenum Orat. XXXIV. circa finem, Interpres *glebas* vertit, qvasi βώλας exscripserit Nazanzenus. Atqvi non modo in excusis, sed etiam in vetustissimo Reg. βόλας apud Nazanz. non βώλας extat. Gregorius Magnus Lib. XXIX. Moral. Cap. XV. *stellas roris* legisse videtur, qvod mendosum est. Contra Ezech. XVII. 10. βόλος apud LXX. scribitur, ubi βῶλος substituendum σὺν τῷ βόλῳ τῆς ἀνατολῆς αὐτῆς ξηρανθήσεται. Hieron. ex LXX. *cum gleba germinis sui arescet:* qvod & Theodoretus agnoscit. Rectius Editio nostra: *in areis germinis sui arescet.* Nam Hebraice est ערוגה, id est *area.* Atqvi articulus ipse masculini generis, qvi etiam apud Theodoretum βώλῳ præfigitur, βόλῳ scripsisse LXX. Interpretes demonstrat.

N. X. Καὶ εἴτις τῇ σοφίᾳ.] Seqvuntur Anathematismi, paululum ab iis diversi, qvos ex eadem Semiarianorum Synodo recitat Hilarius.

N. XI. Καὶ εἴ τις ἐξουσίᾳ καὶ οὐσίᾳ.] Postremus hic anathematismus apud Hilarium non comparet: qvi sine dubio hæreticus est, qvatenus consubstantialem esse Patri Filium negat: hoc est neqve ὁμοούσιον, neqve ταυτοούσιον esse, definit. Sed ὁμοούσιον propterea repudiari à se professi sunt Semiariani: *qvia per verbi hujus enunciationem substantia prior intelligeretur, qvam duo inter se partiti essent*, ait Hilarius. Tùm qvod *Patres illi, qvi Paulum Samosatenum hæreticum pronunciarunt, etiam homousion rejecerant, qvia per hanc unius essentiæ nuncupationem, solitarium atqve unicum sibi esse Patrem, & Filium prædicabat.* Postremò qvia novum, nec in Scripturis usurpatum hoc vocabulum erat. Qvibus omnibus eruditè Hilarius occurrit. Verùm cùm de re ipsa cum Catholicis consentire viderentur, de voce duntaxat dissidere, plurimum à sanctis Patribus commendati, ac pro Orthodoxis propemodum agniti sunt, ut ex eodem Hilario constat. Qvin & Athanasius Lib. de Synodis Arim. & Seleuc. de illis ita loqvitur: πρὸς ὃ τοὺς ἀποδεχομένους τὰ μὲν ἄλλα πάντα τῶν ἐν Νικαίᾳ γραφέντων, περὶ δὲ μόνου τοῦ ὁμοούσιου ἀμφισβάλλοντας, μὴ ὡς πρὸς ἐχθροὺς διακεῖσθε· καὶ γὰρ κἠμεῖς οὐχ ὡς πρὸς Ἀρειομανίτας, οὐδ' ὡς μαχομένους πρὸς τοὺς πατέρας ἐνιστάμεθα, ἀλλὰ ὡς ἀδελφοὶ πρὸς ἀδελφοὺς διαλεγόμεθα, τὴν αὐτὴν μὲν ἡμῖν διάνοιαν ἔχοντας, περὶ δὲ τὸ ὄνομα μόνον διαζόντας, &c. Qvanqvam superior anathematismus Arianam perfidiam redolet, cùm asserit, Patrem non ἐξουσίᾳ solum, sed οὐσίᾳ, Filii Patrem esse: qvod omnino falsum est, & hæreticum. Neqve enim Pater in Filium, qvatenus Deus est; & ab ejus οὐσίᾳ procedit, ἐξουσίαν ullam, aut potestatem obtinet.

N. XII. Τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα.] Non mediocrem Epiphanio fraudem attulit omissa in hoc loco à Librariis interpunctio. Nam post Synodicam Ancyrani Conciliabuli, qvæ ab hoc numero deinceps seqvuntur, prout vulgò concepta

De Sirmiensi & Ancyrano Conciliis.

lectio est, Epiphanii esse videntur: nec aliter ex Græcis Codicibus, tam Typis excusis, qvàm scriptis, adeóqve ex Cornarii interpretatione suspicari possis. Qvod nos ipsi cum Latina dictaremus expressimus. Qvid enim tum aliud possemus; cùm ad Græcum contextum Latina, qvoad fieri potest, accommodanda sint, &, si qvid illîc paulo vehementius depravatum occurrerit, id in Notas conjiciendum potiùs videatur, qvàm sine Veterum authoritate communis in contextu ipso solicitanda lectio. Cum hoc igitur in Latina nostra interpretatione retinendum putaverimus, hîc Lectorem gravissimi, & à nullo animadversi hactenus erroris admonebimus; simulqve Epiphanium nostrum ab invidia omni, ac culpæ suspicione liberabimus. Neqve enim profecto dubitandum est, qvin si ista scripserit Epiphanius, Semiarianorum, qvos hac in Hæresi vel acerrimè impugnat, fautor ac patronus extiterit, miniméqve Catholicus. Etenim nihil aliud tota hac narratione usqve ad Num. XXIII. pugnat, qvàm ὅμοιον κατὰ τὴν οὐσίαν, id est substantia similem esse Patris Filium: de ὁμοουσίῳ verò altum ubiqve silentium. Præterea hoc ipso Numero, sub finem ait, Filium ἀκούειν τοῦ Πατρὸς, καὶ ὑπηργεῖν τῷ Πατρὶ, *auscultare*, hoc est *obedire, & ministrare Patri.* Itemqve Num. XVIII. Pater dicitur αὐθεντικῶς ποιεῖν, Filius οὐκ αὐθεντικῶς, ἀλλ' ὑπηργικῶς. Qvod nemo nisi Arianus dixerit. Tum ubiqve adversus Anomæos solos disputat, qvam τὴν νῦν ἐπιφυομένην αἵρεσιν vocat, *nuper exortam Hæresim:* ut Num. XIII. autores ipsos καινοὺς Αἱρετικούς. Item Num. XV. Constantium magnoperè collaudat, qvod Filium Patri per omnia similem esse pronunciaverit; *ut nos*, inqviunt, *Catholici credimus.* Itáne aut Catholicus ab Epiphanio habitus est Constantius, aut Catholicum illud est dogma, sine ulla Consubstantialis mentione Filium Patri duntaxat similem esse substantiâ? Nunqvam id Epiphanius scriberet. Qvare frustra hactenus omnes arbitrati sunt, hæc Epiphanii esse, qvæ sunt Basilii, ac Semiarianorum. Qvod qvidem tam certo à nobis demonstrabitur, nemo ut refragari possit, nisi qvi meridie lucere neget. Igitur Numero I. sub finem duas se Epistolas subjicere profitetur; unam Basilii, alteram Basilii ac Georgii Laodiceni, cæterorúmqve Semiarianorum. Harum prior à Num. II. ad XII. usqve subtexitur. Secunda nulla alia est, nisi qvæ ab hoc ipso N. XII. deinceps seqvitur. Qvod sanè citra ambagem omnem Epiphanius ipse significat, qvi Num. XXIII. post longam illam disputationem à XII. Numero propositam, ita loqvitur. Αὗται αἱ ἐπιστολαὶ μετετάγησαν πρὸς τὸ εἰδέναι ἕκαστον τῶν φιλολόγων, &c. *Hæ porrò Epistolæ à nobis hîc attextæ sunt, &c.* Ergo plures antecesserunt Epistolæ. Qvænam autem altera est, nisi illa, qvam diximus, qvæ à Num. XII. ad XXIII. exclusivè continetur? Ita profectò sese res habet. Librariorum ea culpa fuit; qvi priori Epistolæ Synodicæ subscribenda hæc putarunt omnia: Ἐπληρώθη τὸ περὶ Βασίλειον, καὶ Γεώργιον ὁ ὑπομνηματισμός. Qvod esse falsum, unum illud argumento est; qvòd non à Georgio Synodica illa scripta est, sed eo absente, ejusqve literarum occasione à Basilio, ac reliqvis Ancyræ congregatis est edita: ut initio testantur. Qvamobrem ita distingvendum est Ἐπληρώθη. Hoc est: *Hactenus Epistola Synodica.* Tum qvod reliqvum est lemma est seqventis dissertationis. τῶν περὶ Βασίλειον, καὶ Γεώργιον ὁ ὑπομνηματισμός: *Basilii ac Georgii Commentarius.* Non enim tam est Epistola, qvàm fidei uberior ex-

Vide Annales A. 357. N. 22.

positio, cum eorum narratione, qvæ in nova Sirmii componenda formula inter Ursacium, Valentem, & Basilium, Georgium, ac Semiarianos reliqvos acciderunt. Qvanqvam potuit hic ipse Commentariolus Epistolæ instar ab Orientalibus Semiarianis ad Ariminense Concilium, & Occidentales Episcopos mitti. Nam sub idem tempus perscriptus videtur, qvo Valens ei formulæ subscribere ab Imperatore coactus est, qvæ Filium per omnia Patris esse similem asserebat, ut ex N.XXII. constabit, ad qvem nonnulla, qvæ hûc pertinent, conferemus. Vides, Lector, qvanti momenti res, tam levi ex observatione consecuta sit; ut Hæreticorum disputatio, qvæ perperam Epiphanii sese nomine & authoritate venditabat, tandem longo intervallo cognita, ac suis authoribus reddita, fucum lectoribus facere tanti nominis specie ac simulatione desierit. *De Sirmiensi & Ancyrano Concilio.*

N.XXII. *Εἰς τὴν ἐκτεθεῖσαν πίστιν.*] Hæc vel ab Epiphanio ad superiorem Semiarianorum Commentariolum addita, vel ipsius Commentarioli sunt: in qvo præter expositionem fidei Acta nonnulla Basilius, ac Georgius præscripserant; qvod posterius magis arridet. Sciendum est autem *πίστιν* illam, de qva loqvitur, esse Professionem illam tertiam, qvæ Sirmii est edita, qvam Socrates, & Sozomenus falsò in Sirmiensi Synodo conscriptam asseverant. Nata est enim anno demum CCCLIX. Eusebio, & Hypatio Coss. XI. Kal. Junias, ut Athanasius Lib. de Synodis docet. Qvi dies Prid. Pentecostes fuit, qvod Epiphanius hoc in loco testatur. Vide qvæ Nicolaus Faber Præf. ad Hilarii fragmenta disputat pag. 375. Igitur post Ancyranum Concilium Basilius, aliiqve Semiarianorum legati Sirmium ad Imperatorem profecti literas ab eo contra Eudoxium, & Anomœos expresserunt. Tum de eorundem consilio Imperator ad res Antiochenæ Ecclesiæ componendas, qvam Eudoxius præter Canones occuparat, simul ad Aëtii & Anomæorum profligandam impietatem, novam Synodum congregare statuit; qvod supra in annorum Synopsi declaravimus. Postea cùm de Urbe, in qva consessus haberi posset, neqvaqvam Episcopi convenirent, Basilius anno CCCXLIX. rursus ad Imperatorem Sirmium advolat. Prior enim profectio in annum superiorem, qvo & Ancyranum Concilium celebratum est, incurrit. Ibi cùm Ursacium, Valentem, Marcum Arethusium, Georgium Alexandrinum, Germinium, aliosqve factionis Arianæ principes offendisset, cum illis congressus est, ac post longam altercationem, demum allaborante Constantio, in eam fidei professionem consensum ab omnibus est, ut *ὁμοίας*, & *ὁμοσσίου* abolitis vocibus, Filium Patri per omnia similem affirmarent: Cui Valens invitus subscripsit: Basilius verò, qvòd impetrare minimè potuisset, ut in formula ipsa *substantiâ similis* diceretur Filius, in subscriptione sua qvid sentiret, testatum voluit, ut hoc loco narrat Epiphanius. Valens cum hac formula fidei statim ad Ariminense Concilium perrexit. Inter Hilarii fragmenta extat Epistola Germinii, ex qva illud præterea cognoscitur: Cùm præsente Constantio longiùs ad noctem usqve prolata esset de fide disputatio, & ad certam regulam perducta, Marcum Arethusium ab utraqve parte esse delectum, à qvo Sirmiensis illa formula dictata; cui Coss. præfixi sunt. Ex qvibus apparet, Germinium, cùm hactenus Anomœorum perfidiæ cum Valente & Ursacio fuisset: qvibus cum etiam Hosium ad

De Sirmiensi & Ancyrano Conciliis.

ὁμοουσίῳ, & ὁμοιουσίῳ tollendas è medio voces adegerat, ut Lib. IV. Cap. XI. scribit Sozomenus, ab illis paululum dissensisse, & suppressa τῆς οὐσίας mentione, Filii per omnia cum Patre similitudinem agnovisse.

Γερμανῦ, Ὑπατιανῦ.] Alii Γερμανίῳ. Sed Γερμινίῳ leg.

N. XXIII.

Διηνέχθησαν ἓν οἱ αὐτοί.] Basilius Ancyranus post Sirmiensem Synodum, in qva strenuam adversus Photinum operam navaverat, apud Imperatorem gratia plurimum, & authoritate valuit. Nam ab Ancyrano Concilio ad illum allegatus nihil non obtinuit, adeo ut Eudoxium, ejusqve suffragatores Imperatoris edicto percelleret. Mox in Ariminensi, & Seleuciensi Synodo congregandis præcipuas partes egit. Verùm paulo post Acacii factione dejectus non modo Imperatoris gratia, sed Episcopatu insuper excidit. Flagrabant per illa tempora non solum inter Arianos, & Catholicos, sed inter ipsos Arianos dissidia. Qvorum duæ potissimum factiones erant. Qvidam enim ex illis meri dogmatis fautores nihil, qvod ad οὐσίαν & substantiam pertinet, commune esse Filio cum Patre sentiebant: ideoqve tam ὁμοιούσιον, qvam ὁμοούσιον repudiabant; nec ullam omnino τῆς οὐσίας mentionem admittebant; pro eo ac pluribus in illorum Conciliabulis decretum fuerat maximè in secunda Sirmiensi formula, qvam Osii & Potamii blasphemiam Hilarius appellat. Horum principes erant Eudoxius, qvi Antiochenam sedem occuparat Aëtii patronus, Georgius Alexandrinus, Euzoius, qvi Antiochiæ post exauthoratum Meletium suffectus est: nec non Acacius Cæsarienſis', Uranius Tyri Episcopi; in Occidente verò Ursacius, & Valens, Germinius, aliiqve innumeri. Qvod enim Aëtianam perfidiam cum Eudoxio Acacius, cæteriqve propugnaverint, testatur Sozomenus Lib. IV. Cap. XI. Alii verò ex eodem Arianorum grege à magistri sui impietate paululum descisentes οὐσίας vocabulum, & Filii in omnibus, adeoqve in substantia, similitudinem agnoscebant. Qvorum signiferi ac duces erant Basilius Ancyranus, Georgius Laodicenus, Silvanus Tarsensis, Sophronius Pompeiopolitanus, Eleusius Cyzicenus, Macedonius Constantinopolitanus, &, ut Socrates ac Sozomenus volunt, etiam Cyrillus Hierosolymitanus. Hæc duo Arianæ sectæ capita fuerunt, qvorum in dogmate ipso dissensio versabatur. Tertia deinde non tàm ex erroris varietate, qvàm ex odiis & offensionibus exorta factio est, Acacianorum videlicet. Etenim Acacius Cæsarienſis cum Meletio, & Uranio Tyrio, Eutychio Eleutheropolitano, & aliis qvibusdam suas ipse partes constituit, ac Semiarianorum ducibus acerrimè restitit in Seleucienſi Concilio. Qvi in eo, ut opinor, ab Eudoxio, aliisqve præfractis Aëtianis discrepabat, qvòd Filium creaturam esse, aut Patris dissimilem etsi perinde atqve illi sentiret, non tamen liberè, audacteréqve profiteretur. De his consule Socratem Lib. II. Cap. XXXI. & seqventibus: Theodoret. Lib. II. Cap. XXVII. Sozom. Lib. IV. Cap. XXI. ac deinceps.

Τῶν περὶ Βασίλειον, Φημὶ, καὶ Γεώργιον, καὶ Σιλβανόν.] Hunc ipsum Silvanum refert Theodoretus Lib. II. Cap. XXVII. τὸ ὁμοούσιον coram Imperatore defendisse. Qvod valdè miror. Nam in Seleucienſi Conciliabulo hunc unum adversus Acacianos pertendit, ut Antiochena formula retineretur, ait Socrates Lib. II. Cap. XXXII. Qvid autem in animo habuerit is, qvi ὅμοιον apud

Theo-

Theodoretum pro ὁμοούσιον reponendum censuit, docere ipse debuerat. Nam vox illa ἔστιν non est nauci. *De Sirmiensi & Antyrano Conciliis.*

Οἱ περὶ Εὐδόξιον.] Corrupta sine dubio, neqve satis integra ista sunt. Neqve enim Eudoxius, ac Georgius Alexandrinus à Basilii, aut Semiarianorum partibus stetere, qvibus cum vehementissimè contendebant. Nos qvæ desunt in Latino supplevimus.

Καὶ Οὐρανίῳ τῷ Τυρίῳ.] Apud Socratem sæpius *Ursacius* pro *Uranio* perperam substitutus est.

Τότε καλασθέντων καὶ αὐτῶν.] Leg. ut est in margine, καλασθέντα. Nam depositio in Seleuciensi Concilio à Basilio & Semiarianis Eudoxio, suffectus est Anianus, qvi ab Acacianis per Lauricium & Leonam in exilium ejectus est. Socrates Lib. II. Cap. XXXII.

Διὰ τὴν πρὸς τὸν Κύριλλον ἔχθραν.] Expungenda omnino negandi particula. Nam Eutychius pro suo in Cyrillum odio sese ad Acacium aggregavit; qvo cum Cyrillum Hierosolymitanum de Episcopatu dimovit.

N. XXV. Οἱ συνελθόντες Ἐπίσκοποι.] De Seleuciensi Conciliabulo, qvod Ariminensis ἀντίμιμον appellat Socrates, vide cùm Socratem ipsum, tùm reliqvos omnes Ecclesiasticarum rerum, & Annalium Scriptores.

Celebrata est Seleuciensis Synodus anno Christi CCCLIX. Eusebio, & Hypatio Coss. coram Lauricio & Leona Comitibus, qvos ei moderandæ Constantius præfecerat. Primus consessus celebratus est Sept. XXVII. qvo die altercationes extiterunt, qvod jubente Leona ut de fide sententiam ferrent, negarent absentibus Basilio, Macedonio, Patrophilo, ac cæteris, qvi male sibi conscii tùm aberant, qvicqvam posse decerni. Sed instante nihilominus Leona, cùm de qvibusdam, qvi accusati erant, cognitionem habendam ante Episcopi statuerent, qvam de fidei dogmatibus ageretur: (Delati enim erant Cyrillus, Hierosolymitanus, Eustathius, Sebastenus, & alii nonnulli) pervicit tandem Comes, ut de fide qværendum prius esse videretur. Ibi Acacio novam fidei formulam, & Nicænæ penitus contrariam offerenti Silvanus, cæteriqve Semiariani vehementissimè restiterunt. Qvare Acacianis inde digressis, lecta est Antiochena ἔκθεσις. Qvam postridie in Seleucienſi Ecclesia, occlusis foribus subscriptione sua comprobarunt. Seqventi luce, qvæ Synodi tertia fuit, cùm jam Basilius, & Macedonius interessent, Acacius cum Leona ingressus primum obtinuit, ut illi ipsi, qvi accusati erant, ab eo cœtu summoverentur. Deinde novam fidei formulam per Leonam proposuit, qvam Epiphanius recitat. Sed reclamantibus cæteris, cùm nullus contentionum ac simultatum exitus esset; Leonas ad Concilium redire noluit: ut nec Acaciani, qvi ob contumaciam à Semiarianis depositi sunt. At illi Constantinopolim ad Imper. profecti, hunc adversus Basilium, Georgium Laodicenum, reliqvamqve factionem majorem in modum concitarunt. Plura de his Socrates.

Πρὸ πέντε Καλανδῶν ὀκτώ.] Post ὀκτὼ interpungendum; ut sit dimidiata vox pro Ὀκτωβρίων.

Καθὼς καὶ ὁ λαμπρότατος.] Apud Socratem Cap. XXXI. Leonas dicitur εἷς τῶν ἐν βασιλικοῖς ἐνφανῶν: Lauricius verò τῶν κατὰ τὴν Ἰσαυρίαν στρατιωτῶν

De Sirmiensi & Ancyrano Concilio.

ἡγέμεν, Theodoreto ὁ τῶν ϛραλιωτῶν τὸ ἔθνος ἡγεμών. Qvos cùm λαμπροτάτους Synodus appellet, *clarissimos* interpretari malui, qvàm, ut Cornarius, *illustrissimos*, Nam ut de Leona taceam, de qvo nihil comperi, Lauricius certè ἔθνος ἡγεμὼν, hoc est Isauriæ Præses fuit, qvem ne clarissimum qvidem fuisse, sed perfectissimum potius Guida Pancirolus Notitiæ Cap. CXV. putat.

N. XXVI. Ὑπέγραψαν οἱ παρόντες.] Tam hoc à vero alienum est, qvàm qvod maximè. Nunqvam Basilius aut Marcus Acacianæ isti formulæ subscripsit, ut nec Occidentis Episcopi, qvi Arimini, non Seleuciæ convenerunt. Deinde qvorsum bis Georgii, ac Pancratii repetita subscriptio? Atqvi non aliter Epiphanium scripsisse, aut sensisse necesse est, qvàm ut Professioni illi Basilius, Marcus, aliiqve subscripserint. Nam in fine subscriptionum Episcopos numerat XLIII. qvot revera sunt, si Basilium, Marcum, reliqvosqve complectimur. Socrates autem Cap. XXXI. non plures qvàm XXX. cum Acacio, Georgio Alexandrino, Uranio, & Eudoxio conspirasse in eam formulam refert: ut in totum sint XXXIV. Satis igitur constat hæc postrema, ὁμοῦ Ἐπίσκοποι μγ, Epiphanii non esse, si hunc ab erroris culpa liberare velimus: Neqve porrò priores illos, Basilium, Marcum, Hypatianum, & Occidentales Episcopos Acacianam ἔκθεσιν approbasse. Qvare aut eorum inducenda nomina: aut ita legendum est, γνωρίζουσιν οἱ ἐντυγχάνοντες τῷ τύπῳ, ἣν ὑπέγραψαν οἱ παρόντες, Βασίλειος, &c. καὶ οἱ λοιποὶ Ἐπίσκοποι τῆς δύσεως. Tum Γεώργιος Ἐπίσκοπος, &c. Affirmant enim Acaciani editam à se fidei confessionem cum ea consentire formula, in qvam Sirmii cum Valente, Ursacio, & Occidentalibus convenere Basilius, Marcus, Georgius, aliiqve, qvos Germinius in Epistola, qvæ inter Hilarii fragmenta reperitur, enumerat: nempe Georgium Alexandrinum, Pancratium Pelusinum, Basilium Ancyranum, Valentem, Ursacium, & Marcum. Restituenda enim Pancratii vox est in Germinii Epistola: ubi ita scriptum est: *& Georgio Episcopo Alexandrinorum Ecclesiæ * * Pelusinorum.* Imò verò fieri potest, ut Hypatiani qvoqve nomen à Germinio commemoratum exciderit. Nam Epiphanius in calce Num. XXII. inter eos, qvi Sirmienſi formulæ subscripserunt, affuisse narrat cum cæteris Hypatianum: qvi Heracleæ fuit Episcopus; ut ait Sozom. Lib. VI. Cap. VII. Ubi obiter emendandus est; dum ait Macedonianos, qvi postea Lampsaci convenerunt, Valentiniano & Valente imperantibus fuisse ὁμοουσίῳ propugnatores. Legendum est enim ὅσοι ἄλλοι ὁμοιούσιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν λέγειν ἠξίουν. Est enim non Sozomeni error, sed Librarii.

Εὐσάθιος Ἐπίσκοπος Ἐπιφανίας.] Scrib. Ἐπιφανείας. Qvo nomine complures censentur. Est enim ad Orontem una, altera ad Euphraten: alia in Cilicia, ut de reliqvis sileam.

Εὐδόξιος Ἐπίσκοπος.] Non alium opinor esse, qvàm Antiochenum. Hic enim conjunctam cum Acacio causſam habuit: cum eoqve in Seleucienſi conventu à Semiarianis in ordinem redactus, vicissim illos in Constantinopolitano Concilio perculit. Sed si is est, mirum valde, qvomodo non post Georgium saltem Alexandrinum subscripserit, qvi utiqve ante Orienta-

les & Syros Episcopos nominandus fuit.

Παγκράτιος Ἐπίσκοπος Πηλουσίου.] Qvi & Sirmiensi tertiæ Professioni cum Marco, Basilio, ac cæteris subscripserat.

N.XXVII Οἱ συνεχεῖς τούτῳ.] Variæ sunt ab Arianis diversis temporibus editæ professiones fidei: qvarum novem omnino ad Constantinopolitanum usqve Conciliabulum, qvod à Seleuciensi proximè est habitum, recensèt Socrates: sed & Athanasius Lib. de Synod. ex qvo tamen decem colliguntur. Qvas hoc loco attingam breviter.

Prima fidei ἔκθεσις Antiochiæ Encæniorum tempore scripta Marcellino & Probino Coss. A.CCCXLI. ubi de οὐσίᾳ verbum nullum.

Secunda in eodem conciliabulo edita, paulo longior: ubi Filium μονογενῆ Θεὸν, ac τῆς οὐσίας εἰκόνα nominarunt.

Tertia ibidem à Theophronio conscripta: qvæ & οὐσίας vocabulum supprimit.

Qvarta paucos post menses per Narcissum, Marim, aliosqve in Gallias ad Constantem missa. In hac damnati qvi dicerent ἐξ οὐκ ὄντων τὸν υἱὸν, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως, καὶ μὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ γενέσθαι, aut fuisse aliqvando tempus, cùm non esset.

Qvinta post triennium in Italiam missa μακρόστιχος, hoc est longior appellata. Qvam qvidem Antiochiæ contextam in Annalibus reperio. Sed hoc neqve Socrates, ac Sozomenus, neqve Athanasius referunt. In qva τῆς οὐσίας mentio nulla.

Sexta in Concilio Sirmiensi contra Photinum edita anno CCCLI. de qva in superioribus abundè dictum est.

Septima Sirmii anno CCCLVII. Latinè scripta est, de qva, ut & de *Octava*, qvæ Ariminum perlata est, conscriptáqve anno CCCLIX. satis antea disputavimus.

Nona est Acaciana Seleuciæ proposita, qvam cum Sirmiensi tertia consentire autores illius asserunt.

Decima Constantinopoli ab Acacio, Eudoxio, aliisqve conflata. Qvæ οὐσίας & ὑποστάσεως nomina commemorari vetat: similem tamen Patri Filium esse definit. His *undecimam* addit Athanasius Antiochiæ ab iisdem istis publicatam, ubi superiorem emendarunt, ac dissimilem Patris Filium audacter pronunciarunt. Unde Anomœi, & ἐξουκόντιοι appellari cœperunt.

N.XXIV. Καὶ νύκτωρ φυγαδεύεται.] Bis Antiochiâ pulsus est Meletius. Primùm à Constantio, qvòd Arianum dogma minimè, uti spes erat, foveret. Inde à Valente. Nam sub Joviano Antiochiæ Concilium habuit, in qvo Macedoniani, & Acaciani Nicænam fidem amplexi sunt. Socrates Lib. III. Cap. XXI. Post Joviani obitum à Valente relegatur: ut idem Lib. IV. Cap. II. cæteriqve produnt. Qvamobrem qvod scribit Epiphanius, ἕως τότε τοῦ χρόνου, non sic intelligendum est, ut perpetuum à Constantii tempore fuerit exilium. De Meletio verò, ac triplici Antiochenæ Ecclesiæ divortio eosdem rerum Ecclesiasticarum Scriptores consules.

N.XXXV Πλὴν ἐν ἐνὶ μέρει.] Non propterea damnandus est Meletius, qvod locum illum ex Proverb. Cap. VIII. ὁ θεὸς ἔκτισέ με, &c. de increata Sapientia, ac Dei Verbo interpretatus fuerit. Hoc enim pleriqve Patres fecerunt: ut Ignatius Martyr Epist. ad Trall. Athanas. de Decretis Nicænæ Synodi, & alii complures.

XXXVII. Ἐξ αὐτῶν δὲ Ευζώϊος.] Cæsarienſis iſte καὶ ἀντιδιατολῶν dicitur; ut ab altero diſcernatur, qvi cùm Diaconus Alexandrinæ eſſet Eccleſiæ, cum Ario pulſus poſtea Antiochenam ſedem obtinuit. At Cæſarienſis Acacio ſuccedens ſucceſſorem ipſe Gelaſium habuit; ut Hieron. Lib. de Script. Eccleſ. teſtatur. Qvo in Libro Euzoii inſuper iſtius meminit, eumqve ſcribit cum Gregorio Nazanzeno Theſpeſii Rhetoris auditorem Cæſareæ fuiſſe; Cujus urbis Epiſcopatum adeptus *plurimo labore corruptam bibliothecam Origenis, & Pamphili in membranis inſtaurare conatus eſt: ad extremum ſub Theodoſio principe Eccleſia pulſus eſt.*

XXXVIII Τῷ ὑπὸ Γεωργίῳ τῷ Αλεξανδρέως.] Socrates Lib. II. Cap. XXVIII. & Sozom. Lib. IV. Cap. XI. Aëtium ſcribunt à Leontio evirato Antiochiæ Diaconum ordinatum: qvod & Suidas, ac Nicephorus ſeqvitur.

AD HÆRESIM LXXIV. PNEVMATOMACHORUM.

De Pnevmatomachis, eorumqve principe Macedonio agit Socrates Lib. II. Cap. XXXV. Sozom. Lib. IV. Cap. XIX.

AD HÆRESIM LXXV. AERIANORUM.

N. I. Οπῃ ἐν τῷ Πόντῳ καλεῖται.] Vide Nazanzeni elegantem illam Orat. περὶ Φιλοπτωχίας, & Nicetæ ad eam Scholion.

Καὶ τὰς λελωβημένας, καὶ ἀδυνάτους.] Propriè ἀδυνάτους appellant *cauſſarios*. Vide Harpocrationem, & Lyſiam Orat. περὶ τῶν Ἀδυνάτων.

Νομίσειε δ' ἄν τις.] De Euſtathio Sebaſteno adi præter Eccleſiaſticarum rerum Scriptores, Baſilium Epiſt. LXXIV. & aliis qvibusdam ſeqventibus. Hunc ab altero ejuſdem nominis Euſtathio, qvi in Gangrenſi Synodo condemnatus eſt, diverſum eſſe probat adverſus Socratem, Sozomenum, & cæteros, in Annal. Baronius, ad A. 319.

Εδοξε δὲ καὶ τοῖς Λιβερίου.] Macedoniani ſub Valente Imperatore ab Arianis oppreſſi Legatos ad Liberium Papam deſtinant, Euſtathium Sebaſtenum, Silvanum Tarſenſem, & alios, per qvos εἰς τὸ ὁμόσιον conſentientes recepti ſunt. Sed ea conſilia ab Eudoxio poſtea diſturbata ſunt. Vide Socratem Lib. III. Cap. XI. Euſtathius porrò Liberij Pontificis literis fretus in Tyranenſi Concilio reſtitutus eſt. Baſilius in Epiſt. LXXII. & LXXXIV.

N. II. Καὶ φησι, τί ἐστιν Επίσκοπος.] Habes in Aërianis expreſſam huius temporis Hæreticorum imaginem. Qvare cùm illorum dogmata, qvibus recentiores iſti patrocinantur, damnat, ac refellit Epiphanius, plenum gravitatis authoritatiſqve judicium in eoſdem ipſos pronuntiat.

Τὴν οἰκονομίαν τῆς λατρείας.] Qvid sit dicetur ad expositionem fidei.

N.IV. Καὶ ὅτι μὲν ἀφθορσύνης ἐστίν.] Disputavit de ea qvæstione copiosissimè Baronius ad annum LVIII. ubi difficillimum ex Hieronymi authoritate nodum dissolvit: qvi in Epistola LXXXV. ad Evagrium, nihil olim Episcopos inter ac Presbyteros fuisse discriminis affirmasse videtur.

N.V. Οὕτω τῆς Ἐκκλησίας λαβόσης.] Qvi ad Epiphanii mentem diligenter animum adjecerit, non dubitabit, qvin ἅπω pro ἅτω huic loco sit aptius.

N. VI. Μασμαρὼθ ἅτινά ἐστι δυλικήρια.] Nullum ejusmodi vocabulum in scripturis reperio. Proxima vox huic est מזמרות inter templi vasa, qvæ à Babyloniis direpta commemorantur Hierem. LII. 19. Sed non δυλικῆρας significat, verùm φιάλας, apud LXX. Hieron. *Psalteria*. Alii *emunctoria*. Sanè שמרים *faces* sunt. Sed ab ea voce haud scio an משמרות derivari possint pro *colis*,

N.VII qvibus vinum defæcetur. Ita μιδινὼθ idem esse ac νυάθας nondum comperi: qvam vocem Lib. de mens. & pond. repetit, pag. 182. ut & antecedentem. Sed νυάθας vocat μεδεμνὼθ. Verùm מנקיות à LXX. νύαθοι redduntur.

Luculentus est hic Epiphanii locus, ex qvo variorum rituum, qvos Catholica ac Romana Ecclesia hodiéqve retinet, vetustas asseritur. Cujusmodi sunt certorum dierum jejunia, preces pro mortuis, & sanctorum perinde ac cæterorum fidelium commemorationes. De qvibus aliisqve compluribus agit in calce hujus operis, in Expositione Fidei Catholicæ. Qvamobrem in illum ipsum locum opportunius conferetur, si qvid ad illustrandam Catholicorum dogmatum antiqvitatem adnotandum videbitur.

AD HÆRESIM LXXVI. QVÆ EST ANOMOEORUM.

N. I. Μεγαχθέντα διὰ τὴν αἵρεσιν.] Constans est in ea opinione, qvam supra proposuit. ut Aëtium, qvem à Leontio Antiocheno cæteri Diaconum ordinatum asserunt, à Georgio Alexandrino id dignitatis consecutum existimet.

Πῶς μὲν τὴν νίτρου ἅπασαν ἐξέλαβε.] *Nitrariæ egregiæ Ægyptiis*. ait Plinius Lib. XXXI. Cap. X. Hinc Nitria Ægypti Præfectura, à nitri copia, ut refert Sozomenus Lib. VI. Cap. XXX. Horum igitur, ac reliqvorum vectigalium redemptor fuerat Georgius: qvod ἐκλαβεῖν appellat Epiphanius. Neqve enim aliter interpretari ista possumus.

Ὡς καὶ κλίνας ἐπενόησε.] Qvòd à Catholicis Imperatoribus probâ ac laudabili lege constitutum: Constantinopoli qvidem maximè à Constantino. Nam à Decanis, & lecticariis publicè elata sunt corpora, qvos & κοπιάλας, & *vespillones* nominant, de qvibus in calce operis hujus. At Georgius Arianus, mortalium omnium sordidissimus, ex ea re lucrum ac compendium captabat.

Καὶ σιωπῶ τὰ ἄλλα λέγειν.] Verbum νομίζεσθαι aliter fortassis interpretandum, qvàm ut in Latinis nostris exprimitur: Nimirum qvæstum ex re qvalibet fecisse Georgium: utputa ex lautitiis & cupediis, qvæ Alexandriæ vendebantur, maximè in εὐδαιμόνων λαύρᾳ de qva ad Arian. Hær. dictum est: tum cæteris ex rebus. Qvibus accedunt qvæ per summam crudelitatem exigebat. Nam Alexandrinorum Episcoporum magna, Alexandriæ potestas fuit. De Dioscori Alexandrini itidem Episcopi iniqvis ac tyrannicis exactionibus multa sparsim extant in Chalced. Synodo.

N. III. Γεγονότες ἅμα Ἀστερίῳ τινί.] De qvo Socrates Lib. I. Cap. XXXVI. Sozom. Lib. II. Cap. XXXI. Meminit & Athanasius Lib. de Synodis. Hic qvòd in persecutione sacrificasset, ordinari, qvod apprimè cupiebat, non potuit.

Ὕστερον ὑπ' αὐτῶν τῶν Ἀρειανῶν.] Ab iis videlicet Episcopis, qvi ex utroqve Concilio, Ariminensi ac Seleuciensi, Constantinopolim ad Constantium missi erant: qvibus cum disputavit Aëtius. Sozomenus Lib. IV. Cap. XXII.

N. VII. Ἀπὸ μὲν τοῦ Ἑβραϊκοῦ οὕτως.] Hebraicè ita concipitur: פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמנים יצר סמוך הצור שלום שלום בי בך בטחו ביהוה עדי עד כי ביה יהוה צור עולמים Ex qvibus Hebraica Græcè scripta corrigenda sunt. Velut pro οὐϊαβωτῶν, leg. οὐϊαβὼ γωΐ. Mox pro βετοὺβ leg. βετοὺ. Pro ἀδδὼθ, ἀδδὲ ὠδ. Item pro σωδωλεμείμ leg. σωρολεμείμ. In Græco verò Aqvilæ pro Φύλαξις εἰρήνης, fortè scribendum Φυλάξεις εἰρήνην.

N. X. Ἐπειδὴ ἐν καιρῷ τοῦ ἐπενεχθέντος.] Ex hoc Aëtii Opusculo verissimum esse senties, qvod de eodem Socrates, Sozom. & paulo ante Epiphanius noster asseverabat, nempe Sophisticis argutiis, & cavillationibus fretum Aëtium fucum veritati fecisse. Sed cur χρονίτας vocat eos, à qvibus damnatus est, nimirum Arianos ipsos? Epiphanius qvidem in Responsione, dum χρονιτῶν vocabulum in ipsos retorqvet Anomœos, aitqve Catholicam Ecclesiam temporalem dici non posse, qvòd ab æterno fuerit, ita videtur accepisse, qvasi χρονίτας adversarios suos Aëtius appellaverit, qvòd illorum fides nova esset, ac nupera. Hoc utrum intellexerit Aëtius, non facilè dictu est. An potius χρονίτας dixit, hoc est temporarios, minimêqve stabiles, neqve in suscepta fide constantes, qvi ad Imperatoris nutum & gratiam sese, ac credulitatem suam accommodarent? Cujusmodi Acacius, Eudoxius, ac cæteri fuerunt, qvi Aëtium, cui hactenus faverant, metu Imperatoris damnarunt. Sanè πρόσκαιρος, *temporalis*, Matt. XIII. 21. appellatus ille, qvi suscepto Dei verbo in persecutione desciscit.

Confut. V. Ἐν τε ταῖς Σοφίαις.] Ex hoc loco discant Hæretici, qvod Epiphanii de iis Libris judicium fuerit, qvos illi à Canone rejiciunt: qvos qvidem tam hic, qvàm alii veteres Patres inter scripturæ libros, & θείας γραφὰς recipiunt.

Confutat. XVII. Κἄν τε πνευματικῶς ἀνακρινόμενοι.] Qvæ Parenthesi includi jussimus, ea loco suo dimota sunt, & in tertio versu ad hunc modum reponenda. κἄν τε εἴποι ὁ πνεῦμα ὢν, καὶ μονογενής.

AD HÆRESIM LXXVII. DIMOERITARUM.

N. II. Δι' οὓς ἀνάγκη γέγονε.] Duplex illis temporibus habita Synodus est, in qvâ error Apollinarii damnatus est. Prima Alexandriæ ab Athanasio, & Eusebio Vercellensi, postqvam Juliano imperante, Georgio ab Alexandrinis occiso, sedi suæ restitutus est Athanasius, anno Christi CCCLXII. Altera Romæ sub Damaso, anno Christi CCCLXXIII. Vide Annales Eccles. De hoc posteriori Concilio, cujus recens cùm hæc scriberet Epiphanius memoria erat, eundem intelligendum existimo.

N.XV. Οὐκῆν χρείαν ἔχε.] Fuit hæc Valentini opinio, Christum tanta frugalitate ac parsimonia usum esse, nihil ut egereret. Testatur idipsum Clemens Alexandr. III. Strom. qvi ex Hæretici illius ad Agathopodem Epistola ista profert: Ηθιεν, καὶ ἔπινεν ἰδίως οὐκ ἀποδιδὺς τὰ βρώματα· τοιαύτη ἦν αὐτῷ ἐγκρατείας δύναμις, ὥστε φθαρῆναι τὴν τροφὴν ἐν αὐτῷ.

N.XX. Ἐν οἷς καὶ Βιτάλιος ὁ Ἐπίσκοπος.] Hic est Vitalis ille Meletii Antiocheni Presbyter, qvi à Flaviano desciscens se ad Apollinarem aggregavit, &, qvòd insigni pietate præditus esset, plerosqve eundem in errorem impulit. Postea verò sectæ suæ Episcopus est factus. De qvo Sozomenus Lib. VI. Vide & Gregorium Nazan. Orat. LII. ad Cledonium: ubi & hujus, & Apollinaristarum omnium versutiam detegit.

XXVIII. Ἀνθρωπίνη ὑποδοχή.] Scriptum erat ἀνθρωπίνης: pro qvo ἀνθρωπίνη nescio qvis substituit. Leg. est autem Ἀννης, ut est in Regio. Ex qvo Librarius ἀνθρωπίνης verum esse credidit. Nam ἄννης pro ἀνθρωπίνης scribi assolet.

AD HÆRESIM LXXVIII. ANTIDICOMARIANITARUM.

De Antidicomarianitarum dogmate, qvod Jovinianus propugnabat, accuratè disputat Hieronymus. Vide & Ambrosium cùm aliis in locis; tùm Epist. V. & VII. Lib. I.

N.VII Οὔτος μὲν γὰρ ὁ Ἰωσήφ.] De hac Epiphanii sententia, & qvinam Domini fratres illi fuerint, copiosam habes disputationem in Apparatu ad Annales Ecclesiasticos, N. LX. ac deinceps.

Ὡβλίαν ἑρμηνευόμενον τεῖχος.] Melius qvàm Hegesippus apud Euseb. Lib. II. Cap. XXIII. unde hæc desumpta sunt; qvi ὠβλίαν interpretatur περιοχὴν τοῦ λαοῦ, ἢ δικαιοσύνην. Sed est Hebraice עבליו *arx*, sive *munitio Dei*.

N. IX. Τὸν δὲ Ἡρῴδην ἦν καὶ ἐπὶ ἐκεῖνο καιροῦ.] Falsum est Herodem illum, qvo regnante passus est Dominus, Archelai fuisse filium; multoqve magis qvod & paulo post, & initio operis hujus, in calce Tomi prioris, affirmavit. Herodem Agrippam fuisse. Fuit enim Herodes Antipas Herodis magni filius. ut ad illum locum observatum est.

N. XI. Ἀλλὰ μὴ τοῦτο γραφῇ εἰς ἐλάθην.] Συνεισάκτους, hoc est contubernales Clericorum fœminas, qvas *extraneas* Latini vocant, damnarunt veteres PP. ac sæpius veteres Synodi; ut Nicæna Can. III. Carthaginensis III. Can. XVII. Arelatensis II. Can. III. Toletana IV. Can. XLII. Basilius Epist. ad Greg. qvæ Canonica à Balsamone censetur, Pag. 1022. Antiochena Synodus in Epistola contra Paulum Samosat. apud Euseb. Lib. VII. Cap. XXIV. τὰς δὲ συνεισάκτους ἀπὸ γυναῖκας, ὡς Ἀντιοχεῖς ὀνομάζουσι, &c. Easdem & insequitur Noster in Hær. LXIII. N. II. τὰς ἀγαπητὰς λεγομένας συνεισάκτους γυναῖκας. Hieronymus passim traducit: maximè ad Eustochium Epist. XXII. *Unde in Ecclesias Agapitarum pestis introiit? Unde sine nuptiis aliud nomen uxorum? imo unde novum concubinarum genus?* Cavenda verò Mariani Victorii ad hunc Hieronymi locum observatio, qvi Agapetas à Christianis conviviis, qvas ἀγάπας nominant, derivatas censet; qvod est ridiculum.

Φασὶ τὴν λέαιναν.] Fabulam hanc pleriqve refellunt. Ariſtoteles ecce Lib. VI. Hiſtor. Cap. XXXI. ὁ δὲ λεχθεὶς μῦθος περὶ τοῦ ἐκβάλλειν τὰς ὑστέρας τίκτοντα, ληρώδης ἐστί· συνετέθη δὲ ἐκ τοῦ σπανίους εἶναι τοὺς λέοντας, ἀπορούντος τὴν αἰτίαν τοῦ τὸν μῦθον συνθέντος. Sed & Philoſtratus, & alii.

N. III. Μόνον τούτῳ τῷ Ιακώβῳ.] Idem narrat Hær. XXIX. Num. IV. ubi & totam Jacobi hiſtoriam recenſet, cujus autor Hegeſippus apud Euſebium Lib. II. Cap. XXIII. qvi id veteribus perſvaſit; ut Hieronymo Lib. de Script. Eccleſ. Sed multa ſunt in hiſtoria illa, qvæ nonnullis diſplicent. Scaliger verò in Animad. ad annum MMLXXVII. tanqvam inanem fabulam reſpuit. Reprehenſionis capita hæc ferè ſunt. Qvod Jacobo ſoli ſcribit Hegeſippus in ſancta ſanctorum ingredi licuiſſe. Atqvi uni ſummo Pontifici, idqve ſemel in anno, conceſſum erat. Jacobus autem ne Levita qvidem erat. Deinde qvia cauſſa cur εἰς τὰ ἅγια permiſſus ſit aditus, hæc affertur; qvòd lineis veſtibus, non laneis uteretur. Hoc autem ſolis Sacerdotibus, cùm ſacris operabantur, licitum fuit. Tertiò Gentes ait cum Judæis conveniſſe: qvod abſurdum eſt: neqve enim Gentiles ad ullum Judæorum feſtum confluebant. Qvemadmodum & illud falſum, qvod XII. Tribus adfuiſſe dicit: cùm per illud tempus duæ tantum forent, reliqvæ X. pridem in captivitatem abductæ. Qvarto Oſanna refert à Judæis acclamatum: qvod in Scenopegia ſolum clamabant, cùm ramos ex arboribus defringerent. Qvinto Jacobum Nazaræum extitiſſe dicit: ideóqve carnibus ac vino temperaſſe. Ergo neqve Paſchalem agnum, neqve poculum extrema illa cœna ſumpſit. Cætera nihil moror. Nec diffiteor nonnulla vel ab Hegeſippo prodita, vel ab aliis inſerta, qvæ parum probabilia videantur. Sed totam ipſam hiſtoriam nego propterea damnandam eſſe. Nam pleraqve in illa vera ſunt, aut veris certè ſimillima; qvædam ſubabſurda, præſertim qvæ ab aliis addita fuerunt. Qvæ autem opponuntur à Scaligero non magnum momentum ad illius infringendam authoritatem afferunt. Primum illud eſt de Sanctis Sanctorum: qvæ apud Hegeſippum tantummodo ſunt ἅγια. τούτῳ μόνῳ, inqvit, ἐξῆν εἰς τὰ ἅγια εἰσιέναι. *Licebat*, inqvit, *illi ſoli in ſancta ingredi:* non utiqve Sancta ſanctorum, ſive arcana illa, ſanctioráqve penetralia, qvæ ſoli Pontifici ſemel qvotannis patebant; ſed qvæ ſancta ſimpliciter nominantur: in qvibus menſa, & panes propoſiti, ac candelabrum & altare ſuffitus: qvem in locum Sacerdotes qvotidie ingredi ſolebant. Huc igitur ſi Jacobus admiſſus eſt, qvi nec Levita, nedum ſacerdos eſſet, ſingularis honor eſt ſanctitati illius habitus. Cùm autem factum eſſe tam vetuſti, & graves autores aſſerant, cur factum ſit mirandum, vel qværendum magis eſt, qvàm de præſtantiſſimorum virorum authoritate dubitandum. Ac cùm Hegeſippus ἅγια ſola commemoraſſet, cæteri τῶν ἁγίων addiderunt; ut Epiphanius hoc loco, & doctiſſimus Hieronymus in Catalogo. Sed τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ſæpe pro ἁγίοις & exteriori domo, hoc eſt היכל uſurpantur; nec ſolum pro דביר, ſive intimis adytis. Sic apud Epiphanium Lib. de XII. gemmis, Cap. de Adamante. τοῦτον δὲ ἐφόρει ὁ Αρχιερεὺς ὅτε εἰσήρχετο εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων· τρὶς δὲ τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰσήρχετο, τῇ ἑορτῇ τοῦ Πάσχα, τῆς Πεντηκοςῆς, καὶ τῆς Σκηνοπηγίας. Hoc loco τὰ ἅγια τῶν ἁγίων primam illam Templi interioris, ac tecti partem ſignificant. Qvia

neqve per qvotannis penetrale illud ſacroſanctum adibat, ſed duntaxat ſemel: & cum ingrederetur, pectorale gemmatum, ac reliqvum omnem ponebat ornatum: & tunica linea, lineisqve femoralibus, zona, cidari lineis utebatur. Non aliter τὰ ἅγια τῶν ἁγίων appellat Chryſoſtomus Orat. LXII. Tomo VI. Edit. Savil. Pag. 644. ἐνεδύσατο ὁ ἀρχιερεὺς εἰσιὼν εἰς τὰ ἅγια τῶν ἁγίων ποδήρη, τουτέστιν ἱμάτιον ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν ἀπεωρισμένον, ἐπωμίδα, ζώνην, περισκελῆ, πέταλον χρυσοῦν, τιάραν, τουτέστι κυρβασίαν, τὸ λόγιον ἐπὶ τοῦ στήθους, &c. Ita Fronto noſter emendavit. Nam pro τιάραν perperam legitur τί ἄρα & pro κυρβασίαν, κορυβάντιον. Ob eam, qvam dixi, cauſſam τὰ ἅγια τῶν ἁγίων Chryſoſtomo non alia ſunt, qvàm τὰ ἅγια; qvomodo & apud Hegeſippum, & Hieronymum. Epiphanius verò hac excuſatione uti non poteſt; qvia de ſuo perperam adtexuit, ἅπαξ τοῦ ἔτους; qvod ſummo Sacerdoti peculiare fuit, ut ſemel in ſancta ſanctorum ingrederetur. Jacobo verò ob excellentem vitæ ſanctimoniam conceſſum eſt, ut ad ſancta perveniret, cùm alioqvi vulgo linea ſtola veſtiretur. De Gentilibus, abſurdum eſt negare illos cùm aliis temporibus, ac Judæorum ſolennibus, tùm azymorum diebus, qvod feſtum longè apud Judæos celeberrimum fuit, Hieroſolyma confluxiſſe. Ne longè exempla petamus; Joan. XII. 20. Gentiles illis ipſis ſolennibus adorandi cauſſa conveniunt. *Erant autem qvidam Gentiles ex iis, qvi aſcenderant, ut adorarent in die feſto.* Nam de XII. tribubus qvàm ineptè præſcribit Scaliger! imò propemodum impiè. Si enim verè colligit, eadem ratione hallucinatum Jacobum Apoſtolum excipere poteſt, qvi Canonicæ Epiſtolæ ita præfatus eſt: *Jacobus Dei, & Domini noſtri Jeſu Chriſti ſervus, duodecim Tribubus, qvæ ſunt in diſperſione, ſalutem.* Item Act. XX. 6. Paulus ita loqvitur: *Et nunc in ſpe, qvæ ad patres noſtros repromisſionis facta eſt à Deo, ſto judicio ſubjectus, in qvam duodecim Tribus noſtræ nocte ac die deſervientes ſperant pervenire.* Qvamvis enim abductæ decem Tribus eſſent, non pauci tamen ex illis vel duabus aliis Tribubus immiſti, vel utcunqve liberati manſerunt. Qvod ad acclamatum Oſanna pertinet: fieri poteſt, uti ramos ad publicam teſtificandam lætitiam popoſcerint, & ad eos defringendos ſeſe invicem hortati ſint. Poſtremum de Nazaræorum inſtituto leviſſimum eſt. Neqve enim Nazaræi illi perpetui carnibus ſic abſtinuerunt, ut non Paſchali agno veſcerentur: cùm idipſum Lex tam accuratè præciperet: ſed in communi ſcilicet, qvotidianóqve victu illis abſtinebant, ut & vino ac ſicera.

Επειδήπερ αἱ δύο φυλαί.] Hoc alibi refutatum à nobis eſt.

N. XIV. Οὗτος ὁ Ἰάκωβος καὶ πέταλον.] Ita Hær. XXIX. N. IV. ἀλλὰ καὶ τὸ πέταλον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ἐξῶν αὐτῷ φέρειν. Qvod de ſummi Pontificis πετάλῳ accepiſſe videtur. Perperam id qvidem: qvod alioqvi de Chriſtianorum Pontificum inſigni credibile eſt, & de Joanne Evangeliſta teſtatum reliqvit Polycrates apud Euſeb. Lib. V. Cap. XXIII. ὃς ἐγενήθη ἱερεὺς τὸ πέταλον πεφορεκώς. De Jacobo haud ſcio an qviſpiam prodiderit. Nam qvos Hæreſi XXIX. citat Epiphanius de Joanne, non Jacobo iſta ſcripſerunt.

Βιώσας μετὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος.] Euſebius in Chronico Jacobum ſcribit anno Neronis VII. lapidibus obrutum fuiſſe; qvod & Hieron. in Catalogo ſeqvitur, qvi XXX. annis illum ſediſſe refert. Non igitur accuratus eſt anno-

rum apud Epiphanium numerus.

N. XV. Τί δὲ ὠφέλησεν ἡμᾶς.] Leopardus Lib. XIX. Emendationum Cap. II. pro περὶ τῦ ζητεῖν, περιττὸν legit.

N. XXIII. Τῳ Θέρμυτιν τὴν θυγατέρα.] Amenophin regem illum Ægypti nominat, sub qvo Moses natus est, in qvo Eusebii Chronicon secutus est.

N. XXIV. Ο πλῆρες ἀυτῶν ἐυμακαριότητι.] Ex hoc loco manifestum est; Sanctorum, ubi ex hac vita discesserint, animas cœlesti felicitate perfrui, neqve supremum Judicii tempus expectare.

AD HÆRESIM LXXIX. COLLYRIDIANORUM.

N. I. Εν ἡμέρᾳ τινὶ Φανερᾷ.] Φανερὸς idem est ac certus. Qva in significatione sæpe in Chalcedonensi Concilio usurpari solet.

N. III. Καὶ ὅτι μὴ Διακονισσῶν.] De Diaconissis in fine Operis agetur.

N. VII. ΟΥ τὴν καλεμένην.] Hujus Rufi matris meminit Paulus ad Rom. XVI. 13. *Salutate Rufum electum in Domino, & matrem ejus, & meam.*

N. VIII. Οἴδασι οἱ τόποι Μαγδάλων.] Cornarius ineptè: *Noverunt loci horum ædificiorum corpora susscipere ad putrefactionem.* Loci enim proprium nomen est Μάγδαλα. Atqve hoc jampridem Leopardus animadvertit Lib. XIX. Emend. Cap. II. Qvi qvidem nescio qvid cogitans pro σῆψιν, mavult σέψιν, hoc est *adorationem*, & *cultum*. Qvod ab hujus loci sensu tam alienum est, nihil ut magis esse possit.

AD HÆRESIM LXXX. QVÆ EST MASSALIANORUM.

N. I. Μασσαλιανοὶ δὲ ἔτοι καλῦν(ται).] Theodoretus Lib. IV. Histor. Cap. X. & Lib. IV. contra Hæreses, Μεσσαλιανὲς Græcè ΕΥχίτας appellari scribit, & ἐνθυσιασὰς, qvòd afflatu dæmonis correpti vim illam esse Spiritus sancti mentirentur. Iidem & *Adelphiani* ab Adelphio, qvem Flavianus Antiochenus damnavit, & ΕΥφημῖται. Vide Theodoretum: & Photium N. LII. Qvi in Concilio Side in Pamphylia celebrato condemnatos esse dicit, pluraqve ad idem institutum refert. Origo verò appellationis illius ab Hebraica voce deducitur. Nam צלא est orare, preces fundere. Unde מצלין οἱ εὐχόμενοι. Ac proinde Μεσσαλιανὸς per ε; qvæ est forma Benoni.

Ηὰν δὲ πρὸ χρόνυ τινός.] Duplex Massalianorum genus distingvitur. Nam alii erant antiqviores, meriqve gentiles. Alii ab istis propagati Christianum nomen usurpabant. De superiorum vetustate certò pronunciari non potest. Nam Epiphanii locus iste ambiguitate non vacat, qvæ in interpunctione consistit. Etenim suspicari possumus ita hæc esse continuanda: ἦσαν δὲ πρὸ χρόνυ τινὸς ὡς ἀπὸ τῶν καιρῶν Κωνσαντίυ, καὶ δεῦρο ἄλλοι πάλιν ΕΥφημῖται. Atqve hoc pacto priores, qvi & Gentiles, Constantii ferè temporibus prodierint: alteri verò, tanqvam istorum propagines, paulo ante qvàm hæc Epiphanius commentaretur, emersérant.

Verùm cùm non modo Frobeniana Editio, ſed etiam calamo exarati codices, atqve ipſa Cornarii interpretatio ante vocem ἄλλοι, & poſt δεῦρο, interpunctionem adhibeant, exiſtimandum eſt alteros iſtos, qvi inter Gentiles potius numerandi ſunt, qvorumqve ad ſimilitudinem poſteriores expreſſi ſunt, vetuſtiores extitiſſe; ac tum demum ſub Conſtantii tempora ſemichriſtianos illos exortos fuiſſe. Theodoretus in Hiſtor. Eccleſ. Imperatoribus Valentiniano, & Valente Meſſalianos prodiiſſe ſcribit: In qvo ab Epiphanio non diſcrepat. Hic enim ὡς ἀπὸ τῶν καιρῶν Κωνσαντίου, πλατυκῶς, καὶ ἀπορητικῶς ſcribit; qvod ad initia Valentiniani poteſt extendi. Qvod ſi prior illa interpungendi ratio magis arrideat; tum ita conciliari iſta poterunt: ut Meſſaliani ſuperiores Conſtantii; poſteriores Valentiniani temporibus ortum habuerint.

Joſephus Scaliger Elenchi Cap. XXVIII. Maſſalianos *Eſſæos* appellatos eſſe putat, & ab iis Maſſalianorum propagatam Hæreſin. Nam Eſſeni ἱκέται apud Philonem & Euſebium nominantur. At מצלין Judaicè eſt ἱκέτης, εὐχίτης, προσευχόμενος. Conjecturam adſtruunt pleraqve Maſſalianorum inſtituta cum Eſſenis communia: ut præter aſſiduitatem orandi, Proſeucharum uſus, & in eas ſtati conventus; Tum ἀντίφωνα, & ᾠδαί. Accedit, qvod Meſſaliani, ut & Eſſæi, ſuis ſe bonis abdicabant. Igitur partim Judæos fuiſſe ſtatuit, qvòd ab Eſſenis oriundi; partim qvòd Pſeudochriſtiani ſe illis admiſcuiſſent, negat fuiſſe. Nam inter cætera mendici erant: qvales veri Judæi non erant, propter τὸ φιλάλληλον eorum, qvod divites non patiuntur tenuiores mendicare, aut eſurire. Hæc Scaliger; qvæ à Serrario noſtro in Minervali meritò confutantur. Eſt enim fallaciſſima nominis conjectura: cætera verò leviora, qvàm ut nos ab Epiphanii authoritate dimoveant. Sed illud ſanè ridiculum, qvòd mendicos negat fuiſſe Judæos: Cùm in Evangeliis, & Actibus Apoſtolorum exempla mendicorum ſint plurima; interqve cæteros mendici Lazari, qvem verum Judæum extitiſſe inficiari nemo poteſt. Sed de his copioſè Serrarius.

Μηδενὶ μηδὲν προσπωοῦντες.] Forte μηδενὶ δέ.

Τινὰς δὲ οἴκους ἑαυτοῖς καλασκευάσαντες.] Φόρος à recentioribus Græcis forum appellatur, ſive ampla, & ingens area ſubdivalis, & ὕπαιθρος. Cujusmodi Proſeuchas fuiſſe docet Epiphanius. Erant loca qvædam aperta, ac ſine tecto, in qvæ orandi cauſſa conveniebant. Tritus eſt Juvenalis ille verſus è Sat. III.

Ede ubi conſiſtas; in qva te qværo Proſeucha.

Ad qvem vetus Scholiaſtes, locum eſſe memorat, ad qvem *convenire ſolebant mendici ad ſtipem petendam: alii tabernam, in qva pauperes vivant.* Addit: *& Proſeucha locus Judæorum ubi erant.* Extat ea vox multis in locis apud Philonem in Flaccum, & Cajum: Joſephum Lib. de vita ſua. Romæ qvidem, ubi freqventes erant Judæi, & verò mendicantes, Proſeuchæ complures fuerunt. Nam & eadem in Satyra Juvenalis occupata illorum habitationibus, &, ut credibile eſt, Proſeuchis ſacra qvondam fuiſſe loca conqveritur.

Nunc ſacri fontis nemus, & delubra locantur
Judæis, qvorum cophinus fœnumqve ſupellex.
Omnis enim populo mercedem pendere juſſa eſt
Arbor, & ejectis mendicat ſilva Camœnis.

Mendicitatem ergo Judæorum exagitat; utiqve verorum. Qvod ne dubium ſit, vel hic Martialis verſus argumento eſſe poteſt.

A matre doctus nec rogare Judæus.

Adeo falſum eſt non mendicaſſe Judæos. Idem Juvenalis Sat. VI.

Cum dedit illa locum, cophino, fœnoqve relictis
Arcanam Judæa tremens immurmurat aurem
Interpres legum Solymarum, & magna ſacerdos
Arboris.

Qvem locum enarrans vetus ille Scholiaſtes multa ſuo more nugatur; & neſcio qvid de hortis garrit: qvod à cophino, fœnoqve nimis alienum eſt. Nec melioris notæ eſt, qvod adjicit; ſupellectilem hanc eſſe, ubi pulmentaria ſua & aqvam calidam die Sabbati ſervare conſveverant. Eſt illud qvidem verum, Judæos Sabbati religione prohibitos ne cibaria coqverent, ea pridie ſub veſperam præparaſſe; unde Paraſceve dicta. Verùm aqvam ab illis calidam in ſeqventem diem in fœno potuiſſe ſervari, id verò ridiculum eſt. Qvin & illud obſervavimus, Judæos Sabbatis calidis potionibus abſtinuiſſe. Indicat hoc Juſtinus Dialogo cum Tryphone; qvem ita compellat: μηδ' ὅτι θερμὸν πίνομεν ἐν τοῖς Σάββασι δεινὸν ἡγεῖσθε. *Neqve qvod aqvam calidam Sabbatis bibamus ſuccenſete.* Iraſci vetat Judæum, qvòd per Sabbata calidam potionem adhiberent. Ergo Judæi aliter inſtituerant. Verùm reclamat Ignatius, qvi Epiſt. III. ad Magn. contrarium indicat: Ἀλλ' ἕκαστος ἡμῶν σαββατιζέτω πνευματικῶς, μελέτη νόμου χαίρων, οὐ σώματος ἀνέσει, δημιουργίαν Θεοῦ θαυμάζων, οὐχ ἕωλα ἐσθίων, καὶ χλιαρὰ πίνων, καὶ μεμετρημένα βαδίζων, καὶ ὀρχήσει, καὶ κρότοις νοῦν οὐκ ἔχουσι χαίρων. Ergo Judæorum, & Sabbatariorum erat χλιαρὰ πίνειν: cùm tamen ignem niſi ægrorum cauſſa non liceret accendere: ut in Tract. de Sabbato Thalmudiſtæ docent, & R. Maimon I. Parte Jad de Sabbato.

Οτι, φησὶν, ἐδόκει τόπος προσευχῆς εἶναι.] Apud D. Lucam, ὅπου ἐνομίζετο προσευχὴ εἶναι. Ubi προσευχὴν pro loco ipſo pleriqve accipiunt.

N.II. Τροπάριά τινα κατασκευάσαντες.] Non aliam vocabulo huic notionem attribuere potuimus, qvàm ut ἀπὸ τῆς τρόπιος, qvæ carinam vox ſignificat, derivaretur. Niſi fortè τοπάρια, pro anguſtis parvisqve locis legendum fuerit.

Καταλεγμάτιά τινα.] Cornar. καταληγμάτια. Eſt enim κατάληγμα carmen, ſive canticum aut celeuma. Hieron. in Cap. XXV. Hieremiæ, com. 30. *celeuma* ſcribit à Symmacho verti κατάληγμα; ab Aqvila ἰασμόν: nempe à pauſa; unde pauſarii dicti ſunt οἱ κελευσταὶ, ſymphoniaci pueri. Seneca Epiſt. LVI. *Sed jam me ſic ad omnia iſta duravi, ut audire vel pauſarium poſſim voce acerbisſima remigibus modos dantem.*

N. VI. Καὶ γὰρ ἐξ αὐτῶν.] Imò nonnunqvam id Clericis veterum Conciliorum Canonibus præſcriptum: ut Carthag. IV. Can. LI. *Clericus qvantumlibet*

verbo

verbo Dei eruditus artificio victum qværat. De Monachis verò multo idipsum magis affirmat Augustinus libro singulari de ea re scripto.

Ἀλλὰ καὶ ἄλλῳ τύπῳ.] Meminit in Ancorato.

N. VII. Καὶ περὶ μὲν ἓν τῇ γραφῇ.] Locus est Lib. I. Constitut. Apost. Cap. III. Notus est Concilii Carthag. Canon. XLIV. *Clericus nec comam nutriat, nec barbam radat.* Vide qvæ in Annal. Eccles. ad A. LVIII. fusè differuntur.

AD FIDEI EXPOSITIONEM.

N. IV. Ἐπειδὴ δὲ δι' ἓξ δεκάδων.] De numeri senarii perfectione agit Vitruvius Lib. III. Cap. I. Idem numerus decies multiplicatus in LX. reginarum numero comprehenditur; qvod hoc loco vult. Epiph. Sed nonnihil, ut ad oram adnotatum est, desiderari videtur.

Ἐνθεν γὰρ τὸ ἑξαγωνιαῖον.] Boëtius Lib. de Arith. Cap. XV. de Hexagonis, eorumqve generationibus agens, scribit hunc in modum produci; si numeros naturali ordine disposueris:

1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9.

Tùm intermissis tribus eos conjungas, qvi se qvaternario transeunt: & erunt qvidem eorum radices, & fundamenta. Ex qvibus junctis omnes Hexagoni nascuntur.

1. 5. 9. 13. 17. 21.

Et ad eundem ordinem consequentes: atqve ab his sexangulorum formæ nascuntur.

6. 15. 28. 45. 66.

Διὰ τὸ τετράχηρ ἔχειν.] Hæc ex seqvente figura perspicua sunt.

Nam qvadrangulus medius inter duas unitates interceptus est.

N. IX. Ἀναξιμένης ὁ τῆς Εὐρυσάτης.] Corn. ex Laërtio Εὐρυστράτης.

Σωκράτης ὁ τῆς Ἑλμάγλης.] Barbara vox.

Pag. 1090. vers. 2. Καὶ τὴν ψυχὴν ἐνδελέχειαν.] Ita apud Aristotelem Cicero legerat, non ἐντελέχειαν.

Vers. ἔλε. Ἔλεγε δὲ καὶ μὴ χωρισμόν.] Mutila ac suspensa est oratio. Fortè illud voluit: Animas ex opinione Stoicorum corporibus solutas aliqvandiu perseverare, ac paulatim evanescere.

Κλεάνθης τὸ ἀγαθὸν.] Itane Stoicæ sectæ columen veluti Circæo poculo repente factus est Epicuri de grege porcus? Non opinor. Qvare aut falsus est Epiphanius; aut horum verborum iste sensus est: *Nullam nisi in honestate voluptatem inesse dicebat.* Eodem modo castigandum qvod seqvitur, Chrysippum finem ἐν τῷ ἡδυπαθεῖ posuisse.

Pag. 1091. vers. πρώ. Πάλιν ἔλεγε μὴ εἶναι θεούς.] Imò esse Deos qvidem

minimè negabat; sed rerum humanarum securos ac feriatos esse jubebat. Lucretius Lib. I.

Omnis enim per se Divum natura necesse est
Immortali ævo summa cum pace fruatur
Semota ab nostris rebus, sejunctaque longè.
Nam privata dolore omni, privata periclis
Ipsa suis pollens opibus, nihil indiga nostri,
Nec bene promeritis capitur, nec tangitur ira.

Ἑβδομήκοντα δύο μὲν ἀηδεῖς Φιλοσοφίαι.] Mirum tot apud Indos Philosophorum sectas extitisse; quod nescio an alius prodiderit. Strabo Lib. XV. de Indorum sectis agit accuratè, quas ad duo capita revocat, Brachmanas, & Germanas. Sciendum est autem Epiphanium αἱρέσεις sive sectas appellare instituta vivendi, ac diversos gentium ritus: cujusmodi innumerabiles confici potuerunt.

N. X. Ὁπόσοι ἐν τοῖς Δαύνιοι.] Quos hic Daunidas intelligat divinandum est. Non enim ad Daunos, opinor, Italiæ populum par est referri. Jam Zinchi, sive Zicchi ad Pontum Euxinum in Sarmatia Asiatica collocantur ab Ariano. Geli utrum Geloni sint, non liqvet. Gelli qvidem in Mamertini Panegyr. ad Maximianum populi qvidam censentur, ut observat Ortelius.

Ὅσα τε ἄλλα, τά τε ἐν Ἐλευσῖνι.] Pauca ex infinitis Eleusiniorum ritibus, ac ceremoniis expressit è Clemente in Protrept. qvem tu consule, ut & Arnobium, aliósqve tam veteres, qvàm recentiores, qvi de Cereris Mysteriis diligentissimè scripserunt. Et nos in Themistianis Notis haud pauca contulimus. Qvæ adeo nonnullis persvasimus, ut sine ulla cujusqvam mentione tanqvam vulgata, & in confesso apud omnes posita, qvæ sine dubio ex nostris illis hauserant, suis Commentariis illigarint. Qvod tantum abest ut molestè feramus; ut gratiam illis etiam ultrò debeamus, qvod qvæ primum à nobis comperta timidè ac diffidenter proposita illîc erant, ea pro veteribus ac receptis habuerint, observationiqve nostræ pondus & authoritatem adjecerint. Inter ea porrò non minimum illud fuit, qvod adversus Scaligerum validissimè probavimus, Mysteria Cereris non qvinqvennalia, sed annua fuisse. Cujus rei fidem à nuperis illis Scriptoribus expressam esse non mediocriter gaudemus. Paulo ante qvid sint Μεγαρίζουσαι γυναῖκες amplius qværendum. Cælius Rhodig. Lib. XV. Cap. IX. certaminis cujusdam Megarensis meminit, sed qvod inter pueros, non mulieres, peragebatur; qvinam svaviùs amantem esset osculatus. Cogitent eruditi.

Ὅσα τε ἄλλα ἐν Πυθοῖ.] Pythia certamina, qvemadmodum Olympica, qvinqvennalia erant, ut Pindari Scholiastes docet. Celebrabantur autem ineunte vere, non præcipitante, ut falso Scaliger Lib. I. de Emendat. Temp. scripsit. Hoc est Elaphebolione mense, qvi Martio ferè respondet; non Thargelione: qvod alio in Opere confirmabitur: ut & illud; commissos eosdem esse ludos anno secundo Tetraëteridis Olympicæ, non, ut Scaliger putat, anno tertio.

Καὶ ὅσοι τὸν Φαλλὸν ἀνασρέφοντες.] Qvod ab Ægyptiis manavit, & Osiridis sacris. Diodorus Lib. I. Sed pro Φαλαρίζσσαι fortè Φαλλίζσσαι reponendum. Vide sis Euseb. Lib. II. de Præpar. qvi cùm de plerisqve, qvæ hoc loco commemorantur, superstitiosis veterum ritibus agit uberrimè, tum qvas pleriqve latere sub illis allegorias asseverabant, eruditè refellit. Qvæ dum fortè percurro, locus qvidam incidit conjecturâ, ut opinor, nostrâ, luci ac veræ sententiæ restitutus. Is est Pag. 53. vers. θεῖον: ubi ita loqvitur. ὡς ἄρα καὶ ἡ θαυμασὴ, καὶ ἀπόῤῥητος Φυσιολογία τῆς Ελληνικῆς θεολογίας θεῖον μὲν ὀδὲν, ὀδέ τι μέγα, καὶ θεοπεσὲς, καὶ τῆς ἀνασάσεως ἄξιον ἐπήγετο. Scribo καὶ τ ἀνασάσεως ἄξιον. hoc est promissione dignum translatione à præconibus ducta, aut iis omnibus, qvi verba facturi elata manu silentium indicunt. Sic mythologi isti multa, & præclara minantes ineptissimi sunt, neqve qvicqvam tanto dignum hiatu promissores isti ferunt.

Καὶ τὴν κρεωνομίαν μυῶντες.] In sacris, & initiis Cereris multa certis ritibus adumbrari solebant, qvæ ad Bacchum pertinebant. Cujusmodi erat illius laniatio. De qva Clemens Alex. agit in Protrept.

ΕΥάζοντες τὸ, ἀὰ, ἀά.] Acclamationes istæ in lætitia & hilaritate freqventer usurpatæ. Unde Ovatio deducta. Xiphilinus in Nerone scribit Romæ Olympionicæ Neroni acclamatum esse; Ολυμπιονίκα ἀὰ, Πυθιονίκα ἀά.

ΕΥα γὰρ κῇ τὴν ψιλήν.] Mihi nulla vox occurrit ejusmodi, qvæ mulierem Hebraicè significet. At חוה idem est ac serpens: qvod vocabulum per densissimam aspirationem effertur, nimirum ח: ut & Evæ nomen חוה. Verùm LXX. ΕΥαν tenui spiritu reddiderunt. Qvo nisi fallor respexit Epiphanius. Unde & κῇ τὴν ψιλὴν ἀπόδοσιν, id est, *tenui spiritu redditum* dixit, nempe ad LXX. Seniorum ἀπόδοσιν, & translationem alludens. Egregius est autem hic Epiphanii locus ad earum vocum explicandam originem, qvæ in Bacchi sacris usurpabantur: Evan, Evœ, Euhye, &c. Qvarum interpretationes sanè ridiculas Critici, ac Mythologi solent afferre. Vera autem hæc est ratio, qvam hîc noster innuit, à serpentibus, qvi illis in sacris colebantur, ea derivata vocabula. Qvod qvidem ex Eusebio transtulit, qvi Lib. II. de Præpar. Pag. 39. ἀυτίκα γοῦν, inqvit, κῇ τὴν ἀκριβῆ τ Εβραίων φωνὴν τὸ ὄνομα τὸ ΕΥα ἀσυνόμενον ἑρμηνδύε) ὄφις θήλεια.

N. XI. Καὶ τ καλαλιζόντων.] Cornarius παπαλιζόντων in codice suo legisse videtur. Vertit enim *perticas gestantium*, qvomodo in Regio invenimus. Sed qvinam sunt οἱ παπαλίζοντες? An iidem ac Φαλλοφόροι?

N. XII. Παρὰ ὃ Αἰγυπτίοις Προφῆται.] De triplici Sacerdotum apud Ægyptios genere, vide qvæ ad Synesium in Encomio Calvitii, & Libris de Provid. olim observavimus.

Ιεροφάν) τε, καὶ νεωκόρων.] Distingvenda hoc modo ista sunt ἱεροφάν) τε, καὶ νεωκόροι. Κωμικῶν τε πλήθ, &c.

N. XIII. Αλλοι τε πάλιν ἐν τῇ Ελλάδι.] Non magis inter Hæreses ac sectas referri merentur Abii, ac Mysi, qvàm omnes orbis totius populi, qvorum vel absoni, vel à cæteris discrepantes sunt ritus institutaqve vivendi.

Ετεροι δὲ δοκοῦντες νεανιεύεσθ.] De Hæreticis cum Ecclesia reconciliandis variè à Conciliis, ac Patribus pronunciatũm accepimus. Nam qvi Ba-

ptiſmi formam, qvam ab Eccleſia Catholica traditam acceperant, integram retinerent, horum baptiſmus pro vero ab Eccleſia receptus eſt: neqve qvi ab illorum grege ad communionem Catholicæ fidei reverterentur denuò baptizati ſunt. Cæteri, qvi uſitatam ab Eccleſia formam corruperant, pro Ethnicis habiti ſunt, nec ſine baptiſmo, qvi ex illorum partibus transfugerant, inter Catholicos admiſſi. Ita Paulianiſtas, hoc eſt Pauli Samoſateni φαυϊτας rebaptizari Nicæna Synodus juſſit, Can. XIX. qvod & Auguſtinus Hær. XLIV. decretum ideo refert, *qvod regulam baptiſmatis non tenerent.* At Catharos, id eſt Novatianos, eadem Synodus rebaptizari non juſſit, Can. VIII. ſed illorum Clericos χειροτεθυμένους in Clero manere. Conſtantinopolitanum verò primum, & Oecumenicum ſecundum Can. VII. Arianos, Macedonianos, Sabbatianos, Novatianos, Qvartadecimanos, ſive Tetraditas, & Apollinariſtas rebaptizari vetat.: Eunomianos jubet; ἀλλ' εἰς μίαν κατάδυσιν βαπτιζομένους. Jubet & Montaniſtas, ſive Cataphrygas, & Sabellianos, cæterosqve omnes Hæreticos. De Cataphrygibus conſentit & Laodicena Synodus Can. VIII. De Arianis verò Concilium Arelat. I. ita ſanxit; ut *ex iis, qvi propriâ lege ſua utuntur, denuò baptizentur: qvod ſi in Patre, & Filio, & Spiritu ſancto baptizati fuerint, manus tantum eis imponantur, ut accipiant Spiritum ſanctum.* At Auguſt. Lib. III. de Bapt. contra Donatiſtas cap. XV. *Qvamobrem ſi Evangelicis,* inqvit, *verbis in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti Marcion baptiſmum conſecrabat, integrum erat Sacramentum, qvamvis ejus fides ſub eisdem verbis aliud opinantis, qvàm Catholica veritas docet, non eſſet integra; ſed fabuloſis falſitatibus inqvinata. Nam ſub eisdem verbis, id eſt in nomine Patris, & Filii, & Spiritus ſancti, non ſolum Marcion, aut Valentinus, aut Arius, aut Eunomius, ſed ipſi carnales parvuli Eccleſiæ, de qvibus dicebat Apoſtolus: Non potui loqvi vobis, qvaſi ſpiritalibus, ſed qvaſi carnalibus: ſi poſſent ſinguli diligenter interrogari, tot diverſitates opinionum fortaſſis, qvot homines numerarentur.* Poſtremò Baſilius in Epiſtola ad Amphilochium Can. XLVII. Encratitas, Saccophoros, & Apotactitas denuò baptizandos eſſe cenſet ipſe qvidem. Sin eſt, ut Amphilochius, perinde ac Romani, οἰκονομίας τινὸς ἕνεκα, τὸ τῷ ἀναβαπτισμῷ reſpuat, nihilominus rationem ſuam valere pronunciat. Qva de re Synodi decretum expectandum. Idem autem Can. I. eo propendere videtur, ut Hæreticos omnes iterato baptizandos eſſe decernat. Nam aliud eſſe dicit Hæreſin; aliud Schiſma; aliud ἀποσυναγωγήν. Hæreſis eſt, qvæ contrarium aliqvem fidei tuetur errorem. Schiſma verò, diſſidium eſt ob Eccleſiaſticas qvasdam controverſias exortum. At ἀποσυναγωγὴ, cùm contumaces Presbyteri, aut Epiſcopi, aut etiam Laici non legitimos conventus habent. Jam qvi ex Schiſmate aut ἀποσυναγωγῇ ad Eccleſiam revertuntur, ex majorum traditione ſine baptiſmo recipiendos eſſe definit. Hæreticos autem denuò baptizandos. Qvanqvam, inqvit, Cyprianus & Firmilianus omnes tàm Hæreticos, qvàm Schiſmaticos rebaptizandos eſſe cenſuerant; qvod, cùm ſe ab Eccleſiæ communione ſejunxerint, interrupta ſit in illis Spiritus ſancti gratia: nec eam in cæteros ampliùs poſſint transfundere. Διὸ ὡς ἀποβαπτίζομένους τοὺς παρ' αὐτῶν ἐπέλευσαν ἐρχομένους ἐπὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῷ ἀληθινῷ βαπτίσματι τῷ τῆς Ἐκκλησίας ἀναπαθαίρεσθαι. *Propterea*

sic illos tanqvam à Laicis baptizatos, denuò jusserunt, cum ad Ecclesiam redirent vero Ecclesiæ baptismo repurgari. Mox subjicit: Ἐπειδὴ δὲ ὅλως ἔδοξέ τισι τῶν κ᾽ τὴν Ἀσίαν, οἰκονομίας ἕνεκα τῶν πολλῶν, δεχθῆναι αὐτῶν τὸ Βάπτισμα, ἔστω δεκτόν. *Qvoniam autem Asianis qvibusdam placuit, pacis ac concordiæ gratia id remitti oportere, ut eorum Baptisma reciperetur; esto receptum.* Sed Encratitas rebaptizandos esse nominatim statuit. ἐὰν μέν τοι μέλλῃ τῇ καθόλε οἰκονομίᾳ ἐμπόδιον ἔσεσθαι τοῦτο, πάλιν τῷ ἔθει χρηστέον, καὶ τοῖς οἰκονομήσασι τὰ καθ᾽ ἡμᾶς πατράσιν ἀνολωθητέον. *Sin est ut iteratus ille baptismus paci Ecclesiæ, administrationiqve obsit, altera illa consvetudo omittendi Baptismi retineatur.* Hæc uberiùs ex decreto illo Basilii commemorare visum est; qvòd multa in eo mirifica, &, si verum qværimus, parum Catholica continentur. Nam qvod rebaptizandos, si sine scandalo fieri possit, Hæreticos omnes affirmare videtur; qvodqve sine Baptismo plerosqve recipiendos ob eam unam causam existimat; qvia idipsum οἰκονομίας ἕνεκα fieri placuit, parum cum Ecclesiastico dogmate convenit. Qvod qvidem Hæreticorum baptismum ex Catholico ritu ac præscripto susceptum approbat, nec iterari ullo modo patitur. Qvod si aliter, qvàm ut in Ecclesia receptum est, hoc est ex legitimâ formulâ, Baptismus non modò ab Hæreticis, sed vel ipsis Catholicis tribuatur, nulla pacis, concordiæqve specie potest adduci, ut citra novum Baptismum qvempiam admittat. Qvare de Encratitis parum consentaneè sentit Basilius: ut & Cyprianus olim; qvi, ut Augustinus adversus Donatistas sæpius inculcat, præsertim Libro II. & III. de Baptismo, tametsi nullum esse Baptismum Hæreticorum censeret, tamen qvi rebaptizari nollent, ab Ecclesiæ communione neqvaqvam ideo repellendos censebat. Atqvi sine vero Baptismo Christianus esse nemo potest. Ut autem qvi Christianus non sit, pacis ac concordiæ gratia inter Christianos habeatur, eiqve ad divina mysteria permittatur aditus, qvod in Encratitis aliisqve, qvos alioqvi rebaptizandos esse statuerat, sed ut non fieret pacis causa remiserat, præstandum esse eodem in Canone decernit. Hoc, inqvam, ab Ecclesiæ usu, ac moribus & à Nicæni Concilii, aliorumqve Veterum sanctionibus abhorret. Qvinetiam baptismum à Laicis collatum irritum ac nullum esse Basilius idem arbitratus videtur: cum ex Cypriani, Firmiliani, aliorumqve sententia baptizatos ab Hæreticis perinde ἀληθινῷ baptismo expiandos esse dicit, ac si ab Laicis id obtinuissent. Qvasi Laicorum baptismus ἀληθινὸς non esset. Qvod secus se habet: ut inter cæteros August. Lib. II. contra Epist. Parm. Cap. XIII. declarat. Tametsi eodem illo loco dubitat, utrum ab eo, qvi nunqvam Christianus fuerit, baptismus possit conferri. *Et hæc qvidem alia qvæstio est, inqvit, utrum & ab iis, qvi nunqvam fuerint Christiani, possit Baptismus dari. Nec aliqvid inde temerè affirmandum est, sine authoritate tanti Concilii, qvantum tantæ rei sufficit.* Sed mirum est qvod in Eliberit. Concilio Can. XXXVIII. sancitur: *Ut peregrè navigantes ingruente necessitate à qvocumqve fideli, qvi non sit bigamus, baptizari possint.* Ergóne à bigamis baptizari in tanta necessitate non licuit?

N.XVII. Καὶ σωηυλίσθημεν᾽ αὐτῶν.] Act. I. 4. κ᾽ συναλιζόμενος παρήγγειλεν αὐτοῖς, &c. Pro qvo legisse videtur Epiphanius, κ᾽ συναυλιζόμενος. Nam in Anace-

phalæosi Pag. 137. idem vocabulum usurpat. καὶ σωσεθίων, inqvit, καὶ σωαυλιζόμενος ὁ δοκήσει, ἀλλ' ἀληθείᾳ. Qvanqvam Lib. I. Panarii Pag. 50. unde locum illum in Anacephalæosin transtulit, communem lectionem expressit: καὶ σωαλίζεται ὁ δοκήσει, ἀλλ' ἀληθείᾳ. Verbum σωαλίζεως eandem ferè potestatem habet, qvam τῷ σωαλίζεως qvidam attribuunt; nimirum *convenire cum aliqvo, congregari.* Atqve ita nonnullos legere Beda testatur. At Interpres noster σωαλιζόμενος vertit *convescens.* Qvo sensu Chrysostomus accepit; & Theophylactus, ut idem sit ac τῶν ἁλῶν, καὶ τραπέζης μετέχειν. Sed & Hieronymus Epist. CL. ad Hedibiam, Qvæst. VII. *convescens* legit.

N. XXI. Περὶ θεσμῶν ἢ τῆς αὐτῆς.] Egregia deinceps ac singularis disputatio sequitur de præcipuis Ecclesiæ ritibus; qvem velut characterem ac notam adhibet, qvo ab adulterinis conventiculis Catholica Ecclesia dignoscitur. Qvibus nos argumentis ac signis perinde hoc tempore veram ac Romanam Ecclesiam à fæce novissimarum Hæreseon secernimus. Nam pleriqve omnes illi veteris Ecclesiæ mores in Romanæ usu ac consvetudine resederunt. Qvocirca pauci illi, qvi supersunt, Numeri magno Catholicis omnibus usui esse possunt, ut adversus novorum hominum insaniam atqve insciti am opponantur. Ac si de singulis illis ritibus paulo accuratiùs verba facere vellem, ingentibus Commentariis opus esset. Ne nihil verò dicam, præcipua qvædam ex iis libare placuit, qvæ in Adversariis nostris, proinde ut Authorem qvemqve in manus ceperam, promiscuè adnotata reperi.

DE VETERIBUS QVIBUSDAM ECCLESIÆ RITIBUS.

ΚΑΙ πρῶτον μὲν κεφαλής.] Primum Ecclesiæ veteris institutum, qvod hodiéqve in Romanâ retinetur, in graduum, ordinumqve discrimine positum est. Nam princeps omnium, ac præstantissimus est Virginum ordo, qvi in utroqve sexu cernitur: qvo cum Monasticum vitæ genus conjungitur. Proximus huic Continentiæ gradus est. Tum Viduitas: ac postremò loco Conjugium.

Virginum ordo. De Virginibus præsertim fœminis, nota res est, qvàm antiqvus in Ecclesia, qvàmqve copiosus ille ordo fuerit. Justinus Apolog. II. Καὶ πολλοί τινες, καὶ πολλαὶ ἑξηκοντοῦται, καὶ ἑβδομηκοντοῦται, οἱ ἐκ παίδων ἐμαθητεύθησαν τῷ Χριστῷ, ἄφθοροι διαμένουσι. Hinc Faustus ille Manichæus apud Augustinum Lib. XXX. cùm Catholicos reprehenderet, qvod ma-

trimonium damnaret, viciſſim infinitum apud illos Virginum numerum opponebat: *Ut pene jam major*, inqvit, *in Eccleſiis omnibus virginum apud vos, qvam mulierum numeroſitas habeatur.* Cui planè, ut nos Hæreticis hodiernis ſolemus, reſpondet Auguſtinus; ita Virginitatem in Eccleſia commendari, uti nuptiæ neqvaqvam improbentur. Ammianus Marcellinus autor ethnicus in calce Lib. XVIII. de Sapore: *Inventas tamen alias virgines Chriſtiano ritu cultui divino ſacratas, cuſtodiri intactas, & religioni ſervire ſolito more, nullo vetante, præcipit.* Pleni ſunt Tertulliani, Cypriani, omnium deniqve vetuſtiſſimorum Patrum libri: ut Auguſtinum, Hieronymum, Ambroſium, aliosqve præteream, ſacrarum mentione Virginum, qvas Deo conſecratas, & voto etiam obſtrictas, Dei atqve Eccleſiæ ſe obſeqviis addixiſſe teſtantur. In Ancyrano Concilio Can. XIX. Ὅσοι παρθενίαν ἐπαγγελλόμενοι ἀθετοῦσι τὴν ἐπαγγελίαν, τὸν τῶν διγάμων ὅρον ἐκπληρούτωσαν. Chalcedonenſe verò Can. XVI. Παρθένον ἑαυτὴν ἀναθεῖσαν τῷ δεσπότῃ Θεῷ, ὡσαύτως δὲ καὶ μονάζουσα, καὶ μὴ ἐξεῖναι γάμῳ προσομιλεῖν· εἰ δέ γε εὑρεθεῖεν τοῦτο ποιοῦντες, ἔστωσαν ἀκοινώνητοι. Epiphanius noſter in Angelicis Hær. LX. N. VII. docet Virgines, à qvibus virginitatis ſponſio, qvam ὁμολογίαν nominat, violata ſit, conſultius facere, ſi ſe legitimis nuptiis illigent, ut poſt diuturnam pœnitentiam Eccleſiæ communionem impetrent. Nondum ſcilicet ea ſponſio tantæ religionis erat, ut irritum matrimonium faceret. Vide Cyprianum Epiſt. ad Pomponium, cujus initium eſt, LEGIMUS LITERAS TUAS. Sic Valentinum Concilium ſub Damaſa Can. II. *Virgines, qvæ ſe Deo voverunt, ſi ad terrenas nuptias tranſierint, pœnitentiam agere* jubet. Eæ porrò ab Epiſcopo conſecrabantur. Qvod ne Sacerdotes uſurparent, ſæpius interdictum: ut Carthag. II. & III. Baſilius ad Amphil. Can. XVIII. illarum ὁμολογίαν excipi jubet anno ætatis XVI. vel XVII. Severiùs Agathenſe Concil. Can. XIX: *Sanctimoniales, qvantumlibet vita earum, & mores probati ſint, ante annum ætatis ſuæ XL. non velentur.*

De Veteribus Eccleſiæ ritibus.

Ab Epiſcopis conſecrata.

Εἰ δέ τις τελευτησάσης.] In Hæreſi LIX. N. IV. tolerari nihilominus illos in Eccleſiâ dixerat; qvi poſt divortium alias uxores ſibi copularent. De qvo ad illum locum nonnulla ſcripſimus. Hîc autem, cùm legitimos ſcilicet, & receptos ab Eccleſia ordines, & gradus percenſeret, diligenter cautionem illam appoſuit, nonniſi poſt prioris conjugis mortem ſecundas nuptias approbari, etſi, uti diximus, alterius generis utcunq; tolerentur. Qvanqvam adverſus digamos, qvi prore mortuâ, alteram uxorem ducerent, ſeverior apud antiqvos diſciplina fuit. Nam Conc. Laod. Can. I. ita ſanxit: Περὶ δεῖν τῶν Ἐκκλησιαστικὸν κανόνα, δεῖν ἐλευθέρως, καὶ νομίμως συναφθέντας δευτέροις γάμοις, μὴ λαθραγαμίαν ποιήσαντας ὀλίγον χρόνον παρελθόντος, καὶ χολασάντων τὰς προσευχάς, καὶ νηστείαις καὶ συγγνώμην ἀποδιδόντας ἀνδρὶ τὴν κοινωνίαν ὁρίσαμεν. *Ut ſecundum Eccleſiæ Canonem qvi liberè, ac legitimè ſecundis nuptiis illigati ſint, neqve clandeſtinum matrimonium inierint, exiguo tempore interlapſo, poſtqvam precibus, & jejuniis vacaverint, communio illis indulgeatur.* Neocæſarienſe verò Can. VII. Πρεσβύτερον εἰς γάμους διγαμούντων μὴ ἐσιέναι· ἐπεὶ μετάνοιαν αἰτοῦντος δίγαμος, τίς ἔσται ὁ πρεσβύτερος, ὁ διὰ τῆς ἐσιάσεως συγκατατιθέμενος τοῖς γάμοις; Vetat Presbyterum digamorum nuptiis intereſſe, ne præſentiâ ſuâ illis ſuffragari videatur. Ad hæc Ancyrana Synodus Can. XIX. jubet; ut qvi virginitatem, qvam Deo ſpoponderant, violarint, eadem,

De Digamis.

De veteribus Ecclesiæ ritibus.

qva Digami, pœna coërceantur. Apparet igitur digamos olim ignominiâ notatos, & ad publicam pœnitentiam, sed eam perbrevem ac tolerabiliorem, adstrictos fuisse. Jam supra vidimus qvàm severa Concilii Eliberitani sanctio fuerit; cum in præsenti naufragii, mortisqve periculo à qvocumqve baptizari permittit, digamis duntaxat exceptis. Sed nihilominus in Ecclesiam recepti sunt digami, & qvi cum iis communicare nollent pro Hæreticis habiti. Hinc Nicænum Can. VIII. cum Novatianis Hæreticis professionis formulam præscribit, secundum qvam receptus illis ad Ecclesiam pateat τοῦτο πάντων δὲ τῶν, inqvit, ὁμολογῆσαι αὐτὸς ἐγγράφως προσήκει, ὅτι σωθήσονται, καὶ ἀπολυθήσεσι τοῖς τῆς Καθολικῆς, καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας δόγμασι, τουτέστι καὶ διγάμοις κοινωνεῖν, καὶ τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεπωκόσιν. *Ante omnia scripto profiteri illos oportet, consensuros se, atqve amplexuros Catholicæ, & Apostolicæ Ecclesiæ dogmata: Nimirum ut cum digamis communicent, iisqve, qvi in persecutione lapsi sunt* Sed qvinam digami illi fuerint qværitur. Nam Jurisconsultus qvidam, qvi in Canonum Ecclesiæ codicem Notas edidit, vulgò ferè ignotum esse dicit. Ipse autem tres digamiæ species explicat. Prima est, cùm eodem tempore binas uxores qvispiam habet: qvod olim Judæis licitum, Romanis legibus prohibitum fuit. Altera est cùm qvis morte prioris conjugis soluto matrimonio, secundas nuptias contrahit. Tertia, qvam vulgò ignotam esse statuit, est, cùm extra caussam adulterii, repudiata conjuge, altera superinducitur. Cùm enim variæ divortii caussæ citra adulterium sæculi legibus olim receptæ fuerint, nunqvam Ecclesia illas admisit. Qvocirca qvi aliis de caussis, qvàm propter adulterium, uxore dimissa, cum alia conjugium sociaret, hic, ait Jurisconsultus ille, digamus censebatur, eiqve Canonica illa mulcta, cujus Neocæsar. & Laodic. meminerunt, irrogabatur. Ex qva oratione sequitur, digamos illos, qvi mortua conjuge alteri se copularent, mulctæ hujus expertes fuisse. Sed hæc digamiæ genera tria neqve ignota vulgò erant, neqve ad rem pertinent. Constatqve ad postremos illos digamos tres illos totidem Conciliorum citatos Canones pertinere. Nam Laodicenum digamos eos, de qvibus loqvitur, appellat ἐλευθέρως, καὶ νομίμως σωαφθέντας δευτέροις γάμοις, *legitimè, ac liberè secundis nuptiis illigatos:* hoc est, qvi licentia & facultate sibi à Christo & Ecclesia concessa usi forent, qviqve id legitimè fecissent. In qvo ridicula est Jurisconsulti expositio: νομίμως idem esse ac *secundum legis humanæ licentiam.* Neqve enim Ecclesiasticus ille Patrum concessus νομίμως iniri nuptias illas ediceret, qvas nullo modo licitas, neqve ratas esse cognosceret. Etenim qvi citra adulterium, alias ob caussas, propter qvas divortium facere Imperatoris legibus fas est, uxorem dimiserit, aliamqve duxerit, in eadem cum adulteris caussa Ecclesiæ judicio decretoqve versatur: neqve aut levi pœnitentia defungi poterat, aut aliter, qvàm dissuto posteriore, illicitoqve contubernio, illam ipsam impetrare pœnitentiam. Qvemadmodum devotæ, hoc est, qvæ se Deo consecraverant, virgines, aut viduæ, *si maritum accepissent, non admittebantur ad pœnitentiam, nisi adhuc ipso vivente marito, castè vivere cœpissent, aut postqvam ipse decessisset;* ait Toletanum I. Can. XVI. & XIX. Atqvi Digamos istos Laodicenum Concilium brevi tempore pœnitentiam obire statuit; Nicænum verò Novatianis, ut cum illis nominatim communicaturos

Triplex digamia.

Refellitur Jurisconsulti de digamia opinio.

se esse profiteantur, edicit. Qvod profectò non faceret, si digamorum nomine flagitiosos illos, ac judicio Ecclesiæ adulterii damnatos intellexisset. Præterea, ut qvàm absurda sit IC. sententia evidentius appareat: si in illo Nicæni Concilii Canone digami sunt, qvi contra Ecclesiasticas sanctiones, hoc est, ut ipse cum Calvinianis existimat, citra caussam adulterii, ob eas caussas, de qvibus divortium sæculi leges indulgent, repudiata priore, alteram sibi conjugem asciscunt, non alia puto conditione Novatianos ad jungendam cum illis communionem coëgit, qvàm ut dissoluto posteriore illo conjugio, fœdissimam illam maculam pœnitentiâ diluerent. Atqvi non magis ut cum hoc peccatorum genere, post pœnitentiam, qvàm ut cum cæteris communicarent omnibus, lex ista, cautioqve ferri Novatianis debuit. Non enim ejusmodi solùm digamos, sed qvoscumqve delicti gravioris reos ab omni spe communionis excluserant. Cur igitur de digamis illis, utiqve nonnisi pœnitentiam, & illiciti conjugii diremptionem admittendis, disertè nominatimqve Nicœna Synodus exceptum voluit? Qvid, inqvam, in illo criminis, adulteriiqve genere inesse potest mysterii; ut cum iis, qvi negandam peccatis omnibus atrocioribus pœnitentiam, communionemqve censuerant, Nicæni Patres de uno illo stipulentur? Nam qvod unum afferre potest, sæculi legibus adulterii genus illud fuisse concessum; ideo momentum habet nullum, qvoniam, ut ipsemet asserit, nunqvam id Ecclesiæ persvaderi potuit, ut divortii caussas illas approbaret, aut aliter de digamis istis, qvàm de adulteris statueret. Qvare eadem horum, qvæ & adulterorum cæterorum, &, qvod ad Novatianorum negotium spectat, qvàm peccatorum omnium ratio haberi à Patribus debuit. Itaqve dubium nullum est, qvin adversus digamorum genus tertium à veteribus Conciliis severitatis aculei illi districti fuerint. Nec aliter Balsamo, ac Zonaras, aliiqve Interpretes Canones illos explicant.

De veteribus Ecclesiæ ritibus.

Στεφάνη δὲ τέτων πάντων, ὡς εἰπεῖν.] De Clericorum continentia, ac cœlibe vita illustris hic Epiphanii locus est. Sed in Catharorum Hæresi LIX. Num IV. longè apertius, atqve insignius Ecclesiasticam hac in re consvetudinem exposuit. Docet enim imprimis Episcopum, aut Presbyterum, aut Diaconum ex digamis ordinari neminem. Tum neqve hos, neqve Subdiaconum aliter consecrari, qvàm vel priore, eaqve unica, conjuge mortuâ, vel ab ejusdem viventis consortio, ac consvetudine distractos; nisi virgines omninò sint: præsertim ubi Ecclesiastici Canones accuratè servantur. Nam qvòd in qvibusdam locis Presbyteri, Diaconi, & Subdiaconi liberos adhuc suscipiant, id abusione qvadam, ac disciplinæ corruptela fieri: aut verò necessitate, ubi pro ingenti populorum multitudine, ministrorum copia non suppetit. Nam alioqvi Ecclesiæ decreto Clericorum ordinibus istis continentia præscribitur. Qva Epiphanii authoritate nulla aut expressior, aut sanctior haberi potest. Huic par est ac geminum Hieronymi testimonium illud adversus Vigilantium, qvi, ut hoc tempore nostrates Hæretici, Clericorum castimoniam oppugnabat. *Qvid facient*, inqvit, *Orientis Ecclesiæ? Qvid Ægypti & sedis Apostolicæ, qvæ aut virgines Clericos accipiunt, aut continentes, &, si uxores habuerint, mariti esse desierunt?* Atqve hoc qvidem vel recentiores Græculi fatentur, post susceptos sacros illos ordines

De cœlibatu Clericorum.

De veteribus Ecclesiæ ritibus.

uxorem nemini ducere licuisse. Qvod ad Can. Apost. XXVI. Balsamo, & Zonaras agnoscunt. Canonis verba sunt: τῶν εἰς Κλῆρον προελθόντων ἀγάμων κελεύομεν βεβαιοῦσθαι γαμεῖν Ἀναγνώστας, καὶ Ψάλτας μόνους. Ad qvæ Balsamo istud observat: ante ordinationem Presbyteros, Diaconos, & Hypodiaconos copulare nuptias, atqve ita ordinari potuisse: Post ordinationem, solis hoc Lectoribus, & Cantoribus indultum. Addit Zonaras, ante ordinationem interrogari Presbyteros, Diaconos, & Hypodiaconos, an continenter & castè vellent vivere. Qvod si negaverint, permitti ut ante consecrationem uxores ducant. Sanè in Ancyrano, Can. X. de Diaconis ita sancitum legitur, ut qvi ipso ordinationis suæ tempore contestati sint, se nuptiis carere non posse, ideoqve post ordinationem uxores duxerint, de statu suo non dimoveantur: qvòd ab Episcopo id illis concessum fuerit. τοῦτο δὲ εἴ τινες σιωπήσαντες, καὶ καταδεξάμενοι ἐν τῇ χειροτονίᾳ μεῖναι ἔτως, μὴ ταῦτα ἦλθον ἐπὶ γάμον, πεπαῦσθαι αὐτοὺς τῆς Διακονίας. *Hoc verò*, inqvit, *si qvi fortè tacuerint, & in ordinatione permanere in ipso* (continentiæ scilicet) *statu consenserint, cùm deinde nuptias inierint, à Diaconatu repellantur.* Qvo ex Canone illud evinci potest, Clericorum majorum, ad Diaconos saltem usqve, consecrationem implicitum, ut ajunt, votum jam tum habuisse continentiæ. Nam cum eam conditionem apponit, εἴ τινες σιωπήσαντες, καὶ καταδεξάμενοι ἐν τῇ χειροτονίᾳ μεῖναι ἔτως; procul dubio significat, cum ordinatione ipsa implicatam esse tacitam castimoniæ legem, qvæ nonnisi concepta nominatim contestatione devitari posset. Cujusmodi & in Episcopatu suscipiendo fuisse ex Synesii causatione liqvet, qvi Epist. CV. cùm à Ptolemaensibus in Episcopum poscereretur, prædicere se ac testari istud asseverat, nolle à conjuge separari. Sed de Episcopis ridiculè à Græcis hodiernis excipitur, qvibus solis nuptiis interdicunt. Nec minùs inepte II. Concilii Carthag. Canon ille III. accipitur: *Placuit Episcopos & Presbyteros, & Diaconos, secundum propria* (al. priora) *statuta etiam ab uxoribus continere, &c.* In qvo Canone jampridem eruditi viri Græcorum, atqve Hæreticorum insciti am refutarunt: & Balsamonis imprimis, qvi ad Can. IV. Synodi Carthag. qvæ secunda vulgò censetur, nugas meras effutiit. Atqvi Canonum III. & IV. Carthag. illius Synodi; qvi ab Episcopis, Presbyteris, & Diaconis continentiam exigunt, tam liqvida expressaqve authoritas est, ut ludificationem ac fucum omnem respuat. *Placet*, inqvit Carthag. II. Canon II. *ut Episcopi, Presbyteri, & Diaconi, vel qvi Sacramenta contrectant, pudicitiæ custodes, etiam ab uxoribus se abstineant. Ab omnibus dictum est: Placet ut in omnibus, & ab omnibus pudicitia custodiatur, qvi altari deserviunt.* Accedit & Chalced. Canon. XIV. Ἐπειδὴ ἔν τισιν ἐπαρχίαις συγκεχώρηται τοῖς Ἀναγνώσταις, καὶ Ψάλταις γαμεῖν, ὥρισεν ἡ ἁγία Σύνοδος, μὴ ἐξεῖναί τινι αὐτῶν ἑτερόδοξον γυναῖκα λαμβάνειν. *Cùm in qvibusdam provinciis concessum sit lectoribus, & Cantoribus uxores ducere.* Non igitur cæteris licebat Ordinibus, maximè Subdiaconis; ac ne Lectoribus qvidem, & Cantoribus ubiqve, sed in certis duntaxat provinciis. Qvanqvam de Subdiaconis, non ex Canonis ullius decreto, ut ait Epiphanius, sed ex qvadam indulgentia, & οἰκονομίᾳ, remissum aliqvando videtur. Nam & Carthaginensium Conciliorum Canones, qvibus disertè continentia præcipitur, Episcopos duntaxat, & Presbyteros ac Diaconos complexi sunt. Qvemadmodum & Are-

Græculorum ridicula consuetudo.

latense II. Can. III. *Si qvis de Clericis à gradu Diaconatus in solatio suo mulierem præter aviam, matrem, sororem, filiam neptem, vel conversam secum uxorem habere præsumpserit, à communione alienus habeatur.* Nam conversam appellat, qvæ sponte se à viri consvetudine segregarit: Uti Canone præcedenti. *Assumi aliqvem ad Sacerdotium non posse in vinculo conjugii constitutum; nisi promissa fuerit conversio, non oportet.* At Concil. Tolet. I. Can. IV. decrevit: *Ut Subdiaconus uxorem alteram ducens inter Ostiarios, vel Lectores habeatur. Qvod si tertiam duxerit, qvod nec dicendum est, abstentus biennio postea inter Laicos reconciliatus post pœnitentiam communicet.* Ad hæc Siricius Papa in Epistola, qvæ in Telensi Concilio lecta est, Can. IX. Innocentius Epist. II. Cap. IX. & Epist. III. Cap. I. Presbyteros duntaxat, & Diaconos coire cum uxoribus prohibent. Qvorum decreta confirmat Agathense Conc. Can. IX. Qvod ipsum tamen Can. XXXIX. Subdiaconos etiam comprehendit: *Presbyteri, Diacones, Subdiacones, vel deinceps, qvibus ducendi uxores licentia non est, etiam alienarum nuptiarum evitent consortia.* De tribus Ordinibus accedit & Concil. Eliberit. Can. XXXIII. & Carthag. II. Cap. II. Apostolicam hanc institutionem esse significat: *Ut qvod Apostoli docuerunt*, inqvit, *& ipsa servavit antiqvitas, nos qvoqve custodiamus.* Hæc nos ex infinitis pauca, qvæ in Adversariis extabant, de Clericorum cælibatu selegimus. Cætera in Annalibus Eccles. ad annum LVIII. tum ab aliis, qvi adversus Hæreses scripserunt, ad idem argumentum disputata reperies. *De reliquis Ecclesiasticis ritibus.*

Δευτερόγαμον δὲ οὐκ ἔξεσι δέχεσθαι.] Digamus non solum ab Episcopali munere, sed etiam à sacris omnibus Ordinibus excluso fuisse perpetuò, qvi probare velit, is otio, & charta intemperanter abutatur. De Episcopis locus est Apostoli I. Tim. III. *Oportet Episcopum esse unius uxoris virum;* qvod idem & ad Titum Cap. I. 7. repetit. Quibus in locis Beza, & Hæretici omnes, præsertim Molinæus in fidei Scuto: nec non & Jurisconsultus ille supra refutatus à nobis, de digamis illis Apostolum interpretantur, qvi citra legitimam caussam, hoc est præter adulterii culpam, repudiata conjuge alteram duxissent. Verum tametsi hoc ipsum digamorum genus eodem Apostoli decreto comprehenditur, absurdissimum tamen est, non eos qvoqve contineri credere, qvi, uxore mortua, aliam sibi, & qvidem legitimam, conjugem adsciverint. De qvo luculentissimum hoc in loco testimonium habes Epiphanii: nec non & in Catharorum Hær. LIX. Num. IV. Ubi disertè negat sacros ad Ordines illum recipi, qvi priore coniuge mortua alteram duxerit. Qvod adeò verum est, ut ne Ariani qvidem contra communem illam, receptamqve consvetudinem venire ausi fuerint. Nam in Ebionitarum Hæresi XXX. Num. V. Iosephus Comes, cum Ariani, ut ad partes suas illum traherent, Episcopatum ei pollicerentur, ne invitus ab illis ordinaretur, priore conjuge defuncta, secundas nuptias iniit. Qvæsitum olim fuit, utrum qvi ante Baptismum conjugem habuisset, digamus ejusmodi censeretur, qvi ab Ecclesiasticis Ordinibus arceretur. Qva de re parum probabilis Hieronymi sententia extat in Epist. ad Oceanum, qvæ est LXXXIII. Cui contraria est Augustini Lib. de bono Conjugii, Cap. XVIII. aliorúmqve Patrum opinio: cui Ecclesiastica trãditio, ac consvetudo suffragatur. Qva de re Valentini Concilii, qvod sub Damaso celebratum est, *Digami arcentur ab Ordinibus.*

De veteribus Ecclesiæ ritibus. Canon primus ita statuit: *Uti Digami ne ordinentur Clerici, etiamsi gentiles adhuc hac se infelicis sortis necessitate maculaverint.* Vide Innoc. I. Ep. II. Cap. VI. Qvin & Zosimus Papa Epist. I. non modo Episcopum, aut Diaconum, ac Subdiaconum, sed ne Lectorem qvidem, aut Exorcistam fieri patitur eum, qvi viduæ sit maritus. Redeo ad Apostoli locum illum I. ad Tim. III. Qvem, uti dixi, non negandum est ad illos pertinere qvoqve Digamos, qvi repudiata utcunq; conjuge novas nuptias copularint: qvo sensu Chrysostomus interpretatus est. Qvi & ipse tamen alterius Digamorum generis, & qvidem eorum, qvi post priorum obitum alias duxissent, meminit. Τινὲς δὲ, inqvit, ἵνα ἐκ μιᾶς γυναικὸς ᾖ, φασὶ τοῦτο εἰρῆσθαι. *Qvidam ideo dictum hoc ab Apostolo censent, ut ab una uxore sit* (mortua scilicet.) Clarius in Comment. ad Titum Hom. II. ubi caussam hanc Apostolicæ sanctionis affert. Ὁ γὰρ πρὸς τὴν ἀπελθοῦσαν μηδεμίαν φυλάξας εὔνοιαν, πῶς ἂν οὗτος γένοιτο προστάτης καλός; *Qvi defunctæ uxori benevolentiam nullam servasse deprehenditur, qvonam pacto hic Ecclesiæ præesse poterit?* Απελθοῦσαν appellat mortuam, non eam, qvæ *repudiata discessit:* ut imperitè Jurisconsultus vertit. Nam & apud Theophylactum eadem Chrysostomi verba ita redduntur: *Qvi enim nullam servavit benevolentiam erga eam, qvæ obiit, &c.* Qvare posterius illud ac legitimum Digamorum genus ab Apostolico illo decreto nunqvam Chrysostomus exclusit. Unus Theodoretus, qvod valde miror, solos digamos, qvi plures simul uxores haberent, ab Apostolo repudiatos sentire videtur. In qvo audiendus non est, multoq́ve minus Hæretici, uti Beza cæteriqve, qvi in Apostolicis verbis præceptum contineri putant, qvod nullum ad Episcopatum, nisi uxore ductâ, promoveri permittat. Qvod jamdudum Theophylactus refellit.

Εἰ δὲ εἶεν ἱκανοί.] Qvemadmodum è Monachis eligendi sint Clerici, docet Augustinus Epist. LXXVI.

Diaconissæ. Καὶ Διακόνισσαι δὲ καθίστανται.] Diaconissarum usum, & institutum uberius in Collyridianorum Hæresi declarat, qvæ est LXXIX. Num. III. & IV. Ubi ad mulierum, qvæ baptizantur, obseqvia, aliasqve id genus functiones deligi idq́ve è viduarum potissimùm ordine, scribit. Unde & *Viduæ*, & *Presbytides* appellantur. Hoc verò loco, non solum viduas, sed etiam perpetuas capi virgines significat. Zonaras, & Balsamo Comment. ad Can. XIX. Nicænæ Synodi virgines præcipuè delectas esse docent: Παρθένοι (inqvit Zonaras) τὸ παλαιὸν προσήγοντο τῷ Θεῷ ἁγνεύειν ὁμολογοῦσαι ἃς οἱ Επίσκοποι καθιέρουν κατὰ τὸν ϛ' κανόνα τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου, καὶ τῆς τούτων ἐφρόντιζον φυλακῆς κατὰ τὴν μδ' κανόνα τῆς αὐτῆς Συνόδου· ἐξ ὧν δὴ παρθένων καὶ Διακόνισσαι ἐχειροτονοῦντο κατὰ τὴν καιρὸν τὸν προσήκοντα, ἤγουν ὅτε ἐτῶν ἐγένοντο μ'· αἱ δὲ τοιαῦται καί τι σχῆμα ἐνεδύοντο παρὰ τῶν Επισκόπων ἐν τῷ κέ ἐνιαυτῷ τῆς ἡλικίας αὐτῶν. Tertullianus verò Lib. de velandis Virgin. Cap. IX. viduas ad ejusmodi ministeria constitutas fuisse ex Apostoli authoritate significat: & qveritur ab Episcopo qvodam *alicubi virginem in viduatu ab annis nondum viginti collocatam.* Carthaginense IV. Cap. XII. de harum officio ita loqvitur; *Viduæ, vel sanctimoniales, qvæ ad ministerium baptizandarum mulierum eligantur, tam instructæ sint ad officium, ut possint apto, & sano sermone docere imperitas, & rusticas mulieres tempore qvo baptizandæ sunt, qvaliter baptizatori interrogatæ respondeant, & qvaliter*

liter accepto baptismate vivant. Concilium Chalcedonense Can. XV. Διακόνισσαν μὴ χειροτονεῖσθαι γυναῖκα πρὸ ἐτῶν τεσσαράκοντα, καὶ ταύτην μετὰ ἀκριβοῦς δοκιμασίας. De XL. annis idem Agathense decrevit Can. XIX. Ignatius Epist. IX. Ἀσπάζομαι τὰς φρουροὺς τῶν ἁγίων πυλώνων, τὰς ἐν Χριστῷ Διακόνους. Epaunense porrò Can. XXI. Diaconissas sustulit. *Viduarum*, inqvit, *consecrationem, qvas Diaconas vocant, ab omni regione nostrâ penitus abrogamus; solam eis pœnitentiæ benedictionem, si converti ambiunt, imponendo.* Imo & Laodicenum ex ea parte saltem, ut aliis mulieribus minimè præessent, nec earum docendarum munus usurparent: ut Zonaras & Balsamo declarant ad Can. XI. Cujus hæc verba sunt: Μὴ δεῖν τὰς λεγομένας πρεσβύτιδας, ἤτοι προκαθημένας ἐν Ἐκκλησίᾳ καθιστάσθαι. Qvæ ita vetus editio Latina concipit. *Mulieres, qvæ apud Græcos Presbyteræ appellantur, apud nos autem viduæ seniores, univiræ, & matriculariæ nominantur, in Ecclesia, tanqvam ordinatas, constitui non debere.* De Diaconissis nugatur Pseudodiataxis Clem. Lib. II. Cap. XXVI. Ubi *Episcopum* Dei Patris instar esse dicit: *Diaconum* Christi Domini: *Diaconissam* verò Spiritus sancti. Proinde uti Spiritus sanctus nihil à seipso dicit, facitve, ἀλλὰ δοξάζων τὸν Χριστὸν περιμένει τὸ ἐκείνου θέλμα: Ita Diaconissæ nihil sine Diacono debent suscipere. Qvæ sunt γραώδη, & Hæresim præterea τῶν πνευματομάχων redolent. *De Veteribus Ecclesiæ ritibus.*

Εἶθ' ἑξῆς τούτων ἐπορκισταί.] Horum omnium, & præcedentium Ordinum crebra est in veteribus Synodis, & apud antiqvos Patres mentio. Imprimis Carthag. IV. singulos gradus accuratissimè describit, & qvo qvisqve ritu sit initiandus declarat. Apud Ignatium cùm in aliis Epistolis; tùm in postrema IX. præter majores illos commemorantur Αναγνῶσται, Ψάλται, Πυλωροὶ, οἱ Κοπιῶντες, Ἐπορκισταί. De qvibus omnibus Annales Eccles. consule.

N.XXII. Συνάξεις δὲ ἐπιτελούμεναι.] Synaxis propriè sacros conventus, & qvod in illis à fidelibus celebratur, divinum officium significat; qvod sacrarum literarum lectionem, psalmodiam, tractatum, sive sermonem ad populum; ac demum, ubi opus est, Divinorum Mysteriorum celebrationem complectitur: uti Fronto Ducæus noster ad Chrysostomi Orat. II. in Judæos adnotavit. Nonnunqvam tamen, ut apud Dionysium, præsertim Libro de Eccles. Hierar. Cap. III. pro ipsa communione, vel missæ sacrificio sumitur. Nam ibi caussam inqvirit, cur κοινωνίας, & συνάξεως appellatio divino illi, augustissimoqve Sacramento, qvam τελετὴν τελετῶν nominat; præcipuè tribuatur, cum cæterorum ea qvoqve vis sit, ut μεριστὰς ἡμῶν ζωὰς εἰς ἑνοειδῆ θέωσιν συνάγειν, hoc est, consociare possint. Propriè tamen, ut nos diximus, σύναξις conventum sacrum, & Divinum, qvod in eo peragitur, officium sonat. Sic Epiphanius in Hæres. LXIX. qvæ est Ariomanitarum, de Ario cæterisqve Presbyteris per urbanas Ecclesias Alexandriæ distributis; ἕκαστος δὲ τούτων δῆλον κατὰ τὴν εἰθισμένην σύναξιν τὸν ἀνῶν πεπιστευμένον λαὸν διδάσκων ἐν ταῖς ἐξηγήσεσι, &c. Hanc Latini *collectam*, vel *Missam*, ut idem Fronto noster observat, appellare consveverunt. At Casaubonus Exer- *De Synaxibus.*

De veteribus Ecclesiæ ritibus.

dit XVI. Num. XLII. dum Parisiensis editionis notas in Chrysostomum redarguit, castigandus & ipse venit. Nam pleraqve oscitanter attigit. Imprimis Chrysostomus fideles adhortans, ut pro se qvisqve captandis, ac lucrifaciendis proximis incumbat, his verbis alloqvitur: Τί μέγα αὐτῶ παρ' ὑμῶν, ἀγαπητοὶ; ἕνας & ὑμῶν ἕνα μοι τῶν ἀδελφῶν ἀνασωσάτω, ὠφεργασάθω, πολυπραγμονησάθω· ἵνα εἰς τὴν ἁπᾶσαν σύναξιν μὴ πολλῆς παῤῥησίας ἀπαντήσωμεν, δῶρα τῷ Θεῷ νομίζοντες, δῶρα πάντων τιμιώτερα, τὰς ψυχὰς τῶν πεπλανημένων ἐπαναγαγόντες. Hîc Erasmus verba illa εἰς τὴν ἁπᾶσαν σύναξιν verterat; *in crastina communione.* Qvod meritò reprehensum à Frontone nostro; proqve *communionis* vocabulo substituta vox *collectæ.* Displicuit hæc emendatio Casaubono, qvi cum Erasmo σύναξιν illîc communionem esse defendit: eo fretus argumento, qvòd donorum oblatio, de qvibus loqvitur Chrysostomus, Eucharistiam designet. Sed mira est Critici illius ἀπροσεξία. Nam δῶρα ista non sunt panis, & vinum, qvæ ad Eucharistiam adhibentur; aut Eucharistia ipsa: sed nimirùm fratrum, & Christianorum animæ; qvibus ad Synaxin adducendis, & conservandis ut studeant, auditores suos admonebat.

Proximus est Epiphanii ille ipse locus, qvem præ manibus habemus: in qvo Synaxes ait ex Apostolica traditione in feriam qvartam, & Parascevem, ac Dominicam incidere. *Hîc potest dubitari* (Casauboni verba sunt) *an simpliciter conventus sacri intelligantur, ad verbum audiendum, & orandum; an etiam de cœnæ Domini celebratione senserit Epiphanius. Ratio dubitandi oritur ex observatione diversa veterum Ecclesiarum. Nam, ut testatur Socrates, pleraqve omnes orbis terrarum Ecclesiæ, & his diebus, & Sabbatis etiam ad Synaxes conveniebant, in qvibus mysteria celebrabantur.* Hæc ille, Sed qvod Socratem affirmare dicit in plerisqve omnibus terrarum orbis Ecclesiis Synaxes, & Mysteria feria qvarta, sexta, & Sabbato celebrari, falsissimum est. De Sabbatis id qvidem toto orbe usitatissimum esse, si Romanam Ecclesiam, & Alexandrinam exceperis, docet libro illo, qvem Casaubonus citat, Historiæ V. Cap. XXI. Qvod autem feriâ qvartâ sextáve Synaxes & mysteria celebrata fuerint, nusqvam prodidit. Qvin potiùs de solis Alexandrinis id refert, omnia apud illos, qvæ in Synaxibus geri mos est, præter mysteria ac sacrificia, biduo illo perfici. Qvare neqve ex Epiphanio, neqve ex Socrate confici potest, feria qvartâ & Parasceve Christianos augustissima illa Dominici Corporis sacra celebrasse. Qvod utrum aliunde colligi possit, anteqvam disputo, prius error ille castigandus est, qvem non solùm Casaubonus, sed & alii pridem pii & eruditi homines imbibisse videntur: In omnibus Synaxibus Mysteriorum celebrationem, ac participationem locum habuisse. Qvod secus se habet. Nam à mysteriorum celebratione ac communione Synaxis perinde differt, ut genus à forma: propterea qvod non omnibus in Synaxibus Dominicum corpus aut offerebatur, aut à fidelibus usurpabatur. Qvod ex Socrate primum, loco illo, qvem paulo ante citavimus, intelligitur, ubi τῇ τετράδι, καὶ παρασκευῇ Synaxes Alexandriæ fieri scribit, δηλα τῆς τῶν Μυστηρίων τελετῆς.

Tum universè de Orientalibus, ac Græcis ita potest confici. Etenim per solennes jejuniorum dies Mysteria nulla, & sacrificia peragebantur; neqve publicè ac legitimè communicabant fideles. Nam Laodicenum Concilium Canone XLIX. vetat qvadragesimali tempore panem offerre, præterqvam in Sabbato, atqve Dominica. Οτι δ δεῖ τῇ τεσσαρακοστῇ ἄρτον προσφέρειν, εἰ μὴ ἐν Σαββάτῳ, καὶ Κυριακῇ μόνον. Qvem Canonem pleriqve non rectè de Eulogiis, sive fermentato pane interpretati sunt; de qvo agit idem Laodic. Can. XIV. & Innocentius I. Epist. I. Cap. V. Atqve hunc iccirco putant offerri per illos dies minimè licuisse, ne ea solvendi jejunii esset occasio. Cujus falsissimæ interpretationis authores vis ipsa verbi προσφέρειν ac potestas refellit, qvæ de sacrificio, & oblatione solet accipi, ut in Nicæno Can. XVIII. Est igitur προσφέρειν ἄρτον, panem ipsum repræsentare, ex qvo Christi corpus consecratione fieret. Qvod partim à Sacerdotibus ipsis in sacrorum functione, ac τελετῇ geritur, partim ante Mysteriorum celebrationem à fidelibus. Nemo enim citra notam aliqvam ἀσύμβολος, & sine oblatione propria communicabat; sed panem suum, ac vinum offerebat. Hinc vehemens illa Cypriani qverela de matronis locupletibus Lib. de Opere, & Eleemos. *Locuples & dives es, & dominicum celebrare te credis, qvæ corbonam omninò non respicis; qvæ in dominicum sine sacrificio venis: qvæ in partem de sacrificio, qvod pauper obtulit, sumis.* Augustinus Serm. CCXV. de Tempore: *Oblationes, qvæ in altario consecrentur, offerte. Erubescere debet homo idoneus, si de aliena oblatione communicat.* Qvod idem & seqventi sermone repetit. Qvoniam igitur qvi communionis jure præditus erat, idem aut offerebat, aut offerre certè, unde communicaturus esset, poterat; hinc vetusti Canones eos, qvi in extremo gradu pœnitentium hærerent, qvam σύστασιν nominabant, qvi cum fidelibus orationum duntaxat erant participes, nec dum Dominicum corpus usurpabant, κοινωνεῖν dicebant ἄνευ προσφορᾶς; ut est in Ancyrano Can. V. & XXIV. A qvo demum ordine ad absolutum, integrumqve statum transferebantur, qvam μέθεξιν τῶν ἁγίων, & τὸ τέλειον appellant: cùm scilicet perinde ad oblationes faciendas, atqve ad participandam Eucharistiam admitterentur. Neqve enim qvorumcunqve oblationes receptæ sunt, sed sceleratorum hominum, ac pœnitentium, & universè τῶν ἀδέκτων, καὶ ἀκοινωνήτων rejectæ. De qvo vide Constit. Apost. Lib. III. Cap. V. Et Vasense Concilium Can. II. jubet, *ut pœnitentium, qvi sine communione inopinato transitu in agris, aut itineribus præveniuntur, oblationes recipiantur.* Excutiebantur itaqve primùm oblationes à Diaconis: atqve utrum ejusmodi essent inqvirebatur, qvæ repræsentari ad altare possent. Igitur in Laodiceno Concilio ἡ προσφορὰ de utroqve genere oblationis potest intelligi, tam ea qvæ à fidelibus, qvàm qvæ à Sacerdotibus fiebat. Nec obstat, qvod προσφέρειν ἄρτον, scriptum est in Canone: qvæ fuisse causa videtur, ob qvam Catholici viri de Eulogiis potiùs, qvàm de Eucharistia dictum illud interpretarentur. Nam vel ἄρτος ad id refertur, qvod ante consecrationem fuit: aut corpus ipsum Domini *panis* usita-

De Veteribus Ecclesiæ ritibus.

De veteribus Ecclesiæ ritibus.

tà cùm in Scripturis, tùm apud Patres appellatione dicitur. Sic in Carthag. Concilio apud Zonaram, & Balsam. Can. XL. περὶ τȣ̃ μὴ ἐξεῖναι περαιτέρω ἄρτȣ, καὶ οἴνȣ ὕδατι μεμιγμένȣ τί ποτε ἐν τοῖς ἁγίοις προσφέρειν, ἵνα ἐν τοῖς ἁγίοις μηδὲν πλέον τȣ̃ σώματος, καὶ τȣ̃ αἵματος τȣ̃ Κυρίȣ προσενεχθείη· ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος παρέδωκεν. τȣτέστι ἄρτȣ, καὶ οἴνȣ ὕδατι μεμιγμένȣ. Qvod apud Latinos Can. XXIV. Concilii III. Carth. ita legitur: *Ut in Sacramentis corporis, & sangvinis Domini nihil amplius offeratur, qvàm ipse Dominus tradidit: hoc est panis, & vinum aqva mixtum.* Proinde nihil certius est, qvàm in Laodiceno Canone prohiberi, ne per solennes jejunii dies oblationes, & sacrificia celebrentur. Excipit Sabbatum, ac Dominicam, qvibus in Oriente jejunare nefas arbitrabantur. Qvod ex Trullana Synodo comprobari potest: qvæ Can. LII. ita sanxit. Εν πάσαις ταῖς τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς τῶν νηστειῶν ἡμέραις, παρεκτὸς Σαββάτȣ, καὶ Κυριακῆς, καὶ τῆς ἁγίας τȣ̃ ΕΥαγγελισμȣ̃ ἡμέρας, γινέσθω ἡ τῶν προηγιασμένων ἱερὰ λειτȣργία. *In omnibus qvadragesimalis jejunii diebus, excepto Sabbato, ac Dominica, & sacro Annunciationis die, celebretur sanctum antè consecratorum sacrificium.* Qvem ad Canonem Zonaras hæc adnotat: αἱ τῶν νηστειῶν ἡμέραι πένθȣς εἶναι ἐτάχθησαν, καὶ κατανύξεως εἰς ἐξίλασμα τῶν ἑκάστȣ σφαλμάτων· τὸ δὲ τῷ Θεῷ προσάγειν θυσίας, πανηγυρίζειν ἐστὶ, &c. Διὰ τȣ̃το ἐν μὲν ἄλλαις τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέραις ἡ τῶν προηγιασμένων γίνεται λειτȣργία, ȣ̓ τότε γινομένης τῆς ἀναιμάκτȣ θυσίας, ἀλλὰ τῆς ἤδη προσαχθείσης, καὶ τελεσθείσης αὖθις προσαγομένης. κατὰ δὲ τὰ Σάββατα, καὶ τὰς Κυριακὰς, ἐπεὶ ἐν τάυταις νηστεύειν ἀπηγόρευται, ἐνδέδοται καὶ θυσίαν προσφέρειν, καὶ τελείαν λειτȣργεῖν λειτȣργίαν. Qvocirca Sacrificium neqvaqvam per jejunii dies oblatum est; sed ea retractabantur, qvæ jam ante consecrata fuerant, uti sacro Parasceves magnæ die apud nos fieri consvevit. Extant illæ τῶν προηγιασμένων λειτȣργίαι Tom. VI. Biblioth. cum Genebrardi Præfatione: in qva Græcorum ritum illum adversus Catholicos qvosdam doctores propugnat; negatqve propterea damnandum esse, qvòd nulla in iis Liturgiis neqve consecratio neqve distributio, ac communio contineretur. Apparet autem, qvemadmodum in Synaxibus, qvæ per illos dies fiebant, nullum est oblatum sacrificium, ita nullam fidelium communionem extitisse. Qvod præterea alio ex argumento colligitur. Etenim neqve jejunantes osculum pacis fratribus impartiebantur, neqve mysteriorum celebratio ac participatio sine pace, osculoqve peragebatur. Horum primum Tertullianus Lib. de Orat. sub finem indicat his verbis: *Sic & die Paschæ, qvo communis, & qvasi publica jejunii religio est, meritò deponimus osculum, nihil curantes de osculando, qvod cum omnibus faciamus.* In publicis igitur solennibusqve jejuniis pacem, hoc est osculum, sibi mutuò fideles non dabant. Qvod cùm in privatis, & voluntate susceptis perinde ab illis observaretur, paulo ante idem Tertull. improbat: *Alia jam*, inqvit, *consvetudo invaluit. Jejunantes habita oratione cum fratribus subtrahunt osculum pacis, qvod est signaculum orationis.* Unde illos admonet, ut cùm privatim ipsi jejunant, *domi qvidem, inter qvos latêre jejunium in totum non datur, pacem differant:* at publicè & in Ecclesia dissimulato jejunio, consvetudini serviant.

Jejuniorum tempore non se mutuò fideles osculati sunt.

Posterius verò, nempe cùm Mysteria celebrarentur, pacem, atqve oſculum à fidelibus oblatum fuiſſe, vix eſt ut probari neceſſe ſit. Res enim eſt perſpicua. Sed aliqvot nihilominus veterum teſtimonia producam. Primùm Laodicenum Conc. Can. XIX. in Liturgiis, & Synaxibus hunc præſcribit ordinem. Poſt habitos ab Epiſcopo ſermones, Catechumenorum ſuccedebat oratio. Qvibus digreſſis, ſuper pœnitentes orabant. Ii ſub manus ſubeuntes ubi receſſerant, tum fidelium triplex oratio concipiebatur: Εἶθ' ὅτως τὴν εἰρήνην δίδοσθαι jubet: καὶ μετὰ τὸ Πρεσβυτέρους δοῦναι τῷ Ἐπισκόπῳ τὴν εἰρήνην, τότε καὶ τοὺς λαϊκοὺς τὴν εἰρήνην διδόναι· καὶ ὅτω τὴν ἁγίαν προσφορὰν ἐπιτελεῖσθαι. *Tum pax*, inqvit, *danda; qvam ubi Epiſcopo Sacerdotes impertierint; laici ſibi invicem dabunt. Secundum qvæ perficiatur oblatio.* At Innocentius Epiſt. I. ad Decent. Cap. I. pacem prohibet ante finita myſteria dari. *Pacem ergo aſſeris*, inqvit, *ante confecta Myſteria qvoſdam populis imperare, vel ſibi inter Sacerdotes tradere: cum poſt omnia, qvæ aperire non debeo, pax ſit neceſſario indicenda, per qvam conſtet populum ad omnia, qvæ in Myſteriis aguntur, atqve in Eccleſia celebrantur, præbere conſenſum.* De veteribus Eccleſiæ ritibus.

Qvibus ſubductis omnibus, liqvet vetuſtiſſimos etiam Chriſtianos in Synaxibus ſuis non perpetuò communicaſſe, publicè ſaltem, ac legitimè. Nec interim negamus privatim domi, vel extra Synaxin communicare aliqvos potuiſſe, cùm Euchariſtiam, qvam à Sacerdote ſemel acceperant, domi reſervatam reliqvos in dies diſpenſare ſolerent. De qvo vide qvæ Baſilius Ep. CCLXXXIX. ad Cæſariam Patriciam ſcribit. Tum annalium auctorem ad annum LVII. Redeo jam ad Synaxes illas, qvas Epiphanius ab Apoſtolis fuiſſe traditas affirmat, feriæ qvartæ, Paraſceves, & Dominicæ. Inter qvas miretur qviſpiam Sabbati mentionem nullam eſſe factam. Hoc enim die Synaxes Oriente ferè toto celebratas, ac freqventata Myſteria teſtatur Socrates Lib. illo V. Cap. XXII. Qvanqvam hic, ut & Sozom. Lib. VII. Cap. XIX. Alexandrinos, & Romanos excipit: Τῶν γὰρ πανταχοῦ τῆς οἰκουμένης Ἐκκλησιῶν ἐν ἡμέρᾳ Σαββάτων τῇ πᾶσαν ἑβδομάδα περίοδον ἀπελθοῦσαι τὰ Μυστήρια, οἱ ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ οἱ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐκ τινὸς ἀρχαίας παραδόσεως τοῦτο ποιεῖν παρητήσαντο. *Cùm enim omnes totius orbis Eccleſiæ Sabbatis omnibus per unamqvamqve hebdomadam Myſteria celebrent, Alexandrini, & Romani ex vetere qvadam traditione id agere detrectarunt.* Ita non Orientis modo, ſed & totius orbis conſvetudinem fuiſſe ſcribit; qvod ego verum non arbitror. Fuit enim orientis ferè ſolius. In Reſponſis Canon. Timothei Alexand. apud Balſam. Interrog. XIII. qvæſitum eſt: qvibus diebus conjuges continere debeant? Reſpondet Timotheus omnino Sabbato, ac Dominica temperandum, διὰ τὸ ἐν αὐταῖς τὴν πνευματικὴν θυσίαν ἀναφέρεσθαι τῷ Κυρίῳ. Igitur Sabbatis Alexandriæ celebrata Myſteria, contra qvam Socratis ætate factum eſt. Atqvi forte an Cyprii (apud qvos iſta ſcripſit Epiphanius) Romanos, aut vicinos ſuos Alexandrinos imitati, Synaxes nullas Sabbatis inſtituerunt: reliqvis verò, hoc eſt qvarta ſextave feria, nulla in Synaxibus myſteria celebrarunt. De myſteriis certè mentio nusqvam hîc habetur, contrà qvam Caſaubonus, aliiqve temerè prodiderunt. In ſeqventi Numero, Epipha-

De veteribus Ecclesiæ ritibus.

nius de Sabbati Synaxibus ita loqvitur, ut in Ecclesia sua institutas negare videatur. Scribit enim; ἐν τισι δὲ τόποις καὶ ἐν τοῖς Σάββασι συνάξεις ἅπτελῶσιν. Non igitur in Cypro: ac proinde verissima est conjectura nostra; Cyprios Alexandrinorum morem imitatos esse. Ac cùm paulo ante demonstratum sit; qvadragesimalis jejunii tempore nulla in sacris conventibus celebrata fuisse mysteria, de qvarta, sextaqve feria idem videri possit, cùm in illis solenne peræqve jejunium extitisse, author sit Epiphanius. Sed ne istud asseveremus, prohibet imprimis illud, qvod ἡ τῶν εἰωθυιαμένων λειτουργία soli Qvadragesimæ jejunio in veteribus Conciliis, & Liturgicis adscribatur. Accedit & disertissimus Tertulliani locus; qvi in Lib. de Orat. sub finem ostendit, ipsis stationum diebus, qvæ feria qvarta sextaqve cum jejuniis obiri consveverant, ut paulo post dicetur; sacrificia celebrari, ac Dominicum corpus in fideles distribui solere. *Similiter*, inqvit, *de Stationum diebus non putant plerique sacrificiorum orationibus interveniendum; qvod statio solvenda sit accepto corpore Domini. Ergo devotum Deo obsequium Eucharistia resolvit, an magis Deo obligat? Nonne solennior erit statio tua, si & ad aram Dei steteris? Accepto corpore Domini, & reservato, utrunqve salvum est, & participatio sacrificii, & executio officii.* Qvi locus paulo à nobis posteà declarabitur. Ad hæc Basilius in Epistola ad Cæsariam, cujus supra meminimus, cum qvotidianam communionem plurimum commendasset; ista subjicit: ἡμεῖς μέντοι γε τέταρτον καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα κοινωνοῦμεν, ἐν τῇ Κυριακῇ, ἐν τῇ τετράδι, καὶ ἐν τῇ παρασκευῇ, καὶ τῷ Σαββάτῳ, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἡμέραις, ἐὰν ἡ μνήμη μάρτυρός τινος. *Nos qvater in qvaqve hebdomada communicamus; Dominica, feria qvarta, Paraseeve, Sabbato; sed & diebus cæteris, in qvos memoria Martyris alicujus incidit.* Unde qvod de jejunio dictum est, nullum in eo celebratum fuisse Mysterium, neminemqve communicasse fidelium; de solo Qvadragesimali par est accipi, si Alexandrinos eximas, qvorum velut singulare istud à Socrate commemoratur, qvod feriâ qvartâ, atqve sextâ omnia præter τελετὴν Synaxeon propria præstiterint. De qvo proximè videbimus.

Utrum feria IV. & VI. mysteria celebrarentur.

Deniqve qvod Epiphanius admonet; *triplicem illam Synaxin dierum totidem ab Apostolis esse traditam*, haud scio an satis certò constare qveat. Nam primis Ecclesiæ temporibus unus duntaxat Dominicus dies ad eam rem observatus videtur, ut ex Apostolo I. ad Cor. Cap. XVI. colligitur. Qvinetiam Justinus Martyr Apol. II. cùm de Christianorum conventibus agit, solius Dominicæ meminit: τὴν δὲ τοῦ ἡλίου ἡμέραν κοινῇ πάντες τὴν συνέλευσιν ποιούμεθα. Qvare magis id ex privato Ecclesiæ cujusqve ritu, qvàm ex communi Apostolorum præscripto derivatum existimo, ut qvarta sextáve feria, aut etiam Sabbato Synaxes conventusq; fierent. Qvam in rem egregius est Augustini locus Ep. CXVIII qvi mihi hîc adscribendus videtur: *Alia verò*, inqvit, *qvæ per loca terrarum regionesqve variantur; sicuti est qvod alii jejunant Sabbato, alii verò non: alii qvotidie communicant corpori & sanguini Dominico; alii certis diebus accipiunt: alibi nullus dies intermittitur, qvo non offeratur; alibi Sabbato tantum & Dominico: alibi tantum Dominico: & si qvid aliud hujusmodi animadverti potest; totum hoc genus rerum liberas habet observationes.* Innocentius porrò Epist. I. Cap. IV. feriâ sextâ & Sabbato Sacramenta minimè

celebrari ſcribit, his verbis: *Qvod utiqve non dubium eſt, in tantum eos jejunaſſe* (de Apoſtolis loqvitur) *biduo memorato, ut traditio Eccleſiæ habeat, iſto biduo Sacramenta penitùs non celebrari.* In Mediolanenſi Eccleſia qvotidie ſacrificium oblatum ex Ambroſio conſtat; qvi Serm. XXXIV. ita loqvitur: *Moneo etiam, ut qvi juxta Eccleſiam eſt, & ſine gravi impedimento poteſt, qvotidie audiat Miſſam; & qui poteſt, omni nocte ad matutinum veniat.* Et paulo poſt: *In quadrageſima verò moneo, ut die omni, aut ſaltem, ut dixi, Dominica, offeratis, & communicetis.* Varia igitur admodum per Eccleſias conſvetudo fuit. Non de vetuſtiſſimis temporibus, deqve Orientalibus maximè, qvæ diximus, intelligi volumus. *De variis Eccleſiæ ritibus.*

Ex illo verò poſtremo Ambroſii loco liqvet, falſiſſimum eſſe, qvod Hæreticis qvibusdam nimium ſtolidè perſvaſum eſſe video; nunqvam in vetere Eccleſia Miſſam auditam à fidelibus eſſe, qvin unà communicarent. Qvo in errore ſanè ſtupidiſſimo verſatur Caſaubonus Exercit. XVI. ad Ann. Baron. N.LVIII. Et, qvod mirum eſt, hunc ipſum Ambroſii locum citat; nec advertit eundem, cum qvotidie Miſſas audire, in qvadrageſima verò, ſi fieri poteſt, etiam communicare jubeat, ſatis innuere, neqvaqvam qvotidie, cæteris ſaltem præter Qvadrageſimam diebus, communicatum fuiſſe. Apud Euſebium Lib. VII. Hiſtor. Cap. IX. in hiſtoria cujusdam, qvi ab Hæreticis baptiſmum acceperat, ita legitur: ὀχαειςίας γὰρ ἐπαυόσαντα, καὶ σωσεπιφθεγξάμενον τὸ ἀμὴν, καὶ τραπέζῃ ϖλησάντα, καὶ χεῖρας εἰς ἐωοδοχὴν τῆς ἁγίας τροφῆς ϖροτείνοντα, &c. Caſaubonus ut *audire miſſam* idem eſſe qvod *communicare* confirmet, hunc Euſebii locum affert, qvo nihil eſt alienius. Nam ex eodem ipſo probatur, diverſum ac diſtinctum eſſe qviddam ἐπαυόειν τῆς ὀχαειςίας & *participare Dominico corpori*; qvamvis duo hæc tum ab illo præſtita fuerint. In Agathenſi verò Concilio, qvod ex Gratiano citat Caſaubonus, tantum abeſt, ut aliqvid ad errorem illum ſublevandum decretum fuerit, ut contrarium potiùs manifeſtè colligi poſſit. Etenim Can. XLVII. Patres ita præcipiunt: *Miſſas die Dominica ſæcularibus tenere ſpeciali ordine præcipimus; ita ut ante benedictionem ſacerdotis regredi populus non præſumat. Qui ſi fecerint, ab Epiſcopo publicè confundantur.* Atqvi Can. XVIII. ita ſtatuit: *Sæculares, qui in Natali Domini, Paſcha, Pentecoſte non communicaverint, Catholici non credantur, nec inter Catholicos habeantur.* Hîc tribus duntaxat diebus qvotannis fideles ad communionem compellit: illîc Dominicis ſingulis jubet audire Miſſam. Non eſt igitur idem *audire Miſſam*, ac *communicare*; nec ambo illa fidelium uſu, Eccleſiæqve veteris perpetuò fuere conjuncta. *In Miſſa non ſemper communicatum.*

Τετράδι δὲ καὶ ἐν τεσσαρακοστῷ.] Antiqviſſima eſt utriusqve jejunii religio, cujus & in Aërianis ſupra mentionem egit. In Canon Apoſt. LXIX. cum Qvadrageſimali, τετράδος, & ϖάσχευῆς jejunium eadem ſanctione præcipitur. Ad qvem Balſamo iſtud adnotat: perinde duabus illis feriis, atqve in qvadrageſima, ξηροφαγίαν præſcribi. Tum ne præſenti qvidem mortis in periculo carnibus veſci licere. Ignatius Epiſt. V. ad Philipp. ejusdem præcepti meminit. In Conſtit. Apoſt. Lib. VII. Cap. XXIV. cauſſa cur τετράδι jejunandum ſit hæc affertur: qvòd & feriâ qvartâ deliberatum à Judæis eſt de

De Veteribus Ecclesiæ ritibus.

interficiendo Christo,& Judas operam suam detulit. Cui adstipulatur & Petrus Alexandrinus Can. XV. Et qvidem probabilis est ista ratio. Qvam verò hîc Epiphanius reddit, falsa est, & Evangelicæ veritati contraria. Vult enim Christum Dominum feriâ qvartâ comprehensum. Qvod in Diatriba de Passione Domini supra discussum, ac refutatum est, Pag. 173. De iisdem jejuniis mentionem facit non uno in loco Tertullianus & stationes illis ipsis diebus obiri consveviſſe significat: ut in Lib. de jejuniis contra Psychicos: *Cur stationibus qvartam, & sextam Sabbati dicamus, & jejuniis Parascevem?* Et Cap. II. *Sic & Apostolos observasse, nullum aliud imponentes jugum certorum, & in commune omnibus obeundorum jejuniorum: proinde nec stationum, qvæ & ipsæ suos qvidem dies habeant, qvartæ feriæ, & sextæ.* Cujusmodi porrò STATIONES illæ fuerint, & utrum jejunia ipsa Stationes appellatæ sint, paulo est hoc loco diligentiùs inqvirendum. Res enim est non minus studio digna, qvàm propter antiqvitatem obscura, neqve vulgò satis cognita.

De Stationibus.

Stationes igitur statos jejuniorum esse dies Pamelius ad Lib. de Corona Mil. Cap. XI. scribit: *metaphora à militibus orta: qvòd qvandiu in statione erant, jejunare eos oportebat.* Qvod & alibi passim repetit. Ac Jejunium qvidem stationem cùm alii pleriqve vocant, tum Hermas Lib. III. Simil. V. *Qvid est,* inqvit, *statio? Et dixi, Jejunium.* Rhabanus Maurus Lib. II. de Instit. Cleric. Cap. XVIII. ex qvorundam sententia inter jejunium, & stationem id interesse scribit, qvòd jejunium *indifferenter cujuslibet diei sit abstinentia, non per legem, sed secundum propriam voluntatem:* Statio, *observatio statutorum dierum, ut qvartæ, & sextæ feriæ, vel qvadrageſimæ.* Citantur & hæc apud Pamelium Ambrosii verba Serm. XXXVI. *Stationes vocantur jejunia, qvòd stantes, & commorantes in eis inimicos insidiantes repellimus.* Verùm neqve ego stationem idem esse cum jejunio arbitror, neqve, ut intersit aliqvid, discrimen illud probo, qvod apud Rhabanum legitur. Qvòd enim à jejunio discrepet, ex Tertulliano liqvet; qvi Lib. II. ad Uxorem, Cap. IV. ita loqvitur: *Ut si statio facienda est, maritus de die condicat ad balneas: si jejunia observanda sunt, maritus eâdem die convivium exerceat.* Qvinetiam loco illo citato ex Lib. contra Psych. Cap. XIV. Stationes à jejuniis secernit; cùm stationibus qvartam & sextam Sabbati dicatam esse dicit, Parascevem jejuniis. Contra Lib. de Corona Mil. Cap. XI. Stationes pro jejuniis usurpari Pamelius existimat, his in verbis: *Jam & stationes aut alii magis faciet, qvàm Christo? aut & Dominico die, qvando nec Christo?* Et multo manifestius Lib. de Anima Cap. XLVIII. *Qvia & Daniel trium hebdomadum statione aruit victum.*

Sed ego stationem apud Tertullianum præsertim religiosum illud esse fidelium officium arbitror, qvo certis diebus ad Synaxin adeuntes, ibidem ad nonam usqve perseverabant, ad qvam insuper jejunia producebant. Unde & pro multitudine ipsa conventuqve nonnunqvam solet accipi. Non secus, opinor, ac militaris statio tam pro loco, qvam pro standi & excubandi functione; imò & pro ipsa militari manu apud Latinos usurpatur. Livius Lib. XXXVIII. *Pabulatores, lignatoresqve Romani in eam partem, in qva colloqvium futurum erat, ducti sunt, tutius id futurum Tribunis ratis, qvia Coss. præsidium & ipsum pro statione habituri erant: suam tamen alteram stationem propiùs castra DC eqvitum posuerunt.* Erant milites, qvi aliqvanto à castris interval-

lo ad eorum tutelam excubabant. Eodem modo Christianorum stationes tam sacræ illæ diebus certis excubationes, qvàm ipsimet fidelium conventus appellati. Tertull. in calce Lib. de Orat. *Si statio de militari exemplo nomen accipit: (Nam & militia Dei sumus) utiqve nulla lætitia, sive tristitia obveniens castris stationes militum rescindit.* Qvibus verbis demonstrat; neqvaqvam, qvod vulgo persvasum erat, stationes Dominici corporis communione dissolvi: qvoniam qvicqvid in castris accidat; sive prosperum, sive triste, militaris nihilominus statio perseverat. Perperam igitur Rhabanus hæc posteriora: *utiqve nulla lætitia, sive tristitia,* &c. velut causſam attulit; cur Christianorum statio à militari nomen accepisset. Qvo eodem errore Pamelius ad Lib. de Corona Mil. Cap. XI. Stationem dicit per metaphoram à militaribus stationibus usurpari; *qvòd qvandiu in statione milites erant, jejunare illos oportebat.* Qvod sanè ridiculum est. Neqve verò tandiu famelicos esse præsidiarios illos, & excubitores, exercitus ipsius, atqve Imperatoris interfuit. Sed nec à statis temporibus stationes nominatæ videntur; sed ab ipsa assistendi, hoc est conveniendi commorandiqve functione; qvod ultra legitimum Synaxeon tempus, videlicet matutinum, Divinum officium ad nonam usqve producerent, & diuturniores in Ecclesia moras agerent. Apud Cyprianum Epist. XLI. ad Cornelium Papam stationis nomen tam de conventu ipso, qvàm de tempore ac die potest intelligi; cùm de Novatiani legatis in Africam missis agens: *Qvi cùm in statione,* inqvit, *invidiosis qvoqve conviciis, & clamoribus turbulentis prorverant,* &c.

De Veteribus Ecclesiæ ritibus.

Qvamobrem stationes non jejunia ipsa sunt, sed cum jejuniis conjuncta. Qvanqvam duplex jejuniorum genus apud antiqvos fuit. Nam aliud exqvisitius erat, qvod longiùs, hoc est ad vesperam usqve prorogabatur; uti qvadragesimale Jejunium. Epiphanius enim infra, eodem isto Numero, Synaxes qvadragesimales, ab hora nona ad vesperam usqve celebrari docet: ante qvas Synaxes jejunia minimè solvebantur. Aliud erat paulo remissius ac brevius, qvod ad nonam duntaxat produceretur: cujusmodi feriæ qvartæ sextæqve jejunium extitisse idem Epiphanius asserit. τετράδι ὅ, καὶ ἐν παρασκευάτῳ ἐν νηστείᾳ ἕως ὥρας ἐνάτης. Hinc est, qvod, ut ex Tertulliano conspicuum est, stationes non ultra nonam extenderentur. Qvo nomine à Catholicis, qvos Psychicos appellat, Montanistæ reprehensi sunt; pro eo qvod stationes suas ad vesperam proferrent. Tertulliani verba sunt Lib. de Jejuniis contra Psych. *Æqvè stationes nostras, ut indignas; qvasdam verò & in serum constitutas novitatis nomine incusant: hoc qvoqve munus & ex arbitrio obeundum esse dicentes, & non ultra nonam detinendum, de suo scilicet more.* Ibidem præterea: *Arguunt nos qvòd jejunia propria custodiamus, qvod stationes plerumqve in vesperam producamus.* Qvo in loco non leviter hallucinatus est Pamelius; dum Tertullianum per calumniam hæc in Orthodoxos jacere scribit, qvòd negarent stationes, hoc est jejunia ultra nonam propaganda: cùm, ut ex infinitis veterum testimoniis constat, ad Solem occasum usqve jejunia produxerint. Sed aliud videlicet statio est, qvàm jejunium; & jejunia stationum, uti nec stationes ipsæ, minimè ultra nonam observabantur. Qvare meritò à Catholicis castigata Montanistarum illa novitas est, qvòd stationes, & jejunia aliis, qvàm qvæ ab Ecclesia præscripta essent, temporibus ad vespe-

Duplex jejunii forma.

De Veteribus Ecclesiæ ritibus.

ram extenderent. Nam feriâ qvartâ sextâqve ad nonam duntaxat persevēraſſe in ſtatione Montaniſtas eodem illo Libro Cap. X. Tertull. indicat. *Non qvaſi reſpuamus nonam*, inqvit, *cui & qvarta Sabbati, & ſexta plurimùm fungimur.* Propterea verò ſtationum jejunia illa *ſemijejunia* ab eodem authore nominantur; Cap. XIII. *Ecce enim* (ait adverſus Catholicos) *convenio vos & præter Paſcha jejunantes, citra illos dies, qvibus ablatus eſt ſponſus; & ſtationum ſemijejunia interponentes.*

Sed obſcuriſſimus eſt iisdem de ſtationibus qvartæ ſextæqve feriæ Tertulliani locus Cap. XIV. *Cur ſtationibus*, inqvit, *qvartam & ſextam Sabbati dicamus, & jejuniis Paraſceven?* Nam Paraſceve qvid aliud eſt qvàm ſexta Sabbati? Præterea jejunium Paraſceve ſoli tribuit; qvaſi non & feriâ qvartâ ut ſtatio, ita jejunium ſolenne fuerit. Hujus in loci interpretatione mirum qvid Pamelio in mentem venerit: cùm Paraſceven à Tertulliano novè Sabbatum appellari credidit. *Stationes*, inqvit, *appellat qvartæ & ſextæ feriæ jejunia, qvod ſtatuta eſſent illis diebus jejunia, non item die Paraſceves, qvæ erant voluntaria.* Et Numero ſeqvente: *Paraſceven* ait *eſſe Sabbatum, qvod Dominicam præcederet. Qvo die jejunium pro cujusqve voluntate ſervatum eſt.* Nihil aut abſurdius, aut qvod à Tertulliani mente magis abhorreret, afferri potuit. Tantum enim abeſt, ut Tertullianus Sabbatum jejuniis dicatum eſſe pronunciaverit, ut de eo ſtatim iſta ſubjiciat. *Qvanqvam vos etiam Sabbatum, ſi qvando, continuatis, nunqvam niſi in Paſcha jejunandum, ſecundum rationem alibi redditam.* Si nunqvam Sabbato jejunandum, uno duntaxat excepto, qvomodo dicatum à ſuis, perinde ac Catholicis, jejunio Sabbatum Tertullianus dicere potuit? Aliunde igitur qværenda eſt loci illius explicatio. Qvæ an ejusmodi poſſit eſſet, conſiderandum eſt. Nimirum Tertulliani Tempore, cùm ſtationes feriâ qvartâ & ſextâ fierent, ambæ qvidem ad nonam duntaxat horam prorogatæ ſunt; ſed feriâ qvartâ ſtatim poſt ſtationis exitum horamqve nonam jejunium ſolvere licitum fuit. Sextâ verò feriâ, expletoſtationis tempore, non ſtatim fas erat veſci, ſed ad veſperam tantùm. Unde feriâ qvartâ ſemijejunium, ut Tertullianus vocat, obſervatum eſt, ſextâ, jejunium. Ita nonnullis in locis, ut paulo poſt teſtatur Epiphanius, feriâ qvintâ majoris hebdomadæ cùm ſtationes & Synaxes ad horam nonam celebrarentur, non tamen ſubinde jejunia ſolvebantur. Et verò arctiore jejunio ac diuturniore inedia celebranda dies illa fuerat, qvæ Dominicæ Paſſioni præcipuè conſecratur. Eqvidem non video qvid de Tertulliani loco illo dici probabilius poſſit. Jam verò per illos ſtationum dies, qvæ cum jejunio conjunctæ erant, contra atqve in majoribus jejuniis uſurpari conſveverat, Divina myſteria, & ſacrificia peragebantur, diſtributa qvoqve in fideles Euchariſtia: qvam tamen non ſubinde in os trajici, ſed reſervari oportere Tertullianus admonet, in calce Lib. de Orat. donec abſoluta ſit ſtatio. Neqve tùm prætermiſſum videtur pacis oſculum, qvod uno Paſchæ die communiter ab omnibus omiſſum idem Auctor ſignificat. Sed de variis Eccleſiarum ritibus conſule qvæ in ſuperiore Nota ex Auguſtino, & Innocentio declaravimus. Plura de hoc ſtationum ritu antiqvitatis Eccleſiaſticæ ſtudioſi perveſtigare poterunt; cùm & nos pleraqve conſultò prætermiſerimus, ut ea ſola complecteremur, qvorum obſcuritas lucem aliqvam noſtræ diſputationis exigeret.

Δίχα μόνης τῆς Πεντηκοστῆς.] Vide Nicænum canonem ult. Cassianum collat. XXI. cap. XI.

De Veteribus Ecclesiæ ritibus.

Οὔτε ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῶν Ἐπιφανίων.] Multis igitur modis admirabile est decretum illud Theophili Alexandrini Episcopi, qvod apud Balsamonem extat Pag. 1067. in qvo & Theophania νήστιμον ἡμέραν esse dicit: &, qvoniam illo anno in Dominicam inciderat, paucis tantummodo dactylis vesci jubet; qvo ab Hæreticis sejunctos se esse profiterentur, qvi Dominicæ resurrectionis diem non colerent, & hoc ipso, qvod vespertinam Synaxin præstolarentur, jejunii religioni satisfacerent: ac postremò Synaxes ab hora nona celebrandas indicit. Atqvi Dominicis diebus Synaxes matutinæ omnes erant; & qvod paucos dactylos sub vesperam cõmederent, nihil obstabat, qvo minus jejunium esset ejusmodi, qvale Dominicis diebus omnibus interdictum fuisse cùm Epiphanius hoc loco; tùm alii veteres omnes affirmant. Cæterum idem ille Theophili locus admonet; si Theophania alium in diem, qvàm Dominicum, incurrissent, Xerophagiis, hoc est pane, cum sale, & aqva, transigenda fuisse. Nunc ob diei religionem paucos dactylos remissos; qvos tamen, ut jejunii ratio haberetur, ante vespertinam Synaxin degustare vetuit.

Τὰς δὲ Κυριακὰς ἁπάσας.] De Dominicis solis, non item Sabbatis, prudenter hoc advertit: ut & Gangr. Synodus Can. XVIII. de jejunio Dominicis duntaxat interdixit. Non enim ubiqve, nec in tota Ecclesia Sabbatum jejunii expers fuit. Nec ignorabat Epiphanius aliter Romæ, & in plerisqve Occidentis regionibus, qvàm in Oriente usurpari consveviſse. Etenim Romani, qvod Socrates Lib. V. Cap. XXII. scribit, πᾶν Σάββατον νηστεύουσι. De qvo fusissimè disputat August. Epist. LXXXVI. & Epist. CXVIII. & in Annalibus Baronius ad An. LVIII. Qvare nulla est ab Apostolis edita sanctio, qva jejunium eo die prohiberetur; ut Augustinus asserit Epist. CXVIII. ubi in rebus hujusmodi negat qvicqvam esse *vel Scripturæ sanctæ authoritate, vel universalis Ecclesiæ traditione determinatum:* sed ejus, in qva versaris, Ecclesiæ consvetudini obtemperandum esse. Qva qvidem præscriptione tanqvam spurius & alienus Canon ille rejicitur, qvi inter Apostolicos LXVIII. numeratur: EI τις Κληρικὸς εὑρεθῇ τὴν Κυριακὴν ἡμέραν νηστεύων, ἢ τὸ Σάββατον (πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνου) καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. *Clericus qvi Dominico die, vel Sabbato (uno duntaxat excepto) jejunare deprehensus sit, deponatur: Laicus excommunicetur.* Non potest hoc ab Apostolis communi esse decreto constitutum. Aut si Apostolicus iste Canon est, hæc verba, ἢ τὸ Σάββατον, πλὴν τοῦ ἑνὸς μόνου, ab otiosis Græculis intexta sunt. Nec melioris notæ sunt, qvæ in Apost. Constit. leguntur Lib. VII. Cap. XXIV. ubi τὰ Σάββατα, καὶ τὰς κυριακὰς ἑορτάζειν præcipit. Qvod ab Apostolis toti Ecclesiæ nunqvam esse præscriptum, sanctissimorum Patrum consensus approbavit. Alia est Ignatii ratio; qvi ad Philippenses scribens, non universali Ecclesiæ jura constituens, Epist. IV. ista pronunciat. εἴ τις Κυριακὴν, ἢ Σάββατον νηστεύει, πλὴν ἑνὸς Σαββάτου, ἔστω Χριστοκτόνος ἐστίν. Græculorum verò sanè intolerabilis est fastus; qvi in Pseudosynodo Trullana Can. LV. Romanam Ecclesiam damnant, qvòd per Qvadragesimam Sabbatis jejunarent. Atqvi Socrates

De jejunio Sabbati.

De veteribus Ecclesiæ ritibus.

Lib. V. Cap. XXII. Romæ scribit Sabbatis in Qvadragesima jejunatum non esse. Sed nimirùm hallucinatus est; aut ad vocem Ῥώμῃ, adjiciendum est νέᾳ: ut νέαν Ῥώμην Constantinopolim appellet. Nam subinde refert πᾶν Σάββατον ἐν Ῥώμῃ νυστεύεσθαι. De Sabbati jejunio extant Occidentalium Synodorum Canones, ut Eliberitani XXVI. & Agath. XII. nec non & Innocentii primi Epist. I. Cap. IV. Qvem qvidem ridiculè admodum Scaliger Lib. VII. de Emend. Temp. Pag. 641. scribit primum omnium instituisse, ut Sabbato jejunaretur. Qvasi verò tanto ante Innocentium non illud Occidentales consvetudine, qvæ tacitæ legis instar esset, observaverint. Neqve verò Innocentius tam de Sabbati jejunio præcepit; qvàm causas attulit, cur Sabbato jejunandum videatur. Ad extremum, de Sabbati religionis inter Pseudodiataxes Apostolicas extat Petri ac Pauli nomine edita sanctio Lib. VIII. Cap. XXXIII. *Ut eo die ac Dominico servi ab opere feriati sint.* ἐργαζέσθωσαν οἱ δοῦλοι πέντε ἡμέρας· Σάββατον δὲ καὶ Κυριακὴν σχολαζέτωσαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς εὐσεβείας. Hoc verò nunqvam ab Apostolis manasse decretum apparet ex eo, qvòd Laodicense Concil. Can. XXIX. disertè vetat Sabbato otiosos esse Christianos. Οὐ δεῖ Χριστιανοὺς Ἰουδαΐζειν, καὶ ἐν τῷ Σαββάτῳ σχολάζειν, ἀλλὰ ἐργάζεσθαι αὐτοὺς ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, τὴν δὲ Κυριακὴν προτιμῶντας, εἰ γε δύναντο σχολάζειν, ὡς Χριστιανοί· εἰ δὲ εὑρεθεῖεν Ἰουδαΐσαι, ἔστωσαν ἀνάθεμα παρὰ Χριστῷ. Dominicis potiùs qvàm Sabbatis vacare jubet: & addit tamen, si illorum commodo fieri potest. Ut nondum illis temporibus ab omni opere feriatos esse penitus constitutum fuerit: uti Zonaras, & Balsamo ad illum Canonem adnotant.

Qvadragesimale jejunium.

Τὴν δὲ τεσσαρακοστήν.] Ad Qvadragesimalis jejunii consvetudinem ab Hæreticorum calumniâ vindicandam insignis hic Epiphanii locus est. Qvanqvam ea res infinitis antiqvorum Patrum, ac Conciliorum testimoniis explorata adeo est; nihil ut impudentius ab hodiernis Hæreticis irrideri repudiariqve soleat. Consule qvæ in magnis Annalibus, atqve ab aliis studiosè collecta sunt: qvi adversus Hæreticos scripserunt. Sed mira qvædam in qvadragesimalis jejunii religione varietas apud antiqvos extitit, de qva Irenæus apud Eusebium Lib. V. Cap. XXIV. & Socrates Lib. V. Cap. XXII. Qvi qvidem insigniter aberrat, dum Romæ scribit tres duntaxat hebdomadas ante Pascha continuò jejunari, excepto Sabbato, ac Dominica. Qvod supra refutatum est. Subjicit deinde sex ab aliis hebdomadas ante Pascha, ab aliis septem, jejunio consecrari. Alios XV. solos dies per VII. hebdomadas dispensare. Qvi omnes suum illum dierum numerum τεσσαρακοστὴν appellabant. Sanè apud Photium Num. CVII. Basilius Cilix Nestorianus adversus Joannem Scythopolitanum scribens, objicit inter cætera: ὅτι τὴν ἁγίαν τεσσαρακοστὴν εἰς τρεῖς ἑβδομάδας συγκλείων, καὶ ἐν ταύταις τῆς τῶν πηνῶν κρεωφαγίας ἀπείχετο. Fuit enim non minor in ciborum delectu, abstinentiâqve diversitas, de qva idem Socrates. Vide & Cassianum Collat. XXI. Ambrosium Serm. XXIII. & seqventibus. Sozom. Lib. VII. Cap. XIX. Epiphanius porrò per ἑπτὰ ἡμέρας τὸ Πάσχα, ante qvas τὴν τεσσαρακοστὴν celebrari dicit, non eam hebdomadem intelligit, qvæ Pascha præcedit; uti postea cùm τὰς ἓξ ἡμέρας τὸ Πάσχα nominat, sed de Paschalibus VII. feriis loqvitur: qvas antecedit Qvadragesimale jejunium. Utrum verò apud Cyprios,

prios, ubi hæc ſcribebat Epiphanius, Sabbata qvadrageſimalibus jejuniis exempta ſint, non ſatis apparet. Ac videntur ex Romanorum, aliorumqve conſvetudine etiam diebus illis jejunaſſe; cùm ſolos Dominicos dies excipiat. Profectò enim de Sabbatis minimè tacuiſſet. Qvanqvam Sabbatorum ideo fortaſſe non meminit, qvòd non eandem apud omnes Eccleſias formam eſſe, conſvetudinemqve cerneret; neqve qvicqvam ſuper ea re ſciret ab Apoſtolis eſſe præſcriptum. Hîc autem ritus eos ſolos complecti voluit, qvos ab Apoſtolis toti Eccleſiæ traditos, non certorum locorum peculiares eſſe crederet. Perperam verò Pamelius ad Tertull. Librum adverſus Pſych. Cap. XV. hunc ipſum Epiphanii locum interpolat; & pro *ſeptem dies*, haud dubie legendum, *ſeptem hebdomadas*, affirmat. Fruſtra eſt, inqvam. Etenim ἡμέρας eſt in Græco, non ἑβδομάδας. Et ἡμέρας intelligit, qvæ à ſolenni Paſchatis ineunt: ante qvas ἡ τεσσαρακοστὴ ſolida decurrit. *De Veteribus Eccleſiæ ritibus.*

Τὰς δὲ ἓξ ἡμέρας τοῦ Πάσχα.] Sex illis duntaxat diebus majoris, ut vocant, hebdomadæ, Xerophagia Chriſtianis imperata fuit. Atqvi Laodic. Can. L. δεῖ πᾶσαν, inqvit, τὴν τεσσαρακοστὴν νηστεύειν ξηροφαγίας. Et Balſamo ad Can. LXIX. Apoſt. non ſolùm in qvadrageſimâ, ſed etiam qvartâ, ſextâqve feriâ ξηροφαγεῖν oportere docet: Adeò ut ne ægrotis qvidem aliud ciborum genus, qvàm piſcium indulgeatur; nec unqvam carnibus, vel extremo vitæ periculo, veſci liceat. Apud Socratem tamen Lib. V. Cap. XXII. ubi diverſæ qvadrageſimalis jejunii conſvetudines explicantur, non omnes Xerophagiam adhibebant. Sed alii piſcibus tantummodo; alii avibus inſuper utebantur, qvos ex aqva procreatos perinde ac piſces Moyſes narrat. Alii fructibus ovisqve contenti; alii pane ſolo; alii ne hunc qvidem ſibi permittebant. A carnibus qvidem univerſos abſtinuiſſe præter cæteros Auguſtinus contra Fauſtum ſcribit Lib. XXX. A carnibus, & vino, Chryſoſt. Hom. VIII. de Pœnit. De carnibus etiam Spyridionis apud Sozom. hiſtoria confirmat Lib. I. Cap. XI. ut cætera prætermittam, qvæ ſunt innumera. Poſtremis itaqve Qvadrageſimæ diebus ſex Xerophagia lege qvadam omnibus indicta. Qvæ qvid ſit, declarat Tertul. Libro contra Pſych. Cap. I. *Arguunt nos*, inqvit, *qvòd etiam Xerophagias obſervemus, ſiccantes cibum ab omni carne, & omni jurulentia, & vividioribus qvibusqve pomis, ne qvid vinoſitatis vel edamus, vel potemus: lavacri qvoq; abſtinentiam congruentem arido victui.* Paſſim verò toto illo Libro Xerophagias à Catholicis damnari ſignificat, *qvaſi novum affectati officii nomen, & proximum ethnicæ ſuperſtitioni; qvales caſtimoniæ Apin, Iſidem, & magnam Matrem certorum eduliorum exceptione purificant.* Verùm non omnes, opinor, tùm à Catholicis damnatæ Xerophagiæ ſunt; ſed illæ ſolùm, qvas certis temporibus, præterqvam ab Eccleſia conſtitutis, ex Montani diſciplina ſervabant; qvas idem Author duabus hebdomadis definit, Cap. XV. *Qvantula enim eſt apud nos interdictio ciborum? Duas in anno hebdomadas Xerophagiarum, nec totas, exceptis ſcilicet Sabbatis, & Dominicis, offerimus Deo.* Ubi non aſſentimur Pamelio: qvi *hebdomadas* non pro *ſeptem diebus*, ſed pro totidem *hebdomadibus* accipi putat: & de Teleſphori ſanctione, qva Tertullianus Clericus teneretur, neſcio qvid narrat; qvod nullo modo perſvadet. Nam ſi XIV. hebdomadas Xerophagiis Montanus addixiſſet non illud usqve adeò Tertull. elevans diceret: *Qvantula eſt apud nos interdictio ciborum?* *Xerophagie qvid fuerint.*

De Veteribus Ecclesiæ ritibus.

Qvocirca duas alias à Qvadragesima sejunctas ac diversas fuisse credibile est, in qvibus Sabbatum, ac Dominica dies eximeretur. Sozom. Lib. VII. Cap. XIX. de diverso Qvadragesimalis jejunii dierum numero agens, Montanistas ait duas ante Pascha duntaxat hebdomadas jejunare. Verùm cùm in secundâ, hoc est proximâ ante Pascha hebdomade Sabbatum à jejunio exemptum apud Montanistas non fuerit; ut Tertull. jam Montanista Lib. contra Psych. narrat, non videntur ad duas istas hebdomadas totidem illæ Xerophagiarum accommodari posse. In Const. Apost. Lib. V. Cap. XVII. eadem Xerophagia sex illis diebus observanda proponitur. Ἐν ταῖς ἡμέραις ἓν τῷ Πάσχα νηστεύετε, δεχόμενοι ἀπὸ δευτέρας μέχρι τῆς παρασκευῆς, καὶ Σαββάτου ἐξ ἡμέρας, μόνῳ χρώμενοι ἄρτῳ, καὶ ἁλὶ, καὶ λαχάνοις, καὶ ποτῷ ὕδατι· οἴνου δὲ καὶ κρεῶν ἀπέχεσθε ἐν ταύταις. Hæc igitur Xerophagia pane, sale, aqvâ, &, si forte, etiam oleribus constabat. Ad hæc Cap. XII. ejusdem libri Qvadragesimale jejunium à Paschali distingvitur. Ἀπαρτιζέσθω δὲ ἡ νηστεία αὕτη (nempe Qvadragesimalis) μετὰ τῆς νηστείας τοῦ Πάσχα, ἀρχομένη μὲν ἀπὸ δευτέρας, πληρουμένη δὲ εἰς παρασκευὴν μεθ' ὃς ἀπονηστεύσαντες ἄρξασθε τῆς ἁγίας τοῦ Πάσχα ἑβδομάδος, νηστεύοντες αὐτήν. *Celebretur Qvadragesimale jejunium ante Paschale; & incipiens à secunda feria desinat in Parasceven: post qvam soluto jejunio sanctam Paschatis hebdomadem in jejunio transigite.* Qvadragesimalis porrò illius jejunii, qvatenus à Paschali differt, initium haud scio an Constitutiones illæ à Dominica Qvinqvagesimæ, an Sexagesimæ repetant. Prius enim illud initium ii sumpsisse videntur, qvi VII. hebdomadas & jejunio dicabant; cùm alii sex duntaxat tribuerent; ita tamen ut utrobiqve sex duntaxat, & triginta sese dies inediâ macerarent. *Hi enim* (ait Cassianus Collat. XXI. Cap. XXVII.) *sibi sex hebdomadarum observantiam præfixerunt, qvi putant diei qvoqve Sabbati jejunandum. Sex ergo in hebdomada jejunia persolvunt, qvæ eosdem sex & triginta dies sexies revoluta consummant.* A Sexagesima verò Græci recentiores Qvadragesimam auspicati sunt; uti pluribus ad Nicephorum ante aliqvot annos disseruimus. Qvo nimirum XL solidos dies jejunio tribuerent. Ambrosius Serm. XXXI. & XXXII. sex hebdomadis, ac diebus XLII. Qvadragesimam definit, eosqve qvi Qvinqvagesimam pro Qvadragesima jejunarent redarguit.

Qvadragesimale jejunium à Paschali differt secundum nonnullos.

Cæterùm tam de hoc Paschatis jejunio, qvàm de Qvadragesima Timotheus Alexandrinus Episcopus intelligi potest in Canonicis Responsis, Interrog. VIII. & X. Qvarum in priore qværitur; utrum puerpera Pascha jejunare debeat, an ei vini usus indulgeatur? In posteriori de ægroto dubitatur, an similiter Paschatis jejunio teneatur, atqve oleum & vinum adhibere possit. Qvâ ex posteriori qvæstione Balsamo colligit: ὅτι ἡ νηστεία τῆς τεσσαρακοστῆς τοῦ Πάσχα ξηροφαγία ἐστὶ ἀλλὰ καὶ οἴνου ἀποχή. Addit tamen, nonnullos in utroqve Canone hebdomadæ sanctæ jejunium, non qvadragesimæ totius intellexisse. Epiphanius qvoqve in Aërianis Hæres. LXXV. N. III. de hac hebdomada loqvens, ἐν τε ταῖς ἡμέραις τοῦ Πάσχα, inqvit, ὅτε παρ' ἡμῖν χαμευνίαι, ἀγνεῖαι, νηστοπάθειαι, ξηροφαγίαι, εὐχαὶ, ἀγρυπνίαι τε, καὶ νηστεῖαι, καὶ πᾶσαι τῶν ψυχῶν αἱ σωτηρίαι, &c. Idem & Hæresi LXX. N. XII. Hebdomadem illam Paschatis ξηροφαγίας ἑβδομάδα, καὶ τοῦ Πάσχα nominat. Vide & N. XIV. Nec illud prætermittendum est, uti Pascha pro tota Qvadragesima, aut pro

ultima saltem illius hebdomada sumitur. Veluti cum Timotheus νηστεῦσαι Πάσχα dixit: Ita nonnunqvam certum ejusdem hebdomadis diem significare: ut apud Tertull. Lib. de Orat. sub finem: *Sic & die Paschæ, qvæ communis, & qvasi publica jejunii religio est, meritò deponimus osculum.* Qvi dies, Parasceve sancta, qva Passionis memoria celebratur, ac Πάσχα σταυρώσιμον esse videtur; idemqve forte, qvem unicum jejunio diem à nonnullis dicatum fuisse Irenæus ad Victorem scribit, Eusebio teste, Lib. V. Cap. XXIV. ΟΙ μὲν γὰρ οἴονται μίαν ἡμέραν δεῖν αὐτοὺς νηστεύειν· οἱ δὲ δύο· οἱ δὲ καὶ πλείονας. *De veteribus Ecclesiæ ritibus.*

Ἀλλὰ καὶ οἱ σπουδαῖοι διπλᾶς.] Dionysius Alexandrinus Epistola ad Basiliden: Ἐπεὶ μηδὲ τὰς ἓξ τῶν νηστειῶν ἡμέρας ἴσως, μηδὲ ὁμοίως πάντες διαμένουσιν. Ἀλλ' οἱ μὲν καὶ πάσας ὑπερτιθέασιν, ἄσιτοι διατελοῦντες, οἱ δὲ δύο, οἱ δὲ τρεῖς, οἱ δὲ τέσσαρας, οἱ δὲ οὐδεμίαν. Epiphanius eodem, qvo Dionysius, verbo utitur, nimirum ὑπερτίθεσθαι. Qvod est *cibum differre.* Hinc jejunium *superpositio,* nisi fallor, à Latinis vocatur: ut in Eliberit. Conc. Can. XXVI. *Errorem placuit corrigi, ut omni Sabbati die jejuniorum superpositiones celebrentur.* In Constit. Apost. Lib. V. Cap. XVII. τὴν μέν τοι παρασκευὴν, καὶ τὸ Σάββατον ὁλοκληρον νηστεύσατε, οἷς δύναμις πρόσεστι τοιαύτη, μηδενὸς γευόμενοι, μέχρις ἀλεκτοροφωνίας νυκτός· εἰ δέ τις ἀδυνατεῖ τὰς δύο συνάπτειν ὁμοῦ, φυλασσέτω κἂν τὸ Σάββατον: Caussam subjicit: qvod his diebus ablatus sit sponsus. Qvam & Tertull. attigit Lib. contra Psych. Cap. VIII. *Ecce enim convenio vos & præter Pascha jejunantes, citra illos dies, qvibus ablatus est sponsus.* Ὑπέρθεσις & superpositio qvid sit.

Καὶ ὅλην τὴν τεσσαρακοστὴν ἀπὸ ἐνάτης.] Utrum omnibus Qvadragesimæ diebus Synaxes celebrari dicat, dubitari potest: an illud potiùs velit; tàm sex illas Paschalis, & majoris hebdomadæ, qvàm cæteras Qvadragesimæ Synaxes, qvibuscumqve tandem diebus obeantur, à nonâ ad vesperam usqve freqventari. Hoc verò certum est ex iis Epiphanii verbis; jejunium in Qvadragesima non ante vesperam atqve occasum Solem à fidelibus solutum. Cui consentaneum est, qvod cùm de Synaxibus ageremus, ex Tertulliano docuimus: Stationes ob id *semijejunia* vocari, qvòd ad horam nonam usqve prorogarentur: cùm majora, cujusmodi Qvadragesimalia fuere, non ante lucis exitum desinerent. At Constit. Apost. Lib. V. Cap. XVIII. nonâ vel vesperâ pro cujusqve viribus vesci jubet: ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς ταῖς πρὸ τῆς παρασκευῆς ἐνάτην ὥραν, ἢ ἑσπέραν ἕκαστος ἐσθιέτω, ἢ ὅπως ἄν τις δύναιτο. Ambrosius Serm. XXVI. *Rogo vos, fratres carissimi, ut in isto legitimò tempore, exceptis Dominicâ, & Sabbato diebus, nullus ante nonam prandere præsumat, nisi forte qvem jejunare infirmitas non permittit. Qvia aliis diebus jejunare aut remedium, aut præmium est: in Qvadragesimâ verò non jejunare, peccatum est.* Qvi qvidem sermo totidem verbis apud Augustinum legitur; estqve Sermo de Temp. LXII. Sed de Sabbato verbum nullum. Sed hoc solum; *ut exceptis Dominicis diebus, nullus prandere præsumat.* Qvod idem est ac si ante nonam vesci prohiberet. Qvia prandium ante horam sextam capiebatur. Vide August. Epist. LXXXVI. Ita Cassianus Collat. XXI. Cap. XXIII. vel Theonas apud illum admonet, ut in diebus festis, *cibus, qvi horâ diei nonâ fuerat capiendus, paulò citius, id est sextâ horâ pro festivitatis tempore capiatur.* At priscis temporibus non ante vesperam cibum capere consveverant; id qvod insuper Theophili Alexandrini locus ille confirmat, qvem supra discussimus. Posteaqvam verò ad ho-

De veteribus Ecclesiæ ritibus. ram nonam vescendi tempus à vespera translatum est, tum sublatum illud discrimen arbitror, qvod hactenus inter stationes & jejunia fuisse vidimus. Indeqve est, qvod Ambrosius Serm. XXXVI. jejunia *Qvadragesimæ stationes* appellari dixit.

Jejunii solvendi tempus. Εν τισι δὲ τόποις τῆς μετὰ τὴν πέμπτην.] Απονηστισμὸς est *jejunii solutio*; & ἀπονηστίζεσθαι *jejunium solvere*. Nec aliter in Græco Hippolyti Canone verbum illud accipitur, cùm ait: ἀπονηστίζεσθαι δὲ δεῖ τοῦ ἂν ἐμπέσῃ κυριακή. Tametsi Scaliger in Notis ad illum Canonem, ἀπονηστίζεσθαι putat esse *transferre jejunium*. Qvod minimè procedit. Tempus verò dissolvendi jejunii, sive hora τοῦ ἀπονηστισμοῦ multiplex fuit. Constit. Clem. Lib. V. Cap. XIX. Τῷ δὲ Σαββάτῳ μέχρις ἀλεκτοροφωνίας παρατείνοντες, ἀπονηστίζεθε ἐπιφωσκούσης μιᾶς τῶν Σαββάτων, ἥτις ἐστὶ κυριακὴ ἀπὸ ἑσπέρας ἕως ἀλεκτοροφωνίας ἀγρυπνοῦντες, καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἐν τῇ Εκκλησίᾳ συναθροιζόμενοι γρηγορεῖτε. Jubet Qvadragesimale jejunium solvi ad gallicinium, ut & superiori capite. Dionysius Alexandrinus ad Basiliden, reprehendit eos, qvi paulo ante mediam noctem post Sabbatum jejunium dissolvunt, ὡς ὀλιγώρους, καὶ ἀκρατεῖς. Eos autem commendat, qvi usqve ad qvartam custodiam sustinent: nec eos magni faciendos ait, qvi ex illis majoris hebdomadæ sex diebus, prioribus qvatuor sine jejunio transactis, Parasceven & Sabbatum sine ullo cibo traducunt, qvod ὑπερτιθέναι nominat. Fuit enim hoc veteribus Christianis familiare, biduum illud absqve cibo perseverare, & in Ecclesia precibus ac vigiliis insistere. Sexta Synodus in Trullo Can. XCI. τὰς τοῦ σωτηρίου πάθους ἡμέρας ἐν νηστείᾳ, καὶ προσευχῇ, καὶ κατανύξει καρδίας ἐπιτελοῦντας χρηστοὺς πιστοὺς περὶ μέσας τῆς περὶ τὸ μέγα σάββατον νυκτὸς ὥρας ἀπονηστίζεσθαι. Ad qvæ Balsamo dubitat, an illud præcipiatur: triduum, qvod est μετὰ τὴν τετράδα, qvodqve Passioni præcipuè dicatum est, adusqve mediam noctem ante Dominicam Paschalem jejunos persistere; an de uno duntaxat Sabbato caveatur: in qvo rigidior ac severior esse jejunii disciplina debeat.

Missæ sacrificium. Εν τισι δὲ τόποις λατρεία τῆς οἰκονομίας.] Λατρείαν τῆς οἰκονομίας *Divinum, & incruentum sacrificium* appellat; ut & paulo post disjunctè λατρείας, καὶ οἰκονομίας, & in Aërianis, Hær. LXXVII. τὴν οἰκονομίαν τῆς λατρείας, hoc est *Missam*. Nam λατρεία Divinus cultus atqve officium est; qvod sacrificio præstatur. οἰκονομία Incarnationis, Passionisqve Dominicæ mysterium significat, cui repræsentando institutum illud est à Deo sacrificium. Etsi in Aërianis N. III. simpliciter οἰκονομίαν, hoc est Mysteriũ vocat. Porrò feria qvinta Dominicæ Passionis in qvibusdam Ecclesiis ἀπονηστισμὸς fuit, ac jejunii relaxatio, ut Aug. indicat Ep. CXVIII. Cap. IV. Qvod Laodicena Synodus usurpari vetuit Can. XLIX: Ὅτι οὐ δεῖ ἐν τεσσαρακοστῇ τῇ ὑστέρᾳ ἑβδομάδι τὴν πέμπτην λύειν, καὶ ὅλην τὴν τεσσαρακοστὴν ἀτιμάζειν· ἀλλὰ δεῖ πᾶσαν τὴν τεσσαρακοστὴν νηστεύειν ξηροφαγοῦντας. Ex qvo notabis obiter; Passionis hebdomadẽ Qvadragesimæ partem esse, non ab illa distinctã. Trullana qvoq; Synodus Can. XXIX. qvod in Carthaginiensi Concilio de feria illa qvinta nominatim exceptum fuerat; *Ut sacramenta altaris nonnisi à jejunis hominibus celebrentur, excepto uno die anniversario, qvo cœna Domini celebratur:* (qvi est Carth. III. Can. XXIX.) abrogavit: vetuitqve illo die solvi jejunium. At Augustinus in Epistola proximè citata nonnullis in Ecclesiis morem fuisse declarat, *ut bis qvinta Sabbati hebdomadæ ultimæ qvadragesimæ, & mane, & ad vesperam offerretur:* qvod improbandum esse negat. Qvod ipsum olim

in vetere Ecclesia cæteris diebus usitatum fuisse, indicat Cyprianus Epist. LXIII. Edit. Pam. Ubi nonnullos reprehendit, qvi in matutinis sacrificiis aqvam solam adhibebant, *ne per saporem vini redolerent sangvinem Christi.* Qvos ita castigat: *An illa sibi aliqvis contemplatione blanditur, qvòd etsi mane aqva sola offerri videtur, tamen cùm ad cœnandum venimus, mixtum calicem offerimus: sed cùm cœnamus, ad convivium nostrum plebem convocare non possumus; ut Sacramenti veritatem fraternitate omni præsente celebremus.* Bis igitur sacrificia celebrari solebant, manè, & qvidem publicè; tùm privatim sub vesperam. *De veteribus Ecclesiæ ritibus.*

Καὶ οὕτως ἀπολύει.] Απόλυσις est *Missa;* sive *missio* cùm Diaconus re sacra confecta populum dimittit. Qvare subaudiendus est, ὁ Διάκονος.

Εν τῇ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ.] Propriè μεγάλη ἡμέρα Pascha nominatur. Ut in Ancyrano, Can. VI. ἔδοξε μέχρι τῆς μεγάλης ἡμέρας εἰς ἀκρόασιν δεχθῆναι. Et qvoniam in illustrandis veteris Ecclesiæ ritibus navatur à nobis opera, de uno, alterove Lectorem admonebimus; qvi per solennes Paschatis ferias usurpari solebant. Qvi etsi ad Epiphanium nostrum nihil admodum pertineant; alias tamen habent opportunitates; ob qvas illorum non prætermittenda mentio videtur. Primum igitur, per illos dies à Christianis Imperatoribus vincti, captiviqve è carcere mittebantur. Monachi Eutychis Hæretici in libello supplici ad Pseudosynodum Ephesinam, in Actis Chalcedon. Concilii, de die Paschatis loqventes: καθ' ἣν (inqviunt) λύεται μὲν τοῖς πλείστοις τῶν ἡμαρτηκότων ἀπὸ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν τὰ ἐπιτίμια· λύεται δὲ παρὰ τῶν βασιλευόντων ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων τὰ δεσμὰ τοῖς ὑπευθύνοις. Extat eadem de re Impp. Valentiniani, Valentis, & Gratiani rescriptum LIII. de Indulg. Cod. Theodos. *Ob diem Paschæ qvem intimo corde celebramus, omnibus, qvos reatus astringit, carcer inclusit, claustra dissolvimus.* Hujus nobis commemorandæ consvetudinis occasionem dedit Themistiana qvædam oratio; cujus argumentum hactenus ignoratum, nec à nobis etiam in novissimâ nostra editione satis intellectum, plurimum huic observationi debebit. Ea est inter Themistianas ordine qvinta: in qva Theodosii senioris clementiam humanitatemqve prædicat. Qvam qvidem orationem vulgo persvasum erat omnibus ad Antiochensem illam procellam, calamitatemqve referri: qvando ob dejectas populari seditione Placillæ statuas exulceratus Imperatoris animus, & ad vindicandam majestatem inflammatus Flaviani Præsulis legatione mitigatus est. Sed nos necessariis qvibusdam rationibus in Themistianis notis ostendimus; aliò, qvàm ad Theodosianum illud factum, spectare Themistium: neqve tamen cujusmodi facinus illud esset, extricare tum potuimus. Qvare ita disputationem clausimus: *Habent igitur eruditi viri, atq; Historiæ studiosi, in qvo qværendo, atqve enucleando ingenium suum exerceant.* Qvod sanè merito tùm à nobis est factum. Postea verò dum Chrysostomi Hom. XX. ad Populum Antiochenum percurrimus, in qva de Flaviani legatione, & impetrata ab Imper. venia gratulatur, veram Themistianæ illius Orationis historiam & argumenti summam non sine ingenti animi fructu ac voluptate didicimus. Cùm enim habitam à Flaviano ad Theodosium orationem ac deprecationem explicat: sic eum inter cætera loqventem inducit. καὶ τὶ χρὴ λέγειν Κωνσταντῖνον, καὶ τὰ ἀλλότρια παραδείγματα, δέον οἴκοθέν σε, καὶ ἐκ τῶν σῶν παρακαλεῖν κατωρθωμάτων; μέμνησαι πρώην, ὅτε τῆς ἑορτῆς *Paschali tempore solutivi vinculis rei.* *Illustratur insignis Themistii locus.*

De veteribus Ecclesiæ ritibus.

ταύτης καταλαβέσις ὑπερολὴν ἔπεμψας πανταχῆ τῆς οἰκουμένης κελεύσαν τὸ δεσμωτήριον οἰκοδομῆσαι, καὶ συγχωρεῖν αὐτοῖς τὰ ἐγκλήματα· ὡς οὐκ ἀρκούντων ἐκείνων δεῖξαί σε τὴν φιλανθρωπίαν, ἔλεγες διὰ τῶν γραμμάτων, ὅτι εἴθε μοι δυνατὸν ἦν καὶ τοὺς ἀπελθόντας καλέσαι, καὶ ἀνασῆσαι, καὶ πρὸς τὴν πρότερον ἀναγαγεῖν ζωήν. *Quanquam quid attinet Constantinum, aut aliorum exempla memorare; cum te domesticis tuis rebus ac factis incitare oporteat? Meministi nuper; cum eodem illo appetente festo, literas toto terrarum orbe misisti; quibus eos omnes, qui in carcere erant, dimitti, eisq; condonari crimina jussisti. Tum perinde ac si nondum hæc testificandæ humanitati tuæ sufficerent; in hæc verba scripseras: Utinam ego mortuos ad vitam revocare atq; excitare possem!* Quod est ipsissimum benignitatis, clementiæque specimen, quod Themistius in illa oratione prædicat; aliquanto ante Antiochenum illud editum, cum adhuc Placilla viveret; ut ex Oratione ipsa constat. Non potui tam illustrem historiam, tamque luculentam ad Themistium nostrum accessionem tacitus prætermittere. Commodiorem autem, ubi hanc intexerem, locum, quàm hunc ipsum, habui nullum. Alter non tam ritus, quàm rituum, ac disciplinæ corruptela fuit; ut iisdem diebus Catechumenis extraordinaria quædam sacramenta permitterentur. Quæ cujusmodi fuerint, nondum liquet in Carthag. quidem Conc. III. Can. V. mos ille abrogatur his verbis. *Item placuit, ut per solennissimos Paschales dies sacramentũ Catechumenis non detur, nisi solitum sal. Quia si fideles per illos dies sacramẽta non mutant, nec catechumenis oportet mutare.* Cùm sal Cathechumenis præberi consvetum esset, appetentibus Paschatis feriis extraordinarium quiddam concessum illis est. Non utiq; Eucharistia; nec enim tantum insaniisse quenquam arbitror. Neq; verò per Sacramentum intelligi puto symbolum. Sed panem ipsum, ac vinum, ex quo Eucharistia consecrata fuerat. Nam reliquiæ panis, & vini, quæ à fidelibus ad sacrificium celebrandum oblata fuerant, nonnunquam in Catechumenos distribuebantur. Quod amplius usurpari vetat Theophilus Alex. Can. VIII. τὰ προσφερόμενα εἰς λόγον θυσίας μὴ τῶν ἀναλισκομένων εἰς τὴν τῶν μυστηρίων χρείαν οἱ Κληρικοὶ διανεμάσθωσαν, καὶ μήτε κατηχήμενοι ἐκ τούτων ἐσθιέτω ἢ πινέτω· ἀλλὰ μᾶλλον οἱ Κληρικοὶ, καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς πιστοὶ ἀδελφοί. Ad quem Canonem Balsamo scribit: Oblationes illas panem & vinum esse: ex quibus partes illæ sumptæ sunt (μερίδας vocat, uti Græci fermè consveverunt) quæ à Sacerdote consecrantur. Ex quo fit, ut reliquiæ ipsæ quodammodo sanctificatæ sint, nec in profanos dividendæ. Has reliquias Carthag. Synodus Sacramenta vocat, quod ex illis Sacramenta fierent: uti nos *hostias* vulgò τὰς μερίδας, sive *particulas* etiam ante consecrationem appellamus. Quanquam & Sacramenta scio etiam absolute pro quibuslibet mysticis signis usurpari; adeoque pro sale, ac cæteris, quæ Catechumenis dabantur. Aug. Lib. II. de Peccat. meritis cap. XXVI. *Et quod accipiunt, quamvis non sit corpus Christi* (de Catechumenis loquitur) *sanctum est tamen, & sanctius, quàm cibi quibus alimur, quoniam sacramentum est.* Quæ Augustini verba utrum ad panem vinumque, ex quo Eucharistia confecta jam erat, referri debeant; cogitandum amplius est. Cùm igitur fideles eadem diebus omnibus Sacramenta, hoc est Eucharistiam, quæ fidelium propria est, usurpent; non debent (ajunt Carthaginenses Patres) Catechumeni propria ordinis sui ac status sacramenta mutare; neque aliquid præter salem accipere.

Explicatur canon difficillimus Conc. Carthag.

Τὰ δὲ ἄλλα Μυστήρια.] Cautè ac circumspectè de Sacramentis & interioribus mysteriis mentionem aspergit. Ita complures veterum cùm de Sacramentis, eorumqve formis disserunt, consultò rem obscurant, neqve plenâ apertâqve voce declarant. Pauca, qvæ ad manum modo sunt, exempla producam. August. Ep. LVII. ad Dardanum. *Nosti autem in qvo sacrificio dicatur: Gratias agamus Domino Deo nostro.* Innocentius primus Ep. I. ad Decentium de Sacramento Confirmationis: *Verba verò dicere non possum, ne magis prodere videar, qvàm ad consultationem respondere.* Sic Epiphanius aliqvoties de Eucharistia timidè, obscureqve locutus est. *De veteribus Ecclesiæ ritibus.*

N. XXIII. Επὶ δὲ τῶν τελευτησάντων.] De orationibus, & sacrificiis, qvæ pro mortuis ab Ecclesia celebrãtur insignis ac memorabilis hic locus est. Sed multo copiosius, atq; expressius in Aërianorum Hæresi ritum illum Ecclesiæ pertractat, qvæ est Hær. LXXV. N. VII. Nam Aërius eodem, qvo Hæretici nostri, furore amentiâq; percitus mortuorum ad altare commemorationem, fusasqve pro illis preces, & sacrificia deridebat: contra qvem Epiphanius luculentissimè disputat. Ὠφελεῖ δὲ, inqvit, καὶ ἡ ὑπὲρ αὐτῶν γινομένη, εἰ καὶ τὰ ὅλα τῶν αἰτιαμάτων μὴ ἀποκόπτοι. *Qvæ pro mortuis concipiuntur preces, iis utiles sunt, tametsi non omnes culpas extingvant.* Qvod pluribus exeqvitur August. Lib. de cura pro mort. agend. Cap. I. ubi qvænam peccatorum genera in mortuis precibus illis, & sacrificiis expiari possint, edisserit. Et paulo antè: *In Macchabæorum,* inqvit, *libris legimus oblatum pro mortuis sacrificium. Sed etsi nusqvam in Scripturis veteribus omninò legeretur, non parva est universæ Ecclesiæ, qvæ in hac consvetudine claret auctoritas; ubi in precibus Sacerdotis, qvæ Domino Deo ad ejus altare funduntur, locum suum habet etiam commendatio mortuorum.* Et Cap. ult. *Qvæ cùm ita sint, non existimemus ad mortuos, pro qvibus curam gerimus, pervenire, nisi qvod pro eis sive altaris, sive orationum, sive eleemosynarum sacrificiis solenniter supplicamus; qvamvis non pro qvibus fiunt omnibus prosint, sed iis tantum, qvibus dum vivunt, comparatur ut prosint.* Freqventissima est & illius consvetudinis apud Cyprianum mentio. Ut in Ep. LXVI. in qva decretum ait in Concilio; *ut si qvis moriens Clericum tutorem reliqvisset, non offerretur pro eo, nec sacrificium pro dormitione ejus celebraretur.* Vetatqve mox deprecationem pro eo ullam ad altare fieri. Tertull. de Cor. Mil. Cap. III. *Oblationes pro defunctis, pro natalitiis annua die facimus,* & alibi sæpe. Eusebius Lib. IV. de Vita Constantini, cùm de ejus funere scribit: τά τε τῆς ἐνθέου λατρείας δι' εὐχῶν ἀνεπλήρουν. Λατρείαν appellat altaris Sacrificium: Mox, σὺν κλαυθμῷ δὲ πλέονι τὰς εὐχὰς ὑπὲρ τῆς βασιλέως ψυχῆς ἀπεδίδοσαν τῷ Θεῷ. Athan. Qvæst. ad Antiochum Qvæst. XXXIV. cum qvæsitum esset, utrum mortuorum peccatorum animæ beneficia in se collata sentirent? γινομένων ὑπὲρ αὐτῶν συνάξεων, καὶ εὐποιϊῶν, καὶ προσφορῶν. Respondet: τὰς τῶν ἁμαρτωλῶν ψυχὰς μετέχειν εὐεργεσίας τινὸς ἐκ τῆς ὑπὲρ αὐτῶν γινομένης ἀναιμάκτου θυσίας, καὶ εὐποιίας. Alioqvi si nihil hæc ipsis prodessent, οὐκ ἂν ἐν τῇ προσκομιδῇ ἐμνημονεύοντο, hoc est in oblatione. Nam προσκομιδὴ est προσφορά. Malè autem Interpres, *In cura & exeqviis.* Scripserat idem Athanasius λόγον εἰς τοὺς κοιμηθέντας; cujus meminit Damascenus in ejusdem argumenti oratione, & Balsamo ad Can. IV. Apost. Citatur & Epiphanii locus ex Opere qvodam *in Proverbia* apud Anastasium Nicenum Qvæst. XX. in Scripturam, in qvo preces pro mortuis commendantur. Qvi locus totidem

De veteribus Ecclesiæ ritibus.

ferè verbis sparsim in hoc Opere continetur. De mortuorum præterea in commemoratione in salutaribus sacris meminit Concilium Vasense Can. II. & Carthag. III. Can. XXIX. & IV. Can. LXXIX. ut alia infinita prætermittam, maximeqve Græcorum ac Latinorum antiqvissimas Liturgias. Luculentissimus verò est alter ille Epiphanii locus Hær. LXXV. Num. VII. in qvo mortuorum duplicis generis commemorationem in Sacrificio fieri docet; justorum, & peccatorum. Horum qvidem, uti divinam pro illis misericordiam imploremus: Justorum autem ac sanctorum, ut singulare Christi Domini privilegium agnoscatur, qvi ab reliqvorum mortalium conditione segregatur. De Martyrum commemoratione passim loqvitur Cyprianus, ut in Ep. XXXIV. *Sacrificia pro eis*, inqvit, *semper, ut meministis, offerimus, qvoties Martyrum passiones, & dies anniversaria commemoratione celebramus.* Qvod ad memoriam prædicationemqve Martyrum debet referri: qvemadmodum & in eorum memorias altaria constituebantur. Augustin. Lib. XX. contra Faustum Cap. XXI. adversus Manichæos disputans, qvi similiter atqve hodierni σασιῶται memorias Martyrum in Idola convertere Catholicos impudentissimè criminabantur, his verbis utitur. *Populus autem Christianus memorias Martyrum religiosa solennitate concelebrat, & ad excitandam imitationem, ut meritis eorum consocietur, atqve orationibus adjuvetur. Ita tamen ut nulli Martyrum, sed ipsi Deo Martyrum sacrificemus: qvamvis in memorias Martyrum constituamus altaria. Qvis enim Antistitum in locis sanctorum corporum assistens altari aliqvando dixit: Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? &c.*

Εωθινοί τε ὕμνοι ἐν αὐτῇ.] De Matutino, ac cæterarum horarum officio diligenter in Annalibus, & ab aliis disputatur. De Lucernalibus Psalmis hoc adscribimus: Socratem Lib. V. Cap. XXII. eas appellare τὰς ἐν ταῖς λυχναψίαις εὐχάς. Qvi ibidem addit, in Cypro ac Cæsarea, Sabbato & Dominica ἀεὶ περὶ ἑσπέραν μὴ τῆς λυχναψίας τὸς Πρεσβυτέρους, καὶ Επισκόπους τὰς γραφὰς ἑρμηνεύειν. Concil. Tolet. I. Can. IX. *Lucernarium* appellat. Vetat enim *professas, aut viduas domi suæ antiphonam cum confessore, vel servo suo facere, absente Episcopo, vel Presbytero. Lucernarium verò*, inqvit, *nisi in Ecclesiâ non legatur.* De Nonis & Vesperis Laodic. meminit Can. XVIII. Vide & Tertul. Lib. contra Psych. Agathense Can. XXX.

Lucernales Psalmi.

DIONYSII PETAVII
E SOCIETATE JESU ANIMADVERSIONES, AD ANCORATUM EPIPHANII.

AD EPISTOLAM PALLADII.

ΤΗΣ ἀυτῆς πόλεως Σεέδρων πολιτευομένε.] Ὁ πολιτευόμενος nonnunqvam est *Curialis & Senator*, ut in Epist. CCXC. Basilii, qvæ inscripta est Πολιτευομένοις Κολωνείας, *Senatoribus, ac Duumviris.* Ita in Chalced. Syn. Act. III. in Libello Sophronii contra Dioscorum: Ubi qveritur Sophronius uxorem sibi ereptam πῶς Μακαρίε τῦ πολιτευομένε τῆς μεγάλης Αλεξανδρείας. Verum hoc loco *Senatorem*, aut ejusmodi aliqvid vertere religio fuerat, qvòd ex rescripto Epiphanii Monachum hunc esse cognoram. Nunc occurrit, ex Curiali & Senatore vitæ genus illud amplecti potuisse Palladium. Qvare Senatorem aut curialem appellasse videtur.

AD ANCORATUM.

N. III. Καὶ Θεὸν θετὸν λέγεσι.] Apud Epiphanium vox θετὸς sic interdum usurpatur, ut *per adoptivum* satis exprimi commodè neqveat: idemqve sit ac *fictum, & opinione sola constans.*

N. VIII. Ἐκ τῦ Πατρὸς, καὶ τῦ Υἱῦ.] Multis hoc in Opere locis Epiphanius Spiritum sanctum à Patre, Filioqve procedere disertissimè profitetur. Qvod adversus Græculos in promptu est habendum. Vide Paginam seq. Item Num. XI. ubi Spiritum à Filio procedere scribit. Idem docet in Pnevmatom. Hæresi LXXIV. Num. VII. & VIII.

N. IX. Εδει τὸν πρῶτον τῶν Αποςόλων.] Vides ut hæc Matth. XVI. *Et super hanc Petram ædificabo Ecclesiam meam:* ad Petrum ipsum referat, supraqve illum fundatam Ecclesiam asseveret.

N. XXXI. Καὶ κέχρηται τῇ μαρτυρίᾳ.] Irenæus Lib. I. Cap. XVII.

N. XXXII Ανθρωπος γάρ ἐσι.] De hoc Hieremiæ loco jam suprà in Panario monuimus, parum bellè de Christo accipi, etsi ad eum sensum pleriqve Græcorum referant, qvos reprehendit Hieronymus.

Ὁ δὲ ταπεινοφρονῶν.] Contrarium docet idem Hieronymus ad hunc locum: *Non humilitatis*, inqvit, *est, sed superbiæ; qvod non vult signum à Domino postulare, &c.* Mox: *Ergo qvasi Idolorum cultor, qvi in omnibus angulis platearum, in montibus, locisqve nemorosis aras constituerat, & pro Levitis habebat fanaticos, non vult signum petere, qvod constitutum est.* Nec Hebræorum magistri ab Hieronymo dissentiunt. R. David autor est, licet Achaz verbis ipsis credulitatem ac religionem præ se ferret, tamen Prophetam, qvi illius intima pervideret, intellexisse; כי לא אמר אלא ממיעוט האמנה באומר איני חושש לנסותו בזה *Qvoniam ista non dixit, nisi ob exiguam fidem; qvasi diceret: Non curo tentare illum hac in re.* R. Selomo hæc Achazum cogitasse scribit: *Nolo Deum per me hac ratione sanctificari.* Aben Ezra putat Achazum ideo non postulasse, qvòd Deum præstare ista non posse crederet. Basilius ad Epiphanii mentem propiùs accedit. Vult enim Achazum ideo petere noluisse, ne mandatum illud violaret: *Non tentabis Dominum Deum tuum.*

N.XLIII. Εἰ σοφία Πατήρ ἐστι.] Legendum pro eo atqve interpretati sumus, εἰ σοφία Πατρός ἐστιν ὁ Υἱὸς, καὶ δὲ τὸν ἐκείνων νᾶν, &c.

N.XLIX. Πάλιν ὡς ἐπὶ μελλόντων.] Non satis explicata mihi est hujus loci sententia. Mox pro, καὶ τότε ἐν τοῖς ἄσμασι, for. καὶ τὸ ἐν τοῖς.

N. L. Τέσσαρά εἰσιν Εὐαγγέλια.] Totidem in κεφάλαια distributa erant Evangelia qvatuor, ut ex Eusebiano Canone constat, qvem Hieronymus expressit. Qvanqvam uno amplius apud ipsum sit. Nam Matthæi capita sunt 355. Marci 233. Lucæ 343. Joannis 232. Colliguntur capita 1163.

N. LI. Καθέξε) καὶ ἐν ναῷ.] Ναὸς, ut opinor, hîc est *Augustale*, vel qvippiam ædiculæ instar, in qvo Principis solium ponitur. Sic ναὸς Græci *armaria* vocant: cujusmodii in atriis erant, in qvibus gentilitiæ imagines collocabantur. Hæc enim ναΐδια Polybius appellat. Qva notione qvidam illud Act. XIX. 24. scriptum accipiunt. Δημήτριος γάρ τις ὀνόματι ἀργυροκόπος ποιῶν ναοὺς ἀργυροῦς Ἀρτέμιδι: *faciens ædes argenteas Dianæ.*

N. LII. Ἀλλά φασι, τί ἂν λέγοις.] Augustinus Tom. VI. Lib. contra Serm. Arian. Cap. I. idem illud ab Arianis objectum refellit: Hac enim instantia illos urget. *Sed ut noverint qvàm inania loqvantur, etiam ipsi interrogandi sunt, utrum Deus Pater volens, an nolens sit Deus. Non enim audebunt dicere, nolle se esse Deum. Si ergo responderint, qvòd volens sit Deus, eo modo illis inferenda est vanitas sua, qva dici potest prior illo esse voluntas ejus; qvo qvid dicitur stultius.*

N. LIV. Ἀλλὰ μὴ πάλιν ὁραματουργῶν.] In ea sententia Epiphanius esse videtur, ut Prophetæ, ac Patriarchæ veteres Deum ipsum corporeis oculis viderint, etsi minimè comprehenderint. Qvæ opinio, si Deum ipsum oculis usurpatum existimet, falsissima est. Qvanqvam scio dubitatum à Patribus nonnullis, utrùmnam beati corporeis oculis Deum intuerentur: ut ab Augustino. Qvem consule Lib. XXII. de Civit. Dei Cap. XXIX. & Epist. CXI. & CXII.

Δόξα τῷ παντοκράτορι.] In illo Apostoli testimonio, qvo se tertium in cœlum usqve translatum asserit, sunt qvi Paradisum à cœlo discernentes, eundem illum locum esse sentiant, è qvo primus parens ejectus est, & in qvem Latro, pro eo ac Christus promiserat, receptus est. Ita Theophylactus & alii qvidam Interpretes, ac Patres, qvibus favet Epiphanius. Sed commu-

mis aliorum sententia verisimilior est; Paradisum pro cœlesti gloria, & svavissima qvadam voluptate sumi; neqve veterem illum amœnitate ac delitiis refertum locum amplius in rerum esse natura.

Ἡμεῖς δὲ ἀπεριέργως.] In qvo posita Dei in homine sit imago, neqve definit Epiphanius, neqve certò sciri posse putat. De qvo variè à Patribus pronunciatum est. Vide qvæ Perrerius noster, ac cæteri Interpretes ad illum Geneseos locum attulerunt.

Ὀφῶμεν γὰρ ὅτι ἔλαβεν.] Eximius hic locus est ad Dominici corporis astruendam in Eucharistiæ Sacramento præsentiam. Ὁ γὰρ μὴ πιστεύων εἶναι αὐτὸν ἀληθινὸν, ὡς εἶπεν, ἐκπίπτει τῆς χάριτος, καὶ τῆς σωτηρίας. Cujus sententiæ vim ac pondus effugere neqveunt hodiernæ fautores hæresis.

Ὁ δὲ Παράδεισος, φησὶν, ἐν Ἐδέμ.] Qvæ de Paradiso Geneseos historia prodidit, allegoricè interpretatus erat Origenes; qvemadmodum in ejus Hæresi ex Methodio declaratum est pluribus. Ita etiam Philo: & ex nostris Ambrosius Lib. de Parad. Cap. III. Sed hanc Origenis opinionem vulgo Patres alii repudiant, qvi Paradisum verum aliqvem in terra locum extitisse censent. Tametsi ubi tandem ille fuerit, magna inter eosdem sententiarum varietas fuit. Sed à recentioribus eruditis Geographis disceptata illa qvæstio est; ac Paradisi sedes ex Mosis descriptione certò constituta. Nam qvatuor illa flumina, & ex eis potissimùm duo, opinionum ac commentorum licentiam coërcent.

Ὄνομα τῷ ἑνὶ Φεισών.] Mirifica istîc Geographia est. Phison idem, inqvit, est cum Gange, qvi Indus à Græcis appellatur. Is majorem Æthiopiam permeans, & ad Austrum conversus in Gaditanum Oceanum erumpit. Qvòd Phison sit Ganges, omnium propè veterum opinio fuit: qvæ est ipsa tamen minimè probabilis. Nam Phison est Pasitigris, & Tigris alveus. Indum verò cum Gange permiscere, & eundem in Gaditanum Oceanum per Æthiopiam circunducere nimis est absurdum.

Διαπερᾷ δὲ τὴν μεγάλην Αἰθιοπίαν.] Multiplex apud antiqvos erat Æthiopia. Altera in Asia ad Indum, sive, ut alii volunt, Gangem fluvium: Altera in Africa, eademqve Ptolemæo duplex: Una cui *sub Ægypto* cognomen attribuit: altera interior. Hæc autem, qvæ ab Epiphanio *magna* dicitur, qvamqve Phison perlabitur, inextricabilis est. Sed Asianam intellexisse videtur. Nam Ægypto subjectam alteram μικρὰν appellat. Sanè Arabiæ pars *Chus*, hoc est, Æthiopiæ nomine in sacris literis comprehenditur. De qva fortean accipiendus Epiphanius. Sed μεγάλην utiqve nominare non debuit. Aliter Æthiopiam in Orientalem, & Occidentalem dividunt Strabo, Ptolemæus, & alii, interfluente Nilo. Sed ea divisio nihil ad hunc locum pertinet.

Οὗτος γὰρ ὁ κύκλῳ τὴν Αἰθιοπίαν.] Secundus fluvius est גיחון *Gihon*, LXX. Γεών. Qvem Nilum esse pleriqve Patres existimarunt, interqve cæteros Epiphanius cùm hîc, tùm Epistola ad Joannem Hierosolymitanum. Sed immeritò: uti Perrerius noster, aliiqve demonstrant: qvorum accuratissimi sunt ea de re commentarii. In illo verò Hieremiæ loco Hebraicè est מי שיחור *aqva Sihor*. Hieronymus *aqvam turbidam* vertit. Nam שחר est *nigrescere, tur-*

bidum esse. Græci ὕδωρ Γηῶν. Theophilus Lib. II. ad Autolycum à Geone propagari Nilum asserit.

Τρίτος, φησὶ, ποταμός.] Vide Plin. Lib. VI. Cap. XXVII.

Αὐγοῦστος ὃ ἐβασίλευσεν.] Eandem Romanorum Impp. seriem accuratiorem, & castigatiorem exhibet Lib. de pond. & mensuris. Quem ad locum singula illorum tempora discutiemus. Nunc verò carptim mendosa quæque notabimus. Scribe igitur imprimis in annis Augusti πεντήκοντα pro ἑξήκοντα.

Δομέλιανὸς ὁ ἀδελφός.] Leg. ἔτη ιε.

Μετὰ Δομετιανόν.] Cor. ἔτος ἓν, μῆνας δ'.

Κόμοδος ἔτη ιδ'.] Solus tredecim ferè annos: cum Patre annos tres, cum aliquot mensibus.

Περτίναξ ἔτη ς'.] Ne menses quidem totidem imperavit. Sed μῆνας tamen rescribendum. Ita enim in Lib. de mens. & pond.

Αντωνῖνος ἄλλος ἔτη β'.] Imò ferè tres.

Αλέξανδρος ὁ Μαμαίας ἔτη γ'.] Emenda ἔτη ιγ.

Αὐρήλιος ἔτη ιδ'.] Nomen illi, L. Domitius Aurelius Valerius Aurelianus. Sed annum sextum vix attigit.

Μετὰ Διοκλητιανὸν Μαξιμιανός.] Collega Maximianus Herculius. Successor Galerius Maximianus Armentarius. Sed perturbatissima sunt quæ sequuntur. Nam Licinium Constanti, & Constantino præponit. Vide quæ ad Lib. de mensuris adnotamus.

Ἕως τοῦ ἐνιαυτοῦ μὴ τὸ τελευτῆσαι.] Cæsus est Gratianus Merobaude & Saturnino Coss. ait Socrates Lib. V. Cap. XI. anno Christi CCCLXXXIV. Ad quem annum nondum pervenerat Epiphanius. Nam hunc ipsum, quo scribebat, ait esse XC. Diocletiani, Indict. II. Gratiano III. & Equitio Coss. Hic est annus Christi CCCLXXIV. Quare emblema istud otiosi cujusdam nugatoris esse videtur. Atque ita corrigendum, ἕως τότε τοῦ ἐνιαυτοῦ ἔτος γὰρ τοῦτό ἐστιν, &c. Si de annis CCCLXXIV, detraxeris LXX. restabunt CCCIV. Sequenti verò Constantius Chlorus obiit, si Socrati credimus. A morte Constantii ad Gratianum, & Equitium Coss. anni sunt LXX. Quare nisi mendosus est numerus, neque verba illa rejicienda sint, videndum an à Constantii Chlori obitu, vel, quod idem est, ab epocha Constantini LXX. illos annos computet. Ita pro Γρατιανὸν, Κωνσάντιον rescribendum erit. Potest & non solum in voce Γρατιανὸν, sed etiam in numerum ipsum error irrepsisse, ut à Christi natali, vel Passione deduxerit.

N.LXVII Σωθημάτων ἀκοῆς.] Depravata ista sunt: quæ ex conjecturâ tamen non difficile est emendare. Ita nos vertimus, quasi esset, σύνθημα δ' ἀκοῆς.

N.LXXV Νομίζουσι δὲ παλιγινώσκοντες.] Lego παναγινώσκοντες.] De variâ loci illius interpunctione eruditè disputat Maldonatus noster.

LXXXIII. Ὡς καὶ θεοσφάτως πάλιν.] Origenistas perstringit, & Evagrium, Didymum, Ruffinum, ac Monachos complures Ægyptios, qui Epiphanium, Theophilum, & Hieronymum agitarunt. Vide Epist. Epiphanii ad Joannem Hierosol.

LXXXVII Ἐνθα γὰρ ἐτέθη τὰ σώματα.] Zeno Veron. in Ps. XLIX. *Non ii solùm, qui tales sunt, displicent Deo; sed & illi, qui per sepulchra discurrunt; qui fœteros is prandiis*

diis cadaveribus sacrificant mortuorum. Augustinus Lib. VI. Confess. Cap. II. scribit, Ambrosium Mediolani prohibuisse, ne pultes, panem, & merum, sicut in Aphrica fieri solebat, ad honorandas defunctorum memorias inferrent: *ne ulla occasio se ingurgitandi daretur ebriosis; & quia illa quasi parentalia superstitioni gentilium essent simillima.* Tertullian. Apolog. Cap. XIII. *Quid omnino ad honorandos eos facitis, quod non etiam mortuis vestris conferatis? Ædes proinde: aras proinde. Idem habitus, & insignia in statuis; ut ætas, ut ars, ut negotium mortui fuit, ita Deus est. Quo differt ab epulo Jovis silicernium? à simpulo obba? ab aruspice pollinctor? Nam & aruspex mortuis apparet.*

N.XCIX. Εν δὲ τῷ Εβραϊκῷ.] Verbum תותר à יתר quod *excellere* significat. Pro quo LXX: *μὴ ἐκζέσῃς: Ne ebullias, & ferveas.* Nam quod fervet, attollitur & eminet. At Epiphanius idem verbum ait *ψιλάωφον* propriè significare *μὴ ἐκζέσῃς.* Cujusmodi nullum propinquius occurrit, quàm רתח. Sed hoc ipsum nimis alienum videtur.

N.CV. Ετι δὲ πάλιν ἕνας Θ'.] Clementis Alexandrini locus eodem pertinet Strom. VII. Ἕλληνες δὲ ὥσπερ ἀνθρωπομόρφους, ἵνα μὴ ἀνθρωποπαθεῖς τοὺς θεοὺς ὑποτίθενται. καὶ καθάπερ τὰς μορφὰς αὐτῶν ὁμοίας ἑαυτοῖς διαζωγραφοῦσιν, ὡς φησὶν Ξενοφάνης, Αἰθίοπες (τε) μέλανάς τε σιμούς τε. Θρᾷκες τε πυρρούς καὶ γλαυκούς· ἵνα μὴ τὰς ψυχὰς ὁμοιῶσιν, μὴ τοῖς αὐτοῖς ἀναπλάττωσιν. αὐτίκα βάρβαροι (οἱ) μὲν θηριώδεις, καὶ ἀγρίους τὰ ἤθη, ἡμερώτερους δὲ Ἕλληνες, πλὴν ἐμπαθεῖς.

N. CVI. Αλλ' δὲ Κωμικός.] Theophilus Lib. III. ad Autol. hæc verba Protagoræ Abderitæ tribuit: *εἴτε γάρ εἰσι θεοὶ δύναμαι περὶ αὐτῶν λέγειν, ἴστε ὁποῖοί εἰσι δηλῶσαι· πολλὰ γάρ ἐστι τὰ κωλύοντά με.*

Ο δὲ ἐφ' ἡμῶν ἕτερος.] Eundem Philemonis locum citat Theophilus: ex quo Φιλήμων hoc loco legendum didicimus. Sed trimetri Jambici mendosi apud Epiphanium ita ex Theophilo concipiendi sunt.

Οἱ γὰρ θεὸν σέβοντες ἐλπίδας καλὰς
Ἔχουσιν εἰς σωτηρίαν.

Απίς γὰρ Αὐθύς.] Pro ὑπὸ Καμβύσου, conjecimus leg. ὑπὸ Καμβύσου: qui tamen propriè non est Ασσυρίων βασιλεύς.

Αἰχμωτίσθησαν δὲ οἱ ταύτης προσκυνηταί.] Vide consimilis argumenti quædam apud Aug. Lib. II. de Civit. Dei Cap. IV, & alibi.

Καὶ Αὐθὺς μὲν ὡς ἱερέως.] Corruptissimus hic locus est; quem Paulus Leopardus Lib. XIX. Emendat. Cap. VI. emendare est aggressus. Legendum itaque putat: *καὶ Αὐθὺς μὲν Οσίριδος ἐρῶσα τὸ ἴδιον αὐτῆς ἀδελφόν*, &c. Mox *στρατεύσασα*. Et pro *αἰθομένης, αἰδομένης.* Sed aliter castigandum, atque interpretandum arbitror. Nimirum Isidem Osiridis conjugem alterius fratris amore captam fuisse: adeò ut Horus, quem ex Osiride genuerat, dubitaret utro parente natus esset, Typhone an Osiride. Corrigendum itaque: *καὶ Αὐθὺς μὲν ὡς Ισις ἐρῶσα τὸ ἰδίου αὐτῆς ἀδελφόν, τοῦ ἄλλου καὶ τὸ ἰδίων ἀδελφῶν στρατεύσασα.* Hoc est: *exemplo suo mulieres reliquas hortatur, ut fratres suos ament:* quemadmodum Terentianus ille Chæreas exemplo Jovis ad stuprum incitatur, Eunuch. Act. III. Sc. II.

Καὶ μὴ ἀρνουμένης.] Cor. ἀρνουμένης.

Καὶ ἐν Τύρῳ πορνεύσασα.] Nam Isis eadem atque Jo credita, quæ à Phœnicibus abducta in Ægyptum postea proficiscitur. Herodotus Lib. I.

Σέραπίν τε τὸν Απιν.] Vide Augustin. Lib. XVIII. de Civit. Dei Cap. V. Sed imprimis Clem. Alex. in Protreptico: ubi Sarapin à Sinopensibus Ptolemæo Philadelpho missum esse refert: ut & Plutarch. Tract. de Is. & Osir. Consulendus etiam Scaliger ad A. Eusebii MDCCXXX.

Εν πλοίῳ παρασήμῳ αἰετῷ.] Sic Eusebius anno DCXXXIV. navem illam, qva Phrixus cum Helle sorore vectus est, arietem insigne, seu παράσημον habuisse dicit. Qvem ad locum vide qvæ Scaliger adnotavit.

N. CVIII. Ο δ' ἄλλος πατριάρχης.] Idem Scal. Λατιάρχης emendavit, qvem tu consule ad A. DCCCLXXVI.

N. CXII. Σὺν τοῖς διακοσίοις δεκαπέντε.] Hæc duo vocabula, τοῦτο Ιωσὴφ, mancum esse locum indicant. Nam à promisso Isaaco, sive ab anno Abraami LXXV ad ortum Josephi non sunt anni CCXV, sed CLXXV circiter.

Καὶ εὐθὺς μὲν σ' δεκαπέντε.] Cum Exodi Cap. XII tempus, qvo Israëlitæ in Ægypto peregrinati sunt, in Latinis Hebræisqve codicibus definiatur annorum CCCCXXX, ex Græcorum authoritate commoda est interpretatio verbis illis adhibita, ut non plures, qvàm anni CCXV, à profectione Jacobi in Ægyptum ad egressionem imputati sint. Toti verò illi CCCCXXX ab anno LXXV Abraami deducuntur. Etenim anno Abraami LXXV promissus à Deo Patriarchæ filius est, qvi anno Abraami centesimo natus est. Ita XXV jam anni colliguntur. Isaacus anno ætatis LX Jacobum genuit. Is annum agens CXXX, ut ipse Pharaoni testatus est, in Ægyptum pervenit. Fiunt anni à promissione CCXV. Reliqvi totidem ad egressum intercedunt; qvorum intervalla digeruntur à Chronologis. Huic ratiocinio Paulus ipse suffragatur Gal. III, 17, qvi ἀπὸ τῆς ἐπαγγελίας ad legem editam numerat annos CCCCXXX, ut alibi diximus. Epiphanius perplexè ac subobscurè numeros illos dispensat; qvod singillatim ostenderetur.

Ιακὼβ δὲ γηρώσης ἐτῶν πθ'.] Imò πζ', hoc est LXXXVII. Est enim Jacobi filiorum ordine tertius, anno X servitutis ejusdem natus, qvam circa annum LXXVII iniit; qvod studiosiùs à Chronologis colligitur.

Λευὶ ἐτῶν γηρώσης.] Tam scripti, qvàm cusi codices habent μδ', hoc est XLIV, non XXXIV, ut reddit Cornarius, cujus qvidem emendatior est lectio. Nam XXXIV omninò numerandi sunt, ut ex seqventibus liqvet. Etenim ad ortum Levi anni confiunt CLXXIV; additis XXXIV, tum tribus, ut XLVII Levi consurgant, fiunt anni CCXI, qvot Epiphanius percenset.

Καὶθ δὲ μὴ τῶν εἰς Αἴγυπτον.] De Levi, & Caath, & Patriarcharum qvorumdam ætate, cùm filios genuerunt, nonnisi ex conjectura constat; qvæ multiplex à Chronologis nostris elicitur. Hîc autem impeditus est Epiphanii calculus. Caath genitum esse dicit anno Levi XXXIV, qvi est à promissione CCVIII: porrò Caath genuit Amram anno ætatis suæ LXV. Igitur à LXXV Abraami ad ortum Amrami fluxerunt anni CCLXXIII, non CCLXXX: ad qvos complendos, si qvidem LXV anno Caathus Amramum genuit, natus ille est anno Levi XLI. Atqvi natus ab Epiphanio dicitur anno XXXIV, qvibus alii tres usqve ad profectionem in Ægyptum accensentur, inde qvatuor ex Ægyptiaca commoratione libantur, ut CCXV annorum numerus absolvatur. Aut igitur anno LXXII ætatis suæ Caath Amramum ge-

nuit: aut Levi annum, uti dixi, agens XLI Caathum. A LXXV Abraami ad Levi XLI anni sunt CCXV: qvibus additi LXV, annos constituunt CCLXXX. Item ab anno LXXV Abraami ad Levi XXXIV anni numerantur CCVIII. Adde LXXII. anni consurgunt CCLXXX. Tres illi ad XXXVII Levi complendum adjecti, & alii IV. Epiphanio per imprudentiam exciderunt, cùm scripsit ἐν τῷ ἑξηκοστῷ πέμπτῳ αὐτὸς ἔτη.

Τὸν πατέρα Μωϋσέως Αβραάμ.] Perperam Epiphanius Αβραὰμ pro Αμραάμ. Nam Mosis pater Amram, non Abraam secundus appellatus est.

Ἀπὸ δὲ τῆς εἰς Αἴγυπτον καταγωγῆς.] SI de annis CCLXXX subducas LXV. reliqvi sunt CCXV; Qvare videtur anno à promissione CCXV natus esse Caath; Levi XLI; cùm tamen paulo antè anno Levi XXXIV ortum Caathi tribuerit.

Ὁ δὲ Μωϋσῆς ἐν τῷ λ' αὐτοῦ.] Contra expressum Scripturæ testimonium anno ætatis XXX Moysen eduxisse populum asserit. Neqve verò Librarii mendum est, sed ipsius error Epiphanii, ut ex conseqventibus patet. Nihil certius est, qvàm anno LXXX Moysis Israëlitas ex Ægypto profectos esse.

Ἀπὸ δὲ τῆς εἰς Αἴγυπτον καθόδου.] Cor. ἔτη ρξέ. Sunt enim à descensu in Ægyptum ad Mosis ortum anni CXXXV: adde Mosis XXX; fiunt CLXV. Restant ad complendos CCXV. anni qvinqvaginta.

Τὰ δὲ λοιπὰ πεντήκοντα.] Hoc verò nullo modo ferendum est. Annos ab Israëlitarum exitu ad promissæ terræ possessionem imputat qvinqvaginta: qvadringentos verò & triginta à promissione ad ingressum Palæstinæ. Qvod scripturæ sacræ adeo repugnat, nihil ut magis contrarium esse possit. Nam Paulus ipse disertis verbis à promissione Abraamo facta ad legem in monte Sina editam annos putat CCCCXXX. Mendosissimus est igitur Epiphanii calculus; cujus hîc typum subjecimus.

TYPUS EPIPHANIANI
CALCULI MENDOSI.

Ab anno promissionis Abraamo factæ ad Isaaci natalem	A. XXV.
Ab Isaaco ad Jacobi ortum	A. LX.
Ad ortum Levi	A. LXXXIX.
Ad ortum Caath	A. XXXIV.
Ad ingressum Ægypti	A. III.
Inde ad complendos CCXV annos priores	A. IV.
	Colliguntur ab ingressu Ægypti anni CCXV.

Ab ortu Caath ad natalem Amram	A. LXV
Ad ortum Moysis	A. LXX
Ad egressum ex Ægypto	A. XXX
Ad ingressum Palæstinæ	A. L
Colliguntur ab ortu Caath Palæstinæ possessionem	A. CCXV
A promissione verò Abraamo facta ad ingressum Palæstinæ	A. CCCCXXX.

N. CXIII. Ἡ δὲ κατοίκησις τῶν υἱῶν Hæc ipsa Mosis verba superiorem calculum falsitatis arguunt. Nam ab eo tempore, qvo in Chananæa peregrinari cœpit Abraamus, ad exitum Israëlitarum ex Ægypto, anni sunt CCCCXXX. Non igitur totidem ad ingressum Palæstinæ computandi sunt. Nam Epiphanius qvinqvaginta annos Moysis ætati detractos compensavit, prorogato annorum illorum termino ad possessionem terræ sanctæ, ad qvam ab exitu anni sunt XL, qvibus X addidit, ut qvinqvaginta illos absolveret. Porrò idem ille locus ex LXX Interpretum editione valde notandus est, qvod ejus authoritate Latinorum atqve Hebræorum impeditissima lectio veram ad sententiam applicetur.

N. CXIV. Ετέρα δέ τις παρ' αὐτῶν.] Hoc & superiore argumento Manichæi, Marcionistæ, atqve illi omnes Hæretici, qvi malorum alterum principium, authoremqve Deum asserebant, adversus Catholicos usi sunt. Qvos egregiè confutat Augustinus contra Faustum, præsertim Lib. XXII. Tertull. contra Marc. Lib. II. Cap. XX, aliiqve Patres: nec non Ephiphanius noster Hær. LXVI. qvæ est Manich. N. LXXXIII, & deinceps. Rabbi Selomoh in Cap. I. Gen. scribit Moysen sacram historiam hinc exorsum: *In principio creavit Deus cœlum & terram:* ut adversus gentes tueri atqve excusare sese Judæi possent, cum ab illis latrocinii accusarentur, qvòd alienum agrum occupassent.

N. CXV. Ισασι πάντες τὸν δίκαιον.] De hac terrarum orbis in Noëmi filios partitione fusius in Annalibus sacris, ac Chronologiis agitur. Qvæ qvidem variè ex Josepho, Eusebio, ac reliqvis instituitur.

Παίονες, Λαζοί.] Pleriqve exiis populis extra Semi sortem positi ad Japheti partem attinent, veluti Pæones, qvi in Europa censentur. Lazi etsi in Asia sint, tamen extra κλῆρον Semi collocantur. Sunt enim Colchi.

Κοσσεσσοί.] A Cossea Persidis regione nisi fallor, à qva Κοσσαῖοι, Stephanus. Apud Eusseb. legitur, Κοσσαῖοι.

Γασφηνοί.] Nusqvam istos reperio: sed, qvi affines sunt, Aspios Indiæ populos.

Οἱ Καυιανοί.] Neqve istos expedio. Neqve verò divinare otium est. Euse-

bius inter alios recenſet Ουαρναίους. Porrò Varni Bactrianæ populi ſunt Ptolemæo.

Χιόνες.] Chionitæ Perſis vicini ex Ammiano notantur ab Ortelio.

Ενό͂ι.] Fortean Eneti, vel Heneti Paphlagoniæ populi.

Κορδύληνοί.] Cordulæ portus nomen eſt ad Euxinum prope Colchidem.

Βίονες.] Nihil reperio qvod ad hunc locum faciat, niſi Ιωνες legas.

Ελλανικοί.] Ad eúmne pertineant locum, qvem ἑλληνικὸν in Memphide dici teſtatur Stephanus, amplius videndum.

Λεπτῖται, Μαγνῆ͂ται.] Vide qvæ ad Hær. LXVI. N. LXXXIV. dicta ſunt.

Κερκεδαλοπάδεσα.] Duo in unum conflata ſunt nomina. Vide Ortel.

Σαρδανή.] Nuſqvam invenio. Ac neſcio an Sardiniam intelligat, qvam in ſorte Japheti præteriit.

Γαργανοί.] Utrum Georgi ſint Sarmatæ circa Pontum Euxinum: à qvibus Georgiani hodie Iberi nominantur, judicent periti.

Ἀρρέοι.] Arrhenem majoris Armeniæ regionem Plinius commemorat. Sunt & Ἀρρήλοι Stephano ex Strabone Mæotidis accolæ.

Κόλλοι.] Stephanus Κώλας appellat Caucaſo propinqvos à qvibus Colica regio.

Κορζηνοί.] Scribe Ορσηνοί. Eſt enim Ορσήνη Ptolemæo minoris Armeniæ tractus: Pro Beneagenis qvid reponam, aliud habeo nihil, niſi Κωμαγηνοὶ, qvos ſupra in Semi ſorte poſuerat. Sed, ut paulo pòſt admonet, in diverſis poſſeſſionibus iidem tractus populiqve cenſentur.

Ιπτωικοί.] For. Οπικοὶ, aut Ιερῖνοι. Mox pro Λιξυηνοὶ ſuſpicor leg. Λιγυηνοί.

Βάσανλες.] An Vaſates.

Αμιναδὰβ τὸν Ναασσὼν, καὶ τὸν Σαλμών.] Naaſſon gemuit Salmon, non ejus frater extitit.

DIONYSII PETAVII E SOCIETATE JESU ANIMADVERSIONES AD LIBRUM DE MENSURIS ET PONDERIBUS.

CUM de mensuris, & ponderibus, qvorum in sacris literis usus est, agendum sibi hoc in libello proposuerit, perpauca tamen de hoc argumento sub illius finem attingit, majoremqve partem in ea disputatione collocat, qva sacrorum Interpretum τὰ ἱστορούμενα, atqve Origenis in concinnandis codicibus suis institutum perseqvitur. In Operis ipsius aditu notas explicat, qvæ in sacris literis usurpabantur. De qvibus agit Isidorus Lib. I. Orig. Cap. XX: Sixtus Senensis Lib. III. Biblioth. Nonnullas etiam, qvibus olim usus est Plato, Diogenes in ejus vita percenset.

N. I. Παράκεινται δὲ ταῖς αὐταῖς.] Priores hasce notas, qvibus orationis Propheticæ figuræ variæ, & conformationes discernuntur, Sixtus omisit.

N. II. Ἐπεὶ δὴ δέτινες.] Nam pleriqve veterum majusculis literis sine accentu ullo, ac prosodia scribebant.

Ὁ ἀστερίσκος οὗτος ἔνθα παράκειται.] De Asteriscorum, ab obelorum usu agit sæpius Hieronymus, ut Apol. II. in Ruff. Isidorus & alii.

Σπανίως δὲ καὶ παρὰ Θεοδοτίωνι.] Nimirum qvòd priores illi duo Interpretes exprimere verbum de verbo studuerint, ut ait Hieronymus; Theodotio LXX seniores magis secutus sit.

N. III. Ἑβδομήκοντα δύο γὰρ ὄντες.] Hanc historiam tam veteres pleriqve, qvàm recentiores copiosissimè perscripserunt. Cui nonnulla tamen inspersa sunt, qvæ ægrè admodum fidem obtinent. Qvale est illud de cellis; qvas XXXVI fuisse censet Epiphanius, ita ut bini in singulis habitarent. Justinus totidem numero, qvot Interpretes, extitisse, in Cohort. ad Gent. Josephus autem, eoqve vetustior Philo, & Aristeas de cellis nihil. Sed ea jampridem ab eruditis excussa, disputataqve sunt.

N. IV. Διὸ δὲ ἐν τῷ Ααρὼν.] Αρὼν, Hebraice ארון arcam significat. Qvam vocem hîc opinor alteri substituendam. Persvasum habuit Epiphanius, sacros codices in Arca reconditos fuisse; si hæc sunt Epiphanii: & non inepti cujuspiam, qvi has nugas ad oram adscripserat.

N. VIII. Λιμνίσιν ὑπ' αὐτῶν τῶν ἰατρῶν.] Λημνίσιον à medicis usurpari pro linamento oblongo, qvod vulneribus inditur, notissimum est. Sed non, ut Epiphanius existimat, per *jota*, sed per *eta* scribendum est. Qvare non probat Grammaticis originationem illam, ut ἀπὸ τοῦ λημνάζειν dicatur. Est enim Syracusana vox, qvæ τὰς σενὰς ταινίας, *oblongas fasciolas* significat, ait Hesychius. Unde nota illa, qvæ longurio cum duobus punctis appendicibus constabat, λημνίσιν appellatur.

N. IX. Οἱ τινες ἐξελέγησαν.] Non ignorabat Josephus, aliiqve veteres, qvi hanc historiam ediderunt, X Tribus jampridem deportatas fuisse: neqve tamen propterea falsum, aut absurdum putamus, senos è Tribubus singulis delectos esse. Nam nihilominus pleriqve ex decem illis superstites fuere.

Ἐν τῷ Βρεχίῳ καλουμένῳ.] Alexandrinæ urbis regio ista fuit, qvasi πυρεχεῖον dicta; à qvo detorta vox Βρεχεῖον. Ideo per diphthongum concipienda. Nomen huic regioni à frumento, sive publicis horreis, ut meritò suspicari licet; sive etiam forum ibidem frumentarium extitit. Qvod enim non nemini placet, πυρεχεῖον dictum fuisse Musarum πτυλανεῖον, qvòd in eo conditum esset frumentum ad doctorum hominum σίτησιν destinatum; adeoqve πυρεχεῖον & πτυλανεῖον idem esse, hoc illi authoritate certa probanti, non affirmanti, crediderim. Erat qvidem in illa urbis regione, hoc est πυρεχείῳ, vel Βρεχείῳ, Bibliotheca, & literatorum hominum contubernium: qvod Ammianus Lib. XXII. *diuturnum præstantium hominum domicilium* appellat; pluribusqve describit, qvænam illîc artes excolerentur. Ubi & mendum est; qvod obiter hîc opportunè repurgabitur. *Nam & disciplinarum*, inqvit, *magistri qvodammodo spirant, & nudatur ibi Geometrico radio qvicqvid reconditum latet: nondumq; apud eos penitus exaruit Musica, nec harmonia conticuit, & recalet apud qvosdam adhuc licet atros consideratio mundani motus, & siderum*, &c. Hæ duæ voculæ, *licet atros*, depravatæ sunt. Nec rectè conjiciunt, Christianos, maximè Monachos intelligi, qvos pullatos fuisse constat. Neqve enim Monachi sese Mathematicis præsertim artibus addixerunt. Qvare minima mutatione lego *literatos*, pro *licet atros*.

Ἐνεχείρησε Δημητρίῳ τινί.] Qvod Demetrio Phalereo Bibliothecæ suæ curationem Ptolemæus Philadelphus commiserit, incredibili consensu Scriptorum omnium asseritur, ex fide Aristeæ. Qvod non immeritò Scaligero mirum videtur in Animad. ad annum MDCCXXXIV. Si qvidem vera illa sunt, qvæ ex Hermippo Diogenes refert, cum Ptolemæo Soteri Lagi F. autor fuisset, ut Eurydices filiis regnum relinqveret, præterito Berenices filio Ptolemæo Philadelpho; post illius mortem à Philadelpho relegatum, ac postea aspidis morsu necatum esse. Sed adversus tot Scriptorum testimonia reluctari eqvidem non ausim. Qvare videndum ecqvid conjecturæ nostræ locus esse possit. Ptolemæus Lagi F. adhuc superstes Ptolemæum Philadelphum filium in regni consortium adscivit. Testatur hoc Theocriti Scholiastes ad Idyl. XVII. ζῶν γὰρ, inqvit, ἔτι ὁ Σωτὴρ ἐποιοποίησε τῷ Φιλαδέλφῳ τὴν βασιλείαν: & Justinus Lib. XVI. Itaqve cùm Demetrius Ptolemæo Lagi F. carissimus esset, potuit Philadelphus patre superstite odium suum ad ulciscendi tempora reservare, atqve eodem tempore Bibliothecam illam adornans, ejus curationem Demetrio Phalereo commit-

tere. Conjecturæ illius occasionem præbent Veterum non pauci, qvi vel Ptolemæum Lagi F. Bibliothecæ, adeoqve LXX. Interpretum editionis autorem faciunt; ut Irenæus: vel utri tribuenda ista sint addubitant: ut Clem. Alexand. I. Strom. vel deniqve ab ambobus, patre simul ac filio, procuratum illud existimant. Apud Euseb. Lib. VII. Histor. cap. λβ': Anatolius de Aristobulo uno ex LXX. Senioribus loqvens: ὃς ἐν τοῖς ἑβδομήκοντα κατειλεγμένος τοῖς τὰς ἱερὰς, καὶ θείας Ἑβραίων ἑρμηνεύσασι γραφὰς Πτολεμαίῳ τῷ Φιλαδέλφῳ, καὶ τῷ τούτου πατρί.

Ο δὲ ἀπεκρίθη τῷ βασιλεῖ.] Multo liberalior est Aristeas apud Euseb. Lib. VIII. προπρασκ. & Josephus Lib. XII. Cap. II. Qvi respondisse Demetrium volunt, ducenta jam à se millia comparata, hoc est εἴκοσι μυριάδας; sperareqve se propediem ad qvingenta millia perventurum esse numerum.

Παρὰ Ρωμαίοις τε, καὶ Χαλδαίοις.] Nondum, opinor, Romani per illa tempora Scriptorum copiâ & authoritate florebant, anno ferè à condita urbe CDLXX. Olympiade scilicet CXXIV. Neqve qvicqvam admodum præter XII. Tabularum leges, aut Pontificum Annales, atqve id genus obscura qvædam penes se habebant. Qvare vox Ρωμαίοις parùm opportunè hîc intrusa. præsertim alieno loco, inter Chaldæos, & Phœnicas.

Οὔπω Ρωμαίοις καλουμένοις.] Hæc parenthesi claudenda censuimus, qvæ non ex persona Demetrii Epiphanium puto scripsisse. Nimis enim absurda res esset: sed ipsum inculcasse, & ad Demetrii orationem adtexuisse, Qvanqvam non minus absurdum est, Græcos dicere prius Latinos appellatos esse; deinde Romanos. Nam Romani Græci qvidem vocati sunt, post translatum in Orientem imperium. Unde ἡ Ρωμαία, & Romanus orbis. Sed Latini nunqvam appellati sunt, neqve Græci ipsi, neqve Itali Græciæ magnæ populi. Suspicor igitur hoc membrum sede suâ luxatum esse, & post Ρωμαίοις collocandum: aut illa potiùs, παρὰ Ρωμαίοις τε, post, ἐν τῇ Ἑλλάδι, reponenda. Nam; uti dictum est, alieno loco inter Chaldæos, & Phœnices Romani positi videntur.

N. X. Βασιλεὺς Πτολεμαῖος.] Aliter epistolæ istæ concipiuntur ab Aristea, & ex eodem apud Josephum & Eusebium qvos tu consule. Nam apud istos non Judæis inscribuntur, sed Eleazaro Pontifici.

Αὐτοὶ δὲ δεξάμενοι καὶ τὴν ἐπιστολήν.] Gratissimam accidisse Pontifici Judæisqve Ptolemæi postulationem cùm reliqvi omnes, tùm Philo & Josephus, Judæi ipsi, testantur. At Scaliger in Animad. & in Isagog. Can. falsum, & commentitium istud esse putat, ac tantum abesse, ut ea sacrarum literarum interpretatio voluptati illis fuerit; ut propterea solenne jejunium decretum sit Tebeth VIII. ut ex Kalendario liqvet. Fuit enim ex illo præcipuè tempore perpetuum inter Hebræos, & Hellenistas Judæos dissidium. Sed hac in re, uti cæteris ferè omnibus, judicium in Scaligero, ac prudentiam reqviro, Qvis enim Judæotum arcanos ritus, ac consilia melius novit, aut nosse potuit, qvàm Josephus, Hebraismi utiqve non imperitus, qvod in Philone Scaliger excipit? Qvi idem, qvod Aristeas, prodidit. Eleazaro Pontifici jucundissimum illud fuisse; neqve de Judæorum offensione mentionem facit ullam. Qvis igitur non videt; hanc ipsam Græcæ translationis

invidiam Josephi sæculo recentiorem extitisse. Cùm enim Judæi Christianum nomen paulatim excitari cernerent, seqve ab Christianis suis ipsis literis, qvas Græcè legerent omnes, convinci ac redargui; ægrè primum communionem illam ferre cœperunt; tum easdem literas, ac LXX Seniorum editionem corrumpere, ac mutilare conati sunt: qvod Justinus Martyr Dialogo cum Tryph. aliiqve Patres illis exprobrant. Ex illo tempore natæ sunt angariæ illæ, & תענית, qvas Kalendariis suis intexuerunt. Qvare plumbeum est Scaligeri telum, qvod ex fæce ista Rabbinica protulit.

Ἑβδομηκονταδύο δὲ τὰς ἀποκρύφους.] Verum illud non puto, neqve cuiqvam facilè persvaserit Epiphanius; LXXII Apocryphos totidem ab Interpretibus ex Hebræo translatos fuisse. Nam omnia ista volumina Hebraicis conscripta literis affirmat, ob idqve legi minimè potuisse.

Ἐν τῷ Σεραπίῳ.] De hoc templo meminit Ammianus Lib. XXII; ejusqve magnificentiam mirificè prædicat: in qvo qvidem à Ptolemæis regibus collocatam Bibliothecam illam asserit, in qva septingenta voluminum millia numerabantur; qvæ bello Alexandrino sub Dictatore Cæsare concremata est. Tertullianus in Serapeo, sacros codices Hebraicis literis conscriptos suo tempore asservari prodidit in Apolog. cap. XVIII.

N. XII. Μετὰ γὰρ τὸν πρῶτον.] Ptolemæorum hanc seriem ex Eusebii Chronico descripsit, a qvo tamen in annorum numero identidem discedit. Hæc enim est apud Eusebium Lib. II. Ptolemæorum successio.

	PTOLEMÆORUM ÆGYPTI REGUM SERIES.	Anni regni.
I	Ptolemæus Lagi F.	XL
II	Ptolemæus Philadelphus	XXXVIII
III	Ptolemæus Evergetes	XXVI
IV	Ptolemæus Philopator	XVII
V	Ptolemæus Epiphanes	XXIV
VI	Ptolemæus Philometor	XXXV
VII	Ptolemæus Evergetes	XXIX
VIII	Ptolemæus Physcon	XVII
IX	Ptolemæus Alexander	X
X	Ptolemæus Cleopatræ F.	VIII
XI	Ptolemæus Dionysius	XXX
XII	Cleopatra	XXII
	Colliguntur anni CCXCVI.	

In priore Chronico paulò aliter numeri concepti sunt; ita ut ad CCXCI summa perveniat. Chronicon Alexandrinum Eusebianam rationem seqvitur. Cedrenus nonnihil variat.

Εἶτα Πτολεμαῖος Φιλοπάτωρ.] Imo Φιλομήτωρ. Sed Φιλοπάτωρ scripsit Epiphanius. Nam &, ἄλλος, apposuit.

Πτολεμαῖος ὁ Σωτήρ.] Idem & cognomento PHYSCON, ab adomine & præpingvi aqvaliculo. Chronicon Alexandrinum.

Πτολεμαῖος ὁ καὶ Αλεξᾶς.] Ita & Cedrenus. Alii *Alexandrum* nominant.

Πτολεμαῖος ὁ Διόνυσος.] Hic est Ptolemæus Auletes Cleopatræ pater. Qvi in Eusebii Chronico *Dionysius* ab Hieronymo nominatur. Sed Διόνυσος in Alexandrino Chronico, & apud Cedrenum. Unde cognomen ei, *Bacchus*, inditum videtur. Nam & Chronicon pag. 430. & 434. Πτολεμαῖον νέον Διόνυσον vocat; *novum* videlicet, *Bacchum*.

Ομοῦ λύτο τὰ πρώτα Πτολεμαίου.] Epiphanii calculus in prioribus undecim regibus, licet in singulis nonnunqvam cum Eusebiano discordet, tamen ὁμοῦ annorum utrobiqve πρὸς ἀλλήλους conciliatur. Propter unam Cleopatram solido decennio major est Epiphanii numerus. Nam postremæ illi reginæ tribuit annos XXXII adversus reliqvorum omnium consensum. Ita fiunt anni ab initio Ptolemæi Lagidæ ad ultimum Cleopatræ CCCVI. cùm apud Eusebium nonnisi CCXCVI numerentur. Qvi & ipse tamen aliqvot annis redundat. Lagidarum initium anno proximo post Alexandri mortem in Ægypto contigit, ut est in Eusebii Chronico. Hoc est Olymp. CXIV. anno secundo, Periodi Julianæ 4391. Nam superiore mortuus est Alexander. Ab hoc igitur anno ad ultimum Cleopatræ, qvi est Juliæ editionis decimus sextus, Urbis ex Varroniana ratione DCCXXIV; Periodi Julianæ 4684. non plures sunt, qvàm anni CCXCIV. Ideo verior est fortasse libri primi Eusebiani chronologia: Sed ut de Ptolemæorum æra, & initio certius aliqvid accuratiusqve constituamus; tametsi Ptolemæus Lagi statim post Alexandri M. necem Ægyptum, & Alexandriam obtinuerit, tamen regium nomen non usurpavit ante annum ferè post Alexandri mortem decimum septimum; hoc est Olymp. CXVIII secundum; qvando Demetrius Poliorcetes Menelao Ptolemæi duce navali prælio superato Rex est primum cum Antigono patre salutatus. Hujus enim exemplo Ptolemæus Lagi F. ac reliqvi successores Alexandri *Reges* appellari voluerunt: circa annum Periodi Julianæ 4407. Qvod ex Diodoro constat. Nihilominus Ptolemæi primus annus ab eo ipso, qvo mortuus est Alexander, numerari videtur. Nam XL annos regnasse dicitur; qvi in annum periodi Julianæ 4429. desinunt; à qvo Ptolemæi Philadelphi cœpit imperium. Etenim Dionysii cœlestis æra, cujus meminit aliqvot in locis Ptolemæus, ab initio Philadelphi iniisse fertur. Ea verò cœpit anno, qvem diximus, periodi Julianæ 4429. Unde necesse est primum è qvadragenis annis Ptolemæi Lagidæ convenire Per. Jul. anno 4390. qvi est ille ipse, qvo mortuus est Alexander. Nisi illud occurrat; qvandoqvidem, ut paulo ante docuimus, Ptolemæus Lagi F. vivus adhuc imperium in Philadelphum filium transtulit, privatumqve se fecit, ut Justinus asserit; annum qvidem Ptolemæi Philadelphi primum esse Julianæ periodi 4429. sed eundem Lagidæ Ptolemæi duntaxat tricesimum nonum: adeo ut qvadragesimus, qvo privatus ille vixit, qviqve Philadelphi secundus est, regno illius nihilominus imputatus fuerit. Ita proximus à morte Alexandri annus initium XL Lagidæ annorum esse potuerit.

Ἀπὸ δὲ ἑβδόμου ἔτους.] Irrepsit in Latinum contextum vox *decimo septimo*;

pro qva, *septimo* reſcribendum. Qvanqvam & Cornarius aliter vertit: cui & proxima annorum collectio favet. Qvos enim numerat annos CCXLIX, ii non à ſeptimo Philadelphi, ſed à decimo ſeptimo conſurgunt. Etenim Ptolemæus Lagi F. annis XL regnavit. Adde XVII; fient LVII. Hos ſi deduxeris de CCCVI annis, qvot ad Cleopatræ mortem incurrunt ex Epiphanii calculo, reliqvi ſunt CCXLIX. Atqve ita fortaſſe ſcripſit Epiphanius; nimirum πεντήκοντα ἐννέα, pro τεσσαράκοντα. Etſi vereor, ne in ſuperiore Numero annorum hallucinatus, cum XXXII Cleopatræ pro XXII tribuiſſet; indeqve CCCVI pro CCXCVI collegiſſet; ſubinde ad Euſebianos ψηφισμὸς imprudens delapſus ſit; & à ſeptimo Philadelphi ducentos illos & qvadraginta novem putaverit. Nam ex CCXCVI ſubductis XLVII, reſtant CCXLIX. Euſebius in Chronico, anno Philadelphi ſecundo Septuaginta ſeniores ad ſacrorum voluminum interpretationem aggreſſos eſſe ſcribit: qvod eſt veroſimilius. Qvòd ſi certam annorum rationem inire velimus; annus Ptolemæi Philadelphi ſeptimus cadit in annum Per. Jul. 4435. A qvo ad ultimum Cleopatræ, qvi eſt Per. Jul. 4684, anni ſunt CCL. Itaqve probabilis eſt de Epiphanii hallucinatione conjectura noſtra. Nam CCLIX illos annos temporum ſeries ipſa repudiat. De Philadelphi æra loqvi Siracidem in Præfatione divinat more ſuo Scaliger, cùm ita ſcribit: *ἐν γὰρ τῷ ὀγδόῳ καὶ τριακοστῷ ἔτει τῆς Εὐεργέτου βασιλέως παραγενηθεὶς εἰς Αἴγυπτον, καὶ ἐπ' ὀλίγον χρόνον συνχρονίσας. Nam in octavo & trigeſimo anno temporis Ptolemæi Evergetis regis, poſtqvam perveni in Ægyptum, & cùm multum temporis ibi fuiſſem.* Ubi Græca è Latino caſtiganda ſunt; ut ita legamus, καὶ ἐπ' ὀλίγον χρόνον. vel καὶ συνχρονίσας, expunctis cæteris, qvæ in aliis exemplaribus minimè reperiuntur. Illos igitur octo & triginta annos ab æra Philadelphi Dionyſiana repetit Scaliger; & ſub extremum Philadelphi, atqve initium Evergetis ſcripſiſſe iſta Gnomologum affirmat. Qvæ mera eſt ariolatio: qvemadmodum & qvod indidem colligit; æram Dionyſii Mathematici etiam politicam extitiſſe. Etenim triceſimus octavus annus ab illo tempore numerari videtur, qvo in Ægyptum profectus eſt: vel ab eo, qvo avus ipſius Jeſus librum ediderat: non à Ptolemæi Philadelphi primordio; cujus mentionem profectò feciſſet, ſi à primo illius anno tempus putare vellet. Poſtremo ſingularis eſt loqvendi ratio, qvam aliqvoties Epiphanius uſurpat, *μέχρι Κλεοπάτρας, ἕως Ἀδριανοῦ*, pro eo qvod eſt, usqve ad finem Cleopatræ, vel Adriani.

Ὁς ἱππικὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.] De hoc Hippodromo, an agone eqveſtri, cui *Lajo* nomen inditum ſit, nihil hactenus occurrit. Crediderim *Lagium*, Λάγιον ab ejus conditore, vel authore potiùs generis Lago eſſe dictum. Sed mirum eſt qvod Epiphanius ſcribit, à Lago conditum eſſe Alexandrinæ ἱππικὸν illud, & Laium appellatum, aut Lagium. Neqve enim ſcio an Alexandriam Lagus iſte viderit; qvæ condita eſt Olympiadias CXII anno II, ut author eſt Diodorus. Ejus porrò filius ſtatim poſt obitum Alexandri in provinciarum diſtributione Alexandriam, & Ægyptum obtinuit. Qvare aut ſuperſtite adhuc Alexandro ſuperſtes & ipſe Lagus Alexandriam ejusmodi aliqvo opere nobilitavit: aut ejus filius Lagidarum monimentum in ejusdem operis appellatione conſtituit; qvæ poſterior conjectura probabilior eſt. De Lago & Ptolemæo ejus filio memorabile qviddam leges apud Suidam.

DE ROMANORUM IMPERATORUM CHRONOLOGIA.

PAG. 169. Εἶτα βασιλεῖς Ρωμαίων.] Romanorum Imperatorum qvi seqvitur Indiculus altero illo castigatior est, qvem in Ancorato, N. LX. proposuit: neqve tamen ubiqve satis accuratus est. Qvare operam navaturi videmur, si in singulos Imperatorum annos, qvi qvidem qvæstionis aliqvid habent, diligentiùs inqviramus. Id enim cùm ad Epiphanium illustrandum, tùm ad Romanam historiam stabiliendam necessarium videtur; qvum præsertim in illis qvamplurima sint, qvæ majorem à Chronologis fidem studiumqve mereantur.

II. Augustus. ΑΥγȣςΘ ἔτηνς΄.] De annis qvibus imperavit Augustus, copiosissimè dictum est ad Hær. LI. Hîc sexaginta sex duntaxat enumeravit; præter qvos Eusebius sex menses addit. Initium ab V. C. anno DCCXI. id est proximo a nece Julii. Nam Josephus, qvi ab ipso Julianæ cædis anno deduxit, annos dat Augusto LVII. menses VI. dies II.

ΟΥ τινΘ ἐν τῷ τεσσαρακοςῷ.] Anno Cæsaris Augusti XLII. Christum in lucem editum esse cum Eusebio censet Epiphanius, periodi Julianæ 4712, Juliano XLIV. biennio ferè ante communem Christi natalem. Nam VI. Januarii natum existimat. De qvo ad Hær. LI.

III. Tiberius. ΤιβέριΘ ἔτη κγ΄.] Tiberio XXIII annos solidos imputat Eusebius, ex eoqve Noster: non sine errore. Dicerem & hîc, & in Augusto, rotundum numerum consectatos esse, nisi in aliis plerisqve menses, ac dies adjecissent; qvos proinde in Tiberio prætermitti non oportuit. Mortuus est Augustus duobus Sextis Coss. anno Dionysiano XIV. periodi Julianæ 4727. XIV Kal. Sept. ut ait Svetonius. Tiberius verò moritur XVII. Kalend. Apr. Cn. Acerronio Proculo, & C. Pontio Coss. anno Dionysiano XXXVII. Per. Jul. 4750. Intervallum annorum XXII. dierum CCIX. hoc est mensium ferè VII. Qvod tempus est Tiberiani imperii. Nec rectè Dio imperasse scribit præter annos XXII. menses VII. ac dies totidem. Nam dies CCIX cum excurrentibus iisce mensibus ac diebus, neqve in Juliana forma, neqve in Lunari, aut Ægyptiaca adæqvari possunt.

IV. Cajus Colligula. ΓάϊΘ ἔτι γ΄.] Eusebius annos tribuit tres, cum mensibus X. Dio annos III. menses IX. dies XXVIII. Svetonius menses X. dies VIII. Ab ante diem XVI Kalend. Apr. qvo imperium iniit, anno Dionysiano XXXVII, ad IX. Kal. Febr. anni XLI, qvo interemptus est Cajus, anni

sunt

sunt solidi III, cum diebus CCCXIV: sive mensibus Julianis X cum diebus VIII. *Romanorum Imperatorum epochæ.*

Κλαύδιος ἔτη ιγ'.] Atqvi Eusebius præter annos XIII: menses imputat IX, dies XXVIII. Dio annos tribuit XIII, menses VIII, dies XX. Obiit Claudius, ut author est Svetonius, Asinio Marcello, Acilio Aviola Coss. III. Id. Oct. Ab ante diem VIII. Kalend. Febr. anni XLI Dionysiani, qvo imperium auspicatus est Claudius, ad XIII. Octobris anni LIV. in qvem Asinius Marcellus & Aviola Coss incidunt, anni intercedunt solidi XIII, cum diebus CCLXII: sive mensibus Julianis VIII, diebus XX. qvot rectè colligit Dio. *V. Claudius.*

Νέρων ἔτη ιγ'.] Eusebius annos attribuit Neroni XIII, menses VII. dies XXVIII. Dio annos XIII, menses VIII. Initium Neronis est XIV. Octobris anni Dionysiani LIV; à qvo putati anni tredecim, cum mensibus octo, desinunt in XIII circiter Junii, anni Dionysiani LXVIII. *VI. Nero.*

Γαλβὰς μῆνας ζ'.] In Ancorato tres è numero Imperatores expunxit, haud sanè meritò. Qvorum primus Galba septimo imperii mense trucidatus est, ut refert Svetonius & Eusebius. Dio IX ei menses, dies XIII. concedit. Otho XCV imperii die mortuus est, authore Svetonio; vel, ut Dio, XC. Vitellius annum unum imperavit, decem diebus exceptis, ait Dio. Colligunt ab obitu Neronis anni duo, dies qvinqve: qvi desinunt in annum Christi LXX. Junii ferè XVIII. Atqvi jamdudum Vitellius obierat. Falsum est igitur tamdiu Galbam ac Vitellium imperasse. Svetonius Vitellium ait natum esse Druso, & Norbano Coss. Sept. VII. vel XXIV. Is est annus Julianæ formæ LX: Christi XV. Periisse verò anno ætatis LVII; qvod & Tacitus comprobat. Si hoc verum est, iniit annus ejus LVII, Juliano CXVI, Christi LXXI. Qvòd si post Kalend. Jan. obiit, contigit mors ejus Christi LXXII. Atqvi Vespasiani initium incidit in Christi LXIX, Julianum CXIV, ut paulo post dicetur. Verior est itaqve Dionis historia, qvi Vitellium anno ætatis LIV mortuum esse scribit. Hoc enim modo in annum Christi LXIX, Julianum CXIV, mors illius incurrerit. Sed trium illorum Imperatorum tàm initia, qvàm exitus perobscuri sunt, de qvibus aliàs enucleatiùs agetur. *VII. Galba. VIII. Otho. IX. Vitellius.*

Οὐεσπασιανὸς ἔτη ϑ'.] Eusebius præter annos totidem, tribuit menses præterea XI, dies XXII: nec longè abest Dio; qvi imperasse scribit annos X, minus diebus VI. Svetonius natum esse prodit Vespasianum XV. Kalend. Decemb. Q. Sulpitio Camerino, C. Poppeo Sabino Coss. qvinqvennio anteqvam Augustus excederet. Hic est annus Dionysianus IX. Addit vixisse annos LXIX, menses VII, ac dies VII. Qvi à Novembris XVII die anni noni computati, desinunt in ante diem IX. Kalend. Julias, sive XXIII Junii, qvo die extinctus ab eodem dicitur, anni Christi LXXIX, Juliani CXXIV. Igitur anno Christi LXXIX. mortuus est Vespasianus. Jam verò cùm imperii primus dies ex A. D. Kalend. Jul. numerari cœptus sit, eodem authore Svetonio; ac decem, paucis exceptis diebus, annos impleverit; si anno Christi LXXIX. à Kalend. Juliis initurus fuerit annus XI, primus Vespasiani annus inchoatus est an- *X. Vespasianus.*

Romanorum Imperatorum epochæ.

no Christi LXIX Juliano CXIV post annum, & aliqvot dies à Neronis obitu. Sed Vitellius post initium Vespasiani plures menses traduxit.

XI. Titus.

Τίτος ἔτη δύο.] Præter biennium duosqve menses, imperavit viginti præterea dies. Nam mortuus est Id. Sept. hoc est XIII die mensis; qvibus additi septem residui de Iunio anni LXXIX: dies viginti conficiunt supra biennium, & menses duos. Obiit itaqve anno Christi LXXXI, Juliano CXXVI. Unde initium Domitiani consurgit. Castigandus verò est Eutropius, qvi menses octo, dies viginti supra biennium imputat.

XII. Domitianus.

Δομιτιανὸς ἔτη ιέ.] Mendosè, ut & Eusebius, qvod ad menses attinet, pro qvibus scribe ἡμέρας έ. Nam imperauit annis qvindecim, diebus qvinqve, ait Dio. Suetonius & Eutropius anno qvinto decimo Imperij mortuum esse narrant. A XIV die Septemb. postridie qvàm Titus excesserat, ad XIV. Kalend. Octobr. hoc est ad XVIII. Septemb. qvo die interfectus est Domitianus, dies sunt sex, excluso mortis die. Totidem ultra solidos annos excurrere necesse est: non menses diésve plures. At Scaliger Lib. V. de Emend. Temp. Domitianum, contra communem omnium sententiam, annos duntaxat imperasse putat qvatuordecim, cum diebus qvinqve & qvi aliter statuant, minùs eos prudenter facere judicat. Imò verò parùm ille sanè prudenter. Neqve enim negari potest, qvin Domitianus annos qvindecim expleverit, ac de sexto decimo paucos dies libaverit: vel ipsomet authore Scaligero. Occisus enim est C. Valente, & Antistio Vetere Coss. Eutropio & Xiphilino testibus, ut & Scaliger in Eusebianis notis asserit. Horum verò Consulatus incurrit in annum Urbis ex Varronianâ supputatione DCCCXLIX, Periodi Julianæ 4809, Christi XCVI, Julianum CXLI, Cyclo Lunæ II. Ab anno Christi LXXXI, & XIV die Sept. ad XVIII Sept. anni XCVI anni sunt qvindecim, dies qvinqve. Errat insuper Scaliger, dum 476, Josephum arguit; qvi in fine τῆς Ἀρχαιολογίας natum se dixit anno primo Caji; atqve opus suum absolvisse anno XIII Domitiani, ætatis suæ LVI. Ipse autem uno anno minus dixisse Josephum existimat: & LVII annos debuisse numerare. In qvo frustra est. Cajus enim iniit anno Christi XXXVII; Januarii XXIV; Domitiani verò decimus tertius cœpit anno Christi XCIII, ex die XIV. Septembr. Fingamus natum esse Josephum anno ipso XXXVII Christi, Decembri mense, vel anno XXXVIII. ineunte Januario, cùm adhuc Caji primus laberetur, annus ipsius LVI incipiet ab Decembri mense anni XCII, post initium anni XII Domitiani. Qvare ut scribendi finem fecerit Octobri mense anni XCIII, id acciderit anno vitæ suæ LVI, Domitiani verò XIII. Eat nunc cum illo suo epiphonemate Scaliger: *Ita qvotidie periclitando fidem nostræ methodi, alienos errores deprehendimus.*

Scaligeri error.

Alius ejusdem error.

Ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ.] Valde ἰδιωλικῶς hoc dixit Epiphanius; Titi tempore Hierosolymorum excidium incidisse. Qvod excusari aliqvo modo potest, ut πλατυκῶς, *hoc tempore*, id est sub istis Imperatoribus, nempe sub Vespasiano, contigisse velit. Nam Vespasiani anno secundo à Tito vasta-

ta sunt Hierosolyma: ut inter cæteros disertè Josephus affirmat Lib. VI. Cap. XXVII. Alterum, qvod seqvitur, excusationem omnem excludit: nimirum accidisse cladem illam post annum à Passione Domini LXV, cum diebus aliqvot. Atqvi Eusebius in Chronico, à qvinto decimo anno Tiberii, & ab exordio Evangelicæ prædicationis annos XLII elapsos esse dicit. Libro verò III. Hist. Cap. VII. à Passione Domini annos solidos XL. Qvem locum frustra in Animadversionibus Eusebianis interpolavit Scaliger: & postqvam Eusebianum in contextum verba qvædam intrusit, qvæ falsam sententiam exprimerent, in Eusebium, qvasi ejus authorem, stylum convertit. Etenim Lib. illo III. de Hierosolymitana clade scribens. ταῦτα δ', inqvit, ἂν εἴη δίκαιον ἐπιθεῖναι, ἃ γένοιτο ἂν πρᾳστατικὰ φιλανθρωπίας τῆς παναγάθου προνοίας, τεσσαράκοντα ἐφ' ὅλοις ἔτεσι μετὰ τὴν Χριστοῦ τόλμαν τὸν κατ' αὐτῶν ὄλεθρον ὑπεστιθεμένης. *Hæc adjicienda meritò sunt; ex qvibus optimæ illius providentiæ benignitas appareat, qvæ totis qvadraginta annis post commissum in Christum facinus illorum exitium distulit.* Hic mendam esse suspicatur Scaliger, & qvidem vetustissimam, qvæ & agnoscitur à Rufino. Nam post ἐφ' ὅλοις, deesse vult δυσὶν, ut XLII annos à Passione fluxisse scripserit Eusebius. Tum; *Oportet*, inqvit, *valdè in Hellenismo tironem esse, qvi non videat numerum deesse in illa lacuna, qvam reliqvimus.* At ego valde κακοήθη oportere illum esse dico, qvi Scriptoribus antiqvis invitis ac reclamantibus suos errores affingat. Nam qvid istâ depravatione opus est? Annos totos XL à Passione dilatam esse cladem illam affirmat. In qvo sibi maximè consentaneus est. In Chronico, & in Lib. I. Hist. Cap. X. Christum anno XV Tiberii baptizatum esse, passum verò XVIII censet Eusebius. Ad XVIII Tiberii annum adscriptus est Christi XXXII. At verò Hierosolymitanum excidium anno Vespasiani II comparatur in Eusebiano Chronico cum anno Christi LXXI. Detractis de LXXI, annis XXXII, reliqvi sunt XXXIX. Ergo anno XL à Passione, ex Eusebii mente, diruta sunt Hierosolyma. Ideo Clemens Alexandrinus Lib. I. Strom. qvi anno XV Tiberii Passionem assignat, annis XLII, mensibus tribus postea τὴν ἅλωσιν accidisse putat. Epiphanius ut ad Hær. LI. ostensum est, Passionem in eum annum contulit, qvo Tiberius V, & Sejanus Coss. fuere: qvi Dionysiano respondet XXXI. Cùm igitur Urbs eversa sit anno Dionysiano LXX, annus Passionis ab excidio qvadragesimus est. Corrigendus igitur Epiphanius, dum LXV annos intercessisse dixit: qvod neqve à Nativitate, neqve à Passione deducto numero, potest obtineri. Qvod ad mensem, diemqve, qvo Templum, & urbs ipsa vastata sunt, attinet; Scaliger Lib. V. de Emend. statuit, Augusti X. Templum incensum esse; Urbem verò Septembris VIII: ac præterea eodem illo anno, XIV Nisan, sive Pascha in Aprilis XIV incidisse; qvod ob methodum suam accommodatum esse mirificè triumphat. Sed hæc omnia hallucinationum, & somniorum plena sunt. Nam qvod de Nisan Josephum testem citat; non mediocriter aberrat. Is enim Lib. V. τῆς ἁλώσεως Cap. XI. ita scribit: λωφήσαντος δὲ πρὸς βραχὺ τοῦ θύραζε πολέμου, πάλιν ἔνδον ἡ στάσις ἐπηγείρετο, καὶ τῆς τῶν ἀζύμων ἐνστάσης ἡμέρας, τεσσαρεσκαιδεκάτῃ Ξανθικοῦ μηνὸς, ἐν ᾗ δοκοῦσιν Ἰουδαῖοι τὸν πρῶτον ἀπαλλαγῆναι καιρὸν Αἰγυπτίων. Azymorum diem iniisse dicit XIV Nisan, qva die liberati olim ab Ægyptiacâ servitute fuerant. Ruffinus Josephi depravator Lib. VI. Cap. IV. *Aprilis XIV* reddidit; idqve Scaligero,

Romanorum Imperatorum epocha.

Scaligeri hallucinatio.

Alius error Scaligeri.

Romanorum Imperatorum epochæ.

Calvisio, & aliis imposuit. Sed nemo est hebes adeo, qvi Josephum non videat de Lunari mense, non Juliano, ac fixo loqvi; cùm eodem die illud evenisse dicat, qvo Judæi qvondam ex Ægypto migraverant. Hoc verò, XIV Nisan Lunaris, sive ἀνειθέτος, seu civilis inciderat. Deinde qvamvis Julianum mensem intellexisse Josephum existimemus, minimè is tamen Aprilis erit, sed Martius. Etenim Macedonici menses aliter usurpantur à Josepho, qvàm à Græcis posterioribus, Syromacedonici. Est qvidem utrorumqve eadem appellatio. Sed Macedonici menses, cùm fixi sunt. uno mense Syromacedonicos antecedunt; id qvod pluribus ad Hær. LI. declaratum est. Xanthicus est usu Syromacedonum, & Græcorum Aprili respondet; Lous Augusto: Macedonicus verò Xanthicus Martio potiùs qvàm Aprili; Lous Julio. Itaqve Nisan apud Josephum cum Xanthico, Lous cum Ab confertur: è qvibus Nisan Lunaris majorem Martii partem, Lous Julii, sibi vendicat. Utrumnam verò Macedonicorum mensium appellationes ad fixos & Julianos transtulerit Josephus, alterius loci & instituti qvæstio est. Nos utcunqve se res habeat, negamus *Xanthicum* apud Josephum Aprilem esse Julianum. Sed Scaligero, & ante hunc Rufino Græcorum ac Syromacedonum usus fraudi fuit, qvi aliter ac Macedones mensium ordinem instituerunt. Vide qvæ ad illum locum Hær. LI. uberiùs exposuimus. Qvamobrem cùm Josephus ait Lib. VI. Cap. XXVI decima die Loi mensis Templum deflagrasse, ad Julium potiùs, qvàm Augustum pertinere puto: qvemadmodum & cùm narrat Cap. XLVII. Gorpiæi mensis VIII urbem esse subversam, Augusto magis, qvàm Septembri convenire suspicor.

De Tempore concremati Templi.

Hebræorum de anno desolationis Templi discrepantes sunt sententiæ, qvas R. Issachar ben Mordekai in Computo percenset. Scribit enim se anno Iudaico 5299 in variis Synagogarum tabulis adnotatum reperisse, alibi Contractuum annum 1849: à desolatione Templi 1469. alibi Contractuum 1850, desolationis 1470: alibi Contractuum 1851, desolationis 1472. Author ipse annum Iudaicum 5299 esse putat à desolatione 1470. Tum addit, à Tisri, qvi Templi vastationem proximè seqvitur, numerari annos Semitah, & Iubilæos: adeo ut annus ille, cujus Tisri desolationem excepit, fuerit noni Iubilæi decimus qvintus. Annus Iudaicus 5299 iniit anno periodi Iulianæ 6251, Christi 1538, de qvo detractis 1470 remanent 68. Qvare ex illius sententia Tisri anni ejus, in qvem Urbis excidium incidit, cœpit anno Christi 68, & seqventi 69 Templum eversum, anno Sabbatico. Nam caput æræ illius à desolatione, convenit Tisri anni Dionysiani 69, post Templum dirutum. Uno igitur aberrat anno. Veriùs sentiunt, qvos author ille scribit annum Iudaicum 5299 numerare à desolatione 1469. Detractis enim de 5299 annis 1469. restat annus 3830: cujus Tisri cœpit anno Christi 69. qvo jam inclinante, Christi anno septuagesimo, vastata sunt Hierosolyma, anno primo Semitah.

XIII. Nervæ.

Νερβᾶς ἔτ(Θ) ἐν.] Pessime in Ancorato ἔτη δ'. Eusebius ita, ut hoc loco, annum unum menses qvatuor assignat. Dio novem dies addit: Eutropius octo. A die XVIII. Sept. anni Christi XCVI. ad VI vel V Kalend. Febr. sive Ianuarii XXVII. anni XCVIII. Nervæ tempus illud intercedit. Obiit itaqve anno Christi XCVIII, Periodi Iulianæ 4311. Cyclo Lunæ IV.

Fallitur enim Scaliger, qvi cùm in exordio Nervæ, atqve obitu Domitiani consignando sit hallucinatus, eandem in Nervæ exitu, atqve initio Trajani culpam commisit. Scribit enim Lib. V. de Emend. Temp. Nervam obiisse Cyclo 3. anno Nabonassari 844. Neomenia Phamenoth. Est hic annus Per. Jul. 4810. Christi 97. Cyclo Lunæ 3. Atqvi nos proximè demonstravimus, Domitianum Vetere & Valente Coss. interfectum esse anno Christi 96, Per. Jul. 4809, Cyclo Lunæ 2. Igitur cùm Nerva non plus anno uno ac mensibus qvatuor, & diebus novem imperarit, desierit hoc tempus necesse est in annum Christi 98, Cyclum Lunæ 4. Periodi Jul. 4711. *Romanorum Imperatorum epochæ.*

Absurdissima verò est ejusdem Scaligeri castigatio, qva Onufrianos Fastos redarguit, qvòd paria Consulum duo Nervæ imperio tribuant. *Unum enim,* inqvit, *tantùm par Coss. interjiciendum inter initium Nervæ, & eas Kal. Januarii, qvibus decessit. At Fasti Siculi unum tantùm par rectè attribuunt. Corrigendi igitur Fasti.* At ipse corrigendus sanè potiùs. Qvandoqvidem enim Nerva anno Christi XCVI exeunte cœpit, & ineunte XCVIII, hoc est VI. Kal. Febr. obiit; duo paria Coss. ejusdem Imperio congruunt. Nimirum anno XCVII, qvo apud Onufrium, & in Siculis Fastis Coss. memorantur Nerva III, & Virginius Rufus II. Item anno XCVIII. Nerva IV, & Trajanus II; qvem annum libavit Nerva. Neqve Siculi Fasti dissident, aùt aliter atqve Onufrius faciunt: nisi qvòd Trajanum solum Consulem hoc anno reddunt: Qvòd videlicet cùm paucis diebus Consulatum Nerva gessisset; solus in eo relictus est Trajanus. Mira est igitur ἀλογισία Scaligeri, qvi tam crasso errore sese traduxit. Atenim Menelai observatio qvædam est apud Ptolemæum Lib. VII. P. 170. qvi anno primo Trajani Romæ Lunam cum spica conjunctam notavit, anno Nabonassari 845, Mechir 15. seqvente 16. Congruit tempus anno Domini 98. Per. Jul. 4711. Januarii 10. seqvente 11. Cùm igitur Nerva nonnisi XXV. circiter Januarii decesserit; si anno Christi 98 mortuum esse dicamus, observationis illius tempore nondum primus Trajani annus inierat. Qvare videtur anno Christi 97. cœpisse Trajanus: cujus anno primo exeunte, Januarii XI, diebus ante secundi initium XIV, Menelaus enim Lunæ conjunctionem observavit. Ita Scaliger. Qvod ipsum est perleve. Menelaus enim primum Trajani annum à Kalendis Januariis antecedentibus Romano more auspicatus est, non ab epochâ ipsâ præcisè. *Alius ejusdem error.*

Τραϊανὸς ἔτη ιθ.] Addit Eusebius menses IX: Dio menses VI, dies XV: adstipulatur & Eutropius. Victor annos dat prope viginti. Itaqve cum anno Christi XCVIII. ex A. D. VI. Kalend. Febr. cœperit; mortuus est anno CXVII. inchoato jam anno XX: cujus menses VI. dies XV, à VI. Kalend. Febr. ad IV. Eid. Aug. jam elapsi fuerant. Postridiè enim Adrianus imperium iniit. Omnino igitur anno Christi CXVII. Periodi Jul. 4830, obiit Trajanus, si tot annis, qvot vulgò numerantur, imperavit; non 4829, ut putat Scaliger; apud qvem perperam, & librarii ut opinor, vitio annus Christi CXVII ponitur, pro CXVI. Hic enim Periodi Julianæ anno 4829. respondet. *XIV. Trajanus.*

Μετὰ Τραϊανὸν Ἀδριανὸς ἔτη κά.] Mirum valdè est Chronologos annorum, atqve exordii Adriani Imperatoris explicatione tam leviter esse defunctos. Atqvi haud scio an ullius Imperatoris tempus majorem, ac diffi- *XV. Adrianus.*

Romanorum Imperatorum epochæ.

ciliorem qvæstionem habeat. Qvocirca necessariò nos in id incumbemus; ut si minus controversiam tollamus omnem, certè eam, vel dissimulantibus vel non animadvertentibus plerisqve, monstremus. Igitur Spartianus in Adriano annos ei tribuit XXI, menses XI. Eutropius annos XXI, menses X, dies XX. At Victor annos XX, menses XI; totidem Dio. Qvod verius & est, & à Casaubono creditur, in Notis ad Spartianum. Scaliger tàm in Lib. V. de Emendat. Temp. qvàm in Animadvers. ad Eusebium, miscet ac perturbat omnia. Censet enim Adrianum annos XXII uno mense minus imperasse, Libro V. de Emendat. Temp. Pag. 459, imperium ait iniisse anno Periodi Julianæ 4829, & imperasse annos XXI, menses XI. Qvi numerati ex A. D. IV. Id. Aug. anni 4829, desinunt in A. D. VI. Id. Jul. anni 4850. Annus 4829, Christi Dionysianus est CXVI. At 4850, est CXXXVII. Qvare perspicua est ἀπροσεξία. Nam si annos XXI, menses XI, numeres ab XI die Augusti, anni Christi CXVI, desinent in X diem Julii anni CXXXVIII, sive Periodi Julianæ 4851. In Eusebianis Animadversionibus Pag. 191 major est hallucinationum conflictus. Statuit Adrianum, ex Spartiano & Xiphilino, annos imperasse XXI, menses XI. *Qvare sine errore*, inqvit, *possumus illi imputare annos XXII.* De Xiphilino falsum est. Neqve enim annos XXI, sed XX duntaxat attribuit. Porrò Trajani obitum, & initium Adriani confert in annum Christi CXVII, Nigro & Aproniano Coss. Adriani verò mortem, & Antonini exordium in annum Christi CXXXVII; qvòd & Pag. 200. repetit. In qvo biennio toto Logistice illius aberrat. Etenim qvo anno Juliano mortuus est Adrianus, eodem annum XXIII, post mensem, auspicaturus erat: si qvidem menses XI supra annos XXI imperavit. Demus igitur anno Christi CXVII, Augusti mensis XI, imperare cœpisse; annus vigesimus secundus, expleto XXI, iniit anno Christi CXXXVIII; cujus XI mensis desiit anno CXXXIX, Julii X. qvo môritur Adrianus, cùm adhuc mensis unus ad XXII annum explendum deesset; ut XXIII, Augusti XI, hoc est III. Eid. inciperet. Perperam igitur Adriani exitus in annum CXXXVII, conjicitur. Sed majorem risum ejusmodi argumentatione tollit. *Annus*, ait, *Christi CXXXVII. est primus Antonini, & CXXXVIII usqve ad mensem Augustum est idem currens Antonini; de qvo si detraxerimus annos XXII, remanebit annus obitus Trajani CXVII Christi, Nigro & Aproniano Coss.* Anno Christi CXXXVIII cœpit Antonini secundus; Adrianus autem periit anno CXXXVII: & tamen ad investigandum initium Adriani, de annis CXXXVIII viginti duos detrahit; qvod de CXXXVII, imò de CCCXXXVI faciendum erat, qvo cœpisse dicitur Adriani ultimus. Detrahe de annis CXXXVII, viginti tres (nam XXIII Adriani inchoandus erat anno CXXXVII) supererunt CXIV. Ergo CXV Christi anno cœpit Adriani primus, triennio ante Trajani obitum, qvem Scaliger ipse confert in annum CXVII, Nigro & Aproniano Coss. Qvo nihil est ineptius. Qvocirca non potest Adrianus annos viginti tres, uno mense minus attigisse: nec amplius qvàm XX annos, menses XI imperavit, uti Dio atqve Eutropius affirmant: ex qvibus cæteri omnes corrigendi sunt. Cæterùm Trajanus Nigro & Aproniano Coss. anno Christi CXVII. excessit è vivis Augusto mense. Unde initium Adriani consurgit ex ante diem III. Idus Augusti:

Scaligeri hallucinatio.

Qvo ex die putati anni XX, menſes XI, deſinunt in VI. Id. Jul. anni CXXXVIII, Periodi Jul. 4851, Cyclo Lunæ VI. Qvod ipſum & ex annis qvibus vixit Adrianus deducitur. Natus eſt enim, authore Spartiano, Veſpaſiano VII, & Tito V. Coſſ. anno Urbis DCCCXXIX, Juliano CXXI, Chriſti LXXVI, Per Jul. 4789, IX. Kal. Febr. Vixit autem annos LXII, menſes V, dies XIX, ut ait Xiphilinus. Emendandus enim eſt Spartianus, qvi annos LXXII numerat: cum Eutropius & Victor ſexagenario majorem obiiſſe memorent. Anni LXII, menſes V, dies XIX, ex a. d. IX. Kal. Febr. anni Chriſti LXXVI. putati incidunt in Julii XII, vel X (nam dies duntaxat XVII Spartianus arrogat) anni CXXXVIII. Qvocirca communis eſt omnium ferè ſententia; mortem Adriani convenire in annum Chriſti CXXXVIII, Urbis DCCCXCI, Camerino & Magno Coſſ. Sed huic imprimis Ptolemæus adverſatur: qvi & illo tempore vixit, & aliqvot obſervationes Adriani annis conſignatas reliqvit: ex qvibus aliter, ac vulgò fit, de illius exordio ſentiendum videtur. Etenim Lib. IV. Cap. IX. editionis Græcæ Pag. 102. *primam* à ſe notatam Eclipſim Lunæ refert anno Adriani nono, (Ita in Latinis codicibus, neqve aliter Mathematici, ac Chronologi hactenus ferè, uti Buntingius, Scaliger, Calviſius: cùm in Græco non nonus, ſed octavus Adriani ſit, τῷ ἡ ἔτει Ἀδριανῦ, qvod magnoperè demiror) Pachon XVII, ſeqvente XVIII, hor. 8. 24′ à meridie, anno Nabonaſſari 872. Congruit anno Per. Jul. 4838, Chriſti 125, Apr. 5, feria 4. Secundò apud eundem Ptolemæum Cap. VI. Pag. Græcæ edit. 98. obſervata eſt Eclipſis *altera* anno Adriani XVII, Payni menſis XX, ſeqvente XXI, horis XI, 15′ à meridie Nabonaſſari 880; anno Chriſti 133, Per. Jul. 4846, Maji VI feria 3. Tertiò eâdem pag. Eclipſis *alia* contigit Adriani XIX, Nabonaſſari 882, Choiac 2. horis 11 à meridie. Convenit Per Jul. anno 4847, Chriſti 134, Octobris 20, feria 3. *Qvarta* Eclipſis incidit in annum Adriani XX, Nabon. 883 Pharmuthi 19, horis 16 poſt meridiem: anno Chriſti 136, Per. Jul. 4849, Martii 6. Sunt & aliæ apud eundem obſervationes. Veluc Lib. III. Pag. 77. Lat. ed. Lib. III. Cap. VIII. anno Adriani XVII, anno Nabon. 880, Athyr VII, Æqvinoctium Autumnale obſervatum à Ptolemæo: qvod tempus congruit anno Chriſti 132, Sept. 25. Ad hæc Lib V. Cap. III, Græcæ edit. Pag. 111, anno Antonini 2, Nabon. 886, XV Phamenoth anomaliam Lunæ deprehendit; anno Chriſti 139, Per. Jul. 4852, Februarii 9. Item Lib. X. Cap. IV, pag. Græc. edit. 241. anno Antonini 2, Tybi 29, ſeqvente 30, obſervata Venus eſt; anno Chriſti 138, Decembris 16, Per. Iul. 4851. Prærerea Lib. III. Cap. II. Pag. 62. Græcæ edit. anno Antonini 3, Æqvinoctium Autumnale deprehenſum Athyr 9, anno Chriſti 139, Per. Iul. 4852, Septembris 26. Deniqve Lib. IX. Cap. X. Pag. Gr. edit. 236. anno Antonini 2, Nabon. 886 Epiphi 2, ſeqvente 3, periodicus Mercurii motus obſervatus eſt, anno Chriſti 139, Maji 17, Per Iul. 4852. Reliqvas prætermitto. Ex qvibus omnibus evidens eſt, initium Adriani non in annum Chriſti CXVII, ſed CXVI cadere, ſive epocham annorum Adriani ab Auguſti XI Ptolemæus deduxerit, unde imperium exorſus eſt: ſive à Neomenia Thoth Ægyptiaci, qvæ illo tempore in Iulium incurrebat. Nam ſi annus Adriani XVII cum anno Chriſti 132, Septembri menſe, & cum 133, Majo concurrit, neceſſe

Romanorum Imperatorum epochæ.

De anno Adriani implicata qꝙaſtio.

Romanorum Imperatorum epochæ.

est annum primum iniisse Christi 116. Qvod idem ex reliqvorum Adriani annorum cum Christi annis concursu ac complexione colligitur. Velut qvod annus nonus & decimus Octobri mense numeretur anni 134, vicesimus autem Martio mense, anni 136. Hæc enim explicari aliter neqveunt, qvam ut primum cœpisse dicamus anno 116. Idipsum & ex annis Antonini perspicuum est. Qvippe annus Antonini secundus Februario mense cum anno Christi 139 comparatur. Hujus ergo anni primordium convenit anno 138, adeoqve primus iniit anno 137. Qvibus reliqvæ observationes consentaneæ sunt. Qvamobrem si annorum notæ bonâ fide à Ptolemæo, vel Librariis redditæ sunt: de qvo vix est ut prudenter addubitari possit; cùm in tot observationibus sibi ipse constet, necesse est initium Adriani uno anno summoveri, & in annum Christi CXVI conjici: ejusdem verò mortem, & initium Antonini in annum CXXXVII. Hoc verò constituto, de annis Trajani, vel Domitiani excerpendus unus erit: ut vel iste XIV duntaxat annos: vel ille octodecim solidos cum excurrentibus mensibus expleverit. Adrianus vero XX. cum mensibus XI. Domitiano non est ut detrahendum aliqvid existimem, cùm non modò de illius annis: verùm & de Coss. qvibus mortuus est, egregiè omnes inter se consentiant. Videndum porrò, utrum Trajano XVIII duntaxat cum mensibus novem adscribi debeant: sicqve non Nigro & Aproniano Coss. anno Christi CXVII, sed Æliano ac Vetere, anno CXVI Trajanus excesserit. Unde & de annorum numero, qvibus vixisse fertur Adrianus, desecandus unus fuerit: aut certè non illo Coss. Vespasiano VII. ac Tito V. hoc est Christi LXXVI. sed anno antecedente natus est: nisi qvid in Consulum serie, qvod postremum est, perturbationis inciderit. De qvâ re ad eruditorum, & antiqvitatis consultorum hominum judicia provocamus.

Ἀπὸ δὲ Αὐγούστου Ἀδριανοῦ.] Si conceptos ab Epiphanio numeros subducas, annos ab Augusto reperies CLXXX, cum mensibus VII, diebus XXI; si menses tricenarios statuas, usqve ad Adriani finem. Jam antea constituimus initium Augusti ex Epiphanii mente in annum cadere Julianum tertium, Urbis ex Varroniana ratione DCCXI, alterum ab nece Julii. Is est in Periodo Juliana 4671. Adriani obitus vulgò conjicitur in annum Christi CXXXVIII. Periodi Jul. 4851. Ab anno igitur 4671. ad 4851. anni solidi putantur CLXXX. & menses aliqvot; ita ut centesimus octuagesimus primus inierit anno ipso 4851. Vellem indicasset Epiphanius, qvanam ex die Augusti primordium duceret: ut sciremus, cur præter solidos annos CLXXX. menses qvatuor, minus diebus IX, imputaverit. Obiit Adrianus VI Id. Jul. à qvo die si retrò numeres menses tres, dies XXI: pervenies ad XXI Martii; in qvo Nicænum Concilium πολιτικῶς Æqvinoctium defixit: estqve hic dies Neomenia primi mensis Paschalis, qvi ex Paschalibus terminis constat, ex mente Anatolii, aliorumqve Veterum, ut ad Hær. LI diximus. Itaqve verisimile est, Epiphanium epocham imperii Augusti in eo die collocare, cùm præter annos CLXXX menses IV minus diebus IX attribuit.

Ὡς εἶναι ἀπὸ χρόνου τῆς ἑρμηνείας.] A Ptolemæi Philadelphi anno septimo ad ultimum Cleopatræ numerabat Epiphanius annos CCXLIX; cùm re-

vera sint secundum illum CCLIX. Rursus ab Augusti primo ad XII Adriani, anni sunt CLXXI, menses VII, dies XXI. Quos si cum CCLIX conjunxeris, colligentur anni CCCCXXX, menses VII, dies XXI: si qvidem ex diebus excurrentibus tricenarios menses feceris. Apparet igitur à septimo Ptolemæi Philadelphi, ad exitum Cleopatræ, non CCXLIX, sed CCLIX annos imputari. Sed mirifica est, & valdè ἰδιωλυὴ ista putatio, si perinde atqve Epiphanii calculus præ se fert accipere velimus. Nam duæ sunt ὁμάδες, ex qvibus CCCCXXX annorum summa conflatur. Prima est à VII Philadelphi ad ultimum Cleopatræ, annorum CCLIX: Altera ab initio Augusti ad duodecimum Adriani, annorum ferè CLXXI. Qva ratione necesse est primum annum Augusti post ultimum Cleopatræ numerari. Atqvi Cleopatræ ultimus congruit anno Urbis DCCXXIV, Juliano decimo sexto. Augusti verò Imper. decimo qvarto. Epiphaniana igitur hac ex parte *ratio*, ut Lucilius ait, *pervorsa, æra subducta improbè*. Qvæ qvidem ita restituenda sunt: Annus Philadelphi septimus, ut supra demonstravimus, convenit anno periodi Julianæ 4435: Adriani verò duodecimus, Christi CXXVIII, periodi Julianæ est 4841. Colliguntur à septimo Philadelphi ad duodecimum Adriani, anni CCCCVI. Annis itaqve XXIV solidis aberrat Epiphanii calculus.

Romanorum Imperatorum epocha.

N. XIV. Οὗτος δὲ ὁ Ἀδριανός.] Athanasius de eodem Aqvila; Ἐπὶ Ἀδριανοῦ βασιλέως ἐλεπωθέντος. Pro qvo Scaliger λεπρωθέντος absurdissimè corrigit. Cum λεπωθεὶς parum licet tersè pro λεπωωθεὶς dici potuerit. Nam tabe confectus, ut ait Victor, Adrianus periit. Vide Spartianum.

Οἱ δὲ πολλὰ μεμνημότες.] Xiphilinus; ἐτελεύτησε λέγων καὶ βοῶν τὸ δημῶδες, ὅτι πολλοὶ ἰατροὶ βασιλέα ἀπώλεσαν.

Στέλλεται τὴν πυρείαν.] Nimis hæc abruptè de peregrinatione subjecit, qvasi posteaqvam in morbum incidit Adrianus illam susceperit. Addendum itaqve στέλλεται δέ. Multum ac diu peregrinatus est Adrianus, ut ex Spartiano, Xiphilino aliisqve constat, ac sæpiùs Orientem, Syriamqve peragravit. Hæc autem profectio, de qva hîc Epiphanius loqvitur, sub illud tempus contigit, qvo Hierosolyma instauravit. Qvod qvandonam factum sit, non facile est discernere. Non enim semel ab Adriano compressi, ac perdomiti sunt Judæi. Primùm anno Imperii secundo rebellantes illos attrivit, ut in Chronico scribit Eusebius. Alexandrinum Chronicon hoc ad annum III refert: additqve, tunc Adrianum Hierosolymam venisse, & captis Judæis ad Terebinthum venisse, ibiqve mercatum illorum instituisse: postremò subverso Templo Urbem instauravisse, eamqve de suo nomine *Æliam* appellavisse. Qvæ partim falsa sunt, partim alieno tempore posita. Falsum est, Adrianum Templum Judæorum, qvod nusqvam tum erat, demolitum esse. Urbis autem instauratio diu postea contigit. Prima Judæorum clades sub Adriano, ineunte illius Imperio accidit, ut rectè Scaliger in Animadvers. ad A. MMCXXIV observat, qvando seditionem concitarunt, qvæ per Martium Turbonem repressa videtur. Posterior motus, idemqve diuturnior, & horribilior in XVI Adriani confertur in Eusebiano Chronico. Cujus author Cochebas, sive Barcochebas latro qvidam extitit. Caussam belli Spartianus fuisse dicit, *qvòd vetabantur mutilare genitalia*, Xiphilinus è Dione.

Romanorum Imperatorum epochæ.

qvòd cum Hierosolymam instaurasset ; *Æliamqve* nominasset, Jovis templum in eodem loco condidit, ubi Templum olim steterat. Unde graviter commoti Judæi atrox bellum excitarunt, duce, uti dictum est, Barcocheba: qvod Justinus in Apolog. testatur. Huic verò finem impositum scribit Eusebius anno Adriani XVIII : qvod & Libro IV. Hist. Cap. VI. ex Aristone Pellæo narrat. Atqvi anno illo XVIII Imperat. Adriani ἀπαύσας τὸν πόλεμον Aristo scripserat. Ideo sub Adriani finem desiisse putat Scaliger, neqve dum XVIII anno terminari potuisse. Sed futilis est ac levissima ratio. Nam belli vis in ultimum annum incumbere potuit, cùm Betherem obsedit Adrianus: qvâ in potestatem redactâ, occisis factionis ducibus, bellum est omne restinctum. Dixi Hierosolymorum instaurationem nonnullorum ex sententia Judaicâ istâ seditione posteriorem fuisse : Dionem verò anteà contigisse scribere. Si ante Judæos compressos, ac profligatos accidit, hoc est sub annum Adriani XVI, cùm sit annus Christi CXXXII, vel CXXXIII, ab Urbis excidio, qvod anno Vespasiani secundo contigit, Christi LXX, anni sunt fermè LXIII. Duobus verò, tribusve plures erunt, si finito bello urbem Adrianus excitarit. Qvocirca non satis exactus est Epiphanii numerus, qvi XLVII annos ab illo excidio colligit. Qvanqvam non Vespasiani II, sed Titi, expugnatam Urbem existimat, à qvo ad tempus illud, qvo eandem denuò Adrianus erexit, vel ad locum ipsum pervenit, qvod decimum sextum aliqvot annis antecedere potuit, anni plus minus XLVII reperiri possunt.

Ην κατέσρεψε Τίτος,] Falsum, accidisse sub Tito : Nam id Vespasiano imperante contigit.

Καὶ εὗρε τὴν πόλιν πᾶσαν.] Pleriqve veterum Patrum Hierosolyma negant funditus à Tito subversa: sed mediam Urbis partem excidio superfuisse dicunt, qvam postea solo æqvavit Adrianus. Ideo bis eversam illam asserunt. Ita Eusebius Lib. VIII. de Demonstr. Cap. XVIII. Hieronymus, aliiqve, qvos citat, ac refellit Scaliger ad annum Eusebii MMCXL. Hanc verò secundam Urbis calamitatem iidem illi post Judaicam illam seditionem à Cocheba conflatam, eundemqve necatum incidisse memorant, ac tum demum eversâ penitus urbe, Æliam ex ejus ruinis excitatam,

Ego verò Dioni prorsus assentior, qvi Æliam ante Judaicum illum motum ab Adriano conditam affirmat : cujus etiam occasione rebellasse Judæos refert, cum in eâ Jovis Capitolini Templum extruxisset. Nec illud approbare possum, mediam urbis partem priori illi cladi superstitem fuisse. Non tamen negandum est, qvin parvæ qvædam reliqviæ ad Adriani tempora perstiterint : qvod nimium præfractè facit Scaliger. Qvi & Epiphanium redarguit, qvod ædificia aliqvot, & Synagogas cum Christianorum templis restitisse dicat. Nam illud Christi Domini vaticinium opponit: *Non manebit lapis super lapidem.* Verùm Josephus ipse Lib. VII. Cap. XVIII. turres à Tito tres relictas cum Occidentali muri parte scribit, ut ea velut castra præsidiariis essent. Unde non tam rigidè verba illa Christi accipienda videntur, nulla ut, etiam exigua, pars urbis remanserit ; sed ut majori ex parte solo æqvata, & complanata fuerit, aut illius certè Prophetiæ exitus Adriani qvoqve tempora complectitur. Qvamobrem paulatim accidit, ut partim Judæi, partim Christiani sive in superstite illa urbis parte, sive in

in propinqvo aliqvo loco domicilia collocarint. Qvæ omnia una cum veteribus Hierosolymorum reliqviis Adrianus demolitus est, ac novam à fundamentis urbem extruxit: non tamen iisdem in vestigiis, qvibus prior constiterat; sed, ut in urbium instauratione sæpiùs usuvenit, haud procul à veteri sede. Hinc est qvod Hilarius in Psal. CXXXI. & CXLVI. Athanasius Lib. de Incarn. Verbi, & alii qvidam ajunt Hierosolyma suo tempore non extitisse. Nam qvod non eodem loco, ubi prior sita fuerat, nova esset ab Adriano condita; negarunt ideo Hierosolyma supereſſe. Hilarii verba diligenter attendenda sunt: *Sed hodie eandem nullam esse rerum fides edocet.* Eandem, inqvit, nullam esse, qvod à veteri sede esset aliqvanto dissita. Favet huic interpretationi Gregorius Magnus Homilia XXXIX; ubi hæc eadem Domini verba sic exponit: *Hoc qvoqve qvod additur:* Non relinqvent in te lapidem super lapidem, *etiam ipsa civitatis ejusdem transmigratio testatur. Qvia dum in eo loco nunc constructa est, ubi extra portam Dominus fuerat crucifixus, prior illa Hierusalem, ut dicitur, funditus est eversa.* *Romanorum Imperatorum epocha.*

Καὶ λαξὼν τὸν Ακύλαν τῶν.] Hæc omnia fabulosa, & ab otiosis Judæis conficta videntur. Maximè qvòd Aqvilam ait Adriani πενθερίδην fuisse. Qvæ vox cùm alibi à me lecta non fuerit, vel πενθερὸν significat, vel πενθερᾶ filium, affinem certè. Nos *socerum* reddidimus, qvasi πενθερὸν legeretur, qvomodo Alexandrini Chronici Scriptorem hîc legisse suspicor. Nam Pag. 598. ex hoc Epiphanii loco historiam Aqvilæ Pontifici referens, Ακύλας, inqvit, ἐγνωρίζετο, ὃς ἦν πενθερὸς Αδριανῦ τῦ βασιλέως. De Aqvilâ passim meminit Hieronymus, præsertim adversus Ruff. Apol. II. & alibi *Proselytum contentiosum, atqve etymologias nominum persequentem*, aliàs *diligentem, & curiosum interpretem* vocat. Et in Cap. VIII. Isaiæ nonnullorum opinione discipulum hunc Akibæ fuisse scribit, non tamen Christi tempora antecessisse significat, qvod ex Hieronymi loco illo qvidam asseverant.

Καὶ ἑπτὰ συναγωγάς.] De iis loqvi videtur Optatus Milevit. Lib. III. ubi de Sion agens: *In cujus*, inqvit, *vertice est non magna planities; ubi fuerunt VII Synagogæ: ubi Judæorum populus conveniens legem per Moysen datam discere potuisset.*

Αντωνῖν ὁ ἐπεληθεὶς Πί.] Eusebius annos imputat XXII, menses III: Victor XXIII: totidem Eutropius: Cassiodorus XXI: Onufrius XXIII, menses VII, dies XXVI. Vixit autem ad annum Urbis DCCCCXIV, M. Aurelio Vero III, L. Vero II Coss. ut ex inscriptionibus, ac nummis veteribus colligit Onufrius. Hic est annus Christi CLXI, qvo qvidem nonis Martiis, ut idem probat, Antoninus Pius excessit. Si igitur initium Antonini ab anno CXXXVIII, uti vulgò fit; decimo vero Julii deduxeris ad annum qvem diximus CLXI, Martii VII; anni sunt absoluti XXII, menses VII, dies circiter XXVIII. Verùm ex Ptolemæi observationibus necessariò fatendum est, Antoninum cœpisse Christi anno CXXXVII. Siqvidem anno Christi CXXXVIII Decembr. XVI. Antonini secundum numerat, eundemqve ad Maji XVII, anni CXXXIX pertexuit. At Septembr. XXVI anni CXXXIX annum numerat Antonini tertium. Fieri itaqve non potest, qvin annus primus Christi CXXXVII cœperit, contra Chronologorum omnium fidem. Consentiunt & observationse cæteræ, qvibus Adriani annos

Romanorum Imperatorum epocha.

apposuit, ut de Librariorum culpâ, vel Ptolemæi ipsius hallucinatione justâ nemini possit esse suspitio. Qvem non moveat tanti viri, ac tam excellentis scriptoris authoritas (qvi cùm ista proderet, qvotus Adriani, vel Antonini esset annus ignorare minimè potuit: præsertim recenti adhuc illius obitu, hujus autem initio, nimirum anno CXXXVIII. qvem vulgo Antonini exordio præfiniunt, qvo qvidem, Decembr. XVI. Ptolemæus Antonini secundum computat. Ita Pius annos imperarit XXIII, menses VII, dies XXVIII. Qvod fortasse verum est. Nam & Xiphilinus annos assignat XXIV. Natus est Antoninus, ut ait Capitolinus, Domitiano XII & Dolabella Coss. XIII. Kal. Oct. Annus hic est Christi LXXXVI. Sed qvotnam vixerit, dubium facit scriptorum dissensio. Capitolinus LXX, Victor LXXII, uno amplius Eutropius attribuunt: Cassiodorus LXXVII. Ab anno Christi LXXXVI ac XIII. Kal. Oct. ad Non. Martii anni CLXI, intercedunt anni LXXIV, menses V, dies XIX. Totidem vixit Antoninus Pius, si, ut videtur, anno Christi CLXI decesserit. Si cum solis Antonini annis negotium nobis esset, conciliari utcunqve Ptolemæi observationes cum communi opinione possent, ut annorum initium ab antecedente neomenia Thoth repeti ab illo diceremus. Qvemadmodum enim Hebræi in Tractatu Ros hassana docent; cùm rex aliqvis postremo mense, adeoqve ultimo die Adar imperium capessit, in neomenia Nisan seqventis secundum ejus Imperii annum putari; qvô hæc illorum sententia pertinet, qvam refert Aben Hezra ad Cap. I. Dan. יום אחר בשנה חשוב שנה *Dies pro anno computatur:* qvoniam ab antecedente Nisan anni superioris exordium deducitur. Ita non absurdè fortassis existimari posset; Ptolemæum annum exempli caussa secundum Antonini, adeoqve primum, à neomenia Thoth, qvæ epocham illius antegreditur, inchoasse. Orsus est Antoninus à VI. Id. Jul. sive Julii X, anno, ut vulgò putant, CXXXVIII. Neomenia Thoth eodem anno cœpit Julii XX; diebus ab epocha Antonini XI. Dies illi XI qvia neomeniam Thoth præcedunt, anni solidi instar habent. Unde Julii XX ineunte Thoth secundus Antonini putari incipiet. Qvare mirum non esset, qvod à Ptolemæo cum eo anno, qvi est annus Christi CXXXVIII, Decembris XVI, secundus Antonini comparetur. Verum ut hæc conjectura ab Antonini annis neqvaqvam abhorreat, Adriani temporibus accommodari non potest. Hujus enim epocha neomenia Thoth posterior est, ex A. D. IV. Id. Aug. sive Augusti X. Anno CXVII Dionysiano, qvo primus Adriani cœpisse creditur, Neomenia Thoth congruit Julii XXIV, diebus ante Adriani primordium XVIII. Et tamen anno Christi CXXXII, Septembris XXVI, XVII Adriani collocatur, continuaturqve seqventi, ad Maji VI. Ergo primus, sive à neomenia Thoth, sive ab epocha ipsa proficiscatur, cœpit anno Christi CXVI; corrigendæqve Chronologiæ omnes, qvæ hactenus in CXVII contulerunt. Hoc ego non tam affirmandi gratia dixerim, qvàm ut studia eruditorum hominum excitem, ut si qvid aptius occurrerit, candidè ac benignè nobis impertiant. Scaliger in Animadvers. Euseb. ad A. MMCLIV. Antonini primum ex authoritate Censorini confert in eum annum, qvi Coss. habuit Antoninum Pium II, & Bruttium Præsentem; qvem ait esse Christi CXXXVIII; *cujus pars*, inqvit, *cum parte antecedentis*

De Antonini initio.

dentis explet annum primum Antonini. Hinc Onufrium reprehendit, qvod eum annum cum Christi CXL componat, biennii metachronismo. Sed in paucis illis verbis multipliciter hallucinatur Scaliger. Primùm Censorinus nusqvam Antonini primum annum in Coss. illos dixit incurrere. Nam hæc illius verba sunt pag. 48. *Cum abhinc annos centum Imper. Antonino Pio II. & Bruttio Præsente Coss. Romæ iidem dies fuerint a. d. XII. Kal. Aug. &c.* Qvibus significat centesimum annum ab eo, qvo scribebat, nimirum qvi est Christi CCXXXVIII, Urbis Conditæ DCCCCXCI. Ulpio & Pontiano Coss. habuisse Consules Antoninum, & Præsentem. Fuit autem hic annus Christi CXXXIX, à qvo centesimus est alter ille Censorini, Christi verò CCXXXVIII. Qvi est Scaligeri secundus error. Nam Consulatus Antonini II. & Præsentis confertur in annum Urbis ex Varronianâ ratione, qvam expressit Onufrius, DCCCXCII; ex Capitolinis Fastis DCCCXCI. Varronianam seqvi se profitetur Scaliger, apud qvem Palilia prima conjiciuntur in annum Per. Jul. 3961. Unde annus iste Urbis Periodi Julianæ est 4852, Cyclo Lunæ 7, Solis 8. Qvi characteres non alteri, qvàm anno Christi CXXXIX competunt. Est igitur annus ille CXXXIX, qvo Coss. fuere Antoninus II. & Bruttius Præsens. Onufrius porrò, qvi in Christi annis imprudens Dionysianam æram uno antevertit anno (Natalem enim Christi Coss. Augusto XIII, & Silano Coss. attribuit) eundem illum numerat CXL, qvi à Dionysiana epocha nonnisi CXXXIX est. At in Annalibus, qvi biennii παχυσμῷ peccant, CXLI Christi computatur. De qva annorum perturbatione satis multa ad Hæresin LI diximus. De tertia Scaligeri hallucinatione supra monuimus, dum annos Adriano tribuit XXI, menses XI, & ejus tamen obitum confert in annum Christi CXXXVII, qvo & Antonini primum cœpisse memorat. Hocenim pacto primus Antonini conveniet anno Christi CXV. Qvod est immane παρεγχείρημα.

Romanorum Imperatorum epochæ. Multiplex error Scaligeri.

Τοῦτον διαδέχεται Καράναλλος.] Sunt hæc inqvinatissima. Atqve scio an hæc verba, Καράναλλος, ὁ καὶ Γέτας, rejicienda sint: ut ita procedat oratio. τοῦτον διαδέχεται Μάρκος Αὐρήλιος, ὅν καὶ Οὐῆρος ἐλέγετο. Pag. 174. paulo liqvidior, ac sincerior Imperatorum successio proponitur: ubi & aliam de hoc loco conjecturam exponemus. Nam qvod hîc legitur, M. Aurelium septem annos imperasse, falsissimum est: & tamen ne in Librarium transferri culpa possit, subinde confirmatur error, cùm dicitur Lucius Aurelius Commodus annis perinde septem imperasse.

Ἐν τοῖς αὐτοχρόνοις καὶ Λούκιος.] Non Marci Aurelii filium Commodum intelligit, qvi parenti successit, sed Lucium Cejonium Ælium Commodum Verum Antoninum, Lucii Ælii Veri F. qvi ab Adriano adoptatus primus CÆSAR est dictus, & ante Adrianum mortuus. Hujus filius ab Adriano ad Imperii spem cum M. Aurelio primùm evectus, cum eodem post Antoninum imperavit annis XI. Hæc Capitolinus. Perperam igitur tam huic, qvàm M. Aurelio septem anni tribuuntur. Hinc est qvod Pag. 174. in reliqvorum Impp. serie duo Commodi ponuntur.

Romanorum Imperatorum epocha.

Qvæ res, uti mox dicetur, Epiphanio erroris occasionem dedit.

Ἐν τοῖς δὲ Σευήρου χρόνοις.] Cujus tandem Severi? Ejusne, qvem proximè Pertinaci subjecit? Atqvi Theodotio, qvem posteriorem Symmacho putat, sub Commodo suam Editionem scripsit. Est autem Severo prior Commodus. Qvomodo igitur Theodotionem Symmachus antecessit? Mirum hoc, & inextricabile plerisqve meritò visum est: neqve nos tam Epiphanii errato patrocinium aut colorem qværere, qvàm illud ipsum eruere ac vestigare debemus. Nemo enim hactenus, ex tot scriptoribus, qvos hic Epiphanii locus vehementer exercuit, cubile ipsum erroris attigit: qvod, nisi fallimur, tandem odorati sumus. Constabat Epiphanio, Symmachum Theodotione superiorem extitisse: Itemqve Theodotionem sub Severo, Symmachum sub Commodo scripsisse. Qvæ qvoniam ἀσύγκλωστα, & cum historiâ pugnantia sunt, animadvertit, duos primùm fuisse Commodos, *alterum* M. Aurelii collegam, qvi cum eo communiter imperavit; *alterum* filium, qvi Aurelio patri successit. Ex iis Commodis, posteriorem illum esse scivit, sub qvo Theodotionis editio prodierat. Qvare non dubitavit, qvin ante hunc Severus extitisset. Proinde Severos duos esse credidit. Aqve ideo Pag. 174: μὴ τοῦτον, inqvit, hoc est, M. Aurelium, Κόμμοδον ἄλλον βασιλεύει. Tum de Severo: τοῦτον διαδέχεται Σεβῆρος ἄλλος. Et Num. XVII. Theodotionem ait καὶ τὴν τοῦ δευτέρου Κομμόδου βασιλείαν edidisse, qvi priori Commodo successit. Cùm duo sint ex Epiphanii mente Commodi; totidemqve Severi; horum prior posteriorem Commodum antecessit. Ergo aut est M. Aurelius verus, aut Lucius Commodus Verus. Non potest hic esse, qvia Severus prior tam ab utroqve Commodo, qvàm à posteriore Severo discernitur. Non alius est igitur, qvàm M. Aurelius Verus. Σεβῆρος, inqvam, pro Οὐῆρος ab Epiphanio Philosophus iste nominatus est. Qvod qvidem paulò antè corruptæ lectionis vestigia demonstrant: ὅς καὶ Μάρκου Αὐρήλιος Σεβῆρ ἐλέγετο. Pro qvo Οὐῆρος ad oram legendum adscripsimus. Nunc Σεβῆρος malim: nec aliud Epiphanium voluisse, qvi attentè qvæ dixi perpenderit, mecum existimabit. Neqve solus hoc Epiphanius commisit, ut Severum pro Vero sumeret: sed & alii tam Græci, qvàm Latini: Græci qvidem pleriqve. Ex Latinis verò Cassiodorus sub Consulatu Severi, & Herenniani, ista subjicit: *His Coss. Lucius Annius Antoninus Severus anno regni undecimo inter Concordiam, & Altinum apoplexi extinctus est.* Qvandoqvidem Severus prior, ex Epiphanii sententia, M. Aurelius est, non is, qvi Pertinaci, ac Juliano successit; apparet Symmachum, qvi sub priore illo Severo ab Epiphanio collocatur, neqvaqvam ad posterioris Severi tempora referri: qvod omnes hactenus arbitrati sunt: qvi & pugnantia loqvi Epiphanium dixerunt, & posteriorem fuisse Theodotione Symmachum non aliam ob caussam putarunt, qvàm qvod Epiphanius Theodotionem sub Commodo, Symmachum sub Severo interpretatos esse prodiderat. Ego verò aberrare qvidem Epiphanium negare non possum, qvi *Severum* pro *Vero* perperam usurpaverit: consentire autem secum ipsum, & in errore constantem esse defendo: uno tamen peccasse præterea, qvòd Pag.

172. cum post Pertinacem, & Severum hæc subdidit: ἐν τοῖς δὲ Σεουήρου χρόνοις Σύμμαχός τις, &c. non satis expressit, de qvonam Severo loqveretur, cùm duos commemorasset, visusqve est haud immeritò posteriorem intellexisse, cui proximè ista subtexuit. *Romanorum Imperatorum epocha.*

Ab hac Epiphanii hallucinatione revocemus animum ad communem de utriusqve Interpretis ætate sententiam. Inveteravit enim jam apud recentiores omnes hæc opinio: Symmachum post Theodotionem extitisse. De qvo sanè diu est qvod dubito. Nam nullum aliud παραλήψεως istius argumentum video, qvàm Epiphanii testimonium illud, qvo Symmachum sub Severo, Theodotionem sub Commodo scripsisse docuit. Hoc verò jam extorto, qvo demum freti Theodotionem vetustiorem esse pugnabunt? At è contrario Symmachi priorem editionem esse, plura mihi persvadent. Imprimis ordo ille, qvem in Codicibus Origenes instituit: in qvibus post Aqvilam perpetuò Symmachus ante Theodotionem ponitur. Qvod, nisi antiqvior esset ille, cur ita disponeret Origenes, caussam nullam habuisset. Nam de LXX senioribus, qvos omnium vetustissimos esse convenit, cur alienum in locum conjecti sint, ab Epiphanio ratio illa traditur; qvòd eorum interpretatio, utpote cæterarum regula, medium jure locum occuparit, ut aliæ cum eâ comparari commodius possent. Cur igitur Theodotioni antepositus sit Symmachus, ne fingi qvidem caussa altera potest, nisi qvòd ætate iste præcesserit. Qvod enim qvibusdam placet, ideo posteriorem Theodotioni tributam esse sedem, ut LXX senioribus, qvemadmodum interpretandi genere, sic ordine propinqvus esset, leve est, imò ridiculum. Cùm enim principem LXX Seniorum editionem ambo illi velut stipatores, ac laterones cinxerint, utram in partem Theodotionis editio conferretur, nihil ad propinqvitatem interfuit. Idipsum veteres Patres animadvertisse videntur; qvi in commemorandis illis interpretibus Theodotioni Symmachum anteponunt; rarò Theodotionem Symmacho. Nec eo ordine duntaxat appellant, cùm ex Origenis codicibus depromptis eorundem testimoniis utuntur; sed tùm qvoqve qvum singulorum τὰ ἱσοῤῥέμενα singillatim exponunt. Nam primo loco LXX Interpretes constituunt, qvibus Aqvilam, Symmachum, Theodotionem subjiciunt. Sic Athanasius in Synopsi anteriorem fuisse Symmachum affirmat: cujus editionem LVI post Aqvilæ versionem annis extitisse narrat. Si, ut author est Epiphanius, XII Adriani anno Aqvilæ Interpretatio prodiit, qvi est annus Christi CXXVIII, vel ab eò proximus, qvinqvagesimus ab illo & sextus annus incidit in annum circiter CLXXXIV, Commodi qvartum, vel qvintum. Sed perperam idem Synopseos author sub Severo editam esse refert. Nam subinde Theodotionem subtexens, ἡρμήνευσε καὶ αὐτὸς, inqvit, ἐπὶ Κομμόδου τοῦ βασιλέως ἐν ἀυτῷ τῷ χρόνῳ. *Eodem tempore & ipse sub Commodo interpretatus est.* Non igitur alter sub Severo. Ita propter exoticæ historiæ neglectum plerumqve sanctissimi Patres inextricabilibus sese laqveis implicant: Epiphanius deniqve, ex qvo contrariæ sententiæ unicum & singulare firmamentum Alexandrinum Chronicon, ac recentiores hausserunt, palam, ac si- *Uter prior extiterit, Symmachus, an Theodotio.*

Romanorum Imperatorum epochæ.

ne ambage Symmachum Theodotione priorem extitisse confirmat, atqve hunc sub Commodo; illum sub Vero, id est M. Aurelio scripsisse: qvem frustra *Severum* appellat, idemqve ut faceret Synopseos illius, vel appendicis Synopseos, qvæ Athanasio tribuitur, authorem induxit. Est enim hæc lacinia neqvaqvam, ut opinor, Athanasii, sed scriptotis alterius, qvi ex Epiphanio ista describens, perinde atqve ille, pro Vero, Severum usurpavit. Qvare qvod Symmachum sub Severo Pertinacis successore edidisse vulgò ferunt, qvatenus ex Epiphanio istud asserunt, mutent deinceps sententiam omnes, &, si hunc authorem seqvi cupiunt, ad Marci Aurelii Veri tempora summoveant. Cedrenus Symmachum ex Eusebii fide Pertinacis tempore fuisse scribit. Qvod ego apud Eusebium nondum reperi. Nam in Lib. VI. Hist. Cap. XII. & Lib. VII. de Demonstr. Cap. II. ubi qvis Symmachus fuerit exponit, de illius ætate verbum nullum. Est tamen, ut ingenuè fatear, nonnihil, qvod in asserenda Sammachi vetustate scrupulum movet: nimirum qvòd Irenæus, qvi Marci Aurelii, & Commodi tempore, ac Severi qvoqve initio floruit, Lib. III. Cap. XXIV. cùm de illo Isaiæ loco Cap. VII, 14. *Ecce virgo concipiet*, adversus Judæos disserit, Theodotionis, & Aqvilæ, qvi aliter interpretati fuerant, meminit, non item Symmachi. At non minus iste, qvàm ambo illi, pro *virgine νεανίδα* reddiderat, ut Lib. VII. de Demonstr. testatur Eusebius. Itaqve si tum illius extabat editio, usurpari ab Ebionæis, qvorum è grege Symmachus fuit, & ab Irenæo refelli debuit. Cogitent eruditi. Nondum enim in communi sententia acqviescere possumus.

Οσοι γὰρ ἀπὸ τῶν Ιουδαίων.] Contrarium tradit August. Lib. I. contra Crescon. Cap. XXXI. *Nunqvid apud Samaritanos circuncisus, si fieri tunc vellet Judæus, posset iterum circuncidi? Nonne illius hominis error corrigeretur; signaculum autem fidei agnitum probaretur? Et nunc sunt qvidam Hæretici, qvi se* Nazarenos *vocant, à nonnullis autem* Symmachiani *appellantur, & circuncisionem habent Judæorum, & baptismum Christianorum; ac per hoc qvemadmodum si qvis eorum ad Judæos venerit, non potest iterum circuncidi, sic cùm ad nos venerit, non debet iterum baptizari.* Symmachianorum meminit etiam Philastrius. Sed ab alio qvàm ab hoc Interprete nominatos existimo. Est illud verò observatione non indignum, qvod ad circuncisionem attinet, solis illam Judæis veterum Impp. legibus fuisse permissam, cæteris interdictam, etiam Samaritanis. Qva de re insignis est Origenis locus, libro II. contra Celsum pag. 69. Αλλὰ φήσει τις, ὅτι καὶ Σαμαρεῖς διὰ τὴν ἑαυτῶν θεοσέβειαν διώκονται. πρὸς ὃν τοιαῦτα ἐρῦμεν· οἱ Σικάριοι διὰ τὴν περιτομὴν, ὡς ἀκρωτηριάζοντες, παρὰ τοὺς καθεστῶτας νόμους, καὶ τὰ Ιουδαίοις συγκεχωρημένα μόνοις, ἀναιροῦνται. *Dicat aliqvis? Etiam Samaritani ob religionem suam persecutionem sustinent. Cui ita respondemus: Sicarii propter circuncisionem, tanqvam mutilantes contra leges, ac licentiam solis Judæis concessam, pœna mortis afficiuntur.* Proinde Samaritani tanqvam sicarii supplicio subjecti, ut & marium exsectores. Modestinus IC. *Circuncidere Judæis filios suos tantùm rescripto Divi Pii permittitur: in non ejusdem religionis qvi hoc fecerit, castrantis pœna irrogatur.* Qvòd castrare ne medicis qvidem fas esset, declarat Justinus Martyr Apol. II. exemplo Christiani: qvi

ut ſparſam à Gentilibus adverſus Chriſtianos promiſcui concubitus invidiam refelleret, libellum obtulit Felici Ægypti Præfecto, qvo exſecandi ſui poteſtas fieret: Ἀνδρὶ γὰρ τῆς τοῦ ἡγεμόνος ἐπιτροπῆς τοῦτο πράττειν ἀπείρηται οἱ ἐκεῖ ἰατροὶ ἔλεγον. Qvin & Judæi aliqvando vetiti mutilare genitalia. Spart. Adriano: *Moverunt ea tempeſtate & Judæi bellum, qvòd vetabantur mutilare genitalia.* Romanorum Imperatorum epochæ

Τὸ δ' ἔτι τούτων χαλεπώτερον.] Vide Corn. Celſum Lib. VII. Cap. XXV. Libro I. Maccab. Cap. I. Menelaus, & Tobias adduxerunt ſibi præputia. Qvod Hieron. in Cap. LII. Iſaiæ fieri poſſe non credidit.

Καὶ κολλητικοῖς περιοδευθέντες.] For. περιδεθέντες. Qvanqvam tolerari altera poteſt. De emplaſtris loqvitur, qvibus ea pars glutinatur. Vide Celſum.

N. XVII. Μετὰ τοῦτον δὲ κατὰ πόδας.] Imò ante ipſum extitit Theodotio, non Ponticus, ſed Epheſius: uti ab Athanaſio vocatur, & qvod caput eſt, ab Irenæo Lib. III. Cap. XXIV.

Ἅτινα εἰς ὕστερον ἐν τοῖς Φωνῶν.] Origenes LXX Seniorum *editioni Theodotionis translationem miſcuit, aſteriſco, & obelo opus omne diſtingvens, dum aut illuceſcere facit, qvæ minus antea fuerant; aut ſuperflua qvæqve jugulat & confodit.* Hæc Hieron. Præfat. in Pentat. Vide & Ep. LXXXIX ad Auguſt.

Μετὰ Ἀντωνῖνον τὸν Πίον.] Hunc Severum pro Vero appellatum ab Epiphanio ſuprà vidimus. Hinc Pag. 172. M. Αὐρίλιος Σοὴρ dicitur: Hoc eſt Σευῆρος, ut opinor. Qvanqvam ſæpe Οὐῆρος rectè ab Epiphanio nominatur. Huic præter XIX annos, menſem I Euſebius aſſignat: Eutropius & Victor annos XVIII. Natus eſt Anni Vero II & Augure Coſſ. V. Kal. Mart. ut ait Capitolinus. Annus is eſt Chriſti CXXI. Vixit annos LVIII, Menſes X, dies XX, ut ait Xiphilinus. Mortuus eſt enim XVI. Kal. Apr. eodem Authore, Præſente & Gordiano Coſſ. anno Dionyſiano CLXXX. Imperavit igitur annos ſolidos XIX, & dies præterea XI. XVII. M. Aurelius.

Μετὰ τοῦτον Κόμμοδος ἄλλος.] Ἄλλος dixit, ut à priori diſcerneret, qvi M. Aurelii collega fuit; ſub qvo Theodotionis editionem prodiiſſe perperam exiſtimat. Xiphilinus Commodo dat annos XII, Menſes IX, dies XIV. Victor & Eutropius Annos XII, Menſes VIII. Occiſus eſt Prid. Kal. Jan. Commodo VII, & Pertinace Coſſ. anno Dionyſiano CXCII. Imperavit igitur annos XII, menſes VIII, dies XIV. XVIII. Commodus.

Κόμμοδον τοῦτον διαδέχεται.] Falſum eſt menſes imperaſſe VI. Neqve enim tertium implevit. Eutropius dies LXXX, Dio LXXXVII: duobus minus Victor attribuit. XIX. Pertinax.

Τοῦτον διαδέχεται Σευῆρος ἄλλος.] Julianum præteriit. Cur autem Σευῆρον ἄλλον vocet, cauſſam expoſuimus. Dio imperii tempus annis XVII, menſibus VIII, diebus III definit. At Epiphanius hoc tempus cum Antonino Caracalla filio communicat. In qvo fugit eum ratio. Nam Caracalla Saturnino & Gallo Coſſ. Auguſtus à Patre renunciatus eſt, anno Severi circiter VI. Mortuus eſt Severus Gentiano & Baſſo Coſſ. Chriſti CCXI. XX. Julianus. XXI. Severus.

Τελευτήσαντος δὲ Σευήρου.] Severus duos habuit filios; Antoninum Caracallam, & Getam. Horum priorem cum patre XVIII annos ex- XXII. Antoninus Caracalla.

Romanorum Imperatorum epocha.

plesse credit Epiphanius: alterum ambobus succesisse. Qvod est falsissimum. Nam neqve Geta Caracallæ nomen habuit, & altero anno post Patris obitum à fratre necatus est. Caracalla verò, Dione teste, imperavit annos VI, menses II, cum diebus V. Obiit Præsente & Extricato Coss. anno Dionysiano CCXVII.

Εν δὲ τῷ ἑβδόμῳ ἔτει.] Vide Eusebium Lib. VI. Athanasij Interpres πίθοις proprium oppidi nomen esse credidit.

XXIII. Macrinus.

Τὸν δὲ Καράκαλλον διαδέχεται.] Macrinum, qvem in Ancorato posuerat, hîc omisit. Qvi post Caracallam imperavit annum I, menses ferè II. Hunc

XXIV. Alagabalus.

Pseudoantoninus Alagabalus excepit. Cui annos IV tribuit Eusebius. Eutropius annos II, menses VIII. Victor in Cæsaribus menses XXX. In Epitome totidem, qvot Eutropius. Sed & Lampridius prope triennio illum imperasse scribit. Omnium largissimè Herodianus VI annos assignat.

XXV. Alexander Mamæa F.

Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσεν Ἀλέξανδρος.] Occisus est VI. Id. Mart. à militibus Alagabalus, ipso IV, & Alexandro Cæsare Coss. Nec de anno dubitari potest. Est enim insigni charactere nobilis. Nempe qvod anno primo Alexandri, ut testatur Hippolytus in Canone Paschali, decima qvarta Paschalis contigit Eid. Apr. Sabbato. Proinde Cyclo Solis VII, Lunæ XIV, anno Christi Dionysiano CCXXII, Lit. Dom. F. Onufrius hunc annum Christi facit CCXXIII. propter anticipatam uno anno Dionysianam epocham. Cæteri CCXXIV. Qvorum metachronismus ex hoc charactere deprehensus castigationem meretur. Imperavit Alexander annos XIII, dies IX, ait Lampridius: adstipulatur & Eutropius; nec non Victor. Unus Herodianus annos XIV assignat; qvod scilicet XIV jam numerari cœptus esset. Obiit igitur anno Christi CCXXXV. Severo & Qvintiano Coss.

Εν Νικοπόλει τῇ πρὸς Ἀντίᾳ.] Perperam apud Athan. τῇ πρὸς Ἀρκτίοις. Unde Interpres *Nicopoli Septentrionali*. Leg. τῇ πρὸς Ἀντίᾳ vel Ἀντίῳ.

XXVI. Maximinus.

Μετὰ τοῦτον βασιλεύει.] Maximinus triennium cum diebus aliqvot imperavit, ut refert Eutropius. Qvare moritur anno Christi CCXXXVIII. De annis tribus consentiunt & alii, ut Victor. At Onufrius in Chronico annos dat tantùm duos cum aliqvot mensibus, & diebus: & occisum facit Coss. Perpetuo & Corneliano, cui annum adscribit Urbis DCCCCXC, Christi CCXXXVIII, qvi revera est CCXXXVII. In Fastis verò anno Urbis DCCCCXCI. Maximinum interfectum esse narrat, qvi est annus æræ Dionysianæ revera CCXXXVIII, Ulpio & Pontiano Coss. Qvo anno librum suum Censorinus elucubravit; ut ex ejusdem illo loco constat, qvi asseri vulgò solet, estqve Chronologiæ munimentum, & ἔλεγχος τῆς διαστροφῆς τῶν χρόνων.

XXVII. Gordianus.

Τοῦτον διαδέχεται Γορδιανός.] Prætermisit Gordianos, & Maximum, ac Balbinum, qvi vivo adhuc Maximino creati fuerant. Gordianus autem Junior annos ferè VI imperium tenuit.

XXVIII. Philippus.

Μετὰ τοῦτον βασιλεύει Φίλιππος.] Eutropius annos dat V. totidemqve Victor; Epiphanius Eusebium secutus est. Vide Baronianos Annales. Onufrius annos V cum mensibus aliqvot tribuit. Insignitum fuit Philipporum imperium Sæcularibus ludis, qvi expleto jam millenario Urbis anno celebrati sunt, hoc est MI ab Urbe condita, Philippo III, & Philippo filio

II Coss. non Æmiliano, & Aqvilino Coss. ut scribit Cassiod. Annus ille est Christi CCXLIIX; non CCXLIX; ut est in Annalibus. Ubi dupliciter peccatur. Primò qvod millesimo ipso labente Sæculares ludi commissi referantur; Philippo Patre II, & filio I Coss. cùm millesimo iam expleto, hoc est M I ineunte peracti sint; Philippo patre III, & filio II Coss. uti veteres nummi fidem faciunt, qvos Onufrius, ipsiqve adeo, qvod mirum est, Annales repræsentant. Deinde qvòd illum ipsum urbis millesimum cum anno Christi CCXLIX concurrere putant. Etenim si de annis Christi Dionysianis sermo sit, ut est revera; usitato illo biennii metachronismo rationes conturbant. Qvippe annus Urbis millesimus, ex Varroniana computatione, qvam Annales sequuntur, convenit cum anno Christi Dionysiano CCXLVII. Qvod ex iis, qvæ sparsim in his Animadversionibus adnotata sunt, manifestò constat: atqve inter alia ex egregio illo Censorini loco Pag. 47. Ubi annum illum, qvo Ulpius & Pontanus Coss. extiterunt, qvo ab Olympiade prima millesimus & qvartusdecimus ex diebus æstivis inchoatus est, fuisse scribit ab Urbe Conditâ nongentesimum nonagesimum primum ex Parilibus; Iulianum verò CCLXXXIII. Non potestis alius annus esse, qvàm CCXXXVIII Dionysianus, Cyclo Lunæ XI. Solis XXIII. ut ex Olympiadum, Iulianorum, Nabonassareorum, ac cæterorum annorum comparatione colligitur. Igitur cum annus Urbis DCCCCXCI. Cyclum habeat Lunæ XI. primus Urbis annus Varronianus, qvem Censorinus amplectitur, in Cyclum Lunæ IX. incidit, Solis XIII. Proinde millesimus ab Urbe Condita Cyclos exigit; Lunæ qvidem I. Solis IV: qvi anno Christi CCXLVII competunt. Ergo is est ex Varronis sententia ab Urbe Conditâ millesimus. Annus enim CCXLIX. Cyclos obtinet Lunæ III. Solis VI. His ita constitutis; qvi annos Philippis attribuunt V. cum illorum initium consignetur Consulatu Peregrini & Æmiliani, qvi est annus Christi Dionysianus CCXLIV. mortem eorundem attribuunt Coss. Æmiliano & Aqvilino. qvi est Urbis MII; Christi CCXLIX. Ita Onufrius: qvi hunc ipsum numerat Christi CCL, propter institutam Christi annorum anticipationem, de qva sæpe diximus. At qvibus septem annis placuit imperasse Philippos: ii mortuos illos putant Deciis ambobus Coss. ut est apud Cassiodorum; qvi Decium filium appellat Etruscum. Estqve is annus Urbis MIV, ut Orosius prodidit; Christi Dionysianus CCLI. At vetus Inscriptio, qvæ anno Christi CCLIII Philippos occisos asserit, qvæqve in Annalibus refertur, sine dubio vana ac suppositicia est, ideoqve meritò ab Onufrio prætermissa; si modò eam vidit. Neqve enim adeo vetusta est computandorum annorum ratio, qvæ à Christi Natali deducitur. Ut omittam ab Dionysianâ methodo biennio solido Inscriptionem illam abhorrere.

Romanorum Imperatorum epochæ.

Τοῦτον διεδέξατο Δέκιος.] Eutropius Decio integros annos duos imputat: ut & Victor in Cæsaribus. At in Epitome menses XXX imperasse dicit. Cassiodorus biennium & menses IV. Epiphanius Eusebij Chronicon secutus annum I, Menses III. XXIX. *Decius.*

Ἐν δὲ τοῖς χρόνοις Δεκίου.] Gallo imperante moritur Origenes, annum agens LXIX; author Eusebius Lib. VII. Cap. I. Hieron. in Catal. Qvare

Romanorum Imperatorum epochæ.

qvod hunc ait Epiphanius floruisse à Decii tempore ad Gallum & Volusianum, nimiùm angustum est spatium. Siqvidem isti non plus biennio, ac mensibus IV imperarunt. Ideo pro Decio *Severum* dicere oportuit. Nam sub hoc Imperatore celebris est habitus Origenes. Vide Euseb. Lib. VIII. Cap. III. Sed qvod ultra Galli & Volusiani imperium superstitem Origenem fuisse scribit Epiphanius; reclamat Eusebius, qvi Gallo Imper. ex hac vitâ migrasse disertè testatur. De qva re ad Hæres. LXIV. diximus.

Φαβιανὸς δὲ ἐπὶ Ρώμης.] De Fabiano & Alexandro vide Eusebium Lib. VI. Cap. XXII.

Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Ωριγένης.] Multa pro Christi nomine diversis temporibus passus est Origenes. Primum sub Severo; cùm sæpius ad necem qvæsitus ægrè latuit. De qvo Euseb. Lib. VI. Cap. III. Tum sub Alexandro: ac deinde sub Decio. Qvâ in persecutione lapsum illius accidisse meritò conjicimus. Tunc enim multo qvàm aliàs unqvam atrociora, ac vehementiora perpessus est. De qvibus Euseb. Cap. λϑ'. Et nos ad Origenianorum Hæresin qvædam attigimus.

N. XIX. Εὑρὼν δὲ τῆς πέμπτης, καὶ ἕκτης] Qvænam fuerint Origenis Tetrapla, Hexapla, & Octapla, nemo accuratiùs Epiphanio tradidit. Qvare ex ejus fonte omnes hausérunt, qvi illorum voluminum rationem explicarunt: & tamen pleriqve in tam aperto Epiphanii loco multum hallucinati sunt. Omnium verò maximè Marianus Victorius, qvi Hieronymum recensuit. Qvi in Scholiis ad Lib. II. Apol. in Ruff. Num. 63. credit. Origenis ἑξαπλὰ ex Græcis editionibus VI fuisse contexta: nimirum LXX Seniorum, Aqvilæ, Symmachi, Theodotionis, Qvintâ & Sextâ: & Erasmum aliter sentientem redarguit, ex Epiphanii, ut asserit, authoritate. Qvod valdè miror. Neqve enim cujusmodi editiones illæ fuerint Epiphanius obscurè significat, cùm hîc, tùm in Origen. Hæresi, qvæ est LXIV, Num. III. sed hîc potissimùm. Qvo ex loco singularum editionum ordinem in triplici codicum genere seqventi Diagrammate proposuimus.

TETRAPLA ORIGENIS.			
Aqvila	Symmachus	Septuaginta	Theodotio

HEXAPLA.

Hebraica propriis elementis concepta.	Hebraica Græcis literis conscripta.	Aqvila	Symmachus	Septuaginta	Theodotio

OCTAPLA.

Romanorum Imperatorum epocha.

Hebraica propriis literis cõcepta.	Hebraica Græcis concepta literis.	Aqvila	Symmachus	Septuaginta	Theodotio	V. Editio.	VI. Editio.

Hinc illorum error insuper arguitur; qvi in Tetraplis primam columnam LXX Senioribus attribuunt, qvos tertium in locum conjectos Epiphanius tam disertè memorat. At Eusebius Lib. VI. Cap. ιζ; in Psalmorum Hexaplis, post insignes ac tritas Editiones qvatuor, inqvit, οὐ μόνον πέμπτην, ἀλλὰ καὶ ἕκτην, καὶ ἑβδόμην παραθεὶς ἑρμηνείαν ἐπὶ μιᾶς αὖθις σεσημείωται, ὡς ἐν Ιεριχοῖ εὑρημένης ἐν πίθῳ κατὰ τοὺς χρόνους Αντωνίνου τοῦ υἱοῦ Σεβήρου. Ita septem in Hexaplis Editiones fuerint: ut non Hexapla essent, sed Heptapla. Qvænam verò ἑβδόμη illa fuit? Græcane, an Hebraica? Græca in Octaplis nulla præter sex fuit. Si Hebraicam intelligit, non ἑβδόμην modo; sed ὀγδόην etiam in Octaplis adjecit Origenes: nempe eandem Hebraicam Græcis literis exaratam, In Hexaplis verò non sex Græcas, sed qvatuor duntaxat exhibuit. Qvare mirus est Eusebii locus: &, nisi fallor, mendosus. Expungenda igitur hæc arbitror, καὶ ἑβδόμην. Tametsi apud Nicephorum etiam in Græco Codice MS. Bibliothecæ Viennensis ex Eusebio translata reperio. Qvinetiam vitiosa illa esse crediderim: ἐπὶ μιᾶς αὖθις. Pro qvibus rescribo ἐπὶ μιᾶς πέμπτης. Qvinta enim Editio Jerichunte in dolio est inventa: cui soli titulus erat ille præfixus. Illud porrò consideratione dignum est, qvod ab Eusebio post illa verba subtexitur. Ταύτας δὲ αὐτὰς ἐπὶ ταυτὸν συναγαγὼν ἁπάσας, διελών τε πρὸς κῶλον, καὶ ἀντιπαραθεὶς ἀλλήλαις μετὰ καὶ αὐτῆς τῆς Εβραίων σημειώσεως, τὰ τῶν λεγομένων ἡμῖν ἑξαπλῶν ἀντίγραφα καταλέλοιπεν. *Has omnes Editiones* (qvas septem enumeraverat) *in unum omnes conjiciens, & per columnas dividens, ac sibi invicem opponens, cum Hebraica ipsa significatione, Hexaplorum nobis exemplaria reliqvit.* Qvibus ex verbis conjicere licet, ἑβδόμην illam, si modo integra lectio est, Hebraicam esse suis literis conscriptam, ad qvam ἡ σημείωσις, hoc est eadem Hebraica Græcis expressa literis accesserit. Atqvi Octapla jam erant; non Hexapla. An Octaplis ipsis Hexaplorum nomen inditum est, qvatenus sex Græcis Editionibus constabant? Sanè hoc ipsum docere præter Eusebium videtur Epiphanius Hæres. LXIV. Origenianorum, N. III. Nam Hexapla dicit præter Græcas Editiones sex, Hebraicas habuisse duas. ὥστε εἶναι τὴν πᾶσαν παλαιὰν διαθήκην δι' ἑξαπλῶν καλουμένων, καὶ διὰ τῶν δύο Εβραϊκῶν ῥημάτων. Lege attentius hunc locum. Nam Hexaplorum appellationem Octaplis etiam ipsis accommodare videtur; & qvidem in toto vetere Testamento, qvod de Psalterio solo testatur Eusebius.

N. XX. Μετὰ Γάλλον, καὶ Ουολουσιανόν.] Biennium cæteri ferè illis attribuunt; Eutropius, Victor, &c. Eusebius menses prætereà IV. in Chron. In historiâ verò ne integrum qvidem biennium. At in Annal. A. CCLVI. N. XXXV. qvatuor imputantur anni, ex antiqvis numis: in qvibus Tribun. Pot. IV. Trebon. Gallus legitur. Qvæ Tribunitia potestas toties multiplicari sole-

XXX. Gallus & Volusianus.

Romanorum Imperatorum epochæ.

bat, qvot ad Imperium accesserant anni; ut testatur Dio. Sed si Gallo, ac Volusiano prætereâ biennium arrogandum est, commune hoc istis esse cum Valeriano & Gallieno debet: qvod mirum est ab Historicis esse dissimulatum. Nec illud nescio, qvàm fallax plerumqve conjectura illa sit, qvæ de Impp. annis ex Tribunitiæ potestatis numero capitur, qvi in marmoribus aut numis exhibentur: ut in Tacito paulò pòst, & Caro monstrabitur. Extinctus est Decius anno Christi CCLII. ex qvo Galli ac Volusiani initium consurgit.

XXXI. *Valerianus.*

Ἐβασίλευσεν Οὐαλεριανός.] Qvindecim annos Eusebius in Chronico, & in Historia tribuit: in qvo cæteros fermè suffragatores habet. Nam

XXXII. *Galienus.*

Valeriano VI aut VII; Galieno soli VIII, vel IX concedunt. Initium Valeriani & Galieni convenit anno Christi CCLIV: exitus, anno CCLXVIII. Nam XV annum Galienus attigit. Tribus annis minus dicit Epiphanius.

Ἐν τῷ ἑνάτῳ ἔν ἔτει τούτῳ.] Manichæi grassationem variis annis consignant veteres Chronologi. Noster hîc qvidem Galieni nono collationem illam Archelai cum Manete contigisse scribit. At in Manichæorum Hæresi, anno Aureliani ferè IV. Vulgò Coss. Probo ac Paulino: ut ibidem latius disseruimus.

XXXIII. *Claudius.*

Μετὰ Οὐαλεριανὸν καὶ Γαλλίηνον.] Hæc ex Eusebio. Pleriqve annos duos: qvos absolutos fuisse, ita ut tertium inierit, demonstrat Baronius. Nec multum repugnem. Cœpit Claudius anno Christi CCLXVIII; circa IX. Kal. Apr. ut indicat Trebellius. Desiit anno CCLXX.

XXXIV. *Aurelianus.*

Τοῦτον διαδέχεται Αὐρηλιανός.] Consentiunt in hunc annorum numerum præter Eusebium Eutropius, Victor, Cassiodorus, &c. Solus Annalium conditor annos VII attribuit; qvod in numo vetere septies Trib. pot. affingitur. Sed nihilominus communis sententiæ nondum me pœnitet. Cœperit Aurelianus anno CCLXX, Februario mense, hoc est X. Kal. Mart. ut ex Vopisco refert Onufrius; periit anno CCLXXV sub idem ferè tempus. Nam post ejus obitum interregnum fuit sex mensium, authore Vopisco, ac Victore, ad VII Kal. Oct. qvo tempore subrogatus est à Senatu Tacitus. Ita sextum imperii annum leviter attigit. Veteres Inscriptiones non amplius qvàm V. Tribun. Pot. referunt.

XXXV. *Tacitus.*

Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσε Τάκιτος.] Sex illos menses iniit ex A. D. VII. Kal. Oct. anni CCLXXV, perduxitqve ad Aprilem anni CCLXXVI. Atqvi in Inscriptionibus Gruteri Pag. CCLXXVII. extat una, qvæ Tacito Trib. Pot. II. arrogat. Non igitur ex Trib. Pot. numero Imperii tempus æstimandum. Et

De Tribunitia potestate nova observatio.

apparet; nisi Tribunitiam potestatem ante imperium nactus sit Tacitus, hanc illi geminatam esse ineunte Juliano anno, ac nono Consulatu; adeo ut prior Tribunitia potestas tres duntaxat menses occuparit. Qvod utrum in aliis factitatum, affirmare nondum audeo. Sanè potestatis istius repetitio non perpetuò vertentibus Imperii annis respondere videtur. Qvod est animadversione dignum. Vide infra in Caro Imper.

XXXVI. *Probus.*

Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσε Πρόβος.] Probi Imper. anni paulo accuratius expendendi sunt. In iis enim Chronologiæ Christianæ velut cardo qvidam vertitur; atqve eò demum perducta in Annalium libris annorum series ab er-

rore in viam longo intervallo reducitur. Intellectum est hactenus ex iis præsertim, qvæ de Natali Christi anno ad Hær. LI. proposuimus; complures Annalium conditotes in Christi annis cum Romana, vel Græca historia comparandis biennio lapsos esse; alios uno duntaxat anno. Qvod iccirco illis accidit, qvia Christianam æram, qvæ in annum IV. Olymp. CXCIV, Urbis verò DCCLIII, ex Varronianâ putatione convenit, ad annum Olympiadis illius secundum, vel tertium; Urbis DCCLI, vel DCCLII retrahendam putarunt. Hinc unius, vel duorum annorum metachronismus imprudentibus illis incidit; qvod è cœlestium observationum, ac Cyclorum methodo nullo negotio deprehenditur. Sed qvoniam doctrinam istam partim ignorant; partim etiam contemnunt aliqvi; & opportunissimam vel errori, vel inscitiæ latebram præbent Consulares illorum temporum Fasti, qvi magnopere incerti depravatiqve sunt, atqve à se mutuo dissentiunt, non priùs agnitus est error, qvàm ad insignem aliqvam, & illustrem epocham perventum est, qvæ certum ac definitum intervallum clauderet. Ejusmodi est Diocletiani primordium, qvod anno æræ Dionysianæ CCLXXXIV congruit. Tum Valentiniani; qvem anno bisextili, hoc est CCCLXIV, iniisse constat. Cùm igitur ab initio illo, qvod sibi isti præfixerant, nimirum ab anno II Olymp. CXCIV, Cyclo Lunæ XVIII, Solis VII, ad initium Diocletiani, cui Cyclus Lunæ XIX, Solis XIII competit, interjecti esse debeant anni CCLXXXVI, vel uno pauciores, ab anno III Olymp. ejusdem, Cyclo Lunæ XIX, Solis VIII; ut cum Dionysiana æra Chronologiam suam conciliare possent, utiqve Diocletiani primus in annum æræ suæ Christianæ CCLXXXIV caderet; unum aut alterum annum, totidemqve Consulatuum paria sustulerunt; qvod, ut diximus, in illa fæce Romani imperii impune propter Annalium perturbationem facere licuit. Atqve hanc annorum jacturam labemqve Probus Imperator facilè sustinuit; de cujus imperii tempore nonnulla est inter primarios authores dissensio. Nam Vopiscus annos illi V duntaxat attribuit. Cæteri VI aut VII; hoc est annos solidos VI, & menses IV. Ita Eutropius, Victor, Eusebius, & ex Eusebio noster: Julianus in Cæsaribus, Cassiodorus, alii fermè omnes, præter unum Vopiscum. Qvamobrem qvi suos Annales uno anno vel biennio hactenus anteverterant, detractis totidem ex imperio Probi, cum Dionysianâ ærâ deinceps paria fecerunt. Augustus Imperator obiit duobus Sextis Coss. ut author est Svetonius, & Dio. Horum verò Consulatus, ut & mors Augusti, congruit anno Juliano LIX, Dionysianæ æræ XIV; qvod Solis eclipsis indicat, qvæ sub ejus mortem accidit. Post hunc Consulatum ducentesimus ac septuagesimus esse debet Consulatus Carini II & Numeriani II, qvibus Coss. Diocletianus ad imperium evectus est. Totidem enim anni sunt à XIV Dionysiano ad CCLXXXIV. Apud Onufrium verò ducentesimus sexagesimus duntaxat nonus est: In magnis Annalibus ducentesimus sexagesimus octavus. Ergo in istis, Consulum paria duo: in illis, unum desideratur. Similiter annus primus Alexandri Mammææ filii, ut ex Hippolyti Canone supra vidimus, iniit anno Christi CCXXII: à qvo sexagesimus secundus annus est Christi CCLXXXIV: proinde LXII Consulum paria numerari debent.

Romanorum Imperatorum epochæ.

Romanorum Imperatorum epochæ.

Verùm in Onufrianis Faſtis nonniſi LXI; in aliis LX ponuntur. Qvare hîc duo Coſſ. paria, illîc unum eſt expunctum. Hoc ut certiſſimè conſtat; ita qvinam maximè Coſſ. præteriti ſint, in tantâ Faſtorum diſcrepantiâ deſignare difficile eſt. Periclitandi tamen cauſſa aliqvot Coſſ. ſeriem ex diverſis Faſtis excerpemus. Qvorum initium ab iis Coſſ. ducemus, qvibus, occiſo Gallieno ſucceſſit Claudius, ut Onufrio videtur; nempe Ovinio Paterno II, & Mariniano Coſſ. In primâ & qvartâ columellâ Onufrianos, & Baronianos Coſſ. in mediis ambabus ex Caſſiodoro, & Siculis Faſtis exſcriptos ſubjiciemus.

LATERCULUM CONSULATUUM ALIQVOT EX VARIIS FASTIS EXCERPTUM.

		Ex Onufrio.	Ex Caſſiodoro.	Ex Faſtis Siculis.		Ex Baronianis Annalibus.
Anni Urbis	Anni Chriſti	Coſſ.	Coſſ.	Coſſ.	Anni Chriſti	Coſſ.
1021	269	Paternus II, Marinianus.	Paternus II, Marianus.	Paternus, Marianus.	269	Paternus II, Marianus.
1022	270	Claudius II, Paternus.	Claudius, Paternus.	Claudius, Paternus III.	270	Claudius II. Paternus.
1023	271	Antiochianus, Orphitus.	Antiochianus, Orphitus.	Antiochianus, Orphitus.	271	Antiochianus, Orfitus.
1024	272	Aurelianus, Baſſus.	Valerianus, Baſſus.	Aurelianus, Baſſus.	272	Aurelianus, Baſſus.
1025	273	Qvietus, Valdumianus.	Qvietus, Valdumianus.	Qvietus, Bradumianus.	273	Qvietus, Valdumianus.
1026	274	Tacitus, Placidianus.	Tacitus, Placidianus.	Tacitus, Placidianus.	274	Tacitus, Placidianius.
1027	275	Aurelianus II, Capitolinus.	Aurelianus Capitolinus.	Qvietus II, Budumianus.	275	Aurelianus II, Capitolinus.
1028	276	Aurelianus III, Marcellinus.	Aurelianus II, Marcellus.	Aurelianus II, Capitolinus.	276	Aurelianus III, Marcellinus.
1029	277	Tacitus II, Æmilianus.	Probus, Paulinus.	Aurelianus III, Marcellus.	277	Probus, Paulinus.
1030	278	Probus II, Lupus.	Probus II, Paternus II.	Tacitus II, Æmilianus.	278	Paternus, Probus II.
1031	279	Probus III, Paternus.	Probus III, Paternus III.	Probus, Paulinus.	279	Tacitus, Æmilianus.
1032	280	Meſſala, Gratus.	Meſſala, Gratus.	Probus II, Lupus.	280	Meſſala, Gratus.
1033	281	Probus IV, Tiberianus.	Probus IV. Tiberianus.	Probus III, Paternus.	281	Probus IV, Tiberianus.

		Ex Onufrio.	Ex Caſſiodoro.	Ex Faſtis Siculis.		Ex Baronianis Annalibus.
Anni Urbis	Anni Chriſti	Coſſ.	Coſſ.	Coſſ.	Anni Chriſti	Coſſ.
1034	282	Probus V, Victorinus.	Probus V. Victorinus.	Meſſala, Gratus.	282	Probus V, Victorinus.
1035	283	Carus II, Carinus.	Carus, Carinus.	Probus IV, Tiberianus.	283	Carus, Carinus.
1036	284	Carinus II, Numerianꝰ.	Carinus II, Numerianus.	Probus V, Victorinus.	284	Carus II, Numerianus.
1037	285	Diocletianꝰ II, Ariſtobulus.	Diocletianus, Ariſtobulus.	Carus, Carinus.	285	Diocletianꝰ II, Ariſtobulus.
1038	286	Maximus II, Aqvilinus.	Maximus, Aqvilinus.	Diocletianus, Baſſus.	286	Maximus, Aqvilinus.

Ad eos Coſſ. qvi adſcripti ſunt anni Chriſti, in Onufrianis, & Baronianis Annalibus iidem omninò ſunt. Atqvi Onufrii Faſti uno anno & Baronianis ſunt tardiores. Ita qvidem hactenus, ad annum usqve Chriſti CCLII, qvo Coſſ. in Faſtis Onufrianis fuere Decii ambo, qvi apud Baron. incidunt in annum CCLIII. Sed Conſulatum unum eximit Onufrius. Nam anno CCLIV. apud Baron. Coſſ. ſunt Decius III, Gratus II; qvos omittens Onufrius biennio primum à Baronianis diſſidet: tum Conſulatus duos inculcat, qvos Baronius præterit: nimirum anno CCLX, Æmilianum & Baſſum: & CCLXI, Sæcularem & Donatum. Ita anno CCLXII, ac deinceps, iidem utrobiqve ſunt Coſſ. nec à ſe amplius diſſident: ſed ab epocha Dionyſiana pariter biennio recedunt, donec ad Probum perventum eſt: ubi Coſſ. duobus exemptus paribus cum æra communi conſentiunt. Atqve Onufrius qvidem Probum & Paulinum Coſſ. ſuffectos credidit: Baronius Probum & Lupum. Utrosqve verò partim Siculi, partim Caſſiodorus exhibent. Alterum par videtur eſſe Probi Imper. & Scorpiani: qvem Conſulatum ab cæteris pleriqve diſtingvunt. Sed ubinam inferciendus ſit, nimis anxiè hoc loco diſqvirendum non cenſeo. Hoc unum admonebo, neqvaqvam probari mihi, qvòd in Annalibus qvibusdam, Taciti II. & Æmiliani Conſulatum poſt duos Probi Imperatoris collocari video. Rectius, opinor, in Faſtis Siculis, & Onufrianis Probi Conſulatus omnes antecedit. Neqve enim credibile eſt, bis ante Tacitum Imper. Conſulatum geſſiſſe Probum; qvi à Tacito primum, ut apparet, Conſulatum obtinuit; qvemadmodum Tacitus ipſemet apud Vopiſcum in qvadam ad Probum Epiſtola ſignificat: qvam ita concludit: *Te enim manet prò virtutibus tuis Capitolina palmata.* Ex qvo minimè antea Probus videtur Conſulatum adeptus. Qvocirca poſt Tacitum & Æmilianum, ſubjiciendi ſunt Probus, Paulinus, ac deinceps cæteri, Conjecturam noſtram adjuvat Leonis ille locus, qvem ad Manich. hæreſin attulimus: ubi Probum Aug. & Paulinum Coſſ. nominat. Redeo jam ad Probi Imperatoris initium. Qvem cùm annum inchoaſſe ſeptimum major pars veterum Scriptorum exiſtimet, nos cœpiſſe illum arbitramur anno Chriſti CCLXXVI, Tacito & Æmiliano Coſſ. menſe circiter Aprili, poſt Taciti mortem, qvi iis Coſſ. obiit; cùm ſex menſibus im-

Romanorum Imperatorum epochæ.

Romanorum Imperatorum epochæ.

perasset. Obiit verò Probus inchoato jam septimo, Christi anno CCLXXXII. Primus ejus Consulatus, si qvinqve solos gessit, convenit anno CCLXXVII, qvo Paulinum collegam habuit. Sin VI Consul fuit, ut aliis visum est, primus ordinarius non fuerit; sed suffectus eodem ipso anno, qvo Tacitus gessit; in qvo fortean Scorpianum collegam nactus est; qvi eodem ipso anno Consul extitit. Nam Vopiscus in Probo scribit, *Ælium Scorpianum Cos. de Probi Imper. literis ad Senatum retulisse.* Sed ex eodem isto Vopisci loco gravis ac perdifficilis oritur qvæstio. Etenim Probus militaribus suffragiis imperium adeptus literas ad Senatum dedit; qvarum hoc est exordium: *Rectè, atqve ordine, P. C. proximo superiore anno factum est, ut vestra clementia orbi terrarum principem daret,* &c. Tum SC. subjicitur: *Die III nonas Februarias in æde Concordiæ, inter cætera, Ælius Scorpianus Cos. dixit: Audistis P. C. literas Aurelii Valerii Probi: de his qvid videtur?* Acta hæc oportet esse proximo anno ab eo, qvo Tacitus à Senatu Imperator est factus: qvod hæc verba demonstrant; *proximo superiore anno factum est.* Porrò Tacitus VII Kal. Oct. Imperator à Senatu renunciatus est, ut idem Vopiscus refert. Imperavit VI menses, sive, ut ait Victor, dies CC, qvi ex a. d. VII Kal. Oct. putati desinunt in Prid. Id. Apr. sive Aprilis XII. Atqvi non statim post Taciti mortem scriptæ sunt à Probo literæ; sed post necem Floriani, ut eadem Epistola declarat. Florianus verò menses duos, ut ait Vopiscus; sive LX dies, ut author est Victor, imperium tenuit, nempe ad III Id. Julias. Adjice nunc dies aliqvot, qvi à Floriani obitu ad illum diem elapsi sunt, qvo acceptis literis SC. est factum. Qvomodo III nonas Febr. lectæ in Senatu Probi literæ dicuntur? Miror diligentes homines, qvi historiam illam Commentariis suis illustrarunt, tam insignem locum prætermisisse. Mendum igitur est apud Vopiscum; qvod is sustulerit, qvi pro *Februarias*, *Augustas* substituerit. Neqve enim verisimile est, post VII ferè menses, qvàm à militibus electus est, imperium Probo ab Senatu esse confirmatum, anno CCLXXVII. Qvia non longè post militare suffragium Senatus authoritas accessit: qvod iis verbis Vopiscus significat. *Ita ei sine ulla molestia totius orbis Imperium & militum, & Senatus judicio delatum est.* Tum illud argumento est, qvòd haud procul Italia, nempe in Illyrico, ut ait Victor, à militibus est creatus. Qvare paucis diebus Senatui hoc significari potuit.

Illustratur Vopisci locus difficillimus, & emendatur.

XXXVII Carus.

Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσε Κᾶρος.] Rectè annos duos tribus Imperatoribus & hic, & Eusebius, atqve Orosius imputant: ab initio videlicet Cari ad initium Diocletiani. Non tamen solidi isti sunt, sed aliqvot mensibus secundus inchoatur. In Annalibus Ecclesiasticis Probi Imperat. obitus notatur anno Christi CCLXXXIII, Caro & Carino Coss. eodemqve anno Carus cum Carino, & Numeriano filiis exorsus est. Cari autem exitus confertur in annum Christi CCLXXXIV, Carino II & Numeriano II Coss. Qvo etiam anno Numeriano cæso, subrogatus est à militibus Diocletianus, Palilibus ipsis, ut ex Panegyrico probatur. Verùm ex eo seqvitur, vix tribus qvatuorve mensibus imperasse Carum; qvod cum historia pugnat. Probus Imperator mense Julio circiter, ut paulo ante declaratum est, imperium iniit; & qvarto mense supra sextum annum obiit, mense ferè Novembri; unde exorsus est Carus, IV. Non. Novemb. ut

author est Onufrius. Ex a. d. IV. Non. Novembr. anni CCLXXXIII. ad XI. Kal. Maji, sive Palilia anni sequentis, quo cœpit Diocletianus, menses sunt V, dies ferè XX. Totidem Cari, ac Numeriani imperio eximendi sunt. Ita Carus pauciſſimis mensibus imperarit. Atqui vel Numerianus ipse post Cari necem aliquandiu cum Carino fratre imperium tenuit; ut paulo post ostendetur. Necesse est igitur initium Cari statuere anno Christi CCLXXXII. Quo mortuo, incertum quo mense, anno quidem CCLXXXIII, ac fortasse jam inclinante, Numerianus & Carinus aliquot mensibus imperio præfuerunt. In Vet. Inscript. Tribunitia postea bis Caro tribuitur, apud Gruterum Pag. CCLXXVII, & CCLXXVIII. Nam tres priorem Trib. Pot. indicant. IMP. CÆS. AUG. CARO. PIO. FEL. INVICTO. PONT. MAX. TR. POT. P. P. PROCOS. Alia eidem TRIB. POT. II. arrogat. Quæ res & Annalium observationi præscribit, & conjecturam nostram affirmat, qua Tribun. Pot. Kal. Jan. repetitam interdum ostendimus. Neque enim Carus ante imperium illam est adeptus: cum prior Trib. Pot. ut ex lapidibus constat, jam Augusto & Imperatori contigerit. Et tamen vix est ut annum accesserit. Imò, si qua fides Annalibus, pauciſſimos menses imperavit. Supereſt alius nodus, quem implicat, non dissolvit Scaliger, Animadvers. Euseb. ad Annum MMCCXCIX. Etenim Numerianus paulo post parentis necem soceri insidiis occisus perhibetur. *Quomodo igitur*, inquit, *constabunt illa, quæ idem Vopiscus dicit in Carino; memorabile maximè, & Carini, & Numeriani hoc habuisse imperium, quòd ludos Romanos novis ornatos spectaculis dederint? Quî potuerunt ambo illos ludos edere; quum Numerianus Euphratensi provincia pedem post obitum patris non extulerit?* Igitur ab uno tantùm Carino datos illos esse ludos existimat. *Ad hæc Olympius Nemesianus dicat Cynegetica sua Carino, jam patre Caro mortuo, ut ipsemet versibus suis indicat. Vivente autem Numeriano hæc eadem se scripsisse significat.* Hæc Scaliger. Ex quibus suspicor, Numerianum post Cari mortem aliquot mensibus superfuisse ad Aprilem anni CCLXXXIV; quo intervallo imperium cum fratre tenuerit; adeoque celeberrimi illi ludi utriusque nomine, absente licet altero, sunt exhibiti. Quanquam tametsi pauciſſimis diebus post Cari necem Numerianus vixisset, utrumque contingere potuit: ut & ludi in illos ipsos dies inciderent, & ab ambobus ederentur; ac Cynegetica sua Carino Nemesianus inscriberet. Quare quis demum admirationi tantæ locus fuerit, non video. Utrum malit, eligat lector: sive Carum alterum Imperii annum inchoasse, & à Novembri anni CCLXXXII ad Januarium vel Februarium anni CCLXXXIV imperium prorogasse: Ludos verò appetente vere, puta Martio, indictos esse: sive Carum anno CCLXXXIII jam exeunte cæsum; Numerianum verò menses aliquot imperasse. Postremò Carinus post parentis, & fratris obitum annum unum, aut alterum superstes fuit; occisusque est à Diocletiano, ut Onufrio placet, Diocletiano II, & Aristobulo Coss. Alii sequenti anno Maximo & Aquilino Coss. id assignant.

Romanorum Imperatorum epocha.

Μετὰ τοῦτον Διοκλητιανός.] Nihil est illustrius, nihil insignius æra, sive initio Diocletiani, à quo Christiani veteres tempora sua computare solebant, priusquam Dionysiana æra illam excluderet. Et tamen incredibile dictu est,

XXXVIII. *Diocletiani.*

Romanorum Imperatorum epochæ.

qvantum in ea conflictatus sit Scaliger, qvamqve perplexè, ac confusè de ea scripsetit: adeo ut ne ipse qvidem videatur intellexisse qvæ diceret. Nam tribus locis; hoc est Lib. V. de Emendat. Temp. & in Eusebianis Animadversionibus, ac postremò Lib. III. Isag. Can. tria diversa tempora designavit, eaqve ad illam epocham illustrandam attulit; qvæ incertiorem qvàm antea lectorem dimitterent.

Scaligeri æstus & hæsitatio.

Primùm enim Lib. de Emend. V. pag. 466. Diocletiani primordium conjicit in annum Christi CCLXXXVII. Sed alia qvædam addit, qvæ huic ipsi sententiæ contraria videntur. Orosius, inqvit, scribit, anno ab V. C. MXLI. Diocletianum Imperatorem esse factum. Hoc est, annus Urbis MXLI inibat ab illis Palilibus Varronianis, à qvibus Diocletianus imperium exorsus est. Ergo ille annus Varronianus incidit in XXI diem Aprilis, anni Christi CCLXXXVII, Periodi Julianæ 5000, & secundi Olympiadis CCLXVI, Cyclo Lunæ 3, Solis 16. Qvare his Consentanea scribit Eusebius; è regione anni secundi ejusdem, Olymp. 266: & Beda Lib. I. Hist. Angl. Cap. VI: Ubi anno Dominicæ Incarnationis CCLXXXVI Diocletianum ab exercitu ait electum. Hæc ferè Scaliger. Qvæ non solùm de initio Diocletiani falsa sunt, ut paulo pòst dicetur; verùm etiam sibiipsis contraria. Etenim annus primus conditæ Urbis, ex Varronis & Scaligeri sententia, est Per. Jul. 3961, Cyclo Lunæ 9; annus verò Christi CCLXXXVII est Per. Jul. 5000, Cyclo Lunæ 3. Ab anno 3961 ad 5000, non plures qvàm anni 1040: ita ut millesimus qvadragesimus inierit à Palilibus anni Periodi Jul. 5000, Christi 287. Non igitur hic erat 1041. Præterea nec illud verum est; annum Urbis Varronianum 1041 cum anno secundo Olymp. CCLXVI concurrere. Annus Urbis 1041 est Per. Jul. 5001, cœpitqve anno Christi 288, qvo desiit annus tertius Olymp. 266, & qvartus iniit. Qvandoqvidem ex Scaligeri sententia primus annus Iphiti incidit in annum Periodi Jul. 3938. Unde 1062, hoc est secundus Olymp. 266. cœpit anno Periodi Jul. 4999. Eusebius autem annum primum Diocletiani cum Olympiadis 266 anno primo non secundo, componit in editione ipsâ Scaligeri, tam Latinâ, qvàm Græcâ. Hîc igitur multa sunt hominis errata. Nec pauciora, aut leviora sunt, qvæ in Eusebianis Animadversionibus ad annum MMCCCI commisit. Nam cùm Eusebius anno Abraami MMCCCI Olympiadis CCLXVI primo, Diocletiani primordium affixisset, metachronismum ille anni unius esse scribit, si à Kalend. Januar. & amplius, si æræ Diocletiani ratio habeatur, à XIX. Augusti, numero MMCCC. *Inde enim est exordium anni τῦ Πασχαλίε Ægyptiorum Christianorum. Sed Ecclesiæ Græca, & Latina incipiebant annos Diocletiani à Martio numeri MMCCCI Maximo II & Aqvilino Coss. At Ægyptii à XXIX Augusti numeri Eusebiani MMCCC Diocletiano II, & Aristobulo Coss.* Mox ista subjicit: *Sanè secundum Dionysium & Ecclesiæ Latinæ institutum, ab Incarnatione ad primum annum numeri aurei Diocletianei, sunt anni* CCLXXXIV *absoluti; & annus* CCLXXXV *est primus Diocletiani à Martio.* Hæ sunt perturbatissima. Eusebius primum annum Diocletiani confert in annum Abraami MMCCCI. *Est autem*, inqvit, *metachronismus unius anni, si à Kalend. Januar. numeremus: & amplius, si à XXIX Augusti.* Igitur secundum

Romanos, qvi à Kal. Jan. ordiuntur, initium Diocletiani qvadraret Euſebiano numero MMCCC. At ſecundum Ægyptios, qvi à Thoth, ſive XXIX Auguſti ineunt, conveniet numero MCCXCIX. Non ergo Latinæ ac Græcæ Eccleſiæ à Martio numeri MMCCCI incipiebant: alioqvi metachroniſmum Euſebianum ſeqverentur, qvod non putat Scaliger; ſed è contrario hunc ipſum metachroniſmum ex Græcorum & Latinorum epocha caſtigat. Deinde ad numerum MMCCCI apud Euſebium adſcribitur annus Chriſti CCLXXXVI, cum anno primo Olymp. CCLXVI, & Coſſ. Maximo II & Aqvilino. Ubi in anno Olympiadis nullus eſt metachroniſmus: ſi qvidem Euſebius anni caput à Niſan, & Paſchate repetat. Eſt autem annus Chriſti Euſebianus CCLXXXVI, Dionyſianæ æræ CCLXXXV; qvandoqvidem Euſebius Natalem Domini in annum confert Olymp. CXCIV tertium, & uno anno Dionyſianam æram antevertit. Qvartò initium Diocletiani rectè tribuitur anno CCLXXXVI, hoc eſt CCLXXXV communi: cujus ab Januario, vel Martio Latini Diocletiani initium auſpicantur: qvod Ægyptii aliqvot antè menſibus, hoc eſt XXIX Auguſti, anni Dionyſiani CCLXXIV, Euſebiani CCLXXXV inchoarunt. Qvo eodem anno CCLXXXV cœpit Olymp. CCLXVI primus. In Coſſ. aberratum eſt ab iis, qvi Coſſ. adtexuerunt. (Nam Conſules Hieronymi codices non exhibent.) Qvippe Maximi II & Aqvilini Conſulatus convenit anno Dionyſiano CCLXXXVI, qvi eſt Euſebianus CCLXXXVII, numero MMCCCII, non MMCCCI. At Diocletianus II & Ariſtobulus Coſſ. competunt anno Chriſti Dionyſiano CCLXXXV, Euſebiano CCLXXXVI, proinde numero MMCCCI. Anno Deniqve Dionyſiano CCLXXXIV, numero MMCCC adſcribendi ſunt Coſſ. Carinus II & Numerianus: qvo anno Diocletianus iniit, cyclo labente XIX. Ægyptii verò in neomenia Thoth, ſive XXIX Aug. ſeqvente, qvo numerum aureum I inierunt, Diocletiani epocham fixerunt. Qvamobrem manifeſtè ſibi ipſi contraria docet Scaliger, cùm & Latinos ait annos Diocletiani numerare à Martio numeri MMCCCI, Maximo & Aqvilino Coſſ. & eosdem paulo poſt aſſerit inire ab Martio Dionyſiani CCLXXXV, Diocletiano II & Ariſtobulo Coſſ. qvi eſt numerus MMCCC. Qvod poſterius verum eſt: illud autem falſum. Qvemadmodum & illud, qvod in eadem Animadverſione ſubtexuit; Diocletiano II & Ariſtobulo Coſſ. Indictionem IV cœpiſſe menſe Septembri, eo anno, qvo Novilunium incidit in neomeniam Thoth Diocletianei, XXIX Auguſti. Annus hic eſſe debet æræ Dionyſianæ CCLXXXIV, Cyclo Romano XIX, qvo anno Indictio III non IV cœpit à Septembri. Caſtigandum verò eſt Chronicon Alexandr. in qvo ſcriptum eſt à Coſſ. Diocletiano II & Ariſtobulo, Indict. IV Diocletiani annos in Paſchali Cyclo digeſtos fuiſſe. Qvod eſt ἀσύσατον. Nam ſecundum Ægyptios, qvi ab Aug. XXIX anni CCLXXXIV incipiunt, contigit hoc Indict. III. ineunte. Secundum Latinos, à Martio anni CCLXXXV, Indict. perinde III. Qvarta verò nonniſi ab Sept. ſeqvente numerari cœpta. Ideo Chronicon Indictionem à Septembri ad antecedentem Martium retrahere videtur: aut uno anno tardius putare. Nam Diocletianus, & Ariſtobulus Conſulatum inierunt Indict. III, anno Chriſti CCLXXXV, non CCLXXXVI, ut habet Chroni-

Romanorum Imperatorum epocha.

Chronicon Alexand. corrigitur.

Romanorum Imperatorum epochæ.

con. Redeo ad Scaligerum: Qvi postremò in Isag. Cap. P. 305. docet aliud esse Diocletiani æram, aliud initium ejusdem. Nam Diocletiani æra ad methodum cycli Paschalis constituta est anno Dionysiano CCLXXXIV, à Thoth Ægyptiaco, vel ab seqvente Martio. Diocletianus autem imperium iniit anno Christi CCLXXXVIII, qvatuor annis solidis post initium æræ Paschalis Ægyptiacæ. Ita sententiam mutat, qvam Lib. V. de Emend. proposuerat, ubi Diocletianum cœpisse probat anno CCLXXXVII. Sed utrobiqve plurimùm hallucinatur. Certissimum enim est, Diocletianum eodem anno imperium adeptum esse, à qvo illius est æra postea deducta: nempe anno Christi CCLXXXIV. Etenim Ammianus initio Lib. XXIII. refert *nullum privatum hominem ulli Augusto collegam fuisse à Diocletiano Aug. II, & Aristobulo Coss. ad tempora Juliani Apostatæ.* Igitur Imperator jam erat Diocletianus, qvando Consul II cum Aristobulo fuit. Hunc Ammiani locum profert in Animadversionibus Scaliger: atqve his Coss. Indictionem IV iniisse dicit mense Septembris, ac Novilunium incidisse XXIX Augusti. Qvi duo Characteres in eundem Julianum annum convenire neqveunt. Nam Indictio IV à Septembri competit anno CCLXXXV, Novilunium verò XXIX Augusti, anno CCLXXXIV cyclo XIX: ut paulo ante monuimus. Sed sive anno CCLXXXIV, sive CCLXXXV, Consules illos defixerit; perspicuum est, qvantoperè falsus sit, cum postea in Can. Isag. Diocletianum iniisse voluit anno CCLXXXVIII; qvarto, imo qvinto anno, qvam Imperator est factus. Qvippe anteqvam Consulatum ordinarium cum Aristobulo gereret, ex Kal. Jan. Imperator jam à militibus erat acclamatus, idqve à Palilibus, ut ex Panegyrista colligit Scaliger Proinde anno CCLXXXIV. Nam Diocletianus & Aristobulus incidunt in A. CCLXXXV. Tum vero idem ex veteri Inscriptione confirmatur, qvæ est apud Gruterum P. 279: in qva Diocletianus Coss. II & Trib. Pot. II legitur. Qvare si Consulatum II iniit anno Christi CCLXXXV, cum Aristobulo collega, Tribunitiam potestatem jam adeptus erat anno superiore. Sed in iisce Consulatibus digerendis turbant nonnihil vulgatam rationem Inscriptiones veteres. Qvarum illa, qvæ à Baronio producitur, Consulatum Diocletiani II cum Trib. Pot. II. componit. Altera verò, qvæ apud Gruterum P. CCLXXX. legitur, ejusmodi est. MAXIM. AUG. ..... N. DIOCLETIANO. II COSS. SUB FELICE PROC. AUG. N. THERM. ANTONIANARUM. Vulgo Consulatus II Diocletiani cum Aristobulo collega componitur, ut est in Fastis Siculis. At in lapide cum Maximiano Augusto. Siculi verò Diocletianum III Coss. & Maximianum comparant. Cassiodorus primum Diocletiani Consulatum eum numerat, qvem cum Aristobulo gessit: secundum cum Maximiano. Sed utrumqve privatus adhuc obtinuit ex mente Cassiodori. In Fastis Siculis primum Consulatum cum Basso privatus adhuc iniit. Ad hæc Maximianum imperii participem esse factum volunt Maximo & Aqvilino Coss. anno Christi CCLXXXVI. Qvibus contraria sunt, qvæ ex lapidibus colliguntur. Nam posterior Inscriptio persvadet Diocletianum in secundo Consulatu collegam habuisse Maximianum jam Augustum. Qvoniam autem in Inscriptione altera Diocletianus Coss. II. & Tribun. Pot. II. fuisse dicitur, non aliter conciliari ista possunt, qvàm ut Diocletiani II, & Maximiani Consulatus ante Maximum, & Aqvilinum Coss. ponatur anno Christi CCLXXXVI; qvo

Tribunitiæ potestatis perinde atqve Imperii secundus annus decurrebat: atqve ita Maximianus anno superiore, vel eodem ipso, qvo Consul factus est, Imperium obtinuerit. Aut certè eodem anno, qvo Maximus & Aqvilinus Consulatum à Kal. Jan. auspicati sunt; cùm Maximianum collegam Diocletianus adscivisset, suffectum pariter cum illo Consulatum iniit. Qvin & illud considerandum est, qvod Panegyricus Maximiano & Constantino Augustis dictus Maximianum asserit vicesimo anno Imperatorem, octavo Consulem Imperium abdicasse. *Te rursus*, inqvit, *vicesimo anno Imperatorem, octavo Consulem ita ipsa amplexu qvodam suo Roma voluit detinere.* Et subinde: *Non potuisti resistere sanctæ illius parentis imperio, & invitus licet paruisti, & te illis vigiliis, illisqve curis, qvas viginti annis expertus fueras, reddidisti.* Annus autem, qvo Diocletianus & Maximianus Imperium deposuerunt, fuit Christi CCCIV, ut indicat Zosimus, Coss. Diocletiano IX, & Maximiano VIII, qvod & Panegyristes significat; cùm Diocletianus vicesimum vix implesset. Qværo igitur, cùm tertio anno post Diocletianum Maximianus imperare cœperit, & eodem qvo ille tempore desierit, qvî fieri possit, ut XX annos imperarit. Ferunt, Maximo & Aqvilino Coss. hoc est anno Christi CCLXXXVI, Maximianum à Diocletiano collegam adscitum. A qvo ad annum CCCIV, qvo Aprili mense Imperium exuerunt, annus currebat Maximiani XVIII, neqve plures ipsi in Alexandrino Chronico tribuuntur. Sed si XX annum inchoavit, proximo post Diocletianum anno cooptatus sit oportet, ut anticipatione qvadam à Kal. Jan. anni CCCIV, vicesimus illius ab Oratore numeretur. Qvid autem tergiversamur? Ecce tibi Aurelius Victor à Schotto nostro publicatus, Diocletianum *celebrato regni vicesimo anno curam abjecisse Reip.* prodit, *& in sententiam Herculium ægrè traduxisse: cui anno minus potentia fuerat.* Ergo XIX annos Maximianus explevit, uti Diocletianus XX: ideoqve cœpit anno CCLXXXV. At in Epitome annorum XX Imperator dicitur. Videndum igitur etiam atqve etiam utrum Diocletiano & Aristobulo Coss. anno ipso CCLXXXV Maximianus adscitus fuerit, & anno insequente cum Diocletiano Consulatum inierit. Ita enim verum esse potest, qvod antiqvi lapides suggerunt; ut primus Maximiani Consulatus cum secundo Diocletiani, & Tribunitia potestas II Maximiani cum eodem Consulatu congruat: ac deniqve Consulatus II, & II perinde Tribunitia Diocletiani potestas consentient. Qvippe ineunte anno Christi CCLXXXVI, currente Tribunitia potestate II Diocletiani, lapidum alter inscribi potuit; alter verò post Palilia, cùm jam secundum Imperii ac Tribunitiæ potestatis annum Maximianus esset ingressus, & uterqve Consulatum gereret. Huic conjecturæ tamdiu nos inhærebimus, dum exploratius ac certius aliqvid docti homines excogitaverint, qvod in perturbatissimis illis temporibus ut est difficile, ita conjiciendi multò major, minùs certè invidiosa libertas esse debet. Ex iis omnibus corrigendus est vitiosus Epiphanii numerus, qvi Diocletiano & Maximiano tribuit annos XIII. Qvod minimè Librarii culpæ potest adscribi. Nam distinctè annos ita partitur, ut post XII, qvibus grassata persecutio est, annum unum ante abdicationem imperarit. Atqvi XX annos solidos imperavit; nimirum à Palilibus anni CCLXXXIV ad Palilia anni CCCIV. Eodem enim tempore,

Romanorum Imperatorum epochæ.

Romanorum Imperatorum epochæ.

qvo cœperat Diocletianus, imperium posuit; ut Onufrius tradit. Zosimus Lib. II. scribit à Consulatu Chilonis, & Libonis, qvo Severus sæculares ludos instauravit, ad Consulatum Diocletiani IX, Maximiani VIII, annos fluxisse CI. De qvibus ludis Censorinus ita scribit: *Octavos Imperatores Septimius, & M. Aurelius Antonius Chilone & Libone Coss. anno DCCCLVII.* Corrige *DCCCCLVII.* Contigerunt enim anno Urbis nongentesimo qvinqvagesimo septimo, Severi anno XII, ut ex Vet. Inscript. constat: adeoqve Per. Jul. 4917, Dionysianæ æræ CCIV. Qvare ad annum CCCIV, qvo se Diocletianus, & Maximianus abdicarunt, anni sunt CI. Ex qvo satis apparet, qvod sæpe diximus, biennio Annales Ecclesiasticos esse decurtatos: qvi non plures, qvàm XCIX Consulatus interponunt. Unde & frustra Zosimus illîc erroris arguitur. Indidem porrò Scaligeri supra à nobis confutatus error validius refellitur: qvi initium Diocletiani statuit anno Christi CCLXXXVII, vel CCLXXXVIII. Unde XX ejus desinit anno CCCVII, vel CCCVIII, ad qvem annum à XII Severi, sive Christi CCIV, anni sunt CIV, vel CV, non, ut Zosimus, ipso approbante Scaligero, scripsit, CI.

ΕΦ' ὧν πρατοὺς διωγμός.] Largè adversus historiæ fidem hîc peccatum est. Etenim persecutio illa, qvæ à Diocletiano & Maximiano cœpta est, qvæ qvidem πρατοὺς διωγμὸς dici mereatur, neqve XII annos tenuit, neqve ab Imperatoribus ad exitum perducta est. Nam licet toto ferè illorum Imperii tempore sævitum sit in Christianos, ut ex Actis variorum Martyrum colligit Baronius; fuit hæc tamen velitatio qvædam, ac rudimentum crudelitatis, qvæ per aliqvot Martyrum necem atqve ex militari præsertim ordine, ad totius Christiani nominis internecionem efferbuit. Atrocioris verò persecutionis initium anno Diocletiani XIX ab Eusebio Lib. VIII. Hist. Cap. III, & in Chronico tribuitur, qvando mense Martio edictum propositum est de subvertendis Ecclesiis. Tùm aliud secutum est de Præsulibus comprehendendis, & ad Idolorum cultum omnibus machinis ac cruciatibus adigendis: atqve ita paulatim in Christianos omnes vis illa fœdissimæ tempestatis incubuit. Horum omnium erat ex Eusebio, Scriptoribusqve cæteris non tam impedita ratio, ut non eam vel mediocriter acuti homines pervidere possent. At Josephus Scaliger majorem in modum permiscuit, ac confudit omni, dum errores erroribus nectens ex absurdis principiis absurdiora colligit. Cùm enim in Diocletiani epochâ valdè illum, ut vidimus, opinio fefellerit, ingens ex eo seges hallucinationum in reliqva, qvæ cum illâ conjuncta sunt, intervalla redundavit. Qvod hoc loco facilè à nobis lector intelliget.

Scaliger notatur.

In Libro V. de emend. Temp. Pag. 467. Cap. de Persecutione Diocletiani, hoc velut fundamentum disputationis posuit. Decimo nono Diocletiani, mense Martio, in diebus Paschæ Ecclesias Edicto Impp. esse subversas, Eusebio teste. Ex qvo hunc in modum argumentatur: *Ut Pascha in Martium incideret, non potuit accidere, nisi Terminus Paschalis fuisset in Martio. Non potuit igitur contingere cyclo primo, neq; tertio; contigit ergo Cyclo secundo. Terminus Paschalis XXV Martii anno Christi CCCV, feria I, Cyclo Solis VI. Qvare eodem die, & qvartam decimam, & Pascha celebrarunt: qvod non raro fie-*

bat eo tempore, ante decretum Nicenum. Est ergo locus illustris, qvo probamus ante Canonem Nicenum Πάσχα ἀναστάσιμον *concurrisse cum Termino.* Tum errorem apud Eusebium esse dicit. *Non enim anno primo Olymp. CCLXXI, qvi qvidem cœpit à cyclo secundo, sed eodem anno Juliano hoc contigit, à cujus diebus æstivis cœpit annus primus Olymp. CCLXXI. Itaqve nondum incœperat annus XIX Diocletiani. Deerat enim mensis ad Palilia, unde initium Diocletiani.* In Animadversionibus verò ad annum MMCCCXIX, ex eo qvòd annus Antiochenus in Eusebii Chronico C C C L I sit appositus ad XIX Diocletiani, concludit annum esse Christi Dionysianum C C C I I I, aureo numero XIX, Solis cyclo IV. Mox autem titubans, atqve æstuans, qvòd mense Martio, & in Paschate id accidisse scribat Eusebius, in C C C I V conferre videtur; imò verò etiam in C C C V. Sed hîc, ut in plerisqve aliis, Scaligero contigit, ut Eusebio falsa qvædam affingens, sic tanqvam larvam qvandam fabricaret, qva cum manum consereret. Nam qvod Eusebium dicere affirmat, Martio mense ipso Paschatis solenni die publicatum illud Edictum; nusqvam hoc Eusebius scripsit. Hujus enim verba ista sunt Lib. VIII. Cap. III. ἔτος τοῦτο ἦν ἐννεακαιδέκατον τῆς Διοκλητιανοῦ βασιλείας· Δύστρος μήν. λέγοιτο δ' ἂν οὗτος Μάρτιος κατὰ Ρωμαίους· ἐν ᾧ τῆς τοῦ σωτηρίου πάθους ἑορτῆς εἰσελαυνούσης ἥπλωτο πανταχόσε βασιλικὰ γράμματα, &c. *Annus erat iste Diocletiani XIX: mensis Dystrus, qvi Romanorum Martio respondet. In qvo salutiferæ Passionis appetente festo ubiqve Imperatoria edicta proposita fuerant.* Falsò itaqve Lib. V. de Emend. scripsisse refert Eusebium τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα εἰσελαυνούσης: qvasi Pascha necesse sit in Martium incidisse. Etenim de solennibus diebus passionis loqvitur, sive hebdomade Paschali, qvæ *Pascha* nonnunqvam appellatur, ut ad fidei Professionem, qvæ in calce primi Tomi extat, adnotavimus. Unde licet Paschatis nomen Eusebius exprimeret, non ideò festum ipsum Martio mense contigisse necessariò concludi posset; præsertim cùm εἰσελαυνούσης, hoc est, *appetente, appropinqvante*, scripserit. In fragmentis, qvæ in Lib. VIII. ad calcem conjecta sunt, edit. Rob. Steph. fol. 91. pag. 2. idem ille locus ita concipitur: ἔτος τοῦτο ἦν ἐννεακαιδέκατον τῆς Διοκλητιανοῦ βασιλείας, Ξανθικὸς μὴν ὃς λέγοιτ' ἂν Απρίλλιος κατὰ Ρωμαίους. Hic Aprili mense factum illud asserit. Nempe qvòd Hebdomas sancta utriusqve mensis partem aliqvam decerpsit. Fuit hic annus Christi CCCII, cyclo Lunæ XVIII, Solis III, Lit. D. Novilunium Paschale Nicænum, Martii X V I. Sed Diocletiani tempore adhuc fortassis hærebat in XVII. Igitur qvartadecima Paschalis Martii vicesimo nono, Dominica, vel tricesimo, feria II. Hinc τοῦ σωτηρίου πάθους ἑορτῆς initium. Neqve enim necesse est, qvod jactat Scaliger, in termino ipso celebratum fuisse Pascha. Festum autem ipsum Aprilis V. convenit. Vides qvàm egregiè omnia constent, atqve extra Scaligerianas salebras consistant. Nam Diocletiani initium anticipavit Eusebius, & à neomenia Nisan, vel Paschalis mensis annum ejus X I X antevertit: qvi qvidem cœpit à Palilibus annis CCCII. Qvod si anno ipso Diocletiani labente id accidisse velimus, possemus anno CCCIII tribuere: in qvo Cyclo Lunæ XIX, Solis IV, litera C, novilunium VI Martii inciderit: decima qvarta Luna, Martii X I X, feria VI, Pascha Martii X X I, si qvidem Judaico more embolimæus annus iste non fuerit, adeoqve ante Æqvinoctium, ut nonnun-

Romanorum Imperatorum epochæ.

Romanorum Imperatorum epochæ.

qvam illis temporibus fiebat, Paſcha celebratum fuerit. Sed verius eſt, anno Chriſti CCCII contigiſſe. Cæterùm annum Diocletiani XIX Euſebius cum anno qvarto Olymp. CCLXX conjunxit, non cum primo ducènteſimæ ſeptuageſimæ primæ, ut putat Scaliger, videlicet numero MMCCCXIX. Annus qvartus Olymp. CCLXX iniit anno Periodi Jul. 5017, Chriſti Dionyſiano CCCIV, Euſebiano CCCVI, ut eſt in vetuſtiſſimis editionibus, nec non & Pontaci. In Scaligeriana verò, CCCIV. Sed præter prochroniſmum anni unius, qvo Dionyſianam æram Euſebiana præcedit; annus alter inculcatus eſt, ut hic annus eſſet CCCVI, qvi CCV eſſe debuit, Dionyſianus verò CCCIV. Et alioqvin Euſebius Diocletiani epocham uno anno tardiùs repræſentat. Nam adſcribit annum illius primum ad Olymp. CCLXVI annum primum, qvi Per. Jul. 4998 cœpit, Chriſti Dionyſiano CCLXXXV; cum ſuperiori competat, anno tertio Olymp. CCLXV labente, tribus menſibus ante initium qvarti. Unde Diocletiani annus XIX cum anno tertio Olymp. CCLXX comparatur, qvi cum ſecundo potiùs copulari debuit. Cœpit enim hic anno Chriſti CCII, tribus menſibus exactis ab initio anni XIX Diocletiani. Sed in annis Chriſti Euſebianis fruſtra conflictamur; qvos à Librariis intextos, non ab Euſebio ipſo, viri docti meritò perſvadent.

Supereſt annus Antiochenus, qvi Scaligerum adeo conturbat. Æræ Antiochenæ primordium XLVIII ſolidis annis Dionyſianam æram antecedit. Incidit enim in annum Per. Jul. 4666; ex poſteriore Scaligeri ſententia in Animadverſ. & Iſag. Can. Qvare anno Per. Jul. 5015, Chriſti Dionyſiano 302, cœpit annus Antiochenorum CCCL ab Octobri; CCCLI verò anno Dionyſiano CCCIII. Iccirco manifeſta eſt Euſebii labes tàm in ærâ Diocletiani, qvàm in Antiochenâ. Annus Diocletiani XIX cœpit anno Antiocheno CCCXLIX adhuc labente, ac poſt menſes ferè VI iniit annus Antiochenorum CCCL. Eſt igitur unius anni prochroniſmus apud Euſebium, qvi cum anno XIX Diocletiani connectit annum CCCLI.

Ad ſummam Diocletiani horribilis illa perſecutio cœpit anno ejusdem XVIII exeunte, vel ineunte XIX à Kalend. Jan. aut Martiis, Chriſti Dionyſiano CCCII. Unde nonniſi biennium Diocletianus illam exercuit: tametſi à Galerio Maximiano, aliisqve Diocletiani, & Maximiani Herculii ſucceſſoribus propagata ſit ad annos plures, hoc eſt ad CCCXI, ut opinatur Baronius. Ex qvo conſtat erraſſe noſtrum, qvi imperante Diocletiano, annos totos XII, hoc eſt præter unum, omnes illius Imperii annos occupaſſe tradit.

Καὶ παύεται τῆς βασιλείας ἀυτεξανίσας.] Anno Chriſti CCCIV, ipſo IX, & Maximiano VIII Coſſ. Qvanqvam ambo iterum Conſules fuiſſe legantur anno CCCVIII, niſi mendoſi ſint Faſti, qvod qvemadmodum acciderit, ſupervacaneum eſt qværere. Et variæ divinationes eſſe poſſunt, qvas nihil moramur. Obſervanda porrò vox eſt, qvâ Epiphanius utitur, ἀυτεξανίσας: qvod nihil aliud ſignificat, qvàm veteranorum inſtar vocationem ſibi ſumere, ac ſecedere; qvod vocabulum hacte-

nus in Onomasticis mixobarbaris desideratur.

Romanorum Imperatorum epocha.

Μαξιμιανὸς δὲ καπῷ μόρῳ.] De Maximiano Herculio Diocletiani collegâ loqvi se putavit, & verò debuit Epiphanius; sed qvod hoc loco narrat, neutri Maximiano, sed Maximino contigit. Sæpenumero Græci scriptores Maximianos duos invicem, & cum Maximino confundunt. Qvæ res etiam attentissimum lectorem frustrari possit. Diocletianus, & Maximianus Herculius Constantium Chlorum, & Galerium Maximianum Armentarium Cæsares creant: qvi post illorum secessionem Augusti ex Cæsaribus facti. Galerius Maximianus duos Cæsares constituit sororum filios, C. Galerium Maximinum, qvem Orienti præfecit, & M. Aurelium Severum, cui Occidentem permisit. Severus Cæsar à Galerio Maximiano contra Maxentium missus Ravennæ occiditur, ait Eusebius in Chronico: Victor in Cæsaribus, & alii. Maximianus Herculius resumpto Imperio cùm insidias Constantino genero struere, Massiliæ est occisus, non Tarsi, ut Zosimus scribit. Galerius Maximianus Christianos crudelissimè persecutus, consumptis genitalibus defecit, ait Victor. Hujus funestissimam mortem, ac divinitus immissos cruciatus pluribus exeqvitur Eusebius Lib. VIII. Cap. XXVIII, & XXIX. Galerius Maximinus ab Licinio victus, ac dirâ tabe correptus Tarsi periit. Vide Eusebium Lib. IX. Cap. VIII. Ubi qvod Ephinanius ait, ἐξεβολήθη τῶν ὀφθαλμῶν, sic enarrat: προπηδῶσι μὲν ἀπὸ τὰ ὄμματα, καὶ τῆς ἰδίας λήξεως ἀποπεσόντα, πηρὸν αὐτὸν ἀφίησιν. Haud dubia igitur Epiphanii est hallucinatio, qvi Maximiano Diocletiani collegæ, hoc est Herculio, tribuit, qvæ Maximino Dazæ Galerii Armentarii sororis filio contigerunt. Hæc ex Victore, Zosimo, Eutropio, Eusebio, aliisqve collegimus.

XXXIX. Constantius Chlorus & Galerius Maximianus.

Καταλείψας Λικίνιον, καὶ Κωνσάντιον.] Atqvi Constantium cum Diocletiano, & Maximiano XIII annos imperasse dixerat. Qvod ut minimè verum est, ita falsum ambos illos ἀναδεξαμένους successores reliqvisse Licinium & Constantium. Nam Constantium Chlorum, & Galerium Maximianum sibi substituerunt: Licinius postea à Galerio Maximiano Cæsar factus cum Constantino imperium tenuit, cum eoqve à moriente Maximino relictus est. Itaqve Maximianum Herculium cum Maximino permiscuit.

XL. Constantinus Magnus.

Τέτας τελευτήσαντας διαδέχεται.] Constantino Chronicon Eusebii dat annos XXX, menses X. At idem Eusebius Lib. IV. de vita Constantini, cap. LIII, ait imperasse annos XXXII, minus paucis mensibus: vixisse verò duplum tempus. Socrates & Sozomenus imperium annis XXXI definiunt: vitam, LXV. Hieronymus in supplemento Imperii XXXI, vitæ LXVI numerat, qvod ex Eutropio transtulit. Mors ejus indubitato charactere notatur, anno Christi CCCXXXVII, undecimo Kalend. Junii, ipso die Pentecostes Cyclo Solis X, litera B. Feliciano, & Titiano Coss. Errat verò Scaliger, qvi tricesimum expleisse negat; sed annos solidos duntaxat imperasse XXIX, cum mensibus VII, diebus XXVIII, ex a. d. VIII Kal. Oct. Ejus verò initium statuit in anno Christi CCCVII. Qvo ex errore cæteri propagati sunt de Indictionum origine,

Scaligeri error.

Romanorum Imperatorum epocha.

deqve Nicenæ Synodi tempore, qvæ sunt apud illum depravatissima. Nam & Nicenum Concilium celebratum constat anno Christi CCCXXV, Paulino & Juliano Coss. & eodem anno, expleto vicesimo anno, Constantinum Viennalia celebrasse. Qvod neqvaqvam accidisset, si anno demum Christi CCCVII cœpisset. Socrates mortuum Constantinum esse dicit anno secundo CCLXXVIII Olympiadis: Constantium verò Chlorum obiisse anno primo Olymp. CCLXXI, Julii XXV. Ut igitur ineunte Olympiade CCLXXI Constantinus Imperium ceperit, cum exeunte anno secundo Olymp. CCLXXVIII mortuus sit, nondum XXX annos expleverat. Atqvi XXXI Socrates attribuit. Falso igitur Olympiadis CCLXXVIII anno secundo obitum ejus consignat. Anno Christi CCCXXXVII sive Per Jul. 5050, iniit annus Iphiti 1113, sive Olymp. CCLXXIX primus ante qvem mortuus est Constantinus, exeunte qvarto Olymp. CCLXXVIII. Jam verò si ex Eusebii sententia, qvæ præferenda reliqvis videtur, Constantinus XXXII annos, paucis exceptis mensibus, impleverit, adeo ut vicesimus tertius ejus inchoandus fuerit anno illo CCCXXXVII, qvo mortuus est, consequens est, annum ejus primum cadere in annum Christi CCCV, qvo ex diebus æstivis cœpit annus primus Olympiadis CCLXXI; in qvem Socrates Constantii Chlori mortem contulit Panegyricus Maximiano & Constantino Augustis ab incerto authore dictus significat, Constantinum, cùm in Britannia mortuo patre imperium esset adeptus, *Cæsaris* appellatione contentum, *Augusti*, & *Imperatoris* abstinuisse nomine, donec à Maximiano gener adscitus, unà & *Augusti* nomen obtineret. *Cujus*, inqvit, *tanta maturitas est, ut qvum tibi pater Imperium reliqvisset, Cæsaris tamen appellatione contentus expectare malueris, ut idem te, qvi illum, declararet Augustum.* Qvod altero anno ab Constantii morte contigit. Ex qvo duplex Constantini consurgit initium. Qvamobrem verisimile est, Constantium Chlorum decessisse anno Christi CCCV, anno primo ineunte Olymp. CCLXXI, ut scribit Socrates; ac tum Constantinum à militibus Augustum, & Imperatorem acclamatum abstinuisse tamen summi imperii titulis, donec anno consequente à Maximiano consecutus est. Ex qvo factum putamus, ut alii XXXI, alii XXXII annos Constantino tribuerint. Ac profectò, si, ut Eusebius affirmat, annus imperii XXXIII, Christi trecentesimo tricesimo octavo inchoandus fuit, fieri non potest, qvin anno CCCV Constantinus inierit. Hic nescio qvæ de lustris Julianis ariolatur Scaliger; qvæ Olympiadum nomine censeri cùm ab aliis, tum à Socrate somniat. Qvod suo loco refutabitur.

Κώνσαντα, καὶ Κωνσάντιον.] Constantini liberorum minimus natu fuit Constans; maximus Constantinus: medius Constantius.

Υἱὸς Οὐαλεντινιανοῦ.] Non dubia est conjectura nostra, qvam ad oram adscripsimus, legendum ἀδελφὸς, pro ὁ ἀδελφοῦ: Nisi forte pro Γρατιανοῦ substituendum sit, Οὐάλεντος. Fuit enim Valentinianus Junior Gratiani frater: Senior autem Valentis. Sed perobscurus qvidam locus est apud Themistium, Oratione XI, qvam habuit in laudem Valentiniani Junioris cùm Consulatum iniisset, in qvo collegam habuit Aurelium Victorem. Qva in

Oratione,

Oratione, pag. 261, nonnulla injicit, qvibus significare videtur, Valentinianum Juniorem Valentis esse filium, & Valentiniani patruelem. Vide qvæ ad illum locum adnotavimus: qvi profectò etiam atqve etiam considerandus est.

Ὧν τὰ ἔτη μέχρι τῆς Αρκαδίου.] Annos intelligit eorum Imperatorum, qvi à Constantino magno ad necem usqve Valentiniani Junioris extiterunt. In qvo uno anno saltem calculus aberrat. Non enim anni LVII, sed LVI ab obitu Constantini numerantur. Etenim annus ille, qvo Valentinianus ab Arbogaste necatus est, dubius esse non potest, cùm tam insigni charactere notetur. Fuit enim in anno illo Dominica Pentecostes Maji XVI. Proinde litera Domin. C. Pascha verò qvinqvagesimo antè die, Martii XXVIII. Igitur Cyclus fuit Lunæ XIII, anno Christi CCCXCII, Cyclo Solis IX. Jam verò moritur Constantinus anno Christi CCCXXXVII, ut paulo antè declaratum est. Si ab annis CCCXCII deducas CCCXXXVI, reliqvi erunt LVI.

Κατὰ δὲ Ελληνας Αρτεμισίου] Si Artemisii XXIII dies est Maji Juliani XVI, cœpit Artemisius Aprilis XXIV. Ac tum nova & inaudita mensium dispositio nascetur. Nam Ελληνες sunt Syromacedones, & Antiocheni. Qvorum menses merè Juliani sunt, Græcis nominibus appellati. Horum verò Artemisius idem est cum Majo. Qvare XVI Maji est Artemisii Græcorum, sive Syrorum XVI: Idqve Epiphanio ipso suffragante, ut ex Hær. LI Alogorum constat. Vide qvæ ad illum locum disputata sunt, pag. 130. Hîc igitur pro τρίτῃ, καὶ εἰκάδι, leg. ἕκτῃ καὶ δεκάτῃ. De Valentiniani nece Baronianos Annales consule.

Μέτρον οὖν ἐστι κόρος.] De seqventibus mensuris tàm Hebraicis, qvàm Græcorum propriis accuratè agere hoc loco non decrevimus. Res est enim otii majoris atqve operæ, qvàm ut nos commentandi labore jam fessi, atqve aliis insuper rebus occupati, in eam incumbere possimus. Præsertim cùm alii pleriqve jam argumentum ejusmodi doctissimis lucubrationibus occuparint, & inprimis Arias Montanus, ac Villalpandus noster in Apparatu ad Ezechielem. Qvare nos qvod superest pauca qvædam, & ad Epiphanij intelligentiam, id enim præcipuè profitemur, necessaria breviter adnotabimus.

Ειληπται τίνυν ὁ κόρος.] Corum Hebræi vocant בר: qvæ mensura eadem est cum חמר, continetqve decem Ephoth, qvæ sunt XXX sata, ait R. David Kimchius in Radic. Sed origo illa, qvam affert Epiphanius, ut à χαρίᾳ dicatur, qvod idem est ac βουνὸς, sive *clivus*, aut *acervus*, à me, ut ingenuè profitear, nondum capitur. Neqve vox ejusmodi mihi in Hebraismo hactenus occurrit. Radix enim est בור, qvæ vox *catinum*, & *fornacem* significat. Qvanqvam huic affine est ביור, qvod idem est ac suggestum, Par. II, cap. VI. 13. Sed de χαρίᾳ qværant Hebraismi peritiores.

Λεθὲκ δὲ ὡς ἐν τῷ Ὡσηέ.] Non alibi qvàm in illo Oseæ loco vox ista legitur, cujus etymologia parum explorata. Nam ut ἔπαρμα significet, non persvadet Epiphanius. Est autem ea mensura dimidiatus corus aut חמר, Nam Corus triginta modios habet: Lethec qvindecim. Mirum hoc eruditis Interpretibus visum est, qvid in mentem venerit LXX Senioribus, ut pro eo, qvod in Hebræo est, לתק שערים hoc est *dimidio coro hordei*, verterint, καὶ νέβελ οἴνου. Qvod Hieronymus adnotavit: Nam cæteri Interpretes ἡμίκορον

transtulerunt. Ego verò mendosum fuisse LXX Seniorum codicem illum arbitror, qvo usus est Hieronymus; in eoqve cùm voces illas desideratas, qvæ duabus illis Hebraicis responderent; utputa ἡ ἡμίνορον νειθῶν, vel ut Epiphanius legit, λεθὲκ νειθῶν, tùm superfluas alias insertas, καὶ νέβελ οἴνου; qvod pro Hebraicarum ambarum interpretamento perperam est acceptum, cùm aliæ jam essent extritæ. Conjecturæ hujus admonet non hic solùm Epiphanii locus; sed etiam Ambrosius, qvi Epist. LII, qvæ est ultima Lib. II, sic illum Oseæ locum concipit: *Et conduxi eam gomor hordei, & semigomor hordei, & nevel vini.* Priorem autem versum ita legit: *Conduc tibi fornicariam qvindecim denariis.* Ubi qvindecim argenteos ab hordei mensuris sejunxit, qvasi pretium illud hordei fuerit, non autem meretrici ad illas mensuras appensum. Ergo ἡμίγομορ, vel λεθὲκ νειθῶν fortean scripserant LXX. Nisi Ambrosii lectionem illam ex miscellâ eâ, qvam Origenes ex diversis concinnavit, manasse suspicemur.

Τὸ ὅ ἀυτὸ καὶ τὸ γόμορ.] Vox ista γόμορ apud Græcos ambigua est. Duo enim ac diversissima mensurarum genera significat, hoc est חמר, & עמר: qvam utramqve dictionem Græci per eandem efferunt, γόμορ. Etenim in illo Oseæ loco, ubi est חמר, id est *homer*, γόμορ apud illos legitur. At Exodi XVI, ubi est עמר, perinde etiam γόμορ LXX scripserunt; ut & Ezech. XLV, 11, & 14. Sed vocabulum γόμορ rectius posteriori huic tribueris: qvia densissima Hebræorum aspiratio ע per γ Græcè reddi solet. Itaqve D. Hieron. עמר Latinè, *gomor*, חמר autem *corum* interpretatus est. Porrò Gomor decima pars est Ephi. At Ephi decima pars cori, sive chomer. Igitur gomor centesima pars est chomer. Epiphanius, qvi apud Oseam duo illa simul non legerat, γόμορ νειθῆς, & λεθὲκ νειθῆς, vel νειθῶν, sed alterum tantùm; λεθὲκ νειθῶν, vel γόμορ νειθῶν; perperam arbitratus est, γόμορ νειθῶν idem esse, ac λεθὲκ νειθῶν, eamqve variam diversorum codicum lectionem putavit, qvæ unum idemqve significaret; cùm essent ejusdem loci duæ, & qvidem necessariæ diversaqve partes. Nam ita concipiendus ille locus fuit, ut ex Ambrosio supra monuimus, καὶ ἐμισθωσάμην ἀυτὴν ἐμαυτῷ πενδεκαίδεκα ἀργυρίοις, καὶ γόμορ νειθῆς, καὶ λεθὲκ (vel ἡμίγομορ, vel ἡμικόρων) νειθῆς —— καὶ νευὲλ οἴνου, cui nos obeliscum adjecimus, qvod posteriora illa dispungenda videantur; utpote qvæ absint ab Hebræo. Qvod & in Miscella factum ab Origene hoc in loco conjicimus. Est igitur Epiphanii cavendus hic lapsus; qvi Gomor, qvod idem est ac Chomer, cum Lethec, hoc est totum cum dimidiâ parte, confudit, variâ, & vitiosâ Codicum lectione deceptus. Nam Gomor nusqvam cum Lethec, aut ἡμικόρῳ idem esse legitur. Qvo ex errore propagatus hic, qvi sequitur, alius est; duplex esse Gomor, majus, ac minus: qvorum illud idem sit cum Lethec, hoc est, modiorum XV, cujusmodi corus sive Chomer est triginta: alterum verò XII.

Τὸ δὲ μικρὸν δώδεκα βάθ.] Mendosissimus hic locus interpunctione sanandus est. Duplex est, inqvit, Gomor; Majus modiorum XV, minus, modiorum XII. Legendum itaqve τὸ ὅ μικρὸν δώδεκα (sub μοδίων) Βάθ· ἡ γ τοῦτο, &c. Est enim nova mensuræ alterius explicatio. Qvem ad modum castiganda sunt Latina. Cæterũ est qvidem gomor apud Græcos duplex, sed minus non est modiorum XII, neqve major XV; ut qvarta parte alterum excedat. Qvin ita potiùs; ut minus gomor, sive עמר, centesima sit majoris pars; qvod paulo ante vidimus.

Βάθ· ἡ τοῦτο ἀπὸ τ Ἑβραϊκῆς.] Bathus ab Hebræis בת nominatur. Cujus

origo vocabuli parùm explicata. Qvomodo autem ὁμώνυμον sit ista dictio ἐλαιοτριβείῳ, hoc est trapeto, vel tudiculæ, qvibus oleum exprimitur, sive vasi, in qvo è prælo ac trapeto fluens excipitur, ignorare me fateor. Nam בת, aut בית nullum ejusmodi olearium instrumentum significat. Qvamvis idem ex Epiphanio scripsit Isidor. Lib. XVI, Cap. XXV. *Batus*, inqvit, *vocatur Hebraica lingva ab olearia mola, qvæ bath apud eos, vel batha nominatur, capiens L sextarios, qvæ mensura una molæ vice proteritur.* Unicum restat subsidium, idqve perleve. Nam בת Hebraicum βάθον à Græcis, ut Josepho, dicitur, mutatione τοῦ θ in δ, ut & subinde Epiphanius expressit. Atqvi בר Hebraicè inter alia *vectem* significat. Hinc suspicari licet, Epiphanium Hebraicam vocem, perinde ut apud Græcos, per δ concipi arbitrantem, ad olearios vectes respectum habuisse. Etenim tudiculis, hoc est vectibus oleum exprimi consveverat. Columella Lib. XII Cap. L. *Est & organum erectæ tabulæ simile, qvod tudicula vocatur, idqve non incommodè opus efficit, &c.* Utrum hoc in mente habuerit Epiphanius, divinare non possum. Certè nihil aliud occurrit modò, qvod ad olei factionem attineat. Bathi porrò mensura liqvidarum rerum est: ut olei, vini, decima pars Chomer. Ezech. XLV, 11. & 14. Unde cum Chomer ab Epiphanio modiorum XXX constituatur; modius XVII Sextariorum Chomer sextarios explet DX, atqve adeo Bathus erit sextariorum LI, non L.

Μνασὶς, ἢ μέδιμνος.] Non eadem est mensura Mnasis, & medimnus. Siqvidem μνασίον Hesychio est μέτρον ἢ διμέδιμνον, duos medimnos continens. Sed utramqve vocem ab Romana origine deflexit: nimirum à vocabulo *medium*. Qvod mirum est utriusqve lingvæ perito excidere potuisse. Certè μνάσις nihil habet cum appellatione istâ commune. De medimno verò Grammatica nulla concesserit, etsi aliqva similitudo vocis appareat.

Εἰσὶ δὲ καὶ μόδιοι σίτου.] Leg. δέκα μόδιοι: ut & Cornarius legit. Mnasis duos medimnos continet: Medimnus Cyprius modios qvinqve. Igitur Mnasis modios capit decem, At Romanis, Græcisqve medimnus senos modios capiebat. Sed qvæ subinde pertexit, ea corrupta sunt & obscura. Ex qvibus illud tamen efficitur, Modium apud Cyprios XVII sextarios continere. Vulgò autem XVI duntaxat imputantur. Sed in istis ἀνειδολογεῖν nolumus.

Σάτον καλεῖται.] Hebræi סאה vocant satum. Qvæ mensura sesqvimodium Italicum complectitur, Josepho & Hieronymo testibus: adeoqve sextarios XXIV. At Epiphanius modium cum qvartâ insuper parte sato tribuit. Qvare cum modio sextarios XVII assignet, capiet satum sextarios 21¾. Hanc mensuram μόδιον ὑπέργομον appellat. Unde & Hieronymus fortasse vocem Hebraicam סאה hoc est *satum* per Latinam *modium*, expressit. Neqve verò magis de Hebraici nominis origine constat, qvàm aliarum mensurarum. Proinde qvod dicit, satum Hebraicè idem esse ac λῆψιν, sive ἄρσιν, suffragatorem habet nullum. Qvod utcumqve verum esset, si שאה non סאה scriberetur. Tametsi litera שׂ cum sinistro puncto pro ס promiscuè nonnunqvam usurpatur.

Τὸ δὲ ἅγιον μέτρον.] Igitur alius fuit modius profanus, alius sacer. Hic erit satum, qvarta parte vulgari modio majus. Hæc Epiphanius, qvæ nos hoc loco non discutimus.

Τῇ μὲν γὰρ πρώτῃ.] Seqvens disputatio prætermitti ab Epiphanio poterat. Neqve enim ad rem admodum facit, neqve qvicqvam continet, qvod

scire magis, qvam ignorare nostrâ referat. Qvanqvam ea qvoqve ab Isidoro in Lib. XVI. Cap. XXV. Orig. est translata.

Αἱ δὲ κεφαλαὶ ὡδὶ ὧν εἶπεν.] Perturbatus ac præposterus ordo nominum est. Qva in re qvid insit mysterii non video.

N. XXIII. Διησᾶ, ἡ δὲ Ἰησᾶ.] Depravata sunt pleraqve sacrorum librorum vocabula. Sed nos nihil immutandum censuimus. Plerisqve litera ה præfixa: qvi est Chaldaicus articulus.

Πληρωθεὶς γὰρ ὁμόδι Ϙ.] Eadem ratione nullum non mensuræ genus modium appellare licet. Nam nullum est, qvod non perinde, cum impletum sit plenum se esse fateatur. Isidorus aliam vocis etymologiam affert, ab eo, qvod sit suo modo perfectus.

Πλήσας δὲ τὸ μέτρον, καὶ ῥητλιάσας.] Barbara vox ac peregrina, qvæqve emendari variè possit. Sunt qvi ῥηγλιάσας rescribant à ῥήγλα, qvæ est regula: qvod idem est ac rutulus, sive baculus rotundus. Unde apud Hesychium legi scribunt, ὑποειγλᾶν, pro eo, qvod est, mensuram exæqvare. Sed nihil ejusmodi apud illum reperi. Hoc verò solum: ῥῆγλαι· σίδηρα, ὡς ῥάβδοι: ut sint baculi, aut virgæ ferreæ. Ergo apud Epiphanium ῥυτλίασας fortasse leg. vel ῥοτλιάσας, ut à rutulo derivetur, qvi est vectis rotundus: qvo nomine repagulum versatile in Amphitheatro apud Calpurnium dici, observatum à Lipsio. Atqve ita radium, seu vectem rotundum appellare licet, qvo exaggeratum in modio frumentum abraditur, & mensura peræqvatur: qvi & ruplus nominatur in Glossario Vet. *Ruplus* ϛροφεὺς γαλεάγρας, καὶ ὑποψήλιον. *Ruplus*, inqvam, in Glossario, non *Rutulus*, ut qvidam parùm fideliter concipit, exponitur ὑποψήκτιον, hoc est *radius mensorius*. Unde & nasci altera apud Epiphanium lectio potest, ῥαπλιάσας: qvod à Græco ῥόπαλον fortean deducitur. Ac videndum etiam atqve etiam, an *replum* illud Vitruvianum, qvod eruditos homines jamdudum torqvet, eò sit referendum. Scribit ille Lib. IV, cap. VI, ubi de forium structura differit: *Item replum de impage dimidia, & sexta parte.* Ubi *replum* vectis instar oblongum qviddam ac rotundum in foribus esse arbitror. Habet & Germanicum idioma vocem, rütteln/ qvæ propriè de mensuris dicitur.

ΚάμϘ δὲ ἐξ αὐτῆς.] Leg. ΚάβϘ. Cui sextarios qvatuor imputant: hoc est qvartam modii partem.

Χοῖνιξ δὲ καὶ ὐΦή.] Chœnix sextarios continet qvatuor, auctore Fannio. Qvare de alio Sextarii genere, vel Chœnicis loqvitur Epiphanius: qvemadmodum & cum de ὐΦῆ loqvitur: qvod existimari possit Hebraicum Ephi vel Epha. Sed hujus major est modus. Apud Hesych. lego, ΟἶΦιν, μέτρον τι τετραχοίνικον Αἰγύπτιον.

Ἀρτάβη τοῦτο τὸ μέτρον.] De Artaba pluribus Villalpandus.

Τρία μέτρα σεμιδάλεως.] Locus est Gen. XVIII, 6. Verum qvod LXX. vertunt τρία μέτρα σεμιδάλεως, Hebraice legitur שלוש סאים *tria sata*. Qvare singulæ mensuræ non gomor sunt, sed satum. Imposuit Epiphanio communis μέτρϘ dictio, qvam de eo mensuræ genere accipiendam putavit, ad qvod diurnum mannæ demensum exigebatur. Sed Satum trigesima pars est Cori, Gomor centesima.

Τὸ δὲ γόμον δέκατον ἦν.] Perperam etiam in Regio γόμον, ut & in Basileensi: Qvare nihil immutare voluimus. Verùm γόμορ fortaſsè reſtituendum. Eſt enim in Veteribus codicibus literarum ρ & ν pictura non abſimilis. Qvæ res ex ſcriptoribus fraudi fuit. De Gomor, & authoris hallucinatione ſuperiùs egimus: Ubi duplex Gomor conſtituit, majus, & minus: neutrum rectè. Nos aliud diſcrimen apud Græcos duntaxat obſervavimus; qvi promiſcuè Chomer, & Omer γόμος appellant. Unde alius eſt γόμορ magnus, qvi idem eſt ac Corus, ſive Chomer: alius minor, qvi eſt עמר, centeſima pars majoris. Qvare qvod Villalpandus noſter Lib. III, Cap. IX ſcribit, Epiphanium eandem coro notionem tribuere, qvam chomor, ad idqve ſuperiorem locum, ubi de coro egit, accommodat, ſanè non intelligo. Neqve enim Epiphanius uſqvam τῷ Χόμορ mentionem facit: Sed eam menſuram, qvæ reipſa eadem eſt cum coro, γόμορ appellat, ex Græcorum conſvetudine. Qvam is tamen non integrum, ſed dimidium corum eſſe putat, & cum Lethec, atqve ἡμικόρῳ confundit. De qvo errore ſatis antea diſputavimus. Hoc verò tandem in loco poſteriorem ℈ γόμορ ſpeciem, qvæ revera unica eſt, ac propria, nempe עמר, declarat. Etſi dubitari poteſt, utrum γόμος, an, ut cuſi & ſcripti codices exhibent, γόμον legerit Epiphanius. Nam ſi poſtremum hoc menſuræ genus γόμος appellari credidiſſet, non duplicem antea γόμος, ſed triplicem eſſe dixiſſet. Hic enim tertius eſt, à duobus illis planè diſtinctus. Sed utcumqve Epiphanius ſcripſerit, γόμον iſtud non aliud eſſe poteſt qvàm γόμορ, hoc eſt עמר: Fuit enim Omer, ſive Gomor ſextariorum $7\frac{1}{5}$. Qvod cùm verè ab illo definitum fuerit, ab iis, qvæ paulo ante conſtanter aſſeverat, magnoperè diſſentit. Nam Corum, qvi eſt Chomer, modiorum eſſe docuerat XXX. Modio verò ſextarios imputaverat XVII. Ita Corus ſextariis conſtabit 510. Jam verò Bathus, qvi Ephi aridorum menſuræ reſpondet, decima pars eſt Cori: Gomor decima pars Bathi. Igitur ex Epiphanii ſententia Bathus ſextarios colligit LI, (cui qvidem nonniſi L tribuit) Gomor ſextarios $5\frac{1}{10}$. Hîc autem τὸ γόμον, ſive γόμος habere putat ſextarios $7\frac{1}{5}$. Qvæ ſi centies multiplices, fient ſextarii 720: qvot reipſa corus continet. Etenim corus modios capit non XXX, ſed XLV, ut Villalpandus docet, Modius porrò ſextarios XVI: qvi in XLV ducti ſextarios conficient 720. Ea ſumma in centum diviſa dat ſextarios unicuiqve gomor $7\frac{1}{5}$. Qvæ opinionum varietas, ſi non ex hallucinatione nata, ex eo certè profecta videtur, qvòd cùm aliæ apud alias nationes menſuræ iisdem appellationibus cenſerentur, ac minores majoresvé eſſent, hæc ipſa diverſis ex Authoribus tumultuariè in Adverſariis notata in hunc Commentarium redegerit, neqve accuratè ac diſtinctè propoſuerit.

Τὸ σάτον νς' ξέσων.] Neqve iſtud ſuperioribus conſentaneum eſt: Ubi Satum docuerat eſſe μόδιν: ὑπέργομον, hoc eſt modium unum, cum eiusdem qvarta parte. Qvare cum modio XVII ſextarios attribuat, erunt in Sato ſextarii $21\frac{1}{4}$: ut antea diximus. At ſecundum communem uſum, qvi modio ſextarios aſſignat XVI, erunt in Sato ſextarii XXIV.

Αλάβαστρον μύρε.] Alabaſtrum ex ſui generis lapide, non ex vitro fit; Βιτίον item aliàs fictile vas, aliàs vitreum. De hoc Euſtathius, & alii Grammatici.

Ο δὲ Ηλία ἑτοιμαθεὶς.] Locus eſt III. Reg. XIX, 6: ubi Hebraicè eſt עגת. LXX καμψάκης. Sed qvonam argumento qvatuor fuiſſe ſextariorum colligat, nullus video.

Κύαθός ἐστιν ἕκτον ξέστε.] Vulgo tamen Sextario XII cyathi tribuuntur. De qvo Gregorius Agricola Lib. I.

Μεδεκὼθ δὲ λέγει.] Idem locus extat Hær. LXXV, N. VI. Forte pro μεδεκὼθ, ὑμανὼθ reſcribendum. Vide qvæ illîc obſervamus.

Ιν, τὸ ἶν μέγα.] Hin ſextarios capit XII, hoc eſt Logos totidem.

Χᾶς ἐστι ξέστου ἡ.] Chus Atticus, & Romanus congius ſextarios habet non amplius VI, qvæ eſt duodecima pars Metretæ. Continet enim metreta ſextarios LXXII.

P. 183. Τάλαντόν ἐστι τὸ ὑπερβάλλον.] De Talento, ejusqve multiplici varietate infiniti ſunt doctorum hominum commentarii, qvibus ea diligenter explicantur, ut otioſis hac in parte nobis eſſe liceat. Talentum hîc Judaicum, ſacrumqve definitur, qvod minas habuit CXX, hoc eſt libras Romanas CXXV. Nam Libra drachmas habuit XCVI, mina verò centum. In centum viginti minis, drachmæ ſunt 12000, qvæ per 96 diviſæ dant libras Romanas 125.

Εξ λεπτὰ ταλάντε.] Qvæ ſint Talenti λεπτὰ, qvorum ſex, ſeptem aſſibus valeant, qvæve ſeptem aſſium λεπτὰ, centum æſtimata denariis, qvi docuerit, magnam à me gratiam inibit. De λεπτοῖς ταλάντε, neſcio qvid Heſychius adſperſit in voce Κοδράντης. Ibi enim τὸ λεπτὸν ἑξακισχιλιοστὸν eſſe Talenti docuit, bisqve iſtud repetiit. Qvinetiam alibi, ἀσσάριον eſſe dicit idem ac λεπτόν. Unde in Talentum ſex aſſium millia competent, qvot & λεπτῶν. Eſt & de λεπτοῖς inſignis locus, ex Budenſi Codice productus à Camerario in cap. XXI. Matth. Ubi cùm Staterem dimidiam unciæ partem eſſe dixiſſet, ſubjicit: πάλιν δὲ τὸ Σίκλον, ὅ ἐστιν ἥμισυ τᾶ σατῆρος, τέταρτον τῆς ἀγγίας, ἔχει λεπτὰ ν. τὸ λεπτὸν ὁλκῆς μιᾶς ἐστι δέκατον, ὄγδοον τῆς ἀγγίας· ὡσά τισι δὲ ἡ ὀβολὸς καλεῖται. Mox ait νόμισμα, μέγα μὲν εἶναι τῷ χαράγματι, ἡ τῇ ὁλκῇ, ὃ ἐνλήθη ἀργυρᾶς· ὥστε ἔχειν αὐτὸν δηνάρια ρ', ἔπαιον δὲ δηνάριον ἔχειν ἀσσάρια ζ' (al. ξ') Siclum, ſive dimidium ſtateris decem λεπτοῖς conſtare ſcribit: ἀργυρᾶν verò, hoc eſt Staterem tetradrachmum, qvem μέγα νόμισμα vocat, denariis centum. Porrò denarium VII aſſibus, aut, ut alia lectio exhibet, LX. Si in drachma decem λεπτὰ ſunt: ergò λεπτὸν idem erit, qvod vetus Romanorum aſſis, decima pars denarii. Atqve ut denario ſeptem imputemus aſſes, erunt in drachma 175: λεπτὰ verò aſſibus conſtabunt $17\frac{2}{1}$ Tetradrachmus aſſibus 700. Nam denarios habet centum. Qvare λεπτὸν denarios habet $2\frac{1}{2}$, qvoniam in qvatuor drachmis, qvadraginta numerantur. At verò ſi lectionem aliam amplectimur, ut in denario ſint aſſes ſexaginta: tetradrachmus colliget aſſium ſex millia. Nam denarios centum ſi per ſexaginta multiplices, totidem conſient: λεπτὸν verò 150 comprehendet aſſes, drachma 1500. Qvid ex iſtis Scholiis, vel ſuperiore Heſychii gloſſemate ad Epiphanium enarrandum profici poſſit, judicent alii.

Mihi ſine ingenti aliqva ſectione, huic ulceri, qvod ὕπελον ſubeſt, ſubnoveri non poſſe videtur. Sed illud præterea, & verò cumprimis animadvertendum, de qvo Talenti genere loqvatur tàm Epiphanius, qvàm Heſychius. Neqve enim vulgare illud & magnum intellexiſſe puto; ſed Epiphanium maximè ſtaterem, vel tetradrachmum argenteum. Qvâ de re accuratius in diatriba de folle, & milliarenſi paulò pòſt inqviretur. Ergò in Talento hujusmodi XL λεπτὰ ex Matthæi Scholio cenſentur, qvæ centum denariis valent; denarii aſſibus ſeptem. Hæc Epiphaniani loci veſtigia premunt. Nam & centum denariorum, & ſeptem aſſium in illo mentio eſt. Qvomodo verò reformanda ſint Epiphanii verba, tentabunt, uti diximus alii. Nos qvæ potuimus in eam rem adjumenta congeſſimus.

Ἐν δὲ τ̃ ἀσσαρίων.] Scrib. ἐν δένα δὲ τ̃ ἀσσαρίων, aut ἐννεάδενα δὲ τ̃ ἀσσ. Sed in priorem emendationem proclivior ſum; qvòd denarius initio denis aſſibus valuit.

Ἡ δὲ ἀγγία ἔχει στατῆρας δύο.] In libra unciæ ſunt XII; ſtateres XXIV. Qvare cùm libra XCVI drachmas capiat, ſtater argenteus qvaternas continet. Eſt enim τετράδραχμον. Atqvi ſubinde didrachmum facere videtur. ἔχων δὲ, inqvit, δίδραγμα. Sed emendabis authore me, δ' δραχμάς. Id enim ſeqventia demonſtrant. Nam ſcribit ſiclum dimidiatum eſſe ſtaterem, & drachmas habere duas. Igitur in ſtatere ſunt qvatuor. Scripſerat Epiphanius δ' δραχμάς. Librarius longurium, qvi numerali notæ adſcriptus erat, ἴωτα ratus, δ.δραγμα ſcripſit. Sed δίδραγμα, pro δίδραχμα, ἰδιωτικὸν eſt: neqve tamen mutandum. Poteſt & δύο δίδραχμα ſubſtitui.

Σίκλον, ὃ λέγεται καὶ Κοδράντης.] Confer cum iis Iſidori verba Lib. XVI. Orig. cap. XXIV. *Sicel, qvi Latino ſermone ſiclus corruptè appellatur; Hebræum nomen eſt, habens apud eos unciæ pondus: apud Latinos autem, & Græcos qvarta pars unciæ eſt, & ſtateris medietas, dragmas appendens duas. Unde cum in Divinis literis legitur ſiclus, uncia eſt; cum verò in Gentilium libris, qvarta pars unciæ eſt.* Tàm hæc Iſidori verba, qvàm illa Epiphanii Villalpandus noſter in ſicli voce depravata credens, *ſicilicum* reſcribit; & pro *uncia*, apud Iſidorum, *ſemunciam*. Qvi me ſubſcriptorem non habet. Licet enim ſiclus reipſa qvatuor drachmas habuerit; idqve ex Joſepho, Hieronymo, cæterisqve perſpicuum ſit; nihilominùs Græci, ac qvi Græcos ſecuti ſunt, ſiclum paſſim didrachmum conſtituunt. Cur ita ſentirent, LXX Interpretes fecerunt: qvi Hebraicum nomen שקל, *ſiclum*, δίδραχμον conſtanter interpretati ſunt. Ideò duplex à nonnullis Siclus excogitatus eſt; unus duarum, alter qvatuor drachmarum. Qvod ego ex errore profectum arbitror. Nam revera Siclus qvatuor drachmas habuit. Sed qvia Græci interpretes δίδραχμον pro Siclo reddiderunt, hinc qvi Græcè Scripturam legebant, non plures duabus drachmis attribuêre Siclo. Et tamen cùm apud accuratiſſimos authores inveniſſent, eundem Siclum eſſe tetradrachmum, eò delapſi ſunt, duplex ut ſicli genus ſtatuerent. Nam qvod reipſa, qvemadmodum dixi, duabus ex drachmis componi Siclum arbitrati ſint, non unus Epiphanius, aut Iſidorus fidem fecerint: Sed & alii permulti. Inter cæteros Scholiaſtes ille; cujus verba ex Budenſi codice Camerarius exſcripſit. τὸ ἥμισυ τ̃ ἀγγίας (inqvit) στατῆρα ἐκάλεσαν, διὰ τὸ ἑξαμφοτέρως τ̃ ζυγ̃ τὰς πλάστιγγας ἰσορροπεῖν, τ̃ ἡμίσεως

τῆς οὐγγίας ἐν ἑκατέροις τοῖς μέρεσιν ἐπιτιθεμένου. ὅθεν τῇ ἰσοῤῥοπίᾳ τοῦ κανόνος, κατὰ τὴν τοῦ ζυγοῦ ἰσότητα, στατὴρ ἐκλήθη. ἔχει δὲ ὁ στατὴρ ἥμισυ τῆς οὐγγίας, σίκλους δύο. πάλιν δὲ Σίκλον, ὅ ἐστιν ἥμισυ τοῦ στατῆρος, τέταρτον τῆς οὐγγίας, ἔχει λεπτὰ κ', &c Absurdum est autem cùm in isto; tùm in aliis sexcentis Veterum locis, *Sicilicum* pro *Siclo* reponere. Fuit enim Siclus usitatum apud Hebræos nummi genus, non Sicilicus. Atqve iccirco κοδράντην etiam appellari Siclum testis est Epiphanius: qvòd nimirum à Græcis passim didrachmus, adeoqve qvadrans unciæ constitui soleret. Qva in re non à LXX Senioribus, sed à Græcis posterioribus, qvi illos secuti sunt, error admissus est. Non enim animadverterunt, interpretes illos vel Alexandrinos fuisse, vel Alexandriæ certè scripsisse; atqve eorum proinde, apud qvos, & qvorum in gratiam scriberent, usui consvetudiniqve serviisse. Atqvi cùm Alexandrinorum talentum duplum esset Attici, eandem qvoqve proportionem Alexandrinæ drachmæ ad Atticas habuere, ut δίδραγμοι essent. Etenim Talentum omne, ut ex Herone constat, minis constabat sui generis LX. Mina verò sui perinde generis stateres habuit XXV, drachmas centum. Unde cum Talentum unum altero duplo majus esset, non plures qvidem in majori minæ vel drachmæ numeratæ sunt, sed eædem pondere, ac valore præstiterunt. Unde aliæ λεπταὶ, aliæ παχεῖαι vocatæ sunt, ut ait Hesych. Qvod & Pollux Lib. IX, cap. VI. confirmat. Sic igitur Alexandrinum talentum; qvod, authore Festo, duodecim denariorum millibus valebat, cum totidem Atticarum drachmarum millibus æstimaretur, non plura sui generis, hoc est Alexandrinarum drachmarum numerabat, qvàm sex millia. Qvare singulæ drachmæ, ad Atticas, & vulgatas comparatæ, δίδραχμοι censebantur. Qvam ob caussam LXX Interpretes δίδραχμον, hoc est duarum Alexandrinarum drachmarum pondere ac valore præditum Siclum esse dixerunt, cùm interim Atticas drachmas haberet qvatuor. Qvod cùm reliqvi minus animadvertissent, & ad vulgares, Atticasqve respicerent, duplo minorem, qvàm erat revera, Siclum esse crediderunt. Non melior afferri caussa potest hallucinationis istius, qvæ tantas hactenus turbas, & opinionum varietates conscivit. Observatio illa Isidori de unciali Siclo nimium à vero distat. Certè enim nonnisi semuncialis constitui debebat; si qvidem duplex esset, nempe δίδραχμος. & τετράδραχμος.

Τῆς γὰρ οὐγγίας.] Deest numerus, qvi qvota pars unciæ drachma sit exprimat. Scribo: τῆς γὰρ οὐγγίας η ἦν ἡ δραχμή.

Εκαλεῖτο δὲ ὁλκή.] Mirè hæc perturbata sunt, & implicita. Utrum ὁλκὴν idem ac δραχμὴν esse dicat: an potiùs δραχμὴν, ὁλκὴν, id est pondus idem cum siclo esse statuat, dubitari potest. Sed prior interpretatio præferenda, qvam & Cornarius expressit, & nos secuti fuimus. Nam & ὁλκὴ pro drachma sæpius accipitur. Sed qvod ejusdem cum Siclo ponderis fuisse refert, superioribus repugnat: ubi didrachmus Siclus constitutus est; qvamvis revera tetradrachmus fuerit. Jam exemplum illud de Absalomi capillorum pondere nihil ad rem pertinet. Lib. II. Reg. cap. XVI, 26, *Ponderabat*, inqvit, *capillos capitis sui, ducentis siclos pondere publico:* מתים שקלים LXX, καὶ ἦν ἑκατὸν σίκλων ἐν τῷ σταθμῷ τῷ βασιλικῷ. Nulla hîc drachmarum mentio; sed Siclorum; qvos Hebraici, Latiniqve codices ducentos; Græci centum nu-

merant: Sixtiani tamen διακοσίοις σίκλοις rectè concipiunt. At verò Epiphanius comam illam ſcribit ὁλκὴν habuiſſe CXXV Siclorum: qvæ eſt, inqvit, uncia ſicli unius, & librarum duarum cum ſemiſſe. Hæc ego nullus capio. Sicli CXXV, ſi qvatuor drachmæ ſingulis, ut par eſt, arrogentur, drachmas colligunt qvingentas. Eæ per 96 diviſæ libras Romanas efficiunt V, cum XX drachmis. Sin didrachmos Siclos eſſe malis, drachmæ conſurgent 250, ex qvibus libræ conſient duæ, cum drachmis 58, qvi modus ſelibram excedit drachmis decem. Eſt enim ſelibra drachmarum 48. Sanè, ut Epiphanii verba præferunt, illud ſignificare videntur: Siclum aliqvem fuiſſe, cujus uncia, ſive duodecima pars, ſiclos communes habuit CXXV, qvæ ſint duæ libræ cum dimidia. Ita Siclus iſte libris conſtabat XXX, drachmis 2880. Erit cum per otium iſta retractabimus. Interim hîc hæreo, & à peritioribus doceri me vehementer cupio.

Ὀβολὸς καὶ αὐτὸς ἐν ἀργυρίοις.] Obolus drachmæ pars eſt ſexta, unciæ qvadrageſima octava. Fuit & æreus numus. Qvem duplicem Epiphanius ſtatuit: alterum æreum, qvi μέτρον εἶχε τῆς δίγιας. Ubi μέτρον pro pondere ſumere videtur. Nam majus iſtius, qvàm ſeqventis pondus eſſe debuit, qvod octogeſimam partem unciæ facit. Qvod ſi minus placeat obolos æreos tam grandes extitiſſe, μέτρον εἶχε, ſic accipiendum erit, ut ſit, *erat pars dimetiens*, vel potius, *valorem habebat unciæ æreæ*. Manifeſtum eſt autem hoc in loco ἀργύριον pro nummo qvolibet, etiam æreo καταχρησικῶς ſumi. Nam obolum æreum ἐν ἀργυρίοις τετυπῶσθαι vult. Sic paulò pòſt χαλκοῦς ἀργύρια vocat.

Ἦν δὲ καὶ ἕτερος.] Si obolus argenteus octogeſima pars eſt unciæ, drachmæ autem octava, denis obolis ſingulæ drachmæ conſtabunt, non ſenis.

Λέγει γὰρ ἐν τῷ Λευιτικῷ.] Moyſis verba ſunt עשרים גרה יהיה השקל: *Viginti geræ ſiclum facient*. Hieron. vertit *obolos*. Non qvod *gera* propriè ſit *obolus*, (major eſt enim qvintâ ferè parte: nam qvinqve geræ ſex obolos faciunt) Sed qvod nullum apud Græcos aut Latinos genus menſuræ vel nummi propinqvius occurreret: qvemadmodum denarius promiſcuè uſurpari pro drachmâ conſvevit. Habet igitur ſiclus, hoc eſt tetradrachmum XX geras: proinde drachma qvinqvè geris conſtat. LXX, εἴκοσι ὀβολοῖς ἔσαι τὸ δίδραχμον. Didrachmum pro Siclo reddiderunt, cui XX oboli non competunt: ſed tetradrachmo. Qvæ res Epiphanium decepit. Qvi ex eo fruſtra deduxit, unciam obolos LXXX continere, qvia XX duabus drachmis, qvæ qvarta pars eſt unciæ, conveniunt. Sed didrachmum pro Siclo, hoc eſt, pro tetradrachmo, Græci videlicet uſurparunt.

Ὅτι δὲ τέταρτόν ἐστι τοῦ δίγιας.] Dixit hoc non alibi, qvam ſupra iis in verbis: ὁ δὲ σατὴρ ἡμισυ μὲν δίγιας, ἔχων δὲ δίδραγμα. Qvare διὸχως conjecimus ſcripſiſſe Epiphanium δ' δραχμάς.

Χαλκοῖ, τέτταρες οἱ Αἰγύπτιοι.] Chalcus octava pars oboli fuit. Pollux Lib. X. cap. VI. ὁ μέν τοι ὀβολὸς οὑτωὶ χαλκοῦς εἶχε. Mox: οἱ δὲ τέσσαρες χαλκοῖ ἡμιωβόλιον. At Suidas in τάλαντον, ἡ δραχμὴ ὀβολῶν ἕξ, ὁ δὲ ὀβολὸς χαλκῶν ε'. Sex obolo chalcos tribuit. Qvod poſterius Agricola ſeqvitur, libro V. Chalcus aliàs nummi genus, aliâs ponderis fuit. Numus item æreus, vel argenteus, abu-

sione vocis; ut in plerisqve passim: nisi ἀργύριον hîc latius usurpetur. Pollux: οἱ μὲν ἓν χαλκοῖ, νομισμάτιον ἦν λεπτόν· ἡ δὲ τῶν Πολλῶν, καὶ ἰδιωτῶν χρῆσις τὸν χαλκοῦν ἀργύριον λέγει. Hesychius, χαλκᾶς, τοῦτο ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ, καὶ ἀργύρου ἔλεγον. Ubi *Latitii æris* nomine pecuniæ genus omne complexi. *Chalci* verò, de qvibus Epiphanius loqvitur, diversum qviddam à vulgaribus videntur. Nam & ab Ægyptiis inventos asserit, & esse χαλκία τετυπωμένα δύο. Tum octavam ait esse partem unciæ, hoc est eandem cum drachma.

Μνᾶς, ἣν λις τῇ Ἑβραΐδι.] Mina Hebræis מנה *manè*, & ita scribendum hoc loco. Italicam minam Epiphanius stateras habere dicit XL, qvæ sint unciæ XX, sive libra cum besse. Hac ratione stater erit semuncia, ac drachmas continebit qvatuor: qvod & antea scripsit. Libra Romana uncias habet XII; cujus bes octo sunt unciæ. Ambo hæc, id est unciæ XX, minam Italicam faciunt, qvæ drachmas colliget CLX. Aliud erit igitur libra Italica; aliud mina. Hero Atticam minam ἰσοδύναμον, καὶ ἰσοστάσιον esse dicit τῇ Ἰταλικῇ μνᾷ στατήρων γάρ ἐστι μέ: ἡ δὲ Ἰταλικὴ λίτρα στατήρων μδ'. Italicam libram ecce à mina separat, & illi stateras XXIV, huic XXV imputat. Interpres Nicandri: ἡ δὲ Ἰταλικὴ μνᾶ λίτραν μίαν ἥμισυ. Qvod ita Scaliger explicat: ut Libra Italica sit drachmarum LXIV, id est unius libræ, & dimidiæ, hoc est drachmarum XXXII, qvæ XCVI drachmas in Italicam minam constituunt. Atqvi hoc modo unciæ singulæ drachmas sibi vendicabunt $5\frac{1}{3}$. Qvod cum Epiphanio conciliari non potest. Major est enim Italicæ apud illum libræ modus, ut & unciæ.

Τὸ δὲ νεμίον τετύπωται.] Cedrenus. καὶ ἀσσάρια δὲ ἀπὸ ἀσημίου, καὶ χαλκοῦ πεποιημένα πρῶτος Ρωμαίοις ἐχαρίσατο, πρὶν διὰ σπυτίνων, καὶ ξυλίνων, καὶ ὀστρακίνων τὴν χρείαν πληρόντων, ἄπερ ἐκ τοῦ ἰδίου ὀνόματος νεμία ἐκάλεσε. *Asses*, inqvit, *ex argento, & ære cusos primus Romanis largitus est; cùm antea scorteis, & ligneis, & testaceis uterentur; qvos de suo nomine numos appellavit.* ἀσήμου, pro ἀσημίου legendum esse perspicuum est: qvæ vox *argentum* sonat; ne A signum cum interprete somniemus. Sed commentum illud de appellationis origine, qvod & Isidorus Lib. XVI. Cap. XVII. secutus est, refellit Pollux, qvi νέμμον Græcum nomen esset censet; Lib. IX, Cap. VI, ὁ δὲ νέμμος δοκεῖ μὲν εἶναι Ρωμαίων τὸ ὄνομα τοῦ νομίσματος· ἔστι δὲ Ἑλληνικὸν τὸ ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ Σικελίᾳ Δωριέων.

Δίχρυσον δὲ ἐκάλουν.] Δίχρυσος ex nominis ratione numum significat, qvi binos aureos valet. Verùm Epiphanio teste argenteus numus est, τοῦ ἀργύρου, hoc est argentei, dimidium.

P. 184. Τὸ δὲ ἄργυρον, τοῦτό ἐστιν.] Cedrenus pag. 139 Μιλιαρίσια δὲ ἀπὸ τῆς μιλιτίας, ἤγουν στρατείας. Subjungit fabulam de Scipione, qvi primus militibus τὰ μιλιαρίσια cudit. Sed vana est hæc originatio. De *milliarensi* multa haud vulgaria dicenda sunt, qvæ qvoniam cum *folle* implicatam disputationem continent; de utroqve Diatribam paulò longiorem instituemus. Neqve enim paucioribus, aut explicari omnia potuerunt, aut hic ipse Epiphanii, ac seqvens de folle locus enarrari.

DE FOLLE MILIARENSI, AC NUMMORUM MINUTIIS DIATRIBA.

ΦΟΛΗΣ, ὃ καὶ ταλάντιον.] Non est ullus apud Epiphanium locus, qvem vehementius eruditi homines vexaverint, qviqve vicissim illos acrius exercuerit. Ita variis modis interpolatus, atqve explicatus est. Qvam opinionum varietatem, non ipsa solùm Epiphanii verborum obscuritas peperit, sed etiam rei per sese difficultas; qvòd de folle diversa admodum in antiqvorum monimentis expressa legantur. Ac mihi vulgò vocabuli istius proprietas haud satis explorata videtur: & cùm in eam investigandam paulò accuratius incubuissem; nonnulla reperi secus ab doctis & studiosis hominibus explicata, qvàm veritas ipsa, & authorum veterum testimonia paterentur. Qvocirca ut non huic tantùm illustrando Scriptori opera nostra serviat; sed ad communem utilitatem sese latiùs effundat; visum est non abs re fore, si qvæ de *folle* lucubrationibus aliqvot commentatus essem, ea opportunitate loci hujus inductus copiosius ac diligentius exponerem. Non enim pueriliter arcessita, neqve emblematis instar ad pompam illigata erit ista disputatio. Sed ejusmodi, qvæ proponentur, erunt omnia; ut qvi ea cum Epiphanii verbis conferre voluerit, breviores esse nos minimè oportuisse concedat. Nobis verò in ipso operis exitu eò alacriùs postremus hic superandus labor; qvò jam velut longa navigatione perfuncti, propiùs jam terram ipsam, portumqve contuemur.

Qvicqvid igitur de Folle ab Antiqvis proditum, & ab recentioribus adnotatum est, id ad duo fermè capita revocatur. Nam aut ποσότητα, sive ὁλκὴν; & ἄθροισμα, hoc est summam pecuniæ, vel pondus, aut certum aliqvem nummum significat. Utrumqve nos genus hac Dissertatiuncula prosequemur.

DE FOLLE UT EST PECUNIÆ COLLECTIO QVÆDAM AC SUMMA.

NE vulgata duntaxat, ac trita de Follis prima ista notione complectar; insignem hanc disputationem luculentissimâ qvadam accessione faciam: hoc est ejusdem in eas interpretamento, cujusmodi in vetere Basilicorum Glossario reperi, qvod est penes R. P. Jacobum Sirmondum. Ex qvo ad Epiphanii locum

de Folle Miliarensi. enarrandum operæ pretium aliqvod futurum confido. Ita ergo de Folle Glossæ istæ prodiderunt. Φόλλις ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ νέου Φόρος ἡμιόνων εἰσήχθη τοῖς Κωνσταντίνου πολίταις, δεῖται τῶν τοιούτων ὑποζυγίων τινὲς ἐν τῷ πολέμῳ χρείαν προϊσχομένου. ἕτερος δὲ ὁ κληθεὶς Φόλλις τὰς τῶν ἀξιολογωτέρων καὶ πόλεις οἰκίας κατέλαβεν, ὅτι ἐπ' αὐτοῖς τὸ χρυσοῦν ἄνω τῆς ἀξιώσεως τετυχηκός. καὶ ἦν ἀτύχημα τὸ πρεῖττον ἐν τοῖς γένεσι πρὸς τὸ μέγεθος τῆς ἀξιώσεως διανεινόμφον τῷ ποσῷ. τοῖς μὲν δὲ πρωτίστοις τέλος ὀκτὼ χρυσίοις λίτραις· τοῖς δὲ δευτέροις, τέσσαρες· καὶ δύο τοῖς τρίτοις· ὡς φησὶν Ησύχιος ὁ Ιλλούστριος ὁ Φιλοσοφίας τῆς Μιλησίας, ἐν τῷ ἕκτῳ χρονικῷ διασήματι τῆς ἱστορίας. ΦΟΛΛΙΣ· σαθμός ἐστι, λεγόμενος καὶ βαλάντιον. ἔλκει δὲ δηνάρια διακόσια, πεντήκοντα. τετράκις λίτρας τιβ', καὶ ὑγίας ἓξ· ὡς ἔχουσι ἑκάστου δηναρίου λίτραν α', καὶ ὑγίας γ'. ἔστι δὲ καὶ ἕτερος Φόλλις σωναγόμενος ἐξ ἀργυρίων λεπτῶν τῶν τοῖς στρατιώταις διδομένων, καὶ διὰ τοῦτο μιλιαρησίων καλουμένων. ἔχει δὲ ἕκαστον τῶν τοιούτων λεπτῶν ἀργυρίων κεράτιον ἓν, ἥμισυ, τέταρτον. ὁ δὲ Φόλλις ἀργύρια τοιαῦτα ρνέ, ἃ ποιοῦσι κεράτια σιή, καὶ νόμισμα θ'. ἤτοι πρὸς τὸ νῦν κρατοῦν μιλιαρήσια ρθ' καὶ νόμισμα θ', γινόμενα ἐν χαράγμασι νομίσματα θ', μιλιαρήσιον ἕν, νόμισμα θ'. τὰ τοίνυν ρν' καὶ πέντε ἀργύρια σωνήγετο εἰς ἀπόδεσμον ἕνα· ὃ ἔτος ἐκαλεῖτο Φόλλις. ἔστι δὲ καὶ ἕτερος Φόλλις διαφόρως ἔχων ποσότητος. ἀπὸ γὰρ δύο χρυσίου λιτρῶν ἀρχόμενος, εἰς ὀκτὼ προήκει τὴν ἀξίαν, καὶ τὴν ἀπορίαν τῶν ἀπαιτουμένων. ἃ μέμνηται μὲν καὶ Ησύχιος ὁ Ιλλούστριος ἐν τῷ χρονικῷ διασήματι τῆς ἱστορίας. μέμνηται δὲ καὶ Θαλέλαιος ἐν τῇ β' διατάξει τοῦ β' τίτλου, ἐν ιβ' βιβλίῳ τῶν Κωδ. ὃ τίνος τίτλου, ἡ μὲν α' διάταξις ἐξελήφθη ἐν βίβλῳ τῶν Βασιλικῶν ς', τίτλῳ ζ' κεφαλ. δ'· ἡ δὲ β' παρελείφθη, ὡς πάλαι ἀναιρεθεῖσα πρὸς τοῦ θείου Μαρκιανοῦ.

vet. Cod. habere videtur δονάρια.

Hactenus Glossæ. Qvas Alciatus laudat: ex eoqve Ludovicus Vives in Comment. ad Lib. XXII. de Civit. Dei. Cap. III. Sed illîc Latinè qvædam parùm expressa sincerè, ut in mendosis exemplaribus accidit, qvæ ex Græcis nostris emendare liceat. Triplex verò indidem Follis notio deducitur. Nam est primo tributi, & pensitationis genus, idqve duplex; alterum mulare (perperam apud Vivem *multorum*, pro *mulorum*, extat) alterum nobilioribus familiis indictum, cujus author est Hesychius Illustrius Lib. VI. Qvod posterius institutum à Constantino M. scribit Zosimus Lib. II. ἀπεγράψατο δὲ τὰς τῶν λαμπροτάτων οὐσίας τέλος ἐπιθεὶς, ᾧ νῦν Φόλλιν αὐτὸς ἐπέθηκεν ὄνομα. Ejusmodi follem, sive præstationem Senatoriam gradatim per triplex discrimen processisse, Glossæ demonstrant: ita ut primus gradus follibus duobus esset obnoxius; secundus, qvatuor; tertius, octo. De iis Follibus mentio est Lib. XXI. Tit. II. Cod. Theod. de Præt. cùm Senatorium ordinem trifariam distribuens, alios in professionem habere folles ait duos; alios qvatuor; alios amplius. Glossæ singulis follibus unam auri libram imputant. Sed in tenuiorum gratiam postea de canone detractum, & ad septenos solidos minima Senatorum redacta pensitatio; qvæ proinde à folle distingvitur. Etenim Lib. VI. Cod. Theod. Tit. I. Lege I. cùm Gratianus, Valentin. & Theod. sic edixissent: *Duorum verò follium maneat cunctos indiscreta professio, etiamsi possessionem fortè non habeant;* postea à Valentin. Theod. & Arcad. imminuta præstatio est; & amplissimorum virorum consilio definitum dicitur; ut septenos qvotannis *solidos pro suâ portione conferret, qvi præbitiones implere follium non valeret.*

leret. Ubi ſeptem ſolidorum functio à folle perſpicuè ſeparatur: qvamvis Hotomanus Lib. *de re Num. Pag. 370.* confundere ambo iſta videatur. Atqve ea penſitatio aliqvandiu perſeveravit. Lege XII. Tit. ejusdem, ſeptem ſolidorum præſtatio tenuiſſimos Senatorum obligare dicitur. Sublatum vero poſtea eſt onus illud; ut ex Lib. XII. Cod. Juſtin. patet. Nam Tit. II. Lib. II. Valentin. & Martianus ita reſcribunt: *Glebam, vel follem, ſive ſeptem ſolidorum functionem; ſive qvamlibet hujusmodi collationem, tam circa perſonas, qvam res, & prædia, funditus jubemus aboleri: ut omnis hujusmodi ſopita perpetuò conqvieſcat exactio.* Ante hanc conſtitutionem duriſſima fuit ordinis Senatorii conditio, ac pœnæ loco nonnullis impoſita: aliis pro ingenti beneficio eſt adempta; ut ex Epiſt. XXXVIII. Syneſii conſtat: nec non Ammiano Lib. XXII; Juliano Epiſt. XXV. Qvod & Gloſſa ſuperior oſtendit. Secunda follis ſignificatio eſt, qvâ pro pondere ſumitur librarum CCCXII, & unciarum ſex. Qvæ ſunt denarii CCL; qvorum ſinguli libram unam habent, uncias tres; *Donos* Alciatus vertit. Qvid autem ſint, libenter doceri me cupiam. Nam & Codex manuſcriptus δονάεια repræſentare videtur. Tertiò Follis ἄθροισμα, ſummamqve pecuniæ ſignificat, ex nummis argenteis minutis conflatam, nempe ex miliarenſibus numero CXXV: qvorum ſinguli ceratium pendebant cum ſemiſſe, & qvadrante. Ita follis iſte ceratia colligit CCXVIII, nummos novem. Alciati codex hoc in loco depravatus erat. Sic enim vertit: *Eſt & alius follis coactus ex argenteis leptis, qvi militibus, qvos miliarios vocabant, dabatur. Lepti autem ceratium unum cum dimidio continent. Ita follis iſte argenti ceratia CCVIII habet, & nummos IX.* Ergo argentei omnes illi in ſacculum unum conjecti. Unde & follis appellatio deducta. Atqve ex argenteis illis CXXV, ſive miliarenſibus, confiunt nummi, ſive ſolidi aurei novem. Etenim ceratia CCXVIII ſi per novem partiare, ſingulis XXIV competent; qvantum ſolidi pondus erat. Iſidorus Lib. XVI. cap. XXIV: *Siliqva viceſima qvarta pars ſolidi eſt, ab arboris ſemine vocabulum tenens.* Tametſi ſiliqvam inter, & κεράτιον intereſſe videtur. Seqvitur enim apud Iſidorum: *Cerates oboli pars media eſt, ſiliqvam habens unam, & ſemis. Hunc Latini ſemiobolum vocant. Cerates autem Græcè, Latinè ſiliqva cornuum interpretatur. Obolus ſiliqvis tribus appenditur, habens cerates duos, chalcos qvatuor.* Continet ergo κεράτιον ſeſqviſilicam. Unde in drachma XVIII ſiliqvæ ſunt, ceratia XII. In didrachmo ſiliqvæ XXXVI, ceratia XXIV. Qvoniam itaqve ſtater, ſive aureus primis temporibus pondus habebat drachmarum duarum; ita ut qvaterni duntaxat cuderentur in unciam; ideo tum κεράτια XXIV, ſiliqvas XXXVI pendebat. Poſtea de pondere tertia pars eſt deducta; ita ut ſeni in unciam ſolidi percuſſi ſint: ac tum ſextula nuncupata. Iſidorus: *Solidus apud Latinos alio nomine Sextula dicitur; qvod de iis ſex uncia compleatur.* Tum ergò ſolidus ad XXIV ſiliqvas, κεράτια XVIII redactus eſt. Verum κεράτια cum ſiliqvis deinceps confuſa ſunt; adeoqve XXIV κεράτια, perinde ac ſiliqvæ, XXIV, ſolido tributa ſunt. *Drachma* (inqvit Iſidorus) *tribus conſtat ſcrupulis; id eſt XVIII ſiliqvis.* Ergo in uncia ſiliqvæ ſunt CXLIV. Qvæ ſi per qvatuor dividantur, dant unicuiqve ſolido veteri ſiliqvas XXXVI.

De Folle Miliarenſi.

De Folle Miliarensi.

Si per sex, dabunt sextulæ, sive solido siliqvas XXIV, qvæ & *κεράτια* vocarunt. Apparet ergo CCXVIII *κεράτια* rectè novem nummis, sive solidis imputari; qvos esse Glossa dicit miliarenses *λεπτὰς* CXXV. Ii in unum sacculum injecti follem conficiebant. Iidem ex sacculis stipendium militare, vel donativum in ejusmodi miliarensium specie persolvebatur. Unde miliarensibus nomen inditum Græci passim autumant. Apud easdem illas Glossas, *μιλιαρήσιον στρατιωτικὸν δῶρον*. Et alibi passim. Nec aliam ab ullo proditam vocabuli istius originem extare memini. Qvæ à nostris tamen meritò rejicitur. Nam à *militia* aut *milite* non *miliarensis*, sed *militarensis* fieri debuit. Qvare si mihi in obscurâ re conjecturâ licet uti; qvod cur minimè concedatur, non video; libentius miliarensem à millenario numero detortum existimem: qvòd videlicet mille istiusmodi nummis auri libra æstimata fuerit. Etenim solidorum, sive aureorum in libram numerus cùm diversus aliqvando fuerit, tandem ad LXXII pervenit. Sex enim, uti dictum est, in unciam percussi. Ideo *sextula* vocata: qvod sextam unciæ partem penderet. Zonaras de Nicephoro Phoca: *ὧν δὲ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ χρημάτων ἥττων, ὡς ἔοικε. μέχει γὰρ ἐκείνου παντὸς νομίσματος ἐξαγίου σταθμὸν ἕλκοντος, ἐκεῖνος τὸ τεταρτηρὸν ἐπενόησε, κολοβώσας αὐτὸ κατὰ τὸν σταθμόν.*

Si igitur milliarenses CXXV, novem solidos exæqvant, & CCL, solidos octodecim; ergo qvater ducenti qvinqvaginta milliarenses, hoc est mille, solidos explebunt LXXII, qvæ est auri libra. Vera igitur, qvantum apparet, miliarensis notatio ex optimis illis Glossis eruta est, qvæ hactenus latuerat, & à Græculis, ut assolet, depravata, ac dissimulata fuerat. Sed de miliarensibus istis amplius agetur, cùm ad follem argenteum ventum erit: ad qvem priusqvam orationem convertimus, de aureis, si qvi fuerint, disputandum. Hactenus enim prima Follis est explicata notio, qvatenus *ὁλκὴν*. & *ἄθροισμα* nummorum significat.

DE FOLLE, UT INTER NUMMOS CENSETUR: AC PRIMUM, AUREUM FUISSE NULLUM OSTENDITUR.

FOLLIS *aurei nummi genus est*, inqvit Cujacius ad Leg. XII. Cod. Justiniani, Tit. II, Leg. II. Idqve ex legum aliqvot Theodosiani Codicis authoritate confirmat: Veluti Leg. II, & III Qvor. Ap. non rec. Item Lege III de Suariis. Lege V, & XXI de Prætoribus. Qvod & aliis persvasit. Itaqve vir

doctus Alexandrini Chronici locum illum Pag. 742 Ἐπὶ τέτων τῶν αὐτῶν ὑπάτων λεῖψις γέγονεν τῦ ἄρτε, ὥστε πραθῆναι τὸν ἕνα ἄρτον φόλεων τριῶν, ad folles, sive nummos aureos retulit. Verùm ex allatis à magno Jurisconsulto legibus adeo nihil de aureo aliqvo numismate colligitur, ut contrarium potiùs ex plerisqve manifestissimè concludi possit. Lex est prima, qvæ temerariæ appellationi multam indicit follium XXX; cujusmodi vel argentei nummi commodè possunt intelligi, vel nummorum certa collectio, sive sacculus. Reliqvis in legibus mirum qvantopere illum ratio fugerit. Lege III de Suariis, libra suillæ carnis senis follibus taxatur. Qvis aureis nummis sex valuisse porcinam arbitretur? Ergo ne argenteis qvidem totidem puto: Et folles hîc æreos, ac minutos interpretor. *De Folle Miliarensi.*

Seqvitur Lex V, de Prætoribus: qvæ erogationis modum in Præturis definit. Primæ Præturæ, qvæ Flavialis dicitur, erogationem præscribit viginti & qvinqve millium follium, ac triginta librarum argenti: Secundæ Constantinianæ dictæ, viginti millia follium, & qvadraginta libras argenti. Tertia Triumphali, qvindecim millia follium, ac triginta libras argenti. Hos verò folles aureos esse nummos, qvis tandem persvadeat? Neqve enim verisimile est tanto majorem auri qvantitatem in editiones, qvam argenti vel insumptam, vel concessam fuisse. At XXV follium, si aurei nummi sunt, millia, urcumqve ad libras redigantur, immane qvantum argentearum numerum excedant. Ergo folles istîc ærei nummi, sive follærales videntur, qvos Lamprid. in Alagabalo folles æris appellat. Cujusmodi minutæ species, & æreæ cum argenteis, & aureis conjunctim in salarium Ducibus nominatim taxatæ leguntur apud Augustæ Historiæ scriptores. Ita centum ærei diurni apud Vopiscum in Aureliano: æreorum Philippeorum annua decem millia apud eundem in Probo. Æris $\overline{\text{HS}}$ decies in Bonoso.

Postremò Lege XXI de Præt. follium planè diversa & abhorrens ab omni nummorum genere significatio est. Ibi enim triplicem Senatorii ordinis gradum discernit, pro diversa professione, in qvam alii duos folles, alii qvatuor. alii amplius habebant. Follis verò non pro nummo; sed pro canone tributi, ac præstationis sumitur, qvi à Senatoribus pro cujusqve facultate ac dignitate solebat exigi; κῆ τὴν ἀξίαν, καὶ τὴν ἀπορίαν, ut Glossæ loqvuntur. Qvocirca nihil hactenus allatum video, qvod aurei nummi genus fuisse follem argumento esse possit; Sed vel auri, argentiqve summam, vel argenteum certè nummum, aut æreum.

De Folle Miliarensi.

DE MILIARENSI ARGENTEO, QVÆ PARS FOLLIS VIDETUR.

ANteqvam de Folle argenteo certi aliqvid eruatur, necesse est de miliarensi, qvod ἄργυρον Epiphanius nominat, pauca qvædam præmittere: qvoniam ex eo nummorum genere componi follem idem ille affirmare videtur. Miliarensem argenteum fuisse nummum non aureum, declarat Novella Justiniani CV. in qva Magistratibus, præsertim Coss. profusionis modum præscribit: vetatqve nummos aureos spargere; argenteos permittit. οὐ μὴν χρυσίον ῥίπτειν ἐφίεμεν, οὐ μικροτέρου τινὸς, ἢ μείζονος ὅλως, ἢ μέσου χαράγματος, ἢ σταθμοῦ, ἀλλ' ἀργύρου (καθάπερ εἰπόντες ἔφθημεν) μόνον. τὸ μὲν γὰρ χρυσίον διαῤῥίπτειν ἀνείσθω τῇ βασιλείᾳ, ᾗπερ μόνῃ καὶ χρυσίου περιφρονεῖν ὁ τῆς τύχης δίδωσιν ὄγκος. ἄργυρος δὲ ὁ μετὰ χρυσὸν εὐθὺς τιμιώτατος γένοιτο ἂν καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάτοις φιλοτιμία πρέπουσα. τοῦτον ἐφίεμεν αὐτοὺς ῥίπτειν ἔν τε τοῖς καλουμένοις μιλιαρησίοις, καὶ μήλοις, καὶ καυκίοις, καὶ τετραγωνίοις, καὶ τοῖς τοιούτοις. Miliarensem duodecimam solidi partem fuisse; hoc est solidum aureum duodenis miliarensibus valuisse, viri docti pridem observarunt: proindeqve duas siliqvas auri unius miliarensis æstimatione taxatas. Qvippe solidus XXIV siliqvis constabat. Atqve idcirco miliarensem δικέρατον Cedrenus nominat. Verum istud perpetuum esse minimè potuit. Docent enim Glossæ νομικαὶ novem circiter solidos miliarenses habuisse CXXV; qvibus competunt κεράτια CCXVIII. Proinde singulis miliarensibus attribuenda sunt κεράτια singula cum dodrante, hoc est cum semisse, & qvadrante. Solidus verò miliarensi æstimatur $1\frac{8}{9}$ ut supra dictum est.

Scaliger Libro de re Numaria, Miliarensem ait esse δωδέκατον τοῦ νομίσματος, & Suidam corrigit, qvi δέκατον esse docuerat. Eundemqve & duabus auri siliqvis valuisse, & fuisse didrachmum, ob eam, qvam dixi, rationem, qvod δικέρατον foret, & duarum siliqvarum æstimationem haberet, qvarum singulæ drachma argentea valerent. Qvod si qvis diligenter excutere velit, falsum & absurdum esse reperiet. Falsum est, inqvam, & siliqvas auri singulis valuisse drachmis argenteis, & solidum XXIV drachmis æstimatum fuisse. Qvæ ambo simul esse vera non possunt.

Etenim triplex, qvod ad præsens institutum attinet, aurei Romani, qvi postea solidus appellatus est, modus ab doctissimis Jurisconsultis ad Justiniani saltem tempora definitur. Primus antiqvior, in qvo qvaterni in unciam auri cudebantur; in libram XLVIII. Alter circa Constantini ætatem; cum septeni in unciam solidi percussi sunt; in libram LXXXIV; ut ex Lib. I. Cod. Theod. de Ponderat. patet. Tertius à Valentiniano constitutus, in qvo seni ex uncia cusi; è libra LXXII; qvi & deinceps observatus videtur. Atqvi in triplici illa solidi ratione duo illa Scaligeri firmamenta consistere neqveunt. Qvod ut manifestum fiat, illud imprimis animo repetendum; drachmam sex obolos continere; obolum siliqvas tres. Ita fiunt in drachmam siliqvæ XVIII; in unciam CXLIV, qvæ drachmas octo complectitur. Libra siliqvas continet 1728.

Jam qvo tempore aurei in unciam qvaterni percutiebantur, è libra

XLVIII, ſinguli qvidem aurei XXIV drachmis, ſive denariis æſtimati ſunt; qvanqvam ſcio XXV & à Dione, & ab aliis imputari. Sed ut μικρολογία circumſcriptâ, rotundum maximè numerum conſectemur; XXIV denariorum aureus fuit: eratqve tum duodecupla auri ad argentum proportio: cum duorum denariorum legitimum aurei pondus eſſet. Qvamobrem auri libra drachmis valebat 1152, didrachmis, ſive miliarenſibus 576. Per qvos ſi 1728 ſiliqvas, qvot in librâ numerantur, dividas, competent uni didrachmo ſiliqvæ tres, non duæ. Poſtea, cùm LXXXIV in libram percuſſi ſunt ſolidi, ſi ſingulos nihilominus, paris cum veteribus, longeqve gravioribus, pretii fuiſſe qvis dixerit, abſurdum qviddam ex eo conſeqvetur. Nam ut LXXXIV per XXIV multiplices, invenies libræ auri pretium drachmarum eſſe 2016, didrachmorum, ſeu miliarenſium Scaligerianorum 1008. Unde illud conſeqvens eſt, qvoniam drachmæ in Romana libra ſunt XCVI, (In unciam enim octonæ conveniunt) Libræ autem XXI drachmas totidem, hoc eſt 2016 ſibi vindicant, eandem Conſtantini ſæculo proportionem auri fuiſſe, qvæ eſt 21 ad 1. Qvod immane & prodigii ſimile eſt. Nam ad ſummum qvatuordecim duntaxat, & eo amplius argenti ſelibra, auri libram taxatam eſſe, fidem facit Hotomanus, idqve Arcadii, & Honorii tempore. Tum ut illud concedamus, totidem didrachmis, hoc eſt 1008, auri libram æſtimatam fuiſſe, falſum aliud erit, auri ſiliqvas duas didrachmi pretio taxatas eſſe. Nam ſi ſiliqvas 1728 per miliarenſes 1008 diſtribuas, ſinguli ſiliqvam $1\frac{5}{7}$ duntaxat auferent. De Folle Miliarenſi.

Supereſt tertium illud tempus, ad qvod Scaliger potiſſimùm reſpexiſſe videtur. Nam de ſolido loqvitur, cujusmodi ſeni in unciam qvadrant, unde & ſextula nominatur. Atqve hac poſtrema ratione ſolidus ſextulas aufert XXIV. Siqvidem in priori, ſiliqvis conſtabat XXXVI, in ſecunda ſiliqvis $20\frac{4}{7}$. Poſtrema igitur ſolido ſiliqvas attribuit XXIV. Verum neqve tum ſiliqvæ duæ didrachmi pretio cenſeri poſſunt; neqve miliarenſis, ſive duodecima pars ſolidi didrachmo valet. Nam ſi LXXII per XXIV multiplicentur, drachmæ confient in auri libram, 1728; miliarenſes 864. qvot ſunt διλέπτα. Nam ſiliqvas in libra eſſe ſcimus 1728. Drachmæ verò totidem libras conficiunt XVIII. Ita auri libra octodecim argenteis valebit, qvod eſt inauditum. Ob eas cauſſa vana eſt illa Scaligeri definitio; miliarenſem didrachmum fuiſſe, & ſimul duabus auri ſiliqvis valuiſſe. Accedit & Gloſſarum, qvas ſupra commemoravimus, luculentiſſimum illud teſtimonium, qvo miliarenſibus ſiliqva duntaxat una cum dodrante, vel tribus qvadrantibus imputatur, nummis verò ſolidis ferè novem, miliarenſes CXXV; qvibus κεράτια congruunt CCXVIII, non CCL; ut Scaligeriana conjectura poſtulabat.

Roget aliqvis; ecqvod demum miliarenſis argentei pondus, ac pretium, qvæve ad aureum ſolidum, ac ſolidi partes proportio fuerit? Eqvidem nihil certò ea de re neqve affirmare ipſe poſſum, neqve ab ullo affirmari poſſe judico. Pendet enim ea res ex ſolidi primùm æſtimatione; tum ex auri ad argentum ratione; qvod utrumqve diverſum, ac penè arbitrarium fuit. Verumtamen ut in obſcuriſſimâ re, atqve ambiguâ conjecturæ

De Folle Miliarensi.

probabili locus esse potest. Qvæ cujusmodi mihi in mentem venerit, paucis aperiam. Ego verò milliarenses arbitror ab argenteis didrachmis paulatim ortum accepisse. Etenim initio cum aurei qvaterni in unciam percuterentur, ac singuli XXIV drachmis, sive XII didrachmis valerent, tres auri siliqvæ, qvæ sunt κεράτα ex Isidori authoritate duo, didrachmi pretio censebantur. Erant enim, uti superius ostendimus, siliqvæ in aureo XXXVI, ceratia XXIV. Qvate tum διλέρατον erat argenteus didrachmus. Postea de solidi, sive aurei pondere, ac proinde nonnihil etiam de valore sive æstimatione detractum. Qvamvis enim aureorum pondus in eum finem plerumqve minuatur, ac plures in libram cudantur, ut in fiscum ex ea re lucri aliqvid redundet; non tamen eadem solidi levioris, qvæ gravioris taxatio esse potest. Alioqvi nimium iniqva lex esset; & immanis auri ad argentum proportio; ut paulo ante demonstravimus. Neqve tamen pari decremento solidi pondus ac pretium est imminutum: Ut cum exempli caussa solidus duas argenteas drachmas penderet, ac XXIV drachmis valeret, postqvam ad scrupulorum qvatuor pondus est redactus, ac tertia parte decurtatus, non eadem, ut opinor, proportione solidi pretium à XXIV ad XVI drachmas descendit. Alioqvi nullum omninò compendium ex eo Princeps faceret. Verùm justâ aliqvâ & moderatâ æstimatione taxatus est aureus; ut esset nihilominus major qvam antea auri ad argentum proportio. Diximus Constantini ferè sæculo aureorum numerum in libram vehementer auctum fuisse, ut ad LXXXIV perveniret, atqve ita qvartâ ferè parte pondus aureorum imminueretur. Postea sub Valentiniano sex in unciam taxati sunt, in libram LXXII. Hoc igitur tempore, cum XXIV siliqvas solidus penderet, qvot κεράτια ex Isidori definitione vetus auferebat, suspicor duabus auri siliqvis argentei unius pretium indictum: qvi qvidem minimè didrachmus esset, sed in didrachmi locum successisset, ac proinde bisiliqvus foret: uti apud veteres aureus didrachmus διλέρατον fuit, qvatenus κεράτιον à siliqva discernitur. Cum autem subinde κεράτια pro siliqvis promiscuè usurpari cœpta sunt, etiam argenteus ille διλέρατον est habitus, qvòd siliqvas duas, sive κεράτια valeret. Hujusmodi in libram erant 864. Sunt enim siliqvæ in libra 1728. Qvodnam autem singuli pondus habuerint, non aliunde qvam ex auri ad argentum proporrione definiri potest. Fingamus eodem illo tempore duodecuplam exitisse. Cum ergò auri libra 864 argenteis æstimetur, qvæ sunt argenti libræ XII; si per 12 numerum illum dividas, confient in singulas argenti libras argentei LXXII, qvot aurei in libram incurrunt: ac tum XII argentei, solidi pretium exæqvant. Singulorum verò pondus ex libræ argenteæ comparatione colligitur. Habet enim libra ponderalis drachmas XCVI. Qvare cum argentei LXXII totidem drachmas exhauriant, habebunt singuli drachmam unam, & unam ferè tertiam, hoc est obolos propemodum octo, sive siliqvas argenteas XXIV. Qvod siliqvarum auri duarum pretium esse debuit. Sed si auri ad argentum ratio ista fuisset, nihil ex solidorum aucto in libram numero fiscus lucraretur. Ob id majus argenteorum singulorum fuisse pondus arbitror.

Hotomannus Lib. *de re Numaria pag.* 347, Impp. Arcadii & Honorii temporibus animadvertit libram auri qvatuordecim argenti libris, ac ferè seli- *De Folle Miliarensi.*
bra æstimatam fuisse, ex L. I. C. de arg. pret. Nam libra argenti qvinis aureis solidis taxatur, libra autem auri duobus & septuaginta solidis aureis. Glossæ verò supra citatæ proportionem illam exactiùs retinere videntur, qvæ est unius ad qvatuordecim. Nam auri solido milliarenses permutantur ferè qvatuordecim: cum CXXV milliarenses solidis novem valeant. Esto igitur auri ad argentum ratio ut unius ad qvatuordecim. Tum 864 siliqvæ, qvot in librâ auri sunt *δινέρατα*, per 14 dividantur, consurgent in unamqvamqve libram argentei 61$\frac{7}{8}$. Fingamus esse 62. Ii si ad drachmarum legitimum in libra numerum exigantur, singuli pondus habebunt drachmæ unius, obolorum trium, & $\frac{8}{31}$ unius oboli: sive drachmæ unius, siliqvarum 10; qvæ sunt siliqvæ 28. Hic modus, atqve ejusmodi pondus esse potuit argenteorum circa Valentiniani, & Arcadii tempora, qvibus ad 72 solidorum numerum deductam auri libram antea diximus: tum scilicet, cum duabus auri siliqvis argentei singuli valerent, ac solidus siliqvas penderet qvatuor & viginti. Neqve tamen in eo pondus argenteorum constitit. Sed rursum sexta ferè parte diminuti sunt, ut in auri libram non jam 864 argentei, sed mille deinceps imputarentur. Qvod utrumqve certa aliqva authoritate firmandum. Scribunt Glossæ Basilicorum apud Meursium milliarenses duodecim aureum solidum, hoc est ceratia XXIV valere, Ecl. XXIII. *Χρὴ γινώσκειν, ὅτι τὸ ἓν κεράτιον φόλλεις εἰσὶ δώδεκα, ἤτοι μιλιαρίσια τὸ ἥμισυ· τὰ δὲ ιβ΄ κεράτια, εἰσὶ νομίσματ(ον) ἥμισυ· τὸ γὰρ ἀνέραιον νόμισμα ἔχει μιλιαρίσια ιβ΄, ἤτοι κεράτια ιβ΄.* Item *κατὰ νόμισμα λαγχάνει μιλιαρίσια ιβ΄.* Tum idem & Cedrenus confirmat, qvi *δινέρατον* pro miliarensi accipit. Qvapropter cum siliqvæ sint in libra 1728, necesse est *δινεράτες* argenteos in auri libram incurrere 864; qvorum singuli pondus habent argenteæ drachmæ unius, & obolorum trium, & unius siliqvæ, sive 28 siliqvarum. Unde qvoniam auri siliqvæ duæ argenti siliqvis valent 28, auri siliqvæ 24, argenti valebunt 336. Qvæ per 28 divisæ dant 12. Duodecim igitur argentei eo, qvo dixi, pondere cusi, 24 auri siliqvas valebant, sive solidum aureum, & *δινέρατοι* propriè vocabantur, didrachmis minores octo siliqvis. Jam verò ex Glossario R.P. Sirmondi, qvod superiùs adduximus, patet, CXXV milliarenses argenteos, novem propemodum solidis valere. Qva ratione LXXII solidi millenos exigunt miliarenses. Detractum est igitur de argenteorum pondere, indeqve miliarenses appellari cœpti, posteaqvam mille in auream libram imputati sunt. Horum verò ad argenti libram rationem, ac pondus eadem via, qvam superius institimus, licet inqvirere. Milliarenses in argenti libras qvatuordecim sive drachmas 1344, percutiuntur mille. Habent ergò singuli drachmam unam, & præterea obolos duos, & $\frac{1}{3}$ siliqvæ; hoc est siliqvas 24$\frac{1}{3}$. Sed 24 siliqvæ sumantur. Iidem argentei superioribus *δινεράτοις* minores sunt sextâ ferè sui parte, majorum verò septima. Proinde si 28 siliqvæ auri siliqvis duabus æstimantur, in qvartadecupla auri ad argentum proportione, 24 argenti siliqvæ, auri siliqva valebunt 1$\frac{1}{2}$. Atqve eadem proportio in argenteis singulis inter sese comparatis cernitur: qvæ est summarum ipsarum, qvæ utrobiqve in argenti libras qvatuordecim conveniunt. Ut enim mil-

De Folle Miliarenſi.

lenarius numerus ſeptima ferè ſui parte, hoc eſt 136, major eſt qvam 864, cujus ſexta ferè pars ſunt 136. Ita 28 ſiliqvæ ſuperant 24 ſeptima ſui parte, nempe 4, qvæ eſt ſexta pars 24. Qvamobrem cum duarum ſiliqvarum auri pretium argentei ſinguli non exæqvent, ſed duabus ſeptimis unius ſiliqvæ minus habeant, non jam XII argenteis ſolidus æſtimabitur, ſed qvatuordecim ferè. Verùm Gloſſarii ille locus accuratius expendendus, atqve illuſtrandus videtur. Eſt enim ſcrupuloſa & anxia minutiarum illîc fractio. Follem igitur affirmant ſummam eſſe argenteorum miliarenſium CXXV: qvorum qvilibet ſiliqvam unam habet cum dodrante, hoc eſt unam dimidiam, & unam præterea qvartam. *ὁ δὲ Φόλλις ἀργύρια τοιαῦτα ρκέ· ἃ ποιοῦσι κεράτια σιή, καὶ νόμμους θ'· ἤτοι πρὸς τὸ νῦν κεράτιν μιλιαρίσια ρϑ', καὶ νόμμους θ', γινόμενα ἐν χαράγμασι νομίσματα θ' μιλιαρίσιον ἕν, νόμμοι θ'.* Hîc *νόμμους* non uſitata ſignificatione *ἀντὶ τοῦ νομίσματος*, pro ſolido videlicet & aureo ſumpſit, qvemadmodum eædem Gloſſæ *νόμμους τὰ νομίσματα* interpretantur. Sed pro minutiis ſive ponderum, ſive nummulorum, qvæ duodenæ in ſiliqvam incurrunt, uti ſtatim planum efficiam: *νόμισμα* verò propriè ſolidum appellant, qvæ fuit uſitata illius acceptio. Gloſſarium Henrici Stephani, *νόμισμα, Solidus*; &, *Solidus, νόμισμα*. Idem & *χάραγμα* nominatur, qvæ eſt propriè forma & effigies, qvam etiam *τὸ νομίσματος* vox exprimit, authore Suida. CXXV argentei milliarenſes ceratia colligunt CCXVIII, & nummos IX, qvi ſunt ſecundum hodiernum, inqvit, uſum, miliarenſes CIX, & nummi ſolidi IX, cum miliarenſi uno, & nummis tribus. Qvod ego ſic interpretor. Miliarenſes ſinguli pretium habent aureæ ſiliqvæ unius & qvadrantium trium. Ideò CXXV miliarenſes ſiliqvas aureas valent CCXVIII cum tribus qvadrantibus. Hos qvadrantes nummis novem definit. Proinde ſiliqva duodecim nummos habet, qvorum dodrans ſive tres qvadrantes ſunt novem. Suntqve nummi, vel ponderales, uti dixi, minutiæ, qvomodo & denarius antea libræ unius & unciarum trium pondus erat: vel tenuiſſimi nummi, cujuſmodi in ſiliqvam XII, in *δηνάριον* argenteum, XXIV taxati ſunt. Cumqve *χάραγμα νόμισμα*, vel ſolidus, ſiliqvis conſtet XXIV, novem verò ſolidi ſiliqvis CCXVI: miliarenſes CXXV, paulo plus ſolidis novem æſtimantur, nempe duabus amplius ſiliqvis, & dodrante. Ex qvo ſeqvitur milliarenſes argenteos mille, ſiliqvis auri valere 1750, qvi ſunt ſolidi 72, & ſiliqvæ 22, qvo ſiliqvarum numero libram auream excedunt. Nam ſi ſolidum XXIV ſiliqvis definias, 72 ſolidi, qvot in libram cuſi ſunt, ſiliqvas auferunt 1728: qvibus accedunt duæ & viginti ſuperfluæ, qvæ argenteorum millenarium perficiunt. Nam ſiliqvæ 1728 milliarenſes duntaxat 987 & $\frac{3}{7}$ exigunt, ſiqvidem ſiliqvæ 1750 milliarenſes $12\frac{4}{7}$ reqvirunt: ut unusqvisqve ſiliqvas duas uno qvadrante minus habeat, ſeu ſiliqvam unam & $\frac{3}{4}$. Atqve hoc pacto, ſi conſtituta illis temporibus auri ad argentum proportio qvartadecupla retineatur, diviſi 987 milliarenſes per 14 dabunt in libras ſingulas milliarenſes fere $70\frac{1}{2}$. Qvi ex drachmis 96 deducti pondus unicuiqve milliarenſi relinqvunt drachmæ unius, & ſiliqvarum ſex ferè, hoc eſt ſiliqvarum 24. Atqvi tunc milliarenſes mille paulo plus auri libra conficient. Qvocirca videndum an per illud tempus ſolidus paulo plus XXIV ſiliqvis penderet, hoc eſt præterea $\frac{22}{72}$ ſive $\frac{11}{36}$ unius ſiliqvæ. Aut certè

ex auri libra præter 72 solidos, septuagesimus tertius levior, ac siliqvarum tantummodo 22 percutiebatur. Ut cum milliarensibus millenis auri libra penitus adæqvaretur. Pergit Glossarium, & milliarenses istos CXXV, si ad novorum canonem exigantur, esse dicit CIX, ac nummos præterea novem; Unde fiunt solidi, sive νομίσματα novem, cum uno milliarensi, & nummis illis reliqvis novem. Qvæ verba satis indicant reditum postea ad milliarenses illos δικεράτας fuisse. Nam ceratia 218 si in 109 partiare, dant unicuiqve milliarensi siliqvas auri duas: cujusmodi μιλιαρίσιον τὸ νῦν κερατῆν, inqvit, hoc est ejus, qvo scribebat, temporis proprium, majus erat priore, paulo plus septima parte. Qvare si CIX ejusmodi novem solidos exhibent, LXXII solidi, sive libra auri, 872 milliarenses efficiet. *De Folle Milliarensi.*

Has nummorum tricas, ac minutias non sine aliqvo fortasse lectorum tædio, scrupulosiùs excussimus. Verùm tanti fuit, miliarensis, ac follis, de qvibus agit hîc Epiphanius, vim, originem, proprietatemqve cognoscere: tum inveteratum illum, & à Scaligero probatum errorem, de didrachmo milliarensi, ac tetradrachmo folle convincere. Qvod de folle post paulo docebitur. Ad milliarensem verò qvod attinet, eorum, qvæ hactenus sunt disputata, summa sit: Milliarensem argenteum fuisse nummum, non didrachmum, sed aliqvanto minorem, qvi aliâs duabus auri siliqvis, aliàs paulo minore pretio permutatus est, itidemqve levior aliàs, aliàs gravior extitit. Ac tum cùm levior fuit, millesima pars fuit aureæ libræ, unde & μιλιαρίσιον à Græcis, à Latinis milliarensis appellari cœpit. Qvam etiam ob caussam λεπτὸν ἀργύεον vocatum est, ut à didrachmo, vel gravioris ponderis argenteo discreparet. Cæterùm ejusmodi milliarensium species militaris fuisse videtur, qvod donativum ac stipendium in eo genere persolveretur, nec non sparsiones, & erogationes in populum eodem illo fierent; ut ex Novella Justiniani, qvam supra produximus, apparet. Hinc στρατιωτικὸν δόμα, vel δῶρον Epiphanius interpretatur, & Glossæ cum eo ferè omnes. Glossarium P. Sirmondi Στιπένδιμ, ἢ τειβῆτον, τὸ ἀπὸ λεπτῶν ἀργυρίων συναγόμενον. Item: Στιπένδια λέγεται τὰ δημόσια, διὰ τὸ ἀπὸ λεπτῶν συνάγεσθαι ἀργυρίων. τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τειβῆτα λέγεται. ἀπὸ τῆς στιπυλᾶς τοῖς παλαιοῖς, ἢ στιμερίζεσθαι τοῖς στρατιώταις. Ergo stipendium à stipe, hoc est minutulis nummis, qvæ λεπτὰ ἀργύρια vocantur. Tametsi miliarensium modus satis magnus videtur. Sed nihilominus & inter λεπτὰ numeratus est. De λεπτοῖς seqventi capite, ubi de folle differimus, amplius agetur. Hæc nos partim conjecturâ freti; partim certissimâ Glossarium veterum authoritate nixi, de miliarensi protulimus. Erunt qvi certiora fortasse conferent. Qvibus non modò non invidebimus; sed illud citra convicium & obtrectationem si fecerint, qvòd ægrè à plerisqve impetrare possis, libentissimè id nos accepturos; sin utcumqve meliora docuerint, assensuros esse pollicemur.

De Folle Miliarensi.

EPIPHANII DE FOLLE LOCUS EXPENDITUR AC DECLARATUR.

FOLLIS, inqvit Epiphanius, ταλάντιον καλεῖται; eſtqve duplex, nimirum duobus ex argenteis conflatus, qvi ſunt CCVIII denarii. Paulo antè dixerat, τὸ ἄργυρον, eum eſſe nummum, qvi à Romanis, hoc eſt Conſtantinopolitanis, miliarenſis appellatur. Nunc ex duobus argenteis iſtis conſtare follem aſſeverat. Hoc ipſum Epiphanii verba præ ſe ferunt, niſi aliter caſtiganda videantur. Qvod variè à plerisqve tentatum. Scaliger in poſtumo libello *de re Numaria, pag. 56.* Epiphanium ſic emendat, ut pro ταλάντιον, βαλάντιον reponat: tùm pro σὴ δηνάρια, hoc eſt CCVIII, σπή, CCLXXXVIII. Follem itaqve duplum eſſe τῶ μιλιαρησίῳ, ac tetradrachmum exiſtimat, qvoniam miliarenſes, ut vidimus, didrachmos conſtituit: habere verò denarios, hoc eſt minutulos nummos CCLXXXVIII. Sed in eâ Scaligeri conjecturâ primum illud eſt à nobis ſuperiori capite validiſſimè refutatum, qvod miliarenſes didrachmos fuiſſe defendit. Alterum, qvod pro ταλάντιον, βαλάντιον legit, vereor ut obtinere poſſit. Etenim qvamvis follis idem ſit, qvod Græcè βαλάντιον, nihilominus à Græcis βαλαντίῳ vox non folli, ut ſingularis eſt nummus, imponitur, ſed ut eſt pecuniæ ſumma, & nummorum ἄθροισμα, vel σαθμὸς, ut Gloſſæ ſignificant. De folle argenteo nummo neqve mentionem illæ faciunt, neqve βαλάντιον appellatum eſſe puto, tametſi ut id analogia qvadam uſurpatum fuerit, non valdè repugnem. Cum enim propriè follis certa illa nummorum ὁλκὴ, ac ſumma diceretur, ex certo, ut apparet, nummorum genere collecta, & in unum incluſa follem; uſu poſtea factum eſt, ut folles etiam ſingulæ τῶ ἀθροίσματος partes, ac nummi ipſi vocarentur. Deniqve qvod ad Epiphanii ſummam octoginta denarios addidit, cauſſam nullam aut habuit, aut qvam haberet, oſtendit. Hotomanus Lib. *de re Num.* hunc ipſum Epiphanii locum non capere ſeſe ſine ambage profitetur. Alii qvid de illo ſentiant dicturos ſe aliqvando promittunt. Ego nihil in Epiphanii verbis animadverto, qvod tam impeditum & inextricabile videri poſſit, ut vadimonium propterea deſeratur. Hoc enim ſimpliciter, ac citra ullam emendationem & interpolationem colligi ex illis poteſt: Follem argenteum eſſe nummum, qvod *Talentum parvum* dictum fuerit, ex argenteis duobus conflatum, in qvo denarii minutuli numerantur CCVIII, hoc eſt in ſingulis argenteis CIV. Cur *Talentum* ejuſmodi nummus appellatus fuerit, vel neſcire me dico, qvando id Epiphanius tacuit, vel cauſſam aliqvam reperio, qvam non probare magis qvispiam poſſit, qvàm ratione certa refellere. Idem & de denariis illis aſſeram, qvorum varius apud diverſas nationes uſus, æſtimatioqve fuit. Cum tam facile defungi loci illius interpretatione liceat, tamen ne fruſtra tot eruditi homines in eo laboraſſe, atqve hæſitaſſe videantur, nos ipſi qvoqve ſimplici illâ declaratione, & obviâ minimè contenti, alias excogitavimus, qvas ſingil-

latim percenſere omnes, atqve exponere, plus tædii, qvàm utilitatis lectoribus afferet. Unam igitur proponam aut alteram; ſi illud imprimis admonuero: in manuſcripto cod. Biblioth. Regiæ paulò aliter locum illum concipi. Ita enim ſcriptum reperi. Φόλης ὅσα πάντιον καλεῖται. διπλοῦν δέ ἐστι, ὑπὸ δύο ἀργύρων συγκείμενον· οἵ γίνονταί σοι κ' δηνάρια. Non σή, hoc eſt CCVIII, denarii, ſed XX folli huic arrogantur. Qvæ lectio mihi non contemnenda videtur. Qvocirca follis apud Epiphanium nummus eſt ex duobus argenteis compoſitus: qvos miliarenſes intelligimus, qvorum ſinguli denarios decem continent. Denarios verò non veteres illos, & Romanos, ſed minores aliqvos nummos; qvi & ideo *denarii* nuncupati videntur, qvòd totidem in argenteum nummum competerent. Cur autem talenti parvi nomen ei nummo ſit impoſitum, cauſſæ complures divinari poſſunt. Veluti qvòd denarii iſti in ſex iterum chalcos diviſi fuerint: ita ut in milliarenſem CXX convenirent; qvot in Talentum Epiphanii, qvod CXXV librarum eſt, Atticæ minæ congruunt. Aut hæc igitur, aut alia qvæpiam ejusmodi ratio fuerit, cur *talenti* nomen in argenteo folle reſederit. Sanè cùm Epiphanius follem aſſerit duos argenteos complecti, licet argenteos non milliarenſes intelligere, hoc eſt minores, ac non legitimos illos, ſed didrachmos, qvi in uſu nihilominus eſſent. Plura enim τῶν ἀργύρων genera fuerunt, qvorum uni miliarenſis vocabulum inditum; non tamen argentei omnes milliarenſes appellati. Ideo follis tetradrachmus eſſe potuit, ex duobus didrachmis compoſitus, qvod & Scaligero viſum eſt: Sed falſa ratione; qvoniam ſolidi pretium XXIV drachmas eſſe credidit, & duarum auri ſiliqvarum drachmas duas, ſive milliarenſem unum. Atqvi ſiliqvæ in ſolido erant XXIV, in didrachmo XXXVI. Proinde auri proportio ad argenteum fuerit, ut XVIII ad I, qvod abunde in ſuperiori capite refutatum eſt. Qvòd ſi ex duobus ejusmodi argenteis didrachmis conſtabat follis, obolos capiebat XXIV, qvot ſcilicet in ſolido ſunt ſiliqvæ. Qvare cùm ſolidus talenti nomine ſit affectus, uti poſtea dicetur, potuit & idem folli nomen attribui, qvoniam totidem in eo cenſerentur oboli, qvot in ſolido ſiliqvæ. Atqve haud ſcio an non idipſum vetera illa Matthæi Scholia, qvæ ex Budenſi codice antea laudavimus, perſvadere poſſint, qvæ ſtaterem argenteum tetradrachmum στατῆρος nomen ideo ſortitum eſſe dicunt, qvòd bifariam diviſa uncia, & in duas lances impoſita, æqvilibrium faciat: ὅθεν τῇ ἰσοῤῥοπίᾳ τοῦ κανόνος, κατὰ τὴν τοῦ ζυγοῦ ἰσότητα· στατὴρ ἐπεκλήθη. Nam & ad ταλάντου vocem ac notionem iſtud alludit; & τάλαντον, perinde ac στατῆρα, trutinam eſſe ſcimus. Ob id ergo ταλάντιον follis, ſi qvidem tetradrachmus erat, appellari potuit. Suidas qvoqve, tametſi corrupta illius verba ſunt, nonnulla eôdem ſpectantia ſcribit in voce ὀβολὸς· τὸ δὲ τάλαντον τοῦ ἀργυρίου τῶν νῦν, τέσσαρα, καὶ νομίσματος ή, καὶ ς'. Sed lubrica eſt plerumqve Suidæ fides; qvòd interdum tacito nomine, Authorum nuda verba deſcribit. Sanè idem ille Scholiaſtes, ut antea docuimus, ſtaterem argenteum ſignificat centum denarios colligere; qvorum ſinguli LX continent aſſes, prout altera lectio concipit. Hoc modo ſex in ſtatere ſunt aſſium millia, qvot in Talento drachmæ. Scimus autem talenti nomen non ſolùm exiguis ſummis, verùm etiam minoribus nummis ex uſu qvorumdam populorum inditum fuiſſe. Feſtus Nea-

De Folle Miliarenſi.

De Folle Miliarensi.

politanum talentum sex denarium facit : Syracusanum trium denariûm : Rheginum, Victoriati. Pollux Lib. IX. cap. VI : τὸ μὲν Σικελικὸν τάλαντον ἐλάχιστον ἴσχυε. τὸ μὲν ἀρχαῖον, ὡς Ἀριστοτέλης λέγει, τέσσαρας καὶ εἴκοσι νόμμας· τὸ δὲ ὕστερον δυοκαίδεκα. Talentum ecce XXIV nummorum extitit ; qvi singuli velut minæ talenti minoris essent. Scribit enim Suidas apud eosdem Siculos, τὸ μὲν ἀρχαῖον fuisse μνῶν κδ', νυνὶ δὲ ιβ'. Qvanqvam pro μνῶν, Scaliger νόμμων rescribit. At totidem oboli in tetradrachmo fuerunt. Pari ergo jure ταλάντιον, alicujus populi, ac fortasse Cypriorum consvetudine, follis tetradrachmus nuncupari potuit. Postremo qvandoqvidem ex Glossario Nomico illud habemus, Follem esse ὁλκὴν ἀργυρίων CXXV, qvæ κεράτια, sive siliqvas auri valent CCXVIII, cogitandum ecqvid Epiphanii verba ad eam Glossarum authoritatem exigenda sint ; ut primùm pro δύο ἀργυρίων legamus ρκέ. Tum pro σὴ δηνάρια, σὴ κεράτια : nisi forte κεράτια etiam δηνάρια nominentur. Tum enim Follis Talentum parvum dicetur, qvod CXXV argenteos minutos continet, qvot libræ majori, ac ponderali talento tribuuntur. Sed in iis omnibus nihilo plus nobis, qvàm meram conjecturam, ac divinationem permittimus : ne qvis hæc à nobis bonâ fide, ac seriò pro veris & compertis allata susp icetur.

Ex iis verò maximè illud amplector, hîc hæreo : Follem Epiphanii argenteum esse nummum duorum argenteorum λεπτῶν, qvi & milliarenses esse possunt, æstimatione, ac pondere, qvorum singuli decem denarios habent : ita ut follis ρ' δηνάρια colligat, qvæ est Manuscripti Codicis regii lectio. Aut si vulgatus numerus retinendus videatur, qvilibet miliarensis CIV denarios colliget, follis CCVIII. Sed regii codicis authoritas præferenda. Ita sine ullo fuco, & ambagibus, suus est obscurissimo, ut vulgo habetur, Epiphanii loco restitutus nitor. Hoc igitur contenti simus, dum aliud nos doceant, qvi omnia se scire dicunt, & mira pollicentur.

DE FOLLE ÆREO, MINUTIS, AC RELIQVIS NUMMULIS.

DUPLEX apud Epiphanium follis genus est, ut ex ejus verbis apparet. Nam aut κατὰ τὸν ἀργυρισμὸν usurpatur ; aut κατὰ τὸν δηναρισμόν. Hoc est, ut ego interpretor, vel pro argenteo nummo sumitur ; vel pro æreo. Est enim δηνάριον recentioribus Græcis levioris nummi species, de qva post paulo dicam. Ideo δηναρισμὸς sectio est nummi alicujus in æreas species : ἀργυρισμὸς in argenteas. Sed δηναρισμὸς duplicem capit sensum. Nam aut æreus nummus in sui generis nummos, hoc est æreos dividitur : aut argenteus atqve aureus in æreos. Possunt enim bifariam illi distribui. Imo aureus trifariam : nimirum in aureas minores species, argenteas, & æreas. Ut si qvis solidum in tremisses, vel denarios aureos, aut alios ejusmodi leviores partiri velit. Tum in miliarenses aut drachmas argenteas : ac postremò in æra, vel chalcos. At hoc loco

cum

cum ab Epiphanio follis κατὰ δηναρισμὸν, vel ἀργυρισμὸν tribuitur: non idem est follis genus, sed prior, qvi κατ' ἀργυρισμὸν secatur, argenteus est follis duos argenteos continens: Posterior æreus est nummus, qvi in duos λεπτοὺς dividitur. Nam si follis argenteus κατὰ δηναρισμὸν divideretur, plures qvàm duos λεπτοὺς contineret. De hoc igitur posteriori folle, qvi & æreus est, hoc in capite disputandum. Qvi qvidem variè ab authoribus circunscribi solet. Suidas, & Moschopulus φόλλεις ὀβολοὺς interpretantur. Idem Suidas: ἀσσάρια ὀβολοί. Qvod ex Plutarcho *in Publicola* sumptum videtur. Erunt ergo φόλλεις ἀσσάρια. Eustathius in Lib. I. Iliad. pag. 136. cùm obolos dixisset in drachmam imputari sex; subjicit: οἱ δὲ τοιοῦτοι, ὡς εἰκὸς, ὀβολοὶ χρόνῳ τοῦ ὕψους ὑποσπώμενοι, καὶ κατὰ μικρὸν ὑποκαταβαίνοντες, τοῦ ὕστερον ταπεινοὺς, καὶ πετηλώδεις, καὶ ὡς ἄν τις ἐρεῖ, ἐπιπέδους ἐποίησαν ὀβολοὺς τοὺς λεγομένους φόλλεις. Ita Glossæ supra citatæ milliarensem unum, qvi κεράτια duo valet, follibus constare XXIV docent, unum verò κεράτιον, follibus valere XII. Sed non qvilibet oboli folles habendi sunt; sed minutissimi. Nam obolus propriè si sumatur, drachmæ pars est sexta, siliqvas habens tres. Proinde cum aurea siliqva, secundum duodecuplam proportionem, duodecim siliqvis argenteis valeat, continebit argenteos obolos qvatuor. Valet autem, ut Glossæ scribunt, folles XII. Ergo obolus argenteus tres folles continebit: adeoqve follis argentea erit siliqva. Sed leviorum nummorum appellationes confundi invicem, & usurpari promiscuè solent: Veluti denarii, oboli, chalci, λεπτοὶ, sive λεπτὰ, minuti & minuta, qvadrantes, æra, folles, ærei, follærales, & id genus alii, qvibus non magno sanè discrimine, neqve certa ac constanti ratione, scriptores abutuntur. Qvamobrem nihil absurdius, fallacius nihil est, qvàm ex vetere, ac prioribus usitatâ sæculis nummulorum ad drachmam, unciamve proportione, eorumdem, cujusmodi posteriorum usu scriptorum fuerit, pondus & æstimationem concipere. Ut si qvis obolum, qvia sexta pars drachmæ fuit, eadem ad argenteam drachmam ratione perpetuò definiendum existimet: cùm Plutarchus & Suidas assem obolum esse dicunt; assis porrò decima qvondam, postea decima sexta pars denarii, sive drachmæ fuerit. Ita chalci octo in obolo sunt, in chalco λεπτὰ, sive minuta septem. Et tamen apud Isidorum ultra chalcos non proceditur. Qvadrans denarii qvarta pars, unciarum trium olim extitit. Hesychio qvarta pars est follis, aut etiam λεπτόν. Epiphanius siclum qvadrantem nominat: Isidorus unciæ qvartam partem appendere scribit, hoc est drachmas duas. Hesychius, & ex eo Suidas, κοδράντην ait esse τὸ πᾶν, ἢ λεπτὰ δύο, Idem Hesychius ἀσσάριον & λεπτὸν unum idemqve esse docet, & talenti sex millesimam partem. Vides qvàm horum omnium nummulorum ratio sit incerta, utqve nihil ex iisce tricis, ac minutiis, nisi temerè pronunciari possit. Ut non interim illud omittam; qvod ad rem magnoperè facit, easdem diversos apud populos nummorum, mensurarum, ac ponderum appellationes non easdem notiones, ac potestates habuisse, sed alibi majori æstimatione, alibi minore fuisse præditas. Cujus rei infinita sunt exempla, in qvibus immorari otiosum est, ac putidum. Nam qvod

De Folle Miliarensi.

De Folle Miliarensi. ad λεπτὸς, qvorum hîc mentio est, speciatim pertinet, qvis de eo genere certi aliqvid asseveret? Epiphanius folles κατὰ δηναρισμὸν, duos esse λεπτὸς ait. Si iidem λεπτοὶ sint ac λεπτὰ, septem erunt in chalco, in obolo, qvi chalcos habet octo, λεπτοὶ LVI, in drachma CCCXXXVI. Fiunt in drachmâ folles Epiphanii CLXVIII, in obolo XXVIII. Sed λεπτὰ apud eundem diversa sunt. Nam λεπτὰ ταλάντου supra memoravit, alia τῶν ἀσσαρίων. Scholia in Matth. ex Budensi codice λεπτὸς in denario, qvæ est stateris tetradrachmi centesima pars, drachmæ XXV, ait esse decem. Ad hæc Marci XII, 42 vidua illa πτωχὴ, id est *mendica*, in gazophylacium injecit λεπτὰ δύο, ὅ ἐστι κοδράντης. Ergo follis idem erit cum qvadrante. Hilarius in Psalm. CXXVIII. minuta ista viduæ denarios duos interpretatur, eadem voce, qva & nummi illi censentur, qvos Samaritanus apud Lucam cap. X. stabulario in ægroti ac saucii sumptus erogavit, qvæ δυνάρια δύο Lucas appellat. Sed non idem nummi genus utrobiqve denarii voce significatur. Multo enim minus est, qvod mendica fœmina de sua paupertate in arcam immisit, qvam qvod pius ille Samaritanus in ægroti alimoniam, ac curationem contulit. Sed neqve Bedæ possum assentiri, qvi ad illum Marci locum viduæ minuta duo qvadrantem esse sicli putat, hoc est obolos qvinqve. Imò verò obolos sex. Nam siclus obolos colligit XXIV, sive drachmas IV; qvarum singulæ sunt ἑξώβολοι.

Sed est absurdius multo, qvod non nemini placuisse nuper didici; λεπτὰ illa duo viduæ, qvos Hilarius denarios vocat, esse denarios illos veteres, unciæ partem octavam; qvorum duo qvadrantem semunciæ reddunt. Sic enim ratiocinatur: Qvadrans, qvi duos minutos habere dicitur in Evangelio, definitur unciæ pars qvarta, duo minuti sunt in qvadrante, sic minutus octava pars unciæ, ut duo minuti, qvarta. Octo igitur minuti in unciam incurrunt, ut octo drachmæ; & sic minutus, & drachma, vel denarius sunt ἰσιδύναμα. Hæc si vera essent; si λεπτὸν, cujusmodi duo vidua projecit, idem esset cum argenteo denario, vel drachma, non pœnitenda sanè largitio illa foret; nec eam mulierculæ solùm mendicitas; sed & suum qvoqve pretium commendaret: nimirum si, qvod proximè ante dictum est, tantum mendica mulier erogasset, qvantum in ægroti alimoniam ac curationem à benigno illo Samaritano est impensum. Qvocirca non dubia est ἀλογιστία; qvæ ex eo nata, qvòd λεπτὸς, vel λεπτὰ ubiqve pro *denariis* sive *drachmis* usurpari falsò credit, ejusqve sibi commenti, qvod doctissimos etiam ignorasse dicit, authoritatem vendicat. Hoc verò & ignoratum esse hactenus fateor, & ignorari multo magis communium literarum interest, qvàm in lucem efferri. Est enim falsissimum. Qvis duo illa viduæ minuta aliter accipiat, qvàm pro duobus æreolis, minimiqve pretii nummulis, hoc est chalcis, qvales octo in obolo numerantur? Certè tenuissimum nummi genus fuisse ratio ipsa persvadet. Cyrilrillus minuta illa obolos appellat. Ergone denarii argentei sunt oboli, qvod eandem τῶν λεπτῶν vocem Hilarius denarios interpretatur? Nugæ meræ sunt. Denarios enim Hilarius pro æreolis usurpavit; ut & Epipha-

nius, dum κῆ δηναεισμὸν opponit ei, qvod est κῆ τὸν χέγυεισμὸν: idqve etiam sibi idiotissimus noster ascivit. Qvod verò qvadrantem duo illa λεπτὰ Marcus nominat; cur unciæ potiùs, qvàm oboli, imo etiam chalci qvadrantem arbitremur? Octo in drachma chalci sunt; totidem à nonnullis in chalco minuta statuuntur. Tam igitur chalci duo, oboli, & λεπτὰ duo, chalci qvadrantem faciunt, qvàm unciæ, qvadrantem denarii duo, vel drachmæ. Itaqve chalcos ajo duos esse, hoc est oboli qvadrantem, λεπτὸς illos viduæ. Qvod & Latinus interpres agnovit, qvi Lucæ XXI, ubi eadem historia narratur, λεπτὰ vertit, *æra minuta duo*, nempe χαλκία. Unde & χαλκολόγοι, *æruscatores*. Nam χαλκὸς pro omni nummulorum genere passim accipitur. *De Folle Miliarensi.*

Sed clarè, inqvit, hoc Epiphanius; dum ita scribit: Siclum, qvi & qvadrans vocatur, unciæ qvartam esse partem; stateris semissem, ac drachmas continere duas. Duas, inqvit, drachmas dixit author ille, qvæ alii minuta. Hoc verò nunqvam Epiphanius dixit, drachmas duas ejusdem esse generis cum λεπτοῖς illis mendicæ mulierculæ: qvod est ἄτοπον, & inauditum. Scimus qvartam unciæ partem drachmas esse duas: qvas cur Epiphanius cum Siclo confundat, causam suo loco reddidimus. Sed has duas drachmas minuta esse duo, cujusmodi vidua in gazophylacium intulit, neqve probatum illîc est, neqve argumentatione ullâ potest effici.

At ecce author est Hesychius, λεπτὸν esse ἑξακισχιλιοστὸν τάλαντε. Ergo sex millia τῶν λεπτῶν in Talento continentur. Sunt autem in talento totidem denariorum ac drachmarum millia. Qvare idem est minutum cum drachma. Hoc est probationis caput; atqve ipsum tamen levissimum. Nam Talentum apud Hesychium non ingentem illam pecuniæ summam, qvæ sex denariorum millia complectitur; sed solidum aureum significat; ut in Libro de re Numaria Scaliger animadvertit. Sed Hesychii verba necessario hûc adscribenda sunt. Κοδράντης, inqvit, τὸ πᾶν, ἢ τὸ τέταρτον τῆς Φόλεως. ἢ λεπτόν. τὸ δὲ λεπτὸν ἑξακισχιλιοστὸν τάλαντε· ὅ ἐστι νόμισμα ἓν, ἢ νόμμοι τρεῖς. τὸ δὲ τάλαντον λίτραι ἑκατὸν εἴκοσι πέντε. ὁ δὲ κοδράντας νομίσματα τρία. ὁ δὲ ἔξατος κοδράντης τὸ τέταρτον τῆς Φόλεως. Mox Κοδράντης, τὸ πᾶν, ἢ λεπτὰ δύο. τὸ δὲ λεπτὸν ἑξακισχιλιοστῶν τάλαντων. Qvàm hæc perplexa, qvamqve ad authoritatem novi commenti sint inania, nemo non videt. Qvadrantem follis esse qvartam partem asserit, aut minutum. Postea qvadrantem duo λεπτὰ continere. Secundum priorem rationem qvadrans sexies millesima pars erit talenti: posteriori, ter millesima, qvia λεπτὸν ἑξακισχιλιοστὸν τάλαντε dicitur. Deinde qvod erit νόμισμα illud ἕν? Idemne cum qvadrante? An potiùs cum λεπτῷ? At subinde νομίσματα tria qvadrantem esse definit. Ergo qvadrans sunt νομίσματα tria, & nomisma unum. Idem qvadrans, unum erit minutum, & duo minuta. Qvæ omnia mendosa, inextricabilia, ac tumultuariè congesta sunt; neqve ad novi figmenti testimonium valere possunt. Etenim si pro eo, qvod Hesychius docet, λεπτὸν esse partem talenti sexies millesimam, ideo verum est, λεπτὸν idem esse cum drachma, qvia talentum Atticum sex drachmarum millia continet: cum idem Hesychius talentum

De Folle Miliarensi.

Atticum sex drachmarum millia continet: cum idem Hesychius talentum definiat libris CXXV, hoc est minis Atticis CXX; sitqve duplum ad Atticum, ideoqve duodecim millia drachmarum Atticarum colligat; qvale fuisse supra diximus Alexandrinum talentum; cur non eodem jure concludimus λεπτὸν esse didrachmum; qvoniam sex didrachmorum millia talentum illud continet, de qvo Hesychius loqvitur? Qvanam verò fiducia id ex illa authoritate seligit, qvod in rem suam facere putat: id respuit, qvod ei potissimum adversetur? Cur enim de talento Attico Hesychium loqvi potiùs affirmet, cum λεπτὸν ait ἑξακισχιλιοστὸν esse ταλάντου, qvàm eidem diserte loqventi testantiqve fidem habeat, se talentum illud intelligere, qvod duplum sit Attici, & duodecim drachmarum millibus constet? Redeo igitur ad id, qvod paulo ante proposueram, & talentum istîc esse dico solidum aureum, sive νόμισμα. Qvippe nomismatis vox recentiore sæculo ad aureum solidum plerumqve restringitur. Hujus, si κατὰ δηναρισμὸν secetur, sexies millesima pars est qvadrans, qvi & denarius, & minutum, & aliis promiscuè vocibus exprimitur. Solent enim, ut antea significavimus, permisceri invicem, & confundi appellationes illæ nummorum vilium, neqve singularum proprietas ubiqve retinetur. Itaqve qvadrans aliàs λεπτὰ δύο complectitur, aliàs pro λεπτῷ sumitur. Qvanqvam verisimilius est in priore loco scribendum esse, ut in posteriore, ἢ δύο λεπτὰ, pro ἢ λεπτόν. Nam ad Marci verba respexisse videtur. Ac tum follis Epiphanii qvadrans erit Hesychii: licet hujus follis, qvàm illius, sit major: qvia follis apud Hesychium λεπτὰ continebit octo, & idem erit fortasse cum obolo. Verum cujusmodi sint utrobiqve folles, aut λεπτὰ, tam difficile est assequi, qvàm inutile scire, pronunciare verò temerarium, ac ridiculum. Sed talentum apud Hesychium esse solidum non solum ideo probabile est, qvia idipsum ait esse νόμισμα ἕν: verum etiam, qvod ex Cassiodoro idem potest colligi. Cujus in Lib. I. Epist. X. hæc verba sunt. *Sex millia denariorum solidum esse voluerunt.* Ubi Hotomanus frustra, *sex milliarisiorum*, pro *millia denariorum*, legendum conjicit. Nam duodenis miliarisiis, non sex, vulgo solidus æstimatur. Retinenda proinde vulgata lectio. Ex qva sex millia denariolorum in solidum imputata discimus, qvæ ab Hesychio λεπτὰ vocantur. Hoc modo si duodecim solido milliarenses attribuantur, singuli qvingenta minuta, vel δηνάρια colligent. Qvod cur mirum Hotomano videretur, causæ nihil erat: cum in nostratem aureum, qvi Romano duplo ferè minor fuit, plures etiam minutiæ possint incurrere, si ad infimas nummorum sordes κατὰ δηναριομὸν redigantur, qvas vulgo maculas, obolos, pitas, aut aliis id genus vocabulis, appellant. Ex eo vero ratio insuper evidens est, ob qvam talenti nomen solido sit impositum. Nempe, qvod totidem minutiarum ac denariolorum millia comprehenderet, qvot drachmarum Atticum, ac vulgare talentum. Reliqva, qvæ apud Hesychium seqvuntur, peregrina sunt, & accumulata temerè, ut in Glossariis assolet, in qvæ variæ, ac contrariæ plerumqve vocum earumdem notiones ex diversis Authoribus collectæ sub uno lemmate passim inculcantur.

Nihilo itaqve ratiocinatio ista doctiores viros doctissimos efficit; ut λεπτὰ argenteos denarios esse, sive drachmas, qvod hactenus ignorabant, deinceps intelligant. Non illud qvidem inficiamur, ἀργύρια λεπτὰ pro argenteis nummis accipi: Ut in Glossis illis Basilicorum, qvæ solidis novem ἀργύρια λεπτὰ tribuunt CXXV. Sed eodem modo λεπτὰ dicuntur: qvo drachmas alias esse λεπτὰς, alias παχείας author est Hesychius, in voce Λεπταλέον. τὰς δραχμὰς, λεπτὰς μὲν τὰς ἐξωβόλους, παχείας δὲ τὰς πλέον ἐχούσας. Sed non statim conseqvens est, λεπτὰ pro drachmis simpliciter, ac sine adjectione sumi. Qvemadmodum propterea qvod Talentum aliud erat commodum, cui nihil deerat; aliud magnum, cui supererat: non ideo voces illæ *magnum*, vel *commodum*, simpliciter usurpatæ talentum significant. Ad eundem modum ἀργύρια λεπτὰ Glossæ nominant minores argenteos, ut à majoribus discernantur, qvales erant didrachmi, vel argentei majores; à qvibus millenarii nummi, sive milliarisii ὑποσπώμενοι, & ὑποκαταβαίνοντες, ut cum Eustathio loqvar, propagati fuerunt. Δικέρατοι nummi argentei priores duodecim solidum faciebant. Igitur novem solidis respondebant argentei CVIII. Totidem solidi ἀργύρια λεπτὰ, sive milliarenses continent CXXV. Qvare argenteus prior ille, qvi Φερωνύμος est appellatus δικέρατος, miliarensem, sive ἀργύριον λεπτὸν continet unum, & insuper ejusdem $\frac{17}{108}$ Ideo λεπτὸν hoc posterius vocatur. Sic argentei Philippei minutuli apud Vopiscum. Qvod autem τὸ λεπτὸν, vel ὁ λεπτὸς solitariè sumpta argenteum nummum apud authorem illum significent, ac citra substantivi nominis adjectionem, non temere inficiari audeam. Illud scio, ex iis omnibus qvæ ad id ostendendum allata sunt, nihil ejusmodi persvaderi posse: imo verò contraria omnia colligi. Nisi forte in illo ipso, qvo de agitur, Epiphanii loco λεπτοὺς argenteos esse denarios somniare licet. Qvod ex nova illa doctrina, iisdemqve principiis affirmare necesse est. Non enim τὰ λεπτὰ, vel τοὺς λεπτοὺς aliqvando pro argenteis usurpari tantummodo svadet; qvod ipsum tamen authoritate aliqva fulciendum erat. Sed æreos fuisse nummos omnino negat, qvod est falsissimum. Nam vel hic ipse locus Epiphanii τοὺς λεπτοὺς æreos esse nummos evidenter arguit. Siqvidem aliud est κατ' ἀργυρισμὸν dividi, aliud κατ' δηναρισμὸν: & hoc posterius idem est atqve adærari, sive in æreas species distribui. Cum igitur follem dicit κατ' ἀργυρισμὸν in argenteos, κατ' δηναρισμὸν in λεπτοὺς dividi, profecto, si qvid sapimus, λεπτοὺς negat argenteos esse nummos, æreos fatetur.

De Folle Miliarensi.

Sed ut ad follem revertar, cujus partes sunt οἱ λεπτοὶ; ne illud qvidem superior illa doctrina probat, qvod magnoperè videri cupit, idem esse follem, ac sestertium æreum, qvatenus sestertius uncialis fuit, idqve Constantini, & Epiphanii sæculo. Nam ratio, qva istud evinci putat, inanis est ac frivola. Hesychius, ait, qvadrantem esse scribit τὸ τέταρτον τοῦ Φόλλεως: qvadrans illi dicitur de duabus drachmis: octo drachmæ in uncia. Sic duæ drachmæ qvarta pars unciæ, vel follis, vel sestertii. Verùm qvis hoc illi concedit, Hesychium de qvadrante unciæ loqvi potius qvam oboli, vel alterius? Qvinetiam cum λεπτὸν esse dicatur idem atqve drachma, qvadrans

De Folle Miliarens. verò λεπτὰ duo contineat; follis qvadrantes duos, nonne iisdem ex principiis, atqve ex eadem Hesychii authoritate, convincitur, follem octo drachmis constare, sive denariis? Non igitur jam æreus nummus erit, sed argenteus, sanè vegrandis, in qvo sestertii erunt XXXII; nedum follis idem erit ac sestertius æreus. Qvod utrum per sese verum necne sit, nihil hîc affirmo. Hoc pugno, qvæ ad id ostendendum allata sunt, ea cassa & inania esse maximè, & alia omnia, qvàm qvorum caussa producta sunt, efficere.

Concludamus igitur, follem æreum ex Epiphanii mente tenuissimum extitisse nummum, qui duos λεπτὰς, sive minuta duo contineret: ut idem & qvadrans Marci Evangelistæ possit videri. λεπτὰς porrò æreolos esse, sive chalcos, cujusmodi in obolum octo numerantur: ut propterea duo λεπτοὶ, κοδράντης & à Marco, & ab Hesychio nuncupentur.

DE FOLLIS OMΩNYMIA, ET AMBIGUITATE.

CUm tam diversa sit follis significatio, ut & ἀθρισμα nummorum, & argenteos, & æreos nummos exprimat, fit nonnunqvam, ut ea voce sic Authores abutantur, ut qvo de genere potissimum intelligendi sint, conjectura assеqvi difficile sit. Interdum verò ex rei ipsius, de qva agitur, natura, si qvis paululum adhibeat judicii, nullo negotio discernitur. Hujus rei exempla non pauca suppetunt. Sed insignia maximè sunt, qvæ ex Theodosiano Codice adversus Jurisconsultorum principem in superioribus adduximus. In qvibus cum cætera satis explicatam rationem habeant, primus ille locus de Appellationibus temerariis, qvibus *XXX follium multa* dicitur, ambiguus esse potest. Qvi tamen ex Jurisconsultorum usu, & caussæ ipsius merito dijudicandus est. Ut vel XXX sint argentei nummi, vel totidem, uti diximus, nummorum ἀθροίσματα. Apud Alexandrinum verò Chronicon, ubi in summa annonæ caritate, panis follibus væniisse tribus dicitur, folles non aureos, qvi nulli in rerum natura fuerunt, sed argenteos interpretor, hoc est senos milliarenses.

Eusebius Lib. X. Hist. cap. VI. Constantinum refert Cæciliano Carthaginensi Episcopo tria follium millia in Africanarum provinciarum Ecclesias eroganda misisse. Ibi τριχίλιοι Φόλλεις totidem sacculi sunt, nummorumqve. Neqve enim eruditissimo viro adstipulator accedam: qvi de folle agens, exemplum illud inter ea promiscuè collocat, in qvibus follis obolus, vel æreus esse dicitur: ut est apud Moschopulum, ac Suidam. Tales, hoc est ærei, fuerunt illi, qvorum meminit Augustinus Lib. XXII. de Civit. Cap.

VIII. Qvo in loco miraculum qvoddam recenſet, atqve hiſtoriam Florentii ſartoris, hominis egentiſſimi, qvi ad XX Martyrum memoriam orans, pecuniam ad veſtes emendas ab illis poſtulavit: *eumqve diſcedentem*, inqvit, *adoleſcentes, qvi aderant, exagitantes proſeqvebantur, qvaſi à Martyribus qvinqvagenos folles, unde veſtimentum emeret, petiviſſet.* Mox ille diſcedens ejectum in litore piſcem ingentem reperit, qvem cuidam coqvo trecentis follibus vendidit. Hæc Auguſtinus. Sane folles iſti non argentei ſunt, ut opinor; (neqve enim tanti piſcis unus à coqvo redimeretur, nempe ſexcentis milliarenſibus, aut majoribus etiam argenteis, qvi ſi didrachmi fuerint, mille ac ducentos denarios argenteos reddunt) verùm ærei nummi fuiſſe videntur, alterius plane ſpeciei, qvàm Conſtantiniani illi, qvorum tria millia per univerſas Africæ, Numidiæ, ac Mauritaniæ Eccleſias imperator ille diſtribuit. Qvare ambo illa exempla minimè confundenda fuerunt. Qvod idem & de follibus illis qvadringentis æſtimare licet, qvos Lucilla clariſſima fœmina pro Majorini ordinatione dedit; qvorum in cauſſa Donatiſtarum freqvens occurrit mentio; ut apud Aug. Lib. III. contra Creſcent. Ridiculè enim folles iſtos ejusdem generis cum trecentis illis eſſe dixeris, qvibus piſcem ſartor ille permutavit. Qvare ad argenteos folles pertinere puto. Eadem in cæteris exemplis, qvæ paſſim occurrunt, adhibenda cautio eſt, ut pro argumenti ratione, & ex orationis ἀκολουθίᾳ divinandum ſit, de qvo follis genere ſermo ab Authoribus inſtituatur. *De Folle Miliarenſi.*

Κατα δηναριςμὸν, καὶ ὰ καὶ' ἀργυριςμόν.] Jam hæc à nobis explicata ſunt. Oſtendimus δηνάριον æreolum nummum poſterioribus temporibus appellatum fuiſſe. Unde δηναριςμὸς, ἀργυριςμῷ cœptus eſt opponi. Sic accipiendus eſt haud dubiè denarius apud Macrobium Lib. I. cap. VII. cum de vetere figura nummis impreſſa ita loqvitur: *Æs ita fuiſſe ſignatum hodieqve intelligitur in aleæ luſu; cum pueri denarios in ſublime jactantes, capita aut navim, luſu teſte vetuſtatis, exclamant:* Sic & apud Vopiſcum in Aureliano *æris denarii centum*, minuti nummi ſunt, non decuſſes ærei. Fruſtra igitur Hotomanus ex iis locis concludit Denarium æreum fuiſſe nummum pretii ac ponderis decem aſſium. Nam denarii ſunt illîc minutiſſimi nummi, hoc eſt chalci, & æreoli, vel alii paulo majores, minoreſve. Imo & pro aſſibus veteribus accipi videntur. Ut cum Scholia Budenſis Cod. denarios drachmæ tribuunt decem. Sed & alia veterum teſtimonia, qvibus fretus Hotomanus contra Budæum contendit, denarium nummum fuiſſe non argenteum ſolum, ſed etiam æreum denis aſſibus æſtimatum; nihil prorſus efficiunt. Hoc enim perſvadent, unum denarium, qvi argenteus nummus eſſet, denis aſſibus valuiſſe. Ita Varro Lib. IV. de L. L. *Qvod primum eſt*, inqvit, *ab decem aſſibus, decuſſis; ſecundum ab duobus, decuſſis.* Tum Feſtus his verbis, *Grave æs dictum à pondere, qvia deni aſſes ſinguli pondo libræ efficiebant denarium, ab hoc ipſo dictum denarium.* Qvis ex hoc loco meritò colligat, denarium, ſive decuſſum æreum fuiſſe? Non magis opinor, qvàm ex altero Plutarchi, qvem ex Camillo citat: Δεκάριον γὰρ ἦν τὸ ἀργύριον καὶ τὸ δεκάχαλκον ὅτως ἐκαλεῖτο δηνάριον. Aut ille Vitruvii Lib. III. Cap. I. *Noſtri primò decem fecerunt antiqvum numerum, & in denario denos æreos aſ-*

De Folle Miliarensi.

ses constituerunt, & ea re compositio numeri hodiernum diem Denarii nomen retinet. Cum, *primò*, dixit Vitruvius, Hotomanus ostendi putat, ante argenteum signatum, æreum fuisse denarium. Verùm illud solum Vitruvius indicat; denarium argenteum principiò denis assibus æstimatum; postea vero sedecim, ut ex Plinio, Tacito, aliisqve notissimum est. Nullus igitur, qvod qvidem ex allatis ab Hotomano testimoniis constet, denarius, sive decussis æreus fuit; uti nec centussis, qvandiu qvidem librales asses extiterunt. Neqve enim tam graves nummi ærei cusi videntur. Sed decussis æreus ἄθροισμα fuit assium æreorum decem: centussis, centum. Denarius verò, argenteus nummus decem assium æreorum olim pretio, non pondere, taxatus.

Μάρης μέτρον ἐστί.] Meminit hujus mensuræ Aristoteles Lib. VIII. de Hist. Anim. Cap. IX. ἔστι δὲ ὁ μάρις ἓξ κοτύλαι. Cotylæ sive heminæ in sextario duæ sunt. Igitur Maris, vel Mares sextarios duos capit. Porro hydria idem atqve urna videtur. Qvæ congios qvatuor continet. Congius sextarios sex. Mares ergo Ponticus Macedonico, & Aristoteleo multo major est. Nam hydrias Ponticus duas complectitur; hydria decem sextarios. At Polyænus Lib. IV. Marin habere scribit congios decem Atticos, adeoqve sextarios sexaginta. Vides qvam varium, & incertum sit mensurarum istiusmodi negotium.

Ὥστε εἶναι τὸν κύπρον.] Imo ὥστε εἶναι τὴν μάρην. Nam id ratiocinatio postulat. Si Mares hydrias capit duas, hydria sextarios decem, necessariò Mares sextarios decem continet.

Κύπρος παρὰ τοῖς αὐτοῖς Ποντικοῖς.] Κύπρου, & ἡμικύπρου mentio est apud Pollucem Lib. IV. Cap. XXIV. Hesychius Κύπρος μέτρον σιτήριον, ἢ κεφάλαιον ἀριθμοῦ. Æram ergo significat præterea, Sed Epiphaniani calculi perversa subductio est. Scribit enim Cyprum Ponticum ex modiis duobus confici, qvod ipsum chœnicibus qvinqve circunscribitur. Ambosne modios, an singulos Ponticos totidem constare chœnicibus statuat, non satis declarat. Sed utcumqve censeat, ratio minimè cohæret. Sunto modii duo qvinorum chœnicum. Cum igitur chœnix apud Ponticos sextarios capiat qvinqve, erunt in Cypro sextarii qvinqve & viginti: non viginti. Qvare, uti numerus constet, chœnix sextariorum qvatuor constituendus erat, qvot etiam Fannius assignat. Etsi diversa de chœnicis modo Scriptores alii sentiant. Lego itaqve χοῖνιξ παρ' αὐτοῖς ξεστῶν ἐστι τεσσάρων.

Κόλλαθόν ἐστι παρὰ τοῖς Σύροις.] Satum aridorum mensuram esse consentiunt omnes. Qvare notandus hic locus, qvi ὑγρὸν etiam satum commemorat.

Κογγιάριον δὲ μέτρον.] Hebræos intelligit recentiores. Nam in puro Hebraismo vox est inaudita. Cujus origo Grammaticis haud ignota. Hanc à *congerendo*, nisi fallor, Epiphanius deducit. Qvod aliud agenti, uti fit, excidit.

AD EPIPHANIANAS ANIMADVERSIONES ADDENDA NONNULLA.

PAG. 79. verſ. *Inter.* poſt hæc verba: *Interpres hæc omiſit*, hæc adde. Uſus eſt in eadem ſignificatione & καθοσιώσεως vocabulo Iſidorus Peluſiota in Epiſt. CLXXVII nondum editâ, qvam cum aliis plerisqve habet Andreas Schottus noſter. Ubi de Chriſtianis loqvitur, qvi, cum Divinam legem profiteantur, huic tamen in perferendis injuriis neqvaqvam obtemperant. κἄν τις αὐτοὺς ἐλέγχειν ἐπιχειροίη, λοιδορεῖσθαι φάσκουσιν, καὶ ὡς ἐπὶ καθοσιώσει ἁλόντα δίκας πράττουσι. Gloſſæ Baſilicωn; τὸ περὶ καθοσιώσεώς· τὸ περὶ προδοσίας, καὶ ἐπιβουλῆς βασιλέως. Ambroſius commodè per *devotionis* nomen exprimit, Lib. de Elia, & Jejunio cap. XVII. *Qvid autem obteſtationes potantium loqvar? Qvid memorem ſacramenta, qvæ violare nefas arbitrantur? Bibamus, inqviunt, pro ſalute Imperatorum: & qvi non biberit, ſit reus in devotione. Videtur enim non amare Imperatorem, qvi pro ejus ſalute non biberit.*

Pag. 86. verſ. *tabant*: poſt hæc verba: *ut alibi dicetur*, hæc adjice. Sed hæc qvæ de Latinis obiter injecta ſunt; nimirum eos nonnunqvam Paſcha decimâ qvartâ Lunâ peregiſſe, cautione ac diſtinctione opus habent. Duplex enim Latinorum, vel eorum ſecta fuit; qvi cum Dominico diu Paſcha conficerent, à Catholicis nihilominus diſcrepabant. Nam alii XIV Luna, ſi in Dominicum incideret, celebritati vacabant. Alii nonniſi decima ſexta Luna; qvos propriè Latinos Beda, & Victorius appellant. Qvorum doctrina breviter hoc loco declaranda videtur.

Latinorum igitur ritus in qvibusdam cum Alexandrinis conveniebat, in aliis verò differebat. Congruebat, qvatenus non alio die, qvàm Dominico, Paſcha celebrabant: tum qvod nunqvam Luna XIV, qvantumvis Dominicus in eam dies incurreret. Differebat verò primum, qvoniam illorum Paſchales Neomeniæ ac decimæ qvartæ, Nicænas antevertebant, in Cyclis duobus; nempe XIX. & VIII; qvi Alexandrinis embolimæi fuerunt, Latinis communes. Reſpondebant enim cyclis Latinorum XVI, & V. Latinorum Niſan Cyclo Nicæno XIX, qvinto Martii menſis initium habuit: Cyclo autem octavo Nicæno, Latinorum qvinto, Niſan Martii VI congruebat; qvi dies extra Paſchalem Alexandrinorum terminum conſiſtunt. Propterea in annis illis Latini uno menſe Paſcha Nicænum anticipabant. Igitur Neomeniæ Paſchales Latinorum à V. Martii ad II. Aprilis

novem & viginti diebus extentebantur. Decimæ qvartæ Paſchales à XVIII Martij die cœptæ ad XV Aprilis perductæ ſunt, diebus totidem, hoc eſt XXIX. Dominicæ deniqve Paſchales à XXI Martij ad XXIV Aprilis, diebus XXXV decurrerunt. Atqve hoc imprimis Latini cavebant, ne ante Lunam XVI, Paſcha; ante XIV, Paſſionem Dominicam indicerent. Qvare ſi XIV Luna in Sabbatum caderet, non poſtridie, Luna XV, ſed octavo poſt die. Luna XXII celebrabant. Qvæ omnia ex Victorij Prologo conſtant: cujus fragmenta apud Bedam extant, Lib. de Temp. rat. cap. XLIX Integrum autem ejusdem Faſtis habet Manuſcriptus codex, qvi eſt penes R. P. Sirmondum. Sed eſt alia præterea cautio, cujus admonet Victorius (*Victorius* enim non *Victorinus* in vetuſtiſſimo illo codice nominatur, qvemadmodum & apud Bedam) Nimirum qvoties Cyclo XIX Nicæno, Luna decima qvarta in Martij XVIII incidit, feria VI; qvòd accidit in anno non biſextili, qvando Luna XXVII Sabbato in Kalend. Ian. incurrit, ut Victorius obſervat. Tum enim Paſcha non, ut poſtulabat methodus, Martij viceſimo, Luna XVI celebratum; ſed in ſeqventem menſem dilatum; cujus neomenia in Aprilis III competit; Paſcha vero in XXIV, Luna XXII, qvæ Alexandrinorum erat XXI. Nam aureus numerus Nicœnus XIX qvarto Apr. affixus fuit; Latinorum vero XVI ei reſpondens Aprilis tertio. Hæc ſola diffundendi Paſchatis, & in ſecundum menſem trajiciendi cauſſa commemoratur à Victorio, qvando decima qvarta contingit Martij XVIII, feria VI. Cum autem Nicæno Cyclo VIII, Latinorum V, decima qvarta in diem Martij XIX caderet, feria VI, Dominica vero Martij XXI, ipſo civilis Æqvinoctii die Paſcha ſuum Latini peregiſſe videntur. Nam legitimi menſis nullam tum ἀντιμεταβολὴν factam, indicat Victorius. Alioqvi ſi in Aprilem rejicerent, cum cyclus Latinorum V Aprilis qvarto ſit adſcriptus, decima qvarta concurreret cum decimo ſeptimo die, feria VII. Ideo transferendum foret Paſcha in Lunam XXII, hoc eſt Apr. XXV. Qvod qvidem devitaſſe Latinos Victorij verba demonſtrant. Nam remotiſſimum illorum Paſcha conſtituit Aprilis XXIV, Cyclo Nicæno XIX, qvando litera Dominic. eſt B. De octavo verò cyclo Nicæno penitus tacuit. Unde colligas Latinos nonnunqvam Æqvinoctio ipſo Paſcha peregiſſe.

Cum hæc ita ſeſe habuerint, ut ex Victorij Prologo manifeſtum eſt; Paulus tamen Foroſempronienſis Lib. V. Partis I. Latinos affirmat Paſchales Dominicas diebus triginta circunſcripſiſſe, nempe à XXII Martii ad XX Aprilis: qvi limites in Concilio Cæſarienſi definiti leguntur apud Bedam in Appendice ad libellum de Æqvinoctio; qvæ in Sirmondiano codice Philippum, uti diximus, authorem præferebat. Qvare nonnunqvam Latinos idem Paulus exiſtimat, ne præſcriptos illos terminos exciderent, Paſcha Luna XIV celebraſſe. Qvod cum ad eosdem illos Latinos referat, qvorum è grege Victorius extitit (Hos enim ipſos refert Paſchalem Dominicam a Luna XVI ad XXII extendiſſe) perſpicua eſt hallucinatio. Falſum eſt enim, Paſchalem Victorii menſem diebus XXX comprehenſum fuiſſe. Imprimis, qvod, ut paulo ante demonſtratum eſt, citimum illorum Paſcha in ipſum Æqvinoctii diem inciderit, Cyclo VIII Nicæno; qvoties Lu-

na XIV Martii XIX, feria VI contigerat. Rursus Cyclo Latinorum VIII, Nicæno XI, neomenia Paschalis Alexandrinorum pariter ac Latinorum convenit Aprilis II. Fingamus ergo literam Dominic. eodem anno fuisse A; decima qvarta Paschalis incidet in Apr. XV, feria VII. Qvocirca Nicænum Pascha celebratum est Apr. XVI, Luna decima qvinta: Latini verò ex Victorii regula in Lunam XXII, hoc est XXIII Aprilis distulerunt. Igitur à XXI Martii ad XXIII Aprilis legitimum atqve ordinarium Latinis Pascha, XXXIV diebus extenditur. Præter ordinem verò, præterqve legem in XXV Aprilis summovetur, cum cyclo XIX, decima qvarta Paschalis in Martii XVIII incurrit, feria VI, ut antea declaratum est. Ita tricesimus qvintus dies Paschalibus Latinorum terminis arrogatur. Nec minus redarguitur, qvod idem Paulus asseverat, Latinorum factionem istam Luna XIV Pascha peregisse; veluti anno Christi CCCLXXXVII, qvo insignis de Paschate controversia inter Catholicos agitata; qvam Ambrosius in luculenta illa Epistola disceptat, qvam super ea re scripsit ad Episcopos Æmiliæ. In illo igitur anno Latinos Paulus Forosempron. existimat Pascha Apr. XVIII celebrasse in ipso termino; qvo suum Pascha intra præstitutos à Cæsarienſi Concilio limites continerent. In qvo, ut opinor, aberrat; ac tam ex ipsomet Ambrosio, qvàm ex Victoriana regula castigandus est. Ambrosius enim scribit Judæos anno illo Pascha duodecimo mense, XIII Kalend. April. hoc est Martii XX celebrasse. Qvippe tam Judæis, qvàm Latinis communis annus ille fuit, Cyclo Nicæno VIII; illorum vero V. Cyclus erat Solis IV, litera C. Neomenia Latinorum iniit Martii VI: decima qvarta, proinde Martii XIX, feria VI. Igitur Pascha ex Victorii præscripto incidit in Martii XXI, Luna XVI. Uno die Latinorum Neomenia Judaicam antevertit; si qvidem Paschatis Judaici nomine, decimam qvartam Lunam Ambrosius intellexit, non primam Azymorum. Nam Pascha celebratum esse narrat Martii XX, cum Latinorum decima qvarta decimo nono convenerit. Idem & de reliqvis exemplis, qvæ Paulus commemorat, debet esse judicium. Nunqvam enim Latini illi, qvorum è secta Victorius fuit, Pascha suum in terminum conjecerunt. Proinde segregandi ab aliis erunt: Uti duo Latinorum genera, vel eorumdem duo ac diversa fuerint instituta, variis usurpata temporibus. Nam alii Pascha ex Cæsarienſium formula à die Martii XXII ad April. XXI celebrabant, diebus XXXI, qvi est primus novorum mensis, sive Κριών. Iidem sæpenumero in ipso termino, qvoties cum Dominica concurrebat, Pascha suum agitabant. Cujus rei nonnulla cum apud Scriptores alios, tum verò Gregorium Turonensem, & Sigebertum exempla leguntur. Aliud Latinorum genus extitit, qvod non Christiani solum Paschatis, & ἀναστάσιμα; verum etiam Judaici, & σταυρώσιμα rationem haberet. Nunqvam enim ante XIV Lunam Passionem Dominicam celebrare consveverant, *eligentes potius* (ait Victorius) *in Luna XXII diem festi Paschalis extendere, qvam Dominicam Pasionem Luna XIV ullatenus inchoari.* Unde illi τεσσαρεσκαιδεκατῖται nova qvadam ratione appellari possunt; non qvod Christianum Pascha Luna XIV peragerent unqvam, sed qvod in eadem σταυρώσιμον, qvod & Judaicum fuit, obeundum putarent. Hæc de Latinorum Cyclo, rituqve Paschali; qvòd & Qvartadecimanorum ap-

pendix qvædam esset, & non satis explorata illorum mysteria fuisse viris etiam eruditis animadverterim. Qva de re uberior alias instituenda disputatio. Ejusdem porrò Victorii regulæ, ac methodi insigne occurrit exemplum apud Gregor. Turon. Lib. X. Hist. cap. XXIII: ubi anno XV Childeberti, Paschalem controversiam exortam esse refert ob hoc, qvod Victor (Victorium Aqvitanum intelligit) cum Luna XV Pascha fieri (ab Alexandrinis videlicet) scripsisset; ne Christiani eadem, qva Judæi Luna Pascha peragerent, addidit, Latini autem Luna XXII. *Ob hoc*, inqvit, *multi in Galliis XV Luna Pascha celebrarunt. Nos autem XXII.* De hoc Gregorii loco vide omninò, qvæ ad Nicephori Breviarium adnotavimus: Est enim illustris. Ubi nos annum ostendimus non esse Christi DLXXXVIII: ut Scaliger putabat. Hoc enim anno Latini ex Victorii regula Pascha celebrarunt Martii XXI, Luna XVI, non XXII. Cum Luna XIV in feriam V inciderit Martii VIII. Qvare alius annus qværendus est: qvi qvidem videtur esse Christi DXC, Cyclo Nicæno II; Solis XI, litera Domin. A. Neomenia Paschalis Latinorum, & Alexandrinorum Martii XII: decima qvarta, Martii XXV, feria VII. Ob id Alexandrini Martii XXVI, Luna XV Pascha Nicænum obierunt: Latini, ne XIII Luna Passionis Dominicæ solenne celebrarent, in Lunam XXII, hoc est Aprilis secundum, diem diffuderunt. Consentit & character ille, qvem Gregorius adjungit: nempe terræ motum accidisse XVIII Kalend. mensis qvinti; hoc est Junii XIV, feria IV. Hoc omnino anno Christi DXC convenit. Qvocirca Childeberti primus iniit anno Christi DLXXV, Natali Christi die. Qvod & R. P. Sirmondus certis rationibus compertum sibi esse confirmat. Qvanqvam Solis Eclipsim eodem illo anno ac mense qvinto mediante contigisse narrat Gregorius. Qvæ Junio μεσθύλη, anno isto competere non potuit, Cyclo Nicæno II, qvi Junii VIII est adscriptus. Sed hæc suo loco accuratius videtimus.

Pag. 113. post finem capitis, & paginæ addenda ista sunt. Et tamen Campanus insignis computorum artifex in illud prolapsus est. Nam in Computo, cap. XXIV, & XXXII, Christum Dominum natum asseverat anno cycli decemnovennalis secundo, cycli verò Epactarum tertio, ante II menses inchoato, die vicesima qvarta Lunationis embolimææ, qvæ secundo Decembris iniit; cyclo Solis X, litera Dom. B. Non alius hic annus est, qvàm æræ Dionysianæ primus, cycli Dionysiani secundus, qvem nos primum à Natali computare solemus; qvò cyclus Epactarum tertius, qvi idem est cum Alexandrino, ab Septembri mense cœpit, currente aureo numero II. Rursus passum esse Christum docet anno ætatis XXXIV, qvo Pascha in IV Eid. Apr. incidit. Est is annus æræ Dionysianæ XXXV, qvo cyclo labente Lunæ XVII, Neomenia Nisan Nicæni cadit in Martii XXVII, feria I, cyclo Solis XVI, litera Dom. B. Qvare decima qvarta Paschalis incurrit in IX Apr. fer. VII. Postridie itaqve Dominica Paschalis. Atqvi ut Christus natus sit exeunte anno Dionysiano secundo, anno XXXIV exeunte, non amplius XXXII annos solidos expleverit; ineunte verò XXXV, tricesimum tertium inchoabat. Ergo primum ætatis annum Campanus eum numerat, qvo in materno utero gestatus est.

Pag.

Pag. 144. verſ. *cunda*, poſt hæc verba, *Martii* XXII, hæc addenda. Non minorem Cyclorum annorumqve perturbationem comperi apud Victorium Aqvitanum. Cujus Faſti ſunt penes R.P. Sirmondum cum Præfatione, ex qvâ nonnulla citat, refellitqve Beda Lib. de Temp. rat. Cap. XLIX. In illa ergò Præfatione Victorius (Ita enim in vetuſtiſſimo illo codice nominatur, atqve etiam Victor; non Victorinus) de anno Dominicæ Paſſionis agens, *Paſſum autem*, inqvit, *Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum peractis V M* CCXXVIII *annis ab ortu mundi eadem Chronicorum relatione monſtratur* (De Euſebii, Hieronymi. & Proſperi Chronicis loqvitur:) *Qvod geſtum inchoante* XXVIII *anno non poteſt dubitari. Siqvidem* VIII *Kalend. Apr. primo menſe Luna* XIV *veſpere præcedente, ſicut ab initio creaturæ qvarta facta eſt, cœpiſſe doceatur: adjunctis q; biſextis ad ſummam* V M CCXXVIII *annorum, ſeqventi* VIII, XX *anno,* V *feria docet ſe traditione præventum. Primò verò Azymorum die Dominus noſter Jeſus Chriſtus cœnans cum diſcipulis ſuis poſtqvam ſui corporis, & ſangvinis ſacramenta patefecit, ad montem Oliveti, ſicut Evangelia ſancta teſtantur, progreſſus, ibiq; detentus eſt à Judæis tradente diſcipulo. Deinceps VI feria ſubſeqvente; id eſt VII Kal. Apr. crucifixus eſt, & ſepultus. Tertia die, hoc eſt V Kal. Apr. Dominico ſurrexit à mortuis.* Hactenus Victorius. Qvi paſſum aſſerverat Chriſtum Martii XXVI, feria VI, reſurrexiſſe verò Martii XXVIII. Ita Dominicalis litera fuerit C, qvi character anno æræ Dionyſianæ XXXIV congruit Cyclo Solis XV. Sed cùm dicat Lunam Martii XXV, qvo die epulum Paſchale celebravit, fuiſſe Lunam XIV; hoc nonniſi Cyclo Nicæno ſecundo convenit, vel XIII, ſi decimam, qvartam appellavit decimam qvintam. Cyclus XIII competit anno Dionyſiano XXXI. Qvare in anno Cycli Lunaris cum Epiphanio, ac veteribus conſentit; in Solari Cyclo cum Beda, ac reliqvis. In expanſis Faſtorum annis perturbatiora omnia ſunt. Illîc crucifixum eſſe Dominum ait Coſſ. duobus Geminis; qvibus ſucceſſerunt Ruffus & Rubellius, anno poſt Natalem XXXII, qvo anno Paſcha incidit III. Id. Apr. Luna XX. Qva ratione Cyclus erit Lunæ I, Lit. Domin. C. qvæ eadem & anno XXXIV Dionyſiano congruit. Sed Cycli decemnovennalis fœdiſſima depravatio eſt.

Pag. 169, poſt verſ. 5. & fin. cap. adde. Cæterùm Victorius Aqvitanus in eadem illa Præfatione, cycli LXXXIV annorum meminit, tanqvam à nonnullis ad Paſchale negotium accommodati. Ut appareat non Judæos ſolùm, ſed & Chriſtianos ejusmodi annorum orbe uſos aliqvando fuiſſe. Et ante Victorium Cyrillus in Præfatione, qvam ad Cyclum ſuum edidit, qvæ in eodem Codice extabat, reprehendit illos, qvi LXXXIV annorum Paſchalem Cyclum inſtituerunt, ſive ſeptem Qvatuordecennitatum. Ita enim Latinus Interpres convertit.

Pag. 171. verſ. *qva nocte*, poſt hæc verba: *ſed* VIII *reſcribendum:* adde, qvomodo in antiqviſſimo P. Sirmondi codice reperimus. In qvo præterea illud obſervavimus; fragmentum illud, qvod ad Bedæ libellum de Æqvinoctio attexrum eſt, cum hac inſcriptione: *De Ordinatione feriarum Paſchalium per Theophilum;* alterius authoris titulo notatum eſſe; nimirum iſto: *Incipit epiſtola Philippi de Paſcha.*

Pag. 191. verſ. ultimus: poſt hæc verba; *fuſius docebimus*, adde: Sic & Ambroſius in Epiſtola ad Æmiliæ Epiſcopos. *Incidit autem menſis non ſecundum*

vulgarem usum, sed secundum consvetudinem peritorum ab Æqvinoctio; qvi dies est duodecimo Kal. Apr. & finitur undecimo Kal. Mai. Inde maximè intra hos triginta & unum dies sæpè celebrati Paschæ dies.

Pag. 255. vers. *surditatem illustrandam:* post hæc verba, *ea similitudo refertur,* adde. Verum ex Glossario νομικῷ, qvod Labbæus edidit, manavit hæc hallucinatio, uti postmodum intelleximus. Ibi enim scriptum est: Οβδονάρια (cor. Οδονάρια) τὰ περιαπτόμενα τοῖς ποσὶν ὑφάσματα, ἃ λέγεται ποδάπανα κατὰ καθαρῶν. τὰ δὲ ἄλλα πέδια, ὡς εἰπεῖν τὰ ἐξ ἱματίων γεγνημένα· ἃ παρά τισιν ὀδώνια κέκληται, ἢ βράκαι, χερσὶ περιτιθέασι, δακτυλίους δὲ τοῖς ποσίν. Deest enim Epiphanii nomen, cujus verba Glossarium exscripsit. Leg. itaqve ὡς Επιφάνιος κατὰ Καθαρῶν. Ridiculum est igitur absurdum illum vestiendi morem ex Epiphanio Novatianis tribui, de qvo nunqvam cogitavit. In Glossis P. Sirmondi de ὀδωναρίοις illud amplius extabat. Οδονάρια, & ὀδόνια, ὑφάσματα ἐπιμήκη, ἃ καὶ ὀράρια παρὰ τινῶν λέγεται· ταῦτα δὲ οἱ εἰς τὸ Παλάτιον εἰσιόντες συγκλητικοὶ ἐπιφερόμενοι, ἐν αὐτοῖς καὶ ἀπεμύττοντο, καὶ ἀπέπτυον.

Pag. 291. post notata ad illum Epiphanii locum: ἵνα δείξωσι τοὺς ἀπὸ τῆς περιτομῆς, in fine addi ista possunt. Ex iis castiganda Scaligeri sententia; qvi Lib. II. de Emend. Temporum non solùm Apostolos; sed etiam eos, qvi centum post illos annis vixerunt asserit Judaico more Pascha peregisse. Tum alia nonnulla subjicit, in qvibus, more suo pugnantia, ac plane contraria loqvitur; qvod paucis hoc loco declarandum; ut qvi illius librum recudunt, videant qva ratione tam fœdam labem eluant: qvod aliter, qvàm toto illo, qvantum qvantum est, deleto Opere conseqvi non poterunt. Sunt enim capitibus illius dogmata ex ipsius doctrinæ visceribus deprompta, & cum eâ prorsus implicata. Sed jam paucis illius παρεγχείρημα perstringamus.

SCALIGERI HALLUCINATIO, ET ANTIMACHIA DE TESSARESCÆDECATITARUM CYCLO REFELLITUR.

IN primordiis Ecclesiæ (ait Scaliger) tùm Apostoli; tùm qvi eos centum annis postea secuti sunt, Pascha semper Judaicè celebrarunt, ut testantur Eusebius, & Historia vetus Ecclesiastica, & post omnes Nicephorus. Sed sub Commodo ii, qvi Judaicè Pascha celebrabant, damnati sunt hæreseos â Victore Rom. Pontifice. Hæc ille. Qvæ qvidem de solis Asiaticis Christianis, vel de Joanne solo dicta esse neqveunt. Nam non solùm primis centum annis; sed & duobus, pluribúsve, cum maximè apud Asiaticos, Judaicè Pascha peractum esse, nemo, qvi historiam legerit, ignorat. Qvare ad Apostolos omnes, omnesqve Christianos sententia illa pertinet, qvos centum post mortem Apostolorum annis Tessarescædecatitarum more Paschate functos esse definit. Qvod si verum est, si non major pars saltem Apostolicarum Ecclesiarum aliter, qvàm Judaico more, Pascha celebrarit, celebrandumqve

præscripserit, ne nunc qvidem celebrare aliter licebit. Qvippe Paschatis festi celebrandi rationem Ecclesia Catholica se ab Apostolis accepisse perpetuò professa est, Petro imprimis, ac Paulo Apostolorum principibus. Atqvi, si Scaligerum audimus, non solùm Apostoli Judaico more, & decima qvarta die Lunæ Pascha constanter egerunt, non autem Dominica, nisi in XIV incideret, sed neqve aliter celebrandum esse suis Ecclesiis tradiderunt. Nam si id egissent, eorum sanè posteri non Judaicum illum ritum consvetudinemqve tenuissent, neqve centum totos annos τεσσαρεσκαιδεκατιτῶν hæresin totus Christianus orbis esset amplexus. Neqve condemnari illi, ac pro Hæreticis haberi potuerunt, qvi in ejus festi celebratione, cujus authoritatem Ecclesia solis ab Apostolis repetit, Apostolorum exemplo atqve imitatione niterentur. Atqvi veteres omnes Patres, omnes Synodi, qvæ de communi, & à Romanis præsertim, atqve Occidentalibus usurpato Paschatis ritu memimerunt, aut decretum aliqvod ediderunt, uno ore profitentur, hanc ab Apostolis consvetudinem Ecclesiis fuisse traditam; neqve aliter ex illorum authoritate, qvàm Dominica die, idqve post Lunam XIV; &, ut uno verbo dicam, alio, qvàm ab Judæis instituitur, more ac tempore celebrandum esse. Etenim Nicænus ille confessus, qvi de Paschate sanctionem edidit, qvid de ritus illius vetustate senserit, ex Constantini M. Epistola conjici potest, qvam ex eodem Concilio scripsit. Refert illam Eusebius Lib. III, de vita Constantini, & ex eo Socrates, Theodoretus, & alii. In qva cum in Iudæos, ac Iudaici Paschatis morem acriùs esset invectus, ista subjicit. Ἐξεσι γὰρ τῶ ἐκείνων ἔθνες ἀποβληθέντ☞ ἀληθεστέρα τάξι, ἣν ἐκ πρώτης τῶ πάθες ἡμέρας ἄχει καὶ τῶ παρόντ☞ ἐφυλάξαμεν καὶ εἰς τὸν μέλλοντας αἰῶνας τὴν τῆς παρηρέσεως ταύτης συμπλήρωσιν ἐκδεξόμεθ. Μηδὲν τοίνυν ἔστω ἡμῖν κοινὸν μετὰ ἐχθίστε τῶ Ἰουδαίων ὄχλε. εἰλήφαμεν γὰρ παρὰ τῶ Σωτῆρ☞ ὁδὸν ἑτέραν. *Licet enim illorum gente repudiata, veriori ordine qvem à primo die Passionis ad hoc usqve tempus tenuimus, ad futura sæcula observationis illius functionem perducere. Qvamobrem nihil sit nobis cum odiosissima Judæorum turba commune. Nos enim aliam viam à Salvatore traditam accepimus,* Cyrillus Alexandrinus insuper in Heortasticis omnibus, ubi Qvadragesimalis jejunii, & Paschatis tempora præscribit. identidem τῇ τὰς Ἀποστολικὰς παραδόσεις, se ea tradere significat, maximè in Orat. VII. XV. XX. & aliis. Idem testatur & Leo Papa in Epistola ad Proterum Alexandrinum Præsulem, qvam citat Beda Lib. de Æqvinoctio, & Lib. de Temp. rat. Cap. XLII. Ubi Marcum scribit à Petro didicisse celebrandi Paschatis ritum. Deniqve nemo est ex Sanctis Patribus, qvi non Catholicum solennis illius ritum vetustissimum esse, & ab Apostolis ipsis manasse fateatur.

Nam qvod Eusebium, & Ecclesiasticæ Scriptores historiæ, atqve inter eos novissimum Nicephorum subscriptores habere se dicit Scaliger, manifesti mendacii tenetur. Eusebius enim contrà, Catholicum obeundi Paschatis morem, cujusmodi ab Occidentalibus, & Romanis maximè, servatus est, Apostolis adscribit. Nam Cap. illo XXIII. Lib. V. ubi acerrimam de Paschate dissensionem, qvæ inter Victorem Papam, & Asiaticos flagravit, pluribus commemorat, Asiaticos refert ex antiqva traditione, XIV Lunam, qvamcunqve in diem incideret, Dominico Paschati peragendo præfinivis-

se: οὐκ ἔθος ὄντος τοῦτον τελεῖν τὸν τρόπον τῆς ἀνὰ τὴν λοιπὴν ἅπασαν οἰκουμένην ἐκκλησίας ἐξ ἀποστολικῆς παραδόσεως τὸ καὶ εἰς δεῦρο κρατῆσαν ἔθος φυλαξάσης. *Cum eo ritu celebrandi consvetudo non esse reliqvis terrarum orbis Ecclesiis, qvæ, EX APOSTOLICA TRADITIONE morem illum observabant, qvi ad hoc usqve tempus obtinuit;* Tum Cap. XXVI. Irenæi ad Victorem Epistolam citat; in qvâ illum hortabatur, ut ne propter contrariam Asianorum consvetudinem tot Ecclesias à Catholicâ communione discinderet, cùm antecessores Romani Pontifices cum illorum Episcopis pacem concordiamqve tenuissent. Nam & Anicetus, Pius, Hyginus, Telesphorus, & Xystus ὅτε αὐτοὶ ἐτήρησαν (Asiaticam, Judaicamqve consvetudinem) ὅτε μετ' αὐτῶν ἐπέτρεπον. Et nihilominus aliter sentientibus communionem impertiebant. Hæc Eusebius ex Irenæo: qvibus Scaligeriani commenti falsitas detegitur, qvo centum post Apostolos annis Ecclesiam Iudaicè Pascha peregisse confinxit. Cœpit enim Sixtus Traiani tempore, circa annum Christi CXXX, non utiqve centum annis post Apostolos: qvi tamen neqve ipse Judaicè functus est, neqve successores suos fungi voluit. Addit qvidem Irenæus Polycarpum ea mutare noluisse, qvæ à Joanne, & cæteris Apostolis didicerat, qvibns cum consveverat. Verùm Apostolorum nomine eos appellat, qvi Discipuli Christi fuerant, aut ab Apostolis eruditi. Nam cum uno duntaxat Apostolo Joanne Polycarpus versari potuit. Petrum certè Paulumqve neqve videre potuit, neqve qvicqvam ab illis traditum accipere. Qvamobrem ut Joannem, aut paucos insuper ex Domini discipulis Judaicè Pâscha peregisse concedatur in Asia; (Qvanqvam de Joanne negat istud in Tessarescædecatitarum Hæresi Theodoretus, & Hæreticos istos perperam illius mentem accepisse docet:) Sed ut ita Joannem egisse Pascha non inficiemur, non dubium tamen est, qvin aliter Apostoli cæteri, ac Discipuli, eorumqve principes Petrus ac Paulus cum celebraverint ipsi, tum celebrandum deinceps edixerint. Cujus rei argumento est, qvòd, ut Constantinus in superiore Epistola, & Eusebius citato loco memorant, totus penè terrarum orbis, hoc est præter Asianos, & paucos aliqvot Episcopos, Catholicæ ac Romanæ consvetudini serviret. Vnde planum est, Ecclesias istas, qvem à prima sui origine, & ab Apostolis iis, à qvibus erant fundatæ, ritum acceperant, eum perpetuò servasse. Socrates vero qvid super ea re prodiderit, pag. 295. retulimus. Huic & Eusebio consentanea scribit Nicephorus Lib. IV. Cap. XXXVI, & Lib. XII. Cap. XXXIII. Nec aliud omninò, qvàm qvod superiores isti, de Romanorum ab Apostolis tradita consvetudine disputat. Qvare manifesti sese mendacii alligat, qvi Eusebium, Nicephorum, & Ecclesiasticam veterem historiam ad erroris sui patrocinium ausus est adducere.

OSTENDITUR EX SCALIGERIANÆ DOCTRINÆ PRINCIPIIS QVANTUM A SEIPSO IN TESSARESCÆDECATITARUM CYCLO DISSIDEAT.

PERGIT Scaliger, & Teſſareſcædecatitas illos aſſerit, ut & Apoſtolos, cyclo merè Judaico uſos eſſe, & ex Periodo Alexandrea, ſive Calippica deſumpto. Ex qvo contigit, ut interdum toto menſe à Catholico Paſchate, veterum illorum tàm Teſſareſcædecatitarum, qvàm etiam Apoſtolorum Paſcha differret, ut in Cyclo VIII, & XIX. Nam cum anni illi in Judaico Cyclo communes ſint, in Nicæno autem, & apud Alexandrinos, ac Catholicos embolinæi; Teſſareſcædecatitæ, & qvi ipſorum ritum amplexi ſunt, in Niſan Judaico Paſcha celebrabant; reliqvi in Iiar. Qvæ cum aſſerit Scaliger, iis ipſis conſentanea loqvitur, qvæ paſſim & ubiqve prædicat, Judæos tribus ferè ante Chriſtum ſæculis, totidemqve poſt ipſum, Calippicam anni formam, & Cyclum Alexandreum ad popularem uſum adſciviſſe. Hoc verò planè eſſe confictum, ac ſine ulla ratione temerè creditum, in ſuperiori de anno Dominicæ Paſſionis diatribâ demonſtravimus, idemqve copioſius aliâs, Deo juvante, confutare decrevimus. Sed ut illud modò Scaligero concedatur, ex eo profecto contrarium ejus ſeqvitur, qvod & verum eſt, & ab eodem affirmatur, Judæos ac Teſſareſcædecatitas Cyclo VIII, ac XIX. communem annum uſurpantes Paſcha ante Æqvinoctium indixiſſe. Cur enim Catholici Cyclis illis, intercalato menſe, Neomeniam Paſchalem in Aprilem ſummoverint, nulla alia cauſſa extitit, qvàm qvòd decimæqvartæ Lunares, qvæ tum in Martium incurrunt, Æqvinoctium antevertunt, ideoqve ad duodecimum, non ad primum menſem pertinent, ut inter cæteros Proterius Alexandrinus in ea Epiſtola docet, qvam de Paſchate ſcribit ad S. Leonem Papam. Qvippe Cyclo XIX, Luna decimaqvarta Nicæna contigit Martii XVIII; Cyclo verò VIII, Martij XIX. Qvare cum ante Neomeniam primi menſis, ſive Κρίων incurrant, poſteriori Adar, non Niſan tribuendæ ſunt. Proinde Paſchales Neomeniæ Cyclorum iſtorum in Aprilem conjiciuntur. At ex Scaligeriano dogmate, iiſdem illis duobus Cyclis, Judæorum decima qvarta, qvæ in Martium incidit, revera eſt ultimi menſis, ſive Adar, non primi. Licet enim æqvinoctium terminum non antecedat, ſed eum potius moretur: tamen politicè Adar attributa fuit, adeo ut Paſchalis non eſſet. Hoc enim in Diatriba illa de Paſſione Domini, cum de Judaico anno vetere deſſeruimus, ex Philone, Joſepho, Ariſtobulo, aliiſqve Judæorum antiqviſſimis oſtendimus, decimam qvartam Niſan, ſive Paſchalem Judaicam, illorum ætate in ipſo Æqvinoctii die, aut ab eo proximo collocatam fuiſſe, neqve unqvam antevertiſſe: qvod apud Euſebium perſpicuè Anatolius indicat. Qvamobrem ſi, ut Scaligero perſvaſiſſimum eſt, Calippicam Periodum, & ab eo præſcriptam Lunaris

ac Solaris anni formam amplexi sunt Judæi; qvoniam à Calippo Solstitium æstivum, ut idem Scaliger docet, constitutum est Junii XXVII, ex ea ratione vernum Æqvinoctium, si Solaris anomaliæ rationem habeamus, convenit in Martii XXVI, hoc est diebus ferme CCLXXI, horis XIX post Solstitium. Aut ut Judæos existimemus qvadranres Julianos duntaxat observasse, ac per totidem Tekuphas qvadrifariam Sosigenis annum esse partitos, post Julianam editionem, in Martii XXVIII idem illud Æqvinoctium qvadrabit, diebus post æstivum Solstitium CCLXXIII, horis XXII, 30. Qvo qvidem die Calippica forma defixum Æqvinoctii cardinem perpetuò retinet: ita ut nulla προέμπλωσις, atqve in anteriora recessio contingat. Tametsi revera Æqvinoctium cœleste paulatim Calippicam epocham relinqvat eo annorum intervallo, qvod ex Tropici anni definitione pendet. Qvare Anatolii sæculo, flagrante cum maximè Paschatis controversia, medium Æqvinoctium, affixum est XI Kal. Apr. sive Martii XXII. Nicænum verò Concilium in XII Kal. hoc est XXI Martii transtulit. Qvo ex tempore citima neomenia Paschalis hæsit in VIII Eid. Martias, qvi est æqvè mensis octavus: citima verò qvartadecima in XXI, sive ipso Æqvinoctii die. At Judæorum citima Paschalis Neomenia, si, ut Scaliger arbitratur, Calippicum anni modum tribus ante Christum ferè sæculis usurpaverint, in Martii XIII die constiterit oportet; cujus decima qvarta in ipsum civilis Æqvinoctii Calippici terminum caderet, nempe in XXVI Martii. Ex qvo factum est, ut cum Cyclo Nicæno XIX, qvi erat Judaicus XVI, neomenia Calippica civilis, Martii IX competeret; decima qvarta verò vicesimo secundo, ante Calippicum Æqvinoctium, adeoqve mensis iste Adar esset, Nisan Judaicus neomeniam habuerit in VIII circiter Aprilis, certè in Martium convenire minimè potuerit. Qvod idem & de Cyclo VIII dici necesse est. Qvo currente, ac Judaico V, neomenia Calippica, Martii mensis decimo die contigit. Ideoqve Nisan in nonum Aprilis traducendus fuit. Apparet ergò si, qvod Scaliger defendit, Calippicam periodum tribus ferè ante Christum sæculis ascitam, totidem fere post ejusdem Passionem retinuerint Judæi, nullam in illorum Neomenia προέμπλωσιν incidisse; ac tantum abesse, ut illorum decimæ qvartæ Paschales Æqvinoctium anteverterint, ut ipsum potiùs Æqvinoctium κατὰ ἀφαίρεσιν τροπικὸν ab illis recesserit, qvæ τῇ μετέμπλωσιν Æqvinoctium paulatim qvatriduo moratæ sint. Ita falsissimum est Cyclo XIX, & VIII Nicæno Catholicos, in Iiar Judaico Pascha celebrasse; cùm tam Judæi, qvàm eorum asseclæ Qvartadecimani ex Calippica Periodo Nisan suum in Aprilem diffuderint, & eodem, qvo Catholici, mense celebritate sua functi sint. Qvòd si civilis Æqvinoctii terminum a Sosigene, ac Cæsare constitutum veteri Calippico Judæos prætulisse qvis dicat; citima illorum neomenia, & decima qvarta Paschalis uno tantùm die promovebitur: Neomenia qvidem ad Martii XII, decimaqvarta vero ad Martii XXV: qvo die civili ab Julio Cæsare Æqvinoctium defixum est. Unde nihilo minus Cyclis VIII, ac XIX Nicænis Nisan in Aprilem, non in Martium congruet. Atqvi illud inter omnes convenit, Judæorum XIV Paschalem sub Nicæni Concilii tempus, Cyclis illis, Æqvinoctium triduo ac biduo circiter antevertisse: ut est à nobis in Diatriba de

Domini Passione declaratum. Qvare falsa est Scaligeri conjectura, qvæ Judæis, & τεσσαρεσκαιδεκατίταις Calippicum annum & Alexandream Periodum affingit. Falsa itidem ejusdem Alexandreæ Periodi descriptio, qvæ Lib. II de Emend. pag. 63 proponitur; qvatenus Judæos illam ipsam ad civilem usum accommodasse putat; ex eaqve Judaica Paschata, præsertim qvæ Christus Dominus obiit, Libro VI. de Emendatione Temporum, certis characteribus designat. Nam in illo Laterculo, Cyclo Nicæno VIII currente, anno Periodi XIV, Nisan Martii IX competit, cum sit annus Communis ὑπερήμερος; cujus Tisri iniit Sept. XII. Cyclo VII Nicæno. Hoc vero Judæorum vetustissimorum authoritati refragatur. Ex qvibus constare illud demonstravimus, decimamqvartam Nisan nunqvam per illa tempora civilis Æqvinoctii prævertisse diem. Qvocirca cum Æqvinoctium civile Calippicum in XXVI Martii constiterit, non potuit neomenia Nisan ante Martii XIII accidere; multoqve minus ad nonum transire diem, ut XIV in vicesimum secundum incurreret. Qvod idem & de Cyclo XIX dicendum est. Propterea Paschalis illa διαφορὰ, qvæ Judæis, ac τεσσαρεσκαιδεκατίταις oblata est, ut eorum decima qvarta Paschalis Æqvinoctium præverteret, ex alio Cyclo annove, qvàm Calippico, manare debuit; ejusmodi scilicet, in qvo Lunaris Enneadecaëteris, Julianâ, hoc est Calippicâ longè minor esset; uti supra fusissimè disputatum in Dissertatione illa de anno Judaico. Neminem adeò pervicacem, ac Scaligeri studiosum confido fore, qvin ambo ista; qvæ in illo de Qvartadecimanis capite posuit, pugnantia, & contraria esse fateatur: nimirum Judæos Calippicum anni modum, ejusqve Periodum ab annis amplius trecentis ante Natalem Domini, ad annum CCCXLIV post eundem, usurpasse, & illos nihilominus Cyclis Nicænis VIII, ac XIX, Nisan suum Martii V, atqve VI cœpisse. Qvod nonnisi ex Neomeniarum antecessione, ac Lunari προηγήσει accidere potuit. Cujusmodi nullam Calippicus annus agnoscit. Hoc opinionum divinationumqve conflictu, his crassissimi stuporis argumenta Scaligeriana omnis doctrina referta est. Qvorum nos sparsim his in Animadversionibus, prout sese occasio dedit, specimen præbuimus: reliqva suum ac præcipuum opus expectant.

Pag. 333 ante N. XIV hæc inserenda.

Ἀπὸ τῦ ὁρμασθῆναι αὐτὴν αὐτῷ.] Conjeceram ἁρμοσθῆναι pro ὁρμασθῆναι legendum esse. Unde & ἁρμοσὴν pro ὁρμασὸν Num. XVI. Pag. 1048 rescribendum foret. Verùm nihil omninò mutandum. Apparet enim vocem qvandam fuisse Græcis illius temporis usitatam. Qvam & in illa Oratione posteà reperi, qvæ ψευδεπιγράφως Epiphanio tribuitur; de laudibus B. Virginis, Tomo II. editionis hujus, Pag. 292, C. 5. ὡρμάσατο τὴν παρθένον εἰς τὸν μονογενῆ υἱὸν: *despondit cœlestis Pater filio suo Virginem.* Igitur ὁρμάσασθαι idem erit ac *despondere*, ὁρμασὸς *sponsus:* qvod alibi non legeram.

Pag. 444 in fine cap. post hæc verba *mirâ pollicentur:* adde seqventia. Scripseram de milliarensi nummo, & superiora jam illa commentatus eram ex veteribus P. Sirmondi Glossis, qvas ille dimidiatas ac mutilas Romæ descripserat, cum necopinatò mihi Glossæ Basilicωn oblatæ sunt, à Carolo Labbæo ante plures annos editæ, qvarum hactenus copiam non habueram. Has

cùm avidè perlegissem, & cum prioribus illis conferre cœpissem, cùm alia pleraqve in istis offendi, qvæ in nostris extabant (qvanqvam in multis alterum altero Glossarium amplius erat) tùm illum ipsum, qvem integrum adscripsi, de folle locum: ac præterea de miliarensi alterum sanè luculentum, qvi in Sirmondiano desideratur. De qvo priusqvam agere incipio, de follis Glossemate admonendus est lector, qvædam in Labæanis Glossiis mendosè concipi, qvæ ex nostris emendanda sunt. Inter qvæ præcipuum est, qvòd perperam in illis scriptum est ἤτοι πρὸς τὸ νῦν κεράτιν μίλλια ϑ'. Legendum enim est μιλιαρίσια ρϑ', postulante sententia. Nam milliarenses posterioris formæ CIX κεράτια CCXVIII continent. Item paulo ante malè in iisdem legi, ubi de folle ponderali agitur; singulos ejus denarios habere λίτραν α, καὶ ὀβολίας ιγ'. Rectè enim in Sirmondianis ὀβολίας γ'.

Venio nunc ad miliarensem: de qvo hæc in Labæanis reperi. Μιλιαρίσιον, τὸ χιλιοστὸν τῆς ℔ χρόνου λίτρας. μίλε γὰρ οἱ Ρωμαῖοι τὰ χίλια καλοῦσι, καὶ ἕτω κατενεμάτωσε τὸ ϑοσὸν τῆς λίτρας ἵνα δι' αὐτοῦ σώζηται τὰ χίλια μιλιαρήσια, ὥστε κατὰ νόμισμα λαγχάνειν μιλιαρήσια ιϑ'. Magnopere sanè gavisus sum, qvod sine ullo authore, atqve ex solâ conjecturâ de origine vocabuli istius affirmaveram, id me posteà in illis Glosis inveniisse, nimirum ideò *milliarenses* appellatos esse, qvòd milleni in auream libram imputarentur. Corrigendum enim est, & pro χρόνου λίτρας ά leg. χρυσίου. Addunt insuper, qvatuordecim miliarensibus aureum solidum æstimari. Qva ratione, ut in libram auri solidi, duo & septuaginta percussi sint, ac singuli qvatuordecim plenos miliarenses habuerint, paulo plus millenis in Libram incurrent: Erunt enim 1008. Nam 72 per qvatuordecim multiplicata dant 1008. Sin millenos præcisè solidis 72 imputes, divisis mille per 72, singuli miliarenses obtinebunt 13$\frac{8}{9}$ hoc est fere 14. Sed de miliarensium æstimatione ac pondere copiosè in illo loco disseruimus.

ANIMADVERSIONUM AD EPIPHANIUM
FINIS.

Ad

EPIPHANIUM DION. PETAVII ANIMADVERSIONUM APPENDIX

ejusdem gemina:

altera adversus

MATURINUM SIMONIUM;

altera adversus

CLAUDIUM SALMASIUM.

DIONYSII PETAVII
è Societ. Jesu

APPENDIX AD EPIPHANIANAS ANIMADVERSIONES.

Sive

Elenchus
DISPUNCTIUNCULARUM
MATURINI SIMONII
DE
Pœnitentiæ ritu veteri in Ecclesiâ.

antehac prodiit
PARISIIS,
Apud SEBASTIANUM CRAMOISY,
viâ Jacobæâ, sub Ciconiis
M DC XXIV.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI

GABRIELI ALBASPINÆO,
Aurelianensi Episcopo,
DIONYSIUS PETAVIUS
è Societate Jesu
S.

QVod in Clericorum qverelis & controversiis vetera Ecclesiæ jura præscribunt, Præsul Amplissime, *ut Episcopi se arbitrio judicioqve sistant: id in hac qvadam lite nostra libenter ad te venio studioseqve facturus. Accusatus enim à Clerico tuo Clericus & ipse qvondam tuus: tum injuriarum in te falsò & immeritò postulatus, non alium, qvàm teipsum mihi judicem, imò verò defensorem ac patronum qvæsivi. Editus est enim paucos ante menses obscurus qvidam libellus à Maturino Simonio, Aurelianensis Ecclesiæ Decano: cujus species & Inscriptio qvidem ipsa Dispuncti-*

unculas nescio qvas de Pœnitentiæ ritu vetere in Ecclesiâ pollicetur. Sed in epistolâ, qvam in fronte tibi operis inscripsit, postqvam verisimis te laudibus, at longè merito tuo minoribus, ornavit, de me ita qveritur: cùm ingenui sit animi profiteri, per qvos profeceris, idipsum factis suis non probâsse Petavium; qvi qvæ in schedis tuis à se lecta esse dicit, ea, te nusqvam laudato, publicare anteverterit. *Caput est hoc accusationis illius, criminisqve nostri: tùm libelli conscribendi finis unicus. Reliqva disputatio omnis, qvam septem capitibus complectitur, accessionis locum habet. Itaqve languida est, ac debilis illius de ritu Pœnitentiæ consequens oratio; & ut cætera non desint, nudâ & simplici authoritate dicentis, non probationibus argumentisque nititur: ut indicio sit, non præcipuè id illum agentem, ad alterius instituti occasionem ista scripsisse. Ego verò postqvam attentè diligenterqve circumspexi, meqve in omnes partes cogitatione converti, intelligere non possum, quâre adductus ille, qvem neqve de facie hactenus novi, neque cum eo usum aliquem, ac ne levissimi quidem sermonis commercium habui, cujus denique nomen aliundè, qvàm ex Dispunctiuncularum inscriptione, non didici; ita in me commoveri potuerit, tam ut incredibilia de me sua illa Epistola vulgaret. Equidem Decanum Aurelianensis Ecclesiæ non modò Christianum & Catholicum, sed etiam virum bonum ac probum esse statuo, neqve Christianæ legis, & divinæ fraternæque charitatis oblitum. Atque eo magis admiror, id ætatis, prudentiæ, ordinis ac dignitatis hominem, non dicam hæc finxisse de me, sed undecunqve tandem accepta, tam credidisse facilè, ut aliis etiam persuadere voluerit. Nam qui de eo crimine, quod nobis objicit, vanius est, aut minori veritatis specie conjunctum? Schedas me tuas,* Præsul amplissime, *antequam Animadversiones nostras ederem, legisse dicit. Quod longè aliter habere, non tu ipse modo scis; sed amicis etiam nostris ea de re querentibus palam testatus es. Tametsi schedas me legisse tuas non ille quidem dicit apertè; sed obliquè & captiosè loquitur: ut qui minùs attentè ipsius verba percurrunt, illud ipsum affirmari putent, atque ejusmodi de nobis suspicionem auferant. Rursus si de tam perspicuâ falsitate redarguere quispiam illum voluerit, eò confugere possit, non se schedas istas à nobis dixisse esse lectas, sed, quod in schedis tuis ipse legisset, de quo sermonem sæpe tecum habuissem, id me edere in vulgus antevertisse. At ego me tecum fateor, cùm aliis de rebus qvæ ad doctrinam pertinent, tùm de Ecclesiasticis moribus & antiquitate non rarò disputâsse; ac de nonnullis, quæ minùs habebam explicata, quæsisse; nec mediocrem sanè fructum ex hoc usu tuo ac colloquio cepisse; cum iis etiam, quæ à te respondebantur, partim assentirer penitus, partim fretus æquitate, humanitateque tuâ contradicerem. Nam cùm hodie te nemo rerum illarum scientiâ & exercitatione superet; tum candore illo & facilitate mirificè præstas: ut eorum, quæ sapienter asseris, non, ut ille, qui contra me scripsit, authoritate sola fidem extorqueas, sed liberum cuique judicium, & integras, quæ velit, tuendi ac disputandi partes relinquas. Quod ad ea verò pertinet, qvæ de Pœnitentia, deque cæteris Ecclesiæ ritibus, in Epiphanianis Animadversionibus commentatus sum, ea me scio, DEI ope ac beneficio, non aliunde mihi, quàm labore & industria mea, assidua Veterum lectione, aliquot annorum usu ac meditatione peperisse. Possum Dispunctori accusatorique meo de singulis, quæ illic tractavi, capitibus, easdem illas, qvibus usus sum, authoritates, iisque multò plures in Ad-*

versariis meis notatas ac perscriptas ostendere, quas ex Tertulliano, Cypriano, cæterisque Patribus & antiquis Conciliis ac Canonibus, ut Scriptorem quemque legebam, studiosè multis abhinc annis observaveram. Sed neque χρησομαθείας istas, neque si quid ex illis solerti ratione, aut conjectura deduxi, tanti æstimo, ut pro tantillarum rerum vindicanda possessione suscipiendas simultates & altercationes existimem: nedum ut ex incerta falsaque suspicione certam nomini alicujus infamiam invidiamque conscisam. Ac vel tuam ille saltem, amplissime doctissimeque Præsul, moderationem imitari vellet: qui quum luculentissimum ac laudatissimum illud opus Ecclesiasticarum Observationum post Animadversiones nostras ederes, de plagio illo ne litera quidem conquestus es; quod recenti re, & ab eo, cuja hæc erat, fieri maximè conveniebat. Tu vero, quum certis de capitibus contrà atque ego sentires, nihil in nos asperè tamen, inclementerque dixisti: atque ita tuam homo non minùs prudens, quàm eruditus, opinionem explicasti, ut existimationi nostræ amicitiæque parceres. De hac in me lenitate uti jure tibi maximam gratiam habeo; ita Dispunctori meo succensere possum, qui eandem aliena in caussa non adhibet, quam in tua tibi decoram & honestam putasti. Quamobrem quod contra me utcunque ille scribere, & errata mea castigare voluit, non modò non reprehendo; sed quoquo animo fuerit, bonam in partem accipio. Video enim id & communium interesse literarum, & honestè ac laudabiliter posse fieri; quum nemo sit, qui aut aliqua re non peccet, aut ab errore suo, sic tanquam malo, ac morbo se quodam eximi optare non debeat. Hunc igitur redarguendi mei conatum fero non invitus: hoc conqueror, sine injuria contumeliaque, cùm posset, magis istud ipsum noluisse facere. Alterum enim tolerabile est, ut dixi; alterum cujusmodi sit, ne is à me violatum se putet, nolo verbis meis exprimere. Equidem quod adversus Catholicos, & illius præsertim ordinis viros ægrè adducor ut scribam; etiam lacessitus; quamlibet iniquam ejus reprehensionem non solùm patienter tulissem, verùm etiam tacitè, si hactenus conatus ille procederet, ut in probabili quæstione, contra opinionem nostram, non adversus tuam, Præsul Amplissime, imo vero communem Ecclesiæ doctrinam veniret. Hoc enim restabat unum, ut in plerisque, quæ pronuntiare satis habuit, non solùm à tuis ipsis, quorum se vindicem atque interpretem facit, scriptis & authoritate recederet; sed à communi Catholicorum judicio magnopere dissideret. Caput est secundum Dispunctiuncularum, quô quid sit dare pœnitentiam, planè contraria, ac tuum & Ecclesiæ dogma fert, ratione prudens imprudens exposuit. Omitto nunc cætera, quæ te in ea, quam inscriptam nomini tuo apparere volui, Disputatione legere malo, quàm ex brevi hac epistola cursim leviterque cognoscere. Quam quidem Diatribam nostram quisquis attentè ac patienter exceperit; non minùs adiniquam depellendam criminationem, honestam nobis; quàm ad tuam, & Ecclesiæ propugnandam illustrandamque doctrinam, piam ac necessariam fuisse judicabit. A te vero, Præsul Amplissime, postremo illud postulo, quod impetraturum me esse confido; ut contra criminatores meos integrum mihi tuum animum, benevolentiamque conserves: tum ut de me vicissim tibi polliceare, fautorem me dignitatis tuæ, non, ut quidam, alienis dispungendis laboribus; sed more bono proboque, tuendis, quoad licet, monimentis tuis perpetuo futurum.

Vale.

APPENDICIS
SIVE
ELENCHI

CAPUT I.

DISPUNCTIONES SUPER NOVATI ET NOVATIANI nominibus discussæ. Ostenditur, non ea promiscuè usurpari debere. Novatiani cur damnati pro Hæreticis; deque eo Dispunctoris conflictus secum, & cum R. D. Albaspinæi sententiâ; quæ & ipsa propugnatur.

Dispunctiuncul. pag. 1. 2.

MIrum in ipso capitis aditu, nec vulgare ἀξηνυθύνθυμα: Cùm duo ac diversi fuerint Novatus & Novatianus; iidemqve patriâ, moribus, institutisqve dissimiles: tamen qvi unum ex ambobus conflaverit, non aut errare ipsum, aut miscere alios ac confundere. Qvis hoc ænigma dissolvat? *Constat*, inqvit, *duos fuisse, qvorum alter Romanus, alter Africanus fuit.* Et tamen: *Nulli*, inqvit, *in eô errarunt, qvòd duos illos in unum miscuerint.* Non auro contra carum duxerim hoc mysterium cognoscere. Amabo te, Vir erudite, qvid esse putas duos invicem confundere? Nonne qvæ unius ita propria sunt, ut ad alterum minimè conveniant, in eum ipsum transferre; nomen, genus, dicta, facta, cætera deniqve promiscuè habere? Confer Græcos illos Latinosqve Scriptores, qvos in Diatribâ vel citavi, vel omisi: rem ipsissimam videbis. At vide subtilitatem. *Non miscuerunt*, inqvit, *qvia duntaxat unum noverant.* Argutissimè. Nempe μίξις duorum est. Verùm qvid necesse est, ambos singillatim cognitos habere? Nam si cognoscerent ac discernere possent, profectò non confunderent. Ergò ut aliqvi duo confundi misceriqve dicantur, tu ejusmodi conditionem feres, qvæ ne confundantur ipsa perficiat? Qvid alienius? Duos inter se Cyprianos Gregorius Nazianzenus aliiqve confuderunt, an singulos nosse priùs oportuit, qvàm confundere putarentur?

Illud verò qvis tibi concedat? *neminifraudi futurum: Africanum Novatum, & Novatianum Romanum, Novatianum & Novatum appellavisse promiscuè & indifferenter?* Sanè fraudi ita non fuerit, ut ad causssam capitis pertineat: ab errore verò ac reprehensione nulla tua Grammatica vindicabit. *Verba*, inqvis, *paulum declinata, variè & multipliciter reducuntur, aut correptis, aut porrectis, aut adjectis, aut detractis, aut permutatis literis syllabisve.* Ergo idem erit Rex, qvod Regulus, Regillus, Regillianus; ut qvi

cognomento Rex dictus sit, velut in gente Marcia, cæteris qvoqve cognominibus, qvæ indidem declinata sunt, appellari potuerit. Nemini item fraudi fuerit, Victorem Historicum appellare Victorinum: Catonem, Catum, Catium, Catienum, ἀδιαφόρως usurpare. Reliqva ejusdem generis & absurditatis omitto.

Novatianos in Diatriba scripsi jus relaxandi peccata ab Ecclesiâ qvondam abjudicâsse. *Qvippe unicam illam peccatorum indulgentiam in Ecclesiæ arbitrio versari, qvæ per Baptismum obtinetur.* Hæc te fateris non intelligere. Qvid faciam? Illud sanè tuum non assequor: *Novatum, sive Novatianum, Hæreticos habitos, atqve ab Ecclesiâ Catholicâ proscriptos fuisse, qvòd nullum ad lapsos reconciliandos condonandaqve peccata jus in Ecclesiâ esse asseverarent, sinuosæ qvæstionis disceptatio est.* Videris hoc arguere velle, qvod dixi; Novatum & Novatianum Hæreticos habitos, atqve ab Ecclesiâ proscriptos esse, qvòd nullum ad condonanda delicta jus in Ecclesiâ esse dicerent. Et tamen id Concilii Tridentini authoritate ac voce comprobas. Gratum est hoc officium. *At hujus*, ais, *verba nihil aliud sonant, qvàm inter cæteros Novatianorum errores, & hunc fuisse.* An aliud dicimus? Pag. 227. verba nostra sunt: *Qvòd clavium, ut vocant, potestatem Ecclesiæ ac sacerdotibus detraherent, ut reliqvos eorundem errores omittam, Novatiani tanqvam Hæretici damnati sunt.* Hoc refellere ac negare intererat ejus, qvi Disjunctionem scriberet. *Animadversion. p. 226.* *pag. 3.*

At etiam μάτην ταραγίζῃ, & in seipsam incurrit tua disputatio: & in id, qvod oppugnat, vel invita relabitur. Qvid est, qvod à qvartâ paginâ, & deinceps, ad finem usqve capitis probare niteris? Opinor illud: non ob unum hunc errorem, qvòd relaxandorum criminum jus, potestatemqve clavium, penes Ecclesiam esse negaret; pro Hæretico habitum esse Novatianum. Hoc neqve ego dixi, neqve contrarium demonstrare opus omnino fuit. Verùm qvomodo illud persvadeas demum, porrò videamus. Cypriani locum affers, qvi ab Antonio interrogatus, *qvam hæresin Novatianus introduxisset?* ita respondet: *Scias nos primo in loco nec curiosos esse debere, qvid ille doceat, cùm foris doceat. Qvisqvis ille est, & qvaliscunqve est, Christianus non est, qvi in Christi Ecclesiâ non est.* Hic scilicet Cypriani locus in eum à te finem adducitur, ut ostendas, alium qvempiam ob errorem, qvàm qvòd clavium jus Ecclesiæ detraheret, Hæreticum esse judicatum. Hoc enim tanqvam à me positum oppugnare volebas. Jam verò qvid alienius ab eâ hypothesi institutoqve disputationis tuæ, qvàm illud Cypriani testimonium? Doce enim vel literâ notatum in iis verbis alium qvempiam errorem, propter qvem Hæreticus haberi meruerit. Negat Cyprianus curiosiùs inqvirendum, cujus sit Hæresis author ille, qvi in Ecclesiâ non doceat; hoc est, qvi se ab eâ schismate divíserit. De errore aut hæresi ipsâ, cujusmodi sit, qvidve contineat, verbum nullum. Nam & alterum dogma, qvod ex Commentario Ambrosii in Epist. I. ad Corinth. Cap. VI. colligitur: *Qvi fornicatur, etiam in Spiritum Sanctum peccare, propter qvam caussam scissus est ab Ecclesiâ:* non sic accipiendum est, ut ob id præcisè judicatus sit Hæreticus, qvòd illud assereret. Verùm qvòd peccata in Spiritum Sanctum ejusmodi putaret esse, ut relaxari nullo modo possent; idqve ex Evangelii authoritate perperam intellectâ confectum crederet: forni-

vationis inter cætera peccatum eo sensu ac mente contra spiritum esse docuit; ut Ecclesiastico jure ac potestate remitti neqviret. Qvam ob caussam divortium primò fecit: tum errore pleniùs cognito, eô potissimùm nomine, pro Hæretico damnatus est. Horum prius; id est, schisma, non hæresin; verbis iisce Commentariorum Author indicat: *propter qvam caussam scissus est ab Ecclesiâ.* At inter nos non de schismate, sed dogmate & hæresi controversia est. Qvare nihil caussam tuam locus ille sublevat.

At ecce: *Tres*, inqvis, *potissimum Novatianorum errores Canon VIII. Nicænæ Synodi perstringit.* Cedo qvos? Primus est; *qvòd se Catharos nuncuparent.* Hiccine tuo judicio error est, aut Hæresis, cujus gratia Hæreticus sit Novatianus habitus? Qvis nudam, qvamlibet stolidam & insulsam appellationem, nisi qvid subsit aliud, pro Hæretico dogmate condemnet? Tum illud attendas velim; ut eô nomine pro Hæreticis habiti sint Novatiani, qvòd se Catharos vocabant, nihil hoc ad Novatum vel Novatianum pertinere; qvi utrum se Catharum appellârit unqvam, constare non arbitror. Atqui de Authore ipso sectæ Novato vel Novatiano, non de ejus discipulis, ac partiariis loqveris; & verò loqvi debes: præsertim quum ita postremò colligis: *Gradibus itaqve potiùs, quàm præcipiti cursu, cecidit Novatus.* Secundus error: *qvòd à Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ decretis deficerent.* Tertius; *qvòd digamorum & lapsorum communionem penitus rejicerent.* Miror pro duobus ac diversis dogmatibus, & erroribus obtrudi, qvi in Canone illo Nicæno pro uno & eodem habentur. Verba Concilii: πρὸ πάντων δὴ τάτων ὁμολογῆσαι αὐτὰς ἐγγράφως προσήκει, ὅτι συνθήσονται, καὶ ἀπολαθήσεσι τοῖς τῆς καθολικῆς καὶ Αποσολικῆς Εκκλησίας δόγμασι· τατέσι, καὶ διγάμοις κοινωνεῖν, καὶ τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεπωκόσιν. *Præ omnibus autem eos scripto profiteri oportet, quòd consentiant, & sequantur dogmata Ecclesiæ Catholicæ & Apostolicæ: id est, & cum digamis communicare, & his qvi in persecutione lapsi sunt.* Qvæ sint decreta illa Ecclesiæ, vox τατέσι subjecta significat; nempe illa, ex qvibus tertium genus erroris, novi scilicet, nec à nobis animadversi, conflare voluisti. Sanè quum peculiaris aliqvis error Novatiani qværeretur; ut non ideo condemnatum pro Hæretico fuisse monstrares, qvod jus clavium abjudicaret ab Ecclesiâ, non possum non mirari denuò ejusmodi à te ex illis Canonis verbis exsculptum, *quòd ab Ecclesiæ decretis deficeret.* Id enim non unum aliqvem errorem; sed infinita errorum capita suo ambitu complectitur. Qvocirca verissima est assertio illa nostra, cui vel invitus ipse suffragaris: Novatum ac Novatianum ob id præcipuè Hæreticos esse judicatos; qvòd *remittendi potestatem*, ut Tridentinæ Synodi verbis utar, *pertinaciter negarent.* Prima qvidem illorum ab Ecclesiâ disjunctio à schismate ortum habuit, nondum vulgatâ penitùs Hæresi; qvod Cypriani allatus à te locus indicat. Qvem ut in re facillimâ, minimeqve necessariâ, compendifacere potuisti. At Hæretici ob id præcipuè judicati sunt, qvòd non solùm peccatores ad communionem admittendos non putarent; sed qvòd ne admitti qvidem absolviqve posse crederent. Postremò quum Dispunctiunculas tuas in eum finem scripsisse te dicas, ut R.D. Albaspinæi, Aurelianensis Episcopi, qvem honoris caussâ nomino, eximiam de pervetustis Ecclesiæ rationibus doctrinam ac sententiam à præposterâ meâ opinione vindicares; vide annon in caussâ manifestè prævaricatus fueris.

pag. 6.

Ne-

Neqve enim aliud eruditissimus ille Præsul docuit, qvàm qvod usurpatum à me reprehendis. Etenim libro secundo Observationum Ecclesiasticarum Cap. XXI. pag. 312. ita non minùs verè qvàm doctè sententiam suam explicat: *Qvo autem minore negotio ex illis difficultatibus emergere possint, advertant oportet, Novatianorum errorem non in eo positum, qvòd dicerent, neqve lapsum neque excommunicatum in morte à peccatis liberandum: sed Hæreticos ideo habitos, quod opinarentur, Deum ipsum Ecclesiæ neque remittendorum, neque retinendorum peccatorum capitalium potestatem copiamque fecisse.* Hæc ille, & iis affinia compluria antecedenti capite: qvæ & certissima sunt, & nostris illis consentanea, qvæ tu reprehendis: qvi ne ob illud unum præcipuè dogma Novatiani pro Hæreticis habiti videantur, (qvod ego, juxta ac Reverendissimus ille Præsul, affirmabam,) multiplices illorum errores fuisse, no- p. 5. 6.
bis objicis. Sed ejusdem Præsulis doctrinam seqventi capite longè apertiùs, ac minori specie veritatis oppugnas.

Caput II.

EXPLICATUM QVID SIT DARE POENITENTIAM

Innocentii locus illustratur perperam in Dispunctiunculis acceptus. Dispunctoris secum, & cum Catholica sententiâ, pugna. Sed & cum R. D. Albaspinæo; cujus doctrina defenditur. De quarto gradu pœnitentiæ. Ostensum, perpetuos in eô pœnitentes hæsisse nonnunquam. Sub mortem repræsentatam olim fuisse communionem: idque ex Nicæni Concilii mente.

LEMMA capitis secundi: *Qvibusnam peccatorum generibus, & qvatenus negata Communio sit in Ecclesia veteri.* Qvam vim habeat hæc Inscriptio, qvòve præfixa sit, divinare non possum. Nam aut subjecta disputationi seqventi materia est, & summa eorum comprehensio, qvæ in isto capite tractantur; aut ejus, qvod oppugnare instituit, capitis argumentum, sive τὸ πρινόμενον. Neutrum horum Dispunctor ibi præstitit. Lege sis caput ipsum, & vel minimam, si potes, inde partem ejus exsculpe, qvod inscriptio ipsa minatur. Nihil hîc de peccatorum generibus, qvibus aut repræsentata sit, aut negata communio, οὐκοθεν attulit; nihil super eâ re propositum à nobis vel levissimè refellit. Pauca qvædam vexat, nec illa sanè καίρια. *Pax*, inqvit, *sive reconciliatio cum Ecclesia, quæ Absolutio dicitur, ab Eucharistia longo intervallo separatur.* Credo periculum erat, ne qvis Absolutionem cum Eucharistiâ confunderet, sic qvasi pharmacum aliqvis idem esse ac sanitatem existimet: aut jus ad annuos beneficii fructus capiendos, cum fructibus ipsis, annonâqve confundat. Nemo sic hebes fuit, ut Absolutionem Eucharistiam esse crederet. Itaqve neqve *ut facilius intelligeremus*, neqve ut omninò intelligeremus, laborandum fuit. Seqvitur: *Sciendum, apud Innocentium in Epistolâ ad Exuperium, Pœnitentiam, Absolutionem, reconciliationem communionis, Eucharistiam non significare.* Qvis hoc ignorat? Sed tamen qvid Pœnitentia sit, juvat discere. *Pœnitentia*, inqvit, *id est, pœnitendi cupido, qvando recens adhuc Salvatoris calebat cruor, donum DEI erat, quod animis fide-*

lium illabebatur. Qvid nunc poſtqvam cruor ille refrixit? Num Dei donum eſſe deſiit? An Pelagiani erimus hodie, ut pœnitendi cupidinem aliunde qvàm ex Dei dono conſtare velimus? *Erat*, inqvit, *donum Dei, quando recens adhuc Salvatoris calebat cruor.* Ergo donum Dei non eſt hoc tempore? Sequitur ἀπόδειξις ex Leone, Auguſtino: Euchariſtiam à Pœnitentiâ differre. Tantæ molis erat, id adſtruere, aut perſvadere; Pœnitentiam donum eſſe Dei, ac citra abſolutionem obtineri. Nôrunt hoc in ſcholis Theologiæ tyrones, qvi Pœnitentiam aliàs ſenſum animi, ac certæ virtutis officium eſſe didicerunt; qvæ cujusmodi ſit, inter ſe hodieqve certant. Apud Innocentium verò Pœnitentiam nihil eſſe, præter illum animi mœrorem ac donum Dei, *cras fortaſſe*
pag. 16. *credam, non hodie;* tuum ut tibi redhibeam. Innocentius ad Exuperium Epiſt. III. Cap. II. *Et hoc qvæſitum eſt*, inqvit, *qvid de his obſervari debeat, qui poſt baptiſmum omni tempore incontinentiæ & voluptatibus dediti, in extremo fine vitæ ſuæ Pœnitentiam ſimul & reconciliationem communionis expoſcunt. De his obſervatio prior durior; poſterior interveniente miſericordiâ inclinatior eſt. Nam conſuetudo prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia, ſed communio negaretur, &c.* Hîc pœnitentia aliud omnino eſſe videtur, qvàm interior ille ſenſus, afflatusqve Sancti Spiritus. Neqve enim is ab hominibus indulgeri vel negari poteſt, qvem niſi prius accepiſſent, hoc qvodcunqve eſt, qvod ab hominibus præſtandum eſt, nunqvam peterent. Aliud eſt itaqve Pœnitentia, de qvâ Pontifex loqvitur: nempe jus & poteſtas obeundæ pœnitentiæ, ſiqvidem à lethi faucibus eripi & convaleſcere potuerint: qvæ poteſtas ſine dubio ritu aliqvo nobis ignoto, & benedictione conferebatur. Hoc inqvam eſt *Pœnitentiam concedere;* inter Pœnitentes aliqvem adſcribere, ritu illo ac cerimoniâ formulave qvâ in Pœnitentium gregem recipi fas eſſet. Tu aliter ſentis. Eqvidem non invideo; nec inſector. Sed tamen de Innocentii loco porrò diſputemus. Qvæſitum eſt ab Exuperio, qvid de iis ſtatuendum eſſet, qvi poſt Baptiſmum omni tempore incontinentiæ dediti, in extremo vitæ ſuæ pœnitentiam & communionem poſtulant. Reſpondet Innocentius; ſuperiorum temporum conſvetudinem auſteriorem fuiſſe, ut eis concederetur pœni-
pag. 11. tentia, ſed communio negaretur. Hoc ita Diſpunctor interpretatur: *Nam ſæviente perſecutionum procella, qui pœnitentia, prout erat donum Dei, afflabantur, concedebatur eis pœnitentia; id eſt, pœnitentiam illam approbabat Eccleſia; ſed ſine peccatorum abſolutione. Reddita vero Eccleſiæ pace, communionem, id eſt, veniam ſeu peccatorum abſolutionem morientibus dari placuit; & in eo damnata eſt, ſed longo demum intervallo, Novatianorum hæreſis, qvòd morientibus veniam non relaxarent.* Primum illud cujusmodi eſt; concedere pœnitentiam, eſſe donum illud approbare Dei, qvô peccatores afflati ſunt? Qvis ſic loqvitur? *Concedere* enim eſt aliqvid tribuere, qvod in ejus, qvi indulget, poteſtate verſatur. Hic qvi ad Pœnitentiam impetrandam ad Eccleſiam, vel Sacerdotes accedit, qvid neceſſe habet, id ſibi concedi petere, qvod jam ab illo, qvi dare poteſt, acceperit? Deinde cur *admittere* Pœnitentiam, aut *approbare* non dixit, ſed concedere? Verùm omittatur, ſi lubet, verbi iſta conflictio. Reliqva omnis interpretatio nimis ambigua eſt. Volo mihi reſpondeas, qvid iſta velint; *ſæviente perſecutionum procella?* Utrum totum illud tempus intelligas, qvo Eccleſia ex intervallo jactata, & intermittentibus

perſecutionum procellis identidem qvaſſata ſit; qvod ad annum ferè CCCX, & eo amplius, tenuit. Hæc enim perſecutionum tempora ſunt; non qvòd perpetuis & continuis iisce procellis conflictata fuerit, ſed qvòd in eorum temporum partes graſſatio hæc hoſtilis incubuit. Totone igitur illo tempore, nempe duobus illis tribusve ſeculis, ejusmodi fuiſſe diſciplinam Eccleſiæ cenſes, ut pœnitentibus qvibuslibet communio negaretur; ut nullâ peccatorum abſolutione tributâ, ſola pœnitentia concederetur? hoc eſt, ut exponis, approbaretur interior ille ſenſus, divinitus hominum animis injectus. Non aliud interpretationis tuæ verba præ ſe ferunt, qvæ generatim docent, afflatis illis dono Dei peccatorum abſolutionem minimè eſſe conceſſam, ſed probatam duntaxat pœnitentiam. Ex qvo conſeqvens eſt, nulli poſt lapſum communionem, id eſt, abſolutionem fuiſſe redditam. Itane toto illo tempore pœnitens nemo cum Eccleſiâ reconciliatus eſt, nemo in integrum reſtitutus? excluſi in perpetuum ab Eccleſiâ, & communione uſuqve Sacramentorum fuerunt, qvi ſemel deliqverant? Diceret ſaltem eos nominatim ad tantam ſeveritatem exceptos, qvi graviſſima qvædam flagitia commiſiſſent: qvod in triplici criminum genere vetuſtiſſimis duntaxat temporibus inſtitutum in Eccleſiâ fuiſſe, capite illo, qvod Diſpunctor deſignat, oſtendimus. At pœnitentes omnes, & ob qvælibet crimirum genera pœnitentiâ multatos, abſolutione communioneqve in ſempiternum caruiſſe, neqve verum eſt, neqve, ut leviſſimè dicam, perſvaderi ratione ullâ vel authoritate poteſt. Repetam iterum: Hoc illa tua ratio definire videtur, qvod nemini probaveris: priſcis illis temporibus, qvibus perſecutio ſæviit, nullum, qvi qvidem graviùs offendiſſet, hoc eſt, poenitentiam publicam ageret, abſolvi, reconciliari, communioni Sacramentisqve reſtitui potuiſſe. Nam ἀορίστως & infinitè doces, ſæviente perſecutionum procellâ iis, qvi poenitentiæ dono, id eſt, intimi ſenſu doloris erant afflati, pœnitentiam qvidem illam approbatam, ſed ſine peccatorum abſolutione. Addis, *redditâ Eccleſiæ pace, veniam, ſeu peccatorum abſolutionem morientibus dari placuiſſe: & in eo damnatam eſſe, ſed longo intervallo, Novatianorum Hæreſim, quòd morientibus veniam non relaxarent.* Ita ſerò tandem mos ille in Eccleſiam introductus eſt, ut pœnitentibus communio redderetur; neqve id qvidem qvovis tempore, ſed in mortis duntaxat periculo. Ergò ita diſputas: primis Chriſtianorum temporibus, qvæ perſecutionibus erant infeſta, afflatis illis ac pœnitentibus negatam funditùs, vel in periculo mortis, abſolutionem: redditâ verò tranqvillitate, ſolis morientibus eſſe conceſſam; atqve ex eô ſolo capite, qvòd ſaltem morientibus pax & reconciliatio tribueretur, Novatianos eſſe damnatos. Hanc tuam orationem ac mentem non ſolùm illa, qvæ ex pag. 11. retuli, demonſtrant; ubi aſſeris, *ſæviente perſecutionum procellâ pœnitentes ad ſolam pœnitentiam admiſſos ſine ſpe reconciliationis*; qvod tam de ſanis ac valentibus, qvàm de moribundis accipis. Subjicis enim: diſparem ac mitiorem conſvetudinem ſubinde receptam, qvæ de morientibus tantummodo relaxavit, in eoqve Novatianorum damnavit Hæreſim. Non igitur hæc ſolùm arguunt, priſcis illis temporibus nullis omnino pœnitentibus, poſtea verò moribundis duntaxat, abſolutionem eſſe permiſſam: ſed ea qvoqve, qvæ pag. 13. diſſeris, dum hæc Innocentii verba: *negata meritò communio eſt, conceſſa pœnitentia, ne totum penitus negaretur*, in hanc ſententiam explicas: *Pœnitentiæ*

approbatione per Ecclesiam vinculum excommunicationis solvebatur, cùm tamen absolutio non concederetur. Qvod universè deq; genere pœnitentium omni putas intelligendum. Innocentius enim de temporibus illis loqvitur, qvibus *sæviente persecutionum procellâ*, nullis omnino concessam absolutionem esse dixisti.

Cùm igitur de tuâ mente ac sententiâ constet, hanc ego mentem, hanc sententiam tuam & veritati, & antiqvorum authoritati, & Ecclesiæ moribus, ne qvid gravius dicam, nego esse consentaneam. Hoc enim constituto, caussæ nihil apparet, cur Novatiani divortium cum Ecclesiâ Catholicâ facerent. Qvid enim est, qvod Hæretica ista factio præcipuè pugnabat? Opinor lapsos cæterosqve peccatores ad Ecclesiæ pacem & communionem nolebat admitti. Non illos à spe veniæ ac salutis excludebat: non afflatum illum, donumqve Dei, hoc est, intimum animi mœrorem ac pœnitentiam à peccatoribus abjudicabant. Imò hortabantur ad pœnitentiam: adeoqve pœnitentiam concedebant, hoc est, approbabant. Socrates Novatianus de authore factionis Novato: Lib. IV. Cap. XIII. narrans, scripsisse refert ipsum *ταῖς πανλαχῆ ἐκκλησίαις, μὴ δέχεσθαι τὸς μετανοήσαντας εἰς τὰ μυστήρια, ἀλλὰ παρακελεύειν μὲν αὐτὸς εἰς μετάνοιαν, τὴν δὲ συγχώρησιν παρακελεύειν θεῷ τῷ δυναμένῳ καὶ ἐξουσίαν ἔχοντι συγχωρεῖν ἁμαρτήματα. Universis Ecclesiis, ne lapsos ad mysteria reciperent: sed ut ipsos ad pœnitentiam hortarentur; absolutionem verò Deo permitterent, qvi & potest & facultatem habet peccata condonare.* Pœnitentiam igitur concedebant, hoc est, approbabant Novatiani. Qvod & Ambrosiii verba ista significant Lib. I. de Pœnit. Cap. II. *Qvid autem durius, quàm ut indicant pœnitentiam, quam non relaxent?* &c. Qvi *pœnitentiam concedere* nihil esse putat aliud qvàm donum illud Dei, & illapsum in peccatoris animum probare dolorem, Novatianos fatebitur concessisse pœnitentiam; adeoqve nihil hâc ex parte à Catholicis discrepasse. Nam qvòd jus illud peccata remittendi penes Ecclesiam esse Novatiani præterea negaverunt, affirmantibus Catholicis, nihil ad rem pertinet: Primùm, qvia superiori capite negare visus es, Novatianos illud initio docuisse; & gradibus qvibusdam eò demum pervenisse. Qvare primo illo in erroris gradu, velim respondeas, cur se Novatianus à Catholicis ideo segregarit, qvòd lapsis pacem ad veniam tribuendam non crederet; si idem & ab Ecclesiâ factitatum fuerit. Deinde, qvia de facto priùs qvàm de jure mota est ab illis controversia. Doceo jam falsissimum esse, qvod Dispunctor non ille qvidem probat; sed Pythagoreo more pronuntiat; Peccatoribus solam sine absolutione tributam esse pœnitentiam. Tertullianus, credo, iis ipsis temporibus floruit, qvibus *persecutionis procella sæviebat*, qvibusve negatam pœnitentibus omninò pacem asseverat. At ille Lib. de Præscript. Marcionem Ponticum, qvem propter stuprum cujusdam virginis ab Ecclesiæ communione abjectum esse dixit, docet: ad pacem admittendum Ecclesiæ fuisse, nisi morte præventus esset. Pacem igitur tot ille sceleribus coopertus & infamis Hæresiarcha, ac sacrilegus, nisi morte illam antevertisset, obtineret. Tertulliani verba sunt cap. XXX: *Postmodum Marcion pœnitentiam confessus, cùm conditioni datæ sibi occurrit, ita pacem recepturus, si cæteros qvoqve, qvos perditioni erudisset, Ecclesiæ restituerent, morte præventus est.* Ad hæc qvis eodem seculo nescit, neqvicqvam reclamante Tertulliano jam

Hæ-

Hæretico, pacem mœchis post pœnitentiam à Zephyrino Pontifice, & Catholicis fuisse concessam? Nondum Ecclesiæ pax erat reddita, & persecutionum adhuc procella sæviebat; cùm veniam seu peccatorum absolutionem vivis perinde ac morientibus ostendit Ecclesia: nec solùm pœnitentiam approbavit, sed & pacem ac reconciliationem communionis indulsit. Vixit & sæviente persecutionum procellâ, nondum Ecclesiæ redditâ pace, Cyprianus, iisdem qvibus Novatianorũ Hæresis exorta est temporibus. Scribit ille epistolâ ad Antonianum, qvæ est II. Libri IV. *Nam & mœchis*, inqvit, *à nobis pœnitentiæ tempus conceditur, & pax datur.* Item: *Miror autem, qvosdam sic obstinatos esse, ut dandam lapsis non putent pœnitentiam, aut pœnitentibus existiment veniam denegandam.* Præterea libro de Lapsis id unum qveritur, *qvòd ante expiata delicta, ante exhomologesin factam criminis, ante purgatam conscientiam sacrificio & manu sacerdotis, ante offensam placatam indignantis Domini & minantis, pacem putant esse, qvam qvidam verbis fallacibus venditant.* De qvo & alibi passim expostulat; maximè Epist. X. ad Clerum, & Ep. XII. & Ep. XV. Libri III. At Ep. XI. post plenam pœnitentiam stupratas Virgines exhomologesi factâ redire ad Ecclesiam permittit. Qvin etiam ob ingruentes persecutiones, pœnitentiæ contrahenda spacia, & pacem lapsis repræsentandam esse, decernit Ep. LIV. Sed vereor, ne Cypriani authoritates acervare nimis longum ac supervacaneum sit. Plenæ sunt enim illius Epistolæ certissimis evidentissimisqve testimoniis; ex qvibus appareat, *sæviente procellâ persecutionis*, peccatorum absolurionem pœnitentibus indultam, vivis æqvè ac morientibus: neqve verum esse, qvod scribis; *longo demum intervallo Novatianorum hæresin fuisse damnatam, qvòd morientibus veniam non relaxarent.* Qvod utiqve Novatiano adhuc superstite, imò ante Novatianum, in Ecclesiâ esse factum, satis ostensum est. Accedant modò Gregorii Thaumaturgi aliorumqve Pœnitentiales Canones, grassante adhuc procellâ persecutionis editi; qvibus suum plerisqve peccatis pœnitentiæ tempus describitur, & in fine μέθεξις, communio absolutioqve proponitur. Serapion ille confessor, cujus meminit Eusebius Lib. VI. cap. XXXVI. Eccles. Histor. qvòd idolis sacrificasset, diu rejectus, sub ipsum mortis tempus ad communionem Dominici corporis est admissus: qvod à se mandatum esse Dionysius Alexandrinus refert apud Eusebium. ἐντολῆς ὑπ' ἐμοῦ δεδομένης, inqvit, δὸν ἀπαλλαττομένους τοῦ βίου, εἰ δέοιντο, καὶ μάλιστα εἰ καὶ πρότερον ἱκετεύσαντες τύχοιεν, ἀφίεσθαι. *Mandato à me edito, ut moribundi; si id postularent; præsertim si antea supplicassent, absolverentur.* Proinde non dubium est, qvin ante pacem Ecclesiæ redditam, neqve tanto post Novatianorum ortum intervallo, moribundis pax & communio restituta fuerit, qvod & passim Cyprianus usurpatum à se testatur in Epistolis.

Qvo magis admiror ea te scientem scribere, qvæ tam apertè Tertulliani, Cypriani, reliqvorum omnium Scriptorum & Canonum authoritati repugnent: ut de eorum falsitate cuivis vel mediocriter harum rerum intelligenti constet. Qvid qvod eadem illa tua doctrina cum iis, qvæ primo capite docueras, manifestissimè pugnat? Nam in illo capite, pag. 6. decretum illud Romani Concilii, qvod Novatiani tempore celebratum est, ex Eusebio profers; qvod *Novatum, ejusqve fautores tanta superbia inflatos, & qvotqvot illius inhumanissimæ & à fraterna caritate alienissimæ opinioni assentirentur, in eodem numero, qvo*

qvi erant ab Ecclesia excluſi, haberi jubet. Qvæ eſt inhumanitatis plena iſta ſententia, propter qvam damnatus eſt Novatus? Opinor illa, qvam eodem capite XXXV. lib. VI. Hiſt. Eccleſ. unde iſta deprompſiſti, refert Euſebius; qvòd ſpem omnem veniæ lapſis eriperet. Ideo damnato Novatiano, ſtatutum eſt, ut iidem lapſi pœnitentiæ medicamentis curari, ac ſanitati reſtitui poſſent. Iam tum ergo, ut apparet, ab Eccleſiâ Catholicâ lapſi peccatorum abſolutionem ſunt conſecuti. Atqvi hoc ipſo ſecundo Diſpunctiuncularum capite, pag. 11. *ſæviente perſecutionum procellâ* pœnitentibus, id eſt, dono illo DEI afflatis negatam aſſeris abſolutionem; *redditâ verò Eccleſiæ pace, communionem, id eſt, veniam ſeu peccatorum abſolutionem morientibus dari placuiſſe: & in eo damnatam eſſe, ſed longo intervallo, Novatianorum hæreſin, quòd morientibus veniam non relaxarent.* Non album nigro contrarium magis eſt, qvàm prioris capitis doctrinæ, poſterioris ſententia. Si longo poſt Novatiani tempus intervallo, ac finitâ perſecutione damnata eſt Novatiani hæreſis; hoc ipſo, qvòd morientibus duntaxat venia permiſſa fuit; qvomodo verum eſt, qvod ex Euſebio & Romano illo Concilio, (qvod utiqve perſecutionis tempore eſt habitum) modò proferebas: inhumaniſſimam, & à fraternâ caritate alieniſſimam Novati opinionem, vivente adhuc ipſo, damnatam fuiſſe? Novatianus enim lapſis veniæ ſpem eatenus ſolùm detrahebat, qvatenus abſolvi eos ab Eccleſiâ vetabat: pœnitentiæ autem affectum illum, ſive donum DEI, ac mœrorem, aut qvidqvid tandem illud eſt, qvod pœnitentes citra abſolutionem conſeqvebantur, approbabat: ut ex Socrate Lib. IV. Cap. XIII. & Ambroſ. Lib. I. de Pœnitent. cap. II. in Animadverſionibus, cap. I. Diatribæ de Pœnitentiâ demonſtravimus. Qvare qvod in Concilio Romano damnatum Novatiani dogma ex Euſebio Cap. I. fateris, iſtud ipſum eſt, qvod non niſi longo poſt illum intervallo rejectum ac proſcriptum eſſe, altero capite demonſtras; qvodqve in Eccleſiâ Catholicâ illo ipſo, qvo damnatum primo capite dixiſti, tempore, moribus atqve uſu comprobatum fuit. Hæc ſunt ἀσύγκατα. Qvamdiu perſecutionis furor efferbuit; hoc eſt, Novatiani, Cypriani, & Romani, cujus meminit Euſebius, ætate Concilii, peccatorum abſolutio ne in mortis qvidem articulo conceſſa eſt, ut pag. 11. capitis iſtius aſſeris: eaqve Catholicæ Eccleſiæ diſciplina, authore te, fuit. Falſum eſt igitur, qvod in capite primo, pag. 6. poſuiſti; in Romano Concilio inhumaniſſimam, & à caritate fraternâ alieniſſimam opinionem Novatiani eſſe damnatam. Non enim alteram dices illic damnatam fuiſſe, qvàm qvæ lapſis in mortis periculo communionem negabat & veniam; cùm ejusmodi ſectæ iſtius errorem fuiſſe pag. 11. fateare. Qvod ſi verum eſt hoc, qvod primo capite ſcribis, à Concilio eſſe decretum; ut eſſe nemo prudens negaverit; tum tu verò alterum illud capitis ſecundi retractes neceſſe eſt: ante redditam Eccleſiæ pacem, ne morientibus qvidem veniam relaxari conſveviſſe.

Nunc illud oſtendam, qvod in ipſo mihi capitis hujus lemmate præſcripſi, te in ſecundi tui capitis diſputatione contra certiſſimam, & Eccleſiaſticæ fidei pietatiq; conſentaneam R. D. Albaſpinæi Aurel. Epiſc. doctrinam decretis pugnare tuis. Scribis pagina, uti dictum eſt, undecima: nonniſi redditâ Eccleſiæ pace, & longo intervallo poſt Novatianum, morientibus relaxatam eſſe veniam, ac tum demum Novatianorum damnatam hæreſim, qvòd morientibus veniam negarent. Reverendiſſimus è contrario Præſul Lib. II. Obſ. Cap. XX. *Cornelium*

qvi Novatiani, & persecutionis tempore vixit, *Concilium convocasse* scribit; *in qvo illud decretum ac præfinitum, ut cùm ad mortis usqve diem pœnitentiam produxissent, communionis participes efficerentur.* Ergo persecutionis tempore, & ante redditam Ecclesiæ pacem, ipso adhuc superstite Novatiano, morientibus relaxatam esse veniam, R. Præsul existimat: qvod tu serò tandem, ac non nisi pace constitutâ, & longo, ut loqveris, intervallo putas esse concessum. Utrius tandem opinio probabitur? Credo ne te ipsum qvidem dubitaturum, qvin veriora doctissimus Præsul; imò qvin solus ipse vera; tu ne probabilia qvidem toto illo capite scripseris. Ecce alterum tuum de Pœnitentiâ dogma cum ejusdem sententiâ convenire qvî potest? Doces nos pag. 8. Pœnitentiam, de qvâ sermonem instituit Innocentius, cùm eam dicit olim negatâ communione fuisse concessam; esse *pœnitendi cupidinem*, sive *donum DEI, qvod animis fidelium illabebatur.* R. D. Albaspinæus Lib. II. Observ. cap. III. p. 228. donum illud Dei & afflatum, fructum esse censet, & effectum, qvod ex benedictione pœnitentiæ in animos redundabat. Pergit deinde, & inter alia, qvæ de pœnitentiæ usu, sanè recondita & exqvisita disputat, Pœnitentiam, id est, statum professionemqve publicæ Pœnitentiæ, qvam laboribus & cruciatibus definit, genus qvoddam religionis fuisse probat, in qvod solenni sese voto homines adstringerent; cujus qvidem religione voti nemo teneretur, *nisi ab Ecclesiâ acceptum & ratum habitum esset. Id autem fiebat eâ manus impositione & benedictione, quâ pœnitentiam imperabat, & concedebat.* Reliqva, ne sim longior, omitto. Qvæ te miror animadvertentem autista scribere potuisse: *Pœnitentiam concedere* idem esse ac donum illud, & intimum approbare pœnitentis affectum: aut cùm ita sentires ac scriberes, hoc te ipso Præsulis tanti doctrinam illustrari ac tueri velle, fuisse professum. Nam pœnitentiam illam ipsam, de qvâ Innocentius agit, latissimè demonstrat, donum illud DEI benedictione suâ peperisse, non ipsum donum fuisse poenitentiam. Doce nos igitur, qvid in illis verbis tuis ac sententiis arcâni sensus ac reconditi lateat; & orationem tuam ab erroris tanti suspicione, ne qvid aliud dicam, qvod dici posse profectò vides, si potes, exime. Fateor enim, me sæpiùs illa tractantem, & in omnes partes interpretatione versantem, nihil hactenus extricare, qvo tam perspicuæ falsitatis invidia devitari possit. Nam qvod unum supererat, ut id sensisse viderere; in ipso æstu ac fervore persecutionis, lapsis aditum ad pacem & reconciliationem intercluſum fuisse, qvò majore cum impetu animi & ardore certamen repeterent; postea verò pace ad tempus Ecclesiæ restitutâ, mitiùs cum illis actum fuisse; qvod Epistola LII. institutum à se Cyprianus testatus est; hoc, inqvam, qvod verissimè dicere potuisti, neqve dixisse te, neqve sensisse, palam est ex iis, qvæ subjicis: *Redditâ Ecclesiæ pace, communionem, id est, veniam morientibus dari placuisse; & in eo damnatam esse, sed longo intervallo, Novatianorum Hæresin, qvòd morientibus veniam non relaxarent.* Pacis illam restitutionem Ecclesiæ factam, & damnatam contrariâ mitioriqve consvetudine Novatianorum hæresin, longo demum intervallo defendis. At illa, qvam dicebam, severitatis ac lenitatis alternatio, non longo intervallo, sed in ipso Novatianæ hæresis ortu, in Ecclesiâ susceptа, illius sævitiam crudelitatemqve damnavit. Mira sunt igitur, & meo judicio falsa, qvæ tu verbis illis explicas; ab Innocentii verò mente, & usu illo veteris, qvem exponit, Ecclesiæ prorsus aliena.

Petavio, inqvit, *aqva hic hæret.* Imò verò probabiliorem mul- pag. 13

tò & expeditiorem Innocentii interpretationem attulit. *Consvetudo*, ait ille, *prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia, sed communio negaretur.* Qvibus tandem? Nempe iis, de qvibus Exuperium interrogare dicit: *Et hoc qvæsitum est, qvid de his observari debeat, qvi post baptismum omni tempore incontinentiæ & voluptatibus dediti, in extremo fine vitæ suæ pœnitentiam simul, & reconciliationem communionis exposcunt.* Ad hæc Innocentius: *De his observatio prior durior* &c. Tum *ut concederetur eis* &c. videlicet, qvi in extremum vitæ tempus pœnitentiam distulerant. Qvis non videt de illo pœnitentium genere Innocentium ista scripsisse? At ὁ πρώτερος ad omnes pœnitentes Innocentii verba, prioremqve illam duriorem observationem jubet referre. Nunqvam audiam. Nam ex eo ἄτοπον illud sequitur: nullos per illa persecutionis tempora pœnitentes ad pacem, id est, absolutionem & communionem fuisse receptos, ne in ipso qvidem mortis periculo. Hoc verò qvàm falsum sit, satis hactenus ostendimus; qvàm cum pietate & catholicâ fide consentaneum, viderint qvorum est eâ de re judicium. Mihi nunqvam persvadebis, neqve Catholico, opinor, alicui probabis; primis illis seculis, peccatoribus qvibuslibet post pœnitentiæ functionem, absolutionem & communionem esse denegatam. Qvocirca neqve nos adhuc sententiæ nostræ pœnituit, qvam in Animadvers. pag. 230. 231. & seq. exponimus; & ea placere nobis amplius cœpit, ex qvo tuam illam didicimus.

pag. 13. Aliud à Dispunctore caput Disputationis nostræ reprehenditur, qvòd p. 232. dubitaverim, utrum perpetuâ pœnitentiâ damnatis postremus gradus, qvem σύστασιν vocabant, patuerit; in qvo solâ precum communione gaudebant, nondum Eucharistiæ participes facti. Qvanqvam eò magis inclinarim, ut ad qvartum illum minimè pervenerint. Hoc me posterius rectè sensisse Dispunctor asserit. *Nam ad qvartum gradum evectis absolutio concessa fuerat, qvæ perpetuâ pœnitentiâ damnatis denegabatur.* Utrum in tertio gradu absolutio, hoc est, pax & reconciliatio tributa fuerit, an in qvarto demum, & σύστασις, qvæsitum est à nobis capite postremo Diatribæ, & utrimqve rationes expensæ, qvibus affirmari istud negarive posset. Hoc ego alterutram in partem definire nolui, & ad eruditorum hominum, atq; antiqvitatis Ecclesiasticæ consultorum judicia provocavi. Tu si ex eo genere hominum es, velim hanc mihi dubitationem eximas, & conjecturis iis occurras, qvæ partim illic à me propositæ sunt; partim aliis ex authoribus afferri possunt. Ego post absolutionem Sacramentalem, id est, perfectam pacem ac reconciliationem, optimo jure fuisse pœnitentes arbitror; neqve qvicqvam habuisse reliqvi, qvod eos à communione Dominici corporis arceret. Video enim paci ac reconciliationi subjici in Canonibus μέθεξιν, ac mysteriorum participationem, sive τὸ τέλος: tum pœnitentiæ partem gradumqve σύστασιν haberi, ac nominatim irrogari. Ab eâ nos sententiâ nisi aliis momentis abstraxeris vereor ut persvadere possis. Sed eâ re tamen, uti fecimus, in medio relictâ: (Ignoces enim, opinor, si cùm in earum rerum tractationem incumberem, qvas antea, qvod qvidem sciam, attigerit nemo; in iis & similibus qvæstionibus hærere malui, qvàm tantis de rebus temerè judicare.) Sed eâ controversiæ parte prætermissâ, qvod tu citra dubitationem ullam asseris *perpetuis pœnitentibus postremum gradum non patuisse*; id negari tibi non immeritò potest. Atqve ut de illis interim concedam, qvi ad publicam pœnitentiam admitte-

rentur, qvam ſemel duntaxat per illa tempora conceſſam fuiſſe docuimus; poſſum oſtendere, nonnullos, qvi poſt obitam pœnitentiam, & reconciliationem, iterum peccaverant, ad ſolam σύσασιν in omne vitæ tempus fuiſſe reductos; ſic ut ſolâ cum fidelibus oratione juncti ſub exitum vitæ pacem & communionem perciperent. Qvâ de re luculentus extat Siricii Papæ locus Epiſt. I. Can. V. de iis, qvi actâ pœnitentiâ ad vomitum redeunt: *De qvibus*, inqvit, *qvia jam ſuffugium non habent pœnitendi, eò duximus decernendum, ut ſola intra Eccleſiam fidelibus oratione jungantur*, &c. Addit, ſub horam mortis communionem eſſe reddendam. Habes hic qvarto pœnitentiæ gradu, hoc eſt συσάσῃ damnatos in perpetuum, ſine abſolutione communioneqve, qvam nonniſi ſub obitum impetrarent. Non eſt ergo veriſimile, qvod jactas, eos qvi in συσάσῃ verſabantur, abſolutione prius impertitos eſſe. Niſi fortè qvi ad vomitum redierant, id impunè adeo ferebant, ut ſine pœnitentiâ abſolutionem illicò perciperent, longeqve commodiùs haberentur, qvàm qvi ſemel deliqviſſent. qvod omnem abſurditatem ſuperat.

At etiam illum *noſtri miſeret; qvòd huic aſſertioni, pacem, & abſolutionem, criminis dolorem & pœnitentiam præ ſe ferentibus denegatam fuiſſe, refragari putemus, qvod Nicena Synodus Can. XIII. appellat* παλαιὸν καὶ κανονικὸν νόμον, *qvô moribundis dandam eſſe pacem præſcribitur.* Homo miſericors, qvem tam facilè alieni, ut putat, erroris miſeret, cur in peccatores ac pœnitentes ſic acerbus & crudelis eſt, ut eos cum Eccleſiâ reconciliari prohibeat? Eqvidem pag. 231. poſtqvam in certis criminibus negatam aliqvando communionem probavi, paululum addubitavi, utrum ne in periculo qvidem mortis conceſſa fuerit. Hoc ne penitus aſſererem, prohiberi me dixi Canone illo XIII. Niceno; ubi Patres de morientibus decreverunt, ut ne ultimo ac neceſſario viatico privarentur, in eoqve vetus & Canonica lex ſervetur. Hæc verba Concilii: *vetus & Canonica lex* ſignificant, non χθὲς καὶ πρώην, ſed jam tum olim in Eccleſiâ cautum eſſe, uti ne morientibus communio negaretur. Excipit adverſus iſta Diſpunctor, *Nicænam Synodum non de apoſtatis aut excommunicatis, ſed de pœnitentibus tantùm pœnitentiâ ſolenni defunctis intelligendam venire.* Multa gratis concedenda ſunt, qvorum ſi ab illo poſtuletur ratio, nihil præter conjecturam poſſit afferre. Ejusmodi eſt illud, qvod de Niceni Canonis ſententiâ diſputat: qvod ne ipſum qvidem contra nos facit, neqve ad rem pertinet: imò ex eo ſuperioris, qvam oppugnavimus, ſententiæ falſitas convincitur. Demus hoc, Nicenam Synodum Canone illo XIII, qvo, ex antiqvâ & Canonicâ ſanctione, viaticum adeoqve pacem & abſolutionem morientibus impertiri jubet, de iis duntaxat præſcribere, qvi pœnitentiâ ſolenni defuncti ſunt; primùm ex eo conſeqvens eſt, cæteros, qvi nondum pœnitentibus adſcripti fuerant, & in mortis periculo pacem peterent, nunqvam impetrâſſe; qvia ſolenni pœnitentiâ defuncti non erant. Qvod qvidem inficiari poſſumus; præſertim ſi de citimis Niceno Concilio temporibus loqvamur. Qvis enim credat eos, qvi poſt unicum ſcelus admiſſum, anteqvam obeundæ, vel impetrandæ pœnitentiæ ſpacium haberent, in morbum incidiſſent, pace ac reconciliatione fuiſſe fruſtratos? Hoc niſi vehementiùs approbes, nemo tibi ſponte conceſſerit. Sed omittatur iſtud in præſens. Certè alterum ex opinione, & pag. 14.

interpretatione istâ seqvitur, qvod superiori illi, ut dixi, sententiæ refragatur. Ajebas modò, sæviente procellâ persecutionis, eos, qvi pœnitentiâ delictorum cœlitus afflati fuerant, solâ Ecclesiæ approbatione, sine absolutione, fuisse contentos: cumqve diu ne moribundi qvidem veniam ac pacem obtinere potuissent, postea longo intervallo remissum, ut morientibus duntaxat absolutio permitteretur; itaqve Novatianorum hæresim hâc tantùm ex parte damnatam. Hæc ipsa tempora, qvibus negata vel morientibus est communio, longè infra Cypriani ætatem incidunt. Qvippe Novatianus illius tempore vixit: tu verò longo intervallo post Novatiani ortam hæresim, laxatam asseris severissimam illam Ecclesiæ disciplinam. Proinde Cypriani tempore, longèqve postea, nullus qvibuscunqve pœnitentibus ad Ecclesiam & reconciliationem aditus patuit. Atqvi falsissimum id esse, cùm anteà ex ejusdem Cypriani & aliorum veterum authoritate monstravimus, tum ex posteriore illâ tuâ Niceni Canonis interpretatione concluditur. Si enim Nicena Synodus veterem & Canonicam sanctionem illam vocat, qvæ moribundos pœnitentes absolutione donari præcipit, sanè longè ante Nicenum Concilium, grassante adeo procellâ persecutionis, saltem morientibus absolutio concessa fuerit. Obiit Cyprianus Anno Christi CCLIX. Valeriano & Gallieno Impp. Ab hoc anno ad Concilium Nicenum, intervallum est annorum LXVI. Ut ergò *vetus* illa lex appelletur, qvæ moribundis pœnitentibus communionem tribuit, nonne vel ante LXX. annos ferri debuit? Qvocirca florente Cypriano Ecclesiæ jam erat usu recepta. Ita multis modis commentitium est; Persecutionum tempore, & longo ante Novatianum intervallo, Pœnitentibus etiam moribundis communionem esse denegatam.

pag. 14. At objicis: *Synodum Sardiensem, Nicenâ posteriorem, in periculo mortis negare communionem.* Qvid tum? an ideo negare potes, istud ipsum à Niceno Concilio fuisse decretum, qvod Canon illius tam apertè loqvitur? Nescis, generalibus interdum regulis, cùm ita temporum conditio, vel usus disciplinæ postulat, privatas abrogare leges, ut qvod universè cautum fuerat, ei vel æqvitas detrahat aliqvid, vel severitas apponat? Est enim in Ecclesiæ potestate arbitrioqve canonum usus; ut illorum authoritate salvâ, secus qvàm ii ferant, nonnihil plerumqve statuat. Nam & Synodus illa Side Pamphiliæ habita contra Massalianos, Sardicensi posterior, cujus ex Photio pag. 18. meminimus, iis qvi post anathemate damnatam hæresim illam, utcumqve suspicionem ejus postea dederint, communionem ne in vitæ qvidem exitu tribuit, qvamlibet mutatâ sententiâ pœnitentiam parati sint profiteri. Ac videsis acumen illius ratiocinationis. Nicenus Canon undecimus iis, qvi citra vim ac necessitatem sub Licinii tyrannide lapsi fuerint, duodecim annos Pœnitentiæ præfixit. Hoc tu simili, atqve illîc uteris, argumentatione probabis nunqvam à Concilio fuisse sancitum. Siqvidem Valentinum Niceno posterius Can. III. decrevit, ut qvi post baptismum profanis Dæmonum sacris polluti fuerint, pœnitentiam ad mortem usqve suscipiant. Atqvi ratio minimè procedit. Neqve igitur illa qvam ad simile negotium adhibes. Pergis; & hoc redarguis, qvod pag. 234 de difficillimo illo Cypriani loco ex Epist. XIII disputamus: ubi sanctus Pontifex jubet, ut qvi libellos à Martyribus acceperunt, apud Presbyterum, aut si ejus copia desit, apud Diaconum exhomo-

logesin delicti sui faciant, ut manu eis in pœnitentiam impositâ, veniant ad Dominum cum pace. Hæc ego probabiliter, nisi fallor, sic interpretabar; ut cùm duplex fructus absolutionis fuerit, ut & à peccatis, hoc est, culpâ ipsâ post pœnitentiam absolverentur; & in integrum restituti ad Ecclesiæ, Dominiciqve communionem corporis admitterentur; utrumqve per Episcopos aut sacerdotes obtinerent. alterum verò, cùm sacerdotis copia non esset, per Diaconum: ita ut nondum Sacramentali absolutione perceptâ, cùm ita necessitas ferret, pacem ac reconciliationem assequerentur, & Eucharistiæ participes forent. Huic tam apertæ, tam hodierno usui, ac moribus consentaneæ rationi qvid opponis? *Satis*, inqvit, *apertè insinuat, Eucharistiam absqve absolutione percipi potuisse.* Qvidni hoc apertè profitear, qvod ex illo Cypriani loco non obscurè colligitur? Nam & pacem Diaconus ille manuum impositione tribuebat. Est autem pax idem cum reconciliatione sive communione. Porrò Sacramentalis, ut vocant, illa non fuit; qvam solus sacerdos conferre potest. Restat, ut qvod dixi extra controversiam sit, qvod nullis prorsus contrariis argumentis elevas; Qvod verò subdis: Diaconos Eucharistiam ministrâsse qvidem, non tamen jus ad Eucharistiam percipiendam dedisse: Si enim illud conferre potuissent, etiam qvod minus est, absolutionem potuisse concedere; minimè callidum est Πτιχείρημα. Nam absolvere pœnitentes, hoc est, Sacramentalem, ut vocant, absolutionem impertiri, Sacerdotes omnes vi ordinis ac potestate poterant; usu ac jurisdictione soli Episcopi, vel eo absente aut permittente, Sacerdotes cæteri. Ita Canones antiqvi docent: è qvibus occurrit modò Concil. Carth. II. Can. III. IV. & Carth. III. Can. XXXII. Diaconi verò utiqve hoc absolutionis genus conferre non poterant. Poterant autem absente Sacerdote, ex Episcopi mandato, ab excommunicatione & censuris absolvere; atqve ita compotem Eucharistiæ facere; qvemadmodum & hodie usu venit. Cum enim confitendi copia deest, potest qvi caussam habet, cur id faciat, citra Sacramentalem Absolutionem, ad celebranda vel participanda mysteria jus accipere, qvod excommunicatione, vel pœnâ aliâ perditum solâ hujus relaxatione revocatur. Non video, qvid tibi hâc in nostrâ sententiâ displicere possit. Si qvid tibi secus occurrit, planis ac Latinis verbis exprime. Postremò vexas illud, qvod p. 230. scripseram: *Clinicos à sacerdotio arceri solitos; hoc est, qvi baptismum in obitum usqve prorogassent; adeoqve in ægritudine baptizati fuerant.* Hîc verò in nos jocari voluisti: si ad obitum, inqvis, usqve prorogabant, à sacerdotio utiqve non arcebantur; nisi fortè post obitum sacerdotio initiari poterant. *At baptismum in obitum usqve prorogare, & in ægritudine baptizari* longè differunt. Verùm qvis nescit, cùm ita dicitur: à Sacordotii dignitate remotos illos fuisse, qvi in obitum usqve baptismum distulissent; eum habere sensum, ut eâ demum infamiæ notâ plectantur, si præter spem & opinionem à morbo convaluerint? Eos verò qvi in ægritudine baptizati forent, à Sacerdotio rejectos esse, docet Canon ille Neocæsar. XII. & Cornelius Papa Epist. ad Fabium Antiochiæ Episcopum, qvæ extat apud Eusebium Lib. VI. Cap. XXXV. ubi de Novato scribit, ipsum præter Canones initiatum fuisse sacerdotio: ἐπεὶ μὴ ἐξὸν ἦν τὸν ἐν κλίνῃ διὰ νόσον περιχυθέντα, ὥσπερ καὶ ἔστιν, εἰς κλῆρόν τινα ἥκειν. Qvo-

niam nefas erat eum, qvi ob morbum in lectulo perfusus est, cujusmodi fuerat iste, in Clerum cooptari. Dispunctor hîc nescio qvid de Catechumenatu fingit; qvasi soli ii, qvi Catechumeni essent, in eôqve statu baptismum in ægritudine susciperent, lege illâ tenerentur. Atqvi universè Canones sacri eos omnes excludunt, qvi sive Catechumeni essent, sive non essent, in morbo baptizati fuissent. Qvid hæc porrò sibi velint: *Inverte illud Comici: Qvod me vis cogit, voluntate non impetrent; & rationem hujus Canonis deprehendes:* tum sciemus, cùm teipsum interpretaberis.

Caput III.

Purgata de illustri Cardinali Perronio Dispunctiunculæ criminatio. Retractata perdifficilis super illius opinione qvæstio. Pœnitentiam publicam vel invitis oblatam esse, non exambitam vulgo, ac passim. De perjurio obiter.

De illustrissimo Cardinali Perronio frustra nobis invidiam facere conaris. Neqve enim vel litera appellatus is est à me, aut de ejus existimatione detractum. De opinione ipsâ ita qvid sentirem exposui, ut nomini parcerem. Hoc si crimen est, à magnorum virorum sententiâ discedere; tum tu profectò in eâdem caussâ versaberis, qvi de pœnitentiâ, & absolutione qvædam scripsisti ab iis, qvæ tres illi Cardinales, Bellarminus, Baronius, & Perronius docent, plurimùm abhorrentia: imò verò à summorum Pontificum, Doctorum omnium, atqve Ecclesiæ sensu totius aliena; qvorum nonnulla superiori capite discussimus. Atenim hæc verba: *Atqvi nemo*
pag. 22. *tam vecors erit, qvi humanius cum illis actum putet, qvi in eadem sæpius incurrissent, & qvidem horrenda flagitia, qvàm cum iis, qvi semel ea commisissent; qvod ex illa opinione consequitur;* acerbiùs de tanto viro dicta sunt *qvàm modesti hominis cogitata ratio postularet.* Hîc nimirum, hîc ille succus loliginis. Puta me modò de iniqva tua criminatione sic conqveri: Qvis tam vecors erit, ut qvi absurdi aliqvid & falsi ex cujuspiam opinione consequi dixerit, ab eô mendacem & absurdum appellari dicat illum, cujus sit opinio? Num me ideo in jus obtorto collo rapies, qvòd te ipsum vecordem nominârim, verboqve læserim? Atqvi ut illud prius verè meritoqve dicturus videor; sic alterum istud usurpare neqve velim ipse, neqve propterea videri possum, qvòd prius dixerim. Est enim aliud, vecordem appellare qvenqvam; aliud qvod ex ejus sententiâ concludi potest absurdum, qvod ipse non animadverterit, id profiteri, vecordis esse dicere. Ecce tu pag. 14. misereri te scribis mei, qvòd ego ex Niceno Canone colligam; olim in mortis periculo pœnitentibus, adeoqve grassante persecutione, communionem esse concessam. Qvam tu per ludibrium carpis opinionem meam, nescis eandem trium, qvos honoris caussâ nominavi, Cardinalium, ac fidelium omnium hactenus fuisse? Horum te igitur, perinde ut nostri, miseret: qvæ vox cùm ex contemptu ac reprehensione profecta sit, intelligis nimirum, ad qvos illa tua misericordia cavillatioqve pertineat.

Atqve ut semotâ paullulum Illustrissimi & immortalitate dignissimi viri

authoritate & amplitudine, de re ipsâ tecum disputem, rem clarè ac dilucidè proponendam esse priùs, arbitror. Scripseram Animadvers. pag. 236: Pœnitentiam publicam semel tantùm ab Ecclesiâ concedi solere: sine qvâ tamen nemo, qvi qvidem ea crimina commisisset, qvibus pœnitentiæ genus illud infligebatur, ad communionem admitti poterat. Ex eo verò perdifficilem existere dixi qvæstionem: qvid illis hominibus factum sit, qvi post priorem pœnitentiam in eadem scelera rursus incurrerent? verumne sit, ab Ecclesiâ rejectos illos penitus, nec ad privatam aliqvam receptum habuisse, cujus beneficio in integrum restitui possent? Hic status controversiæ fuit. De qvâ qvid ex nuperi cujusdam Scriptoris verbis & sententiâ colligi posset, tacito illius nomine, subjiciendum putavi. Tu qvem ego prudenter & consultò silueram, qvòd illius opinionem non probarem; ut me apud ejus dignitatis doctrinæqve fautores in invidiam adduceres, parùm qvidem opportunè nominasti. Qvod factum nemo prudens laudaverit. Qvoniam igitur invitis ac reclamantibus nobis, authorem ejus, qvam oppugnamus, sententiæ prodidisti; age videamus, cujuscunqve tandem illa sit, qvàm à nobis non probata meritò fuerit.

Triplex genus pœnitentiæ distingvit. Nam alia est publica, ob peccata publica: alia privata, propter occulta peccata: tertia ob eadem occulta, publicè susceptа. Postrema hæc non cuivis ac promiscuè concessa; nec amplius semel in omni vitâ. Ea vero peccati culpam pariter ac pœnam abstergebat. Ad eam porrò moderandam, Pœnitentiarius ille Presbyter appositus erat, qvem Nectarius postea sustulit; & ejusdem abrogationem Nectarii successor Chrysostomus ratam habuit. Hic enim auditâ priùs pœnitentium caussâ, & eorum criminibus secretâ confessione cognitis, decernebat, qvænam publicè profiteri, qvæ tacere illos oporteret. Qvod qvidem nihil ad judicialem, hoc est Sacramentalem confessionem pertinet; sed ad eam, qvæ Satisfactoria nominatur. Etenim prior illa secreta & auricularis nunqvam abrogata fuit, sed perpetuò in Ecclesiâ perseveravit, hodieqve perseverat. Hæc summatim author opinionis illius. A qvibus ideò dissensimus, qvod ex eâ doctrinâ seqvatur: illos, qvi graviora peccata sæpiùs iterassent, tolerabiliori esse conditione, qvàm qvi semel in omni vitâ deliqvissent. Nam pœnitentia publica tam publicorum qvàm occultorum criminum, semel duntaxat in Ecclesiâ permissa fuit; qvod adeò verùm est, ut probatione non egeat. Fingamus igitur, qvempiam post publicam ob peccata publica vel occulta pœnitentiam peractam, in eadem rursus & atrociora prolabi; qvid isto fiet? Si opinionem illam seqvimur; nempe ad occultam & auricularem sive Sacramentalem receptum habebit; qvæ nunqvam sublata, & videlicet iterata sæpius est: per qvam breviore compendio, sine publicâ illâ molestiâ, cum Ecclesiâ reconciliabitur. Hoc igitur illud erat, qvod probare me non posse dixi, faciliorem ad pacem & reconciliationem aditum illis patuisse, qvi sæpiùs, qvàm qvi semel omninò peccassent. Neqve verò publicam illam pœnitentiam, cujus ex Tertulliano, Ambrosio, cæterisqve Patribus authoritas repetitur, ejusmodi fuisse, ut à pœnitentibus exambienda, ac pro magno beneficio eblandienda fuerit; qvasi ægrè illius facultas ab Episcopis facta sit. Est enim luce clarius, illos ipsos, qvibus pœnitentiæ genus istud

Tertullianus, Cyprianus, aliiqve proponunt, ad pœnitentiam publicam vi propemodum, ac severitate cogendos fuisse, cùm eam amoliri ac deprecari omni ope & ratione contenderent: tantum abest, ut ea multum flagitantibus gratiæ loco concessa sit. Non me præterit, nonnullos aliqvando repertos, qvi abundantiâ pietatis afflatusqve divini; qvem dari ab Ecclesiâ, id est, approbari dixisti; eas sibi pœnas & cruciatus ultrò deposcerent: qviqve fræno potiùs, qvàm calcaribus indigerent. Sed id uti rarum minimèqve qvotidianum fuit; ita plerosqve pœnitentium constat invitos ad publicam peccatorum pœnitentiam adactos fuisse, ad eamqve precibus, minis, hortatibus, crebrâ & vehementi oratione Patres illos incitâsse. Hîc ego Cypriano teste non utar; qvô nemo gravius id qvod dico, luculentiusqve confirmat. Plena sunt enim illius scripta cohortationibus ac querelis ejusmodi; qvibus miseros illos ad amplectendam obeundamqve pœnitentiam, non blanditiis ac lenitate mulcet; sed authoritate ac necessitate compellit: tum eorum cunctationes varias, ac tergiversationes increpat, severissimeqve castigat. Sed eo, ac reliqvis omissis, unum illum proferam, cujus voce ac suffragio author ille contrariæ opinionis ac patronus nititur: & qvidem locum illum præ cæteris adducam, in qvô de publicâ occultorum scelerum pœnitentiâ feciſſe verba creditur. Tertullianus is erit, cujus è libro, qvi *de Pœnitentiâ* inscribitur, sententias aliqvot attulit, qvas ad istud pertinere genus affirmat: unde & tu ipse nonnulla prompsisti. Verba sunt illius è Cap. IX. *Hujus igitur secundæ, & unius, qvantò in arcto negotium est, tantò operosior probatio est, ut non sola conscientia præferatur, sed aliqvo etiam actu administretur.* Item: *& temporali afflictatione æterna supplicia non dicam fruſtretur, sed expungat.* &c. In his & aliis ejusdem Scriptoris locis, Poenitentiam publicam ob secreta peccata sponte susceptam intelligi censes; neqve causam, cur ita censeas, aperis. Atqvi nunqvam illud probare poteris, de publicâ occultorum criminum magis, qvàm publicorum poenitentiâ, loqvi Tertullianum. Hujus enim oratio, ut & Cypriani, de qvalibet publicâ poeniteniâ procedit; & solius est arbitrii, non rationis, non conjecturæ saltem leviſſimæ, qvod ad tertium illud ex tribus, qvæ suprà proposuimus, poenitentiæ generibus, Tertulliani loca illa restringitis. Amabo te, doce nos, qvibus argumentis fretus non omne publicæ pœnitentiæ genus intelligas, sed illam arcanorum criminum nominatim excipias. Verùm age, concedatur hoc tibi, qvod gratis affirmas, jam tuis te verbis ac sententiâ convincam. Non temerè ais poenitentiam illam, de qva Tertullianus ibi loqvitur, indultam. Qværo abs te, ecqvid ad publicam illam occultorum poenitentiam cogi potuerint, réveraqve coacti sint, qvi non publicè deliqviſſent. Utrum voles elige. Si coactos dixeris, sic, ut absqve publicâ illâ satisfactione reconciliari minimè potuerint; qvomodo non temerè dicis indultam, qvòd tanto beneficio poenitentes afficeret, ut ipsos in eum gradum, qvem Baptismo consecuti erant, integritatis innocentiæqve revocaret? Qvibus authoris verbis, tuisqve satis ostenditur, sponte à pœnitentibus ambiendam, & gratiæ loco impetrandam fuisse, nec iisdem tamen petentibus temerè concessam. Redit ergo superior illa qvæstio: qvid iis postea factum, si post publicam poenitentiam eadem occulta committerent, ob

pag. 18.

qvæ priore illâ, nec iterandâ, damnati fuerant. Si enim auriculari confessione, & secretâ, qvæ propter occulta peccata susçipitur, qvæqve secunda est de tribus, pœnitentiâ defungi licuerit; nonne tolerabiliori conditione fuissent ii, qvi sæpiùs horrenda illa sed occulta scelera perpetrassent, qvàm qvi semel in eadem incurrissent? Qvippe cùm isti non sine multorum annorum cruciatu ac supplicio, pacem ac reconciliationem fuerint, nec aliter qvàm publicâ pœnitentiâ, consecuti; illi posteaqvam hanc obierant, secretæ poenitentiæ beneficio expeditam illam, ac parabilem habuerint. Sin est, ut ad publicam poenitentiam cogi non potuerint, sed precariò potiùs illius potestatem impetraverint, cur in illo ipso de Poenitentiâ libro Tertullianus tam impensè ad eam capessendam hortatus est? cur plerosqve tergiversari ac defugere qveritur? cur exemplis & rationibus, ut illâ velint uti, tam enixè persvadet? Nam post illa, qvæ antea citavi, statim subjicit: *Plerosqve tamen hoc opus, ut publicationem sui, aut suffugere, aut de die in diem differre præsumo, pudoris magis memores, qvàm salutis.* Facit eodem & ille locus, qvem Author adduxit è duodecimo capite: *Igitur cùm scias, adversus gehennam post prima illa intinctionis Dominicæ monimenta, esse adhuc in exhomologesi secunda subsidia, cur salutem tuam deseris? cur cessas aggredi, qvod scias mederi tibi?* Apparet inde, si de publicâ secretorum poenitentia sermo est, non eam beneficii instar spissè ac difficiliter indultam, sed vel invitis oblatam fuisse, siqvidem cum Ecclesiâ reconciliandi forent. Nam si aliter & per privatam poenitentiam possent, accusandi non erant, si faciliore isto remedio defungi mallent, qvàm illo uti, non operosiore modò, sed etiam qvod non temerè, neqve facilè ab Episcopis & Sacerdotibus impetrari posse cognoscerent? Hæc εὐδόξα & ἄτοπα non illum commisisse dixi, qvi fortasse non animadverterit: itaqve excusatione dignus est. Te, qvi ad eadem prudens ac sciens offendisti, si tamen animadverteris, excusare vix possum. Neqve tamen inciviliter & inhumanè traducam, aut *vecordem* appellabo; ut hoc ipsum sentias, qvantæ modestiæ sit, qvam tu mihi detrahis; cùm ne à te qvidem adeò præter jus ac decorum omne lacessitus & dispunctus, repungere ac maledictum & contumeliam reponere voluerim.

De perjurio non penitus affirmaveram, nullas à Canonibus pœnas illi pag. 22
constitutas, sed eas solas intelligi volebam, qvæ Laicos obligarent; qvibus pœnitentia publica, non Clericis, præscripta fuit: tum de primis Ecclesiæ temporibus loqvebar; ad qvæ disciplina illa, de qvâ sermo erat, propriè pertinet. Itaqve Tiburiensis ille Canon alienus est ab hoc negotio: non solùm qvia de solis Clericis præscribit, qvorum publica pœnitentia non fuit; sed etiam qvia temporibus illis recentior est. Ex antiqvis sanè Canonibus nullus, qvi qvidem probatæ fidei esset, occurrebat, qvi nominatim perjurio pœnas decerneret. neqve id tamen certò affirmatèqve dixi: sed in exemplum tantùm attuli peccatorum gravium, qvibus Canonicæ nullæ pœnæ constitutæ videntur. Poteras Ilerdensem Canonem VII. Tiburiensi ad propositum tuum aptiorem proferre: Nam qvi ex Gratiano & Ivone commemorantur, Eutychiani, vel Fabiani Papæ &c. longè citerioris antiqvitatis videntur. Verùm uti dixi,

de eâ re nolim admodum pugnare. Et fieri potest, uti Canon aliqvis superper eâ re vetustior occurrat, qvem neuter nostrûm animadverterit.

CAPUT IV.

DISPUNCTORIS ERRATA DUO CASTIGANTUR. CONsuli nonnunqvam à Senatu mandata qvæstio capitalis.

CAPUT tuum qvartum duabus hallucinationibus est insigne. Prima est pag. 26. ubi postqvam argutiam meam illusisti, verba ista Socratis: ἡ δὲ γυνὴ προβᾶσα καὶ ἄλλο τι ἁμάρτημα ἑαυτῆς κατηγόρει, perperam interpretatus es. Sed verba tua præstat audire. *Hæc verba*, inqvis, *interpretantur:* (nimirum Petavius) *Hæc mulier, cùm in obeundâ pœnitentiâ longiùs procederet, alterum nefas interim commisit, & subinde declaravit. At contra oportuit:* (*si verbum verbo reddere fidi interpretes velimus,*) *Hæc mulier exorbitans, sive transgrediens, & aliud peccatum suum accusat; dicit enim, qvomodo secum dormiens fuisset Ecclesiæ Diaconus.* Itane vox προβαίνειν, si verbum verbo reddere velis, *exorbitare* ac *transgredi* significat; aut idem est, qvod παραβαίνειν? qvis novam hanc Grammaticam ferat? προβαίνειν rectè & ab interpretibus, & à nobis acceptum est pro eo, qvod est *progredi*, ac *procedere*. Unum illud in Christophorsono jure displicuit, qvòd è suo vocabulum adjecit, *in confitendo*. Putavit mulierem in publicâ confessione dicenda tacenda vulgasse, & crimen illud infame inter alia professam; qvod neqve verum est, neqve in Græco continetur. Hoc primum est Grammaticum σφάλμα.

Aliud erratum tuum. Pag. 29. carpis illud, qvod ego dixeram: à Senatu Consulum alteri, ambobusve capitalium caussarum cognitionem esse mandatam, anteqvam publica qvæstio constitueretur. *Non ita seres habet*, inqvis. *Senatus nunqvam Consulibus rerum capitalium cognitionem commisit.* Qvod tu deinceps ad finem capitis usqve probas. Et hîc, siqvidem εἰρωνέυεσθαι & cavillari scirem, aut nisi pudentior modestiorqve essem qvàm tu me esse vis, bellam mihi jocandi materiam obtulisti. Unus Cicero docebit, qvàm rectè ista scripseris. Refert is in eo libro, qvi de claris Oratoribus inscribitur, ubi de Lælio & Galbâ Oratoribus agit, qvid Publio Scipione, & D. Bruto Coss. Romæ gestum sit, in hæc verba: *Nam cùm in silvâ suâ* (*al.* Scantia) *facta cædes esset, notiqve homines interfecti, insimulareturqve familia, partim etiam liberi societatis ejus, qvæ picearias de P. Cornelio, L. Mummio, Coss. redemisset; decrevisse Senatum, ut eâ de re cognoscerent & statuerent Consules.* Cùm illa de Senatu Romano & Consulibus in exemplum Ecclesiasticæ consuetudinis afferrem, Ciceronis locum illum habebam in animo; neqve ita mihi persuaseram: à Senatu perpetuò Consulibus aut sine Pop. Rom. jussu fuisse mandatum; sed qvòd id aliqvando contigisset, ad exemplum satis esse duxi. At tu præceps in aliud extremum incurristi; ut generatim pronunciare auderes: *Senatum nunqvam Consulibus rerum capitalium cognitionem commisisse.*

Sed ut ad Nectarianam illam historiam redeam; obsecro te qvo argumen-

mento, qvâ conjecturâ nixus mulierem istam in confessione publicâ infandum illud flagitium propalâsse defendis? qvem authorem nominas? Nam Socrates & Sozomenus, unde hæc historia manavit, nihil tale commemorant. Cur tibi sic illos interpretari licebit, ut ex mente tuâ, qvod non expressè referunt, affingas & attexas; nobis eorundem verba simpliciter, & secundum nativam illorum vim accipere atqve explicare nefas erit? Qvare diutiùs in refutandis istis non morabimur. De Canone contentiosa res est, neqve qvod vis, ingratiis obtinebis. Nam & subinde *κανόνα* pro lege & sanctione sumsit, cùm subjicit *ὅτι ὁ κανὼν κρατεῖ μέχρι νῦν ἐν ταῖς ἄλλαις αἱρέσεσι.* pag. 40

CAPUT V.

DE PUBLICA CONFESSIONE; QVÆ NULLA VULgò moribus recepta, Leonis Papæ authoritas perperam in Dispunctiunculis accepta. pag. 35

PUBLICAM peccatorum confessionem ita moribus Ecclesiæ receptam fuisse in Diatriba negamus, ut id lege ullâ Ecclesiasticâ, aut eâ consvetudine, qvæ in legem abiisset, constitutum fuerit. De qvâ re non ea repetam, qvæ pleniùs illic uberiusqve tractata sunt. Dispunctor verò noster, cùm de re ipsâ nobiscum sentire se profiteatur; (Nam legem ullam in Ecclesiâ latam esse non putat, qvæ peccata publicè proferri jusserit,) tamen tacito & illiterato consensu Episcoporum laudatam ejusmodi consvetudinem esse pertendit. Nec animadvertit, primùm id contra nos facere nihil, qvi de lege vel expressâ, vel tacitâ locuti sumus: Deinde non minùs id, qvod asserit, Sancti Leonis, & Tridentini Concilii verbis & authoritati refragari. D. Leo Epist. LXXX. publicam illam peccatorum professionem, qvam in angulo qvodam Italiæ usurpari audierat, *præsumptionem contra Apostolicam regulam* appellat, *qvam nuper agnoverit à qvibusdam illicitâ usurpatione committi.* Scire velim, qvâ tu ratione contendas, laudatam Episcoporum consensu, hoc est, Ecclesiæ authoritate comprobatam, *præsumptionem ullam, qvæ contra Apostolicam Regulam illicitâ usurpatione commissa sit.* Tum si non satis consultè publica peccatorum, etiam arcanorum, confessio lege aliqvâ præscribi potuerit; ut ex Tridentini Concilii verbis, probante te, colligimus; nonne paris & ejusdem imprudentiæ esse videbitur, illam ipsam publicè confitendi consvetudinem non tolerare solùm; qvod ne ipsum qvidem contra Apostolicam Regulam ac prudentiam tolerabile sit; sed ascisсere etiam ac laudare? Qvicqvid authoritatum accumulas, uti publicam peccatorum confessionem adstruas, nihil promovet. Horum qvippe partim de publicâ illâ professione loqvuntur, qvæ non tàm voce, qvàm factis ipsis, & habitu pœnitentium, ac luctuosis sordibus continetur, qvomodo & exhomologesin usurpari scimus: partim qvid aliqvando & rarò gestum sit, non qvid lege, vel communi & laudata consvetudine sancitum fuerit, ostendunt. Adde & publicam nonnullam fuisse confessionem, qvâ generatim & universè peccatores se esse faterentur; cujusmodi typus

est ille confessionis, qvem ex solenni & legitimâ formulâ in ipso Missæ aditu, præeunte Sacerdote, populus concipit. Hæc pauca si diligenter observentur, ad interpretandas authoritates illas, qvas frustra congeris, ac diluenda tua omnia satis idonea sunt. In Leonis testimonio non placet ista collectio: Cùm tantus Pontifex publicam confessionem *præsumptionem contra Apostolicam regulam*, & qvidem *illicitam* appellet, inde concludis, *peccata etiam occulta pœnitentes confiteri solitos, vel ex hoc loco patere.* An non dixi sæpiùs, non sic à me publicam negari confessionem, ut ea nunqvam usurpata sit; sed sic, ut lege nullâ, vel tacitâ vel expressâ, recepta, & pœnitentibus imposita fuerit? Deinde Leonis verba legeres, & considerares attentius. Non scribit, *olim præsumptionem illam sic receptam, ut in consvetudinem abierit*, sed *se nuper agnovisse* dicit, *qvòd à qvibusdam illicitâ usurpatione committeretur.* Qvæ verba, *nuper*, &, *à qvibusdam*, non svadent, veterem & multis annis ignoratam, aut dissimulatam fuisse consvetudinem. Et omninò gratis argutari est, ex hoc Leonis loco publicæ confessionis ritum, etiam arcanorum criminum, velle comprobare: qvem qvi *tacito Episcoporum consensu laudatum esse* defendat, parùm is mihi Tridentini Concilii, ac Leonis Magni judicio atqve authoritati deferre videtur; qvi contra Apostolicam traditionem præsumptionem illicitam, ut à Leone vocatur, & parùm consultam, uti Tridentinum Concilium nominat, rationem, consensu laudatam, approbatamqve definiat.

Caput VI.

DISPUNCTIUNCULÆ FALSA REPREHENSIO, SUPER Origenis historiâ: tum hallucinatio de Augustini loco. Epiphanii Panarium ab Augustino minimè esse lectum.

QVID ad Pœnitentiæ ritum, qvod est lemma operis & argumentum, Origenis fabula spectet, non video. Sed illud videlicet Dispunctionis auctarium, & mantissa fuit. In qvo qvis pro dignitate miretur adeò indiligenter id actum esse, qvod præ te ferebas, ut cùm me reprehenderes, ne hoc qvidem intelligeres, qvid ego dixissem? Origenis veram esse historiam illam, qvam Epiphanius retulit; & à nonnullis piis & eruditis viris pro adulterinâ falsâqve non rectè habitam, *Animadvers. nostrarum pag. 258.* solidis argumentis probavimus. Unum erat, qvod ab illis opponebatur, qvod plus cæteris momenti ac ponderis habere videretur, nempe qvòd Augustinus nihil de Origenis lapsu illo memoriæ prodidisset, qvi ea, qvæ contra Origenem scripserat, se ab Epiphanio mutuatum esse testatus est. Contra hæc nos ita præscripsimus: non videri Augustinum magnum illud de Hæresibus Epiphanii Opus, sive Panarium legisse, sed ejus Breviarium & Epitomen qvandam; idqve certis & indubitatis argumentis convictum esse diximus, in Epistolâ, qvæ ad Illustrissimum Cardinalem Rupifucaldium Operis initio præfixa legitur. Tu multum æstuas, ut lucere meridie persvadeas. Exscribis Augustini loca, ex qvibus constet; Epiphanii libros ad-

versus Hæreses ei cognitos fuisse. Poteras hunc laborem, & paginas istas compendi facere, si locum illum, ubi accuratiùs eam rem tractaveram, & ad qvem digitum intenderam, in Animadvers. ad Origen. Hæresim pag. 259. consulere voluisses. Non enim qvodcunqve de Hæresibus Opus Epiphanii ab Augustino lectum esse vel negavi, vel de eo dubitavi; sed *luculentum illud opus* dixi, & uberrimum, qvod Panarium inscribitur. Vidisse enim aliqvod ac legisse, nimium constat: nosqve loca eadem illa, qvæ tu describis, in Dedicatoriâ Epistolâ proposuimus ac discussimus. Verùm nemo satis mirari poterit, ex ipsis Augustini verbis, cùm ea vel scriberes vel dictares, non animadvertisse te, qvàm justa suspicio sit, ab Augustino lectum non esse Panarium Epiphanii; sed Epitomen, & Anacephalæosim totidem in Tomos, librosvé distinctam. Nam qvî tu tandem hæc illius interpretabere: *Noster verò Epiphanius* &c. *Sex libros etiam conscripsit, historicâ narratione commemorans omnia, nullâ disputatione adversus falsitatem pro veritate decertans. Breves sanè sunt hi libelli: & si in unum libellum redigantur, nec ipse erit nostris, vel aliorum qvibusdam libris longitudine comparandus. Hujus brevitatem si fuero in commemorandis Hæresibus imitatus, qvid à me brevius postulare vel expectare debeas, non habebis.* Et in Massalianorum Hæresi sex illos *brevissimos* libros appellat. Credo, si fusissimos illos adversus Hæreses Commentarios Epiphanii legisset Augustinus; si amplissimas illas de unaqvaqve Disputationes, & earum oppugnationes, argumentorumqve confutationes vidisset; vel brevissimos illos libellos appellaret, & longiorem suum esse, qvem ad Qvod vult Deum scribebat, arbitraretur, vel confutatas ab Epiphanio negaret Hæreses, nec nisi simpliciter recensitas diceret, ac perstrictas. Sed relege, obsecro, qvæ in Epistolâ super eâ re disputata sunt. Atqve ut æqvitatem nostras intelligas; aspice, annon qvod dico ex iisdem, qvæ tu citas, Augustini locis potueris ac debueris agnoscere. De Origenianis scribens ista ex Epiphanio commemorat: *De qvibus Epiphanius loqvens: Origeniani,* inqvit, *cujusdam Origenis discipuli: turpis autem sunt operationis; isti sunt nefanda facientes, sua corpora corruptioni tradentes. Alios autem Origenianos continuò subjiciens; Origeniani, inqvit, alii, qvi & Adamantii tractatoris illius sectatores; qvi & mortuorum resurrectionem negant: Christum autem & Spiritum Sanctum creaturam dicunt: Paradisum autem & cœlos, & alia non credunt esse secundùm literam, sed in allegoria. Hæc qvidem de Origene Epiphanius refert.* Hactenus Augustinus ex eô utiqve Epiphanii opere transtulit, qvod videre potuerat. Atqvi non in magno illo Panarii opere; sed in Anacephalæosi, sive Breviario & Epitome, totidem verbis Græcè concepta illa ipsa leguntur. Vide pag. 146. Tomi II. Editionis nostræ; & Synopsin Tomi primi Libr. II. Pag. 398. Tomi I. Edit. ejusdem. Nullum itaqve dubium est, qvin Augustinus de solâ Epiphanii Anacephalæosi loqvatur; ac Disputationis Caput VI. otiosum & inane sit. Nam de Decio, sub qvo ἀνμάσαι putat Origenem, videnda sunt omninò, qvæ de loci illius mendo in Imperatoris nomine in Animadvers. observavimus. At intextam ab Origenis calumniatoribus Epiphanii scriptis illam esse laciniam, qvæ est de Origenis lapsu, qvàm facilè dicitur, tàm à nobis facilè negatur. Qvi Epiphanii stylo consveverit, germanissima hæc ipsius esse verba, non insititia judi-

cabit. Sed neqve de alterâ laciniâ, qvam ejusdem Authoris epistolæ putant ab Iconoclastis assutam, satis explorata res videtur. Verùm hoc instituti alterius ac disputationis est.

Caput VII.

De Theophili Alexandrini decreto. Non eosdem ubiqve fuisse ritus; Deqve iis adeò nec temerè, nec universè pronuntiandum: velut, utrum nullis omninò jejuniis Missa celebrata sit; qvod Dispunctor affirmat.

pag. 44. SUPER Theophili Decreto de Theophaniorum νηστίμῳ die nonnulla dubitandi causa fuit: qvam & Inscriptio auget ipsa. Legitur enim: Θεοφίλου Ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας προσφώνησις τῶν θεοφανίων Πασχάλιων ἐν Κυριακῇ. Sanè hæc Πασχάντων ἐν Κυριακῇ, haud adeò ad sententiam tuam explicata videntur. Tum reliqva Canonis scrupulum injicere possunt. Sed Φιλονεικῶς de re levissimâ non contendo. νικάτω ἡ ἀλήθεια. Si minùs: τὰ εἰκότα μᾶλλον.

De jejunio & statione pervellis obiter. Sed ea præter rem & alieno loco sunt injecta. Sanè diligenter cavendum illud nobis est, ne καθόλου, & infinitè de Ecclesiasticis ritibus sententia præcipitetur; & qvæ certorum, si fortè, temporum, & Ecclesiarum instituta fuerunt, ea ad universos tam facilè transferantur. Ejusmodi tuum illud esse videtur interdictum; qvo statuis, *nullo unqvam jejunii die, etiam extra qvadragesimam, Missarum celebrata fuisse solemnia:* qvod nimis audacter & generatim asseveras. Esto enim, id in qvibusdam Ecclesiis observatum fuerit; qvis te idem docuit ubiqve ac perpetuò esse servatum? Nam ἀορίστως, & universè decretum tuum concipis. Qvid igitur Augustino facies; qvi Epistola CXVIII, cùm varios per diversas orbis Christiani partes ritûs exponit; ita loqvitur: *Alibi nullus dies intermittitur, qvo non offeratur; alibi Sabbato tantùm & Dominico?* Apud Ambrosium qvoqve Serm. XXXIV. legimus, etiam in Qvadragesimâ, die omni sacrificium oblatum, & à qvibusdam communicatum fuisse. Adeo varius, nec eâdem, ac generali lege constringendus Ecclesiarum omnium usus priscis temporibus fuit. Qvod ipsum & de Eucharistiæ participatione dici convenit: qvam tu nullis, vel extra Qvadragesimam, jejunii diebus usurpatam, nimis confidenter asseris; & videlicet solâ id authoritate tuâ persvades.

Hæc sunt, qvæ pro Animadversionibus nostris, contra Dispunctiunculas tuas, opponenda putavimus, ne si, qvod ut facerem authores erant aliqvi, dissimularem penitus, nimis illas à nobis contemptas, ac pro nihilo ductas esse, posses conqveri. In hâc porrò vel purgatione, vel confutatione nostrâ, sic à me Christianæ modestiæ, caritatisqve rationem habitam esse confido, ut hoc nihilominus intelligas, feliciùs te aliis in rebus, qvàm in dispungendis Animadversionibus istis, operam potuisse ponere.

)o(

APPENDIX ALTERA ANIMADVERSIONUM PETAVII IN EPIPHANIUM;

Desumpta
è
Miscellaneis Exercitationibus
ejusdem,
CLAUDIO SALMASIO
potissimùm oppositis,
&
Notis ad Juliani Opera,
Anno M DC XXX
Parisiis edita,
subjectis.
Dissertationibus item *Ecclesiasticis*,
Parisiis, Anno M DC XLI
evulgatis.

CAPUT I.

De Essenorum secta & discrimine. Ridicula de his observatio Salmasii; & Hesiodi depravatio. Philo Judæus illustratur.

SOlem appellare Θεὸν simpliciter ac nullo adjuncto; passim Julianus amat, Oratione præsertim eâ, qvam de illius laude scripsit. Ita & Josephus nominasse creditur *Lib. II. cap. 7. de Excid.* ubi de Essenis agit. Hos enim refert cùm ventrem levarent, excavatâ scrobe, in eam desidere solitos, circumfuso priùs pallio, ὡς μὴ τὰς ἀυγὰς ὑβρίζοιεν τῷ Θεῷ, *ne Dei radiis injuriam facerent.* Nam *Dei* nomine pleriqve *Solem* intelligunt: ut & Scaliger in *Elencho Trihæresii cap. XXVII.* & Drusius *Lib. IV. de tribus Sectis p. 241.* Tametsi non planè constat, utrum Solem *Dei* vocabulo hîc Josephus affecerit: præsertim cum Judæi forent Esseni, qvi Solem esse Deum putasse non videntur. Non absurdam tamen illorum conjecturam facit, qvod idem Josephus narrat; Essenos in Solem patria qvædam cantica cecinisse, qvibus ortum ejus precabantur. πατρίους δέ τινας εἰς αὐτὸν ἐυχὰς, ὥσπερ ἱκετεύοντες ἀνατεῖλαι. Tum illa qvaliscumqve superstitio, qvòd naturalem egestionem ad solaris luminis injuriam traherent. Salmasius cùm in Solinianis Exercitationibus de illo Josephi loco, deqve Essenis ageret, ita pudoris sui & existimationis oblitus est, ut ea cùm scriberet, pensi nihil ha-

buisse cognoscas. Ejus disputationem, qvando ea se nobis opportunitas obtulit, hic breviter inspiciemus. Scribit in *Plinian. Exercit. p. 612. B.* Essenos, qvi, ut ante dictum est, in ventris onere levando cavebant, ne ad ista splendorem Solis admitterent, id eodem fecisse modo, qvo Hesiodus vetat *contra Solem stantem mingere, sed de nocte tantùm:* his versibus,

Μηδ' ἄντ' ἠελίοιο τετραμμένος ὀρθὸς ὀμιχεῖν
Αὐτὰρ ἐπεί κε δύῃ μεμνημένος ἔς' ἀνίοντα.

Hæc Salmasii verba sunt; in qvibus germanum Criticum, hoc est, acris & exqvisiti judicii Grammaticum agnoscas. Hesiodum putat iis versibus vetuisse, ne qvis de nocte contra Solem mejeret. Qvid hoc monstri est obsecro? Nunqvis de nocte contra Solem possit mejere? Adeone delirabat Hesiodus, ut ista scriberet? Homo acutus non vidit duos illos versus & sententiâ & interpunctione esse distractos. Ita ergo legendum est:

Μηδ' ἄντ' ἠελίοιο τετραμμένος ὀρθὸς ὀμιχεῖν.
Αὐτὰρ ἐπεί κε δύῃ μεμνημένος ἔς' ἀνίοντα
Μήτ' ἐν ὁδῷ, μήτ' ἐκτὸς ὁδοῦ προβάδην οὐρήσῃς
Μηδ' ἀπογυμνωθείς. μακάρων τοι νύκτες ἔασιν.

id est:

Neqve contra Solem conversus rectus mejeto.
Porrò cum occiderit, memor usqve ad orientem
Neqve in viâ neqve extra viam gradiendo meias;
Neqve denudatus: Deorum utiqve noctes sunt.

Duo sunt in his versibus monita. Primo versu præcipit, ne contra Solem mejat qvispiam, de die utiqve ac Sole lucente. Posterioribus tribus hortatur, ut ne post occasum Solem ac nocte ambulando mejat, aut denudatus: qvòd etiam nocti veneratio qvædam adhibenda sit. Etsi confidens est, ac mortales præ se contemnit omnes; vix aliter tamen fore puto cùm hæc legerit, qvin sui vehementer pudeat ipsum, ac levibus aliorum delictis æqviorem se præbeat, cùm tanto graviora & intolerabiliora ab se profecta cognorit. Sed
p. 611. C. pergamus porrò. Falsum deinde scribit idem, qvod ad Epiphanium notatum est p. 37. *Essenorum hoc fuisse proprium ut Sole oriente preces funderent.* Hîc verò constricta tenetur hominis ἀκρισία. Nam duo commisit, qvæ nullâ tergiversatione dissimulare poterit. Primùm, qvod ille falsum putat, verissimum est, & à Philone claris ac perspicuis verbis editum libri περὶ βίου θεωρητικοῦ pag. 612. ubi de Essenis latissimè scribit. Verba illius: δὶς δ' καθ' ἑκάστην ἡμέραν εἰώθασιν εὔχεσθαι, περὶ τὴν ἕω, καὶ περὶ τὴν ἑσπέραν· ἡλίου μὲν ἀνίσχοντος, εὐημερίας αἰτούμενοι τὴν ὄντως εὐημερίαν, φωτὸς οὐρανίου τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἀναπλησθῆναι. *Bis unoqvoqve die precari solent, sub auroram & vesperam: Oriente qvidem sole veram fausti diei faustitatem postulantes; nimirum ut ipsorum mens cœlesti luce repleatur.* Ita nos εὐημερίας εὐημερίαν interpretamur; uti prius *felicem diei cursum*; posterius *faustitatem* ac *felicitatem* absolutè significet. Jamne pudet levitatis? aut id falsum est, Essenos oriente sole precari consvevisse? Qvanqvam id ego in Animadversionibus Epiphanianis non à me pronunciaram; sed Josephi Scaligeri sententiam referebam: qvi ut Ossenos cum Essenis eosdem probaret esse, utriusqve sectæ propria inter se comparabat, atqve hoc qvod

dixi; proprium Essenorum fuisse ex Philone monstrabat. Locus est *cap. XXVII. Tribæresii p. 215.* ut vel ex eo constet, cœcum illum in reprehendendo ferri, securum & veritatis & publici de se judicii. Verùm hujus generis cætera pertexamus: è qvibus palmare istud est, qvòd de Essenis eorumqve moribus disputare aggrediens, qvid in eâ re ac qvæstione esset, funditus ignoravit. Duo Essenorum genera fuerunt, alterum τῶν πρακτικῶν, alterum τῶν θεωρητικῶν. Illi rursus bifariam divisi. Nam alii ἄγαμοι & cœlibes fuerunt, alii nuptiis impliciti. De Theoreticis solus Philo meminit, libro qvi inscribitur περὶ βίου θεωρητικοῦ ἢ ἱκετῶν ἀρετῶν; de cæteris cùm ipse Philo breviter libro ὅτι πᾶς σπουδαῖος ἐλεύθερος, & in Apologiâ pro Judæis, cujus fragmentum extat apud Eusebium *Lib. VIII. de Præp. Evang. cap. 12.* tùm verò Josephus aliqvot in locis; sed imprimis *Lib. II. de Excidio cap. 6.* ex eoqve Porphyrius *Lib. IV.* περὶ ἀποχῆς. Qvæsitum est ab eruditis hominibus, ecqvid Christiani fuerint Esseni? non illi qvidem Josephi πρακτικοὶ, sed θεωρητικοὶ, atqve à solo Philone commemorati. Eusebius *Lib. II. Hist. Eccles. c. 17.* Christianos fuisse credidit, ac plerisqve persvasit: imprimis Hieronymo libro *de Script. Eccles.* in *Marco* & *Philone.* Negarunt alii, ut Philastrius. Non est hoc loco instituti nostri litem hanc componere. Tentavit id jamdudum Serrarius noster, contra Josephum Scaligerum, & Drusium; qvorum ingentes libri hac de unâ controversiâ editi teruntur omnium manibus: ut nemini, nisi literarum omnium rudi, qvi qvidem de Essenis aliqvid norit, nescire istud liceat; de Philonianis Essenis ac Theoreticis, non de alteris ab Josepho descriptis ambigi, cum qværitur, Christiani nec ne fuerint Esseni? At iste (Salmasius) unius Josephi, & ab eo proditi literis Essenorum generis rationem habuit: Philonis ac Theoreticorum Essenorum ne literâ qvidem meminit: qvos ne fando qvidem didicit unqvam. Inde est, qvòd *falsò à me scriptum* credidit, Essenos oriente Sole preces fundere: qvia *non hic est*, inqvit, *Josephi sensus.* Atqvi Josephi nulla isthic à nobis facta mentio est: sed, ut dixi, Philonem legit nunqvam, qvem in grandi illo opere ne semel qvidem laudavit. Et tamen postqvam de Essenis practicis ex Josepho multa disseruit, *nugari* putat *eos qvi asserere audent, eos in totum Christianos fuisse.* Qvasi de Essenis Josephi, qvi ita sentiunt, id asserant; & non de Philonianis potiùs ac Theoreticis, qvi ab illis Josephi plurimùm distant.

CAPUT II.

De Essenis Theoreticis & Practicis. Salmasii error. Tertullianus ab eo depravatus. Ridicula de vocabulo mortuum *opinio. Plinius ab eodem minimè intellectus explicatur. Patronymica nomina etiam à civitatibus dicta, contrà qvàm Salmasio visum.*

DE iisdem Essenis Plinius *Libr. V. cap. 17.* ita scribit: *Ab occidente litora Esseni fugitant, usqve qvà nocent, gens sola, & in toto orbe præter cæteras mira, sine ullâ fœminâ, omni venere abdicatâ, sine pecuniâ, socia palmarum &c.* De qvonam Essenorum genere intelligenda sint ista, meritò qvæ-

ri potest: sed de Theoreticis persvadet, qvòd eam gentem *solam* appellat, hoc est, solitariam & à populorum freqventiâ sejunctam: tùm qvòd *palmarum sociam esse* dicit, hoc est, in palmetis, adeoqve desertis locis, ætatem degere. Hoc ut Theoreticis ac Philonianis Essenis congruit, sic à Practicorum institutis abhorret. Testis est Philo, priores illos extra mœnia & oppida in hortis ac secessibus degere, & solitudines perseqvi. τειχῶν ἔξω ποιοῦνται τὰς διατριβὰς ἐν κήποις, ἢ μοναγρίοις, ἐρημίαν μεταδιώκοντες. præsertim in Ægypto, & ad Mariam lacum, mari vicinum: qvò freqventes illorum coloniæ commeant, propter loci opportunitatem, ac cœli salubritatem: qvòd ille tractus lenibus auris è propinqvo mari perflatur. Addit, & alibi terrarum hanc esse sectam πολλαχῆ τῆς οἰκουμένης. De Practicis refert Josephus, eos in urbibus degere. μία δὲ οὐκ ἔστιν αὐτῶν πόλις· ἀλλ' ἐν ἑκάστῃ μετοικοῦσι πολλοί, *Una ipsorum civitas non est: sed singularum inqvilini sunt plures.* mox: κηδεμὼν δὲ ἐν ἑκάστῃ πόλει τῶν ξένων ἀποδείκνυται, *in qvalibet urbe ex eodem collegio curator hospitum specialis eligitur.* Hæc sunt argumento, Plinii descriptionem ad Theoreticos & Philonianos maximè pertinere. Inqviramus modò qvàm bellè se ad Plinium suum Salmasius exercuerit. Principio de solis Essenis Josephi, qvi Practici sunt, Plinium exponit. Non enim alterius generis mentionem facit. *Hos*, ait, *litora fugisse, ut interiora Judææ habitarent. Ideo porrò fugiebant mare, & qvàm longissimè poterant à litoribus & portubus sese amovebant Esseni, ne puritati ac tranqvillitati vitæ, qvam sectabantur, maritima commercia nocerent.* Mox: *Litora fugiunt, usqveqvà nocent; id est, qvatenus nocent agri colendi studio tantùm addictis, ut erant Esseni, & omnem negotiationem commerciumqve aversantibus. Nihil qvippe emebant, nec vendebant, ut ex Josepho constat.* Hinc apparet, qvantum judicii ad scribendas Exercitationes attulerit. Minus enim literarum in iis verbis est, qvàm errorum. Qvippe nec ad Theoreticos Philonis Essenos; nec ad Practicos Josephi conveniunt qvæ in interpretando posuit. Ostendi ad Theoreticos imprimis Plinii verba spectare. Hos verò litorum ac maris propinqvitatem vitasse, falsissimum est; cùm vicina potiùs mari captasse loca testetur Philo. Deinde neqve agriculturam, neqve artem ullam instituebant Theoretici, sed totum diem ἐν ἀσκήσει ac sacrorum librorum meditatione transigebant, neqve limen egrediebantur. τὰς μὲν ὅλην ἓξ ἡμέρας χωρὶς ἕκαστοι μένοντες παρ' ἑαυτοῖς ἐν τοῖς λεχθεῖσι μοναστηρίοις φιλοσοφοῦσι, τὴν αὐλειον οὐχ ὑπερβαίνοντες, ἀλλ' ὁδὸν ἐξ ὑποπτου θεωροῦντες. Frustra igitur argutatur, Essenos iccirco litora fugisse, qvòd in agri studium intenti forent. Sed neqve Josephi ad Essenos illius interpretatio qvadrat. Non enim *agricolas fuisse* vel literâ significat: nedum id unum operis habuisse. Varias enim artes exercebant. Nam diluculo πρὸς ἃς ἕκαστοι τέχνας ἴασι ὑπὸ τῶν ἐπιμελητῶν διαφίενται: *ad eas artes, qvarum periti sunt, exercendas à Præfectis dimittuntur* ad qvintam usqve: qvâ in unum conveniebant ad prandium; à qvo iterum ad vesperam in opere habebantur. Ex his evidens est, aut istos agriculturæ non vacasse, aut non unicum hoc genus artis instituisse. Sed neqve commercium omne repudiasse. Nam qvi artes varias, qvas qvisqve norat, exercebant, qvæstum utiqve faciebant, ac vel operas suas, vel artium opera venditabant.

Salmas. Exerc. Plin. pag. 612. E.

pag. 613. B.

Philo pag. 612.

Postremò nihil Essenos emisse neqve vendidisse non scribit Josephus, sed invicem: οὐδὲν ἐν ἀλλήλοις ἔτε ἀγοράζουσιν, ἔτε πωλοῦσιν. *Nihil inter se emunt aut vendunt.* Inter se, ait, non καθόλα. Eat nunc, & falsos conjectores nos esse dicat, cùm veteres ab eo Scriptores, qvos citat, non nisi raptim, ac per indices aut in aliorum commentariis lectos esse cum Kerkoetio docuimus. Qvantivis ad hanc augendam suspicionem Plinianus iste locus est: cujus qvidem facilis atqve explicata sententia est, si qvis paululum his in literis sapiat. *Ab Occidente* (ait Plinius) *litora Esseni fugitant, usqveqvà nocent.* De Asphaltite lacu sive mari mortuo capiendus est, qvi lethales expirat auras, & vicinum aerem inficit. *Gravitate odoris accolis pestifer*, ait Tacitus Lib. V. Hist. cap. 6. *neqve vento impellitur, neqve pisces aut svetas aqvis volucres patitur.* Hæc sunt ad Plinii mentem aptissima. Causam enim continent, cur Esseni illi τῶν ἐρημιῶν incolæ, & inter palmeta victitantes haud propiùs Asphaltitem lacum domicilia fixerint; sed tantum ab eo secesserint, qvoad vis illius tractus malefica pertingit. Hic est ille mortui maris & circumjectæ terræ squalor ac pestilens habitus; qvem eleganter ac paucis Tertullianus descripsit in libro de pallio: *Hactenus*, inqvit, *Sodoma, & nulla Gomorrha, & cinis omnia, & propinqvitas maris juxta cum solo mortem bibit.* Mare, inqvit, propinqvum, unà cum orâ omni, mortem ac pestem combibit. Hæc vera loci hujus est sententia: in qvo ridiculè conflictabatur Salmasius. Qvi *mortuum ivit*, vel *mortum*, ausus est scribere in editione novâ p. 105. qvasi ab eo qvod est *morior*, usurpare liceat, *mortum, mortu*, vel *mortuum, mortuu*; & sic *mortuum ire* dicatur, qvomodo *redditum ire*, & hujus generis alia. Joculare facinus; imò verò piaculare Grammatici: qvi hoc scire profectò debuit, *mortuum* nomen esse, non verbum, neqve verbi supinum aut participium; qvemadmodum *fatuus, arduus, conspicuus*. Docet hoc accuratè S. Augustinus Lib. XIII. de Civit. Dei cap. XI. cujus verba hîc qvoqve legi merentur: *Unde*, inqvit, *non importunè neqve incongruè arbitror accidisse, etsi non humana industria, judicio fortasse divino, ut hoc verbum, qvod est* moritur, *in Latina lingva nec Grammatici declinare potuerint, ea regula, qva cætera talia declinantur. Namqve ab eo, qvod est* oritur, *fit verbum præteriti temporis* ortus est: *& si qva similia sunt, qvæ per temporis præteriti participia declinantur. Ab eo verò, qvod est* moritur, *si qværamus præteriti temporis verbum, responderi solet* mortuus est, u *literà geminatâ: sic enim dicitur* mortuus, *qvomodo* fatuus, arduus, conspicuus: *& si qva similia, qvæ non sunt præteriti temporis, sed qvoniam nomina sunt, sine tempore declinantur. Illud autem qvasi declinaretur, qvod declinari non potest, pro participio præteriti temporis ponitur nomen.* Inepta est igitur, & Grammaticis regulis contraria Salmasiana castigatio: præsertim cum in principe Rhenani editione itidem, ut in vulgatis, extet *mortem bibit.* Qvam editionem ad veterum codicum fidem diligenter exactam fuisse fatetur ipsemet, & ad amussim cum illo, qvem exhibuit, manuscripto convenire.

cap. 3.

Salmas. in *Not. ad Tertull. de Pallio* edit. postremæ A. 1656. e vulgatæ p. 156.

Sed ad Plinium revertor: cujus & altera ab eodem Salmasio adhibita correctio risu digna. Pro *socia palmarum* scribi jubet *esu palmarum.* Imperitè, qvis neget? Ita enim abrupta & incondita lectio fiet, *sine pecunia, esu palmarum.* At vulgata & à scriptis codicibus, & à sententiâ authorita-

Exerc. Plin p. 610. D.

tem habet. In palmetis procul ab hominum strepitu ac freqventiâ degebant: ideo *socia palmarum gens* dicitur. Qvi aut ista non capit, aut aliter Plinium interpolare studet, vix eum Grammatici nomine dignum judico. Qvod adeò iste non meretur, ut me propterea obtorto collo rapuerit, qvòd de formatione nominum in ηνος, ut est Εσσηνὸς, agens scripserim: Patronymicas ejusmodi inflexiones Arabum & Asianorum proprias esse: qvasi *Ethnicas*, non *Patronymicas* appellare debuerim. Euge, homo in Grammaticâ detritus Patronymicum nescit non à solis patribus, sed etiam à locis ac civitatibus vocari. Cledonius vetus Grammaticus, inter gentilia & patronymica id esse discriminis ait, qvòd gentilia *nomina à provinciis veniunt*, patronymica *& à civitatibus*. Ergo ex Cledonii authoritate gentile hoc Essenorum nomen appellare non debui, nisi provinciam aliqvam Essenorum esse constaret: qvam nullam fuisse hactenus didici. Tu qvum opidum illorum in interiore Judæa fuisse conjicis, à qvo Εσσαῖοι & Εσσηνοὶ dicti fuerint; etsi hoc absurdè, contraqve Josephi ac Philonis expressa testimonia facis; tamen hoc ipsum, qvod in me tam atrociter insectaris, tuopte judicio probas. Nam à civitatibus Patronymica formari, non gentilia, Cledonius docet. Consentius alter Grammaticus ait: *Patronymica nomina fœminina in* is *fieri, ut Lucanus ab Hibera Hiberis*. Est autem Hiberis, opinor, à regione nomen inditum. Thomas Linacer Grammaticus eruditus Libro II: *Patronymicorum Græcorum*, inqvit, *formâ ducuntur à locis Sicelides*. Deniqve princeps artis ac magister tuæ Despauterius in Præfat. ad artem versificatoriam docet, *Patronymica formari à patriâ*. Et alibi, *Pisidem*, qvod gentile nomen est, vocat Patronymicum. Hæc indigna fateor, in qvibus moremur. *Verùm qvid facias? ut homo est, ita morem geras.*

Tom. II. Grammaticorum Veterum p. 1892.

Salmas. pag. 612. D.

Tom. II. Grammaticor. Vet. p. 2021.

p. 360. ed. Rob. Steph.

CAPUT III.

EPIPHANII LOCUS ILLUSTRATUR MALE A SALMASIO vexatus. Cujus iniqva reprehensio discutitur. Ejusdem super præpositione ὑπὲρ notatus error.

NUnc ad Epiphanii locum, qvi unus ferè occasionem huic disputationi dedit, stilum animumqve transferamus. De Ossenis Hær. XIX. pag. 40. ita ille scribit: ὥρμηνται δ' ἔτοι, ὡς ἡ εἰς ἡμᾶς ἐλθοῦσα ταύτης διάδοσις, ἀπὸ τῆς Ναβατικῆς χώρας, καὶ Ιτυραίας, Μωαβίτιδός τε καὶ Αρειλίτιδος, τῶν ὑπερκειμένων τῆς κοιλάδος τῆς ἁλυκῆς ἔτως ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ καλουμένης ὑπερκειμένης χώρας. ἔστι δὲ αὕτη νεκρὰ καλουμένη θάλασσα. Qvæ sic in editione nostrâ latinè reddidimus: *Ferunt istos ex Nabatæa, Ituræa, Moabitide, & Areilitide originem traxisse; qvæ regiones ultra vallem salsuginosam positæ sunt. Hoc enim nomine sacris in literis tractus ille superior appellatur, qvi idem est cum Mari mortuo.* Ad hunc locum Plinianus Exercitator *auriculas clamore subito tollit totis viribus*; sic ut nusqvam alibi majoribus intemperiis agitetur. Sed qvod isti homini fatale esse aliàs observatum est, ut ubi maximè satagit ac nititur, ibi fœdissimâ ruina ac toto corpore provolvatur, id hoc loco penè supra fidem ei contigit. Primùm

illius vana est reprehensio. Ut enim Græcè periti omnes in unum capita conferant, ausim id asserere; non aliam interpretatione suâ sententiam loci hujus expressuros qvàm qvæ à nobis est reddita. Rectè an secus senserit Epiphanius, nihil ad Interpretem pertinet. Ostendam paulò pòst, extra culpam & erroris suspicionem esse sanctissimum Patrem: & qvi illi stupidissimum suum commentum affinxerit, parum pudenter, multùm ineptè feciſſe. Nunc de Latinâ interpretatione priùs cum illo caprinam pugnam conseram. Qværit, ubi in Sacrâ Scriptura tractus ille *superior* vocetur? Qvasi id verba ista significent, *tractum superiorem* in sacris literis regionem illam vocari. Qvod est alienissimum. Non hoc dicit Epiphanius ὦ ἔτ; sed ποιλάδα τὴν ἁλυκὴν appellari dicit τὴν ὑπερκειμένην χώραν: qvod & verum est: Nam Φάραγξ ἁλυκὴ vallis ea dicitur, Gen. XIV, 3. ubi Asphaltites lacus postea factus est. At enim ὑπερκειμένη χώρα non rectè de mari mortuo, vel Asphaltite lacu dicitur. Viderit qvi ita Græcè scripsit: qvid hoc ad Interpretem? ὑπερκειμένη χώρα velis nolis *tractus* est *superior*. Sed neqve Epiphanius in culpâ est: neqve tu sensum ejus accepisti. Refert Epiphanius, Ossenos ex Peræâ Judææâ profectos esse, hoc est Nabatææâ, cæterisqve transamnanis regionibus, qvæ in Arabiâ postea censitæ sunt. Eas regiones trans vallem salsuginosam esse. Qvo nomine, inqvit Epiphanius, non *tractus superioris*, ut nugaris, sed *salsuginosæ vallis*, in Scripturis affectus ille superior ager est: ubi qvondam Sodoma & Gomorrha, cæteraqve opida fuerunt, qvi locus nunc mare mortuum est. ὑπερκειμένη χώρα eâ ratione, qvam Dialectici ampliationem vocant, lacus ille dicitur. Sic in Sibyllæ versu:

Εσαι δῆλος ἄδηλος

qværo ex te: Si δῆλος est, qvomodo ἄδηλος; si autem ἄδηλος, qvomodo δῆλος; Non simul & eodem tempore utrumqve sunt ea, de qvibus contraria duo, aut pugnantia dicuntur: sed κατὰ τὴν ἐπέκτασιν qvod esse desiit, adhuc tribuitur. Ita χώρα prius erat, qvi nunc lacus est & mare. Hæc propter frivolum tuum ἀπόρημα: *Ubi in rerum naturâ reperisti, tractum regionis, τὴν χώραν, eundem esse cum mari?* Potes eodem jure de eo percontari, qvod Matth. XII, 5. scriptum est: *Mortui resurgunt: ubi in rerum naturâ reperisti mortuos resurgere?* Si enim mortui sunt, non resurgunt: si resurgunt, non mortui sunt. Respondebit facilè tibi, qvi prima Dialectices elementa didicerit: imò qvi ratione uti utcumqve sciverit.

Nec est qvod ὑπερκειμένης vel *superioris* te vocabulum adeò commoveat; qvasi in arduo sita ac suspensa regio esse debuerit. ὑπὲρ enim non tantùm est *supra*, sed etiam *ultra*. Sic ὑπερόριον id dicitur, qvod ultra fines ac limites situm est: qvod de planitie ac depressâ convalle non miuùs, qvàm de montibus usurpari solet. Ita & *superum* & *inferum* à Latinis non ab eminentiâ & altitudine, vel declivitate dicuntur. Strabo in plerisqve locis tam præpositione ὑπὲρ, qvàm verbo ὑπέρκειται usus est citra notitiam altitudinis & eminentiæ. Ita libro VI. ὑπὲρ δὲ τῶν Θυρίων, inqvit, καὶ ἡ Ταυριανὴ χώρα λεγομένη ἵδρυται. *Supra Thurios est etiam sita regio qvæ Tauriana dicitur.* Et paulò post ὑπὲρ δὲ τούτων Βρέττιοι χερρόνησον οἰκοῦντες. Libro item V. sub initium: ὑπεραλπείους vocat transalpinos populos. Οἱ μὲν δὴ Κελτοὶ τοῖς ὑπεραλπείοις ὁμοεθνεῖς εἰσι. Et eodem libro τὸν ὑπεραλ-

πείσς Κελτὸς appellat. Rursus: ὑπὲρ δὲ Πλακεντίας ἔστι μὲν τὸ ὄρος τῆς Κοττίου γῆς Τίκινον εὐλὸς μιλίοις πόλις, καὶ ὁμώνυμος ὁ παρρέων ποταμὸς συμβάλλων τῷ Πάδῳ. *Supra Placentiam ad fines regionis Cotti Ticinum urbs abest triginta sex milibus, & ejusdem nominis flumen præterfluens & in Padum incidens.* Qvæ Strabonis verba si Salmasius interpretetur, non dubitabit, qvin & Galli nos omnes in aere suspensi simus; & Ticinum cum fluvio suo in edito aliqvo loco situm Placentiam infra se despiciat. Non enim ὑπερκεῖσθαι, aut *esse supra*, dici potest, nisi qvod sublimius est. Idem Strabo lib. XII. de Celænis, urbe & colle loqvens, ὑπέρκειται δὲ καὶ λίμνη φύσσα πάλαμον, *supra palus est calamum edens.* An supra collem palus imminet? Iterum Strabo lib. XVI. de hoc ipso, qvo de agimus, tractu loqvens: ὑπέρκειται δὲ τῆς Ἰουδαίας, καὶ τῆς Κοίλης Συρίας, μέχρι Βαβυλωνίας, καὶ τῆς τοῦ Εὐφράτου ποταμίας, πρὸς νότον Ἀραβία πᾶσα, χωρὶς τῶν ἐν τῇ Μεσοποταμίᾳ Σκηνιτῶν. *Supra Judæam & Cœlesyriam, usqve ad Babyloniam, & fluvialem Euphratis regionem, austrum versus, tota est Arabia, præter Scenitas, qvi in Mesopotamiâ sunt.* Vides ut supra Judæam regiones illas collocet, & ὑπερκεῖσθαι dicat, hoc est *superiores esse*; qvod idem est atqve *ulteriores.* Eodem itaqve modo τὴν ὑπερκειμένην χώραν tractum illum superiorem vocavit Epiphanius, qvi Judææ ad Orientem & meridiem ultimus est, & supra Palæstinam reliqvam: qvi ager olim, & κοιλὰς ἁλυκὴ, postea lacus fuit: *postqvam Deus Gomorrham & Sodoma subvertit.* Ut igitur Arabia ὑπερκειμένη χώρα Judææ totius à Strabone dicitur, qvia huic ad meridiem obvertitur: sic reliqvæ Judææ ὑπερκειμένη dicitur, qvæ qvondam χώρα fuit, hodie lacus est. Siqvidem & extremus Palæstinæ limes ad Orientem sæpe lacus ille in Scripturis statuitur: ut Num. XXXIV, 3. Deut. III, 17. Josue XV, 2. Nihil est verius. Omnis in interpolando vexandoqve loco illo Salmasii conatus irritus & inanis est. Jubet Epiphanii verba sic instrui, qvasi scriptum extet: τῶν ἐπέκεινα ὑπερκειμένης χώρας τῆς κοιλάδος τῆς ἁλυκῆς; *regionum sitarum trans regionem vallo maris mortui superjacentem.* Nam ultra regionem maris mortui litoribus adjacentem erat Nabatæa, Ituræa & Moabitis. Hæc neqve necessaria est, & absurda est inscitaqve castigatio. Necessariam non esse probat qvod pro receptâ lectione disputatum est. Absurditas ex eo patet, qvòd ἁλυκὴν κοιλάδα Epiphanius mare mortuum appellet. Qvippe Hæresi LIII. qvæ est Samplæorum, ait, istos qvi & Esceæi sunt, in Peræâ versari: ἕτω καλουμένη χώρᾳ, πέραν τῆς ἁλυκῆς, ἤτοι νεκρᾶς καλουμένης θαλάσσης ἐν τῇ Μοαβίτιδι χώρᾳ πρὸς τὸν χειμάρρουν Ἀρνὼν, καὶ ἐπέκεινα ἐν τῇ Ἰτουραίᾳ καὶ Ναβαταίδι. *Qvæ Peræa vocatur; qvæ est trans salsum sive mortuum mare, qvod dicitur in Moabitide ad torrentem Arnon, & ultra in Ituræa & Nabatæa.* Sed & Salmasius hoc ipse confitetur, τὴν κοιλάδα τὴν ἁλυκὴν pro mari mortuo sumi ab Epiphanio. Ex qvo jocularis illa Correctoris sententia conficitur: *Moabitidem, Ituræam, & cæteras ultra mare mortuum esse, qvod idem mortuum mare est supra mare mortuum.* Etenim κοιλὰς ἡ ἁλυκὴ mare mortuum est, ut Epiphanius diserte scribit, assentiente Grammatico: porrò ὑπερκειμένη χώρα eidem Epiphanio non alia est, qvàm ipsummet mare mortuum. Subjicit enim: ἔστι δὲ αὕτη νεκρὰ καλουμένη θάλασσα. Ubi pronomen αὕτη ad proximè positam ὑπερκειμένην χώραν refertur. Salmasius construendum ita statuit,

Salmas. ep. 615. A.

ſtatuit, qvaſi eſſet ἐπέκεινα ὑπερκειμένης χώρας τῆς κοιλάδ☉ τῆς ἁλυκῆς. Qvare barbarus ille, qvem dixi, putidusqve ſenſus exiſtit: *regiones iſtas poſitas eſſe ultra mare mortuum, qvod eſt ſupra mare mortuum.* Epiphanius qvippe eodem modo ſcripſit Hær. XIX. Oſſenos eſſe ἐπέκεινα τῆς ἁλυκῆς ἔτω καλουμένης ὑπερκειμένης χώρας, qvæ eſt mortuum mare; qvo Hæreſi LIII. dixit eſſe πέραν τῆς ἁλυκῆς, ἤτοι νεκρᾶς καλουμένης θαλάσσης. & Hær. XX. πέραν τῆς νεκρᾶς θαλάσσης. Igitur ἡ περικειμένη χώρα eſt ἁλυκὴ, ſive νεκρὰ θάλασσα.

Hæc Epiphanii loca tria de eodem argumento inter ſe çomparata commenti illius inanitatem redarguunt: tùm verò capitalem alteram oſcitantiam pulſant. Scribit enim pag. 615. non dicere Epiphanium, Moabitas ἐπέκεινα τῆς νεκρᾶς θαλάσσης, *ultra mare mortuum* habitare, ſed ἐπέκεινα ὑπερκειμένης χώρας τῆς νεκρᾶς θαλάσσης, *ultra regionem imminentem mari mortuo.* Qvod eſſe falſum ex Hæreſi XX. & LIII. demonſtratur. Ibi eſt enim, πέραν τῆς ἁλυκῆς, ἤτοι νεκρᾶς καλουμένης θαλάσσης eſſe Moabitidem, omiſſâ voce χώρας: qvam idem ille Criticus ſubintelligendam aſſerit: qvo nihil fingi poteſt ſtupidius.

CAPUT IV.

De Asphaltite lacu. Epiphanius à Salmaſii calumniâ defenditur. Vallis ſalinarum qvid ſit. Salmaſii multiplicia & graviſſima peccata.

PArum huic importuno caſtigatori facinoris viſum eſt, Epiphanii ſententiam ac verba depravare, niſi & immerentem Patrem ac repugnantem in erroris ſui ſocietatem traheret. Τὴν κοιλάδα τὴν ἁλυκὴν, id eſt, *vallem ſalſuginoſam*, qvam mare mortuum interpretatur Epiphanius, ab eodem confundi putat cum *valle ſalinarum*, cujus mentio fit lib. II. Reg. cap. VIII, 13. & I. Paralip. cap. XIIX, 12. In libro Regum ita ſcriptum eſt: *Fecit qvoqve ſibi David nomen, qvum reverteretur captâ Syriâ, in valle ſalinarum, cæſis decem & octo millibus. Et poſuit in Idumæâ cuſtodes, ſtatuitqve præſidium.* Hebraicè בגיא מלח *in valle ſalis.* LXX vocem Græcam retinuerunt, ἐν γεμέλεχ: qvaſi proprium nomen eſſet; non, ut hallucinatur Salmaſius, κοιλάδα τῶν ἁλῶν, qvo nomine LXX vocant in libro II. Paralip. qvum in Hebræo eadem ſit qvæ in Libro II. Reg. appellatio, *vallis ſalis.* In titulo Pſalmi LIX. ſeptuaginta reddunt, Φάραγγα τῶν ἁλῶν. Non eandem eſſe vallem ſalinarum cum mari mortuo, ne probatione qvidem eget; id verò ſenſiſſe beatum Epiphanium falſiſſimum eſt. Κοιλάδα τὴν ἁλυκὴν, vel ἁλυκὴν ſimpliciter, ſive ἁλυκὴν θάλασσαν conſtanter Epiphanius nominat. Si vallem ſalinarum intellexiſſet, uſus eſſet eo vocabulo, qvod LXX. poſuerunt, Γεμέλεχ. ſaltem κοιλάδα τῶν ἁλῶν dixiſſet. In Geneſ. cap. XIV, 8. vallis illa, qvæ in mortuorum mare converſa eſt, ubi Sodomorum, Gomorrhæ, cæteriqve Reges contra qvatuor alios certamen inierunt, à LXX vocatur κοιλὰς ἡ ἁλυκὴ: & ſupra commate 3. Φάραγξ ἁλυκὴ. Non dubium eſt, qvin eò reſpexerit Epiphanius cùm ſcripſit: τῆς κοιλάδ☉ τῆς ἁλυκῆς ἔτως ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ καλουμένης. Nuſqvam enim κοιλὰς ἁλυκὴ niſi hoc loco nominatur. At non vallem ſalinarum Idumææ citimam; ſed regionem in qvâ poſtea lacus Aſphaltites extitit, iſto ipſo loco ſignificat. Calumniatur itaqve Salmaſius, dum Epiphanio id affingit, qvod eſt inſulſiſſimum. Nam nullam, ut ita ſenſiſſe monſtraret Epiphanium, rationem adduxit: qvaſi impunè pro libidine cavillari ac traducere antiqvos Patres liceat. Vallis illa qvæ in Hebræo

שרים dicitur, à Græcis ἀλυκὴ, ab Interprete noſtro *Silveſtris* appellatur. At Hieronymus in Tradit. *vallem ſalinarum* vocat. Aqvila verò τῶν πεδίνων, id eſt, *campeſtrium*: Legit enim שְׂרִים. Theodotio τ̃ ἁλσῶν, id eſt, *lucorum*: qvod ad Vulgatum interpretem accedit. Nomen שְׂרִים tàm de agro ſubacto, qvàm paſcuo ac nemoroſo ſumitur: qvod Theodotionis atqve Interpretis veteris authoritas perſvadet. Græci à ſalinis ἁλυκὴν verterunt, ut & Hieronymus in *Traditionibus*. Hos ſi qvis imperitos adeò fuiſſe putet, ut hanc vallem cum alterâ cognomine ad Idumæam ſitâ confunderent, næ is parùm pudenter imò temerè faciat. Hæc enim poſterior in Idumææ confinibus poſita videtur. Neqve verò in ipſamet Idumæâ collocari neceſſe eſt: qvod divinat Salmaſius, levi admodum ductus argumento,
pag. 614. A. *qvoniam & ibi Idumæi profligati, in ſuamet ipſorum regione*. Præclarè! qvaſi in Idumæâ ipsâ commiſſum fuiſſe prælium neceſſe ſit. Eodem argumentandi genere confeceris, Italiam eſſe in Africâ: qvoniam Afri Hannibale duce cum Romanis in Italiâ pugnarunt. Alterum Salmaſii argumentum: *qvia præſidium ibidem impoſitum memoratur, in ipsâ nempe Idumæâ*. Ubi hoc legis, *ibidem*; hoc eſt, *in valle ſalinarum* impoſitum fuiſſe præſidium? Atqve hæc diſputo, non ut certi aliqvid de illius ſitu conſtituam, ſed ut hominis ἀλογισία caſtigetur; qvi è ſacris literis id efficì neceſſariò credidit; & ut in plerisqve, τ̃ συλλογιστικῆς μεθόδ prorſus eſt rudis.

Ab eadem ratiocinandi imperitiâ profectum eſt & illud, qvod ſubinde ſeqvitur. Vallem iſtam ſalinarum à mari mortuo longiùs abfuiſſe probat ex eo, qvòd in
pag. 614. B. Idumæâ ſit. *At Idumæa*, inqvit, *ſatis longè diſita à mari mortuo*. Nec illud verum eſt. Tamen experiamur, qvàm id bellè demonſtret. *Incipiebat qvippe ab Ægypti Caſio, & lacûs Sirbonidis emerſu*. Acutè ſanè. Qvoniam ab Ægypti limitibus incipiebat Idumæa, ideo à mari mortuo longiùs aberat. Hoccine ratiocinari eſt, imò uti ratione? Itidem enim facit, ac ſi probaret aliqvis, non eſſe contiguam Pyrenæis Galliam, qvia ab Rheno, vel Alpibus incipit. Lupus cervarius beſtia eſt: ea prædam nacta qvamvis in fame mandens, aliò ſi reſpexerit, præſentis oblita prædæ, ad aliam qværendam digreditur. Fecit idem Grammaticus noſter. Cum in eo eſſet, ut probaret Idumæam à mari mortuo longiùs abeſſe, atqve ad id veniſſet, ut à Sirbonidis lacu eam incipere diceret, avertit ejus animum Strabonis recordatio, qvi in Sirbonidis lacu deceptus pro Aſphaltite illum habuit. Qvare inſtituti argumenti mox oblitus, ad Strabonem ſeſe convertit, in eumqve dentes infixit.

Anteqvam ab Aſphaltite lacu, & hac totâ diſputatione recedam, triplicem Critici iſtius errorem annotare libet. Lacum hunc, qvi & mare mortuum appellatur,
pag. 614. negat eſſe ſalſum. Abſurdiſſimè. Primùm Gen. XIV, 3. appellatur ים מלח θάλασσα τῶν ἁλῶν *mare ſalis*, id eſt, *ſalſum*. Sal non eſt ſal, ſi id mare ſalſum non eſt. Deinde Joſephus, qvi & vidit & guſtare potuit, Lib. V. τ̃ Ἁλώσεως cap. XXVII. ait, eſſe ἁλμυρώδη, hoc eſt, *ſalſum*. Atenim objicit: *mare omne ſalſum eſt ſuapte naturâ, qvod omnes ſciunt; neqve verum mare opus eſſet ita nominare*. Plumbeum acumen! Mirum ni erraſſe Moyſen contendat, qvi & *mare* & *ſalſum* appellarit. At ὦ ἀσαθὲ mare omne verum ſalſum eſſe conſtat: ſed lacus iſte verum mare non fuit; ſed, ut Hebræis mos eſt, συναγωγὴν πᾶσαν ὑδάτων ita nominare, Scriptura *mare ſalſum* vocat, ut ab altero lacu Genezareth differre eum intelligamus; qvi, ut eodem loco Joſephus narrat, dulcis eſt. Præterea qvis nescit mare aliud alio ſalſius eſſe? Pontus Euxinus verum eſt mare: idem tamen πότιμ& eſt, & dulces habet aqvas, aut minùs ſalſas qvàm reliqva maria, ut iis etiam adaqvari pecora ſoleant: ut Arrianus

in Periplo tradit, & Aristoteles Lib. IIX. de Hist. Animal. cap. XIII. de dulcedine affirmat. Qvocirca lacus Asphaltites, qvòd cæteris salsior sit, ideo *mare salsissimum* ab Interprete nostro passim vocatur: Num. XXXIV, 3. Deut. III. Josue XV. Tacitus Lib. V. Hist. lacum hunc mari omni *sapore corruptiorem* facit. Qvid ergo Salmasio venit in mentem, ut eum negaret esse salsum? Sanè Beda Libro de locis sanctis cap. XII. lacum istum refert *salsissimum ejicere sal, & hoc sole siccatum accipi, multis ubiqve nationibus profuturum.*

Alterum inscitiæ caput. Lacum Asphaltiten eodem sensu dicit appellari salsum, qvo *terram salis iidem Hebræi nuncupant eam, qvæ deserta est ac desolata. Terra salis*, vel *salsuginosa*, ingrata, & infœcunda dicitur, ac frugibus infelix: qvoniam salsugo satis inimica est. Ea sterilitatis & infœcunditatis propria caussa est. In mari nulla fœcunditas est earum rerum, qvibus, ut in terrâ, natura salis infesta est. Sed qvæ indidem oriuntur, aut gliscunt, salsugine juvantur. Qvare non potest *salsum* mare dici pro infœcundo ac sterili; cum fœcunditas ipsa maris à salsugine sit. Cur autem Asphaltites lacus nihil generet alatve, non τῷ ἁλμυρώδει, qvod ei tribuit Josephus; sed τῷ ἀσφαλτώδει, qvo aqvæ ejus infectæ sunt, meritò tribuitur. pag. 614. E.

Tertium Critici peccatum eadem paginâ. Salsum non esse lacum inde probat, qvia *bitumen salsum non est, nec salis naturam habet. At lacus ille ex mero bitumine est.* Ergo nullæ in Asphaltite lacu aqvæ sunt; sed qvantus qvantus est, nihil nisi bitumen est. Josephus Lib. V. τῆς ἁλώσεως cap. V. Asphaltitem lacum, qvalem viderat sæpe, non cujusmodi ex Vocabulariis didicerat, describens; ὑπὸ κουφότητος, inqvit, καὶ τὰ βαρύτατα τῶν εἰς αὐτὸν ῥιφέντων ἀναφέρει· καταδῦναι δὲ εἰς τὴν βυθὸν, οὐδὲ ἐπιτηδεύσαντα ῥᾴδιον. *Nimiâ levitate etiam quæ gravissima sunt in eum jacta fluitant: demergi autem qvis in profundum nec de industriâ facilè potest.* Subjicit, Vespasianum periclitandi gratiâ qvosdam natandi inscios, vinctis post terga manibus, in altum projici jussisse; evenisse autem omnibus tanqvam vi cujusdam spiritûs, uti sursum repulsi fluctuarent. Hæc Josephus ex Rufini interpretatione. Addit, multis locis eundem lacum nigras bituminis glebas vomere, eas verò innatare figurâ & magnitudine tauris capite truncatis assimiles: τῆς μὲν τοι ἀσφάλτου κατὰ πολλὰ μέρη βώλους μέλανας ἀναδίδωσι· αἱ δὲ ἐπινήχονται τό τε σχῆμα, καὶ τὸ μέγεθος ταύροις ἀκεφάλοις παραπλήσιαι. Plinius *Lib. XXXV. cap. 15.* bituminis naturam alibi limum, alibi terram esse dicit. Limus è Judææ lacu, ut diximus, emergens: terra in Syriâ circa Sidonem opidum maritimum. Si lacus Asphaltites *merum bitumen est*, id est, nullas aqvas habet, qvomodo demergi in eum potest aliqvid, aut à fundo sursum occultâ vi spiritûs repelli? Fluitare verò ac fluctuare in perpetuâ glebâ, vel luto spississimo, qvî potest? Clariùs absurditatem Strabonis locus revincit Lib. XVI. ubi de Asphaltite lacu sub nomine Sirbonidis agit; perperam: ut ante Salmasium animadvertit Ortelius & Casaubonus, & alii præterea non pauci. Hunc ergo lacum refert Strabo esse ἀγχιβαθῆ, βαθύτατον ἔχειν ὕδωρ *aquas habere profundissimas*, sic ut urinatoribus nullus ibi locus sit, sed qvi umbilicotenus in eum procedit, mox attollatur. Bitumen porrò certis temporibus è fundo ebullire scribit, ad qvod capiendum arundineas rates expeditas habent. ἔστι δὲ ἡ ἄσφαλτος γῆς βῶλος ὑγραινομένη καὶ διαχεομένη, πάλιν δὲ μεταβάλλουσα εἰς πάγον ἰσχυρὸν ὑπὸ τοῦ ψυχροῦ ὕδατος, οἷόν ἐστι τὸ τῆς λίμνης ὕδωρ, ὥστε τομῆς καὶ κοπῆς δεῖσθαι. *Bitumen est terræ gleba, qvæ liqvefacta ac diffluens rursus coit in solidum corpus aqvæ frigore constricta; cujusmodi lacus illius est aqva, adeò ut incidi* pag. 614. D.

secariqve opus habeat. Tacitus Lib. V. Hist. cap. 6. *Incertæ undæ superiacta ut solido feruntur. Periti imperitiqve nandi perinde attolluntur. Certo anni bitumen egerit.* Mox ait, *undantes bitumine moles pelli, manuq; trahi ad littus.* Aqvas igitur habet Asphaltites, neqve *merum bitumen est*: sed hoc certis temporibus eructat; hoc est, qvotannis, ut Diodorus Siculus, Plinius *Lib. VII. cap. 15.* & Tacitus produnt; ut alii, triennio qvoqve. Unde frivola est argutatio: ideo salsum non esse, qvia bitumen merum est, qvod non est salsum. Legendus & Vitruvius, qvi *Lib. VIII. cap. 3.* ait, hunc lacum *emittere bituminis maximas moles, qvas diripiunt qvi habitant circa.* Uti salsedini lacûs istius bitumen non obstat: qvia non mero bitumine fluit, sed aqvas proprias habet, qvarum in summum bitumen certis temporibus ebullit: sic neqve caussa, cur immersa corpora repellantur ac fluitent, in idem bitumen referri debet, sed in aqvæ ac loci illius naturam. Nam ex occultis meatibus vaporum ac spirituum ingens vis effunditur, & aqvas illas occupat; qvibus, ut ait Josephus, repercussa corpora sursum feruntur. Qvod & alibi qvoqve contingit. Ut in Siciliâ ad Agrigentum lacus qvidam est, in qvem nandi etiam prorsus imperiti deprimi neqveunt; ut Strabo refert *Lib. VI.* & Aristoteles *libro* περὶ θαυμασίων. Non potest hoc bitumini tribui, qvod nullum in illo lacu scatere memorant: tametsi fons in eo tractu qvidam est, cui liqvidum bitumen supernatat: de qvo Dioscorides *Lib. I.* Plinius *Lib. XXXV. cap. 15.* Vide Cluverium *Lib. II. Siciliæ cap. 11.* ex qvo Salmasius omnia, qvæ de hoc fonte ac lacu Agrigentino disputat, in Solinianam Exercitationem transtulit, ejus, ut solet, suppresso nomine, unde ista corraserat.

Salmas. *in Plin. Exerc. p. 126.*

Atqve eodem tamen illo loco, de suo imperitè id attexuit, ideò immersa in illum lacum corpora regeri, ac fluitare, qvòd in eo bitumen supernatet; qvoniam *idem in Asphaltite lacu Judææ usu venit.* Hoc verum non est. Nam & de Asphaltite lacu aliter Græci Latiniqve nos docent, ut paulo ante monstravimus; & in Agrigentino lacu nullum, qvod qvidem idoneis authoribus constet, bitumen existit. Nam Solinus *lacum* pro *fonte* perosciantiam scripsit; qvod non negat illius enarrator. Vide omnino Aristotelis locum de Agrigentino lacu. Intelliges profectò non eam vim innatanti duntaxat aqvis oleo tribui posse, ut in imam depressa corpora sursum attollat.

CAPUT V.

Epiphanianæ Animadversiones à Salmasii reprehensione vindicatæ. Qvid sit ὑπέρθεσις, *& superpositio. Salmasii error. Bíος pro vitâ sæculari & matrimonio illigatâ, ut & βιῶσαι. Casauboni lapsus.*

Salmas. *in Exerc. Plin. p. 324.*

NOn meliore successu alio loco in nos styli sui maledicentiam exercuit. Epiphanius in Expositione fidei, de jejunio sanctæ hebdomadæ loqvens, ait, Christianos per id tempus aliqvos biduum, triduumve, aut qvatriduum sine cibo transigere; ἀλλὰ μὴ οἱ σπουδαῖοι δι πλᾶς, μὴ τρι πλᾶς, καὶ τετρα πλᾶς ὑπερτίθενται. Ad hunc locum in Animadversionibus p. 363. observamus usum verbi ὑπερτιθέναι, & ὑπερτίθεσθαι, qvod est *cibum differre*: nam ea propria est ac germana vocabuli notio, ut sit *prorogare, protelare, differre.* Hinc ὑπέρθεσις est *prorogatio*, utiqve solitæ cibationis. Hesychius ὑπερθέσεις, ἀναβολαὶ, ὑπερβάσεις. Glossæ Græcolat. ὑπέρθεσις, *Dilatio, procrastinatio, frustratio, mora, immora, cunctatio.* Et ὑπερθετικὸς, *superlativus, frustrator, differens.* Item ὑπέρθω, *profer.* Qvamobrem accusativis duobus in constructione præditum est hoc verbum: qvorum alter exprimi-

N. XXII. p. 1105.

alter tacitè ſubauditur. Ut ſi dicam, δύο ἡμέρας ὑπερτίθεται, præter accuſativum ſpatii ac temporis, alter concipitur rei vel negotii qvod differtur: hoc enim eſt, *biduo prorogat*. Qvod in Dionyſii Alexandrini loco perſpicuum eſt, qvem illic adduximus: Επεὶ μηδὲ τὰς ἓξ τῶν νηστειῶν ἡμέρας ἴσως, μηδὲ ὁμοίως πάντες διαμένουσιν· ἀλλ' οἱ μὲν καὶ πάσας ὑπερτιθέασιν, ἄσιτοι διατελοῦντες· οἱ δὲ δύο. οἱ δὲ τρεῖς· οἱ δὲ τέσσαρας· οἱ δὲ ὀδεμίαν. Hic verbum ὑπερτιθέναι *prorogare* ac *differre* ſignificat; eodemqve modo dicitur ὑπερτιθέναι πάσας, vel δύο, vel τρεῖς ἡμέρας, qvo διαμένειν τὰς ἓξ ἡμέρας. Nam utrobiqve ſubauditur κτ. Epiphanius pro δύο, τρεῖς, & τέσσαρας, dicere maluit διπλᾶς, τριπλᾶς, τετραπλᾶς, *duplicatos, triplicatos, quadruplicatos* dies. Poſſemus & accuſativum alterum intelligere, nimirum ὑπερθέσεις. Nam ὑπέρθεσις pro *jejunio* & *ſuperpoſitione* ſumitur. Ita erit ὑπερτιθέναι ὑπερθέσεις perinde ac ſi Latinè dicas *ſuperponere ſuperpoſitiones*. Sic *pugnare pugnam* & id genus alia. Apud Evagrium *Lib. I. Hiſt. Eccleſ. cap. 21.* inſignis locus eſt, ubi de monachorum, qvi in Palæſtinâ degebant, inſtituto loqvitur, ac præſertim de mirabili eorum abſtinentiâ. οἱ πολλάκις μὲν καὶ τὰς καλουμένας ὑπερθέσμους πράττουσι, διήμεροι, καὶ τριήμεροι τὰς νηστείας ἐκτελοῦντες· εἰσὶ δὲ οἱ καὶ πεμπτῷοι, ἢ καὶ πρὸς. Ibi τὰς ὑπερθέσμους eodem ſenſu qvo ὑπερθέσεις uſurpavit: ac neſcio an ὑπερθέσεις etiam legi verius ſit. Neqve tamen temerè commutaverim. Nam fieri poteſt, ut ὑπερθέσμους appellaverint jejunia ultra communem legem moremqve, vel ſolitum capiendi cibi tempus extenſa. Hæc verbi ac locutionis hujus interpretatio digna non eſt, cujus nos hodieqve pœniteat. Sed præter hanc tamen aliæ ſuppetunt duæ, qvas non minus probabiles judico. Prima, uti verbum ὑπερτιθέναι ſit *tranſcendere, ſuperare*. Hinc enim *ſuperlativum* gradum Græci vocant ὑπερθετικὸν: & ὑπέρθεσις Heſychio eſt ὑπέρβασις. Unde ὑπερτιθέναι eſt ὑπερβαίνειν vel ὑπερβάλλειν. Altera eſt, ut ὑπερτιθέναι ſit *addere, imponere*, ac præter ordinarium uſum indicere: qvod Latini *ſuperponere* vocant. Caſſianus *Collat. I. c. 21.* de Abbate Joanne, qvi illuſus à dæmone biduanâ ſe inediâ confecerat: *Intellexit ſe ob hoc calliditate dæmonis circumventum, taliq; diſtentum jejunio, ut laſſitudinem non neceſſariam, imò etiam ſpiritui nocituram, fatigato corpori ſuperponeret.* Non aliud hoc loco eſt *ſuperponere*, qvàm *imponere*, vel *adjicere*. Sic in Concil. Aurel. V. Can. XII. *Nulli viventi Epiſcopo alius ſuperponatur, aut ſuperordinetur Epiſcopus.* Hac ratione jejunia *ſuperponi* dicuntur, qvoniam cùm communis hominum vita qvotidiano victu ac cibo tranſigatur, certæ abſtinentiæ leges imponuntur, qvibus velut onerantur homines. Ita Tertullianus contra Pſych. cap. II. *Sic & Apoſtolos obſervaſſe, nullum aliud imponentes jugum certorum & in commune omnibus obeundorum jejuniorum.* Hoc erit ſuperponere jugum illud, ac legem jejuniorum indicere; unde *jejuniorum ſuperpoſitio* idem eſt atqve *impoſitio* & *injunctio*. Solinus cap. XXVII. leones ait *alternis diebus potum, alternis cibum capere: ac freqventer ſi digeſtio non eſt inſecuta, ſolitæ cibationi ſuperponunt diem.* Superponere eſt *addere*. Cum igitur altero qvoqve die cibum capere ſoleant, crudi cùm ſunt, unum diem ad eum, qvem interponere mos eſt illis, adjiciunt. Ita biduum ſolidum ſine cibo transmittunt. Non eadem hîc, opinor, notione verbum illud ſumitur, qvâ ab Eccleſiaſticis authoribus, cum jejunia *ſuperpoſitiones* appellant, vel *jejuniorum ſuperpoſitiones*, qvas ὑπερθέσμους, vel ὑπερθέσεις Græci Patres vocarunt, eo ſenſu qvem hactenus expoſuimus. Sed utrum Latinorum imitatione Græci, an Græcorum Latini, ad jejuniorum negotium id vocabuli tranſtulerint, jure du-

bitari potest. Ac si prima illa, qvam in Animadversionibus amplexi sumus, vel ex duabus hoc capite traditis prior magis arridet, ut ὑπέρθεσις *dilatio, prorogatioqve* sit; vel *transcensio* & ὑπέρβασις: credibile est Græcorum exemplo Latinos *superpositionem* nominasse. Nam isto sensu Græcæ voci sua & nativa proprietas constat; qvæ in Latinâ minùs elucet; ut translatam peregrinamqve cognoscas. Sin est, ut superpositionem pro *impositione injunctioneqve* dici magis placeat; tum verò ὑπερτιθέναι & ὑπερτίθεσθαι minus Græce conceptum hac significatione videbitur; adeoqve de Latinorum usu exemploqve manasse. In Vitis Patrum Libro V. libello X. Num. XXXIII. & XLIV. mira qvædam hac vel simili in voce Græcitatis affectatio est. Num. XXXIII: *Alia cogitatio mea est, ut jejunem biduanas levando.* Num XLIV: *Ergo qvando eras juvenis, non jejunabas biduanas levando. Et dixit ei senex: Crede mihi qvia & triduanas, & hebdomadam. Levare biduanas* dixit, ut Epiphanius τριπλᾶς ὑπερτίθεσθαι. Puto *levare* hîc esse, qvod tertiæ significationi congruit, *imponere* vel *indicere:* translatione ab oneribus ductâ, qvæ ut imponantur allevanda sunt. Nec enim videtur *levare biduanas* esse totidem dierum jejunium cibo solvere: ut subaudiatur *abstinentias*, qvod in hebdomade subaudiri non potest. Potest tamen & verbum αἴρειν in ejusmodi locutione locum habere: qvod est *ferre, tollere.* Qvamvis autem ὑπερτιθέναι & ὑπέρθεσιν Græci itidem ut Latini *superponere* ac *superpositionem* usurpent, non tamen eadem utrobiqve constructio est. Ut enim Latinè dici possit, *superponere alicui biduanum* vel *triduanum jejunium;* vel, ut Solinus loqvitur, *solitæ cibationi diem unum superponere:* non tamen Græcè sic uti licet ὑπερτίθεσθαι τῇ τροφῇ μίαν ἡμέραν. Non enim ὑπερτίθεσθαι cum Dativo conjungitur. Qvâ in re Plinianus Exercitator valdè deceptus est; qvi Solinianam
Pag. 324. B. istam locutionem sic ἐξελληνίζει, *solitæ cibationi superponunt diem,* τῇ συνήθει τροφῇ ἡμέραν ὑπερτιθέασιν. Atqvi ὑπερτιθέναι, ut & præpositio ὑπὲρ, cum Dativo copulari non solet. Apage ergo sordes istas sermonis ὑπερτιθέναι τινὶ, *superponere alicui.* Diceret potius ἐπιτιθέναι, vel προστιθέναι. Reliqva Exercitationis ejusdem majoribus etiam ineptiis implicata sunt. In qvibus singulare id est, qvòd cùm sententiam nostram vexare, & conviciari nobis instituerit, in istud ipsum incurrit tamen qvod reprehendit. ὑπέρθεσιν diximus esse *dilationem,* & ὑπερτιθέναι *differre:* Salmasius itidem ut nos superpositionem, & ὑπέρθεσιν *dilationem* esse pertendit. Cujus ergo dilatio est? aut qvid tandem differri dicitur? Negat de cibo; ad diem refert: *Neqve enim,* ait, ὑπερτίθεσθαι τροφὴν, *sed* ὑπερτίθεσθαι ἡμέραν *dixere.* Igitur jejunii differtur dies. At non differtur; sed repræsentatur utiqve, cùm in eâ versetur qvisqvis illam jejunio transmittit. Qvid jocularius est, qvàm qvod inde consequens fit; cum scribit Epiphanius Christianos διπλᾶς vel τριπλᾶς ὑπερτίθεσθαι, hoc esse, biduum triduumve differre, non cibum, sed hos ipsos duos tresve dies? Qvid isthoc obsecro sermonis est: *Iste diem unum, vel duos, vel tres differt;* aut *duorum triumve dilationem suscipit;* pro eo qvod est, *biduum jejunat aut triduum?* Nisi enim, qvod volumus, qvodqve imperitè negat Salmasius, cibum ac τροφὴν subaudias, intoleranda qvædam orationis spurcitia conflatur. Qvam qvidem adeò iste combibit, ut ex eo ita ratiocinetur: cùm ὑπέρθεσις *dilationem,* & ὑπερτιθέναι *differre* significet: *jejuniorum superpositionem* non posse dici: ut in vulgatâ Eliberitani Concilii lectione habetur; ne sit jejuniorum intelligenda dilatio. Igitur par

illius interpretationem sermonis absurditas sequitur, qui & ὑπερτιθέναι eodem sensu accipit, & ad ἡμέραν pertinere asserit. Quòd autem *jejuniorum superpositionem*, & ὑπέρθεσιν dici non debere pugnat, quia sequeretur jejunia differri, ἀγραμμάτιστον est. An cum ita loquimur: *Judæorum*, vel *festorum sacrificia*, aut *expiationes*; Judæos ipsos sacrificari, aut expiari festos illos dies intelligimus? Jejuniorum superpositiones ὦν ἕνεκα, sunt quæ in jejuniis obeuntur dilationes cibi; ut si certorum dierum epulationes appellem, eas significem, quæ iis diebus affixæ illigatæque sint, non ut epulanda festa ipsa præbeantur.

Quocirca tàm in Epiphanii loco isto, & hac Epiphanianâ voce declarandâ infelix iste fuit, quàm in altera, cujus in mentem modò venit. Scribit in Hæresi Dositheorum pag. 30. Epiphanius, eos ἐγκρατεύεσθαι μὴ τὸ βιῶσαι. Nos βιῶσαι sic explicabamus, uti subaudiretur ἐν τῷ γάμῳ. Salmasius contra Kerkoëtium scribens ridiculum hoc appellat, & ἰῶσαι legit: quæ est Casauboni conjectura in *Exercitat. I. ad Annales Baronii.* Sed ea falsissima est: neque quid esset βιῶσαι apud Epiphanium ambo animadverterunt. Hæresi LIX. Num. IV. pag. 496. Epiphanius idem contra Catharos agens, quos Salmasius anulos in pedibus, pedules & bracas in manibus gestasse κριτικώτατα divinabat; Ecclesiæ Catholicæ morem refert, quæ neminem conjugio implicatum ad sacros ordines admittit, nisi ab uxore contineat. ἀλλὰ καὶ τὸν ἔτι βιοῦντα, καὶ τεκνογονοῦντα, μιᾶς γυναικὸς ὄντα ἄνδρα, ἃ δέχεται, ἀλλὰ ἀπὸ μιᾶς ἐγκρατευσάμενον. Quis hoc loco βιοῦντα in ἔχοντα convertat? Nam subinde τεκνογονοῦντα subjecit. Hic igitur locus utriusque Critici ἀσοχίαν, nostri verò temeritatem etiam arguit. Enimvero βιῶν simpliciter est *in matrimonio degere*, & *in sæculari*, quod ajunt, *vitâ*. Ita βίον pro hoc vitæ genere, & βιωτικὸν pro sæculari & conjugato passim Chrysostomus usurpat. Ex infinitâ copiâ unus ad manum insignis modò locus est *Tomo VI.* Editionis Savilianæ *Hom. VII. pag. 801. vers. 33.* περὶ μελαγχολίας καὶ εὐχῆς. Sic enim loquitur: ἔστι δέ μοι ὁ λόγος καὶ πρὸς τοὺς ἐν τῷ βίῳ ἐξεταζομένους μόνον ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐν τοῖς ὄρεσι τὰς ἑαυτῶν καλύβας πυξαμένους. Nec omittendum ad idem negotium Achillis Tatii locus est, ubi de caniculâ: τὸν κύνα μέντοι ἀστέρα ὄντα ἐν τῷ βίῳ ἄστρον λέγομεν. *Caniculæ stellam propriè astrum nominari* ait *in vitâ*, hoc est, vulgò & populariter. In aliis Fragmentis quæ, puto, sunt ejusdem Tatii: ἀλλὰ μὴν καὶ ἐν τῷ βίῳ φαμὲν τὸν Δία ὕειν; *communi inter homines usu loquendi dicimus, pluere Jovem.*

in Confutatione p. 30.

Sect. IX. p. 63.

CAPUT VI.

Salmasii iniqua obtrectatio discutitur; ejusdem multiplices errores. De pavonis collo, conchylio, ac purpurâ. Quid sint Cataclita; *eamque vocem adjectivè sumi. Quid sit* πίνη *in oratione, declaratur.*

UT ne judicium duntaxat & eruditionem, sed candorem etiam & civilitatem Salmasianis à scriptis abesse sentias, certa hoc in capite morbi utriusque argumenta colligam. Epiphanianam editionem nostram aliquot locis vellicat in libro de Gemmis, ut in capite *de Smaragdo*. Ibi quià variantem in margine lectionem offendit, in qua μικρὸς pro πικρὸς ex conjecturâ substitutum erat, calces in nos elidit ac protervè conviciatur. Item capite *de Lyncurio*, quia pro λιγύειον in margine λυγκήριον adnotatum reperit, eadem id modestiâ persequitur: quod

Salmas. pag. 209. B.

& aliis itidem in locis facere pergit. Atqvi erat illius, qvi prudentiæ aliqvid haberet, animadvertere, non istas ab Editore conjecturas esse profectas; sed authorem fuisse Conradum Gesnerum, qvi ante annos duos & sexaginta libellum istum publicavit cum Latinâ interpretatione, ac notis marginalibus, qvæ omnia totidem, ut erant, verbis typographus in nostram editionem transtulit. Idqve ipsemet in Præfatione Tomi secundi Lectori significavi. Consulat ille, si lubet, Tigurinam editionem Gesneri anni cIↃ IↃ LXVIII. Ibi omnia ista reperiet, qvæ tam acerbè criminatur, cum illâ ipsâ cautione operis initio præfixâ: *Marginibus* (verba sunt Gesneri, non nostra) *qvædam ex conjecturâ adscripsimus; idqve monemus, ne quis diversam lectionem aliorum codicum existimet.* Non nos itaqve, sed Gesnerum maledictis onerat, è cujus editione ista translata sunt.

Salmas. p. 196. B.

At etiam de Smaragdo Kerkoëtium perstringit obiter, qvem ait conchyliatum colorem lapidi illi tribuere. Hæc verò calumnia est. Non hoc scriptum ab illo est uspiam: sed error tuus ab eodem meritò reprehensus, qvi pavonem à Tertulliano libro *de Pallio* graphicè depictum tam feliciter interpretabare, ut ejus collum purpurâ tinctum, & qvidem saturâ ac merâ esse diceres; cujusmodi Tyria est ac dibapha. Recole sodes qvæ in Mastigophoro tertio tibi Kerkoëtius reposuit; contra qvem postremum librum nihil hactenus hiscere es ausus. Ex eo cognosces qvàm sinistre Tertullianum acceperis in Notis ad ejus Pallium, & hæc illius verba: *Qvanqvam & pavo pluma vestis, & qvidem de cataclitis: imò omni conchylio depressior, quâ colla florent: & omni patagio inauratior, qvâ terga fulgent.* Qvæ tu sic in Notis p. 136. explicas, uti collo pavi merum purpuræ colorem ac lumen assignes. Verba tua sunt: *Conchylium hoc loco magis est, ut sit conchylia sive conchyliata vestis, vel conchyliatus color, qvem à purpurâ semper auctores distinxere. nam conchylium coloris genus est multò pallidius dilutiusque purpurâ. ut mirum non sit si colla pavonum, qvæ mero purpuræ lumine florent, omni conchylio vegetiora dixerit Tertullianus; cum conchylia omnia saturitatem illam floris ac luminis non habeant, qvam habet purpura.* Igitur in collo pavonis inesse sentis non conchyliatum, hoc est, dilutum ac pallidiorem colorem, sed purpureum ex illâ merâ & saturâ purpurâ. Imò verò hanc ipsam purpuram Tyriam esse ac dibaphan alibi demonstras, (pag. 126. 127.) cùm florem illum conchylio praestiorem in collo pavonis concolorem esse disputas Babylonicis vestibus triclinia ribus aut accubitalibus; qvas dibaphas Tyrias esse significas ex Cornelio Nepote apud Plinium *Lib. IX. cap. 39.* Qva in interpretatione duplex est stupor. Primùm, si ideò Tertullianus collum pavonis qvolibet conchylio vegetius esse dicit, qvia purpuram meram, qvæ utiqve conchylio vegetior est, hoc lumine antecellit: perinde illum loqventem facis, ac si diceret, Helenam nive esse candidiorem, imò cretâ vel gypso. Qvid enim mirum est, qvod sit purpurâ merâ saturâqve micantius, id etiam conchylio, qvod per se dilutius & pallidius est, esse vegetius? Nam particula *imò* augere rem debet, & majus aliqvid in eodem genere vehementiusqve subjicere. At conchylio genere ipso longè purpurâ vividior est, adeoqve, qvod eâ putas infectum esse, collum pavonis. Est igitur ineptissima ista collectio: perinde ac si qvis Poëtam qvempiam laudans asserat, Virgilio præstantiorem esse; imò Lucano. Secundò, qvòd pavonis collum vel merâ saturâqve purpurâ, vel eadem Tyriâ ac dibaphâ tinctum esse vis, pueriliter aberras. Qvis pavonem vidit unqvam cum purpureo collo & coccini

Kerkoët. Mastig. III p. 72. seq.

Edit. nobis. p. 184.

Edit. nobis. p. 175.

instar rubentis? Conchyliatum est pavonis collum, ac simul viridi & smaragdino colore temperatum, ut ex Phædro & Phile docuit Mastigophorus ille. Imò qvi oculos &, qvo iis utatur, communem sensum habet, ita judicabit. Qvocirca non smaragdinum colorem conchyliatum dixit esse Kerkoëtius, ut nugaris; sed cum smaragdino virore mistum esse conchyliatum: qvod Scriptorum authoritas ac sensus ipse discernit.

In eodem Tertulliani loco aliud est Salmasianæ temeritatis vestigium. *Cataclita* negat de accubitoriis vestibus usurpari, & qvi sic interpretentur magnam præ se ferre ait Græci sermonis imperitiam. Qvippe nihil aliud esse *καλάκλιτα* misi accubita, sive toros ipsos, minimeqve vestes, qvæ iis insterni solent. Sed id esse falsum ex LXX Interpretum Græcâ lectione, & S. Basilii authoritate constat. Esaiæ III, 23. *στέρεα κατάκλιτα* dicuntur; ubi *καλάκλιτα* adjectivè sumi necesse est, & sunt accubitoria. Ita Basilius exponit, qvi haud paullò Græcè peritior fuit qvàm Salmasius. *κατάκλιτα νῦν λέγεται ἐν τῷ καλακλίνεσθαι δι' ὑπερβολὴν τρυφῆς ταῖς κλίναις ἐπιβαλλόμενα. Cataclita vocat, quæ in accumbendo, præ nimio luxu, lectis insternuntur.* Videat nunc Salmasius, qvàm se meritò Græci sermonis peritiâ jactet, ac Tertulliani interpretes reprehendat, qvi eodem, qvo Basilius, sensu cataclita sumpserunt.

Salmasius in Notis ad Tertull. Pall. cap. III. p. 125. & in Confut. Kerkoet. p. 128. & seqq.

Nihil magis hominis intererat, qvàm veteris illius litis memoriam obterere, nec intempestivâ ejus recordatione insigniorem suam culpam facere. Sed non potest. Nam ecce denuo alterius errati sui memoriam refricat, dum Kerkoëtium qvoqvomodo vexare studet. Verissima scribit esse, qvæ primus de vocabuli *πίνος* significatione aperuit, qvicqvid contra blatterent alii. Age ergo videamus, qvemadmodum purgare illa possit, qvæ super istâ voce Kerkoëtius ei objicit Mastigophoro III. Nam Salmasius in Confutatione Animadvers. Kerkoetii censet, ab Halicarnassensi Dionysio *πίνον ἀρχαϊκὸν*, sive *χυδῦν*, opponi suorum temporum Rhetoricæ imbecilli, & viribus carenti. *Hanc*, inqvit, *distingvit ab illo πίνῳ Rhetoricæ antiquæ, quæ fortis erat & mascula, multumq; arti & exercitationi debebat: cum illa è contra recens dicendi ratio, quæ Dionysii temporibus vigebat, nullâ arte constaret, sed solo impetu: extemporalitate quippe tunc plurimùm gaudebant. fundebant itaque, non dicebant; ἐμοῦντες, οὐκ ἀπευθοῦντες.* Hoc cùm scriberet Salmasius, neqve intelligebat profectò qvid scriberet, & Dionysium Halicarnassensem, nimis raptim legerat. Nihil enim magis contra Scriptoris illius mentem afferri potuit, qvàm qvod illo capite differuit. Qvippe Dionysius triplicem dicendi characterem statuit: Primus est *αὐστηρὸς austerus* & archaicus, qvi & scaber atqve impolitus est: cujus proprius est *πίνος*, sive *χυδῦς δ' ἀρχαιότητος, antiquitatis ille situs.* Secundus est *γλαφυρὸς ἢ ἀνθηρὸς*, politus & comptus: à qvo *πίνος* abhorret. Tertius *κοινὸς*, qvi amborum dotes in se continet. Ad primum genus pertinent è Poëtis Pindarus, Æschylus; ex Historicis Thucydides. Ad secundum Hesiodus, Sappho, Anacreon, Simonides, Euripides è Poëtis; ex Historicis Ephorus ac Theopompus; ex Oratoribus Isocrates. Tertium genus obtinent Poëtæ qvidem Homerus, Stesichorus, Alcæus, Sophocles; ex Historicis Herodotus; ex Oratoribus Demosthenes. Secundi generis Scriptores, à qvibus *πίνος* abest, prioribus antiqviores sunt, qvorum proprius est *πίνος*. Nam Hesiodus longè Pindari & Æschyli ætatem antecessit. At Salmasius Dionysium ait *πίνον* tribuere antiqvioribus multò qvàm erant secundi generis, & hos ipsos affirmat

Salmas. Exerc. Plinian. pag. 839. A. pag. 175.

Dionysii tempore fuisse. Itaqve Dionysii, id est, Augusti sæculo vixerunt Hesiodus, Sappho, Anacreon, Euripides. Præterea qvi in posteriori censentur, & οἶνῳ carent, hos asserit *nullâ arte, sed solo impetu, atq; ex tempore dixisse*. Qvare nihil ad scribendum neq; artis, neq; cultûs, neq; temporis contulit Isocrates, aut Euripides; ut de cæteris taceam, qvos constat laboriosissimè diligentissimeqve scripsisse.

Hæc sunt portenta non meditatè scribentis, sed ἐμέτου, *vomentis* Salmasii, qvorum pudere jam ipsum debet: instaurare verò memoriam, & invitis etiam, atqve aliud agentibus obtrudere, profectò non decet. Sed ea copiosiùs in *tertio Mastigophoro* Aremoricus Kerkoëtius exposuit: qvæ comiter à Salmasio præterita dissimulataqve sunt.

Ex

DIONYSII PETAVII

Dissertationibus Ecclesiasticis,

PARISIIS

Anno M DC XLI

editis,

Libri II. Caput III.

De Epiphanii loco falsa Trapezitæ (SALMASII, qvi de Trapezitico fœnore tres libros Anno 1640. emiserat) *conjectura refellitur: idemq; declaratur. Negotiatores haud rectè dici ab eodem damnatos ab Ecclesiâ.* Βίος matrimonium *interdum significat; contra qvàm Trapezita credidit.*

AD Pœnitentiæ ritum in Ecclesiâ vetere referenda sunt qvædam errata Trapezitæ nostri. (*Salmasii*) In præfatione ad Lectorem (*præmissâ Libris de Trapezitico fœnore p. 57.*) Epiphanii locum qvendam attigit, & dum nimis argutus esse studet, pessimè illum accepit. In calce magni Operis qvod de Hæresibus scripsit Epiphanius, Catholicæ fidei summam, ac morum & institutorum Ecclesiæ, brevi disputatione complexus est: ut iis velut notis germanam Christi sponsam ab Hæreticis conventiculis, qvæ concubinarum habet loco, discernat. Ac sub finem præcipua qvædam criminum capita colligit, qvæ ejusdem Catholicæ Ecclesiæ moribus usuqve damnantur. Ἀπέχεσθαι κοινωνίας, inqvit, ἁπάντων αἱρέσεων, (forte αἱρετικῶν) ἀποκηρύττει πορνείαν, καὶ μοιχείαν, καὶ ἀσέλγειαν, καὶ εἰδωλολατρείαν, καὶ φόνον, καὶ πᾶσαν ἄδικίαν. &c. Mox: καὶ πλεονεξίαν, καὶ τοκοληψίαν· πραγματευτὰς οὐκ ἀποδέχεται· ἀλλ' ὑποδεεστέρους πάντων ἡγεῖται. πορισμοὺς λαμβάνει ἀπὸ τῶν οὐκ ἀδικούντων, οὐδὲ ἁμαρτανόντων, ἀλλὰ δικαίως βιούντων. Hoc est: *Ab omnium communione hæreticorum abstinet: abdicat fornicationem, adulterium, petulantiam, idololatriam, homicidium & iniquitatem omnem* &c. *Tum improbam cupiditatem, & avaritiam atqve usuram. Negotiatores non admodum probat: sed omnium infimos habet. Oblationes accipit ab iis, qui injuriam aliis non faciunt, neque scelus aliquod admittunt, sed justè vivunt.* Hîc Epiphanius præcipua, ut dixi, scelera & flagitia percenset, ab qvibus abhorret Ecclesia, & qvæ auctoritate suâ condemnat. Ubi vox ἀποκηρύττει non hoc præcisè significat, *excommunicare*, vel *à communione arcere ac segregare:* tanqvam omnes qvi in ea, qvæ ibidem enumerat, inciderint, ab Ecclesiasticâ communione rejiciat: ut arbitratur Trapezita. Qvi & indidem colligit, *non solùm qui usuram*

accipiunt, abdicatione ab Ecclesiâ punitos; scribere ibi Epiphanium; sed etiam omnes negotiatores, πραγματευτάς. Sed minimè audiendus est. Nam ἀποκηρύττειν non tam illorum, qvi ejusmodi crimina perpetrarint, qvàm criminum ipsorum abdicationem, damnationemq; designat. Alioqvi nemo non excommunicandus fuisset, & ab Ecclesiâ proscribendus. Qvis est enim qvi non incurrat aliqvando in maledicentiam, detractionem, contentionem, avaritiam? Ad hæc theatra, eqvorum certamina, venationes, Musica spectacula condemnat. Ἀποκηρύσσ θέατρα, καὶ ἱππικὰς, καὶ κυνήγια, μυστικάς τε, καὶ πᾶσαν κακολογίαν, καὶ καταλαλιὰν, καὶ πᾶσαν μάχην, καὶ βλασφημίαν. *Damnat*, inqvit, *theatra, eqvestres agones, venationes, musica spectacula, & omnem maledicentiam, & obtrectationem, omnemq; contentionem & maledictum.* An qvi theatralibus spectaculis aut Circensibus, aut venationibus interfuerat, statim excommunicatione plectebatur? Hoc si in usu fuisset, tum profectò Christianus nemo plerisqve in civitatibus in Ecclesiam, & ad usum Sacramentorum fuisset admissus: aut pauci admodum. Crebræ sunt apud Joannem Chrysostomum qverelæ, cùm Antiochiæ adhuc presbyter populum doceret, de paucitate commeantium ad Ecclesiam, ac sacras Synaxes obeuntium; qvibus maximè diebus ludi ac spectacula præbebantur. Qvàm sæpe populum in eas res intemperanter effusum cùm ab illis deterrere studet, tùm ad Ecclesiam & fidelium conventûs celebrandos allicere? Cum etiam auditores hortatur suos, ut qvàm poterunt plurimos ab illis spectaculis secum ad Ecclesiam adducant. Non igitur ob ista communione Ecclesiæ privatos fideles verisimile est: præsertim cum ab Imperatoribus Christianis & magistratibus solemnes illi apparatus ac ludi velut ex officio præstarentur populo. Ad hæc propter levia & venialia peccata nemo communione multatus est. Possunt autem ex iis qvæ Epiphanius recensuit nonnulla esse levia: velut maledictum aliqvod temerè ac facilè prolatum. Nam Augustinus Sermone XLI. de Sanctis, ubi gravia peccata distingvit à levibus, inter levia numerat, *qvando cum omni facilitate ac temeritate maledicimus.* Ejusmodi & alia commemorari possunt, qvæ Tertullianus *delicta* vocat *qvotidianæ incursionis*: qvæ tamen inter ea continentur, qvæ ab Epiphanio nominata sunt. Non enim sola illa, qvæ lethalia & atrocia sunt in eodem genere, sed etiam levia comprehendit ille, qvando, exempli causa, πᾶσαν κακολογίαν & καταλαλιὰν, πᾶσαν μάχην, καὶ πλεονεξίαν ἀποκηρύττεσθαι dixit ab Ecclesiâ. Unde si ἀποκηρύττεσθαι sit *excommunicari*, ut Trapezitæ placet, non autem *improbari & abjudicari* tantùm; ut res ipsa docet: necesse est, ob levia qvæqve crimina excommunicatos fuisse, id est, ab Ecclesiæ communione abdicatos fideles: qvod dictu sit absurdum. Atqvi longè ab omni sensu & ratione magis abhorrent ea, qvæ ad eundem Epiphanii locum observavit in illâ Præfatione suâ. Nam Epiphanium ait dicere omnes πραγματευτὰς, id est, *negotiatores*, ab Ecclesiæ communione rejici. Ubi & joculariter ordini huic illudit. Ita enim scribit: *Quo loco, ut gratum faciam mercatoribus, non libet cum interpretibus, infimos eos omnium exponere, qui ibi ab Ecclesiæ communione prohibentur: sed è contrario minoris peccati reos & minùs noxios. Sic enim placet & meliùs est interpretari* ὑποδεεστέρους *in his verbis:* τὰς πραγματευτὰς οὐκ ἀποδέχεται ἡ ἐκκλησία, ἀλλ' ὑποδεεστέρους πάντων ἡγεῖται. *Negotiatores non admittit qvidem Ecclesia, ad communionem scilicet, sed tamen minùs noxios qvàm reliqvos qui excommunicantur eos censet.* Hoc verò est in causâ prævaricari, & qvorum patrocinium susce-

fuſceperat, eos turpiter prodere, dum magis infames & criminoſiores illos facit, qvàm ab iis fiunt, qvos iſte redarguit. Nam Interpretes Epiphanii de mercatoribus hoc unum inſinuant: non illos qvidem damnandos eſſe, neqve pœnâ dignos ullâ; ſed in ſtatu & ordine eſſe omnium, qvi in Eccleſiâ cenſentur, infimo: qvod paulò poſt exponam. At Trapezita qvod culpâ vacat & turpitudine, hoc illis eripit; tribuit qvod ſine ſcelere ac peccato eſſe non poteſt, qvamvis aliorum comparatione levius eſſe videtur: abdicationem ab Eccleſiæ communione: qvæ atrox & horribilis eſt pœna, nec unqvam, uti dixi, ab reatu culpæ aliqvo ſejuncta. illud porrò Græci ſermonis non fert proprietas, ὑποδεεςέρους dici ab Epiphanio *minùs noxios*. Nam *inferiores* omnino iſta vox ſignificat. Cùm enim paulò ante certos in Eccleſiâ fidelium ſtatûs & inſtituta vitæ commemoraſſet, qvæ omnia recepta moribus & probata ſuum in Chriſtianâ republicâ locum tuerentur: principatum omnium aſſignavit Sacerdotio, qvod ex virginibus aut continentibus eligitur: à qvo proximas tenent Clerici cæteri: tum virgines: inde viduæ: ac poſtremò qvi in matrimonio degunt, qvos βιωτικοὺς appellant. Unde & βίος idem ſignificat ac γάμος, qvæ ſunt *nuptiæ*. Βίος, inqvam, *nuptias* interdum ſignificat: & βιῶσαι dixit Epiphanius Hæreſi LIX. Num. IV. p. 496. pro eo qvod eſt *in matrimonio degere*. Qvod adverſus Trapezitam, à qvo immeritò reprehendebamur, alibi demonſtravimus. Et ut in vellicandis aliis minùs temerarius ac præceps eſſe condiſcat, luculentum addemus, ad idem probandum, Græci cujusdam Scriptoris locum: qvi haud ſcio an adhuc lucem viderit. Is eſt Theophilus philoſophus, qvi Commentarios ſcripſit ad Hippocratis Aphoriſmos, qvem penes nos habemus. Hic igitur ad illa primi Aphoriſmi verba, ὁ βίος βραχὺς; varias τοῦ βίου ſignificationes recenſens, inter alias hanc affert: βίος ἡ ἡ ζεῦξις τοῦ γάμου: *Eſt*, inqvit, βίος *& matrimonii ſocietas*. Sed hæc obiter. Inter βιωτικοὺς, & communis vitæ fideles, infimo loco numerat Epiphanius τοὺς πραγματευτὰς, id eſt, *negotiatores*: non qvòd vetitus & illicicitus ſit ille in Eccleſiâ ſtatus, aut cum peccato implicatus, ac pœnâ ullâ & animadverſione notatus; ſed qvòd ab Evangelicâ perfectione longiſſimè abeſt omnium. Hæc vera & germana mens eſt Epiphanii: qvam verò ὁ τραπεζίτης (*Salmaſius*) commentus eſt, ἀδόκιμος eſt, & repudianda.

AD LECTOREM.

PLura adhuc adjici poterant Excerpta, ex Petavii ſub ficto ANTONII KERKOETII (vel CERCOETII) nomine editis Scriptis depromta: ſed qvando verum ſuum nomen in his occultare ipſi libuit Authori, nec nos de indagandis locis iſtis, qvæ ad Animadverſiones ipſius à Salmaſii objectis liberandas faciunt, ſolliciti erimus. Inqvirat ea cui libellos iſtos, qvos PETAVIUS & SALMASIUS ſibi oppoſuerunt invicem, Satyrico ſale ac felle, exqviſitâ ſimul eruditione apparatos, nanciſcendi contigerit felicitas. Ut autem de iis tibi conſtet, Lector benevole, *Indicem dabimus: nam Catalogo Operum Petavii, vitæ ipſius, qvæ in fronte Libri hujus legitur, ſubjecto Scripta hæc inſerere ſtudiò omiſimus; qvia ſub nomine ſuo Author ea in publico comparere noluit. Nimirum poſtqvam Claudius Salmaſius* Tertulliani librum de Pallio *& ad iſtum* Notas *Anno 1622. edidiſſet, eodem anno ad has*, Animadverſiones *ſcriptas evulgavit Petavius: qvas indignè ferens Salmaſius ſeqventi anno 1623. earum* Confutationem *ſub FRANCISCI FRANCI nomine emiſit, Pariſiis excuſas, ſed titulo Middelburgum præ ſe ferente. Huic* Maſtigophoros tres *ſeu* Elenchos *oppoſuit, qvi ANTONII KERKOETII (ſive CERCOETII) nomen ſibi ſumſerat Petavius, Anno 1624. Qvibus* Refutationem *perſonatus Franciſcus Francus objecit: longisqve & amarulentis, ſed eruditis contentionibus lis hæc peracta eſt, qvam abrupit Salmaſius; ad Grotium profeſſus*, huic altercandi pelago ſe ampliùs committere nolle. *Et ambos eodem anno, ſeculi hujus ſecundo & qvinqvageſimo, opprimens mors vitæ ac litigiorum finem ipſis fecit: & PETAVIUM Pariſiis d. XI. Decembr. SALMASIUM Spadæ d. III. Septembr. mortalium rebus exemit.*

)o(

AUTHORUM QVI IN HIS ANIMADVERSIONIBUS RECENSENTUR, ILLUSTRANTUR VEL EMENDANTUR, CATALOGUS.

ABEN Ezra, p. 5. *in c. I. Dan.* p. 18. 19. 61. 370.
Ælianus *lib.* II. *de anim. c. 50.* p. 65. *lib.* VI. *hist. anim. c. 23.* p. 68. *lib.* VI. *c. 35.* p. 76.
Aëtius *lib.* XIII. *c. 14.* p. 223.
Africanus. p. 5. 8. 13. 14. 176. 203.
Alexander Episc. Alex. p. 285. 286.
Ambrosius correctus ex probabili conjectura in *cap.* XXIV. *D. Lucæ* p. 42. *lib.* I. *offic. c. 18.* p. 56. *Sermone in* II. *fer. post dominic.* I. *qvadrag.* p. 76. *lib.* I. *de pœnit. cap. 2.* p. 226. 233. *lib.* II. *de pœnit. cap. 10.* p. 237. *Epist. ad Episc. Æmiliæ,* p. 292.
Ammianus Marcellinus *lib.* XXVI. 99. *lib.* XIIX. p. 343. *lib.* XXII. p. 379.
Anastasius Sinaita p. 225, 228. 367.
Anatolius *illustratur* p. 189. & deinceps.
Apollinarius Laodic. p. 204.
Apollodorus *lib.* I *Bibliothecæ* p. 46.
Aristeas p. 380. & deinceps.
Aristophanes in *Thesmophor.* p. 136.
Aristophanis Scholiastes ad σφῆκας p. 9.
Aristoteles *lib.* I *de anima. cap. 3.* p. 17. *lib.* VI. *de hist. anim. c. 29.* p. 136. *lib.* V. *c. 9.* pag. 137. *Meteor c. 6* p. 137. *lib.* VI. *hist. anim. cap. 31.* p. 332. *lib.* IIX *hist. anim. cap. 9.* p. 452.
Arnobius p. 7.
Athanasius in *Synopsi* pag. 59. *Apologia* II. p. 287. *Orat.* IV. p. 289. *lib. de Synod. Armen. & Seleuc.* p. 321.
Athenagoras in *legat. pro Christianis* p. 64.
Athenæus *lib.* XII. p. 283.
Augustinus *lib.* I. *contra Cresconium cap. 31.* pag. 50. *lib.* XII. *contra Faustum c. 35.* pag. 76. *lib.* II. *contra Parmen.* pag. 79. *lib. de Hæresib.* pag. 85. *lib.* XII. *contra Faustum c. 14. Epist.* LIV. pag. 236. *contr. Adim. cap. 9.* pag. 288. *lib.* II. *de Trinit.* Ib. I. *de Trinit. cap. 12.* pag. 289. III *de Bapt. cont. Donat.* pag. 340. *Epist. LXXVII.* pag. 367. *lib. de curâ pro mort. ag. c. 1.* pag. 367. *lib.* XX *contra Faust. cap. 21.* pag. 368. *tom.* VI. *libr. contr. Serm. Arian. cap. 1.* pag. 370. & alibi. *lib.* XVI. *de civit. Dei cap. 13.* pag. 5. *qvæst. 152. in Gen.* & *lib.* XVI. *de civit. cap. 49.* pag. 14. *lib.* XVI. *contra Faustum cap. 38.* pag. 43. *lib.* I. *de nupt. c. 11.*

B.

BALSAMO *ad canon.* LXX. *Basilii* p. 77. *ad* XIV. *canonem Neocæsarienſis concilii,* p. 280. 353. 358. 359. *ad can.* LXIX. p. 361.
Baronii *Annales ad Annum 120.* p. 43. *an. 60.* p. 81. *an. 45.* p. 88. & passim, *anno 253.* p. 256. *an. 341.* p. 304. 320.
Basilius ad *cap.* VII. *Esaiæ* p. 59. *Epist. ad Amphiloch.* p. 340.
Basilius Alex. p. 360.
Beda *lib.* II. *Eccles. hist. c. 3.* & *lib.* V. *c. 16.* p. 86. *lib. de temp. rat. c. 45.* p. 112. & *c. 47.* p. 113. *ejusd. lib. c. 40.* p. 142.
Berosus p. 5.
Beza reprehenditur in *scribarum* voce, pag. 31. Item in dictione πυγμῇ Ib.
BIBLIA: Genes. X, 25. p. 13. XXXVI, XXV & XXVIII. p. 14.
Exodi II, 18. p. 60.
Deuteron. X. p. 14. VI, p. 31.
Regum *lib.* III. *cap.* XIII. XVI. p. 18. *lib.* IV. *c.* XXIV. p. 20. *lib.* IV. *c. 16.* p. 61.
Paralipom. *lib.* I. *cap.* III. p. 18. *c.* XXIX. p. 61.
Psalm. XIX. in verbo *enarrant,* ex Rabbi Mose & Dav. Kimhi p. 35.
Liber Sapientiæ *cap.* XIV. p. 9.

Esaias *cap.* XXIII. p. 6. *cap.* LXXI. p. 7. cap. *II.* p. 44. *cap.* VII. p. 61.
Ezechiel *cap.* XXVII. p. 7.
Matthæus *cap.* XXII. p. 30.
Matthæi locus difficilis expositus *cap.* XV. cum Marci *cap.* VII. p. 70.
Lucæ *cap.* XI. p. 30.
Paulus Epist. ad Rom. *cap.* I. p. 14. Ad Colossenses *cap.* II. p. 40.
Actor. VII. p. 14. *cap.* I. & X. p. 110. *cap.* XIX. locus explicatus p. 370.
Billius p. 70. 71. 72. 73.
Boetius p. 337.
Burgensis p. 185.

C.

CAlpurnius p. 424.
Canones Apost. p. 170. 359.
Capitolinus p. 390.
Capitular. Car. Magn. *cap.* IX. p. 279.
Casauboni error in verbo ἐξυδαϊσμένος. *Exerc.* I. *num.* 2. p. 8. in voce *collecta* p. 350. *Exerc.* XVI. p. 355. impia reprehensio detegitur circa signum crucis p. 57. refellitur in *Exerc.* XIV. *num.* 4. p. 64. inclementer Maldonatum lacerat. p. 89. error *Exerc.* XVI. p. 147. refellitur. p. 187.
Cassianus *Collat. XXI. c.* 27. pag. 362. & *eadem collat. cap.* 23. p. 363.
Cassiodorus p. 98. 395. 396. 398. *lib. I. Epist.* 10. p. 448.
Catholici Armeniæ *Epistola* p. 211.
Cedrenus pag. 281. correctus ejus locus in voce ἀσήμου. 430.
Censorinus p. 104. 153. 297. 397.
Chaldæus Paraphrastes Cordu I. γαρδιαῖοι & 5. & p. 31.
Chrysostomus *homilia I. in Joannem* p. 17. 46. *Homilia* XXXIX. *in Matth.* pag. 61. 62. *Homil. V. de incompreh. Dei nat.* p. 244.
Chronicon Alexandrinum p. 597. 134. 210. 381. 382. 393.
Cicero *lib. IV. de finib.* p. 17. *lib. I. off.* p. 56.
Clemens Alexandrinus p. 1. *Strom. lib.* I. p. 9. in *protreptico* pag. 10. *lib.* II. III. & VII. *Strom.* pag. 39. 40. 47. *lib.* III. *Strom.* p. 43. *lib.* I. *pædagog. c.* 6. & *lib.* VII. *de gnosticis* p. 44. *lib.* VI. *Strom.* p. 64. *lib.* III. *Strom.* p. 68. lib. I. ibid.
Cyrillus *Catech.* IV. p. 18. *lib.* VI. p. 53. ad V. *caput Amos* p. 81. *Cathech.* XIII. 84.
Cyprianus *Epist.* XLIX. p. 226. *Epist.* XIII. p. 233. *Epist.* XXXI. p. 235. *Epist. ad Clementem* p. 250. & *Epist.* XI. & XII. Ibid. & *Orat. de lapsi.* Ib. *lib.* II. *testimon. ad Jud. cap.* I. p. 288. *Epist.* LXV. p. 365. *Epist.* LXVI. p. 367.
Cod. Theodos. *lib.* III. *de Indulg.* p. 365. *l. 3. Quor. app. non rec.* & *l. 3. de Suariis l. 5.* & 21. *de Prætorib. de Judæis* p. 55. *lib.* 16. *tit.* 8. & *lib.* 14.
Columella *lib.* XII. *c.* 50. p. 425.
Concilium Agath. *can.* XV. p. 252.
Concilium Ancyranum *can.* XIX. p. 251. *can.* XIII. pag. 277. *cap.* XIX. pag. 343. *can.* VI. pag. 365.
Concilium Antiochenum *can.* X. pag. 277. *can.* IIX. p. 278.
Concilium Aquilejense p. 288.
Concilium Arelatense p. 255.
Concilium Cæsarience p. 171. 200.
Concilium Calcedonense œcumen. p. 279. 280. 305. 343.
Concilium Carthaginense III. *can.* 32. pag. 248. *concil.* IV. *cap.* 76. & *cap.* 78. pag. 252. & *can.* 80. p. 252. *Concil.* III. *can.* 17. p. 331. *can.* 44. p. 337. *Concil.* III. *c.* 3. p. 346. *Concil.* IV. *c.* 12. pag. 348. *Concil.* III. *can.* 5. p. 366.
Concilium Eliberitanum *can.* 38. p. 341.
Concilium Laodicenum *can.* 19. p. 252. *can.* 57. p. 280. *can.* 1. & 7. p. 343. *can.* 50. p. 361. *can.* 35. p. 40. *can.* 30. p. 56.
Concilium Milevitan. *can.* 16. p. 305.
Concilium Neocæsarience *can.* 13. p. 278.
Concilium Nicænum *can.* 8. p. 254. *can.* 3. p. 331. *can.* 19. p. 340. *can.* 8. p. 344.
Concilium Toletanum p. 344.
Concilium Tridentinum *sess.* XIV. *can.* 5. p. 247.
Concilium in Trullo p. 57. *can.* 52. pag. 352.
Concilium Vasense *can.* 2. p. 351.
Constantinus Magnus 287. 292.
Constantinus in *Geoponicis* p. 4.
Constitut. Apostol. *lib.* I. *cap.* 9. pag. 56. 290. & deinceps 349. 350. 363. *lib.* IIX. *c.* 9. p. 251. *lib.* II. *c.* 41. p. 252. *lib.* VII. *c.* 24. p. 355. *lib.* VII. *cap.* 24. p. 359. & alibi.
Cornarius *ad Epiphanium* reprehenditur in voce *fregellæ.* pag. 56. pag. 57. & passim.
Cujacius *ad. l.* 12. *tab. Justin. tit.* 2. *l.* 2. p. 434.
Curopalates p. 133.

D.

DAmasi *Liber Pontificalis* p. 276. *Epistola* V. p. 278.
Damascenus *lib. de hæresibus* p. 25.
Demosthenes p. 89. 139.
Diodorus 7. *lib.* I. p. 17. lib. III. p. 136. *lib.* I. 338.

Dio *lib.* LIII. p. 79. *lib.* LVI. ejus error p. 118.385. & deinceps.
Diogenes Laërtius p. 8. in *Zenone* p. 16. 17.
Dionysius lib. *de Eccles. hierarch. cap. 3.* p. 251.
Dionysius Alexandr. p. 86. 231.
Dionysius Exiguus p. 112.
Dioscorides in *præfatione* p. 4. *lib. V. cap. 99.* p. 88.
Dorotheus p. 89.
Drusius *lib. II. de tribus sectis c. 13.* p. 29.

E.

ELIAS Thesbites pag. 21. in *Thisbi* pag. 27. 43.
Erasmus reprehenditur in voce *communionis* p. 350.
Etymologicon magnum in verbo πώζειν p. 6.
Eusebius *lib* II. *hist. Eccles. cap. 11.* p. 39. *lib.* III. *cap. 20.* p. 41. *lib.* IV *cap. 6.* p. 42. & *c. 7.* p. 47. *lib.* II. *c. 11.* p. 53. *lib.* III *c. 21.* p. 55. *lib.* III. *c. 20. lib.* X. τῆς ἀποδείξ. p. 76. *lib.* IV. *cap. 17.* p. 76. *lib.* V. *hist. c. 3.* p. 77. *lib.* IV. *c. 15.* p. 81. *lib.* V. p. 85. *lib.* II. *c. 14.* p. 88. *lib.* III. *c. 4.* p. 90. *lib. V. hist. c. 23.* p. 291. ejus locus emendatus *lib.* II. *de præpar. Evang.* p. 339. *lib.* IV. *de vita Constant.* p. 367. emendatus *lib. VI. c. 17.* pag. 405. Chronologia p. 5. 9. anno 484. p. 10. propugnatur adversus Scaligerum in dynastiis Ægyptiorum p. 12. error initio sui operis p. 13. 15. *lib.* XX. p. 16. προοίμιον. *lib.* I. p. 15. 17. *lib.* VI. *hist. c. 19.* p. 18.
Eunapius in *Jamblicho* p. 56.
Eustathius *lib. I. Iliad.* p. 445. 283.
Eutropius p. 283. 388. 390. & deinceps.

F.

FAsti Siculi p. 93. 94. & deinceps, citantur aut emendantur.
Fasti Capitolini p. 16.

G.

GAlenus lib. *de composit. medicam. per* τόπους καὶ γένη p. 4. *ad Glauconem* pag. 57. *lib. I. Epidem.* p. 139.
Gaza p. 135. 136. 140.
Gelasius Cyzicenus *lib.* III. *de conc. Nicæno can. 54. & 55.* p. 282.
Geminus p. 297. 298.
Gellius *lib.* II. *c. 22.* p. 74.
Germanus Constantinopolitanus p. 284.
Glossæ veteres p. 281. 424.
Glossarium basilicorum vetus p. 432.
Gratianus *can. 32. q. 7.* p. 255.
Gregorius Magnus *Lib.* XIX. *Moral. cap. 15.* p. 321. 395.
Gregorius Nazianzen. *Orat.* III. *contra Julianum* p. 57. *Orat.* XIIX. Ib. *Orat.* XXXIV. p. 321.
Gregor. Thaumaturgus p. 251.

H.

HArpocratio p. 328.
Hegesippus apud Eusebium *lib.* V. *c. 22.* p. 22. 331.
Helladius p. 225.
Hero p. 403.
Herodianus p. 402.
Herodotus *lib.* IV. emendatus p. 10. 65.
Hermas *lib.* III. *similit. 5.* p. 356.
Hesiodus initio ἔργων p. 4. in *Theogon.* p. 46.
Hesychius in voce Αντήλιοι p. 9. 379. 424.
Hieronymus in *Epist. ad Augustinum* p. 50. *comment. in cap.* III. *Esai.* p. 55. *Epist.* XIII. p. 56. ad *Esaiam* p. 59. ad *Psalmum* LXXVII. p. 73. ad *Matth. cap.* XXVII. p. 76. *Contra Elvid.* p. 76. *comment. ad Amos* p. 81. *lib. de script. Eccles.* p. 88. *Apolog.* II. *contra Ruffin.* p. 286. ad *Esaiæ cap.* XXVI. *comm. 13.* p. 1. 6. *Apologia* II. *contra Ruff.* p. 8. lib. *de nominibus Hebræis.* Ib. *Epist. ad Ageruch.* p. 9. in *tradit.* p. 14. in *prologo Galeato* p. 18. *Apolog.* II. *contra Ruf.* p. 45. *adversus Helvidium* p. 49.
Hilarius *lib.* IX. *de Trinit.* p. 289. *lib.* XI. p. 290. *lib.* VI. *de Synod.* p. 313. *in Psalm.* CXXVIII. p. 446
Hippolytus p. 364. 402.
Hincmarus *Epist. ad Hincm. Episc. Laud.* p. 251.
Horatius p. 183.
Homerus p. 109.
Hotomanus lib. *de re nummar.* p. 439.

I.

JAnsenius in *Lucam cap.* II. p. 110. III. *cap.* XXX. *Concord.* p. 269.
Ignatius *Epist. ad Trallianos* p. 88. *Epist. ad Magnesios* Ibid. *Epist. IV. ad Tarsenses* p. 288.
Innocentius *Epist. I. ad Decent.* p. 80. *Epist. III. ad Exuperium cap. 2.* p. 229.
Inscript. Veteres p. 71. 406. 411. 414.
Josephus *lib. I. cap. 4.* pag. 5. *lib. II. cap. 5.* pag. 17. *lib.* X. *cap. 7.* pag. 18. *lib.* IX. *cap. 14. antiqvit.* pag. 21. *lib.* IV. *cap. 8.* & *lib.* XI. *cap. 8.* pag. 22. *lib. III. origin. cap. 18. lib.*

XVII. *Orig. c. 2.* & *lib. II.* ἀλώσεως *c. 12.* p. 34. *lib.* XIII. *c. 15.* p. 51. in *fin. lib.* XIV. p. 52. *lib. II. Antiqv.* & *lib. III. c. 10.* p. 63. *lib.* XIV. *c. 15.* p. 228. passim in pag. 139. *lib. III. Orig. cap. 10.* p. 159.
Irenæus p. 1. *lib. I. cap. 20.* p. 39. & *cap. 27.* p. 43. correctus in voce *parerga* p. 40. *cap. 21.* p. 41. *lib. I. cap. 23.* p. 42. *lib. III. cap. 3.* p. 48. *lib. III. c. 3.* p. 59. *c. 18.* p. 68. *lib. I. c. 6.* p. 69. ejus interpres *lib. I. c. 18.* pag. 74. *lib. V. cap. 26.* p. 76. *lib. II. c. 12.* p. 77. *lib. III. cap. 4.* Ib. *lib. II. cap. 39.* p. 111. *lib. II. c. 39.* p. 145.
R. Issachar p. 49. 388.
R. Isaias p. 217.
Isidorus Pelusiota *Epist. 110. lib.* III. p. 61. & deinceps.
Isidorus Hispalensis *lib.* VII. *Orig. c. 20.* p. 378. *lib.* XVI. *cap. 24.* p. 427.
Julianus Imp. *Epist.* XXV. p. 433.
Julius Pollux *lib. IX. c. 6.* p. 428. *lib. X. c. 6.* p. 429. *lib. IV. c. 24.* p. 452. *lib. II. c. 4.* p. 255. & 256.
Franciscus Junius refellitur p. 5. Geminus p. 34.
Justinianus *lib. II. Instit. t. 1.* p. 79. *lib. XII. Cod. tit. 2. l. 2.* p. 433.
Justinus Martyr 7. in *dialogo cum Tryphone* p. 31. III. *Apolgia II.* p. 39. 40. 41. 42. 71.
Justinus *Lib.* XVI. *Hist.* p. 379.
Juvenalis p. 335. 336. ejus *Scholiastes* ibid.

K.

Kalendarium Judaicum p. 32.
Keplerus lib. *de Christi natali* pag. 97. 119.
Kimchius *Comm. ad Gen.* XXII. v. 21. p. 6. 61. ad *lib. III. Reg. c. 17.* p. 219.

L.

Lactantius *lib. I. c. 14.* p. 9.
Lampridius in *Alexandro Severo* p. 56. 402.
Leo Magnus *Epistola* LXXX. *cap. 2.* pag. 246. *Epist.* LXXXIIX. p. 278.
Leopardus *Lib.* XIX. *Emendat. cap. 2.* p. 334. & *c. 6.* p. 373.
Liranus p. 28. 272.
Livius *lib.* XLII. p. 60. *lib.* XXXIIX. p. 356.
Lucianus in *Toxari* p. 10. in *Vitâ peregrini* 140.
Lucretius p. 338.
Lucidus p. 150. 185.
Lysias p. 328.

M.

Macrobius *lib. I. cap. 7.* p. 451. *lib. I. c. 16.* p. 68.
Maldonatus ad *cap. II. Matthæi* p. 29. ad *cap. ejusdem* XII. p. 62. 63. ad *cap. ejusdem* XXVI. p. 71. 89.
Manuelis *Novell. 1. de feriis* p. 133.
Marius Victorinus p. 224.
Mariani Chronicon p. 114. & seqv.
Masius ad *cap.* IIX. *Josue* p. 22. ad *ejusdem cap.* XII. p. 59. ad *ejusdem cap.* VI. p. 70.
Maximus Tyrius p. 46.
Methodius p. 261.
R. Moses Maimonides p. 65. 151.
Modestinus IC. p. 40.
Martialis p. 336.
Mulleri Tabulæ p. 118.

N.

Nebrissensis p. 216.
Nicander de *Gagate* p. 88.
Nicephorus p. 39. 199.
Nicephori Chronicon p. 265. 267.
Nicetas *lib. I. Thesauri* p. 44.
Nicolaus Damascenus p. 5.
Notitia Imperii p. 306.

O.

Optatus Milevitanus p. 25. 395.
Origenes *lib.* IV. περὶ ἀρχῶν *cap. 2.* p. 26. *contra Celsum* tomo II. p. 55. & primo p. 65. in *eundem* tom. VI. p. 66. *homil.* XV. *in 25. cap. Levit.* p. 237. *homil. II. in Psal. 37.* p. 278. *lib. II. contra Cels.* p. 400.
Orosius p. 203.

P.

Pacianus *Epistola I.* emendatus pag. 81.
Palladius p. 284.
Pamelius ad *Tertullianum* p. 361.
Panegyricus Maximiano & Constantino Augustis dictus p. 415.
Paulus Forosempronienſis *lib.* XII. & XIII. p. 118. *lib.* IV. *Paulinæ* pag. 144. & alibi passim.
Paulus Jurisc. p. 215.
Pausanias p. 13. *Corinthiacis* p. 15.

Perrerius in *Geneſim* p. 50. 150. *lib.* II. *comm. in Dan.* p. 252.
Phavorinus p. 41.
Philaſtrius p. 1. 27. 49.
Philo p. 159. 169. 335.
Philemon Comicus p. 373.
Philoſtratus II. *Icon.* p. 78.
Phlegon p. 176.
Photius p. 4. in *orat. Eudociæ Auguſtæ n. 484.* pag. 157. *num. 96.* p. 58. *num. 190.* pag. 81. p. 225.
Plato in *Phædone* p. 17.
Plinius *lib.* I. p. 4. *lib. XIII. c. 4.* p. 18. *lib.* X. *c. 62.* p. 46. *lib.* IX. *c. 48.* & *lib.* XXXII. *c. 4.* p. 65. *eodem lib. c. 2.* p. 71. *lib.* XXXV. *c. 15.* p. 71. *lib.* XIX. *c. 1. lib.* XXIIX. *c. 11. lib.* XXXIII. *c. 16.* Ibid. *lib.* XXX. *c. 4.* p. 76. *lib.* XXXVI. *c. 19. lib.* XV. *c. 17.* p. 260.
Plutarchus lib. *de Iſide.* p. 8. in *Cicerone* p. 26. in *vita Cæſar.* p. 137.
Polybius p. 271.
Pontacus ad Euſebium p. 52.
Prateolus p. 1.
Procopius in *Eſaiam.* p. 20.
Proverbia Græca p. 40.
Ptolemæus p. 7. 39. 371. 377. 389. 391.

R.

RAbi Levi ben Gerſon ad *lib.* IV. *Regum c. 23.* p. 18.
Rabi Meir p. 26.
R. Selomo p. 5.
Rhabanus Maurus *lib.* II. *Inſtit. Cler. c. 18.* p. 356.
Rogerius Bachon p. 150.
Rhodiginus *lib.* XV. *c. 9.* p. 338.
Ruffinus p. 39. reprehenditur p. 193. & deinceps. p. 285.

S.

SCaliger p. 8. reprehenditur p. 10. & p. 21. in verbo ἀνόγυιος malè reprehendit Epihpanium p. 23. 73. reprehenditur *c.* 20. *Elenchi* ubi arguit Serrarium p. 25. citatur in voce ῥοφαιλωοὶ p. 26. arguitur in voce πνεῦμα p. 28. in *Elencho c.* XI. *de ſcribis* p. 29. in voce ἀσάλευτα ſuper Matthei 23. p. 31. in voce ῥοίσκοι & περφαρεδα pag. 32. Item in dictione νομικοὶ p. 32. in voce αἰδὴν. p. 33. citatur in opuſculo poſthumo de *decimis Judæorum* p. 33. friget ejus conjectura circa *Offenos* pag. 38. *lib.* VI. *de emend. temp.* & *lib.* III. *Iſag. can.* p. 64. in *Elencho Tribæreſii* pag. 70. 73. 81. in celebratione Paſchatis *Lib. II. de emend. temp.* p. 86. error circa *faſtos Capitolinos* p. 96. in *Lucæ* interpretatione reprehenditur p. 109. ejus hallucinatio p. 116. error circa *Herodis annos* p. 125. alii duo errores p. 126. male reprehendit Onufrium p. 131. *lib. II. de emend. temp.* p. 134. & *lib. III. Iſag. can.* Ibid. & *lib. III. c. 9.* Ib. in menſibus Atticis arguitur p. 135. 136. de Poſidione error p. 137. pag. 140. refellitur Judaici anni doctrina p. 156. 157. malè reprehendit Epiphanium p. 170. error in natali Chriſti p. 211. & plurimis aliis in locis ac maximè in annis Imperat. p. 390. ſeqv.
Serrarius defenditur contra Scaligerum p. 21. 26. in *Mineruali lib. IV. c. 10. 11. 12.* Ibid. in *Tribæreſio* p. 27. 28. *lib. II. c. 3.* p. 31. *lib. I. de trib. ſect. cap. 2.* p. 34. & in *Minervali lib. IV. c. 31.* in Ioſue. p. 90. contra Scaligerum ſentit p. 335.
Seder Holam p. 156.
Sibyllina oracula p. 73.
Scholia in Matthæum p. 426.
Sigebertus in Chronico p. 114. & ſeqvent.
Simplicius p. 134.
Sixtus Senenſis p. 3.
Socrates *lib. IV. cap. 10.* p. 4. *Ibid c. 18.* p. 44. *lib. V. c. 21.* p. 86. *lib. IV. c. 13.* p. 226. *lib. I. c. 23.* p. 320. *lib. II. c. 20.* p. 320. *lib. II. c. 31.* p. 324.
Solinus *lib. I.* p. 104.
Sozomenus *lib. II. c. 3.* p. 37. *lib. III. c. 10.* p. 320. *lib. IV. cap. 21.* pag. 324. *lib. VII. cap. 19.* p. 362.
Spartianus in *Antonino Pio* pag. 42. In *Adriano* p. 56. emendatur pag. 391. 393. 401.
Stephanus *de Urbibus* pag. 39. 71. 270. 271. 377.
Steſichorus p. 70.
Stephanus in *Theſauro* p. 77. 78. 84.
Strabo *lib.* IIX. p. 4. *lib.* X. p. 10. *lib.* XIV. p. 78. *lib.* XIII. p. 84.
Svetonius in *Cajo* & ejus hallucinatio p. 97. 384. & deinceps.
Svidas p. 4. in vocabulo *Seruch.* p. 9. 17.
Sulpitius Severus *lib.* II. *hiſtor. ſacr.* p. 314. 317.
Syneſius p. 257.

T.

TAlmudiſtæ p. 390.
Tacitus *lib. VI. Annal.* p. 97. locus ejus emendatus *lib.* II. *ann.* p. 305.
Terentius p. 373.

Tertullianus p. 1. *in Apologet.* pag. 9. *de præscript. c. 33.* pag. 40. Ibid. *cap. 46.* pag. 41. *lib. contra Judæos cap. 11.* p. 42. in *Scorpiaco* p. 45. *lib. de anim. c. 35.* p. 47. *lib.* I. *de resurr.* & V. *contra Marc.* p. 49. *lib. contra Judæos* p. 64. *contra Valent. cap. 9.* pag. 66. *lib. de pudic. cap. 5. & 9.* pag. 228. *Epist. 51. ad Antonianum* pag. 230. *lib. de pœnit.* pag. 236. *eod. lib. cap. 9.* pag. 250. *lib. de bapt.* pag. 254. *lib. contr. Hermogen. cap. 9.* p. 288. *lib.* I. *contr. Ulych. cap. 1.* p. 361. *de coron. milit. cap. 3.* p. 367. *lib. contra Valent. cap. 34.* p. 67. 69. *lib. de præscriptionibus cap. 50.* p. 72. *contra Marcionem lib.* V. p. 77. *lib. de veland. virg.* p. 348. *lib. de orat.* p. 354. *lib. II. ad uxorem cap. 4.* p. 356. *lib. de Jejun. contr. Psych.* p. 357.

Themistius *oratione* XV p. 9. *orat.* IV. p. 58. & *orat.* VI. Ibid. *orat.* V. ubi insignis illustratur locus p. 365.

Theocriti Scholiastes ad *Idyll.* XVII. p. 379.

Theodoretus emendatus ex Irenæo p. 47. de Ebionæis p. 55. *comment. in Daniel c. 6.* p. 79. *ad* II. *Timoth. c. 4.* p. 88. *lib.* II. *c. 27.* p. 324.

Theophrastus *lib.* VII. *c. 1.* p. 136.

Theophylactus in *Lucam cap.* XI. p. 29. & *cap.* V. p. 63. 342.

Theophilus *lib.* III. *ad Autol.* p. 373.

Timotheus Alexand. p. 353. 362.

Tostatus in *cap.* XXIII. *Matth. qu. 12.* p. 29.

Trebellius Pollio p. 283.

V.

VArro *lib.* IV. *de lingua Latina* p. 451.

Vegetius *lib.* III. *cap. 16. & 19.*

Victor p. 390. 401. 415.

Victorius Aquitanus *de anno Dominicæ Passionis* p. 457.

Villalpandus *lib.* III. *cap. 9.* p. 425.

Virgilius p. 77.

Ludovicus Vives in *Comm. ad Augustini Lib.* XXII. *de Civit. Dei* p. 432.

Vitruvius *lib.* III. *c. 1.* p. 337. 452.

Vopiscus p. 407. 409. emend. 410.

X.

XIphilinus p. 339. 390. & deinceps.

Z.

ZEno Veronensis p. 372.

Zonaras p. 251. 281. 345.

Zosimus Papa p. 305. 348.

Zosimus historicus p. 415.

INDEX
RERUM ET VERBORUM NOTABILIUM QVÆ IN ANIMADVERSIONIBUS REPERIUNTUR.

ABRAHAM Genealogia à Sem post diluvium. 222
Abraami circuncisio qvo ætatis anno facta. 13
Ab Adamo ad Thare qvot numerentur anni. 9
Absalomi coma qvanti esset ponderis. 429
Actiacæ pugnæ tempus ex Josepho. 121
Adamus qvo anno post orbem conditum Abelum genuerit. 269
Ἀδριάνειον templum ab Adriano constructum. 283
Ægyptiorum dynastiæ qvot fuerint & qvo ordine 12
Ægialeus primus rex Sicyanorum cui successit Europa. 12
Aelam urbs an sit eadem qvæ Perenice. 263
Aeones an fuerint qvilibet hermaphroditi. 67
Aeonum nomina unde fluxerint & qvot eorum species. 66
Aër pars Balnei & qvænam illa fuerit. 57
Aera vulgaris Dionysianam anticipat. 113
Aera vulgaris qvomodo possit conciliari 112
Aera Dionysiana incipit anno 45. Juliano. 106
Aera Dionysiana examinatur ex iis qvæ objiciuntur ex Josepho. 119
Aëriani similes hæreticis nostri temporis 328
Aethiopia multiplex apud antiqvos. 371
Aëtius unde suos adversarios χρονίτας vocaverit. 330
Alabactritis Provincia & urbs Alabastra. 271
Alexander an fuerit rex ultimus de tribu Juda. 52
Alexandra uxor utriusqve fratris Alexandri & Aristobuli. 52
Alphabeti distributio in tres partes. 72
Anatolii insignis locus expenditur de Paschali 14. Christianorum. 188
Bedæ sententia declaratur 190. & locus Anatolii explicatur adversus Bædæ sententiam. 190
Anatolii verba explicantur. 196
De Anatolii loco altera & probabilior conjectura proponitur. 199
Angeli an fuerint creati ante cœlorum creationem. 263
Angeli qvi adamaverunt filias hominum qvales fuerint ex sententia veterum qvorumdam. 261
Angelorum invocationes qvaliter à magis fieri dicantur. 40
Annalium scriptores hodierni qva in re ab antiqvis discrepent disqvisitio. 307. 308
Annus à qvo mense initium sumpserit tam apud Christianos qvam apud Judæos. 49
Annus Sabbaticus qvando fuerit. 51
Annus qvo pleriqve veterum passum dominum putant. 174
Annus Ægyptiorum duplex qvomodo accipiendus. 140
Annus Baptismi Christi ex Epiphanio in 8. Novemb. secundum Latinos in 6. Januar. 168. & passionis annus ex eodem Epiphanio. ibid.
Annus primus Julianus non fuit Bisextilis. 105
Anni Judaici vera declaratio & ex Epiphanio Cyclus Judæorum exponitur. 159
Anni Judaici forma qvam sub Christi tempora tenuerunt. 151
Variæ priscorum sententiæ de anno passionis Dominicæ diatriba amplissima. 142
De Annis Adriani Imperatoris qvæstio implicata. 391, de ejus peregrinationibus. 193
Antiochia Syriæ metropolis Epidaphne dicta & qvam ob causam. 305
Antonini Imperatoris initium 396 error multiplex in eo Scaligeri. 397
Ἀποξατήριον. 5
Apollinaris error duplici Synodo damnatus. 330
Apollinaris opinio de carne Christi. 60
Apostolorum principes qvo anno passi sunt. 49
Aqvæ benedictæ usus qvam fuerit antiqvus. 58
Arabes à vere annum suum incipiebant. 134
Archelai Judææ regis relegatio. 124
Arianorum fidei professiones variæ qvæ usqve ad undecim enumerantur. 327
Aristoteles fabulam de leæna rejicit. 332
Aron Hebraicè qvid significet. 378
Artemisius mensis cum Majo Juliano collatus. 421
Aspis à vipera venenum mutuatur Proverb. 42
Assur de qvo debeat intelligi variæ sententiæ. 6
Assyriorum Monarchiæ intervalla. 11
Assyriorum Regum posteri. 214
Astra à qvibusdam animata credebantur qvod de

Judæis creditum est. 34
Athanasii exilium in Gallia qvamdiu duraverit. 276
Atthis Athenienſium Regis filia à qva Attica dicta qvæ Acta dicebatur. 16
Auguſtus qvot annos imperaverit. 384
Auguſtale in templo cui voci Græcæ reſpondeat. 370
Azymorum dies qvos cibos qvam ſolemnitatem admitterent. 293

B.

Babyloniorum Regnum qvando cæperit. 215
Balnea utriusqve ſexus promiſcua à qvibus Romæ prohibita. 56
Bano ſe Joſephus in diſciplinam tradiderat lotionibus crebris uti ſolito. 34
Baptiſmus Laicorum an ſit verus. 341
Barnabæ nomen qvid Græca & Syriaca voce ſignificet. 60
Baronius Caſſiodori ſententiam ſeqvitur in Chriſti natali inveſtigando. 98
Baſilides hæreticus qvot cœlos conſtituerit. 43
Bædæ decretum excutitur de paſſione Domini 142
ejusdem difficillimus locus expenditur. 144
Βεβίωκε id eſt vixit, pro eo qvod eſt mortuum eſſe. 27
Bibliotheca Alexandrina & domicilium litteratorum. 379. hujus curator fuit Demetrius Phalereus ibid.
Biſextus qvando primum fuit inſtitutus à Julio & ab Auguſto emendatus 99 ejus reformatio qvando cœperit & qvomodo facta fuerit. 100

C.

Cabos qvæ menſura. 424
Caji Caligulæ, Claudii & cæterorum Imperatorum Imperia qvot annos habuerint. 385
Calviſii error ſupinus. 141
Carpocratiani Gnoſticorum peſſimi. 47
Carpocratianorum duo dogmata ab Epiphanio impugnata. 49
Caſſius collega Vinceji anfuerit idem cum Cajo, Caſſio Longino. 97
Cauſſarii proprie dicti ἀδύνατοι. 328
Cecrops primus Jovi bovem immolavit. 10
Cellæ in qvibus ſederant interpretes 72. 378
Chænix qvot continet ſextarios. 424
Chalcus, qvid & qvæ pars oboli. 429
Chebron vulgo eſſe creditur Eleuteropolis. 76
Chorepiſcopi qvi dicantur, tum Regionarii & vicani. 277 qvæ ſit eorum dignitas & poteſtas in Eccleſia. ib. Iidem ſunt vicarii Epiſcoporum. ibid. pares Epiſcopis 278. utrum ab uno an à pluribus Epiſcopis fuerint ordinati 279. origo Chorepiſcoporum. 281
Chriſtus Februario menſe natus qvorundam opinione. 110
Chriſtus qvot Paſchata poſt baptiſmum obierit. 203. qvomodo plura qvam tria Paſchata colligantur. 204. Scaligeri opinio de qvinqve Paſchatibus. ibid. Veterum conſenſus de tribus Paſchatibus, de tribus Paſchatibus falſa Epiphanii ratio 205. trium Paſchatum certior ratio. 206
Chriſtus utrum eodem qvo Judæi cæteri die Paſcha celebrarit, 185. qvibus rationibus probatur eadem qva Judæi cæteri die Chriſtum Paſcha celebraſſe. ibid. alia ſententia qvæ diverſo tempore putat eſſe celebratum. ibid. præfertur poſterior ſed nova qvadam ratione declarata. ibid. refelluntur pro priore allatæ rationes. 186
Qvoto anno natus ſit Chriſtus ſecundum annos Auguſti. 130
Chriſtus qvo anno mundi creatione natus. 269
Chriſtus ante Joannis carcerem prædicare cœpit. 286
Chriſtus qvo tempore baptiſatus à Joanne ac deinde diſcipulos elegerit & miracula fecerit. 91
Chriſtus qvo ætatis anno fuerit baptiſatus. 109
Chriſti annus natalis, & paſſionis ampliſſima diſputatione explicatus. 91. 92. 93. 94. 95. & ſeqventib.
Chriſti Baptiſmus cui menſi tribuatur ab Epiphanio. 141
Utrum annus natalis Chriſti fuerit Biſextilis. 104
De Chriſti paſſione ejusqve anno vera ſententia ex Epiphanii mente. 174
Chriſti ætatem ex Lucæ verbis non poſſe certo colligi. 110. neqve id ex Ignatio poſſe concludi 111
Chriſtiani qvomodo in paſchate dicebantur lætari, & Judæi lugere. 294. 295.
Chriſtiani unde Jeſſæi dicti fuerunt. 53
Chriſtiani omnes à Turcis Franci, ut mahumetani à Francis Turcæ vocantur. 272
Chronologorum opinio circa annos æræ Dionyſianæ expenditur. 146. 147
Chronicon Alexandrinum corrigitur. 413
Chronicon Mariani emendatur. 117
Chronologia Romanorum imperatorum 384
Chronologia de vaticinio Chriſti ex Eſaia 61
Chryſoſtomi locus explicatur de confitendi ritu. 244
Chydæi dactyli qvi à Judæis appellentur. 18
Circunciſio ab imperatoribus ſolis Judæis permiſſa, ſed cæteris interdicta. 400
Cittim vel Cetim qvi populi ſignificentur 60
Clemens Alexandrinus exqva patria fuerit oriundus variæ opiniones. 69
Clerici qvidam reprehenſi qvod cum mulieribus lavarent. 56
Clericorum cælibatus in veteri Eccleſia. 345. 346. in qvo Græcorum ridicula conſvetudo hodierna. 346
Cliniei pœnitentes à pœnitentia primùm arcebantur. 230. 231
Tertium cœlum in qvod raptus fuit Apoſtolus qvomodo intelligendum. 370
Cœnæ nomine an recte vocatur ſacramentum corporis Chriſti. 80
Comitum dignitas qvæ fuerit apud Imperatores. 58
Communio in Eccleſia veteri propter qvæ peccata negata fuerit. 227
Communio ſive Euchariſtiæ participatio non ſemper fiebat in miſſa. 355
Communionem multis etiam in periculo mortis negatam. 233. contra in mortis periculo qvibusdam conceſſam. 234. ex Nicæna Synodo can. 13. moribundis dari ſolitam. 235

Concilium Eleberitanum à Novatianæ hæresis suspicione vindicatur. 333
Nicænum Concilium qvod in tempus incidit. 290
Concilium Tolet. 4. can. 42.
Concilium Arelatense secundum can. 3. 331
Concilii Ancyrani & Sirmiensis pseudosynodorum acta fusius exposita & illustrata. 306. 307
Concillii Chartaginensis canon difficillimus explicatur. 366
Concilii Eliberitani canones circa pœnitentiam expenduntur. 229
Sirmiensis Concilii & Ancyrani acta exponuntur etiam acuratius. 317
Confessio publica qvibus probatur rationibus. 246 qvibus etiam rationibus videatur repudianda 246. à Conilio Tridentio improbatur. 247
Confessio peccatorum publica an fuerit qvondam Ecclesiæ moribus recepta. 245
Vulgaris opinio de publica confessione refellitur. 241
Pro Confessione publica Origenis testimonia expenduntur. 248, ejus loca explicantur. 249
Congiarum unde dictum. 452
Consulares qvi, item qvi triumphales 121
Constantinopolitani qvo die Christi baptismum celebrarent. 133
Constitutiones Apostolicæ variè circumferentur. 291
Copiatæ sive vespillones atqve Decani qvi 329
Corus qvæ apud Hebræos mensura. 421
Cori trigesima pars satum, at Gomor centesima. 424
Cuthæi unde dicti & an fuerint iidem qvi Cudæi. 21
Cyclus duplex & Emboliſmorum ratio. 299
Cyclus Judaicus & ejus opportunitas declaratur. 169
Cyclus Lunaris & ejus initium. 300
Cyclus decemnovennalis primus omnium est. 299
Cycli Judaici περιηγησις tridui vel bidui. 163. accommodatur ad Epiphanii verba. ibid. altera ejusdem cycli ratio. 164. accommodatè ad eundem Epiphanium. 165 prima ratio alteri anteponenda videtur, 165
Cycli declarandi ex Judæorum usu ratio. 162
Cyclorum ac cœlestium observationum usus in chronologia. 106
Cyprus mensuræ genus & qvale. 452

D.

Decimarum tria genera apud Hebræos, 33
Defensores Ecclesiæ qvi dicantur, & nomen esse officii non ordinis. 305
Demetrius cognomento εὐναιρ© an pro Alexandro fuerit positus ab Epiphanio, 39
Denarii duo in Evangelio qvomodo interpretandi post Hilarii & Bedæ interpretationem improbatam. 446
Diaconissarum usus & institutum vetus, 348
Digami à sacris ordinibus arcentur. 347
Digami qvomodo in Ecclesia veteri tolerabãtur 343. digamia triplex. 344 de digamis opinio Jurisconsulti refellitur. ibid.
Diluvium qvoto anno ab orbe condito extiterit, 5
Diluvium qvo tempore extiterit ex annorum vera supputatione. 11
Diocletiani imperium qvando cœperit & Scaligeri circa hoc æstus & hæsitatio. 412
Persecutio Diocletiani acerrima & Scaliger ibi notatur. 416
Dionysii Areopagitæ dictum 179
Δίχρυσος qvi nummus. 430
Dositheos complures extitisse ante & post Christum. 26
Drungus vox à recentioribus Græcis & Latinis usurpata. 85

E.

Ebionitarum secta qvando primum emerserit 55. qvot eorum genera fuerint. Ibid.
Ecclesiæ ritus veteres hodie retinetur ut ex Epiphanio constat. 342. ex his qvidam adnotantur ibid.
Ecclipsis solis Romæ ingens qvo anno Augustus obiit 118
Elias Thesbites & de ejus patria disqvisitio. 219
Annus octavus fuit Embolymæus. 300
Emboliſmæorum ratio apud Judæos. 152
Emboliſmi præcipitatio. 302
Encratitæ hæretici qvando esse cœperint. 84
Ephod summi Sacerdotis qvid fuerit. 32. à qvibus gestabatur. ibid. qvomodo distingvebatur ab Ephod laicorum. ibid.
Epiphanius tempora persecutionum non recto ordine prosequitur. 254
Epiphanius ab inepta Scaligeri reprehensione vindicatur. 170
Epiphanius qvo tempore opus hoc suum aggressus est. 4
Epiphanii opinio de liberis Josiæ 19. Item de colonis in Samariam transmissis. 20. Item de Esdra à Nabuchodonosore misso. 21. in sectarum Judæorum ac Samaritanorum partitione, ibid. non recte Essenos conjungit cum Samaritanis. 23. Demetrium accepit pro Alexandro. 39. de serie Principum de tribu Juda qvomodo aptè sentiat. 51. De Jacobo minore. 52. Item de Jacobo Josephi filio. ibid. Lapsus memoriæ. 59. de Sabbato δευτεροπρώτῳ. 61. de Assamonæi filiis. 78. 81. 84. ab inepta Scaligeri reprehensione vindicatur. 170. Ejus ratio de tribus Paschatibus. 205. Usus nomine Valeriani pro Claudii nomine 283. in Arii morte fallitur. 286. in Paschate celebrando. 291. vindicatur à suspicione Arianismi 324
Typus Epiphanii calculi mendosi de tempore ingressus Ægypti Israëlitarum. 375
Epiphanii calculus in regibus Ægyptiorum numerandis examinatur. 382. 385
Epiphanii sententia explicatur de die natali Christi. 127
Nodus ex Epiphanio valde difficilis 180. mira ejus sententia ibid. & 181
Epiphaniæ dies qvo ritu & qvo jejunio celebrarentur. 359
Epiphaniæ plures variis in locis sitæ urbes hoc nomine. 326
Επιφώσκειν qvid sit. 187
Episemon qvam notam apud Græcos significet. 73
Esseni vel Essæi qvi dicuntur à Philone Judæo. 54
Essenorum qvod fuerit institutum diversum à Gorthenis & Sebuæis 26
Essenorum duo genera & qvaliter distincta 53
Evam, Evæ, Euhye vocum vera derivatio 33

Εὐχαριστεῖν qvo sensu accipiatur & εὐχαριστία. 71
Eusebii error in Herodis annis supputandis. 126
Exhomologesis qvid sit & qvaliter à partibus usurpata. 250. ea convenit tertio pœnitentiæ gradui qvi ἐξομολογησις dicitur. ibid
Exhomologesis qvid sit & qvo à confessione differat. 71

F

FOEminas Clericorum contubernales prohibuerunt sacri conciliorum canones. 331
De Folle Epiphanii locus expenditur. 442. De Folle aureo ac reliqvis minutis nummulis. 444
Follis ac Miliarensis expositio & de nummorum minutiis diatriba. 431. Follis tributi genus à Constant. M. Institutum; tandem à Justiniano sublatum. 433. triplex follis acceptio. ib. unde follis dictus. 433. de folle ut inter nummos censetur ac primum aureum fuisse nullum ostenditur. 434. & Cujacii interpretatio rejicitur. 435
Follis æreus qvid sit ex Epiphanio tandem definitur. 450
Follis Homonymia sive ambiguitas. 450

G

GAdarenæ Thermæ qva re & à qvo commendatæ. 56
Gagates lapis unde nomen habuit & ejus vires. 88
Gallus & Volusianus qvot annos imperium tenuerunt. 405
Gaza vox Persica etiam à Judæis usurpata. 56
τὸ ζηντὸν καὶ ζωντῶν differentia. 260
Genealogiæ à D. Mattheo traditæ examinatio. 20
Generationes ab Adamo ad Abraham ab Abrahamo ad Christum qvot fuerint. 287
Geon vel Githon fluvius utrum idem fuerit cum Nilo. 371
Gera an obolo sit major vel minor. 429
Glomus à Latinis usurpatur voce Græca γολμή. 60
Glossa basilicorum de folle accuratius expenditur. 440
Gnostici unde dicti & qvæ axiomata præcipuè asserebant. 44. eos Augustinus vocat fabulones p. 45. eorum decem genera à totidem duabus propagata. Ibid.
Golgothæsius Cluariæ locus an ab Adami cadavere. 84
Gomor duplex & qvomodo distingvitur, 428
Gomor qvæ mensura apud Hebræos. 422
Gratianus qvo tempore fuit cæsus. 372

H

HEbdomatitæ unde dicti, & qvæ ratio istius nominis. 23
Heber unde Phaleg nomen filio suo imposuerit. 13
Hæresis nomen qvo sensu sit accipiendum in Epiphanio. 2
Hæresis, Schisma & parasynagoge qvomodo differant. 340
Hæreseon ac religionis progressio ab Epiphanio rectène fuerit exposita. 14
Hæreseon viginti priorum diversa enumeratio in Epistola ad Acacium Paulumqve Presbyteros & in Anacephalæosi, qvod tabula proposita fit manifestum.
Hæreseon Catalogum qvi ex veteribus, & recentioribus ex professo recensuerunt. 1
Hæreseon octoginta dinumeratio qvo pacto sit consideranda in hoc opere. 2
Hæreseon vitiosa divisio qvæ ab Epiphanio traditur. 2
Hæretici nostri temporis improbè insectantur Catholicos ob nuptiarum & ciborum abstinentiam. 85
Hæretici reconciliati an iterum baptisandi & inter varias hæreticorum sectas qvi re baptisandi. 340
Herodis parentes qvi fuerint variæ opiniones. 39
Sub qvo Herode Christus est passus. 331
Herodis Historia accurate ex Josepho describitur. 121. 122
Herodiani hæretici à qvo Herode fuerunt nominati. 38
Hierosolymorum eversio qvalis fuerit. 394. & qvando Ælice nomen habuerit. ibid.
Historiarum superius expositarum refutatio historica. 310
Homeritarum Regio ubi sita, item Auxomitarũ. 271
Homerus ex qva patria fuerit oriundus. 78
Hominis membra qvot sint varie relatum. 43
Horæ qvaliter æqvinoctiales dicantur ab Epiphanio. 74
Hyginus fueritne nonus an octavus Papa. 77

I

IAcob Apostolo an licuerit intrare in sancta sanctorum ubi rationes Scaligeri examinantur. 332. 333
Idololatriæ origo qvomodo ex simulacris & Idolis. 9
Jesus nomen qvalem in se numerum continet secundum litteras Alphabeti. 73
Jesus nomen & ab Hebræo & à Græco potest deduci. 53
Jejunium qvadragesimale à Paschali differt secundum nonnullos. 362
Jejunium qvadragesimale ex v. p. testimoniis. 360
Jejunii duplex forma apud antiqvos. 357
Jejunii solvendi tempus. 364
Jejunia Judæorum qvæ & qvibus diebus celebrarentur. 65
Jejunia plena & semijejunia qvæ dicerentur. 363
ἡμιφόριον, χολόβιον & ὠμοφόριον qvomodo distingvantur. 284
Inachi & Arginorum regni initia. 15
Indiculus Episcoporum Hierosolymitanorum. 266. & an Nicephorus verè annos notaverit qvibus singuli sedem tenuerunt. 266
Indiculus triplex ad Christi natalem & tempus passionis eruendum utilis secundum factos consulares. 93
Indiculus aliqvot Consulum ad intelligendam rationem anni Bisextilis. 100. 101. 102. 103.
Indorum nomen ad Orientales populos remotiores extendi. 60
Indorum sectæ qvæ fuerint præcipuè 338
Innocentii locus explicatur de pœnitentia. 230
Joannes Evangelista defenditur & ostenditur qvo tempore Apocalypsim scripsit. 213
Job origo & qvotus fuerit ab Abraamo. 14
Jo Inachi filia à qva fuit Bosphorus dictus. 16
Io Inachi filia dicta Isis ab Ægyptiis 16
Io an eadem & Isis fuerit Ægyptiaca. 373

Josephus an liberos ex priore uxore habuerit. 89
Josephus defenditur multis in locis. 121
Josiæ liberorum successio qvomodo concilietur ex mente scholiastæ. 18
Irenæi sententia de Christi passione. 145
Israëlitæ an in deserto Idolis sacra fecerint. 81
Israëlitæ an qvinta generatione ex Ægypto migraverint. 15
Israëlitarum & Judæorum appellatio qvomodo differat. 17
Israëlitarum peregrinatio in Ægypto qvot annorum fuerit.
Judæa qvando tributa P.R. pendere cœpit. 128. 129
Judæorum festa qvi ex accuratis Lunæ motibus explorant, errant. 152
Judæi utrum olim translatione festorum sint usi. 182. de eo Scaligeri sententia. ibid. qvæ refellitur 183. circa illud memorabilis locus ex Rabi Mose. 184
Judæi cur ante Æqvinoctium Pascha celebrarent. 169
Judæi ac Judaisantes Qvartadecimani. 296
Judæi rubrum mare trajicientes tot vias impressas habuerunt qvot erant tribus. 262
Jus Imperii qvod Reges sibi vindicant. 224
Justinus cautè legendus, cum de Trinitate idem propè cum Arrianis sentiat. 285
Justinus qvando vixerit & Apologias scripserit longa & accurata disqvisitio. 82. 83

K.

Καββᾶ qvid Hebraice & Syriace significet. 45
Καθοσίωσις qvid sit amplissima disqvisitio. 78. 79
Kepleri descriptio Cycli qvo Judæi utebantur. 160. & qvo in ejus descriptione minus placeant. 161
Kippurim festum expiationum qvando celebrabatur à Judæis. 26
κοδδὰ qvid sit lingua Hebraica. 45

L.

LAbar & Labarum. 5
Laodicea Antiochiæ cur appelletur. 306
Laura pro labra legendum in Epiphanio & qvid sit laura. 282. 283
Laterculum Noviluniorum, ac Pleniluniorum, &c. 149
Laterculum descendentium à Levi. 218
Laterculum mensium Atticorum ex Gaza & Scaligero. 135
Laterculum consulatuum aliqvot ex variis fastis exerptum. 408
Laterculum mensium Antiochenorum sive Συρσελλήνων. 132
Legisperiti qvi apud Judæos dicerentur. 29
Lemnisci qvi dicantur & unde hæc vox. 379
Leptes geminæ in Africa & earum distinctio. 271
Lethec qvæ mensura apud Hebræos. 421
Levitæ decimarum decimas persolvebant. 33
Liberii purgatio qva ostenditur illum non subscripsisse Athanasii condemnationi neqve cum Photianis communicasse. 316
Libræ partes in Uncias, & stateres divisæ. 427
Librorum qvot myriades fuerint in bibliotheca Alexandrina. 380
Librorum sacrorum partitio ex Epiphanio. 54
Librorum numerus apud Judæos qvomodo computetur. 18
Lingvarum distinctio in septuaginta duas & unde. 6. 7.
Lini & Cleti Petri successorum historia, & controversia circa eorum successionem dirempta 47. ac exinde dinumeratio Pontificum Romanorum à Petro. 48
Lucas an Evangelium in Gallia prædicaverit. 90
Lucæ Evangelium qvot annorum historiam scripserit. 88
De Lucæ loca nova qvædam conjectura proponitur. 111
Lucæ locus expenditur de ætate Christi. 108
Lucernæ ardentes in templo die & nocte, de eo disqvisitio. 272. 273
Lunarum ac feriarum tam verarum qvam vitiosarum anno Dominicæ Passionis. 173

M.

MAccabæi an fuerint orti ex tribu Juda. 50
Magorum adventus qvoto anno extiterit post Christum natum. 89
Mambre qvercus qvam celebris olim fuerit. 37
Manichæorum origo & qvo tempore hæresis illorum emerserit. 267. authores qvi in eorum sectam scripserunt recenset Theodoretus. 268
Manna qvem gustum habuerit. 59
Marcelli hæretici libellus de professione suæ fidei & de ea Judicium Baronii. 304
Marcion cujas fuerit & an lycus vel lupus vocatus. 77.
Mariæ virginis invocato nomine dæmones fugati. 57
Mariæ Virginis partus qvam apte ad spiritalem Ecclesiæ partum referatur. 59
Marcosianarum vocum qvæ barbaræ videntur interpretatio. 74. 75
Marcus è septuaginta duorum discipulorum numero fuit. 88
Marci Evangelium ubi scriptum & an Jussu Petri. 88
Marces mensuræ genus qvale. 452
Mariandynorum regio ubi sit. 270
Massaliani qvibus vocarentur nominibus. 334. duplex eorum genus. ib.
Muthusalem qvot annos vixerit. 45
Megarensia certamina qvæ. 338
Melchisedec sacrificium typus Eucharistæ. 221
Melchisedecis domicilium ubi fuerit. 218
Meles & Critheis Homeri Parentes. 78
Meletius bis in exilium pulsus. 327
Menander discipulus Simonis Magi à qvo hæretici Menandriani. 41. an fuerit major Simone suo magistro. ib. ejus baptismus qvo immortalitatem promittebat. ibid.
Mensium Judaicorum, Macedonicorum, Græcorum & Julianorum laterculum. 139
Mensium Atticorum duplex genus. 138
Mercurius lucrionibus & qvæstus avidis præest. 34.
Metis uxor Jovis ex qva sustulit Palladem. 46
Metreta qvot contineat sextarios. 426
Miliarensis argenteus qvæ pars follis videtur. 436
Mina sive Mane Hebraicè qvot uncias habeat & libras. 430. ejus consideratio. ibid.
Missæ sacrificium divinum & ineruentum. 364

Mithræ Sacerdos, qvod fuit Idolum Cretenſium. 81
Mnaſis qvæ menſura apud Hebræos. 423
Monarchiæ qvatuor qvo tempore cœperint. 214
Moyſes & Inachus an fuerint σύγχρονοι. 15
Mus araneus orbitis rotarum enecatur. 223. ejus morſus qvale vulnus inferat. ibid.

N.

NAbathæa regio qvæ fuerit & qvod à Batanea differat. 59
Naſaræi qvi dicantur ab Epiphanio. 36
Nazaræi qvi fuerint & utrum Judæis an Chriſtianis annumerandi. 50
Nazaræi an verum Matthæi Evangelium habuerint. 55
Nazaræi qvi fuerint & unde dicti. 36
Nectarii Præſulis Conſtantinopolitani memorabilis hiſtoria & utrum ille confeſſionem ſuſtulerit. 240
Nembroth idem & Belus Babylonis conditor. 7
Neomeniæ menſium ab Epiphanio propoſitæ & diligenter diſtinctæ. 138
Neomeniarum conſtituendarum ſynedria plura in Palæſtina 151. qvomodo Neomenias ſapienter indicerent. 151
Tabula Neomeniarum Niſan ſecundum Judæos. 166
Nitrariæ permultæ in Ægypto & magna copia Nitri. 329
Notarii atqve exceptores ac ferme Diaconi Epiſcoporum in Conciliis. 304
Notæ ad excerpta conſulatuum collegia. 95. 96
Νεφὼ lingua Aramæa qvid ſignificet. 45
Novati ac Novatiani in nominibus error veterum. 226. unde Novatianorum hæreſis. ibid. qvod eorum fuerit dogma. ibid. Novatiani præceptoris ſui dogma temperant. 227
Novatiani hæreſis qvo tempore Eccleſiam ſit perſecuta. 253

O.

OBlationes qvarum partes dicuntur μερίδες qvales ſint ex Concilio Carthaginenſi. 366
Oblationum uſus & qvorum oblationes recipiebantur. 351. de oblatione panis & vini. 352. qvando fiebant oblationes. ibid.
Obolus qvota pars drachmæ & uncia. 429
Olca utrum eadem ſit cum drachma. 428
Oraculum Jacobi de Principibus è tribu Juda numqvam de futuris qvo ſenſu accipiendum. 50
Orationes & ſacrificia qvæ in Eccleſia fiunt pro mortuis accuratè probantur. 367
Ordo triplex graduum in Eccleſia virginum, viduarum, conjugum. 342. virginum ordo ex patribus & conciliis defenditur adverſus hæreticos. 343. ab Epiſcopis conſecratæ virgines. ib.
Origenes apud Imperatores gratia & commendatione valebat. 257
alia multa de Origene. ibid. de illius lapſu. 258. de ejus in Tyrum profectione. 259
Origenes varia paſſus pro Chriſti nomine. 404
Origenis inſectatores qvatuor qvi adverſus eum ſcripta ediderunt. 260
Oſculo abſtinebant fideles tempore jejuniorum 352
Ὅσιοι qvomodo apud Græcos uſurpetur. 109
Oſſeni utrum fuerint iidem qvi Eſſeni. 37. unde dicti ex opinione Scaligeri. 37. & 38
Ovatio unde dicta ex εὐᾶ vox lætitiæ. 339
Οταιτειανίζειν vox unde ficta ab Epiphanio. 419

P.

PAmelii error apud Tertullianum in Paraſceves interpretatione. 358
Paphnutios plures ejus fuiſſe nominis 275
Paradiſus terreſtris ubi fuerit conſtitutus. 271
Paſcha vetus fuit typus perpetui ſacramenti. 80
Paſcha 14. menſis Martii à qvibus celebrari ſolitum, & omnino circa Paſchæ celebrationem multa notatu digniſſima, 85. 86. & 87
Paſcha Judæorum more non eſt celebrandum, more Audianorum. 291. in Paſchate celebrando tria ſunt obſervanda. 292
Paſchalis diei varietas per octaeterides & ſyzygias exponitur. 297. 298
Paſchatis contentio apud Scotos & Anglos graviſſima. 194
Paſchatis depravatio ap. Chriſtianos duplex. 303
Paſchæ dies Magna dies dicta & tempore Paſchali vincti carcere ſolvebantur. 365
paſchata tria juxta narrationem Evangeliſtarum ad Epiphanii mentem accommodata. 207. primum Paſcha. ibid. ſecundum. 209. tertium & σωτηρώσιμον. ibid. trium Paſchatum character. ib.
Paſtinacæ venenum dicitur eſſe præſentiſſimum. 65
Patres, apud inferos detentos & à Chriſto liberatos. 84
Patriarcharum qvorundam ætas cum filios genuerunt. 374
Patriarcharum & Apoſtolorum nomen & dignitas qvando primùm uſurpari cœperit, 55
Pauli Middelburgenſis inſignis locus. 145
Pauli Middelburgenſis dictum memorabile. 120
Pauli Middelburgenſis ſomnium. 117
Pauli Middelburgenſis ſomnium refellitur. 147
Πέδιλα item & ζεύκτης qvæ dicãtur ex Polluce. 255
Peregrini mors qvo anno contigerit. 141
Periodorum libri multi hoc nomine apocryphi. 59
Petrus non primus vocatus à Chriſto, qvamvis primus fuerit dignitate. 91
Phariſæi qvomodo fatum & librum arbitrium admittebant. 34
Phariſæi à voce Phares qvod eſt ſeparatus. 34
Phariſæorum traditiones contra præceptum domini. 70
Philippi tetrarchæ obitus. 124
Philon utrum ſit fluvius Ganges. 371
Phoſophorus Rhetor Latinus & ejus vanitas ex Tertull. 69
Phryges à Thracibus orſundi. 10
Phylacteria qvæ fuerint ex doctorum ſenſu. 32
Pœnitentia ſit aut propter peccata capitalia, aut propter venalia, qvæ ſint utraqve. 238
Pœnitentia qvalis fuerit conſtituta concilio Arelatenſi. c. 23. Ancyrano c. 232. 232
Pœnitentia publica propter occulta peccata qvibusdam impoſita. 248

Pœnitentia fuit apud antiqvos triplex. 237
Pœnitentia publica à qvibusdam peccatoribus non ſponte ſuſcepta, ſed neceſſario peracta. 238
Pœnitentia publica, non Confeſſio ſublata Conſtantinopoli. 243
Pœnitentiæ qvo in gradu abſolutio ſacramentalis fuerit conceſſa. 251. in tertio gradu probatur: 252. contra non videri. 253
Pœnitentiæ capeſſendæ ritus qvalis fuerit in veteri Eccleſia. 239
Pœnitentiæ vetus in Eccleſia ratio qvæ fuerit. 225.226.
Pœnitentiarii ſacerdotis inſtituendi qvæ prima fuerit cauſa. 241
Pœnitentiam ac pacem ſemel an ſæpius Eccleſia vetus indulſerit. 236
Pœnitentium nomine vulgo tres gradus continentur. 251
Πολιτευόμενοι qva voce Latinè commodius reddatur. 369
Προβολὴ qvid ſit item & περιβολεύς. 286
Prophetæ intelligentiæ cur dicti fuerint. 59
Proſabbatum qvid ſit. 212
Proſeucha qvid & an Judæi mendicarent. 335
Πρόνοια qvid ſignificet, & qvàm varias interpretationes habeat. 43. Nicolaitæ Prunicum mulierem & Caulaucam venerabantur. 44
Prunicia qvæ fuerit ex Origene & Epiphanio. 66
Pſalmi lucernales qvi dicantur. 368
Ptolemæorum Regum Ægypti ſeries. 381
Πυραχεῖον καὶ πρυτανεῖον in Alexandrina regione. 379
Pythia certamina qvando celebrabantur contra Scaligerum. 338

R.

REgula Græcè uſurpata ῥήγλα & ad ſeam vocem Epiphanius emendatus. 424
Rhodanuſia qvid: Item qvi ſint Rhodanici. 71
Ruffinus Origenis amator refellitur ab Hieronymo. 262

S.

SAbbatum δευτεροπρώτου ſive ſecundo primum qvod fuerit. 61
Sabbati jejunium. 359
Sabbati duplex genus apud Judæos 212. qvod ſit δευτεροπρώτου. ib.
Sabbati iter qvot pedibus vel cubitis conſtaret. 270
De Sabbato δευτεροπρώτῳ accurata diſqviſitio. 62.63.64
Sabbata Judæi ſua feſta vocabant ut & Ethnici. 64
Sabbatis Judæorum utrum aliqvid operari licuerit. 64.65
Sabbato an Synaxes apud Orientales celebrarentur. 353. & utrum feria 4. & 6. myſteria celebrarentur. 354
Sacerdotum ſeries usqvead excidium templi. 220
Sacramentorum verba cautè ac timidè proferenda. 367
Saducæi textuales dicti qvod ſcripto & textui tantum adhærerent. 28. Itidem qvomodo Spiritum negabant. ib. an ſolum Pentateuchũ admiſerint. 28.29
Sadducæi à Doſitheo propagati. 27
Sadoci duo & qvibus temporibus ambo vixerunt. ibid.
Salaminiorum annus à qvo menſe incœperit. 133
Samaria varia ſignificatione accipitur in ſacris libris. 18
Sampſæi & Oſſeni an iidem fuerint. 37
Sanctorum animæ beatæ fiunt illico, nec Judicii diem extremum expectant. 334
Satum menſura apud Hebræos qvæ ſit. 423
Satum aridorum menſura. 452
Saturninus vel Saturnilus author Saturnilianorum. 42
Saulus qvo ſenſu dicatur νεανίας. 122
Scaliger reprehenſus circa verſionem ſeptuaginta, qvod illam acerbe & cum pœna jejunii tulerint Judæi. 380
Scaligeri error in faſtis Onufrii. 389
Scaligeri ſententia de Judæorum anno vetere. 153 ejusdem inconſtantia. 154. de anno Græco commentum, 157. ſtupor. 158
Scaligeri jocularis inconſtantia de anno Natali Chriſti. 134
Scaligeri hallucinatio & antimachia de teſſarescædecatitarum cyclo refellitur. 458
Scaligeri hallucinatio. 115
Scaligerianæ inconſtantiæ aliud ſpecimen. 134
Scaligeri errores varii circa annos Imperatorum Romanorum. 386.387
Scaligeri error de Poſideone menſe Attico. 137
Schœnus qvot miliaria item & ſtadia continet. 38
Scotorum hæreſis vel error ex falſa Ruffini interpretatione, pro Anatolio. 193
Scribarum erant complures & diſtincti gradus In eodem ordine. 33
Scribæ & Phariſæi qvomodo inter ſe differant. 29. an fuerint iidem qvi & Jurisperiti ib.
Scythæ Martẽ colunt ſub ferrei Acinacis effigie. 10
Scytharum nominis origo varia. 6
Seps cujus generis ſerpens & ejus natura. 75
Seruch vocabuli Hebræi varia interpretatio. 8
Seruchi temporibus Idololatria graſſata eſt. 13
triplex Severitatis Eccleſiaſticæ gradus. 231
Sicli ſive ſateris æſtimatio & ejus partes. 427 Item & Talenti partes. 428
Sicyoniorum regnum qvando defecerit & à qvo fuit occupatum. 13
Sige qvem procreaverit filium, qvamqve variè id referatur. 66
Sigeberti, Mariani, aliorumqve Chronologorum hallucinatio qvod ad æræ Chriſti anticipationem attinet. 114
Signum crucis qvantas vires ſemper habuerit contra Caſauborum, 57
Signorum Zodiaci partitio qvadripartita. 34
Simon Jonathæ ac Judæ Maccabæi frater qvando mortuus. 51
Simon ex opinione Clementis poſterior fuit Marcione, ſed in eo refutatur. 40
Simoni Mago an fuerit ſtatua Romæ poſita tanqvam Deo. 41
Simoniani omnes Magi, ex Irenæo probatum. 40
Solini opinio de anno confuſionis. 104
Spiritus ſancti proceſſio à filio, ut & Patre diſertè ab Epiphanio agnoſcitur. 369

Stationes qvæ dicantur & unde translatæ. 356
Stoici qvalem esse animam asserebant. 16
Synaxes sacræ qvem in sensum accipiantur. 349.
Synaxis pro sacra communione. ibid.
Synaxes freqventes fiebant in qvadragesima Cæsareæ & in singulis Ecclesiis. 284
Synaxis qvid differat à sacra communione, contra Casaubonum. 350
Synodus Seleuciensis qvo tempore fuit celebrata. 325

T

TAlentum Judaicum qvot contineat libras Romanas. 426. talenti λεπτὰ qvæ sint & qvot contineant mensuras. 426
Templi concremati tempus, & varię sententiæ. 388
Tertullianus errore Montani imbutus pœnitentiam oppugnat. 228
Tertulliani opinio de tempore passionis Christi. 146. Item Eusebii. ibid.
Tetrapla & Hexapla Origenis. 404. Item & Octapla. 405
A Thare ad ortum Abraami qvot anni fluxerint. 13
Themistii locus insignis illustratur. 365
Theodotione fueritne superior Symmachus an contra. 398. 399
Theruma de frugibus elaboratis qvomodo definita in lege. 33
Thisbi oppidum Eliæ patria & Tobiæ ubi situm. 220
Tiberius qvot annos tenuerit Imperium. 384
Tituli Ecclesiarum Alexandriæ qvi, & unde petitæ. 276
Totaphoth qvomodo reddãtur à Septuaginta. 31
Traditionum apud Hebræos qvatuor genera. 70
Troiæ excidium qvo tempore contigerit. 13
Turris Babylonica qvo tempore extructa. ibid.
Tylus Messeniæ urbs, alias Oetylus. 4

V.

VIctorini & Latinorum error in festo Paschatis 197
Vinucius Consul cui Vellejus Paterculus suam historiam, sive breviarium inscripsit. 96
Vinucius & Cassius Consules qvi fuerint. 97
Visitatores, vel ἐπισκοπευταὶ, vel circitores & lustratores, an & procuratores iidem. 281
Vopisci locus difficillimus illustratur & emendatur. 410
Τπέρθεσις & superpositio qvid sit. 363

X

XErophagiæ hebdomas accurate explicatur. 296
Xerophagiæ usus in qvadragesima, & qvid fuerit. 361
Xerophagiæ usus in hebdomade sancta qvis fuerit. 295

Z

ZEnones duo: unus Citicus, alter Eleates. 17
Zeuxippus postremus rex Sicyoniorum. ibid.
Zoroaster unusne an plures hoc nomine fuerint appellati. 8

APPROBATIO, ET FACULTAS PRÆPOSITI PROVINCIALIS.

HAS in Sancti Epiphanii opera Animadversiones à P. Dionysio Petavio Societatis Jesu Presbytero conscriptas, & ejusdem Societatis Theologorum judicio approbatas, potestate ad id mihi facta ab admodum Reverendo Patre nostro Generali Præposito Mutio Vitelleſco, ego Stephanus Charletus ejusdem Societatis in provincia Franciæ Præpositus Provincialis typis mandari permitto. In qvorum fidem hoc ei testimonium manu nostra subscriptum, sigilloqve nostro munitum dare voluimus. Lutetiæ Parisiorum XVIII Novembris, Anno Christi CIↃIↃCXXI.

STEPHANUS CHARLETUS.

p. 59. lin. 9. ἐμφυσήματος. corrige. ἐμφυσήσαντος. Gataker in Anton. p. 48. c. 2. l. 17.